REPETITIO GVLIELMI BENEDICTI IVRISCON.

In cap. Raynutius de Teſtamentis.

Maiore quàm hactenus, fide recognita.

LVGDVNI,
Apud Antonium Vincentium.
M. D. LXII.
Cum Priuilegio Regis.

Iuris Candidato. S.

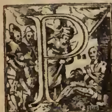
STudiorum potissimam partem, emendationem esse scriptum reliquit M. Fabius. quo adducti, cum Gulielmi Benedicti in cap. Raynutius. de Testament. in antiq. Repetitionem non solùm Iurisconsultis, sed & pragmaticis pernecessariam animaduerteremus, exactius, quàm antea recognitam excudendam, Iuris vtriusque capita perperam citata, innumera interpretum loca deprauata reponenda curauimus. Tu intereà boni consulas, velim. Vale. Kal. Ianuariis. 1562.

Extrait du Priuilege.

PAr priuilege du Roy est octroyé & permis à Antoine Vincent marchant Libraire à Lyon, d'imprimer, ou faire imprimer *Repetitio Gulielmi Benedicti Iurisconsulti. in cap. Raynutius, de Testamentis.* nouuellement reueuë & corrigee. Et inhibitions & defences faictes à tous Imprimeurs, Libraires & autres de non imprimer, ou faire imprimer, vendre, ou distribuer ladite Repetition, sans le vouloir & consentement dud. Vincent, pendant le temps & terme de neuf ans continuelz & consecutifs. Sur les peines contenues es lettres patentes dudit Seigneur. Donnees à Sainct Germain en Laye, le 4. iour d'Octobre 1561. & de nostre regne le premier.

Signees, Par le Roy à vostre relation.
Camus.

Claudio à Torueone viro clarissimo, ac regio in supremo Consilio Consiliario, Antonius Vincentius S. D.

Er occupationes, & tempora hæc, quibus variè omnes & vndique distringimur, hucusque non licuit monitis tuis parere, quanquam id sim sæpius conatus. Monuisti verò ac semel & iterum efflagitasti, vt quod fueram pollicitus in mentem reuocarem, Memoria siquidem tibi nõ excidit, quod prædixeram incomparabilem illum Guilelmum Benedictum repetitionem suam in cap. Raynutius. de testamentis, denuò recognouisse, ac tertium tomum eidem adiecisse, in quo sectiones aliquot eiusdem capitis luculenter enarrat, ac deinde tractatus insignes, & quæstiones varias adiungit. Quæ omnia nunquam antehac in lucem edita, vt tuus heredes ad nos edenda transmiserunt, quidè tu quidem & diligenter legisti in ædibus meis: qui me sæpius soleres inuisere, cùm ob literarum amorem, tum ob inseparabile vinculum quo per Consobrinam tuam primùm tibi sanguine iungor, deinde etiam insignis illius & peculiaris beneuolentiæ, qua me semper es prosequutus. Monuisti tunc sæpius qui & imperare poteras, vt ociùs ea omnia in lucem emitti curarẽ, quæ magno iurisprudentiæ dispendio tandiu delitescebant: vtq́; Benedicti, iam tertium à nobis excusum opus velut ex veteri & ferè antiquato quarto nunc nouum facerem, Ego verò tot nominibus tibi deuinctus, & iussis tuis parere, & tibi dedicare, vt tuis auspicijs in lucem prodeat, semper in animo habui. In quo quantum & opera, & diligentiæ impenderim, eorũ sit iudicium qui norint quàm ardua res sit, vel teste Plinio, vetustis nouitatẽ dare, & nouis authoritatẽ. Curaui insuper, sententias omnes exactè collegi, & ex eis copiosum Indicẽ nomini adhuc visum, concinnari, vt sit obuiũ Lectori quicquid in ijs cõmentarijs, & quæstionibus latet. Nam cum in eo qui proximè excusus est, multa præter rem & ordinẽ absurda esse videremus, ea omnia excidimus, & nos sic in hoc concinnando gessimus, vt ex eo Lectori parum difficultatis, & multum vtilitatis accederet. Porrò istud verum est castigationes quasdam eiusdem authoris in prius editas sectiones adhuc superesse, quas nos iustis rationibus moti in aliud tempus edere distulimus, expectantes aliquà eis adhuc fore accessionem, vt iterum te duce, in lucem omnia prodeãt. Nunc igitur hoc quicquid est, cùm aliud maius quod offerre possim non habeam, Calendis his veluti xeniale munusculum, qua soles hilari fronte suscipe, & Vincentium tuum, semper in omnibus tuum ex animo esse puta. Vale. & boni consule. Lugduni ex officina nostra Calend. Ianuarij.

M. D. XLIIII.

SECTIONES QVAE IN HAC Prima Parte explicantur.

Proœmium,		*Testamentum iiij.*	*fo.167*
Raynutius de Clera.	*folio 1*	*Alteroche filia puberi vltra Dotem*	*fo.171*
Duas habens filias.	*fol.6.*	*Dotem, quam ei dederat.*	*fo.172*
Matrem insuper Cleram.	*fo. 57*	*Domum.*	*fo.178*
Et vxorem nomine Adelasiam.	*fo.42*	*Et hortum.*	*fo.181*
In extremis positus.	*fo.134*	*In eodem testamento relinquens j.*	*fo.183*
Condidit j.	*fo.138*	*In eodem testamento relinquens ij.*	*fo.309*
Condidit ij.	*fo.144*	*Adiecta impuberi.*	*fo.215*
Testamentum j.	*fo.147*	*Reliquit.*	*fo.223*
Testamentum ij.	*fo.157*	*Cætera bona.*	*fo. 229*
Testamentum iij.	*fo.161*		

Aduerte, Lector, nonnullas Additiones ipsiusmet authoris, quæ antehac margines explebant, absq; vlla sententiæ interruptione in studiosorum commoditatem materia insertas quas semicirculis inclusas reperies, apposito in margine hoc signo, ☞

AD MAXIMVM AC PRAESTANTISſimum Cæſaris & Pōtificis iurium profeſſorem & comitem academiæ Caturcen. famigeratiſsimæ Doctorem regentem, ſuis temporibus omnium acutiſsimum, ac Toloſanum ſenatorē ſuum cumprimis metuendiſsimum dominum, dominum Gulielmum Benedictum Claudium Feydeau Fromentei Pariſienſis iurium baccalaureorum eidem academiæ lectitantium minimi, artium licentiati, collegiiſque de Ruthena & de valle antiquiſsimi (à fundatoris archiepiſcopi Neapolitani ex Caturcia oriundi nomine ſic nuncupati, cuius nomen fuit Bernardi de Ruthena) collegiati (quod quidem collegium idem Gulielmus ſingulari ſemper proſequebatur amicitia, atque noſtrorum omnium collegiatorum protectiua) Epiſtola.

*

Cynęas ſingularis fuit memoriæ.

I hac noſtra ætate Cynæas, Pyrrhi regis legatus ſingularem habens memoriam, qui ſenatum Romaoum conſtare retulit ex regibus, ren aſceretur, ac curiā Toloſanam, quam Galli parlamentum vocant (Sic enim publicum ad iuſtitiam miniſtrandam conuentum Franci nominant, quaſi parium lamentum: quia parium Franciæ, qui ſunt de numero ipſius querelas & planctus audiunt: de quo mentionem facit Paulus de Caſtro conſi. cccxxxiiij.) cōtemplaretur, proculdubio affirmaret, non regium, ſed diuinū illud eſſe conſiſtorium. Etenim quid ſunt aliud ſenatores Toloſani, quàm humanum numen, quàm ſydus terrenum, & religionis ſacroſanctum faſtigium? cum Chriſti Ieſu redemptoris noſtri vices teneant in terris, vt colligitur in authen. vt hi qui obliga. ſe habe. perhib. res mino. in princ. colla. vj. firmat text. in authen. de inſtrumento cautela. & fide. ead colla. §. quia igitur. l. leges ſacratiſsimæ. C. de legi. l. j. ff. de iuſti. & iur. in quorum numerum vocari paucis mortalium conceſſum eſt. In quorū tamen ordine tu (& meritò) profeſſor maximè diebus tuis conſcriptus es. Prius tamen annis plurimis locum ſimilem in ſenatu Burdegalen. ſagaciter, rectè, & decēter ita adminiſtraueras, vt lachrymis, prece, amicitia, ira, odio flecti minimè poſſes. Quamobrē magis diuinus, quàm humanus contemplabaris: maiori verò contemplatione veniebas admirandus: cùm vtriuſque cenſuræ iura hac in Caturcen. famigeratiſsima omnium vniuerſitate Tholoſa antiquiore, ſolertiſsimè, modo inaudito, ſtupendo, & mirabili interpretabaris, tanta fuit vox tua, dulcis & ſonora, vt viros magnates diuerſis in gymnaſiis ſparſos in hanc academiam lecturarum tuarum audiendarum cauſa traxeris: inter cæteros cardinalē illum (à domo illa nobilitate tanta, ac ſanguine regio clariſsima propagatum: quæ idiomate noſtro Albret nominatur) Amanuenſem piiſsimi regis Nauarræ, nuper à nobis euocati fratrem: Ludouicum de Ambaſia Albien. epiſcopum laudatiſsimum. Ludouicū de Rochechouard virum religioſum priorem Marcinium, virtutibus literis, moribus, & genere nobiliſsimum, atque doctorem, poſtmodum Romani pontificis Auenioni legatum. Et Franciſcum de Claromonte archiepiſcopum Auxitaneum, qui huic de Rochechouard prædictæ legationi ſucceſsit: illius Albien. præſulis ac reuerendiſsimorum bonæ memoriæ patrum, gentis magnanimę titulis Eccleſiaſticis decoratiſsimæ Georgij Ambaſiani his noſtris totius Galliæ partibus eiuſdem ſupremi partis legati. (Qui Georgij Fromētei militis ſtrenuiſsimi, Chartiæ domini, matris meæ fratris fuerat Toloſæ patrinus: illo Ambaſiano officio ibi de vacante iuridico.) Ac Iaco. abbatis Cluniacen. atq; Claromonten. epiſcopi, ex ſororibus nepotes, alióſque vndequaque nobiliſsimos viros & doctiſsimos. Quos cùm tanta eſſet illorum copia & multitudo, memorare minimè poſſet Cynæas ille memoratus, quamuis tanto memorandi munere præditus fuerit, vt altera die, qua Romam intrauerat (hiſtoria affirmante) vniuerſum ſenatum & equeſtrem ordinem propriis nominibus ſalutauerit. Tu prudentia, conſilio, authoritate tanta, præcellebas, vt inter tempeſtatis tuæ ſenatores, ac doctores refulgeres, velut inter planetas ſol ſplendeſcit, vt ſinere nihil alium ſuſciperē: ac meditarētur vniuerſitates, ac curiæ ſiue parlamenta, in quibus ſedebas. Tu religione, ſine qua perit vita mortalium, quæ hominum propria eſt, quæ nos Deo cognatos facit, ac vinculo pulcherrimo connectit, tanta præpollebas, vt nihil quicquam apud te antiquius fuerit religione, Dei cultum rebus omnibus anteponens, memor illius Vergiliani carminis:

Diſcite iuſtitiam moniti, & non contemnere diuos.

Quid Parlamētum.

Cōſiſtorij Toloſani & Senatorū laudes.

Caturcen. academia Toloſana antiquior.

Add. Iudicē quę moneat.

Gens Ambaſianorū magnanima.

Religiōis effectus.

Atque

Atque legis illius, veluti. ff. de iustitia & iure vt exemplar nobis mortalibus esses vitæ sanctioris. Et cum summo viro iustitiæq; ministro, turpe sit noctẽ totam somno exponere, tu somni parcissimus minimum tempus sopori dabas, librorum pabulo semper intendens, tuis nunc scriptis probantibus clarissimis, pro communi omnium hominum vtilitate promulgatis. Quid est in quo vtilius, honestius aut laudabilius, tempus ipsum conterere valeamus, quàm aut in actione virtutis, aut librorum reuolutione? hæc cùm mente reuolueres, adeò ingenij tui vires instauratæ fuère, vt fortiores solito ad hæc factæ sint: & ita accensæ vt negocium pro ocio, & ocium pro negocio tibi constitueres, atque eo magis, quò tui labores & vita, quæ vigilia est, vt sapientes dixère. Et tibi primum & præsentibus, & posteris iocunditati, commodo, ac ornamẽto futuri essent. Nullum certè dulcius ocium, nulla delectabilior voluptas, nullus, teste Lactantio, suauior animi cibus, quàm veritatis cognitio. Hoc est opus operosissimũ magis diuinum quàm humanum: hæc efficacissima decisio & miraculosa, pontificij iuris ac ciuilis vltimarum voluntatum nodos & ænigmata nunquam soluta dissoluens, vt hæc legisse maxima lætitia sum affectus. Illúdque præ cæteris sum admiratus. Nam cùm tanti támque multiplices casus, hac in tua repetitione saluberrima congerentur, nihil est quod obscurum habeatur, nihil imperfectum, nihil intactum, quod vel non decisum sit, vel ad alia loca remissum. Qua in re ita probè, ita egregiè te gessisti, vt ab omnibus & lauderis, nomineris, memoratus habearis, & benedicaris. Nomen enim tuum benedictionem sonat: stabit tua (vt verbis vtar vergilianis) cuique dies breue, & irreparabile tempus omnibus est vitæ tuæ immortale ac semper benedictum. Viues igitur semper, viues post funera nobiscũ, omni æuo benedictus. Insaniãt zoili bonis ac doctis semper mastiges. Pro tanto igitur munere, cùm idquod prius labyrinthus erat, scilicet vltimarum voluntatum materia, nunc hanc propter Benedicti repetitionem memorabilem efficiatur scirpus. Dicamus omnes quiescat in pace Benedictus, Amen. At gratias, honores, & laudes, non quas debemus, sed quas poterimus illius Gulielmi liberis benedictis, eruditionis, monitionis ac morum paternorum obseruãtissimis, referamus immortales. His proculdubio si omnes artus humana voce resonarent, atque in linguas verterentur ossa nostra omnia & membra, condignas minimè possemus referre Talabardo Benedicto professori iurium solertissimo cathedræ patris canonicæ successori. Et diuitiarum, & virtutum verissimo, vt alter Gulielmus videatur. Qui scientia, virtutibus, ac modestia præclarus, suo viuendi modulo benedicta dulciscens pectora altiùs magnificat quôcunque se vertat. Video illum semper disertum, in iustitiæ actibus ita feruentem, vt hoc anno Caturcen. moderator electus sit (quem Parisienses scabinum vocant) rectum, magnanimum, acerrimi ingenij & amoris in honos maximè studiosos, vt patrem Cartucen. acadamiæ, scholarúmque illius & genitorem, liberè dicat studiosorũ caterua: qui patris scripta memorabilia calcographis tradenda curauit, vnà cum fratre suo vnico Raymundo Caturcen. canonico dignissimo. Qua de re si mihi linguæ centum, oráque mille, ferrea vox, sermonem assumẽdo Vergilianum: gratias debitas minimè exhibere posset ingenioli nostri tenuitas. Itaque illius gentis Benedictorum clarissimæ & iure memorabilis pro debita gratiarum omnium actione perpetuam exopto & cupio felicitatem, memoriam, atque benedictioné, donec extrema illa ac salutifera dabitur sentẽtia, qua dicet is, qui sub Pontio Pilato passus est, Dominus noster IESVS CHRISTVS humani generis redemptor: Venite benedicti patris mei, possidete regnum. In quod valeant Benedicti successores & liberi. C. Feydei perpetuo memores. Ex gymnasio nostro Caturcen. Anno Domini quingentesimo vicesimo, mense vltimo supra millesimum.

Cui rei dedere beãt intentionem mortales.

Vita nostra, vigilia.

Iuriũ decisiones miraculosæ.

Operis laudes.

Gulielmi Bened. cognominis etymologia.

A iustitia laudes.

Idem Claudius Feydeau Fromenteus Parisiensis, MAGNANIMO VIRO, ET PRAEstantisſimo Cæſaris & Pontificis iurium comiti, illuſtriſsimóque Vniuerſitatis eiuſdem Doctori regenti ſuo cum primis metuendiſsimo, domino Talabardo Benedicto meritò nuncupato, dictæ vniuerſitatis nunc rectori, ac vrbis eiuſdem moderatori (vt aiunt) conſultori ſiue conſuli digniſſimo (quem Pariſienſes ſcabinum vocant) humilimam ſalutem dicit.

QVis non laudabit, percurret, ac celebrabit virũ illum, quem populus libertatis tuendæ, & conſeruandæ ſtudioſus elegerit: ornamẽta omnia, opes, gratiam, virtutis laudem, adæquabilem ſuorum ſocietatem conferentem? Nihil ſibi aſſumentem, ſeorſum omnia publica cauſa volentem, & cupientem. Hunc quæcũq; vrbs, aut ciuitas nacta fuerit conſulem, ſiue ſcabinum, Vniuerſitatis rectorem, ſcholares doctorem bene cum illis actum contenderim, & perpetua libertate fruituros eos facilè ſuſpicari licet. Hæc tu, mi Benedicte ſuauiſsime, adeò cumulate præſtas populo atque ſcholaribus Caturcenſibus, vt minùs mirãdum ſit, ſi publica eius commoda (quorum acceſsio maxima facta eſt iotra paucos amicos) æterna tranquillitate conſtituta, io dies ſumma cum laude augentur. Nam cùm tibi ſumma omnia contigeriot, quæcunque vel ab ampliſsimorum gloria, vel à fortunæ commodis proficiſci ſoleot, ea animi facilitate, virtute, ſapientia, cum tuis viuis vt noo modo priſtinam domus tuæ dignitatem in te reſidere patiantur: ſed maiorem, vt optent, & deferant quotidie. Fatentur enim te Gulielmi patris viri præſtantiſsimi, cuius nomen immortale nullis vnquam literarum monumentis ſatis celebrabitur, ita hæredem eſſe, vt ipſius ingeniũ, & virtutes clariſsimas, ſingulari moderatione ſuſceptas, in te intueãtur. Illud verò admirãtur plurimùm, vt cùm Catonis grauitatem & ſapientiam ſuſtineas, nil tamen de comitate remiſeris, quæ iſta ætate maximè omnibus iocunda eſſe ſolet. Hinc illud mirum es conſequutus, quod ſemper habitum eſt difficillimum, vt idem te ament, & colant, in ſenatu conſiliorum authorem ſæpe retineant, domi cooſuetudinem expetant tuam, vbique amplectantur & ſummis laudibus extollant. Omni verò iniuria in tantis opibus: ita abſtines, vt aliquando tibi inferri ob id vnum doleas vehementer, quòd ſcilicet vereris, ne propulſaodo offendas. Omne enim ſtudium, cogitationem, animum ad beneficẽtiam contuliſti, tuorum primùm diſcipulorum ac ſcholarium (quod officij ratio poſtulat) tum externorum omnium, omnique orbis emporio homines habes non magis qui tua gerant negotia, quæ maxima & honeſtiſsima ſunt, quàm qui multos officiis & liberalitate tibi deuinciant: ita quos nũquam vidiſti homines ex tota Gallia, & magna Europæ parte, de te & tuis loquentur, atque miraoda potius, quàm credenda referent. Quid memorem Antonium Feydeum Borboniorum ducis medicum, & Petrum Feydeum eius fratrem, illiúſque ducis quæſtorem, ſiue (vt dicunt) theſaurariũ: conſanguineos meos, à quibus cum patrios reeterem lares, de te, & patre tuo pluries fui inquiſitus, ob veſtratũ virtutum, & rerum geſtarum famam digniſsimã, quam apud Borbonios auxit, atque promulgauit tuus ille dilectiſsimus contemporaneus, vir omnigeoa doctrina eruditiſsimus Ioannes de Laubeſpin Toloſanus, iurium licentiatus, memorati ducis computorum auditor perſpicaciſsimus: qui vnica illius Antonij villæ nouæ etiam ducis prædicti medici vigilantiſsimi nuper deſponſauit filiam mihi affinis, & colendiſsimus. Tacebóue Michaëlem Feydeum prædictorum fratrem, iurium licẽtiatum, aduocatum quondam io ſupremo Pariſieoſi, vt aiunt, parlamento diſertiſsimum, nunc Marrhiatenſis prouinciæ præſidem? Studioſiſsimum Gulielmum Feydeum regis noſtri in iam dicto parlamento præfectum prætorio (vt Galli noſtri dicunt) conſiliarium à ſenatu ſiue curia Gallorum prima: Pariſijs ſedente pro negotiis Galliæ diffiniendis noo immeritò nonnuoquam electum tanquã ſuis temporibus Canoniſtarum in tota Francia obtinentem famam. Ob quam & dicta & geſta clariſsima, ac legationes quas pro eiſdem Galliæ noſtræ regibus, qui virtutum ſuarum vmbra totum orbem reguot, vt teſtatur ſanctiſsima Baldi teſtis non ſuſpecta authoritas, in cap. j. de renuotia. vbique maximè in Angliam expedierat, de aduocato Pariſien. Senatorem ſiue conſiliarium regium ſeptimæ Galliarum curiæ Rothoniag. ſcitè prius effectum: ac Martialem Feydeum ipſius fratrem, patrem meum piiſsimum iuris licentiatum? Qui omnes inter cætera patris tui geſta clariſsima, iſtud in ore ſemper habebant, ſcilicet patrocinium ſiue orationem per modum litigij factã, quam habuit pro bonæ memoriæ, domino, domino de Luzcio apud Archiepiſc. Bituricen. ſuper epiſcopatus Caturcen. confirmatioue aduerſus piè recordationis dominum, dominum de Tregnac ex Marchia oriundum, cuius cauſam atque patrocinium ex aduerſo gerebãt memorati Feydei. Io illo (vt referunt) patrocinio ſeu litigioſa oratione totidem pater tuus in materia electionis allegauit leges, atque Decretales, tantóſque Canones. ac tantas veteris & noui Teſtamenti authoritates, tótque hiſtorias, atque exempla innumerabilia Poëtarum, & Philoſophorum dicta, vt diuinus magis quàm humanus cõtemplaretur? in tanta verùm maiori copia atque abundaotia dabantur ex ore ſuo leges & Canones, quàm imber & grando è cœlo in terram labi videatur. Quare plurimas ipſum habuiſſe memorias, & dicebant, & teſtabantur omnes, vt meritò alter Cynæas Pirrhi legatus cenſeretur. Vnde quiquid Maroniano, & Cicerooiano ineſt lepori, fideliter tenebat: iuráque Cæſarum & Pontificum ita copioſè pertractabat, &

bat,& in vnguem interpretabatur, vt admodum clarus in dicendo, differendo, & iudicãdo apud Gallos habitus sit. Hos propter sermones qui de te, & patre tuo apud maiores meos instituebãtur, nihil mihi maius consequi posse arbitratus sum, quàm vniuersitatem hanc Caturceo. visitare vestra pontutus præsentia quam re ipsa video pręclariorem quàm fama & vulgaris aura possit expedire. Scipionem recordatus cuius præsentia de se famam semper exuperauit. Nec me profectò venisse pœnitebit, si vires ingenioli nostri tenuitas, pro vestris doctrinis posset reddere pares. Quamobrem si in linguas verterentur humanas crines omnes humani, nihil dignum tibi ac tuis condoctoribus regentibus dicerem, scilicet domino mihi semper colendissimo domino Martino de Haramburo, iurium doctori facultatis canonicæ regenti solertissimo ex agili Vasconum genere sanguinem trahenti, in quo est abacus legum, mensa historiarum, rhetorices vestibulum, eloquentiæ gynæcium, sciẽtiarum denique omnium, quæ dici possunt diuersorium. Quid referam Iuris vtriusque peritissimum & comitem eminentis scientiæ virum, causarum regiarum in Caturcia aduocatum expertissimum, dominum meum & præceptorem, & patrem reuerendissimum dominum Antonium de Petrucia, ciuilis sapientiæ regentem famosissimum, qui hac nostra tempestate nulli secundus existit, vt sua attestantur salubria scripta memorabilia, inter cætera, Repetitio legis primæ.ff.de iureiur. in qua vires iuramenti non minus copiosè, quam vtiliter disseruit, necnon repetitio l. si de vi & possessione quæratur.ff. de iudic. quæ nuper ex eius processit officina, iam calcographis pro communi omnium practicantium auxilio (vt fertur) exhibita, vbi materiã petitorij & possessorij, super qua, vt plurimùm in dies magis atque magis litigatur, cum adaptationibus ad praxim siue practicam casuum querimoniæ & nouitatis his nostris temporibus hoc in regno trutinatam, atque quotidianã valde peculiosè, modo quodam familiari pertractat. O pulchrum negotium non leue, non inoperosum, ô negotium quod negotiatorem post funera viuere faciet. O bone Dædale, ô percelebris Appelles, silebo? Sed quis tacere potest tantam virtutum suarum amplitudinem? Quis, quæso, in extremam demum admirationem non trahatur, si viderit vetustissimam Caturcen. Vniuersitatem Tholosa antiquiorẽ, iam penitus senio declinatam, nutabundam, & vix sibi cohærentem? Gulielmi tamẽ Benedicti patris tui, atque huius Antonij de Petrucia, bonorum operariorum industria viuit, scriptis floret, atque resurgit, semper prudens, felix patria, felicior genitor, felicissima vbera, quæ tantos viros ablactauerũt. Et, vt Vergiliano vtar eloquio, Quis genus Aeneadum, quis Troiæ nesciat Vrbem: virtutésq;, virósque, ac tantorum facundiam virorum, semper honores nomináque sua laudésque manebũt. O Vniuersitatem Iacobi Caturcen. Ioannis summi pontificis xxij. ac Beroardi de Ruthena archiepiscopi Neapolitani, collegij nostri fundatoris sanctissimi genitricem, nõ ter, & quater, sed semper propter tuos non parteres, verùm doctores famigeratam, atque collegiorum alumnos felicem, & beatã. sunt profectò apud Caturcenses, vt sol, & luna suprà nos, tum prouincia Catur. Pontij de vmbalibus, ac Pontij Anyorti, quod collegiatorum nostrorum prudentia gubernetur. Iuxta sententiam imperatoris. §. fina. Instit. procœmio. Nam ipsi sunt Caturcenses, ac vtriusque reipublicæ præsides. O vniuersitatem inquam semper laudabilem, quæ tales sortita es patres, qualès Roma Catonem habuit. In quibus nõ minus viget benignitas, quàm iustitiæ splẽdeat æquitas: in quibus nõ secùs irradiat humanitas, quàm sanguinis effulgeat claritas: quos demum extollit tam prudentia, quàm rerum omniũ euexit modestia. Nec aliud prætereundum existimaui, te, scilicet liberali adeo fauere doctis subsidio, vt in tuo gremio mi Talabarde, omnia reclinãt ingenia. Cũ tãtopere literatos adiuuas, vt & Gerardum Garini, aliâs de Buxo, Caturc. collegij nostri collegiatũ, in omni iure expertissimũ, cõsociũ meũ amãtissimũ, qui iura tam ciuilia, q̃ canonica, iam per septenniũ maxima cum solertia & dicendi subtilitate, hac in academia continuè legit, liberalitate tua libris quàmplurimis ampliaueris, multísque eum honoribus ditaueris: ac quàmplurimos compatriotas meos cæterósque viros vndecunque eruditissimos, & nonnullos mei amantissimos & consanguineos, videlicet Ioannem Feydeum, iuris ciuilis licentiatum, memorati & Michaëlis Marchiæ præsidis filium, filiolum meum primò genitum, prosapiæ nostræ Feydeorum spem omnem atque lilium. Cui ô vtinam concederet omnipotẽs, annos videre Nestoreos. Quos cùm in hãc vniuersitatem ob famam tuam traxeris, multis titulis ac honoribus non simplicis iustitiæ, verum bonæ & meræ nullo discrepante ditasti. Quàm veræ certissimæq; sint hæ diuitiæ, testatur Cicero in Paradoxis his verbis dicens: Quansi æstimanda est virtus, quæ nec eripi, nec surripi, nec amitti potest, neque incẽdio, neque naufragio amittitur? Qua præditi qui sunt, soli sunt diuites: soli enim possident res & fructuosas, & sempiternas: quod est proprium diuitiarum: tales proculdubio quamuis ab hoc seculo migrauerint, per gloriam viuere in perpetuum intelliguntur. institut. de excusatione tutorum vel curatorum. in principio. Nil aliud admonebat Plinius ad Iunium Brutum inquiẽs: Effinge aliquid quod sit perpetuò tuum: nam cùm reliqua rerum tuarum post te alium, atque alium dominum sortientur, hoc nunquam tuum esse desinet, quod semel acceperis. Et ad eundem lib. tertiu: Cùm nobis denegetur diu viuere, aliquid relinquamus, quo nos vixisse testemur. Huius sententiæ memorabilis non fuit immemor prudentissimus genitor tuus huius academiæ prudentiæ canonicæ doctor regens, atq; regis nostri in sua Tolosanorum suprema curia præfectus prætorio meritissimus. Neque eorũ, quæ notantur in Canone, reuertimini. decimasexta quæstione prima. vbi dicitur doctum teneri alios docere dum vita funguntur præsenti. Nos semper docuit docebítq; in perpetuum hac sua subtili diuina magis quàm humana Repetitione, quæ gestorum suorum, ac suæ ingẽtis prudentiæ, fidelitatísque tuæ in pium patrem ob illius impressionem siue calcographiam à te maximis cum vigiliis, & alacri labore prosecutam, euidentissimum præstabit testimoniũ. Ne vagi ac imperiti laudatores existamus, quod fugiẽdum Cicero in rhetoricis monet. Nam opus laudat vt colligit addit. ad gl. in §. cúmq; hoc. Insti. procœmio. Quis non laudabit, mirabitur, ac percelebrabit huius lectionis repetitæ à te mi Talabarde colendissime, tanta cum solertia atque inge

nij, acumine reuisæ, elimatæ atque politæ vtilitates & fructus suauissimos pro communi omnium hominum vtilitate in publicum proditæ, necnon promulgatæ, quæ tanta consilij moderatione concipitur, tanta distinctionis decoquitur prudentia, tanto diuisionis ordine profertur, tantáque rerum, atque altissimarum curiarum, senatusconsultorum siue arrestorum experientia perficitur, vt nihil addi possit quo perfectior esse queat. Ipsius plenitudo adeo paret, quòd nulla requirit cõmendationis augmenta, sexta quæstione prima. si omnia in fine. Quinimò linguis tacentibus seipsa rei veritas exhibet. l. j. ff. de in integrum restitutione. Ego quoque quod ad me attinet, ita tua, & tuorũ admiror omnia, & laudo, vt ea non modo sempiterna fore confidam: sed si in his augẽdi locus est, cumulatissima esse cupiam, ad tuam enim beneuolẽtiam comparandam, nec maiorum imagines quæ nullæ sunt, nec diuitias (quarum iamdiu spectator potius fui quàm possessor) affero. Sed obseruãtiam, fidem animi voluntatem egregiam, quam tu in his probare soles, potissimum qui in tuorum numerum, & ordinem assistunt. Quæ de te, & patre commemoraui, non quidem assentandi studio, aut ea prædicandi quæ libenter audias, sed prouocandi causa meipsum cæterósque consanguineos meos iurium tyrones alacriùs ad labores in futurum, ad vestrorum ipsorum imitationem. Si enim minori Aphricano maior, si maiori pater patruúsque exempla domestica præbuère ad bellicæ fortitudinis laudẽ adipiscendam quid recta doctorum meorum patris, & filij æmulatio non conferet mihi omnibúsq; successoribus nostris nobis coniunctissimis ad virtutes & doctrinam assequendam? Si teste Satyrico, velocius & citius nos corrumpunt vitiorum exẽpla domestica, magnis cum subeant animos authoribus, Cur ex opposito nos ardentius non inflammabunt virtutum vestrarum exempla domestica, quæ vt propria nobis ita & gratissima sunt? Non abs te igitur virtutes vestras & laudes, non vt debui, sed vt potui, in medium afferre conatus sum. De quibus satiùs esse arbitror silentium agere, quàm vestræ excellentiæ hac tantilla hirsuta, ac hispida epistola parum respõdere: quoniam si vlterius progredi vellem, opprimerer in tanto rerũ volumine: si linguas mille habeam & totidem ferrato gutture voces, non possem memorare gesta alta patris & filij, ac innumeras ingeniorum vestrorũ prætexere dotes. Quod potui immenso perfeci corde, voluntas magna fuit, quanuis non sit expleta. Tibi tamen refero gratias, non quas debeo, sed quas possum. l. prima. C. de officio præfecti prætorio Aphricæ. in principio. Cùm me in græmium ô Benedicte tuum susceperis, & me inter honoratos dignaris habere intimos, interea vale, & respice quæso Feydei tui voluntatem. Summus enim Deus non ea quæ offerũtur, sed offerentium respicit voluntatem, vt ait Hieronymus in Amos, cuius verba habentur in Canone, odi, & proieci. vigesimaquarta quæstione prima. Non quantitas doni, sed offerentis affectio largitatẽ facit, vt per Ioãnem Andream in sexti data. iterum vale, atque iterum millesies vale dico. Vale igitur, vale, vale, vale ô Talabarde Benedictorum speculum, ac iurium norma: iámque vale cum fratre tuo Raymundo Caturcen. canonico dignissimo, cuius amicitiam in te beneuolam, ac pacificam societatem non potest non probare Caturcen. ciuium caterua, & non immeritò. Nam moribus in cunctis pulchra est concordia pacis: cuius effectus eleganter recitat Baldus. titulo de pace Constantiæ. §. fina. & Sallustius in Iugurtino, dicens: Concordia res paruæ crescunt, discordia verò dilabũtur maximæ: desertáq; est hominis vita, quæ amicitiæ præsidio nõ est cincta, vt inquit Valerius: de qua facit textus iuncta glo. l. latæ culpæ. §. amicos. ff. de verb. & rer. signific. per Bartolum in l. furti. §. qui iussu. versi. quidam sunt. in fi. ff. de his qui not. infam. concludentem, quòd si propter aliquorum discordiã quies publica inquietaretur, quòd eos posset ad pacem siue amicitiam cogere. facit l. prima. §. quies quoq; ff. de officio præfecti vrbi. & l. congruit. ff. de officio præsidis. §. oportet igitur iuncta glos. in verbo, pacem. de manda. princ. coll. iij. Quam, vt epistolæ nostræ riuos claudamus, iubente latiali Apolline Vergilio vobiscum stare, atque viuere perpetuis exopto, tẽporibus, carmine sequenti, pro maiori mei in te amoris significatione. Vale. Ex gymnasio nostro Caturcensi,

Anno Domini M. D. XX.

Viuet & æterni meritò referentur honores,
Donec olympiaco fulgebunt sydera cœlo.
Donec in infernas condantur sydera noctes,
Et donec Zepheris passim maria alta tumescent.

IOANNIS FEYDEAV Fromentei Parisiensis Cæsarea Licentia,Pontificióq; baccalaureatu præditi eidem Claudio cognationis agnationísq; vinculo connexo, atq; filiolo primogenito singulari amicitia dilecto, ad Lectorem in perpetuam operis memoriam & laudem, ac Zoilorum maledictionem,Epigramma.

Tristia funereis alter canat omnia tedis,
Alter inexhausti prælia Martis agat.
Lēta cothurnato depromat Carmina iambo,
Aut referet versus Sapho canora tuos.
Barbatis alij texent insigne Poëtis,
Ast mihi Cæsarei scripta adamāda sophi.
Rectaq; quæ superos demonstrat regula cælo
Diuos, & summi numen Olympiaci.
Væ tibi Zoïleo qui carpis dogmata morsu
Sancta, quibus nullum sanctius extat opus.
His siquidē magni seruas præcepta Tonantis,
Quæ domino reddi cuncta retracta iubent.
Si cupias sæuæ dissoluere vincula mortis
Vltima, quæ in sana mente Cupido parat:
Et quicquid dubij voluit Raynutius, atque
Proximus huic habeat, prospice, discuties.
Est hoc æternos opus immortale per annos,
Atq; hoc innumeras viuet Olympiadas.
Condita sunt tumulo, quamuis præcordia tāti,
Attamen effugiet nomen in astra viri.

IACOBI FEYDEAV
IVRIVM AVDITORIS AC EIVSDEM MEMORATI COLLEGII DE RVTHENA
& de Valle Vniuersitatis Caturciæ laudatissimæ collegiati Epigramma.

Magnanimi iuuenes, quos dulcior hactenus ætas
Vexit, & ad palmā gloria digna vocat:
Expectata diu tanti pia dogmata patris
Sumite iam vultu, sumite mellifluo.
Et genere insignis, necnon ignobilis æquè,
Noscere si cupias, hoc manifestat opus.
Illustres itidem, quibus ipsa scientia cordi est,
Nam efficitur scirpus, quod labyrinthus erat.
Nec vos Zoilei retrahant fortasse susurri,
Hos habuit veniēs summus ab arce Deus.
Tollite iámque moras, nocuit differre paratis,
Perlege, quò verè ciuilis esse queas.
Eia age pro tanto tu Lector munere dicas;
Hic pace quiescat Benedictus, Amen.

a PROOEMIVM DOmini Gulielmi Benedicti vtriusq; censuræ Doctoris, in suprema parlamenti Tolosæ curia senatoris meritissimi, ad scholares inclytæ vniuersitatis Caturcensis.

Qb VIA hæc Decretalis[b] omnibus semper tremenda visa fuit, eiúsq; materia nobis Canonistis ferè incognita, vt summus ille recitat Andreas Si- c culus[c] (referens dominum Antonium contra legistas exclamasse, audentes legere canones: & contra Canonistas audentes legere leges) semper distuli pelagus hoc magnum cum parua nauicula ingredi: mihi enim ad scribendum animus non est tam cupidus, quàm nec idoneus, scienti non esse absque periculo, multorum iudicijs ingenium tenue & exile committere motsibus præsertim illorum, qui quod capere non possunt, fa- d cilè despiciunt.[d] Sed vestra fretus atque confisus beneuolentia, humanitate, ac filiali supportatione: à vobis plurifariè stimulatus, assiduaque deprecatione coactus, & totaliter vobis ancillatus: non vt sim nouorum inductor, sed per diuersos prolixè dictorum breuis transcriptor & summista, pro aliquali canonistarũ in copiosa multitudine hic existentium doctrina, eandem Decretalem tremens legendam assumpsi; secutus Senecam ad e Lucillum dicẽtem: Apes debemus imitari,[e] quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt. Deinde quicquid attulère, disponunt, ac per fauos dirigũt: & de florũ omnium diuersitate eos duntaxat deligunt de quibus mellis ceræq; aptus succus exprimitur. Id idẽ Lucretius: Floriferis, inquit, vt apes in saltibus omnia libant, Omnia nos itidem decerpsimus aurea dicta. Sic debemus, quæcunque ex diuersa lectione congessimus separare: deinde adhibita ingenij cura, & facultate in vnum saporem varia ista libamina confundere. Quod f cùm fecisset aliquando Vergilius,[f] eique obiiceretur ab æmulis, quòd alienos versus suo operi inserebat: Respondit magnarum esse virium, clauam extorquere de manu Herculis. Sed dicetur mihi: En quis tu[g] es, qui narras iustitias meas? Et quis tu, qui de facto patrum sententia feras? Respondeo, sum agricola rudis, & non fero sententiam, quæ ad me non pertinet vllo modo: nec pono os in cœlum: duntaxat semino verbum in agro domini exercituum, & largitoris virtutum, & si bonum est, terra recipiet, & fouebit. Si autem malum, h tanquam herba mala[h] eradicabitur: quia i vt præclarè dicit Hieronymus,[i] grãdes materias ingenia parua nõ sufferunt, & in ipso k conatu vltra vires ausa succumbũt.[k] Vnde non aliud curo, quàm prolixè tradita, breui sub compendio singula seriatim (aliquibus additis, & superfluis resecatis) complecti. Et si vera dixerim, Deus laudetur. Si autem de-

ADDITIO. a Procemium est considerandum tãquam causa finalis. not. Baldus in l. vt liberis. versic. nota q̃ procemium. versicu. secundò nur. C. de collatio. & in l. finali. ff. de hæredibus instituendis. vbi dicit per illum textum ad hoc de iure meliorem, quòd præfationes, & procemia probant causam finalem. Et per illum textum dicit Panormitanus in capitu. aduersus. de immunita. ecclesiarum. q̃ ex verbis procemij colligitur mẽs disponentis. Bart. in l. ambitiosa. in versi. visis. ff. de decr. ab or di. fa. Bald. & Bart. in l. regula. cum ibi apostillatis ff. de iuris & fac. ign.

b Hęc decretalis. Hic prologus est totus ad virtutis opera excitatiu[9], in quibus triplex reperitur difficultas. Vna prouenit ex corruptione naturæ per peccatum primorum parentum: ex qua causatur in homine pronitas ad malum, & difficultas ad bonum, vt dicitur Genesis viij. Sensus & cogitatio humani cordis prona sunt ad malum ab adolescentia sua. Secunda est, quia ex peccatis & vitiis præteritis causatus est in homine quidam habitus, vel saltem dispositio inclinans ad similia vitia, iuxta illud Philosop. Habitus semel in aliquo generatus, est de difficili amobilis à subiecto. Tertia prouenit ex difficultate operis virtuosi: quia virtus est circa bonum arduũ & difficile. ideo opus virtutis, vt sit efficax, debet cũ magno conatu fieri, iuxta illud Luc. xiij. Contẽdite intrare per angustam portam, quam multi quærent intrare, & non poterunt. Hæc ibi Lyra.

c Andræas Sicul. Qui hãc Decretalem repetiit, anno quo Doctor iste natus fuit domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimoquinto: mense Decẽbri, vt dicitur infrà super verbo, *Adulta impuberi.*

d Facilè despiciunt. Sunt verba Hieronymi pręludendo in Esaiam prophetam. Tales enim sunt sicut vulpes, quæ cerasa damnant, cùm illa attingere & comedere non possunt, secundum Roffredum titulo de raptoribus, Hostiensem & Panormitanum in capitulo finali. infrà ne clerici vel monachi. Sic pariter faciunt inuidi, quos virtuosi difficulter euitare possunt, vt plenè habetur super verbo, *Mortuo autem testatore.* primo. dum loquitur de inuidia Iudæorum contra Christũ. De inuidis dicit idem Hieronymus præludendo in Esdram. Accedunt ad hoc inuidorum studia, qui omne quod scribimus, reprehendendum putant. Et interdum conscientia repugnante publicè lacerant, quæ occultè legunt, quorum vitandum est supercilium, id est, superbia, qui iudicare tantùm de aliis, & ipsi facere nihil nouerunt.

e Apes debemus imitari. Vnde Matthæus Bussus in tertia parte ad Cæcilium Fabrianum, Epistola secũda, incipiẽ. Quod equidem &c. Te inquit hac in re velim apes imitari, quæ de florum omnium diuersitate, eos duntaxat deligũt, de quibus mellis ceræque aptus succus exprimit. Ita tu legas de vasta librorum farragine, non quæque sine delectu, sed illa de quibus mel cerámque deducas. mel deuotionis, atq; dulcedinis, quæ manat de eloquij puritate diuini. hunc in modum decantata à prophetarum exultantissimo Dauid Quàm dulcia faucib[9] meis eloquia tua super mel ori meo. Cera quæ incensa, te ad veritatem, sanámque doctrinam illuminet. Ne cum his cæcutias & pereas, quos, prurientibus auribus ad fabulas esse cõuersos, & auditum à veritate vertisse suspirat Apostolus, &c.

f Aliquando Vergil. De cuius ortu, vita, motibus, & obitu dixi addendo super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.*

g En quis tu. Sũt verba Senecæ in lib. Declamationũ, secũdum Bald. suprà in procemio, de cuius sanctissima vita, & eius conuersione per Apostolum ad fidem, & obitu illius habetur super dicto verbo, *Mortuo testatore*, primo.

h Tanquam herba mala. l. sed addes. §. si quis dolia. ff. loca.

i Præclarus ille Hieronymus. In epistola ad Heliodorum, de morte Nepotiani, cui assentit Bald. in l. fina. C. de hære. instit. vbi in xvj. quæst. dicit subtiles causas non esse grossis aduocatis committendas: quia suspecti sunt propter iuris ignorantiam per illum textum.

k ADDITIO. Ideo bene scriptum est apud Horatium in arte poëtica, Sumite materiã vestris, qui scribitis æquam Viribus, & versate diu, quid ferre recusent. & Cato: Quod potes, id tenta.

a Retulit Bal. suprà in prooemio.

b Super Malachiam. tertio capitulo. & decimasexta quęst. prim. can. reuertimini.

c ADDITIO. Vbi habetur quòd in templo Dei offert vnusquisque quod potest. Alij aurum & argentum, & lapids preciosos, alij hyssum, purpuram, & coccū offerūt & hyacinthū, nobiscum bene agitur si obtulerimus pelles & capratū pilos. Hæc sbi.

d A domino condēnat⁹, vt habetur Matthæi xxv.

e Cato philosophus. De isto Catone Cæsaris cōtemporaneo eiúsque obitu & virtute, & in quibus Cæsari conueniebat, & ab eo differebat habetur in verbo, *Mortuo autem testatore.* primo.

f Iuxta illud Ouidij libro quarto Tristiū. & de fugiēdo otio plenè super verbo, & dotem quam ei dederat. circa fin.

fectus fuerit (quod humanum est) erronea mea opinio pedibus teratur, rationibus eneruetur, ac funditus eradicetur, & iudicio ecclesiæ sanctæ Dei, cui dicenda submitto, corrigatur. Ita profectò maiores nostri fecère. Summo itaque numine confisus, quia vt sæpe retu-
a lit Bal.[a] quem vos me incitando allegastis. Sicut triste est decedere sine hærede, ita miserrimum videtur iuris professoribus discipulis suis nihil scriptum relinquere. Non auiditate laudis consequendæ, sed charitate seminandæ veritatis. Sic barbatus ille Hieronymus super
b Malachiam[b] hortatur, inuitat, monet, & allicit vnumquemq; in horreum domini cibos afferre. Et in prologo lib. Regum singulos prouocat in tabernaculo Dei conferre quod pos-
c sunt.[c] Et prætereà, quòd seruus negligens & otiosus qui acceptum talentum abscondit in
d terra, suo fuit à domino condēnatus.[d] Considerans pariter & ego, quòd animum ad virtutem, & ingenij exercitationem verisimiliter eritis labori non parcam, neq; vigilus, qui duxi semper incunabula prima & stabilimenta validissima eorum esse, qui æternæ gloriæ auidi, surgunt, & se dociles ali ad virtutē exultant, eo quippe veluti quotidiano cibo alitur, & pinguescit ratio, neque vllam puto digniorem æui huius confabulationem fore, quam si de scripturis sermocinemur inter nos. Qua occupatione nihil puto in hac luce iocundius quo animæ pabulo omnia mella superantur. Est enim propriè humana vita (vt præclarus
e ait stoicus ille Cato philosophus,[e] quē Vticensem quidam appellāt) veluti ferrum, quod si exerceatur conteritur, si verò non exercea-
f tur, rubigine consumit, iuxta illud Ouidij.[f]

Ingeniúmq; meum longa rubigine læsum.

Sed præstat quod vtilius veteres arbitrati sunt labore potius conteri, quàm otio & desidia consumi. Restat saltem fructus laboris, vbi otium vitiis alimēta ministraret. Sic etiam hortatur
g vos Apostolus:[g] Spiritu, inquit, ambulate, & concupiscētiam carnis nō perficietis. Quod
h similiter præuiderat gētilis ipse Sallusti⁹[h] in Catilinario. Oēs, inqt, homines, qui sese studēt præstare cæteris animātib⁹, summa ope niti decet, ne vitā silētio transigāt, veluti pecora, quæ natura prona, atque ventri obediētia fin.

g Apostolus ad Galatas v.

h Ipse Sallustius. Hic Romanus historic⁹, ac philosophus Ciceronis æmulus Romæ claruit, de quo Aurelius August. libro primo de ciuitate Dei, meminit dicens: quòd fuit nobilitate veritatis insignis historicus, qui de bello Catilinario, necnō & Iugurthino libros edidit celēbres, ac nonnullas scripsit epistolas.

i Virtus clara æternáque. Virtus ex eo vocata est, quòd suis viribus nitens, non superetur aduersis, secundum Boëtium tertio de consolatione, prosa vltima. Vel virtus est, quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, vt habetur secundo Ethicorum. Vnde virtuosi semper illi apparuerūt, qui laboribus & doloribus passionibúsque nō facile vinci poterant. Sed ex post experientia docuit animum plurimis certaminibus expositum aduersus delitias, diuitias & honores, quorum victoria difficilis, sed perutilis est, ob quod virtuosi vocati sunt, qui talia vincere potuerunt, & inde dicitur virtus mētis habitus bene institutæ. vel virtus est bona qualitas mentis, qua rectè viuitur qua nemo malè vtitur, qua De⁹ in nobis sine nobis operatur. Et sunt septem virtutes, tres Theologicæ, & quatuor Cardinales, quas scire multò vtilius est, quàm repetere legem Gallus, secundum Lucam de pēna in l. vnica. C. de metr. Bēr. libro vndecimo. vbi eas seriatim, & qualiter vnicuique dona spiritus sancti, & præcepta decalogi, necnon vitia eis opposita correspondēt prosequitur.

xit. Nostra omnis vis in animo & corpore sita est. animi imperio, corporis seruitio magis vtimur. Alterū nobis cum diis, alterū cum beluis commune est. Rectius tamen esse videtur, ingenij, quàm viriū opibus gloriam quærere. Cùm & diuitiarum, & formæ gloria fluxa, atq; fra-
i gilis sit. Virtus clara æternáq; habeat[i]. Qui vobis magis homines dici videantur. An illi quibus ignorantia mala imbutis, luxúq; effœminatis nusquā sapientiæ lumen apparuit? an doctrina consecrati? Num dicetis nihil humanum in illis esse præter effigiem? Eos omnia facere vi, atrocitate, & opinione praua? Vitis autem studiosis, & sapiētibus veram inesse humanitatem, pulchritudinémq; virtutis? Vnde de hoc interrogatus Aristippus dixisse fertur, inter doctos atque indoctos perinde distare, atque inter domitos equos, & indomitos. Aut
k sanè quantū inter viuentes & mortuos[k]. Et certa equidem id ratione. Nam qui doctrina sapientiæ prædití fuerunt, viuent omnibus seculis, omnigenísque tollentur linguis, æmula etiam ignorantia in vita: aliorum vero ignauia torpentium vix diuturna recordatio erit: peritura illorum vita cum nomine. Quis extinguet lumen Romanæ linguæ Ciceronem? Potuit siquidem impius ille Popilius Antonij iussu in illius caput non leuiori scelere, quàm in sacratissimum Dei immortalis templum manus inferre: sed non potuit nomē extinguere, ita viuax æternáq; est sapientum memoria suis literarum testimoniis, suísq; monumētis
l illustrata. Neq; (vt Seneca dicit[l]) nobilē facit atrium plenū fumosis imaginibus, sed animus facit nobilē, cui ex quacunq; conditione supra fortunam licet surgēre. Platonem non
m accepit[m] nobilē philosophia, sed fecit. Nec intuēdum est, vnde homines veniant: sed quò cant, scilicet de virtute in virtutem firmè ambulantes. Deus enim (vt diuinus ait ille Mercurius Trismegistus) qui homines generat, at-
n que inspirat, oēs pares esse voluit.[n] eandēq; viuendi conditionem omnibus proposuit, immortalitatem omnibus spopōdit. Nemo apud eum seruus, nemo dominus, nemo pauper est, nisi qui iustitia indiget. Nemo diues, nisi qui
o virtutibus plenus est, q(uia) (vt Valerius dicit[o]) Capi virtus nescit, patientia dedecus ignorat.

k ADDITIO Sic interrogatus Aristot. quo differrent docti ab indoctis, quo viuentes à mortuis respondit.

l Vt Seneca dicit. ad Lucillum epistola. xliiij. in prin. Iterum tu mihi te pusillum facis. &c.

m Platonē non accepit. Sūt verba Senecæ in eadē epistola.

n Pares esse voluit. Iuxta illud apostoli ad Roma. ij. gloria autem & honor, & pax omni operāti bonum. Non enim est acceptio personarum apud Deum.

o Vt Valerius dicit li. iij. tit. de fortitudine, loquēs de Cain

Attilio

a Et magno [a] vbiq; pretio virt⁹ æstimat, hæc præsertim vehemēs & cōstans animi militia literis pollens, venerabiliū doctrinæ sacrorū antistes philosophia: q̄ vbi in pectora recepta est hominū, inhonesto atq; inutili affectu depulso totū insolidæ virtutis munimēto confirmat potentiúsq; metu ac dolore facit. Solus nanq; is viuere & frui anima videtur, qui aliquo negotio intētus pręclari facinoris vel artis bonę famā quærit sicut vos facitis, vt qui genere no- b biles estis [b] antecessorū & vestro. [c] Cęteri aūt c vestris maiorib⁹ ꝓpria virtute præluceatis, vt si prius noti non fuerint, accipiant in vobis initium memoriæ suæ, & sitis posteris nobili- d tatis principium, [d] & virtutis exemplum, vt Quintus Fabius Maximus, qui Gallica victoria cognomē Allobrogi sibimet ac posteris pepetit. Quo nihil ordinatius, aut speciosius illo seculo ciuitas Romana habuit. Nō enim (dicit e idē Valerius [e]) fastidioso aditu virtus excitata, ingenia viuida ad se penetrare patitur. Neq; haustū sui cum aliquo personarū discrimine largū malignúve præbet, sed oībus æqualiter exposita quid cupiditatis, potius q̄ quid dignitatis attuleris, æstimat. Inq; captu bonorum suorū tibiipsi pondus examinandū relinquit, vt quātū subire animo sustinueris, tantū tecū auferas. Quo euenit, vt & generosissimarum imaginū fœtus, in aliquod reuoluti dedecus acceptā à maioribus lucē in tenebras cōuertāt, & humili loco nati ad summā dignita- f tem [f] consurgant. Cū honesti actus [g] etiā si ab g infimis sunt editi, memoria nō intercidāt, licet separatū locū obtineant: vt nec his adiecti, nec illis prælati videantur. Quæ quidē planio- h ra (si tēpus pateret) suis exēplis reddūtur, [h] quoniā (vt Sallustius in Iugurthino exordit) i pclara facies, magnæ diuitiæ, [i] vis corporis,

Attilio. de isto Valerio qui maximus dictus est, narrat in gestis Romanorū, q̄ cū esset octogenari⁹ & virgo, & cū multis narrarētur, suæ victoriæ, virtutes & gratiæ, omnibus silētiū imponens dixit, Scitote generosi ciues, q̄ de vna victoria supra alias gloriari possum, quòd nequissimā carnem meam domui, & cōcupiscē-riam meā carnalem vsque ad mortē rationi subieci. Hæc Ber. busti. parte ij. sermone xij.

a Et magno. dicit Valeri⁹ libro v. de pietate erga parētes

b Vt q̄ genere nobiles estis. ad Albertum zobolum adolescentem nobilissimum Matthæus Bossus in ij. parte epistola vlt. Sed vide, inquit, ne parua illa stulti àque quorūdam magnorum, sed pessimorū hominū nostri infœlicissimi temporis opinio ignauiam tibi persuadeat, qui studia liberalium artium, & sudorē literarū detrahunt amplissimis, & opulētissimis viris. Egenis verò & quib⁹ labore & industria est vita ducēda, permittunt, quasi philosophia, & studiorum cura populare negotium sit. In quo delinquere magnopere videntur plerique tyranni, qui omissa penitus maiestate literarum, & dulcedine studiorum, se totos beluis tradiderūt, omnia spacia temporúmq; momenta in sectando apro, aut querquedula, & perdice capienda terentes quibus pluris sunt equorū stabula, canésq;, & accipitres, quam sapientiæ diuina gymnasia, & salus subditorū populorum: in quibus porrò, quid spei cùm animū atq; ingenium (quo neq; maius, neq; diuinus aliud est homini attributum) inculrum negligunt, secosdiáq; torpentem? Tu vide ioquā, ne peruersa hac improbáq; stultitia his cōsentiens, solidámq; & expressam doctrinæ, & sapientiæ laudem cōferas vlla cū re, ingeniíq; fulgorē & animi sublimitatē inficias vanitate, tāquam caliginibus. Verùm his omissis inertiæ & libidinū plenis, totum te ostendas virtuti, & priscos illos heroas illustrésque viros imitādos tibi propone, qui graui sibi dedecori esse arbitrabātur, si nō eruditione & sapiētia maiore quā imperio præstarent. Sed neq; liberos principatus successione dignos iudicabant, nisi apprimè doctus. Nam Cato ille Portiæ familiæ gloria Latinas literas iam vir, Gręcas deinde senex perdidiscit. Philippi autē Macedonis illam tenemus epistolam, quam nato sibi Alexandro ad Aristotelem dedit, rege certè dignam, diis gratias agēs, nō q̄ natus esset: sed pro eo, q̄ nasci eum cōtigit tēporib⁹ suis, à quo edoctus eruditúsq; dign⁹ esset regni successione. Quāti ipse doctus tandem doctrinam fecerit Alexander, id satis signi est, q̄ in castris lectitasse, semperq; in scriniis libros circūtulisse exploratum est. Mallens siquidem singulari disciplina, quàm potestate præstare. Quid de Ptolemæo Philadelpho secundo post Alexādrum Aegypti rege, qui tractus dulcedine literarum lx. millia, vt nonnulli scribūt, librorum in vna bibliotheca Alexandriæ composuit, & sacram Hebræorū paginam per lxx. interpretes in Græcam linguam trāsferri curauit? Antigonus ad Zenonē philosophum: Ego, inquit, fortuna & gloria vitā tuam antecellere existimo. Tu igitur modis omnibus enitere, vt tuo cōtubernio fruamur, hoc ꝓ certo habens, te non mei tantùm, sed omnium simul Macedonum eruditorem fore. Nam qui Macedoniæ regem erudit, eum & subditos quoq; ad fortitudinem, & probitatem erudisse certū est. Nā cuiusq; modi fuerit dux, tales vt plurimùm sub ditos fieri necesse est. Præclara Anicennæ medicæ artis opera, vigiliæ, lucubratiōes & studia ꝑpetuę sunt consecrata memoriæ. Quo physico magis q̄ rege oīs ætas gloriabit. Iuliū Cæsarē, & in castris nedū in otio lectitasse, dictasse, scripsisséq; rerū suarū Cōmētaria, innumeraéq; epistolæ grauissimæ & eloquētissimæ testimonio sunt. Qui si foro vacasset, nō impar fuisset diuinę facūdiæ Ciceronis. Augu. verò is cui tot⁹ terrarū orbis se submiserat, nec curā literarū vnquā omisit, tū legere, tū scribere, tū declamare cōsueuerat, Poëticā simul cū oratione soluta cōplex⁹. Quid reliquos Cæsares? Quid imperatores? Quid senatorios ac patricios viros hac in parte cōmemorē? Cùm vix ex millibus vnus literatū reperiretur ignarus. Hęc ille.

c Antecessorum & vestro, scilicet per artes honestas. vnde Claudianus: *Gaudet enim virtus testes sibi iungere musas.*

d Nobilitatis principium. Id est, honoris, qui solus est pręmium virtutis, secundum Philosophum. Virtus enim vberrimum alimentum est honos, dicit Valerius libro secundo, titulo de institutis. & tex. in §. cúmq;. & in §. fi. in procemio instit. Nec publica religione consecrata virtus priuata laudatione eget. vt idem Valerius alleg. tit. de Fortitudine. Perfecta autem nobilitas est generis cum animi magnitudine decorata, secundū Bal. in l. nobiliores. C. de commer. & merca. vbi de triplici nobilitate.

e Valerius lib. iij. tit. de his qui infimo loco nati, clari euaserunt. in princip.

f Ad summā dignitatē. Ex quo sunt multò plus honorandi quia maior honor est, q̄ quis promoueatur nomine acquisito ex sua probitate & propria virtute, q̄ illo quod ei aliâs obuenit. Cùm in his, quæ ex natura proueniūt ratione parētelæ, nec laudari, nec vituperari debemus. Vnde illud quod meum est per acquisitionē magis dicitur esse meū, quā quod per successionem, secūdum Iac. quem sequitur per illū text. Ioan. Fab. super verbo alemanicus. in procemio instit. ideo dicit gl. in c. nunquā. lvj. dist. q̄ natus ex vilibus parētibus, si est virtuosus, est præferēdus nato ex claris parentibus æq; virtuoso. facit glo. in c. fidelior. quinquagesima dist. vbi peccator emendatus præfertur ei, qui nunquam peccauit.

g Cùm honesti actus. Sunt verba Valerij lib. v. ti. de gratis. in parasceue ad externa.

h Suis exemplis redduntur. De quibus infrà super verbo condidit).

i Magnæ diuitiæ. Quæ plus torquent possessorē, quàm ei proficiāt, vt plenè dicitur super verbo, *cætera bona.* in princ.

Vt ini

a Vt initium, sic finis. Vnde idem Matthæus Bossus epistola proximè allega. Nulla, inquit, occupatio vel susceptu melior, vel homine libero dignior, quàm in amore viuas literarum, vt nullis voluptatibus, nullisque illecebris abducare, quin quotidie codices tractes & legas. Ingentes ipsæ opes, quibus domus abundat tua, honorũ ac dignitatũ insignia, amplitudo generis, claritas nomĩs, anorúmq; gloria nulla sunt, nisi nobilitentur eximia q̃dam singulatique doctrina: & is ad quẽ successu, fortuitúq; ista deueniunt ea ipsa semper honestet sapientia atq; virtute. Quid est p Deũ aliud diuitiis affluere, & purpura, & auro súptuosius amiciri, sensu autem atque prudentia carere, ignarúmq; & inertem esse, quàm vt optima quidem ratione aiebat Diogenes, pecudem esse aureo vellere, aut imaginem eximiè fictam, cerebri autem vacuam, atque vecordem? Aut quid prætera in bonis ducendum, quod sit semper instabile atque caducum, quod præstet & auferat fortunæ temeritas? Non sunt certa solidáq; hominis bona, quæ sua semper esse nõ possunt. Pręclarè igitur Stilpõ, direpta patria solóq; æquata interrogãsi Demetrio, nunquid suorũ amisisset? respondisse dicitur. Edepol nihil. Nulla enim fortunæ vis sapientiam diripit. Parique fortuna Bias ille, vnus quidem ex septem sapientibus meritò laudatur, qui euersæ valefaciens vrbi, omnia, inquit, mea mecum gero, quoniam non carpento vel naui sed animo illa portabat, qui quidem animus quoniam sempitern⁹ est & immortalis, & ipsi ferè Deo similis, bona quę possidet perpetua sunt atque diuina. Cætera autem, quę ad corpus spectant, quoniam fragilia sunt & caduca, perinde atque corpus ipsum, cui seruiũt nutant semper, & defluunt. Hæc ille.

b Nihil inquit Valerius. lib. v. tit. de pietate in patriam. c. penult. in fine.

c Cùm vt Cicero dicit. in ij. Rhetoricorum.

d Dux profectò. Sunt verba Senecæ ad Lucillum epistola octogesimaoctaua.

e Ad inertiam. De qua & otio plenè dicitur super verbo, & *dotem quam ei dederat.* prope finem.

f Quodammodo. Prudenter loquitur, quia vera virtus ex Deo est: de quo plenè in verbo sanctorum, in clemen. j. §. ab hoc baptisma de summa Trinit.

& alia huiusmodi omnia breui dilabuntur. At ingenij egregia facinora sicuti anima, immortalia sunt. Corporis etiã & fortunę bonorum, vt initium, sic finis.[a] Omniáq; orta occidũt & aucta senescunt. Sed animus incorruptus æternus rector humani generis agit, atque habet cũcta, neq; ipse habetur. Nihil, inquit Valerius,[b] est excepta virtute, quod mortali animo ac manu immortale quæri possit. Cùm (vt Cicero dicit)[c] Sola virt⁹ in sua potestate est, & omnia præter eam fortunæ subsunt dominationi. Dux profectò[d] ac imperator vitę mortaliũ animus est, qui vbi ad gloriã, virtutis via grassatur abundè pollẽs: poténsq; & clarus est, neq; fortuna eget: imò habet hoc in se optimũ generosus animus, q cõcitatur ad honesta, magnarum rerum spem ad se vocat, & attollit: dociléisq; natura nos edidit, & rationẽ dedit imperfectam, quæ tamẽ virtutibus perfici posset. Nec vlla est tam edita moles, eminéusq; sublimitas, etiã si Olympum montẽ, qui nubes excedit animo voluat, ad quã vel gyrus, vel gradus nõ peruehat, & struat accessum. Siu captus paruis cupiditatibus, ad inertiam[e] & voluptates corporis pessundatus est, perniciosa libidine paulisper vsus, vbi per secordiam vires, ætas, ingenium defluxere: naturæ tunc fragilitas pro subsidio iniustè accusatur, suam quiq; culpam authores ad negotia transferunt. Parricidæ tamen (cùm parẽtes dent nobis esse, virtutes bene esse. Etiam quia virtutes quodammodo nostræ[f] putantur, & à nobis genitæ) sicut qui patrẽ & filias occideret sunt dicendi. Quorum prauitas est admirãda, qui corporis dediti gaudiis per luxum,[g] & ignauiã ætatẽ agũt, ingeniúmque quo neq; melius, neque amplius aliud est in natura mortaliũ: incultu atq; secordia torpescere siuunt. Cũ præsertim tam multę variæq; artes animi sint, quibus summa claritudo paratur. Neque aliter (vt in prima ad Cæsarẽ[h] de republica oratione habita dicitur) quisquam extollere sese & diuina mortali attingere potest, nisi omissis pecunię & corporis gaudiis animo indulgẽs, & virtuti, quæ (vt Valerius ait)[i] si per seipsam æstimetur, vitæ magister est optimus. Mirabiles honores & fructus vestra in nostro seculo virt⁹ est allatura, si non delituerit clausa & obsignata profundius intimo pectore. Quid gemmarum, argenti, auriq; thesauri defossi adiuuant? Quid condita lux? Quid contectus & abditus ignis? Post lusus & pueriles amores grauidũ fœtu nouo excutite pectus: parturit memorãdũ aliqd omnibus seculis. Remoueatur (iterũ inqt)[k] naturalis omniũ animaliũ dulcedo vitæ, quæ multa & facere & pati turpiter cogit, qua mortua aliquáto eius felicior & beatior reperietur finis. Et eleuet quisque (vt idẽ dicit)[l] seu eleuare debet præmia virtutis, cũ animaduertat fortes viros felicius sepeliri, q̃ viuere ignauos. Et alibi[m] ex ea scilicet virtute fructũ percipi concludit, si fuerit diligẽtissimè culta: idq; probat ex Roscio histrione,[n] qui sola industria meruit, vt cũ viris clarissimis cõmemoretur. de quo hæc inquit: Sunt artẽri & anxij, & nunquam cessantis studij præmia: propter quæ tantorũ virorũ laudibus, nõ impudenter se personæ histrionis inseruit, cũ aliud industria nõ sit nisi attentum, vehemẽs, & assiduũ in re aliqua studiũ, quo homines nobilitantur, & inter honoratos meritissimè aggregant. Et ecõtra,[o] eo quò maior est vis animi, quàm corporis, eo grauiora sunt mala: quæ animo cõcipiuntur, q̃ quæ corpore feruntur. Quæ omnia, & quod

g Per luxũ & ignauiã. vnde versus. nos gen⁹ ignauũ tecto gaudemus & vmbra: vt dicit glosa circa fi. in c. cùm dilecti. de dolo & contu.

h Vt in prima ad Cæsarem. ad quem postquàm fuit imperium adeptus, duæ de gubernatiõe reipublicę habitæ sũt orationes sapientia pleuæ, ĩgeniosè, & disertè cõpositæ: quarũ ignorãtur authores. Vtraq; intitulata oratio ad caium Cæsarem senem de republica. Non q intelligamus eo tunc Cæsarem ad senium extremum peruenisse, cum anno imperij sui quĩto, suæ verò ætatis lvj. à Bruto & Cassio Seruilio viginti tribus vulneribus cõfossus expirauit mẽse Iulij, quo natus fuerat. Vnde de prima illarũ orationũ est hic facta mẽtio, & verius est vnica oratio incipiens, populus Romanus, &c. duo continens capitula, quorum secundum incipit. Scio ego quàm difficilè &c.

i Quæ, vt Valerius ait lib. iij tit. de his, qui humili loco nati clari euaserunt.

k Remoueatur iterum, inquit idem Valerius libro secundo titulo de institutis.

l Vt idem dicit. scilicet Valerius lib. v. tit. de gratis loquẽs de populo Romano.

m Et alibi. lib. viij. tit. de studio & industria.

n Ex Roscio histrione. qui melãcholicus ob singularẽ industriã nũcupari meruit. Nã Aristoteles. lib. problema. sectio. xxx. de Hercule loquẽs dicit, q quicũque excellentes fuerũt viri aut secũdum physicam, politicam aut poësim, vel alias artes, vocãtur melãcholici sicut Hercules, qui illius naturę fuit, quia occupabatur ab ægritudinibus, quæ sunt à nigra cholera: ideo ægritudinem epilepticorum ab Hercule antiquo nominant sacrum morbum & Herculeum.

o Et econtrà. sunt verba Ciceronis in Philippicis.

Eneruat,

a enernes animos [a] odisse virtus solet. vos (vt opinor) mouerunt me incitandi ad ista sperātes, sed frustra à me fructū reportare, qui parū vt dubito vtilis erit ad semē in agro vestro. Attamen vobis obtemperans opusculū hoc testa- b mentū Canonistarū [b] per vos iam baptizatum, nō ea ratione, ꝙ vobis proficere possim, vel aliquid relinquere, cùm nihil habētis inn- c tilis sit donatio. [c] Sed vestrū importunitate & docēdi necessitate adstrictus, atq; deuictus, aggredior id diuino auxilio singula verba huius famosæ Decretalis insequēdo, & materias adiacentes pertractādo: vsibúsque ac moribus huius regni, & præsentis ducatus Aquitaniæ possetenus applicando (Christianissimorum regū, & curiæ Franciæ ordinationibus, & arrestis, omni verborū lenocinio postposito, quo veritas non eget, quæ quantò simplicioribus d proponitur verbis, [d] tanto maiori claritate relucet adductis) ad finem vsq; q̃ citiùs potero pducā. Est em̄ meo nimirū iudicio (puto & vestro) liberalior nobis atq; frugalior editio soluta, q̃ pedata festiuitas carminis, & lasciuientes musarū fabellæ, sine quibus Poëtica raro se tollit aut micat oratio: qa rusticitas sermonis inculti suspicionē consueuit purgare mēdacij. Et qui vix sufficit, vt elimatum depromat eloquium, nō nouit fabricare figmentū. Non quibus linguis, quibúsve vocabulis vteremur legifer noster Christus ostendit: nec quomodo loquendū, sed quomodo viuendū expressit. Non propterea omnino inficior vbi cōpertū vtrúq; est maiestas sapientiæ, nitórq; facundiæ, id liquidò esse omni ex parte absolutū, atq; perfectum propéq; diuinū. Qua ratione plus, q̃ propheta Dauid psalteriū suū nō in soluta oratione, sed versu & modo metrico fecit: vt Deo, qui e in cōcordia oīa fecit, [e] & proportione, numero, pōdere, & mēsura magis placeret & hoībus qui vt plurimū cōcordia gaudēt, & proportio- f ne. Nec vetera Romanorū [f] exterorúq; præsertim regni exēpla, nec Francorū historiā tacebo, de cuius fructu & vtilitate meminit Dio- g dorus [g] li. j. rerū antiq. in pœmio. Sola inqt h historia [h] pares verbis res gestas repręsentās omnē amplectitur vtilitatē. Nā & ad honestū impellit, detestat vitia, probos extollit, deprimit improbos, & pulchrū est ex aliorū erratis aut cōsultè gestis meli' instituere vitā nostrā. Nō quid alij egerūt quærere, sed quod optimè actum sit nobis proponere ad imitandum seniorū cōsilia, quos longa ætas prudētiores effecit: cogitantes decorum esse mortales labores perpeti pro gloria immortali. quod etiā sacræ conuenit scripturæ, Ecclesiasti. xxxix. Sapientiam, inquit, omnium antiqnorum exquiret sapiens, & in prophetis vocabit. Narrationē virorū nominatorū conseruabit, & in versutias parabolarum simul introibit, occulta prouerbiorum exquiret, & in absconditis parabolarū cōseruabitur, eóq; modo in medio magnatom ministrabit. Quod & in cnospectu præsidis apparebit, fieri non facilè potest, nisi per hi- i storiā. Quæ (vt Cicero dicit) [i] testis est tem-

a Enetues animos. Id est, molles & imbecilles.

b Testamentum Canonistarū. Non enim à seipso, sed à Canonistis præceptoribus suis opus, & librum intitulare voluit, more Platonis, qui (vt dicit Helimandus) libros suos nominibus magistrorū suorum, vel eorum, qui magistros suos docuerāt, intitulare cōsueuit.

c Inutilis sit donatio. quia nemo dat quod non habet: cap. quod autē. de iurepat. & l. traditio. ff. de acquirē. rer. domi.

d Simpliciorib' proponit' verbis. facit tex. in pœmio. ff. §. illud autem. iūcta glos. ibi sup verbo, cōpendium.

e Qui in concordia oīa fecit vide text. sapient. xj. Et Augustinū in libro de Natuta deo.

f Nec vetera Romanorum. ad instar quorum fuit status regni Franciæ quo ad vtranque militiam institutus, vt habetur sup verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam*. in primo principali artic. & ij. decisione.

g Meminit Diodorus. historic' Siculus, Græcię quàm maximè historiæ scriptor clarus & insignis. Qui vniuersam historiam sexagintasex libris cōplexus est, de quibus nisi sex primos non habemus impressos, est em̄ historicus antiquus, vt infrà dicam.

h Sola inqt historia. historia est narratio rei gestæ per quā ea, quæ in præterito facta sunt dignoscūtur. Et dicitur ab historia Græcè, quod est videre vel agnoscere, quia apud veteres nemo conscribebat historiam, nisi is qui interfuisset, & ea quæ scribenda erant, videlicet, secundum Isidorum lib. j. Etymolo. & si quispiam diceret, quòd nō exemplis sed legibus est iudicandum, verum est, quòd iudicandum non est exemplis malis, de quibus loquitur. l. nemo. C. de senten. tamē exempla bonā sequenda sunt. Et mala etiā sunt recitanda, vt caueantur & euitentur, ex vtrisque docemur imitari, aut euitare, & non sequi: ita quòd simul iuncta conferunt & proficiunt. vnde Aurelius Augustinus libro xvj. de ciuitate Dei, cap. ij. in fine, prędictæ obiectioni respondens, & ad historias nos iuuans sic dicit, non sanè omnia, quæ gesta narrantur, aliquod etiam significare putanda sunt, sed propter illa, quæ aliquod significant, etiam ea quæ nihil significant atternntur, solo enim vomere terra proscinditur. Sed vt hoc fieri possit, etiam cætera aratri mēbra sunt necessaria. Et soli nerui in cytharis atque huiusmodi vasis musicis aptantur ad cantum, sed vt aptari possint insunt, & cætera in compaginibus organorum, quæ non percutiuntur à canētibus, sed ea quæ percussa resonāt his cōnectuntur. Ita in historia dicitur & aliqua, q̃ nihil significant, sed quibus adhęreāt quę significant & quodāmodo religētur. Hęc ille. Cum igitur ex qualibet historia resultet rō aliqua sequēdi, aut fugiendi, iudex nō dꝫ sequi historiā, sed qa rō ita vult. sicut Frāci, qui seruāt rationē legis Romanæ; non qa lex hoc dicat, cui nō subiiciuntur. cap. per venerabilem. qui filij sint legitimi. sed quia ratio sic vult, quæ nō circūscribitur loco, velut à prin. nata cum genere humano. prætereà in dubio sequenda sunt exempla virorum magnæ authoritatis, secundum Bal. in dicta l. nemo. & in cap. fin. de consuet,

i Quæ vt Cicero dicit. hic Tullius cognomento Marcus, & Cicero philosophus maximus Oratorum Latinorum princeps, consulq; Romanus, superiorū Cæsaris, Catonis, Sallustij, & Diodori contemporaneus, patriæ turbationem, atq; tumultū Catilinæ turbatione exortum cōpressit: & prudentissimè sedauit, eiúsq; virtute respub. Romanorū à magnis perturbationibus seruata est, & meritò ab omnib' pater patriæ appellatus est: demum & ipse inclytus orator anno ætatis suæ lxij. ab Antonio sub spe concordiæ concedēte Octauiano imperatore, quem adhuc adolescentem spe reipublicæ promouēdæ contra Antonij malitiam Cicero (vt Augustinus lib. iij. de ciuitate Dei dicit) fouebat, occisus est, & cū lingua ei abscinderetur, quia multa cōtra Antonium dictauerat inuectiuas, respōdit: Nihil agis Antoni, scripta deserta manēt: huius sententia præcipua fuit. Virtutis omnis laus in actione consistit: cui concordat in x. Aeneid. Vergil. dicēs: Sed famam extendere factis, hoc virtutis opus. parum quippe laudis est recta sibi proponere propositáq; suscipere: Sed plenæ & inclytæ gloriæ custodisse ad exitúmq; duxisse: quia parum sepultæ distat inertiæ cælata virtus. de hoc Aurelius Augusti. lib. viij. de ciuitate Dei. cap. iiij. sic dicit,

Itaq; cùm studium sapientię in actione, & contemplatione versetur, vnde vna pars eius actiua, altera cōtēplatiua dici potest. Quarū actiua ad agēdā vitā, id est ad mores instituē dos pertinet. Contēplatiua autē ad cōspiciēdas naturæ causas, & syncerissimam veritatē. Socrates in actiua excelluisse memorat.

a porū lux veritatis,[a] magistra vitæ, nūtia vetustatis, quā nosse atq; in ea versari, vtilissimū est, vt aliorū exēplo vtilia sequi, noxiáq; vitare, & patientiā amplecti discamus in aduersis. Ad quos spiritus sanctus principaliter voluit antiquorū facta sub scriptura redigi, quæ posteri cōsiderantes animarētur ad similia susti- b nenda & operāda. Iuxta illud Apost.[b] Quæcūq; scripta sunt ad nostram doctrinā scripta sunt: quia vt dicit Philosopus plus mouent exēpla, quàm verba. & Terentius in Adelphis. Inspicere tanquam in speculo vitas hominum iubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi. Pariter Seneca, Longum, inquit, esse iter per præcepta ac infirmum, breue autem & efficax per exempla. Quam quidē ob rem & Aristoteli præstabilius visum fuisse iudico regi populos, larésque priuatos ab optimis viris, quàm ab optimis legibus, orbémq; cōponi satius regentium exemplis, qua legum nodis. Vnde Ionatas summus legis sacerdos, & seniores Iudæorū cùm vexarētur vndiq; bellis, solatium sacratum scripturarum & historiarum habere c voluerūt, scribētésq; Spartiatis.[c] Nos habētes solatio sacros libros cōsolabantur. Imò re- d fert Grego.[d] de paupere seruulo, qui sacros emebat libros, quos sibi legere faciebat ab his quos in domo recipiebat peregrinos, cùm ipse literas nesciret. Nihil enim statui animo potest dignius, nec authoritate maiorum, aut opinione populari, quàm in eo genere versari forēsis exercitationis, quàm cauere laudes egregias summorū hominū, atque animos inflam- e mare cuiúsq; nationis ad imitandū,[e] sic amicus Dei Moyses, & in euangelio ipse Christus, historicus ille Hieronymus, dialecticus Augustinus, & moralis Gregorius, cæteriq; sanctitate præstantes viri diligenter scrutati etiā gentilium historiā inter sacra eloquia salubriter retulerunt: qui & spiritū sanctum non habuerunt ad gratiam, non tamen eo vsquequaq; caruerūt, scilicet quo ad veritates aliquas cognoscendas, & insinuandas. Pariter summi pōtifices in iure dicēdo, quid aliud, quàm facta, quæ contigerant narrauere? Summus etiam impe- f rator, & cæteri deinde ciuilis sapiētiæ[f] cōdi- g tores, Philosophorum, Poëtarum,[g] & Physi- h corū[h] dicta retulere. In quibus omnibus est reperire cōtemplationem, & pia mens semper vbique profecit. Veritas enim, secundum Ambrosium, à quocunque dicatur à spiritu sancto est. Et præterea hæc iuuenes animāt ad priscorum honoratorum virorum vestigia sequendum, quos solitos dicere legimus cùm solas maiorum imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum ad virtutē accendi. Nec prudentissimis viris modicè succurrebat, effigies maiorū cum titulis suis in prima parte ædium poni solere, vt eorū virtutes posteri nō solùm legerēt, verùm etiā imitarentur, & semper audire videantur poëticum illud dictū, Te pater Aeneas, & auunculus excitet Hector. Sed non i ceram illam (ait Sallustius)[i] neq; figurā tantā vim in se habere, quantā historia memoria k rerū gestarū[k] lecta vel audita, eam flāmam egregiis viris in pectore crescere, neq; priùs sedari, q̃ virtus eorū famā atq; gloriam adæquauerit, aut excesserit, vt de Themistocle tradiderūt veteres, quem ferūt stimulis virtutum agitatū, & ob id noctes inquietas exigentem, quęrentibus quid ita ex tēpore in publico versaretur, respondisse quia me Trophea Miltiadis de somno excitāt. Clarè innuens nihil esse, quod non efficere posit ille vigor animi, illa celeritas mētis, illud acumē ingenij, quo omniū gloriam adæquauit, aut excessit. Quod & Hie- l ronymus[l] patēter edixit. Habet nescio quid m latētis[m] energię, id est, interioris operationis viuæ vocis actus, & in aures discipuli de authoris ore transfusa fortius sonat. Vnde & Aeschines cùm Rhodo exularet, & legeretur illa Demosthenis oratio, quā aduersus eum habuerat, mirantibus cunctis atq; laudantibus suspirans ait: Quid si ipsam audissetis bestiam sua

Pythagoras verò magis cōtēplatiuè, q̃bus potuit intelligentię viribus instituisse. ꝑinde Plato vtrunq; iūgēdo philosophiam perfecisse laudatur, quā in tres partes distribuit. vnā moralē quę maximè in actione versatur. Alterā naturalē quę cōtēplatiói deputata est. Tertiā rationalem, qua verum determinatur à falso. Hæc ille.q. dic. duos fuisse insignes philosoph. quorum vnus floruit in doctrina ꝑtinente ad actionē, vt Socrates. alius in doctrina pertinēte ad contemplationem, vt Pythagoras. Plato autem floruit in vtraque.

a Lux veritatis, Ideo adduci solent historiæ ad causarum decisiones, maximè vbi agitur de facto antiquo, secundum Barr. in l.j.ff. si cer. peta. & Panor. in c. cùm causa. de probat.

b Iuxta illud Apostoli. ad Romanos xv.

c Spartiatis primi Machabæorum xij.

d Refert Gregorius lib. iiij. dialogorum.

e Ad imitandum. Hæc enim (inquit Seneca lib. vij. de naturali, quæst.) via prudētiæ summa est: veterum exemplis doceri, proprūsq; periculis corrigi non oportere.

f Ciuilis sapientiæ. vt l. sanctum. ff. de rerum diui.

g Poëtarum. l. in tantum. in fin. ff. de rerum diui.

h Et physicorum. l. septimo mense. ff. de statu homi.

i Ait Sallustius. in Iugurthino.

k Memoria rerum gestarum. de qua Gregorius lib. secundo Moralium. capitulo primo. Scriptura, inquit, sancta, & studium præteritarū rerum est sicut speculum, in quo speculari & cognoscere possumus maculas & sordes, quæ nos deturpant, ac etiam dona gratiæ, si quæ habemus, quæ nos decorāt: quia legēdo historias, recitando, vel audiendó, clarè videri potest, ad quem finem veteres per bona, aut mala opera peruenerint, quod nos incitat ad diligendū virtutes fugiēdū vitia, timere & euitare opprobria De quo Titus Liuius in primæ decadis ꝑfatione ad propositū sic dicit, hoc illud scilicet historia est præcipuè in cognitione rerū salubre ac frugiferū, omnis te exēpli documēta in illustri posita momēto intueri. Vnde tibi tuæque rei publicæ, quod imitère capias vnde fœdum inceptu fœdū exitu quod vites, &c.

l Et Hieronymus patenter edixit in epistola ad Paulinum

m Habet nescio qd latētis, respondet tacitæ obiectioni, si diceretur, sufficit, & satis est quòd historiæ scriptæ sint, prout iam diu est, sunt, quas quilibet legere potest per se. Et quòd earum verbali recitatione tempus non occupetur, quo nihil charius: quia vita hominis breuis, ars verò longa. Et certè non est vana vocalis recitatio, imò efficacior vt sequitur. Cuius exēplū Gneus Pompilius à Senatu Romano legatus ad Anthiochū Syriæ regem missus, vt bello se, quo Ptolemæum regem Aegypti lacessebat, abstineret, fuit eius scilicet legati efficax animi, sermonísq; abscissa grauitas, eodē momēto Syriæ regnum terruit, & Aegypti texit. Valerio lib. vj. titu. de grauiter dictis & factis referente, vt pleniùs habetur infrà super verbo, *Testamentum*. j. in ix. fallētia, loquendo de cōditionibus requisitis in milite. Vnde Diodorus, de antiquorum gestis li. vj. refert, quòd poëtę & oratores tāti apud antiquos erāt vt cùm extructa acie exercitus eductis ensibus, iactísq; iaculis propinquabāt, non solùm amicos, sed hostes quoq; eorū interuentu à pugna conquiescerent: ita ꝙ apud agrestiores barbaros

barbaros ira sedebat sapiētiæ: & Mars reuerebatur musas. Hæc ille.

a Vt philosophus dicit. libro primo Ethicorum quem Baldus refert in præludiis feudorum.

b Cnei Flauij pietaté. vt l. ij. §. posteà cū Api°. ff. de ori. iur. quod etiā refert Valer. libr. ij. ri. de insti.

c Vt apud Gall. hoc refert Cæsar in suis cōment. de bello Gallico. libro vj. vbi dicit druydes fuisse Gallorum pontifices, iudices & rotales directores, Drodis prope Carnotū sedētes: q;bus solis patebāt leges Fráciç.

d Quæ venerāda semper fuit, vt dicitur in l. semp. ff. de iure im mu. & in. §. j. instit. de testa.

e Vt idem dicit Bald. in l. cū antiquioribus. C. de iu. de libe. in fin.

f Et qui facta aliorū scripsere. Vnde dicit Philosophus in secūdo metaphysico. quòd non solùm tenemur gratiar agere illis, quorū opinionibus aliquis cōmunicauerit: sed & his qui ad hæc superficialibus enuntiauerūt. Super quo dicit cōmẽtator, q̄ nō tātùm oportet reddere gratias eis, qui docuerūt nos veras opiniones, vt sunt illi, qui nobiscū conueniūt in opinionibus, sed etiā illis, cū quibus non cōuenimus: isti enim cùm hoc quod dixerūt excitarūt intellectū nostrū, & fecerunt nos eo modo perquirere veritaté, seu nobis dedé re virtuté perquirendi eā: quia nullus potuit per se īuenire artes operatiuas aut cōsideratiuas in maiori parte: quia non complentur, nisi per iuuamētū prioris ad sequētem & nisi prior fuisset, nō esset sequés. Hæc ibi.

verba resonantem? Nec concessit homini ipsa natura, vt grãde & præclarum aliquod assequatur sine arte, prçndéq; magistro. Quod sanè & ego dum facio vix credibile est, quantum me sentio propriā ad vocé excitari ac permoueri, tantū energiæ & aculei retinet vigor vocis humanæ & purioris linguæ mobilitas. Nec hoc dico, quòd sit in me tale, quod vel possitis à me audire, vel velitis discere, sed lucet ardor, & vestrum discendi studium. Et non quid inueniatis, sed quid quæratis, considero. Vos quoque non tam me legisse, quàm garrulum auscultasse velim existimetis: non ego qui pectora demulceam saxea, & præcordia euiscerem fandi dulcedine, & leuiùs penetrante lepore. Nec quod me aliquid diffinitutum pollicear, sed diffinitiones recitaturum: diffinire enim proprium est sapientis. Ego verò nec sapiens, nec sapienti proximus. Idcirco præstantes dignitate viros, & doctrina excellẽtes, qui nedum horreum, sed vniuersum domini palatium locupletarunt referẽs, non tacebo, à quibus voce mortua didici atq; viua: q͡a (vt philosophus dicit[a]) honor est in honorãte potiùs quàm in honorato. Nec bene sapienti conueniret aliorū sibi attribuere ingenia, & eorum tacere nomina: quia verè aliquid noui afferre non possumus, quod proprium nostrum esse possit. Cùm nihil maiores nostri omiserint, quod intactum ad hoc vsque tempus permaneret. Laudarūt veteres Gnei Flauij pietaté[b], ac in rempublicã summam charitatem, qui ius ciuile tunc occultum solis nobilibus & potentibus videndum & legendum (vt apud Gallos[c] olim in Francia leges patriç soli Druydes videbant, iuráq; reddebant) primus in oẽs diuulgauit, longiori saltem pari laude ingenia illorum æquans, qui tantis vigiliis & lucubrationibus indefessis ciuilia pariter & canonica statuta, nedum commentarunt, quinimò moribus & patriæ adaptarunt, salubriter & applicarunt. ad minus nominum relatione nostra tacere non debent secula, vt nihil antiquitatis (quæ venerãda semper fuit[d]) ignoretur. Pariter virorum qui magni fuerunt, & laude digni, suorúmq; laborum & virtutis non occultentur præmia, quibus furtim plures detrahũt vt idem dicit Bal.[e] contra illud Ecclesiastici xliiij Laudemus, inquit, viros & parentes seu prædecessores nostros in generatione sua: quia pulchrum (inquit Sallustius suum exordiendo Catilinarium) est bene facere reipublicæ, etiam benedicere haud absurdū est: vel pace, vel bello clarum fieri licet. Et qui fecère, & qui facta aliorū scripsere[f] multi laudãtur. Exurgamus ergò potiùs animis, pecuniæq́ue & totius mundanitatis aspectu debilitatos spiritus pristini temporis memoria recreemus. Et ad rem de qua agitur venientes, hanc Decretalem diuidamus in tres partes principales. Primò ponitur factum coram Papa narratum appellationis remedio vsq; ad §. cùm autem coram. vbi secundò ponitur auditoris per Papam dati pronuntiatio, vsq; ad §. nos igitur. Vbi tertiò ponitur pronuntiationis dicti cardinalis per Papam facta confirmatio. Prima pars subdiuiditur: quia primò ponitur testamẽtum Raynutij vsque ibi: *Mortuo itaq; testatore*. Secundò ponitur factum post mortem ipsius testatoris emergens. vsq; ibi *postmodum*. Tertiò ponitur ibi quæstio ex testamẽto & facto sequuto exorta, cum partium allegationibus. vsque ibi: *dictus verò iudex*. Quartò ibi ponitur diffinitio vsq; ibi: sed vtraque pars. Quintò ibi ponitur vtriusque partis appellatio. Similiter in dicto §. cùm autem. Secũda pars subdiuiditur in quatuor. quia primò cardinalis corrigit in vno capitulo sentẽtiam primi iudicis vsq; ibi: *meo verò*. Secundò ibi in alio capit. eam confirmat, cum certo moderamine vsque ibi: *quia verò*. Tertiò ibi supplet quod primus iudex omiserat vsq; ibi: *in eo autem*. Quartò ibi: *in eo autem*. quo ad alia sentẽtiam illius confirmat.

Postremò prima pars primæ partis: in qua ponitur testamentum Raynutij subdiuiditur in duas. Quia in prima ponitur hæredum tam particularis; quàm vniuersalis institutio vsq; ibi: *adijciens vt Alterocha*. Secundò ponitur substitutio si filia impubes vniuersaliter instituta absq; liberis moreretur. Et tota decretalis in summa hoc intẽdit. In bonis patris, matris, & auiæ, habet quis quàrtam debitam iure naturæ, qua priuari non potest. & filius rogatus restituere hæreditatem, detrahit debitam iure naturæ, & quartã Trebellianicam: in qua quæsita fructus computantur post litem contestatam percepti. Hoc dicit. Præmissis casus positione, literæ summaria ac leui expeditione, necnon hæreditatis Raynutij diuisione prout hîc eam diuidunt doctores, venio ad latiorem tam textus quàm gloss. declarationem singula verba sequendo.

Cùm Gulielmus Benedicti has Repetitiones PER SECTIONES COMMODE diuiserit, Iuris prudentiæ studiosis vtilissimum fore putauimus cuique sectioni suas summas præponere: etenim faciliùs ad quancunque velint materiam, conducentur.

SVMMAE SECTIONIS

C. Raynutius de Clera.

1 Filius an à matre cognominari possit, & in quibus sequatur patris conditionem.
2 Filius sequitur uitium patris quo ad originale peccatum.
3 Nobilitas non ex genere materno, sed ex paterno procedit.
4 Filius sequitur patrem quo ad curialem conditionem.
5 Indoctus non potest alium facere doctum.
6 Magistri quales eligi debeant.
7 Principi bene regnanti quatuor sunt necessaria.
8 Iuuenes debent cum sapientibus senioribus conuersari.
9 Carolus magnus Francorum rex, quos habuit magistros.
10 Parisiensis scholæ initium.
11 Carolus magnus eloquentiæ fuit studiosus, & linguarum peritus.
12 Raynutius quare sit à matre denominatus.
13 Relictum filio Titij, non censetur relictum contemplatione patris.
14 Priuilegium uel consuetudo, quòd filius à patre denominetur, an ualeat.
15 Priuilegium, quòd filius sequatur conditionem matris, ualet si fuerit toti communitati cõcessum, secùs si priuatæ personę.
16 Filius in quibus casibus denominatur à matre, & illius conditionem sequitur.
17 Ignorantia facti facit matrimonium ualere, & filios esse legitimos.
18 Baptismo quando tollitur ius patriæ potestatis.
19 Filius semper sequitur conditionem matris, quo ad libertatem, & seruitutem.
20 Martyrium matris pro fide Christi filio prodest in utero existenti, sed non martyrium patris.
21 Bastardi conditionem matris sequuntur.
22 Appellatione filiorum uon ueniunt bastardi.
23 Bastardorum conditio in quibus casibus est deterior, quàm legitimorum.
24 Feudum est beneficiũ, & honor non cadens in bastardum.
25 Patris plebei præstat esse filium legitimum, quàm illegitimum nobilis.
26 Nobilium quatuor sunt mores laudabiles, & duo uituperabiles.
27 Bastardi quamuis legitimati, infames sunt, turpésque personæ, ideo doctorari non possunt, nec esse consiliarij principis, nec tabelliones.
28 Frater potest testamentum fratris querelare, si spurius aliquis in eo sit institutus.
29 Legitimatio simplex extenditur ad dignitates alteri non præiudiciales.
30 Bastardi in ijs, quæ dignitatis sunt aut nobilitatis, pro nihilo, sicut serui, reputantur.
31 Bastardus an portare possit arma sui generis, & sedere in mensa cum legitimè natis.
32 Filij popularium legitimi præferuntur bastardis nobilium.
33 Bastardi non dicuntur esse de genere, aut domo, aut familia paterna.
34 Bastardi tutores non habent legitimos nec testamentarios, nec habent inter se querelam inofficiosi testamenti.
35 Bastardi arma domus plana quare non possunt portare.
36 Bastardus non dicitur coniuncta persona.
37 Bastardo non debetur legitima, nec contra patris testamentum agere potest.
38 Statutum non potest habilitare spurios ad succedendum.
39 Filius legitimè natus ex bastardo dici non potest nobilis.
40 Priuilegium alicui & filijs eius concessum non extenditur ad bastardos.
41 Filiorum appellatione, ubi agitur de commodo, aut honore, non ueniunt naturales.
42 Legitimitas hominis est decorus titulus.
43 Filiorum apellatione ueniunt bastardi, ubi agitur de onere, & incommodo.
44 Nomen paternum quis aliquando iustè dimittit.
45 Nomen testatoris quando quis teneatur assumere & suum omittere.
46 Cõditio portandi arma, & nomen, primogeniturã inducit.
47 Nomen testatoris potest hæres dupliciter assumere, & numero 48.
49 Nomen domus suæ relinquere, & alienum adsumere, est graue onus.
50 Donatio alicui facta, ut nomen donatoris portet, non est proprié donatio, quia est onerosa.
51 Nomen testatoris turpe non tenetur hæres adsumere, nec suo adijcere.
52 Turpia nomina in malam partem sæpe sonant, & sinistram inducunt suspicionem.
53 Nomen bonum quisque curare debet.
54 Malum nomen habentes sunt sæpe mali.
55 Nomen bonum est probitatis indicium.
56 Carolus Martellus unde sumpsit nomen.
57 Nomen alterius an quis sibi imponere possit illo non consentiente.
58 Nomen aliquod præoccupans potest alteri prohibere eius nominis assumptionem.
59 Signo aliquo, aut sigillo utens, potest alios à simili posteà prohibere.
60 Officium suum, quando tendit in bonũ publicum, impertiri potest iudex etiam non requisitus.
61 Meretrices prohiberi possunt ab usu uestium honestarum mulierum.
62 Meretrices publicè non permitti. & nu. 63.
64 Iudæi, & meretrices quare signum portãt, ut ab alijs discernantur.

Raynutius de Clera.

1 ESTATOR iste à
matre denominabatur.
†Hoc enim
nomē *de Clera* materNū
nomen fuit:
& sic à matre fili⁹
nomē sumere pōt,
vt hîc: licet fili⁹ de
iure à patre, & nō
à matre sit denominādus,
vt fuit j.
eo.c. Raynard⁹. qa
fili⁹ familia seqtur & agnationē patris, & nō matris.
c.ij. de cōuersi. infideliū. & Insti. de leg. agna. tut. §.j.
Necnō eius sequitur conditionē quo ad originē, vt
inde dicatur oriūdus filius, vnde fuit pater. l. cùm le
gitimæ nuptiæ. ff. de sta. homi. & l.j. & l. assumptio.
ff. ad munici. Pariter quo ad honores, & dignitatē
filius patrē sequitur. l. filiā. & l. liberos. ff. de senato.
facit c. dicat aliqs. iūcta gl. ij. xxxij. q. iiij. Similiter
sequitur nationē patris, secundū Io. Fab. in §.j. Insti.
de ingenuis. vbi dicit, quòd fili⁹ Picardi ex matre gal
lica, sequi debet nationē Picardorū secundum Ia. Et
natus ex tali matrimonio inter diuersæ nationis cō-
iuges, vocatur Hybrida secundū Plinium. [Id est
mixto sanguine natus. Quod nomē Quinto Vario
Veronēsi tribuno tamē plebis Romanæ, belli socia
lis, & deinde belli ciuilis auctori, ad eius ignominiā
propter obscurū ius ciuitatis impositū fuit quia du-
bium erat, an cēseri deberet ciuis Romanus, vbi erat
officiatius aut Veronensis, qua erat oriūdus. De quo
ita refert Valerius lib. 8. titu. qui quæ in aliis vindi-
2 carunt, ipsi cōmiserunt. in fin.] † Et pariter sequitur
filius vitiū patris quo ad peccatum originale, quod
à protoplasto Adam, & deinceps de patre in filium
traducitur, & deriuatur. quia secūdum philosophos
principium actiuum in generatione est à patre, qui
dat formā cōceptui, quæ nobilior est materia quam
mater præbet, vt dicit Philosophus lib. x. de anima-
libus. [De miraculosa & incōprehensibili humana
generatione vide pulchra super verbo, *mortuo autem
testatore*. j. post princ. dum loquitur de cōtinuatione
bonorum, & dominij de patre in filium.] Vnde pec
catū originale non contrahitur à matre, sed à patre.
Adeò, quòd si quis materialiter ex carne humana ge
neraretur, aut ex solo mulieris semine sine coitu vi-
rili, originale peccatum talis non contraheret. Et si
Adam non peccasset, sed sola mater nostra Eua, filij
peccatū originale nō contraherēt. Quod secùs esset,
si Adam solus peccasset, & nō Eua: quia nihilominùs
peccatū originale posteri cōtraherēt, secundū Tho.
in j. parte. secunda secundæ. q. lxxxj. arti. v. [Cùm er-
go peccatū originale de semine patris deriuetur in
posteros, humanitas Christi, non ex semine viri, sed
de spiritusancto ex purissimis virginis intemeratæ
sanguinibus conceptus, illo nō fuit cōtaminata pec
cato: quia etiam sine instanti diuino vnita verbo
fuit: Alias rōnes ponit beatus Anselmus in lib. de cō
ceptu virginali. Christus autē licet ab Adam descen
derit secundum corpulentā substantiam, non tamē
secūdum carnalē propagationē ex cōmixtione viri,
& fœminæ, sed tantùm ex virgine. vnde, frustrà cir-
cuncisus fuit: nisi vt legē seruaret. Virgo autē Maria
licet semine viri concepta, tamē fuit à sorde peccati
originalis preseruata, vt habetur plenè super verbo,
& soboles quam gestabas in utero. vbi habetur etiā dif-
ferētia inter cōceptionē Christi, & beatæ virginis.]
Ob quod nō sine ratione dicit tex. in l. fi. C. de imp. &
aliis substi. quòd pater & filius vna, & eadē persona
naturà reputitur: quod de matre dictū nunquā fuit.
3 †Ex quo Bal. in d. l. liberos. allegat eā contra aliquos
dicentes se habuisse nobilem matrē. Quia nobilitas
non ex genere materno, sed paterno procedit. Ideo
dicit glo. pragmaticæ, sup verbo: vtroque. §. insuper.
titulo de collatio. quòd impropriè aliqs appellatur
nobilis vtroque parēte. Cum in hoc nō curet de con
ditione matris, sed patris tātùm. Vnde filius natus
ex homine meo, & muliere alterius domini, erit me⁹
homo iudicādus: cū iura plus fauēt mihi qui sum pa
tris dominus: quàm illi qui est dominus matris, secū
dū Spec. tit. de feudis. §. quoniā. ver. quintò quęritur.
4 †Similiter sequitur filius patrē quo ad curialē con-
ditionē. l. eos. & l. nullus. ver. ij. C. de decurio. lib. x. &
nō matrē: qa mulierū infirmitas nunquā huiusmodi
functione reddit obnoxios, à quib⁹ ipsa habetur im-
munis. Adeò quòd secūdū gl. in verb. immun⁹. in d. l.
nullus. ij. ille qui non est curialis non facit aliū curia
5 lem. † Sicut non facit aliquē doctū qui indoctus exti
tit. in auth. de sanctis. epi. §. j. iūcta gl. in verb. q enim
col. ix. vbi Bal. clamat contra doctores indoctos, qui
nūquā scholares faciēt peritos: quia nemo dat quod
non habet. facit gl. in c. cū beatissim⁹. xxiiij. q. j. quæ
monet scholares bonū audire magistrū. Quod exem
plo nobis tradidit Christus, qui quāuis sapientia di
uina esset, tamē relictis patre & matre ætatis duode
cim annorū, cùm esset inter doctores remanens, cōs-
que attētè audiēs, & diligēter interrogans, parentes
contristare nō erubuit, vt dicitur Lucæ ij. in fi. Vnde
audiendi sunt & frequētandi doctores optimi: nam
dicit Bal. in §. itaque. in procœmio fforū, quòd nō est
6 bonus doctor, qui nō plus scit, quā discipul⁹. †Ideo
boni & docti eligendi sunt magistri secundū Augu.
epistola. lxxxix. Eligēdus est (inqt) magister probę æ-
tatis, vitę sāctę, & eruditionis, vt eius exēplo iuuenes
imbuātur, qui naturaliter mala diligūt, in quib⁹ nu-
triūtur. Nā de Alexandro. [De quo clarius dicitur
j. super verbo, *in eodem testamento relinquens.*] legi-
mus, quòd exēplo Leonidis magistri sui multa vitia
retinuit, quibus omnino carere non potuit, iuxta il-
lud: Cùm sancto sanctus eris, & cū peruerso peruer-
tēris. Et econtra de Traiano, qui Plutarchum habuit
magistrū, & institutorē, de quo Policrates sic dicit.
Plutarchus philosophus atque historicus eloquētis-
simus, homo in sententiis fidelis, in verbis luculent⁹:
& sacrario morū tantus arbiter fuit, vt facilè princi
7 pis posset dignosci pręceptor. †Hic itaque principi,
& discipulo regnāti quatuor ingerere conatur, Dei
reuerentiam, seu cultum, officialiū disciplinam, ac
subditorū affectum & protectionem. In quibus pro-
fectò vera consistit iustitia, secundū Iacob. quem se-
quitur Io. Fab. in §. j. Instit. de iusti. & iure. vbi sic di-
cit: Iustitia est habitus mētis bonus, ius suum vnicui-
que tribuens secūdum suam dignitatem, maioribus
quidem reuerētiam, minoribus vero disciplinā, Deo
religionē, parentibus obedientiam, paribus concor-
diam, sibiipsi castimoniā, miseris seu pauperibus cō
8 passionem. †Ad hos profectò fines cum sapientibus
senioribus debent iuuenes conuersari. [Vide de se-
nibus & qualiter debent eos iuuenes sequi, & princi
pes per eos regi j. super verbo, *adiecta* verò *impuberi.*
loquendo de testamento per pupillū facto vbi plenè
quod operatur simile consiliū.] quorū cōuersatio est
perfect

perfecta iuuenũ educatio.in Auth. de monachis.§.
cogitadũ.in h.col.j.Propter quod Dauid, nato Salo
mone,misit eũ in manu Nathan prophetę, vt per eũ
sanctè nutriretur,& bene doceretur.ij.Regũ xij.Pa-
riter Philippus ille Macedonum rex:cui tam in ma-
ximis bellorũ expeditiõibus strenuus natus est Ale-
xander filius(vt historiæ referunt)non tam gloriari
solitus erat, sibijpsi tam magnanimũ filiũ e cælo da-
tũ fuisse, quã ꝙ Aristotelis philosophorũ principis
tempore illum nasci contigerit.Sic & Plato, ꝙ tem-
pore patiẽtissimi Socratis senio,sapiẽtia,& grauita
te venerabilis natus erat,Deo singulis diebus hostiã
vociferationis,(vt refert Lactantius,)offerebat.[Vi
de clarius j.super verbo,*Duas habens filias*.dũ loqui
tur de statuto fœminas excludente propter mascu-
los.circa pri.vers.*Prætereà naturaliter masculi,&c.*]
Sic Blancha Francorũ regina illustris beati Ludo-
uici regis mater,curã sine intermissiõe adhibuit,ita
vt vigili studio elaboraret præclaris illũ moribus,
& christianis institutis educari:deputatis ad id nego
tiũ religiosis hominibus ordinis prædicatorũ atque
minorũ:quorũ disciplina ita didicit vitæ sanctimo-
niã amare,vt illo nullus tẽpore nostro religiosior sit
9 habitus.hæc Gaguin.lib. vij.c.ij. † Pariter Carolus
magnus Frãcorũ rex & imperator, notabiles habue
rat magistros,de quo idẽ Gaguinus lib.iiij.c.j.sic di-
cit.Fuit nihilominus Carolo cũ specie corporis va-
letudo & robur,ingeniũ insuper excellens,grauitas
atque incessus dignitati regiæ non discors, liberali-
bus disciplinis animũ excoluit preceptore primum
Petro Pisano,deinde Alcuino Anglo viro apprimè
diuinis,humanisq; artibus erudito:quẽ glossæ in bi
bliã(quã ordinariã vocant)auctorẽ Antonius Florẽ
10 tinus prodit. † Quo auctore Parisiensis schola,quã
vniuersitatẽ vocãt,hac occasiõe cępit, delati naue ex
Scotia Claudius & Ioannes,Rabanus,quoque,& Al
cuinus ex venerabilis Bedæ discipulis i Galliã causa
venissent,nec quicquã præter bonas disciplinas pa-
tria exportassent,se sapientiã ꝓfiteri , eamq; venalẽ
habere cõclamant. Qua re ad Carolũ perlata , illos
ad se vocat,vocati liberè ꝓfitentur sapiẽtiã illis esse,
quã adipisci cupiẽtes gratis edocerẽt,si vita locúsq;
tãtùm eis præberetur.intellexit imperator ingenuã
hominũ mentẽ, eósque cùm aliquot dies apud se te-
nuisset,Claudiũ cui nomen erat Clemẽs, Parisijs cõ
uersari,& generosos adolescentes bonis disciplinis
instituere iubet. Ioannẽ verò Papiã misit.Hoc initiũ
habuit Parisiensis schola , celebrę mox philosophis
atq; theologis gymnasiũ. Vnde prodière insigni do-
ctrina & eruditione viri,qui nõ secùs atq; illumina
tissimæ faces mirum christianæ religioni fulgorẽ
diffuderunt,ita vt non ab re bonorũ studiorum pa-
rẽs,nõ quidem annis,sed liberalibus religiosisq; di
scipulis antiqua à plerisq; nominetur.Bononiensis
etenim schola, quæ Theodosio imperante initiũ cœ
pit,est ętate superior:collegiorũ verò & doctorũ ho
11 minum numero longè inferior. † Eloquentiæ præ-
tereà studiosissimus Carolus fuit:cui addidit etiam
literarum græcarũ nõ paruam cognitionem,neque
vernacula modò lingua:sed peregrinis insuper elo-
quijs studuit. Tabellis ceratis Carolus vtebatur, vt
q vel excogitaret per se agens , aut inter occurrẽtes
curas se agenda pręsentarent,ea scriptis mandaret:
hęc ille. [Carolus iste magnus ꝓculdubio Parisiẽ.
fundauit studiũ,de quo meminit Boëtius lib.j. de di
scipli.schola. vbi sic dicit, In ciuitate Iulij quæ Pari
sius dicebatur, multas artes mendicare ꝓspeximus.
vbi ait expositor,ꝙ Iulius Cęsar ampliauit Parisios
seu non fundauit.De Carolo isto magnanimo impe
ratore & inclyto,eiusdemq; laudibus & virtute ꝓ-
pter quas reges Franciæ gaudent priuilegijs , plenè
dicitur j.super verbo,*& uxorem nomine Adelasiam.*
in primo principali arti.& ij.decim.] Nero etiam,
quanquam crudelis esset,elegit tamen Senecã sapien
tem sibi doctorem,qui de clementia librum eius oc-
12 casione scripsit. † Vnde ad propositum reuertendo,
licet filius sit a patre denominandus:tamẽ iste Ray-
nutius fuit a matre nominatus:quod processit ex fa
stu superbiæ secundũ Hosti.hic. Vt quia fortè mater
erat patre nobilior:à qua propter nobilitatem(pa-
tris sequelam spernendo)nomẽ accepit. Sed nõ hoc
est præsumendũ,nec in dubio ea interpretatiõe vtẽ
dum,ex qua peccatum eliciatur,& sequatur.l.meri-
tò.ff.pro socio.Vel secũdum aliquos iamdiu erat &
longe tempus pręterierat,ꝙ pater Raynutij decesse
rat:post cuius mortem fuerat à matre eius legitima
tutrice nutritus,& cõsequenter de facto ab ea deno
minatus,quãuis de iure debuisset denominari à pa-
tre:vt dicta l.cùm legitimæ.& l.lex naturæ.ff.de sta.
hominum.& in c.Raynaldus.ẽ.eo. vbi aliquid dice-
13 tur.Ex quo infert hic Panor.notãdum, † ꝙ quoties
in dispositione filij fit mentio de patre, nõ ꝙ eius di
spositio,aut eius effectus cõferatur in patrẽ,sed dun
taxat causa demonstrationis. Puta quia legatũ fuit
filio Martini,nõ ideo relictum videtur contempla-
tione patris, vt patri acquiratur tale relictũ:sed po-
tius facta censetur mentio de patre, causa demõstrã
tionis.Præsertim vbi exprimeretur nomẽ propriũ
filij secundũ Bar.in l.cùm aliquis.vers. vltimo Din.
C.de iurę delibe.& in l.sed si plures.vbi latè per Ale
xand.§.in arrogato.ff.de vulg.& pupil. & Panor.in
c.sedes apostolica.vers. per hoc etiam. de rescriptis.
[De quo puncto plenius dicitur j. super verbo , *si
absq; liberis moreretur*.ij.in materia vulgaris substi.
14 & quinto principali quæsito.] † Aut ideo secundũ
alios fuit Raynutius non à patre, sed à matre nomi
natus:quia priuilegium forte erat patriæ vel ciuita
ti cõcessum:quia filij originẽ & conditionẽ matris
sequerẽtur,vt dicit text.in l.j. versi. Nisi fortè.ff. ad
muni.vbi Bar.hoc tenet.Et ita potuit hic cõtingere,
ꝙ tale priuilegium illi patriæ fuerat concessum, ex
15 quo Raynutius a matre nominabatur. † Valet enĩ
tale priuilegium,vt filius conditionẽ sequatur ma-
tris,duntamẽ fuerit ciuitati aut patriæ generaliter
cõcessum.Sicut datum fuit Ponticis beneficio Pom-
peij magni in dicta l.j.ff.ad munici. de quo videatis
glo.in verb.non sint.in fi. in l. nõ tantum.§. Iliensi-
bus.ff.de excusa. tuto.qui tex.de Iliensibus, seu Tro-
ianis loquitur,quibus generaliter fuerat tale priui-
legiũ cõcessum,quod valuit:secus aũt,si esset tale pri
uilegiũ,aut rescriptũ principis alicui specialiter cõ
cessum,vt sequeretur conditionẽ matris:quia nõ va
leret secundũ Bar.per illum text. in l. exemplo.C.de
decu.lib.x.Subiungens per illum tex.non valere cõ
suetudinẽ,& consequenter nec statutum,ꝙ quis cen
seatur nobilis ex progenie materna.per quẽ tex. di-
cit ètiã Sali.in l.fin.C. si contra ius vel vtili.publi.ꝙ
vbi lex prohibet rescriptũ impetrari, vel eo vti,ne-
cesse est illi legi derogari expressè in rescripto: vbi
tale rescriptũ singularibus cõcederetur personis:se
cus si generaliter quo ad omnes de vna ciuitate , vel
prouincia. Et hęc sit prima limitatio ad regulã:ꝙ fi-
16 lius sequatur conditionẽ patris: † quia fallit quã
do in patria,aut ciuitate cõcessum esset priuilegiũ,

vel cõſuetudo antiqua in cõtrarium d.l.j.ff. ad mu.
Quod fallit etiã, vbi aliqs genitus foret ex ſacerdo
te incognito, qui matrimoniũ cõtraxit cũ muliere
eius cõditionẽ ignorãte, putà quia venit ſacerdos de
partibus Angliæ, aut qui ibidẽ erat cũ alia muliere
cõiugatus. Et cõtraxit hic Caducci matrimoniũ cũ
Bertha ignorãte illum ſacerdotẽ eſſe vel coniugatũ:
natiq; ſunt ex eo matrimonio liberi. Certè tales, at-
tẽta matris cõditiõe, q̃ impedimẽtũ ignorabat, erũt
legitimi: matris conditionẽ, & nõ patris ſequentes,
ꝓpter bonã matris fidẽ ſecũdũ gl.j.c.fi.§.ſi quis verò
de clãdeſt.deſpõ.& ĩ cle.j.de cõſangui.& affini.quas
ſequit̃ et Bal.ĩ l.q cõtra.ĩ iij.q.verſ.pone.C. de inceſ.
nup.Ita ꝙ tales liberi ſacrorũ ordinum capaces exi-
ſtunt, parẽtibúsqȝ ſuccedere pñt in bonis etiã pater
nis: imò ipſimet vitiũ ſcienti, vt ibi plenè deciditur,
& ſequitur Ang.in §.ſi aduerſus.verſ.in gl.vulgò.in-
ſti.de nup.Ad hoc facit tex.iuncta gl.ĩ c.referẽte.&c.
17 ex tenore. qui filij ſint legi. † Ignorãtia em̃ facti in
præſenti caſu excuſat, ſiue ambo cõtrahẽtes impedi
mentũ ignorent, ſiue alter tñ. Ex quo infert Bal. vbi
ſ.ꝙ cùm ignorãtia facti præſumatur, is qui tales li-
beros dicere vellet illegitimos, hoc ꝓbare tenet̃. Idẽ
ſentit Bar.in l.ſi adulteriũ cum inceſtu.ff. de adulte.
videatis Bal.in c.vnico.§.naturales. ſij.col. ſi de feu.
fue.cõtro.& in l.& ſi contra.C.de nup.& l.fi.C.de li-
be.cau.& ĩ l.eã quã.C.de fideicõmiſ.& Pe.de Ancha.
conſi.cclxxxiij. Prouiſo tamẽ ꝙ tale matrimonium
publicè fuerit in facie eccleſiæ celebratũ.vt d.c.fi. de
clande.deſpõ. (Additio.) Et ita fuit arreſto deciſum
in poſſeſſorio ſucceſsionis domus de Ferrieres ad v-
tilitatẽ filiarũ magiſtri Ioãnis de Ferrieres domini
dicti loci quondã presbyteri, qui matrimoniũ cum
quadã nobili domicella patriæ Delphinatus eũ eſſe
in ſacris ignorãte, cũ dictus de Ferrieres eſſet Nor-
manus: quod arreſtum fuit pronunciatũ in mẽſe Fe-
bruarij, Anno domini M.cccccvij. me in iudicando
dictũ proceſſum de mãdato domini noſtri Regis aſ-
ſiſtente Rothomagi in ſcaquario. Tertiò, fallit in fi-
lio paruulo ex iudæo & iudæa vel aliâs infidelibus
nato, ſi mater poſteà ad fidẽ conuertatur viro rema-
nente in iudaiſmo & infidelitate. Quoniam eo caſu
filij inde nati matris cõditionẽ ſequuntur: ita ꝙ ba-
ptizari debent p tex. in c.ij.de cõuer.infi. quia meliõ
rẽ ſequuntur conditionẽ. facit c.Iudæi.xxviij. qõ. j.
18 Et tenet Lyra Act.xvj.in prin. †Quo baptiſmo ius
patriæ poteſtatis ſoluitur per text.iuncta gl.j.p illũ
tex. in c.iudæorum.eadẽ cauſa & quæſti. Non em̃ cõ
uenit, ꝙ iudæus filiũ habeat in ſua poteſtate chriſtia
nũ: cùm etiã ſeruũ chriſtianũ habere nõ poſsit c. fin.
de iudę.& l.j.C.ne chriſtia.mãcip.hæreti.vel iudęus
poſsid. [Niſi in caſu, de quo dicit̃ ſuper dicto ver-
bo, *& uxorem*.in v.& vlt.arti.loquẽdo de multiplici
19 differẽtia ruſticorũ.] † Quartò fallit ĩ hominibus
ex ſeruis & liberis natis, qui, quo ad cõditionẽ libe
rã, aut ſeruilẽ ſemp ſequunt̃ matrẽ, vt ſi quidẽ mater
ſit libera tẽpore cõceptionis vel natiuitatis, aut me
dio tẽpore, partus erit liber nullo reſpectu habito
ad patrẽ, q fortè eſt ſeruus. Si autẽ mater ancilla ex
libero cõceperit, partus ſeruus erit, ſequẽdo cõditio
nẽ matris & nõ patris. Nã licet vnaquæqȝ res deno
minari debeat à principaliori, & ipſum ſequi. l.q̃ri-
tur.ff.de ſtatu ho. Et ſemẽ hominis ſit in generatiõe
prĩcipale, quia dat formã vt ſ.dixi. Præterea quãuis
libertas ſit res ſummè fauorabilis, per quod videbat̃
partũ ſequi potius debere patrẽ, qui cũ ſit liber, eſt
ſibi magis fauorabile. Tñ quia partus coagulat̃, reui
uiſcit, & creatur ĩ matre, ſemper quo ad hoc matris
cõditionẽ ſequit̃, ad inſtar arborũ quę coaleſcũt in
terra. l.adeo.in fi.ff.de acqui.rer.do.& §.ſi Titius.In-
ſti.de rerũ diui.ſecundũ Ioã.Fa.in §.ſufficit.Inſti.de
20 ingenuis. †Ideo quandiu fœtus eſt in vtero matris
ſemp ante, quã naſcatur cõditionẽ ſequitur matris,
adeò ꝙ ſi mater infidelis ꝓ fide Chriſti vel aliâs pro
iuſtitia occideret̃, partus in vtero exiſtens, ſicut ma-
ter, cenſeret̃ baptizatus baptiſmó ſanguinis, & mar
tyr effectus, vt de innocẽtibus legitur: cũ ſit pars vẽ
tris materni: & inde decidit beatus Tho. [De hac
Angelica cuſtodia quæ à Deo dat̃ vnicuiq; in natiui
tate ſua: & qualiter ſe habent Angeli circa pſonas &
prouincias eis cõmiſſas: habet̃ j. ſuper verbo, *adiecta
impubere.*] in j.par.q.cxiij.arti.v.in fi.ꝙ Angelus ma
tris qui datus eſt à Deo ad cuſtodiã matris, eſt etiã
Angelus prolis in vtero exiſtẽtis donec naſcat̃ & ſic
fœtus eſt ſub cuſtodia angeli materni, velut aliqua
pars matris: ſic fructus pẽdẽtes dicunt̃ pars fundi.
l.fructus.ff.de rei vẽ.donec ſint ab arbore & fundo
ſeparati: quia tũc eſt quid p ſe, ita etiã filius qũ naſci
tur proprium accipit angelũ: ſed in vtero ſtans vnũ re
putat̃ cũ matre, vt illius martyriũ filio ꝓſit nõ nato:
quod nõ eſſet in patre, cuius martyriũ filio nõ ꝓdeſ-
ſet ĩ vtero exiſtenti, cũ eius cõditionẽ nõ ſequatur,
donec natus fuerit viuus. Nec habet ipſum pater in
ſua poteſtate, donec naſcat̃. l.fi.ff.de collat.bo.ſecũdũ
doc.in iiij.ſentẽtiarũ.di.iiij.q.j.nec patri etiã ſucce-
dit in bonis, ſi viuus nõ naſcatur.C.de poſthu. hære.
inſti.p totũ. Imò ſi mortuus naſceretur, teſtamẽtum
nõ rũperet paternũ, vt ibi.& plenè.j.videbitis ſuper
21 verbo, *& ſoboles quam geſtabat in utero.* †Et idẽ dicẽ-
dũ in baſtardis & aliâs illegitimè natis, qui matris
& nõ patris cõditionẽ ſequãtur. vt d.l.cũ legitimæ.ĩ
fi.ff.de ſta.ho.& l.lex naturæ.eo.tit. Etiã ſi filij ſacer-
dotũ exiſtãt, quãuis de iure ſcripto cõditionẽ eccle-
ſiæ ſequerẽtur, & ſerui eius eſſent, canone cũ multæ.
xv.quæſt.vltima.tñ nõ ſeruatur de cõſuetudine, ſecũ
dum gl. ibi &c. dominus.lvj.diſt. Panor.in cap.j.ĩ fi.
de treuga & pace.& ſentit Ioã.Fa.in §.ſeruitus.ꝓpe
fi.Inſti.de iu.perſ.dum dicit, Deus meus quot eſſent
hodie ſerui, qui ĩ multis locis & prouincijs dominã
22 tur. †Cõditio enim liberorũ tacita nõ includit ba
ſtardos: cũ affectio legis nõ ſit ad eos qui propriè nõ
dicũtur filij, q a nõ ſunt ex matrimonio nati. l. filiũ.
ff.de his qui ſunt ſui vel alie.iur. p quẽ dicit pulchre
Bal.in c.quæ in eccleſiarũ.pe.col.de cõſti.ꝙ filius no
mẽ naturæ eſt.ſ.geniturę. Caro ex carne parẽtis deci
ſa, & ex lumbis eius trãſmiſſa p vias ſeminales, ſicut
natura manifeſtũ eſt. Intellectu aũt filius dicitur ci-
uili modo, ꝓut rõnabiliter adaptari poteſt materiæ
ſuppoſitæ aut ſubiacẽti. Ex nobili itaqȝ præſumptio
ne intelligimus verba de iuſto filio, qui honeſtè põt
filius nominari, qualis eſt ipſe filius legitimus.l. ii.
ff.de iure delib. Non de eo in quem nõ decet, vel nõ
põt diſponere virtus agẽtis in ſplendoribus legiti-
mis. Nec ſuccedunt tales, quia ſordidi ſunt, quibus
nõ cõmunicatur dignitas patris tanq̃ indignis & ex
peccato productis: nec cõcubinę dignitas viri cõmu
nicatur poſtq̃ deficit matrimoniũ, titulus nobilita-
tis: nec mutat domiciliũ ex pſona viri, ſicut nec mu-
lier quæ illegitimè nupſit, ſecundũ Bar.ĩ l.fi.§. item
23 reſcripſerunt.le.ij.ff.ad municipa. † Vnde ſi ſtatu-
to caueretur: quòd de relictis factis filijs non ſolua-
tur gabella: de legato filio baſtardo relicto debebi-
tur, & ſoluetur gabella ſecundum Bartol. conſilio.
ccxxvj. incipiente cauetur ſtatuto Montis porciani
Baſtardi

Bastardi enim nō includuntur in dispositione lega-
li,quātum ad cōmodum,& honores.secundum gl.in
cle.j.de baptis.Nec includuntur in feudis , pouto,ꝗ
essent simpliciter legitimati p rescriptum.c.vnico.§.
naturales.ii de feu.tue.contro.de quo plene Panor.
24 in c.cum vinton iētis.& c.innotuit.de elec.†quia feu
dum est beneficium & honor,qui nō intelligitur sen
tire de reprobatis.l.Lucius.§.Lucius.ff.de leg.ij. Pa-
riter nō cōprehēdunt in dispositione emphyteutica
ria secundum Spec.ti.de locato.§.nunc aliqua.versi.
clxxij.de quo latè Bald.in d.c.quæ in ecclesiarum, se-
cùs esset in legimatis per sequēs matrimonium,qui
& in feudo & in emphyteusi succedunt,ac si legitimè
fuissent ab initio geniti.vt dicit Panor. in d.c.inno-
tuit.vij.col.in princ.& in c.lator.& c.tanta. qui filij
sint legitimi.Certè ignominiosum est tales filios ha-
bere.l.eius quod.C.quemadmō.testa.aperian. secun-
dum Bal.in l.generaliter.§.fi.C.de insti. & substi. Et
ecōtra ignominiosum est filiis patrē habere talē,cu-
ius vitio spurij vocātur:ita quòd meliùs foret & ho-
nestiùs patrē habere legitimum quāuis plebeium &
pauperem,quàm quòd sit filius illegitimus,maximè
spurius aut incestuosus patris excelsæ nobilitatis.
25 Quod†facit cōtra aliquos nedum intellectu & ve
recundia,sed etiā sensu carentes:qui malunt se filios
magnatum,quibus etiā filios habere nō licet (vt illo
rum nomē & arma,eis tamē nō debita,occupēt)quā
maritum propriæ matris eorum genitorē honorare
tāquam patrē legitimum.Tales profectò se infames
spurios fatētur,propriamque matrem impudicā de-
monstrant,scilicet si verum dicant.Et si cōtra verita
tē fastu superbiæ fingāt, non est eis honor,vt impro
peratum fuit Herculi se filiū Iouis ex Alcmena ma-
tre genitum dicenti,de quo Ouidius li.ix.metamor
phoseos,in principio sic dicit:

Nam quòd te iactas Alcmena matre creatum,
Iupiter aut falsus pater est,aut crimine verus.
Matris adulterio patrem petis.elige fictum,
Esse Iouem malis ante per dedecus ortum.

Non sic fecit Moyses : qui grandis factus negauit se
filium esse filiæ Pharaonis,magis eligēs affligi cum
populo Dei,quā tēporalis peccati habere iocundita
☞tem:dicit apostolus ad Hebr.xj. [Sic nec eximius
prophetarum Dauid sui generis paupertatem mani
festare veruit clamans, De post fœtātes,de ꝓpe fon-
tes suscepit me domin⁹.sic nec etiam Bart.doct.egre
gius,iuris ciuilis luminare maius in l.quidā cùm fi-
lium.ff.de verb.obl.patris sui originem tacuit.vide.
j.super verbo, *condidit*.j.dum loquitur,quòd princi-
patus sanguini nō debetur,sed virtuti.] Pariter legi
m⁹ de Gordio patre regis Midæ opulentissimi phry
gum,ꝗ Gordius ex agricultura sumptus ad regnum
peruenit,quo potit⁹ Gordium ciuitatem inter Asiā
maiorem & minorem cōdidit,à sēque denominauit:
in qua tēplum Ioui cōsecrauit:& non immemor nec
veritus originaria conditione,nec eam celans,in eo
aratrum quo aliquando vsus fuerat,posuit,& ex lo-
ris seu funibus quibus boues in iugo tenuerat nodū
connexuit miro artificio,vt neque principium neq;
exitus deprehenderetur in eo.Eúmque Ioui cōsecra-
uit,donec qui eum soluat occurreret. Qua de re se-
cundùm omnes Alexander ille magnus reprehensio
ne fuit maxima dignus,quòd potiùs se voluit draco
nis filium,scilicet Dei Ammonis in specie draconis
apparentis,& spurium nuncupari, quàm regis Phi-
lippi:de quo Valerius libro ix. ti. de superbia sic di-
cit:Alexandri regis virtus & felicitas tribus insolen
tiæ euidentissimis gradibus exultauit.fastidio enim
Philippi Iouem Ammonē patrē adsciuit: tædio mo-
rum & cultus Macedonici vestē, & instituta Persica
sumpsit:spreto mortali habitu diuinū caput æmula-
tus est:nec fuit ei pudori filium ciuem hominē dissi
mulare.Et Quintus curti⁹:Alexāder,inqt,nō homi-
nes sed etiam deos despicit,qui postulat Deus credi.
26 Habent†enim nobiles quatuor mores laudabiles,
& duos vituperabiles.Sunt primò magnanimi. Se-
cundò magnifici.Tertiò dociles & industrij.Quartò
sunt politici & affabiles. Econtra sunt nimirum ho-
noris appetitiui. Secūdò sunt suorū progenitorū &
aliorū despectores,secūdū Aegidiū li.j.de regi.prin.
parte.iij.vt Alexāder fuit.Quod ex alio nisi ex ma-
gna gloriæ inanis cupidine nō ꝓuenit,atque fatuita
te nō mediocri. Cùm insit cōtemptor animus eis, &
superbia cōmune nobilitatis malum.vt dicit Sallu-
stius in Iugurthino.& Bal.in l.per adoptionem.ff.de
adop.dicit nobiles pro maiori parte superbos & ini
micos popularium,gulosos , & luxuriosos plusquā
populares, qui cū virtutib⁹ vacui abundēt diuitiis,
nesciunt aliud facere,nisi comedere,bibere,superbi-
re,& luxuriari. Nam & pariter Romàni ab inclyto
Aenea adulterino coitu ex Venere dea Vulcani vxo
re,& Anchise concepto processisse gloriabantur, &
Aeneades vocabantur.in Auth.vt præpona. nomen
Imper.in prin.colla.v.imò tales qui familiis alienis
se immiscent,præsertim infimi, vt magnatū honore
& successione participent,acriter puniunt. l. j. C.ad
leg.Corn.de fals.Cùm rem nedùm priuatā sed publi
cā perturbent.quod ferendum non est vllo modo,vt
dicit Valerius lib.ix.ti.fi.in prin. Volens hoc impu-
dentię genus & anceps non ferenda temeritas.& ibi
recitat de quodā,qui cùm sanctissimæ & clarissimæ
sororis Augusti vtero genitū fingere ausus fuerat,
imperio Augusti Remo publicę triremis.i.nauis im
pellendæ triplici Remorum ordine ad rempublicā
pertinentis fuit affixus. Nā veteris moris erat,ꝑut
quotidie practicari videm⁹, perniciosos & perditos
ribaldos ad Remigium dānare,vbi talis superbia do
matur.Est enim sūpbia cognata potentię,secundùm
☞Bernardum super cāticis,Sermone.liiij. [De vitio
nobilium,& vnde talia vitia procedant habetur ple
nè infrà super verbo , *& uxorem nomine Adelasiam.*
in quinto principali articulo.loquēdo de agricolis
ascriptitiis.licet enim nemo vnquā nobilitatē odio
habuerit,cùm sit bonum per se appetibile,sicut virt⁹
aut religio,tamen plures sancti eā fugerunt ob gran
de periculum quod in ea latet ob difficultatem maxi
mam ipsi annexam:relinquitur ergo, quia vix pau-
ci ad tātam sublimitatem idonei fuerunt , qui deleti
sunt.iuxta illud Ecclesia.x. Sedes ducum sūpborum
destruxit dominus ; & sedere fecit mites pro eis &c.
quod etiā firmauit Christus Matthæ. v. Beati mites,
27 quoniam ipsi terram possidebunt.]Illegitimi†ergo
dicuntur indecori:& ideo inhabiles ad ea quæ in de-
core cōsistunt,vt ad dignitates.c.cum decorē.de filiis
presby. Nec consiliarij principis esse possunt secun
dum Bal.in d.l.cū legitimæ.de sta.ho.Et nō immeri-
tò : qa sunt quodammodo infames,saltē de facto, vt
tenet Azo in summa. C.ex qui.cau.infa.irro.§.diui-
ditur.in fi.& Bal.in l.iiij.in prin.ff.de liber.& posth.
quē ibi seqtur Alex.& idē Bal.in l.in bonę fidei.C.de
reb.credi.& in l.j.C.de iure anulorū aureo. Ex quo
28 seqtur:†quòd frater in testamento fratris præterit⁹
pōt testamentū querelare,in quo spuri⁹ aliquis repe
ritur hæres institut⁹,quasi turpis ꝑsona sit hæres in-

stituta. imò dicit Bal. in d. l. generaliter. §. cùm autē. C. de insti. & substi. quod etiam si fuerit legitimatus, remanet infamis de facto inter bonos & grades notat. vt d. l. iij. in prin. de lib. & posth. cum quo trāsit Alex. in l. ex facto, v. col. ff. de vulga. & pupil. & in d. l. iij. ij. col. Et sic tabellio ad dictum iudicis esse nō posset, secundum Bar. in l. eadē. §. hac lege. ff. ad leg. iul. repet. quem sequitur Alex in ij. parte cōsi. lxxx. incipi. Examinato processu. Nec sufficeret quòd cōmuni opi. haberet pro tabellione, nisi etiā p homine legitimo reputaretur, quod est verum secūdum aliquos: etiā si esset legitimatus. Nec testis esse posset: quod plenius no. in l. j. C. de sum. Tri. vbi Bar. & Bal. & Panor. in c. testimonium. de testi. Nec potest doctorari, quia doctoratus dignitas est, secundū Bar. in proœmio. C. & Zabarel. in proœmio cle. p l. generaliter. §. spurios. ff. de decu. nisi esset legitimatus: quo casu doctorari posset secundū eum. Posito quòd legitimatio expresse cum doctorādum non permittat. Quia†tales etiā simplices legitimationes extenduntur ad dignitates alteri nō præiudiciales secundū Ino. in c. per venerabilē. qui filij sint legi. imò dicit idem Zabarel. in cle. ij. de magistris. valere cōsuetudinē, vt etiā non legitimati doctorentur. quem sequitur Fel. in c. quantò. de magistris. Aliàs in his quæ dignitatis, nobilitatis, vel honoris existūt, illegitimi sicut serui pro nihilo reputantur. Vnde†non sine causa, præsertim inter illustres, bastardi p nihilo reputātur, quos magnatū ac nobiliū cōsuetudo non nouit, pter bonos mores custodiēdos secundum Bal. in d. §. naturales. Subiungēs in d. l. cùm legitimæ. Bastardos nō esse de parente la nobilium, cùm sordes nominari nō mereatur inter præcipuos. & in c. per tuas. de maio. & obe. dicit, quòd bastardus quantumcunque legitimat, sedere non debet in eadē mensa cū fratre legitimè nato; cui semper honorē debet & reuerentiā. l. humile. C. de nupt. ideo notanter cōsuluit Alex. in j. parte cōsi. cxxxviij. in fi. quòd si talis legitimatus etiā esset hæres à patre vniuersaliter institut, tamen filia legitimè in recerta hæres instituta, illum talem legitimatū excludet à succedendo in feudo, & etiam emphyteusi, quæ patri cōcessa fuit pro se & filijs ac filiab hæredibus: q(vt dixi) non veniunt appellatione filiorū, nisi forēt ad hoc expressè legitimati, aut p sequēs matrimonium.

31 Nec†portare potest bastardus nobiliū insignia, secundū Bar. in tract. de insig. & armis. & Bal. in d. l. cū legitimæ. de sta. ho. Licet cōmuni vsu seruetur contrariū, vt dicit Guido papæ. q. cccccl xxx. incip. an bastardus. inde seruari videmus, q vbi bastardis cōceditur portare arma sui generis, nō portāt arma plana, sed transuersant barrā per scutū armorū, vt dicit gl. pragma. sup verbo, filij rt. de numero & qualita. cardi. & ita seruat in Frācia, Britania, & alis partib adiacētibus, vbi arma portāt legitimorū, & superaddunt barrā per trāsuersum, quæ incipit à sinistris, & ad dextrā. secundū Nico. de Vbaldis. in tract. success. parte j. xix. & xx. col. q si barra inciperet à dextris tendēs ad sinistrā nō designaret genus illud infectū, sed esse de matrice domo legitime fortè collateraliter processum, vt videtis in scuto illustrissimæ domus de Burbonio. Et expedit, q ita fiat, vt familiæ distinguātur & distinctæ recognoscātur. Et præsertim hoc debet seruari in bastardis, vt differētes & distincti à legitimis cognoscātur, ne sordes p errorē cōpnetur inter pcipuos. Maximè in participatione priuilegiorū & bonorū filiis delatorum.†Vnde Ang. quē refert & sequitur Dominic in c. statutū. lo. ij. de hęre.

li. vj. cōsuluit, quòd si statutū ciuitatis quò ad honores & dignitates pter filios nobilium illius populi, certe intelligendū est de legitimis, cum bastardi sint duntaxat in defectu assumendi, d. l. generaliter. §. spurios. ff. de decurio. Ideo nō cōprehenduntur in regula cācellariæ apostolicæ pferente nobiles nō nobilib: qa intelligitur de nobilib legitime natis, nō autem legitimatis. Nec†dicunt bastardi esse de genere patris. Cum appellatione gentū de genere solum veniat, agnati, & nō cognati. l. j. iūcta gl. ibi. ff. de pb. & ipsi bastardi agnati nō sunt, nec habēt agnatos. Etiā dicit Bal. in d. l. generaliter. in fi. de instit. & substi. bastardos pptie iure aut cōsuetudine nō esse de domo nec familia seu agnatione patris. [Et sic de bonis testitutioni subiectis nō posset pater filiā suā bastardā dotare: sicut posset legitimā, secundum Bal. in Auth. res quæ. C. cōia de leg. habē. j. sup verbo *in codē testamēto relinquēs*. j. loquēdo quòd hodie de iure ciuili necesse habet pater filio relinquere iure institutionis.] Quod tenet Bar. in l. fi. C. de ver. sig. & Pet. de anch. cōsi. cccxc. in prin. incipiēte, visis diligēter. Et sic non habēt tutores legitimos secūdum Bal. p illum tex. in l. matres. C. quando mulier tutę. offi. fun. pōt, qa carēt

34 agnatis. Pariter†tutores non habēt testamētarios. secundum glo. & Bar. in l. j. ff. de testa. tute. Cum non sint in potestate patris. A quo etiā adoptari non possent, vt in ei potestatē trāsirēt. l. legē. C. de natu. libe. & in Authē. qui. mo. na. effi. leg. §. & non nos latuit. Quia quod vna via phibetur, alia via cōcedi nō debet. c. cum qd. de reg. iu. lib. vj. vn ab eo tutore habere non possūnt. insti. de tutelis. §. permissum. & §. fi. vbi Ang. etiā nō habēt filij naturales adinuicē querelam inofficiosi testamēti. Quia iure consanguinitatis carēt. insti. ad Orficia. §. nouissimè. & l. si spurius. ff. vn cog. qund verū intelligatis, posito, etiā q fuissēt legitimati, p gl. singularē in l. hac parte. titu. pallegato. & p Ang. in §. j. insti. de inof. test. Hodie autē cōiunctos habēt ex parte matris, pter sublatā differentiā agnationis & cognationis in tutelis: ita quòd mater cui cōditionē sequunt, esset eorum tutrix. in Auth. matri & auiæ. C. qñ mu. tute. offi. fun. pos. Sed agnatos nō habēt ex parte patris: imò ipsi net patri tutela non defert sui bastardi. secundum Bal. in d. Auth. matri & auiæ. facit l. fi. eo. ti. & Bar. in l. si qs sub codi

35 tione. ff. de testa. tu. Ideo†arma plana portare non possunt, vel insignia illi dom, cum nobiles nō sint, vt dictū est. Et etiā tenet Bal. in d. c. p tuas. Subiungēs in d. l. generaliter. quòd portare arma est honor, qui nō cōpetit bastardis, vt etiā tenet Bar. in d. tract. de insig. & armis. & Bal. in d. l. filiū. ff. de his q sunt sui vel alie. iur. in j. lect. dicēs sic fuisse semel consultū in psona dñi Lucij de petra mala, vt qa bastard erat, non intelligeretur esse de domo de petra mala, quàuis mi-

36 les foret valde strenu. Præterea†bastardus nō dicit cōiuncta psona, secūdū Inno. in c. nōnulli. de rescri. & Bal. in l. cum acutissimi. C. de fideicommi. nec etiā ei fili. Ideo nō agit vt cōiuncta psona sine mādato, vt cōsuluit Pau. cons. cxxxiiij. vbi etiā dicit appella-

37 tione fratris bastardū nō venire. Nec†filio bastardo debet legitima. nec pręter itus agit cōtratab. nec aliquod remedium habet contra testamētum patris, secundum gl. in hoc singularē in l. j. ff. de bo. pos. cōtratabu. quā sequit Bald. in l. humanitatis. C. de impu. & alijs substi. Nihil enim capit cōtra nec pręter voluntatem patris testantis: vt ibi. Nec econtra pater naturalis in bonis talis filij: cùm reguletur à pari. l. nā & si parentibus. ff. de inoffi. testa. secundum. Azo. singularite

gulariter.C.de legi.hæredi.quē ſequitur Bart.in l.ſi.
ij.col.ff.de his, qui.vt indi.& Iaſon.ī §.pœnales.īſti.
de actio.ſecùs eſt in filio legitimo, cui legitima de-
betur etiā patre inuito,ſecundùm Bal. in l.quoties.
C.de hære.inſti.facit gl.ī l.nec ei.§.eorū.aliàs incip.
ijs.ff.de adop.volens,quòd licet ſubſtitutio pupilla
ris rūpatur,& extinguatur ſi pupillus, cui facta fue
rat (quia fortè doli capax) prolem ſuſcipiat:tamen
hoc ītelligitur de prole legitima,quia baſtardi ſub-
ſtitutionē nō extingunt ſecundùm Bar.in l.in pupil
lari.ff.de vulg.& pupil.vt plenè videbitis ſuper ver
bo, *ſi abſq; liberis moreretur*.ij. in materia pupillaris
38 ſubſtitutionis.in vij.& vlti.articu. Præterea † di-
cit Bal.ī l.j.ī iiij.oppo.C.de his quæ pœnæ nomine.
quòd ſtatutū facere nō poſſet ſpurios ſucceſsibiles:
quia eſſet contra booos mores,necnon cōtra ius di-
uinū.Geñ.xxj.quod renouat apoſtolus ad Gal.iiij.in
fi. non erit filius ancillæ hæres cū filio liberæ ſeu do
minæ.quod dictum fuit in deteſtationē illegitimo-
rū,quibus iura præſertim ciuilia poſſetenus occur-
runt.Exemplo Abrahæ:qui Geñ.xxv. Iſaac filio ſuo
legitimo dedit cuncta quæ poſsidebat, & filiis cōcu
binarum largitus fuit munera pro ſimplici vita, &
ſeparauit eos à filio ſun Iſaac adhuc viuens, vt ibi.
[Ex his verbis arguitur, ꝙ filio baſtardo poteſt re-
linqui pro alimētis.vnde cautela eſt ad inſtituendū
baſtardum, quòd eius pater eidem relinquat aliquā
partē ſuorum bonorū pro ſuis alimentis, quia tunc
valebit tale relictum,per ea quæ habentur in c.cùm
habere.ʒ.de eo qui duxit in matrimoniū eam quam
polluit per adulte.caueat tamen pater, ne omnia bo
na ſua,vel maiorem partem relinquat ſpurio pro a-
limentis,quia præſumeretur fraus.Ita dicit Bal.in l.
id quod pauperibus.C. de epiſco. & cleri. prout re-
fert Iacob.de ſancto Geor.in l.ſi pater tuus.C.de hæ
re.inſti.] Vnde pœna inſerta in cōtrarium nō tene
ret, neq; iuramentū,ſecundū Bal.in d.l.j.& Bar.in l.
Seius & Augerius.ff.ad leg.Fal.imò plus dicit Pe.de
39 Ancha.conſi.cccxc. ſuperius allegato, † quòd filius
legitimè natus ex baſtardo dici non poteſt nobilis.
Cùm naſcatur ex radice corrupta.l.fin.C.de natu.li.
etiā ſi mater eius eſſet nobilis. Cuius nobilitas verè
obnubilatur, ſi marito nupſerit baſtardo. [Secus
econtra,quia tunc fœmina naturalis tantùm ſi nu-
pta ſit viro legitimo & naturali,ipſa etiam propter
qualitatem mariti efficitur legitima,quia capacitas
viri ad vxorē porrigitur.not.Bar.in l.ſi quis, natu-
ralē. p illum tex.C.de natu.l.j.Ita refert Phi. Decius
in l.fœminæ. verſ. ſimiliter ex perſona mariti.ff. de
reg.iur.] Et ſentit Bal.in l.ex libera.C.de ſuis & le-
gi.hære. per l.j.C. de digni.lib.xij. vbi mulier nobi-
40 lis nubens plebeio nobilitatē perdit. Facit † quod
notat idem Bal.in d.l.filium.in ij.lectura.in prin.ꝙ
ſi alicui cōceditur priuilegium in cauſam filiorum,
baſtardus vti priuilegio non poterit.l.ij.ff. de excu.
tu.Similiter dicit Bald.in l.parentes.circa fi.ff. de in
ius vo.quòd ſi doctori fuerit conceſſa immunitas &
filijs.quia hoc caſu non ponderatur ratio naturalis,
ſed accidentalis qualitas ipſius patris,ſcilicet docto
ratus,tunc naturales,vel ſpurij non cōtinentur. Et
41 † generaliter vbicunq; agitur de cōmodo & bono
re filiorum aut nepotum,non veniunt filij,aut nepo
tes naturales tm̄.Circa quod videatis Bar.in l. tute-
las etiā.ff.de capi.dimi.& in l.pronuntiatio.§. fami
liæ.ff.de verb.ſig.& in l.j.& ij.ff.de accu.Ioan.An. in
addi.Spe.ti.qui filij ſint legi.Bal.in d.c.nonnulli. de
reſcri.Panor. in c.p tuas.vbi etiā Bal.de proba.Bart.
42 Bal.& Ang.ī d.l.fi.C.de ver.ſig. Ex † quibus omni-
bus reſtat, ꝙ legitimitas hominis, eſt valde decorus
titulus. [Quod & bruta animalia cognouerūt, vt
pulchre habetur.ʒ.ſuper verbo, *eundem Petro tradi-
derunt*.] quæ parentes debent filijs procurare per le
gitimum matrimonium. Nā dicit Ange.in quodam
ſuo conſilio incipiente, Poſt hæc. quòd proles natu-
ralis tantū deturpat familiā.Procuius dicto eſt tex.
no.in c.ſi gens Anglorū.lvj.di.vbi ſic habetur, De ta
li cōmixtione meretricū æſtimandum eſt degeneres
populos ignobiles & furentes libidine fore procre-
andos. Et nouiſsimè nec bello ſeculari fortē, nec in
fide ſtabilem, nec honorabilem hominibus, nec Deo
amabilem eſſe venturā &c.ob quod Triſones ſuper
omnia amant caſtitatē, & grauiter puniūt luxuriā,
preſeruántq; liberos vtriuſq; ſexus in caſtitate do-
nec ad annos peruenerint nubiles, ꝙ eos maritāt.ex
quo ſequitur ꝙ proles fortis eſt & virilis, aliàs ſe-
quitur ꝙ Sapientiæ iij.ſcribitur: Filij adulterorum
in cōſummatione erunt.Et ab iniquo toro ſemē ex-
terminabitur. Et ſiquidem longæ vitæ erunt, in ni-
hilum computabuntur.Et ſine honore erit nouiſsi-
ma ſenectus eorū &c.Et ſequitur iiij.c. O qoam pul
chra eſt caſta generatio, immortalis eſt enim memo
ria illius, quoniā & apud Deū nota eſt, & apud homi
nes &c. Pariter Bal.in d.l.j. de his quæ pœnæ nomi
ne.refert Bonifaciū martyrem dixiſſe hanc prolem
nō eſſe hominibus honorabilem, nec Deo amabilē,
nec in bello ſeculari fortē, nec in fide ſtabilem. Ad
hoc facit gl. ī authē.de nup.ī prin. Dicēs ſolos filios
legitimos genus perpetuare humanum. Vnum ta-
43 men † menti tenebitis, ꝙ vbi ageretur de illegitimo
rum onere & incōmodo, certè ipſi venirent appella
tione filiorū, & cōprehenderētur in diſpoſitione li-
berorum.de quo plenè per Ioā.de Pla.in l.j.verſ.ſed
pone.C.de impo.lucra.deſcriptio.li.x. Ita ꝙ ſicut fi-
lius patrē occidēs naturalem & legitimum, tenetur
& punitur leg.Pompeia de parricidijs.Sic etiā tene-
bitur baſtardus & ſpurius, per tex. ī l. hos accuſare.
§.omnibus.ff.de accu.Et tenet Bal. in d. l. parentes.
& in d.c.per tuas.de proba. Et comprehenditur in l.
quiſquis.C.ad le.Iul.ma. Quia tūc cū de eorum agi-
tur incōmodo, diſpoſitio legis ad naturā refertur:&
nō ad ciuilitatē, nec ad fictionē iuris. [Et ſic baſtar
di etiā ſpurij agere poſſent actione iniuriarum pro
iniuria facta alicui de genere ſecundū Bar.in l.cum
ſcimus.C.de agri.& cen.lib.xj. cū hoc caſu ſola natu
ralis & naturæ motus cōſideretur.ſed agere nō poſ-
ſent in his quæ ciuilitatis ſunt, vt ʒ. dictum eſt, ideo
ad retractū non admittuntur, vt habetur ſup verbo,
& vxorem nomine Adelaſiam. in ij.prīcipali arti. cir
ca finē.] Et filius dicitur à φίλος, quod eſt amor, qui
etiā eſt ī filijs illegitimis, qbus natura cōmunis eſt,
ſecundū Bal.in d.l.hos accuſare. & clarè in d. c. quæ
in eccleſiarū .xix.col.in fi.de cōſti. Vnde reſtat filiū
ſequi patris conditionē & nomē portare, & nō ma-
44 tris. Poſſet † tamē aliquādo licitè nomē paternum
dimittere, & maternū, imò & penitus extraneum &
alienū ſuſcipere. Puta ſi à teſtatore extraneo inſtitu
tus fuerit hæres aut fideicōmiſſum relictum, ſi no-
men ipſius teſtatoris portaret & arma, prout cōiter
diſponere nobiles conſueuerunt liberis carētes pa-
riter & agnatis:ob quod extraneos vel cognatos no
mē teſtatoris nō habētes coguntur inſtituere hære-
des, aut filios maſculos vel agnatos inſtitutos. (Si
abſq; liberis maſculis decedāt) grauare alijs quibuſ-
dam.(Si nomen & arma teſtatoris portabunt) reſti-

 ruere

45 tuere hæreditatẽ. Quo † casu si nomẽ testatoris ho
nestũ sit, tales hæredes, si velint hæreditatẽ: aut fidei
cõmissarij habere fideicõmissum, tenẽtur nomẽ te-
statoris assumere, & portare: aliter priuarent hęredi
tate & fideicõmisso. Cõtinẽt enim verba hæc condi-
tionẽ, adeò ꝙ taliter grauatus necesse habet implere
cõditionẽ, nomẽ & arma testatoris assumẽdo, prius
quã hæres esse possit. p l. mulier. §. si quis hæredita-
riũ. ff. de cõdi. isti. Et ita refert fuisse arresto decisum
46 Guido papæ, q. cclj. plus dicens. q. cccclxvij. † ꝙ hæc
cõditio portãdi nomẽ & arma, primogeniturã indu
cit & cõprehendit. [De quo vide plenius. j. sup ver
bo, *in eodẽ testamento relinquens*. j. in materia primo-
genituræ. xviij. limitatione.] Nã licet ad cõmodum
alterius talis cõditio portãdi nomẽ remittatur, pu-
tà ad cõmodũ fideicõmissarij, cui hæreditas restituẽ
da venit, vt quia hæres fuit institutus, si nomẽ hone
stũ testatoris portaret. & nihilominus restituere al-
teri hæreditatẽ grauatus fuit. Quo casu, si hæres in
damnũ fideicõmissarij nollet testatoris nomẽ assu-
mere, vt sic hæreditatẽ adire non possit, & cõsequen
ter nec eã restituere in totalẽ fideicõmissi perditio-
nẽ, quod nõ adita hæreditate periret. l. eam quã. vbi
plenè. C. de fideicõmis. tũc talis cõditio hæredi eã im
plere nolenti remitteretur de æquitate prætoria in
cõmodũ fideicõmissarijs, ne fideicõmissum pereat.
Si aũt hæres nõ rogatus, sed simpliciter institutus,
sub illa cõditione, & nomẽ testatoris honestũ porta
re nollet, nũquã ei remitteret dicta cõditio: vt ea nõ
impleta hæreditatẽ habere posset: imò priuaret illa,
si testatoris nomẽ honestũ capere nollet. Quia licet
ad alterius. s. fideicõmissarij cõmodum, talis cõditio
hæredi remittatur: nõ tamẽ ad cõmodum ipsiusmet
hæredis: cui indicta est & iniuncta cõditio præfata.
Quoniã nihil mali est honesti hominis nomẽ assu-
mere. l. facta fideicõmissi. §. si ĩ dãda. quẽ Pau. ibi ita
47 intelligit. ff. ad Treb. Et † fieri põt alterius nominis
assumptio dupliciter. Primò nomẽ antiquũ totali-
ter derelinquẽdo, & nomẽ testatoris assumendo: qd
fieri põt ex causa rationabili in libero homine, con
uersationis honestæ, & sine alterius præiudicio. vt j.
videbitis. Et plenè dicitur in l. j. C. de mut. nominis.
48 Et † causa rationabilis est in casu nostro. quia non
fit in fraudẽ alicuius, nec propter superbię fastũ, aut
propriæ familiæ (à qua ortũ habuit) contẽptũ, vel al
terius denigrationẽ: aut proprij vitij occultationẽ.
Sed hoc facit solũ hæres aut fideicõmissarius vt testa
toris impleat voluntatẽ, cui necesse habet parere: si
hæreditatis vel fideicõmissi cõmodũ assequi velit.
d. §. si in danda. Sicut fieri videmus in promotione
summi põtificis: cui etiã rationabiliter nomẽ muta
tur, vt plenè per gl. super verbo, Bonifacius. ĩ proœ
mio sexti. Secũdò hoc fieri põt per noui nominis ad-
iectionẽ, seu adiunctionẽ cũ dictione alias, absq; eo
ꝙ antiquũ nomẽ penitus derelinquat. Et ita dictim
obseruatur. Et pluries vidi fieri in pluribus magnis
domibus: quod est valde æquũ ꝙ hoc sufficiat. Cũ
49 aliter † graue multis foret nomẽ dimittere agnatio
nis suæ antiquũ & honestũ, & arma magnifica & sic
nomẽ honestę familię quod diu fortè durauerat, pi-
ret, quod lex noluit: imò dicit interesse reipublicæ
illud conseruari. l. j. §. quãuis. vers. publicè. ff. de ven.
inspiciẽ. Ob quod dicit tex. ĩ l. hoc iure. §. si. ff. de de
50 dona. † ꝙ donatiò alicui facta, vt nomẽ portet dona-
toris cũ sit causata, nõ dicit̃ ꝓpriè donatio: de cuius
substantia est, ꝙ ex liberalitate procedat, & donata-
rio sit lucrosa. Quia donari id videtur, quod nullo
cogẽte imperio donatur: sed dicitur quædã remune
ratio onerosa in recõpensam nominis ferẽdi facta:
quod onus nõ est modicũ. s. nomẽ suscipere alienũ,
vt clarè monstrauit propinquus Ruth, cui successio
& ius sanguinis cõpetebat cũ onere gerẽdi nominis:
qui respõdit, cedo iuri ꝓpinquitatis, neq; enim po-
steritatẽ familiæ meæ delere debeo &c. vt habetur
Ruth. iiij. c. Adeò quòd talis donatio insinuatiõe nõ
eget. l. Aquilius aliàs incip. Attilius. cod. ti. de dona-
tio. vnde æquũ est & summè expediẽs, quòd antiquũ
nomẽ omnino nõ dimittat̃, sed nouũ adiungat̃: quia
modo præmisso & nomẽ agnationis cõseruabitur,
& testatoris volũtati ac cõmodo & vtilitati hæredis
satisfiet. Et si aliter fieret. s. quòd quis absolutè ne-
cesse haberet, nomine suo penitus derelicto, nomen
testatoris assumere, multi essent hæredes & fideicõ-
missarij, adeò nomẽ propriæ domus diligẽtes, vt na
turaliter contingit (Cũ nemo carnẽ suã odio vnquã
habuerit. Ephesio. v. & xiij. q. ij. Nõ æstimemus) qui
mallent hæreditatẽ perdere, quã omnino nomẽ do-
mus suæ mutare, vt fecit ꝓpinquus Ruth. de quo. s.
dixi, ex quo testamẽta multa perirent, & testatores
volũtate sua fraudarẽtur cõtra reipublicæ vtilitatẽ:
cuius interest vt plenũ testamẽta sortiãtur effectũ. l.
51 vel negare. ff. queadmo. testa. aperi. Et † præmissa ve-
ra vbi testatoris nomẽ est honestũ, & honesti homi-
nis: d. §. si in danda. Si aũt nomẽ hæredi iniũctũ esset
inhonestũ & turpe, aut inhonestæ & diffamatę fami
liæ, nõ teneretur hæres illud assumere: nec suo hone
sto nomini addere: imò talis cõditio velut turpis, ꝓ
nõ scripta habetur, etiã in solius hęredis cõmodum,
vt d. §. si in dãda. & l. sed sciẽdum. in fi. ff. ad Treb. vbi
fuerat hæredi iniunctũ, ꝙ vespilonis testatoris no-
men ferret. Et idem de turpi alio nomine, putà Iuda
scarioth, aut diffamato, vt Nero, Dathã, aut Abirõ:
vel alterius malefactoris famosi oneraret̃, quo casu
certè onus tale remitteret̃, & nõ immeritò: quoniã
& si quis ab initio nomẽ turpe haberet, posset illud
rationabiliter omnino dimittere, & propria aucto-
52 ritate in melius & honestius cõmutare: quia † tur-
pia nomina sępe in malã partẽ sonant, & sinistrã in-
ducunt suspicionẽ. Prout legitur de illo Mascaroi e
q simoniacus fuit in c. p inquisitionem. de electio. Et
pariter de illo Beliade, qui propter furta ab eo pp-
trata fuit suppositus torturæ. in c. j. de deposito, & è
econuerso pulchrũ nomẽ bonã ꝓsumptionẽ gignit
& inducit. Inde dicitur quòd ꝑmiũ est non modicũ,
pulchrũ & honestũ habere nomẽ, cũ à nomine & co
gnomine multoties sumat̃ & sit ꝑmissa argumenta-
tio, vt plenè decidit Pan. ĩ verbo. Gregorius. s. ĩ ꝓœ-
mio. & in c. j. col. de iudi. & pulchrè per Bal. in c. . §. si
quis de cõtro. inue. inde dicit Io. An. in c. cũ secundũ
apostolũ. de præbẽ. & d. c. j. de depo. vxorẽ suã dixis
se, quòd si pulchra nomina venderentur, caro essent
pretio emẽda. Quia honor & decus est bonũ habere
53 nomẽ. Quòd † vnusquisq; de illo habẽdo diligẽter
curare & laborare debet. Cũ multò melius sit nomẽ
habere bonũ, quã diuitias multas. prouer. xxij. quod
patẽter ostẽdit P. Scipio vir ille insignis Roman⁹ cõ
sul, de quo refert Vale. li. iij. ti. de fiducia sui. c. cccx.
quòd cũ fratrem suũ de bñ gestis obtrectatũ defende
ret, dixit: cũ Africã totã potestati vestrę subiecerim,
nihil ex ea quod meũ diceret̃, præter cognomẽ retu
li. Etiã de Paulo Aemilio post triũphum Macedoni
cũ. li. iiij. ti. de abstinẽtia & cõtinẽtia. Penates, ĩquit,
suos nulla ex parte locupletiores fecit, præclarè se-
cũ actũ existimãs, quòd ex illa victoria alij pecuniã,
ipse glo

ipse gloriā scilicet noīs, occupasset. Et Scipio Aemi
lianus (vt ibi dicit̄) nō quātū auri & argēti, sed quā-
tū amplitudinis.s.famæ & nominis pondus secū fer
re æstimabatur. Ex quibus restat solū de bono noīe
curandū. Adeò q̄ Sali. in l.j. in prin. C. de sum. Tri. p
illū tex. parētes exhortatur pulchra noīa & honesta
liberis imponere, & nō turpia, quę secundū eū quo-
dāmodo infamiā portāt. Pariter Zabarel. in d.c. cū
secundū. parētes multū increpat, qui turpia proge-
nitorū noīa in filijs repetunt. imò post Inn. & Ioan.
An. dicit in c.j. de depo. imputandū esse illi, qui con-
traxit cū habēte deforme nomen, si ab illo decipiat̄.
Quia (vt habetur j. Reg. xxv.) à nomine sinistro de-
prehenditur fatuitas. Et secundū nomē suū est quis
interdum stultus, & stultitia cū eo, vt ibi legitur de
Nabal. facit tex. in proœmio ffor ū. §. ī reliqua verò
anni parte, ibi: Nō volumus veteri tam friuolo quā
ridiculo cognomine dupōdios appellari, sed eo im-
mutato fulgere, &c. Et alibi dicit tex. vnāquāq; rem
quēadmodū intelligi debeat ex ipso nomine appare
re. l. diuus, in prin. ff. de bo. damna. Et sic argumenta
tur ex nomine. secundū gl. ibi. & Exodi xxiij. dicitur
ad Moysen: Inuenisti gratiā corā me & teipsum no
ui ex nomine. Et alia ratio prædictorum nō est, nisi
54 quia ex turpi nomine sinistra orit̄ suspicio. Et † sæ-
pe tales mali & peruersi existūt, vt de Mascarone di
xi. Et præ manibus in præsenti regno habuimus ex-
emplū. Nā vidimus Ludouicū. xj. domini nostri re-
gis genitorē, inter cæteros domesticos & aulicos O-
liueriū Diabolum habuisse tonsorē Flandrēsem, ho
minē peruersum, quem Ludouicus sublata Diaboli
appellatiōe malo mutato cognomine: deinde Dānū
cognominauit: in quo nominis mutatio nihil pro-
fuit. [Mutatio enim nominis aut cognominis so
la malos mores nō tollit, sicut nec satisdatio de be-
nefaciēdo, ꝓpositū maleuolū tollit, sed diutius gras-
sandi facultatē præstat. l. q̄a satisdatio. ff. de suspec.
tut. & l. testamento. §. nō oīno. ff. de testa. tutela. imò
nec iuramentū c. clericos. de coha. cle. & mulierū, vt
in persona dicti Oliuerij contigisse videris.] Sed de
malo factus pessimus, cùm multa perpetrasset faci-
nora, cū Daniele quando Flamingo, sibi plurimū fa
miliari, arresto parlamenti patibulo suspēsus, mor
tuo Ludouico vitā terminauit. Gagnino referente.
lib. x. c. ij. iuncto fine cū prin. Post cuius decessum
multa in domo sua fuerūt reperta tormentorū gene
ra, quibus hi in quos sæuiendū erat torquerērur, nō
sine ingenio adinuēta. Quibus finaliter perijt exem
plo Perilli, qui cū Phalaridē tyrannū crudelem dele
ctare statuisset, & ex ære taurū artificiosissimū fabri
casset, & in eius latere ianuā posuisset, vt reus in eo
inclusus subiectis ignibus torqueretur, atq; ita so-
nus vocis hominis exclamantis non gemitus homi
nis, sed bouis mugitus videret̄. Pro quo inuento cū
nimis postulasset, Phalaris illum includi iussit, &
suppositis ignibus primus artificij sui verum præ-
buit experimentum: dicente Ouid. j. de arte aman.

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit, infelix imbuit auctor opus.

Nec enim lex ęquior vlla est, quā necis artifices arte
perire sua. Tali etiā genere tormentorū Galli olim
cōtra delinquētes vtebantur, vt in suis cōmentarijs
refert Cæsar de bello Gallico. li. vj. Immani, inquit,
magnitudine simulachra habēt, quorum cōtexta vi-
minibus membra viuis hominibus cōplent, quibus
succensis circūuenti flamma exanimātur homines.
55 hæc ille. Restat † ergo, q̄ pulchrum nomen & ho-
nestum bonitatis & totius probitatis est indicium.
Ita q̄ nō sine causa Accursius legū ciuiliū glossator
eximius, in d. §. si in danda. mirū in modum nomen
extulit suū, summè gloriando, q̄ Accursius vocare-
tur, quasi occurrens & succurrēs cōtra latebras seu
obscuritates iuris ciuilis: & notanter dicit iuris ciui
lis, quia licet maximus fuerit legista, tn̄ parū nouit
in cæteris facultatibus: secundū Ioā. Fab. in §. duorū.
insti. de re diui. Sic & Io. And. in prologo cle. ī prin.
more honesto & curiali nomē suū velut gratiosum
indirectè cōmendauit. Sic pariter Ioā. Fab. in §. ex
diuerso, allegato titu. de rerū diui. dicit, quod voca-
tur faber nō ferrarius, nec lignarius, sed quia liben-
ter operabatur & operari faciebat, scilicet cūpilan-
56 do & legendo. Et † idem de Carolo Martello Frāco
rum rege refert Guaguinus libr. iij. c. iiij. sic dicens:
Eudo nanq; perfidus Vasco vindictæ appetēs ad Hi
spanos profectus Abidinatū regem christianæ reli-
gioni infestissimū hostē, magna victoriæ spe allicit,
Francos petat: ille nō magno labore persuasus adeò
grandem exercitū cogit, vt nō vincere modò Galliā,
sed ea perpetuas sedes habere statuisset. Positis apud
Burdegalam castris, ciuitatem expugnat, tēplis dire
ptis incensisq;: paribus deinde calamitatibus Picta
uos persecutus concremata diui Hilarij æde, Turo-
num adoritur: sed hosti occurrēs Martellus magnā
stragem edidit: fermè enim in eo prælio trecenta o-
ctogintaquinq; millia hostiū occubuisse: cùm tamē
ex Martelli exercitu mille tantū quingenti cecidis-
sent. Cuius victoriæ causa cognomentum Martello
fuisse quidam auctores tradunt. Quemadmodum
enim ferrum Martello obtunditur, ita hostium fe-
rocia Martelli egregia virtute contrita est. Hęc ille.
Sic & Hugo Capetus etiā Francorū rex, ideo Cape-
tus, vocabatur, quia caputia per ludum alijs aufere
bat, vt idem refert lib. v. c. vij. De hac nominis mu-
tatione videatis Bal. in proœmio. C. super rubri. &
Lyram super illud Ioānis primo: Tu vocaberis Ce-
phas. Quæ omnia faciunt ad quæstionem, de qua,
57 annus nondum labitur, consului. An † ille qui no-
men suum vult mutare, possit nomen alterius de il-
lo loco vel patria assumere, & in casu subiecto fuit
mihi visum quòd nō: quia ille qui nomen suum mu
tabat, alterius cognomen assumendo, valde ei præiu
dicabat & reipublicæ. Nā cùm de corrupto sangui-
ne propagatus existeret, nomen honesti & sani viri
de claro sanguine progeniti sibi vsurpare non pote
rat: quia iura quæ dicunt, vnumquemq; nomen suū
mutare posse, & aliud assumere, intelliguntur, dum
tamen hoc non fiat in fraudem vel præiudicium al-
terius, vt facere consueuerunt delinquentes, ne co-
gnoscantur alibi fugientes, & puniātur. Quo casu
pœna falsi puniuntur ex mutatiōe nominis in frau
dem reipublicæ, quæ suadet crimina puniri secun-
dùm Sal. ī d. l. j. C. de muta. nomi. facit l. eos. & quod
ibi dicit Bar. ff. de fal. & Panor, in proœmio. §. Or in
casu consulto maximum alteri irrogabatur & infe-
rebatur præiudiciū, fortè irremediabile de bona do
mo, & puro sanguine procreato, & toti suæ familiæ
& agnatiōi. Quia si corruptus & de lepra suspectus
nomine illius vocaretur, multi crederēt illum clarū
& sanū fuisse & esse de genere corrupto ortum. ita q̄
abstinerent à matrimonio & coniunctione suorum
liberorū & posteritatis tam actiuè quàm passiuè, &
pariter à communione & participatione cum eis:
adeò quòd clarum nomen obfuscaretur & deturpa-
retur, & facto illius funestum fieret cōtra regulam:

Alteri per alterũ iniqua non debet conditio fieri.ff.
de regu.iuris.Crederet enim quilibet eos infectorũ
esse cõiunctos identitate nominis,& parentes in eo-
rum labem non modicam.Similiter ille infectus &
sanguine turbulẽtus,necnõ eius soboles sub vmbra
& clypeo claræ prosapiæ,& nominis assumpti, ma-
trimonij medio,plures alios faciliter deciperent,&
illaquearent.Ac cõmunionis assuefactione inficerẽt
sanos credentes eos in puro & claro sanguine, boni
& approbati hominis & familiæ ortos:taliter ꝙ res
publica vltra damnum sobolis,confusionẽ sangui-
nis pateretur,cuius interest,quòd infecti cognoscan
tur,vt quia reipublicæ & priuatæ nocere possunt, e-
uitentur.per ea quæ decidit Cyn. in l.si nõ conuicij.
C.de iniur.per tex.in l.eum qui nocentẽ.ff. illo eodẽ
titulo. Interest profectò reipublicæ cognoscere na
tiones,ne claræ & honestæ familiæ pereant & cõfun
dantur commixtione & suppositione infectorum.
vt dic.l.j.§.penult.ff.de ven. inspici. Quia natio bo-
na omnes ad se prouocat,mala aũt deterret.Ideo no
stra interest scire nationẽ.l. quod si nolit.§.qui man
cipia.ff.de ædili. edicto. Præterea illi qui de bona
existunt & clara familia,fuerant illius cognominis
58 præoccupatores. † Igitur probibere possunt alteri
eiusdem nominis assumptionẽ. Argumento eorum
quæ decidit Panormitanus in cap.si.de iudi.Bart. &
doctores in l.j.ff.soluto matri.& gl.& doct.in l.j.C.
de studijs lib.vrbis Romæ.lib.xj.vbi dicunt, quòd si
sint duæ scholæ doctorum concurrentes & adeò vi-
cinæ,quòd vox vnius doctoris vocem confundit al-
terius legentis, ille qui primus scholas in loco illo
ædificauit & legere cœpit,prohibere potest alterum
ibidem legere, ne vocem suam turbet & confundat.
Sic ergo erit in casu nostro,& multo magis, vbi per
vsurpationem nominis alicuius claræ familię,clara
& immaculata cum leprosa & infecta cõfunderetur
in perniciem propagationis sobolis: & nomen cla
rum quod iandiu est præoccupatum,quod tãtis ful-
serat temporibus, sibi tolleretur, denigraretur, &
ingurgitaretur, vel aresceret, & finaliter desiccare-
tur: vt magistrorum vtar modo dicẽdi in simili. in
l. quominus.ff. de flumini. Nec debet priuilegium
pręlationis auferri cui competit,vt l.assiduis.C.qui
porio.in pig.hab.& c.qui prior est tempore. de reg.
59 iur.lib.vj. † Ad præmissa facit tex.no.in c. dilecta.
in fin.de exces.prælat.vbi not.ꝙ semel certo vtẽs sin
gulari & proprio sigillo potest alios prohibere, ne
illo tali signo vtantur,quãdo cognoscit,ꝙ in sui vte
retur præiudicium.Puta quia vsurpans nunc sigil-
lum non est persona ad sigillandum fidelis. Ex quo
prior sigillans,qui tali signo præutebatur,diffama-
retur.Ideo dicunt Doct.ꝙ si aliquis tenere volens di
uersorium præueniat,occupet aliquot signum,pote
rit omnes alios posteriores prohibere,ne in illo lo-
co vel ciuitate signo tali vtãtur,quia sua interest, vt
quia fortè propter eius famam & diligentiam cun-
cti viatores ad ipsum concurrebant:nunc autẽ diffa
maretur,saltem fama hospitij diminueretur,si alius
non æquè idoneus fidelis, & seruitialis intersigniũ
illud sibi assumeret:quod tolerandũ non est in præ-
iudicium primi occupantis.Pariter deciperẽtur via
tores & peregrini,qui sub cõfidentia,& fama inter-
signij malè tractarentur in domo secundi in eorum
præiudiciũ & reipublicæ: cuius interest securè per
itinera commeari. l.j.ff. de his qui effud. vel deie. &
fideliter hospitari l.j.vbi Bar.ff. furti aduersus nau.
caup.& stab.ad hoc facit quod per illum tex.decidit
Io.de Pla.in l.stigmata.C.de Fabric.lib.xj.vbi dicit,
ꝙ tabellio & mercator fideles,& bene famati prohi
bere possunt,ne alius faciat eorum signum seu mar
cam. Et idem in optimo gladiorũ artifice, gladios
propter artis peritiã, & sui operis bonitatem bene
vendente. Nã eius interest, ne alius imperitus arti-
fex tale signũ assumat,ne confusio operũ inducatur,
& primi boni artificis diffamatio. Et idem ĩ effectu,
vt plenè decidit Bal.in l.ij.C.quæ res vendi non pos
sunt. Similiter prodest ad probandum rerũ domi-
nia.Nã agẽs pro bene signato,& marcato signo gre
gis sui,licet aliàs nõ probet dominiũ, tamẽ sufficit,
ꝙ illo solo marco marcatus,& signatus reperiatur.
c.displicet.xxiij.q.iiij.vbi, Et vos oues Christi estis:
characterẽ dominicũ portatis secundùm Lucam de
penna, in d. l. stigmata. Quinimo de his plus dicit
Barto.in tracta.de insig.& armis.ij.& iij.col.ꝙ quia
interest reipublicæ,ꝙ signa bonorũ magistrorũ co-
gnoscãtur, ne interdum vnus imperitus pro perito
assumatur, aut peritus per imperitũ ĩ suo opere dif
fametur,& ne populus decipiatur,põt,imò debet iu
dex ex suo officio etiã,parte cuius interest nõ requi-
rente, nec conquerente,ne signũ boni magistri assu-
60 matur prohibere:† quia quoties officiũ iudicis ten-
dit in bonum publicũ,iudex potest eum impartiri
non requisitus,secundùm Bar.ibi,& plenè in l. iiij.
§.hoc aũt.ff.de dam.infec.& Panor.ĩ c.bonæ memo-
riæ.lo.j.de postul.prælat. Caueat tamẽ, qui tale ius
prælationis habet,ꝙ non reddat se actorem in peti-
torio,quia si hoc faceret, non posset,lite pendẽte vti
tali.Bal.per illum tex. in l. j.C. vt nemini liceat sine
iudi.auctor. sign. imprimere rebus. Sed experiatur
remedio possessorio præsertim retinendæ possessio
nis,aduersariũ velut turbatorẽ repellendo, quoniã
aliter agendo præsupponeret aduersariũ possidere.
61 † Vlterius facit,quod dicũt Doc.in l. nemini.C. de
epis.audiẽ. vbi decidũt, ꝙ meretrices probiberi pos
sunt vestibus vti honestarũ mulierum: ne inter eas
fiat honestatis,& turpitudinis seu castitatis, & libi-
dinis cõfusio,& ne vna assumatur pro alia,aut hone
stæ matronę scorta putentur,seu existimentur. l. itẽ
apud Labeonẽ.§. si quis virgines.ff.de iniurijs.facit
gl.in l.si qua per calumniã.in fi.C. de episc. & cleri.
[Sunt enim turpes personæ meretrices, adeò ꝙ si
in testamento alicuius extranei meretrix hęres insti
tueretur, frater testatoris præteritus posset quere-
lare testamentũ,vt plenè habetur ĩ. super verbo, *&*
vxorem nomine Adelasiam, in secundo successionum
62 ab intestato articu. in fi.] † Qua ratione & alijs,
motus fuit beatus rex Ludouicus, & ordinauit an-
no domini M.ccliiij.in mense Nouembri, quòd me
retrices publicè morari nõ permittantur in ciuita-
tibus & villis, ne suo exẽplo virgines alliciant, vel
matronas ad meretricandũ,nec etiã in campis pro-
pter cõcursum pluriũ in meretrice,ne se interficiãt:
sed morari debent in aliquo loco remoto nõ solita-
rio,sed publico ad hoc deputato, vbi nec malo exẽ-
plo nec scãdalo,ꝓpter eas turbari possit respublica
vel honestas.l.ancillarũ.ff.de peti.hær. Cuius quidẽ
63 ordinationis tenor sequitur in hæc verba: † Expel
lantur publicæ meretrices tã de cãpis quàm villis,
& factis monitionibus,& prohibitionibus bona ea
rũ per locorũ iudices capiantur, vel eorũ authorita
te à quolibet occupẽtur,etiã vsq; ad tunicã & pelli-
ceum. [Hæc ordinatio est hodie,per dñm Aufrerij
situata prime,in titulo de vita & honesta. officia. &
subditorũ, & in tit.de adulterijs.] Qui verò domũ
publicæ

publicæ meretrici sciẽter locauerit, volumus ꝙ ipsa domus incidat dño in commissum, & fortius à ciuitatibus, & Villis sunt lenones & lenæ expellẽdi, per tex. in §. sancimus. in auth. de leno. colla. iij. vbi mãdat imperator eos velut pestiferos, & castitatis vastatores expelli, cũ multò plus peccent. quàm meretrices, qui sua pestifera suasione aut receptatione iuuenes inficiunt masculos, & mulieres. l. Athletas. §. ait Prætor qui lenociniũ. ff. de his qui notã. infa. exẽplo hæreticorũ. l. nullus. C. de sum. Trin. vbi Gul. de cug. dicit idẽ in pestiferato, vt à villa [De quo expressè habetur. ĩ. super verbo *Testamentum*. primo. dum loquitur de testamento facto tẽpore pestis.] & idem de lenonibus. [De quibus Baptista Mantuanus, cõtra impudicè scribẽtes sequendo Platonem, sic dicit: Hi sunt quos statuens sancti Consortia cœtus esse procul iusta iussit ab vrbe Plato. fautores scelerũ corruptoresque iuuentę in mala deceptũ plurima vulgus agunt. Vnde non sine causa lex nnua in d. §. scimus. vult eos omnia nouissima sustinere supplicia, quæ mortẽ interpretamur. l. vltimum. ff. de pœnis.] Sicut de leprosis in l. cũ supra vitẽtes. in fi. C. de re mil. lib. xij. tenet Io. de Pla. quòd à villis, & ciuitate expelli possunt. [Sunt enim omni infamia turpes, ita ꝙ si in testamento aliquis leno institueretur hæres, posset frater testatoris querelare testamentum, vt habetur, in fi. dicti secũdi articuli, vbi suprà allegati.] Si ergo ne cõfusio probitatis, aut operum vocis vel famæ fiat talia prohiberi possunt, dictum est, multò magis vbi timetur de confusione & cõiunctione na-
64 tionum & sanguinis. † Ideo videmus Iudæos & meretrices signum portare, c. in nonnullis. ĩ. de Iudæis. & l. Iudæos, quos. C. illo eo. tit. vbi dicitur, ꝙ Iudæi à Christianis distingui debent habitu, & nomine, ne Christianus pro Iudæo vexetur. Et idem de hæreticis, per l. j. C. de sum. Trin. in fi. ibi, demẽtes & vesani. & non solùm nomine distinguuntur, sed etiam habitatione cum à villis & ciuitatibus eiici debeãt. l. nullus. tit. præalleg. de sum. Trin. Sicut sacra scriptura plurifariè à villis, & castris leprosos expelli præcepit, satis intelligẽs etiam de hæreticis spiritua li lepra tactis, qui sicut corpore cum sanis & veris catholicis, sic etiam nec nomine cõmunicare debent.

Laus Christo Iesu domino nostro.

T quia in memoria paterna radicata esse creditur causa filiorũ de quib. pater primo loco præsumitur cogitasse, cũ eos plus diligat, quã seipsum. l. isti quidẽ. ff. quod metus causa. [Circa ꝙ vide quæ habẽt. ĩ. dũ loquetur de pacto de non succedẽdo.] Imo vltrà, quàm deceat. in auth. quib. modis natu. effic. legit. §. illud. colla. vj. iũcta glos. super verbo, vltra quã. inde dicitur filius à φιλία Græcè, quod est amor Latinè. l. liberorum. vbi Bart. ff. de verb. signifi. Naturalis enim stimulus patrẽ hortatur ad cogitandum pro liberis. l. amicissimos. §. fi. ff. de excusa. tut. & l. Aurelius. §. Titius. ff. de liber. leg. Imò omnia filiis ex voto paramus. l. scripto. ff. vnde lib. & l. nihil interest. ff. de bonis libe. Adeò quod amore filiorũ ita capti fuerunt, quòd proprias vxores filiis, aliâs morituris tradere nõ dubitarunt, vt de Seleuco Asiæ rege refert Vale. lib. v. tit. de indulgẽtia patrũ in liberos, circa fi. [Fuit hoc mirabile, quia communiter mallet quis filio suo priuari, quàm cucurbitari: vt habetur. ĩ. super verbo, *eudã Petro tradiderunt*.] Cæterum, inquit, vt ad iocundiora cognitu veniamus, Seleuci regis filius Antiochus nouercæ Stratonices infando amore correptus, memor quã improbis facibus arderet, impium pectoris vulnus pia dissimulatione cõtegebat, itaque diuersi affectus iisdem visceribus ac medullis inclusi, summa cupiditas, & maxima verecundia ad vltimã tabem corpus eius redegerunt, iacebat ipse Antiochus in lectulo moribundo similis, lamentabantur necessarij, pater mœrore, pstratus de obitu vnici filij, déque sua miserrima orbitate cogitabat, totius domus funebris magis, quã regius erat vultus, sed hãc tristitiæ nubẽ Leptini mathematici, vel, vt quidã tradunt, Erasistrati medici prouidẽtia discussit. Iuxta enim Antiochum sedens, vt eum ad introitũ Stratonices rubore perfundi, & spiritu increbrescere, eáque egrediente pallere, & excreationem, anhelitum subinde recuperare animaduertit, curiosa obseruatione ad ipsam veritatem penetrauit. intrante enim Stratonice, & rursus abeunte brachium adolescentis dissimulanter apprehendendo, modò vegetiore, modò languidiore pulsu venarum, comperit, cuius morbi æger esset. Protinúsque id Seleuco exposuit, qui charissimam coniugem scilicet Stratonicem filio suo cedere non dubitauit, quòd in amorẽ filius incidisset, fortunæ acceptum referens, scilicet pater, quòd dissimulare eum scilicet filium vsque ad mortem paratus esset, ipsius pudori imputãs. Subiiciatur animus senex, qui scilicet natura Zelotypus esse consueuit, amans, id est, amor adolescentis filij, atque ad mortem eius insignis moderatio, iam parebit quàm multa, quámque difficilia paterni affectus indulgentia superauit. hæc ille. Quia paternus affectus omnem vincit affectũ. l. fi. C. de cura. furio. Nec possunt viscera parentum erga filium non cõmoueri. ca. afferte. de præsum. & xxiij. q. iiij. can. ea vindicta. quod patẽter deduxit Christus in exẽplum, Luc. ij. in fi. ad quem dolens pia mater, fili ait, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te, &c. Vnde Statius in Thebaide. Prolis, inquit, amor crudelia vincit pectora, scilicet ad diligẽdum etiam prolem indignam, & malè versantem. Prout exemplo tradidit Dauid etiam rex, & prophetarum eximius: audita filij sui Absalonis ingratissimi eum hostiliter in ore gladij persequẽtis morte, continere non potuit, sed contristatus ascẽdit cœnaculum portæ, & fleuit sic loquens: Fili mi Absalon, Absalõ fili mi, quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te? Absalon fili mi, fili mi Absalon. ij. Reg. xviij. Aliud exemplum in Euangelio Christus nobis tradidit. Luc xv. de filio prodigo, qui rediens fuit benignè receptus à patre. facit tex. opti. in §. fi. institu. de noxa. acti. Similiter Inachus Io filiam cum Ioue luxuriatam, quam Ouid. Metam. lib. j. ob hoc in vaccam à Iunone conuersam fingit, collo & cornibus filiæ pendens eam osculando, Me miserum exclamat pater Inachus, inque gemẽtis Cornibus, & niueo pẽdens ceruice Iuuencæ, Me miserum ingeminat, tú ne es quæsita per omnes Nata mihi terras? tu nõ inuẽta reperta es. At tibi ego Inachus thalamos tedasque parabã. Spesque fuit generi mihi prima, secunda nepotum. Nec finire licet tantos mihi morte dolores, &c. Nec quis vnquam odio habuit carnem suam. xiij. q. ij. non æstimemus. & l. ij. ff. de recepta. imò legitur ij. Reg. vij. vbi Lyra, quod lex Adam est vt quilibet solicitus sit considerans prosperitatem posteritatis suæ, iuxta illud Poëticum j. Aeneid.

Omnis

Omnis in Ascanio chari stat cura parentis, & Tul. lib. j. Officior. Vnicuique, inquit, nostrum chari sunt liberi. Et profectò inter patrem, & filium nexus quidē diuinus. l. penul. §. j. C. de adop. Imò mater filiæ incrementum, & honorem videtur diligere. c. super eo. de testi. Quod clarè dicitur ostendisse mater filiorum Zebedæi, quæ Matt. xx. ait ad Christum: Dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram ☞ tuam, & alius ad sinistram in regno tuo, &c. [Caroli magni ecclesia Compostellæ ordinatur, & extruitur in honorem sancti Iacobi, & impletur petitio Mariæ Zebedæi, quia Ioannes à dextris apud Ephesum, & Iacobus à sinistris. Roma in medio pulchrè, vbi sedes Christi in æternum situata est, iuxta illud Aeneid. j. Imperium sine fine dedi multósque per annos, &c. Hæc in fasciculo temporum.] Vnde cùm semel quidam filium proprium propter scelus grauissimum capitaliter puniendum diuo Pio obtulisset, benignus imperator nō morte quam meruerat, sed leuiori castigatione, ne videretur pater ad supplicium filium obtulisse, ipsum emendauit. l. ☞ milites agrum. §. desertorem. ff. de re militari. [Per illū tex. dicūt Salicetus, & Paul. in l. propter insidias C. qui accusa. non possunt. dari cautelam, vt quis pro crimine non occidatur, quòd pater eum offerat iudici, quo facto iudex ei mortem inferre non debet. De quo vide per Barth. Cepollam in tractat. de cautelis aduo. in princip. Ne pater dicatur esse causa mortis filij, quia esset contra naturā: vt patet ex iam dictis. An autem teneatur dominus exhibere iudici seruitorem suum, aut subditum malefactorem. vide Bal. in c. j. §. si iudex. tit. de pace tenēda.] Cogito profectò non eo animo patrē filium ei obtulisse, vt occideretur: sed potius vt indulgeretur. l. iij. in fi. C. de pat. potesta. quia (vt dixi) nō est amor, qui vincat paternum erga liberos, de quibus primò cogitauit noster Raynutius, ideo subditur in tex.

SVMMAE SECTIONIS,

Duas habens filias.

1 ☞ *Filiæ necessario sunt à patre hæredes instituendæ, aut exhæredandæ, sicut & masculi.*
2 *Filiæ succedunt in iure patronatus ecclesiastico.*
3 *Præsentatus per mulierem in causa dotis præfertur præsentato per uirum.*
4 *Fœminæ in quibus casibus non æqualiter succedant cū masculis.*
5 *Fœminæ uisæ pugnare & bella gerere.*
6 *Mineruæ dicta Tritonia.*
7 *Diana nemorum ac montium Dea.*
8 *Artemisia Halicarnassæorum regina Rhodum subegit.*
9 *Semiramis Assyriorum regina Abrahæ seculo floruit. Aethiopes subegit, & Indis bellum intulit.*
10 *Pithadoris Ponti regina, quæ bella gesserit.*
11 *Panthasilea Amazonum regina.*
12 *Thomiris Scytharum regina Cyrum, cum ducentis millibus Persarum obtruncauit.*
13 *Cloelia uirgo Romana insignis.*
14 *Ioanna Darco, dicta la pucelle de France.*
15 *Fœminæ quæ consilio & industria uiguerunt.*
16 *Reginæ cuiusdam sagax consilium.*
17 *Flādria comitatus dignitatem accepit à Carolo Caluo Frācorum rege.*
18 *Fœminæ olim sanctitate insignes, & arma cum laude tractarunt, & literis ornatæ fuerunt.*
19 *Mulieribus homines assurgunt, in uia eis cedunt, & in sedibus eas præponunt.*
20 *Mulieribus homines assurgere olim sancitum.*
21 *Mulieres impetrare possunt officium iudicis cōtra homines eis in uia cedere nolentes.*
22 *Mulieres uti aurea & purpurea ueste, aureisque fibulis & armillis olim sancitum.*
23 *Statuto perlas portari prohibente mulieres non comprehenduntur.*
24 *Mulieres propter sexus fragilitatem molles sunt ad belli pōdera sustinenda, & iudicia discretè exercenda.*
25 *Mulierum proprium est uitare bella, & fugere congressus.*
26 *Proconsules uetantur secum ducere uxores.*
27 *Fœminæ quando amant, uehementius amant, quàm uiri.*
28 *Viri ultra modum amantes dicuntur effœminati.*
29 *Mulieres sunt communiter garrulæ.*
30 *Mulieres in causis feudalibus testimonium ferre nō possunt.*
31 *Feudi successio habet quatuor considerationes, propter quas fœminæ non succedunt.*
32 *Feudo nec fœminæ succedunt, nec masculi ab eis descēdētes.*
33 *Fœminæ feudo succedunt in casibus.*
34 *Clerici sunt feudi capaces, in casibus in quibus fœminæ sunt capaces.*
35 *Feudum reuocare non potest dominus, si pro eo pecuniam accepit.*
36 *Princeps reuocare nō potest cōcessionē capta pecunia factā.*
37 *Officiarij, quādiu regi placuerit creati, an reuocari possint.*
38 *Officia regia uacare non possunt, nisi in tribus casibus.*
39 *Rege mortuo an dicantur officia uacare.*
40 *Officiarij etiam gratis creati, non possunt sine iusta causa priuari.*
41 *Tiberij imperatoris salubre consilium de officiarijs, non mutandis.*
42 *Sesosis in suos magnificentia.*
43 *Quintus Flaminius omnes Græciæ urbes liberas esse iussit.*
44 *Officia in regno Franciæ esse perpetua ordinauit Ludouicus undecimus.*
45 *Mandatum, re non integra, etiam morte mandantis non potest reuocari.*
46 *Locatenentes non posse sine causa reuocari.*
47 *Officiarij possunt in ius uocari durante officio.*
48 *Officiarios non posse contrahere, nec possessiones nouas acquirere, durante officio, statuit rex Ludouicus.*
49 *Iudex nec de rebus, de quibus coram ipso agitur, nec cum partibus contrahere potest.*
50 *Officiarius nullus mercantiam exercere potest, nec participare cum aliquo.*
51 *Officiarius nec mutuum contrahere potest.*
52 *Pro officiis publicis an licitū sit dare uel accipere pecunias.*
53 *Officia an uendere possint principes. & nu. 54.*
55 *Experientia rerum magistra.*
56 *Officia mercari uetuit rex Ludouicus.*
57 *Officia iure uendi prohibentur.*
58 *Beneficium principis data pecunia obtentum non posse reuocari, quomodo intelligatur.*
59 *Cathedras doctorales uendi non posse.*
60 *Officium aut dignitatem, an quis sine peccato possit appetere, & num. 61.*
62 *Prælaturas non peti, sed præstari debere.*
63 *Officia duo secularia unus tenere non potest.*
64 *Fœmina tenere potest feudum, si eum pecunia redemerit.*
65 *Fœmina feudum fœmineum tenere potest deficiētibus masculis, non alias.*
66 *In feudali materia uerbum, hæres, pro masculo accipitur.*
67 *Fœminæ in feudo succedunt ex consuetudine uel statuto, ut in regno Franciæ.*
68 *Fœminæ in Gallia succedunt in feudis ligijs & non ligijs.*
69 *Feuda in regno Frāciæ uendūtur, impignorātur, & ueniūt*

in gene

in generali obligatione bonorum.

70 Testari quis potest de feudis.

71 Vendi possunt feuda, & homines ipsi subditi sine ipsorum consensu.

72 Fœmina in feudo regali succedit de iure communi, sed non in regno Franciæ.

73 Salicæ legis tenor.

74 Salica lex quid. & unde dicta. & nu. 75.

76 Pharamondus primus Francorum rex, sub quo Salica facta est.

77 Colonia ciuitas Germaniæ per Francos ædificata.

78 Franciæ regnum filiabus non competere.

79 Franciæ regnum à Deo institutum, sicut regnum Israël.

80 Clodouei regis ad Christi fidem conuersio de consilio uxoris.

81 Ampulla cœlitus missa ad regis unctionem.

82 Clodoueus templum diuæ Genouefæ Parisijs extruxit.

83 Clodouei in Gothos uictoria.

84 Tolosæ seruabatur thesaurus Gothorum.

85 Lilia & auriflamma regum Franciæ.

86 Miracula quatuor in baptismo Clodouei.

87 Liliorum quæ in scuto regum Franciæ depinguntur expositio.

88 Virtutes candidæ & lucidæ, peccata uerò nigra.

89 Clementia principi necessaria.

90 Rex libenter omnes audire debet, & officiarios ad se uenientes benignè recipere. & nu. 91.

92 Theodoricus rex toto anno non uidebatur.

93 Carolus magnus multa corpora sanctorum Tolosam adduxit.

94 Philippus pulcher Francorum rex contra Mahumetos.

95 Blasphemantium pœna quæ Tolosæ seruatur. & nu. 96.

97 Iudæos regno expulit rex Philippus.

91 Saracenos persecutus rex Philippus.

99 Coronam Christi spineã à Balduino habuit rex Philippus.

100 Lilia quare aurea in scuto regis Franciæ.

101 Sapientia quare auro comparatur.

102 Lætum semper decet esse principem.

103 Princeps quibus rationibus debet auro assimilari.

104 Amor in principe erga subditos maximè requiritur.

105 Auro debet esse similis princeps.

106 Seculi huius status pelago comparatur.

106 Iustitia quid, & eius encomium.

107 Lilij flores quare tres in scuto regum Franciæ.

108 Trinitas est in Christi persona.

109 Tres peccatorum radices.

110 Concupiscentia oculorum est secunda radix peccati.

111 Superbia est tertia radix peccatorum,

112 Rex inter alia laudabilia opera, debet religionis hostes expugnare.

113 Lilia quare in scuto regis Franciæ habente colorem sapphyrinum.

114 Sapphyrus colore suo cœlesti trahit ad cœlestia desideria.

115 Color aureus, rubeus, uel azureus sunt reliquis nobiliores in armis, seu insignijs.

116 Fœminæ in Francia non succedunt, sed bene in regno Nauarræ & Apuliæ. & nu. 118.

117 Fœminæ sicubi in regno succedant, est ex particulari legis consuetudine, uel usurpatione.

119 Vxor regis, aut uidua uocatur regina, tamen ius in regno non habet.

120 Angli qua ratione se reges Galliæ putent. & nume. 121.

122 Edoardus rex Angliæ paruit sententiæ, qua est à regno Galliæ exclusus.

123 Carolus Valesius Arteuellam prius famulum, deinde hostem habuit.

124 Filia non succedit, nec masculus ex ea genitus, in regno Galliæ.

125 Emphyteusis an sint fœminæ heredes, & an ueniant appellatione filiorum.

126 Fœminæ quibus casibus cum masculis non succedant.

127 Filia dotata, stantibus masculis, non succedit.

128 Statutũ quãdo dicatur habere uĩ iuris ciuilis uel prætorij.

129 Statutum filias dotatas excludens est fauorabile.

130 Iniuriæ defuncti uindicta ad solos masculos pertinet.

131 Honestas familiarum diuitijs conseruatur.

132 Diuitiæ sunt maximum adiumentum honestatis familiæ.

133 Familiæ appellatione uenit agnatio.

134 Parentes plus diligunt masculos, quàm fœminas.

135 Plato de quatuor rebus Deo gratias agebat.

136 Masculinum sexum esse fœminino nobiliorem ostendit ordo creationis.

137 Dignitas uirilis sexus maior, quàm fœminei.

138 Monachus dispensari potest ad matrimonium, donec filiam susceperit.

139 Statutum, quòd masculus fœminam excludat, extenditur ad Iudæos incolas.

140 Statutum filias excludens non extenditur ad bona extra territorium sita.

141 Statutum filias excludens, ut locũ habeat, duo requirũtur.

142 Statutum puniens falsos testes, locum habet in producente unum.

143 Masculus an filias excludat, si fuerit monachus.

144 Masculus etiam testiculis carens filias excludit.

145 Statutum filias excludens locum non habet in clericorum heredibus.

146 Bastardi sorores legitimas non excludunt: etiam si fuerint legitimati. & nu. 147.

148 Legitimare quid sit.

149 Filij legitimi, siue adoptiui filias non excludunt.

150 Filius sicut fœminas excludit, ita & nepos ex eo.

151 Extensio quando propriè fit. & nu. 152.

153 Nepos ex filio excludit neptem ex alio filio.

154 Masculi fœminas excludunt, quando sunt heredes patris, secus si extranei.

155 Statutum filiam excludens intelligitur, si fuerit dotata.

156 Dos data pro matrimonio spirituali, scilicet monali, an filiam excludat.

157 Dotata an intelligatur filia per solam dotis constitutionẽ, ut statuto excludatur. & nu. 158. & 159.

160 Sponsa simplex non intelligitur maritata, ut statuto excludatur.

161 Maritatæ appellatione non uenit sponsa in odiosis.

162 Dotis promissio filiam non excludit, ubi statutum requirit dotem datam, & traditam.

163 Verbum simpliciter prolatum intelligi debet in potiori significatu.

164 Monialis an intelligatur dotata, & exclusa.

165 Conditio adiecta uni legato, quando repetita censeatur in alio.

165 Filiam sufficit semel fuisse dotatam, ut excludatur.

167 Dotari à quibus debeat filia, ut exclusa censeatur.

168 Dotata intelligitur filia, quando per eam stetit. & nu. 169.

170 Dotari à fratre non potest soror, ut à patris mortui hereditate excludatur.

171 Facultas dotandi filiam an transeat ad heredes.

172 Statuta intelligi debent, secundum leges ultimarum uoluntatum.

173 Statutum non potest dare potestatem tertiæ personæ filiam dotandi, ut excludatur.

174 Filia non excluditur, nisi à successione dotantis.

175 Statutum filiam dotatam excludens, etiam excludit totam eius sobolem.

176 Filia exclusa, excluditur etiam neptis ex filio.

177 Filia dotata etiam excluditur à bonis quæsitis ex contractu patris.

Filia

178 Filia statuto exclusa testamentum patris, in quo præterita est, non potest impugnare.
179 Filia statuto exclusa petere non potest legitimam, nec supplementum eius.
180 Filia statuto exclusa agere potest ut congrue dotetur.
181 Pater non prohibetur filias statuto exclusas instituere, etiã in testamento minus solenni.
182 Voluntas testatoris interpretanda est secundum consuetudinem regionis.
183 Statutum filias excludens nulla de dote facta mentione, an ualeat.
184 Iudæi an statuta regionis seruare debeant.
185 Statutum ad præterita non trahitur.
186 Filiæ agere possunt ut dotentur, etiam si statuto eas excludente id non contineatur.
187 Statutum filias excludens intelligitur, si masculi supersint.
188 Filia statuto exclusa non repellitur à fratris successione.
189 Masculum nasci quando melius est, quàm fœminam.
190 Filiæ non succedunt, si dote contentæ renuntiarunt.
191 Pactum de succedendo est omni iure prohibitum.
192 Pactum de succedendo, quibus rationibus improbetur.
193 Pactum de succedendo, in quibus casibus ualeat.
194 Pactum de succedendo an possit iuramento firmari.
195 Iuramentum esse non debet occasio mali.
196 Dispositiones contra bonos mores, sunt impossibiles.
197 Pactum de succedendo an possit consuetudine firmari.
198 Pacta nobilium ut primogenitus succedat, an ualeant.
199 Conuentionales institutiones & substitutiones, in quibus casibus ualeant. & nume. 200.
201 Votum captandæ mortis, quando non facilè præsumatur.
202 Donatio causa mortis non dicitur, ubi mentio mortis non est causa donandi.
203 Pactum de succedendo inter milites ualet.
204 Pactum de succedendo inter duos uicissim factum, habet priuilegium.
205 Promissio bonorum post mortem ualet.
206 Pactum de succedendo ad pias causas factum, ualet.
207 Ecclesia nunquàm moritur.
208 Ecclesia aut eius ministri nullam patiuntur suspicionem malam.
209 Adulterij præsumptionem habet deprehensus in domo, in qua est pulchra mulier.
210 Clerici mulieres frequentare non debent, nec commatres facere.
211 Pia causa in quacunque dispositione nominetur heres, succedet.
212 Pia causa an possit in contractu heres institui.
213 Pactum de succedendo in multis casibus ualet. & nu. 214. 215. 216. & 217.
218 Pactum de successione conseruanda an ualeat.
219 Pacto potest ius succedendi seruari, ubi quis de rigore iuris esset exclusus.
220 Pacto an possit successio seruari, ubi quis est propter delictum exclusus.
221 Ingratitudine priuatus põt sibi successionẽ pacto seruare.
222 Doctor ob delictum priuatus non potest denuo doctorari.
223 Remotus ab officio uel dignitate propter uitium personale, nunquàm amplius admittitur.
224 Notarius ab officio depositus non potest iterum creari tabellio.
225 Pacto non potest seruari ius per futurum delictum amittendum.
226 Pactum futuræ ingratitudinis remissiuum, an possit iuramento firmari.
227 Dolus præteritus remitti potest.
228 Pacto remitti non potest uasallo felonia, aut dolus futurus.
229 Manius centurio diui Augusti fidissimus miles.
130 Marcus Curio exactissima norma Romanæ frugalitatis.
231 Fabritij Romani consulis memoranda fidelitas.
232 Camilli Romani egregium facinus.
233 Lælius Crassus iustitiæ exemplar.
234 Felonia committenda ex reuerentia non præstita remitti pacto potest.
235 Pactum de futura successione certo modo diuidenda uel disponenda, an ualeat.
236 Pactum de hæreditate certo modo diuidenda, in quibus casibus ualeat.
237 Pactum de non succedendo an ualeat. & nu. 238.
239 Pactum restrictiuum libertatis liberti, non ualet.
240 Pactum de non succedendo ualet in patre filium emancipante.
241 Pactum de non succedendo ualet in filio spurio.
242 Pactum de non succedendo ualet accepta legitima.
243 Pactum de non succedendo ualet post mortem eius de cuius successione agitur.
244 Iura primogenituræ uendi possunt, & renuntiari.
245 Iacob an peccauerit supplantando fratrem suum Esau.
246 Pactum de non succedendo potest consuetudine uel statuto firmari.
247 Pactum de non succedendo potest iuramento firmari.
248 Filia cum iuramento renuntians non succedit.
249 Filius tacẽs annos triginta, & ita exclusus ex capite, unde liberi, adhuc habet alios triginta ex capite unde legitimi.
250 Filia hæreditati paternæ renuntians non erit exclusa à bonis fratris.
251 Filia soli patri renuntiare potest, etiamsi statutum duorum consanguineorum præsentiam requirat.
252 Naturalis pietas doli præsumptionem excludit.
253 Patri rem filiæ obligare uolenti facilius cõsentitur, quàm extraneo tutori.
254 Statutum in contractibus filiæ duos proximiores requirens, locum non habet ubi ea cum patre contrahit.
255 Patre uendente bona filij non requiritur iudicis decretum.
256 Episcopus, quasi pater pauperũ, & legitimus administrator, potest uendere res immobiles sine iudicis decreto.
257 Fratris maioris, & rem minoris gubernantis, præsumitur metus reuerentialis.
258 Statutum non potest derogare iuramento.
259 Secularis potestas non potest infringere id, quod ortum habet ab Ecclesiastica.
260 Renuntiatio à filia patri facta ualet ante & post matrimonium, etiamsi ipsa non sit a notario certiorata de beneficio legis.
261 Filia renuntians præteriri in testamento potest.
262 Filia renuntians non computatur in numero liberorum ad taxandum legitimam.
263 Filia quæ successioni renuntiauit, an petere possit iuramenti relaxationem.
264 Enormissima læsio est iusta causa relaxandi iuramentum.
265 Enormis læsio qualiter faciat relaxari iuramentum.
266 Renuntiatio iurata an extendatur ad bona per patrẽ postea quæsita.
267 Iuramentum sine iusta causa etiam à Papa relaxari non potest in præiudicium alterius.
268 Papa non potest tollere obligationem iuramentalem etiam laico quæsitam.
269 Papæ & Imperatoris iurisdictiones sunt distinctæ, & una non potest aliam impedire.
270 Iudex secularis adiri potest, & cogere ad iuramenti obseruationem.
271 Papa iurans ligatur, nec seipsum potest absoluere.
272 Superioris auctoritas in omni actu semper excepta, quomodo intelligitur.
273 Iuramenti dispensatio semper debet peti, nisi urgeat necessitas, & superior adiri non possit.
274 Vtilitas magna æquiparatur necessitati.

Dispen-

275 *Dispensatio à iuramento sine causa facta, etiam in foro seculari non est tenenda.*
276 *Renuntiatio iurata nedum filiam, sed & nepotes ex ea excludit.*
277 *Iuramentum duo parit uincula personale, & reale.*
278 *Iuramentum, quo ad uinculum personale siue spirituale, non transit ad haeredes.*
279 *Iuramenti uinculum reale, pacti confirmatorium, transit ad heredes.*
280 *Renuntiationem filiae iuratam nepotes excludere quomodo intelligantur.*
281 *Ius accrescendi potentius est, quàm edictum successorium.*
282 *Masculi cum iuramento renuntiantes etiam excluduntur.*
283 *Filius propter expensas studij sine iuramento haereditati renuntians, licet non excludatur, illas tamen expensas computabit.*
284 *Renuntiatio iurata an excludat à bonis emphyteuticarijs, uel feudalibus.*
285 *Renuntiatio per filiam in manibus unius fratris facta, an reliquis prosit.*
286 *Filia quae cum iuramento renuntiauit, in quibus casibus succedat.*
287 *Renuntiatio non trahitur ad ius de nouo superueniens.*
288 *Licentiatus qui iurauit doctoratum alibi non assumere, potest alibi ex nouo examine doctorari.*
289 *Iuramentum non firmat contractus infidelium.*
290 *Renuntiatio iurata non ligat eum, qui prius non renuntiare iurauerat.*
291 *Iuramentum primum quando praeiudicet secundo.*
292 *Filia impubes quae renuntiauit, non ligatur iuramento.*
293 *Filia non obstante renuntiatione agere potest, ut congruè dotetur.*
294 *Iuramentum habet uim specifici consensus, & qualiter intelligatur.*
295 *Iuramentum supplet consensum specificum ipsius iurantis, non alterius.*
296 *Filiae renuntiantis portio pertinet ad haeredem uniuersalem, quamuis extraneum.*
297 *Filia renuntians fauore fratrum, qui postea moriuntur, et admittitur.*
298 *Filia renuntians salua legitima successione, uidetur fauore masculorum renuntiare.*
299 *Episcopus an relaxare possit iuramentũ parte non uocata.*
300 *Iuramentum parit exceptionem litis finitae impedientem omnem nouae litis ingressum.*

Duas habens filiâs.

AE DVAE filiae, scilicet Alterocha, & Adiecta erant naturales, & legitimę filię Raynutij, vt dicit haec glo. in prin. & latius dicetur infrà super verbo, *uxorem nomine Adelasiam.* [An autem appellatione filiorum vel filiarum veniant nepotes, & deinceps rectà linea descẽdentes, habetur plenè ĩ. super verbo, *tandem sine liberis est defuncta.* Et sic potuerunt patri ex testamẽto succedere prout fecerũt quia vna videlicet Adiecta directè, alia verò scilicet Alterocha successit indirectè per fideicõmissum. Primò tamen, & interim ei relictà iure institutionis certa portione: vt ĩ. videbitur. † Quẽadmodũ enim liberi masculi sunt à patre necessariò haeredes instituendi, aut nominatim exhaeredadi, vt plenè dicetur super verbo, *in eodem testamento relinquens.* Sic etia filiae necessariò sunt haeredes instituẽdae, vel nominatim exhaeredãdae. Cum hodie, quo ad hoc, sublata sit differẽtia sexus, nec eas sufficeret inter caeteras exhaeredare, prout hactenus sufficiebat. Insti. de exhaere. libe. §. j. Quinimmò tales, qui differentiã sexus obseruát, sunt naturae accusatores, quae in procreando filias nõ magis peccauit, q̃ si masculos edidisset. Cùm in vtriusq; natura ęqualiter operetur l. maximũ vitiũ. C. de lib. praet. vel exhęredã. Adeò, ꝙ in statu innocẽtiae si Adã nõ peccasset, nõ solùm masculi, sed etiã foeminae fuissent in illo statu generatae, quia natura sic processisset generãdo, sicut Deus eã instituerat in humana natura maritẽ, & foeminã creando. Gen. j. & ij. c. Quinimò dicit Tho. in j. parte. q. xcix. artic. ij. ꝙ tot & non plus generatae fuissent foeminae, quot mares, licet in praesenti statu interdũ plures generẽtur, q̃ masculi, & ecõtrà, vt infrà dicetur, quia in isto statu post peccatũ, corpus nõ est ita animae subiectũ, sicut erat in statu innocẽtiae, vt scilicet secũdũ volũtatẽ generãtis distingueretur sexus in prole, vt sic tot essent foeminae, quot mares, vt quaelibet haberet virũ suũ, & vir vxorẽ vnicã. Ideo aequaliter cũ masculis etiã ab intestato suis succedũt parẽtibus, siue agatur de successione parẽtũ ascẽdentiũ, siue descẽdentiũ, aut collateraliũ: & succedũt cum masculis absq; diminutione tertiae partis, quae olim eis auferebatur, & masculis accrescebat. l. meminimus. C. de legi. haere. & Insti. de haere. quę ab intest. deferun. §. itẽ vetustãs. & in auth. defuncto. C. ad Tertyl. Adeò, ꝙ verificari potest dictũ Apostoli ad Gal. iij. in fi. [Cui cõcordat textus, in auth. de mona. §. illud igitur. ibi quia quantum ad Dei cultũ nõ est masculus neq; foemina, &c.] dicentis: Non est masculus, neq; foemina: quod est intelligendũ, quia sicut vnus nõ est digníor altero, nec differẽs ab eo in fidẽ & gratiã Christi, sic nec quo ad capacitatem ex testamẽto, vel ab intestato succedendi, prout patenter in sacra scriptura nobis ostenditur, Actuũ ij. vbi spiritus sanctus super mulieribus descẽdit sicut super viris, vt per Iohelẽ prophetã praenuntiatũ fuerat. Iohel. iij. & prophetabũt filij vestri, & filiae vestrae, super quibus effundam de spiritu meo. Quae verba reassumit Euãgelista vbi suprà. Or si pater patrũ, & creator omniũ in collatione suorũ bonorũ differẽtiã nõ fecit in sexu, pariter nos sexũ foemineũ nõ postergare debem°, quoniã hoc esset nimis ancillare mulieres, ꝙ lex ciuilis nõ patitur, dicens: Non enim interest mulier sit an masculus. l. quãuis. §. fin. & l. mulier ij. ff. ad Treb. & in auth. de monachis. §. illud colla. j. 2 † Idcirco decidit Pan. in c. j. & c. cùm seculũ. de iure pat. ꝙ filiae sicut masculi, tam ex testamẽto, quàm ab intestato succedere possunt in iure patronatus ecclesiastico, quod patri defuncto iure patrimonij cõpetebat, vel testatori extraneo, vt plenè per eũ in c. ex literis eo. ti. & in c. fi. de concess. praeben. vbi foemina etiã in dignitate nõ constituta, aut nõ nobilis, sed plebeia habere potest ius patronatus, & praesentare ad ecclesiã vacantẽ patronatã, vt etiã cõsuluit Cald, ti. de iurepa. cõs. j. Et deputari põt executrix testamẽtorũ secundũ gl. & Doct. in c. sueo. tit. lib. vj. videatis Rotam decisio. ccccxxij. in nouis ꝙ † praesentatus ad causam dotis per mulierẽ, praefertur praesentato per maritũ: imò plus dicit Ang. per illum tex. in auth. quibus modis natu. effi. legiti. §. sed & aliud. quòd foeminae quantũcunque meretrices

trices parentibus succedunt ex testamento, si hære-
des instituantur, & ab intestato si in gradu parente-
læ sint proximiores, quem sequitur Iason in l.j. & l.
idem & si §. sed quod meretrici. ff. de condi. ob turp.
caus. Nec infames hæreditate priuantur, nisi in casi-
bus expressis in iure. l. in arena. C. de inoffi. testa. se-
cundũ Bal. in l. Cassius. ff. de senato. & sic turpitudo
vitæ nõ repellit [Vide infrà super verbo, *& uxorẽ*
nomine Adelasiam, in j. artic. successionũ ab intesta-
to, circa princ. vbi dantur plura exempla.] à succes-
4 sione. †Et hæc vera regulariter, quod fœminæ æquali-
ter succedunt cum masculis, nisi in tribus casibus.
Primò in dominationibus feudalibus, in quibus
fœminæ iure feudorũ non succedunt cum masculis,
quibus solis feuda deferuntur, ea ratione, quia feuda
cõceduntur, vt per vasallos dominus defendatur: at
fœminæ dominum in bello iuuare non possunt, nec
pugnam aut prælia cõmittere. c. vnico. §. filia. de suc
cess. feu. & in tit. qui feu. dare possunt. c. j. §. hoc autẽ
notandum. & ibi glo. not. in verbo, legibus. per quẽ
tex. dicitur, quòd si feudum esset vẽditum per vasal-
lum fœmina proximior de genere venditoris non
posset ex consuetudine Franciæ, aut præsentis duca-
tus Aquitaniæ feudũ illud retrahere, offerendo pre-
tium infra annum, & diem iuxta c. constitutus. de in
integ. resti. quia res in quibus non potest succedere,
& quarum capax non est, retrahere non potest, cùm
retractus per successionem ab intestato, & successio
per seruitiũ reguletur. [Nec in eis succedere per
cõsuetudinem Franciæ, per quam acquisita per ma-
ritum sunt sibi, & vxori cõmunia, quæ in feudis lo-
cum non habet per maritum acquisitis, quoniam in
illis vxor feudorum incapax, non succedit, vt habe-
tur infrà super verbo, *& uxorẽ nomine Adelasiam*. in
iiij. artic. successionum ab intestato. in iiij. cõclusio-
ne.] Per quam rationem dicũtur etiam clerici feu-
dorum incapaces, nec in eis succedunt. Quod quali-
ter intelligatur plenè disputat Barb. in tract. de pre-
5 stantia Cardi. q. v. †Et si quispiam diceret, quòd
plures hactenus fœminæ visæ fuerũt pugnasse, præ-
liáque multa commisisse, de quibus ex libris chroni
corum saltem de multis habere possumus exemplũ.
6 Legimus enim primò † de Minerua omnium Poeta
rum muliere cantatissima, quam Aurelius August.
lib. xviij. de ciuitate Dei c. viij. apud Tritonidem la
cũ anno ætatis Isaac lviij. apparuisse dixit, ex cuius
nomine, & ipsa postmodum Tritonia appellata est.
Et demũ Pallas dicta fuit à Pallante Thraciæ insu-
la, vbi nutrita fuit, siue à Pallante Gygáte, quem in-
terfecit. Quę cùm multa antè nõ cognita reperisset,
non solùm Aphri, sed & Græci eam absque matre ex
Iouis cerebro genitam credidère, ipsa enim ferrum
in arma arte cõuertere, & armis corpus tegere, aciẽ
bellãtium ordinare, & leges omnes quibus eatur in
pugnam, edocuisse fertur. Id idem Cice. in iij de na-
tura Deorum, libr. testatus est. Dicunt insuper eam
numeros inuenisse, & in ordinem, quem seruamus,
eduxisse: necnon lanificium omnibus anteà incogni
tum ostẽdisse, quo ordine purgata lana, & dentibus
ferreis pectinata, atque colo filata, etiam textrinum
excogitasse, vnde & lanifices postea, fullones, tincto-
res, textoresque & puellæ, teste Ouid. iij. Fastorũ lib.
eius festum celebrare cœperunt. Etiã aulei, necnon
quadrigarum vsum eoúsque mortalibus incognitũ
practicasse, ac tibias seu pastorales fistulas primam
composuisse multi credũt, adeò quòd is tot comper-
tis prodigiis deitatũ largitrix antiquitas eidem sa-
7 pientiæ nomen attribuit. †Diana insignis virgo
Apollinis Delphici soror, quam Cic. lib. eo. de natu-
ra Deorum, præcipuam inter alias Deas, & nomi-
natissimam asseruit, ob virginitatis amorem homi-
num spreto cõsortio syluas petiit, & venationi fera
rum plurimum vacauit, ita quòd cũ arcu, & phare-
tra antiqui eam descripsere, & nemorũ, ac mõtium
dixère Deam. Tandem Orionem Neptuni filium
8 eam vitiare volentem, occidit. †Artemisia Haly-
carnassæorũ regina mulier magnanima virili robo
re atque audacia, & militari disciplina plurimũ va-
luit, & multis triumphis maiestatẽ sui nominis ex-
ornauit. Quoniã, vt legimus, bis arma suscepit. Pri-
mò vt patriæ salutem tutaretur. Secundò vt socialẽ
fidem requisita seruaret. Rhodios nauali prælio su-
perauit, & Rhodum ipsam sibi vendicauit. Iustinus
etiam in lib. Epitoma. dicit Artemisiam in auxilium
Persis, contra Gręcos venisse, & inter primores du-
ces acerrimè bellasse. [De ista magnanima incly-
táque regina, vide infrà super verbo, *qui cũ alia ma-*
trimonium contrahens. dum ibi loquitur de viduitate
9 seruanda.] †Semiramis Nini magni Assyriorum
regis vxor, anno à natiuitate Abrahæ xij. Cùm eius
maritus morte sublatus fuisset, regimen suscipiens,
nec cõtenta acquisitos à viro regni terminos tueri,
Aethiopiam suo adiecit imperio: Indis etiam bellũ
intulit, quò præter illam, & Alexandrum magnum,
nemo intrauit, multásque præterea ciuitates alias
cõdidit, & inuentrix femoralium fuit, vt habetur in
historia Scholastica, secũdum Lyram. Geñ. ix. super
10 verbo, verenda, & ingentia facta peregit. †Pitha-
doris Ponti regina suscepto regno multa in Ponto
gessit prælia, cui ob eius virtutes Tibarini, & Chal-
dæi vsque in Colchidem sese vltrò subdidere, Sirina
quoque & Themesira, atque Phanera prouinciæ, &
illi mox paruere. De Cleopatra Aegypti regina le-
gitur, quòd cum Antonio eius viro in Attico bello
fuit. Marthisia Marsepia sua fortitudine regna obti-
nuit. Mamillamque dextrã abstulit, ne à sagittatio-
nis impediretur exercitio. Pariter Mãma seu mani-
ca Aegyptiorũ regina ob animi præstãtiam viribus
auctis, Romanis quam maximè formidabilis fuit.
Quæ cũ frequẽtibus prælius Romanorũ opes attri-
uisset etiã Palæstinorũ, & Arabici limitis oppida va
11 stauit. †Panthasilea etiã Amazonũ regina, quanta
in bellis Iliacis strenuè gesserit, Poëta j. Aeneid. te-
statur: Panthasilea, inquit, furẽs mediisque in milli-
bus ardet. [De his mulieribus & earũ conditione
dixi j. super verbo, *qui cum alia matrimoniũ contra-*
hens.] Camilla volscorũ regina ex Methabo rege, &
Cassamilla cõiuge nata, virgo insignis ac memora-
tu dignissima, cùm eius mater primũ eam peperis-
set, & obiisset: Methabus rex ipsius Camillæ pater
regno statim pulsus fuit, de quo nil retinuit præter
hanc paruulã præ cæteris rebus sibi dilectã. Quam
cùm in nemore detulisset, eã ferino lacte educauit.
Quæ cùm adulta fuisset, fœmineos labores à se om-
nes abiecit, & corpus suũ multis laboribus assuesce-
re cœpit, vtpote fundas circumagere, arcus tendere,
ceruos cursu insequi, & plurã alia pertractare, vt sic
virginitatẽ suam præ cæteris omnibus inuiolatam
obseruare posset. Quibus exercitiis assuefacta in pa
ternũ regnũ aliquando peruenit: tandẽ cùm Aeneas
è Troia in Italiam peruenisset, & Lauiniam Latini
regis filiam sumpsisset vxorẽ, & ob id bellum inter
Turnum, & Aeneam exortũ fuisset, ipsa Turni par-
tibus fauens, eidem cum grandi suorum agmine in

auxilium

auxilium venit,& cum armata sæpe irruisset in Tro
ianos,ac multos ex eis occidisset,& ipsa sauciata oc-
cubuit.Ea quidem tantæ dignitatis & probitatis vir
go fuit,vt in eius laudem Vergil. longa descriptio-
12 ne septimũ Aeneidum librum terminauerit. † Nõ
ne Thomiris regina Scytharum cùm audisset suo-
rum cædem, & filij vnici mortem, fœmineis post-
positis lachrymis, Cyrũ primum regem Persarum
ad montium angustias perduxit, ibidémque cum
ducentis millibus obtruncauit? Zenobia Palmire
norum vrbis Assyriorum regina, omnium virtutũ
fœmina insignita, vt antiquæ paganorum literæ te-
stantur, à Ptolomæis Aegyptiorum regibus claris-
simam duxit originem, ferunt autem ipsam cũ pri-
mùm adulta fuisset, mulierum officia penitus spre-
uisse,& syluas ac nemora pharetra accincta incoluis
se,& ceruos ac capreas cursu,& sagittis venasse, indé
que cùm ad robustiores peruenisset vires, Vrsos ac
Leones, & Pardos multos interfecisse: tandem pro
conseruãda virginitate, non solùm frigus, sed æstus,
atque imbres tolerasse. Sed etiam hominum con-
tubernia spernere assueuisse. Verùm, instante nu-
bili ætate, amicorum consilio & precibus lacessita,
Odenato nobilissimo Palmirenorum vrbis princi-
pi se nupsit, quæ cùm cerneret virum suum captum
à Saporo Persarũ rege, militare disposuit, ita quòd
sumpto regio ornatu collectis copiis, in Saporũ re-
gem iam latè Mesopotamiam occupantem animo-
sissimè progressa est,& nullis parcens laboribus, nõ
solùm Saporum acerrimum regẽ superauit, sed &
Mesopotamiam sibi ademit, & ipsum Saporum re-
gem vsque ad Cthesiphontem pepulit, & fugauit.
Ac postmodum cùm omnem Orientem ad Roma-
nos spectantem vnà cum viro pacatum obtinuisset.
Odenatus cum Meuio eius consobrino simul cum
Herode eius filio occisus est. Quibus trucidatis Ze-
nobia generosi animi mulier statim imperium intra
uit, ac viriliter gubernauit,& adeò gloriose illud re
xit, vt nec Galienus & Claudius imperatores aliqd
contra eam attentare præsumpserint Similiter nec
Orientales Aegyptij, nec Arabes, aut Saraceni, vel
Armenij populi. Quinimo eius potentiam timẽtes,
suos terminos seruare posse contenti erant. Quippe
omnes illam ob egregiam eius belli industriam, &
militiæ disciplinam timebant, & venerabantur.
Nam tantæ fuit virtutis, vt Galieno atque Claudio
Augusto sublatis, & Aureliano in principatu suffe-
cto ad ignominiam Romani nominis expiandam,
& ingentem gloriam consequendam, plures in se
traxerit, cum quibus multis confectis bellis, tandẽ
cum multis legionibus haud longè ad Emessem ci-
uitatem deuenit, vbi Zenobia imperterrita cum suo
exercitu eum expectauit, cum quo diu & acriter pu-
gnauit,& demum in Palmiram se recepit, vbi per
Aurelianum capta,& cathenis aureis vincta, Romã
in triumphum ducitur,& ab Aureliano libera pro-
nunciatur, cui à senatu Tiburtina possessione con-
cessa, ab eadem Zenobiana dicta est. Et contra Anti-
gonum xxxvij. Macedonum regem sumpto regno
confestim Spartanis bellum inferentem, non ipsi tã-
tum, verùm & vxores liberique magno animo for-
tunam tulere, ita quòd nemo ipsorum in acie saluti
13 pepercit, nulla amissum coniugem fleuit. † Præ-
terea de Cloëlia virgine Romana habetur, ꝙ Porse-
na vrbem obsidẽte cum Ethruscis, quorum rex erat,
noctu Tyberim transfretauit, obses regi data. Quo
facinore Porsena rex à Romanorum obsidione de-
stitit. De qua virgine Vale. lib. iij. tit. de fortitudine
cccxl. sic dicit. Immemorem me propositi mei Cloe
lia facit, penè eadem enim tẽpestate, certe aduersus
eundem hostem, & in eodem Tyberi inclytum ausa
facinus, inter cęteras enim virgines obses Porsenæ
data hosti, nocturno tẽpore custodiam egressa equũ
conscendit, celeríque traiectu fluminis, non solum
obsidione, sed etiam metu patriam soluit, viris puel-
la lumine virtutis præfereda. Hæc ille. Quarto etiã
Iudicum legitur, ꝙ Iael fœmina interfecit Sisaram.
14 † Et postremò modernis temporibus memoriam
hominum non excessit, inaudita prælia Ioannam
dare Subulcam, vulgariter, la pucelle, appellatã, in
hoc Franciæ regno peregisse, ipsumque regnum lõ-
gissimis temporum lustris ab Anglis fere totaliter
occupatum diuina operante gratia, sub obedientia
recolendæ memoriæ Caroli septimi tũc regis Fran-
corum Christianissimi tempore breui reduxisse, se-
cundum gl. in prin. pragmaticæ super verbo, gratia.
[De ista virgine in strenuitate conspicua qualiter
ab impositis fuit post obitũ purgata habetur super
verbo, *moreno itaq; testatore.* j. Et de suis vestib. casu &
morte dicitur super verbo, *(nudã Petro tradiderũt.)*]
De hac inclyta corde & moribus nobili puella ex
lib. x. Guaguini historici. c. j. ac diuersis ibi dictis, &
varios effectus habui. Quòd Carolo rege antedicto
regnante,& quasi absq; regno existente, vrbeq; Au-
reliana per Anglos obsessa, annos viginti nata erat
Ioanna, patre Iacobo Darco, matre Isabella apud
Valliconrem in vico Dampremo genita, quæ ob cor
poris perpetuam integritatem puellæ appellationẽ
obtinuit, nutuq; diuino ad Carolũ veniens, tametsi
nullo illum tempore vidisset, ipséque prę cęteris au
licis veste minus ornatus ex industria esset, reueren
ter tamen atq; vrbanè regẽ intuita, salue inquit ge-
nerosissime rex, detq; vitã tibi propitiã Deus. Cui
cùm se regem esse Carolus pernegasset, Ah, inquit
puella, Tu ipse rex es Francorum nobilissimus. Ad
cuius verba spem cœpit rex cuiuspiam fortunæ me-
lioris, itaq; selectis prudẽtibus aliquot viris, qui eã
diligentius probarent, illa se ideo venisse constãter
affirmat, vt Carolum in regnum restituat, Deum ita
decreuisse, vt se duce Aurelianenses obsidione libe-
rentur,& Angli tandem Francia excludantur. Per-
ducturam se Carolũ ad Rhemos, vbi more maiorũ
sacra vnctione liniatur. de quibus omnibus oracula
diuinitus accepisset. Et cùm de alijs arduis,& ad reli
gionẽ Christiana pertinentibus multa accuratẽ ro-
garetur, supra fœminæ sensum respõdebat. Siue enim
de diuinitate, siue de bello quæreretur, nõ muliebri-
ter, sed scitè & quasi perita loquebatur, ita vt mulier
admirationi esset multis. Vtebatur in expeditioni-
bus gladio, quem hoc modo nacta fuerat. Est tem-
plum in agro Turon. diuæ Catharinæ dicatũ, genti
regionis illius plurimũ venerabile, vbi donaria plu
rima, atq; vetustissima visuntur, in eo tẽplo antiquũ
ensem inter sacras oblationes vtraque parte liliis in
sculptum extare Carolo Ioanna patefacit, petens vt
misso ad tẽplũ armorũ fabro gladium illi dono per-
ferat. Admiratus Carolus si templum illud aliquan-
do Ioãna inuisisset, percontatur mulierem qualiter
id norit: neq; inquit puella locũ noui, neq; humano
ad hoc authore vsa sum, Deus est, qui reuelauit. Mit
tit rex opificem, qui inuentum ad se gladium ferat.
Profectus ad templum Faber ensem inter squalẽtia
alia arma rubiginosum ad Carolum perfert, quem
mox Ioãnæ rex donauit. Quæ cùm cordata esset, &

cõfidens Deo mulier, multa quæ à præfectis de bello consulebantur improperabat, & quædam exequi mandabat. Aderat enim prælantibus suis egregiis armis instructa, equo vsa potenti & animoso, in quẽ expeditè instar expediti militis conscendebat, negotiosa hæc mulier Aurelianam dissoluens obsidionẽ, in humero Scorpione ex propugnaculo misso vulneratur. Quo vulnere neque tristior, neq; negligẽtior fuit, stans continenter ad fossæ labrum, & militem fortiter agere admonens. Indeq; mense Iunio insequentis anni, qui fuit Christianæ gratiæ ccccxxix. supra mille, Ioanna puella Carolũ conueniens: Iam, inquit, serenissime rex, hoste superior esse incipis, multas vrbes atq; arces ex Anglis ereptas tibi audiẽtes videmus: nunc tuæ consecrationis tempus aduenit, diuinæ dignationi placet ad Rhemos proficiscaris, vbi more maiorum sacra vnctione delibutus diadema suscipias, qua vna re venerabilius Franco populo tuum nomẽ erit, & hosti formidabile: nihil te perterreat, quòd Campania & reliquæ ferè Belgæ omnes ab hoste tenentur. Viam tibi propitiatore Deo parabimus, tantùm copias contrahe, vt Dei decretum exequamur. Hæc Ioannæ verba spem omnibus faciebant magnam, propterea quòd vitæ puritate puella præ se ferebat sanctitatem, & nihil muliebriter agebat, aut loquebatur. Enimuerò sacerdotali confessione quaque ferè hebdomada conscientiam purgabat, & diuinam eucharistiam desumebat. Vnde collecto apud Gyen non mediocri exercitu Ioanna præeunte, & Carolo omnia subiiciente, Rhemos, qui Anglo parebãt, Carolus adoritur, quos nulla vi recepit, lætis proculdubio ciuibus suum regem excipere, itaq; Carolus & vnctus, & coronatus est à Reginaldo Chartensi Rhemorum antistite, assistente puella, quæ militare vexillum manu gerebat, nimirum exultans, quòd se vna hortante Carolus regni diadema, & sacram vnctionem loco celebri, atque huiusmodi sacri multos per annos ad id muneris designato recepisset. Sacratione absolnta spe nobili adducta, & post gesta alia magnifica Ioanna ciuitatem Parisien. oppugnare (præter omnem opinionem) cõstituit, vbi ad sancti Honorati portam expugnato confestim propugnaculo (quod pro porta extructũ erat) è muro sagitta in crure percutitur. Nec eo tardius in opere perseuerat, cõmilitones perseuerare cohortans, nec potuit inde reuocari, donec Alenconius laboriosam mulierem per se reduxit. Sequebãtur eã regni proceres, & cuncti pugiles, qui tametsi stipendio regio non iuuarentur, visendæ tamen Ioãnæ causa, quam diuinitus missam arbitrabantur, militare non recusabant. Hæc ille. In hac profectò virgine verificatum fuit, quod à diuo Ambrosio dicitur: Virginitas ipsa Dei templum est: qui eam habet, fortitudinem habere conuincitur: quia secundùm Augu. lib. ij. de ciuitate Dei, cap. xxvj. tanta est vis probitatis & castitatis, vt omnis vel penè omnis eius laude moueatur humana natura. Nec vsqueadeò sit turpitudine vitiosa, vt totũ amittat sensum honestatis. Virginitas virtus est animi, comitémq; secum habet fortitudinem. xxxij. quæstio. v. c. ita ne aliquem. Et de omnibus iam dictis mulieribus dici potest illud Boet. lib. j. de conso. has saltem nullus potuit peruertere terror, quod multum cedit eis in
15 laudem. † Et insuper fœminæ nedum strenuitate & fortitudine, verùm etiam sapientia, atque industria viguisse leguntur. Opis alio nomine dicta Ops fœmina fuit, quæ sui prudentia Iouem, Neptunum, atque Plutonem filios vnà cum Saturno, contra hostes sæuissimos à morte liberauit: ob quod adepta fuit tam grãde nomen, vt ipsa diceretur mater Deorum. Et Iuno eius filia Ioui tandem nupta, olim regina cœlorum arbitrata est. Nicostrates vaticinatrix clarissima, mulier quidem Arcadica de carminibus carmenta cognominata, ostia Tyberis intrans in Palatino mõte, vbi nunc Roma habetur, consedit, in quo Euandro eius filio rege constituto, cùm ipsa Græcarum literarum doctissima esset, atque versatilis ingenij, incolasque syluestres compertisset, nouos literarum characteres inuenit, cosque earum coniunctionem atque sonos edocuit. Cuius admirari rudes posteri eam non mulierem humanam, sed Deam arbitrati sunt. Vnde Pöeta viij. Aeneidos:

Tum rex, inquit, Euandrus Romanæ conditor arcis,
Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum.
Me patria pulsum pelagique extrema sequentem,
His posuere locis, matrisque egere tremenda
Carmẽtisque Nymphæ monita, & Deus author Apollo.

Hoc idem Ouid. lib. Fastorum confirmat. Isis regina Aegyptiorũ (teste Isidoro lib. j. Etymologiarum) literas Aegyptias inuenit, & prætereà Diodorus lib. j. de antiquorum gestis, dicit: Isidem hanc Ositidis Aegyptiorum regis vxorem interpretatam Cererem inuẽto primum tritico & hordeo, quæ prius incognita hominibus casu inter cæteras herbas oriebantur. Ab Osiride verò eorum fructu cibi vtilitate animaduersa, omnes eo nutrimenti genere esse vsos, tum propter cibi reperti suauitatem, tũ quia vtile videbatur. Signa huius inuẽtæ segetis ferunt, quòd ab Aegyptiis veteri lege, & nunc quoque obseruatur, vt meliores æstate spicas maturas ad manipulum excerpant in Dei oblationem, atque Isidem inuocent. Hæc ibi. Sappho Erexia diuini ingenij poëtrix vates quoque fuit nobilissima. Olda pariter Sellum vxor Iosiæ regi vaticinando multa prædixit, & præsertim Hierosolymorum euersionem, vt patet iiij. Reg. xxij. c. Herina poëtrix multa laude digna conscripsit, quæ Nectenabo Aegyptiorum regi vsque in Aethiopiam pulso reditum suum prædixit. De Didone Phœnica dicitur Aeneid. j. Iura dabat legésque viris. Similiter Rebecca filium suum Iacob instruxit, vt benedictionem paternam obtineret. Eúmque suo consilio à fratris sui Esau persecutione liberauit. Gen. xxvij. Bethsabee pro Salomone filio suo prudenti sermone regnum adepta est. iij. Regum j. cap. Hester quoque sua sapienti locutione ab Asuero rege, quod voluit obtinuit. Abigail etiam sua sapientia, & animi sui prudẽtia Nabal virum suum à morte eripuit. j. Regum xxv. Et Iudith castissima ab Holofernis furore populum Dei liberauit, Iudith. xiij. Necnon Delbora vxor Lapidoth spiritu prophetiæ repleta iudicabat populum in tempore illo, ascendebantq; ad eam filij Israël in omne iudicium, Iudicum iiij.

Cornificia Romæ poëtrix fuit clarissima, quæ tãto effulsit Poëtico dogmate, vt Cornificio eius fratri germano poëtæ summo, quæ foret gloria illustris, hæc profectò non contenta pulcherrimis valuisse verbis, nisi vt Elycon carmen describeret, atque plurima & insignia descripsit epigrammata, quæ tempore diui Hieronymi, vt ipse testatur, extabant. Quibus virtutibus perpetuum sibi acquisiuit nomen.

Sicut Hortensia Hortensij Romani oratoris filia, quæ (vt Vale. lib. viij. titu. de mulieribus causidicis

dicis.in fi.)cum triumuirorum magistratu matrona-
rum Romanorum multitudo publica exigente ne-
cessitate, intolerabili grauaretur onere, nec homi-
num inueniretur aliquis, qui sibi patrocinium præ-
stare auderet, sola ausa est animo constanti coram
triumuiris rem fœminarum assumere, eámque per-
orando tam efficaciter inexhausta facundia agere,
vt maxima audientium admiratione crederetur esse
Hortēsius pater. Quamobrem quicquid expetierat
non solùm obtinuit, verùm etiam longè plus à triū-
uiris laudari promeruit. Et Clodoueus regum Frā-
ciæ protochristianus consilio, & sapientia Clotildis
vxoris suæ Baptismi lauacrum, vt infrà dicetur, pro
meruit. Proba mulier Romana elegantissima Adel
phi proconsulis Romani vxor, tam literarū, quàm
nomine memoratu dignissima, cùm Christiana es-
set, liberalibus artibus plurimū valuit, & inter alia
eius studia adeò peruigili cura Virgilij carminibus
familiaris fuit, nunc huc nunc illuc per Bucolicum,
Georgicum, atque Aeneidum saltim discurrendo
carmen, nunc hac ex parte versus integros, nunc ex
illa metrorum particulas carpens, miro artificio o-
mnem veteris, & noui Testamenti historiam placi-
do, atque expedito, & sicuti pleno versu descripsit.
adeò aptè integros collocans, & fragmenta conne-
ctens, seruata lege pedum, & carminis dignitate, vt
nemo nisi expertissimus cōpages posset aduertere,
& bis ab orbis exordio principium faciēs, quicquid
historiæ in veteri atque nouo legitur testamento,
tam comptè composuit, vt huius compositi ignarus
homo propheram pariter, & Euāgelistam facilè cre
dat fuisse Virgilium, vocauitque opus suum à se cō-
positum Centonem, quod persæpe vidi, & habeo
propria manu scriptum. [Melius diceretur Virgi-
liocentonam, quasi opus de versibus Virgilij com-
positum. Sicut Eudochia Theodosij minoris vxor
Homerocentonam ex versibus Homeri de Christo
compilauit, de quibus meminit Hieronymus in epi
stola ad Paulinum. cap. vj. ibi, quasi non legerimus
Homerocentonas, & Virgiliocentonas, &c. quia
centones sunt non opera ipsa sic composita, sed sunt
illorum compositores, qui ex multis hincinde com-
positis vnum corpus faciunt, secundùm glos. ibi.]
Habuit Boëtius vxorem prudentissimam nomi-
ne Elphe, quæ hymnum fecit oliuæ binæ de Petro,
& Paulo Apostolis. Ioannes Andræas literatissi-
mam habuit pariter vxorem, quæ sibi & Cyno do-
ctori legum eius compatri multoties de difficilibus
iuris respondebat. Sic & Ioannis Calderini vxor,
secundùm Panormi. in cap. cùm inter vniuersas. in
fi. de elect. Præterea Philippo Euangelistæ quatuor
filiæ erant virgines prophetantes, vt habetur Act.
16 xxj. † Etiam narrat Seneca lib. j. de clementia.
capit. v. quòd cùm quidam rex non posset potentia
quendam suum destruere inimicum, reginam consu
luit coniugem suam, quæ tali regi dedit consilium.
Fac domine quod medici facere solent, quia vbi vsi-
tata remedia minimè prosunt, tentant contraria: si
seueritate nihil profecisti, nunc tenta quomodo ce-
dat tibi clementia. ignosce illi. Quod ille gauisus
annuit, factóque adimpleuit, & contulit ei consula-
tum, ex quo habuit eum amicissimū fidelissimúm-
que hæredem. Et hoc est, quod diuus consuluit Ber-
nardus in epistola de cura domus, & reifamilia.
Quòd bladum tempore caristiæ minori pretio est
vendendum vicinis & inimicis, quia non semper
gladio, sed sæpè seruitio vincitur inimicus. [Hoc
antiquum diuinæ iustitiæ, & proprium semper exti
tisse sacris memorat in literis, reuocare peccatores
ad vitam via, atque ordine triplici, vocib⁹ præconū,
& vatum per correctionem, largitate quoque bene-
fica, flagello denique si duo priora non corrigunt.
Hæc Matthæus Bossus in iij parte epistola lx. incip.
Primo beneuolentiæ ortu.] Quod probè monet
Cato dicens:

Quæ superare potes, interdum uince ferendo.
Maxima enim morum semper patientia uirtus.

[Vt plenius habetur infrà super verbo, *testamentū*
iiij.] & superabundās beneficio vincere inimicum.
Plerumque siquidem id euenit, vt qui peccata atque
iniurias facile vlcisci non possimus, eas alicuius di-
gnitatis ratione assumpta ad gloriam cōuertamus:
quia vt dicit Vale. lib. iiij. tit. de reconciliatis. de Pu-
blico Vaticinio ac Cicerone loquens. Speciosius ali-
quando iniuriæ beneficiis vincuntur, quàm mutui
odij pertinacia pensantur, cui conuenit Cato:

Vincere cùm possis interdum cede sodali:
Obsequio quoniam dulces retinentur amici.
Ira odium generat, concordia nutrit amorem.

Qua sagacitate in Balduynum forestariū vsus fuit
Carolus Caluus Francorum rex, & Flandriæ comi-
tatus dignitatem hac occasione accepit, de quo Ga-
guinus libro v. capit. j. de prædicto Carolo loquens:
17 † Eius inquit, regis ætate, Flandria, quæ paucis
tunc vicis atque ædificiis ornata erat, & feris magis
quā hominibus incolebatur, eiq; præficiebatur à re
ge custos, qui Francorum lingua forestarius diceba-
tur, comitatus dignitatē hac occasione accepit, erat
autem Balduynus, cui patre defuncto cum in magi-
stratu illo fuisset à Carolo institutus, Iudith regis fi-
liam, dum ex Anglia reuertitur sibi rapere temera-
rius iuuenis ausus est; nupserat enī Adolato Anglo
rum regi, qui cum absque liberis decessisset, Iudith
viro destituta, in Franciam ad patrem rediens depre
hensa est. Cuius rei gratia Caroli iussu coēuntes epi
scopi Balduynum excōmunicatione percellunt: at
cùm nihilominus facti non pœniteret, consilio pro
cerum persuasus Carolus permittit filiā Balduyno
in matrimonio copulari, & de custode Flandriæ co-
mitem Balduynū instituit. Eius certe Caroli Calui,
extant præclara & religiosa monimenta. Hæc ille.
[Nam in hunc modum filiæ iniuriam tulit, & suā
multo laudibilius, vt a simili de Pisistrato Atheniē.
tyranno dicit Vale. lib. v. tit. de Humanitate.] Et
semper fuit, & est comitatus ille regi Franciæ subdi-
tus, & de resorto curiæ Parlamenti Parisius, vt dicit
Bal. in authen. statuimus. C. de epis. & cle. versi. iuxta
hoc quæro, &c. Vnde propositum cōtinuando non
Immerito Iustinianus vxorem consuluit, & bonum
ac sanctum consilium reportauit, vt infrà videbitis.
Cæteras taceo fœminas, vel quarum inhonesta vita
nomen, & sciētiæ famam denigrauit, qualis Medea
fuit, & Sapphos Lesbia: At quibus largitor omniū
prætextu sanctitatis vitæ spiritum sapiētiæ, prophe-
tiæ, & literalis scientiæ infudit, quales fuerūt Sibyl-
læ, & plures aliæ Romanæ fœminæ, in quibus litera-
ria dignitas seruata est vsque etiam ad diui Hiero-
nymi nostri tempora. Quibus omnia fermè scripta
& editiones dicauit suas, vt visus sit Paulam, Blesil-
lam, Marcellam, Aletam, Asellam, Celantiam, mul-
tasq; alias non minus; quàm illius tēporis viros di-
gnas, meritasq; duxisse, quib: suos dedicaret libros
18 suumq; desudaret ingenium. †Sed restat; q̄ fœmi-
næ sanctitate insignes nedū arma cum laude tracta-

erant: Verùm etiam literis ornatæ fuerunt. [Hodie dolendum, ꝙ non literis vacant fœminæ, vnde Mattheus Bossus, in iij. parte epistola lxxvij. inci. Quas scripsit ad te Anna, degenerauit iandudum, inquit, à pristina gloria literaria in fœminis dignitas, si non magis interiit, non vt puto, ꝙ sit ita defecta labefactaq;: nam, vt non possit quod potuit propagare rursum, id, qui magnificũ & gloriosum in literis, priores illę tenuerũt innumerabiles, & clarissimæ fœminæ suis faustioribus seculis, quarum illustrium æternis monumentis amplissimi etiam referti sunt codices, sed in vitio sunt sine dubitatione paretes, q̃ vel erubescũt suas seipsis prestãtiores habere filias, quarum erudito ingenio, audaciq; facundia capi, & suffundi queant, vel quòd dare & accipere chirographum valeant, teneros ad amores, & occultas sagacius flãmas procis aperire, quæ ab his omnino abest occasio atq; malitia, quæ literaturę sunt prorsus expertes. In quo cũ his nullo sanè modo ipse cõuenio, vt dedecori sit progenitoribus natorũ doctrina noscẽdiq; nobilitas, quãdo dignitas generantium tota pendet à genitis, nec plus excellit vlla paternitas, quàm sit excellens sutipsius filiatio, & illud sit verissimè dictũ in sacris prouerbiis: Gloria patris est filius sapiens: & insequenter, filius sapiẽs lætificat matrem. Ita neq; vllum vehementius frænum cõtra iuuenilem calorẽ omnemq; libidinem mihi omnino esse videtur, quã literarius labor, & incitata studiorum auiditas atq; constantia. Qua ratione Hieronymus diuus, & occulatissim° omniũ, aptissimè admonet. Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia nõ amabis: A pugillari vigiliq; lucerna venus ebria cũ pharetrata prole migrat impatiens, vbi se confestim insinuat liuida, macilentaq; minerua. Adde & istud ꝙ tã etsi non ex se, verùm ex modo victium tam nocua, quàm vtilis fieri scientia potest, ignorantia tamen semper est pessima, nec vnqnàm abest à turpitudinis vitio. hæc ille.] Mulieres pariter omnes ferè artes inuenerunt. Et præterea olim artibus liberalibus instruebantur, l. qui filium. ff. vbi pupil. educari debeat. vbi gl. dicit, ꝙ antiquitus mos erat mulieres le-
19 gere grammaticam. † Et sic non sine causa honorandæ venerũt, prout in pler isq; locis homines mulieribus assurgunt, & in via eis cedunt, ac eas sedibus præponunt, vt nostri Tholosani & ferè regnicolæ omnes facere consueuerunt. Quod à Veturia Coriolani matre habuerunt, qui exactis à Roma regibus egregius bellator, ac strenuæ virtutis adolescẽs his temporibus propter virtutis suæ præstantiam à Romanis summo in honore habitus est, qui (vt Plutarchus ait) ab ineunte pueritia ita corpus ad omne genus pugnæ exercuit, vt cursu pernicis in capiendo pugnandóque ineluctabile pondus habuerit. hic itaque paulò superius exacto Tarquinio, iam pubescẽte adolescentia prima meruit stipendia, qui statim cùm Romanum in bello succumbentem videret, inspiciẽte dictatore eo prius profecto irruẽtẽ cõfodit hostẽ, quamobrem illũ dictator quercia donauit corona. [Huius arboris fronde coronabantur tunc victores in defectum Lauri, quo ex post coronati fuere, & coronantur. Quercus enim arbor est glãdifera, quam veteres Græci esculum appellabant, eò ꝙ prisci ex illius fructu escam sumerent, iuxta illud Boëtij lib. j. de consola. ibi, Et soluebant ieiunia glande, in signum cuius adhuc hodie glandis appellatione omnis fructus cõtinetur. l. j. ff. de glande legẽ. imò Adam à paradiso eiectus stomachum fructu illo saturauit, primã famem pellendo. Etiam in præmium victoriæ fronde illius coronabantur, de quo meminit magnus ille Ouid. lib. j. Metam. dum dicit:

Hic iuuenum quicunque manu pedibúsque rotáue
Vicerat, esculeæ capiebat frondis honorem.
Nondum Laurus erat, &c.

Laurus enim nunquàm fulgure percutitur. ideo Tyberius iij. Romanorum imperator tonitrua præter modum expauescens, turbatiore cœlo coronam Lauream capite gestabat: quia fulmine afflari negatur id genus frondis, vt refert Anto. Archiepiscopus Florentinus in j. parte historiali. ti. vj. c. xxj. §. j. de illo imperatore loquẽs, de quo plenè habẽtur ĩ j. super verbo, adiectæ impuberi. dum loquimur de excellẽtia hominis quo ad corpus.] Quo honore stimulat° Coriolanus ipse sibi fortitudinis æmulationẽ ꝓposuit, cùm virtutis vberrimũ alimentũ sit honos, qui virtuosis dabatur, sicut debetur, quia secundùm Philosophum solus est præmiũ virtutis, quæ alio quocũque munere præmiari nõ posset, quod ab Atheniẽsibus originem sumpsit, vt Vale. li. ij. tit. de institutis antiquis, Eadem inquit ciuitas, scilicet Athenarum bonos ciues corona decorandi primò cõsuetudinem introduxit, duobus oleæ, id est, arboris oliferæ cõnexis ramusculis, clatũ Periclis, id est, hominis virtuosi, cingendo caput, probabile institutũ, siue rem, siue personam intueri velis. Nam & virtutis vberrimũ alimentum est honos, & Pericles dignus, à quo talis muneris dandi posteritas potissimũ initiũ caperet. Hæc ille. Vnde Romani, q̃ & leges, & optimos Græcorum mores sequebantur, virtuoso corona quercia fortè in defectu oleæ præmiabant, quo præmio Coriolanus fuit meritò decoratus, cũque multa Romani decertarẽt bella, è nullo sine corona, aut præmio discessit. Cæteris eñ virtutis finis erat gloria. Huic verò gloriæ finis materna erat lętitia. Nec sibi honoris magis aliquid ducebat, quàm vt eum coronis ornatũ aspiceret mater. Pauloq; post cũ pecunias proparta victoria spreuisset, Coriolani cognomen decretũ est, qui antea Marcus vocabatur. Demum petẽte eo consulatũ, ac cicatrices ostendẽte, quas per tredecim annos bellando exceperat, licet à cunctis virtus eius veneraretur, tamen nõ eidẽ statim, quod postulabat cõcessum est. Qua iniuria lacessitus discessit, ac ipse statim cũ Tullo volscorũ principe se coniungens dux belli efficitur, moxq; contra Romanos bello suscepto eorũ agrum inuadẽs, maximã prædã exportauit, & depopulatis Latinorũ finibus, castra ad Celias fossas quadraginta ab vrbe stadiis distãtes collocauit, ꝓpter quod. Romani timore perterriti primò legatos, secundò pontifices cũ infulis, & suis insignibus velatos supplices miserũt: qui frustrati rediere, tertiò cùm iam desperatio Romanorũ animos intrasset, Veturiã eius matrem & Volumniã cõiugẽ miserunt: ac ille cùm dura legatis & põtificibus respõdisset, matris precibus permotus, Volscos ab obsidione remouit. [De quo Valerius lib. v. tit. de pietate erga parentes, pulchra disserit, & titulo de ingratis, cũ à Scipione Africano discreuit, Africanũ ei laude præferendo, quia iste metu & violẽtia de ingratis Romanis sũpsit vltionẽ: & Africanus ossa solùm & cineres suos eis negauit sepulchro suo inscribi, iubẽdo, ingrata patria nec ossa quidẽ mea habes. Quid ista aut necessitate indignius, aut querela iustius, aut vltione moderatius? Cineres ei scilicet ciuitati Romanæ suos negauit, quã in cineres collabi nõ fuerat passus. Igitur hanc vnã Scipionis vindictã in-

grati

grati animi vrbs Romana sensit maiorẽ (me hercle id est ita iudicante) Coriolani violentia, id est quàm fuerit violẽtia Coriolani: ille enim scilicet Coriolanus metu patriã pulsauit. hic scilicet Africanus verecundia, quæ grauior est metu: quia metus cadit etiã in eum qui non peccauit: verecũdia nõ nisi in peccati consciũ.] Ob Veturiæ igitur beneficiũ ne ciuitas ingratitudine argueretur, ex senatuscõsulto ad perpetuã rei memoriã eo loco, quo hæc Veturia filij irã molliuit, templum & ara fortunæ constructa fuit.

20 Et† insuper cùm nullus vsque ad id tẽpus vel modicus à viris mulieribus præstaretur honor, sancitũ fuit, vt mulieribus homines semper assurgerẽt, & in via eis cederent: de quo Valerius lib. v. tit. de gratis. sic dicit: atq; vt à publicis actibus ordiar, Marcũ Coriolanũ patriã oppugnare conantẽ admotóque portis vrbis ingẽti Volscorũ exercitu, funus ac tenebras Romanorũ imperio minitantem Veturia mater ac Volumnia vxor nefariũ opus exequi precibus suis passæ nõ sunt: in quarũ honorẽ senatus matronarũ ordinẽ benignissimis decretis adornauit. Sãxit nãque vt fœminis in semita viri cederẽt: confessus scilicet senat⁹ plus salutis reipublicæ in stola, id est veste matronarũ, quàm in armis fuisse, scilicet virorũ. Vetustisq; auriũ insignibus quibus supple antè vtebãtur, nouũ vittæ discrimẽ adiecit, id est nouũ ornatũ in capite. Permisit quoq; his purpurea veste & aureis vti segmentis, id est ornamẽtis colli aureis. i. ex auro quasi in squamas secto. Super hoc ædem & arã Fortunæ muliebri eo loco, quo Coriolan⁹ exoratus fuerat, faciẽdã curauit, memorẽ beneficij animũ suũ exquisitæ religionis cultu testando. hæc ille. quod nũc vsque inter nobiles & nostros, vt dixi, Tholosanos obseruatur.

21 Et† adeò, quod licet tales mulieres agere nõ possent actione iniuriarũ si eis viri nõ cederent in via & sedibus, sicut agere nõ posset maior, si ei nõ cederetur per minorẽ. vt l. iniuriarũ actio. §. si quis de honoribus. ff. de iniur. Tamen agere possent seu intẽtare officiũ iudicis, vt viri eis cedãt, minores maioribus in sede via & cæteris cõsuetis honorib⁹. [Nam honor cõsistit in sedendo ante alios. c. sõlitę. de maio. & obe.] l. j. & ij. C. vt digmta. ordo seruetur in l. fi. ff. de albo scrib. Imò si essẽt in possessione vtẽdi tali priuilegio eis cõpeterẽt remedia possessoria. secundũ Io. Fab. & Ang. in §. aliã verò. insti. de bon. pos. [Bene dicit priuilegio: quia solus vsus sine tit. priuilegij aut possessione immemorali cùm sit contra ius cõmune, nõ posset tribuere possessionem, nec causare præscriptionẽ. c. j. vbi bonus tex. & glo. optima. de pręscrip. lib. vj.] Plus dicit Bal. in l. obseruare. §. antequam. in fi. de offi. procon. quòd existens in possessione alicuius sedis vel alteri⁹ honoris, si in illo impediatur, potest de facto resistere etiã armata manu: & fortius posset actione iniuriarũ eo tũc agere, cùm nemo teneatur iniuriã pati nec patrui pẽsionẽ proprij honoris, & ex cõsuetudine cõpetentis cuius est possessor. [Ad hoc facit quod dicit Bart. in l. j. § hoc interdictũ. ff. de itinere actúq; priuato ꝙ ea iura quæ remedio aliquo possessorio tueri possunt, etiã manu armata & potẽti licitũ est de facto cõseruari, quẽ sequitur Panor. in c. j. de immuni. ecclesiarum. [Et ad hoc, scilicet quod pro honorib. remedia cõpetant possessoria, est tex. quẽ ad hoc ibi põderat Bal. in ij. col. in c. licet causam. de probat. quod est notandũ: quia sæpe contingit: & aliàs vidi plura debata & iurgia de sede inter vxores magnatũ, & super prælatione offerẽdi, vel pacẽ in ecclesia suspiciendi cõtendentes. videatis Panor. in c. abolendæ. ij. col. de

22 sepul. Præterea† vt dixi, sancitũ à senatu Romano fuit, quod mulierib. liceret vti aurea & purpurea veste aureisq; fibulis, & armillis. [Rationẽ ponit Valerius lib. ij. ti. de insti. antiquis. vt clarè dicitur. j. super verbo, *Quidam Petro tradiderunt*. loquẽdo de ornatu mulierũ.] Pro primo facit quod decidit Ioan. Calde. de consilio suæ vxoris, quẽ refert & sequitur Panor. in c. c. cũ inter vniuersas. in fi. de elec. vbi mulieres grauibus cõparant̃ personis: vt quãdo sunt ad prandium inuitatę, debeat pro eis mitti, sicut ꝓ grauibus personis. Et alibi tex. eas comparet excellis dignitate viris, in l. optimã. C. de cõtrah. stipu. [Ita quod ꝓ honore mulierũ, etiam post earũ mortẽ indici potest & suscipi, duellũ vt habetur. j. super verbo, *Quidã Petro tradiderunt*.] Pro secundo facit tex. in l. ij. iuncta decisione Bar. in l. j. C. de vesti. olobe. lib. xj. & in l. j. C. vt nemini liceat in frænis equestrib. eod. lib. vbi vestes & iocalia nimis preciosa portari vetita nõ cẽsentur mulieribus prohibita, sed solis viris,

23 nisi expressẽ de mulierib. diceretur. Adeò† quod in statuto perlas portari prohibẽte, mulieres nõ cõprehenduntur secundùm Bar. in l. j. ff. de fonte. vnde licet olim ab Appio tribuno lex Romæ lata fuisset, ꝙ neq; mulieres aliã quàm semiunciam auri haberẽt, & ne diuersi coloris vestimento nec vehiculo per vrbem vterentur, tamẽ ex post lex illa mulieribus dura per Marcum Catonem & Tyberium Graccum consules fauore earũ abolita fuit, vt refert Fasciculus tẽporum de his cõsulibus loquens. [Vide quæ plenius dixi. j. sup verbo, *quidã Petro tradiderũt*. dũ loquor de ornatu mulierum.] Per quæ omnia viderentur mulieres postquã ad bellandũ fuerunt aptæ, & consequenter ad seruiendum dominis in bello habiles, & in honoribus præferendæ, ac sapientia & intellectu pollentes. Etiam deberẽt esse feudorũ capaces sicut masculi. Sed verũ non est, licet enim aliquæ hactenus fuerint, tamen paucæ: nec contingit illud de lege communi. Ideo non curandum de his, quæ raro eueniunt. l. ex his. & l. nam ad ea. ff. de legibus.

24 †Quinimo mulieres communiter, & vt plurimũ, propter sexus fragilitatem molles existunt ad belli pondera sustinenda, & iudicia discretè exercenda. xxxij. q. ij. §. sed illud. & c. forus. de verb. sig. & l. cùm prætor. ff. de iudic. Iudicium enim mulierũ fragile, ex toto integrum non reputatur, vt ibi dicitur. & in l. si pater. C. de sponsali. & not. Bald. in c. j. vel. vltimò quæro &c. de iudi. vbi dicit consiliũ mulierum inualidũ secundùm Aristotelem, quem ibi allegat. & idẽ Bal. in c. significauit. de rescrip. supra allega. Ideo si statutum in contractu alicuius requirit authoritatẽ vel consiliũ propinquorũ, non intelligitur de fœminis secundùm Bal. in l. j. ver. sed quid statutũ &c. C. q admitti ad bo. pos. possunt. & Ang. in l. fi. C. de verb. sig. Fœmina praui ingenij longè efficeri pugnatior ore quã gladio: cõmissi, scilicet cõsilij perfida custos nec author fœmina pacis, sed poti⁹ litis & belli. Præterea dicit tex. in l. quisquis. C. ad leg. Iul. maie. ꝙ minus audent fœminæ quã masculi. Nec expedit reipublicæ, ꝙ fœminæ bella sectentur & exercitum. Ne milites earum concupiscentia diuertãtur à militia. Ex quo decisum olim fuit, milites suis dare nõ posse concubinis. l. ij. C. de dona. inter vir. & vxo. vt mulieres occasionẽ nõ habeãt sequẽdi eos ambitione pręmiorum. [De quo plenius habetur super verbo *Et vxorẽ nomine Adelasiam*. in ij. arti. in fi. & sup verbo *testamentum*. j. in ix. casu fallentiæ, in fine.] Et alibi

dicit tex. in d.l.optimi.C.de contrah.stipu.ꝙ mulie-
res nō omnib⁹ perperā naturalis pudor sese manife-
stare conceditt. Vnde sicut ad testes impeditos mitti-
tur propter necessitatē.c.ij qui testiū.de testib. Ita
ad personas egregias propter eorum dignitatē. l.ad
egregias.ff.de iureiur.Sic pariter mittitur ad mulie
res propter honestatē,secūdū Bal.in d.c.ij qui testiū.
Præterea non decet eas cœtibus virorum cōmisceri,
quas sexus pudicitia ab eorū consortio fecit alienas.
l.fi.C.de arb.Nā Calphurnia mulierū omniū arrogā
tissima in iudicio postulans, prętori irreuerētet.cū
ad votū non exaudiretur,posteriora ostēdit.l.j.§.se-
xū.ff.de postu. & c.mulieres. de iudi.lib. vj. [Verè
turpitudo huius nominis arrogantiā denotat vtlanę
mulieris, per ea quæ plenè dicta sunt super verbo,
Raynutius de Clera,ꝑpe finē.Nā refert etiā Raphael
Regius in j.Metamorpho. Ouid. lib.de quodā Ioan.
Calphurnio omniū grammaticulorū arrogantissi-
mo,qui nuper cauillationibus suis enarrationes il-
lius heroicas sub nomine cuiusdā stolidi pædagogi
editis reprehendere,imò corrūpere sua malignitate
curauit:tamen non præualuit, [illegible] cōtu sus remāsit.]
25 Propriū† enim mulierū est vitare bella, & fugere
cōgressus,quas sola pusillanimitas facit amare deli-
cias.Habēt profectò mulieres cor molle,nō valentes
quid durum sustinere. ideo sunt vt plurimū timidæ
& valde appetitiuæ laudis,& cōsequenter verecūdę,
timentes inhonesta facere.Sunt etiā cōmuniter pię,
& misericordes plusquam viri,secundū Philosophū
lib. viij. de natu. animaliū, iuxta illud Eccle.xxxvj.
vbi non est mulier,ingemiscit agēs,vt exēplo patuit
quoniam publicato Pharaonis edicto,ꝙ obstetrices
masculos Hebræorum obstetricādo interficerēt,eas
à pietate non diuertit nec misericordia, imò Deum
plusquam regē timuerūt: & masculos nō occiderūt.
Exo. j. Sed contrariū viri ad preceptum Herodis re-
gis fecerunt,& innocētes occiderūt.Matt. ij. Et sunt
fœminæ quā viri plus deuotæ,prout dietim testatur
ecclesia dicens:ora pro populo,interueni pro clero,
intercede pro deuoto fœmineo sexu. & non sine cau
sa:fuit enim mulier in paradiso de costa Adæ dor-
mientis à Deo formata: in quo virum excellit,q ex-
tra paradisum in cāpo Damasceno formatus & crea
tus extitit,& pòst in paradisum latus. Gen. ij. Vnde
in qualitate seu cōditione in qua participāt cōmuni
ter,excedūt vltra modum,vt si sunt misericordes ni
mis sunt tales.Et pariter si crudeles,& odio replete,
sunt vltra viros terribiles odij concepti executrices,
vt de Semiramide regina Babiloniæ recitat Valeri⁹
lib.ix.tit.de ira & odio. Namq; , inquit,Semiramis
Assyriorū regina,cùm ei circa cultū capitis occupa-
tæ nuntiatū esset,Babylonem defecisse,altera iā par
te crinium adhuc solura protinus ad eā expugnādā
cucurrit,nec prius decorē capillorū in ordinē,quàm
tantā vrbē in potestatem sua redegit. [Decorē plu-
rimū fœminæ super omnia cordi habēt: & rationē
quare ornari semper cupiunt,vide super verbo,cui-
dam Petro tradiderūt dum plenè loquimur de orna
tu mulierum & patientia earum ad viros. Et ibi ha-
betur de hac Semiramide ad diuersus effectus;& ple
nius de vitiis mulierum & virtutibus.] Quocirca
statua dictæ reginæ Babyloniæ posita est in illo ha-
bitu quo ad vltionem exigendam celeritate præcipi
ti tetendit,hæc ille.Non enim est odium nec malicia
supra maliciam mulieris. Eccle.xxv. Audax enim
est ad omnia quæ amat,vel odit fœmina.Et vix pau-
ca inuenies impossibilia mulieri.Nihil enim fœmi

na relinquit inausū,quo furor impellit,metisq; in-
famia vertat. Idem de verecūdia & inuerecundia vt
vidisti in Calphurnia:idem in rapina,quoniam vi-
ris sunt rapaciores. [De verecundia Valerius libro
iiij.ti.de verecundia. in principio dicit. Hæc enim in
stissimis viris ꝑcepit vt priuatas facultates neglige
rent,publicas quam amplissimas esse cuperēt,digna
cui perinde ac cælesti numini templa extruantur:
araq; cōsecrentur,quia parēs est omnis honesti con
silij tutela,solenniū officiorum magistra, innocētiæ
chara,proximis accepta,alienis omni loco,omni tē-
pore fauorabilē præ se ferēs vultū.hęc ille. Est enim
verecūdia secundū Philosophum iiij. Ethico. timor
quidam pudoris contrahendi.vnde Cicero: Verecū-
dia,inquit,est custos virtutum omnium dedecus fu-
26 giens,laudemq; maximam conferens.] Ob† quod
lex proconsules vetuit secū ducere vxores,vt d.l. ob
seruare.in prin.ff.de offi.procōsulis: quod in auibus
demonstratur. Tradit enim Gulhel.tardiui.in eius
noua translatione artis falconeriæ de latino in galli
cum ad regem nostrum Carolum octauum directa
in prima parte tit.de speciebus animalium rapaciū.
Quòd inter aues de præda viuentes fœmella est ra-
pacior,audacior,cautior,ad rapiendum & astutior.
hinc dicit tex.& glo.super verbo.tam grauia.in l. ni
hil.ff.de adul. fœmellam maiora vulnera sustinere,
quàm marem. Ideo caueant iudices, & semper inui-
gilent circa vxores.quæ natu. aliter auaręsunt & cu
pidæ plus quàm viri:quia quicquid audiunt & vi-
dent,appetunt. Vnde hæc omnia considerans beatus
Ludouicus Francorum rex salubriter statuit, & de-
inde Philippus confirmauit,ꝙ à cætero officiarij in
suorū ingressu officiorū iurarent,ꝙ dona aut benefi
cia à quacunq; persona nō reciperēt in quacunq; re,
nec suis vxoribus ac familiaribus fieri procurarēt:
imò possetenus & bona fide diligentiā adhiberēt,ne
vxores eorū & aliæ ꝑsonæ supradictæ munera reci-
piant:quod si fecerint,ex quo hoc sciuerint eas ad re
stitutionem cōpellent sub debito iuramento. Cū in
genus mulierum sit auarissimū. ff.ad Vellei.l.f.§ di
ergo.[Hanc ordinationē statuit dominus Autiss-
ri in ordine iij.in titu.de offi.Balliuorum.& ordine
27 xxxvj.] Et† inde etiā est,ꝙ quando fœminæ amāt,
vehementius amant quā viri. Tum propter maiorē
cōplacētiam & delectationē,quam secundū natura-
les recipiunt in coitu.[De quo habetur infrà latius
super verbo,*& dosē qua ei dederat*.vbi alia ratio dat.
Et multò maiorē habuissent delectationē si Adā nō
peccasset,vt habetur.j.super verbo,*Qua illum ex eo
suscipiens.*] per multas rationes, quas tacere hone-
stius est. Tum quia sint viris fragiliores. Et inde mu-
lieri luxuriosæ datus est curator,& non viro.Cùm
æquiparetur furioso.l.& mulieri.ff.de curato.furio.
non enim amant mulieres,sed potius insaniūt. Iux-
ta illud poëtę Aeneid.j.

Infelix Dido longúmque bibebat amorem.

Pariter & iiij. Aeneid.

Ardet amans Dido,traxitque per ossa furorem.

Et post multa eodem lib.

Venit amor,magnóque irarum fluctuat æstu.

Et eodem lib.

Intereà & tacito uiuit sub pectore uulnus.
Vritur infelix Dido,totáque uagatur
Vrbe furens,qualis coniecta ceruа sagitta &c.

Et pauloante his dictis intensum animum inflāma-
uit amore.& Ouid lib.j.Metamorphō.

Heu mihi,quòd nullis amor est medicabilis herbis.

Ideo

Ideo dicit tex. iuncta glo. in §. fi. insti. de success. subla.
q; furore amoris. præsertim in muliere nil vehemé-
tius inuenitur: quia vt vino capitur aut Baccho, ita
& amore, in quo nihil differt à brutis. vnde poeta
Georgicorum libro tertio.

Omne adeò genus in terris hominúmque, ferarúmque
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In furias ignémque ruunt: amor omnibus idem.

Facit in auth. quibus mod. natu. effi. §. illud. colla. vj.
28 Et † hinc est, q; viri amantes vehemẽter & vltra mo
dũ mulieres quã cæteri, dicuntur effœminari aut mu
lierosi. & xv. q. vj. alius. vt etiã faciũt viri castrati; de
quibus loquitur iiij. Reg. c. xxiij. ibi: Destruxit quo-
que ædiculas effœminatorũ, qui erant in domo do-
mini, qui interdũ mulieres vltra modũ diligunt, se-
cundũ Bal. in l. j. C. de eunuchis. Sicut gallus dicitur
gallinaceus, qui supra modũ diligit gallinas. Et vir
dicitur vxorius, [Primus vir vxorius fuit Adã hu-
mani generis stipes, vt habetur j. super verbo, *Cuidã*
Petro tradiderunt. dũ loquitur de pulchritudine vxo
ris, quæ sæpissime maritos decepit.] qui nimis vxo-
rem diligit. l. pœna. iuncta gl. ff. ad le. Pompe. de par
ricidiis. [De luxuria autẽ & libidine, Valerius lib.
ix. Quid, ait, his vitiis fœdius? quid etiã damnosius?
quibus virtus atteritur, victoriæ elanguescũt, sopita
gloria in infamiã cõuertitur, animiq; pariter & cor
poris vires expugnantur, &c.] Mercurij ad Aeneam
iuxta illud, allegato Aeneidũ lib. iiij. pulchrúmque
vxorius vrbẽ extruis &c. Nã vocat Mercurius deo-
rũ nuntius Aeneam vxorium, quasi Didonis amore
inebriatũ, taliter q; ab ea nõ poterat discedere, etiam
iussu deorum: & verè vxorius est ille, qui amore vxo
ris, Dei præcepta contemnit, sicut Adã fecit. Præ-
29 terea † mulieres sunt cõmuniter garrulæ. vnde Tit'
Liuius decade. j. Initiũ, inquit, turbandi omnia à fœ-
mina ortũ est, vt patet Gen. iij. Sunt insuper varia-
biles, litigiosæ, atq; superbæ, necnon incredulæ, & su
perstitiosæ plusquã viri: quod habuerũt ab Eua, quæ
plus credidit serpenti, quàm Deo, alleg. Gen. iij. cap.
iuncta illud Apostoli j. ad Timo. ij. ibi, Adam nõ est
seductus: mulier autem seducta in præuaricatione
fuit: facit tex. in c. forus. de verb. sig. Nã videmus cõ-
muniter plures fœminas esse diuinatrices & credẽ-
tes ire de nocte in partes longinquas, pueros occide
re & p domos discurrendo ianuis clausis intrare, ibi
comedere, & bibere: quod est fatuũ credere. c. episco-
pi. xxvj. q. v. licet in quodam tractatu, qui Malleus
maleficarũ intitulatur, videatur concludi contrariũ
vbi respondetur ad dictũ c. episcopi. q; factũ fuit per
Augu. in cõcilio Carthaginensi paucis assistentibus
prælatis. Pariter recitat idẽ Augu. lib. ij. de ciuitate
Dei c. iiij. & c. xxvj. q; olim mulieres Romanæ plus-
quam superstitiosæ [Vide de hoc infrà super ver-
bo, *Cuidã Petro tradiderunt.* de quadã regina Frãciæ
quæ superstitiosa fuit.] fuerunt: quia sacrificando
Berecinthiæ deorũ matri abluebant eam vrina, so-
nosq; turpes ei per mẽbra pudibunda in faciem red
debant. de quo eas deridet Iuuenalis lib. ij. Et par
sacrificium faciebãt deæ castitatis. & lib. iiij. de ciuita
te Dei etiã refert idẽ Augu. c. a. q; mulieres Phœni-
ces offerebãt deæ Veneri de lucro & fructu ex coitu
ipsarũ filiarum, quas in loco publico prostituebãt,
priusquã maritarentur. Etiam Cypriæ virgines ad
littora mittebantur, vt nauigãtium vterẽtur cõsor-
tio & concubitu, vt sic futuræ castitatis suæ libamẽ-
ta Veneri exsoluisse viderentur: & pro suis nuptiis
quæsiuisse dotes: in hoc deam illam venerando, quæ
ex duabus gentilium venerãdissima habebatur, non
solũ apud Cypros, vbi orta & enutrita fuerat, sed e-
tiã apud Romanos, eo q; formosissima haberetur, quæ
in tam grãdem luxuriæ pruritum venerat, vt omnẽ
decoris sui claritatem crebris fornicationibus macu
lauerit, viuẽdoq; in prostibulo voluptatibus vteba
tur. Vnde [Vide circa hoc quæ habentur super ver-
bo, *Cuidã Petro tradiderunt.* dum loquitur de ornatu
mulierũ, & earum pulchritudine.] prima (vt poetæ
aiũt) meretricia publica adinuenit, & fornices insti
tuit, & matronas inire cõpullit: quod quidem scelus
execrabile apud Cypros in consuetudinem quasi dẽ
ductum erat. Ex quibus resultant mulierum va-
næ, imò dãnatæ superstitiones. Non ergo sine cau-
sa prohibet Apostolus eas loqui in ecclesia & cæteris
publicis locis. j. ad Cor. xiiij. ibi: Mulieres in eccle-
siis taceant, non enim permittitur eis loqui. Sed esse
subditas, sicut lex dicit. Si quid autem volunt disce-
re, domi viros suos interrogent. Turpe profectò est
mulieri in ecclesia loqui. hæc ille. & ad Heb. ij. in fi.
Mulier, inquit, in silẽtio discat cum omni subiectio-
ne: docere autem mulieri non permitto, neque domi
nari in virum, sed esse in silentio. Vnde propter hæc
vitia & plura alia non bene viris conuenirent in bel
30 lo & feudis tenendis. Imò † in causis feudalibus te
stimonium ferre nõ possunt, per tex. singularẽ quem
ibi commendat Bal. in c. j in fi. ti. quot testes sint ne-
cessarij ad probandum inuesti. Ideo sufficiat eis
honor prælationis Veturiæ, & cæteris mulieribus à
senatu concessus, quẽ ipsæ naturaliter appetunt. Nõ
31 † q; in feudo succedant, in quo veniunt quatuor cõ-
sideranda. Primò natura: nam debet succedens se
cõformare naturæ feudi. Secũdò consideratur apti
tudo: quia propter ineptiam quis à feudo repellitur
sicut à quolibet alio studio virtutis, secundũ gl. in l.
de quibus. ff. de legi. Tertiò consideratur actus. Nã
actu vasallus seruire debet domino, quia qui non la
borat, manducare nõ debet. l. hoc amplius. ff. de dam.
infec. & dicit Apostolus ij. ad Thes. iij. Quartò con
sideratur consuetudo feudi. Quibus omnibus cõside
ratis fœmina incapax est ad succedẽdũ in feudo. vn-
de Bal. in l. quoties. C. de su. & le. hæ. mulier, inquit, à
feudo communiter repellitur pluribus ex causis. Pri
mò naturali ratione, quoniã arma ferre nõ valet. Se-
cundò propter iustitiã honestatis, quia cœtibus viro
rum immiscere se non debet, præsertim illustriũ. l. si
qua illustris. C. ad Orfici. Tertiò propter fragilitatẽ
consilij, cùm apta nata non sit solidis cõsiliis. vt d. c.
forus. Quartò propter lubricitatẽ voti, quia ter mu
tatur in hora. vt ibi. Quintò, ppter periculũ secreti
quia secreta tenere nescit. Quæ omnia discrepant à
natura feudi. c. j. de noua fide. forma. Et sic non sine
32 causa à feudo repellitur. Et † nedũ ipsa, sed & mas-
culi descendentes per lineã fœmininam. Non quia
masculi ex filia non possunt pugnã facere, & domi-
nũ in bello iuuare, quia imò possunt: sed quia carent
principio producente. Fœmina enim non est agens
aptum operari trãsmissionẽ, licet masculus ex ea es-
set patiens aptum confirmari, si fieret trãsmissio. Si
cut ergo prædium medium, quod non seruit, impe-
dit seruitutem, ita media persona quæ non seruit in
feudo, impedit seruitutis præmium, scilicet feudum,
quod est quædam seruitus: aut seruitutis, seu seruitij
præmium. ff. de serui. rusti. prædio. l. qui sella. §. fi. Nã
omnis fidelitas est cõtraria libertati. c. cum olim. de
priuileg. Nec ob. ff. de cõtrata. l. iij. §. si emãcipatum.
vbi vitium filij non obiicitur nepoti, quia ibi subie

cta materia non respicit nepotem, sicut hîc. Sed
quid de hermaphrodito vtroque sexu participante,
an possit in feudo succedere. decid. Bal. in d. l. quo-
33 ties. Et † quod dictum est, mulieres non posse in
feudo succedere, fallit in seq. casibus. Primò vbi
feudum ad tale seruitium fuisset concessum, quod
non minus per fœminam, quàm per masculum ex-
plicari posset, secũdum Bal. in d. l. quoties. qui alle.
text. in quodam feudorum c. extraordinario. Sub-
iungens idem esse & secundò, cùm feudum ita da-
tur, vt pro eo nullum seruitium fiat, quo casu fœmi
na potest in tali feudo succedere, vt est casus secundũ
eum in dicto ca. extraordinario. veluti si feudum sit
concessum, pro quo non præstetur seruitium: sed cẽ-
sus pecuniarius ad instar fisci. Puta, certa pecuniæ
quantitas, aut frumenti, vel quid simile, vt spatula
porci, aut vnum par caponum quolibet anno, vt ser
uatur in feudis quarundam ecclesiarum Lombar-
diæ, quæ secundum eum non curant de seruitiis ar-
morũ, sed solùm de bursalibus. In quibus feudis mu
tus & surdus etiam à natiuitate succedit, & quilibet
alius hæres, quamuis sit mulier, secundum Bald. su-
per verbo, liuellariè. in fi. ti. de pace constan. Et idem
esset de clericis: quoniam in talibus feudis succedere
possunt secundùm Inno. Ioã. And. & Panor. in c. in
34 præsentia. de probatio. Vbicunque † enim fœmi-
næ sunt feudi capaces, ita & clerici, per identitatem
rationis. Et ita etiam Barba. in tracta. de præstan. car
dinalium. v. q. in fi. & Ioã. Fab. insti. de legiti. patro.
tutela. in fi. idem asset & tertiò per eundem tex. Vbi
feudum esset paruum & exiguum. Tunc enim cùm
ex eo non causetur obligatio ad fidelitatem & serui-
tium faciendum, fœmina succedit secundùm Bald.
vbi suprà & in c. primo. §. est alia. quæ sit prima cau-
sa benefi. amitten. Fallit iiij. in feudo, iure, & titulo
emptionis acquisito. quoniam in illo fœmina succe
dit magis considerata natura contractus, quàm feu-
di secundùm Bald. in capit. j. hoc autem notandum.
qui feu. dare possunt. Pro quo facit text. ibi. §. fin. Et
idem si fœmina feudum alio modo pecunia redeme
rit. capitu. j. quemadmodum feu. ad fœminam perti.
35 Nam † his duobus casibus postquam dominus de
feudo seu alio beneficio pecuniam receperit, non po
36 terit inuito vasallo ipsum reuocare. Vnde † prin-
cipes illi qui pro beneficijs concedendis pecunias ca
piunt, officiarios à quibus præmium habuerunt, re-
uocare non possunt. Cùm beneficium aut priuile-
gium accepta pecunia concessum non possit à conce
dente reuocari, nec à suis successoribus secundùm
Bald. in l. qui se patris. C. vnde libe. pro quo facit tex.
in d. §. fin. qui feu. dare possunt. Quia tunc ex contra
ctu sunt obnoxij ad verbum suum non faciendum
irritum. Ex contractu enim, cùm sit de iure gentiũ,
etiam imperator imò summus pontifex ligatur. ca.
j. vbi Panor. de probat. Cyn. & alij per illum text. in
l. digna vox. C. de legi. & Bald. in j. notab. in dicto ca-
37 pitu. j. Subiungens † singulariter in l. ij. C. de serui
tu. & aqua. & in capit. j. de natura feudi. quòd licet
Deus leges subiicerit imperatori, non tamen contra
ctus. Et sic officiarios taliter creatos reuocare non
poterit, etiam si tales officiarij creati forent qualifi-
catè, scilicet quandiu creantis placuerit voluntati,
quoniam hoc casu pariter censentur esse perpetui.
Cùm principi sine causa rationabili talis concessio
displicere non possit, secundùm Barto. in l. iuris pe-
ritos. ff. de excusatio. tutor. pro quo facit textus in l.
Thais. §. sorore. ff. de fideicom. liber. & per eundem
Barto. & Alexandrũ in lege, de pupillo. §. si quis ipsi
prætori. ff. de noui operis nunciatione. in quarta op
positione. & glos. super verbo, electionem. in clemen
tina, & si principalis. de rescriptis. vbi officiales ta-
liter creati æquiparantur perpetuis. facit glos. super
verbo: perpetuos. in capitulo finali. de rescriptis. li-
bro sexto. & Baldum in lege, quisquis. C. si certum
petatur. Et clarius per eundem in capitulo primo iij
columna. de feu. guardiæ. & Panormit. in cap. fina.
ij. colum. de preca. Bald. in Auth. omnes peregrini. j.
columna. in fi. C. commu. de success. & Ioan. Fab. in
l. j. C. de contractionibus iudi. Et in dicta l. quisquis.
facit textus in l. præsidis. ff. si certum petatur. vbi of-
ficiarij ad voluntatem creati censentur esse perpe-
tui. Et ita seruatur in præsenti regno. in quo priuati
38 non possunt. Nec † officia vacare dicuntur, nisi in
tribus casibus. Scilicet morte naturali, aut ciuili:
puta renunciatione, vel forefacto, si deliquerint in
officio, vel aliter ex quo priuari officio mereantur.
Quo tamen casu antequàm priuentur, audiri debet
in suis defensionibus: adeò quòd si sine causa & pro
sola voluntate destituerentur, eis succurretur per
remedia iuris ordinaria etiam possessoria. capit. ex
tenore. de restitu. spolia. de quo claram habemus ho-
die ordinationem Caroli octaui regis nostri mo-
derni Turonis factã anno Domini millesimo cccc-
lxxxv. (Additio) quam reperietis in libro ordina-
tionum regiarum cameræ inquestarum parlamen-
ti Tholosæ folio clxiiij. verso. [Idem statuit Lu-
douicus xij. qui nunc regnat, vt habetur in suis or-
dinalibus cap. xlvij. & infrà dicitur.] Cùm in regno
Franciæ officia regia sint immutabilia, vt habean-
tur pro patrimonio, quo quis sine causa priuari non
potest. nec sine causa principi displicere potest crea-
tio officiarij secundùm Bartolum in dicta l. iuris
peritos. Et tales mutari non possunt, saltem quan-
diu viuit princeps, qui eos creauit. Sed principe
39 † mortuo finitum officium est taliter concessum
per capit. si gratiosè. de rescript. libro vj. secundùm
Baldum in l. meminisse. ff. de offic. proconsul. & te-
net in cap. porrecta. de confirmatio. vtili vel inutili.
Et licet morte principis talia finiantur officia, ta-
men in præsenti regno consueuit semper nouus rex
illa confirmare, nisi ex causa legitima alios instituo-
ret. Quo casu veteres officiarij etiam ante nouam
institutionem exercere possunt & continuare pri-
stinam iurisdictionem, donec nouiter creati adue-
nerint, & in prouincia applicuerint. Et salaria per-
cipient, sicut prius pro tempore quo plus seruierint.
vsque ad aduentum successoris in prouinciam. vt di
cta l. meminisse. & l. obseruare. §. fina. eodem titu. Et
inde est, quòd in Francia omnes officiarij post mor-
tem regis à rege moderno obtinent suorum officio-
rum confirmationem, qua nouam non dicuntur
adipisci iurisdictionem, sed antiquam continua-
re. de quo per Baldum vbi suprà & Panormita. in
40 dicto capitu. fina. de prec. Et † quòd officiarij gra-
tis & voluntariè creati non possint sine causa iusta
destitui, optimè fundatur: quia decet à principe
concessum beneficium esse mansurum capit. decet.
de regulis iuris. libro vj. Præterea mutare officiarios
vergit in publicum detrimentum, scilicet ipsorum
subditorum. Solent enim officiales publici disper-
gere res, cùm se recessuros sperant. Quia non par-
cit populis breue regimen, secundùm glos. in cap.
hinc est. xvj. quæstio. j. imò & plurimum noui offi
ciales onerosi existunt partibus & causis damnosi.

vnde

vnde dicit text. in l. prætor. §. finali. ff. de vacatio. & excusa. munerum. tolerabilius esse iudices qui semel cognouerunt retinere: imò si impediti forent vel absentes, tãtisper expectare, quàm nouos committere.
41 Et † hoc est, quod Tiberius imperator quibusdam principibus respondisse fertur, ei suadentibus mutationem officialium. Vidi, inquit, quendam muscas vulneribus insidentes fugare, quem ægrotus inculpauit dicens: Quoniam venturæ sunt sitibundæ, vt fugant: istæ tantum quia plenæ sunt locum occupabãt, quasi diceret. Consultius esse locupletes retinere officiarios, & plenè impinguatos, quàm illis amotis de nouo tenues & pauperes ditare: ideo (vt Iosephus refert) procuratores suos vix aut nũquam mutabat. In hoc enim se dicebat parcere plebi. Nam procuratores scientes ad modicum se habere potestatem, quicquid possunt rapiunt. Quod magnum prudẽtissimi imperatoris consilium omnes vnanimiter testãtur. Et pariter Suetonius lib. ij. de duodecim Cæsaribus adeò quòd Helinandus in chronicis lib. ij. dicit inter cõditiones & mores boni principis esse, suos officiales frequenter non mutare. Vlterius attrahuntur & alliciuntur veteres officiarij videntes se in suo statu confirmatos ad melius seruiẽdum, & fidelitatem seruandum nouo principi, cuius beneficio potiũtur. Et ipsum plus diligendi, & ad duriora pro ipso patiendum, & odia fortè concepta deponendum, & cõmutandum in ardorem feruentis amoris & dilectionis.
42 Quo † salubri vsus consilio Sesosis, qui post Miridem prole septima rex factus in Aegypto, superiores omnes gloria & rerum magnitudine excelsit. De quo Diodorus Siculus libro j. sic dicit. Verum in primis quo facilius optata perficeret (videlicet Sesosis) sibi omnium Aegyptiorum beneuolentiam conciliauit, vt & milites pro eorum ducibus ad appetendam mortem promptiores redderet, & qui in patria reliqui essent nouis rebus abstinerent: omnes beneficiis affecit, hos donauit pecuniis, alios agris, nonnullos remissione pœnæ, singulos oratione & humanitate deuinxit, omnes qui in regem deliquerant dimisit impunitos: ob æs alienum vinctos soluit, Aethiopes omnes (qui ad meridiem spectant) aggressus victos aciet tributum pendere compulit, hebenum, aurum, & elephantorum dentes. Deinde ad mare rubrũ classe quadringẽtarum nauium missa primus omnium largis nauibus vsus, & insulas omnes eius oræ sibi subdidit. Et partes maritimas vsq; ad Indos subiecit. Asiam quoq; omnẽ pedestri exercitu deuicit. Neque solùm prouincias expugnauit ab Alexãdro postmodum subactas, sed & gentes quasdã ad quas nũquam Alexander accessit. Nam & Gangem transiit, & vniuersam Mediam vsque mare Oceanum peragrauit. Scytharum quoque gẽtem ad Tanaim vsq; fluuium (qui Europam ab Asia diuidit) pertransiit, Asiã quoque reliquam sibi parere coëgit. Cycladibus insulis maiori ex parte potitus est: trãscendẽs in Europam, omnémq; Thraciam pertransiẽs, ibique finem expeditionis statuens, multis in locis ab se deuictis columnas erexit: in quibus Aegyptiis, quas sacras dicũt, literis scriptum extat. hanc prouinciam armis subegit rex regum principantium Sesosis. hæc ille. Sic
43 † & ipse Quintus Flaminius consul Romanus consentiẽte senatu, Philippo Macedonum rege deuicto, omnes Græciæ vrbes liberas esse iussit. de quo Valerius libro iiij. titu. de liberalitate: Illius verò, inquit, Romanæ liberalitatis cœlestem spiritum nullæ literæ satis dignis laudibus prosequũtur. cùm ad id tam insigne spectaculum tota Græcia conuenisset: Quintus Flaminius tubæ signo silentio facto, per præconẽ hæc verba recitari iussit: Senatus populi Romani & Quint⁹ Flaminius imperator omnes Græciæ vrbes quæ sub ditione Philippi regis fuerũt, liberas & immunes esse iubet. Quibus auditis maximo & inopinato gaudio homines perculsi, primò veluti non audisse se quæ audierãt credentes, obticuerunt: iterata deinde pronunciatione præconis tanta cœlũ clamoris alacritate cõpleuerunt, vt certè constet aues quæ superuolabant, attonitas pauentésque decidisse. magni animi fuisset, à tot captiuorũ capitibus seruitutem detraxisse, quot tunc nobilissimis & opulentissimis vrbibus populus Romanus libertatẽ largitus est. ad cuius maiestatem pertinet, non solũ quod ipse benignè tribuit, sed etiam quod alio tribuente sensit commemorari. Vt enim illic commemoratæ, ita hic redditæ laudis commendatio est. Hæc ille. Pariter Alexander magnus ille Macedonius Dario Persarum rege deuicto, regnóque integraliter obtento, officiarios Darij, quos pro hostibus habuerat, non destituit. quinimo ipsis confirmatis stipendia auxit, sic eis scribens: Rex regum & dominus dominantium Alexander filius Dei Ammonis & reginæ Olimpiæ, vniuersis principibus, ducibus, & magistratibus, dignitatibus, & populis ciuitatũ, per vniuersum regnũ Persarum constitutis, gratiam suam: Postquam diis placuit, vt super excelsum thronũ Darij sederemus, gaudere debetis non modicum & lætari. Mandamus itaq; vobis, vt in vnaquaq; ciuitate rectores & principes sint sicut in tempore Darij consistebãt, quibus iubemus, vt iustitiã faciãt rationabiliter inter quoslibet, & conseruẽt. Quorũ præcepta subiectis omnibus sine contradictione aliqua obseruent. Et vnusquisque proprietates suas in pace possideat, & gubernet. Vidẽtes autem hoc Persæ, & quia Roxanam Darij regis quondam filiam sibi copulauerat in vxorẽ, gauisi sunt valde, statimque leuauerũt deos suos, & adduxerunt eos ad Alexandrũ, & cœperunt eum tanquam deum adorare, dicentes: Tu ipse Deus es, & quæ diis placent operaris. hæc ibi. Præterea, si aliter fieret, aliud non esset, quàm cõmouere omnes officio destitutos ad odium & inimicitias contra principem & rempublicam. Cùm scriptum sit, qui nostra tollit, inimicus est. Et econtra princeps cogitare deberet, quod in euãgelio dicitur: Qui mecum non est, contra me est. vt dicit glo. in l. cœlicolarum. C. de Iu
44 dæis. Ob † quod, quia malè ei successerat, ordinauit Ludouicus xj. regis moderni genitor, officia à cætero esse in hoc regno perpetua. [Quam ordinationem posuit dominus Auffrerij in tit. de exces. offi. c. ix. §. prætereà. de quo plenè habetur infrà super verbo, *& vxorem nomine Adelasiam*. prope finẽ.] De quo Gagui. lib. x. cap. ij. sic dicit: Conuersus inde ad rempublicam Ludouicus cõscius sibi, quantum odij atque inimicitiarum ob plurimos à se vt voluerat, magistratu officióque destitutos contraxisset, legem tulit, magistratus perpetuos fore, neque amoueri inde eos posse, qui ea gererent, nisi morte interueniente, vel commutatione, aut dimissione facta, aut culpa fortè gestoris, aliis officia mandarentur. [Quo casu etiam si iurasset non reuocare, poterit sine reatu periurij eum reuocare, secundùm Ioannem Andream in cap. penultimo. in fine. de officio vicarij. cùm dolus futurus remitti non possit. l. ego, iurisgentium. §. illud. ff. de pactis.] Si aduersus legem precum importunitate fecisset, donationem suam

inanem fore. hæc ille. Postremò est vnum perem-
ptorium: quia sub cõfidentia officij vnusquisque sta-
tu suo derelicto quibuscũque cæteris viuẽdi modis,
qui plures sunt, seruitio principis se dedicat. Et dum
viuere inciperet, supplantaretur in sui honoris & to
tius familiæ denigrationem & perditionem: itaque
mandatum principis, imò beneficium sibi foret illu-
sorium & derisorium, contra omnem iustitiæ æqui-
tatem, quæ neminem permittit beneficio decipi. Sed
potius iuuari. capi. j. in ti. de commo. & ff. illo eo. tit.
45 l. in commodato. §. sicut. in fin. Nec † potest man-
datum re non integra etiam morte mandantis reuo-
cari, ne officium sit damnosum. l. si seruus commu-
nis. §. quod verò. ff. de fur. & l. mandarum. iuncta glo.
C. mand. Et teneretur sine causa reuocans ad omnia
præparamenta, interesse, & damna in foro conscien
tiæ, & etiam contentioso, si superiorem habet, & ipse
ad conueniendum sit facilis. argu. l. j. §. cœpisse. ff. de
polli. & l. si pecunia. ff. de condi. ob causam. vnde his
motus fuit ad faciendum dictam ordinationem Lu-
douicus. Et ne officio destitutus dimittatur inter ma
los, quos ob delicta puniuit omnino lacerand'. Præ-
tereà sub iuramento fidelitatis & aliorum articulo-
rum in Authen. iusiurandum quod præstatur. colla.
ij. concedunt officia publica. Et certum est, quòd in
beneficiis sub tali iuramento concessis, dominus li-
cet sit imperator vel rex Francorum, ius pœnitendi
non habet, quandiu officium tenens fidelitatem &
iuramentum seruat, secundùm Bald. singulariter in
capi. peruenit. lo. ij. in ij. no. quem ibi sequitur Felin.
in fine. de iureiuran. Non ergo sine causa hoc ordina
46 uit Ludouicus (Additio.) Pariter † fuit anno M.
ccccxcviij. per dominum nostrũ regem Ludouicum
xij. anno regni sui. j. quo sua gratia mihi contulit of-
ficium consiliarij in sua suprema parlamenti Burde-
galę curia salubriter Blesis ordinatũ. Quòd etiã Bay
liui, Senescalli, & cæteri magistratus suos non pos-
sunt sine causa in curia parlamenti ipsis auditis co-
gnita mutare locatenentes. Secundùm quam ordina
tionem ex pòst me stante consiliario in dicta curia,
fuit per arrestum reintegratus in possessionem offi-
cij locum tenentis senescalli Aquitaniæ magister Pe
trus geneste, ad præsens locumtenens per dictum se-
nescallum eo inaudito expoliatus, hodie autem per
ordinationem domini nostri regis moderni in ordi-
ne lxvj. receptores talliarum & distributores stipen
diorum, quę officiariis domus regiæ & armigeris ac
cæteris similibus debentur, sunt declarati ad nutum
& voluntatem regis non perpetui, sed reuocabiles:
quia olim non erant nisi simplices commissarij pro
47 vice illa, & non officiarij formati. Ex † quibus resul
tat, quòd cùm hodie omnes officiarij formati sunt in
præsenti regno perpetui, non obstante l. secunda. ff.
de in ius vocã. Possunt in ius vocari durante officio
secundùm Barto. & Alexã. in dicto §. si quis ipsi præ-
tori. Necnon cõtrahere possunt etiam cum suis sub-
☞ ditis, possessiones acquirere. [De quibus non tenen
tur tallias soluere, & si sint res nobiles, etiã pro illis
non tenẽtur seruire, nec ad bellũ mittere, vt plenè di-
citur super verbo, *& vxorem nomine Adelasiam*. art. j.
in iiij. decisione.] Quas liberè tenebunt, & matrimo
nia contrahere, ita quòd in eis cùm sint perpetui, lo
cum nõ habet. l. j. C. de contrario iudi. Nec dicta lex,
quisquis. & similes, neque l. prima. C. si rector pro-
uin. secundùm Guido. papæ. qõ. cxcv. & Ioan. Fab. in
☞ quolibet dictorum iurium. [Et pariter locum non
habet in hoc regno Franciæ. l. fi. C. de crimi. sacr. qua
prohibetur quis habere officium in loco originis, vt
plenè dicitur. j. super verbo, *& vxorẽ nomine Adela-
siam*. prope finem.] Quæ tantum locum habent in
officiariis annalibus, vel aliâs tẽporalibus, sicut sunt
in Italia. qui contrahere non possunt eorum durãte
officio. Et nõ in officiariis huius regni, qui perpetui
48 hodie sunt. Licet † beatus Ludouicus, Gagui. te
ferente, lib. vij. ca. secundo. in contrarium statuisset,
quo ad contractus: vt scilicet contrahere & possessio
nes acquirere durante officio non possunt, nec libe-
ros matrimonio copulare incolis prouinciæ cui pre
☞ siderent. [Quam ordinationem situauit dominus
Auffrerij. x. & xj. in titu. de offic. Balli. vide ibi ordi-
na. Philip. xliij.] Et idem statuerant ex post Philip-
pus & Carolus vj. anno domini M.ccclxxxviij. Ad-
dens, quòd acquisita eo ipso confiscata essent, nisi vẽ-
ditor illa recuperare vellet, & pretiũ fisco regis red-
dere. (Additio) quam ordinationem reperietis in li.
ordinationum regiarum cameræ Inquestarum par
lamenti Tholosæ fo. lxxxix. Sed tempore illo offi
cia non erãt perpetua: quia etiam de iure communi
temporalia erãt, vt plenè per Panor. in c. fi. de iudi.
☞ in vlti. no. [Quo casu etiam officiarij annales offi-
cia tenẽtes in loco originis vel domicilij omnes con-
tractus celebrare poterãt, quod nõ licebat foraneis
durãte officio: vt clarè habetur infrà super verbo, &
vxorem nomine Adelasiam. prope finẽ. dum conclu-
dit officia conferri posse originariis patriæ vbi inse-
ritur ordinatio Philippi pulchri.] Hodie verò sunt
in hoc regno perpetua. vt videtis. Et sic cõtractus eis
permittatur, nisi in his quæ ad sui officij administra-
49 tionem pertinent, quia † iudex de rebus nec cũ par-
tibus de quibus coram eo quæstio est, etiam in casu
aliâs permisso in l. fi. C. de legi. & cap. ecclesia sanctæ
Mariæ. vt lite pẽden. non posset contrahere: nec the-
saurarij de rebus quarum curã habent, sicut nec tu-
tor de rebus pupilli. l. cùm ipse. C. de contrahẽ. empt.
secundùm Ioan. Fab. vbi suprà. Et in his locum habe-
re posset antiqua ordinatio, & etiam in magistratu
50 exercente mercantiam. Nullus † enim regis vel al-
terius domini officiarius mercantiã cum aliquo ex-
ercere potest vel exerceri facere per se aut interposi-
tam personam, neque societatem facere, vel partici-
pare cum alio in aliqua mercantia, sub pœna perdi-
tionis mercantiarum, & aliarum grauiũ pœnarum
ad voluntatem regis, per quem gratia non fiet, nec li
teræ dabũtur in contrarium: de quo salubris stat or-
dinatio Caroli v. Francorum regis: qui sapiẽs dictus
est, & literas in cõtrarium concessas irritas decreuit:
& quòd illico officio regio vel mercantiis renuncia
re tenerentur. Aliâs si literis contra huiusmodi ordi
nationem vti vellent, vt mercantiis priuati puniren
☞ tur, sapienter statuit. [Hæc ordinatio est hodie per
dominum Auffretij situata tertia in titulo de vita &
hone. offi. & subditorum. Et pro ista ordinatione est
tex. in l. j. C. nego. ne militent. lib. xij.] Hanc ordina-
tionem etiam reperietis in lib. ordinationum prædi
51 ctarum. fo. xciij. Et † idem esset in contrahẽte mu-
tuum cum subditis secundũ ordinationem Philippi
pulchri Parisiis factam, anno domini M.cccij. Post-
eà per Ioannem & Carolũ v. eius filium. Carolus vj.
& vij. Frãcorum reges confirmatã. Qua prohibẽtur
officiarij mutuũ capere à personis processum coram
ipsis habentibus, vel quos sciuerint de proximo ha-
bituros, mutuum scilicet accipere magnum vel par-
uum per se, aut interpositas, & ab aliis personis eis
subditis processum non habentibus, nec de proximo
habituris

habituris, etiam mutuum capere prohibentur vltra
summam quinquaginta librarũ turonẽ. quas intra
duos mẽses à tempore receptionis mutui reddere &
soluere tenebuntur, licet creditores ampliori termi-
☞no eis credere vellent. [Hanc ordinationem situa-
uit dominus Autrerij. xxxvij. in titu. de offic. Balli-
uorum, quam originaliter fecerat beatus Ludoui-
cus: de qua habetur eodem titulo. ordinatione. iiij.]
Nec aliud mutuum recipere poterunt, quousque fue
☞rit prioribus satisfactũ. An princeps vel alter do-
minus superior cogere possit subditos ad sibi pecu-
niam mutuandũ, habetur. j. super verbo, *Et vxorem nomine Adelasiara*. in j. principali ... & in iiij. deci-
sione. circa finem. Quam ordinationem reperietis
etiam in li. ordinationum regiarum prædictarũ fo.
xxv. verso. artic. xxxj. Id idẽ ordinauit prædictus Ca-
rolus. vj. anno superius dicto domini M. cccl xxxviij.
in mense Februarij, vt patet fo. ibi allegato. Heu me
quanti sunt qui non pro suis vrgentibus necessitati-
bus, sed pro officiis & honoribus acquirendis pecu-
nias mutuo rogant à futuris eorũ subditis. quos cre-
do in dicta ordinatione comprehendi: quia sicut offi
ciarij mutuum capere nõ possunt ab his, qui de pro-
ximo habituri sunt litem coram eis, sic nec possunt
quando de proximo empto seu pecunia redempto
officio, futuri sunt iudices mutuantium, propter idẽ-
52 titatem rationis. An † autem pro officiis publicis
licitum sit dare pecunias vel recipere, dicit Bal. quòd
licitum est in principe, vt ipse notat in l. Barbarius.
ff. de offic. præto. Hoc enim prohibitum non inueni-
tur de iure diuino. Sed tantum ciuili, cui Cæsar non
subest. l. princeps. ff. de legi. Vnde papa sua tempora
lia vendere posset sine peccato: secus autem esset in
inferiore à principe, quia iurisdictiones & honores
venales esse non possunt. in Authẽ. vt iudi. sine quo-
quo suffragio. §. hæc autem omnia. & in dicta l. quis-
quis. C. si certum petatur. Nec iustitia venalis esse de
bet. Quinimo res malè agitur, cùm quod virtute fie
ri debet, pecunia tractatur, vt Tullius dicit, quẽ Bal.
53 refert in reperi. dictæ l. Barbarius. ij. colum. O † vti-
nam principes qui hodie officia iustitiæ vendunt,
quo medio viam concussionibus aperiũt, omnibus
postpositis legibus fœmineũ sequerentur consilium.
☞ [Sicut etiam fecit Childericus Francorum rex pa-
ter Clodouei protochristiani: vt habetur infrà super
verbo, *Cudon Petro tradiderunt*. post princip.] quo
summus ille Iustinianus, Imperator Christianissi-
mus, à Theodora eius coniuge cõsultus, iudices sine
quoquo suffragio fieri statuit. Ex quo tempore eam
nedum charam, imò reuerendissimam habuit, & in
recipiendo iuramentum ab officiariis sibi eam asso-
ciauit. in Authentica, iusiurandum quod præstatur.
in princip. vt dicit text. in dicto §. hic autem omnia.
54 Refert † pariter summa Rosella in verbo, restitu
tio iiij. §. v. beatum Thomam per ducissam Braban-
tiæ interrogatum, si licitum foret officia secularia
vendere. sic eidem respondisse. Cum autem balliuis
& officialibus vestris nihil committatis nisi tempo-
ralis officij potestatem, non video quare non liceat
vobis vendere officia, dum tamen talibus vendatis,
de quibus præsumi possit, quòd sint vtiles ad officia
huiusmodi exercenda. Et non tanto pretio vendatur
officium, quod recuperare non possint sine grauami
ne subditorum. Attamen talis venditio expediens
omnino non videtur, cùm frequenter contingat,
quòd magis idonei sint pauperes, vt officiũ tale eme
re nõ possint. Quin etiam si tales diuites sint, tamen
quia boni sunt, officia non ambiunt, nec ad lucra in-
hiant. Et sic quia illa officia emunt vt plurimùm hi,
qui peiores sunt, & subditos opprimentes diuites fa
cti. Iuxta illud Iob: Abundant tabernacula prædo-
num. Magis expediẽs videtur, vt bonos & idoneos
ad officia vestra liberaliter eligatis. hæc ille. Cui pru
dens ducissa acquieuit. Pudeat igitur ad negotium
tam honestum in viro rationem non posse, quod se-
xus fragilitas vt plurimũ auarissima potuit in mu-
liere. Nam vt summista superius refert, officia regi-
minis, vẽdi strictissimè prohibẽtur, & taliter assum-
pti nihil dare debent præsertim tempore hodierno.
55 Cùm † teste experientia quæ rerum dicitur magi-
stra, ex his infinita mala dietim prouenire videmus,
etiam si bonis viris vendatur: quoniam principatus
quem ambitus occupauit, etiam si moribus vel acti-
bus non offendit, ipsius tamen initij sui est pernicio-
sus exemplo, & difficile est vt bono peragantur exi-
tu, quæ malo sunt inchoata principio. j. quæstio. j. ca.
principatus. facit tex. in c. fi. ibi, quem vt dicunt, fuit
minus canonicè assecutus &c. de accusatio. De Iulio
Cæsare legimus, quòd adhuc adolescens dicendi &
agendi promptitudine longè clarus, & qui vniuersa
auderet atque speraret, & felicitate quadam gratus
multitudini, quæ vt plurimum liberales colit atque
diligit: tamen ad ambitionem supràmodum protu-
sus & ardẽs, vt qui ædilitatem & præturam ære alie
no meruisset, & tandem imperium vsurpasset (Ap-
piano Alexandrino lib. ij. de bellis Romanorum ci-
uilibus referente) in quo quanta fuerit eius mode-
stia Suetonius, Plutarchus, Liuius, ac Plinius, & cæ-
teri declarant: anno regni sui. v. teste Orosio, cùm in
Capitolio applicuisset viginti tribus vulneribus cõ-
fossus est. Alexander etiam magnus cui totus orbis
non sufficiebat, anno ætatis suæ xxxij. mense vij. in-
toxicatus obiit. Tales præterea qui officia emunt, cõ
muniter vendunt in minuto quod emerunt in glo-
bo: quia illis difficile est in potestatibus temperare,
qui per ambitionem sese probos simulauerint. dicit
Salustius in Iugurthino. Vnde talia emere redun-
dat in grauamẽ subditorum & totalem iudiciorum
subuersionem: cùm enim officium sub mercede vena
le disponitur, ad æternæ retributionis præmium cõ-
sideratio non habetur, nisi ad recuperandum & re-
☞burśandum pretium. [Ideo videmus iustitiam aua
ritia ab hominum societate pulsam. iuxta illud Oui-
dij lib. j. metamorpho.

Victa iacet pietas, & virgo cæde madentes,
Vltima cœlestum terras Astrea reliquit &c.

Quasi di. virgo Astrea, hoc est iustitia: quæ Astrei
gygantis filia fuisse dicitur, reliquit terras: & clare
experimur veram esse sententiam qua dictum est. pe
cuniæ obediunt omnia. Venalis iustitia, venalis mu
lierum pulchritudo: venalis denique facta est nostris
temporibus ecclesia. Quod à Deo non procedit: sed
à dæmone illo Iuda, qui Christum spõsum & caput
ecclesiæ mercatus pecunia vendere non erubuit au-
thorem sacramentorum. Nec abs re Salustius in Iu-
gurthino sæpe exclamat: Romæ omnia venalia.] Di
cit tex. in cap. ij. & iij. ne prælati vices suas. Et in epi-
stola prima ad Cæsarem de republica ab incerto au-
thore directa, sicut dicitur, Omnia mala pariter cum
honore pecuniæ desinent, si neque magistratus, neque
alia vulgo cupienda venalia erunt: ex qua venalitate
omnia mala procedunt. Vnde olim (vt Valerius lib.
iiij. tit. de paupertate dicit) nihil eorum quæ virtuti
debentur, emere pecunia licebat, inopiæque illustrium
virorum

virorũ publicè succurrebatur. Et sic honores & ma-
gistratus qui virtuti debẽtur, pretio non redimeban
56 tur. Ob † quod inter cæteras leges summe lauda-
biles, Ludouicus Francorũ rex beatus, officia in re-
gno mercari vetuit. de quo Gagui. lib. vij. c. sic dicit.
Per id tempus præfectura apud Parisios venalis ha-
bebatur: soliq; ciues pretio illam sibi vel liberis suis
comparabant. Vnde fiebat, vt inopes premerentur,
opulenti omnia licenter agerent, iutes nullis pœnis
afficerentur. Hanc venalitatem rex prohibuit, con-
stituto annuo stipendio ei, qui præfectus esset. Atq;
ita Stephanum Boilleum iustitia atque æquitate spe-
ctatum hominem præpositum instituit: qui officium
adeptus intra paucos dies statũ ciuitatis longe tran-
quilliorem reddidit. hæc ille. Id idem Carolũ. vij. &
Carolum. viij. nunc regnantem, vt etia officia ad fir-
mã dari non possint statuisse cernimus, Vide quæ
habẽtur. j. super verbo, *cætera bona*. dum loquitur de
fructu & emolumento iurisdictionis vendẽdis & ad
firmam tradẽdis. J& officia empta ipso iure vacare,
& impetrabilia esse sanxerunt: nec non iuramẽtum
ab officiariis in eorũ receptione, quòd nihil pro of-
ficio dederint p... e, aut per alium, nec promiserint,
strictissimè exigi præceperunt. Et Deus scit, & noto
riè videmus, quanti vuam illam acerbam deglutie-
rint in amaritudinẽ conscientiæ. Et hoc est quod Lu
cio Cornelio Syllæ largitionibus prætori facto Cæ-
sari indignabundo cum sua se in illum potestate vsu
rum esse dictaret (vt ex Plutarcho de vita Scyllæ ha-
betur) ridens Cæsar rectè, inquit, tuum putas esse ma
gistratũ, quem tuis habes pecuniis cõparatum. quasi
dicat. in illo ius non habere, quod est no. Vnde Ca-
rolus vij. anno dñi. M. cccclij. ordinatione sua. xcvij.
ordinationes suorum prædecessorum insequẽdo, di-
strictè prohibuit omnibus officiariis, consiliariis, &
omnibus subditis nihil recidere mobile, aut immo-
bile pro obtineri faciendo à rege aliquod officium
iudicaturæ à rege. Et omnibus subditis de nihil dan-
do vel promittendo sub pœna quadrupli aliquid re-
cipientibus realiter vel ex promisso, & sub pœna in-
dignationis regiæ incurrendæ. & grauioris punitio
nis, & dantibus aut promittentibus sub pœna perdi
tionis officij sic obtenti, & inhabilitationis à cætero
tenendi aliqua officia regia & pariter soluendi qua-
druplum datorum aut promissorum. & quòd officia
à cætero dentur libera mente & gratiose idoneis &
sufficiẽtibus sine aliquo suffragio, vt sine aliqua exa-
ctione iustitiã administrẽt subditis. Similiter Caro-
lus viij. rex noster modern' ordinatione sua. lxviij.
statuit a cætero officia præsidentium, consiliariorũ,
aut cætera officia curiarum suarum parlamenti, &
sic comprehendi aduocatum, procuratorẽ, grafariũ,
& ostiarios, & quæcunq; officia iudicaturæ extra cu
riã parlamẽti in toto regno: & quòd nihil dederint,
aut promiserint, tenebũtur præstare solenne iuramẽ
tum ante eorum receptionẽ. Et si postea contrarium
reperiretur priuat eos officio, quod declarat eoipso
impetrabile, vt vacãs. (Additio.) Et quia expost mul-
ti literas regias congedij de vẽdendo & emẽdo dicta
officia obtinuerant a rege, Ludo. xij. anno dñi M.
ccccxcviij. sui regni primo, ordinatione sua. xl. decla
rauit ꝙ per literas cõgedij derogare non intẽderat,
nec intẽdebat in futurum. Et si per importunitatem
vel alias aliquas tales literas cõmendaret, prohibuit
cãcellario eas sigillare. Et si surprisia vel aliàs sigilla
rentur, ꝓhibuit gẽtibus curias parlamẽti tenẽtibus,
& quibuscũque aliis officiariis inferioribus, talibus
literis obedire: licet iteratiuis. Et sic secunda, tertia,
aut vlterior iussio regis nihil operabitur hoc casu.
57 Et † quod officia vendi non possint, est text. in l.
bachij. C. de muril eg. lib. xj. vbi glo. dicit illud esse si
moniacũ. facit tex. in c. lege Iuli. & c. si. j. q. j. & est ca-
sus in c. j. iuncta glo. ibi: super verbo, consuetudines.
de magistris. quæ dicit quòd talia emere est quasi si-
moniacum. facit gl. in l. j. ff. ad leg. Iul. de ambitu. vbi
Bar. dicit, quòd illud quod canonistæ vocat simoniã,
legistæ dicunt ambitum: qui committitur in redem-
ptione pecuniaria officiorũ. facit text. in §. si quis tu-
tor. vers. sed si quis præsens. insti. de suspect. tuto. vbi
redimens pecunia tutelam tradi debet præfecto vr-
bis puniendus. l. j. §. item solent. ff. de offi. præfect. vr-
bis. & vtrobique gl. arguit contra doctores, qui pecu
58 nia data redimunt scholares. Vlterius † videatis
glo. pragmaticæ super versi. ecclesiasticis titu. de an-
natis, præmissa tamen non referentẽ. Videatis etiam
Bar. in l. licet pro hærede. ff. si quis omissa causa testa.
volentem, quòd qui dat pro officio aut præbenda pe
cuniam, cùm det malo animo, titulum dicitur habe-
re lucratiuum: licet gratis officium illud non habue-
rit. Vnde poterit indubitanter reuocari, quia titulus
non ei cẽsetur onerosus, imò vt vidistis, officium est
impetrabile tanquam vacans, cùm simoniacus titu-
lum non habeat secũdùm glos. in c. nisi tùm pridem.
in princ. de renuncia. Nam iura superius allegata. &
Bal. in dicta l. qui se patris. C. vnde libe. volentia be-
neficium pecunia accepta concessum esse irreuocabi
le: loquitur de beneficiis & priuilegiis, in quibus nõ
cadit ambitio. Vt quia sunt beneficia patrimonia-
lia, puta feuda & officia simplicia nudam admini-
strationem habentia sine iurisdictione, pro quibus
dari potest pecunia. Qua accepta erũt officia sic con
cessa irreuocabilia. secundùm dominum Ant. & Pa-
nor. in c. tuam. de æta. & quali. Prouisio quòd offera-
tur & detur publicè & non occultè. l. j. §. sed si quis.
ff. de pollicitatio. quæ verè intelligitur de honore si-
ue iurisdictione secundùm eos. & Sali. in l. j. C. ad le-
gem Iul. de ambitu. Si autem pecunia daretur etiam
pro his simplicibus administrationibus occultè ex
pacto, certè præsumeretur contra sic mercantes. arg.
59 l. j. C. de famo. libel. Ideo † iuridicè & sanctè per ar-
restum curiæ parlamenti Tholosæ prohibitum fuit
anno domini. M. cccclxx. cathedras doctorales vendi
pœna contra facienti adiecta. Quod fuit ex post alio
arresto confirmatum die prima Februarij, anno do-
mini M. cccclxxxvj. Et præterea additum & prohi-
bitum loca collegialia vendi in vniuersitatibus fun-
data, & cum decreto irritante. Sed quicquid de iure
cõmuni, ordinationibus regni, & arresto parlamen-
ti dicatur, hodie non instamus in istis: quia tempora
le & spirituale & cætera omnia venalitati exposita
60 sunt. Et omnia pecuniæ obediunt. An † autem pos-
set quis sine peccato, non dico emere, aut importune
petere, sed sola voluntate dignitatem vel officium
appetere & desiderare. Super quo dicit Hugo de Pra
to. præsupposito tamen quòd talis dignus sit gradu
quem appetit, aliàs non. Talis potest appetere dupli
citer. Vno modo propter status altitudinẽ, ad quem
sequitur honor, & reuerentia, ac sufficientia tempo-
ralium. & hoc modo est peccatum mortale: quia pro
cedit ex cupiditate & ambitione. Nec obstat dictum
Philosophi in suis Ethicis, quòd homo est animal re
gium, honorum cupidũ, alteri sociale per naturam.
Nec vlla est tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ
non tangatur. vnde illa scilicet gloria à claris viris
interdum

interdum ex humillimis rebus petita est. dicit Vale-
rius li. vij. tit. de cupiditate gloriæ. Imò Temistocles
sapientissimus & philosophus dulcedini gloriæ ple
ne adiecit gloriam, vt ibi dicitur. Quia intelligitur
quòd homo esse debet cupidus virtutum, quæ ad se
trahunt honorem, & quibus honor debetur: qui so-
lus est præmium virtutis, & dari debet solis virtuo-
sis. Et si malè dispensando eis non conferatur in hoc
seculo per habentem potestatem, quia ipso facto eis
competit, cum illo semper gaudebunt in paradiso.
iuxta illud Statij libro vij. Thebaidos. Ite, inquit,
alacres: vestri nunquam morientur honores. Nec
sunt hæc officia nisi signum honoris propter virtu-
tes competentis. Alio modo potest intelligi quod of
ficium appetat, vt proximis prodesse possit. Et si hoc
laudabile sit iuxta illud, Qui episcopatum deside-
rat, bonum opus desiderat: non vt præsit, sed vt pro
sit. Nihilominus tamen sic appetere præsumptuo-
sum est. Scilicet præsumere & se æstimare ad hoc suf-
ficientem, & consequenter cùm præsumptio sit filia
61 superbiæ, est detestabilis. Hinc † est quòd talis
gradus non potest absque peccato appeti. Iuxta il-
lud Aurelij Augu. libro ix. de ciuitate Dei: Locus, in-
quit, superior, & si administretur vt decet, indecen-
ter tamen appetitur. Vnde non sine causa, & ratione
Hala magister equitum, Spurium Melium regnum
Romanorum affectantem, occidit, Valerio referen-
te libro quinto. titu. de ingratis: Quod fuit sibi repu
tatum ad maximam reipublicæ gratitudinem, & ob
sequium. Et vt idem Valerius. [Vide infrà super
verbo, *domum*. An propter delictũ sit domus destruẽ-
da.] libro vj. titu. de seueritate dicit. Par indigna-
tio ciuitatis aduersus Spurium Cassium erupit: cui
plus suspicio concupitæ dominationis nocuit, quàm
tres magnifici consulatus, ac duo speciosissimi triũ-
phi profuerunt. Senatus enim populúsque Roma-
nus non contẽtus capitali eum supplicio afficere, in-
terempto domum superiecit, vt penatum quoque
strage puniretur. In solo autem ædem telluris fecit,
itaque quod prius domicilium potentissimi viri fue
rat, nunc religiosæ seueritatis monumentum est. Et
sequitur. Eadem ausum Spurium Melium consimi-
li exitu patria mulctauit. Area verò domus eius quò
Iustitia supplicij notior ad posteros perueniret, æ-
qui melij appellationem traxit. hæc ille. Nam vt di-
uus ait imperator in l. prima. C. de comi. & præpo.
schola. lib. xij. dignitates & dominationes à casu de-
bentur & fortuna: quia licet in abstracto emanaue-
rint à Deo. in Auth. quomodo opor. epi. in princ. &c.
solitæ. de maiori. & obedien. tamen in cõcreto pro-
ut isti adhærent, aut illi à fortuna dependent, secun-
dùm Ioann. de Pla. in dicta l. j. ideo peti non debent.
Vnde diuus ait Bernar. Quoties hominibus præesse
desidero, Deum meum præire contendo: & tunc non
sapio quæ Dei sunt. Pariter dicit Chrysosto. super
Matth. Quicunque primatum desiderauerit in ter-
ra, inueniet confusionem in cælo. Nec inter seruos
Christi computabitur, qui de primatu tractauerit.
Quod nobis etiam Christus ostendit, qui aufugit,
cùm regem eum facere voluerunt. Ioan. vj. Ob quod
concludit Apostolus ad Hebræos. v. Nemo sibi assu-
mat honorem, nisi qui vocatus fuerit, sicut Aaron.
sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt pon-
tifex fieret. sed qui locutus est ad eum: Filius meus
es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum & alibi
dicit: Tu es sacerdos in æternum, secũdùm ordinem
62 Melchisedech. Hæc ille. Cui † concordat quod opti-
mus princeps ille Adrianus. Cùm ab eo viri prætorij
peterent, vt sibi liceret de iure respondere, quod ex
principis authoritate pro officio tunc fiebat, rescri-
psit hoc non peti, sed præstari solere. l. ij. §. primus
diuus Augustus. ff. de origine iuris. Numa Pópilius
(vt Plutarchus ait) cùm anno ætatis suæ xl. legati ve
nissent pro eo rege assumendo, ipsóque non acquie-
scente ac dicente, quòd omnis vitæ humanę mutatio
sit periculosa. Tandem instantibus legatis atque ro-
gantibus, ne populus iterum in seditionem veniret,
regnum lacessitus suscepit, & secundus post Romu-
lum rex effectus fuit. Vnde regnare est nolle regna-
re cum possis, dicit Seneca li. iij. de beneficiis. Quod
prudenter considerans Scipio Aphricanus consula-
tum ad vitam suam ei oblatum & honores diuersos
suscipere recusauit: de quo Valerius libro iiij. tit. de
moderatione animi, sic dicit: Non defuit maioribus
grata mẽs ad præmia superiori Aphricano exoluen
da. Si quidem maxima eius merita paribus ornamẽ-
tis decorare conati sunt: voluerunt illi statuas in co-
mitio, in rostris, in curia, in ipsa denique Iouis opti-
mi maximíque cella ponere. Voluerunt imaginem
eius triũphali ornatu indutam capitolinis puluina-
ribus applicare. Voluerũt ei continuum per omnes
vitæ annos consulatum, perpetuámque dictaturam
tribuere: quorum sibi nil neque plebiscito dari, neq;
senatusconsulto decerni patiẽdo, penè tantum in re-
cusandis honoribus se gessit, quantum egerat in me
rendis scilicet honoribus. hæc ille. Considerabat iu-
stissimus ille consul de publico ministerio nihil cui
quam præter laudem bene administrati officij acce-
dere debere. vt idem dicit Valerius eodem lib. titul.
de abstinẽtia & continentia, loquens de Quinto Fa-
bio gurgite. Et ibidem, Scipio Aemilianus, non quã-
tum auri & argenti, sed quantum amplitudinis, ho-
noris, & gloriæ pondus secum ferret æstimabatur.
Ex quo facilè conuinci potest, quòd non virtutibus
ex dignitate, sed dignitatibus ex virtute honor acce
dit. Ideo non ab re viri sancti, dum in prælatos elige
bantur renuebãt, & possetenus restiterunt. vt legi-
tur de beatis Nicolao, Martino, Gregorio, & aliis
pluribus sanctis. Similiter & Labeo noluit cùm ei
offerretur ab Augusto consulatus, quo suffectus fie-
ret, & honorem susciperet. l. ij. §. post hunc. allega. ri.
ff. de origi. iur. Læti erant qui regna deponebant, &
tristes quibus dabantur. dicit Vale. lib. v. titul. de in-
dulgentia patrum in liberos. in fi. Scientes, quòd in-
dignus est regno & sacerdotio, nisi ordinatus fuerit
inuitus. l. si quenquam. C. de episco. & cleri. Non cer-
tè debet homo sibiipsi assumere officium publicum
violentia, prece, pretio, aut simulatione: sed cùm sibi
imponitur pro vtilitate populi, debet cũ timore su-
scipere, sicut Christus, de quo dicit idem Apostolus
quòd nõ arbitratus fuit rapinam se Deo patri ęqua-
lem facere: sed pater hoc fecit, dicens: Filius meus es
tu: ego hodie genui te. super quo dicit Aurelius Au-
gu. in lib. de ciuita. Dei. Otium sanctum quærit cha-
ritas, negotium iustum, scilicet per officiũ publicum
suscipit necessitas charitatis: quam sarcinam si nul-
lus imponit, contemplandæ veritati vacandum est.
& hoc est quod dicit Apostolus vbi suprà. Nec quis-
quam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo tã-
quã Aaron. Ille enim à Deo vocatur, qui modo debi-
to instituitur. Aliâs & sæpe officia desiderata & peti-
ta, tristẽ producunt effectũ. Iuxta illud, quod solitus
erat dicere Au. Plerũq; potestas quæ petitur premit.
qd ẽm aliud est potestas culminis, nisi tẽpestas mẽtis
in qua

in qua cogitationum procellis semper nauis cordis quatitur: huc illúcque incessanter impellitur, vt per repentinos excessus oris & operis, quasi per obuentia saxa frangatur. dicit Greg. in pastorali, & Claudianus. Tolluntur in altum vt lapsu grauiore ruant. Vnde cæci sunt & duces cæcorum, cum Eolo ventorum rege gloriantes, & (vt poeta lib. primo Aeneidū refert) dicentes:

Tu mihi quodcunque hoc regni, tu sceptra Iouémque
Concilias: tu das epulis accumbere diuûm,
Nimborúmque facis, tempestatúmque potentem.

Per quæ clare constat omnes tales nimborum, id est ventorum & tempestatum esse duces: quos increpat diuus ille Bernardus in suis epistolis. Quid posteà ab iis, quæ possessa onerant, amata inquināt, & amissa cruciant? quia secundùm Philosophum viij. Ethico. Principatus quanto maior, tanto instabilior: quāto sublimior ascensus, tanto lapsus periculosior. dicit Hieronymus ad Demetriadem: Sed mens potentiæ auida nec abstinere nouit à vetitis, nec gaudere concessis, nec pietati adhibere consensum. xlvij. dist. capitu. virum. videatis Lucam de Penna in l. iubemus. C. de proxi. sacrô. scrinio. libro xij. & in l. j. C. de vete. e. li. Quæ paulò latius à me vobis narrata sunt, vt facilè intelligatis honoris sedes, pestilentiæ cathedras à Dauid rege pulchrè appellari, quas nemo ferè conscendit, cui à laboribus quies, à periculis securitas concedat illis maximè, quibus inuisa est alterius potestas, putantes alieno fulgore suam obscurari. Nunquid Lucifer honorem ambiendo, & sedem ab aquilone appetens ilico cecidit? Nunquid Apollo Deus Phaëtonti filio suo currum solis in quo sederet petenti, & consequenter regimen mundi libro secundo Metamorphoseos respondit:

Non honor est: pœnam Phaëton pro munere poscis.

Et quia currum tam sublimem ostētando patris monita contēpsit, toto orbe combusto cecidit, ruptáque ceruice expirauit, Ouidio ibi dicente:

Consternuntur equi, & saltu in contraria facto
Colla iugo eripiunt, abruptáque lora relinquunt.
Illic fræna iacent, illic temone reuulsus
Axis in hac radij fractarum parte rotarum,
Sparsáq; sunt latè laceri uestigia currus.
At Phaëton rutilos flamma populante capillos
Voluitur in præceps, longóque per aëra tractu
Fertur, ut interdum de cœlo stella sereno.

Vnde finis honoris ambiti, aliud qoàm pœna ambitionum non existit. quos Valerius libro vij. titu. de sapienter dictis (Socratem referendo) posteenus retrahit. honores inquit cōcupiscis, qui quàmplures pessundederunt. Diuitias appetis, quæ multis fuerūt exitio. Regna tecum ipsa voluis, quorum exitus sępe numero miserabiles cernunt. Splendidis coniugiis manus iniicis, ad hoc vt aliquādo illustrēt, ita non nunquam funditus domos euertunt. hæc ille. De Methrodoro sic dicitur. Methrodorus rhetor Græcus & legista apud Calcedonem è philosophica disciplina in ciuilem mutatus propter eloquentiam, quanquam pauper esset, clarom coniogium obtinuit: & à Mithridate rege iuri reddendo præpositus est: Sed postmodùm ad Tygranem legatus missus, cùm ab eo recessisset, inuitus remissus est. Ac iterum reuertens, siue regis opera, siue alio morbo decessit: Sensitque philosophicam vitam imprudenter se dereliquisse: quæ si neque honores, neque opes cumulat, attamen saltem periculis, molestiisque complurimis, vt experientia didicimus, caret. Sepe enim ignominiosus est finis. hæc Bergomen. & hinc est, quod dignitas alterius fratris in collatione bonorum non venit. Cum iuxta Papiniani responsum, dignitatis onera multa existant. lege prima. §. nec castrense. ff. de collatione bonorum. Et consequenter in legitima non computatur, sicut nec officium patris pecunia filio emptum. de quo tamen per Paul. Iason. & Baldum super hoc plenè loquentes in lege, omnimodo. §. imputari. Codice de inofficioso testamento. Talia enim sunt plus oneri quam vtilitati.

63 Ideo † non posset simul quis duo tenere officia sęcularia. lege, quisquis. C. de conar. vbi Bartol. lib. xij. Nec duos honores. l. libertus. §. præscr. ad mu. & lege finali. C. de asses. & l. quisquis. C. de proxi. sacrorum scriniorum. lib. xij. Nec duas militias. l. his quidem. §. in posterum. C. qui mi. pos. lib. eod. Ob quod apud Romanos Quintus Mutius Volusij auditor homo quæstorius cum esset, vltrà proficere noluit. Cùm Augustus illi etiam consulatum offerret. lege secunda. §. fuit eodem tempore Trebatius. ff. de origin. iuris. Et apud Francos Gagui. libro ix. capit. tertio referente, cùm Ioan. Solleuillus homo sine controuersia eruditus & iustus duo gubernacula in vrbe Parisien. gesisset, non inscius, quantæ solicitudinis erat vtrique officio inseruire, regem scilicet Carolum sextum adiuit, curas enarrans quæ bino magistratui incumberent: alteri vix se satis esse posse, Orare vt vno se abdicere posset: deputatur in eius locum Ioannes Iuuenellus inter parlamenteos aduocatos boni nominis & probitatis vir &c. Omne enim quòd hîc eminet, plus secundum Gregorium mœroribus afficit, quam honoribus gaudet. xiiij. distinct. capitulo, nerui testiculorum. Et qui succedit in honore, expedit, qoòd etiam succedat in onere. capitu. ex literis. de pigno. & capit. aduersus. de immunitate ecclesiarum. Ex quibus resultat bestialitas emētium officia publica, seu potius onera, pericula, & in

64 commoda ineuitabilia. Tamen † restat casus fallentiæ expeditus, in quo fœmina tenere potest feudum, videlicet si pecunia eum redemerit. Prætereà fallit regula vbi feudum esset fœmineum. cap. j. de na. suc. feud. & capi. secundo de fi. na. ex ma. ad mor. contracto. vel vbi specialiter cōuenit in inuestitura, quòd transeat ad fœminas. cap. j. de feu. fe. Quo casu tenor inuestituræ derogat omni naturæ feudorum. per tex. quem ibi Bal. ad hoc dicit egregium in titu. de duo. fra. à capi. inue. ibi: tenorem inuestituræ &c. Adeò, quòd si inuestitus fuerit pater eo pacto, vt sui descendentes masculi & fœminę feudum habere pos

65 sint: tunc fœmina succedere poterit. Quod † verum intelligatis deficientibus masculis: quia licet per tenorem inuestituræ videantur pariter inuitari tam masculus quàm fœmina; attamen ex rigorosa feudorum consuetudine masculo existente semper fœmina censetur exclusa. capitu. primo. §. filia verò. de succes. feudo. & in capitu. primo episcopus vel Abb. qui feu. dare non pos. & in capi. similiter. de capi. qui curiam vend. Et multò magis hoc verum erit, vbi pater de feudo fuisset inuestitus pro se suisque hæredibus legitimis masculis. Et his deficientibus pro fœminis: quia tunc fœminæ velut temporaliter exclusæ & non perpetuò ad feudum deficientibus masculis admitterentur. capitu. primo. de inuestitu. quam Titius accepit à Sempronio. & in capitulo, de eo qui sibi & hæredibus suis. Aliter autem non venit fœmina, licet pater inuestitus foret pro se & hæ

66 redibus suis. Cùm † in materia feudali verbum,

hæres

hæres, solùm pro filio masculo accipiatur, & non
pro filia, nec extraneo hærede: cap.j.de aliena. feu.
vt clarè consuluit Ludouicus consilio primo inci-
piente, visis iu facto &c. Et etiam filia in feudo suc-
cederet, si morto patre dominus feudi eam de feudo
inuestiret de consensu illorum, qui erant in feudo
successuri.capitulo primo, de alienatione feudi ma-
terni.& de successio.feu.capitulo primo.§. hoc quo-
que.Et ita in prædictis casibus consuluit idem Ludo
uicus consilio xxxiij. & latius consilio ccclxvij.
67 Postremò † & addendo, filia etiam in feudo suc-
cederet, vbi statuto vel consuetudine regionis per-
mitteretur, vt seruatur in præsenti regno Franciæ:
vbi fœminæ sicut masculi in feudo succedunt, secun-
dùm Ioan.Fab.in Authentica, ingressi. C. de sacro-
sanctis ecclesiis.vbi dicit feuda in regno Franciæ ad
instar patrimoniorum esse redacta. pro quo est tex-
tus in capitulo, significauit, secundùm intellectum
Hostien. quem ibi refert & sequitur Panormitanus
de rescrip.in principio.& in cap. dilecto.in princip.
de testa.& tenet idem Ioan.Fabri.institutio.de legi-
tima patrono.tute.in fin.& consuluit Zabarel. Car.
consi.lxiiij.in fi.& Guido Papæ, quæstio.lix. dicens
ita seruari etiam in patria Delphinatus. idem dicit
quest.cxxxiij.imò etiam in materia feudorum appel
latione suorum hæredum, non solùm veniūt in hoc
regno filiæ, sed etiam quicunque alij etiam extranei
hæredes: sicut in hæreditatibus patrimonialibus se-
cundùm eundem, quæstio. ccxxx. Et quod plus est,
veniunt feuda in generali alienatione bonorum, se-
cundùm Ioan. Fab. in §.primo.in fine institutio. de
rerum diuisio.Et posito etiam, quòd feuda haberent
annexam omnimodam iurisdictionem, filiæ in præ
senti regno in eis succedunt ex consuetudine: quam
iurisdictionem exercebūt per alium vel per seipsas,
si hoc habeat consuetudo, vt in capitulo, dilecti filij.
de arbitris. Sicut faciebat Dido regina postquam
Carthaginem cōdidit.vt habetur allegato libro pri-
mo Aeneidum, ibi: Iura dabat, legésque viris. Et
plures aliæ ita fecerunt.de quibus supra vidistis. Et
pulchra dicit Felynus in capitulo, dilecta. de maio-
68 ritate & obedientia. Et † nedum eo nunc succe-
dunt fœminæ in feudis ligiis, quæ quid sint decla-
rat glossa super verbo, homo ligius.de cleri.pastora-
lis. de re iudicata. Specula.titulo de feudis.§.quo-
niam.versic.xxj. Et ibi Ioannes Andreæ.in additione
incipien. & sciendum. [Et clarius infrà super ver-
bo, *& uxorem nomine Adelasiam*. in j.arti.& iij.deci-
sione.] Tamen idem erit in feudis non ligiis proba-
ta consuetudine in loco secundùm Alexandrum in
prima parte consilio xxx.incipien. Quoniam omne
datum.in responsione ad quartum argumentum.Et
Iason in præludiis feudi.vij.diuisione. & in l.de qui
bus.xxij.columna.ff.de legibus. Et est casus in dicto
capitulo significauit. secundùm Hostien. & Panor.
ibi:& Henricum in capitulo, ex parte.in fine de feu.
69 Nam † in hoc regno videmus feuda multùm al-
terata, quia licet iure communi feuda & vasalli ipsis
inuitis alienari non possint, cùm intersit subditorū
non mutare dominum, qui forsan potentior est ad
ipsos defendendum, sicut interest libertorum suum
non mutare patronum.l.inuitus.vbi bona glos. ff.de
fideicommis.liber. & plenè Felynus in dicto capitu-
lo, dilecti. iuxta illud Lucæ xj. Cùm fortis armatus
custodit atrium, in pace sunt omnia quæ possidet.vt
plenè no.Barto.in l.si is qui.§.fina.ff.de pigno.& Io-
an.Fab.plenius in §.item Seruiana.vij.col.versi.sed
quid dices: tu debes mihi homagium &c.institu.de
actione. Veruntamen quia ratio supradicta non est
perpetua, imò aliquoties potius interest vasalli esse
hominem capellani sui, qui modicè ipsum vexabit,
quàm alicuius magni & potentis tyranni, qui plu-
res sæpe daret ei molestias. Ob quod dicit Panormi
tanus in cap. iniustum. de rerum permutatione, ho-
norabilius esse, quem subiici ecclesiæ: & sic Deo ser-
uiendo regnare, quàm subesse domino temporali. fa
cit capitu. multos.liiij.distin. Videmus hodie in præ
senti regno Franciæ ex generali regni consuetudine
feuda liberè vendi & alienari sicut patrimonia, secū-
dùm Ioan.Fa.in dicto §.item Seruiana.& clarius in
§.j.institu.de rerum diuisione. & in §.finali.institut.
de assignatio.liberto.vbi plus dicit, quòd feuda, ho-
magia, & cætera iura veniunt hodie in Francia in ge
nerali bonorum alienatione. Adeò quòd si decimæ
tenerentur per laicum ab ecclesia in feudum, iuxta
capi.cùm apostolica.de his quæ fiunt à prælatis.ven-
di possent, etiam aliis similiter laicis, sicut alia feu-
da, vt ibi dicit. & in dicto §.item Seruiana. Dum-
modo vendantur capaci, puta alteri nobili ad tenen
dum decimas dispensato, & masculo. quia cùm fœ-
minæ in feudo succedere non possint, has decimas
in feudum tenere non possent. vt suprà dixi in prin-
cipio. Nec si venderentur eas retrahere posset, tan-
quam proximior de genere: etiam si quis ad tenendū
decimas priuilegiatus pro se & recta linea descēden
tibus eas vēderet.non posset proximior agnatus, vel
alius collateralis eas offerendo pretiū intra annum
ex consuetudine regni retrahere.argu. l. verum. §.si
seruo communi.ff.pro socio.tamē in præsenti regno
quibuscunque laicis venduntur, secundùm Ioā.Fab.
licet contrarium & fortè melius de iure in feudo de-
cimæ videatur tenuisse.in §.locato.institut. de con-
trahenda emptione.& in dicto §.primo.& plenè Pa-
normitanus in capit.prohibemus.de deci. & Fely.in
cap.quæ in ecclesiarum.xxiiij.colum.de constitutio.
Tamen primum in facto seruatur in Francia, quia
liberè venduntur feuda decimarum, similiter domi-
nationes, & iurisdictiones vendi possunt, & obliga-
ri, in iudicio deduci, super his transigi, & compo-
ni per dominos sine consensu subditorum ex consue
tudine regni: qua sunt feuda ad instar patrimonio-
rum quo ad hoc redacta, vt dixi. Quæ consuetudo
valet secundùm Panor.in cap.audiuis. vij. colum.de
præscriptio.Iasonem in dicto §.item Seruiana.xxiij.
col.& Barba.in cap.ad quæstiones.de rerum permu-
tatione. Ad quod facit quod decidit Bal.in cap.j.de
success.feudi.vbi dicit, quòd licet super feudalibus te-
stamentum fieri non possit. & si fieret, non valeret:
etiam pro anima vel alia pia causa.capi.j.§. donare.
qualiter olim feu.alie.pote.& in c. imperialem. vbi
70 Bal.de prohibi. feudi alie. per Fede. Tamen † hic
& vbique citra montes ex generali consuetudine ser
uatur, quòd quis de talib⁹ bonis testatur, sicut de pa-
trimonialibus seu allodialibus. [Quod qualiter in
telligitur, habetur plenè sup dicto verbo, *& uxorem
nomine Adelasiam*. in j.arti.iij.iiij.& v.decisione.] Ita
quòd valet consuetudo secundùm eum, quem sequi-
tur Iason in dicta l.de quibus. xx. col.ff. de legi. post
glo.ibi, circa quæ multa singularia consuluit Panor
mita.in ij.parte.consi.iij.xx.colū.in decisio. quæstio.
71 xxij. † Vbi inter cætera concludit feuda alienari
posse etiam sine consensu subditorum cum vniuersi-
tate territorij, scilicet alienando subditos cum terri-
torio, secus si retento territorio dominus alienaret
ius, quod

ius.quod habet in aliquem,vel aliquos subditos, &
homines suos. quod fieri non poterit de iure nisi eo-
rum consensu, per dictam l.inuitus.ff.de fideicom.li
bet.vbi glos. quæ sic intelligitur secundùm Alexan.
in quinta parte,consilio xxv.sexta colum. Nisi talis
alienatio fieret in casu maximè imminentis necessi-
tatis. Argum.l.patronus.& l.medicus.ff.de operis li-
bertorum.facit tex.in c.j.§.ex eadem.de lege conra-
di.vbi cum territorio homines alienantur,secũdum
Bal.in l.secunda. ff. soluto matrimo. & in l.si plures.
C.de condictio.insertis.& in l.ij.C.de donationib. Si
ergo ex consuetudine regni Franciæ talia permittan
tur, non est mirum, si etiam fœmina in feudo succe-
dat, & pariter sua soboles, quæ seruire per substitu-
tum poterit, sicut facit ecclesia pro feudis, quæ te-
net. Qua conclusione præsupposita, quid erit si co-
mes habens feudum decesserit, relictis nepote ex fi-
lia primogenita prædefuncta, & secundo genita fi-
lia vel vlterioris grad⁹,vel relicta,filia,& fratre suo
dictæ filiæ patruo? quis illorum præferri debet in
comitatu. Videatis Baldum in l.quoties. C.de suis
& legitimis hæredibus.& clarius in Authentica, ces
sante.C. de legitimis hæredibus. Cynum in Authen-
tica,post fratres illo eodem titulo. Specula.titulo de
locato.§.nunc aliqua.versiculo cxlvj.Bartolus in l.li
berorum. ff. de verborum significatione. & Bald. in
authentica, si quas ruinas.C.de sacrosanct. eccles. &
in cap. j. quemadmodum feud. ad fœminam perti-
72 neat. † Prætereà etiam de iure communi fœmina
in feudo seruitio alicuius domini non subdito succe
dere posset,de quo in cap. dilecti.de arbitris. Etiam
in regno, sicut pluries successit fœmina in regno
Apuliæ, vt dicit Bald. in dicta l.quoties. Quod non
permittitur in regno Franciæ,nam licet pro eo nul-
lum præstetur obsequium nec seruitium,cùm alium
quàm Deum non recognoscat superiorem,capi.per
venerabilem. qui filij sint legitimi. Tamen in ipso
regno ex ipsius speciali consuetudine nunquàm fœ-
mina succederet, quod etiam ortum habuit à lege
regni antiqua.quæ vocatur Salica, qua prohibitum
73 erat fœminam succedere in ipso regno. † Cuius
legis verba (quo ad propositum sufficit) sunt hæc.
Nulla portio hæreditatis de terra Salica mulieri ve
niat. Sed ad virilem sexum tota hæreditas perue-
niat,&c. Quæ verba interpretantur de regali domi-
nio,quod à nullo dependet, nec alicui subiicitur ad
differentiam allodiorum seu terrarum, quæ in allo-
dium subditis conceduntur à rege. Terra enim Sali-
ca dicitur, quæ coronæ adhæret: quia authores le-
gis Salicæ, cum loquebantur de allodio semper in-
telligebant de terra siue hæreditate subditorum: quę
in allodium datur & recipitur, sola regi superiori-
tate reseruata. Et ad differentiam feudorum, pro qui
bus vltra superioritatẽ regi debetur seruitium. Vn-
de ad differentiam terræ allodialis,& feudalis, Ter-
ram regiam vocabant Salicam,[Vt de his clarè ha-
betur super dicto verbo, *& vxorẽ nomine Adelasiam.*
arti.j.in ij.& iij.decis.] qua lex Salica à Francis prin-
cipibus cõstituta primò formam succedendi,& mo-
dum regendi in terra regia docuit,quod antea nõ fie
bat,quinimo absque lege viuẽtes fortior obtinebat
74 principatum. † Est autem lex Salica constitutio
regia sub Pharamondo primo Francorum rege in-
clyto decimo anno sui regni,responsis quatuor pru-
dentum ab eo deputatorum initiata, subsequenter à
principibus emologata, & ex post secundum diuer-
sitatem temporum,per varios Reges emẽdata & au-
gmẽtata,prout tractum fuerat ad Romanos de lege
decem tabularum a Græcis obtenta, cui duæ fuerut
additæ à Romanis tabulæ, & demum emendata, &
in aliquib⁹ correcta. Sic pariter fuit dicta lex Salica
vsque ad tempora Caroli magni, qui imperator fa-
ctus leges Romanas in regno legẽdas suscepit,& ad
hoc studia multa fundauit,sine tamen legis illius de
rogatione,cui ex post (habitis legibus Romanis) ni-
75 hil additum est nec emendatum. † Et dicitur lex
Salica,secundùm aliquos a ciuitate Salechanti vltra
Rhenum fluuium Alemaniæ, vbi tunc Galli habita-
bãt,sita,eò quòd in dicta ciuitate authores primi in
fra nominandi eam iniciarunt:vel dicitur a Sale cõ-
dimento oris,& deriuatur Salica,quasi licitum con-
dimentum. Vel à Sale prout est masculini generis,
quasi sit licitè & sapienter condita. Ita quòd sit Gal-
lorum Sophia,& sapientia, de qua lege meminit im-
perator in titulo de filiis natis ex matrimo.ad mor-
ga.contracto.in vsibus feudorum. Et Gaguinus Gal-
lorum gesta exordiens,libro primo capitulo tertio,
sic dicens: Primus omnium Marcomirus dominatio
nem in Francos accepit,quem à Priamo Troiano re
ge prognatum in summa veneratione habebant Frã
ci. Hic præterquàm vallo muróque munire vrbes ni
76 hil illustre gessit. † Sed erat illi filius Pharamon-
dus corporis,& animi præstantia insignis, hunc ex
consilio patris sibi primum regem constituunt. Re-
gendi permissa sibi potestate, Anno salutis ccccxx.
Qua modestissime administrata, Vndecimo post ac
ceptum regnum anno morte absumptus est. Relicto
Clodoueo filio regni hærede,hic Pharamondus au-
thor fertur extitisse legis, quę Salica à Francis appel
latur. Nam cùm ad Rhenum vsque peruenissent Frã
ci,ferisque moribus viuerent,quatuor ex Sicambris
spectatos primates selegit, qui populo legem ferrẽt,
Vsugastum, Losogastum, Sologastum, & Visoga-
stum. Qui communi,& procerum authoritate freti
legem conscripsere,quam Pharamondus edidit, at-
que promulgauit ad nostram vsque ætatem nomina
tissimam. Hæc ille. In fasciculo autem temporum
sic habetur. Priamus quidẽ nobilis de semine Troia
norum,qui in Lombardiæ partibus venerat,rebella
uit contra imperium: sed mox interfectus ab exerci-
77 tu Romanorum fuit. † Cuius filij fugiẽtes regnum
Franciæ inchoarunt inuitis Romanis,& Coloniam
extruxerunt, ibique vt coloni habitare cœperunt,
quorum Marcomirus dicti Priami filius Dux fuit.
Sed Pharamondus eius filius primus Rex Franciæ
extitit. Et inde locus ille adhuc Colonia appellatur
Alemaniæ ciuitas,quæ ante hæc tempora dicebatur
Agrippa,quam Cæsar in suis Commentariis nomi-
nare omisit,de qua Raymundus Marlianus ad Cæsa
ris Commentaria addens, Agrippinum, quæ nunc
Colonia dicitur Archiepiscopalem inferioris Ger-
maniæ Vbiorum vrbem ad ripas Rheni citerioris
sitam non memorat Cæsar,sed Tacitus. Ex qua gen-
te Agrippinam Claudij Cæsaris filiam Gnei Domi
tij coniugem, Neronisque matrem natam esse re-
fert. De huius inclyti regni initio frater Iacob⁹ Ber-
gomensis libro supplementi Chronicarum tertio:
Francus, inquit, quidam ex Hectoris Troiæ filiis,
à quo Francorum nomen tractum est his tempori-
bus (vt Vincentius Gallus, historicus scribit) vnà
cum Antenore aliisque à fratrib⁹ propriis fugatus.
Prius tota Asia peruagata, in Danubij ripas tandem
peruenit, ibique cum aliquandiu consedisset, mox
authore Antenore locum quærẽs à communi homi-

num

num ſocietate ſeiunctũ, ad Thanais fluenta, & Palu-
des Meotidas ſeceſsit, vbi cùm maximis fluctibus
ſe circunſeptum videret, Sicambriam condidit vr-
bem, vbi & per multa tempora ſub armis contra fini
timos ſuos ſucceſſores cruentam exercuere vitam,
donec à Valentiniano iuniore Romanorum Impe-
ratore, cui aduerſus Alanos opem ſub Francorum
vetuſto nomine meriti fuerũt libertatis priuilegiũ.
tunc quoque ſibi ex ducibus regem conſtituere cœ-
perunt. Hæc ille. Cui ſatis concordat gloſſa in prin-
78 cipio pragmaticæ. † Vnde reſtat filias & maſcu-
los ex eis deſcendentes in regno ipſo ſecundùm le-
ges ſuas, atque conſuetudinem inconcuſsè obſerua-
tam ſuccedere non poſſe. Quinimo liberis maſculis
non exiſtentibus, reliqui parentes & conſanguinei
in regno ſuccederẽt ſeruata gradus prærogatiua, vt
ſcilicet proximior ſit de iure potior ad regnum obti
nendum, adeo quòd ſi (quod abſit) tota domus Fran-
ciæ moreretur, ita quòd vnus ſolus ſtaret de antiquo
ſanguine, etiam ſi in milleſimo gradu foret, certè iu-
re ſanguinis, & vi antiquę conſuetudinis ſuccederet
in regno, quia licet in aliis ſucceſsionibus poſt deci-
mum gradum collateralium admittatur fiſcus de iu
re communi poſt coniugem, libro primo. C. vnde
vir & vxor. tamen in ipſo regno deferendo non po-
teſt fiſcus ſuccedere, ſed ipſe ſanguis, qui perpetuus
eſt, ſecundum Bald. in capitulo primo de feud. mar-
chiæ. [De quo plenè habetur ſuper dicto verbo,
& vxorem nomine Adelaſiam. in iij. præludio, & in v.
79 principali articulo.] † Eſt enim regnum Franciæ
ita clarum & nobile, quòd in eo nunquam fœmina,
ſicut nec in regno Iſraël ſucceſsit, quaſi ambo regna
illa fuerint cœlitus inſtituta, prout fuerũt, ſi nedum
Gallorum, ſed etiam totius orbis hiſtoriæ vt decet,
80 conſiderentur † de Clodoueo primo rege Chriſtia-
no loquentes, de quo Gaguinus libro primo c. viij.
ſic dicit, Conuentu apud Sueſsionem habito Clodo-
ueus rex Clotildem Burgundiorum ducis filiam, cu-
ius ſpeciem prudẽtiámque cùm per legatos occultè
exploraſſet, regio apparatu in vxorem ſuſcepit ama
uítque, tametſi Chriſti documenta mulier ſequere-
tur. Quamobrem illa ſedulo admonebat virũ deos
non colere, ſed eum cui ſeipſa addixiſſet Dominum
Ieſum. Sed ille veteris obſeruantiæ inſuetus ſe maio-
rum traditiones relicturum negat, pertinaci autem
in errore Clodoueo bellum in Alemanos inſtaura-
tur. Conſtitutis in conſpectu vtrinque exercitibus
manus conſerunt, pugnatum cùm diu eſſet, Francis
cedentibus, timet ſibi Clodoueus, cœlúmque ſuſpe-
ctans, Deus, inquit, quẽ Clotildis religioſè venera-
tur, audi, ſi vicero, fide te perpetua colam. Vix preces
finierat rex, ecce alacres Francos prælium reintegra
re conſpicatur, quibus animũ ipſe quoque adiiciens
rege Alemano perempto, victoria potius eſt, & Ale-
manis lex poſita, victorẽ etiam credulum Chriſto re
gem Vedaſtus, qui Tulli aderat, & qui poſtea Attre-
bati pontificatum adminiſtrauit, ſecutus eſt, cui rex
credulitatis & fidei ſuæ rationem enarrauit. Clotil-
dis credenti Clodoueo gratulata, Rhemigium pon-
tificem nihil morata conuenit, atque ad Clodoueum
introducit, quem ad ſe admiſſum rex diligenter au-
dit de fide, & Chriſti religione diſſerentem: dies ab-
luendo regi indicitur parato ingẽti ornatu lauacro,
81 † cùm ſacroſanctum oleum, quo liniri ritu Chriſtia-
no, qui abluuntur ſolent, ſiue miniſtrorum incuria,
ſiue hoc agente Deo allatũ nõ eſſet, ecce de ſupernis
delapſa columba, phialam, quam ampullam vocant,
odoratiſsimi liquoris oppletã, ad manus Rhemigij
detulit. Creditũ eſt ſpiritus Dei miniſterio id perpe-
tratũ eſſe, eo liquore hic Clodoueus primũ, poſteri
deinceps Francorum reges hactenus regnum admi-
niſtraturi ſacrantur. [Ex quo ſolo ſatis liquet re-
gnum Franciæ à ſolo Deo dependere: ſunt tamẽ plu-
ra alia ſigna, de quibus habetur ſuper dicto verbo,
& vxorẽ nomine Adelaſiam. articulo primo. in fine
quintæ deciſionis.] Miniſterio ablutionis expleto
Clodoueus ad circunſtantem nobilitatem popu-
lúmque breui oratione habita, ſuadet aſpernari fal-
ſam deorum religionem, & eius fidem profiteri, qui
Chriſtus appellabatur, & Dei fili' eſſet, Quo autho-
re hoſtem Alemanum ſuperauerat: regis oratione
perculſis Francorum animis Chriſtum profeſsi ab-
82 luti ſunt. † Clodoueus, vt profeſſam fidem inſigni
aliquo opere illuſtraret, templum in colle Lecuti-
tio, qui nunc Genouefa appellatur, Pariſiis à funda-
mẽtis extructum diuis Apoſtolis Petro & paulo di-
cat, &c. Hic profectò Clodoueus videtur, quaſi ſe-
cundus Conſtantinus, qui ſedem Petri & Pauli di-
cauit. & Clotildis altera Helena rememorari. nona-
geſimaſexta diſtinctione. capitulo, Conſtantinus.
Quos & Deus exaltauit, eíſque ſemper fauit, vt idẽ
ibi ſubnectit Gaguinus, hic, inquit, fide firmus (ſcili-
cet Clodoueus) Alaricum Gothũ ab Aquitania pro-
pellens, cùm ex Vienna veniſſet, amníſque obſtitiſ-
83 ſet, qui crebris imbribus intumuerat. † Ita vt va-
do tranſiri non poſſet, impeditum dolens exercitum
Clodoueus, Deus, inquit, optime, in tribulationibus
adiutor, ſanæ religioni tuæ, quam tueor, ne differ de
hæretico Gotho ſumere vltionem, da fluuium vada-
bilem, hoc precantẽ Clodoueum non eſt aſpernatus
Deus, ad primam enim inſequentis diei lucem cer-
uus è ſylua nemine inclamante, in conſpectũ ſe pro-
rupit, qui magnis inde militum vocibus excitus, flu-
uium enatâs, quaſi itineris explorator, vadum mon-
ſtrauit, hunc ſecuti milites in vlteriorem fluentis ri-
pam, quà ceruus traiacerat, euadunt. Vltrà progreſ-
ſus exercitus ad diui Hilarij Pictauienſis ædem con-
ſiſtit, & cùm non procul abeſſet hoſtis, milites in
aciem rex reducit, móxque atrox vtrinque prælium
committitur, iuxta fluuium Clauum in campo Vo-
glodinenſi, qui ab vrbe Pictauorum decimo millia-
rio abeſt, rex inter præliantes Alaricum cõſpicatus,
eum inuadit, & ſolus ſibi congrediẽs ſolo deiectum
Gothum necat. Vnde ineunte proximo vere poſt-
quàm Theodoricus eius filius cum exercitu in Nar-
bonenſem prouinciam miſſus, eam partem quam
nunc occitanam linguam vocãt, ipſos præterea Ar-
84 uernos patri audientes fecerat. † Tholoſates pe-
tit, vbi Alarici theſauri aſſeruabantur, quibus ex-
pilatis reliquas vrbes, quas Gothi præſidio tenebãt
adoritur, hiſque hoſte vndique deturbato Franco-
rum præſidium pauit: rebus ad hunc modum quie-
tis Turonum ſe contulit, vbi Anaſtaſij Biſantini im-
peratoris legatos audiunt imperatorio nomine ami
citiam ei offerentes Romanúmque conſulatum: quo
honore affectus rex, incenſo equo in patens aruum,
quod inter diui Martini ædem Turonúmque per id
tempus erat, proficiſcitur, vbi populo varia munera
profudit, cunctis acclamantibus, bene ſit regi con-
85 ſulíque Romano. † Nec prætcribo huic loco adii-
cere, quòd perſeuerante ad hanc vſque ætatem fama
vulgatum accepi, fuiſſe regibus Francis buffones
treis nobilitatis quidem inſigne. Clodoueo chriſtia-
nis ſacris initiato demiſſum cœlo eſſe, id quod nunc

reges gestant lilia aurea, quibus subest cœli sereni color, quem asurum Franci dicunt: traditum quoque est pannum sericeum rubrum instar signi militaris quadratum, miro fulgore spendentem diuinitus esse exceptum, quo in expeditionibus contra fidei Christianæ hostes pro signo Fráci reges vterétur, huicque vexillo nomen auri flammam hactenus permansisse. Hæc ille. (Additio.) De hac Clodouei Francorum regis miraculosa conuersione laté scripsit frater Ioannes Ludouicus Vinaldus de monte Regali, ordinis prædicatorum, intractatu de triũpho trium liliorum, domino nostro regi ad præsens feliciter regnanti, Ludouico duodecimo directo. Et inter cætera ea, inquit, die qua Clodoueus à sancto antistite
86 Rhemigio vnda sacri baptismatis perfusus est † quatuor mirabilia facta perhibentur. [In præsenti additione plura alia continétur vltra dicta per dictum de monte Regali, per hunc doctorem locis opportunis intermixta.] Primò Clodoueus erutus de potestate tenebrarum translatus est in Dei lumen & regnum, & per baptismatis sacramentum spiritus sancti effectus est templum. Secundò, cùm in tanto mysterio sacrum chrisma deesset, ilico columba niueo [Excellens signum de ipsius columbæ missione sub cuius forma apparuit Spiritus sanctus in baptismo Christi, & quare hoc factum fuit habetur plenè infrà super verbo, *& vxorem nomine Adelasiam.* quinto articulo. loquédo de successione in rebus vacantibus, & quando prohiberi potest venatio.] candore resplendens, de cœlo delapsa est, quæ rostro sacram ampullam chrismate plenam attulit: quo antistes regem liniuit, & inde Francorum reges seriatim inunguntur. Vnde in baptismo Clodouei sicut baptismo Christi columba apparuit, quæ sacrũ oleum attulit, quo reges vngũtur in virtute spiritus sancti, qui est spiritalis vnctio, ignis inflammatus, septiformis gratiæ charisma vocatus. A qua sacra vnctione pro tanto miraculo piè creditur omnes Francorum reges virtuté curandi certum genus morbi sola manus impositione diuinitus accepisse. Et quia dignum erat, vt Clodoueus ob tantæ pietatis meritum aliquod perenne susciperet, tria aurea lilia nitido colore sapphyri miro splendore lucentia à superis transmissa sunt, quibus scutum regis compositum est.
87 † In quo sunt quatuor consideranda mysterio non carentia. Primò, quòd in scuto lilia depinguntur. Secundò, quia aurea. Tertiò, quia in numero ternario. Quartò, quia in campo coloris sapphyri extenduntur. Quo ad primum, lilia fuerunt à superis multiplici ratione Francis regibus data. Primò, quia sicut lilium plerũque de spinis oritur, inter spinas moratur, & quantò magis spinis pungitur, tantò vehementius odor eius sentitur. Sic Francorum reges, licet à spinis, & infidelibus originẽ duxerint vsque ad tempora Clodouei prædicti: qui quatuor reges prædecessores babuit infideles, videlicet, Pharamundum, Clodouẽũ, Meroueum, & Childericum dicti Clodouei patrem: nihilominus postquã nomé Christi Francis innotuit, tam reuerẽtem candorem & odorem illibatæ fidei retinuerunt, vt nihil eis dulcius, nihilque charius fuerit, quàm gloriam Christianæ gentis extollere. Secundò, quia lilium plantam habet rectam, quæ ad vnam partem non inclinat nec aliam, sed recto tramite tẽdit ad alta, in quo rectitudo bonorum operum figuratur, iuxta illud: Iustus germinabit sicut lilium, & florebit in æternum ante dominum. Sic rex animi rectitudinem habere debet, cùm nihil honorabilius existat in regia maiestate, quàm rectitudo voluntatis, sicut per oppositum nil execrabilius in eo, quàm simulatio aut duplicitas. Ideo pristini Francorum reges duplicitatis vitia nimium horrẽtes, semper cum animi rectitudine ac cordis integritate seipsos ecclesiæ obsequio præbuerunt. Sicut Pipinus pro Stephano antistite contra Astulphum, Et Carolus Magnus pro Adriano cõtra Desyderium Longobardorum reges fecere, vt claré dicet super verbo, *& vxorẽ nomine Adelasiam.* in primo articulo decisione secunda. Tertiò, quia inter lilia quiescere, & cõuersari Christus, quamplurimùm delectatur, vnde in Canticis Canticorum, lilium ipse, qui sapientia diuina est, se nominat. Ego inquit, flos campi, & lilium conuallium, ita quòd spiritus sanctus in persona ecclesiæ Canticorum secundo, ait, dilectus meus (scilicet Christus mihi, & ego illi) qui pascitur inter lilia. Et iterum, dilectus meus descendit in hortum suum, vt ibi pascatur & lilia colligat, amat enim valde Christus, & delectatur in liliis, id est, personis puris & mundis à peccato, quia cùm sit in eo summa puritas, mentes puras diligit. Sic rex Christianissimus delectari debet in liliis, id est, secum habere & amare personas doctas, puras, & mundas ab omni peccato & vitio, tẽdentes Veronã, id est, sequentes veritatem. Et non ambulantes inter Laudem & Placentiam, quales sunt adulatores veritatem occultantes, aut dissimulãtes, qui principes decipiunt, sicut Sirenes nautas, vt dicet super verbo, *& vxorem nomine Adelasiam.* in primo articulo, dũ loquitur de legitimatione. [Et plenius habetur de pernitiosa adulatione super verbo, *condidit.* primo prope finem.] Quartò, quia lilium sui natura (teste Plinio) est nobilissimum quo nulla florum celsitas maior, cuius flos languido semper collo quasi inclinans & non sufficiens capitis oneri flagrat odore acutissimo. Est etiam Christus sedens à dextris virtutis Dei in excelsis, cui data est omnis potestas in cœlo, & in terra. Tantò angelis melior effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit, vt dicit Apostolus ad Hebræos primo. qui tanquam fons humilitatis cœlos inclinauit, descẽdens in vtero virginis, humiliauitq; semetipsum factus obediens vsque ad mortem, secundum Apostolum ad Philippenses secũdo. Et tandem inclinato capite tradidit spiritũ, Ioannis xix. Cuius flagrãtia aliis est odor vitæ in vitam, aliis verò odor mortis in mortem. Sic rex Franciæ cũ sit Christus, scilicet oleo sacro diuinitus emisso vnctus & sacratus, omnibúsque celsior atque maior, ex quo vocatur Christianissimus, sicut lilium in se babere debet humilitatem, & ad audiendum singula caput inclinatum, nihil de seipso præsumẽs, & odoris suauitatem per bona & sancta opera, ex quibus bona resultat fama in suauitatem odoris, & non exemplum cuiusquam sceleris, quia candidum semper stat lilium. Vnde legitur in Exodo xxv. cap. quòd in candelabro tabernaculi erant lilia, ex ipso pendentia, denotans candelabrum Franciæ, scilicet regem habere debere cogitata verba & opera pura,
88 & candida tanquam lilia. † Sunt enim virtutes candidæ & lucidæ, peccata verò & vitia nigra sunt & obscura, propter quod diuisit domin⁹ lucẽ à tenebris, appellauitque lucem diem, & tenebras noctem, Genesis primo. Quintò lilia in scuto regio sunt posita: quia lilium multiplicem babet virtutem, ita quòd virtute suæ naturæ radix eius, secũdum physicos valet contra duritiam splenis & neruorũ, maximè sub

prunis

prunis cocta & cum oleo roseo trita vsturas sanat,&
vulnera cicatrizat,& confert adustioni aquæ calidę,
cùm sit exsiccatiua & mollitiua abstersiua, consoli-
dat. Valetq; lilium incisionibus neruorũ,& splenis
apostemata maturat. Et vt omnes testantur, lilium
tumores resoluit, vlcera abstergit, dolores mitigat,
venena depellit, puncturis cõfert, & succus eius cum
melle decoctus veteribus vlceribus medetur. Sic rex
Christianissimus(quasi virtute lenitatis liliorũ pro-
uocatus) vltra modo horrere debet tumorẽ arrogãtię
discordię, iactãtiæ, inanis gloriæ. Apostemata luxu-
riæ purgare, vsturas auaritiæ,& venena inuidiæ sana
re. Et tandem omnes morbidas Reipublicæ ægritu-
dines correctione, & cùm opus fuerit punitione ma-
89 lorum salubriter curare. Et † insuper totum se con
ferat ad regias virtutes, ad pietatem, clementiam,
misericordiam, mãsuetudinem, humilitatem, mode-
stiam, dilectionẽ,& beneuolentiã, quæ pretiosa sunt
monilia regiæ maiestatis. Vnde Demosthenes ad
Alexandrum, Nil, inquit, habes rex vel fortuna tua
maius, quàm vt possis: vel natura tua melius, quàm
vt velis seruare plurimos. Nulla enim de virtutibus
tuis generosior misericordia, vel admirabilior cle-
mentia, nec per aliud propior Deo accedere potes,
quàm vt salutem conferas hominibus, vel dando si
eguerint, ve parcendo si deliquerint, vel indulgendo
si supplicauerint. cùm enim vincantur à dijs in omni
munere, sola clementia est, quæ nobis deos reddit
æquales. facit l. imperialis. C. de nupt. Tullius quoq;
libro primo de Officijs, Nihil, inquit, laudabilius,
nil magno & præclaro viro dignius placabilitate,&
clementia. Nam si egregium est hostem abijcere, nõ
minus tamen laudabile infelicis scire misereri. Quia
vt dicitur Prouerbiorum vigesimo, Misericordia &
veritas custodiunt regem. Et roboratur clementia
thronus illius. & Seneca libro primo de clementia
ad Neronem, Magni certè animi est placidum esse,
tranquillum,& iniurias atq; offensiones semper de-
spicere. Muliebre autem est furere in ira: nam de Cæ
sare legimus, quòd omnium memoriam habebat,
præterquam iniuriarum. Pariter Octouianus de-
trahentibus ei in libera ciuitate liberas esse linguas
respondebat,& cùm in testem produceretur libenter
obiectus etiam contra personam suam tolerabat, nec
contra obijcientem mouebatur. Et Valerius libro
quinto. titulo de Humanitate & clemẽtia, de senatu
Romano loquens, ante omnia, inquit, humanissima
& clementissima senatus acta referam, qui cùm Car-
thaginensium legati ad captiuos redimendos in vr-
bem venissent, protinus his nulla pecunia accepta
reddidit iuuenes numerum duûm millium,& septin
gentorum quadraginta trium explentes, tantum ho-
stium exercitum dimissum, tantam pecuniam con-
temptam, tot punicis iniurijs veniam datam ipsos le-
gatos obstupuisse arbitror ac secum dixisse, O muni
ficentiam gentis Romanę Deorũ benignitati æquan
dam. O etiam nostram legationem supra vota feli-
cem. Nam beneficium quod nunquam dedissemus
accepimus. Et de Pyrrho Epirotarum rege: Aequè
inquit, mitis animus Pyrrhi regis, qui cum audierat
apud quosdam in conuiuio Tarentinorum parum
honoratum de se sermonem habitum, accersitos qui
ei interfuerant percunctabatur, an ea quæ ad aures
eius peruenerãt, dixissent. Tum ex his vnus, inquit,
nisi vnum nobis defecisset, ista quæ tibi relata sunt,
præ his quę de te locuturi eramus, lusus ac iocus fuis-
sent. Tam vrbana crapulæ excusatio, tamq; simplex
veritatis confessio, iram regis conuertit in risum.
Qua quidem clementia & moderatione assecutus est
vt & sobrij sibi Tarentini gratias agerent,& ebrij be-
ne precarentur. Videte de hoc textum optimum in
l. prima. C. si quis imperatori maledixerit. Sextò in
scuto regis sunt lilia, quia lilij oleũ est resolutiuum&
appetitiuũ, conuenit etiam dolori capitis,& distilla
90 tum in aurem sedat eius dolorem. Sic † rex Chri-
stianissimus in aperto esse debet, & copiam sui face-
re, aures apertas semper habere, & singulos audire,
vt de omnibus informetur,& singulis prouidere pos-
sit, ne assistentes eidem faciliter eum decipiant pro-
prijs commmodis inhiantes in Reipublicæ destru-
ctionem. multoties enim reuelatur vni paruulo ad in
formandum regem quod sapientiores sibi propin-
quos latebat, qui facta ignorare possunt, quæ ipsos
quantuncunque peritissimos fallunt. l. secunda. ff. de
iuris & facti ignorantia. facit l. prima. in fine. C. de
officio præfecti vrbis.& l. potioris. C. de offi. rectoris
91 prouinciæ. † Præterea fieret quodammodo iniu-
ria nationibus regem adeuntibus, si non audirentur,
& missorũ officialium authoritas vilesceret. Vnde
imperator relationes, inquit, omnium pręsertim offi
ciariorum libẽter audimus, ne administratorum de-
crescere videatur authoritas, si eorum cõsulta veluti
prophanorum preces à nostris aditis repellamus. l. ij.
C. d offic. vica. Sed hodie principes multi susurroni-
bus & detractoribus aures præbent. [De quo plenè
infrà, super verbo, *condidit.* primo.] ab eisq; dome
sticis suis tenentur inclusi, vt nihil veritatis eorũ, quę
prauè geruntur sciant,& ipsi interim bona hauriant
& substantiam,& interdum personas subditorũ per-
dant,& hoc est, quod Aeneas Syluius ad ducem Fer-
rarię dicebat. Nullus verum de se minus audit, quàm
publica potestas: vt plenè habetur infrà super verbo,
& uxorem. in primo arti. successionum ab intestato,
dum loquimur de legitimatione in temporalibus.
92 Quod † in præsenti regno aliâs cõtigit, regnãte in
Francia Theodorico, [Vide plenius infra, super
verbo, *dotem quam ei dederat.* circa finem, dum loqui
tur ibi, de otio & negligẽtia.] sub quo ferè destructũ
fuit vniuersum regnum, de quo Gaguinus libro iij. c.
iiij. sic dicit, per Theodorici incuriam atque socor-
diam res Francorum deterior facta est. Quippe cùm
respublica cubicularijs regis,& præfecto palatij libe-
rè crederetur, Regi per inertiam mos inoleuit, pala-
tio nisi ad Calendas Maij nõ egredi, moderationem
omnem alijs permittere, ostendere se populo vno vel
paucis dũtaxat diebus, à quo salutatus & muneribus
donatus, cùm & ipse reciproca populo dona exhi-
buisset domum abire, ibique toto anno incolere. In
hoc tam inerti otio Ebroynus occasionem nactus op-
primere & vexare complures cœpit, rem omnem in
Theodoricum transferens. Hæc ille. Non profectò
est in quolibet administratore publico modicum vi-
rium negligentia, cuius prætextu officio suo priuari
potest per textum notabilem in l. si quos. C. de offic.
præfecti præto. orient, per quem dicit ibi Bartolus iu
dices posse remoueri propter negligentiam. Quod
dicit esse notandum, & menti tenendum perpetuò.
Septimò lilia in scuto regis figurantur: quia lilium
sua virtute saniem,& immunditiam purgat. Ex quo
demonstratur, quòd ad regem pertinet immunditias
hæresum,& saniem hæreticorum, ac peruersa infide-
lium dogmata ab ecclesia Dei diligenter abstergere,
& repellere: quia hæresis fundamentũ omnium bo-
norum subuertit,& plus cæteris peccatis nocet eccle-

fiæ Dei.Estq; omnium peccatorum grauissimum, secundùm Tho.facit tex.in l.Manichæos.& authen. Gazaros.C.de hære.Et inde est, quod hæretica pra-
93 uitas appellatur. † Huius zeli accensus fuit Carolus magnus, qui barbaras gentes, Saxones, Hispanos Longobardos, cæterosq; populos, qui falsos ritus sequebantur, in potestatem subegit. Et multa corpora sanctorum, quæ ex prouincijs subactis exemit, Tholosam portauit, quæ honore non modico in diui Saturnini cœnobio venerātur, & inter cætera beatorum Philippi & Iacobi, necnon alterius Iacobi, præter caput maioris, quod est in Galitia, ac Simonis & Iudæ, & Barnabæ, efficacibus à sede apostolica visitantibus concessis indulgentijs. taceo alios Frācorum reges, præcipuè Philippum tertium, qui Petro Aragonum regi bellum intulit, eò quòd varijs erroribus fauerat. Tandem illo apud Gerundam occiso, ac pulsis vndique hæreticorum erroribus, ad propria redijt, vnde in omnibus, & per omnia felicia fuerunt regum Francorū prælia: nam cum cæteri Christianæ religionis principes torperent otio, quiete nimia desidiaque marcescerent, isti pro Christo, & ecclesia seipsos, & sua religione litabant, quasi radentes morbidas ægritudines infidelium hæreticorum, virtute ac medicamine liliorum. Octauò Francorum regi lilia data sunt, quia lilium suæ naturæ virtute morsum serpentis curat, & similiter eius folia vexationem serpentum curant, eiusque radices (vt Plinius testatur) valent contra serpentum ictus. Et secundùm Auicennam, lilium confert puncturæ vermium venenosorum, atque Scorpionis, & præterea semen eius (vt dicit Dioscorides) potui datum ad serpentis morsum facit. Quia morsu illius tortuosi serpentis Machometi tota penè Christiana religio infecta, imò dilacerata fuit. Hic scelerum princeps veneno æstuans tertiam Stellarum partem traxit de cœlo ecclesiæ militantis, easque in terram prostrauit, vt scribitur Apocalyp.xij.a. Hic est ille angelus Satanæ, qui Satanicam legem condidit, quæ incentiua fuit, & est omnium hæresum, quia quicquid diabolus sparsim per alios seminauerat hæreticos, ex his omnibus hic Satanæ discipulus vnum conflauit coagulum, suamque damnatissimam legem statuit, & ordinauit, in qua nedum permittit, quinimo omnes suadet carnales voluptates bestijs, & hominibus communes. Quibus tam ingentem multitudinem ad se traxit, nec mirum, quia naturaliter mel muscæ sequuntur, & cadauera Lupi. Contra quem Machometum serpentem Francorum reges ad ve-
94 nenum illius extinguendum surrexere. † Et inter cæteros Philippus huius nominis secundus, forma pulcherrimus, facie lætus, fide catholicus, munificentia largus, consilio prouidus, dicti sui tenax, in iudicijs suis velox, & rectus: in rebus bellicis exper-
tissimus, ac fortunatissimus. [Et sic regno dignus, iuxta illud, species Priami digna erat imperio. Cōuenit enim principem esse conditionatum in multis, de quibus in chronicis Helinandus libro ij. sic dicit: Princeps cōstitutus nō multiplicabit sibi equos, nec subditis erit onerosus. Neque multiplicabit sibi seruos, nec canes, aut bestias, sed quod satis est tenebit. Histriones, mimos, lenones, meretrices repudiabit, inferiores non corrumpet exemplo: quia teste Claudia. libro iij. mobile mutatur semper cum principe vulgus: vxoresque non habebit plures. Literis intendet, & cùm iudicabit, ad partem alteram non declinabit, Deum præcipuè colet, munera non acceptabit, suosque officiales frequenter non mutabit. Hæc ille. Pariter Dauid rufus erat, & pulcher nimis j.Reg.xvj. qui de Christo prophetās Psal.xliiij. de illius pulchritudine, sic dicit: Speciosus forma præ filijs hominum, &c. vide quæ plenius habentur infra super verbo, *mortuoq; testatore.j.* dum loquimur de nullitate sententiæ capitalis contra Christum latę.] Hic cùm intellexisset de perditione Ierusalem rumores Christianorum lamentabiles, Ludouico trium annorum filio relicto ad subsidium festinauit. Et cùm in decimoquarto ætatis anno ita volente Ludouico
95 eius patre, coronatus fuisset atque sacratus. † Sacro coronamenti absoluto, memor, vt Gaguinus libro vj. refert rex adolescens, quàm impiè plerią; per Franciam deierarent, & execrabili Deum blasphemia prouocarent, legem tulit, si quis eius impietatis reus compertus esset, in fluuium aut paludem citra
96 mortem dimitteretur. † Quod Tholosæ adhuc seruatur, vbi ter in Guaronnæ flumen proijciuntur: quam practicam ponit Cyn. in l.ij.C.de reb. cred.& iureiuran. Et nedum blasphemias & iuramenta Philippus ille vocatus Augustus, & ab alijs Philippe le conquerant, autrement le Couraigeux, à regno suo.
97 † Verùm etiam Iudæos lege Mahumetica pariter quo ad voluptates carnales in futuro seculo exercendas infectos, & nonnulla alia nephanda perpetrantes expulit, anno domini M.clxxxiij. vt Vincentius refert lib. xxix.cap.xxv. Credunt profectò Iudæi, errorique Saracenorum (vt Lyra dicit Gen.j.) assentiunt, qui beatitudinem futuræ vitæ in corporalibus ciborum & venereorum delectationibus ponūt, quod nedum apud catholicos, sed etiam apud gentiles Philosophos (qui beatitudinem in partis intellectiuæ operibus ponunt) absurdum reputatur, vt plenè per Philosophum in j.Ethi. de quo Gaguinus allegato libro vj.cap.iiij. sic dicit: In Iudæos quoque, quorum erat per omnem Franciam ingens multitudo, seueritatem exercuit (scilicet Philippus) itaque huic perfidæ genti impia consuetudo erat, surreptū quotannis aliquem infantem Christianum in locū apud se subterraneum ducere, atque illum diu pœnis affectum, tandem die veneris sancto cruci affigere, contēnentes hoc suo immani facinore Dei Christi mortem, & Christianorum religionem ludibrio habentes. Quam rem postquam rex certò cognouit, iubet ad quarto Calendas Martias omnes Iudæos comprehendi: comprehensos auro argentoque atq; vestibus expoliat. Post pauca ibi, idem Gaguinus subiungens. Cùm in Franciam Philippus venisset, essetq; apud sanctum Germanum de Layo execrabile Iudæorum facinus ad eum delatum est, apud Brayum castrum Iudæi Christianum quendam captum serto spineo coronauerunt, deductumq; per oppidum, & multis vulneribus affectum tandem cruci affigentes interemerunt, permittēte loci domina, quam ipsi muneribus euicissent. Cognita iniuria, rex nulla mora interposita, nescientibus aulicis qd animo cogitaret, ad Brayum perproperè se conuilit, moxq; portas & viarum exitus à suis diligēter obseruari præcipiens supra octoginta Iudæos comprehensos cremare iubet, & finaliter à regno expulsi fuerūt.
98 † Consequēter Philippus tertius Catholicæ fidei Clypeus cum valido exercitu Saracenos infideles persecutus est. Et adeò, q̀ post strages plurimas Tunicij regem expugnanit, quem tributariam pensionem auūculo suo Carolo Siciliæ regi soluere coēgit. Nunquàm etiam beatissimus ille Ludouicus, vt huius

ius venenosi serpentis furiosos impetus reprimeret, cum duobus suis fratrib⁹, ac fortissimo exercitu bis crucem assumpsit, & de Saracenis mirabiliter triumphauit. Et tandem Tunicij apud infideles decessit.
99 Prius † corona Christi spinea in præmium aliquod laborum à Balduyno imperatore Cõstantinopolitano ei donata: de quo Gaguinus, lib. vij. cap. ij. Per hos, inquit, dies Balduynus imperator Ludouico coronam Christi spineam dono dat, quam religiosissimo receptam apparatu ex Vicennis ad Dionysianum cœnobium portari iubet, comitantibus se fratribus Roberto, Alphonso, Carolóque nec multo post tempore Ludouicus cognito, quòd Balduynus rerum inops bonam dominicæ crucis partem cum spongia, & lanceæ ferro, quibus dum cruci Christus esset potus, & confossus fuerat, pignori obligasset, ingenti pecunia recepta Ludouicus, per Balduyni assensum dissoluto ære sacrosancta dominicæ passionis monimenta in regio apud Parisios sacello condidit, institutis ibi ad Dei cultum ministris. Hæc ille. Certè omnes à Clodoueo protochristiano, Francorum reges seipsos suáque dederunt in pericula mortis, vt Christianam religionem à morsu tortuosi serpentis Mahometi liliorum virtute liberarent. Igitur conuenientissime lilia à superius emissa in scu
100 to regio figurantur. † Secundò principaliter in scuto regis Christianissimi lilia figurantur aurea, & nõ argëtea, vel alterius coloris. Ex quo pulchra aperiuntur documenta ipsis regibus necessaria. Primò quia aurum est coloris optimi, & puritate quandam ac fulgorem eximium præ cæteris metallis habet, & inde dicitur aurum ab aura, id est, à splendore, secundum Isidorum, vnde in libro de Natura rerum dicitur, quòd aurum est in corporibus sicut Sol inter stellas. Sol autem dicitur rex stellarum & lumẽ earum. Sic aurum est rex corporalium rerum, & mẽsura omnium. Et quanto rubicundius fuerit, tanto melius est: quale est aurum quod in India, & terra Euilath nascitur. Quam fluuius Phison, alio nomine dictus Ganges circuit. in qua terra aurũ nascitur optimum, vt dicitur Genesis secundo cap. Ex hoc auro prænotatur rex Christianissimus ad sapientiam acquirendam, quæ auro purior est & splendidior, imò omne aurum in cõparatione illius arena est exigua. Et tanquàm lutum æstimabitur argentum in conspectu il-
101 lius. Sapientiæ ij. † Comparatur enim auro sapientia ratione puritatis, & splendoris in conspectu æterni iudicis: de qua Lactãtius libro ij. diuinarum institutionum, Illibabilis, inquit, est tanquam lux, & claritas solis sapientia, quia vt sol oculorum, sic sapientia lumen est cordis humani. & lib. iij. ca. xxvj. Vno, inquit, lauacro malitia omnis abolebitur, tantæ sapientiæ vis est, vt in hominis pectus infusa matrem delictorum stultitiã vno semel impetu expellat, quæ tãquam virtutũ nobilissima est profectò regibus necessãria: quia sicut, qui in tenebris ambulãt, luminis claritate indigẽt, ne pedibus offendant, sic reges, qui potestatem habent perpetrandi omnia peccata, & omnia sua implendi desideria, ambulant quodãmodo vias tenebrosas & difficiles, indigent lumine sapientiæ, vt habeant principandi scientiam, ac in cunctis agendis publicam sciant procurare vtilitatem: hanc verè sapientiam habuere inter cæteros Alexander Macedonius, Salomon, Carolus Magnus, qui nedum sapiens fuit, quinimo studium sapientiæ Parisiis fundauit, vt vidistis super verbo, *Raymundus de Clera*. Etiam beatus Ludouicus, Carolus quintus sapiens appellatus, & plures alij Francorum reges. Secundò, aurum habet proprietatem lętificandi, quam non habet aurum per Alchimiam Sophisticatum, secundum Thomam. [Sapientiam regibus esse necessariam Vegetius lib. j. de re militari, apertè ostendit. Nullus, inquit, est, cui sapientia magis congruat, quàm principi, cuius doctrina omnibus debet prodesse subiectis. Nam sapientia (vt Policrates lib. iiij. & vij. ait) fecit Romanos dominari. Romani, inquit, viguerunt quandiu literati fuerunt. Sed ex quo virtus literarum in eis languit, ex tunc manus armata infirmata est, & cecidit principatus: quoniam sapientia ait, per me reges regnant, Prouerb. octauo. Ob quod (vt idem Policrates lib. vj. refert) Traianus olim hortabatur regem Francorum, vt filios suos in Artibus liberalibus erudire iuberet, rex enim insipiens perdet populum suum, Ecclesi. decimo. Et sapiẽs multiplicabit eum: sed prohdolor hodie fortassis superbia eleuauit corda eorum, ita vt negligant omnia, quæ à prudentibus scrutari debent, &c. non certè considerãtes beatã illam solùm esse rempublicam, quæ per sapientes regitur, secũdum Platonem, quem refert Boëtius lib. j. de consolatione, & magis extensè Valerius lib. vij. titu. de sapienter dictis, & factis in hæc verba, Iam Platonis verbis astricta, sed sensu præualens sententia qui tunc demum beatum terrarum orbẽ futurum prædicauit, cùm aut sapientes regnare aut reges sapere cœpissent.] Vnde limatura auri (vt dicit Auicen.) ingreditur medicinis melancholiæ, & alopeciæ. Et confert doloribus cordis, ac tremori ipsius, necnõ timori animæ, & data cum
102 succo boraginis auxiliatur syncopizantibus. † Ex quo instruitur rex Christianissimus, quòd gaudens sit semper & lætus: quia animi lætitia interdum corporis dolores mitigat. Tristitia verò humanæ vitæ ęmula est, & passio mortifera. Iuxta illud Prouerbiorum xvij. d. Animus gaudens floridam ætatem facit, spiritus tristis desiccat ossa. Tertiò, quia verum aurum ponderositatem habet, & soliditatem: quia, vt dicitur in libro de natura rerum, Aurũ est in duplo ponderiosus argẽto, ære, aut stagno habẽtque ex sua soliditate puritatem, & generositatem super omnia metalla. Ideo est pretiosus, durabilius, tractabilius, omni tempore fulgens, recreans visum, & cæteros
103 sensus. Ex † quo regi Christianissimo datur salubre documentum, vt tanquam aureus sit solidus, maturus, secretus, & grauis in discutiendis rerum causis, ne leuitate, aut furore ductus feratur in præceps. Nã veri principes nec misericordia flectuntur, nec corrumpuntur, neque pœnitentia, aut satisfactione mitigantur: sed diuina & humana lege reuoluta, & personarũ acceptione remota diffinitiua sententia post plenam causæ discussionem feratur, quia ideo lilia gestat aurea, vt sit velut aurum solidus, stabilis, ac fixus, ne per facilitatem aut inconstantiam subditos suos inficiat. Cùm enim instabilitas sit dispositio quædam ad omne peccatum, faciliter parere solet confusionem in populis. Iuxta illud Prouerbiorum vndecimo, Impius facit opus instabile, sicut Nero fecit, qui felicitatis magnitudine abusus, omniũ virorum leuissimus, omniúmque flagitiorum genere inquinatissimus fuit. Ex quo malè ei successit. Quartò quia aurum secundum physicos tẽperatius est omni metallo. Vnde virtutes habet mirabiles confortandi cor, stomachum, & cæteros census. Non quòd incorporetur aut membra nutriat, sed quia alteratiua virtute corpus immutat. Et ideo confortat, quia asperi-

tate

tate sua superflua detegit. Licet enim aurum calidæ
sit naturæ, vt medici dicunt, tamen eius caliditas est
modici excessus. Ob quod non locatur in gradu,
quamuis ab aliquibus ponatur. Sic rex ipse Christia-
nissimus, quasi aurum erit temperatus, calidus qui-
dem amore charitatis & dilectionis erga subditos.
☞ [Et præ oculis habere illud Senecæ, Si vis amari
ama, quoniam vt dicit Helinandus, vbi supra, ita de-
cet principem viuere, vt a subditis diligatur: & sic
suos diligat, etiam pro ipsis mori non timeat, sicut
Codrus Atheniensium rex, pro victoria populi sui
seipsum morti tradidit, qui mutato habitu regio, sar
menta colligens castráque hostium ingressus á mili-
te interfectus est: sic etiam Christus pro salute popu-
li sui occisus fuit. Vnde princeps sic faciendo, á suis
diligetur: nam dux (vt Cæsar dicere solebat) qui non
laborat, vt militibus charus sit, militem amare ne-
scit. Videant illum magnum Alexandrum, qui vi-
dens militem Macedonem præ nimia senectute fri-
gore stupefactum de sede sublimi descendit, & suis
manibus eum in sedem posuit, & eo modo fecit, vt á
suis diligeretur. aliter princeps, qui á suis non diligi
tur, tãquam tyrannus dominatur, nec securitate vbi
est fruitur: sicut de Dionysio tyranno legitur, cuĩ
cùm corpus suum iuberet á multis militibus custo-
diri, Plato dixit: Quod, inquit, malũ fecisti, vt à tot
militibus custodiri habeas: Quapropter dicit Clau-
diauus: Non sic excubiæ, non circunstantia tela,
quem tutatur amor. quasi dicat, quòd qui amatur,
non eget custodia. Ob quod dicere Traianus Ro-
manorum imperator solitus erat: Talẽ priuatis im-
peratorẽ esse oportet, quales priuatos sibi optat ha-
bere. hoc inter cætera fecit nedum viros, sed & fœ-
minas gloria belli pollere regnisque potiri. Vt de
Amazonibus lib. iij. de gestis antiquis refert Diodo
rus, dicens: Eas omnium subditorum beneuolẽtiam
iusto æquóque imperio adeptas.] Exemplo etiam
Moysi, qui Exodi trigesimosecundo, Aut, inquit, di-
mitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de li-
bro tuo, quẽ scripsisti. Similiter apostolus ad Roma-
nos loquens. Optabam ego anathema esse pro fratri
104 bus meis. † Qua sententia datur intelligi, quòd
tota pastoralis cura amore veræ dilectionis ornari
debet, quæ à pasco pascis nomẽ sumpsit. Cui vigilan-
ria incumbit ad subditorum vtilitatem, & totalẽ con
solationem. Iuxta illud Ouidij,

Regia, crede mihi, res est succurrere lapsis.

Regium profectò est omnibus prodesse, & nulli no-
cere, quod in beluis clarè monstratur. Et sic viuunt
apes, quòd rege amisso, totum dilabitur examen. Et
cum sint animalia iracundissima, ac pro corporis ca
ptu pugnacissima, quę aculeos in vulnere relinquũt.
Rex tamen apum aculeo caret. Nec voluit eum na-
tura sæuum esse, a quo telum detraxit, quod regibus
& principibus dignum exemplum est, vt & ipsi ab
exiguis animalibus discant turbas populorum sine
aculeo seueritatis in debitum finem dirigere, & tũc
velut aurea lilia amore veræ charitatis erunt radiã-
105 tes. Quinto. † quia verum aurum sub malleo non
resistit, vt ferrum, nec frangitur, vt vas terreum, nec
resonat, vt cymbalũ: sed si malleo percutitur, cedit,
& in omnem partẽ dilatatur. Et sicut in libro de na-
tura rerum dicitur, Licet aurum sit generosissimum
super omnia metalla, nihilominus est maximè du-
ctibile, & tractabile, ex quo plura documenta regi
Christianissimo ostenduntur, Patientiæ, hilaritatis,
106 constantiæ, & fortitudinis. Cùm † enim status hu-
ius seculi pelago cõparetur, in quo rara sunt prospe
ra, densa sunt turbulenta, & præsens vita tota tenta-
tio sit, in qua nullus seruus Christi absque tribula-
tione esse potest, ideo non debet rex Christianissi-
mus perturbari in rebus aduersis, nec frangi per dif-
fidentiam, nec conqueri per impatientiam: sed vt sit
aureus collum submittere debet iugo diuinæ corre-
ctionis, considerans Deum esse summum medicum,
de quo loquitur Hieronymus in epistola ad Aman-
dum, non parcit medicus vt parcat, sæuit vt miserea
tur. Et idem in epistola ad amicum ęgrotum ait, Nec
mirandum est, quòd malorum frequentium stragi-
bus variis sic mortalium vita populetur in mundo,
in quo nemo nascitur ridens, in quo lumen vitæ, nisi
☞ cum lachrymis auspicatur. [Zoroastres ea hora ri
sisse fertur, qua natus fuit, de quo infrà super verbo,
adiecta impuberi.] Et iterum artis est medicinæ ali-
quoties ignibus & ferro curare. Quid mirum, si Do
minus nostrarum medicus animarũ turbinibus ex-
cutiat, morbis examinet, calamitatibus purget? forti
tudinis est nostræ, quasi per ignes & flammas vaso-
rum more purgari. Hæc ille. Sextò, quia verum
aurum diutius, & durabilius in sua operatione per-
manet, quàm aurum Sophisticatum teste beato Tho
ma. Et sicut dicitur in allegato libro de natura re-
rum, aurum cunctis corporibus nobilius est, & rex
eorum ac dominus, quia nec terra, nec aqua, nec aëre
nec igne corrumpitur, aut minuitur. Sed ignis recti-
ficat eum & humectat, nec comburunt eum sulphu-
ra, quæ alia comburũt corpora, natura quippe eius
& complexio recta est, ita quòd in eo non est addi-
tio, neque diminutio. Et iterum aurum in igne posi-
tum non comburitur, sed probatur & purgatur: nec
aurum rubigo vlla, nec ærugo eius bonitatem consu
mit, pondúsve minuit. Ex cuius auri proprietate ani
mari debet rex Christianissimus ad perseuerantiam
diuinæ legis, quia hæc virtus sola, scilicet perseuerã-
tia meretur coronam. Estque vnica æterni regis fi-
lia, ac cunctarum virtutũ finis, sine qua nemo Deum
videbit. Natura enim dicit Valerius libro tertio. ti-
tulo de constantia. in principio) sic comparatum est,
vt quisquis se aliquid ordine, ac recta mente comple
xum confidit, vel iam gestum, si obtrectetur acriter
tutatur, vel nõdum editum si interpelletur sine vlla
cunctatione ad effectum perducat. Profectò in va-
num bonum agitur, secundum Gregorium, si ante
vitæ terminum deseratur. Et frustra velociter currit,
qui prius quàm ad metas venerit, deficit. Tolle perse
uerantiam, ait Bernardus, nec obsequium mercedem
habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitu-
do. Denique non qui incœperit, sed qui vsque in fi-
nem perseuerauerit, hic saluus erit. Prout inclyti
Francorum reges fecere. Qui a Clodoueo primo ca
tholico nunquam in fide defecerunt, ob quod etiam
Christianissimi vocantur. Septimò, quia verum
aurum cæteris metallis est pretiosius, virtutem ha-
bens conseruatiuam, nec vnquam putrescit, sed pu-
treda resoluit & corrigit. Adeo, quòd secundum Aui
cennam, Cauterium melius est, & velocius sanabile,
quod fit ex auro, nec vulnus ex auro factum corrum
pitur in tumores, imò vlturæ factæ ex aureo instru-
mento, meliores sunt, quàm ex alio metallo. Et sunt
qui dicunt aurum valere ad iuuentutem conseruan-
dam. Vnde plures sequantur aurum potabile, ex qua
dignitate auri incitatur rex Christianissimus ad ve-
ram humilitatem, quæ virtus est aurea cæterarum
virtutum conseruatiua, teste Hieronymo in episto-
la ad

la ad Celantiam, vbi humilitas, inquit, est præcipua conseruatrix, & quasi quædam custos virtutum omnium. Nihilque ita est, quod nos hominibus gratos esse Deo faciat, quàm si vitæ merito magni, humilitate infimi simus. Et Isidorus libro tertio. capitulo quadragesimonono. Qui rectè vtitur regni potestate, ita se præstare omnibus debet, vt quàto magis honoris celsitudine claret, tanto semetipsum mente humiliet. Proponens sibi exemplum humilitatis Dauid, qui de suis meritis non timuit, sed humiliter se deiiciens dixit, Vilis incedam, & vilior apparebo ☞ ante Deum. [De virtute humilitatis, & triplici gradu eiusdem, vide glossam in Clementina prima. in fine. de reli. domi.] Octauò & vltimò aureis liliis ideo decoratur scutū regis, quia verum aurum fistulas, & emorrhoydas sanat, vlcera putrida, & tetri odoris emēdat, corporiq; humano maximè congruit: ita quòd in cibo sumptum, iuuat multum, ac vinum in quo extinctæ fuerint laminæ aureæ candentes, Spleneticos iuuat, quæ si haberi non possint, de chalibe fiant. Hęc profectò virtus medicinalis auri regem prouocat Christianissimum ad iustitiæ amplexum, quæ virtus sola magna est, & mater omnium, quos ☞ magnos facit. [Verè nulla alia causa fuit, quòd sic creuit potestas Romanorum super alios, nisi virtutes, quæ exurebantur in eis, & micabant, præsertim iustitia, quam summè colebant. Et quandiu seruauerunt modestiam, & dilexerūt iustitiam, inuicti semper vbique manserunt, corrupti verò vbique faciliter deuicti legūtur. præterea in quadam reuelatione beatæ Brigidæ diuinitus facta habetur, quòd Deus testimoniū perhibet antiquioribus Romanis, quòd nusquam homines in mundo ex puris naturalibus iustius, & rationabilius vixerunt, ob quod toti mundo dominati fuerunt, quandiu bene vixerunt. Sed ex post mutatis moribus corruerunt, vt habetur infra super verbo, condidit. primo. loquendo de malè
106 tractantibus subditos.] Est † enim iustitia virtus confortatiua, & corroboratiua, quæ sui splendore reges & regias sedes magnificat, quibus dictum est Sapientiæ primo, diligite iustitiam, qui iudicatis terram, id est, ecclesiam, quæ tota est sicut terra humilis, & corde infima. Vel qui iudicatis terram, id est, peccatores, qui terrena diligunt. Vel qui iudicatis terram, id est, homines de terra formatos, vel humanā carnem aut eos qui carnales sunt, vel habitantes in terra. quos iustitia curat ab omni morbo. Vnde Hieronymus, Iustitia, inquit, quasi aurea virtus curatiua est morbidarum ægritudinum: quia puniendo tollit scelera & peccata, atq; putridas carnes, & scabiosas curando abradit, & Augustinus in libro de duodecim abusionum gradibus, sic dicit, Quātum iustitia regis seculo valeat intuentibus perspicuè patet. Est enim pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimen gentis, cura languorum, lætitia hominum, temperies aëris, serenitas maris, terræ fœcūditas, solatium pauperum, hæreditas filiorum, & sibimet ipsi (scilicet principi) spes futurę beatitudinis. Hæc ille. Pariter Anselmus in libro cur Deus homo. Iustitia, inquit, est animi libertas, suam cuique tribuens propriam dignitatem, maiori reuerētiam, pari concordiam, minori disciplinam, Deo obedientiam, sibi sanctimoniam, inimico patientiam, & egeno operosam misericordiam. [Ad hoc Mercurius Trimegistus, Iustitia, inquit, nil aliud est quàm Dei vocatio. Deus enim, qui hominem generat, atque inspirat, omnes pares esse voluit: eandémque viuendi conditionem omnibus proposuit, immortalitatem omnibus spopondit. Nemo apud eum seruus, nemo dominus, nemo pauper est, nisi qui iustitia indiget. Nemo diues, nisi qui virtutibus plenus est. Præterea dicit Lactantius libro de vero cultu, Primum iustitiæ officium est coniungi cum Deo. Secūdum est coniungi cum homine, sed illud primum religio dicitur. Secundum verò humanitatis nominatur. Itaque tam Deo quàm proximo iustitia debetur. Iudex sic ergo iudicet, vt Deum non offendat, & proximum non iniurietur. Non est enim iustitia, vbi crudelitas exercetur. Hæc ille.] Qua scilicet iustitia remota, nil aliud sunt regna, nisi magna latrocinia, secūdum Augustinum libro quarto de ciuitate Dei, cap. quia etiam latrocinia, nil aliud sunt, quàm parua regna. Hæc ille. De iustitia Romanorum, ad instar quorum regnum Franciæ fuit erectum. Valerius libro sexto titulo de iustitia. Tempus, inquit, est iustitiæ sancta penetralia adire, in quibus semper æqui ac probi facti respectus religiosa cum obseruatione versatur, & vbi studium verecundiæ cupiditas rationi cedit, nihilque vtile quod parum honestum videri possit, ducitur: eius autem præcipuum, & certissimum inter omnes gentes, nostra ciuitas exemplum est. Subiungens de exteris. in fin. Nihil illis etiam iustitiæ exemplis fortius. Seleucus Locrensium princeps vrbe Locrensium à se saluberrimis, atque vtilissimis legibus munita, cum filius eius adulterij crimine damnatus secundum ius ab ipso constitutum vtroque oculo carere deberet, tota ciuitas in honorem patris necessitatē pœnæ adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnauit, ad vltimum precibus populi euictus suo prius, deinde filij oculo eruto, vsum vtrique videndi reliquit, ita debitum supplicij modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento se inter misericordiam patrem, & iustum legislatorem partitus, & sequitur. Sed aliquādo Charondæ Tiri regis præfractior, & abscissior iustitia. Ad vim & cruorem vsque seditiosas conciones ciuium pacauerat, lege cauendo vt si quis eas cum ferro intrasset, continuò interficeretur. interiecto deinde tempore ex longinquo rure gladio accinctus domū repetens, subito indicta concione sicut erat, scilicet cum gladio, in eam processit, ab eóque qui proximè constiterat, solutæ à se legis suæ monitus, idem ego illam, inquit, sanciam: ac protinus ferro, quod habebat districto incubuit. Cúmq; liceret culpam vel dissimulare, vel errorem defendere, pœnam tamen repræsentare maluit, ne qua fraus iustitiæ fieret. Hæc ille. Si ergo pagani, & idololatræ de proprio filio. imò de seipsis vsque ad mortem iustitiam fecerint, vt videtis, quanto plus Christiani principes sine comparatione præexcellentes hoc facere tenentur? Et quia rex Francorum (vt alibi di☞cam) [Hoc dixit super verbo, *& vxorem nomine Adelasiam.* in primo articulo successionum ab intestato. in fine, quinta decisione & exemplum ponit super verbo, *condidit.* primo. dum decidit an Dominus subditos verberare possit.] de seipso & aliis ita fecit, & dilexit semper iustitiā, vt clare demonstrant officia ex antiquo in domo sua, & regno instituta, & odiuit iniquitatē, vnxit eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Ad quorum differentiam solus nomē Christianissimum adeptus est. Ita quòd propter veritatem & mansuetudinem, & iustitiam deduxit eum mirabiliter dextera sua. Cuius sedes in seculum seculi, virga directionis virga regni sui. Psalm. xliiij.
107 Tertiò † principaliter in scuto Francorum regum

in ternario numero,& non maiori nec minori aurea lilia figurantur. Habet enim hic numerus rationem cuiusdam totalitatis. Puta principium, medium,& finem. Nam secundum Chronicas etiam gentiles in eorum cultu diuino vtebantur numero ternario ad sacrificationes Deorum, vt habetur lib.j.de Cœlo,& Mundo.super quo beatus Tho.in cõmento. Sicut,in quit,natura perficit omnia in ternario numero. Ita gentiles,qui diuinum instituerunt cultum, volentes Deo tribuere omne quod perfectum est, attribuunt ei ternarium numerũ in sacrificiis & laudibus ipsorum.Legimus preterea in scripturis sanctis numerũ ternarium multipliciter cõsecratum,eo quòd opera mirabiliora Dei in eo facta,& ordinata sunt. Vnde si mysterio trium liliorum regis Christianissimi explorare quis conetur,tantò magis exuberabit ratio differendi,quanto plura mysteria in ternario numero elucescunt. In primis ergo tria redolentia lilia, quæ in scuto regio figurantur odoramenta Catholicæ fidei in beatissima Trinitate asserũt,scilicet quòd patri in diuinis attribuitur potẽtia,filio sapiẽtia, & spirituisancto clemẽtia. Quæ tria attributa sicut sanctissimam Trinitatem ornant,ita regiã maiestatem magnificãt. Quæ sacratissimæ Trinitati debet posse tenus conformari,scilicet vt sit rex primo clarus potentia patris ad tyrannos debellandum,& barbaras gentes,ac Turcarum perfidiam extinguendam. Secundò cõuenit vt ornatus existat sapientia filij in discutiendis rerum causis. Tertiò, quòd sit clementia plenus,quæ quanto in eo maior fuerit,tãto ĩn cõspectu Dei,& hominum mirabilior, & gratior apparebit. Secundò principaliter tria lilia (quæ in scuto regis figurantur)tres substantias in persona Christi
108 denotant. Sicut† enim in diuinis est trinitas personarum in essentiæ trinitate, ita in Christi persona est trinitas essentiarum,seu naturarum in vnitate personæ:scilicet deitas,anima,& caro. Et sicut in diuinis per diuersas personas nõ distinguitur esse,sic in Christo per diuersas naturas nõ distinguitur persona. Pariter tria lilia tres Christi natiuitates ostendunt. Prima dicitur,qua æternaliter nascitur ex patre. Secunda,qua nascitur temporaliter ex matre. Tertia,qua in mente nascitur spiritualiter. Tertiò principaliter tria lilia tres potentias animæ rationalis,quæ ad imaginem Dei creata est.l.in metallum.C.de pœnis. patenter ostendũt. Nam sicut Deus est vnus in essentia,& trinus in personis,sic etiã anima rationalis est vna in essentia, & trina in potentia:quia habet in se memoriam,intellectum,& voluntatem. Et memoria quidem repræsentat patrem, intelligentia filium,& volũtas spiritũsanctum. Cuius ratio in hoc est:quia ex memoria primæ veritatis generatur intelligẽtia. Ideo memoria assimulatur patri, intelligentia verò est genita, ideo assimulatur filio. Amor quoque ab vtroque procedit,si placet ei,quod intelligitur : ideo voluntas assimilatur spiritui sancto. Quartò tria lilia in scuto regis posita,tres Angelorũ hierarchias significant,in quarum singulis tres ordines inueniũtur,vt similitudo beatissimæ Trinitatis in eis ostendatur impressa. In prima quidẽ hierarchia catholici tres collocãt ordines:Seraphin vt primos,Cherubin vt medios,Thronos vt vltimos.In secunda verò hierarchia alij tres,videlicet dominationes,virtutes,& potestates.Similiter in tertia hierarchia ordinantur principatus,Archangeli,& Angeli. de quibus loquitur Isidorus libro septimo Etymolo.capit.quinto.& in libro de Summo bono.cap.duodecimo. Quintò tria lilia in scutu regis depicta, tres virtutes Theologales,scilicet fidem, spem, & charitatem significant, quibus anima rationalis rectificatur, & dirigitur in beatissimam Trinitatem, secundum tria ternis personis Trinitatis appropriata,de quibus suprà.Ita q; fides dirigit in summè verum assentiendo. Spes verò dirigit in summe arduum expectando. Charitas dirigit in summè bonũ amando. Et fides in præsenti Deũ sequitur. Spes verò in cœlo cumitatur. Sed charitas perenniter amplexatur. Etiam fides facit Deu assentire,spes in Deo confidere, charitas verò facit Deum amare. Iterũ per fidem cognoscitur Deus vt veritas, per spem habetur Deus vt æternitas,per charitatem diligitur Deus vt bonitas. Vel tria sunt nobis necessaria ad salutẽ. Quæ salus per has tres virtutes consequitur. Primò requiritur cognitionis,quę habetur per fidem,quæ ad cor syncerum firmãdum sola sufficit. Secũdò, requiritur viuacitas cordis, quæ per spẽ habetur, vt dicit Esaias. Qui sperant in domino,mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current,& non deficient. Tertiò requiritur perseuerantia operis,quæ habetur per virtutem charitatis, quæ voluntatẽ & cor roborat, occasiones tollendo omnium peccatorum. Iuxta illud Apostoli, In charitate radicati & fundati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis,quæ sit latitudo,sublimitas, & profundum. Sextò lilia tria in scuto regis ordinata, ad tria opera veræ pœnitẽtiæ nos ire compellũt, videlicet ad contritionem,confessionem, & satisfactionẽ. Hæc enim sunt illa tria nobilissima spiritus sancti charismata ad salutem necessaria, sine quibus nullo modo esse posset in homine lapsu salus. Nam dicũtur tres partes pœnitentiæ essentiales:quia sicut omne peccatum committitur ore,corde,& opere,ita oportet quòd per contrarium curetur secundũ Chrysostomum dicentem, vnumquodque per quascunq; causas contrahitur,per easdẽ dissoluatur.l.nihil tam naturale.ff. de reg.iur. Peccatori igitur volenti Deo reconciliari expedit omnino, vt culpam per cordis contritionẽ detestetur, & eam ore per confessionem explicet, atque opere per satisfactionem puniat. Septimò tria lilia regem Christianissimũ ad tria salutifera consilia (in quibus consistit omnis perfectio Christianæ religionis) excitant. Quæ quidẽ tria consilia per Christum cunctis fidelibus ostensa sunt con
109 tra tres peccatorum radices, de quibus † Ioannes Euangelista in sua Canonica secundo capitulo sic dicit, Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est,& concupiscentia oculorum,& superbia vitæ:ad quas radices extirpandas, & a mentibus hominum tollendas Christus primò dedit castitatis consilium, quod directè opponitur contra luxuriam, & carnales delectationes, quæ vehementissimæ sunt. Et per quas intẽtio hominis permaximè trahitur,& applicatur ad corporalia, & debilitatur circa intelligibilia. Iuxta illud Matthęi quinto, Audistis quia dictum est antiquis,nõ mœchaberis. Ego autem dico vobis quia omnis,qui viderit mulierẽ ad concupiscendum
110 eam, iam mœchatus est eam in corde suo. † Secunda radix dicitur concupiscentia oculorum. quæ est in auaris.& cupidis. Dicitur autem cupiditas radix omnium malorum, ad similitudinẽ radicis arboris, quæ toti arbori præstat nutrimẽtum. Nam per diuitias acquirit homo facultatem perpetrãdi quodcunque peccatum, & adimplendi sua omnia desideria. Cum pecuniæ obediant omnia. Ecclesiastici decimo. Ad quam radicem à cordibus hominum tollendam

dedit

dedit Christus consilium paupertatis. Matthæi no-
no, Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quę ha
bes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.
111 †Tertia radix peccatorum est superbia, de qua di-
citur Ecclesiast. allegato decimo cap. Initium omnis
peccati superbia, qui tenuerit illá, implebitur male
dictis, & subuertet eum in finem. Ad hanc radicem
extirpandam dedit nobis Christus cõsilium humili-
tatis, & mansuetudinis. allegato Matthæi xi. cap. Di-
scite a me quia mitis sum, & humilis corde. Octa-
uo & vltimo tria lilia in scuto regis diuinitus ordi-
nata, tres denotant vnitates, quæ necessariò requirũ-
tur ad conseruandum veram Christianæ religionis
dignitaté, & habendum honorum morum honesta-
tem, de quibus Apostolus ad Ephesios quarto, Vnus
dominus, vna fides, vnum baptisma. Hæc tria sunt,
quæ verum perhibent testimonium de excellentia fi-
112 dei catholicæ. Vnde † inter laudabilia omnia ca-
tholicæ fidei opera, quæ rex explere debet pro suæ
dignitatis, ac totius religionis Christianorũ salute
nullum maius, nullum honorabilius, nullũ denique
gratius Deo offerri potest, quam barbaras gentes, &
Turcarũ perfidiam, cæteròsque populos, qui falsos
ritus ac deos colunt alienos, expugnare, atque in iræ
na submittere sub Christi fide, pur talia sancta exer-
citia apud Francorũ reges semper floruerũt. Quar-
113 tò † principaliter & vltimò tria aurea lilia sunt in
scuto regis Christianissimi Saphyrino, id est, colore
Saphyri, qui similis est sereno cœlo, cõuenientissime
depicta, multiplici ratione. Primò, quia cum rex sit
Paranymphus ecclesiæ Christi, cuius officium est, &
semper fuit à tempore Clodouei prædicti, ampliare
cultum diuinum, ac gloriam Christianæ religionis
extollere, & magnificare, vt sæpe dictum est, decen-
tissimum fuit insignia maiestatis suę sereno cœlo si-
milia fore: vt sicut ipse Christus, qui est rex regum,
& dominus dominantium, quodammodo pro scuto
suo habet cœlum sydereum, miro ac vario astrorum
fulgore decoratum, sic rex Francorum Christianis-
simus pro gloria Christi scutum gerit nobilissimũ
in quo aurea lilia colore Saphyri, quasi astra in sere-
no cœlo affixa, fulgere videntur. Vt etiam ex cœli
altitudine intelligatur, quãta sit suæ dignitatis sub-
limitas. Tanta est autem altitudo cœli, quòd à mor
tali homine nõ potest mẽsurari. Nam licet Rabbi,
Moyses, & Ptolomæus Alexandriæ rex, qui apud
Græcos habetur præcipuus secundum Iudorum &
Archimedes Siculus, pluréque alij tam Græci,
quàm Hæbræi, tam Aegyptij, quàm Chaldæi & La-
tini, in Arithmetica, Geometria, ac Astrologia do-
ctissimi, ratos ac diffinitos astrorum cursus, distan-
tias quoque orbium ac Planetarum, vt à Luna vsque
ad Mercurium, & à Mercurio vsque ad Venerem,
Solem, Martem, Iouem, ac tandem à Saturno vsque
ad firmamẽtum, quasi balbutiendo diuiserint, men-
surauerint, & dinumerauerint: nihilominus tamen
credimus antiquos mathematicos falsa multa dixis-
se. Cùm etiá tempore Aristotelis (magno teste Alber
to) nondum perfectè scirentur quantitates orbium,
& diametrorũ Solis, Lunę, Mercurij, cæterorúmque
Planetarum. Vnde adhærendum videtur conclusio-
ni catholicæ Ecclesiastici primo: Altitudiné cœli &
latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimé-
sus est? quasi dicat nullus. Et sic ad propositũ, in scu-
to Francorum regum color similis sereno cœlo con-
uenienter datus est: quia sicut cœlum situatum est in
loco eminentiori, atque inter omnia corporalia al-
tius eleuatum. Sic rex Christianissimus inter omnes
seculi huius reges Christianæ religionis dignitate,
potentia, diuitiis, ac nobilitate, est sublimior atque
admirabilior. Secundò principaliter campus scu-
ti regij nedum cœlo, sed etiam Saphyro lapidi in co-
114 lore assimilatur rationibus sequẽtibus. Quia † Sa
phyrus colore suo videtur trahere regem ad cœle-
stia desideria. [Scilicet per rectá fidem: quia nihil
est, quod lumine clariore præfulgeat, quàm recta fi-
des in principe. Pariter nihil est, quod ita nequeat
occasui subiacere, quam vera religio, vt in epistola
inter claras. C. de summa Trinitate.] Nam dicit
Gregorius decimooctauo libro moralium, capitu-
lo octauo, Saphyrum tenere similitudinem coloris
aërei, per quod designát appetitum languentis ani-
mæ tendentis ad cœlestia. Vnde dicit Helinandus,
quòd quia Saphyrus cœlo sereno similis est, castè
portari vult, gemmáque gemmarum, & lapis san-
ctus dicitur. Ideo in libro de Natura rerũ habetur,
quòd qui Saphyrum portat, expedit, quòd summo
studio castitatem seruet, quoniam hic lapis tanto
dicitur pretiosior & melior, quanto colori cœlesti
est similior. Sic rex Christianissimus tantò magis
erit Deo & angelis gratior & charior, quantò ma-
gis in contemplatione rerum diuinarum fuerit sub-
limior. Et sic quãtumcunque excellat in dignitate,
potentia, diuitiis vel abundantia temporalium, ni-
hilominus felicitate prosperarũ rerum huius secu-
li non debet corrumpi, aut deprauari. Sed magis
ac magis oculos mentis cõuertere ad altiora deside-
ria, ad veros honores, ad securas diuitias, ad cœle-
stes thesauros, ac delectationes æternas. Regiá quo-
que dignitaté suam in Christo rege, qué in speculo
limpidissimo contemplari debet, vt quod in se pra-
uum deprehenderit, corrigat, quod rectum, teneat:
quod deforme, componat: quod pulchrum, seruet:
quod sanum, excolat: quod infirmum, assidua medi-
tatione corroboret. Præcepta diuinæ legis efficaci-
ter impleat. Et quid sibi cauendum, quidve sectandũ
sit agnoscat. Decens quippe est, vt rex se totum in vi-
ta, & moribus componat: quia quanto mirabilius
præ cunctis regibus vniuersi orbis excedit honoris
dignitate, ita conuenit vt cæteros transcendat men-
tis sublimitate, & totus sydereus fulgeat maiestate.
Præterea Saphyrus sua claritate, duritie, ac purita-
te regem docet fortitudinem, atque mentis purita-
tem conseruare. Est enim Saphyrus gemma summè
dura, hilaris, clara & pura, vtpote similis cœlo sere-
nissimo, & purissimo. Inde dicit Plinius, quòd Sa-
phyrus aureis collucet punctis. Et Arnaldus de Villa
noua, Saphyrus est gemma fulgens, quæ hominem
reddit castum, mitem, & humilem. Sic rex esse debet
mente serenus & purus, vt inter læta inuictus, inter
tristia faciem viuá constantis animi obtineat. Non
multum gaudens de temporalibus commodis, nec
omnino lugés de aduersis, nec eum blanda corrum-
pant, nec tristia cõcutiant, nec falsa vituperatio mi-
nuat, siue laudatio augeat. [Iuxta illud Boëtij in
primo de cõsolatione, Gaudia pelle, pelle timorem.
Nec dolor adsit, nubila mens est, hæc vbi regnant.]
Nec pectoris sui stabilem firmitaté quicquid mun-
dus promittat, aut minetur, excutiat. Sed idé semper
sit serenus ac perseuerás, ne bona fallacia labétis se-
culi in eũ præualere videantur. Quę omnia fortissi-
mi sunt animi, qualis regius esse debet. Iuxta illud
Lactantij, lib. j. diuinarum Institutionũ, sic dicentis,
Animũ vincere, iracundiá cohibere, fortissimi est.

Hæc qui facit, non modo ego eum cum summis viris comparo, sed Deo simillimum iudico. Non enim fortior putandus est, qui Leonem, quàm qui violentiam, & in seipso inclusam fetam superat iracundiam. Aut qui rapacissimas volucres deiicit, quàm qui cupiditates auidissimas coercet. Aut qui Amazonem bellatricem, quàm qui libidinem vincit pudoris, & famæ debellatricem. Aut qui fimum de stabulo, quàm qui vitia de corde eiecerit, quæ magis sunt perniciosa velut domestica, & propria mala, quàm illa quæ vitari poterant & caueri. Ex quo fit, vt solus ille vir fortis debeat iudicari, qui temperans, modestus, & iustus est. Hæc ille. Vnde restat mentem regiam esse debere Saphirinam, & putam per mentis constantiam, atque animi integritatem.

Tertiò principaliter tria lilia aurea in campo Saphirino depinguntur. Quia Saphirus animum hominis pium, & deuotum efficit ad Deum, atque in bonis firmat, & paces conciliat, taliter quòd inter omnes lapides pretiosos dicitur lapis sanctus, quia ad sanctitatem, & deuotionem hominem disponit. Ob quod legitur Exodi vigesimooctauo, & trigesimonono capitulo. quòd Moyses ad præceptum Domini vestem sanctam fecit Aaron summosacerdoti in gloriam & decorem, in qua inter diuersos lapides pretiosos Saphirus cōnumeratur. Sic Ieremias Threnorum quarto. Destructionem Ierusalem, ruinam templi, & sacerdotum recogitans, eorum pulchritudinem assimilauit Saphiro, dicēs, Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rub cūdiores ebore antiquo, Saphiro pulchriores. Conuenit itaque, vt maiestas regia sit tota syderea, & Saphirina, per reuerentiam & beneuolentiam ad omnia, quæ diuinum cultum concernunt: vt sicut in dignitate & potentia cæteris est eminentior, ita expedit, vt in amore rerum diuinarum sit amicabilior, & conformior: sicut sui fuerunt prædecessores. Quartò Saphirus, secundum Arnaldum corpus humanum vegetat, ac membra integra conseruat, curat dolorem frontis, & sudorem restringit, corpora præbet integra, bonique coloris, tortiones vētris tollit, & omnia vlcera cum lacte sanat. Præterea in libro de natura rerum dicitur, quòd Saphirus morbum illum horribilem, Noli me tangere appellatum, fugat. Tamen vitiatur tunc eius colore, ex quo instruitur rex Christianissimus vt vigilās sit, & solicitus ad corpus mysticum, id est, ecclesiam protegendum. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, quæ secundum Apostolum, non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo. huius autem corporis membra tenetur rex vegetare, ac custodire, ne à lupis voracibus dilacerentur, & ne morbida ægritudine putrescant, ac pauperibus beneficia, suffragia, & eleemosynas largiri, quibus recreentur, tāquam membra corporis mystici: quia sicut Saphirus membra corporis conseruat & recreat, sic cōuenit vt rex, quia tria lilia in Saphyri colore extendit, membra corporis mystici dirigat, & custodiat, ne deuios anfractus. [Huius nanque corporis mystici rex est caput in temporalibus: quia res publica est. sicut quoddam corpus, quod secundum Helinandum in Chronicis libro secūdo diuino numine animatur, & regitur, cuius caput dicitur princeps, & Senatores locum cordis tenent, iudices autem, & præsides tenent locum oculorum & aurium, & oratores locum linguæ, cæterisque membris personæ aliquæ reipublicæ comparari possent. Et vnde dicantur senatores, & quis eos primus instituit, habetur infra super verbo, *adiectæ impuberi.*] Quintò Saphirus est gemma pretiosa, sereno cœlo similis, quæ percussa à radiis solaribus ardentem fulgorem emittit. Præterea dicit Isidorus lib. decimosexto. & Imo. capitulo nono. quòd Saphirus pulueres habet aureos sparsos, ex quo instruitur regia maiestas, vt gratias solicita sit Deo reddere in tanto cumulo beneficiorum, quia quāto plura à sole iustitiæ Christo suscepit beneficia, tanto magis ardētia desideria refundere debet in Christum, à quo procedunt. Et ecōtra tanto grauius de ingratitudine iudicabitur omnis homo, quāto magis multiplicatis beneficiis ingratus probabitur extitisse. Iuxta illud Chrysosto. Quanto maiora beneficia sunt hominibus constituta, tanto grauiora peccantibus parantur iudicia.

Sextò Saphirus est gemma valde delectabilis, gaudiosa, & pulchra, de quo quidam lapidarius ait,

Saphyri species digitis aptissima regum,
Egregium fulgens puroque simillima cœlo
Vilior est nullo virtutibus, atque decore.

Ex quo instruitur rex Christianissimus, vt delectabiliter & gaudiosè pulchritudinem ad decētiam Christianæ religionis velit conseruare: hoc autem fiet si purgabuntur fæces luxuriæ, auaritiæ, simoniæ, blasphemiæ, tyranniæ, ac cætera publica peccata, & notoria, quæ iram Dei prouocant, & pariter dolores, atque angustias animæ rationalis. Vnde expedit omnino, vt reges ac principes nō iniqui sint, sed iniquorum correctores, de quo Isidorus libro tertio de summo bono. capitulo quadragesimooctauo. Reges inquit, à rectè agēdo vocati sunt. Ideo sicut rectè faciendo regium nomē obtinetur, ita peccando amittitur. Rectè igitur illi reges vocātur, qui tam semetipsos, quàm subiectos bene regendo modificare norunt. Hæc ille. Et sic patet ad regem Christianissimū pertinere peccata grauia præsertim notoria tollere & punire, vt in Dei ecclesia spiritualis cōseruetur lætitia: quia teste Augustino, Verum gaudium non datur impiis: Sed illis qui Deum gratis colunt, quorum gaudium ipse est, & ipsa beata vita, quæ sola vera vita est, & non altera. Septimò in colore Saphiri aurea lilia extenduntur, quia Saphirus suo valore, & pretio vires acuit regis Christianissimi ad cogitandum sumptuositatem cœlestium ædificiorū. Nam teste Isidoro vbi suprà, Saphirus inter gemmas purpureas computatur, habet pariter excessum valoris inter lapides pretiosos. Ob quod sanctissimus Thobias Spiritu eleuatus videns excellentiam cœlestis patriæ, dicit portas eius esse de saphiro ædificatas. Pariter Ioannes Apocalypsis vigesimoprimo dicit, Fundamēta muri supernæ ciuitatis esse ex lapidibus pretiosis: inter quos Saphirus cōnumeratur. Ex quo instruitur rex totus Saphireus, vt tota liter inclinetur ad cogitandum excellentiam ædificiorū supernæ ciuitatis. de qua dictum est per Prophetam Psalmo octogesimosexto. Fundamenta eius in mōtibus sanctis. Et sequitur, Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Octauò & vltimò scutum regis Christianissimi in Saphiri colore figuratur: quia Saphirus sua significatione eum excitat ad cogitandum nedum ædificia supernæ ciuitatis, sed etiam eminētiam gloriæ æternæ. Nec solummodo Saphirus significat æternam gloriā, verùm etiam suo colore animum hominis ad cœlestia gaudia inclinat. Et ratio est, quia cùm omne simile naturaliter appetat suum simile, & Saphirus inter omnes gemmas similis

similis est sereno cœlo: vnde rex Saphiro non conueniret, nisi ad cœlestia inclinaret, ac cœlestia appeteret. Saphirus enim etiam in scripturis sacris significare videtur æternam gloriam, vt habetur Exodi xxiiij. vbi Moyses, Aaron, Nadab, Abiu, & septuaginta de senioribus Israël Deum viderunt. Sub cuius pedib⁹ erat quasi opus lapidis Saphirini, & quasi cœlum cùm serenum est. Pariter in Ezechiele. x. cap. legitur: quòd species gloriæ domini super Cherubim erat quasi lapis Saphirus: quæ verba non sunt intelligenda vt sonat litera. Quin illa patria & beatorum gloria maior est sine comparatione ac mirabilior omni pulchritudine Saphiri: imò penitus omnem inuestigationem excedit humanam. Sed quia intellectus noster manuducitur per creaturas ad cognitionem cœlestium, & balbutiendo vt possumus excelsa Dei resonamus. Ideo volens loqui propheta de æterna patria & gloria, similitudinem Saphiri assumpsit, qui inter omnes gemmas est admirandæ virtutis, & preciositatis: atque magis conueniens in colore cœlesti. Ad præmnia igitur inclinant insignia dignitatis regiæ, tum quia e cœlis elapsa, tum quia auro atque sydereo cœlo (vt iam dixi) sunt similia. Qui colores inter cæteros dicuntur nobiliores: de quibus in tractatu de insigni. & armis. sic dicit

115 Bart. vj. colum. Vnus † color est nobilior altero respectu eius quem repræsentat s[...] undum se. vnde color aureus nobilior est. Per eum repræsentatur lux: nam si quis radios solis figurare vellet, quod est corpus magis luminosum, hoc non possit congruẽtius facere, quàm per radios aureos. Et constat nil luce nobilius, vt dicit text. in epistola inter claras. C. de summa Trinita. ibi nihil est, quod lumine clariore &c. Et in Authen. habita. C. ne filius pro patre. Ibi totus mundus illuminatur &c. Ideo in sacra scriptura pro re maximæ excellentiæ figuratur sol. vt ibi: Fulgebunt iusti sicut sol & stellæ. Daniel. xij. Et Matth. v[...]. & ibidem xxiij. cap. Resplenduit facies eius, [...]t Christi in transfiguratione, sicut sol. Et propter huiusmodi nobilitatem nulli permissum est vestes portare deauratas, nisi principi. l. prima & secunda. C. de vesti. olobe. & deaura. libro xj. Sequens color nobilis est color purpureus seu rubeus, qui figurat ignem, qui super cætera elementa est elementum nobilius. Propter cuius nobilitatem nulli permissum est portare vestes comptas eius colore. vt dicta l. secunda & quarta, de vest. olobe. vbi dicitur dictum colorem esse aliis nobiliorem: quia etiam communicatur auro. quod vt suprà vidistis, quanto est magis rubicundum, tanto est preciosius. Sequens color post prædictos nobilis est color azureus: & azurus per quem figuratur nobilis aër, qui est corpus transparens & diaphanum maxime receptiuum lucis, sine quo aëre nullum viuens supra terram viuere posset: qui etiam repræsentatur in Saphiro, sicut in azuro ex communicatione coloris. Vnde prædicti colores propter id, quod repræsentant, cæteris dicuntur nobiliores: in quibus voluit Deus arma & insignia Christianissimi regis, non sine magnis rationibus depingi & figurari, vt vidistis. Vnde

116 † præmissis consideratis præsertim requisitis in rege virtutibus, non mirum, si lex & consuetudo Franciæ, fragilitatem muliebrem à regni successione excluserint. Licet admittantur ad succedendum in regno Nauarræ secundùm Petr. Iacob. in titu. de causis ex quibus vasal. & etiam in regno Apuliæ: vt dixi secundùm Ba[...] in dicta l. quoties. C. de suis & legiti. hæredi. & in capit. primo. §. hoc quoque. de successione feudo. dicens ibi regnasse inclytam reginam Ioannam xl. ferè annis. Et ita prudenter, quòd in cathedra regali non sedit similis ei in gratia & virtute: sed tandem miserabiliter diem clausit extremum. Videatis Dominicum in capitulo, grandi. de supplen. negligen. prælato. libr. vj. vbi sentit de iure communi fœminas in regnis succedere non posse: & si succedant, hoc est ex particulari lege, vel consuetudine regni, vel per vsurpationem:

117 † sicut legimus de Hyrene Leonis quarti imperatoris Bizantini seu Constantinopolitani vxore: quæ Atheniensis fuit nobilissima, & insignis decoris conspicua: propter cuius pulchritudinem Constantinus quintus dictn Leoni filio suo eam dedit in vxorem, ex quo filium suscepit nomine Constantinum. Sed mortuo Leone, cùm filius adolescentulus adhuc esset, per decennium egregiè texit. Tamen postea filium excæcatum in carcerem trusit, & solio imperiali ipsa conscẽdens præ cæteris mortalibus cum ingẽti gloria sola imperauit, vt libro decimo Bergomensis refert. Et plures aliæ regnarunt de quibus suprà: de quo per Imo. in dicto capitulo, grandi.

118 Quia † in regno Franciæ nec iure communi, aut particulari lege, vel consuetudine, fœmina succedere potest. Quicqnid hactenus Burgundorum dux post obitum Ludouici Hutini Philippi pulchri Francorum regis primogeniti, etiam Ioanne ex dicti Hutini vxore Clementia prægnante relicta nato, & paucis post diebus mortuo, prætendisset in successione regni filiæ dicti Hutini, quæ comiti nupserat Ebroycensi, fauens contra Philippum longum dicti Hutini fratrem, & dicti Ioannis præmortui patruum: cui patruo (dicta comitissa Ebroycensi exclusa) remansit regnum ex consilio procerum. de quo Gaguinus lib. vij. capit. si. sic dicit. Per id tempus Clementia quam moriens Ludouicus, scilicet Hutinus grauidam reliquerat, filium Ioannem parit paucorum dierum regem. Quo defuncto Philippus scilicet longus rex appellatus est, reclamante Burgundorum duce, quòd diceret non ad Philippum, sed ad Ludouici defuncti filiam, scilicet Ebroycensem comitissam regna patris pertinere. Quæ res difficiles postea controuersias Francorum quieti inuexit, & seminarium discordiæ inter Anglos & Francos fortè fuit. Hæc ille. Nec ob-

119 stat † text. in dicto capitulo, dilecti. de arbitris. vbi fœmina ex tunc regina Franciæ erat: quia secundùm Panormitanum & doctor. ibi, mulier illa vocabatur regina, non quòd sibi regnum pertineret: sed quia vxor regis erat, cuius radiis coruscabat. l. fœminæ. ff. de senatori. in Authent. de consuli. in princip. facit l. fina. C. de incolis. libro decimo: vbi bonus textus. Et sic rationabiliter regina appellatur etiam secundum cõmunem vsum loquendi, quo vxores dignitate mariti in honorem decorantur. Vel erat vidua regis Franciæ relicta, quæ durante viduitate vocabatur regina. Et hoc modo loquendi etiam vtimur, vt quandiu vidua permanet dignitate mariti defuncti, post illius mortẽ sicut in vita decoretur. ☞ Cùm vidua sit mariti mortui imago. [De quo vide pulchra super verbo, *qui cum alia matrimonium contrahens.* vbi plenè loquitur de priuilegio viduitatis.] ipsum repræsentans secundùm Bald. de quo est text.

120 in cap. ex parte. de foro competẽti. Quæ † omnia pro decisione antiquæ quæstionis faciunt, ortæ post mortem dicti Philippi pulchri Francorum regis,

qui

qui pridie diui Andrææ, mense Nouēbri, anno Chri
stiani natalis millesimo cccxiij. obiit apud fontem
Bleaudi, qui vicus in Vastinio est. Postquam annos
octo & viginti regnasset, qnq; relictis liberis, quos
ex Ioanna vxore susceperat, Ludouico Hutino, Phi-
lippo longo Pictauorum comite, Carolo qui etiam
pulcher est vocatus, principe Marchiæ. Filia, quam
infantē mors abstulit. Et altera Isabella, quā Edoar-
do secundo Anglorum regi Philippus ipse pater ma
trimonio iunxerat. Qui tres filij successiuè postquā
reges fuerūt, sine liberis saltem masculis, qui longo
121 tempore vixerint, decesserunt. Ex † quo orta fuit
grandis illa quæstio. An regnum dictæ Isabellæ, seu
Edoardo tertio illius nominis eius filio, aut Philip-
po filio Caroli Valesiani, quondam fratris Philippi
pulchri cōsobrino dictorum trium fratrum regum
defunctorum Germano deberetur. Et tam ex lege sa
lica, quàm ex regni cōsuetudine fuit iudicatum pro
Philippo. de quo Gaguinus libro octauo. capitulo
secūdo. Philippo, inquit, pulchro masculinæ prolis
tres liberi, vt dictum est, fuerunt singuli fratres Phi-
lippo pulchro defuncto, regnum legitima successio-
ne tenuere. Hutinus patri, Longus Hutino. Longo
(cui vnica erat filia comitis Atthesiensis vxor) Ca-
rolus pulcher successit. Nam Ioannes Hutini filius
dum Rhemos vnctionis gratia petit, moritur. Filiā
Ebroycensis comes sibi copulauit. Hutinus annum,
Longus quinque, Pulcher annos septem, nullis libe-
ris masculis relictis regnum possedit: qui Ioannam
Burgundam grauidam cùm reliquisset, turbationis
de qua nunc agitur occasio extitit. Nam cùm Blan-
cham regina peperisset, de legitimo hærede conten-
tio insurrexit. Erat eodem tempore ex Carolo Vale-
sio Philippi pulchri fratre, superstes Philippus fili⁹
qui & Valesius appellabatur, cū fratre Carolo Alen-
conij comite: Edoardo igitur atq; Philippo Valesio
de successione contendentibus, cōuentus Francorū
habitus est, quem trium statuum concionem vulgus
vocat. Ibi de contendentiū iure, diu multúmque di-
sceptatum est, dicentibus Valesianis Philippum Ca-
roli pulchri hæredem esse, cuius & duorū præceden-
tium regum Hutini & Longi cōsobrinus per genus
masculinum esset. Contra asseuerantibus Anglis:
Edoardo tertio nō iniustè regnum vendicare, quem
Isabella trium quos memoraui regum soror genuis-
set. Igitur cum ex regibus nepos & masculus esset
Edoardus successorem Caroli definitum iri magno
pere deposcebant. Sed Edoardo obstabat lex salica,
quæ à Pharamondo (vt suprà scripsi) Francis data in
illos vsque dies obseruatissima habebatur. Ea lege
soli virilis sexus reges à marib⁹ regibus orti regnū
administrant. Nec ad eam dignitatem fœminæ ad-
mittūtur. Adstipulatur præterea vetustissimæ legi
diuturna consuetudo: quæ mares non fœminas Frā-
cis præfici obtinebat. Quare Edoardo (qui ex fœmi-
na ortus erat) nulla successionis ratio poterat suffra
gari. Quod si iuris quippiam Edoardus ex matris
origine sibi præsumeret, videret ipse Nauarræ re-
gem qui ex Hutini filia & Ebroycensi comite cùm
natus esset, nullam in regno potestatem quæsiuisse,
quòd intelligeret fœminas à regni hæreditate esse se
motas. His rationibus edocti hi, qui cōmuni autho-
ritate consilium habebant, Philippo regnū adiudi-
122 cant. Cui † iudicio nec Edoardus detraxit, fide
post paucos annos apud Ambianns Philippo de A-
quitaniæ feudo præstita. [Ex tribus fuit Edoar-
dus peremptoriè à regno Frāciæ exclusus, Primò ex
lege & moribus regni. Secūdò procerum diffinitio-
ne, à qua ipse nō reluctauit. Tertiò, quia fidelitatem
post interuallū, & sic de libertate producatu Aqui-
taniæ libere præstitit, quod faciendo Philippū Va-
lesium regem approbauit: & iuri, si quod habebat, ei
reuerentia præstando renunciauit. capitulo, ex ore.
de his quæ fiunt à maiori parte capituli. Sub quo
Philippo Ioannes Faber opus suum compilauit su-
per libro institutionum, vt ibi dicit in procemio. §.
primo. secunda colum. Et præterea dum Ludouicus
Grossus Ludouicum eius filium Rhemis sacrari iu-
beret, Henricus tunc Anglorum rex dicti Edoardi
successor velut Aquitaniæ dux, ei seruiuit in sacro,
vt habetur infrà super verbo, *adiecta impuberi*.] Cu-
ius deniq; aspernator fuit, & ferè principium dedit,
vt idem Gaguinus prædixerat, Iacobus Arteuella
plebeio genere ortus, qui Gādaui erat, & seruili mi-
nisterio Carolo Valesio aliquando seruierat: hunc
cùm astutus esset, & ingenio polleret, & alti cordis
esset, Edoardus authoritatem illi apud Gandenses
comparat: ita vt non parui intra paucos dies fuerit
æstimatus. Nactus ergo nomen Iacobos Arteuella
Gandensibus quàm necessaria illis esset Anglorum
communio ostendit: Flamingos omnes lanificio de-
ditos esse dicens, qui nisi ex Anglia nullas lanas ha-
berent: ideo operepretium illis esse Edoardi partes
sequi. Hac oratione persuasis Gandensibus ipse Bru-
gas petit satellite multo stipatus, deinde ypras, atq;
alia maritimæ oræ oppida præuadens, ab omnibus
magna lætitia exceptus est. Postea autem conuentu
Gandaui facto coniurant omnes bellum cum Edoar
do gerere: atq; ita omnes qui exultabant ad se reuo-
carūt. Coacta nobilitate obsides dare, ne secus ac iu-
123 ratum erat, quippiā moliretur. Hæc ille. Or † do-
mini, si Carolus Valesianus sapienter ab initio egis-
set, dictum Arteuellam, quem alti cordis ingeniique
versuti cognoscere potuerat, in domo vna sola hora
non tenuisset. Præsertim si diuū Bernar. in epistola
de cura & regimine rei familiaris vi lisset, sic dicen-
tem, Famulum alti cordis repelle, vt futurū inimi-
cum. Et pariter famulum tuis moribus blandiētem.
Famulo te de vitio laudanti resistas. Famulum adu-
lantem ne admittas, quia te decipere cogitat. Famu-
lum rixosum euitare cures. Sed famulum de facili
verecundantem dilige, vt filiū &c. Certè in præmis-
sis omnibus famulus ille nequā vitiosus extitit, qui
pro honore & beneficiis à Carolo comite de Valesio
susceptis belli lethiferi Philippo Valesiano eius fi-
lio postea regi facto, seminarium fuit sub falso præ-
supposito, quòd filius ex filia Franciæ descēdens suc-
cedere in regno potest. Licet talis appellatione ma-
sculorum non comprehendatur secundum commu-
nē opi. [vt plenè habetur infra super verbo, *Tan-
dem sine liberis est defuncta*.] Nam sicut filia nō suc-
124 cedit in regno, † sic nec masculus ex ea progenitus.
pro quo facit text. in d. §. hoc autem. qui feud. da. non
pos. & de gradi. suc. feu. §. ad filias. vt plenè dicit Bal.
in d. l. quoties. exclusn enim ascēdente satis dicuntur
descendentes exclusi. l. fi. C. de natur. libe. & l. si viua
matre. C. de bonis maternis. Ideo non potuit dictus
Edoardus tertius prædictæ Isabellæ fili⁹ ius aliquod
prætendere in regno, secundum Bald. in repeti. l. j. C.
de sum. Trin. de quo bonam haberis gl. in procemio
pragmaticæ super verb. Consanguineis. Vltra quam
videatis Bald. eleganter loquentem in l. j. ff. de sena-
to. vbi dicit filias ex rationabili cōsuetudine Frāco-
rum in regno succedere non posse, sicut non succes-
sit filia

sit filla Ludouici vltimi comiti Ebroyceosi nupta.
Sed Philippus longus:nec etiam filia Philippi longi
comitissa Arthesiensis.Sed Carolus pulcher earum
patruus,vt vidistis.Ex quo infert ibi Baldus nullum
posse reges Angliæ in regno isto prætendere inter-
esse ex persona dicti Edoardi,qui Carolo pulchro
sine liberis defuncto succedere non potuir,quanuis
masculus foret.Prout etiam non successerar rex Na-
uarræ ex filia Hutini & comite Ebroycensi geoitus,
vt dixi.Quæ vltimi & immediati temporis explera
sunt cum dicto Edoardo concurrentia & contempo-
ranea:quia secuidū Bal.vbi suprà,non potest io cau-
sato plus virtutis esse,quàm ab iofluenti potētia cau-
sæ procedat.Per text.io dicto §.hoc autem notandū.
subiungēs,quòd si malè in aliquibus successerit Fran
corum regibus,hoc fortè fuit propter aliam causam,
quæ dinina erat. Et non propter illam, quæ clara est
pro rege Francorum. [Nam solent reddi sex causæ
propter quas non est pax inter homines, sed bellum
etiam cootra veros principes,de quibus per glo.super
verbo,pacem.in cap.ad apostolicæ. de senteoria & re
iudicara.lib. sexto. Vnde processit,quòd Angli tan-
to tempore regoum Franciæ occupatum tenuerunt,
visa eorum notoria iniustitia.] Facit quod ad pro-
positum dicit Rapha.fulgo. consilio duodecimo.in
princ.quòd mortifera radix non potest stipitem aut
ramum vllum virentem & fructiferum facere. Alle
gat Bald.in l.maximum.C.de libe.præte.Ex quo cla
re datur intelligi, quòd sicut filia nō succedit,ita nec
eius soboles. Visa præsertim dicta l.salica.Cui tam
Philippus Valesianus,quàm etiam Edoardus antedi
ctus stare consenserant. Per quam deinde proceres
seu pares regni ad vtilitatem dicti Philippi iudica-
runt,& regnum Franciæ sibi pertinere decreuerunt,
Edoardo penitus & rationabiliter excluso. [Et si
ratiooi & iuribus & proprijs reoūciationibus Angli
credere nolint,credāt saltē operibus manifestis regū
Franciæ,qui dietim infirmos quibus naturaliter me-
deri noo potest,diuina virtute eis insita curant sola
manus impositione:quæ causa sioe alia esset sufficiēs
ad parenter iudicandum verè eis regnum pertinere,
& noo regi Angliæ, vt habetur infrà,super verbo,
& uxorem nomine Adelasiam. in primo principali ar-
125 ticulo. circa finē. quinta decisione.] †An autem
in emphyteosi succedant fœminæ, & veniant appel-
latione filiorum?& regulariter non veniunr. Quia in
contractibus & concessiooibus inter viuos,in quibus
fit interpretatio contra illum in cuius commodum
verba proferuntur iuxta l. veteribus.ff.de pact.ma-
sculinum non concipit fœmininum: secundum Ar-
chidia.singulariter in cap.si quis soadēte.xvij.quæst.
iiij.quem sequitur Imo.in cap. potuit.circa finem de
loca.dicens sic aliâs consuluisse.Quod verum intelli
gatis, oisi in successione dictum exritisset expressè
de filiabus,quia tunc succederēt prout dixi in feudo,
in quo fœmina succedit,si fuerir dictum in inuestitu
ra.Et pariter in emphytheosi erit, per text.in §.em-
phythosim autem.in authen. de non alie.aut permu.
rerum eccle.col.ij. qni sic intelligitur. Et idem esset si
consuetudo patriæ haberet filias posse in emphyteo-
si succedere. Cui standum esset.l.minime sunr mutan
da.ff.de legi.& c. cum dilectus.de consuetudi. prout
est in præsenti patria Thososæ, & ferè vbique circa
mootes:vbi ex consuetudine feuda & emphyteosis
ad instar patrimoniorum sunt redacta, vt suprà dixi
in feudo. Videatis Ludoui. consi.xxxv.incip. Visa
facti serie. Et cum his sit expeditus iste primus casus,
in quo fœminæ de iure communi æqualiter non
126 succedunt cum masculis. Secundò principaliter
fœminæ nō succeduot cum masculis etiam in bonis
allodialibus nō feudalibus neq; emphyteoticis.quo-
ties statutū aut patriæ consuetudo habet,quòd filia stan-
tibus masculis non succedar,quia tunc noo succede-
re possunt.Cùm consuetudo vel statutum eas exclu-
dat,etiā si moniales factæ. [De hoc habetur plenè
infrà super verbo, *& uxorem nomine Adelasiam.* in pri
mo articulo successionum ab inrestato. Et ibi dicitur
an monachi dicātur successionum capaces.] essenr,
tanquam statuto cōprehensæ,qnia nascēdo iam liga
tæ erant statuto aut consuetudine filias propter ma-
sculos excludentes. Vnde monachatus succedēs seu
subsequens tollere non potest ius masculis quæsitum
secundum Panor.in capit.quod clericus. de foro cō-
peten. Quem post longam disputationem, sequitur
Fely.in cap.ecclesia sanctæ Mariæ.xxx.col.versicu.
sextò quæro.de coostitu.Si autem mooachatus statu
tum præcederet vel consuetudinem , non posset eas
quibus ius erat iam quæsitum excludere, & idem si
monachatus statutum sequeretur,& statutum eas ex
pressim excluderet: quod fieri nō potest. de quo per
Barto.in l.fina.C.de pact.Sed vbi statutum simplici-
ter fœminas excludit, oihil expressè de monialibus
disponendo,eo tunc omnes fœmiuas excludit, quan
uis religiosas: quæ dicto obstante statuto succedere
non poterunt etiam in iure patronatus, quod patri
competebat,secūdum Panor. in dicto capitulo,cùm
seculum. de iure patronatus. Cùm eo casu ius patro-
natus naturam patrimooij sortiatur secundum docto
res. Pro cuius intellectu est aduertendum,quòd tale
statutum vel consuetudo potest dupliciter dispone-
127 re. Primò † quòd filia dotata stantibus masculis oon
succedat.Secūdò disponere potest simpliciter,quòd
filia stantibus masculis oon succedat,nulla de dote
facta mentiooe. Quo ad primum dicatis tale statu-
tum aut cōsuetudinem valere,quia per starutum po-
test in totum legitima tolli filio debita in bonis pa-
tris,vt post lōgam disputationem tenuit Richardus
malumbre,quem Dynus sequitur,io cap. indultum.
de regulis iuris. libro sexto.Cynus in l. sancimus.C.
de oup.Bart.in l.Titio centum.§.Titio geoero.ff.de
condirionibus & demonstrati. Ange. in l. Papinia-
ous.§. quarta.ff.de inofficioso testamento.& consu-
luit Panor.consilio lxxv.incip. Quidam decessit.di
cens io fin.hanc esse communem opiniooem,saltem
quatenus legitima excedit valorem alimentorum fi-
lio debitorum:& causa legitima eam tollendi est fa-
uor masculorum & agnationis conseruandæ,in qua
nomeo domus & arma consistunt,vt videbitis.Et ita
dicit renere Ioannē Andræam hîc.& Bald.io l.cum
lege.C.de espiscopis & clericis. Videatis Ioan.And.
io addition.Specu.super titu.de succes.ab intestatio.
Ergo à fortiori valere debet statutū filiam excludens
dotatam:quasi tunc voluerir dotem ei succedere lo-
co legitimæ:& dotis contemplatione filiam exclude
re à successione.facit l.qui volebat.ff.de hæred.insti.
Secundò hoc probatur ratione:quia legitima nō est
nisi quædā portio congruè taxata à lege, vt in authē.
nouissima.C.de inoff.testa.Quæ quidem portio dici
tur bonorum subsidium.Sed filia dotata satis habet
subsidium,scilicet dotis & mariti sui.l.j.& authenti.
præterea.C.vode vir & vxor.Ergo tale statutum aut
consuetudo de iure valet,secundum Bartolum in l.
si filius.& l.fina.§.quoniam.ff.ad Tertulli.& in l.j.§.
si pater.ff.de coniungen.cum emācipa.libe.& consi-
lio suo

lio suo ducentesimoprimo.incipiente, Viso testamēto Muoini.& Baldum in dicta l.maximum.& in l.si emancipati.C. de collatiooibus. & in l. posthumus. §.si quis ex his. ff. de inofficioso testamento.& Angelum in l.dotem filiæ.C.de collationibus.& in l.gallus.§. & quid si tantum.ff.de liberis & posthumis.& consilio centesimoquarto, incipiente, Statuto com-
128 munis.cum consilio sequenti. Et † tale statutum quòd filia dotata nō succedat, si factum fuerit à summo principe, velut imperatore, vel rege Franciæ, qui iura imperij habēt, dicitur ius ciuile. Cuius remediū seu ius petendi hæreditatem, & sic succedeodi filiabus exclusis, competit perpetuò masculis, videlicet vsque ad triginta annos.l. licet.C.de iure deliberandi. Si autem tale statutum factum esset ab inferiore, dicitur ius prætorium.l. ius autem ciuile.§ primo.ff. de iustitia & iure. Et not. Bartolus in l.prima.in fine. ff. de bonorū possessionibus. volens quòd si ex constitutione ducis, marchionis, ciuitatis, vel alterius à principe inferioris hæreditas deferatur, necessaria etiam est hodie bonorum possessio, quæ iure prætorio competit: quæ agnosci debet, peti, & intentari per descendentes infra annum: & per collaterales agnosci debet intra centum dies vtiles. Idem voluit Bartolus in l. quinta. in principio.ff. de verborum obligationibus, & Baldus in rubrica.C. qui admitti ad bonorum possessionem possunt. Quod tamen intelligatis verum, nisi dux, comes, aut marchio, vel alius inferior statuti cooditor, dignitatem haberet perpetuam ad successores transmissibilem: quia tunc eius constitutio pro lege perpetua seruanda foret. Et consequenter ius succedeodi ex ea perpetuò competeret, secundum Bartolum, in l.omnes verò populi. versiculo, quartò quæro.ff. de iustitia & inre. Ange. in dicta l.quinta. Ludouicus & Bartolus in l.finali, ff.de pe.& Angelus io §.sed iste quidem. institu.de
129 actionibus, Et † est tale statutum filias dotatas excludens fauorabile, & non odiosum. Nam ad iudicandum naturā constitutionis, an scilicet dicatur fauorabilis vel odiosa, cōsiderari debet id quod principaliter constitutio intendit: id est, cui principaliter prouidet. Or istud statutum prius & principaliter masculis prouidet, volens eos fauorabilius tractare, Qua ratione potius mouetur, quàm odio filiarum: secundum glossam plenè in fine capit. sciant cuncti. de electionibus. libro sexto. Bartolus per illum textum in l.qui exceptionem.ff. de condictione indebiti.& Panormitanus in capitulo primo, tertia colum. de lo-
☞ cato. [De quo plenè dicitur in dicto verbo. *& uxorem nomine Adelasiam.* in primo præludio, dum loquitur de statuto matrem excludente propter agnatos.] & Pau. in casu proprio, consilio clxxj.& Ludouicus consilio centesimo vigesimonono.& Baldus in l.secunda.C.de in ius vocando. Ideo tale statutum dicitur fauorabile, & sic ampliandum, & extendendum, ac fauorabiliter obseruandum. Cùm mens statuentium sumere rationem videatur ex eo, quia apud masculos remanēt ferè omnia onera defunctorum. Vnde æquum est, apud eos remanere commoda successionum. l. secundum naturam. ff. de regulis iuris.&
130 hæc est veritas. Primò, † quia videmus ad solos masculos propulsatiooem & vindictam iniuriæ defuncti actiuè & passiuè pertinere, quia licet in filia cadat inimicitia, prout animi rancorem concernit, per textum in l.prima.C. de his qui se deserunt, libro x. quem ibi ad hoc ponderat Ange. volens, quòd debēs habere pacem cum hæredibus defuncti, debet cū muliere pacisci, sicut cū masculo, cùm ei permissa sit vindicta iudicialis. l. sororem.C. de his qui. vt indigo.& l.si fœmina.C. ad turpil. facit tex. no. in l. j. §. potuisse. ff. ad Silleia. vbi ancilla iudicialiter defuncti necem veodicat patroni, sicut seruus. Attamē filiabus & mulieribus prohibetur vindicta extraiudicialis iniuriæ vi belli, aut duelli, seu manu forti. vt dicit glo. in cap. j. an mutus vel imperfectus feu. reti. per quam dicunt Bald. & Ange. in l. iiij. §. quanto. ff. de verb. oblig.& Bal. in. l. iij. §. lucius. ff. de lega. ij. quòd si habenda est pax cum hæredibus defuncti occisi, filia fœmina pacem habere uon potest, id est, fructum pacis, qui ad masculos pertinet, si ex tent. secundum Imo. in l. si filius qui patri. ff. de vulga. & pupil. facit bonus tex. in l. fina. §. fin. ibi, virilis animi. ff. qui petant tuto, quem ad ad hoc ponderat Ange. consilio cclxxxviij. incipien. viso facto & statutis prædictis. Sic ergo io proposito, cùm tale onus vindictæ violēto spectet ad masculos. Statutum filias excludens à successione paterna, velut dictum onus recompensans, dicitur fauorabile, quia etiam facere pacem & commoda pacis consequi masculis pertinet, secundum Bald. post glo. in capit. j. §. decedente, aliâs incipit: hoc autem notandum. qui feu. dare poss. vbi est glo. nota. super verbo, legibus. dicens mulierem non posse leuare faydam, id est, inimicitiam. Præterea tale statntum publicam concernit vtilitatem: quæ honestatem requirit in singulis familijs conseruari. l. j. §. sed si hæres. ff. de ventre iospi. & l. super statu. C. de quæstionib. Con-
131 stat autem honestatem familiarum diuitijs conseruari, quæ plerunque propter inopiam perit. l. iij. in princip. ff. de testi. & io authen. illo eod. titu. §. sancimus. coll. viij. & in l. j. ff. de custo, reorum. & in authen. de defenso. ciui. in princ. colla. iij. & l. si creditores. ff. de
132 priuil. cre, & l. pietas. C. de suspe. tuto. Sunt † enim diuitiæ maximum adiumentum honestatis familiæ. vt dicit Ange. consi. ccxxj. iocip. circunscripto dicto statuto. iuxta illud Ouidij,

In pretio pretium nunc est, dant census honores.
Census amicitias, pauper ubiq; iacet.

Quem necessitas aliquando cogit. vnde Valerius libro viij. titu. de necessitate: Abominandæ, inquit, necessitatis amarissimæ leges, & truculentissima imperia tum vrbē nostram, tum etiam exteras gētes, multa non intellectu tantùm, sed etiā auditu grauia per-
☞ peti coëgerunt, [Et sæpe (inquit Salustius in Iugurthino) vicit in senatu pars illa, quæ vero pretium aut gatiam anteferebat. Et pancis charior fides, quàm pecunia fuit: & pauci quibus booum & æquum diuitijs charius erat. Et parum tuta per seipsam probitas est; imò ante expertus sum parum fidei miseris esse, & bonum publicum priuata gratia deuictum, maximæque innocentiæ plus periculi quàm honoris est, tanta vis auaritiæ animos eorum veluti tabes inuaserat: animus enim æger auaritia facilè cōuersus est, & magnitudine pecuniæ à bono honestoq; in prauum abstractus est. hæc ille ibi in diuersis locis. idem repeties in libro nauis stultorum, scilicet,

Paupertas fugitur, toto arceßitur orbe,
Vndiq; numine places, pauper ubiq; iacet.
Ridetur solus pauper, solusq; fugatur,
Cedit inops cunctis, numus in arce sedet.
Paupertatis onus omnes iam ferre recusant,
Auri sacra fames pectora cuncta quatit.

Item adde no. in cap. pauper. xj. quæst. iij. scilicet pauper dum non habet quid offerat, non solùm audiri contemnitur, sed etiam contra charitatem opprimitur &c.

tur,&c.vt ibi vidi.] Præterea propter diuitias personæ redduntur nobiliores secundum Innocẽtium in capitu.sedes.de rescrip.facit l.honor. §.de honoribus.ff. de muneribus & honorib. & pauperes ac miseri cito flexibiles sunt secundum Philosophum.vt dicta l.tertia. omniq; societate & amicitia nudati. vnde dicitur Prouerbiorum decimonono, Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuẽtis: fratres hominis pauperis oderũt eum, & amici procul recesserunt ab eo. Et intantum, quòd Scipio Aemilianus vir vtiq; inter Romanos sapiẽtissimus in senatu ad diffiniendum consultus, Seruio Sulpitio Galba inope & paupere, & Aurelio diuite auarissimo consulibus, vter eorum in Hispaniã aduersus Viriatum Lusitaniam Hispaniæ partem tunc occupantem, mitteretur, cõtẽdentibus respondit neutrum esse mittendum, æquè suspectum iudicans Galbam pauperem licet bonum, qui nihil rerũ habebat, sicut Aurelium diuitem cui nihil satis erat. de quo Valerius libro sexto.titulo de grauiter dictis & factis. Idem, inquit, scilicet Scipio, cùm Seruius Sulpitius Galba & Aurelius consules in senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispaniam mitteretur, ac magna inter patres cõscriptos dissensio esset, omnibus quónam eius scilicet Scipionis sentẽtia inclinaretur expectantibus, Neutrũ, inquit, mihi mitti placet: quia alter nihil habet, alteri nihil est satis, æquè malam licentis imperij magistram iudicans inopiam atq; auaritiã. Quo dicto vt neuter in prouinciam mitteretur, obtinuit, hæc ille. Et sic paupertas suspecta est. Ob quod aliqui philosophi in diuitiis ascripsere nobilitatem. vt refert Bartol. in l.prima.C.de dignitatibus.libro duodecimo. Et ad ꝓpositum multa deduxit Bonartisius de monte magno orator optimus, in quadam de nobilitate per eũ disputata quæstione principi montis Ferrati directa. incipiente, Apud maiores nostros &c. Imò fuit imperator quidam qui dixit nobilitatem esse antiquã æris & diuitiarum possessionem cum pulchris regiminibus & moribus, vt ibi dicit Bartolus in dicta l. prima. Et notanter dicitur, quòd nobilitas est antiqua æris & diuitiarum possessio ad differentiam subitæ & festinatæ substantiæ, quæ nobilitatem nõ tribuit, sed potius sinistrã inducit præsumptionem, vt quidam ex honestiori ordine dixisse fertur Scyllę Romano, Quo, inquit, modo vir bonus esse potes? qui cũ nihil à patre tali relictum sit, tot & tãta possideas? vt habetur ex Plutarcho, de vita Scyllę in prin. Verè, vt Sapiens dixit, Substãtia festinata minuetur.

Tamen diuitias & bona tẽporalia [De quo vide pulchra quę habẽtur ĩ.sup verbo, *cætera bona*, in prin.] habere multum confert, si iustè fuerint acquisita & sapiẽter possessa. Nec diuitiæ malæ sunt, vt patet in personis Abrahæ, Lot, & Iob. Sed earũ abusus, vt in diuite epulone: de quo habetur Lucæ decimosexto, imò conferunt ad nobilitatem, vt videtis. Præter eà egestate sordentibus, mors est solatiũ, & vita supplicium. l.quisquis.C. ad legem Iuliam maiestatis. iuxta illud Ecclesiast.quadragesimo, melius est mori, quàm indigere. Nam vita eius, scilicet indigentis semper est in cogitatiõe victus. Ideo talis qui ex diurturno viuit artificio, inter inopes computatur.cap. quo super.vbi Panor.in princip.infrà de voto. adeo quòd si in testem produceretur vltra victum ei deberetur dieta, secundum Saly.& docto.in l.quoniam liberi.C. de testibus.
133 Quapropter† cùm appellatione familiæ veniat agnatio.l.pronũciatio.ff.de verborum significationibus.& l.prima.iuncta gl.ff.de probatio.ad publicam pertinet vtilitatem, vt prolẽ masculinam comitentur paternæ diuitiæ. Cum per eã memoria æterna conseruetur ascendentium.l.liberorum.ff.de verborum significa.facit.l.& quia.ff. de interroga.actio. videmus etiam tale statutum ius & legem imitari duodecim tabularũ: qua agnati cognatis præterebantur: & masculi fœminis. institu.de hæredi.ab intestato.§. item vetustas. & institu.ad Ter-
134 tullia.in principio. Et insuper conuenit tale statutum amori, voto, & dilectioni parentum. Nã parentes naturaliter plus diligunt masculos, quàm filias. Quinimo matres, quibus fortè & communiter filia dulcior esset, & magis gratiosa, velut ei similis in sexu semper concipere & parere mallent masculum: [Etiam mater plus appetit concipere & parere marem, quàm fœminam.] quia grauius fœminam in vtero gerunt, & pariunt: secundum Philosophum.in libro animalium. Quę, inquit, fœminã ferunt, sunt pallidiores, & grauius degunt, & varia auidius appetunt, statimque fastidiunt, quàm quæ mares. & plus motus magna ex parte mas in vtero infert, quã fœmina. & celerius prodit. Et sic matrem non tantum torquet in partu. Præterea naturaliter masculi longioris sunt vitæ fœmellis. Cũ calidius animal sit masculus, quàm fœmella, secundum Philosophũ in libro de longi.& breui.vitæ. Imò dicit idem Philosophus in dicto libro de animalibus. ꝙ in genere humano pauci gemini seruãtur: si alter mas sit, & alter fœmina, quę mari nocet in breuitate vitæ, & inde dicitur Ecclesiast.trigesimosexto. Omnem masculum excipiet mulier, id est, gratanter accipiet in partu, plusquam si mulierem pareret, secũdum Lyram, ibi: quia fœmina non est homo simpliciter, sed dicitur homo occasionatus: secundum Philosophum alleg. libro de animalibus, quod denotat imperfectionem ratione defectus materiæ, ex quo prouenit quòd fœmina generatur. Ex quib. domini clarè intelligitis, quàm summè Deo tenemur, & obnoxij sumus, qui nos masculos creauit, & non mulieres fecit, quibus Genesis tertio, dixit, Multiplicabo erumnas tuas, & cõceptus tuos: in dolore paries filios: & sub viri pote-
135 state eris, & ipse dominabitur tui. Vnde† refert Lactantius libro tertio, non sine causa Platonem de quatuor gratias egisse Deo. Primò, quòd homo natus esset, & non animal brutum. Secundò, quòd Gręcus potius quàm barbarus. Tertiò, quòd Athenis tẽpore Socratis. Quartò, quòd mas potius quã fœmina, quia secundum Tho. in prima parte quæst. xcix. arti.ij. fœmina est quid occasionatũ & defectuosum, eo quòd virtus actiua quæ est in semine maris, ꝓducere intendit simile sibi perfectum secundũ masculinum sexũ. Sed quòd fœminã generetur, est propter virtutis actiuæ debilitatem, vel aliquam materię indispositionem, aut propter aliquam trãsmutationẽ ab extrinseco: puta à vẽtis australib. qui sunt humidi, secundũ Philosophum in dicto libro animalium, vbi dicit, ꝙ ventus septẽtrionalis coadiuuat generationem masculorum: australis verò ad generationẽ fœminarũ. vnde si Adam non peccasset in paradiso delitiarũ residens. qui est supra oẽs vẽtos, homines tot fœminas & nõ plus ꝙ mares generasset, & econ-
136 tra secundũ Tho. ibi: & dixi suprà in princi. Et† ꝙ sexus masculinus nobilior sit fœmineo nobis ostendit, & clarè demonstrat ordo, & prioritas creatiõis, quam Deus operatus fuit in creatione humanæ naturæ, quæ prius fuit ꝓducta in vno solo indiuiduo, &

in sexu

in sexu virili tantùm, vt sic esset primus homo prin-
cipium omnium indiuiduorum naturæ humanæ: &
consequenter totius speciei suo modo. Sicut Deus
est principium totius vniuersi, vt quo ad hoc esset in
masculo quædam similitudo hominis ad Deum pro
pter humanæ naturæ dignitatem. iuxta illud Actu.
xvij. Deus fecit ex vno omne genus hominum, id
est ex Adam quẽ solum (cùm Eua adhuc creata non
esset) posuit in paradisum voluptatis, eique soli ad-
duxit omnia quæ creauerat, quibus ipse nomina im
☞ posuit, & deinde Euam creauit: [Euam creauit de
costa Adæ dormientis, in qua dormitione fuerũt si-
cut Ioanni supra pectus Domini in cœna dormiẽti
reuelata Deo secreta, & mirabilia multa: vt habetur
infrà sup verbo, *eundẽ Petro tradiderunt*.] vt patet
Genesis ij. Nec obstat quod dictum ibi erat ca. j. mas-
culum & fœminam creauit eos. Quia hoc ibi dici-
tur per anticipationem, volens Deus statim mentio
nem facere de multiplicatione humanæ naturæ per
commixtionem maris & fœminæ: dicendo: Crescite
& multiplicamini. Sed postea in dicto cap. seriose, &
per ordinem explicatur modus formationis mulie-
ris de costa viri. Ex quibus reprobata semper fuit fan-
tastica quorundam Hebræorum opinio, dicentium
humanam naturam ab initio fuisse in vtroque sexu
formatam, per tex. in dicto cap. j. dum dicitur: mascu
lum & fœminam creauit eos. Veruntamen corpora
viri & mulieris ita secundùm eos erant coniũcta in
lateribus, quæ faciebant vnum totum continuum,
postea tamen separata fuerunt virtute diuina, quod
est falsum, quia non est verisimile Deum duo corpo
ra simul iuncta fecisse: quod pertinet ad monstra,
☞ [De quibus habetur super verbo, *soboles quam gesta
bat in vtero*. & super verbo, *quæ filium ex eo suscipiens*.
& plenius super verbo, *& filios suscipiens ex eadẽ*. in
principio.] quæ solùm per accidens contingunt in
natura, & non fuisset rationabile quòd in prima re-
rum creatione, artifex omniũ ab illis inciperet, quæ
fiunt per accidens. Cum talia non cadãt sub arte ma
ximè in natura humana, quæ nobilior est secundùm
Lyram, allegato Genesis primo cap. super verbo, ma
137 sculum. Et† ratione huius prioritatis & aliorum
supradictorum vertex legum, Vlpianus in l. j. ff. de se
natorib. maiorem dicit esse dignitatem in ipso sexu
☞ [De quo plenè habetur infrà super verbo, *si absq; li-
beris moreretur*. ij. in materia exemplaris substitutio
nis, & in iiij. articulo eiusdem.] virili, quàm fœmi-
neo. Ad conseruationem cuius & nominis ac fami-
liæ defuncti multa satis exorbitantia & miraculosa
facta hactenus fuerunt. quia fratricida qui solus su-
pererat, & in quo nomẽ patris & domus cõsistebat,
à lege veniam obtinuit precibus matris, & delictum
eius impunitum remansit. secundi Regum decimo-
quarto. ea sola ratione, vt nomen patris & reliquiæ
domus non extinguerentur in terra, vt ibi dicitur.
Sic fecit Christus Lucæ septimo: qui filium viduæ
vnicum, cùm mortuus portaretur, resuscitauit.
138 Imò† monachus de monasterio exire, & cum illo
faciliter dispensari ad matrimonium cõtrahendum
duraturum, donec filium susceperit. in quo nomen
domus illustris conseruetur, secundùm Ioannem
Andream in capitulo, actus legitimi. de regulis iuris
☞ libro sexto. in mercuriali. [De quo plene habetur
infrà super verbo, *qui cum alia matrimoniũ cõtrahens*.
in princip.] Ex quibus restat talia statuta esse fa-
uorabilia, velut tendentia ad conseruationem nomi
nis & familiæ: quod publicè interest. Et ad quem fi-
nem punitio criminũ remittitur, & neruus religio-
nis soluitur, quod est notabile. Et hanc partem, quòd
talia statuta dicantur & sint fauorabilia, tenet Ioan-
nes Andræas in additionibus Speculi, super titulo
de successionibus ab intestato. in additione incipien
te, est sciendum, quòd Iacobus de Aretio. Cynus in l.
l. prima. C. ad legem Iuliam de adulteriis. Ang. in di-
cta l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis. & alle-
gat consilium cclxxxviij. Baldus in l. quod verò. ff.
de legibus. Paulus consilio cccxxxiiij. incipiente,
Primum est de intellectu statuti. dicens non esse no-
uum derogari naturali æquitati per naturalem ęqui
tatem. argu. l. prima. ff. de vsuris. & l. ita vulneratus.
ff. ad legem Aquiliam. Idem tenet Ludouicus, consi-
lio quadringentesimodecimo, incipiente, Quatuor
sunt quæ refragantur. & consilio decimosexto, inci-
piente, Viso themate. & Baldus in dicta lege maxi-
mum vitium. Dicentes dictũ statutum, cùm sit fauo-
re masculorum factum: qui quidem fauor ratione le
gitima fundatur, vt vidistis, dicitur fauorabile, & est
cõmunis opinio. Ex quo cùm sit fauorabile, decidit
Ioannes de Anania in capitulo Iudæi. lo. ij. quem ibi
139 sequitur Felynus, de Iudæis. † Quòd tale statutum
extenditur ad Iudæos in terra statuti habitantes, vt
masculus fœminam excludat. Pro quo facit quod
sentit Baldus in l. spadonem. §. iam autem. ff. de excu
satio. tuto. dum dicit immunitatem, concessam ha-
bitatoribus alicuius loci extendi ad Iudæos ibi habi
tantes. Idẽ dicit in capitulo primo. de noua fidelita-
tis forma. facit tex. in authentica, de quæsto. in prin-
cipio. & melius glossa prima, quam ibi not. Domini
cus in capitulo, ius quiritum. prima distinctio. Si au
tem statutum filias excluderet maritatas non facta
mentione de dote, tale statutum non esset fauorabi-
le. sed potius odiosum, secundum Panor. in rubrica
140 de spõsalibus. de quo infra dicam. Vnum † tamen
menti tenebitis, quòd siue dictũ statutum sit fauora-
bile, siue odiosum, non extenditur ad bona dotantis
vltra territorium statuentium sita & posita. vt est de
mente Bart. Bal. & omnium in l. prima. C. de summa
Trinita. & plenè consuluit Alexan. in prima parte
consilio cxxviij. incipiente, Consideratis verbis.
141 Or† pro intellectu huius statuti siue consuetudi-
nis, sciẽdum est quòd ad hoc, vt tale statutum locum
habeat, scilicet vt filiæ excludantur, duo sunt necessa
ria. Primò, ꝙ filij supersint masculi, qui filias exclu-
dant: quia aliàs non excluderentur, quasi deficiente
ratione statuti. Tamen ad eas excludendas sufficit,
quòd vnus supersit masculus secũdùm Bald. in l. pri-
ma. C. de condictio. inser. Cùm hoc suadeat ratio na-
turalis: vt dicta l. prima. facit text. in l. iubemus. §. pe
nultimo. C. ad Trebell. & in l. iij. §. j. ff. de negotiis ge
142 stis. vbi dicit Baldus, † quòd statutum puniens fal-
sos testes, locum habet in producente vnum. Idem te
net Bartolus in l. prima. §. omnem. ff. vi bonorum ra
ptorũ. facit quod ipsemet no. in l. Stichus qui meus
erit. ff. de legatis primo. & sequitur Petr. de Ancha-
rano. in capitulo penultimo, de re iudicata. libro se-
xto. Nec refert, an ille masculus superstes sit lai-
cus, vel clericus: quia vterq; filiam excludit, licet in
clerico cessare videatur ratio statuti, quę est familię
conseruatio, vt dixi: quia per clericos qui matrimo
nium contrahere non possunt, conseruari non pos-
set, cùm prolem nisi damnatam habere non valeant.
Tamen cùm in clericis filios habere non posse sit im
pedimentum accidentale & non naturale, tale vi-
tium attendi non debet: secundùm Baldum in quo-
dam

dam eius consilio inter cõsilia Angeli fratris sui po
sito cclxxa.incipien. Quis succedat filio infanti. nã
quoties statutum priuilegiando affert commodum,
etiam includit clericos, secundùm Panor.in cap.cõ-
stitutus.iij.colum.de in integrum restitutione. & in
capi.ecclesia sanctæ Mariæ.vbi plenè Feli.de consti-
143 tu.in vij. quæstio. Et † etiã includere videtur mo
nachos, qui licet per monachationem esse desinant
in patris potestate, tamen iura retinent suorum: ita
quòd habẽt omnia iura suitatis, ac si in potestate re-
mansissent.l.finali.C.de episco.& cler.licet Specula.
sentire videatur contrarium titu.de statu monacho.
versiculo iij.quæritur. Sed eius opinio locũ habere
posset in professo regulam mendicantium, qui in o-
mnibus & per omnia habetur pro naturaliter mor
tuo secundùm Barto.in l.cùm pater.§.hæreditatem.
ff.de leg.ij. Et idem in alijs non mendicantibus se-
cundùm cõsuetudinem huius regni: quæ omnes mo-
nachos à succedendo repellit, vt dicã infrà super ver
bo, *& vxorem nomine Adelasiam*. [Vbi plenè in pri
144 mo articulo principali.] Ex † quo sequitur dictũ
statutũ, filias stantibus masculis excludens, locũ ha-
bere stante filio nõ habente virilia, seu testiculis ca-
rente, vel aliàs inhabili ad procreandum: quia tales
defectus sunt ex accidenti, & non à natura. Ideo attẽ
di debet communis hominum natura, & non alicu-
ius speciale vitium.l.si quis posthumus. in princi.ff.
de liberis & posthu.secundùm Bal. in dicto consilio
iij.colum. Anto.de Butri.& Panor.in capi.quod cle-
ricis.xiij.col. de foro compe. Quæ opinio seruatur
in practica secundùm Imo.in cap.dilecti filij. de fo-
ro competen.licet Ange.consil. cclxxxij. incipiente:
Stante prædicto themate. in fi. cõsuluerit contrariũ
cõtra magis communem opinionem: per quam vo-
luerũt aliqui tales spadones, quibus abscissa sunt vi-
rilia, posse matrimoniũ cõtrahere.l.si serua.§.si spa-
donem.ff.de iure dotiũ.& dicta l.si quis posthumus.
in princi.de quo per glo.in cap.hi qui. xxxij. quæst.
vij.& Ioan.And.in cap.quòd sedem.de frigi.& male
ficia. Tamen Ludo. singulari. xxviij. sub litera M.
incipiente, Bononiæ dum etiam. tenet, quòd matri-
monium contrahere nõ potest. Cùm in eo cesset du-
plex causa institutionis matrimonij, scilicet sobolis
procreatio, & fornicationis euitatio. Et respõdendo
ad dictum.§.si spadonem.dicit, quòd loquitur in ca-
rente vno solo testiculo, qui cũ alio generare potest
& fornicari.l.Pomponius.ff.de ædil.edicto. Vnde re
stat, quòd clerici sicut laici fœminas excludunt, &
fructu statuti gaudent, licet religiosi existant: quod
145 intelligitur vt suprà dixi. Et † quod dictũ est, ma
sculos filias excludere, est verum, quoties agitur de
hæreditate laici, aut clerici coniugati, qui in omni
præterquã criminali, laico cõparatur. c. primo. de
cleri.coniuga.lib.vj. Si autem ageretur de hæredita-
te clerici defuncti, vt quia postquã ex vxore habuit
liberos effectus presbyter decessit: tũc tale statutum
fœminas excludens locum non haberet secundùm
Imo.in dicto capi.quod clericis. quia tale statutum
agit facere hæredem decedenti. Or quia decedẽs non
est subditus statuenti, tale statutum ipsum non com
prehendit secundùm eum ibi: dicens sic aliàs consu-
146 luisse apud Lucam ciuitatem. Pariter † intelliga
tis filiam excludi à paterna successione per filiũ na
turalem & legitimum, quia existentia filij naturalis
tantùm vel spurij eam non excluderet. Cũ tales ma-
sculi in testamento nõ cõprehendantur. Per ea, quæ
147 vidistis super verbo, *Raynutius de clera*. Etiã † si le-

gitimati essent, vt refert Ludo.cum alijs famosis do
cto.cõsuluisse.in l.si is qui pro emptore.ff. de vsuca-
pio.volens, quòd si statutum dicat, quòd filij legiti-
mè nati excludant filias, tale statutum locum no ha-
bet in filio naturali legitimato, qui licet sit legiti-
mus, non tamen est legitimè natus.l.filium.ff. de his
qui sunt sui vel alieni iuris. Vnde casus iste velut o-
missus à statuto, relinquitur dispositioni iuris com-
munis: quo tales non excludunt filias. facit l.si extra
neus.ff.de condictione ob causam. Prætereà statu-
tum nõ trahitur ad casum fictum.l.prima.§. hoc in-
terdictum.ff.de fonte. Et tales legitimati non dicun-
tur propriè filij, sed impropriè & fictè, vt d.l.filium.
Et idem dicit Ludouicus vbi suprà. Si statutũ sim
pliciter loqueretur, quòd filij excludant filias, quo
etiam casu filia non excluderetur per masculum le-
gitimatum.l.prima.§.si quis filium.ff. si tabulæ testa
men.nullæ extabunt. vbi licet filius in potestate pa-
tris cõstitutus nepotem excludat ex se natum, tamẽ
si filius ille emãcipetur, & postea readoptetur, & sic
pristinæ patriæ potestati restituatur, nõ excludit ne
potem.l.filio quem pater.ff.de liberis & posthu. sed
in proposito licet si filius fuisset legitimus, exclusis-
set fœminam: tamẽ posteà ad iura legitimatis dedu-
ctus filiam excludere non debet. Sed cõtrariam sen-
tentiam, quòd imò legitimatus filiam excludat, te-
net Bal.in l.cùm acutissimi. [De quo plenè habe-
tur infrà super verbo, *si absq; liberis moreretur*.] in ij.
limitatione.] C.de fideicom. quia secũdùm eum le-
gitimatus habet verum principium: quod probat ex
decisione Iacob.de Are.quam refert Ioan.Andræ. in
addi.Spe.titu.de succes.ab intesta.in fi.dicens, quòd
conditio, si absque liberis decesserit, non verificatur
stante filio legitimato, qui substitutum excludet. ta-
les enim filij legitimati dicuntur filij naturales & le
gitimi, scilicet natura & l.cooperãtibus. facit tex. in
Authẽ. quibus mo.naturales efficiun.legit.§.si quis
igitur.in fi.ibi: donum patris & principis. quod idẽ
est ac si diceret naturæ simul & legis. Præterea tales
legitimati verè & nõ fictè dicuntur legitimi, argu.
l.secundæ.C.de iure anu.aureor.vbi libertus restitu
tus natalibus dicitur verè ingenuus, ita ĩ proposito
erit, vt legitimatus dicatur vere legitimè natus. Cũ
148 † legitimare aliud nõ sit, quàm maculam abstergere
re illegitimatis: quæ iuri naturæ non inhæret, sed
erat iure gentium offuscata ex defectu matrimonij.
secundùm glos.in l.manumissiones.ff. de iustitia &
iure.& ita residet Bald.vbi suprà. Sed pro concordia
opinionum assumere necesse est doctrinam Ant. de
Butri.in capitu.cùm venerabilem.qui filij sunt legi-
timi.volentis, quòd legitimati per sequẽs matrimo-
nium vel alios mores legales, de quibus in capitu. p
tuas, illo eodem titulo.comprehendũtur appellatio
ne legitimorum: etiam in statuto facta. Et ita intelli-
gi potest opinio Bal.in dicta lege, cum acutissimi. Se
cus autem esset in legitimato per rescriptum princi
pis, qui statuto non comprehenderetur mentionem
faciente de legitimis, aut filijs simpliciter. Et ita de-
bet intelligi opinio Ludo.in d. l.si is qui pro empto
re.ff.de vsucap, ad quod facit quod suprà dixi, super
verbo: Raynutius.in quarta fallentia. Et ratio dif-
ferentiæ est, quia dato quòd legitimatus per rescri-
ptum sit verè legitimus, tamen non est legitimus de
iure communi. Sed de iure speciali, de quo statutum
nõ præsumitur cogitasse, maximè in præiudicium
aliorum ad excludendum filias. facit lex, Iulianus,
ff.qui & à quibus. Sed solùm censetur statutũ dispo-

suisse & sensisse de legitimis iure communi, quales
sunt legitimati per sequens matrimonium iuxta §.
fin.institu.de nupt.secundùm Pau.qui quidem cõsu
luit.consi.ccxxiij.incipiente: super eo quod primo
loco.vj.& vij.colum.& in l.fin.C.de his qui veniam
149 æta.impetra.vbi Bal.& Sali. Similiter stante † ta-
li statuto,filius legitimus tantùm, scilicet ciuilis, id
est adoptiuus,vel arrogatus, filiam dotatam non ex
cludit.Per ea quæ notant Cyn. & Ang.in l.generali
ter.§.cùm autem.C.de institu.& substitu.sub condi-
tio.fact.vbi dicunt dispositionem.l. cùm acutissimi.
C.de fideicom. non locum habere in filijs legitimis
☞ tantùm,quia substitutum non excludunt. [De quo
plenè habetur super verbo, *si absq; liberis moreretur.*
j.in iij.limitatione.] Sicut eum excluderent natura
les & legitimi simul,vt ibi: nam tale statutum natu
ralitatem considerans, filium nõ comprehendit ado
ptiuum,qui est tantùm ciuiliter filius,facit tex.in di
cta l.finali.C.de his qui veniam æta.impetra.& opti
mè in l.si quis ita.§.is cui.ff.de lega.ij.vbi Bart. facit
tex.in l.ij.§.adop.ff. de vacatio. & excusatio. mune-
rum.vbi inter liberos non computantur: attẽdenda
est enim natura plusquam accidens.l. qui habet. ff.
de tute.Ergo statutum presumitur potius sensisse de
filio secundùm naturam, quàm secundùm accidens.
facit quod voluit Bal.quem ibi refert Panormi.in c.
licet de officio delega. Præterea tale statutum est
exorbitans,vt dicta l.maximum vitium. ergo venit
restringendum.Cùm de his cogitasse non præsuma
tur.capitulo,cùm à iure communi. de regulis iuris,
libro vj. Præsertim quia preiudicaret filiabus.Vnde
cùm satis operari possit i filio naturali & legitimo,
nõ extendi debet ad filium ciuilem, tantùm in odiũ
150 fœminarum. Bene † verum est, quòd sicut filius
naturalis & legitimus filias excludit,ita & nepos ex
eo excludit eas,scilicet amitas suas, secundùm Iaco.
Butrig.in quadam sua disputatione incipiente, Sta-
☞ tuto vel consuetudine. [Bal.in iij.parte consi.xxx.
incipiente,præsupposito statuto.ij.colum. consuluit
cõtrariũ: vt plene habetur infrà super verbo, *& vxo
rem nomine Adelasiam.* loquẽdo de iure repræsenta-
tionis nepotum loco patris.dic vt ibi.] Quam sequi
tur Ioan.Andr.in addi.Spec.titu.de succes.ab intest.
super rubrica.& Cyn.in dicta l.j.C. de adulte.volen-
tes nomine filij sub larga significatione venire nepo
tem.quod sequitur Pau.consi.clxxxij.incipien.Præ-
sens casus. Nam tale statutum respectu masculorũ,
vt vidistis, nõ dicitur odiosum:maximè, quia nepos
ex filio venit ex persona sui patris,secundùm Bal.cõ
silio cccxxxviij.incipien. Præsens casus. & Ludoui.
consilio cxxix.incipiente,licet magna apud me fue-
rit dubitatio. Quod est verum, siue in tali statuto
sit assignata certa ratio, siue nõ: quia ex quo assigna
ri nõ potest,nisi vna, scilicet cõseruationis familiæ,
vt dixi,certè illa habetur semper pro expressa,secun
dùm glo.in l.quãuis.C.de fideicom.& not.Bald. in l.
finali.C.de libe.præteri.vel exhæreda. & in l. nomi-
natim.ff.de lib.& posthu.per illum text.Cùm igitur
ratio statuti quæ alia non est, quàm conseruatio fa
miliæ,militet in nepote sicut in filio, tale statutũ lo-
cum habebit. Nec tunc fieri dicitur extensio de casu
ad casum,secundùm Bal.singulariter in l.de quibus.
151 ff.de legibus. Quoties † enim in pluribus est eadẽ
ratio,tunc illa vna & eadem expressa vel nõ expres
sa in vno,omnes alios decidit casus similes, nõ vi ex
tensionis,sed comprehensionis: quia sicut genus cõ-
prehendit species, sic etiam generalis ratio diuersas
comprehendit species casuum emergentium.Sed quã
essent diuersæ rationes similes, tũc diceretur de vna
152 ad aliam fieri extensio: † quæ aliud non est, quàm
quędam interpretatio de termino ad terminum per
adæquationem & paritatem rationis. Vnde quoties
est vna eadem ratio numero,nõ dicitur propriè fie-
ri extẽsio. Sed virtute legis vel statuti directe fit de-
terminatio, licet verba deficiant. Et hæc vera, quòd
nepos excludit fœminas, vbi statutum dicit, mascu-
lum fœminas excludere, vel dicit filium excludere
sororem. Secus si statutum diceret fratrẽ excludere
sororem. Quo casu nepos fœminam non exclude-
ret: quia licet appellatiõe filij veniat nepos, vt vide-
tis: non tamen reperitur, quòd appellatione fratris
veniat nepos ex fratre: in qua sententia multi cõue-
niunt. Attamen dubitandum est, quòd contrarium
sit veritas: quia ratio statuti quæ est conseruatio fa-
miliæ suadet, quòd veniat talis nepos per textũ no-
ta.in §.quarto gradu.institu.de gradibus cognatio.
153 Plus † videtur, quòd sicut filius excludit filiam,&
nepos ex filio suam amitam: ita idem nepos ex filio
neptem excludet ex alio filio secundùm Iacobum
de Aretio.quem sequitur Ioannes Andreæ in addit.
Speculato.super allegato titulo de succes.ab intesta.
& Bald. in l.sancimus.C. de inofficioso testamento.
quia ratio eadem est in hoc casu, quæ est in fratre &
sorore. Et verba statuti non repugnãt, imò mens &
intentio concordat, quæ est conseruatio familiæ &
agnationis, quod verum esset, etiam si statutum dice
ret fratrem excludere fœminam. Nam licet appella
tione fratris non veniat nepos, quo ad excludendũ
filiam eius amitam, secundùm aliquos, vt suprà di-
xi. Tamen secus est quo ad excludendum filiam ex
filio,& sic neptem: quia cùm isti sint pari gradu con
sanguinei, benè appellantur fratres & sorores, vt di
154 cto §.quarto gradu. Vnum † tamen menti tene-
bitis, quòd talia statuta filias excludentia propter
masculos vel agnatos, effectum sortiuntur patre ab
intestato moriente, vel etiam facto testamento, in
quo masculi seu agnati fuerint hæredes instituti,
quorũ fauore filiæ excludebantur. Si autẽ extranei
essent hæredes instituti, filiæ non excluderentur,
quin prætеritæ dicere possint testamẽtum nullum:
vel in aliquo institutæ petere possint legitimã, vel
legitimæ supplementũ in corporibus hæreditarijs,
cum fructibus à tempore mortis testatoris, vt clarè
consuluit Alexan.in prima parte consilio.lxix.inci-
piente, super primo dubio, quia in pecunia non co-
gerentur legitimam acceptare, secundùm Bartol.in
l.suus quoque.ff.de hæredibus instituendis.nisi reli-
ctum pecuniarium eis in testamento patris relictũ
acceptassent: quo casu petere possent pecuniam cum
vsuris concurrentibus ad fructus corporũ eis pro le
gitima debitorũ, sicut si relictum pecuniarium non
acceptassent. Quæ quidem vsuræ etiam hodie peti
possunt licitè, cum loco interesse succedant. de quo
plenè in dicto cõsilio. Et ita his præteritis diebus di
ctum fuit per arrestum curiæ parlamenti Tolosæ
contra Ludouicum de Ruppefolio, scutiferum fra-
trem domini Berengarij domini & hæredis vniuer-
salis domus de Ruppefolio,& castri noui de Monte
raterio huius senescalliæ, qui relictũ in pecunia si-
bi à patre factum agnouerat, partem illius recipien
do. Et domum legitimam petebat in corporibus hæ
reditarijs: tamen fuit dictum, quòd residuum habe-
ret in pecunia. Alter verò frater videlicet Astor-
gius, qui nihil de legato pecuniario sibi relicto rece
perat,

perat, suam legitimam haberet in corporibus hære-
155 ditarijs. Secundò † principaliter, vt dictum statu-
tum locũ habeat, requiritur, quòd filia de cuius ex-
clusione quæritur, fuerit dotata: tamẽ sufficit quòd
dotata fuerit actualiter, vt quia iã maritata, & dos
ei data, & tradita realiter, vel quòd dos sit ei assigna-
ta per patrẽ in testamento: vel aliter secundùm Bar-
tol. in l. Titio centũ. §. Titio genero. ff. de conditio-
nibus & demonstrationibus. & in l. qui pupillam. ff.
de adulterijs. Primò per illum textũ. Secundò per
l. non est matrimonium. ff. de ritu nuptiarum. facit
l. qui pupillam, eodem titulo. Tertiò, per gloss. quæ
hoc videtur velle in l. cùm in plures. §. primo. ff. de
administratio. tutorum. Quartò, quia statutum lo-
quitur de filia dotata à patre. Sed pater dotem assi-
gnando exercuit actum dotandi, quantũ in eo fuit.
l. mulier. §. primo. ff. de conditione instituenda. & l.
Stichum. ff. de statu liberorũ, ergo &c. Et hanc opi-
nionẽ sequitur Baldus in l. nõ sine. C. de bonis quæ
liberis. dicens ita cõsuetudine seruari in ciuitate Pe
rusij, vbi communis vsus loquendi interpretatur il-
lam esse dotatam, cui dos assignata fuit tantùm. fa-
cit glos. in l. prima. §. accedit. C. de rei vxoriæ actio-
ne. & Paulus consilio ccxxxiij. incipiente, super eo
quod quæritur. Subiungens ibi idem esse, si dos fuis-
set filiæ per patrem in testamento relicta sub condi-
tione. Idem tenet in dicto §. Titio genero. [De quo
plenè habetur super verbu, *relequus*. loquendo quan-
156 do legitima dilationem capit.] An † autem dos
data pro matrimonio spirituali, puta pro filia facta
moniali, eam excludat à successione patris, videatis
plenè Petrum de Vbaldis in suo tractatu de duobus
fratribus parte xj. & columna sexta. Tamen in præ-
senti regno Franciæ quæstio nõ procederet: in quo
professi nunquam succedunt secundùm Masuerum
titulo de successio. in testamentis, & vltimis volun-
tatibus. §. item. per consuetudinem regni: vt videbi
tis super verbo, *& vxorem nomine Adelasiam*. [Vbi
de hoc plene in primo principali articulo.] Sanè
157 † tamen intelligatis per solam dotis constitutionẽ
& simplicem assignationem filiam excludi à succes-
sione, vbi statutum simpliciter excludit filiam dota-
158 tam. Si † verò statutum filiam excluderet dota-
tam & maritatam, prout facit statutum præsentis ci
159 uitatis Caturci huius tenoris. Filia † per patrem
maritata in bonis paternis nihil vlterius petere po-
test. Sed si dos promissa soluta non fuerit, illam so-
lummodo petat sine pluri: in alijs autem bonis quæ
patris sunt vel fuerunt, alijs stantibus liberis nullũ
ius habeat, nec habere debeat: nisi in his quæ à patre
sibi data fuerunt: vel relicta. Et si contingeret, quòd
vnus ex fratribus dictæ filiæ maritatæ decederet in
minori ætate, vel sine vllo condito testamẽto, bona
illius fratris decedentis ad alios fratres non ad soro
rem debent pertinere. Hæc ibi. Tunc stante tali sta-
tuto, non sufficeret filiam esse in testamento dota-
tam, secundùm Baldum in dicta l. non sine. Quin-
immò requirerentur duo copulatiuè: scilicet quòd fo-
160 ret maritata & dotata. Si † autem statutum dice-
ret, quòd filia maritata cum fratribus non succede-
ret, requireretur quòd esset vxor per verba de præ-
senti, vt excluderetur: licet ad dotem agere posset
ei constitutam vel constituendam. Cùm etiam eo
tunc sine dote constituta sit à successione dotantis
exclusa, quãuis vt cõgruè dotetur agere possit. Nec
sufficeret, quòd esset sponsa secundùm Petrum, vt
161 refert Cynus in dicta lege, non sine. Nam † vbi
tractatur de odio mulieris, appellatione maritatæ
non venit sponsa. l. solet. in fine. vbi Baldus & Ange-
lus. ff. de his qui notantur infamia. & Baldus in lege,
si aure. ff. solu. matrimonio. & Panormitanus in ca-
pitulo, illud. de præsumptio. & super rubrica de spõ
satio. in fine. Et est communis opinio, quam intelli-
gatis esse veram in vera sponsa, quæ nõ excluditur,
vt dixi. Vbi verò essent spõsalia inter impuberes de
præsenti contracta, quæ per superuenientiam legiti
mæ ætatis transiuissent in matrimonium de præsen
ti, iuxta capitulũ primũ. de desponsatione impube-
rum. libro sexto. Tunc in tali sponsa ex hoc vxor ef-
fecta statutum locum haberet, etiam si carnalis co-
pula sequuta non sit: quia talis dicitur maritata secũ
dùm docto. Et idem esset secundùm aliquos in spon-
sa de futuro, quæ fuit per sponsum carnaliter cogni
ta. Quia cùm talia sponsalia præsumptione iuris &
de iure transeant in matrimonium de præsenti. capi
tulo, is qui fidem. infrà de sponsa. Talis dicitur satis
maritata. Facit quod in simili dicit Panormitanus,
in prima parte consilio primo. Quod est bona limi-
tatio ad Bartolum in dicto §. Titio genero. Volen-
tem sufficere dotem esse constitutam ad excluden-
dum filiam: quia hoc locum non haberet vbi statu-
tum requireret filiam esse maritatam & dotatam, vt
in præsenti ciuitate, vbi fallit dictum Bartoli. Se-
162 cundò † fallit, vbi statutũ requireret dotem datam
& traditam: quo casu non verificaretur in dote sim-
pliciter promissa, vel testamento relicta seu destina-
ta secundùm Barto. in l. iubemus. §. sanè. C. de sacro-
sanctis ecclesijs. quem sequuntur Baldus & Ludoui.
in l. ab hostibus. §. si vxorem. ff. soluto matrimonio.
& Paulus in l. si marito. §. primo. illo codẽ titulo. Et
plenè Andreæ de Ysernia in capitulo primo, de suc-
cessio. feudorum. Nam aliud est dotẽ esse datam, &
aliud esse promissam. facit l. sciẽdum. §. si fundus. ff.
163 qui satisda. cogantur. Præterea † verbum simpli-
citer prolatũ intelligi debet in potiori significato.
instit. de iure naturali. §. ius autem ciuile. Ergo cùm
statutum requirit dotem datam, & cõsequenter ma-
trimonium esse contractũ, sine quo dos esse non po-
test. Tali casu non sufficeret dotem esse promissam
aut simpliciter constitutam. Tertiò fallit prædicta
decisio Bartol. vbi pater legaret simpliciter certam
quantitatem ipsi filiæ, puta centum, vel eam insti-
tueret in centum: quia tunc non excluderetur per
statutum velut dotata. Cùm tale simplex legatum
vel institutio multum differat à dotis cõstitutione.
l. filia. cum ibi nota. C. de legatis. Aliàs sequeretur,
quòd mulier si nunquam nuberet ex quocunque le-
gato diceretur dotata: quod lege non probatur. Vn-
de iste casus tanquam omissus à statuto relinquitur
dispositioni iuris communis. argumento l. si cum do
tem. §. primo. ff. soluto matrimonio. & l. commodis-
simè. ff. de liberis & posthumis. Maximè cùm aga-
tur de lege communi corrigenda, & de materia ex-
orbitanti. argumento l. cùm quidam. allegato titu-
lo de liberis & posthumis. Præterea, quia cessat
qualitas requisita à statuto, scilicet dotatio, Igitur
cessare debet statutum. Ideo requiritur, quòd pater
ad excludendam filiam sibi leget, vel aliquid relin-
164 quat pro dote. Aut † si efficiatur monialis, det
aliquid monasterio in eleemosynam pro filia quæ
monasterium ingreditur: cum qua dote erit talis fi-
lia à successione exclusa virtute statuti filiam mari-
tatam & dotatam excludentis: quia ingrediendo
contraxit matrimoniũ cum Deo immortali. Et sic

pater dando ipsi monasterio dotem satis dare dicitur. Et talis donatio ex communi usu loquendi dos appellatur, secundùm Bartolum in dicto §. Titio genero. Et doctores, maximè Panormitanus in capitu
47 lo, in præsentia. de probationi. & plene Fely. [De quo plenius dicitur super verbo, *dotem quã ei dederat*. in principio.] in capitu. ecclesia sanctæ Mariæ.
165 in sexta quæstione de constitutio. Ex † hac decisione, quòd simplex legatum per patrem filiæ relictum, non censetur factum causa dotis, deciditur, quòd si pater filiæ suæ reliquerit centum pro dote: deinde ei domum simpliciter legauerit, licet legatũ dotis tacitam habeat conditionem, seu dilationem, scilicet cùm filia nupserit, vel ad annos nubiles peruenerit: nec antè peti possit dicta l. mulierem. ff. de ritu nuptia. & l. quod pupillæ. ff. quando dies legat. cedit. & l. hæc conditio. la j. ff. de conditionibus & demonstrationibus. & clarè decidunt Barto. & Pau. in dicto §. Titio genero. Tamen dicta conditio legato dotis adiecta non inest, nec subauditur in legato domus eidem filiæ simpliciter facto: imò legatum domus ilico debebitur, nec expectabitur, quod filia nubat, vel ad annos nubiles perueniat. Nã licet conditio adiecta vni legato repetita censeatur in alio ei dem personæ per eundem & in eodem testamento facto & relicto. l. in repetendis. & l. si tibi purè. ff. de lega. tertio. tamen istud est verum, vbi conditio expressa non inerat, neq; subintelligebatur: quo casu expressa in vno, cẽsetur repetita in alio. Sed in casu nostro conditio nuptiarum tacitè legato dotis inerat, & subintelligebatur: ideo expressa per testatorem in legato dotis nunquam intelligitur repetita in alio, vt est casus singularis & mirabilis in l. si in diem. §. fina. ff. de conditionibus & demonstrationibus, secundùm Ludoui. singulari xv. super litera L. incipiente, Dico tibi vnũ quod est perpetuò menti
166 tenendum. Or † ad propositum reuertendo, vt filia per statutum excludatur, oportet quòd sit dotata. Et sufficit, quòd semel dotata fuerit, licet tempore mortis patris viduata reperiatur morte mariti, secundùm Baldũ in l. prima. in fine. C. vnde vir & vxor. dotata enim satis dicit, quæ soluto matrimonio dotem recuperauit, seu recuperare potuit. l. fina. C. communia vtriusq; iudicij. & l. si socius pro filia. ff. pro socio. & l. filiæ. C. de collatio. & ita se habet se
167 cundũ eũ communis vsus loquendi. Pariter † sufficit ad excludendũ filiam, quòd dotata fuerit siue à patre, siue à matre: siue ab auo, siue ab auia: dummodo de eorum vel alicuius dotantis ipsorum hæreditate agatur. Quoniam tunc appellatione patris & matris continentur auus & auia. l. iuxta. in fi. ff. de verborum significatione. & l. quicunq;. C. de seruis fugiti. secundùm Paul. consilio cccxliiij. incipiente, primũ est de intellectu dicti statuti. vbi concluditur, quòd statutũ matrem excludens, excludit etiam auiam. Vnde siue agatur de hæreditate paterna vel materna, aui vel auiæ: sufficit fœminam esse dotatam, aut ei de dote vel pro dote esse prouisum, vel relictũ ab illo, de cuius hæreditate agitur. Si autem pater filiam dotaret de propria substãtia ipsius filiæ vel vxoris, & non de suis bonis, filia non excluderetur à bonis paternis, quantuncunq; pater actum do tandi exercuerit. Cùm non sit in effectu dotata de bonis & substantia patris: quia per dotationẽ significatur ius, & non actus nudi ministerij. argumen. l. pater ex prouincia. ff. de manumissis vindicta. Nisi expressè ex verbis statuti colligeretur, quòd etiam aliundè dotata excluderetur secundùm Baldum in l. mater pro filia. C. de iure dotiũ. quem sequitur Iason in l. quoniam nouella. C. de inofficio. testamen.
168 & Pau. vbi supra. Sufficit † ergo quod per patrem filia dotetur, vt à successione excludatur: aut saltem stet per filiam, quominus dotetur: vt quia non vult dotari, nec nubere, sed castitatẽ seruare: vt patri succedat: quo casu cum per ipsam stet, quominus dotetur, certè pro dotata habetur. argumento l. filium. ff. vbi pupil. edu. debe. facit. l. iure ciuili. ff. de conditio. & demonstrationi. & l. Labeo scribit. ff. de contrahẽda emptione. Nam hoc casu cùm statutum velit dotem succedere loco legitimæ. l. qui volebat. ff. de hæredibus instituendis. sufficit illam offerre secundùm Baldum in l. pactum. versiculo xxv. C. de colla. & l. si. versiculo, sed ponamus. C. de pactis. Et si filia acceptare nollet, habetur pro dotata, dum tamen ius succedendi non sit ei adhuc quæsitum: quia si iam esset ei quæsitum, non posset cogi inuita dotari: & sic renunciaret successioni ad eam delatæ. Præterea
169 † intelligatis filiã per quam stetit haberi pro dotata, si culpa sua non dotetur, vt quia dotari non vult, nec nubere, vt dixi: quia si hoc contingeret non culpa filiæ, vt quia pater moritur relicta filia posthuma, vel infante, aut furiosa: & sic cessante culpa filiæ nõ potuit eam dotare, tunc non censetur per statutum exclusa, nec audiretur frater post mortem patris volens eam dotare loco patris ad eam excludendũ, secundùm Baldum in l. si plures. versiculo, iuxta præmissa. C. de conditio. inser. & Pet. de Ancha. in capitulo primo. de constitu. Barto. in dicto §. Titio gene
170 ro. Et in quodam eius consi. incipiẽ. Quidam † decessit intestatus: multominus audiretur frater, si pater eã dotare potuisset, & noluit, aut neglexit: quia statutum eam excludere non intendit, nisi à successione dotantis, & non alterius: nisi aliud in statuto caueretur, secũdùm glos. & Bal. in l. prima. C. de legiti. hæredi. Nec transit ad heredes facultas dotandi filiam ad eam excludendam à successiõe: super quo Iason in l. cùm mota. vj. colum. C. de transactio. tria
171 membra facit. Aliquando † statutum purè loquitur, scilicet quòd stantibus masculis filiæ non succedant patri, sed debeant dotari: & tũc facultas dotandi transit ad hęredes etiam masculi mortui: qui eius loco succedũt, & illius personam repræsentant. Aliquando statutũ loquitur conditionaliter incipiens à præsenti cõditione, vt puta si mulier dotata fuerit à patre vel fratribus, nõ succedat in bonis patris. Et tunc facultas implendi legalem conditionem scilicet dotandi, ad hæredes nõ transit, vt plenè per Barto. & Morderni. in l. si decem cùm petiero. ff. de verborũ obligationibus. Præsertim cùm incipiat à conditione, vt declarat Barto. in l. eo testatore. ff. de conditionibus & demonstrationibus. Nam etiam in vltimis voluntatibus facultas implendi conditionem non transit ad hæredes. institutio. de verbotum obligationibus. §. ex conditionali. & l. vnica. §. sin autem
172 sub conditione. C. de cadu. tollen. Et † statuta intelligi debent secundùm leges vltimarum voluntatũ, vt dicit Barto. in l. prima. C. de his quibus vt indig. Aliquando & tertiò verba statuti sunt dubia, vt quia stare possunt conditionaliter, vel modaliter. Puta si statutum dicat, quòd filia dotata non succedat patri. hæc verba intelligi possunt conditionaliter, videlicet si filia dotabitur: & etiam intelligi possunt modaliter, aut purè, & certè in dubio stabunt conditionaliter secundùm Baldum si bene ponderetur in

tur in dicta l.si plures.versiculo,iuxta prædicta for-
matur tali quæstio.C. de conditio.insertis. & Pet.de
Anchara.in dicto cap. primo. de constitu. versic.po-
ne statuto cauetur, quòd filia dotata. Ad quod facit
decisio Bald.in dicta l.cùm mota.de transactioni.vbi
dicit,quòd quoties causa quæ apponitur, requiritur
ad originem,sicut in casu nostro,tunc stat conditio-
naliter:secus quando ponitur ad effectum,vt est tex.
optimus secundùm Imolã.ibi, in l.cùm tale.§.j.ff.de
conditioni.& demonstra.& Bald.in l.iij.C.de arbi.&
Pau.consi.cviij.incipien.super eod.de quo quæritur.
& consil. cix. vbi sentit contrarium, videlicet quòd
stante tali statuto filia à matre dotata non succedet
patri.Tamen primum communiter tenetur.videatis
Ludoui.consil. ccccLxxxvj. incipien. in casu proposi-
tæ consultationis dicentem, quòd ibi statutũ filiam
dotatam excluderet à quacunque successione extra-
nei dotantis:ad cuius successionem soli coniuncti,&
non extranei vocantur, tale statutũ intelligitur eam
excludere à successione suorum parẽtum, vt aliquid
operetur.argumen.cap.si papa.de priui.lib. vj. & l.si
quando.C.de inoffic. testamen.in princip.& melius
in l.si quando.C.de inoffic.testamen.in princ. & me-
lius in l.si quando.ff.de lega.j.Idem tenet Paul.consi.
cccxlj.incipiẽ.præsupposito quòd dictum statutum.
173 Nam † statutum dare non potest potestatem ter-
tiæ personæ, puta vni ex parentibus dotandi filiam
vt à successione alterius excludatur,Cùm actus pro-
prius legis sit aliquos excludere,alios vocare ad suc-
cessionem.l.hoc iure.ff.de verbor.signific.& no.Bar-
174 to.super rubr.ff.de acquiren.hæredi. His † etenim
cessantibus, filia dotata non excluderetur, nisi dunta-
xat à successione dotãtis:vnde si filia de suis propriis
bonis fuerit dotata,à successione etiam propriorum
parentum non censetur exclusa secundùm Bal.in l.à
matre.C.de iure dotium. vbi suprà dixi. Et sicut ad
eam excludendum à successione dotãtis requiritur,
quòd tẽpore mortis ipsius sit dotata, aut dos relicta
ita etiam stante statuto excludente filiam dotatam
à quacunq; persona. Quia non sufficeret,si post mor
tem patris dotaretur à matre,vel alio.Nam cùm tẽ-
pore mortis patris qualitas dotationis in ea deficiat
statutum ei non nocet, nec eam excludit, velut non
qualificatam.Et sic efficitur hæres sui patris iure sui-
tatis:adeò quòd mater vel alius eam posteà dotando
facere non potest, eam desinere esse hæredem patris.
Idem econtra si post mortem matris & aditam hære
ditatem per filiam hæredẽ factam eam dotaret,quia
propter hoc nõ desineret matris hęres esse,secũdum
Bald.in l.si mater.C.de suis & legiti.hære. & in quo-
dam suo consil.incip. Quædam mulier nomine Leo
neta.& Cy.in l.j.C.de adulte.& Ioan.Andræ. in addi
tio.Specu.super dicto titu.de succes.ab intesta.videa
tis Ludo.consi.xl.incipiente, Visis ac discussis.Bald.
in l.maximè.C.de bonis quæ libe.& in l. si mater.C.
de suis & legiti.hæredi.Pe.de Anch.consi.cclxxxviij.
175 & Pau.in dicto §.Titio genero.in fine. Et † restat,
quòd duobus interuenientibus, scilicet masculos exi-
stere,& tempore delatæ hæreditatis fœminam dota-
tam esse, talis fœmina virtute dicti statuti dicitur à
successione exclusa: & nedum ipsa,sed eius filius vel
filia,& cætera proles etiam per rectam lineã descen-
dens secundùm Cyn. post Nicola.de Mata. in l.j.C.
quæ sit longa consuetudo. Barto.in l.ij.§.fi.in fi.ff.ad
Tertullia.Bald.& Imo.in l.si verò.§.de viro.ff.soluto
matrimonio. Bal.in dicta l.maximum.de liber.præ-
te.& in l.quod verò.ff.de legi.& in l.illam.C.de col-
latio.& Angel.in §.ne qui.in Authen. de trien.& se-
misse.colla.iij.& consi.ccx.incipiente,statutum præ-
dictum.& Paul.allega.consil.cccxxxviij. incipiente,
præsens casus. Nam postquam filia excluditur, ergo
& neptis,& cætera proles, secundùm Bal.in l.venia.
C.de in ius vocan.& Panormi. consi.lxxv. incipien-
te,quidam decessit. Et idem de nepote ex filia,à pari-
tate rationis. Cùm mutato sexu non mutetur causa
exclusionis,quæ est conseruatio agnationis & nomi-
nis familiæ. Prætereà nepos venire non potest, nisi
tanquam imago matris suæ, vt dicta l.illam. de col-
lationibus. Vnde exclusa censetur tota linea descen-
dens ex filia. Ad quod facit:quia nisi actus à princi-
pio sumat initium, non potest ex illo fieri vlterior
productio.l.quæcunque gerimus.ff. de actio. & obli-
gatio. Sed principium,scilicet filia,est exclusum:er-
go &c. Prætereà statutum habuit ad naturam respe
ctum, non ad personam. Ideo quia nepos masculus
ex filia descendens est alterius naturę & agnationis:
cùm familiam sui patris sequatur,& non matris.in-
stitutione de patria potesta.in principio. Certè si de
medio tollatur filia non propter hoc descendens ex
ea subintrat gradum vel locum. Quæ ratio confun-
dit decisionem in hoc puncto. in dicta l.maximum.
Ad hoc faciunt quæ dixi, secundùm Baldum in pri-
ma tallentia. circa finem. quòd nepos à feudi succes-
sione sicut filia eius mater repellitur. [Vt plenius
habetur in verbo, *tandem sine liberis est defuncta*.] Vn-
de concludendum restat, non distinguendo an filia
præmoriatur patri vel econtra, quòd sicut filia dota-
ta est per statutum exclusa, ita & nepos ex ea, ac vlte-
rior proles seu posteritas descendens ex ea. Vbi verò
filia non esset dotata, succederet patri morienti, &
omnes ex ea descendentes, etiam si talis filia culpa
sui non fuerit dotata:non quia maritari noluit, sed
quia fortè inuito patre matrimonium cum aliquo si
ne dote, contraxit. [De quo plenius habetur super
verbo, *dotem quam ei dederat*.] Quo casu pater eam
non tenetur dotare, vt plenè per glos.& Bartolum in
l.obligamur. ff. de actionibus & obligationib. Nam
hoc casu patri succedet cum fratre suo, non obstante
dicto statuto, secundùm Panormita. singulariter in
cap.accedens. in fine.de procura. Si autem filia non
dotata patri præmoreretur, fortè tunc fieri posset di
stinctio inter nepotem masculum, & neptem ex ea:
quia neptis si dotetur per auum non succedet, ex quo
in ipsa cadit qualitas dotis. Quæ cùm cadere nõ pos
sit in nepote masculo, esset fortè aliud dicendũ.Cum
tunc essemus extra casum statuti requirentis filiam
esse dotatam, neque hoc casu nepos dicitur ex radice
inhabili, eo quia mater nũquàm dotata fuit. Et idem
eo tunc esset in nepte, si non fuerit per auum dotata
176 vel maritata. Statuto hoc continente. † Et sicut fi-
lia excluditur per statutum, ita etiam exclusa cense-
tur neptis ex filio masculo, secundùm Rapha.in l.ve
nia.C.de in ius vocan.licet Bal.ibi cõtrarium voluis
set:quia sicut filia propria defuncti excluditur vt vi-
detis, ita excludi debet neptis ex filio, quæ melioris
non debet esse conditionis, quàm propria eius filia,
de cuius successione agitur, argumẽ.l.si viua matre.
C.de bonis maternis. Prætereà qualitas sexus ma-
sculi, quæ erat in patre, cessat in filia, Et sic patrem re
præsentare non potest.Cùm non habeat qualitatem
requisitam in statuto, argumen.l.fina.C.de natu.libe
177 ris. † Vlterius dico, quòd filia dotata stante dicto
statuto, nedum est exclusa ab hæreditate patris eam
dotantis, sed etiam à bonis ei obuenientibus ex con-

tractu patris:& sic à feudo & emphyteosi, quæ pater acceperat pro se & filiis suis masculis, & fœminis. Nam verba contractus interpretari debent secundũ formam & ordinem statuti, vt scilicet illa verba, & fœminis, intelligantur non stantibus masculis, argumen. l. si duo. ff. de acquirenda hæreditate. secundum Barto. nota. in l. vt iusiurandi obligatio. §. si liberi. ff. de operis liber. sed Bald. in Authent. si quas ruinas. C. de sacrosanctis ecclesiis. tenuit cõtrarium, per textum in l. fin. ff. de pactis. & l. post mortem. §. fin. ff. de bonorum possessione contratabul. Tamen ex verbis suis in l. liberi. C. de operis liber. sumi potest concordia inter eos dicendo, aut statutum filiam dotatam excludit ab hæreditate patris, & hoc casu cum hoc ius feudale vel emphyteoticarium sit separatum ab hæreditate, poterit filia in feudo & emphyteosi succedere, sicut masculus. Et ita procedere potest opinio ipsius Bal. Aut statutum disponit, quòd filia non succedat in bonis patris:& tunc quia bonorum appellatione venit ius emphyteoticum. l. bonorum. ff. de verborum significatione. Filia excluderetur ab emphyteosi per masculum. Et ita intelligitur opinio Barto. videatis Felynum in capit. quæ in ecclesiarum. in fine. de constitutio. vbi concludere videtur fœminas esse omnino exclusas etiam à feudo & emphyteosi ecclesiæ, propter existentiam masculorum. Et nedum mortuo patre ab intestato exclusæ censentur per sta-

178 tutum, & à succedendo repelluntur. † Sed etiam si pater testamentum fecerit, in quo solos masculos hæredes instituerit: quia etiam tunc filia velut in testamento præterita dicere non poterit testamentum patris nullum, nec ipsum impugnare per viam nullitatis, aut contratabulare, secundùm Baldum in dicta l. posthumus. §. si quis. ff. de inoffic. testamento. & Angel. eodem titulo. l. Papinianus. §. si mortis causa. & Barto. in l. ij. §. finali. ff. ad Tertul. & in l. j. §. sciendum. ff. de suis & legiti. hæredib. vbi dicit, quòd tale statutum vel cõsuetudo, eo tunc facit desinere filiam esse suam, & consequenter non continuatur in eam dominium paternæ hæreditatis, vt pater ad interrumpendum necesse habeat eam exhæredare, imò libere testando potest eam præterire, iuxta not. per Bartol. in l. in suis. ff. de liberis & posthumis. Et sine causa ingratitudinis in testamento inserenda exhæredare simpliciter dicendo: filiam meam exhæredem esse volo, vt dicam super verbo, *In eodem testamento relinquens*. secundò. Et quòd testamentum præterita vel exhæredata impugnare non possit, tenent Raphael Fulgo. Paulus in l. filiæ. C. de collati. Bald. Angel. & Alexan. in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de liberis & posthumis. Bald. & Salice. in l. i. & fina. C. de liberis præteritis. Et ratio est, quia illi tantùm datur bonorũ possessio contratabulas. Et testamentum aliâs impugnare permittitur, cui ab intestato successio debetur. l. j. §. filiũ. & l. illud. §. j. ff. de bonorum possessione contratabulas. Sed huic filiæ per statutum exclusæ non debetur successio, nec eius posteritati, vt dictum est. Ergo nec ei dabitur bonorũ possessio contra testamentum patris. Secundò, quia liberi admittuntur ad testamenta paterna impugnanda, in quibus sunt præteriti. Et hoc propter iniuriam eis illatam, vt dicam super verbo, In eodẽ testamento relinquens. primò. Sed cùm filia statuto prohibeatur succedere, & eius soboles, nulla ei videtur facta iniuria ex præteritione vel exhæredatione: igitur cessante iniuria cessare debet actio. facit l. si præteritus. ff. de inofficio. testamento. Et hanc opinio. sequitur Angel. consil. xcix. incipiente, Viso themate prædicto. & consi. cxxxvj. incipiente, In quæstione vergente, & Paul. consil. cccxlvij. vbi ad hoc allegat nota. in l. prima. §. si pater. ff. de coniungend. cum emancipa. liber. vbi dicitur, quòd hæc remedia his tantùm dantur personis, quæ testamentum dicere possunt nullum. Idem Bald. & Salice. in dicta. l. maximum. & Ludouicus consilio xiij. incipien. Idem videtur mihi.

179 † Plus dico, quòd tales filiæ per statutum exclusæ nedum repelluntur ab impugnando testamentum paternum, vt dictum est: imò etiam nullum habent remedium ad petendum legitimam in bonis dotantis, nec supplementum illius, etiam si dos non sufficeret ad legitimam: talibus enim exclusis non debetur legitima. Cùm dos eis succedat loco legitimæ, etiam si eis dos data vel assignata fuerit sine titulo institutionis in testamento, vel aliâs, secundum Paulum allegato consilio cccxlviij. incipiente, In puncto quæritur. Et Bartol. in dicta l. Titio centum. §. Titio genero. ff. de conditioni. & demonstrationi. Et idem Paulus consilio cviij. incipiente, Super primo quæsito. & consilio cxcvij. incipiente, In casu præsenti. & clarius consilio cxviij. incipiente, Si domina Corualia. consilio ccxxx. incipiente, Pro pleniori responsione. Et sequitur Ludouicus consilio xvj. incipiente, Viso themate. idem tenet Bald. in l. si defunctus. C. de suis & legiti. hæredi. & Petrus de Anchara. consilio xlviij. Quod sanè intelligatis verum, si filij masculi, quorum fauore emanauit statutum, fuerint in testamento patris hæredes instituti. Secus si pater hæredes vniuersaliter instituisset extraneos filiis exhæredatis, aut particulariter in re certa institutis hæredibus: quia tunc licet filia statuto exclusa sit per existentiam masculorum: Tamen si dos non sufficeret ad legitimam, filia agere posset ad supplementũ contra extraneos hæredes, per tex. in l. omnimodo. C. de inofficio. testamen. secundùm Paulum allegato consi. cccxlviij. ij. colum. & Alexand. in prima parte consi. lxix. incipien. Super primo dubio. & in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de libe. & posthu. vbi respondet ad rationem Sali. contrarium tenentis, & quòd ipse fuit pluries requisitus consulere pro opinio. Sali. sed nunquàm hoc facere voluit, cõcludens statutum excludere filiam à legitima & supplemento, & ita residet in versicu. Reperio etiam iuxta prædicta Salic. & idem tenet Iason in Authen. nouissima. & clarius in l. si quando. §. fina. in fi. C. de inofficioso testamento. [Vide plenius infrà super verbo, *& vxorem nomine Adelasiam*. Dum deciditur, quòd statutum excludẽs matrem propter agnatos censetur eam excludere à

180 legitima.] † Vnum tamen mente teneatis, quòd licet filia eo modo per statutum exclusa petere non possit legitimam, nec supplementum illius, filiis masculis hæredibus institutis, vt dictum est. Tamen si esset incongruè dotata, agere posset, vt cõgruè dotaretur arbitrio boni viri, secundùm Bal. in l. fin. C. de dotis promissio. per tex. in l. si filiæ. ff. de leg. iij. quod est æquum. licet contrarium sentisset in dicta l. si defunctus. Pro hoc facit, quia statutum loquẽs de filia dotata, intelligi debet de congruè dotata. Argumento l. cùm post. §. gener. ff. de iure dotium. Et sic incongruè dotata agere posset ad supplementum dotis, nisi statutum expressè diceret, quòd filia esset contenta dote sibi data vel promissa, secundùm Baldum in dicta l. finali. argumẽto l. qui volebat. ff. de hæredib. instituẽdis. & clarius in Authentica, res quæ. C. communia de legatis. vbi Baldus dicit ita consuetudine approbari

approbari: quia licet statutum sit durum, tamẽ cùm non sit contra bonos mores seruandum est. l.prospe xit. ff. qui & à quibus manu. liberta. non accipiunt. facit capitu.scriptum.vj.quæstione.iij. facit quod no ta.in l.Ballista.ff.ad Trebel. Vnde stante dicto statuto standũ erit taxationi per patrem factæ, secundum mentem Bald.vbi suprà: vt filiæ remedium non com petat ad legitimam nec supplemẽtum illius, nec ad supplemẽtum dotis quantuncunque esset dos incon grua mensuræ legitimæ. Et hæc vera, quòd ad legiti mam nõ debet haberi respectus, vbi statutum dispo nit filiam dotatam stantibus masculis non succede re. Si autem statutum filiam excluderet à successio ne existentibus masculis, & mandaret eam dotari ar bitrio propinquorum: tunc non deberẽt propinqui arbitrari dotem minorẽ, quàm esset legitima, secun dùm Salice.& Fulgo.in Authenti.res quæ, per illum tex.C.communia de lega. quos sequitur Alexan.con si.lxix.primæ partis incipi. Super primo dubio quæ ritur. & in dicto §. & quid si tãtùm. & Iason in dicta Authen.nouissima.in fine.quod est not. & sic alij pa rentes filiæ mortuo patre, non tam liberã habẽt do tem arbitrandi facultatem, sicut pater, qui eam mi norem legitima taxare potest. facit tex.no. in l.si fu rioso puberi. [De cuius intellectu plenè habetur j. super verbo, *relinquit*. in xij. casu in quo filius grauari potest in legitima.] ff.de curato.furioso. Si verò dos data per patrem, non esset congrua mensuræ alimen torum, tunc posset filia ad supplementum agere, qua tenus ei dos non sufficeret ad alimenta, si bona pater na ad hoc sufficiant, cùm dos loco alimentorum suc cedat, secundùm Barto.in l.cùm de in rem verso.ff. de vsuris. quæ quidem alimenta iure naturæ deben tur. institu.de iure natura. §.j. Et sic statuto tolli non possunt. l.j.§.fin.ff.de iustitia & iure. ideo non potest tale statutum dotẽ tollere, nec illius congruentiam. Cùm dos & alimẽta à pari regulentur. l.cùm vnus.§. fin.ff.de alimen.& ciba.lega.& dotis congruitas non attenditur nec consideratur respectu legitimæ, sed re

181 spectu alimentorum. † Vnde est dicendũ, quòd pro pter statutum, aut consuetudinem filios excludẽtem non prohibetur parẽs, qui filias dotauit eas hæredes instituere, & per testamentum vocare. Quinimo ta lis filia in testamẽto patris hęres instituta virtute di cti statuti non excluditur, etiam si statutum contra rium diceret, scilicet ex testamento vel ab intestato filiam dotatam excludendo: quia cùm tunc tollere diceretur liberam testandi facultatem, tale statutum quo ad hoc non valeret, per tex.in l.finali. & quæ ibi omnes dicunt. C.de pactis. Panormit.& Docto.in c. nulla.de concess.præbend. & plenè videbitis infrà in tertio casu fallentiæ. Nam tale statutum filias dota tas excludens, intelligitur eas tantùm excludere à succedendo contra vel præter voluntatem defuncti expressam, vel tacitam. Qualis est vbi pater moritur ab intestato. l.conficiuntur.ff. de iure codi. Cùm per dotationem desinat esse sua, quantum ad hoc, vt in ipsam non fiat continuatio paternę hæreditatis, quę aliàs fieret, per l.in suis. vbi plenè Barto.ff.de libe. & posthu. Bal.in dicta l.maximum.& Pau.consi.ccl.in cipi. Super primo puncto.& Panor. consi.xiij.incip. quædam mulier. Et valebit institutio talis filiæ in te stamento patris facta, etiam minus solenni, per l.hac consultissima.§.ex imperfecto.C.eod.tit.secundùm Fulgo.ibi in §.per nuncupationem. [De quo plenè super verbo, *testamentum*.j.in xij.fallen.] Et hoc ve rum, vbi constat patrem expresse, & nominatim in

testamento suo vocasse filiam dotatam exclusam, se cus si pater simpliciter in testamento dixisset, filios meos hæredes instituo: quia tũc nõ videretur filiam statuto exclusam vocasse, nisi in quota ipsam contin gente secundùm statutum patriæ, scilicet in cõgrua

182 dote. † Cùm volũtas testatoris sit in dubio interpre tanda, secundùm consuetudinem regionis. l.numis. ff.de lega. iij. Et ad illam consuetudinem se retulisse videtur l.sed si susceperit.ff.de iudi.& ita debet intel ligi Petr.de Anchar.in dicto cap.primo.de constitu. Bene dicit Bald.in l.quicunque.versicu. Sed pone sta tuto cauetur.C.de ser.fugiti. quòd si pater institueret do dixisset in testamento, filios instituo hæredes, in eo quod ipsos tangit de iure: tunc etiã filia videretur hæres instituta, non in parte statutaria, scilicet in do te, sed in ea parte, quæ filiæ debetur iure communi, videlicet in quota sua iuxta numerum liberorum: quia cùm testator ad ius se retulit, videtur de parte digniori intellexisse. Quæ omnia vobis sufficiant

183 de statuto filias dotatas excludente. † Tamen, quia vt suprà in principio huius secũdæ fallentiæ præsup posui, quòd statuta aliquãdo disponunt simpliciter, videlicet quòd stãtibus masculis filiæ non succedãt, ita quòd de dote nulla in eis fit mẽtio. Quo casu pos set dubitari, an talia statuta de iure valeant, & susti neri possint. Et communiter concluditur, quòd sic. Fundantur enim iure diuino, & sustinentur & tole rantur iure humano. Nam iure diuino fundantur, per tex.no. Numer. xxvij. vbi Deus ad Moysen: ad fi lios, inquit, Israël loqueris hęc: Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam eius trãsibit hæreditas: si filiã nõ habuerit, successores habebit fratres suos, &c. Ecce tex. apertum, quòd stante filio masculo filia non succedebat, & tamẽ de dote nihil dicebatur. Vn de statuta, quæ hoc disponunt, iuri diuino sunt con sona, & penitus cõformia. Et omnes populi tã Chri stiani, quàm Iudæi, in locis vbi talia vigent statuta filias simpliciter excludentia, tenentur illa obserua re, cùm Iudæi teneantur ab obseruantiam legis Mo

184 saicæ, † & veniũt Iudæi appellatione populi, vt pro bat tex.in Authen. de quæsto.circa princip. quem ad hoc singularem dicit Bal.in c.j.de forma fideli. & in rubri.C.qui accus.non pos.circa fi.facit quod no. idẽ Bald.in l.spadonem. §.iam autem. ff.de excu.tuto.& Pet.de Ancha.in c.si sententiam.de senten. excom.li bro vj.& plenè decidit Ioan.de Ana.in c. Iudæi. l.ij. de Iudæis. vbi disputat, an Iudæi in condendis testa mentis, aut iure succedẽdi seruare debent legem Mo saycam, vel ciuilem. Talia enim statuta fundãtur in causa legitima, quæ est fauor masculorũ, & agnatio nis conseruandæ, vt in precedenti statuto vidistis, & plenè Ioan.Andr. in addi. Specu.titu. de success.ab in testa. Et ratio eorum est fauor reipublicæ suadentis nomen domus, & familiæ conseruari, quod fieri non potest, nisi in masculis. l.j.§.si hæres.ff. de vẽtre inspi cien. Secundò sustinentur hæc statuta iure humano, per tex.not. in præsenti cap. dum dicit. secũdùm con suetudinem. Nam etiam lex antiqua xij. tabularum rationabiliter præferebat agnatos cognatis, vt l.le ge.C.de legi.hæredi. facit tex.in §.itẽ vetustas. instit. de hæredi.ab intestato. Nec alia ratio legis antiquæ erat, quàm vt nomen familiæ conseruetur quod non transit ad fœminatum posteritatẽ, quæ non matris, sed patris sequitur conditionem, vt plenè vidistis su per verbo, Raynutius de Clera.& declarat Ange.in stitu.de legiti.agnato.tutel. in principio. & Bald. in l.cùm lege. C.de episcopis & clericis. Cõcludit vale-

re statutum fœminas excludens propter masculos,
dicens consuetudine ita seruari & approbari, vt ipse
pariter sequitur in l.j. verb. consequenter quæritur.
C.de summa Trinita. Licet in repetitione eiusdem.l.
dicat ita demum tale statutum valere, si tẽpore mor-
tis patris filia reperiatur dotata tali dote, ex qua su-
stentari possit, de quo per eundem in capitu.fina.de
consuetu.& cap.si proponente.de rescrip. Ego sem-
per putaui Bald.non bene dixisse in dicta repetitio-
ne, quia secundùm eum ibi non esset differẽtia inter
statutum nostrum simpliciter fœminas excludens,
de quo nunc loquimur. Et statutum filias dotatas ex
cludẽs, de quo suprà vidistis, quod non est dicẽdum.
argumen.l.si idem. C.de codicil. Vnde tenendum est
tale statutum eas simpliciter excludens valere, adeò
quòd tunc filiabus non debebitur etiam legitima in
bonis, & hęreditate patris: quia cùm per statutum ex
clusæ sint ab intestato debetur, & legitima sit portio
eius, quod ab intestato debetur, tales filiæ petere non
possunt etiam legitimam, secundùm Paul.in dicta l.
Titio centum.§.Titio genero.ff.de condi.& demon.
& plenè per Iasonem in dicta l.si quando.§.fin.C.de
inoffic.testamen. Sanè tamen intelligatis tale statu-
tum filias excludere per existentiam masculorum,
scilicet post statutum successuras, quia si ante statu-
tum iam patri successissent, tunc non excluderentur.
185 † Cùm statutum ad præterita non trahatur.capit.
ij.& capitu.fina.de constitutionibus. & l.leges.C.de
legi.nisi expressè diceretur in statuto, quòd ad præ-
teritas successiones extẽderetur, quia tunc eas exclu-
deret, de quo per Barto.in l.j.§.fina.ff.ad Tertullia.
dicens sic aliàs consuluisse, per tex.ibi, & sequitur Fe
186 lyn.in dicto cap.fina.tertia colum. † Vnum tamen
notabitis, quòd licet statutũ filias simpliciter exclu-
dens non requirat ipsas tempore mortis patris fore
dotatas, imò ac si dotatæ essent excluduntur à succes-
sione, poterũt tamen agere cõtra patrem vel fratres,
vt eas competenter dotent, per dictam l.fin.vbi Bal.
C.de dotis promissio.facit l.qui liberos.ff.de ritu nu
ptia. Pariter agere poterunt ad alimenta, quæ eis de-
bebũtur, antè quàm dotatæ nupserint. Cùm ista sint
diuersa.scilicet successio paterna, dos, & alimẽta. Er
go filia exclusa à successione paterna, nequaquã ex-
clusa censetur à dote vel alimentis.argumen.l.si do-
mus.ff.de seruitu.rustico.prædio.facit quod not.An-
gel.in l.Modestinus.ff.de solutio.& Imo.in l.stipula-
tio hoc modo concepta.ff. de verborum obligatio.&
tenet Bald. in dicta repeti. versicu. vnde si statutum
prohibet.facit tex.in Authen.si qua mulier.secũdum
187 vnam lecturam. C. de sacrosanct. eccles. † Et licet
(vt dictũ est) non sit de essentia exclusionis filiarum,
quòd tempore mortis patris sint dotatæ tamen bene
est de substantia, quòd masculi supersint, aliàs filiæ
non excluderentur, quinimo succederent, vt probat
tex.diuinus suprà allegatus. Quod est verum, etiam
si statutum mentionem non faceret de masculis, vt
tenet Alexand.in dicta l.Gallus.§.& quid si tantùm.
Cùm ipsorum fauore dicatur esse factum, secundùm
Bald.in l.peto.ff.de lega.ij. & Barto.in l.j.§.filium.ff.
de contratab. & consuluit Ludouicus consi.ccccxiij.
Et etiam requiritur, quòd masculi superstites velint
filias esse à successione exclusas: quia si mallent, &
consentirẽt eas simul cum eis succedere, quàm ipsas
dotare, aut dotes soluere. Certè cũ ipsis masculis suc-
cederent, non obstante statuto filias excludente, pro
pterea quòd fauore eorum factum fuit cui renuncia-
re possunt, secundùm Bald.in dicta l.maximum vi-
188 tium.& Paul.in dicto §. Titio genero. † Et intelli-
gatis sane per existentiam masculi filiam præsertim
dotatam excludi ab hæreditate, & bonis paternis,
scilicet quadiu hæreditas remanet paterna. Si autem
masculus patri solus succedens postquàm hęreditatẽ
adiuit, seu illi se immiscuit, moriatur, certe filia non
excludetur ab hęreditate sui fratris. Cùm post aditio
nem non dicatur amplius paterna, sed fraterna suc-
cessio, secundùm Ludo.in l.j.§.veteres.vbi glos.ff.de
acquiren.posses.& consi.iij.incipiẽ.viso ac discusso
puncto, & Alex.plenè in dicto §.veteres.ix.& x.col.
Quod est verum, etiam si frater adita paterna hære-
ditate decesserit, nulla alia habens bona, quàm pater
na: quia postquam filius semel adiuit, bona desierũt
esse paterna, & effecta fraterna, ad quæ fœmina ad-
mittitur, licet bonis renũciauerit paternis, aut sit ex
clusa per statutum. Pro quo facit tex.optimus in §.j.
instit.de hæredi.institu. Nisi statutum expressè eam
excluderet à paternis & fraternis, aut eis expressè re
nunciasset, sicut eam excludit statutum huius ciuita-
tis, de quo suprà. Et etiam statutum Tolosanum. Et
prædictam decisionẽ in dicto §.veteres.sequitur Ia-
189 son in §.actionum.in fine. institu. de actio. † Quæ
omnia vobis sufficiant pro huius secundæ fallentiæ
principalis expeditione, in qua filiæ cum masculis
patri non succedunt, in qua & præcedenti melius est
nasci masculus, quàm fœmella. l.in multis.ff.de sta-
tu hominum. Licet interdum expediat, & prosit par-
tum esse fœmineum, quàm masculum. l.si fuerit.§.fi-
190 na.ff.de rebus dubiis. † Tertiò principaliter fallit
regula nostra in alio casu, in quo filiæ non succedunt
cum masculis, etiam dicto statuto seu consuetudine
non stante, scilicet cum tempore nuptiarum ante vel
post filiæ dote contentæ bonis, & hæreditati renun-
ciant paternis cum iuramento. Quo casu licet aliàs
non valeat pactum de futura successione. l. pactum
quod dotali.& l.fina.C.de pac.& l.pactum. C.de col-
la.& plenè Panor.per illum tex.in c.ij.de concess.prę
ben. Tamen iuramentum in casu nostro validat pa-
ctum, per tex.in cap.quamuis.de pactis.libro vj.glos.
& omnes in dicta l.pactum.de colla. Et adeò iuramẽ-
tum tale pactum validat, quod ipso obstate filia, quæ
renunciauit exclusa erit, non solùm à paterna hære-
ditate, sed etiam succedere non poterit in iure patro
natus, quod patri vel alteri cuius hæreditati renun-
ciauit, competebat, secundùm Panorm.in c.cùm se-
culum.de iure patron. Sed bene petere poterit feudũ
vel emphyteosim.de quo per Salice.in l.ij. vbi Iason
xcix.col.versi.iij.quærit Sali.C.de iure emphy.& di-
cam infrà in vltimo mẽbro futuræ successionis. Sed
pro clariori intellectu terminorũ istarum successio-
num futurarum, hunc articulum quotidianum diui-
do in quatuor partes. Nam aliquando fit pactum de
succedendo, aliquando de successione conseruanda,
interdum verò fit pactum de certo modo succeden-
do.& quartò fit aliquoties pactum de non succeden-
191 do. † Quo ad primum scilicet de succedendo, di-
co tale pactum esse nullum, velut omni iure reproba
tum, vt in iuribus suprà in principio allega. & l. sti-
pulatio hoc modo concepta.vbi plenè Bar.& omnes
ff.de verborum obligationibus. & text. nota.iuncta
glos.ex qua hanc doctrinam sumpsi in l.ex eo instru-
mento.C.de inutil.stipula. Ideo talia pacta fieri non
debent velut omni iure damnata. Et maximè fieri
non debent per personas Ecclesiasticas, quæ stri-
ctius iura seruare tenentur, vt in propriis terminis
192 consuluit Angel. consil. clxxvij. † Et reprobatio-
nis hu

nis huius pacti de succedendo est triplex ratio. Primò, quia hæreditas pacto dari non potest. l. hæreditas. C. de pac. conuen. tam super dote, quam propter nuptias dona. Per quam dum ibi dicitur, nullo modo debetur. Dicunt omnes ex tali pacto nullam oriri obligationem naturalem, neq; ciuilem. Ad quod facit text. in dicta l. ex eo instrumento. per quem talia pacta nullius esse momēti declarantur. Et nullū pariunt effectum naturalem, neque ciuilem. Secundò, quia pacta de succedendo liberam tollunt facultatem testandi, quæ sui natura est ambulatoria vsq; ad mortem l. j. C. de sacrosanc. eccle. l. si quis. in princip. ff. de legat. iij. & capit. cùm Marthæ. de celebrat. missa. Igitur non valent, per dictam l. fi. C. de pactis. Adeò quòd licet dos sit valde priuilegiata, vt l. j. vbi plenè Barto. & omnes. ff. soluto matrimo. Tamen hæreditas pacto dari non potest in causam dotis, vt dicta l. hæreditas. & dicta l. pactum quod dotali. C. de pactis. secundùm Bald. & Salic. ibi dicentes fauorabiliorē esse causam liberi arbitrij, quàm dotis. Etiā si in tali pacto stipulatio intercesisset, vt d. l. stipulatio hoc modo concepta, secundùm glos. & Bartol. in l. cùm donationis. C. de transacti. Eo quòd talia pacta votum inducunt alienæ mortis captandæ. Et nec sunt contra bonos mores, vt dicta l. fi. & dicto cap. ij. de concess. præben. quod etiam gentiles abhorrent, vt ibi. Ille enim, qui pacto esset successurus semper affectaret, & præsumitur captare mortem viuentis, cui ex pacto successurus esset, vt celerius hæreditatē haberet. Vnde talia pacta sunt omni iure damnata, taliter quòd paciscens, posteà contrarium de bonis suis disponendo, non teneretur ad interesse ratione pacti non seruati, secundùm Bald. singulariter in l. cùm Archimedoram. versic. vlterius quæro. C. vt in possessio. lega. vbi dicit, quòd si quis caperet vxorem intuitu pacti per socerum facti, quòd filiam faceret hæredem, si postea socer alium hæredem instituat, non potest agi contra eum ad interesse, nec ob hoc retractabitur matrimonium: quoniam talia pacta nullam pariunt obligationem, & consequenter nec actionem, vt dicta l. pactum quod dotali. secundùm Alexan. ibi in fin. [Quod qualiter intelligit, habetur super verbo, *cum omnibus bonis ei relictis à patre*, dum loquitur an principale propter accessoriū retractetur.] facit glo. in cap. penulti. ad fin. de his quæ vi metúsve caus. fiunt. Hanc tamen regulam seu conclusionem (quòd pactum de succedendo non valeat)
193 dico fallere, & cessare in sequētibus casibus. † Primò fallit, vbi esset iuramento firmatum. Quo casu propter iuramentum tenet tale pactum, & venit seruandum, secundùm Bald. singulariter in cap. moribus. si de feu. fue. contro. inter dominum & agna. Et mouetur per illum tex. & etiam per cap. quanuis pactum. de pac. lib. vj. vbi valet pactū de non succedendo per filiam factum, si fuerit iuramento firmatum. Et certum est ex pacto de filiam non succedendo resultare pactum de masculos solos succedendo; cùm ex pacto quod filia non succedat, intelligatur satis
194 resultare, masculum succedere in totum. † Et sic respectu masculi, & sui fauore est pactum de succedendo, quod iuramento firmatum est per illum tex. Ad hoc facit text. diuinus iij. Regum j. vbi Dauid eximius ille propheta, cùm Bethsabee coniugi iuramento pollicitus fuisset, quòd Salomon eius filius sibi in regno succederet, obsecratus per eam in hæc verba: Domine, mi rex, tu iurasti per dominum Deū tuum ancillæ tuæ: Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo. Et ecce nunc Adonias regnat, te domine mi rex, ignorante, cui rex, considerans se pacto iurato astrictum, & ligatum, respondit: Viuit dominus, qui eruit animnam meam de omni angustia: quia sicut iuraui tibi, sic faciam hodie. Quod aliud non sonat, nisi quod pactum de succedendo, vbi est iuramento firmatū, seruandum est, sicut ibi eū seruauit rex sanctissimus, & de consilio Nathan prophetæ. Et tenet Bald. quàuis text. illum non alleget, qui tamen facit pro illo. Sed aduertatis: quia contrarium tenent plures, & est communior opinio, quòd tale pactum iuramento non firmetur, cum sit contra bonos mores. Per textum in capitul. non est obligatorium. de regulis iuris. libro vj. secundum Barto. in dicta l. stipulatio hoc modo concepta. facit text. cum glos. in dicta l. si quando. §. illud. C. de inoffi. testamen. & idem Barto. in l. si quis pro eo. ff. de fideicommiss. Talia enim pacta votum inducentia captandæ mortis sunt contra bonos mores naturales. l. de fideicommisso. C. de transactio. facit l. j. iuncta glos. ibi. C. de pactis. Idcirco sunt prohibita: quia per ea succedenti ex pacto datur occasio malignandi contra patrem, vt celerius consequatur eius hæreditatem sibi pacto promissam, & nedum daretur ei occasio malignandi, sed etiam cæteris fratribus contra patrem: qui in eorum perniciē alterum prætulit. Ob quod & si fortè non malignarentur in mortē patris, saltem hoc facerent per subtractionem obsequiorum patri debitorum. Et præterea malignarentur contra ipsum fratrem ex pacto succedere debentem. Ad quem pater plus respexit, quàm ad ipsos, sicut Genesis iiij. legitur. Quod quia dominus respexerat ad Abel, & munera eius, ad Cain verò non respexit. Iratus Cain, quia frater pręferebatur ei, occidit eum. Mouetur enim, & molestius gerit quis videns res suas, aut sibi debitas fratri suo deferri, quàm si extraneo darentur. l. cùm oportet. §. j. ibi, vel ad fratres suos, quòd etiā grauius multis esse videtur, &c. C. de bonis quæ liber. & Genesis xxvij. sic dicitur. Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater. Dixitque in corde suo, venient dies luctus patris mei, vt occidam Iacob fratrem meum, &c. Vnde nimirum si talia pacta iuramento non firmentur, vt dictū est,
195 † Cùm iuramentum esse non debeat occasio mali, nec vinculum iniquitatis, minusque fratres deducere ad inæqualitatem, quam iura detestantur propter inuidiam, quā generat inter eos, vt videtis. l. illam. & l. illud. C. de colla. Et sic opinio Bald. in dicto capitul. moribus. communiter non tenetur. Et ipsemet in pluribus alijs locis tenuit contrariū, videlicet in dicta l. pactum. in quinta oppo. C. de collatio. vbi dicit tale pactum esse contra ius diuinum, per text. in dicto capitul. ij. de concess. præben. Idem tenet in dicta l. pactum. C. de pactis. quem ibi sequitur Salice. & communiter omnes, per dictum cap. non est obligatorium. Et consuluit Alexand. in tertia parte consilio xxviij. incipiente, Ponderatis verbis instrumenti. vbi expressè reprobat dictum Bald. in dicto capitu. moribus. Nec obstat eius motiuum ibi: quia malè arguit, nec tenet eius consequentia. Quia non sequitur, quòd si filia patri fecerit pactum de non succedendo cum iuramento, quòd propter hoc pater ex tali pacto iurato sit astrictus facere vel habere masculum hæredem. Quinimo potest alium penitus extraneum instituere hæredem, cū filio quantumcunque grato, & digno relinquere non teneatur,

tur, nisi legitimam.l. cùm quæritur.C. de inofficio.
testamen. Ideo non est verum, quòd pactum de non
succedendo fœminas iuramento firmatum, inclu-
dat aut necessario producat pactum de succedendo
masculus, prout Bald. præsupponebat. Sentit tamen
Imol. in capitu. cùm contingat. de iureiurando. sal-
uari posse opinionem Bal. si eam intelligamus, quòd
licet tale pactum non firmetur iuramento, tamen
veniens contra iuramentum sit periurus. Pro quo
facit dictum capitul. cùm contingat. & cap. sicut ex
literis. de sponsa. vbi si iurem te ducere in vxorem,
& demum per verba de præsenti cum alia contra-
ham, valet matrimonium, sed sum periurus. Sicut à
simili videmus: quia si iuro non reuocare procura-
torem, & postea ipsum reuocem, valet reuocatio,
veruntamen sum periurus, vt dicit glos. singularis
in capitul. fina. de procurato. libro sexto. facit gloss.
in capit. vltima voluntas. xiij, quæstion. ij. Cogitetis
tamen circa hoc, quia cùm tale pactum de succe-
dendo sit, vt dictũ est contra bonos mores etiam de
iure canonico, quod votum improbat captandæ
mortis ex tali pacto resultans, videtur tale pactum
196 iurantem nullatenus obligare: † quia tales dispo-
sitiones, quæ contra bonos mores fiunt, sunt im-
possibiles.l. reprehendenda.C. de instit. & substitu.
sub condi. factis. Or impossibilium nulla est obli-
gatio.l. impossibilium.ff. de regulis iuris. Per quod
videtur, quòd veniens contra tale iuramentum non
sit periurus, vt sentit & videtur concludere Alexan.
in dicta l. pactum quod dotali.C. de pactis. & in dicta
l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum
197 obligation. † Secundò fallit regula, & conclusio
nostra, vbi pactum de succedendo esset statuto, aut
consuetudine approbatum: quoniam tunc valeret
ex vi consuetudinis. Consuetudo enim vim habet
decreti, & authoritatis superioris, secundùm Bald.
qui feud. dare nõ possunt. §. primo. v. colum. Ex quo
videmus inter nobiles talia pacta, quòd primogeni
tus succedat, tempore matrimonij inita & passata
valere, & effectum sortiri propter talem consuetudi-
nem inter nobiles vigentem, quæ seruanda est, secun
dùm Bald. singulariter in dicta l. cùm Archimedo-
ram.C. vt in posses. legat. per text. in cap. mulier. vbi
Iacob. de Aluarot. & in capitul. filij. si de feudo fue.
controuer. in quibus iuribus præsupponitur pactum
de succedendo fuisse factum in fauorem filiorum,
& liberorum primi matrimonij, & valere in exclu-
sionem filiorum secundi matrimonij duntaxat, &
non in exclusionem liberorum ex primo matrimo-
nio descendentium, puta nepotum, pronepotum, &
cæterorum in posterum ex illis paciscentibus media
tè descendentium: quos ex tali pacto exclusos intel-
ligere non debemus, cùm satis dicantur ex illo de-
scendere matrimonio, ex quo originem sumpserũt,
vt alibi dicam. [De hoc habetur plenè infra super
verbo, *Tandem sine liberis est defuncta.*] licet ex alio
numerali matrimonio geniti sint immediatè, sed il-
li qui nascuntur ex secundo matrimonio per eos-
dem paciscentes post primum solutum contracto,
nullo modo dici possunt ex eodem primo matrimo-
nio: & consequenter succedere non possunt in præ-
iudicium liberorum primi matrimonij, quibus fue
rat ex pacto ius succedendi quæsitum, vt dicit text.
in dicto cap. mulier. & cap. filij. & in l. cùm vir vxo-
ri.ff. de conditio. & demonstration. Per quæ iura ta-
lia pacta de succedendo valent: imò iustitiã habent
& æquitatem, secundùm Bal. in dicto cap. filij. Idem
tenent Barto. & Bald. in secunda opposi. & Salice. in
dicta l. pactum.C. de colla. per text. in cap. j. de filijs
natis ex matrimo. ad morga. contract. & Ioan. Fabr.
in l. j.C. si mancipi. ita venierit ne prostituatur. Præ-
terea lex hoc potest, secundùm glos. in verbo, iube-
tur. insti. de adopt. §. sed si decedens pater. Ergo idem
poterit consuetudo, quæ vim legis habet. in titu. de
iure natu. §. ex non scripto. Sed contrariam senten-
tiam, scilicet dictum pactum consuetudine non fir-
mari, tenuit ipsemet Bald. in l. ij.C. quæ sit longa con
sue. Et ratio est, quia illud quod fieri non potest per
pactum eo, quia est contra bonos mores, non potest
fieri per statutum vel consuetudinem, quæ debet es-
se honesta. cap. erit autem. iiij. distinc. Et ita etiam te-
net Barto. in iij. quæst. principali. in l. omnes populi.
ff. de iustitia & iure. vbi plures alias ponit rationes.
Et est communis opinio, quam sequitur Alexand. in
additio. ad Bald. in dicta l. cùm Archimedoram. &
in dicta l. pactum. de colla. vbi idem sentit Iason, &
idem Alexand. & Iason in dicta l. pactum quod dota
li.C. de pactis. Nec obstant iura per Bald. allegata in
dicta l. cùm Archimedoram. quia loquitur de pacto
de non succedendo, quod non est contra bonos mo
res: quia vt dixi suprà iuramento firmatur, vt dicto
cap. quanuis pactum. & dicam in quarto membro.
Ideo potest consuetudine approbari. Sed non sic in
pacto de succedendo, nisi fortè diceremus, quòd tũc
consuetudine firmetur, quando pater paciscens il-
lud pactum facit de certa portione, aut de bonis præ
sentibus tantùm, & non futuris, vel aliquid sibi reti
nuit ad testandum, & in eadem voluntate perseuera
uit vsque ad mortem inclusiuè. Et ita sentit Ioannes
Fab. in dicta l. j.C. si mancipi. ita vænie. ne prostitua-
tur. vbi remittit se ad per eum not. in dicta l. fin.C. de
pactis. vbi præmissa dixerat de hoc pacto loquens.
Cui concordat text. diuinus Thobiæ viij. in fi. vbi de
omnibus, quæ possidebat Raguel dimidiam partem
dedit Thobiæ, hanc faciens scripturam, vt pars di-
midia, quæ supererat post obitum eorum Thobiæ
dominio deueniret. Tunc ergo valet pactum de suc-
cedendo iuramento, aut consuetudine approbatum,
si in eo detur perseuerantia vsque ad mortem inclu-
siuè, per tex. in dicta l. fin. de pactis. Et clatè demon-
stratur, per tex. in superius allegato iij. Regum cap.
j. vbi cum Bersabee regem Dauid eius maritum de
obseruando pactum iuratum obsecrasset. Subiunxit
Veruntamen, mi domine rex, in te oculi respiciunt
totius Israël, vt iudices eis quis sedere debeat ĩ solio
tuo post te. Per quæ verba demonstratur, quòd li-
cet rex iurasset pactum seruare: tamen perseueran-
tia requirebatur vsque ad mortem, vt dicta l. fi. cùm
ante mortem potuisset rex Adoniam alterum eius
filium eligere, vt regnaret, prout sonant dicta ver-
198 ba, quod est not. † His enim concurrentibus vi-
demus talia pacta inter nobiles, & potentes consue-
tudine approbari, saltem quo ad iurisdictiones, do-
minationes, & feuda. In quibus ex pacto patrimo-
niali primogenitus succedit. Quæ quidem pacta re-
gni consuetudine roborantur, secundùm Mansue-
rum in titu. de societate. §. item licet institutio testa-
mentaria. & in titu. de succes. §. item institutio testa-
mentaria. vbi dicit ex consuetudine huius regni va-
lere talem institutionem & substitutionem hæredis
in pacto matrimoniali factam: quia etiam in acti-
bus inter viuos substitutiones fieri possunt l. quo-
ties.C. de donat. quæ sub modo fiunt. quam vocat
institutionem aut substitutionem conuentionalem,
dicit

99 dicitque eam valere in duobus casibus. † Videlicet, quando fit in contractu societatis omnium bonorũ. Et in hoc casu idem dicit Salice. in dicta l. fina. C. de pactis. versic. Iuxta hoc quæro, pone quod duo fra-
100 tres, &c. † Vbi si duo fratres pro bonis sibi conseruandis sibijnuicem solẽni stipulatione promiserint bona præmorientis, valet irreuocabiliter talis conuentio. Secundò valet in contractu matrimonij ex consuetudine. [Idem dicitur infrà super verbo, *Et uxorem nomine Adelasiam*. in v. & vlti. arti. dũ loquit' de multiplici specie agricolarum, in ii. & iiij. arti. ibi clare habetur de societate inter virũ & vxorem consistente præsertim in isto regno Franciæ.] cùm iuramentum seruari tunc possit sine interitu salutis æternæ, secundùm Bal. in dicto c. moribus. dicentem de hoc esse ibi text. & in dicto capit. mulier. & c. filij. & c. j. de filijs natis ex matrimo. ad morga. imò in dicta l. cùm Archimedoram. sentire videtur per consuetudinem dari posse robur huic pacto. Quæ quidem consuetudo, vbi viget, sicut in præsenti regno, magna fulget æquitate ob honorem, & fauorem matrimonij: quia sub tali pacto nobiles nobiliores inueniunt, aut ditiores coniuges, quibus nobilitas crescit. Sũt enim plures, qui sine tali pacto filias suas aliquibus, quantumcunque virtuosis, & diuitibus non darent in vxores. Vnde cùm non solùm interest coniugum, sed etiam suorum parentum, no sub fide pacti consuetudine tolerati bonam fidem sequendo decipiantur, & sub spe bonorum, & præmij consequẽdi, dispendium patiantur. Aequissimum est talia pacta valere, saltem fauore liberorum ex tali matrimonio procreandorũ ex parte succedere debentium, quod fuit de vera mente tex. in dicta l. hæreditas. C. de pact. conuen. tam super dote volentis hæreditatẽ non pacto, sed testamento extraneis dari, quasi dicat à contrario sensu, & permittat hæreditatem liberis ex pacto dari, etiam per modum hæreditariæ institutionis. quoties in fauorem eorum fit, de quibus nõ refert, quasi voluntate ac dispositione hoc fiat, per text. not. in l. fin. C. famil. ercifcun. ita quòd valebit pactum ex tunc irreuocabiliter. Cùm idem videamus in donatione causa mortis sui natura reuocabili, vbicunque est facta mentio mortis. l. Seia. §. fin. ff. de donatio. causa mor. quæ tunc transit in donationem inter viuos irreuocabilem. [De quo plenè habetur infrà super verbo, *Testamentum*. iiij.] cùm tendit in fauorem coniũctæ personæ, secundùm Raph. & Ludo. per tex. in l. ij. & l. cùm patrem. C. de iure dotium. & l. cùm maritus. §. fi. ff. de pactis dotali. præsertim, cùm non solius donantis aut donatarij, sed etiã alterius interest donationem non reuocari, secundũ Bald. singulariter in l. pro hæreditarijs. in fi. C. de hæred. actio. Et maximè vbi alia causa irreuocabiliter obligatoria præcesserit, secundùm Bartol. in l. nam & si cùm moriar. ff. de condictione indebi. sic intelligas illum text. in l. j. C. vt actio. ab hærede, & contra hæredem, & in l. hæreditarium. ff. de bonis authorit. iudi. pos. & in l. plenè. C. de contrahen. stipu. Ergo à simili in casu nostro hæc tria simul concurrentia, scilicet coniunctio personæ, seu liberorum ex illo matrimonio procreandorũ fauor. Et interesse alterius quàm promittentis vel hæredem facientis, videlicet interesse soceri filiæ patris, cuius interest nõ decipi, liberósque ex filia nepotes suos succedere, aliàs fortè matrimonium non facturus, vt ex pacto præsumitur. Nec filiam altioris fortè conditionis vel cum tanta dote traditurus, cuius interest pactum irreuocabiliter valere ex dicta causa onerosa sibi factum. Necnon quia & tertiò concurrit præcedens causa, scilicet matrimonij sui natura irreuocabiliter obligatorium. Et insuper stipulatio & iuramentum, quæ omnia accedunt ad matrimonium tanquam ad principale, & sic ad alium contractum de se validũ, vt est casus in l. si quis seruum. iuncta gloss. ij. ff. de actione empti. & vendi. & dicam infra in tertia specie horum pactorum de futura successione. verũ tertiò fallit, vbi tale pactum &c. Certe tale pactum de primogenito, aut filijs ex illo matrimonio procreantis succedendis valere faciunt. Et quod sui natura, velut de futura successione factum, reuocabile erat vsque ad mortem. Sicut donatio causa mortis ad irreuocabilitatem reducunt: imò quodlibet illorum trium hoc faceret inter nobiles, ne claudicet contractus, & ne sit quo ad matrimonium, & dotem irreuocabilis, & quo ad institutionem hæredis, & pactum de succedendo reuocabilis ad nutum, & ita in nostris proprijs terminis decidit Bald. in dicto capitul. filij. si de feud. fuerit contro. quem ibi sequuntur Aluarotus, & de sancto Georgio præpositus in vsibus feudorum. Nec considerari debet hoc casu mortis captandæ votum, cùm sit incertum. & in dubio potius est bonum præsumendum, quam malum. l. meritò. ff. p socio. maximè vt actus valeat magis, quàm pereat. l. quoties. ff. de rebus dubijs. facit quod dicam in sequenti fallentia. Nam etiam mẽtio mortis in donatione habita, præsumi eam facit esse donationem causa mortis ad nutum donãtis vsque ad obitum reuocabilem. Quæ tamen præsumptio vno de illis tribus concurrente, & fortius si omnia simul concurrant, cessat, ita quòd valebit vt donatio inter viuos irreuocabiliter. Ergo idem in casu nostro, considerato, quòd & si pactum non esset, etiam liberi succederent, quæ consideratio multum firmat dispositionem alias inualidam, per textum not. in l. j. C. de his qui testamen. sibi ascribunt. vbi hæc
101 ratio exprimitur. † Præterea de voto captandæ mortis inter tam coniũctos non faciliter est præsumendum, inter quos nexus quidam diuinus censetur esse à Deo constitutus. l. cum in adoptiuis. C. de adoptio. vnde tale votum incertum, & simpliciter præsumptum non venit in consideratione, sed potius iuramentum præstitum, de quo est certissimũ, quòd seruari potest citra æternæ salutis dispendium & consequenter venit seruandum. [Casum, aduersámque fortunam spectari neque naturale, neque ciuile est. l. inter stipulantem. §. sacram rem. ff. de verborum obligation.] Nec pariter tollit istud pactum facultatem testandi, cùm sine bonis corporalibus hæreditas consistere possit. l. hæreditatis. & l. hæreditas. ff. de verborum significatione. Et non habens bona testari potest. l. lex Cornelia. ff. de vulgari & pupillari. igitur validum erit tale pactum attẽta regni consuetudine inter nobiles vigente superius relata per Mansuerum. [Vide plenè in quæstionibus capellæ, quæstio. cccclij. in addit. domini Auffrerij ibi, qui tenet tale pactum valere inter nobiles allegans plura consilia, & arresta Parlamenti Tholosæ pro dicto pacto prolata, & vltra prædicta habes hic rationes optimè concludentes, & æquissimas per alios non tactas.] Pro cuius iustificatione hæc pauca tradidi vobis æquitate subnixa. Et pro quo est gloss. in dicto cap. filij. quæ sentit, quòd hoc erat ex lege Salica, quæ fuit prima lex huius regni Franciæ, quæ talia pacta permittebat, de qua lege dixi suprà in pri-

mo

mocasu, quo fœmina cum masculis non succedit.
Nam hoc casu inter nobiles & magnates quo ad feu
da,& dominationes toga cedit armis, vt dicunt præ
fati Doctor.in dicto capitu.filij.& in capitu. j. de fi-
lijs natis ex matrimon. ad morga.contracto.vbi sen
tire videntur talia pacta seruari etiam in bonis non
feudalibus: si hoc habeat consuetudo. Etiam inter
non nobiles ex lege Salica, quæ causam dedit con-
suetudini talia pacta seruandi in Francia, per text.
in dicto cap.j.per quem firmatur glo. in dicto capit.
filij. adeò quod taliter contrahentes matrimonium,
vt soli filij ex eo vel vnus eorum succedat, dicitur
vxorem ducere lege Salica in his partibus, vel ad
Morganicam apud Mediolanenses, vt ibi expressè
dicit text. Et sunt talia pacta iurata seruanda tan-
quam irreuocabilia, per text.in allegato.iij. Regum
j. Quod si verum non esset, Nathan propheta nun-
quàm Bethsabee, cui tale pactum iuratum fuerat,
persuasisset regem Dauid infestare de obseruatione
illius.si contra bonos mores fuisset, dum ei dixit: Va
de,& ingredere ad regem Dauid,& dic ei: Nonne tu
domine mi rex, iurasti mihi ancillæ tuæ, dicens: Sa-
lomon filius tuus regnabit post me,& ipse sedebit in
solio meo, &c. Nec obstat huic irreuocabilitati,
quod dictum est de Bethsabee, quæ regem adiuit, vt
in pacto perseueraret, quasi de se non validum fo-
ret, nisi data perseuerantia vsque post mortem: quia
respondetur quòd Nathan & Bethsabee hoc non fe
cerunt diffidentes de validitate pacti, sed ideo, quia
Dauid executionem illius distulerat, donec post
suam mortem per illa verba, regnabit post me, &c.
Et adhuc viuente rege Adonias regnum de facto
vsurpabat,& sibi appropriabat: qui mortuo rege dif
ficiliter potuisset expelli sine magno scandalo, &
Salomonis ac subditorum præiudicio: Bethsabee
consilio prophetæ regem obsecrauit, non de confir-
mando pactū quod de se validum erat, sed de ipsum
exequendo in vita, vt eo mortuo nullum succederet
scandalum, prout factum fuit ex consilio prophe-
tæ, qui etiam à Spiritu sancto doctus erat Salomo-
nem post patrem esse regnaturum. Nam si talia pa-
cta essent vsque ad mortem reuocabilia, faciliter de-
ciperentur vxor & parentes sui, qui cum tanta sub-
stantia, aut generis nobilitate se marito tradiderūt,
& bona fide coniunxerunt, quod esset iniquum, vt
202 patet ex supradictis. † Nec dicitur donatio cau-
sa mortis, vbi mentio mortis non est causa donandi,
sed taxatio temporis in executione: & sic reuocari
non potest, secundùm Oldrad. consilio cxxxix. &
Bald. in l. quæ dotis.ff. soluto matrimon. vt alibi di
cam. [Infra super verbo, *testamentum*.iiij.] † Ter-
203 tiò fallit regula seu cōclusio nostra in militibus ad
prælium pergentibus & tendentibus, inter quos va
let pactum de sibi inuicem succedendo, per text. sin-
gularē in l. licet.C.de pactis. nec ad rem facit, quòd
tale pactum inducit votum captandæ mortis: quia il
la est præsumptio iuris ciuilis, quæ alio iure ciuili
tolli potest. Præsumit enim dicta l. licet. votum ca-
ptandæ mortis, ex tali pacto non induci inter mili-
tes simul ad prælium pergentes: quod requirit ille
text. dum dicit, ad bellum pergentes, quo casu præ-
sumendum est, quòd vnus alium potius iuuaret, &
liberaret à morte ꝓpter seipsum ne careat socio, &
eius succursu priuetur, quàm quòd ipsum perime-
ret, cùm socio perempto, & occiso ipse ab hostibus
facilius occideretur. Vnde tale pactum etiam in-
ter milites domi factum non valeret, nisi actualiter
sint ad bellum pergentes, vel in castris prope ho-
stes seu in tentoriis existentes, cùm sit ex tunc ca-
204 dem ratio. † Præterea non est verisimile votum
mortis captandæ vigere inter tales mutuò, & vicis-
sim paciscentes, qui in pari sorte existunt. Pro quo
ponderatur ille text. dum ibi dicitur, inuicem. Per
quod datur intelligi dictam l. locum non habere,
vbi pactum non esset mutuum inter eos, vt quia vni
soli factum: quia non valeret, secus quando est mu-
tuum: nam talis vicissitudo multum operatur,& in-
tantum, quod si duo fratres etiam non milites bona
paterna habentes pacto vicissim conueniant, quod
superstes bona præmorientis paterna habeat, tale pa
ctum cuiuscunque valoris bona donata existant, va-
let, cui defectus insinuationis, si quingentorum au-
reorum summam excedant, obijci non poterit, per
l. sancimus.C.de donatio. secundùm Sali. in dicta l.
fi.C.de pactis.quia nō dicitur propriè donatio pro-
pter onus. Cùm vicissitudinaria existat, quæ insi-
nuatione non eget, argumen.l.j.ff.de donatio. vt per
Bald. in l.si tibi.ff. si certum petatur. & in l. illud.C.
de sacrosanc.eccle.& plene per omnes in l. Aquilius.
ff.de donatio.vt etiam per bonas rationes tenet Ioā
Andr.in titul. de instrumen.edi.§. portò. circa vlti-
mam colum. & Oldrad.consilio allegato cxxxix.in-
cipien. Ad habendum. & consilio v. & Alexand. in
dicta l. licet. quæ locum non habet in militibus no-
stri tēporis. [Et plenius decidītur infrà super ver
bo, *testamentum* j.in ix. fallentia.] secundùm Angelū
205 consilio clxxix. † Plus dico, quòd si alicui bona
mea post mortem meam promitto, talis promissio
valet, quia intelligitur non de vniuersa hæreditate,
sed de bonis, quæ habebam tempore donationis. fa
cit l.si ita quis.ff.de auro & argento legato, & l.fin.
§.qui indiuisa.ff.de legat.ij.secundùm Petr.Cy.Bar-
tol.Bald.& est communis opinio.secundùm Alexan.
in dicta l.fin.C.de pactis.& in l. stipulatio hoc modo
206 concepta.ff.de verborum obligationi. † Quartò
fallit dicta regula, vbi pactum de succedendo fieret
ad piam causam, quia tunc valeret, secundùm Bald.
singulariter in dicta l.fin.C.de pactis.nam si tale pa-
ctum valet fauore armatæ militiæ, vt in casu præce-
denti vidistis. multo magis valebit fauore cœlestis
militiæ.l.milites.cum glo.C.de loca.facit glos.no.in
l.miles.ff.de regulis iuris.Simile videmus fauore piç
causæ valere donationem omnium bonorum præ-
sentium & futurorum, vt dicit Bald.in dicta l. final.
& in authen. si qua mulier.C. de sacrosanc. eccle. &
Panor.in cap.in præsentia.de probatio.Sed aduerta
tis, quia Ludo.in repetitione authen.similiter.C. ad
legem Falcid.tenet contrarium, dicens, quòd si fauo
re liberorum tale pactum de succedendo non valet,
vt dicta l. pactum quod dotali.C.de pactis. Ergo mi
nus valere potest fauore piæ causæ, cui non tantùm
fauetur sicut filijs, secundùm August. in c. quicun-
que.xvij.quæst.iiij.quem etiam refert glo.in l.si quis
ad declinandam.C.de episcop.& cler.Præterea inter
milites, vt dixi, tunc pactum valet de succedendo, cū
mutuo & vicissim factum est. vnde vni solùm militi
factum non valeret, secundùm Iasonem in dicta l.fi-
nali.certū est autem inter ecclesiam vel aliam piam
causam,& priuatam personam cadere non posse pa-
207 ctum de mutuo, & vicissim succedendo. † Cùm
ecclesia nunquàm moriatur, imò est semper perpe-
tua.l.iubemus.la ij.C.de sacrosanct. eccle.& c. si gra-
tiosè.de rescrip.lib.vj.facit capit.quoniam abbas.de
offi.deleg.Per quæ motiua videtur pactum de succe
dendo

dendo in piam causam factum, non valere, secun
dùm Ludouicum vbi suprà.& Iason. in dicta l. fina.
ij.colum.in fi.de pactis.sed Georgius Natta. in di-
cto cap.quãuis.& Alexand. in dicta l. pactum quod
dotali.nititur opinionem Bald. saluare, dicentis ad
piam causam tale pactum valere. Cùm in pijs causis
non seruentur ea, quæ iure ciuili positiuo inducta
sunt capitu. cùm esses. & capit. relatũ. suprà eod. &
not. plenè Bartol. in repetitione l.j.C.de sacrosanc.
eccle. Præterea magis fauetur piæ causæ, quàm li-
beris, secundùm Barto.ibi v.& vj.quæstio.principa-
libus, vt patet in l.capratorias.C.de testamẽ. milita.
iuncto cap.cùm tibi. suprà eod.nisi quãdo relinque-
retur piæ causæ tollendo filio legitimam cõtra pie-
tatem scriptam in l.ij.ff.de inoffi.testamen.quo casu
nõ diceretur piè relinqui, sed ad causam impiam, &
etiam vbi fit pactum piæ causæ de succedendo, non
timetur votum captandæ mortis, saltem ita faeili-
ter, secundùm glos.in cap. cùm venisset. in princip.
208 de restitut. spoliat. † Cùm in ea aut seruitoribus
Christi nulla mala neq; sinistra cadat suspicio, nec
de ipsis aliquid mali suspicari debemus, vt dicit tex.
in cap.absit.xj.quæstion.iij. per quem dicit ibi glos.
quòd si clericus amplectitur mulierem, interpretan
dum est, quòd causa benedicendi hoc faciat, & non
causa libidinis. Nec in his vendicat sibi locum not.
per glos.in l.quod ait lex.ff.de adult.cùm eorum pro
bitas sit fundata de iure communi per dictam glos.
licet sit hodie suspectissima. Quam glo.ego semper
intellexi veram, vbi talis mulier esset vetula ad mi-
nus sexagenaria, vel deformis, & turpissima. Aut
talis in qua fœdus naturale nihil sęui criminis suspi
cari permittat, vt in capitu.j.& cap.ij.de cohabi.cle-
ri.& mulierum.& in l.cum quem probabilem.C.de
episcop.& cleri. Aliter & aliàs non puto, quòd cleri
cus præsertim scholaris, qui reperiretur solus in do
mo cum pulchra puella, ibi esset causa dicendi pater
noster, vt dicit Bald.in l.neque natales.C. de proba-
209 tio.& Bartol.in l.ij.ff. de furt. Dicit † quòd depre-
hensus in domo alicuius, vbi est pulchra mulier, ha
bet contra se præsumptionẽ adulterij.l. capite quin-
to.ff.de adulte.& Panormit.in capit.præterea.de te-
stib.& in capit.literis.de præsumption. Nec tunc pu
tarem procedere dictam præsumptionem pro cleri-
cis, quantumcunq; religiosis, etiam si essent de mon-
te Carmeli, aut de monte Oliueti, aliàs sequeretur
frustra mulieres esse prohibitas habitare cum eis,
maximè cum monachis, qui mulieres frequentare
non debent, quantumcunq; religiosas aut consan-
guineas, nec osculari, aut commatres sibi facere. ca-
pitul. peruenit. xviij. quæstion. ij. Sed proh dolor.
Quoniam hodie monachi multi habenis pudicitiæ,
& honoris laxatis commatres habẽt. Quo sub colo-
re infinita mala committunt, iuxta illud, Dulcia
commatris sub nomine furta tenemus. vt dicit glo.
pragmaticæ titu.de concubina. in principio. Et vti-
nam clerici Moderni vidissent, & sequi vellent text.
210 in capitu.clericus.lxxxj.distinc. † Vbi clericus so-
lus cum sola fœmina loqui non debet, nec cum mu-
☞ lieribus se balneare. [Quia esset contra verecun-
diam, quæ parentes & affines etiam masculos non
permittit se nudare, & inuicẽ lauare, vt habetur in-
frà super verbo, *& vxorem*, in iiij.artic. successionũ
ab intestato. prope fin. vj. conclusionis.] Hæc enim
est apud gentiles prima reprehensio, vt dicit tex. ea-
dem distinc.c. non oportet. Quem pulchrè exornat
glos.pragmaticæ super verbo, tenet, in §.publici.ti-
tul.allegato, de concubina. Et plenius per Angelum
Aret.in tractatu maleficiorum super verbo, che me
hai adulterata mia donna. & ibi Angel. in additio.
211 † Vlterius ad propositum reuertendo, pro opinio.
Bald. vltra eos posset adduci singulare dictum Bar-
toli in l.tale pactum.§.finali.ff. de pactis. vbi dicit,
quòd si pia causa nominetur hæres in aliqua disposi
tione inter viuos, & paterfamiliàs sine alia disposi-
tione decedat, eo casu pia causa erit hæres & succe-
det, per cap.final.infra de success.ab intesta. Et idem
secundum aliquos esset de milite, per dictam l.licet.
quod intelligo verum, vt supradixi, inter liberos, p
212 l.fin.C.familiæ erciscundæ. † Quod dictum Bar-
toli in pia causa reputat mirabile Ludouic. in dicta
authen.similiter. dicens in hoc contra Bart. nunquã
reperisse contradictorem, ex quo credit, quòd eius
dictum in practica seruaretur. Tamen ipse ibi eum
nõ tenet: imò multifariè impugnat. Præsertim quia
iure non cauetur, quòd hæreditas in contractu dari
possit ad pias causas. Et sic sumus ĩ casu.l.hæreditas.
C.de pact.conuen.tam super dote.& hanc opinio.cõ-
tra Bartol.tenuerant Angel. & Paul. de Castr. in di-
cta l.tale pactum. Sed finaliter opinionem Bartol. se
quitur Alexand.in dicta l.licet.in fin.per textum in
dicta l.fin.C.familię erciscun.vbi fauore liberorum
hæreditas dari potest in actu, & dispositiõe inter vi-
uos: ergo fortius relinqui potest piæ causæ, cui ma-
gis fauetur, vt dictũ est, quàm liberis. Præterea hoc
probat, per textum in dicta l.licet.in fin.vbi est spe-
ciale fauore militum, quòd pacto & via contractus
hæreditas detur. Ergo idem erit dicendũ in pia cau-
sa, per ea quæ not.glos.in dicta l.miles.ff.de re iudic.
213 † Quintò fallit dicta regula, vbi per tale pactum
de succedendo directè non tollitur testãdi facultas,
sed alia reseruatur forma disponendi de bonis, per
text.iuncta glos.magna circa fin.in l. quidam cùm fi
lium.ff.de verborum obligatio. secundùm Ludoui.
in l.stipulatio hoc modo concepta. eodem titulo.
214 † Sextò fallit regula in casu singulari dictæ l. fin.
C.de pactis.in fin. vbi valet pactum de succedendo
inter aliquos factum de consensu illius, de cuius hæ
reditate agitur. Prouiso, quòd in eadem voluntate
perseueret vsq; ad mortem inclusiuè, vt ibi plenè di
215 citur. † Septimò fallit, vbi nõ fieret pactum super
hæreditate eius, qui viuit: quia nõ habet vt dictum.
Sed stipularetur quis ab eo, qui hæreditatem habere
speret in vnamquanque rem hæreditariam subij-
ciendo pœnalem stipulationem. Nam eo casu, mor
tuo illo de cuius hæreditate agitur, si promittens cõ
tra promissionem venerit, pœnalis stipulatio com-
mittitur.l.stipulatio ista.§. quæsitũ.ff. de verborum
obligationib.secundùm Rapha.Cuma.ibi, qui dicit
quòd vbi constaret de fraude, scilicet quòd fieret in
fraudem legis pactum de succedendo prohibẽtis, ta-
lis stipulatio non valeret, etiam quo ad pœnam.
216 † Octauò fallit, quia licet non valeat pactum de
succedendo in commodum paciscentium, tamen be
ne valebit in detrimentum eorum: scilicet quia fi-
scus auferet ab eis tanquàm indignis, si ad eos deue-
niat successio ex illo pacto.l.ij.§.fin.ff.de his quibus
vt indig.glo.& Pau.in dicta l.fina.C. de pactis. facit
quod dicit Bart. in l. cùm dominus.§. fi. ff. de pecul.
217 legat. † Nonò fallit & vltimò, vbi non ageretur
de successione vniuersali, sed solùm de singulari &
particulari successione, quia tunc super illa valeret
pactum de succedendo, secundùm Lancelotum in di
cta l. pactum quod dotali.C. de pactis. & consuluit
Alexan.

Alexand.in tertia parte, consilio xxviij. incipiente,
Ponderatis verbis conuentionum, &c. vbi plene.
218 † Secunda species principalis pacti de futura suc-
cessione est, quando fit pactum de hæreditate conser
uanda, de qua posset etiam dubitari, an valeat. & di-
catis, quòd aut ille, qui pacto vult sibi hæreditatem
cõseruare, priuatur propter rigorem iuris obseruá
dum, aut propter delictum. Primo casu, vbi quis
hæreditate priuatur propter rigoré iuris seruandú,
tũc si testator poterat illum instituere, valet pactũ,
secundùm Bartol. in dicta l. fin. C. de pactis. facit in-
stitu. de legiti. agna. succes. §. fina. & l. fin. C. de eman-
219 cipa. libero. † Ex quo infert Barto. & nobis pro-
derit gratia exempli. Quòd filia dotata exclusa per
statutum, ex pacto cum patre inito tempore quo
dotatur, potest sibi ius succedendi conseruare, cum
pater si velit, possit eam hæredem instituere, vt su-
prà. In secundo casu principali huius notulæ de-
claratum fuit, in fine. Talis enim filia fuerat exclu-
sa ad rigorem iuris obseruandum, argument. dicto-
rum iurium. Quo non obstante rigore poterat per
patrem institui. Certè in hoc casu tale pactum fa-
ctum de succedendo patri, valet vt dictum est. Et di-
cam latius infrà, in quarta specie huius pacti. Hoc
enim pactum de successione conseruanda est fauora
bile. Ideo decidit eleganter Salic. in dicta l. fin. C. de
pactis. Quod valet pactũ inter duos fratres passatũ,
causa successionis conseruandæ, quòd superuiuens
potiatur bonis causa donationis præmorientis sine
liberis. Nec indiget insinuatione, si bona summam
quingentorum aureorum excedant. Idem tenet Ia-
son in dicta l. final. iij. col. in fine. videatis Alexand.
in secunda parte consilio lxxx. incipiente, visa facti
narratione. Si verò pater non poterat paciscentem
hæredem instituere, puta quia fortè filia per statutũ
est exclusa succedere ex testamento & ab intestato,
tunc pactum inter patrem & filiam factum de succe
dendo non valet, vt in capitul. j. de success. feudorum.
220 † Secundo casu principali, quãdo is, qui vult suc
cessionem conseruare excluditur à successione pro-
pter delictum, tunc est considerandum, quòd aut ta-
le delictum est, quod illum paciscentem excludit ab
omni hæreditate, & ipsum penitus reddit incapacé
cuiuscunque successionis, & cum priuat omni iure
succedendi in genere, vtputa in casu l. penulti. C. de
hæredibus instituẽdis. & l. si qua pœna. ff. de his qui
sunt sui vel alieni iuris. vbi loquitur de deportatis
propter delictum, & tunc talis non potest per pa-
ctum sibi conseruare successioné, vt ibi. facit l. quis-
quis. & quod ibi notatur. C. ad legem Iuliam maie-
statis. Quod in potestate partium non est habilitare
incapaces ad succedendum, nisi princeps manú ap-
221 ponat. † Aut tale delictum non reddit ipsum inca
pacem omnis successionis. Puta quia filius fuit pa-
tri ingratus, propter quam ingratitudinem solùm,
& duntaxat priuatur paterna hæreditate & non al-
terius, & tunc si agatur de ingratitudine præterita,
ita quòd ex ea priuari posset paterna hæreditate, tũc
pactum inter ipsum, & patrem de sibi conseruando
successionem valet, virtute cuius pacti filius pro-
pter illam ingratitudinem exhæredari non poterit.
☞ [Vt plenè habetur infrà super verbo, *in eodem testa
mento relinquens*. ij.] Cùm per pactum sibi videatur
remissa, vt l. omnimodo. C. de inofficio. testamen-
to. nam delictum præteritum remitti potest, vt l. si
vnus. §. illud. ff. de pactis. Quod intelligatis verum,
præterquàm in casu l. ij. C. de liber. & eorũ libe. vbi
liberto in seruitutem propter eius ingratitudinem
reuocato non potest ingratitudo remitti, neque li-
bertas per patronum dari principe inconsulto. Ex
222 quo secundùm Docto. infertur primum, † quòd do
ctor priuatus propter delictum dignitate doctorali
non potest iterato doctorari, etiam ex nouo exami-
ne, ita singulariter Bald. in dicta l. ij. in fine allegat
223 tex. in l. nullus. C. de diuer. offic. lib. xij. † Secundò
resultat, quòd remotus ab officio vel dignitate pro-
pter vitium personæ, nunquam ad illud aspirare po-
test, ita singulariter determinat Bald. in c. j. §. si duo
de pace tenenda. ibi, perpetua macula ei obsistente,
quod est verum, nisi ex principis dispensatione, vt l.
si illud. C. de suscepto. & archa. lib. x. & l. j. C. si rector
224 prouinciæ. Ex quo resultat, † quòd notarius ab of
ficio depositus non potest iterum per comitem Pa-
latinum creari tabellio, etiam si per principem sit re-
stitutus ad famam, & non ad officium, ita singulari-
ter decidit Bald. per illum tex. in l. si nihil. ff. de ma-
nu. vindicta. De hoc qualiter semel remotus ab offi-
cio aliquo nõ potest amplius restitui ad illud, videa
tis plura dicta, per Felyn. in cap. ex literis. viij. col.
de constitu. Et hæc de ingratitudine, & delicto præ-
teritis. Et idem si ageretur de felonia præterita per
vasallum commissa contra dominum: quia pacto
potest remitti sine quo vasallus priuaretur feudo,
imò quod plus est, si proximiores ipsius vasalli offen-
derent dominũ, deinde talis vasallus venderet feu-
dum extraneo, tales proximi offendentes dominũ
vasalli facti sunt illo feudo indigni, adeò quòd re-
trahere non possent feudum offerendo ex consuetu-
dine pretium infra annum, iuxta cap. cõstitutus. de
in integrum restit. imò à retractu excluderẽtur, per
tex. in cap. j. §. quæsitum est. de capit. qui curiam ven
di. & clarius in cap. imperialem. §. insuper. de prohi
bi. feud. aliena. per Feder. & sic per feloniã quis pri-
uatur nedum feudo habito. sed habendo, nisi pacto
225 prouiderit, vt videtis. † Si verò agatur de ingrati
tudine aut felonia futura, veluti si per pactum dica
tur, quòd non obstante quacunque ingratitudine,
aut felonia futuro tempore committenda, filius suc-
cedat patri. Quia tale pactum inuitat filium ad de-
linquendum, non valet, vt dicto §. illud. & l. conue-
nire. ff. de pactis dotali. & l. quidam decedens. ff. de
administratione tuto. dolus enim futurus remitti
non potest, vt l. iurisgentium. §. si paciscar. ff. de pa-
ctis. ex quo infertur, quòd non valet pactum factũ,
quòd non liceat donatori reuocare donationé pro-
pter ingratitudinem cõmittendam, secundùm Bal-
226 dum in dicta l. fi. & in l. j. C. de ingra. libe. † Quod
intelligatis verum, etiam si tale pactum fuerit iura
tum. Quoniam tunc etiam non valebit, secundùm
Ludouicũ in dicta l. stipulatio hoc modo concepta.
quia tale iuramentum reperitur appositum super
eo, quod est contra bonos mores. Ergo non valet, vt
in capitul. non est obligatorium. de regulis iuris. li-
bro vj. & l. si quis inquilinos. §. fina. ff. de legatis j. Et
dictum fuit suprà in prima specie pacti, licet Ioan.
And. in additio. Specula. titul. de donatio. §. primo.
versi. quid si actum. tenuerit, & malè, tale pactum iu
ramento firmari, per cap. quemadmodum. de iure-
iurando. Sed non obstat, quia ibi fuerat iuratum
non accusare propter adulterium præteritum: ideo
227 est iuramentum seruandum. † Cùm dolus præte-
ritus remitti possit. Sed aduertatis, quia Ant. de Bu-
trio, & Imo. in dicto cap. fin. de donatio. & Alexand.
in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verborum
obligatio.

obligationibus. & Iason in dicta l. fina.C.de pactis.
tenét, quod etiam futura ingratitudo remitti potest
iuramento, vt est tex. in vltima parte. in dicto capit.
quemadmodum. Nec est verum secundum ipsos, quòd
hæc remissio inuitet ad delinquendum. Quoniam
illa non obstante, licet ad priuati vtilitatem remit-
tens non possit accusare, tamē ad publicam poterit
accusare vindictam, quæ pacto priuatorum remitti
228 non potest. l. ius publicum. ff. de pact. † Vlterius
ex præmissis infertur nō valere pactum inter domi
num & vasallum pallatum, quòd domino nō liceat,
propter feloniam futuram vasallum priuare feudo,
quod sanè intelligatis verum, quando felonia esset
committenda ex fide violata, aut ex aliquo delicto,
vt multa exempla possunt dari per totum titulum,
quibus modis feud. amittatur. Nam fidem fallere
præsertim domino graue est. l. prima. ff. de consti. pe
229 cun. † Quod facto docuit Mæuius centurio diui
Augusti fidissimus miles, qui in bello Antoniano
captus mori maluit, quàm Antonio parere hosti, à
quo propter fidelem cōstantiam vitam obtinuit, de
quo Valerius, lib. iij. tit. de constantia. Sine vllis, in-
quit, imaginibus nobilem animum, & idem cōstan-
tiæ propositum secutus Mæuius cēturio diui Augu-
sti cum Antoniano bello sæpenumero excellentes
pugnas edidisset, improuisis hostium insidijs circun
uentus, & ad Antonium Alexandriam perductus,
interrogatúsque quidnam de eo statui deberet: Iu-
gulari me, inquit, iube, quia nō salutis beneficio nec
mortis supplicio adduci possum, vt aut Cæsaris mi
les desinam, aut tuus esse incipiam. Cæterum quò
constantius vitam contempsit, eò facilius impetra-
uit. Antonius enim virtuti eius incolumitatem tri-
230 buit. † de Marco Curio idem sic scribit Valerius li
bro iiij. titul. de abstinentia & continentia. Marcus
autem Curius exactissima norma Romanæ frugali
tatis, idémque fortitudinis perspectissimum speci-
men Samnitum legatis agresti se foco in Scamno as
sidentem ac ligneo catino cœnantem spectandum
præbuit. Ille enim Samnitum diuitias contempsit,
Samnites eius paupertatem mirati sunt: nam cū ad
eum magnum auri pondus publicè missum attulis-
sent, benignis verbis inuitatus, vt eo vti vellet, vul-
tū risu soluit, protinusq́; Superuacuæ inquit, ne dicā
ineptæ legationis ô ministri, narrate Samnitibus
Marcum Curium malle locupletibus imperare, quā
ipsum fieri locupletem, atq; istud vt preciosum, ita
malo hominum excogitatum munus referrote scili-
cet ad eos, qui vos miserunt. Et mementote me, scili
cet fidelissimum nec acie vinci, nec pecunia corrum
231 pi posse. Hæc ille. † Sic & Fabritius vir ille Roma
norum consul fidelissimus, de quo sic fertur. Quòd
cùm Romani eum ad Pyrrhum Epirotarum regem
pro redimendis captiuis suis legatum misissent, Pyr
rhus sciens ipsum esse pauperem, quartam sui regni
partem ei obtulit, vt ad ipsum transiret: qui Pyrrhū
& eius pollicitationem contempsit, dicens se malle
pauperem in diuitum imperio, quàm diuitē in pau-
pere. Quod audiens Pyrrhus ingenti admiratione
tentus est. Et restitutis captiuis confestim legatum
misit, interiecto autem anno Fabritius dux contra
Pyrrhum à Romanis missus, quē cùm Pyrrhus diu
auro tentasset in amicitiam suam allicere, Fabritius
repulit aurum dicens, Romanos non quærere diui
tias, sed vt diuitibus imperent. inde dicit tex. in § co
gitatio. in authē. vt indi. sine quoquo suffrag. fiant.
Quòd interest principis subditos habere locupletes
sub se, nunc quoque cùm rex, & Fabritius castra ha-
betent vicina, Pyrrhi medicus. [De alio medico
qui Carolum Caluum Francorū regem necauit ha-
betur infrà super verbo, *adiecta impuberi*.] noctu ad
Fabritium venit, promittés veneno se Pyrrhum ne
caturum, si ei aliquid polliceretur. Quem mox vin-
ctum Fabritius ad Pyrrhum subridens perduci ius-
sit cum doli denuntiatione: quamobtem admiratus
rex ait: ille ipse est Fabritius, qui difficilius ab hone-
state, quàm Sol à cursu suo auerti potest, sicut Boe-
tius in secundo de consolatione prosa septima testa
232 tur, dicens: vbi nunc fidelis ossa Fabritij. † Sic de
Camillo etiam consule Romano narrat Valerius
lib. vj. titu. de iustitia. in princip. qui cùm Phaliscos
circunsedisset, magister ludi plurimos, & nobilissi-
mos inde pueros velut deambulandi gratia eductos
in castra Romanorum perduxit, quibus interceptis
non erat dubium quin Phalisci deposita belligeran-
di pertinacia tradituri se Romano imperatori essent
ea re cognita senatus censuit, vt pueri vinctū magi-
strum virgis cædentes in patriā remitterētur. Qua
iustitia animi eorum sunt capti, quorum mœnia ex
pugnari non poterant. Nanque Phalisci beneficio
magis, quàm armis victi, portas Romanis aperue-
233 runt. † Nec aliter se Lælius Crassus in eodem iusti
tiæ experimento gessit, Gnei Carbonis nomen infe
sto animo vtpote inimicissimum sibi detulerat: sed
tamē scrinium eius à seruo allatum ad se complura
continēs, quibus facilè opprimi posset, vt erat signa
tum cum seruo cathenato ad eum remisit. Quo pa-
cto igitur inter amicos viguisse tunc iustitiam credi
mus, cùm inter accusatores quoque & reos tantùm
virium obtinuisse videamus? Hæc ille. vnde si fides,
iustitia, & honestas hosti, quáuis non promissa ser-
uata fuit, multò magis domino est seruanda & supe-
riori: nam & Ioseph sanctus maluit calumniam pa
ti, & biennio carcerem, quàm fidem fallere domino
suo principi exercitus Pharaonis, cùm ab eius vxo-
re in adulterium traheretur. Genesis xxxix. cum se-
quētibus. Non ergo sine causa felonia procedens ex
fide rupta vel alio delicto remitti nō potest pacto in
234 futurum. † Secus si felonia committenda insurge
ret propter reuerentiam nō præstitam domino. Nā
licet reuerentia debita personæ remitti non possit,
prout est illa, quæ debetur à filio ipsi patri, aut ab
vxore ipsi marito, vt l. alia. § eleganter. ff. soluto ma
trimonio. vel quæ à iudice debetur doctori, vel alte-
ri personæ egregiæ, iuxta l. ad egregiam. ff. de iure-
iuran. secundùm Cyn. singulariter in l. nec honore.
C. de episcop. & cler. Pro quo est casus singularis in
cap. ij. § cerium. de iudi. libro vj. secundùm Ludoui-
cum singulari decimo, super litera o, incipiéte, tu au
disti. Tamen aliud est in reuerentia, quæ debetur ra-
tione contractus, prout est illa, quæ debetur à vasal
lo ipsi domino, quæ bene remitti potest, secundùm
Bald. in l. prima, in lij. quæst. ff. de rerum diuis. & in
c. si cautio. de fide instrumen. ita dicit Ludouicus in
235 dicta l. stipulatio hoc modo concepta. † Tertia spe
cies pacti de futura successione est veluti pactum de
hæreditate certo modo diuidenda, vel disponenda,
de quo dubitari posset an valeat. Et dicatis, quòd nō
valet regulariter, per text. in dicta l. fin. C. de pactis.
& l. quidam in iure. § final. ff. de donatio. & l. ex eo
instrumento. iuncta glos. final. C. de inutili stipul.
236 † Veruntamen hæc regula fallit in quinqoe casi-
bus, in quibus tale pactum valebit. Primò fallit re
gula vbi ille (de cuius hæreditate agitur) consentiret
illi

illi pacto. Puta inter filios facto patre consentiente,
quo casu valet, dumtamen pater consentiens in tali
consensu perseueret vsque ad mortem. Casus est sin-
gularis in dicta l. final. Secundò fallit, vbi tale pa-
ctũ fieret super hæreditate incerti hominis, vt l. iij.
ff. pro soc. Tertiò fallit, vbi tale pactum disponen-
di de hæreditate fieret in consequentiã alterius præ
cedentis contractus liciti, vt l. si quis seruũ. in prin-
cipio. ff. de actione empti. Quartò fallit, vbi fieret
tale pactum ad deliberandum paciscentem, vtputa
pater habet plures creditores, filius ĩ vita patris dat
certum quid creditoribus, cum pacto, quòd ipsum
non molestent, si contingat eum succedere patri, vt
l. & suum. §. filius. ff. de pactis. Quid autẽ si filius vi-
uẽte patre facit pactum debitoribus paternis de nõ
petẽdo, an mortuo patre possit petere? videatis Spe-
cula. titu. de pactis. in fin. & Domini. in dicto capitu.
quáuis. de pactis. libro vj. facit quod not. Panormi.
consilio xij. incipiente, Talis casus est: magnificus
dominus. Quintò fallit, vbi talis hæreditas venit
accessoriè, puta vendo hæreditatem, in qua erat an-
nexa substitutio pupillaris, ad quam vẽditor spera-
bat venire. Certè in hac venditione hæreditatis fieri
potest pactum de hæreditate pupilli viuentis, cùm
veniat accessoriè, vt l. ij. §. illud. versic. planè. in ver-
bo, maximè. ff. de hæredit. vel action. vendi. ita dicit
237 Bal. in dicta l. final. C. de pactis. † Quarta & vlti-
ma species pacti de futura successiõe est pactum de
non succedendo, de quo similiter dubitari posset, an
valeat. Et dicendum est, quòd non. tex. est in dicta l.
pactum. C. de coll. & not. in l. pactum quod dotali. &
l. prima. & dicta l. fina. C. de pactis. & l. de fideicom-
misso. C. de transactio. & l. si quádo. §. illud. C. de in-
238 officio. testamen. † Et huius determinationis est
multiplex ratio. Primò, quia facultas succedendi
est de iure publico, vt l. fina. ff. de suis & legit. hæred.
Quod quidem ius pacto priuatorũ tolli non potest
vt l. ius publicum. ff. de pactis. Secundò, quia meri-
tis filij sunt in paterna obsequia prouocandi & inui
tandi, & non pactionibus astringendi, vt dicit text.
in dicto §. illud. qui tamẽ multipliciter intelligi po
test. Primò, quòd ideo non valet, ne filius omittat
obsequia paterna, quæ verisimiliter omitteret, si se
paterna hæreditate priuatum sentiret, & in hoc pu-
blica versatur vtilitas. Secundò potest intelligi, ꝙ
pater potius debet prouocare filios ad eius obsequia
meritis, quàm pactionibus astringere, quia talia pa-
cta minus grauant filium, & reddunt illum mansue-
tum, & timidum, ita vt loqui non audeat. Cùm ob-
stante pacto non spectat paternam hæreditatẽ, nisi
239 ex testamento, vt infrà dicetur. † Et ideo quia pa-
ctum restrictiuum libertatis liberti non valet, vt l.
prima. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio nõ
datur. minus valebit in homine libero. Tertiò pro
batur pactum de non succedendo non valere, quia à
pari procedunt datio libertatum & ademptio, vt l.
iij. §. conditiones. ff. de adimẽdis lega. facit tex. in §.
fina. institu. de codicil. Sed hæreditas pacto dari non
potest, vt dicta l. hæreditas. C. de pactis cõuen. vt su-
prà dictum est vltimo membro. Ergo nec adimi, vt
contrariorum eadem sit disciplina, argum. c. hospi-
tiolum. xxxij. dist. insti. de his qui sunt sui vel alien.
iuris. §. primo. Quarta ratio est, quia pro modico
quis renuntiaret futuræ hæreditati, etiam magnæ
& pingui. Iuxta illud dictum vulgare: Ad præsens
oua cras pullis sunt meliora, vt no. glo. in l. cùm hi.
in principio. ff. de transactio. Ideo ne faciliter homi-
nes depauperentur, tale pactum prohibetur. Et hãc
rationem sequitur Bartol. in l. si quis pro eo. ff. de fi-
deiusso. Quinta ratio est, quia paterna hæreditas
naturali instinctu debetur filijs, vt l. nam & si paren
tibus. ff. de inofficio. testament. & l. cùm ratio. ff. de
bonis damnato. facit l. scripto. ff. vnde liber. Præ-
terea debetur iure diuino. cùm scriptum sit per Apo
stolum ad Galat. iiij. Est filius, ergo hæres. Sed natu-
ralia iura, & diuina sunt immutabilia. instit. de iure
naturali. § sed naturalia. & l. quas causas. ff. de capit.
240 diminutio. ergo &c. † Vnde ex his rationibus re-
stat nobis talis regula, quòd pactum de nõ succeden
do est ipso iure nullum. Quæ quidem regula fallit
in sequentibus casibus. Et primò fallit in patre fi-
lium emancipante, & præmium emancipationis re
cipiente. Quo casu si pater faciat filio pactum de nõ
succedendo, tale pactum valet, vt l. prima. §. si vel pa
rens. ff. si quis à parẽtibus fuerit manumissus. Et hoc
est quod voluit glos. in verbo, lex ciuilis. in dicto ca-
pitu. quáuis. de pactis. libro sexto. Et ibi ponderan-
tur rationes huius casus. Potest enim pater filium
emancipans præmium capere de emancipatione, vt
puta potest dimidiam vsusfructus ĩ bonis iam filio
quæsitis retinere, aut totum vsumfructum. Sed in
bonis filio quærendis non posset pater etiã expres-
se conueniri de vsufructu, vt singulariter decidit Io.
Andr. in additio. Specu. quem Iason refert, & sequi-
tur in l. fina. C. de pactis. dicens Oldra. ita consuluis-
se. Et si pater in præmium emancipationis capiat vl
tra quàm lex permittat, scilicet vltra dimidiam vsus
fructus, priuatur successione filij. Idem si pecuniam
capiat quoquo modo per textũ in l. etiam. §. si quis
241 nummos. ff. de oper. liber. Secundò † fallit in filio
spurio, aut naturali legitimato, qui si tempore quo
legitimatur à patre, facit pactum de nõ succedendo
patri, valet tale pactum: quia ex quo ipse beneficio
patris consequitur legitimationem, potuit pater in
actu legitimandi legem quam voluerit opponere. vt
l. traditionibus. C. de pactis. & capitulo, verùm. ꝭ. de
conditio. opposi. facit l. j. §. si cõuenerit. ff. depositi. &
l. contractus. ff. de reg. iur. & ita notabiliter dicit Lu
douicus de Roma in l. qui superstiti. ff. de acquiren. hę
redita. & ita etiam Alexander refert Bartolum te-
nuisse in l. quæsitum. alias incipit, si tibi. in lectura
antiqua. ff. de adopt. aliàs in l. quæsitum. ff. de acquir.
hæredita. idem tenet Iason in dicto capitulo pactũ
& in l. j. xiij. colum. de iure emphyteo. Ex quo dice-
bat Anto. de Butri. in capitulo, per venerabilem.
qui filij sint legiti. patrem habentem filium ex vxo-
re sua posse spurium legitimare hac lege, quòd sibi
non succedat, nisi in eo, quod sibi nõ placuerit relin-
quere. Idem tenuit Angel. in l. si ab eo. & clarius in l.
si de emancipato. C. de legi. hæredi. & ibi Paulus in
Rub. de iure anulorũ aureorum, & in dicta l. pactũ.
de colla. facit textus in capitulo primo de filijs na-
tis ex matrimo. ad morga. cõtracto. facit dictũ Bart.
in l. j. §. in filij. ff. ad Trebel. singulariter dicentis, pa
trem posse filium emancipare quo ad vnum casum
tantùm, puta testandi. allegat text. in l. ij. ff. ad Mace-
do. vbi lex facit filium haberi pro patre in castrensi
vel quasi, & non quo ad alia. [Vide quæ plenè ha
bentur. ꝭ. super verbo, *matrem insuper Cleram*. in vj.
242 casu fallentiæ.] Tertiò † fallit quando filius paci
scens de nõ succedendo tantũ accepisset à patre, quã
tum ascendit eius legitima: quo casu pactum valet,
per dictam legem primam. §. si vel parẽs. ff. si quis à
parentibus fuerit manumissus. ita tenet Iac. Butrig.
in di-

in d.l.pactū.C.de colla.Bald. & Angel.in dicta l.ſti-
pulatio hoc modo conc.pta. de verbor. obligation.
Barto.& Bald.in l.ii.C.de pactis.argum.l.cum quo
de peculio.ff.ad leg.Falcid.§.fi.& ita eſt communis
opinio ſecundum Ludouicum in dicta l. ſtipulatio.
licet Bald.ibi contrarius in dicta l. pactum, teneat
contrarium per l.ſi quado.§.illud.ff.de inofficio. te-
ſtamen.Et in æſtimanda tali legitima cōſiderabitur
tempus renuntiationis & non mortis patris ſecun-
dùm Iacob.Butr.in d.l.pactum.de collatio. idem te-
nent Imo.& Ludouicus in dicta l.ſtipulatio. & Bal.
in l.quamuis.C.de fideicommiſ. & l. in ſucceſsione.
243 C.de his qui in fraudem creditor. Quartò † fal-
lit ſi tale pactum de non ſuccedendo fiat poſt mortē
illius, de cuius ſucceſsione agitur. Quoniam tunc
valet:quia non agitur de hæreditate deferenda, ſed
iam delata, ergo valet pactum cum non ſit de futu-
ra ſucceſsione, vt dicta l.ſi quando.§.fi. de inofficio.
teſtamen.faciunt not.in l.j.C.de pactis.& l.fideicom
miſſo.C.de tranſac.& in l.qui Romæ.§.duo fratres.
& ibi hoc tenet Bartol.ff. de verbo. obligatio. Nam
mortuo teſtatore fideicommiſſum remitti poteſt,
244 vt dictis iuribus. Quintò † fallit in filio primo-
genito paciſcendo cum tertio, puta fratre non ſuc-
cedendo patri, cedendo ſibi iura primogenituræ ſe-
cundùm Angelum in d.l.ſtipulatio.Motus authori-
tate veteris teſtamenti, in quo Eſau renuntiauit Ia-
cob fratri ſuo iura primogenituræ, Iſaac eorum pa
tre viuente, vt patet Geneſis xxv.cap. in fine.& ibi
Nicolaus de Lyra diſputat, an hoc fieri potuerit. Vi-
deatis eundem ad Hebræos xij.capit.de quo in capi
tulo, quàm ſit periculoſum.& ibi glo. vij. quæſtio.j.
& not.in l.quoties.in princip.ff.de hæredibus inſti-
tuendis.Idem tenet Baldus in d.l.pactum. & gloſ.in
verbo, adijcere.in capitulo eccleſia veſtra. de electio
245 nibus. Et † an Iacob ſupplantare potuerit Eſau, vi
deatis Baldum in prima parte conſi.cxliij.& cxlv.in
fi.vbi concludit quòd non potuit eum ſupplantare
ſub falſa pelle, licet incommutabili voce, quod fieri
non eſt licitū de iure. Sed hoc factū fuit ex ſola Dei
miſeratione, qui per prophetam dixerat Malachiæ
primo capit.Iacob dilexi, Eſau verò odio habui. vt
ſequitur Apoſtolus ad Romanos ix.Contrarium ve
rò tenuit Ludouicus in d.l.ſtipulatio. per l. quidam
in iure.§.fi.ff.de donatio.& l.ij.§.fin.ff.de his quibus
vt indig. vbi dicitur, quòd nulla eſt conuentio per
quā quis de hæreditate viuentis paciſcatur, quanuis
legitimè à ſe ſperata minus ſolicitè agit. ita not. di-
cit textus in l.ij.§.interdum.ff.de vulga. & pupilla.
Nec obſtat ſecundùm eum quod dicitur de Eſau &
Iacob. Quoniam illud procedit iure veteris teſta-
menti, cuius dicta nō tenetur, niſi quatenus reperiū
tur innouata in nouo teſtamento & approbata.§.
his itaque.vj.diſtin.& clarè dicit Nicolaus de Lyra
Exod.xxj.in princ.& not.in cap.fina.vbi Panor. de
conſuetu.vel dicatis, quòd ius primogenituræ de ſe
eſt ceſsibile, vt no.in cap.licet.de voto.& ibi Panor.
& Archid.in dicto cap.quàm ſit periculoſum. Quia
tale ius primogenituræ dicitur eſſe quodammodo
contra ius naturale, quo æqualiter defertur ſucceſ-
ſio filijs non inſpecto curſu ſeu ordine natiuitatis,
vt d. l. ſcripto.ff. vnde libe. & per l.cùm ratio.ff. de
bo.damna.& d.l.maximum vitium.C. de libe. præ-
te. Non eſt ergo mirum, ſi tale ius primogenituræ
competens iure ſpeciali facilius tollatur, quàm ius
ſuccedendi cōpetens de iure cōmuni.arg.l. eius mili
ris.§.militia miſſus.ff. de teſta. milita. Vnde poteſt
dici, quòd Ius primogenituræ in abſtracto conſide-
ratum & ſeparatum a ſucceſsiōe per pactum poteſt
tolli, ſed non vnà cū ipſa ſucceſsione. [De quo ple
nè habetur ſuper verbo, *in eodē teſtamento relinquēs.*
246 j.in xviij.limitatione.] Sextò † fallit, quando pa
ctum de non ſuccedendo conſuetudine vel ſtatuto
eſſet approbatum, ſecundùm Bar.in d.l. pactum. de
colla.quem ibi ſequitur Ang.& Paul.Bald. in ij. op-
po.per text.in c.j.de fil. natis ex matrimo. ad matri-
mo.ad morg.contrac.& in c.filij.ſi de feu.fue.cōtro.
inter do.& agna. Secus autem eſſet in pacto de ſuc-
cedendo:quod conſuetudine patriæ firmari non po
teſt.quod qualiter intelligatur, vidiſtis plenè ſuprà
247 in j.ſpecie pacti. † Septimò fallit quando tale pa-
ctum de non ſuccedendo eſſet iuramēto firmatum:
quia tunc valet per tex.in cap.quāuis.de pac.libr.vj.
vbi deciditur, quòd ſi filia tempore quo nuptui tra-
ditur bonis paternis cū iuramento renuntiauerit, à
paterna ſucceſsiōe perpetuò excluditur propter iu-
ramentum:& etiam à iure patronatus.de quo plenè
Panor.in cap.cùm ſeculum, de iure pat. licet glo. te-
nuerit contrarium & malè in d.l.pactum.& l.qui ſu
perſtitis.ff.de acquir.hæred.quia ſtandum eſt d. cap.
quāuis.etiam in foro ſeculari, cùm agatur de pericu
lo periurij.Et ſic peccati incurrendi.Quo caſu canō
ſeruatur, & lex ſuccumbit, vt not.glo.in cap. poſſeſ-
ſor.de regulis iuris .lib.vj.cap.fi.de præſcrip.vbi ple
nè Panor.& in cap.j.de noui oper.nuncia.Bartol.&
Bal.in l. priuilegia.C. de ſacroſan.eccle. Nec poſſet
iudex ſecularis aut princeps ꝓhibere notarijs ſuis,
ne in tali contractu ſeu renuntiatione apponant iu
ramentum, ſine quo renuntiatio non ſubſiſtere poſ
ſet: licet teneat prohibitio in alijs actibus ſine iura-
mento validis, ne propter iuramentū laici trahan-
tur ad forum eccleſiæ. Et ita etiam fuit arreſto parla
menti Pariſijs declaratum anno domini M.ccxc. in
Februario, quòd epiſcopo Tholoſano tunc conque-
renti non fuerat facta iniuria per vicarium Tholo
ſæ regium, qui inhibuerat notarijs regijs, ne pone-
rent iuramentū in inſtrumentis ſuis, duntamen cō-
tractus ſeu negotia ſuper quibus erant dicta inſtru-
menta confecta, poſſent abſq; iuramento ſubſiſtere,
alias per indirectum abſorberetur faciliter iuriſdi-
ctio temporalis, pro qua tuenda pōt iudex ſecularis
inhibere [Vt plenius habetur infra ſuper verbo,
& vxorem nomine Adelaſiam. in ij.decisiōe circa me-
dium.] laicis, ne coram epiſcopo litiget, ſecundùm
Ioan.Fab.in l.ſi qui ex cōſenſu.C.de epiſcopa. audi.
[De quo meminit dominus Auffrerij in ſuo arre-
ſtorum tractatu, & intellige quòd prohiberi poteſt
iuramentū ne fiat: ſed ſi præſtetur cōtra prohibitio
nem pœna incurritur: tamen iuramentū nō eſt irri-
tum: cui etiam ſtatuto derogari non poteſt, vt infrà
dicetur.] Vbi autem actus non teneret ſine iuramen
to, vt in caſu noſtro, & ſimilibus, quia tunc iuramen
tum eſt de ſubſtantia contractus. [Qualiter autē
cognoſcuntur ſubſtantialia actus qui geritur, plenè
habetur infrà ſuper verbo, *in eodem teſtamento relin
quens.* j. dum quærit, an iure ciuili nouiſsimo ſit fi-
lius in teſtamento patris hæres inſtituendus: vel ſuf
ficiat ei relinquere quocunq; tit.] qui alias non va-
leret. Non poſſet prohiberi iuramentū, cùm ex hoc
prohiberentur contractus. qui ſunt de iure gētium:
quod etiam per principem tolli non poteſt. inſt. i. de
iure natu.§.ſed naturalia. Vnde licet prohibere poſ
ſit ſubditis iurare: & ſi iurauerint, vel notarij eos
iurare fecerint, poſsit punire: tamen iuramentum

præstitũ non potest tollere,nec effectum illius, etiã
si in contractu iuramentũ nõ esset necessariũ: quod
verum esse patenter ostenditur,ex eo quia quotidie
videmus per quascunq; literas regias contractuum
rescissorias nunquã mãdari actum iuratũ rescindi,
nisi adiecta clausula. Prouiso quòd impetrãs talem
contractus rescissionẽ obtinuerit à suo prælato di-
248 spensationem,quod est not. Et † talis filia cũ iura
mento renuntians quouismodo succedere non põt.
Nedum contra testamentũ imò nec præter.s. ab in-
testato ipsi patri,vel alteri, cuius successioni cũ iu-
ramento renuntiauit secundũ Domi.& doct.in d. c.
quãuis.& plenè consuluit Alexan.in iij.parte consi.
xxix.incip.præclarè subtiliter,vbi videatis pulchra
circa hoc. Plus decidit Iason in l.licet.in fi.C. de iu
249 re delib. † ꝙ licet filius qui alio paternam hæredi
tatem possidente,tacuit per xxx. ann. quòd paternã
hæreditatem non petijt,& sic ab ea petẽda est exclu-
sus ex capite vnde liberi, possit eã adhuc petere in-
fra alios xxx.annos ex capite vnde legitim. vt singu
lariter decidit Bald.in d.l.licet. quem ibi sequuntur
Moderni. Attamen si filia semel iurauerit nõ habe-
re regressum ad bona,vel mortuo patre simpliciter
sine iuramento bonis renuntiauerit paternis: talis
filia à paterna vel alia cui renuntiauit hæreditate,
exclusa erit,nõ solùm ex capite vnde liberi, sed etiã
ex capite vnde legitimi,secundùm gl.in l.j.§. sed vi-
dendũ.super verbo:succedat.ff.de succes.edic.de quo
per Alexan.in l.suum.C.de iure delib: & eundem Ia
so.in l.j.C.qui admit.ad bo.pos.possunt. & plenè in
l.si emancipata.C. de iur.& fac.igno.quod est verũ,
si iuri succedendi renuntiauerit simpliciter & scien-
ter.l.illud.& l.in plurium.ff.de acquiren.pos. Secus
si specificè repudiaret alterum ius,puta vnde liberi,
vel vnde legitimi:quia non præiudicaret,nisi in iu-
re expresso.l.ij.ff. vnde legi.secũdùm Ioan.Fab. post
glos.in §.sed agnationis.insti.de agna.tute. in prin.
Sola ergo simplex renuntiatio filiam omnino exclu
dit,& etiam filium,vel quemcunq; alium renũtian-
tem:nec petere posset,nec recipiendus foret ad petẽ
dum promissionem pro alimentis, etiam si diceret
renuntiationem non valere,aut eam rescindi pete-
ret,posito etiam quòd acceptum reddere vel cõmu-
nicare offerret;quia quicquid proponeret contra re
nuntiationem iacet in causæ cognitione:qua duran
te contractus in suo permanet effectu, donec rescin-
datur per sententiam: & ita fuit arresto iudicatum
aliàs Parisijs.pro quo facit tex. in l. si instituta.§. de
inofficioso.ff.de inoffi.testamen.& cap.suscitata. de
☞ in integ.restitu. [De quo meminit dominus Auf-
frerij in tracta.suo arrestorum. capitulo vj.] Non
250 † tamen erit exclusa à bonis fraternis, quibus ex-
presse non renũtiauit in l.ij.§.illud.ff. de hæred. vel
actio.ven.vbi hoc tenet Barto.videatis Guid. Papæ
quæstio.ccxxxj.facit bonus tex. in l. qui cum tutori-
bus.§.j.ff.de transac. Præterea & hoc adeò est verũ,
scilicet tale pactum per filiam patri cum iuramen-
to factum valere, & in vtroq; foro esse seruandum.
251 Quia † licet in ciuitate foret statutum, quòd mu-
lieres non possent etiam cum iuramento contrahe-
re sine præsentia & consensu duorum propinquorũ
tamen valebit renuntiatio successionis iurata per
filiam patri facta,dicto non obstante statuto. Posi-
to quòd facta fuerit sine consensu aliquorum alio-
rum propinquorum, quàm patris dictam renuntia
tionem accipientis. Nam non præsumitur quòd fi-
lia à patre decipiatur, propter naturalem affectio-
nem,quę naturaliter cadit in patrem erga filios.per
text.in l.Aurelius.§.Titius testamento.ad fi. ff.de li-
be.lega.& l.quidam cum filium.ff.de hæredi.insti.
252 Naturalis † enim pietas doli præsumptionem ex-
cludit secundùm Bal.per illum tex.in l. penul.§.j.C.
de adop.& pater affectu propẽsiore,magis quàm do
lo præsumitur omnia in filiæ fauorem fecisse. Ita,
253 † vt prætor pronior existat consentire patri rem
filij obligare desiderãti,quàm extraneo tutori.l.fal-
sus.§.Iul.ff.quod cũ fal.tu.& meritò parentis statur
voluntati,qui vtiq; filio rectè prospexit.l. si plures.
ff.de admi.tuto. Quia nullum habet filius meliorẽ
amicũ,quàm patrem suum.l. quidam cùm filiũ. vbi
☞ gl.ff.de hære.insti. [Per quẽ text. & l.Iul.ff.si quis
omis.causa testamẽ.dicit Bal.in c.per tuas.iij.col. in
fi.de proba.ꝙ maior amicus mundi est pater.] Imò
vitis bonis conuenit salubre matris consiliũ admit-
tere.l.quidã decedens.§.Papinianus.alleg.tit.de ad-
mi.tut. Cogitare & credere debent filij,ꝙ parentes
plus diligunt eos,vt sui ipsorum aliquid existentes,
secundũ quod dicitur viij.Ethico.c.iij.& lib.ix.c.vij.
etiam dicit idem Philosophus, ꝙ quilibet propriũ
opus diligit,magis quàm diligatur ab opere suo:qa
omnes ad illud quod ipsi fecerunt, quodammodo
beneuoli sunt.Pater igitur beneuolus est ad filium,
eo ipsius existente factore, propter quod magis pa-
ter filium amat,quàm filius patrem:eo ꝙ de natura
sua propria dederunt filijs corpus propriũ:filij autẽ
parentibus in generatione nihil dederunt. ideo filij
non tantùm diligunt parentes,sicut ab eis amãtur.
l.isti quidem.ff.quod met.cau. Quia diligunt eos vt
opera sua,vt carnem suam,& vt membra sua.Et hac
de causa non præcepit patribus, sicut nec præcepit
homini diligere seipsum. Quæ considerãs Salomõ
Prouer.vj.dicit:Fili conserua ꝑcepta patris tui. q.d.
ꝙ propter maximã dilectionem non tibi præcipiet
nisi bonũ.Pariter dixit Solon ex septem Græciæ sa-
pientibus vnus:Parẽtes reuerere & meritò:sunt eñ
fideliores amici,quos habet quis in hoc mundo, vt
etiã habetur in d.l.quidam cum filium.Ex quibus re
254 stat,† statutũ in contractibus filiæ duos proximio
res requirens,locum non habere vbi filia contrahit
cũ patre.ad quod faciunt qua dixi suprà ĩ præludio
super his verbis.Sed si filia contraheret cũ alijs pro-
ximioribus,quàm cũ patre,tunc bene requireretur
aliorũ duorũ propinquorum consensus secundũ for
mam statuti,ita ꝙ nõ sufficeret,ꝙ ipsi propinqui cũ
muliere contrahentes contractũ authorizarent in
eorũ cõmodum.l.j.§.quæsitum fuit.vbi plenè Alex.
v.col.ff.ad Treb.& Bart.in l.j.ff. de auth.tut. Tamen
talis bonorũ renũtiatio patri facta, & quæcũq; alia
dispositio valebit sine præsentia aliorũ propinquo-
rum,non obst.dicto statuto,siue fiat contractus,siue
distractus vel liberatio.ita etiã in proprijs terminis
decidit Bal.in xxj.q.in d.l.pactum. de colla. Cũ quo
transit ibi Ludo.& in l.si quis mihi bona.§.sed quid
si mandauit.ff.de acqui.hære.& Alexã. consi.clx. in-
cipien.quo ad præsens quæsitum.& consi. præalleg.
inci.præclarè.iij.col.& etiã sequitur And.Barb.in c.
255 causam matrimonij.ẽ.de offi.del. Ad † huius deci
sionis corroborationẽ facit singulare dictũ Azo. in
sum.tit.C.de bo.quæ lib.vltra medium. versicu. nec
puto ꝙ in alienatione immobilium.vbi dicit, quòd
quando pater est legitimus administrator filij in
potestate existentis in bonis aduentitijs in quibus
etiam habet vsumfructum, si aliquid alienare ve-
lit de rebus immobilibus, vbi de iure requiritur
iudicis

iudicis decretũ, iuxta l.magis puto.§. vt possim. &
per totũ.ff.de rebus eorũ. Tamen quando pater alie
nat,decretũ non requiritur propter singularẽ confi
dentiam,quã lex habet de patre erga filios & eorum
bona.& hoc dictũ sequuntur Bal.Ful.Paul.& Alex.
in l.præses.C. de trãsac.magnifaciẽtes illud dictum
velut singulare,& menti tenendũ. Pro quo dicto fa-
256 cit,† ꝙ cũ episcopus sit pater pauperũ,& quasi legi
timus administrator,potest alienare res immobiles
sine iudicis decreto.§.si quis in nomine.in Auth. de
ecclesiasticis ti.secũdùm Bald.in l.si prædia.ff. de re-
bus eorũ.Sed in contrariũ facit, ꝙ qñ filia cum iura
mento renuntiat bonis paternis in manibus patris,
licet non requiratur decretum , quod per iuramen-
tum suppletur.Auth.sacramenta puberũ.C.si aduer,
ven. Tamẽ cõsensus duorũ propinquorũ ex statuto
requisitus requiritur, non obstãte præsentia patris
talem renuntiationẽ acceptantis.Primò, p l.sata.C.
de dona.Secũdò,quia ratio dicti statuti est, eo quia
mulieres vel minores faciliter decipiũtur, quãdoq;
minis,quandoq; blanditijs.Ideo æquissima sunt sta
tuta,quæ disponũt,ꝙ interuenire debeat consensus
duorum propinquorũ secundùm Bal. in l.ij. & ix.q.
C.de resc.in.ven.& l.ij.circa fi.C.de adop. Or sic est,
ꝙ facilius possunt filiæ seduci à patre seu decipi, cui
contradicere nõ audent,quàm ab alio. Ideo potius
necessaria est prouisio statuti,quàm in alijs. Et hoc
sensit tex.in d.c.quãuis.vbi Papa solùm voluit filiã
excludi si sine dolo & metu iurauerit,tacitè innuens
patrem posse dolum vel metum inferre.Tertiò facit
quod singulariter decidit Sali.in l.trãsactionẽ.C.de
transac.vbi dicit,ꝙ licet præsentia consanguineorũ
vel coniunctarũ personarũ interuenire debeat, quã
do mulier vel minor contrahit, ne dicatur inducta
ad cõtrahendũ metu vel blanditijs,vt dicit ibi text.
tamen si filia contraheret cũ patre,tunc non suffice-
ret præsentia consanguineorũ ad purgandũ metũ,
cùm maior sit reuerẽtia patris,quã illorum.l.si cùm
dotem.§.eo autẽ tempore.ff.sol.mat.& l.si patre co-
gente.ff.de ritu nuptia.iũcta l.j.ff.de furtis. Quartò
facit,quia in patre præsumitur metus reuerẽtialis:
idem in marito.gl.& Bar.in l. j.§. quæ onerandæ.ff.
quarum rerum actio non datur.imò plus consuluit
257 Fran.Are.cõs.xxiiij.incip. Quatuor dubia. † ꝙ in
fratre qui est maior natu, gubernat minorẽ fratrẽ,
præsumitur metus reuerẽtialis. Quintò facit,quia
lex plus cõfidit de tutore quàm de patre:patet, quia
pupillus obligatur cum authoritate tutoris,sed nõ
cũ authoritate patris. instit. de inuti.stipu.§.pupil-
lus. & ibi gl. assignat rationẽ , qa pupillus habet tu
torẽ obligatũ,si eum vel bona sua malè administret
authorizando. Sed obligatum non habet patrem.l.
cùm oportet.§.sub hac tamẽ diffinitione.C.de bon.
quæ lib.quapropter Ias. reliquit finaliter super di-
cto Bal.cogitandũ in d.l.pactum.in fi. necnon super
dicto Azo.superius relato,quod sibi nõ placet in d.l.
præses.C.de trãsactio.Ego verò non puto latius co-
258 gitandum in puncto nostro: † quia tale statutũ de-
rogans iuramento nõ valet,nec impedire potest po
testatẽ iuramenti filiam renuntiantẽ excludentis,vt
suprà dixi de principe.Primò, quia potestas secula-
ris,& sic inferior tollere nõ potest ius Dei quæsitum
ex iuramento.c. cùm inferior.de maio. & obed. nec
potest inferior aditum ad superiorẽ tollere directè
nec indirectè.c.veniens.de iureiur.de appel.c.ex in-
sinuatione.quod fieret si tale statutum valeret: quia
per eum tolleretur aditus seu recursus, quem habet
laicus medio iuramẽti ad iudicem ecclesiasticũ pro
259 obseruãtia illius. Non † enim potest secularis po
testas aliquid infringere ortum habens à iurisditio
ne ecclesiastica.de exce.c.j.lib.vj.facit c.decernimus.
de iudicijs.Præterea est vnum peremptorium:quia
videmus ꝙ quis cõpellitur seruare iuramentum in-
terpositum super contractu nõ habente iuris cõmu-
nis solennitatẽ,puta iudicis decretũ: quod est neces-
sarium propter præsumptam facilitatem decipiẽdi
minores in suis contractibus, vt dicta Auth.sacramẽ
ta puberum.C.si aduersus vẽdi. Ergo idem erit, si in
contractu deficiat solẽnitas statuti: quia iuramentũ
tenebit quod obseruari potest sine interitu salutis
æternæ per iurantẽ, nec tendit in alterius quàm iu-
rantis præiudicium. Ita eleganter consuluit Ludo.
consi.cccxxxvij.incip.in casu proposito aduerten-
dum censeo.Videatis pulchrè pro sustinendo talem
renuntiationem per Pau.consi.cccxj.incip.viso pun
cto.Et ꝙ tale statutũ nõ valet,plenè consuluit Alex.
in j.parte consil.ix.incip.Viso instrumento, & titu.
260 quæstionis. Restat † ergo in puncto nostro,ꝙ va-
let pactũ de non succedendo iuratũ patri per filiam
factũ siue fiat tẽpore quo nuptui traditur,siue ante,
siue post.Quoniã omni tempore locum habet ratio
dicti c.quãuis.Nec obstat tex.ibi,dum dicit, nuptui
tradebatur:quia ponit facti narrationem. Sic enim
fuerat expositum Papæ,secundùm Ioan. mo.Archi.
Io.And.& Dominicum ibi.Et valet talis renũtiatio
iurata,etiam si filia tẽpore renuntiationis nõ fuerit
per notariũ certiorata,vel alterũ de beneficio dictæ
l.pactũ.C.de colla.secundùm Dominicũ in d.c. quã-
uis.quem sequitur Guido Papæ.q.ccxxvij.dicens sic
fuisse arresto decisum,cùm iuramẽtum vim habeat
certiorationis,vt plenè habetur in c.ex rescripto. vbi
pulchrè Bal.de iureiur.qui singulariter loquitur, vt
dicam j.testm.iij.Quod est verum, nisi renunciasset
substitutioni seu fideicõmisso futuro. Quo casu nõ
valeret renũtiatio,nisi certiorata de contentis in te
stamento fuisset.l.de his.ff.de transac.vt plenè vide-
bitis in verbo, *Si absq; liberis moreretur*.ij.in materia
261 fideicommiss.substitu. Et † in tantũ filia quæ renun
tiauit, censetur esse exclusa: ꝙ si per patrem in testa-
mento prætereatur, tale testamentum propter eius
præteritionẽ nõ erit nullum.Cùm de ipsa ac si mor-
tua esset,nõ teneatur facere mentionem, secundùm
Bar.in l.j.§.qui habebant.ff.de bo.pos.contra tab.&
Alex.in l.gallus.§.& quid si tantũ.ff.de libe.& post-
262 hu.& in l.si filius.in fin.ff.ad Tertul. † Nõ enim cõ-
putatur talis filia in numero liberorũ,etiã in cõpu-
tatione legitimæ:adeò ꝙ partẽ faciat in legitima li-
beris debita secũdũ aliquos,cùm habeatur pro mor-
tua:alij verò contra, vt Pet.Iaco.in titu. de cõditio.
ex leg.l.omnimodo. & cõmuniter doct. Sed portio
illius penes patris hæredes remanebit:& sic talis fi-
lia facit partẽ, licet nõ admittatur ad partẽ. de quo
plenè per Guido.Papæ.q.ccxcv.& plenius dicam in
materia legitimæ:& hoc videbitis j. prope fi. & per
Bar.& Modernos: vt d.§.& quid si tantùm. vbi plu-
res tenuerũt hoc verũ esse,vbi liberi testatoris ma-
sculi essent in testamento instituti. Secus si penitus
extranei,quod ego verũ intelligerem, vbi filia esset
statuto propter masculos exclusa, quia tũc cessaret
causa statuti. Sed si per renuntiationem excludere-
tur,pro mortua omnimodo haberet. Præterea dos
ei pro legitima sufficit:vltra quã pater nõ tenetur,
nisi cõstaret eam fauore masculorũ renuntiasse, vt
263 dicam j.prope fi.† nec potest filia à successione cũ

iuramento exclusa petere iuramenti relaxationem
propter verbū.omnino,positū in d.c.quáuis.& ver-
bum,inuiolabiliter,positum in dicta Auth.sacramē
ta puberū.C.si aduersus vendi.& ita consuluit Pet.
de Anch.consi.cccxxxiiij. incip. Postquam ista do-
mina.vbi pulchrè loquitur.& Panor.ī prima parte
consi.lxxj.incip.Stante statuto. vbi concluditur, ꝙ
aliàs si absolutio peti posset,iuramentum non serui
ret nisi de vento.Idem cōsuluit Alex.in iij.parte con
sil.ccxxij.incip.Visa facti narratione.Videatis Gui-
264 do.Papæ.q.cclxiiij.† quod intelligo verum, nisi ex
causa legitima,vt puta, si in renunciatione interue-
nisset dolus ,metus,aut læsio enormissima:quia tūc
relaxari posset per superiorē,cū careat iustitia,quæ
est vna de comitibus iuramenti , vt infrà dicetur.
☞ [De quo vide plenè cōsiliū Philippi Decij:in ij.par
te cōsi.xlv.incip.Quod supra maturè &c.vbi cōclu-
dit Auth.sacramenta puberū. non habere locū:data
enormi læsione: quia licet iuramētū reddat iurantē
ipsum maiorē,non tamen facit eū sagacē.] Iuramē
tū enim ciuilē & æquā interpretationē recipit. Ne
quis immoderatè lædatur.l.si libertus.ff.de ope.lib.
& c.veniēs.& c.quanto.de iureiur.& not.Bar.in l.so
cietatem.§.arbitrorū.ff.pro so. io.Præterea talis læ
sio,quando esset enormissima, faceret præsumi do-
lum,secundùm Bar.in l.si.in fi.ff.de præto.stipula.&
Pet.de Anch.consi.ccix.incip.Iudex.penul.col. in fi.
& Bal.in l.iij.C.de dotis promissio.Ideo ratione do
li præsumpti iuramētum redditur inefficax , vt d.c.
quáuis.Ideo decidit Fede.de Señ.consil. cxcix.incip.
Quæritur an domina Margarita. ꝙ si filia renūtias
fuerit dolosè decepta,& ei datum intelligi, ꝙ vltra
dotem quæ ei dabatur,legatum opulentū fuerit sibi
in testamēto per patrē relictum,& postea fuit reper
tū,ꝙ tres libræ tantùm fuerant ei legatæ,cùm dolus
dederit causam tali renuntiationi, talis dolus est &
fuit in casu illo iusta causa petendi relaxationē iura
menti.Pariter etiā decidit Petr.de Anch. in regula,
accessorium.xij.col:de reg.iur.lib.vj.de quadam so-
rore,quæ pro sexcentū libris renuntiauit fratri suo
paternā successionem,valoris quatuor mille flore-
norum:ꝙ iustam causam habuit propter enormissi
mam læsionē petendi absolutionē à iuramento . Et
ita dicit aliàs consuluisse,cuius consiliū habetur illū
casum decidens cōsi.xxxviij.incip.Pro clariori deci
sione.vbi eleganter loquitur.Idem consuluit Paul.
consi.clxxvij.incip. Contra superius consulta. vbi
pater dotauit filiam de quingentis libris , de bonis
proprijs filiæ,videlicet de dote suæ matris:cum qua
dote fecit eam renuntiare residuo,quod ascendebat
ad triplum. Et nihilominus paternæ hæreditati &
doti de suo patrimonio dandæ,ad quā tenetur pater
de iure per l.qui liberos.ff.de ritu nup.& l.fina.C.de
dotis promis.Certè decidit ibi,ꝙ ex hoc filia præsu-
mitur solicitatione & machinatiōe patris læsa enor
missimè,ita ꝙ petere potest & obtinere debet abso-
lutionē à iuramento.Qua obtenta venire poterit cō
tra suam renuntiationē ,etiam si in ea decretum iu-
dicis interfit.l.si quis.C. de rescin. vendi. Idem sub
dubio fortè consuluit Panor.in prima parte,consil.
xlj.incip.Casus talis est. vlti. col. Concludens ætatē
minorē & enormem læsionē filiæ renuntiantis fore
iustam causam absoluendi eam à iuramento.Et præ
265 missa intelligatis vera.† scilicet ꝙ propter læsionē
enormissimā daretur absolutio à iuramento , & re-
stitutio cōtra renuntiationem,si filia tempore iura
menti ignorabat damnum,quod libere iuramento
interueniebatur.Et hoc probat,secus si sciuisset,cùm sci-
enti & volenti non fiat dolus.l. cùm donationis.C.
de transac. ita reperio in proprijs terminis decidere
Fely.super verbo,Iuramento.in c.in præsentia. iiij.
col.de probat.Pro quo facit, quod eleganter consu-
luit Pet.de Anch.consi.lxxxij.incip.Viis diligenter.
266 & Bal.in rubr.C.de rerū permu.ad fi. † Ad hoc vl-
tra Fely.facit quod singulariter decidit Bal. per illū
tex.in c.cùm Martinus.de cōsti.vbi dicit,ꝙ filia quæ
cum iuramento renuntiauit dote contenta , petere
non prohibetur augmentū,de super excrescentibus
bonis,si post iuramentū facultates patris fuerint au
gmentatæ:quia ad hoc iuramentum non se extendit
vt ibi.Præterea tempore iuramenti ignorabat dam
num bonorū,quæ fuerunt postea augmentata. Ideo
consului alias,ꝙ de hoc certiorateur filia.& expres
sè renuntiaret illi augmento.Videatis plenè Iasonē
in Auth.nouissima.iij.col.C.de inoffi.testa. vbi ple-
nè per eum de veritate huius dicti.facit quod plenè
decidit Panor.per illum tex.in c.cùm accessissent.&
c.cùm Martinus.de consti.vbi dicit , quid operetur
talis bonorū superexcrescentia, non obstante iura-
mento,vel alia dispositiōe.Et hoc verū,ꝙ petere po-
test augmentū dotis de bonis superexcrescentibus
post renuntiationē in vita patris. Si autem illud au
gmentum seu superexcrescentia contingeret post
mortem patris,etiā ex causa de præterito , & etiam
sine opera,& industria hæredis vniuersalis. nō pos-
set filia petere propter hoc augmentum dotis solutę
vel constitutæ. Nec filius augmentū legitimæ:sed ha
bebitur respectus valoris bonorum ad tempus mor
tis.tex.est egregius: in l.etiā.§.si.& l.si patronum ex
debita.§.si.ff.de uo.liber.Et idem deciditur in legiti
ma filij supplenda de superexcrescentibus bonis:vñ
concluditur ꝙ vbi in renunciatione iurata non in-
teruenisset læsio enormissima,vel eam sciēs & per-
fectè intelligens filia renuntiauerit, tūc iuramentū
267 tolli non potest. Nam † relaxari non potest sine
legitima causa,etiam per papam in præiudicium al
terius partis,cùm ius excipiendi quæsitum est ex iu
ramento,vt not.Inno.in c.cùm inter.de renun.& cō
suluit Panor.allega.consi.xij. & lxxj. vbi eleganter
loquitur.& not.gl.in d.c.iiij.de iureiu.& in c.autho
ritate.xv.q.j.Vide Panor.in c.cùm parati.iij.col. de
268 appel.† dicit Papam non posse tollere obligatio-
nem iuramentalem, etiam laico quæsitam : adeò ꝙ
sine causa non potest vasallum absoluere à iuramē-
to fidelitatis:quando vocatus à domino feudi tenea
tur ei parere,intantum ꝙ secundum aliquos si vasal
lus clericus vocaretur a Papa & a domino feudi, te-
neretur potius obedire domino feudi.de quo plenè
Panor.in d.c.cū parati.facit cle.pastoralis. de re iu-
di.Idem tenet Panor.in cap.quia fronte.v.col.in fin.
eo.tit.Maximè vbi iuram.non effectū & efficaciam
capita lege ciuili:sicut est videre in minore iurāte,
269 per Auth.sacramenta.C.si aduer.vend. Nam † eo
casu Papa tollere nō posset iuramentū,sicut impera
tor tollere non posset ius canonicū:quia iurisdictio
nes amborum sunt distinctæ,& vna non potest aliā
impedire.Ita singulariter cōsuluit Pau.cōsi.ccxviij.
incipien. præsupposito sine præiudicio. Quinimò
manu regia & potenti est tale iuramentū tuendum
& exequendum , vt dicit singulariter Panor.in c.ex
literis.lo ij.de spon.& clarius in c.cùm venissent.cir
270 ca fin.de consti. vbi determinat , † ꝙ super obser-
uantia talis iuramenti manus regia seu iudices re-
gij & seculares possunt adiri. Ita etiam tenet Bald.
in d.

i n d.c.j.§.item sacraméta.in iiij. & v. quæstionibus, alleg. ti.de pace.iura.fir. {Et sicut secularis cogit iu rantem ad seruandum iuramentú licitum, sic etiam cogere potest ad absoluendum à iuramento ex parte recipientis illicito.vt singulariter cósulit Fede. de Sen. quem refert & sequitur Ludouic. singulari ccccxcij.incip. vbi iuramentum est licitum. } Nam
271 † vt dicit Anto.de But.in c.j.de consti. Papa iurans subijcitur & ligatur iuramento: taliter q̃ nó posset seipsum à tali iuraméto absoluere, sicut nec se absol uit à peccato: per not.in c.omnis.de pœni. & remis. glo.& doct.in c.sané.de offi. delega. quod est intelligendum, quòd non potest se absoluere à iuramento sine legitima causa: sed cum causa bene posset, cùm alium non habeat superioré, secundùm Petrum de Ancha.in c.venerabilem.in fin.de elect.& Panorm. in dicto c.j.& tenet glo.pragma.in verbo, iuret.in §. & vt eo firmius.ti.de elect. Vnde restat, q̃ iuramentú etiam Papæ sine causa tolli non potest, cùm sit de iu re diuino, cui Papa subest: sicut tollere non potest ipsum Papa si ab alio præstet, maxime vt dixi, quo ad effectus, quos iuramentum habet de iure ciuili: quos Papa dispensando nó potest extinguere, vt singulariter determinat Pau.de Cas.cósi.alleg. cc.xviij. Si eńi sine causa peti posset relaxatio à tali iuramen to, de modico nobis seruiret dictum cap. quàuis. & quasi frustra occuparet membranas contra cap. si ro manorum.xix.dist.facit text.in l.ij. in fi.C. communia de lega. & cap. commissa. de elect. lib. vj. Præterea, quia si Papa voluisset tale iuramentum posse relaxari, hoc fieri posse expressisset, cap. ad audientiam.de deci. facit l. j.C. de cadu.tol. Nec ob. si diceretur, quòd in omni iuramento semper excepta cé setur authoritas Papæ vel superioris. Quoniam
272 † hoc intelligit in his, quæ dependent à plena eius dispositione, qualia nó sunt pacta iurata, nec cótra ctus, quibus ipsemet ligatur. capit.j.de probatio. Ita pulchrè dicit Panor.in cap.significasti.iiij.col.in fin. de elect. Licet enim Deus subiecerit imperatori leges, & Papæ canones, tamen eis non subiecit contra ctus. secundùm Bald.in l.ij.C.de serui. & aqua. in c. j.§.j.de natu.feu. Vnum tamen menti tenebitis, q̃ vbicunq; iuramentum esset dispensabile, quod quá do sic patet ex prædictis, semp adiri debet superior, & dispensatio obtineri, antequá quis veniat contra
273 iuramentum: aliàs esset periurus. Nisi necessitas instaret veniendi contrá, & superior adiri non pos set. Quo casu non solùm iurans temeratio, sed etiam in licito & honesto, potest iurans contraueni re. non expectata superioris dispensatione. ita singu lariter decidit Inn.in cap.venerabilem.de elect. vbi idem putat, si instaret & immineret magna vtilitas.
274 Cùm † magna vtilitas æquipararetur necessitati se cundùm eum in cap.cùm omnes.de constitu. & hoc dictum Inno. sequitur Panor.in dicto cap. venerabi lem.vlti.col.facit quod not.decidit Zaba.in cle. j. q. xxix. vbi plura alleg.de rebus eccle.non alie. Prouiso, q̃ talis immineat vtilitas: propter quá superior ipsum iurantem verisimiliter à iuramento absoluisset, si adiri potuisset, per iura ibi per eum alleg. Idé tenet Panor.in c.quáto.v.col.de iureiut. Circa quod videatis quæ pulchrè decidit Fely.in cap.cùm acces sissent.ix.col.de consti.vbi licet in puncto nostro ni hil dicat, tamé ponit quatuor alia dicta nostram decisionem Inno. valde confirmantia: quæ p vos vide bitis. Et si super hoc puncto velitis eum videre plené & eleganter loquentem, videatis in cap. præterea. pe
275 nulti.colum.de sponsa. † Si † verò Papa aut alius iuramentú sicut tenet sine iusta & rationabili causa iurans tutus non esset coram Deo in foro conscientiæ, secundum glo.in cap.non est.de voto & voti redemp.facit glo.in cap.sunt quidem.xxv.q.j. Nam licet in iuramento intelligatur fuisse excepta authori tas superioris, tamen hoc intelligitur in his quæ dependent à plena dispositione Papæ, vt dixi secundú Panor.in ca.veniens.de iureiuran. in hoc autem nó intelligitur excepta authoritas Papæ vel alterius su perioris, imò tale iuramentum tolli non potest sine causa rationabili: nec prodest aliàs dispensatio quo ad Deum, vt dictum est. Ita elegáter decidit Panor. in cap.significasti. prope fi.de elect. Nec etiá prodesset in foro cótentioso, per iura superius alleg. Quia Papa tollere nó potest ius quæsitum parti. cap.fin.de concef.præben.lib.vj.de quo videatis per Fely.in di cto cap.præterea. vbi dicit, quòd cú causa potest iuramentum relaxari per superiorem, quàuis relaxádo iurauerit nó petere à iuramento relaxationem, vt ibi rationibus & authoritatibus optime probat,
276 & liquidissimé. Et † tátæ est virtutis & authoritatis huiusmodi renuntiatio iurata, quòd nedum excludit filiam quæ iurauit, sed etiá nepotes ex ea descendentes: & hæredes quoscunq; ab ipsa ius & causam habentes, vt tenet glos.in dicto cap. quàuis. quá ibi sequuntur Ioan.And.in nouel. Ioá. cal. & Gemi. Et excluduntur liberi ex ea descendentes, siue nati fuerint tempore renútiationis, siue postea, secundú Alexan.in dicto consi.xxix.iij.partis vlti.col. Nam licet vinculum iuramenti non transeat ad hæredes, ita vt hæres qui cótrauenit dicatur periurus, cùm iu ramentum quo ad hoc sit personale, vt in cap.verita tis.de iureiuran. Tamé obseruantia pacti sic iuramé to firmati bene ligat hæredem. Pro quo facit text.in dicto capitulo, quàuis. dum dicit pactum iuramento firmari &c. Ita etiam tenet & eleganter determinat Ang.in sti.de excep.§.j.xxvj.colum.dum ibi tra ctat de secúda specie simulationis.versi. quæritur an contractus simulatus firmetur iuramento &c. Ex
277 † iuramento enim duo vincula surgunt, vnú scilicet personale & spirituale: quo ligatur iurás sub pœ na periurij ad non veniendum cótra iuramentum:
278 & sic quo ad vinculum spirituale. Et † istud nó trá sit ad hæredes, sed extinguitur cum persona iurantis, vt dicto cap. veritatis. & tenet Guid. Papę alleg. quæstio.ccxxiiij.in fin. & quæst.ccccxiiij.vbi de his singulariter loquitur. Idem est quo ad sortiendú forum episcopi nam licet ratione iuramenti filia iurás potuisset trahi coram episcopo, cùm iurando ibi sit sortita forú: vt in c.nouit.de iudi. Tamé hęredes non poterunt trahi coram episcopo, si aliàs non sint de foro episcopi. Puta quia sunt laici. ita determinat Ioan.And.in nouel.in cap.fina.de foro compe. lib. vj.& Bal.in dicta Authen.sacramenta.C.si aduer.vé
279 di.in fi. Aliud † est vinculum iuramenti reale, scilicet confirmatorium pacti de non succedendo: & il lius roboratiuum. roborat enim iuramentum talia pacta, quæ de se non valerent, vt dictum est. Et istud vinculum reale & temporale ligat etiam hæredes & successores iurantis ad obseruantiá pacti: ideo decidit Ioan.Fab.in §.soluitur.in fi.insti.de societa. q̃ li cet pacto fieri nó possit, quòd societas sit perpetua, tamé perpetua erit, si iuramentú intercesserit. quod quo ad effectum realem transit ad hære les & eos ligat. Sicut enim aliud pactum de se validum hæredes paciscentis astringit.vt l.pactum.ff.de probat. Cùm

 omnia

omnia pacta sui natura sint in dubio realia,& ad hæ
redes actiuè & passiuè trãsitoria.vt l.tale pactum.ff.
de pact.& d.l.si pactum.ff.de proba.no.plenè Henri.
in c.cùm venisset.de insti.Sic etiam pactum de se in-
ualidum iuramento firmatum hæredes astringit ad
pacti obseruantiã.Ex quo sequitur, ꝙ eo ipso pacto
est agendum non autem ex iuramento. Ad hoc fa-
280 ciunt quæ not.per Io.And.& Bald.vbi.s. Ad † vnũ
tamen est aduertendum,dum dixi.s.per talẽ renun-
tiationem iuratam etiam excludi nepotes à succes-
sione aui,obstante eis renuntiatione materna per iu
ra superius alleg. Quia in contrarium fuerunt opi.
aliquorum doctorum dicentium,eos non esse exclu
sos.Ideo omissis longis & inextricabilibus disputa
tionibus,pro concordia opinionum sequendo ac cõ
cludendo veritatẽ,vt mihi videtur,dicatis hoc mo-
do,faciendo duo membra,ꝙ aut ista filia quę renun
tiauit,decessit viuo patre,& tũc indistinctè talis re-
nuntiatio non obstat nepoti.arg.l.gallos. in prin.ff.
de libe.& posthu.& l.posthumorum.ff.de iniu. rup.
testa.& insti.de succes.ab intest.§.cùm filius. Exclu-
sio enim matris quæ decessit in vita illius , de cuius
successione agitur,nõ nocet nepotibus.l.si ex patro
nis.§.fi.ff.de verb.obli.Nec iuramentum matris de-
bet filijs nocere.l.iij.§.plures.ff.de iureiu.Etiã si sint
hæredes matris secundùm Bar.in d.l.qui superstitis.

Præterea renuntiatio matris habet tacitam cõdi-
tionem,scilicet si ad ipsam deferatur hæreditas. vn-
de si dicta conditio non eueniat,puta quia filia viuo
patre decessit,& sic patri succedere non potuit,talis
renuntiatio habetur pro non facta.Et hæc est opi.cõ
munis doct.cum Bal.quem sequitur Paul. in d.l.qui
superstitis.ff.de acqui.hære.& Alex. in d. l. pactũ.C.
de colla.vbi Bal.& in l.fi.C.de pact.Aut filia quæ bo
nis paternis renuntiauit, superuixit patri , & demũ
patre mortuo decessit.Et tũc est cõsiderandum , aut
nepos venit tanquam hæres matris exclusæ,& ex il-
lius persona petit aui successionem: & tunc nõ audi
tur.Et ita intelligitur gl.in d.c.quamuis. & sequitur
Pau.consi.cccxj.incip.viso puncto.& consi.seq. Vbi
verò nepos nõ venit tanquam hæres matris:tũc aut
stant fratres ipsius matris , & tunc cùm ipsi debeant
admitti ad talem portionem eorum sororis iure ac-
crescendi,cùm sint cõiuncti & pariter vocati. vt l. j.
C.quando non peten.partes peten.accre. Nepos nõ
281 admittitur, † quoniam ius accrescendi potẽtius est
quàm edictum successorium, est tex.no. quem ibi
ad hoc ponderauit Bald. in l.meminimus.versi.si ex
secundo gradu.C.de legiti. hære.facit l. emãcipatis.
§.qui duos.ff.de contratab.Ergo cùm fratres veniãt
iure accrescẽdi excludunt nepotes, qui veniunt per
edictum successorium:vt l.ij.C.de succes.edi. Vbi ve
rò non sunt aliqui fratres ipsius matris, sed tantùm
alij remotiores in gradu qui non possunt venire per
ius accrescendi propter gradus disparitatem,tũc ad
mittitur nepos per successorium edictũ matre eius
exclusa,renuntiatione,morte, aut aliàs quouismo-
do.vt l.si is qui.in prin.ff. de inoffi. testa. & d.l.ij. de
succes.edict.& l.j.§.quibus.ff.illo eo.tit. Quod verũ
intelligit Bal.in d.l.pactum.in ij.q.C.de colla. si fuit
simplex renuntiatio,quo casu vt dictum est,vocan-
tur nepotes:secus si fuerit partis debitæ perceptio:
vt puta quia filia quæ renuntiauit,ꝓ dote sua & por
tione aliquid accepit à patre:nã tunc talis partis su-
sceptio obstat sequentibus nepotibus nõ vi repudia
tionis,sed vi successionis,quia succedit filia in par-
te sua,ideo consuluit ibi Bal.quòd si pater velit ne-
potes ex filia non succedere, faciat, quòd filia vocet
se contentam sua portione , & iuret non petere ali-
quid plus. Et hoc modo per notarios communiter
passantur instrumenta talium renuntiationum. Si
enim non appareat aliqua causa renuntiationis,suc
cessio deuolueretur ad nepotes : vt l. j. C. de succes.
edic.etiam si renuntiaret aliquo accepto pro sua re
nuntiatione.ff.de acqui.hære.l.fuit quæstionis.& ff.
si quis omis. cau. test.l. licet non esset tale datum , ꝙ
deberet in legitima computari.veluti dos & similia
in l.quoniam nouella.C.de inof.test.quoniam tunc
non esset noua renuntiatio,sed partis.i. legitimæ ꝑ-
ceptio. Quo casu nõ fieret locus sequenti in gradu.
facit quod not.Bar.in l.j.§.filium.ff.de.bo. pos. con-
tratab.Quod est notandũ,& menti tenendum.Hæc
282 † autẽ quæ dicta sunt de filia renuntiante,& ipsius
ac suorum exclusione,vera intelligatis,etiam in ma
sculis renuntiantibus cùm eadẽ sit ratio, duntamen
renuntient cum iuramento , quia aliàs renuntiatio
nõ valeret. vt dicit Bal.in d.l.pactum.C.de colla.vbi
283 in xj.q.dicit singulare verbum † si filius propter ex-
pensas studij renũtiaret bonis paternis sine iuramẽ
to,licet per talem renuntiationem à bonis nõ exclu
datur paternis,vt dictum est:tamen illa renuntiatio
simplex operabitur,ꝙ talis filius tenebitur illas ex-
pensas computare in partem suam & in legitimam,
cùm hoc videatur tacitè actum,vt l.cum quo.§. fi. ff.
ad leg. Fal.quæ aliàs nõ imputarentur. Cum in vita
patris fuerint consumptæ.Et ita tenẽt etiam ibi Sa-
284 li.& Pau.de Cast.Sed † an prætextu renuntiationis
iuratæ dicatur exclusus,vel filia exclusa à bonis em-
phyteoticarijs vel feudalibus,no.Bar.ĩ l.& iurisiurã
di.§.si liberi.ff.de ope.liber.[De quo habetur super
verbo *si absq; liberis moreretur*.ij.ĩ materia vulgaris
substitutionis tractando primũ effectũ illius in fine
quintæ limitationis.] Nam quo ad propositum no-
strum quemadmodum filia cum iuramento renun-
tians excluditur a paterna hæreditate,Ita etiã filius
& cæteri descendentes masculi. sed de filiabus ideo
exempla posui,quia vt plurimum contingit ꝙ filiæ
has renuntiationes faciunt cum à parẽtibus nuptui
285 traduntur. Quid † si filia renũciet bonis paternis in
manibus vnius fratris,an talis renũtiatio prosit ipsi
soli,an omnibus cæteris fratribus? Videatis Bald.
& post eum Alex.ibi in l.si actione.C.de pact. & eun
dem Bal.in l.pactũ.in viij.q.C.de colla.& in Authẽ.
nouissima.C.de inoffi.test.Et per hæc sit vobis expe
ditus tertius casus fallẽtiæ principalis sumptus à re
gula.in prin. huius notulæ posita : qua dicebatur,ꝙ
filiæ cum masculis æqualiter parentibus succedunt.
Quoniam(vt dictũ est)fallit si filiæ renuntiauerint
successioni paternæ cum iuramento: quo casu dicũ-
tur exclusæ,ita quòd eis obstãte pacto iurato nulla
tenus audientur volentes aspirare ad successionem
286 renuntiatam.Et † hoc sit nũc pro conclusione,quæ
fallit in casibus sequentibus.Et primò fallit in filia,
quæ post renuntiationem iuratam fuit in testamen-
to patris hæres instituta:quia nõ obstante tali iura-
mento poterit ex testamento succedere : quia dicta
renuntiatio quamuis iurata solum ipsam excludit à
succedendo patri ab intestato,non autẽ ex testamen
to.Ita dicit Bald.in d.l.cùm archimedoram.C. vt in
pos. lega.& in d.l.pactũ.in iij.q.C.de pactis.& Imol.
& Ludo.in d.l.qui superstitis.& Bal.in l.fi.C. de pa-
ctis.versi.venio ad regulam. Et ratio est multiplex.
Primò,ne auferatur testatori libera testandi facul-
tas.Secundò,quia renuntiatio etiam iurata non tra-
hitur

bitur ad ius superueniens,vt est casus valde singula
ris in c.cùm inter.de renũt. & in l. si patronus non
aluerit libertum.ff.de ope.liberto.habet enim iura-
mentũ tacitam conditionem,scilicet rebus sic stanti
bus,vt l.fi.ff.qui satisd.cogã.& l.fi.ff.ad municipa.&
l.fi.C.de non nume.pec.& c. quemadmodum. de iu-
187 reiu.Quinimò† quod est fortius,renuntians cũ iu-
ramento iuri quod habet vel habere sperat,intelligi
tur quod habere sperat ex causa præterita:& non ex
causa futura,vt dicit Bart. in l.si vxor.§. diuus.ff.de
adulte.& l.qui Romæ.§.duo fratres.ff.de verb.obli.
Ad hoc facit quod in simili consuluit Ludo.consil.
axij.& consil. ccccciij.& liij.incip.diligenter inspe-
ctis.& Fely.in c.si diligenti.penul.col.versi.Decimò
188 fallit.de for.cõpe.Ad† hoc facit quod decidit Imol.
in d.c.cùm inter.quòd licentiatus qui iurauit alibi
non recipere gradum doctoratus. poterit sine metu
periurij in alia vniuersitate doctorari ex nouo exa-
mine.Videatis Bal.in l.qui indignus.ff.de senato.&
Iason in l.nulli.iiij.col.C.de iudi.facit quod elegan-
ter refert Guido Papæ.q.ccxxviij.fuisse in parlamẽ-
to Delphinatus decisum,ꝙ filia non obstante renun
tiatiõe sua iurata,petere potest id quod pater cuius
bonis renuntiauerat, perdidit iure disponente per
transitũ ad secũda vota:quod defertur sibi & suis fra
tribus ex primo matrimonio natis.l.fœminæ.§.il-
lud.C.de secun.nup.quæ locũ habet in viro secundo
nubente,sicut in fœmina secũdùm gl.ibi, quã sequi-
tur Saly.& communiter docto. Non enim perditur
quod pater postea perdidit sua culpa.secũdùm Bart.
in Auth.hoc amplius.C.de fideic.q.penul.& in l.qui
Romæ.§.duo fratres.in fi.pe.oppo.ff.de verb.oblig.
quia ad hoc ꝙ filia renũtiando nõ cogitauit,nõ por-
rigitur quittantia.l.mater.ff.de inoffi.testa. nec etiã
iuramentum.l.fi.ff.qui satisd.cog. Videatis eundem
Guid.q.ccxxix.facit l.qui cũ tutoribus.§.j.ff.de tran
sac.Nam cum illud non esset tempore renuntiatio-
nis sibi debitum nec re,nec spe,sed sola legis disposi-
tione,vbi & si casus contingeret, certè non venit in
generali renuntiatione sicut in ea non venit illud
quod perditur per cohæredem non implentẽ patris
testatoris voluntatẽ.iuxta Auth. hoc amplius.C. de
fideicõ.secũdùm Bart.singulariter in d.l.qui Romæ.
§.duo fratres.in j.oppo.ff.de verb.obli.& clarius ha
betur alleg.q.ccxxviij.Vnde restat ꝙ pactum de non
succedendo iuramento firmatum nõ impedit iuran-
tem succedere ex testamento,sed duntaxat ab intesta
to:quòd procedit non solùm si filia iurauerit in ma-
nibus patris,vt puta non succederet:Sed etiam si iu-
rauerit in manibus patris & fratrum suorum ad eo-
rundem commodum & vtilitatem etiam patre con-
sentiente.Quo casu,non obstante iuramento , à pa-
tre hæres instituta capere poterit: quia vt dictũ est,
hæc filia agit ex noua causa:de qua non præsumitur
cogitatum. Præterea quia tale iuramentũ censetur
per patrem filiæ relaxatum,eam instituẽdo, qui hoc
potest.glo.est not.in c.ad nostram.ꝫ.de iureiuran.le
ij.Nec obstat ꝙ tale iuramentum emanauerat ad cõ
modum & vtilitatem fratrum. Quoniam respon-
detur,ꝙ inuito patre de cuius hæreditate agitur , ta-
le pactũ nõ valet,nisi detur perseuerãtia patris vsq;
ad mortem.secundùm Bal.in d.c.ad nostrã.versi.po-
ne filia.Allegat ad hoc casum singularẽ in d.l.fin.C.
de pact.& ibi dicit Bal.quòd etiam pactum iuratum
de non succedendo etiã ex testamento non præiudi-
cat paciscenti,si hæres instituatur,ne tollatur libera
facultas testandi. Nec obstat , si dicatur , ꝙ per ta-
le pactũ nõ tollitur facultas testandi, cùm pater pos
sit alios hæredes instituere. Quoniã illud est verũ,
ꝙ non tollatur testandi facultas,sed bene tolleretur
libera facultas,si paciscentẽ nõ posset instituere: tũc
enim facultas non esset libera. Vel dicamus secun-
dum Ludo.ꝙ pater cõtra pactũ iuratũ postea filiam
instituendo,videtur ei remittere iuramẽtum. arg.c.
præterea.de offic. deleg. Quod fieri potest,quia ille
in cuius fauorẽ est præstitũ iuramentũ, vim obtinet
apostolici in illud remittendo,vt tenet gl.in l.adi-
gere.ff.de iure patro.& Io.And.in c.præterea.de spõ
sa.& Bar.in l.Labeo.ff.de iureiurã. [De quo plenè
infrà super verbo, *Testamentum*.j.in xij.casu fallen-
tiæ.] Et talis filia sic per patrẽ instituta habebit hæ-
reditatẽ etiam ex testamento minus solenni, vt ibi
dixi,ita ꝙ in præsenti regno ex generali consuetudi
ne in talem filiam ipso iure transit possessio sine ap-
prehensione,de qua cõsuetudine videbitis in verbo,
289 *Mortuo autem testatore*.ij. Secundò† fallit in Iu-
dæo vel hæretico renuntiante cũ iuramẽto, non ro-
boratur.Quia in Iudæis & infidelibus nõ cadũt ista
sacramentalia.per l.ij.C.de hæreti.& ita tenuit Bal.
in §.item sacramenta.in tit.de pace iura.firmã. Præ
terea ratio dicti cap.quãuis.in eis locum non habet:
cùm solùm hæc dispositio emanauerit ad euitandũ
dispendium æternæ salutis: quod cessat in Iudæo &
hæretico:qui sunt perditi.c.ita quorũdã.ꝫ.de Iudæis.
Ideo ad talem obseruantiam non sunt cogendi.Præ
terea Papa non cogit Hebræos quo ad ea quæ respi-
ciunt fauorẽ animæ.c.qui syncera.& c.de Iudæis. v.
dist.in.hinc dicitur ꝙ non arctantur cõstitutionibus
canonicis:quia foris sunt.c.gaudemus.de diuor.cap.
multi.ij.q.j.facit qd not.in c.j.de vsur.lib.vj. Et hæc
est communis opi.licet Ludo.in d.l.qui superstitis.p
290 multas rationes tenuerit contrariũ. Tertiò † fal-
lit vbi filia primò iurasset se non facturam pactum
de non succedendo, nec se renuntiaturam:nam cum
tali iuramento primo concurrit dispositio iuris cõ-
munis infirmantis pactum de nõ succedendo, & im
pedit dominij translationem. Vt dicam.ꝫ. super ver
bo, *Testamentum*.iij. Ergo secundum iuramentũ de
non succedendo postea præstitum,cùm sit contrariũ
primo iuramento licito,non obligat.c.cam te.de iu
reiur.Ita dicit gl.singularis in cap.licet mulieres.de
iureiur.lib.vj.vbi dicit,ꝙ si mulier primò iurat non
consentire alienationi rei dotalis,si postea cum iura
mento consentiat,nõ valet alienatio.Pro quo videt
casus in c.intellecto.de iureiuran.hoc sequitur Bal.
& firmat Ludo.in d.l.qui superstitis.facit quod not.
Spec.in tit.de emp.& vendi.§.tertio loco. versic. Et
no.generale.& Ioan.And.in c.cùm contingat.de iu-
reiur.vbi dicit minorẽ nõ posse alienare sine decre-
to,quantuncunq; iuret:si prius iurauerat nõ aliena-
re absq; decreto.Hanc sententiã etiam tenet Alexã.
in d.l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de verb.obli.
291 glo.in d.c.licet. Quam quidem† gl.vltra ipsum li
mitabitis dupliciter.Primò dicatis illam gl.in d.c.li
cet.habere locũ,vbi primum iuramentũ fuisset præ-
stitũ in manibus alicuius, & ad illius cõmodum , vt
patet in d.c.intellecto,vbi rex iurauerat in manibus
reipublicæ regni,& ad illius commodum iura regni
non alienare.Secus esset si generaliter, & in nullius
manib⁹ foret præstitũ:quo casu nulli alteri facit pre
iudiciũ dictũ iuramentum,quinimò secundùm iura
mentũ præualebit.Ita singulariter determinat Bald.
limitando dictã gl.in c.veniens. prope fi. de iureiur.
& in Auth.sacramẽta.versic.vlterius quæro.C. si ad-

uer.ven.& ibi pulchra. Secundò limitabitis dictam
gl.habere locũ,vbicũq; ille cui præstatur secundũ iu
ramentũ,sciret istũ secũdo loco iurantẽ prius iuras-
se contrariũ:quo casu nõ valet secundũ iuramentũ,
sicut contingit in d.c.intellecto.vbi ille cui res regni
alienabatur cũ iuramẽto, sciebat aut scire debebat,
dictum regẽ prius cõtrariũ iurasse.Quod iuramen-
tũ à regibus & cæteris administratoribus solitũ est
præstari palam & publicè tẽpore coronationis. Ita
ꝙ nullus præsumitur hoc ignorare.facit c.si qs pres
byterorum.de reb.eccle.non ali.vbi primũ iuramẽ-
tum à prælato præstitũ de non alienando est de iure
cõmuni & omnibus notũ:& sic derogans secundo iu
ramento in alienatione præstito.Secus autẽ foret,si
ille cui præstabatur secundũ iuramentũ ignorasset
istũ sibi secũdò iurantem prius iurasse contrarium:
quo casu secũdũ iuramentũ prævalet:ne detur facul-
tas decipiendi,& locus fraudis relinquatur. Ita sin-
gulariter dicit Bal.in c.cùm contingat.vij.col.de iu-
reiur.& præterea hoc idem tenuit ipsemet Bal. in l.
si prædiũ.in fi.C.de iure do.in ij.lect. quia bis legit il
lam rubricam & plures alias de quinto libr.C. & id
idẽ prius tenuerat Ioan.Fab.i §.j.ij.col.insti. quibus
alie.nõ licet.dicẽs cautelam gl.in d.c.licet nõ esse tu-
tam in foro animæ:imò plures præcipitauit in infer
nũ.videatis eum ibi:quia prudenter loquitur.& hæc
nota pro intellectu glo.in d.c.licet. quæ quotidiana
292 est tam in scholis,quàm curijs. Quartò † fallit in
filia impubere,quæ nõ obstãte renuntiatione, pater
nã petere poterit hæreditatem:& ratio est,quia iura
mentũ habere debet tres comites.s.veritatẽ,iudiciũ,
& iustitiã.c.animaduertendũ.xxij.q.ij.glo. in Auth.
quod eis.C.de nup.& in c.& si Christus.de iureiurã.
Quæquidẽ tria nõ cadunt in pupillo, præsertim iu-
diciũ,cùm tales careãt iudicio.i.discretiõe:insti. qui
bus nõ est permis.face.testa.§.præterea. vbi dicitur,
ꝙ pupillus caret iudicio rationis.Et hoc indubitan-
ter procedit in pupillo doli non capace, ita ꝙ in eo
nõ habet locũ dispositio dicti c.quanuis. Sed dunta-
xat habet locũ in pubere & adulto,iuxta no.in d.Au
thẽ.sacramẽta puberum. per Bar. idem dicũt aliò in
filia renũtiante absq; dote,vt in ea nõ habet locũ di
spositio dicti c.quãuis.per tex.ibi dum dicit,dote cõ
tenta.sed tutior est sententia contraria,attẽta ratio-
ne dicti c.quia tale iuramentũ etiã absq; dote potest
293 seruari sine interitu salutis æternæ. Poterit † tamẽ
filia agere vt legitimè dotetur.per l.fi.& ibi Bald.C.
de dotis promis.& nedũ à patre,sed etiã ab eius hęre
dibus:ad quos tale onus dotandi trãsit. Nã in gene-
rali renuntiatione hæreditatis nõ intelligitur renũ-
tiatũ esse iuri petendæ dotis.ita cõsuluit Pau.consil.
cxxxj.incip.domina Lilia.facit quod idẽ Pau.consu-
luit consi.ccxxxiij.vbi dicit,ꝙ in generali quittatio
ne omniũ legatorũ sibi debitorũ non includit, lega-
tũ dotis. Quia dos succedit loco legitimę.vt no.Cy.
in l.sancimus.C.de nup.& Bar.in l. Titio centum.§.
Titio genero.ff.de condi.& demon.sed generalis re-
nuntiatio nũ trahitur ad legitimam quominus peti
possit,vt voluit Gul.de Cug.& Aug.in l.de his.ff.de
transac.per l.si quando.§.& generaliter.C.de inoffi.
test. Quia deficit in tali renũtiatione specialis cõsen
sus,qui requiritur per dictũ §.& generaliter. Quod
intelligatis verum,nisi talis renũtiatio esset iurata.
294 Quo † casu etiã cõprehenderet legitimã , cùm iu-
ramẽtum habeat vim specialis & specifici cõsensus,
vt eleganter determinat Bal. in l.j.C.cõmo. per l. cũ
pater.§.filius matrẽ.ff.de lega.ij. de cuius dicti inte l
lectu videatis Sali.in d.l.j.C. cõmo. & ita ĩ proprijs
terminis tenuit Ludo.in l.j.§.si qs ita.ff.de ver.obli.
& cõsuluit Ang.consi.ccxxiij.in fi. incip. Casus talis
est.& Ias.in d.§.& generaliter.& in l.sed & si quis.§.
quæsitũ.ff.si quis cautio.Et hoc intelligatis verũ , ꝙ
iuramentum vim habet consensus specifici & specia
lis,vbi consensus adest in genere, vt in casu nostro,
vbi filia generaliter consensit renũtiare bonis pater
nis. Quo casu si renũtiauit cum iuramento, tale iu-
ramentũ supplet clausulã specificã,ac si expressè re-
nũtiasset legitimæ,& aciũ certiorata fuisset de inua-
liditate simplicis renũtiationis secũdũ Guid. Papæ,
q.ccxxvij.vbi pulchre.& ita intelliguntur prædicta
secundũ Imo.in c.j.ĩ.de cõmo.Sed vbi cõsensus non
intercessit saltẽ in genere, tũc iuramẽtum non sup-
plet:quia hoc esset supplere nõ consensum specificũ,
sed totũ consensum:quod fieri nõ potest. vt pulchrè
consuluit Barba.in secũdo volumine consiliorũ. cõ-
sil.lv.pe.col.vbi ponit exemplũ, si quis transigendo
quittaret seu renũtiaret iuri sibi ex testamento com
petenti,nõ visis verbis testamẽti,vt d. l. de his. vnde
cũ hoc casu deficiat omnino cõsensus,cùm non dica
tur quis consentire his quæ nõ vidit, nec cogitauit,
tale iuramẽtũ nihil operabitur:de quo tamen latius
dicam ĩ.eo.super verbo, *Si absq; liberis moreretur*.j.in
materia fideicõmissaria substitutionis. Et ibi vide-
bitis,an hoc sit verũ.Subdit ibi idẽ Barb. in dicto cõ
silio vnum mirabile in casu nostro, ꝙ vbicunq; spe-
cialis & specificus consensus in aliquo actu requiri-
tur pro forma,iuramẽtum nõ supplet vim clausulæ
specificę,ex quo cõcludit.Quod cum in casu nostro
d.l.si quando.ĩ.& generaliter. pro forma disponat,
ꝙ in renũtiatione fiat specialis mentio de legitima,
sequitur,ꝙ nõ sufficit generalis renuntiatio iurata,
adeò ꝙ si filius à patre hæres institutus,& hæredita-
tẽ restituere grauatus generaliter promiserit,& iu-
rauerit testamentum implere paternũ,& singula in
testamẽto cõtenta, non prohibetur petere legitimã:
nec Trebellianicam,cùm vtraq; specialem renũtia
tionẽ requirat,vt d.§.& generaliter. idẽ in §. si verò
expressum.vbi Ang.in Auth.de hære.& falc.& clare
decidit Guido Papæ.q.cccxxvij.nam quoties lex in
aliquo actu certam requirit solennitatem, aliàs an-
nullat actum ipso iure,talis lex videtur tradere for
mam substantialem:sicut facit tex.in d.§.& genera-
liter.ita eleganter dat formã cognoscendi formam
☞ actus.Bald.in cap.j.qui succes.tenean. [De quo la
tius sup verbo, *in eodem testamento relinquens*.j.ver.si.
tertia quæstio nullam habet dubitationẽ &c.& ver-
sic.iij.limitat Bal.&c.] Quare hũc passum cogitan-
dum vobis relinquo:quia idem Barba.in prima par
te consiliorum, consilio xxv. ix.& x.colum. sentit
295 contrarium. Vnum tamẽ † menti tenebitis, quòd
iuramentum licet suppleat consensum specificum
ipsius iurantis , non tamen supplet consensum alte-
rius, qui forte in actu habet necesse consentire. Si-
cut pater in donatione aduentitiorum filij , secun-
dùm gloss.vbi Salic.in l.fi.§.filijs.C. de bon. quæ li-
be.& idem puto in casu.l.si curatorẽ.C. de in integ.
296 restitut. minorum. Et † intantum filia quæ cum
iuramento renũtiat excluditur a petẽdo legitimam
quòd etiam illa legitima non accrescet alteri filio
non repudianti per edictum, quã de non peten.par
tes non peten.accres.Et ratio est, quia dicta renun-
tiatio non est mera repudiatio. Sed quædam satis-
factio contemplatione dotis facta.Sed remanebit le
gitima filiæ renuntiantis hæredi vniuersali ipsius
patris

patris iure repræsentationis. ita eleganter determi-
nat Bar.per illum tex. in l.duobus.ff. de lega.j.& in
l.si pacto.C.de pact.& consuluit Paul.consi.cv.circa
fin.Or in dubio pater à filia exigendo iuramentum,
videtur suo hæredi prospexisse,& substitutis,quauis
extraneis,secundùm Guido.Papæ. qõ. ccxxx. magis
quã proprijs filijs vniuersaliter non institutis. Vnũ
tamen menti tenendum not.Imo.in d. l. superstitis.
q si filia renunciasset doti & iuri petẽdæ dotis & ali
mentorum, tale iuramentũ non teneret, secundum
297 eum. Quintò † fallit in filia renunciante patri fa
uore fratrum, qui posteà viuo adhuc patre decesse-
runt. Quo casu filia, non obstante renunciatione iu-
rata admittetur ad bona paterna: ita dicit Bal.in d.l.
pactum. ĩ iij.qõ.C.de colla.per l.iubemus.C. ad Vel-
leia.& ibi in d.l.pactũ. hoc sequitur Sal. & Imol.&
Ludo.in d.l.qui superstitis.& idem si filius patri re-
nunciasset salua legitima successiõe:de quo per Bar.
& doc.in d.l.fi.C.de pac.& clarè per Guid.Papæ.qõ.
298 cxcij.† quia tunc satis videtur masculorum fauore
solùm renunciasse:cætera videatis per Gemunianũ,
& Georgium,in d.c.quãuis.Bal.& Sal.in d.l.pactũ.
& l.fina.C. de pac.vbi ponunt multos alios casus,in
quibus non habet locum dispositio dicti capi.quan-
uis.seu saltem in eis peti potest absolutio à iuramen
299 to:de quo dicatis vt ibi per eos. Sed † an episcopus
absoluere possit à iuramẽto parte aduersa non vo-
cata: in casu quo relaxari debet. Videatis. Panor. in
ca.j.& ij.de iureiur. vbi concludit q nõ regulariter.
Idem tenet Pe.de Ancha.consi.cxcix.& de Zabarel.
consi.xxxv.iiij.col.Sed Pau.contrarium cõsuluit:&
latissimè consi. ccvj. dicens iuramentum tolli posse
sine partis vocatione.Sed concordate eos vt pulchrè
per Oldra.consi.cxx.vbi eleganter loquitur, & bre-
uiter tangit veritatem æquam: licet Iason in l.nec
quicquam.§.vbi decretum.xij.col.ff.de offi.procon
su.teneat indistinctè partis vocationem esse necessa
riam.& idem Panor.in capi.quanto.de iureiur.& di
cto capi.qua fronte.v.col.in fi.de appel.& etiam par
tis vocationem fore necessariam tenet de ferrarijs
in sua practica.in libello iuramenti quod præstatur
à parte parti.Et consuluit plenè Alexan.in iij.parte,
consi.ccxxij.incipiẽ.Visa facti narratione.iij.col.cõ-
firmando opinionem Panormi.& sequentiũ. idem
Barbatius in secunda parte,consi.xxiiij.viij. colum.
& Guido Papæ ponit latissimè,quæstio.cxj.Tamen
consiliũ Oldra.dictim practicatur in partibus istis,
& si bene ponderetur consilium Pau. idem sentit qđ
Oldra.videlicet quòd si petatur iuramentum relaxa
ri, vt per hoc obligatio quæ contracta est tollatur,
& instrumentum cancelletur,ac si iuratum non fuis
set,partis vocatio necessaria est.Si autem petatur re
laxari ad solùm habilitandum personam vt iuramẽ
to non obstante possit dolum, fraudem, vel metum
detegere ipsius contractus,quia tunc de grandi non
agitur præiudicio ipsius creditoris , non est necessa-
ria partis vocatio,cùm sibi remaneat adhuc facultas
defendendi contractum.Et idem foret vbi notoriè
constaret iuramentum continere in se turpitudinẽ
ex parte recipientis: ita quòd creditori nulla compe
teret in contrarium exceptio secundùm Panor. in
dicto cap.j.de iureiuran. de quo videatis quæsti.ca-
pellæ.lxij.Guido Papę.qõ.cxl.& ccxxv.cum duabus
sequentibus. [De efficacia iuramẽti extraiudicia-
lis plenè habetur super verbo, *testamentum*. iij.]
300 Inter quæ vnũ menti commendabitis,quòd † ex iu
ramento competit parti cui iuratum est exceptio li
tis finitæ omnem impediens litis ingressum: ita q si
filia quæ renunciauit cum iuramento petat paternã
hæreditatẽ,repellitur ab ingressu litis,opposita per
hæredes patris exceptione iuramenti , quæ impedit
litis contestationẽ: ita q amplius non quæretur an
bene renunciatum fuerit. Sed duntaxat an filia agẽs
iurauerit,vt in §.item si quis postulante, institutio.
de actionibus.ita eleganter determinat Baldus in l.
postquàm C.de pactis.& in c.j.de iureiuran.& idem
Bald.in tit.de pace constan.in fi.super verbo,nolen-
tibus.Laus,honor,gloria,gratiarum actio,sint Chri
sto Iesu in seculorum secula.

S V M M AE.

1 *Testari quis potest,etiam si matrem habeat.*
2 *Testamentum eius qui est in potestate patris non valet.*
3 *Filius præsumitur esse in potestate patris.*
4 *Filius non præsumitur emancipatus,etiam si sit in posses sione sui iuris.*
5 *Emancipatus præsumitur qui seorsum à patre decenniũ habitauit.*
6 *Testamentum filijfami.non valet , nisi in castrensi vel quasi castrensi peculio.& nu.7.*
8 *Doctores militibus equiparantur.*
9 *Doctorum priuilegium intelligitur de actu docentibus in vniuersitate approbata.*
10 *Militibus nostri temporis priuilegia non competunt militaria.*
11 *Filiusfami.testari non potest de peculio profectitio.*
12 *Testamentum à filiofa.factum non validatur per super-uenientiam libertatis.*
13 *Donatio facta à filiofa.validatur superueniẽte libertate.*
14 *Filiusfa.testari non potest de aduentitijs, etiã in quibus pater non habet vsumfructum.& nume.15.*
16 *Testamẽtum filijfa.etiam de consensu patris factum est nullum.*
17 *Filiusfa.in quibus casibus testari potest.*
18 *Clericus in patris potestate constitutus,testari potest.*
19 *Filiusfa.sumens primam tonsuram testabitur inuito pa tre,& nume.20.*
21 *Pater non habet vsumfructum in aduentitijs filij clerici.*
22 *Francorum filij non sunt in patris potestate.*
23 *Filiusfa.testari potest de lucro dotis quod pater perdi-dit ad secunda vota transeundo.*
24 *Filiusfa.habilitari statuto potest ad testandum.*
25 *Tholosæ filius seorsum a patre habitans, & filia marita ta,habentur pro emancipatis.*
26 *Statutum permittens filio testari extenditur ad dona-tionem causa mortis.*
27 *Filius emancipari potest solùm ad testandum.*
28 *Fictionem sola lex inducere potest ,non homo priuatus.*
29 *Filiusfa.an testari possit ad pias causas, saltem de con-sensu patris.*
30 *Licentia testandi includit licentiã donãdi causa mortis.*
31 *Licentia testandi semel filio concessa non potest per pa-trem reuocari.*
32 *Pater non põt codicillari nec disponere pro filio pubere.*
33 *Voluntas patris reuocantis licentiam testandi filio præ-stitam,nihil est.*
34 *Testari an possit filiusfa.in aduẽtitijs, etiã quo ad vsum fructũ,de consensu patris,ad pias causas.& nume. 35.*
36 *Filiusfamilias. an ad pias causas sine consensu patris te stari possit de ijs aduentitijs,in quibus patri non quæri-tur vsusfructus.*
37 *Filiusfa.testari potest ex priuilegio principis.*
38 *Filius,seruus,& monachus,æquiparantur.*

39 Seruus hereditarius relictus nō acquirit heredi futuro in casu.
40 Filius Iudæi vel heretici baptizatus potest testari. & nume.41.
42 Filius eius qui religionem ingressus est testari potest.
43 Filiusfami. donare potest causa mortis de patris consensu, etiam ubi testari non posset.
44 Pater & filius si in eodem contractu contrahunt, tacitè uidetur pater consentire.
45 Donatio causa mortis per filium de consensu patris facta morte ipsius filij, non morte patris confirmatur.
46 Pater consentire potest filio sibi donanti.
47 Clausula codicillaris an testamentū filij de consensu patris factum ualere faciat ut donationem causa mortis.
48 Donatio causa mortis largè dicitur vltima uoluntas.
49 Codicilli maiorem habent similitudinem cum testamento, quàm donatio causa mortis.
50 Iuramentū filij testantis & patris consentientis facit testamentum ualere ut donationem causa mortis.
51 Donatio p filiū facta an ualeat si pater posteà cōsētiat.
52 Licentia condendi ultimam uoluntatem à patre data an faciat filij donationem causa mortis ualidam.
53 Donatio causa mortis per filium de consensu patris facta an à solo patre possit reuocari.
54 Donatio p filiū absēti facta de cōsensu patris an ualeat.
55 Donatio absenti facta an ualeat saltē iure codicilli aut fideicommissi.

Sed quia in hac materia successionū
post liberos & cæteros descendentes, secunda causa
est parentum & ascendentium. l. nam & si parenti-
bus. ff. de inoffi. testa. de quibus secundo loco præsu-
mitur Raynutius cogitasse: Idcirco cùm alios ascen
dentes non haberet, subditur in textu.

Matrem insuper Cleram.

1
X HOC † tex. vt
ex sequentibus ap
paret, habetis, q̄ a-
liquis nō prohibet̃
testari, etiā si ma-
trē habeat, cū ma-
ter non habeat fi-
lios ī potestate. in-
stit. de adoptio. §.
fœminæ. nisi esset
statutū aut consue
tudo in ciuitate, q̄
post mortē patris filius reincideret in potestatē ma-
tris: Quoniā tūc habens matrem testari non posset,
cùm nū esset sui iuris. vt l. qui in potestate. ff. eod. tit.
☞ [Quod qualiter intelligatur, plenè habetur super
verbo, *si absque liberis moreretur.* j. in materia pupilla
2 ris substit. & tertio requisito eiusdē.] Si † iste Ray-
nutius testator patrē habuisset tēpore conditi testa-
menti, in cuius potestate fuisset, testamentū eius nō
valuisset, vt d. l. qui in potestate. insti. quibus non est
3 permissum facere testa. §. j. Et in † dubio semper fi-
lius esse præsumitur in potestate patris. Nā hæc duo
sunt vera. Primò q̄ pater alicuius semper viuere præ
sumitur si nō probetur mortuus. Cùm ī dubio qui-
libet viuere præsumatur vsq; ad centū annos. Præ-
tereà quis semper præsumitur esse in patris potesta-
te, donec probetur emancipatus, vt probat text. me-
lior de iure in l. si emancipati. dum dicit: teq; eman-
cipatū probatū fuerit. C. de colla. quē ad hoc notant
Fulgo. Ludo. & Alex. ibi: facit l. si filius. ff. de probat.
Nā emancipatio est facti, quæ nunquā præsumit̃ nisi
probetur. Et prætereà semp præsumitur primæuus
naturæ status durare, in quo filius est natus. s. in pa-
4 tria potestate † quod est verū, etiā posito, q̄ filius es-
set & reperiretur ī possessiōe sui iuris. Et sic talis pos
sessio nō relenaret possessorem ab onere probandi
titulū possessionis. s. emancipationē, secundū gloss.
sicuti. §. si quærat̃. ff. si serui. ven. & ita tenet Pe. Bald.
& Alex. in l. Titia. ff. sol. ma. Imò plus dicit Bald. in l.
ij. C. de sen. quē sequitur Alex. in l. j. C. eod. q̄ licet fi-
liusfa. cōi opinione reputaretur sui iuris, puta emā-
cipatus, vel q̄ eius pater erat mortuus, propter hoc
nō valeret testamentū p ipsum factū: quia licet cōis
reputatio, quo ad testes sufficiat ad testamēti validi-
tatē, vt d. l. j. tñ nō sufficeret ad testatorē habilitādū:
cum eo tūc in substantia testamēti fit defectus, q̄ gra
uior est secundū eū. Nec ob. gl. in l. quāuis. C. de edi-
cto diui Adria. tollen. quia loquitur vbi agitur ex te
stamento iudicio possessorio & summario: quo casu
sufficit reputatio & cōmunis opi. Sed vbi ageretur
iudicio petitorio de testamēti validitate, nō suffice-
ret, vt sentit illa glo. & Iason in d. l. j. iij. col. & plenè
5 in l. Barbarius. vij. col. ff. de offic. præto. † nisi filius
seorsum à patre habitasset per decē annos: quia tunc
præsumeretur emancipatus ex lapsu decēnij. Si hoc
allegaret. s. fuisse emancipatū. Quia ex lapsu tempo
ris tanti præsumitur de titu. alleg. secūdùm Bald. ita
in proprijs terminis decidentē in l. post mortē ad fi.
ff. de adopt. facit tex. in l. iij. ff. ad Mac. & in l. j. in ver-
bo, diu passus. C. de patri. pote. Et ita est intelligenda
gl. fi. in d. l. Titia. secundùm Ias. in d. l. si emancipati.
de colla. Restat ergo, q̄ testamentū filijfa. est nullū,
obstante patria potestate, quāuis factū esset inter li-
beros testatoris, secundùm Bal. in repeti. l. j. C. de sa-
crosan. eccle. & no. in l. hac cōsultissima. §. ex imper
6 fecto. C. eod. Quod † intelligatis verū, nisi habuis
set peculiū castrense: quia fortè erat miles qui in illo
habetur pro patrefamiliàs. l. ij. ff. ad Maced. & insti.
7 quibus nō est permis. face. testa. §. j. Vel † nisi habuis
set peculiū quasi castrense, vt quia fortè erat doctor,
☞ vel aduocatus. [Quis præferatur doctor, vel mi-
les, vide. j. super verbo, *testamentum.* j. in ix. fallētia.]
aut notarius de publico stipēdiatus, prout plenè de-
ciditur in l. fi. C. de inoffi. testa. Quoniā illi de tali pe
culio testari possunt cùm in his de patria potestate
8 nō curetur, vt dictis iuribus. Maximè † doctores mi
litibus æquiparati, quia per adeptionē gradus do-
ctoralis. nobilitatē & militiā acquisiuerunt. l. proui
dendum. C. de postu. secūdùm Bar. in procœmio. C. &
ff. & Panor. ī c. j. de dona. Quinimo doct. ab ipso im-
peratore vocantur sui parentes, vt de Vlpiano legi-
tur in l. ex diui pij. C. loca. iūcta l. diuo Marco. C. de
quæstio. Ex quo vocantur honorati & celsiores viri,
quibus ingrediendi secreta principis facultas præbe
tur: & qui à præsidibus, nō fratres, sed patres appel-
lantur. Necnō vehiculo aureo vtuntur, etiā hodie su
per mula strato & fræno deauratis portantur. l. ij. &
fina. C. de offic. diuer. iud. & l. j. C. de vehi. hono. libr.
xij. de quibus & cæteris eorū priuilegijs scripsit An-
9 gel. in §. suspectus. instit. de suspect. tutori. † quod de
solis doct. in vniuersitate approbata regentibus a-
☞ ctúq; docentibus. [De quo vide plenius super ver
bo, *& vxorem nomine Adelasiam.* in primo principa
li articulo. in quinta decisione.] intelligit̃, qui si xx.
ann. legerint, comites efficiunt̃ l. j. C. de profes. qui ī
vrbe Constan. degunt. libr. xij. & non de alijs docto.
qui so-

quisolùm vt eorum dilatent philateria & salutatio
nes in foro,ac primos accubitus in cœna consequen
tur,pro solo fastu promouentur : quibus priuilegia
doctorum non competunt secundùm Bart. in l. me-
dicos.C.de profes.& me.l.x.& Angel.in §.item Ro
10 mæ.insti.de excu.tu. Sicut † nec militibus. [Vt etiã
plenè dicetur super verbo, *testamentum*. j. in ix.ca-
su fal.] nostri temporis priuilegia competunt mili-
taria,ad pompam potius,quàm pro tuitione reipu.
deauratis,secundùm Cy.& Sal.i l.j.C.de iur. & fac.
igno.& Ang.in §.illis autem.insti.de test.mi.& Pa.
hic super glo.iij.Vnde restat filiosa. de castrensi vel
11 quasi castrensi peculio testari posse. Sed † testari nõ
possunt filijfa. de peculio profectitio.i. de bonis ex
paterna substantia prouenientibus,nec etiam testari
possunt de peculio aduentitio proprijs laboribus,
aut prospera fortuna prouenientẽ,nec de peculio pa-
ganico per filios paganicè.i.ex arte mechanica acq-
sito.In quibus scilicet,aduentitio & paganico pecu-
lijs,pater habet vsumfr.& filius solam proprietatẽ,
de qua etiam testari oon potest,etiã de consensu pa-
tris.Nec aliàs disponere inter viuos sine patris coo
sensu,etiã si disponeret cũ iuramento,vt l.fi.§.filius.
12 & ibi gl.Bal.& Sali.C.de bo.quæ libe. Nec † tale te
stamentum nulliter factum reconualesceret per su-
peruenientiam libertatis,puta si testator filius effice
retur sui iuris post testamentum factũ , per emanci
pationẽ aut mortem naturalem sui patris præmo-
rientis.l.j.§.sed si filius.ff.de leg.iij.Nã licet testamẽ
tũ morte testatoris confirmetur,adeò ꝙ quo ad eius
validitatẽ maximè attenditur tẽpus mortis testato-
ris.c.cùm Marthæ de cele. mis. per quod videbatur
testamentũ valere,vbi testator tempore suæ mortis
& sic tẽpore quo testamentũ cõfirmari debet,reperiẽ
sui iuris:tñ hoc verũ non habet , vbi testamentũ fuit
ab initio funditus nullũ,vt in proposito facit tex. in
c.nõ firmatur.de regu. iur. lib.vj.Sed fideicõmissum
alibi quã in testamento relictũ bene cõfirmaretur,si
fideicõmittens filius tẽpore mortis reperiretur sui
13 iuris,vt d.§.sed si filius. Idem † puto in donatione,
quæ facta à filio viuẽte patre non valet,etiam cũ iu-
ramento,sicut nõ valeret facta per prodigum. vt d.
l.fi.§.filijs.vbi hoc tenet glo.Bal.& doc.C.de bo.quæ
libe.& Spe.tit.de actore.§.j.Tamẽ talis donatio per
mortẽ patris superuenientẽ confirmabitur & vali-
dabitur,per ea quæ pulchrè decidit Bar. in l. cũ vir.
ff.de vsuc.& Pan.in c.cùm ex officij. de præscri. vbi
superuenientia iuris validat alienationem, quæ de se
nulla erat propter defectũ iuris in alienante tẽpore
alienatiõis, sicut dictum est in fideicommisso alibi,
quã in testamẽto relicto. Et idem fortè esset,si filius
post donationem à se nulliter factã emanciparetur,
quia dooatio confirmaretur per ea,quę dicuntur in
l.siue emancipatis.C.de dona. & pulchrè Iason, in l.
14 diuortio.§.j.iij.col.ff.sol.mar. † Plus dico, ꝙ etiam
oon poterit filius testari de bonis aduentitijs,in qui
bus pater nõ habet vsumfructum,quæ plenè ponun
tur per tex.& glo.in authen.ex ipsis.cũ seq.C.de bo.
quæ libe.Nam licet plures famosi Doc. cõsuluerint
filiumfami.in talibus testari posse,multas adducen-
do rationes,quibus facilè respondere posset.Tamen
veritas mihi videtur esse,ꝙ testamẽtum etiam in ta-
libus nihil valeat. Primò, quia si speciale est in his
aduentitijs,quæ filio proueniunt ex principis largi
tione,in quibus pater nõ habet vsumfructum , vt in
his testari posit,per text. singularẽ in l.cùm multa.
ibi,ad instar castren,peculij.C.de bo.quæ libe. Ergo
in cõtrarium est ius commune in alijs,in quibus pa-
ter nõ habet vsumfructum ex principis largitione
nõ prouenientiẽ.arg.l.ius singulare.ff.de legibus. Secun
dò,quia speciale est in presbytero, vt ille in aduenti
tijs testetur.Casus est singularis,io Authẽ.presbyte-
ros.C.de epis.& cler.vt j.latius dicetur.Ergo in alijs
personis ius commune est in contrarium. Tertiò,
quia ratio quæ ponitur in d.l.fi.§.filijs.C.de bo.quæ
liber.quare filius testari non potest in aduẽtitijs, in
quibus pater habet vsumfructũ, est, ne filij iuuenili
calore bona propria consumentes patri noceãt,qui
eos posteà alere cogatur ad egestatẽ deductos.l. si qs
à liberis.ff.de libe.agno.Sed hæc ratio ita locum ha-
bet in his aduentitijs,in quibus patri non quæritur
vsusfructus.Cùm igitur eadem sit ratio, eadem etiã
erit iuris dispositio,arg.l.illud.ff.ad legem Aquil.&
l.adigere.§.quãuis.ff.de iure patro. Nec obstat si di-
catur,ꝙ ratio quæ militat in filijs cõtrahentibus , de
quibus loquitur dictus §.filijs.nõ sibi vendicat locũ
in filijs testantibus.Cùm post testamentũ, & eorum
mortem non habeat pater eos necesse alere.Quia re
sponden,ꝙ licet ratio tũc nõ haberet locum in per-
sooa filij iam mortui,nihilominus tamen verificari
poterit in persona nepotis ex filio mortuo remanẽ-
tis,quem sicut filiũ auus alere cogatur in egestate cõ
15 stitutũ,vt d.l.si quis liberis.§.vtraq;. † Quartò hoc
probatur,quia quemadmodum qñ vsusfructus aduẽ
titiorum est ipsius patris, non põt ipse filius testari
in proprietate,quæ est sua,vt d.§. filijs. ita etiam nõ
videtur posse cũ vsusfructus, & proprietas sua sint,
& quod iuris est de parte quo ad partem,idem de to
to quo ad totum.argu.l.quæ de tota.ff.de rei ven. &
ff.de vsu.l.qui semisses. Non obstat si dicatur, quòd
ideo filius testari non potest , qñ pater habet vsum-
fructum,quia tũc pater est bonorum administrator
legitimus,quod secus est, quando ooo habet vsum-
fructum.Quoniam respondetur,ꝙ non est bona cõ
sequentia.Cùm secundum hoc sequeretur,ꝙ cũ cura
tor bonorũ adulti sit eius legitimus administrator,
quod adultus testari nõ posset,quod est falsum, quia
imò potest,vt l.cũ pater.§.curatoris.ff.de leg.ij.ff.de
libe.lega.l.Aurelio.§.Caius.Et p has rationes & plu
res alias secundum hanc opi.consuluit Ludo.schola-
ris existens, & fuit eius primum consilium ; prout
ipse refert in repeti. Authen. similiter.C. ad legem
Falcid.col.xxxiij.Ex præmissis habetis filium testa-
ri posse in castrensi, vel quasi castrensi peculio.Cùm
in illis habeatur pro patrefamiliàs , vt dicit text.in
l.ij.ff.ad Macedo. & not. plenè in l.fina.C.de inoffi.
testa.& §.fina. insti. de testa. mili. Sed in aduentitio
seu paganico peculio oon facta differentiã.An io eo
pater habeat vsumfructum,vel noo,filius testari nõ
poterit propter patriam potestatem , vt dicta l. qui
in potestate.& l. testamenti factio. secundum vnam
16 lectu.ff.eo.tit. † Quinimo testamentum à filio fa-
ctum etiam de consensu patris est ipso iure nullum.
Cum ex alterius arbitrio testamentũ dependere nõ
posit,vt l. captatorias.C. de testamen. mili. [Vt
plene habetur super verbo , *conclusio*. j.] Et hæc est
17 vera iuris conclusio. † Quæ tamen fallit in sequen
tibus casibus, in quibus filiusfamiliàs testari pote-
rit. Primò fallit in bonis à principe filio donatis &
collatis,quoniam in his filiusfamiliàs testari pote-
rit.Casus est singula.in d.l.cũ multa.C.de bonis quæ
liberis. Secundò fallit in filio presbytero facto,
aut aliàs ordinato , qui licet sit in potestate patris,
quæ propter ordines non dissoluitur,vt not.glo. &
Docto.

Docto.in c.indecorum.§.de ætate & quali. Attamen
testari poterit, nedum in eius peculio quasi castrẽsi,
quod lucratus est cum officio presbyterali, sed etiã
testari poterit quo ad peculium aduentitium. Casus
est singularis in dicta Authẽ. presbyteros. C. de epis.
& cleri. per quam Authen. glo. singularis in ca. quia
18 ingredientibus. xix. quæstio. vlt. dicit, † quòd cleri-
cus in patris potestate cõstitutus testari potest. Nec
facit differentiam, in quo ordine clericatus sit cõsti
tutus: de eo ꝙ clericus filius familiâs testari possit
est tex. no. secundum intellectum Hostien. ibi in ca.
quia nos. §. eod. titu. cum quo transit Barba. ibi, & in
tracta. de præstan. Cardi. quæstio. iij. in princi. Nam
milites filij familiâs testari possũt. Ergo & clerici eis
æquiparati, vt l. miles. ff. de re iudi. & ibi glo. Et hanc
opinio. per illũ tex. etiam tenuerat Panor. in dicto
c. quia nos in fi. eleganter dicens: Illud quod reputa-
tur aduentitium laicis, esse castrẽse, vel quasi castrẽ-
se in clericis, secũdùm Innocen. ibi, pro quo dicit es-
19 se tex. rotundũ in dicta Authẽ. presbyteros. † Ex
quo Bartho. Cepol. in tracta. de cautelis aduocatorũ
dat filio cautelam, & modum testandi inuito patre,
scilicet, quòd faciat se promoueri ad clericatum su-
scipiendo saltem primam tõsuram, videatis, ibi per
eũ, quia idem tenet Iason in l. filiæ. la. ij. C. de colla.
iij. colum. nam priuilegia indulta clericis, vt non li
gentur statutis laicorum, etiam competunt clericis
in minoribus constitutis, secundùm Bal. in c. cũ ve-
nissent. de eo qui mit. in pos. cau. rei. ser. quem sequi-
tur Fely. in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. xlix.
colum. subiungens ibi nullum statutum solennitatẽ
20 testandi inducens extendi ad clericos. † Et hoc est
verum, scilicet filium familiâs testari posse de bonis
aduẽtitijs, quando clericatus adhæret tempori dela
tionis bonorum, id est, quia filius erat iam clericus,
quando bona fuerunt sibi acquisita: sed si iam fuerãt
ei acquisita ante clericatum, est maius dubiũ, quod
Panor. reliquit indecisum in c. constitutus. v. col. §.
de in integ. restitu. & forte idem dici posset in bonis
acquisitis ante clericatum, vt in illis etiã testari po-
sit, & disponere etiam inuito patre: & sic priuabitur pa
ter vsufructu istorum bonorum, etiam ipso viuente.
Et hoc etiam est de mente dicti de Cepolla in dicta
cautela. Et formaliter ita determinat summa Rosel-
la in verbo, clericus. iij. in fi. Et quòd habens simpli-
cem tonsuram, habeat priuilegium testandi. text. est
in dicta Authen. presbyteros. dum dicit tex. lectores
& omnes, quos clericos vocamus. Nam tõsurati vo-
21 cantur clerici. † Nam in bonis talium clericorum
pater non habet vsum fructũ, etiam in bonis mater
nis, & ita tenent Anto. de Butri. Petrus de Anchara.
Cardi. & Imol. in dicto c. quia nos. referentes Azon.
ita tenuisse in summa. C. de bonis quæ libe. & Hosti.
in c. quia nos. Et est veritas, quicquid dixerint Iaco.
Butri. & Bart. in dicta l. sacrosanctæ. C. de sacrosanc.
22 eccle. † Tertiò fallit in Francigenis filijs, qui cùm
non sint in patria potestate, vt dicit gl. singularis in
verbo Roma norũ. institu. de patria potesta. tales vi-
uente patre poterunt testari. Et idem in Britonibus.
ita singulariter determinat Bal. in c. j. §. si duo. in tit.
de duobus fratri. de nouo benefi. inuesti. vbi dicit, ꝙ
Galli & Britones testari possunt etiam de aduenti-
tijs, cùm secundum eorum legem non sint in patrũ
suorum potestate. Quæ quidem patria potestas in-
uenta est iure Romano, vnde ipsi iure gentium testa
ri possunt. Quo iure non curatur patria potestas.
idem tenet Bal. sequendo dictam glo. in c. j. an mari-
tus succedat vxori in benefi. & Ludo. in l. fi. C. qui te
sta. facere non pos. & ibi Alexan. & in l. j. §. hoc autẽ.
ff. ad Trebel. & Panormi. in c. fin. de conuer. infideli.
☞ [De quo plenius habetur super verbo, *Si absque libe
ris moreretur*. ij. in materia pupil. subst. & in iij. requi
23 sito eiusdem.] † Quartò fallit in lucro dotis, quod
pater lucratus fuerat, & eius proprietatẽ perdidit,
per transitum ad secunda vota, quæ dos applicatur
filio primi matrimonij, de qua idẽ filius poterit in
vltima voluntate disponere, licet fuerit in patris po
testate constitutus, ita determinat Ang. in Authẽ. de
nupt. §. veniente autem colla. iiij. per tex. l. in quibus.
24 in fi. C. de secun. nup. † Quintò fallit, vbi statutum
ciuitatis aut patriæ habilitaret filium ad testãdum.
Quoniam tunc testari posset, vt tenet Bar. in l. si quę
ramus. ff. eo. tit. idem sequitur Bal. in Authẽ. ingres-
si. C. de sacrosan. eccle. & in l. j. C. de summa Trini. &
ibi Bar. & Bal. ac Fely. tenẽt tale statutum duntaxat
habere locum in filijs & subditis ciuitatis, vbi viget
tale statutum, non autem in forensibus ibi testanti-
bus, & Per. de Ancha. in repetitio. c. j. de consti. versi.
procedo vlterius. & Imo. in c. ij. §. eo. vbi plus dicit,
ꝙ ille tũc potest testari etiam de aduentitijs, in qui-
bus pater habet vsumfructũ, dum tamẽ taliter teste
tur, ꝙ non faciat patri præiudiciũ in suo vsufructu,
vt tenet Bal. in dicta l. si quæramus. Sed aduertendũ
est, quòd Ang. ibi tenet contrarium, scilicet filium
statuto non posse habilitari ad testandum, propter
tex. in dicta l. fi. C. qui testa. facere nõ pos. dum dicit,
nullo etenim modo hoc eis permittimus. Quæ ver-
ba tollunt in futurum dispensandi & statuẽdi pote-
statem in contrarium, vt not. gl. singularis in cle. vt
hi qui. super verbo, nullo modo. de ætate & qual. Idẽ
25 tenet Barbat. §. in repe. huius rubricæ. † Sed prima
opi. est communior, & tenetur in dubio, quæ facit ꝓ
statuto Tholosano, in quo cauetur, quòd filiusfami-
liàs seorsum à patre cõmorans habeatur pro patre,
& pro emancipato, pro quo facit tex. in §. si filiusfa.
insti. de obli. quæ ex quasi malefi. nascuntur. Et etiã
filia maritata cum seorsum moretur à patre, & mari
to suo adhæreat, censetur emancipata per statutum
Tholosanum, quia etiam de iure non veniunt appel
latione paternæ familiæ, de quo ꝑ Doc. & Ias. in l. fi.
C. de verb. sig. & sic testari poterit, ac si realiter fuis-
set emancipatus, quod facere nõ posset cessante di-
cto statuto, nisi decẽnio seorsum a patre habitasset &
allegaret emãcipatus, vt §. dixi. Pro quo videatis di-
ctũ Bal. in l. post mortẽ. ff. de adop. vbi dicit, ꝙ filius
seorsum à patre habitans longo tẽpore præsumitur
emancipatus fuisse. Cũ quo transit Barb. in c. perue-
nit. iij. col. in fi. §. de emp. & vẽ. circa quod est menti
tenendũ, quod singulariter determinat Paul. consil.
clxxiiij. inci. ad primũ quæsitũ, &c. dicẽs eo casu suffi
cere nedum si filius omnino moret seorsum à patre,
ita, ꝙ quilibet per se moretur, sed etiã si filius princi
paliter alicubi habitet, & pater cũ eo: quonia eo tũc
cũ habitet pater cum filio, nõ censetur filius habita-
re cũ patre, neq; simul habitare. Sed filius principa-
liter & de ꝑ se. & pater accessoriè: qa nihil gerit pa-
ter, sed solus filius. l. & habet §. j. ff. de pre. & quod
no. Bar. in l. Sempronio. ff. de vsufru. le. vñ in tali lo-
cũ haberet statutũ, ita ꝙ pater etiã nõ habebit vsum-
fructum aduentitiorũ. Secus si ipse filius cum patre
moraret, ita ꝙ pater in domo esset principalis, quo-
niam tũc seruaretur ius cõmune, scilicet ꝙ pater ha-
beret in aduentitijs vsumfructum, nec in eis filius
testaretur, cùm non sit sui iuris, vt supradictum est.

25 †Vnum teneatis menti, quòd si statutum permittat fi-
liofamiliàs testari, tale statutum trahitur ad casum
mixtum, vt etiam possit filius donare causa mortis
sine patre. Ita determinat Iason, instit. de actio. §. o-
mnium. ix. col. circa medium. allegat Bal. in l. fin. C.
eod. tit. vbi hoc non dicit saltem in meo libro, licet
determinet similem quęstioné. Tamen de filio nihil
dicitur. Sed videatis eum in l. j. versi. nũc incidenter
quæritur. C. de sacrosan. eccle. vbi hoc dicit. Et quòd
statutum vel patriæ cõsuetudo possit habilitare fi-
lium ad testandum, tenet Flo. in l. Pomponius Phi-
ladelphus. ff. fami. ercis. iij. col. in princi. vbi tractat
de statuto Bononiæ permittente filiabus testari de
dote. Et ibi quærit, an extẽdatur ad iocalia, quæ dat
27 pater filiæ sponsæ, videatis ibi. †Sextò fallit, si fi-
lius in patris potestate existens fuerit per patrem
emancipatus, quo ad actum testandi, quoniã tunc te
stari poterit, quia quo ad illum actum patria pote-
stas euanuit. Nã quemadmodum lex potest habere
filium pro emancipato quo ad aliqua, veluti castrẽ
sia, vel quasi, vt l. ij. ff. ad Macedo. vbi tex. facit filium
haberi pro emancipato in castrensibus, vel quasi ca-
strensibus, & non quo ad alia, ita similiter pater po-
test ipsum filium emancipare quo ad quædã. Ita sen
tit Bart. licet pedem nõ figat in l. j. §. in filij. ff. ad Tre
bellia. sed hoc non est verum, secundũ Bald. in d. l. se-
nium. C. qui testamen. facere nõ possunt. Quia pa-
tria potestas est indiuisibilis, neq; potest quis esse
sub duplici statu contrario: vt l. j. §. j. C. de Latina li
ber. tollen. Et licet primam partem teneat Georgius
in c. quãuis. de pactis. lib. vj. ij. col. in fin. Tamen opi-
nio Bal. est cõmunis & verior, quia eã sequitur Imol.
in l. tam is qui pro emptore. ff. de vsucap. & l. j. § hoc
aũt. ff. ad Trebel. & ibi Rapha. & Paul. eam tenent,
& idem Paul. in d. l. qui in potestate. ff. eod. & in d. l.
senium. & ibi hoc sequitur Ludo. Nam eodem tem-
pore esse in potestate & esse sui iuris, non potest fie-
ri, nisi ex fictione, quam sola lex potest inducere, &
28 non homo priuatus, † vt no. ipsemet Barto. in repe-
ti. dictæ l. si is qui pro emptore in j. quæstio. princi-
pali, quam repetijt & subtiliter in xxvj. suæ ætatis
anno, & fuit prima lex, quam scriptotenus suis tra-
didit scholaribus registrandam, hanc eandem opi-
nio. Bald. contra Bart. per dictam rationem reperio
tenuisse etiam Alexan. & Pau. in dicto. §. hoc autem.
29 † Septimò fallit in filio testãte ad pias causas, quo-
niam tũc testamentum valet saltem iure canonico,
vt est casus in capi. licet. de sepul. lib. vj. vbi dicitur,
quòd filiusfamiliàs testari potest de cõsensu patris pro
anima in aduentitijs, quorum proprietas est sua, li-
cet administratio legitima & vsusfructus patri per-
tineant, vt dicit glos. in dicto capitu. licet. super ver-
bo, iudicare. Idem tenet Barto. in dicta l. qui in po-
testate. ff. eodem. & plenius in l. j. C. de sacrosanct.
eccle. Bal. & Salice. in dicta l. senium. in fi. C. qui te-
stament. facere non pos. & l. j. §. si filius. ff. de legat.
iij. Quæ quidem opinio ex duobus firmatur. Primò
quia ratio, quare filius in potestate existens etiã de
consensu patris testari non possit, est, quia testamen
tum debet ex proprio, & non alieno arbitrio de-
pendere, vt l. illa institutio. ff. de hæredi. instit. Sed
hæc ratio cessat in testamentis ad pias causas, quo-
niam in illis testamentum pendere potest ex alieno
arbitrio, vt in c. cùm tibi. & ibi glos. not. & eodẽ. quã
ad hoc allegat Bald. in Authent. ingressi. C. de sacro
sanct. eccle. Igitur per consequens cessat prohibiti-
ua dispositio. Secundò probatur, quia de hoc est ca-
sus formalis in dicto capit. licet. à contrario sensu
ibi; dum dicit: pro anima verò sua citra ipsius patris
assensum nisi peculiũ castrense, vel quasi habeat, ali-
quid iudicare non potest. Ergo à contrario sensu, cũ
patris consensu etiam in his, quę non sunt castrẽsis,
vel quasi peculij, poterit pro anima iudicare, id est,
disponere. & hæc est veritas, quicquid dixerit Ioan.
Andr. in nouel. in c. si pater. eo. titu. lib. vj. vbi con-
cludit contrarium & malè: quia prima opi. commu
nis est, secundùm Ludouicum in dicta Authen. simi-
liter. C. ad legẽ Falci. vbi plenè respondet ad ratio-
nes Ioan. Andr. idem tenet Ange. in §. j. institu. qui
bus non est permis. facere testamen. dicens hanc esse
communem opinionem. quòd testamẽtum filij hoc
casu valeat, ita quòd sufficit consensus seu licentia
generalis à patre obtenta, etiam antè quàm testare-
tur filius, licet per multa tẽpora nec est necessariũ,
quod pater in actu testandi ad pias causas ibidẽ exi-
stens præbeat licentiam filio, aut det sibi licentiam
testandi certa forma, sed vt dictum est, satis est quòd
præcesserit licentia testãdi generalis ad pias causas,
quę quidem licentia seu consensus per patrem præ-
beri potest per epistolam, vt tenet Angel. in l. si quis
mihi bona. §. iussum. ff. de acqui. hæredi. per l. hono-
res. Et ibi etiam hoc tenet Angel. ff. de decurio. cuius
cõsensus virtute posteà filius ad sui libitũ testari po
30 terit ad pias causas, vel donare causa mortis. † Quia
licentia testandi includit licentiam donandi, vt di-
xi & eleganter determinat Bal. in dicta l. j. versi. nũc
incidenter quæritur. C. de sacrosanct. eccle. videatis
Bal. in dicta l. senium. & in l. fi. versicu. quid si statu-
tum. C. eo. tit. facit tex. in l. cùm hic status. §. similes.
ff. de dona. inter virum & vxo. & l. Marcellus. ff. de
don. cau. mor. & l. discretis. §. j. C. qui testa. facere nõ
31 pos. glo. & Bar. in l. tam is. ff. de dona. cau. mor. † Et
talis consensus à patre semel filio præstitus tantæ est
efficaciæ, quòd testamento semel ad pias causas per
filium facto de voluntate patris, pater non poterit
illud reuocare quo ad hæredis institutionem, nec
etiam quo ad legata, siue filius adhuc viuat, siue sit
32 mortuus: † quia pater non potest codicillari nec di-
sponere pro filio pubere. Sed duntaxat pro impu-
bere. l. si fundum per fideicommissum. ff. de lega. pri-
mo. §. fina. no. in l. ex tribus. C. de inofficio. testamẽ.
& plenè dicitur infrà in materia pupillaris substitu
33 tionis. † Vnde si quispiam diceret patrem posse
reuocare, ego quærerem, hæc voluntas patris quid
est? Testamentum, non, codicillus non, vltima volun
tas non: Ergo nihil est, & sic nihil valet. Nam quod
caret esse, caret virtute & operatione. Cùm operatio
sit posterior pars mentis, essentia verò est prior: si-
cut patet ad sensum, & probatur in l. fina. C. si certũ
petatur. secundùm Bald. Et quòd talis voluntas non
possit reuocari, præsertim in perniciem piæ causæ,
facit tex. no. instit. de rerum diuis. §. religiosum. ver-
sicu. in alienum. Ad hoc facit, quod singulariter do-
cidit Panor. in prologo huius voluminis Decretaliũ
super verbo, seruus seruorum Dei. in fine. vbi dicit,
quòd licet promissio facta alteri per medium alte-
rius non obliget promittentem, quin pœnitere pos
sit, & suam voluntatem mutare. l. stipulatio ista. §.
alteri. ff. de verborum obligatio. attamẽ semel facta
piæ causæ est irreuocabilis, vt ibi plenè probat sic in
telligẽs glos. in capi. quoties cordis oculus. j. q. vij. de
quo plenius per Fely. vbi suprà. Ad hoc facit quod
per illum tex. decidit singulariter Barto. in l. priuile
gia. in fi. C. de sacrosan. ecc. vbi dicitur, quòd eleemo
syna

syna fieri pauperibus semel introducta, etiã statu-
to ciuitatis posteà mutari vel diminui nõ pôt, imò
debet perpetuo præstari; ita q nedum voluntas ad
pias causas expresè præstita est irreuocabilis, sed
etiã si tacitè per consuetudinẽ fuerit inducta: qa per
voluntatẽ expressam statuto declaratam tolli nõ po
test, nec mutari, de cuius dicti veritate plenè Ludo-
uicus in Authen. similiter. in prima parte repeti. C.
34 ad legem Falci. † Sed themate retento, q filius de
consensu patris possit testari ad pias causas in aduẽ
titijs, quorum vsusfructus est patris, vt dictum est.
Quod est intelligendũ, q testari quo ad proprieta-
tẽ. Nunc autem est dubium, an idem filius de cõsen-
su patris testari possit ad pias causas quo ad dicto-
rum bonorũ vsumfructũ patri pertinentẽ. Et videt
prima fronte dicendum, q non: quia ex quo pater
consentiret filium testari in his bonis quo ad vsum
fructum, qui patris est, videtur sibi illum donare, &
consequenter filium habilitare de isto, vt suo testari
& disponere: sed hoc fieri non potest, quia inter pa-
trem & filium donatio nulla est. vt l. ij. C. de inoffic.
dona & l. donationes. C. de donati. inter virũ & vxo
rem. Nec obstat si diceretur, q illud procedit, nisi
pater donet filio & filius donet alteri. Quo casu do
natio facta filio valet, cùm apud ipsum nõ sit reman
sura. vt l. in ædibus. §. quod filius. ff. de donatio. sicut
est in casu nostro. Sed hoc non est verũ simpliciter,
quoniã tunc donatio facta filio alteri donaturo pro
cedit & valet, vbi ita filius donat, q ad eũ res dona-
ta amplius non sit reuersura. Secus autem si ad eum
res donata esset reuersura, seu reuerti posset, vt ele-
gãter traditur in l. si cũ filius. ff. de donatio. Ita enim
est in casu nostro, vbi filius donat per viam vltimæ
voluntatis, quæ reuocabilis est vsq; ad vltimũ vitæ,
vt l. j. in fi. ff. de adimen. lega. In contrariũ tamen pu
to esse veritatem in quæstione proposita. Et dico te-
stamentum filij etiã quo ad vsumfructũ patris esse
35 validum: † ex eo quia licet donatio inter patrem &
filium regulariter sit nulla, attamen est valida eo ca
su, quo pater donat filio vsumfructũ aduentitiorũ.
Quoniam tunc in illo validum est testamentũ, tan-
quam filius testetur de suo. Casus est singularis in l.
cùm oportet. C. de bonis quæ libe. quẽ ibi commen-
dat Bald. Subdens vlterius donationẽ talis vsusfru-
ctus non requirere confirmationẽ per mortem pa-
ternam, & ita refert tenuisse Azoñ. licet gl. ibi tenue
rit contrarium & malè, quia pro Bal. & Azo. tex. po
test adduci valde no. hoc decidens rectè intuẽti in c.
j. de alie. feu. paterni. in vsi. feud. Vnde nũc pro ex-
pedito habetis, quòd filiusfamiliàs testari potest ad
pias causas in proprietate, & vsufructu aduẽtitiorũ
36 de consensu patris, vt dictum est. † Sed nunc succe
dit dubitatio. Nunquid in talibus aduẽtitijs, in qui-
bus de iure patri non quæritur vsusfructus, filius te
stari possit ad pias causas sine cõsensu patris? & Bar.
dicit, q non in d. l. qui in potestate. ff. eo. Ludoui. ta-
men in dicta Authent. similiter. tenet contrarium,
& Bald. in l. j. C. de sacrosanc. eccle. propter text. ibi
dum dicit, liberum sit arbitrium. Pro opi. Bar. facit,
quia text. in d. c. licet. requirit indistinctè patris con
sensum. Et præmissa intellige vera, quando filius
testatur ad pias causas tantum. Quo casu potest mo
dis supradictis. Si verò testaretur ad pias causas, &
fauore alicuius priuati, veluti legando ecclesiæ, &
Titio feudum, tale relictum non valet, quatenus cõ-
cernit Titium, nec pars eius accresceret ecclesiæ. Nã
in talibus relictis non habet locum ius accrescendi
de non pia causa ad piam. vt l. mulieri & Titio. ff. de
conditio. & demonst. quia dispensatio ius accrescen
di non recipit, ne multiplicetur inconueniens: ita di
cunt Bald. & Salice. in d. l. senium. in fi. quod intelli-
ge verum, scilicet nõ habere locum ius accrescendi.
Secus tamen esset in hæreditate. Nam si per filiumfa
milias in casu supradicto ecclesia, & Titius institue
rentur hæredes de cõsensu patris, quo ad Titium in-
stitutio non valeret. Sed totum accresceret ecclesiæ,
vt tenet Bald. per bonas rationes in d. l. j. versicu. iiij.
quarto incidenter. C. de sacrosanc. eccle. de quo ple-
nius dicam infrà super verbo, testamentũ primò in
37 xj. fallen. † Octauò fallit, vbi filiusfamiliàs habe-
ret priuilegiũ testandi à principe concessum, quo ca
su virtute priuilegij testari poterit. Quod intelliga
tis seruata solennitate iuris, vt l. si quando. §. j. C. de
inofficio. testamẽto. vbi hoc sentit Bal. in monacho.
38 Ergo idem erit in filio, † cùm filius, seruus & mona-
chus æquiparentur, secundùm Innocẽ. in cap. olim.
de priuile. Quo casu nõ erit dare hæreditatẽ iacen-
tem in illo patrimonio, vt singulariter determinat
Angel. per illum text. in l. si seruus communis mei,
& castrensis peculij. §. j. ff. de stipula. seruorum. vbi
licet filiusfamiliàs possit facere testamentum, vt in
casibus prædictis, & fecerit, & possit habere hære-
dem: Tamen non dicitur eius hæreditas esse antè
quàm hæres adeat. Sed dicuntur vacantia bona, &
ratio est, quia si hæres adeat, fingitur fuisse hæres
vsq; ad tempus mortis. l. si ex re. §. fi. ff. de stipulatio.
seruorum. Si verò nõ adeat, finguntur illa bona fuis
se patris. l. hæreditatem. §. patris. ff. de castren. pecu-
lio. Et sic patet, q mortuo filiofamiliàs cõdito testa-
mento, non est dare hæreditatem iacẽtem in suo pa-
trimonio, non enim antè quàm adeatur, vt d. l. si ser
uus nec post eam aditam, quia tunc patrimonium
suum est iunctum cum patrimonio hæredis, & cœ-
pit esse vnum corpus. Et sic non est amplius hæredi
tas. l. sed si plures. §. à filio. ff. de vulgari & pupilla. &
l. pater. ff. de priuileg. creditorũ. Ex quo sequuntur
tria, quæ secundum eum sunt admiratione digna.
39 † Primum est, quòd seruus hæreditarius relictus
non acquirit hæredi futuro, vt dicta l. seruus com-
munis. Secundum est, quòd tali patrimonio non
poterit dari curator velut hæreditati iacenti. Ter-
tium, quòd contra tale patrimonium non poterit
continuari præscriptio, vt lege, si seruus hæredita
rius. ff. de stipulatione seruorum. Imol. ibi dicit,
quòd imò continuari potest præscriptio. Ex eo,
quia illa fundatur ex possessione possidentis bona
fide & iusto titulo. Quæ durant, licet quis dece-
dat sine hæredibus, vt l. prima. §. proculdubio. ff. de
40 vsucapionibus transforman. † Nonò fallit in fi-
lijs Iudæorum si baptizati fuerint, cùm sacrum ba-
ptisma eos à patria potestate liberet, vt dicit gloss.
singularis in capitu. Iudæorum. xxviij. quæstione
j. de quo per Felyn. plene in capitu. Iudæi. l. ij. de Iu-
41 dæis. † Decimò fallit in filijs hæreticorum & schis-
maticorum, cùm non sint in patria potestate, prout
de primo est text. in capitu. ij. in fine. de hæreti. li-
bro vi. De secundo ita singulariter determinat Bal-
dus in l. nam ciuium. ff. de his qui sunt sui vel alie.
iuris. Tales enim filij si fideles existant testari pote-
runt. Secus si cum parentibus remanerent in Iudais
mo, hæresi, vel schismate, secundùm Bald. ibi.
42 † Vndecimò fallit in filio illius, qui religionem in-
gressus est, qui testari potest: quia cùm pater per
ingressum monasterij censeatur mortuus mundo,

filius

filius liberatur à patria potestate. Et ita tenet Bart.
post Gul. de Cug. in l. patre furioso. ff. de his qui sunt
sui vel alie. iu. quos sequitur Iason in Authē. ingres-
43 si. iij. col. C. de sacrosan. eccle. † Aduertendum tamē
est, quòd licet filius extra casus prædictos nō possit
in aduentitijs testari, etiam de consensu patris, vt di
ctum est, tamen bene donare posset causa mortis.
Nam licet talis donatio sit vltima voluntas, tamen
accedit contractui, vt not. gl. in l. ij. ff. de dote præle-
gata. de quo plenè per glo. in §. j. institu. de donatio.
Barto. in d. l. tam is. & dicta l. qui in potestate. & Do-
cto. in dicta l. senium. Et donare poterit causa mor
tis sine patris consensu bona aduentitia, in quibus
patri non quæritur vsusfructus, per tex. in Authen.
vt liceat matri & auiæ. in principio. vbi glos. hoc te-
net, & Raphael de Cugn. in d. l. tam is. quem sequi-
tur Iason in d. l. senium. j. col. & in l. nemo. vlti. colū.
eodem tit. qui testamen. facere non possunt. licet A-
lexan. ibi tenuerit contrarium. Ludouicus in Auth.
similiter. C. ad legem Falcid. tenet opi. Rapha. Simi-
liter dicit Rapha. Fulgo. in dic. l. senium. Quòd sine
cōsensu patris potest filius causa mortis donare res
alienas, dum tamen donet de consensu domini rerū.
Sed quando donat res, in quibus pater habet vsum-
fructum, consensus patris expressus, & antecedens
est necessarius, vt dictum est, vel quod pater & filius
44 simul donent. † Quia vbicunq; pater & filius in
eodem instrumento contrahunt, tacitè videtur pa-
ter contractui filij consentire sine alio formali con-
sensu. Et idem si ambo agant in iudicio: quia valebit
iudicium quo ad filium sine alio patris consensu, vt
locum non habeat dispositio l. fina. §. filijs. & §. ne-
cessitate. C. de bonis quæ libe. secundùm Barto. in l.
cùm pater. §. libertis. ff. de lega. ij. & Bal. in l. fi. C. ad
Macedonia. Bald. Ange. & Alexan. in l. is qui hæres.
§. fi. ff. de acquirenda hæredita. & Iason in l. quoties.
C. de fideicommis. & Angel. in §. pupillus. institu. de
45 vtili stipul. † Et talis donatio causa mortis facta p
filium & consensu patris morte tantùm filij confir-
matur, ita quòd ad eius cōfirmationem nullatenus
requiritur mors patris, vt l. iij. C. de donatione cau
46 sa mortis. & ibi glo. † Et pariter ne dum potest con
sentire filio alteri donanti, vt dicta l. tam is. Sed etiā
potest consentire filio sibimet patri donanti. Nec
est reprobum tunc patrem suum consensum præ-
stare ad sui commodum & vtilitatem, vt tenet Ang.
in l. j. §. quæsitum. ff. ad Trebel. per text. in l. prima.
C. de impo. lucra. descri. lib. x. Non subaudiēdo ibi,
quòd filius emancipatus esset, vt est communis opi.
secundùm Alexan. in dic. §. quæsitum. Quod est no-
tandum pro his, quæ not. in cle. si vna. de rebus ec-
cle. non alie. & in l. cùm ipse. C. de contrahen. empt.
contrarium tamen refert fuisse decisum Guido Pa-
pæ, quæstio. ccxxiij. in princ. vbi plura bona de hac
donatione ponit, præsertim an reuocari possit sine
patre. An autem valeat contractus factus in fauorē,
& commodum illorum, quorum præsentia requiri-
tur ex statuto vel consuetudine, videatis plenè Fely.
47 in c. edocere. vij. col. de rescrip. † Quid si pater ap-
probet testamentum filij, in quo est clausula codi-
cillaris, an saltem respectu dictæ clausulæ valeat iu
re donationis causa mortis? Bal. & Salic. in dic. l. se-
nium. dicunt, quòd non. Idem tenuerat Bart. in d. l.
tam is, quia specialis & specifica concessio requiri-
tur ad hoc, vt filius donare possit causa mortis, vt
est tex. in l. filiusfamiliâs. §. pari ratione. ff. de dona
tio. Et specificum est, quòd ab omni generalitate est
exemptū, vt l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis cau.
facit l. fi. §. defensionem. C. de administra. tut. not. gl.
& Bart. in l. Prætor ait. §. j. ff. de noui operis nuncia-
tio. & idem Bartol. in l. j. ff. de vulg. & pupil. Et licet
multi transeant cum hac opinione, vos tamen dica-
tis hoc modo, quòd si filius testatur de consensu sui
patris adijciendo dictam clausulam hoc modo, si nō
valet vt testamentum, valeat iure codicillorum, aut
cuiuslibet alterius vltimæ voluntatis. Et tunc cum
facta expressa enumeratione testamenti, & codicil-
lorum illa verba generalia cuiuslibet alterius, non
possunt referri ad aliam voluntatem, cùm vltra te-
stamētum & codicillos nō sit alia vltima voluntas,
quàm donatio causa mortis. Tunc dicta verba ope-
rantur idem, ac si facta foret specialis mentio de do-
natione causa mortis. arg. capi. qui ad agendum. de
procura. lib. vj. & not. in d. §. quæsitum. facit in argu
48 men. l. ij. ff. de liberis & posthu. † Præterea, quia lar
go sumpto vocabulo donatio causa mortis est vlti-
ma voluntas. l. fin. C. de donatio. causa mor. Vbi ve-
rò filius de consensu patris testando adijceret clausu
lam codicillarem isto modo. Si non valeat iure testa
menti, valeat iure cuiuslibet alterius voluntatis. Et
sic non facta mentione de clausula codicillari, tunc
talis clausula nō intelligeretur de donatione causa
mortis. Cùm illa verba intelligantur de vltima vo-
luntate simili ipsi testamento, arg. l. si fugitiui. iun-
cta glo. in versic. qualibet. C. de seruis fugi. & l. fin. §.
cui dulcia. ff. de vino triti. & oleo lega. & capi. sedes.
49 de rescrip. † Et per consequens talis clausula intel
ligitur de codicillis, qui maiorem habent similitudi
nem cum testamento, quàm donatio causa mortis,
quæ potius accedit contractui, vt dictum est, vnde
tunc tale testamentum nullo modo valebit vt testa-
mentum, nec vt codicillus. Cùm filiusfamiliâs non
possit testari, nec codicillari. Nec valebit vt dona-
tio causa mortis: quia de illa non censetur cogitasse
pater & filius, videatis Alex. in l. ij. in fin. ff. de lega. j.
vbi plenè. Vnum tamen singulariter determinat
Ange. in d. l. senium. C. qui testamenta facere nō pos
50 sunt, vbi dicit, † q si in testamento prædicto inter-
uenisset iuramentum filij testantis, & patris illi te-
stamēto consentientis, tunc talis voluntas omnino
valeret iure donationis causa mortis propter iura-
mentum: quia circa id in quo interuenit consensus
generalis, iuramentum habet vim specifici consen-
sus, vt l. cùm pater. §. filius matrem. ff. de leg. ij. tenēt
Bald. & Salice. in l. j. C. commo. quod similiter sequi-
tur Alexan. in d. l. senium. circa finem. Ad hoc facit,
quod plenè dictum fuit in vltima lectione. in fin. su
51 prà, super verbo, duas habens filias. † Sed quid erit
si filius donat sine patris consensu, & posteà pater
consentit, an valeat talis donatio? glos. in l. qui mor
tis. ff. de donatione causa mortis, tenet quòd nō, nisi
appareret filium post consensum patris perseueras-
se in vltima voluntate: quo casu requirantur testes
ad probandum dictam perseuerantiam filij, vt di-
cta l. prima. §. filius. & ibi Bartolus. ff. de legat. iij.
Licet multis videatur contrarium, quia actus ab
initio non valuit: ideo non potuit posteà ex consen
su patris conualidari, vt notat Innocentius in capi-
tu. consuetudinis. suprà de cōsuetudi. Nisi dicamus,
quòd perseuerantia filij hoc operatur, vt sentit I-
52 mol. in dicta l. tam is. † Quid si pater dat filio li-
centiam condendi vltimam voluntatem, an filius
donare poterit causa mortis? videatis plenè per A-
53 lexand. in l. ij. vltima colum. ff. de lega. j. † Quid
si filius

si filius fecit donationem causa mortis de consensu
patris, an pater solus possit eam reuocare? Bat. in l.
ij. §. j. ff. de donatio. videtur tenere, quod pater potest eã
reuocare, quia pater permittẽdo, quod filius donet, ipse
pater & non filius videtur donare, vt l. in ædibus. §.
quod filius. ff. de dona. Vnde cautela est, quod pater con
sentiendo filio donanti promittat donatario aut no
tario, vt publicæ personæ eius consensum non reuo
54 care, de quo dicatis, vt ibi per Barr. † Quid si filius
patre cõsentiẽte det causa mortis alicui absenti? Di-
catis, quod non valet talis donatio: quia in donatione
causa mortis requiritur, quod fiat præsenti vel alteri pro
eo recipienti, vt l. j. & in l. in causa mortis. ff. de do-
55 na. causa mortis. † Sed an donatio facta absenti va
leat saltem iure codicilli, aut fideicõmissi. Bart. in d.
l. tam is. dicit, quòd in filio donante nullo modo va
let. Cùm vt dictum est, non possit codicillari, neque
fideicõmittere, arg. l. ij. ff. de lega. ij. Sed in homine
sui iuris donante valeret iure fideicommissi, quo ca
su quæcunq; verba sufficiũt, vt l. fideicõmissa. i prin.
ff. de leg. iij. Nã in his fideicõmissis nõ refert, cũ quo
quis loquatur, vt d. l. cùm pater. §. donationis. ff. de
leg. ij. quod est menti tenendũ: quia sæpe cõtingit, quod
fiant donationes causa mortis, & nõ est præsens per-
sona donatarij: & tamẽ valent vt fideicõmissa, ita quod
succedentes ab intestato ipsi donatori cõpellentur
☞ restituere donata ipsi donatario. [Vt plenè dicit
super verbo, *testmentum*. iiij.] Nec ad validitatem
talis donationis requiritur, quod hæres hæreditatem
adeat ipsius donatoris, secundùm Bal. in l. j. C. de do
nat. causa mot. quod est no. & hæc sufficiant.

Laus Christo Iesu redemptori nostro.

SVMMAE SECTIONIS,

Et vxorem nomine Adelasiam.

1 ☞ *Adelasia fuit Raynutij uxor, Alterochæ et adiectæ mater.*
2 *Testati causa præfertur causæ intestati.*
3 *Præsumitur quis semper intestatus decessisse.*
4 *Extraneos parentibus præferens grauiter peccat.*
5 *Parentes ipso iure efficiuntur domini, & possessores hæreditatis filij.*
6 *Succedendi ab intestato sunt quatuor ordines.*
7 *Intestatus quis dicatur.*
8 *Intestatus dicitur qui iure testari non potuit.*
9 *Pupillus dicitur intestatus decedere, quia testari nõ potuit.*
10 *Habitus testandi dupliciter consideratur.*
11 *Habitus testandi est in pupillo.*
12 *Pupillaris substitutio dicitur testamentum patris.*
13 *Statutum mentionem faciens filij sine liberis defuncti comprehendit pupillum.*
14 *Pupilli habere possunt liberos.*
15 *Statuta quomodo sint strictè intelligenda.*
16 *Intestatorũ appellatione comprehẽdi pupillos & infantes.*
17 *Intestatorũ appellatione nõ cõprehendi pupillos in odiosis.*
18 *Statutum ecclesiæ sancti Aniani Aurelianensis.*
19 *Verbum anceps restringi debet in odiosis.*
20 *Statuto de intestatis locus est, si filius testamentũ fecit, quod ruptum est, uel hæreditatis repudiatione destitutum.*
21 *Successio matris non est de iure naturali, sed positiuo, ideo tolli statuto potest.*
22 *Donatio ab agnatis facta, insinuatione non eget.*
23 *Mater excluditur per auum paternum.*
24 *Mater non uenit appellatione legitimi hæredis.*
25 *Descendentes soli excludunt substitutum in testamentaria substitutione.*
26 *Statuta agnatos matri præferẽtia sunt legi diuinæ consona.*
27 *Statuto Tolosano agnati præferuntur matri.*
28 *Legalia ueteris testamẽti possunt lege, uel statuto renouari.*
29 *Matri quare præferantur agnati.*
30 *Salicæ legis rationes potissimæ.*
31 *Francorũ rex nec Papæ nec Imperatori homagium præstat.*
32 *Papa cùm primum consecratus est, legatos ad regem Frãcorum mittere debet.*
33 *Statuta matrẽ propter agnatos excludẽtia sunt fauorabilia.*
34 *Consuetudo, ut quis testari non possit, ualet fauore agnationis & nume. 35.*
36 *Statutum matrem excludens comprehendit omnes ab ea causam habentes.*
37 *Clerici etiam matrem excludunt.*
38 *Statutum uel consuetudo, quomodo tollatur, & quomodo probetur.*
39 *Scriptura sola consuetudinum confirmatoria sufficit ad earum probationem.*
40 *Consuetudo non scripta testibus debet probari.*
41 *Sententia contra ius constitutionis lata est nulla, sic etiam contra ius consuetudinis.*
42 *Mater sicut à bonis filij profectitijs per agnatos excluditur, ita & ab aduentitijs.*
43 *Successiones sunt de iure positiuo.*
44 *Statutũ uel consuetudo legem imitatur, & aliquãdo uincit.*
45 *Statutum matrem propter agnatos excludens, etiam à legitima eam excludit.*
46 *Exclusus à successione intelligitur etiã exclusus à legitima.*
47 *Legitima ascendentibus debita non est de iure naturali.*
48 *Ius naturale extensiuam interpretationem non capit, sicut ius ciuile.*
49 *Aruerniæ consuetudine ascendentes descendentibus nunquàm succedunt.*
50 *Feudorum consuetudine ascendentes descendentibus non succedunt.*
51 *Publica utilitas præfertur utilitati matris.*
52 *Statutum uel cõsuetudo circa successiones plus potest, quàm homo.*
53 *Exhæredatis nulla debetur legitima, nec inter legitimos hæredes computantur.*
54 *Testari sicut potest pater pro filio, ita & statutum uel consuetudo alium pro alio testari facit.*
55 *Argumentum de pacto ad statutum non procedit negatiuè.*
56 *Frater defuncti præfertur uxori.*
57 *Mater præterita non dicit testamentum filij nullum obstante statuto.*
58 *Matre exclusa exclusi sunt aui materni.*
59 *Ablatiui absoluti dispositionem indicant.*
60 *Filia exclusa excluduntur ab ea descendentes.*
61 *Matri exclusæ debentur alimenta.*
62 *Viduitatem seruans per annum lucratur tertiam partem dotis Tolosæ.*
63 *Mater stantibus agnatis etiam legitimam petere non potest in bonis filij.*
64 *Filius unius fratris non admittitur cum alio fratre ad hæreditatem tertij fratris.*
65 *Agnatorum appellatione ueniunt filij fratris, sicut & fratres ipsi.*
66 *Statuta confusè loquentia, secundùm ius commune sunt interpretanda.*
67 *Mater nõ excluditur à bonis filij ex linea materna profectis.*
68 *Agnati matrem non excludunt, nisi eorum intersit.*
69 *Matri in parte succedenti accrescit ius agnatorum repudiantium.*
70 *Mater si à filio instituatur, non excluditur per agnatos.*
71 *Mater in testamento nullo per filium instituta an excludatur per agnatos.*

72 Testamento existente nullo an ibi disposita astringant in foro conscientiæ.
73 Mater exclusa à filij successione, an censeatur exclusa à tutela.
74 Legitima successio intelligitur ab intestato.
75 Emphyteosis pro se & legitimis hæredibus sumpta, illos solos intelligit, qui ab intestato succederent.
76 Legitimæ successionis quatuor sunt iura.
77 Mater filio succedit ex senatusconsulto Tertulliano.
78 Agnationis & cognationis differentia nouissimo iure sublata.
79 Emancipationis & patriæ potestatis sublata est hodie differentia.
80 Descendentes in infinitum vocantur.
81 Agnationis & cognationis sublata est hodie differentia, duo tamen sunt capita. & nu. 82.
83 Linea succedendi duplex, recta & transuersa.
84 Ius ciuile & canonicum differunt in computatione graduum inter collaterales.
85 Fratres iure canonico sunt in primo gradu, & iure ciuili in secundo
86 Consanguinitatis gradus iure canonico impropriè numerantur.
87 Persona quæuis facit graduin iure ciuili, canonico secus.
88 Collaterales vsque ad decimum gradum succedunt, exceptis quatuor casibus.
89 Militum successionibus maior fauor semper præstatur.
90 Feudi successio extenditur tantùm vsque ad septimum gradum in collateralibus.
91 Feuda non iudicantur secũdum iura communia, nisi vbi deest vsus feudorum.
92 Successio regni extenditur in collateralibus vsque in infinitum.
93 Intestatis descendentes primo loco succedunt.
94 Ius accrescendi locum habet etiam in fisco.
95 Accrescendi ius non secundum personas, sed secundum portiones æstimatur.
96 Cohæres iuri accrescendi renuntiare non potest.
97 Ignoranti non parcitur in ijs, quæ pertinent ad rigorem iuris obseruandum.
98 Emptori portionis hæreditariæ accedit ius accrescendi.
99 Ius accrescendi portioni acquirit, non personæ.
100 Ius accrescendi procedit ex quadam legitima coniunctione, quæ tripliciter consideratur. & nu. 101.
102 Hæres nõ potest vnã partem adire & aliam repudiare.
103 Protestatio ius accrescendi non impedit.
104 Aditio hæreditatis est res fauorabilis.
105 Testator an prohibere possit ius accrescendi.
106 Hæredis institutio nulla est prohibito iure accrescendi.
107 Hæres qui partem adiuit sibi purè relicta, videtur etiã adire partem conditionalem. & quomodo intelligatur.
108 Hæreditas per procuratorem, quare adiri non potest.
109 Repudiatio vnius partis per hæredem facta non valet.
110 Hæres siue ex testamento siue ab intestato, non potest partem adire, & partem repudiare.
111 Donatarius partẽ potest accipere, & partem repudiare.
112 Legatis coniunctio iuris accrescit in successionibus ab intestato. & nu. 113. & 114.
115 Ius accrescendi in successionibus ex testamento.
116 Ius accrescendi locum non habet, vbi vnus repudians habet substitutum.
117 Legatis coniunctio ex identitate rationis operatur ius accrescendi.
118 Nepotes ex præmortuo filio vocãtur oẽs in stirpẽ vnam.
119 Ius accrescendi an locum habeat in legitima. & nu. 120.
121 Vnius loco habentur, qui ad vnam partem vocantur.
122 Ius accrescendi locum habet in omni successione.
123 Ius accrescendi locum habet in succedentibus ex statuto vel consuetudine.
124 Accrescere est habitus, qui fundari non potest super mera priuatione.
125 Ius accrescendi locum habet in successione dispensatiua.
126 Ius accrescẽdi operatur vnionẽ partium irreuocabilem:
127 Ius accrescendi quando operetur vnionem partium reuocabilem.
128 Renuntians successioni exclusus est omni iure, & à quocunque capite & nu. 129.
130 Ius accrescendi quare fuit introductum.
131 Hæres repræsentare non potest dimidiam partem personæ defuncti.
132 Ius accrescendi an locum habeat in legatis.
133 Legatum vni relictum non potest in parte agnosci, & in parte repudiari.
134 Hæredi in quibus casibus succurritur cõtra rigorem iuris accrescendi. & nu. 135. & 136.
137 Iudex dicitur vir bonus.
138 Hæredi succurritur contra rigorem iuris accrescendi, vbi cohæres erat minor. & nu. 139.
140 Ius accrescẽdi quãdo non operetur in inuitũ. & nu. 141.
142 Ius accrescendi vt impediatur quando cohæres est minor, duo requiruntur.
143 Ius accrescẽdi vel ius nõ decrescẽdi, quãdo locũ habeat.
144 Iuri accrescendi quare locus est in vltimis voluntatibus, & non in contractibus.
145 Ius accrescendi quando in contractibus locum habeat.
146 Ius accrescendi locum habet in indiuiduis.
147 Ius accrescendi locum habet in concessis à rege Galliæ.
148 Ius accrescendi locum non habet in feudis ab inferiore concessis.
149 Donatio causa mortis non est propriè vltima voluntas.
150 Ius accrescendi locum non habet in pœnis.
151 Ius accrescendi in non datis locum non habet.
152 Ius accrescendi locum nõ habet, vbi vnus solus succedit.
153 Successorum edictum quare fuit introductum.
154 Successoriũ edictum fuit introductũ fauore creditorũ.
155 Hæredi quantũ tẽpus præfigendũ, vt hæreditatẽ adeat.
156 Venditam rem eodem pretio retrahere potest proximior, & intra quantum tempus.
157 Successorium edictum fuit introductum fauore sequentium in gradu
158 Successorium edictum quadrupliciter habet locum.
159 Caput & gradus quomodo differunt.
160 Capita sunt quatuor successionis ab intestato.
161 Successorium edictum qualiter locum habeat in primo capite liberorum de gradu in gradum.
162 Successorium edictum hodie locum habet in suis de gradu in gradum.
163 Domini simul esse possunt duo diuersimodè.
164 Fideicommissarijs restituta hæreditate dicitur hæres indirectus & vtilis.
165 Successorium edictum etiam locum habet in capitibus vnde agnati & cognati.
166 Successorium edictum habet locum in secundo capite de gradu in gradum.
167 Successorium edictum locum non habet in capite vnde vir & vxor.
168 Successorium edictum locum habet de vna persona ad eandem.
169 Successorium edictum etiam locum habet vbi solum agitur de successione ab intestato.
170 Successorium edictum, in quibus conuenit cum iure accrescendi, & in quibus differt. & nu. 171.
172 Ius accrescendi non deuoluit hæreditatem seu portionem vacantem,

173 Ius accrescendi & successoriũ edictum non solùm operantur quãdo hereditas est pluribus simul vel successiuè delata.
174 Hæres transmittere ad suos hæreditatẽ potest, si decessit antè quàm esset exclusus tempore vel repudiatione.
175 Diuisio animum præparat, & memoriam confirmat.
176 Consanguinei qualiter ab intestato sibi inuicẽ succedãt.
177 Sui hæredes qui dicantur.
178 Suitate largè sumpta mater suos habet hæredes.
179 Testator verba quæcunque improprtare potest.
180 Hæredes fiunt ipso iure possessores in Gallia.
181 Sui hæredes dicuntur, qui per subsequens matrimonium sunt legitimati.
182 Legitimati succedunt in feudis.
183 Legitimatio fortior est quàm adoptio.
184 Impoßibile reputatur, quod à principe impetratur.
185 Legitimati fiunt ordinum, & beneficiorum capaces.
186 Legitimati a principe succedunt sicut & alij.
187 Legitimatus non succedit nisi soli patri.
188 Legitimatio an extinguatur, si alij postea legitimi nascantur.
189 Priuilegium cessat quando incipit esse damnosum, & iniquum.
190 Legitimatio per subsequens matrimonium differt à legitimatione per principem facta. & nu. 191.
192 Rex non potest siutra legitimare bastardum in præiudicium agnatorum.
193 Bastardum regis Galliæ nemo se asserit.
194 Eudo Andegauensis ex tutore factus rex.
195 Nobilitatis parentum meminisse oportet in filij legitimatione.
196 Legitimatio per principem fieri debet facta mentione aliorum succedentium.
197 Papa legitimare non potest bastardum quo ad successiones & officia temporalia.
198 Legitimare non possunt principes seculares quo ad ordines, & officia ecclesiastica.
199 Callisthenes philosophus ab Alexandro interfectus.
200 Legitimatur quis per ingressum religionis, non tamen quo ad beneficia & successiones.
201 Baptismus legitimat quo ad successiones & beneficia.
202 Papã nõ legitimare quo ad tẽporalia quõ intelligatur.
203 Ius patronatus per se vendi non potest, sed bene in consequentiam.
204 Legitimatio legatis triplex.
205 Legitimato per principem nõ potest plus à patre relinqui quàm vni ex alijs etiam minimo.
206 Legitimatus nõ plus petere põt, quàm sit dotunus filia.
207 Legitimatus dicitur suus hæres.
208 Sui & emãcipati differũt tantùm in modo succedendi.
209 Monachi etiam profeßi succedunt suis parentibus.
210 Nobilitas an perdatur per religionis ingressum.
211 Monachus non desinit esse ciuis.
212 Ciuitas non perditur per meliorẽ statũ superuenientem.
213 Doctorari possunt religiosi.
214 Religiosi sunt extra patris potestatẽ vbi fauor eorum, aliàs secus.
215 Franciscani etiam parentibus non succedunt.
216 Mulier adulterinam prolem debet monere vt mẽdicantium regulam profiteatur ne succedat.
217 Testamentum mendicantes instituens valet.
218 Mendicantes etiam dispensati beneficia non obtinent.
219 Mendicantes beneficia obtinẽtes, mãdato regis exclusi.
220 Monachi cuiuscunque ordinis ex consuet. regni non succedunt.
221 Profitentium religionem bona non dedicantur, sed proximioribus accrescunt.
222 Papa dispensare non potest, vt monachus succedat.
223 Lex sia. C. de episco. & cler. non seruatur in Gallia.
224 Monasteria in Gallia nunquam succedunt.
225 Consuetudo plus potest, quam statutum.
226 Succeßiones sunt de iure positiuo.
227 Foro conscientia non tenentur, qui negant monachis partem in hæreditate.
228 Lex ligat in foro conscientia, sed non donec sit recepta. & numero 229.
230 Lex alicui dirigenda populo scribi debet secundum illius idioma.
231 Populi consensum adhibent cauti principes, cùm leges condere volunt.
232 Lycurgus exulare voluit, vt leges suas perpetuas redderet.
233 Ecclesia orientalis non est hæretica, etiam si Canones non receperit de continentia clericorum.
234 Gallicana ecclesia potuit canones Basiliensis concilij respuere & modificare.
235 Ecclesia Gallicana respuere potuit legem ciuilem, & canones illi similes.
236 Usus immemorabilis tantũ põt, quantũ lex & natura.
237 Consuetudo titulum inducit.
238 Dispensare videtur papa aliquid tolerando.
239 Consuetudinem notoriam princeps præsumitur scire.
240 Clericorum bona cõfiscata fisco regis cedunt in Gallia.
241 Clericorum bona mobilia capi non possunt per regis officiarios.
242 Iudex laicus de bonis clericorũ mobilibus se intromittere non potest.
243 Immobilia clericorum fisco regis publicantur, excepto crimine hæresis. & nu. 244
245 Raymundus Tholosanus comes hæreticus.
246 Clerici à suo episcopo malè puniti possunt bona per seculares iudices capi in casibus. & nu. 247.
248 Laici contra ecclesiam præscribunt.
249 Consuetudo excludens monachos à succeßione non est contra libertates ecclesiæ.
250 Monachis succedentibus multa sequi incõuenientia.
251 Priuilegium eo ipso cessat, quòd incipit esse damnosum. & nume. 252. & 253.
254 Renũtiatio filiæ iurata nõ extẽditur ad paterna bona.
255 Neceßitatis factum non est contra legem.
256 Leges vtilitati cedunt.
257 Consuetudo filios alios excludens, facilius potest excludere monachos.
258 Consuetudo monachos excludens voto eorum conuenit, & iuri diuino.
259 Monachis denegantur litera regia ad partem hæreditatis petendam.
260 Consuetudo monachos excludens approbatur.
261 Consuetudo feudorum monachos repellit.
262 Monacho excluso prouideri debet de alimentis.
263 Statuto possunt monachi à succeßione excludi.
264 Clerici fructus beneficiorum ab intestato ad suos transmittunt, & de eis disponunt.
265 Consuetudo in subsidium potest idem quod lex & canon.
266 Clerici ad testandum priuilegiati.
267 Ecclesia in temporalibus successura vtiles decisiones.

Sed quia in hac succeßionum materia post descendentes, ascendentes, & collaterales parentes, sequens consideratio est eius coniugis in succeßione mariti sicuti excludẽtis. l. j. C. vnde vir & vxor. Honor enim bene transacti matrimonij, necnõ fides communium liberorum patrem inducunt, vt de matre scilicet eius vxore secus nihil præsumat. Sed potius eam in memoria æterna habeat

beat.dicit tex.in l.vnum ex familia.§.fin.ff. de leg.ij.
Sunt profectò coniuges socij diuinæ & humanæ do-
mus.l. aduersus.C. de cri.expi.hæredi. Præsertim in
Francia, vbi omnia tam conquæsta, quàm bona mo-
bilia, sunt inter eos communia.dicit Ioan.Fab.in §.
j.instit.de acquisi.per arrog. imò quod plus est, trãsit
ipsa in potestatem mariti, secũdum eum in §.j. insti-
tu.ad Tertul.Sed vtinam ipse potestati non subiice-
retur vxoris, quia si mulier primatum habeat, con-
traria erit viro suo.Ecclesiastici xxv. quod non esset
inter mediocres plagas, iuxta illud Esa.iij.Populum
meum, inquit dominus, exactores sui expoliauerũt,
sed mulieres dominatæ sunt eis, scilicet in pœnam.
Mulier profectò si audiat amicabilia, surgit vt ho-
stis secũdum Angelum. cùm igitur Raynutius alios
fortè non haberet, præter filias & matrem, consan-
guineos, nisi vxorem, subditur in textu:

Et vxorem nomine Adelasiam.

EX QVO apparet † dictam
1 Adelasiam fuisse ipsius Raynu-
tij vxorem: [Quid sit vxor,
vnde & quare sic vocetur, habe-
tur infrà super verbo, *eidem Petro tradiderunt*.] Altero-
chæ, & Adiectæ matrem, secun-
dum glos.hic in princi.Et consequenter has duas so-
rores fuisse Raynutij filias naturales & legitimas,
quæ & si pater testamentum non fecisset, iore tamen
legitimo, & ab intestato successissent.l.j.C. de his qui
sibi ascri.in testa.Successiones enim intestatorum le-
ge antiqua xij.tabu.primo loco ad suos hęredes per-
tinent, scilicet filios filiasve, & deinceps per rectam
lineam descendentes, salua tamen gradus prærroga-
2 tiua. Et † hoc vbi testamentum non fuit factum,
aut nulliter passãtum, aut in irritum deductum,
quoniam stante testamento hæres in eo institutus
omnes parentes, qui ab intestato successissent exclu-
dit, & omnibus præfertur, adeo quòd etiam ius pa-
tronatus non ad propinquos sanguinis, sed ad insti-
tutos hęredes, licet extraneos defertur: quia si ad em-
ptorem villæ cum aliis iuribus deferatur: capit.cùm
seculum. & c. ex literis. de iurepatro.Multò fortius
defertur ad hæredem testamento institutum, secun-
dum Inno.in rubt.& cap.j. in fi.vbi etiam Panor.&
Henri.in cap.ex insinuatione.illo eod.titu.& Guido
3 Papæ quæsti.ccccvij. Et † quia vnusquisque in du-
bio præsumitur intestatus decessisse, vbi de testamé-
to non apparet, secundum Barto.in l.is potest. ff. de
acquir.hæred. [De quo plenius habetur super ver-
bo, *testamentum*. primo. in princip.] Quo casu ab
intestatn vocantur legitimi hæredes ad successioné.
ideo de ipsa legitima successione (scilicet qualiter
parentes ab intestato inter se succedant) oportet hic
videre. Cùm postea text. discurrendo satis abundè
videbitis de successione ex testamento, iura enim à
sapientibus edita parentes in successionibus intesta-
torum extraneis prætulerunt. Sicut prudens quis-
que testator, si sano vtatur consilio, facere tenetur.l.
Lucius.la.ij.ff.de hæredi.instit.Prudens, inquit, con-
silium animaduertit, vt qois non præferat extraneos
parentibus. Imò in casu dubio suos semper prætu-
lisse videtur.l.cùm acutissimi.C. de fideicom. Ex his
enim successoribus, scilicet ratione parentelæ & san
guinis, debiti potius solutio, quàm muneris oblatio
comprobatur, quę non largientibus etiam dominis,
ipsa propinquitatis serie deferuntur.l.j.vbi tex.not.
C. de imponenda lucra.descrip. lib.x. Nam in tam
necessariis sibi coniunctisque personis, sub liberali-
tatis appellatione debitũ naturale persoluitur. Cu-
ius iuris authoritaté valere, etiam si ab intestato suc-
cedant præfiniti sibi generis ordine sociari, vt ibi di-
citur. Nam coniunctæ personæ si hæreditatem non
habeant, non dicontur perdere lucra, sed debita.l.fi.
C.de codicil.& l.& quia.ff.pro socio. & l.fi.§.ij.versi.
si autem perpetuò.C.de cura.furio.ff.de bonis dam.
l.cum ratio.& l.scripro.C. vnde liberi.& in authéti.
de trien.& semisse.§.j.Adeo quòd dicit Ioannes Fab.
in §.intestatorum. institut.de successio.ab intestato.
4 Quòd † si quis propter rancorem animi iniustum
parentes suos ei ab intestato successuros, præsertim
liberos priuaret hæreditate, grauiter peccaret, vt
Aurelius, inquit Augustinus, in cap.quicunque.xvij.
quæstio.iiij. Et exemplo nobis tradidit diuus Au-
gustus de Septitia muliere Romana, quæ duobus li-
beris in testaméto pręteritis Publio seni secũdo ma-
rito hęreditatem detulit, cuius testamentũ Augustus
ipse rescidit, & hæreditatem filiis debitam adiudica-
uit. de quo Valerius libro vij.titu.de testamentis re-
scissis.sic dicit: Septitia quoq; mater Trachalorum
Ariminensium, filiis irata, in contumeliam eorum
cùm iam parere nõ posset, [De his vetulis nubẽti-
bus plene habetur super verbo, *qui cum alia matrimonium contrahens*] Publio seni admodum nupsit, te-
stamento etiam vtroque præterito. A qoibus aditus
diuus Augustus, & nuptias mulieris, & suprema iu-
dicia improbauit. Nam hæreditaté maternam filios
habere iussit, dotémque, quia nõ creandorũ libero-
rũ causa cõiugiũ intercesserat, virũ retinere vetuit,
ipsa æquitas hac de re cognoscere potuisset, iustiús-
ne aut gratius pronunciaret, quasi dicat, ꝙ non, imò
mulieri dixisset, Spernis qoos genuisti, nubis effœta,
testamenti ordinem violento animo confundis, neq;
erubescis ei totũ patrimoniom adiicere, cuius pol-
luto tam corpori marcidam senectutem tuam sub-
strauisti. Ergo dum sic te egeris, ad inferos vsque cœ-
lesti fulmine afflata es. Hæc ille. Et sic tales grauiter
peccant. Etiam Deum, & ecclesiam vel pauperes, aut
regem seu fiscum hæredem instituendo, vt ibi, & in
§.fin.instit.quibus modis testa.infir.& l.ex imperfe-
cto.C.eo.quia cùm hæreditas sit parentibus debita, à
quibus fortè processit, & quorum auxilio defunctus
sæpe forsan adiutus fuerat, censetur æs alienum, de
quo non est fienda eleemosyna nec Deo, & sanctis
oblatio.cap.non est putanda eleemosyna.j. quæsti.j.
maximè si tales sint parentes, qui indigeant, & pau-
peres existãt: quia eos tũc testator extraneos præfe-
rendo faceret contra officium pietatis, & ordinem
charitatis, ita quòd posset ex eo solo anathematiza-
ri.cap.si quis reliquerit. trigesima distinctio. [De
quo vide infrà super verbo, *testamentum*. primo. in
princ.vbi ponit exemplum Valerij depunitione su-
per hoc facta per Romanos.] Sunt enim nonnulli
parétes adeo leues, quòd ilico etiam proprios exhæ-
dant filios, quos deberét œconomicè corrigere. Et si
opus foret ad iudicium trahere, vt correcti hæredes
postea instituãtur, quibus omni iure hæreditas debe
tur aliqualiter etiam discolis, qui patris beneficium
sentientes multoties resipiscunt, & ad frugem melio
ris vitæ reducuntur. Ideo à patre patienter tolerati,
sanguini honor redditur, si hæredes instituantur, vt
de Lucio Gellio, & Quinto Hortensio, & Fuluio
Flacco nobis Valerius libr.quinto, tit.de Parentum

seueritate exẽpla salubria tradidit in hæc verba: Lucius Gellius omnibus honoribus ad censuram vsq; defunctus. cùm crimina grauissima de filio, in nouercam cõmissum stuprũ, & parricidium cogitatũ, propemodum explorata haberet, nõ tamen ad vindictam procurrit cõtinuò, sed penè vniuerso senatu adhibito in consiliũ, expositis suspicionibus, defendendi se adolescenti potestatem fecit. Inspectaq; diligẽtissimè causa absoluit eum, tum cõsilij, tum etiã sentẽtia sua, quòd si impetu iræ abstractus sæuire festinasset, admisisset magis scelus, quam vindicasset. Quinti autem Hortensij, qui suis temporibus ornamentum Romanæ eloquẽtiæ fuit, admirabilis in filio patientia fuit. Cùm enim eousq; impietatem eius suspectam, & nequitiam inuisam haberet, vt Messalam suæ sororis filium hæredem habiturus, ambitus reum defendens, iudicibus diceret si illum damnassent, nil præter osculum nepotum, in quibus acquiesceret superfuturum, hac scilicet sentẽtia, quam etiã editæ orationi inseruit, filiũ potius in tormẽto animi, quam in voluptatibus reponens. tamẽ ne naturæ ordinem confunderet, non nepotes, sed filium hæredem reliquit, moderatè vsus affectibus suis, quia & viuus moribus eius verũ testimoniũ, & mortuus sanguini honorẽ debitum reddidit. Idem fecit clari generis magnæque dignitatis vir Fuluius, sed in filio aliquanto teteriore, id est, turpiore. Nam cũ auxilium senatus implorasset, vt suspectus in parricidio, & ob id latens per triumuirum cõquireretur, ac iussu patrum conscriptorum comprehensus esset, nõ solùm eum nõ notauit, sed etiam decedens dominum omnium, scilicet bonorum esse voluit, quem genuerat hæredem instituens. nõ quẽ fuerat expertus, scilicet
☞ criminosum. Hæc ille. [Vide aliud singulare exemplũ infrà super verbo, *in eodem testamẽto relinquens.* ij. dum decidit, an ingratitudo pœnitentia aboleri possit.] Per quæ exempla edocemur, filios leuiter à successione nõ esse excludendos, sed magna moderatione vtendũ fore in eis, & cæteris parẽtibus, quibus omni iure successio debetur, & si contrarium fieret, censeretur parens nõ sanæ mentis fuisse filios extraneis postponendo, vt dicit tex. in l. ij. ff. de inoff. testa.
5 Et inde † est, quòd in præsenti regno Francorum & vbiq; parentes quãuis infames etiam meretrices, vt dixi super verbo, *Duas habens filias.* in princ. ab intestato succedunt, & tanquam proximiores parẽtes
☞ defuncto succedẽtes ab intestato. [Dummodo nõ fuerint infames, per sentẽtiam capitalem effecti. l. si qua pœna. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. vbi Bart. & Bald. & habetur plenè infrà super verbo, *mortuo itaq. testatore.*] primo. Eoipso si hæreditatem nõ repudient efficiuntur hæredes, & possessores ex generali consuetudine regni. Qua mortuus saisit viuum
☞ [De qua cõsuetudine plenè habetur infrà super verbo, *Mortuo itaq. testatore.* ij.] eius proximiorem linaigerium, qui sine alia aditione, nec corporali adeptione in pũcto mortis parẽtis dominus efficitur, & possessor, eique omnia cõpetũt remedia possessoria, si alius cui possessio nõ competit eã occuparet. Præterea tantus est fauor parẽtum in successione defuncti parẽtis, quod si in eius testamẽto essent dati executores cũ extraneis, & discordarent in distribuendo relicta, nõ posset eos episcopus cõcordare, opinio parentum præferenda est, secundum Bald. singulariter in l. imperatores. ff. de pactis. per illum textũ ad hoc not. pro huius tamen successionis ab intestato materiæ præludio vobis necesse habeo aliqua generalia pro intellectu dicendorum præsupponere: quia dicit Philosophus in proœmio Physic. quòd à communioribus semper est inchoandum. facit text. in §. his igitur generaliter cognitis. instit. de iustitia & iure. Nam si in foro causas dicẽtibus nephas (vt ita dixerim) videtur esse, nulla præfatione facta iudici rem exponere, quantò magis interpretationem promittentibus inconueniẽs erit, omissis initiis atq; origine non repetita, atque illotis (vt ita dixerim) manibus protinus materiã interpretationis tractare: Nãque (ni fallor) ipsæ præfationes, & libentius nos ad lectionem propositæ materiæ perducunt, & cùm ibi venerimus eius euidentiorem prẽstant intellectum. l. j. ff. de origine iuris. & l. j. ff. si certum petatur. Ergo cùm ad hanc legitimam ab intestato successio-
6 nem perueniatur ex quadruplici capite. Cum † quatuor sint ordines principales succedẽdi ab intestato: Pariter quatuor pro intellectu dicendorum præsup-
7 ponam, & necessariò. Primo enim † præsuppono, quòd nedum dicitur ille mori intestatus vel ab intestato, qui cùm testari potuisset, testamentum non fecit: quia fortè testari noluit. vel nõ potuit casu vel facto impeditus, aut inutiliter ipso iure defectu fortè solennitatis vel alio testatus est, vel testamentũ eius in irritum aliquo modo postea deductum est. l. intestatus. de verborum signi. Sed etiam ille dicitur intestatus, qui de iure testari nõ potuit, vt quia demens,
8 furiosus, aut pupillus. Ex † quibus resultat altæ & perutilis quæstionis decisio, quæ hic & Tholosæ sæpe contingit, vbi est statutum vel consuetudo, quòd stantibus agnatis mater à successione filij sui intestati excluditur. Quæ cõsuetudo etiam viget per totam Italiam, secũdum Ioannem Andr. super verbo, Hæreditas in additio. Spec. titu. de curato. §. fina. Quoniã per prædicta nedum excluderetur filio intestato mortuo, qui testari potuerat, & noluit, aut de facto, vel casu fortuito impeditus fuit. Sed etiam si de iure testari non potuit: quia infans aut pupillus erat, vel demens, aut prodigus declaratus. Et ita tenet Barto. in l. j. ff. de suis & legitimis hæredibus. dicens tales satis dici intestatos, & ab intestato decessisse, vt tunc mater per agnatos dicatur per statutum exclusa, attento maximè communi vsu loquendi, pro qua opinione facit textus in l. in testamento. la. j. ibi, mater quidem intestatæ filiæ. C. de testamento militari. & in l. secunda ibi, hæreditatem quidem intestati filij. C. de impuberum & aliis substitu. quem ad hoc ponderat ibi Paulus cõtra pertinaces, qui dicunt pupillum non decedere intestatum, quod est trufa, secundum eum: quia licet propriè loquendo non dicatur intestatus: attamen pro intestato debet haberi, adeo quod iura & statuta de intestatis loquentia, in eo sibi locum vendicant, per text. in dicta l. j. ff. de suis & legitimis hæredibus. & dicta l. in testamento. & l. secunda. idem tenet ipse Paulus in l. omnem. C. ad Tertullianũ. nec erit necesse hoc casu aliter probare communem vsum loquendi, cùm omnes doctores ipsum referant, quod sufficit secundum Bartol. in l. de qui-
9 bus. ff. de legibus. Et hanc opinionem, † quòd etiam pupillus, qui de iure testari nõ poterat, dicatur intestatus decessisse, in matris exceptionẽ propter agnatos. Consuluit Bart. consilio centesimo trigesimosecundo, incipiente, Hæc est copia cuiusdam statuti sancti Seuerini, & consilio cxxxvj. incipiente, statuto vrbis veteris cauetur. vbi cõcludit pupillum satis dici, etiam cessante communi vsu loquendi, de iure intestatum, vt dictis iuribus. Præterea dicit Baldus, institu.

institu.de hæredibus ab intestato.in principio.quòd
statutum loquens de decedente ab intestato, locum
sibi vendicat,& comprehendit intestabilem,licet sæ-
☞ pe consuluerit contrarium. [idem tenet per illum
textum in l.codicillis.§.matre.ff. de legatis secundo,
& plus fidei sibi adhibeo, in eo quod dixit legendo,
quam consulendo:quia consulendo semper quis ap-
petit cōplacere parti,prece,aut precio,prout de Pa-
normit.dicit Felin.in capit.cùm ex officij.supra de
præscript.] Nec obstat, quòd non potest esse priua-
tio,vbi non est habitus,cùm omnis priuatio præsup-
ponat habitum.institu.de capita.dicto §.j.versiculo,
seruus. Et in pupillo non est habitus testandi. Et sic
dici non potest intestatus,nec ab intestato mortuus,
10 quod priuationem denotat. Quia † secundum Bar-
to.in dicto consilio cxxxij. habitus considerari po-
test dupliciter. Vno modo strictè secundum natu-
ram vnius indiuidui,& isto modo in homine pupil-
lo non est habitus testandi propter defectum discre-
tionis.institu.quibus non est permissum facere testa-
men.§.prætetea.Alio modo accipitur habitus largè
secundum naturam speciei, sub qua est illud indiui-
duum,& dat exemplum in muto,& cæco à natiuita-
te.Certè in eo licet nunquam fuerit habitus loquen-
di,aut videndi,tamen dicitur mutus vel surdus, non
respectu sui tantùm, qui est vnum particulare indi-
uiduum : sed respectu speciei humanæ, cui competit
habitus loquendi & videndi.l.discretis.& l.hac con-
11 sultissima.C.qui testamē.facere non possunt.Sic† in
proposito,non est in pupillo habitus testandi respe-
ctu sui,sed respectu speciei humanæ,cui conuenit te-
stari, vt dicit textus in l.j.C.de sacrosanctis ecclesiis.
quod satis est secundum Barto.in dicto consilio sic
intelligens text.in dicta l.j.ff.de suis & legitimis hæ-
redibus , ibi. Sed eos pro intestatis accipimus , &c.
quasi dicat,in pupillo cadere hoc verbum intestatus
respectu humanæ speciei, cui competit ius testandi.
& pro Bart.facit glossa in verbo,Opiniones. in Cle-
mentina prima.§.ad hoc baptisma. de summa Tri-
nitate & fide catholi. volens quòd in paruulis scili-
cet infantibus & pupillis,ex quo baptizati sunt , in-
est habitus gratiæ & virtutum,quamuis ille habitus
ligatus existat propter pueritiam , sicut in dormien-
te propter somnium. Quia obstante pueritia puer
propter imbecillitatem illis vti non potest quoad
actum,vt impotentia illa seu ligamen non tollit seu
impedit habitum , sed actum, sicut casus contingens
adulto,nō tollit habitum testandi,sed solùm actum,
quia etiam adulti dormientes, aut ebrij habitus ha-
bent , tamen ligatos ne ad actum prosiliant. Vnde à
simili in casu nostro in paruulis,ex quo nati sunt, in-
est habitus testandi,ligatus tamen propter pueritiā,
cùm propter non vsum rationis habitus ille deduci
nō possit ad actum,tamē moriendo ante pubertatē,
satis mori dicuntur intestati,vt dicit tex.in d.l. in te-
stamēto.& l.hæreditatē,quæ est l.secunda. Aliâs qui-
cunq; adultus,& maior si dormiens,vel alio detetus
impedimento decederet,& sine testamento , non di-
ceretur mori ab intestato,quod foret absurdū : & sic
intestabiles sicut hi, qui testari potuissent , si voluis-
sent,vel opportunitatem habuissent, mori dicuntur
intestati,vel ab intestato, vt etiā per alias nouas ra-
tiones consuluit Angelus consilio xcix. incipiente,
Viso themate prædicto.ij. col.& clarius consil.ciiii.
incipiente, Statuto cōmunis Burgi cauetur .licet an-
teà consilio vigesimosexto. perfunctoriè trāseundo
contrarium cōsuluisset:quia in duobus præfatis cō-
siliis plus materiam ad partes disputando decidit,&
examinauit,& consultius respondit, quàm in dicto
consilio vigesimosexto.vt in simili de Bald.dicit Pa-
normitanus in capitulo,bonæ.l. secunda in fi.de po-
stulation.prælato. Præterea vna ratio Angeli in di-
cto consilio ciiij.multum me mouet: quia omnes fa-
tentur illum decessisse intestatum verè & propriè,
qui habere potuit testamētum,& nō habuit. Or pu-
pillus & infans habere potuit testamētum, & potest
12 vbi pater ei pupillariter substituisset. Quæ † qui-
dē substitutio pupillaris,licet verè dicatur testamē-
tum patris quo ad ordinationem , quia pater ipsam
ordinauit: attamen verius dicitur testamentum filij
impuberis,cùm de sua hæreditate agatur,dicit text.
in l.Papinianus.§.sed nec impuberis.ff. de inofficio-
so testamento. iuncta glossa ibi , super verbo, impu-
beris.in fine.facit l.patris & filij.ff. de vulgari & pu-
pillari substitutione. Ergo pupillus defunctus satis
dicitur intestatus,cui pater cùm posset non ei pupil-
lariter substituit. Et idem de furioso , aut demente
capto,cui pater exemplariter substituere poterat, &
nō fecit.l.humanitatis.C.de impube.& aliis substitu
tionibus. Non obstat textus in dicta l.j.ff. de suis &
legitimis hæredibus. Vbi filius pupillus habetur pro
intestato. Et sic non propriè intestatus, vt statutum
locum habeat secundum illos , qui hoc tenent. quo-
niam respondetur, quòd etiam si ille textus ita crudè
caperetur , vt ipsi intelligunt, & illum sic literizant.
tamen quia multò plures sunt alij textus pupillum
vocātes absolutè intestatum,quàm pro intestato ha-
beri, vt patet ex suprà alleg.& est textus in l. diuus.
ibi,intestatorum suorum.& l.credendum.§. hæc au-
tem mater.ibi,ab omni quidem filiorum intestato-
rum.ff. qui pe.tuto. Verè dicuntur intestati. vbi est
textus in capitulo,qui duos.in fine.& l. Lucius.ff. de
vulgari & pupilla.& l.omnem.C. ad Tertullianum.
& l.sciant.C.de legitimis hæredibus.vbi impuberes
dicuntur mortui ab intestato.facit textus ad hoc no-
tabilis in l.ij.§. si mater non petierit . ibi, intestato-
rum filiorum.ff. ad Tertullianum . vbi expressè pu-
pilli mortui vocantur stante matre intestati. Quæ
quidem iura eos vocantes intestatos, cùm leges scri-
ptæ semper loquantur.l.arriani.C.de hęreticis.satis
causant & inducūt , & si opus esset communi vsu lo-
quendi prout non satis illum ita se habuisse & habe-
re probant.per ea quę de ipso dicam plenè in verbo,
eidem impuberi succederent . vbi à maiori parte sa-
pientum & peritorum vsus loquęndi sumitur. Plus
13 dico † quòd etiam si statutum conditionem respice-
ret liberorum, vt quia diceret, filio sine liberis defun
cto agnati matrem excludant: etiam si diceret sine li-
beris ex se procreatis, quæ verba sonāt in adulto,&
non in pupillo,qui generare non potest.in quo fun-
damentum faciebat Bald.in secunda parte , consilio
quinquagesimooctauo incipiente,factū tale est. vlti-
ma colum. Tamē tale statutum casum pupilli com-
prehendit illis non obstantibus verbis secundū Bar-
tolum,quem omnes sequuntur in l.pupillari.in fi.ff.
de vulgari & pupillari substitutione . quia pupillus
liberos habere potest legitimos , malitia interdum
ætatem supplente, vt plenè videbitis in verbo , *si
absque liberis moreretur*. secundo.in materia pupilla-
14 ris substitutionis. Vnde† cū pupilli mori possunt
cum liberis, dictum statutum eos censetur compre-
hendere , tanquam respiciens quod euenire potest,
prout iam pridem sæpe cōtingit, quia Salomon æta-
tis decem annorum filiam Pharaonis eius vxorem

impregnauit, vt Bald. refert secū dum aliquos in ca-
pitulo, ex parte, de restitutione spoliat. quod in meo
Bald. non reperi. Pariter magnus ille dicit Grego.
in dialogo secundum quod refert glos. xx. quæst. j. in
summa. quòd puer nouem annorū impregnauit nu-
tricem suā. Præterea ratio dicti statuti non est nisi
vna, scilicet conseruatio agnationis & nominis do-
mus: quæ ratio facit omnes comprehēdere casus: siue
intestatos, siue intestabiles, sicut personas in eo non
expressas comprehēdit ex identitate rationis. secun-
dum Panormitanum in terminis propriis in prima
parte consi. lxxv. incipien. quidam decessit. vbi enim
nō est nisi vna ratio, identitas rationis omnes com-
prehendit in statuto ex præsumpta mente statuentis.
vt dicit glossa singularis super verbo, eligatur. in cle.
prima, de elect. quam ibi sequitur Imo. etiā in tota-
lis iuris communis correctionem. Et quòd isto casu
fortiori dicatur pupillus intestatus, etiam si statutū
liberorum conditionem respiceret, est tex. in dicta l.
credendum. §. hęc autem mater. & clarius in versic. si
verò. ff. qui pe. tuto. Maximè quia statutum est fauo-
rabile, vt infrà clarè demōstrabitur, & consequēter
ampliandum, vt omnes cōprehendat tam intestatos
quàm intestabiles. secundum Ange. in dictis consi. vt
15 mens dicti statuti plus attendatur quàm verba. † vel,
possimus aliter & singularius respōdere ad dictam l.
primā. ff. de suis & legitimis hære. iuncta regula cō-
muni, quòd statuta sunt propriè & strictè intelligē-
da, vt minus quàm fieri poterit nō derogent iuri cō-
muni. Quia hoc verum est, vbi statuta aliquid noui-
ter inducunt omnino contra ius commune, ita quòd
nunquam illud de iure cōmuni fuerat, quia cum ta-
lia statuta ab omni iure & ratione communi exorbi
tantia sint odiosa, saltem non fauorabilia: certè sunt
strictè & propriè intelligenda. Sed statutum nostrū
quo mater defuncti excluditur per agnatos non est
omnino iuri communi nec totaliter cōtrarium, nec
matrem nouiter de seipso excludit, sed successionem
filij defuncti, ad ius cōmune antiquum, scilicet legis
xij. tabularū rationabiliter reducit, vt infrà dicetur.
Igitur est amplè etiam impropriè intelligendum, &
interpretandum, vt nō solùm comprehēdat intesta-
tos propriè & strictè sumptos, verùm etiā intestabi-
les, tanquam reipublicæ cōueniens & fauorabile, cū
fomentum & principium habeat ab æquissima lege
illa antiqua xij. tabu. & à iure communi olim vigen-
te. ita not. dicit Ange. licet non ita clarè alleg. consil.
xcix. ij. col. in fi. ibi, nec obstat, quòd propriè ille dici-
tur intestatus &c. Præsertim quia lex illa antiqua
xij. tabu. indifferēter matrem excludebat per agna-
tos à successione tam puberū testari valentiū, quàm
pupillorum qui testari nō valent: pariter facere hoc
debet statutum, iuxta legem prædictam largè inter-
pretandum. vbicunque enim agitur de extētione ad
causam non specificatam fienda virtute regulæ iuris
antiqui semper statutum etiā pœnale (quod plus est)
extendi potest. l. si quis seruo. C. de fur. secundū Imo.
in dicta cle. j. viij. col. in fi. versi. fallit primò. de elect.
Sic statutum etiā in pupillo locum habet, præsertim
si loqueretur de filio moriente ab intestato, vel sine
testamento: quod verificatur in pupillo testari non
valente, de quo latè per Alex. in l. ij. C. de institut. &
substitu. sub conditione fact. Et idē tenet Ioannes de
Plat. & Ange. latissimè in §. j. instit. de hæred. ab inte-
stato. & consuluit Paulus consilio cclxxxviij. incip.
Præsupposito quodam statuto castri. dicēs ita sæpius
consuluisse: & quod in dubio sequendus est Bartol.
idem Ludouicus consil. xxij. incipiente, visa munici-
16 pali constitutione &c. (Additio.) † Et secundū hanc
opinio. (quod appellatione intestatorum compre-
hēdantur pupilli & infantes) fuit iudicatum in casu
proprio per arrestū in parlamento Tholosæ, de quo
17 infra dicam. Crederem † tamen esse verum, & sal-
uari posse opi. contrariā, vbi statutum esset odiosum
secundum Ioan. Fab. in §. j. instit. de hæred. ab intest.
18 Vbi † exemplum ponit de statuto seu consuetudine
ecclesię sancti Aniani Aurelianeñ. per quam decanus
dictæ ecclesiæ capit, & sibi appropriat etiam aduen-
titia bona clericorum intestatorum, seu ab intestato
decedentiū. Nam si clericus defunctus erat impubes,
vel aliâs intestabilis, decanus nō excluderet patrem
nec matrem defuncti clerici. Quia hoc casu verbum
intestatus vel ab intestato, duo significāt: vnum pro-
priè scilicet qui testari potuit, sed noluit: vel impedi
mento facti non potuit. Et aliud impropriè, scilicet
qui de iure testari nō potuit, vt pupillus qui propriè
non dicitur intestatus: sed quia est intestabilis habe-
tur pro intestato. Et sic impropriè dicitur intestatus,
vt dicta l. j. ff. de suis & legitimis hæredibus. Quo-
19 ties † tale verbū, qui potest se habere propriè & im-
propriè, profertur in materia odiosa, vt in casu isto
semper restringam ad significationem propriam. ff.
de ventre in possessionem mitten. l. prima. §. quæro.
& ff. de liberis & posthumis. l. cum quidam. Or
hæc consuetudo ecclesiæ est odiosa: quia contra ra-
tionem, & contra ius commune: per quæ debet ta-
lium bonorum successio deuolui ad proximos secū-
dum parentelæ gradum. l. cùm ratio. ff. de bonis da-
mnatorum. & dicto capitulo, quicunque. xvij. quæ-
stione iiij. vbi parentes præferūtur ecclesiæ in bonis
aliunde acquisitis, secundum glo. in l. si quis ad decli
nandam. C. de episcopis & clericis. Ergo est restrin-
genda, vt intelligatur de illis, qui propriè dicuntur
intestati. Sed in casu nostro statutum matrem exclu-
dens propter agnatos, est fauorabile nedum agnatio
ni, sed reipublicæ bonisque cōuenit moribus & legi
diuinæ: ideo non sine causa ampliatur, vt etiam inte-
stabiles comprehendat: & ista est communis opinio
habens textus plures, & doctorum maiorem cater-
uam. Vnde non sine causa fuit arresto parlamenti se-
20 cuta & approbata vt infrà dicetur. Et † restat vlte-
rius ex dictis Barto. l. j. ff. de suis & legitimis hæredi-
bus. dicto statuto locū esse: siue filius decesserit, nullo
per eum condito testamento, siue facto testamento,
quod postea ruptum fuit agnatione posthumi, aut
destitutum repudiatione hæreditatis. l. intestatus. ff.
de verborum significationibus. quia quo ad exclu-
sionem matris perinde censetur testator eius filius
ab intestato mortuus, ac si nullum fecisset testamen-
tum. Nam hæc verba, intestatus vel ab intestato, nō
solùm denotant & respiciūt tempus mortis, sed per-
fectionem temporis, quo quis intestatus est, scilicet
agnationis posthumi, aut repudiatæ hæreditatis. vn-
de verba cum qualitate cōueniunt, tempore quo te-
stamentū destituitur, aut nullum declaratur, aut ali-
ter rumpitur. Quibus casibus agnati licet collatera-
les ac etiam in gradu remotiores matrem excludūt
defuncti seruata inter eos sola gradus prærogatiua,
vt prior in gradu, sit in successione potior, vt infrà
21 plenius videbitis. Successio † enim matrum est de
iure ciuili, quia ex senatusconsulto Tertulliano pro-
diit originē, & causam habuit, non per intentionem
naturæ. Institu. de iure naturali. §. constat. versi. sena-
tusconsultum. Vnde in primitiua natura quæ iura
naturalia

naturalia produxit, talis successio ab ordine natura
lis intētionis aberrans minimè erat, vt patet ff. C. &
Institutio. ad Tertullianum. Sicut ergo a iure ciuili
hæc successio nata est, sic iure ciuili per consuetudi-
nes & statuta locorum tolli potest. institutio. de iure
natural. §. ex non scripto. Saltem in certis casibus, &
sic nō semper, puta stante persona agnata, quam sta-
tutū præferr, capitulo primo, de naturali successio-
ne feudorum. Tale profectò statutum licet aliquali-
ter sit contra pietatem. l. nam & si parentibus. ff. de
inofficioso testamento. Non tamē est contra publi-
cam vtilitatem, cuius interest familias & nomē do-
mus conseruari. l. j. §. publicæ. ff. de ventre inspicien-
do. quæ à solis agnatis conseruantur, vt ibi. Si enim
prohibetur diuidi agnatio vel affinitas rusticorum.
l. possessionum. C. communia vtriusque iudicij. & l.
diffinimus. C. de agricolis & censitis. libro vndeci-
mo. Quanto plus liberorum præsertim nobilium
hominum seruari debet secundum glossam in capi-
tulo, multorum, de iudæis. Fauetur enim cuilibet
de agnatione, ne patrimonium in extraneos deuol-
22 uatur. Adeo, † quòd dicit singulariter Ioan. Andr.
in addit. Specu. titulo de instrumē. edi. §. porrò. in fi.
addit. ver. fuit etiā alia quæstio de facto &c. Donatio-
nem alicui de agnatione vel agnatis factam, insinua-
tione non indigere, si summam excedat cccccc. aureo-
rum in lege taxatam. Et rationem ponit: quia nō est
propriè donatio: scilicet simplex. de qua loquuntur
iura insinuationem requirentia. Sed est donatio cau-
sata, & propter honestam causam facta, videlicet ne
patrimonium in extraneos transiret. sicut dicitur in
l. hoc iure. §. finali. ff. de donationibus. quòd donatio
alicui facta cum causa, scilicet nominis ipsius dona-
toris ferendi, vt conseruetur nomē domus, non eget
insinuatione, vt vidistis super verbo, *Raymurus de
Clera.* loquēdo de conditione ferendi nominis: Ergo
nō contra, imò secundum legis voluntatē mater non
succedit. Opus enim est in successionibus lege defe-
rente, non lege prohibente. l. obuenire hæreditatem.
ff. de verborum significationibus. & l. secunda & ter-
tia. ff. de petitio. hæreditatis. & in casu nostro statu-
tum plus facit: quia nedum non defert matri succes-
sionem, sed prohibet & aufert, eámque agnatis largi
tur, & sic est mater exclusa secundum Baldum cuius
in propriis terminis sunt hæc verba, in quarta par-
te, consilio nonagesimosexto, incipiente, præmissis
verbis statuti. vbi efficaciter reprehendit quendam,
qui dictum statutū interpretabatur, tūc agnatos vo-
cari, si mater nō existeret: erronee credens statutum
non personam matris, sed vlteriores agnatos exclu-
dere: quod dicit esse erroneum: quia imò per dela-
tionem successionis ad agnatos mater exclusa cen-
setur: maximè per fratres filij defuncti vtrinque con-
iunctos, vel solùm ex parte patris: qui duas vxores
habuit, & ex vtraque filium. Nam filio vltimæ vxo-
ris intestato mortuo, nō mater sua, sed frater ex pri-
ma vxore ei succedit virtute statuti: ita quòd priui-
gnus excludet nouercam tanquam proximior agna
23 tus, secundum Bal. in dicto consilio. Pariter † exclu-
ditur mater per auum paternum: ita quòd locus nō
erit Authenti. defuncto. C. ad Tertullianum. imò pe-
nitus cessat & dormit senatusconsultum Tertullianū,
vt clarè cōsuluit Ludouicus in dicto consilio trigesi-
mosecundo. & Panormit. alleg. consil. lxxv. vbi sin-
gulariter & copiosè decidūt per auum paternū ma-
trem excludi, non verbis, sed rationabiliter in statu-
to comprehensum. Idem consuluit Paulus consilio
cccxlvj. incipiente, Casus præsens valde dubitabilis
est. Subiungens ibi, quod fortius excludetur mater
per eius maritū partem filij præmortui: & hoc vir-
tute dicti statuti, quod est fauorabile velut ad fami-
liæ & domus conseruationem tendens, ne nomen &
arma pereant, quæ in agnatis & non cognatis consi-
24 stunt. institu. de legi. agna. tute. in princi. † imò si ta-
li statuto diceretur quod mortuo filio sine legitimo
hærede, vel sine hærede, agnati præferantur: semper
mater censetur exclusa, si aliqui agnati existāt: quia
licet appellatione legitimorum hæredum mater ve-
niat, tamē hoc casu legitimus hæres non comprehē-
dit, nisi ex corpore ipsius filij descēdentes. l. ex facto.
§. finali. iuncta glossa ibi. ff. ad Trebellianum. Aliâs
statutum seu cōsuetudo nihil operaretur, cùm vt vi-
debitis in sequēti præludio hodie cognati sicut agna
ti dicuntur legitimi hęredes. Et post omnes fiscus di-
citur esse hæres, vt dicetur in quinto & vltimo arti-
culo. Vnde vix aut nūquam moritur quis sine hære-
de, ideo restringere necesse est hoc verbum hæres, vt
in hoc casu alios non comprehendat, quàm ex filio
descendentes, quorum loco si non stent, surrogantur
25 agnati. Sicut † enim in substitutione testamentaria
soli descendentes excludunt substitutum, vt dicto §.
fina. vbi omnes. & plenè decidit Guido papæ. quæst.
☞ cccclvij. [De quo plenè habetur super verbo, *Si
absq. liberis moreretur.* primo. per l. cùm acutissimi.
C. de fideicōmis.] Sic etiam erit in hac substitutione
statuaria & consuetudinaria, vt mater non excludat
agnatos filio intestato substitutos. Tale enim statu-
tū omnia reducit ad illam veterē duodecim tabula-
rū legē, qua nō stantibus suis per rectam lineam de-
scendentibus solis agnatis vniuersa deferebatur suc-
cessio matre defuncti exclusa, & tota linea fœmini-
na, quæ lex æqua est, iusta, & rationabilis. Præsertim
26 quia † iuri diuino conformis erat, vt patet Numeri
vigesimosexto capitulo, ibi, Homo cùm mortuus fue
rit absque filio, ad filiam transibit hæreditas: si filiam
nō habuerit, successores habebit fratres suos &c. Vn-
27 de textus ibi nihil de matre dicit. Nec † etiam statu-
tum Tholosanū, cuius verba sunt hęc, Vsus siue con-
suetudo est Tholosæ, quòd si aliquis homo vel fœmi
na non habens patrē decedat ab intestato, quòd om-
nia bona, res, & iura mobilia, & immobilia illius
personæ defunctæ remanēt & deuoluuntur propin-
quiori seu proximioribus illius personę defunctę in
gradu parētelæ ex parte patris: & si fortè illa perso-
na defuncta habet patrem tempore mortis suę: pater
illius personæ defunctæ succedet in bonis illius & ei
remanent & deuoluuntur de consuetudine Tholo-
sæ &c. Nec mētionem facit de matre, quam propter
agnatos exclusisse videtur contra textū in dicta Au-
thenti. defuncto. quia sufficit legislatorem quosdam
tantùm includere, vt alios exclusisse videatur & cen-
seatur. arg. l. quod in rerum. §. fina. ff. de lega. j. Præ-
terea inuitando patrem, & de ipso mentionem ex-
pressam faciendo, videtur etiam exclusisse matrem,
per regulam, qui de vno dicit, alium exclusisse vi-
detur. l. cùm prætor. ff. de iudiciis, & plenè in cap.
nónne bene dicimus. suprà de præsumptio. Censetur
enim istud esse testamētum legis, in quo præteritus à
lege, censetur exhæredatus à successione. argumento
l. si viro. ff. soluto matrimonio. Militant profectò le-
ges sicut milites, ideo testamento militis comparan-
tur, vt earum sicut militum præteritio habeatur pro
exhæredatione, quoniam si milites militant per le-
ges, & authoritate legis eorum præteritio habeatur

pro exhæredatione.l.sicut certi iuris.C.de testamen.
mili. Multomagis præteritio legis de matre haberi
debet pro exhæredatione secundum Baldum in iiij.
parte allega.cōsil.xcvj.vnde cùm lex illa diuiña Nu-
meri vigesimoseptimo.quam tamen Baldus nō alle-
gat,matrem defuncti præteriterit:cùm de illa mētio-
nem fecit.Satis etiam stantibus agnatis à successio-
ne filij ex iusta causa scilicet publicæ vtilitatis exhę-
redasse censetur. Et sic satis est,quòd statutū vel con-
suetudo successionem filij agnatis deferat, matrem
expresè non excludendo. Cum inclusio vnius scili-
cet agnati sit alterius exclusio, scilicet matris ex vir-
tute includente determinato modo. l.cùm ita.§.in fi-
deicom.ff. de lega.secundo. secundum Barto.in l.se-
cunda.§.fina.in fine. vbi hoc clarè decidit.ff. ad Ter-
tullianum. Et sic quoties statutum exclusa matre vo
cat agnatos,vel simpliciter eos vocat, aliter non ex-
cludendo matrem, semper censetur ipsa exclusa. Et
ita etiam decidit Bald.in dicto consil.xcvj. licet An-
gel.allegato consilio xcix.iij. colum.versicu.Sed vi-
deamus,an præferatur &c.contrarium sentire vide-
tur,aliâs esset sibiipsi contrarius: quod si statutum præ-
ferret agnatos cognatis,nō censeretur mater defun-
cti exclusa,cùm non sit simpliciter cognata,sed prin-
cipium cognationis, ne computetur in numero co-
gnatorum.institu. de legiti.agna.tute.§.j. sicut vxor
non dicitur affinis, sed causa affinitatis: quod non
puto verum: quia si per solam vocationem agnato-
rum censetur exclusa, multò fortius vbi agnati ex-
presè præferuntur cognatis. secundum Baldum in
dicto consilio. Quæ omnia sunt notanda ad intelle-
ctum dictarum legum ciuilis & diuinæ, cui in casu
nostro standum est, quia licet seruare legem Mosai-
cam sit hodie prohibitum, ne iudaizare videamur,
cùm per aduētum Christi omnia ceremonialia præ-
28 ter incensum,quem ecclesia tenuit.Et † pariter lega-
lia veteris testamēti fuerint sublata,vt plenè Panor-
mitanus in capitulo finali de consuetud. Possunt ta-
men principes seculi leges veteris testamenti ratio-
nabiles suis terris & populo cōuenientes renouare,
& posset etiam quilibet populus id idem statuere,
vti & seruari in suo castro aut municipio,quoties ex
pedit sicut in casu nostri statuti & Tholosani,quo di
cta lex diuina renouatur,quibus vti legibus sic reno
uatis,eásque seruare sine peccato poterimus & pos-
simus: non tanquam leges veteris testamēti,sed tan-
quam leges principis,vel statuta,aut consuetudines
populi secundum Lyram Exodi xxj. in principio.
Talia enim sunt statuta & populi consuetudines in
casu nostro, qui matri defuncti præferunt agnatos,
29 non tamē sine ratione. Valde† durum profectò esset
videre bona agnati ab intestato prædefuncti agnatis
postpositis matri suæ deberi,& per senatuscōsultum
Tertul.applicari: cum quibus scilicet bonis fortè in
crastinum(vt mulierum mos est) nuberet alicui gar-
cifero vili & inferiori, in dedecus & dedecorationē
prioris matrimonij,ac totius agnationis & generis.
Quam rationem summè ponderat Pet.de Ancha.in
propriarum filiarum exclusionem,quod fortius ar-
bitror consil.cccxlj.incipi.pro maiori intelligentia.
iiij.col.in princ.Et vt sæpe cōtingit cū tota illa præ-
da bonorū domū expoliabit, vt de laboribus, indu-
stria,& sudoribus prioris mariti defuncti vel agna-
tionis suæ,vnde fortassis bona processerāt,alium di-
tabit virum:quod valde durē reputat Ioan.Fab.su-
per rubr.institu.de nupt.in fi. Contra verò similem
mariti defuncti intentionem,cuius anima(vt ita lo-
quar)contristatur per transitū vxoris ad secunda vo-
ta,vt habetur in authēti.de nupt.colla.iiij. Et durius
adhuc,quia fortè cū bonis illis nubet inimico capi-
tali prioris mariti & domus suæ:in quem inimicum
& liberos inde procedētes bona illa transibūt agna-
tione & domo sui prioris mariti in pūcto depaupe-
rata & illusa,à qua fortè bona processerint,aut defun-
ctus prior maritus vel fortè ipsemet filius illa acqui
rendo per suos parentes adiutus fuerat & succursus,
quod durū foret & lugendum, vt dicit text.in l. cum
oportet.ibi, Et non lugebunt quæ ex suis laboribus
sibi possessa sunt ad alios transferēda extraneos &c.
C.de bonis quę liber.maximè viles extraneos ac tali
successione indignos:mulieres enī,sæpe soluta prio-
ris matrimonij lege,illiúsque dignitate neglecta, vt
plurimū nedum bona filiorum, sed interdum & vi-
tam nouis maritis addicūt.dicit text.in l.lex quæ tu-
tores.C.de admini.tuto. Et vtinam vitæ filiorū ante
pro repetendo cum bonis illis nouos maritos non
insidiarentur,quę naturaliter etiam contra propria
cōmoda laborant.l.fi.C.de spōsa.ex quibus tota insa
nit,& non sine causa domus & agnatio in tam flebili
translatione bonorum in extraneos,presertim indi
gnos: quia domū in qua defecit pater minor defun-
ctus aut alius proximior de genere successurus creuit:
in qua maiorū imagines aut nō videre fixas, aut re-
uulsas cernere satis est lugubre, vt d.l.lex quæ tuto-
30 res. Et † hæ fuerunt potiores rationes antiquæ le-
gis regiæ salicæ. de qua dixi in verbo, *Duas habens*
filias. prohibentis filias succedere in regno Franciæ.
Quia cùm mulier sine sensu & consilio (cùm prona
sit rei quæ prohibetur ei) capiat sæpe maritum,con-
tingere posset filiam regis,si ipsa regina foret, nube-
re alicui vili saltem impari personæ bassæ, & infi-
mi status,aut malè conditionatæ:in alterationem il-
lustrissimi sanguinis regij, quæ toti regno & nobi-
lioribus principibus dominaretur,in cuius persona
vilesceret dignitas ac contemneretur & sperneretur
maiestas:& consequēter ei nō præstaretur nec serua-
retur fidelitas. Ex quo procederēt murmurationes,
odia,iurgia,quæstiones,& guerræ inextricabiles, in
totalem regni perditionem. Cùm scriptum sit, Re-
gnum in seipso diuisum desolabitur. Vel fortè nube-
ret alicui inimico regni manifesto, vel occulto, qui
regni destructionem cupiēs se vindicaret in princi-
pibus,prælatis,nobilibus,& officiariis, ac notabili-
31 bus personis,quas persequeretur & destrueret. † Et
fortè regnum ipsum subiiceret imperatori, vel alte-
ri principi ecclesiastico aut seculari:quod nunquam
visum fuit, imò etiam papæ nouiter promoto non
consueuit rex Frāciæ homagium præstare: nisi dun-
taxat filialem obedientiam tanquam vicario Chri-
sti,& beati Petri successori.ad quod facit tex.notab.
32 in capitulo, ego Ludouicus. in fin.lxiij.distin.† vbi
papa quam primùm consecratus est, legatos ad regē
Frācorum mittere debet,qui inter eos amicitiā,cha-
ritatem,& pacem consocient &c.Præterea si filia re-
gis in regno succederet,imperatori nuberet, qui for
tè priuilegia regni, quibus rex & regnū ei nō subii-
citur,surriperet, ad regnū & eius libertates æterna-
liter perdendum,& imperio subiiciendum,à quo est
notoriè exemptum.capitu.per venerabilem.qui filij
sint legitimi. Quæ quidem rationes allegatæ fuerūt
pro Philippo Valesiano filio Caroli de Valesio fra-
tris Philippi pulchri regis post mortem Ludouici
Hutini, Philippi longi & Caroli pulchri filiorū di-
cti Philippi pulchri sine masculis defunctorū con-
tra Edoar

tra Edoardum tertium Anglorum regem ex perſo-
na filiæ regnum Franciæ petentem: qui repulſus fuit
à regni proceribus ſeu paribus, & regnum adiudica-
tum præfato Philippo Valeſiano ex agnatione & li-
nea maſculina deſcendenti per dictas rationes & le-
gem ſalicam: cui Edoardus ille tertius ſtare, & iudi-
cium ex ea ſubire cõſenſerat, vt vidiſtis in dicto ver-
33 bo, duas habens filias. Quibus † rationibus quæ li-
terales & in corpore iuris clauſæ exiſtunt, euidenter
demonſtratur talia ſtatuta agnatos matri & maſcu-
los filiabus præſentia eſſe pluſquã fauorabilia: licet
prima facie odioſum eſſe videretur & triſte, matrem
à luctuoſa filij ſucceſsione excludere. l. fin. C. de inſti-
tutionibus & ſubſtituti. quæ non obſtat quia ad con-
ſiderandum naturam conſtitutionis, an fauorabilis
dicatur vel odioſa, attenditur id, quod conſtitutio
principaliter agit & intẽdit, & cui principaliter pro
uidet. Or tale ſtatutum potius prouidet agnationi,
volens eam fauorabilius tractare, vt nomen domus
maneat, quod publicè intereſt. Qua ratione ſtatutũ
potius mouetur, quàm odio matris, quæ excluditur,
vt à ſimili decidit gloſſa in verbo, alios. quam ibi ſe-
quitur Dominicus in capitulo, ſciant cuncti. de ele-
ctionibus. libro ſexto. & tenet Bartolus in l. qui exce
ptionem. in principio. ff. de condictione indebiti. per
illum textum. & Panormitanus in cap. primo. tertia
col. de locato. facit quod per illum textum dicit Bal.
in l. prima. in fi. C. de ſecũdis nuptiis. vbi dicit, quòd
etiã ſi mater ſuccedere prohiberetur expreſſe in ca-
ſu noſtro, adhuc ſtatutũ eſſet fauorabile, quia ad iu-
dicandum rationem probationis an ſit fauor vel o-
dium, conſiderari debet, an prohibitio cõcernat de-
lictum prohibiti, vel malos mores, vt in caſu dictæ l.
primæ, & tunc præſumitur facta propter odium, aut
cõcernit honores & prærogatiua alterius, puta agna
tionis: & tũc finalis ratio eſt fauor præſumptus ipſius
agnationis, vt in caſu noſtro, videatis eundem Bald.
ſingulariter loquentem in l. venia. verſi. & hoc argui
tur ad aliam quæſtionem &c. C. de in ius vocan. vnde
talia ſtatuta ſunt fauorabiliora eo ſcilicet reſpectu,
quo fauent agnatis: qui reſpectus velut principalis
ſolùm conſideratur, quia ſecum habet bonum reipu-
blicæ & intereſſe, vt d. l. prima. ff. de vent. inſpicien.
necnon tollitur per talia ſtatuta votum mortis filio-
rum captandæ per matrem ad habẽdum eorum ſuc-
ceſsionem: cum qua ad libitum poſtea renubat, vt di-
cta l. lex quæ tutores. & non cõſideratur excluſio ma
tris, quæ in dicti fauoris conſequentiam venit exclu
denda: & in qua verſatur vtilitas priuata ipſius ma-
tris. Et ſi aliqualiter publica foret, non tamen ita fa-
uorabilis. Cùm longè diſtet agnatos damna pati, vel
matrem lucrum non capere. l. finali. C. de iure delibe
randi. vt in propriis terminis arguit Bald. in prima
parte conſi. ccxlij. incipiente, Quæritur an pupillus
&c. Præterea videmus, quòd licet facultas teſtandi
ſummè ſit fauorabilis. l. prima. C. de ſacroſanct. eccle
ſiis. & reipublicæ interſit teſtamẽta ſortiri effectum,
& exequi. l. vel negare. ff. quemadmod. teſta. aperian.
Cùm teſtamenti factio publici iuris ſit. l. teſtamenti.
34 ff. eodem. Attamen † fauorabilius eſt agnatis defer-
ri hæreditatem, adeo quòd dicit Ioãnes Fab. in §. ſed
agnationis. in fine. inſtitu. de legit. agna. tutela. quòd
hodie iſtiud ius agnationis ex tali aut ſimili conſue-
tudine delatum non tollitur capitis diminutione. Et
inde eſt, quòd valet conſuetudo in pluribus locis vi-
gẽs, quòd quis de patrimonio ſuo teſtari non poſsit
niſi de cõquæſtis ſuis, vt omnia agnationi remaneãt
ſecundum Ioannem Fabr. ſuper verbo, alemanicus.
in proœmio inſtitutionum: quia illud quod eſt filij
per acquiſitionem, magis eſt ſuum, quàm illud quod
ei obuenit ex parentum ſucceſsione, ſecundum eum
35 ibi. Plus † dico, quòd imò ſtatutum valeret, quod
de quibuſcunque non poſſet, prout ſeruatur in Nor-
mania, vt infrà dicemus in quinto & vltimo articu-
lo prope finem. Nec ſunt omnino talia ſtatuta cõtra
ius, quinimò ſunt antiquæ prudentiæ conſona. Cùm
omnia vt dixi, reducant ad illam veterem duodecim
tabularum legem maſculos fœminis, & agnatos co-
gnatis præferẽtem in ratione naturali fundatam, vt
patet ex prædictis. Ex quibus decidit ſingulariter
Bal. in l. ſi is qui. in fine. C. ſi pendente appellat. mors
interue. quòd licet ſtatutum quòd fœmina non ſuc-
cedat ab inteſtato, locum non habeat in hæreditate
& ſucceſsione anathematizati in illa maledictione
defuncti, vbi ſtatutum eſſet stricti iuris, tamen habe
bit locum in caſu noſtro in quo ſtatutũ eſt ſuper na-
turali ratione fundatum: quia tunc non eſt ſtricti iu-
ris, imò tanquã fauorabile extẽdendum in excluſio-
nem matris à ſucceſsione filij anathematizati. [De
quo quòd teſtari non poſsit, habetur plenè ſuper ver
bo, *mortuo itaque teſtatore*. j. dum decidit an ſpiritua
liter mortui, vt ſunt excõmunicati, teſtari poſsint.]
defuncti, qui teſtari non potuit. allegat in terminis
propriis l. j. ſecundo reſponſo. ff. de ſuis & legitimis
hæredibus. in qua fundãtur talia ſtatuta, quæ omnia
reducunt ad illam veteris legis naturalẽ æquitatem.
36 Et † pariter omnia reducunt ad veterem huius re-
gni legem Salicam, de qua ſuperius dixi. Vnde cùm
fauorabilia ſint, vbicunque excludunt à ſucceſsione
matrem, & facilius cæteros à matre vlteriores aſcen
dentes cauſam ab ipſa prætẽdentes ſecundum Bald.
in prima parte, conſilio cccxvj. incipiente, An ſtatu-
tum quod excludit aſcendentes &c. vt infrà dicam.
Et nedum ſtante dicto ſtatuto agnati laici matrem
37 excludunt. Sed † etiam clerici qui in fauorabili-
bus, qualia ſunt hæc ſtatuta, comprehenduntur ſicut
laici. cap. ſi in adiutorium. decima diſtin. Præterea
eadem eſt ratio, ſcilicet ipſa agnatio: facit l. promit-
tendo. ff. de iure dotium. & capitulo dilecti filij. de fo
ro compet. vbi priuilegium populo indultum pro-
deſt clericis; vt in caſu noſtro cõſuluit Baldus in ij.
parte, conſilio xxx. incip. Præſuppoſito ſtatuto &c.
niſi tales clerici eſſent monachi, per ea quæ infrà di-
cam, in primo principali art. & tetigi in verbo, duas
habens filias. Loquendo de ſtatuto filias excludente
propter maſculos. Talia enim ſtatuta velut fauorabi
liora ſunt ampliãda: ideo pupillos & cæteros inteſta
38 biles comprehendunt, vt vidiſtis. Ac † vigent & ſer-
uantur, & in publica ſcripta & regiſtra pluribus in
locis prout hic & Tholoſæ redacta ſunt. Quo caſu
ſunt magni effectus: tum quia ſemper ſecundum illa
eſt iudicandum, ſiue aliàs fuerit iudicatum, ſiue non:
quia ſicut lex deſuetudine ſola, id eſt, non vſu tolli
non poteſt, ſi fortè caſus de cẽtum annis non contin-
git, vel ſi contingit, non fuit de eo dubitatum, ſed to-
leratum contra legem. Sic etiam talium ſtatuta non
vſu ſublata non dicuntur, niſi caſu contingente, & fa
cta inter partes concertatione fuiſſet deciſum in con
trarium: ſed ſimplex non vſus, quia fortè partes no-
lunt vel non curant gaudere fructu aut commodo
legis, ſtatuti, vel cõſuetudinis, nunquam tollit legem
vel ſtatutum, vt plenè per Ang. in §. igitur. in proœ-
mio inſtitution. vbi neceſſaria plenè diſputat, & ſic
cõcludit. Quod maximè eſt verum: vbi per maiores

talia statuta iurantur in princi.regiminis.l.cùm no-
tissimi.imò & illud. versicu. sed & si quis. C.de præ-
scrip.xxx.vel xl. annorum. Et præterea vbi talis fo-
ret consuetudo in scriptis redacta, tunc sufficienter
sola scriptura probaretur per solam libri apertio-
nem, sicut probatur, quælibet lex in corpore iuris cõ
munis clausa. Ad cuius probationem sola sufficit li-
bri apertura, vt videmus in feudalibus consuetudini
bus, quas habemus in lib. feudorũ scripto redactas,
secundum Bar. in l. de quibus. in iiij. principali quæsi
to. ff. de legi. & Ioan. Fab. in l. ij. vj. col. ver. circa quan-
tum. C. quæ sit longa consuetudo. & Bart. in j. quæst.
quem ibi sequitur Alexand. ij. col. in l. moribus. ff. de
39 vulga & pupilla. substitu. Cui † decisioni conuenit
ordinatio regia Caroli septimi facta an. domini M.
ccccliiij. vbi in c. fin. idem decidit. Scilicet, quòd sola
illa scriptura etiam cõsuetudinum cõfirmatoria, suf-
ficit ad plenam consuetudinum confirmatarum pro
bationem: quod verũ intelligo, vbi in cõfirmatione
sunt statuta aut consuetudines descriptæ & incorpo-
ratæ, quo casu talis scriptura pro vero habetur origi
nali secundum glo. quam omnes sequuntur in ca. ve-
40 nerabilis. de confir. vtil. vel inutili. Nam † si descri-
ptæ non essent in cõfirmatione, necesse foret eas pro
bare vel per testes, cùm facti existãt, pro quo nõ præ
sumitur, nisi quatenus probatur. c. j. de constit. lib. vj.
vel per aperturã libri, vbi in archiuo reipublicæ fue
runt registratæ, & in scriptis redactæ, tamẽ ad extra-
hendum consuetudinem allegatam de illo registro
communi, necessariò esset pars vocanda, cuius inter-
est: quia in quolibet actu præiudiciali est vocanda. l.
nam ita diuus. ff. de adoptio. in cuius præsentia sum-
mariè per commissarium inquirendum est cum his,
qui ad hoc habent officium custodiæ chartarũ com-
munis, si archa illa sit archiuus publicus: & pariter
quo ad illum librum habetur communiter recursus,
tanquam ad librum consuetudinum: & inde fit con-
suetudinis extractus plenè probans: & ita quotidie
practicatur per ea quæ plenè habentur in cap. ad au-
dientiam. de præscript. si autem liber ille consuetudi
num legeretur in scholis, prout legitur liber feudo-
rum, vel coram populo certis temporibus statutis,
prout leguntur ordinationes regiæ in curiis parla-
mentorũ die crastina beati Martini: & nonullæ in vi
gilia assumptionis beatæ Mariæ: cùm tunc notoriæ
essent, non opus foret eas ad probationem solẽniter
extrahere parte vocata, nec cũ prędicta inquisitione:
imò sufficeret, cùm sint notoriæ, & in notorium de-
ductæ, sola earum allegatio, à qua allegatione non
excusatur pars, quãuis probatione non oneretur se-
cundum glossam in clement. appellanti. de appellat.
facit glossa in dicto cap. j. de constitutio. lib. vj. volẽs
quòd sicut princeps nouum quid statuendo censetur
velle iura præcedentia contraria tollere, vt ibi, sic
etiã consuetudines notorias nouo statuto cõtrarias.
facit etiam quod decidunt doctores in cap. ij. de re iu
dicata. & in l. cum prolatis. ff. illo eodem tit. & in l. j.
41 C. quando prouo. non est neces. † quòd sicut est sen-
tentia nulla contra ius constitutionis lata, ita etiã si
feratur contra ius consuetudinis notoriæ: facit quod
dicit Bal. in l. fin. C. vt quæ desunt aduoca. quòd sicut
iudex supplere potest ea quæ sunt iuris communis:
sic etiam allegare potest supplendo pro parte ea quæ
sunt consuetudinis notoriæ. (Additio.) Has ordina
tiones dicti Caroli Francorum regis in regesto ordi
nationum regiarum cameræ inquestarũ parlamen-
42 ti Tholosæ repertis fol. cxlvj. verso. Hæc † pro-
fectò de quibus loquimur, statuta vel cõsuetudines,
non solùm matrẽ excludunt à bonis profectitiis filij
intestati à patre, & agnatione profectis, sed etiam ab
aliis quibuscũque bonis per filium aliunde quæsitis,
etiam aduenticiis & paganicis, quæ omnia deferun-
tur agnatis, quorum forte expensis aut domus fauo-
re vel diligẽtia defunctus ipse filius ad bona illa ac-
quirendum factus extiterat industrius: quę industria
proficere debet agnationi à qua processit, cùm vna-
quæque res ad suam faciliter reuertatur naturam: ma
ximè quia statutum vel consuetudo patriæ hoc po-
43 test: viso † quòd omnes mundi successiones sunt de
iure positiuo secundum Bal. in l. lege xij. tabularum.
C. de legi. hæredib. & si quæ dicantur esse de iure na-
turali, debet exponi secundũ eum, id est, sunt de iure
ciuili persuadente naturali in coadunationem cõsti
tuto. ff. de ver. sign. l. pronuntiatio. §. familia. Et ideo
quia omne ius ciuile est mutabile, valent statuta quę
disponunt de filiorum & filiarum successione. Et for
tius aliorum parentum. Nam sufficit, quòd statutum
habeat aliquod motiuum, [Vide circa hoc singula-
ria quæ habẽtur infrà super verbo, *in eodem testamen
to relinquens*. j. in xviij. limitatione] licet non omni-
no contineat æquitatem, sed statuentiũ voluntatem
& authoritatẽ: quia vbi de nullius præiudicio tracta
tur, sicut quando statuitur super hæreditatibus defe-
rendis, vel non deferendis, omne statutum valet, siue
rationẽ habeat in se, vel nõ, quod fieri non posset su-
per hęreditatibus per mortẽ parẽtum iam delatis. Et
hoc propter præiudicium quod irrogaretur in iure
iam quæsito, quod fieri non potest. c. quãuis. de rescr.
& ca. fin. de conces. præbend. lib. vj. Sed in quærendis
ius ciuile & positiuum olim omnia potuit & potest.
44 Supra † quod ius, statutum, vel consuetudo, etiam
omnia potest quæ legem imitatur: eámque interdum
vincit. institu. de iure naturali. §. ex non scripto. Præ
terea si pater filio pupillariter substituendo eo ipso
matrem à quibuscunque bonis excludit. Ita quòd non
habet velut præterita aut exhęredata de quo conque
ratur. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inoffi.
testa. Similiter hoc potest statutum, vel consuetudo,
aut quælibet alia lex cõmunis, à quibus pater talem
sumpsit substituendi facultatẽ & authoritatẽ: quia si
olim lex ratione suitatis filios suos in successione pa
terna præferre poterat emãcipatis, quos licet aliquã
do sui fuissent, & in potestate patris, excludere pote-
rat. instit. de hæred. ab intesta. §. emancipari. Quanto
facilius matrem excludere potuit, in qua deficit ipsa
agnatio, imò ipsa de agnatione nũquã fuit, nec ab ea
agnatio: sed nuda cognatio procedit seu incipit. Et si
lex xij. tabul. antiqua post suos descendentes cæteris
omnibus agnatos pręferebat: quia cõmodius videba
tur ita iure cõstitui, vt hæreditates ad masculos con-
fluerent, dicit tex. in §. cæterum. institu. de legi. agna.
45 succes. Sic † etiam eos præferre rationabiliter potest
statutum vel patriæ cõsuetudo, & fœminas omnino
excludere etiã à iure petendi legitimã: vt scilicet ma
ter à legitima bonorũ filij intestato defuncti per ta-
le statutum vel consuetudinem, quamuis de legitima
expressè non loquatur, satis cẽseatur exclusa exẽplo
legis xij. tabu. qua nihil matri deferebatur stantibus
agnatis, licet vltimo gradu cõstitutis. vt d. §. cæterũ.
donec factũ fuit senatuscons. Tertullianum, vt infrà
dicetur, quod similiter est de iure positiuo, & conse-
quenter tollibile per contrarium statutũ aut consue
tudinẽ. & ita in propriis terminis consuluit Ludou.
alleg. consi. xxxij. in decisione vltimi dubij. & Panor.

in dicto cõſilio ſeptuageſimoquinto.ſeptima colum.
vbi clarè loquitur: & efficaciter probat tale ſtatutũ
matrem excludere,etiam à legitima:quanuis de legi
tima mẽtionẽ non faciat:quod etiam ſentit in Au-
thentica nouiſsima.prope finem.& poſtea clarè deci
dit & tenet Iaſon in l.ſi quando.§.finali.in fine.C.de
inofficioſo teſtamẽto.plura ibi allegans, ſed non ſu-
pradicta, dicens idem cõſuluiſſe Rapha. Cumanum,
quem videatis conſilio centeſimo octogeſimooctauo.incipiente,ſpectabilis miles.vbi hoc clarè conclu
dit. Pariter allegat Alexand. conſilio quingenteſi-
mo quinquageſimotertio. quod nunc habetur in
quarta parte,conſilio ſexageſimooctauo.incipiente,
circa præmiſſam conſultationem præſuppono &c.
ſecunda colum. verſiculo, & conſtat quòd ſtatutum
poteſt. vbi concludit matrem excludi etiam à legi-
tima. Subiungens nunquam voluiſſe contrarium
conſulere,licet à multis fuiſſet rogatus: quia illa eſt
communis opinio, pro qua refert ibi Paulus ſæpe
conſuluiſſe:& etiam legendo tenuiſſe in l.Titio cen-
tum.§. Titio genero.ff.de conditionibus & demon-
ſtrationibus. & tenet etiam Fabianus de Giocchiis,
de monte ſancti Sabini,in repetit. dictæ Authenticæ
nouiſsima. in decimaquinta quæſtione, in fine. di-
45 cens:† quòd diſpoſitio aliqua excludens quem à ſuc
ceſsione cenſetur etiam eum excludere à legitima,
niſi expreſsè eam ſibi reſeruet, quamuis excludatur
proprius filius, per textum notabilem in Authenti-
ca,hoc amplius.ibi, præter naturale debitum. C. de
fideicommiſsis.Ergo facilius excluditur mater à pe-
tendo legitimam vel ſupplementum illius:quod in-
telligit verum,videlicet quòd legitimam aut ſupple
46 mentum petere non poterit [Vide quæ plenius
habentur in fine huius præludij.] ab inteſtato, quo
caſu locum habet ſtatutum. Sed ſi in teſtamento filij
reperiret mater inſtituta in aliquo,tunc petere poſ-
ſet ex teſtamento legitimæ ſupplementum. Cùm
cauſa inteſtati non extendatur ad cauſam teſtati ſe-
cundum eum:& ita ſaluari poſſet contraria opinio,
quòd non excludatur à legitima, qua ex cauſa in-
teſtati petere non poſſet: licet enim in generali ſuc-
ceſsionis renuntiatione non comprehendatur com-
muniter legitima iure naturali debita,qualis eſt illa
quæ filiis debetur & cæteris deſcẽdentibus in bonis
aſcendentium, vt dicta l.ſi quando.§. finali.imò tali
non obſtante excluſione peti poteſt legitima, vbi
non fuit quis ab ea expreſsè excluſus: quia ſuccedit
loco alimentorum, quæ filiis iure naturæ debentur:
nec tolli poſſunt.l.cùm hi. & l.de alimentis. ff. & C.
de tranſactio. Et inde talis legitima deſcendentibus
debita vocatur ſubſidium, & dicitur ius agnationis,
non quòd ſit agnatio,ſed ius ab agnatione proce-
dens: quod eſt immutabile, nec diminui poteſt ſal-
tem quo ad concurrentem alimentorum præſtatio-
47 nem & valorem. Tamen † legitima matri vel al-
teri aſcendenti de bonis filij debita non eſt de iure
naturali, nec ei debetur prouidentia legis naturæ:
quia quòd filius præmoriatur,& mater filio ſuperui
uat, eſt turbare ordinem naturæ. vt dicta l.nam & ſi
parentibus.ff.de inofficioſo teſtamẽto. & l.ſcripto.ff.
vnde libe.& nihil inordinatum facit natura: & ſic à
quo remouetur ordo,etiam remouetur prudẽtia or-
dinantis.l.qui Romę.§.Flauius hermes.ff. de verbo-
rum obligationibus,Sed eſt talis legitima matri vel
alteri aſcendenti debita de iure ciuili poſitiuo, & ſic
variabili & mutabili ſtatuto vel conſuetudine ſecun
dum Bald.in dicta l.dę emancipatis. C. de legi. hære.
& clarius per eundem in l.j.§.ius naturale.in fi. ff.de
iuſt.& iure.quia cum legitima ſit ius agnationis, ma
tri non debetur,ſecũdum eum ibi:naturale enim ius
hoc non ordinauit,ſcilicet quòd matri, vel aſcenden
ti legitima debeatur in bonis & hæreditate deſcẽden
tis.vnde caſus omiſſus à natura, ſuppleri nõ poteſt,
48 vt ſit de iure naturali,Cùm † ius naturale interpreta
tionem non recipiat extẽſiuam:ſed ius artificiale, id
eſt,ciuile & poſitiuum ſic: quoties in caſu omiſſo eſt
maior aut ſaltem penitus eadem ratio ſtatuendi,quę
eſt in caſu expreſſo, ſecundum Baldum vbi ſuprà.Et
hoc dicere intendit Ioannes Fab.in §.item vetuſtas.
inſti. de hæredibus ab inteſtato.dicens ſucceſsionem
qua deſcendentes ſuis ſuccedunt aſcendentibus, eſſe
naturalem,& debitam,vt dicta l.ſcripto.& cõſequen
ter eſt fauorabilis. Aliæ verò ſucceſsiones, ſcilicet
quando ordine turbato aſcendentes ſuis ſuccedunt
deſcẽdẽtibus,aut ipſi collaterales collateralibus, eſt
à iure & ordine naturæ exorbitans,vt dicta l.nam &
ſi parentibus. ideo venit reſtringẽda, vt in ea minus
veniat. Nõ ergo ſine ratione facilius per generalem
ſtatuti aut conſuetudinis excluſionem matris,cenſe-
49 tur ipſa excluſa etiam à legitima. Et † in his fun-
datur conſuetudo Aluerniæ, quam refert Manſue-
rus in titulo de ſucceſsionibus & vltimis voluntati-
bus.§.item de conſuetudine. pater & mater non ſuc-
cedunt liberis ab inteſtato:imò deficientibus hæredi
bus in recta linea & tranſuerſali bona fiſcus occupat
quod eſt notabile potiſsimè in patre.Nam etiam iu-
re ciuili antiquo frater aut ſoror ex vno latere tan-
tùm præferebatur patri & matri.l.fin. C.communia
de ſucceſ.& l.quicunque.C.de bonis quæ liberis. Pa-
50 riter † videmus quòd ex natura & conſuetudine feu-
dorum aſcendentes non ſuccedũt in feudo. capitulo
primo,de naturali ſucceſsione feudi.Et alia ratio nõ
eſt, niſi quia ſucceſsio aſcendentium non eſt de iure
naturali, ſed ciuili & merè poſitiuo,quod ſtatuto vel
cõſuetudine faciliter tollitur, etiam in legitima ma-
tris,quam in bonis filij habuiſſet,ſi ſtatutum aut cõ-
ſuetudo non fuiſſet, quam econtra filius à legitima
ſuorum aſcendentium, ſecundum eos in dicto §. ius
naturale.& dictis conſiliis, & idem conſuluit Ange.
conſilio cv.incipiente, ſtatuto cauetur. vbi clarè de
caſu noſtro loquitur.Ad præmiſſa facit,quia quoties
ſtatuto quis etiam deſcendens à ſucceſsione aſcen-
dentis (quod fortius eſt) excluditur,nulla legitima
ei debetur ſecundum Bartolum in l.Titio centum.§.
Titio genero.ff.de conditionibus & demonſtrationi
bus.quem ibi ſequitur Paulus.& conſi.lxxviij.incip.
pro pleniori reſponſione.in princi.& ratio eſt, quia
legitima eſt tertia pars eius quod ab inteſtato debe-
tur.l.cùm quæritur.iuncta Authenti.nouiſsima.& l.
parentibus. C. de inofficioſo teſta.Cùm ergo ſtante
dicto ſtatuto nihil ab inteſtato matri debeatur, nul-
la eſſe poteſt legitima, quia plus & fortius videmus
quòd quoties filia cui magis fauetur quàm matri,eſt
per ſtatutum ſtantibus maſculis à ſucceſsione exclu
ſa,vel ſucceſsioni renuntiauit cum iuramẽto, petere
non poteſt etiam legitimam, licet per ſtatutum aut
renuntiationem non fuerit expreſsè à iure petendi
legitimam excluſa,ſecundum Bartolum,Paulum, &
Alexandrum,in d.§.Titio genero.& conſuluit idem
Paulus conſilio cviij.incipiente,ſuper eo de quo quę
ritur.& plenè vidiſtis in verbo,duas habens filias.in
ij.& iij.principalibus.fallẽ. Nam ſtatutum vel cõſue
tudo quem à ſucceſsione priuãs, cenſetur etiam ſi fi-
lius ſit,in totum,& ſic à legitima priuare,quam non

ſolùm poteſt diminuere, imò in totum tollere ex
cauſa legitima. Et cauſa legitima & ſufficiens ratio-
ne ſubnixa eſt fauore maſculorum & agnationis, in
qua ſola nomen conſeruatur, & dignitas domus &
familiæ. ſecundùm Panormitanum in dicto conſilio
in fin. Ergo fortius poteſt, & in dubio videtur ſtatu-
tum eam tollere matri, ne per eam extinguatur vel
attenuetur nomen domus contra publicam vtilita-
51 tem: † quæ præferri debet priuatæ vtilitati ipſius ma
tris. Videmus inſuper conſuetudines & ſtatuta ſuc-
ceſsionem primogenito deferentia, valere & obſer-
uari vſquequaque. vt plenè habetur in ca. licet. de vo-
to & voti redemptione. & in cap. grandi. de ſupplen.
negli. prælat. lib. vj. & per Baldum in l. cum antiquio-
ribus. C. de iure delibet. Et talia ſtatuta eſſe tuta ne-
dum in foro contentioſo, ſed etiam in foro conſcien
tiæ, ſecundùm Alexand. in l. quoties. xv. colum. & Ia-
ſo. ibi. xij. col. C. de rei vend. prout clarè cuidam mi-
liti conſuluit diuus ille Bernardus, quem refert & ſe
quitur Panor. in dicto cap. licet. Quæ quidem ſtatu-
ta & conſuetudines in locis vbi vigent, cæteros libe-
ros non ſolùm à paterna ſucceſsione, ſed etiam à iu-
re petendi legitimam excludunt, quanuis de legiti-
ma expreſsè nihil dicant: cum eo tunc tota paterna
hæreditas ſit legitima primogeniti. [De quo plenè
habetur infrà ſuper verbo, *in eodem testamento relin-
quens*. j. in xviij. limitatione.] Igitur pari ratione &
faciliori ſtatutum ſucceſsionem agnatis deferés ma-
tre excluſa legitimam comprehendit, vt etiam ab il-
la ſit mater excluſa, cui non ita fauorabiliter debe-
tur in bonis filij, ſicut debetur filio in bonis patris
vel alterius aſcendentis, vt patet ex præmiſsis. Præ-
terea videmus matrem à ſucceſsione filij eſſe omni-
no & penitus excluſam, etiam à iure petendi legiti-
mam, vbi pater filio impuberi fecit ſubſtitutionem
pupillarem, licet ei penitus extraneum ſubſtituerit,
eum ſimpliciter ſubſtituendo, quanuis de legitima
vel matre excludenda nullam expreſsè fecerit men-
tionem. l. ex tribus, vbi omnes ita concludunt. C. de
inofficio. teſtamen. & rationem ponit textus in di-
cta l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. ff. de inoffic.
teſta. quia ſubſtitutio pupillaris non cenſetur hoc ca
ſu teſtamentum filij, vt de illo poſt illius mortē ma-
ter conqueri poſsit, quaſi eam prætierit vel exhæ-
redauerit. Ergo à ſimili, imò fortiori ſtatutum eam
expreſsè propter agnatos à filij inteſtati ſucceſsione
excludens, ſatis dicitur eam à legitima excludere, à
qua etiam excluderetur, ſi de matre excludenda ex-
preſsè non diceretur. Cùm vocando agnatos, matrē
& cæteros cognatos excluſiſſe videatur, vt ſuprà vi-
diſtis ſecundùm Bartolum & Baldum, quaſi faciat
ſtatutum quandam pupillarem ſubſtitutionem, quæ
ſui natura matrem excludit, licet de ipſa tacuerit.
[Quia filius moriendo ab inteſtato cenſetur omnia
in agnatos alienaſſe, ſecundùm Bal. per illum tex. in
l. codicillis. §. matre. ff. de lega. ij.] Et ſi filius pubes
deceſſerit, videatur feciſſe quandam ſubſtitutionem
directam. quæ vocatur legalis ſeu ſtatutaria vel con-
ſuetudinaria ſubſtitutio, quaſi filio etiam puberi &
minori xxv. annis ab inteſtato ſine liberis defuncto,
directè ſubſtituerit agnatos, quod lex facere poteſt
& ſtatutum vel conſuetudo contra naturam pupil-
laris ſubſtitutionis. quæ niſi impuberibus fieri non
poteſt: tamen lex vel ſtatutum hoc poteſt etiam pu-
beribus directè ſubſtituendo. Sicut in caſu noſtro
ſubſtituiſſe videtur agnatos, quia quemadmodum
hoc fieri poteſt per militarē ſubſtitutionem. l. Cen-
turio. ff. de vulgari & pupillari. Sic etiam fieri hoc
poteſt ſtatuto vel cōſuetudine per hanc ſtatutariam
& conſuetudinariam ſubſtitutionem: quæ fortior at
que potentior cenſetur, quam ſubſtitutio hominis,
conſiderato maxime quòd ſucceſsiones de iure po-
ſitiuo exiſtunt, vt dixi. & ſtatutum in eis hoc & ma-
iora facere poteſt, ſecundùm Bartolum in dicta l.
Centurio. iiij. colum. & Alexander ibi, xix. colum. &
clare idem Alexander & Iaſon in dicta l. moribus. in
principio, illo eodem titulo. [De quo plenè dici-
tur ſuper verbo, *Si abſque liberis moreretur*. ij. in ma-
teria pupillaris ſubſtit. & in ſecundo requiſito eiuſ-
52 dem.] Et ſic † ſtatutum vel conſuetudo plus poteſt
circa ſucceſsiones & modum ſuccedendi, quàm ho-
mo. quod patet, quia ſtatuto vel conſuetudine tolli
poſſunt omnes legum ſolennitates circa teſtamenta
l. ſi non ſpeciali. vbi omnes. C. eodem titulo. [De
quo plenius habetur ſuper verbo, *teſtamentum*. j. in
x. caſu fallentiæ.] Quæ ſolennitates tolli poſſunt
per hominem ſcilicet teſtatorem. l. nemo poteſt. ff. de
lega. j. Præterea ſtante dicto ſtatuto mater cenſetur
à filij ſucceſsione per legem ſeu ſtatutum exhæreda-
ta ex iuſta & legitima cauſa, ſcilicet publicæ vtilita-
53 tis, quæ in agnatione conſiſtit, vt vidiſtis. Or † cer-
tum eſt, exhæredatis nullam legitimam deberi, nec
exhæredatos inter legitimos hæredes computari:
imò pro mortuis haberi, ſecundùm Baldum & alios
in dicta Authent. nouiſsima. C. de inofficio. teſta-
men. nec habet mater in caſu huius ſtatuti vel con-
ſuetudinis, de quo conqueratur contra filium, qui
eam legitima non priuauit, quia non ipſe ſed ſta-
tutum aut conſuetudo hoc fecit: quod pro filio im-
pubere aut pubere teſtamentum fecit ei agnatos ſub-
ſtituendo. vt dicto §. ſed nec impuberis. nam ſi per
ſubſtitutionem pupillarem ab homine factam mo-
ribus introductam. l. prima, in principio. ff. de vul-
gari & pupillari. hoc fieri potuit, vt ibi dicit textus
fortius hoc in caſu noſtro fieri poteſt per ipſummet
ſtatutum vel conſuetudinem. Et ſi per ſubſtitutio-
nem militarem etiam in adulto hoc fieri potuit fa-
uore militari, authoritate & diſpoſitione legis ci-
uilis, vt dicta l. Centurio. pari modo hoc fieri po-
teſt ſtatuto vel conſuetudine in caſu noſtro, qui le-
gem ciuilem imitantur. l. omnes verò populi. ff. de
iuſtitia & iure. & inſtitututio. de iure naturali. §. ex
54 non ſcripto. Præterea † ſicut pater poteſt pro fi-
lio teſtari, ſic poteſt ſtatutum vel conſuetudo, &
multo melius, vt dixi, imò poſſet quilibet extra-
neus ex conſuetudine pro alio teſtari, vt plenè di-
cam infrà eodem, in verbo, condidit. primo. pariter
conqueri non poteſt mater de ſtatuto vel conſuetu-
dine, quæ cùm generalis exiſtat, neminem grauat.
vnde ab illa recedi vel conquerendo appellari non
poteſt, velut à lege generali. lege ſi qua pœna. ff. de
verborum ſignificationibus. & plenè Bartolus in di-
cta l. omnes verò populi. & Petrus de Ancharano, in
capitulo primo de conſtitution. & licet nonnullis
lex dura videatur. [Vide circa hoc pulchra quæ in
ſimili dixit ſuper verbo, *in eodem teſtamento relin-
quens*. primo. in decimoctaua limita. loquendo an
plures regnum adminiſtrare poſsint.] tamen ſer-
uanda eſt, poſtquam ſic placuit populo, & ſcripta
eſt, per textum in l. proſpexit. §. primo. ff. qui & à
quibus manumiſsi libertatem non accipiunt. vo-
luntas enim ſic viuendi habetur pro ratione. l. non
omnium. cum l. ſequenti. ff. de legibus. ideo valet ſta-
tutum etiam in excluſionem legitimæ. Nec obſt. di-
cta l.

cta l.si quando. §. finali. illo eodem titulo. quia vbi
filio vel alteri cui legitima debetur, ius esset in ea
quæsitum per mortem patris, tunc exclusus à suc-
cessione non censeretur exclusus à legitima, nisi ex-
presse renuntiasset legitimæ: sed in casu statuti vel
consuetudinis agnatos vocantis tempore mortis fi-
lij, & minus ante mortem, non erat ius quæsitum ma
tri in successione filij cùm statutum præcederet mor
tem filij, per quam & non ante legitima deberetur
matri, ideo facilius in tali dispositione comprehen-
ditur legitima tanquam prohibita, secundum Iaso-
nem & doctores ibi in dicto §. finali. quia iura quæ-
renda faciliter tolluntur seu quæri impediuntur,
quàm iura iam quæsita. Neque sequitur quòd si pa-
cto generali non possit legitima renuntiari, vt dicto
§. finali. quòd statutum generaliter matronam exclu
dens, & nimus agnatos simpliciter vocans, tolli non
55 possit. Quia illud † argumentum de pacto ad sta-
tutum non procedit negatiuè, sed bene procedit affir
matiuè secundum Bartolum in l. alia. §. eleganter. ff.
soluto matrimonio. per tex. in l. fin. in fin. C. de fide-
iussoribus. videatis eundem Bartolum in dicta l. om-
nes verò populi. ff. de iustitia & iure. vnde restat ma-
trem etiam à iure legitimæ in bonis filij intestato
mortui stãtibus agnatis fore exclusam per rationes
prædictas, & præsertim ne pereat nomen domus &
familiæ, quæ fortè tantis temporum lustris feliciter
durauit. Et ne successio in exteras migret nationes:
quod luctuosius foret, quàm si sola mater lugeret,
quæ in hoc certat in lucro captando, & vetus agna-
tio de damno certat vitando, cui plus fauendum est.
vt dicta l. finali. C. de iure deliberandi. Consideratio
maximè, quòd in legitima sicut in residuo hæredita-
tis militant rationes supradictæ, scilicet fauor agna
tionis & conseruationis domus ac dignitatis nomi-
nis eiusdem: quæ temporis successu ex tantarum de-
tractione legitimarum in eadem domo successiuè
debitarum & debendarum periret, & paulatim ex-
tingueretur contra mentem statuti & consuetudi-
nis, quæ perpetuò domum & familiam conseruare
intendit, quæ successu tẽporis periret. Nam vt Salu-
stius in Iugurthino sapienter dixit. Passim multis
sibi imperium petentibus breui dilabitur. Ob quod
non minus prudenter consuluit Petrus de Ancharа.
consilio cccluij. incipiente, ex serie testamenti. quòd
56 in † dubio frater defuncti præfertur vxori eiusdem
propter naturalem æquitatem quæ fauet vt præfera
tur: quia iura dignitatem agnationis prætulerunt
omni succedenti, cùm in ea consistant nomen & ar-
ma domus. Qua ratione videtur ab omnibus ante-
cessoribus prædilecta, & sic præferenda, adeo vt in-
terdum etiam substituto præferatur, quia licet substi
tutus videatur à testatore prædilectus propter eui-
dentem quam ei testator ostẽdit affectionem, ipsum
nominatim substituendo, tamen quia illa affectio
non est rationabilis, nec æqua, non extenditur ad ca-
sum dubium in perpetuam nominis & domus testa-
toris perditionem: vt plene habetur in dicto consi-
lio. Per quæ omnia fundatur cõsuetudo Normaniæ.
☞ [De qua habetur infrà in quinto articulo, prope fi-
nem. dum loquitur de his qui facere tenentur excu-
bias in castro domini.] & plurium aliorum loco-
rum & prouinciarum, vbi quis testari instituẽdo vel
substituẽdo non potest, ne præiudicetur agnationi.
Ex quibus necessario resultat, quòd licet statutũ ma-
trem in casu nostro expresse à legitima nõ excludat,
aut de matre expresse non loquatur, sed agnatos sim
pliciter vocet ad successionem, propter quod posset
probabiliter dubitari, an ab illa intẽdat eam exclusis
se, vel non, semper est in dubio præsumendum & in-
terpretandũ eam voluisse etiam à legitima exclude-
re fauore agnationis, quæ tolli potest in totum cùm
matri non debeatur iure naturæ, imò nec alimenta
secundum Bald. in d. §. ius naturale. & Ludoui. in di-
cto consilio nunc in sui honorem valde roborato. &
57 Panor. singulariter allegato cõsi. lxxv. Ex † quibus
sequitur, quòd si filius stantibus agnatis, quibus vel
eorũ altero hærede instituto testaretur, nulla de ma-
tre facta mentione, tale testamentũ non esset matris
præteritione nullum. Cùm stantibus agnatis habea-
tur pro extranea, prout de filiabus statuto exclusis
propter masculos, quod fortius est: vidistis super ver
bo, duas habens filias, in ij. & iij. fallentiis, imò cõsu-
luit Bar. consi. ccj. incipiente visu testamento Mini-
ni. quòd etiam si filius nullum de patruis, sed penitus
hæredem extraneũ instituisset, nulla de matre facta
mentione, adhuc mater remaneret à successione filij
exclusa: quia licet agnati non succedãt obstãte eis te-
stamẽto, tamen matrem testatoris excludunt per sta-
tutum virtute cuius si mater pręterita testamentum
filij querelaret, vel alio modo impugnaret, cum ad
causam intestati deducendo, tunc etiam agnati eam
excluderẽt ex tenore statuti, sicut videmus: quia licet
vxor marito non succedat, tamen impedit filium na
turalem, scilicet bastardum succedere. C. de natur. li-
ber. Authẽ. licet. Super quo vltimo, scilicet quòd nul
lo agnatorũ instituto mater sit exclusa, dubito: quia
tunc est in filio testante quod ei imputari possit, sci-
licet matris pręteritio, quam instituẽdo saltẽ in legi
tima honorare debuerat, mandatum sequendo diui-
num, honora patrem & matrem &c. Qui honor in
institutione consistit, vt plenè dicam super verbo, in
eodem testamento relinquens, primo. vnde credo, ꝙ
grauiter peccaret. vt suprà dixi in princi. Non quòd
in foro contentioso ei succurri posset, cùm rupto te-
stamento etiam per agnatos ab intestato exclusa ma
neret, saltem quo ad bona paterna: quia in bonis per
eum acquisitis suaderet tũc magna æquitas matrem
non excludi, vt in illis sua impietas quia matri sicut
patri æqualis est. ff. de curato. furiosi. l. furiosæ puniã
tur. quia, vt suprà dixi, illud quod erat filij per acqui
sitionem magis suum dicebatur, quàm quod per suc-
cessionem ei obuenerat secundum Io. Fab. post Iaco.
in procemio insti. super verbo, alemanicus. quamuis
illa quæ ex genere venerũt, difficilius perdãtur. l. fœ
minæ. ff. de senato. vt ibi dicit, nisi Bart. dicere vellet
sua concordando consilia suprà relata, ꝙ aliud sit in
filia exclusa per masculos, & aliud in matre per agna
tos excludẽda, quæ facilius excluditur quàm filia, vt
☞ suprà vidistis. [De quo vide plenè super verbo, *in eo-*
58 *dem testamento relinquens*. j. in ix. limita. [Plus † dico,
ꝙ sicut tali statuto agnati excludũt matrẽ, prout ver
ba statuti sonant, sic etiã excludere vidẽtur auum &
auiam maternos, & cæteros deinceps alios cognatos
etiã à matre causam habẽtes, siue tẽpore mortis eius,
de cuiꝰ successione agitur, stet mater, siue prædecesse
rit: quia verba statuti habẽt non solũ vim exclusiuã
matris & cæterorũ cognatorũ, sed etiã virtutẽ habẽt
inclusiuã & inuitatiuã ac inductiuã agnatorũ ad suc-
59 cessionẽ. Cùm † illi ablatiui absoluti stãtibus agna-
tis dispositionẽ inducãt, quoties ab eo proferuntur,
qui circa illud disponere potuit, sicut potest statutũ
l. fideicõmissa. §. cùm esset. § de leg. iij. & l. in ratione.
§. tametsi. ff. ad legẽ falc. vt per has & plures alias ra-
tiones

giones decidit Bart.post Richardum malumbre. in l.
ij.ff.ad Tertul.vbi plus dicit, ꝙ agnati hoc casu succe
dũt,nedum exclusa matre , de qua statutum expressè
loquitur , sed etiam auo & auia maternis & cæteris
aliis cognatis , de quibus non loquitur , vt dixi. Qui
tamē non excluduntur , eo solo ꝙ mater excluditur,
sed ex eo ꝙ agnati ad successionem vocantur:cùm in
omnibus cognatis ęqualis,imò vna & eadem militet
ratio, quæ in matre : scilicet ne perdatur nomen do-
mus.nec refert an tēpore successionis delatæ mater
stet,vel præmortua sit secundum eum ibi.& Io.And.
in addit.Spec.super rub.de succes.ab intesta. Bal.in l.
si defunctus. C.de suis & legi.hære. & in l.quicũque.
C.de seruis fugitiuis. Cum quibus transit Iason in l.
de quibus. viij.col.ff.de legi. & Paul.consil.cccxliij.
incipien. Primum est.in fi.sed plenius in l.illam.vbi
etiam Alexand. C.de collatio.vbi dixit hoc verum,
quo ad cognatos filio defuncto coniunctos ex perso
na matris tantùm, vt sunt auus & auia materni, fra-
ter & soror , & cæteri ex latere matris tantùm , qui
omnes indubitanter excluduntur, prout à simili vi-
60 distis in verbo , duas habens filias. † ꝙ exclusa filia
per statutum propter masculos censentur etiam ne-
potes & cæteri deinceps ex ea descendentes exclusi,
siue filia viuat tempore delatæ successionis,siue non.
Sed in aliis cognatis filio defuncto coniunctis non
ex latere matris tantùm,sed patris tātùm,vel vtrius-
que scilicet patris & matris plenè distinguit Paul.in
d.l.illam. quem in aliquibus ibi sequitur Alexan. vt
per vos videre poteritis, ne vobis tædiosus existam.
Tamen mihi videtur opinio Bar. vbi suprà indistin-
ctè loquentis æqua, ac menti & intētioni statuti con
sona : videlicet quòd quicunq; cognati excluduntur
in quibus & per quos nomē domus conseruari non
potest,cùm etiam illa esset mens legis xij.tabularum.
ad quam statutum reducere intendit ius succedendi,
secundum quam legem nulla etiam matri debeba-
61 tur legitima in bonis filij. Puto † tamen , quòd si
mortuo filio ab intestato mater ei superueniēs repe-
riretur pauper & indotata, nec patrem haberet , nec
patris hæredes ad eam sufficienter dotandum vel ali
mentandum, tunc ei alimenta deberentur condecen
tia in bonis & hęreditate filij sui ab intestato mortui
non quòd alimēta ei debeantur iure naturæ,vt dixi,
secũdùm Baldum in dictn §.ius naturale. Nec legiti-
ma tanquam subsidium loco alimentorum præsta-
tur,sed ei tunc deberentur de iure positiuo ex quadā
æquitate , ac pio rationis dictamine,si non habet vn-
de viuat,in honorem præteriti matrimonij , & quo-
dam debito filiationis,vel petere posset & vti proui
sione Auth.præterea.C.vnde vir & vxor. de quo ta-
men dicam j.in iiij.principali art.& vj. conclusione:
nam sicut tenetur mater alere filium pauperem , sic
econtra filius matrem,vt sentit Bal.in j.parte consil.
lxxxv.incipien.statuto ciuitatis Florētiæ. vbi autem
mater sufficienter dotata foret , aut domus paterna
sufficiens,vel esset ipsa aliter diues,certè tunc agnati
eam penitus excluderent , ita quòd aliud petere non
posset præter dotem,quam marito dederat. Et cæte-
ra quæ maritus ei fortè in testamento reliquerat,vel
aliâs donauerat. Aut statutum vel cōsuetudo patriæ
ei detulit, sicot Florentiæ : vbi per statutum alimen-
ta ei debentur secundùm Bald. in dicto consilin. Et
62 † Tholosæ vbi vxor marito superuiuens tenendo vi
duitatem per annum luctus lucratur ex consuetudi-
ne & statuto ciuitatis tertiam partem dotis super bo
nis mariti:pro modo quantitatis solutæ dotis:quia si
dedit duodecim, recuperabit decem & octo. Et sex lu
crabitur, quæ sunt tertia pars dotis & augmenti , se-
cundum vulgare eorum qui dictum augmentum,
☞ [de quo plenè habetur in iiij.principali arti.in iiij.
conclusi.] vocant agentiamentum. Etsi vxor nihil de
dote soluerit , nihil super bonis mariti vltra dotem
lucrabitur, nisi pro quantitate dotis solutæ,per text.
in Authen.sed quæ nihil præstitit.C.de pact.conuen.
tam super dote quàm propter nuptias donatio. Nisi
maritus fidem habuisset de dote:quo casu quo ad lu-
crum ex dote percipiendum perinde haberetur, ac si
dos realiter soluta fuisset, vt ibi per doct.& Guid.pa
☞ pæ.q.cclxxiiij.& clarius.q.ccccclxv.[Ne sit in pote-
state mariti habendo fidem de dote aut parte illius
fraudare statutum & vxorem in illo lucro:tamen re
perio fuisse arresto parlamenti Tholosæ dictum die
xxvj. April. Anno domini M. cccccv. de quo j. fit
mentio : inter Raymundum Pagese dominum loci
de Azas Tholosæ habitatorem , & Annam de Noue
relictam Bertrandi fratris dicti Raymundi,soluen-
dum esse agentiamentum dotis dictæ Annæ pro mo-
do & quātitate tantùm dotis solutæ:licet dictus Ber
trādus eius maritus de patre illius fidem habuisset.
vnde seruata fuit simpliciter & indistin. d. Auth.sed
quæ nihil.] Et sic antequam ex consuetudine Tholo-
sana mulier aliqud lucretur ratione dotis,necesse est
quòd annum luctus perfecerit in viduitate , & quòd
dotē viro per antea soluerit,vel de illa maritus fidē
habuerit. Vltra quod lucrum aliquid iure legitimæ
mater non habebit in bonis profectitiis filij præde-
functi. Et si filius nihil à patre habuisset , mater ab
agnatis filio succedentibus dotem suam recuperare
non posset.Et minus recuperaret agentiamentum:ta
men ex bonis filij aduentitiis velut pauper & indo-
tata,si nihil aliud haberet, alimētari deberet,vt vidi-
63 stis.(Additio.) Et † ita scilicet quòd mater stantibus
agnatis etiam legitimam petere non posset in bonis
filij etiam pupilli , & sic testari non valentis præde-
functi , fuit decisum per arrestum curiæ parlamenti
Tholosæ die xxvj.mensis Aprilis , Anno domini M.
cccccv.:in causa successionis nobilis quondam Ber-
trādi Pagesie domini loci de Azas habitatoris Tho-
losæ:cuius filia hæres testamentaria post illius mor-
tem ferè annicula decessit , matre eius videlicet An-
na de Noue & fratribus dicti quondā Bertrandi pa-
truis suis & consequenter agnatis seu eorum altero
superstitibus , inter quos matrem videlicet & agna-
tos fuit super possessorio disceptatũ, sed finaliter ni-
hil fuit dictæ Annæ matri etiam iure legitimæ filiæ
suæ adiudicatum vltra dotem & agentiamentum
sibi per cōsuetudinem debitum:& summam ei in te-
stamēto domini Bertrandi quondam mariti sui reli-
ctā,imò vniuersa dictæ filiæ successio agnatis reman
sit,seu antiquiori capiti domus : quia vbi agitur de
agnatis succedēdis,ille solus vocatur qui fortè statu
to aut loci consuetudine vel prædecessorum volunta
te prærogatiuam habet succedendi:in cuius persona
☞ domus conseruatur. [Vt plenè dicitur super verbo,
in eodem testamento relinquens.in xviij.limita.loquē-
do de primogenitura.] Si autem de primogenitura
non esset inter eos ex consuetudine vel aliâs priuile-
gium , omnibus agnatis proximioribus pari gradu
constitutis successio deferretur. vnde si filio defun-
cto plures superessent patrui æquali gradu consti-
tuti , omnes exclusa matre nepoti defuncto æquali-
64 ter succederent. Nec † admitteretur filius alterius
fratris cũ patruo aut patruis suis , licet de iure com-
muni

muni nepos personam repræsentet sui patris: qui si
viueret, ad successioně cum aliis admitteretur instit.
de hæredita. quæ ab intestato. §. cùm autem filius.
quia edictum statuti nō sic aperitur nepoti, sicut edi-
ctum prætoris continens ius commune. quod etiam
ei apertum non fuisset, si prætor expresse non dixis-
set. l. si post mortem. §. finali. ff. de contra tabul. & di-
cto §. cùm autem filius. & sic in casu non via intestati
per patruum nō communicatur nepotibus, de qui-
bus statutū non loquitur. l. illam. ibi, eo quòd nulla
constitutio. C. de collati. secundum Baldum in tertia
parte consilio allegato, trigesimasecunda col. Vnde
ius illud repręsentationis locum non habet hoc casu
nisi statutum expresse hoc diceret, vel aliàs consue-
tum esset, vt infrà dicam in primo membro primi
articuli, vbi de hoc iure repræsentationis plenè dice
65 tur. Cogitabitis † tamen, quia super hoc aliquali-
ter dubito, vbi statutū simpliciter & per consequens
indefinitè & generaliter loquitur de excludēdo ma-
trem propter agnatos, quorū appellatione nepotes
etiam veniunt. [Et ita concluditur in dicto primo
mēbro primi articuli principalis harum ab intesta-
66 to successionum.] Et † statuta confusè loquentia
secundum ius commune sunt interpretanda & intel
ligenda. Et non tam dubitarem, vbi statutum ma-
trem excluderet propter patruos: & præmissa intel-
ligatis vera, scilicet matrem esse exclusam propter
agnatos, scilicet masculos per rationě statuti, vt no-
men conseruetur. Et sic amita defuncti matrem non
excluderet, cùm in ea nomen & arma domus con-
seruari non possent. secundum Bartolum in dicta l.
secunda. ff. ad Tertullianum. licet Baldus consuluerit
contrarium in prima parte consilio centesimoqua-
dragesimotertio, incipiente, Statuto ciuitatis Par-
67 mæ. Præterea † sanè intelligatis matrem per agna-
tos esse exclusam in bonis filij mortui aliunde quæ-
sitis, quàm ex munificentia matris ex linea materna
habitis. Quoniā in illis mater propter agnatos non
excluderet, imò esset illis potior. argumēto. l. quod
scitis. §. finali. secundum intellectum Barto. ibi. C. de
bonis quæ liberis. & l. de emancipatis. §. finali. C. de
legitimis hæredibus. de quarū intellectu latius vide-
bitis in dicto primo articulo. Nam in talibus bonis
à linea materna filio prouētis cessant rationes dictū
statutorum fundantes, vt ex prædictis clare intellige-
re potestis. Præterea æquum est, quòd bona quæ à
materno stipite fluxerunt, refluant in illum, vt di-
cta l. quod scitis. in fine. sicut videmus naturaliter fie
ri, quòd aquæ à mari fluunt, & in mare refluunt, si-
cut enim interest agnationem conseruari suffragio
bonorum ab ea descendentium. Sic pariter interest
cognationem (cuius mater, principium & caput di-
citur) conseruari per bona ab ea profecta: ita quòd
contrarium facere esset potius rigor, quam æquitas,
& iniquitas, quàm iustitia, sic largè statutum inter-
pretari, vt mater etiam ab illis bonis propter agna-
tos filij præmortui excluderetur, cùm satis sit agna-
tionem, cognationi præferri in cæteris filij bonis. Et
ita in propriis terminis consuluit Bartolus consilio
centesimo trigesimosexto. incipiente, statuto vrbis
68 veteris. Similiter intelligatis agnatos matrem ex-
cludere & eius sequelam, vbi omnino exclusa matre
ipsi succederent, & ad ipsos deuolueretur successio.
secus si eis successio (alia obstante persona) nō defer-
retur. Quo casu cùm eorum non intersit, matrem ex
cludi, certè eam non excludunt, vt pulchrè consuluit
Ange. consilio ducentesimo decimo. incipiente, Sta-
tutum supradictum. Qui ponit exemplum in statu-
to matrem excludente à successione descendentium
superstite masculo vel patruo, quia cùm tunc soror
personæ defunctæ, de cuius successione agitur, exclu
dat patruum, cùm sit casus omissus à statuto. l. com-
modissime. ff. de liberis & posthumis. Certè stante
sorore non vocatur patruus ad successionem, obstā-
te ei sorore à statuto omissa: & sic in dispositione iu-
ris communis relicta, quæ patruum excludit, & ad
successioně fratris simul cum matre vocatur per Au
thenticam, defuncto. C. ad Tertullianum. [Imò vi-
detur vocari patruus ad successionem, cùm ratio sta
tuti adhuc duret, quæ est conseruatio nominis & fa-
miliæ domus, vt suprà vidistis, quæ per sororem per
deretur.] Vnde mater hoc casu, per medium soro-
ris seu filiæ suæ consequetur, quod per se consequi
non potuisset: quia patrui tunc solùm matrem exclu
dunt, cùm soli cum matre supersunt, & succedere
possunt, aliàs non, vt ibi plenè probat: super quo
cogitabitis, quia ipse præsupponit talia statuta esse
odiosa eo solo, quòd sunt contra ius commune: & ta-
men suprà contrarium fuit conclusum. Bene tamen
fateor eius decisionem in genere esse veram, quod
vbi patrui superstites essent, ad succedendum inhabi-
les, aliter quàm per existentiam personæ fœmineæ,
mater non excluderetur. l. siue ingenua. §. sed si sine
sui. ff. ad Tertullianum. & l. si necem. §. si deportatus.
ff. de bonis libertorum. & l. prima. §. filium. de con-
tra tabul. Idem si agnati omnes hæreditatem eis per
statutum delatam repudiarent, aut nullus staret in
vita: quia cùm fauore eorum esset mater exclusa,
vt suprà dixi, cessante illo fauore, qui erat causa ex-
clusionis ipsius matris, cessat exclusio, capitulo, cum
cessante. de appellationibus.

Præterea vbi agnati successionem repudiarent,
renuntiarent eorum fauori, prout de iure possunt. l.
quod fauore. C. de legibus. & l. si quis in conscriben-
do. C. de pactis. Adeo quòd decidit Baldus in dicta l.
69 prima. C. de secundis nuptiis. † quòd si mater non
posset ab intestato succedere, nisi in certa parte, pu-
ta octaua, vt cauetur statuto Tuderti: & agnati resi-
duum hæreditatis eisdem delatum repudiarent ex
necessitate iuris accrescendi, accresceret matri por-
tionem habenti, vt videbitis in quarto præludio in-
70 frà. Vlterius † & postremò intelligatis agnatos ma-
trem excludere & sequelam eius, vbi filius ab inte-
stato decessit. Si autem cum testamento decederet, in
quo matrem hæredem instituisset, vel ea non stan-
te alium ex ea parte descendentem, aut cognatum
collateralem, tunc ei mater agnatis exclusis succede-
ret, si consuetudo in contrarium non obuiaret: quæ
filium testari fauore agnatorum prohiberet, vt su-
prà dixi. Et idem quolibet alio hærede instituto co-
gnato vel penitus extraneo, qui non obstante statu-
to succederet ex testamento, secundum Ludouicum
consilio centesimo nonagesimonono. incipiente,
71 præsens statuti particula. † vbi plus dicit, quòd etiā
si hoc casu testamentum filij præmortui esset nul-
lum, aut ex aliquo defectu irritaretur, & sic causa te-
stati deduceretur ad causam intestati, mater tunc ab
intestato non excluderetur per agnatos postquam
filius testamentum fecit, quanuis inutiliter, in quo
matrem inuitauit, nisi vsus communis haberet con-
trarium. allegat Bartolus in dicta l. prima. ff. de suis
& legitimis hæredibus. tamen Angelus vbi testamen
tum esset nullum vel irritaretur, tenet contrarium,
cōsilio vigesimosexto, incipiente, statutum excludēs
matrem

matrem. & sentit Antonius de But.cõsilio vigesimo,
incipiẽte,æquitas valde suggerit. quod puto verius.
Cùm eo tunc ac si nullum fecisset testamentum, dicatur ab intestato mortuus, vt supra vidistis in principio: quòd vbi testamenentum non tenuit ex defectu solẽnitatis, aut irritum quouismodo deductum est, licet de facto testatus fuerit, semper videtur ab intestato decessisse, ita quòd tota hæreditas debetur ab
72 intestato vocatis. † Et agnatis quibus iustè acquiritur etiam in foro conscientiæ, non obstante tali testamento & voluntate testatoris nulla vel inutili: ex qua nunquam aditi potuit hæreditas, nec acquiri hæredi scripto, secundum Baldum in quadam sua disputatione incipiente, statuto cauetur. & in l.si post diuisionem. & l. cum quis. & vtrobique clarius Iason C.de iuris & facti ignorantia. & plenè Alexander in l.nemo potest.septima colũ. ff. de legatis primò. vbi dicit hoc verum, nisi conscientia ab intestato succedẽtis ei dictaret vel scrupulosè persuaderet, male faceret subtrahendo hæreditatem hæredi scripto in tali testamento nullo aut irritando, quo casu necesse haberet obedire consciẽtiæ suæ: quod est notandum.
73 Vnum † tamen menti tenebitis, quòd licet stante dicto statuto vel consuetudine, mater excludatur à successione filij intestati, non tamen excluditur à tutela eiusdem, si illam gerere velit iuxta Authẽticam, ☞ matri & auiæ. C. quãdo mulier tutoris officio fungi potest. secundum Ioannem Andræam in additioni. Speculi, titulo de curatoribus, in fine. nisi per statutum expresse à tutela excluderetur. & ita etiam tenet Baldus in quarta parte, consilio cẽtesimo vndecimo. incipiente, statutum quod ego vidi. Et ratio est: quia matri non defertur tutela filiorum, eo quòd hæres, sed eo quia mater est. ideo licet per statutum excludatur à qualitate hæredis, non tamen excluditur à qualitate matris, secũdum Salicetum in l.sicut.C. de legitima tutela. & dicta Authentica matri & auiæ. idem consuluit Alexander in tertia parte, consilio centesimo decimo. versiculo, & posito &c.

Secundò, præsuppono, quòd defuncto aliquo ab intestato soli hæredes legitimi ad successionem vocantur, secundum gradus prærogatiuam: vt qui defuncto erat in gradu proximior, sit in succedendo po-
74 tior. Et † inde est, quòd sola ab intestato successio, & non ex testamẽto quo interdictum extranei ad eam vocantur, dicitur propriè legitima successio, quasi sola lege delata absque hominis ministerio, licet successio ex testamento largè & minus propriè dicatur legitima successio: sed non omnino impropriè, cùm sit confirmata, licet non inuenta à lege duodecim tabularum permittente quemcunque hæredem etiam extraneum testamento institutum habere hæreditatem. l. obuenire. ff. de verborum significationibus. Tamen illa propriè & strictè dicitur legitima successio, quæ sine hominis ministerio defertur à lege: & absque testamenti vel cuiuscunque alterius dispositionis medio, ita quòd illi soli hæredes dicuntur legitimi, qui per legem ab intestato vocantur. l.prima. ff. de legitima tutela. & textus melior in iure, qui hîc ponit differentiam, quem Baldus ibi ad hoc dicit singularẽ in l.tertia.§.de illo.ff. pro socio. facit l.illud.
☞ de acquirenda hæreditate. [Qui autem veniant appellatione hæredum simpliciter prolatorũ, vide infrà super verbo, *si absque liberis moreretur*. primò. in materia substitutionis pupillaris circa principium.
75 Ex † quo nobis in practica magnus & notabilis resultat effectus, quòd si quis pro se & legitimis hæredibus emphyteusim acquireret, nõ venirẽt ad illam, nisi illi qui propriè dicuntur hæredes legitimi, qui soli censentur vocati tanquam ab intestato successuri, & non in testamento instituti, de quo per Alexã. in l. ex facto.§.si.circa fin.ff.ad Trebel. nisi tales fuissent in testamẽto instituti, qui aliàs fuissent ab intestato vocati, qui non minus dicuntur hæredes legitimi, secundum Bart.in l.iij.ff.de lega.primo. Et non solùm filij erunt legitimi hæredes, & deinceps cæteri descẽdentes, sed etiam quicunque alius primũ gradum parentelæ tenens habilis ab intestato succedentium, vt dicto §.de illo.secundum Alex.ibi, siue sit masculus, siue sit fœmina, secundum Ioan.Andre.in c.Raynaldus.infrà eo. Vnde restat illam propriè legitimã esse successionem, quæ ab intestato defertur. Et illos esse legitimos hæredes, qui tanquam in gradu parentelæ proximioris ab intestato vocantur, vt plenè per Ias. in l.prima.ij.col.C.quando non petẽtium partes peten.accrescant. vbi ad præmissa plura adducit notan-
76 da consilia. Circa † quam legitimam successionem, quæ ab intestato defertur, ne varietas & intricata legum ciuilium diuersitas, quæ potius intellectũ iuuenum præsertim canonistarũ oneraret, quàm instrueret, vos a vero intellectu præsentis materiæ satis difficilis diuertat & errare faciat, considerare habetis
☞ quatuor iura, quorum tria propria imperator, [Io. Fab. cõqueritur de imperatore in lib. institutionum vetera iura hodie inutilia recitante.] qui vias intelligendi faciles dare iuuenibus, tam in procemio institutionum, quàm titu. de iustitia & iure.§.his itaque. pollicitus fuerat. sed non fecit, imò veterem prudentiam nobis hodie superuacuam cõplexus est, de quo Io.Fab. regnicola noster, eum quasi reprehendẽs conqueritur in §.repetitis.instit. de seruili cognatio. sic dicens, vtinam imperator ab antiquitatibus furatus non fuisset hũc librũ, scilicet institutionũ. Sed solùm iura moderna, quibus hodie vtimur, in eo recitasset, & nobis tradidisset. Ob quod ne turbetur cor vestrũ, neque formidet, scire debetis in hac legitima ab intestato successione quatuor iura esse consideranda.

Primum fuit ius antiquissimum legis duodecim tabularum, quo iure duæ solæ ab intestato succedebant personæ, videlicet suus hæres, id est, proximior per rectam lineam descendens, qui tempore mortis eius de cuius successione agebatur, erat in ipsius potestate veluti fili⁹, & ex eo nepos, & cæteri deinceps. Et aliquo illorum non stante, proximior succedebat agnatus de agnatione defuncti seu linea collateralium masculina procedens. Institutio, de legitima agnatorum successione.§.primo. Et post illas duas personas (id est, illis non stantibus tempore mortis defuncti) statim ad successionem vocabatur fiscus, vt dicto.§.primo. & §.placebat. eodem titulo. & l.finali.ff.de successo.edicto. Cuius quidem legis duodecim tabularum verba ponũtur in l.pronuntiatio. ff. de verborum significatione quæ talia sunt: Non existente suo hærede proximior agnatus familiam defuncti habeto &c. Sed quia successu temporis lex ista Romanis visa fuit nimis rigorosa, fisco excessiuè fauẽs, cùm matrẽ à filij successione ab intestato defuncti, & econtra filium à materna successione excluderet: quia suus hæres esse non poterat, tãquam in eius potestate non existens. institut. de adoptio.§. fœmi-
77 næ. Fuit † secundo loco factum senatusconsultum Tertull. quo mater filio absque liberis intestatè defuncto succederet, & non fiscus. Pariter ecõtra factũ fuit senatusconsultũ Orficianum, quo filius etiã matri suc

tri succederet, vt plenè habetur. ff. C. & instit. ad Orficianum & Tertullianum, per totũ. Superuenit deinde tertium ius, scilicet ius prætorium, quo iure excluso illo, qui proximior agnatus erat tempore mortis eius, de cui' successione agitur, repudiatione aut temporis lapsu, vt quia tempore determinato bonorum possessionem non agnouit, non statim vocaretur fiscus, sed succederẽt cognati, scilicet per lineam fœmineam descendentes, ex quo resultabat cognatos de iure ciuili antiquo, scilicet legis duodecim tabularum fuisse incognitos, sed prætor benignitate motus sola consanguinitatis iura considerãs, eos ad successionem vocauit, & recepit. institutio. de success. cognato. in principio. & l. final. C. vnde legitimi. Tamen considerato hoc iure prætorio, adhuc maxima resultabat iniquitas, ad quam prætores non aduerterant, cùm sæpe contingeret, quòd mortuo aliquo ab intestato pluribus relictis agnatis, & cognatis diuersi gradus, vno agnato proximiore lapsu temporis, aut repudiatione excluso, cæteri agnati remotiores exclusi manebant postquàm proximiores, & in primo gradu agnatorum tempore mortis defuncti (de cuius agebatur successione) non fuerant, & vocabantur ad illam successionem cognati. vnde reperiebatur, quòd interdum vnus cognatus longe inferioris gradus, quàm esset aliquis de superstitibus agnatis succedebat, tota agnatione cõtra rationem,
78 & æquitatem exclusa. † Ideo superuenit quartum ius, scilicet nouissimum, quo nunc vtimur, per quod sublata fuit differentia agnationis & cognationis, adeò quòd hodie cognati succedunt sicut agnati, & simul cum eis, vbi sunt eiusdem gradus, & si diuersi gradus forẽt, salua gradus prærogatiua (vt qui proximior est præferatur) simul succedunt in §. reliquũ. in Authenti. de hæreditate ab intestato. collati. viij. Ita quòd hodie in hac ab intestato successione sublata fuit sexus differentia, vt ibi sicut sublata fuerat in successione ex testamento. l. maximum. C. de liberis præteritis. Etiam in feudis in præsenti regno Franciæ, in quibus succedunt fœminæ sicut masculi, secundùm Ioannem Fabrum, in Authentica ingressi. C. de sacrosanctis ecclesiis. vt plenè vidistis in verbo,
79 *duas habens filias*. † Pariter etiam cùm in successione ascendentium (ad quam liberi priore loco vocantur) quatuor emanassent iura. Primum fuerat ius ciuile antiquum, scilicet ius digestorum, post legem illam duodecim tabularum factum, & ius antiquum codicillorum subsecutum, quibus iuribus filij emancipati erant iure ciuili incogniti, & penitus reputabantur extranei, & consequenter patri non succedebant ab intestato, sed soli sui hæredes, videlicet filij in potestate constituti. institutio. de exhæredatione libero. §. emancipati. Secũdum fuit ius prætorium, quo filij emancipati fuerunt à benigno prætore cogniti, & ad patri succedendum admissi, & recepti sicut liberi in patria potestate constituti. institu. de bonorum possessione. in principio. Tamen necesse habebãt petere bonorum possessionem, vnde liberi intra annum à prætore. Quo elapso tempore exclusi erant à successione, quod non fuisset de iure ciuili, si in patria potestate fuissent, imò triginta annos habuissent ad paternam hæreditatem petendam. l. licet. C. de iure deliberandi. Tertium fuit ius nouellarum constitutionum. C. scilicet. l. meminimus. C. de legitim. hæredib. quo nouiter statutum fuerat filios emancipatos patri succedere ad similitudinem suorum, scilicet in potestate constitutorum. Quia cùm nullum simile sit idem. l. quod nerua. ff. depositi. Ex illo iure multæ insurgebant ambiguitates: An in omnibus similes essent, vel in aliquibus dissimiles. Superuenit quartum & vltimum ius nouissimum Authenticorum, quo nũc vtimur, per quod sublata fuit omnis differentia emancipationis, & patriæ potestatis in hac successione ab intestato, vt in Authenti. de hæred. quæ ab intestato deferun. §. nullam verò. Siue agatur de successione inter ascendentes & descẽdentes, aut collaterales: quia vbique emancipati hodie succedunt, ac si essent sui in patris potestate constituti. Salua inter eos dũtaxat sola gradus prærogatiua. Et sicut filij verè emancipati ac si sui forent, succedunt, sic etiam & multò facilius illi, qui verè emancipati non fuerant. Sed pro emancipatis habentur, quales sunt filij seorsum à patre habitantes, & larem distinctum tenentes, qui ex testamento & consuetudine Tholosana habẽtur pro emancipatis. Attamen patri succedunt cum suis & patre commorãtibus & habitantibus. Quo autem ad succedendum ex testamento manet adhuc in aliquibus differentia suitatis & emancipationis, vt plenè videbitis super verbo, *in eodẽ testamento relinquẽs*. primò, & in verbo, *si absque liberis moreretur* secũdò, in materia pupillaris substitutionis. Et forte adhuc durat illa differentia quo ad modum succedendi, & etiam quo ad effectum transmissionis etiam successionis ab intestato, vt videbitis in verbo, mortuo itaque testatore. secundò. Ter-
80 tiò præsuppono, † quòd vbi agitur de successione ascendentium ab intestato mortuorum descendentes vsque in infinitum vocantur, nulla facta differentia sexus nec suitatis & emancipationis, nisi sola gradus prærogatiua. Et idem econtra ascendentes suis succedunt descendentibus in infinitum, si soli sint. Si verò ageretur de successione alicui' collateralis, vt quia nõ sunt aliqui de recta linea, aut tales supersunt ascendentes, cum quibus collaterales interdum succedunt, vt videbitis, licet olim iure antiquo, & nouo agnati infra decimum gradum, aut decimo gradu existentes ad successionem admitterentur, & hodie admittãtur, cognati autem vsque ad sextum gradum, & non vltrà admittantur. institu. de successio. cogna. §. final. Tamen hodie iure, quo vtimur nouissimo, postquàm sexus differentia sublata fuit cognati sicut agnati, soli vel simul vsque ad decimum gradum succedunt. in Authentica de hæredit. quæ ab intestat. §. si verò neque fratres. vbi glo. Bart. & cæteri in Authẽtica in successione. C. de suis & legitimis hæredib. Quod procedit, etiam si tales cognati hæreditatem peterent de iure prætorio, quo erant solùm cogniti vsque ad sextum gradum: quia etiam hodie admitterentur vsque ad decimum, ac si venirent & hæreditatem peterent de iure ciuili, per text. in dicto §. nullam verò. ibi, in quacunque successione. Et ibi, In omnibus successionibus vacare differentiam &c. secundùm Bal. & Alexan. in l. certum. C. vnde legitimis. Quicquid in cõtrarium ibi tenuisset Salicetus.
81 † Quæ iura nouissima cùm fuerint fauore cognatorum edita. vt scilicet agnatis parificentur, non debent in eorum retorqueri læsionem, imò in augmentum honoris, & non diminutionem vtilitatis, quia quæ ad augmentum fiunt non debẽt interpretari in diminutionem. argumen. l. quod fauore. C. de legiti.
82 † Ex quo singulariter decidit Bal. in dicta l. certũ. quòd licet hodie pariter admittantur cognati cum agnatis, adeò quòd venire possunt per caput vnde legitimi, sicut agnati: licet olim deficientibus agnatis

venire nõ possent, nisi ex capite vnde cognati, tamẽ propter hoc non perdunt suum proprium caput, vnde cognati, nec sunt hodie hęc duo capita, scilicet vnde legitimi, & vnde cognati, in vnum caput transfusa, sed remanẽt duo capita integra, & separata. Quæ decisio est magni effectus: quia collateralis ad successionem vocatus siue agnatus, siue cognatus existat, si fuerit à bonorum possessione vnde legitimi lapsu tẽporis exclusus, poterit hoc non obstante succedere per bonorum possessionem vnde cognati, per tex. in l.j.§.sed videndum. ff. de successo. edicto. quia expedit nobis plures vias habere. l. si domus. ff. de seruitu. vrba. prædio. Sicut à simili in suis hæredibus decidit Bal. in dicta l. licet. C. de iure deliberandi. vt infrà in quarto præludio latius dicetur. Nec est in hoc hodie correctus dictus §. sed videndum. secũdùm Alex. in dicta l. certum. Credo tamen, quòd stante statuto aut consuetudine, quòd agnati excludant matrem, de quo suprà vidistis in primo prælud o. Tale statutum vel consuetudo non extenderetur ad cognatos, in exclusionem matris cognati defuncti, sicut eam excluderent agnati: quia statutum de illis non loquitur, sed de agnatis tãtùm. Præterea rationes propter quas agnati eam excludunt, videlicet vt nomen domus & familiæ conseruetur, deficiunt in cognatis ex fœmineo sexu propagatis, qui in alienam trãsierunt familiam nomen illorum capientes, ad quos transeunt. instit. de patria potestate, in fine. quod non esset, imò cognati matrem excludere viderẽtur, si duo hęc capita essent hodie in vnum trãsfusa, prout non sunt, licet cognati priuilegio gaudeant succedendi cum agnatis vsq; ad decimum gradum inclusiuè, & non vltrà: imò veniret coniunx superstes, aut collegium, vel fiscus, vt infrà videbitis in quarto & quinto articulis. Ex quibus pariter aliud resultat notabile, quòd si stante dicto statuto filius decesserit matre sua, agnatis, & etiam cognatis superstitibus, licet si mater non esset, cognati cum agnatis succederent, tamen non succedunt obstante eis matre, quæ licet excludatur per statutum, tamen cognatos excludit, ita quòd agnati consequuntur per medium illius, quod per se non possent secundum aliquos. Alij verò contra per ea, quæ suprà dixi in primo prælud o, quia si statutum excludit matrem, facilius excludere debet cæteros cognatos, per rationes, quas ibi vidistis.

83 † Vnum tamen restat, quòd in hac materia succedendi ab intestato est differentia inter lineas, quæ duæ sunt, secundùm Bal. in tertia parte, consi. cclxxj. videlicet linea recta, & linea inflexa seu transuersalis. Et recta linea est duplex, scilicet ascendens & descendens, quæ clara est: quia à patre inclusiuè in superius est linea ascendens, & à filijs etiam inclusiuè in inferius est linea descendens. Similiter linea transuersalis est duplex, scilicet superior, vt patruus amita, auunculus, & matertera. Et descendens seu inferior est, vt frater, fratris fili⁹, soror, & sororis filius, & deinceps. Vnde in recta linea existentes, in qua sunt descendentes & ascendentes, sibiinuicem succedunt in infinitum, sed non collaterales, nisi vsque ad

84 decimum gradum. † Est & alia differentia inter eos, quia in computatione graduum in prima linea seu recta non est aliqua differẽtia inter ius ciuile & canonicum: quia vtroque iure filius est in primo gradu descendentium, nepos in secundo, & sic de sequentibus descendendo. Pariter ascendendo pater est in primo gradu ascendentium, auus in secundo, & sic

85 deinceps ascendendo. † Sed in collateralibus duo fratres iure isto canonico inuicẽ sunt in primo gradu, sed de iure ciuili sunt in secũdo, & sic de singulis, quę quidẽ differentia inter hæc iura in collateralibus surgit ex diuerso modo, & forma computandi gradus. Nam in his collateralibus in cõputatione graduum est triplex differentia inter iura prædicta, quoniam de iure ciuili, si velitis scire, in quo gradu sunt sibi inuicem collaterales, necesse est inuenire stipitem, scilicet illum, à quo omnes isti procedunt & descendunt: quia ascendere oportet vsque ad stipitem, & deinde à dicto stipite descendere oportet vsq; ad personam, de qua quæritur. Sed de iure isto canonico nõ inquiritur stipes. Et licet glo. in l. iurisconsultus. ff. de gradi. dicat stipitem non cõnumerari pro vna persona, vt pariter dicit Bal. in Authen. si quas ruinas. C. de sacrosan. eccle. & Ange. in §. hactenus. insti. de gradi. & Alex. in l. j. ff. de iurisdict. omnium iudi. Attamen stipes connumeratur, vt expressè dicit tex. in dicta l. iurisconsultus. §. sunt ex lateribus. versi. idẽ faciẽdum. Et ita tenent glo. & Docto. si eorum computatio benè consideretur in l. si auiæ. C. de suc. edic. Or si computetur stipes pro vno gradu, prout cõputari debet per illum tex. Tunc prima persona à qua cõputationem incipere volueritis, non computabitur, aliàs secus. Et ita concordabitis hanc differentiam, secundùm

86 Iasonem. † Secunda differentia est, quia de iure ciuili fit graduum computatio ad similitudinem scalarum, ascendendo de gradu in gradum vsque ad stipitem, & postea descendendo, quæ computatio est propria. Sed de iure isto canonico non fit cõputatio per gradus, sed per saltus, scilicet saltãdo de vna linea ad aliam, quæ dicitur impropria cõputatio, illa autem quæ fit de iure ciuili est, vt dixi naturalis & propria arti Arithmeticæ supposita, quæ est scientia naturalis, vnde illi cõputationi standũ est in cæteris, quàm in matrimonio. Ita quòd si statuto caueretur, quòd agnati vsq; ad quartum gradum excludant matrem defuncti, tunc computatio fiet secundum leges, quæ propriè dinumerant gradus. Et non secundum computationem iuris canonici, quæ dicitur impropria. Cùm verba statutorum debeant propriè sumi, & interpretari. l. j. §. hæc autem verba. vbi Docto. ff. de negotiis gestis. Sicut etiã acciperetur vbi de gradu non fieret mentio: quia agnati matrem excluderent stantes vsq; ad decimũ gradum, secũdum propriam computationem, vt disputando tenuit Iaco. Butri. quem

87 Bal. sequitur in dicta l. si auiæ. in fin. † Tertia differentia est, quia de iure ciuili vnaquæq; persona facit gradum, sed de iure canonico duæ personæ gradum faciunt. Et ratio differẽtiæ est, quia regulariter computatio graduũ fit per canonistas propter matrimonia, in quibus duæ simul personæ considerãtur. Computatio autẽ, quæ fit de iure ciuili, fit regulariter propter successiones. Ideo quælibet persona gradum facit, secundùm Bal. in dicta l. meminimus. C. de legitimis hæredi. Pau. in dicta l. si auiæ. & Christophorum Porcũ, in §. j. insti. de gradi. vos autẽ videatis bonam gl. in c. fin. de cõsanguinitate & affinitate. hinc dicit glo. in dicto §. hactenus. insti. de gradibus. quòd computatio nostra procedit in matrimonio, sed computatio graduum, de iure ciuili procedit in materia suc

88 cessionum, quod est notandum. † Restat ergo, quòd in successione ab intestato collaterales, nulla facta differẽtia sexus agnationis, & cognationis inuicem succedunt, hodie vsque ad decimum gradũ inclusiuè, modo & forma prædictis computandum, nisi in quatuor casibus, in quibus dicta regula fallit. Primò in

agnatis

agnatis & cognatis patroni, qui liberto vsq; ad quintum gradum solum succedunt, insti. de succes. liberto. §. multis. Quia non ita fauorabiliter debetur eis successio illa, sicut hæredibus suorũ parẽtum. Secundò fallit in eo, qui incestas cõtraxit nuptias: quia nõ admittuntur agnati nec cognati, nisi vsque ad tertiũ gradum. l. si quis incesti. C. de incest. nupt. secundùm Bal. in dicta l. certum. C. vnde legi. Nec est hodie hoc casu aliquid immutatũ iure nouissimo, vt talis successio ad decimum gradum extẽdatur, cùm hoc fuerit introductum odio contrahẽtis incestas nuptias, & in eius pœnam. Ergo fieri non debet successionis extẽsio vsque ad decimum gradum in eius fauorem, argumen. l. relegatorum. in fi. ff. de interdictis & relega. Et idem est in damnato, de quocunque alio crimine olim bonorũ confiscationem importante, cui hodie collaterales non succedũt vltra tertium gradum. C. de bonis damna. Authent. bona damnatorum. nisi damnatus quis fuisset ex forma statuti: quia tunc ei succederetur iure communi, & sic vsq; ad decimum gradum, secundùm Bal. singulariter in l. ij. C. qui testa. facere possunt. In regno autem Franciæ ex suis legibus, & consuetudine persona cõfiscata etiã solum bannita ipso iure sunt bona confiscata, prout erat de iure communi antiquo, ideo parentes in quocunque gradu existant non succedunt, sed fiscus. Tertiò fallit in milite, cui non succedũt agnati nec cognati, nisi vsq; ad quintum gradum. l. ij. ff. de vetera. militum succes. secundùm Ange. in dicta l. certum. & ratio potuit esse: quia hæc bona militum crescẽtia, vt plurimum à principe, aut in castris principis, vel intuitu eiusdem acquiruntur: ideo nimirum si in talibus bonis fiscus citius succedat, & vocetur nõ expectato decimo gradu, quã in bonis paganicis. Præterea in successione militum, in qua non seruatur, nisi merũ & purum ius gentium, etiam iure veteri nulla considerabatur sexus differẽtia. Quinimo ad successionem militis defuncti, ita vocabantur cognati, sicut agnati, vt dicta l. ij. Adeò quòd non putant moderni hoc casu aliquid fuisse iure nouissimo mutatũ, sed quòd illa l. ij. remãserit, & sit hodie incorrecta per regulã, quæ habet, quòd lex noua aliquid generaliter statuens, prout facit dictus §. nullam verò. in Authẽ. de hæredib. ab intesta. Corrigens generaliter, & tollens differentiã agnationis & cognationis, nõ loqui intelligitur in casibus specialibus à regula exceptis, prout sunt dicti tres casus, nec illis derogasse, imò debet talis lex noua limitari, & intelligi non procedere in dictis casibus specialibus, secundum gluss. in l. sciendum. vbi Bart. & cæteri. ff. qui satisda. cogan. & idem Bar. in extrauaganti, ad reprimen. in verbo, non ob-

89 stantibus. † Præterea licet maior fauor semper præstetur in militum successionibus, quàm aliorum. l. j. & per totum. ff. C. & insti. de testa. mili. Tamen quia tex. in dicto §. nullam verò. solùm iura corrigit, quæ olim differentiam faciebant inter agnatos & cognatos, volens à cetero nullam inter eos esse differentiã, & de numero graduũ nihil disponit. Sequitur, quòd non corrigit dictam l. ij. quæ in successione militum differẽtiam non faciebat inter agnatos & cognatos, & correctione nõ indigebat: vnde tex. ille bonus potius hoc casu confirmat dictam l. ij. quàm eam corrigat. Præsertim quia de numero graduum mentionem non fecit, licet gl. ibi in §. si verò neque fratres. Propter generalem sublatam differentiam sexus dicat cognatos succedere vsque ad decimum gradum, prout agnati antea succedebant, quod intelligẽdum est de successionibus, in quibus iure antiquo erat illa sexus differẽtia, quæ in militũ successione deficie-

90 bat, vt dicta l. secunda. † Quartò & vltimò fallit regula nostra in successione feudorũ, vbi agnati transuersales non succedunt, nisi vsque ad septimum gradum. c. j. §. hoc autem sciẽdum. qui feu. dare possunt. & in c. j. §. hoc quoque. de succes. feu. glo. & Bal. in c. j. de feud. marchiæ. & in ca. satis bene. de prohibi. feud. alie. per Lota. & in Authentica, defuncto. C. ad Tertullia. Etiam si ageretur de successione antiqui feudi, secundùm Baldũ. vbi suprà. vnde mortuo vasallo stantibus solis collateralibus vltra septimũ gradum vacat eius successio, nec censetur hoc ius hodie correctum per dicta iura nouissima, vt successio feudalis sit vsque ad decimum gradum extensa, sicut est suc-

91 cessio patrimonialium bonorum: † quia nunquàm feuda iudicantur secundum iura cõmunia, nisi quando in casu occurrente nõ reperiretur quæstio vsu feudorum decisa, vt dicit tex. in cap. j. de feud. cog. Or in casu nostro reperitur in feudis expressa dicta decisio, vt talis successio vltra septimum nõ porrigatur gradum: igitur est illi standum. Illam tamen decisionem intelligatis veram, quòd transuersales agnati vltra septimum gradum succedere non possunt. Imò talis successio gradu septimo terminatur, quãdo de acquirente feudum primordialiter, & immediatè fit transitus ad collaterales fortè ex pacto vel alio modo. Si autem de acquirente feudum fieret primordialiter transitus in descendentes, tunc feudo semel ad descendentes deuento, & in aliquo eorum radicato extenderetur successio in infinitum, etiam ad transuersales illorum descendentium primi acquirentis. c. j. de natura. succes. feudi. & §. j. de succes. feudi. secundùm Bald. vbi suprà versicu. item oppo. ad fin. huius cap. & c. de feudo Marchiæ. & clarè Aluarotum cap. primo. §. & quia. qui feu. dare possunt. Et maximè in præsenti regno Franciæ, in quo feuda sunt ad patrimonia redacta, secundùm Ioan. Fab. in Authenti. in gressi. C. de sacrosanct. eccle. vt infrà in primo prin. articul. dicetur, siue secundùm ius commune patrimoniorum iudicãda, vt eorũ successio in infinitum vel vsq; ad decimum extendatur gradum, super quo cogitabitis, quia licet feudorum postquam in regno publice leguntur, satis ius commune censetur, vbi alia consuetudo non reperitur. [Præterea in successionibus istis, cum sint de iure positiuo multũ attenditur consuetudo ad ampliandum vel restringẽdum gradus, vt dicitur infrà in iij. membro j. arti. in prin

92 cap. loquendo de succes. collateralium. † Vnum tamen menti tenebitis, & erit quinta fallentia, quòd vbi de successione regni, in quo etiam collaterales succedunt, ageretur, successio diffunditur in infinitum, maxime in præsenti regno Franciæ, in quo si tota domus regia foret (quod Deus auertat) extincta, ita quòd non superest nisi aliquis de sanguine antiquo, puta de domo Aurelíana, aut Borbonij, vel altera licet comitali, aut inferiori, certè ille quamuis in millesimo gradu esset vel vltra, succederet in regno, fisco excluso, & idem si ageretur de successione illustrium Comitum & Baronum, secundùm Bal. in dicto capitu. j. de feud. Marchiæ, quem ibi sequuntur Aluarotus & Præposi. Ad quod videatis, quæ super hoc plenè dicta fuere in verbo, *duas habens filias.* in

93 prima principali fallentia, circa finẽ illius. † Quartò & vltimò præsuppono, quòd mortuo aliquo intestato soli descendentes primo loco succedunt, deinde ascendentes & collaterales, & si sint plures eiusdẽ

capitis & gradus, vt duo vel vltra omnes simul, & æqualiter vocãtur, ita q succedunt in capita, si omnes succedere velint. Si autem vnus à successione excluderetur tẽpore, aut repudiatione vel omnes (præter vnum) similiter excluderentur, qui portionem ei delatam adiret. Et tunc in primo casu pars repudiãtis vel tẽpore exclusi accresceret alijs etiam inuitis pro hæreditaria portione eorum cuilibet delata & agnita. In secundo verò casu portiones omnium cohæredum à successione exclusorum accrescerent alteri, qui solus partem suam agnouit. Et hoc fit per ius accrescendi, quo partes non petentium petentibus accrescunt, etiam inuitis. l. j. C. quando non peten. par-
94 tes peten. accrescunt. † Quod ius accrescẽdi etiam locum habet in fisco, secundùm Alexand. in l. j. ff. de acquiren. hæredi. si fuerit cum alio hæres institutus, quicquid ibi voluisset in contrarium Ludo. & à simili locum etiam habere videretur in ecclesia, quæ fisco comparatur. l. fin. C. de sacrosan. eccle. Saluari tamen posset opi. Lud. in casu per Bal. posito, in dicta l. j. ix.
95 qõ. C. quando non peten. partes. † Non tamen intelligatis partes non petentiũ accrescere personis petentibus, quia malè intelligeretis, sed accrescunt portionibus petentium & succedere volentium. l. ij. ff. de ac-
quiren. hæredi. [Hac ratione accrescunt portionibus: quia ius accrescendi portionem, respicit ad hæredes, trãsit ita quòd si cohæres adita portione sua decedat, & alter cohæres partem suam repudiet, ille hæres cohæredis defuncti totum habebit. l. hac scriptura. §. si. ff. de condi. & demonstra. Et in hoc differt ius accrescendi à substitutione, quæ cùm personam respiciat substituti, ad hæredes non trãsmittitur. l. si ex pluribus. ff. de suis & legiti. hæredi. Sed extinguitur cum persona substituti ante conditionem substitutionis defuncti, nisi vnita foret cum ipso iure accrescendi, ratione cuius trãsmitteretur ad hæredes, non sui natura, sed potius iuris accrescẽdi, cui vnita fuit, per tex. singularem in l. qui patri. ff. de acquiren. hæredi. De quo habetur infrà super verbo *si absque liberis moreretur*. secundò in materia pupil. subst. in fi. & clare super verbo, in eodem testamento relinquens. primò. in vlt. limitatione, loquendo qualiter hæredi vniuersali repudiante hæreditas accrescit instituto
96 in re certa.] † Ex quo dicit Barto. quòd cohæres huic iuri accrescendi (cùm ei non competat, sed portioni) renuntiare non posset. idem tenet in l. re coniuncti. ff. de lega. iij. in iuj. prin. q. & Bal. in dicta l. ix. q. Ius enim accrescendi competit & operatur de iure communi, & non ex priuilegio, cui iuri communi renuntiari non potest. l. nemo potest. ff. de lega. j. vnde qui portionẽ hæreditatis quantuncunque minimam agnouit, cæteris non petentibus, vel à successione exclusis, totam hæreditatem ipso iure accrescendi suæ portioni vnitam habere cogitur, ac si fuisset ei ab initio insolidum delata. l. vnica. §. his itaque diffinitis. C. de cadu. tol. Etiam si portio illa accrescens sit ei dãnosa, posito etiam quòd adeundo partem suam intẽderet lucrari, & verè esset ei lucrosa: vt qa fortè erat per testatorem ab omni onere exempta. Et etiam posito, quòd partem accrescentẽ ignoraret esse sibi dãnosam ignorãtia iuris vel facti, quæ ignorãtia postquàm originem habuit à lucro, non prodest ignoranti in damno euitando, sicut nec in lucro captando. l.
97 si duo. iuncta glos. ff. de acquirend. hæredi. † quia in his, quæ pertinent ad rigorem iuris obseruandum, non parcitur ignorãti, sexui, ætati, damno, nec rusticitati. l. iuris ignorantia. vbi Bald. C. qui admitti ad bonorũ possess. Nec statuti aut consuetudinis rigori. Adeò quòd si statutum prohiberet matrem succedere filio ab intestato, nisi in certa portione stantibus agnatis, si agnati omnes residuum successionis repudiarent, tota successio accresceret matri, quæ suam portiunculam acceptat. Non obstante rigore statuti prohibitiui, vt supra in primo præludio dixi. Maximè quia ius accrescẽdi, vt vidistis, non personæ competit, sed hæreditariæ portioni aditæ, quam ille cohæres sine residuo hæreditatis retinere non potest.
98 † Ex quo etiam notabiliter decidit Bar. in dicta l. re coniuncti. x. colũ. & v. quæstio. primæ principalis quæstionis, quòd si cohæres portionem quam adiuit, cuidam extraneo vendiderit, & reliqui cohæredes suas repudiauerint portiones, aut ab eis fuerint alio modo exclusi, tales portiones non venditori, sed portioni aditæ & venditæ, & sic emptori accrescunt.
99 † Cùm ius illud accrescẽdi acquirat portioni, & non personæ, & non venditori, qui nullam habet portionem, cui accrescere possint. l. si Titio. ff. de vsufructu.

Præterea emptor hæreditatis vicem obtinet hæredis. l. ij. §. plenè. ff. de hæredi. vel actio. vendita. facit l. si totam. ff. de acquiren. hæredi. vbi portio per cohæredem repudiata alteri non accrescit cohæredi, sed fideicommissario, cui hæreditatẽ restituerat. Nec obstat, quòd vendita aut restituta hæreditate, ipse venditor vel hæres restituẽs remanet hæres: quia verum est, quòd hæres remanet solo nomine: sed emptor, aut fideicommissarius dicitur hæres re & vtilitate. Nec est absurdum, quòd sint duo eiusdẽ hæreditatis hæredes, vnus nomine, & alter re & vtilitate, secundùm Paulum in l. fina. ff. de acquiren. hæredi. prout à simili videmus de domino directo & vtili, vt per Barto. in l. si quis vi. §. differentia. ff. de acqui. poss. Cui quidem domino vtili omnis pertinet vtilitas, maximè iuris accrescendi, quod operatur ad causam, & ratione portionis, & non personæ, aut nudi nominis.
100 † Et procedit in hac successione ab intestato hoc ius accrescendi ex quadam legali coniunctione, quæ inter hæredes vocatos ad successionem cõsistit, quæ inter se sunt re & verbis coniuncti, secundum glo. in
101 l. prima. §. idem ait. ff. de vsufruc. accrescen. † Quæ quidem legalis coniunctio tripliciter contingere potest. Primò ex singularitate vocationis, vt quando defuncto non superest nisi vnius proximior descendens, vel ascendens, aut collateralis, in quo nõ est dubium omnimodam esse coniunctionem. Scilicet re, cum eidem hæreditati succedat talis hæres, & verbis quia solus ad eã vocatur ex verbis legis, aut testatoris, si in testamẽto fuerit hæres institutus, & vocatus solus ab intestato ex verbis legis, cùm non sit alius,
102 qui ipsum præcedat, vel cũ eo concurrat. Vnde nimirum si non possit talis hæres vnam partem adire, & alteram repudiare: quia hoc esset diuidere, & separare omnimodam vnitatem, & legalem coniunctionem. Ideo in illa persona vnam tantùm partem adeunte locum habet ius accrescẽdi, vt scilicet vna parte adita, cæteræ eiusdem hæreditatis partes ipso iure illi accrescant etiam inuito, ita quòd pars illa adita
103 totum ad se trahit, & hæres insolidum fit, † quãtuncunque partem adeundo protestaretur aliam habere nolle: quoniam talis protestatio tollere nõ potest iuris dispositionẽ cui renuntiari non potest, vt vidistis. Et idem foret si partem adeundo, reliquam formaliter, & expressè renuntiaret, & repudiaret, cum aditio partis prius facta secum ilico traxerit executionem quo ad totũ, vt ei non obstet secuta repudiatio. Sec

tio. Secus esset econt ra, vbi hæres à repudiatione in-
ciperet: vt quia vnã partẽ sibi delatæ hæreditatis re-
pudiasset, de reliqua nihil dicẽdo: quia talis repudia-
tio nihil valeret, nec partes reliquas ad se priuatiué
104 traheret. l. si solus. ff. de acquiren. hæredi. †Et ratio
differentiæ est: quia aditio est fauorabilis, quæ facit
quem decedere cum hærede, & testatũ vbi testamen-
tum facit, quod est fauorabile, & publicé interest. l.
vel negare. ff. quemadmo. testa. apc. & in §. licet autẽ
domino. instit. qui, & ex quibus cau. manu. noo pos.
Vnde talis aditio semper ampliatur, vt totum com-
prehendat tanquam fauorabilis. Repudiatio autem
contrarium operans (videlicet, quòd defunctus hære
dem non habeat, vel intestatus decedat) est odiosa,
& sic restriogenda. Argumen. l. cùm quidam. ff. de li-
beris & posthu. & capi. odia. de regu. iur. libro vj. Præ
terea aditio hereditatis est habitus, & sic est aliquid,
ideo nõ sine causa recipit augmentum. Sed repudia-
tio est priuatio, & nihil: sed quod nihil est aliquid re
cipere aut producere non potest. Nam esset implica
re contradictiooem, quòd quis heres esset, & non es
set hæres, vel quòd quis pro parte decederet cum hæ
rede, & pro parte sine hærede, secundùm Bartol. &
Docto. in dicta l. secunda. ff. de acquiren. hæred. Quæ
omnia etiam locum habent in coniunctiooe homi-
nis procedére ex singularitate vocationis, vt tetigi,
vt quando vnus solus hæres vocatus per testatorem
fuit ex testamento. Qui si insolidum institutus hæ-
reditatem in parte adiens de reliqua nihil dixerit,
totum adiisse videtur, siue institutus fuisset simplici-
ter, siue io pluribus partibus hereditatis nominatim
& separatim, vt dicta l. j. & l. ij. ff. de acquiren. hæred.
ita quòd aditio vnius portiũculæ ad se totum trahit,
& siogulas alias partes, etiam si hæredi adhuc delatæ
nõ forent tempore aditionis, vt quia pro parte quã
adiuit fuerat hæres purè institutus. Et in alia vel re-
liquis sub cõditione, quæ post impleta fuit: quia tũc
non erit necessaria alia aditio post impletam condi-
tiooem: imò ipso iure, ipsa reliqua pars, quæ condi-
tionalis fuerat, accrescit priori parti aditę. l. liber ho
mo. §. Titius. ff. de hæredi. institu. facit l. testamento.
C. de impuberum & aliis substitu. Præterea est hoc
etiam verũ, si in parte quam hæres adiuit, institutus
fuisset simpliciter & absolutè, & in reliquis partibus
datus fuisset substitutus, aut in singulis dictis parti-
bus dati fuisseot diuersi substituti: oam talis hæres
cùm nullum habeat cohæredẽ, adeundo partem vi-
detur totum adire, & totum ei accrescit, quia substi-
tuti in reliqua vel reliquis partibus dati solùm vidẽ
tur in subsidium, scilicet casu quo hæres institutus
nullo modo adiisset, & aliquam partem nõ agnouis
set. Nec censetur testator hoc faciendo diuisisse hęre
ditatem, instituendo eum hæredem separatim in di
uersis partibus, nisi in singulis partibus diuersos in-
stituisset hæredes: quia sola diuisio portionum facta
non censetur causa diuideodi hæreditatem. Sed alio
respectu, sicut fit aliquãdo diuisio fundi gratia vbe-
rioris culturæ, remanente fundi vnitate. l. Caius. ff.
de leg. ij. Prout etiã est videre in mensura, qua paoni
mensurantur, in qua licet sint plura demonstrantia
diuersas mẽsuras, puta diuersos palmos, tamen pro-
pter hoc non diuiditur vnitas illius mensuræ, secun-
dùm Bartol. Ideo non est mirum si hæres adeundo
voam partem hæreditatis dicatur adire & aliam, ne
eadem hæreditas habeat pro parte hæredem, & non
pro alia parte, vt plenè deciditur in dicta l. si solus. ff.
105 de acquiren. hæredit. †Per quam rationem decidit
Bal. in l. dominus. §. per fideicommis. ff. de vsufru. te-
statorem ius accrescendi prohibere nõ posse, ne pro
parte habeat hæredem & pro parte non. Et ita etiam
post Dy. tenet Imo. in l. j. §. si ex fundo. ff. de hæredib.
institu. hoc etiam ius accrescendi immediate compe-
tit hæredi à lege, & non à testatore, licet interdum
habeat ipsum iudicio testatoris, per tex. vbi Barto. &
Imo. in l. si in testamento. ff. de vulga. & pupilla. Vn-
de quod à lege competit, nõ potest à testatore prohi-
beri, vt dicta l. nemo potest. ff. de legat. j. Nec obstat,
quòd idem Barto. in l. quoties. §. si duo. ff. de hæredi.
insti. videtur contrarium decidisse: quia loquitur in
hæredis institutione non vera, sed interpretatiua,
secuodùm Bal. vbi suprà. Et plenè per Docto. in l. pe-
nulti. ff. de iniusto rupt. testamen. Puta si testator in
re certa vnum solum hæredem instituisset, cum hoc,
quòd nihil ei accrescere possit. Quo casu, cùm talis
hæredum institutio verè nõ sit vniuersalis, sed inter
pretatiua, nullo alio dato cohęrede vniuersali, & in-
stitutus tunc totum habeat, vt dicto §. si ex fundo. si
testator tunc ius accrescendi prohibuerit, valet pro-
hibitio. Sed hæredis institutio nulla erit ex prohibi-
106 tione iuris acrrescendi: †quia testator tũc prohibẽ
do ius accrescẽdi videtur velle decedere sine aliquo
hærede, & sic ab intestato. Præterea dicit Bald. in di-
cta l. j. versi. venio ad materiam. C. quando nõ peten.
partes. quòd ius ipsum accrescendi prohiberi nõ po-
test vero & directo hæredi, sed bene ficto hęredi, qua
lis est in re certa institutus, vt dicto §. si ex fundo. &
dicta l. quoties. §. si duo. qui quadam fictione cẽsetur
institutus io toto, & idem dicit ibi in dicta ix. quæst.
quòd si testator tres, aut plures habẽs hæredes prohi
buerit, ne vni eorum accresceret: quia cùm tunc alte
ri vel aliis accrescere possit, quasi tacitè substitutis,
valebit eo casu iuris accrescẽdi prohibitio, quasi de-
ficieotibus causis, propter quas prohiberi nõ potest,
de quibus suprà. Secus si in totũ prohiberetur io per
sonis omnium hæredum institutorum, de quò pleoè
per dominos de Rota in nouis, decisione cccxxxiij.
incipien. si pater plures filios. Et sic arguẽdo à causa
causante in legatis, & fideicommissis prohiberi po-
test ius accrescendi, secundum Bal. io dicto §. per fi-
deicommissum. vbi ponit quid in legato alimento-
107 rum. †Sanè tamen intelligaris, quod dixi suprà,
scilicet quòd hæres in parte hæreditatis purè institu
tus, & in reliqua sub cõditione, si partem purã adie-
rit, etiam adiuisse videtur conditionalem, vt coodi-
tione stante ei accrescat sine alia aditione, oisi adi-
nisset partem puram cum expressa conditione, st al-
tera pars sibi non accresceret: quia tunc non valeret
aditio, nec quo ad partem puram, nec quo ad condi-
tionalem, secundùm Barto. in dicta l. ij. ff. de acquirẽ
da hæredi. Pro quo facit ff. de conditio. & demonstr.
l. demoostratio. §. quod autem iuris. ibi, ac si cõditio-
naliter. Præterea etiã vera intelligatis pręmissa, vbi
omnes partes hæreditatis fuissent hæredi per seip-
sum delatæ. Si autẽ vna esset ei delata per seipsum,
altera verò per aliũ puta filiũ aut seruum, tunc si pri
mam per seipsum delatam adierit, non ex hoc effici-
tur hæres in alia ei per filium, aut seruum deferẽda.
Cùm in illa effici non possit hæres, nisi mediãte adi
tione filij vel serui: vnde ante sui aditionẽ in sua nõ
fuit potestate illam adire. Sed si filius illam primò
adiuit, aut seruus iussu domini cohæredis, tunc sta-
tim ipsi hæredi acquiritur nedum pars adita per fi-
lium vel seruum, sed etiam sua, quia ex acquisitione
vnius sequitur acquisitio alterius. Præterea hæres

iubendo filio vel seruo adire, satis illam partem acquirendo videtur suā adire, cùm tunc in sui sola potestate esset eam adire. l. si ego. & dicta l. si solus. ff. de
108 acquiren. hæred. sicut videmus in simili, † quòd hæreditas per procuratorem adiri nō potest, cū ipsum constituendo satis suam declaret voluntatem, quòd hæreditatē habere vult. Ex quo actu solo satis dicitur hæreditas per ipsummet constituentem adita. l. Paulus. secundum communem rationem Docto. ibi ff. de acquiren. hæred. ad quod facit, secundùm Bart. in l. serui electionem. ff. de lega. j. quod dicunt Philosophi naturales, quòd quoties agens est liberum, ita quòd actus gerendus in sua consistit mera voluntate & patiens est dispositum, tūc eo ipso quòd agēs vult,
109 actus geritur & consummatur. † Pariter intelligatis sane, quòd suprà dixi, de repudiatione de vna tantùm parte per hæredem facta, quòd non valeat, nec quo ad illam partē, nec quo ad reliquas, vbi tota hæreditas, aut singulæ eius partes fuerunt hæredi delatæ eodem iure, scilicet institutionis: vt quia fuit simpliciter hæres institutus, vel expresse in toto, aut diuisim in pluribus partibus integram hæreditatem facientibus, vt dicta l. ij. vel in aliqua re quantuncūque modica alio non dato cohærede, quo casu vt dixi, trahitur interpretatiuè ad totum, vt dicto §. si ex fundo. Si autem plures portiones hæredi deferrētur diuerso iure, vt quia vna ei delata esset iure institutionis: quia fortè institutus fuit in dimidia, altera verò ei delata esset iure substitutiōis, vt quia fuit cohęredi suo substitutus. Si partem in qua fuerat institutus repudiauerit, de reliqua nihil dicens, tunc valet repudiatio quo ad partem repudiatam, nec trahit se ad aliam cùm sit odiosa. Qua non obstante repudiatione poterit aliam partē ei iure substitutionis delatam adire, siue tēpore repudiationis esset ei iam delata, siue posteà ei deferatur, conditione substitutionis adueniente. Tamen adeundo nunc illam ex substitutione delatam habebit primam, quam ex institutione sibi delatā repudiauerat: quæ portioni nunc aditæ accrescit. l. si tu ex parte. versic. item si mihi. ff. de acquiren. hæred. vbi hæres incœpit à repudiatione, quæ valuit in parte repudiata, & posteà accreuit portioni aditæ ex substitutione, quod necessariò fit ex potestate iuris accrescendi, vbi talis hæres institutus fuerat suo proprio nomine expresso substitutus cohæredi suo. Si autem fuisset cohæredi substitutus sub nomine appellatiuo, puta sub nomine hæredis, & prius partē suam repudiasset, non posset alteram partem ei ex substitutione delatam adire, quia non est hæres. Et sic ex substitutione succedere nō potest. l. qui plures. in fine. ibi, hi substituti videbuntur, qui hæredes extiterunt, &c. ff. de vulga. & pupilla. substitu. vbi idem dicitur si duo fuerint hæredes instituti, & inuicem reciprocè substituti, non expressis nominibus propriis: quia per talē reciprocam substitutionem satis vidētur substituti sub nominibus appellatiuis tāquam cohæredes. Ideo nisi adeant ex institutione, etiam adire nō possunt ex substitutione, vt dicta l. si plures. & l. qui liberis. in princ. illo eodem ti
110 tu. facit l. Lucius. ff. de fideicommiss. liber. † Vnde restat, quòd hæres ex testamento vel ab intestato nō posset vnam partem hæreditatis habere, & reliquā repudiare, quia esset hæres & nō hæres, quod est impossibile. Quinimo si hæreditatem retēta legitima repudiaret, totam hæreditatem haberet, secundùm Bal. Pau. & Fulg. in l. hæres instituta. C. de impub. & alijs substitutio. [De quo plenè dicitur super verbo, *si absq; liberis moreretur*. ij. in materia vulgaris substitu. tractando primum illius effectum.] necesse enim habet vel totam adire, vel totam repudiare.
111 † Quod secus est in contractibus: quia si donata fuerit aliqua res, poterit donatarius vnam partē capere, & reliquam repudiare: & ratio differentiæ est, secundùm Barto. in dicta l. ij. ff. de acquiren. hæredit. quia institutio hæredis, aut delatio hæreditatis ab intestato suam habent etiam, priusquàm acceptentur perfectionem: cū pendeant ex vnius tantū voluntate, scilicet defuncti expressā, quando ex testamento, vel tacita, vbi ab intestato successit. Et hoc casu etiā ex voluntate legis expressa; ideo non possunt post perfectionem diuidi. Sed donatio suam non habet perfectionē, prius quàm donatarius consentiat, non ergo sine causa potest pro parte perfici & acceptari, secundùm Bartol. quem sequitur Bald. dictum eius tanquam subtile commendans. Hæc iam in prima legali coniunctione, quæ ex singularitate vocationis surgit, vbi defuncto ab intestato non superest, nisi vnus hæres verbo legis vocatus, & pariter de coniunctione hominis re & verbis, vt quando ex testamento vocatus nō fuit nisi vnus, qui verbis testatoris, & personæ eius singularitate & re scilicet ad vnam eandemque hæreditatem vocatus fuit, dicta vobis suffi-
112 ciant. † Secundò contingit hæc legalis coniunctio in successione ab intestato, ex simultate vocationis, id est, ex plurium simultanea vocatione, vt quia defuncto ab intestato non vnus solus, sed plures proximiores in eodem, aut pari gradu existentes simul ad eandem vocantur successionem. l. j. §. nemo. ff. ad Tertullia. & l. si ex pluribus. ff. de suis & legiti. hæred. & dicta l. j. C. quando non peten. partes. nam tales simul ad successionē vocati sunt pariformiter omnimoda coniunctione legali simul iuncti: quia primò sunt verbis legis coniuncti, eò quòd simul à lege collectiuè & sermonis vnitate (quæ tales coiūctos, quasi vnum corpus demonstrat) vocantur, veluti quando supersunt defuncto plures liberi, aut plures ascendentes, vel collaterales agnati, vel cognati eodē vel pari gradu constituti, qui simul à lege vocantur ad successionem. Et quia ad eādem vocantur hæreditatem, etiam dicuntur re coniuncti, eò quia in eadem re, id est, hæreditate succedunt omnes in viriles, aut stirpales portiones, vt infrà primo membro videbi-
113 tur primi articuli. † Et in his pluribus sic legaliter coniunctis vno repudiante, locū habet ius accrescendi. [Secus si adiuisset: quia per aditionem extinguitur ius accrescendi quo ad portionē hæreditatis aditā, sicut extinguetur vulgaris substitutio. l. pòst aditam. C. de impuberum & alijs substitu. Non enim habet locum ius accrescēdi post aditam hæreditatem, cùm non sit portio vacans, quæ accrescere possit. l. j. in fine. ff. de vsufruc. accrescen. nisi in casu singulari. l. qui patri. ff. de acquiren. hære. vt quando ius accrescendi esset vnitum cū pupillari substitutione, quo casu pupillo moriente post aditā hæreditatem, hæreditas, nedum pupilli, sed etiam patris sui accrescit suo substituto paternæ hæreditatis, sibi pupillariter substituto: quia sicut illo casu hoc ius accrescēdi reddit pupillarem substitutionē ei vnitam ad hæredes substituti transmissibilem, vt dixi suprà: sic etiā substitutio facit eum durare, & eum conseruat post aditam hæreditatem, vt dicta l. qui patri. vbi Bartol. & omnes: vbi est aliud singulare, quòd ius accrescendi locum habet in diuersis hæreditatibus, licet communiter locum non habeat. l. si duobus. ff. de testament. milit.

mili. nisi dicamus, quòd hoc casu fauore ipsius pupil
li, vt habeat hæredem hæreditates diuersorum, scili
cet patris & filij loco vnius habeantur, vel quod sit spe-
ciale in casu illius. l. qui patri. secundùm Alexand.]
Quod plus cõtingit & cõpetit ex hac simultanea vo
catione, quàm ex consanguinitate inter eos existen-
te, ita quòd sanguinis nexus non est causa huius iu-
ris, secundùm Barto. in dicta l. re coniuncti. penul. co
lum. versi. iij. quæro. ff. de lega. iij. Ex hoc ibi decidés,
quòd si patre ab intestato defuncto, duobus relictis
filiis ex prima vxore, & duobus ex alia, vnus repu-
diet, portio illius repudiantis non accrescit soli alte
ri fratri suo vtrinque coniuncto, imò omnes tres si-
mul vocãtur ad illam partem, & admittuntur. Et sic
accrescit etiam aliis duobus ex alia vxore susceptis,
114 attento †quòd coniunctio legalis, quæ est causa il-
lius iuris accrescendi, non cõtingit ex eo, quòd plus
& pluribus modis sunt cõsanguinei, & inuicem suc-
cessores: sed ex eo solo, quòd simul à lege vocantur. l.
j. §. si quis ex nepotibus. ff. de coniungen. cum eman-
cipa. libe. licet Dynus in l. cohæredi. §. qui discteras.
ff. de vulga. & pup. contrarium voluisset, scilicet por-
tionem repudiãtis soli alteri fratri vtrinque coniun
cto deferri, per tex. in Authenti. cessante. & Authen-
ti. post fratres. C. de legiti. hæredi. quæ non obstant,
quia loquitur in successione fratris præmortui, in
qua frater vtrinque coniunctus præfertur. Sed in ca
su nostro tractatur de iure accrescendi in bonis pa-
tris, quæ nunquàm quæsita fuerant fratri repudian-
ti, ideo omnes pariter vocantur tãquam in bonis pa
ternis, nisi sustinendo Dynum diceremus, quòd lo-
quitur in substitutione pupillari, per quam succedi-
tur pupillo, in cuius successione frater vtrinque con
iunctus tãquam plus coniunctus præfertur, vt dicta
Authenti. in successione. & Authentic. post fratres
quod secus esset in substitutione vulgari, per quam
succeditur patri. Vnde restat, quòd vno illorum
cohæredum ab intestato vocatorum excluso tempo-
re, aut expressa repudiatione, portio sua ęqualiter ac
crescit cæteris etiam inuitis pro portionibus hæredi
tariis, vt in dicta l. j. C. quando nõ petentium partes.
115 †Et idem est in successione ex testamẽto, vbi plu-
res fuerunt per testatorem hæredes instituti, & re &
verbis ex simultanea vocatione per hominem, scili-
cet testatorem collectiuè ad eandem rem seu hæredi
tatem vocati & coniuncti, quoniam vno illorum ex
cluso, aut repudiante cæteris sua portio vacãs accre-
scit ipso iure, etiam inuitis, æqualiter si æquè fuerãt
instituti, vel dispariter pro portionibus eis per testa
116 torem delatis. †Nisi cohæredi excluso, aut repu-
dianti datus fuisset à testatore substitutus: quia ille
præferetur coniunctis, & ius accrescendi impediret,
quod oritur ex tacita volũtate testatoris, quæ cessat
propter expressam à testatore factam substitutioné.
l. ij. §. si duo. ff. de bono. posses. secundum tab. & C. de
fideicommis. Authenti. hoc amplius. & in Authenti-
ca de hæred. & fal. §. si quis autem non implens. & C.
de cadu. tollen. l. vnica. §. in primo. & §. pro secundo.
& l. si tibi & Meuio. §. Iulianus. ff. de leg. ij. nisi appa-
reret aliud ex mente testatoris, expressa vel tacita,
seu coniecturata. l. quidam testamento. ff. de vulga.
& pupil. vbi ex coniecturali mente defuncti ille, qui
erat cohæres, & cõiunctus præfertur substituto, quá
ad hoc no. Old. Præterea substitutus ius accrescen
di tunc impedit, quãdo datus fuit cohæredi meo vni-
uersaliter mecũ instituto, de quo hîc loquitur. Secus
si datus mihi foret particulariter, vt quia institutus
fui hæres solus in diuersis portionibus, in quarũ ali
quibus datus fuit mihi substitutus: quia tunc datio
substituti ius accrescendi nõ impedit. l. si solus. ff. de
acquir. hæredi. vt suprà vidistis in prima legali con-
117 iunctione, quod est notãdum. †Tertiò & vltimò
hæc coniunctio legalis, quæ ius accrescẽdi operatur,
cõtingit in successione ab intestato ex idẽtitate ra-
tionis: vt quia plures simul per eandem rationem vo
cantur. Puta si pater intestatus decesserit duobus re-
lictis filiis, & duobus aut pluribus nepotibus ex alte
ro primogenito filio, quo casu per legẽ omnes simul
vocantur, tam filii, quàm nepotes ad eandem succes
sionem re & verbis legis coniuncti, sed nõ omnes vo
cantur eadẽ ratione: nam filij ex eo, quòd filij vocan-
tur & succedunt in capita, vt viriles portiones, ita quod
tot erunt portiones, quot capita seu personæ filiorũ.
118 † Nepotes verò ex præmortuo filio vocantur &
succedunt omnes, quotquot sint, in stirpem, id est, in
vnam solam portionem: quia etiam vnam solam re-
præsentant personam, scilicet eorum patris præmor
tui, taliter quòd omnes simul nihil aliud plus habe-
bunt, quàm alter ex filiis eius, de cuius tractatur suc-
cessione, & quàm solus eorũ pater haberet, si de præ-
senti viueret: vt infrà latius in primo articulo videbi
tis. Vnde sunt inter se hi nepotes plus coniuncti, quá
cum patruis, cùm solùm ex simultanea legis vocatio-
ne coniungantur patruis suis, cum quibus ad succe-
dendum auo simul à lege vocantur. Sed vltra illam
cõiunctionem legalem, qua iunguntur cum patruis,
ipsi inter se iunguntur identitate rationis, eò quòd
omnes simul in eadẽ stirpe, & solùm in vna, & eadẽ
portione succedũt æqualiter, in qua sola succederet
eorum pater si viueret, vnde si alter ipsorum partẽ il
lius portionis expressè repudiaret, vel tacitè, vt quia
tempore excluderetur, pars illa sic vacans solis aliis
accresceret nepotibus fratribus suis, & non patruis
secundùm Baldum in capit. j versicu. ij. not. de natu-
ra succes. feud. Hi enim cùm sint dupliciter coniun-
cti, præferuntur patruis sola legali coniunctione
iunctis. Si verò alter ex patruis partem suam repu-
diaret, quia tunc caput vnum vacat: certè dimidia
partis repudiatæ soli reliquo eius fratri accresceт. Et
reliqua dimidia dictis omnibus accresceret nepoti-
bus, sicut accreuisset eorum patri, si viueret. Et pari-
ter si omnes ex præmortuo filio nepotes repudiarẽt,
vel aliâs excluderẽtur, tota illa portio, cũ tunc totũ
vnum caput sit vacans, ac si eorũ pater repudiasset,
patruis deferretur pro partibus, quibus vocati sunt
ad successionem. Quia ius accrescẽdi operatur solũ
secundum portiones hæreditarias. l. Męuio. in prin-
cip. ff. de lega. ij. & dicta l. liber homo, §. cum quis. ff.
de hæredib. instituẽ. & hoc est, quod in effectu voluit
Barto. in dicta l. re coniuncti. viij. colum. versic. quar
tò principaliter est videndum. ff. de leg. iij. licet non
119 ita claré loquatur. †Ex quo etiam deciditur, quòd
cùm plures filij sint eadem ratione in legitima con-
iuncti, vbi pluribus debetur, extraneo fortè per pa-
trẽ vniuersaliter hærede instituto, si alter eorũ par-
tem suam repudiaret, non hæredi vniuersali, sed reli
quis fratribus in eadem portiuncula coniunctis ac-
120 cresceret, †cùm etiam in legitima locum habeat ius
accrescendi, quandiu est in acquirendo, quoniam si
repudians portionem legitimè prius acceptasset, vt
quia filia dote sibi data vel constituta repudiasset hæ
reditatem. capitu. quamuis. de pactis. libro sexto. de
quo plenè vidistis in verbo, *Duas habens filias*. Vel fi-
lius fuisset donatione propter nuptias contentus,

quia tunc censetur portionem suam habuisse, licet plus fortè legitima ascendat, talis renuntiatio non fratribus suis in legitima eadem cõiunctis, sed patri seu huius hæredi vniuersali proderit, vt illud quod plus valebat, legitima penes eum remaneat, nõ iure accrescẽdi, quod in iam agnitis, & acquisitis locum habere non potest, sed iure retentionis & exceptionis ex renuntiatione expressa vel tacita resultantis, & competentis hæredi vniuersali, aut alteri cui facta fuerat, secundùm Bald. in l. Papinianus. §. vnde si quis. ff. de inoffic. testamen. & in l. huiusmodi. §. si Titio. & l. duobus. ff. de lega. j. & plenius per eundem in l. prima. in vj. quæstio. C. quando nõ peten. partes. & in l. prima. §. iurisdictio. C. de cadu. tollend. Si autem omnes filij in eadem legitima coniuncti eam repudiarent, tunc accresceret hæredi vniuersali, qua to-
121 ta vacaret. †Vnde restat, quòd vbicunque vocantur plures præcisè ad vnam partem, & vnus ad aliã, quòd illi plures ad eandem partem vocati sunt præcisè, vt vnus & loco vnius, vt ff. de collatio. l. si nepotes. Vnde illi sunt plus coniuncti cùm vna voce sint magis inuicem omnes concreti. l. fina. C. de impube. & aliis substitutio. secundùm Bald. in dicta l. prima. in decisione vij. quæstio. C. quando non petentium partes. Quod secus est in filius plurium vxorũ: quia cùm omnes vocentur in capita ad successionem, & quilibet in sua portione, si vnus repudiet, non plus habebit eius frater eiusdem matris & vtrinque coniunctus, quàm frater alterius matris, vt suprà vidistis, quia non sunt in eadem stirpe nec portione con iuncti: ideo in capita succediũt, & quilibet in portio-
122 ne sua, & non plures in eadem. †Ex quibus omnibus summè, & vtiliter resultat hoc ius accrescẽdi locũ habere in omni successione, alicui vel aliquibus ex testamento vel ab intestato ex sua persona vel alterius, puta filij aut serui delata. Et nõ solùm in portionibus vni, & eidem personæ etiam diuerso iure delatis, sed etiam in delatis pluribus & diuersis hæredibus, & nedum in successione alicui vel aliquibus delata iure ciuili, sed etiam iure prætorio, vt dicta l.
123 j. †Pariter locum habet non solùm in successione iure communi, scilicet prætorio vel ciuili, sed etiam iure statutario, aut cõsuetudinario delata, quo iure interdum succedũt masculi filiabus exclusis, vt plenè vidistis in verbo, duas habens filias. Vel matre exclusa soli agnati vocãtur, vt suprà vidistis in primo præludio. Nam quomodocunque deferantur successiones etiam iure consuetudinario, certè inter tales illo iure succedentes locũ habet ius accrescẽdi, adeò quòd si stante tali statuto, quòd filiæ stantibus masculis non succedant patri, pater intestatus decesserit, duobus stãtibus filiis & viuis filiabus, & vnus ex filiis partem suam nõ petierit, aut repudiauerit, portio illius quam habet ex statuto, & sic iure speciali, quadam identitate rationis vltra suam virilem sibi iure communi debitam, accrescit alteri fratri cohæredi, & nõ sororibus suis per statutum exclusis, quæ nullam habent partem, cui portio deficiens accresce re possit, & certum vt vidistis, ius accrescendi non operari fauore personæ, sed portionis, cui pars vacãs accrescit, etiam in successionibus, sic iure speciali delaris. l. si duobus. ff. de bonorum possessione cõtra ta-
124 bulas. †Accrescere enim est habitus, qui fundari non potest super mera priuatione, vt not. in l. ex facto. §. final. ff. de vulga. & pupilla. & per Bartol. in l. j. de hæredita. actio. & Bald. in dicta l. prima. C. quando non petentium partes. Præterea, sicut statutum masculos prædilexit in eos vniuersam deferẽdo successionem, ita etiam in deferendo portionem cohæredis exclusi, sicut à simili decidit Bartol. in l. fina. ff. ad Trebellia. de testatore, qui masculos vniuersaliter instituit, & filiam in re certa: deinde subiunxit, quòd portio præmorientis ad superuiuẽtes perueniret. Quia tunc soli masculi, quos vniuersaliter instituendo prædilexit, etiam videntur substitutione, & fideicommisso integraliter habendo prædilecti, vt filiæ prætereantur, quæ portionem non habent similem, de quo ibi per eum, & Ange. in §. præiudiciales. j. colum. in fine. institu. de actio. dum tamen ratio re cti sermonis saluari possit, vt ibi per eos. Si autem omnes masculi repudiarent, filiæ nõ iure accrescendi, cùm portionem non habeãt, sed in defectũ filiorum succederent, vel iure accrescendi, si portionem per statutum haberent. Sicut infrà, & in primo dixi præludio de matre solùm in certa portione stantibus agnatis succedente: quia si nullus staret, aut omnes repudiarent, tota successio matri accresceret seu portioni sua, secundùm Baldum in l. prima. in fine. C. de secund. nupt. secus si aliqui duntaxat agnati repudiarent: quia tunc aliis non repudiantibus, & non matri accresceret, vt patet ex prædictis. Pariter decidit Bald. in l. hac edictali. §. primo. in fine C. de secund. nupt. quòd si plures sint liberi prioris matrimonij, qui reuocare possunt relictum secundæ vxori a patre factum, & vnus eorum partem repudiet, cæteris accrescit: etiam in feudis, quæ iure consuetudinario hæredibus deferuntur: locum habet ius accrescendi, vbi feudum non est nouum. capitu. primo. in fine. de duobus fratribus à capita. inuestit. idẽ in nouo in hoc regno, in quo feuda sunt quo ad succedendum ad instar patrimoniorum redacta, vt dicit Ioannes Faber in Authentica ingressi. C. de sa-
125 crosanctis eccle. vt dicam infrà in primo successionum articulo. †Similiter decidit Bal. in l. prima. §. vbi autem. C. de caducis tollendis. hoc ius accrescendi locum habere in gratiosa successione & dispensatiua, puta si dispensatũ foret cum aliquo, quòd suis posset relinquere spuriis: nam inter eos locus foret iuri accrescendi, vt pars repudiantis alteri accrescat. Et pariter locum haberẽt inter succedentes de iure speciali, ita quòd minor cohæres, qui repudiauit, si iure & priuilegio speciali minorum in integrum restituatur, ius accrescendi habebit. l. prima. §. pri-
126 mo. ff. de collatio. bonorum. †Et operatur ius istud accrescendi vnionem partium vacantium cum portione hæreditatis agnita, & adita irreuocabilem, adeò quòd parte semel per vnum ex cohæredibus omissa vel repudiata, & parti per alium aditæ vnita, talis pars vnita non poterit amplius ab ea diuidi, nec separari, cui accreuit, & vnita semel fuit: dummodo illa pars, quæ iure accrescendi vnita fuit verè, & plenè vacauerit, taliter quòd cohæres adire omittens, aut expressè repudians sit omnino seu omni iure, via, & capite exclusus, quo casu fit per ius accrescendi talis vnio perpetua, & irreuocabilis. Si autem cohæres omnino exclusus non esset, vt quia alio iure vel capite venire posset, sicut faceret si exclusus solùm foret de iure prætorio, vt quia fortè bonorum possessionem illo iure prætorio sibi delatam tempore debito non agnouisset, videlicet infra annum, si est de liberis, aut infra centum dies vtiles, si est de collateralibus, puta agnatis vel cognatis: tamen adhuc restat facultas adeundi de iure ciuili, quæ durat triginta annis, vt dicta l.

dicta l.licet.C.de iure deliberan.vel fortè talis cohę-
res exclusus fuit tempore, puta si est de descenden-
tibus, fuit fortè exclusus a capite vnde liberi. Sed
quia adhuc venire potest ex capite vnde legitimi,
tanquam agnatus. A' quo etiá capite exclusus veni-
re adhuc posset ex tertiu capite, scilicet vnde cogna-
ti: Et partem illam à qua ex priori, aut prioribus ca-
pitibus exclusus erat, portioni cohęredis vnitam re-
uocare poterit: quæ licet portioni aditæ fuisset ipso
iure quæsita, & iure accrescendi vnita, tamen hoc
fuit reuocabiliter, vt suprà tetigi in tertio pręludio.
127 Et idem in collateralibus: † quia agnatus a capite
vnde legitimi exclusus, & parte sua iure accrescen-
di aditæ parti vnita, adhuc venire poterit ex capite
vnde cognati, & suam portioné iam cohæredis por-
tioni vnitam reuocare ad se. Quia nunquàm fit per
ius accrescendi perpetua, & irreuocabilis vnio, do-
nec cohæres exclusus fuerit ex omni iure & capite,
quo venire potest, nec censetur exclusus, donec fue-
rit prorsus & omnino exclusus, secundùm Bald.cum
☞ quo cæteri tráseunt in dicta l.licet. [Et plene decla
ratur infrà super verbo, *mortuo itaq. testatore.* ij.lo-
quédo de secúda specie transmissionis hæreditatis.]
Vnde his casibus reuocata ex alio restanti capite,
dicta iam facta per ius accrescendi vnione, tale ius
accrescendi, quod eam operatum fuerat, nullú aliud
censetur habuisse effectum, nisi quòd cohæres cuius
portioni pars vacans vnita fuerat, interim admini-
strauit, & administrando interim capere potuit cre-
dita, & cætera commoda hæreditaria, ac soluere de-
bita, cùm pro vero hærede reputaretur, argument.
eorum quæ decidit Barto.in l. si vrbana.ff. de condi-
ctione indebiti. & plenè Panormita.in capit.nihil.
de elect. vbi quod plus est, dicuntur valere gesta per
intrusum quandiu toleratur. Et si cohæres ille suc-
cessu temporis omni via, iure, & capite excluderen-
tur, portio sua ab initio alteri iure accrescendi vni-
ta, & omnia quæ percepit ex illa vel ad causam illius
perpetuò remanebút, & irreuocabiliter penes illum
cohæredem suum velut vnita, non vt ex nunc, sed vt
ex tunc, scilicet à tempore, quo prius fuerat (licet
reuocabiliter) vnita, secundùm Doctor.in l.prima.
C. quando non petentium partes. quicquid ibi vo-
luerit Bald. Etiam econtrà, si vnio illa semel facta
postea ex aliquo restanti capite reuocaretur, cohæ-
res à cuius portione pars illa vnita euocatur, tenebi-
tur de gestis pro illa, & ad causam illius, rationem &
reliqua reddere cohæredi nunc euocanti. Et hæc ve-
ra scilicet, quòd liberi aut collaterales ab vno capite
exclusi, venire adhuc successiue possunt ex sequen-
tibus & restátibus capitibus, vbi lapsu temporis ex-
clusi forent à præcedenti capite, vt quia infra termi-
num iuris suam non agnouerunt, nec petierunt por-
tionem, vel eam ab vno, aut duobus capitibus, vel ex
vno iure solo eam repudiarunt, & renuntiarút. Qui-
bus casibus, vt dictum est, venire possent ex sequen-
128 ti, vel sequentibus capitibus. † Si autem cohęres ex-
clusus foret simplici, vel absoluta renuntiatione, vt
quia noluit, nec vult hæres esse, tunc omnino vide-
retur exclusus omni iure ciuili & prętorio, ac etiam
ex omni & quocúque capite, scilicet vnde liberi, vn-
de legitimi, & vnde cognati. facit tex.in §.penult.in-
129 stitu.de bonorum posses. † Et maximè si in tali re-
nuntiatione intercesserit iuramétum, quod vim ha-
bet specifici consensus, ac si specificè singulis capiti-
bus renuntiasset, & omni ac cuicunque iuri. secundú
Baldum, in l.j.C.commoda. & plenè Iaso.in l.sed &
si rei capitalis. §. quæsitum.ff.si quis cautio. imò talis
iurata renuntiatio traheretur ad legitimam, secun-
dùm Ludouicum in l.prima.§.si ita quis.ff.de verbo-
rum obligat. & Modernos in l.si quando.§.fina.C.de
inoffic.testamen. de quo plenè vidistis super verbo,
duas habens filias. in tertia principali fallentia, tra-
ctando pactum de non succedendo. versic.vij. fallit.
130 † Et fuit introductú hoc ius accrescendi secúdum
aliquos, ne cótingat testatoré decedere pro parte te-
statú, & pro parte intestatú: quod ius nostrú non pa-
titur. l.ius nostrum.ff.de regul.iur. secundùm glos.in
d.l.seruus cómunis. Sed hęc ratio nó valet, ex qua se-
queretur ius accrescendi locú nó habere in successio
ne ab intestato, quod est falsum, vt dicta l. prima.C.
quando non petentium partes. nec etiam locum ha-
beret in contractibus. quod verum non est, imò in
eis locum habet. l.fundus ille.ff.de contrahen.empt.
seruata tamen distinctione Bartol.in dicta l.re con-
iuncti.prope finem.ff.de lega.iij.& in l.si mihi & Ti-
tio.ff.de verborum obliga. vnde omissa ratione præ-
dicta, & aliis pluribus, quæ necessariò non conclu-
dunt, dicatis ius accrescendi fuisse introductum ra-
tione vnionis, secundùm Bald.in dicta l. vnica.§.in
primo itaque ordine.C. de caducis tollend. vel ne sit
earundem rerum naturaliter inter se pugna, vt dicta
l.ius nostrum. secundùm Bald.in l.prima.C. de indi-
cta vidui. Esset enim euidens pugna & contrarie-
tas, quem habere hæredem, & non habere. vel dica-
tis, secundùm Franc.Aret.in dicta l.ij.ff.de acquiren.
hæredita. hoc ideo esse, ne eadem res diuerso iure cé-
seatur. l.cú qui ædes.ff.de vsucap. ideo pars repudian
tis alteri parti aditæ vel adeundæ etiá inuito cohæ-
rede adeunte accrescit ipso iure, vt scilicet cohæres,
qui iam partem suam adierat, vel post alterius repu-
diationem adire vult, totum habeat, & hæres insoli-
dum efficiatur: quia sicut testatori vel ab intestato
defuncto tota hæreditas pertinuit: ita etiam conue-
nit illam totam hæredi pertinere, qui personam re-
præsentat defuncti, imò est vna & eadem causa cum
defuncto. in Authén.de iureiuran. à morien. præsti.
131 collatio.v. † Et quia defunctus diuidi non pote-
rat, sic nec hæres repræsentare potest dimidiá parté
personæ defuncti, & dimidiam non. Quoniam indi-
uidua nó recipiunt sectionem, secundùm Bald.in di-
cta l.prima.C. quando non petentium partes. versic.
venio ad materiam. Et sicut testator hæredem insti-
tuendo in vna certa re, quantumcunque modica vi-
detur eum instituisse in totum, alio non dato hęrede
vniuersali, aut illo repudiante, vt dicta l.prima.§. si
ex fundo.ff.de hæredi.instituen. ita etiam hæres vná
partem adeundo, quantumcunq; modicam, videtur
totam hęreditatem ei soli delatam vel portiones co-
hæredum repudiantium adiuisse, & totam hæredita
tem acceptasse, quam vt vidistis diuidere nó posset,
vt vnitas seruetur. Quod secus est in legatis & fidei-
commissis, in quibus locum non habet ius accrescé-
di. l.& Proculo.ff.de leg.ij. declarádo, vt ibi per Bart.
& Bal.in d.l.vnica.§.vbi autem.C de caducis tollen.
132 † Quod verum intelligatis, scilicet ius accrescen-
di in legatis locum nó habere ex coniunctione con-
tingente ex plurium simultanea vocatione, sed bene
locú habet in eis ius accrescédi contingens ex singu-
133 laritate vocationis, vt quia vni soli legatú. † Nam
licet legatú vni relictum diuidi non possit, quia non
potest in parte agnosci, & in parte repudiari, etiam
si plures res collectiuè in tali legato continerétur, vt
quando grex, aut peculium legatum esset. l. Mæuio.

cum l.sequen.ff. de legat.ij. tamen si pluribus eadem
res legata esset,pars vnius repudiantis, secũdum ve-
ram natura iuris accrescẽdi, quod operatur in inui-
tum, nõ accrescit alteri si partem repudiatam habe-
re nolit, vt dicto §. vbi autem. Sed volẽti bene accre-
sceret. Tamen in hæreditate etiam inuito accresce-
ret ipso iure cum onere suo. Et ratio differentiæ est,
quia legatum ascribitur mero fauore legatarij. Sed
institutio hæredis vel successio, quæ fortè alicui ab
intestato defertur, non fit mero fauore hæredis, sed
etiam creditorũ & testatoris vel ab intestato defun-
cti, ideo cogitur hæres inuitus, qui fauori alterius re
nuntiare nõ posset, secundùm Bal. in dicto §. vbi au-
tem. Et per hoc etiam dicimus, quòd in legatis & fi-
deicõmissis prohiberi potest ius accrescẽdi, & etiam
renũtiari, vt ibi, & l. Lucius. §. qui habebat. ff. ad Tre-
bel. Et ideo cogitur hæres inuitus partẽ à cohærede
repudiatam postquàm suam adiuit, recipere, & habe
re, propter rationes iuris accrescẽdi supradictas, etiã
si pars accrescens sit ei damnosa & onerosa, vt suprà
dixi. Sed imputetur ei, cur partem suam adiuit: quia
hoc faciendo videtur cum creditoribus hæreditariis
quasi contraxisse, & de singulis oneribus hæredita-
tis respondisse, & se obligasse: vnde post perfectum
contractum nõ posset pœnitere, nec in aliorum præ-
iudicium consilium mutare. l. sicut. C. de action. &
obligat. & cap. non potest. de regul. iur. lib. vj. Non
enim permittitur tunc mutatio voluntatis, nec quo
ad partem quam adiuit, vt illam dimitteret, nec etiã
quo ad partem illi accrescẽtem, vt eam refutare pos-
134 sit. † Nisi in certis casibus, in quibus tali hæredi
succurritur contra rigorem iuris accrescẽdi ex qua-
dam dulci, & benigna æquitate expressa in iure, quæ
omnem iuris rigorem superat & excludit, argumen.
l. placuit. C. de iudic. facit l. quòd si Ephesi. ff. de eo
135 quod certo loco. & cap. final. de transactio. † Pri-
mò in casu singulari. l. cùm hæreditate. ff. de acquirẽ.
hæredita. vbi dicitur, quòd si hæres cui pars cohære-
dis repudiantis accreuit, à creditoribus hæreditariis
pro illa parte molestetur vltra vires hæreditarias
illius portionis, vel molestari timeat, vidẽs hæredi-
tatem sibi damnosam, poterit suam partem aditam,
quam aliâs non poterat sine reliqua sibi accrescente
retinere, ilico dimittere, & pristinum cõsilium mu-
tare, ac illam repudiare, & per hunc modum portio-
nem accrescentem ei damnosam euitare & refutare,
ne pro illa vexetur vltra eius vires & valorẽ. Et hoc
facere poterit ex æquitate dictæ l. cùm hæreditate.
vbi de hoc est casus singularis, in quo à rigore iuris,
quo hæreditas semel adita repudiari non potest, nec
portio illi accrescẽs refutari, receditur, tum propter
æquitatẽ casus superuenientis incogitati, cùm adita
per eũ hæreditate pars cohæredis repudiantis sit ei
incogitatè delata, quæ sibi præiudicare posset vltra
vires hæreditarias, vbi hæreditas soluendo non est.
Tum etiã propter rigorẽ creditorum ab ipso hærede
vltra vires exigere volentium. Qui quidem rigor cũ
exerceatur contra hæredem, qui non fuit in causa
tanti æris alieni, confundit rigorem iuris accrescẽ-
di in eo, saltem, vt possit hæres totum dimittere ex
æquitate præfatæ l. quæ locum etiam habet in testa-
mẽto militis. l. si certarum. versic. Quod si alterutra
pars. ff. de testamen. milita. & consequenter locum
habet in testamentis & successionibus eorum, qui
priuilegio gaudent militum, de quibus dicetur in
☞ verbo, Testamentum. primò. [Vbi de hoc plenè ha-
betur in ix. casu fallentiæ.] Et à paritate rationis
idem foret, si ius cohæredis etiam, qui hæreditatem
adiuisset, ex post fuisset ipso iure resolutũ, per que-
relam inofficiosi testamenti, vel alio remedio iuris
communis, quod facit indubitanter, quem desinere
ipso iure hæredem esse, quia tunc hæres etiam, qui
partem suam adiuerat, cui pars cohæredis sic iure
communi resoluta nunc defertur, eodem gaudebit
beneficio: ac si cohæres ille nunc euictus nunquàm
partẽ suam adiuisset, sed eam à principio repudias-
set: quia postquàm ius ei per aditionem quæsitum
fuit, sic ipso iure remedio iuris cõmunis resolutum
haberetur quo ad ipsum hæreditas pro non adita,
imò pro non sibi delata, vt cohęredi accrescat, quam
si postea videat vltra vires sibi damnosam, poterit
vt illam euitet, suam partem licet aditam repudiare
beneficio dictæ l. cùm hæreditate. Quoniam adeun-
do suam partẽ, habuit causam iustam ignorandi ius
cohæredis fore resoluendum, & sibi deferendum, se-
cundùm Paulum in l. si minor. ff. de acquirenda hæ-
136 redita. † Vt tamen beneficium dictæ l. cùm hære-
ditate. locum habeat, vt scilicet hæres ad euitandum
portionem vltra vires hæreditarias onerosam sibi
accrescentem, possit suam portionem, quamuis adi-
tam repudiare, & sic totam hęreditatem dimittere,
requiruntur quinque. Primò requiritur, quòd hę-
res vti volens dicto beneficio, partem suam hęredi-
tatis sibi ex testamento vel ab intestato delatam ad-
ierit, antè quàm cohęres suus portionem suam repu-
diauerit: quia cùm tunc nihil esset tempore aditio-
nis, quod ei imputari possit seu propter quod videa-
tur partem cohæredis agnouisse: quæ eo tunc repu-
diata non erat, nec alio modo resoluta, certè succur-
ritur ei beneficio dictæ l. & idem vbi cohæres prius
partem suam repudiasset, vel alio modo seu remedio
iure communi iam resoluta fuisset, quam repudia-
tionem, aut resolutionem ipse hęres postea adeundo
ignorasset, licet ex post ad eius notitiam deuenisset,
quo etiam casu succurreretur ei beneficio dictæ l. vt
partem suam nunc aditam ad euitandum aliam sibi
onerosam repudiare possit. l. si duo. ff. de acquirẽ. hæ-
reditate. cùm paria sint cohęredem post aditionem
istius repudiasse, vel ante & postea ad notitiam eius
peruenisse, argu. l. in confirmando. & l. vtilitatem. ff.
de confirman. tuto. & c. insinuante. de offic. delegat.
Si autem hęres adeundo sciret cohęredem suum iam
repudiasse, aut illius partem resolutam fuisse, & ni-
hilominus partem suam adierit, certè tũc totam vi-
detur adiuisse hęreditatem, & eo animo vt pro vtra-
que portione tam propria, quàm ei iure accrescendi
delata omnibus hæreditariis oneribus teneatur, vt
dicta l. si duo. Ita quòd partẽ suam semel aditam re-
pudiare nõ poterit, nec partem cohæredis refutare,
& rigorem iuris accrescendi euitare, nec impedire,
adeò quòd beneficium dictæ l. ei tunc non compete-
ret. Secundò requiritur vt beneficium dictæ l. lo-
cũ habeat, quòd sint creditores hæreditarij aut lega-
tarij, secundùm Bart. in dicta l. cum hæreditate. quia
si nulli essent, vel tam pauci, quòd clarum & notoriũ
esset hæreditatem esse soluendo, eo tunc locum non
haberet dictum beneficiũ, imò cogeretur hæres, qui
suam portionẽ adiuit, recipere partem repudiatam
cohæredis, nec audiretur volens aditam repudiare,
cùm causam dimittendi nõ habeat, per ea quæ nunc
dicam. Tertiò requiritur, ꝙ creditores hæreditarij
præcisè petant ab hęrede integra debita illius partis
per cohæredẽ repudiatæ nũc accrescẽtis, cũ pro par-
te sua adita hæres, qui adiuit, indubitanter teneatur:
quia

quia tunc propter rigorem creditorum ne hæres Inuitus de casu incogitato teneatur, aut vexetur, poterit vti beneficio dictæ l. partem suam aditam repudiando, & ius accrescendi quo ad partem cohæredis sibi delatam impediendo: quia parte sua repudiata ius accrescendi operari non posset in præiudicium sui portione carentis. Sed tota hæreditas vacans in manibus remanebit creditorum & legatariorũ, pro tempore & modo debitorum possidenda, vt dicta l. si minor. ff. de acquit. hæredita. nisi creditores æquitate moti, gratiose procedentes, consentiẽt hæredẽ non conuenire vltra modum, & vires accrescentis partis: quia tunc cessaret beneficium dictæ l. cùm hæreditate. Quo casu si ad petitionem vnius creditoris ad cuius instantiam alij creditores hæredi, vt adiret aliquid remiserint ex debito, & hæres adierit hæreditatẽ, & nunc ipse, qui fuit aliorum incitator, quicquam remittere non vult, certè compelletur de suo credito aliquid remittere arbitrio iudicis, q bonus
137 vir dicitur. l. vir † bonus. ff. iudicatum solui. secundùm gloss. singularem in l. cùm in eo. ff. de pactis. per l. si fundum, qui ex parte. ff. mandati vel contra. Quartò requiritur hodie, vt beneficium dictæ l. locum habeat; quòd hæres qui partem suam adiuit nullum fecerit inuentarium, quo casu tenetur indubitanter vltra vires hæreditarias, & legatariis vltra dodrantem. l. fina. C. de iure deliberan. & institutio, de hæredum qualitate & differentia. §. finali. Ideo concurrentibus supradictis & sequentibus conditionibus, vti poterit hæres beneficio dictæ l. cum hæreditate. quæ non fuit per dictam l. fina. correcta, secundùm Bartolum, quem omnes sequuntur, etiam quo ad legatarios, vt hæres vltra dodrantem non teneatur: sicut nec creditoribus vltra vires portionis delatæ. Nam licet hæres insolidum teneatur propter delictum suum, quia non fecit inuẽtarium: tamen quia hoc delictum non respexit portionem alterius cohæredis repudiantis, non debet hæres cui pars immaculata iure accrescendi defertur, circa quam non fuit peccatum perdere beneficium dictæ l. pro illa parte accrescente. argumẽto l. rescriptum. ff. de his quibus vt indign. Si autem hæres ipse de bonis hæreditatis suum debitè fecerit inuentarium, iuxta formam dictæ l. fina. certè cùm tunc etiam quo ad partem suam aditam non teneretur vltra vires, nec legatariis vltra dodrantem, vt plenè videbitis in verbo, mortuo autem testatore. ij. non esset tunc opus beneficio dictæ l. cum hæreditate, quæ tendit ad eximendum hæredem, ne pro portione sibi accrescente teneatur vltra vires. Et in casu vbi hæres fecit inuentarium, iam est illo onere exemptus, vt dicta l. fina. Quintò requiritur, vt locum habeat beneficium dictæ l. quòd pars cohæredis repudiantis delata fuerit hæredi ex iure accrescendi: & sic tacita voluntate testatoris. Quia si ei delata foret iure substitutionis per testatorem factæ, & sic voluntate expressa, tunc hæres cui delata esset, vti non posset beneficio dictę l. vt suam partem repudiare possit ad euitandum partem ei delatam, secundùm Bartolum singulariter in l. testamento. C. de impube. & aliis substitutionibus. Vnde si testator duos instituisset hæredes, scilicet Titium & Caium: & si Caius hæres non esset, ei substituisset dictum Titium: & contigerit, quòd Caius partem suam repudiauit, vel antequam eam aditam decessit: quia pars illa Titio non defertur iure accrescendi, sed iure vulgaris substitutionis. Certè locum nõ habebit dictæ l. beneficium.

Et ratio differentiæ est: quia ius quod cohæredi defertur ex substitutione, ei defertur ex testantis expressa voluntate: quam hæres ipse ignorare non potuit, cùm videndo se institutum, etiam eodem testamento viderit se substitutum. Ergo illam partem cogitur accipere inuitus absque eo, quòd creditores teneantur ei gratiã facere: quia eo ipso quòd scienter adiuit, censetur se obligasse ad recipiendum aliam partem, in qua vulgariter fuerat substitutus. Sicut pupillariter substitutus, qui testatoris adiuit hæreditatem, tenetur etiam recipere hæreditatem pupilli sibi delatam per pupillarem substitutionem. l. qui patri. ff. de acquirenda hæreditate. ☞ [Hanc limitationem sequitur Angelus ibi & Imola, super quo sunt variæ opiniones, quia Bartolus vt ibi refert Alexander, fuit sibi contrarius.] Sed quando portio cohæredis repudiantis defertur iure accrescendi, quia hoc est ex dispositione legali, non sic ei imputatur, si hunc casum non præuiderit.
138 Secundus † casus, in quo hæredi adeunti succurritur contra rigorem iuris accrescendi, est in dicta l. si minor. ff. de acquirenda hæreditate. vbi portio cohæredis non iure communi, puta repudiatione vel querela inofficiosi, seu alio iuris communis remedio vacans, sed priuilegio speciali, puta minoris ætatis: vt quia cohæres minor annis postquàm adiuit, fuit in integrum restitutus, tanquàm ex tali aditione læsus facilitate minoris ætatis: quia tunc licet illa portio nunc prætextu restitutionis vacans fuerit iure accrescendi delata cohæredi adeunti, tamen ei inuito non accrescit, nisi eam acceptare ve-
139 lit, & iure illo accrescendi vti. † Sed relinquetur creditoribus hæreditariis possidẽda. vt dicta l. si minor. Nam minor quantuncũque hæreditatem adierit, si ex hoc læsus probetur, vt quia hæreditas soluendo non est, potest & debet in integrum restitui, & consequenter hæreditatem semel aditam relinquere, & repudiare: valebunt tamen per eum interim gesta ante restitutionem, licet post restitutionem hæres esse desierit priuilegio minoris ætatis. l. quoties. ff. de acquirenda hæreditate. sicut valent gesta per prælatum ante eius priuationem à prælatura, secundùm Paulum & doctores ibi. Et ratio huius est, ne beneficium restitutionis speciali priuilegio ratione minoris ætatis cohæredi indultum, fit alteri cohæredi nocium & damnosum. argumen. l. impuberi filio. ff. de administra. tuto. & l. fina. C. de statuis & imagi. Præterea ille cohæres restitutus nunc repudians fuit semel per aditionem hæreditatis verus hæres, & sic ius accrescendi extinctum: licet postea per integram restitutionem fuerit restauratum, quod tunc non tantùm potest sicut ab initio potuisset: nec talis restauratio iure & priuilegio speciali facta nocere debet cohæredi in eius iniuriam, vt dicta l. cohæredi. Sed in primo superiori casu nũquam ius accrescendi fuerat extinctum, cùm aditio ex parte repudiantis nulla interuenisset: & si aliquãdo interuenisset, fuerat iure communi puta per querelam inofficiosi & non priuilegio & iure speciali resoluta & extincta. Et ius accrescendi restauratum remedio iuris communis: quod facere potest quem desinere ipso iure esse hæredem, vt ibi vidistis. Quo casu ius accrescendi plus cogit hæredem, vt volens suam partem retinere, non possit partem accrescentem repudiare, imò cogitur totum habere: sed istud ius speciale priuilegio minoris ætatis competẽs, facere non potest, quòd minor qui semel adiuit, possit

ipso

ipso iute definere hæres esse, nisi per remedium in
integrum restitutionis speciale. Et etiam eo tunc es-
se non potest, quin nomen hæredis sibi remaneat, vt
plenè habetur in dicta l. si minor. & l. penult. & fin.
ff. de acquiren. hæredita. Vnde non mirum si ius ac-
crescendi hoc casu non operatur, nisi in volentem.
140 † Sicut contingit in certis aliis casibus. Puta in as-
signatione libertorum, vt not. in l. vtrum. ff. de assi-
gnatio. libertorum. Et vbi agitur de liberalitate im-
periali, vt l. j. C. si socius liber. imper. libro decimo.
Et etiam vbi ius accrescendi vnionem habet cum
substitutione pupillari, vt dicta l. qui patri. ff. de ac-
quiren. hæredita. Et pariter in vsufructu. l. prima. §.
interdum. ff. de vsufruct. accrescen. Similiter cessat
ius accrescendi, vbi plures partes, non ex vna & ea-
dem, sed ex pluribus hæreditatibus prouenirent hæ-
redi, licet ex eodem testamento. l. si sub conditione.
ff. quibus modis vsusfruct. amitt. & l. si duobus. ff. de
testamen. milita. & notat Bartol. in l. qui patri. ff. de
vulga. & pupillari. Præterea locum non habet, vbi
portio cohæredis non deficeret ipso iure, sed ope
exceptionis tantùm. Puta, quia excluditur cohæ-
res per sententiam aut iuramentum possessoris, qui
iurauit cohæredi iuramentum deferenti partem in
hæreditate non competere: vel fuit per sententiam
exclusus. Quibus casibus, si portio verè sibi compe-
tebat, eam ipso iure non perdidit. Sed ope exceptio-
nis ex sententia aut iuramento, si eam peteret, exclu-
deretur. Ideo cùm talis portio ipso iure & sic omni-
no & perfectè non vacet, alteri cohæredi non accre-
scit, sicut ei accreuisset, si eam repudiasset, vel tempo-
re exclusus foret, secundùm glos. & clarius Barto. in
l. si duo patroni. §. j. ff. de iureiuran. quem sequitur
Angelus in §. fina. institu. ad Orficia. Etiam locum
non habet, vt dixi, in succedentibus iure diuerso. l.
sed cum patrono. vbi Bartol. in princip. ff. de bono-
rum possessio. videatis bonum text. [Prout illum
text. optimè ad hoc inducit super verbo, *qui cum alia matrimonium contrahens*. in iiij. casu quo viduitatis
cōditio non reiicitur de legato vel fideicōmisso.] in
l. mulieri. ff. de cōditionibus & demonstrationibus.
Nec etiam locum habet, vt dixi, in legatis & fidei-
commissis. videatis Paul. & docto. in dicta l. penult.
de acquiren. hæredit. Bartol. in dicta l. re coniuncti.
& glos. in l. mater decedens. ff. de inoffic. testamen. &
in l. ex contractu. ff. de re iudica. Restat ergo ius ac-
crescendi locum non habere in casu dictæ l. si minor.
141 vt in inuitū operetur. Et † differt iste casus à pri-
mo casu sumpto ex dicta l. cū hæreditate. quia in il-
lo primo hæres qui vti vult beneficio dictæ l. refuta-
re non potest portionem cohæredis repudiatam sibi
accrescentem, nisi partem suam, quam adierat, repu-
diet seu dimittat. Sed in casu dictæ l. si minor. hæres
suam poterit retinere portionem, & partem cohære-
dis in integrum restituti vacātem repudiare: etiam
si creditores vellent ei gratiam facere, ne vltra vires
142 teneretur. quod est not. † Vt tamen hoc priuile-
gium locum habeat, duo requirūtur. Primò, quòd
hæres iste qui partem accrescentem accipere refutat,
suam partē iam adierit, antequàm eius cohæres con-
tra aditionem fuerit in integrum restitutus: cùm tūc
adeundo cogitare nō potuerit ius accrescendi futu-
rum ex priuilegio cohæredis sibi delaturum. Et non
est quid ei imputetur. Et idem foret, si post restitu-
tionem cohæredis (quam tamen ignorabat) adiuis-
set hæreditatem, licet postea ad sui notitiam deuo-
nerit, vt suprà fuit declaratum. Si verò adiuisset post
in integrum restitutionem cohæredis, sciens illum
eam obtinuisse, tunc teneretur inuitus portionem
illius recipere, nec beneficium dictæ l. cum hæredi-
tate haberet. vt dicta l. si duo. & l. penultima. ff. de ac-
quirenda hæreditate. Secundò, vt casus dictæ l. si.
minor, locum habeat, requiritur, quòd partē suam
iure proprio & ex seipso adierit, & eam habuerit.
Si autem in portione sua ius haberet ex aditione
alterius, vt quia erat in parte hæreditatis fideicom-
missarius: quia aliquis alius hæres insolidum in-
stitutus fuerat per testatorem grauatus partem re-
stituere, quam sibi post aditionem restituit, quod
facere non potuisset hæres, nisi prius hæreditatem
adiuisset. Et demum hæres quo ad partem suam,
quam sibi retinuerat contra aditionem, quia mi-
nor erat & læsus, restitutus fuit. Certè hoc casu,
quia iste hæres fideicommissarius partem suam ha-
buit, non ex sua sed alterius, videlicet principalis
& directi hæredis aditione, non poterit partem il-
lius tunc iure speciali vacantem & sibi iure accre-
scendi delatam refutare absolutè priuilegio dictæ
l. si minor. scilicet retenta parte sua, sibi antè per
fideicommissarium restituta, vt est casus not. in l. si
pupillus. ff. ad Senatusconsul. Trebellianum. Posset
tamen hoc casu iste fideicommissarius, si eum cre-
ditores exigere vellent & excoriare vltra vires il-
lius partis nunc iure accrescendi delatæ: vti benefi-
cio dictæ l. cum hæreditate. De quo vidistis in pri-
mo casu: vt scilicet totam posit repudiare hæredi-
tatem. secundùm Paul. & doctor. in dicta l. si minor.
ff. de acquirenda hæreditate. & dicta l. si pupillus. ff.
143 ad Senatusconsult. Trebellianum. Ex † quibus
nunc clarè videtis qualiter prouisum fuit huic ab
intestato successioni, & pariter successioni ex te-
stamento, per hoc ius accrescendi: quod propriè lo-
cum habet & operatur effectum, vbi relictū de quo
agitur est pluribus delatum, & eis competit pro vi-
rilibus portionibus æqualibus aut disparibus, vt sci-
licet pars repudiata per vnum aut plures accrescat
alteri, vel aliis petentibus, seu eorum portionibus,
vt vidistis. Vbi verò pluribus relictum deferretur &
competeret, non pro virilibus portionibus, sed cui-
libet insolidum, ita quòd singuli solùm partem si-
bi facerent per concursum iuxta ea quæ plenè ha-
bentur in §. coniunctim. institu. de lega. & in dicta l.
re coniuncti. Tunc ius non concurrētium, idest par-
tem suam non petētium, non accresceret petenti iu-
re accrescendi, cùm totum sibi competat: sed penes
ipsum remaneret iure non decrescendi, quia nihil ei
decresceret, postquàm cæteri concurrere cum eo,
aut aliquid petere nolunt, aut repudiant: vel si ex
pluribus vnus repudiaret, cæteris accrescet, secundū
docto. vbi suprà & Bartol. in l. si mihi & Titio. ff. de
verborum obligat. Per quem text. datur pro genera-
li regula ius accrescendi in contractibus locum non
habere, imò in eis qui non admittitur ad partem, fa-
cit partē. secus in vltimis voluntatibus, vt suprà vi-
distis. l. planè. la j. §. si duobus. & §. si coniunctim. & l.
144 huiusmodi. §. si Titio. ff. de legatis primo. Et † ratio
quare in vltimis voluntatibus est locus iuri accre-
scendi, sed non in contractibus est, secundùm Iacob.
de Rauen. in l. j. ff. de vsufruc. accrescen. quia plenior
fit interpretatio in vltimis voluntatibus, quàm in
cōtractibus. l. in testamentis. ff. de reg. iur. & cap. cùm
dilecti. de dona. Et ratio rationis est: quia in contra-
ctibus potest disponens sibi prouidere contrahēdo,
quòd locum habeat ius accrescendi: quod si non fe-
cerit,

cerit,sibi imputet,qui legem apertius declarare po-
tuit, & non fecit.l. veteribus.ff. de pactis. Non sic in
vltima voluntate,in qua minus testatori est imputã-
dum, si mortis cogitatione turbatus non prouidet.l.
hac consultissima. C. qui testamentum facere non
possunt. facit glos.in l.j.C. de pecu.eius qui liberta.
145 meruit.† Vnde concluditur ius accrescendi regula-
riter locum non habere in contractibus, vt dicta l. si
mihi & Titio.& in Authen.si quando. C. de constit.
pecu.& l.per seruum.§.quod si seruus.ff.de acquiren.
rerum do. Fallit tamen in sequentibus casibus. Et
primò in vsufructu etiam inter viuos constituto.l.
j.§. fina.ff. de vsufru.accrescen.qui text. generaliter
loquitur qualitercunque vsusfructus constituatur,
vt ibi in verbo, *constituetur*. & in verbo, *constituitur & legatur*. secundùm glos.ibi. Secundò fallit quo-
ties ea,quæ indiuidua sunt in cõtractu versantur, vt
sunt seruitutes & cætera indiuidua : quæ cum pluri-
bus auferuntur sui natura cuilibet insolidum debẽ-
tur,& effectualiter acquiruntur.l.ij.§.ex his.& l.sti-
pulationes non diuiduntur.ff.de verborum obligat.
tamen in eis propriè locum non habet ius accrescen-
di, sed ius non decrescendi, de quo dixi, vt clarius
probat Barto.in l.stipulatio ista.§.cum qui.ff.de ver-
borum obligation.facit l.j.§. communis seruus duo-
146 rum.ff. de stipulat.seruo.† Et hoc verum, quòd in
indiuiduis locum habeat ius accrescendi, in contra-
ctibus & actibus inter viuos, vbi ius vnius ex pluri-
bus ipsis purè extinctum fuit: secus si ope exceptio-
nis extingueretur.l.si duo patroni.in principio.ff.de
iureiurand.vbi in iurepatronatus quod est indiui-
duum.l.quædam.ff.famil.ercis.& l.fina.ff. de iurepa-
trona.non habet locum ius accrescendi:quia ibi ius-
patronatus illius contra quem iuratum fuit,non est
extinctum ipso iure, sed ope exceptionis iurisiuran-
di,secũdùm glos.ibi. Vnde in casibus in quibus repe-
ritur ius accrescendi locum habere in contractibus,
semper intelligatis illud esse verum, nisi illi qui non
admittuntur ad partem faciant partẽ aliquo saltem
ope exceptionis, vt singulariter dicitur in dicta l. si
duo patroni. Et idem si faceret partẽ in solo iure re-
tentionis, vt declarat Bartol.in l.proinde.§.si seruus
communis. per illum text. vbi glos.ff.de stipula.ser-
uorum. Tertiò fallit in donationibus factis à prin-
cipe. l. prima. C. si liberalita. impe. socius. libro x.
147 Et† idem in cõcessis per regem Franciæ,qui tan-
quam imperator neminem recognoscit: cap.per ve-
nerabilem.qui filij sint legitimi.Per quam legem di-
cit singulariter Bald.ibi & in l.vnica.§. in primo.C.
de cadu.tollen.& in cap.j.de duobus fratribus de no-
uo benefi. inuesti.& in cap.j.de duobus fratribus à
capitu.inuesti.quòd si feudum cõcedatur à principe
pluribus, vno repudiante vel sine hærede mortuo,
portio sua accrescit socio, siue concessum fuisset sub
præstatione alicuius seruitij, siue gratis & liberali-
ter.Cùm vtroque casu concessio feudi dicatur libe-
ralitas & gratia,secundùm Bald.in præludiis feudo-
148 rum. In† feudis autem ab inferiore concessis lo-
cum non habet ius accrescendi in actibus indiuiduis
sed ad cõcedentem pars vacans reuertitur: Quar-
tò fallit in contractibus vltrò citróque obligatoriis
quoties interest concedentis, quòd ius accrescendi
locum habeat.l.fundus ille.ff. de contrahen.emptio.
Si autem non interesset concedentis rem,vt quia for
tè eam modico pretio vendidit, tunc pars vacans nõ
accresceret coëmptori, sed reuerteretur ad vendito-
rem secundùm Barto.in d.l.si mihi & Titio. Ex quo
dicit,quòd cùm concessio in emphyteosim sit cõtra-
ctus vltrò citróque obligatorius, si res pro magno
censu annuo fuerit in emphyteosim concessa, quòd
census quasi æquipollet fructibus rei concessæ, & sic
interest cõcedentis rem remanere penes emphyteo-
tam insolidum, quàm portionem vacantem ad do-
minum reuerti, locum habebit ius accrescendi:& to-
tum remanebit penes coëmphyteotã. Aliter & aliàs
portio rei vacans reuerteretur ad dominum iure ac-
crescendi cessante: quia tunc sua interest potius rei
partem vacantem habere, quàm modicum censum,
puta denarium.quod latius declarat Alexãd.in dictæ
l.si mihi & tibi. versi.& prædicta inducuntur &c. &
sic cessabit ius accrescendi. Quintò fallit in dona-
149 tione causa mortis.l.j.in fi.C.de cad.tollen.† quan-
uis donatio causa mortis non sit propriè vltima vo-
luntas. l. ij.ff. de dote prælegat. vt dicam super ver-
bo, *testamentum*, iiij. Sextò fallit in mortis causa ca-
pione, de qua ibi dicam: nam in mortis causa capio-
ne, id est in eo, quod ex mortis causa capione præ-
standum est, locum habet ius accrescendi, si illud
quod præstãdum est præstari debeat pluribus vt hæ-
redibus.l.Thais.§.Stichus seruus.ff. de fideicommis-
sa.liber.& ita intelligitur decisio Bartol.in dicta l. si
mihi & Titio.ff. de verborum obligation.Si autem
erat dandum aliquibus non vt hæredibus, tunc ces-
saret ius accrescendi.l.penulti.§.j.versic.de illo quo-
que quæritur.ff. de condition. & demonstrat.secun-
dùm Alexand. in dicta l. si mihi & Titio. Septi-
mò fallit in assignatione libertorum.l.vtrum,la j.ff.
de assigna. liberto. Octauò fallit in casu l.fina.ff.
quibus ad libertatem proclamare nõ licet. Et hoc fit
propter indiuiduitatem: quia non posset quis pro
parte esse liber, & pro parte seruus. Nonò fallit in
acquisitione necessaria.l. Iulianus.§. idem Celsus.ff.
de actione emptio. Vnum tamen menti tenebitis,
150 † quòd ius accrescendi locum non habet in pœnis,
adeò quòd si quis condemnatus esset ad certam pœ-
nam ecclesię & fisco, vel parti & fisco,& vnus eorum
partem suá repudiaret, non accresceret alteri secun-
dùm Bal.in l.arbiter intra certum.ff. de arbit.Nec
etiam inter duos fiscos locum habet ius accrescendi,
vt ipse decidit in l.ex facto. la grande.ff. de hæredit.
instit. Et sic vno confiscationem repudiante non ac-
151 crescit alteri. † Præterea non obliuioni dabitis ius
accrescendi tantùm locũ habere in parte data postea
defecta: sed in parte nunquàm data locum non ha-
bet, adeò quòd si testator quid certum reliquerit cui
libet canonico interessenti tali die in diuinis: quia
per hoc non accrescet pars nõ interessentium aliis,
cùm nõ interessentibus nil datum videatur. Et idem
In constitutione vel statuto taliter disponente. Nam
ius accrescendi locum habet solùm in parte data ex
voluntate disponentis ex postfacto ei ablata vel pro
non scripta, aliter quàm per voluntatem disponen-
tis, vt plenè per Innoc.in cap.sicut.de cleri.non resi-
den.& in cap.fina.de verborum significat.vbi etiam
Panor.& glos.pragmaticæ in titul.de tenen.capitu-
la tempore missæ, in fine. Or domini clarè vide-
tis, quòd iure accrescẽdi prouidetur vbi plures eius-
dem vel paris gradus ad successionem vocantur: vt
scilicet pars vnius aut plurium tempore vel repudia
tione exclusorum portioni alterius vel aliorum qui
hæredes esse volunt, accrescat ipso iure & necessariò
152 pro portionibus quibus vocati fuerunt. Si† autem
ad intestati successionem non vocaretur, nisi vnus,
qui fortè solus tempore delatæ hęreditatis reperitur
in gradu

in gradu parentelæ proximior, & ille excludatur
tempore aut repudiatione, vel etiam plures eiusdem
gradus simul vocati sunt omnes penitus exclusi: tūc
locum habere non posset ius accrescendi: cum nemo
eiusdem gradus existat cohæres, cuius portioni hæ-
reditas seu portiones vacātes & repudiatæ accresce-
re possint. Quia hoc ius accrescendi nihil operatur
nec locum habere potest, nisi inter pares simul eodē
vel pari gradu & iure vocatos. Sed tunc locum habe-
bit successorium edictum: quo vbi proximior ad suc
cessionem vocatus tempore excluditur aut repudia-
tione, sequens in gradu, id est in sequenti & imme-
diato inferiori gradu constituens, si hæres esse volue
rit, admittitur, & deinceps de gradu in gradum. Et
idem si essent plures in tali gradu constituti, vt l.j.&
153 per totum.ff.& C.de succes.edicto. † Quod quidem
edictum successorium fuit rationabiliter introdu-
ctum. Primò fauore defuncti, de cuius successione
agitur, vt ei succedatur: & cito cuius interest habere
successorem.l.& quia.ff.de interroga.actio.& insti-
tu.qui, & ex quibus causis manumittere non pos-
sunt.§.licet autem domino. ibi, valde enim prospi-
ciendum erat, vt homines quibus vnus hæres extitu-
rus non esset, saltem alium habeant, qui satisfactu-
rus sit creditoribus: aut hoc eo non faciente credi-
tores res hæreditarias hæredis nomine vendant: ne
iniuria defunctus afficiatur &c. scilicet quo ad me-
moriam, id est famam quæ interdum etiā post mor-
tem patitur.l.ex iudiciorum.ff.de accusatio. Secun-
154 dò † fuit hoc edictum successorium introductū fa-
uore creditorum, vt scilicet potestatem seu facultatē
habeant cito exigendi & consequendi debita.l.j.de
success.edicto. quod facere faciliter non possent, do-
nec hæredem reperiant. Ideo posset iudex ad eorum
instantiam certum præfigere hæredi terminum, etiā
termino iuris breuiorem, vt hæreditatem adeat cum
intimatione, quòd lapso termino dabitur bonis de-
functi curator, qui creditoribus satisfaciet: quod
fieri de iure potest, ne creditores nimis longam pa-
tiantur dilationem, & consequenter iacturam. vt
dicta l.prima. imò tenent communiter doctor. in ru-
bri.C.de succes.edicto. quòd posset iudex ilico inter-
rogare, nedum hæredem primo loco vocatum, sed
etiam sequentes in gradu si velint hæredes esse, & si
respondeant, quòd hæredes esse volunt, aut nolunt,
tunc res erit expedita. Si autem respondere nolue-
rint, poterit eis certum præfigere tempus ad hæredi-
tatem adeundam: quo elapso dare poterit curatorē
bonis, qui creditoribus respondeant per tex.in l.j.ff.
de curato.bonis dando. facit glo.in cap.fina.de con-
suetu.lib.vj.in fin. Quæ practica probatur per textū
diuinum Ruth.iiij.cap.in princ.ibi, partem agri fra
tris nostri &c. Et si iudex terminum hæredi præfige-
ret simpliciter sine aliqua intimatione, illo elapso
censeretur potius hæreditatem adiuisse, & hæres es-
se velle fauore creditorum. Ad quorum instantiam
hoc factum fuit: quia hoc magis expedit eis, quòd
hæres sit quem ilico exigant, quàm quod non esset,
secundùm Paul. Si autem fuisset hæredi scripto sim-
pliciter terminus ad instantiam substituti, aut succe
denti ab intestato ad instantiam sequentium in gra-
du præfixus & ante lapsum termini statuti nihil re-
sponderit, nec declarauerit, quia noluit, vel nō cura
uit. Tunc lapso termino interpretari debet hæredi-
tatem repudiasse propter fauorem substituti, aut in
gradu sequentium quibus hoc magis expedit vt suc-
cessionem habeant, postquam instituerunt ad hunc
finem secundum eum. [De hoc dixit plenè super
verbo, *Mortuo itaq; testatore*. j. loquēdo de secunda
effectuali perfectione testamēti, quæ per aditionem
hæreditatis fiendum quærit an per non factum indu-
catur aditio hæreditatis.] Vnde per elapsum termi-
ni hæres perpetuò erit exclusus ab illa hæreditate.
tamen non posset iudex in perpetuam exclusionem
minus seu breuius statuere hæredi tempus, quàm sit
à iure præfixum propter regulam l. licet.C.de iure
deliber. Et minus hoc posset ad instantiam credito-
rum in perpetuam exclusionem tendentium. Cùm
ius illud adeundi vel repudiādi sibi competat de iu-
re communi. Et satis sit interim creditoribus cōsul-
tum, quòd detur curator bonis secundum doctor. in
dicta rubri. Et communiter omnes in l. si curatoris.
per illum text. allegato titu. de iure deliberan. facit
cap.decet.& c.indultum.de regu.iur.lib.vj. quia ma-
gis præiudicat hæredi priuatio, quàm quòd bonis
155 detur curator. † Vnde si hæres sit de liberis, non de-
bet ei minus tempus à iudice dari quàm annus. Et si
esset de transuersalibus, daretur centum dierum ter-
minus à prætore decretus. in l.j.§. largius.ff. de suc-
ces.edicto. Quem prætor viuus id est iudex super
hoc adiens imitari debet. secundùm Bart. in l. quan-
diu. la iij.ff. de acquiren. hæredi. vbi plenius per eum.
156 Quæ † omnia faciunt ad intellectum generalis cō-
suetudinis Franciæ & præsentis ducatus Aquitaniæ,
quòd proximior de genere possit eodem pretio rem
venditam retrahere ab emptore infra annum & diē,
quia posset iudex ad instantiam sequentium in gra-
du certum præfigere terminum infra quem offerat
pretium. Et si infra tempus præfixum non delibera-
uerit, possent remotiores rem venditā retrahere se-
cūdùm Cynum in l.fi. versi. vlterius quæro.C.de fur-
tis. facit d.l.j.ff. de curato. bonis dando. Et not. Petr.
de Ancha. in dicto cap. fi. j.col. de consue. libr.vj. post
glo. vbi dicit, quòd quādo plures admittuntur ordi-
ne successiuo ad vnum & idem, præfigi potest priori
terminus infra quē accepter, vel repudiet per l. quā-
diu.ff. de acquiren. hæredit. Et si semel repudiauerit,
amplius pœnitere nō poterit. l. quæritur.§. si vendi-
tor.ff. de ædil.edic. imò sequens in gradu retrahere
poterit infra residuum temporis: quod proximiori
supererat, cùm extendi non debeat in infinitum. l.
fideicommissa.§. si quis.ff. de lega.i.j.& consuluit Za-
157 barel.consi.lxxxvij.& consi.ciij. Tertiò † fuit in-
troductum hoc edictum successorium in hac succes-
sione ab intestato propter fauorem sequentium in
gradu: quia successorium edictum est, quo prioribus
non petentibus aut repudiantibus sequentes admit-
tuntur. vt dicta l.prima. in fine.& ibi glo.vlti. Cir-
158 ca † hoc tamen scire debetis edictum successorium
quadrupliciter habere locum. Aliquando enim lo-
cum habet de capite in caput, seu de ordine in ordi-
nem: quod idem est. Aliquando de gradu in gradum.
aliquando de eadem persona in eandem personam.
Interdum & vltimò mixta consideratione, scilicet
159 capitis & gradus simul & semel. Caput † enim se-
cundùm Bald. super dicta rubrica.C. de succes.edict.
nihil aliud est in hac materia, nisi quædam digressio
puta de liberis ad agnatos, & de agnatis ad cognatos
deinde verò de cognatis ad coniuges. Gradus au-
tem est dinumeratio personarum de eadē linea per
160 superius & inferius, & ex latere. Circa † ergo ca-
put notare debetis, quòd in successione ab intestato
quatuor sunt capita, videlicet liberorum, agnato-
rum, cognatorum, & vnde vir & vxor. Quæ quidem
capita

capita fiscum excludunt, qui ad successionem veni-
re non potest, nisi eis deficientibus, vt infrà videbi-
tis. Et in omni capite locum habere potest edictum
successorium. Nam in primis locum habet in primo
161 capite, scilicet vnde liberi. Quia † deficiête capite
seu ordine liberorũ, vt quia nulli fortè sunt liberi,
vel tempore fuerunt aut repudiatione exclusi, succe-
dit secundum caput, scilicet agnatorum. Et hodie
etiam tertium caput cognatorum cum dicto secũdo.
Cùm sit differentia sublata agnationis & cognatio-
nis, vt s. vidistis in secundo præludio. Ideo non stan-
tibus liberis, pariter vocantur agnati & cognati, sal-
ua sola gradus prærogatiua: vnde fit digressio quæ-
dam successionis de vno capite ad aliud. Et pariter
de vno gradu ad alium in eodẽ capite seu ordine fit
successus. Nam quicquid olim fuerit de iure anti-
quo, quo filius primum gradum suitatis tenens, iure
ciuili desinere nõ poterat esse hæres lapsu temporis,
nec repudiatione. Et sic nepos ex eo, quòd deinceps
venire non poterat per edictum successorium, loco
sui patris hæres esset: ne duo insolidum hæredes &
domini essent. l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff.
commoda. & cap. licet. de probatio. Sed necesse habe-
bat venire de iure prætorio: quo filius facultatẽ ab-
stinendi à paterna hæreditate habebat. Et sic nepos
vel alius inferior primum locum post filium imme-
diatè tenens vocabatur & veniebat, nõ vt de liberis,
sed tanquàm agnatus: quia quicunque est de liberis
agnatus est, & etiá cognatus quasi sanguine iunctus.
162 Hodie † tamen in liberis etiam suis (id est in po-
testate defuncti mortis tempore constitutis) locum
habet hoc edictum successoriũ de gradu in gradum,
etiam de iure ciuili. Adeò quòd si filius mortuo pa-
tre priusquàm paternam hæreditatẽ agnouerit, mo-
riatur, vel à paterna hæreditate abstinuerit, aut tem-
pore excludatur, vocabitur nepos eius filius etiá iu-
re ciuili ad sui aui successionem. Et deinceps cæteri
per ordinem descendentes secundum gradus præro-
gatiuam. l. qui se patris. vbi bona glo. C. vnde libe. &
in dicta rubrica. C. de succes. edict. per tex. in l. defun
ctis suis. C. de legitimis hæredibus. & in l. ex contra-
ctu. ff. de re iudi. & Io. de Pla. in §. placebat. instit. de
legiti. agna. succes. Et plus prodest nepotibus & cæ-
teris de capite seu ordine liberorum descendentibus
venire de iure ciuili, qua via non excluduntur, nisi
triginta annis: vt dicta l. licet. C. de iure deliberan.
quàm vocari de iure prætorio, à quo excluderentur
anno, vt vidistis. Pariter si mortuo patre omnes libe
ri naturaliter moriátur ante agnitam hæreditatem:
aut ciuiliter, vt quia ab illa tempore aut repudiatio-
ne excluduntur, locum habebit edictum successo-
rium, scilicet de capite in caput, virtute cuius fiet di-
gressio de capite seu ordine liberorũ ad caput & or-
dinem agnatorum, & etiam cognatorũ hodie. Cùm
non sit inter eos differentia quoad hanc legitimam
successionem, ad quam vt vidistis, hodie simul vo-
cantur, salua inter eos sola gradus prærogatiua. Et
hoc iure (videlicet inter suos locum esse edicto suc-
cessorio) vtimur postposita quorundam doctorum
præsertim citramontanorum subtilitate quãuis lau-
dabili, tenentium in suis de iure ciuili locum habere
non posse edictum successoriũ de gradu in gradum,
ex eo quòd filius vel alius tempore mortis defuncti
primum locum suitatis tenens semel ipso iure suita-
☞ tis virtute, [Vt plenè declaratur infrà super ver-
bo, *mortuo itaq; testatore*. ij.] factus hæres non potest
amplius desinere esse hæres. Et consequẽter non po-
test alius inferior de eodem vel altero capite venire
de iure ciuili, sed tantùm prætorio, ne duo simul re-
periantur eodẽ tempore insolidum domini & hære-
des, vt s. dixi. Sed hoc non obstat secundùm Barto.
quia licet duo esse non possint simul eiusdem hære-
ditatis domini vno & eodem respectu, scilicet quia
non possent duo simul hæredes esse & domini dire-
cti aut vtiles, vt dicto §. si duobus vehiculum. Pos-
163 sunt † tamẽ diuersimodè domini esse: quia primus,
scilicet filius, vel alter suus hæres, qui semel ipso iure
propter suitatem effectus hæres, si tempore aut repu-
diatione excludatur, semper manebit iure ciuili hæ-
res, & dominus hęreditatis directus. Et sequẽs in gra
du vel capite per edictum successoriũ in eius locum
vocatus erit dominus vtilis, quia non est inconue-
niens, quòd eiusdem rei vnus sit directus dominus,
& solo nomine nomen retinẽs hæredis & honorem:
alter verò sit dominus vtilis re & vtilitate: cui suc-
cessionis vtilitas ex edicto successorio pertineat. Si-
cut videmus in hærede rogato restituere hęreditatẽ:
qui facta restitutione semper remanet hæres dire-
ctus in signũ cuius, ne habeat nomẽ hæredis in vanũ
& pro iure restitutionis quartam totius hæreditatis
Trebellianicam retinet, vt dicit tex. instit. de fideicõ.
hæredi. §. in primis. ibi: opus esse vt aliquis recto iu-
164 re hæres instituatur. † Et fideicõmissarius, cui hæ-
reditas restituta fuit, dicitur hæres indirectus & vti-
lis, in quem sunt omnia per Trebellianum Senatus-
cõsultum translata. vt clarè decidit text. in §. restitu-
ta. cum sequenti. illo eo. titu. Ad præmissa facit, quod
magistraliter tradit Bartol. in l. si quis vi. §. differen-
tia. ff. de acquir. posses. de domi. directo & vtil. & Cy.
& cæteri in l. j. C. de actio. & obli. de actione directa,
quæ penes cedentem remanet, & de vtili, quæ in ces-
sionarium transit. Et maximè locum habet in suis
edictum successorium in præsenti regno Franciæ, in
quo parum curatur de patria potestate suitatem ope
rante. secundùm glos. in verbo, Romanorum. instit.
de patria potesta. Præsertim in ciuitate nostra Tho-
losæ quo ad filios seorsum à patre habitantes, aut fi-
lias maritatas, qui omnes pro emancipatis habẽtur,
vt suprà vidistis in secundo præludio. in fine. Quin-
imò hodie iure nouissimo, quo vtimur in his succes-
sionibus ab intestato sublata est differentia emanci-
pationis & patriæ potestatis suitatem gignẽtis, ma-
ximè in casu nostro, vbi patria potestas liberis non
prodest: si primo excluso sequentes iure ciuili repel-
lerentur à successione, cùm multò vtilius sit liberis,
quòd in eis locum habeat edictum successorium do
165 iure ciuili, quá prætorio, vt suprà dixi. Vnde † pro
conclusione restat in suis hæredibus etiam iure ciui-
li locum habere edictum successorium de gradu in
gradum: & sic in primo capite succedendi locum ha-
bet. Secundò locum habet etiam in capite agnato-
rum. Et hoc dupliciter. Primò de capite in caput,
vt si nullus stet de capite agnatorum præter vnum,
qui successionem in defectum liberorũ agnati præ-
defuncti ei delatam repudiet, aut tempore ab illa
excludatur, vel etiam plures eiusdem vel diuersi gra
dus fuerunt eo modo exclusi: certè fiebat tunc dis-
gressio de capite agnatorum in caput cognatorum,
qui olim iure veteri vocabantur solùm in defectum
agnatorum. Sed hodie propter sexus sublatam dif-
ferentiam agnati & cognati, si pari gradu existant
omnes simul vocantur, ita quòd hodie edictum suc-
cessorium non ita propriè operatur in eis de capite
in caput, sicut olim fiebat, imò hodie fit simul dis-
gressio

gressio de capitibus vnde legitimi, & vnde cognati,
in caput vnde vir & vxor: qui tūc vocantur cum om-
nis deficit parentela defuncti. vt intrà suo loco vi-
166 debitis. Habet† etiam locum & secundò hoc edi-
ctum successorium in hoc secundo capite de gradu
in gradum, vt si agnati fuerint exclusi in primo gra-
du existentes, vocantur sequentes in gradu proxi-
miores, vnus si solus fuerit, aut plures eiusdem gra-
dus si plures existant. Sed vt circa hoc vetera statu-
ta intellectus vestros nō turbent propter eorum in-
tricatam diuersitatē, habetis in hoc puncto tria con-
siderare iura. Primò, ius antiquum legis xij. tabu.
iure antiquo digestorum confirmatum. Quo iure
primo agnato temporis lapsu aut repudiatione ex-
cluso ilico admittebatur fiscus, cæteris agnatis &
cognatis exclusis. Vnde illo iure in capite agnatorū
& cognatorum locum habere non poterat edictum
successorium de gradu in gradum, nec de capite in
caput: cum eo tunc fiscus omnes excluderet defun-
cti parētes. Et quia ius illud summè rigorosum erat,
superuenit ius prætorium, quo dispositū fuit, quòd
excluso agnato proximo non tunc veniret fiscus: sed
postpositis cæteris agnatis fieret incontinenti dis-
gressio de illo secundo capite seu ordine agnatorum
ad tertium caput. scilicet cognatorum: ex quo ter-
tio capite ille ipse à tertio capite exclusus venire po-
terat ex dicto sequēti tertio capite vt cognatus. Et si
ex nullo capite venire petebat, sed omnino hæredi-
tatem nolle declarabat: tunc cognati per lineam fœ-
mineam defuncto coniuncti vocabantur. In quibus
voluit prætor locum esse edicto successorio de gra-
du in gradum, vt scilicet excluso primo proximio-
re cognato non veniret fiscus, imò succederet sequēs
in gradu, & deinceps successiuè. l. j. §. gradatim. ff. de
succes. edi. Et sic de iure prætorio locus non erat edi-
cto successorio de gradu in gradum in capite agna-
torum. & in hoc conueniebat cum lege antiqua xij.
tabu. Sed bene erat locus edicto successorio de capi-
te in caput, & in capite cognatorum locus erat illi
edicto etiam de gradu in gradum vsque ad vltimum
à iure præfixum. Et in hoc differebat ius prætorium
à dicta lege antiqua xij. tabu. Sed quia ius istud præ-
torium euidentem nutriebat iniquitatem: quòd pri-
mo agnato hæreditatem non petente non veniret se-
quens in gradu, sed vocabatur cognatus tunc proxi-
mior, qui fortè in quinto aut sexto gradu existens
excludebat agnatum secundi gradus. Ideo superue-
nit tertiū ius, scilicet imperatorium & ciuile nouū
de quo in dicto §. placebat. instit. de legiti. agna. suc-
ces. Quo iure statutum est, quòd ita locum habeat
edictum successorium de gradu in gradum in capite
seu ordine agnatorū, sicut erat de iure prætorio in
ordine cognatorum: adeò quòd si proximior agna-
tus in primo gradu tempore delatę successionis exi-
stens ab ea excludatur iure communi, puta lapsu tē-
poris aut repudiatione, tunc sequētes agnati de gra-
du in gradum successiuè admittentur etiam de iure
ciuili vsque ad xxx. annos qui iure prætorio non ad-
mitterentur post centum dies vtiles, vt dicto §. lar-
gius. Et idem si ille proximior agnatus iure speciali
excluderetur, vt quia hæreditatem adiuisset: & de-
mum quia minor xxv. annis tanquam læsus contra
aditionem esset in integrum restitutus. Nam etiam
tunc sequentes in gradu agnati, & hodie iure quo
vtimur nouissimo simul cum eis cognati vocarētur
secundùm gradus prærogatiuam. Ex quibus clarè
nunc habetis edictum successorium hodie locum ha-
bere in ambobus iam dictis secundo & tertio capi-
tibus, scilicet agnatorum & cognatorum regulari-
ter vsque ad decimum gradum, vt suprà dixi in ter-
167 tio præludio. De† quarto autem capite, scilicet
vnde vir & vxor, pauca in proposito restat dicere:
quia deficientibus tribus primis capitibus, videlicet
vnde liberi, vnde legitimi, & vnde cognati. Succe-
dit hoc vltimum caput, vnde vir & vxor, in quo nō
est dare plures gradus: cùm deficientibus supradi-
ctis tribus capitibus, sola vxor viro succedat, & cō-
tra maritus solus vxori: vltra quos successio in alios
non porrigitur affines, vt intrà videbitur: ideo in
hoc quarto capite frustra esset de edicto successorio
saltem de gradu in gradum disputare. Vnde nunc sa-
tis habetis, qualiter hoc edictum successorium lo-
cum habet de capite in caput, & de gradu in gra-
dum, seu de vna persona ad aliam personam succes-
168 siuè. Tertiò† principaliter dixi edictum succes-
sorium, etiam locum habere de vno gradu seu per-
sona ad eundem gradum seu personam. Exemplum
in eo cui delata fuit ex testamento hæreditas, qui
aliâs ab intestato successisset, vt sunt liberi. l. j. C. de
his qui sibi ascribunt in testamen. vel eis non stanti-
bus proximiores agnati vel cognati aut coniuges.
Nam talis poterit hæreditatem adire vsque ad xxx.
annos, vt dicta l. licet. C. de iure delibe. nisi tempus
breuius ei per iudicem fuisset ex causa assignatum,
vt suprà vidistis. Quam hęreditatem si intra dictum
tempus non adierit, & sic ex causa testati non vene-
rit, sine tamen fraude relictorum in testamento ex-
clusus fuerit, nunc alios incipit habere xxx. annos
ex causa intestati: in qua tempus suum currere non
potuit prima causa testati durante. l. quandiu. la. ij.
de acquirend. hæredita. Vnde hoc modo talis hæres
per edictum successorium de vna qualitate, scilicet
testati: in aliam, scilicet intestati, quæ tamen sunt in
eadem persona concurrentes ad adeundum hæredi-
tatem, sexaginta habebit annos: nisi expressè & sim-
pliciter eam repudiasset. Quoniam talis repudiatio
ad causam testati traheretur & intestati. secundum
glos. in dicta l. j. §. sed videndum. ff. de successio. edi-
169 cto. & Paul. in d. l. quandiu. Et† idem vbi solùm
agēretur de successione ab intestato in filio seu quo-
libet alio descendente, qui tres habet in successione
paterna vel alterius ascendentis qualitates. Primò
quia est de liberis. Secundò de agnatis, cùm patri
coniungatur per lineam masculinam. Tertiò est de
cognatis: quia quilibet agnatus dicitur etiam cogna
tus, tanquam sanguine iunctus. Ideo venire potest
ad patris vel alterius ascēdentis successionem ex di-
cto triplici capite, scilicet vnde liberi, per vnde legi-
timi, & per vnde cognati. Ita quod eo temporis lapsu
à primo capite exclusio venire poterit intra aliud si-
mile tempus ex secundo capite. Et deinde ex ter-
tio, clarè decidit Baldus in dicta l. licet. vnde licet
in eadem persona fieri nō possit disgressio. Et vt ve-
rius loquar, successus de gradu in gradum, cùm in
eadem persona non sit dare plures gradus in seipsa:
attamē fit disgressio de capite in caput, seu de quali-
tate in qualitatem, vt videtis, dum tamen non sint
alij in priori & potiori gradu constituti, vt dicta l. j.
§. sed videndum. & §. largius. ff. de succes. edict. Quia
diuersæ qualitates in eadem persona cōcurrere pos-
sunt, vt vices plurium sustineat, vt ibi. facit capitu.
170 à collatione. de appellatio. libro sexto. Et† sic
quemadmodum ius accrescendi in fauorem cohæ-
redis non operatur, nisi portio alterius cohæredis

sit

fit omnino, id est omni capite iure seu qualitate vacans, vt vidistis. Sic nec operari potest edictum successorium in fauorem sequentis in gradu, donec sit hæreditas vacás ex omni capite seu qualitate in primo gradu concurrente: & in isto conuenit cum iure accrescendi. Quare satis restat ex prædictis quartum membrum expeditum, videlicet, quòd edictum successorium etiam locum habet mixta consideratione scilicet capitis, & gradus simul. Ex quibus núc clarè intelligitis qualiter succursum, & prouisum defunctis fuit, ne remaneant sine hærede: & hoc tam remedio iuris accrescendi, quàm per edictum
171 successorium. Inter† quæ remedia est magna & vtilis differentia. Primò quia hoc edictum successorium non competit, nisi inter hæredes capite, seu ordine, vel gradu per superiùs dispares, ius verò accrescendi locum non habet nisi inter pares simul & pariter vocatos ad successionem. Ex quo communiter dicimus, quòd ius accrescendi excludit edictum successorium, quod est subsidiarium: vbi aliquis non subest de paribus, in quo ius accrescédi operari pos-
172 sit, vt suprà vidistis. †Ius enim accrescendi non deuoluit hæreditatem seu portionem vacantem. Cùm inter pares locum non habeat deuolutio, capitu. nō putamus. de consue. libro vj. Sed portio vacans accrescit non vacanti: & facilius aliquid accrescit, quā deuoluatur: quia in habentibus symbolum facilior fit transitus. Et faciliùs inducitur in quo minor digressio reperitur, sicut fit inter pares inter quos similitudo est causa generationis & augméti. Hoc autem edictum successoriū cessante paritate hæredum deuoluit hæreditatem répudiatam ad sequentes in gradu vel capite: per quod fit quædam digressio, quę difficilius fit secundùm Baldum. Secundò hoc edictum successorium differt à iure accrescendi, quia non competit nisi volentibus: quoniam primo gradu vel capite toto vacante, sequens hæreditatem adire non cogitur: nec ad ipsum deuoluitur, nisi succedere velit. Sed ius accrescendi ipso iure competit etiam inuitis, & nolentibus. l. iij. §. inuito autem. & §. fina. cum ll. sequentibus. ff. de bono. pos. De huiusmodi autē successorio edicto tam legis quàm etiam conuentionis etiàm in feudis, aliqua notanda Christo duce videbitis in verbo, *Et soboles quam gestabat in vtero.* dum loquemur de posteris nondum conceptis succedentibus. Postremò vnum in hac mate-
173 ria præcipuum notabitis, quòd† ius accrescendi & edictum successorium in suis casibus solùm operantur, quando hæreditas est pluribus simul vel successiuè delata, ita quòd omnes fuerunt per testatorem vocati, aut per legem veluti ab intestato, & portio vnius vacauit lapsu tẽporis aut repudiatione eius, cui delata fuerat, quia accrescit cohæredi, vel defertur sequenti in gradu proximiori vt vidistis. Si autem hæreditas vel portio istius vocati defecisset ante aditionem, & vacasset morte hæredis vel cohæredis, cui delata fuerat, tunc locum non haberet edictū successorium, nec ius accrescendi in fauorem cohæredis: aut in gradu vel capite sequentis hæredis: imò hæres aut cohæres, cui delata hæreditas fuerat, moriendo eam transmittit ad suos proprios hæredes iure transmissionis hęreditatis, vel iure deliberandi. quia ille ad quem transmittitur hæreditas (cùm suū repræsentet transmittentem) censetur ad succedendum proximior. In qua proximitate primò consideratur capacitas in hærede: quia incapax ad succedendum non occupat locum, nec facit gradum. l. si qua pœna. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris. Secūdò consideratur hæreditatis trāsmissibilitas, vt quia proximior in gradu moriendo liberos & hæredes reliquit, ad quos ius succedendi transmisit. Tertiò consideratur proximitas tempore mortis defuncti, de cuius successione agitur. Instit. de hæred. ab intesta. §. interdum. cum §. sequen. de quo per Alexand. consilio cxxxvij. volu. primo. Et sicut ius accrescendi & edictum successorium operantur in fauorem vocatorum a lege, vel ab homine, ita etiam operatur ius trasmittendi ad vtilitatem non vocatorum, tamen vocati veniunt iure proprio per ius accrescendi, aut edicto successorio: illi autem qui non sunt vocati ad quos hæreditas solo iure transmissionis deuoluitur, non veniunt ex propria persona, nec iure proprio: sed ex persona & iure transmittentium mo-
174 rientium ante ius eis quæsitum. Ideo† potest solùm hæres transmittere ad suos posteros hæreditatem: prouiso quòd decesserit antequàm exclusus foret tempore aut repudiatione: quia si tempore aut repudiatione exclusus foret, ius transmittendi interrupisset, & nihil transmitteret, obstante præscriptione vel renuntiatione, quæ ius accrescendi & edictum successorium operantur, vt plenè videbitis in verbo, *Mortuo autē testatore.* ij. vbi materia transmissionis necessaria & perutilis vobis tradetur pro pane
175 lucrando gustanda. His† igitur pro intellectu dicendorum præsuppositis, & necessariò præmissis: quia partitio seu diuisio animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, & memoriam artificiosè reformat. l. j. ff. de doli. excep. Sicut Imperator vsus est diuisione instit. in procemio. §. igitur. & hoc ad prædictos effectus, secundùm glos. ibi. sic & nos materiā nostram diuidendo considerare habetis parentes, inter quos versantur hoc præsertim ab intestato successiones esse in multiplici, differentia. Quorum quidam sunt naturales, & legitimi simul.
67 [Licet olim in illo rudi seculo quo matrimonia nominata non erant nec cognoscebantur, omnes legitimi nascerentur, tamen statim quòd fuerunt cognita, duplex hominum genus esse cœpit, scilicet legitimorum, & non legitimorum. Postea tertium genus incepit, scilicet legitimatorum, & deinde quartum genus, scilicet legitimorum tantùm per adoptionem à filia eorum. postremò quintum genus ex ritu Christiano hominum inoleuit, scilicet spiritualium qui sacramento baptismi aut confirmationis gignūtur, vt habetur infrà super verbo, *Quidam Petro tradiderunt.* de quibus seriatim nūc videbimus.] Quidam sunt naturales tantùm, & quidam legitimi tantùm, vltra quos sunt affines: postremò fiscus. Et omnes prædicti parentes, aut sunt descendentes quorum causa in succedendo dicitur præcipua, aut sunt ascendentes, aut transuersales, seu collaterales. Ca-
176 pio† nunc primum principalem articulum, videlicet paréres naturales simul & legitimos, quales sunt consanguinei naturaliter ex matrimonio iuncti, de quibus si quæratur qualiter ab intestato sibiinuicem succedant: fienda sunt tria membra. Nam aut descẽdentes succedere volunt ascendentibus, aut ordine naturæ turbato ascendentes suis descendentibus, aut collaterales collateralibus. Primo casu cùm agitur de bonis & hæreditate ascendentium debito ordine ab intestato præmortuorum, dicatis, quòd prima successio olim erat suorum hæredum. Sui
177 † autem hæredes existimantur, qui in potestate morientis, de cuius successione agitur, tempore mortis

suæ fuerunt, veluti filius, filiave, nepos, neptisve ex filio, pronepos, proneptisve ex nepote nato ex filio, prognatus, prognatave, id est quicunque alius vlterior descendens vsque in infinitum, vbi de successione ascendentium ex linea paterna ageretur, quia in succedendo ascendentibus ex linea materna, suitas tam in successione testamentaria, quàm ab intestato non consideratur ex potestate, cum mater filios in potestate non habeat nec vlteriores, instit. de
178 adop.§.fœminæ. Sed † consideratur suitas largè & impropriè & secundum communem vsum loquendi, quo dicitur de matre sicut de patre, quod filios suos habet hæredes, quia mater filios ita appellat suos sicut pater, qui cõmunis vsus loquendi attenditur. l.cùm de lanionis.§.asinam.ff.de fund.instruc.secundùm glos.in l.non aliter.ff.de lega.iij.Barto.in l. omnes populi.vij.q.princi.ff.de iustit.& iure.& Panor.suprà in proœ.maximè, vbi concurrit intẽtio legis aut testatoris. Fuit enim legis intẽtio statuendo matrẽ ab intestato hæredes habere filios suos. Et pariter intẽtio testatoris fuit hæredes instituendo vel substituendo filiam, & suos filios vel hæredes intelligere de suitate largè & impropriè sumpta secũdum communẽ vsum loquẽdi: & sic de tali quæ cadere potest in matre & descendentibus ex ea, quia mater, (vt dixi,) loquendo de filiis vocat eos suos sicut pater, aliàs sequeretur quòd lex & testatores, successiones mulierum ad proprios earum filios nunquam deferrent, quod absurdum foret secũdùm Guid. papæ in
179 propriis terminis.q.cccccxlviij.incip.mulier.† Potest enim lex & testator verba quæcunque impropria re, vt conueniãt materiæ subiectæ.l.quoniã indignũ. C.de testa. Sui ergo sunt primi hæredes. Vnde si quis intestatus moriebatur, prima causa erat suorũ liberorum in successione, qui mortuo parente fiũt ipso iure hæredes absque alio facti ministerio virtute suitatis, institut. de hæredum qualita.& differen.§.sui.
180 † Imò in præsenti regno Franciæ nedum fiunt hæredes ipso iure, sed etiam possessores ex illius generali consuetudine, qua mortuus saisit proximiorẽ lignagerium, secundùm Ioan.Fab.in d.§.sui.& insti.de interdi.§.summa.& §.retinendæ. etiã in feudis præsertim in hac ab intestato successiõe, vt refert magister Gulielmus debrolho. styli curiæ parlamenti scribatit. de feudis.§. item de consuetudine. & §. sequenti. [Vt plenissimè supra omnes dixit super verbo, *mortuo itaq. testatore.* ij.] Et non immeritò: quia liberi ad successionẽ ascendentium vocati penè ad bona propria veniunt, dicit text.in d.l.j.§.largius.ff.de suc cess.edi.facit text.in l.in suis.ff.de libe.& posthu.& in
181 l.scripto.ff.vnde liberi. Quibus † suis hæredibus connumerati necesse erat eos qui ex legitimo matrimonio non fuerant, sed ex concubina geniti: tamen per sequens matrimonium cum ea contractum legitimati. [Istud est tertium genus hominum: quia sicut nati ex matrimonio appellantur naturales & legitimi, etiam dicuntur naturales isti legitimati, vt suprà dixi in principio huius articuli. Et credo quòd isti hoc modo legitimati etiã dici possunt naturales & legitimi: quia sicut matrimonium retrotrahitur ad tempus conceptionis & natiuitatis horum filiorum: cap.tanta.qui filij sint legitimi. ita finguntur legitimè nati.d.c.tanta.] Quo casu talis & tanta est vis matrimonij postea sequuti, quæ nedum filij, qui post tale matrimonium nascuntur: sed qui eo tempore in vtero existunt: Et (quod plus est,) anteà nati legitimantur: d.cap. tanta. & Instit. de hæred. quæ ab

inte.defe.§.ij. Et non solùm filij, sed etiam nepotes dicuntur legitimati, vbi pater, viuente filio, concubinã desponsauit: secus si filio iam mortuo secũdùm Bal. singulariter in l.benigius.ff.de legi.super quo cogitabis, quia text.in Authent. quib. mod. natura.effi.legi.videtur indistinctè nepotes sequẽti matrimonio legitimasse. de quo plenè in d.§.ij. Nam tales sic per sequens matrimonium legitimati succedunt sicut legitimè nati, aut legitimè concepti: etiam in feudis: in quibus naturales liberi alio modo & simpliciter legitimati non succederent: capit.j.§.naturales.si de feud.fue.cõtro.vbi plenè docto. & Panor.in c.innotuit.vij.colum.& in c.cùm Vintomiensis.iij. col. de elect. Et etiam admittuntur ad retractum pro re quã proximior alienauit offerendo pretium intra annũ. Pariter succedunt legitimati per principem. [Isti sic legitimati faciunt propriè tertium genus hominum qui vocantur naturales legitimati vt suprà dixi.] Sicut enim qui vadit trans mare ad sanctum Iacobum, aut visitare sanctum sepulchrum, vel limina Petri & Pauli: abstergitur & mundatur à suis omnibus peccatis: sic & bastardus per legitimationem lauatur & mundatur à genituræ vitio & macula illegitimitatis. Infans etiam secundùm Bar. in l.iubemus. C.de emancipa.libe.adhuc existens in vtero. [Vide de hoc quæ plenius habentur infrà super verbo, *adiecta impuberi*]. in princ. secũdùm Bald.in d.§.naturales. in fin. per l. sed est quæsitum. ff. de liber. & posthu.ita quòd nascetur legitimus nihil posteà discrepans à legitimè conceptis & natis. in Auth.quib. modis natura.effic.legi.§.si quis sanè non habens.se
182 cundùm glo.in verbo, curiis.in d.§.j.† Hodie autem in hoc regno Franciæ, & in Delphinatu vbi ipsa feuda quo ad ius succedendi sunt ad instar patrimoniorum redacta: naturales etiam per principẽ vel aliàs quàm sequenti matrimonio legitimati succedunt in feudis secundùm Guid. papæ. q. lix. Securius tamen esset, quòd in legitimatione inseratur, quòd etiam in feudis succedere possint. Pro Guidone vltra eum.
183 facit, † quia fortior est legitimatio quàm adoptio. Cùm filius adoptiuus nihil habeat naturalitatis, nec sanguinis, sed naturalis legitimatus sic: ideo substitutum excludit, & nõ adoptiuus. l. fideicommissum. ff.de condi.& demonst. alias faciliter fraudaretur fideicommissarius: quia faciliter hæres restituere hęreditatem grauatus, sibi filium adoptaret, vt d.l. fideicommissum.ibi, adoptionis commẽto. quod aliquid significat in fraudem fideicommissi inuẽtum. [De quo plenè habetur super verbo. *si absque liberis morerer tur.* in iij. limita.] per legitimationem verò non ita faciliter fraudaretur, cùm à principe habeat impe-
184 trari: † & quod impetratur à principe reputatur impossibile propter nimiam difficultatem eum adeundi, & ab eo quod petitur obtinẽdi. l. apud Iulianũ.§.
185 alias est sub l.Iulianus.§.fina.ff.de lega.j. Et † sunt profectò tales legitimati ordinũ & ecclesiasticorum beneficiorum capaces, ac si nunquàm illegitimi fuissent, sed legitimè concepti & nati: ita quòd succedũt etiam ab intestato parẽtibus vnà cum legitimè natis & conceptis: & hoc virtute legitimationis ex matrimonio secuto factæ ipso iure. Quę quidem legitimatio procedit tam secundùm leges, quàm sacros cano
186 nes, vt d.c.tãta.& insti.de nup.§.fi. Et † eodẽ modo succedũt si legitimati forẽt principis rescripto, qui tales bastardos legitimare potest, etiã nõ vocatis ab intestato succedentibus, vbi legitimarentur patre eorũ viuente, & ad sui requestam, aut saltẽ de suo consensu:

ſenſu:quia aliter non ſuccederent, cùm non cogatur
quiſpiam inuitus habere hæredem. Pariter etiam
conſentire debet legitimationi ipſe baſtardus, qui le
gitimatur: quia vice verſa non cogitur qui ſui iuris
eſt, intrare poteſtatem patris. Vnde ambobus ſolis,
(ſcilicet patre & filio conſentientibus) poteſt filius
ad patris requeſtam, vel eo aliter conſentiente, etiá
in præiudicium aliorum parentum reſcripto princi
pis legitimari. l. cùm adoptio fit. iuncta l. nam ita di-
uus. vbi gloſ. & Bald. ff. de adop. & ita fuit arreſto Pa
riſijs deciſum, quòd filius baſtardus per papam & re
gem legitimatus omnes alios excludit à ſucceſsione
conſanguineos, & ita fuit dictum pro quodam Caro
lo de Hiſpania baſtardo de bonis ſui patris. Quia il-
lorũ non intereſt quos poſſet pater quouis alio mo
do excludere à ſua ſucceſsione, & extraneum hæredẽ
facere, cùm alios non teneatur quàm proprios libe-
ros vel aſcẽdentes ſuns facere hæredes, nec etiá illos
vltra legitimam. l. cùm quæritur. & l. parentibus. C.
☞ de inoffic. teſta. [De quo etiam meminit dominus
Auffrerius in ſuo arreſtorum tractatu. cap. xliiij. &
anno præterito filius baſtardus quondá domini de
Pordeaco ciuitatis Lectore, per regem legitimatus
recredentiam paternæ ſucceſsionis arreſto parlamẽ
ti Toloſæ obtinuit cõtra alios parentes.] Et ideo quia
illis præiudicatur ſaltẽ quo ad legitimá, cùm ſint ex
legitimo matrimonio nati, eſſent in legitimatione
fratrũ baſtardorũ vocandi, poſtquàm eorũ intereſt
in aliquo, etiá cõtra velle patris, quo inuito debetur
eis legitima, in qua pater dicitur filiorum debitor ſe
cundùm Bal. in l. quoties. C. de hæred. inſtit. & in au-
then. de triẽt. & ſemiſſ. §. j. vbi bo. text. quia quantò
plures erunt liberi legitimi, tanto pars cuiuſlibet e-
rit minor. Ideo vocandi ſunt: & ſi vocati ſint & cõſen
ſerint, valebit legitimatio, aliter & aliàs nõ valeret:
imò habetur expreſsè in regula cancellariæ apoſtoli
cæ, inter gloſſatas. xlviij. incipiente: itẽ voluit, quòd
in diſpẽſationibus ſuper defectu natalium &c. quòd
in tali diſpenſatione ponatur clauſula: quòd non
præiudicetur filiis, ad quos ſucceſsio ab inteſtato per
tinet. Quæ quidem clauſula etiam ſi in reſcripto nõ
eſſet appoſita, ſubintelligeretur ſecundùm gloſſ. ibi.
☞ [Et ſi papa vel princeps baſtardum legitimaret cũ
legitimè natis ſucceſſurum, non eſſet homo, ſed vnũ
pecus, vt dicit Bal. in cap. j. §. filij. ſi de feu. fuerit cõ
tro. quia hoc faciẽdo non haberet iuſtitiam præ ocu-
lis: quia fortè mulier nobilis vel optimè dotata nu-
pſerat, ſperans prolem ſuam legitimè procreatam
patri ſuccedere, & non meretricum liberos. quod
eſſet nedum præiudicare filijs legitimè natis: ſed e-
tiam decipere eorum matrem, quæ ſi hoc cogitaſſet,
illi nõ nupſiſſet.] Et idem fortè eſſet in vxore inope,
& indotata, cui debetur in bonis mariti diuitis mor
tui certa portio iuxta Auth. præterea. C. vnde vir &
vxor. Quinimò ſufficeret quo ad hæc patrimonia-
lia bona patrem in vita ſua aut in extremis conſti-
tutum teſtamento diſponere de filij ſui baſtardi le-
gitimatione in futurum fienda per principem, etiá
inuitis agnatis, cognatis, & vxore dotata, aut di-
uite, quorum non intereſt: quia (vt videtis,) filio
non legitimato non teneretur pater eos inſtituere,
nec aliquid relinquere. Sed poſſet penitus extraneũ,
quáuis ignotum hæredem facere. inſtitut. de hæred.
187 inſti. §. fina. Præterea † non ſuccedit taliter legiti
matus, niſi ſoli patri, & non cæteris parentibus. imò
nec proprio fratri. Et ſic res immobiles per fratrẽ
vel alium de genere patris alienatas retrahere non
poſſet ex conſuetudine Franciæ. c. conſtitutus. de in
integ. reſtitu. offerendo pretium intra annum, cùm
eis ſuccedere non poſsit: quia eum habere hæredem
non coguntur inuiti. Ideo in legitimatione vocan-
di non ſunt. d. l. nam ita diuus. ff. de adop. vbi ſin-
gulariter Bald. ſecùs, ſi ageretur de baſtardo poſt
mortem patris legitimando, qui aliter de legitima-
tione non diſpoſuerat ſaltem fienda: & ſic iure iam
quæſito venientibus ab inteſtato: quia eo tunc eis nõ
præiudicaretur quo ad ius ei iam quæſitum in ſuc-
ceſsione, maximè in præſenti regno, vbi ex gene-
rali conſuetudine defunctus moriendo ſayſiuit iure
ipſo parẽtes ſuos proximiores, eóſq; fecit dominos
& poſſeſſores, vt ſuprà dixi. facit tex. in c. quáuis. de
188 reſcri. lib. vj. Et ſicut † nõ valet legitimatio à prin
cipe facta non vocatis nec conſentientibus filijs legi
timè natis, vbi filij tales ſuperſunt, ſic etiam non ſor
tiretur effectum totalem & perpetuum, vbi tempore
legitimationis nulli fuiſſent liberi, tamẽ poſt baſtar
di legitimationem fuerunt ſuſcepti. Cùm non præſu
matur patrem eis præiudicare voluiſſe ex vxore ha-
benda vel quá habebat procreãdis. ſecundùm Paul.
in l. ex facto. in princ. per illum text. ff. de vulg. & pu-
pil. vbi ſubſtitutio exemplaris filio dementi facta fi-
nitur, ſi demens incipiat poſſe teſtari, aut liberos ſu-
189 ſcipiat. † Priuilegium enim ilico ceſſat quod inci-
pit eſſe damnoſum & iniquum. c. ſuggeſtum. de deci-
mis. vnde talis legitimatio tunc ceſſat, adeò quòd
prætextu illius ſuccedere non poterit legitimatus cũ
filijs ex matrimonio poſteà ſuſceptis: quorum agna-
tione, & natiuitate rumpitur & finitur legitimatio:
ſicut infirmaretur teſtamentum prius factum. inſti.
quib. mod. teſta. infir. §. j. Cùm tendat talis legitima-
tio quæ ciuilis eſt & de iure poſitiuo in præiudiciũ
naturaliter legitimorum. Tamen quo ad cæteros
effectus quàm ſucceſsionis, puta quo ad honores, &
cætera filijs legitimis poſt vel anteà ſuſceptis nõ præ
iudicialia, perpetuò durabit talis legitimatio, & ſuũ
190 ſemper continuabit effectum. Et † hæc legitima-
tio quæ principis reſcripto expeditur, differt à præ-
cedenti, quæ fit per ſequens matrimonium: quia li-
cet per hác poſsit legitimatus ſuccedere in bonis pa-
trimonialibus, vt dixi: non tamen ſuccederet in feu
do nobili, vt d. §. naturales. & Panor. ĩ d. c. innotuit.
191 & c. cùm Vintonienſis. de elect. Nec etiam † com-
prehenditur in cõceſsione facta alicui & liberis ſuis
legitimis, ita quòd recipiens emphyteuſim vel aliã
quacunque rem non nobilem, nec aliàs priuilegia-
tam pro ſe & filijs ſuis legitimis, appellatione legi-
timorum comprehenduntur legitimè nati, & etiam
legitimati per ſequens matrimonium, ſed non per
reſcriptum ſecundùm Bald. per illum text. in l. fi. C.
de his qui veniam ætat. impetra. & minus in feudis
ſuccederet taliter legitimatus. idem Sali. & Paul. ibi
per tex. in d. §. naturales. Bald. & in l. generaliter. §.
cùm autem. C. de inſti. & ſubſti. & in l. eam quam. C.
de fideicommiſsis. vbi dicitur quòd in diſpoſitione
teſtamẽtaria vel ſtatuti, licet veniat legitimatus per
ſequens matrimonium, vel alios modos iure cõmu-
ni inuentos, vt per oblationem curiæ: tamẽ nunquá
venit legitimatus per reſcriptum principis. quod lo-
cum etiam habet in contractibus vt videtis ſecundũ
Alex. in d. l. fin. in addi. Niſi ad feuda ſpecialiter fuiſ-
ſet diſpenſatus, & legitimatus: quo caſu ſuccederet
etiam in feudis legitimãti principi ſubiectis, præter
192 quàm in regno. Non † enim poſſet aliquis, præſer
tim rex noſter Chriſtianiſsimus legitimare facere fi

lium naturalem, ſi quẽ haberet, in præiudicium al-
terius ſui conſanguinei legitimi, licet in gradu parẽ-
telæ remotiſsimi, cui ex conſuetudine regni liberis
legitimis ſtantibus ſucceſsio deberetur, à qua nõ po-
teit per regem excludi, cùm diſpoſitio regni ab eius
non pendeat diſpoſitione nec libera poteſtate, ſecũ-
dùm Imo. & Dominicum in c. graudi. de ſup. negli.
193 præla. lib. vj.† Sed vnum eſt laude dignũ in præten-
ti regno Franciæ, quod nunquam fuit viſum nec au-
ditũ, quòd aliquis gereretur pro baſtardo regis: qui
propter eius excellentiam cæleſtémque dignitatem,
& imperialem maieſtatem nullam patitur etiam in
naturalibus ſordem. Nec ob. de Carolo Martello Pi-
pini, ac Ludouico & Carolo Ludouici Balbi ex pel-
licibus filiis: de quibus & eorũ illegitimatione me-
minit Gaguin. lib. iij. c. iiij. & lib. v. c. iij. quia non fue
runt reges Frãciæ niſi ad tempus per vſurpationem
propter veri regis minorẽ ætatem, aut debilitatem:
quos fortè permiſit Deus regnare ad tẽpus propter
hoſtium repulſionẽ, maximè Carolum Martellum:
quo opus illo tempore fuit inſurgẽtibus vndiq; bel-
lis anno ſalutis D. ccxxxv. Proceres certè regni hoc
ſæpe permiſerunt, imò ꝙ extraneus pro bono reipu-
194 blicæ ſaltẽ ad tempus regnaret: † prout Eudo An-
degauenſis Caroli Simplicis tutor regnauit ad tem-
pus, de quo idem Gaguinus ſic dicit: Per id tempus
iners ille & nihil faciens Ludouicus relicto Carulo
filio, cui Simplici cognomen inditum eſt, deceſsit.
Scriptum inuenio hunc Carolum Simplicem ex Lu-
douico Balbo prognatum eſſe, poſt Ludouicum &
Carolũ Balbi filios ſpurios; ſub tutela Eudonis edu-
catum fuiſſe, & poſteà regnaſſe. Qui cùm per ætatẽ
regendo regno nequaquàm idoneus eſſet, cognito ꝙ
Normani nouos belli motus pararent, ad Eudonem
Roberti Andegauenſis filium, hominem bonum &
rebus gerendis aptum mittunt: cui & Caroli Simpli
cis tutelam & regni adminiſtrationẽ cum regia ap-
pellatione committũt. Hic à Galterio Senonum ar-
chipræſule conſecratus Carolum Simplicem probe
educauit: Franciſque modeſtiſsimè præfuit. Moriẽs
autem proceres iureiurãdo adactos admonet, regnũ
ſine controuerſia Carolo Simplici adminiſtrandum
præmittant, eúmque eſſe regni legitimum heredem.
Hæc ille. Sicque reſtat baſtardos in regno ſuccedere
non poſſe cùm verecundia non modica eſſet homini
dignitatis excelſæ, ac etiam claræ illuſtriſque cogna-
tionis, habere baſtardos, ſecundùm Barto. per illum
tex. in l. ex facto. §. ſi quis rogatus per illum tex. ff. ad
195 Treb. facit l. ſi qua illuſtris. C. ad Orfitia. Ob † qđ
de nobilitate parentum, cùm aggrauet delictũ, men-
tio fienda eſſet in diſpenſatione ſeu filiorum legiti-
matione, ſecundùm Ioan. Andr. in c. fi. de fil. presby.
& latiſsimè Fely. in c. poſtulaſti. de reſcrip. vnde Au-
relius Aug. in lib. de bono coniugali. ſic inquit, Sa-
tius eſt defungi ſine liberis, quàm ex illicito coitu
ſtirpem quærere: quia licet omnibus libidinis amor
turpis ſit, nunquam tamen deterior quàm in honora
to, ſecundùm Fulgen. Facit quod plenè dixi in ver-
bo: *Raynutius*. iiij. fallentia. & ſuprà in iij. præludio.
☞ ſecundùm Bald. in tit. de feu. marchiæ. [Circa hoc
vide quæ dixit infrà ſuper verbo, *Cuidam Petro tra-
diderunt*. loquẽdo de cauſa inſtitutionis matrimonij.
Et quo ad regẽ Franciç ſuaſque prærogatiuas & lau-
des vide ſuper verbo, *ſi abſq; liberis moreretur*. ij. in
materia pupillaris ſubſtitu. & iij. requiſito eiuſdem.]
196 Et † fieri debet, domini, legitimatio per principẽ
facta mentione de filiis legitimis agnatis, & cæteris
ab inteſtato ſuccedentibus, ſi quos pater habeat, cùm
eo caſu ſaltem difficilior ſit diſpẽſatio, quàm ſi alios
non haberet ab inteſtato ſucceſſores, quo caſu faci-
197 lius ei daretur in ſucceſſorem baſtardus. Papa † ta-
men legitimare nõ poſſet baſtardos, quo ad has ſuc-
ceſsiones aut officia ſecularia tenendum, niſi in ter-
ris ei quo ad temporalia ſubiectis, ſecundum gloſ. in
c. lege imperatorum. x. diſt. & in c. ſi officia. lix. diſt.
198 & in can. peruenit. cj. diſtin. Sicut † è conuerſo ali-
quem legitimare principes ſeculares nõ poſſunt quo
ad ordines, & beneficia eccleſiaſtica, quæ eis nõ ſub-
ſunt, etiam ſi collatio beneficiorũ eis ex priuilegio
competeret: vt plenè diſputat & tenet glo. in dicta re
gula cancellariæ apoſtolicæ, concludens papam nõ
poſſe quo ad temporalia legitimare, quicquid dicant
aliqui doctores de Placebo domino; vt ibi dicitur,
☞ qui multos à recto tramite diuertũt principes. [Vi-
de circa hoc quæ plenè & non minus pulchre haben-
tur infrà ſuper verbo, *condidit*. j. prope fi.] nõ dicen-
do veritatem: quę apud pleroſque ſummos viros ho-
die eſt capitalis, niſi quatenus blãditur, & placet. Ex
quo malo, nebuláque teterrima quæ offuſcat horum
oculos, omnes regnorum labes, calamitates, exitia,
euerſionéſque naſcuntur. Nec debent tales conſilia-
rij de Placebo per principes ſuos inter amicos cõnu-
merari: qui improbam cupiditatem, offenſiones, ſæ-
uitiámque proponũt: ſed vt hoſtes ac parricidæ iudi-
cati. In quos veluti in auctorẽ Phalaridis tauri ani-
maduertatur, qui prior à Phalaride coactus eſt ſuo
☞ inuento & arte perire. [De quo habetur ſuper ver-
bo, *ſi abſq; liberis moreretur*. ij. in materia ſubſtitutio-
nis vulgaris declarãdo quartũ articulum principa-
lem eiuſdem in fine illius artic.] Heu me: quia opor-
tet, vt qui principibus hodie vult cõplacere, ambu-
let inter Laudem, & Placentiã, nõ verſus Veronam,
vt ſcripſit Pius pontifex, anteà dictus Aeneas Syl-
uius, poeta & orator maximus, in epiſtola ad Borſiũ
Ferrariæ ducem incipieñ. Nemo verum de ſe minùs
199 audit, quàm publica poteſtas &c. Ob † quod Ari-
ſtoteles Philoſophorum facilè princeps, dum Calli-
ſthenem auditorem ſuum ad Alexandrum regẽ mit-
tens monuit, vt cum eo aut quàm rariſsimè, aut quã
iocũdiſsimè loqueretur: quo ſcilicet apud regias au-
res vel ſilentio tutior, vel ſermone eſſet acceptior. At
ille dum Alexandrum Perſica Macedonum ſaluta-
tione id eſt adoratione gaudentem obiurgat, & ad
Macedonicos mores inuitũ reuocare beneuolè per-
ſeuerat, vt ſcilicet nõ pateretur adorari: ſpiritu carce-
re iuſſus id eſt necatus, ſeram neglecti ſalubris conſi-
lij pœnitentiã egit, vt Valerius lib. vij. titu. de ſapien-
ter dictis refert. Vnde reſtat papam in temporalibus
legitimare poſſe baſtardos credere nõ debere, ſi adu-
latione non decipiatur: & maximè in regno Franciç
legitimare eos papa nõ poſſet, quo ad ſuccedendum
in regis præiudicium: qui ſolitus eſt certam partem
ſucceſsionis, vel financiam per cameram computo-
rum Pariſiis taxandam recipere pro talibus legiti-
mationibus concedendis, ſecundum leges regni. Vn-
de non ſine cauſa anno domini M. cccclxj. die xxij.
Maij inter procuratorem regium generalem acto-
rem ex vna parte, & dominum Ioannem Mauer mi-
litem comitem Palatinum defenſorem, ex altera,
per arreſtum parlamenti Toloſæ dictum fuit, quòd
quatenus dictus defenſor ad creationem notariorũ
& legitimationes proceſſerat in hoc regno, tempora
lia tangendo, abuſus fuerat, & contra iura regis in-
terceperat. Et declarauit curia omnia per eum facta
nulla,

nulla, necnon eum condemnauit ad ea cassandum &
reuocandum: dicẽdo, quòd nulliter & abutendo, no-
tarios faciendo, & legitimationes authoritate apo-
stolica & imperiali temporalitatem tangẽdo, reuo-
cando, & petendo veniam regi & iustitiæ. Et fuit ei
inhibitũ ampliùs vti in hoc regno, & omnibus illis
quos legitimauit, & notarius, quos creauit, ne vterẽ-
tur, sed penes curiam afferrent literas eis taliter cõ-
cessas: condemnauitque eundem defensorẽ ad penes
curiam ponendum quicquid à creatis notariis & le-
gitimatis receperat. hæc ibi. [De huiusmodi arre-
sto etiam meminit dominus Auffrerius: in suo arre-
200 storum tractatu. cap. celj.] Præterea † licet per in-
gressum religionis & professionem regularem ba-
stardi legitimentur: quia talis professio omnem ma
culam tollit, in Authen. de monachis. in princ. secũ-
dùm Guliel. de Cug. quem omnes sequuntur in l. j.
C. de sacrosanc. eccle. & text. in can. j. lvj. distinct. &
in cap. j. de filiis presbytero. attamen propter hoc suc
cedere parentibus ab intestato non poterunt, nec in
eis locum habebit dispositio l. fin. C. de episco. & cle-
201 ricis, vt infrà de baptismo † dicetur: quòd bastar-
dos non legitimat quo ad hæreditates seculares: neç
beneficia ecclesiastica, etiam tenere possunt, secun-
202 dùm gl. in cap. fi. de filiis presbyterorum. Et † hoc
verum, quòd papa quo ad successiones non legiti-
mat, nec eius legitimatio in terris sibi temporaliter
non subditis ad successiones porrigitur, nisi legiti-
matio surgeret ex radice matrimonij: putà si papa
qui solus potest per se vel per alium, dispensaret su-
per matrimonio, inter contrahere prohibitos cele-
brato, aut celebrando. Quoniam hoc casu in conse-
quẽtiam matrimonij legitimati per papam & dispẽ-
sati, etiam proles inde procedens quo ad succeden-
dum, & cætera omnia censetur esse legitima, vt ple-
nè habetur in cap. per venerabilẽ. qui filij sint legit.
ac si per sequens matrimonium legitimata foret. Et
sic legitimatio sicut fit per matrimonium sequẽs, ita
per præcedens ex pòst dispensatum & ex sequela il-
lius. Multa enim fiunt & tenent in consequentiam,
203 quæ principaliter fieri non possent. † Prout vide-
mus in iurepatronatus, quod principaliter & de per
se vendi non posset, tamen venit in consequentiam
castri vẽditi ratione cuius competebat. glos. j. in c. cũ
seculum. de iur. patron. j. & text. c. ex literis. illo titu.
(Additio.) Et ita fuit seruatum in scaquario regio
Rothomageñ. quo ad successionẽ domus de Ferrie-
res ducatus Normaniæ: vbi per arrestũ, in quo man-
datus per regem præsens fuit, & opinans cum pluri-
bus excelsis dignitate viris pariter illuc ire mãdatis:
filię quondã magistri Ioannis de Ferrieres ad sacros
ordinati, tamen ad matrimonium contrahẽdum ap-
patenter saltem dispensati, manutentæ fuerunt &
cõseruatæ diffinitiuè in possessione totius successio-
nis paternæ, & dictæ domus contra dominum Dan-
gueorum patruum: in mẽse Februarij, anno præsen-
ti Domini M.cccccvij. licet non fuissent dictæ filiæ
aliter per regem ad succedendum dispensatæ. Quæ
omnia in legitimatione & dispensatione per sequẽs
matrimonium vel principis rescriptũ succinctè tra-
204 dita vobis seruient ad multa. Est † etiam quędam
alia legitimatio legalis, quæ tripliciter fit per leges
ciuiles & seculares. Primò si pater filium suum na-
turalem offerat curiæ principis, ita quòd efficiatur
curialis. in Authentico, quibus modis naturales effi-
ciuntur sui. §. si quis igitur. Et idem si offerat eum
curiæ ciuitatis: de cuius vico est oriundus. aut curiæ
præsidis prouinciæ, vt d. §. fin. Institu. de nupt. meliùs
probatur in d. §. si quis igitur. Secũdò si nullo stan-
te filio legitimo ipse filius naturalis se offerat curiæ.
in Authẽti. quibus modis naturales efficiunt. legiti.
§. j. Tertiò si pater decedens filium naturalẽ in te-
stamento nominet legitimũ hæredem, & ipse postea
testamentũ patris offerat principi. vel si pater instru
mento publico manu publica confecto, aut propria
scripto cũ trium testium subscriptione ipsum nomi-
net filium, dummodò non adiecerit naturalem. in
Auth. vt liceat matri & auiæ. §. ad hoc autem. quem
tex. etiam habetis in Auth. si quis. C. de natu. libe. vbi
ex sola nominatione videtur filium legitimare pro-
pter matrimonium præsumptum inter amasium &
amasiam. secùs esset in matre filium sic nominante.
quia propter hoc nõ diceretur legitimatus, cùm ces-
set ratio pręsumpti matrimonij: quia non ita facili-
ter præsumitur amasium consentire sicut econtrà,
vt singulariter decidit Angel. in d. Authent. si quis.
quæ in solo patre locum habet. Sanè tamen intelli-
gatis sola nominatione de filio per patrem facta fi-
lium legitimari, si mulier quæ filiũ peperit, erat di-
gna tali viro, [Super quo vide quæ habentur infrà
super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*. in prin. & ibi
dixi addendo.] de quo filium suscepit. Quia si indi-
gna erat, vt quia meretrix, vel aliàs vilissimæ condi-
tionis, & pater erat nobilis, & diues, qui cũ honesta-
te non poterat cum ea matrimonium contrahere.
certè per talem nominationem nõ censeretur filius
esse legitimatus, secundùm Ange. singulariter in §.
sed & aliud. per illum text. in Authen. quibus mod.
natural. efficiun. legiti. colla. vj. Nam tales legitima-
tiones sic vel à principe factæ valent quo ad succes-
siones seculares, & ad tenendum dignitates in terris
tali principi legitimanti subiectis, & pariter in aliis
205 vbi nõ infertur alteri præiudicium. † Tamen filius
à principe legitimatus non poterit in plus patri suc-
cedere, quàm vnus de legitimè natis, nec per patrem
potest ei plus relinqui, quàm vni de legitimè natis,
cui minus reliquit. in Authen. quib. mod. natur. effi.
sui. §. & quoniam variè. quem text. Bald. dicit singu-
larem in cap. per tuas. de maior. & obedien. † Et sic
filius legitimatus erit deterioris conditionis quàm
quilibet extraneus: cui pater omnia sua relinquere
potest sola legitima filiis relicta. C. de inoffic. testa.
206 Authen. nouissima.] Ex † quo infert ibi, quòd si
statuto vel consuetudine filia dotata nihil in pater-
na hæreditate petere possit, præter dotẽ, filius legi-
timatus nõ vltrà petere poterit, quàm ascendat dos
vnius filiæ. quod sequitur Alexand. in dicta l. ex fa-
cto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebellia. & Iason in l.
vnica. C. quando non peten. pat. Nec filias dotatas
excludet à paterna successione stante statuto filias
excludente propter masculos, vt plenè dixi super
verbo: *duas habens filias*. in secunda principali fal-
lentia. Similiter dicit Bald. vbi suprà quòd filius le-
gitimatus sedere non debet in eadem mensa cum le-
gitimè natis, vt vidistis in verbo, *Raynutius de Cle-
ra*. Quæ locum non haberent in legitimatis perse-
quens matrimonium, aut in consequentia præce-
dentis dispensati matrimonij, cùm tales nihil diffe-
rant à legitimè natis: secundum omnes, qui in effe-
ctu præmissa omnia & plura alia decidunt vbi suprà
& in l. Gallus. §. & quid si tãtùm. ff. de liberis & post-
humis. Vnde ad propositum nostrum reuertendo
restat, quòd descendentes liberi debitè legitima-
ti suis succedunt ascendentibus cum legitimè na-

 tis,

207 tis.† & in eis sicut in legitimè natis locum habet
existentia sui hæredis, secundùm Bald.singulariter
in l.eam quam.C. de fideicommis.quem sequitur Ia-
son in l.qui se patris.C. vnde lib.dicẽs hoc vltimum
alibi non se legisse. Tamen pro Bald.facit rubrica,&
alia non est mens illius in dicta Authen.quibus mo-
dis natur.efficiun.sui.volens per legitimationem fi-
lios bastardos patri effici suos, & iure suitatis gaude
re. Ita quòd etiam in feudo recepto pro se & suis hæ-
redibus venit ad feuda legitimatus, secundùm Ra-
pha.Cuma.consil.clxviij.incip.reuerendus pater do-
minus episcopus, &c. Et pariter vocaretur ad rem
per patrem alienatam ex consuetudine Franciæ re-
trahendam offerẽdo pretium infra annum & diem.
Et valeret testamentum imperfectum ex defectu nu-
meri testiũ inter liberos legitimatos sicut legitimè
natos, ita quòd in eis locum habet dispositio. l. hac
consultissima.§.ex imperfecto.C.de testamen.& l.fi.
C.famil.erciscun.secundùm Bald.in cap.de causis.de
offic.delega.quem omnes sequuntur Alexand.& Ias.
in dicto §.ex imperfecto.vnde restat (ad propositum
redeundo) primam successionem esse filiorum ab in-
208 testato.† & pariter (vt vidistis) succedunt hodie fi-
liæ sicut filij, & cæteri ex filia sicut ex filio descen-
dentes, sublata omni differentia sexus agnationis &
cognationis, nisi statutum vel consuetudo eas exclu-
deret, vt vidistis in verbo, *duas habens filias*. Succe-
dunt etiam liberi emancipati, sicut in potestate con-
stituti.in Authen.de hæred.ab intesta.venient.§.j.&
§. nullam verò. adeò quòd solus sanguis seu sangui-
nis nexus, matrimonialiter tamen, aut legitimatio-
ne decoratus, inspicitur: imò omnes tales, scilicet
cognati, sicut agnati, & emancipati liberi, sicut in
potestate constituti, ad successionem hodie vocan-
tur etiam de iure ciuili ad similitudinem suorũ hæ-
redum.l.meminimus.C.de legiti.hære.& sic vsque ad
triginta annos succedere & petere successionẽ pos-
sunt, vt dicta l.licet.C. de iure deliberã. Quod est ve-
rum quo ad vim, & substantiam succedendi, in quo
nulla est hodie differentia inter eos, sed quo ad mo-
dum succedendi, est differentia inter suos & eman-
cipatos, agnatos & cognatos. Quia sui hæredes in
potestate tempore mortis patris existentes, eo mor-
tuo fiunt ipso iure hæredes, licet hæreditatem igno-
rent esse eis delatam. institu.de hære.quali. & diffe.§.
sui. adeò quòd si ante per eos aditam hæreditatem
morerentur, etiam illam delatam ignorantes trans-
mitterẽt ad quoscunque, quãuis extraneos hæredes.
l.si fratris.C.de iure deliberã. Quod nõ facerẽt emã-
cipati, nisi solùm ad suos descẽdentes.d.l.si fratris.l.j.
C.de his qui ante apertas tabulas hæredita.trãsmit-
tunt, vt plenè dicetur super verbo, mortuo autẽ te-
statore.ij. Quicunque ergo filius siue suus, siue emã-
cipatus, siue per adoptionem patris exierit potesta-
tem, vt quia datus in adoptionem coniunctæ perso-
209 næ.institu.de adopt.§. sed hodie.† siue per profes-
sionem regularem masculus vel fœmina, licet in abba-
tis potestate constitutus, etiam iure ciuili suis succe-
dit parẽtibus, ac si in eorum potestate mãsisset, & in
solidum succedunt si soli fuerint, vel in partẽ, si alios
habuerint fratres, ita quòd per religionis ingressum
ius suitatis & succedendi non perdiderunt.l.si.§. hoc
autẽ.C.de episc.& cler. Imò succedent, & talis succes-
sio per eos acquiritur monasterio: quia ecclesiæ, &
monasteria sunt hodie bonorũ temporalium capa-
cia, & succedere possunt.l.j.C. de sacrosanct.eccle.&
210 dicta l.fin. † Sunt & religiosi etiam nobilitatis ca-
paces, quam (si naturaliter ex genere eis insit) reti-
nent, nec professione eã perdunt, sicut non perditur
suitas, quæ & pariter generis nobilitas, sunt quoddã
ius sanguinis incommutabile.l. ius agnationis.ff. de
pactis.& dicta l.fina.C.de epis.& cler.& ita decisum
fuit per dominos de Rota, secũdum Ludo.Rom.sin-
gulari primo super litera n, incipien.nobilis. [De
quo plenè habetur super verbo, *si absq; liberis more-
retur*. ij. in materia vulgaris substitutionis v.princ.
artic.tractando primum effectum dictæ substitutio-
nis.] Religiosi enim quo ad naturalia per ingressum
religionis nihil perdũt: vnde videmus quòd testimo
nium ferunt, secundùm glos.Instit.de iure persona-
rum.circa medium.& tex.in c.& si Christus.de iure-
iur.& si illegitimi forent, legitimi efficerentur sola
professione, quæ omnem maculam tollit. in auth.de
monachis.col.j. atq; filium ingratum purgat, vt in-
gratitudine amplius exhæredari nõ possit. xix.q.iij.
can.fi. Si enim militans ad latus principis efficitur
nobilis.l.j.C.de prępo.labor.lib.xij.multo magis mi
211 litans Deo, arborẽ cum fructu ei dedicando. † Præ-
terea monachus nõ desinit esse ciuis, secundum Bart.
in l.j.versic.iuxta prædicta.ff.ad municipa. Cùm per
professionẽ statum suum mutauerit in melius. Quia
multò melior, nobilior, & securior est vita religioso
rum contemplatiua, quàm actiua, quantumcunq; e
sancta & honesta. De qua dicitur, Maria optimam
partẽ elegit, scilicet vitam contemplatiuã, quæ non
auferetur ab ea. Plus enim dat, qui fructum dat & ar-
borem sicut religiosi faciunt, quàm qui dat solũ fru-
ctum, secundùm glo.in verbo, seipsum in cle.j.de re-
212 lig.& venera.sanctorum. † Or per meliorẽ statum
superuenientẽ non perditur ciuilitas.l. senator.ff. de
senato.facit l.maior.C.de digni.lib.xij. & nobilitas
naturalis retinetur, vt plenè Iason in l. præscriptio-
ne.C.si contra ius vel vtili. publi.ita ꝙ nõ vitiaretur
rescriptum, si religiosus in eo se diceret nobilẽ: imò
econtra vitiaretur, si impetrans beneficium per mo-
nachum nobilem possessum vltra annum in eo tace-
ret nobilitatem possessoris per regulam Cancellariæ
apostolicæ incip. Item idem dominus noster, vt im-
probi lites exquirẽtium motus.&c. Præterea si per
professionem perderetur nobilitas, sequeretur ab-
surdum, quia cùm ingrediendo religionem Christo
militare volens laudem mereatur, vt patet ex prædi-
ctis, pœnam perditionis nobilitatis incurreret con-
tra omnem æquitatem.argu.l. siue hæreditaria.ff. de
neg.gest. Quare restat, quòd licet nobilitas acciden-
talis, & politica ex publico officio, aut seculari mili
tia vel administratione procedens perdatur per reli-
gionis ingressum. cap.beneficium. de regula. lib.vj.
de qua etiam loquitur glos.teneas eam cordi in cap.
ea quæ. de statu mona.& in cap.j. de purga.cano. vbi
Panor.& clariùs tenet Ange.in §. si monachus. in fi.
in Authen.de sanct. episc.ix. collatio. Tamen natu-
ralis nobilitas ex sanguine proueniens nõ perditur
vt vidistis. Nec etiam politica, & ciuilis, si in tempo-
ralium administratione non versetur, qualis est no-
bilitas doctoratus, qui est dignitas.l. prouidendum.
C.de postulan. secundùm Bartolum in procemio C.
213 † & hinc est, quòd religiosi possunt doctorari, vt do-
ceant & prædicent, dum tamen hoc fiat de licentia
sui superioris, secundùm Hostien.in summa titu.de
magistris.§.qualis debeat.& Panor.in c.dO multa.de
præben.quoniam talia religiosis conueniunt maxi-
mè prælatis: quia doctoratus est actus ecclesiasticus,
& à persona ecclesiastica recipitur seu authorizatur,
secundùm

secundùm glos.in clemen.ij. de magist. [Hæc quæ-
stio fuit plenè disputata per duos iuuenes scholares
in doctoratu domini Ludo. de Rochæhoard prio-
ris Maciniaci die quinta Februarij, anno domini
M.cccxcviij. in vniuersitate Caturcen.celebrato,
qua die doctor iste præfato domino insignia docto-
ralia contulit, cùm maxima pompa post repetitio-
nem cap.j.de election.de qua dicam infrà in ij. deci-
sione loquendo de priuilegio, quod habet rex Fran-
ciæ in dignitatibus electiuis, vbi plenius dicā. & fuit
præfatus doctoratus vltimus actus, quem fecit in di-
cta vniuersitate: quia sequenti mense Martio fuit per
dominum nostrum regem Ludouicum creatus con-
siliarius regius in suo Parlamento Burdegalæ, & de-
inde in fauorem ipsius idem dominus rex eum tran-
stulit in suā curiam Parlamenti Tolosæ, vnde oriun
dus erat, & hoc die prima Septembris, anno domini
M.ccccciij.] Prætereà potest intra ecclesiam dari &
conferri, secundùm Panormit.in c.cùm ecclesia. de
immu. eccle post Ioan. Andr. in cap.decet. illo eo-
dem titul.lib.vj. Et ita dicitur in seruatur, & sic iustis-
simè per Arrestum fuit Parisiis in Parlamento, qui-
dam carmelita receptus ad probandum saysinam in
simplici querela ratione lecturæ seu magistratus in
Theologia. [De quo meminit dominus Auffrerius
in suo tractatu Arrestorum cap.clxxvj.] Etiam per
professionem nō perditur nobilitas spiritualis, imò
augetur, qua nobilitate est ille nobilis, qui est acce-
ptus Deo, j. Regum ij.cap. Quicunque honorificaue-
rit me, ego glorificabo eum. Et qui contempserint,
erunt ignobiles. Quid enim prodest (dicit Chry-
sostomus super Marcum iij.cap.) ei quæ mores sor-
didant generatio clara? Quid proficit Cain, quòd fi-
lius Adæ, & primogenitus humanæ naturæ fuerit?
Aut quæ vtilitas sanguine meo, si descendero in cor-
ruptionem? Psalmo xxix. Non ergo mirum, si pa-
214 rentibus religiosi succedant ab intestato. † Plus
dico, quòd etiam si statutum, vel consuetudò patriæ
haberet, quòd mortuo aliquo sine liberis in potestate
constitutis, curia aut Baro vel alius quicunque tem-
poralis dominus succedat, exclusis agnatis & cæteris
parentibus (de quo plenius dicā infrà in vltimo prin
cipali articulo) & aliquis de terra illa decesserit vni
co relicto filio religioso, & extra patriam potesta-
tem in solius abbatis potestate cōstituto, vel relicto
filio episcopo, qui pariter tempore mortis patris nō
erat in potestate sua, à qua fuerat episcopali digni-
te liberatus. C. de episco.& cler. auiben. episcopalis
dignitas, eò tunc baro, aut curia nō succederet. Quia
licet episcopus, aut professus sit extra potestatem pa-
tris, vbi est eius fauor, quod non sit in potestate, non
tamen vbi esset ei odium & damnum; vt in casu no-
stro. in quo censetur in patris potestate mansisse, se-
cundùm Bart. in propriis terminis in l.item in pote-
state, cū ll.seq.& in l.patre furioso.ff. de his qui sunt
sui vel alieni iur.& Bal.in l.nepotes. illo eod.titu.&
Ioan.Fab.in §.j.Insti.quib.modis ius patr.potest.sol.
Nec valent statuta in contrarium, velut cōtra liber-
tates ecclesiæ, & religionis retractiua, vt dixi in ver-
bo, *duas habens filias*. In prima principali fallentia.
Quicquid distinguendo tenuerit Barto. in l.fin.C.de
215 pact.de quo infrà dicetur. † Et hoc verum, ꝙ mona
chus tanquam suus hæres suis succedit ab intestato
parentibus, nisi religionem intrasset cordigerorum
sancti Francisci, qui cùm secundum eorum regulam
proprium habere nō possint in particulari nec com-
muni, succedere etiam parentibus non possunt, imò
per expressum succedere etiam ex testamento sunt
prohibiti, vt in clem.exiui de paradiso.de verb.signi.
& plenè per Bart. suo quarto Minoricatum libro in
prin. Et si bona ante professionem haberēt, illa per-
derent, quæ penes ab intestato succedentes remane-
rent, per Authē.bona damnatorum.C.de bonis pro-
script.secundùm communem opin. [De quo dic vt
in fine ij. decisionis infra eod.] Et idem in cæteris
mendicantibus, quibus successio parentum nō com-
petit. Cùm mortui fingantur. [De quo plenè infrà
super verbo, *in eodem testamento relinquens*. j. in viij.
216 limitatione.] † Ex quo sumitur cautela pro matre,
quæ ex adultero & no marito prolem suscepit, quòd
eam inducat ad profitendum regulam mendicantiū,
ne marito patri putatiuo succedat, secūdùm Panor.
in c.veniens versi. secūdo quæritur. de eo qui duxit in
matri.& plenè Petr.de Anch.in c.nō remittitur pec-
catum.de reg.iur.lib.vj. quia tales mendicantes etiā
patri succedere non possunt. & ita fuit aliàs Arresto
Parisiis pronūtiatum contra quatuor ordines mēdi-
cantium, ꝙ non erant recipiendi, imò nec cæteri reli
giosi etiam ordinis Cluniacen.conquerentes in casu
saysinæ, & nouitatis ratione successionis, parentum,
& ita fuit dictum cōtra cordigeros Montispessulani
in testamento alicuius hæredes institutos. [De quo
habetur per dominum Auffreri.in tractatu suo Ar-
217 restorum cap.lvj.& elj.] † Valeret tamen testamē-
tum, in quo mēdicantes reperirentur instituti hære-
des, quia si captiui qui sunt serui, possunt hęredes in-
stitui. l.si quis ad declinandam.C. de episco.& cle.pa-
ri ratione institui possunt hæredes tales religiosi, li-
cet proprietatū sint incapaces, non vt bona teneant,
sed vendantur per episcopum, & pretium in eorum
necessitates conuertetur, vt dicta l. si quis ad declinā
dam.& l.fideicommissa. §.si seruo.ff.de leg.iij.]De
hoc plenius in fi. ij. decisi. infrà vbi datur remedium
petendi talem hæreditatem, & non quod ipsi agere
possint.] Postquàm enim collegium eorum est ap-
probatum, potest hæres institui, vt dicta l.j.C.de sa-
crosan.eccle.& ita seruatur. secundùm Bart. in l.ciui-
taribus.ff.de leg.j.& in l.seruos.ff. de alimentis & ci-
bariis leg.& latissimè in suo magistrali tractatu Mi-
noricatum, quem videatis, vt non solùm successio-
nes, & proprietates seculares est eis prohibitum ha-
bere, à quibus abstinere debēt, & in mendicitate vi-
218 uere, † sed etiam ad beneficia ecclesiastica secularia,
& administrationes extra eorum professionē & re-
gulam, etiam per papam dispensati aspirare non de-
bent, sed ab his abstinere, quæ eorum mēdicitatem,
& viuēdi regulam infringere possent. Præterea por-
tare habitum mendicantium, & ex fructibus benefi-
ciorum præsertim secolarium viuere & diuites fieri,
monstrum esset ac patens contradictio, quod papa,
qui aliquando cum eis dispensar tolerare non debe-
ret, sciens quòd nō quærunt nisi fraudare claustrum,
& vagari sub colore talium beneficiorum admini-
strādorum. Et pro vltimo subsidio, si beneficia & di-
gnitates habere non possint, vicarios episcoporum,
& episcopos portatiles, & gratiæ se fieri procurant,
vt cum Psalmista dicere possint, Psalmo cxxiiij. La-
queus contritus est, & nos liberati sumus, secūdùm
glos.in clemen.in plerisque. de electione. Vnde cùm
papa olim cum eis faciliter dispensaret ad beneficia
etiam secularia tenendum, & dignitates ecclesiæ,
219 † plures & infiniti fuēre sequuti abusus, & ipsorum
mendicantium dissolutio in totalem ferè religionis
tam sanctæ & ecclesiæ Dei necessariæ vituperium,

& destructionem, in partibus præsertim Tolosanis
tempore Caroli sexti Francorum regis. Qui videns
abusum, & eorũ cum laicis vtriusque sexus ad cau-
sam secularium beneficiorum conuersationem, an-
no domini M.ccccxiij. & die xix. mensis Februarij,
suas patentes Parisiis existens cõcessit literas Sene-
scallo iudici maiori, & vicario Tolosæ directas. Per
quas cõsiderans Christianissimus princeps religio-
sos mendicantes terminis suis non contentos, ac suæ
professionis immemores, vitio ambitionis excæca-
tos, nõ aduertentes, quòd fundatores ordinum mã-
datum statuerant salubriter, & decreuerant eosdem
mendicantes in paupertate, & mẽdicitate victuros,
præsertim minores, qui nec in communi, nec par-
ticulari proprium habere possunt, iuxta suarum te-
norem regularum. Quinimò abdicatio proprieta-
tis, sicuti custodia castitatis, adeò est annexa regulæ
monachali, vt nec contra eam summus põtifex pos-
sit licentiam indulgere. Et aliis circa præmissa consi-
derandis consideratis, præfatis cõmissariis, & eorum
cuilibet mãdauit, quatenus de & super præmissis di-
ligenter & secretè se informarent, & si de his ita esse
appareret, præciperent & mandarẽt procuratori re-
gio dictę Senescalliæ, vt de pręmissis, & circa bullas
præmissas collationes, reseruationes, seu quascunq;
prouisiones factas, seu fiendas supradictis, & quibus-
cunque aliis mendicantibus vel alteri eorundem, se
viriliter opponeret, & oppositionem prosequeretur
coram ipsis. Et talem nouã perniciem seu potius su-
perstitionẽ, in clero, populo, & regno fieri, nec attẽ-
tari permitterent. Et si quę attentata fuissent, aut in-
nouata per dictus mendicantes, aut eorum alterum,
recipiendo possessionem beneficiorum curatorum,
& dignitatum quarumcunque (Episcopali & aliis
maioribus dignitatib⁹ exceptis, in quibus curia Ro-
mana eosdem hucusque tolerauit) id ad statum pri-
stinum, & debitum reducerent. & à possessione di-
ctorum beneficiorum absque morosa dilatione ex-
pellerent seu expelli facerent eosdem mendicantes,
clericósque seculares, & vniuersitates regni, iuribus
eisdem pertinentibus ad causam beneficiorum præ-
dictorum ex collatione summi pontificis, vel aliâs,
vti & gaudere liberè facerent & permitterent, amo-
tis dictis mendicantibus, & reiectis sine quacunque
difficultate à dictis beneficiis, inhibẽtes singulis ar-
chiepiscopis, episcopis, abbatibus, & cęteris collato
ribus ordinariis, necnon gratiarum exequutoribus
dictorum mendicantium, magistris dictorum ordi-
num generalibus, prouincialibus ministris, guardia
nis, & cæteris, quorum intererit, sub magnis pœnis
ipsi regi applicandis, ne cõtra tenorem dictarum li-
terarum aliquid facerent, nec attentarent, imò facta
reuocarẽt, rebelles & contradictores taliter punirẽt
ꝙ cæteris trãsiret in exemplum: appellationibus, op-
positionibus, ordinationibus, ac literis surreptitiis
in cõtrarium impetratis vel impetrandis nõ obstan-
tibus quibuscunque, hæc ibi. (Additio.) Hoc man-
datum reperieris registratum in registro ordinatio-
num regiarũ cameræ inquæstatum Parlamenti To-
220 losæ. fol.xxvij.verso. † Et idem quod in cordige-
ris, & mendicantibus (vt parentibus succedere non
possint) seruatur in præsenti regno Frãciæ ex ipsius
generali consuetudine, de quolibet alio religioso,
etiam non mendicante cuiuscunque ordinis existat
in quo regno fuit immemorialiter obseruatũ quòd
religiosi nunquam suis ab intestato successerunt pa-
rentibus patri nec matri, & minùs cæteris eorũ con-
sanguineis: nec iura suitatis profitendo retinuerunt,
& per consequens eis non succedunt. [Sed quid si
in testamẽto hæredes instituantur, dicitur infrà isto
eo. artic. in v. decisione.] Et consequenter ius retra-
hendi bona per eos alienata offerendo pretium in-
fra annum & diem, iuxta cap. constitutus. de in in-
tegrum restitutio. ex consuetudine Franciæ, & huius
ducatus Aquitaniæ nõ habent, nec eorum monaste-
ria, cùm eorum cognatio de terra migrauerit ad cœ-
los: cap.j. de milite vasallo, qui arma belli. deposuit.
& c. non dicatis. xij. q.j. Prætereà (vt dixi) ex consue-
tudine regni non succedunt, quam refert & sequitur
Masuerius optim⁹ Aruerniæ, & pręsentis regni Frã-
ciæ consuetudinarius. in titu. de successio. testamen-
tis, & vltimis voluntatibus. §. item per consuetudi-
nem regni. dicens monachos haberi pro mortuis,
221 † nec per eorum professionem (quod plus est) dedi-
cantur tacitè bona, quæ à successione parentum ha-
buerant ante ingressum, vel ipsi aliter acquisiuerãt,
quæ per professionem aliis accrescunt parẽtibus in
gradu parentelæ proximioribus de iure succedere
debẽtibus. facit l. si quis presbyter. C. de episcopis &
clericis. si ipsi aliter prius non disposuerint, aut ex-
pressè bona illa non dedicauerint: quia finguntur
postquam professi semel fuerunt, nunquàm fuisse
hæredes, aut bona habuisse, vt in monasterium non
transeant, nisi illa expressè dedicauerunt, quæ tem-
pore ingressus, & professionis eis competebãt, & ac-
222 quisita iam erant. † Nec posset papa dispensare,
vt monachus succedat, & maximè in his, in quibus
iurisdictionem nõ habet temporalem, etiam si talis
monachus factus esset episcopus, secundùm eum in
dicto §. Et sic cessat in regno, nec locum habet dispo-
223 sitio authẽ. ingressi. de sacrosanct. eccle. † Nec pari-
ter seruaretur l. fi. de episc. & cler. nec quod ibi dicũt
Docto. maximè Ioan. Fab. quòd monachus iure sui-
tatis trãsmittat in suum monasterium hæreditatem
paternam: sicut filius in potestate patris tẽpore mor
tis constitutus illam transmittit ad quoscunque hæ-
redes. Quoniam hæc omnia iuris communis statuta
in regno Franciæ non seruantur quoad religiosos:
quia non subest Imperatori, qui tales leges conclu-
224 dit. † In quo regno etiam monasteria nũquàm suc-
cesserunt, nec succedunt, nec visum fuit vnquam mo
nasteria succedere, nec successiones petere ex perso-
nis professorum viuentium aut mortuorum, saltem
quòd obtinuerint, nec etiam iure proprio tanquã lo-
co filiorum existant. Cùm etiam verè monasterium
loco filij nõ sit, vt clarè decidit Panormit. xv. colum.
& Fely. magis plenè xviij. col. in cap. in pręsentia. de
probatio. Imò notoriè eis, & quibuscunque religio-
sis partagium ab intestato petẽtibus à suis fratribus
vel aliis parentibus in Cancellaria regia literæ dene
gantur, obstante eis generali regni consuetudine.
225 † Et in hoc plus potest consuetudo, quàm statutum,
vt scilicet professi nõ ab intestato succedant, nec eo-
rum monasteria. Et ratio differẽtiæ est: quia consue-
tudo initium habuit volũtarium, statutum verò ini-
tium habuit necessarium & coactiuum, prout à simi-
li decidit Panormit. in cap. cùm Martinus prope fi-
nem. de constitutio. vbi multos à vitio & labe simo-
niæ excusat consuetudo, qui excusari statuto non
possent. Præterea valet maximè talis consuetudo,
quia est generalis, qua vsi semper fuerunt clerici, &
religiosi non petendo partagium fratribus in bo-
nis intestati parentis, sicut ea vsi sunt laici in retinẽ-
do integram successionẽ. Quo casu valet talis con-
suetudo

ſuetudo generalis, qua mixtim clerici & laici ſimul
vſi ſemper fuerunt, ita quòd eccleſiam etiam ligat &
adſtringit, ſecundùm Inno. in capit. cùm dilectus. de
conſuetu. quem ſequitur Ioan. Fab. in §. ex non ſcri-
pto. prope finem. verſic. ſed quæritur an conſuetudo
tollat legem, &c. Inſtitu. de iure natur. Eccleſia enim
non vtendo iure ſuo perdidit illud, ſecundum glo. in
226 cano. cùm multæ. xv. quæſtio. viij. †attento maxi
mè, quòd ſucceſsiones ſunt de iure poſitiuo, ſecũdùm
Bald. in l. meminimus. C. de legiti. hæredi. ſicut titu-
li beneficiorum, vt dicit Innocẽ. in cap. niſi pridem.
de renuntia. & Bald. in l. reſcripta. C. de precib. impe-
ra. offerẽ. Cui iuri poſitiuo ſemper in regno iſto ob-
uiauit cõtraria conſuetudo & faciliter: quia ei quod
plus eſt, derogare potuiſſet, vt dixi iuxta illud: Tur-
pius eiicitur, quàm non admittitur hoſpes. Facilius
enim aliquid fieri impeditur, quàm iam factum rum
227 patur. facit text. in dicto §. ex non ſcripto. †Nec
creditur illos peccare, aut in foro conſcientiæ teneri
parentes monachorum, qui tales inſolidum retinent
ſucceſsiones, poſtquàm ſic viuere conſuetum eſt. Pro
quo facit quod decidit Zabarel. Cardin. in capi. cùm
ad monaſterium. de ſtatu monachorum. vbi dicit, ꝙ
ſi in aliquo monaſterio non ſit memoria, quòd vſus
carniũ ſit prohibitus: quia ſemper ibi comeſtæ ſunt,
certè ibi aſſumens de nouo habitum, nõ peccat ſi car-
nes comedat, mores ſequendo aliorum, quicquid re-
gula dicat & præcipiat, quod etiam tenet Panormi-
tanus in cap. Deus, qui eccleſiam. ij. col. de vita & ho
neſtate cleri. Or in præſenti regno viſum nunquã
fuit profeſſos nec eorum monaſteria cum effectu hæ
reditates parẽtum ab inteſtato mortuorum petiiſſe,
ſaltẽ obtinuiſſe, nec eis adiudicari. Igitur non eis de-
bentur, quicquid iure communi ſtatuatur, cui regni-
colæ (vt dixi) non ſubſunt. Ideo ipſum ſequi nec obe-
dire tenentur. Primò quia ipſum nunquàm quo ad
hoc receperunt, nec conſtat, quòd eo vſi fuerint, quia
228 viderunt eum ſuis moribus non conuenire. †Li-
cet enim lex à poteſtatem habente ex cauſa rationa-
bili edita liget etiam in foro conſcientię ad mortale
peccatũ ſubditos, ſecundũ beatum Thomam, quem
refert & ſequitur Panormi. in cap. j. de conſtit. Non
tamen ligauit Gallos Imperatori, legiq; ſuæ nõ ſub-
ditos, nec etiam canon, aut alia eccleſiaſtica conſtitu
tio eos ligauit quo ad monachos ad ſuccedendum re
cipiendos, poſtquàm illa non receperunt, nec vten-
do approbarunt. Quinimò vſu contrario ſemper vi-
229 xerunt. †Lex profecto vel canon ab initio, quòd
condita eſt, eo ipſo neminem ligat, donec fuerit à ſub
ditis recepta. Quę cùm eis obſeruanda præſentatur,
poſſunt eam repellere expreſsè, vel tacitè: ſcilicet ea
non vtendo nec ei obediendo. Nec eſt verum nec ve-
riſimile principem velle ſubditos ligare, ex quo lex
ſua eorum moribus, & vſu non approbatur: quia lex
conuenire debet loco, & patriæ conſuetudini, ſecun-
dum glo. in c. ſi qui virorum. xxx. diſtinc. per text. in
cap. erit autem lex. iiij. diſtin. Cùm habeat vnaquæ-
que conſtitutio quandam tacitam, & implicitã con-
ditionem, videlicet ſi moribus ſubditorũ conueniat,
& per eos recipiatur, aut eorũ vſu tacitè acceptetur,
& approbetur. Et inde eſt, quòd lex noua prius quã
liget, publicatur, vt tunc à ſubditis recipiatur vel re
pellatur. in Authen. vt nouæ factæ conſtitu. & plenè
per omnes in capitu. fina. de conſtitu. Et hoc eſt quod
prudẽter dixit Aurelius Auguſtinus, In libro de ve-
ra religio. Leges, inquit, inſtituuntur, cùm promul-
gantur, firmantur, cùm moribus vtẽtium approban-
tur: ſicut enim moribus vtentiũ in contrarium non-
nullæ leges hodie abrogatæ ſunt, id eſt, in totum re-
pulſæ aut ſublatæ, ita moribus vtentium leges ipſæ
confirmantur. vnde illud Thelesphori papæ, qui de-
creuit vt clerici generaliter à quinquageſima ieiunã
di propoſitum ſuſciperẽt, & à carnibus & delitiis ab
ſtinerent: quia moribus vtentium approbatum non
eſt, aliter agentes reos tranſgreſſores nõ arguit. Hæc
ille. videatis tex. in cap. in iſtis. iiij. diſt. Quibus con-
cordat text. ciuilis optimus in l. de quibus. ibi. Nam
cum ipſe leges nulla alia ex cauſa nos teneant, quàm
quòd iudicio populi receptæ ſunt, &c. ff. de legib. &
in l. j. illo eo. tit. vbi ad eſſe legis, vt ſcilicet firmã vim
habeat, requiritur ꝙ ſint reipublicę, id eſt, populi ſub
diti communis ſponſio, & approbatio. Et inde eſt,
230 †ꝙ lex alicui dirigenda populo. ſcribi debet ſecun-
dum idioma illius populi, vt ibi clarè intelligi poſ-
ſit, & intellecta acceptari, aut reſpui, vt per Ludoui.
Roma. in l. j. §. fina. ff. de verborum obligationib. &
231 Fely. ſuper rubri. de conſtitu. †Vnde cauti princi-
pes eam ob rem, cùm leges condere volunt, vt popu-
li conſenſum habeant, de ſingulis regni partibus pro
ceres à populo exquirunt, & conuocant, quorum cõ-
ſilio leges faciunt, & promulgãt. Quæ practica ſum-
pta eſt ex tex. in titu. Inſtitu. de iure naturali. §. ſena-
tuſconſultum. ibi, Senatum vice populi conſuli, &c.
232 Et ita dietim in Francia ſeruare videmus. †Hæc
præterea patenter nos docuit Lycurgus. [Hic pri-
mus leges tradidit Lacedæmoniis. vij. diſtinct. capit.
Moyſes.] Lacedæmoniorum facilè princeps ſapien-
tiſsimus, qui leges ſubditos donec receptæ fuerint
non ligare diſcretè cognoſcens, cùm leges aliquas
iuſtiſsimè editas Lacedæmoniis tradidiſſet, eoſque
difficiles ad eas acceptandas obſeruandaſq; cogno-
uiſſet, finxit ſe Deum Apollinem ſuper earum iuſti-
tia, aut iniuſtitia conſulturum: dummodò vſque ad
eius reditum ſubditi eas ſeruare iurarent, prout fe-
cerunt. Quo facto, vt leges illas faceret æternas, ad
Apollinem profectus, exulare, in patriamque ſuam
ac regnum nunquàm redire maluit. Et ne eo mor-
tuo oſſa ſua in patriam ad violationem iuſtiſsima-
rum legum, quaſi ipſe rediiſſet reportarentur, illa in
mari proiici iuſsit. Et ſic non redeundo ſubditos le-
ges perpetuò ſeruare ligauit, qui aliàs ligati non fuiſ
ſent, nec eas acceptaſſent, ſed eas fortè repuliſſent:
quia ſi lex etiam à ſubditis recepta, de conſuetudi-
ne & vſu cõtrario abrogari poteſt, vt dicit textus in
procœmio inſtitu. & in §. ex non ſcripto. verſicu. ea ve
rò, inſtitutio, de iure natura. multò facilius poſſunt
non recipi & reſpui ab initio. Ex quibus clarè vide-
tis non ſeruantes leges, aut canones circa monacho-
rum ſucceſsiones, tacitum habere pro ſe legis, & ca-
nonis conditoris conſenſum, qui legem condendo
eam tali conditioni ſubiecit, poſito quòd eam non
expreſſerit, quia ſatis eam ſubintellexit, ſcilicet ſi à
populo reciperetur, vel vſu approbaretur. Ita quòd
eam non recipientes nec ſeruantes non venire di-
cuntur contra præceptum ſuperioris, ſecundum
gloſſ. ſingularem. & Hoſtien. ibi ſuper verbo, fran-
gere. in fine. capitulo j. de treuga, & pace. vbi lex
mandans pacem, & treugam certis ibi ſpecificatis
diebus ſeruari, quamuis ſit lex illa ſummè fauora-
bilis, propter pacem eccleſiæ, & populo perneceſ-
ſariam, & ſine qua non bene colitur Deus pacis au-
ctor. cap. ad apoſtolicæ. de re iudica, libro vj. Tamen
quia non fuit recepta, eam non ſeruantes non pec-
cant, nec legis dicuntur tranſgreſſores, vt ibi. Ad

hoc facit glo.in verb.illorũ in can.de libellis.in fi. &
233 quod ibi voluit Dominicus.xx.dist. † q̃ licet ecclesia
Orientalis canones non receperit de cõtinentia cle
ricorum, tamen propter hoc nõ incidit in hæresim.
Pariter decidit Cardi.de monialibus, quæ de clausu-
ris constitutionem non receperunt, de qua in cap.j.
de statu mona. lib.vj. Et idem Dominicus, in c. obeũ-
tibus.lxiij.dist.de ecclesiis cathedrali. quæ illum ca-
nonem non receperunt, nec religiosos vocare volue
runt in electione episcoporum. Videatis Alexand. in
prima parte consi.cxxxij. incipien. super primo du-
234 bio.&c. † Et in hoc videntur aliqui errare, qui dicũt
ecclesiam Gallicanam Bituris tempore Caroli septi
mi Francorum regis congregatam non potuisse ali-
quos sacri Basilien.concilij canones respuere, prout
fecit: quia imò illos respuere & nõ acceptare, & quos
recepit in eos acceptando modificare addẽdo vel de-
trahendo modum, aut formam adhibendo potuit,
nõ hæsitatione potestatis, & auctoritatis ipsius con-
dentis, & promulgantis concilij generalis, sed qua-
tenus cõmoditatibus, temporibus, & moribus regio-
num, & personarum regni, & Delphinatus congrue
re cõuenireq; patres conspexerunt, vt patet ex præ-
dictis: & cauetur expressiùs in tex. pragmaticæ san-
ctionis paulò ante decretum de auctoritate, & pote-
state sacrorum conciliorum. Quia si in totum respui
poterant, multò facilius potuerũt in parte solùm ac-
ceptari, qualificari, aut modificari. Nec obst.text.di-
ctæ pragmaticæ paulo ante fin. in §.demum conclu-
sit prælibata congregatio. Per quam glos. ibi in ver-
bo, admittẽtur. videtur sentire modificationes eccle
siæ Gallicanæ Bituris congregatæ, cùm ad generale
concilium admittendæ referrentur, quæ ex pòst non
fuerunt per cõcilium (quia illico dissolutum fuerat)
admissæ, nullũ effectum sortitas fuisse; & consequen
ter nominationes locum non habere. Quoniã respõ
detur, quòd ad validitatem dictarum modificationũ
per ecclesiam Gallicanam factarum, non de necessi-
tate requirebatur, quòd per concilium generale ad-
mitterentur & approbarentur, nisi solùm pro abun
dãti cautela, cùm (vt vidistis) populus subditus ex se-
ipso respuere possit legem superioris sibi non conue
niẽtem, aut eam modificare, prout reipublicæ regio-
nis illius expedierit. Vnde talis abundans cautela, si
adhibeatur vel omittatur, non vitiat.l. testamẽtum.
C.eod. Et etiam tex.in d.§.demum conclusit. si bene
intelligatur, contrarium non vult, nec requirit con-
firmationem modificationum prædictarum per con
cilium fiendam, sed solùm confidebat, quòd tanquã
rationabiles & regni, & ecclesiæ Gallicanæ bene cõ-
uenientes acceptarentur, prout acceptari debebant,
235 saltem vt dixi pro abundanti cautela. † Ex qui-
bus restat populum & ecclesiam Gallicanam respue-
re potuisse dictam l.fi. C.de episc. & cleri. & canones
illi similes, eisq; non vti, & contrariũ seruare, prout
etiam in Gallia receptæ nunquàm leges Romanæ
fuerunt. nec Galli eis vti voluerunt.iij.quæst. v.ca.de
accusationibus. vbi papa Eusebius in Galliam scri-
bens, leges Romanas vocat quoad Gallos, exteras,
quasi eis Galli non vterentur, vt ibi dicit glos. Pariter
papa Ioannes I I. regi Franciæ scribens, non ei al
legat leges Romanas, quibus non vtebatur, sed ei al-
legat leges Lombardas. capitu. cùm deuotissimam.
236 xij.quæstio.ij.cùm seq. † Et quia ille non vsus im-
memorialis extitit, præsumitur dictas leges, & cano-
nes nunquam recepisse, & contrariam cõsuetudinẽ
iustam fore, & ex causa iusta introductam, secũdum

237 glo.in c.illa.xij.distin. † Nam consuetudo tanti tem
poris, visio quòd quo ad successiones temporales lai-
cis incapacitas aliqua obiici non potest, titulũ indu-
cit, aut saltem præsumptionem tituli & priuilegij. c.
j.de præscrip.lib.vj.gl. & doc.in c.si diligenti de præ
scrip.facit tex.optimus in l.j.§.fi.ff.de aqua plu.arcẽ.
& in l.in summa.eod.tit.dicitur. quòd lex, natura, &
vetustas æquiparantur, vt quod potest lex superioris
vel natura, etiam possit vetustas ac inueterata con-
suetudo. Et hoc clare decidit Panor.in d.c. Deus, qui
ecclesiam. & Cæsar in Commentariorum suorum de
bello Pompeiano, libr.ij. Est, inquit, omnium rerum
magister vsus hominum. Prius quàm enim regnum
Franciæ legem suscepisset orthodoxam, fuerant in
regno religiosi quidam, qui Druydes vocabantur. de
quibus meminit Imperatorũ ille Primas idẽ Caius
Iulius Cæsar lib.vj. Commentariorum de bello Gal
lico, quem ipse in Gallijs scripsit, qui quidem Druy-
des non legũtur suis parentibus successisse. Vnde eo
modo ex post religiosos vixisse, vbi interruptio ge-
neralis non probatur, est verisimiliter præsumendũ,
& contraria iura recepta non fuisse. Quæ & si rece-
pta forent, illis immemorialiter vsum non fuit, sal-
tem vniuersaliter, imò sic viuendo ecclesia tacuit.
238 † Similiter Papa & clerus totus, vt ex tanto tem-
pore præsumitur, sciens tolerauit, quod sufficit ad
peccatum euitandum, secundum gl. in verb. de iure
teneri. in c.gratia.de rescrip. lib. vij. pro qua gloss. in
verbo, In vna domo. in ca. quoniam vt ait scriptura.
de vita & hone.cleri. & gl.in verb.iterari. in fi. in ca.
vir autem.de secund.nupt. Nam Papa, qui super hoc
potestatem priuilegiandi, & disponendi ac dispen-
sandi habet, videtur populũ Gallicanum in hoc dis-
pensasse. Argumẽto.l. quidam consulebãt.ff.de re iu-
dic. & tenet Panor. in verbo, Pannis rubeis. in c.cleri
ci officia.de vita & hone.cleri. & in c.à nobis. in fine.
239 de decimis. † Maximè quia cõsuetudo, de qua loqui
mur, vulgata est notoria. Et tales sic vulgatas consue
tudines princeps præsumitur scire, secundùm Bald.
in l.ij. C. quæ sit longa consuetu. & subiicit ibidem,
quod longa patientia superioris habet vim priuile-
gij, seu cõfirmationis. Ita quòd ciuitates Italiæ, quæ
merum præscripserunt imperium, præsumuntur il-
lud de scientia Imperatoris præscripsisse, vt sentit
glo.magna in verb.iurisdictione. in fi. in §. nulla. in
Authentico, de defens. ciui. Consuetudines enim, ex
quo sunt generales, & non particulariter locales,
præsumitur princeps non ignorare. c.j. iuncta gl. in
verbo, Singularium.de constit.li. vj. & sequitur Bal.
in rub.de consuetud.recti feud. quia sicut non licet
ignorare leges generales, nec earum ignorantia ex-
cusat.l. leges sacratissimæ.C.de legib. sic etiam igno-
rare non licet generales consuetudines, quas prin-
ceps & cæteri præsumuntur scire, nec eorum igno-
rantia excusat, secundùm Iaco.de Are.in l.j.ver.quid
240 de mercatore.C.de summa Trinita. † Ad prædi-
ctam consuetudinem Franciæ, facit quod consuluit
Oldra.consilio xvij. incipien. Thema tale est, qui-
dam clericus. volens quòd licet bona quæcunque cle
rici per suum episcopum condemnati deuoluenda
sint in fiscum ecclesiæ, vt tenet glo.in capitu.quia di
uersitatem, super verbo, Præter eius.in fi. de conces.
præben. Attamen in regno Frãciæ bona immobilia
ex ipsius generali cõsuetudine fisco regio applican-
tur. Quæ quidem consuetudo secundum eum seruã-
da est pro lege.l.iij.§.diuus ij.ff.de sepul.vio.& l.fi.C.
de eman.li. vt tenet Old.cõsi.iiij.dicẽs ita fuisse iudi-
catum

catum in ciuitate Aquensi in Prouincia. Idem tenet Ioan. Andreæ de bonis clerici immobilibus in addit. Specula. titu. de feud. §. penul. versic. xl. vbi dicunt, bona mobilia pertinere ad ecclesiā etiam in regno Frāciæ, & Petrum de Anchara in capitu. ea quæ fiunt. in xxij. quæstio. de regu. iur. libr. vj. & Paul. consil. cliiij. incipien. Circa præsentem. & consil. clxxij. incipien. Circa id quod primò quæritur. Videatis quæstionē capellæ Tolosanæ. cl. quæ idem decidit. Sed latissi-
241 mè Ioan. Andreæ vbi suprà. †Cuius decisioni concordat ordinario regia Philippi Pulchri quondam Frācorum regis facta anno domini M. cccuj. mense Februario, per quam expressè vetuit bona mobilia clericorum clericaliter viuētium capi posse etiam pro emenda regia, per iudicem secularem. [De qua meminit dominus Auffrerius in suo tract. ordi. regiarū titu. de refcri. cap. ij.] (Additio) Quam etiam ordinationem reperietis in registro ordinationum regiarum cameræ inquæstarum Parlamenti Tolosæ folio xxxvij. verso. Et ita etiam tenet Masuetius consuetudinarius titu. de iudicibus, & eorum iurisdictione. §. j. plus dicēs, quòd de re mobili, quouis modo agatur, potest iudex ecclesiasticus etiam inter laicos cogno-
242 scere. l. si qui ex consensu. C. de episc. audien. †Et sic iudex laicus de bonis clericorum mobilibus minus se intromittere potest, nec de personis. Adeò quòd aliàs fuit Arresto Parisijs dictū, quòd presbyter vel simplex clericus se suspendens, est per iustitiam secularem episcopo suo reddendus mortuus, sicut ei redditus fuisset viuus pro delicto, sed bona immobilia per singularem capi possunt, ita quòd in dicto regno cessat dispositio can. si quis rapuerit. xxvij. quæstio. j. & can. si quis deinceps. xvj. quæst. iiij. & consequenter cessare videtur dispositio l. raptores. in fine. C. de episc. & cleri. [De hoc Arresto etiam meminit dominus Auffrerius in suo Arrestorū tractat. c. cvij.] Cuius regni consuetudo probatur & clarè fundatur, per tex. in capit. Felicis. §. j. & §. si qua verò feuda. de pœnis. lib. vj. facit tex. in l. fina. ibi, vel clericus. iuncta gloss. in verbo, proscribendum. C. vt nemo priuatus titulos prædus suis vel alie. imponat. facit quod j. dicā in secunda decisione: vbi videbitis nullā esse in regno Franciæ bona immobilia secularia, quę nō dependeant a rege iure directi dominij vel auctoritate, in ecclesiam, vt ibi maneant nō transmissibi-
243 lia, vt ibi dicam. †Sanè tamē intelligatis dictam cōsuetudinem, quòd bona immobilia clerici fisco regio pertineant, vel alteri domino tēporali, à quo dependent, & in cuius iurisdictione sunt sita, vt plenè per Specu. vbi suprà, Barto. & Alexan. in l. si finita. §.
244 si de vectigalibus. ff. de damno infecto. †Nisi in crimine hæresis secundum aliquos, quia tunc sit crimen merè Ecclesiasticū. c. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæreti. lib. vj. bona fisco ecclesię applicantur. Alij dicunt, quòd ad fiscū tempor alē pertinent, cùm crimen hæresis non solùm ecclesiā, sed etiā omnes alios catholicos offendat. Quod maximè est verum in bonis recognoscentibus principem, & dominum temporalē, vt plenè per Fely. in c. vergētis. in primo nota. de hæreti. j. vbi etiā decidit, quòd si hæreticus condemnatus restitueretur per papam, non propter hoc bona principi, aut domino temporali per cōfiscatio nē acquisita recuperaret. Pro primo dicto facit text. in c. excommunicamus. lo j. §. moneātur. ibi, saluo iure dominij principalis. j. de hæreti. & in cap. cùm secundum leges. §. fina. illo eod. titu. lib. vj. & sequitur Guido papæ quæst. lxxvj. incip. si in terra. quòd bona feudalia, & emphyteutica cōfiscentur domino, à quo tenentur etiam in crimine hæresis, clarè decidit Philippus Francus in dicto capit. cum fedem. §. confiscationis. subiungēs, quòd si hæreticus bona haberet in diuersis prouincijs, vel secundum cōstitutionem papalem diuiditur in tres partes, fiet vt ibi dicitur per. Ioan. Andreæ & Philip. vbi dicunt hodie per bullam papalem bona hæreticorum cōfiscata diuidi in tres partes. Prima ad potestatē secularē. secūda ad officiales pertinet. tertia verò reseruatur fisco ecclesiæ Ro-
245 manæ. †Et eo modo bona Raymundi comitis Tolosani post eius decessum, quia hæreticos fouerat, fuerunt diuisa inter ecclesiā, & regem, & omnia regi applicata, quæ ab ipso tenebantur in feudum, cùm esset vnus de paribus Franciæ, ac cætera alia circa Rhodanum existentia. Quod seruatur etiā in bonis clericorum immobilibus, vt pro delicto cōfiscata ad fiscum
246 regiū pertineant. †Imò in dicto regno est ordinatione regia. [Hæc ordinatio, quæ sequitur est hodie per dominū Auffreri. situata ij. in ti. de vita & bone. offic. & subditorū.] si clerici pro suis enormibus delictis rempublicam regni, aut patriæ vel loci scandalizautibus, coram suo episcopo cōuenti, aut ei per iudicem secularem remissi, liberarentur à carcere sine debita eorum punitione, & in terra regia morarentur, prout dicitur per nonnullos auaritiæ duces episcopos, pecuniarum cōpositione redempti, reseruata actione parti damnificatæ, quæ de iure, & secundum bonā rationem pœnis fiscalibus erat præferenda, l. in summa. ff. de iure fisci. & l. j. C. pœnis fiscali. credi. præferri. lib. x. elargiantur in ecclesiæ Dei scandalū, & reipublicæ regni, cùm sæpe vt præ oculis habemus cōtingat, quòd laici sunt pro crimine capitaliter puniti, & clerici eiusdem complices criminis pecunia redēpti, ab episcopis elargiuntur in reipublicæ scandalum, ex inæquali punitione procedēs. certè eo tūc bona immobilia taliū clericorum, quæ si debita punitione per episcopum de crimine facta fuissent, regi (vt dictū est) confiscata, capi possunt per iudicē regiū, saysiri, & teneri, nec talibus clericis in terris regis commorātibus securitas præstatur aliqua, secundum ordinationē Philippi Pulchri Francorū regis antedicti facta, anno domini M. cclxxxv. quæ seruatur, vbi delictū clerici per episcopum impunitē relictum, ita graue erat & enorme, ac notoriū, q rempublicam scandalizaret, vt dixi. secùs, si nō aliter interesset regis, nisi quo ad bonorum immobiliū confiscationē: quia tunc officiarij regij nō se intromitterēt, & ita intelligitur dicta decisio capellæ Tolosanæ cl. quæ prima facie videretur dictæ ordinationi regiæ contraria, quæ locū habet, vbi cōpositio facta cū Episcopo, non solùm regem in perditione confiscationis bonorū clerici damnificaret, sed etiam rempublicam, ex euidenti inæqualitate punitionis, & iustitiæ dissimulatione & conniuentia scandalizaret, vnde consueuerunt officiarij regij manū apponere. [Et nutāter dixit suprà bona immobilia capi posse per iudicem, etiam regium: quia bona mobilia, quæ sequuntur personam, capere non posset iudex regius, & minus personā, nec eam punire etiam in criminibus priuilegiatis, vt infrà dicam, nec episcopū cogere ad puniendum clericum, qui post clericatum deliquit. Si autē ante clericatū susceptū deliquisset, posset episcopus cogi ipsum punire pœna corporali, secundùm Bar. in l. cùm quædam puella. versicu. quæritur glo. ff. de iurisd. om. iudi. dicens hoc casu iudicem secularem esse maiorem ecclesiastico, allegans Cy. idem

tenere

tenere in l.properandum.§.finauté reus.C.de iudic.
& Inn.in c.j.de offi.ordi.cùm ipse eũ punire non pos-
set in persona, vt dicit idem Barto.in l.j.ff.de pœnis.
sed coger ecclesiasticum, vt dixi. Si verò laicus pro
crimine communi simul cum clerico per iudicem se
cularem inquisitus fuerit, cum clerico forum decli-
nante iudici ecclesiastico remissus, prout remitti de-
bet ratione connexitatis causæ, vt singulariter decr-
dit Anto.de Prato veteri in l.j.§.fi.ff.quę senten.sine
appel.rescin.quem sequitur Marianus in c.ij.de mu-
tuis peti. si talis laicus per iudicem ecclesiasticum nó
esset sufficienter punitus, posset eum iudex secularis
pœna condigna punire.argu.capit.de his.de accusa.
secundùm Felyn.in capi.j.de præscript.] (Additio)
247 †Et quia propter hoc in Senescallia Carcassonæ
procedebant iudices ecclesiastici per censuras cótra
gentes regias talia bona capientes, fuit per patentes
literas regias mandatum Senescallo Carcassonæ, ꝙ
eos à talibus cessare, & desistere compelleret per bo-
norum suorum temporaliũ captionem, in quo man-
dato est dicta ordinario incorporata in registro ordi
nationum regiarum cameræ inquæstarũ Parlamen
ti Tolosæ.fo.xxiuj.Nec censetur talis consuetudo fi-
scalis esse contra libertates ecclesiæ, postquàm ita
seruari semper consuetum fuit in dicto regno, cùm
minimè sint mutanda, quæ interpretationem certá
semper habuerunt.l.minimè.ff.de legibus. Prætereà
illa cósuetudo nihil aufert ecclesiæ, quia bona cleri-
ci non erant ecclesiæ ante condemnationem, & eorũ
confiscationem, de quo per Bar.in l.post cótractum.
ff.de dona. Nec fuit vnquam visum in regno, quòd
aliqua confiscatio bonorum immobilium tempora-
lium etiam ad clericos pertinentium applicata fue-
rit ecclesiæ. Vnde videtur consuetudo nihil auferre
ecclesiæ, sed potiùs non dare, quod fieri potest, secun
dùm Oldr.in d.consi.Sicut videmus in filio & seruo,
qui licet patri, aut domino nihil acquisitum possint
auferre, tamen possunt eis non acquirere: quia in ac-
quirendis possunt eis præiudicare.l.filius.C.de pact.
& l.si autem dominicam.vbi gl.ff.illo eodem tit. Si-
248 militer ecclesię pręlati. †Imo videmus, quòd laici
contra ecclesiam rectè præscribunt dominia rerum
temporalium.l.fi.cùm authenti.quas actiones.C.de
sacrosanct.eccle.cap.ad aures.& per totum.de præ-
scri. Igitur in casu isto consuetudo, quæ plus est, quá
præscriptio, rectè & iustè potuit cótra ecclesiam ob-
tinere, & non ei dare, aut permittere confiscationis
lucrum, quo ad bona immobilia clericorum delin-
quentium regi subiecta, cùm longè distet damnum,
scilicet in iam acquisitis bonis pati, & lucrum nó ca-
pere, quod est in acquirendis.l.fi.§.sed & si legatarij.
249 C.de iure delibe.†Pariter idem erit in successioni-
bus, vt ex generali consuetudine regni ipsis mona-
chis nó deferátur, nec eorũ monasteriis: quia cùm có
suetudo nihil eis auferat, quibus bona adhuc tempo
re cósuetudinis quæsita non erant, dici nó potest ta-
lis cósuetudo præiudicialis monasterio, nec cótra li-
bertates ecclesię, secundùm Bar.in propriis terminis
consi.xxxvij.inci.quidã cola Pauli: quia nihil eccle-
siæ aufert, sed non defert. [Nam dispositio legis vel
statuti nó prodest clericis, si eis prodesse nó vult, lex,
quòd prosit.l.si quis curialis.C.de epis.& cler.secun-
dùm Bald.ibi.Ex quo infert, ꝙ licet per statutum au-
ferri non possit clerico ius commune ei semel quæsi-
tum, tamen auferri potest protectio statuti vel priui-
legium.vide ibi Alexand.in addi.] Nec valet, quod
aliqui dicũt, quòd plures retrahétur ab ingressu mo-
nasterij, & à bono religionis, timore perditionis bo-
norum, & futuræ successionis: quia respondetur, ꝙ
tales, qui bona præsertim futura ambiunt, tanto ho-
nore non sunt digni, quòd ad professionem recipian
tur, postquàm ad terrena cogitant, & temporalia spi
ritualibus præferunt. Et si eos recipientes ad tam vi
lia cogitarent, iuridicè talibus bonis indigni forent,
nec illa habere deberẽt, ad quorum prædã tendunt.
c.constituit.xvj.quæstio.vij.& c.fin.xx.quæstione iij.

Præterea cùm tales profiteri volẽtes sciát omnia
eorum bona etiá præsentia dedicari, & perdere quo
ad dominium, & possessionem, quæ ipso iure cómu-
ni solo ingressu, & professione saltẽ expressa in hoc
regno, monasterio dedicantur & applicátur, eodem
timore retraherentur à religione, & tamen perdun-
tur, vt dicta Authenti.ingressi.C.de sacrosan.eccle.
250 †Quare nó valet dicta persuasio, qua non obstan
te, bona proximioribus parentibus debẽtur, in qui-
bus nomen domus conseruetur. Aliàs iam ferè peris-
set, exhaustaq; fuisset, & in nudis posita regni huius
vniuersalis machina secularis, adeò quòd hodie mo-
nasteria omnia penè bona temporalia possiderent,
Cæsare in puris & nudis relicto, de quo valde cóque-
ritur Ioan.Per.de Ferrariis in libello, de hæreditate
diuiden. super verbo, Omnis communio. Cùm vix
nũc aliqua reperiatur domus nobilis aut potẽs, quæ
filios non habeat religiosos aut filias, vel alios parẽ-
tes. Vnde si facultas succedendi, & cum fratribus vel
aliis parentibus laicis, & secularibus bona paterna
vel aliorũ parentum diuidendi attributa eis esset fa-
cultas, vniuersæ regni meliores saltẽ possessiones à
manibus laicorũ iandiu est, exulassent: & tota laico
rum armata, & pecuniæ subsidiaria potentia reipu-
blicæ alũna ipsiusque ecclesiæ tutrix, certè vacua re-
mansisset, quod tolerandũ non fuit. Imò ipsorum &
religiosorũ à Talliis, & cæteris publicis oneribus, &
subsidiis exemptorum interest subsidia laicorum du
rare, quæ defectu possessionum perirent. Pro quibus
ad solidum, & libram talia eis onera indicuntur. ali-
251 ter careret imperator subsidio subditorum, †con-
siderata maximè hodierna religiosorum & monaste
riorum multitudine & augmento, quæ rempublicá
grauaret enormissimé. Qui quidem religiosis fratri
bus non parcerent, nec cæteris parentibus in diuisio
ne bonorũ, quinimò temporalia omnia deuorarent.
Cùm eorum genus, & cæterorum clericorum sit aua
rissimum, secundum glo.in verbo, maioris.in capit.
si pluribus.de præben.lib.vj.in cap.nonnulli.de cle-
ri.non residen.& in cap.auaritiæ.iuncto ca.quorun-
dam.de electio.libro vj.secundum Ioan.Andræ.in c.
peruenit.de censibus, quod solum sine aliqua ratio-
ne sufficeret ad tollendum, aut saltem moderandum
priuilegium, per text.in cap.suggestum.ibi, Ita raræ
erant abbatiæ vestri ordinis, quòd exinde nulli pote-
rit de iure scandalum suboriri, sed nunc ita augmen-
tatæ sunt, &c.j.de deci. per quem text. singulariter
252 decidit Ioan.Andræ.in cap.dilecti.de arbitr. †quòd
vbi communitas castri vsum nemoris præscripsisset
contra aliam communitatem, & cótingeret commo-
ditatem nemoris non sufficere ambobus castris, præ
fertur cómunitas illa, contra quam præscriptum est
ad quẽ fundus pertinet, ne vsurarius sit domino fun
di molestus: Insti.de vsu, & habit.§.j.facit c. quid per
253 nouale.de verborum signi.†Nam præscriptio, sicut
priuilegium, deficit cùm lædere incipit.facit c.quan
to.de censi.ibi, Verùm tunc propter fratrum, & ser-
uientium paucitatem, talis procuratio non graua-
bat &c.

bat.&c. In quibus iuribus cessat priuilegium eoipso,
quòd esse incipit graue & onerosum. Ad quod facit
tex.not.in d.l.ex facto.ff.de vulg.& pup.prout suprà
eam induxi loquendo de legitimatione. Præterea cõ
munem habemus decisionem Panor.& Docto.in c.
peruenit.de immu.eccle.post Io.And.ibi volentium,
quòd quoties priuilegium exemptionis lædere graui
ter incipit subditos, vt quia princeps fortè multi-
tudinem exemit, aut multitudo ad gaudendum pri-
uilegio alicui ordini indulto ad illum ordinem con
fluere incipit, ex quo cæteri subditi grauiter lædeuẽ-
tur, potest officiũ superioris implorari, vt exemptio
tollatur: quia multitudo onerosa nihil habet hone-
stum.in Authen.de referen.§.propterea.vet.multi-
tudo enim.& vt Cicero cõcludit lib.de Offi.honestũ
semper est vtili præferendũ. Facit quod dixi in ver-
bo, *duas habens filias*. In tertia principali fallentia.
254 †quòd renuntiatio filiæ iurata non extenditur ad
paterna bona futura, si nimis forent post renuntia-
tionem aucta secúdùm Bal.in c.cum M.per illũ text.
de consti.quia super excrescentia excessiua nunquam
censetur in præcedenti dispositione comprehensa,
imò potius exclusa per illum tex. vbi plene Panor.&
Doct.& Iasoo in Authen.nouissima.C.de inoffic.te-
255 stamen. †Nec obstant cõtraria iura: quia si illorum
conditores ea ad perniciem inclinare coniecturas-
sent, ea ipsi tollenda in primis censuissent, vt verisi-
militer est præsumendum, per tex. singularem io l.si
hominem.ff.manda. Quo casu non dicitur fieri con-
tra legem vrgente necessitate, vel suadente publica
vtilitate, quod (vt refert Valerius lib. iij.tit.de fidu-
cia sui) exemplo tradidit prudentissimus Scipio ille
Affricanus, cùm ad necessariũ reipublicæ vsum pecu
niã ex ærario promi opus esset, idq; Quæstores, quia
lex obstare videretur, aperire nõ auderent: priuatus
scilicet Scipio nullum tunc magistratum gerens cla-
ues poposcit, patefactóque ærario legem vtilitati ce
dere. [Vide quæ dixit super verbo, *testamentum*. j.
dum in ix.casu fallentiæ loquitur de priuilegiis mi-
256 litum.] cogit. †Legibus enim dum populo con-
ueniunt vtendum, dum verò officiunt, abstinendum
est. Ex quo prouenit, quòd de rebus immobilibus ali
cui etiam titolo lucratiuo obuenris non soluitur de-
cima, sed solùm de fructibus illarum: quia si de cor-
poribus possessionum decima solueretur, cito ad ec-
clesiã omnes possessiones deuoluerẽtur, imò iam de-
uolutæ essent in totalem laicorum destructioné, one
ra reipublicæ portãtium. quod tolerandum non est,
secundum glo.super verbo.quasi de lucro.in fi.in ca-
257 pi.pastoralis, de deci. †Postremò est illud perem-
ptoriũ: quia illis iuribus in regno non fuit vsum. Sed
contrarium seruatũ, scilicet quòd non succedant re-
ligiosi, quibus ex generali consuetudine nunquã fue-
runt delatæ successiones, sicut vidimus cõsuetudiné
soli primogenito, aut solis masculis deferre posse v-
niuersam patris vel aliorũ parentũ hæreditatem, cæ
teris etiam legitima priuatis & exclusis, quáuis cle-
rici fuerint aut religiosi, vt suprà vidistis in verbo,
duas habens filias, in secundo principali casu fallen-
tiæ. Et dixi suprà in primo nostro prælurio de agna-
tis excludentibus matrem. [De quo etiam super
verbo, *in eodem testamento relinquens*. j.in xvij. limita
tione.] Si igitur cõsuetudo propriis liberis & matri
quibus in succedendo magis fauetur, quàm ecclesiæ
Deo, aut Aurelio consulente Augustino in can. qui-
cunque.xvij.quæst.iiij.) præiudicare potest in defe-
rendis successionibus: certè multò facilius præiudi-
care potuit monasteriis & religiosis, quibus propter
reipublicæ præiudiciũ minus fauetur: quia hoc pro-
priè non est eis præiudicare, sed istud bonum eis non
deferre. Ad quod facit quæsti.capellæ. Tolos.præalle-
258 ga.cl.in ratione iur.† Accedit maximè, quòd talis
consuetudo conformis est eorum voto, quo ad ar-
ticulum paupertatis. Sufficit enim quòd viuant, &
modo, quo infra videbitis, bona temporalia capiant
& retinere possint, aut pro necessitate vti, & non
quòd ab intestato succedant, & propinquos laicos
depauperent ipsi, qui tot & tantis hodie beneficiis,
& ecclesiæ reditibus abundant: quos sine rationabi-
li causa consuetudo nõ excludit seu repellit, de qui-
bus scriptum est Deutero.xviij.in princip. Non ha-
bebunt sacerdotes & Leuitæ, & omnes qui de eadem
tribu sunt, partem & hæreditatem cum reliquo Is-
rael, quia sacrificia domini, & oblationes eius (id est,
beneficia, & bona ecclesiastica) comedẽt, & nihil ac-
cipient de possessione fratrum suorum. Dominus
enim ipse est hæreditas eorum, sicut locutus est illis.
Et sic consuetudo cõformis est iuri diuino his iũctis,
quæ suprà dixi in primo præludio. adeò quòd si pe-
titione hæreditatis alióve remedio. experirẽtur etiã
pro paterna hæreditate monachi, eis notoriè obsta-
ret voti exceptio & professionis, ita quòd à limine
iudicij per fines non recipiendi repellerentur, velut
actione carentes, sine qua nemo experiri potest.l.si
259 pupilli.§.fin.ff.de nego.gest. † Nec audirentur, (vt
dixi,) petentes literas à Cancellaria regia super par
tagio cum suis parentibus fiendo, quæ eis denegari
260 consueuerunt. † Et quòd talis cõsuetudo valeat,
satis clarè decidunt domini de Rota in antiquis, ho
die per ordiné rubricatis, titul. de consuetu. decisio-
ne j.incipien.supposito de consuetudine. vbi dicunt,
quòd si consuetudo excludit à bonis paternis profes
sum, si exinde apostatando exeat monasterium, & de
facto matrimonium contrahat, adhuc remanet ad
succedendum inhabilis virtute dictæ cõsuetudinis.
Vnde præsupponunt talem consuetudinem valere.
Cum quibus sine alio fundamento transit Feli, in ca.
pñ.ecclesia sanctæ Mariæ.ibi, sextò quæro.versic. ex
prædictis adde dominos de Rota. suprà de constitut.
quod dicit esse notandũ. Nec credere possum, quòd
Feli.dictam consuetudinem mordere dissimulasset,
si eam reprobatam intellexissẽt. Ergo satis videtur
ex hoc eam approbasse, vt professi ab intestato non
succedant, præfata obstante eis consuetudine. Idem
tenet Petr.Iaco.in titu.de cau.ex quibus vasal.debet
amit.feud.versicu.& si quæstio sit an monachus. vbi
plus dicit, quòd consuetudo loquens in simili casu
(scilicet quòd canonicus regularis nõ succedat) etiã
excludit ipsum monachum et similem & econtra,
per tex.in cap.ex parte. de postulã. qui pro ipso mul
tùm facit.& glos.etiam hoc clarè decidit in l.de qui-
bus.in princip.ff.de legi. Et hæc est veritas, quicquid
dixerit gl.in.super verbo, in locum. in fi.in cano.præ-
sens.xx.quæst.iij. volens talem consuetudinem ve-
lut prauam non valere, & malè. Quia imò valet, vt
vidistis, iuncto quòd in regno Franciæ bona ferè
omnia immobilia sunt feudalia, emphyteuticaria
aut tributaria, vt infrà dicam in j.decisione, & sic in
manus mortuas & priuilegiatas transire non pos-
sunt, vt tangit glos.in l.cùm de nouo iure.& in l.hu-
manũ.C.de legi.videatis tex.in c.j. de mili. qui arma
belli.depo.& in c.j.§.qui clericus.si de feud.fuer.con
261 trouer. †vbi ex vsu feudorum obtentum est, quòd
monachi non succedant, nec conuentus, quod fun-
datur

datur naturali ratione: quia desiit esse miles seculi, qui factus est miles Christi. Nec beneficium pertinet ad eum, qui gerere non potest, nec debetur officium, vt d.c.j. mortui profectò sunt, & vita eorum abscôdita est cum Christo in Deo. Cùm autem Christus apparuerit, & ipsi apparebunt cum ipso in gloria, vt dicitur ad Colossen.iij. quoniam qui mortuus huic tueri est mundi voluptatibus non vtendo, & corporis stimulos obterédo, consepultus esse videtur cum Christo. Et consequenter tanquam mortuus, & sepultus succedere non potest nec debet, & si præteritus aut exhæredatus in testamento parentum fuerit, omni remedio carebit. Cùm repudiatá semel propter Deú hæreditatem requirere non possint velut sepulti, vt pulchrè deducit Hierony.iij.parte.tracta.viij.epistola.xxxvj. incipien. Cuncti mei sensus affectu &c. Et sic vsu talia introduci possunt. pro quo facit bonus tex. in cap. relatum. §.licet. ī. eodem. rationibus, quas dedi vobis vltra omnes, quæ fundamentales existút, ne temere aut leuiter mordeatis Franciæ consuetudines, quibus monachi ab intestato succedere non possunt, nec retinere nobilitatem politicam in temporalium administratione consisten tem, secundum glos. in c.ea quæ.de statu monachorum. & cap.j.de purgacano. vt suprà vidistis, dum loqui incœpimus de mo-

262 nachis. † Bene tamen stant plura Arresta, per quæ fuit professis præsertim monialibus decreta, & ordinata prouisio super bonis, & hæreditate paternis, quandiu viuerét pro alimentis, vbi in monasterio facultates non erant sufficiétes: non quòd bonorú proprietas, aut possessio in totú vel in parte fuit eis adiudicata, nisi sola duntaxat prouisio pro victu, quæ dari etiam posset mendicantibus de iure communi ad succedendum incapacibus, vbi eorum mendicitas non sufficeret. Ad similitudinem seruorum, qui licet sint bonorum omnino incapaces, tamen de alimonia eis prouidetur per iudicem. l.si quando. C.de ordin.cogni. Vnde restat in præsenti regno Franciæ monachos suis patri & matri, aut cæteris parentibus ab intestato non succedere ex generali ipsius regni consuetudine, quæ sustineri rationabiliter potest.

263 † Et pro ea consuluit Barto.consil.v. incipien. visa vbi plus dicit, quòd etiam statutum valet volens eos succedere non posse; quia si pacto possit filius cum iuramento bona paterna quittare & renunciare. c. quamuis. de pact. lib.vj. vt plenè dixi in verbo, *duas habens filias*, multò facilius hoc fieri potest statuto, aut consuetudine. l.fin. §.fina. C.de fideiuss. secundùm Barto. in dicto consilio. & in l.fina. C.de pactis. Igitur valet talis consuetudo, quæ de consensu ecclesiæ tanto tempore tolerantis, & tacitè consentiétis processit, & non quòd ipsa monasteria sint de iure bono rum temporalium incapacia, vt plerique intellexe-

264 runt, & malè. † Pari modo fuit in eodem regno consuetum, & publicè ac notoriè obseruatum, & per ecclesiam toleratum, episcopos & cæteros beneficiatos posse fructus suorú beneficiorú perceptos transmittere ab intestato ad suos proximiores parentes, secundum glos. pragmaticæ super verbo, acquisitos. in §.item quòd si ecclesia.tit.de annatis. & etiam posse de fructibus suarum dignitatum & beneficiorum, ac de bonis per eos nomine proprio, & non nomine ecclesiæ acquisitis, etiam de pretio ex fructibus beneficiorum redacto testari & aliàs inter viuos vel causa mortis, sicut laici de suis bonis liberè disponere, prout dietim faciunt, contra c. episcopi.xij.questio.j. nisi essent religiosi, secundùm Ioan. Mansuerij, in dicto §. Item per consuetudinem regni. Quæ consuetudo talis esse etiam asseritur per Carolum sextú Francorum regem domini nostri regis proauum, in quadam per eum consultissimè facta ordinatione, super reparatione ecclesiarú, & monasteriorum regni die sexta Octobris, anno domini M. ccclxxxv. & regni sui sexto. [In illa ordinatione non comprehenduntur religiosi, quibus paretes non succedút. Cùm non habeant proprium. Et sic etiam testari non possunt, in Authen. ingressi. C. de sacrosanct. eccles. Præterea æqualitas est seruáda, vt sicut ipsi parétibus non succedunt, etiam parentes non eis succedant. Ideo loquitur ordinatio de clericis non religiosis.] Si enim doctori consuetudinem aliquam narranti creditur, vt tenet Barto. in dicta l.de quibus. ff. de legi. multò melius credendum est regi dictam consuetudiné dispositiuè, & non ad alterius suggestionem talem esse asserenti. Sicut videmus, quòd creditur Imperatori, & cuilibet legislatori edicta prætorum, & vetera senatusconsulta ac suorum prædecessorum constitutiones & mores narrantibus, sine alia probatione, vt pa

265 tet in pluribus locis Institu. C. & ff. † Potest enim etiam in his testamentariis substitutionibus consuetudo, quod potest lex & canon, vt dicto c.relatum. loij. §. licet. ibi, cósuetudinis tamen non est improbandæ &c. Et nedum quòd clerici simplices, aut simpliciter beneficiati testari possint, de quibuscunque bonis etiam mobilibus, de quibus magis dubitabatur, cùm personam sequantur. Sed etiam de immobilibus possessionibus, quæ plus téporalitatem sapiunt. Imò etiam hoc possunt clerici administrationem habentes, non considerata distinctione glo. in c.fi. de offic. ordina. lib. vj. Et pariter hoc possunt episcopi nó religiosi, de quibus etiam maior erat dubitatio propter maiorem, quam habent communionem, & coniunctionem cum suis ecclesiis, quàm cæteri beneficiati ob causam matrimonij spiritualis inter eos existentis. c. inter corporalia. de transla episc. &c. requisisti. ī. eodé. Et quasi omnes episcopi habere consueuerút à papa dispésationem testandi, secundùm Henri Bohic. in c. si quis sané. de pecu. cle. Et nedú testari poterunt de bonis ex consuetudine, sed etiam de fructibus beneficiorú, necnon de spoliis, vt plenè per Guidoné papæ quæstio.cx. incipien. An clerici possint testari. (Additio.) Dictam ordinationem Caroli sexti reperietis in registro ordinationú regiarú cameræ inquæstarum Parlamenti Tolosæ. fo. xciiij. verso.

266 † Et vltra consuetudiné regni generalem clerus & clerici huius Caturcens. diœcesis sunt per papam priuilegiati, vt testari possint de prædictis, scilicet de fructibus beneficiorum perceptis, & aliis bonis inde acquisitis, de quo stat bulla, quam vidi in Archiuis ecclesiæ cathedralis. Ad causam cuius annuatim in synodo soluunt singuli beneficiati episcopo Caturcen. certum quid pro testamentis. Clerus etiam Tolosanus hoc habet ex compositione facta cum Archiepiscopo, anno domini M. cccxcvij. & die xxvij. mensis Aprilis recepta per magistrum Petrum de Blanhaco, quondam notarium Tolosæ, cuius duplum vidi à suo originali in publicis Archiepiscopalibus Archiuis existente, authéticè parte vocata, & auctoritate iustitiæ extractú per magistrum Ioannem Helon notarium Archiepiscopalé, & dictorú Archiuorum

267 custodé. † Et quia hic articulus de ecclesiis, aut clericis in bonis téporalibus generaliter successuris, vel acquisitionibus téporalium rerú in eodé regno per ecclesiá, & personas ecclesiasticas fiédis: posset adhuc in ali

in aliquibus esse non bene intellectus, vt vobis clarè pateat, faciam digressum à pura materia successionum ab intestato aliqualiter prolixũ, vobis tamen vtilem, in quo quinque sequentes considerabitis per modum conclusionum, Decisiones.

SVMMAE.

1 ☞ *Ecclesia initio nulla habebat bona.*
2 *Protonotary hodie sunt loco notariorum olim gesta sanctorum scribentium.*
3 *Syluester à Constantino accepit regnum Italiæ.*
4 *Ecclesiam diuitijs abondare an deceat. & nu. 5.*
6 *Monachi ob diuitias miraculosè puniti.*
7 *Ecclesiam in temporalibus abundare sancti spiritus ordinatione factum est.*
8 *Imperium ab ecclesia pendere.*
9 *Temporalẽ etiã iurisdictionẽ habere oportuit ecclesiã.*
10 *Ecclesiæ iurisdictionem & bona seruare consueuit Francorum rex.*
11 *Brenni Senonensium Gallorum ducis gesta.*
12 *Federicus secundus imperio priuatus.*
13 *Signaldus mente captus ob surrepta ecclesiæ bona.*
14 *Dagobertus Francorum rex in infernum à dæmonibus actus ob violatam Pictauen ecclesiam.*
15 *Gayfirus Aquitaniæ dux sacerdotum prouẽtus vsurpãs.*
16 *Carmelitas obsidet Vigerij Tolosani filius.*
17 *Alexãder Magnus pontificẽ Iudæorum veneratus est.*
18 *Pompeius templo pepercit capta vrbe Ierosolymitana.*
19 *Clotarius à bonis ecclesiæ abstinuit.*
20 *Gladios duos habet ecclesia.*
21 *Iurisdictionem ecclesiæ temporalem auferre tentans, confunditur.*
22 *Iurisdictio temporalis ecclesiæ non conuenit iuri cõmuni.*
23 *Princeps secularis iure communi fruetur semper temporalibus ab ecclesia possessis.*
24 *Possessio etiam spiritualium in episcopis non est fundata iure communi.*
25 *Ius patronatus ex vno solo actu præsentandi obtinet laicus contra episcopum.*

Prima Decisio.

1
RIMA Decisio est, † quòd à principio nascentis ecclesiæ, ecclesia nulla tenebat bona nec prędia possidebat, vel alia immobilia, nec longo tẽpore tenuit: imò clerici & religiosi, ac cæteri ecclesiæ ministri more apostolico, qui in actibus Apostolorum subiicitur. & xij. quæstio. j. per totum, viuebant & vixerũt vsque ad tẽpora beati martyris Vrbani papę huius nominis primi, qui post Calixtũ primũ etiam martyrẽ in cathedra Petri, circa annum Christi ccxx. immediatè sedit. Qui post plura magnifica, per eum facta instituta vt prædia, atq; fundi à fidelibus ecclesiæ oblati, ex quibus clericis & notariis gesta, & miracula sanctorum scribentibus
2 †(quorũ loco hodie sunt nostri inutiles protonotarij) sumptus deputarentur, reciperentur, salubriter statuit & ordinauit. Cùm anteà bona tẽporalia à catholicis ecclesiæ oblata venderẽtur, vt de pretio ministris, & pauperibus prouideretur, vt habetur in c. videntes. xij. q. j. & tangit Panor. in c. j. in fi. de priuil.

☞ [Eo tempore fuerunt duo iuris ciuilis præcipua lumina, Vlpianus videlicet, & acutissimi ingenij Papinianus, sub diuersis tamẽ principibus, & diuerso modo tractati. Vlpianus siquidem sub Alexandro summe honoratus, vt j. videbitur. Sed Antoninus nõ ille Pius, sed Caracalla libidinis impatientissimus, hunc Papinianum iurisconsultum, & doctrinæ legalis thesaurũ occidit. Et sicut fecit factũ est ei, quia ab hostibus circumuẽtus occisus est pessimus ipse cũ gaudio multorũ. Mos enim stultorũ semper fuit, si potentes sunt sapientes persequũtur, quibus sublatis necesse
3 est, vt ipsi quoq; pereãt.] † Et deinde beatus Syluester Christi professor gloriosus patrimoniũ beati Petri, scilicet regnũ Italiæ, cum tota vrbe à Cõstantino Imperatore Protochristianissimo sui die baptismi suscepit, circa annum domini cccxiij. de quo in c. Constantinus. xcvj. distin. hic profectò Constãtinus sedẽ Apostolorũ ditauit, & Helena eiusdem genitrix cru-
☞ cem domini quæsiuit & inuenit. [De hac clariùs loquitur super verbo, *eiudam Petro tradiderunt*. loquendo de mulierũ pulchritudine.] Vnde illa grãdis orta fuit disceptatio, an valuerit prædicta donatio. de qua per glos. in verb. pertinere. in l. j. ff. de offi. præfecti vrbi. & in Authen. quomodo opor. epis. in princip. in glo. quã pro decisa teneo, quòd valuit, & imperiũ penes ecclesiã in æternũ durabit, vt de illo quasi prophetans j. Aeneid. Poëta prædixerat de Roma futura loquẽs: Ibi imperium sine fine dedi multósque per annos. Et Psal. xliiij. ibi, Sedes tua Deus in seculũ seculi, virga directionis virga regni tui. Et Psalm. lxxxvj. Nunquid sion dicet homo, & homo natus est
4 in ea, & ipse fundauit eam altissimus? † De aliis etiã possessionibus, quas prælati expost habere, & tenere cœperunt, summa fuit inter patres disputatio, quibusdam dicẽtibus, iustum fore, & vtile ecclesiã in tẽporalibus abundare, honorémq; terrenum habere:
5 † alijs ecõtra, quòd nullatenus expediebat ecclesiam bona temporalia possidere: ne cura temporalium à diuino seruitio ministri diuerterentur, Sicut factum est, prout exemplo nũc videmus hodie Palatia regũ, & curias, plena religiosis propter temporalia vagantibus, in perniciosum claustri abusum. clem. ne in agro. §. quia verò. & ibi bona gl. de sta. mona. Optima enim olim fuit virorũ ecclesiasticorũ præsertim religiosorum viuendi austeritas & parsimonia, vt solis oleribus, & sæpe olerum loco fagi frondes desumebant, & pane ordaceo admixto milio vtebantur, sed vbi possessionibus, aut prouẽtibus ditati sunt, apud successores illorũ virtus, & Dei pietas elanguit. Ita vt in luxũ parsimonia, in superfluas opes paupertas, in fastum humilitas, in lasciuiam continentia, in cõfusionem omnis ferè ordo ecclesiasticus nũc versus parui habeatur. vnde talibus abũdare bonis ecclesiã nõ expediebat, vt lib. vj. c. ij. circa fi. refert Gaguinus
☞ [De quo Matthæus Bossus in tertia parte, epistola xcvij. inci. Me beneuolentia. Ad Dandalum episcopũ Vicentinũ. Ambitio, inquit ipsa in ecclesia Dei, quã Petrus in humilitate fundauit, irrepsit iã ita, vt nullus prælatulus, nedũ maximi proceres sacri, regali cultu nõ viuat. afferũtur ad mẽsas vasis cibaria argẽteis, & auratis poculis vina. Epularũ & bellariorum nulla vsq̃ maior copia maiórq; luxuries. triclinia atque cubicula quæq; vestita pẽdulis auleis, & pauimẽta variè pictis strata tapetis. toros & puluinaria tegũt fulcra serica. taceo mulas & alipedes stratos ostro, & variatis bracteis radiãtes. Calamistratos hincinde pueros, & clericos his famulantes, habitu petulãti & cultu

cultu mollissimo, quibus omnis est cura, vt manus anulis splēdeant, indumēta suaue oleāt, zonæ laxatæ in latus depēdeant, pedes calceoli leuigati venustēt, vt sponsi magis quidem illi videantur, quam clerici. Quæ omnia etiam si longus concedit abusus, & communis insania habet in laude, non propterea apud Dei districtum examen sunt sine graui culpa ducenda, ac sapienti & modesto Iesu Christi ministro non abhorrenda. Mors tandem, quid prosint ista nos admonet in epulone diuite Lazaróque mendico, &c. Lucæ xvj. vide de dispensatione bonorum ecclesiæ, quæ plenè habentur vbi residuum dictæ epistolæ addidi. infrà super verbo, si absque liberis moreretur. ij. in tractatu substitutionis fideicommissariæ super tertio casu fallentiæ ad regulā, quem honoro, onerare possum.] † Et pariter fasciculus temporum de his ecclesiasticis abusibus loquēs dicit horribile factum contigisse Turonis tempore Stephani secūdi Papæ, & Constantini secundi Imperatoris: quia cùm monachi ecclesiæ sancti Martini dictæ ciuitatis propter abundantiam bonorum tēporalium deliciis & pompis vacarent, omnes vno excepto ab Angelis suffocati fuerunt, & Alcuynus Caroli magni præceptor illud plenè reformauit. [De isto horribili facto Gaguinus, libr. v. capitu. j. in nouiter impressis, & additionatis chronicis sic dicit: Cæterum diui Martini cœnobitæ, qui multis opibus apud Turonos clari viuebant, reiecto monachali indumento sese in ritum cleri secularis deformarunt, cuius temeritatis mox pœnas luerunt missa in eos cœlitus pestilentia, qua per noctem extincti sunt omnes præter vnum, scilicet Vedastum, qui in numerum sanctorum relatus est, & nomini eius sacellum dicatum, quo ferè tempore apud Lemouicas canonici diui Martialis relicto seculari habitu se ad monasticam vitam conuerterunt. Hæc ille. Pariter anno domini M.ccccx. in festo natiuitatis Domini canonici regulares ecclesiæ metropolitanæ beati Stephani Tolosæ ordinis Aurelij Augustini præter dominum Petrum de Rosergio dictæ ecclesiæ præpositum, & Vaurensem episcopum, & duos alios in professione constantes, relicto monachali habitu, sicut Turonenses fecerunt, de quo magnus pendet in curia Parlamenti processus inter dictum præpositum, & præbendarios dictæ ecclesiæ ratione tam subitò attentatæ mutationis, sine scitu & consensu præpositi, ac expilati Thesauri ad Romanos missi pro suppl. hoc obtinenda dispensatione, & Archiepiscopum Tolosanum iuncto secum procuratore regio ex vna, & dictos canonicos partibus ex altera. Dominus omnia dirigat in honorem ecclesiæ & diuini cultus augmentum.] Sed tandem reste Bonauentura in quarto scripto super sententias, † Sancti spiritus ordinatione actum est, quòd ecclesia in temporalibus abundaret, cùm pauci tantæ perfectionis inuenirentur, qui sine adminiculo temporalium onera ecclesiastica susciperent. Ex quo periret magna pars fidelium, non stantibus ministris, qui sacramenta & spiritualia administrarent. vide glos. xij. quæstio. j. c. clericus. Sancta etiam Brigida, libro iiij. capitu. xvj. scribit beatissimam virginem Dei genetricem, in quadam reuelatione (vt idem Fasciculus refert temporum) de his sibi hæc verba dixisse, Ecclesia Dei primis temporibus pauper erat in tēporalibus voluntariè, processu verò temporis, vt amici Dei feruentiores ad prædicandum verbum Dei, & expeditiores essent, & vt scirent, quòd non diuitiæ malæ sunt, sed solus abusus earū, sub Syluestro, & aliis bona temporalia ecclesiæ data sunt, quæ viri sancti longo tēpore ad suam solam necessitatem, & amicorum Dei ac pauperum sustentationem dispensabant. Ergo tales scito amicos Dei, qui eius dispositione contentantur, & ipse videt eos. Hæc illa. Postquam ergo hoc ex Deo est, humano consilio dissolui non poterit, Actuum v. cap. Deus profectò (vt piè creditur) qui terræ dominus est ac totius orbis per creationem ac generalem gubernationem, Psalm. xxiij. dominiū, quod habet, ecclesiæ sponsæ suæ communicare voluit, & cætera cuncta priuilegia. l. princeps. ff. de legib. Neque dicitur Constātinus donasse imperiū ecclesiæ, sed potius reliquisse, seu restituisse, cùm domini sit terra, & plenitudo eius. Et consequenter sponsæ suæ pertinebat. † Adeò, quòd plures dixerunt imperium ab ecclesia depēdere, de quo plenè per Docto. in capi. nouit. de iudi. imò videmus summos principes tanquam ex Deo regnantes bona temporalia ecclesiæ in acquirendo, & acquisita conseruando multum priuilegiasse. l. j. & fi. & per totum. C. de sacrosanc. eccle. cum titu. sequenti. Et ecclesiam ecclesiasticasq; personas, successiones, & relicta quęcunque tam inter viuos, quàm causa mortis, testamēto qualitercunque, & à quibuscunque facto capere posse, vt dicta l. j. quæ omnia post Bartolum ibi, & alios clarissimè nobis tradidit Ludo. in Authentica similiter. C. ad legem falcid. † Plus dico, quòd nedum bona etiam immobilia ad ministrorum, & pauperum sustentationem necesse fuit ecclesiam habere, sed etiam tēporalem iurisdictionem ad iniquam compescendum temeritatem volentium bona ecclesiastica vsurpare, suisque vsibus appropriare. Qui si dura fronte sint, induta tu ò ecclesia cōtra eā. nihil enim tam durum quod duriori non cedat, vt verificetur quod Ezechiel. iij. dicitur: Dedit, inquit, dominus frontem tuam duriorem frontibus eorum. Nec decuit prælatos ecclesiæ spirituali gladio præditos temporalem, cui imperant, iurisdictionem ab aliis scilicet laicis mendicare, sed eam propriam possidere. imò gaudet temporalis iurisdictio spirituali iuncta, & naturam spiritualis sapere, secundùm Hostiensem, in Summa tit. de appel. §. à quo & ad quem. ver. sed pone quòd episcopus. argu. l. quæ religiosis. ff. de rei vendicatio. & capi. quod in dubiis. de conse. eccle. Quam † iurisdictionem & bona ecclesiæ Francorum rex pugil ecclesiæ potenti brachio tueri semper cōsueuit & defendere, tanquam verus ecclesiæ filius, præ oculis semper habens quod habetur in cap. conuenior. xxiij. q. viij. prope finem. ibi, quid enim honorificentius cōtingere potest, quam quòd princeps filius dicatur ecclesiæ, & tāquam filius matrem defendat? quod in Francia semper cōsuetum fuit, vt infrà dicetur. In signum cuius & pro firmiori cautela ad iura tuendum ecclesiastica magistrorū in parlemento, partem ex clero, partēmque ex laicis constituere, vt j. dicetur. Et id iustum esset credere. Cùm tot sancti patres viri vtriq; summæ perfectionis & literaturæ ac miraculis gloriosi, qui bona tēporalia arbitrabātur vt stercora, non præsumantur sic delirasse, vt huiusmodi tēporalia contra iustitiam & Dei voluntatem detinuerunt: sed potius vsq; cōtradictores eorum vidimus & dietim legitimus formidabili morte consumptos, iuxta illud quod eis imprecatus fuit gloriosus ipse Constantinus dum paginā imperialis testamēti propriis manibus super venerandum corpus beati Petri posuit: vt dicto c. Constantinus. ita q̃ dicere possum illud Ouidii in ij. de remedio amoris:

Quid

Quid moror exemplis quorum me turba fatigat.
☞ [Vsurpans bona ecclesiæ committit furtum,sacri-
legium,crimé peculatus,& parricidium. cap.qui ab-
stulerit.xij.quæst.ij.vide Panor.in c.vt prætcritæ. in
11 fine.de elec.] Vnde,† omissis exterorum exemplis,
infinitis,habemus nostra præ manibus de Bréno ve-
tustissimo Senonensium Gallorũ duce maximo, &
excellentissimo rei bellicæ ductore Monuchri An-
glorum regis filio,qui tredecimo Assueri Persarum
regis anno,& Iudaicæ captiuitatis rrvij. postquàm
cum trecentorum millium Gallorum exercitu Ita-
liá inuasisset:expulsisq; veteribus Tuscis,eorúmque
vrbibus occupatis,necnon plurium ciuitatum(Poli-
crate & Iustino testibus) iactis fundamentis,ac vrbe
Romana rapta,& icredibili furore excepto Capito-
lio direpta,ac pace(vt Liuius testatur) inter eos fir-
mata,deinde vniuersa Macedonia vastata,Prolemęo
rege occiso,& capite trũcato:tátisq; terroribus Gal-
lici nominis regibus ferè vniuersis lacessitis,& pacé
ingenti pecunia mercantibus, homines expoliasset:
deorum tépla spoliare aggressus est. Sed dum Apol-
linis ædem apud Delphos spoliare cœpisset, partim
terræ motu obruti Galli,partim grãdine & frigore
dissipati,reliqui ab accolis vsque ad internecionem
cæsi sunt. Brẽnus auté eo in prælio vulneratus, cùm
dolorem ferre non posset,pugione vitá finiuit.Quo
mortuo,Gallorum reliquiæ nõnulla Asianorum lo-
ca postmodum occuparunt,vbi permanserunt. vnde
ab ipsis Gallis Gallatia & Gallogræcia dictæ fue-
runt. Ad quos illa extat Pauli Apostoli familiaris
epistola ad Galatas. Hæc Bergomẽsis. De isto Bren-
no meminit etiam Valerius libro primo:titulo de ne
glecta religione. Brennus,inquit,Gallorũ dux Del-
phis & Apollinis templum ingressus Dei voluntate
in se manus vertit: at etiam sui numinis vindex A-
pollo,qui Carthagine à Romanis oppressá,veste au-
rea nudatus id egit,vt sacrilegę manus inter fragmé
ta eius abscissæ inuenirentur. Milesia Ceres Mileto
ab Alexãdro capta, milites qui templum spoliaturi
irruperant,flamma obiecta priuauit oculis: Etiam
12 de † Federico secũdo habetis in capitulo ad aposto-
licæ.de re iudicata.libr.sexto. quòd fuit imperio per
Innocentium quartum in generali concilio Lugdu-
nensi priuatus,& tandem sine sacramentis à proprio
filio suffocatus expirauit.sentitque verissimum esse
illud secundi Machabæorum quarto. quòd in leges
☞ diuinas impiè agere impunè non cedit. [Iste fuit
Federicus secundus, quem Henricus imperaror fi-
lius Federici primi ex Constantia regis Siciliæ filia
monacha professá Cœlestino tertio papa dispensan-
te susceperat, vt habetur infrà super verbo, *qui cum
alio matrimonium contrahens*. in principio. Occasio-
ne cuius Henricus subiugauit sibi totum regnum
Apuliæ, fugatis illis qui illud tenebant.] Eodem
13 modo † de Siginaldo Aruerniorum præfecto,qui li-
centia dominandi elatus postquàm multa ab incolis
surripuisset, villam Vulgratensem quam Tetradius
ecclesiæ diui Iuliani donauerat,occupauit: móxque
mente captus non priùs sui compos factus est, quàm
villam reliquisset compẽsatione exhibita rerũ quas
temerè abstulerat, narrante Gaguino libro primo,
capitulo penultimo, qui paulò antè præmiserat, ꝙ
dum ciuitas Claromontensis Aruerniæ primaria à
Theodorico Clodouei protochristiani tunc defun-
cti filio obsideretur, milites qui in obsidione erant,
accepto quòd in diui Iuliani templo prædicto pleri-
que ciues fortunas suas cõtulissent, in templum re-
seratis foribus irruerunt, & cuncta diripientes bo-
na exportarunt:sed protinus vindex sacrilegij Deu-
prædarores corripuit insania,horrenda voce clamás
tes, Cur ô beate martyr tam dirè nos crucias &c.
☞ [Exinde apud Gallos exiit prouerbium, *Que ia-
mais chien ne mordit leglise, qui n'enragea st.*] Simi-
14 liter † libro tertio, capitulo tertio refert de Dago-
berto Frãcorum rege, quòd ob violatam diui Hyla-
rij Pictauiensis ecclesiam, raptus a dæmonibus por-
tabatur in infernum, vt infrà quinto principali ar-
ticulo dicetur. Pariter eodem libro,capitulo quar-
to, de Carolo Martello rege sic dicit, Ipse verò per
bella censu pecuniáque extenuatus, cùm compér-
tum baberet regni proceres egregiam operá reipu-
blicæ nauauisse, fortunísque suis destitutos esse, de-
cimas quæ cleri erant, non dissentienbus episcopis,
proceribus,dum bellũ aduersus Christianæ religio-
nis hostes gererent,percipiẽdas attribuit: persanctè
iurans,si vita diu viueret,se omnia & multò maiora
sacerdotibus repensurũ: cuius sacrilegij pœnas lue-
re apud inferos Martellum Euterius Arelatẽsis pon-
15 tifex se per quietem vidisse diuulgauit. Sic † eisdẽ
capitulo & libro dicit de Gayfiro Aquitaniæ duce
sacerdotum prouentus sibi vsurpante: qui à Pipino
rege Christianissimo fugatus, & ferè deuictus à suis
necatus legitur. In cuius supellectili manuum inte-
gumenta, quæ nunc chirothecæ appellantur, quæ
quod vnionibus aliísque pretiosioribus gemmis in-
texta erant,hæc recepta Pipinus in templo diui Dio
nysij appẽdi iubet: quæ cruci aureæ quæ supra aram
16 maiorem extat appensa diu visa sunt. † Præterea
cùm filius Viguerij magistratus Tolosæ ordinarij
anno Domini M.cclxvj. Dum Carmelitæ in vrbe
Tolosana olim adolescere cœpissent, liuore motus
vel aliâs eis igne combustis conuentum perderede-
creuisset.& cũcta prædari die transfigurationis Do-
mini,postquam illos potenti manu obsedisset,plaga
Dei facie retrouersa transfiguratus ad virginem Dei
genitricem conuersus veniam obtinuit: portámque
maiorem in recta & meliori Tolosæ carreria: ex
qua parte igné parauerat.& percussus fuerat,in lau-
dem virginis,magnis lapideis constructionibus ere-
xit. Per quam ex post ea die annis singulis processio
solennis (quæ ad miraculi memoriam fieri solet, &
virginis pusilla per vrbem portari) exit & ingredi-
☞ tur. [Legenda habet hoc factum fuisse die beati
Sixti martyris, dum fratres qui inclusi loco erant,
qui domus beatæ virginis Mariæ de carmelo tũc di-
cebatur, vesperas decantarent:& illum versum, Po-
tens in terra erit semẽ eius &c. Psal.centesimo vnde-
cimo,deuotius inchoassent: statim non defuit omni-
potẽs,qui & sua virtute fastuosos potentes deprime
ret,& oppressos humiles exaltaret &c. tamen nõ re-
fert, cùm eadem sit dies. Habet enim legenda de die
beati Sixti, quia tunc non colebatur transfiguratio
Domini. Sed iste doctor de transfiguratione diem
nominauit à nobiliori, cùm ea die beati Sixti solùm
celebrari cœpit à tẽpore papæ Calixti tertij, data ea
die miraculosa Christianis victoria contra Turcam
in Vngaria trans Danubiũ flumẽ,quamobrẽ trans-
figurationis Domini nostri Iesu Christi officiũ ordi
nauit anno Domini M.cccclvij. iussitque cũ his in-
dulgentiis ea die celebrari,quibus solẽnitas corporis
Christi celebratur. Et anno sequenti M.cccclviij. ea
die beati Sixti spiritũ reddidit altissimo, relictis ca-
meræ apostolicæ quos in Turcas conquisierat centũ
quinquaginta numorum aureorum millibus.] His

docti exemplis principes & qui militiam sequuntur téperare debét a rapinis, ne sacris locis iniurij sint. Apprehendit interdú pœna sacrilegos,& suas Deus iniurias quátò plus tolerauerit,tátò grauius vlcisci-tur,vt Cæsar Diuiconi Heluetiorum legato,lib.j.cómétа.de bello Gallico respódit, Consuesse deos immortales , quo grauiùs homines ex cómutatione rerum doleant:quos pro scelere eorú vlcisci velint, his secúdiores interdum res & diuturniore impunitaté concedere. [Heluetij sunt hi,quos nunc Suytseros appellamus in Gallia Belgica siti,bello feroces,omniú Gallorú fortißimi,ac in arte belládi doctißimi, propterea q̃ à cultu atq; humanitate prouinciæ longißimè absunt . miniméque ad eos mercatores sæpe cómeant:atq; ea quæ ad effœminádos animos pertinét importát.Proximique sunt Germanis,qui trans Rhenum fluuium incolunt.Quibus cum continéter bellum gerunt:qua de causa Heluetij quoq; reliquos Gallos virtute præcedunt.Hęc Cæsar lib.hic allegato in princi.] Et Valerius lib.j. de neglecta religione, Léto,inquit,gradu ad vindictam sui diuina procedit ira,tarditatémq; supplicij grauitate cópensat. cui Psalmista conuenit Psal.vij.ibi, Deus iudex iustus,fortis, & patiens núquid irascitur per singulos dies?quasi dicat,nó irascitur statim: imò dat & expectat pœnitentię tempus:tamen si peccator patientia Dei abutatur,scilicet non se corrigendo, cóminatur grauioré pœnam,dicens, Nisi conuersi fueritis,gladium suum vibrauit,arcum suum tetédit, & parauit illú. Et in eo parauit vasa mortis,sagittas suas ardétibus effecit &c.altißimus enim est patiens auditor. Eccl.v.c. Quod etiam concludit Apost.ad Roma.ij. Existimas, inquit, ô homo, qui iudicas eos qui talia agunt , & facis ea : quia tu effugies iudicium Dei?an diuitias bonitatis eius,patiétiæ,& longanimitatis eius cótemnis?Ignoras qm̃ benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum auté duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram in die irę & reuelationis iusti iudicij Dei.hæc ibi. Ideo multo tépore nó sinere peccatoribus agere , sed statim vltionem adhibere magni beneficij est indicium.ij. Machab.sexto. Quia virga & baculus ipsa me cósolata
17 sont . Psal. xxij. Quod † animaduertens Alexander ille magnus domitor orbis , ad locú qui dicitur scopulus,cùm applicuisset,& pontificem Iudæorum vidisset,solus abiit,& se ab equo in terram proiecit, noménque Dei adorauit. Nec de templo quod ditißimum erat, aliquid abstulit : quinimò sacerdotibus
18 multa contulit donaria pretiosa. Sic † etiam Pompeius,licet paganus(vt Bergomésis refert)cùm Ierosolymam cepisset nihil de templo abstulit, quamuis præter mensam auream & candelabra, pecuniarum duo millia talenta ibi reperisset:quas tamé ob deuo-
19 tionem contingere noluit, nec permisit. † Pariter Clotarius alter Fracorum regis antedicti Clodouei filius per Turonum Antistitem admonitus incepto destitit, vt idem Gaguinus lib.primo, cap.fin.edixit. Aucto,inqt, Childeberti fratris Clotarij regno auaritia Clotarium inuasit , excogitauit enim tertiam ecclesiasticorum prouentuum partem accipere. Cuius concupiscentiæ assentientibus ipsis, vnus tantùm Turonum antistes iniuriosus restitit,dicens,Si quæ Deo dicata sunt auferas,& de pauperum horreis tua pergas explere,regnum à te auferet Deus.Qua increpatione territus Clotarius incepto abstinuit. hæc ille.A quo excessu etiá pagani abstinuerút, vt de Persis refert Valerius allegato titulo de neglecta religione.Persæ,inquit,mille nauiú numero Delum cópulsi. téplo Apollinis religiosas potiùs manus quàm rapaces adhibuerút. Et Gothorú rex nomen Romanorum ei odiosißimum extinguere cùm voluisset. vrbe vastans nedum à præda ecclesiæ Apostolorum abstinuit , verumetiam omnibus quàuis hostibus ad eam confugientibus personarum immunitatem & bonorum concesit, Augustino referente libro primo de ciuitate Dei , capitulo primo. Vnde ecclesia super firma petra fundata ore prophetico Psalm. cxxviij. de Christo eius sponso certa confidens , Sæpe,inquit, à iuuentute mea expugnauerunt me : etenim non potuerunt mihi , imò facti sunt sicut fœnum tectorum , quod priusquàm euellatur, exaruit: Nam ita fieri,& ecclesiá eiúsque ministros bona téporalia possessuros permisit Christus,Marci decimo capitulo, dum Petro quærenti : Ecce nos dimisimus omnia,& sequuti sumus te,respódit, Amen dico vobis,nemo est qui reliquerit aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matré , aut filios, aut agros propter me,& propter euangelium, qui non accipiet centies tantum,núc in tempore hoc domos,& fratres, & sorores,& matres,& filios,& agros,cum persecutioni-
20 bus,& in futuro seculo vitam æternam &c. † Pariter dicenti Petro,ecce duo gladij hîc. Respondit dominus, Sufficit. Ex quo infert diuus ille Bernardus ad Eugenium papam scribens, Quòd vtrunque gladium Christi ordinatione ecclesia suscepit, alioquin non dixisset : Sufficit. Sed respondisset , nimis est. Quorum vnum (scilicet iurisdictioné spiritualem) per seipsum,secularem verò etiam criminalem , vbi ei competit,per alios,scilicet laicos absque irregularitatis periculo ecclesia regit. capitulo fina. ne clerici vel monachi.libro sexto. Innocentius & cæteri in capitulo,nouit.de iudi. Nec fuit ex post vnquam auditum reges nec cæteros principes Franciæ bona semel ecclesiis dedicata vsurpasse,donec tépore Ludouici regis,qui ob inertiá,nihil faciens appellatus est, quo Normani Franciam vastabant , q̃ Hugo appellatus Abbas & quidam alij in his ecclesiam vexarút, de quo Gaguinus libro quinto,capitulo tertio,sic dicit, Erat autem his diebus Hugo Abbas appellatus, qui valida manu collecta Normannos adeo exterminauit,vt ex eorum multitudine vix vnus superstaret qui acceptæ cædis nuntium ad suos ferret. Nec est omittendum hunc Hugonem atque Robertum Parisiorum comitem , qui & Marchio dicebatur , primos fuisse qui post Pipinum & Carolum magnum relictis monachis sanctimonialibus prædia prouentúsque occupauerint,ea sibi suísque militibus attribuentes:quæ violétia ad Roberti regis tempora perdurauit.hæc ille. Tamen impuniti non euaserunt,vt
21 eorum annales mœstißime testantur. Ex † quibus & aliis pluribus confusus remansit magister Petrus de Cimeriis , huius regni procurator generalis,qui tempore Philippi Valesiani Francorum regis auferre pręsumpsit iurisdictioné ecclesię temporalem, eámque in manum regis reducere . de quo meminit glossa pragmaticæ in prologo super verbo,libertatis,& Petrus Iaco.in arbore successionis regni Fráciæ.sexta col.licet eum non nominet. Ad causam cuius fuit in nemore Vincennarú prope Parisios cócilium regni tam prælatorú ecclesiæ, quàm procerum congregatum : coram quo & rege præsidente facta fuit disputatio,quam legi,quę pro parte dicti procuratoris incip.Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari &c. Et pro decisione ecclesiæ & eius tuenda temporali

iurisdi

iurisdictione,quam proposuit electus Ebredinensis, incipit,Deum timere,& Regem honorificate &c. In quibus multis hincinde deductis & demonstratis, Christianissimus rex prudenter considerans, nõ esse proprium principis auferre concessa, sed potiùs augere.in Authen.de referendariis.§. propterea igitur. Necnon absurdum fore & temerarium innatã principis liberalitatem non ad augmentum,sed diminutionem conuertere.l.fin.C. de princ.agentium in rebus.lib.xij. Obidque ecclesiam in suo statu reliquit. Nec immerito: cùm anteà eius patruus Philippus Pulcher etiam Francorũ rex cõsultissimè attendens ad reges seculi pertinere, vt temporibus suis pacatã velint matrem suam ecclesiam habere xxiij. quæst. quarta can.quando vult Deus. iurisdictionem cõfirmasset temporalem ecclesiis sui regni pertinentem, vt clarè habetur ordinationum suarũ capit.primo. Anno Domini M.ccciij. factarum. Et rursus illud propheticum impleretur, Sæpe expugnauerunt me, etenim non potuerunt mihi. (Additio.) Prædictas ordinationes Philippi pulchri reperietis in registro ordinationum regiarum cameræ inquæstarum par-
22 lamenti Tolosæ folio xxv. verso. Vnum † tamen menti tenebitis,quòd habere iurisdictionem temporalem & illius exercitium non cõpetit ecclesiæ naturaliter,nec de iure communi,sed ex quodam iure speciali & accidentali secundum Dominicum & alios in capitulo, Romana.§.debet autem.de appellation. libro sexto. Vnde intentio prælatorum est solùm de iure communi & naturali fundata,quo ad spiritualia.capitulo, conquerente.de offic.ordi.Sed non quo ad tẽporalia,nisi quatenus probarentur ecclesiæ donata à principe, vel alio temporali domino, aut per prælatos legitimè præscripta, vt de vtroque casu est textus not.in capi.cùm venerabilis. de exception.& capi.cùm venerabilis. de religiosis domibus.hinc dicunt doctores,& Panormitanus in capitulo, veniẽs
23 vers.& nota,quia de accusation.† quòd princeps secularis suam habet intentionem fundatam de iure communi super temporalibus etiam ab ecclesia concessis,ita quòd tenentur prçlati prçstare homagium ratione horum temporalium, nisi exemptionẽ probarent ex priuilegio per textum ibi,dum dicit,quòd episcopus Pragensis duci Boëmiæ contra priuilegiũ ecclesiæ iuramentum fidelitatis præstiterat. Ergo de iure cõmuni ad illud tenebatur, vt latiùs infrà dice-
24 tur. Plus dico † quòd licet quo ad spiritualia, quæ sunt ordinis, sit intẽtio episcoporum iure communi fundata,vt dicto c.conquerente. & etiam quo ad ea, quç sunt iurisdictionis spiritualis,quç nata est simul cum sacerdotio:tamen non fundatur episcoporũ intentio quo ad possessionẽ etiam spiritualium, quia non præsumitur illa,quamuis spiritualia, possedisse nec possidere nisi hoc probent:per textum quem ibi ad hoc ponderat Panormitanus in cap.olim inter re pro abbatia. de restitut.spolia. Pariter non fundant de iure communi intentionem suam quo ad collationem beneficiorum infra diœcesim sitorum & vacantium, & eis competat pleno iure: sed solùm fundatur quo ad solam institutionem:quia omnia beneficia præsumuntur habere patronos fundatores aut dotantes:cùm naturaliter beneficia non nascantur, sed producãtur in esse artificialiter per aliquos, cle. literas.de rescriptis .& infrà de eccle.ædificã.per totum.prçsertim per laicos,qui vt plurimũ sunt ecclesiarum fundatores:à quo tanto bono non debent retrahi,vt fieret,si pro episcoporũ plena potestate prç-sumeretur in beneficiis liberè conferẽdis,vt singulariter decidit Ioan.Andr.in cap.quod alicui gratiosè. vltima colum.de regu.iur.lib.vj. quem sequitur Panormitanus in quadam per eum disputata quæstione incipiente, Augerio.xj. colum.versi.ad secundum dubium descẽdens &c. quod est singularis limitatio
25 ad capit.omnes basilicæ.xvj.quæst.vij. Vnde † quilibet quamuis laicus ex vno solo actu præsentãdi obtinebit contra episcopum, licet aliter nõ probet ius patronatus habere secundum Ioannẽ Andræam vbi suprà.& in cap.j. super glos.fina.de religiosis domibus. Et sic ex vnico actu fundatur possessio & ius præsentãdi: imò plus decidit & clarè Panormitanus in dicto cap.j.de religiosis domibus. sequendo Ioannem Andræam in dicta regula,ꝙ per vnumquenque actum de pluribus ad patronũ pertinentibus præsumitur is qui vnicũ actum exercuit, esse patronus & possessor totius iuris patronatus cõtra episcopum & quemlibet alium, ex quo nõ constat patronatum ad alterum pertinere, per textum singularem in dicto cap.j.de religiosis domibus . quod nõ fieret si episcoporum intentio quo ad plenam collationẽ esset iure cõmuni fundata,vt infrà dicam in quinto & vltimo articulo,dum loquar de colonis adscriptitiis & cẽsitis. Quæ omnia vobis sufficiãt pro prima decisione.

S V M M Æ

Secundæ Decisionis.

1 ☞ *Allodialia etiam in monachos à quocũque transferri possunt, & quoque titulo.*
2 *Clausula translatiua dominij, id in solis allodialibus operantur.*
3 *Professio simplex non facit bona profitentis monasterio acquiri.*
4 *Ius diuinum licet tolli non possit, potest tamen limitari.*
5 *Allodialia bona propriè dicuntur bona in quibus nemo alius ius habet.*
6 *Allodialia in Gallia sunt burgẽsium bona, in quibus nullum ius princeps habet, nisi protectionis.*
7 *Cautionem Burgensem promittens ad quid teneatur.*
8 *Burgenses qui propriè dicantur.*
9 *Communis vsus loquendi præfertur proprio significato.*
10 *Allodiorum appellatione largè veniunt feuda & emphyteuses.*
11 *Allodialia bona dicuntur domestica, & propria patrimonialia.*
12 *Successio legitima propriè locum habet in allodijs.*
13 *Res omnes præsumuntur allodiales.*
14 *Italici iuris sunt Burgundia, Lugdunum, & Gallia Narbonensis.*
15 *Iurisdictio & proprietas differunt.*
16 *Allodium & iurisdictio sunt diuersa.*
17 *Imperator suam habet fundatam intentionem quo ad loci iurisdictionem, sed non quo ad rei proprietatem.*
18 *Francorum regnum imperatori non subest.*
19 *Allodia nulla reperiuntur in ecclesiasticis.*
20 *Directum dominum se esse asserẽs, id ostendere tenetur.*
21 *Barones cogere non potest rex, vt titulum suæ possessionis ostendant.*
22 *Vasallus non tenetur ostendere primam concessionem narratam in secunda.*
23 *Donationes regum ecclesijs factæ, valent.*
24 *Iurisdictio venit in donatione regia ecclesiæ facta, sed non suprema.*
25 *Appellatur à temporali episcopi iudice, non ad metropolitanum, sed ad iudicem regium.*

26 *Cap. Romana. §. debet autem. de appellat. lib. sexto. non habet locum in Gallia.*

27 *Donatio regis etiam proprijs filijs facta non includit supremam iurisdictionem.*

28 *Appellatio à rege ad papam nulla est.*

29 *Allodia non regalia possunt à rege ecclesiæ donari.*

30 *Clerici non possunt conueniri coram iudice seculari actione personali, sed bene reali.*

31 *Iudex secularis supplet defectum & negligentiam ecclesiastici in realibus actionibus, sed non in personalibus.*

32 *Clericus coram iudice seculari respondens punitur.*

33 *Possessoris persona non est obligata in actione reali.*

34 *Clericus trahitur corã iudice seculari ratione actionum à realitate pendentium.*

35 *Annua præstatio si sit assisa, habet annexum directum dominium.*

36 *Clericorũ bona subsunt iudici tẽporali, licet non persona.*

37 *Laicus pro tuitione rerum suarum potest clerico violentiam inferre absque metu excommunicationis.*

38 *Possessorij causa in beneficialibus agitur coram iudice seculari in Gallia. & nu. 39.*

40 *Appellatione temporalitatis ecclesiasticæ non ueniunt bona mobilia.*

41 *Clerici à iudice seculari possunt in emenda pecuniaria condemnari.*

42 *Fructus beneficiorum & ecclesiarum clericis commissarum capiunt aliquando iudices seculares.*

43 *Executio sententiæ vel hypothecariæ etiã cõtra monachũ.*

44 *Fructus beneficij per iudicem secularem capi possunt.*

45 *Iuris solennitates non seruantur, iudice seculari fructus beneficij ecclesiastici intercipiente.*

46 *Iudices seculares cognoscunt contra clericos in actionibus mixtis.*

47 *Argumentum à contrario sensu est fortissimum.*

48 *Consuetudine an induci possit, ut clericus in actione reali coram iudice seculari conueniatur.*

49 *Prelati Galliæ cognoscere prohibentur de reali actione, & de hypothecaria.*

50 *Episcopus regi potius obedire debet quàm suo metropolitano.*

51 *Rex præsidet prælatis ab eo feuda tenentibus. & nu. 52.*

53 *Secularis iudex potest laicos prohibere coram ecclesiastico litigare.*

54 *Prorogare iurisdictionẽ in aliũ nõ põt, qui sub iuramento fidelitatis est de iurisdictione alicuius, sine consensu eius.*

55 *Consuetudo Galliæ roboratur ex tolerantia domini papæ.*

56 *Consuetudo leges interpretatur, & leges praeligit.*

57 *Pontifices ex Gallia oriundi.*

58 *Conditio & rerum natura sunt causæ approbandæ consuetudinis.*

59 *Tolerantia superioris habet vim approbationis.*

60 *Francorum reges libertatis ecclesiæ continui zelatores.*

61 *Fama cum usu immemorabili sufficit ad priuilegiorum iustificationem.*

62 *Gallorum rex beneficia confert.*

63 *Pipini gesta pro ecclesia.*

64 *Aurea corona Francorum regum.*

65 *Pipini historia.*

66 *Figiacense monasterium à Stephano pontifice consecratum tempore Pipini.*

67 *Caroli magni gesta pro ecclesia. & nu. 68. 69. & 70.*

71 *Carolus imperator creatur.*

72 *Carolus magnus templa plurima extruxit.*

73 *Christianissimi quare reges Galliæ sint dicti.*

74 *Carolus beneficia conferebat.*

75 *Romanum pontificem sine Caroli iussu eligi non debere.*

76 *Priuilegio Carolo concesso renunciauit Ludouicus, de electione pontificis. & nu. 77.*

78 *Ius regalia in dignitatibus ecclesiasticis habent Gallorum reges.*

79 *Hispaniæ rex successores episcopis nominat.*

80 *Eligentes nominatum per regem, si iuxta formam pragmaticæ non eligant, non tenet.*

81 *Reges licet eligendi potestatem non habeant, sed tantum præstandi consensum: sine eo tamen non valet electio.*

82 *Electio alterius quàm de nominatis à rege, non valet.*

83 *Limitari potest ius naturale ac diuinum.*

84 *Prærogatiuæ regis Galliæ sunt quatuor rationes.*

85 *Rex etiam ad papam & metropolitanum prouidẽdi ius habentes utitur precibus, sicut ad eligentes.*

86 *Donatio causata reuocari non potest*

87 *Regis preces, ut eligentibus manus ligent plura requiruntur. & nume. 88.*

89 *Preces principis pecuniaris electionem non impediunt.*

90 *Principis nominatio violenta, aut comminatoria nihil operatur.*

91 *Preces principis ad eligentes benigna esse debent.*

92 *Preces regis debent esse pro benemeritis eligendis.*

93 *Benemeriti & bonũ regem zelãtes qui dicãtur. & nu. 94.*

95 *Doctor dicitur persona benemerita, ut eligatur.*

96 *Doctores debent à iudicibus patres nominari.*

97 *Doctores actu docentes præsumuntur docti.*

98 *Verbalia non vno solo actu verificantur.*

99 *Princeps non meritum nominans peccat.*

100 *Nominati per regem præsumuntur benemeriti. & nu. 101. & 102.*

103 *Fama publica dat iustam causam credendi.*

104 *Reipublicæ præpositi nõ debẽt suos facere locupletiores.*

105 *Nominari debent plures, non vnus à principe.*

106 *Eligere est aliquem ex pluribus ad prælaturam canonicè vocare.*

107 *Consuetudo contra substantialia actus nihil operatur.*

108 *Princeps non semper, sed aliquando nominare debet in electionibus.*

109 *Gratia alicui concessa ad vnum vel duo beneficia, intelligitur de primò vacaturis.*

110 *Dispositio generalis quomodo cõprehẽdat particularia.*

111 *Pragmaticam tenetur rex obseruare, sicut & ecclesia.*

112 *Nominationum principis numerus arbitrio bono relinquitur.*

113 *Ecclesiæ limitrophæ nullus potest esse detẽtor, nisi quem princeps decreuerit.*

114 *Castra in limitibus regni sine consensu principis non licet emere.*

115 *Pacis bono potest princeps ius alteri quæsitum tollere.*

116 *Electiones princeps nec impedire, nec de eis se intromittere potest, nisi in casibus.*

117 *Prærogatiua regis Galliæ in electionibus.*

118 *Actiones personales inter clericos non cognoscit iudex laicus.*

119 *Iurisdictionẽ suã cuique tueri datur, etiã pœnali iudicio.*

120 *Clerici trahi prohibentur ad forum secularem in actione reali.*

121 *Clericus se submittere non potest iudici seculari.*

122 *Hypothecaria ratione potest clericus ad iudicium seculare trahi.*

123 *Clericus respondere cogitur super actione personali coram iudice seculari in casibus.*

124 *Reconueniri potest clericus actione personali corã laico.*

125 *Iudices seculares cognoscunt contra clericos in causis garentiæ.*

126 *Clericus instrumentum suum defendendo respondere cogitur coram seculari iudice.*

127 *Clericus tanquã officiarius secularis tenetur in actione personali*

personali coram iudice seculari respondere.

128 *Clericus tutor vel curator coram iudice seculari respondet in actione personali.*

129 *Insinuari non possunt testamēta nec donationes nisi coram iudice laico.*

130 *Iudex secularis exequitur sententiam in clericū latam.*

131 *Episcopi sententias suas exequi non possunt.*

132 *Episcopi de bonis clericorum temporalibus facere non possunt inuentaria.*

133 *Episcopus extra septa sua existens, si actus iudiciales exercere vult, ecclesiam aliquam ingredi debet, vel iudices regios requirere.*

134 *Clericus de chirographo respōdet coram iudice seculari.*

135 *Papa potest iudici laico causam clerici etiam criminalem committere.*

136 *Papa pōt clerū totū vnius terræ iudici laico submittere.*

137 *Papa non potest statum vniuersalem ecclesiæ mutare.*

138 *Ecclesias reparare coguntur clerici etiam prælati per iudicem secularem.*

139 *Clerici in actione reali prohibentur coram iudice ecclesiastico litigare.*

140 *Clericorum excessus cognoscunt & puniunt iudices seculares in casibus. & nu. 141.*

142 *Clericū coram se falsum deponētē punit iudex secularis.*

143 *Crimen priuilegiatum subiicit clericum iudici laico.*

144 *Portus armorū est crimē priuilegiatū. & n. 145. & 146.*

147 *Publicorum itinerum cognitio ad iudices regios spectat.*

148 *Clericus quando capite punitur à iudice seculari citra degradationem.*

149 *Clericatui qui actus sint contrarij.*

150 *Clericatus non opitulatur ijs qui bello interfuerunt.*

151 *Consuetudo est optima interpres legum.*

152 *Ecclesiastica immunitate non gaudentes extrahantur ab ecclesijs.*

153 *Rex abolere potest edicta clericorum.*

154 *Clericum condemnare potest iudex secularis in emenda erga regem, deinde eum tradere suo officiali puniendum.*

155 *Clericum officium seculare gerentem iudicat secularis.*

156 *Iustitia ecclesiæ est subtilea & tarda.*

157 *Iudex secularis cognoscere potest de iustitia degradationis clerici.*

158 *Clericus secreta principis reuelans ab eo punitur.*

159 *Leodiorum vastatio per Burgundos.*

160 *Clericus seculariter punitus, adhuc suo iudici remittitur puniendus.*

161 *Clericus à laico iudice bānitur pro crimine priuilegiato.*

162 *Clerici fideles esse debent domino ciuitatis sicut laici.*

163 *Iustitia cessante sibi ius dicere, et de facto procedere pōt.*

164 *Episcopi non sunt facilè banniendi.*

165 *Dn̄s priuat clericū officio à se dato, si in eo deliquerit.*

166 *Clericus officiarius quando à seculari domino punitur.*

167 *Feudo priuare potest dominus clericum vasallum.*

168 *Pontifex contra Frācorum consuetudinem nihil tentat.*

169 *Frācorū rex & dn̄i pales habēt innumera priuilegia.*

170 *Fama cum tempore immemorabili operatur priuilegiū habilitationis incapacium.*

171 *Consuetum est quid innatum, & vim pacti habet.*

172 *Allodia transire possunt in ecclesiam. & nu. 173.*

174 *Tractatus pacis cum Anglis improbatur.*

175 *Bigorra comitatus litigiosus.*

176 *Aquitaniæ ducatus quid olim continebat.*

177 *Anglorum conuentionis forma.*

178 *Alienatio in Anglos facta, non valuit.*

179 *Galliam quomodo diuidat Cæsar.*

180 *Iuramētum primū de non alienando præualet secundo.*

181 *Iuramentum impedit dominij translationem.*

182 *Dispositio nulla valet ad quā sequitur deformatio communis populi status. & nu. 183.*

184 *Aquitaniæ dux est de principalibus Galliæ paribus.*

185 *Pares Franciæ quare instituti.*

186 *Parium Franciæ nomina.*

187 *Parium Galliæ senatus.*

188 *Parlamentum quid.*

189 *Pares Franciæ sunt parlamenti coniudices.*

190 *Parlamētū nemo alius à rege habere potest in terra sua.*

191 *Parlamentum Tolosæ quando institutum.*

192 *Parlamentum dicitur quasi parium lamentum.*

193 *Cancellariæ Galliæ dignitas.*

194 *Iacobus de Arena fuit Galliæ cancellarius.*

195 *Quæstoris loco est Galliæ cancellarius.*

196 *Tribunianus fuit Iustiniani cancellarius.*

197 *Cancellarius est primus post regem.*

198 *Ioseph primus fuit in orbe cancellarius.*

199 *Moyses fuit Dei cancellarius.*

200 *Ietronis ad Moysen diuinum consilium.*

201 *Iosaphat fuit Dauidis cancellarius.*

202 *Vlpianus Alexandri, & Seneca Neronis fuēro cancellarij.*

203 *Cancellarius non est Romæ, sed vicecancellarius.*

204 *Vicecancellarij Romani officium.*

205 *Papa solus est in ecclesia cancellarius, sicut Moyses in synagôga.*

206 *Gulielmus de rupe forti optimus cancellarius.*

207 *Regnum gubernatur intra per iustitiam, & extra per militiam.*

208 *Connestabilis officium in Gallia.*

209 *Marescalli officium in Gallia.*

210 *Marescalli in Gallia quatuor.*

211 *Marescallorum curia & præfecto prætorio connexitatem habent.*

212 *Magister equitum dictatori subijciebatur.*

213 *Marescalli habent sub se capitaneos.*

214 *Thesaurariorum officium in Gallia.*

215 *Thesaurariorum origo.*

216 *Thesaurarij quatuor in Gallia.*

217 *Generales quatuor in Gallia.*

218 *Præsidentes computorum in Gallia.*

219 *Cancellarius est supra omnes status regni. & nu. 220.*

221 *Cancellarius qualis esse debeat.*

222 *Nero Senecam habuit cancellarium.*

223 *Aquitaniæ ducatus nō potuit Anglis in allodiū cōcedi.*

224 *Rex etiam noniter à se parta nequit penitus alienare, si sunt intra limites regni.*

225 *Aquitaniæ ducatum quare Angli perdiderint.*

226 *Alienatio in Anglos facta irrita.*

227 *Allodia Tolosæ per reges & arrestum confirmata.*

228 *Allodia qualiter in ecclesias & monasteria transire possint.*

229 *Bona incapacibus religiosis relicta cui competant.*

Secunda Decisio.

1 ECVNDA decisio † in præsenti puncto est, quòd quilibet bona habens allodialia, seu libera ab omni subiectione & omnino frācha, potest iure communi de illis liberè disponere inter viuos, aut in vltima voluntate, & illa trāsferre prout voluerit, nedum in laicos, sed etiā in clericos, & ecclesias seculares, necnon monasteria & quæcunque loca regularia, & monachos in communi aut particulari, si parētes vel extranei donent eis aliquid, vel relinquāt, eósque hæredes instituant

tuant,aut ipsi talia bona habentes aliquã profitean-
tur regulam de approbatis,bonorũ & proprietatum
capacibus in cõmuni, illique bona sua expressè vel
tacitè dedicent. Authent.ingressi.C. de sacrosanctis
eccles. quæ de talibus tãtum bonis nemini subiectis
intelligitur,secundum Bald.in cap.inter dilectos.de
fide instrumen.& in l. si plures.C. de condi.inlert.&
Authẽt.nisi rogati.C.ad Trebellia.quia de feudo,aut
emphyteusi fieri nõ posset etiam expressa translatio
in ecclesiam aut eius ministros, vt videbitis in tertia
& quarta decisionibus: sed de franchis & liberis bo-
nis potest vnusquisque dominus pro suæ voluntatis
2 libito disponere. Et † de talibus bonis allodialibus
loquuntur iura & magistrorũ documenta volentia
per clausulam constituti, transferri in emptorẽ aut
donatarium omnimodam rei venditæ aut donatæ
possessionẽ sine alia traditione.l.quod meo.vbi Bar.
versi.visis contrariis.ff.de acquir.poss. & Panormit.
in cap.ex literis.versi.quintũ exemplũ.de consuetud.
& pariter retẽtione vsusfructus.l. quisquis.C. de do-
nat.vel alio actu ficto, per quem, nisi à domino quis
fuerit inuestitus,nõ transiret feudũ, nec emphyteu-
sis,vt dicam in decisionibus prædictis, de quo plenè
Franc.Areti.consi.xiiij.in j.dubio incip.Viso, & dili
3 genter. Tamẽ † in præsenti regno expressa require-
retur etiam talium bonorũ dedicatio: aliàs per sim-
plicem professionem non censerentur bona profitẽ-
tis,quamuis allodialia monasterio acquisita:imò ac-
crescerent proximioribus consanguineis & cæteris
deinceps ab intestato debito ordine succedere debẽ-
tibus,ac si profitens naturaliter decessisset. secũdum
Io.Másueri. vbi suprà,& titu.de loca.§.item per in-
gressum. Quia si ab intestato monasteria ex perso-
nis professorũ nõ succedunt,obstante regni consue-
tudine,vt vidistis, etiam non succedunt per tacitam
dedicationem.Cùm etiam succedere ab intestato nõ
sit nisi quædam tacita & verisimilis voluntas relin-
quẽdi bona proximioribus suis, postquã defunctus
testari noluit,vel non potuit,quo casu succedens ab
intestato,habet bona ex quadam tacita & verisimili
voluntate defuncti, quæ in hoc regno religiosis non
prodest, nec eorum monasteriis, nisi expressa bona
sua dedicauerint,vel se et sua bona,aut quolibet alio
titulo in ecclesiam transtulerint vel monasteria. Et
in Frácia locum habet & seruatur.l.j.C.de sacrosan.
eccle.sed non dicta Auth.ingressi. nisi de bonis fiat
mentio:nec (vt vidistis.) l.fin.C. de episc.& cler.quæ
loquitur de successione ab intestato,locũ non habet
in professis. Nam ius diuinum & iura humana cõ-
munia,quibus ipsi capaces sunt bonorum tempora-
lium seu eorũ monasteria, vt allega. Marci x.locum
nõ habent in successione ab intestato: quia loquũtur
de relinquẽte bona sua propter Deũ: & ita expressè,
vel potest dici, quòd est per consuetudinem ecclesiæ
Gallicanæ limitatum,vt locum nõ habeat in succes-
4 sione ab intestato. Ius † enim diuinum licet tolli in
totum nõ possit,tamen limitari & distingui potest,
secũdum omnes in l.si. per glo.in verb.generali.C. si
contra ius vel vti.publi.& in c.quæ in ecclesiarũ.de
consti.maximè quia non est præceptum negatiuum:
cui sine peccato renũtiari nõ possit, iuxta plenè not.
5 in c.fin.de consuet. Et † sunt allodia, bona propria
alicuius quæ propriè dicuntur bona sua: quia allo-
dium est ita proprium alicuius patrimonium, quòd
à nemine alio tenetur, nec recognoscitur nisi à solo
Deo:ita quòd nulli facit seruitium personale aut pe-
cuniarium:idcirco dicitur Frãcum,quia sui iuris est
nulli subiacens seruituti. Et cui onus imponi nõ po-
test,sine cõsensu possessoris.c.j. de allodiis. in vsibus
feudorum.& in tit.si de feud.fue.contro.c.defuncto.
secundum Bal.& Aluaro.in dicto c.j.subiungẽs ibi,
quòd allodium dicitur hæreditas,quam quisq; illam ha
bens vẽdere aut donare potest, vel quouis alio modo
in quemcũque transferre, & sic dicitur sua propria,
quasi omnimoda proprietas sibi pertineat. [Pos-
sibile est quem in allodio nõ habere nisi vtile domi-
nium.de quo infra quinto artic.dum loquitur de bo
nis allodialibus pro derelicto habitis.] vt de illa di-
sponere possit, nullius licentia requisita: & dicitur
plena proprietas seu plenũ dominiũ. [Vide de hoc
super verbo, *mortuo itaq; testatore*.ij.loquẽdo de cõ-
tinuatione possessionis de patre in filiũ.& de plenis-
simo dominio habetur infrà super verbo, *cætera bo-
na*.] Facit quod not. Panor.in c.conquestus.j.col. de
foro cõpe.& in c.cum inter.iij. col.de re iud. & in c.
auditis.de præscrip.vbi sunt boni tex.de plena pro-
prietate seu pleno dominio.& l. libertis libertabúsq;
que ibid.de ali.& ciba.lega.& Pau.cõsi.cl. Et de pro-
prietate,& quasi proprietate habetis bonũ text.in c.
6 fin.de iudi.in princ. Allodia † enim in præsenti re-
gno dicũtur burgẽsatica,seu burgẽsia, in quibus nul-
lum ius princeps habet,nisi protectionis,& supremæ
iurisdictionis.l.ij.& fi.C. de quadri.præscri.quorum
plenũ dominiũ pertinet possessori,qui propriè dici-
tur burgensis à bonis suis burgensibus,id est,frãchis
& liberis,quæ habet, & de quibus viuit, & statũ suũ
conseruat. [De hoc est bona glo.super verbo, Frá-
7 corum,in princi.pragmaticæ.] Adeo, † quòd promit-
tens dare cautiones Burgẽses, tenetur tales possesso-
res talia bona tenẽtes dare in fideiussores,aut in bo-
nis hypothecam,in quibus perire cautio non potest.
quod secus foret,si daret in bonis feudalibus aut em-
phyteuticariis quæ alteri quàm possessori subsunt:
quæ si caderẽt in cõmissum, & ad dominũ iure dire-
cti reuerterẽtur,cautio seu hypotheca quo ad illa bo-
na resolueretur & extingueretur in totale præiudi-
cium creditoris. per text.in l.lex vectigali fundo.ff.
de pign. [Licet qui habet dominium vtile, possit
rẽ pignori obligare, vt teneat & valeat hypotheca,
& possit creditor agere contra quemlibet possesso-
rem,ad quem res posteà peruenit,& actionem hypo
thecariam intentare habentem causam à debitore.l.
tutor.§.fi.ff. de pign.actio.& l.grege.§.& in superfi-
ciariis.ff.de pign.nõ tamen tenet hypotheca, nec da-
tur actio hypothecaria contra dominum, ad quem
res iure directi dominij reuersa fuit:cùm nõ habeat
rem neq; possessionem ab emphyteota, sed à semet-
ipso lege & pacto emphyteotico disponẽtibus.vt di-
cta l.lex vectigali fundo. secus si ius & possessionem
recuperaret a domino vtili,eam ab ipso acquirendo
titulo emptionis vel alio quàm iure suo,quia tũc ad
omnia onera teneretur imposita, vt plenè dicetur
8 infrà in quarta decisione,in fine.] Soli † ergo illi di-
cũtur propriè burgenses,quorum bona sunt allodia
lia nemini subdita. Credo tamẽ quòd staretur com-
muni vsui loquẽdi,& consuetudini patriæ,quæ titu-
lis dignitatum dare solet nomina, secundum Inno-
centium & doct in c.de multa. de præbendis, aliter
& aliâs pauci burgenses reperirẽtur in præsenti re-
gno,in quo vt nonnulli asserunt,nõ esse possunt ali-
qua allodia,vt infrà dicam. In præsenti autẽ ciuitate
Cadurci quicunque fuerit consul bursarius habens
onus bursæ cõmunis ipsius villæ,quem alter ex con-
sulibus toto illo anno ad hoc electus cõsueuit guber-
nare

nate, à cætero in electione consulũ eligitur, & capie-
tur pro burgẽse, imò summè diuites cuiuscunq; sta-
9 tus sint secundum cõmunem vsum loquendi † (qui
proprio præfertur significato. l. cùm de lanionis. §.
asinã. ff. de fun. instru. & l. Labeo. ff. de supelle. lega. &
plenè no. Panormitanus suprà in procemio) dicun-
tur seu appellantur burgenses. Sicut à simili dicitur
in dicto cap. de multa. per docto. quòd pro nobilibus
tenẽtur hi qui communi fama nobiles appellantur.
De quo plene habetur infrà super verbo, *Eidem im-
puberi succederent*. prope fin. Et cùm hodie in præsen-
ti regno feuda & emphyteuses sint ad instar allodio-
rum & patrimoniorum redacta, secundum Ioan.
Fab. in dicta authen. ingressi. C. de sacrosanct. eccle.
vt plenè dicam infrà in quinta decisione possidens
feuda & emphyteuses satis dicitur burgensis fideius-
sor, attenta cõsuetudine & vsu loquẽdi patriæ. Ma-
10 ximè † quia largè appellatione allodiorum veniunt
etiam feuda, & emphyteuses secũdum Bald. in auth.
item nulla communitas. C. de episc. & cleri. ad quod
☞ facit ordinatio regia Philippi Pulchri. [Hãc ordi
nationẽ inseruit dominus Auffreri in titulo de pri-
uilegiis regis ac burgensiis.] Parisiis edita die Lunę
post mediam quadragesimã anno Domini M.ccci.
incipiens, Hæc est ordinatio facta per nos &c. cum
nouem articulis sequentibus: secundum quam vnus-
quisque ciuitatis, villæ, aut loci regij originarius est
burgẽsis, & permittitur cuique suum volenti muta-
re dumicilium: præpositum villæ, in quã transferri
desiderat cũ vxore vel sponsa adire, & ab eo burgen-
siam requirere in præsentia duorũ aut trium eiusdẽ
villæ burgensium, offerendo facere quæ incumbunt
cæteris faciẽda, cautionẽmque dare infra annum &
diem, domum facere, vel emere, & alias prout in di-
cta ordinatione latius cõtinetur. Cui præpositus ser-
uientem deputauit cum quo priori domino, à cuius
iurisdictione se vult amouere, notificabit, ꝙ burgen-
sis alibi factus est, diem, locum, & præsentes ei nomi-
nãdo: de quibus fieri debet instrumentũ & registrari
antequam pro nouo burgẽse in illa villa habeatur.
Hæc ibi. Et fuit dicta ordinatio ex post confirmata
per Ioannem, Carolum quintum. sextum. & septimũ
11 Francorum reges dicti Philippi successores. † Alibi
bona hæc allodialia vocantur domestica, & aliàs di-
cuntur familiaria. l. quicunque. la. ij. C. de omni agro
deser. lib. xj. & in l. quidam ignauiæ. in fi. C. de decur.
lib. x. Aliàs dicũtur bona propria & patrimonialia,
de quibus potest quilibet liberè facere quod vult in-
ter viuos vel vltima volũtate, in authent. de nupt. §.
soluto. secundũ Lucam de Penna. in dicta l. quicũq;.
Tamẽ secundum vsus feudorum vocantur allodia, vt
dicto cap. j. de allodiis. Et eodem nomine vocabatur
in lege salica huius regni primaria, vt dixi in verbo,
duas habens filias. loquendo de dicta lege salica, cir-
12 ca successionẽ filiarum in regno. Et † in talibus bo-
nis allodialibus propriè locum habet legitima suc-
cessio ab intestato, vt in illis proximiores de recta li-
nea existentes in infinitum, & collaterales vsque ad
decimum gradum succedant, & demum vir & vxor,
ac postremo fiscus secundum Lucam de penna in di-
cta l. quicunq;. quia cũ bona illa essent defuncto pro-
pria, & à nullo depẽdentia, habere potuit in illis suc
13 cessorem. Et † quia naturaliter res omnes ab ipso
Deo creatæ fuerunt franchæ & liberæ, vnaquæq; res
in dubio libera pręsumitur & francha, & sic allodia-
lis, nisi feudalis ꝓbaretur, aut emphyteuticaria, vel
aliter seruitio aut cẽsui vel tributo subiecta, vt dicto
14 §. soluto. Præsertim † in Burgundia, Lugduno, &
☞ Gallia Narbunensi prouincia. [Vide infra in fine
huius secũdæ decis.] quæ iuris Italici sunt, ab omni
tributo exempta. l. fin. §. j. iuncta glos. ff. de censibus.
Et consequenter Tolosa nostra in eadem prouincia
existens ab omni tributo exempta, vt dicta l. fin. de
qua Cæsar contra Aquitanos bellum gerens memi-
nit in suis cõmmẽtariis lib. iij. de bello Gallico, Ita-
que, inquit, re frumentaria prouisa, auxiliis, equita-
túque cõparato, multis præterea viris fortibus To-
losa & Narbona, quæ sunt ciuitates Gallię Prouin-
ciæ finitimæ, ex his regionibus nominatim euocatis
in Sonciatum fines exercitum introduxit &c. Son-
ciates erant quidam populus prope Tolosam exi-
stens. Nec minus dicũtur res allodiales, quòd in di-
strictu, territorio, seu iurisdictione imperatoris aut
15 regis sunt sitę: cũ aliud † sit rei quãuis liberę, proprie
tas, & aliud iurisdictio. Sufficit enim ad essentiã allo
dij & eius substantiam, ꝙ à nemine quo ad plenam
proprietatẽ sit recognitũ, & nulli faciat seruitium,
licet iurisdictio sit alterius. Ideo in concessione allo-
diorũ quantumcunq; larga & generali, nunquã cen-
setur comprehẽdi iurisdictio principis, imò semper
intelligitur excepta: nec venit in tali cõcessione etiã
si expressè concessa foret, cùm alienari nõ possit, nec
etiam in tali concessione veniret iurisdictio cuius-
cũque alterius domini iuridici vbi iurisdictio domi-
16 no allodium concedenti non pertineret. Cùm † allo
dium & iurisdictio sint diuersa & separata: & separa
torum nõ est bona illatio. Nec in concessione vnius
venit ius alterius. l. fina. ff. de calum. & cap. inter cor-
poralia. de transla. episc. de quo in propriis terminis
est casus in dicto cap. j. de allodiis. Si autem allodium
& iurisdictio pertinerẽt vni & eidem domino, esset
aliud, vt plenè per docto. in l. j. §. cum vrbẽ. ff. de of-
fic. præfe. vrbis. Nec etiam tunc censeretur in tali
cõcessione suprema iurisdictio imperatoris aut re-
17 gis venire. Ex † quibus per omnes concluditur, ꝙ
imperator aut rex Franciæ in suo regno & qualibet
parte eiusdem suam habet de iure communi funda-
tam intentionem solùm quo ad supremam iurisdi-
ctionem, seu vltimũ resortum: quia nemo est qui ei
nõ subsit. Et quo ad hoc est ipse imperator dominus
totius orbis. l. deprecatio. ff. ad legem Rhodiam de
18 iactu. quæ sic intelligitur. Excepto † regno Fran-
corum, quod tanquam verum allodium ei nõ subest,
sed soli regi. c. p venerabilẽ, qui filij sint legi. Sed im-
perator & rex Francię suam nõ habent iure cũmuni
fundatam intentionẽ, & minùs habent eam fundatã
inferiores domini, quo ad rerum proprietatẽ & do-
miniũ: quæ singulis pertinere possunt plene, liberè,
& allodialiter, nisi probarentur subiectæ & seruitia-
les. Quæ probatio incũbit hoc dicẽti. l. ij. ff. de proba.
secundum Panor. per illum text. in cap. si diligẽti. in
prin. de præscri. Ioan. Fab. in l. j. C. de summa Trinit.
& Bal. in rub. ff. de rerum diuisio. iiij. col. Hostien. &
Ioan. Andr. in cap. fin. de iudi. & plenius in ca. nimis.
de iureiur. vbi cõcludunt, quòd licet omnis persona
& res ecclesiastica infra diœcesim constituta, sit epi-
scopo & eius dispositioni subiecta. xvj. q. vij. omnes
19 basilicæ. & x. q. j. regenda. ita † ꝙ in ecclesiasticis non
reperiuntur allodia, quia ius canonicum nõ patitur
aliquam personã esse acephalam. xciij. dist. nulla ra-
tione. Et ex quo ei subsunt personę, fortius & res. xij.
quæst. j. præcipimus, attamẽ in temporalibus omnis
res, licet infra regnũ sita, præsumitur allodialis, nisi
asserens cõtrarium probaret, imò si esset castrũ cum

territorio diceretur prouincia habẽs de per se iuris-
dictionẽ secundum eos. & consuluit Pau.cõsil.clxiij.
incipiente,in causa quã.& si iurisdictio regi vel alte-
ri pertineret, nõ minus diceretur allodiũ,id est,frã-
chum dominium possessori pertinens quo ad liberã
dispositionẽ. Quia sicut allodium seu libera rerum
proprietas iurisdictionem superioris nõ includit,sic
nec iurisdictio includit rerum proprietatẽ. Quia nõ
sequitur, res est in tua iurisdictione, ergo tenetur à
te in feudum vel emphyteusim, vel cẽsum, nisi aliud
per asserentem probaretur, secundum Specu.titu.de
20 loca.§. nunc aliqua.versic.lx.lxj.& lxij. Ideo † qui
prætẽdit se dominum directum, & petit à possessore
censum tenetur rem ostẽdere,ad causam cuius pretẽ-
dit censum,& de illa facere veutam si petatur, & illã
verificare,vt ibi,facit textus in l.Titius hæres Sem-
pronij.in fi.ff.de actio.empt.& ita dicit cõsuetudine
seruari Masuerus titu.de loca.& iure emphyt.§.item
dominus directus.Imò quicũq; possessor in possessio
ne libertatis rerũ suarum existens presumitur illarũ
fuisse,& esse plenus & allodialis proprietarius, nisi
aliud per contrarium allegantẽ probaretur. vt dicit
glos.not.in verb.oportebit in l. & si quis.§.sed inter-
dum.ff.de religio.& sump.funerũ.& in l.penul.C. de
21 ingenuis manumis. Adeo, † ꝙ singulariter decidit
Bart.in l.vnica.C.de conduc.& procurato.prædio.fi-
scalium.lib.xj. quòd si rex suum citari faceret baro-
nem sub pœna priuationis,ad sibi ostendendum ius
quod habet in castris,quæ tenet infra regnum aliâs
sibi ea auferret:talis citatio esset ipso iure nulla. Pro
quo facit quod decidit Ioan.Andr.in addit.Specu.ti-
tu.de feudis.§.j.in addit.incipien.instrumentum.vbi
22 dicit, † quòd ad validitatem secundæ concessionis
non tenetur vasallus ostendere primam concessio-
nem suis prædecessoribus factam in hac secunda nar
ratam:quia etiam si prima facta nõ fuisset, hæc secũ-
da valeret. Postquam in seipsa concedendo dispooit
l.ex hac scriptura. ff. de dona.& plenè Oldr.consil.
cxxj.secunda col.versi. Ad secũdam quæstionem &c.
☞ [Vide quod singulariter deciditur infrà articulo
quinto, dum quærit an simplex declaratio domini
rem esse censualem declarantis, probet eam censua-
lem.] Cùm nemo ostendere teneatur titulum posses-
sionis suæ rei prophanæ.l.cogi.C. de peti.hæred.imò
possessor præsumitur esse dominus, vt plenè decidit
Panor.in c.cùm ad sedem.de restitu.spolia.& in cap.
illud.de præsumpt.& docto.in l.siue possidetis.C.de
probat. Quod secus esset in beneficialibus, vbi age-
retur de titulo beneficij,vt de titulo. secundum glos.
in cap.j.in fin.de regulis iuris lib.vj.vbi plenè Pet.de
Anch.si autem baro ille se gereret pro exempto à iu-
risdictione & superioritate regis, tunc ostendere co-
geretur titulum seu priuilegium exemptionis suæ,
cùm habeat ex tunc ius commune contra se.cap.j.de
præscription.libr.vj. Quia etiam fundata esset in-
tẽtio regis eo solo quòd rex est,& baro intra limites
regni habitat, & bona sua habet.l. comperit. C. de
prescript.xxx.vel xl.annorum.secundum glo.in fin.
in dicto cap.si diligẽti. ne quis remaneat acephalus,
23 id est,sine capite. Vnde † non mirum,(vt ex prædi-
ctis apparet) si tantæ donationes & relicta magnifi-
ca per Christianissimos Frãcorum reges & alios di-
uersos principes supremos ecclesiis & monasteriis
per eos hactenus fundatis facta,valuerint: quia quo
ad imperatorem & reges eum non recognoscentes,
omnia quæ habent sunt eis propria allodia,nulli al-
teri quàm Deo subiecta. Et hoc est quod voluit text.
in l.sacra.§.sciendum.ff.de rerum diuisio.vbi tũc lo-
cus dicitur plenè acquisitus ecclesiæ, cùm princeps
eum dedicauerit: quod intelligitur de re sua, quam
ecclesiæ dedicauit. Cui concordat textus in can.fu-
turam ecclesiam. duodecima quæstione prima. Nec
tenentur ecclesiæ aut monasteria quibus talia bona
fuerunt acquisita,illa vendere,nec extra manum suã
ponere,sicut aliâs tenerentur, vt videbitis. Imò pos-
sunt illa prælati tanquã verum & perpetuum eccle-
siæ patrimonium liberũ tenere & retinere, per text.
not.Genesis quadragesimoseptimo, ibi, Præter ter-
ram sacerdotum,quæ à rege tradita fuerat eis. Et id-
circo non sunt cõpulsi vendere possessiones suas &c.
Facit textus in capitulo, sancitũ.§. hinc datur.xxiij.
quæst.viij. Et de talibus bonis intelliguntur propriè
omnia iura res ecclesiæ alienari prohibentia, quæ
oportet esse ibi perpetua,sicut est ipsa ecclesia perpe-
tua.l.iubemus. *la grande.* ibi, vt sicut ipsa religionis
& fidei mater perpetua est,ita eius patrimonium iu-
giter seruetur illæsum.C. de sacrosanct.eccl.Et intel
lige idem in ipsis monasteriis, dum tamẽ sint bono-
rum saltem in cõmuni capacia: quia secus si incapa-
cia.prout sunt cõuentus fratrum minorum,vt infrà
24 videbitis in fin.huius secundæ decisionis. Et † præ-
dicta bona temporalia à principe superiorem nõ re-
cognoscente donata ecclesiæ, censentur totaliter in
ecclesiam translata, etiam quo ad omnẽ iurisdictio-
nem secundum Barto.in l. si quando.C. de bo.vacan.
lib.x.& not.in cap.pastoralis.de donat.Spec.& Ioan
nem Andræam in additio.titu.de iurisdictione om-
nium iudicum.§.j. versiculo quid ergo. maximè vbi
facta esset cõcessio ecclesię pro remedio animę ipsius
donantis: quo casu fauore animæ est latè interpre-
tanda cõcessio secundum aliquos. quos refert Ioan.
Andr.in addit.Specu.titu.de iurisdi.omnium iudi-
cum.iiij.col.versicul.quæ autem meri imperij sunt.
Et sic in concessione à principe superiorem non re-
cognoscẽte facta, iurisdictionem includit, nisi aliter
conuentum fuisset. Quod non concedunt iudices &
officiarij regij in præsenti regno Franciæ, vt dicit
Spec.regnicola noster vbi.s.Dicentes officiarij præ-
tacti,& cum effectu tenentes, ꝙ quantumcunque sit
generalis, larga & indefinita alicuius castri aut vil-
læ facta per regem ecclesiæ concessio, non intelligi-
tur rex ea quæ meri imperij sunt, transtulisse, quin
saltem retinuerit superioritatẽ & vltimũ ressortum
etiam si hoc dictum non fuerit in concessione. facit
glos.per illum textum in cap.pastoralis.de donatio.
25 Vnde † ab episcopo cui rex etiã contulit tempora-
lem iurisdictionem & totale imperium, nõ appella-
bitur ad metropolitanũ, vel alium superiorẽ suum
ecclesiasticũ: sed appellabitur ad regem, vel eius se-
neschallum:& postremò ad parlamentũ regium:quã-
tumcunque temporalitas illa episcopo concessa sit
ei allodialis,& ei pertineat iure proprietatis & libe-
ræ iurisdictionis:ita ꝙ à nemine recognoscatur:quic
quid dicant Bald.Panor. & super omnes de sancto
Georgio præpositus. super rubr.de appel.xviij. col.
versi.sed quid de clericis iudicantibus de temporali-
bus &c.per tex.in cap.si duobus.§.denique. de appel.
& in cap.Romana.§. debet autem. de appella.lib.vj.
26 Quæ † locum nõ habet in hoc regno, nec fuit vnquã
receptus tex.in dicto c.si duobus.§.deniq;. de appell.
nec etiã tex.in d.c.Romana.§.debet autẽ.de app.lib.
vj. per quem appellatio in talibus ad metropolita-
num deuolueretur, attamen nõ seruatur in præsenti
regno.vt dicit idem Spec.tit.de appel.§.nunc tracte-
mus.ad

mus, ad quem sit appellandum. in fi. cum quo transit
Ioan. And. in nouella in dicto §. debet autem. vbi ex-
pressè dicit rex. illum nō fuisse in Francia receptum:
& sic regē non ligat, nec eius subditos per ea quæ su-
prà dixit. imò vbi ecclesia temporalem habet iurisdi
ctionem iudicare tenetur secundum leges ciuiles, &
non secundū canones, vt tenet glos. super verbo: tam
canonica. in fin. de præscript. cap. fin. Videatis Ioan.
Andr. in addi. Spec. alleg. versic. quæ autem meri im-
perij sunt. super verbo, Fráciæ. vbi refert Pileum in
eius vltima quæst. tractantem de donatione per regē
Franciæ facta ecclesiæ sancti Martini castri Turonis
vbi in sequenti additione notabiliter loquitur Ioā.
Andr. & glo. in cap. ij. de deli. puerorum. ad hoc fa-
cit quod decidit Henric. in cap. ex parte. de feud. vbi
dicit, quòd ab ipso regis vasallo inter suos vasallos
vel alios sibi temporaliter subditos cognoscente ap-
pellatio deuoluitur ad regem aut eius officiarios, &
non ad metropolitanum. vnde consueuerunt episco
pi & cæteri prælati temporalitatem habētes tenere
vltra officialem qui de causis spiritualibus cogno-
scit, & habere iudicem temporalitatis, qui iurisdi-
ctioné temporalem regat pro episcopo. A quo appel
latur ad regem, & nō ad metropolitanū vel alium
iudicem ecclesiasticū: nā à tali iudice seculari ipsius
episcopi aut ecclesiæ appellaretur, qui episcopus ex-
priuilegio vel antiqua consuetudine haberet iudi-
cem appellationum secularem. Quo casu ad ipsum
esset appellandum. Et si tunc de facto appellaretur
ad baliuum vel senescallum regium, ordinauit Phi-
lippus Pulcher quondam Francorum rex in mense
Februarij, anno domini M.ccciij. quòd tunc sine dif
ficultate remittantur appellantes ad iudicem appel
lationum temporalem ecclesiæ, seu illius prælati.
(Additio.) Quam ordinationē reperies in registro
ordinationum regiarum cameræ inquæstarum par-
lamenti Tolosæ. folio xxxvij. verso. Tamen vltima
appellatio ad iudicem deuoluitur regium, saltem
ad parlamentum de iure & regni consuetudine. Con
suetudo enim in talibus multùm operatur, vt ad iudi
cem temporalem & non ecclesiasticum appelletur:
prout seruatur in regno isto. secundum Archidia. in
cano. si quæ. §. his itaque. vndecima quæstio. prima.
& Hostiensis in summa titulo de appella. §. à quo &
ad quem. alleg. versic. sed pone quòd episcopus. Do-
minicum & Philippum in dicto §. debet autem. vbi
de hoc videtur tex. expressus ibi, nisi fortè de consue
tudine &c. facit text. in dicto cap. nouit. de iudi. & l.
j. C. de emancipa. libero. Idem dicit Masuetius con-
suetudine in regno isto seruari tit. de appella §. item
à iudice ecclesiastico. allegans Barto. in l. prima. §. si
27 quis in appellatione. ff. de app. †Et ita quod fortius
est, seruari videmus in apanagiis huius regni, quæ
aliis domus regiæ dantur, prout sunt ducatus Aure-
lianensis. Bituricensis, aut Borbonij: in quibus licet
plus filiis faueatur, quàm Deo aut ecclesiæ in succes-
sionibus. secundum August. in dicto can. quicunque.
xvij. quæst. iiij. tamē ab illis ducibus aut eorum offi-
cialibus quantumcunque fuerit larga concessio eis
factā, appellatur ad regem seu eius officiarios saltē
ad curiam parlamenti, vt notoriè videmus: quia in
concessione nunquam venit exemptio à superiorita
te, à qua rex (etiam si hoc vellet) quem eximere non
posset quo ad res sitas intra limites regni, secundum
Lucam de penna in l. quicunq;. la ij. C. de omni agro
deserto. lib. vndecimo. vt infrà latius dicetur loquen
do de præsenti ducatu Aquitaniæ Anglis concesso:
quia aliter facere & interpretari esset in vno & codē
corpore duo capita ponere: quod monstruosum dice
retur. Et nunquam Francia nouit monstra. [Vt ha
betur infrà super verbo, *qua filium ex eo suscipiens*.]
Vnde in talibus sic donatis terris creare rex potest ta
belliones, tallias indicere, & alia quæque regalia in
subditis & terra illa exercere, sicut in qualibet alia
regni parte sibi retenta: ideo si appelletur, ad ipsum
(& non ad papam) appellabitur. Quia cum sit in re-
gno suo imperator, & imperium sit notoriè quo ad
temporalia à superioritate papæ exemptum, à rege
28 non appellabitur ad papam: quia †regnum Franciæ
non est de regnis quæ ab ecclesia tenētur in feudum,
sicut tenetur Siciliæ regnum, clement. pastoralis. de
re iudic. vt plene per Lucam de penna. in l. prædia.
29 circa finem. de locatio. prædio. ciuil. lib. xj. Et †præ-
missa (scilicet vt teneat donatio allodiorum per re-
gem ecclesiæ facta) etiam locum habent de iure com
muni in quibuscunque cæteris allodiis non regali-
bus, in districtu inferiorum à rege sitis & constitu-
tis: quia talium bonorum proprietas perpetuò ma-
nebit ecclesiæ pariter & vtilitas, attento quòd non
sunt alicui seruitio subdita. [Et sic in ecclesiā transi-
re possunt: quod & qualiter intelligatur, habetur in
fine huius secundæ deci. & in quinta decisi. post prin-
cip.] cùm per talium bonorum alienationem eccle-
siis, monasteriis aut personis ecclesiasticis factam ne-
mini præiudicetur. Et de talium bonorum donatio-
ne aut translatione & alienatione intelligitur text.
in dicto cap. futuram ecclesiam. & cap. videntes. xij.
q. j. vbi Vrbanus papa statuit ecclesias retinere posse
bona immobilia sibi à catholicis oblata, nec eas co-
gendas vendere: & maximè quia iurisdictioni regis
vel alterius domini temporalis cui subsunt non præ
30 iudicatur, quia licet †ecclesia & clerici quo ad actio-
nes personales ciuiles & criminales trahi non pos-
sint, nisi corā iudice ecclesiastico, cui soli quo ad per-
sonas subsunt, cap. si diligenti. & capitu. significasti.
de foro competenti. Tamen quo ad res & corū pos-
sessiones, & sic in causa & actione reali scilicet pos-
sessoria, aut rei vendicationis coram domino tempo
rali loci seu iudicibus secularibus, in quorum distri-
ctu res eorum immobiles & possessiones sitæ sunt,
conueniri & trahi poterunt. [Quia res clericorum
de foro laici, secundum Innocen. in capitulo, non mi
nus. de immunita. eccle. Præterea dicitur in capitu.
nouerint. de sentent. excommunica. quòd in tempo
ralibus Imperator solus omnibus tam clericis quàm
laicis præesse debet, & priuilegia concedere potest.]
Et pariter ipsi alios trahere & conuenire, secundum
Hostien. in summa titu. de foro competen. §. quibus
ex causis. versic. sed nunquid iudex secularis &c. vbi
31 †in realibus iudex secularis defectum supplet & ne-
gligētiā iudicis ecclesiastici. vnde in realibus maior
est iudice ecclesiastico. Pro quo facit tex. in cap. ij. &
cap. quod clericis. & dicto capitulo, si diligenti. de fo-
ro competenti. vbi clerici solùm prohibentur con-
ueniri & trahi coram iudice seculari quo ad actio-
nes criminales & ciuiles personales. Facit tex. in cap.
clerici, & cap. qualiter & quando. de iudi. & in auth.
statuimus. C. de episcop. & cleric. & textus clarus &
optimus in canone, sicut enim impietatis crimen. §.
ex his omnibus. xj. quæstio. prima. vbi solæ actiones
criminales & personales clericorū à iudicio seculari
eximuntur, ita quòd non valeret iudicium in actio-
nibus personalibus etiā pro clericis latū de consen-
su ambarum partium, etiā si proprius episcopus con

sensisset: imò clericus consentiendu puniretur.cap.
si diligenti. & cap.significasti.de foro competen. Ac
iudex secularis potestate iudicandi priuaretur per
textum in Authen.statuimus.C. de episco.& cler. vbi
32 singulariter decidit Bald.in ij.not.quòd† clericus co
ram iudice seculari tractus tunc puniretur, si de cau
sa principali pro qua tractus erat responderet: quia
iudicium non teneret etiam pro ipso latum, vt d.c.si.
diligenti. Attamen valeret, si ille qui cum traxit ad
pœnam perditionis causæ damnatus cum expensis
fuisset per secularem iudicem, coram quo clericus
tractus fuerat: prout fieri debet per illam Authen-
ticam, statuimus. Nec est nouum, quòd ille qui non
est iudex causæ principalis possit punire & in dam-
nis & expensis condemnare: cùm de hoc an sit iudex
vel non, cognoscere possit.cap.fina.vbi bona glos.in
fin.de rescrip. & consequenter de pœna & expensis:
vt ibi.Sed non de actione personali contra clericum
intentata per iura præallegata. [Ad quod facit
quod infra dicitur, dum loquitur de reparatione at-
tentatorum coram iudice seculari.] Quibus iuri-
bus concordat ordinatio regia Philippi pulchri Frã
corum regis, prædicto mense Februarij facta Anno
domini Millesimo trecentesimotertio, vbi sic dici-
tur: item personæ ecclesiasticæ non compellantur
in foro seculari super actionibus merè personalibus
litigare, quanquàm per nostras literas vel ministro-
rum nostrorum ad hoc fuerint obligatæ. hæc ibi.
[Hanc ordinationem posuit dominus Auffrerius in
titul. de priuileg.regiis. in suo tracta.ordina.regia-
rum.] (Additio.) Hanc etiam ordinationem repe-
rietis in registro ordinationũ regiarum cameræ in-
quæstarum parlaméti Tolosæ.fol.xxxvij. verso.cum
sequen. Secus secundum aliquos, & obseruatur etiã
si clerici vltra personam bona sua expresse obligas-
sent: quo casu dicunt, quòd ratione hypothecæ bo-
norum immobilium Cæsari subditorum. cap.quo iu-
re. viij.distinctio. trahi possent in actione hypothe-
caria coram iudice seculari, vt infra videbitis secun-
33 dùm Ioan.Fab. Præterea† certum est in actione rea
li, personam possessoris non esse obligatam: nec pro-
priè trahitur persona in iudicium, sed ipsa res de qua
quæritur.l.sed & loci vnius.§.si alter fundus.ibi quo-
niam magis fundo quàm personis adiudicari fines
vel partes intelliguntur. ff. finium regundorum. fa-
cit l.qui aliena.§.fina. ibi, sententia prædio datur.ff.
de negotiis gestis. videatis gloss. quæ hoc sentit in §.
omnium. *le premier*. institutio, de action. dum loqui
34 tur de actione propria & impropria.† Imò plus di-
cit Gulielmus de Cugneo doctor noster Tolosanus
in l.de his.C.de episcopis & clericis. quem ibi sequi-
tur Baldus. & in Authenti. sed & periculum.C. sine
censu vel reliquis fun.compa. non posse. vbi clarè
loquitur, clericum posse trahi coram iudice seculari
ratione arreragiorum, & tributi, aut census non so-
luti, pro suis possessionibus domino directo debiti:
per illum textum, quia tunc magis conuenitetur
possessio, quàm persona. secundum eos. idem tenet
Salicetus in dicta Authentica.Sed & periculum.cum
quibus transit vtrobique Alexander in additio. ad
Baldum. & ita quotidie seruatur: & vidi literas con-
cedi in cancellaria dominis temporalibus contra cle
ricos pro cẽsu aut tributo rerum immobilium, quas
tenent, non soluto. per textum, secundum vnum in-
tellectum glos.ibi in canone, si tributum.xj.quæstio.
prima, vbi possessio tributaria si tributum non sol-
uatur, potest à domino temporali vendicari, vt ibi.
& con.sequent. Tamen fieri debet executio in dictis
rebus aut fructibus earum, & non in aliis bonis co-
rum mobilibus, quæ sequuntur personam, cum qua
eodem gaudent priuilegio. quod verum intelligo
in oneribus perpetuò rebus annexis vniformem ha-
bentibus præstationem, vt sunt tributa & census. Si
autem onus esset variabile, vt sunt collectæ & talliæ
quæ singulis pro necessitate emergente, imponũtur,
non possent clerici per secularem iudicem cogi, etiã
si pro tali onere prius fuissent possessiones eorũ pro
solido & libra ascriptæ, sicut fuerunt in præsenti pa
tria & lingua Occitana. quia clerici ad tale onus
non tenẽtur secundum communem opinionem, de
qua in capitulo, non minus.de immunitate ecclesiæ.
tamen Bartolus tenet contrarium in l.rescripto.§.fi-
nali.ff.de mu.& ho. quando pro tali onere erant res
ascriptæ pro solido & libra priusquam ad clericos
peruenissent: & sua opinio saltem seruatur in rebus
per clericos vltra eorum necessitatem acquisitis, pu
ta si habent plures domos, quibus sufficeret vna &c.
Nam descriptio & allibratio possessionum pro so-
lido & libra antea facta, eas afficit, si facta fuerit au-
thoritate principis, secundum Baldum in l. placet.
C.de sacrosanct.ecclesiis. Similiter literas conced[ere]
consueuit cancellaria inhibitorias, ne pro talibus
quæstionibus trahantur domini aut alij ad forum ec
clesiasticum, querelis ecclesiasticorum. Quia licet a-
ctio sit eo tunc personalis, tamen non est merè perso
nalis, sed mixta, eo quia descendit & dependet à rea-
litate, cùm census debeatur ratione rei immobilis re
gi subditæ, vel alteri domino temporali in cuius sita
est territorio, secũdum dominum Mansuerum dictã
prohibitionem ex consuetudine approbantem titu-
lo de iudicibus & eorum iurisdictione, in principio.
quam quilibet dominus iuridicus facere potest. Et
pariter in ipsa re censuali, quæ pro censu est tacitè
obligata.l.rei annonariæ.in fi. C. sine censu vel reli-
quis. fit exequutio, de qua non loquitur dicta regia
35 ordinatio.† Quoties enim directè & simplic[iter] agi-
tur pro annua præstatione & eius arreragiis, si talis
annua præstatio sit assisa, habet annexum directum
dominium quod trahit à dominio rei, & obtinet
principalem partem. Et inde dicitur, quòd habens
dominium directum, censetur esse rei dominus. l.si
domus.§.fina.de legatis primò. Et si non sit assisa eo
quia perpetua, satis cẽsetur immobilis. Omnes enim
redditus, sicut prædia ipsa, censentur immobiles, se-
cundùm gloss. in §.si verò habeat reditus. in Authen-
tica, vt hi qui obliga. res. collatio.vj. & clarè in l.iu-
bemus *la grande*.§. primo. super verbo, annonas. C.
de sacrosanctis ecclesiis. Quod verum intelligatis, si
sint reditus directi, vt census, & obliæ ratione dire-
cti dominij: secùs, si essent simplices & nudi reditus
fundalitati non annexi: quia tunc licet computen-
tur inter bona immobilia, non tamen sapiunt nec
concernunt naturam rei super qua debentur. Ideo
fuit aliàs arresto Parisiis declaratum, quòd petens
talem reditum perpetuò in futurum sibi solui cum
arreragiis, licet teneatur ventam rei facere, super
qua petitur, non tamen tenetur tradere demandam
proprietariam: quia non petit rem neque domi-
nium rei, super qua reditus petitur, & sic tradere
non tenetur demandam triplicatam, vt vnam reti-
neat, aliam defensori tradat, & alia penes curiam re-
maneat, secundum stylum curiæ Parlamenti in ma-
teria proprietaria & petitoria, vbi partes fuerunt
appunctatæ in factis contrariis. [De quo per do-
minum

minum Auffrerium in suo trac. Arrestorum, c.ij.] si
autẽ ageretur pro arreragiis ex cõuentione, vt quia
reus soluere promisit arreragia, tunc quia obligatio,
quæ mixta erat, & rei immobili cohærẽs, imò ex ea
procedens, & eius ratione competens, fuit nouata, id
est, reducta ad personalem, posset iudex ecclesiasticus
cognoscere, cui per secularem inhiberi nõ posset, vt
☞ dicit præfatus doctor, vbi suprà. [Nisi talia arre-
ragia fraudulenter fuissent in stipulationẽ deducta
ad frandandum iurisdictionem regiam fori mutãdi
causa: quia non proficeret per l.ij.§.sed & si agant.ff.
de iud. de quo extãt plura Arresta, & inter alia pro-
pter hanc fraudem Abbas sancti Vincentij condẽna
tus fuit per Arrestum in sexaginta libras Parisien-
ses, anno Domini Millesimo trecentesimo octogesi-
mo quinto. vt refert dominus Stephanus Auffrer in
Parlamento Tolosæ consiliarius regius, ac inquæ-
starum præsidens in secundæ regulæ quarta fallen-
tia, in fi. inter casus per eũ recollectos, sub quatuor
regulis, in quibus iurisdictio secularis habet potesta
tem in clericos, & eorũ bona. sub prima regula xxj.
decidit casus in causa criminali, vbi criminaliter a-
gitur. In secunda regula, in quæstione bonorũ pecu-
niaria, xxxiij. casus cum sex extensionibus. In tertia
regula in priuilegio personali duodecim casus. In
quarta regula, de negotiis clericorum, si laici se in-
tromittere possint, cxlix. casus recollexit. Et anno
præsenti decessit Tolosæ die decimo Septembris. M.
cccccxj. honorificè sepultus in conuentu cordigero-
rum de obseruantia, præsente tota curia & omni ma
gistratu, & statu dictæ ciuitatis. Prædictæ quatuor
regulæ ex post per modum additionis fuerunt im-
pressæ cum repetitione clemen. infrà de offic. ordin.
per eundẽ Auffreri facta. Et de dictis Arrestis memi-
nit idem Auffreri in tractat. suo Arrestorum, c. xxj.
& c. xlix.] Et ita fuit Arresto Parisius dictũ pro epi-
scopo Parisiensi, & quodã de camera inquæstarum.
Idem si ageretur pro decimæ non solutæ arreragiis,
vel pro iure patronatus contra laicũ: quia sunt quasi
spiritualia, licet ad causam soli pertineant, vt ibi.
36 † Ad præmissa facit elegans decisio Lucæ de Pẽna,
in l. iubemus. C. de nauibus non excusan. lib. xj. volẽ-
ris valere statutum populi, aut principis, & fortiùs
valere consuetudinẽ, quòd animalia clericorum, &
ecclesiarum à suis, & etiam priuatorum pascuis ar-
ceãtur, & reperta per laicos pascuorũ dominos, aut
officiales publicos, ad hoc deputatos expellantur, ne
pascua deuastent inuitis dominis. Et si in eis inueniã
tur, soluant pœnã, vel possint animalia impunè of-
fendi, vel pro emenda capi. Potest enim super rebus
cõsuetudine vel statuto aliquid induci per iudicem,
aut populum in cuius iurisdictione bona consistunt,
licet animaliũ domini in iurisdictione cõstituentiũ
non sint. De quo per Inno. & Host. in c. postulasti. de
foro compet. & Archid. in c.j. de priuileg. libr. vj. fa-
cit l. fin. C. de exact. tribu. lib. x. quia nullo iure caue-
tur clericos vti posse alienis rebus inuito domino,
nec posset hoc statui sine crimine statuentis salua iu
stitia æquitatis, imò æquis passibus in hoc ambula-
re videntur bona clericorum & laicorum, quæ pari
etiam tempore præscribuntur cap. iij. de præscript.
Præterea, hoc statuere est imperij & iurisdictionis,
quo ad quæ, bona clericorum, & ecclesiarum subdita
sunt principi seculari. vt dicto can. quo iure. viij. di-
stinct. Nec reperitur contrarium huius diuino iure
statutum. Ergo censetur per ecclesiam approbatum
per ea quæ not. Archi. xcvj. distin. can. bene quidem.
Bona profectò clericorum sunt ecclesiæ quo ad pro-
tectionem & defensionem, nõ autem quo ad aliena-
37 rum inuasionem & destructionem: imò † pro tuitio-
ne rerum suarũ licitum est laicis clerico inferre vio
lentiam absq; metu excommunicationis. c. olim. l.j.
de resti. spol. & ipsum ligare absente episcopo. si vi-
derent eum in alterius offensam paratum, secũdum
Inno. in c. si verò. de sent. excom. Ex clericatu quippe
suscepto non peccandi licentiã, sed necessitatẽ bene
viuendi se nouerint clerici assecutos. xl. dist. in prin.
Quoniã ex indulgentiis & libertatibus non debent
crimina subleuari. l. si apparitor. in fin. C. de cortali.
li. xij. imò maiori sunt pœna digni. l. presbyteri hoc
citra. C. de epis. & cler. Hæc enim omnia dependent
ex re immobili subdita imperatori. Præterea consti-
tutio principis secularis ligat etiã res clericorum si-
tas in eius territorio, vt refert arresto fuisse decisum
38 Guido papæ q. lxxix. incip. an clerici. Et † hinc est, ꝙ
cùm officiarij regij cognoscant, & cognoscere cõsue-
uerint de possessorio etiam pleno beneficiorũ eccle-
siasticorum, & quoruncunque spiritualium, illudq;
diffinitiuè decidãt, in beneficialibus inter clericos.
Nam licet de iure cõmuni nõ possit iudex secularis
cognoscere de possessorio causarũ beneficialium, &
ecclesiasticarum inter clericos, inter quos necesse est
possessionẽ iustificare ex titulis, qui sunt merè spiri-
tuales, sine quibus beneficia teneri & possideri non
possunt. c.j. de reg. iur. lib. vj. Nisi solùm cõtra laicos,
qui de facto turbarũt vel spoliarunt clericos, quo ca-
su non est necesse disputare de titulo nec possessorio
taliũ spiritualium, quæ in laicis cadere non possunt.
c. causam. de præscrip. sed sufficit clerico turbato vel
spoliato probare, ꝙ ante possidebat seu tenebat, &
spoliationẽ à laico factã, qui de facto beneficium te-
net, quæ nuda facti detentio in eo cadere potest, quia
nihil iuris habet, vt plenè decidit Panor. in c. literas.
39 de iura. cal. Tamen † ex antiqua & immemoriali con
suetudine remedia possessoris etiã in beneficialibus,
& ecclesiasticis causis in isto regno Franciæ conce-
duntur & tractantur per iudices regios. Quam con-
suet. beatus pater Martinus papa ad requestam regis
Franciæ, videlicet Caroli VII. domini nostri regis
moderni nunc regnãtis aui paterni approbauit, etiã
respectu causarum beneficialiũ, tam in regno, quàm
Delphinatu, seu declarauit dictæ cõsuetudini & sty-
lo per quãcunq; constitutionẽ apostolicam deroga-
tum nõ fuisse, nec iudices regios de talibus quæst. co
gnoscentes cẽsuris ecclesiasticis ligasse, nec derogare
aut ligare velle. Cuius declarationis tenorẽ ad lon-
gum posuit Guido papę. q.j. hanc consuet. approbãs,
& q. cccccliij. in fi. dicens iudices seculares indubitan
ter cognoscere de possessorio beneficiorũ eos conse-
quenter cõdemnant ad restitutionem fructuum ma
le perceptorũ, & in expẽsis instantiæ iudicialibus &
extraiudicialibus, quas postea taxant, & literas exe-
☞ cutoriales concedunt. [Anno præsenti, Millesimo
cccccxiij. die quarta Februarij. sanctissimus domi-
nus noster Leo papa decimus, literas quasdam com-
mẽdatitias in forma breues sub anulo Piscatoris cu-
riæ parlamenti misit, tenore quarum consuetudinẽ,
& stylum Frãciæ clarè videtur approbare, cuius bre
uis tenor sequitur, & est talis, Dilectis filiis præsiden
tibus, & consiliariis parlamenti curiæ Tolosanæ,
Leo papa decimus dilecti filij salutẽ, & apostolicam
benedictionẽ, Intelleximus litem seu cõtrouersiam
super possessorio monasterij sancti Petri de Salino,
& prioratu sancti Saturnini de portu in Põte sancti
Spiritus

Spiritus ordinis Cluniacensis, quæ olim certo modo
vacantia dilecto filio magistro Ioanni de Aniedu na
literarum apostolicarum abbreuiatori, per eum quo
ad viueret tenenda, & gubernāda auctoritate aposto
lica commendata fuerunt, inter eundem Ioannem,
& certos eius aduersarios cotam vobis iudicibus pē-
dere. Nos autem eundem Ioannem, ob grata obse-
quia, quæ tam ipse, quàm bonæ memoriæ Rostagnus
Archiepiscopus Ebredunensis eiusdem Ioannis pa-
truus dum viueret nobis impendit, & quæ idem Io-
annes adhuc impendere non desistit, gratioso fauore
prosequi volentes. Hortamur vos in domino, vt pro
nostri, & apostolicæ sedis reuerentia eidem Ioanni
in præmissis iustitia mediante assistatis, ac auxilium
& fauores opportunos præbeatis, vos in præmissis,
taliter gerentes, vt apud nos, & sedem eandem non
immerito commēdari valeatis. Datum Romæ apud
sanctum Petrum sub anulo piscatoris, die decimase-
ptima Nouembris, M. cccclxxij. pontificatus nostri
anno primo. Hæc ibi. Et fuit dictum breue registra-
tum dicta die quarta Februarij, in registris curiæ an-
ni illius per magistrū Raymundum Michaëlis Gre-
farium, & secretarium regiū dictæ curiæ, ex quibus
resultat iudices regios sine scrupulo conscientiæ co-
gnoscere posse de tali possessione, postquàm summi
pontifices qui potestatem super hoc dispensandi ha
bent, scienter hoc tolerarunt tanto tempore, quin-
imò approbarunt vt videtis.] Et id idem faciunt de
actionibus realibus pro re immobili prophana intē
tatis cognoscendo inter clericos, & laicos. Aliqui ta-
men iudices honestius (vt dicunt) procedendo ad fru
ctus eos non condemnant. Sed quod ad restitutionē
eorundem per captionem temporalitatis constrin-
gentur ordinant, quod idem est in effectu. Cùm com-
pulsio præsupponat, & includat condemnationem
præcedere. l. sed cùm nulla. vbi plenè nota. ff. de re iu-
40 dica. & l. prima. C. de execu. rei iudic. Quo†casu ap-
pellatione temporalitatis virorum ecclesiasticorum
non veniunt bona eorum mobilia, nec capi possunt,
licet temporalia sint, qualia sunt vtensilia domus,
quæ sequūtur personam, nec etiam capi possunt fru-
ctus decimales, vel primitiales, aut oblationes suarū
ecclesiarum & beneficiorum: sed capi tantùm pos-
sunt bona eorum immobilia temporalia, quæ (vt su-
prà dixi) sunt Cæsari subdita, & consequenter fru-
ctus & prouentus illorum, super quo vltra ius com-
mune habetis ordinatiōes regias nouiter factas ma-
lè obseruatas, præsertim domini nostri regis Caroli
octaui nūc regnātis, super reformatione iustitiæ pa-
triæ linguæ occitanæ factam, in mense Septembris,
anno domini M.ccccxc. quàm malè seruant nonnul-
li officiarij peiores dæmone: quia quoties eis manda
tur capi alicuius ecclesiæ maximè vacantis tempo-
ralitas, & fructus temporalitatis ecclesiæ, aut episco
patus, capiunt, imò rapiunt omnia mobilia, & fru-
ctus nedum rerum immobilium temporalium, sed
etiam decimas, & quæcunque spiritualia emolumen
ta contra mentem iuris, & principis rescribentis, ac
intentionem eiusdem in dicta ordinatione liquidè
declaratam. (Additio.) Hanc ordinationē reperietis
in libro ordinationum regiarum cameræ inquæsta-
rum curiæ Parlamenti Tolosæ, folio clxx. verso.
Quę fuit ex post per alias patentes literas regias ex-
tensa per totū ressortum curiæ parlamēti. (Additio.)
Hanc opinionē reperietis in libro regiarum ordina
tionum cameræ inquæstarum parlamenti Tolosæ,
41 folio clxxix. verso in fin. Plus†obseruatur: quia si
clerici in possessorio rerum suarum, aut beneficiorū
litigent, aut in rei vēdicatione prophanorum, & ca-
lumniati fuisse, aut in lite tergiuersati, vel diffugia
commisisse, vel excessus odio litis pendentiæ, vel ali-
quid attentasse reperiantur, iudices seculares causæ
principalis eos in emenda cōdemnabūt pecuniaria.
Pro qua res immobiles eorum saysiunt, & ad manū
regiam ponunt, donec ad plenam satisfactionem di-
centes hæc omnia dependere ex realitate regi subdi
ta, & possessione, de qua cognoscere assueti sunt, &
42 iudices capaces existunt. Et†aliquando in defectu
veræ temporalitatis contra dictam ordinationē re-
giam, & iuris communis statuta fructus capiunt be-
neficiorum, & ecclesiarum clericis cōmissarum: quod
fieri non debet, etiam ipsis existentibus non soluen-
do. l. stipendia. C. de execu. rei iudic. vbi stipendia mi-
litum secularium capi non debent etiam pro re iudi-
cata. cùm possit aliis rationibus exequi, rem iudica-
tam. puta in rebus patrimonialibus, vt dicit gloss. in
l. commodis. ff. de re iudicata. & Bartolus in l. à diuo
Pio. §. exequuntur. illo eodem titu. & Alexand. ibi. §.
in venditione. Vel dicatis, si possit aliis rationibus
exequi, puta officium, & auxilium iudicis ecclesiasti-
ci implorando, qui vices suas tenetur impendere, vt
sententia iudicis secularis suum per censuras eccle-
siasticas sortiatur effectum. Sicut econtra tenetur iu
dex secularis in similibus iudices iuuare ecclesiasti-
cos. cap. j. de offi. ordi. & c. fi. de re iudi. lib. sexto. Vtra-
que enim potestas per aliam iuuatur. cano. cùm ad
verum. xcvj. distinct. Et fit honestius, & in foro con-
scientiæ securius. facit can. princeps seculi. xxiij. quæ-
43 stio. v. Tamen†ex regni consuetudine executio sen-
tentiæ vel instrumenti continentis hypothecam, fit
etiam contra monachum in sua temporalitate, & se-
cundum aliquos in solis fructibus pendentibus: quia
si essent à solo separati, dicerentur bona mobilia, pa
riter executio fieri posset etiam in separatis à solo,
& in redditibus, etiam nondum solutis vel receptis,
secundum Mansuetum tit. de execu. §. item executio
potest fieri aduersus monachum. Et ita seruatur per
text. in c. peruenit. de fideiuss. vbi etiam non tacta dis
cussione bonorum patrimonialium mandatur exe-
cutio fieri in fructibus beneficij, & ita tenet ibi gloss.
penul. Ioan. Andr. Anto. de Butr. Cardi. & Imo. licet
alij contra per dictam l. stipendia. sed præcedēs opi.
44 quòd†recta via fructus beneficij capi possint, com-
muniter practicatur. Et ratio potest esse, quia cùm in
hoc regno viri ecclesiastici tenere non possint bona
temporalia immobilia sine mortificatione, & dispē
satione regis, quæ difficiliter obtinerut. l. apud Iulia
num. aliàs incip. Iulianus. §. fi. ff. de lega. j. vt infrà la-
tius dicetur in v. decisio. Et eorum mobilia faciliter
occultari possunt. Satis notorium est eos in bonis se-
cularibus non esse soluendo. Et sic illorum non est
necessaria discussio, secundum gloss. in l. decem. ff. de
verbo. oblig. vbi Bart. & in l. fi. ff. si certum pet. secus
est in militibus secularis militiæ, qui feuda tenere
possunt, & cætera temporalia, quæ priùs debent dis-
cuti, quàm capiantur publica eorum stipendia, vt d.
l. stipendia. Præterea discussio, & ordo ille seriatim
agendi, sunt iure ciuili pro quadam solennitate indu
cta, quæ est de apicibus iuris, secundum glo. singulari
ter super verbo, actum esset. in l. si mancipium, quam
ibi sequitur Bal. in suis apostillis. ff. de euic. & Iason
in §. item si quis in fraudem. versic. iiij. limitatur. in-
45 stit. de actio. Quæ†quidem solennitas, & iuris apices
iure isto canonico, secundum quod est de beneficiis
ecclesi

ecclesiasticis iudicandum, nõ considerantur, nec ser
uantur, sed sola facti veritas, & simplex æqualitas,
cap. dilecti. de iudic. Vnde de aliorum bonorum dis-
cussione non disputatur: sed recta via ad fructus be-
neficij, qui ex se parent, deuenitur, vt dicto c. perue-
nit. vbi talis discussio non requiritur, per illum tex.
Et si suppleretur esset diuinare, quod est refugium
miserorum. secundum glos. in l. filium quem haben-
tem. C. famil. ercisc. quia d. l. ex, stipendia. in qua se
fundant, loquitur in diuerso casu, vt dixi. [Iuris
apices minus considerantur in foro conscientiæ, vt
plenè habetur super verbo, *mortuo itaq. testatore*. j. lo
quendo de sententia Pilati contra Christum lata,
quando quartò defecit.] Additio.) Et ita fuit di-
ctum per Arrestum curiæ Parlamẽti Tolosæ die vl-
tima Ianuarij, anno domini M.cccxcviij. pro An-
tonio Delhern loci de Rapistagno actore cõtra ma
gistrum Stephanum Sacaley presbyterum priorem
de Rossenaco, & archipresbyterum de Flauuliaco
Doctorem regẽtem in studio Tolosano ratione sum-
mæ mille sexcẽtum librarum, de quibus pro suo fra-
tre responderat, & omnia bona sua hypothecaue-
rat. Pro qua declarati fuerunt affecti, & hypotheca-
ti fructus prędictorum beneficiorum, quos dictus de
Hereno actor leuaret vsque ad plenam satisfactio-
nem, reseruata dicto Sacaley congrua portione iux-
ta iuris formam. Præterea vltrò procedunt secula-
res, quia clericos coram eis litigantes in casibus per
missis, & consuetis ad satisfaciendum aduocatis, pro
curatoribus, notariis, processuum relatoribus, & cau
sarum solicitatoribus pro laboribus, quos taxant, co-
gunt, ac adstringunt. Quia talia accessoria, & simi-
lia naturam sequuntur principalis. Præsertim vbi
sine illis principale tractari non posset, nec expediri.
l. secunda. ff. de iurisdict. omnium iudic. facit l. quo-
46 ties. C. de iudic. †Cognoscunt etiam iudices secu-
lares cõtra clericos de actionibus mixtis, sicut de hy-
pothecaria actione, vt dixi: & de actionibus fami-
liæ erciscundæ, communi diuidundo, & finium regũ
dorum. pro rebus prophanis competentibus inter
eos. de quibus in §. item mixtæ. Institutio. de action.
quia non sunt merè personales, sed mixtæ, tam in
rem, quàm in personam, vt ibi. De quibus non loqui
tur prohibitiuè dicta ordinatio regis Philippi, sed
47 potius permissiuè. †Argumento sumpto à contra-
rio sensu, quod est fortissimum. l. prima. ff. de officio
eius cui manda. est iurisdictio. [Hoc tamen intelli-
gitur maximè, vbi sunt plures contendentes, quo-
rum vnus est clericus: quia tunc contractabitur co-
ram iudice seculari, per l. primam. ff. de quibus rebus
ad eundem iudicem eatur ratione connexitatis cau-
sæ, secundum gloss. ibi, quia consortes & coniuncti
sunt. l. nulli. C. de iudi. & etiam ratione reconuentio
nis, quia quilibet est actor & reus, agit & cõuenitur.
l. an tribus. ff. de iudi. ideo eidẽ iudici cognoscere per-
tinet. iij. quæstio. viij. can. ouius in agendo. & l. cùm
Papinianus. C. de sentẽ. & pręterea ratione vitandæ
absurditatis. nam aliâs contingeret, quòd vnus ali-
ter iudicaret, quàm alius, vt dicta l. prima. Et vt su-
prà fuit tactum in his sententia plus datur fundo,
quàm personis: & ita tenet etiam dominus Auffre-
ri, in dicta secunda regula. xv. fallentia. in repetit.
supradicta.] Et prædictam opinionem, quòd pro
re prophana immobili possit ecclesia ac clericus in
actione reali etiam merè petitoria trahi coram iudi-
ce seculari, tenet Ioannes Fab. in §. itẽ seruiana. In-
stitutio, de actio. Et licet contrarium tenuerint Ar-
chidia. in c. j. de cleri. coniugat. libr. vj. Panormit. &
Fely. in cap. qualiter & quando. versi. quæro, quia. de
iudic. & idem Panormitan. in c. ecclesia sanctæ Ma-
riæ. versicu. venio ad secundum. de constitut. Petrus
Iacob. in arbore successio. regni Franciæ. Ioannes
de Platea, in l. vires. versi. sed tu dic contra. C. de pa-
latin. sacra. largit. lib. xi. & Bald. in cap. ij. ad finem.
48 de iudic. †subiungens hoc consuetudine introduci
non posse, scilicet quòd clericus in reali possit coram
iudice laico trahi. tamen idem Bald. in authenti. cle-
ricus. C. de episcopis & clericis. dicit in hoc regno
Franciæ primam opinionem seruari, scilicet quòd
conueniri possit, licet malè secundum eum. Facit
pro hac opinione, quod dicit idem Bald. in c. cùm ve
nissent. de eo qui mit. in posses. causa rei seruandæ. v.
colum. Idem in effectu tenet Ioan. Fab. in dicto §.
item seruiana. dicens prælatos regni Franciæ prohi-
46 bitos esse cognoscere de actionibus realibus, †& sic
cognoscere non possunt, secundum eum de actione
hypothecaria, quæ merè personalis nõ est, sed mista,
seu in rem scripta. l. cùm notissimi. C. de præscriptio.
xxx. vel xl. annorum. Per quam non tenditur nisi ad
possessionẽ rei hypothecatæ creditori tradẽdam, ad
fines eam retinẽdi, donec ei solutum fuerit debitum,
vt dicto §. item seruiana. & idem concludit ipsemet
Ioan. Fab. in authen. statuimus. C. de epis. & cle. & in
§. fi. Institu. de satisda. vbi dicit, quòd quicquid sit de
iure communi, scit ipse, quòd Cardinales & episcopi
in regno Franciæ trahuntur pro realibus ad forum
seculare. & ita seruatur in practica, secundum Masue
rium titu. de remissio. §. item si presbyter. Ita quòd
clericus coram laico tenetur in talibus respondere,
nec fiet remissio ad ecclesiasticũ: sed causa retinebi-
tur, vt latius infrà dicam. Trahuntur enim etiã præ-
lati in foro seculari, vbi etiam defensiones recipiũt.
Vnde cùm sit ipse de regno, leges regni impugnare
non intendit. Hæc ille. Videatis Guidonem papam
quæst. lxxvij. & quæst. lxxix. Et ita consuetudine ser-
uatur, imò anno domini M.ccclxxxv. xiij. Septem-
bris fuit Arresto Parisius dictum, quòd episcopus Ca-
bilonensis non erat recipiendus, quòd in eius curia
spirituali cognoscere posset de actione reali. Et con-
demnatus ad cessandum decætero ab impedimentis
per eum super hoc factis: tamen fuit releuatus ab e-
menda, quam aduersus eum petierat procurator re-
gius, & etiam procurator ducis Burgundiæ, eò quòd
de talibus cognouisset, & etiam ab expẽsis erga eun-
dem ducem, & ex causa. [De quo etiam meminit do
minus Auffrerius in suo Arrestorum tractatu capit.
xv.] Et dum contrarium tenentes dicunt, quòd bo-
na clericorum sequuntur personam, quæ soli episco
po subest, certè hoc verũ est in rebus mobilibus, sed
immobilia principi subsunt seculari, vt dicto c. quo
iure. viij. distinct. & in c. si quæ causæ. §. his ita respon
detur. xj. quæstio. j. ibi, clerici ex officio sunt episcopo
suppositi, ex possessionibus autem prædiorum sunt
imperatori obnoxij &c. facit tex. in cap. si de morte.
xxiij. quæstion. viij. vbi dicitur episcopos, & cæteros
ecclesiæ prælatos leuitica portione, id est, sola spiri-
tualium rerum, vt decimarũ, & similium, contentos:
nihil habere commune cum seculi principibus: quia
cùm temporalia penitus abiiciunt eorum occasione
legibus imperatorum obnoxij non tenentur. Et à cõ
trario sensu vult, quòd si temporalia haberent, legi
bus & iurisdictioni imperatorum essent subiecti, vt
ibi dicit text. in capit. tunc sequenti. facit capit. cau-
sam. ij. qui filij sint legiti. ibi, nos attendentes, quòd
ad regem

ad regem pertinet, non ad ecclesiam, de possessionibus iudicare, ne videamur iuri regis detrahere, qui ipsarum iudiciū asserit ad se pertinere, &c. Pro hac
50 parte facit tex. in c. verum. in fi. de foro compe. †Nec sine causa dicit text. in c. si episcopus. xviij. dist. quòd episcopus tenens temporalia per metropolitanū vocatus, & ab alio latere per regem, debet regi obedire. facit tex. in can. de rebus. xij. quæst. ij. ibi, prius cōsulatis principem &c. facit text. in cap. pastoralis. §. cùm autem, ibi, à rege vel archiepiscopo euocati. de offi. delega. sumpto argumento ab ordine literæ. Videatis glo. in can. reprehensibile. xxiij. q. viij. in verb. orationibus. in fi. vbi sentit ꝙ episcopus tenēs feudū regale, debet prius obedire regi, quàm papæ. Pro qua facit text. in can. si in mortem. ead. cau. & q. gloss. Innocen. Panormit. & cæteri in cap. cùm parati. de ap-
51 pellationibus. Rex †enim præfertur, & præsidet quibuscunque prælatis feuda tenentibus ab eo, secundū Panormitanum in dicto c. verum. maximè rex noster Franciæ, qui oleo sacro vnctus est cœlitus demisso in persona Clodouei Protochristiani regis, vt vi-
52 distis in verbo, *Duas habens filias*. Ita †quòd locum habet in eodem capitulo, solitæ. de maio. & obed. de quo murmurant plures contra seculi principes præcedentes episcopus, & cardinales ab eis feuda tenentes, eosque præcedere cupientes, quod fieri nō debet, vt videbitis in tertia decisione. Sed priùs feuda dimittere deberent, & postea verentur priuilegio dicto capit. solitæ. aliter feuda retinendo dominos sequi tenentur, & eis obedire. Ex quibus omnibus iustificatur ordinatio generalis regia nō sine ratione, per Ludouicum vndecimum domini nostri regis genitorem, Anno Domini millesimo cccclxxv. facta. Quòd omnes archiepiscopi, episcopi, abbates, & cæteri dignitates in suo regno tenentes, & consequenter feuda regalia, infra quinque menses ad sua redirent beneficia, cōtinuam ibi residentiā facturi ad diuinum seruitiū cōtinuandū, & ipsum regē pro bono regni, & reip. cōsulendum, sub pœna priuationis feudorum & tēporalitatis beneficiorū. (Additio.) Hanc ordinationē seu mādatum regiū reperietis in libro ordinationum regiarum cameræ inquæstarum Parlamenti Tolosæ, fol. clxiiij. Or cùm, vt ex prædictis apparet, iurium ad materiam facientium intellectus reddatur propter diuersas opiniones aliqualiter dubius & obscurus, potuit generalis regni consuetudo ea iura interpretari, quòd clerici in realibus tenean-
53 tur coram iudice seculari respōdere. Imò †prohibentur laici per officiarios regios in talibus, & etiā personalibus actionibus prorogare iurisdictionem episcoporum & cæterorum ecclesiasticorum sub pœna, si contrariū faciant, & ita consuetudine obseruatur, secūdum Ioan. Fab. in l. si qui ex consensu. C. de episcop. audien. quod etiam fieri potest de iure, secundū Bartolum in l. prima. § & post operis. ff. de nouiope.
54 nuntia. Et ad hoc facit, †quia quicunque sub iuramento fidelitatis est de iurisdictione alicuius, nō potest prorogare iurisdictionem in alterum iudicem, dominum, vel populum, nisi domino suo consentiente secundum gloss. quam Baldus allegat, [Idem dicitur infra dum concludit hanc Franciæ consuetudinem de clericis in foro seculari cōueniendis non extendi ad actiones personales.] & sequitur dicēs etiā nota. in l. decernimus. C. de sacrosanctis ecclesiis. prima colum. versic. Sed nunquid populus. Et in regno Franciæ omnes sunt homines regis debentes ei fidelitatem. & sic prorogare nō possunt iurisdictionem
55 in alium. †vnde supradicta consuetudo toleranda videtur, cùm mixtim processerit ex promiscuo tā clericorum, quam laicorum vsu, papa sciente & tolerāte. Vnde talis cōsuetudo excusare videtur à peccato secundum glo. in dicto capitulo, gratia. de rescrip. libro sexto. & Panor. in cap. cùm à nobis. in fine. de decimis. ne tanta multitudo damnetur, vt in simili dicit Panor. in cap. in aliquibus. in fine. illo eodem titu. vbi consuetudo non soluendi decimam excusat à peccato non soluentes. Sic etiam in casu nostro. Per ea quæ notantur decidit Panormitanus in c.a. Deus qui ecclesiam. ij. col. de vita & honestate clericorum. Præterea quoties iura sunt varia vel obscura, standū
56 est, vt dixi, consuetudinariæ interpretationi. †Quia consuetudo leges interpretatur, & doctorum opiniones prælegit. l. si de interpretatione. ff. de legi. sicut in casu nostro, in quo variæ sunt doctorum opiniones, & iura aliqualiter obscura, vt patet ex prædictis. Quo casu minimè sunt mutanda, quæ interpretationem certam semper habuerunt. l. minimè. ff. de legi-
57 bus. Et †maximè quia multi fuerunt summi pontifices de isto regno oriūdi, & inter cæteros Benedictus duodecimus de ciuitate nostra Tolosæ oriundus, ordinem Cisterciensis in monasterio de Valbona professus, Clemens quintus Vasco, anteà Burdegalensis episcopus, Clemens sextus, Innocentius sextus, Gregorius vndecimus Lemouicē. pariter Vrbanus quintus, Gaballitanus, & Ioannes xxij. præsentis vrbis Caturci oriundus, & huius vniuersitatis fundator. Qui omnes talē vsum sciebant, aut scire (cùm essent de regno oriundi) præsumebantur & tolerarunt: & non sine causa etiam iure isto canonico & ecclesiastico fundata: quia sciebāt res temporales immobiles naturaliter esse regi, & principi seculari subditas, & non papæ, nec ecclesiæ. vt dicto c. quo iure. & aliis
58 iuribus suprà allegatis. Quæ †conditio, & natura rerum fuit causa, quòd corā seculari potestate tractentur, de quibus tanquā vilibus, ecclesia circa spiritualia & maiora, & sic digniora dietim occupata curare nō debet, sicut de gladio materiali nō se intromittit propter eius vilitatem, & naturalem cōditionem. Et hoc quod dicit tex. ad propositum, nota. in authen. clericus. C. de episc. & cle. in princ. ibi, Quòd si natura causæ, vel alia ratio faciat, vt negotium apud eum (scilicet episcopum) propter naturam rei decidi non possit, per ciuilem procedat iudicem &c. Et si aliud non esset, sola cōsuetudo (vt dixi) sufficeret, maximè per ecclesiam tādiu tolerata. Et ita seruatur in Francia. secundum Bal. ibi, volentem, quo ad ius fori inspiciendam esse naturam causæ, per illum text. vbi etiā reprobat exempla gloss. quæ videntur extorta, nec cōuenite illi literæ, secundum eum, visa gene-
59 rali cōsuetudine tolerata. Quæ †tolerantia superioris vim habet dispēsationis & approbationis. vt vidistis: maxime cum talis tolerantia iustā habuerit originē, propter bonum & iustum regimen Franciæ regum, & seruitia ipsorum erga sedem apostolicam, vt infrà dicam. Quæ fuerunt causa iusta eos tolerandi, imò licentiandi in his & maioribus, etiam vbi iure cōmuni essent prohibita, vt singulariter à simili decidit Bal. in l. decernimus. C. de sacrosanc. eccle. versic. Sed nunquid populus &c. facit quod not. Io. Andr. in addi. Spec. titu. de præben. §. restat. vbi dicit regibus in tam antiquato iure deferēdum. pro quo facit text. in dicto c. causam quæ. vbi papa detulit regi, & sciebat papa talem cōsuetudinem quam tolerauit. præsertim de rege Franciæ, qui semper fuit & est sedulus

60 lus ecclesiæ Romanæ pugil. Similiter † fuerunt Christianissimi Francorum reges ecclesiæ Christi, & libertatũ continui zelatores, præsertim Pipinus, Carolus magnus eiusdem filius, & beatus Ludouicus qui talia si reproba fuissent, in ecclesiæ præiudicium (pro qua nec bonis, nec personis propriis pepercerunt, sed illius tutores semper fuisse, & esse velle gloriabantur) in æternũ non tolerassent, nec peccato se inuoluissent, si iusta ratione nobis fortè occulta, nec curiosè ampliùs perquirenda, moti nõ fuissent. Cùm sanctissimi fuerint atque doctissimi, & per ecclesia quam possetenus iuuerant, & auxerant, canonizati. Vnde cùm iustissimè & laudabiliter vixerint, & in memoria æterna requieuerint, præsumendum est eos tali consuetudine vtentes, suisque relicta posteris, non caruisse fundamento expressi aut taciti priuilegij, saltem ex vsu Gallorum, & scientia papæ resultantis. Quod, quia ex Deo est, nemo vnquam dissoluere potuit, prout Gamaliel Iudæis de Christo, & suis operibus respõdit, Actuum quinto capitulo, Si inquit, ex hominibus est consilium hoc aut opus, dissoluetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissolue-
61 re. Ad † cuius & aliorum multorum priuilegiorum iustificationem, aliàs sufficeret tamẽ cum vsu immemoriali, licet aliàs non constaret de illis. Vide-
62 mus † etiam, quòd rex Franciæ beneficia confert ecclesiastica & præbendas in pluribus sui regni ecclesiis, vt in sancta Capella Parisiensis & Bituricensis. De quo plenè Dominicus & cæteri in capitulo secundo de præbendis. libro sexto. Et plura alia in ecclesia Dei habet mirabilia priuilegia ratione fundationis, aut priuilegij à papa concessi in persona Caroli magni intuitu seruitiorum propriorum, & paternorũ ecclesiæ impensorum cõtra tyrannos, semper enim fuerũt Franci reges pro ecclesia Dei inuictissimi pu-
63 giles. Et † inter cæteros duo. Primus tempore Stephani papæ fuit Pipinus contra Gayfirum Aquitaniæ ducem sacerdotum prouentus sibi vsurpantẽ, de quo supra vidistis. Præterea & cõtra Astulphum. [Fortè est ille contra quem Stephanus papa processit, eò quòd vxorem occiderat, de quo in can. admonere. xxxiij. quæst. ij.] Longobardorum regem, quem cum suo exercitu fudit, & dominia per eum occupata in Italia ecclesiæ Romanæ (cuius erãt) restituit, illiusq; tyrannidem deleuit, prout diuina visione Euangelista præuiderat Apocalypsis xiiij. vltra medium ibi, Et vidi, & ecce nubem candidam. Per quã secundum Lyram, ibi intelligitur regnum Franciæ moribus, & fide præ cæteris candidum, de cuius nitore, & excellẽtia pulchrè differit Ioan. de Terra rubeo in præludio suo in librũ ab eo compilatũ, qui vinea ecclesiæ nuncupatur. Et super nubem sedentem, scilicet Pipinum Franciæ regem, Habentem in capite coronam
64 auream. Nam † reges Franciæ corona aurea coronantur, & pariter reginæ, de quibus coronis per Philippum Pulchrum Franciæ regem renouatis, & per Ludouicum Hutinum eius filium abbati sancti Dionysij Parisiensis commendatis, quas ego vidi in thesauro regio in Dionysiano cœnobio reposito. Gaguinus libro vij. capit. v. sic dicit, Fecerat Philippus Pulcher aureas coronas treis, gẽmis multi pretij ornatas, eas Ludouicus Hutinus in cœnobio diui Dionysij transtulit, vt ad coronandos deinceps reges reginasque reponerentur. Quas Matthæus abbas, & eius monasterij cœnobitæ receptas seruare chirographis datis eõ promiserunt. Hæc ille. Et in manu sua, id est, potestate sua, Falcem acutam, id est, exercitum summè bellicosum, per quẽ Pipinus multas magnas habuit victorias, maximè pro ecclesia Romana contra dictũ Alphonsum regem. Et alius Angelus, scilicet papa Stephanus, exiuit de templo, scilicet Romanæ ecclesiæ. Clamans voce magna, id est, deprecas ex magno affectu. Ad sedentem super nubem, id est, Pipinum regem. Mitte falcem tuam & mete, scilicet dirigendo exercitus tui potentiam contra Aistulphum tyrannizantem. Quia venit hora, vt metatur, id est, vt eius tyrannis per tuam potentiam tollatur. Quoniam aruit messis, id est, ipse Astulphus, & exercitus obdurati sunt in sua iniquitate. Et misit, qui sedebat super nubem, falcem suam in terrã. Nam Pipinus valida manu intrauit Italiam, & messuit terrã: quia contra Astulphũ viriliter pugnauit, & beato Petro reddere compulit, quæcunque sui iuris erant. Hæc Lyra ibi,
65 † paucis exceptis. De quo Gaguinus alleg. c.iiij. Retributionem Pipini etiam complectens sic dicit, Per id tempus Stephanus secundus pontifex Romanus vrbe egressus Catiliacum se ad Pipinum cõtulit: Pipinumq; in regem, Francorum sacrauit. Causa profectionis fuit Astulphus Longobardorũ rex, qui grauiore tributo Romanos premebat, indicto cuiq; Romano capitali censu atq; annuo. Pontifici propterea suppetias ferre Pipinus pollicetur: Stephanus autem vt regi gratificaretur Pipino, benedixit ei, & posteritati eius, atq; qui temeritate aliqua aduersus Frãcos bella mouerent cõmunione Christiana interdixit. Hæc ille. Hic Astulphus tandè à fulgure percussus,
66 vita extinctus est, secundum chronica. Hoc † profectò tempore cùm Stephanus ad Pipinum regẽ in Franciam venisset dedicatum fuit à Christo Figiacense monasterium summè deuotum, præsentibus in villa Figiaci huius diœcesis Caturcensis, Stephano papa & Pipino rege, qui causa sacrandi ecclesiã venerant, in crastinũ consecrationis officiũ celebraturi: sed cùm de mane ecclesiam intrare statuissent, eam nube densissima coopertã viderunt, totum monasterium circuente & cooperiente, donec expleto consecrationis munere, quòd nubes euanuit. Vnde ecclesiam intrantes vestigia iam cõsecratæ basilicæ viderunt, & voce clara id à Christo factum fuisse audierunt, & reuersi sunt. Ob quod beatissimus pontifex omnibus ea die, scilicet quinta mensis Nouẽbris, anno domini D.cclv. verè confessis & pœnitẽtibus, Cœnobium istud visitãtibus, plenariã perpetuò indulgẽtiam concessit, vt latius in bulla manu propria pontificis, & regis prædictorũ signata continetur, quam vidi in quadã consultatione super exemptione dicti monasterij facta. De qua tam miranda, quàm etiã diuina consecratione meminit fasciculus temporũ de tẽpore illo loquens in hæc verba: Cœnobium in Caturcensi territorio dedicatur à domino præsente Ste-
67 phano papa, & Pipino rege. Secundus † pugil pro ecclesia Romana tẽpore Adriani primi summi põtificis fuit diuinus ille Carolus magnus dicti Pipini filius, qui post reductas Aquitaniæ, quã idẽ Pipinus pater eius subegerat, & vastauit, potestati suæ prouincias, Adrianũ primum, atq; Leonẽ tertiũ eius successorem Romanos Archipræsules imperio pulsos in statũ pristinũ reduxit. Quamobrem imperiũ promeruit, quod in eius persona fuit de Græcis primò in Francos, & deinde in Germanos translatum, vbi adhuc est, secundũ gl. in verb. Francorũ. in can. ego Lodouicus. in fi. lxiij. dist. cultumq; Dei, & ecclesię auctoritatẽ possetenus auxit, & sui deinceps ordinis successores Christianissimi Francorũ reges, quẽ pariter

Ioannes

Joannes sanctissimus in sua Apocalypsi præuiderat
ecclesiam sanctam liberaturum allegat. xiij. capit.
68 ibi. Et † alius Angelus. scilicet Carolus magnus. Exi-
uit de templo, scilicet Nouiomensi, in quo corona-
tus fuerat. Habens & ipse falcem acutam, id est, exer
citum fortem, imò exercitu patris sui Pipini fortio-
rem. Et alius angelus, scilicet papa Adrianus. Exiuit
de altari. Ad quod accesserat pro missæ celebratione
vt vellet Deus ecclesiam protegere. Et clamauit vo-
ce magna, id est, affectu magno deprecans Carolum,
vt ei ferret auxilium. Mitte falcem tuam acutam, id
est, exercitus tui potentiam. Et vindemia botros, id
est, Longobardos, eorum auferendo potētiam. Quo-
niam maturæ sunt vuæ eius, id est, Longobardi sunt
destructione digni. Et misit Angelus, scilicet Caro-
lus magnus. Falcem suam, id est, exercitus potentiā.
Et vindemiauit vineam terræ, scilicet auferendo po
tentiam Longobardorum de terra Italiæ. Et misit in
lacum iræ Dei magnum. Nam Desiderium regem
deduxit captiuum. Et calcatus est locus extra ciuita-
tem: quia regem cum vxore duxit in exilium extra
terram sui. Et exiuit sanguis de corpore occisorum
scilicet ex multa Longobardorū occisione, quæ ter-
ribilis fuit, vsque ad frænos equorum: quia ex san-
guine occisorum fræni militum Caroli fuerunt ru-
bricati, vt in talibus bellis fieri solet. Per stadia mil-
le sexcenta. Nā fama huius victoriæ Caroli fuit lōgè
latéque diffusa per quatuor orbis partes. Hæc Lyra.
ibi, Videatis glo. aliqualiter dissonantē in c. venera-
bilem. de elect. de quo Gaguinus, libro iiij. ca. primo.
69 Recepta, † inquit, vtraq; prouincia, scilicet Aqui-
taniæ & Vasconiæ, Carolus cùm in Franciam venis-
set, Adriani primi Romani pontificis legatos audi-
uit. His mandatū erat petere à Carolo auxilium ad-
uersus Desiderium Longobardorum regem: quo op-
pressore multa oppida vi, multa spontanea deditio-
ne à Romana ecclesia defecerāt. Legatis Carolus re-
spondet se id curaturum subuenturúmq; beato pon
tifici. Igitur missis ad Desiderium nūtiis petit ab in-
iuriis desistat, restituatque summo sacerdoti, quę ab-
stulisset. Atque vt imperata recusanti Desiderio Ca-
rolus paratissimus occurreret, collecto celebri exer
citu, interim dū legati mādata peragunt, omnia quæ
ad bellum conueniebant comparat. Redeuntibus le-
gatis cognoscit Carolus Desiderium omnia hostili-
ter agere, paratum esse discrimen experiri. Non cun-
ctatus igitur copias ad Alpes progredi iubet. Occu-
pauerat Desiderius angustias montium fortissimis
præsidiis, sed cognito regis aduētu in plana mox ho-
stis se recepit. Superatis iugis postquàm Taurinū Ca
rolus peruenit, certior factus Desiderium Vercellas
cum grandi exercitu profectū esse, conuerso in illū
agmine Carolus Vercellas petit, vbi dimicandi pote
state facta, fusos suos cùm videret Desiderius, Papiā
70 fuga se proripuit. † Locum vbi pugnatum est, pro-
pter interfectorum stragem, mortuariam incolę ap-
pellauerunt. Fugientem Desiderium celeriter prose
cutus Carolus, cùm vrbem prima oppugnatione ca-
pere non potuisset, eam circunsistit, ne qua pateret
Desiderio effugiendi via. Sed vbi cognouit Deside-
rium plurima tētaturum prius quàm sederet, Ca-
rolus relictis quibusdam ad continuandam obsidio-
nem fortissimis, & belli non ignaris proceribus, Ro
mam visendi Adriani causa profectus est. Inde Pa-
piam cōuersus ciuitatem, Desiderium vnà cum vxo-
re, & liberis in potestate accepit. Hic est Desiderius
regum Lōgobardorum vltimus, à quo recuperatas,
quas Romano præsuli occupauerat vrbes, ecclesiæ
Carolus restituit. Addidit his Spoletum, atq; Bene-
uentum. Orta deinde apud Romanos seditione, qui-
dam magna auctoritate proceres in Leonē tertium
pontifice coniuratione facta, vrbe eū expellunt, lin-
gua amputata, & excæcatū, secundū Lyram Apoca-
lyp. xvj. super verbo, & secundus. Qua iniuria per le-
gatos ad Carolum relata, vltum se ire pōtificis iniu-
riam rex respondit. Ratus ad dignitatem suam perti
nere Romanā sedem tueri. Nulla igitur interiecta
mora in Italiam contendit, cuius aduētu composita
res est, coniuratis supplicio affectis, atq; ita Carolus
71 pontificem restituit. † Restitutori gratificaturus
Leo tertius sacerdotum habito consilio Carolum
octauo calendas Ianuarias, cùm Françorum regnum
tres & triginta annos administrasset, Augustum ap-
pellat, gratum nomen Romanis, nec minus Italis o-
mnibus acceptum. Supra enim ccc. & xxx. annos cū
imperij nomē Gothis omnia ferè occupātibus insue
tum penè esset: ad Carolum delatum esse nemo non
lætabatur, qui & virtute, & rebus gestis imperio ido
neus omnium iudicio erat, māsuetissimus ad omnia
Carolus, in iure dicendo æquitatem, in gerenda re-
publica moderantiam obseruabat, religionis in pri
mis reuerentissimus cultor, sacerdotes & clerum o-
mnem venerabatur. Quod testatur synodi quinque
per Galliam eius præcepto habitæ: Maguntiæ vna,
Rhemis altera, Tertia Turonis, Cabillone quarta,
Quinta Arelatæ. In quibus clero leges, & debiti ri-
tus ordinati fuêre. Cùm verò de rebus diuinis, & va-
rio canēdi genere sacerdotes disceptare audiret, pro
pterea quòd Ambrosianum illo tempore, atque Gre
gorianum morem promiscuè clerus obseruabat, ob-
tinuit, vt Gregoriano reliquus orbis, Ambrosiano
72 Mediolanensis ecclesia vteretur. Plurima † tem-
pla extruxit, & ditauit. Et quæ diruta cognouisset,
ea mandauit per locorum sacerdotes restitui, atque
instaurari. Aedes & palatia complura magno sum-
ptu iactis fundamentis cōdidit, quæ testimonio sunt
regiis, quibus ornatus erat, virtutibus. Sed illud o-
mnium maximum est, quòd nihil antiquius duxit,
quàm Christi fidem dilatare, & terminos proferre
Christianorum. Cuius exemplum imitati omnes fe-
rè, qui secuti sunt Francorum reges, magnis atque
excellentibus factis cum religioni, & fidei Christia-
næ dignitatem conseruarent, atq; ampliarent. Inter
quos Ludouicus primi Philippi regis filius fuit: de
quo Gaguinus libro vj. ca. primo, sic dicit, Fuit equi-
dem Ludouico non segnis cura rebelles edomandi,
Bochardum enim Montismorentiani dominum ob
lęsam diui Dionysij libertatem in arce obsessum ad
se venire, & damna ecclesiæ illata cōpensare coegit:
Proētum Montiacum præterea eius criminis parrici
pem incendio castelli, quò se receperat affecit: subiū
gens post pauca. Elbouem præterea Rauciacum, qui
Laudunēsi & Rhemensi clero frequentē vim infere-
bat, ad pœnitentiam compulit. Pari quoque virtute
Leonetum de Magduno Aurelianensem ecclesiam
turbantem compressit. Sic Thomam de Marla Ludo
nicus insignem latronem, ecclesiam & clerum diris
factionibus affligentem furca suspendit, vt eodem li
bro c. ij. latè descripsit. Et de pluribus aliis per discur-
sum sui operis, quod vtinam esset impressum. Ni-
73 hil † ergo mirum inuidis, atque detractoribus vide-
ri debet, si Christianissimi appellati sunt ad instar
imperatoris, qui sic vocatur in epistola, inter claras.
in prin. C. de sum. Trin. & etiam in can. ecclesiæ mea
xcvij. dist

xcvij.distin.& in l.iij.ff. de natali. resti. vocatur sanctissimus. Itaque constat nullius gentis tanto labore Romanis pótificibus,& alijs præterea per orbé Dei ministris, & ecclesiæ passim fuisse subuentum. Hæc Gaguinus,pro maiori parte natio certé est omnium Gallorum admodum dedita religionibus, vt Cæsar refert. [De quo plenè habetur super verbo *si absq; liberis moreretur*. ij.in materia pupillaris subst.& iij. requisito eiusdem.] libro vj. Commentariorum de bello Gallico. Fuit autem Carolus ipse si eius res tá domi,quàm foris gestas inspicis,tantæ amplitudinis & integritatis vir, vt posteà neminé parem nedum superiorem Gallia habuerit.Hęc Iacobus Bergomésis. [Vide quæ dicta fuere super verbo, *Raymundus de Clera*. post princip.] Subiungens Gaguinus, vbi supra. Quibus beneficiis vt pontifex gratiæ aliquid
74 rependeret,Carolú multis ornauit priuilegiis:†quorum istud maximú fuit, donare ecclesias idoneis sacerdotibus posse,id à sacerdotibus inuestitura vulgò appellatur,sine qua ecclesiam (vel vt nunc loquimur beneficium nemo possidebat. Recipiebat enim à rege,qui beneficium adepturus esset, anulum vel simile quippiam argumentum, scilicet regiæ in eum gratitudinis. Interest enim regum nosse,qui maiores maximè ecclesias administrent, quarum ipsi tuto
75 res sunt. †Adiectum priuilegio est, Romanum quoque pontificem sine Caroli iussu eligi non debere,id quæ in synodo assistentibus Romæ cl. tribus episcopis,atque abbatibus firmatum est. Hæc ille. De quibus videatis tex.in cap.Adrianus.l.ij.& in capit.in synodo.lxiij.distinct. vbi historia narratur ecclesiastica.Et est bona glos.pragmaticæ in verbo, regaliæ.titu.de annatis,quæ dicit Bullam huius priuilegij esse Parisiis in thesauro regis.idem dicit glo.in cano. imperium.x.distin.& in can. consilia sacerdotum.xvj.distin.de regibus Angliæ,& Vngariæ refert Bald. in l.rescripta.circa medium.C.de precibus imperat.offeren.quòd præbendas conferunt in suis regnis. Videatis Aluaro.in titu.episcopum vel abba.feud.dare non pos.v.col.& Dominicum in dicto cap.ij.de præben.lib.vj.pariter refert Specu.titu.de præben. in fi. se vidisse bullam priuilegium, quo imperator in qualibet ecclesia Alemaniæ potest recipi facere vnú
76 clericum in canonicum. †Prædicto tamen priuilegio per primum Adrianum papam Carolo concesso,fuit sponte & liberé renunciatum in persona Paschalis papæ per Ludouicum dicti Caroli magni filium,qui pius dictus est,vt habetur in can.ego Lodouicus.allegata lxiij. distinct. imò Adrianus secundus fuit absq; scitu dicti Ludouici seu legatorum suorú electus,vt in cap.cùm Adrianus.eadem distin. Quá electioné antedicti legati pariter & ipse ratá, & grata bonore pontificio ei exhibito habuerunt, vt ibi. Ex quo patet veram non esse expositionem aliquorum text.malè intelligentium Apocalyp.xx. dicentium,quòd ad renunciandum ecclesiæ dictum priuilegium fuit Henricus quintus Imperator compulsus per Calixtum papam,secundum quod fuerat ibi beato Ioanni reuelatum futuro tempore fiendum, quod falsum est,nec tenetur ibi illa expositio per Nico. de Lyra, imò (vt ex præmissis constat) longè diu auté præfatus Ludouicus pius rex Francorum & Imperator,priuilegio eligédi papam,aut intercessendi in electione vel authoritatem præstádi,renuntiauerat spó
77 té & liberè, vt dicto cano.ego Lodouicus. †Cætera autem priuilegia, quàm eligendi summum pontificem Ludouicus retinuit,vt dicto canon. ego Lodouicus.§. idémque. Sibi reseruato & suis successoribus de consensu Romani pontificis solo iure inuestiendi præsules per clerum electos, & quid alias consecrari non possent, nisi per regem prius essent inuestiti. Loco huius inuestituræ successit ius regaliæ,quod re ges Franciæ adhuc habent hodie in episcopatibus & præsulatibus,túc regi Franciæ,quo ad illam inue-
78 stituram subditis.† id autem ius regaliæ appellatum est, quod regibus ita peculiare esse Franci contendunt, vt nihil magis ad ius regium pertinere possit, secúdum Gaguinú,lib.vij.cap.iij. De quo iure regaliæ plenè habetur in cap.generali.de electio.libr.vj. [De causa etiam proprietatis beneficiorum omniú in regalia vacantium, & aliorum quorum collatio pertinet ad regem,solus rex vel curia sua Parlamenti cognoscit, & non iudex ecclesiasticus. Et vacantibus talibus ecclesiis,rex facit fructus suos,& confert beneficia non curata,quod rex habuit ab antiquo, & sic de iure satis videtur sustétabile:quia potuit ei cópetere ex priuilegio cano. Adrianus.& cano.ego Ludouicus.hic alleg.& in cano.in synodo. xvj. quæstio. j.secundùm Henri.& Panorm.in capitu.præterea.& cap.nobis.de iure patrona.& in cap. dilectus.l.iij. de præben.vbi olim habebat collationem præbendarú ecclesiæ Andegauensis,& in capit.cùm inter.de consue.cótulit decanatum,vt patet in decisa. Potuit etiá ius istud competere ex compositione facta in fundatione beneficij per papam approbata, vt patet in præbendis ecclesiæ Villæ nouæ prope Auinionem, quas rex confert,& curia Parlamenti de ipsarum pe ritorio cognoscit. Facit dictum capit. nobis.& xviij. quæstio.ij.cano. Eleutherius. Vel potuit procedere ex consuetudine, aut præscriptione cuius memoria nó existit, quæ priuilegio æquiparatur.l. hoc iure.§. ductus aquæ.ff.de aqua quoti.& capitu.super quibusdam.§.præterea.de verborum signi.prouiso tamen, quia cum tali consuetudine vel præscriptio. concurrat fama priuilegij,aliàs nó prodesset laico,& incapaci.capitu.causam. vbi Panormita. de præscriptio. & dicto §.præterea.& in cap.cùm apostolica. post Ioan.Andræ.ibi.de his quæ fiunt à præla. Ioan. Andræ. & omnes in capitu.j.de præscript. libro vj. Et in talibus antiquatis iuribus deferendum est regibus,secúdùm Ioan.Andræ.in addi.Specu.titu.de præben.maximè, quia papa sciens tanto tempore tolerauit, vnde his motus ordinauit rex Ludouicus xj. anno domini M.cccclxiiij. atque declarauit, cognitioné collationum beneficiorum in regalia vacátium,& aliorum quorum collatio ad regé pertinet, sibi & suis iudicibus, & nó alteri pertinere in petitorio, nęc possessorio.plené tetigit dominus Auffre.allegat.in regula.in xxv. fallen. Et ius istud seruatur in pluribus ecclesiis Franciæ, & Castellæ: & Scotiæ, secundùm Henricum in dicto capit.nobis.de iure patro.] Quo iure in dictis ecclesiis regaliæ subiectis rex,secúdum aliquos, dat licentiam eligendi pontificem,priùs ei denuntiata morte prælati,iuxta plené dicta per Panor.in cap.j.& cap. cùm terra.de electio. Et pendente vacatione ecclesiæ facit rex fructus suos, atque beneficia confert ad collationem episcopi pertinentia, tamé nó curata,sed in aliis ecclesiis hoc ius reges nó habent,licet pontificales sint & sitæ in regno. Hodie auté consensu,& ex permissione totius ecclesiæ Gallicanæ, potest Christianissimus rex etiam in aliis ecclesiis vti aliquando precibus benignis, atque beneuolis pro personis benemeritis bonum reipublicę regni, & Delphinatus zelantibus,per tex. pragmaticæ. titu.de

titu.de electio.capitu.licet dudum.in fine.§.item nec
credit ipsa congregatio. vbi ecclesia Gallicana Bitu
ris, anno domini M.ccccxxxviij. vniuersaliter con-
gregata recipiendo decretum sacri Basiliensis conci-
lij de electione dictam permissionem regi,& princi-
pibus concessit. Quod non minus facere potuit, quã
ecclesia Hispaniarum vniuersaliter olim congrega-
ta fecerat,& regi suo permiserat, quæ permissio va-
luit, & per concilium generale Toletanum approba
ta seu tolerata extitit. Quam Gratianus nõ sine cau-
sa in suo Decretorum volumine registrauit in cano.
cùm lõgè.ibi, vnde placuit omnibus põtificibus Hi-
79 spaniæ,atque Galliciæ,&c.lxiij.distinc.†vbi res Hi-
spaniæ ex regni sui pragmatica sanctione, & illius
permissione,& cõcessione ac contractu totius eccle-
siæ Hispaniarum decedentibus episcopis successores
nominat. Quj si digni sunt,per eligentes & confirma
tores in prædecessorum sedibus præficiũtur. Ex quo
arguit ibi glo.j.quòd nihil hodie regi Hispaniæ sub-
tractum est:quia sicut prius eligebat,ita & modò eli
gendum nominat post sibi à toto collegio ecclesiasti-
co concessum priuilegium. Facit text.not.in cap. no-
bis.ibi,nisi aliter de sua iurisdictione obtineat.de iu-
repatro. Facit etiam tex.de rege Franciæ loquens in
cano.hinc est etiam.xvj.quæstio.j.quòd priuilegium
posito,quòd ibi singulare foret, tamen hodie per di-
ctam pragmaticam allegato.§. item nec credit.est fa
ctum vniuersale quo ad omnes pontificales dignita-
tes, adeò quòd ecclesia Gallicana remanet obligata
vnum eligere de nominatis per regẽ,aut principem
illius terrę. Quia decretum de electione acceptando
potuit illud,& cætera concilij decreta declarare,mo
dificare, & restringere, vt suprà vidistis. loquendo
de monachis ex regni consuetudine non succeden-
dis. Quod decretum etiam locum habet in vacanti-
bus in curia,cùm beneficia electiua põtificalia in cu
ria Romana renuntiata, aut per mortem derelicta,
vt ad capitula,& nõ ad papã electio pertineat,perin-
de habeantur ac si in partibus vacassent, secundum
glos.quam ibi sequitur Dominicus,& cæteri Docto.
in cap.ij.de præben.lib. vj. Pro qua est tex.in capitu.
cùm post petitam.de electione.vbi ecclesiæ cathedra
lis, cuius nisi corã papa fieri non potest renuntiatio,
qui solus matrimonium spirituale potest dissoluere,
electio pertinuit capitulo, nec Papa se intromisit.
80 †Et si eligentes alterum ex nominatis per regem
iuxta formam pragmaticæ non elegerint, habet rex
de quo conquetatur. Quo prosequẽte,cessabitur ele-
ctio,sicut patrono prosequente cõtemptum,cessare-
tur collatio per episcopum de alio,quàm præsentato
☞ facta. [Quia electio nõ est ipso iure nulla,licet fue
rit contra priuilegium principis attentata.cap.con-
siderauimus.vbi Panormi. & omnes,de electio. post
glos.ibi,& est tex.quem ad hoc ibi ponderat Panor.
in capitu.abbate.de verb. signi. vbi electio fienda de
certo genere personarum, de alio facta non est nul-
la,sed cassanda, verumtamen hoc regis priuilegium
est hodie ius commune in Francia,& sic omnibus no
tum,vt videtis.] Ad quod facit tex.in capitu. lectis.
lxiij.distinct.per quem arguit ibi Archidia. quòd re-
ges patroni sunt in episcopalibus ecclesiis, vt ibi,&
tribus capitu.præcedentibus. Præsertim rex Fran-
ciæ,qui ferè omnium ecclesiarum pontificalium fun
dator extitit, aut dotator. Cùm vix vña sit in regno
ecclesia non tenens ab eo feuda pro patrimonio, &
mensali sustentatione. Nam quoties in electione re-
gis consensus habet præcedere, si sine eo fiat electio,

cassari debet,vt expressè decidit Hen. in casu nostro
in d.c.nobis.vlt.col.per tex.in d.cano.lectis.lxviij.di
stinct.& in cano.Abbates.xviij.quæstio.ij.secundùm
Innoc.Hostien.& Compo.in cap.quod sicut. de elect.
& Archid.in cano.reatina.lxiij.distin. licet Hostien.
& Abbas contrarium dixerint,per illum tex. in cap.
cùm terra.de electio.Sed ibi loquitur de consensu re-
probato, vel qui post electionem requiritur, qui a-
ctum si non interueniat,non inficit. Cùm non sit de
substantia, & in casu nostro requiritur consensus
antecedens,scilicet nominatio regis,quæ reprobata
non est,imò per concilium,& ecclesiam Gallicanam
approbata.& sic meritò in contrarium facta electio
cassabitur rege instante,vt videtis. Et hoc potest in-
ducere nedum priuilegium, sed etiam consuetudo,
per tex.in dicto cano.cùm longè.lxiij.dist.secundum
eum in d.c.nobis.prope fi.Idem tenet Panormi.in c.
de hoc.super glos.in verbo,& princeps. sic emendan-
dus est Panormi.de simo.vbi dicit regem Franciæ in
hoc esse priuilegiatum, vt suprà dixi. Aliàs enim si
electio aliter facta nõ cassaretur, talis permissio per
pragmaticam regi data,& contractus ecclesię Galli
canæ nullum produceret effectum:imò frustra occu-
paret membranas,cùm frustra speretur euentus, cu-
ius nullus oritur effectus.cap. si papa.de priuileg. lib.
81 vj. †Nam licet de iure reges nullam habeant eligen
di potestatem,sed tantùm præstandi cõsensum, sine
quo etiam electio non inualidaretur.cap.cùm terra.
in fin.ibi.Quo facto nõ prohibemus quin regis, qui
pro tempore fuerit, requiratur assensus:sed propter
hoc ipsam electionẽ nolumus impediri,&c. de elect.
& in cap.cùm inter vniuersas.in fi.ibi, vice regia. &
cap.quod sicut.§.j.eo.titu. Hodie tamen in præsenti
regno ecclesia vniuersalis Gallicana, & singula eius
membra eligere alterum de nominatis per regẽ sunt
obligata. Quæ quidem dispositio, quæ potius dici-
tur hominis, aliquid operari debet vltra dispositio-
nem iuris communis. Quia si hoc potuisset consuetu-
do ex tacito consensu ecclesiæ resultans, vt plenè di-
cunt Panormita.& Docto.in dictis cap.cùm terra.&
cap.cùm inter vniuersas.de electio. etiam hoc facere
potuit ecclesia Gallicana expressè consentiendo: si-
cut iampridem fecerat Hispaniarum ecclesia, vt di-
82 cto capit.cùm longè.lxiij.distinct. †Ex quo potest
cõcludi,quòd vbi preces regis reperirẽtur benignæ,
atq; beneuolæ pro personis benemeritis bonũ reipu
blicæ zelantibus,quæ tales in dubio esse præsumun-
tur,si eis spretis fieret electio de altera persona, quã
de nominatis & deprecatis per regẽ,talis electio con
tra ecclesiæ Gallicanæ permissionem regi cõcessam
facta,non teneret, imò veniret cassanda & irritãda.
Si enim consuetudo libertatem eligendi restringẽs
est de iure valida.capi. cùm dilectus.de consuetu.c.j.
de in integrum resti.& in cap.Abbate.de verbo.sign.
vbi valet consuetudo, quòd capitulum aut conuen-
tus teneatur sibi eligere prælatũ de certo alio colle-
gio seu conuentu. Et sic de certo genere personarum
capacium,secundùm Panor.& Ioan.Andræ.in dicto
c.cùm terra.& c.licet.de electio. Quia per talem con
suetudinem non adimitur nec tollitur eligendi liber
83 tas,quãuis limitetur & restringatur: †sicut limitari
potest ius naturale ac diuinum, & distingui. quod in
suo toto est immutabile,secundùm gloss.in l.fin. C.si
contra ius vel vti.publi. & Docto.in capi. quæ in ec-
clesiarum.de consti. Sic etiam valuit permissio præ-
dicta regi Frãciæ,& principibus regni, & Delphina
tus concessa de eligendo non certã singularem per-
sonam,

sonam, sed alteram de nominatis per regē, & sic de certo genere personarum. Nec dicitur per hoc potestas eligendi capitulo sublata, sed solum restricta per ecclesiæ consensum, & cōtractum pragmaticum mutuo consensu eorum de vniuersitate, quorum duntaxat intererat, celebratum. Qui consensus tantum, & talem sortitur effectum, sicut consuetudo, quæ aliud non est, quàm tacitus vniuersitatis cōsensus. l. de quibus. ff. de legibus. & cap. fin. de consuetu. lib. vj. & in cano. consuetudo. j. distin. Ex quibus dicere possimus patronis secularibus non competere electioni fiendæ, sed iam factæ præbere consensum, nisi aliter de eorū iurisdictione obtineant, vt partes suas interponere debeant electioni tractandæ, vt dicto cap. nobis. de iure patronat. Sicut hodie iurisdictionem habet rex, id est, prærogatiuam à pragmatica sibi con-
84 cessam per ecclesiam. †Et huius prærogatiuæ regi, & principibus per pragmaticam concessæ potuerūt inter cæteras quatuor esse rationes, quæ ex dictis magistrorū resultant. Prima, quia videmus omnes & singulas ferè pōtificales ecclesias à regibus & principibus, in quorum districtu existunt, tenere feuda & bona secularia, prout videtis episcopum nostrum Caturcēsem tenere hanc Caturci ciuitatem, & comitatum Caturcēsem ac plura castra, & dominationes tēporales à rege. Ex quo dicitur episcopus, & comes Caturcensis. Pariter refert Specula. titu. de feudis. §. quoniam super homagiis. versic. xxuij. quæritur. Episcopum Magalonensem, tenere villam Magalonæ in feudum a rege. Ad causam quorum feudorum faciunt regi homagium, & fidelitatis præstant iuramē tum, quod non consueuerūt præstare per alios, scilicet procuratores, etiam speciale mandatū habentes, sed per seipsos, nec rex alteri cōmittere, sed ipse hoc in propria facit, vt dietim videmus. Secunda ratio fuit superiùs tacta, quia rex est ecclesiarum pontificalium patronus, secundùm Archi. in dicto cano. lotis: & sic prærogatiuam habere meruit de electione tractanda se intromittēdi, vt dicto cap. nobis. Tertia ratio est pragmatica sanctio, non quòd istud priuilegium de nouo regi concessit: sed in pristinum, quod à sede apostolica, & generali cōcilio habere meruerat Carolus Magnus, quod posteà Ludouicus eius filius renunciauerat reges Franciæ, reduxit: quod facilius fieri potuit, quàm istud de nouo cōcedere, per ea, quæ plene dixi suprà in primo præludio, versi. vel possimus aliter & singularius, &c. loquente de statuto matrem excludente propter agnatos, quod nihil de nouo induxit. Sed omnia ad veterem legem xij. tabularum reduxit: ob quod fauorabile reputatur, & consequenter extendendum, vt ibi dixi, secundum Angel. consi. xcix. ij. col. in fi. versi. Nec obstat, quòd propriè &c. Nam id idem factum fuisse cernimus, in dicto cap. cùm longè. lxiij. distinct. vbi rex Hispaniæ fuit per ecclesiam Hispaniarum in effectu reductus ad suum ius eligendi, quod prius habuerat, secūdum glos. in princ. Sic & rex Franciæ per ecclesiam Gallicanam reductus fuit ad ius pristinum, quod Carolus Magnus meruerat, & à summo pontifice, & generali ecclesiæ concilio habuerat. capi. Adrianus. lxiij. dist. Et (ad veritatem loquendo) quicquid in contrarium prætendatur, Ludouicus Caroli filius dicto priuilegio de electionibus in singulis ecclesiis fiendis se intromittendi nunquàm renunciauit, nisi duntaxat interessendi electioni Romani pontificis, vt claré dixit text. in dicto can. ego Lodouicus. lxiij. distinctione. Quarta ratio potuit esse, quia cùm per summos pontifices modernos omnes dignitates electiuæ per regulas Cancellariæ forēt prouisioni papæ reseruatæ, contra omnem iuris & rationis dispositionem, & facultas eligendi ablata eligentibus per sacrum Basiliense cōcilium fuit eis restituta, qua vti volentes tenentur ea vti, eamq; seruare cum suis cōditionibus, qualitatibus, & modis. l. in traditionibus. ff. de pactis. inter quas conditiones est, quòd reges dictam facere possint eligendarum personarum nominationem. Nec dicitur illa conditio simpliciter adiecta per ecclesiam Gallicanam, & pragmaticam sanctionē, sed etiam implicitè cōtinebatur in mente & textu concilij, vt infrà demonstrabitur. Præterea licet rationes prædictę satis euidenter concluderent, tamē vna sola alia sufficeret, quæ finalis fuit ad dictum can. cū longè. videlicet sola regia dignitas & prærogatiua, propter quam iuris pręcepta relaxantur & transgrediuntur. cap. principes seculi. & cap. regum officium. xxiij. quæstio. v. & in cap. per venerabilem. ibi, rationibus igitur his inducti regi fecimus gratiam requisiti &c. qui filij sint legi. & in c. cùm parati. de appella. & cap. solitæ. de maio. & obedi. Probitas enim, honestas, & apex regalis dignitatis, permissio & consensus ecclesiæ Gallicanæ in forma pragmaticæ rectè & ritè pręstitus vitant, & fugant omnem fraudis, & inhonestatis ac peccati suspicionem. capit. nisi essent viri prouidi. de præben. vbi prouidentia & honestas disponētium cessare facit omnem simoniacæ labis suspicionem, præsertim in casu nostro: quia pragmatica ab ipso cōcilio generali, & ecclesia vniuersa-
85 li virtutem, & approbationem suscepit. †Et sicut potest rex dictis vti precibus erga eligentes, & singulas ecclesias regni, sic etiam ad sedem Apostolicam, vbi papæ iure deuoluto, vel aliâs pertineret prouisio ecclesiæ vacātis, cùm dicta clausula, preces regi permittēs in fine dispositiōis posita referatur ad omnes, & sic ad singulares ecclesias eligentes, & ad papā. De quibus omnibus concilium generale in præcedentibus articulis mentionē fecerat, arg. c. secundo requiris. de ap. & l. talis scriptura. ff. de leg. j. Maximè quia dicta clausula nō restringitur, seu indefinitè & generaliter ponitur, nec per hoc ius cōmune infringitur, nec læditur, imò potius conseruatur etiam sermonis rectitudo, voluntas, & intentio ecclesiæ Gallicanæ: quia illa ratio, qua regi & principibus permittitur precibus vti beneuolis erga singulares ecclesias regni, illa eadem est erga sedem apostolicam. Et (vt vidistis) melior alia ratio dictæ permissionis non fuit, nisi prærogatiua regis cui iura etiam communia fauent, vt dictis capitu. cùm terra. & capitu. cùm inter vniuersas. & cap. nobis. suprà allegatis, interest profecto regum nosse, qui maiores maximè ecclesias administrent, quarum ipsi tutores sunt. Nam quoties alicui facultas conceditur, aut permissio aliquid faciendi, putà dispensandi, vel precibus vti benignis, nō expressis personis, talis facultas & permissio est largè interpretanda quo ad eum cui conceditur, quo ad quem dicitur beneficium principis, secundùm Ioan. Andræ. quem ibi sequitur Panormi. in c. fin. de simo. vbi etiam hoc sentit glos. Præterea fuit etiam de mente concilij generalis in decreto, sicut in construenda. prope finē. §. ad tollendum autem. de elect. prout nunc videbitis. Et non dubitatur quin cōcilium papā quo ad hoc ligare potuerit, & regi dare prærogatiuam, quod vt dixi non est de nouo cōcedere, sed regem in pristinum priuilegium Carolo Magno cōcessum reducere, imò potius redintegrare, tanquā sub

colore renuntiationis Ludouici Pij de facto obnubi
latum & retractum. Quam renuntiationem nunquã
fecerat, nisi quo ad electionem summi pontificis, vt
dicto c. ego Lodouicus. iuncto, quòd concessio priui-
legij Carolo Magno facta non fuit propriè donatio,
sed seruitiorum per eum ecclesię impensorum remu
86 nerario, vt suprà vidistis. & sic irreuocabilis, †Cùm
donatio causata præsertim seruitiorũ remunerato-
ria sit adeò fauorabilis, quòd reuocari nõ potest, nec
sub titu. de reuocan. donationibus comprehenditur.
l. Aquilius regulus. ff. de donatio. secundum Panor.
super rubrica. & cap. fi. de dona. vbi eam dicit intan-
tum fauorabilem, quòd ingratitudine reuocari non
potest, minusque insinuatione indiget, vt d. l. Aqui-
lius. Imò propter merita, & seruitia ecclesiæ impẽsa
potest res etiam de mensa existens iustè alienari, per
text. in l iubemus *La grande*. §. j. circa fin. ibi, ad vicis-
situdinem beneficij colorati, iuncta glo. ibi. C. de sa-
crosan. eccle. Per quem à cõtrario sensu alienari pos-
set etiam res immobilis propter verum, & non fictũ
nec coloratũ seruitium, quale fuit à Carolo Magno
87 ecclesiæ impensum. † Antè quàm tamen permis-
sio regi facta, tam per cõcilium, quàm ecclesiam Gal
licanam, sortiri posit effectum, & eligentes ligare,
88 plura requiruntur. †Primò, quòd preces illæ re-
gię procedant de motu proprio & mera liberalitate
regis, & non ad instantiam, & prosecutionem per
eum nominãdorum, vel quorumcunque aliorũ pro
ipsis, aut in fauorem eorũ, qui preces & literas regis
procurauerint, prout de hoc est text. apertus in dicto
decreto Basilien. allegato. §. ad tollendum autem. ti-
tu. de elec. vbi sacrum cõsilium instantissimè exhor-
tatur reges & principes, ne electorib⁹ literas scribãt
aut preces porrigant pro eo, qui per se vel alium pre-
ces tales vel literas procurauit. Vnde si rex pro alio,
qui per se vel alium hoc non procurauit, scribat, aut
preces porrigat, tales preces sunt exaudiendæ. Et sic
prærogatiua nominandi eligendum, regi pertinens
dependet & efficaciam habet à potestate concilij ge-
neralis, & non solius ecclesiæ Gallicanæ, quæ in d. §.
item nec credit. nil aliud facit, nisi concilium decla-
rare de eo, quod à cõtrario sensu regi ptinebat scri-
bere pro nõ procurantibus nominari, aut eligi. Vn-
de talis permissio in ventre, seu mente & intẽtione
cõcilij comprehensa, nunc per ecclesiã Gallicanam
declarata, & in lucem extirpata, quæ declaratione
alia rectè intelligentibus non indigebat. Cùm argu-
mentum à cõtrario sensu ex textu concilij sumptum
sit de iure fortissimum. l. j. §. huius rei. ff. de offic. eius
cui manda. est iurisdictio. etiam ad papam extendi-
tur, & ipsum ligat ad preces Christianissimi regis be
neuolas pro personis benemeritis porrectas exaudiẽ
dum, vt piè & libenter facere papa consueuit. Et ita
etiam per illum text. decidit glos. pragmaticæ. super
verbo. procurabit. in dicto §. ad tollendum autem. Si
autem ille pro quo rex scripsit, & preces porrexit,
hoc per se vel alium procurasset, nõ diceretur perso-
na benemerita, sed demerita. Et cõsequẽter electio,
aut prouisio in contrarium de alio non nominato fa
cta esset efficax & irretractabilis, si aliud non obsta-
ret, veniretque cõfirmanda. Et si persona talis per re
gem nominata eligeretur, & quòd nominationem,
aut electionem per se vel alium procurasset probare
tur, esset talis electio inualida quam ambitiosa, nec
89 confirmaretur. †Et pariter, imò fortius electio nõ
valeret, si princeps ad nominãdum pecunia vel alio
munere moueretur, vt legitur de patrono in c. præ-
tereà, de transactio. quia nulla esset propter simonia
cam labem, quæ in regno Franciæ multum domina-
tur. j. quæstio. j. cap. fertur. Nullum enim ius haberet
nec titulum simoniacus, secundum glo. & omnes. in
capi. nisi cùm pridem. §. j. de renun. & si ita foret, tri-
stem sentiret ecclesia euentum. Cùm talis quem rex
nominat, eo ipso quòd ambitiosus est, suspectus dici-
tur & nõ eligendus. Quicunque enim primatum de-
siderauerit in terra, confusionem inueniet in cœlo,
nec inter seruos Christi cõputabitur, qui de primatu
tractauerit. xl. distinct. quicunque. Quinimo (vt Leo
papa scripsit ad Mauros episcopos) Principatus quẽ
aut seditio extorsit, vel ambitus occupauit, etiam si
moribus vel actibus non offenderit, ipsius tamen ini
tij sui est perniciosus exemplo. Et difficile est, vt bo-
no peragantur exitu, quæ malo fuère inchoata prin-
cipio. j. q. j. can. principatus. vt dixi in verbo, *duas ha-
bens filias*. Ideo esset electio nulla, aut saltem retra-
ctanda propter vitium ambitionis præcedens, secũ-
dùm Innocen. in dicto cap. quod sicut. de electio. vbi
dicit electum, qui pro se rogauit vnum solum de ele-
ctoribus, teneri ad renuntiandum electioni: ex hoc
satis declarans talem electionem esse nullam, aut sal
tem retractandam. capi. per inquisitionem. de elect.
90 †Secundò requiritur, quòd cesset in rege, & prin-
cipe omnis comminatio & violentia, quibus ad ele-
ctores vti non debet. Alias electio de tali nominato
per regem facta per minas, aut violentiam esset nul
la, cessante libertate, quæ de substantia electionis di-
citur. capi. vbi maius periculum. §. cæterum. de elect.
libr. vj. ita quòd non solum timor mortis, aut crucia-
tus corporis, sed etiam timor verborũ vitiat electio-
nem, & minor metus excusaret mulieres, quã viros.
Nec refert ad vitiandum electionem, metus accedat
in personam propriam eligentium, aut parentum a-
scendentium, descendentium, vel collateralium, vt
plenè per glo. pragmaticæ. super verbo, quibuslibet,
91 & verbo violentiis, in d. §. item nec credit. †Tertiò
requiritur, quòd preces regis, aut principis benignæ
sint, & beneuolæ. Benignæ quidem cessante quacun-
que verborum atrocitate & asperitate, nõ tamẽ per
hoc excluditur quin posit, & debeat aliqualem sui,
& dignitatis regiæ cõmendationem facere, per tex.
in l. si in aliquam. ff. de offic. proconsul. Beneuolæ, id
est, tales ex quibus & earum verbis eligentes perci-
piant zelum principis scribẽtis, quem habet & vult
ad bonũ publicum regni sui. Qui zelus in eo etiam
in dubio præsumitur, vbi omnia per decretum requi
sita ab eo seruantur, cùm aliàs nõ de bono, sed de ma
lo præsumeretur. l. quemadmodum. C. de agricol. &
censi. libro xj. & capi. qui contra iura. de regu. iur. li-
bro vj. nam tales preces iustæ sunt: quia per sacra de-
creta approbatæ. Et quia ad bonum publicum ten-
dunt, sunt exaudiendæ. Prætereà preces principis
iustum non inducunt metũ ad rescindendũ actum,
nec sola dignitas sua ad metum probandum suffice-
ret l. ad inuidiam. C. quod metus causa. nisi de per ac-
cidens fierẽt iniustæ, vt quia importunæ, quæ metui
æquiparãtur: vel est talis princeps, qui malè & tyran
nicè consueuit tractare talibus suis precibus non pa
rentes: quod facere, præsertim in casu nostro non de
bet rex, nec alter princeps, nec est fieri necesse, cùm
preces eorum benignæ, & beneuolæ ac dulces operẽ-
tur electionis in cõtrarium factæ cassationem & re-
92 tractationẽ, vt vidistis. †Quartò requiritur, quòd
rex precibus vtatur prædictis pro personis beneme-
ritis, & zelantibus bonum reipublicæ regni, & Del-
phinatus.

93 phinarus.† Et dicũtur perſonæ benemeritæ, & bonũ
publicum regni zelãtes omnes, qui de domo, aut ſtir
pe regia exiſtunt, quibus fauendũ eſt præ omnibus.
ca. nouit. de iudi. quoniam qui alta nobilitate, & ho-
noris prærogatiua lætantur, auctoritate & dignita-
te fungi debẽt ampliori. c. j. in fi. de offi. leg. & c. ne a-
liqui. de priuile. lib. vj. Propter enim ſublimes perſo-
nas laxantur interdũ canonica præcepta. ca. de mul-
ta. de præben. Quod non ita groſſo modo eſt intelli-
gendum, vt indifferenter de quibuſcunque ſublimi-
bus, & nobilibus intelligatur, ſed de maximis & ex-
celſis perſonis, quæ ſolæ veniunt appellatione taliũ,
ſecundum declarationem Ioan. papæ. xxij. præſentis
vrbis Caturci filij, & vniuerſitatis fundatoris in ſua
extrauagante, execrabilis, ſcilicet de filiis regum &
principum, qui multum eccleſiæ proſunt, & prodeſſe
poſſunt ad tuendum illius iura, & recuperandum à
potentibus occupata vel aliter deperdita, præſertim
vbi poſſeſsiones habet eccleſia circa inimicos, aut in
medio peruerſæ nationis. Vbi opus eſt potentia, quã
requirit vrgens eccleſiæ neceſsitas, aut eius euidens
vtilitas, ne opprimatur incurſibus malignorum. ca.
principes ſeculi. & c. regũ officium. xxiij. quæſt. v. fa-
cit c. officij. de elec. Pro quibus præſumendum eſt, ꝙ
bonum regni zelent, & domini regis: cùm non ſit ve
riſimile, quẽquam carnẽ ſuam odio habere, nec per-
ditioni contra propriam domum cõſentire, & regẽ
94 de cuius ſtirpe deſcendunt. † pariter dicuntur perſo
næ benemeritę omnes de ordine clericali ſeruitio re
gis perſonæ ſuæ exiſtentes & cõſiliarij, qui etiã ſub-
limes perſonæ dicuntur, & patres conſcripti vocabã
tur. quorum nomina ſolita olim erant in diademate
Imperatoris ſcribi, quorum dignitate ſacra paterna
tolluntur & extinguuntur. inſti. qui. mod. ius pa. po-
te. ſolui. §. filiusfamiliâs. quos decus lateris regis illu
ſtrat. l. j. C. de præpo. labaro. libro xij. Et nedum con-
ſiliarij ad latus regis perſonaliter inſiſtẽtes, verùm
etiam cæteri conſiliarij in ſuis Parlamentis, quæ ho-
die in regno plura ſunt, vt Pariſiis, Toloſæ, & Burde
galæ. & de aliis prout in imperio Romano olim fue-
rant, vt patet ex titu. de officio præfect. præto. Orien
tis, & Illyrici, & de officio præfecti præto. Africæ.
Qui omnes vnum & idem corpus faciunt cum rege
& imperatore, quorum authoritas in tãtum meruit
augeri, vt appellari ab eis non poſsit. Quoniam cre-
dit princeps eos, qui ob ſingularẽ induſtriam explo-
rata eorum fide, & grauitate ad huius officij magni-
tudinem adhibentur, non aliter iudicaturos eſſe pro
ſapientia ac luce dignitatis ſuæ, quàm ipſe foret iu-
dicaturus. dicit tex. in l. j. de offic. præfecti præto. qui
non abs re parentes principis appellantur. l. ex diui
Pij. C. de loca. Et idẽ de quibuſcũque aliis iuſtiſsimis
officialibus principis in quacunq; regni parte degẽ-
tibus pro ipſo reipublicæ regni ſeruiẽtibus. Quia di-
gnum eſt, vt qui ſuis conſiliis, ſuisq; laboribus pro re
ro regno die noctuq; laborãt, etiam & multò magis
extra regnum pro bono ipſius degentes, dignam ha
beant ſuæ fortunæ prærogatiuã, dixit tex. in l. bene à
Zenone. prope finem. C. de quadri. præſcr. Præſertim
illi, qui occultas detexerint conſpirationes, & coniu
rationes cõtra principem, & rempublicam. Et for-
tiùs ſi eis obuiauerint, qui vt bonum publicũ zelan-
tes immẽſa ſunt remuneratione digni, & in eccleſia
ſublimandi & decorãdi. cano. ſi quis papa. §. fi. lxxix.
diſt. iuncta l. quiſquis. C. ad leg. Iuli. maieſt. & bonus
tex. in l. etiam conditionis implendæ cauſa. ff. de ma-
nu. vindi. vbi ſingulariter ad propoſitũ concluditur,

quòd idem eſſet fiendum ex aliis ſimilibus meritis,
quæ exiſtimare debebit is, qui præmia illa iudicare
habet ſi iuſta fuerint, aut iniuſta. Et ſic iuſtitia cauſæ,
pro qua rex ſcribere habet, & eligẽtes deprecari, in
eius arbitrio, & exiſtimatione conſiſtit, ſecundũ Lu-
95 do. allega. conſi. cccxxxvij. in fin. † Et idem eſſet de
doctoribus in aliqua vniuerſitate approbata actu do
centibus, ſi excellentis ſcientiæ, peritiæ, eloquentiæ,
& experientiæ fuerint. de quorum numero Papinia-
nus fuit. l. cùm acutiſsimi. C. de fideicõ. Vbi vir acu-
tiſsimi ingenij, & in c. ſed quia ſtipulationes. inſtitu.
illo eo. titu. homo excelſi ingenij nuncupatur. Et Vl-
pianus in l. diuo Marco. C. de quæſt. vir prudentiſsi-
mus vocatur. & in l. ſcire oportet. §. aliud etiam. ff. de
excuſa. tutn. Ceruidius, Scæuola, Paulus, Vlpianus,
κορυφαῖοι, id eſt, vertices legũ appellabantur, & etiam
parentes imperatorum & regum nominabantur, vt
96 dicta l. ex diui Pij. C. locati. Quamobrem † docto-
res, vt decet, qualificati, ab omnibus & quibuſcũque
iudicibus non fratres, ſed patres ſunt nominandi &
honorãdi: pœna contrà facientibus indicta: nec im-
meritò. Quia conſiliarij principis nati exiſtunt, qui-
bus ſecreta conſilia ipſius non vetantur. l. ij. & l. fi. C.
de offi. diuer. iudi. vnde poſſunt tales tanquam bene-
meriti à rege nominari per eccleſiam eligendi. Eo
97 † enim quòd doctores actu docent, præſumendũ eſt
eos eſſe doctos. Cùm omne artificium per exercitiũ
ſuſcipiat incrementum. l. legatis ſeruis. §. ornatrici-
bus. ff. de lega. iij. maximè ſi viginti annis docuerint:
ex quo forent eoipſo comites facti, & comitali digni-
tate decorati. l. j. C. de profeſ. qui in vrbe Conſtanti.
docent. lib. xij. quia de illis non intelligitur qui præ-
maturè doctorantur, & licentiam ſeu auctoritatem
docendi vſurpant: & interdum pecunia redemerunt:
de quo vidiſtis in verbo, *duas habens filias*. Quos po-
tiùs audire deceret, quàm ſolium doctrinæ aſcen-
dere: cùm prius animas oporteat fieri eruditas, quàm
linguæ loquantur. §. illud verò. in prœmio Digeſto
rum. Et Apoſtolum doctorem gentium legimus ad
pedes Gamalielis legem audiuiſſe. Etiam poſſet rex
aliquos nominãdo optimos theologos, ſi eccleſia va
cans de nouo foret ad fidẽ cõuerſa, vti precibus pro
ipſis: quo casu etiã præcepta iuris & canonum laxan
tur. iuxta not. in cle. j. de elect. vbi eccleſiæ ſeculares
cõferri poſſunt talibus regularibus propter bonum
prædicationis: nec locum habebit capi. cùm ſingula.
de præben. lib. vj. Nam tales ſic docti ſunt ad regimẽ
nedum eccleſiarum, imò regnorum & reipublicæ aſ-
ſumendi. §. fi. in prœmio. Inſtit. Expedit enim, quòd
zelantes cum prudentia bonum regni & reipublicæ
ad dignitates altas & excelſas per regẽ nominẽtur.
Exemplo eius quem Iuſtinianus promouit in l. in
nomine domini. C. de offic. præfect. præto. Africæ. §.
iubemus. ibi, vnà cum tribuno ſuo homine pruden-
te, & deuotionem ſeruante reipublicæ noſtræ, per o-
mnia conſtituatis &c. Qui quidem zelus ad princi-
pem & rempublicam debet talis eſſe, qui nõ ex vno
ſolo actu, ſed pluribus antè geſtis proceſſerit per tex.
ad hoc not. in l. fi. C. de offic. magi. mili. ibi, tuamq́ue
magnitudinem (quæ nobis ex ante geſtis optimè cõ-
mendata eſt) idoneam ad talem fore dignitatem con
fidentes elegimus &c. Facit optimè tex. in prœmio
Inſtit. §. cumq́ue. ibi, quorum omnium ſolertiam &
legum ſciẽtiam & circa noſtras iuſsiones fidem, iam
98 ex multis rerum argumentis accepimus &c. † Nam
hæc nomina benemeritus, & regni zelator, ſunt no-
mina verbalia, quę non verificantur per vnũ actum,

nec vno solo actu cantantur, secundùm Panormi.in
cap.j.vlt.colum de iudi. Ideo si nominati per regem
non essent modis prædictis aut similibus qualificati,
ætatis legitimæ, moribus graues, sufficienti literatu
ra præditi, in sacris ordinibus constituti, & aliàs ido
nei secūdum canonicas sanctiones, nō dicerētur, be-
nemeriti, sed vilissimi omni honore indigni capi.vi-
lissimus.j. q.j.vbi papa. Vilissimus (inquit) compu-
randus est, nisi præcellat sciētia & sanctitate, qui est
honore præstancior. Et tali casu peccarent eligentes
scienter illum, qui debitæ qualitatis non esset: imò
electio esset ipso iure nulla propter decretū irritans
in concilio generali positum.c. sicut en construenda.
99 §.deinde eligant.de elec. Pariter † princeps talem
non meritum scienter nominans, grauiter peccaret,
& teneretur de singulis malefactis per illum. Cum
sit in culpa malæ electionis: quæ facit eum teneri de
casu secuto.c. ij.de deposito. Facit ad casum nostrum
tex.in l.ad similitudinem. C. de epis.& cle.& pro tali
bus eligentes obedire principi ilico non debent, nec
tenentur, sed differre, & principem honestis demon-
strationibus placare, & inducere in aliorū nomina-
tionem casu sibi debito, iuxta formam c. si quando.
de rescrip. Imò electio in cōtrarium si idoneū à prin
cipe habere non possent, de alio facta teneret, quæ ta
men cassanda foret, si iustis regis precibus non obe
dissent, cui obedire debebant & tenebantur, vt §.di
100 xi in princi. † Nec excusari possent eligentes dicen-
do, nō habuisse aut habere notitiam personatum no
minatarum per regem: quam notitiam iurare hodie
tenentur secundum dicti decreti formam. sicut de iu
re ciuili præcipiebatur in Authenti. de sancti.episc.
colla.ix.sine quo iuramento electio velut peccans in
101 forma esset nulla, vt ibi dicitur. Quia † cùm iustitia
causæ & benemeritorum ipsius nominati cōsistat in
cognitione regis nominantis: vt dixi secundùm Lu-
do.in dicto consi. præsumendum est pro eo de verita
te causæ & personarū nominatarum idoneitate, nisi
certè contrarium euidenter vel aliàs debitè scirent.
Considerato maximè, quòd ipsi eligentes iuramen-
tum præstant de credulitate duntaxat. iurando cum
eligere quem credunt futurum ecclesiæ in spirituali
102 bus & temporalibus vtiliorē. † Quæ quidem credu
litas sufficiēter & excusabiliter causat ex sola prin-
cipis nominatione, per quam asserit personas per eū
nominatas habere qualitates requisitas. Quia si di-
ctum vnius legalis viri iustā præbeat causam creden
di & excuset credentē, vt tenet gl.singular. super ver
bo, actiones, quam omnes sequuntur in l.Tirio fun-
dus.prope finem.ff.de condi.& demonstratio. Multò
fortiùs dat causam iustam credendi eligentibus, vt
etiā à peccato excusentur, dictum & nominatio seu
testimonium regis de illo quem electores nunquam
viderunt nec cognouerunt. De quo latissimè per Fe-
ly.in cap.cùm contingat.de rescrip. vbi octo ad pro-
positum dedit conclusiones, ac per multas auctorita
tes hoc esse verum demonstrans. Ad quod solus text.
sufficeret in l.ij.C.de crimi.sacrile.vbi legislator, du
bitare (inquit) de principali iudicio non oportet. Sa-
crilegij enim instar est dubitare, an is dignus sit, quē
elegerit Imperator. hæc ibi. Nisi euidenter scriberet
pro aliquo ribaldo notoriè diffamato de aliquo cri-
mine, aut inhonesta vita, vel literatura insufficienti.
Quo casu non tenerentur eligentes principi pro in-
digno aut incapace scribenti obedire, etiam si ex cer-
ta scientia pro illo scriberet, maximè, quia in sui po-
testate non est indignum habilitare, nec cum eo di-
spensare ad beneficia tenenda, vt suprà dixi in prin-
cip.huius primi articuli.& plenè decidunt Panor.&
Fely.in c.si quando.de rescrip. & docto.in l. quidam
consulebat.ff.de re iudi. Vbi pro indigno non est pa-
rendum etiam papæ scribenti, ne honestas ecclesiæ
decoloretur. quod tamen prima facie non est præsu-
103 mendum principem facturum. Præterea sola fa-
ma publica dat iustam causam credendi, secundùm
Innocen.in dicto cap.de multa. Vbi nobilitas per so
lam famam probatur. Et notoriè idoneus est recipiē
dus etiam sine examine, secundum Panormi.in capl
tu.constitutis.de appel. Ideo sufficit idoneitatem &
benemerita sciri oculo corporali per visum & expe-
rimentum, aut oculo mētali informato ex fama vel
auditu. Nec deierassent & minus peccassent canoni-
ci, si Barto.Ioan.Andr.& Panor. vel alium famatum
elegissent, tanquam sufficiētes, quos nunquam præ-
terquam ex auditu & libris viderant, nec cognoue-
rant. Legimus (inquit Hieronymus in Epistola ad
Paulinum) in veteribus historiis quosdam lustrasse
prouincias, nouos adiisse populos, maria transisse, vt
eos quos ex libris nouerant, corā quoq; viderent &c.
Et Exod.xxxiij.dicitur ad Moysen: Inuenisti gratiam
coram me, & teipsum noui ex nomine. Et de duplici
oculo scilicet mentis & corporis, habetis glo.in cap.
quorundam.de electioni.libr.vj. [Coram quo prin-
ceps si in casu debito fuerit per eligentes contēptus,
poterit vel eius procurator petere cassari electionē
aliter factam. Et in hoc errant aliquando procurato-
res regij, qui ab electione facta vel fienda appellant
ad curiam secularem, cui potestas confirmandi aut
infirmandi non pertinet. Ideo per curiam parlamē-
ti Tolosæ Anno isto domini M. cccccxiiij. in mense
Iunij fuit quo ad episcopatum Appamiarum, & ec-
clesiæ Vautensis prouinciæ Tolosanæ annulata ap-
pellatio procuratoris regis & permissum Archiepi-
scopo seu eius vicario procedere in negotio cōfirma-
tionis vel infirmationis dictarum electionum, corā
quibus posset idē procurator regis dicere ius regiū
si ei videatur. Et idem fuerat anno præterito quo ad
episcopatum Carcassonensem pronuntiatum.] Ego
credo Iacob.Butri. hominem fuisse meliorem totius
Italiæ, quia hoc refert Bald.in l.quicunque.C. de epi
sco.& cler. Vnde tales si bonum publicum sint zelā-
tes, dicūtur & credēdi sunt benemeriti, & sic à prin-
cipibus nominandi ad dignitates vt videtis. facit bo-
nus tex.in procemio insti.in fi. Qui zelus ad bonum
publicum tantus olim fuit, quòd abiecta priuata vti-
litate publicam inducebant. de quibus libro iiij. titu.
de paupertate sic dicit Valer. Animi virorum & fœ-
minarum vigebant in ciuitate scilicet Romana, co-
rumque bonis dignitatis æstimatio cunctis in rebus
ponderabatur. hæc scilicet animi & zeli bona impe-
ria cōciliabant, hæc iungebant affinitates, hæc in fo-
ro, hęc in curia, hęc intra priuatos parietes plurimū
poterant. Patriæ enim rem vnusquisque non suam
augere properabat, pauperque in diuite, quàm diues
in paupere imperio versari malebat. Atq; huic tam
præclaro proposito illa merces reddebatur, quòd ni-
hil eorum quæ virtuti debentur emere pecunia lice-
bat. Inopiæque illustrium virorum publicè succurre
104 batur: † quia e conuerso reipublicæ præpositi, sicut
Paulus Aemilius esse debent, qui penates suos nulla
ex parte locupletiores fecit, pręclarè secum actū exi-
stimās, quòd ex illa Persarum regis victoria aliis pe-
cuniam, ipse gloriam occupasset. & plures alij Roma
ni de publico ministerio nihil cuiquam præter lau-
dem

dem bene administrati officij accedere debere iudi-
cantes, eodem Valerio referente alleg. li. tit. de absti
nen. & continen. ibi subiungens tales rempublicam
gerentes, non quantum auri & argenti, sed quãtum
amplitudinis pondus secum ferant æstimandi sunt.
Heu me, vbi nunc Romani bonum reipublicæ zelan
tes: quibus cùm & magni pretij & varij generis à le-
gatis Pyrrhi Epirotarum regis, tam virorũ quã fœ-
minatum apta vsui munera circa domos ferrêtur, &
penè totum regiarum opum apparatum transtulis-
sent, nulla cuiquam dono ianua patuit. Quasi dicat,
quòd soli benemeriti & taliter virtuosi debent gra-
tis à principe nominati, & nõ preces eorum fauore,
vel odio, aut pecunia, vel sola libidine effundi, prout
sæpe fit in turbatione sanctæ electionis Quæ omnia
præmissa eorúmque veritas veniunt in discussione
105 coram confirmatore. c. fi. de elect. lib. vj. †Quintò
vltra pręmissa requiritur, quòd rex, aut princeps, nõ
vnum solum, sed plures nominet eligendos ad eccle
siam vacantem benemeritos, & vt decet conditiona
tos: aliter & aliàs nõ essent preces iustæ nec benignæ,
quia essent cõtra substantiam rei gerendæ, id est ele-
ctionis celebrãdæ: Nec cogi possunt eligentes vnam
certam solùm nominatam personã eligere, quia nũ
esset eligendi libertas, & consequẽter electio nulla.
vt dicto capi. vbi maius periculum. §. cæterùm. Cùm
106 †eligere propriè sit aliquem ex pluribus ad præla-
tionem canonicè vocare. Nec essent canonici qui ele
gerent, sed ipse laicus princeps electionis notorie in-
capax, qui ad hoc etiam cõsuetudine capax fieri non
posset. capi. cùm terra. & cap. cùm inter vniuersas. &
cap. quòd sicut. de ele. Nec pariter fieri posset aut con
suetudine induci, quòd canonici aliter eligerẽt, quã
107 ex pluribus vnum: †quia contra substantialia actus
nihil operatur consuetudo, secundum gloss. quam o-
mnes approbant & sequuntur in capi. ij. de consuetu.
libro vj. Præthereà hoc non esset per canonicos eli-
gere, sed præsentatũ per principem instituere in põ-
tificali dignitate, quæ aliter dari non potest, nec præ
latus in ea assumi, quàm per canonicam electionem
confirmatione superioris & seruata forma dicti cap.
fina. de elec. lib. vj. roboratam, approbatam, & confir
matam. Cùm aliter procedendo esset destruere ordi-
nem ecclesiæ, & iura omnia loquentia de confirma-
tione, concilioque generali derogare: quod fieri non
potest, propter decretum irritãs in eo promulgatũ.
Vnde necesse est plures nominari per principem. Et
bonum est, quòd tres ad minus nominet eligendos, si
plures nominare nolit. Ex quibus canonici vel con-
uentus vnum eligãt, quod proderit reliquis duobus,
quo ad augmentum honoris, argumen. l. fin. ff. de al-
bo scribendo. Cum semel à principe digni reputati
& nominati fuerint, vt ibi. Et princeps multis grati-
ficabit, & vnico actu plures honorabit: quod modicũ
non existit pro conseruando reipublicæ amicos. Præ
tereà illi in futuris dignitatib⁹ erũt potiores, ac præ-
ferendi. vt dicta l. fina. Et quòd plures nominentur à
principe, requirit expresse text. dans regi Hispaniæ
priuilegiũ nominandi in dicto can. cùm longè. lxiij.
distinct. ibi: quoscunque regalis potestas elegerit, lo-
quens in plurali, ita quòd illa pluralitas personarũ
per regẽ Hispanię nominandarũ, intelligitur nõ di-
stributiuè, sed collectiuè, prout requirit materia sub
iecta. facit glo. penul. in capi. fina. de consue. libro vj.
Sic etiam requirit tex. in rege & principibus Frãciæ
& Delphinatus, etiam in plurali loquens, vt dicto §.
item nec credit. ibi, pro personis benemeritis &c.

108 †Sextò & vltimò requiritur, quòd rex non sem-
per in qualibet vacatiõe talibus licet benignis & be-
neuolis vtatur precibus, sed aliquando, id est semel
in vita sua, non in ecclesia vniuersali Gallicana so-
lùm, sed etiam in qualibet particulari ecclesia pon-
tificali regni sui. Quibus post regis promotionem
vacantibus, etiam si omnes viuente eo vacarent, ad
quamlibet semel tatùm precibus vti poterit, suaque
prærogatiua gaudere. Quod satis videtur, cùm di-
gnitas talis monocula sit in qualibet ecclesia ponti-
ficali, quæ illa grauari non potest, nec princeps de
monoculo beneficio prouidere, vt plenè Felyn. in
capitulo, in nostra. quarto corrolario. de rescriptis.
& gloss. pragmaticæ super verbo: Tut num. in §. item
placuit ipsi congregationi. titu. de collatio. Præter-
eà Papa mandando quem in ecclesia recipi, semel
ecclesiam in vita sua grauare potest, nisi hodie, vbi
essent quinquaginta collationes. capitulo, manda-
tum. cum duobus sequentibus de rescriptis. Quia vl-
tra vnam vicem non posset. Quæ intelligitur de pri-
ma vacatione: cùm omnis actus affirmatiuus & per-
missiuus per aliquem explicandus, qualis hæc per-
missio dicitur, intelligatur de primo, & in primo
extinguatur, argumento l. boues. §. hoc sermone. ff.
de verborum significatione. secundum glo. quam ibi
commendat Bartolus in l. hoc genus. ff. de conditio-
109 nibus & demonstrationibus. †Vt etiam à simili vi-
demus de gratia alicui concessa ad vnum vel duo be-
neficia: quia intelligitur de vno aut duobus primò
& immediatè vacantibus. capitu. non potest. de præ-
bend. & capitulo primo. & capitulo, ne captandæ. de
concessione præbendæ. libro sexto. Vnde cùm talis
permissio regi concessa extinguatur in prima vice,
intelligitur non collectiuè vt in tota ecclesia Galli-
cana semel tantùm precibus vti possit: sed intelligi
tur distributiuè, quòd vti possit aliquando, id est se-
mel in vita ad singula capitula ecclesiarum cathe-
dralium aut superiorum. Et ad singulos conuentus
& ecclesias, in quibus morte prælati viduata dicitur
110 ecclesia. †Quia vbicunque dispositio refertur ad
vniuersalem seu ad generalem vniuersitatem ex plu
ribus aliis generalibus consistentem, talis dispositio
vbi materia subiecta non repugnat, sumi debet di-
stributiuè quo ad singulares vniuersitates contentas
sub vniuersali: & non collectiuè, secundùm glos. su-
per verbo, Conuentuum. in ca. præsentium. in prin.
de testib. libro sexto. in capitulo, si sententia. §. fi. vbi
Archidiaco. Ioan. Andræ. & Dominicus: & in capit.
Romana. §. in vniuersitatem. de senten, excommuni.
libro sexto. & in capit. primo. vbi Panor. de his quæ
vi metúsve causa fiunt. Alij intelligunt regem per-
missione sua vti posse in qualibet ecclesia semper,
scilicet vt in prima vacatione capitulũ eligere tenea-
tur nominatum per regem: deinde verò post duas se-
quentes vacationes quibus libera pręcesserit electio,
in tunc sequenti eodem modo eligere teneatur alte-
rum de nominatis per regẽ: exemplo vniuersitatum
& graduatorum in eisdem, quibus tertia pars bene-
ficiorum vacantium debetur. Primùm videlicet gra-
duato & per vniuersitatem approbato, & post alias
duas sequentes vacationes nominato per vniuersita
tem, vt habet text. pragmaticæ in §. insuper. titu. de
collatio. Aliàs sequeretur, si rex nisi semel in quali-
bet ecclesia nominare non posset, quòd maioris præ
rogatiuæ essent vniuersitates, quàm regia maiestas:
quæ vltra & super omnes pręcellere debet, vt dicitur
j. Petri ij. c. ibi, tanquam regi præcellenti. & c. solitæ.

de maio.& obed. Alij verò vt curiales & palatini ferè omnes intelligunt & asserunt, regem hac facultate vti posse, quandocunque ei placuerit, etiam vltra prædictas vacationes. Pro quibus prima facie videtur facere tex.in dicto §.ad tollendum autem.ibi, cũ cilium generale à contrario sensu, prout eum suprà induxit: permittit simpliciter regi vti precibus pro his, qui nominari non procurauerunt nec eligi. Et sem per vti poterit permissione sua.quod non est vetum, nec hũc intellectum pateretur illud aduerbium, aliquando.quo vsa fuit ecclesia Gallicana pragmaticæ
111 contrahendo cum rege. †Quem pragmaticum contractum tenetur rex obseruare, sicut & ipsa ecclesia. Cùm ex contractu obligetur.c.j.vbi Pauor.de prob. & docto.in l.digna vox.C. de legi.quia licet ei Deus subiecerit leges, nõ tamen cõtractus quibus ligatur, sicut quilibet particularis priuatus, secundùm Bald. in l.ij.C.de serui.& aqua.& in cap.j.in prin.tit.de natu.feud. Per quem solennem contractum videtur recessisse ab ampliori facultate, si qua per concilium vel aliàs ei competiisset. Sicut ecclesia vice uersa iuri semper liberè eligendi per concilium concesso renũtiauit, nominationi aliquando per regem fiendæ se supponendo, vt ecclesia Hispaniæ fecerat in d.c. cùm longè. Quæ quidem pacta nouissima sunt inuiolabiliter seruanda.l.pacta nouissima.C.de pact. maximè arresto parlamenti cõfirmata per publicationẽ pragmaticæ Parisiis factam in Parlamẽto, Anno domini M.cccxxx. Ego autẽ semper intellexi omnia hæc consistere arbitrio boni viri: videlicet vt rex suo vtatur priuilegio ita curialiter, quòd ecclesia nõ nimis grauetur. Et hoc importat dictio illa, aliquando. Super qua consultissimè dicit glos.non semper. Aliter non exprimens vices seu vacationes, quibus rex sua vta-
112 tur permissione. †Quapropter videtur arbitrio bono relictum, per textum in l.j.§. ait prætor.ff.de iure delib.qui interdũ arbitrari posset semper regem facultate nominandi posse vti pro tuitione reipublicæ & bono regni sui. Quod bonũ publicũ totius regni plus attenditur, quã vnius grauamen ecclesiæ cõside retur. Cũ multò tolerabilius sit vna vel plures ecclesias grauare, quàm totum regnum periculo subiicere in destructionem omnium ecclesiarũ regni & status nobilium & laicorum vniuersalem. Quia quoties fauor reipublicæ vicissim cõcurrit, magis publica præfertur, vt ei altera postposita succurratur.l.j.vbi ple-
113 nè not. ff.solu. marti. †Ideo vbi ecclesia pontificalis vacans in patria esset limitropha, id est in limitibus regni sita, & alteri regno aut nationi finitima: certè his nullus esse potest detentor, nisi quem princeps deputauerit. Et cùm ad causam ecclesiarum habeant episcopi villas & multa temporalia, non possunt ibi præfici sine consẽsu regis. quia hoc est priuilegium corpore iuris clausum in l.ij.C.de fundis limitro. libro xj.vbi dicit glo.non licere priuato custodiam habere limitum regni. Or priuilegium in corpore iuris clausum censetur à quacunque dispositione, & à decreto concilij generalis exceptum, secundum gl. in verb.illi e omni priuilegio.in Authen.quã in prouincia.quam ibi ad hoc nota.Barto.& Bald.C. vbi de crimine agi oportet. Et multò fortius cẽsetur à pragmatica & contractu ecclesiæ Gallicanæ exceptum, vt rex non cogatur solùm illa permissione vti aliquando, imò semper ea vti poterit hoc casu vtendu priuilegio suo, cui magis fauendum est. Tum quia in corpore iuris clausum, tum etiam ad maius pericu-
114 lum euitandum. Vnde †si quis castra ibi, scilicet in limitibus regni emerit, vel alio modo acquisiuerit, nõ potest illa habere nec tenere, nisi princeps cõsenserit.l.quicunque.de fundis limitrophis. Adeo quòd etiam proximior de genere venditori non posset ex cõsuetudine Franciæ aut præsentis ducatus Aquitaniæ, rem talem vẽditam retrahere offerendo pretiũ intra annũ & diem, nisi princeps terræ illius e[...] sẽ cõsentiret. Cùm omnis retr actus præsupponat capacitatem retrahentis. Et capax non est, nisi cui princeps concesserit. Et ibi imò se de facto ingerentes incurrunt pœnam illius legis, scilicet pœnæ capitalis cum bonorum publicatione. Et idem dicunt doct. de beneficiis in limine regni sitis, vt teneri non possint sine beneplacito regis. Et idem puto seruandum, vbi ecclesia pontificalis vacans, loca possideret munitissima & fortissima in partibus, præsertim vbi timeretur guerra verisimiliter moueri. Quæ quidem loca si semel ab hostibus occupata forent, non possent per regem faciliter recuperari, sed item sine magna strage. Nam hic etiam casus censetur a regula cõmuni exceptus, per glos.j.quam omnes ita notant & & sequuntur in l.ij.in prin.ff.qui satis.cogan. Et in locis non limitrophis nec [...]tibus. Idem [...]tuandum crederem, vbi rex propter bonũ pacis [C[...]rè multa exorbitantia a communi regula tole[...]antur p[...]pter bonum pacis, vt plenè dicitu[...] super verbo, *mortuo itaque testatore*. infra dum loqu[...]ur de testamento Christi.] ipsius eccle[...]iæ, vel r[...]gi[...] preces [...] capitulo, benignas ac beneuolas [...] in regno vigentis, propter[...]is, qua[...] um in [...] opera pax publica in regno haberi poss[...]t. Quo c[...] u propter bonum pacis inducendæ & [...]ndæ præcepta canonica plerunque relaxantur.c.vbi non est. d[...] desponsa.impub.facit can.dudum.§. aliquando.& can. hoc quippe. iij.quæstio.vj. vbi plenius dicitur, quòd propter bonum pacis Episcoporum depositio & aliorum surrogatio etiam contra cõscientiam facta, fuit per Papam & ecclesiam tolerata. Quo etiã casu posset papa Ecclesiæ electiuæ inhibita electione prouidere. Tali causa tanquam iusta in literis expr[...]a, secundum Ludo. consil. cccxxxij. incip enim Quo ad primum consultationis articulum. in fine. cum seq.
115 vbi singulariter loquitur. †Quia videmus, quòd plus est pro bono pacis posse principem actionẽ [...] ius alteri quæsitum tollere.l. Antiochensium. ff. de priuileg.credit[...]um.secundùm Baldum de pac[...] constan.& est bona glo.pragmaticæ.super verbo, Hostilitas.tit.de paci.pos.cui addatis Bald.in l.vnica.§.j.in ij.nota.C.de caduc.tollen.& Iason in l.ij.C.de in ius vocand. Quia vt pax [...]ruetur, moderamen iuri[...] habetur, secundum glos.in dicto cap. vbi non est. Vnde si propter pacem habendam ius quæsitum tolli possit, facilius impediri potest ius qu[...]dum: ideo ex tali causa quoties erit v[...] poter[...] rex nedum aliquando, imò sæpe casu occurrẽte vti preci[...]us & priuilegio suo. Imò quod fortius est, posset [...] iam facta electio & alia fieri, secundum [...] gen[...]le in capitu.lice[...] du[...]lum.versiculo, [...]am[...]t. de electio.facit capitul. quòd sicut.§.j. in [...] de electione. vbi toleratur el[...]ctio non vo[...]a[...]is absentibus
116 propter bonum pacis facta. †Vltra au[...] modum, & formam prædictos non p[...] nec principes iuste de electionibus [...] intromittere, nec eas impedire, & minus iam factas impug[...], nisi in casu vno permisso de iure, vt si for[...] ug[...] electionem aliquam licet canonicam fieri, quæ in perturbationem ecclesiæ aut pa[...], vel boni publici

blici vergere timeretur. Quia tunc coram confirma-
tore, constito de veritate, vocata parte & audita, tali
electione reiecta ad capitulum vel conuentum ele-
ctio de alio fiēda remitteretur, per tex. hodie clarum
dicti concilij Basilieñ. tit. de elect. c. licet dudum. §. fi-
nal. vbi optima glos. iura communia hoc permitten-
tia allegans. Et fiet tunc electionis retractatio ad re-
quæstam principis, qui electum habet suspectum de
proditione ac reuelatione secretorum, vt ibi plenè
dicitur. [Principes aliter non posse impedire prę-
dictas electiones tanquàm iure diuino, naturali, at-
que humano fundatas. super omnes cōsuluit iste do-
ctor sustinendo confirmationem factam de persona
dicti Antonij de Lusechgio in episcopum Caturceñ.
per archiepiscopū Bituriceñ. seu eius vicarios anno
domini M. cccclxv vigilia beati Ioannis Baptistæ.
contra quam multa scripsit quidam Hispanus Gu-
lielmus de mōte sarrato vocatus in fauorem fratris
Benedicti Ioannis ordinis sancti Antonij, ad requæ-
stam regis d dicto episcopatu prouisi apostolici. Cu-
ius occasione de hoc quēdam fecit tractatum de hac
regis prærogatiua in his dignitatibus & ecclesiis pō-
tificalibus domino legato de Ambasia directum in-
cipiē. Legimus enim colendissime pater &c. Quem
diuisit in quinque partes, in quarum vltima tractat
de hac regis prærogatiua, in multis discrepans ab his
quæ hîc dicta & scripta fuerant. De quibus omnibus
decretum concilij Basilieñ. concernentibus titul. de
elect. habetur plenè in repetitione cap. j. de elect. qua
iste doctor tunc in vniuersitate Caturceñ. regens fe-
cit die xv. mensis Ianuarij & duabus sequen. anno
domini M. ccccxcviij. Cuius materiam in decem re-
soluit conclusiones: de quibus sub eo respondit ge-
nerosus & magnæ prosapiæ religiosus dominus Lu-
douicus de rupicohardo prior Siluigniaci & Mar-
cignaici frater domini de Mottamar, quarum con-
clusionum tenor sequitur. *Electiones adeò sunt fauo-
rabiles omni iure, quod nisi per eas non potest quis ha-
bere titulum in electiua dignitate.* Secunda conclu-
sio. *Pendente tempore ad eligendum de iure præfixo,
de dignitate electiua, nisi per capitulum nulla potest
fieri prouisio.* Tertia conclusio. *Sicut mulieri inuitæ
dari non potest maritus, ita nec pontificali ecclesiæ no-
lenti prælati valet prælatus.* Quarta cōclusio. *Quam-
uis electiuæ dignitates in curia resignentur, non in curia,
sed in partibus vacare censentur.* Quinta conclusio.
*Plus dico, quòd si in curia renuntientur cum pensionis
retentione. sed solus papa eam constituat, capitulo per-
tinebit eligere.* Sexta conclusio. *Solis canonicis aut re-
ligiosis ecclesiæ cathedralis vel conuentualis, pertinet
electio episcopalis vel abbatialis dignitatis.* Septima
conclusio. *Bene possunt capitulum & canonici con-
sentire. quod papa possit de episcopatu pro hac vice pro-
uidere.* Octaua conclusio. *Adeò commenda hodie ti-
tulus canonicus dicitur, quòd commendatario deceden-
te dignitas in partibus vacare censetur.* Nona conclu-
sio. *Si dignitas electiua fuerit per deuolutionem effecta
semel collatiua, valebit prouisio in præiudicium inferio-
rum iure præuentionis per papam facta.* Decima con-
clusio. *Aliàs quàm per electionem in ecclesia recepto, si
expellatur, competere non potest spoliatorum restitutio.*
Eo tempore in dicta vniuersitate audiebant sub isto
doctore tres inter cæteros excellentes & generosi
scholares, scilicet domini Amanus de Albreto, fi-
lius domini de Albreto. Franciscus de Claromonte:
& Ludouicus de Ambasia tunc electus Albieñ. quos
hodie videmus sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardi-
117 nales.] † Ex quibus resultat excellens prærogati-
ua, qua dominus noster rex Franciç habet in electio-
nibus ecclesiarum pontificalium electiuarū sui regni
& Delphinatus: de quibus iuste & sine scrupulo con-
scientiæ potest modo & forma prædictis se intromit
tere auctoritate concilij & de cōsensu totius ecclesiæ
Gallicanæ. Vnde mirum videri non potest, (ad pro-
positum reuertēdo) si inter clericos bona temporalia
tenentes & possidentes aut petentes, possit etiam in
petitorio & de actionibus realibus & mixtis cogno-
scere ex cōsuetudine, & præsertim ex tam inueterata
118 tolerantia ecclesiæ, vt dixi. Sed † in actionibus per-
sonalibus, quæ merè personales existunt, vt de illis
officiarij regis & dominorum temporalium contra
vel inter clericos cognoscere possint, nō valeret cō-
suetudo, nec iudici seculari dare posset iurisdictio-
nem. cap. clerici. & c. qualiter & quādo. ibi, quod om-
nino fieri prohibemus. de iudi. & in cap. ij. de foro
compe. vbi iudex secularis cognoscere nō potest cō-
tra, vel inter clericos in actionibus merè personali-
bus, ciuilibus, & pecuniariis, etiam de consensu am-
borum litigantium. capit. si diligenti nisi voluntas
episcopi accedat cap. significasti. de foro cōper. Imò
potest & debet episcopus clericis prohibere coram
secularibus litigare in actione personali, sicut pos-
sunt seculares officiarij laicos in realibus & mixtis
prohibere, coram ecclesiasticis litigare. Imò etiam
in personalibus possunt laicos prohibere, cùm eo-
rum intersit ratione iurisdictionis & emolumento-
rum eiusdem, vt suprà tetigi. secundùm Ioan. Fab. in
l. si qui ex consensu. C. de episc. audien. Et etiam pro-
hibere cōsueuerunt, ne episcopi cognoscant de qui-
buscunque realibus ad cognitionem laicorum per-
119 tinen. † Cùm cuique permittatur suam tueri iuris-
dictionem etiam pœnali iudicio. l. j. ff. si quis ius di-
cen. non obtempe. vt not. plenè Panor. in c. super li-
teris. de rescript. Sed in actionibus personalibus in-
ter clericos non valeret prohibitio. cap. decernimus.
de iudi. quod intelligitur in pertinentibus ad forum
ecclesiasticum. videatis Bart. in l. j. §. & post operis. ff.
de noui oper. nuntia. Adeò quòd etiam in Frācia, vbi
iudices regij plura cognoscūt de clericis, nō cogun-
tur ipsi clerici litigare corā iudice seculari in actio-
ne personali, etiā pro iure cesso à laicis iurisdictio-
ni temporali subditis, posito quòd facta cessio fuis-
set in casu de iure licito, secundùm Specu. titu. de ces-
sio. act. §. j. ver. quartò præsumitur simulata &c. Pro
qua decisione etiam sola sufficeret ordinatio regia
Philippi Pulchri superiùs allegata & registrata:
120 † vbi expressè clerici trahi prohibentur in foro re-
gio & seculari in actione merè personali, etiā si per
literas regias aut ministrorum regis, ad hoc fuerint
obligati. Nihil enim potest consuetudo contra præ-
ceptum prohibitum dicti c. ij. de foro compe. vt not.
decidunt do. de Rota in supradictis decisionibus an-
tiquis, hodie per ordinationem rubricatis, titu. de
consuetud. decisione ij. incip. vtrum valeat cōsuetu-
do Anglicana. quę in decisionibus non rubricatis est
nume. 840. quam, videatis vtilem ad multa propter
suas rationes & elegantes respōsiones ad contraria.
121 † Nec posset clericus se submittere iudici seculari,
nec rigoribus curiæ illius: & si se submitteret, non
valeret submissio etiam de consensu sui episcopi fa-
cta, vt dicto cap. si diligenti. & c. significasti. Quibus
iuribus concordat dicta ordinatio regia, per quam
christianissimus Francorum rex, in bis merè perso-
nalibus ecclesiā pertinaciter nolle turbare prætextu

cõsuetudinis catholicæ declarauit: imò hoc fieri vetuit, nõ obstante submissione, quod Angli in eorum terris nunquam audire voluerunt, eorum sequentes consuetudinem quę potiùs dicitur corruptela, vt pa-
122 tet in dicta decisione. † Nam submissio nihil operatur, nisi clericus expressè sua bona obligasset. Quo casu ratione hypothecæ immobilium bonorũ trahi posset coram iudice seculari in actione duntaxat hypothecaria tendente ad fines, q̃ bona immobilia pro debito clerici affecta creditori tradantur pro modo debiti, cùm de constamentis possidẽda, donec ei fuerit de debito satisfactum. Cui creditori erit multũ meliùs in pignore incumbere, quàm in personã agere. insti. quibus modis re contrahitur obl. §. fin. secũdùm Ioan. Fab. in d. §. itẽ Seruiana. instit. de act. & ita dietim practicatur in isto regno. Non autem cognoscere posset iudex laicus, an clericus debeat ad fines ipsum cõdemnandi & compellendi ad soluendum: quia hoc esset intrare & cognoscere de merè persona li actione. quod fieri non potest etiam ex cõsuetudine, vt in præfata decisione. Præsertim quia in dicto cap. clerici. expressè derogatur cuicunque consuetudini, quæ propter incapacitatem iudicis nihil operari potest, vt ipse de merè personali cognoscere cõtra clericum à laico cõuentum, & in iudicio tractũ pos-
123 sit: † nisi in causa recõuentionis: quia tũc directè & principaliter non dicitur clericus trahi coram seculari via actionis, sed in vim defensionis. & ita tenet glo. in dicto cap. ij. de foro compet. Et licet super hoc fuerint varię docto. opi. tam legistarum in l. cùm Papinianus. & Authen. consequenter. C. de senten. & in dicto cap. ij. de quo potestis ad saturitatẽ videre Panor. in cap. at si clerici. §. j. de iudi. hũc passum alto di-
124 gito ingenióque suo more tractantem. Tamen † in præsenti regno semper cõnsuetũ fuit cõtra clericos etiã de actione merè personali cognoscere via recõuentionis: quoties laicos trahunt corã seculari agendo, coram quo ab eis reconueniuntur, & respondere & defendere tenentur & coguntur: aliàs in eorum actione per eos intentata contra laicos audientia denegaretur, secundum practicam l. sed & si per prætorẽ. §. ait prętor. versi. sed & si dum decreto. ff. ex quib. cauſ. maior. in integ. restit. Et huius opi. fuerunt glos. & maior ferè pars scribentium, quam Ioan. Andr. dicit de antiqua consuetudine approbari & seruari: &
☞ pariter Masuerus. titu. de remissio. circa princ. [Et idem vbi clericus succederet laico iam coram seculari iudice conuento, quia instantia tunc transit in clericum eius hæredem secundum Imo. in l. si eum hominem. ff. de fideiuss. Paul. in l. hæres absens. ff. de iudi. & in l. si constante. §. fina. vbi hoc tenet etiam Ludo. ff. solu. matri. Nam alterius cõditio qui iudicium inchoauerat, fieri non debet deterior ex persona hæredis. l. ij. §. ex his. ff. de verbo. oblig. Præterea defunctus iam ex quasi contractu in iudicio celebrato obligatus erat. l. iij. §. idem scribit. ff. de peculio. Et ex eo tractu hæres semper tenetur. & vbi cœptum fuit iudicium, ibi finem accipere debet. l. vbi cœptum. ff. de iudi. & idem vbi clericus tanquàm tertius opponens & possessor rei, de qua lata fuit sententia vult contra sententiam iudicis secularis inter laicos latam se opponere, & illius executionem impedire. secundùm Bald. in l. testamenta. C. eod. & in l. fina. C. de edicto diui Adria. vbi dicit quòd si clericus cõtradicere velit laico petenti se mitti in possessionem hæreditaris per iudicem secularem, tenetur coram illo litigare: subiungens ibi Bal. idem esse in clerico qui prædoni successit laico in fraudem iurisdictionis, quia cogi poterit per secularem iudicem restituere furtum. Et ita tenet do. Auffreri. in dicta ij. regula. vj. x. & xiij. fallentiis.] Or non est dubium, vbi sunt diuersæ opiniones auctoritate & rationibus suffultæ, quin eo casu consuetudo eligere possit, prout consuetudo regni huius iam inueterata fecit, sicut in actionibus realibus & mixtis, vbi diuersæ fuerant olim senten-
125 tiæ ad iudicium seculare eas traxit, vt vidistis. Similiter † cognoscũt iudices seculares cõtra clericos de causis garentiæ in casu euictionis portandæ iuxta l. vẽditor. §. j. ff. de iudi. veluti si laicus qui domũ emerat à clerico, pro qua restat de euictione obligatus ad iudicium seculare, pro illa domo tractus fuerit, & clericum euictionem portaturum, & pro eo defensurũ & causam defensionis in se suscepturum vocauerit: certè clericus eo casu licet actio personalis existat, forum emptoris declinare nõ poterit, per text. in dicta
☞ l. venditor. [Vbi hoc tenet Bald. & in Authen. clericus. C. de episc. & cler. & in l. emptor. C. de euict. Angel. in l. non solùm. §. quod vulgò. ff. de vsuca. Panor. in cap. quoniam frequenter. §. fin. vt lite nõ contesta. & in cap. fi. de emptio. & vendi. Petr. de Anch. in cap. ea quæ fiunt à iudice. quæstio. xvij. Angel. Areti. in §. actionum. institu. de actio. col. iij. Et sequitur do. Auffreri. vbi suprà v. fallentia.] Debet enim venditor causam defendere in foro emptoris, nec potest ex propria persona declinare forum: quia forum quod est declinabile à defenso, declinari non potest à defensore. l. j. C. vbi in rem acti. exerceri debeat. & dicta l. vẽditor. Et ita eas locum habere in clerico cuictionario stantibus super hoc diuersis opinionibus, consuetudo generalis interpretata est: quia ibi tunc clericus coram iudice laico litigat nõ pro se, sed tanquã procurator & defensor laici emptoris, vt ibi dicit glo. Quia per eius comparationem emptor principaliter super domo conuentus, non est ab instantia & iudicio relaxãdus, posito quòd euictionarius causam totaliter in se & supra se suscipere vellet, secundùm Bart. dicta l. j. C. vbi in rem actio exerce. debeat.
126 Et † idem seruatur in regno isto, vbi ageretur de cancellando instrumentum à notario publico receptum, præsertim regio: de cuius viribus etiam si hypothecam bonorum nõ contineat, nullus cognoscere potest, quàm officiarius regius: cùm ad illum pertineat dissoluere cuius auctoritate fuerat ligatũ. Ideo si creditor clericus coram senescallo aut alio iudice regio adiornetur, instrumentum debiti portaturus, ipsumque ad instantiã debitoris laici cãcellari visurus, nõ audietur clericus exceptionem opponẽs fori declinatoriam: imò tenebitur ibi respondere, & instrumentum suum defendere, iuxta l. dissolutæ. C. de
☞ cõdi. ex lege. [Idem tenet dominus Auffreri. vbi. s. in xix. fallentia, motus: quia in huiusmodi instrumẽtis apponitur vt plurimum hypotheca bonorũ, necnõ obligatio ad rigores & compulsiones sigillorum regiorum: ideo possunt ipsi iudices regij adiri super inefficacia, aut dissolutione talium hypothecarum, de quibus cognoscere possunt, vt suprà dictũ fuit, & quorum interest ne fiant sub eorũ rigoribus aliquæ extortiones. l. illicitas. ff. de offic. præsid. subiungens fuisse in parlamento Parisiis dictũ Anno domini M. cccclxxxvj. quod Gulielmus Quepie clericus solutus in curia parlamẽti respõdet super fraude cuiusdã cõtractus tam parti super illius annullatione, quàm procuratori regio, qui etiã emẽdam requirebat propter fraudem in dicto contractu cõmissam in literis

seu

seu instrumento contentam idem refert in tractatu Arrestorum.cap.lj.] Et hoc per meliorem rationem quam supradictam, quia licet quando de aliqua quęstione principaliter cōtenditur inter clericum actorem & reum laicum, actor sequi debeat forum. cap. cùm sit generale.de foro compet.& c.si clericus. eod. tit. Cùm illud sit generale inter omnes cuiuscunque fuerint conditionis.vt l.ij.C. de iurisdic.om.iud. Tamen secùs est, vbi quis vellet super aliqua exceptione experiri & agere: quoniam tunc agitur coram iudice coram quo ageretur, si ipse reus traheretur & conueniretur: quia attendi debet causæ naturalis origo, & non quod à casu accidentaliter contingit. Causa enim naturalis vincit causam accidentalem.l.qui habent.ff. de tutelis. Ex quo videmus, quòd licet vnus ex fideiussoribus, vt in totum non conueniatur, sed diuisio fiat inter eos, quia soluendo sunt, exceptionem habeat. Institu.de fideiussoribus.§.si plures. Tamen si antè, quàm per creditorem conueniatur, agere velit, vt se ab onere aliorum eximat, potest creditorem præuenire, & officium iudicis implorare, ad fines illius diuisionis, vt pro reliquis partibus creditori silentium imponatur.l. si contendat. cum sua glo.ff.de fideiussoribus. Or in casu nostro laicus debito clerico cum instrumento obligatus, timens fortè in dies per creditorem vexari, & sic petens instrumentum cancellari, nil aliud prætendit quàm suas proponere, quibus munitus est, exceptiones & defensiones contra instrumentum, prout facere potest. vt dicta l. dissolutæ. & est bonus text.in l.Aurelius. §.centum.ff. de lib.lega. Certè clericum creditorem super hoc trahere poterit, ad fines suas exceptiones proponendi & probandi, ac instrumentum cancellari petendi & faciendi, necnon silentium suo creditori clerico perpetuò imponendi coram iudice laico, coram quo clericus si ex instrumento egisset, aut schedula debitorem laicum trahere necesse habebat rei sequendo forum: & ita in casu nostro decidit Panor.in c.si quis contra clericum.in primo not.de fo-
127 ro compet.quod est notandum. † Pariter trahi potest clericus in actione personali coram iudice seculari, vbi tanquam officiarius secularis teneretur: vt quia fortè depositum pecuniarum vel aliarum rerū suscepit authoritate iudicis secularis iuxta l. acce-
☞ ptâ.C.de vsur. vbi depo.ita fiūt in æde sacra. [Idem tenet dictus do. Auffreri.vbi suprà in xiiij.fallentia. vbi etiam allegat Sali.in dicta l.& tenuit etiam in sua additione super quæstionibus capellæ metropolitanæ Tolosæ quæstio. Quæ adduci possent in clericis sequestris qui quotidie per iudices seculares dantur, vt per eos cogi possint rationem reddere,& reliqua præstare. Et ita dietim seruatur.] Quo casu possunt cogi clerici & cogūtur per secularem iudicem ad depositum reddēdum. secundùm Bald.sin-
128 gulariter in dicta l. acceptam. † Et idem seruatur in hoc regno vbicunque clericus aut persona ecclesiastica officium tutelæ aut curæ, vel aliud quodcunque seculare gessissent: quia cogūtur de administratis reddere rationem coram iudice seculari. Et ita dicit Masuerus seruari in curia parlamēti allegato titu.de iudi.& eorum iurisdictione.§. item si clericus
☞ solutus. [Idem tenet dominus Auffreri vbi suprà xxviij.fallentia, dicens etiam ad iudicem secularem pertinere, quòd det clericis tutorem, qui tamen potestatem non habebit in beneficialibus & ecclesiasticis negotiis.c.si annum .de iudic.lib.vj. vbi per omnes. Et possunt clerici esse tutores legitimi, sed non testamentarij nec datiui, si hoc velint.cap.peruenit. iuncta glo.in verb.tutelas.lxxxvj.distin.etiam in sacris constituti, vt sequen.dist.n.c.in religiosum.imò tenentur etiam religiosi esse tutores miserabilium personarum.lxxxviij.distin.c.j.& c.episcopus.& plenè Bal.in l.generaliter hic allegata.] Et credo, quòd ratio est, quia cùm testamenta insinuari non possint, nec exequi, nisi per secularem iudicem. vt l. cōsulta diualia.C.eo.& l.repetita. C.de epis.& cle.sic & tutelæ & curæ pupillorū & adultorum laicorum eis decernantur authoritate iudicis secularis, poterunt coram ipso trahi tanquam eius officiarij, à quo officio poterant se excusare si voluissent.l.generaliter. tamen Authen.ibi posita.C. de epis.& cler.quòd si non fecerint, est eis imputandum, qui in culpa sunt immit-
129 tentes & ingerētes se rei eis nō pertinenti. †Et idem seruatur in præsenti regno in donationibus, quæ insinuari non possunt, sicut nec testamenta, nisi coram iudice laico: ita quòd si testamentum aut donatio facta esset corā episcopo: nihilominus esset insinuanda vel insinuandū corā iudice laico ad hoc deputato, cùm episcopus nō sit iudex insinuationū, secundùm Bald. in dicta l. repetita. quod dicit menti tenendum: nec protogati possit in episcopum iurisdictio insinuandi, vt ibi per eum, qui etiam ponit & tenet post Gul. de Cog.omnes prædictos casus in Auth.clericus.C. de epis.& cler.reprobatis exemplis glo.ibi, tanquam
☞ literæ nō conuenientibus. [Idem tenet dictus dominus Auffreri. vbi suprà lxxxix.& xj. fallētiis plura ibi alleg.& inter cætera Iaco.Butrig.Bart.Bal.Sali.& Ioan.Fab.in l.testamenta.C.eo.& in d.l. consulta diualia.& Pet.de Anch.in cap.ea quæ fiunt à iudice.de reg.iur.lib.vj. Et idem, si pater vellet emancipare filium clericum secundum Petr.de Anch.in dicto c.ea quæ fiunt.& præfatum dominum.vij.fallentia.]
130 † Præterea si clericus fuerit in mera & simplici actione personali condemnatus per suū episcopum, vt fieri debet, qui suam sententiam exequi vellet per captionem bonorum temporalium regi subditorū vt quia fortè clericus censuras non timet ecclesiasticas, & est abundans in bonis temporalibus: certè nō posset episcopus sententiam exequi in bonis: imò tūc necesse foret eam exequi per iudicem ordinarium temporalem loci, vbi sunt bona sita, sicut à simili dicit Io.And.in addi.Specu.titu.de executio.sententiæ. §.ij.versi.sed pone.de sententia lata per doctorē contra scholarem.iuxta tex.in §.illud verò.in fi.in proœmio Digestorum. & in Auth.habita.C. ne filius pro patre. quæ per iudicem ordinarium secularem loci est exequēda. Idem tenent glos.& Ioan.Fab.in l.epi-
131 scopale.C.de episcopali audiē. †Episcopi enim olim territorium non habebant extra suas ecclesias & illarom septa.secūdùm Cy.& Bal.ibi, ideo in bonis temporalibus sententias suas exequi non possunt, vt ibi. & dicit Inno.in cap.significasti.de offic.deleg.per il-
132 lum tex.secundum vnum intellectum. Nec † de bonis clericorum temporalibus facere possunt inuentaria, cùm dominis temporalibus subiiciātur: in quibus episcopi nihil possunt. secundùm d.Bernardum Laureti. nunc in parlamento Tolosæ regio præsidentem, in suo tractatu de casibus, in quibus iudex
☞ secularis pōt in clericos manus imponere. [Quin imo cùm sint in confectione inuentarij omnes quorom interest vocandi, vt creditores & legatarij.l.fin. C.de iure delib. si clerici sint creditores laici defuncti aut legatarij, tenebūtur coram seculari iudice cōparere. Per quem si non compareant, poterit procedi in

di in eorum cõtumacia,secundùm Bald.in dicta l. te-
ftaméta.Et idem in inuentarij confectione:ad quam
tenentur tutores & curatores.l.fio.C.arbi.tut.Et idé
in quocunque alio actu, in quo vocandi sunt coram
iudice seculari omnes quorum interest secũdùm do.
Auffre.vbi suprà in xij. fallentia. Subiungens, quòd
etiam episcopus executor testatoris conficere teoe-
tur inuẽtarium coram iudice laico secundùm Ang.
in l.j.§. hæc stipulatio.ff. si cui plusquam per legem
Falc. Attamen idem Auffteri.in suo tractatu arresto
rum.c.xcvij. refert archiepiscopum Bituricẽ. fuisse
in curia parlamenti receptum contra ducem Bituri.
ad proponendum possessionem de cooficiendis in-
ueotariis bonorum mobilium clericorum suæ diœ-
cesis in iurisdictione temporali dicti ducis defuncto
rum.] Quod vidi seruari & seruatur Tolosæ, vbi ar-
chiepiscopo aut eius officiali extra septa sua nõ per-
mittitur etiam clericos capere pro delicto. Quin-
imo fuit aliâs arresto parlaméti Parisiis dictum cõ-
tra episcopũ Suessionensem & eius officialem, quòd
recipiendus nõ erat ad probandum se esse in posses-
sione capiendi clericos nõ coniugatos, & cõiugatos
in habitu & tonsura incedentes, & quòd à cætero nõ
proponeretur, ꝙ officiarij regij capere non possent
clericos, nisi in flagrãti delicto repertos. Quia imò
possunt sine metu censuræ ad fines remittẽdi episco-
po, quãdo requirentur. Et sic episcopi eos capere nõ
possunt, nec aliquã iurisdictionem criminalem aut
ciuilem exercere. [De quo per dominum Auffre-
rij in suo tractatu arrestorum. cap.xxvj. xxxvij. &
133 xxviij.] Sed † necesse habet episcopus extra septa
sua existens aliquam intrare ecclesiam, si actus iudi-
ciales exercere velit, vel iudices regios requirere, ꝙ
clericos capiant & sibi remittãt, aut eis territorium
ad hoc faciendum concedant: quia sicut olim terri-
torium non habent episcopi io præsenti regno: imò
semper rex & eius officiarij retinuerũt manus inie-
ctionem in clericos, vt olim babebant secundũ Bald.
per illum text.in dicta l. si quis curialis.C. de episco.
& cler. Facit quod decidit Bart.in j.qõ.in repeti.l.iij.
C.de pignoribus.versicu.quæro quid in rebus eccle-
134 siæ. †Plus seruatur in curia parlamẽti, quòd si cle-
ricus quamuis episcopus, fuerit per schedulam suam
manu propria scriptam vel signatam, aut sui prædе-
cessoris obligatus actione personali, puta ex mutuo,
aut contractu alio: pro quo auceranda seu confitenda
vel denegãda fuerit adiornatus, tenebitur super hoc
respoodere, eámque auerare vel negare. Nec poterit
aliquam exceptionem fori declinatoriam oppone-
re, & ita quotidie practicatur, & ita etiã seruari vbi-
que dicit Masuerus allegato titulo de iudicibus. §.
item sciẽdum est quòd clericus solutus. [Idem re-
fert dominus Auffreri.vbi suprà xviij.fallentia: & in
addi.capellæ in dicta q. & in suo tractatu arrestorũ.
c.ccv.refert ita fuisse arresto parlamenti Tolosę or-
dinatum cõtra dominum Pbilippũ de Leuis archie-
piscopum Auxitanum, anno domini M.cccxliiij.
die xviij. Augusti.] Et idem sentit in titu.de remis-
sio.§.item cùm agitur.vbi ponẽdo casus in quibus de
consuetudine conuentus non remittitur suo iudici,
inter alios ponit istum. Quam billetam si cognoue-
rit, deponere tenebitur summã in eadem contentam
vel manum regiam de bonis explectabilibus guar-
nire & saysire. Quo facto, & manu regia remanente
saysita, si forũ declinet, suo remittetur iudici cogni-
turo de actione personali: alioquin termino elapso
ad soluẽdum constringetur per captioné suæ tempo-
ralitatis, super quo cogitabitis, quia semper durum
mihi fuit. Et videretur esse contra ordinationé regis
Pbilippi superiùs allegatã. [Quod durum etiã fuit
& do.Auffrerij, vbi suprà.xviij. fallen.Sed non dubi-
tat, quin papa possit cõcedere alicui principi cogni-
tiooé & punitioné criminum per clericos cõmissorũ
vel cõmittendorum, vt tenet in prima regula & pri-
ma fallentia: quia licet priuilegiũ fori clericis cõpe-
tens sit de iure diuino quo ad totũ, nõ tamen quo ad
taorum, seu quo ad parté aliquam cleri, vt ibi plenè
declarat. quia ius diuinum licet nõ possit in totũ per
principem tolli, tamen potest distingui & restringi
secundũ Inno. & omnes in c. quæ in ecclesiarũ.de cõ-
sti.ad nostram materiam principalem facit tex.in §.
verum.xxxij.dist.& in c.Mennam.ij.q.v.& c.illud.x.
135 qõ.iij.] Posset † tamen papa iudici laico, imò alicui
priuato laico ex certa scientia causam clerici perso-
nalem vel aliàs spiritualem licet criminalem cõmit-
tere, secundùm glos.& doct.in c.decernimus.de iudi.
& de licentia ecclesiæ posset cõtra clericos iudex lai-
cus impunè procedere, vt dicit glos.in c.tua.leg.j.de
decimis. Et inde est ꝙ rex & principes ac eorũ offi-
ciarij cogũt omnes quãuis clericos ad obseruationé
decretorũ & pragmaticæ sanctionis huius regni: cũ
authoritaté hoc faciendi habeant à coocilio genera-
li Basilien. [De quo pleniùs infrà super verbo, *si
absq; liberis moreretur*. ij. In materia substitut.fideic.
declarãdo regulam, Quem honoro onerare possum,
in vltima falléntia. Et per do.Auffreri.vbi.s.xxxj.fal-
lentia. vnde curia parlaméti cogit episcopos, archie-
piscopos, & cæteros ad cõfirmandum aut infirman-
dum electiones. Et cancellaria regia concedit ad hoc
literas, quas dirigit aliis iudicibus inferioribus: &
cogũtur episcopi si sint suspecti, vices suas commit-
tere alteri: à quo si appelletur, iterũ cogitur aliũ dele
gare ad cognoscẽdum de appellatione. Quod an fie-
ri possit, dicitur plenè in materia dictæ substitutio-
nis expediẽdo dictam regulam, Qué honoro onera-
136 re possum.] Imò† posset papa & fortius tota eccle-
sia coogregata ex causa clerum totius vnius diœcesis
aut terræ subiicere principi seculari aut iudici laico,
secundùm Zabarel.in repetitiooe c.per pẽdimus. vij.
col. versi. Oppono ad eandem lecturã fortissimè &c.
de senteo.excom. quem sequitur Fely. in ca.ij. col.j.&
c.si.in fi.de maior.& obedien. Non tamen posset cle-
rum vniuersalis ecclesię principibus secularibus quo
ad forum in omnibus subiicere: quia priuilegiũ fori
in talibus clero vniuersali competens est de iure di-
uioo, vt ibi per eum. & Ludo. singulari. ccccxvj. inci-
137 pien. Sed an potest papa facere legé. † Præterea hoc
faciédo alteraret seu decoloraret & mutaret statum
vniuersalem ecclesiæ, quod ei nõ permittitur, etiam
cum concilio cardinalium. Idem tenet Panormit.in
cap.proposuit.iiij.col.de conces.prębend. Sicut vide
mus, quòd aliquos à solutione decimarũ eximit lai-
cos. Sed omnes eximere non posset, cùm decima sit
de iure diuino. secundùm glo. in cap. à nobis. de deci-
138 mis. Vlterius † cognoscit rex Francię & curia sua,
imò cogit clericos, & quoscunque prælatos ad suarũ
ecclesiarum reparationem. [Quæ coactio de repa
rando ecclesias fieri debet per commissarios regios
sola expensa sioe alio salario contentos, vt habetur
infrà super verbo, *si absq; liberis moreretur*. ij. in ma-
teriæ fideicõmissarię substitutioois tractando illam
regulam: Quem honoro onerare possum, in iij. fal-
len.] Quod habuit à Ioade rege Israël, qui hoc fecit.
iiij. Regum xij. de quo ibi dicitur, quòd fecit tectum
coram

coram domino. Pariter à Iosia rege, qui similiter fe-
cit eodem lib. xxij. cap. de quo ibi dicitur, quòd fecit
quod placitum erat coram domino, & ambulauit
per omnes vias Dauid patris sui non declinans ad
dexteram, siue ad sinistram. Etiam hoc habuit Chri-
stianissimus rex à summa veteris iuris non correcti
prudentia. l. si in aliquam. §. ædes sacras. ff. de officio
proconsul. facit l. hæreditas. in fi. ff. de perit. hæred. &
☞ xvj. quæst. vij. can. filiis vel nepotibus. [De quo la-
tiùs dicitur, vbi suprà in dicta vltima fallentia. & quòd
rex & eius curia cognoscere potest circa diuinum
seruitium cótra clericos & prælatos: & de perpetuis
vicariis ecclesiarum parochialium, augenda portio-
ne, ac de pensionibus sine iusta causa impositis super
beneficiis, vt tollantur, & tenet dominus Auffreri
vbi suprà in xxj. fallentia.] Vnde restat, quòd in
actione personali principaliter intétata clericus re-
spondere nó tenetur coram iudice seculari, imò nul-
lum esset iudicium. quacunque non obstante consue-
139 tudine, nisi prout suprà. Sed in actione reali tene-
retur coram ipso respondere, & prohiberi possunt
coram ecclesiastico litigare: & hoc tam de iure quàm
ex generali huius regni consuetudine, viso maximè
quòd Aurelium pro nobis habemus Augustinum in
dicto cap. quo iure. viij. distin. & Innoc. in dicto cap.
si quæ causæ. §. his ita. xj. quæstio. j. & Alexand. in di-
cto cap. causam quæ. & alios quos in princip. huius
quæstionis vid stis allegatos: qui omnes fuerunt viri
doctissimi & sancti vita & moribus approbatissi-
mi. Pro quibus facit text. in can. cùm deuotissimã. &
cap. si seculi leges. in fine. ibi, & vestra regia dignita-
te. xij. quæstio. ij. vbi loquitur de regina Franciç, quæ
cognouit de possessionibus pertinentibus ecclesiæ.
Facit etiam, quia videmus clericos ex feudorum cõ-
suetudine domino temporali esse subditos, vt in iiij.
decisione videbitis. Si hoc potuit consuetudo in feu-
dis, similiter hoc potuit in cæteris rebus tempora-
libus. Etiam in hoc optimè facit quod dicit Baldus
in l. iubemus nullam. C. de sacrosanctis ecclesiis. vbi
sentit statutũ ratione rei facere posse clericos & ec-
clesiam de foro seculari. Ergo à fortiori saltem à si-
mili hoc in Francia facere potuit consuetudo gene-
ralis: & ita seruatur secundùm Masuetum in dicto
§. item sciendum est. titu. de iudi. & §. item si presby-
☞ ter. titulo de remissio. [Vt clariùs habetur infrà,
iij. decisione per rationes Panor. in cap. cæterum. in
vltimo not. de iudic. quæ pro hac decisione multum
faciunt.] Et sicut in actione ciuili & pecuniaria
merè personali non potest contra clericos secularis
iudex procedere, vbi descenderet ex contractu vel
quasi, sic cognoscere nó potest, nec se intromittere, si
actio personalis ex delicto descendat vel quasi: quia
personalis est, & in plus quàm si ex contractu esset.
institutio. de actio. §. omnium autem actionum. vbi
140 glos. & Angel. Attamen † in præsenti regno iudi-
ces in tribus casibus cõtra clericos procedunt, & de
eorum excessibus cognoscunt, ac etiam corrigunt
141 & puniunt. Primò † vbi crimen à clerico commis-
sum qualitatem haberet attẽtari in odium litis pen-
dentiæ ciuiliter coram iudice seculari, vbi cognitio
causæ ciuilis ei pertinet: sicut in possessoriis, & actio
nibus realibus, & mixtis, aut personalibus in supra-
dictis casibus. Et idem si clericus aliquid attentaret,
pendente quæstione, an causa esset per iudicem secu-
larem retinenda, vel ecclesiæ remittenda. Quia licet
posteà causa remittatur iudici ecclesiastico, tanquàm
de foro ecclesiæ existens, tamen attentatum penden-
te illa declinatoria semper venit reparandum. Ideo
iuridicè ordinauit Carolus septimus Fracorum rex,
ordinatione sub titu. *des appell. article xj.* incip. Item
voulons &c. quòd etiam si appellatio nó sit recipien-
da, nec retinenda in curia parlamenti, tamen atten-
tatum antequàm causa retineatur vel remittatur iu-
dici à quo, venit per curiam reparandum, etiam si
postea pronuntietur appellantem nó fore recipien-
dum. Et eodem modo posset iudex secularis cogno-
scere vbi crimen aliàs incideret in lite ciuili, quia de
his iudici etiam seculari pertinet cognoscere, coram
quo principalis causa tractatur. l. quoties. C. de iudi.
vbi Bart. & in l. omni innouatione. C. de sacrosan. ec-
cle. Et attẽtata reparare & punire iudici pertinet cau
sæ principalis soli, vt plenè habetur in capit. non so-
lùm de appella. lib. vj. & in l. appellatione. C. illo eo.
titu. & patet suprà vt lite pendente nihil innou. per
totum. Et nulli alteri quàm eidem iudici pertinet ta-
☞ lia reparare attentata. [Et idem si clericus senten-
tiam iudicis secularis turbaret. & impediret iurisdi-
ctionem. cap. j. de offic. delega. & l. vnica. ff. si quis ius
dicenti non obtempera. Quia videmus à simili, quòd
metropolitanus, qui nullam habet cognitionem in
subditos suffraganeorum suorum: tamen potest eos
punire, si suam impediant iurisdictionem. cap. Ro-
mana. de pœnis. libro sexto. & quilibet iudex aliâs
incompetens de nó sibi subditis capere potest vltio-
nem, vt dicto capitulo primo. & idem si clericus vel-
let iurisdictionem secularem vsurpare & cognosce-
re de causis ad eam pertinentibus, de quibus sunt in
possessione, per cap. ex parte. de verborum significa.
& cap. dilectus. de pœnis. & cap. dilecto. de sententia
excommunicationis. libro vj.] Ex quo videmus per
stylum curiæ Franciæ, quòd curia parlamenti vo-
lens aliquãdo ex causa reparationem attentatorum
fieri per alium, conuertit illa attentata in excessus,
& causam illorum remittit senescallo vel alteri iudi
ci regio, in cuius territorio fuerunt commissa. Et in-
terdum ex causa illorum materiam committit alte-
ri, quàm suo ordinario. quo ad hoc ipsum commit-
tendo, quia in propria qualitate attẽtatorum remit-
tere causam vel alteri committere non consueuit.
Sed ipsamet curia procedit & reparat. Pariter si
contra clericos coram iudice seculari in testes pro-
ductos dentur obiectus de crimine, potest de illo iu-
dex cognoscere: & si probetur, clericos à testimonio
repellere. Sed non pœna criminis punire, ad quam
actum non fuit, capitulo primo. de except. & l. Lu-
cius. secundum vnum intellectum. ff. de his qui notã.
142 infa. † Similiter eos punire poterit, si coram eo fal
sum deposuerint, vel aliâs eius maiestatem vel aures
offenderint. l. nullum. C. de testi. sequẽdo illius lite-
ræ corticem. & l. si quis fortè. §. si quos. vbi Bartol. ff.
de pœnis. & l. ij. vbi Baldus. C. de sportulis. Et ita ser-
uatur in præsenti regno, quicquid in cõtrarium vo-
luerit Panormitanus in cap. verum. de foro compe-
tenti. & in capitulo primo. vbi bona & plena additio
de maledi. & in capitulo primo, dilectus. de pœnis.
vbi deciderat dictam l. nullum. non habere locum in
clericis coram iudice seculari delinquentibus, vt ibi
puniri possint. Sed responderent officiarij regij, il-
lud verum esse, scilicet clericos ab eis non esse tunc
puniẽdos pœna corporali, cùm sit indefinitè scriptũ:
Noli tãgere Christos meos. Sed pœna bursali & pe-
☞ cuniaria puniri possunt. Et ita seruatur. [Idem di-
cit seruari in hoc regno dominus Auffreri. in regu-
læ primæ secunda fallentia, allegans Federicum de

Senia

Senis sic consuluisse consi.lxxxvij.incipiẽte, Factum quod proponitur. vbi dicit, quòd licet clericus non possit corã iudice seculari de crimine excusari principaliter, nec conqueri incidenter, tamen potest clericum secularis iudex coram eo calumniose accusantem, vel falsa aut varia deponẽtem, ex officio extraordinariè punire in bonis, vel eius fideiussores quos dedit constringere. l.iij.C. qui accusare non possunt. & eodem modo potest clericum defunientem punire in expensis, vt sentit glo.v. quæstio.vj.cano. presbytero. vbi Archidiaco. reseruata in omnibus episcopo pœna corporali, si esset imponenda: & idem tenet Petrus de Ancha.in cap.ea quæ fiunt. de regul. iuris. libro sexto.in xxij. quæstio.dicens opinionem Federici fundatam in æqua consideratione. Et idem videtur de aduocato procuratore, vel notario clericis corã iudice seculari delinquẽtibus per l.athletas. ff.de his qui notan.infamia. & idem in clerico vtente falso instrumento coram iudice laico: super quo refert plura vidisse arresta.] Secundò † cognoscit rex & eius officiarij de omni crimine priuilegiato, vt sunt crimen læsæ maiestatis, falsæ monetæ, infractio saluægardiæ regiæ, vel assecuramenti brisati. Et procedere cõsueuit etiam contra clericos de præmissis vel aliquo præmissorum inculpatos.vel si manum regiam appositã violauerint: & de quibusdam aliis quæ priuilegiata dicuntur, quorum aliqua recitat magister Gulielmus de Brochi.in stylo parlamenti per eum descripto. in titu.quorum cognitio pertinet ad regem.& titulo sequenti, de personis ecclesiasticis. & Masuerus allegato titulo de iudi. §. item sciendum est, quòd clericus. & titulo de iniuriis. §.j.in fin.titu.de remissio.§.item in saluagardia. & §. item causa iniuriarum. & Guido papæ quæstio. lxxvij. Inter † quæ crimina est portus armorum, de quo rex cognoscit & curia sua, etiam contra clericos: quos si culpabiles reperiantur, punit. Et contra quoscunque laicos procedit: nec permittit Barones cognoscere qualecũque imperium habeant. [Idem dicit dictus dominus Auffreri.in primæ regulæ xiij. fallentia: quòd clerici de huiusmodi delicto possunt per iudicem secularem ciuiliter puniri. pro quo videtur textus secundùm Ioannem Fab.in l.addictos. iuncta glos.ibi.super verbo, vindicetur.C. de episco. audien. De quo dicit regem & eius officiarios esse in præsenti regno in possessione à tempore cuius initij non existit memoria, fama priuilegij concurrente, ita quòd iste dicitur vnus de casibus priuilegiatis. & qa in senescallia Tolosana clerici officiarios regios arcentes, eos à portu armorum pro iniuria coram iudicibus ecclesiasticis vexabant, prouidit super hoc Carolus sextus Francorum rex, Anno domini Millesimo quadringentesimo decimotertio. & dicto senescallo præcepit, quòd per captionem literarum & portitorum, ac temporalitatis ralium ecclesiastico rum clericos arceret à talibus vexationibus: eosque de portu armorum puniret &c. Quam ordinationem idem dominus Auffreri.posuit in titulo de accusationibus.cap.pro parte.] Quod † est verum, si in forma belli arma mouerentur: vt si vna villa insurgeret cõtra aliam, aut vnus dominus contra alium, vt sæpe fit in Vasconia & Bearnio: vel si in aliqua ciuitate fieret seditio cum armis. Quibus casibus solis rex & officiarij sui de hoc cognoscunt, per textum, iuncta rubrica.C. vt armorum vsus inscio principe sit interdictus. libro vndecimo. Si autem fieret insultus armatus de priuato ad priuatum, vel fieret homicidium, latrocinium, vel raptus, quæ rarò sine armis perpetrantur: quia illud esset tunc crimen commune, de illo cognoscere posset quilibet dominus merum imperium habens in loco. Et ita dicit seruari Masuerus allegato titulo de remissio. §. item si aliquis. Alter & aliàs faciliter per officiarios regios iurisdictio baronũ vsurparetur, ita quòd vix de aliquo crimine cognoscerent, & eorum merum imperium esset eis sine fructu. quod minimè permittunt, imò vetant regiæ ordinationes. de quo per Guido. papæ, quæstio. cccexxxvij. in fine. vbi allegat Petr. Iaco.in titulo de successio.regni Franciæ.§.finali, in fine.vnde hoc casu non possent officiarij regij baronibus inhibere de hoc vltimo portu armorũ cognoscere, quasi ad eos solos pertineat: licet in cõtrarium multoties abutantur alienum imperium vsurpãtes, & occasionem sumentes à textu styli parlamenti superius allegato, vbi sic dicitur in principio: Portationis armorum contra quemcunque iustitiabilem cognitio pertinet ad regem, licet dominus cui talis sub est, omnimodam habeat iurisdictionem in terra sua &c. Certè videre & considerare debent integrum capitulũ per.l.in ciuile.ff. de legibus. quia stylus postea se restringit, vbi arma delata fuerunt publicè, & cum multitudine, vel itineribus publicis, & sic in bellica forma. Quo casu cognoscunt regij nedum de portu armorum, sed etiam de quocunque alio delicto tunc & exinde secuto. Cuius delicti portus armorum in causa fuit, ita quòd portus armorum fuit principalis excessus. Et propter resistentiam plura forte secuta fuerunt homicidia. [Et ita refert dictus domi. Auffreri. vbi suprà caueri in concordatis officiariorum curiarũ spiritualis & regiæ Tolosæ: inter quos fuit inter alia cõclusum, quòd gentes regiæ compositiones non reciperent à clericis, nisi in casibus à iure permissis, vel ex generali consuetudine regni: vt portationis armorum per modum turbę in numero decem. Hæc ille. Et concordatum illud cepit fundamentum à stylo tam diu obseruato & etiam à iure cõmuni, in titulo suprà allegato, Vt armorum vsus inscio principe sit interdictus. libro vndecimo.] Vbi † autem quis portaret arma non publicè, nec adunata multitudine, tunc quilibet dominus de delicto communi cognoscere potest. Sed replicant iustitiarij regis dicentes, quòd soli regi pertineret prohibere & permittere arma portare: ex quo rex prohibuit, ipse solus offenditur: & sic ei soli cognitio & punitio pertinent & quorumcunque delictorum cum armis commissorum. Respondetur, quòd non est bona consequẽtia: quia sequeretur quòd cùm per ordinationes & publicas proclamationes omnia delicta sint prohibita, solus rex de omnibus cognosceret: quod iustum non esset in præiudicium baronum suorum. Præterea satis respondet stylus vbi suprà: quia verum est quòd portus armorum est crimẽ priuilegiatum: & vbi non ageretur de alio communi crimine, quàm de portu armorum, soli regi cognitio pertineret. Sed vbi adiunctum habet crimen commune, puta homicidium, vel raptum, aut latrocinium, priuata factione & occulta commissum, maximè vbi est separabile à portu armorum: officiarij regij cognoscant de portu armorum priuilegiato, & dominus habens iustitiam in loco cognoscet de communi delicto, homicidio, raptu, aut latrocinio, vel alio simili. Et ita iudicatũ fuisse refert, cùm dominus de Pugione in terra comitis Ronciæ ri cum armis incendia apposuisset. Et rex tam armorum,

rum,quàm incendiorum cognitionem prætēderet.
Attamē arresto fuit decisum,quòd solus rex in por-
tatione armorum fuerat offensus, & illius cognitio
ad ipsum pertineret: aliorum verò ad comitem,cùm
essent diuersa delicta. vt latiùs videbitis. Et eo modo
honor cuique debitus fuit seruatus.l.omnem hono-
rem.C. quando prouocare non est necesse.& capitu-
lo.vt debitus. de appellatio.aliter & aliâs ordo iuris
confunditur, vbi vnicuique sua iurisdictio non ser-
147 uatur. † Etiam capiunt regij indifferenter cogni-
tionem de publicis itineribus, prætendētes nulli al-
teri pertinere de his cognoscere: & verum dicunt
vbi esset quęstio de itineribus limites regni aut pro-
uinciarum vel baroniarum & castelleniarum regi
immediatè subditarum facientibus: sed vbi de repa-
ratione priuata ageretur, limites imperij non con-
cernēre,quilibet in suo territorio cognoscere potest.
☞ [Vide de hoc ordinationem regiam relata per do-
minum Auffterij incipiente,hoc edicto in perpetuū
valituro sub titul. de officio balliuorum.] De quo
stat ordinatio regia Philippi Valesiani huius nomi-
nis sexti: & Caroli sexti cognomento Pij in hæc ver-
ba: Hac in perpetuum valitura constitutione duxi-
mus ordinandum, quòd reparationes murorum,iti-
nerum, pontium, locorum, baronum, & nobilium
de cætero fiant de præcepto eorundem baronum &
nobilium, quorum fuerint, vel suorum officiario-
rum. Et si in defectu eorundem vel negligentia, aut
in casu eminentis periculi, aliquem commissarium
vel officiarum nostrum ad loca eorundem deinceps
venire cōtigerit,pro dictis reparationibus faciēdis,
nolumus,quod dictus officiarius noster vel cōmissa
rius quicquam pro sportulis, salario, & dietis pete-
re possit à dictis nobilibus vel eorum subditis, nec
populares illius loci sic visitati aliquid pro dicta vi-
sitatione soluere teneantur, nisi duntaxat expensas
☞ in eodem loco moderatè factas &c. [Et ad idem,
quòd sine salario fiant ecclesiarum reparationes,sta-
tuit idē Carolus sextus Anno domini M.ccclxxxv.
vt suprà dixi.] Pariter cognitio criminum & deli-
ctorum communium ad regios iudices pertinet, &
de his cognoscere soliti sunt, etiam contra clericos
& prælatos, quoties versatur infractio saluægardiæ
regis, vel assecuramenti brisatio, vt quia fortè oc-
cisus fuit, vel aliâs in corpore aut bonis damnifi-
catus is qui in saluagardia vel assecuramento regis
☞ fuerat positus. [De saluagardia regia, à quo & per
quem debeat impetrari, & concedi: & qualiter vio-
latores & à quibus sunt puniendi, plenè posuit do-
minus Auffteri, vbi suprà in primæ regulæ xij.fal-
len.& in addi.ad quæstio.capellæ.cccclxxxix. & in
concordantiis super stylo curiæ parlamenti. titul.
de assecura.§. fina. Tamen concordat cognitionem
iudici regio pertinere quo ad pœnam pecuniariam.
l.ij.C. vt nemo priua.titu. prædi.ibi, miles vel cle-
ricus. Et etiam ibi,executoresque huius legis omnes
iudices &c. prouiso quòd executio emendæ fiat in
bonis clerici immobilibus temporalibus secundùm
Oldrad.consil.xvij. Et ita refert conclusum fuisse in
concordatis inter officiarios spirituales & tempo-
rales Tolosæ factis. Et cùm quidam clericus pro isto
excessu emendatus non haberet bona temporalia,
fuit per arrestum parlamenti Parisiis dictum,quòd
teneret prisionem in curia episcopi Parisiensis vs-
que ad satisfactionem, quamuis clericus solutus es-
set, idque die prima Martij, Anno domini M.ccc-
xcix.facit pro hoc.cap.j. ibi vinculis alligatū. de de-
posito.] Quo casu puniunt clericos pœna pecunia-
ria Pro corporali verò (si casus illam exigat,) re-
mittunt eum iudici suo puniendum, Pro quo facit
textus in dicta Authent. clericus.C. de episcopis &
clericis. & in Authentico, vt clerici apud proprios
episcopos.§. si tamen de criminibus.& §. seq.vbi de
crimine ciuili clericorum, id est, foro ciuili & secu-
lari pertinēti,cognoscit & punit iudex secularis,sci-
licet ciuiliter & peculiariter, & episcopus de crimi-
ne ecclesiastico,scilicet personam ecclesiasticam sug-
gillante, cùm illam tangere non possit laicus, priuſ-
quàm fuerit clericus à sacerdotio per episcopum de-
gradatus, vt ibi: & interdum ante punitionem cleri-
cum remittunt iudici ecclesiastico,oneratum tamen
de casu priuilegiato pœna pecuniaria puniēdum er-
ga regem vocato procuratore regio pro interesse re-
gis,per tex.in capitulo, si iudex laicus.ibi,vocato ta-
men iudice seculari &c. de sententia excommunica-
tionis, lib.vj. Et licet tunc clericus episcopo remis-
sus à communi crimine absolueretur per episcopum
seu eius officialem, cui cognitio criminis commu-
nis pertinet, tamē posset per iudicem secularem pro
crimine priuilegiato coram eo probato cōdemnari,
prout arresto Parisiis condemnati fuerunt quidam
clerici pro portu armorum & infractione saluægar-
diæ,quamuis fuissent à delicto communi per episco-
pum absoluti. Et fuerunt condemnati tam erga par-
tem læsam quàm erga regem in certis pecuniarum
☞ summis. [De quo meminit dominus Auffreri in
suo tractatu arrestorum cap.clij.] Et præmissa in-
telligatis vera, quòd clericus per secularem iudicem
captus est pro delicto cōmuni suo prælato remitten-
dus,vbi per informationes apparet de sibi impositis
oneratus: quoniam aliter si constaret eos iniustè &
sine causa captos, quod satis apparet ex informatio-
nibus,posito etiam quòd capti fuissent pro crimine
communi,nūquam essent iudici ecclesiastico remit-
tendi: imò per secularem qui eos ad corpus cepit &
arrestauit,consueuerūt elargiri, ne sine causa coram
episcopo vel eius officiali vexentur.& ita dietim ser-
uatur in regno.Et notanter dixi,quòd consueuerunt
elargiri, scilicet simpliciter: quia eos secularis tan-
quam innocentes à crimine non posset absoluere, si-
cut non poterat condemnare,secundùm Bal.in dicta
Authen.clericus.C.de episco. & cle.quia nullam ha-
bet iudex secularis cognitionem de criminibus cle-
ricorum communibus, sine qua condemnari nō pos-
148 sunt, nec absolui, vt ibi. Et † (quod plus est) ser-
uari videmus, quòd licet contra clericum etiam in
minoribus ordinibus constitutum,etiā posito quòd
sæuis & enormibus se immiscuerit per iudicem se-
cularem procedi non possit ante priuationis pri-
uilegij clericalis declarationem, necnon degrada-
tionem per episcopum fiendam, præterquàm in cer-
tis casibus per glos. in verb. relinquatur positis in
cap.ad abolendam. de hæret.& Panor. in c.at si cle-
rici.§.j. de iudi. Pro qua degradatione fienda etiam
in simplici clerico ecclesia proprium habet officium
in pontificali episcoporum contentum: clarè de-
monstrans degradationem priùs de clerico esse fien-
dam quoties grauitas criminis requirit ipsum esse
per iudicem secularem puniendum, prout post lon-
gam disputationem concludit Panor. in dicto c.at si
clerici. per text.in cap.perpendimus. de senten.ex-
com.vbi papa non mandasset comiti pœnitentiam
iniungi, si clericum illum iustè ante degradationem
per collum suspendisset: attamen in præsenti regno
&curia

& curia Franciæ, quoties clericus simpliciter tonsu-
ratus de crimine detinetur à seculari potestate, si de-
lictum sit tale, pro quo puniendo ecclesia non habet
de iure quid faciat, vt quia delictum est ita atrox,
quòd ecclesia pœnam pro illo non habet condignã,
vt in casibus ibi not. per Panormitanum versic. sunt
autem plura delicta grauissima, &c. vel delinquens
se immiscuit sæuis & enormibus, aut non habet ec-
clesia quid faciat de facto, vt quia clericus aliquod
delictum commisit non ita atrox, pro quo pœnam
seu pœnitentiam sibi ab ecclesia iniunctam sustine-
re noluit, imò carceres episcopi euasit, aut pœnæ per
ecclesiam sibi iniunctæ non obedire velit, iuxta cap.
vnico. §. si clericus versicu. si autem. de pace tenenda,
& eius viola. Et sic iustitiam ecclesiæ illusit malè fa-
cere continuando, iuxta cap. cùm non ab homine.
de iudi. Quibus casibus est clericus de iure vel de fa-
cto incorrigibilis: vel est talis, qui actum clericatui
149 contrarium fecit: † vt quia corruptam vel viduam
in vxorem duxit, vel miles & armiger factus guer-
ram secutus fuit & arma, certè his casibus per iudi-
cem punitur secularem, absque alia declaratione seu
degradatione per ecclesiam fiẽda de perditione pri-
uilegij, quo est ipso facto priuatus, licet videretur de
clarationem esse necessariam, per capit. cùm secun-
dum leges. de hæreticis. libro vj. & cap. si iudex lai-
cus. de sententia excommunicat. eodem libro. Quæ
iura hoc casu non seruantur in regno nec seruata fue
runt ecclesia sciẽte & tolerante, vt dicto c. si clericus.
vbi clericus ecclesiæ non obediens punitur per secu-
larem, quæ punitio in ecclesiæ honorẽ cedit, vt eius
rebelles extirpentur, per text. ad hoc not. in canone
principes seculi. xxiij. quæstio. v. Et ita sæpe fuit di-
ctum per Arrestum Parlamenti Tolosæ. Primò de
persona cuiusdam armigeri clerici soluti, qui captus
pro homicidio appensatè commisso Tolosæ in per-
sonam cuiusdam aduocati dictæ curiæ Parlamenti,
quem dominica die tertia mensis Septembris post
prandium, Anno domini M.cccclxix. in carreria an-
te domum suam existentem, pro eo quòd causam in
dicta curia contra quendam suum defenderat parẽ-
tem, lancea transfixerat, & paulò pòst captus per cu-
riam Parlamenti iam dictam, licet clericus foret, &
clericatum declinatoriè allegaret, ac de illo clarè do
ceret, manu dextra ei ante domum, vbi aduocatum
occiderat prius amputata, fuit super tabularo seu
postello capite truncatus, cadauere postea in partes
quatuor diuiso, die Lunæ vndecima dicti mensis.
☞ [De hoc Arresto meminit dominus Auffreri. in tra
ctatu suo Arrestorum, cap. cclxxj.] Pariter anno do-
mini M.cccclxxiiij. nobilis quidam etiã clericus so-
lutus nõ obstante clericatu allegato, ad quem nullus
fuit per curiam habitus respectus, imò expressè ab
eo die decimaseptima Martij exclusus, & quæstioni
suppositus, quia quendam mercatorem Tolosæ, cu-
ius vxore abutebatur, vt liberiùs ea gaudere posset
interfecerat, fuit die tertia mensis Aprilis, anni se-
quentis domini Millesimi cccclxxv. Arresto curiæ
capite punitus, etiam cadauere in quatuor partes di-
uiso, & mulier qua abusus fuerat, tanquam mortis
mariti conscia, fuit die vndecima eiusdem mensis
decapitata. Vidi etiam ex post quendam in dicta ci-
uitate perditum hominem clericum solutum voca-
tum le Mongat, qui in religione steterat, habitú-
que derelicto deliquerat, & per ecclesiam punitus car
ceres ab ea sibi pro pœnitentia deputatos de facto
euaserat, & iustitiam ecclesiasticam illuserat, cum
armis ambulans in ciuitate Appamiarum quendam
hominem interfecerat. Vnde captus per Senescal-
lum Tolosæ, non obstante clericatu fuit ad capitis
pœnam condemnatus: à qua sententia cum se iudici
ecclesiastico tanquam clericus remitti petijsset, ap-
pellauit. Sed per Arrestum curiæ Parlamenti senten-
tia Senescalli confirmata, capite truncatus extitit,
circa annum domini Millesimum cccclxxvij. vel o-
150 ctauum. † Nam in talibus armigeris, qui militiam
exercuerunt, & bello interfuerunt, clericatus non
opitulatur, qui sunt eo ipso priuati, adeò quòd neces-
saria non est declaratio iudicis ecclesiastici, nec de-
gradatio. Et ita tenuit Innocen. & Hostien. cum qui-
bus transit ibi Panormitan. in cap. j. de apostatis. &
latiùs in cap. final. de clericis coniugatis. & in cap.
petitio. de homicidio. & Hostien. in dicto c. perpen-
dimus. secundum quam opinionem semper procedi
consueuit in præsenti regno. Et sic minimè sunt mu-
tanda, quæ interpretationem certam semper habue-
151 runt. l. minimè. ff. de legibus. † quia vbi iura sunt ob-
scura, & multipliciter intelligibilia, & varię Docto-
rum opiniones, optima iurium interpres consuetu-
do est. l. si de interpretatione. ff. illo eodem titu. aliàs
multa sequerentur & infinita scandala, si iudices se-
culares haberent in talibus expectare iudicis eccle-
siastici declarationem, & simplicium clericorum de
gradationem. A' qua declaratione appellarent cri-
minosi ad metropolitanum, & deinde ad papam, &
sic crimina puniri non possent sine magnis circuitu,
sumptibus & laboribus, ac periculo perditionis pri-
sonetiorum sic traducendorum. Ex quo tota secula-
ris iustitia remaneret illusa, crimina impunita, & pa
tria scandalizata, viso maximè hodierno more, quòd
domini episcopi omnes, & quoscunque etiam armi-
geros, & laboratores ac vagabundos tonsurant, imò
iam coniugatos promouẽt ad clericatum. Quorum
plures tonsurãtur, vt liberiùs delinquere possint, &
corporalem securiùs euadere punitionem, nihil pos-
sidentes ad furniendum pro expletis iustitiæ neces-
saria. Vnde præsumptio multùm sinistra esset con-
tra iudicem secularem, qui tales clericos iudici eccle
siastico remitteret sub colore talis declarationis fien
dæ: & etiam contra procuratorem regium, si à tali re
missione seu verius iustitiæ dissimulatione non ap-
pellaret ad curiam Parlamenti. Bene tamen credo,
quòd si iudex ecclesiasticus iudicẽ laicum in capien-
do clericum præuenisset, seu quoquomodo clericum
delinquentem teneret in carcere suo, ad eum perti-
neret, inspecta criminis qualitate, ipsum punire in
persona, etiam de crimine priuilegiato, postquàm
præuentus fuit per iudicem ecclesiæ. Et ita reperio
decidisse Capellam Tolosanam, quæstion. clxij. vbi
habetur, Quòd anno domini M.cccxciij. & die ter-
tia Decembris, fuit legitimo processu præcedente
condemnatus per officialem Archiepiscopi Tolo-
sani, quidam qui falsos cugnos ad falsam monetam
cudendum fecerat, de qua sententia magnum fuit fa-
ctum festum Tolosæ propter regales. Nam etiam
in his priuilegiatis criminibus iudex secularis cleri
cum tenens eum pro pœna corporali imponẽda re-
mitteret iudici ecclesiastico punitum de casu priuile
giato pecuniariter, vel oneratum de illo, vt suprà di-
xi. Et si videret officialis clericum, quem præuenit
non debere gaudere priuilegio clericali, hoc decla-
raret, & per episcopum degradatus traderetur iudi-
ci seculari puniendus. Prout factum fuit bis præce-
dentibus diebus in persona cuiusdam clerici coniu-

gati cum vnica & virgine, qui nocte quadam fra-
trem presbyretum & loci rectoré, & sic patrem suú
spiritualem cum quadam securi in lecto dormienté
occiderat. De quo facinore conuictus, cùm officialis
Caturcẽsis, qui eum præuenerat, & tenebat, videret
pœnam non habere tanto delicto condignam, decla-
rauit ipsum gaudere non debere priuilegio clericali,
& per episcopum degradatus fuit Senescallo Catur-
censi in forma ecclesiæ relictus, per cuius sententiam
fuit ad pœnam capitis, & truncationem cadaueris
in quatuor partes condemnatus. Et tandem appel-
lans fuit per curiam Parlamenti sentẽtia confirma-
ta remissus, & finaliter in hac vrbe exequutatus, &
bona sua confiscata dominæ Abbatissæ de feudis do-
minæ iurisdictionali, à qua tenebantur in emphyteu
sim, & quæ in loco totalem habebat iurisdictionem.
De quo casu enormi videaris Petrũ de Anch. in regu
152 la ea quæ fiunt. de regulis iuris. lib. vj. † Pariter vbi
delinquentes sunt in casu, quo gaudere non debent
ecclesiastica immunitate, iuxta c. j. de homicidio. &
cap. inter alia. de immun. eccle. officiarij regij eos ca-
piunt, & ab ecclesia extrahunt sine alia declaratione
per ecclesiam fienda per motiua supradicta. Et ita vi
di pluries seruari, præsertim tẽpore quo leges incœ-
pi audire Tolosæ in auditorio doctissimi viri, atque
eloquentissimi domini Ioannis Bosqueri legum Do
ctoris, nunc iudicis Lauraguesij. [Et ita fuisse in
Parlamento Tolosæ seruatũ refert dominus Auffre
ri. in suo Arrestorum tractatu, cap. ccxviij. vbi anno
domini M. ccccliiij. die xxiij. Februarij, curia ordina
uit, quòd Bertrandus Baranhas delinquens, & in ec-
clesia existens, gaudere non debebat immunitate, ip-
súmque fore ab ecclesia extrahendum per primum
dictæ curiæ ostiarium.] Ibi post eum extraordina-
riè legentibus duobus acutissimi ingenij baccalau-
reis, videlicet domino Petro de sancto Andræa, nũc
doctore & iudice maiore Carcassonæ, & domino
Antonio Topigonis nunc licentiato, & iudice maio
re præsentis Senescalliæ Caturcensis legum Marga-
rita summè dotatis, à quibus accepi hæc pauca, quæ
trado vobis. [Dominus Petrus de sancto Andræa
ex post fuit in magno consilio consiliarius regius, &
posteà secundus præsidens in Parlamento Tolosæ,
nunc verò est primus præsidens, & doctor iste in eo-
dem Parlamento consiliarius regius.] Quo tempo
re, scilicet anno domini M. cccclxxij. in mense Maij,
& die tertia dicti mensis, qua festum sanctæ Crucis,
cum pompa solenni ibi colebatur, tres scholares di-
ctæ vniuersitatis, quendam de Bearnio mercatorem
eorum compatriotam, quem alter eorum odio ha-
bebat, consilio præmeditato per carreriã ante colle-
gium Petragoricensis transeuntem, ictibus ensium
in eum vibratis, & cumulatis crudeliter occiderũt,
& in conuentum prædicatorum, immunitate gaude
re sperantes, vane se retraxerũt. Quia eadẽ die post
solis occasum à dicto cõuentu fuerũt per officiarios
eiecti, & ad curiam Parlamenti adducti, cuius Arre-
sto ipsos non fore in immunitatem redintegrandos
pronuntiatum extitit die decimatertia dicti mensis,
eodémque Arresto remissi fuerunt tanquam clerici
soluti officiali Tolosano onerati de crimine priuile-
giato, scilicet portus armorum congregationis fa-
ctæ, & saluæ gardiæ regiæ infractę & violatę, in qua
sunt omnes in tanta ciuitate. Etiam fuit ordinatum,
quòd Archiepiscopus Tolosanus duos de consilia-
rijs dictæ curiæ clericos crearet vicarios, qui dicto
officiali assisterent, prisonerijs in carcere seu cõcier
geria regia sub tuta custodia, donec perfecto proces-
su remanentibus, prout factum fuit, & taliter quòd
die vigesima dicti mensis per Arrestũ curiæ tres præ
fati scholares, videlicet duo primi principales ho-
micidij factores, & eorum quilibet in summa mille
librarum Turonensium ad causam criminis priuile
giati fuerunt erga regem cõdemnati: & tertius, qui
satis longè dicto homicidio cum ense solùm astite-
rat, in summa centum librarum distribuenda, prout
in dicto Arresto continetur. Et quòd aliquo modo
de carcere Archiepiscopi non elargirentur, vsque ad
integram emendæ satisfactionem. [Pro qua cùm
ex delicto descendat detineri potest, etiam clericus
solutus in curia saltem episcopi, per cap. j. in fin. de
deposi. & fuit Arresto Parisijs dictum, vt supra teti-
gi, loquendo de infractoribus saluagardiæ regiæ,
sæpe detinentur per curiam secularem, donec satisfe
cerint.] Et eadem die ante fores domus Archiepisco
palis adducti, super postato ibi in platea erecto, fue-
runt per officialem dictis duobus vicarijs assistenti
bus, ad scalam duo primi ad perpetuos carceres con
demnati: & tertius ad scalam, & carcerem per trien
nium ibidem ploraturi peccatum in pane doloris,
& aqua tristitiæ. Hoc certè, scilicet ordinare vica-
rios de curialibus facere curia consueuit, quoties du
bitat ecclesiasticam potestatem excessiuè in miseri-
cordia abundare, & agitur de factione cruenta.
[Ideo scholares isti clericali priuilegio, quo ad pœ
nam mortis euitandam gauisi fuerunt. Et similiter
duo prædicti scholares huius vniuersitatis, quia sem
per anteà clericaliter vixerant, sed nobilis ille adul-
ter non gauisus fuit clericali priuilegio, quia bellũ
secutus fuerat, & pariter alius, qui aduocatum occi
derat per superius allegata ĩ dicto capitulo primo,
de apostatis. & capitu. cùm non ab homine. & capit.
perpendimus. de sententia excommunicat.] Ecce er-
go modum procedendi in pręsenti regno contra de-
linquentes etiam clericos sine declaratione super
gaudentia immunitatis. ad quod facit text. optimus
iiij. Regum ij. cap. aut priuilegij clericalis, vt dicto ca
pitu. j. de homicid. & Panormitan, in dicto cap. j. de
153 aposta. † Plus consuetum est, quia rex Frãciæ abo-
let delicta clericorum regni sui, vbi sunt delicta ra-
pitalia rempublicam regni scandalizantia, & si per
regem fuerint aboliti, episcopus de punitione illo-
rum non se amplius intromittit, de quo tamen vi-
deatis Guido. papæ, hoc aliqualiter tangentẽ quęst.
cccccxij. incipien. vtrum officialis. veri. Circa hoc
tamen. Et est casus, in quo Senescallus iudex regius,
cui interinatio abolitionis dirigitur, cognoscit etiã
de criminibus communibus per clericos perpetra-
tis. Et si videat abolitionem fore interinandam, eos
absoluit & relaxat: sin autem vbi abolitio reperitur
surreptitia, eam talem esse declarat, & pro casu pri-
uilegiato si reperiatur, clericum condemnat in cer
ta emenda erga regem, & pro crimine communi trã
dit eum officiali ecclesiastico corporaliter, vel aliàs
iuxta qualitatem criminis puniendum. [Tamen
pendente interinationis processu non fuit, aliàs cle-
ricus per secularem detentus: imò cum quidam Hen
ricus Bernardi clericus, qui abolitionem à rege ob-
tinuerat, & in Conciergeria detentus erat, anno do
mini M. cccclvij. die quinta Ianuarij fuit per cu-
riam Parlamenti Tolosæ Archiepiscopo Tolosæ
redditus, quo ad personæ suæ detentionem, ita quod
non elargiretur donec de intentione remissionis
per curiam cognitum extitisset: vt refert dominus

Auffreri.in suo tractatu Arrestorum, capitu.ccxj.&
in repetitione cle. j. de offic. ordi.in fin.plene dispu
tat,an rex possit delicta clericorum abolere. & con-
cludit quòd nõ.tamen contrarium seruatur in Fran
154 cia, vt hic videtis.] † Vt fecit curia Parlamenti
Tolosæ, anno domini M.cccclxxxvij. de duobus
scholaribus præsentis vniuersitatis,qui quandam de
nocte rapuerant puellam non virginem,tamẽ in do
mo sui patris honesti laboratoris inauentem & dor-
mientem, super quo abolitionem obtinuerunt à re-
ge, tamen quia reperta fuit surreptitia, fuerũt eius
fructu & vtilitate priuati.& quilibet eorum,quia cũ
armis,& congregatione plurium aliorum scholariũ
armatorum,& sic pro casu priuilegiato,fuit per Ar-
restum erga regem condemnatus ad centum libras
Turonen.& pro crimine communi,vt deceret de ra-
ptu puniendi,fuerunt officiali Caturcẽsi,in cuius ci-
uitate deliquerant, remissi. Quæ practica sumpta
fuit ex text.in l.j.C.de exhiben.reis.iuncta l. j.C. vbi
sena. vel clariss.vbi ita seruatur in militibus, quibus
clerici æquiparantur.l.miles.vbi bona gl.ff.de re iu-
di.facit glo.in l.magisteriæ.C.de iurisdict. omnium
155 iudicum. † Tertiò cognoscit rex, & eius officiarij
vbicunque clericus,licet in sacris constitutus officiũ
seculare gerẽs deliquisset in officio: quia puniri pos
set pro modo delicti per captionem temporalitatis,
ac venditionem bonorum immobilium. Et si casus
hoc exigeret,priuari aut suspendi officio,in quo de-
liquit, quia est de casibus priuilegiatis, secũdum ali
quos.Et ita seruari est consuetum in regno,& de iure
sustineri posset,etiam quòd priuari possit officio re
gio, quod est per ordinationes perpetuum,& pro pa
trimonio reputatur in Francia,non obstante clausu
la,quandiu regis placuerit voluntati, quæ in donis
officiorum communiter inseritur,de quo plenè dixi
in verbo, *duas habens filias*. Quia postquàm clericus
etiam solutus officium seculare assecutus est, subie-
ctus est principi seculari,à quo negotiatio illa depen
det,& cui respondet, contra quem ecclesia non tene
tur nec debet ipsum tueri,nec defendere.cap.fi.de vi
ta & hone.cler.qui tex.quamuis loquatur quo ad one
ra rerum, sed non quo ad coërtionem personæ,nisi
tet monitus desistere perseuerauerit. [Hoc etiam
seruatum fuisse in curia Parlamenti Tolosæ refert
dictus dominus Auffreri.in repetitione dictæ cle.j.
de offic.ordin. in magna addi.in primæ regulæ xvij.
fallentia.dicens curiam secularem consueuisse cleri
cos punire ciuiliter si in officio deliquerint. Pro quo
facit tex.in c.sacer dotibus.ne cleri. vel monachi. se-
cundum illos, qui dicunt laicum iudicem auctorita-
te illius cap. punire posse clericũm occasione admini
strationis per laicos sibi concessæ,non obstan.priui-
legio clericali: propter quod ab ecclesia non defen-
dnntur, cùm indignum sit eis ab ecclesia subueniri,
per quos constat scandalum in ecclesia generari, vt
ibi.& ita seruari vidi, & seruatur in clerico negotia
tore vel artifice,qui si in illa arte delinquat, punitur
per collegiũ vel primates illius,per tex.in l.fin.C.de
iurisdic.omnium iudicum. & ita fuit Parisijs Arre-
sto pronuntiatum, de quodam clerico chirurgicó,
quòd córam seculari iudice teneretur respondere de
abusu in officio,vt refert in dicta xvij. fallẽtia: & in
suo tractatu Arrestorum.cap.clix.] Et priuatio offi-
cij ex delicto infamiam irrogat, & personam afficit,
& suggillat, tamen priuari poterit,per tex. in § dicti
nabis.in Authen.de manda.princi. collatio. iij. facit
decisio Bald. in dicta l.acceptam. C. de vsuris. suprà

relata. Quod in veteri testamento figuratum extitit
de Samuele Propheta sanctissimo, qui populũ iudi
cauerat loco regis.j.Regum xij.Et postea audita con
tra se aliqua murmuratione corã rege iudiciũ sub-
ire paratus eodem libro cap.xij.Loquimini, inquit,
de me coram domino, & Christo eius, scilicet rege
vncto oleo sacro,verùm bouem cuiusquam tulerim,
aut asinum,si oppressi aliquem,si de manu cuiusquã
munus accepi,& cõtemnam illud hodie, restituamque vobis &c.quia licet aliàs viri ecclesiastici contra
regem, vel in officio seculari delinquentes per eum
puniri nõ possint ditione contentiosa, cùm scriptũ
sit:Nolite tangere Christos meos, attamen per eum
puniuntur quadam ditione politica,œconomicæ si-
mili,nec aliquo modo in persona coerceri possent di
tione contentiosa,nisi per ecclesiam, & suos officia-
les.supposita enim ecclesiæ quo ad forum contentio
sum,ditioni regum non subsunt, sed solius ecclesiæ,
vt d.c.ij.de fo.compet.& in authen. statuimus.C. de
epis.& cler.In foro autem seu ditione œconomica,
aut politica vnusquisque suo est capiti domus,vel ci-
uitatis,quãuis seculari. Quia sicut paterfamilias po
testatẽ habet in filium, aut seruitores de domo sua,
licet clericos, per quam potest eos coercere ab offen
sione,præsertim a sua domo, & familia ac toto cor-
pore œconomico procul pellere, velut membra dis-
soluta & reproba. puta filium ingradum exhæreda-
re,& filiatione ac iure sibi debito priuare, & serui-
tores à domo sua expellere, & seruitio suo priuare, si
malè versentur in officio domestico eis decreto, ve-
luti clericũ in adulterio cum vxore vel aliqua pro-
pinqua repertum affligere,& à domo expellere.c.ij.
§.fin. de senten. excom. Sic etiam quicunque rex vel
dominus potest clericum, & quamcunq; personam
ecclesiasticam in officio regio malè versantẽ in re-
gis,& reipublicæ offensam expellere, & priuare, ac
indignum, & inhabilem ad tenendum officium se-
culare in regno declarare.Cum etia ad hoc fere sunt
ipso iure inhabiles, saltem prohibiti illa exercere.J.
ne cleri.vel monachi.per totum.Ad quod facit text.
not.in l.cõsulta diualia.ibi,clericis opprobrium est, 3
si peritos se velint disceptationum esse forensium o-
stendere,&c.C.de testam. Vnde tacitius potest cleri-
cus ab officio seculari expelli,tanquã membrum pu-
tridum à corpore regni,& reipublicæ, cuius rex est
caput mysticũ, & talis clericus membrum putridũ
iuxta illud Hieron.xxiiij. q. iij. c. resecandæ sunt.
& can. ecce.Has proinde & cæteras correctiones do
mesticas,& politicas non est dubium capiti domus,
& reipublicæ competere: inter quam & regem est in-
dubitanter coniugium quoddam politicum: & si cle
ricus in officio delinquens fornicatus fuerit,& rem-
publicam regis coniugem adulteratus, certe affligi
& expelli poterit,nõ per modum contentiosæ pote-
statis,sed domesticæ & politicæ coercitionis, & exe-
cutionis.l.j.C.de emenda.propinquorum.& c.si quis
alterius vxor.iuncta glo.vij.quæst.j.& glos. in l. j.C.
de priua.carce. vult quemlibet habere posse carcerẽ
œconomicum pro punitione familiæ, sed non carce
rem publicum, scilicet fori contentiosi. Aliter seque
retur,quòd non posset pater filium insolentem à do
mo expellere, si clericus esset, vel ingratum exhære-
dare, nec seruitorem clericũ pro longo tempore for
te retentum,& locatum à suo seruitio excludere,&
repellere,vel officiarios suos s seruitio suo abutẽtes
remouere absque iudicio episcopi sui,& ecclesiæ. Sed
156 necesse habeant eos adire in sui perniciẽ,† cùm epi-
scoporum

scoporum iustitia sit hodie iubilea & valde tarda, quod esset inconueniens: quia vt plurimum est pecuniaria, vt dicta l. consulta diualia. ibi, verùm etiam defensores ecclesiarum, quos turpissimum intimationis genus irrepserat &c. vbi pecuniam petebant pro insinuatione testamentorum & piorum legatorum executione. Quinimò omnia delicta (quod peius est) quantumcunque grauia in pecuniam conuertunt episcopi, secundùm Lucam de Penna, in l. ij. C. de priuileg. schola. lib. xij. Et (quod deterius est,) si aliquem etiam pro grauissimo crimine cōdemnauerint ad perpetuum carcerem, semper in fine sentētiæ gratia domini episcopi, & misericordia reserua tur. Quod an fieri possit decidit Bald. in authen. interdicimus. C. de episc. & cleri. Cuius clausulæ virtute pœnam personæ delinquentis in detrimentū bursæ, quæ non deliquit conuertunt. Ex quo cum iustitiam vetam de clericis non faciant, ex isto inconuenienti, quia eos non puniunt, sequitur aliud inconueniens, quòd sæpe iudices seculares de eis iustitiā faciūt, & eos puniunt, secūdùm Bat. in l. j. §. generaliter. cit. ca fi. ff. de pœnis. Nam tota eorū iustitia ex pecunia vel defectu pecuniæ pendet. ideo dicit idem Lucas de

157 Penna, in d. l. ij. † quod potest iudex secularis cognoscere de iustitia degradationis clerici degradati pro punitione sibi remissi contra cōmunē opin. Doct. in c. j. de officio ordi. quæ locum non habet in crimine hæresis, de quo nō pertinet iudici seculari aliqualis cognitio, sed sola facti executio, secūdùm Bal. in authen. clericus. in fi. C. de episco. & cler. per tex. in c. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hære. lib. vj. Excæcati sunt profectò auaritia clerici. c. auaritiæ cæcitas. de electio. lib. vj. præsertim religiosi. c. quorundam. eodem tit. & glo. super verbo, maioris. in c. si pluribus. de præben. lib. vj. Vnde non mirum si clerici inofficio regali delinquētes possint per regē suis priuari officijs regijs. videatis bonum tex. in l. quicūq;. C. de episco. & cler. vbi episcopus per principem seculare expellitur ab eius cōsortio, si personam suam offenderit, aut rempublicā. facit tex. bonus, in l. minimè. ff. de religio. & sumptu funerū. & sentit Archidia. in c. de forma. xxij. q. v. Et idem si principis, aut reipublicæ secreta reuelauerit in officio delinquendo.

158 † Et ita videmus tēpore nostro practicari in persona Balluæ Cardinalis, qui postquàm Ludouicum regem domini nostri regis genitorē, vt Carolo Burgundo in facinore assisteret, induxisset, ipsum prodidit, [Vide aliud perniciosum huius Balluæ consilium de pragmatica sanctione huius regni tollenda à quo fuit viriliter per procuratorem regium repulsus, infrà super verbo, *si absq; liberis moreretur*. ij. In materia subiti. fideic. tractando regulam: Quem honoro onerare possum.] ex quo ei male successit, de quo Gaguinus, lib. x. c. ij. reuerso inquit Turonū Ludouico, Ballua Cardinalis, qui plus cæteris aulicis apud regem astu, atq; auctoritate valebat, dissidentē à Ludouico fratrem ad beneuolentiam reuocat, atq; ita agit, vt posthabitis, quæ concilium Turonense de capienda paterna hæreditate diffiniuerat, Ludouicus Aquitaniā Carolo fratri relinqueret. Qua recepta contentus Carolus bello abstinuit. sed Ballua, qui apud Pictauos humili loco natus, paruo incremento, sed ingenio versuto, in Ludouici familiam venerat, magnisq; & excellētibus beneficijs primū, deinde episcopatu, mox cardinea dignitate auctore Ludouico fuerat honoratus, quo ipse animo esset tādem apparuit. Auctor enim fuit, vt Peronā ad Burgundiam, & postea Namurcum aduersus Leodios Ludouicus accederet, vbi Carolus Burgundorū dux. cum iusto exercitu de Leodijs vltionē sumere vehementer optabat, ad quem Ludouicus tanquam eiusdem expeditionis socius inductione qua supra, victò

159 venit. † Eò quoq; Leodius præsul placandi Burgundi causa accessit, nec profecit, iutante Burgundo nō priùs ciuitati parcere, quàm ciues & vrbem subegisset. Ergo irrumpentibus ferociter Burgundis, Ludouicus primū, deinde Burgundus ciuitatē intrat, itaq; mox passim occisio & strages, virginibus vis, & religiosis mors infertur, neq; indulgentia vlla militum in pueros fuit, quin stupratas à se virgines crudelis satelles iugulauit. Sacerdotes eadē hora rem diuinā in tēplis facientes gladijs periēre, nec satiatus est inhumanus hostis tam multa cæde, prædas ex omni ciuitate, & ex templis sacrilegia fecit, incensa postea vrbe, & muris dirutis, quorū ruinis fossas æquauit, Anno salutis M. cccclxviij. iij. Calendas Nouēbris. Ac vbi fratrum mutuam charitatem supra quàm sentiat Ballua firmam esse intellexit, paci inuidens literas familiari cuidam suo ad Burgundorum ducē dat. Quæ intercepte ad regem delatæ sunt. His literis Ballua ducem admonebat, sibi maximè caueret. Concordiam quæ inter fratres intercessisset, ad eius perniciem factam esse. Eos expeditionē in eum tantisper differre, donec Aquitaniæ datam sibi prouinciā Carolus perlustrasset, rémq; omnem domesticā, & exercitū ordinasset: opus propterea illi esse maioribus, quàm vllo tempore copijs, & regem acerrimè bello infestare. Balluæ cognita perfidia rex proditorem comprehendi, & ad Mombasonem custodiendū duci mandat sub tutela Ioannis Torcei Normani fidissimi in primis auratі equitis. Hæc ille. Ex his clarè videris, regem contra Cardinalem processisse, & dictā l. quicunq;. practicasse in tolendo ei officium,

160 & eius cōsortium. † Vbi autem delicta vltra officij secularis priuationem grauiorem requireret corporalem vltionē, clericus ditione politica punitus seu officio seculari priuatus quo ad pœnam fori contentiosi corporalem ei imponendam esset iudici suo ecclesiastico remittēdus, prout à simili dicitur in l. placet. in fi. C. de sacrosan. eccle. & d. c. atti clerici. in fi. de iudi. facit c. de his. j. de accus. vbi pœna fori pœnitentialis nun excludit pœnam fori contentiosi. Et ita in terminis nostris reperio decisum fuisse per magnæ circunspectionis virum in sacra pagina, ac aute humano doctissimum dominū Ioannem de Terra rubea, in libro quem vineā ecclesiæ intitulauit. Per vineam ecclesiæ intelligens regnum Franciæ: Carolo septimo, tunc Delphino Viennensi, Caroli sexti Frācorum regis vnigenito, contra Philippum tunc Burgundiæ Ducem, & alios principes, tractatum per dictum Carolum sextum cū Anglis nulliter & abusiuè, & quatenus in rege erat, ignotāter & erroneè passatum sequentes directò. vbi in quinto articulo tertij principalis tractatus conclusione decimaseptima decidit, dictum ducem & eius sequaces etiam episcopos, & alios ecclesiasticos fuisse rebelles, & vt tales per regem, & eundem Delphinum puniendos, attenta notoria nullitate, & euidenti iniquitate dicti damnati tractatus. [De quo & illius euidenti nullitate plenè habetur j. super verbo *in eodem testamento relinquens*. j. in xviij. limitatione loquendo de primoge

161 nitura & prærogatiua eiusdem.] † Pro qua decisione facit d. l. quicunq;. C. de epis. & cler. quam ipse non allegat, per quem text. curia regia Franciæ pro

ralibus priuilegiatis criminibus clericos bannit à re
gno, quoties delinquendo reipublicæ officiunt. Pro
quo facit tex.in c.vnico.§.si clericus.verũ.si autẽ. tit..
de pace tenen. & eius viol.vbi Bal.plenè disputat:an
iudex secularis clericos bannire posset de suo terri-
torio.Cuius prima opinio,ꝙ possit, seruatur in isto
regno,cùm banniendo non tangat personam: licet di
ctus de Brolho.in stylo curię Parlamenti titul.de as-
securamento.§.j.in fi.hoc solùm seruari firmet in cle
rico coniugato atrociter delinquente, & sic rempu-
blicam scandalizante. Et idem seruatur si pro contu-
macia banniretur solutus clericus, vt quia citatur su
per delicto responsurus sub pœna banni, & confisca
tionis bonorũ. Quia si non cõpareat, bannũ sortitur
effectũ, viso quòd nõ ostendit se clericum, & tanquã
delinquẽs fugit, de cuius clericatu nõ est præsumen-
dum. [Hoc ita fuisse in Parlamento Tolosæ fa-
ctum refert do. Auffre.in tractatu Arrestorum, cap.
ccxlix.referens duo Arresta, vnum latum anno do-
mini M.cccclxiiij. die decimo Decembris. aliud au-
tem eodem anno, xxiij. Februarij.] Aliàs autem si cõ
pareret, & clericum se ostenderet, remitteretur iu-
dici ecclesiastico quo ad punitionẽ personæ, nec ban
niretur pro delicto per iudicẽ secularem, quod fuit
de mente Ioan.Fab.in authen.qua in prouincia. cir-
ca mediũ.C.vbi de crimi.agi opor. Aut si delictũ es-
set atrox, degradaretur, & degradatus per iudicem
secularẽ puniretur, vel dimitteretur proscriptus &
bannitus, prout est: nam clerici, qui iustitiæ prælato
rum obedire cõtemnunt, per seculares banniri à suis
territorijs possunt, vt d.§. si clericus. vbi expressè
deciditur principes seculares posse legẽ facere cõtra
clericos delinquentes, & eos forbannire de territo-
rio. pro quo dicunt facere text.in l.ij.C. de priuileg.
schola.lib.xij.& in Authen.de manda.princi.§. festi-
nabis.colla. iij. Et licet Bald. & communiter Italici
Docto.in dicto.§.si clericus. teneãt illum text. hodie
non procedere, cùm laici nullam habeant auctorita
tem in clericos, vt in authen.statuimus. C. de epis. &
cleri. tamen Iacob.de Aluaro. ibi dicit hoc satis esse
absonum asseotire, quòd Imperator fuerit ita supi-
nus, quòd statuere voluerit contra dicta iura, præter
tim canonica sine aliquo colore, cùm in principio il-
lius tituli de pace tenẽ.dicat, quòd vult leges diuinas
manere, & personas ecclesiasticas subleuare, ideo di-
cit sequendo gl.in authen.quomodo oporteat episc.
§.sancimus.colla.j.quòd imperator in dicto §. si cle-
ricus. oon statuit bannũ de nouo contra clericos, sed
recitat quasdam sacras regulas, & canonica statuta,
162 quæ hoc dicebant: † nam clerici ita debent esse fi-
deles domino ciuitatis, in qua habitant sicut laici, &
si opus sit iuramentum assecurationis præstare, de
quo per eum in c. j. qualiter iura. debe. vasal. fideli.
quia reputantur clerici esse de vniuersitate ciuium,
vt plenè dicit in titul.de mili.vasal.qui arma bellica
deposuit.in fin. Vel hoc fecit ibi Imperator pro salu
te vniuersali cum licentia papæ, vt pax ab omnibus
conseruaretur, vt ibi. Tamẽ Imperator nõ nominat,
nec allegat canones, quos sequitur in dicto §.si cleri
cus. Sed dimittamus canones quoscunq;, quia tex.ha
bemus clarum in can.principes seculi.xxiij.q. v. vbi
quoties intra ecclesiam positi contra fidem, & disci-
plinã agunt, rigore principum cooterũtur, ipsámq;
disciplinam, quam vtilitas ecclesiæ exercere non prę
ualet, ceruicibus superborũ potestas principalis im-
ponat, &c. vbi dicit gl. ꝙ vbicunq; ecclesiastica pote
stas deficit, vt quia nõ potest, aut dissimulatione prę-
latorum nõ vult, potestas secularis se intromittit, ne
atrocitate delictorũ pax publica turbetur. Videntes
enim laici de clericis punitionem non geri, & tam
atrocia crimina remanere inulta, via facti cõtra eos
procederẽt, ex quo sequerentur tumultus, & seditio
nes in republica. [Enormia crimina, quorum pœ
nam cõdignã ecclesia nõ habet, punire regibus per-
tinet, vt Aurelius dicit Aug. super epistola ad Ro-
manos, de quo in cap. sunt quædam enormia. xxiij.
quęst.v.quod tenet Panor.in dicto cap.at si clerici.§.
163 j.circa fi.] † Præterea vbi iustitia non redderetur,
quilibet de facto resistere & procedere posset, & sibi
ius dicere.l.si alius.§.bellissime.vbi Bart.ff. quod vi
aut clam. & Paul. consil.xxxv. Et melius est, quòd
hæc fiant per laicum iodicem, quanuis incompéten-
tẽ, per regulam, qua omnes dicunt, quòd ea quę fieri
possunt ꝓpria auctoritate sine iudice, à fortiori pos-
sunt per iudicem incompetentem fieri, secundũ glos.
super verbo, transitu §. multis autem modis. versic.
serui.instit. de libertin. Prætereà, vt plurimũ, clerici
banniuntur, vt compareant ad fines remittendi eos
prę latis suis puniendos in persona, quę est ecclesiasti
164 ca, vt in authen.clericus.C.de epis.& cleri. † Episco
pi tamen non sunt faciliter banniendi, de quo in.c.
olim.de iniur.& damno dato. Et hodie sunt indictæ
pœnæ magnæ per consilium generale contra secula
res episcopũ banniẽtes, de quo in clemẽ.j. de pœnis.
De episcopis, non dubitatur quin clericos bannire
possint.cap.j.de calumniato. [Hoc facere possunt
seculares de mandato, aut requirentibus episcopis:
cap.ij.de cleri.excõ.minist. & in c. cùm nõ ab homi-
ne.in fi.de iudi. Et idẽ si dum laici erant, per secularẽ
pro delicto banniti fuerant: quia clericatus superue
niens nõ extingueret bannũ, nec posset episcopus cũ
reappellare in suã diœcesim, in regis & iustitiæ suæ
præiudiciũ, secundũ Barto.in l.cùm quædam puella.
ff.de iurisdi.om.iudi.§.j. facit quod habetur in deci-
sio. Capellæ Tolosanæ, quæstio. cxliij. vbi bona
addi.& Bart. in l.j.ff.de pœnis.] Tamen vt suprà fi-
naliter fuit factum de persona dicti Baluæ, de quo
rex non suscepit vltionem. Sed post longam deten-
tionem fuit elargitus extra regnum victurus, qui
Romam posteà adiuit, & cùm, mortuo Ludouico, re-
dire tentasset, vel aliqua auctoritate non fuit permis
sus. Potuisset rex fortè eius poscere degradationem,
& de persona degradata capere vltionem pro tam
detestabili scelere, per text. casum hunc decidentem
in c. si quis laicus.xxij. quæstio. v. vbi si quis laicus
iuramentum violando prophanet, quod regi & do-
mino suo iurauit, & posteà peruerse & dolosè eius
regnum tractauerit, &c. Episcopus, presbyter, diaco-
nus, si hoc crimen commiserit, degradetur. Hæc ibi.
Tamen nõ loquitur de cardinali, qualis Balua erat.
Vnde non sine causa rex vltrò procedere dissimula-
165 uit. † Alij dicunt regẽ, & alium quemlibet dominũ
non posse priuare clericũ officio seculari, quod tene-
tur ab eo, si deliquerit in illo officio, per tex.in dicto
§.festinabis.in authen.de manda.principum. Et idẽ,
si non esset officiarius, sed pro tali se gerens aliquid
fecerit, quod nõ priuato, sed regio solùm officiario
cõuenit, per tex.not.in l.ij.ibi, vel clericus vel miles
proscribendũ deportandumq; &c.C.vt nemo priua.
titulos prædijs suis. in quo text.etiã fundatur, quòd
clerici possunt per iudices regios bãniri, & bona im-
mobilia cõfiscari. Ad quod facit d.l.quicunq;.quæ o-
lim in veteri fuerat præfigurata testamẽto.iij.Regũ.
ij.cap.vbi Salomõ rex pro conspiratione facta cõtra
cum

cum per Abiathar sacerdotẽ. Vade, inquit, in Anàthot ad agrum tuum, & quidem vir mortis es, sed te non interficiam, quia portasti arcam domini Dei. Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset sacerdos
166 Dei, &c. † Si autem clericus regis officiarius de alio accusaretur crimine cõmuni, puta de homicidio raptu, vel alio seorsum ab officio, non in officio offi ciando, nec sub colore officij perpetrato, dicunt eum damnari tunc non posse per regem, etiam ad perditionem officij, nisi per suum episcopum cui subest, à quo si officio priuaretur & bona confiscarentur, confiscatio quo ad officium seculare & bona immobilia, lucro cederent fisci regis per regem ad libitũ disponenda secundùm Oldr. & Ioan. Andr. vbi suprà. Sicut videmus in milite, qui quo ad crimẽ militare & priuilegiatum, vt quia aufugit à conflictu, vel arma vendidit, aut militando cõcussiones fecit, soli subest magistro militũ puniendus. Sed quo ad crimina cõmunia puniri potest per præsidem prouinciæ, in qua deliquit, vt quilibet alter de populo. l. j. C. vbi sena. vel clari. & l. j. iuncta glo. fin. C. de exhi. reis. & bonus text. in l. ij. C. de priui. scho. lib. xij. Ne sub prætextu concessi priuilegij vel flagitiorum, crescat auctori-
167 tas, vel publica vacillet vtilitas, vt ibi dicitur. † Et pariter potest dominus feudi priuare feudo vasallũ clericum propter feloniam contra ipsum cõmissam, aut deueria non facta, secundũ Gul. de monte Laud. in cle. pastoralis. de re iudic. Et ita seruatur de cõsuetudine in præsenti regno & alijs locis, secundũ Archid. in cap. j. de cleri. coniug. lib. vj. & Guido. papæ quæst. cxxxix. quam consuetudinem sciuit, & regem Franciæ Philippum secundũ, qui Augustus dicebatur, seruare permisit Innocentius tertius põtifex beatissimus in personis Aurelianensis, & Altissiodorensis episcoporũ, propter seruitia eidem regi nõ facta. De quo Gaguinus, lib. vj. cap. iiij. Ad hoc inquit expugnandæ arcis negotium, cùm pontifices Franciæ Philippo præmoniti armatos aliquot ex suis misissent, soli Aurelianensis, atque Altissiodorensis antistites detrectare auxiliũ non formidauerunt. Quam obrem cùm Philippus eorum terras donec de cõtemptu satisfactionem fecissent occupasset, Romanum pontificẽ adeuntes, Philippum ne id faceret, pontifi
168 cia auctoritate prohibere nixi sunt. † At pontifex Francorum consuetudini, quæ de temporalium rerũ gubernaculis introducta esset, detrectare nihil tentauit. Igitur episcopi mulctam pro rebellione Philippo soluentes, quæ suæ ditionis erant receperũt post biennium, quàm illa rex possedisset. Hæc ille. Vnde sicut priuati feudo possunt clerici propter feloniã, sic & mulctari possunt, & emendari, vbi feudum nõ est confiscabile, sicut ibi, cùm ecclesiæ pertineret, cui culpa prælatorum nocere non debuit. cap. delictum personæ. de regul. iur. lib. vj. Nec in hoc est requirendus iudex ecclesiasticus, secundum prædictos Doctores. Quicquid in contrarium decidat Panor. in d. c. verum. de foro compet. Cuius opinio posset habere locum, vbi vasallus clericus pro crimine cõmuni veniret puniẽdus corporaliter cum cõfiscatione bonorum, vt pro homicidio, vel raptu contra extraneum cõmisso non habente feloniam annexam, casu quo per dominum non posset, sed per episcopum puniri. Tamen confiscatio quo ad feudum pertineret domino, vt d. l. si finita. §. si de vectigalibus. per Bar. & Alexan. ff. de dam. infec. Et ratio quare etiam pro crimine cõmuni potest clericus per secularem priuari officio seculari, & non pro feudo, est: Quia plus iuris habet vasallus in feudo, quàm nudus officiarius in suo officio: & cùm feudũ magis inhæreat personæ vasalli clerici, quàm officiũ simplex, minus potest in eum secularis iudex, secundùm Panor. in d. c. verum. Tamen prima opinio, quod etiam feudo priuari posset seruatur in isto regno, vbi peccatum est in feudo. Pariter vbi iurisdictio tẽporalis per spiritualem impedi retur. [De quo dixi 3. loquendo de attentatis per clericos à iudice seculari reparandis.] Consueuit curia regia Franciæ cogere, omnia reuocare, & impedimenta tollere per captionem temporalitatis suæ. Et ita seruatur quotidie, & cauetur expressè in stylo
169 tit. de personis ecclesiasticis. in fi. † Et plura alia habet rex Franciæ priuilegia, & domini temporales tã in rebus ecclesiæ, quàm clericorum; de quibus priuilegijs vti consuetis, aut eorum aliquibus, vbi aliter non constaret, nisi per famam in toto regno volantẽ, certè sufficeret: & allegata cum vsu temporis immemorialis sufficienter probaret dicta priuilegia, cũ in talibus antiquitatis iuribus sit regibus deferẽdũ, præsertim cùm talem consuetudinem papa sciat., & tolerer de rege Franciæ, secundùm Ioan. And. in addi. Specul. tit. de præbẽ. §. restat. in fi. imò illa duo scilicet fama, & tempus immemoriale simul iũcta vim haberi priuilegij per habentem potestatem cõcessi, etiam in his quorum sunt laici incapaces, secundùm Ioan. Andr. & Panor. & alios in c. cùm apostolica. de his quæ fiunt à prælat. sine consensu capituli. Quos tamen solùm tempus immemoriale capaces nõ redderet sine fama, vt dicit Panor. in c. cùm causam. de præscrip. & in c. super quibusdam. §. præterea. de verborum signifi. post Ioan. And. in c. j. de præscrip. lib. vj. [Licet consuetudo immemorialis æquiparetur priuilegio. c. nouit. de iudi. & d. §. super quibusdam. tamen plus potest priuilegium in duobus casibus, quàm cõsuetudo. Primò, vbi est incapacitas possidẽtis: quia non posset sola consuetudo eum facere capacem, vt hîc vides. Secundò, vbi cõsuetudo damnatur à iure: quia tũc plus operatur priuilegium. c. cùm satis. de offi. Archid. iuncto c. cùm venissent. de insti. secundùm Ioan. Andr. in c. j. de cler. ægrotan. lib. vj. & Compostella. in c. cùm venerabilis. de cõsuet. & glos.
170 in cle. j. de priuileg. in fine.] † Sed iunctum cũ fama operatur priuilegium habilitationis incapaciũ quia dicit tex. in c. illa. xij. distin. quòd tandiu seruata concessa videntur. & glo. penul. in fine. in c. ex parte. de censi. dicit, quòd ex tempore præsumitur aliquid fuisse institutum, & ad nos à maioribus nostris peruenisse: quia secundum naturales, consuetum dicitur quoddam innatũ, & legales dicunt, quòd vim pacti habet, & pacto comparatur, secundùm gl. in l.
171 ij. C. quæ sit longa cõsuetudo. † Viso quàm maximè quod tanti & tales, & simul omnes viri docti, & sancti ita semper vixerunt in regno, præsertim diuinus ille regum ecclesiæ sanctæ Dei suarumque libertatum & iuriũ tutor, & defensor Carolus magnus, & beatus Ludouicus per ecclesiã canonizati, & inter sanctos relati, & cathalogo sanctorũ descripti, quorum vita & mors fuerunt, & sunt per ecclesiam, & sedem apostolicam approbata. Pro quo multũ facit text. quem ad hoc ibi põderauit Panor. in primo notab. in cap. nisi essent viri prouidi. de præben. Et plures suprà relati doctores publicè legendo pariter, & consulendo hoc tenuerunt, & secundũ dictas consuetudines consuluerunt, præsertim antiqui doctores, qui illas referunt prius viguisse, & eo tũc vigere, prout & nos de
172 præsenti videmus notoriè. † Restat ergo ad pro-

positum reuertendo, quòd cùm in his allodijs nemi-
ni subiectis nõ interueniat alicuius etiam ratione recto-
ri, nec ratione iurisdictionis tẽporalis præsertim re-
giæ, certè transire possunt in ecclesiam, & monaste-
ria, & clericos, quocunq; titulo, duntamen expressè
173 transferantur, aut dedicentur. †Quod molestè ge-
runt plures officiarij regij dicentes ad obuiandum
præmissis, præter ipsum regnum quod à nemine te
netur, nec recognoscitur, nulla esse posse in præsenti
regno Franciæ allodia, & cum olim super hoc orta
fuisset in camera computorum Parisijs quæstio: re-
sponsum fuit ad æternam rei memoriam in dicta ca
mera registratum, quòd nullus in regno Franciæ te
nere potest rem aliquam sine dominio. Et si qua re-
periretur res immobilis sine dominio, super illa cen
sus imponeretur annis singulis regi soluẽdus, prout
& secundum modum, quòd aliæ censuales vicinio-
res possessiones soluunt. (Additio.) Et dictas ordina
tiones, quas Galli instructiones appellãt, à suo dictę
cameræ originali extractas habeo. §. penulti. nũc re-
perietis in registro ordinationum regiarum camerę
inquæstarum Parlamenti Tolosæ, fol. cxlvij. [Et
dominus Auffretij eas ad longum posuit in titul. de
finantia Francorum feudorum, & nouorũ, acquæsta
174 rum, & titulo sequenti.] †Quod multum facit ad
confutandum quendam alium anteà pacis tractatũ
prætensum in loco de Britigniaco sub mõte Lerico
prope Carnotum inter Carolum quintũ patrem di-
cti Caroli sexti, tunc Franciæ regis primogenitum
Delphinum Viennensem ipsumq; regnum, vt decet
regis primogenitum Ioanne Francorum rege eius
patre apud Anglos capto, regentem ex vna, & Edo-
ardum tertium, tunc Angliæ regẽ, tam pro dicti sui
patris liberatione, quàm pace finali & perpetua, ac
omni iure per Anglos in regno Franciæ prætenso,
fide præstita pactatum partibus ex altera. De quo pa
175 cis tractatu, † ad causam comitatus Bigorræ & Tar
biensis consuluit incidenter Panor. in secũda parte,
consi. iij. in decisione xvij. quæst. Pro cuius intellectu
sciendum est, quòd ante Philippi Pulchri Francorũ
regis tempora nunquàm Angli ius in regno Frãciæ
prætenderant: sed erat duntaxat quæstio inter Fran-
ciæ & Angliæ reges super ducatu Aquitaniæ, quem
propter feloniam, & rebelliones in regem Franciæ,
à quo in feudum idem ducatus tenebatur perpetra-
tas, Angli feudo aperto commiserant, & alijs pluri-
bus de causis ipsum perdiderant. Prætendebant insu
per Angli ius habere in ducatibus Normaniæ, An-
degauiæ, & Cænomaniæ, regi Frãciæ pertinentibus.
Et ab eo ex tempore Philippi Augusti Franciæ re-
176 gis, & ante possessis. † Et cum tempore beati Ludo
uici etiã Francorũ regis, & ante idem ducatus Aqui-
taniæ non nisi tres, scilicet Burdegalensem, Vasaten-
sem, & Lauarum prouincias contineret, venientem
ad beatum Ludouicum, anno dominicæ salutis M.
cclix. Henricum tertium Angliæ regem summa cha
ritate Ludouicus excepit, dimissa illi Aquitania, ea
quidem lege, vt Normaniæ, Andegauiæ, atq; Cæno-
maniæ, Anglus cederet, ob quas magnæ olim conten
tiones inter Francos Anglosq; extitissent, & quas à
Philippo Augusto receptas Franciæ reges ad eam
ætatem possedissent. [Gallia omnis (vt clare Cæsar
in princ. Cõmentariorũ de bello Gallico descripsit)
diuisa est in partes tres, quarũ vnã incolunt Belgæ,
aliam Aquitani, tertiam qui Celtæ, & lingua nostra
Galli appellantur. Vnde licet Aquitania generali-
ter modo prædicto sumpta, a Garunna flumine ad
Pyreneos montes, & eam partem Oceani, quæ ad
Hispaniam pertinet, inter occasum solis, & Septen-
trionem spectans, multos contineat principatus, &
dominia, & inter cætera Nauarram, & Biscaiam, ta-
men ducatus, qui non Aquitania, sed Aquitaniæ, ve
lut vnus de in ea cõprehensis principatibus dicitur,
non nisi tres hîc expressas prouincias continebat, si-
cut Senescallia Aquitaniæ, non tres hic nominatas
prouincias, sed solam complectitur Burdegalensem,
vide quod nunc hîc per nos dicetur.] Addidit quo-
que ducatui Aquitaniæ prædicto Ludouicus Petra-
goras, Lemouicenses, & Cadurcos vbi nunc sumus:
Agenensem verò agrum, quem Alphonsus eius fra-
ter nuptiarum lege tenebat, ab Anglo grandi pecu-
nia redemit. Adiecit prætereà Ludouicus Santonũ
partem, quæ citra Charantam amnem est, retenta re
gibus Francis suprema ditione, atq; potestate. Hæc
Gaguinus lib. vij. c. ij. Postquàm verò tẽporis succes-
su Philippus Pulcher, ac tres eius filij sine masculis
decessissent, Angli ex persona Edoardi secundi ex
Isabella dicti Philippi Pulchri filia geniti in regno
Frãciæ ius sine causa prætendentes, vt dixi super ver
bo, *duas habens filias*. Et rursus ducatũ Aquitaniæ cũ
supradictis prouincijs à beato Ludouico vnitis, pro-
pter leges cum eo editas non seruatas. & quia contra
reges, & regnum à quo dominationes iam dictæ in
feudum tenebantur Angli multimodè rebellauerãt,
alias plures regni dominationes temerè cõtra debi-
tum fidelitatis inuadendo & deuastãdo: erga regem
feloniam commiserant, tanquam regi domino aper
tum. Et deinde tempore Ioannis Fracorum regis, &
ipso apud Pictauos ab Anglis in bello per Richardũ
Vualliæ principem capto, in Angliam transducto,
Anno domini M. ccclvj. & ibi capto existente Caro-
lus quintus dicti Ioannis primogenitus regnũ Fran
ciæ, tunc vt dixi regens, & Edoardus tertius, tũc An-
glorum rex pro dicti Ioannis liberatione, pace fina-
li, ac omni iure, licet nullum Anglus haberet (vt ibi
plene dixi) alium pactauerũt de dicto ducatu Aqui-
taniæ, & prouincijs iam dictis eidem vnitis, alijs qui
busdam additis, tractatũ pacis, vt ex supradictis, &
infra dicendis apparebit euidenter nullum, de quo
177 idẽ Gaguinus lib. xj. c. iiij. dicit: † Missis ab vtroque
principe nuntijs viris & nobilitate, & doctrina illu-
stribus apud Bretigniacũ, qui vicus est non procul à
Chartis sub monte Lerico, conuentio habita pacem
ad insequẽtem modum constituit: Anglo omnis Pi-
ctauia, Toardus, Bellauilla, Sanctones, Agenna, Pe-
tragoræ, Lemouicenses, Caducri, Tarbienses, Bigor
rij, Angolismi, Rutheni, Pontiniaci, Galuij, & Guy-
narum comitatus, cùm alijs adiacentibus vicis obue
nirent, & ad ipsius perpetuam ditionem absque vlla
ioris, aut maiestatis diminutione cederent, ei quoq;
ter ties centena millia aureorũ statutis diebus solue-
rentur, permissisq; in Angli potestate Rupella, &
Guynarum pertinẽtijs. Hæc illæ. [Hos Tarbiensęs
& comitatũ Bigorræ non potuerat rex Anglis trade
re, cùm sibi nõ pertinerent nisi in guardiam, & custo
diam ad causam processus in Parlamento Parisijs pẽ
dentis inter episcopum & ecclesiã Auiciẽsem, & co-
mitem Fuxi. Per cuius curiæ Arrestum totus ille co-
mitatus fuerat ĩ manu regis positus. Per quã manus
positionẽ rex vltra supremum ressortum sibi, vt re-
gi pertinens, nihil acquisiuerat iuris neque possessio
nis. l. si duo. §. creditores. ff. vti possi de. Prętorea talis
sequestratio necessaria ex ordinatione curiæ, & sic
iussu prætoris facta, neminem expoliat, neque regẽ
tar

facit possessoré, nec alios sequestros, secundùm Henricum, in c. examinata. de iudicijs. Et minùs facit cũ dominum, nec dictum comitatum præscribere potuit rex, vt plenè de isto comitatu Bigorræ decidit Panor. in suprà allegato tertio consi. xiiij. quæstio.]
178 † Non enim illa sic potuerunt alienari, nec alienatio tenuit, nec valuit de iure, cùm ducatus Aquitaniæ modo prædicto augmẽtatus, esset illo tunc quasi tertia pars regni, nulla retenta superioritate, de quo ducatu Raymundus Marlianus vir vtique clarissimus, & eruditissimus ad Commentaria Cæsaris addens, in principio sic loquitur. Aquitania regionum latitudine, & multitudine hominum ex tertia parte Galliæ existimanda est. Hanc Garumna flumẽ a Celtis diuidit, quæ & Oceanum mare attingit. In hac sunt metropoles Burdegalensis, Auxitana, earúmq; suffraganeæ. Pars item aliarũ metropolum extra terminos eosdem sitarum, quæ tamen Aquitaniæ attribuuntur, de quarum numero est pars, Bituricensis prouincia, ducatus quoque Aquitaniæ, in quo ferè vigintiduæ ciuitates episcopales numerantur, Baiona, insuper Vasconia, & comitatus Armanhacij, ac Pictauiensis, de Fuxo, ac de Bigorra, principatusq; & dominia multa alia in ea consistunt in Francorum
179 regno ex maxima parte sita, &c. † Et Cæsar ipse in primo libro Cõmentariorũ de bello Gallico agens, Galliam omnẽ refert in partes tres diuisam, quarũ vnam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtæ, nostra Galli appellantur. Et sic tractatus ille notorie vergens in grauissimum regni præiudiciũ, quod regno Carolus antedictus regni merus rector existens coactè potius quam liberè inferre non potuit, nec ipsemet Ioannes rex, tũc prisonerius in Anglia existens. l. qui in carcerẽ. ff. quod metus cau. Cùm Augustus rex dicatur, non dissipator, aut dilapidator in præiudicium reipublicæ, & suorum successorum, & contra iuramentum in coronatione præstitum. Nam iuramentum secundum de alienando, & alienationem tenendo non valet, nec iurantem ligat contra primum iuramentum de non alienando præstitum, secundum glos. in omnibus approbatam in c. licet mulieres. de iureiurando. lib. vj. Præsertim contra tale iuramentum, quod palam & publicè fuerat in coronatione præstitũ. Et sic omnibus notum, & non occultum, imò notoriè à quocunque rege præstari solitum. c. intellecto. de iureiuran. vt plenè dixi in dicto verbo, *duas habens filias*. prope
180 finem. Loquẽdo de pacto de non succedendo. † Maximè, quia primum iuramentum de non alienando est, secundum ius commune: sicut in præalleg. c. vt super. & c. si quis presbyterorum. de rebus eccle. non alienan. Et sic impedit dominij translationem quantumcunque intatam, vt non obstante secundo iuramento cõtra ius præstito alienatum recuperari possit, vt dicto c. si quis presbyterorũ. & cap. intellecto.
181 † quia quoties iuramentum præstitum habet ius cõmune pro se, semper impedit dominij trãslationem, [Vide qualiter hoc intelligitur infrà super verbo, *Testamentum*. iij. dum loquitur de iuramento inducente clausulam codicillarem.] vt ibi. Præterea nõ potuit rex Ioannes nec Carolus eius filius illud facere contra publicum, & vniuersalem regni, & coronę statum, & eius decolorationem, secundum glo. super verbo, non potest in cap. literas. de restitut. spolia. & in cap. proposuit. in verbo, dispensare de conces. præben. ab omnibus approbatas. Et licet voluerint nonnulli tenere, quòd imò ex causa notoria maximè si fuerit in literis expressa, rex disponere possit contra statum regni publicum, qualis fuit illa, quę notorie iusta erat, scilicet causa liberatiõis personæ proprię ipsius regis, pro qua etiam res sacræ potuissent alienari. l. sancimus. C. de sacrosanc. eccle. Et causa publicæ & perpetuæ pacis. Pro qua habenda plura tolerantur exhorbitantia, vt plene per Ludouicum consilio vlti. incipiente, vos estis lux mundi, &c. [Vide de hoc plene infra super verbo, *mortuo itaq; testatore*. j. dum loquitur de testamẽto Christi, in quo pacẽ pro
182 hæreditate nobis reliquit.] † Attamen omnes cõueniunt, & concorditer concludunt, quòd tunc non valet dispositio, cum ex illa sequatur deformatio & decoloratio communis & publici status, per text. in can. & si illa. ibi, illa tamen magnopere præcauenda sunt, quæ recipi & tolerari sine manifesta decoloratione nõ possunt &c. j. quæstio. vij. Et post omnes cõcludit Fely. in cap. si quando. de rescript. & in dicto c. proposuit. & Panorm. in cap. significasti. de electio. [Ad hoc facit dictum Innocen. in cap. innotuit. de electio. quem sequitur Panormit. in cap. ad hoc sumus. de rescrip. in fin. vbi dicit papam sine causa non debere vti plenitudine potestatis. Nec tolerãdus est princeps, sine magna causa sibi & alijs manifesta, aliquid contra vniuersalem statum ecclesiæ vel regni faciens, vt clarius dicit idem Innocen. in cap. quãto. de consuet. & in cap. præterea. de dilatio. quem sequitur Lud. Rom. consil. ccccxcix. incip. in præmissa & plenè Paul. de Castr. consil. cclxxxiiij. incip. in facto præsenti non intendo adulari, cum consilio sequẽti,
183 vbi pulchrè loquitur.] † Or tractatus ille iniustissimus manifestè tendebat nedum contra publicum & generalem statum, sed etiam in manifestam, & notoriam regni Franciæ, ac coronæ regiæ decolorationem, cùm ex illo tractatu corona Fraciæ priuaretur illo principali membro, & tam nobili supposito, sci
184 licet duce & ducatu Aquitaniæ, qui vnus erat, † & inter laicos duces de principalibus paribus Franciæ assistere, & officiare necessariò consuetis in sacro, & coronatione Christianissimi regis. igitur sustineri nõ posset conuentio dicti tractatus, quia nõ valuit.
185 † Ad hoc enim inter præcipuos colores floridos, & superexcellentes regni, & status sui æternam durationem, fuerunt per Carolum magnũ instituti duodecim pares in regno Franciæ, qui in sacro & coronatione regum assisterent, rémque suam militarem & statum regni fortiorem redderent & tutiorem, ad instar duodecim Apostolorum, quos Christus in fidei propalationem, dilationem, & perpetuam conseruationem, necnon ad iudicandum duodecim tribus Israël elegerat, secundum apostolum ad Ephe. j. vbi sic dicit: Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati in cõspectu eius in charitate. De quorum scilicet parium institutione Gaguinus libr. iiij. cap. j. Carolus, inquit, fidei Christianæ charitate adductus exercitum in Hispaniam ducit: prius quàm tamen expeditionem produceret, rem tanto principe dignam ordinat, ex omni præcipua Francorũ nobilitate duodecim selegit, quos secum in militiam perduceret, eos pares appellãs: quia scilicet æquali inter se dignitate regi constantes perpetuò erant, neque cuiusquam, nisi Parlamenti tantùm senatus iudicio obnoxij tenerentur. Qui consecrandis item coronandisq; Francorum regibus

adessent, [De paribus,& quarum rerum cognitio
nē habeant, vide in c.j.in fin.de prohib.feud. alien. p
Federicū. Et quare appellantur pares, Panor. in cap.
186 cæterùm.vers.qui aūt dicuntur pares de iudi.] †Hi
etiam nunc in sequentibus nominibus designantur.
Rhemensis Archiepiscopus, Laudunensis, atque Lingonensis pontifices duces: Bellouacus, Nouionensis, atque Cathalaunensis, episcopi comites sunt appellati. Ex seculi principibus Burgundus, Normanus, & Aquitanus ducatus dignitatem: Flandrensis autem, Tolosanus, & Campanus, comitatus prærogatiuam obtinuere. Hæc ille. Quorum parium singuli officia habent distincta in sacro, & coronationis Christianissimi regis mysterio, ad cuius ornatum eodem dicente Gaguino, lib. vij. fecerat Philippus Pulcher Francorum rex aureas corónas gemmis multi pretij ornatas, quas Ludouicus Hutinus eius primogenitus filius post illius mortē regnum adeptus in cœnobium diui Dionysij transtulit, vt ad coronandos deinceps reges reginasq; reponerentur. Quas Matthæus abbas, & eius monasterij cœnobitæ receptas seruare chirographis datis cnmpromiserunt. Hæc il
187 le. † Plus videtis, quoniam suppresio tantæ dignitatis in regno pariter vergebat in Parlamenti senatus decolorationem: [De primæua Senatorum institutione, & vnde dicantur habetur infrà sup verbo, *adiectæ impuber.* & quæ dixi in verbo, *Duas habēs filias.* loquēdo de Scuto Regio in colore saphyrino.] cuius pars ferè potior pares Franciæ dicuntur, sine quo senatu rex de reipublicæ statu, & prouētibus regni, nihil vnquam statuere, aut disponere cōsueuit. de quo idem Gagninus lib. ij. cap. final. prope finem.
188 † Parlamentum, inquit, publicum ad iustitiam ministrandam conuentum Franci vocant, cuius instituendi auctor ab historicis non traditur. Id enim cuiusque anni definito tempore, loco, quem rex designasset habebatur. Verùm quia hæc generalis ex toto regno coitio impensis, & laboribus conuenientes afficiebat, obseruatum postea est, vt ex maioribus ciuitatibus, & prouinciis periti iudiciorum, & consuetudinis homines ad id munus delecti, ius cuique per prouocationem liriganti dicerent. Quæ institutio cùm vaga interdum incertaq; commutatis sedibus esset, decreta est Parlamento apud Parisios curia & sedes, qua iudices designati se iugiter sisterent perpetui prouocationū diffinitores. Qui octuaginta sunt annua ex regis fisco stipendia capientes: & hi quidem per quatuor curias distributi seorsum consident, suósque præsidentes habent. In prima quam Franci cameram vocant præsidentes quatuor, & cōsiliarij triginta, causas & lites audiunt: dilationes, & quæ ad iuris cognitionem attinent, constituunt: leuiora quædam & temporanea finientes, in reliquis singulis duabus cameris decem, & octo inquisitionibus præsunt, qui inquestarum, id est, inquisitionum consiliarij dicūtur, quibus præsidentes quatuor præficiuntur. Horum omnium pars ex clero, parsq; ex laicis constituitur. Sententias dictant, quas statutis diebus alter præsidentium in prima curia palā enunciat. Idque Arrestum, id est, fixum & firmatum vocant. A' quo videlicet nemo pronocare posit. Qui verò reus sententiam in se excipit, sexaginta librarum Turonensium mulcta afficitur. Si quis tameo in iudicio error admissus reo videbitur, errorē proponendi, & in iudicium eiusdem curiæ deducēdi potestatem habet, nec prius auditur, quàm duplicatam mulctā deposuerit. [Erranit in facto magister Gaguinus, quia libræ prædictæ sunt Parisienses valentes lxxv. Turonensi. de quibus & eorum auctoritate nihil elegátius videri potest post l. j. ff. de officio præfect. præt. quæ aurea apud omnes meritò diuulgat.]

Quarta curia est eorum, quos requæstarum, id est, supplicationum palatij magistros vocát: apud quos causa eorum tātùm agitur, qui regis obsequiis deputati vel priuilegio donati sunt. Et ab his quidem iudicibus, qui octo sunt, prouocare ad Parlamentū licet, at cùm in decidēdis iudicijs nodus aliquis, & anceps in causa difficultas surgit, omniū curiarum & camerarum consiliariis conuenientibus sententia fertur. Eius Parlamēti tanta fuit semper apud Francos auctoritas, vt quæ rex ipse de republica, déq; iure & ꝓuentibus regni statuerit, ea sine huius senatus decre-
189 to non procedant. † Sunt præterea ipsius Parlamēti cōiudices, dum adesse volunt Franci pares, de quibus suprà scriptum est, atq; vt huius sacrosanctæ cōcionis regem auctorem esse certum sit, regia singulis quibusdā annis rescripta edunt, quibus ad diui Martini diem festum Parlamentum inchoádi iudicibus à rege auctorizatis datur. Ad hoc prætereà Parlamētum spectant octo alij supplicationum magistri, qui regij hospitij peculiari nomine appellātur, qui regi frequētius assistunt, Cancellariā sectantes, & hi post primæ curiæ præsidentes omnium primi sedent. Scilicet in curia Parlamenti: tamen ipsi magistri requestarum hospitij de per se seorsum à curia cameram tenēt, in qua de officiis regiis cognoscunt, tamē ab eis appellatur ad Parlamentū, & ita decisum fuit Arresto, anno domini M.ccclxxxiiij. vt refert dominus Auffretij in suo tractatu Arresto.c.cxliij.] His ergo cum Franciæ paribus comprehensis centum omnino sunt, quibus appellationum cognitio, regaliarum quoque, & parium causæ committuntur, incommutabili sententia terminandæ. Hæc ille. Hæc profectò curia Parlamenti ad instar senatus Romani à Romulo vrbis cōditore (Tito Liuio primæ decadis lib. j. teste) instituti fundata extitit. De cuius institutione, & magistrorum eiusdem præeminentia, pariter meminit glo. in fi. pragmaticæ. §. quocirca. super verbo, Parlamenta. & eleganter Lucas de
190 Penna, super titul. de præfecto præto. lib. xij. † Nec posset alius princeps præter regem habere nec tenere in terra sua Parlamentum intra regnum, vt sentit Bart. in l. & hoc Tyberius Cæsar. ff. de hæred. instit. & Clarius Guido papæ, quæstio. xliij. quia cognoscere de appellationibus ī vltimo ressorto est de regalibus: c. j. quæ sunt regali. in vsibus feud. Hanc Parlamenti curiam Philippus Pulcher Francorum rex, ex post non esse ambulatoriā, sed cōtinuè Parisiis te-
191 nendam confirmauit, † & curiam Parlamenti etiā Tolosæ perpetuò tenendam instituit, à cæteróque duo esse Parlamenta, vnum scilicet Parisiis, aliud verò Tolosæ decreuit, Aono domini M.cccij. vt cauetur in suis tunc factis ordinationibus. xlvij. c. (Additio.) Has ordinationes per Ioannem, Carolum quintum & sextū Francorum reges confirmatas reperietis in registro ordinationū regiarū cameræ inquæstarū Parlamenti Tolosæ, fol. xxv. verso. Quæ quidem curia Parlamēti Tolosæ fuit expost per Carolum septimū, anno domini M. ccccxliiij. renouata. Et per Ludouicū vndecimū eius filiū domini nostri regis genitorē cōfirmata die secūda Octobris, anno domini M.cccclxj. Tolosæ pariter tenenda de duobus præsidentibus laicis, & duodecim consiliariis, sex clericis, & reliquis sex laicis, tā ex patria linguæ Doil,

Doil, quàm ex patria propria linguæ Occitanæ pro
mouendum, cuius patriæ Tolosa est caput. (Addi-
tio) Vt patet fo.dicti registri.cij.verso.& fol.clj.ver-
so.In cuius curiæ institutione fuit inter regem,& pa
triam Occitanam expresse côuentum, quòd scripto
& communi iure in decidẽdo regeretur, ex quo pro
malo appello, emenda regi non debetur, ex post au-
cta fuit de vno præsidẽte, & quatuor consiliariis seu
magistris.Et finaliter per Carolum octauum, Anno
Domini M.cccclxxxv.consiliarij octo fuerunt addi-
☞ ti partim clerici, & partim laici. [Et per eundem
Ludouicum præcipuè decoratam legimus, quòd con-
tra rebelles manu armata vti possit curia Parlamen
ti Tolosæ memorata, licet enim iudices manu mili-
tari cogere possint rebelles.l. qui restituere.ff.de rei
vendi.tamen prudenter loquẽdo intelligitur manu
seruientium ordinariorum, secundùm Ioan.Fab. in
l.j.C.de offi.mi.iudi.Cùm manus armata absque cer-
ta scientia principis vti nemini sit permissum, si ex-
presse non mandetur.l.j.C.vt armorum vsus. lib.xj.
aut lege expresse caueatur, vt in l.si quis in hoc gen.
C. de episcopis & cleri.cum similibus. vel loquamur
de curia Parlamenti Tolosæ, cui contra omnes rebel
les eius Arrestis non parentes concessa fuit per Lu-
douicum die penultima Ianuarij, anno domini M.
cccclxvj.Quam cõcessionem perpetuam vidi extra-
ctam à libro Ordinationum regiarum dictæ curiæ,
192 & cameræ inquæstarum ex fol.cliij.] † Et dicitur
Parlamentum, quasi parium lamentum: quia (vt vi-
distis) fuit institutum, quòd omnes causæ parium
Franciæ in Parlamento, & non alibi tractarentur, &
deciderentur, nec tenẽrur pares Franciæ alibi litiga-
re actiuè nec passiuè. Ex quo etiam dictum est Parla
mentum, quasi contra pares Franciæ audiuntur la-
menta pauperum subditorum. Aliter tamẽ accipiũt
Bart.& Io.de Pla.in l.si quod extraordinarium.C.de
193 legatio.lib.xij. † Habemus pariter in Francia Can
cellarium primum à regia maiestate in iustitia distri
buenda magistratum à cancellando dictũ, qui rescri-
pta, & priuilegia per regem concedenda, sigillo re-
gio munienda, quod apud se est, prius quàm eo mu-
niantur corrigit, & cancellat, de quo Polycrates: Hic
est, inquit, qui leges regni cancellat iniquas. Et man-
data pij principis æqua facit. Si quid obest populis,
aut legibus est inimicũ. Quicquid obest, per eum de-
finit esse nocens. Videatis Lucam de Pẽna, in l.nemi-
nem.C.de decurio.lib.x. Qui olim vocabatur Gallo
rum patritius. De quo loquitur papa in c.j. de dona-
tio. iuxta suprascriptionem. Quæ quidem dignitas
eũ liberat à patria potestate. insti. quibus modis ius
194 patriæ potesta.sol.§.ij. † Quo officio in Francia, vt
fertur decoratus fuit Iacob.de Are.qui fuerat doctor
regens Tolosanus secundùm Barto. in l.prima.C.de
sententiis, quæ pro eo, quod interest proferũtur. Etiã
Petrus de Bellapertica fuit Franciæ Cancellarius, &
vt talis Epitaphio adhuc hodie in choro ecclesiæ ca-
thedralis Parisiis palam visitur sepultus, insignisq;
195 decoratus. † Et est in Frãcia Cancellarius loco quæ-
storis, de quo in l.pręcipimus.C.de appella.secũdum
gl.super verbo, quæstor.in l.ii.C.de petitio.bon.sub-
☞ latis.lib.x. [Vbi Bal. in tertio notab. dicit tres esse
quæstores. Vnus qui sedet ad latus principis, qui est
illustris, ad cuius officium pertinet subscribere se in
rescriptis, & respõdere viua voce aliquid implorãti
bus, de quo loquitur hic. Alius est quęstor prouincia
lis, qui quæstum à prouincialibus recipit: id est, tri-
butorias functiones, de quo loqtur ff.de officio quæ-
sto. Alius quæstor erat, qui causas criminales audie-
bat, secundum Odolfre.] Et clarius hoc dicit in ver-
bo, quæstor. in l.fina. C. de diuersis rescri.& pragma-
sanctio. pro qua est tex.in Authen. vt diuinæ quoque
iussio, suo scriptio. habeant gloriosi quæstoris. colla-
tio.viij. Quia officium quæstoris erat decretare peti-
tiones. sicut & logotheta in regno, secundùm Lucam
de Penna, in dicta l.ij.C.de petitio.bonorum subla-
tis.li.x.quas signabat, & in eis se subscribebat, vt ho-
die faciunt secretarij regis in subleuamen Cancella-
rij propter multitudinem negotiorum in Cancella-
ria, & curia regis affluentium. Facit gl. super verbo,
ex quæstori.in §.cùmque. in prœmio instit. volens
196 secundum vnum intellectum, † Tribonianum fuisse
Iustiniani Imperatoris Cancellarium. De quo videa
tis Guido. Papæ non ita amplè nec clarè loquentem
quæstio.ccccxxvj.versic.xxxij.quæro. Et est tex.in l.j.
in fine. versic.ex his.ff.de officio quæsto. Vnde Isido-
rus lib. iij. etymologiarum, auctores inquit iudicio-
rum præpositos quæstores vocamus.c. forus. de ver-
borum significat. Et Gregorius in cap.j.de donatio.
Cancellarium, vt dixi, vocat Gallorũ patritium. Ali-
qui Cancellarium vocant præfectum prætorio sim-
pliciter dictum per excellentiam. Eo quia ita omni-
bus præfertur aliis prætorio præfectis quocũq; loco
fuerint. Ex quo videmus eum, in quocũq; Parlamen-
to regni huius sedere primo loco. Et primus post re-
197 gem, † de quo Cassiudorus lib. vj. variarum quæ-
stionum sic dicit: Si honoris alicuius est origo lauda
bilis, si bonum initium sequẽtibus rebus dare potest
præconium, tali auctoritate præfectura prætoriana
gloriatur. Qui & modo prudentissimus, & diuini-
tati probatur acceptus. Nam cùm Pharao rex Aegy-
ptius de periculo futuræ famis Marcidis somniis vr-
geretur, nec visionem tantam humanum posset reue
lare consilium, Ioseph vir beatus inuentus est, qui &
futura vera prædiceret, & periclitanti populo prudẽ
198 tissimè subueniret. † Ipse primus huius dignitatis
insulas conseruauit, ipse carpentum reuerẽdus ascẽ-
dit, ad hoc gloriæ culmen euectus, vt per sapientiam
cõferret populis, quod præstare nõ poterat potestas
dominantis. Ab illo nanque Patriarcha, & nunc pa-
ter appellatur imperij. Quod est, quod non habebat
cõmissum, cuius est ipse sermo iudicum. Penè est vt
leges possit condere, quando eius reuerentia sine ap-
pellatione potest negotia terminare, potestate nulla
dignitas est æqualis, vice sacra vbiq; iudicat. Nullus
miles de fori sui auctoritate præscribit, excepto ma-
gistro militum: credo vt aliquid antiquitas cederet,
qui videbatur pro republica bella tractare. de quo
plenius Lucas de Pẽna, in l.duos.C.de suscepto.& ar
ca.lib.x.vbi eandẽ prærogatiuã concludit aliis præ-
fectis prætorio competere. Quod est intelligendum
in absentia Cancellarij, vt ibi qui per excellentiam,
vt dixi, vocatur simpliciter præfectus prætorio. Cui
quando Imperator scribebat, simpliciter præfectum
prætorio vocabat, vt patet in secunda constitutione
Cod. quæ Mennæ præfecto prætorio dirigitur. Sed
quando scribebat cæteris, eos nominabat præfectos
prætorio Constantinopolitanæ, vel Africæ, aut Illy-
rici, vt patet in pluribus locis libri primi Codicis. Et
hi præfecti prætorio, quorum loco sunt hodie in re-
gno Parlamenta, in absentia Cancellarij omnia præ
dicta faciunt. Cùm non possit ipse in singulis Parla-
mentis residere, nec in vno, quia regem sequi eiq; as-
sistere necesse habet, vt dicit glos.in dicta l.secunda.
C.de petitio. bonorum subla. quod quæstor, id est,

Cancellarius est, qui circa latus principis stat, cuius
cōsilio & directione vniuersalia regni, & summè ar-
dua statū regni, aut si aliquod sit inter pares vel prin
cipes bella mouētes iurgium, aut Parlamenta de li-
mitibus, aut prærogatiuis disceptent, rex audit, gu-
bernat, & discutit. Cum quo certus stat per vices di-
ctorum octo magistrorum requæstarum hospitij re-
gis numerus, necnon certi alij, qui stabiles non esse
consueuerunt consiliarij, interdum de Parlamento-
rum ibi affluentium magistris, & Doctoribus practi
cantibus. Sūt & aliquādo de diuersis regni partibus,
qui semper regē sequūtur, vt per omnes supradictos
in diuersis Parlamentis, & regionibus existentes de
singularum statu prouinciarum, & moribus posit,
& valeat in veritate, ac pro singulorū climatum ne-
cessitatibus, rex ad bene regendum informari, cum
aliàs non sint consiliarij, qui regem sequūtur perpe-
tui, nec certo numero, aut certa pensione taxati, nec
cognoscunt nisi de maximis, & tangentibus statum
vniuersalem ipsius regni, nisi rex ex causa aliud ordi
naret, aliquam causam particularem cognoscere vo-
lendo, quod raro contingit. Sapientissimum ac diui-
num Ietronis ad Moysen cōsilium sequendo. de quo
199 habetur Exodi xviij. † Qui videns Moysen generū
suum, & Dei Cancellarium super populo Israël, vt
habetur Numeri xij. cap. circa particularia occupa-
ri: Non bonam, inquit, rem facis, stulto labore consu
meris tu, & populus iste, qui tecū est. vltra vires tuas
est negotium, solus istud non poteris sustinere. Sed
audi verba mea, atque consilia, & erit dominus tecū.
Esto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, vt re-
feras, quæ dicuntur ad eum. Prouide autem de omni
plebe viros potētes, scilicet iudicare per suam sapien
tiam, & experiētiam, & timentes Deum, scilicet ma-
gis quàm homines, & apud quem non est acceptio
personarum. In quibus sit veritas, scilicet vitæ, iusti-
200 tiæ & doctrinę. Et qui oderint auaritiā, &c. † Quia
omnes cupidi propter munera de facili flectuntur,
& diuertuntur à iustitia. Et constitue ex eis, qui iudi-
cent populum omni tēpore, scilicet continue vacan-
do expeditionibus causarum particularium, cùm ad
vniuersalia non sint occupati. Quicquid autem Ma-
ius fuerit, videlicet cōcernens statum regni, aut per-
sonam regis, vel tale negotium, quod caudam trahe-
ret Scorpionis: putà quia trahi posset ad malam con-
sequentiam, aut si accusaretur talis persona, quæ in-
ferioribus deferri non posset iudicibus, nec curiæ
Parlamenti. l. fina. C. vbi senato. vel clarissi. & l. mili-
tes. C. de officio magistri militum. Vel ageretur de
eximendo, aut restituendo vel supprimendo digni-
tates, & officia publica, secundum glos. in capit. præ-
ceptis. xij. distinctio. Referant ad te, qui iudicabis de
illo vel modum, & formam iudicandi dabis eis. Fa-
cit capitu. maiores. de baptis. Et ipsi minora tantum-
modo iudicent. id est, communes & ordinarias cau-
sas, quæ veniunt in contentione iudiciali. Leuiúsque
sit tibi in alios partito onere: quia dicit Gregorius
ad Maximum episcopum. Mandata ecclesiastica ef-
ficacius gerimus, si nostra cum fratribus onera par-
tiamur. capitu. mandata, de præsumptio. vbi glos. ad
propositum arguit de officiis partiendis. xciij. distin
ctio. capitu. diaconi. Si hoc feceris, scilicet de maiori
bus causis tantùm cognoscendo, vt suprà, quæ satis
principem occupant, & consilium suum toto anno,
& causas ordinarias omnes quas liber corā suis or-
dinariis in suo territorio, quod minoribus sumpti-
bus, & laborib⁹ sit tractare permiseris. Implebis im-
perium domini: Id est, voluntatem Dei, vel sic fa-
ciendo, scilicet de maioribus tantùm causis cogno-
scendo, de quibus suprà Implebitur imperium pace,
& omni tranquillitate, & omnia quæ publicum sta-
tum concernunt, & vniuersum gubernamētum tam
in militia seu statu belli, moribus & finantiis, quæ
omnia sunt reipublicæ, & fideiubent pro omnibus
his, quibus pro Republica indiget, secundùm Phi-
losophum rectè gubernabuntur, quæ sæpissimè ma-
lè gesta relinquūtur occupatione particularium, &
priuatorum negotiorum: propter quam habētes re-
gimen vniuersalium in curia, præcepta regis statum
regni concernentia sustentare non possunt: quia plu
ribus intentus minor est ad singula sensus. & qui ad
vtrūq; festinat, neutrum bene peragit. Et omnis hic
populus reuerteretur ad loca sua cū pace, vt quilibet
in suo territorio, & ressorto litiget minorib⁹ sumpti
bus, vbi in curia regis vexaretur maximis expensis,
& laboribus. Et tardius propter negotia regni ardua
totum tempus, & consilium occupantia expedire-
tur, vbi coram ordinariis fuisset breui tempore expe
ditus. Ex qua expeditione pax & bonum publicum
procuratur. l. properando. §. primo. C. de iud. facit ca
pitu. finem litibus. de dolo & contumacia. Quibus
auditis Moyses fecit omnia, quæ ille scilicet Ietro
socer eius suggesserat: quia creatis & institutis à cæ-
tero ordinariis iudicibus remisit vnumquemlibet in
locum suum cum pace. Hunc sanctissimū virum ho-
norem diuinum & bonum reipublicæ zelantem ele-
git Deus in populo suo, & instituit cancellarium:
qui consilio Ietronis etiam bonum reipublicæ zelan
tis obediuit, & taliter se habuit, quòd Deum facie
ad faciem videre, & cum eo familiariter loqui, nec-
201 non populo dominari meruit. Rex † regum &
eximius propheterū Dauid Iosaphat virum vtique
prudētem & sanctum habuit in suum cancellarium,
vt habetur ij. Regum viij. capit. in fine. Quæ digni-
tas ex tūc vocabatur à commētariis: quod est nomen
indeclinabile: & significat idem quod cancellarius
secundùm Lyram ibi. cuius officium erat secundum
eum dictandi leges, vt suprà vidistis, secundùm Po-
lycratē: necnon repetere seu recordari casus varios
quotidie occurrentes: & qui veniebant ad Dauid.
Cùm infinita ardua negotia dietim ad regem con-
fluant, quæ ei per cancellarium propter labilitatem
memoriæ regis repetenda erāt, vt per ordinem expe
direntur, secundum eum ibi super verbo, Iosaphat fi
lius Achilud. Ad quod faciendum habet cācellarius
Franciæ octo magistros requestarum hospitij coad-
iutores, cùm impossibile sit rerum habere omnium
memoriam. Ob quod refert Gaguinus lib. iiij. ca-
pitulo primo, de Carolo Magno, quòd tabellis cera-
tis vtebatur: vt quæ vel excogitaret per se agens, aut
inter occurrentes curas se agēda præsentarēt, ea scri
202 ptis mandaret. Vlpianus † Alexandri Imperato-
ris fuit cancellarius, de quibus sic scribitur: Alexan-
der matrem habuit Christianam nomine Mameas,
cum qua Origenem presbyterum audire curauit. hic
fuit iuuenis virtuosissimus, qui rempublicam salu-
briter gubernauit consilio Vlpiani vsus, qui fuit le-
galis scientiæ princeps. Seneca vir sanctissimus, in
omnique scibili doctissimus, Neronis Imperatoris
fuit cancellarius secundùm Lucam de Penna su-
per rubrica C. de quæstoribus & magistris officio-
203 rum libro duodecimo. Similiter habuit ecclesia
Romana & Papa cancellarium, qui Bibliothecca-
rius vocabatur. capitu. Adrianus. lxiij. distinc. secun-
dum glo.

dum glo.ibi. Qui cùm semel ex gloria propter excel
lentiam tãtæ dignitatis, cùm papa satageret conten-
dere de pari. statutum fuit pro lege, quòd non cancel
larius, sed vicecancellarius papæ à cætero vocaretur.
quod & hodie seruatur, secundùm Gul. & Zabarel.
in clement. ne Romani. de electione. & ita vocatur in
proœmio §. sanc. versicu. nos ad apicem. lib. vj. & gl.
pragmaticæ super verbo, vicecãcellarium. §. Roma-
204 ne verò. titulo de causis. Et † ille vicecancellarius
in curia Romana est ille, qui regulas apostolicas re-
git, cuius dispositione dantur in curia & extra cum
subscriptione duorum abbreuiatorum. Et est iudex
in pertinentibus ad expeditionẽ bullarum, ita quòd
in curia maior est post papam, secundùm Zabarel. in
dicta clemen. ne Romani. §. eo ipso. in iiij. quæstio. si-
cut in Francia cancellarius est maior post regem, vt
dixi. Et inde est, quòd vicecãcellarius papæ olim vo-
cabatur Bibliothecarius, quia ad eum spectat custo-
dire libros bullarum, & libros regularum & extra-
uagãtium. Ex quo in curia practicatur, quòd certam
capit partem de registro bullarum, quia tenetur de
omnibus ibi contentis reddere rationem, secundum
glos. in proœmio regularum cancellariæ Innocentij
octaui. Sicut cãcellarius Franciæ reddere tenetur ra-
tionem de omnibus literarũ expeditionibus coram
eo expeditis. Est enim præses iustitiæ in curia, ponit
decretum irritans & alias clausulas. de quo per glos.
in cap. statutum. de rescrip. libro vj. §. j. in verbo, lite
rarũ. Et sedere potest & stare cum auditoribus rotæ
in decisione causarum, etiã in præsentia papæ: quia,
vt dixi, est præses iustitiæ secundũ glo. in dicto proœ
mio, sicut vidistis de cãcellario Franciæ, qui tãquam
primus post regem præsidet in omnibus parlamẽtis
regni, & sicut Moyses in regno & synagoga Iudæo-
205 rum pro Deo verus cancellarius fuit. Sic † solus
papa in ecclesia Dei cãcellarius vocatur, cuius & Dei
vnum & idem dicitur esse consistorium. secundùm
Hosti. in cap. quantu. de translatio episc. Pariter Iu-
stinianus Tribonianum habuit cancellarium, libros
in candidatu principis legentem, secundum glos. in
proœmio instit. §. cùmque hoc Deo propicio. super
verbo, ex quæstori. vt dixi suprà. Et non de causis con
munibus se onerantem, nec populum & subditos vo-
206 xantem. Hæc † profectò considerans magnificus
ille vir atq; superillustris dominus Gulielmus de ru
pe forti domini nostri regis cãcellarius in origine re
gni sui laboribus parcens & expensis subditorum, &
vt rex & ipse liberius causas huius tam ampli regni
vniuersales, statum ipsius & regis tangentes, quibus
sine rege dari non posset medela, audire, tractare, &
diffinire salubriter & maturè in regni augmentum
& honorem, rémque militarem in tuto vt decet col-
locare & disponere posset. Et præterea ne rex chri-
stianissimus qui dietim & literatoriè causas in curiã
papæ aut corã iudicibus apostolicis, spretis ordina-
riis, deferri, vt non vexentur subditi, nec ordo sacro-
rum canonum, & diuinarum ac humanarum legum
simul ordinationum regiarũ turbetur, authoritate
cõcilij generalis. & ex decreto Basiliensi titu. de cau-
sis. vetare & prohibere consueuit, contrafaciẽtes pu-
niẽdo, ipse quo ad regnicolas & sibi subditos cõtra-
rium facere dicatur, putans iustum in sui personam
quod reprehẽdit & vetat, tanquam iniquum in ipso
papa, suis contentus terminis Ietronis consiliũ salu-
berrimum, vt alter Moyses aut Ioseph vel Iosaphat
& Tribonianus audiuit, regémq; consuluit tantam
causarum multitudinem potiùs causa vexandi pau-
peres & fugiendi seu protelandi iustitiam, ne cito in
partibus fieret, ad regem delatam, remittere quodli-
bet in suum parlamẽtum, causis statum regni, officia
regia & quæstiones inter duo parlamenta existẽtes,
& si quæ in futurum emergerent, cõcernentibus ex-
ceptis: & à cætero causas alias euocari edicto perpe-
tuo vetaret: prout factum extitit anno Domini M.
cccclxxxiij. mense Ianuario in consilio triũ statuum
regni Turoñ. congregato, cuius iustitia manebit in
seculum seculi: adeò quòd nunc dici potest de ipso
quod scribitur Psal. lxvj. Lætentur & exultent gen-
tes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes
in terra dirigis. Et præsertim hoc æquissimum sola-
men nobis Occitanis indulsit, ne extra limites parla
menti nostri trahamur per quascunque literas, quas
ex tunc cassas & nullas esse voluit, & declarauit: cum
extinctione omnium processuum, & per captionem
& arrestationem portitorum & literarum. Quæ con
cessio cùm in forma pragmaticæ passata fuerit cum
regni proceribus & tribus statibus regni Turonis
tũc congregatis, & magno regis consilio, non posset
reuocari per quancunque clausulam generalem de-
rogatoriã. per glo. super verb. illic omni priuilegio.
in auth. qua in prouincia. C. vbi de crimine agi opor.
iuncta glo. in l. iubemus nullã. & auth. sed & permu-
tare. C. de sacrosanct. eccles. & in l. fina. C. de diuersis
rescri. & in l. ij. C. de quibus muneribus vel præstatio.
nemini se liceat excusa. lib. x. & in ca. j. de rerum per-
mutatione. sed quoties aliquid dubij emergit, consu-
litur ipse per curiam & officiarios, quos libenter re-
cipit & audit, Valentinianæ constitutionis non im-
memor dicentis in l. ij. C. de offi. vica. relationes iudi
cum libenter audimus, ne administratorũ decrescere
videatur auctoritas, si eorũ consulta velut prophano
rũ preces à nostris adytis repellamus &c. Hæc iam
207 de statu Franciæ quo ad iustitiam. † Et quia sicut
regnum bene ordinatur intra se per iustitiam: ita ex-
tra se reprimẽdo aduersarios per militiã præcipuum
decus est stabilimẽtum totius imperij, quale est mili-
taris disciplinæ tenacissimum vinculum: in cuius si-
nu ac tutela serenus tranquillúsque beatæ pacis sta-
tus acquiescit, vt libro secundo. tit. de disciplina mi-
litari dicit Valerius in princip. Ob quod Mars im-
perij Romanorum pater appellatus ibi perhibetur,
208 cùm de Lucio Quinto Cincinnato loquitur. † Cuius
militiæ director in præsenti regno est conestabilis,
qui ad res bellicas secundus post regem est, teste Ga-
guino libro iiij. capit. vltimo. Olim tribunus cele-
rum, id est militũ qui celeres equos habent vocatus.
de cuius initio, nomine, & officio, ac potestate, habe-
tis textus in l. secunda. §. in initio ciuitatis. ff. de ori-
gine iuris. Et primus inter latinos conestabilis Iu-
nius Brutus, qui auctor fuerat reges eiiciendi, fuit, vt
ibi. Et in veteri testamento princeps militiæ voca-
batur, qualis fuit Holophernes sub Nabuchodono-
sor Assyriorum rege, Iudith. ij. capitu. qui regnabat
in Niniue ciuitate magna. Et Nabuzardam sub
rege Babylonis etiam princeps militiæ vocatus, &
post regem secundus, Ieremiæ vltimo capitu. Et sub
Saulo primo Iudæorum rege fuit Abner. j. regum
xvij. cap. in fine. Et sub Dauide posteà rege fuit Ioab
filius Saruiæ: quia cùm Dauid ij. Regum. v. capitu-
lo, præmium proposuisset ei qui Iebusæum percute-
ret dicens primo Paral. xj. Qui percusserit Iebu-
sæum, erit princeps & dux scilicet militiæ. Et ascen-
dit primus Ioab, & factus est princeps &c. qui textus
clarè probat neminem ad tale officium assumen-
dum

dum,qui non prius militauerit,& reipublicæ profecerit in salutem populi, vt fecit Naamam regis Syriæ conestabilis.de quo iiij. Reg.v.c.ibi dicitur: In diebus illis Naamā princeps militiæ regis Syriæ erat vir magnus apud dominum suum & honoratus: per illum enim dedit dominus salutē Syriæ, erat autem vir fortis & diues. Sed cùm leprosus esset, propter merita ad rempublicam sanatus fuit per Helisæum à lepra,vt ibi. Sub Salomone fuit Banaias conestabilis postquam interfecit Ioab prædictum,qui occiderat Abner etiam principem militiæ Saulis ignorante Dauid.ij.Reg.iij.cap.& iij.Reg. ij. cap. ibi, Et constituit rex Banaiam filium Ioiade pro eo super exercitum, cùm esset vir fortis & prudens, fueratque regis Dauid secretarius.ij.Reg.xxiij.circa fin.ibi, fecit-
209 que eum sibi Dauid auricularium &c. Etiam† sub conestabili à primordio fuerunt & adhuc sunt in regno isto marescalli, qui olim Romæ magistri equitum, id est militum dicebantur, vt dicto cap.fina. & in dicto cap. ij. vocantur duces militum. Marescallus enim nomen est officij eius qui parte aliqua bellicis rebus præest, vt Gaguinus dicit libro vij.cap.j. de quorum origine, & institutione, officio, & potestate est tex.in dicta l.ij.§.post deinde. versic.populo deinde aucto.ff.de origi.iur.& in l.milites.C.de offi-
210 cio magistri militum. Et† sicut olim in Romano imperio fuerunt quatuor principales magistri militum.l.ij.§.sancimus.C.de offic.præfec.prætoro.Africę. vbi etiam vocātur duces militum:sic etiam in regno Franciæ sunt quatuor Marescalli,& fuerunt simul instituti cum dictatoribus, quorum loco sunt hodie præfecti prætorio.vt dicto §.post deinde.& in Francia præsidentes & magistri in parlamento. Nam
211 † præfecti prætorio,id est magistri in parlamēto,& magistri militum non modicam habent inter se connexitatem,quæ apparet ex l.j.loquente de præfectis prætorio.& l. ij. loquens de magistris militum sub eod.tit.positis.C.de offi.præfe.præto. Afri.& tex.expressè eos iungit in l.ij.ff.illo eod.titu.imò respectiuè sunt æquales,& origine & potestate in his quæ eorū incumbunt officiis.Super quo videatis Lucā de Penna super rubrica de præfec.præto.C.lib.xij.Ideo non subiiciūtur quæstoris seu cancellarij iudicio,nec præfecto prætorio.vt suprà vidistis,secundùm Cassiodorum.si patres non essent præsentes, sed solùm regē habent virorem.l.fina.C.vbi senato.vel cla.& l.prima. C.de officio magistri mili.vel eum cui rex commisit in signum cuius & memoriam sub eodē tecto præfecti prætorio,id est magistri in parlamentō, & marescalli q sub conestabili sunt in palatio Parisius curias tenēt vicinas & cōiguas.Præfecti quidem prætorio vt suprà vidistis, & marescalli in aula magna eiusdem palatij super tabula marmorea in alto capite dictæ aulæ sita, solùm de actionibus & quæstionibus bellicis cognoscētes,supra quos dictatores nunquam fuerunt,pares in potestate existentes, nisi quis equitum magister pro necessitate temporis aut gratiæ causa voluntariè dictatori se subiecerit.l.est receptum.ff.de iurisdictione omniū iudicum. vt Romæ
212 semel contigit † quòd Minutius equitum magister seu marescallus Fabio dictatori pro subsidio eidem impenso gratificauit.de quo Valerius libro quinto, titulo de gratis. Fabio (inquit) etiam incolumi summa cū gloria gratia relata est aduersus dictatorem: dictatori enim magister equitum Minutius scito plebis,quod nūquam antè factum, fuerat æquatus, partito exercitu separatim in Samnio cum Hannibale conflixerat. Vbi temerè inito certamine pestiferum habiturus exitum subsidio Fabij conseruatus,& ipse scilicet Minutius eum scilicet Fabium patrem appellauit: & à legionibus suis patronum salutari voluit: ac deposito æqualis imperij iugo,magisterium equitum sicut par erat,dictaturæ subiecit.Imprudētiāque vulgi errorem gratæ mentis significatione correxit. Hæc ille. Aliter & aliàs marescalli præfectis prætorio æquales semper fuerunt. Quia etiam in exercitu præpositum habent, qui præpositus marescallorum vulgari eloquio nuncupatur, crimina belligerūm coërcēs. Et quia tales marescalli auctoritatem habēt supra milites,& totum principis exercitum alio nomine vocantur & appellantur Epidemetici, ab epi, quod est supra, & metis id est metatis: id est militibus in terminis castrorum existentibus: quasi supra milites demetiantur, id est diuersis diuersa assignēt hospitia,secundum glos.super rubrica. C.de metatis & epidemeticis.libro xij. vbi & in l.j.Ioan.de Pla.vocat eos marescallos.Et si semel super ostio domus nomē illius cui domus assignata fuit talis Marescallus apposuerit, & posteà ipsum deleuerit, pœna falsi tenetur,vt intrà l.prima.& quicunq; alius hoc fecerit. Et in Francia tales habent hoc peculiare officium assignandi hospitia, & sequūtur curiam regis quócunque vadat,qui vocantur marescalli hospitiorum, id est, *Les mareschaux des logis*. Habentes sub se fortrerios, qui actualiter pro ipsis assignant hospitia, sed in exercitu marescalli habēt supra milites omnimo-
213 dam auctoritatē etiam hospitiorum. Habēt† etiam marescalli capitaneos sub se, seu armigerūm duces. Quorum quidam vocantur tribuni, quorum quilibet præest mille hominibus,alij sunt cēturiones.Cēturio enim de quo loquitur euangelium in pluribus locis,est, qui centum præest hominibus. Alij dicuntur quinquagenarij, id est præfectus quinquagenarius,qui quinquaginta præest hominibus. Alij decani.Decanus autem præest decem militibus. Et sic status originem sumpsit à Moyse,consilio circunspecti Ietronis cognati seu soceri sui,allega. Exod.xviij.capitu. Et isti omnes, & qui sub eis sunt milites, non tenētur alibi criminaliter, nec ciuiliter respondere, quàm coram magistris militum vel eorum præpositо.vt dicta.l.magisteriæ potestati.C.de iurisdi.omn. iudi. quandiu sequuntur exercitum, vel durat tempus commeatus: quo licentiam habuerunt visitandi rem familiarem, quo durante habentur in exercitu pro præsentibus.Eo autem elapso vel si negotiationi vacent,tenentur coram ordinariis patriæ iudicibus respondere, nisi haberent priuilegium militandi & negotiādi à principe.l.prima.C.de quibus causis militori præscriptio.vti non possunt. Si verò in exercitu aliqui vltra statutum numerum & in registro seu matricula non cōprehensi militarent,certè fori præscriptione non gauderēt, nec immunitate à publicis oneribus.l.eos qui vltra. C. de officio magistri militum. Et licet in Francia esse non consueuerint, nisi quatuor marescalli, posset tamē rex alium vel alios de nouo creare ex causa,vt fecit Imperator in l.fina. illo eodem titulo de officio magistri mili. Tertius
214 † principalis in Francia fuit & est status thesaurariorum,qui à quærēdis & conseruādis pro necessitatibus reipublicæ pecuniis olim quæstores nominabantur. Sicut enim regnum in se durare non potest sine statu iustitiæ,qua sublata, regna secundùm Augusti. aliud non essent, nisi publica latrocinia: sic stare non posset sine ordine militaris belli, quo ab hostibus

hostibus defendatur. Et neuter statuum præcedentium sine pecunia consistere potest. Et inde Philosophus animam reipublicæ pecuniam esse dixit. Fide iubet profectò numus pro omnibus his, quibus homo indiget. vnde videatis ex pecunia publica officia riis iustitię vadia & utilitibus stipendia assignari, de quibus viuunt, ne subditos cócutiant aut deprædentur: quibus voce clamantis in deserto dictum est Lucæ iij. Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, sed estote contenti stipendiis vestris. Et horũ triũ statuum reipublicæ principalium quilibet auxilio alterius indiget, vt pulchre docet Imperator. C. de Iustiniano codice confirman. Adeò quòd de Francis regibus dicere possumus & eorũ reguo, quod ibi scribitur in princ. Summa reipublicæ Francorum tuitio de stirpe duarum rerum armorum atque legum veniés, vimque suam exinde numiens, felix regumque nostrorum christianissimorũ genus, omnibus antepo ni nationibus, omnibus gentibus dominari, tam pręteritis effecit téporibus, quàm Deo principio in æternum efficiet. Istorum etenim alterum alterius auxilio semper eguit. Et tam militaris res legibus in tuto collocata est, quàm ipsæ leges armorum præsidio ser 215 uatæ sunt. Ortum † autem & originem habuerũt hi quæstores seu thesaurarij à populo Romano in principio nascétis ciuitatis, cùm ęrariũ populi auctũ esse cœpisset, in quo pecuniæ publicæ reponebátur. Quia vt essent qui ærario thesauri præessent, constituti fuerunt quæstores, qui pecuniæ præsiderent: & dicti sunt ab eo quòd inquirendæ & cóseruandæ pecuniæ causa creati erant. l. ij. §. eisdem téporibus. versicu. deinde. ff. de origi. iur. Ob quod dicit tex. in l. j. ff. de offic. quæsto. quòd origo quæstoris creandi antiquissima est, & pené ante omnes magistratus. habuerũt enim Romulus códitor vrbis, & Numa Pompilius binos quæstores, quos ipsi nõ sua voce, sed populi suffragio, id est consensu & electione crearunt, vt ibi. Et sunt in Francia quatuor principales, quę de causis inter fiscum & priuatos cum prætidibus, id est senescallis cognoscũt. l. ij. C. si aduersus fiscum. vt exemplo Tolosæ videre potestis, vbi de illis causis ambo cognoscũt, scilicet senescallus seu eius locumtenens, & Thesaurarius seu receptor prouinciæ Tolosanæ. Et tenét de illis causis eorum communem curiam post prandium in domo thesauri regia. Quorum quatuor thesaurariorũ principaliũ plures sub se diuersarum prouinciarum habent receptores, qui in suis prouinciis cómuni sermone, etiam thesaurarij vocantur, licet non sint: sed simplices receptores. Quorum officium est quęrere, & exigere omnia, quę domanij regis, & de patrimonio seu mensa regis sunt. Et nulli sunt receptores, qui sub thesaurario suo non respondeant: quorum thesaurarius curã habet. l. j. & secunda. C. de offic. quæstoris. Posito, quòd in præsenti regno sint omnes receptores per regem creati, cùm eorum officia formata & ordinaria existãt & perpetuas, sicut cætera, vt dixi in verbo, *Duas habens filias*. Nihil tamé ad firmam tradere possunt, locare, nec arrendare sine principe, aut eius deputatis. vt l. fina. illo eod. tit. de officio quæstoris. vbi glo. arguit. & in l. prima. in fine. eodem tit. cõtra Petrum de Vico, qui quæstas locabat sine principe. Et quicũque dictis receptoribus debita ad causam domanij soluit, liberatus est, nec tenetur receptore effecto non soluẽdo, nec patria tenetur: sed imputetur regi, 216 qui tales elegit, & creauit. Et † officium quatuor thesaurariorũ est discurrere prouincias, & visitare domanium illum conseruando: & si iustè fieri possit augendo, & occupatum ac perditum recuperando auxilio præsidum: vbi de reditu viginti quinque librarum turonen. & infra quæstio fuerit. Si autem de maiori summa ageretur, curiæ parlamenti in cu- 217 rias ressorto est, cognitio pertinebit. Sunt † prætereà in regno quatuor quęstores seu thesaurarij, qui non thesaurarij, sed generales vocátur. Quorum officium in pecuniis extraordinariis & subsidiis quærendis & conseruãdis versatur. Sunt enim quæstores & receptores talliarum, quas rex annis singulis indicit pro necessitatibus regno occurrétibus, secũdum maius & minus, pro modo necessitatum, quæ talliæ leuantur à non priuilegiatis pro valore rerum & bonorum ruralium, quas quisquam plebeius habet & possidet: nam præcedétes domanij reditus, quos quatuor thesaurarij leuant, sunt ordinarij. A quorum solutione, velut ordinariorum nemo est exemptus.

Et hi quatuor generales, qui talliis & collectis subsidiorum præsunt, certos habent in singulis prouinciis receptores, quos ipsi non eligũt nec rex, sed vnaquæque prouincia, cui annis singulis mittitur summa quæ à rege petitur: congregat omnes consulatus, in qua congregatione officiarij regij se ingerebant, non vt reipublicæ prodessent, sed vt aliquid pro assistentia extorquerent à consulatibus, quod fieri est hodie prohibitum per ordinationem domini nostri regis moderni Caroli octaui factam anno Domini M.cccclxc. & si ibidem reperirentur, prohibetur aliquid eis dari etiã pro speciebus sub pœna recuperandi super statibus patriæ, & aliis qui eis, donauerint, & sub pœna arbitraria officiariis talia dona recipiẽtibus indicenda. [Hanc ordinationem dominus Auffreri. situauit xiiij. in titu. de talliis.] (Additio) Pariter cùm in statibus cuiislibet prouinciæ congregatis annis singulis pro impositione denariorum regiorum consueuissent vocari & interesse nobiles domini temporales & prælati ecclesiastici prouinciæ, quibus magnæ taxabátur summæ pro viagio in maximum detrimentum subditorum, fuit hoc à cætero fieri prohibitum per regiam ordinationé Ludouici duodecimi nunc regnantis factam Blesis anno Domini M.ccccxcix. quæ est in ordine. xv. vbi hoc prohibetur sub pœnis in ea contentis, quia sufficit solos consulatus interesse, quibus solis, & non ecclesiasticis aut nobilibus incumbit onus denariorum portare & soluere, inter quos summa illa toti prouinciæ indicta partitur & diuiditur. Et tunc omnes simul eligunt pro illo anno receptorem ad leuandum denarios singularum parochiarum, pro quo creando non debent consules & alij denarios regios situantes & diuidentes, aliquid extorquere sub pœna dupli accipientibus, & receptori danti sub pœna priuationis officij imponenda, vt cauetur in alia ordinatione regia præfati Caroli octaui. [Quam dictus Auffrerij situauit vbi suprà xv.] Et si ille receptor efficeretur non soluendo, adhuc ad ratiocinia obligatus, nec haberet vnde regi seu generali suo soluat, patria teneretur illos denarios facere & tenere bonos regi & regno: quia est quid imputetur patriæ quæ talem elegit aut electioni illius consensit, & eam gratam habuit. facit textus in l. secunda. ff. ad municipa. & l. prima. C. de decuri. libro decimo. & l. cùm ostendimus. §. finali. in fine. ff. de fideiussõ. tuto. Vbi laudans quem & gratificans in aliquo publico officio, censetur pro eo fideiubere, & ad hos fines rex de illis receptoribus

creandis

creandis non se intromittit, nec etiam generales, vt
super patria denarios bonos facere teneatur. Quæ
practica & cautela sumpta fuit ex tex. dictæ l. vnicæ.
circa principium ibi, etiam ipsum Romulum & Nu
mam Pompiliũ binos quæstores habuisse, quos ipsi
non sua voce, sed populi suffragio, id est consensu &
electione crearent &c. ff. de officio quæstoris. Ideo
cauti esse debent eligentes, vt ab electo bonas & suf-
ficientes suscipiant cautiones, pignora, aut fideiusso-
res, quorum plures vidimus in ictu oculi destructos.
Omnes supradicti tam quatuor thesaurarij, quàm
quatuor generales, tenentur annis singulis reddere
regi computa & rationes de receptis & administra-
218 tis, seu his, qui ab eo deputati sunt, † quales sunt prę
sidentes & consiliarij cameræ computorum regio-
rum Parisijs, sine quorum auctoritate & decreto
nulla valet nec proficit remissio seu quittãtia regis,
nec magnatum regni: nec tenet aliqua per regem fa-
cta alienatio, donatio, aut perpetua vel temporalis
assignatio. Et meritò, quia regnum immẽsa est ex no
bilitate largitas, & liberalitas: quę aliquibus nõ clau
ditur terminis, & omnia iam exulassent, si camera il
la computorum non fuisset & parlamentum. de qua
& eius auctoritate tetigit Panor. in ij. parte. consi. iij.
circa fin. non enim sunt illi sicut thesaurarij, qui pro-
uincias lustrare & sortiri tenentur, vt dixi. sed stant
Parisijs residenter, vbi libros habent vniuersi doma-
nij & finantiarum totius regni, quos legunt quoti-
die, & visitant: cum quibus omnibus agendis in re-
gno quatenus finantias & domanium cõcernit nor-
mam tribuunt, verificanda verificant, & non verifi-
canda tollunt & refutant. de quibus posset intelligi
tex. in dicta l. vnica. §. sanè non omnes quæstores. ff.
de offic. quæsto. & ab istis seu eorum camera appel-
latur ad parlamentum, si quem in aliquo grauaue-
rint: ita quòd tales causæ remitti solent per cancella
rium ad curiam parlamenti. [De quo meminit do-
minus Auffrerij in suo tractatu arrestorum. c. cxliij.]
Hæc de triplici Franciæ principali statu, cæteris ne
prolixus sim omissis, ad aliqualem vestrûm instru-
ctionem vobis sufficiant, quem à Moyse & maiori-
bus scilicet Assyriorum, Chaldæorum, & Romano-
rum, huius orbis principalibus monarchijs, vt nihil
ad regni perfectionem deesset, Franci reges habue-
219 runt. Suprà † quos omnes cancellarium sublima-
runt, omnibúsque prætulerunt. de quo Cassiodorus
vbi suprà pro rege ad cancellarium nouiter institu-
220 tum loquens, † aliis inquit, pecuniæ publicæ com-
mittimus procurationẽ, aliis concedimus causas au-
diẽdas, aliis patrimonij nostri iura delegamus. Quæ
stutam toto corde suscepimus, quam nostræ linguæ
vocem esse censemus: is nostris cogitationibus ne-
cessãriò familiariter applicatur, vt propriè dicere
possit, quod nos sentire cognoscit, arbitrium nostrę
voluntatis disponit, & ita mentis nostræ velle susci-
pit, vt à nobis magis putetur exisse quod loquitur: O
quàm arduum est subiectum verba dominantis assu
mere, loqui posse quod nostrum creditur. Si quid du
bitamus à quæstore perquirimus: qui est thesaurus
famæ publicæ. Armarium legum, semper paratus ad
subitum. Nam si oratoris (vt ait fons eloquẽtiæ Tul-
lius) est proprium, grauiter & ornatè dicere, vt ani-
mos possit iudicum permouere: quãtæ facũdiæ de-
bet esse qui ore principis populos noscit admonere,
vt recta diligant, peruersa contemnant, bonos sine fi
ne laudent, pessimos vehementer accusent, vt penè
sit seruata districtio, vbi præualet eloquentiæ forti-
221 tudo. Sit † imitator antiquorum prudentissimus,
mores alienos corrigat, & suos debita integritate cu
stodiat. Talem denique oportet esse quæstorem, qua-
lem portare principis decet imaginem: adesse decet
sciẽtia iuris, cautela sermonis, vt nemo debeat repre
hendere quod principem constiterit censuisse. Opus
est pręterea firmitate animi, vt a iustitię tramite nul-
lis muneribꝰ abstrahatur, nec vllis terroribus. Nam
pro æquitate seruanda nobis quoque patimur cõtra
dici, [Vide quæ pleniùs habentur infrà in v. deci-
sione in fine.] cui oportet etiam obediri. Aliæ quip-
pe dignitates assessorum solatia quærunt, tua verò
principi consilia subministrat. Atque ideo pruden-
tiæ & eloquentiæ tuæ fama prouocati quæsturam ti-
bi gloriam literarũ, ciuilitatis templũ, genetricem
omnium literalium dignitatum, continentiæ domi-
cilium, virtutum omnium sedem: per illam scilicet
quæsturæ indictionem, Deo præstãte committimus.
Ad te enim prouinciæ sua vota transmittunt, & ne-
cesse est tibi omnibus sufficere: quanto à nobis conti
gerit legum remedia postulare, totum te legibus, to-
tum te responsis trade prudentum: sic nobis optimè
familiaris si priscorum seruias institutis. Considera
in verbis tuis laudẽ positã, principalis fama nostra
est quicquid loqueris, conscientia sine dubitatione
quod sentis. Intellige, quantum sit quod à te exigi-
tur, cuius vera opinio cõmittatur. hæc subiectos am-
plectitur, hæc in gentes exteras peruagatur. Per hãc
vbi non videmur, cognoscimur. Summo igitur stu-
dio constat esse seruandum, quod de nobis potest fer-
re iudicium. Sed cùm hæc omnia feceris, nullis ela-
tionibus efferaris, nulla mordearis inuidia, alienis
calamitatibus non læteris: quia quod odiosum est
principi, non potest cõuenire quæstori. hæc ibi. Quæ
omnia, vt puto, habuit doctor ille sanctissimus ex
textu Gene. xlj. vbi ad Ioseph inquit Pharao: Tu eris
super domum meam, & ad tui oris imperium cũctus
populus obediet: vno tantùm regni solio præcedam
te: ecce cõstitui te super vniuersam terram Aegypti:
tulitque anulum de manu sua, & dedit eum in ma-
nu eius, vestiuitque eum stola byssina & collo tor-
quem auream circumposuit: fecitque eum ascende-
re super currum suum secundum, clamante pręcone,
vt omnes coram eo genu flecterent, & præpositum es-
se scirent vniuersæ terræ Aegypti. Dixit quoque rex
ad ipsum, Ego sum Pharao, absque tuo imperio non
mouebit quisquam manum aut pedem in omni ter-
ra Aegypti. vertitque nomen eius & vocauit eum lin
gua Aegyptiaca, Saluatorem mundi. Hæc ibi. Co-
gitare ergo his attentis debent reges, quibus tantum
officium committant, vt sint modo prædicto quali-
ficati, qualis fuit Ioseph. Cui à Pharaone dictũ fuit,
vbi suprà nunquàm sapientiorem & consimilem tui
inuenire potero, quasi diceret ei secundũ Lyram ibi:
non posset inueniri aliquis te sapiẽtior, nec etiam in
sapientia æqualis. Et de Moyse Dei cancellario dici-
tur Numeri xij. capit. Erat enim Moyses vir mitissi-
mus super omnes homines qui morabãtur in terra.
de quo Deus eius rex & dominus dixit in omni do-
mo sua eum esse fidelissimum, ore enim ad os loque-
batur ei. Palàm & non per ænigmata & figuras
Deum videbat. Quare ergo inquit dominus, non
timuistis detrahere seruo meo Moysi &c. quasi di-
cat, Moyses me repræsentat in omnibus: qui cùm lo-
quitur, ego loquor. Nam motus proprius cancella-
rij & sua certa scientia quibus aliquando contra ius
commune rescribit, censetur certa scientia & motus
proprius

proprius regis ad validandum rescriptum cōtra ius
commune concessum, vt dicit glos. singularis in ver-
bo, literarum. in cap. statutum. §. j. de rescrip. libro vj.
222 Nero † etiā quanquā leuis ac crudelissimus & omni
malitia inquinatissimus foret, Senecam humanæ na
turæ decus in suum cancellarium præelegit, vt dixi.
Et tale officiū (vt Lucas de Penna vbi suprà refert)
suo tēpore meruit dominus Barth. de Capua. Et tem
poribus nostris prædictum dominum de Rupeforti
ita dotatum super illustrem cernimus & meritò can
cellariam: nec potest rex errare, i. et deficere, si bonus
fuerit cācellarius. Cui bona & mala regni soli impu-
223 tantur & non regi, vt patet ex prædictis. Vnde † ad
punctum reuertendo, & ipsum concludēdo, euiden-
ter resultat dictum Carolum quintum aut Ioannem
eius patrem non potuisse dictum ducatum Aquita-
niæ tantis dominiis excessiuè augmentatum, in allo
dium omnino liberum Anglorū regi perpetuo con-
cedere. Quinimò tractatū illum inter eos habitum
tanquam in decolorationem regni vergentem, eius
statum & curiæ parlamenti regiæ perdentem & de-
struentem nullum & iniquissimum fuisse. Præsertim
cùm vt dixi, in regno isto esse non possint talia allo-
dia sine ipsius regni & curiæ suæ decoloratione. Præ
tereà hoc esset regnum in regnū erigere, vel regnum
quod in vnitate saltem respectu supremæ authorita-
224 tis consistit diuidere, quod fieri non potuit. † Imò
quod plus est, si rex aliqua acquireret bona, quæ sibi
patrimonialia dicerentur, & ad libitum alienabilia,
non obstante iuramento in coronatione præstito,
quod ad illa non extēditur, nisi tantùm ad ea quæ de
mensa existūt, vt dicto c. intellecto. Certè adhuc bona
illa patrimonialia rex alienare non posset, cū exem-
ptione illorum à sua suprema iurisdictione, si intra
limites regni sunt sita secūdùm Lucam de penna in
l. quicunq;. la ij. C. de omni agro deser. lib. xj. Et mi-
nus potuit ducatum Aquitaniæ cum tantis domina-
tionibus fere tertiam regni partem facientem exēm
ptum transferre in Anglos. cap. Abbate sanè. §. prò
parte autē alterā. de re iud. li. vj. vbi bona per regem
extra limites regni acquisita alienari possunt etiam
cum exēptione & plena libertate: sed non bona rega
lia & mensalia intra regnum sita, vt ibi etiam si filiis
domus Frāciæ concederētur, vt suprà dixi circa prin
cipium huius secundæ decisionis, maximè in præiu-
dicium sanguinis regiæ maiestatis & successorum:
quibus ex Francorum antiqua lege Salica & consue
tudine inconcussè obseruata, & nullo modo ex pro-
genitorum persona successione vel alia dispositione
regnū ad proximiores masculos debetur, defertur,
☞ & eis competit ipso iure. [Circa hoc vide quæ plē-
niùs dicuntur infrà super verbo, *in eodem testamento*
225 *relinquens*. j. in xviij. limita.] Ob † quod & plures
alias rationes quę vobis forte tædiosæ fierent, cōces-
sio prædicta per dictos Ioannem regem tunc in An-
glia detentum, & Carolum eius filium Anglis facta,
non tenuit, nec tenet. Etiam quia nō tenuerāt beato
Ludouico cui certam expeditionē armigerorum ad
Turcos pro fide Christi debellandum furnire & mit
tere promiserant: pro quo faciēdo magnas pecunia-
rum summas ab eo susceperant, & nihil fecerant. Et
(quod deterius est) post dictum pacis tractatum in di
cto loco de Bretigniaco factum, asperiorē guerram
quàm prius contra dictum Carolum quintum mor-
tuo Ioāne regem factum mouerunt, & prosecuti fue
runt cōtra fidem præstitam. de quo Gaguinus libro
nono cap. secundo sic dicit, Nō quieuit per hos dies
Richardus Edouardi filius nouellus Angliæ rex. Sed
traiecto ex Anglia Calisiū exercitu, Thomas Edou-
ardi filius octo circiter hominū millibus stipatus
Arthesiū, Viromāduos, Suessiones, Cathalanos, Tre
censes, Senones, Vastinium, Blesam, Bonamuallem
incursantes, abductis aliquot claris equitibus, ad Bri
tunes contenderunt: quos Ioannes Montisfortensis
alacriter excepit. hæc ille. Ad idem & peiora tēpore
Caroli sexti, & post fecerunt, fidem non seruantes,
donec per Carolum septimum fusi & deleti penitus
fuerunt à regno expulsi, prius ipsis per sententiā pri-
uatis: de qua confiscatione loquitur Panor. allega. in
☞ ij. parte consi. iij. decidendo xvij. quæstio. [Quali-
ter ducatus Aquitanię ad Anglos peruenerat, & qua
liter eum ex post perdiderunt: & de eorum iniusta
querela, plenè habetur in tractatu quem tēpore hu-
ius operis feci, ad requestam nobilium ipsius patriæ
226 scholarium.] Cassata que † inefficaci facta per Io-
annem & Carolum quintum in liberum & omnino
francum allodium concessione aliqua, nnn reten-
ta superioritate seu suprema iurisdictione, quod in
regno locum habere non potest. Et si de tali allodio
nemini quàm Deo subdito loquantur officiarij re-
gij, certè verum dicunt, quòd talia allodia in regno
esse non possunt, vt patet ex prædictis. Sed capiendo
allodium pro re libera & Franca respectu proprieta
tis, quæ à nullo tenetur, nec recognoscitur, & pro qua
nullum debetur seruitium personale, vel pecunia-
rium: est tamen subiecta iurisdictioni regiæ quo ad
ressortum iustitiæ saltem supremæ, allodia esse in re
gno possunt. Et in hoc officiarij errare possent, non
obstante responso dominorum de camera compoto
rum suprà prope principium huius secundæ decisio
nis relato. Quia non apparet aliqua lege, aut alia di-
spositione regia roboratum, qui quidē rex tolerauit
in regno talia allodia suæ iurisdictioni vel alterius
227 de regno subdita. Et † in ciuitate nostra Tolosa
multa sunt talia allodia à dicto rege Ioanne priuile-
giata, quæ fuerunt Tolosanis per Ludouicum vnde-
cimum domini nostri regis genitorem confirmata
die xxiiij. Martij, Anno domini M. cccclxxj. Et non
immeritò: quoniam vt suprà dixi in principio hu-
ius decisionis ab omni æuo tota Gallia, Burgundia,
Lugdunum, & Narbonensis prouincia, vbi sita erat
Tolosa, semper fuerunt ab omni tributo & censu
exempta, iure Romano & Italico fruentia, per text.
in l. fina. §. primo. iuncta glos. in l. j. in principio. ff. de
censi. quem ad nostrum propositum ponderat Ioan.
Fab. in §. per traditionem. in fin. institu. de rerum di-
ui. Ad causam quorum allodiorum, maximus fuit
exorditus processus inter procuratorem regium ge-
neralem, & syndicum villæ Tolosæ, adhuc pendens
indecisus in parlamento. (Additio) Ex post fuit ar-
sto dictæ curiæ parlamenti die xxiij. mensis Decem-
bris, anno domini M. cccc xcv. declaratum, omnes &
singulos Tolosanos tenere perpetuò posse allodia,
quæ vt talia tenebant tempore dictæ confirmatio-
nis à dicto rege Ludouico obtentæ: cuius arresti &
processus executorialis originale habetur in archi-
uis capitolij Tolosæ, & transcriptum in libro albo
dictæ domus prope finem. cum priuilegio dicti re-
228 gis. Et † ista talia allodia transire possunt in eccle-
sias & monasteria & personas ecclesiasticas, vt su-
prà fuit conclusum in principio huius ij. decisionis:
dummodò talia monasteria sint bonorum tempora-
☞ lium capacia. [Vide aliam limitationem infrà de-
cisio. v. post principium. vbi ponit quæ sunt allodia
quæ

quæ liberè in ecclesiam transire possint vt ibi maneant.] saltem in communi: secus si incapacia omnino forent, prout sunt conuẽtus cordigerorum beati Frãcisci & similes: quia illis donari vel relinqui non posset, scilicet, vt ibi talia bona maneãt, vel eis adiudicari possint, vt suprà tetigi. Sed valebit, vt tale relictum aut donatum vendatur, & pretium in alimenta & alias necessitates conuertatur, secundum glo. in cap. j. §. confirmatos. super verbo, domum. de reli. do mi. libro vj. Barto. & plenè Alexand. in l. apud Iulianum. in fine. ff. de lega. j. & Panor. in cap. iij. ext. o. subiungens ibi hæredem fore cogendum ad soluendum talia legata officio iudicis nedũ ecclesiastici, sed etiã secularis. Cùm hoc sit mixti fori. pro quo facit bon[us] tex. in l. hæreditas. in fi. ff. de peti. hæredi. idem tenet in capi. recolentes. de statu mona. vbi dicit in fi. quòd si emptor non reperiretur, bona dari debẽt pro Deo, vel aliter debent abiici, & demitti, & non penes eos remanere, cùm sint incapaces proprietatum. Videatis Guido. Papæ. q. cccxxvij. Vnde per arrestum fuit dictũ Parisijs contra quatuor ordines mendicantiũ, quòd non erant recipiẽdi ad faciendum petitionem redituum perpetuorum, & fuerunt in expensis condemnati. Ideò per aliud arrestum fuit dictum in parlamento anno Domini M. ccc. xcj. contra quendam carmelitam, quòd non erat recipiendus ad faciẽdum petitionem nomine suo proprio: fuitque condemnatus ad dimittendum quoddam hospitium, licet cum eo fuisset per sedem apostolicam dispensatum. [De his duobus arrestis etiam meminit dominus Auffrerij in tractatu suo arrestorum. capitu. xxxij. & cxvj.] (Addicio) Curia autem parlamenti Tolosæ omnia hæc talibus relicta incapacibus consueuit deliberari facere, non ipsis, nec ad eorum instantiam, sed beneficio procuratoris regij conuertenda in religiosorum & conuẽtus quibus relicta fuerunt necessitates & alimenta. (Additio) Et ita fuit anno isto Domini M. ccccc. ix. ante pascha dictũ in parlamento Tolosæ per arrestum curiæ. Pro quo facit tex. optimus in d. l. hæreditas. in fi. ff. de peti. hære. vbi executio priorum relictorum est mixti fori incumbens auctoritati re-

229 giæ & pontificali. † Quid autem erit de bonis his quæ incapacibus religiosis fuerant relicta, vel eis aliter competebant ante professionem? communiter dicitur, quòd post professionem pertinebant succedentibus ab intestato per Authenticam, bona damnatorum. C. de bonis prosci. quod verum intelligatis, nisi fuissent eis relicta sub conditione, si decessserint sine liberis restituenda: quia tunc ad pias causas erogarẽtur per tex. singularem in Authen. de sanctis. episc. §. sed & hoc præsenti. in fi. quem Ludo. in singularibus suis dicit singula. cccxxxiij. incipien. heri consului &c. millies vidisse sed ad hoc nõ notasse, donec eum didicit ab Ange. in disputatione quæ incipit, nobilis quidam genere. quod dictum dicit aureum & menti tenẽdum. Quę omnia vobis sufficere debent pro hac secunda decisione.

S V M M AE.

1 Feuda in ecclesiam qualiter transire possint. & nu. 2.
3 Feudum quid.
4 Feuda unde habuerint originem.
5 Feudum personalissimum.
6 Nobiles Galliæ qualiter debeant suis sumptibus militare.
7 Nobiles censentur stipendiati super tuitione prouinciæ solum.
8 Feudum est contractus nominatus.
9 Feudum ligium & non ligium.
10 Feudum quare non transit in ecclesiam.
12 Feudum etiã pro anima vel alia pia causa in ecclesiam non transit.
13 Vasallo feudum ipsi ecclesiæ legante dominus non tenetur eam inuestire.
14 Ecclesia nunquam moritur.
15 Feudum pro anima non potest ecclesiæ relinqui.
16 Feudum à seculari domino pendens etiam pro anima relinqui non potest.
17 Feudorum consuetudines ecclesias ligant.
18 Iurisdictio ob certam qualitatem vniuersaliter tributa, etiam clerico competet.
19 Ecclesia feudum capiens facere tenetur id quod reliqui vasalli.
20 Ecclesia propter feudum quomodo Laico subijciatur.
21 Ecclesia Romana mater est imperij, feudum tamen capiens efficitur vasalla.
22 Ecclesia feudum capiens præstat fidelitatis iuramẽtum.
23 Ecclesias in feudis non succedere.
24 Res nulla prophana immobilis potest in ecclesiam transferri sine consensu principis.

Tertia Decisio.

ERTIA Decisio est, quòd bona feudalia quæ ab aliquo domino tenentur & recognoscuntur in feudum, pro quibus debetur homagium, vel quodcunque aliud personale, aut pecuniarium seruitium certum vel incertum, non possunt in ecclesiam transire, aut
1 † monasterium, nec in eorum ministros titulo successionis ex testamento, vel ab intestato, directè, neque medio, vel ex persona cuiuscunq;, nec alio quocunque titulo causa mortis, vel donationis inter viuos, nec alterius alienationis onerosæ, vel lucratiuę, sine consensu domini, à quo talia bona tenentur, ac regis cuius etiam interest: adeò quòd si vasallus efficeretur religiosus, feudum retinere non posset, nec transiret in monasterium: sed domino feudi, vbi legitimus non staret successor, pertineret. cap. j. de milite vasal. qui arma belli deposuit. Et minus in feudo, postquam religiosus est succedere posset. secun-
2 dum glos. & omnes in l. de quibus. ff. de legi. † Nec obst. l. fina. C. de episc. & cle. quæ locum non habet de iure, nisi in bonis parentum allodialibus francis & liberis, & non in feudalibus, in quibus religiosi ab intestato succedere non possunt, etiam si essent cruciferi, scilicet ordinis beati Ioannis Ierosolymitani, qui pugnarent pro Deo contra infideles: tales enim licet arma bellica non deposuerint, tamen quia domino feudi seruire non possunt, alio bello & seruitio quamuis digniori occupati, in feudo succedere non possunt: quia religiosi & regulares sunt secundũ Bald. sic text. illum intelligentem in prima parte, consilio xxxiij. incipien. ad euidentiam præmittendum est circa medium. Nec etiam succederent in allodialibus ab intestato in præsenti regno, vt s. vi-
3 distis. † Est enim feudum (rectè illud diffiniendo) beneuola & libera rei immobilis vel æquipollẽtis concessio cum translatione vtilis dominij, proprietate retenta sub fidelitate & exhibitione seruitiorum. secundum Ioan. Raynaldi. in repeti. cap. Imperialẽ. de prohi.

prohib.feudi alie.per Federi. Qui quidem contractus feudalis ante librum feudorum fuerat incognitus, saltem in suo nomine, cùm anteà feuda vocarentur prædia stipendiaria, sic dicta, quia militibus pro stipendio dabantur. institu.de rerũ diuisio.§.per traditionẽ.
4 † Vel dicta à stipitibus, id est, minutis æris, quæ pro stipendio militum colliguntur.l.ager.§.stipendiũ.ff.de verb.signi. Vel quia data sunt militibus vt ex eorũ fructibus viuant, & eorum vice stipẽdium percipiant, & reipublicæ seruiant, nec aliud stipendium à principe seu domino feudi petant: ideo in aliquibus locis vocatur militia, quia militibus dantur, vel à seruitiis, quæ regi præstantur, quæ dicuntur stipendia.c.hac edictali.in fi.de pace iura.firman. Nam prædia aut fuit prouincialia quæ Romæ tributa soluebant pro subsidio populi Romani, sicut hodie soluunt in Francia tallias pro subsidio regni: quæ loco tributorum sunt secundum Ioan.Fab.in §.per traditionem.Insti.de rerum diuisio. Alia verò sunt prędia stipendiaria, quæ, mutato nomine, nunc feuda vocantur: quæ militibus pro stipendiis data olim fuerunt, & sunt in præsenti regno perpetua, de quibus hic loquitur. Et dicitur feudum beneficiũ principis, quod ab initio fuit personalissimũ, alio modo militia vocatũ: quæ ad nullum transibat hæredem, nisi quo ad fructus perceptos in vita militis per l.defuncta.ff. de vsufr.& l.j. ibi propriis iure sanguinis.C. de ann.ciui.lib.xj.
5 † Ob quod vocabatur personalissimũ, quasi ad nullum trãsmissibile.l.j.§.si impuberi.ff. de colla.bono. Postea fuit personale, in quo certè succedebant personæ ex dispẽsatione, vt liberi & agnati.l.j. §.fin.ff.de iure immuni. Deinde fuit reale & transitorium ad quemlibet hæredem vniuersalem ex vsu: aut quia hoc dictũ fuerat in concessione feudi, vt not.in l.liberti libertæque.C.de oper.libertorũ. Postremò factum est beneficiũ realissimũ, ad quemlibet successorẽ transitorium etiam particularẽ, ita quòd potest donari, & vendi: quia ita fuit conuentũ in concessione, aut introductum cõsuetudine, sicut nunc in Francia cõmuniter feuda ad quoscũque transeunt extraneos etiam ad mulieres, vt infrà demonstrabitur, vt clarè decidit Bald.in l.fin.in princ.versic.& not.ff. de constitut.princ. [Vide infrà quinta decisione in princ. vbi in Frãcia liberè disponitur de feudis.] Quæ omnia probantur per tex.in d.§.per traditionem.versic. itaque.iuncta glo.in verb.ordinãtur instit.de rerum diuisio.& in l.item si verberatum.§.item si fortè.ff.de rei vendicatio.& in l.in prouinciali.ff.de noui oper. nuntia.& de his videatis plenè & elegantissimè per eundem Baldum in l. omnimodo.§. imputari.C. de inofficioso testamen.vbi decidit an hæc militia quæ secũdum eum quadruplex est, computetur in legitima, ex quibus resultat decisio Bal.vera in cap.vnico. §.si duo fratres. de duobus fratrib.de nouo feudo inuestitis.quòd feuda ista ab origine fuerũt peculia castrensia tanquam militibus in castris, vt quia probè se gesserunt, aut pro stipendiis publicis assignata, & si data fuerint pro inermi militia, dicuntur peculia quasi castrensia. Sicut si pro salario iudici vel aduocato à domino habente iurisdictionem in loco fuerint cõcessa: quia si ab alio essent acquisita priuato, vel ex alia causa, tunc dicerentur aduentitia. l.si fortè.ff.de castren. peculio. Tamen etiam in his vltimis pater vsumfructum non haberet, cùm filius tale peculium habẽs teneatur seruire domino, & inde de fructibus viuere, secundum Bald.vbi suprà. & idem & clariùs dicit in l.si vxorem.in fin.C.de condi.insertis.& tangit in l.cùm multa. in secundo nota.C. de bonis quæ libe.
6 Vnde † primo modo habuerunt nobiles Franciæ feuda, quę tenent, vt cum per regem in necessitate mandantur sine alio stipẽdio se præparare, armare, & seruire teneantur. de quo per Lucam de penna, in l.quicunque. la ij.C. de omni agro deserto. lib.xj. [An autem vasalli & milites teneantur ire ad bellum quoties à domino seu principe mandantur, vide Panormitanũ in cap.sicut.le.vlt.de iureiun.vlt.col.] Quod verũ intelligatis pugnãdo pro rege infra territorium seu Senescalliam, vbi feuda tenẽt. Si autem rex vltra eorũ territorium ipsos ad bellum vocaret, tũc vocati per regem & pro regni tuitione accedere tenerẽtur, sed non sumptibus suis, sed sumptu regis, qui eis dare tenetur stipendia. Vnde valeret consuetudo quòd subditi teneantur propriis sumptibus infra certos & determinatos dies sequi dominũ, & non vltra, secundum Ioan.de Plat.per illum text.in l.fin.§. erit autem.versi.& per hunc tex.C.de re milit.lib.xij. super quo stant regiæ ordinationes. Præsertim domini nostri Caroli octaui moderni regis, qui Turonis cũ concilio & proceribus ordinauit, quòd nobiles feuda tenentes ad banna & retrobanna per regem mandata non mittant, nisi necesse fuerit pro tuitione & defensione regni, & ex matura consilij deliberatione mandati fuerint, & tunc stipendiabuntur rationabiliter secundum statum suum, vt nõ viuant super populum. [Vide qualiter hoc intelligitur infrà super verbo, *testamentum*.j. in ix. fallent.] Hæc ibi. Cogi autem non possent ire extra regnum etiam cum stipẽdio eius à rege soluẽdo, nisi aliud caueretur in feudi inuestitura. de hoc plenè per Specu.titu. de feudis. §.quoniam super homagiis. versicu.xxiij. (Additio.) Hanc ordinationem reperies in libro regiarum ordinationum cameræ inquæstarum parlamenti Tolosæ.folio clxiiij.verso.
7 Censentur † enim nobiles stipendiati pro tuitione prouincię solùm in qua feuda tenent. Et super reliquis prælijs non allodialibus tributa seu tallias à possessoribus exigit: de quibus salaria aliis armigeris conductitiis soluit ipse rex. Sed alij officiarij regij in territorio suę administrationis vacantes pro rege nihil habent præter stipẽdia ordinaria, sicut nobiles non habent nisi feuda, quæ pro stipendiis tenent: & si extra vacauerint, tres habent pro qualibet dieta libras. De ecclesiasticis officiariis & prælatis, videatis in capitu.cùm ab omni specie.de vita & honestate clericorum.
8 Et † feudum plus accedit contractui, quàm vltimæ voluntati, per textum quem ibi ad hoc ponderat Bald.in capit.vnico, qui succes.teneantur. Et est contractus nominatus cùm à lege seu consuetudine nedum nomen, sed etiam formam susceperit, in quo fuit introductum quòd inuestitura interueniat, & fidelitatis iuramentum.capi.j. quid sit inuestitura. & cap.j. de noua fidelita.forma. Ergo est cõtractus nominatus, secundum Barto.in l. iurisgentium.§. quinimò.versic.feudum autem.ff.de pact.& in rubr.C.de rer.permut.Bal.& Ange.in l.legitima.ff.de pact.& est communis opinio in dicto §. quinimò.& Imo.in cap.quæ in ecclesiarum, de constitu.licet Bald.in cap.cæterum. de iudic.dixerit & malè feudum comparari contractui innominato, & esse pactum nudum traditione vestitum. secundum eum in l.j.in quarta quęstione.ff.de rerum diuisione. [Pro cõmuni opinione facit quod de feudi acquisitione dicitur super verbo, *mortuo itaq. testatore*. ij. loquẽdo de cõsuetudine Franciæ, qua mortuus saisit viuum.] Et licet sit contractus nominatus, tamen

est stricti iuris, & non bonæ fidei secundum Bald.&
Aluaro. in capi. j. de feud. cogni. Adeo quòd quic-
quid est in eo omissum censetur nó comprehensum,
nec aliquid in eo venit extrinsecum. l. si ita stipula-
tus. §. Chrysogonus & l. quicquid astringendæ. ff. de
verborum obligatio. Ideo res sic concessa per domi-
num alicui vasallo suo, nó potest per vasallum alie-
9 nari, maximè in ecclesiam vel monasterium: † siue
sit feudum ligium, quod alium nó recognoscit, nisi
imperatorem: aut Fráciæ regi subditum, in cuius ho-
magio & fidelitatis iuraméto alicuius nemo excipi-
tur. de quo in clemen. pastoralis. vbi glo. de re iudica.
Quo casu nó potest talis vasallus etiam pro diuersis
feudis esse homo ligius duorum, vt ibi communiter
cócluditur. Nec posset duobus dominis ligium face-
re homagium. secundum Specu. titu. de feud. §. quo-
niam super homagiis. versicu. x. quæritur. & Bald. in
præludiis feud. sexta diuisione in fine: secùs est in ho-
mine non ligio. vt in capitu. grandi. ibi, vel cuicun-
que alteri personæ. de supplenda negligentia præ-
latorum. lib. vj. [De isto feudo ligio vide super
dicto verbo, *mortuo itaq; testatore*. secundo. loquen-
do materia sutatis.] Siue etiam sit feudum non li-
gium, quod alium quàm imperatoré vel regem re-
cognoscit dominum: puta ducem, comitem, aut baro-
nem, à quo tenetur sub homagio & fidelitatis iura-
mento, in quo persona excipitur imperatoris, cótra
quem non tenetur talis vasallus suum iuuare domi-
num, vel tenetur ad certum seruitium. capitulo pri-
10 mo, de alien. feud. vbi ponitur † ratio huius prohibi-
tionis: non quòd ecclesia sit bonorum temporalium
incapax, vt vidistis in prima decisione: sed ex eo est,
quia si talia bona feudalia in ecclesiam transirent,
nunquam vel rarò ad ecclesiam reuerterentur. Quia
ecclesia quæ perpetua est, quam decet patrimonium
habere perpetuum. l. iubemus. la grande. C. de sacro-
sanct. eccles. nũquam desineret bona illa habere, cùm
res ecclesiæ immobiles alienari saltem faciliter non
possint, & quod difficiliter fit, pro impossibili repu-
tatur. l. apud Iulianum al. Iulianus. §. fin. ff. de lega. j.
Præterea priuaretur dominus vasalli seruitio ipsum
iuuandi in bello suis sumptibus, & interdum ipsius
regis secũdum huius regni consuetudines & ordina-
tiones iuri communi conformes vt vidistis. In quo
bello clerici seruire nó debent, nec interesse possunt
sine periculo irregularitatis, & aliis pœnis eis iure
cómuni indictis, imò priuilegium clericale ipso fa-
cto perderét. capitulo, perpendimus. de senténtia ex-
communicationis. secundum Panormitanum post
Innocé. in cap. primo, de aposta. in fine. Quæ quidem
damna non debet ecclesia quæ cultrix est iustitiæ in
domini præiudicium pro sui commodo & lucro có-
tra iustitiã tolerare, vt dicto capitulo vnico, de alie-
natione feudi. facit textus in capitulo vnico, de mili-
te vasallo qui arma bellica deposuit. Et pluribus aliis
priuaretur iuribus, præsertim quia per feloniam va-
salli, aut seruitia & deueria non facta, nec domino
præstita, potuisset ei feudum aperiri, & iure cómissi
applicari, vel aliàs pro delicto communi confiscari:
quia bonis vasalli confiscatis etiam pro crimine có-
muni feudum non domino confiscanti, sed domino
ipsius feudi applicatur. secundum Specu. titu. de feu.
xl. quæstione vbi plenè, & Ioan. Fab. in Authent. bo-
na damnatorum. C. de bonis damnat. Barto. & plenè
Alexand. in l. si finita §. si de vectigalibus. versic. quæ-
rit glo. ff. de damno infecto. etiam si per Senescallum
vel alium iudicem fuerint bona vasalli pro crimine
communi confiscata: & ita seruatur in regno secun-
dum Masuerum. titulo, de pœnis. §. item aduerten-
dum. Et fuit factum per arrestum in cófiscatione bo-
norũ illius de Sicca valle, de quo suprà vidistis in se-
cunda decisione loquẽdo de delictis clericorum per
iudicem secularem puniendis. Quæ applicatio seu
confiscatio fieri non posset domino, si feudum in ec-
clesiam transiret aut monasterium, cùm nunquam
vel rarò, & tunc difficulter ecclesia delinquat, & so-
lius prælati delictũ nó posset ecclesiæ nocere in per-
petuũ, vt scilicet feudum domino applicetur perpe-
tuò: quia soli nocet personæ pro tempore suo quan-
diu viuet, & ecclesiam illam tenebit, & non vltra, ca-
pitulo, delictum personæ. de regulis iuris. lib. vj. &
est casus in cap. j. §. similiter. de lege Corne. ita dicit
Masuerus seruari de consuetudine. allega. titulo de
pœ. §. item si prælatus. (Additio.) Et ita fuit dictum
per arrestum curię parlamenti Burdegalæ, Anno do-
mini M. cccexcix. circa festum Magdalenæ de loco
de Bussetia, qui ob excessum per quendam ecclesia-
sticum dominum dicti loci ibi commissum fuit re-
gi, à quo tenebatur in feudum cófiscatus per regem
quandiu delinquens viueret tenẽdus. Quia satis est,
quod delictum noceat delinquenti in vita, & nó ec-
11 clesiæ post mortem delinquentis. Propter † quæ non
sine causa statutum fuit feuda non transire in eccle-
siam, nec personas ecclesiasticas. facit cap. j. §. mo-
ribus. si de feudo fuerit controuersia. & dicto §. si-
militer. de lege. Coradi. vbi tolerari non debet, quòd
domino præiudicetur, aut eius in aliquo deterior
códitio fiat. Quod iam ante omnes feudorum vsua-
les constitutiones secundum veterem iuris pruden-
tiam statutũ fuerat, vt quoties præiudicaretur alteri
sicut in feudo & emphyteusi præiudicatur domino,
nó potest eo tũc talis res dedicari ecclesiæ, nec mona-
sterio sine licétia ipsius imperatoris, cuius principa-
liter interest temporalia residere in manibus laico-
rum, à quibus succursum capiat in necessitate, & cu-
ius etiam interest subditos suos esse locupletes, vt in
casu nostro est text. not. in l. sacra. §. sciendum. ff. de
rerum diuisio. ibi, Cùm princeps locum dedicauit,
vel potestatem dedicandi dedit. quem ad hoc allegat
Ioan. Fab. in l. quoties. in fine. C. de rei vendicat. vltra
quem habetis de hoc textum optimum in l. fina. ff. vt
in posses. lega. iuncta glo. in verb. permissa quã Barr.
ibi ad hoc singularem dicit, nec alibi reperiri. vbi si-
ne consensu imperatoris non potest feudum nedum
dedicari & ecclesiæ consecrari. vt dicto §. sciendum.
Sed etiam nec aliter in ecclesiam transferri, nec ad
alios vsus, vt dicta l. fina. Et etiam in fauoré eius, cui
feudum pertinere debet post morté vasalli. Et minus
in alterius fauoré. cap. vnico de feud. succes. vbi Bald.
& in prima parte. alleg. consil. xxxiij. & pl. ne Iason
in dicta l. de quibus. ff. de legi. Nisi consuetudo aliud
haberet, vt dicam in quinta decisione. Sed, cessante
consuetudine, non posset vasallus de feudo dispone-
re, nec etiá testari. [De quo clariùs infrà in quin-
ta decisione, in princ.] nec pro doto, licet sit in alie-
nari prohibitis multum priuilegiata, in Authenti-
12 ca, res quæ. C. commu. de leg. Nec † etiam pro ani-
ma vel alia quacunque pia causa posset vasallus feu-
dum in ecclesiam transferre, per textũ in cap. j. §. do-
nare. qualiter olim feu. aliena. poterat. & dicto §. im-
perialem. de prohibi. feud. alie. Non enim fienda est
eleemosyna, nec peccata sunt redimenda cum iactu-
ra alterius: imò eleemosynã largiri de alieno, est in
conspectu Dei, sicut victimare filiũ in conspectu pa-
tris.

tris.can.nõ putamus.j.quæst.j.Et (vt videtis) feudum in ecclesiam transire non potest sine magno domini præiudicio, à quo tenetur, & cui seruitium debetur. Nec dicuntur talia statuta & consuetudines contra ecclesiasticam libertatem, cùm habeant in se ciuilem & naturalem rationem: quia laici hoc statuendo poterant super re sua, durãte sua, respectu proprietatis legem imponere, quam vellent, secundum Bald.singulariter in cap.j.de alien.feu.facit glo.in can.si quis basilicam.de consecratio.distinct.j. & quod decidit Felyn.in cap.ecclesia sanctæ Mariæ.xxiij.col.versicu.quintò quæro.in fin.quæstionis.de constitu.Ideo dicit Bald.in dicto cap.j.de prohibita feudi aliena.

13 † quòd si vasallus feudum legauerit ecclesiæ, non tenetur dominus feudi. imò refutare potest eam inuestire, cùm sit de personis prohibitis, per iura superius allega.facit cap.potuit. iuncta glos.in verbo, prohibentur.de locato.vt clariùs videbitis in sequenti decisione. Plus dico, quòd non solùm prohibetur in ecclesiam feudum transferri temporale, videlicet certo tempore & limitato finiturum. Vt quia certæ generationi, vel vsque ad certum gradum tantùm fuerat concessum, vt dicto cap.j.§.similiter veri. in quibusdam tamẽ curiis.de lege Corradi. Quo casu si in

14 ecclesiam trãsiret, efficeretur perpetuum. † quia ecclesia nunquam moritur. cap.si gratiosè.de rescript. lib.vj. & multùm domino præiudicaretur, ad quem, finita generatione, erat feudum rediturũ. Sed etiam prohibitum est in ecclesiam feudum perpetuum vasallo pro se & quibuscunque perpetuò concessum transferri, quia iura feudum in ecclesiam transire prohibentia loquuntur indistinctè, nullo modo distinguentia inter feuda perpetua & temporalia: idcirco sunt indistinctè intelligenda: maximè in hoc casu fauorabili, ne dominus pro concessione beneficij iacturam sustineat: quia hoc esset domino dicere, Pro bono opere lapidamus te, Ioan.x. Nec decet dominum decipi pro beneficio, sed iuuari.cap.j.in fi. de commodo.& in l. in commodato.§. sicut.ff. illo eod. tit. Plus dico, quòd dicta prohibitio alienationis feudi in ecclesiam nedum habet locũ in feudis propter quę tenetur vasallus domino seruire in propria persona: adeo quòd electa fuit eius & sui generis industria & fidelitas, quod cognoscitur ex tenore inuestituræ, aut qualitate inuestiti. Quo casu si feudũ trãsiret in ecclesiam, multũ domino præiudicaretur, cui ecclesia in bello seruire non posset in propria, vt vidistis suprà: sed etiam locũ habet in feudis, pro quibus ex priuilegio vel consuetudine seruari potest per substitutũ, aut pro quo tale seruitium debetur, quod ecclesiæ & clericis conuenire potest, puta seruitium pecuniarium aut simile in dando consistens. Quo casu non esset propriè feudum, saltem nobile, vt dicam in sequenti decisione: quia dicta iura prohibitiua loquuntur indistinctè. Præterea adhuc fieret cõditio domini deterior, ad quem feudum amplius reuerti non posset iure prælationis, aut per aperturam commissum, aut cõfiscationem, saltem domino præiudicaretur in aliis sibi debitis iuribus, & difficulta-

15 te conueniendi ecclesiam, vt suprà. Vnde † ecclesiæ etiam pro anima relinqui non posset, secũdum Imolam in dicto capitulo, quæ in ecclesiarum.de constitut. Cuius opinio propter eius auctoritatem multum valeret, & obtineret in practica, vt ibi dicit Felynus versicu.Erit ergo in proprio regulariter verum. Licet Hostiensis in summa.ritu.de immuni.ecclesi.§.inquãtum.versic.Sed nec illa.tenuerit contrarium in hoc casu & præcedenti: quem sequitur Panor.in cap.ij.in fin.de feud. Et credo hanc esse veritatem, quòd etiam in feudis pro quibus seruiri potest per substitutum, licet perpetua sint, nõ possint ecclesiæ relinqui, per rationẽ supradictam. Et etiam quia vbi esset illa consuetudo aut priuilegium seruiendi per substitutũ, si dominus feudi puta rex in propria persona pergeret ad bellum: quo casu cessant omnia priuilegia exemptionis à seruitio, ita ꝙ teneretur vasallus, etiam tũc ire in propria persona, vt dicta l. neminem.& l.placet.iuncta glo.in verbo, necessitatis.& l. iubemus nullam.C. de sacrosanct.eccle.& dicta l.ij.C. de qui.muner. non liceat se excusare.lib.x. vbi Lucas de Penna ponit rationem, & efficaciter respondet ad cap.non minus.de immunit.ecclesi.& ad cap.j.illo eodem titu.lib.vj. quæ loquuntur de consulibus & ciuitatum rectoribus & cæteris similibus, qui onera clericis imponere non possunt: & non de imperatore seu iuribus imperatori debitis, quę bona clericorum afficiunt, maximè quia tales res feudales sunt ab earum origine ita conditionatæ ad onera prædicta, quæ sunt ordinaria.xxiij.quæst.octaua.tributum. Et sic tunc etiam præiudicaretur domino, cui per ecclesiam vel eius prælatum seruiri non posset, quod ferendum non est, nisi secundum Imo.vbi suprà feudum pro anima relinqueretur alicui laicæ personę pauperi: in qua nõ militant prædicta inconuenientia in præiudicium domini. Plus dico, quòd dicta prohibitio nedum habet locum in feudo quod tenetur à domino temporali & laico, sed etiã in feudo ecclesię, quod forsan tenet laicus ab ecclesia in homagium vel aliud seruitium, quia dictæ feudales cõstitutiones hoc prohibentes etiam locum habent in feudis ecclesiæ, secundum Baldum in capit.cæterum.

16 de iudi.in primo nota. † Adeo quòd sicut feudum à seculari domino dependens nõ potest etiam pro anima relinqui ecclesiæ, nec amore Dei, sic nec feudum quod laicus tenet ab vna ecclesia, relinqui potest alteri ecclesiæ quocunque titulo aut colore, secundum Felynum in dicto cap.quæ in ecclesiarum.xxiij.col. de constitu.licet moderni quidam contrarium tenere voluerint, per textum in ca.cùm apostolica.de his quæ fiunt à prælatis sine consensu capituli. dicentes ea ratione hoc esse permissum, vt tale feudum à laico detentũ quoquo modo ad ecclesiam reuertatur, quæ vna est. Et quod vna ecclesia habebit, satis dicitur alia habere, vt ibi dicit text. Qui tamen non obstat, nec ad propositum facit secundum Fely.vbi suprà: cùm loquatur de feudo decimarum & rerum spiritualium, quod laicus tenebat ab ecclesia ante concilium Lateranẽ. Quod quidem potest indubitanter laicus decimatum incapax in aliam quam maluerit ecclesiam transferre, ipsam instituendo, relinquendo, donando, legando, vel aliter disponendo, vt dicto capitulo, cùm apostolica. Et ratio est, vt decima à manu laici eximatur. Quæ ratio non militat in feudo rei temporalis, quòd laicus talis rei capax tenet ab ecclesia. Vnde extendere dictum cap.cum apostolica. ad secularia feuda, quæ tenentur ab ecclesia, esset absurdum, & in præiudicium illius ecclesiæ, à qua tenetur: ad quam feudum nunquam rediret quoquo modo, si semel foret alteri ecclesiæ quæsitum. Licet enim omnes ecclesiæ, largè sumendo ecclesiam, sint vna & eadem ecclesia: non tamen propter hoc debet vni auferri, vt alteri detur.cap.cùm causam.de præb. Aliàs vna ecclesia per aliam læsa & circumuenta in integrum nunquam restitueretur: sed sufficeret rem

esse penes aliquam, licet alienam ecclesiam: & tamen
cõtrarium est veritas. io ca. auditis. de in integ. resti.
Ideo extendere dictum cap. cũ apostolica. esset pericu
losum. Restat igitur Feuda in ecclesiam transire nõ
posse etiam ex pia causa, secundum iura & cõsuetudi-
17 nes feudorum: † quæ ecclesias ligant & personas ec-
clesiasticas sicut laicos, per tex. in dicto cap. cæterùm.
de iudic. vbi papa declarat dominum feudi quamuis
laicum, esse iudicẽ ecclesiæ & clericorũ in causis feu-
dorum quæ tenẽtur ab eo, prout iura & mores feudo
rum habẽt. facit cap. nouit. de iudic. Et ratio est, quia
illa cõsuetudo est natura ipsius feudi cùm sit origini
feudi annexa, vt dicto cap. imperialem. quem tex. ita
ponderat Cardi. in dicto cap. cæterum. tertio not. Al-
uaro. & cæteri in capi. j. viij. col. qui feud. dare pos-
sunt. & Bal. in cap. inter dilectos. v. colum. de fide in-
☞ strumẽ. [Non posse feuda in ecclesiam transire ve-
rum est de iure ciuili, & secundũ vsus feudorũ. sed de
iure canonico potest ecclesiæ donari pro anima, vt
singulariter & plene decidit Hosti. in tit. de immuni.
eccle. §. inquantum. vers. Sed nec illa. Cõsuetudo hu-
ius regni hęc iura concordat, vt scilicet relinqui pos-
sit ecclesiæ, & valet relictũ: tamen infra annum tene-
tur ecclesia feudũ vendere alicui capaci, qui domino
seruire possit, vt habetur infrà in v. decisione.] Prę-
18 terea † quoties respectu certæ causæ per legem ciui-
lem iurisdictio attribuitur vniuersaliter alicui, etiã
clericos compræhendit actiuè & passiuè, in quibus
viget illa qualitas super qua fundator iurisdictio,
etiam in præiudiciũ ordinariæ iurisdictionis episco-
pi. Nam hęc iurisdictio respectu feudi tributa est do-
mino feudi per legem ciuilem, vt dicto cap. imperia-
lem. Et nihilominùs vendicat sibi locum in clericis
actiuè & passiuè, in quibus illa qualitas reperitur: cũ
enim hęc dispositio legalis possit se habere ad cõmo-
dum, sicut ad incõmodum respectu clericorum, quia
si sint domini feudi etiam habent iurisdictioñẽ sicut
laici, & in laicos, secũdum Panor. clarè in dicto cap.
cæterum per illum text. versi. vltimò induco. de iudi.
Adeo (vt dicit Bald. in l. fin. versi. item si ecclesia. C. si-
19 ne cẽso vel reli.) † quòd si ecclesia receperit feudum,
seruare tenetur id quod cæteri vasalli seruant. quod
dicit esse mirabile, quòd ratione feudi ecclesia efficia
tur de iure & foro domini, etiam si dominus foret
vnus rusticus, secũdum Innoc. in cap. verùm. de foro
competẽ. quem ibi sequitur Panor. facit text. in can.
sancitum. xxiij. q. viij. in fi. prin. ij. ibi, debitum serui-
tium impendant. Quod verum intelligatis quo ad
rem ipsam feudalem, in qua valet statutum feudale,
20 † tamẽ nõ valeret statutum generale, quod propter
rẽ, vel ratione solius rei ecclesia vel clericus esset do-
mino laico generaliter subditus, aut de suo genera-
li foro quo ad omnes causas & actiones, secundum
Innoc. in cap. postulasti. de foro compet. quẽ sequitur
Bald. in d. l. iubemus nullam. C. de sacrosan. eccl. Pa-
riter dicit Bald. io l. sed & si hac. §. si liberta. per illum
21 text. ff. de in ius vocan. † quòd licet ecclesia Romana
sit mater imperij, tamen si feudum tenet ab ipso im-
peratore, hoc respecto erit eius vasalla: quia feudata-
ria: non quia mater. & in cap. j. ij. col. de contro. feud.
apud pares termi. dicit, q̃ stante quæstione feudi in-
ter dominum & vasallum clericum, pares curiæ erãt
iudices propter naturã causæ, quæ trahit ad se perso-
nam, & nõ persona naturã. Idem tenet Panor. in cap.
ij. in princ. de reb. eccl. non alie. Et cõsuetudo genera-
lis illam conferre potest iurisdictionẽ laicis in cleri-
cos per tex. in cap. j. de cõtrouer. inter vasal. & episco-
pum de benefic. de quo Bal. ibi admiratur. Similiter
22 dicit idem Baldus in præludiis feudorum, † q̃ quo-
ties ecclesia capit rem in feudũ, præstare tenetur do-
mino fidelitatis iuramentũ, sicut cæteri vasalli: ita q̃
si postea pacta non seruaret, feudo priuaretur iuxta
feudales cõstitutiones, quæ etiam ligant ecclesiam in
feudis suis, secundum Pet. de Anch. consil. clxxiij. in-
cipiente, dominus Lysarius. Vnde non sine causa de-
cidit glos. super verbo, iure alio. in dicto cap. Roma-
na. §. debet autem. de appellat. lib. vj. quòd vbi subdi-
ti temporalitati quam ecclesia tenet a rege in feudũ,
appellant ab episcopo vel suis officiariis temporali-
bus, talis appellatio non ad metropolitanum, sed re-
gem eiúsve officiarios deuoluitur, secũdum glos. ibi,
& docto. quos sequitur Felinus in dicto cap. solitæ. de
maioritа. & obedien. & Bart. in l. si quando. C. de ap-
pel. & dixi plenè circa principium secundæ decisio-
nis: quod etiam seruatur, si temporalitatem haberẽt
allodialem, vt ibi dixi. Quæ omnia fortificant con-
suetudinem Franciæ, quòd in realibus clerici trahi
possint ratione rerum immobilium corã iudice se-
culari, cùm in Francia fuerint ab origine res sic con-
ditionatę, quòd etiam tendere potest in commodum
ecclesiarum & clericorum, si domini temporales exi
stant, vt etiam laici coram eis trahantur ratione re-
rum, per rationem Panormit. & doctorum, in dicto
23 cap. cæterùm. Restat † ergo ecclesias & monasteria
aliquo titu. io feudis succedere nõ posse, etiam si feu-
da essent francha & libera ab omni onere & seruitio:
quia propter hoc non essent francha à maleficio in
faciendo, consistẽdo siue in tacendo fraudem contra
dominum, & sic interest domini, quòd feudum quod
aliâs confiscari posset, non transferatur in ecclesiam
secundum Baldum in præludiis feudorum in viij. di-
uisione. quod etiam generali consuetudine seruatur,
vt monachus in eis non succedat. secundum glos. in
dicta l. de quibus. Potuit enim ius ciuile & cõsuetu-
do in monachis necnon clericis sic statuere, propter
naturam rei feudalis, quæ est, q̃ feudum nõ transeat
in eum qui seruire non potest, secundum Baldum &
24 Ange. in d. l. de quibus. Et † sic in ecclesiam vel mo-
nasteriũ non transibit sine consensu domini & prin-
cipis, quorum interest, per text. iuncta glo. super ver-
bo, conferebat. in dicto cap. inter dilectos. de fide in-
stru. vbi imperator concessionem feudi monasterio
confirmauit, aut de seipso contulit: ibi, tertiò per pri-
uilegia Romanorũ imperatorũ, & præsertim Henri-
ci, quæ præmissa omnia, scilicet feuda confirmabat,
vel etiam conferebat &c. Idem tenet Ioan. Fab. in di-
cta l. quoties. per dictam l. sacra. §. sciendum. & tex. in
dicto capit. inter dilectos. Per quæ iura probatur, q̃
nulla res prophana potest ecclesię dedicari, nisi prin-
ceps eam dedicauerit, si ei pertinebat, vel potestatem
dedicandi dederit, aut postea eam amortizando con-
senserit. Et eo modo intelligenda sunt iura, in quibus
narrantur feuda monasteriis pertinere aut ecclesiis,
vt ibi, & dicta l. fina. ff. vt in posse. lega.

S V M M Æ.

1 ☞ *Emphyteuticaria bona an in ecclesias trãsire possint.*
2 *Emphyteusis quid, & quòd omni iure teneat.*
3 *Emphyteusis differt à feudo.*
4 *Feudum & emphyteusis conueniunt in multis.*
5 *Thesaurus in agro inuentus, vasalli est vel emphyteutæ, non domini.*
6 *Clausulæ translationis dominij in feudis vel emphyteusi nil operantur sine consensu domini.*

Emptor

7 Emptor secundus prius inuestitus præfertur.
8 Emphyteusis & feudum quare in ecclesias non transeant.
9 Iura quæ habet dominus in vasallos. & nu.10.
11 Vasallos an cogat dominus pecuniam sibi mutuo dare.
12 Emphyteusi in ecclesiam transeunte priuaretur dominus suis iuribus.
13 Militibus ecclesia comparatur.
14 Argumentum de feudo ad emphyteusim, valet.
15 Emphyteusi ad dominum reuersa, extinguuntur omnia onera.
16 Dominus ad quem emphyteusis est reuersa, an onera emphyteuta subire debeat.
17 Nobiles ad tallias non teneri, etiam pro ruralibus acquisitis bonis.

Quarta Decisio.

1 QVARTA Decisio est,† quòd bona emphyteuticaria, quæ ab alio feudali & directo seu proprietario domino tenentur sub aliquo censu, canone, vel alia quacunque pensione, aut onere, nō possunt in ecclesiam aut monasterium, vel eorum ministros, clericos, aut religiosos, titulo successionis ex testamento, vel ab intestato, aut alio quocunque titulo inter viuos, nec causa mortis, lucratiuo vel oneroso transire, sicut in feudis suprà vidistis. Et sic emphyteusis dari non potest ecclesiæ, nec vendi, aut relinqui, vt videbitis. Est
2 †autem emphyteusis, quæ alicui sub certa annua cēsus vel canonis præstatione cōceditur. Qui quidem contractus est contractus nominatus, cum formam habeat à lege, scilicet quòd in scriptis fiat. l.j. C. de iure emphyteu. secundum Barto. in dicto §. quinimo. & alibi, vt suprà de feudo dixi. Eratque contractus iste omni iure tam Digestorum antiquo, quàm nouo Codicis. Et hodie pariter est iure Institutionum. & nouissimo Authenticorum cognitus & practicatus, vt patet ff. si ager vectigal. vel emphyteuticarius petatur. & C. de iure emphyteu. per totum. Institu. de loca. §. adeò. & in authen. de aliena. & emphyteu. col-
3 latio. Et† differt à feudo, quia feudum est propriè beneficium, seu quædam beneuola concessio. cap. j. quibus modis feud. amitta. Debet enim gratis & liberè concedi, & vt pro eo solùm debeatur fidelitas, vel personale seruitium. Et istud propriè dicitur feudum nobile, differens ab emphyteusi, quæ conceditur pro annua canonis, aut census præstatione, & interdum certa pecuniæ quantitas à principio pro intratis seu ingressu præstatur. cap. constitutus. vbi glos. & docto. de religio. domi. Barto. & cæteri in l. j. C. de iure emphyteu. Et feudum datur gratis, ex cuius natura personale debetur seruitium. Sed in emphyteusi census debetur annuis, vnde feudum magis cohæret personæ, quàm patrimonio. Cùm eius causa in persona consistat, id est, personali seruitio, secūdum Bald. in authent. si quas ruinas. C. de sacro-
4 san. eccle. Conueniunt† tamen feudum & emphyteusis, quia per vtrunque in accipientem transfertur vtile dominium, remanente directo apud dominum concedentem, secundum glo. in l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. commoda. & Bartol. in l. si quis vi. §. differentia. ff. de acquirenda possessione. Sed non obstante quòd dominium vtile habeant vasallus & emphyteuta, omnisque vtilitas ex re proueniens eis
5 pertineat,† adeo quòd si thesaurus in possessione reperiretur, lucro vasalli cederet, vel emphyteutæ, & non domini, secūdum omnes in l. vnica. C. de thesau. libro decimo. & in §. thesauros. Instit. de rerum diuisione. de qua vtilitate ad libitum disponere possunt. Tamen corpus rei sine consensu domini directi alienare nō possunt, etiam capaci & non prohibito: intantum quòd si de facto vēderent rem sine domino, & illam nomine emptoris possidere se constituerēt, vel vsumfructum retinerent, aut instrumentum, vel claues domus traderent, vel alium actum, per quem fictè dominium trāsfertur, & possessio. l. quod meo. ff. de acquiren. posses. l. j. & l. quisquis. C. de donatio. & l. clauibus. ff. de cōtrahen. emptio. & plenè Panor.
6 in cap. secundo. de consuetu. † Attamen tales clausulæ dominium, & possessionem in allodiis transferētes ad emptorem, vel donatarium, nihil operantur in feudo vel emphyteusi sine domino alienatis. l. fin. C. de iure emphyteu. vbi soli domino pertinet nouū vasallum vel emphyteotam inuestire, & eum possessorem & dominum vtilem facere, nisi fortè in præiudicium venditoris, qui hoc attentando sine domino rem commisit, sed in emptorem ante domini inuestituram nihil transit, & ita expressè decidit Guido pa-
7 pæ, quæstio. cxij. incip. in dicta. Adeò † quod si concurrerent duo, quorum cuilibet feudum fuit vēditum, aut emphyteusis, si dominus secundum emptorē inuestierit, ille dominio & possessione potior erit primo, cui fortè per venditorem fuerat priùs tradita possessio sine domino, secundum Bal. in cap. vnic. §. si facta. si de feudo fuerit controuer. & clarius Salice. in l. fin. C. de iure emphyteu. & Pet. Iaco. de actio. in rem pro re emphy. quæ cecidit in commis. versic. item colligitur hic lo. j. Guido papæ, quæstio. xlvj. & dicta quæst. cxij. & Bartho. Cepolla. in tracta. de cautelis aduoca. cautela incipiente, Si dominus inuestiuit aliquem de feudo, &c. quod est notandū pro intellectu l. quoties. de rei vendicatione. & quæ not. Panor. in dicto cap. secūdo, de consuetu. Vnde ibi esset consuetudo retractus, sicut est in Francia & præsenti ducatu Aquitaniæ, tempus datum parenti proximiori ad pretium emptori offerendum, & rem venditam retrahēdum nō currit à tempore factæ venditionis, sed laudationis & inuestituræ à domino directo obtētæ, cùm antè non dicatur perfecta venditio, quia venditor nihil potest sine domino, vt dicta l. fina. C. de iure emphy-
8 teo. Et ita consuetum est seruari Parisius. Et † sic non mirum, si in ecclesia non transeat ante inuestituram, nec operatur in his rebus priuilegiū ecclesiæ, vt tales res ipso iure in eam transferantur, per l. fina. C. de sacrosanct. eccle. quæ locum habet vbi venditor vel donans habebat plenam rei dispositionem, vt quia erant res allodiales à dominio alterius nō dependētes: sed res feudales & emphyteuticę dependent à dominio alterius, sine cuius cōsensu nihil trāsferri potest, maxime in ecclesiam, quæ prohibita est tenere talia bona, quę in eam trāsferri non possunt quoquo modo. Et ratio est, ne dominus grauetur & fraudetur in iure suo. Nam cùm res immobiles semel acquisitas nō possit ecclesia alienare, nec conditionem suam facere deteriorē, ipse dominus laudimia ac capita, & cætera iura in mutatione emphyteutæ debita perderet, nec res faciliter caderet in commissum, nec vnquam reuerteretur ad dominum, cuius conditio in conueniendo ecclesiam efficeretur deterior. Cùm ecclesia difficiliter conueniatur, & magis difficiliter deueria soluit, & nunquam moritur, vt dicto capitu.

9 si gratiosè. †Similiter priuaretur dominus aliis plu-
ribus, quæ quilibet subditus conferre domino tene-
tur, secundum diuersas terrarum consuetudines pu-
tà, pro exercitu cum dominus vocatur per regé, aut
imperatorem ad bellum: vel quãdo rex, aut impera-
tor transit per illum locum, quo casu nemo quãtum-
cunque priuilegiatus, excusatur. vt dicta l. neminem.
de sacrosan. eccle. vt sæpe dixi. Aut pro filia domini
maritanda, vel pro se aut filio milite, aut doctore fa-
ciendo, aut pro emẽdo aliquam terram, propter quá
dominus fortior, & ditior erit ad defendendum sub-
ditos, vt plenè & singulariter consulit Oldrad. con-
silio eiij. incipiente, Circa propositam quæstionem.
10 vbi concludit† subditos cogi posse ad succurrendum
domino suo in noua acquisitione alicuius terræ ipsis
præsertim contiguæ. Ad quod tenentur etiam de iu-
re, vt ibi, & plenè Guido papæ, quæstione quinqua-
gesimaseptima. Vel redimendo dominum ab hosti-
bus captum, quæ iura multoties domino ex cõsuetu-
dine immemoriali debẽtur, vel ex pacto, aut forma
antiquæ inuestituræ, cùm aliàs ei non debeantur de
iure, quia scriptum est, Honorem domini nõ debere
molestiam esse, nec onera subditorum. l. penultima.
& l. final. C. de statuis & imaginibus. licet Rofredus
doctor antiquus in suis (primus) dixerit libellis, ta-
lia iura esse dominis debita per subditos: quem sequi
videtur Specula. titu. de feudis. §. primo. colum. ante-
penultima. versiculo, Et not. quòd vasalli comitum.
Sed nihil est, nisi vt suprà dixi. De quo alleg. quæstio.
l. vij. & Alexander in secunda parte, consilio trigesi-
moquinto. incipiente, Viso themate. vbi concludit
necessariam fore in his consuetudinem immemoria-
lem, secundum Bartolum in l. cùm neque originales.
C. de incolis. lib. x. Et licet debeantur cõmuniter hæc
iura soli domino, qui altam iustitiam habet in subdi-
tos, qui domicilium in sua terra fouent: quia hæc tal-
lia est merè personalis, secundum Bartolum in l. j.
C. de mulie. & in quo loco munera sexui congruen-
tia subire tenentur. libro decimo. Tamen interdum
debentur domino directo. licet non iustitiario iure
constituti, & cõuentionis. Quo casu tallia impone-
retur pro valore rei emphyteuticariæ tantùm, & do-
mino iustitiario deberetur pro residuo bonorum, &
vna non tollit aliam, secundum Masuerum titulo de
tallis. §. item dominus altæ iustitiæ. vbi docet mo-
dum cotizandi subditos pro huiusmodi tallia. Ad
quam cùm sit personalis, non tenentur ecclesiastici,
11 secũdum eum ibi. † Posset etiã dominus pro facien-
do guerram in defectu bonorum suorum, & in subsi-
dium cogere subditos ad sibi mutuãdum pecuniam,
quam tenetur eis postea restituere, secũdum Cynum
in dicta l. neminem. de quo Guido papæ, quæstione
cccclij. in fine. [An clerici cogi possint, dicitur in-
frà in quinto articulo, dum loquimur de multiplici
specie agricolarũ, vbi super hoc inseritur bulla pa-
pæ Bonifacij octaui quo ad clerum regni Franciæ.]
Sed quia talia mutua tardè, & interdum nullo mo-
do restituebantur, & aliquando nõ necessitate, imò
sola exactorum libidine extorquebantur à subditis,
prohibuit beatus Ludouicus Francorum rex à cæte-
ris talia mutua exigi, quę quasi quoddam domanium
censebantur in consuetudinem deducta. Plus decla-
rando, quòd nolebat gabellas, & impositiones pro
necessitate fortè ad tẽpus indictas, amplius durare,
nec in domanio incorporari, Anno domini Mille-
simo ducentesimo vigesimoquarto. [Hæc ordina-
tio hodie situata est, per dominum Anfrerij in ordi-
ne sexta in titulo de talliis & exactionibus.] Ot
Deus fuit, si prælati ecclesiæ, & ecclesiastici viri, præ-
sertim maiores libenter domino contribuerent ne-
cessitate ingruẽte, vel pro his faciliter cõuenire pos-
sent. Sed peius est, quia nõ tenerentur & præsertim
secundum illos qui tenent, quòd etiam res de anti-
qua contributione in viros ecclesiasticos deuentæ &
translatæ, sunt eoipso exemptæ, quandiu in eorum
manibus durabunt, vt tenet Guido papæ, quæstione
trecentesima octogesimatertia & Canonistę in capi-
tulo, non minus. & capitulo, aduersus. [Qualiter
hic intelligitur in regno Franciæ, habetur clarè in
dicta bulla papæ Bonifacij octaui, suprà allegata.]
de immunitate eccle. pro quibus facit capitulum pri-
12 mum, de iure patronatus. lib. vj. † Vbi ius patrona-
tus de laico, qui tres menses habebat ad præsentan-
dum translatum in virum ecclesiasticum alteratur,
& sumit naturam iuris patronatus ecclesiastici. Ita
quòd sex menses habet ad præsentandum, ideo in ec-
clesias feuda, & emphyteoses transire nõ possunt, ne
dominus suis priuetur iuribus, vel diutiùs elonge-
tur ab eis. Et licet ecclesia quo ad emphyteusim non
reperiatur expressè prohibita, tamen satis eis obstat
generalis prohibitio, viso quòd curiales & milites
prohibiti sunt. l. curialis. & l. milites. & l. nęcui li-
13 ceat. C. locat. † Quibus militibus ecclesia compara-
tur. secũdum glos. & omnes in l. miles. ff. de re iudica.
& ita in casu nostro tenet glos. quam omnes sequun-
tur in dicta l. fi. C. de iure emphyteu. & in dicto capit.
potuit. de locat. & ita fuit generalis consuetudo sem-
per hunc passum interpretata. Ideo immutanda non
sunt, quæ certam interpretationem semper habue-
rũt. l. minimè. & l. si de interpretatione. ff. de legibus.
Et inde est, quòd consueuerunt domini in eorum
concessionibus paciscẽdo exprimere, quòd emphy-
teusis in milites non transferatur, neque ecclesias
vel aliam priuilegiatam personam. Quæ quidem
pacta velut naturalia illius contractus vbique ser-
uantur, ex quibus plus dependet forma & effectus
emphyteusis, quàm aliunde, vt dicta l. prima. C. de
iure emphyteutico. cùm sint conformia iuri com-
muni, & dispositioni dictæ l. finalis. quæ generali-
ter prohibet trãslationem rei emphyteuticæ in om-
nem personam talem, per quam cõditio domini fie-
ret deterior. capitulo secundo, de alienatione iudicij
mutandi causa fact. secundum Bartolum in l. j. ff. il-
lo eodem titulo. & in l. vnica. C. de his qui potétior.
nomine. textus & gloss. in l. secunda. ff. qui satisda-
re cogantur. Adeo quòd Cynus & Baldus in l. qui
stipendia. C. de procuratoribus. dicunt quòd fraus
præsumitur eoipso, quòd facta fuit cessio clerico
14 vel potentiori, per quem forus mutetur. † Præter-
eà bonum est argumentum de feudo ad emphyteu-
sim propter identitatem rationis, scilicet præiudi-
cij domini. sed ea ratione in feudo, quoquomodo suc
cedere reperitur ecclesia expressè prohibita, vt di-
xi in tertia decisione: ergo & in emphyteusi propter
identitatem rationis, prout omnes arguunt de vno
ad alium. in dicta l. finali. & dicto capi. potuit. Quo-
niam si emphyteusis veniret ad manum mortuam,
secundum vulgare Franciæ, dominus fraudaretur
iure suo, & iura sibi debita perderet, quod fieri non
debet. Et ita seruatur in præsenti regno, secundum
Specula. titulo, de loca. §. nunc aliqua. versicu. xvj.
& Masuerus titu. de locat. & iure emphyteu. §. item
si res quæ data fuit, & titu. de præscript. §. item si ec-
clesia. tit. legati &c. quia tales venire non possunt in
manus

manus mortuas, quales sunt ecclesiæ & cæteri priui-
legiati, quæ verius dicuntur manus mortificantes
15 rem, quam mortuæ prout Galli dicũt. † Nam stante
emphyteusi in manu emphyteutæ potest (vt dixi) ad
dominum reuerti & liberè: quoniam facta cõsolida-
tione vtilis dominij cũ directo, vel propter deuet ia
non facta domino, vel quia dominus rem venditam
alteri, aut vendendã retinuit pro simili pretio, prout
facere potest iure domini, talis cõsolidatio tãtæ sem-
per fuit virtutis & effectus, quòd fit ipso iure & libe-
rè. Adeo quòd si per emphyteutam fuissent tali rei
onera imposita, puta ius hypothecæ, vel quæcunque
alia seruitus realis aut personalis, per consolidatio-
nem eo ipso est extincta in eum modum qualitatem
& libertatẽ redacta, in quibus erat tempore, quo da-
ta fuerat in emphyteusim & cõcessa. Ita quòd si stan-
te illa re penes emphyteutam facta fuerat contribu-
taria, allibrata, & tallabilis, & realiter pluribus tẽ-
poribus pro ea tallias, & cætera onera publica em-
16 phyteuta soluerit. Certè † dominus ad quem reuer-
sa est per consolidationem, nullatenus tenebitur ad
contributionem, per textum in l. lex vectigali fun-
do. ff. de pig. vbi res redacta est in qualitatem allodij,
& de censuali cõuersa in allodium, sicut prius fuerat
ante omnem infeudationem. Ad quod facit tex. opti
mus in l. voluntate. in fin. ibi, Sed in pristinam cau-
sam res redit resoluta concessione, &c. Ac si nulla
fuisset, secundum glo. ibi. ff. quibus modis pignus vel
hypothe. soluitur: secùs esset, si ad dominum reuerte-
retur non iure dominij, sed quia fortè dominus vtile
dominium ab emphyteuta emit, vel in solutum acce
pit: quia tunc esset loco emphyteutæ, secundum Gui-
do. Papæ, quæst. ccclxxxiiij. Quæ optimè faciunt ad
☞ intellectum ordinationis regiæ [Hæc ordinatio ho
die posita est per dominum Auffrerij in tit. de tallijs,
& exacti. ordine tertia.] Philippi pulchri huius no-
minis quarti Bituris factæ, die veneris ante cineres,
anno domini M.ccciij. cap. xx. vbi sic dicitur, Item
quòd in feudis, quæ teneri cõsueuerunt à nobilibus,
vel religiosis, burgẽsibus vel alijs, licet aliquo modo
vel iure deuoluta sint ad dominos, à quibus teneban-
tur in emphyteusim, pro quibus feudis possessores
contribuere consueuerãt, domini possidentes ea, aut
quicunq; alij in realibus cõtribuere compellantur,
prout hactenus extitit cõtribui cõsuetum per eorum
veteres possessores. Hæc ibi. Quia hoc intelligitur si
dominus nõ vt dominus, nec iure dominij feuda illa
acquisierit emẽdo, vel in solutum recipiendo pro ar-
reragiis, vel alio debito, aut quia emphyteuta rem ei
donauit. Sed si iure dominij ad eum ipso facto reuer-
sa, id est, eo modo, quo alius, quàm dominus eam ha-
bere non potuisset, per talem consolidationẽ extin-
guũtur omnia onera post infeudationem imposita,
per text. in dicta l. lex vectigali. ff. de pign. & ita for-
maliter decidit idem Guido papæ. quæst. ccccclxxv.
☞ dicens ita decisum fuisse per arrestum. [De quo vi-
de per Pet. de Ancha. in cap. accessorium. de regu. iur.
lib. vj & dixi suprà in secunda deci. circa principiũ.]
Nec hoc casu locum habebit ordinatio, præsertim in
hoc ressortu, seu intra limites huius parlamenti, vbi
iure cõmuni causæ deciduntur, secundum parlamẽ-
ti institutionem, aliter & aliâs maximum fieret do-
minis præiudicium in iure eis cõpetenti, per dictã l.
lex vectigali. de qua confisi res infeudarunt, aliâs for
tè non facturi quibus per principem in dictis eorum
iuribus, præsertim de iure cõmuni cõpetẽtibus præ-
iudicari non potuit, secundum Bald. singulariter in
authẽ. omnes peregrini. versi. vlterius nota, quòd lex
imperialis. C. communia de succes. quod est nota. Ex
post fuit humanius consultũ nobilibus per Carolum
17 sextum, anno domini M.ccccviij. qui † ordinauit no-
biles ad contributionẽ talliarum non teneri pro bo-
nis etia immobilibus quoquomodo acquisitis, quan-
diu illa in suis tenebunt manibus, imò censeri debẽt
nobilia & sic exempta quouismodo eis obuenerint.
☞ [Hæc ordinatio hodie posita est duodecima allega-
to titu. de tallijs, per domi. Auffrerij.] Ad præmissa
facit quod decidunt Gulielmus de Cugn. & Ange. in
l. sed & si hac. §. prostituta. ff. de in ius vocan. vbi plus
dicunt, quòd si dominus rem suam in emphyteusim
alicui dederit, cũ hoc quòd anno quolibet ex ea dare
teneatur Titio certũ bladum, aut vinum vel aliud: &
postea res illa reuertatur ad dominũ, nõ erit obliga-
tus ad illud onus, per textum in l. Titia. ff. de annu. le-
ga. & l. Stichus. §. Titia. ff. de alimen. lega. facit l. fina.
ff. de contrahen. empti. nisi dominus rem suam dans
cõditionem adiecerit aliquam, per quam velit in re
illa sua aliquid euitari. Quia tunc si res illa ad domi-
nũ dantem reuertatur, certè reuertetur cum eadem
qualitate & conditione, per textum nota. in dicto §.
prostituta. versi. at si venditor. & in l. j. ff. si mancipiũ
ita venierit, ne prostituatur. Et idem vbi dominus
concedens rem suam ei onus adiecerit cum rei obli-
gatione, scilicet eam pro illo onere obligando: quo-
niam tũc reuertetur cum eadem qualitate per gene-
ralitatem. l. si conuenerit. la ij. §. si fundus. ff. de pign.
actio. & l. debitores. C. de pign. quod est not.

S V M M Æ.

Quintæ Decisionis.

1 ☞ Feuda et emphyteuses in Gallia ecclesia relinquũtur.
2 Officia regia sunt in Gallia perpetua, & pro patrimonio habentur.
3 Allodia quæ in ecclesiã transeant, ibi perpetuò mansura.
4 Ecclesia cogitur rem dimittere propter onera ordinaria.
5 Consuetudo potest res omnes cõditionare, & qualificare.
6 Annua præstatio præscribi nequit.
7 Euacuare manus tenetur ecclesia, si emphyteusim non præscripsit.
8 Feuda sunt instar patrimoniorum, si in nobiles transferantur. & nume. 9.
10 Tolosam priuilegiati ad tenenda feuda nobilia.
11 Caturcenses priuilegiati ad tenenda feuda nobilia.
12 Tolosani consules dicuntur domini de capitulo.
13 Capitularij Tolosæ qui dicantur. & nu. 14.
15 Domini de capitulo Tolosæ habent merum & mistum imperium. & nu. 16.
17 Senescallus Tolosæ concurrit in iurisdictione cum vicario & capitularijs.
18 Tabelliones creati per capitularios Tolosæ habentur pro notarijs in toto imperio.
19 Viguerius & consules Caturcensi sunt coniudices in criminalibus.
20 Philippus rex Narbonæ sepultus.
21 Tolosanorum curialium priuilegium.
22 Vniuersitatibus approbatis annumeratur Tolosana.
23 Doctores quales hodie fiant.
24 Statuta leguntur doctorandis.
25 Doctores hodierni priuilegio non deberent gaudere.
26 Doctores hodie fiunt, vt maius habeant salarium.
27 Salaria magistratuum diurna.

28 Doctoratum malè petens peccat.
29 Milites, qui fiunt, ut sint exempti sunt fatui.
30 Sabinus primus in iure publicè scripsit.
31 Tallias an soluant consules, & officiarij regij.
32 Amortizatio bonorum ecclesiæ à iure communi ortum habet.
33 Ecclesia in quibus casibus non teneantur manum euacuare de temporalibus quæsitis. & nu. 34.
35 Franciæ regnum à solo Deo pendet.
36 Iustitia maximè viget in Gallia.
37 Stipendia officiariorum Galliæ, quam summam cõficiant.
38 Romani tribunos plebis aduersus consules statuerunt.
39 Iustitia diuiditur in sex partes.
40 Francorum regibus se exteri sponte submiserunt.
41 Successio prima, est suorum heredum.
42 Succedere potest in utero existens.
43 Successio deferri non potest nondum conceptis.
44 Venditam rem proximior retrahere à minus propinquo potest etiamsi statutum de patre loquatur.
45 Gradum eundem obtinentes pariter ad successionem vocantur.
46 Ius accrescendi quale inter succedentes in capita.
47 Præmium victori promissum, an plures simul capere possint. & nume. 48.
49 Occidens, vel capiens in desultorē, dari potest præmiū.
50 Filius emancipatus nepotes suos, & reliquos omnes excludit.
51 Legitimam nō habet nepos ex filio emancipato instituto.
52 Filius qualiter nepotes excludat. & nu. 53.
54 Repræsentationis ius habens nepotes ex priuilegio.
55 Nepotes repræsentant personam patris sui etiam ciuiliter mortui.
56 Repræsentatio filij vice patris locum habet in iure patronatus, feudis, & aliis. & nu. 57. 58. 59. & 60.
61 Fideicommissum an nepoti restituatur.
62 Fideicommissa conditionalia non transferuntur, si heres ante conditionem decedat.
63 Conditio facit ultimæ voluntates debitores.
64 Repræsentationis ius solùm extenditur ad pronepotes.
65 Nepotes ex filio præmortuo cum patruis succedūt in stirpes. & nume. 66.
67 Ius accrescēdi quid operetur in succedentibus per stirpes.
68 Ius accrescendi solùm operatur inter omnino pares verè, vel repræsentatiuè.
69 Nepotes vel pronepotes soli an in stirpes vel capita succedant.
70 Ascendentes qualiter descendentibus succedant.
71 Ordine turbato succedit filio pater.
72 Consuetudo ut ascēdentes descēdentibus non succedant.
73 Filio mortuo si succedant ambo parentes, usufructus patris non extinguitur.
74 Filio mortuo succedunt paterni in paternis, & materni in maternis.
75 Ius accrescendi quid operetur, quando ascendentes succedunt descendentibus.
76 Collaterales cum ascendentibus quomodo succedant. & numero 77.
78 Fratrum priuilegium cum ascendentibus succedentium non extenditur ad eorum filios.
79 Usufructus quando non acquirantur patri.
80 Parentes ad secunda vota transeuntes an perdant successionem liberorum priorum.
81 Mater secūdò nubens prioribus liberis succedere potest.
82 Vidua tutrix non petito alio tutore nubens, perdit filiorum successionem & tutelam.
83 Mater secundò nubens quo ad solum usumfructum uni ex liberis potest succedere. & nu. 84.
85 Mater etiam quo ad proprietatem succedit defunctis omnibus liberis primi matrimonij. & nu. 86.
87 Mulier ad secunda vota transiens, quid perdat.
88 Patris ad secunda vota transeuntis est idem ius quod de matre & de aliis ascendentibus. & nu. 89.
90 Mater secundò nubens quā pœnam incurrat iure canonico.
91 Mater secūdò nubēs, an à prioribus liberis institui possit.
92 Ascendentes descendentibus non succedunt in feudis.
93 Heres semper intelligitur de descendentibus.
94 Ascendentes descēdentibus quando succedant in feudis.
95 Collaterales succedunt usque ad decimum gradum.
96 Consuetudo collateralium successionem mutat.
97 Fratres primi inter collaterales.
98 Pauli Æmilij triumphus.
99 Marcus Fabius triumphum recusauit ob mortem fratris.
100 Repudiare & mortuum esse paria sunt.
101 Repræsentatio & ius accrescendi etiam locum habent in collateralibus.
102 Repræsentatio locum non habet in successione collateralium ultra filios fratrum.
103 Paternorum bonorum successio consanguineis, & maternorum uterinis debetur.
104 Naturales quomodo succedant.
105 Bastardi sunt in triplici differentia.
106 Concubina quid.
107 Concubina testimonium ferre non potest pro Amasio.
108 Naturales filij qui dicantur. & nu. 109.
110 Naturalium filiorum dua differentia.
111 Fornicarius coitus multipliciter lege damnatus.
112 Concubinas plures habere non licet.
113 Concubinatus quicunque hodie damnatur.
114 Naturalium successio ex testamento.
115 Donandi causa stante nulla, donatio erit nulla.
116 Naturales non possunt iure ultra unciam succedere.
117 Testamento etiā minus solenni potest bastardis relinqui.
118 Filios non extare, aut succedere non posse, paria sunt.
119 Bastardi an possint substitui. & nu. 120.
121 Matri succedunt bastardi.
122 Spurij nullo modo succedunt.
123 Coniunctorum appellatione non veniunt spurij.
124 Spurio alimenta possunt relinqui.
125 Pater pro anima spurij mortui potest in vita & morte donare.
126 Spuriæ filiæ pro dote potest relinqui.
127 Religionis prætextu spuriis donatur.
128 Spurius substitui non potest.
129 Spurius etiam ex contractu nihil à patre potest capere.
130 Spurius reliquis omnibus excepto patre pōt succedere.
131 Spurij filius ab auo capere potest.
132 Spurio relinqui potest in casu.
133 Spurius patri nihil etiam relinquere potest.
134 Naturalium successio ab intestato.
135 Bastardi an matri succedant. & nu. 136.
137 Naturales an patri ab intestato succedant.
138 Agnati medio uxoris cōsequuntur quod per se nō possent.
139 Naturales ex ancilla quomodo succedant.
140 Matrimonium est etiam inter seruos iure canonico.
141 Ascendentes quomodo naturalibus descendentibus succedant. & nu. 142. & 143.
144 Bastardi qualiter sibi inuicem succedant.
145 Statuta de legitimis loquētia, habent locum in naturalibus in casibus.
146 Concubinatus hodie reprobatur.
147 Bastardi in Gallia non succedunt.
148 Bastardi collateralibus etiam non succedunt nisi legitimati. & nu. 149.
150 Bastardi de suis bonis in Gallia liberè disponunt

Bard

151 Bastardis in Gallia parentes non succedũt, nec econtra.
152 Bastardi à cælesti hereditate non excluduntur per baptismum legitimati.
153 Proximior rem vendit ain retrahere potens, non intelligitur bastardus, & numero 154.
155 Uxor bastardo succedit, & econtra.
156 Concubinæ an possit Amasius inter viuos donare, vel in testamento relinquere.
157 Concubina institui non potest in præiudicium fratris.
158 Turpis persona quæ dicatur. & nu. 159.
160 Concubina ab intestato non succedit, etiam mortuo sine parentela.
161 Miles nihil dare potest concubinæ.
162 Caij Velesij & concubinæ eius historia.
163 Concubinæ ex iusta causa donans miles, non valet, nisi causæ veritas probetur.
164 Legitimi tantùm quomodo succedant.
165 Adoptio fit duobus modis.
166 Arrogatio quid.
167 Consuetudo non extendenda.
168 Arrogatus omnia acquirit arrogatori pleno iure.
169 Arrogati filij transeunt in partes arrogatoris.
170 Submittens se alicui principi, submittit etiam terram & vasallos.
171 Arrogationem quando facilè concedat princeps.
172 Impubes an arrogari possit.
173 Arrogatio an extinguat substitutionem.
174 Adoptio quid.
175 Patris erga filium semper est bona præsumptio.
176 Adoptiui non transeunt in potestatem adoptantis.
177 Pater an filium adoptiuum alere teneatur.
178 Adoptiuus filium non excludit.
179 Adoptiui non succedunt.
180 Adoptiuus pater an possit in ius vocari.
181 Mater non potest à filio in ius vocari sine venia.
182 Adoptionis definitio.
183 Adoptare non potest mulier.
184 Adoptiuorum ex testamento successio.
185 Adoptiuorum successio ab intestato. & nu. 186.
187 Adoptio in fraudem facta non valet.
188 Carolus rex Galliæ adoptare nõ potuit regem Angliæ.
189 Differentia inter legitimos & naturales, ac legitimos tantum in succedendo.
190 Ascendẽtes adoptiui quomodo succedãt descẽdentibus.
191 Arrogatiõe qualiter extinguatur pupillaris substitutio.
192 Adoptiui qualiter inter se, & cum naturalibus succedant collateraliter. & nu. 193. & 194.
195 Repræsentationis ius locũ etiam habet inter adoptiuos.
196 Adoptiui in Gallia non succedunt.
197 Filiatio solo consensu non potest contrahi.
198 Retractus an locum habeat inter adoptiuos.
199 Spiritualium filiorum ius. & nu. 200. & 201.
202 Cognatio spiritualis ex baptismo, & confirmatione solùm oritur.
203 Baptizanti & leuanti debet baptizatus reuerentiam.
204 Cognatio spiritualis maior est quã vinculũ adoptionis.
205 Patrinus an possit esse testis pro filiolo, & econtra.
206 Cognatio spiritualis impedit, & dirimit matrimonium.
207 Fredegundæ reginæ historia.
208 Matrimonium post cognationem spiritualem contractum dissoluitur secus si ante. & nu. 209.
210 Spiritualis hereditas non transit ad filios.
211 Administratores ecclesiæ suos heredes habẽt in Gallia.
212 Affinitas quid.
213 Affines ex testamento succedunt.
214 Donatio non valet inter coniuges.
215 Statutũ quòd vir nihil in testamento dare possit vxori, valet
216 Statutum quòd mulier testari non possit, nec causa mortis donare, valet.
217 Affines qualiter ab intestato succedant.
218 Sponsus non succedit sponsæ.
219 Uxor succedit marito intestato, deficiẽtib' cõsanguineis.
220 Coniuges qualiter sibi ab intestato succedant.
221 Tolosæ & Caturcis vir succedit vxori in dote, & vxor viro in agentiamento.
222 Donator præsumitur præmortuus vt valeat donatio.
223 Domiciliũ cuius attẽditur in statuto de lucrãdo dotẽ.
224 Uxor succedit viro, & econtra in medietate mobilium. & etiam acquisitorum immobilium in Gallia. & n. 225.
226 Societas indiuidua est matrimonium.
227 Societas omnium bonorum inter coniuges.
228 Quæstus qui propriè dicantur.
229 Quæstus appellatione non continetur hæreditas cuipiam obueniens.
230 Communio bonorum inter coniuges ex consuetudine locum habet.
231 Uxor non succedit viro, nisi ex consuetudine.
232 Uxor etiam in domũ mariti non transducta, succedit.
233 Caturcensis vniuersitas à quo fundata.
234 Coniuges in sibiinuicem succedẽdo præferuntur collegijs.
235 Collegiũ succedit artifici mechanico prius quàm fiscus.
236 Uxor præfertur bastardis in succedendo.
237 Successio inter coniuges, est de iure prætorio.
238 Coniuges quando sibi inuicem non succedant.
239 Ius sibi dicens perdit lucrum.
240 Uxor locuples quando non succedat viro.
241 Uxor inops in quarta parte succedit. & nu. 242.
243 Dotem congruam intelligunt iura de dote loquentia.
244 Vidua etiam dicitur, quæ virum habet inutilem.
245 Vidua retinet mariti priuilegia.
246 Regij domestici verecundè puniendi.
247 Diues vel pauper quando quis dicatur. & nu. 248.
249 Uxor pauper marito locupleti quando in quarta succedat.
250 Uxor superstes cum liberis, in quo succedat.
251 Maritus inops succedit instar vxoris inopis.
252 Amasia non potest institui in præiudicium fratris,
253 Collegium mechanicæ artis quando succedat.
254 Magistratus suis succedit officialibus.
255 Ambana lex, rex Galliæ vacantia omnia occupat.
256 Filij apud hospitalia expositis succedunt ipsa hospitalia, non fiscus.
257 Fisc' excluditur à successione peregrinorũ & pauperũ.
258 Furiose succedit extraneus. & nu. 259.
260 Captiuis non succedunt consanguinei, sed redemptores.
261 Capti in bello hodie non fiunt serui. & nu. 262.
263 Captiuorum redemptio multa habet singularia.
264 Sacra res pro captiuis redimendis, & pro fame vendi possunt. & num. 265.
266 Captiui rẽ potest nõ dominus alienare pro ipsi' redẽptiõe.
267 Inuitus quis potest redimi.
268 Minor contrahit se liberando à captiuitate.
269 Canones præferuntur legibus in concernentibus animæ periculum.
270 Fiscus qualiter succedat in bonis vacantibus.
271 Clericorũ vacãtia nõ fisco Cæsaris sed ecclesiæ pertinẽt.
272 Ecclesia clericatum allegans, tenetur id clarè probare.
273 Fiscus non succedit in regnis.
274 Fiscus non dicitur hæres proscriptorum. & nu. 275.
276 Authentica, bona dãnatorũ an locũ habeat in bãnitis.
277 Fiscus in confiscationibus reorum dicitur potius succedere bonis quàm personæ, secus in intestatis.
278 Uxoris bona non veniunt in confiscatione.

279 Banniti post bannũ contrahere, & bona acquirere possunt.
280 Ius patronatus venit in confiscatione.
281 Conditionalia iura, vt substitutiones non veniunt in confiscatione.
282 Ius adeundi hereditatem non venit in confiscatione.
283 Ius dicendi testamentũ nullũ non venit in cõfiscatione.
284 Fisco addicuntur bona, quæ quis habebat tempore confiscationis.
285 Legitima filiorum condemnati, confiscatur. & nu. 286.
287 Episcopus male ablatorum est distributor.
288 Fiscus succedens confiscationi, nõ dicitur succedere personæ.
289 Fiscus tenetur creditoribus confiscati.
290 Pompeij debita soluit iussu Cæsar.
291 Ciuitates non succedunt in bonis vacantibus.
292 Ciuitates habentes altam iurisdictionem, succedunt in bonis vacantibus.
293 Barones hodie merum vsurpant imperium.
294 Ecclesia nulla fiscum habet, excepta Romana.
295 Feuda confiscata debet rex alijs infeudare.
296 Feudales domini non possunt vti iure prælationis.
297 Vasalli sunt in bello alijs fideliores.
298 Feuda sibi potest rex duobus modis applicare.
299 Feudũ ab alio domino pẽdẽs, nõ potest rex sibi retinere.
300 Aquitaniæ feuda non confiscantur, nisi læsa maiestate.
301 Peculia castrensia olim non veniebant in confiscatione.
302 Fiscus succedens ab alijs heredibus differt. & nu. 303.
304 Fiscus & priuatus differunt in contractu inter viuos.
305 Vacantium bonorũ multiplex differentia. & nu. 306.
307 Venari an liceat in aliena garena.
308 Columbos an liceat venari.
309 Columbarum priuilegia.
310 Sanguinis columbini medicina.
311 Columbæ proprietates adaptatæ donis sancti spiritus.
302 Venatores regis nõ possunt in forestis baronum venari.
313 Venationes possunt habere prælati.
314 Venatio quæ prohibita.
315 Animalia omnia agrestia licet occidere.
316 Lupus rapax bestia & cruoris appetens.
317 Aper vnde dicatur.
318 Castrata animalia plus mansuescunt.
319 Aper contra Lupos dimicat.
320 Vrsi natura.
321 Salarium de publico constitui potest capientibus Lupos, vulpes, & alias feras.
322 Venatio fit potius causa recreationis.
323 Nobilitatis Gallicæ consuetudo venandi.
324 Parisius à Paride dicta.
325 Cerui miraculum.
326 Emporium in campo lendito.
327 Dionysij ecclesia à Christo consecrata. & nu. 328.
329 Dagobertus à tartaris ereptus.
330 Dagobertus quare damnatus & saluatus.
331 Dagoberti regis venatio.
332 Cerui quare scuto regio apponi solebant.
333 Cerui venatio bonum omen semper fuit Galliæ regibus.
334 Cerui natura.
335 Agricolæ naturaliter appetunt prædam.
336 Barones an possint subditis venationem prohibere.
337 Nobilibus prohiberi non potest venatio.
338 Agricolis prohiberi potest venatio, ne diuertantur.
339 Publica vtilitas in agricultura.
340 Tyranni sunt, qui agricolas impediunt & diripiunt.
341 Indi agricolas etiam belli tempore nunquam impediũt.
342 Agricolis pepercit Nabuchodonosor.
343 Agricolarum instrumẽta & bestiæ in pignus capi non debent.
344 Priuilegio agricolarum renuntiari non potest.
345 Rustici ad nulla obsequia diuertendi.
346 Rustici vrbes frequentare naturaliter cupiunt.
347 Rustici nõ possunt statuto cogi ad vẽdẽdũ ĩ certo loco.
348 Agricolæ pecuniam cangere non debent.
349 Agricolæ ad mercandum naturaliter inclinati.
350 Cain pondera & mensuras inuenit.
351 Agricolæ canes & oues ad venandũ habere nõ possunt.
352 Falco à rustico male nutritus, eum facit reum.
353 Venari post prohibitionem non licet, etiam vt domino detur venatio.
354 Aprum interficiens rusticus fuit crucifixus.
355 Venari solis nobilibus in Gallia licet, nisi in casibus.
356 Agriculturæ laudes.
357 Saturnus agriculturæ & stercorandi inuentor.
358 Noe primus laborator.
359 Feræ & pisces sunt primi occupantis.
360 Vacantia bona in triplici differentia.
361 Rem suam quisque potest vacantem relinquere.
362 Allodialis res ĩmobilis pro derelicto habita quis succedat.
363 Præscriptione immobilium quæritur vtile dominium.
364 Feuda an pro derelicto haberi possint, & quis succedat. & nu. 365. & 366.
367 Derelictum est quasi genus donationis.
368 Vacantia in dubio bona cui cedant.
369 Actiones sunt iura incorporalia.
370 Res errantes & in publico repertas occupant domini in Gallia. & nume. 371.
372 Filius delinquentium potest quid donari.
373 Thesauri & res in mare lapsæ cui cedant.
374 Naues fractas occupant Hispani.
375 Gallorum cupiditas.
376 Officiarij raptores successorem habent fiscum.
377 Vacantibus bonis absque domini voluntate quis succedat. & nu. 378.
379 Vacantibus de iure fiscus succedit, tamen possessionem non capit propria authoritate.
380 Hæres superueniens bona vt vacantia à fisco occupata an recuperet.
381 Fiscus aliena vendens vt sua faciunt emptorem securũ, certis seruatis. & nu. 382. & 383.
384 Lex, bene à Zenone non habet locum iure canonico.
385 Fiscum succedere in bonis vacantibus, quomodo intelligatur. & nume. 386.
387 Successiones sunt de iure positiuo.
388 Mortuus saisit viuum in Gallia.
389 Mortuꝰ nõ saisit viuũ in feudis sine domini inuestitura.
390 Saluamgardiam impetrare non potest subditus contra dominum.
391 Consuetudo quod dominus succedat pagesio, valet.
392 Manus mortuæ iura.
393 Delphinatus à manu mortua liber.
394 Manus mortua impedit rustici testamẽtum, nisi inter liberos.
395 Ascriptitij omnium colonorum deterrimi.
396 Ascriptitij paganorum esse possunt Christiani.
397 Rustici inuidi contra nobiles.
398 Saturnus agricolarum deus, & eius mores.
399 Inuidia rusticis insita contra nobilitatem.
400 Agricolarum Bellouacensium insultus cõtra nobiles.
401 Plebs solo insignis viri conspectu obmutescit.
402 Plebi nulla olim in Gallia dabatur authoritas.
403 Tyberius Gracchus interfectus.
404 Ignobilium contra nobiles temeritas vnde processerit.
405 Ignobiles & infames ad dignitates propter penuriam personarum admittuntur.

Coloni

406 Coloni censiti qui dicantur.
407 Censiti in quo ab ascriptitiis differant.
408 Iudicium durum fiet de iniuste iudicantibus.
409 Castrũ auferri põt à domino colonos iniustè tractãte.
410 Ascriptitius non potest pro domino testimoniũ ferre.
411 Coloni originarij qui dicantur.
412 Inquilini qui dicantur.
413 Ascriptitij parum differunt à seruis.
414 Domini eorundem bonorum duo. & nu. 415.
416 Possessoria remedia cui competunt, domino, an colono. & nume. 417. & 418.
419 Censitus acquirit domino, sicut seruus.
420 Emphyteusis non rescinditur decepto domino vltra dimidiam iusti pretij.
421 Cultum reddens eremum gaudet priuilegijs.
422 Domini censum pagesijs augentes incurrunt pœnam.
423 Emphyteuta bonis expelli nõ põt, vt alius subrogetur.
424 Ascriptitiorum conditio vnde processit.
425 Confessio sola an quem esse ascriptitium probet.
426 Reiteratio valere facit conditionem aliâs inualidam.
427 Contractu an quis fieri possit ascriptitius.
428 Scriptura in quibus plurimum operetur.
429 Iniuria verbalis non parit absenti actionẽ, secus si sit scripta.
430 Iteratio iniuriæ parit actionem.
431 Veniale ex contemptu fit mortale.
432 Ascriptitium nõ facit simplex consensus sine scriptura
433 Ascriptitium se confitentis possunt consanguinei confessionem reuocare.
434 Liberorum status non læditur ex contractu parentum.
435 Nobilis prohibere potest, ne rusticus arma suæ domus vsurpet.
436 Ascriptitius quomodo quis fiat solo consensu.
437 Confessio statum non mutat confitentis.
438 Biennalis præstatio probat quasi possessionem annuæ præstationis.
439 Rusticum triginta annis præstitisse probadum, vt annuatim teneatur.
440 Potens à non potenti extorquens, præsumitur violẽtus.
441 Metus præsumitur dominorum ad subditos.
442 Titulus allegari debet, & decẽnalis præstatio probari.
443 Titulus vitiosus omnem executionem impedit, etiam in mero possessorio.
444 Censualem esse rem an sola venditoris emptori facta declaratio probet.
445 Recognitio simplex an probet rem esse censualem. & numero 446 447. & 448.
449 Venditor rẽ censualẽ dicẽs esse liberã, prodest emptori.
450 Recognitio simplex probat contra agentes, sed non contra tertium.
451 Dominium non probatur per actus æquiuocos.
452 Probatio concludere debet per necesse.
453 Probatio dubia non releuat probantem.
454 Dominium non probat qui ait se emisse.
455 Ecclesia in probando dominium non est priuilegiata.
456 Dominium non probo, eo quòd auctor meus esse, dominus putabatur.
457 Dominij probatio quæ requirat.
458 Dominij probatio quando est facilis. & nu. 459.
460 Coloni simplices qui dicantur.
461 Mendicantium validorũ fraus & pœna. & nu. 462.
463 Rustici vnde dicti.
464 Ciuitates in Gallia vocantur villæ.
465 Habitatores omnes an teneantur domino præstare iuramentum, & etiam clerici.
466 Excubias tenentur subditi in castro facere. & nu. 467.
468 Excubias an agere debeant etiam nobiles & clerici.
469 Cordigeri non tenentur ad excubias.
470 Clerici tenentur ad excubias.
471 Necessitatis tempore non vtendum legibus.
472 Necessitas legem non habet.
473 Ecclesia contribuere tenetur quando princeps inuaditur & nume. 474. & 475.
476 Coloni testari possunt.
477 Normani testari non possunt. & nu. 478.
479 Cõsuetud. impeditur quis testari de antiquo patrimonio.
480 Alienigenæ in Gallia testari nequeunt.
481 Albanagij ius vnde.
482 Extranei in Gallia nequeũt officia aut beneficia tenere.
483 Hispaniæ regi cõcessum, quòd alienigenæ in ea nequeant beneficia obtinere.
484 Caturci in collegio nõ recipiũtur nisi de diœcesi oriũdi.
485 Aurelianenses doctores Gallicè loquuntur legendo.
486 Angli in curijs Gallicè litigant.
487 Angli exordia fidei à Gallis habuerunt.
488 Officia secularia oriũdis ex loco nõ cõferũtur. & n. 489.
490 Officia hodie perpetua teneri possunt in loco originis.
491 Consiliarij Tolosæ partim esse debent Aquitani.
492 Officia quare pl' debeãtur originarijs, quàm extraneis.
493 Litera naturalitatis ad quid.
494 Tolosa non habet locum ius albanegij.
495 Serui per Tolosa ingressum fiunt liberi.
496 Tolosa comitatus fuit regno vnitus seruatis priuilegijs.
497 Albana consuetudo locum non habet Tolosa.
498 Princeps non factum pro facto habere potest.
499 Conuentio inter regem & Tolosanos.
500 Narbonẽsis prouincia iuris Italici, & õni tributo exẽpta.
501 Occitanorũ auxiliũ insigne regi in necessitate cõstituto.

Quinta Decisio.

1 VINTA Decisio & vltima est, † quod
in præsenti regno Franciæ possunt
vasalli de suis feudis, & emphyteu-
tæ de suis rebus emphyteuticis, te-
stando, aut donãdo inter viuos, vel
causa mortis etiam ecclesiis, aut mo
nasteriis amore Dei, vel pro anima, aut quacunque
alia causa liberè disponere, & se & sua talia bona
dedicare, dumtamen fiat expressa bonorum dedica-
tio, cum aliàs non sequerentur personam, vt suprà
vidistis ex generali huius regni consuetudine, quæ
ferè citra montes viget vbique, per quam feuda om-
nia, & emphyteuses sunt ad instar patrimoniorũ al-
lodialium redacta, secundum Ioan. Fab. in authenti.
ingressi. C. de sacrosanct. eccle. & institu. de legi. pa-
tro. tutel. circa finem. & Guido. Papæ, quæstio. lix. &
quæst. cxxxiij. & Ias. in dicta l. de quibus. xxij. colum.
cum sequent. ff. de legibus. vbi tenet hanc consuetu-
dinem valere, secundum Bald. in cap. j. de succes. feu.
& vigere hîc citra montes. Ita quòd in præsenti re-
gno in his feudalibus locum habet legitima succes-
sio, & etiam emphyteuticariis, sicut in allodialibus
patrimoniis, in quibus illi de recta linea in infini-
tum & collaterales vsque ad decimum gradum, de-
inde vir & vxor succedunt, vt infrà videbitis. Tum
quia talis semper fuit regni consuetudo, vt feuda pa-
trimonia reputentur, nec seruantur in Francia con-
suetudines feudorum, secundum Pet. Iaco. in titu. de
2 causis ex quibus vasallus. x. col. vt sæpe dixi. † Imò
officia regia sunt adeo perpetuata quòd pro patrimo
nio habẽtur in vita officiariorum, vt dixi in verbo,
duas habens filias. Tum etiam quia feuda, & emphy-
teuses cõcedi consueuerunt pro se & sui ordinis suc-
cessoribus

cessoribus:imò si de successoribus non diceretur, intelligeretur.l.si pactum.ff.de probationibus.nisi fieret pactum, aut particularis loci consuetudo esset in contrarium.Ideo in his sicut in allodiis testantur,& succedunt etiam in ecclesiæ aut monasteriorum vtilitatem:præsertim quia vbiq; citra mõtes ex generali consuetudine seruatur, quòd quis de feudis testetur: quæ consuetudo valet,secundum Baldum,quem sequitur Iason in dicta l. de quibus.ff. de legi. nisi essent maiores dignitates, quæ non transirent in monasterium, vt sunt regna, ducatus, & comitatus, secundum gloss.in cano.scripsit.xxvij.quæstio.secũda. & in can.præsens.xx.quæst.tertia. Sed inferiora feuda bene transeunt, vt ibi habetur,& non valebit talis dispositio,q feudum, aut emphyteusis ipsa transeat in ecclesiam vel monasterium:quia fieri hoc non potest in domini, & regis præiudicium sine eorum consensu, vt vidistis: ne talis res veniat in manus mortuas, secundum vulgare nostrum, de quo loquitur Ioan.Fab.in dicta l.quoties.C.de rei vendica. Sed valebit quantum ad hoc, vt scilicet æstimatio talis feudi, vel emphyteusis ecclesiæ, aut monasterio cui relicta,aut donata fuit, debeatur, si dominus aut donatoris hæres eam retinere velit, ad similitudinem rei alienæ legatæ.l.cùm alienam rem.C.de legat. & si talis res traderetur ecclesiæ vel monasterio sine consensu domini & regis, à quo fortè tenetur in feudũ, aut emphyteusim, certè tunc secundum consuetudinem, quæ est optima legum interpres, talis ecclesia vel monasterium tenebitur infra annum eam vendere, vel aliter transferre in aliquem capacem, qui seruire posit,& deueria facere, secundum Spec. allegato tit.de loca.§.nunc aliqua.versi.cxvj. quẽ sequuntur Ioannes And.& Panor.in dicto capitulo,potuit. & Barbat.ibi super glos.in verbo,prohibere.& Iason in dicta l.fina.xxix.col.versic.capio glo.in verbo, veteri.C.de iure emphyt.& Ioan. Fab.in dicta authent. ingressi.versic.quid si vasallus.C.de sacrosanct.eccl. & ita seruatur in regno isto:quia interest domini, q res nõ transeat ad ecclesiam,de cuius manibus exire nõ posset,nec ad dominum reuerti. & idem seruatur in domino iustitiario altæ & mediæ iurisdictionis, propter ius cõfiscationis & mortaliæ,quod sibi nunquam competeret,cùm ecclesia non moriatur,secundum Masuerum,titu.de loca.& iure emphyt.§. item si res quæ data [De hoc iure mortaliæ,vide infrà in quinto arti. dum loquitur de consuetudine: qua dominus succedit suis subditis exclusis parẽtibus.] fuit.
3 & tit.de præscri.§.item si ecclesia. vbi plus dicit, †q etiam tenetur ecclesia manus suas euacuare de bonis allodialibus sibi relictis vel aliter acquisitis, quàm à rege.De quibus dixi in secunda decisione in princip. & in fine,quia etiã in allodiis interest regis propter ius confiscationis, quod perdit si in ecclesiam transirent.Sola enim bona regis dicuntur propriè & verè allodia.& illa indubitãter trãsferri possunt in ecclesiam,vt ibi maneãt:quia nullius alterius interest superioris,vt ibi dixi,de quibus ecclesia manus euacuare non tenetur. Sed de bonis,quæ interdum secundũ vsum loquendi dicuntur allodia, in quibus possessores plenã proprietatẽ habent,& plenum dominium, tamen soluunt regi tallias, propter quarum solutionem cùm regi soluantur,vt quædã collecta pro subsidio regni, sicut olim soluebãtur imperatori tributa, non minus dicuntur res allodiales, nec domini earũ minus dicuntur habere plenum dominium & plenã proprietatem,secundum Ioan.Fab.in §.per traditionem.circa fi.insti.de rer.diuis.& Bal.in authen. item nulla cõmunitas.versi.quæritur hic Iac.&c.C.de episc. & cle.vbi dicit, q si talia allodia tributaria transeãt in ecclesiam, certe transeunt cũ illo onere soluendi. Et idem dicit in l.de his. illo eod.tit.vbi tenet,q licet pro talibus allodiis soluatur talliæ regi, non minùs dicuntur possessores eorum plenã habere proprietatem, & directum dominium,quod non habent vasalli,nec emphyteutæ,nisi solùm vtile dominium, secũdum glo.in verb.dominiũ.in l.si vt certo.§. si duobus vehiculum.ff.cõmod. Vnde talia allodia sine cõsensu principis teneri nõ possunt per ecclesia,licet soluere talliam sit parata & contenta,vel etiã si non soluant talliã, sed sint omni onere exempta, quia rex perderet confiscationẽ,vbi dominus illorum delinqueret, secundũ Bal.in pręludiis feud.§.quinta diuisio.versi. alia diuisio aliud Francum, &c. non possunt in ecclesiam transferri sine cõsensu,& amortizatione fiẽda per regẽ,cuius interest,vt d.l.fi.ff. vt in pos.leg.& ita videtur intelligendum,quod dictum est per Masuerum. Vnde in hoc regno retenta sunt hæc omnia in forma primitiuæ ecclesiæ, quæ possessiones sibi oblatas non retinebat, sed eas indifferenter quæcunque essent vendebat,secundũ gl.in c.j.in fi.de priuileg.vt suprà vidistis in j.decisio. Valet enim talis consuetudo,vel statutum,secundum Archid.in d.c. Romana. super verbo.consuetudine.de ap.lib. vj.quẽ sequitur Lucas de penna,in l.iubemus. C. de nauibus non excusandis.lib.xj. Et nõ caret iuris cõmunis fundamento talis cõsuetudo, licet ipsi nõ dicant:quia videmus imperatorem id idem in casu cõuerso statuisse: quia si emphyteusis, quam laicus tenet ab ecclesia,quouis modo peruenerit ad dominũ imperialẽ,vel aliquam curiam, potest ecclesia intra biennium talem rem recuperare,& extra potentem manum principis eripere, & tenetur princeps de illa manus suas euacuare, & rem in pristinũ statum reduci permittere, in auth. de alie.& emphy.§.j.in fi.versi. si verò contigerit.colla.ix. Et ita dicit seruari Masuerus alleg.tit.de locat. §.item si res quã ecclesia dedit. Ergo pariter poterit dominus, aut rex in casu nostro rem sibi subditã ab ecclesia recuperare,& ita dietim practicatur in pręsenti regno.nam videmus in quibusdã literis regiis, quæ in talibus & ad res sibi relictas, & acquisitas per ecclesiam impetrãtur in possessorio aut petitorio habendas,aut defendẽdo retinendas impetratis,subnecti in fine clausulã:prouiso quòd habita possessione pacifica,teneatur ecclesia vel monasteriũ talia bona extra manum suã ponere infra annũ & diem, & illa transferre in manum seu personam capacẽ,per quã durior non fiat,nec domini directi vel regis cõditio, aut cum rege cõponere. Et eo modo consulitur ecclesiæ,ne lucro priuetur ei delato ex testamento,donatione,vel alio titulo. Et pariter succurritur domino feudi vel emphyteusis,ne propter priuilegium ecclesiæ.per l.j.C.de sacrosanct.detrimentum patiatur in
4 iure suo ordinario. †Licet enim propter onera, quæ rebus ab origine non insunt,aut quæ vniformem nõ habet præstationem:putà propter collectas vel alia iura & onera extraordinaria,non cogeretur ecclesia res suas extra manum ponere.capi.j. de immu. eccle. lib.vj.cogitur tamen hoc facere propter onera ordinaria non fraudanda, quæ rebus naturaliter insunt ab origine ex forma primæ concessionis & inuestituræ,& quæ vniformem semper habuerunt, & habent præstationem: quia sic sunt conditionatæ ab omni æuo feuda huius regni,& emphyteusis,sed in ecclesiã

vel

vel aliam priuilegiatam personam perpetuò trāsire
non possunt sine consensu domioorum & regis, per
5 ea quæ suprà vidistis in tertia decisione. † Docet
enim consuetudo res omnes cōditionare & qualifica
re, vt ibi dixi. Ideo de omnibus nouis acquestis tene-
tur ecclesia manus suas enacuare infra annū, vel cū
rege componere. [Dictas ordinationes super his
franchis feudis & acquestis nouis per ecclesiasticos
factas ordinatè & ad longum posuit do. Auffrerij in
titul. de finātia Francorum feudorum, & nouorum
acquestuum.] aliter de xl. anois in xl. annos finan-
tiam in camera computorum Parisiis expressam sol-
uere pro illo præterito tempore, quo illos tenuit: &
deinde manus euacuare, ne res maneāt in manu mor
tua, nisi tales acquestus ecclesia pacificè tenuisset vl-
tra xl. annos, quia nunc cogi non posset de talibus se
disuestire. Tameo ad finautiam soluendam singulis
xl. annis teneretur, & ita (credo) intellexit Masuetus
titu. de præscript. § item si ecclesia. [Vel intellexit
quòd ecclesia res illas tāquam liberas possedisset xl.
annis, quæ possessio plenæ libertatis incœpisset à die
denegatæ per ecclesiam finantiæ, cùm peteretur per
regem vel eius officiarios. l. hæc autem iura. ff. de ser-
uitur. vrbano. prædio. quo casu verificari posset ordi
natio regis Philippi Pulchri, quam posuit dominus
Auffretij in titu. de priuileg. regiis in ordine. xuij. vbi
sic dicitur, Cōcedimus insuper de gratia speciali prę
latis, & ecclesiis, collegiis, & personis ecclesiasticis,
quòd de acquestibus factis nomine ecclesiarum tem-
poribus retroactis præstare fioantias, vel extra ma-
num suam acquisita ponere nullatenus compellan-
tur, sed ea posśint licitè retinere. Hæc ibi. Vel potest
intelligi, quòd rex per illam ordinationem amorti-
zauerit, & affrancauerit omnes acquisitiones nomi-
ne ecclesiarum factas ante dictam ordinationem per
eum factam anno domini M.ccciij. quod est verisi-
milius propter illa verba, Concedimus de gratia spe
ciali, &c. vt aliquid operentur. Præterea est constitu-
tio generalis omnibus prælatis & personis ecclesia-
6 sticis directa.] Cùm † præstatio annua præscribi non
posśit. l. comperit. & l. cùm notissimi. §. in his. C. de
præscriptione xxx. vel xl. annorum. Si verò comple-
ta non esset præscriptio, non sufficeret finantiam sol
7 uere. Sed † vlteriùs illa soluta teneretur manum eua
cuare, vt dixi. Quo casu euacuationis adueniente tex
literas consueuit proximioribus illius, qui rem eccle
siæ dederat, aut aliter tradiderat, concedere, quòd il-
le proximior quibuscuoque extraneis præfetatur, ta
le pretium offerendo ecclesię, quod ab aliis sine frau-
de reperiretur, quod etiam tenet Bald. in l. ij. C. de
communium rerum alienat. versic. tu autem not, nisi
ecclesia cum rege componat, si rem aliis quadragio-
ta annis tenere velit, quod est in electione regis eam
recipere ad compositionem, si alterius non intersit,
putà quia res ab eo immediatè teneturquia si ab alio
teneretur, puta barone si ille consentire nollet, non
posset rex in illius præiudicium cum ecclesia compo
nere, & dominum iure suo priuare, secundum Bald.
in authenti. omnes peregrini. C. cōmu. de success. Et si
non constaret de cōpositione facta cum rege, vt quia
tolerata fuit ecclesia rem tenere per alios xl. annos,
satis ex hoc resultat tacita noua compositio in simili
quātitate soluēda. argu. l. qui ad certūtempus. ff. loca.
8 Pariter † videmus, ꝙ licet feuda sint in præsenti re-
gno ad instar patrimoniorū redacta, vt liberè quis de
ipsis in laicos disponere posśit, hoc intelligitur pro-
uiso, ꝙ laici in quos transferuntur, nobiles existant,
in quos sine consensu dominorū & regis trāsire pos-
sunt. Quia si in alios de nobili genere non extractos
& per regē non nobilitatos nec dispensatos transfer
rentur, valeret quidem alienatio, etiam si facta foret
viii rustico, vt dixi in verbo, *duas habens filias*. in pri-
mo principali casu fallēriæ, nec tenerētur illa dimit-
9 tere, nec extra manus suas ponere. Sed † tenerentur
finantiam in dicta camera computorum taxatam re
gi soluere, vel aliâs cum eo super illa componere.
[Super quo etiam sunt ordinationes regiæ, quas di
ctus dominus Auffrerij ordinatè posuit in titu. de fi-
nantia & acquisi. feud. nobilium per ignobiles acqui
10 sitorum.] Super † quo sunt ciues nostri Tolosani
priuilegiati, quòd aliâs non nobiles, & plebei tenere
possunt feuda licet nobilia, dūmodò impositionem
non habeant annexam, nec à rege teneantur imme-
diatè sub homagio, & fidelitatis iuramēto, & domini
de capitulo Tolosæ olim cōsules nominati. Et qui ca-
pitularij fuerūt, & sui imposterum per rectā lineam
descēdentes, cum eo ipso quòd fuerunt dignitate illa
decorati, sint cum eorum posteritate nobiles. [Vi-
deatis plenè super verbo, in eodem testamento relin
quens. j. circa fin. xviij. limit.] In signum cuius rescri
pta & eorum mādata sic intitulantur: capitulū nobi-
lium ciuiū Tolosæ, tenere etiam possunt feuda etiam
habētia iurisdictionem annexā, licet teneātur à rege
immediatè sub homagio & fidelitatis iuramēto, quæ
feuda tenere possunt liberè & frāchè: sicut tenēt allo
dia sine præstatione alicuius finantiæ. Tamen facere
tenentur regi homagium, & præstare fidelitatis iura
11 mentum, si ei debeatur pro feudis. † habitatores quo
que huius ciuitatis Caturci habent priuilegium te-
nendi feuda nobilia. & sunt plures qui tenent de præ
senti. Nec tenentur ciues Tolosæ, nec etiam Catur-
cēses ire ad bellum, nec mittere extra ciuitatem pro
feudis, quę tenent, qualiacunque sint, tanquam custo
diæ ciuitatis deputati, vt expressè cauetur in quodam
alio priuilegio in dicto libro albo capitolij Tolosæ
registrato, quod etiam vidi. In quo priuilegio, cùm
ciues Tolosani turbarentur, fuit eodem arresto par-
lamenti, de quo suprà in fine secundæ decisio. confir-
12 matum. Habent † etiam consules seu capitularij
Tolosæ, qui nunc per excellentiam domini de capi-
13 tulo vocantur. Nam † capitularios (secundum vul-
gare nostrum) eos dicimus qui in ciuitate capitula
ordinant, & corrigunt, vel statuta: & ea statuta seu ca
pitula, quæ tales electi statuunt, seruāda sunt, acsi to-
ta vniuersitas illa tulisset. ff. de origine iuris. l. ij. §. de
inde. secundum glo. super verbo, circulum. in §. inte-
rim illud sciendum est. in authentico, de defensorib.
14 ciuita. colla. iij. Et † hi debent esse rati, vt sentit Tul
lius primo Rhetori. de quo per Lucā de pen. in l. ij. C.
de priuilegiis eorum, qui in sacro palatio militāt. li.
15 duodecimo. Tales † enim sunt capitularij, seu do-
mini de capitulo Tolosæ, qui habent in ciuitate, &
suburbiis ac toto gardiagio Tolosæ merum & mi-
xtum imperium, seu illorum exercitium ad causam
suæ dignitatis, & administrationis ciuitatis. Quia li-
cet magistratibus municipalibus talia non cōpetant
de iure cōmuni. l. magistratibus. ff. de iurisdict. omo.
iudicum. Tamen dicti domini de capitulo omne ha-
bent imperium, & de quibuscūq; criminibus cogno-
scunt cum Viguerio Tolosæ concurrentes. vbi deli-
cta infra ciuitatem cōmissa sunt, & extra villā infra
16 gardianum. Et ita semper seruatum fuit † & cōfirma
tum per ordinationem Philippi filij beati Ludouici,
quam fecit in villa Nemausi, eundo ad partes Ara-
gonix

goniæ in mense Octobri, anno domini Millesimo
cclxxxiij. in qua ordinatione sic dicitur, Ordina-
mus, quòd decætero præfati consules, scilicet Tolo-
sani, de omnibus & singulis criminibus Tolosæ seu
locis prædictis perpetratis & commissis, pręsente vi
cario nostro, qui Tolosæ pro tempore fuerit, vel
eius locumtenente, non tamen partem iudicis obti-
nente, cognoscant & iudicent. Et posteà ad proposi-
tum sequitur. Et de ista concessione excipi volumus
gentes nostras & seruientes nostros, de quibus nobis
vel vicario nostro Tolosæ, aut eius locumtenente
cognitionem & iudicium penitus retinemus, &c.
17 Præterea † etiam ex vsu cum eis concurrit Sene-
scallus Tolosanus, inter quos est locus præuentioni,
vt qui prior inquirere cœperit de delicto, aut delin-
quentem ceperit, ille cognoscat & iudicet. Pro hoc
facit textus. ff. de officio præsidis. l. ex omnibus cau-
sis. Et in summa dicta ordinatio tria continet, & di
sponit. Primò, quòd in præuentis capitularij co-
gnoscant præsente Viguerio Tolosæ regio, non tan-
quam iudice, sed nudo assistente, quod hodie nõ ser-
uatur. Imò ex vsu contrario soli capitularij cogno-
scunt & iudicant sine assistentia vicarij. Tamen pro-
curator regius curiæ vicarij promouet causas crimi-
nales & cæteras, in quibus versatur interesse regiũ,
& reipublicæ corã dictis consulibus. Et vocatur pro-
curator regis, & villæ, seu domus communis Tolo-
sæ. In cuius procuratoris persona satis, vt credo, assi
stentia vicarij hodie repræsentatur, quæ olim requi-
18 rebatur. Habent † & præterea capitularij Tolosæ
aliud singulare priuilegium creandi authoritate im
periali tabelliones, & notarios vbique terrarum, &
cætera senatus Romani priuilegia ab imperatore
Cæsare, & senatu eis concessa, adeò ꝙ notarij per eos
creati vbique etiam apud infideles pro veris tabellio
nibus habentur, & instrumẽta per eos recepta vbiq;
reputãtur authentica, quia ab eis, scilicet Romanis,
qui tempore priuilegij Tolosæ concessi dominaban
tur toti orbi, authoritatẽ habent: in signũ cuius nota
rij per dictos capitularios creati in eorũ subscriptio
ne, & signo authentico sic dicebant: Et ego N. autho-
ritate imperiali, dominorum de capitulo notarius
&c. Sed hodie per ignorantiam, aut negligentiã non
ponũt illa verba authoritate imperiali, nisi solùm &
duntaxat authoritate dominorum de capitulo &c.
Vnde non sine causa contemnuntur, saltem non tã-
ti æstimantur, nec immeritò. Quoniam in excessiuo
numero creantur, & sine delectu, vt plurimum idio-
tæ, & minus experti, vt de doctoribus dicetur. Et in
his differebant, & adhuc differunt cõsules præsentis
ciuitatis Caturci à consulibus seu capitulariis Tolo
19 sæ, † quoniam in hac ciuitate Viguerius & consules
sunt criminalibus coniudices, & ita cõsueuerunt cõ-
muniter iudicare. Secundò disponit dicta ordina-
tio, ꝙ pro delicto officiarij regij, & seruiẽtes etiã in-
fra septa consulatus Tolosæ delinquentes, non pos-
sint per consules trahi, nec cõueniri, aut puniri. Ter
tiò circa finem disponit, executionem sententiarum
ipsorum consulum non per ipsos, sed per vicarium
Tolosæ regium fore faciendã, de quo meminit Gul.
de Cugno doctor noster Tolosanus in l. imperium.
de iurisdictio. omnium iudicum. sic dicens, Consules
Tolosani pronuntiant, non tamen exequuntur ipsi,
sed præses Tolosanus. Quem sequitur Bald. in l. j. C.
de executione rei iudicatæ. Hodie verò suas senten-
tias etiã capitales per seipsos capitularij præfati exe
quuntur sine cõtradictione de quibuscunque crimi-
nibus, soli per præuentionẽ cognoscentes, nisi crimi
na priuilegiata forent: quo casu curia non consueuit
eis delinquentes remittere simpliciter, sed eosdẽ con
sules quo ad hoc cõmittendo, vt sæpe factum fuit in
crimine falsæ monetæ, quorum fabricatores fuerunt
per consules puniti, tamen ex commissione curiæ,
quod est notandum pro intellectu dictæ ordinatio-
20 nis regis Philippi, † qui paulò pòst de Aragonia re-
diens, auxilioque comitis Fuxensis Gerundam obti-
nuisset. vt Gaguinus lib. vij. cap. ij. in fi. refert, atque
ad Tolosates se conferre constituens per angustias
Pyrenæas Perpignianum febricitans se cõtulit, vbi
recrudescente morbo sacris Christianis receptis rex
emoritur. Cuius execta præcordia Narbonæ sepulta
sunt. Ossa verò ad Dionysianum cœnobium elata.
Hæc ille. De sancto Ludouico Francorum rege, &
isto Philippo eius filio mentionem fecit Cy. in l. nu-
da. in fi. C. de contrahenda & committen. stipulatio.
Prædictam ordinationem confirmauit Philippus
Pulcher eius filius, & in regno successor, Anno domi
ni M.cccij. mense Ianuario. (Additio.) Quas ordi-
nationes, scilicet primam reperietis in registro ordi-
nationum regiarum cameræ inquæstarũ parlamen-
ti Tolosæ, fol. xxj. & secundam primæ confirmato-
21 riam, fol. eiusdem registri xxxviij. verso. † Simili-
ter præsidẽtes cõsiliarij aduocatus & procurator re-
gius, generalis grafarius receptor, & ostiarij curiæ
Parlamenti prædictæ, qui omnes licet in dicto priui-
legio velut ciues cõprehendantur, tamen de non eũ-
do vel mittẽdo ad prælium pro feudis, nec soluendo
tallias pro ruralibus bonis, quæ tenẽt vltra iuris dis-
positionem, quæ sunt à talibus immunes, etiam post
finitum, aut depositũ honestè officium, vt plenè per
Guido. papæ, quæstio. ccclxxvj. cum sequentib. Certè
fuerunt expressè, & sunt priuilegiati per reges Caro
☞ lum [Hæc priuilegia posuit dominus Auffrerij in
titulo de priuileg. regio. in fine.] septimum, Ludoui-
cum vndecimum eius filium die vigesimanona Se-
ptembris, anno domini Millesimo ccccIxxj. & Caro-
lum octauũ regem modernũ dicti Ludouici filium,
anno domini M.cccclxxxiij. die vigesimo primo No
uembris. Addens, quòd sint quitti & liberi, ac exem-
pti ab omnibus impruntis seu mutuis regiis, vt ad ea
non cogantur, nec alia onera pro feudis mobilibus
vel immobilibus. Quibus priuilegiis magistri requæ
starum ordinariarum hospitij regij, & ipse Cancella
rius ab huiusmodi oneribus exẽpti immunes sunt
per text. in l. eos qui cum honore. C. de excusat. mun.
lib. x. quem ibi Bal. extendit ad Cãcellarium commu
nis Perusij, vt ad solutionem collectarum non tenea
tur. (Additio.) Quæ priuilegia reperietis in dicto re-
gistro, folio clv. cum sequenti. Et cùm olim Druydes
in præsenti regno supremam haberẽt authoritatem,
his omnibus gaudebant. De quo Cæsar ille Caius Iu-
lius in sexto cõmentariorum libro de bello Gallico,
Druydes, inquit, à bello abesse consueuerunt, neque
tributa vnà cũ reliquis pẽdunt, militiæ vacationem
omniúmque rerũ habent immunitatem, tãtis excita-
ti præmiis. Hæc ille. Sic & præfati parlamẽtarij eam
habẽtes nũc in regno supremam authoritatẽ eisdem
gaudẽt priuilegiis. Quid autẽ de cęteris aduocatis in
parlamẽto postulãtibus circa tallias sit tenẽdum de
iure communi, cùm in priuilegio non comprehẽdan
tur, videatis eundẽ Guido. Papæ, quæst. ccclxxxviij.
& quæstione cccxc. vbi concludit eos dicto gaudere
priuilegio, si doctores existant. quod credo esse ve-
rum, si actu doceãt, & in parlamẽto postulẽt. vbi est

consist

consistorium regis. Si verò in vniuersitate approba-
ta actu nō docerent, cum pro doctoribus non habea-
tur, dicto nō gauderent priuilegio: vt expresse deci-
dit glos. & Bartolus in l. medicos. C. de profes. & me-
di. libro decimo. & Ioannes de platea in §. item Ro-
22 mæ grammatici. Institu. de excusatio. tutorum. †vbi
inter cæteras vniuersitates approbatas Tolosanam
nominat, sicut nec gaudēt milites plures nostri tem-
poris qui militant in plateis & coquinis, secundum
Cynum & Salice. in l. prima C. de iuris & facti igno-
rantia. [De talibus qualiter aliquo nō gaudent pri
uilegio militari plenius dicitur infrà super verbo *te-
stamentum*. j. loquēdo de priuilegiis, quæ milites ha-
bent in testādo, & super verbo, *Matrem insuper Cle-
23 ram.* circa prin.] Sic† & doctores non hodie fiunt ad
docendum, nec promouentur ad reipublicæ commo
dum, sed sola pompa & inanis gloria est principalis
intentio eorum ad dilatādum philateria, & sedes oc-
cupandum primas, salutationes in foro, & cathedras
in synagogis, & vt vocentur rabbi, vt habetur Mat-
thæi vigesimoquarto. Et vxores eorū dominæ, à qui-
bus sæpe ad tātam fatuitatem incitantur, prudentia
carentes, scientia, & moribus. Vnde dicit Barto. post
Cynum ibi in procemio Digestorum. §. primo. in fin.
quòd paucissuni ad apicē tantæ dignitatis rectè pro-
mouentur. Sed hodie indifferenter omnes, ita quòd
in tam effrænata multitudine existunt, quod in vitupe-
rium & vilipendium deducti sunt, & mēdicant plu-
res in dedecus vniuersitatum, quæ eos promouerunt.
Obliti profectò sunt vel dissimulant solennia, quæ
olim & sapientissimè vtrique cēsuræ statuta fuerant,
ea videlicet inermi militiæ nostræ quæ ponuntur in
l. vnica. C. de profes. qui in vrbe Constantinopoli de-
gunt. libro duodecimo. Et pariter armatæ militię, ne
faciliter triumphum peterent & lauream: quibus oc
curri debet, ne honor in talibus vituperetur. Vnde
Romani (vt Valerius refert lib. secundo. titu. de iure
triumphandi) legem strictam posuerunt. Ob leuia,
inquit, prælia quidam imperatores triūphos sibi de-
cerni desiderabant: quibus vt occurreretur, lege cau
tum est, ne quis triumpharet, nisi quinque millia ho-
stium vna acie cecidisset. Non enim numero, sed glo
ria triumphorū excelsum vrbis scilicet Romanæ fu
turum decus maiores existimabant. Cæterùm ne tam
clara lex cupiditate lauræ obliteraretur, legis alte-
rius adiutorio fulta est, quā Lucius Marius & Mar-
cus Cato tribuni plebis tulerūt. Pœnam enim impe-
ratoribus minatur, qui aut hostium occisorū in præ-
lio falsum numerum literis senatui ausi essent refer-
re iubétque, eos cum primum vrbem intrassent, apud
quæstores vrbanos iurare de numero verè ab his se-
24 natui esse scriptum. Hæc ille. Sic† in vniuersitatibus
statuta leguntur, quod iuuenes quinquennio studerent:
quo completo si doctori, cui soli de doctrina sui scho
laris creditur, visum fuerit, quòd tēpus bene exposue
rit, & vt talem cancellario præsentauerit, ad gradū
baccalariatus recipitur. Et demum postquam alio
quinquennio publicè legerit, à promotoribus exami
natus, & in secreto & priuato omnium ad minus se-
ptem doctorum examine approbatur, postremóque
in publico omnibus indifferenter de iure in sua facul
tate respondent, coronabitur. Quia impossibile cre-
ditur virum tantorum laborum saltem publicè exa-
minatum (quòd præsumptionem facilis corruptelæ
tollit) iura ignorare, in quibus tandiu & frequenter
certauerit, & victor euasit. insti. in procemio. §. cúm-
que. l. j. §. pueritiam. ff. de postuland. & l. vnica. C. de
athletis. lib. x. & plenè Panormitanus in c. proposuí-
sti. de probation. sed hodie tempora & examina sunt
in pecuniam conuersa, & multitudo laureata non sa
pientum, sed temerariorum, ita quod asini sicut equi
& muli doctorantur. Adeò quòd verificatū est quod
dici solet, Turba magistrorum eam cōtemptibilem
reddit. Vnde si prædictis gauderent priuilegiis, præ-
sertim exemptionis à talliis, maxima fieret cæteris
regnicolis iniustitia, super quibus caderent integra
eorum onera. glo. in l. actores. C. de exact. tribu. li. x.
Quia quoties aliqui de ciuitate ab oneribus publi-
cis, per principem superiore carentem eximuntur,
princeps ille super communitate non minus capit:
imò cæteris integrum onus incumbit. Or cùm his
diebus propter doctorum multitudinem, priuilegiū
eorum nimis grauaret cæteros. cessare debet, cùm in-
cipiat esse grauosum. c. suggestum. de decimis. & l. ex
facto. ff. de vulga. & pupil. Quo casu implorari posset
officium superioris, vt exemptio tollatur. secundum
Ioan. Andr. & Panor. in propriis terminis in c. perue
nit. de immunita. eccle. & in c. accedentes. vbi plenè.
Felyn. de præscriptionib. vt suprà vidistis tractando
de monachis in regno Franciæ non succedentibus.
25 Præterea† si tales priuilegio gauderent, commodum
ex eorum vitio & appetitu inanis gloriæ, atque hono
rum ambitione reportarent, sine aliqua reipublicæ
cui docendo non seruiunt vtilitate: quod ferendum
non est in præiudicium multorum. argum. l. siue hæ-
reditaria. ff. de nego. gest. Nam aut priuilegium exem
ptionis competeret eis, eo quia aduocati, & non est
verum. Aut quia doctores sunt, & esset iniustū, quia
sine labore & cura reipublicæ commodum haberēt.
quia dicit text. in l. vnica. §. pro secundo. in fine. C. de
cadu. tol. non est ferendus qui commodū amplectens
onus subire recusat. maximè quia de officio postula-
tionis à partibus quibus patrocinātur satisfactionē
reportāt pro modo laboris, quod eis sufficere debet:
quia bona fides non patitur vt bis idem exigatur.
[Omnia doctorum priuilegia posuit Angel. Areti.
in §. item Romæ. Instit. de excusa. tut. versi. in eadem
26 glo.] Verè† ad hoc fiunt hodie doctores, vt maius sa
larium eis pro labore taxetur, & maiores consequā-
tur sportulas per ordinationes regias, quæ plus eis,
27 quàm inferioris gradus taxantur. Nam† taxa consi
liarij regij pro dieta sunt tria scuta inclusis expen-
sis. [Quas non posset pars quæ eas fecit remittere,
de quo plenè infrà super verbo. *si absque liberis more-
retur*. primo, circa finem.] iudicis maioris, & locum-
tenētis Senescalli est pro dieta extra sedem duo scū-
ta parua computando pro quolibet xxvij. solidos cū
dimidio, & expensæ iudicis criminum quadraginta
solidi. & expensæ doctorum pariter quadraginta so
lidi turonen. & expensæ licentiatorum vnum scutū
prædicti valoris. & expensæ baccalariorum, viginti-
quinque solidi turonen. & expensæ notariorū, quin-
decim solidi. & expensæ seruientium equestrium, de-
cem solidi, comprehensis expensis. Et seruientium pe
destrium, quinque solidi, etiam comprehensis expen-
sis. Et ita fuit ordinatum anno præterito per refor-
matores iustitiæ patriæ linguæ Occitanæ à rege de-
putatos. (Additio. Quas ordinationes reperieris in
libro ordinationum regiarum cameræ inquæstarum
parlamenti Tolosæ, folio clxxvij. Pro præmio igitur
habeant tales doctores, quod eis concessit gloss. pri-
ma in l. prima. C. de anno. ciuili libro vndecimo.
vt scholares periti talibus præferantur doctoribus:
cùm nō pro titulo dignitatis, sed pro meritis stipen-
dia

dia debent assignari, vt ibi in text.& glo. Per quam
quæ iusta est & rationabilis, deberent iudices plus ta
xare baccalareis quam eis, & non tanti promoueren
28 tur in vituperium ministerij: †quod modicum non
dicitur peccatum: quia sicut non peccat idoneus pe-
tendo magisterium, vt opportunitatem obtineat do
cendi, & scientiam quam dominus sibi cōtulit com-
municandi aliis: sic grauiter peccat etiam idoneus, si
hūc honorem ad suos fines proprios & ciuiles adipi-
scatur secundum Panormitanum in cap. cùm eccle-
29 sia.in fine.de immunita.ecclesi. Plus † faciunt ali-
qui qui milites fiunt, vt colore militiæ sibi excusatio-
nem & exemptionem causent, quos Ioan. Fab. velut
contraria implicantes fatuos appellat in prœmio
instit.§.primo.quia vix aut nūquam in eadem perso-
na concurrunt militia, & scientia. Miles enim debet
esse in continuo cursu & corporis exercitio.l. miles.
C.de re militari.lib.duodecimo, studēs verò in quie-
te.C.de stud.libera.vrbis Romæ.l.vnica. quia secun-
dum Philosophum sedendo & quiescendo fit anima
prudens: ideo sedere debent iudices, cùm (vt Seneca
dicit) nusquam sit, qui vbique est. Præmium mentis
compositæ existimat consistere posse, & secum mora
ri. Præterea miles [De quo plenè habetur infrà su
per verbo, *testamentum*. j.in nono casu fallen.] esse
debet durus & fortis, & inde est, quod milites pane
bucellato, vino, aceto, & lardo, pro potu, & cibo vt
duriores sint, fortiores, & robustiores vti debent.l.j.
C.de erogatio.milita.anno.libr. xij. studentes autem
molles esse debent: quia secundū Philosophum mol-
les carne, aptos mente dicimus. Vnde Valerius libro
ix.titu.de morte non vulga.pluribus adductis exem
plis, in cap.de Polidamante sic dicit: Possunt hi præ
bere documentum, nimio robore membrorum vigo
rem mentis hebescere, quasi abnuente, id est, recusan
te natura vtriusque boni: scilicet roboris membrorū
& vigoris mentis largitionem ne supra mortalem
sit felicitatem, eundem & valentissimum esse & sa-
pientissimum. Hæc ille. Quasi dicat militiam non
bene doctori conuenire, quia rarò concurrunt quæ
in quolibet requiruntur. & rara sub immenso pru-
dentia corpore regnat.

Rarior exiguis conspecta modestia membris
Rarò breues humiles sunt, aut longi sapientes.

Videatis Barto.in l.j.ff.de iurisdi. omnium iudic. De
risorium etiam profectò esset, si miles qui literas ne-
scit, doctoraretur. Si verò laude dignum sit, quòd cle
ricus qui arma ignorat, nec vnquam eis vsus est, mi-
30 litia cingatur, Deus scit & nemo ignorat. †Pauci
sunt qui Cæsarem, Pompeium magnum, Catonem,
Cicerorem, aut Massurium Sabinum qui in equestri
ordine primus in iure ciuili publicè scripsit.l. secun-
da.§.post hunc.ff.de orig.iuris.imitentur. Quid au-
tem de secretariis regis & curiæ: videatis eundē Gui-
31 do.papæ.q.cccxciij. subiungens q.cccxcviij.†Consu-
les ciuitatum exemptos nō fore à contributione tal-
liatum & subsidiorum reipublicæ propter bona ru-
ralia quæ tenent, nisi pro tempore administrationis
suæ. Imò domini de capitulo Tolosæ qui ex consu-
lari dignitate fiunt (vt dixi) cum sua posteritate no-
biles, anno sui capitulatus elapso contribuere tenen
tur, sicut per antea tenebantur: licet anno capitula-
rus durante sint exempti, secundùm Bart. in l. hono-
rem.ff.de muneri.& honor.non obstante glo.in con-
trarium volente & malè: quia opinio Bar.seruatur
etiam in muneribus realibus ratione patrimonij de
bitis: & seruatur vbiq; secundum Masuetum titulo

de talliis & collec.§.item cōsules nō tenentur. Cæte-
ri autē officiarij publici etiā regij à dominis in par-
lamento inferiores, soluere onera publica tenentur,
vt idē dicit Guido.q.ccclxxviij.nihil allegās: tamen
pro ipso videatis glos.in l.actores.C.de exact.tribut.
lib.x.quæ in aliquibus locis non seruatur, vt hic Ca-
turci.vbi officiarij sunt & tenētur exempti, & ita re-
fert Masuetus vbiq; seruari, vt ibi dicit in §.item nec
32 officiarij. Et†quod dictum fuit suprà ecclesiam te-
neri manum suam euacuare de feudis & cæteris tem
poralibus bonis, est verum: nisi talia bona probaren-
tur fuisse & esse per regem amortizata, videlicet tali
consentiendo alienationi, & nihil retinēdo, per tex.
in dicta l.fina.ff. vt in posses. lega.& l. sacra. §. scien-
dum.ff.de rerum diuisio. dicto capitu. inter dilectos.
de fide instrumentorum. Ex quibus iuribus surgit
amortizatio, quam in præsenti regno practicamus.
Quę parum prodest simpliciter per regem concessa.
nisi verificata fuerit & approbata per cameram com
putorum Parisiis, de qua loquitur Panormita.in se-
cunda parte consi.iij.in fine. De illo autem scilicet,
quòd ecclesia teneatur de rebus temporalibus acqui
sitis manum suam euacuare, & in regis subditum
transferre, aut cum rege componere, valde conque-
ritur Petrus Iacobus titu. de causis.ex quibus causis
vasallus feudū amittere debeat. in rubricella, de ar-
bore successionis regni Franciæ. Sed an bene vel ma
lè reprehendat in talibus regem & eius officiarios,
poteritis intelligere ex præmissis: quia non fuit Gal-
lorum inuentio contra ecclesiam, sed ne regi præiu-
dicetur. Ad quos fines ius commune Galli in vsum
deduxerunt, secundum quem in duobus casibus ec-
clesiæ & viri ecclesiastici de bonis acquisitis manum
euacuare non tenentur, nec regi finantiam soluere.
33 Primò † si fuerint acquisita pro fundandis ecclesiis
parochialibus, vel necessariò ampliandis, aut earum
domibus intra villam vel extra non ad superfluita-
tem: sed si ad conuenientem necessitatem acquiran-
tur possessiones. Quibus casibus (quod plus est) pos-
sessores illarum rerum ad eas ecclesiæ dimittendas
iusto & rationabili pretio compellantur, secundum
Philippi pulchri regiam ordinationē mense Februa
rio, anno Domini M.ccciij.editam hæc omnia conti
nentem, quo ad hoc iuri cōmuni conformē. vt de pri
mo videtur text. iuncta gloss.super verbo, dedicata.
in l.placet.C.de sacrosanctis ecclesiis. [Quam po-
suit dominus Auffrerij in titulo de priuileg.regiis.]
Quo ad secundum ita decidit Bartholomæus Ce-
polla. in tractatu seruitu.vrban. prædio.titulo de se-
pulchro. vbi probat iure communi vicinos fore co-
gendos ædes proprias vendere pro ampliando eccle-
siam aut domum eiusdem. [Idem decidit Ioan. de
Plat.in l.vnica.in fine.C. de stud. libe. vrbis Romæ.
libro xj.dicens idem seruari vbi de ampliando scho-
lam doctoris regentis (quæ hoc casu eodem gaudet
cum ecclesia priuilegio) ageretur.] Secundò non te-
nentur ecclesiæ nec viri ecclesiastici res temporales
dimittere, nec finantiam soluere de bonis immobili-
bus nomine ecclesiæ ante dictam ordinationē ab eo-
dem Philippo rege editam acquisitis, vt in dicta ordi
natione expressè dicitur. de qua etiā suprà dixi in pri
mo membro primi articuli, loquendo de actionibus
clericorum personalibus in foro seculari nō tractan
dis. (Additio) Has duas reperietis ordinationes in
libro ordinationum regiarum cameræ inquastarum
34 parlamenti Tolosæ. fol. xxxviij. Et†præmissa do-
mini (quāuis aliqualiter remota) tamen ad proposi-

rum

tum seruientia, succinctè hic interposui, vt sciretis
quid de ecclesiis, aut monasteriis, vel religiosis, tam
in succedendo quàm aliter bona temporalia immo-
bilia acquirédo vel retinendo censendum sit, in hoc
præsertim Francorum regno, vtilis consuetudinibus
& priuilegiis suis: quæ vobis prima facie aspera for-
tè visa fuissent, quæ leuiter non sunt nec temerè re-
prehendenda: quia iuribus canonicis & ciuilibus ac
magistrorũ authoritatibus fulciuntur, vt videtis, ve
lut illa quæ de iure communi initium ac originẽ ha-
buerunt. Præterea cogitare debetis reges Franciæ
semper lege intellectus & perfecti ac rationabilis
sensus vixisse, æquales imperatori. [Vide pulchra
super verbo, *si absque liberis moreretur*. ij. in materia
substit. pupil. & iij. requisito eiusdem.] Et sic nemini
subiecti, c. per venerabilem. qui filij sint legitimi. se-
cundùm Bal. in prima parte consi. cccxvij. incipien.
Ego puto quòd ab iniusta sententia &c. cum sequẽti.
de quo firmat Aegidius de Roma, in disputatione de
potesta. eccle. incipien. verũ dignitas pontificalis &c.
quòd reges Frãciæ iusto titulo & absque recognitio-
ne cuiusquam in temporalibus possederunt & possi-
dent regnum Franciæ. [Scilicet sub tutela Michae-
lis archangeli: cui est à Deo regnum Franciæ cõmis-
sum, vt dicitur super verbo, *Adiecta impuberi*. dum
deciditur an rex minor annis possit per se admini-
35 strare.] Quod primò habent ex diuina gratia, & ad
instar imperatoris dicere possunt: propicia diuinita-
te Francorum imperium nobis est delatum. l. fi. C. de
offi. magi. mili. Quod probant multa efficacia indi-
cia. Primò vnctio sacra diuinitus missa, qua reges
Franciæ semper opportunis tẽporibus inunguntur.
Secundò arma & lilia regi Clodoueo cœlitus demis-
sa, quæ euidenter demonstrant regnum immediatè à
Deo dependere, cuius diuino munere reges consectã
tur, vt vidistis in verbo, *duas habens filias*. Tertiò hoc
probant aperta miracula vniuerso orbi notoriè ma
nifesta. Ex quibus rex de suo iusto tit. respõdens dice
re potest illud euangelicũ quod respõdit dominus cõ
tra calumnias Iudæorũ Io. x. Si mihi non vultis cre-
dere, operibus credite. Et sicut iure hæredario succe-
dit filius patri in adeptione regni. ca. licet. de voto &
voti redemptio. sic quasi hæreditario iure succedit al
ter alteri in simili potestate miracula faciendi habi-
litate accedẽte. Et licet Bonifacius octauus per suam
constitutionem regi Philippo Pulchro missam inci-
pientem, Vnam sanctam de ma. & obed. in extraua-
m. declarauerit regnum Francorum eidem subesse
in temporalibus: tamen Clemẽs quintus eius succes-
sor illam reuocauit declarãs dictam extrauagantem
Bonifacij non præiudicare regno Franciæ, per aliam
suam extrauagantem incip. Meruit. de priuil. secun-
dùm Paulũ in cle. quoniã. de immu. eccles. de quo ha-
betis bonã gl. in prooemio pragmaticæ super verbo,
Dei gratia. Secundò principaliter hoc habẽt reges
Franciæ, quòd alteri quàm Deo nõ subsunt ex clari-
36 tate famæ, deuotionis feruore, fidei synceritate: † &
præsertim obseruatione iustitiæ, quæ semper in regi
bus nostris prę cęteris regnis & regibus seculi viget.
Primò ex ipsius iustitię statu qui hierarchicus ferè cę
teros omnes excellit, vt suprà vidistis, in institutio-
ne parium, parlamentorũ, & cęterorũ officiariorum
Frãciæ supremorum, cæteris inferioribus taciturni-
tati submissis, quæ de se patent. Et quia super cęteros
seculi huius principes iustitiam rex Franciæ semper
dilexit, & iniquitatẽ odiuit, & vnxit eum Deus Deus
suus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Psalmo xliiij.

vt vidistis loco, quo suprà. Secundò ex regiorum sti
pendiorum cuilibet sufficiẽtium imperuertibili as-
signatione, quæ reges Franciæ semper fecit anteire,
vt in eis verificetur quod scribitur in l. nemo. C. de
offi. magi. officio. vbi nihil rationabilius quàm vt is
gradu cæteros antecedat, quem stipẽdia meliora vel
37 labor prolixior fecit anteire. † nam certũ habeo sti-
pendia quæ à rege nostro Francorum capiunt annis
singulis sui officiarij in toto regno ad summam duo
rum millium librarum Turonẽ. & vltrà ascendere
valentium vigintícẽtum mille libras Turoñ. præter
statum suæ domus & armatæ militiæ. Tertiò, quia
licet Papa solus & Imperator de causa propria, &
non alius inferior cognoscant. c. cùm venissent. de iu
di. & l. proximè. ff. de his quæ in testa. delen. Tamẽ re
ges Franciæ iudicio suorum officiariorum, nedum
curiarum parlamẽti, sed etiam senescallorũ suorum
sponte se submiserunt: & quod iudicatum est contra
se, efficaciter exequi permittunt & patiuntur, iudica
tóque obediũt. Imò illud propriis patentibus literis
exequi mandant. facit cano. nos si incompetenter. ij.
quæstio. vij. & ff. de iurisdi. omni. iudi. l. est receptum.
38 † Nam sicut Romani tribunos plebis instituerunt ad
quos quisque à consulibus loco regũ institutis ad eo-
rum potestatem constringendam, & reformandam.
Theopompus etiam Spartanorũ rex Ephoros. i. ma-
gistratus illos quales Romæ tribuni plebis erant, ad
suam moderãdum regiam potestatem creauit, suam
potestatem eis subiiciendo, & censuræ eorum, vt eo
modo regnum diuturnum redderet perpetuò dura-
turum. De quo Valerius lib. iiij. titu. de moderatione
animi. sic dicit: Atque vt Theopompo quoque Spar-
tanorum regi moderationis testimonium reddamus
cùm primus instituisset, vt Ephori Lacedemone crea
rentur, ita futuri regiæ potestati oppositi, id est con-
trarij, quemadmodum Romæ consulari imperio tri
buni plebis sunt obiecti: atq; illi vxor dixisset id egis
se illum, vt filiis minorem potestatem relinqueret,
Relinquam (inquit) sed diuturniorem. Optimè qui-
dem: ea enim demum tuta est potentia quæ viribus
suis modum imposuit. Igitur Theopõpus legitimis
regnum vinculis constringendo quò longius à licen
tia, scilicet malè faciendi retraxit, hoc ad beneuolen
tiam ciuium propiùs admouit, id est applicuit. hæc
ille. Subiungens ca. sequenti, Nihil esse tam præcla-
rum aut tam magnificum, quod non moderatione
tẽperari desideret. Sic pariter salubri exẽplo supradi
ctorum reges christianissimi semper moderatione
vsi sunt, vt de ipsis quod de Platone. dixit idem vbi
suprà Valerius: Non, inquit, in corpore mortali, sed
in arce cœlesti quidem armatum animum eius vitæ
stationem putes peregisse, humanorũ vitiorum in-
cursus à se inuicta pugna repellentem, cunctósq; vir
tutis numeros altitudinis suæ sinu clausos custodien
39 tem. Nam virtus suos habet numeros: † vt iustitia di-
uiditur in sex partes, scilicet in religionẽ, pietatem,
gratiam, fidem, vindicationem, & obseruãtiam: quæ
dotes præcipuæ regum Francorum in moderationẽ
suæ potestatis Imperialis considerantes, quòd faci-
les motus mens generosa capit, vt dicit Ouid. & Salu
sti. in Iugurthino: Plerunque (inquit) regiæ volunta-
tes vt vehementes sic mobiles sæpe ipsæ sibi aduersæ.
Vnde opus moderatione fuit, & tanta extitit, vt ex
ordinatione plurium regum ac verbali præcepto of-
ficiariis Franciæ sæpius fuisse iniunctum literas re-
gias iudicialiter & publicè posse impugnari de nul-
litate ac surreptione, & vt tales per iudices quib9 di-

riguntur posse declarari,& iam de inciuilitate & ini quitate,& ita in omnibus curiis Fräciæ seruatur insequētibus ordinationem regis Caroli vij.super hoc editam *article* lxviij.incipien. *Item & qua souuentesfois plusieurs obtiennent de nous & de noz chancelleries* ☞ &c. Et id idem ordinauerat Philippus v). [Quam ordinationem posuit domi. Aufr. e. in suo tracta.ordi.ritu.de rescri.cap.quia sæpe contingit.] eius prædecessor. quod est notandum:quia de iure communi vbi rescripta non sunt falsa nec subreptitia,nec contra bonum reipublicæ, licet iniquitatem contineat, non possunt de iniquitate impugnari coram iudice inferiori , sed debet iudex rescribere princip. cap. si quando.de rescrip. tamen in præsenti regno possunt etiam de iniquitate coram inferiore cui diriguntur redargui, & inciuilia declarari:& hoc est quod dicebat Cassiodorus in persona Imperatoris seu regis. Pro æquitate,inquit,seruāda nobis quoque patimur contradici,cui oportet etiam obediri &c.de quo plenius suprà dixi in secunda decisione prope finem:tractando qualis debet esse cancellarius. (Additio) Ideo sanctè & consultissimè ordinauit dominus noster rex modernus Ludouicus xij. Anno domini M.cccc.xcix. die xiij.Iunij Parisiis in parlamento eadem die audito procuratore regio generali publicata, quòd orta difficultate super rescripto concedēdo vel non concedendo,sigillari per cancellarium non debet,etiam si eidem cācellario qui regis personam repræsentat iustum videatur,donec per consilium peritorum fuerit deliberatum. Ex quibus prædictis tanta regum Franciæ fama intemeratæ iustitiæ per vniuersum euolauit orbē,quòd plures eis non subditi etiam infideles eorum iudicio se submiserunt:vt in eis verificatum sit quod de glorioso illo Scipione Africano
40 concludit Plutarchus.† quòd tanta est virtutis vis, & tam magna apud omnes gentes , cùm non solùm bonos,sed etiam improbos ad se amandum alliciat. Quod exemplo fuit in pluribus Francis regibus copertum,qui si acceptare voluissent, extraneas nationes regerent in eos consentientes, præsertim in personam Dagoberti regis Franciæ huius nominis primi.de quo Gaguí.lib.iij.cap.iij. Ad præsentes(inquit) regis mores iustitiæ illius atque æquitatis tanta fama etiam apud exteros percrebruit , vt ex ea gente, quæ Turcis Sclauonibusque finitima est , nonnulli Dagoberti examen ad suas cōtrouersias deposcerēt. Asseuerātibus insuper Sclauonibus si ad eos aliquan do commearet, se illi vt suo regi parituros. hæc ille.
☞ [De isto Dagoberto & eius miraculosa saluatione, habetur infrà in v.arti.dum loquitur de venatione.] Sic de duce Sabaudiæ qui Francorum regis iudicio sponte se submisit,consuluit Bal.in prima parte consil.cccc.xviij.incipien. petita venia flexisque genibus loquar &c.vbi ponitur tenor submissionis. Videatis
☞ dictum consilium , quia pulcherrimum. [De isto consilio mentionem fecit Barba.in capit. quoniam Abbas.de offic.de lega.versic.extra glos.opponendo & in iij.opposi. vbi quærit , an illud compromissum in regem factum transeat in successorem.] Imò legitur in vita beati Gregorij,quòd Traianus imperator saluatus fuit, & de inferno vbi propter infidelitatem ceciderat , ad preces Gregorij extractus propter iustitiam,secundùm Ioan. Fab. in proœmio institu.§.j.Et adeò semper apud Frācos reges cultus iustitiæ acceptus & gratus fuit , & speratur perpetuò vigere,quòd de ipso christianissimo rege dicere veri similiter possimus , quod per Psalmistam dictū fuit psalmo xcv. Iudicabit orbem terræ in æquitate,& populos in veritate sua. Et iterum psalmo xcvij. Iudicabit orbē terrarū in iustitia , & populos in æquitate. Et sequitur retributio psalmo xliiij. Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam deducet te mirabiliter dextera tua. Quoniam notoriè videmus Frācorū reges supra omnes principes terræ exaltatos, vt vel inde maneat in eis quod Cicero pulchre lib. iij.de officiis ait: Qui veram gloriam adipisci vult, iustitiæ fungatur officiis. Quia(vt dicit Sene. in lib. de quatuor virtutibus) Iustitia est diuina lex & vinculum societatis humanæ,quisquis hanc sectari desiderat,Deum prius amet , vt ametur a Deo. Quod in Francis regibus videtis adimpletum, quibus rectè & iustè appropriari pōt & pariter eorū subditis quod de rege iustissimo scribitur Psal. Lætentur & exultēt gentes,quoniam iudicas populos in æquitate, & gen
41 tes in terra dirigis. † Or nunc ad materiā successionum ab intestato reuertentes , reassumatis punctum de quo diu est(sed non sine causa,commodo,& vtilitate,ex materiarum connexitate) diuertimus , & dicatis , quòd vbi agitur de succedendo ascendentibus intestato defunctis, prima successio est suorum hæredum,qui legitimè nati vel posteà legitimati fuerunt: & cæterorum in posterum descendentium. Ita quod non solum succedunt filij,& filiæ, sed etiam nepotes, & pronepotes,& deinceps vlteriores, dummodo primum gradum teneant tempore mortis intestati : aut si testamentum fecisset, primū gradum tenerent tempore testamenti defuncti. vt dicto §.cùm autem quæ-
42 ritur.instit.de hæredi.quæ ab intesta. † Etiam si nati non essent eo tempore: dummodo essent concepti. Quo casu cùm agatur de commodo succedendi, habentur pro iam natis.l.qui in vtero.ff.de statu ho. Si autem concepti non essent tempore mortis eius, de cuius successione agitur,vel tempore destituti testamenti,tunc non succederent , imo eis præponerētur soli alij pari gradu existentes iam nati vel concepti, in quorum defectum succederet qui remotior est eo,
43 qui tunc conceptus non erat. †Cùm possibile nō sit, quòd qui non est tempore successionis delatæ , & sic non ens , succedere possit etiam de iure prætorio. l. j. quis filio exhæredato.§.j.ff.de iniusto rupto testamēto. Præterea ille tunc non conceptus nunquam fuit defuncto coniunctus : quia illo viuo animal non fuit. l.Titius.ff.de suis & legi. hæredi. & l.j. §. proximus. ff.vnde cogna.& l. verum est.ff.de bo.pos.secund.tab. & plenè per Bart.in l.item prætor.alleg.rit.ff.de suis & legi.hæred. vbi dicit secus esse in aliis dispositionibus,quàm in successione ab intestato. Vnde in iure patronatus libertorum benè succederet, per tex.singularem in l.Paulus.§.pe.ff.de bonis liberto. An autē ille non cōceptus tēpore mortis eius,de cuius successione agitur, venire possit ex persona sui patris iure transmissionis,videatis Ang.in §.posthumorū.
☞ insti.de exhæreda.libe. [Vide infrà super verbo, *& soboles quam gestabat in vtero.* secundum doctrinam Raph. ibi insertam.] Vnde restat quòd filius & filia nisi statuto,consuetudine patriæ,vel iurata renūtiatione forent exclusi quia primum gradum defūcti tenent , vocantur priore loco ad successionem intestati patris tanquam proximiores:& consequenter cæteris vlterioribus exclusis in succedendo poriores. Ex quo infert Ioā.Fab.in §.ita demum. insti.de
44 hæred.quæ ab intesta.† quòd stante statuto vel consuetudine, prout est in hoc ducatu Aquitaniæ , quòd re vendita parētes venditoris reddēdo pretium possint

sint intra annum & diem retrahere, iuxta terminos,
cap.constitutus.de in integ.restitu. & l.dudum.C.de
contrahen. emptio. vbi fundatur dicta consuetudo,
quæ conformis est antiquæ legi diuinæ. Leuiti. xxv.
ibi, Si attenuatus fuerit frater tuus &c. Si res immo-
bilis vendita fuerit etiam alicui de genere vẽditoris
in remotiori gradu constituto, poterit proximior eã
virtute consuetudinis retrahere, ac si vendita fuisset
extraneo.l.filio.ff.de inoffic. testa. & videtur expres-
sum in c.vnico.§.Titius.si de feudo fue.contro. facit
l.vnũ ex familia.§.j.ff.de leg.ij.cum ibi no.Facit opti
mè l.peto.§.fratre.ff.de leg.ij.cum concordantijs ibi
in glo.positis super verbo, proximus. Quia si in suc-
cessione proximior repellit vlteriores parẽtes, vt di-
xi, sic fiet in tractatu. secundum eum ibi. Et idẽ consu
luit Bal.in iij.parte consi.xxviij.incip.dominus Tho.
&c.& Per.de Ancha.consi.cclxx.cum seq.& sequitur
Bald.in capit.j.de vasal.qui contra consti. Lotha.fa-
45 cit tex.in l.pupillus.ff.de authori.tuto.† Et si tempo
re mortis intestati parentis essent plures eiusdẽ gra-
dus descendentes proximiores: putà plures filij & fi-
liæ aliàs non exclusæ, omnes simul & æqualiter vo-
carentur ad successionem, & pariter ad retractum, se-
cundum prædictam consuetudinem vt tenet Ioan.
Fab.in §.si plures.institu.de legiti.agna.succes. Pari-
siis seruatur quòd illi soli retractus adiudicatur, qui
prius emptorẽ adiornari fecit, licet alij existãt pro-
ximiores venditoris parẽtes: vt est expressum in lib.
consuetudinam titu.de materia retractus. cap. *Item*
46 *le parent* &c.† Sed de iure proximior, aut si sint plu
res, omnes simul vocantur, vt dixi: sicut in successio-
ne omnes æquali gradu existentes vocantur: & vno
repudiante pars sua cæteris accrescet succedere volẽ
tibus, scilicet pro portione hæreditatis cuilibet dela-
ta. Nam cùm omnes isti in pari gradu existentes eo-
dem modo succedant, videlicet in capita, habet inter
eos locum ius accrescẽdi: & si omnes repudiatẽt aut
excluderentur tempore, sequentes in gradu vocaren
tur per edictum successorium, vt plene dixi, suprà in
47 iiij.præludio. † Similiter si dux belli præconiza-
ri fecerit, quòd primus ingrediens castrũ habeat cen
tum vel aliud præmium: si plures simul ingressi fue-
rint, ita quòd cognoscere nõ possit quis primus fuit,
omnes præmium habebunt, secũdum Odo.& Guid.
de Suza. licet enim lex visa fuit verbis singularis nu-
meri, tamen si plures fuerint, omnes admittentur.
48 per tex.in dicto §.si plures.† Et idem si præmium da-
retur occidẽti vel capienti malefactorem aut banni-
tum prout dari potest de iure. l. cùm nauarchorum.
vbi Ioã.de Pla.C.de nauicu.lib.xj.& Bart.post Guil.
☞ de Cug.in l.j. ff. de iusti.& iure. [In quo præmio
nullo modo participat cõscius illius criminis & par
ticeps: quia nõ mouetur pro bono publico, sed vt pœ
nam euadat, & præmiũ cõsequatur. Idem in eo cui ex
officio incũbit capere delinquentes: quia voluntariè
non mouetur, sed necessitate officij. secundũ Bart.in
l.si quis in graui.§.si ex stipulatu.& §.verum.ff.ad Sil
la. Ideo si tales delinquentẽ capiãt, præmio non gau
debunt.] Pariter pro crimine detegendo, prout se-
natus Romanus fecit pro cõiuratione Catilinæ de-
tegẽda. Ad hoc (inquit Salusti.in Catilinario) si quis
indicasset de coniuratione quæ contra rẽpublicam
facta erãt, præmia decreuerunt &c. de quo ff. ad leg.
Iul.maiesta.l.in quæstionibus.& l.ij.C.quib.ex caus.
serui pro præmio liberta.acci. Pro quibus facit quod
habetur j.Regum xvij.ibi, Verũ qui percusserit eum
(scilicet Goliam) ditabit rex diuitijs magnis, & filiã
suam dabit ei, & domum patris eius faciet absq; tri-
buto in Israël &c. Et percussit eũ Dauid adolescens,
qui pro præmio Michol filiam regis desponsauit in
vxorem. Pariter ij.Regum v.c. proposuerat Dauid
ĩ die illa præmiũ qui percussisset Iebusæum. dixitq;
j. Paral.xj. Qui percusserit Iebusæum in primis erit
princeps & dux, scilicet militię. Et sequitur ibi: ascen
dit ergo primus Ioab filius Saruiæ, & factus est prin
ceps &c. Sic dea Iuno (vt poëta Aeneidum li.j.refert)
volẽs Aeneam prohibere, ne Italiam adiret, ad Aeo-
lum regem ventorum sic ait:

Aeole (nanque tibi diuûm pater atque hominum rex,
Et mulcere dedit fluctus, & tollere ventos)
Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victósque Penates.
Incute vim ventis, submersásque obrue puppes.
Aut age diuersas, & disiice corpora Ponto.
Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ,
Quarum quæ forma pulcherrima, Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriámque dicabo.
Omneis vt tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat te prole parentem &c.

49 Vnde † restat præmium dari posse occidenti, aut ca-
pienti malefactorẽ, vel inimicũ, prouiso q̃ iudex de
consensu & voluntate gubernatorum pecuniarũ pu-
blicarum, aut eis requirentibus hoc faciat: cum de se-
ipso præmium de publico dare non possit, secũdùm
Bart.in l.j.in fi.prin.versi.sol.secundum.ff.de iusti.&
iure. Vnde si in casu nostro plures eum caperent vel
occiderẽt, omnes præmium haberent, si in plures ca-
dere posset, quanuis aliqui oppositum voluissent, di-
centes, quòd nulli deberetur per l.si fuerit.ff.de reb.
dub. quæ non obstat: quia loquitur in testamentis in
quibus non fit larga interpretatio, sicut fit in benefi-
cio principis, vbi fit latissima. l.penul.ff.de constitu.
principũ secundũ quam quilibet eorum qui simul ca
strũ intrarunt, habebũt centũ. l.qui filiabus. §.j.ff.de
leg.j. secũdùm Io.Fab.& Ang.in d.§.si plures. Quod
vltimũ fortè non seruaretur in rustico talem munifi
cẽtiam faciente, vt quilibet habeat centũ: quia strictè
intelligeretur, vt non quilibet, sed omnes simul cen-
tum habeant. De his & pariter de duobus equis bra
uium simul attingẽtibus, aut de pluribus simul vexil
lum hostium capientibus, videatis Bart. Bal.& Imo.
in l.hoc articulo.ff.de hæred.insti. Ioã.de Pla.& An-
ge.in dicto §.si plures. Et adeò est verum, quòd proxi
mior in gradu, vlteriorem à succedendo excludit.
50 † Quòd si filius sit emãcipatus, & nepos ex eo sit in
aui potestate constitutus, eidẽ auo ab intestato mor-
tuo non succedet nepos in sua potestate constitutus,
sed filius emancipatus qui est gradu proximior: cùm
hodie non curemus de patria potestate quo ad succe-
dẽdum ab intestato, vt plenè vidistis, suprà in secun-
do præludio. Imò plus dicunt docto. quòd si pater fi-
lium emãcipatum hæredem instituisset, & nepotem
ex illo in potestate sua cõstitutum præteriisset, talis
nepos præteritus dicere non posset testamẽtum aui
sui nullum, quia cùm non teneat primum gradum li
berorum, non fuit necessariò instituendus, nec exhæ
redandus, cùm filius emancipatus eum præcederet.
Nec conqueri posset talis nepos, quòd legitimã non
51 habet. † Quòd cùm legitima sit tertia pars eius quod
quis habiturus esset ab intestato, in Authentica, no-
uissima.C.de inoffic.testa.& iste nepos nihil habitu-
rus erat ab intestato, quia filius emãcipatus pater ei9
eum præcedebat, de nihilo conqueri potest. Vnde si-
cut quo ad vim successiuam ab intestato, sublata est

hodie differentia emancipationis & patriæ potesta-
tis, ita etiam ex testamento hoc casu. secundum Bar-
to.Bald.& Angel.in l.Gallus. §. & quid si tantùm.ff.
de libe.& posthu. Nam ille qui non succedit ab inte-
stato, qualis est ille nepos si in testamento præterea-
tur, non poterit illud ad causam intestati deducere,
ipsum dicendo nullum: quia non sua interest testa-
mentum aui dicere nullum, postquàm eo annullato
non succederet ab intestato, vt plenè dicā super ver-
52 bo, in eodem testamento relinquens.j. † Et sic restat
quòd proximior in gradu, qualis est filius & filia etiā
emancipati, excludunt nepotes, & deinceps vlteriu-
res: licet in patris potestate retentos, nisi (vt dixi) fi-
lia statuto aut consuetudine foret exclusa. Et hæc est
conclusio vera: quam dupliciter limitabitis. Primò,
quòd filius etiam emancipatus nepotem excludit e-
mancipatum vel in potestate retētum, vbi filius qui
proximior est, succedere vult, & hæres esse. Si autem
filius paternam repudiaret hæreditatem, & hæres
esse nollet, certè si talis filius tempore mortis patris
esset in potestate constitutus auo succederet, non vt
suus & necessarius hæres, sed tanquam voluntarius,
quia vt suus & necessarius auo succedere non potest,
cum primum gradum non teneat nec primū locum
suitatis. Sed filius pater eius illum gradum & suita-
tis locum velut in potestate patris constitutus tene-
bat, & sic priuilegio suitatis non erat hæres suus, vt
dicam in verbo, *Mortuo autem testatore*. ij. vbi decla
rabitur materia suitatis. Nec transmittere nepos ille
auitinam hæreditatem ad quoscūque hæredes, si an-
te eam agnitam decederet: sed eam solum transmit-
teret ad hæredes ex sua persona descendentes, vt l.v-
nica.C.de his qui ante aper.tab.hæredi. Si verò filius
paternam hæreditatem ei delatam repudians, fuisset
tempore mortis patris emancipatus, & nepos ex eo
fuisset in aui potestate retentus, quod fieri potest.in-
stit.quib.mod.ius pat.pote. sol.§.4. Talis nepos ex eo
descendens vocabitur ad succedendum auo, vt suus
hæres & necessarius, ita quòd tunc ipso iure erit hæ-
res, quamuis ignoret delatam sibi esse hæreditatem,
& iure ac priuilegio suitatis eam non agnitam mo-
riendo transmittet ad quoscūque hæredes etiam ex-
traneos, quos fortè post mortem aui suæ potestatis
existens instituit hæredes, vt ibi dicam, tractādo ma-
teriam transmittēdæ hæreditatis. Si verò filius post
mortem patris sui intestati, non agnita neque repu-
diata hæreditate paterna decesserit, tunc in electione
nepotis vel alterius descendentis proximiorem gra-
dum tenentis erit, an velit auitam hæreditatem adi-
re ex persona filij nunc mortui, tanquam ad ipsum
nepotem vel alium proximiorem iure suitatis trā-
missum si filius erat in potestate, aut beneficio dictæ
l.vnicæ.C.de his qui ant.aper.tab. si filius ille erat e-
mācipatus: quo casu pinguior erit successio, quia ne-
pos habebit bona aui & filij patris sui, vel an velit
dictam hæreditatem repudiare ex persona filij suiq;
patris, & eam adire ex sua propria persona. l. si quis
filium.§.j.cum glos.ff.de acquirend.hæred.& l.recu-
sare.§.Titius.ff.ad Trebellia. Quo casu minus emo-
lumētum habebit, quia solam hæreditatē aui & non
filij patris sui habebit. secundùm Barto. in l.si mihi
53 & tibi.§.j.ff.de lega.j. Secundò † limitabitis dictam
conclusionem, quòd filius excludit nepotes, scilicet
ex seipso descendentes, non autem excluderet nepo-
tes ex alio filio præmortuo fratre suo stantes & su-
perstites. Imò tales nepotes secundum gradum ve-
rè tenentes in successione aui concurrerent cum fi-
lio defuncti eorū patruo, cum quo pariter succedent
auo, institu.de hære.ab intesta.§.cum filius. quia hoc
casu tales nepotes personam repræsentāt sui patris,
& iure repræsentationis esse cēsentur in pari gradu
54 cū patruo, prout esset eorū pater si viueret. † Quod
quidem ius repræsentationis non eis competit de iu
re communi, sed ex priuilegio, in corpore tamen iu-
ris clausu, per text.singularem in §.si autē defuncto,
ibi, huiusmodi verò priuilegium. in Auth.de hæredi.
ab intesta. colla.ix. quod scire prodest propter mul-
ta, quæ (ne onerosus existam) taceo. Qualiter autem
cognoscatur ius commune & priuilegium in corpo-
re iuris clausum, docet Bald.in l.j. C.de peti.hæredi.
Et in quibus conueniant, & differant, ius commune
& priuilegium in corpore iuris clausum, alibi forte
& opportuniùs dicam. Simul ergo cum patruo succe
dūt nepotes ab intestato ipsi auo, nulla facta differē-
tia an essent in potestate aui vel emancipati, vel an
sint masculi aut fœminæ, nisi statutum vel consuetu-
do fœminas excluderet. in Authen.post fratres.C.de
55 legiti. hæredi. Et † sicut nepotes personam repræ-
sentāt filij eorum quōdam patris præmortui, vt cum
patruo aut patruis succedant auo: sic etiam eam re-
præsentant, si ciuiliter mortuus fuisset filius eorū pa
ter, vt quia patris sui hæreditatem repudiauit. Quo
casu pars illa sic repudiata nō accresceт cohæredi re-
pudiātis, sed remanebit nepotibus filiis ipsius repu-
diantis, qui eius personam repræsentant. secundum
Ange.in dicto §.si plures.institu.de legi.agna.succes.
Et idem puto in filiis, quorum pater capitaliter fuis-
set damnatus, ita quòd hæres esse non posset, vt quia
deportatus ante mortē aui.l.j.C.de hæred. instituen.
quia cùm talis dicatur ciuiliter mortuus, & sic de me
dio sublatus, nepotes, id est filij talis deportati, qui
sunt sequētes in gradu, ipsum repræsentant, & tenēt
primum locum, vt simul cum patruo succedant auo,
per tex.in l.si qua pœna.in fi.vbi no.Bar.ff.de his qui
sunt sui vel alie.iur.iūcto, quòd bona futura non ve-
niunt in confiscatione damnati, vt dicam in quinto
articulo. Et sic præfati nepotes non vi trāsmissionis
succedēt, cùm nihil repudiatum vel exclusione per-
ditum transmittatur: sed succedunt iure & priuile-
56 gio repræsentationis, vt d.§.cùm filius. † Quæ qui-
dem repræsentatio sibi locum vēdicat etiam in iure
patronatus ecclesiæ, in quo nepotes simul cū patruis
succedunt auo: nec tale ius regulatur, vt ius patrona-
tus libertorum. cap.cùm seculum. vbi Panormita.de
iure patro. & Innocē.in cap.cùm Bertholdus.de sen-
tent.& re iudic. vt suprà tetigi in verbo, *duas habens*
57 *filias*. in princip. Pariter † locum habet hæc repræ-
sentatio in feudis, quæ in iure hæredario & ad simi-
litudinem iuris hæreditarij deferuntur. cap.j.de suc-
cess.feu. in quibus nepotes cum patruis succedunt, vt
ibi, & in capitu. vnico.§.de his.titu. de gradi.succes.
in feu. Maximè in præsenti regno, in quo feuda sunt
ad instar patrimoniorum redacta, secundùm Ioan.
Fab. vt suprà vidistis. Præterea hæc repræsentatio
locum habet etiam in hæreditatibus indiuiduis, vt
sunt regna, ducatus, comitatus, marchionatus, aut ba
ronia: quæ diuisionem non capiunt, capi.j.§. præter-
eà.de prohibi.feud.alie. per Fede. Et cætera alia feu-
da inferiora, vbi statutum aut consuetudo patriæ il-
58 la defert primogenito. † In quibus etiam nepos ex
illo præmortuo primogenito patrē suum repræsen-
tat iure primogenituræ: non accumulatiuè hoc casu
cum patruo, sed exclusiuè, vt solus excluso patruo
succedat in illis indiuiduis, quæ de iure vni soli defe-
runtur

runtur, vel ex consuetudine, secundùm Ioan. Fab. in
dicto §. cùm filius. Et sic in his indiuiduis locum ha-
bet repræsentatio, vt etiam plenè consuluit Panor. in
prima parte consi. lxxxv. incipien. in præsenti quæ-
stione &c. vbi inter cætera dicit, quòd cõstitutio aut
concessio vel dispositio loquẽs de primogenito ope-
ratur quòd omnes descendentes ab eo gaudent iure
primogenituræ, quo ad patruum excludendum: &
sic apertè vult, quod etiam in indiuiduis natura vel
constitutione locũ habet repræsentatio quo ad vim
successiuam, vt scilicet nepos ex primogenito succe-
dat auo: non tamen locũ habet quo ad vim accumu-
latiuã, quia solus succedet, & non simul cum patruo,
sicut faceret in hæreditatibus diuiduis. Sed quia quæ-
stio hæc de arduis est, & altioris indaginis, de ipsa lo
co suo dicetur. [De hac disputab. li quæstione vide
quæ plenè habentur super verbo, *in eodem testamen-
to relinquens*. j. in xviij. limita.] Similiter locum ha-
59 bet hæc repræsentatio nedum † in successione ab in-
testato, vbi nullum omnino conditum fuit testamen
tum, sed etiam si conditum fuerit, & postcà ruptum
per bono. possessio. contratabu. quæ locum habet in
emancipato: aut per querelam inofficiosi, quia etiam
tunc nepos succedet cum patruo. l. si defunctus. C. de
legi. hære. personam sui patris repræsentando: quam
generaliter repræsentat in prædictis & aliis quæ iu-
re hæreditario deferũtur, & deuoluũtur ad posteros,
& alios successores. In aliis verò quæ non iure hære-
ditario deferuntur, nepotes personam sui patris non
repræsentant. Vnde loco patris non succedunt in tu-
tela, vt eam cum patruo gerant. l. iij. §. si duo. ff. de le-
gi. tuto. Nec etiam in iure patronatus libertorum. l. à
duobus. ff. de oper. liber. Nec pariter repræsentãt sui
patris personam, nisi in his, quæ patri si viueret, de
ferrentur tit. vniuersali: id est in his, in quibus pater
eorum si viueret succedere posset tit. vniuersali hæ-
reditario, secùs si tit. particulari, puta legati vel alio
iure particulari, & non hæredis, vt clare probat tex.
in dicto §. cùm filius. institu. de hæredi. ab intest. ibi,
60 pariter † ad hæreditatem vocantur. Et cætera alia iu
ra de hoc iure repræsentationis loquentia, vbique lo
quuntur de tit. vniuersali, scilicet hæredis, & qui iu-
re hæreditario scilicet directo defert. & non iure par
ticulari in quo locum non habet repræsentatio. Et
idem esset in his, quæ non iure directo hæreditario,
sed iure fideicommissi, & sic indirectè deferuntur, vt
etiam in eis locum non habeat: vnde si filiis hæredi-
tas restituenda foret, tale fideicommissum solis filiis
superstitibus, & non nepotibus ex altero filio præ-
mortuo deberetur. quia hoc casu nepotes suum non
repræsentãt genitorem, vt cum patruis ad tale fidei-
commissum admittãtur. [De hoc vide bonum con
silium Philippi Decij in secunda parte consilio j. in-
cipiẽ. memini me aliàs consuluisse. Nam licet in suc-
cessione legali ab intestato filius fratris simul cum
patruo iure hæreditario admittatur velut alter de
proximioribus, non tamen in fideicommisso, cùm
verba testatoris de vero filio, aut alio proximiori, vt
iacent sint interpretanda: vt ibi habetur ij. colum. in
fine. & sequen.] Et ratio differentiæ est secundùm
Bald. quia succedendo tit. hæreditario directo con-
sideratur iuris dispositio, secundum quam filius suc-
cedit in locum patris. Et sic nepos succedit loco filij,
cuius personam repræsentat. Sed in succedendo iure
& titulo fideicommissi, non consideratur iuris dispo
sitio, sed sola affectio quam natura docet plus habere
ad filios, vtpote proximiores, quàm ad filios filiorũ,

secundùm Bart. & Rapha. limitando glo. ibi in l. cum
ita. §. fina. ff. de lega. ij. & in l. Lucius. la ij. ff. de hæred.
institu. quam abunde ibi dirimit Alexand. in fine. &
tenet Ange. in dicto §. cùm filius. vide tex. in l. hære-
des mei. §. peto. quem ibi ad hoc no. Rapha. ff. ad Tre
bel. post Angel. ibi. De quo tamen puncto, scilicet an
fideicommissario præmoriente, spes fideicommissi
trãseat & transmittatur ad hæredes, latiùs dicam in
verbo, *si absque liberis moreretur*. ij. in materia fidei-
cõmissariæ substitutionis: [Et etiam dixit ibidem
61 in materia pupillaris. circa finem.] Et quod † dixi
fideicommissum filiis testatoris restituendum stante
conditione, puta filio instituto sub conditione non
stantium liberorum defuncto absque liberis, deberi
solis filiis testatoris & non nepotibus, ex aliquo filio
præmortuo stantibus. qui in tali successione indire-
cta filium præmortuum eorum patrem nõ repræsen
tant, est verũ, vbi agitur de succedendo per fideicom-
missum ex testamento vel alia vltima volũtate: quia
in successione ex testamento non habet locum hæc
repræsentatio. quia cũ (vt dixi) hæc repræsentatio, ꝙ
nepotes filium eorum patrem repræsentent nepoti-
bus competat ex priuilegio in successione ab intesta
to directa, non porrigitur ad successionem ex testa-
mẽto, cùm priuilegia sint stricti iuris: & sic iure isto
repræsentationis ad tale fideicommissum nunquam
vocarentur, nec etiam fideicõmissum petere possent
iure transmissionis, quasi ad eos morte patris fuerit
62 transmissum conditionale fideicommissum. † Cùm
fideicommissa conditionalia non transferantur hæ-
rede instituto moriente ante conditionis euentum. l.
vnica. §. si autẽ aliquid sub conditione. C. de cadu. tol
len. Et est verum, quòd non transmittuntur etiam ad
suos: licet glo. in l. si is cui. ff. de actioni. & oblig. con-
trarium voluisset, & malè, secundum omnes. Sed vbi
fideicommissum deberetur ex cõtractu inter viuos,
in quo etiam fieri potest substitutio. l. quoties. C. de
donatio. quæ sub modo vel condi. fiunt. Prout etiam
sæpe fit in societate omnium bonorum, vel in pactis
matrimonialibus, præsertim in Francia, in quibus
valent pacta de succedendo, vt plenè dixi super ver-
bo, *duas habens filias*. in iij. casu fallentiæ. In quo fi-
liæ cum masculis non succedunt: tunc filio qui succe
dere debet, & cui cæteri filij si absque liberis moria-
tur, vel sub alia conditione fuerunt substituti, moriẽ
te ante conditionis euentum, tale fideicommissum
non solùm filiis paciscentium deberur, sed etiam ne-
potibus ex altero filio præmortuo relictis, non pro-
priè iure isto repræsentationis nepotibus in sola suc-
cessione ab intestato ex priuilegio competente, quæ
ad hunc casum extendi non potest: sed eis debetur iu
re transmissionis, quod in cõtractibus & pactis con-
ditionalibus operatur per tex. not. in dicta l. si is cui.
ff. de actio. & obliga. & institu. de verborum obliga-
tio. §. ex conditionali. & in §. cùm quis. insti. de inuti
li stipulat. Et ratio differentiæ est, quare conditiona
lia ante conditionis euentum transmittũtur ex con-
tractu, & non ex vltima voluntate. quia contractus
consensu & voluntate duorum firmantur irreuoca-
biliter. l. sicut. C. de actionibus & obligationibus. &
l. perfecta. C. de donatio. quæ sub modo. Sed vltima
voluntas solius testatoris cõsensu vsque ad mortem
ambulatoria, secundùm Angel. in dicto §. ex condi-
63 tionali. quod est not. † Quia vltimæ voluntates ve-
lut debiliores, vbi sunt conditionales, vim trãsmissi-
uam non habent, sicut habent contractus & cæteri
actus inter viuos. Pariter nepotes personam non re-

præsen

præsentāt sui patris, nisi in successione eis delata iu-
re communi: quia in delata ex statuto aut consuetu-
dine cessat repræsentatio, nec concurrunt cū patruo.
secundùm Bald. in iij. parte consi. xxx. incipien. præ-
supposito statuto. ij. colum. vbi stante statuto, quòd
mulier dotata non succedat: soli fratres eam exclu-
dūt, nec in eius portione nepotes ex fratre præmor-
tuo concurrunt cum patruis, quia nepotibus non sic
aperitur edictum statuti, sicut eis aperitur edictum
prætoris, quod etiam eis apertū non fuisset nisi præ-
tor hoc expressè dixisset. l. u post mortem. §. finali. ff.
de contratabu: vt suprà vidistis in j. præludio. circa
finem. [Vide Philippum Decium in superiùs alle-
ga. consil. j. vbi idem concludit & Alexan. in iiij. par-
te consi. iiij. tamen Ioan. Fab. vbi suprà & plures alij
de quibus infrà dicitur, contrarium diserunt.] Præ-
tereà nepotes ius repræsentationis habēt non ex me
ro iure communi, sed ex priuilegio, vt suprà dixi.
Quod tanquam plus stricti iuris existens quàm ius
commune, non extenditur ad edictum statuti. Super
hoc cogitabitis: quia dubito consilium Bal. sustine-
ri non posse per ea quæ supra retuli Ioan. Fab. dixis-
se in dicto §. cùm filius. & Alexand. in l. Lucius. la ij.
ff. de hæredi. institu. & ipsummet Bald. in l. in quibus.
C. de secund. nup. quod etiam tetigi suprà in j. prælu-
dio. Imò hoc casu appellatione filiorum veniunt ne-
potes in dispositione statutaria, vt in eodem casu cō-
suluit Pau. consi. clxxj. incipien. præsens casus. & Lu-
doui. consi. cxxix. incipien. licet magna apud me fue-
rit dubitatio, vt pleniùs dixi super verbo, *duas ha-
bens filias*. In secundo. casu quo filiæ cum masculis
non succedunt, vbi concluditur, quòd sicut filius in
statuto mentionatus filiam excludit, sic etiam nepos
eam excludere debet tanquam veniens appellatione
filij: tamen verum est, quòd repræsentatio de qua hīc
loquimur, stricti iuris est, velut ex priuilegio in cor-
64 pore tamen iuris clauso, orta. † Quia etiam extendi
tur ad omnes ex filio præmortuo descendētes, sed so
lùm ad pronepotes: vt si defuncto ab intestato super-
sint filij, & nepotes ex alio filio, & etiá pronepotes,
sicut iure repræsentationis succedunt auo nepotes si-
mul cum patruis, ita etiam simili iure succedūt pro-
nepotes, per tex. in dicto §. cùm filius. Sed vltra pro-
nepotes non vocātur alij vlteriores cum patruis ad
successionem ascendentis. [Et notanter dicit cum
patruis: quia si aliqui patrui vel alij proximiores nō
essent, certè trinepotes, & deinceps succederēt salua
gradus prærogatiua. Et hoc iure proprio & non iure
repræsentationis. & sic nō in stirpes sed in capita, vt
infrà iij. mēbro dicetur, loquendo de successione col
lateralium vno latere coniunctorum.] Et in hoc sci
licet de pronepotibus simul cū patruis ad successio-
nem vocandis, differt hæc successio descendentium
succedere ascendentibus volentiū a successione, qua
ascendentes cum collateralibus seu transuersalibus
suis succedunt descendentibus, iuxta Authen. defun-
cto. C. ad Tertyl. Et etiam à successione collateraliū
inter se. Quibus duobus vltimis successionibus pri-
uilegiū repræsentationis nō progreditur vltra nepo
tes, vt in Authen. post fratres fratrúmque filios, iūcta
glo. j. C. de legiti. hæredi. vbi doct. rationem ponunt
differentiæ. & Ioan. Fab. in §. item vetustas. in fine.
instit. de hæredit. quæ ab intesta. quia hæc successio,
quā descendentes suis succedunt ascendentibus, est
naturalis & debita. l. scripto. in fi. ff. vnde lib. & con-
sequēter est fauorabilis. Aliæ verò duæ, scilicet quan
do ordine turbato ascendētes suis succedūt præmor-
tuis descendentibus, aut collaterales sibi inuicem, est
à iure & ordine naturæ exorbitans. l. nam & si paren
tibus. ff. de inoffic. testa. Ideo venit restringenda, vt
in ea ius repræsentationis vltra ipsos nepotes non
65 porrigatur, vt infrà videbitis. Or, † domini, sanè in-
telligatis nepotes ex filio præmortuo iure repræsen
tationis vocari simul cum patruis ad successionem
aui ab intestato mortui, & similiter pronepotes ex
filio & nepote ex eo præmortuis, vt scilicet succedāt,
non in capita, sed in stirpes. & in hoc differūt filij ab
ipsis nepotibus & pronepotibus in succedēdo, quia
filij succedūt patri æqualiter in capita. Adeò quòd si
decē forent, aut vlteriores, tātum habebit vnus sicut
alter. Sed quando nepotes cum filiis defunctæ perso-
næ, de cuius hæreditate agitur, & sic cum patruis suis
succedūt auo, certè omnes nepotes ex vno filio præ-
mortuo, non plus habebūt etiá si essent mille quam
66 habuisset eorū pater, si vixisset. † Et ratio quare ne-
potes & pronepotes cum patruis non succedūt in ca-
pita sicut filij, sed solùm in stirpes, est, quia filij qui
sunt in primo gradu, succedunt de iure cōmuni, tan-
quam primum locum tenentes: nepotes verò quādo
ad successionem aui concurrunt cū patruis, cùm pri-
mum locum seu gradum non teneant, succedunt ex
solo priuilegio, in corpore tamen iuris clauso, vt su-
prà vidistis. Vnde in tāta portione non succedūt sicut
filij, quia satis est, quod priuilegiū eos qui sunt in secun-
do aut tertio gradu repræsentet loco vnius gradus
sine præiudicio filiorum primum locum verè tenen-
tium, argumen. l. si quando. §. j. C. de inoffi. testamen.

Prætereà dicit alibi tex. in l. tutori. C. de neg. gest.
satis esse si vel in paucis amore amici consulatur. Ta-
lia enim priuilegia iure cuiusdam amicitiæ & bene-
uolentiæ concessa vidētur: quia satis est quòd omnes
portionem habeāt sui patris, cuius loco surrogātur,
vt surrogatum naturam sapiat illius, cuius loco sur-
rogatur. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. &
plenè Barto. in l. j. ff. si quis li. test. iussus esse fuc. Ideo
si ad talem successionem concurrant vnus filius, &
tres ex altero præmortuo nepotes, illi tres nepotes
quia succedūt in stirpem. i. in locū sui patris, non ha-
bebūt nisi dimidiam partē hæreditatis, & solus filius
eorum patruus reliquam percipiet dimidiam, ita quod
tantum habebit solus filius quātum simul omnes ne-
potes. Et si defunctæ personæ filius vnicus & ex alte-
ro filio præmortuo tres nepotes, ex altero verò decē,
solus filius tertiam partem hæreditatis habebit, tres
nepotes aliam, & omnes alij decem reliquā tertiam,
vt d. §. cùm filius. versi. & quia placuit instit. de hære.
67 quæ ab intesta. † Ideo cùm isti nepotes ex filio præ-
mortuo succedant auo in stirpem. i. in locum sui so-
lius patris & nō in capita, certè inter se sunt plus cō-
iuncti, quam cū patruis. Vnde si vnus eorū successio-
nē repudiaret, seu ab illa abstineret, prout facere po-
test, vel tempore excluderetur, pars illius cęteris suis
solis fratribus, qui in eadem stirpe existūt, & non pa-
truo vel patruis accresceret: quia patrui cum eis non
eodem modo succedunt sicut isti: quoniam illi succe-
dunt in capita, & isti succedunt in stirpem: & inter
diuerso modo succedētes non est locus iuri accrescē-
di, vt suprà vidistis in iiij. præludio: [Vide infrà su-
per verbo, *in eodem testamēto relinquens*. j. circa finem
xxij. limita.] Sed inter succedētes eodem modo, pu-
ta per capita, est locus iuri accrescendi, ita quòd vno
capite repudiāte pars quæ fuerat ei delata cæteris ac-
crescit capitibus, veluti quando soli filij succedunt,
quia in capita succedūt vno repudiante vel aliâs ex-
cluso,

cluso, qui si filios non habeat aut nepotes qui ipsum
repræsentent, pars sua vacans cæteris accrescit capi-
tibus pro parte hæreditaria, qua vocati sunt. Et idem
si duo essent aut plures filij, & tres vel quatuor aut
plures ex altero filio præmortuo nepotes. Quoniá
si vnus filiorú repudiaret, pars sua alteri filio accre-
sceret fratri suo, & etiam omnibus nepotibus simul
vnum caput facientibus seu repræsentantibus: sed fi-
lio accresceret pro dimidia, & omnibus nepotibus
pro reliqua dimidia: nec accrescit singulis nepotibus
vt singulis, cùm singuli caput sui patris non repræ-
sentent, sed omnes simul ipsum repræsentant. ideo
accrescit simul omnibus qui adierunt & in commu-
ni: quia omnes simul sunt loco sui patris caput vnú
facientes seu repræsentantes. Vnde si è conuerso illi
tres nepotes filios non habentes, qui nepotes auum
suum naturaliter vel ciuiliter præmortuú repræsen-
tant, hæreditaté aui repudiarent: quia tunc per repu-
diationé omnium vacaret & deficeret vnum caput
integrum, ac si núquam fuisset: certè portio omnium
illorum caput sui patris repræsentantium, reliquis
accresceret capitibus. scilicet duob⁹ patruis filius de-
functi, de cuius successione agitur: cùm hoc casu sit
inter eos idem modus succedendi, scilicet per capita.
Et idé si non esset nisi vnus nepos, qui repudiasset, &
vacaret vnum caput. Sed quãdo integrú caput, quod
ipsi nepotes repræsentant, non vacaret, quia omnes
fortè non repudiarút, sed vnus vel duo ex illis, tunc
portio illius vacás solis reliquis aut reliquo nepoti-
bus repudiantis fratribus accresceret, tanquam indi-
uiduis seu membris eiusdem capitis: nec patruis ac-
cresceret, quia etiam si vnus ex patruis repudiaret,
non accresceret vni soli ex nepotibus, sed omnibus
vnum caput repræsentátibus. Et ratio quare vno ex
nepotibus repudiante vel aliter excluso, portio sua
solis accrescit cæteris nepotibus repudiantis fratri-
bus, est, quia illi tres aut plures nepotes, táquam tria
aut plura indiuidua, & membra eiusdem capitis seu
gradus, sunt inter se magis cóiúcti, quia fratres sunt
& sic eiusdem gradus. Vnde sibi plus inuicem atti-
68 nent, quàm patruis suis. † Et ius accrescédi operatur
solùm inter omnino pares verè aut repræsentatiue.
Sicut videmus: quia vno ex filiis repudiante, cú alte-
ro filio vocantur omnes nepotes qui verè non sunt
eiusdem gradus cum filiis, sed solùm repręsentatiuè,
quia personam repręsentant sui patris: qui cum alius
filius si viueret, esset eiusdem gradus. Similiter omni-
bus nepotibus repudiantibus vel exclusis, qui omnes
simul sunt repræsentatiuè eiusdem gradus cum pa-
truis, pars illorum omnium nepotum vacás patruis
accrescet, vt vidistis. Sed non sic, quãdo vnus vel duo
ex ipsis repudiaré: quia cùm illi singulares non sint
verè nec repræsentatiuè eiusdem gradus cum suis pa
truis, cùm illorum singuli personam non repræsen-
tent sui patris, sed omnes simul, certè portio repudia
ta ipsis patruis tanquam in diuerso gradu cóstitutis
nó accrescet, nec accrescere potest. Sed solis reliquis
nepotibus, qui sunt eiusdem gradus, & legaliter con
iuncti idétitate rationis, vt dixi in dicto quarto pręe-
ludio suprà. Et idem erit iudicium si cum filiis con-
currant pronepotes ex vno capite, qui omnes perso-
nam repræsentát nepotis, siue patris præmortui:
vel si concurrerent cum nepotibus, aut inter se vicis-
sim: quia ex præmissis cognoscetis, quando & quali-
ter ius accrescendi operabitur inter eos. Vnde restat
quòd vbi in successione ab intestato concurrunt filij
eius de cuius successione agitur, & nepotes ex altero
premortuo filio, nepotes succedunt solùm in stirpes.
Et idem in pronepotibus cum patruis magnis cócur
69 rentibus in successione proaui. † Si autem nepotes
soli, aut soli pronepotes, vel nepotes & pronepotes
simul & mixtim. nullo superstite patruo cócurrerét
in successione illius aui vel proaui, túc maius surge-
ret dubium, an succedere debeant æqualiter in capi-
ta, vt tantum habeat vnus sicut alter, vel an succedát
in stirpes solùm in loco & portione illorú, quos re-
præsentant. Super quo licet satis ardua fuerit hacte-
nus disputatio, & diuersæ opiniones, tamen commu-
nis opinio habet maximè glo. & Barto. quòd etiam
tunc succedant in stirpes, ac si cum patruis concurre
rent: quam Guido Papæ quæstio. cxxxiiij. incipien.
sed qualiter. dicit in iudicando fuisse seruatam. Et
Bald. in tit. de natura suc. feu. c. j. in fine, dicit esse con
munem opinionem gl. quam in dubiis opinionibus
consulendo multum sequebatur, nec inuenire pote-
rat meliorem, secundum quam ego etiam in puncto
nostro sæpe consului, & plura aliorum consilia vidi,
per tex. cui responderi non potest. in l. ij. C. de suis &
legiti. hæredi. & in dicto §. cùm filius. in fi. versi. item
si ex duobus filiis &c. institu. de hæredi. ab intestato.
vbi mortuo auo intestato soli nepotes ex duob⁹ præ-
mortuis filiis supererant in dispari numero: quia ex
vno supererát vnus aut duo, ex altero autem tres vel
quatuor. Et tamen ibi mandatur hæreditas diuidi in
duas partes, quarum vna detur vni vel duobus nepo
tibus ex vno filio: altera verò dimidia detur tribus
aut quatuor nepotibus ex altero filio. Et sic in stirpes,
ac si cum aliquo patruo cócurrissent: & idem in pro-
nepotibus. Quam opinionem post lógam ad partes
disputationem etiam tennit Ange. in dicto §. cùm fi-
lius. Ideo si in successione cócurrerét nepotes & pro-
nepotes in stirpes succedendo, vt dictum est, si alter
ex nepotibus repudiaret, vel alter excluderetur, pars
sua cæteris accresceret cú nepotibus ipsius repudian-
tis fratribus, cum sint eiusdé gradus. Pariter si vnus
pronepotum parté suam repudiaret, cæteris prone-
potibus repudiantis fratribus accresceret. Et idem si
soli pronepotes ex duobus aut pluribus præmortuis
nepotibus concurrerent: quia succedent illi soli, qui
sunt de stirpe repudiantis. Et hæc de primo membro
huius primi articuli, scilicet qualiter descendentes
suis succedant ascendentibus intestato defunctis, di-
70 cta vobis sufficiant. Venio † ad secundum huius
primi articuli membrum, qualiter è conuersò ascen
dentes suis succedant descendentibus ordine naturę
turbato præmortuis. Ordine enim naturæ filij & de-
inceps cæteri descendentes patri succedunt & aliis
ascendétibus, iuxta gradus prærogatiuam. l. scripto.
71 ff. vnde liberi vt vidistis in præcedenti mébro. † Ta-
men ordo iste plerúque turbatur, vt filius pręmoria-
tur. l. nam & si paréntibus. ff. de inoffi. testa. Sicut con-
tigit domino Bulgaro legum doctori antiquo, qui
cùm eius vnicus filius prædecessisset, voluntatem di-
uinam patiéter tolerans, hoc tantùm dixit: Ordine
turbato succedis Bulgare nato, secundùm glos. super
verbo, tamen ordine. ff. de inoffi. testa. l. nam & si pa-
rentibus. & gl. super verbo, filiis. in c. cùm apostolus.
de censi. Vnde cùm successio alia quàm descenden-
72 tium sit contra ordinem naturæ, † est in multis par-
tibus consuetudo, vt in Aruernia, quòd ascendentes
nunquam suis succedunt descendentibus: sed in defe-
ctu liberorum collaterales vocátur: quibus deficien-
tibus fiscus succedit, vt refert Masuerus in tit. de suc-
cess. & vltimis volútatibus. §. idem de consuetudine,

vt dixi suprà in j.præludio. Pariter idem Masuerus
refert eod.tit.de succes.testa.& vlti.volun.§.xvj.inci-
piente:Item illius qui mortuus est sine liberis. Quòd
mortuo aliquo sine liberis ab intestato, dominus tē-
poralis loci seu eius officiarij, ponūt bona ad manū
domini,ad saluum ius habentis. Quæ manus posteà
leuatur ascendenti vel collaterali proximiori succes
sori probata gradus proximitate, cū antè pro eis nō
præsumatur sicut præsumitur pro liberis,de quibus
solis dictum est:Est filius,ergo hæres. Ideo de hac suc-
cessione seu iure succedendi ascendentium, dicatis,
quòd si descendenti ab intestato mortuo non super-
sit nisi solus pater, solus ille succedit:& idem si non
73 superſit,nisi sola mater:quia sola succedet. † Si verò
ambo supersint, scilicet pater & mater,quia sunt pa-
res in gradu : ambo æqualiter succedūt tam in bonis
castrēsibus,& quasi castrēsibus,quàm bonis pagani-
cis & aduētitiis filij,saluo quòd si filius aut filia quæ
decessit erat in potestate patris tempore suæ mortis:
propter eius mortem non extinguetur vsusfructus
bonorum illius aduentitiorum & paganicorum,qui
penes patrem erat tēpore mortis. iuxta.l.cùm opor-
tet.C.de bonis quæ libe. Cùm morte filij proprieta-
rij non extinguatur vsusfructus patri debitus, insti.
dē vsufruc.§.finitur. Imò pater,quandiu viuet,gaude
bit vsufructu:post cuius mortem mater pleno potie-
tur dominio partis suæ,in qua viuente marito non
nisi nudam habuit proprietatē:& saluo etiam, quòd
vbi statutum esset vel cōsuetudo, quòd mater exclu-
datur propter agnatos filij intestato defuncti, ipsa
tūc excluderetur per patrem vel auum paternum &
cæteros ascendentes paternos, licet remotiores, aut
per fratrem,quibus magis(non stante statuto)fauen
dum esset,quàm remotioribus agnatis. de quo suprà
in primo præludio. Et hæc vera quo ad successionē
bonorum castrensium,quasi castrensiū,& aduentitio
rum filij præmortui, scilicet ab extraneis acquisito-
rum,vel suis mechanicis & paganicis artibus. Quia
74 † in bonis quæ à patre tātùm vel eius linea acquisie-
rāt,vel ad eum peruenerant,solus pater succedit ma-
tre exclusa. Et idem econtra:quia in bonis ex matre
& eius linea acquisitis & ad filium peruētis,sola ma-
ter succedit,patre excluso, per textū notabilem in l.
quod scitis.§.fi.secundum intellectum Bartol.ibi.C.
de bonis quę libe. Et pariter seruatur in retractu,qui
competit ex consuetudine ducatus Aquitaniæ vt ille
tantùm admittatur, qui in re vendita succedere de-
bebat ab intestato: adeò quòd si res ad venditorem
pertinebat ex latere paterno, admittitur proximior
ex latere illo & idem de latere materno in maternis
bonis, quia in bonis per vēditorem acquisitis locum
non habet retractus; secundū docto. & Franciæ con-
suetudinem,quam sentit Ioan. Fab.super verbo, Iu-
stinianus. in procemio institu. tamen in Aruernia
etiam in illis locum habet ex consuetudine,vt refert
Masuerus.titu.de retractu.§.j.pro quo facit quod di-
xi suprà in primo præludio, de agnatis matrē à filij
successione etiam in aduentitiis excludētibus: quia
fortius excludere debent extraneū emptorem. Aut
defuncto ab intestato supersunt parentes secūdi gra-
dus,prout sunt auus,& auia:vel tertij gradus, vt pro
auus,& proauia:æquales tamen in gradu. Et tūc fient
duæ partes.quarum vnam habebūt parentes ex linea
paterna, siue sint plures siue vnus: aliam verò habe-
bunt parentes ex linea materna,siue sit vnus siue plu
res. Vnde si quis Intestatus decesserit superstitibus
auo & auia paternis, & sola auia materna:ea sola ha-
bebit dimidiam,& alij duo reliquam dimidiam, per
tex.in d.§.consequens.& §.reliquum.in Auth.de hæ
redi. ab intesta. & idē in proauis & proauiis & dein-
ceps. Quod etiam verū intelligatis in bonis neutra-
libus:quia si bona fuissent ab vna tātùm linea pater-
na vel materna per defunctū acquisita, tūc in talibus
bonis solū succederent parentes ex illa linea,per tex.
in d.l.quod scitis.secūdum Bar.ibi:& in Auth. itaq.
C.communia de succes.& Ang.in §.præferuntur.in-
stit.ad Tertyl.& consuluit L.Rom.consi.xl.incip.vi-
sis.verū.primò,quia video.& Barto.in l. post dotē.in
fi.ff.sol.matr.facit optimè tex.in l.de emancipatis.§.
75 fi.C.de legiti.hæred. Ex † quibus resultat,quòd quo
ties in bonis neutralibus & indifferentibus concur-
runt plures ascendentes ex vna linea, & vnus ex alte
ra,semper fit successio in stirpes:ita quòd tantum ha
bebit solus ex vna linea, quantum omnes illi plures
ex alia linea. Et sic videtur,quod si vnus illorum plu-
riū repudiaret, pars sua illis solis de alia linea accre-
sceret,siue sit paterna siue materna:& non illi vni de
alia linea,nisi omnes isti plures repudiarēt: quia tūc
vacaret integrum caput & linea tota alteri capiti ac-
crescens. Aut supersunt parētes in gradu dispares, &
clarum est,quòd præfertur proximior, ita quòd ma-
ter excluderet auum paternum etiam quo ad bona
quæsita ex linea paterna, nisi statutum vel consuetu-
do matrem exclusisset propter agnatos,vt suprà dixi.
Et idem ecōtra pater excluderet auum maternum
etiam in bonis à linea materna acquisitis,vt d.§.con-
sequens.& in Authē.defuncto.in glo.C.ad Tertullia.
76 Et † præmissa omnia vera sunt,vbi personæ inte-
stato defunctæ soli supersunt ascēdentes:quia si cum
ascendentibus superessent etiam collaterales, puta
frater vel soror defunctæ personæ, tunc si frater,vel
soror sint ab vno tantùm latere coniūcti,vt quia sunt
consanguinei tantùm à patre, vel vterini tantùm ex
matre solùm coniuncti:vel supersint illorum fratris
vel sororis filij:& certè tales nullo modo vocātur ad
successionem intestati cum aliquo de ascendentibus
ex linea paterna vel materna: nec etiam cum aliquo
collaterali vtrinq; coniuncto, vt dicto §.consequēs.
& dicta Authen.defuncto. & infrà dicetur. Si autem
frater & soror cum ascendentibus concurrētes, sunt
tam ex patre quàm matre & vtrinque coniuncti de-
functæ personę de cuius bonis agitur,aut vnus filius
vel filia talis fratris vel sororis vtrinque coniuncto-
rum:eo tunc tales alterari facient formam succeden-
di, adeò quòd tunc fiet successio in capita iuxta nu-
merum personarū,& non in stirpes, nisi quando su-
peressēt plures filij ex tali fratre aut sorore præmor
tuis:quia tunc illi omnes reputantur pro vno,in Au
then.vt fratrum filij. in princ.ita quòd quo ad istos
plures fratrū filios solùm fieret successio in stirpes.
Et sic prædicti collaterales vocātur ad succedēdum
cū patre & matre defunctæ personæ. Pariter etiam
non stātibus patre & matre tales fratres ad succeden
dum admitterētur cum auo & auia paternis,& simi-
liter cū proauo & proauiis. vt dicto §.consequēs.se-
cundum vnum glo.intellectum ibi in verbo, proxi-
mis.quem communiter sequitur docto. Ex quo se-
quitur, quòd si quis mortuus est superstitibus auo &
auia paternis, & sola auia materna, ac vno fratre v-
trinq; coniūcto, vel vnico eius filio illius personam
repræsentante,certè propter personam illius fratris
aut vnici eius filij,melior efficitur cōditio auorū pa-
ternorū. Et idem in proauis. Quoniā eo tunc diuide-
tur hæreditas in quatuor partes.prout sunt quatuor
personæ

personæ: & sic diuisio fiet per capita. vt dicto §. consequens. Et tamen si iste frater vel eius filius nō superesset, tantum habuisset sola auia materna, quantū reliqui duo auus & auia paterni. Nec est hoc mirū, cū sæpe contingat me ex persona alterius habere, quod ex mea habere non possum l. fin. C. ad Tertyl. & cap. penul. de præben. lib. vj. Et latissime per Fely. in cap. j. de præscrip. Ideo si iste frater aut eius vnicus filius, qui huiusmodi succedendi modum alterat, successionem repudiaret: quia hoc faciendo haberetur pro mortuo, & acsi nunquam fuisset. l. j. C. quando non peten. partes. certè per hanc repudiationem cōditio auiæ maternæ efficietur melior: quia tunc sola habebit tantum, quantum alij duo ascendentes paterni, prout habuisset si nunquam frater ille, vel eius filius in medio fuisset. Et hoc verum, quòd bona modo prædicto diuidentur, nisi quæsita forent ex vna tantùm linea veluti paterna: quia tunc in illis soli parētes ex illa linea descendentes succederent cum fratre defuncti aut eiusdem fratris præmortui filio, vt dicta l. quòd fertis. Ita quòd parentes materni nihil habebunt, quandiu paterni supererunt, ex quorum linea bona illa processerunt: aliàs in eorum defectu vocarentur materni cum illo fratre vtrinque coniūcto vel eius filio: & idem è conuerso, vbi bona descendissent ex linea materna: quia tunc soli ascendentes materni cum illo tali fratre aut eius filio succederēt.

77 Secundò † infertur ex præmissis, quòd si quis decessit superstitibus pluribus, putà quatuor filiis fratris vtrinque coniuncti præmortui, & duobus, scilicet auo & auia paternis & auia tantùm materna, certè de illa hæreditate fient quatuor partes: quarum vnā habebunt illi quatuor filij fratris præmortui, solùm succedentes in stirpem & locum eorum patris, & sic vnius tantùm capitis, quæ plus non haberet si viueret, quem omnes quatuor repræsentant. Aliam verò partem habebit auia materna, & reliquæ duæ æqualiter diuidentur inter illos duos ascendentes paternos, secundum dominum Matthæ. de Matthesilanis clariùs cæteris loquentem, quem sequitur Ang. in dicto §. præferuntur. Vltra quos dicatis, quòd si vnus filiorū fratris præmortui repudiaret, pars sua nō omnibus sed solis aliis fratribus ipsius repudiantis eadem ratione coniunctis accresceret. Et si omnes prædicti quatuor filij fratris repudiarēt, & sic vnum caput integrum vacaret, residuæ personæ cum eis vocatę partem illam vacantem iure accrescendi haberent pro hæreditaria portione eis respectiuè delata, prout suprà vidistis in simili. Et si defuncto ab intestato superessent pater, mater, auus, auia, & frater vtrinque cōiunctus vel eius filius, quo casu pater & mater tanquā proximiores ascēdentes & ille frater vtrinque cōiunctus vel eius filius æqualiter succedunt in capita in bonis neutralibus, vt dicta authē. defuncto. Certè si vnus, putà, pater vel mater hæreditatem repudiaret, reliquus cum illo fratre vel eius filio succederet æqualiter in parte repudiata, seu eis iure accrescēdi deferretur pro partibus hęreditariis delatis eisdem. Si autem ambo scilicet pater & mater repudiarent, ille frater cum auo & auia simul succederent secundum eos. facit quod not. Cy. in dicta Auth. itaque. C.

78 communia de succes. Et † notanter dixi de filiis fratris vel fratrum vtrinque coniunctorum cum ascēdentibus succedendis, quia nepotes aut pronepotes talium fratrum vel sororum, & cæteri deinceps nunquam cū ascendentibus vocantur ad successionem: imò per ascendentes liter remotiores excluduntur. Nam priuilegium collateralū, vt cum ascēdentibus succedant, & personas suorum patrum repræsentēt, non porrigitur ad pronepotes seu nepotes fratrū, & minus ad posteriores, secundùm glos. in dicta Auth. post fratres. quā omnes ibi sequuntur, licet Placentinus contrarium voluisset & malè: quia illam gloss. etiam tenet Io. Fab. in dicto §. item vetustas. in fi. insti. de hære. ab intest. Et in hoc differt hæc successio à prima, de qua vidistis in primo membro: quæ por-

79 rigitur ad pronepotes, vt ibi dixi. Vnum † tamen menti tenebitis, quòd in omnib⁹ his casibus, in quibus fratres & sorores vtrinque coniuncti aut eorū filij simul succedunt cū ascendentibus, nunquam vsusfructus portionum talis successionis eos tangētium acquiritur parentibus, in quorū potestate constituuntur. Imò ipsi succedentes plenè gaudent dominio suarum iam dictarum portionum, vt d. §. consequēs. & tenet glo. in fi. in l. iij. C. de vsufru. quod est not. pro limitatione l. cùm oportet. C. de bo. quæ libe. & eorū quæ supra vidistis in prin. huius articuli. Nā hi collaterales aliqualiter alterant modum succedendi, vbi

80 concurrunt cum ascendentibus. Et † præmissa intelligatis vera, scilicet ascendentes suis succedere descendentibus, si mortuo coniuge cōtinuerint, nec ad vlteriores nuptias trāsierint post illas ex quibus descendunt hi, de quorum successione agitur, & tractatur. Quia si ad alias transierint seu conuolauerint nuptias, maior esset difficultas de vi successiua & modo succedendi dictorū ascendentiū. Super quo omissis doctorū variis disputationibus & opinionibus, sequentes trado vobis conclusiones. Prima

81 † est, quòd mater vnum solum habens filiū, si ad alia trāsierit vota, tali filio antè vel posteà mortuo ab intestato, sola matre relicta, ipsa ei succedit pleno iure in omnibus suis bonis eidem filio vndecūque etiam à patre & eius linea quæsitis & prouentis: de quibus tam in morte, quā in vita poterit mater liberè disponere. l. fœminæ. in fi. C. de secun. nup. licet glo. in Authen. ex testamento. eodem tit. contrarium voluisset & malè, secundùm Bar. ibi dicentem, se contra illam glo. pluries consuluisse, nisi filio stante pupillo trāsiuisset ipsa ad secunda vota, non priùs petito tutore ipsi filio: & idem filius in ætate pupillari decessisset. l. matrem & l. omnem. C. ad Tertyllianum. quæ sunt incorrectæ, cùm iura illa factum matris puniant culposum, in non petendo tutorem commissum, vt plenè per Fely. in c. ecclesia sanctæ Mariæ versic. Prima declaratio restrictiua &c. de constit. sed fortè pœna illa locum non haberet, vbi tali filio sola mater ad succedendum superesset, vt sonant verba con-

82 clusionis. † Circa quam vnum menti tenebitis, quòd mulier filiorum suorum tutrix non petito tutore nec reddita ratione ad secunda vota transiens, perdit nedum filiorum successionem, tutelam vel curam iam susceptam, etiam si matrimonium non sit consummatum, nec ipsa in domum mariti traducta, sed verbis de præsenti contractum, secundùm Spec. tit. de tutel. §. nunc dicendum. sed etiam maritus ille secundus, cum quo nupsit, pro ea obligatur & tenetur de malè administratis, per eam si ipsa soluendo non sit, per tex. not. quem ibi Bald. summè commendat in l. penul. C. in quibus casib. pig. tacitè cōtrahi. Ideo vir matrimonium cum tali vidua contrahens facere debet, quòd prius de tutela, aut cura rationem reddat, de qua quittantiam habeat, secundùm glos. in authen. sacramentum. C. quando mu. tuto. offi. fun. potest. Quod verum intelligatis, si mulier illa tan-

quam filiorum tutrix, aut curatrix negotia geſſerit, ſocius ſi alio modo bona filiorum adminiſtrauerit, vel aliorum non liberorum. Quibus caſibus locum non haberet diſpoſitio d. l. ſecundùm Docto. quod eſt notandũ pro limitatione regulæ communis, quòd maritus nũ tenetur pro vxore nec econtra. l. j. & per to-
83 tum. C. ne vxor pro marito. † Secunda concluſio eſt, quòd mater plures habens filios, aut filias, ex eodẽ matrimonio progenitas, ſiue tranſierit ad alia vota ante mortẽ alicuius filiorũ, ſiue poſt mortẽ, poterit illi filio inteſtato mortuo in bonis eidẽ filio a patre eiúsq; marito prouentis ſuccedere in ſolo vſufructu portionis ſibi delatæ habito reſpectu ad numerũ filiorũ ſuperſtitũ, cũ quibus filio defuncto æqualiter ſuccedit, per dict. auth. defuncto. C. ad Tertyl. Quo vſufructu vita ſibi comite gaudebit, interdicta ei alienatione proprietatis, quæ filiis iam dictis cohæredibus ſuis pertinet, vt in authẽ. de nuptiis. §. ſi autem inteſtatus. Et licet ibi dicatur, quòd habere debet vſum, tamen gl. exponit, id eſt, vſumfructum. ſimil. eſt gloſ. in auth. de non elig. ſecũ. nub. §. in fin. princ. verſ. proſpeximus. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi mater priùs, quàm nuberet filio ſuo ſucceſſiſſet in pleno dominio portionis ſibi delatæ: poſteà nubẽdo proprietas illius portionis, in qua ſucceſſerat, reuertitur ipſo iure ad dictos liberos cohæredes ſuos, ſolo vſufructu ei remanente, vt dicto §. ſi autẽ inteſtatus. & §. ſi verò expectet. ibi, & proprietatis erũt domini &c. eadẽ au-
84 thẽ. † Et intelligatis proprietatẽ portionis delatæ matri ad ſuperſtites filios ſuos defuncti fratres deferri, ſi defuncto fratri nõ fuiſſent ingrati. Quoniam ſi quis eorũ ingratus foret, ad illũ proprietas illa non deferretur, ſed in ea ſuccederẽt reliqui nõ ingrati ſimul cũ matre. Et ſi omnes ex primo matrimonio ingrati defuncto probarẽtur, ſola mater ĩ tota illa portione pleno iure ſuccederet, per tex. argu. not. Bar. ibi & ſic ſi nõ ſupereſſent &c. in §. ingratitudinẽ. in authen. de nup. iiij. collat. Et eſt ibi caſus, in quo hæres vocatus ab inteſtato priuatur ſucceſſione propter ingratitudinẽ, licet exhæredatus non fuerit, & etiá ſi
☞ frater defunctus de ingratitudine conqueſtus. [De quo & an ingratitudo excludat quẽ à ſucceſſione ab inteſtato, habetur plenè infrà ſuper verbo, *in eodem teſtamento relinquens*. ij. in fi.] nõ fuerit. Præterea dicit ibi Ang. per illũ text. ꝙ frater ingratus querelare nõ poſſet teſtamẽtũ fratris, quẽ offendit licet in ipſo turpem perſonã inſtituiſſet hæredem, cõtra tex. in l. fratris. C. de inoffi. teſtamen. quod not. Vlteriùs ꝓ-
85 cedens pro matre etiá dico, † ꝙ ſi omnes filij nati ex primo matrimonio cohæredes ſui viua matre moriantur, hærede fortè extraneo in teſtamento vltimi filij inſtituto, & matre in ſola legitima vel aliquo alio (vt teſtamentũ valeat) inſtituta, certè proprietas bonorũ paternorũ filij, aut filiorum primo loco inteſtatè mortuorũ, qua per tranſitum ad ſecũda vota fuerat priuata, reuertitur ipſo iure ad eã, cùm cauſa priuationis ſuæ eſſet fauor liberorũ primi matrimonij, quæ nunc ceſſat. Et conſequẽter ceſſare debet ipſa priuatio, arg. c. cùm ceſſante. de appel. ſecundùm
86 Inno. in c. fi. de ſecun. nup. Tertia concluſio eſt, † ꝙ mater plures habens filios, aut filias ex eodem matrimonio genitas, ſiue ad ſecunda tranſierit vota ante mortẽ alicuius filiorũ, ſiue poſt mortẽ, poterit illi filio inteſtato mortuo pleno iure ſuccedere, cũ cæteris filiis & filiabus ſuis, in quibuſcunq; bonis aliunde, quàm à patre eius marito quæſitis, etiã ſi ab auo paterno proceſſiſſent, in quibus mater quo ad ſuam virilem portionem etiam pleno iure ſuccedit cum poteſtate libere diſponendi in vita pariter & morte ſecundum Docto. Nam text in dicto. §. ſi autem inteſtatus. corrigit ius antiquum quod habetur in §. cùm igitur reliquum ſit. in authen. de non eligen. ſecun. nuben. Secundum quod ius mater in omnibus bonis filij etiam paternis ſuccedit pleno iure. vnde dictus §. ſi autem inteſtatus. hoc corrigẽs quo ad bona filij paterna, vt mater à cætero in illis non ſuccedat, niſi in ſolo vſufructu, non debet extendi ad bona auitina, cùm in materia correctoria, & ſic odioſa, appellatione paternæ ſubſtantiæ non comprehendatur auitina, niſi diceretur expreſsè argu. l. præcipimus. C. de appella. & not. Bart. in l. liberorũ.
87 ff. de verb. ſignifi. Quarta concluſio eſt, † quòd ſicut perdit vxor relictum ſibi à marito per tranſitum ad
☞ ſecunda vota: [De his matrimonialibus lucris plene habetur ĩ. eod. artic. iij. in iiij. concluſione.] ſic etiã perdit lucrum à ſtatuto vel conſuetudine, aut pacto marito præmoriente ſibi delatum, ſecundùm Bald. in auth. ex teſtamento. C. de ſecun. nup. pro quo videtur eſſe text. in l. fœminæ. & authen. vxore. eod. titu. vbi Bal. ita firmat, & eſt melior text. de iure in §. Gregoria. verſic. proſpeximus. in authen. de non eligen. ſecun. nuben. Quod etiam ſentit Bart. in l. j. C. de inoffi. dotibus. licet Bald. contrarium voluiſſet. in l. fin. C. de bo. maternis. qui ſaluari poteſt in ſolo vſufructu, qui vxori pertinet quandiu viuet: ſed proprietate talium lucrorum priuatur remanſura penes liberos illius matrimonij, ex quo tale lucrũ proceſsit, in qua ꝓprietate vni vel pluribus liberis ſuis mortuis non ſuccedit mater ab inteſtato, imò in portionibus illis ſuccedunt reliqui ſuperſtites liberi dicti matri-
88 monij. † Quinta concluſio eſt, quòd illud quod ſuprà concluſum fuit in matre, eſt etiam tenendum in patre ad ſecunda vota tranſeunte, ſecundùm glo. fin. & Bar. in dicta l. fœminæ. vbi dicit, quòd cùm ſuper hoc orta Bononiæ fuiſſet quæſtio, ita fuit conſultũ. Pro quibus, ſecundùm Ang. in dicto §. præferuntur. videtur eſſe text. in dicta authen. de nuptiis. §. ſi verò expectet. ibi, & communis viri. Facit text. in dicta authen. vt fratrum filij ibi, ſimiles eſſe & pares in muliere & in viro, vt tenet Cy. in authentic. ſed & ſi quis. C. de ſecun. nuptiis. & Ang. in l. generaliter, eodem tit. Præterea videmus ecõtra, quòd ſtatutum pœnale in patre ad matrem extenditur, ſecundùm gloſſ. ſuper verbo, minus auſuras. in fi. in l. quiſquis.
89 C. ad le. Iuliam maieſta. † Sexta concluſio eſt, quòd illud quod ſuprà fuit concluſum in patre & matre tranſeuntibus ad ſecunda vota, etiam eſt tenendum in aliis aſcendentibus tam maribus, quàm fœminis, quales ſunt aui, auiæ, proaui, proauiæ, & cæteri deinceps aſcendentes, per text. in dicta l. generaliter. in princ. C. de ſecun. nup. vbi hoc videtur eſſe de mente glo. primæ. Pro qua faciunt authẽ. ſi tamen. & authẽ. vxore. eod. tit. quia in illo caſu eſt maior ratio, cum hæreditas filij ſit magis matri & patri debita velut proximioribus, quàm auo, auiæ, & cæteris vlterioribus aſcendentibus, vt dicta authẽ. defuncto. Vnde ſi pœna priuationis nudę proprietatis impoſita eſt patri & matri ad vota vlteriora tranſeuntibus, multò magis credendum eſt eam impoſitã fuiſſe vlterioribus aſcendentibus, quibus minus debetur. Ex quo ſequitur, ꝙ ſi auia paterna vidua duos habens ex præmortuo filio nepotes, ad ſecũda trãſierit vota, & demũ vnus ipſorũ inteſtatus moriatur, præfata auia, eſſet ſimul cũ alio nepote ſupſtite æquis portionibus ſuccederet,

cederet, vt dicta authen. defuncto. Erit tamen auia
hæc priuata proprietate bonorum quondam mariti
sui, id est, aui paterni nepotis præmortui, cuius me-
dio ad eam pleno iure successio peruenisset, si ad se-
cunda vota non transisset, vt dicta l. generaliter. in
princ. Non autem priuabitur hæc auia proprietate
bonorum per suum quondam nepoté aliunde quæsi
torum, nec etiã eorum, quæ filius quondam suus pa-
ter illius nepotis aliunde acquisiuit, quam ex substã-
tia sui patris eiusdem auiæ mariti, per dictã l. genera
liter à contrario sensu. Si enim mater ad vota secũda
transiens priuatur proprietate substantiæ paternæ
filij intestatò defuncti, & nõ proprietate substantiæ
auitinæ, vt suprà dixi in tertia conclusione, & not.
Bar. in dicta authen. ex testamento. C. de secun. nupt.
Sic etiã auia priuari solùm debet proprietate bono-
rum nepoti mortuo peruentorum à suo auo, dictæ
auiæ quondam marito, & nõ proprietate bonorum
quæ nepos habuit à patre suo dictæ auiæ filio, & idẽ
per omnia seruari debet in proauo & proauia, & cæ-
teris deinceps ascendentibus ad vlteriora vota trans
90 euntibus, si casus cõtingeret, licet ratò eueniat. † Se-
ptima & vltima conclusio est, quòd licet de iure diui
no & isto canonico, permittatur viduæ mulieri im-
punè, etiam infra annum luctus ad secunda vota trã
sire, absque eo quòd aliquam incurrat pœnam lega-
lem odio præcipitatarum nuptiarũ inductam, vt di-
cto c. fin. de secun. nupt. Tamen hanc pœnam priua-
tionis proprietatis bonorũ, & quamcunq; aliam fa-
uore liberorum præcedentis matrimonij, & propter
suam culpam, vt in casu l. omnem. C. ad Tertyl. &
propter transitũ ad secunda vota impositã, non eui-
tat, imò illas incurrit. Ita φ leges ciuiles quo ad hoc
remanẽt incorrectæ, secundũ cõmunem opi. in d. c. fi.
& tenet Bar. clarè, & cæteri in l. liberorũ. §. j. ff. de his
qui notã. infa. & plenè Fely. in d. c. ecclesia sanctæ Ma
riæ. xvj. col. de constit. secundũ quã sæpe consului &
iudicari vidi. licet Panor. in d. c. fi. videntur ibi in fi.
tenuisse cõtrariũ: tamen in iudicando dicit non esse
recedendum à cõmuni. Et intelligatis pœnas secũdò
nubentiũ locũ habere, nisi testator de cuius successio
ne agitur, eas in testamẽto prohibuisset, quo casu lo
cum nõ haberent, secundùm Bald. & Paul. in l. filium
quem habentem. C. famil. ercisc. Nisi illæ quę festina
tione nuptiarum intra annũ luctus nubendo incur-
runtur. circa quas nõ possẽt testator dispẽsare. [De
quo plenè habetur infrà super verbo, *qui cũ alia ma-
trimonium contrahens.*] vt plenè per L. Roma. consil.
91 ccxix. incip. ex themate. & Iasone in d. l. filium. † An
autem mater, quæ ad secunda vota conuolauit, exclu
datur à filij successione ex testamento, vbi filius eam
instituit hęredem? dicatis φ nõ, in authen. ex testamẽ
to. C. de secun. nupt. vbi filius potest eã instituere. An
autẽ hodie mater, quæ ad secunda vota transiuit, ex-
cludatur à filij successione per substitutionẽ pupilla
rem tacitè ei delatã, quæ regulariter eam non exclu-
dit, videbitis super verbo, *si absq; liberis moreretur.* ij.
expediendo tertiũ effectũ pupillaris substitutionis.
Et an etiam perdat priuilegiũ substituendi filio de-
menti exemplariter, prout potest mater, sicut pater,
per l. humanitatis. C. de impub. & aliis subst. pariter
ibi dicam expediẽdo secundũ articulum exemplaris
substitutionis, vni plenè. [De his tam viris, quàm
mulieribus ad secunda vota transeuntibus plura di-
cuntur notanda super verbo, *qui cum alia muliere ma
92 trimonium contrahens.*] Vltimò vnũ notabitis, † φ
licet ordine naturæ turbato ascẽdentẽs suis succe-

dant descendentibus ab intestato defunctis, & inter-
dum præferãtur collateralibus, vt vidistis: tamẽ hoc
locum non habet in feudis, in quibus etiam pater &
mater filio non succedunt, & minus ascendentes cæ-
teri. cap. j. de natura succes. feu. & ratio est, secundùm
Bald. ibi propter virtutem verborum in inuestitura
expressorũ, aut subintellectorum. Nam aut in cõces-
sione feudi prouidetur vasallo & hæredibus suis ex-
pressè, aut hæres subintelligitur tacitè, prout fieri de-
93 bet. l. si pactũ. ff. de probat. † Et semper hæres accipi-
tur pro filio, & cæteris descendentibus, secundũ ordi
nẽ gradus, vt dicunt omnes in c. in præsentia, de pro
batio. [De quo vide plenè super verbo, *tandem sine
liberis est defuncta.*] Et maximè in materia feudali hę-
res capitur pro filio. c. sic clientulus. de aliena. feud.
nec capitur pro ascendente, secundùm Aluaro. in c.
j. §. hoc quoq;. qui feu. dare possunt. quod est verum
etiam in feudo ecclesiastico, vt dicit Bal. in dicta au-
then. defuncto. C. ad Tertyl. [De hoc qualiter intel
ligitur, vide infrà super verbo, *si absq; liberis morere-
tur.* ij. loquendo de vulga. substit.] Et idem in em-
phyteusi ecclesiastica secundum eum, quia hæres de
sui natura non respicit nisi lineam descendentem, si
aliud in inuestitura non dicatur, per tex. in §. emphy
teusim. in authen. de nõ alie. aut permu. reb. ecclesia.
& in his natura rei, & consuetudo vincunt legem cõ
munem, quæ successionem etiam ascendentibus de-
fert. Et hoc etiam sentit locum habere Masuerus, in
titulo de succes. testa. & vlti. volun. vbi dicit ex con-
suetudine successionẽ ab intestato nõ deferri ascen-
dentibus, quia appellatione hæredum non veniunt.
Et in præsenti regno pauca sunt bona, quæ non sint
feudalia, vel emphyteuticaria, vt vidistis in præcedẽ
94 ti membro decisione ij. † Et hoc verum intelliga-
tis, scilicet ascendentes in feudis non succedere, vbi
feudum esset nouũ. si autem esset feudum paternum,
& sic antiquũ, pater non stantibus descendentibus
succederet, secundùm Petr. Iacob. in libello de con-
ditio. & moribus. Aliàs duorum esset, si pater filio,
vel auus nepoti, cui fortè matrimonij fauore & con
templatione vel alia ex causã iure approbata feudũ
contulisset, eo postea sine liberis præmortuo, non
posset feudum ad ipsum redire: vel potest dici, & ve
rum est, secundum eum, quòd ascendens descendenti
in feudis non succedit ex voto naturali, sicut nec in
aliis bonis, sed bene succedit ei ordine mortalitatis
turbato, cùm soli descendentes ex voto succedant. l.
nam & si parentibus. ff. de inoffic. testam. l. scripto.
in fine. ff. vnde liberi. maximè in præsenti regno, in
quo feuda sunt ferè in omnibus (præsertim in succe-
dendo) ad instar patrimoniorum redacta, in quibus
etiam videmus filias contra naturam feudorum suc
cedere, secundum Ioan. Fab. in authen. ingressi. C. de
sacrosanct. eccle. vt sæpe dixi suprà, & in verbo, *duas
95 habens filias.* in primo principali casu fallẽtiæ. † Nũc
restat tertium huius primi principalis articuli expe
dire membrum, videlicet si personæ intestatò defun
ctæ non supersint descendentes, nec ascendentes, sed
solùm parentes transuersales seu collaterales, quali-
ter isti succedant. Et dicatis, quòd succedunt inter
se vsque ad decimum gradum, vt suprà vidistis in ter
96 tio præludio. † nisi esset cõsuetudo ampliãs gradus,
vel eos restringens: quia interdum disponit, quòd vl
tra tertium vel quartum nõ porrigatur gradũ. Quæ
consuetudo valet: quia cùm hæ successiones sunt de
iure positiuo, & sic mutabili, consuetudo omnia po-
test quo ad hos collaterales, quorum successio natu-
rali

rali voto non defertur, sed iure ciuili aut prætorio,
quod consuetudine tollitur in his successionibus, se
cundùm Bald. in l. meminimus. C. de legiti. hæredi.
97 † Et primò ad successioné vocantur fratres per-
sonæ ab intestato defunctæ vtrinque coniuncti, si so
li sint: vt quia defunctæ personæ nó supersunt descé-
dentes neque ascendentes, sed soli fratres: quo casu
vtrinque coniuncti succedunt soli, & excludũt alios
fratres vno tantùm latere côiunctos: quia magis præ
sumuntur dilecti à defuncto fratre, quàm vno late-
re coniuncti. In signum cuius legitur Genesis xliij.
in fine. quòd Ioseph in conuiuio fratribus facto de-
dit Beniamin fratri suo vtrinque coniuncto quinq;
portiones plus quàm cæteris, qui solùm à patre erat
coniuncti, de his profectò fratribus, & eorum pia có
iunctione, & naturali charitate inter eos pulchre lo-
quitur Valerius lib. v. titul. de pietate erga fratres. in
princip. eam laudans & magnificiens ex ordine &
gradu. Nam primus pietatis gradus est filiorum in
parentes. Secundus fratrum inter se. Tectius paren
tum in filios. Primum esse à parétibus habemus, de-
inde victum, & vestitum, & illud esse simul capiunt
ab eis fratres in eodem vétre & domicilio: & sic ma-
xima est charitas fraterna, & prior charitate sui & li
berorum, & cæterorum parentũ collateralium vxo-
ris, & affinium vel amicorum. Hanc, inquit, charita-
tem proximus fraternæ beneuolentiæ gradus exci-
pit, nam vt meritò primũ amoris vinculum dicitur,
plurima & maxima beneficia accepisse, ita proxi-
mum iudicari debet simul accepisse. Quàm copiosæ
enim suauitatis illa recordatio est, in eodem domici
lio antè quàm nasceretur habitaui, in iisdem cunabu
lis infantiæ tempora peregi, eosdem appellaui paré-
tes, eadem pro me vota excubuerunt, parem ex maio
rum imaginibus gloriam traxi. Chara est vxor, dul-
ces liberi, iucundi amici, accepti affines, sed posteà
cognitis nulla beneuoléntia accedere debet, quæ prio
rem exhauriat, quod patenter esse verum duo Roma
næ vrbis præclara lumina nobis exemplo tradide-
98 runt. † Paulus scilicet Aemilius qui (vt Plutar-
chus de ipso loquens refert) Dario rege Persarum de
uicto propter liberorum subitam mortem, non recu
sauit triumphum, sicut fecit Marcus Fabius obitu
fratris turbatus, de quo idem vbi supra Valerius.
99 † Marcus, inquit, Fabius consul inclyta pugna He-
truscis & Veientibus superatis, delatum sibi summo
senatus populique studio triumphum, ducere nó su-
stinuit: quia eo prælio Quintus fabius frater consu-
laris fortissimé dimicans occiderat. Quantam in eo
pectore pietaté fraternæ charitatis habitasse existi-
memus, propter quá tantus amplissimi honoris ful
gor extingui potuit? Hæc ille. Non ergo mirum, si
fratres, quos tantus amor coniunxit, inter se æquali
ter succedant. Et si vnus illorum repudiaret, pars illa
filiis suis eum repræsentátibus applicaretur, si filios
haberet: quia si ille non esset, quia fortè morte præ-
uentus filij sui patruo intestate defuncto cũ patruis
100 stantibus succederent, vt vidistis. † Et paria sunt
repudiare, & mortuum esse, instit. de bonorũ possess.
§. penult. & dicta l. vnica. C. quando non petentium
partes. & l. secunda. §. si sit cósanguinea. ff. ad Tertyl.
facit l. secunda. ff. de bonorum possess. secundum ta-
bul. secundùm Angel. in §. si plures. instit. de legiti.
101 agnator. successio. † Vnde in successione colla-
terali etiam locum habet repræsentatio, acsi agere-
tur de successione ascendentium, vt dixi in primo
membco. & si talis repudians nullos haberet filios,
pars illa repudiata alteri fratri, aut fratribus si plu-
res essent, accresceret, vt dicta l. vnica. C. quando nó
petentium partes. Si verò vltra fratres superessent fi
lij alicuius alterius fratris vtrinque coniuncti præ-
mortui, eo casu nedum succederét fratres, sed etiam
filij fratris præmortui, tamen succederét in stirpem,
& non in capita, ita quòd nó plus haberent de succes
sione, quam habuisset eorum pater, si vixisset, vt di-
cto §. consequens. & §. reliquum. & in authen. cessan-
te. C. de legitimis hæredib. Ideo cùm personá vnius
(scilicet eorum patris) repræsentent, in stirpem eius
succedendo, si vnus eorum repudiaret, aut tempore
excluderetur, talis pars repudiata cæteris hæredita-
tem adeuntibus, & de illa eadem stirpe existentibus
accresceret, & non patruis, vt dixi in quarto prælu-
dio, & suprà in primo membro. Et si nullus fratrum
vtrinq; coniunctorum superesset, adhuc vocarentur
eorum filij, qui fratres defunctæ personæ excluderét
ex vno tantùm latere côiunctos, & facilius exclude-
rent illorum filios, vt dicto §. consequens. & dicta au
thent. cessante. Succedunt tamen tales nepotes ex fra
tribus vtrinq; côiunctis præmortuis in stirpes, iusq;
accrescédi inter se eisdé modo & forma habent, acsi
cum patruo vel patruis in successione côcurrerent,
vt dixi suprà in primo & secundo membris. Tamen
in aliquibus locis (vt in præpositura, & vicecomita-
tu Parisiensi) de consuetudine seruatur, quod inter col-
laterales sibi, inuicem succedentes ius repræsentatio
nis locũ non habet, & sic nec successio in stirpes, sed
solùm fit diuisio per capita æqualiter inter proxi-
miores æquali gradu existentes, vt cauetur in eorũ
consuetudinibus, titul. successionis in linea collate-
rali. c. ij. & c. vj. Secundò post fratres vtrinq; côiun-
ctos, & eorum filios, ad successionem vocantur fra-
tres ex vno tantùm latere coniuncti, siue ex parte pa
tris tantùm, qui vocantur fratres consanguinei, siue
ex latere solius matris, qui dicuntur fratres vterini,
& si alter eorum repudiaret, seruaretur quod dixi su
prà in fratribus vtrinq; côiunctis. Et si ex aliquo fra
trum ex vno tantùm latere coniunctorũ superessent
filij, qui cum patruo vel auunculo, aut simul cum am
bobus concurrerent, etiam vocarentur cum illis ad
successioné patrui vel auunculi, non tamen in capi-
ta, sed in stirpes, inter quos etiá quo ad ius accrescen
di seruaretur, quod dictum fuit in filiis fratrũ vtrin-
que coniunctorũ, prout hæc omnia probantur, in di
cta authen. post fratres. C. de legiti. hære. Et vltra hos
filios fratrum vtrinq; vel vno tantùm latere coniun
102 ctorum præmortuorũ, † cæteri vlteriores ad succes
sioné collateralium non vocantur simul cũ patruis,
auunculis, materteris, vel auitis, vt dicta authé. post
fratres. Sed bene admitterent si aliqui de dictis pro-
pinquioribus collateralibus nó superessent. Quo ca
su succederent in capita iuxta gradus prærogatiuã,
vt qui prior esset in gradu potior in succedendo fo-
ret, nulla suorum progenitorũ repræsentatione ad-
missa. Quia vltra filios fratrum nulla persona suum
in hac collaterali successione repræsentat genitoré,
in authen. de successio. ab intesta. §. reliquum est. vec-
sicu. huiusmodi verò priuilegium, &c. nisi consuetu-
do disponeret contrarium, videlicet quòd locum ha
beret repræsentatio vltra filios fratrum, & in infini
tũ, secundùm Masuerũ, titu. de succes. & vltimis vo-
lun. §. j. & §. ij. tamen de iure cómuni non porrigitur
hæc repræsentatio in linea collaterali vltra filios fra
trum, vt videtis. Sed sola nuda consideratur gradus
prærogatiɋa, licet quando descendentes vocantur
in suc-

in successione ascendentium, priuilegium repræsentatiõis porrigatur ad pronepotes inclusiuè, vt supra dixi in primo membro, vel in infinitũ, si esset consuetudo, vt dixi. [De quo plenè consuluit Philippus
105 Decius consi. j. idem concludendo.] † Sanè tamen intelligatis fratres ex vno tantùm latere cõiunctos consanguineos vel vterinos simul omnes fratri succedere prædefuncto in bonis neutralibus, scilicet p defunctum aliúde quæsitis, quàm à patre vel matre. Quia in bonis à patre, & eius linea quæsitis soli succederent fratres cõsanguinei: & in bonis quæsitis à matre soli vterioi, per tex. singularem in d. l. de emancipatis. in fi. C. de legiti. hæred. secundùm glo. & Doctu. in dicta authen. itaq; C. cõmunia de succes. quia licet hoc iure nouissimo non sit expressum, tamẽ est eadem ratio, quæ in dicta l. quod scitis. in fi. C. de bonis quæ libe. & tex. ille nouissimus in corpore vnde sumitur. in auth. de cõsan. & vteri. fratribus. colla. vj. vnde fuit sumpta authen. itaq; præallegata, nõ corrigit illa iura antiqua, sed limitatur per illa super magna æquitate fundata: nec est mirum si iura noua per vetera distinguantur. l. apud antiquos. C. de fur. Et idem erit in boois aui, sicut in bonis patris, vt scilicet frater cõsanguineus vterino præferatur in bonis, quæ ad fratrem præmortuũ peruenerãt ab auo, & auia paternis, & eorũ linea. Et ecõtra frater vterinus in bonis prouentis ex materna linea, cũ sit vtroque casu eadẽ ratio. Nã licet tex. in dicta l. de emancipatis. loquatur de bonis maternis, tamẽ intelligitur largè, vt res omnes cõprehendit à linea materna prouenras: pro quo facit tex. in dicta l. quod scitis. ibi, ex matre vel ab eius linea peruenerint. Et idem econtra in bonis prouentis à patre, vel auo paterno, & tota eios linea, vt frater cõsanguineus perferatur in illis, cùm sit eadẽ ratio. Nec obstat quod decidit Bar. in dicta authen. ex testamẽto. C. de secun. nupt. vt dixi suprà in secundo membro, loquendo de ascendentibus trãseũtibus ad secũda vota in tertia cõclusione. quia ibi loquitur in materia odiosa tanquã antiqui iuris correctoria, in qua appellatione paternæ substantiæ non venit auitina. Sed nos hîc loquimur in materia nullo modo odiosa, quæ nõ corrigit, sed solùm limitat & distinguit iura antiqua. Et idẽ erit in filiis fratris vterini, vt i bonis maternis fratri cõsanguineo præferantur. Nã quod dicitur in d. l. de emancipatis. de ipsis fratribus extendi debet ad eorũ filios. p text. in dicto §. reliquũ. sicut præponeretur eorũ genitor si viueret: sed non idem dicẽdum esset in bonis, quæ ad defunctũ peruenerãt à parentibus trãsuersalibus ex linea paterna sibi coniũctis, vt in illis ei succedãt solùm fratres cõsanguinei: & in quæsitis ex trãsuersalibus maternis ei succedent vterini. Quinimò in illis bonis ex linea transuersali procedẽtibus omnes fratres tam cõsanguinei tantũm, quã vterini tantùm sine aliqua differentia vocabuntur, vndecunq; bona illa processerant, cùm hoc nõ reperiatur iure cautũ, quia iura quæ hanc æquitatem considerarunt, qualia sunt l. de emancipatis. & l. quod scitis. in fin. vt paterna paternis, & materna maternis deferantur, loquũtur de bonis ascendentium, quæ descendentibus naturaliter debentur, & nõ collateralibus. l. j. & ij. ff. de inoffi. testamẽto. Quæ omnia vobis sufficere debẽt de successione ab intestato parentum naturalium & legitimorum simul, quam complectebatur j. articul.
104 † Capio nunc secundum articulum, scilicet de parentibus naturalibus tantùm, [Istud est secundum genus hominũ qui non legitimi dicuntur, vt dixi in princip. j. artic.] qualiter sibi inuicem, aut simul cum naturalibus & legitimis succedant, tam ex testamento, quàm ab intestato. Pro cuius articuli declaratione, præsupponẽdum est, quòd filij naturales tantùm, quos omnes vulgus & cõmunis vsus loquẽdi in his
105 partibus bastardos appellat, † sunt to triplici differentia. Quia quidã sunt propriè & simpliciter naturales tantũ, seu bastardi, qui idẽ sunt, secundùm gloss. in rub. ff. de concubi. & Bar. in l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad treb. quales sunt illi, qui nati sunt ex con
106 cubina. † Est autem concubina, quæ in eadem retinetur domo simul viro amasio suo cohabitans, & indubitato sicut vxor tractata affectu, cuius affectus satis ostenditur, & præsumitur per cohabitationem in eadem domo, secundùm glo. Dy. & Bart. in l. fin. ff. de concubi. Nam vt mulier viro cohabitans dicatur eius concubina, plura requirũtur. Primò, quòd ambo sint liberæ conditionis, & soluti matrimonio. Secundò, quod eam tractet vt suam concubinam vicinis scientibus, videntibus, & audientibus, videlicet in cohabitatione, vestitu, & indubitato affectu, qui eo solo præsumitur, quod simul habitant, secũdùm Bar. in l. fi. ff. de concubi. dummodò præcedat protestatio, quod vir eam retinere intendit pro cõcubina. Quia aliter cõmitteretur stuprum cum virgine, aut vidua si non constaret de consensu viri & mulieris ad concubinatum, vt dicit Bald. in l. eam quã. C. de fideicõ. Sed protestatio præseruat virum, vt coitus non dicatur stuprum, nec puniatur. l. cũ secundis tabolis. §. quoniã. vbi Bart. ff. de his quibus vt indig. Et talis debet esse affectus ad cõcubinã sicut dicimus de vxore, vt sicut vir vxorem, ita & concubinã affectu indubitato tractare tenetur, vt concubina dicatur, quæ quo ad illũ naturalem affectõm vxori comparatur, secundùm Ang. in §. consideremus. per illum text. in authen. de
107 trien. & semis. colla. iij. † Ideo sicut vxor ferre nõ potest testimonium pro marito, sic nec concubina pro suo amasio, nec econtra, vt dicit Bal. in l. etiã iure. C. de testi. Cùm nõ differat ab vxore in naturalibus affectibus, sed duntaxat in honore & dignitate, text. l. item legato. §. item. ibi nisi in dignitate. ff. de lega. iij. quia non dicitur castè viuere. [Quod qualiter intelligatur, vide super verbo, *qui cum alia matrimonium contrahens.*] Et sic cùm succedere sit honor, non succedit amasio suo, [Vt habetur j. eo. artic. in fi. & artic. iiij. in ix. conclusione.] nec econtrà in defectu parentum ab intestato, sicut facit vxor, secundùm Ang. in d. §. considerauimus. Nec posset esse tutrix filij sui etiam legitimi ex præcedenti matrimonio nati, secundùm Bal. in auth. sacramentorum. C. quãdo mulier tuto. offic. fung. potest. Licet enim non sit differentia inter vxorẽ & cõcubinã inspecto iure naturali, quo iure nõ est dignitas in personis, quæ omnes æquales erant, & omnis coitus æqualis. in authen. quibus modis natu. effi. legiti. §. liceat. tamen inspecto iure ciuili, secũdùm quod est dignitas, & personarum distinctio, est differentia inter vxorem & concubinam, cũ matrimonium habeat formam solennem de iure ciuili, vt clarè dicit Bartol. in dicta l. item legato. §.
108 parui. † Ex quibus sequitor, quòd filij nati ex tali muliere sont propriè naturales, sed nati ex ea, quæ retinetur extra domum, nõ sunt propriè naturales: quia licet tales (secundùm communem magistrorũ opinionẽ præsertim canonistarũ, quibus in hoc standum est) legitimentur per sequẽs matrimoniũ. c. tanta est vis. qui filij sint legiti. Et largè sumpto vocabulo, cõmuni vsu loquendi naturales vocentur, adeò quod si à

si à principe simpliciter tanquam naturales nō facta mētione, quòd eorum mater fuerit concubina in domo non retenta legitimarentur, talis valeret legitimatio, acsi nati forent ex concubina domi retenta, secundùm Bald. post Ioan. Andr. in c. nisi cùm pridem.
109 de renuntiatio. † Attamen propriè naturales dicuntur nati ex concubina domi loco vxoris retenta, vt dicit Ioan. And. in addi. Spec. titul. qui filij sint legitimi. in princip. in quibus solis locum habent dicē da, quia illi soli capiunt de bonis patris, & infrà non cæteri, qui furtiuo accessu concepti extrà domū fuerunt, secundùm Panor. post Ioan. And. in c. innotuit.
110 de electio. † Ex quibus iam habetis duas filiorum naturalium species: quia quidam sunt propriè & strictè naturales, alij verò impropriè & large, quidam alij sunt illegitimi, qui dicuntur spurij, quales sunt omnes ex coitu lege ciuili damnato nati, de quibus in §. si aduersus. & §. sequenti. insti. de nuptiis. & §. fi. in authen. quibus modis natu. efficiun. sui. & in authen. ex complexu. C. de incestis nupt. Et dicūtur Græca voce quasi σποράδην concepti vel quasi filij sine patre, vt d. §. aduersus. vel dicuntur spurci, quia spurcos vocamus ex incesto procreatos, vt ex adultera, aut vestali, id est, monıali, quos legitimos, aut hæredes fieri lex vetat. Nam spurcum dicitur incestum, & immundum, & inde processit, q̀ Mahometus Saracenorum deceptor, quia voluptates permittit, Por-
111 cus spurcissimus vocatur ab omnibus. † Coitus enim fornicarius est multipliciter lege ciuili damnatus, tanquam illicitus, vt dicto §. si aduersus. iuncta glo. ibi. Vnde illis modis vel altero eorum cōceptus, & natus dicitur spurius, quales sunt nati ex adulterio, aut incestu, qui non filij merentur dici, vt dictis iuribus. Et idem quando pro tali coitu non impone-
112 retur pœna lege taxata, sed extraordinaria, † vt quando quis plures retineret concubinas: [De quo plenè dicitur infrà super verbo, *Quidam Petro tradiderunt.*] quia est coitus damnatus, cùm sit res mali exempli, in authen. quib. mod. natu. efficiun. sui. §. si verò effusa. & §. fin. iuncta glo. ibi super verbo, inte-
113 status. † Imò quicquid leges ciuiles propter peius euitandum dissimulent, & tolerent circa concubinatū, quo ad pœnam fori contentiosi, quæ talem coitū non afficit, punitur tamen quo ad Deū in foro conscientiæ pœna peccati mortalis, secūdū gl. in verbo legis, in l. in concubinatu. ff. de concubina. Quia quælibet etiam simplex fornicatio est peccatum mortale, clemen. ad nostrum. de hæreti. Nec in illo foro cōscientiæ excusat consuetudo, per gl. in c. deniq. iiij. distinct. Plus dico, quòd etiam hodie de iure ciuili, qualcunq; concubinatus quantumcūq; simplex, & occultus est prohibitus, & dānatus pro peccato mortali, per tex. ad hoc singularem in c. j. in princi. de filiis natis ex matrimonio ad morga. contracto. vbi quidam post mortem coniugis cōtinere non valens, aliam duxit, qui nolens existere in peccato, eam desponsauit. Ergo peccatum erat. & sic peccatum erat ante desp̄ōsationem carnaliter cognoscere mulierē, quod probat Ioā. Fab. in §. j. insti. si quadru. paupe. fecis. dicatur. circa princip. tali ratiōe. Homo est rationabilis à natura, cùm sit animal rationale mortale, quicquid igitur ratio dissuadet, est sibi contra naturā. Cùm igitur naturalis ratio suadeat fœdus coniugij, cæterosq; amplexus dissuadeat, non dubium, q̀ homo facit cōtra naturam cæteros sectādo, quos natura abhorret, quam conclusionē elicere voluit Vlpianus iurisconsultus in l. probrum. ff. de verborum signifi. Hæc ille. [Hoc plenè disputat & concludit, vt hic dicitur, Barba. in c. per tuas. in princip. de probatio.] Præterea Imperator in l. j. C. de summa Trini. statuit subditos in tali religione viuere, quam beatus Petrus & apostoli docuerunt, qui pollicenus concubinatum, & omne meretricium prohibuerūt. [Etiam lege ciuili, vt videtis damnatum, adeò quòd licet vxor forum viri sequatur. l. cùm quædam. ff. de iurisdictione omnium iudi. & l. exigere. ff. de iudi. tamen concubina non sequitur forum sui viri seu amasij ex persona illius. l. fi. §. item rescripserunt. vbi Bartol. ff. ad municip. & plenè habetur super verbo, *Raynutius de Clera.*] Etiam text. in authē. vt clerici apud proprios episcopos. §. penul. col. vj. dicit sacras leges non dedignari sacros canones imitari, qui clarè concubinatum prohibuerunt. Ergo multò magis & rationabilius damnatum est adulterium, vt etiam non excusetur propter susceptionem liberorum, Nam pietas inter patrem, & filios bastardos existens non excusat peccatum, nec causat omnino inter eos successionem in bonis nec dignitate patris, non enim communicat pater concubinæ suæ, & liberis suam dignitatem, nec transit in eos nobilitas, sicut transiret in vxorem, & liberos ex ea. l. fœminæ. & l. liberos. ff. de senato. Prout dicit beatus Ambrosius, in quodam sermone de sancto Ioanne. Non seducat te, inquit, aliquis dicens vxorē nō habeo, & ideo ancillam mihi socio. Audi quid dicat scriptura ad Abraham Genes. xxj. & apostolus ad Galatas iiij. Eiice ancillam & filium eius, nō enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ. Si igitur ancillæ filius hæres nō est, ergo neque filius est. Cur ergo quæritur tale coniugium, de quo susceptus filius, nec successionis possit esse hæres, nec sanguinis: nec habere potest hæreditatis consortium, qui non habet originis priuilegium? Cur inquam quæritur tale contubernium, de quo nati filij non sunt testes matrimonij, sed adulterij? Cur autem huiusmodi suscipiuntur adulterini, qui patri sunt pudori, non honori, de quibus dicitur Sapien. iij. Adulterini filij abominatio sunt Deo. Hæc ille. Circa quæ videatis & necessariò, quæ dixi in verbo, *Raynutius de Clera.* in iiij. fallentia. Et aliàs de multiplici specie filiorum naturalium tantùm vi-
114 deatis glos. in d. c. nisi cùm pridem. de renun. † His igitur præsuppositis quo ad eorum successionem ex testamēto, dicatis, quod quicquid olim fuerit, debet hodie distingui, aut pater cum istis reliquit ex suo matrimonio filios naturales & legitimos, aut cùm eis reliquit matrem, aut etiam reliquit vxorem, licet ex ea liberos non haberet, aut solùm filios reliquit naturales. Primo, secundo & tertio casibus, quando inter filios ex suo matrimonio vel matrē suam, aut vxorem reliquit filios tantùm naturales, tunc illis naturalibus tantùm relinquere non potest in testamento vel alia vltima voluntate, vltra vnam vnciā de tota sua hæreditate duodecim vncias faciente. Et si eis vltra aliquid relinqueret, aut donaret, nihil valeret, etiam si in præmium emancipationis donatio fieret: quia cùm non sint in potestate patris, emanci-
115 pari non possunt. † Ideo causa donandi stante nulla, etiā donatio erit inualida, vt per multas ratiōes decisum fuisse refert Guido Papę. quest. vlti. num. 632. Et si eius concubina mater istorum naturalium viueret, non posset eis simul, & concubinæ vltra vnciam cum dimidia relinquere. Et si sola concubina superesset, non posset ei vltra semiunciam relinquere. l. ij. cum authē. ibi posita. C. de nat. libe. Ita quòd si vltra relinquere

relinqueretur eisdem, filij ex matrimonio nati, vel
aliàs legitimi, sibi illud plus appropriarent, vt in au
then. licet. C. de natu. libe. Ipsis verò legitimis nō stā-
tibus, aut illud plus reuocare negligentibus, fiscus il
lud auferret à cōcubina, & naturalibus tanquam ab
116 indignis, vt dicta l. ij. † Quia naturales non possunt
vltrà succedere, nisi statutum, vel consuetudo patriæ
eos habilitaret ad æqualiter cum legitimis vel vltra
vnciam succedendum. Quia tunc admitterentur, se-
cundùm Bald. in c. j. §. hoc autem notandum. vbi glo.
in verbo, legibus. qui feud. da. pos. secùs esset in spu-
riis, qui vltra alimenta ad succedendum statuto habi
litari non possunt, secundùm Bartol. in l. testamenti
factio. ff. eodem. & Bald. in l. j. C. de summa Trini. &
in l. ij. C. de iure anulo. aureo. & in l. eam quam. C. de
fideicom. Quarto autem casu, quando pater non
haberet, nisi filios naturales tantum, & careret legiti
mis, ac matre & vxore, posset tunc filiis suis naturali
bus totum suum patrimoniū inter viuos largiri, aut
testamento relinquere, vt dicta auth. licet. & in cor-
pore vnde sumitur ibi, totam suam substantiam.
117 † Etiam in testamento minus solenni, quod valet
etiam inter liberos naturales tantùm, quoad bona,
quæ eis relinqui possunt, per inde acsi legitimi forēt.
vt plenè dicam in verbo, *testamentum.* j. nisi in casu
authen. si qua mulier. C. de sacrosanct. eccle. quæ so-
lùm priuilegiat religionem ingressum disponere in-
ter liberos naturales & legitimus, & non inter natu
rales tantùm, aut spurios, nec etiam inter nepotes fi-
liorum, qui quasi extranei sunt. Quia dum hoc in fi-
liis et aliàs successuris specialiter cōceditur, in aliis
prohiberi videtur, secundùm Specul. singulariter ti-
tul. de statu mona. versi. iij. quæritur. ī fine. Sed extra
casum illius authen. potest pater non stantibus natu
ralibus, & legitimis matre nec vxore inter bastar-
dos de suis bonis in totū disponere, & eodem modo
posset pater totum eis relinquere, si filias tantùm ha
beret legitimas, quæ paternis renuntiassent bonis,
cùm hoc casu habeantur pro mortuis, secūdùm Bar-
to. in l. j. §. qui habebat. ff. de bonorum posses. contra
tab. vt plene vidistis in verbo, *duas habens filias.* Vnde
sicut renuntiatio illæ iurata filio prodesset legiti-
mo, si staret, ita etiam proderit huic bastardo filio,
118 † cùm patria sint filios non stare, vel stare, & succede
re nō posse, vt dicit Bar. in dicto §. qui habebat. & in
propriis terminis consuluit Ludo. Roma. consi. xliij.
incip. ad primum quæsitum. quod sanè verum intel-
ligatis, nisi constaret filias in fraudem renuntiasse,
quæ renūtiatio bastardis non patrocinaretur. Super
hoc tamē Angel. consuluit contrarium consilio cc-
xxiij. incip. casus talis est, dicens, eo tūc hæreditatem
potius deberi filiæ renuntianti. Ego autem puto Lu-
do. iustius consuluisse, per ea quæ nunc dicam in ta-
libos filiis substitutis. Nec obstat dum super verbo,
duas habens filias, in secunda principali fallentia, di-
xi, quòd filius naturalis tantum filiam dotatam sta-
tuto exclusam non repellit: quia illud est verum ab
intestato, cùm talis filius præter voluntatem patris
nihil capiat, per glos. singularem in l. j. ff. de bon. pos.
contra tab. Secùs si eum hæredem instituisset, aut in
eius fauorem aliter disposuisset, quo casu habet vo-
119 luntatem patris, vt ibi dixi. † Et præmissa intelli-
gatis vera, videlicet patrem stantibus ex matrimo-
nio liberis legitimis, non posse naturales tantū libe
ros hæredes facere directè, si autem eos legitimis li-
beris vel aliis suis hæredibus substituisset, si quidem
eos vulgariter substituit, quia tunc ex substitutione
vulgari succeditur testatori. l. post aditā. C. de impu.
& aliis substit. Certe ex tali substitutione legitimis,
vel aliis institutis hæredibus abstinētibus, aut repu-
diantibus, naturales filij admittuntur, acsi legitimi
hæredes instituti mortui fuissent & non starent, cū
(vt dixi) patria sint filios legitimos non stare, vel hæ-
redes esse nolle, secundùm Ang. Aret. & Rapha. in l. si
is qui. & l. Lucius. ff. de vulga. & pupil. substit. licet
Bal. ibi contrarium voluerit, & male, secundùm eos.
Quia cùm filij legitimi tūc non supersint, & hæredi
tatem paternam quā repudiarūt, non transmittant,
non erunt impedimēto filio naturali, quin succedat
in totum. Si verò pater naturalis tales filios pupilla
riter substituisset filio suo legitimo impuberi, qui
postea impubes moritur, tunc possunt indubitanter
filij naturales substituti capere hæreditatem ex pu-
pillari substitutione: quia non à testatore dicūtur ca
pere, sed ab ipso pupillo eorum fratre, licet ex testa-
toris eorū patris ordinatione. vt dicta l. si is qui. Præ
terea quia speciale est in pupillo, quòd hæredem ha-
beat, qui largo modo dicitur institutus, non à patre,
sed ab ipso pupillo. l. patris & filij. ff. de vulg. & pupi.
& l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inoffi. te-
120 stamen. Ex quibus sequitur, † ꝙ filius naturalis pa
tri succedere non posset ex fideicōmissaria substitu-
tione, si pater dixerit quandocunq; filius legitimus
hæres sine liberis decesserit, hæreditatem restituat
filio meo naturali seu bastardo. Nam cùm tūc filius
legitimus hæres fuerit, & paternæ hæreditati se im-
miscuerit, ius ex hoc ei quæsitum est, vt dicta l. post
aditam. Adeò, ꝙ necessariò potest hæreditatē trans-
mittere ad suos propinquiores, aut hæredes testa-
mentarios, vt plenè videbitis super verbo, *Mortuo autem testatore.* secundò. in materia trāsmissionis hę
reditatis, & sic filiū naturalem excludere, secundùm
Raph. ī d. l. si is qui ex bonis. Quia cùm p substitutio
nem fideicōmissariam patri succedatur defuncto. l.
cohæredi. §. cùm filiæ. ff. de vulg. & pupil. Sequitur, ꝙ
filius naturalis substitutus vltra vnā vnciam de pa-
terna hæreditate capere nō poterit, residuo remanē-
te penes hæredem filij legitimi restituere grauati, &
hoc vbi pater filio suo naturali tantùm relinquit.
Quia si nihil ei reliquisset, nihil præter alimenta in
bonis patris petere posset. Cùm cōtra vel præter vo-
luntatē patris nihil capiat, per dictā glo. in omnibus
approbatam in d. l. j. ff. de bonor. posses. contra tabul.
121 Quæ omnia procedunt in patre. † Mater verò si ve
lit potest filiis suis naturalibus omnia testamēto re-
linquere, iuxta l. si qua illustris. C. ad Orfitia. & in-
122 stitu. illo eodem titul. §. fi. † De spurio autē ex adul-
terino vel alio damnato coitu, putā stupro cum vir-
gine, aut vidua commisso nato, concludatis talē nul
lo modo succedere ex testamento posse, nec aliquid
capere de bonis patris inter viuos, nec in vltima vo
luntate, vt d. §. fi. in authen. quibus modis natu. effic.
sui. & d. authē. ex cōplexu. C. de incestis nup. Quod
prima facie videretur iniustum, quòd filius ex deli-
cto patris afficiatur. l. j. & per totū. C. ne filius pro pa
tre. & l. lege. C. de legiti. hæred. quod fieri non potest
per viam punitionis, sed in casu nostro grauatur fi-
lius per viam indignitatis, quia paterna successione
indignus est, secundùm Bal. in dicta l. lege. xij. tabula
rum. quod redundat magis in pœnam patris, quàm
filij, cùm paterno voto ad filios hæreditates deuoluā
tur. l. scripto. ff. vnde liberi. facit l. liberorū. ff. de ver-
borū signifi. Vnde plus torquetur pater & iustè, pro
pter suum delictum videns se voto naturali frustra
tum,

tum, vt nihil tali filio relinquere possit. Quinimò
nec posset executor paterni testamēti ad distribuen-
dum bona deputatus eligere spurium: quia per se vel
mediante alio capere non potest. arg. l. si is qui. ff. de
vulg. & pupil. substi. Praeterea non videtur datum ar
bitrium executori disponendi cōtra ius. l. quanquā.
ff. de ritu nuptia. & l. Lucius. ff. ad munici. secundum
Bal. in l. id quod pauperibus. versic. xxij. quaeritur. cū
sequenti. C. de episco. & cler. ibi subiungens etiā epi-
scopum, qui est naturalis executor testamentorum
hoc facere nō posse, & si de facto distribueret spurio
de bonis paternis, nō valeret. Imò alijs distributum
applicaretur, & nō spurio nec fisco, nisi spurius tale
distributum tenuisset pacificè spatio. xxx. annorum
propter bonam fidem causatam ab auctoritate supe-
rioris. arg. l. & generaliter. ff. de noxali. Alias non va-
leret distributio, etiam si bona essent inter cōiunctos
123 distribuenda: † quorū appellatione spurius non ve-
nit, secundùm Bal. vbi suprà & plenè dixi super ver-
bo, *Raynutius de Clera*. Etiam non posset ei relinqui
pro alimentis de iure ciuili, vt est tex. in dicta authē.
ex complexu, secus est iure isto canonico, per c. cùm
haberet. de eo qui duxit in matrimo. quam prius pol
lu. per adulterium, secundùm Bart. in dicta authent.
ex complexu. vbi pro alimētis & dote valet relictū,
& etiam per executorem distributū, secundùm Bald.
vbi suprà. cui iuri canonico standum est, tanquam
aequiori, etiam in terris imperij & foro seculari, secū
dum omnes in dicto c. cùm haberet. Et Angelum in
dicto §. si aduersus. institut. de nupt. Aliàs summa es
set inhumanitas propter peccatum parentum, alimē
tum negare innocenti, qui nunquàm deliquit, nec in
culpa geniturae suae fuit, contra aequitatem etiam iu-
ris ciuilis. C. ne filius pro patre. per totū debet enim
poena suos dūtaxat tenere auctores. l. sancimus. C. de
124 poenis. † Vnde potest hodie pater filio suo spurio re
linquere alimēta, vel aliquid pro alimētis: quia etiā
cogeretur ipsum alere, secundùm Bar. in dicta authē.
ex complexu. & pleniùs in l. fina. ff. de his quibus vt
indig. concludentem valere relictum fundi suo spu-
rio factum pro alimentis, quādiu viuet: & post mor-
tem remaneat filijs suis. quod fieri potest, per text. in
l. fi. C. de natura. liber. Et consuluit idem Bart. consil.
cxviij. incipiēte, Oducius Corueti. Imò semper fuit,
& est illa principalis cautela relinquēdi spurijs, sci-
licet pro alimentis, vt plenè per eum in dicta l. fina.
& Ludo. allegato consi. xliij. Et latius Bartholo. Ce-
polla in suo tracta. de cautelis aduo. cautela xlv. vbi
duodecim ponit cautelas, & inter caeteras ponit illā,
quòd pro alimētis relinquatur: quia hoc fieri potest,
vt exemplo nobis tradidit diuinus ille Patriarcha
noster Abraham Genes. xxv. qui postquàm filio suo
legitimo Isaac cuncta, quae possidebat dedisset tan-
quam haeredi, tamē filijs cōcubinarum largitus fuit
munera ad viuendum. Ex quibus habetis, quod licet
filio suo spurio relinqui nō possit post eius vitā, quo
tēpore alimentis non indigebit, tamē illud vel aliud
relinqui potest eius liberis legitimis nepotibus testa
toris, vt d. l. fi. C. de naturali. liber. Nisi tales liberi es
sent ex filio incestuoso. [Ad hoc facit quod infrà
dicam super verbo, *à patre relinqui*.] ex cōsanguinea
carnali vel spirituali suscepti: quia tunc liberis ince-
stuosis quantuncunq; legitimis relinqui nō posset, si
cut nec eorum patri. l. si quis incesti. C. de incest. nup.
secundùm Bald. in capitu. in praesentia. in princip. de
125 probatio. Per quae omnia saepe consului, † quòd pa
ter pro anima filij sui spurij praemortui posset in vi-
ta sua donare vel ī morte relinquere: quia licet post
mortem cibo non indigeat corporali, tamen neces-
sarius ei est cibus spiritualis pro anima. Et cui debe-
tur cibus corporalis, fortius debetur ei spiritualis
pro redemptione animae, secundum Ioan. Fab. super
verbo, contestatae. in §. poenales. insti. de perpetuis
& temporali. actioni. Maxime, quia quo ad vitam &
coelestem haereditatem inter eos, & legitimos nō est
126 delectus, vt infrà dicetur in fine huius articuli. † Si
militer dico, quòd relinqui potest filiae spuriae pro
dote, cum ei dos succedat loco alimentorum, ad quae
pariter tenetur, secundùm Bartol. in dicta authenti.
ex cōplexu. & in l. si quis à liberis. ff. de liberis agno-
scen. & l. Maeuius. §. duobus. ff. de lega. ij. quod est ve
rum, secundùm Bartol. in dicta l. final. ff. de his qui-
bus vt indignis. nisi excessiua quantitas relicta fo-
ret pro alimentis, vel dote: quia tunc factum praesu
meretur in fraudem legis. Quo casu posset ille ex-
cessus euocari per haeredes patris, secundùm Bart. &
Bald. in l. si pater. C. de haeredi. instit. quia cùm spurij
sine eorum culpa sint incapaces, illud applicatur hae
redibus patris, vt ibi dicitur. & per Bartol. in dicta l.
fina. & l. aufertur. §. j. ff. de iure fisci. & in l. j. C. de na-
tural. liber. & plenè Bald. in l. j. C. vnde legi. Et defi-
cientibus, aut negligentibus haeredibus applicare-
tur fisco in subsidium, vt dicta l. j. de naturali. liber.
[Quando ea, quae auferūtur ab indigno debeant hae
redibus applicari vel fisco: habetur super verbo, *con-
didit*. ij.] Ideo dicebat not. Bartol. in l. final. §. j. ff.
quae in fraudem credi. quòd cùm dos respectu mulie
ris dicatur titulus lucratiuus, si dos data filiae spu-
riae marito defuncto redeat ad ipsam, consanguinei
haeredes patris poterunt eam dotem ad se aduocare,
per dictā l. j. Nisi quatinus permittitur spurijs habe-
re pro alimentis vel dote sua rationabili ad viuendū
sufficienti, per dictam l. j. secundùm Bald. in l. eam
quam. versi. pone dicit decretalis. C. de fideicommis.
Ex quo aliàs consului, quòd licet dos data per pa-
trem filiae spuriae sit, & dicatur excessiua, si maritus
tantam dotem mereatur, cùm iuxta eius conditio-
nem dos assignanda sit. l. cùm post. §. gener. ff. de iure
dotium. vel sine tanta dote non poterat spuria mari
tum inuenire, propter aliquam fortè difformitatē,
vel aliàs eo casu non possent haeredes nec fiscus illū
excessum aduocare ad se, quandiu viuet maritus, cu-
ius contemplatione dos talis cōstituta fuit, sine qua
fortè non erat matrimonium contracturus, & cuius
ipse est dominus. l. doce ancillam. C. de rei venditio.
Quo durante matrimonio, nō considerantur alimē-
ta spuriae secundum se, sed secundum quod decet vi-
ri conditionem. Vnde notanter dicit Bald. vbi suprà
excessum dotis repeti posse cum mortuo marito dos
ad spuriam viduam redierit. Idem Bartol. in dicta l.
fi. quae in fraudem credito. [Nisi spuria iterum nu
bere vellet aetate requirente: quia cùm eadem ratio
duraret & maior, cùm viduae viros difficilius repe-
riant, quàm virgines: tunc non posset dotis excessus
reuocari per fiscum, aut parentes. Et ita credo domi
num meum hîc intellexisse per rationes suas.]
127 † Pariter relinqui potest filio spurio, aut filiae per
patrem si ingrediatur religionem, ac si matrimoniū
carnale contraxisset. Quia haec omnia alimentorū
loco sunt & dotis, secundùm Bald. post Gul. de Cug.
in l. prima. versic. iuxta hoc quaero. C. de sacrosanct.
eccle. [De quo & in quibus conueniant dos matri-
monij spiritualis & carnalis, vide infrà sup verbo,
dotem quā ei dederat, & etiā super verbo, *Cuidam Pe-*
tro

tro tradiderunt.]vbi plenius dicit Gul.quia talis ille-
gitimus postquam erit monasterium ingressus, pote
rit à patre hæres institui, tanquam ingressu religio-
nis legitimatus, quæ omnem maculam abstergit, &
tollit, vt dicit text. in authen. de monachis.in princ.
Et sic nedum quo ad ordines, & beneficia religionis
tenenda, sed etiam quo ad succedēdum professio re-
gularis spurium habilitat, & vt in testamēto patris
hæres fieri possit aut ei relinqui, & eius medio acqui
ri monasterio, licet hodie in regno Frāciæ monachi
ab intestato nō succedant, vt plenè vidistis suprà in
primo mēbro præcedentis articuli per tres, aut qua-
tuor decisiones. Sed aduertat is, quia credo Guliel. be
ne dixisse, quòd spurius religionem ingressus dica-
tur quo ad sacros ordines legitimatus, & cætera o-
mnia quæ ei tanquam simplici religioso incumbunt,
& sine quibus claustro & religioni seruire nō posset,
nec officium religiosi exercere: sed quòd habilitatus
dicatur ad suscipiendum hæreditates parentum, &
alia religioni necessariò non requisita, dubito, pro-
pter glo. in c. fi. de filiis presby. quæ dicit spurium re
ligionē ingressum, ex hoc non fore ad tenendum be
neficia sine dispensatione habilitatum, vt suprà teti
gi in primo primi articuli mēbro ferè in principio
loquēdo de legitimatione. Ergo nec ad suscipiēdum
hæreditates ab intestato, vt ibi dixi. Nec ex testamē-
to hæres esse poterit. Fortè Gul. respectū habuit, ꝙ
hæreditas nō sibi, sed monasterio quæritur, & in hoc
monasterio seruit, quod satis est tolerandum in suc-
cessione ex testamēto, vbi expressè religiosus, & con
sequenter conuentus ad successionem vocantur, pe-
nes conuentum nō remansuram, vt ibi dixi in quin-
ta & vltima decisione. Fuit profectò Guliel. de
Cug. claræ scientiæ doctor noster Tolosanus, loci
de Rapistagno à Tolosa quinq; leucis distātis oriun
dus, apud Italos maximæ reputationis, vt Cy. Barto.
Bal. & cæteri in eorum lecturis, cum vt plurimùm se
quentes, euidenter demonstrarunt. Nobis tamen re-
star, quòd nihil potest directè filiis spuriis à patre re-
linqui in quacunq; voluntate, nisi pro alimentis, do
te, anima, & religionis ingressu. Tamē moderatè, vt
dictum est. Nec etiā relinqui eis posset indirectè per
medium alterius personæ. Vnde si hæres institutus,
& ad hæreditatem distribuendum post mortem pau
peribus restituere grauatus, nō posset executor testa
menti spurium testatoris filium, quamuis pauperem
eligere, cùm electus ab hærede vel testamenti execu
tore, cēseatur electus à testatore. l. vnum ex familia.
§. primo. ff. de legat. ij. secundùm Bart. in l. fi. ff. de reb.
dub. & clarè Paul. in l. Lucius. per illum textum. not.
§. in testamento. ff. de leg. j. [Et si à patre filio spu-
rio nihil directè relinquatur, tamen hæres à patre in
stitui sub conditione, si legitimabitur, & patre mor-
tuo dabitur curator bonis, donec legitimatus erit,
& ipsemet spurius fieri potest, per iudicē curator, &
administrabit interim bona, secundùm Bald. in §. in-
stituens. l. Gallus. de liberis & posthum. & in l. si quis
incesti. C. de incest. nupt. vbi dicit hoc locum non ha-
bere in filio incestuoso. Vide Alexā. plenè in dicto §.
128 instituens.] †Similiter etiam si spurius filio patris
testatoris legitimo pupillariter per patrem eundem
substitueretur, adueniente cōditione substitutionis
nihil poterit spurius de bonis à patre testatore pro-
uentis capere, per text. glo. & Doct. in dicta l. si is qui
ex bonis. ff. de vulg. & pupil. Sed bene capere poterit
bona propria ipsi⁹ pupilli fratris sui, cui fuerat à pa-
tre substitutus, quorum bonorū est capax tanquam
nō paternorum, licet ex ordinatione patris, scilicet
ex substitutione pupillari facta per patrem: quia (vt
dixi) talis substitutio non est testamētum patris, sed
ipsius filij pupilli, vt d. l. Papinianus. §. sed nec impu
beris. nec per eam tūc succeditur patri, sed fratri pu-
pillo. Et sic in hæreditate fraterna, cuius est spurius
ipse capax, vt plenè dicetur super verbo, *si absq; libe-
ris moreretur.* ij. in materia pupillaris substitutionis.
Ex quibus sequitur spurium non posse à patre substi
tui vulgariter filio legitimo, nec alteri hæredi pa-
tris, cùm per talē substitutionem succedatur patri te
statori, & in hoc differt spurius à filio naturali tan-
tùm, vt suprà vidistis, propter diuersitatē rationis in-
ter hos duos casus resultantem ex prædictis, & his
129 quæ dicta ibi fuerunt. †Et idem in substitutione
fideicōmissaria, per quam pariter testatori succedi-
tur, in d. l. cohæredi. §. cùm filiæ. ff. de vulg. & pupilla.
Nec posset etiam aliquid à patre capere ex cōtractu
lucratiuo, aut oneroso, per se nec interpositam per-
sonam, vt dicta. l. j. vbi glo. Cy. Bart. Bal. & Sali. C. de
natura. liber. licet glos. in contractu oneroso dixerit
contrarium, in l. testibus. ff. de proba. & malè, secun-
dùm Iaco. Butr. Bald. Sali. & Floria. ibi, nec per hunc
modum faciliter fraus legi fieri possit de contractu
ad contractum. Quod verum intelligatis in bonis iā
patri semel purè & absolutè acquisitis, & in eū trās-
latis, ac in eo radicatis. Si autem cùm bona patri cō-
ceduntur, & acquiruntur, fieret pactum, ꝙ spurij suc
cedant in eis, puta in emphyteusi, quæ patri concedi-
tur, tale pactum valet & effectum sortitur, vt in eis
succedat spurius, vt pulchrè decidit Bald. in l. ij. C. de
iure emphyt. Nec obstat l. j. allegata, quia ibi pactum
apponebatur in re ipsa paterna. secus autem in re a-
liena, quando patri concedebatur, quàm potiùs ha-
bet spurius beneficio concedentis, quā patris cui con
cedebatur. facit l. in traditionibus. ff. de pact. Ideo si
res patri concederetur, vt in ea spurius succedat, va-
let concessio & spurius in ea succedet, quod fieri non
posset per statutum: quia habilitare non potest pro-
lem illegitimam ad succedendum, ne aperiatur via
adulteriis & copulæ illicitæ. Præterea tale statutum
careret honestate contra c. erit autem lex. iiij. distin.
vt plenè Fely. in c. fi. versi. fallit septimò. de constitu.
130 †Omnibus autem aliis parentibus, præterquàm
patri, spurius succedere potest tā inter viuos, quàm
vltima volūtate, si ei expressè relinquatur, secūdùm
Panor. in d. c. cùm haberet. versic. illud vltimò. de eo
qui duxit in matrimo. Adeò ꝙ acquirere potest quo-
cunque modo, etiam ab auo suo, quamuis paterno,
per dictam l. fi. C. de natu. liber. secundùm Bar. in di-
131 cto consil. cxviij. incip. Oducius. †Potest etiam pa-
ter spurij relinquere filio legitimo eiusdē spurij ne-
poti suo, vt dicta l. fi. Prouiso vt dixi, quòd non de-
scendat ex filio incestuoso, & etiam quòd non fuerit
tali nepoti relictum contemplatione spurij, secun-
dùm Bar. plenè in l. Gallus. §. quid si is. versic. vltimò
D in. ff. de lib. & posthu. quem Paul. sequitur consilio
clxxiij. incipien. viso casu. videre Bal. in d. l. Gallus.
§. quidam rectè. Et prouiso etiam, quòd non agatur
de succedendo in beneficio, in quo sicut non potest
filius sacerdotis immediatè succedere post patrem,
ita etiam succedere non possunt nepotes, nec inferio
ris gradus, quamuis legitimi existant, secundùm gl.
in cap. ad extirpādas. de filiis presbyte. quod plenius
per glo. in cap. apostolica. viij. quæst. j. [Et prouiso,
ꝙ prolem nō habeat legitimam, vt plenè dicitur su-
132 per verbo, *conclusio. ij. ver. vt tamē iste articulus.*]†Et

quod dicitur ſpurio relinqui non poſſe per patrem
nec matrem, eſt verum, niſi virgo per vim ſtuprata
fuiſſet à quodam tyranno rege vxurato: quia quo ad
matrem natus non eſt ex coitu damnato, nec accuſa
bili,& dãnabili,ſed impreſsiuo: prout in dubio præ-
ſumitur amplexus impreſsiuus, viſa poteſtate viri,&
ſic impunitus quoad eam, quæ præſumitur vim paſ-
ſa,ſecundùm Bal.in l.eam quam.ver.& ſcias, quò in
iſtis.C.de fideicommiſ.& in l.ſi qua illuſtris.C.ad Or
☞ficia. [De quo vide pleniùs ſuper verbo, *Cuidam
Petro tradiderunt*. loquendo de fidelitate cõiugum.]
133 † Et ſicut pater filio ſpurio relinquere non poteſt,
nec ipſum hæredem inſtituere, ſic nec econuerſo ſpu
rius patrem, cùm indignior ſit filio, & Iaſon in §.
pœnales. inſti. de actio. & Bal.in dicta authen. licet
verſi.in text. ibi.C.de natu.lib. & in l.j.C.de ſacro-
ſanct.eccle. licet Sali.in dicta authen. ex complexu.
ſuper hoc dubitauerit. Quæ omnia vobis ſufficiant
quo ad ſucceſsionem filiorum tantùm naturalium,
& ſpuriorum ex teſtamento vel contractu. Sed an
tales filij naturales, aut ſpurij ſuccedere parentibus
ab inteſtato poſsint, vel eis ſuccedi, ſunt facienda tria
134 membra. † Primò an tales ſuis ſuccedant parenti-
bus aſcendentibus. Secundò an econtrà parentes
aſcendentes eis ſuccedant. Tertiò an ipſi ſibi inui-
cem ſuccedant collateraliter. Quo ad primum di-
catis, quòd aut tales nati ſunt ex coitu aliqua lege
temporali damnato, non dico ſpirituali: quia omnis
coitus vltra matrimonialem, lege illa damnatus eſt,
vt ſuprà dixi. Aut nati ſunt ex coitu non damnato
lege ſeculari. Primo caſu concluditur communiter
per omnes, quòd tales nullo modo ſuccedere poſ-
ſunt patri nec matri, & minùs cæteris parentibus
aſcendentibus ab inteſtato. Cùm indigni ſint omni
legis beneficio, vt dicto §.fin. & can. cùm multæ.xv.
quæſtio.vlti. Et ratio eſt clara, quia iure ciuili, quo
ſucceſsiones deferuntur, pater & mater tales filios
alere non tenentur, vt dicta authen.ex complexu. li-
cet (vt ſuprà vidiſtis), de æquitate canonica ſit con-
trarium, per dictum c.cùm haberet. Tamen quo ad
ſucceſsionem nihil fuit iure iſto canonico immuta-
tum, ſecundùm Bar.& Docto.in dicta authẽ.ex com-
plexu. ita quòd tales ſpurij vel naturales tãtùm filij
non poſſent per patrem adoptari naturalem l.legẽ.
C.de naturali.libe.& in authen. quibus modis natu-
rales efficiun. legi.§. & nos non latuit. Ne vna via
prohibitum, alia via concedatur ad ſuccedẽdum per
viam adoptionis. Non ſunt enim tales nominandi
filij auth.ex complexu.C.de natu.liber.& ibi no. nec
econtra ſunt illi nominandi parentes, & conſequen
ter ea omnia quæ iuris naturalis ſunt, non habent,
nec eis debentur. Igitur tanquam filij ſuccedere nõ
poſſunt patri, nec matri: quia pater & mater dici
non poſſunt. Eſt tamen verum, quòd mortuo patre
ab inteſtato alimenta eis debentur. Et ſi filiæ eſſent,
dotarentur de bonis patris in ſubſidium, & pariter
pro anima quando pauperes moriuntur, vt dixi.
135 † Secundo caſu, quando filij naturales tantùm nati
ſunt ex coitu lege aliqua temporali non damnato,
ſubdiſtinguitur. Aut quæritur an ſuccedere poſsint
matri ab inteſtato defunctæ, vel alteri aſcendenti de
linea materna. Et dicitur eos ſuccedere poſſe, perin-
de acſi nati forent ex matrimonio. Et ſic ſuccede-
rent ipſi ſimul cum legitimis matrimonialiter ge-
nitis, vt dicto §.fina.inſtit.ad Orfitia.& l.hac parte.
136 & l.Modeſtinus.ff.vnde cognati. † Fallit hæc regu-
la, vbi mater eſſet illuſtris, quo caſu diſtinguitur.
Aut habet filios naturales tãtùm ex ſuo amaſio, cum
quo vt concubina morabatur, tali ſcilicet concubi-
natu, qui iure ciuili erat permiſſus, vt quia ambo ſci-
licet vir & mulier ſoluti erant: & tunc tales filij na
turales ſuccedũt matri ab inteſtato, etiam cum filiis
naturalib⁹ & legitimis, quos ipſa habuiſſet. Aut illa
mulier illuſtris filios habet naturales, vt meretrix:
& tunc ſi ipſa filios habeat legitimos plures, aut vnũ
ex matrimonio, non poterunt ſuccedere matri. Aliàs
ſic, vt d. l.ſi qua illuſtris. Ex quo ſequitur, quòd ſi tales
filij nati ex coitu meretricali matris illuſtris ſucce-
dere ab inteſtato vellent patri vel matri talis mulie
ris præmortuæ vel hæreditatem repudiantis, & ſuc-
cedere vellent auo & auiæ maternis, ipſi venire non
poſſent, ſi aliquis ſupereſſet filius legitimus matris
illuſtris. Quia ſi tali caſu matri ſuccedere non poſ-
ſunt, minùs ſuccedere poſſent auo vel auiæ. inſtit. ad
Orfit.§.j.in fi. aliàs autem poſſent, per dictam l. Mo-
137 deſtinus. † Aut filij naturales ex coitu non damna-
to nati ſuccedere ab inteſtato petunt patri, & dein-
ceps in linea paterna aſcendentibus: diſtinguitur,
aut pater eſt penitus incertus, quod contingit vbi
mater erat publica meretrix, & tales alicui tanquam
patri ſuccedere non poſſunt, licet is, qui rem habuit
cum tali meretrice ſit ita leuis & fatuus, quòd illum
tractauerit tanquam filium. inſtit. de legiti. agnato.
ſucceſ.§.vulgò. Cui enim pater eſt populus, illi dici-
tur pater nullus. l.vulgò.ff.de ſtatu hominum. Et mi
nus ſuccedere poterit vlterioribus aſcẽdentibus, vel
agnatis aut cognatis talis putatiui patris. Aut pater
eſt bene certus, videlicet ea certitudine, quæ in filia-
tione cadere poteſt, per l.filium. ff.de his qui ſunt ſui
☞vel alien.iur. [De quo vide plenè ſuper verbo, *Qua
filium ex eo ſuſcipiens.*] vt quia talis baſtardus ſucce-
dere volens natus eſt ex concubina affectu indubita-
to domi retenta, & tunc ſubdiſtinguitur. Aut tales
filij ſunt nati ex libero & libera, aut ex libero & an-
cilla, aut ex ſeruo & libera, aut ex ſeruo & ſerua. Pri-
mo caſu quãdo nati ſunt ex libero & libera, poſſunt
patri ab inteſtato ſuccedere ſolũ in duabus vncijs, &
ſic in ſextante, id eſt, ſexta totius hæreditatis parte,
tribus tamen cõcurrentibus. Primò, quòd iſta concu
bina eorum mater tractata fuerit affectu indubitato
in eadẽ domo cum amaſio ſuo continuè habitando
& conuerſando: quia ſi ſeorſum habitaſſet, tales filij
priuilegiũ ſuccedendi non haberent, in authen. qui-
bus modis natura. effic. ſui. §.ſi quis autẽ defunctus.
ſecundùm gl.in l.penul.ff.de concubi. quã ibi ſequun
tur Dyn. Barto. in fi.& Panor.in dicto c. innotuit. de
electio. verſi. in gl. in verbo. Secũdò requiritur, quòd
huic patri tempore mortis nõ ſuperſit aliquis de li-
beris naturalibus & legitimis, licet agnati ſupereſ-
ſent vel cognati paterni: quia tales agnati, aut cogna
ti filios naturales non excludunt quo ad illas duas
vncias, ſed in reſiduis decẽ ſuccedunt. Tertiò, requi-
ritur, quòd tali patri non ſuperſit vxor, vt dicto.§.ſi
quis autẽ defunctus.& §.hoc ipſo cuſtodiẽdo. facit di-
cta authẽtica, licet. ibi nec ſuperſit cõiux. C.de natu.
libe. Quia ſi vxor patris naturalis ſupereſſet, filium
naturalẽ ſui quondã mariti penitus, & in totũ exclu-
deret, adeò ꝙ ei nõ ſuccederet in aliquo: vnde potẽ-
tior eſt exiſtẽtia vxoris, quã agnatorũ defuncti, ad ta
les baſtardos excludẽdũ, ita ꝙ locũ nõ habet hoc caſu
regula: Si vinco vincẽtẽ te, multo fortius vinco te,
ſecũdũ gl. ſup verbo, inter eos, ſolos, in dicto §. præ-
ferũtur. inſtit. ad Tertyllia. quia filius naturalis in
illis duabus vncijs vincit agnatos, qui in ſuccedẽdo
vincunt

vincunt vxorem. Cùm eis stantibus, vsque ad decimum gradum ipsa non succedat, vt infra videbitur
iiij.articulo. Et tamen talis filius vxorem defuncti
patris nō vincit, imò vincitur ab illa, quæ licet sibi
ipsi non prosit tanquā ab agnatis exclusa, tamen nocet filio naturali, vt in aliquo patri non succedat, &
omnia deferantur agnatis, & vxor prodest illis, per
quos à mariti successione excluditur, quod est mirabile & valde notant Ioan.de Platea, & cæteri in di-
138 cto §. præferuntur. † Præterea agnati medio vxoris
consequuntur, quod per se, & ex seipsis cōsequi non
poterant, quod plerunque contingit, vt suprà dixi,
Deficiente autem altero ex dictis tribus non possunt
filij naturales tantùm patri succedere ab intestato, si
de suo consensu legitimati non essent: quia si legitimati forent in toto succederent, aut æqualiter cum
legitimè natis, si starent, cùm veniant eo casu appellatione suorum, secundùm Bal.in dicta l.eam quam.
C.de fideicom.& dixi in primo membro primi articuli, circa prin. loquendo de legitimatione. Et præmissa vera in filijs naturalibus primi gradus, sed in
liberis naturalibus secundi, tertij vel vlterioris gradus, vt sunt nepotes ex bastardo, & pronepotes, &
deinceps, secùs esset. Quia tales nunquā possent auo
nec proauo paternu succedere ab intestato.l.fina.in
fi.C.de natura.libe.imò filius naturalis, & legitimus
ex filio tantùm naturali genitus auo paterno succedere nō posset ab intestato, nisi institueretur expresse, aut ei relinqueretur per auū, vt d. l. fi.quæ est etiā
hodie incorrecta, vt dicto §. de nepotibus.& §. filiū
verò.ibi, nullum tamen habere participiū ad ascendentes. licet Dyn. contrarium voluisset, & malè in
139 suo tracta.de succes.ab intest. † Secundo casu principali, quando tales filij nati sunt ex libero homine,
& ancilla eius concubina affectu indubitato, in domo eadem retenta: tunc aut isti filij non sunt manumissi, & tunc quia remanent serui cum sint ex ancilla & serua nati, cuius conditionem sequuntur, instit.
de ingenuis.& in §.serui autem.de iure personarum.
ab intestato succedere nō possunt.l.partum.C.de rei
vendi.& instit.de succes.cog.in princip. Aut sunt manumissi, & tunc possunt matri si ipsa manumissa fuerit, succedere ab intestato, cùm aliâs si ancilla remaneret, hæredes habere non posset. Similiter possunt
patri & suis ascēdentibus in solidum succedere, si soli fuerint, vel etiam cum alijs ex matrimonio posteà
contracto natis, instit. de seruili cog.§.j. Ex quo multa sunt hoc casu priuilegia. Primò, quia isti filij naturales patri succedunt in solidum ab intestato. Secundò, quia simul succedūt vnà cum filijs natis ex posteà contracto etiam cum alia fœmina matrimonio.
Tertiò, quia tales filij naturales succedūt ab intestato vlterioribus paternis ascendentibus: scilicet auo,
proauo, & alijs, vt dicto.§.primo.insti.de serui.cogn.
iuncto §. final. institut.quibus modis tutela finitur.

Et idem dicendum est in tertio casu principali, scilicet, vbi filij naturales tantùm nati essent ex seruo
& libera, & pater esset posteà manumissus, cum aliâs
hæredes habere non posset. Et idem in quarto casu,
si ex seruo & ancilla eius cōcubina nascerentur filij
naturales, qui postea simul & parentes manumitterentur. Cùm aliâs frustrà quæreretur de succedendo:
quia serui nec succedere possunt, nec succedi eisdem
tanquā pro nihilo reputatis.l.quod attinet.ff.de regulis iuris. Pertinent enim omnia eorū bona domino, & ratio differentiæ inter primum casum, & hos
tres vltimos, in quibus sunt filij naturales magis priuilegiati in succedēdo, quàm in primo casu. vbi nascerentur ex libero & libera, est secundum aliquos:
quia de iure ciuili non poterat matrimonium inter
seruos contrahi, quoties vir & mulier vel alter ipsorum erant conditionis seruilis.l.cum ancillis.C.de
nuptiis. Vnde præsumit lex hoc casu in benigniorē
partem, videlicet quòd tales, si potuissent, matrimonium contraxissent, ex quo filios legitimos habuissent. Sed quia nō potuerunt obstante eorum seruili
conditione, & contrahendi inhabilitate: tales filij ex
illo contubernio nati, tanquam ingenui post manumissionem, vt legitimi patri succedunt, & cæteris pa-
140 rentibus. † Sed quia hodie iure nostro canonico
etiam inter seruos est declaratū posse esse matrimonium, vt infrà de cōiugio seruorum, per totū. Quod
ius in matrimoniis præualet, & legem ciuilem vincit
secundùm glo.in §.hactenus.instit.de grad.Barto.&
Bal.in l.priuilegia.C.de sacrosanct.eccle. & Panor.
in cap.j.de noui operis nunt.hæc ratio non procederet, imò potiùs videretur titulus ille de seruili cognatione, præmissa statuens, esse correctus, quod verum
non est, cùm supradicta ratio non sit ibi expressa, &
sufficit quòd alia ratione iustificari posit. Ideo pro
ratione diuersitatis inter primū, & hos tres casus dici potest, & ratio alia assignari, quæ hodie etiam stare potest: quia magis imputandum est homini, & fœminæ liberis, qui immediatè non contraxerunt matrimonium, quàm vbi vterque ipsorum erat in seruitute. Cùm licet iure canonico etiam inter eos esse matrimonium posit, tamē metu & timore dominorū,
serui multoties abstinent à contrahendo matrimonium, præsumentes, quòd domini molestè gererent
eos coniugatos esse, quia coniuges nō ita vacāt operis eis incumbentibus, sicut extra matrimoniū, nec
aliud cogitant, quàm sibi inuicem complacere.
☞ [Prout facere tenētur vt plenè dicitur super verbo,
Cuidam Petro tradiderūt. loquēdo de amore & dilectione inter coniuges requisita.] Ob quod ecclesia
ministros suos esse vetuit cōiugatos. cap.diuersis fallaciis.de clericis cōiug. Cùm igitur hæc ratio adhuc
hodie militet, sequitur, quòd titulus ille de seruili
141 conditione non est correctus. † Nunc videre restat
casum econuerso, an & qualiter ascendentes succedere debeant suis descendentibus naturalibus tantùm, aut spuriis ab intestato, si ordo naturæ turbetur, quòd descendentes præmoriantur. Super quo dicatis: Aut sunt parentes, qui liberos naturales habēt
ex coitu ordinariè, vel extraordinariè damnato aliqua temporali seu seculari lege, & nullo modo possunt eis succedere, vt dicto §.fina.in autē.quibus modis natural.efficiun.sui. Quia si filij, qui non peccarunt, nō succedāt patri nec matri, minus possunt eis
pater & mater succedere, qui damnatè coierūt vt suprà vidistis, secūdùm Bal.in d.auth. licet. Facit dicta
l.nam & si parentibus. ff. de inofficio. testamen. vbi
correlatiuè se habent ascendētes, & descendentes in
succedēdo. Aut filios habēt ex coitu nō damnato, &
tunc aut quæritur de matre vel aliis per lineam maternā ascendentibus, aut de patre & eius linea ascēdentibus. Primo casu tales parentes ab intestato succedere possunt talibus liberis, ac si in matrimonio
nati essent.instit.ad Tertyllia.§.fina. & de succesio.
cogna.§.vulgo. & l.si spurius. ff.vnde cogna. Quod
est verum siue mater filium habeat ex matrimonio,
siue ex coitu meretricali, siue sit illustris, siue non, licet gl.in dicto §.final. contrariū dicat, & malè: quia
filij spurij bene possunt matri succedere. Spurios

dico aliter natos ex coitu meretricali non adulteri-
no, quàm ex concubina domi retenta, qui matri suc-
cedunt etiam illustri, prouiso quòd mater filios legi-
timos non habeat, vt dicta l.si qua illustris.C.ad Or-
fici. vt suprà dixi. Ergo ecõtra poterit mater illustris
ab intestato talibus succedere filiis spuriis, posito q
filios habeat naturales & legitimos, cùm hoc casu
absurdum esset matrem præcedi ab aliis legitimis,
qui quo ad illos spurios sunt tantùm fratres vterini.
in authen.defuncto.C.ad Tertyllia.& dicto §.vulgò.
Secundo verò casu si de patre quæratur vel aliis per
lineam paternam ascendentibus, subdistinguẽdum
est, aut pater est penitus incertus, quia mater erat pu
blica meretrix. & clarum est, quòd aliquis de illis
succedere non potest, licet qui patrem se dicit, sit ita
supinus & nimis credulus, quòd dicat talem fuisse &
esse filium suum, vt dicto.§.vulgò. Aut certus est tali
certitudine, quæ haberi de hoc potest, vt l. Lucius.ff.
de condit.& demon.& dicta l.filium. Et tunc eisdem
modo & forma, quibus filij naturales tantùm succe-
dunt patri, vt suprà dictum fuit. Sic econtra poterit
pater eis succedere ab intestato.institu.de serui.cog.
§.primo.ibi, sed etiã alterũ in alterius. & in authen.
quibus modis naturales efficiuntur sui.§.de quibus.
vers.in quibus enim casibus. vbi est de hoc tex. opti-
142 mus. Ex quo infertur,† q si aliquis solutus filium ex
cõcubina soluta habuerit, & posteà vxorẽ duxerit, ex
qua filiũ alterũ suscepit naturalem & legitimum, &
tẽpore mortis filij naturalis reperiatur viuere, vxor
aut filius ex ea naturaliter susceptus, nõ poterit pa-
ter ab intestato tali succedere filio naturali præmor-
tuo. Quia eodẽ casu, si pater prædecessisset nõ potuis-
set dictus eius naturalis filius in aliquo ei succedere,
licet aliqua nõ sit spes, quòd in subsidiũ vltimo loco
talis filius legitimus vel vxor possit tali filio natu-
rali succedere ab intestato, cùm non sit ipse agnatus
143 nec cognatus. †Similiter infertur, quòd si ab inte-
stato decesserit ille filius naturalis, patre & matre su
perstitibus, & nõ superstite vxore, vel alio filio legi-
timo sui patris naturalis, mater sua, scilicet cõcubi-
na succedet ei in decẽ vnciis, insti.ad Tertyl.§.fi.Pa-
ter autem ei succedet in duabus, vt d.versi. In quibus
enim casibus, vt correlatiuorũ eadẽ sit disciplina, &
vicissitudinaria inter tales descẽdentes, & ascendẽ-
tes naturales æqualis, & vniformis successio, secũdũ
144 dominũ Matthæũ de Mathesilanis. † Sed qualiter
tales sibiinuicẽ collateraliter succedãt est vidẽdum,
vno solo præsupposito, quòd plures filij vulgo ex ea-
dem matre quæsiti dicũtur fratres vterini, ita quòd
iure cognationis sibiinuicẽ succedũt, secùs si ex diuer
sis matribus, cõcubinis, ex eodẽ tamẽ patre nati sint,
quia inuicem non succedunt. Nec etiam cognatis pa
tris etiam si legitimarẽtur per principem, secundùm
glo.singularem in dicta l.hac parte.ff.vnde cognati.
& est de mente Dyni in dicto suo tractatu, de succes-
sio.ab intesta. Or nunc ad punctũ dicatis, aut vterq;
prædictorum, scilicet defuncti & succedere volẽtis,
vel alter tantùm natus est ex coitu lege aliqua secu-
lari damnato, & tunc nullo modo inuicem succede-
re possunt: quia nõ sunt nominãdi fratres cõsangui-
nei, nec consobrini, argu.dicti §.fi.in authen. quibus
mod.natur.effi.sui.& d.§.vulgò. Sicut (quod plus est)
non sunt quo ad patrem nominandi filij, nec etiam
quo ad matrem, nec econtra, vt dicto §.fi.ibi. Nec na
turales vocantur, nec participanda est eis vlla clemẽ
tia. Sicut ergo natus ex coitu damnato Berthæ succe
dere non potest filio naturali, & legitimo eiusdem
Berthæ, licet sint fratres vterini, vt dictis iuribus pro
batur: sic econtra ille legitimus non poterit huic suc-
cedere naturali, cùm non habeatur nec nominari de
beat pro fratre. Aut vterq; transuersalium natus est
ex coitu non damnato aliqua lege temporali: & tunc
aut quæritur de cõiunctis ex linea paterna tantùm,
aut ex linea tantùm materna, aut vtrinque coniun-
ctis, tam ex parte patris, quàm matris. Primo casu
non potest regulariter aliquis eorũ succedere alteri.
vnde si pater meus naturalis & legitimus, priùs quã
vxorem duxisset filium habuerit naturalẽ ex concu-
bina, ego illi succedere non potero ab intestato, nec
ille mihi: quia non sumus inuicem agnati: cùm agna
ti sint qui ex eodem patre matrimonialiter nati sunt
aut per adoptionem vel arrogationem seinuicem le-
galiter contingunt, & cõiunguntur, instit.de legiti.
agna.succes.§.j.& §.per adoptionem. vbi glos.in ver-
bo, Naturales. Pariter succedere non possemus vt
cognati, cùm sola cognatio agnationi nõ coniuncta,
sit tantùm à matre. vt dicto §.vulgò. Pro quo est ca-
sus in §.filiũ verò.in Authen. quibus mod. natu. effi.
sui. Vnde si quis filium habuerit naturalem ex con-
cubina, qua defuncta aliũ filium susceperit ab alia,
isti inuicem nõ succedunt, per glo.in dicta l.hac par-
te.ff.vnde cog. Hoc tamen fallit in filiis naturalibus
ex libero & serua, vel seruo & libera, aut seruo & ser
ua, qui inuicem vt amasius & concubina tractaban-
tur susceptis. Hi enim si sunt liberi nati, vt in secun-
do casu, vel manumissione postea ad libertatẽ per-
uenerint, vt in primo & tertio casibus, possunt inui-
cem succedere: imò quod plus est, poterunt etiã suc-
cedere fratribus suis naturalibus & legitimis, quos
pater postea ex matrimonio suscepit, vt dicto §.j.in-
stitut.de seruili cognatio. ibi, sed etiam alterum in
alterius: quia intelligitur, quòd frater suo succedat
fratri vel filio fratris. Nec mirum, quia (vt suprà vi
distis) omnes prædicti pariter succedũt patri ab in-
testato. Non tamen dicendum esset tales transuersa-
les præferẽdos esse patrono à quo libertatem habue-
runt. Secundo autem casu, vbi tales filij coniuncti
forent per lineam maternam tantùm, tunc inuicem
sibi succedũt, siue omnes sint naturales, siue vnus sit
naturalis & alter legitimus, vt dicto §.vulgò.& in §.
fina.institu.de legiti.agnato.succes.& dicta l.hac par
te.& l.si spurius. ff. vnde cogna. Et idem ac fortius
in tertio casu, vbi essent vtrinq; cõiuncti, tam ex par
te matris quàm patris, quia inuicem succederẽt per
dicta iura. Vnde si Bertha fuerit concubina Titij, ex
quo Seium suscepit: deinde Titio mortuo fuit concu
bina Meuij, ex quo Petrũ genuit & Martinum: cer-
tè mortuo Martino cui supersunt Meuius pater, Ber
tha mater, & Petrus frater eius: dictus Meuius pater
eius naturalis ei succedet in duabus vnciis tãtùm, vt
dicto §.in quibus. Et in reliquis decem vnciis succe-
dent æqualiter Bertha mater & Petrus frater eius
vtrinq; coniunctus. in Authen.de hæredi.ab intesta.
§.si verò cum ascendentibus. qui textus intelligi de-
bet de vtrinque coniunctis naturalibus tãtùm, dum-
modo coitus aliqua non sit lege temporali damna-
tus. Seius autem frater Martini præmortui vterinus
ex parte solius matris cõiunctus excluditur à succes-
sione, vt in §.reliquum.in Authen. de consangui. &
vteri.fratribus. Si autem in casu præmisso frater tan
tùm vterinus & pater naturalis scilicet Meuius, soli
superuiuerent illi Martino tempore quò moritur ta
lis pater, vt dictum est, in duabus vnciis, & Seius fra
ter vterinus in reliquis decem succederent, vt dicto

§.in

§.in quibus. Et hoc modo limitari debent iura nouis-
sima scilicet §.consequens.cum §. sequenti. in Auth.
de hæredi.ab intesta. Adeò quòd si viueret dictus Pe-
trus frater Martini præmortui vtrinque cõiunctus,
& dictus Seius frater tantùm vterinus, ille vterinus
excluderetur per Petrum vtrinque coniunctum:
cùm duæ rationes vincant vnã, vt dicto §. reliquum.
Sicut seruatur in fratribus naturalibus & legitimis
matrimonialiter genitis, ita quòd omnia quæ dicun
tur de naturalibus & legitimis, id est de illorũ suc-
cessione descendentium, ascendentium, & collate-
ralium, in dicta Authen. de hæredi. ab intesta. etiam
locum habent in solùm naturaliter cõiunctis. argu.
l.tutelas.& quæ ibi not. Barto. ff. de capi. diminutio.
Ideo filij fratrum simul succedunt cum fratribus,
145 auunculis defunctæ personæ exclusis† Sanè tamen
intelligatis omnia ea quæ statuta sunt de naturali-
bus & legitimis quo ad succedendum ab intestato
locum etiam habere in naturalibus tantùm, scilicet
duobus concurrentibus: primò quòd coniuncti non
sint aliquo coitu damnato per leges. Secundò, quòd
ipsi sint saltem iure cognationis per iura vetera dige
storum succedere permissi in solidum ab intestato
defunctæ personæ, de cuius successione quæritur.
Nam sæpe materiæ nouæ distingui debent & limita
ri per antiquas. in Authen. de filiis ante dotalia in-
stru.natis.§.fi. l.nõ est nouum.& l.sed & posteriores.
ff.de legibus. & sic per dictam Authent. corrigi non
debent leges antiquæ, quæ filium naturalem nõ cõ-
cedunt patri succedere vltra duas vncias, & econtra
patrẽ filio, vt d.§.si quis autem defunctus. & d.versi.
in quibus. in Auth. quibus modis natur. efficiun. sui.
Pariter correctæ non censentur leges antiquæ,
quæ filios naturales tantùm succedere non permit-
tunt agnatis, & cognatis patris, quia per mortẽ nul-
lo modo sunt filio naturali tantùm coniuncti, vt di-
cto §.filius verò. in Authen. quibus modis natura. ef-
fici. sui. secundùm Ange. in dicto §. vulgò. in fi. instit.
146 de succes. cogna. Sed† cùm hodie concubinatus
præsertim manifestus maximè vltra annum conti-
nuatus sit illicitus, ita quòd manifesti concubinarij
publicantur singulis diebus dominicis per ecclesiam
excommunicati, vt notoriè audiris & videris: & o-
mnis fornicatio sit per concilium generale damnata
in clemen. ad nostrum. de hæreti. Adeò quòd in ea
vel alio perseuerans mortali peccato vltra annum,
etiam si esset papa præsumeretur de fide malè senti-
re, vt concilio generali deferri posset, secundùm glo.
singularem ab omnibus approbatam. cap. si papa. xl.
distinct. miratur Ioan. Fab. in dicta l. si qua illustris.
quòd hodie bastardi succedant in aliquo illi præser-
tim qui ex concubina longo cõtinuato tempore do-
mi retenta nascuntur: quibus iura ciuilia plus fauẽt.
Et quare glo.& docto. iuris canonici hanc successio-
nem approbant, iactantes fundamẽtum in dicta Au-
then. licet. & toto titu. C. de natura. libe. & ff. de con-
cubi. Sed credit hoc processisse ex inaduertentia de
quo per eundem in dicto §. nouissimè. institutio. ad
147 Orfitia. Ideo† videmus in præsenti regno Fran-
ciæ christianissimo ex illius catholico more, obser-
uantia & laudabili consuetudine iuri diuino conso-
na, allegato Gene. xxv. cap. bastardos non succede-
re, nec aliud præter alimenta petere posse, cùm scri-
ptum ibi sit: Non erit hæres filius ancillæ, id est mere
tricis, sed filius liberæ, id est vxoris legitimæ. Obe-
dit enim Francia & vniuersum regnum cæterorum
speculum diuinæ voci ad Abraam clamitanti: Eiice
ancillam & filium eius, scilicet à successione, solo ei
dato munere ad viuendum, quia nõ erit hæres filius
ancillæ &c. Nomen enim hæredis dicitur nomen ho
noris, [Vt clarè ostenditur infra super verbo, *in eo dem testamento relinquẽs.* j. dum ponitur ratio quare
filius necessariò est hæres instituẽdus.] qui bastardis
non debetur, vt plenè dixi in verbo, *Raynutius de Clera.* de qua consuetudine etiam meminit Masue-
rus titu. de proba. §. item & si defunctus hoc cõfessus
est. & in titu. de succes. testa. & vlti. volun. §. item na-
turales. vbi dicit bastardos non succedere patri nec
148 matri ex consuetudine. Nec† hodie in regno lo-
cum habere l. si qua illustris. C. ad Orficia. nec Auth.
licet. C. de natura. libe. & minùs succedere possunt
149 collateralibus patris aut matris,† nisi vt suprà vi-
distis legitimati fuissent: quo casu succederẽt, & ap-
pellatione suorum hæredum venirent, secundùm
Bal. in dicta l. eam quam. C. de fideicommissis. Imò
excluderent substitutum sub conditione: si filius hæ-
res institutus sine liberis decederet legitimis. Nisi
cõdino substitutionis cõcepta fuisset: si sine liberis à
suo corpore legitimè procreatis decederet. Quo casu
cùm non essent legitimè concepti & nati, non exclu-
derent substitutum: tamen isto etiam casu eum ex-
cluderẽt, si per sequẽs matrimoniũ legitimati forẽt,
cùm illa legitimatio trahatur retrò ad tempus cõce-
ptionis. c. tanta est vis. qui filij sint legitimi. vt plenè
decidit Guido papæ. quæst. ccccclxxxij. incip. verũ le-
gitimatus vt latiùs dicetur alibi. [Vide infrà super
verbo allegato: *si absque liberis moreretur.* j. in ij. li-
mit.] Vnde hæc cõsuetudo regni pluribus etiã robo-
rata ordinationibus bona & æqua est propter cultũ
pudicitiæ, ad refrenandũ luxuriosos ac libidinosos
amplexus, ex quibus odia, crimina oriũtur, & scãda-
la infinita, necnon matrimonia retrahũtur, quorum
onera vnusquisque fugeret volũtariis concubitibus
tantùm vacãdo. Ex quo pudicitia quæ in cõiugio cõ-
sistit, postergaretur & contemneretur in maximum
humani generis vilipendium & difformationem. de
qua pudicitia & consuetudine regni christianissi-
mus rex dicere potest, quod Iustinianus dicit in di-
cta l. si qua illustris. hunc morem honestè viuẽdi ipsi
pudicitiæ quam semper colendam cẽsemus, meritò
150 dedicamus. Ideo† cùm in regno inter bastardos
& eorum parentes cesset legitima successio, ipsi ba-
stardi si bona habeant, possunt de illis etiam viuẽte
patre contrahendo vel testando disponere, quia ab
eis incipit caput & linea, acsi ab alio non descendis-
sent. Imò quando legitimantur, etiam ad requestam
patris, ad plus compescendum libidinem & ad matri
monia regnicolas incitandum & inuitandum con-
sueuit rex partem bonorum capere, vel certam finã-
tiam per dominos cameræ cõputorum Parisiis præ-
cedenti inquisitione valoris bonorum taxandam: si-
ne cuius authorizatione computorum cameræ legi-
151 timatio sortiri non posset effectum. Vnde† si ba-
stardi per regem non legitimati ab intestato moriã-
tur sine liberis, sicut tunc ex consuetudine regni ipsi
nemini succedunt, sic etiam nemo parentum eis suc-
cedere potest, nisi fiscus, ac si parẽtes nullos haberẽt:
vel alius dominus temporalis cui subditi sunt: dun-
tamen hoc vltimo casu tria concurrant, secundum
consuetudinem. Primò, quòd nati fuerint in eius-
dem domini terra. Secundò, quòd ibi moram & re-
sidentiam faciant. Tertiò, quòd ibi moriantur & de
cedant. Si autem hæc tria concurrerent, rex bona il-
lorum occuparet ab intestato tanquàm vacantia.

Tamen officiarij regij aliquando etiam illis tribus
concurrentibus omnia capiunt & vendūt, ne domi-
nis præiudicetur, vt infrà dicam in quarto articulo.
Or domini prædicta intelligatis vera, scilicet ba-
stardos hæreditate non posse in hæreditate tempora
152 li & terrena: † tamē secùs seruatur in hæreditate cœ
lesti & æterna: cuius sunt ipsi, ac si legitimi forent ca
paces, dummodò Christi vestigia imitentur, & ab
eius corpore nō separentur, cuius per fidem & sacra-
mentum membra effecti sunt secundum Hierony-
mum. Vndecunque enim homines nascantur, si pa-
rentum vestigia non sectentur, honesti & salui erūt.
Cùm semen hominis ex qualicunque homine, Dei
creatura sit. Ideo licet male vtentibus malè sit, non
tamen ipsum aliquando malum est, vt Aurelius di-
cit Augustinus, quia nū in seminibus, sed in volunta
te nascentis causa vitiorum est a: que virtutum, vt
præfatus ait Hieronymus in epistola contra Ruffi-
num, & habetur lvj. distinct. cap. vndecunque. cum
sequentibus quinque. [Vide Bald. in c. vnic. §. natu-
rales. si de feu. fue. contro.] Sola enim fide propria
si adulti, aut parentum si infantes sint, adeò per laua
crum regenerationis in baptismo legitimantur quo
ad æternam hæreditatem, sicut per principem quo
ad terrenam & temporalem. Per lauacrum ergo re-
generationis in baptismo per ecclesiam adoptan-
tur in filios Dei. Ita quòd sicut bastardus per aliquē
adoptatus efficitur eius filius & successor. l. cum in
adoptiuis. C. de adopti. sic etiam bastardi hominum
per baptismum & fidem Christo adoptati fiunt suc-
cessores sui: & consequenter participes gloriæ suæ,
nisi per peccati ingratitudinem exhæredentur: & sic
licet patri naturali succedere non possint, tamē ad-
optiuo legitimè succedunt. Inde procedit, quòd hæ-
retici atque infideles sunt de iure hæreditatum inca-
paces, vt in Authentica, gazaros. C. de hæreticis. Ego
autem præsupposita consuetudine Franciæ crede-
rem, quòd postquàm bastardi suis non succedunt pa-
rentibus, nec econtra, sed fiscus ab intestato. Quòd si
liberos habent legitimos, sibiinuicem succedant, vi-
delicet liberi ipsis bastardis, & bastardi suis liberis.
153 Ita † quòd inter eos si consuetudo esset in patria,
quòd proximior de parentela venditoris infra annū
rem venditam pretium offerendo retrahere ab em-
ptore posset, locum haberet retractus: iuxta capitu-
lum, constitutus. de in integrum restitutione, sed nō
inter bastardum & patrem aut matrē suos, nec econ-
uerso: vt scilicet bastardi retrahere possint rem im-
mobilem à patre matre vel altero ex parentibus pa-
ternis aut maternis ascendētibus vel collateralibus
venditam. nec illi rem à bastardo alienatam, cùm in-
ter eos cesset ex regni consuetudine omnis legitima
successio, & consequēter tractatus, qui ratione pro-
ximitatis sicut successio defertur, vt dixi primum
continuando suprà articulum. [De iure communi
ni inter patrem & filium bastardum non habet lo-
cum retractus, & minus inter eos & cæteros parētes
paternos: quia non sunt de agnatione, vt plenè ha-
betur super verbo, *Raynutius de Clera*. Bartol. in l.
tutelas. ff. de capi. diminutio. Nec comprehendun-
tur statuto vel consuetudine fauorabili. glos. in cle.
j. de bap. Sed inter eos & matrem si rem ab ea aliena-
tam retrahere vellent, hoc facere possent: cùm iure
cōmuni ei succedant l. si qua illustris. C. ad Orfitia.
nisi cōsuetudine essent à successione matris exclusi,
154 vt hic.] Nam † in tali retractu necesse est duo
concurrere, videlicet naturalitas, & ciuilitas: quæ

ciuilitas cessat in bastardis, vt videtis. Pariter di-
co, quòd cùm inter bastardum & suos liberos illa
duo concurrent, locum habet retractus. Et similiter,
quod liberi liberorum ipsius bastardi inter quos &
illorum deinceps ascendentes & collaterales locum
habet legitima successio à bastardo infra, qui caput
tenebat, & lineam inchoauit, & exorditus est, & à
quo defluit, etiam locum habebit retractus bastardo
aut eorum aliquo rem immobilem alienante. Non
tamen haberent illi retractum aliquo de ascendenti
bus vel collateralibus bastardi alienāte: qui cùm in-
ter se succedere [illegible] nō possunt [illegible] retractum
prætendere: quia consuetudo quæ [illegible] succedendo
inter se repellit, etiam eos à rem vēditam [illegible] trahen-
do excludit, secundum Masuerum titul. de retractu.
§. penul. Et notanter dixi suprà fiscum bastardis
succedere mortuis sine liberis. quod etiam sentit
Masuerus allegato titu. de success. testa. & vl. [illegible]
155 ta. §. item bastardus. Plus † credo, quòd si liberos le-
gitimos non haberent, sed solam vxorem relinque-
rent, ipsa sicut filius legitimus fiscum excluderet, &
quencunque alium temporalem dominum. Quia
peccatum & paterna incontinentia, quæ inter eos
& parentes successionem impedit, certè in coniugio
deficit: vnde sicut non stantibus parentibus, vxor
viro succedit, & vir vxori, excluso fisco & quocun-
que temporali domino, vt plenè dicam infrà in iiij.
articul. Sic etiam in casu nostro succedere debet stan
tibus parentibus lege, aut consuetudine successio-
nis incapacibus, qui pro mortuis habentur. l. si qua
pœna. ff. de his qui sunt sui vel alieni iur. vbi Bar. mul-
ta bona dicit. Quod maximè est in Francia tenen-
dum, vbi etiam stantibus parentibus ad succeden-
dum habilibus, imò stātibus liberis, vxor in quibus-
cunque ex consuetudine succedit, vt dicam in dicto
iiij. articu. Et quòd vxor fiscum excludat in casu no-
stro, sentit Bal. vnico verbo in dicta l. si qua illustris,
circa medium. Et idem puto ecōtrà in marito quòd
succedat suæ vxori bastardæ, cùm eorum coniun-
ctio sit legitima: cuius fauore tenetur pater filiam do
tare spuriam, in qua dote cùm sit patrimonium &
hæreditas sua. l. iij. §. sed vtrum. ff. de [illegible] si aliter
non disposuerit, succedet ei ab intestato maritus li-
beris ex matrimonio illo non stantibus, quod est no-
ta. Quæ omnia vobis sufficere debent quo ad horum
filiorum & parētum naturalium tantùm ab intesta-
156 to successionem. An † autem possit amasius inter
viuos aliquid donare aut testamento relinquere con
cubinæ suæ. Dicitur quòd sic, in l. affectionis. ff. de
dona. Possunt enim & debent philocapti seu amasij
suis donare amasiis, non econtra. In quo credendum
est Cyn. tanquàm experto in l. j. C. de mulie. quæ ser-
uis propriis se iunxerūt. vbi dicit in talibus plus va-
lere & operari donum, quàm suspirium: quia ad ha-
bendum eas requiritur donum aut ferreū membrū
secundum eum ibi. Nec pascuntur verbis, cùm sæpe
fuerint verbo adulatorio deceptæ. [Vide pulchra
quæ habentur super verbo, *Quidam Petro tradide-
runt*. loquēdo de vxoris pulchritudine, super verbo,
qui cum alia matrimonium contrahens. loquēdo de ve-
157 tulis fœminis retuberibus.] Et † hòc verū, quòd do
nari potest concubinæ aut legari, non tamen posset
hæres institui in præiudicium fratris ipsius testato-
ris. Et si institueretur, cùm sit turpis persona, [Vide
infrà articu. iiij. in ix. conclusi.] l. palàm. ff. de ritu
nup. & infamis, posset frater testatoris testamentum
illud vt inofficiosum querelare: quo rescisso succe-
deret

deret fratri ab intestato. l. fratris.& l.fratres. C. de
inofficio.testamē.& ita consuluit Ange.consi. clxxj.
incipiente, Super puncto prædicto &c. & Bald. fra-
158 ter eius in l.j.ff.de his qui notan.infa. † Idem sentit,
dum dicit infamem infamia facti esse turpem perso-
nam, quæ fratrem exhæredatum non repellit à que-
159 rela testamenti. † Et minùs eum repelleret leno in
testamēto fratris institutus, qui turpior est meretri-
ce. Cùm sit infamis de facto & de iure. l. athletas.§.
ait prætor.ff.de his qui notan.infa. vnde in testamen
to institutus repellitur ad quereli propinquorum.
Imò plus fecit Quintus Metellus prætor Romanus,
qui nullo de parentibus testatoris conquerente, Ve-
tilium lenonem in testamento cuiusdam iuuenis hæ
redem institutum, bonorum possessionem secun-
dum tabulas, & sic gaudentiam hæreditatis peten-
tem, ex officio repulit: & hæreditas parentibus ab
intestato remansit, vt refert Valerius libro vij.tito.
de testa.rescissis. in fine. Quintus, inquit, Metellus
Vetilio lenoni iuuenis bonorum possessionem se-
cundom tabulas testamenti non dedit, quia vir no-
bilissimus & grauissimus, scilicet Metellus, fori ac
lupanaris separandam conditionem existimauit:
nec aut factum illius, scilicet iuuenis testatoris com-
probare voluit, qui fortunas suas in stabulum con-
taminatum proiecerat: aut huic scilicet lenoni insti-
tuto hæredi tanquàm integro ciui iura reddere: qui
se ab omni honesto vitæ genere abruperat, scilicet in
lupanari immundo & fœtido viuens. hæc ille. Præ-
sumitur enim tale testamentum nō sana mente pro-
160 cessisse. l. ij. ff. de inofficio. testamen. Etiam † de-
functo concubinario ab intestato sine parentela nō
ei succederet concubina, vt suprà tetigi in princip.
huius articul. Nec econtra: quia non reperitur in iu-
re bonorum possessio vnde vir & concubina: sicut
reperitur, vnde vir & vxor. vt plenè dicam infrà ar-
ticul.iiij. Præterea vidistis suprà, quòd filij natu-
rales tantùm non succedunt in Frācia. Vnde minus
succedere potest concubina: quæ (vt dixi) est turpis
persona, & succedere est honor, qui turpibus nō de-
betur. Sufficit ergo quòd aliquid ei dari aut legari
possit. Et idem in ea quæ tenetur tanquàm vxor in
matrimonio, vbi matrimonium non tenet: quia for-
tè consanguinea, vel affinis, vel alio modo prohibi-
ta, dum tamen ipsa cui relinquitur impedimentum
ignoret. secus si impedimētum sciret. quod in dubio
præsumitur ignorare, præsertim si contractum fue-
rat matrimonium palàm non clandestinum, argu. l.
fin.ff.de ritu nup.& cap. si.de clandesti.despon. secun
dùm Bar. in l.miles.§.mulier.ff.de testa.milita. Sanè
tamen intelligendo, quòd donari potest & relinqui
161 amasiæ, † nisi donans miles esset, qui nihil dare po-
test concubinæ suæ: quod fuit maximè prohibitum,
vt fœminæ nihil sperantes habere, nō sequantur mi
lites. l.ij.C.de dona.inter virum & vxorē. Ad instar
cuius idem deciditur in clericis, qui milites sunt in-
ermis & cœlestis militiæ, secundùm Bart. in dicta l.
affectionis. & Panor. in cap. j. de clerico ægrotan.
idem Barto.in l.mulierem.ff.de his quibus vt indig.
& in dicta l.miles.§.mulier.ff.de testamen.milita. &
fuit originale dictum Ioan. Andr. in nouel. in dicto
cap. de his. de sepul. Sic etiam erit in doctore &
aduocato, vt non valeat donatio per eos facta concu
binæ, [Vide infrà super verbo, *Testamentum*. j. in
nona fallentia.] Secundùm Hostien. in summa tit.
de donatio.§.& cui. quod sequitur Bartol. in l. miles.
ff.de re iudic.& ita consultum in ciuitate Perusij, &
iudicatum in ciuitate Spoleti, refert Ludoui. in dicta
l. affectionis: nisi in talibus donationibus iuramen-
tum interuenisset, & per donatorem præstitum fuis-
set: quia eas validaret, vt consuluit Ludoui. in dicto
consil. xliij. incipien. Ad primum quæsitum. Et eo-
dem modo valeret donatio per eos facta concubinæ,
quæ tempore mortis donatoris erat bonæ opinionis
absque suspicione, vt quia iam conuersa fuerat &
emendata, [Quia tunc non esse censetur meretrix
imò honesta reputatur: adeò quòd raptus in sui per-
sona commissus capitaliter puniretur vt plenè habe-
tur super dicto verbo, *qui cum alia matrimonium con-
trahens*. in fin.] & idem si adhuc meretrix foret, ta-
men ei relinqueretur, vt ad frugem melioris vitæ re
duceretur. Putà quia daretur ei dos, cum qua mari-
taretur, vel pro alimentis: ne causam habeat nec oc-
casionem amplius meretricandi, quia fortè est pau-
per. Quod scilicet dotis & alimentorum relictum di
citur pium, & valet, vt in piam causam factum, secū-
dùm glos. in dicto §. mulier. per text. in l. neque.§.j.
versi. sed si mortis tempore. ff. de testament. milita. &
Bald. in l. imperialis. C. de nupt. Et idem si propter
merita seruitia donatum foret concubinæ vel reli-
ctum, vel ob aliam causam honestam: dumtamen
veritas causæ propter quam donatum fuit, probetur
per eam. Cùm ad illam causam præsumendam non
sufficiant narratiua instrumenti donationis, secun-
dùm Barto. in l. si fortè. ff. de castren. pecu. & in pro-
prijs terminis consuluit Pet. de Anch. cōsil. ccxlviij.
incipiente, dubium facit. & hoc est quod recitat Va-
162 lerius libro viij. titul. de priuatis iudicijs. † de Caiō
Vicelio Varrone, qui graui infirmitate oppressus,
tercentum millia numorum ab Octacilia eius con-
cubina sibi mutuata fuisse falsò confessus fuit: ex
qua causa in testamento recognita, voluit ei iure le-
gati solui. Et quia contra votum cōcubinæ mortem
Varronis amasij sui (vt summam haberet) affectan-
tis, Varro ipse reconualuit, à quo Octacilia concu-
bina velut districta fœneratrix debitam summam pe
tere iudicialiter non erubuit, cùm tamen de mutuo
aliter quàm per simplicem confessionē Amasij non
constaret, Caius Aquilius iudex à tali petitione mu-
lierem repulit, vt ibi dicitur in hæc verba: Caius Vi-
celius Varro graui morbo correptus, trecenta millia
numûm ab Octacilia Laterensi, cum qua commer-
cium libidinis habuerat, expensa ferri sibi passus
est, eo consilio, vt si decessisset, ab hæredibus eam
summam peteret, quam legati genus esse voluit,
libidinosam liberalitatem, debiti nomine coloran-
do. Euasit deinde ex illa tempestate, scilicet infir-
mitatis aduersus vota Octaciliæ, quæ offensa, quòd
spem prædæ suæ morte non maturasset, id est non ac
celerasset ipse Varro ex amica obsequenti: subitò
districtam fœneratricem agere cœpit, id est gerere
se crudelem in petendo dictam summam verè non
mutuatam, scilicet numos petendo: quos vt fron-
te inuerecunda, ita inani stipulatione captauerat. De
qua re Caius Aquilius vir magnæ authoritatis, &
scientia iuris excellens iudex adductus, & adhibi-
tis in consilium principibus ciuitatis, prudentia &
163 religione sua mulierem repulit. hæc ille. Vnde † do-
natio aut legatum concubinæ factum à milite ex iu-
sta causa, vel quicunque alius contractus, nisi causæ
veritas probetur, non valet. Et merita, sunt donandi
iusta causa. Tamen si donatio ob merita vel aliā cau-
sam expressam excederet, in illo pluri non valeret:
sicut dicitur de donatione facta filio benemerito,

cui plenius fauetur, vt tenent omnes in l. si domina-
tione. vbi plenè Alexand. C. de collario. Succedit
164 † nunc tertium discutere articulum, scilicet de suc
☞ cessione filiorum, & parétum legitimorum. [Istud
est quartum genus hominum scilicet qui legitimi
tantùm seu legales dicuntur, vt supra dixi in prin. j.
articul.] tantùm, quales sunt adoptati, vel arroga-
ti. Cùm enim quis non habet liberos naturales, po-
test sibi per adoptionem ciuiles filios acquirere, qui
legitimi tantùm dicuntur. Sicut fecit Ioan. Andre.
qui cùm masculum quempiam filium non haberet,
Ioannem Calderini sibi adoptauit in filium, qui ma
gnus doctor euasit. de quo ipse mentionem fecit, &
magis specificè Philip. in capitulo, cùm secundum
leges. de hæreti. libro sexto. Quæ filiatio dicitur ci-
uilis, quia actu ciuili contracta, scilicet per adoptio-
165 nem. Quæ quidem † adoptio duobus modis fit,
aut principis rescripto, vel imperio & authoritate
magistratus. Authoritate imperatoris potest quis si-
bi adoptare eos, qui sui iuris sunt, id est qui in sui pa
tris naturalis potestate non sunt. Quæ species ado-
ptionis vocatur arrogatio, quã nemo præter impe-
ratorem aut ius imperij habentem, authorizare po-
test: cùm sit de reseruatis imperatori, vt eius autho-
ritate fiat, aut illius cui ipse expressè commiserit.
Nec venit talis potestas in generali commissione, si
expressè commissa non fuerit, secundùm Baldum
in l. penultima. §. fina. C. de adopt. Quia in ea de ma-
gno agitur præiudicio, eo quòd filius arrogatus qui
sui iuris erat, in potestatem transit patris arrogato-
166 ris etiam extranei. Et inde dicitur † quòd arrogatio
est actus legitimus, per quem homo sui iuris princi-
pis authoritate in alterius ingreditur potestatem, pe
nè naturam imitans secundum doct. in l. j. ff. de adop.
Et nedum transit ipse solus in potestatem patris ar-
rogatoris, quinimò & bona sua omnia: adeò quòd
sibi aliquid reseruare non posset, & si aliqua reserua
tio fieret, non teneret. l. paterfam. in prin. ff. de adop.
quin ipse filius in potestatem arrogatoris transeat,
cum suis omnibus bonis: quæ quo ad dominium &
possessionem transeunt ipso iure ad patrem arroga
torem. l. si adoptauero. vbi glos. Bartol. & docto. ff. de
preca. Prout dicitur de professo, & monasterium in-
gresso, cuius bona monasterium ilico possidet absq;
alia corporali apprehensione, in Authen. ingressi. &
l. fi. C. de sacrosanct. eccle. dum tamen in præsenti re-
gno expressa fiat bonorum dedicatio. Cùm aliàs bo-
na non sequantur personam, vt in primo artic. dixit
quod secus est in arrogatione, vbi bona personam se
167 quuntur, si de illis nihil dicatur. Cùm † consue-
tudo Franciæ extra suos terminos, quia de profiten-
168 tibus loquitur, non extendatur. Et † quicquid
acquirit arrogatus, patri acquirit arrogatori pleno
iure in profectitiis, & solum vsumfructum in aduen
titiis cum administratione, proprietate illorum sibi
filio reseruata, cuius est hodie filius capax. Et pariter
bonorum castrensium & quasi castrensium, de qui-
bus omnibus plenè habetur instit. per quas personas
nobis acquiritur. & in l. cùm oportet. C. de bonis quę
liber. de quibus bonis etiam patri naturali & legiti-
mo nihil vnquam acquirebatur, & minus acquiri de
bet patri arrogatori, cùm in talibus bonis filius ha-
beatur pro patre. l. ij. ff. ad Macedonia. & dicta. l. cùm
oportet. & institu. de acquisitio. per arrogatio. §. j.
169 Similiter † transeunt in potestatem patris arroga-
toris liberi ipsius filij, qui arrogatur, naturales & le
gitimi, siue legitimi tantùm, putà adoptiui, si quos
habebat, vt institu. de adopt. §. illud. & l. pater arro-
gato. ff. de adop. per quem tex. iuncta dicta l. si pater.
170 dicunt docto. † quòd duces illi infideles qui se inte
belli submiserant regi Vngariæ, non solùm submis-
si fuerunt, sed etiam terra eorum simul & vasalli:
cùm, seruiente capite, necesse sit omnia membra ser-
uire. l. qui ex liberis. §. testamento. ff. de bon. posses. se
cundum tabul. vt dicunt Bald. & Ange. and. §. illud.
☞ [De hac submissione loquens Bald. dicit singulari-
ter in cap. ij. circa fin. de fide instru. quòd quando ali-
quis & fortè ciuitas submittit se alicui principi, por-
tat chartam albam, quæ est sicut tabula rasa in qua
nihil est depictum cum sigillo communitatis: & no-
tarius qui missus est cum illo sigillo potest scribere
quicquid est de natura negotij & voluntate domini.
Et de virtute & potestate schedulæ vacuæ in albo si-
gnatæ & sigillatę postea repletę, dicitur & plenè per
Innoc. & tangit Panor. in fin. & ipsemet Bald. in d. c.
ij.] Sicut dicitur de professo, qui de iure communi vi
detur omnia dedicasse, vt scilicet omnia monasterio
competant & in eum transeãt, etiam feuda & vasal-
li. & in Francia si hoc expressè dicatur secũdùm Ioã.
Fab. in Auth. ingressi. C. de sac. san. ecc. nõ tamen vt
ibi perpetuò maneant temporalia illa bona, de qui-
bus tenetur monasterium infra annũ & diem se dis
uestire, & manus suas euacuare, ne Cæsari præiudice
tur, aut cum eo componere iuxta regias ordinatio-
nes, quæ generali consuetudine Franciæ seruantur,
secundùm Specul. titu. de loca. §. nunc aliqua. [illegible]
cxvj. & cxvij. vt plenè vidistis in primo membro [illegible]
171 mi articuli in quinta decisione. Et † permittit [illegible] fa-
cilitet princeps eo tũc arrogationem, vbi adultus li-
cet minor xxv. annis, aut maior arrogatur. Si autem
impubes esset, qui arrogari petitur, talis arrogatio
fieri debet pręsentibus & consentientibus parẽtibus
suis, maximè proximioribus ad eius fortè successio-
nem venturis: cùm de illorum præiudicio agatur, at-
tento quòd per talem arrogationem nedum bona
pupilli, sed etiam persona illius alienatur, & trãsfer
tur in alterius potestatem. Vnde causæ cognitio ad-
hibenda est plenissima tredecim obseruatis solenni
tatibus, de quibus in §. cùm autem impubes. institu.
de adop. Bart. & docto. in dicta l. si pater. §. in arroga
tionibus. & l. nec ei permittitur. ff. illo eod. titu. Qui-
bus discussis princeps aut ab eo expressè commissus
172 permittet arrogationem, vel denegabit. Et † in
hoc errauit Aulus Gelius libro v. noctium Attica-
rum, capitu. xix. volens indistinctè impuberem ar-
rogari non posse, contra text. in dicto §. cùm autem
impubes. Credo tamen quòd intelligebat ipsum pu-
pillum non posse arrogari quouis modo authoritate
cuiuscunque ordinarij: nec intellexit de principis
authoritate, quæ in communi non venit considera-
tione, imò censetur semper excepta, licet non dica-
173 tur. Et † nedum parentibus per arrogationẽ præ-
iudicatur, sed interdum & extraneis: quia per eam
substitutio pupillaris à patre quondam naturali fa-
cta filio nunc arrogato extinguitur, quæ erat testa-
mentum filij. vt dicta l. Papinianus. §. sed nec impu-
beris. ff. de inofficio. testa. vt si filius impubes ante ar
rogationem decessisset, eos licet extraneos hæredes
habuisset. quos pater naturalis ei pupillariter substi
☞ tuerat. [De quo plenè infrà super verbo, *si absque liberis moreretur.* secundò. in materia pupillaris sub-
stitutionis.] nunc facta arrogatione illos non ha-
bebit extincta substitutione, hæredes. Quia tùm
trãsierit in potestatem patris arrogatoris, testamen-
tum

tum habere non potest.l.qui in potestate.ff.eod.& di-
xi in verbo, *Matrem insuper Claram.* Et inde est,
quòd circa hoc prouidetur hodie substitutis & cæte-
ris,quibus hęreditas pupilli debetur ex eius testamē-
to seu pupillari substitutione,quæ suum dicitur testa
mentum:aut iure legati,vel ab intestato sunt ei suc-
cessuri:& prouidetur eis per cautionem,quam pater
arrogator eisdem præstare tenetur tempore arroga-
tionis.Quæ si præstita non fuerit,pro data & præsti-
ta habetur, scilicet quòd pupillo moriente intra pu-
bertatē in arrogatione,eis bona restituet quibus de-
berentur, si arrogatio facta nō fuisset. Ita quòd casu
ipso adueniente bona non ex substitutione, quæ fuit
extincta per arrogationem, sed ex cautione præstita
aut subintellecta restituentur, vt dicto §.cùm autem
impubes. Cæteræ verò aliæ substitutiones per patrē
naturalē filio arrogato factæ (prout sunt vulgaris,
& fideicommissaria, cùm ex testamento patris pen-
deant, nec sint testamentum filij, sed ipsius patris,
qui eas fecit) nō pereunt, nec extinguntur per arro-
gationem. Imò filio arrogato in quacūq; ætate mor-
tuo, lucra talium substitutionum tanquam debitum
filij arrogati petentur per substitutos à patre arroga
tore sicut peterentur à quocunque alio filij hęrede.l.
in arrogatione.ff.de peculio.& l.j.C.de bo.author.iu-
dic. possiden.vbi voluntas testatoris exequenda est,
non obstante filij hęredis voluntate præstita in arro-
gatione. Ex quibus magnis pręiudicijs quę pluribus
inferuntur per arrogationem,non est mirum,si tan-
ta requiratur in ea solennitas, vt videtis. Secundò
174 †fit adoptio imperio & authoritate magistratus, id
est iudicis ordinarij:vt quādo adoptantur & affilian
tur hi qui sunt in potestate sui patris naturalis,siue
primum gradum liberorum obtineant, quales sunt
filij, siue inferiorem,vt nepotes, & deinceps inferio-
res descendentes.Quo casu si tales affilientur seu ado
ptētur, sufficit in tali adoptione authoritas cuiuscū-
que magistratus,etiam si parētes patris adoptiui nō
consenserint.l. cùm adoptio fit.ff.de adoptio.quia in
hac adoptione adest bonum & salubre patris natura-
lis consilium, in cuius est potestate:de quo erga filiū
iura valde præsumunt propter diuinam coniunctio-
nem. Est enim inter eos diuinus quidam nexus.l.cū
175 in adoptiuis.C.de adopt. Ex † quo præsumitur pa-
trem affectu propēsiore magis quàm dolo malo om-
nia in filij fauorem fecisse.l.falsus.§.Iulianus.ff.quod
cum falso tutore. Cùm non sit amor qui vincat pa-
ternum.l.isti quidem.ff. quod metus causa. imò con-
tra naturales stimulos pater faceret,si ne sic tutor aut
curator filij se excusare tentauerit.l.amicissimos . in
fine.ff.de excusatio. tutorum.& l.Aurelius.§. Titius.
ff.de libera.lega.Non enim (inquit Valerius lib.j. ti-
tu.de somniis) est inter patrem & filium vllius rei
comparationem fieri,præsertim diuinitatis fastigio
iunctos. Quibus cōsideratis pronior esse debet prę-
tor ad consentiendum patri rem filij sui tractare de-
sideranti,vt dicta l.amicissimos. quàm alteri paren-
176 ti vel extraneo tutori, vt dicto §. Iulianus. Et † si
quis filius ab extraneo adoptetur in eius potestatem
nullo modo transit, sed remanet in potestate patris
naturalis & legitimi, qui eum in adoptionem tra-
didit, cuius vincula per adoptionem minime dis-
soluuntur.Ob quod dicit glo.in §.sed ea omnia.insti-
tu.de hęredibus ab intestato.quam ibi sequuntur do-
177 cto. Patrem † non teneri filium adoptiuum alere
sicut teneretur filium naturalem nutrire licet spu-
rium, vt vidistis. Et hoc propter dictionem tantum-
modò ibi positam: nisi secundùm Ioannem Fabr.ibi,
talis filius operaretur patri adoptiuo: quia nūc debe-
rentur ei alimēta, cùm dignus sit operarius cibo suo.
Nec claudi debet os bouis triturātis. Tales enim ado
ptiui sunt tantùm legales & ciuiles filij, nihil natu-
ralitatis habentes:nec dicuntur veri filij solam filio-
rum imaginem gerentes,quibus naturæ veritas defi-
cit.l.filio quem pater.ff. de liberis & posthu. & inde
178 dicitur † quòd stante statuto vel cōsuetudine, quòd
masculis stantibus fœminæ non succedant, talis fi-
lius legitimus tātùm adoptiuus vel arrogatus filiam
non excludet. Et pariter credo stāte statuto matrem
nō excludi à successione filij intestato defuncti pro-
pter agnatos ciuiles seu adoptiuos. Nam talia statu-
ta naturalitatem considerantia tales nō comprehen
dunt filios, nec parentes, qui tantùm legales sunt &
ciuiles: quia magis attendenda est natura, quàm ac-
cidens.l. qui habēt.ff. de tute.vt dixi in verbo, *Duas
habens filias.* loquendo de dicto statuto filias exclu-
dente propter masculos. Pariter tales filij non ex-
cluderent substitutum patri datum, etiam adiecta
clausula: si absque liberis moreretur.l.si ita quis.§.is
cui.ff.de lega.ij.Nec (vt credo) veniunt etiam arroga
ti in aliqua dispositione, etiam inter viuos, appella-
tione filiorum, etiam si diceretur legitimorum sicut
non comprehēduntur legitimati per rescriptum se-
cundùm Bald.in l.finali.C. de his qui veniam ætat.
impetra.vt dixi suprà in primo articulo in princip.
Nec etiam in eis locum habet dispositio.l. cùm auus.
ff.de conditio.& demonstra.nec l. cùm acutissima.C.
de fideicommis. vt dicam in verbo, Si *absque liberis*
179 *moreretur.* j. Similiter † patri nō succedunt in feu-
do.cap.vnico.§.adoptiuus. si de feudo fuerit contro-
180 uer. Quinimò plus dicit glos.in §.sed ea omnia.† quòd
filius patrē suum adoptiuum recta via in ius vocare
posset,non obtenta à prętore nec petita venia,nec in
pœnam caderet.§.pœnales. institu.de actio.& l.fina.
de in ius vocan.Tamen dicta glos.non tenetur com-
muniter,cùm negari non possit,quin talis filius pa-
tri suo debeat reuerētiam, quæ sola dicitur causa di-
ctæ prohibitionis vocandi patrē, posito quòd in eius
181 non sit potestate,attento † quòd etiam mater quę fi-
lium in potestate non habet,non potest per filium in
ius vocari sine venia.l.quíque litigandi.§. parētes.ff.
de in ius vocan.Si verò quis daretur in adoptionem
cōiunctæ personæ,puta auo paterno,vbi à filio emā-
cipato genitus est,vel auo materno,aut alteri ascen-
denti per rectam lineam: tūc solueretur potestas pa-
tris naturalis,& talis filius trāsiret in potestatem pa-
tris adoptiui,vt dicta l.cùm in adoptiuis.C. de adop.
182 & institu.illo eo.titu.§.sed cùm hodie. Nam † ado-
ptio est quidam actus legitimus,per quem fit transi-
tus de potestate vnius in alterius potestatē naturali
vinculo concurrente,penè naturā imitans. Quo sci-
licet vinculo non concurrente non fit potestatis pa-
ternæ transitus in alium, vt dicto §. sed cùm hodie.
183 Et † sic mulier quæ filium in potestate habere non
potest,filium adoptare non potest.instit.de adoptio.
§.fœminæ. licet adoptari ipsa possit. Quamuis enim
fœmina filios naturales per generationē, & spiritua
les per regenerationē in baptismate aut cōfirmatio-
ne sibi acquirere possit,tamē filios ciuiles habere nō
potest,vt dicto §.fœminæ. Et rationē differentiæ po-
nunt docto.ibi:& Panor.in capi.veniēs.de cognatio.
spirituali, nisi ex indulgentia principis hoc mulieri
permitteretur in solatium liberorum in acie amisso-
rum, institutio, de adoptio. §. fœminæ. Et hoc mo-

do beatus Ioannes fuit gloriosæ virginis filius ex in-
dulgentia summi principis dicentis, Ioan.xix. Mu-
lier, ecce filius tuus.quod factum fuit in solatiũ Chri-
sti veri & naturalis filij io acie & bello contra hostẽ
humanæ naturæ morientis. De quodam tamen mi-
rabili modo filios adoptandi per mulieres, videatis
glo.in capitu.Ismaël.lvj.distin. quem practicare nũ-
☞ quam vidi: vos vt credo videbitis. [De quo habe-
tur infrà super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*.lo-
quẽdo de patientia vxorum ad viros.] Quæ omnia
faciunt pro intellectu rubricæ & totius titu.infrà de
cogna.legali.Contrahitur profectò per adoptionem
quædam ciuilis seu legalis cognatio, matrimonium
illa durante impediens,& iam contractum dirimẽs:
vt ibi plenè habetur in cap.j.& instit.de nupt.§.sed si
qua.Et intantùm,quòd sicut vitiatur hęredis institu-
tio de illo facta,quẽ testator suum putabat filium na
turalem & legitimum,qui non erat,sic etiam nõ va-
lebit,si eum instituerit, quẽ filium suum ciuilem seu
adoptiuum, & sic legitimũ tantùm esse credidit, qui
non erat. Quia sicut error in coniunctione naturali
vitiat institutionẽ, ita etiam si accedat in cõiunctio-
ne legali & ciuili.l.neq; professio.C.de testam. & l.si
☞ pater.C. de hæredi.institu. [Vt plenè dicitur infrà
184 super verbo, *cætera bona*. in fine.] His † igitur pro
fundamẽto præsuppositis,qualiter isti parentes legi-
timi tantùm & ciuiles ex testamẽto vel ab intestato
succedant,dicatis,ꝙ interdum agitur inter eos de suc
cedendo ex testamento, vt quia testamentum fece-
runt:& tũc si erant tali adoptione coniuncti,quę pa-
triam operetur potestatẽ, prout sunt filij authorita-
te Imperatoris arrogati, vel filij authoritate iudicis
in adoptionẽ coniunctę personæ dati,qui per omnia
comparãtur arrogatis, instit.de hæredi.quæ ab inte-
sta.§.sed ea omnia autẽ.versi.nostra autẽ constitutio-
ne.& duret adhuc patria potestas; tunc in omnibus
& per omnia parẽtibus succedere debẽt, & ab eis in-
stitui vel nominatim exhæredari, ac si naturales es-
sent & legitimi:quia vt dicit singulariter Bald.in di-
cta l.eam quam.C. de fideicom. Existentia sui hære-
dis etiam locum habet in his adoptiuis:ita quòd si in
testamento patris præterirentur, testamentum dice-
rent nullum: pariter si sine legitima in testamẽto ex-
primenda causa exhæredarentur,testamentum que-
relare possent & rumpere per querelã inofficiosi te-
stamẽti, vt plenè videbitis super verbo, *In eodem te-
stamento relinquens*. Et similiter è conuerso debẽt eis
parentes ex testamento succedere, & sic institui de-
bent ac exhæredari, si causa exhæredandi subsit, vt
ibi dicam.de quo habetur in §.adoptiui.& §.adopti-
uos.instit.de exhæreda.libe.& in dicta l.cùm in ado-
ptiuis.Si autem tales filij adoptiui fuissent ex iusta
causa emancipati,non teneretur pater eos instituere
in aliquo, nec exhæredare, imò haberentur pro ex-
traneis: secùs si pro causa iniusta eos emancipasset.
Quo casu in bonis talis patris haberẽt quartam par-
tem ex constitutione diui Pij, vt dicto §.cùm autem
impubes. & §.sed si decedens. institu.de adoptio.in
qua quarta parte potest pater arrogator tali filio suo
si pupillus sit, pupillariter substituere, donec ad pu-
bertatem venerit,vt dicta l.si arrogator.ff.de adopti.
Sed post pubertatem in illa filius grauari non pote-
rit,quam iudicio seu liberalitate patris non habuit,
sed principaliter prouidentia, scilicet ex dicta con-
stitutione diui Pij,quæ quartam illam filio arrogato
in bonis patris arrogatoris decreuit,& constituit.Si
verò esset filius simpliciter adoptiuus,qui in potesta-
tem patris adoptantis non transisset, putà extranei,
posset ex testamẽto secundum volũtatem patris suc-
cedere:sed non cõtra vel præter eius voluntatẽ. Vnde
si talis filio pater nihil reliquerit, nihil petere pote-
rit,vt dicto §.aliquã autem.ibi,nisi in hoc tãtummo-
dò casu,vt possit ab intestato ad patris adoptiui suc
cessionem venire &c. institu.de hæredi.ab intestato.
Sicut enim pater naturalis tantùm non tenetur filio
suo bastardo aliquid relinquere, vt suprà vidistis in
ij.arti.Sic nec filio legitimò tantùm:imò quarta,quæ
filio arrogato debetur, non competit huic adoptiuo.
Quia iura quæ dicunt eam filio adoptiuo deberi, ca-
piunt adoptiuũ pro arrogato: cùm nõ debeatur sim-
plici adoptiuo, per text.in dicto §.sed omnia ibi,ne-
que quarta ei seruatur:nec vlla actio ad eius persecu
tionem ei competit &c.Et in hoc differunt naturales
tantùm,& isti legitimi tantùm à filiis naturalibus &
legitimis ex matrimonio genitis, quò ad hãc succes-
sionem ex testamento, vt plenè dicam vbi ℥. Ali-
185 quando † agitur inter hos legitimos tantùm de suc-
cedendo ab intestato, vt quia pater legitimus tantũ,
scilicet adoptiuus decessit intestatus, nullo per eum
condito testamento,aut ipso rupto,quod idem est:&
tunc dicatis,quòd descendentes, vt sunt filij si fuerint
arrogati,perinde succedũt patribus suis arrogatori-
bus vt sui, ac si essent ex matrimonio nati.l.j.§.suos.
ff.de suis & legi.hære. Adeò quòd cæteros excludunt
patris arrogatoris ascendentes & collaterales parẽ-
tes,qui nullum habent remedium,posito quòd dice-
rẽt arrogationem factam fuisse in eorum fraudem,
cùm fraus non facilè præsumatur in tam solẽni actu
per principem authorizato, cum tali & tantæ causæ
cognitione,vt dicta l.si pater.§.fin.ff.de adopt.Et idẽ
in eo,qui datus foret in adoptionem coniunctæ per-
sonæ,in cuius potestatem transiuit : qui arrogato cõ-
paratur in omnibus,vt dicto §.sed ea omnia.nisi fuis-
set,vt dixi,ex iusta causa emãcipatus. Quo casu vter
186 que loco extranei habetur. † Si verò tales descẽden
tes sunt liberi simpliciter adoptiui, tales qui in pote
statem patris adoptantis nõ transiuerũt, vt quia da-
ti fuerunt extraneo in adoptionem,tunc adoptione
durante patri succedunt adoptiuo, vt sui hæredes ab
intestato, per dictam l. cùm in adoptiuis.§.& si qui-
dem. Ita quòd succedunt cum naturalibus & legiti-
mis,vt ibi dicitur.& in l.si te.C. de suis & legiti.hęre-
dib.Nec est hoc hodie correctum per Authen.in suc-
cessione,illo eodem titu. Et adeo succedunt tales eo-
rum patri adoptiuo, quòd excludunt ascendentes
omnes, & facilius collaterales, & vxorẽ patris ado-
ptiui,ac si ex matrimonio forẽt geniti : quia sui sunt
vt dixi,& suorum hæredum iura habẽt ad eos omnes
excludendum, secundùm Bald.facit l. ij. §. liberi.ff.
187 ad Tertyllia. † Si tamẽ adoptio probaretur facta in
fraudem ascendentium,locum haberet remedium l.
j.C.de inofficio.donatio.Et in hoc differt ab arroga-
tione,in qua non consideratur fraus. Et fortiùs locũ
haberent dicta remedia,si adoptio facta probaretur
in fraudem liberorum ex matrimonio genitorum,
quorum euidenter interest,cùm per adoptionem de-
trahatur iuri ipsorum,quia quantò plures erũt, tan-
tò minus de legitima vel portione hęreditaria habe-
188 bunt.† Et sic cùm Carolus vj. rex quondam Frãco-
rum christianissimus ex matrimonio suo Carolum
haberet filium,cui regnum debebatur,nõ potuit sibi
regẽ Angliæ adoptare in filium in præiudicium legi
timi filij & naturalis, nec adoptio valuit,nec tenuit:
quinimò regnũ dicto Carolo qui septimus vocatus
est,do

est, domini nostri regis auo paterno dclarum fuit, & meritò, vt alibi dicam latiùs. [Vide plene j. super verbo, *in eodem testamento relinquens.* j. in xviij. limitatione. Quia sicut in legitimatione vocati sunt habentes interesse vt dictum fuit arti. j. in princ. sic etiã in adoptione. l. nam ita diuus. ff. de adoptio.] Sanè tamẽ intelligatis, filius adoptiuos patri succedere, si tempore quo pater ipse moritur, duret ipsa adoptio. Quoniam si soluta antè fuisset per emancipationem, non ei in aliquo succederẽt, vt dicta l. cum in adoptiuis. §. sed ne articulum. tamen bene succederẽt patri naturali, qui eos in adoptionẽ dederat, siue duret siue soluta adoptio fuerit. Quia vtroq; casu patri naturali succedunt, ac si in adoptionẽ dati nunquã fuissent, instit. de hære. ab intesta. §. at hi qui. & sequenti-
189 bus vsq; ad §. item vetustas. Ex † quibus restat differẽtia inter liberos naturales & legitimos, & hos legitimos tantum. quia primi ad successionem vocantur ascendentium, siue sint in potestate, siue emancipati, vt in primo articu. vidistis. Hi autem si emancipati fuerint ad successionem nõ vocãtur patris adoptiui. Et ratio differẽtię est: quia inter primos & suos ascendentes est, vt dixi, nexus quidam diuinus. Et præterea est inter eos nexus naturalis, qui non soluitur actu ciuili emãcipationis. cùm ciuilia iura naturalia non possint, quæ diuina prouidentia constituta, institu. de iure naturali. §. ex non scripto. facit l. ius aguationis. ff. de pactis. Sed in filiis adoptiuis nõ est cùm eorum patre simpliciter adoptiuo, nisi nexus ciuilis & legalis filiationis, qui facilius tollitur per contrarium actum ciuilem, scilicet emancipationis, vt dicto §. at hi qui. vers. minus ergo iuris. Et hoc vbi descendentes succedere petunt suis ascendentibus.
190 Si † autem è conuerso descendentes adoptiui ordine turbato prædecesserunt, quibus ascendentes succedere volunt & petunt, dicatis quòd si pater arrogator filio suo arrogato succedere velit ab intestato, si quidem talis filius erat pubes bona habens castrẽsia vel quasi, ei succedit in illis: quia cũ in talibus bonis filius reputetur pro patre familiàs. l. ij. ff. ad Maced. habet in illis hæredem de iure, sicut quilibet alter in suo patrimonio: nec potuit eũ pater naturalis grauare in illis quoquo modo in vita nec in morte, cum in eis ius nullũ haberet, instit. per quas perso. nobis acquiritur. §. j. Similiter ei succedit pater arrogator in bonis aduentitiis quo ad proprietatẽ: cùm per antea suus esset per arrogationẽ vsusfructus eorũ: quia iura eadẽ habet pater arrogator, quæ habet pater naturalis & legitimus patria durante potestate. Et fortiùs succedit in bonis profectitiis ipsius filij sine liberis defuncti, etiã à patre naturali & legitimo profectis, si per eundẽ patrem naturalem non ei fuerat substitutum filio. Si verò fuerat ab illo substitutum, si quidem vulgariter aut per fideicommissum, & conditio substitutionis euenerat, bona debentur substitutis. quia tales substitutiones (vt s. vidistis) per arrogationem non euanuerunt in quacunq; ætate filius moriatur. Si autem fuerat tali filio pupillariter substitutũ, & in ætate decessetit pupillari, successio tã bonorũ paternorũ, scilicet patris naturalis, quàm suiipsius, substitutis pertinebunt. Non quidem vi nec medio substitutionis, quæ per arrogationem vel adoptionẽ coniunctæ personæ factã extincta fuerat: sed eis pertinebũt virtute cautionis per arrogationem tempore arrogationis præstitæ, vel subintellectæ, & ꝓ præstita habitæ, vt dicto §. cùm autem impubes. institu. de adoptio. Ideò si post pubertatem filius arrogatus decederet, cùm iam pupillaris substitutio arrogatione fuisset extincta, & pariter cautio illa per euẽtum pubertatis, certè pater arrogator filio tunc succedet, sicut faceret pater naturalis & legitimus si viueret.
191 Sanè † tamẽ intelligatis per arrogationem omnino & perpetuò pupillarem substitutionem esse extinctam, vbi pater arrogator superuixerit filio. Quo casu (vt videtis) ex sola cautione successio substitutis defertur, & pertinet post mortem impuberis filij. Si autẽ pater præmoreretur, talis substitutio iure ciuili per arrogationem & status mutationẽ extincta reconualesceret de æquitate prætoria, cũ impedimentum sit nunc sublatum filio impubere sui iuris moriente. instit. quibus modis testa. infir. §. nõ tamen. secundùm Barto. Bald. & communiter omnes in dicta l. si arrogator. Pro quibus facit optimè text. in l. posthumus. d. de iniusto rup. testa. Et hęc de patre arrogatore, vel qui aliàs sibi coniunctim receperat in adoptionem, intelliguntur. Si autem esset extraneus & sic simplex pater adoptiuus, qui superest solus, certè indubitanter filio succederet adoptiuo insolidũ. Sed si in successione concurreret cum ascendentibus naturalibus, puta patre & matre: tunc sola mater ei succederet in vna dimidia hæreditatis: & pater naturalis qui eum dederat in adoptionẽ, simul & pater adoptiuus qui eum susceperat, in reliqua succedunt dimidia parte, per text. in dicta Authenti. defuncto. C. ad Tertyllia. vt vidistis s. in secundo membro primi articuli, de auo & auia paternis, & auia materna naturalibus & legitimis. Quia sicut tunc sola auia materna tantum habet in hæreditate nepotis, quantum auus & auia paterni, vt in Authenti. de hæredibus ab intestato. §. consequens. sic esse debet in proposito eadem ratione, vbi bona filij præmortui de cuius successione agitur, fuerant ei aliunde quæsita, quàm à patre vel matre. Quia si quęsita ei fuissent à linea paterna, soli patres scilicet naturalis & adoptiuus ei succederent. Et pariter succederet ei sola mater in bonis tali filio prouentis ex linea materna, per textum in dicta l. quod scitis. §. final. C. de bonis quæ liberis. Et præmissa vera, vbi filius præmortuus fuerat loco filij adoptatus: quoniam si loco nepotis adoptatus fuisset, eo tunc talem auum adoptiuum in secundo gradu ascendentium existentem præcederent pater & mater naturales, & sic eum tanquam remotiorem excluderent, vel alter eorum vbi solus esset, eum excluderet à successione, vt dicto §. consequens. & dicta Authentica, defuncto. secundùm Ange. in §.
192 mortuo. insti. de acquisitio. per arrogatio. Sed † qualiter succedant isti ciuiles liberi seu legitimi tantùm, inter se collateraliter, vbi descendentes eis non supersunt, nec ascendentes, dicatis, quòd aut loquimur de adoptiuis, aut de coniunctis per arrogationem. Primo casu aut sunt adoptiui, qui in potestatem non transierunt patris adoptantis, vt quia dati extraneo in adoptionem: & clarum est quòd succedere non possunt aliquibus transuersalibus, vt dicta l. cum in adoptiuis. §. sed ne articulum. C. de adoptio. Si autem transierant in potestatem, vt quia traditi adoptione fuerant coniunctæ personæ, tunc succedere possunt ex eo capite, quòd sunt naturaliter coniuncti, in Authentico, de hæredibus ab intestato. §. nullam verò. Et si ex capite illo succedere nollent, scilicet ex gradu naturali, sed solùm ex gradu ciuili, scilicet adoptionis, possent agnatis patris adoptiui succedere, si adoptio ante soluta non fuerit emancipatione: non autem succedere

possent

possent cognatis.l.qui in adoptione.ff.de adopt. Vn-
de si proauus maternus pronepotē sibi adoptauerit
in filium,& ex tali proauo post eius mortem tres su-
peressent filij naturales & legitimi ex parte solū cō-
iuncti,quia nati ex diuersis matribus: & vnus ex his
ab intestato moreretur,succederēt ei reliqui duo fra-
tres,& etiam pronepos ille loco filij adoptatus,vt di-
cta l. qui in adoptione. & insti.de legiti.agna succes.
§.per adoptionē. & dicta l.cùm in adoptiuis.§. si ve-
rò pater naturalis. Qui pronepos si loco filij adopta
tus nō fuisset,excluderetur à fratribus defunctæ per-
sonæ,de cuius bonis agitur, secundum glo.in Authē.
post fratres.la ij.C.de legi.hęre.Pariter si quis illorū
duorum fratrum superstitum fuisset vtrinq; cōiun-
ctus,hūc verè pronepotem fratrem eius ciuilem à so-
lo patre coniunctum exclusisset, cùm à solo patre fra
ter esse censeatur defunctæ personę ratione adoptio-
nis & ciuilis filiationis, in Authē.de hære.ab intesta.
193 §.reliquum. Ex † quibus resultat,quòd licet quæli-
bet capitis diminutio contingens in persona adopta
ti soluat adoptionem, insti.de legi.agna.succes.§.fin.
Attamē mors naturalis in personam adoptantis cō-
tingens,adoptionem non soluit, imò durare dicitur
inter adoptatum & agnatos adoptātis,vt dicto §.per
adoptionem.& l.iij.§.si pater alicuius. vbi hoc tenet
Dy.& in l.vtrum.ff.de bono.poss.contra tabu. Quin-
imò nulla capitis diminutio contingens in persona
adoptantis soluit adoptionem,insti.de adop.§.illud.
Et eo modo succedunt collateraliter ipsi filij arroga-
ti,sicut adoptiui per coniunctam personā,vt scilicet
succedant agnatis,sed non cognatis patris. Vnde
194 † restat hodie differentia hoc casu in successione ab
intestato inter agnatos & cognatos, & inter emāci-
patos & non emancipatos,quæ tamen sublata est in-
ter naturales & legitimos,vt dicto §. nullā verò. qui
solùm illam tollit differentiam quo ad cōiunctos na-
turali vinculo, & non quo ad istorum legitimorum
195 tantùm, & ciuilium filiorū successionem. † Vnum
tamē notabitis,quòd ea quæ inducta sunt iure nouis-
simo inter naturaliter coniunctos, quo ad ius repræ-
sentationis, vt scilicet filius fratris præmortui simul
cum suo succedat patruo vel auūculo iure repræsen-
tationis,vt dicto §.reliquum.etiam locum habent in
his qui coniuncti sunt solo vinculo ciuili, scilicet ar-
rogationis vel adoptionis ei similis, cùm sit eadē ra-
tio,secundùm Ange.in §. cos etiam.in fi.insti.de suc-
ces.agna.de quo etiā videre poteritis in practica Fer
rarien.in libello quo petitur hæreditas ab intest.Sed
nō ita plenè sicut per dominum Matbesil.cuius pro
196 reliqua parte fuerunt prædicta. † Hodie autem ex
generali huius regni consuetudine filij adoptiui qui
tantùm ciuiles sunt,sicut naturales tātùm seu bastar-
di ab intestato, non succedunt parentibus ciuilibus,
nec eis per illos succedunt, vt dicit Masuerus. tit.de
197 proba.§.item & si defunctus hoc cōfessus est.† Cùm
filiatio & parentela solo consensu contrahi non pos-
sit: sed fieri habet arte & natura,quod est matrimo-
nium carnali & naturali copula consummatum:quę
ambo filios producunt & cōsanguineos iure naturæ
ad succedendum habiles secūdum eum. Ex testamen-
to autem bene succedere possent & eis succedi, sicut
posset quilibet extraneus.l.extraneum.C.de hęre.in-
stit.& §.fina.insti.illo eodem titu. Et sic parum hodie
prodesset adoptio,nisi in solatium amissorum libero
rum & mortuorū.Et notanter dicit de adoptiuis sim-
pliciter:quia si dati essent in adoptionem coniunctæ
personæ in gradu proximiori,ei succederēt iure san-
guinis & patrię potestatis,si succedere vellent:& idē
forte in arrogatis propter cautionē, quæ in arroga-
tione apponi solet, vel subintelligi, vt patet ex præ-
missis. Et cùm adoptiui suis nō succedant parentibus
ciuilibus, sic nec ipsi parentes dictis suis liberis suc-
cedunt,cum in succedendo vel non succedendo reci-
proce se habeant, vt dicta l.nam & si parētibus.ff. de
198 inoffi.testa.vt s.vidistis. Et † sic inter eos cùm non
sint agnati nec cognati naturales,in qua naturalita-
te fundatur retractus, sed sint tantummodò ciuiles,
locum nō habebit retractus ad turnum bursæ.per ea
quæ s.dixi in fi.secundi articuli: quia in talibus sur-
rogationibus etiam non veniunt appellatione filio-
rum. postquam nō succedunt.ar.l.si ita quis.§.is cui.
199 ff de leg.ij. Or † domini vltra prædictos habemus
☞ filios spirituales [Istud est quintum genus homi-
num,qui spiritualiter iuncti dicuntur.] tantùm: nō
loquor de illis spiritualibus,de quibus iura expresè
disponunt quòd habeantur in locum naturalium,vt
☞ sunt monasteria: de quibus plenè dixi in parti. Vi-
de etiam circa istos ea quæ habentur j. super verbo,
absq; liberis est defuncta.] & v.decisi.ibi positis.Sed lo-
quor de illis, de quibus ius nihil expresè disposuit,
quales sunt quos baptizauimus,vel in sacro fonte le-
uauimus aut cōfirmationis sacramēto tenuimus: in-
ter quos quædam oritur spiritualis cogna. etiā si ba-
ptizans,i. sacramentū baptismi conferēs vel puerum
in baptismo tenēs & leuās,esset hæreticus. Quia cùm
puerū domino sociauerit, verè spiritualis pater effi-
citur:nec baptismum quem habet perdit propter hę-
resim,de conse.dist.iiij.ostēditur.& c.nullus.ead.dist.
Imò quo ad habitum est hæreticus de corpore eccle-
siæ,& legibus ecclesiæ ligatur: & sic spiritualem co-
gnationem contrahit, quod secùs esset in Iudæo aut
pagano baptizantibus, cum quibus nulla cōtrahitur
spiritualis cognatio. Nam sicut carnaliter quis nasci
tur ex patre & matre: sic spiritualiter renascitur ex
Deo & ecclesia matre. Vnde conferens sacramentum
baptismi gerit vicem, typum, & personam Dei quo
ad hoc, Suscipiēs autem aut leuans puerum,gerit ty-
200 pum & personam ecclesiæ.c.j.de scruti.† Ex quo su-
mitur ratio,quòd nō baptizatus baptizat: sed in ba-
ptismo non leuat, quia non baptizatus est creatura
Dei,cuius typum baptizando gerit, vt dixi. Non ta-
men est membrū ecclesiæ, cuius typum gerit ipse ele-
uans. Vtroq; tamen casu, quia nō baptizatus expers
est spiritualis vitæ, in quam homo primùm renasci-
tur per baptismum, nullam tamē contrahit spiritua
lem cognationem cum baptizato,vel parētes illius,
eū illius cognationis spiritualis capax non sit. Et ita
intelligitur quod dicitur in c.in baptismate. de con-
secra.distin.iiij.secundùm Ioan.Andr.singulariter in
c.ex eo.de regu.iur.lib.vj.in mercu.Et tales etiam spi
rituali cognatione iuncti,quantum ad succedendum
ab intestato nobis nō sunt filij neq; parētes, cùm iu-
re hoc non caueatur, licet fortè essent à nobis alendi
in necessitate sicut adoptiui,secundùm Bald.in Aut-
thenti. nisi rogati.prope finem versicu. Sed tunc ego
quæro &c.C. ad Trebel.Saltem tenemur tales filios
spirituales cibo spirituali nutrire,scilicet eos instru-
endo in fide & moribus.c.nos autem.de consecra.di-
201 stinct.iiij. † Sed talis cognatio successionem ab in-
testato non inducit, etiam ad substitutionem exclu-
dendam,vt alibi loco suo dicam. [Vide infrà super
verbo, *Si absque liberis moreretur.* primo.in tertia li-
mitatione.] Et quandoque appellatur paternitas,
vt inter baptizantem aut de sacro fonte leuantem
& leua

& leuatum, vel inter confirmantem aut tenentem in
202 confirmatione sacramentali, & confirmatum. †Ex
quibus solis duobus sacramétis hæc oritur cognatio
spiritualis, quę matrimonium omnino inter eos im-
pedit & contractum dissoluit, adeò quòd vt dicit sin-
gulariter Panor. in c. fin. de purga. cano. sæpe reperi-
tur ecclesiam dispensasse, & quotidie dispensare in
cognatione carnali circa matrimonium, sed in spiri
tuali cognatione nunquam legitur dispensasse: quia
cognatio spiritualis tanquam procedés ex nobiliori
parte est maiori veneratione digna, secúdum eú ibi.
☞ [Vnde Matthæus Bossus in iij. parte episto. ij. incip.
Quod equidem cernebam &c. ad Cæcilium Fabria-
num eius spiritualem filiú scribens. Quamobrem in-
quit, credas velim te mihi nihilo secius charum esse
Cæcili, qui te Christo regeneraui, quàm progenitori
bus ipsis, qui rem secuti veneream infelici te mundo
peperere mortalem, & veritatis luce carentem &c.]
Quod dictum extollit Fely. in c. at si clerici. §. j. circa
fi. de iud. dicens hoc alibi non legisse. Et sic scholares
benè notare debent qui commatres habent. Attamé
cognatio illa quantuncunq; nobilis & venerāda suc
cessionem nó inducit ab intestato inter eos, sicut nec
illa quæ oritur & contrahitur inter curatum & suos
subditos in foro pœnitétiali: qui etiam ligantur co-
gnatione spirituali, iuxta illud Apo. j. ad Corin. iiij
In Christo Iesu per euangeliú ego vos genui. de qui-
bus loquitur Panor. vbi s. Aliquádo vocatur compa
ternitas, vt inter leuantis & leuati parétes: & dicitur
tunc compaternitas à có, quod est simul, quasi simul
parentes, vnus carnalis & alter spiritualis. Qui tamé
nobilior est, tamen successionem non inducit, & có-
sequenter nec retractú propter naturalitatis defectú:
quia non sunt agnati, nec cognati, sicut dixi de ado-
priuis. s. præcedé. arti. & ij. arti. circa fi. vbi hoc decla-
raui. Nec per baptismum efficitur quis ciuis illius ci-
uitatis, in qua baptizatur, secundùm Bart. in l. j. ff. ad
203 muni. † Tenetur tamé baptizanti & eum leuanti de
☞ sacro fonte ad honorem & reuerétiam. [Vide quæ
de hoc habentur. j. super verbo, *in eodem testamento
relinquens*. ij. circa prin.] sicut libertus patrono. quia
per baptismú liberatur à seruitute peccati origina-
lis, quo tenebatur Sathanę & Angelis eius. Vnde vide
tur quędá manumissio, sicut libertus manumissus est
à seruitute & potestate patroni, secúdú Bart. ibi. Ideo
secundú aliquos sicut libertus in ius vocás patronum
sine venia à prætore petita, incidit in pœná Laureo-
rum: sic etiam in ius vocás patrinum suum qui eum
de sacro fonte leuauit. de quo plenè in §. pœnales. in-
stit. de acti. per Io. Fa. & Ias. qui tenent ipsum pœnam
incurrere, ac si patré naturalem in ius vocaret, secú-
dum Gul. de Cu. Bald. Ange. & Pau. in l. generaliter.
ff. de in ius voc. pro quibus videtur bonus tex. in c. ita
diligere. xxx. q. iij. dicés, ita diligendum patrem spi-
204 ritualem sicut naturalé: † quia maior est cognatio
spiritualis, quàm sit vinculum adoptionis. ideo sicut
pater adoptiuus non potest sine venia per filiú in ius
vocari, minus poterit pater spiritualis. facit glo. in c.
qui dormierit xxvij. q. ij. volens cognationé spiritua
lem esse maioré carnali. Præthereà, (vt dixi) iura vo-
cant hunc patré spiritualem compatrem. i. simul pa-
trem. c. tua. de cog. spiri. Adeò, quòd dicit Bald. in d. l.
generaliter. q. non potest patrinus esse testis in causa
filioli, nec econtra, sicut non posset pater naturalis.
205 † Tamen contrarium tenuit & melius in l. parétes:
vbi Sali. C. de testi. & idem Sali. & Flo. in l. testis ido-
neus. ff. de testi. quia edictum de testibus est prohibi-
torium, & nó repellit nisi qui reperiuntur prohibi-
ti: inter quos non sunt isti. Nec ob. superiùs alle. quia
hoc ideo est, quia concernunt ius reuerentiæ quę pa-
trino debetur sicut patri naturali: vt non sine causa
cognatio eorú dicatur compaternitas. Ideo nó puro
☞ [Vide circa hoc quæ plenè habentur. j. super verbo,
si absq; liberis moreretur. j. in iiij. limita.] in tali filio
spirituali locú habere priuilegiú, Authé. res, quæ. C.
communia de lega. vt pro dotatione filiolæ patrinus
pater spiritualis hæres institutus, & sub códitione re
stituere grauatus, possit res subiectas restitutiói alie-
nare. Quia tunc nó quæritur de iure reuerentiæ, nec
habent talem filij legitimam in bonis patris spiritua
lis, nec tenetur eos dotare, & sic cessat ratio dictę Au
then. imò de alimentis. Bal. in dicta Authé. nisi roga-
ti, loquitur sub dubio forte. Et interdum vocatur fra
ternitas, vt inter leuatum de fonte & filios leuantis,
qui fratres spirituales dicuntur: vltra quos, & sic ad
nepotes hæc non transit spiritualis cognatio. secun-
206 dum Panor. in rubri. de cogna. spiri. in fi. † Et impe-
dit inter eos quos ligat matrimonium contrahendú,
vt dixi. Nec non dirimit iam contractum. c. ij. de co-
207 gna. spiri. lib. vj. Tali † quidé prætextu Fredegon-
da insolés mulier, tamé insignis pulchritudinis, quá
Chilpericus olim Francorú rex io domo susceperat,
inter ipsum & Audoueram reginam, vt ipsa regina
fieret, diuortium procurauit. De qua Gaguinus lib.
ij. c. ij. sic dicit: Non possum, quáuis breuitatem ini-
☞ tio sim professus, huius pellicis [Quæ mulier dica
tur & quare vocetur pellex: habetur j. super verbo,
Quidam Petro tradiderút. dum loquitur de forma &
pulchritudine mulierú.] malitiam tacitus prætteri-
re. In Suessionibus loco & plebe humili nata est, in
vico Valécurto, specie quidem egregia, atq; ingenio
supra fœminę modum excellenti. Igitur cùm Sueuo-
rum infesta Sigiberto gés, bellum aduersus eum su-
scepisset. Chilpericus fratri auxilium tulit, egrediéti
domo cura fuit Audoueram coniugem grauidam fi-
deli sibi cuipiam commendare: huic negotio idonea
visa est Fredegonda, atq; ita profectus est. Pariendi
cùm tempus aduenisset, fœminam regina parit, quæ
priusquam baptismo ablueretur, consilio ex Frede-
gonda capto, quænam idonea satis mulier ad hoc sa-
cramétum testis, hoc est cómater adhiberetur. Nul-
la inquit Fredegonda nobilior te est, quam huic my-
sterio anteponas: vt quá carne puellam exculisti, eá
præthereà ad spirituale vitá regeneres. Sciebat enim
ex christiano instituto nephas esse, virú mulieris có-
cubitu potiri, quæ baptizando filio commater exti-
tisset. Eo pacto Chilpericú à reginæ contubernio di-
sclusum iri callidissima pellex sperabat. abluitur ex
sententia Fredegondę filia, atque ei cui mater Audo-
uera erat, commater spirituali regeneratione effici-
tur, Childchindam ei nomen imponés. Regi domú,
bello exacto, reuertenti gratulabunda pellex occur-
rit: narrat quæ de nata sibi filia cótigerant. Sed dole-
re se ait, quòd regina testis & commater ablutionis
filiæ esse voluerit. Hæc loquéti Fredegondæ, rex san-
ctè iurat, si ita compertum haberet, se eam vxoris di-
gnitate donaturum. Ingrediente palatium Chilperi
co Audouera filiá complexa saluté impartiri, déquo
nata sibi filia gratificari festinat. At rex exulceratus
animo, Abi, inquit, in malam partem impudens mu-
lier, quę tua me insipiétia à tuis nuptiis exclusisti. nec
multo post tépore, rex pontificé qui sacrú peregisset,
ire in exiliú iubet. Audouerá verò vnà cú filia intra
ecclesiæ septa vitá apud Cenomanos agere compel-
lit, desi

lis,designatis(quantum ad annuum alimentum satis
esset)prouentibus. Hęc ille. Et ex post Fredegondam
rex in vxorem accepit: cuius consilio finaliter occi-
sus fuit, post multa per eam perpetrata scelera, vt ibi
plenè habetur. An autem Chilpericus iustè illam ob
causam vxorem repudiauerit, videatis cap.j.vbi glo.
208 xxx.qō.j.&c.ij.de cogna.spi.† quia de matrimonio
post talem cognationem contracto non est dubium,
quòd illud dissoluit sicut naturalis consanguinitas,
vt de Carolo pulchro, Philippi pulchri Francorum
regis vltimo filio in regē promoto factū fuisse Gua-
209 guinus lib.viij.cap.j.refert,sic dicēs:† Philippo sci-
licet longo sine liberis defuncto, Carolus eius frater
Marchiæ comes successit. Hic cùm Blancham Ma-
hildis filiam desponsasset, eam à se dimittere cogita-
uit. Mahildis enim Blanchæ mater Carolum ex ba-
ptismi lauacro susceperat. Quamobrem ecclesiasti-
ca lege filiam habere vxorem prohibebatur, Consul
tus ad eam rem pontifex Romanus diffinit nuptias
(nisi aliqua dispēsatio præcessisset)esse incestas.Hæc
210 ille. † Similiter in hæreditate spirituali cessat in-
ter parētes successio. Vnde videmus filium patri suc-
cedere non posse in beneficiis ecclesiasticis, nec reli-
qui descendentes vel econtra.c.ad extirpandas.& ibi
glo.& docto.de filiis presbytero.non ordi.Et faciliùs
permittitur in collateralibus.cap.ij. de arbit.& c.ex
parte.la j.vbi Panor.in iij. nota.de offic.delega.facit
capi.accedens.de accu.& glo.in cano.apostolica.viij.
qō.j.Et vbi hoc permittitur,nō est ratione successio-
nis,sed causa renuntiationis secuta superioris colla-
tione:nec successor causam habet in beneficio à præ-
decessore cui in illo succedere nō poterat: sed à supe-
riore qui beneficium contulit.Ideo non est cum prę-
decessore vna & eadem persona, sicut est hæres cum
defuncto.in Authē.de iureiurā.à mo.præsti.in prin-
cip.imò in his spiritualibus multùm discrepat perso
na hæredis à defuncto.l.generaliter.§.j.C. de reb.cre-
di. Plus videtis in rebus prophanis parentes nō suc-
cedere prælatis,si de bonis ecclesiæ fuerint acquisitæ.
c.inquirendum.de peculio cleri.Et in alienatione il-
larum extraneos proximioribus prælatorū esse præ-
ferendos, in Authen.quibuscunq; modis.C.de sacro-
san.eccle.De cuius intellectu plenè Panor.in c.vt su-
211 per.de rebus eccle.non alie. In † regno isto Fran-
ciæ administratores ecclesiæ habēt parētes hæredes,
vt dixi 3.artic.j.loquendo de monachis In regno non
212 succedendis. Restat † nunc quartum soluere arti-
culum,scilicet de affinibus per matrimoniū coniun-
ctis,prout affinitas est regularitas personarū ex nu-
ptiis coniunctarū, omni carens parentela sanguinis.
ff.de gradibus.l.nō facilè.§. affines.& §.sciendum est
213 qualiter succedant inuicem. † Et certè ex testamen-
to sibi inuicem succedere possunt,si vnus instituatur
hęres in testamento alterius,vel aliquid ei relinqua-
214 tur:† nam licet donatio non valeat inter coniuges,
ne mutuo amore se spolient.l.j.ff.de dona.inter vi.&
vxo.Tamen quia in vltima voluntate, puta testamē-
to,codicillis & mortis causa donatione,præsumitur
coniugem de bonis suis disponētem cogitasse,finem
huius mutui amoris morte finituri: certè valet talis
dispositio.Imò plus dicit tex.in l.fin.C.si quis aliquē
testa.prohibue.nō fore iure prohibitum, sed permis-
☞ sum,quòd maritus blando [Vt pleniùs habetur j.
super verbo, *condidit*;ij.prope finem.] sermone vxo-
rem possit,& ecōtra vxor virum attrahere ad ipsum
hæredem instituendum, vel aliquid ei relinquēdum.
Prouiso quòd filiis si quos habeat, legitimam relin-
quat,vel aliquid loco legitimæ,ne testamētū sit præ-
teritione nullum, vt plenè dicam super verbo, *in eo-
dem testamento relinquens*. j. Et prouiso etiam quòd
sit cōiunx ex primo matrimonio. Quia si vxor stan-
tib⁹ ex primo matrimonio liberis relinquere vellet
secundo marito,vel econtra maritus suæ secūdæ vxo
ri ad libitum, tale relictum non valeret, cùm non ei
potuerit relinquere,nisi quantū vni ex liberis primi
matrimonij, cui minus reliquit, aut dedit.l. hac edi-
ctali.C.de secū.nupt. Et præterea prouiso quòd nu-
dæ & simplices blanditiæ intercesserint absq; mixtu-
ra cuiuscunq; coactionis,secundū Bal.in l.fi.ff.si quis
aliquē testa.probi.Nec censebitur talis voluntas esse
captatoria: quia captatorias institutiones, nō eas se-
natus improbauit, quæ mutuis affectionibus iudicia
prouocarunt, sed quarū conditio ad secretum cōfer-
tur alienæ voluntatis.l.captatorias.ff.de hæred.insti.
215 † Tamen quia tales blanditiæ,præsertim muliebres
inter tam coniunctos sunt interdum periculosæ, nō
sine causa fuit in plerisque ciuitatibus statuto proui-
sum,quòd maritus in testamēto relinquere nō possit
nec donare vxori. Quæ statuta valent,& tenēt secū-
dum Bald.in l.j.C.de sum.tri.& ibi tenet,quod etiā vxor
nō possit legare viro,si statutum hoc habet, nec ecō-
tra vir vxori,vt tenet in dicta l. si arrogator.vj.colū.
versi.iij.quæritur.ff.de adop. Et ibi plenè an talia sta
tuta extendantur ad omnia bona etiam extra locum
statuti(vbi ius commune seruatur) sita:& ibi post eū
Ias.xxij.col. Quo stante statuto non valeret testamē
tum in cōmodum vxoris,etiam si hæres instituta nū
esset,sed solùm substituta,vel ei aliquid relictū:adeò
quòd etiam si proprio & cōmuni eorū filio esset pu-
pillariter substituta,licet pupillaris substitutio dica-
tur testamentū filij.& non patris.l.Papinianus.§.sed
nec impuberis.ff.de inoffi.testa.Tamen per eam suc-
cedere tunc filio nō poterit in bonis filij paternis, ne
indirectè admittatur ad ea,quæ directè sunt ei prohi
bita.Aliâs fieret faciliter fraus legi.Sed per eam solū
succedet filio in bonis aliūde,quàm à patre quæsitis,
secūdùm Albe.in ij.parte statutorum.q.cxij. Subiun-
gens ibi,quòd maritus eam tunc facere nō posset te-
stamēti sui executricem,etiam ad distribuēdum pro
anima, nec alio modo fraus fiat statuto, nisi maritus
ei alios daret collegas extraneos: quo casu cessaret
fraudis suspicio secundum Alex.in ij.parte consi.lvij.
inci.prospectis testamento & codicillis.ij.col.quē se-
quitur Ias.in l. nō dubiū.xj.col.C.de legib.facit quod
à simili decidit Alex.in l.cogi.§.hi qui solidum.ff.ad
216 Trebel. † Pariter valet cōsuetudo quòd mulier te-
stari aut donare nō possit causa mortis, vt plenè per
Bal.in c.j.de prohi.feu.alienatio.per Fede.Pręsertim
sine cōsensu mariti,secundū Ange.cōsil.cxxvj. & ple-
nè Ias.in l.ex facto.in vij.not.ff.de vulg.& pupil.Sed
qualiter affines isti ab intestato sibi inuicē succedāt,
217 sequentes tenebitis conclusiones. † Prima conclu-
sio est affinitatis iure nulla successio permittitur, vt
scilicet parentes vxoris præmortuæ marito succede-
re possint posteà sine parentibus mortuo ab intesta-
to: imò in subsidium succederet fiscus. Et econtra pa-
rētes viri præmortui nō succedūt posteà ab intestato
mortuæ vxori sine parētibus: sed illi succedit fiscus.
l.affinitatis.C.commun.de success.& hæc est veritas:
quicquid voluerit glo.in verbo, posteà in fi.instit.de
nup.§.affinitatis. versi.mariti.quā ibi expressè dam-
nāt Ioan.Fab.& Ang.ac doc.in l.j.& Auth.prætereà.
C.vnde vir & vxor.licet cū glo.illa transisset Ioan.de
Pla.in d.§.affinitatis.Ex quo dicit Bald.in l.certum.
C.vnde

C.vnde legiti.q in iure nõ est dare bonorum posses-
sioné vnde socer & gener, nec vnde socrus & nurus.
218 †Secunda cõclusio est, q parentibus deficientibus
nũquam ab intestato sponsa sun succedit sponso eius
futuro marito, nec ecõtra sponsus sponsæ.l. falsus.§.
Iulianus.versic.quod si intra.ff. quod falso tuto.quia
sponsus non est vere nec propriè maritus, nec sponsa
dicitur propriè vxor, donec matrimonio contracto
vero aut ficto.l. nõ sine ratione.C. de bonis quæ libe.
iuncto c.fs qui fidem.de sponsa. Ideo sponsus & spon
sa non includuntur in dispositione dictæ l.j.& Au-
then.prętereà.C.vnde vir & vxor.quæ iura loquun-
tur de successione coniugum omni deficiente paren-
tela.propter quod dicit idem Bald.in dicta l. certũ.q
apud iuristas nõ est dare bo.poss.vnde spõsus & spõ-
sa, nec etiam vnde concubinarius & concubina:quo-
rum alter alteri nõ succedit ab intestato, licet omnis
deficiat parentela. Quamuis enim concubina nõ di-
ster ab vxore in affectu animi, tamen multùm distat
in honore.l.item legato.§.item interest. versic.parui
autem.ff.de lega.iij.iuncta glo.ibi.facit tex.in l. Mas-
☞ surius. [Vt plenius infrà declarat in ix. cõclusio.]
aliâs incipit, pellicem.ff.de verb.signi.secundũ Bald.
in l.etiam.in fi.C.de testi.Et succedere est honor:ideo
deficit inter eos inter quos non etiam est diuina illa
coniunctio, quæ inter coniuges consistit, qui socij di-
cũtur diuinæ & humanæ domus.l.aduersus.C.de cri-
mi.expila.hære. An autem ex testamento vel dona-
tione possint inuicem succedere, dixi in secũdo arti-
219 culo in fine. †Tertia conclusio est, quòd deficien-
tibus descendentibus in infinitum & collateralibus
intra decimum gradum inclusiuè, vxor in totum suc-
cedit marito intestatè præmortuo. Et econtra succe-
dit vir vxori intestatò præmortuæ, vt dicta l.j.C.vn-
de vir & vxor. Et surgit hęc successio ex quarto capi-
te succedendi post descendentes, ascendentes, & col-
laterales. Et si maritus non staret, socer ipse succede-
ret per vtilem bo.posses.vnde vir.arg.l.qui eorum.§.
idem Pomponios.ff.de postulã.facit l.quia parentis.
ff.solu.matri.& ita in solo socero Bal.in dicta l.j. sal-
uat dictam glo.singularem in dicto §.affinitatis.ver-
sic.mariti autem filius.vbi Ioan.de Pla.eam tenet, vt
dixi.& deinde clariùs eam sequitur in l.j.iij.colũ.C.
de bonis vacan.fisco.lib.x. Sed omnes docto.contra-
rium tenẽt:& est communis opi.per text.in l.si verò.
§.de viro.ff.solu.matri. vbi iura loquentia de viro &
vxore prout sunt dicta l.j.& Authen.prætereà.C.vn-
de vir & vxor.locũ non habent in socero, nisi de ipso
loquerẽtur expressè, prout nõ facit dicta l.j.imò ipse
met Bal.in dicta l.certum.C. vnde legiti.tenuerãt &
melius, socerum non succedere.& in dicta l.affinita-
tis.C.cõmunia de succes.hoc reliquerat cogitãdum.
Et hanc partem, quòd non succedat, tenent Nico.de
Vbal.Iason, & cæteri moderni. Prætereà coniunctio
illa diuina & humana (quæ inter ipsos coniuges exi-
stit, qui socij sunt diuinæ & humanæ domus.l.aduer-
sus.C.de crimi.expila.hęre.)fuit & est causa succedẽ-
di inter eos, quæ deficit, nec est inter socerũ & nurũ,
aut socrum & generum, vnde socer nurui, aut socrus
genero vel ecõtra succedere ab intestato nõ possunt.
220 †Quarta conclusio est, quòd antequàm coniuges
in toto sibi inuicem ab intestato succedant, requiri-
tur quòd omnis deficiat parẽtela:quia si aliqui super-
essent parentes, de descendentibus vel ascendentibus
in infinitum, aut collateralibus vsq; ad decimũ gra-
dum, vt s.vidistis in iij.præludio, certè locus nõ esset
successioni inter cõiuges, vt d.l.j.C.vnde vir & vxor.

Tamen vno casu non stantibus descendentibus legi-
timis vxor aut vir succedit ascendentibus & collate-
ralibus exclusis, vt dixi s.in ij.arti.prope fi.loquendo
de bastardis in Francia non succedentibus. Sed conclu-
sio nostra loquitur de legitimis & eorũ successione.
221 †Secũdum statuta autem ciuitatis huius & Tolo-
sanæ, præmortua vxore in matrimonio sine liberis,
maritus ei succedit in dote, quã lucratur virtute sta-
tuti seu consuetudinis, etiam si matrimonium longò
tempore nõ durauerit, sed momento fuerit solutum,
vt singulariter decidit Bald.per illũ text.in l.nõ tan-
tum.C. de legat. Quod dictum magnifacit ibi Ias.in
princ.dicens hoc alibi nõ vidisse tactum. Alleg.idem
tenuisse ibi Ange.in lectu.florẽtina, quos ipse nõ se-
quitur.tamen eorum opi.mihi videtur securior, per
tex.in dicta l.non tantùm. vbi lucrũ delatum ab ho-
mine non perit propter breuitatẽ temporis, quo ma-
trimonium durauit, ergo nec lucrũ statuti. Et ecõtra.
vxor succedit marito in donatione propter nuptias,
quam nos canonistæ dotalitiũ vocamus, in c.ex par-
te.de foro compe.Tolosanę verò cõsuetudines & sta-
tuta, eam agentiamentum, id est, dotis augmentum
appellãt, quod ex statuto, cõsuetudine, & modo com-
putandi nostrorum Tolosanorum, ad dimidiam do-
tis partem ascendit. Et in his succedunt sibi inuicem
coniuges, omni præmorientis exclusa parẽtela, pro-
uiso tamen quòd superuiuens viduitatem seruet toto
☞ anno luctus completo. [De quo plenius dixit s.eo.
in j.præludio circa fi.& ibi in addi.aliqua dixi.] Et
intelligatis, quòd marito præmortuo vxor lucratur
illud dotis augmentum integraliter, si tota dos solu-
ta fuerat marito, aliâs non, nisi pro concurrenti quã-
titate dotis solutæ, per tex.in §.illud quoq;.de nõ eli-
gen.secũ.nuben.& in Authẽ.sed quæ nihil.C.de pact.
tam super dote, quàm propter nuptias dona. Etiam si
iurasset totũ augmẽtum soluere, quia intelligeretur
si tota dos soluta esset, secus si in parte:quia tunc totũ
nõ deberetur, vt l.fi.C. de non nu.pecu. & clarè deci-
dit Guid.Papæ, quæstio. cclxxiiij. Fallit in duobus
casibus. Primò vbi maritus expressè renunciasset illi
Authen.obligando se ad soluendum agentiamentũ,
dote soluta, vel non soluta in toto vel in parte, vt ibi
dicitur. Secũdò fallit, vbi maritus dotem nõ habuis-
set in totũ, vel in parte, quia fidẽ habuit de dote dan-
do terminum ad eam soluendum:quia si termino pẽ-
dente maritus præmoriatur, vxor totum augmentũ
lucratur, ac si tota dos fuisset soluta:quia per eam nõ
stetit, sed per maritum, qui non potuit præiudicare
vxori absenti termino solutionis dotis nõ cõsentiẽ-
ti:secùs, si terminus ad solutionem dotis per maritũ
datus erat tempore suæ mortis elapsus, quia tũc est,
quod imputetur vxori. Ideo petere augmentum non
poterit, nisi pro modo solutę dotis, vt in Authen.dos
☞ data.C.de donatio.ante nup. [Cõtrarium fuit Ar-
resto Parlamenti Tolosæ decisum die Aprilis, anno
domini M.cccccv.inter Annam de Noẽ relictam Ber
trandi Pagese domini loci Dazas, & Raymundum
Pagese hæredem dicti Bertrandi, cui tota dos solu-
ta non fuerat: quia non fuit condemnatus ad agen-
tiamentum, nisi pro quantitate dotis solutæ: licet di-
ctus Bertrandus, quondam maritus dictæ Annæ fidẽ
habuisset de parte dotis nõ solutæ.] Alij verò tenẽt
indistinctè maritum teneri ad totum agentiamentũ
lapso, aut pẽdente termino, postquam semel de dote
fidem habet, vt clarè decidit idẽ Guido papæ hoc ple
nè disputando.q.ccccxxx. & pleniùs q.cccclxv. quod
est not.pro consuetudine huius & Tolosanæ ciuita-
tum,

tum, vnde in dictis ciuitatibus ex cõsuetudine dero-
gatum est dispositioni iuris communis, de qua in di-
cta l.j.& l.iure succursum.ff.de iure dot.& l.dos à pa-
tre profecta.C. sol.matri.ita quòd superuiuẽs lucra-
tur dotem, vel vxor donationem propter nuptias. Et
si ambo simul morerẽtur ruina vel naufragio, locum
etiam habebit statutum fauore lucri dotis vel dona-
tionis propter nuptias, secundùm Bald.singulariter,
in l.si possessor.§. si eodem.ff. de relig.& sump.fune.
per illum tex.cum glo.facit tex.in l.cum hic status.§.
222 si ambo.ff.de dona.inter virum & vxo.† vbi præsu-
mitur donator præmortuus, vt potiùs valeat dona-
tio, quàm pereat. Et hoc vbi ageretur de lucro dotis
solũ, vel donationis. Quia si hinc inde lucrũ debere-
tur superuiuẽti, videlicet marito lucrũ dotis, & vxo-
ri lucrum agentiamenti, neutri deberetur, quia non
constat quis illorum superuixit, vt l.si ij qui inuicẽ.
223 ff.de dona.cau.mor. † Circa illud statutũ de lucran-
do dotem, menti tenebitis, quòd si in loco mariti ser-
uetur ius commune, & in loco vxoris sit statutum de
lucranda dote, & præmoriatur mulier in matrimo-
nio, attenditur id quod seruatur in domicilio mari-
ti, & non vxoris.l. exigere dotem.vbi Barto.Bald.&
Ange.ff.de iudi.& Bald.in Authen.omnes peregrini.
C.communia de succes.quod intelligatis verum, vbi
maritus vxorẽ duxerit in suam domum.l. cùm quæ-
dam puella.ff.de iurisdi.omni iudi.vbi omnes Inno-
cen.& Ioan.Andræ.in cap.j.de spon.cõcludunt, quòd
in matrimonio nondum consummato omnia regu-
lantur secundum statuta loci contractus, sed in ma-
trimonio consummato secũdum leges domicilij ma-
riti, in quod fuit transducta vxor. Quia si vxor ma-
ritum duceret secum in domum suam (quod esset si-
gnum magnæ tristitiæ) tunc inspiceretur statutum
vxoris, vt singulariter decidit Bald.in l.fi.j.col.C. si à
non compe.iudi.quod est no.pro statuto de lucranda
dote vel agentiamento quam lucrantur, nisi contra-
☞ rium pacti fuissent expressè. [Cautè dicit expressè,
per ea quæ infrà dicã loquendo de coniugibus, si suc-
cessionem eis delatam pacto tollere possint seu socie
tatem ex consuetudine inductam.] Et adeò debetur
marito lucrum dotis, quòd nedum ipse illud petere
potest vxore præmortua, sed etiã post ipsius viri obi-
tum hæres eius tale lucrum petere poterit, licet mari
tus quandiu vixit, tacuerit, secundùm Bald.singula-
riter in l.si arrogator.ff.de adopt. In cæteris autẽ bo-
nis, quàm dote & agentiamento, si qua haberent cõ-
224 iuges, seruaretur ius commune.† Tamẽ in Francia
& Parisiis etiam stãtibus liberis vxor succedit viro,
& econtrà, in dimidia parte bonorum mobilium, &
etiam conquæstuum immobilium constante matri-
monio acquisitorum, secundùm Ioan.Fab.in §.j. in
fi.instit.de acquisitio. per arroga. Sicut per legẽ Lon-
gobardam, aut Tusculanæ ciuitatis consuetudinem,
vxor viro succedit in tertia bonorũ parte, vt hîc in
tex.nostro, quam glo.ita declarat. Quæ quidem con-
suetudo interdum est causa spoliationis & depaupe-
rationis liberorum, & ditandi alium maritum, vt di-
cit idem Ioan.Fab.super rubri.instit.de nuptiis.in fi.
Ad quod faciunt, quæ plenè dixi suprà in j.præludio.
Attamen valet talis consuetudo, vt plenè decidit Ro-
ta in nouis decisio.xviij. incipi. Fuit dubitatum & in
relationibus positum &c. vbi etiam valet, quòd in
omnibus succedat mobilibus eo enim ipso, quòd ibi
inter aliquos matrimonium contrahitur, quædã ini-
tur, fit, & cõtrahitur tacita omnium bonorum mobi
lium, & conquęstuum futurorum immobilium con-
stante matrimonio fiendorũ societas, secũdum Ioan.
Fab.vbi §.& in Authen.in donatione.C. de secũ.nup.
Iaco.de Rauen.Cyn.& Moder.in l.j.C.de sum.Trini.
pro quibus est tex.in cap.ij.secundum vnum intelle-
ctum, quem ibi tãgit Panor.in ij.not.quem sequitur
225 Præpositus ibi.§.de dona.inter vir.& vxor. † quod
intelligatis verum data capacitate, & habilitate am-
borum, vt quia vterq; capax est bonorũ acquisitorũ,
quia secùs esset si alter esset incapax. Ideo dicit text.
not.in c.j. an maritus succedat vxori in beneficio, ꝙ
hæ consuetudines terrarum, quæ faciunt lucra & ac-
quisita per maritum, esse communia inter ipsum &
vxorem, nõ habent locũ in feudis, & aliis rebus con-
stante matrimonio acquisitis, quæ cadere nõ possunt
in fœmina, vt sunt communiter feuda.c.j.§. hoc autẽ
notandum.qui feu.dare pos.vt plenè dixi super ver-
bo, *Duas habens filias*. Et vt sunt in præsenti regno
ducatus & comitatus, qui sunt pares Francię, de qui-
bus dixi §.artic.j.in ij.deci. Vel sunt officia, quæ & si
emantur de communi pecunia, tamen mortua vxore
erunt mariti, qui fuit capax illarum acquisitionum,
quarũ vtilitas nõ cõmunicabitur hæredibus vxoris.
☞ [Quia talia etiam inter fratres nõ veniũt in colla-
tione bonorũ, nec in legitima computantur.l.j.§.nec
castrẽse.ff. de colla.bo.& plenè habetur super verbo,
Duas habens filias. loquẽdo de ambitione officiorũ.]
Et idẽ si maritus ex priuilegio papæ esset capax emẽ-
di decimas: quia sibi soli & nõ vxori acquirerentur,
de quo tamen dixi plenius super dicto verbo, *Duas
habens filias*. In cæteris autem bonis & rebus cõquæ-
stis locum habet communio prædicta ex societate il-
la surgens inter eos. ita quòd alter ipsorum non pos-
set testamento vel aliâs contrarium disponere, adeò
quòd licet per priuilegium liberè testãdi marito vel
vxori concessum, videatur data licẽtia testandi secũ-
dum ius commune, quo coniunxit nihil habet in bo-
nis alterius.l si quãdo.§.j.C.de inoffi.testa.tamẽ pro-
pter hoc nõ videtur derogatum iuri municipali seu
cõsuetudini loci, secundum Bald.ibi per tex.in c.j.de
constit.lib.vj. & l.decurionibus.C.de silentia.lib.xij.
Prætereà in concessione, & priuilegio liberè testan-
di nõ censetur remissa solẽnitas seu obseruantia, quæ
omitti non potest sine damno & iniuria alterius. l. si
quãdo.in princ.C.de inoffi.testa.maximè in casu no-
stro propter illã diuinã & humanam societatẽ existẽ-
tem inter coniuges. Ex qua societate surrexerat olim
inter Gallos talis cõsuetudo, Cæsare de bello Galli-
co lib.vj. referente, ꝙ viri quãtas pecunias ab vxori-
bus dotis nomine acceperãt, tantas ex suis bonis æsti
matione facta cũ dotibus cũmunicabant. Huius om-
nis pecuniæ cõiunctim ratio habebatur, fructúsq; ser
uabãtur, vter eorũ vita superarit, ad cũ pars vtriusq;
cũ fructibus superiorum temporũ perueniebat. Hæc
ibi. Quæ vestigiũ fuere huius mobiliũ & conquæstuũ
cõmunicationis, aut cõsuetudinis modernæ, quæ ad-
huc in Francia potissimùm apud Borbonẽses serua-
tur. Et surgit hęc cõsuetudo ex prędicta diuina & hu-
mana cõiunctione inter virũ & vxorẽ cõtracta, inter
quos est consortiũ oĩs vitæ, ac diuini & humani iuris
cõiunctio.l.j.ff.de ritu nup. Sunt ꝑfecto (vt dixi) socij
diuinæ & humanæ. domus indiuiduã vitæ cõsuetudi-
nẽ retinẽtes.insti.de pa.po.§.i.& c.illud.de præsump.
226 † Quæ societas vnũ inter alias habet priuilegiũ, ꝙ
nũquã separatur nec diuidi põt. Sicut societates reli-
quæ, vbi diuina cõiunctio eo modo nõ operatur, diui
duntur saltẽ de cõsensu sociorũ: nec valeret pactũ in
cõtrariũ.l. si cõuenerit.ff. ꝓ socio. vnde nõ sine causa
hæc so

hæc societas vitæ, vxorem facit quasi dominam bonorum mariti & contrà.l.j.ff.rerum amo. ita φ fructus bonorum suorum vsu promiscuo consumunt.l. fi.C.de pact.conuen.tam super dote. [Et sic vnus de bonis alterius moderatam eleemosynam sine peccato facere potest, vt plenius dicetur infrà sup verbo, 227 *Cuidā Petro tradiderunt.*] Quinimò † societas omniū bonorū inter côiuges fieri, & consistere posset de iure.l.alimēta.§.qui societatē.ff.de alimē.& ciba. lega.& l.ex diuersis.§.item & Proculus.ff.solu. mat. de quo tetigit Bal.in l.si vxorē.C.de condi. inser. Et talis societas omniū bonorū quoties sit inter eos, vocatur in hac patria affrayramentū,cuius virtute bona omnia etiā ante contractū matrimoniū acquisita, essent inter eos communia, vt expressè societas seu affrayramentum aliquid vltra consuetudinē operetur,de quo plenè per Ioan.And.in addi.Spec.titu. de instru. edi.§.cōpendiose.versi.quid de consuetudine. super verbo,se opponunt.in fin.Et maximè seruatur Parisiis dicta consuetudo,secundū Old.consi.ccxlvij. 228 incip.Præsupposita consuetudine.in princ.Et † dicuntur propriè quæstus , illa quæ ex opera, solertia, vel industria alicuius quæruntur.l.coiri societatem. 229 cū sex legibus sequent.ff.pro socio. † Ideo appellatione conquæstus non continetur hæreditas alicui obuenta,neq; donatio,vel legatum alteri coniugum proueniens.Per quod decidit Ioan.Fab.in proœmio instit.super verbo,Alemanicus. quòd donatio alteri coniugum facta à parente,cui aliàs successurus erat in re donata, non censetur côquæstus , ex quo alter côiugum partem habere debeat ex dicta consuetudine,quæ tūc locum non habet secundum eum: quem sequitur glos.pragmaticæ in verbo,quæstus , titulo, de concubina.Pro quibus facit bonus textus in l. prima.ibi,tamē si cum testamentum nō esset scriptū,iustus successor futurus est. C. de his qui sibi ascrib. in testa.Et idem videtur dicēdum, vbi alter coniugum hæreditatem venderet sibi obuentam,cuius prætium in emendo patrimonium côuerteret:quia tale patrimonium sit emptum,nō communicaretur inter eos velut conquæstus,cùm non sit acquisitio procedens ex opera , solertia, aut industria : imò succedit loco hæreditatis venditæ , & sic sapere debet illius naturā.l.si eū.§.qui iniuriarum.ff.si quis cau. tanquā subrogatum, & est eiusdem potestatis,& effectus.l.filiæ. §.Titia.ff.de eundi.& demonstrat. facit.l.si donatæ res.§.si spōsus. vbi Baldus & doctores.ff.de dona.inter virum & vxo. Et ita etiam refert seruari Masuerus,titu.de societate.§. item & dicitur conquæstus. cum §.sequen.Circa quod dubium facit text.in dicta l.coiri societatem.cū sequenti.ibi, si quod lucrum ex emptione venditione,locatione &c. Vnde cauti viri (licet facilis videatur responsio ad illum tex.)in talibus acquæstis declarant velle pecuniam ex venditio ne sui patrimonij redactam tenere locū patrimonij, aliàs nō empturi,quia tūc non reputabitur inter côquæstus,vt veniat in cōmunionē;sed illud quod con iugi prouenit per consolidationem,dicitur conquæstus,vt inter eos commune dicatur , vt si dominium vtile rerum infeudatarum vel emphyteoticarū,propter deuetia non facta cum dominio directo consolidaretur,secundum Ioan.Fab.& Ange.in §.si cui.& l.quocunq;.§.si fundus.ff.de leg.j. facit l.Mæuius.§. fundo.ff.de lega.ij.Nam talia consolidata fierent cōmunia inter eos in dicto §.si cui. secundum Christophorum Porcum & Iasonem ibi,in vltima additi.in §.si eadem.institu.de lega.Et tenebitur quilibet coniugum in his côquæstibus (stante dicta consuetudine) pro virili parte ad debita constante matrimonio contracta.Tamen Parisiis fuit mihi aliàs dictū,quòd mulieres matrimonio soluto non tenētur partē debitorum soluere, sed habēt partem conquæstuum & mobilium integram ex consuetudine,quæ ibi seruatur,ita quòd hæredes defuncti viri tenentur integraliter onera soluere : quia nō sunt debita communia, sed hæreditaria.Præterea non sunt talia debita effectualiter constante matrimonio contracta, cùm effectum nō sortiatur , donec post mortem testatoris,& adita hæreditate.l.omnia.ff.de leg.ij. [De quo plenè dicitur infrà super verbo, *Mortuo itaque testato* 230 *re.j.*] Et † locum habet talis inter coniuges cōmunio ex dicta consuetudine,nisi contraria côuentione sibi coniuges prouidissent,videlicet φ vnus nihil habeat de bonis nec conquæstu alterius , quod fieri potest.Quia consuetudo cū interesse particulare & priuatum respiciat,pacto contrario tolli potest.l.si quis in conscribendo.C. de pactis. Nō enim fit ex hoc renuntians pauperior ,& sic cessat ratio l. j.ff. de dona. inter virum & vxo.secundū Rotam in antiquis,decisio.dcccxlij. incip. Consuetudo est in quodam loco. & Masuerus alleg.tit.de socie.§.j.in fi.idē tenet.Plus dicens,φ tacitè potest illi côsuetudini renūtiari , puta si mulier alio modo sibi de dotalitio côuentionali prouiderit:quia expressè sibi prouidendo videtur in illum casum taciræ prouisioni legis seu patriæ côsuetudini renuntiasse,præsertim tali côsuetudini à iure cōmuni exorbitāti, arg.l.cōmodissimè.§.j.ff.de libe. & posthu.& l.si cùm dotem.§.j.ff.solu.matr.[Bald.per l.Neratius.ff.de relig.& sumpt.fune. videtur sentire contrariū,dum singulariter decidit, quòd stante statuto,quòd mortua vxore maritus lucretur tertiam partē dotis , si maritus recipiendo dotē promisit in casu soluti matrimonij integrā restituere dotē , certè non obstante promissione poterit tertiā retinere, per vnam glos.ibi volentem maritum obligatum ad dotis integram restitutione,deducere posse iustā retentionem,puta expensas funeris. Ergo & portionē statuti,quæ iusta est.secus si expressè & specificè coniuges renūtiassent,& ita saluari potest, quod hîc decidítur, per text. in §.si verò expressim. vbi pulchrè Ange.in authen.de hæredi.& fal. colla.j. & suprà tetigi.] Tamē in quibusdam terris,vt dicit,seruatur, φ mulier eo tūc electionē habet petendi dotalitium conuētionale,vel côsuetudinariū, nisi foret expressè dictū partes nolle consuetudinem seruare,cùm tacita conuentio non sufficeret.Imò decidit singulariter Bal.in l.si quando.in princi.C.de inoffi.testa. & in l. si nondum.C.de fur.φ concessio principis,φ mulier liberè testari posset,non tollit marito facultatē succedēdi vxori in portione dotis,vel alia in statuto ex-231 pressa. Vnde † restat, φ cessante dicta consuetudine,de iure cōmuni coniunx non succedit alteri,si omnis non deficiat parentela.Sed illa deficiēte, vxor marito succedit in totum & econtrà, vt dicitur in cō-232 clusione. Quam † extendo locum habere , etiam si tempore mortis vxor in domum mariti adhuc transducta non fuisset : quia sufficit matrimonium tunc inter eos fuisse contractum verbis, aut aliàs per con sensum de præsenti.l.ij.ff.rerum amo. & nuptias nō côcubitus,sed côsensus facit.l.nuptias.ff. de reg. iur, secùs autē esset in casu statuti huius & Tolosanæ vrbis:quia vir dotem non lucraretur per mortem vxoris,nec econtrà vxor agentiamentum,si in domū mariti non trāsducta fuisset, & secundum aliquos matrimo-

trimonium consummatum cum ea. Secundò am-
pliatur dicta cõclusio, vt etiam vxor curiã, & quod-
cũq; aliud collegium in successione mariti præmor
tui excludat. Quæ quidem collegia si vxor non su-
peresset ad successionem vocarentur, fisco excluso.l.
prima.& per totũ titulum.C. de hæred. decur.Curia
enim & alia quæcũq, collegia approbata succedunt
curiali,& collegiato sine parẽtibus defuncto,& suc-
cederet curia parlamenti consiliario, aut præsidenti
sine parentibus & vxore defuncto: quia si vxor esset,
curiam excluderet,vt dicta l. prima. Et idem serua-
tur in pluribus eiusdẽ societatis seu corporis, vt est
societas nauicularíorum,vexillatorum, decurionũ,
cohortaliũ,& fabricẽsium, & etiam capitulariorum
Tolosæ,& consulum huius vrbis , aut doctorum ali-
233 cuius approbatæ vniuersitatis,† qualis est vniuersi
tas, ista,per Ioannẽ vigesimumsecundũ papam eius-
dem vrbis oriũdum , anno sui pontificatus fundata.
Quorum vno sine parentibus mortuo ab intestato,
ei succederent cæteri de illo collegio , adeo q; si dece-
ret vnus de prioribus seu ancianis vel cõsiliariis vil-
læ , succederent ei cæteri de illo prioratu seu ancia-
natu,secundũ Barto.& Salic. in dicta l.j.C.de hæred.
decu.Pariter vniuersitas succederet scholari sine pa-
rentibus defuncto , nisi in omni casu vxor defuncti
superesset:quia omnes illos excluderet,& potentior
esset fisco:cuius fortè defunctus erat officiarius,licet
de stipendiis fisci fuisset ditatus & diues factus.Simi
liter præfertur collegio:nã licet collegiati & incor-
porati alicuius curiæ vel collegij sint inuicem re cõ-
iuncti,& etiã verbis legis eos vocantis , vt suprà in
quarto præludio declaraui , cùm tales societates sint
quædam species fraternitatis. l. verum.ff. pro socio.
Tamẽ illa coniunctio est solùm temporalis,terrena,
& secularis. Societas verò inter coniuges existens
est nedum terrena,quinimò spiritualis simul & diui
na:quia vt vidistis socij sunt diuinæ & humanæ do-
mus,& duo in carne vna,qui inuicem se habent,pos-
sident,ac habentur & possidentur , nec eorũ aliquis
dicitur membrorũ suorũ omnino dominus,sed alter
& vicissim. [De quo plenè dicitur super verbo,
eandem Petro tradiderunt.] Vnde nõ sine causa coniu
ges omnibus præferuntur collegiis , & fisco summè
priuilegiato.Plus dicit Bart.per illum text. in l. si qs
234 presbyter.C.de episco.& cler.† q; coniuges succedẽ
do inuicem præferuntur collegiis etiam spirituali-
bus , & ecclesiasticis , vel clerico ab intestato defun-
cto,quo ad bona patrimonialia à suis parẽtibus vel
aliunde seculariter quæsita vxor in succedendo eccle
siæ præferatur,in qua maritus præmortuus erat be-
neficiatus.quod est magna declaratio ad tex.i autbẽ.
de eccle.tit.§.si quis episcopus.& xij.quæst.ij.can.fin.
multũ faciẽs pro clericis Oriẽtalibus,qui simul pos-
sunt coniugati esse, & beneficiati. cap. cùm olim.de
cleri.coniuga.Et posset etiã locũ habere in clerico cõ
iugato,in minoribus ordinibus constituto,qui ex di
spensatione habere posset simplex beneficium in ec-
clesia.cap.Ioannes.de cleri.coniuga. Præterea locum
habere posset in clerico cõiugato,cuius vxor religio
nẽ ingressa fuisset. Et ipse ad sacros promotus ordi-
nes,& rector alicuius ecclesiæ factus. Nam tali ab in-
testato sine parentibus defuncto,quo ad bona secula
ria seculariter quæsita succederet vxor, cuius medio
acquirerentur monasterio de iure communi. l. fi.C.
de episc.& cleri.& nõ succederet ecclesia mariti,quod
sequitur Ang.in §.hoc loco.ij.col.instit.de success.co-
gnat. Tertiò ampliatur dicta conclusio locum ha-
bere etiã in officialibus alicuius magistratus,qui de
iure mortuo aliquo ex ipsis ei succedũt reliqui exclu
so fisco.l.j.C.de apparit.præfect.præto.lib.xij.tamen
vxor si superstit,tales officiales & magistratum exclu
det à successione sui mariti. Quartò ampliatur di-
cta cõclusio, vt etiam ipsa vxor collegas sui quondã
mariti nedũ in officio publico & honorabili , sed in
aliquo artificio, quia aliàs non stantibus parentibus
succederẽt,excludit pariter & fiscũ,secundum Bart.
in l. si quis filio exhæredato. §. eius qui.ff. de iniusto
235 rup.test.& §.si is qui. Nam† mortuo sine parẽtela
aliquo artifice cuiuscunque artis etiam mechanicæ
succederet collegium illius artis excluso fisco.Etiam
mortuo aliquo mercatore eodem modo succederet
collegium illius mercantiæ. Quod verum intelligit
Bal.in l.ij.§.fin.C.de cõsti. pecu.in bonis sitis in illo
loco.Sed non in aliis.per text.in l.diuus.ff.iure fisci.
Tamẽ vxor tale coniugium excludit , & fiscum quo
ad bona,subiungens idem Bal.quòd etiam tutor de-
functi ab intestato ei succederet excluso fisco,per gl.
j.in prin.in l.quò tutela.ff.de reg.iur.quam Bar.non
tenet,sed impugnat.Et etiam cæteri damnant cã in l.
nutritoribus.C.cõmunia de success.per illum tex.Et
etiam si dicta glo.esset vera,adhuc vxor tutori pupil
li præferretur in successione , & econtrà vir in suc-
cessione vxoris,iuncto q; matrimonium cõtrahi po
test cum pupillis per hunc text.ibi, *tutores impuberis
eam,eandem Petro tradiderunt* &c.vt ibi dicetur.Præ
terea præfertur vxor hospitali, in quo maritus for-
tè peregrinando est defunctus , cùm sit ipsa de hære-
dibus,quibus bona talium peregrinorum tradi præ
cipiuntur : & sic pauperibus præfertur. in authent.
omnes peregrini.C.cõmunia de success. nec immeri-
tò,quia(vt suprà vidistis.)ecclesiæ præfertur & Deo,
& etiã præfertur hospitali,si maritus tanquã aduena
in diuersorio decesserit,cui hospes nõ succedit etiam
in subsidium,secundũ Paulum,ibi. Quintò amplia
tur dicta conclusio, vt vxor etiam filium naturalem
sui quõdam mariti sine liberis & parentibus defun-
cti excludat,qui bastardus,si vxor sui patris nõ esset,
eidem patri succederet in duabus vnciis,in authẽ. li-
cet.C.de nat.libe.Tamẽ stante vxore in nihilo succe-
dit,imò ipsa si sola superstit,totũ habebit,vt suprà vi-
236 distis in ij.art. maximè† in præsenti regno vbi non
succedunt bastardi in aliquo,vt ibi dixi. Sextò am-
pliatur dicta cõclusio,vt etiã vxor mortuo sine parẽ-
tibus marito,præferatur socio , & consorti dicti sui
mariti etiã in liberalitate imperiali:qui socius in il-
la liberalitate ei succederet exclusis tã collegiis , so-
cietatibus,& cæteris suprà nominatis , pariter & fi-
sco.l.j.C.si socius imperia.libe.sine hærede deces.lib.
x.quia non obstãte iure accrescẽdi inter eos locũ ha-
bente in dicta liberalitate , vxor talem sociũ omnes
alios excludentẽ excludit,& ei in succedẽdo præfer-
tur,secũdum omnes. Vnde restat,q; deficiente omni
parẽtela,vxor succedit, excluso fisco, & econtrà ma-
237 ritus vxori. Quæ† quidem viri & vxoris recipro
ca successio nõ de iure ciuili, sed prætorio procedit.
secundũ Odofr.quẽ omnes sequuntur,cùm ius ciuile
ad succedendum neminem vocet præter descenden-
tes,ascẽdentes,& collaterales. Quos tres gradus no.
tex.in dicta l.j.C.vnde vir & vxor.Et inter coniuges
nulla est cõsanguinitas neç affinitas,nisi dũtaxat affi
nitatis principium,l, nõ ideo minus.C.de hæred.in-
stitu.Ideo de iure ciuili inuicẽ non succedunt,tamen
prætor æquitate motus eos considerãs esse diuinæ,&
humanæ domus socios, & ex hoc infortunia vnius

alter i

alteri eſſe communia.l.ſi cum dotem.§.ſi autem in ſę
uiſsimo.ff.ſolu.matr. [Vt plenè dicitur infrà ſuper
verbo, *cuidam Petro tradiderunt*. loquendo de amore
& dilectione coniugum.] Et ſic vt cùm ſint ſocij paſ
ſionum,ſint etiam & conſolationum. ſtatuit præmiſ
ſis & alus rationibus, quòd maritus omni deficiente
parentela vxori ſuccederet ab inteſtato & econtrà.
Ex quo ſequitur,quòd coniunx ſuccedere volens cõ
iugi præmortuo,cùm venire non poſsit niſi de iure
prætorio,neceſſe habet & tenetur intra centum dies
vtiles bono.poſſeſ.vnde vir & vxor petere, & eo mo
do ſucceſsionem ei delatam agnuſcere.l.j.§. largiùs.
ff.de ſucceſ.edic.ſecundũ Rayne.quẽ ibi ſequitur Ale
xan.in dicta l.j.C.vnde vir & vxor. quod neceſſe nõ
eſt in caſu authen.præterea.ibi poſitæ,vt infrà vide-
238 bitur. †Hæc tamen quarta cõcluſio,qua omni defi
ciente parentela coniuges ſibiinuicẽ ſuccedunt,fallit
in ſequentibus caſibus. Primò fallit,ſi tempus mor
ris alterius cõiugum fuiſſet,& eſſet inter eos facta to
ri ſeparatio ex mala gratia: quia licet hodie nõ per-
mittatur iure iſto canonico diuortiũ,quia quos deus
ſemel coniunxit,homo ſeparare non poteſt. Tamen
quia tori ſeparatio diuortij loco ſuccedit, p talẽ tori
ſeparationem perditur ſucceſsio inter eos.Et hoc eſt
quod vult text. in l.j.ff. vnde vir & vxor. Requirens
inter eos matrimonium durare vſq; ad tempus mor
tis alterius,ſecundum Cyn.& Salic.in dicta l. vnica.
C. vnde vir & vxor. Secundò fallit,ſi maritus tem-
pore mortis ſuæ iam expulerat, vel eo tunc expulit
vxorem de domo etiam ſine cauſa,quo caſu talis mu
lier expulſa,viro ſine parentela defuncto non ſucce-
dit ab inteſtato,nec cõtra maritus vxori , ſecundum
Bald.in l.j.§.ſed & ſcimus.C.de lati. libert. tollen. &
in l.quod in vxorem.C.de nego.geſtis.& in authent.
dos data.C.de dona. ante nupt.Paulus,Alexander,&
Iaſon in dicta l.j.vnde vir & vxor. Quia hæc ſucceſ-
ſio defertur coniugi per legem ex quadam tacita vo-
luntate cõiugis præmortui , quę tollitur p expulſio-
nem à domo : quia maritus hoc faciẽdo ſatis declara
uit non velle vxorem aliquid in bonis ſuis habere.
Ideo vt hęc mutua ſucceſsio locum habeat inter eos,
requiritur quòd tempore mortis pręmorientis cõiu
gis matrimonium duret re ipſa,& de facto. Tertiò
fallit in marito occidente vxorem,etiam cum cauſa,
vel econtra:quia faciẽdo ſibi ius in propria cauſa,&
auctoritate ſua,perdit ſucceſsionem ei delatam à le-
ge.l.ſi ab hoſtibus.§.fin.ff.ſoluto matrimo.vbi Bart.
& in l.fina.vlti.col.ff.de his quibus vt indignis. & l.
final.ff.ſi quis aliquem teſta. prohibue. Paul. & Lu-
239 doui.in dicta l. vnica.C. vnde vir & vxor. † Nam
dicens ſibi ius propria authoritate,lucrum perdit le-
gale.l.interdum.la ij.§.qui furem.ff.de furtis.Et de il
lo qui iniuſtè vxorem occidit,nõ dubitatur quin lu-
crũ perdat & ſucceſsionẽ,ſed de illam occidente iuſtè
eſt dubium,propter text.in l.qui vas.in fi.ff.illo eo-
dem titu.vbi ius ſibi dicens non perdit legale luctũ.
Credo hoc vltimum eſſe verius,vt non perdatur ſuc-
ceſsio nec aliud lucrum ,ſi iuſtè vxorem occiderit.
Nec obſtat text.in dicto §.qui furẽ.quia ibi furti pœ
na,ſcilicet dupli vel quadrupli,eſt odioſa. quod pa-
tet,quia non debetur in foro conſcientiæ,ſecundum
glo.ff.in fin.in ca.fraternitas.xij.quæſt.ij. Vnde faci-
liùs perditur dicendo ſibi ius in cauſa peopria.Sed lu
crum dotis ex pacto vel ſtatuto debitũ,aut ſucceſsio
coniugis,quæ à lege defertur,ſunt fauorabilia & fa-
uorabiliter debentur cõiugi ſuperuiuẽti , in quandã
recompenſam onerũ præteriti matrimonij,quæ ma
ritus ſuſtinuit , vxore viuente, aut in recompenſam
ſeruitiorum per eam marito impẽſorum : ideo talia
faciliter non perduntur , ſecũdum Iaſonem in dicta
l.ſi ab hoſtibus.§.fin.in addit. ad finem. Et quod di-
ctum eſt de marito iniuſtè vxorẽ occidẽte & ecõtra,
etiam intelligatis locum habere in coniuge,quæ con
iugi ex infirmitate præmortuo medicum, & neceſſa
ria non adhibuit,aut medicum præbuit notoriè im-
peritum, vt plenè per Bal.& Alexan. in dicta l.quod
in vxorẽ.& in dicta l.ſi ab hoſtibus.in fin. [Vide de
hoc latiùs ſuper verbo, *Mortuo itaque teſtatore*.j.lo
quendo de hærede teſtatorem occidente.] Quartò
fallit concluſio noſtra in feudo,in quo vxor non ſuc
cedit viro,nec econtrà, per text.in cap.j.quem ibi ad
hoc not.Bald.tit.an maritus vxori ſuccedat in bene-
fic.& in cap.j.§.quanuis.de inueſt.de re alie. facta. &
idem Bal. in cap. imperialem.ſi de feud.fuerit cõtro.
inter dominũ & agna.& in authẽ. res quæ.C. cõmu-
nia de legat. Quintò fallit in concubina, quæ licet
iure ciuili parũ differ ab vxore.l.itẽ legato.verſi. par
ui.ff.de leg. iij. Attamen non ſuccedit concubinario
ſuo,nec econtrà,ſecundum glo.quã ibi ſequitur An-
gel.in authẽ.de trien.& ſemiſ.Ludu.Alexan.& cæte-
ri in d.l.j.C.vnde vir & vxor.per tex.dictę l.j.illo eo-
dem tit.dum dicit,iuſtum matrimonium. quam glo.
commendat Bal.in cap.per tuas.de maio.& obe.Prę
tereà ex delicto & mortali peccato præmium conſe-
queretur cõtra omnem iuris rationem.l.ſiue hæredi-
taria.ff.de nego.geſtis.Nec eſt dare de iure bonorum
poſſeſsio vnde cõcubinarius,& concubina. Quinta
240 † principalis cõcluſio eſt , ꝙ ſi marito præmortuo
ſuperſint parentes ei ſucceſsibiles, aut ecõtrà vxori
præmortuæ ſuperſint,& coniunx ſuperuiuens ſit lo-
cuples,vel vxor habet dotem, tũc talis coniunx non
ſuccedit ab inteſtato,ſed parentes, videlicet liberi &
cæteri deſcendentes,necnon eis nõ ſtantibus , aſcen-
dentes vſq; in infinitũ,& demum collaterales vſque
ad decimum gradum. Et ratio quare tunc coniunx
non ſuccedit, eſt, quia quãdo matrimonium eſt cum
dote,ſi maritus præmoriatur,vxor dotem recupera-
bit,& nõ laborabit inopia, vt marito habeat ſuccede
re neceſſe:& econtrà ſi præmoriatur vxor,dos penes
filios ſuos cõmunes remanebit , ſecũdum communẽ
opin.in l.dos à patre profecta.C.ſol.matri.in qua pa
ter quandiu viuet vſumfructum habebit & admini-
ſtrationem.l.prima.C.de bonis matern.& ſic inopia
laborare non poterit,vt in aliquo neceſſe habeat ſuc
241 cedere vxori. Sexta † concluſio eſt, quòd vbi præ
mortuo marito ab inteſtato nõ ſuperſunt liberi, nec
aſcendentes,ſed ſoli collaterales parentes agnati vel
cognati : tunc ſi matrimonium fuit ſine dote , vxor
inops marito ſuccedit locupleti ab inteſtato de iure
ciuili in quarta parte hæreditatis.in authẽ. de exhib.
reis.§.quoniã verò.Et reliquæ tres partes agnatis p-
tinebunt vel cognatis,& ita intelligi poteſt opi. Pla-
centini.quam recitat glo.in authẽ. præterea.C.vnde
vir & vxor.& ſequuntur Cyn.& Bart.ibi.Et econtrà
maritus inops,qui cum vxore contraxerat ſine dote,
eidem vxori diuiti ſuccedit cum agnatis & cognatis
vxoris in quarta parte,& reliquæ tres dictis parenti
bus vxoris pertinebunt: quia tũc cũ nulla fuerit dos
in matrimonio,cõiunx ſuperſtes pauper nihil de p-
prio habens,dicitur inopia laborare, vt præmortuo
ſuccedit in quarta parte,dumtamen duo concurrant.
242 Primò,† quòd ſine dote fuerit matrimonium , &
non ſolùm dicitur ſine dote, vbi nulla dos data fuit,
nec promiſſa,ſed etiam ſi dos data aut promiſſa erat

parua: quia paruum & nihil æquiparantur. l. quáuis.
ff. de condi. & demonstration. secundum Bald. Sa-
lice. & Paulum & Alexandrum in dicta authentica,
prætereà. Paulũ & Ludouicũ, in dicta l. diuortio. in
243 princip. ff. soluto matrimonio. Prætereà † iura, &
statuta de dote loquentia, intelliguntur de dote con-
grua, [De quo plene dicitur super verbo, *dotẽ quã
es dederas.*] sicut videmus, quòd licet dotans eccle-
siam efficiatur patronus, secundum glo. in c. piæ mẽ-
tis. xvj. quæst. vij. tamẽ hoc intelligitur, si congruè &
sufficienter eam dotauerit, & non si dotem paruam
ei contulerit, secundũ glos. in can. quicunque. eadem
244 causa & quæst. Sicut † à simili illa dicitur vidua.
quæ virum non habuit nec habet. Sic etiam illa, quæ
virum habet inutilem, vt dicit glo. in l. fi. C. ad legẽ
Flauiam de plagia. facit glo. in l. omnes. C. de hæreti.
vbi denarius falsus, aut inutilis non est denarius, sic
etiã dos incongrua non est dos. Et idem foret, si vxor
præmoriens donata fuisset, tamen dos per eius mor
tem veniret alteri restituẽda, quo casu vir inops vxo
ri succederet, ac si dotata non fuisset, per glos. singu-
larem in l. licet. C. de iure dotium. iuncta cum textu
ibi sumpto à contrario sensu, scilicet si dos penes ma
ritum non remanserit. Secundò requiritur quod
coniunx superstes succedere vxori volens, sit pauper
& inops, & defunctus diues, & sufficit quòd cõiunx
superstes pauper sit tempore mortis cõiugis diuitis
præmortui, licet ex post nõ indigeat: quia fortè cum
alio diuite cõtraxit post annum, vt singulariter deci
dit Philippus Decius in quodã suo cõsilio, [Quod
nunc est impressum, nume. vigesimoquarto consil.]
anno domini Millesimo cccclxxxvij. eleganter red-
dito. Nam sufficit, quòd prædictæ duæ qualitates tẽ-
pore mortis existant. [Vnde hoc casu inopia, &
paupertas est priuilegiata, vt videtis, propter quam
appellatio pauperi semper reseruatur, vt quocunq;
tempore appellare possit, & appellationẽ prosequi,
si infra tempus statutum, propter inopiam non po-
tuit, secundum Innocentium in cap. ex ratione. de
appellatio. l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. man
dati. dummodò viua voce appellatum fuerit: quia ta
lis appellatio nõ requirit expensam, vt in ca. P. & G.
de offic. deleg. & dicit, Innocent. quod paupertas ex-
cusat, & præseruat inopem à periurio, & excommu
nicatione si infra terminum non soluerit. idem Pa-
nor. ibi, & Bal. in cap. j. quæ fuit prima causa benefi.
amit. & Guido papæ, q. ccccxxxvj. versic. xiiij. quæ-
ro, &c.] Quo casu cùm inhonestum diceretur, vxo-
rem mariti diuitis, aut virum locupletis vxoris post
eius obitum in vilipendium præteriti matrimonij
mendicare, statutum fuit, coniugem pauperẽ super-
stitem in aliquo succedere, vt dicta authen. prętereà.
Ex matrimonio enim præterito morte alterius con
iugum soluto, venerandus est coniunx superstes, in
quo gloria defuncti meritò relucet: quia vt alicubi
dicit aquila ipse Bald. in l. pignoris. versic. in con-
tratium. C. de pig. actio. & plenè habetur infrà super
verbo, *qui cum alia matrimonium contrahent.*] vidua
alicuius relicta mortui viri est imago, & econtrà. In
cuius signum portat superuiuens lugubria, saltẽ per
245 annum. Et † retinet vidua defuncti mariti priuile
gia omnia, quibus ipso viuente fruebatur. Ideo nedũ
viuentis, sed etiã liberorum si fortè stant, & præser-
tim ipsius defuncti coniugis multum interest matri
monium paupertate ac mendicitate superstitis non
deturpari, nec in publico cõspectu ludibrio fieri, ne
ex hoc defunctus iniuria quadã afficiatur, insti. qui-
bus ex causis manumit. non possunt. §. licet autẽ do-
mino. Eiusq; fama, quæ alias insignis foret, mœrore
ac infelicitate viuẽtis pereat vel obscuretur, quod iu
ra humana ratione, & pietate subnixa cõtingere no
luerũt, imò obuiauerũt. Quibus moti rationibus re-
gni huius proceres Fredegũdam Chilperici regis re
lictam, quam suprà in fine tertij articuli memoraui-
mus, licet Clodoueum ex alia vxore mariti Chilpe-
rici filium eius priuignum post infinita alia, & diuor
tiũ regis, vt ibi dixi machinatũ per eam cõmissa sce-
lera occidi fecisset, ac finaliter viricidium perpetras
set, publicè iustitiã facere, vel alio quouismodo per-
sonam eius tangere dissimularunt. [Viricidium
perpetrare, plus est quàm patrem occidere, secũdum
Ioan. Fab. in §. alia deinde. instit. de publi. iudi. & ple
nè habetur infrà super verbo, *cuidam Petro tradide-
runt.*] De quo Gaguinus alleg. lib. ij. ca. iij. Ad Gon-
tranum regẽ sic dicit: Ergo cùm intelligeret legatus
frustrà aduersus regẽ de pace cõtendere, postquã, in-
quit, legatio nostra nõ procedit: reliquum est, quod
ad extremũ pro tuà iustitia impetremus, est apud te
Fredegunda Chilperici relicta, quæ Sigibertũ prin-
cipis nostri patentẽ, & supra paucos dies Chilpericũ
interemit, mulier digna affici multis supplicijs, pro-
pterea petit Childebertus hanc ad se remitti, cui ob
scelerum immanitatem pœnas, vt par est, irroget. Le
gato Gontranus respõdit, iniquum sibi videri ad pœ
nas rapi mulierem regio nuptu insignem &c. Quia
ex affinitate tãtus restat honor, & verecundiæ obser
uatio quanta inter sanguine coniunctos. Adeo, quòd
olim se nudare, & vicissim lauare nefas esse credeba
tur, vt maximus refert ille Valerius lib. ij. tit. de in-
stitutis antiquis sic dicẽs, Huiusmodi inter coniuges
verecundia inter cęteras necessitudines nónne appa
ret cõsentanea? Nam vt minimo iudicio maximam
vim eius significem, aliquandiu nec pater cum filio
pubere, nec socer cum genero lauabatur. Manifestũ
igitur est, tantum religionis sanguini, & affinitati,
quãtum ipsis Diis immortalibus tributum: quia in-
ter ista tam sancta vincula, minus quàm in aliquo sa
cro loco nudare se nephas esse credebatur. Hæc ille.
Vnde non sine causa indultum fuit Fredegũdæ, cùm
parcendum sit honori, & verecundiæ domus regiæ,
246 ita quòd fuit causa, propter quã Ioannes & Paulus
fratres Iuliani Imperatoris apostatæ primicerij ad
fidẽ conuersi, non fuerunt publicè, sed in carcere de-
collati. Ad quos Terẽtianus ad eos decollandos mis-
sus, Non, inquit, decet vos intra aulam regiam nutri
tos, vt publicè occidamini, sicut habetur in eorum le
genda, quam ecclesia recitat lectione quinta. Etiam
nõ est faciliter occidendus quis, licet morte dignus,
qui pro domo, & parẽtibus regis laborauit, vt patet
iij. Regum ij. capitulo. ibi. Abiathar quoque sacer-
247 doti dixit rex, &c. Et † quòd coniunx sit diues vel
pauper, statur opinioni vulgi, secundum Bart. in l. si
constante. ff. solu. matrimo. Sed verius est illud relin-
qui arbitrio iudicis, non tamen dicitur vxor pauper
vt diuiti marito succedere possit, quæ patrem habet
diuitem: quia licet sine dote maritata, attamẽ dotem
à patre petere poterit, vel ei succedere, saltem in legi
tima, secundũ Rapha. Cuma. in l. in suis. ff. de liberis
& posthumis. & consilio ccvj. incipiẽte, duo fratres.
248 Pariter † dici nõ potest maritus inopia laborare,
qui patrẽ habet diuitem, & si dos aut legitima ei suf-
ficiat satis est diues, vel saltẽ dicitur inopia non labo
rare, vt plenè per omnes in dicta authẽ. prætereà. Et
intelligatis vxorẽ pauperem diuiti marito succede-
re in

te in quarta parte,& ecõtrà,vbi tota successio coniu
gis prædefuncti valorem non excedit librarum auri
quadringentarum. Quia si dictum valorem excede-
ret,posito quòd ad cẽtum mille auri libras successio
illa ascenderet,coniunx pauper superstes non succe-
deret,nisi in centum libris auri, vt dicto §.quoniam
249 verò.in authentico,de exhibendis reis. †Septima
regula seu conclusio est,ꝙ si marito locupleti præde-
functo supersint liberi ex alia vxore tres vel paucio
res,vxor pauper ei succedit in quarta parte:si autem
plures essent,ei pro numero personarũ in virili por
tione succederent,ita quòd si sint quinque succederet
ipsa in sexta parte,vt in authẽtico, vt liceat matri &
auiæ.§.quia verò.nisi portio illa valorem excederet
centum librarum auri , quo casu agere solùm posset
ad illas centum libras.nec in hoc dictus §. quoniam
verò.est correctus,per dictum §.quia verò.qui hanc
exorbitantem successionem potius restringit,quàm
ampliare velit,secundum Ange.in §.hoc loco.instit.
250 de successio.cogna. Octaua † conclusio est , quòd
vbi superstites filij sunt communes , scilicet ex eadẽ
vxore,quę nunc succedere petit,talis vxor non succe
dit,vt hæres viro suo in aliqua parte , sed solũ agere
potest, & petere vsumfructum quartæ partis bono
rũ mariti prędefuncti,si tres sunt filij vel pauciores,
aut vsumfructũ virilis partis , si sint plures, vt dicto
§.quia verò.duntamen vsusfructus valorem non ex-
cedat centum librarum auri,vel eius ęstimationem,
vt ibi. Et idem esset si vxor concurreret cum nepo-
tibus ex filio communi præmortuo , vel cum ascen-
dentibus parentibus mariti quondam sui,secundum
251 gloss.& docto. in dicta authenti.præterea. † Nona
conclusio est, quòd illud quod dictum fuit , & deci-
sum in vxore paupere & sine dote , vt scilicet succe-
dat marito forma & modo prædictis,etiã habet locũ
econtrà in marito inope, & donatione propter nu-
ptias carente,qui vxori diuiti præmortuæ,quæ nul-
lam ei dotem dederat,succedit eodem modo , secun-
dum omnes. Quia vir,& vxor se habẽt correlatiuè,
& correlatiuorum eadem est disciplina.l. final.C. de
indicta viduitate.Cùm ergo concubina non sit vxor,
imò multum distat ab vxore, quo saltem ad dignita-
tem & honorem , vt dixi suprà in secundo successio
num articulo in principio , certè caret his omnibus
priuilegiis, ita quòd non habet in bonis amasij sui
mobilibus vel acquæstis communionem , aut ab in-
testato, deficiente parentela , successionem,vt ibi di
xi in fine. Quia cùm eorum societas seu potiùs fa-
ctio sit turpis,nõ potest dici amica, nec socia , secun-
dum glo.ij.per illum text.in l.Masurius.ff.de verbo-
rum signifi. Licet enim sint socij humanæ domus,
non tamẽ diuinæ,cùm omnis coitus præter coniuga
lem sit peccatum mortale.clemẽ. ad nostrum. de hæ-
reti.Ideo cùm non sit legitimus,non potest inter eos
legitimam parere successionẽ,quia sunt inter se inui
cem vnus alteri, & apud alios turpes personæ,vt ibi
252 dixi in fine illius secundi articuli. Nec † posset hæ
res in testamento per amasium institui,tanquam tur
pis persona, in præiudiciũ fratris,vt ibi dicitur. Nã
existentes in concubinatu dicuntur luxuriosè viue-
re,secundum Baldum in cap.lator.de re iudicata. &
sic concubina gaudere non debet priuilegio vxoris
quæ dicitur castè viuere,de quo plenè Pet.de Anch.
in cap.ea quæ fiunt à iudice.de reg. iuris. libro vj. &
consi.lxxviij.& tetigi suprà in secunda cõclusio. Et
cum his expedita remanet gloss.nostra hic.in verbo,
253 tam tertia. Decima † conclusio est, ꝙ deficientibus
parentela , & cõiuge collegiũ artis, in qua defunctus
versabatur,ei ab intesta.succedit,vt d.l.j.& seq.C. de
hæred.decu.adeò ꝙ si mercator sine hęrede decesserit
cæteri succedũt ei,scilicet in bonis,quæ habet ibi,nõ
tamẽ in aliis,arg.l.diuus commodus.ff. de iure fisci.
254 secundũ Bal.in l.ij.in fin.C.de constit.pec. Et † ma
gistratus suis succedit officialibus.l. fin.C.de appari.
præfectorũ præto.lib.xij. Præterquã in liberalitate
imperiali,in qua ante collegium artis, vel quodcũq;
aliud corpus pręfertur,& succedit collega seu socius
qui in eadẽ liberalitate post parentes defuncti socij,
& coniugẽ vocatur immediatè,vt dicta l.j.C.si impe
rialis liberali.socius sine hærede decesserit.lib. x. fi-
sco in prædictis casibus excluso,p quẽ tex.dicit Bald.
in ca.j.de duob.fratri.à capita. inuesti. ꝙ in feudo ab
imperatore vel rege concesso locum habet ius accre
scendi,etiã post ius quęsitum in re,vbi aliàs cessaret,
præsertim in contractibus,tamen hoc casu locũ ha-
bet,adeò quòd si feudo duobus concesso vnus cõmit
teret feloniam,sua portio accresceret cõuasallo, per
illam legẽ:secùs in alio consorte,seu socio alterius li
beralitatis , quàm imperialis. Vnde si duobus res ea-
dẽ ab alio in feudũ data sit,aut emphyteusim, portio
vnius mortui sine liberis nõ accrescit socio , sed do-
mino,qui cõcessit,cap.j.de fratribus de nouo benefi-
inuesti.videatis Masuerũ titulo de feud.§. itẽ si duo.
Et in defectu omnium prædictorum succedit colle-
gium,vt vidistis in quibuscunq; bonis excluso fisco.
255 Quòd † fortè nõ seruaretur in præsenti regno Fran
ciæ,vbi rex omnia, & quæcunq; bona vacantia oc-
cupat per Ambanam,secundum glo. pragmaticæ.su-
per verbo,liberiùs.titulo de collatio.§.sequuntur.de
qua lege Ambana , seu Albana dicam infrà circa fi-
nem.Et sic videtur cessare , & locum in eodem regno
non habere titu. de hæredi. decurio. & similes. Pa-
256 riter † fiscus excluditur in bonis filiorum apud ho-
spitale expositorũ,in quibus bonis, licet vacantibus
succedit hospitale, & non fiscus , secundum Baldum
in l.si qua illustris.C. ad Orfi. cùm quodlibet colle-
gium excludat ipsum , non iure hospitalitatis, per
tex. & gloss.in dicta l.nutritoribus.C. communia de
succes.sed iure collegialis societatis. Ideo nutrito-
res,& tutores suis nõ succedũt alumnis ab intestato,
nec pupillis,vt dicta l.nutritoribus.& l.fin.C. de in-
fantibus expositis. vbi dicitur, quòd etiam in testa-
mẽto, etiam in fauore extraneorum facto, præteriti
ipsum impugnare nõ possunt, & minùs ab intestato
succedere. Quicquid voluerit glo.in l. quò tutela. ff.
de reg.iuris. Nec cõuertitur regula volens, quòd vbi
est emolumẽtum successionis, onus tutelæ collocari
debeat, institut.de legitima patro.tute.vt scilicet vbi
est tutela,etiã successio deferatur: quia non sequitur
propter disparitatem rationis. Nisi esset tutor legiti-
mus velut proximior agnatus : quia ei tunc deferre-
tur successio nõ ratione tutelæ,sed ratione proximi-
tatis & sanguinis,vt plenè per Bar.in dicta l.quo tu-
257 tela. Pari † modo fiscus à successione excluditur
peregrinorum ab intestato sine parẽtibus defuncto
rum.in auth.omnes peregrini.C. cõmunia de succes.
vbi per episcopũ loci bona debẽt piis locis erogari,
quod intelligitur de bonis mobilibus,quæ secũ por-
tant,secundum Bald.ibi. Quoniam si parentes habe-
rent,illis bona reseruarẽtur,& darẽtur, vt ibi. quod
Indi,optimè seruãt,de quo Diodorus Sicul9, lib. iij.
cap.x.leges eorũ referẽs.Sunt,inquit, & apud Indos
statuti principes,qui iniurias ab aduenis prohibeãt,
si qui eorum infirmentur,conductis medicis curant,

defunctósque sepeliunt, eorum pecunia proximiori-
258 bus tradita. Hæc ille. †. Vndecima & vltima con-
clusio in hoc quarto articulo ad totam materiam, &
259 omnia quatuor capita succedendi cōmunis est, † q
in successione furiosi, aut demētis mortui, fiscus ne-
dum excluditur, imò etiā proprius filius, & facilius
quicunque alius parens, etiam vxor, maritus, & qui-
cunque alius cuiuscunq; capitis legitimus successor,
per illum licet extraneum ac penitus incognitū, qui
talem furiosum, aut dementem in vita sua texit, cu-
rauit, & aluit, in negligentia prædictorū ei iure san-
guinis, vel aliàs succedere debentium, vt in authenti.
liberi. C. de episc. audien. Quæ iuri conueniunt diui-
no, Luc. x. vbi Christus iudex verissimus ac sapien-
tia diuina, Samaritanum alienigenā illum, qui eum
à terra subleuauit in via à latronibus vulneratum, à
suis leuita & sacerdote præter euntibus despectum, &
impiè derelictum, super asino posuit, deinde iacentē
in stabulo hospiti commendauit, & pro rebus ei ne-
cessariis charitatiuè respōdit, verum iudicauit illius
esse proximum, & iura proximitatis lucratum. Li-
cet enim consanguinei parentes existant, tamen san-
guis ille mortuus in eis est, spiritu carens, & effectu
sanguinis & parentelæ, qui est amor, dilectio, & to-
talis ordo charitatis, sine quibus parentela dicitur
mortua, velut pulsu carens & anima: nec talis verus
esse homo iudicatur, cùm nemo carnem suam odio
habuerit vnquam. xiij. quæst. secunda. can. non æsti-
memus. facit l. ij. ff. de recepta. Ideo non vera est, sed
Sophistica in talibus beluis parētela, qui cōmodum
succedendi desiderant, onus verò recusant, cùm ferre
debeant, q vbi est successionis emolumentum, ibi
debet onus curæ & tutelæ collocari, vt dicto §. pri-
mo. institu. de legiti. patro. tutela. & l. diuus. vbi casus
noster. ff. de officio præsi. Vnde destitutus charitate,
& sic sanguine viuo erga parentes, destitutus mano-
bit eorum successione, cùm parens non dicatur nec
proximus: quia censetur mortuus, qui opera proxi-
mitatis nō exercet. Sicut fides sine operibus mortua
dicitur. Ideo talis tanquā præmortuus, aut pœna ca-
pitali damnatus succedere non potest. l. si qua pœna.
ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. Sed extraneus,
qui curam illius gessit velut proximior eū excludit,
vt dicta authen. liberi. Quia secundum Augustinum
in libro de doctrina Christiana: propinquitas gene-
ris non facit proximum, sed opus misericordiæ im-
pensum. Similiter dicit Ambrosius: Cognatio nō fa-
cit proximum, sed misericordia. prout in dicto euan
gelio Christus patenter edixit, omnem esse illi pro-
260 ximum qui misericordiam facit. Et † eadem ra-
tione priuaretur successione etiam filius, qui paren-
tem captiuum redimere neglexisset: quia tunc bona
illius in captiuitate defuncti applicantur ecclesiæ in
captiuorum redemptionē cōuertenda, omnibus suis
& fisco exclusis. C. de episc. & cleri. authen. si captiui.
nisi ipsimet captiui aliter disposuissent testamento,
261 vel alia voluntate. Cùm † hodie disponere possint:
quia licet capti ab hostibus efficiantur serui & man
cipia capientium, & consequenter sint intestabiles,
instit. de iure persona. §. serui. tamē hodie inter Chri
stianos ex generali consuetudine talia iura captiuita
tis non seruantur, nec sunt in vsu quò ad personas ca
ptorum in bello, sed tantùm quo ad res, quæ iure
gentium efficiuntur capientium, si mobiles sint: quia
immobiles sunt principis, qui victor in bello fuit, &
hostes armis victricibus fudit. l. si captiuus. §. fina. ff.
262 de capti. & postlimi. reuersis. Neque capti ab ho-
stibus fiunt serui, secundum Bart. in l. hostes. in fine.
ff. de capti. quem sequitur Panormit. in cap. j. de con-
uersio. infidelium. & in cap. sicut. de iureiuran. Ioan.
Fab. & Ange. in §. ius gentium. institu. de iure natu-
rali. & in §. item ea. institu. de rerum diuisione. Et talis
consuetudo seruanda est. l. postliminium. ff. de capti.
secundum Barto. & Panor. vbi suprà. Bald. & Angel.
in §. si ab hostibus. instit. quibus modis ius patriæ po
testatis sol. & idem Bald. in repeti. l. j. in xij. quæstio.
C. de summa trinita. & ita seruatur in Fracia, vbi ca-
pientes à captis ransonē tantùm recipiunt, tamen di
cit Ioā. Fab. in dicto §. si ab hostibus. quòd melius fo-
ret captos ab hostibus esse seruos, ne forte hostes fa-
ciant eos contrahere, & alias disponere, & testari in
sui fauorem, quæ ratio satis videtur fragilis, per tex.
in l. qui in carcerem. ff. quod metus causa. quo talibus
incarceratis faciliter succurritur contra detentores.
263 In † his profectò captiuis redimendis multa fauo
re religionis seu redimendis singularia reperiūtur.
Primò bona restitutioni subiecta potest qs dare, aut
vēdere pro sua vel filiorum redemptione. Sicut ven-
di possunt pro filiabus maritandis. l. fina. cum auth.
res quæ. C. cōmunia de legatis. & (quod plus est,) res
sacræ & cætera ornamenta ecclesiæ. institu. de rerum
diuisi. §. sacræ quoque res. & l. sancimus. C. de sacro-
264 sanctis eccle. vbi ponitur ratio. Et † pariter vendi
hæc possunt pro necessitate famis, cui aliter remedia
ri non possit: quia qui pauperes & famelicos pascit,
satis eos à captiuitate & mortis periculo redimit. qđ
fieri potest de rebus etiam Deo dedicatis, & consecra
tis. Prout fecit Clodoueus Francorum rex Dagober-
ti regis [De quo infrà habetur dum loquitur de ve
natione, in qua reperit corpora sanctorum Dionysij
265 & consortum.] filius, † qui tectum cœnobij mar-
tyrum Dionysij, Rustici, & Eleutherij, quod dictus
eius genitor (vt infrà dicetur) argēteum fecerat, ven
di fecit, & laudatus fuit. de quo Gaguinus, libro ter-
tio. capit. quarto. Clodoueus, inquit, cùm rempubli-
cā solus moderari cœpisset, quarto regni sui anno,
tanta annonæ caritas fuit, vt fame, atque inedia po-
pulus absq; modo deperiret, cui malo rex occurrēs,
tectum quod argenteum erat à templo martyrum
auferri, & per loci abbatem Agalphum indigētibus
& peregrinis, sine vlla pretij diminutione distribue-
re iubet. Hæc ille. De quo dicere possumus, quod de
Senatu Romano ornamenta templorum conflante
dicit Valerius, [Vide sequenti articulo dum deci-
dit, an clerici & nobiles teneantur ad excubias] li-
bro septimo. titulo de necessitate. Non, inquit, pa-
trum conscriptorum voluntas, sed teterrimæ neces-
sitatis casus, illi consulto stylum suum impressit,
266 sicut huic regi contigit. Secundum † singulare
[Vide plenè infrà super verbo, *in eodem testamento.
relinquens*. primo. vigesimasecunda limitatione.] in
captiuorum redemptione est, quòd ille qui dominus
nō est donare potest, & distribuere rem domini pro
ipsum redimendo à captiuitate, ita quòd cogitur do-
minus habere ratum & gratum, per textum nota-
quem ibi glossa summè extollit, in authenti. vt cùm
de appellatio. cogn. facit text. vbi Bartolus & Bald.
in dicta authentica, si captiui. & in l. si pater. in fi. ff.
de donationibus: quod sequitur Antonius de Bolen-
zanis in additionibus ad Panormitanū in capitulo
primo, de appellationibus. & consuluit Paulus con-
silio ccccxxxiij. incipiente, viso puncto. Adeo quòd
267 not. dicit Barto. in l. Stichus. ff. de pecu. leg. † quòd
potest quis iniustū potentia redimere à pœna capitis,
vel mem-

vel membri, vbi fuerat condemnatus, nisi certã summam solueret infra tempus, etiam si condemnatus membrum perdere mallet, quam soluere pecuniam condemnationis, vt faciunt illi de monte Ferrando in Atuernia, qui mallent perdere oculũ, quam florenum, secũdum Ioã. Fab. in §. item lex Cornelia. instit. de iniuriis. Nam redimens pecuniam solutam recuperabit de bonis redempti, licet nolentis, qui factum redemptoris cogitur habere ratũ velit aut noluit, tanquam vtiliter gestum, vt dicit Barto. in dicta
268 l. Stichus. † Tertiũ singulare est, quòd statutũ vel consuetudo prohibens minorem cõtrahere sine certa solennitate, locum non habet, vbi minor contraheret se liberando à captiuitate, secundũ Ludoui. Roma. consil. ccccxvj. Præterea iura loquentia de redemptione captiuorum, intelliguntur & locum habent etiã in captiuis pro maleficio, secundum glo. in cano. & sacrorum. duodecima quæst. secunda. quã sequuntur Bald. Imo. Alexand. & Iason in l. quamuis. cum l. sequen. ff. solu. matrimo. Quos si liberi sui nõ rediment, quatenus in eis est, eorum successione priuantur, seu ab ea excluduntur, quod est notandum, vt plenè Alexan. & Iason in dicta authẽ. res, quæ. C. communia de lega. Quod est verum etiam si in vita parens captus nõ fuerit, nec impetitus pro crimine, sed constat de illo post mortem: quoniam hoc casu etiam si hæres satisfaciẽdo pro crimine defuncti animam ipsius non redimat, posito etiam quòd parens moriendo non conquestus fuerit, nec aliquid dixerit, nec consciẽtiam de maleficio fecerit, priuabitur hæres successione, nisi damnum emendet, secundum Ioan. Fab. in §. pœnales. institu. de perpetuis & temporalibus actio. quod est not. pro extensione cap. fin. de sepulch. & capit. in literis. de rapto. Et ita dicit vidisse seruari in parlamento Parisiis, & seruari debere in aliis curiis secularibus de æquitate canonica, quæ etiã in illis curiis præfertur rigori iuris ciuilis, qui in talibus contestationẽ requirebat cõtra defunctum, vt dicto §. pœnales. Vel saltẽ requirebat, quòd defunctus expressè conscientiã fecisset, & hæredem onerasset, vt in authen. hoc ampliùs. C. de fideicommis. & capi. si hæredes. [Vide quæ plenè habentur super verbo, *si absque liberis moreretur.* secũdo. in materia fideicommissorum particularium. & super verbo, *si absque liberis moreretur.* primo. in duodecima limitatione. & melius sup verbo, *Mortuo itaque testatore.* primo. loquendo de Sodomitis.] suprà eodem.
269 Quoties† enim de periculo animæ quęritur, canõ præfertur iuri ciuili, etiam in foro seculari, secundũ Barto. & Bald. in l. priuilegia. C. de sacrosanct. eccle. & Panor. in cap. j. de noui operis nuntia. Tamen hoc casu non tenebitur hæres conscientiam sui prædecessoris purgare, nec ꝓ suo satisfacere delicto, vltra vires hęreditarias, etiã si inuentarium non fecerit, nec isto casu locum habet l. fin. C. de iure deliberandi. secundùm Ioan. Fab. vbi suprà. [Vide super verbo, *Mortuo itaque testatore.* primo. loquendo de materia inuentarij conficiendi.] Et ratio decidendi Ioan. Fab. sumi potest èx text. not. in l. tertia. §. fi. cum seq. ff. de adimen. lega. vbi nedum pro ingratitudine facta contra viuentem reuocari potest legatum, sed etiam si fiat eo defuncto talis, quam si ipse viuens cogitasset, verisimiliter legatum reuocasset, vel hæreditatem ademisset, prout fecisset si sciuisset ex defectu hæredis in carcere spirituali, & igne ac tormẽto se mansurum. Facit gloss. in l. sororem. C. de his quibus vt indignis. & in l. fideicommissum. C. de fideicommis. & ibi Doctores. Præterea si hæres non vindicando necem corporalem testatoris, aut alterius prædecessoris, priuatur hæreditate, multò iustius si non redimat eius animam, quæ corpore est pretiosior. Non ergo mirum, si in manibus plurium hæredum bona, & successiones eis delatæ pereant breui tempore, prout dietim videmus: quia sciẽter animas defunctorum nõ liberant, nec pro eis satisfacere cu-
270 rant. † Superest nũc quintus & vltimus articulus decidendus, videlicet de fisco, vltimo loco, & in subsidium, in aliorum omnium defectum succedente, qui post omnes parentes, descendentes, & ascendentes in infinitum, ac collaterales in decimum gradũ, necnon coniugem, & alios cæteros supradictos, ad successionem vocatur intestati, qui nullo modo de bonis, & hæreditate suis disposuit: cuius bona omni deficiente parentela [Aliquando ex consuetudine præfertur aliquibus parentibus, vt habetur suprà in primo præludio vbi recitatur cõsuetudo Atuerniæ] ac successore reperiuntur vacantia, ob defectum legitimorũ hæredum, in quibus bonis fiscus succedit velut hæres subsidiarius. Debetur enim talis vacãs successio vniuersali patrię & reipublicę, cuius caput est rex, & princeps cui pertinet bonorum communium dispositio & administratio. Vnde omnia hæc fisco suo, & thesauro applicãtur pro necessitatibus patrię supportandis. Et hoc quodam voto ipsiusmet defuncti, qui patriam & rem illius publicam velut illi coniunctus fingitur, & præsumitur dilexisse quadam naturali charitate insita inter eos: quam multi propriis liberis prætulerunt & parentibus, cùm perdita patria singulorum bona ruant in abyssum, & sic non immeritò antiqua prudẽtia patriam post Deum, & parentes in particularium affectione, & cõsideratione situauit. l. secunda. ff. de iustitia & iure. de qua Valerius libro quinto. titulo de pietate erga patriam in eius laudem sic dicit: Arctissimi sanguinis vinculis pietas satisfecit, restat nunc vt patriæ & reipublicæ exhibeatur: cuius maiestati etiam illa, quæ Deorum numinibus æquatur authoritas parẽtum vires suas subiecit. Fraterna quoque charitas æquo animo ac libenter cedit, summa quidem cum ratione, quia euersa domo interdum reipublicæ status manere potest. Vrbis ruina penates omnes secum trahat necesse est. Verum quid attinet verbis ista complecti? quorum tanta vis est, vt aliqui salutis suæ impendio testati sunt. Hæc ille. Deficiente ergo parentela, & aliis de quibus suprà, succedit fiscus, qui personæ succedit & bonis, ac si in testamento hæres institutus, aut vt parens ab intestato vocatus fuisset, ita quòd in eum omnia transeunt actiuè, & passiuè, defuncti iura & actiones: & pariter remedium coactionis adeundæ hæreditatis, quod in eum intentari & exerceri potest, in quem sunt bona delata tanquam vacantia, quæ fideicommisso subiacebant. l. quia poterat. §. si de fisco. ff. ad Trebellianum. Nam ante aditam, seu agnitam hæreditatem vacantem, non est fisco ius quæsitum, per textum in l. quarta. §. eadem constitutio. & §. quòd si ita. ff. de fideicommis. libert. & tenet Bartol. in l. sicut. §. in decurionibus. ff. quod cuiusque vniuersitatis nomine. post Dynum in l. prima. §. an bona. ff. de iure fisci. Licet aliqui per illum textum voluissent, ipso iure hæreditatem transferri in eum: quod non est verum. Et pariter transit in eum instantia iudicij, si qua fuerat cõtra, vel per defunctum inchoata, sicut transiret in alium quemcunque hæredem. l. secunda. C. ad legem Iuliam de vi publica.

quia quæcunque iura, quæ intra limites terræ alicu-
ius principis, aut domini temporalis sunt sita, cēsen
tur esse de sua iurisdictione, vt superiùs vidistis. Et
etiā omnia vacātia siue eremá ei pertinent, saltem si
ita permanserant sine possessore spatio triginta an-
norum. secundum Specu. titu. de iurisdicti. omnium
iudi. §. primo. circa princip. Et ita dicit seruari Ma-
suerus titu. de iudic. §. itē omnia. Similiter domino
& principi pertinent omnia olim possessa, & nunc
vacantia propter defectum hæredum, dum tamen a-
271 gatur de successione laicorum vacante.† Quia si de
successione clericorum vacante ageretur, non fisco
Cæsaris, sed ecclesiæ pertineret, secundum Rotam in
antiquis decisione dccclxv. incipiente, Mortuo Ti-
tio. Proviso tamen, quòd probetur defunctum tem-
272 pore mortis fuisse clericū: † quia ecclesia hoc casu
clericatum allegās, tenetur illum clarè & plenè pro
bare, cùm sit fundamētum intentionis suæ, nec suffi-
ceret defunctum illum fuisse, & esse tempore mortis
suæ in possessiōe clericatus, vt ibi deciditur. Et licet
quo ad forum sortiēdum probare sufficiat possessio-
nem clericatus, cap. si iudex laicus. de sententia ex-
communica. libro sexto. Non tamen sufficit vbi ali-
quid petitur clerico, vel de clerico adiudicari, vt in
casu nostro, vbi ecclesia petit sibi hæreditatem cleri-
ci ad causam clericatus adiudicari. Sicut si clericus
electus peteret electionem cōfirmari, vel aliquod pe
teret beneficium tanquā suum, aut sibi debitum ad-
iudicari. Quibus casibus necesse est clericatum, & de
clericatu plenè docere secundum Bald. & Panormit.
in cap. dudum. le. j. de electionib. Ioan. Andr. in mer-
curiali. in cap. nō licet. de regulis iuris. libro sexto.
Dominicum in dicto cap. si iudex laicus. & de Zaba-
rel. in clemen. constitutionem. sexta quæstio. Ne-
scio tamen si officiarij regij in præsenti regno eccle-
siam succedere permitterent clerico in bonis tempo
ralibus immobilibus vacātibus, per ea quæ plene vi
distis suprà in primo primi articuli membro in secū
☞ da decisione. & quòd aliàs fuit arresto Parisiis [De
quo meminit dominus Auffrerij in suo tractatu arre
storum. cap. clxix.] decisum, quòd ecclesia non est
recipienda ad proponendum, quòd sit capax capere
sine inuentario bona clericorum decedentium sine
hærede & executoribus, quasi per inuentarium appa
rere possit cuius naturæ sint bona mobilia, vel im-
mobilia. Et pariter dubitatur cui fisco bona vacātia
vel alio modo confiscata applicentur, an fisco origi-
nis, vel domicilij, aut loci vbi res sitæ sunt, vel loco-
rū, si in diuersis locis defunctus bona habebat, videa-
tis per Bar. & Doct. in l. j. C. de summa trin. Ioā. And.
Dominicū & Philip. in cap. cùm secundum leges. de
273 hæret. libro sexto.† Sed quicunque sit ille fiscus, qui
in bonis succedit vacātibus, certè succedit vniuersa-
liter personæ & bonis, præterquā in regnis, vt dixi
tertio præludio. in fi. Vbi autem fiscus succederet ex
274 dispositione legis non vt hæres: † sed quia bona o-
mnia publicantur, & cōfiscantur propter delictum,
prout etiam hodie cōfiscantur in præsenti regno ex
illius consuetudine. Imò sunt ipso iure confiscata,
quoties eorum dominus ad mortem damnatur, ne-
dū pro crimine priuilegiato, puta læsæ maiestatis,
hæresis, aut falsæ monetæ, sed etiam pro quocunque
crimine communi, ex quo mors, aut membri muti-
275 latio infligitur,† vel reus perpetuò bannitꝰ, quia fit
confiscatio eo modo, quo iure antiquo fiebat. l. pri-
ma. & l. fin. ff. de bon. damna. ita quòd locum non ha
bet in regno isto ius nouum, nec auth. bona damna-
torum. C. de bon. damna. secundum Masuerum, tit.
de oblig. & renuntiatio. §. j. circa fin. ibi, idem in ban
nito. & §. item aliqui cōsiliarij. & clarus in titulo de
☞ pœnis. §. itē in casibus. [Hic videtis quòd licet do
minia sint de iure gentiū, tamē in fiscum transferun
tur propter delictum, ita quòd naturalia vincula po
testate cōfiscationis in fiscum transeūt, qui habetur
pro hære, licet hæres propriè non sit. l. quoties. & l.
nouatio. ff. de nouatio. secundum Bald. in l. tam man
datori. C. de nō nume. pecu. Licet tamen eoipso, quo
quis pro crimine damnatur, bona censeantur cōfisca
ta: tamen apprehendi nō possunt realiter, nisi prius
facta declaratione per iudicem competentē, nec alte
ri cōcedi possunt de iure cōmuni, nec secundū regias
ordinationes, vt habetur infrà postquàm loquimur
de cupiditate Gallorū. Imò facta declaratione non
possunt alteri cōcedi, nisi proprio motu regis. l. ij. C.
de peti. bon. subla. lib. x.] Plus dicit Bald. in l. eius. §.
276 si cui. ff. eodem titu. de testa.† quòd authen. bona da
mnatorū. C. de bo. proscript. locū nō habet in depor-
tatis, aut bannitis eis æquipararis, vt bona eorū reser
uentur liberis & parentibus, sed pertinēt fisco etiam
de iure cōmuni, nisi essent ad mortē damnati, vt in
dicta authen. Quoties ergo bona ex delicto confisca
rentur, vbi fit ipso iure confiscatio, fiscus eoipso fit
bonorum etiam ante declarationem dominus, adeo
quòd delinquens bonis suis ipso iure priuatus, talia
bona ante declarationem confiscationis retinens, &
fructus sibi appropians non est tutus in foro cōsciē
tiæ, quin teneatur ad restitutionē. Quòd secùs esset,
vbi bona confiscarentur per sententiam, & esset opus
ministerio iudicis: quia tunc confiscatio non sorti-
retur effectum, donec fiscus eam acceptaret, vt ple-
nè per Felinum in cap. Rodulphus. versi. limita ter-
277 tio respectu fructuū. cum seq. de rescrip.† Sed quo-
modocunque fiscus succedat ipso iure vel per senten
tiā, tunc fiscus diceret potius succedere bonis, quàm
personæ, adeo ex sententia confiscationis bonorum
non oritur aliqua obligatio, secundum Bald. in l. ex
hoc iure. vlti. col. versi. quintò quæritur. ff. de iusti. &
iure. p l. tutelas. §. si libertate. ff. de capi. di. Nec fiscus
repræsentaret hoc casu personam defuncti, & conse
quenter instantia iudicij incœpta cum defuncto nō
transiret in eū. l. si cōstante. §. fi. ff. sol. mat. vbi Bart. &
Panor. ac cæteri in c. quia G. de iudi. licet actiones ꝓ
portione confiscata transeant in eū, vt dicta l. ij. C. ad
☞ legem Iul. de vi publi. [Tamen querela inoff. testa.
vel nullitatis propter filij præteritionē, cuius bona
fuere confiscata, nō transit in fiscū, secundū Bal. in l.
si qua pœna. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris.]
278 Nec † veniunt in confiscationē dos vxoris, nec do
nata propter nuptias. c. puenit. de emp. & vend. Nec
bona ꝓpria ipsius vxoris, nec iocalia ei donata: quin
imo manu iniecta posset illa rapere, & sibi occulta-
re, ne à fisco occupētur. l. si posthac. vbi Ang. pulchrè
loquitur. C. de sen. pas. & restitu. facit tex. in l. quisqs.
C. ad legem Iuliam maiest. Nec etiam bona futura.
☞ [Ideo in illis contrahere potest: sed non testari. l. ij.
C. de bo. proscrip. iuncta glo. ibi, vt plenè habetur su
per verbo, *mortuo itaq. testatore*. j. veniunt in confi-
scatione, sed tantùm bona præsentia, quæ habebat
delinquens tempore confiscationis. l. si tibi mandane
ro. §. is cuius. ff. manda. vbi Bald. hoc tenet, per tex. in
d. l. eius. §. j. ibi, bona quoqꝫ quæ tunc habuit cū dam-
☞ naretur, publicabuntur. ff. de testam. [Et sic per illū
tex. dicitur, ꝙ in materia delicti locum non habet l.
fi. ff. de consti. prin. quia hic beneficium principis la-
rissimè

tisimè non interpretatur, vt bona futura cóprehen-
dat, secundum Barba. in cap. cùm dilecti. de dona.]
279 Vnde † banniti & deportati inuicem æquiparati,
post bannum contrahere possunt, & bona acquirere,
& in iudicio agere ex contractibus iurisgentium, &
acquisita erunt eis propria, à quibus auferri non pos
sunt per fiscū, vt dicto §. is cuius. Sed, illis mortuis,
fiscus talia bona post bannū acquisita occupabit tan-
quàm vacātia, vt singulariter decidit Bal. in d. l. eius,
qui. §. si cui. in prin. ff. hoc tit. Et in tali confiscatione
veniunt bona immobilia, quæ illius domini fisco ap
plicātur in cuius territorio sunt sita, & a quo depen-
dent, si ibi dominus totalem habeat iurisdictionem,
secundum omnes in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff.
de dam. infec. Et nedum tali domino pertinebunt bo
na immobilia in eius territorio sita, sed etiam mobi
lia, quæ ibi repetiūtur. Et si in diuersis territoriis ha-
beret, illi applicarentur vbi delinquenté illa habere
reperiretur, etiam mobilia, per tex. sing. quem ibi su-
per verbo, populo publicentur. ponderat Bald. in c. j.
de pace tenenda. Si autem dominus ibi iurisdictioné
non haberet, sed rex & imperator, tunc fisco regis tá
immobilia, quàm mobilia pertinerent, quæ vendere
tenetur, ne domino directo præiudicetur, vt ị. dice-
280 tur. † Præterea in confiscatione bonorum præsen-
tium venit etiam, & comprehenditur ac fisco perti-
nebit iuspatronatus. quod ei pertinebat cuius bona
fuerunt confiscata, secūdum Panor. in c. cùm laici. &
c. nobis. de iurepat. Et sic cōfiscatio non extéditur ad
bona quæsita post sentétiam confiscationis. l. furti. §.
j. ff. de his qui not. infa. vbi hoc tenent Dyn. & Fran.
Are. facit tex in l. si in metallū. ff. de his quæ pro non
scriptis habétur. tamen in eis parétes non succedūt,
281 vt dixi. † Pariter iura conditionalia non veniunt
in confiscationé bonorum, si tempore condemnatio-
nis conditio non extiterat, secundum Gul. de Cug. in
l. si qua pœna. per illum text. ff. de his qui sunt sui vel
alie. iuris. vbi si filius, viuēte patre, fuerit condemna-
tus, & bona cōfiscata, deinde pater moriatur intesta-
tus, non poterit aliquid petere fiscus de bonis condé
nati paternis, ad quæ peruenisset ipse, si dánatus non
fuisset, nec habetur hoc casu fiscus loco filij, cùm eius
personæ non successerit, sed bonis tantùm. Præterea
tempore confiscationis bona paterna filio purè non
pertinebant, sed sub conditione, si pater præmorere-
tur, prout non fecit. Et bona conditionalia ad fiscum
non transeunt, cum de præsenti non cōpeterēt dána-
to tépore sententiæ. Imò per confiscationé absorben
tur, & extinguuntur. l. quoties. in fin. vbi glo. & Imo.
ff. de nouat. glo. & Barto. in l. non ad ea. ff. de condi. &
demonst. Bald. & Sali. in l. j. C. de hæred. insti. & idem
Bal. in l. iij. C. ad legem Falc. Ideo in cōfiscatione non
venit substitutio in futurum cópetitura dánato. l. ex
☞ facto. §. fin. vbi Bal. & doct. ff. de vulg. & pupil. [De
quo ị. super verbo, *si absq. liberis moreretur*. ij. in ma-
282 teria substi. pupil. prope fin.] Vnde † cùm ius adeū-
di hæreditaté non sit in bonis hæredis instituti, secū-
dum Bal. in §. iniuria. de pace iura. firmā. nō venit in
confiscationé, nec pariter actio iniuriarū. Ex quo di-
283 cit singulariter Bal. in d. l. si qua pœna. † quòd si filio
præterito in testaméto patris succedat fiscus ratione
delicti, non poterit ex persona filij, quam non repræ
sentat, dicere testamentum patris nullum. Facit glo.
in l. fin. C. fami. ercisc. per quam dicit ibi Bal. quòd fi-
lius ad morté dánatus, non potest suis patri & matri
succedere, sed ipso tanquā de medio ante sententiam
sublato, locus fit sequēti in gradu, per tex. vbi Bar. in
d. l. si qua pœna. facit tex. in l. Gallus. §. & quid si tan-
tùm. ff. de libe. & posth. & in l. si necē. §. si deportatus.
ff. de bo. dam. Et intelligatis sequenté in gradu tunc
vocari ab intestato, nisi aliquis superesset, qui volun
taté expressam ab ipsis parétibus haberet, vt quia su-
per esset donatarius, vel hæres testamétarius: q a præ-
ferretur cuicunq; ab intestato venienti. l. Titia. Seio.
circa fin. ff. de leg. ij. & l. si filius. versi. præsertim. ff. de
vul. & pupil. Et fortiùs esset fisco præferendus, per re
gulam, si vinco vincentem te, multò fortiùs vinco te.
284 † Transeunt tamé in fiscum bona, quæ delinqués
tempore cōfiscationis habebat, vel tenebat, etiam in
quibus alter ius habebat ad ré. Et sic transeūt in eum
bona prius per confiscatū vendita nondum emptori
tradita, per tex. singularé in l. si fundus quem mihi lo
285 caueras. versi. nam & si vendideris. ff. loca. Et † sic for
tius non venit in cōfiscationé legitima filiorū ipsius
condénati: quia viuo patre eis non debetur, nec ius
habét in ea, quādiu pater viuit. c. cùm simus. de regu-
☞ lari. [Meliùs probetur in l. j. §. si impuberi. ff. de coll.
bono. Ias. in l. generaliter. C. de sacr. san. eccl.] Et si eis
deberetur, hoc esset sub conditione, si pater præmor-
286 tuus ante cōfiscationé fuisset. Sed † quia tépore con
fiscationis vniuersa bona patri pertinebát, certè om-
nia in confiscatione bonorū paternorū veniunt filiis
etiam legitima exclusis. Ideo cùm in præsenti regno
ex ipsius generali cōsuetudine confiscatá personam
sequatur cōfiscatio bonorum, quicquid dicatur in d.
auth. bona. soliti sunt iudices in sentétiis capitalibus
reseruare liberis tertiam, aut quartam bonorū patris
condemnati partem, & si nihil reseruatur, nihil filiis
deberetur. Nam licet confiscatione bonorū paterno-
rū iure veteri deduceretur legitima filiorū. l. fin. ff. de
bon. dam. Tamen in præsenti regno non detrahitur,
nisi in sententia confiscationis reseruetur filiis: quia
quo ad hoc crimina omnia ex cōsuetudine regni sunt
crimini læsæ maiestatis adæquata, vt refert Masue-
rus tit. de pœnis in fi. Possent tamé liberi sine læsione
consciétiæ si pauperes existant, legitimā de bonis pa-
ternis condénati cautè & occultè rapere, nec teneren
tur ad restitutioné in foro cōsciétiæ secundū Gul. de-
☞ mōte Laudu. in clemē. pastoralis. de re iud. [De quo
ị. habetur super verbo, *mortuo itaq. testatore*. j. loqué
do de Sodomitis. Præterea filius in legitima dicitur
in ea patris creditor, & pater est in ea filij debitor iu-
re naturæ, secūdum Bal. in l. quoties. C. de hære. insti.
ideo non peccat debitū capiēdo.] Facit quod decidit
☞ Bald. [De quo plenè habetur ị. super verbo, *si absq. liberis moreretur*. j. in xij. limi.] in c. j. §. iniuria. in tit.
287 de pace iura. firmā. † quòd vbi episcopus malè abla-
torum est distributor legitimus, sicut vbi restitutio
est incerta, potest de illis malè ablatis distribuere etiā
liberis & parentibus raptorum, si pauperes & indi-
288 gentes existant. Restat ergo, quòd quoties fiscus suc-
cedit alicui titulo cōfiscationis, non dicitur succede-
re personæ. Ex quo videbatur fiscū non teneri nec cō
ueniri posse pro debitis cōdemnati, nec creditores au
diri debita petétes, p tex. in l. si debitor. C. de sen. pos.
& resti. vbi facta semel confiscatione, & per indulgen
tiam principis remissa, non reuiuiscūt debita. Vnde
fiscus ex senté. cōfiscationis succedés, cū personæ non
succedat tanquā hæres, nō tenetur inuentariū facere
vt non teneat vltra valoré bonorū. l. j. §. an bona. vbi
☞ Bar. hoc tenet. ff. de iure fisci. [De quo pleniùs habe-
tur super verbo, *mortuo itaq.* ij. loquendo de materia
289 inuétarij faciédi. † Attamé hoc non obstáte fiscus te
neretur creditoribus, nó q sit hæres & loco personæ

ideo non tenetur adire hæreditatem, vt dicto §.an bo
na. vbi glo. & Barto. Sed tenebitur, quia habet bona,
quę sola confiscatione facta sunt eo ipso sua, & illa te
net, vt dicta l.quoties. in fine. & l.nouatio. ff. de noua-
tio. & est text. in l.res quæ. §.res autem. vbi Bart. ff. de
iure fisci. dicit hoc esse summariè decidendũ, per tex.
in l.si quis posthac. C. de bono. proscrip. Tamen non
tenebitur vltra valorem bonorum, vt dicto §.an bo-
na. Et ita seruatur secundum Masuerum, titu. de suc-
cessio. §.j. in fine, ex quibus omnibus decidit Bal. post
Petrum, in l.ex facto. la grande. ff. de hæred. insti. pro
pe fin. quòd si bona, quæ habet dilinquens in diuersis
territoriis, fuerint pro eius delicto confiscata, & vnus-
quisque fiscus bona sui territorij occupauerit, nõ te-
nebitur quilibet fiscus æqualiter ad æs alienum, sicut
teneretur si hæredes essent, vt d.l.ex facto. sed quili-
bet tenebitur debita soluere in suo territorio, habita
tantùm consideratione sui territorij, & pariter cre-
dita confiscata exiget, quæ delinquenti debebantur,
vt ibi singulariter deciditur. Et quod illi fisci non di-
cantur hæredes, patet: quia inter se non habẽt ius ac-
crescẽdi, vt dixi suprà in quarto prælud io. Sed ad de-
bita tenentur tanquam bona tenẽtes ipsius condem-
nati, & confiscati. Priùs quàm tamen fiscus, tunc ab
aliquo conueniatur creditore condemnati, debet ille
creditor veniam petere, ac si filius patrem, aut liber-
tus patronum conueniret, per glo. singularem super
verbo, Iussione. in l.bene à Zenone. C. de quadrien.
præscript. & in hoc peccauit Seruius Galba, de quo
infrà dicetur. Adeò quòd consuetum est in præsenti
regno creditores via supplicationis regem adire, vel
eius Cancellarium, per quam, seu literas regias man
datur iudici, qui bona confiscauit, quòd iustitiam cre
ditoribus faciat, & fit, quia rex iustissimus nemini
etiam contra se iustitiam denegat. Ex quo sequitur,
quòd ille cui hæreditas aufertur tanquam ab indi-
gno: quia non desinit ille ipso iure hæres esse, imò ei
remanet nomen hæredis, quod sufficit ad conserua-
tionem omnium aliorum, quæ in testamento relicta
sunt. Certè hoc nõ obstãte tenebitur fiscus ad omnia
onera in testamẽto relicta, postquàm ad ipsum tran-
seunt bona. l.Marcellus. §.finali. ff. ad Trebellia. & l.
ex facto. §.Iulianus. ff. de vulgari & pupilla. Quibus
iuribus conuenit ordinatio regia regis Philippi Pul
chri, facta Bituris die veneris ante cineres anno do-
mini M.ccciij. cuius tenor sequitur. Item si cõtingat
bona alicuius venire in commissum ratione alicuius
maleficij, satisfiat vxori de dote, & aliis quę sibi debe
bũtur, & suis aliis creditoribus, si quos habet; prout
fuerint priores tempore, & videbitur senescallo ci-
tius, & celeriùs sine offensione iustitiæ. [Hæc ordi-
natio est hodie per dominum Auffrerij situata iij. &
iiij. in tit. de libel. oblat.] Quæ quidem ordinatio
antiquam imitatur ciuilem sapientiam, quæ officia
rios in his mãdat prospicere debere securitati publi-
cæ: dummodò non acerbos se exactores, nec cõtume-
liosos se præbẽt: sed moderatos, & cum efficacia be-
nignos, & cum instantia humanos: cùm inter insoler
tiam incuriosam & diligentiã non ambitiosam mul-
tum intersit. l.si bene collatæ sunt. ff. de vsuris. (Addi
tio) Quam ordinationem reperietis in lib. ordinatio
num regiarum cameræ inquæstarum parlamẽti To-
losæ fo.xl. verso. Et idem statuerat rex antedictus in
mense Ianuarij, anno domini M.ccciij. de quo habe-
tur fol. eiusdem libri xxxvj. verso. incipiente, Item si
bona. Vbi mandatur ius fieri tam vxori, quàm cæte-
ris creditorib' sine libello & alio strepitu iudiciario

constito de debito per testes, aut alia legitima docu-
mẽta. Videatis Ioan. Fab. in §.& ne huius. insti. de eo
290 cui liberta. causa bona adiiciuntur. Et † hoc modo
olim diuinus ille totius mansuetudinis & æquitatis
genitor Caius Iulius Cæsar, primus Romanorũ im-
perator iustissime ordinauerat in foro pro tribunali
sedens: Seruio Galba ei temerariè confiscationem bo
norum Cnei Pompeij magni Cęsaris generi eorũm-
que venditionem improperante, & summam eidem
Pompeio ante creditam repetente. Qui licet Gal-
bam impudentem stolidè & temerariè loquentem à
curia submouere potuisset, tamen summam debitam
ex fisco solui iussit. In quo mansuetudinem sibi inna
tam, creditorem tolerãdo, & æs alienum ex fisco sol-
ui iubendo, iustitiam ostendit. De quo Valerius lib.
vj. ti. de liberè dictis & factis sic dicit. Iam Seruij Gal
a bæ plena temeritatis postulatio, quòd Diuum Iulium
(consummatis victoriis) in foro ius dicentẽ in hunc
modum interpellare sustinuit, Cai Iuli Cæsar pro
Cneo Pompeio magno quondam genero tuo in ter-
tio eius consulatu pecuniam spopondi, quo nomine
nunc appellor. Quid agam? dependam? Palam atque
aperte ei scilicet Cæsari bonorum Pompeij venditio
nem exprobrando, vt à tribunali summoueretur sci-
licet Galba meruerat: sed ipsa illud mãsuetudine mi-
tius pectus æs alienũ Põpeij ex fisco solui iussit. Hæc
ille. vbi suprà. Et ita est seruari cõsuetum. Quicquid
dicerẽt aliqui cõsiliarij patriæ Borbonij, vt dicit Ma-
suetus tit. de oblig. & renun. §.item aliqui consiliarij.
Vnde ordinatio regia iuri cõmuni cõsona seruatur,
non obstante dicta l.si debitor. Ad quam viso tex. est
facilis responsio. [Vide quæ habentur super verbo,
Condidit. ij. Vbi etiã dicitur cum fisco bona applicã-
tur, an loci vbi sunt sita, aut fisco domicilij, vel origi
nis &c.] facit quod no. gl. in l.his cõsequẽter. in prin.
ff. fami. ercis. & in authen. liberi. C. de episco. audien.
Nã iura, actiones, & obligationes continẽtur in bo-
nis, vt dicam super verbo, *Cætera bona*. De quo per
glo. & Bar. in l.non intelligitur. §.cùm ex causa. ff. de
iure fisci. & Ioan. de Pla. in l.j. C. de bonis vacã. lib. x.
291 vbi etiam dicitur † quòd in bonis vacantibus ciuita
tes non succedunt, cùm quo ad hoc habeantur loco
priuati, & iure priuato vtantur. Quia licet omnes ci
uitates & vici habere possint propriũ in cõmuni, &
bursam communẽ de iure. l.omnibus. ff. ad Trebel. &
l.ciuitatibus. ff. de leg. j. Imò secundum Inno. possunt
sibi maiorẽ cõstituere, qui eos iudicet, vt ipse dicit in
cap. cùm ab ecclesiarũ. de offi. ordi. tamen debet de ne
cessitate cõfirmari, vt in §.j. in authen. de defen. ciui.
per tex. in l.priuatorum consensus. C. de iurisd. omn.
iudic. maximè in præsenti regno Franciæ vbi curia
præmissa singula de facto nõ permittit, nisi villæ ha-
beãt vniuersitatẽ approbatã specialiter per curiam:
aliàs congregare se non possunt pro faciendo procu
ratorẽ sine licentia domini sui, sed cum licentia per-
mittit eos agere & cõueniri, & facere bursam cõmu-
nem quo ad illud, & non plus; secũdum Ioan. Fab. in
§.vniuersitatis. insti. de rerum diui. Vnde minus pos
sent talia bona vacãtia sibi appropriare propria au-
thoritate; nisi ex consuetudine ac priuilegio motu
proprio imperatoris concesso; fiscum haberent vel
regalia eis concessa: aut hoc contra imperium præ-
scripsissent, prout fecerũt multæ ciuitates Italiæ, quę
sibi vsurparunt merum imperium & omnimodam
iurisdictionem, secundum Specu. titu. de iudice ordi.
§.constituit. & clariùs in tit. de iurisdi. omn. iudi. §.j.
Quod tamen principes possent quandocũque reuo-

care

care, vt ibi dicit Bal. quem sequitur Ioan. de Platea in
§. cùm autem. instit. quib. mo. ius patriæ potest. solui.
292 Tamen † quandiu iurisdictio alta remanebit penes
eas, certè in bonis vacantibus succederent ratione re
galium, inter quæ ius fisci continetur, vt plene per
omnes in rubrica C. de iure fisci. lib. x. & in cap. j. quæ
sunt regalia. & singulariter per Bald. in l. j. C. de hæ-
293 red. act. vbi ponit omnia fisci priuilegia. † Ideo cùm
barones nostri temporis hodie habeant ex consuetu-
dine, aut immemoriali præscriptione merum impe-
rium, certè soliti sunt bona delinquentium sibi con-
fiscare, illa præsertim, quæ ab eis tenetur in feudum
vel emphyteusim, vt plene per Bartolum & Alexan.
in dicta l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dãno. in-
294 fecto. licet propriè fiscũ non habeant. † imò nec ec-
clesia habet, excepta sola Romana, quæ ratione im-
perij fiscum habet, vt plene per doctores, & Ioan. de
Plat. in dicta rubrica, de iure fisci. dicidit tamen An-
dræas de Barulo, quem sequitur idem Ioan. de platea
in l. murileguli. C. de murilegulis. libro vndecimo.
295 quod † si res consueta infeudari, & quæ in feudum
tenetur ab imperatore aut rege propter felonia, vel
aliud delictum commune aut priuilegiatum com-
mittatur, vel confiscetur, non debet imperator nec
rex illam sibi appropriare rem, nec retinere: sed debet
eam alteri concedere, qui ei seruiat à quo tenetur,
prout cõdemnatus tenebatur, & seruire solitus erat,
per textum in dicta l. murilegul. facit l. si ad magi-
strarum. & l. quidam ingnauiæ. & l. quanuis. C. de de-
curio. libro decimo. & per Bald. in capitulo vnico. §.
si verò. qualiter olim feu. aliena. poterat. & Specu. ti-
tulo de feud. quæst. quadragesima. & clarè Guido pa-
pæ quæstione cccxlj. Cui decisioni conuenit ordina-
tio regia præfati regis Philippi pulchri in ordine
quinta, incipiente, Item eorum feudis &c. [Quam
statuit dominus Aufferij in tit. de feudis. in fine.]
(Additio) Quam ordinationẽ reperietis in registro
ordinationum regiarum cameræ inquæstatum par-
lamenti Tolosæ fol. xxv. verso. & sequentibus. Quæ
fuit confirmata per Ioannem, Carolos quintũ, sextũ,
& septimum Francorum reges, vt ibi continetur. Et
idem statuit postea die veneris ante cineres, anno do
mini M. ccccij. vt habetur fol. eiusdem libri xxxix.
& xl. incipiente, Item & pro feudis &c. Et sic facien-
do, Romani gloriam excelsioris imperij sibi vẽdica-
rũt. Et quia omne præclari facti decus crebra memo
ria in seipso reuirescit, de illis Valerius lib. iiij. tit. de
liberalitate. sic dicit, Asiam bello captam Attalo re-
gi. [Hic postea in testamento liberis carens Asiam
populo Romano legauit. vt habetur infrà super ver-
bo, *testamentum*. j. in prin.] muneris loco possidendã
tribuit, scilicet populus Ro. eo excelsius & speciosius
vrbis futurũ imperiũ credens. si ditissimã atq; amœ-
nissimã partẽ terrarũ orbis in beneficio quàm in fru
ctu suo reponere maluisset: quia multũ occupasse ha
bere inuidiam potuit. Tãtum tribuisse gloria carere
non potuit. Sola victoria donum felicius. Hæc ille.
Quasi dicat, quòd domino sufficere debet & princi-
pi subditũ vicisse, vel aliàs feudum recuperasse, non
quòd ipsum retineat. Imò dicit Masuerus tit. de loca.
& iure emphy. §. item & prædicta cessio. Consuetudi
ne seruari principem vel non posse retentione iure
prælationis de re feudali aut emphyteuticaria vendi
ta: sed tenetur emptorem inuestire, vel alteri rem in-
feudare, si primus vasallus vel emphyteuta rẽ culpis-
set seu reliquisset in manibus domini, qui eã retinere
296 non debet. Et † in præsenti ciuitate Caturci est cõ-
suetudo, quòd domini feudales vti non possunt iure
prælationis, nec de necessitate requirendi sunt vasal
lum aut emphyteutam nouũ inuestire: quia nil aliud
prætẽdere possunt, quam laudimia: & idem seruatur
Tolosæ per totam vicariam. Et domini notanter di-
cunt doct. in d. l. murilegul. Regem non debere tales
res sibi applicatas retinere, sed bene posset (si vellet)
illas retinere, quoties videret ita expedire pro bono
regni & reipublicæ: sicut videmus factum fuisse de
ducatu Aquitaniæ, quem sibi rex propter felonias ac
rebelliones plurimas declarauit commissum, & pari
ter ducatũ Normaniæ, & plures comitatus retinuit,
& detinet pro sui regni quietiori statu & securitate,
præsertim in limitibus regni constitutis: sed alia in-
297 feriora & pusilla feuda retinere nõ debet. Cùm † ad
decus regni pertineat plures habere vasallos nobi-
les, qui ei personaliter seruiant, potius quam reditus
feudorũ manu sua percipere, & militibus cõductitiis
erogare: quorum nõ par est fidelitas nobiliũ vasallo-
rum fidelitati, quia vt plurimùm, qui pecunia redi-
muntur, in necessitate deficiunt. Vnde cùm Alexãder
magnus tali mercato vteretur, & multos pecunia &
donis sibi acquireret subditos, fuit à Philippo ei' pa-
tre de hoc increpatus & literatoriè reprehẽsus in hęc
verba, vt Valerius refert lib. vij. tit. de sapiẽter dictis
& factis: quàm, inquit, probabilis epistola qua Alexã
drum quorundã beneuolentiam & seruitiũ largitio-
ne ad se attrahere conatum sic increpuit, Quæ te sibi
ratio in hanc tam vanam spem induxit, vt eos fideles
tibi futuros existimares, quos pecunia ad amorẽ tuũ
cõpulisses? A charitate istud præstatur, scilicet amor
& beneuolentia. quæ inter principẽ & vasallos suos
consistit ratione feudi & fidelitatis vicissim debitæ,
[Qua tenetur vasallus seruire domino in bello per
eum, aut contra eum indicto: etiã econtrà tenetur do
minus vasallũ suum defendere, si quis vellet eum as-
salire, vel res suas, vt habetur infrà super verbo, *con-
didit*. j. dum loquitur de seruitia dominorum in subdi
tos. Ideo cùm semper præsumatur de fidelitate vasal-
li erga dominum, conuinci non potest de felonia mi
nori numero quinq; testium. c. j. in ti. quot testes sunt
necessa. ad probandũ feu. ingrati. de quo habetur j. su
per verbo, in eodẽ testamẽto relinquẽs. ij.] Et non q
pecunia redimatur, qua cessante, amor esse desisteret.
Hi profectò mercenarij cum lupũ vidẽt, id est, hostẽ,
ei cordialiter non resistũt pro custodia ouiũ seu sub-
ditorũ, sed fugiũt iuxta illud Io. x. Vbi mercenarius,
& qui non est pastor, cuius nõ sunt oues propriæ, id
est, qui non habet subditos in regno nec terra, videt
lupum venientẽ, & dimittit oues & fugit: & lupus ra
pit, & dispergit oues, scilicet regnicolas: quia ad mer
cenarium non pertinet de ouibus &c. Sed in magnis
feudis prout sunt ducatus & comitat', vel castra for-
tissima, quæ esse possent æmulatiua reipublic. posset
rex illa retinere. & suæ mensæ applicare. l. j. & l. ij. C.
298 de fund. limitro. li. xj. † Quæ applicatio fit duobus
modis. Primò vbi rex hoc velle declarauit expressè,
scilicet q rem habere vult & retinere. secundũ Bart.
in l. si vacãtia. C. de bo. vacan. lib. x. vel tacitè hoc de-
clarat, vt quia postquam ad ipsum reuersa & applica
ta fuit, officiales ad hoc deputati eam descripserunt
in libro aliarum rerum mensalium, vt ibi dicit Bart.
Vel dominus aut rex ad quem reuersa est retinuit eam
vltra annum, sicut alias res de mensa sua existentes
nam hoc faciendo satis dicitur eam incorporasse, &
mensæ suæ applicasse. Et idẽ in ecclesia secundum Ar-
chi. singulariter per illũ tex. ibi infrà anni coronam.
in c. j.

in can.j.xxxv.q.viij. quem sequitur Zabarel. in cap.
ij.de feud.& Barba. ibi ac Panor.in cap. vt super. de
299 rebus ecclesi.non alie. & Guido papæ.q.cliij.† Vbi
autem feudum dependeret ab alio domino quam re-
ge, vt putà ab ecclesia vel alio barone, tūc non posset
rex eum retinere, vt perpetuò ipsum habeat:sed tene
tur de illo facere,vt dicit Specul.in d.xl.q. vbi latè &
pulchrè loquitur. Quia si pro vtilitate publica eam
retinere vellet, hoc facere posset data domino feudi
recōpensa sufficienti, vt latius in dictis ordinationi
300 bus continetur.† Attamē in præsenti ducatu Aqui-
taniæ,nobiles priuilegium habent à Ioanne quondā
Francorum rege Parisiis eis concessum,anno domi-
ni M.cccxxxvij. in mense Maij. Quòd solo maiesta-
tis crimine excepto feuda eorum non confiscantur
regi:cuius priuilegij duplum cum originali per sene
scallum Caturcensem vidimatum anno domini M.
ccccxaxij. vidi grossatum & signatū in registris seu
protocollis magistri Raymundi Comberi huius Ca-
turci ciuitatis quondam notarij:de quo duplum ha-
301 beo authentice signatū.† Nam olim peculia castren
sia non veniebāt in confiscatione.l.si filius.C.de bon.
proscrip.de quo plenè per Alexandrum in l.si finita.
§.si de vectigalibus.ff.de dam. infec. Nec consequen-
ter feuda,quia origine fuerunt peculia castrensia,vt
supra vidistis in j.art.iij.decisio.Sed cùm in præsenti
regno Franciæ feuda sint patrimonialia ad quoscun
que transeant,etiā extraneos, veniunt in confiscatio
ne, prærerquam in ducatu Aquitaniæ ex priuilegio,
vt dixi. Ex quibus restat nobis in fisco succedēte, qui
si propter delictū alicui succedat,dicitur in solis suc-
cedere bonis:sed quādo in bonis vacātibus succedit
propter parentelæ defectum,tūc personæ succedit, &
bonis tanquā subsidiarius hęres:in quem tam actiuè
quàm passiue transeunt omnia defuncti iura etiā fu-
tura,quæ in quemlibet hæredē vniuersalē transeunt.
302 Est † tamen duplex differētia tūc inter ipsum fiscū
& alium legitimum hæredē. Primò quia fiscus adit
hæreditatem per procuratorē.l.j.ff.de officio procu.
Cæsa.quod alius priuatus facere nō potest.l. Paulus.
ff.de acq.hære. [De cuius intellectu vide super ver-
bo, *Mortuo autem testatore*, ij.loquendo de hæredita
tis aditione.] Secundò, quia fiscus hæreditatem se-
mel aditam repudiare potest.l.ij.ff.de offi.procu.Cæ-
saris.Sed non priuatus hæres extraneus.l.sicut. C.de
repu.vel absti.hære. Tertiò fiscus hæreditatē trans-
mittit non aditam,sed nō priuatus hæres extraneus.
l.quod princip.cum ibi not.ff.de legat.ij. [De qua
trāsmissione plenè dicitur super verbo, *Mortuo itaq.*
303 *testatore*, ij.] Conueniūt tamen in duobus.Nam eo
modo priuatus hæres extraneus adeundo hęreditatē
fit hæreditatis dominus,sicut fiscus.l.cùm hęredes.ff.
de acqui.pos.Præterea potest priuatus hæres autho-
ritate propria,vbi non apparet cōtradictor,bona hę
reditaria capere sicut fiscus,in authen.de hære.& fal.
§.in omnibus.Et tenetur fiscus habēs hęreditatem in
patria cōsuetudinaria obseruare consuetudines pa-
triæ sicut priuatus hęres:pręsertim cōsuetudines quę
concernunt res,secundum Ioan.Fab.in §.fin.institu.
304 quib.mo.testa.infirman. Similiter differunt fiscus
& priuatus in contractibus inter viuos,quia fisco ac
quiritur sine traditione dominium scilicet allodio-
rum.l.fina.C.de sacrosan.eccles.vel feudalium ex so-
la domini inuestitura,prout suprà vidistis.Et etiam
feudalium & emphyteuticorū, vbi ex consuetudine,
aut priuilegio potest nouus vasallus vel emphyteuta
possessionē intrare sine consensu domini, vt hic Ca-
turci, & Tolosæ. Sed non sic in priuato. qui ex sola
etiam domini inuestitura dominium nō acquirit si-
ne corporali apprehēsione.l.traditionibus.C.de pac.
iuncto cap.authoritate.vbi glo.& Panormi.de insti.
De quibus omnibus fisci priuilegiis tam in contra-
ctibus,iudiciis, quàm vltimis voluntatibus,videatis
Ludo.in authen.similiter.C.ad legem Fal.vbi loquen
do de ecclesia, satis loquitur de fisco.arg.l.fina.C.de
sacrosanct.ecclesi. Sed de priuilegiis fisci in speciali
plenè tradit Bald.in dicta l.j.C.de hære.actio.Ut,do-
mini, licet fiscus post omnes hæredes & legitimos
successores bona capiat tanquā vacantia.non tamen
305 omnium vacantium est dominus. Vnde † scire de-
betis bona in mundo vacantia esse in multiplici dif-
ferentia:quia quædam sunt bona vacantia de iure &
de facto, qualia sunt illa, quæ sui natura in nullius
bonis sunt,nec vnquā fuerunt,quanuis esse potuerūt,
vt sunt lapilli,& gemmæ in litore maris existentes,
306 pisces maris, & omnes feræ bestiæ. Hæc † enim
omnia licet sint vacantia, non plus fisco pertinent,
quàm cuilibet alteri inuentori & capienti.Cùm talis
sint naturæ, quòd primo occupanti concedūtur. in-
stitu.de rerum diuisio.§.feræ igitur bestiæ.cum §.se-
quentibus. Vnusquisque profectò potest talia bona
inuenta occupare,& capere propria authoritate, ita
quòd inuentoris fiunt,aut capiētis,tam in suo,quàm
in alieno fundo, nisi à domino fundi venator prohi-
beretur priusquàm fundū intraret, vt ibi. & l.diuus
Pius.ff.de seruitu. rustico. præd.vel à iudice & supe-
riore inhiberetur: quo casu prohibitio superioris
etiā impedit dominij translationē,& fortiùs acquisi
tionem.cap.veritatis.in fine. vbi plenè Panormit.de
307 dolo,& contuma. Sed † hodie per consuetudinem,
quā garenæ tolerantur & defenduntur, non videtur
quòd faciat suum capiens in fundo alieno:imò tene-
retur captum restituere,licet prohibitio alia capiēti
facta nō fuerit.Quia si prohibitio partis aut superio
ris, hoc facere potest,vt videtis, fortiꝰ hoc potest lex
vel consuetudo, quæ magis interdicere potest domi-
nij translationē.l.si libertus.ff.de iurepatronatus. &
l.quemadmodum. C.de agricolis & censi. libro duo-
decimo. Cùm enim talis occupatio seu facultas talia
bona occupandi ius tribuat de iure gentium, institu.
de rerum diuisio.§.singulorum,potest consuetudine
limitari,vt eodem tit.§.fina.secundum Ioan. Fab.in
308 dicto §.feræ. † vt scilicet locum non habeat talis fa
cultas venandi in garenis & defensis alienis, aut co-
lumbariis:sed iuxta & prope illa, sine expresso con-
sensu & volūtate domini:imò contra facientes com-
mitterent furtum. secundum Dyn. & docto.in §.pa-
uonum.insti.de rerum diuisio.& tenet Guido papæ,
quæst.ccxviij. maximè venādo ad columbas alienas
quæ capi vel occidi non possunt,etiā si campos deua
stent alienos:quia columbæ viuūt de fructibus terræ
& innocens est victus earum, secundum Alber.adeò
ꝙ capientes vel retinētes columbos alienos, etiā in
agro proprio capiētis repertos,furtū committunt.l.
Pomponius scribit.§.idem Pomponius.quem ibi ad
309 hoc ponderat Floria.in j.not.ff.fami.ercis. Nam † co
lumba habet plura inter cæteras aues singularia,quę
ponit glo.super illud Canticorum quarto,Oculi tui
columbarum &c.vbi columba(inquit)felle caret, ro
stro non lædit nisi parem aliquando:in cauernis pe-
trarū nidificat,alienos pullos nutrit, columbas alias
errantes associat & colligit,meliora grana eligit,ge-
mitum pro cantu reddit,gregatim volat, societatem
diligit,cadauera & immūda non comedit, geminos
pullos

pullos nutrit,& super fluenta residens,vmbram acci
pitris de longè venientis inspicit:quem statim vidés
ad interiora foraminis fugiens se abscondit,vt dicit
glossa ibi,Oculi eius sicut columbę super riuos aqua
rum.Canticorũ quinto. de qua dicit Chrysostomus,
quòd est pacis nuntia, simplicitatis forma, natura
mundi,prole fœcũda,pietatis æmula,societatis ami-
ca, iniuriæ immemor, quæ quantò est pœnosior ,tan-
tò fœcundior inuenitur. Ita quòd columbæ haben-
tes pedes pennatos,ferè pullificant omni mense. Est
autẽ columba naturaliter timida,rarò secura,estque
obliuiosa:ob quod pullis ei sublatis,damni sui imme
mor nidificare & pullificare iterum in eodem loco
non omittit,vt dicit Hieron.Et habet hoc proprium
sicut turtures,quia caput suum non erigit quãdo po-
tat, quousque ei sufficiat haustus potus. Viuunt au-
tem columbæ generaliter & cubant vsque ad quinde
cim annos secundum Aristotelem. Sanguinem ha-
310 bent medicinalem, † quia sanguis de sub ala dextra
sumptus & calidus oculis impositus & instillatus,do
lorem mitigat, & sanat ophthalmiam oculorũ. Et in
Aegypto & Syria,vt refert Ambro.instruitur colum
ba, vt literarum sit gerula, & prouinciæ ad prouin-
ciam internuntia,& quocunque reuertitur in locum
vbi fuit nutrita. Vnde Genesis viij.Noë dimisit co-
lumbam ex arca post diluuium:at illa rediit ad eum
ad vesperam portans ramum oliuæ virentibus foliis
in ore suo.Pariter visus fuit in baptismo Christi spi-
ritus sanctus descendere in specie columbæ, vt qua-
tuor testantur euangelistæ. Matth.iij. Marc.j. Lucæ
iij. & Ioan.j. Et non fuit illa columba fantastica, id
est,de aëre formata:nec vna de aliis columbis iam ge
neratis : tamen fuit vera Dei potentia de nouo crea-
ta,quæ facto suo officio resoluta fuit in materiã præ-
iacentem,secundum Thom.in iij.parte.q.xxix. Simi
liter fuit illa columba habitaculum spiritus sancti,
non tamen ex merito sicut sunt homines sancti & in
gratia constituti. Etiam in baptismo Clodouei regis
visa fuit columba sacri olei de cœlo portare phialã,
quo omnes adhuc Francorum reges liniuntur,vt vi-
distis in verbo , *duas habens filias*. in prima fallentia.
Meritò igitur capi non potest ita faciliter, nec reper
ta in agris nostris retineri,sicut cæteræ aues,vt vide-
tis , imò in plerisque locis indictæ sunt pœnæ etiam
corporales contrafacientibus, nisi consensum habe-
rent domini agrorum & fundorum quòd venẽtur in
311 fundo suo.†Et præterea columbæ proprietates ada-
ptat,vbi suprà beatus Tho.ad septẽ dona sancti spiri
tus.Columba primò habet gemitũ pro cantu. Sic ca-
tholicus per donum timoris luget peccata sua timẽs
perdere gratiam Dei,& consequẽter hæreditatẽ.Co-
lumba est animal mansuetũ & pium : ob quod olim
Deo offerebatur in sacrificium,Leuit.v. Vnde signat
donũ pietatis, quo quis deuotus ad diuina esse debet
& orationes ad Deum, nec nõ pius debet esse ad pro-
ximũ suis necessitatibus subueniẽdo & defectus sup-
portando,in signũ cuius oleo sacro vngitur in pecto-
re & scapulis baptizandus.Columba inter grana sibi
præposita eligit meliora,& corrupta dimittit , & ca-
dauera fugit,vt patuit de columba emissa à Noë:quę
non requieuit super cadauera,vt coruus , sed ad arcã
reuersa, cùm non inuenisset mũdum aliquod in quo
requiesceret pes eius. Sic debet quis per donũ scien-
tiæ discernere quæ sibi præponuntur verba, & exem
pla aliorum,ac cogitationes in mente , & bona reci-
pere,mala respuere,nõ omnibus credere, nec omnes
imitari,sed bonos.Columba habitat in foraminibus
petræ, Canti.ij c.id est, ædificiorum. Esa.lx.quasi co-
lumbæ ad fenestras suas &c. denotans in hoc donum
fortitudinis,in quo quis firmatur meditando vulne
ra Christi.petra enim erat Christus.j.Corint.j.& fo-
ramina sunt vulnera eius. Colũba fouet pullos alie-
nos. Sic per donum cõsilij debet quis fouere eos quĩ
alieni erant à Deo: & filij dæmonis per peccatum,
quos nutrire debet Deo per bona cõsilia & exhorta-
tiones, & ipse de agẽdis quoties dubiũ occurrit,con-
silium quærere debet , iuxta illud Thob. iiij. Consi-
lium semper à sapiẽte perquire.Columba rostro non
lacerat quæ comedit,sed integra grana sumit. Sic nõ
debet quis sentẽtias bonas veritatis integræ scriptu
rarum dilacerare falsè exponẽdo,vt hæretici faciũt:
sed dono intellectus integram veritatem intelligere
& proferre. Postremò columba residet iuxta aquas,
vt vmbram contempletur accipitris eam insequẽtis.
Sic per donum sapientiæ debet quis gustare & con-
templari diuinas perfectiones:& cùm diabolus inse-
quitur eum,in Christi bonitatem se immergat ad ea
recurrendo, & sic euadet. hæc ille. vbi supra arti. vj.
Vnde non sine causa Christus Matthæi x. Estote in-
quit,simplices sicut columbæ , non dolosi, neque du-
plices.Propter ergo tam singulares ad bonũ colum-
bę proprietates,& quia etiam in baptismo Clodouei
demissa fuit è cęlo venatur impunè in hoc regno,nec
312 quæcunq; alia auis in fundo alieno. Quinimò † plus
videmus in eodẽ regno per ordinationes regias,præ
☞ sertim domini nostri regis Caroli octaui. [Quam
ordinationem inseruit dominus Auffrerij in titu.de
venatoribus.] nunc feliciter regnantis, quòd vena-
tores regis nõ possunt in forestis & dominationibus
baronum ac nobilium altam iustitiã habentium sine
eorum consensu venari , nec homines dictorum do-
minorum ad eos iuuãdum cogere possunt in præmis
sis,nisi rex in propria persona venando interesset. si-
cut suprà vidistis neminem tam priuilegiatum excu-
sari à bello, vbi rex in propria ad bellũ pergeret per
☞ l.neminẽ.C.de sac.sanc.eccle. [Hanc ordinationem
reperietis in libro ordina. regiarum cameræ inquæ-
starum parlamenti Tolosæ.fo.clxiiij.verso.]Et idem
in foresta circumsepta , seu parco clauso,quæ in iure
viuaria vocatur.l.iij. §.item ferás bestias. ff.de acqu.
posses. in quibus sunt feræ bestiæ inclusæ:& idem in
☞ stagno,vbi sunt pisces recollecti. [Stagna dicuntur
viuaria,in quibus prohibitũ est piscari, quæ alio no-
mine dicũtur ostrearina,à quibus Caius Sergius fuit
Orata nuncupatus:quia primus ostreorum, id est,pi
sciũ viuaria , id est stagna in Baiano mari locauerit.
de quo Valerius loquitur libro nono in princ.dicens
etiam,quòd fuit primus qui balnea pẽsilia facere in-
stituit. Idem Plinius naturalis historiæ lib.ix. Et di-
cuntur ostrearina , quia in primo pisces inclusit qui
auratæ dicuntur , & sunt optimi pisces.] Clausura
enim locorum tacitam,imò euidentem denotat pro-
hibitionem domini,vbicunque enim est locus vena-
tioni destinatus,ex quo percipitur annuatim fruct⁹
& redditus ex venatione soli domino pleno, si plenũ
dominiũ habeat , vel vtili aut vsufructua. dictorum
locorum venari & aucupari permittitur,& non alte
ri extraneo. l. item si fundi. §. aucupiorum. & l. vsu-
fructuariũ venari. ff.de vsufructu. & l.venationem.
313 ff.de vsur. Quas † venationes possunt habere prælati
ecclesiarum pro suis reditibus, dummodò clamoro-
sas non exerceant per se ipsos.clemẽ.prima.§.porro
de statu monachor.de quibus dicit glo.in l.venato-
ribus. C.de excu.munerum lib.x. quòd nullum san-
ctum

ctum legimus venatorem. de quo ibi Ioan. de platea.
& in l. prima. C. de vena. ferarũ. lib. vndecimo. Extra
autem garenas & loca clausa licitũ est venari, aues,
& feras capere, antequam prohibeatur à domino in-
gressus. sed non post. vt dicta l. diuus Pius. dumtamẽ
fiat venatio sine armis: quoniá dulcis venatio & na-
turalis qualis est illa, quæ fit cum auibus & canibus
est omnibus permissa, præterquam clericis, si sit cla-
☞ morosa, vt infrà de cleri. vena. per totum. [Et cùm
per magistrum aquarum & forestarum huius patriæ
linguæ Occitanæ prohiberetur venatio, domin⁹ no-
ster rex Ludouicus duodecimus, edicto perpetuo de-
clarauit venari omnibus fore permissum. Pręterquá
in garenis & cæteris locis vetitis de iure: vnde permi
sit omnibus de dicta patria liberè venari secundum
formam iuris communis: quo patria hæc regitur, &
fuerunt literæ dicti priuilegij in parlamento Tolo-
sæ publicatæ mense Ianuarij, anno præsenti Millesi-
314 mo ccccxj.] Nec censetur laicis prohibita, † exce-
pta illa quæ artificiosè fit per varia instrumẽta, quæ
omnibus est prohibita: non quidem propter se, sed
quia artificia in tali venatióe necessaria fieri & apta-
ri nó possunt, nec exerceri sine armis seu magnis gla
diis, quæ possunt esse causa violandi publicam pa-
cem, præsertim in limitibus imperij, vt in ca. primo.
§. nemo retia. de pace teneda & eius viola. Ob quod
est talis venatio absque delectu omnibus prohibita
& interdicta, Præterquam ad lupos, apros, & vrsos,
quæ sunt animalia patriam & gentem deuastantia
315 & damnificantia. † Omnia enim animalia capi pos-
sunt irrationabilia bruta, & occidi, non obstãte erro
☞ re aliquorũ, [De duobus aliis erroribus circa illud
pręceptum, Non occides. habetur super verbo, *Mor-
tuo itaque testatore*. primo. loquẽdo de se occidenti-
bus, & qui occiduntur per iudicẽ.] qui putauerunt
non esse licitũ occidere bruta animalia per illud præ
ceptum, Non occides. indistinctè prolatum in deca
logo. Exod. xx. sed hoc est falsum secundum Tho. in
tractatu de decẽ præceptis, & plenius in ij. ij. q. lxiiij.
arti. j. quia non est peccatũ vti illis, quæ subdita sunt
potestati hominis. Est autẽ ordo naturalis, quòd plã-
tæ sunt in nutrimẽtum animalium, & animalia quę-
dam in nutrimẽtum aliorum, & omnia in nutrimen
tum hominis, Gene. ix. ibi, Quasi olera virentia tra-
didi vobis omnia. Ob quod in politicis dicitur, quòd
venatio est iustum bellum. Et primæ ad Corinth. x.
Omne quod vænit in macello, mãducate. cùm ergo
dicitur, non occides: intelligitur hominem, non bru
ta animalia, quæ capi possunt & occidi cũ prædicta
modificatione, scilicet venãdo sine armis, præterquã
ad lupos, apros, & vrsos, quæ sunt animalia ferocissi
ma, patriam & gentes deuastãtia. Nam de lupo dicit
Isidorus, quòd lupus quasi leopus est dictus. Eo quòd
ipsi tãquam leoni virtus sit in pedibus: quia quod pe
316 de presserit, non viuit. † Rapax autem bestia est &
cruoris appetens, qui rabie rapacitatis quemcunque
inuenerit trucidat. de quo aiunt rustici, hominem vo
cem perdere, si eũ lupus prior viderit: & inde subitò
tacenti, dicitur, Lupus est in fabula. Famem diu por-
tat. ex quo dicit glo. in l. fina. C. de alimen. pupil. præ
stan. lupum viuere de vento nouẽ diebus. Lupus est
valde audax, & ludere multum diligens: qui si puerũ
reperiat, ludit cum eo: quem postea occidit, & come-
dit. Et vulnera quæ morsu eius accidunt, valde sunt
mala: ex quibus exit virus, & curantur sicut morsus
canis rabidi, secundum Aristotelem. Et quando in-
ter animalia præualet, si non resistatur totum gre-
gem strangulat & occidit, licet totum comedere non
possit. Et finaliter tota specie natura luporum natu-
ræ ouium aduersatur. Adeo quòd chordula facta de
intestinis lupi, iũcta chordis cytharæ factis de inte-
stinis ouis, eas corrumpit. Similis dæmoni, qui sum-
mè est audax, ludens cum pueris, id est, fragilibus,
quos posteà occidit & comedit. Et inde dicitur dia-
☞ bolus nomen Græcum: A dia, [Contrarium est:
est enim nomen simplex, Græce diabolus, Hæbraicè
satan, Latinè calumniator.] quod est duo, & bolus,
quod est morsellus: quia duos bolos, vnum scilicet de
corpore, & aliũ de anima nostra quærit facere, post-
quàm per multa ludibria nobis illuserit, secundum
glossam in cap. primo, de summa trinitate. Ex cuius
vulnere exit virus damnationis æternæ. Cui si non
resistatur, gregem totius humani generis strãgulat,
& occidit. Cum sit leo rugiens quærens quem deuo-
ret: cui resistunt fortes in fide. primæ Petri vltimo ca
317 pitulo. De † apro dicit Isidorus lib. duodecimo ca-
pitulo primo. quòd est porcus syluestris, vel agrestis
sæuissimus, & immitis: qui ideo aper dicitur, quasi
asperus & ferus, ac crudelis. Vnde apud Græcos,
Aper ἄγριος κάπρος, id est, ferus vulgariter nuncupa-
tur, & à Latinis verres, eo quòd grandes habet vires.
De quo etiam dicunt Plinius & Auicenna, quòd est
animal valde sæuum, adeò ꝙ etiá castratus vix se ex-
318 hibet mansuetum, † licet animalia cætera, ablatis te-
sticulis, ampliùs mansuescant: quia minus audent vi
dentes se diminutos à substantia naturali: imò omne
animal castratum, secundum Aristotelem, plus man
suescit, excepto homine, qui non magis mansuetus,
sed magis ferox efficitur. Sicut dicimus de homini-
bus desperatis, qui non curant pericula. l. deferre. §.
item constitutionibus. ff. de iure fisci. secundum Bal-
dum in l. j. C. de eunuchis. Et in hoc homo apro com-
paratur. Est itaque aper tantæ feritatis, quòd etiam
mortem paruipẽdens contra viatoris ferrum occur-
rens intrepidè se infigit: & iam transfixus contra sibi
resistentem vires recolligit. vt culmis vindicet se de
aduersario, etiam in mortis periculum contra hostis
venabulum mira se audacia opponit. Culmos duos
habet in ore aduncos, fortes & acutos quibus omne
sibi resistens secat crudeliter & dilaniat. Culmis au-
tem vtitur pro gladio ad pugnandũ, in latere dextro
os habet durissimum latum & spissum, quod semper
opponit venabulo persequentis. Osse enim illo vti-
tur pro clypeo ad se protegendum sentiens sibi im-
minere bellum, acuendo culmos circa arbores eos
fricat, & si hebetatum acumen habeant confricando
ad arborem ipsos probat. Quos si senserit hebetatos,
origanum quærit & masticat, cuius virtute culmo-
319 rum radices mundificat & confortat. † Et contra lu
pos præliatur, quos naturaliter odit: quia insidiãtur
filiis suis, & eos sępe rapiũt. Et cũ aper dimicare vult,
attritu arborũ indurat costas suas, & se luto inuoluit
& desiccat ad solẽ, ac inter pilos lutũ conglutinat &
inuiscat, vt sic securius aduersariorũ ictus sustineat
320 in conflictu. hæc Aristo. De † vrso autem dicit Isi-
dorus vbi suprà, ꝙ ideo sic vocatus est, quia suos for-
mat fœtus quasi Orsus. Cũ enim vrsi informes gene-
rent partus, & die xxx. quandã carnẽ pariát partũ ma
iorẽ quàm sint mures, sine oculis & pilo, mater lãbẽ-
do mẽbra cóponit: sed hoc immaturitas partus facit.
Ex quo prouenit, ꝙ præcipitata fœcũditas informis
procreetur. Vel dicitur vrsus ab vrgẽdo, q̃a fortiter
vrget, & stringit quem apprehendit, cùm vim maxi-
mam in brachiis & lumbis habeat: vnde interdũ vrsi
erecti

erecti existūt. Est profectò animal impatiens, iracundum, se vindicare volens de omnibus qui tangunt eum. Ideo si aliquem percutientē se inuaserit, si alius eum tetigerit, dimittit primum, & illum inuadit secundum, & deinceps. Modum capiendi eos tradit propterea tius libro decimooctauo, de ipsis loquens. Ex quib^o videtis lupos, apros, & vrsos animalia esse damnifica patriæ, & hominibus, eorúmque domesticis animalibus nocētia: imò contra tauros, asinos, & cæteras vtiles bestias visui hominum necessarias pugnantia, & sic reipublicæ præiudicantia: cuius interest securè per itinera commeare l.l. prima. ff. de his qui deiecerunt vel effuderūt. Ideo interest reipublicę illa fera à quocunque & per quoscunque capi in agris etiam alienis: nec posset talis venatio prohiberi, vt plenè dicitur, & ibi Ioannes de platea, & doctores in

321 l. vnica. C. de venatio. ferarum. libro xj. Imò † posset secundum doctores salarium constitui de publico capientibus lupos, vulpes, & cætera damnosa atque inutilia animalia, vt ibi dicitur. & per Bartolum in l. qui in vtero. ff. de statu homi. Sicut dari posset capiētibus malefactorem, vt suprà vidistis in primo articulo. Prout tempore Caroli septimi Francorum regis Parisiis factū fuisse legitur. De quo Gaguinus lib. x. cap. j. accedebant, inquit, tot malis luporum crebrę in vrbē incursiones, qui suprà octoginta homines cùm per agros deuorassent, in vrbanos quoque sæuiebant. Aduersus hanc beluam definitū præmium est, vt pro singulis captis lupis solidi viginti ex fisco captori soluerentur, præter publicam erogationem, quam plebs sua sponte venatoribus impendisset. Hæc ille. An autem tunc capienti lupam cum lupatinis, aut lupam prægnantem dari debeat integrum pro quolibet, vel pro omnibus vnicum præmium, decidit ibi Bart. facit l. Aretusa. eodem titulo.

322 Præterea † dulcis & naturalis venatio potius fit causa spatij & exercitij, quàm cōmodi, aut lucri: quia non tam gaudent nobiles de magna præda, quàm de volatu & cursu, quæ animos lætificāt præsertim Gal-

323 lorum. Est † enim Gallicæ nobilitatis vana consuetudo, ad feras venatu deprehendendas se conuertere. can. quorūdam. xxxiiij. distin. vbi dicitur, quòd Germani, id est, Teutonici seu Alemani & Galli sunt venationi naturaliter subditi & dediti, quibus multum confert, quòd canes qui leporarij vocantur, leues & agiles habent, de quibus magnus ille ac illustris meminit lib. j. metamorph. Ouidius:

Ipse amor sequitur vestigia passu.
Vt canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
Vidit: & hic prædam pedibus petit, ille salutem &c.

Quod à Paride (vt ita loquar) Priami regis Troiani

324 filio † ex cuius persona (secundum aliquos) Parisius ciuitas regia nomen suscepit: & de cuius stirpe Francorum reges processere, habuerunt. Qui (vt Guido de columna Troiani excidij historiographus tradit) in nemore [Ida vocato, multis laboribus feris hinc inde venatoriè perquisitis ceruū insequens tres deas vidit, scilicet Iunonem, Palladem, & Venerem. [De hoc plenè dixi super verbo, *duas habens filias.* tractando primum casum: in quo filiæ cum masculis nōn succedunt. Alij dicunt ab isto Paride dictam ciuitatem non sumpsisse nomen, sed ideo quia cùm ciuitas illa vocaretur Lutetia vsque ad tempora Carolimagni, tunc temporis erat super flumine Sequanæ quoddam castrum dictum Isios, sic dictum à nomine cuiusdam deæ dictæ Isis: quæ ibi colebatur, quod castrum nunc Meldunum vocatur: & inde Parisius nomen accepit, vt dicatur Parisius, quasi par Isios: quia in hoc par erat, quòd supra Sequana sicut Meldunum sita est ciuitas illa.] Sic & Francorum regibus vt plurimùm benè successit, Gaguino referente libro tertio. capitulo secundo. & capitulo tertio. de Dagoberto primo, secundi Clotarij Franco-

325 rum regis filio. † Dagobertus, inquit, postquàm sibi per ætatem licuit feras indagare & venari (vt Gallis mos est) pergit, excitato ceruo, cùm longo iam cursu lassus quietis locum quærit, vicum quem Catulianum vocant, profugit: in eo vico sacellum erat, vbi condita humo & lapide instrata corpora beatorum Dionysij, Rustici, & Eleutherij, à suscepto pro fide Christi martyrio per annos triginta supra quingentos religiosè condebātur. Eò cùm patens sacellū esset se ceruus proripuit, soloq; decumbens quieti se mandat: insequentibus crebris latratibus ceruum canes cùm ad sacellum venissent, ceruo conspectō frequentiori latratu strepentes, nulla eis, sed nec ipsis venatoribus in sacellum irrumpendi facultas fuit, suam ædem tuentibus viris sanctitate spectatissimis. Ea re per vicina loca perlata locum venerationem fecit, & Dagoberto admirationem simul & pietatem cumulauit. Itaque pacatis vndique rebus, voti non immemor, quo diuis martyribus Dionisio eiúsque collegis obnoxium se fecerat: Catulicum vicum petit, & sacrosancta corpora inde exhumari iubet: ea in conditorio quod fabrefieri rex mandauerat, reponi ad tempus imperat. Tandem magno sumptu cùm templum exædificasset, quod & solido argento tectum erat, eò transferri corpora instituit, condito ad eum vsum aureo feretro, addiditque ad decorem multis variisque gemmis, annuis insuper prouentibus ad sacerdotum & ministrorum templi alimoniam designatis. Et ad diuos martyres conuersus inter multas quas illis donationes & largitiões attribuit:

326 Emporium † annuum mense Iunio in campo non procul à basilica sanctorum instituit: translata ministris ecclesiæ ditione, id Léditum vulgus appellat corrupto (vt ipse iudico) vocabulo: nam editum dici crediderim: propterea quòd ad eas nundinas mercatores suas vndique merces edicto regio tanquam ad communem regni mercatum conferre deberēt. De-

327 inde † episcopis apud diuum Dionysium dedicandæ ecclesiæ gratia à Dagoberto conuocatis, dū sexto Calen. Martij mysterium absoluere statuissent, pridie ipsarum Calendarum homo lepra admodum deformis, ab æditius impetrat in æde pernoctare: vbi dum vigil in oratione perseuerat, videt perspicuè Christum comitantibus cū Petro & Paulo vnà cum diuis martyribus Dionysio, Rustico, & Eleutherio, per fenestram in basilicam aduentare. Qui candida veste amictus dedicationis sacrum munus absoluit,

328 deindéque † ad lepra contaminatū progressus Christus, Tu, inquit, homo dicito pontificibus, cùm crastina luce ad hanc ædem se conferent, eam à me cōsecratam esse: cuius rei fidem fecit infirmi hominis curatio. Nam cōtracta hominis facie lepram omnē Christus auferens, eā proximo lapidi glutinauit: quę ad hunc vsq; diē per summā admirationē visitur. Quo miraculo attoniti præsules, à dedicatione abstinuerunt. Hæc causa est, quamobrē frequens admodum populus ad ecclesiā ipsam vj. Cal. Martij cōueniat, firmissimè credēs id à Christo Deo fuisse perpetratum. Post cuius Dagoberti obitum Ioannes erat insulatus anachorita, vitę sanctitate famatissimus: q ab Ausoaldo Pictauiensi antistite cōfabulationibus vltro citróq; habitis

habitis, quisnam fuerat Dagobertus rex, & quibus aliquãdo moribus vixisset: referam, inquit, ana. horita sanctitati tuæ, quænam mihi per quieté de ipso
329 Dagoberto visa accepi: † procumbenti mihi quietis causa, quidam multa canicie reuerendus me excitauit, atque admonuit orare pro animæ Dagoberti salute, qui eadẽ ferme hora vita erat defunctus. Dum expergiscor iussa senis impleturus, ecce in medio mari turbam dæmonum conspicio, qui animam regis cymba deuehentes [Cymba est nauicula fragilis, vel est instrumentũ quo per duos aut plures portantur lapides, & quæcunque alia de loco ad locum mutanda & transferenda: quod vulgari eloquio ciuiera vocatur in his partibus.] ad pœnas rapiebant. Sed Dagobertus aduersus sæuientes in se dæmones frequenter trium beatorum hominum opem inclamabat: Martini dico, Mauricij, & Dionysij martyris. ad cuius preces mox procella cum fulgore atq; crebris imbribus exorta, viri quos a Dagoberto imploratos dixi, candidis ornati vestimentis ad me se conferentes, se eos esse profitentur, qui opitulari Dagoberto aduenirent: nec mora supplicis animã regis tormentis eximentes, secum in cœlum retulerũt, sine intermissione hoc Dauidicum repetentes, Beatus quem elegisti & assumpsisti in atriis tuis. Replebimur in bonis domus tuæ: sanctum est templum tuum, mira-
330 bile in æquitate. Sed † vnde tantæ damnationis causa, si martyres non fuissent processerit? vbi tanta fuerat virtutum præstantia. Idem Gaguinus eodem libro tertio, subiunxit sic dicens, Iam de hominum instabili conditione queri possemus, si lex historiæ permitteret: Dagobertus quem initiò principatus præclarissimæ virtutes commendabant, transuerso animo esse cœpit. Quippe qui ministrandi iuris specie Franciæ regni vrbes prouinciasq; cùm visitaret, quosque, vi adhibita, spoliabat: & tanquam diui Dionysij obsequiis omnia deberẽtur, æneas ingenti pondere valuas, lauacrum insuper, vbi baptismatis mysterium sacerdotes explebant, vnà cum diui Hilarij corpore nulla compensatione sacrilegij facta, ad diuum Dionysium mari ex Pictauis transtulit: [Non est permissum reliquias sanctorum nec aliorum, aut lapides, vel alia de vna ecclesia in aliam transferre, de quo plenius infrà super verbo, *Mortuo autem testator* primo, loquendo de his qui sibi mortem consciuerunt, qui sepultura carent.] nec tamen tota præda potitus est. Altera enim portarum dum naui per Oceanum exportanda committitur, in fluctus delapsa perpetuò latuit. Verùm quia malè agentibus occasio aliqua peccandi in promptu suffragatur: causam sacrilegij esse dicunt Pictauorum rebellionem: quos vt compesceret Dagobertus, omnia ad se belli iure pertinere ratus, postquàm agros peruasisset, vrbem quoque depopulatus esset, mœnibus omnibus dirutis, solum arare, & in eo salem disseminare, ad inducendam sterilitatem iubet, nec sacrilegio comes
331 libido defuit. Hæc ille. Hæc † profectò Dagoberti venatio Paridis venatione felicior fuit: quia in illa Iuno Paridi magnificentiam, Pallas humanam sapientiam, Venus autem in Helenæ pulchritudine libidinem pollicitæ sunt: quæ causa fuit perditionis ipsius. In ista verò regi Dagoberto martyres cœlestem procurarunt æternam beatitudinem, quæ secundum Boëtium est status bonorum omnium aggregatione perfectus. Et insuper illa Troianum destruxit imperium: sed hæc monarchiam auxit & conseruat Gallorum, meritis beatorum martyrum.

332 Præterea † idem Gaguinus lib. nono, cap. tertio, de Carolo sexto Francorum rege venante: Accidit per hos dies (inquit) res cognitu digna: Syluanectum Carolus venandi causa se contulerat: canum latratibus excitatus in fugam ceruus æneum torquem collo gerere visus est, quem venabulis aut ferro appeti rex prohibens in casses & retia compellit: erat in torque literis Latinis inscriptum, Hoc me Cæsar donauit. Ex eo tempore Carolus ceruum alatum auream coronam collo gestantem pro insigni habuit, & regiis insignibus quæ liliis aureis tribus constant, hinc atque hinc cerui duo apponi consueuerũt. Hæc ille.
333 Ceruus † profectò venatus Gallis regibus præsertim semper bona fortuna fuit. Qui etiam Clodoueo primo Francorum regi sacris Christianis initiato, contra Alaricum Gotthum pugnare volẽti vadum inundati fluminis monstrauit: quem rex ipse cum toto exercitu secutus flumine transuecto Gotthum fudit, & infidelem superauit, vt dixi super verbo, *duas habens filias*. In primo casu, in quo fœminæ cum masculis non succedunt: quod bene facit ad propositum quòd vela regia ceruis circundentur. Ad quod multum pariter confert virtus & natura eorum.
334 Ceruus † enim serpentibus contrariatur, adeò quòd odore cornu exusti eum fugiunt, cuius coagulum omnium anguium sanat morsus, & diuus Hieronymus parte secunda, & tractatu secundo, epistola quadragesimasecunda, incipiente, omne psalterium &c. Ceruorum, inquit, natura est, vt serpentum venena contemnant: quin potiùs naribus suis eos extrahant de cauernis, vt interficiant atque dilacerẽt cùm venenum cœperit intrinsecus æstuare. Et quamuis eos non possint occidere, tamen sitis ardorem & incendium tolerant: tunc illi fontes desiderant, & purissimis aquis feruentia venena restingunt, vt intellexit Propheta Psalmo xlj. dicens, Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum &c. De quo dicit Aristot. libro octauo animalium, quòd inter omnia quadrupedia syluestria est discretissimus. Accepi etiã à peritis venatoribus, quòd in venatione quando fugit, retrocedendo ambulat, vt canes vestigia pedum ipsius cognoscẽtes, vnde aufugit, & non quò tẽdit, eũ sequuntur: & sic aliquando euadit. Diutissimè viuit plusquam cẽtum annis. quod compertum fuit per ceruos plures captos per centum annos post mortem Alexandri, ab eorum torquibus aureis opertos & signatos, secundum Plinium libro octauo, capitulo trigesimosecundo. Sicut contigit de ceruo æneum torquem nomine Cæsaris inscriptum in collo portante, de quo suprà dixi. Aetates animalium Virgilius scribens sic ait,

Ter binos deciésque nouem superexit in annos
Iusta senescentum, quos implet vita virorum.
Hos nouies superat viuendo garrula cornix:
Et quater egreditur Cornicis secula Ceruus.
Alipedem ceruum ter vincit Coruus, ac illum
Multiplicat nouies Phœnix reparabilis ales,
Quam vos perpetuo decies præuertitis æuo.
Cætera secreti nouit Deus arbiter æui.

Subiungens Pli. eo. lib. c. xxviij. quòd ceruæ cùm senserint grauitatem, lapidem deuorãt: cuius beneficio iuuãtur. Qui quidẽ lapis ipsa ceruã mortua quãdoq; in eius excrementis reperitur: qui miro modo dicitur iuuare mulieres prægnãtes: sic iuuãt ossicula quę in eius corde inueniuntur. Et est illud os quod inuenitur in corde ceruorũ supra modũ vtile cõtra multas corporeas passiones, ita q; in omnibus nobilibus

confect

cōfectionibus admiscetur, vt plenius videre poteritis libro xviij. de proprieta. rerum. capi. ceruus. De sento regio ceruis circūdato, videre potestis in ciuitate uostra Tolosæ, vbi in prima porta castri Narbonensis ab extra sunt lilia regia duobus ceruis lateraliter illa tenētibus circundata. Vnde restat ad nostrum propositum artificiosam venationē esse vulgaribus prohibitam, quæ cum retibus fit, laqueis & aliis diuersis instrumentis. Quia fit potiùs ad prædā,
335 quàm causa lætificandi animos. † Vulgares autem præsertim rustici nil plus appetunt, quam prædam, & inuentum, seu iam captum: quod à Cain agricola primo habuerunt, qui rapinis viuebat, & inuentis, vt Iosephus ait in primo antiquitatū libro & habetur Gene. iiij. cap. vbi Cain agricola lucra quęrebat. secūdùm Lyram ibi: quem cæteri agricolæ in cunctis vitiis potiùs sequuntur, quàm Noe iustissimum, qui in secunda ætate primus post diluuium cœpit vir agricola exercere terram, plantauitque vineam. Genesis ix. Sed non legitur quicquam mali fecisse, nec venationem exercuisse: quā causa laxandi animos in Græciam de peregrinatione aduexit Vlysses Cretēsis rex: ex quo dicitur, Vertunt in sordidum lucrum & sanguinolentam cædem &c. Quæ cùm sint quasi illiberale genus, daretur de facili materia scādali, rumpēdæque pacis. Vnde tales prohibentur venationes ex illiberali animo procedentes, nisi ad bestias inutiles & damnosas, de quibus suprà. vt dicto §. nemo retia.

336 †An autem possint barones & domini terrarum, generaliter omnibus prohibere quancunque venationē, ita quòd valeat talis prohibitio. Et certè talis non valet prohibitio, nisi esset consuetudo, nec aliàs prohiberi possunt subditi præsertim nobiles: sunt enī naturaliter venatores quod habuerūt à Nēroth primo rege. de quo dicitur Gene. x. quòd cœpit esse potens in terra, eràtque robustus venator coram domino: & fuit principium regni eius Babylon &c. Et in hoc deficit Ludouicus vndecimus domini nostri regis quondam genitor, quē quàm primùm coronatus
337 rex extitit, venationē nobilitati prohibuit. † Quæ pœnalis inhibitio vna de causis fuit coniurandi contra eum. de quo Gaguinus libro x. de ipso scribens: Ludouicus inquit exulceratum animum habens, qui & patrias leges iā dedidicisset, externis moribus per diuturnum vsum imbutus, multa partim suo ingenio, partim eorum qui absentiam à patre exiliū fuisse reputabāt, agere cœpit. Et principes in primis parui admodum habere: venationis omnem propè consuetudinem prohibens, ita vt piaculum esset aues aut canes alere, cassibus vti, insidiari feris animantibus, nisi quoad ipse permitteret. Et quod illi maximum in eas quæ superuenerunt discordias momentū fuit, magnopere nixus est, infimę fortis homines pręe proceribus opulentos sublimésque facere &c. Non ergo valet venationis prohibitio, nisi foret prohiben-
338 di consuetudo, vel fieret ex causa. † putà rusticis agricultoribus, ne ab agricultura reuocentur, aut diuertantur: non enim turbari debet nec interrumpi agricultura. l. j. in princ. ff. de rigno iniuncto. Quod si fieret, destrueretur vel saltem diminueretur annonæ præbitio in detrimentū boni publici: pro quo publico bono conseruando singulari gaudent agricultores priuilegio, & immunitate: quia licet videamus ante felicē embolam seu exercitum regis nauem ecclesiæ & minus cuiuslibet alterius pro transuehendo exercitum non excusari. l. iubemus nullam. C. de sacrosan. eccle. & l. iubemus. C. de naui. non excu. libro xj. Attamen instrumenta agricultura pro bello occupari nō possunt, & minus personæ eorum ab agri-
339 cultura diuerti: † ne publica impediatur vtilitas, quæ in præbitione annonę consistit: & sine qua mundus viuere non posset, sed irremediabiliter periret.

340 † Quod facit contra tyrannos principes, qui nedum tēpore necessarij belli agricultores eorúmque animalia occupant, & agros, segetésque latè vastant, sed etiam belli occasionem quærunt, vt omnia etiam subditorū suorū quos protegere tenētur, consumant penitus, & destruant, qui si iuri positiuo hoc prohibēti obedire nolint, quo talia prohibentur, imò menti humanæ ab initio naturaliter insitum ipsos agricolas etiam ob publicam belli gerendi vtilitatem, non esse occupandos, nec molestandos, saltem veterum gentilium annales reuoluant, qui agricolas possessetus in libertate agrorum colēdorum tutabantur, nedum in suo, sed etiam in suorum hostium regno: cō-
341 tra quos bellabant. † Vnde Diodorus Siculus libro iij. cap. x. Indorum ante bellum Troianum gesta narrans vetera: confert etiā inquit, ad Indorū fertilitatē consuetudo, quæ in bellis seruatur: nam apud cæteras gentes [scilicet tyrannico more viuentes] hostes bellorū tempore regiones spoliant, vastántque, neque agros coli sinunt. Apud Indos verò belli tempestate in campis opus rusticum exercent, absque cura agricolæ, procul ab omni discrimine belli. Hostes in prælijs mutua cæde grassantur, agricolis nulla in re nocēt, sed intactos relinquunt, tanquam communis vtilitatis ministros: neq; verò hostium agros vrunt, nec cædunt arbores &c. Subiungens ibidem septem tribus Indorum describens: Secunda, inquit, tribus est agricolarum, qui multitudine superantes alios, à bello reliquóque opere liberi, solis agris colendis tempus impartiunt: nullus hostis eos lacessit, neque spoliat: sed existimās illos in communi vtilitate versari, ab omni iniuria abstinet. Ita soluti metu agricolæ terrāmque liberè colentes rerum afferunt vberta-
342 tem. Hæc ille. † Pariter Nabuzardam princeps militiæ Nabuchodonosor capto rege Zedechia, eiúsque filiis in patris conspectu trucidatis, ac eo excæcato, vincto & compediato, quibuscunque occisis, ciuitate & templo domini spoliatis & in terram prostratis, crudelis super omnem sæuitatem: de pauperibus terræ vinitores reliquit & agricolas in pace pro futura cōmuni vtilitate, vt habetur Hierem. vlt. capit. Iusta igitur ratione opportunóque fauore sunt agricolæ dulciter tractandi, & ab his publicis tumultuationibus eximēdi, propter bonum reipublicæ. Vnde Plutarchus ad Traianum Imperatorē, Pedibus (inquit) solo iugiter inhærentibus agricolæ captantur, quibus captis prouidentia tantò magis necessaria est quò plura inueniunt offendicula, dum in obsequio corporis in terra gradiuntur, eísque iustius tegmentorum debetur suffragium, qui totius corporis erigunt, sustinēt, promouéntque molem, id est onus sustinent ac portant reipublicæ, eique laboribus & sudoribus suis prouident: & sic eis meritò fauēdum est. Et sicut ipsi bello sæuiente armato in libertate perso-
343 nę agros colere permitti debent: sic † etiam bello instante ciuili & foraneo, nec animalia, nec cætera instrumēta eorū aratoria, pro aliquo debito capi possunt, etiam pro executione sententiæ contra eos prolatæ: pœna infamiæ & supplicij à iudice æstimandi, & ablata in quadruplum restituendi, ac imperialis animaduersionis cōtra facientibus imminēte. l. executores. cum l. & Authentica, sequentibus. C. quæ res

pigno.obliga.non possunt. Cui statuto regia conue-
nit ordinatio Caroli octaui regis nostri moderni, an
no domini M.cccclxxxiij. quo coronatus extitit Tu-
ronis facta, mense Martio, & per eundem renoua-
ta anno lxxxv. tunc sequenti. Cuius ordinationis te-
nore etiam pro censu annuo domino fundi debito,
&(quod plus est) pro tributis quæ magis fauorabilia
existunt, aut aliis quibuscunque denariis regiis licet
currentibus & verè debitis, vel alio quocunque pri-
uato debito talia instrumenta capi nō possunt, etiam
344 de consensu agricultoris. †Et hoc vltimum addit
iuri communi præfata ordinatio, quæ sanctio prag-
matica dicitur, velut in concilio generali trium sta-
tuum regni & procerum Franciæ tunc ibi pro bono
publico regni cōgregato facta. Cùm enim tales exe-
cutiones in perditione agriculturæ & annonæ, & sic
reipublicæ fiant, non potest pacto seu cōsensu priua-
torum tolli dicta ordinatio, nec remitti. l. ius publi-
cum. ff. de pactis. [Hanc ordinationem posuit do-
minus Aufrerij in titu. de excel. officia. capi. xiij.]
Quamobrem legales & æquissimi iudices ac sigilli
regij custodes, qui in præceptis & inhibitionibus ac
pignorum recredentia soliti sunt clausulam adiice-
re: Scilicet denariis regiis currētibus, & verè debitis
minimè retardatis, talem clausulam, quia contra ius
commune & regni esset, nō apponunt in casu subie-
cto: cùm non obstante quacunque causa vel colore
aut occasione & priuilegio, talia instrumēta capi nō
debeant, vel eorum recredentia impediri, per tex. di-
ctæ ordinationis. (Additio) Hanc ordinationem re-
perietis in libro ordinationum regiarum cameræ in
quæstarum parlamenti Tolosæ folio clxiiij. verso.
Et per eandem ordinationem, imò ratione dignita-
tis maiorem, scilicet ne pereat, aut impediatur, vel
differatur agricultura in damnum reipublicæ: puto
de mēte iuris esse & præfatæ ordinationis, quòd per-
sona agricolæ etiam pro debito fiscali capi non pos-
sit: nec incarcerari: quamuis nonnulli legum latores
Græci olim instrumenta aratri exempta tenerent, &
personam capi permitterent: quod sapientissimi de-
testati fuerunt Aegyptij. de quo Diodorus lib. j. Le-
ges eorum narrans, haud, inquit, iniuria queruntur
quidam de nonnullis græcis legum latoribus, qui ar-
ma, aratrum, vel aliud quiduis operi necessariū pro-
hibent ob fœnus addici creditori: corpora verò quæ
his vtuntur tradi permittant. Hæc ille. Quasi dicat,
quòd si instrumēta priuilegiata existant, multò ma-
gis corpora seu personæ, sine quibus instrumēta ma-
nent inutilia. Nec potest ex pluribus alter pro altero
qui soluendo nō esset exigi vel executari, etiam præ-
textu consuetudinis, quia hoc cōsuetudine introduci
nō posset secundum Bar. in l. legatorum. per illū tex.
ff. de lega. ij. Pro quo facit text. in l. ob æs alienum. cū
345 Authenti. sequenti. C. de actio. & obli. †Nec pos-
sunt rustici ad aliqua cogi obsequia, vt rusticanis
operibus intēdant. l. j. & l. ij. C. ne rustica. ad nullum
obsequium deuocen. libro xj. Etiam pro venatione
regis, nisi rex in propria persona venaretur. de quo
suprà vidistis ordinationē regiam super hoc editam.
Et plura alia habent priuilegia, de quibus per docto.
in l. j. C. de agricolis & censi. libro xj. Cùm igitur in
agricultura status reipublicæ consistat & conserue-
tur (vt videtis) possunt iustissimè barones & domini
terrarum venationē agricolis prohibere, ne occasio-
nem vagandi habeant, derelicta agricultura tam sa-
346 lubri & necessaria. †Præthereà venatione capta in
vrbes fortè proficiscerentur, quas frequentare natu-
raliter rustici cupiūt. Quod habuerunt à dicto Cain
primo agricultore, qui primus in orbe ciuitatē con-
didit, quam à filio suo Enoch seniore Enochiam ap-
pellauit: eámque muris cinxit, illícque suos omnes
venire coegit, & prædas recaptauit, vt habetur allo-
gato Geñ. iiij. c. Iustissimum autem Noë primum la-
boratorem in vno sæpe imitantur, quòd bibens vinum
inebriatus est, & nudatus iacuit in tabernaculo suo,
Gene. ix. Vnde ad obuiandum naturali rusticorum
inclinationi, à venādo prohiberi possunt, & vrbium
frequentatione: quod nō oblitus fuit iurisconsultus
in l. ij. ff. de nundi. vbi si quid rustici portant ad ven-
dendum in ciuitate, nullatenus ibi morētur, sed sub-
stituto ad hoc opus deputato relinquere portata de-
bent, qui vendat pro illis: quod Indi optimè seruant
eodem teste Diodoro. lib. iij. præallega. cap. x. sic di-
cente: Viuunt autem scilicet agricolæ in campis cum
vxore & liberis, nec in vrbes commeant &c. Ex qui-
bus verificari potest decisio Lucæ de Penna in dicta
347 l. j. C. ne rustica. ad nullum obsequiū deuocen. † vbi
dicit non valere statutum, nec cōsuetudinem, saltem
quo ad rusticos, quòd nō possint nisi certo loco suas
vēdere res, si locus ille foret eis remotus, vel aliàs la-
boriosus: vt quia haberent locum fortè propinquio
rem: & alia ratio nō est, nisi vt citò ad glebam reuer-
348 tantur, & agriculturam continuent. † Nec pecu-
niam tangant, quam aliquo modo optare nō debēt.
l. domini. C. de agrico. & censi. Non quòd pecuniam
omnino habere non possint: quia imò modicam ha-
bere possunt: adeò quòd antiqui solent dicere rustici
patrimonium nihil valere sine peculio aliquarū pe-
cuniarum. l. si chorus. ff. de lega. iij. & in l. lex quæ tu-
tores. §. penul. C. de admini. tuto. dicit tex. quòd vete-
res in pecunia omne patrimoniorū robur posuerūt
aliâs nō valeret pactum de soluendo censum domi-
no, aut colonis, & pastoribus, ac bubulcis mercedē,
aut Imperatori tributum vel reipublicæ collectam
in pecunia, quam non haberent nec habere possent:
quod non est verum sed pecuniam multam habere
non debent, nec optare, ne domini eis auferant eam:
prout subtili ingenio & interdū de facto eam à sub-
ditis extorquere solent: vel ne timore eam perdendi,
cùm in rure tutum nō habeant Gazophilacium: quia
sancta rusticitas omnia palam habet. Continuè ad eā
custodiēdam inuigilarēt, & domi morarentur, iuxta
illud Matthæ. vj. vbi thesaurus tuus, ibi est & cor
tuum: ita quòd per hunc modum à cultura reuocarē-
tur. Præthereà, quia pecunia faciliter eos ad multas
incōtinēti traheret libidines, vel ad negotiandū, aut
mercandum: ad quæ omnia sunt agricolæ naturali-
349 ter inclinati: † quod à primo agricola Cain habue-
runt, qui vt Iosephus in præallegato primo antiqui-
350 tatum libro ait, opes congregauit, †cum quibus ho-
minum simplicitatem ex inuentione ponderum &
mensuratū permutauit, & peruertit, eos ad calidita-
tem & corruptionē compellens: aut fortè cū pecunia
traherentur ad dignitates aspirandum, contra tex. in
l. colonos nulla. C. de agrico. & censi. lib. xj. Aut ædes
sumptuosas fabricandum, adeò quòd eis dici posset
quod habetur Actuum viij. capi. Pecunia tua sit tecū
in perditionem. Vnde non fuit sine causa Caio Iu-
lio Cęsari nouo Imperatori oratione secunda ad eū-
dem Caium Cæsarem senem de republica intitulata
persuasum, pecuniam talibus non permitti: ex quo
& res militaris opulentior erit, & plebs bonis nego-
tiis, scilicet agriculturæ impedita malum publicum
facere desinet. hæc ibi. Omnis certè perditio ex pe-

cunia

cunia procedit. Quapropter in Germania licet sit
agricultura reipublicæ pernecessaria, tamen quia
per pecuniam quæ ex ea sequitur multa alia impedi-
rentur, imò ipsamet agricultura vt videtis, Germani
agriculturæ (vt de bello Gallico idem Cæsar li.com-
mentariorum sexto memorat) parum student: ma-
iórque pars victus eorum in lacte, caseo, & carne cō-
sistit. Neque quisquam agri modum certum aut fi-
nes habet proprios. sed magistratus ac principes in
annos singulos gentibus, cognationibúsque homi-
num, qui vnà coierunt, quantum eis & quo loco vi-
sum est, agri attribuūt, atque anno post aliò transire
cogunt. Eius rei multas afferūt causas, ne assidua cō-
suetudine latos fines parare studeant, potentioresque
humiliores possessionibus expellant: ne accuratius
ad frigora atque æstus vitandos ædificēt, ne qua oria-
tur pecuniæ cupiditas: qua ex re factiones diuisionés-
que nascuntur. Hæc ibi. Cui conuenit illud Ouidij.j.
Metamor. Effodiuntur opes irritamenta malorum.
Vnde quia ex venationibus & pecunia inde lucrata
351 fieret ab agricultura diuersio, † certè potest eis ratio
nabiliter prohiberi: & quod in eorum villagiis & mēsis
canes nō teneant, neq; aues ad venādum, vel alia ve-
natica instrumēta, præter ligones & aratra, secūdùm
Ioan. de Pla. in dicta l. domini versi. vltimò not. Ne à
cultura reuocētur, & instrumētorū aratri & culturæ
diuertantur ordinatione. Præterea nescirent rustici
canes nec aues ad venādum docere, neq; nutrire, imò
352 potiùs eos occiderēt, quàm nutrirent. † vt de quodā
rustico refert Bart. in suo tracta. de falcone, in princ.
qui falconem cuiusdam nobilis venatoris perditum
reperit cum gectis & sonaliis, quē posuit sub banco:
& dedit ei beccare panē, caseum, rapas, & carnes sal-
sas, de quibus ipse rusticus nutriebatur. Occasione
quorū cibariorum falco interiit. Et cùm quæstio es-
set, an rusticus ad interesse teneretur illi nobili, deci-
dit Barto. ibi quòd sic. Nam tenetur pro illo damno
ad interesse, non actione legis Aquiliæ, quia falconē
nō occidit, sed tenetur actione in factum. quia ipsum
malè nutriendo & imperitè tractando causam mor-
tis præbuit. l. qua actione. §. Celsus. ff. ad legē Aquili.
Nec posset quis rusticum excusare, licet fecerit quod
potuit, & sciuit. & falconem vt suā propriam perso-
nam tractauit, & aluit: propter quod videbatur excu-
sandus. cap. bona fides. de deposito. attamen tenetur
ex eo, quia fuit in culpa non leui se immiscendo rei
ad ipsum non pertinenti, nec statui suo conuenienti:
cui solùm colere terrā, de qua viuat, conuenit, & non
de venatione, vt dixi. Potuit insuper cognoscere in
gectis & sonaliis falconem ab alio fuisse occupatum
& detentum, & sic alteri domino pertinere, & in sua
naturali libertate non esse, vt sibi rustico occupanti
concederetur, vt dicto §. feræ igitur bestiæ. institu. de
rerum diuisio. Vnde debuit eum in publicum prode-
re, ipsumque consignatiuè libello publicare, vt illius
inuentio ad domini notitiam perueniret, vt dicimus
de seruo fugitiuo in l. j. in princip. ff. de seru. fugiti. &
l. falsus. §. qui alienam. ff. de fur. Ex quibus omnibus
resultat rusticos instrumenta venatoria, aues aut ca-
nes tenere nō posse, nec optare, vt dicta l. domini. C.
de agrico. & censi. Cui in effectu cōcordat diuus Ber-
nardus in epistola de cura & regimine domus. Catu-
los (inquit) valde paruos dimitte clericis, & reginis,
canes custodes vtiles sunt, sed canes ad venandū plus
constant, quàm conferant. hæc ille. Ideo à talibus &
qualibet venatione debēt agricolæ & rustici diligē-
ter abstinere: imò (vt dixi) prohiberi possunt propter
bonum publicum quod in agricultura consistit: &
353 præterea ne depauperentur. † Qua prohibitione fi-
cta nullo modo venari possunt impunè, etiam si ad
hos solùm fines venarentur, vt venationem capiam
principi darent, vel domino, à quo manauit inhibi-
tio. l. j. C. nemi. lice. in fre. equestri. li. xj. quia omni ca-
su caderēt in pœnam prohibitionis, ac si pro eorum
lucro proprio venati fuissent, secūdùm Ioan. de Pla.
ibi: maximè, vbi venatio artificiosa prohiberetur per
superiorem: quia intelligeretur etiam prohibita in
apris & aliis iure permissis, vt prohibitio aliquid ope-
354 retur. † In signum cuius Domitius prętor Romanus
olim Siciliam regens, quia pastor quidam contra fe-
cerat, & aprum captum ei obtulerat, ipsum crucifigi
fecit. de quo Valerius lib. vj. titu. de seueritate. sic re-
fert: æquè tenax propositi Lucius Domitius. Nam cū
Siciliam prætor Romanus regeret, & ad eum eximię
magnitudinis aper allatus esset, adduci ad se pastorē
cuius manus occisus erat iussit, interrogatúmq; qua
vi bestiam confecisset: postquàm comperit vsum ve-
nabulo, crucifixit, quia ipse ad exturbanda latroci-
nia, quibus prouincia vastabatur, ne quis telum ha-
beret, edixerat. hoc aliquis in fine seueritatis & sæui-
tiæ ponēdum dixerit: disputatione enim vtrôque fle-
cti potest. Cæterùm ratio publici imperij prætorem
nimis asperū existimari nō patitur. hæc ille. pro quo
facit l. prospexit. ff. qui & à quibus manumissi liber-
ta. non accipiunt. Dominus comes de Candala se-
nescalliæ Burdegalen. si rusticum quempiam vena-
tum repererit, pro qualibet penna perdicis captæ so-
lidum Turonen. cessante gratia à venatore exigit. sæ-
pe de hoc interrogatus respōdit, mulcta delictum ex-
cedit, tamē seueritas publicam gignit vtilitatem, ne
ab agri cultura reuocentur. Et prætereà contemptus
ponderatur, vt dicta l. prospexit. Quibus omnibus
conuenit ordinatio regia Caroli sexti Francorum
regis anno domini M.cccxcvj. Parisiis facta die de-
355 cima Ianuarij. † Per quam edicto perpetuo statuit
ex deliberatione sui magni concilij in quo præsen-
tes erant sui auunculus & frater, duces Burgundiæ,
Aurelianen. & Borbonij. Pluresque alij domini quòd
à cætero nō nobiles venari non possent, nec aues, ca-
nes, retia, tendicula, funes, nec alia venatoria instru-
mēta tenere sub certis pœnis ibi specificatis. Et si cō-
trarium fieret, possent de facto capi, & eis auferri per
dominos iustitiarios: ne ratione venationis à suis la-
boribus & mechanicis vel aliis artibus diuerteren-
tur, venando ad bestias grossas, cuniculos, lepores,
perdices, fasiános, & cętera volatilia. Ex qua venatio
ne multa oriebātur, cōmittebantur, & perpetraban-
tur in garenis alienis inter eos & nobiles iurgia, la-
trocinia, cędes, & scādala, aggressiones itinerū, & cę-
tera cuncta mala per iustitiam vili eorum morte pu-
nienda &c. Quæ quidem ordinatio dirigitur magi-
stris aquarum & forestarum, & eorū cuilibet in suo
ressorto & territorio viriliter exequenda, & publica
ta fuit in parlamento Parisiis die v. Februarij tunc
sequentis, & die tunc sequenti in castelleto per præ-
positum Parisien. A qua prohibitione excipiuntur
nobiles, & burgenses de suis possessionibus & redi-
tibus sine labore viuentes, & etiam non nobiles pri-
uilegiati à rege: vel qui à prædictis venari permissis
commissi fuerunt, aut venātur tempore quo apri &
alia syluestria campos deuastant: quo casu capi pos-
sunt à quibuscunque: sed capta debent domino iuri-
dico reddi. quod est magna interpretatio ad dictum
§. nemo retia in præsenti regno. Aliter & aliâs vena-

tores sunt emendabiles cùm perditione prædæ & in-
356 strumentorum.†Et præsertim agricultores, qui vti-
nam hæc cogitarent: & meditando suæ conditionis
non immemores intelligerent, & in quanta, & quali
pace otio & animi & intellectus trãquillitate politi
sunt, si statu suo possent esse contenti. Cùm omnium
rerũ quibus aliquid acquiritur nihil sit agricultura
melius, nihil suauius, nil vberius, nil denique dulcius.
vt Cice.j.offi.lib.& in li.de senectute sic dicit: Venia-
mus ad voluptates agricolarum, quibus ego incredi-
biliter delector, quę nec vlla impediuntur senectute,
& mihi ad sapientis vitam proximè videntur acce-
dere. Habent enim rationem cum terra, quæ nun-
quã recusat imperium, nec vnquam sine vsura reddit
quod accepit. Agróque ornato & bene culto nihil
esse potest vberius, & specie ornatius. Quin etiã satis
est accommoda ad fugiendum odia ciuitatum. Vnde
Terẽtius in eunucho.act.v.sce.vj. Ex meo propinquo
rure hoc capio cõmodi, Neque agri, neque vrbis odiũ
me vnquam percepit. Sic Numa Pompilius secun-
dus Romanorum rex, vrbis deserens cõsilia in agris
frequentius morabatur solúsque ibidem libẽter per-
agrabat: licet (vt Plutarchus ait) esset ingenio ad om-
nem virtutem accommodus. Optimus etiam popu-
lus dicitur qui terræ cultiuus est, vt habetur vij. Po-
liticorum. vt in Bucolica dicat cum Poëta: Deus no-
bis hæc otia fecit. Adeò quòd ingeniosi dicunt Poë-
357 tæ,† quòd Saturnus qui vbi agriculturam docuit, &
tanquam optimus agricola vsum stercorandorum
agrorum primus inuenit (ex quo stercutus dicitur,
& Romani pòst stercoriapi dicti fuerunt Saturnia-
ni) origo deorum totius prosperitatis Deus meritò
358 appellatus est.†Similiter Noë primus laborator in-
terpretatur requies, quia cùm ante tempus suum à
Cain primo agricultore hoĩes in agricultura mul-
tum laborarent, quam propriis manibus, vngulis, &
digitis exercebant: Noë primus artem inuenit aran-
di, in qua satis plus laborant animalia quàm homi-
nes. Ex quo dicitur de illo Gene.v. Iste scilicet Noë
cõsolabitur nos ab operibus & laboribus manuum
nostrarum in terra: quia per artẽ arandi labores ma-
iores super animalia impositi sunt, & sic requies ho-
minibus secundùm Lyram, ibi. Vnde agricultura fe-
licior exinde fuit, quam apud Delphos insulam A-
polln Deus cunctis felicitatibus humanis rationabi-
liter prætulit, cùm tempore Aglai Psophidij agricul-
toris, Gyges rex Lydię ad templum Apollinis sciscis-
taturus venisset, si aliquis mortaliũ eo felicior esset.
De quo Valerius libro vij. titu.de felicitate, narrata
Quinti Metelli cõsulis Romani nobilissimi prospe-
ritate sic dicit: Clara hæc scilicet Quinti Metelli fe-
licitas. Obscura illa scilicet Aglai cultoris, sed diul-
no splendore præposita. Cùm enim Gyges regno Ly-
diæ armis & diuitiis abũdantissimo inflatus animo
Apollinem sciscitatum venisset: an aliquis mortaliũ
se esset felicior. Deus ex abdito sacrarij specu voce
missa Aglaum Psophidium ei prætulit: is scilicet A-
glaus erat Archadum pauperrimus: sed ætate iam se-
nior, terminos agelli sui nũquam excesserat, paruu-
li ruris fructibus ac voluptatibus contentus. Verùm
profecto beatæ vitæ finem Apollo nõ adumbratum
oraculi sagacitate complexus est: quocirca insolẽter
fulgore fortunæ suæ glorianti scilicet Gygi respõdit
magis se probare securitate ridens tugurium, quam
tristem curis & solicitudinibus aulam. Paucásque
glebas pauoris expertes, quàm pinguissima Lydiæ
arua metu referta. Et vnum aut alterũ iugum boum
facilis tutelæ, quàm exercitus & arma & equitatum
voracibus impensis onerosum. Et vsus necessarij hor-
reolum nimis nulli appetendũ, quam thesauros om-
nium insidiis & cupiditatibus expositos. Ita Gyges
dum assipulatorem id est suffragatorem vanæ opi-
nionis Deum habere concupiscit, vbinam solida &
359 syncera esset felicitas didicit. Hæc ille. †Or, domi-
ni mei, materiam nostram resumendo, sicut aues
& cæteræ feræ bestiæ, sic & pisces in mari & flumini-
bus existentes sunt in nullius bonis, tanquam res va-
cantes: ideo non in plus sunt ipsius fisci, quàm cætero-
rum hominum: quinimò primo occupanti cõceduntur:
tur: in quibus quilibet diligentior naturaliter succe-
dit: & in tantum, quòd de iure non possent domini
& principes piscari prohibere in mari, aut publicis
fluminibus: licet communi errore, quo dicunt se do-
minos in terra sua, & cõsequenter in fluminibus ter-
ræ cohærentibus, id de facto prohibeant, quod de iu-
re facere non possunt. Nisi consuetudo pinguius ius
hoc faciendi eis tribuat: & ita seruat curia Franciæ.
secundum Ioan.Fab.in §. flumina.institu.de rerum
diui. quem sequitur Guido papæ quæstio.ccccxiiij.
Vel nisi ex iusta causa hoc fieret, vt suprà vidistis.
Quæ omnia vobis sufficere debent de bonis quæ in
nullius bonis sunt, nec ante fuerunt: & si aliquando
fuerint, custodiam euaserunt, & pristinam liberta-
tem recuperarunt: in quibus primus occupans indu-
360 bitanter succedit. †Secundũ principaliter sunt ali-
qua bona de præsenti vacantia, quæ tamen fuerat
prius in bonis & posse alicuius: quod tripliciter cõ-
tingere potest, id est dicta bona sunt in triplici diffe-
rentia: nam quædam sunt talia bona quæ vacant vo-
luntate domini, cuius fuerunt, & de cõsensu suo, ita
quòd nõ speratur dominus rediturus, aut illa repeti-
361 turus, vt sunt res pro derelicto habitæ.†Potest enim
vnusquisque rem suam relinquere, & pro derelicta
habere: & sic vacabit, & in nullius bonis erit, siue sit
res mobilis, siue immobilis. Quia eo ipso quòd eam
habet pro derelicta, desinit animum habere eam ha-
bendi, taliter quòd non est amplius sua, nec etiã pos-
sessio illius ei pertinet, postquam eam possidere nõ
vult l.iij.§. in amittenda.ff. de acquirenda possessio.
& dicta l.falsus.§.qui alienum.ff. de furtis. Et tunc si
talis res est mobilis, statim desinit esse domini sui, &
primò occupanti conceditur.l.prima.ff. pro dereli-
cto. Adeò quòd is qui eam rem pro derelicto habuit
eam repetere non posset, si sciens eam suam dereli-
querit: nec suam dicere poterit, quam pereuntem cõ-
tempsit.l.ij.C. de infanti.expo. Quod est verum, si
talis res erat in dominio eam derelinquentis: nec
plus in ea succedit fiscus, quàm quilibet alius. Si ve-
rò derelinquens non erat eo tempore verus domi-
nus, sed nudus possessor, tunc rem talem occupans,
non ilico efficeretur dominus in præiudicium veri
domini, sed transiret in eum vsucapiendi conditio
titulo pro derelicto: ita quòd eam possidendo ex
tunc pacificè continuo triẽnio cum bona fide efficie-
retur dominus titulo vsucapionis pro derelicto: duo-
bus tamen concurrentibus. Primò, quòd iste occu-
pans credat priorem possessorem qui rem pro dereli-
cta habuit, ante verum fuisse dominum illius rei.
Quoniam si sciret aut crederet ipsum non fuisse do-
minum, cum eo tunc esset in mala fide, nũquam vsu-
capere posset. capitu.possessor.de regul.iur.libro vj.
Secundò requiritur, quòd vsucapiens ipse qui rem
derelictam occupauit, sciat vel credat illã vsucapien-
tis: & in omni vsucapione verus requiritur titulus,
aut pu

aut putatiuus iusto errore procedés.l.Celsus.vbi ple-
nè Bart.ff. de vsucapio.& Panor.in capitu.si diligen-
ti.de præscript.& etiam requiritur bona fides: quæ
duo resultant ex præmissis.Et ratio quare res à domi
no habita pro derelicta primo occupanti conceditur
& acquiritur,est,quia eoipso quòd quis rem suã pro
derelicta habet, simul voluisse intelligitur eã alicu-
ius fieri,cui eam donasse videtur.l.si id quod. in fi.ff.
pro derelicto.Nec eam amplius repetere poterit,cu-
ius dominium perdidit, quia suum dicere non pote-
rit, quod contempsit.l.ij.C. de infantibus expos. Et
potest quilibet dominus rem suam habere pro dere-
licto, prouiso quòd rem totam pro derelicta habeat,
& relinquat. Quoniam non posset partem retinen-
do residuum relinquere, nisi in ea non haberet nisi
partem, quam relinquere velit, quia hoc facere pos-
set.Cùm respectu sui totum quod habet,derelinquat
& perdit.l. an pars.ff. pro derelicto. Et sufficit ad rei
suæ perdendum dominium, quòd desinat dominus
esse velle.Veruntamen antequàm res illa pro dereli-
cta habita acquiratur alteri, necesse est, quòd per eũ
realiter occupetur,cùm alterius fieri non posit, nisi
per eum possessa fuerit.l.ij.ff. illo eodem titu.Et per
realem adeptionem efficitur occupans dominus, vbi
ipse derelinquens verus fuerat dominus,vt dixi.Sin-
autem cõcurrentibus supradictis duobus vsucapere
poterit, etiam si author eius esset incertus,vt quia rẽ
sic vacantem occupans ignoret quis illam pro dere-
licto habuit,quia sufficit quòd verè pro derelicto ha
bita fuerit:imò sufficeret possessorẽ credere eam pro
362 derelicto habitam, vt dicta l. si id quod. † Et præ-
missa vera, vbi res mobilis pro derelicto habita fuit.
si autem res immobilis esset pro derelicto habita, &
sic vacans. Si quidẽ talis res sit allodialis,in qua pos-
sessor plenum,& totale habebat dominium, à nemi-
ne alio, quàm Deo recognitum, vt suprà plenè vidi-
stis in primo artic.ij.decisio.& tunc idem quod in re-
bus mobilibus. Quia primo occupãti tale allodium
conceditur,ita quòd nõ plus fisco, quàm alteri com-
petit, prouiso quòd subiectum non sit restitutioni,
quo casu alteri,quàm fideicommissario acquiri non
posset:aliàs fideicommissa in talibus consistentia bo-
nis faciliter fraudarẽtur. Et si de facto talis res occu-
paretur,repeti posset.l.fin.C.cõmunia de lega.vel cõ-
peteret ei cui ordine successiuo ex pacto, vel vltima
voluntate, aut rei natura vel consuetudine compete-
re deberet: vt quia fortè res acquisita fuerat pro ipso
acquirente, & suis in ordine successoribus. Et idem
quod in plenis allodialibus esset,vbi possessor plenũ
dominium non haberet,vt puta in allodialibus præ-
scriptis, in quibus ille, qui præscripsit vtile tantùm
363 habet dominium,† cùm ex præscriptione immobi-
lium non acquiratur præscribenti nisi vtile domi-
nium, directo remanente apud priorem dominum,
cõtra quem fuit præscriptum, vt in Authen.nisi tri-
cennale.C.de bon.maternis.vbi glo.& omnes.Quia
cùm tale dominium vtile apud præscribentem exi-
stens non dependeat à dominio directo in persona
præscripti remanente,imò illi contrarietur,vt plenè
docet Barto.in l.si quis vi.§. differentia.ff. de acquir.
possessio.tale dominium vtile habetur pro totali do-
minio aliud non recognoscente, & dominio directo
apud præscriptum remanẽti præfertur, & ipsum cõ-
fundit.l.si quis emptionis.C.de præscript.xxx.vel xl.
anno.Vnde talis res allodialis pręscripta non minùs
erit allodialis apud præscribentem, quàm esset ante
præscriptionem penes priorem dominum,quem nũc
pręscriptione completa,nullo modo recognoscit,sed
repellit,& excludit. Et talis res pro derelicto haberi
potest,etiam si in ea ius puta seruitutis alteri compe-
teret,ad quod prior dominus cogi poterat: quia talẽ
rem pro derelicto habẽs liberatur ab illo iure, quod
ei incumbebat ratione vel ad causam rei.l.& si fortè.
§.etiam de seruitute.versicu.Labeo.ff. si seruitus ven-
364 di.& l.cùm fructuarius. ff.de vsufruc. †Si autem
res pro derelicto habita erat feudalis, tunc remanet
filiis vasalli rem pro derelicto habentis, & post eos
agnatis:& si filios nõ haberet,nec agnatos,tũc habẽ-
do feudum pro derelicto nihil ageret in vtilitatẽ al-
terius,quàm domini.Quia si est feudum simplex, ad
incertum & indeterminatum seruitium concessum,
scilicet intuitu solius fidelitatis, potest ipse vasallus,
etiam inuito domino, habere eum pro derelicto. Ita
quòd ilico eius, quod derelictũ est, dominium vtile,
quod penes vasallum erat,censetur consolidatum cũ
directo,à quo dependebat. Quæ consolidatio etiam
inuito domino fit, cùm tale feudum posit per vasal-
lum derelinqui,secundum glo.& Docto.in capi.quæ
in ecclesiarum. de constitu.& Barto.in l. is cum quo.
ff.de aqua plu.arcen.Vnde tali feudo derelicto ter-
tius illud occupans eum habere non potest iure pro-
hibente,cùm feudi alienatio, & translatio fieri prohi
beantur de iure in extraneum sine consensu domini,
capitu.j. de prohibi.feu.alie. per Lotha.Nec obstant
iura.ff.& C.pro derelicto. & instit.de rerum diuisio-
ne.§.fina.vbi res à domino derelictæ statim fiunt oc-
cupãtium:quia hoc est verum, vbi occupans rem de-
relictam, reperit dominium rei vacãs sicut plenè va-
cat in allodiis derelictis: sed in re feudali habita pro
derelicta tertius eam occupãs nõ reperit dominium
365 vtile à vasallo derelictum vacans, † cùm ilico quòd
feudum fuit à vasallo derelictum, dominium vtile
quod antè penes eum erat,fuit cum directo à quo de-
pendebat, & cui seruiebat,consolidatum, secundùm
Bart.in dicto §.differentia. Sicut videmus à simili, ꝙ
vsufructuarius relinquere potest vsumfructum, etiã
inuito proprietario.l.si absente.& l.cùm fructuarius.
ff.de vsufruc.Et tamen nõ conceditur occupanti, sed
consolidatur cum proprietate sua, institu.de vsufru-
ctu.§ finitur. Et ad dominum proprietarium reuer-
titur, qui concesserat illum, si talem velit acceptare
366 consolidationem:† quia si eam refutaret, vtile do-
minium derelictum illi remaneret occupanti, cùm
non fiat consolidatio nisi volenti.l.fin.C.de iure em-
phy.secundum aliquos. Vnde cùm tale feudum occu-
panti remaneret, quasi ex quadam donatione facta à
vasallo feudum derelinquente, & laudata per domi-
367 num vti consolidatione nolentem. † Est enim dere-
lictũ: quasi genus donationis.l.quod seruus.ff.de sti-
pulatione seruorum.factæ tamẽ in personam incer-
tam,glo.in d.l.quod seruus & l.si id quod.ff. pro dere
licto secũdum eos, & secundum alios talis consolida-
tio fit etiam inuito domino directo.adeò quòd si eam
refutaret, nihilominùs fieret:nec posset dominus di-
rectus vtile dominium semel ipso iure cum proprie-
tate consolidatũ separare à directo, nec illud habere
simpliciter pro derelicto, vt eo solummodo remane-
ret occupanti, argumen.l.iij.in fine.ff. pro derelicto.
Vnde si tale dominium vtile consolidatum cum di-
recto separare vellet, hoc sola voluntate facere non
posset:imò necesse haberet hoc facere per cõtractum
conuenientem, puta feudalem, aut emphyteuticum,
& similes ad dominium vtile transferendum aptos,
scilicet rem illam de nouo infeudando, & conceden-

do illi tertio occupanti. Ego certè in hac subtilitate,
cùm inutilem circuitum inducat, non insisterem.l.
dominus.ff.de condictio.indebi. Maximè in præsen-
ti regno, in quo talia media potiùs cæremonialia,
quàm vtilia non curantur: imò sine illis dominia re-
rum recta via de vno transeunt in alium, secundùm
☞ Bald.in capitu.in præsenti 1. de probationib. [De
quo plenè dicitur super verbo, *Mortuo itaque te-
statore*. ij.vbi plenè loquitur de consuetudine huius
regni, qua mortuus viuum saysit.] Ideo crederem
satis esse,quòd sola domini voluntate res illa dereli-
cta occuparetur à tertio, qui eam feudalē tenere re-
cognosceret à domino directo,& fidelitatem iuraret
absque alia noua concessione: præsertim de æquita-
te canonica, quæ tales non curat circuitus inutiles,
sed vult fideicommissum aduenta conditione recta
via transire in fideicommissarium, sine alia restitu-
tione, quæ iure ciuili requireretur per regulas Tre-
belliani senatusconsulti, vt clarè per illum text.deci-
dit Bald.in dicto capi.in præsentia.Si autem feudum
à vasallo derelictum non esset simplex, id est, sub in-
certa fidelitate,& in certo seruitio concessum, sed es-
set feudum conditionatum, scilicet ad aliquod cer-
tum, & determinatum seruitium annis singulis vel
aliis temporibus domino præstandum,sicut tunc nō
posset vasallus ipsum inuito domino refutare, ita
nec pro derelicto habere, quātumcūque à feudo rece-
deret,& exiret, nisi dominus à quo tenetur consen-
tiret.l.sicut.C.de actioni.& obliga.& ita intelligitur
tex.vbi est glos.optima in capitu.j.in fine. de capita.
qui curiam vendi. De emphyteusi autem nō dubita-
tur, quæ indistinctè nisi dominus velit, nō potest pro
derelicto haberi, nec ei renunciari,secundum glo.&
omnes in dicto capitu.quæ in ecclesiarum.de consti-
tu.& dicta l.is cum quo.vbi Barto.ff.de aqua plu.ar-
cenda. & Pet.Iacob. in titu. de cau.ex quibus feud.
amit.circa medium. Et si his duobus vltimis casibus
consentiret dominus,esset idem dicendum, quod in
368 præcedenti de simplici feudo. † Aliquando & se-
cundò sunt & reperiuntur bona vacantia, de quibus
est dubium,si vacant domini voluntate, vel sine eius
voluntate & consensu:& si dominus est venturus, &
illa bona repetiturus,vel nō: putà quia forsan igno-
ratur dominus,vt quia captus ab hostibus, vel aliter
impeditus, aut fortè ignorans, quò res suæ mobiles
abierunt & deuenerunt, fortè quia errant, & vagan-
tur per patriam, prout faciunt interdum animalia,
quamuis non fera, quæ in itineribus publicis, aut lo-
cis priuatis reperiuntur. Et certè tales res occupanti
non conceduntur,nec fisco pertinēt:imò talibus bo-
nis sic vacantibus est dandus curator, qui illa regat,
& custodiat, ac si certum esset dominum ab hosti-
bus esse captum.l. cùm cognatos. C. de postli.reuer-
sis,donec bonorum dominus reuertatur, aut cogno-
scatur, ne interim talia bona pereant,vt ibi dicitur.
Facit text.in Authen.nauigia.C. de furtis. vbi res in
mari, aut eius portu, vel litore errantes & inuentæ,
suis debent conseruari dominis, vt infrà dicetur fa-
cit quod dicit Bald.in l.ab Anastasio. circa finem.C.
maoda.quòd si quis domum alterius vel castrū pro-
pter guerram, aut mortalitatem vacās ingrediatur,
& illud occupet tanquam in nullius bonis sit, nō ef-
ficitur dominus: nec mouere potest actiones talibus
bonis sic de facto vacantibus seu ad causam ipsorum
369 competētes:† quia actiones, quæ iura incorporalia
existunt, occupari non possunt.l.qui re sibi.§.nec vti-
mur,ff.de fur.Non enim præsumitur talis res omni-
no,& perpetuò habita pro derelicto, durāte impedi-
mēto: imò verus rei dominus semper dominium re-
tinet,quod sine voluntate,& facto suo perdi non po-
test.l.id quod nostrum est.ff. de regu.iur. Cùm etiam
possessio sola per absentem retineatur animo l.clàm
possidere.§.qui ad nundinas.ff. de acquirē.possessio.
Maxime in præsenti ducatu Aquitaniæ, in quo guer-
rarum turbine ac bellorum calamitate res multæ,
castra, & domus, remanserunt desertæ, quæ posteà
fuerūt per dominos recuperatæ,vel eorum hæredes,
370 atque dietim recuperantur. † Hodie tamen domi-
ni terrarum in hoc regno hæc omnia mobilia sic er-
rantia capiunt,& de facto occupant, quæ vocant he-
spaua, quæ propriè sunt animalia abigeata seu fuga-
ta, quæ in Francia vulgariter dicūtur, *Bestail hespa-
ué*. Et in hac patria quodam abusu, & communi vsu
loquendi ab imperitis introducto vocantur, *hesper-
gus*, quasi bona errantia, secundùm Ioann.Fab.in §.
371 examen.insti.de rerum diuisione. † Et peius faciūt:
quia omnes res in publico repertas, quarum nullus
apparet dominus,qui eas repetat, sibi de facto vsur-
pant, quod facere non debent. Imò consulit lex &
præcipit, quòd reperiens tales res mobiles, quarum
dominus est incertus,& de cuius voluntate non con-
stat, proponere debet libellum publicè in ecclesia,
aut palatio, seu alio loco publico, quòd tales res inue-
nit redditurus eas domino si reperiatur, qui eas con
signatiuè declarando repetat, vt dicta l.falsus.§. qui
alienum. ff. de fur.& plenè Panor.in capi.cùm dile-
cti.versi.quid autem si de accusat. Quo facto & suffi-
cienti interuallo expectato, si nemo eas requirat, &
inuentor sit pauper, poterit eas tutè retinere, & con-
sumere si seruari non possint, & cum intentione eas
reddendi domino, dum & quando apparebit, si sint
res, quæ seruando seruari possint. Quinimò (quod
plus est) episcopi, penes quos res raptæ sunt consignā
dæ pro eas distribuendo in redemptionem captiuo-
rum & alimenta pauperum, quas episcopi locorum
☞ [Vide quæ plenè habetur j.super verbo, *si absq; li-
beris moreretur*. j.in xij.limita.circa finem.] vbi rapi-
næ fuerant factæ, vbi incerta est restitutio, distribue-
re debēt, de quo plenè in l.id quod pauperibus.C.de
episco.& cleri.& in Authenti.omnes peregrini.C.
communia de successio.Distribuendo possunt aliquā
partem amore Dei distribuere etiā filiis talium de-
372 relinquentium, si pauperes sint,& indigeant:† imò
possent & totum eis assignare, secundùm Bald.in ca-
pitu.j.§. iniuria. in titu.de pace iuramen.fir.versicu.
quæro quam satisfactionem,&c. Si autem inuentor
sit diues, qui aliter sine illis viuere possit, tenetur
eas pauperibus erogare pro Deo.xiiij.quæstio.v.ca-
pitu.si quid inuenisti. secundùm Hostien.in summa,
de pœni.& remis.§.qua pœna.versi. Quid si quis in-
uenit &c.facit text.not.in Authen.nauigia.C.de fur-
tis.& in Authen.omnes peregrini.C. communia de
successio.& in capitu.sicut dignum.§.eos insuper.de
homici. Hodie verò plures officiarij Franciæ sibi de
facto vsurpant. Quæ omnia sic inuenta faciunt sibi
reddi,& non reddentes trahunt ad emendam contra
ius & iustitiam, secundùm Ioan.Fab.in §.fina.instit.
373 de rerum diuisio. † Pariter vsurpant sibi thesauros,
etiam quos quis in suo vel alio fundo priuato inue-
nit, qui primo casu sunt inuentoris, & secundò casu
☞ dimidia pars domino fundi, [Vt plenè habetur in-
frà super verbo, *Cætera bona*.] altera verò dimidia
inuentori pertinet.l. vnica.C. de thesauris.lib.x. in-
stitu.de rerum diuisio.§.thesauros quoque. Et in plu-
ribus

ribus locis rapiūt, & sibi appropriant bona nauium
naufragatarum in mari, vel causa nauis alleuiandæ,
ne pereat proiecta, quæ sunt de iure dominis conser-
uanda, & cùm inueniuntur, eis sunt restituēda. Ideo
nō sine causa fuit episcopus Agathensis tempore In-
nocentij tertij valde reprehēsus, qui simoniam com-
miserat, & naufragia quædam sibi appropriauerat,
vt dicto capitu. cùm dilecti. quæ indubitàter sunt do-
minis illorum restituenda. Imò fiscus de talibus bo-
nis, nihil capere potest, cùm ius nō habeat in alteri9
calamitate, nec de re luctuosa cōpendium allequi de-
bet. l. j. C. de naufra. lib. xj. nec est ex alieno fletu ridē-
dum. capi. petistis. de priuileg. sicut nec afflicto est dā-
da afflictio. l. diuus. ff. de offic. præsi. Et impium lucrū
esset, quod cum alterius damno fieret, in Authen. de
man. princ. §. sed etiam. Et contra ius naturæ. ff. de cō-
di. indebi. l. nam hæc natura. & contra bonam fidem.
374 l. idémque. §. si procurator. ff. māda. † Et sic malè fa-
ciunt reges Hispaniæ, qui naues fractas occupant, se-
cundum glo. in cano. dispensationes. j. quæstio. vij. &
Ioan. de Pla. in dicta l. j. de naufra. vbi dicit Lucas de
Pēna, quòd malè seruatur, potissimè in partibus Ro-
manæ vrbis, ex qua lex illa processit. Nam in omni-
bus terris maritimis omnia prædæ exposita sunt, vn-
de nō sine causa dixit glo. quòd Romania dicitur ca-
put totius auaritiæ, in l. sequitur. §. pupillus. in verb.
animū possidendi. ff. de vsucapio. vbi de Romanorū
auaritia loquitur Ioan. Mo. in ca. auaritiæ. de electio.
lib. vj. vbi concludit omnia ista, & cætera prædæ fore
exposita, quæ dominis sunt restituēda, sed hoc nō fa-
ciūt, & malè. Quoniam tueri nō possunt, nec excusa-
ri aliqua consuetudine: imò, illa non obstante, pœnā
confiscationis propriorū bonorū, & corporalem ar-
bitrariam incurrūt, vt clarè habetur in dicta Authē-
ti. nauigia. Necnon per generale concilium Latera-
nense sunt excommunicati, in capit. excommunica-
375 tioni. §. illi etiam. infrà de rapt. † Contra hanc exe-
crabilem & nefandissimam cupiditatem, quæ du-
dum plurimos præsertim in regno Franciæ excæca-
uit, ac dietim excæcat, quæ ferè vsque ad excoriatio-
nem, quam ipsi vulgariter, escorcher, appellant, per
custodes maximè seu gardiatores portuum, indiffe-
renter cōtra omnes tam clericos, quàm laicos, nobi-
les, burgenses, mercatores, & plebeios committitur.
A quibus alij de cæteris regnis perniciosum sumpse-
re exemplum. Mouetur & ore satis aperto exclamat
Valerius, libro ij. titu. de institutis. Auara, inquit, &
fœneratoria Gallorum philosophia. & Gul. de mon-
te Laudu. in cle. multorum. circa princ. de pœnis. eas
multum detestando, vt ibi videre potestis. Facit glos.
super verbo, ad vsurpationem. in l. defensionis facul-
tas. C. de iure fis. lib. x. quæ dicit, quòd officiales plu-
ra mala sciunt & committunt, quàm alij, vt in Auth.
vt iudi. sine quoquo suffra. §. j. Et dicit glos. in l. per
diuersas. C. manda. quòd omnia mala mouere, qui
circa lites versantur, quales sunt publici officiales.
376 † Vnde non sine causa omnium talium, & similium
raptorum hæres in præsenti seculo est fiscus, qui eos
bonis alienis impinguatos minuit. Quod fieri neces-
se est, ne æternaliter pereant. Sunt enim tales officia-
rij rerū alienarum auidi, ac improbi collectores, qui
in republica ventris, & intestinorum imaginem te-
nent, qui si immensa auiditate rapta congererent, &
congesta tenacius retinerent, innumerabiles atq; in-
curabiles corporis reipublicæ morbos generarēt, ita
quòd vitio eorum totius corporis ruina immineret,
vt ait Polycrates, lib. v. ca. ij. quia secundū Hypocra-
tem, crassa, & obesa, id est, rotunda corpora cum cre-
scendi modum impleuerunt, necessariam requirunt
sanguinis minutionē, quæ nisi fieret in paralysin, &
plurima genera morborū pessima erumperēt. Idcir-
co dixit necessariam esse demptionē, vt barbatus ille
refert Hierony. in c. nec tales. de conse. distin. v. Ob
quod expediens est tales certè officiarios plurium &
diuersorum rapina impinguatos, sanguine, id est, bo-
☞ nis raptis minui, [De quo plenè super ver. *condidit*.
j. circa finē. loquēdo de his oppressionib9.] ne corpus
reipublicæ paralysin patiatur. Præterea necesse, si aliàs
expediēs est, vt quod vi vel aliàs iniustè perdidit pro-
ximus, capiat fiscus. Cuius omnia digerēdi est capax
☞ stomachus. [De hoc fisci stomacho omnia rapta de-
uorāte, plenè dicitur sup verbo, *Mortuo itaq; testa-*
377 *tore*. j.] † Aliquando & tertiò ac vltimò bona, quæ
in posse alicuius fuerunt, vacant absq; domini volun
tate, qui nō speratur rediturus: vt quia certū est, ꝙ nō
redibit quia fortè decessit nullis ex testamēto, vel ab
intestato relictis hæredibus, saltem qui hæreditatem
velint, de quibus suprà successiuè vidistis. Aut quia for
tè bona fuerūt propter delictū perdita. quo casu licet
tàliter bonis priuatus posset à principe restitui, vt
378 C. de sen. pas. & resti. per totū. † Tamen quia quod à
principe est impetrandum, cēsetur (propter difficul-
tatem) esse impossibile. l. apud Iulianū al. incip. Iulia-
nus. §. fi. ff. de leg. j. & l. j. & l. ij. C. de peti. bo. subla. lib.
x. Certè talis dominus non ampliùs speratur reditu-
rus, nec ad bona reuersurus. Vnde in talibus, vt in
prin. huius quinti & vltimi articuli tetigerā, succedit
fiscus in aliorū defectu successorū, qui quidem fiscus
propria poterit authoritate talē adire hæreditatem
absque inuētarij cōfectione, cùm in talibus bonis suc
cedat, nō vt priuatus, sed tanquā princeps & publica
persona, poterítque talia bona occupare, eorúmque
possessiones adipisci, velut de iure & de facto vacan-
tiū, nec tenebitur creditoribus vltra vires hæredita-
rias, secūdùm Barto. per illū tex. in l. j. §. an bona. ff. de
iure fis. Et ita est seruari consuetū, secūdùm Masuerū,
379 tit. de succes. & vlti. volū. §. j. in fi. † Si autē solùm va-
carēt de iure, vt quia dominus illorum absq; hærede
decessisset, vel omnes hæredes successionem repudia
rent, tamen de facto bona illa sunt, & detinentur per
alium occupata, certè tunc fiscus licet possit, vt quili-
bet alius hæres adire hæreditatem, non tamen posset
illam realiter apprehēdere ab alio possessam, donec
discusso de iure possessoris, qui in apprehēsione pos-
sessionis vocandus est, vt dicta l. j. C. de bo. vacā. li. x.
Et si se opponat seu cōtradicat, audietur. l. fi. C. de edi-
cto diui Adria. tol. & in c. licet episcopus. de præben.
lib. vj. vbi tenens possessionem de facto, & sine titulo
spoliari nō debet, nec à possessiōe expelli, donec ipso
vocato, & audito. l. fi. C. de rei vendi. imò non valeret
impetratio pro alicuius rei adipiscenda possessione,
nisi facta mētio fuerit de possessione, etiam meri fa-
cti penes alium existente & detenta. c. cùm nostris. de
cōcessio. præben. vbi bona glo. super verbo, de facto.
Nam bona fisco applicata nō possunt, nisi præmissa
declaratione, realiter capi, nec alteri cōcedi, & si cō-
trarium fieret nō valeret, vt hodie satis est clarū per
regiam ordinationem domini nostri regis moderni
☞ Caroli octaui. [Quam situauit dominus Auffrerij
in titu. de conces. benefi. non vacan. c. ij.] Quinimò
etiam post factam declarationem non valeret cōces-
sio dictorū bonorū, nisi motu proprio principis fo-
ret expedita. l. ij. C. de peti. bono. subla. lib. x. videatis
bonum tex. in c. cùm secundū leges. de hæreti. lib. vi.

& tetigi suprà in prin.huius quinti articuli. Nam fi-
scus in bonis sic vacantibus in defectu hæredum suc-
cedens verè succedit, adeò quòd si talia bona tanquã
vacãtia per fiscum apprehensa, posteà fuerint per of-
ficiarios ad publicam subhastationem debitis præce
dentibus interuallis secundum consuetudinem ven-
380 dita, vẽditio tenebit irreuocabiliter. † Ita quòd si fi-
lius vel alius defuncti proximus parens, qui forsan
tẽpore mortis absens erat, tũc appareret bona vẽdita
recuperare volens, nõ audiretur, nisi ad petendum à
fisco pretium infra quadriennium cõtinuum à tem-
pore factę fisco denuntiationis, & bonorum occupa-
tionis computandum, & nõ post. l.j. & l.omnes. C. de
quadrien. præscri. Et ita consuetudine seruatur, secũ-
dùm Masuerum, titu. de emptio. & vẽdi. §. item si bo-
na mobilia. & tit. de succes. §. item & illius, qui mor-
tuus est sine hærede. nisi hæres ille minor esset xiiij.
annis. Quo casu hoc non obstante admitteretur be-
neficio minoris ætatis post quadriẽnium ad pretium
consequẽdum à fisco, secundum eum ibi, subiungen-
tem idem esse, si fiscus bona erema vẽderet, quæ lon-
go tempore in eremo remanserant inculta negligen-
tia dominorum, de quibus intelligi etiam potest di-
cta l.omnes. Et idem vt quadriennio præscribantur
contra verum hæredem & dominium, vbi bona non
essent per fiscum aut officiarios fiscales alienata, sed
per ipsum principem, vel Augustam, aut eorum offi-
ciarios, non vt res confiscatas, aut vacantes: sed tan-
quam de patrimonio principis existentia, per tex. in
l.bene à Zenone. C. de quadri. præscrip. Nam regula
381 communis habet, † quòd quoties princeps vel Augu
sta, aut eorũ fiscus seu officiales ad hoc deputati bo-
na aliena vendunt tanquã sua propria, & nõ vt alie-
na, emptor aut donatarius vel alius quicunque titu-
larius est ilico securus, tamen dominus rei habet re-
gressum contra principem, aut fiscum infra quadriẽ-
nium ad consequendum pretium, vt dixi per dictam
l.omnes. & l.bene à Zenone. Quas discretè & sapiẽ-
382 ter, ne iniquũ concipiatis, debetis intelligere: † quia
antè quàm dispositio earum habeat locum multa re-
quirũtur. Primò requiritur, quòd fiscus rem alienã,
vt suam alienans eam credat suam, & non alienam:
quia si putaret eam esse alienam, posset dominus rei
eam vendicare ab eo, cui princeps concessit, secundũ
glos. in l.multum interest. C. de communium rerum
alien. Prætereà requiritur, quòd fiscus rem quam cõ-
cedit possideat, bona fide, credens esse suam, vt in ca-
su nostro, vbi fiscus videns bona vacantia ob defectũ
legitimorum hæredum, iustam habet credendi cau-
sam, quòd sint sua, vt dicta l.j. C. de bo. vacan. lib. x. Et
tunc cõtra dominum est emptor, aut donatarius ili-
co securus, & etiam fiscus post quadriennium. Sed eo
pẽdente tenetur reddere domino pretium, si eam vẽ-
didit, aut æstimationẽ rei, si eam donauit, & cum il-
la erit quittus: secùs, si mala fide rem alienatã fiscus
possidebat, secundum glos. super verbo, distrahatur,
in l.j. C. de vendi. rerũ fisca. cum priuatis cõmunium.
lib. x. & tenet Iac. de Aret. quẽ ibi formaliter sequun-
tur Bal. & Ange. in dicta l.ij. C. de cõmunium rerum
alie. & in l.j. C. de hære. vel actio. vẽdi. & Panor. in c.
penul. versic. ego incipiam, &c. de re iudi. Quod dicit
esse notandum: quia multi errant in intellectu dicta-
rũ legum, omnes. & bene à Zenone, intelligentes eas
indistinctè etiam cum mala fide, quod nõ est verum:
imò tũc dominus audiretur, etiam post quadriennium
contra eum, in quem facta est alienatio per fiscum,
aut principem nõ dominum, sicut audiretur si alius
383 quicunque eam alienasset. † Secundò requiritur, quòd
res quam fiscus vel princeps bona fide credens suam
alienauit, non sit nec pertineat ecclesiæ: quia tunc is,
in quem facta esset alienatio, non esset securus ilico,
donec lapso tempore xl. annorum, quo solo contra
ecclesiam præscribitur. c. ad aures, de præscrip. & Au-
then. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. Nec haberet
tunc locum dispositio dictarum legum, per text. in c.
quicunq; militum. xij. q. ij. Et pariter locum non ha-
beret, vbi princeps rem alienã donaret vt suam, etiã
credens eam esse suam alicui ecclesiæ, secundum glo.
ibi in fi. per tex. in c. placuit. leg. j. xvj. q. vbi gl. penul.
hoc tenet, quòd ecclesia ilico nõ esset tuta, imò tene-
retur rẽ vero domino restituere, quicquid dicat text.
in dicta l.bene à Zenone. ante fi. Et ratio est secundũ
glos. in dicto c. placuit. Quia sicut ecclesia noluit di-
ctã l.bene à Zenone, recipere cõtra se, vt dicto c. qui-
cunq; militum, vt dixi. Sic etiam gaudere non debet
priuilegio illius, quia iniquum foret putare aliquid
iustum esse in sua persona, quod iniquum putauit in
personis aliorum, ar. in l.generaliter. C. de rebus cre
di. & iureiuran. §. sed iuramento. & ff. quod quisq; iu-
384 ris. per totũ, † & per hæc dicit plus gl. super verbo,
irrita. in ca. qui res. de rebus ecclesiæ non alienandis.
Quod dispositio dictæ l. omnes. & l.bene à Zenone,
locum non habet de iure isto canunico: ideo vt dixi
locum non habet in ecclesia, si imperator rem alienã
ei donauerit, secundum glos. in dicto c. quicunq;. xij.
qõ. ij. per c. placuit. xvj. q. iij. Et minùs si rem ecclesiæ
tanquam suam alteri donaret, vt ibi: sed solùm habet
locum de iure ciuili, & inter laicos, & in rebus eorũ,
vt per Panormita. in dicto c. qui res. & plenè Fely. in
capi. quæ in ecclesiarum. xiiij. colum. versi. secundum
verò membrum dictæ conclusionis, &c. de constitu.
vltra quem consuluit Panormi. in secunda parte cõ-
si. iij. xvj. colum. in fi. dictam l.bene à Zenone. locum
non habere in rege Franciæ, nec in aliis regibus, aut
principibus, præterquàm in Imperatore, & Augusta
eius consorte, rem alienam vt suam alienante. Cùm
lex illa specialissimum contineat priuilegium Im-
peratoris, & Augustæ, qui suis consiliis suísque la-
boribus pro toto orbe terrarum die noctúque labo-
rant. Vnde non immeritò dignam habent sua præ-
rogatiua fortunam, vt ibi dicit textus, prope finem.
Hoc autem priuilegium non attribuit regi nostro
Franciæ, ergo non est ad ipsum extendendum. capi-
tu. sanè. de priuil. Maximè quia in eo non est eadem
ratio in hoc, quæ militat in Imperatore, cùm non la-
boret pro vniuerso orbe, sicut facit Imperator. Ta-
men de consuetudine seruatur in regno, secundùm
Masuerum in dicto §. item ex illius. Et præmissa ve-
ta, vbi bona fuerunt tanquam vacantia per fiscum
alienata cum effectu, id est, taliter, quòd ille in quem
fuit alienatio facta, tenet & possidet illa bona: quia
pro illis inquietari nõ poterit quoquomodo, nec fi-
scus pro pretio post quadriennium, vt dicta l.bene à
Zenone. & l.omnes. Si autem bona non adeptus fuis-
set, nec possideret, sed fiscus vel quilibet alius, pos-
set hæres & quicunque alter dominus illa recupera-
re infra triginta annos. l.licet. C. de iure deliberandi.
Et idem si res per fiscum alienata, & ab emptore aut
donatario possessa, reperiretur nũc ad ipsum fiscum
reuersa, & eam teneret. Cùm locupletari non debeat
de aliorum, præsertim subditorum suorum iactura,
capi. locupletari, de regu. iur. lib. vj. & l.nam hoc na-
tura. ff. de cõdict. indebi. Prætereà l. illa omnes. & be-
ne à Zenone, est odiosa & restringenda, secundùm
Panor.

385 Panor. vbi suprà. † Sanè temen intelligatis fiscum
succedere in bonis vacantibus propter defectum hæ
redum, vbi bona vacantia essent allodialia, Franca,
& libera, in quibus nemo alter interesse prætédit de
quibus plenè vidistis in primo articulo, & in secun-
386 da decisio. † Si autem talia bona vacantia essent
alteri domino consolidabilia, certè in illis præferré
tur domini directi: & sic in feudalibus & emphyteu
ticariis semper fisco præferũtur domini, à quibus de
pendent, & in quorum terra, & iurisdictione bona
sunt situata mobilia & immobilia, quorum interest
dominium vtile consolidari suo directo in defectu
hominis, ne transeant in potentiorem. Præterea cu-
ius domini ipsi hæredes sunt, eius omnia bona esse
cognoscant. l. fin. C. ex quibus cau. colo. censitive do-
minos accu. possunt. lib. xj. Vnde nobiles, qui suos ha
bent homines, illis sine hærede decedentibus succe-
dunt, secundùm Bald. in l. j. C. de hæredi. decu. Testa-
ri tamen possent si vellent, quia ingenui sunt, & li-
beri homines secundùm glo. insti. de iure perso. circa
medium. Præsertim in isto regno, in quo sunt feuda
& emphyteuses ad instar patrimoniorum redacta, vt
sæpe dictum fuit, nisi consuetudo esset in cótrarium,
scilicet quòd testari non possent: quia valeret & di-
sponere posset, quò rusticis morientibus absq; libe-
ris posit dominus castri vel loci totum vel certam
bonorum partem occupare. Quo casu non exclude-
rentur liberi morientis, sed duntaxat reliqui paren
387 tes, † cùm enim successiones sint de iure positiuo, vt
dicit Bal. in l. meminimus. C. de legiti. hæred. [De
quo infrà super verbo, *candidit.* j. circa princ.] Con-
suetudo in eis multùm potest, vbi non reperitur ex-
pressè prohibita derogare iuri communi, ita quòd
tantum potest sicut lex scripta ad tollendam veteré
legem. instit. de iure naturali. §. ex non scripto. Ideo
erunt hoc casu exclusi, præter liberos omnes paren-
tes licet ascendentes, etiam à legitima, quam eo tunc
de bonis liberorum exigere non poterunt. Cùm non
sit de iure naturali, secundùm Bald. in l. j. §. ius natu-
rale. ff. de iustitia & iure. & dixi plenè suprà in primo
præludio. Quæ quidem consuetudo multum inole-
uit in pluribus locis, in quibus barones & nobiles
mortuo Pagesio seu rustico suo sine liberis, & in qui-
busdam aliis locis, eo mortuo sine liberis, & aliis pa-
rentibus eiusdem conditionis hominibus, qui soli
sunt ad succedendum ex testamento, vel ab intesta-
to capaces, secundùm Ioan. Fab. instit. de iure perso.
§. seruitus. in princ. omnia capiunt, & occupant iure
388 peculij, quod vocant manum mortuam. † Si autem
extarent liberi, vel alij parentes eiusdem códitionis
homines, illi defuncto succederent ex testamento, si
testamentum fecisset, vel ab intestato, si intestatus
decesserit, in quos transit hæreditas, & etiam posses-
sio ipso iure in pręsenti regno sine alia apprehensio-
ne, sicut transiret alia quælibet hæreditas fráca & li-
bera in hæredes omnino liberos iure sanguinis paré
telæ succedentes, per generalem regni cósuetudiné,
qua mortuus viuum saysit eius proximum linaige-
rium. [De qua consuetudine plenè habetur infrà
super verbo, *Mortuo itaq; testatore.* ij.] Nec talis có
suetudo saysiret alios, licet cósanguineos proximos,
si eiusdem non essent conditionis cum defuncto. Sed
dominus iure manus mortuæ, si defunctus hæredes
suæ conditionis parentes non haberet, dę bonis & hę
reditate illius remaneret saysitus: quia vbi est talis
consuetudo manus mortuæ liberi & franci homi-
nes homini conditionato succedere nó possunt, cùm
plenè liber non sit, secundùm Ioann. Fab. Angel. &
Christophorum Porcum. Institu. de serui. cognatio.
389 Sane tamen intelligatis tales eiusdem conditio-
nis homines per generalem regni consuetudinem
fore ipso iure saysitos contra omnes, præterquàm do
minum feudalem & directum, à quo tales hæredes
non obstante consuetudine saysiente necesse habent
petere inuestituram, & mitti in possessionem, vt pos
sessores fiát, sicut quilibet alius hæres rem ab alio in
feudum tenens, vel emphyteutim, secundùm Bald. in
cap. j. An mutus vel imperfectus. Nulla enim consue
tudo aliquem saysit contra suum superiorem domi-
num, & minùs contra regem. Ob quod facta fuit re-
gia ordinatio, quæ incipit, & si quæstio. Ideo non
posset subditus ratione iurisdictionis altæ & bassæ
in casu nouitatis contra dominum suum impetrare,
cùm sit sine possessione respectu domini, antequàm
fuerit ab eo inuestitus, & ita seruatur secundùm Ma-
suerum, titu. de posses. §. item ille qui est subditus. Et
clariùs in titul. de feudis. §. item successor singularis.
cum §. seq. [Hoc pleniùs declaratur infrà super di-
cto verbo, *Mortuo itaq;* ij. loquédo de continuatio
ne possessionis de patre in filium.] Vnde stylus cu-
riæ Parlamenti Franciæ habet, quòd vbi subditus
conqueritur de domino non super nouo impedimé-
to, fit tunc causæ remissio domino: quia aliàs esset in
potestate subiecti auferre iurisdictionem domino
suo, nouum proponendo impedimentum, ideo com-
muniter in Gallico dicitur: *Entre Seigneur & subiect, n'ha point de nouuelleté.* Si tamen dominus vel iudex
iniustè, & iuris ordine non seruato, procedit contra
subditum, potest intentari contra ipsum remedium
recuperandæ possessionis. cap. conquerente. de restit.
spol. vt refert magister Guliel. de Brolio. titul. de cau
sa nouitatis. cap. item si subiectus. Præterea verum
est, quòd inter subiectum, & dominum nó cadit no-
uitas. sed si esset inter subditum ex vna parte, & do-
minum alium ex altera, tunc quo ad illum alium, &
etiam dominum rex haberet cognitionem, neq; ille
alius petere posset remissionem fieri, ne cótinentia
causæ diuidatur: & ita fuit Arresto declaratum Pari-
sius. [De quo per dominum Auffreri. in suo tracta-
390 tu Arrestorum cap. xlvij.] † Et pariter non posset
Pagesius cótra dominum impetrare saluágardiam,
quæ propriè respicit res, & patrimoniũ. Nam si hæc
impetrari possent, faciliter impediretur dominus in
sua iurisdictione per subditos, quibus prouisum est
remedio appellandi vel prouocandi, si grauętur per
dominum iure superioritatis & authoritatis. Tamen
secundùm stylum curiæ Parlamenti regiæ dominus
dare cogeretur assecuramentum, & securitatem va-
sallo, & homini suo, & cuicunq; eius subdito de cor-
pore suo, id est, de ipsum non offendendo in corpore
seu persona, cùm talis offensio reparari nó posset re-
medio appellationis, de qua materia saluegardiæ, &
assecuramenti habetur in l. denuntiamus. C. de his
qui ad eccle. confu. & l. illicitas. §. ne potétiores. vbi
Barto. ff. de offic. præsid. & in l. sanctum. ff. de rerum
391 diuis. & Fely. super rubrica, de treug. & pa. [Et quòd
consuetudo, quòd dominus succedat Pagesio, & ho-
mini suo valeat, tenet Hostien. in summa. titu. de na-
tis ex libe. ventre. §. fin. versicul. Et nun. Et dicitur in
summa confessorum, titul. de succes. ab intesta. quæ-
stione cxxj. vbi dicitur, quòd si fuerit consuetudo
terræ, quòd mortuo homine sine filio dominus to-
tum accipiat, talis consuetudo est seruanda, & con-
sequenter dicitur in foro cóscientię tuta, prout olim

392 seruabatur in patria Delphinatus, † vbi manū mor
tuam accipiebant Barones, & cæteri nobiles illius
patriæ ab hominibus suis, vt refert Guido Papæ
quæstione ccclxj. dicens; quòd capere eam solebat
etiam dominus Delphinus vsque ad tempora domi-
393 ni Huberti, † qui inter cætera libertatem concessit
patriæ suæ à præmissis, & dictam patriam suam trās-
tulit in primogenitum Franciæ prohibens manum
mortuam accipere, nisi ab his, qui eam caperent ab
hominibus, & subditis suis, de quo modicum tetti-
git Cyn. in authenti. sed episcopalis dignitas. C. de
episcop. & cleri. & in l. voluntarie. C. de expensat. tu-
to. & Ioannes Fab. in §. j. institu. quibus modis ius pa
triæ potest. solui. vbi dicit, quòd mortuo aliquo sine
liberis in potestate existentibus, potest dominus ex
consuetudine si ibi vigeat omnia occupare iure ma-
nus mortuæ: idem tenet Bartol. in l. item in potesta-
te. in fine. ff. de his qui sunt sui vel alien. iuris. Quia
stante consuetudine manus mortuæ, prout est in plu
ribus locis huius regni Franciæ (vt refert Masue-
rus, titul. de successio. & vltimis volun. §. item illius,
qui mortuus est sine liberis, & tangit in titul. de lo-
ca. & iure emphyten. §. itē si res quæ data fuit, in fi.)
394 non possent tales homines testādo, aut inter viuos
de bonis suis disponere, secundùm Hostien. vbi su-
prà, nisi inter liberos, & in aliquib' locis inter suos,
qui dicuntur omnes illi, qui inuiti ferre testimo-
nium contra talem hominem non fuissent coacti;
vel nisi in magna necessitate, vel pro acquirendo
alia bona sibi, & domino magis vtilia, ad instar bo-
norum ecclesiæ, vt notat Panormitan. capit. nulli.
de rebus eccle. non alie. Et si aliàs disponerent inter
extraneos vel testarentur, posset dominus omnia re
uocare, maximè si donarent. l. j. vbi plenè Ioann. de
Plat. & Docto. C. non lice. habita. metroco. loca sua
ad extran. transferre, libro xj. Talibus profectò ho-
minibus dicere potest baro id quod Deus Israëlitis
dixit Leuiti. xxv. Terram quoque non vendetis,
quia mea est: vos aduenę, & coloni mei estis, &c. Quo
395 rum colonorum differentia est multiplex. † Inter
quos ascriptitiorum conditio deterior est: quia pa-
rum differunt à seruis. l. ne diutiùs. C. de agricol. &
censi. libro xj. Tales enim sicut cæteri dicuntur colo-
ni ab agris colendis vocati & nominati: & præterea
dicuntur ascriptitij, quia glebæ seu terræ, quam co-
lunt, sunt perpetuò astricti, à qua discedere nūquàm
possunt, vt alibi monetur. l. cùm satis. illo eodem ti-
tulo. imò sunt pars glebæ & terræ, quam colere sunt
astricti, adeò quòd pro rebus immobilibus habētur,
& earum appellatione veniunt: ita quòd legata ven-
dita, aut donata terra, censentur & ipsi cum sobole
sua translati, & alienati terram sequentes quocun-
que vadat, etiam si in manus Iudæorum vel aliorum
infidelium terra illa perueniret. Qui licet Christia-
num mancipium habere non possint. l. prima. C. ne
396 Christia. mancipium. † attamen tales Christianos
ascriptitios velut fundi partem habebunt, dummo-
do eis non vtantur ad aliud, quàm agriculturam
cui ascripti sunt. capit. multorum. de Iudæis. Quo
casu non dicitur Christianus propriè Iudæo subdi-
tus, sed solùm terræ Iudæi astrictus, cui terræ potius
seruit, quàm personæ. Et sic non obstat dicta l. prima
C. ne Christia. mancipium. habere. Vnde tanquam
partem fundi tenetur dominus tales ascriptitios tra
dere, sicut terram in publico censu, cùm propter eos
terra plus æstimetur, secundùm glos. in l. prima. C.
de seruis fugitiuis. quia inter immobilia velut pars

terræ computantur, in autenti. de non alien. §. velut
enim. collatio. ij. de quo habetur in l. forma. §. si quis
inquilinos. ff. de censi. Nec vendi possent vel alio mo
do alienari, sine fundo: quia ab eo separari non pos-
sunt, etiam ex priuilegio motu proprio principis cō-
cesso. l. originarios. vbi Ioan. de Plat. & cæteri. C. de
agricol. & censi. Sic etiam à solo non possunt sequen-
tes coloni separari, in signum cuius primus agricul-
tor vocatus fuit Cain, id est, possessio. Cain enim lin
397 gua Hebraica possessionem significat, † qui cupi-
dissimus fuisse perhibetur, ac inuidia plenus, & alie-
næ felicitatis impatientissimus, vt sunt communi-
ter Agricolæ Rusticani, de quibus ait Diodorus Si-
culus, lib. iii. quòd omnis inuidia subdita est regibus
in India, quasi dicat, quòd omnes agricolæ, qui vt
398 plurimùm sunt inuidi dant regi tributum. † Ex quo
antiqua arbitrabatur, & pingebat deitatem largi-
trix gentilitas, Saturnum agriculturæ doctorem esse
hominem senem, capite obuolutum, sordidum, atq;
falce ornatum. Quæ sicut Saturno homini, sic etiam
planetæ conueniunt: quem astrologi dicunt plane-
tam frigidum, siccum, melancholicum, auarum, ma-
liciosum, inuidum, & simulatorem, ac fœtidi oris,
quasi de omnibus malè dicentem. Quamobrem,
quia secundùm Ciceronem in Rhetoricis, virtutis
comes [De quo plenius super verbo, *Mortua itaq. testatore.* j. dum loquitur de Iudæorum inuidia cōtra
Christum.] inuidia est. Cain agricola primus fratrē
suum Abel totum nobilem Deum corde syncero co-
lentem, cuius sacrificia Deo erāt accepta, crudeliter
interfecit. Nunquid agricolæ (vt Matth. xxj. veritas
diuina testatur) sola inuidia moti vidētes filium do-
mini sui dixerunt intra se: hic est hæres, venite occi-
damus eum, & habebimus hæreditatē eius, & appre-
hensum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt.
Nec sine causa in agricolis figuratur ibi inuidia Pha-
risæorum & Sacerdotum contra Christum veræ no-
399 bilitatis principem. † Quæ quidem inuidia natura-
liter contra nobilitatē est rusticis & villanis insita,
quibus rātus semper, & tam vastus est animus extin-
guendi nobilitatem: quia rarò est inter tā dissimiles
animos beneuolentiæ charitatisque consensio. Nec
est nouum in præsenti regno ignobile vulgus ea de
causa insurrexisse, & plura perpetrasse. Quod ma-
ximè contingit capite languente, prout factum fuis-
se legitur beato Ludouico Francorum rege apud in-
fideles capto. de quo Gaguinus, lib. vij. cap. ij. Ludo-
uico, inquit, capto exercitati plerique adolescentes
tanquam regem custodia eximere sperarent conue-
nientes, duce Hungaro, qui illis non aliter, quàm epi
scopus præsidebat, magnam sibi sociorū multitudi-
nem coëgerant, atq; ita per Parisios, Aurelianosq; &
Bituriges profecti, cùm nō furto, non adulteriis ab-
stinerent, à Biturigibus non longè à vico, qui mor-
tuum mare dicitur, qua ad nouam villam iter est,
peremptι sunt. Hi unum pastorellos se nominari vo-
lebant. & eodem libr. cap. fin. sic dicit, dum hæc diffi-
cili aguntur, scilicet bella inter Philippum Longum
Franciæ regem, & Flandriæ comitem, olim quidā
pastores admoniti cœlesti (vt ipsi asseuerabant) ora-
culo in Syriam religionis Christianę causa profectu
ros se iactabant, qui postquàm magno numero au-
cti sunt, latrunculis non dissimiles, cùm prædas age-
rent, Carcassonam vsque progressi ab incolis grege
facto dissipati aufugerunt compluribus interfectis,
& patibulo strangulatis. Pariter certo certius est ru
sticos fuisse inuidia arrogantissimos, ac dominandi
facultate

facultate contra nobiles tempore Ioannis Franciæ regis vsurpare voluisse, tamē malè eis successisse, de quo idem Gaguinus, libr.ix. c.j. de tempore quo rex Ioannes in Anglia captus tenebatur Carolo quinto
400 eius filio regnum moderāte sic refert: †Insurrexit per id tempus in Bellouacensium territorio agricolarum insolēs turba, quæ ex vicis in nobilitatem duce Gulielmo Callero irrumpens cædem multam facit. Compendiumque vsque, atque Siluanectum & Suessionem grassata, arces cōplures spoliauit, deiecitque. Erat huic hominum pesti in nobilitatem præcipua conspiratio, & execrabilis sæuitia: cuius ne per eius singula flagitia circumferar, duo tantum præcipuæ immanitatis crimina memorabo. Inter plurimas cædes hæc debacchantium furia castellū quoddam irrumpēs loci dominum cùm palo alligasset, eius vxorem filiamq; in conspectu mariti stuprauerunt, stupratas necauerunt, viro mox crudeliter interempto. Alterum præterea auratum equitem à se trucidatum, & veru transfixum igni assauerunt spectante equitis vxore, quàm à duodecim stupratoribus violatam impulerūt de mariti carne vesci, miseramque paulò pòst mulierem morte afficiētes. Sunt qui memoriæ prodiderūt, hos grassatores regem sibi instituisse Iaquetum quendam Bellouacum, à quo ipsi se Iaquas voluerunt appellari. Egressi quoque Parisiis trecenti ex numero perditorum hominum, duce Petro Gillo, Tillium profecti, cùm ibi Ioānem Vaillant cum quingentis eiusdem factionis armatis comperissent, inita societate Meldem ducunt, rati prima incursione mercatum expugnare. Quos Meldēnses positis per vias mensis, vino, atque dapibus magna omnium lætitia reficiunt, erat tūc in mercato cum vxore Caroli quinti Fuxensis comes, atque alij bono numero nobiles quidam, qui postquàm oppugnationem aduersum se parari videt, irruptione facta totā illam plebeiam vim furoremq; dissipār: ingressiq; ciuitatem, eam partim incendunt, atq; diripiunt, capto Solino ciuitatis prætore, quem abductum necauerunt. Deprehensus præterea à Nauarro rege Gulielmus Callerus Iaquatum Beluacēsium primarius carnifex (Iaquas enim hæc se factio nominabat) vltimum supplicium apud Claromontem tulit. [Inter bonos (inquit Sallustius in Iugurtino) amicitia, inter malos factio est.] Eademq; tempestate paulò antè mercatorum præpositus cubiculum Caroli prædicti ingressus, nihil inquit serene princeps, interea, quæ gesturi sumus cōtristeris, simul hæc dicēs Conflauum Campanum Mareschallum Carolo conspiciente necauerūt, Robertumq; Claromōtensem inde fugientem in penetrali interemerūt. Quorum cadauera trahi à satellitibus, & ad mensam marmoream, quæ in atrio ad gradus palatij est proijci inspiciente Carolo præpositus iusserat, vbi ad populi spectaculum ad vesperam vsque relicta iacuere. Pariter de tempore Caroli sexti Francorum regis, eodem lib.c.iij. Idem Gaguinus sic dicit: Eadem quoq; tempestate Aruerni adiunctis sibi Lemouicensibus, atq; Pictauiensibus grauissimam seditionem excitarūt, ducem sibi quendam Petrum Brucrium instituentes, atque ita per nequissimam licentiam grassantes, nobilem quemq; clerum, item, & alicuius pensi hominem sibi obuium sine miseratione obtruncabant. Nam deprehensi forte per viam Serti equitis capiti ignitum cassidem imponūt, sacerdoti amputatis digitis capitis verticem deglubunt, deinde cremāt. Religiosum hospitalis ordinis proceræ arbori appensum, sagittis telisq; cōfossum necant. Nec modus illis erat vllus sæuiendi, pluris inter illos habebatur, qui diriora flagitia committeret. Huius tam detestandæ inhumanitatis nuntio accepto Biturigum dux, qui Auenionem salutandi pontificis causa petebat, delecto nobilium exercitu in seditiosos mouet, quos nō difficili prælio multis occisis, multisq; laqueo strangulatis superauit. Hæc ille. Talis enim furiosa plebs aduentu viri alicuius insignis confestim tacet, vt cō-
401 tigisse refert Valerius, li.iij.tit.de fiducia sui. †Cùm in vrbe fames contigisset, & ob id plebs Romana in varias sententias, non sine tumultu declinaret, Scipio Nasica ad eā tacetè, Quirites, inquit, plus enim ego, quàm vos quid reipublicæ expediat intelligo. Qua voce audita omnes pleno venerationis silentio maiorem authoritatem eius, quàm suorum alimentorū respectum egerunt. Hæc ille. Pro quo facit poëticum illud Æneidum libro primo:

Sæuitque animis ignobile vulgus,
Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat.
Tum pietate grauem, ac meritis si forte virum quem
Conspexere, silent, arrectisque auribus astant. &c.

402 †Ob quod nulla olim dabatur plebeiæ conditioni authoritas, nec in cōsilio vocabatur, sed solùm honorati viri, cùm prudentia non sit in eis. De quo Cæsar de bello Gallico libro suorum Commentariorū vj. In omni, inquit, Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt numero, atq; honore genera sunt duo. Nā plebs plenè seruorum habetur loco, quæ nihil habet per se, nulloq; adhibetur cōsilio &c. [De periculoso plebis consilio & iudicio plenè habetur super verbo, *mortuo itaq, testatore.* j. loquendo de sententia contra Christum lata ad clamorē plebis.] Et ita etiam inter alia eidem Cæsari facto Imperatori oratione secunda ad Caium Cæsarem de Republica intitulata, persuasum fuit in hæc verba: Hæc multitudo scilicet plebis, primùm malis moribus imbuta, deinde in artes vitasq; varias dispalata nullo modo inter se cōgruens parū quidem idonea videtur ad capessendam
403 rem publicā. †Ideo cùm Tyberius Gracchus Tribunus plebis interempto senatu omnia per plebem agi debere dictitaret, per Scipionē Nasicam Romanum nobilissimum cū eius scelerata factione, quas merebatur pœnas sustinuit. Valerio referēte alleg.
404 lib.iiij.tit.de fortitudine. †Sed vnde tanta ignobiliū temeritas cōtra nobilitatem processerit? Certè ex inuidia, vt videris, vel secundùm Baldū l. per adoptionem. ff. de adoptio. Ex eo quia nobiles pro maiori parte superbi existunt, & inimici popularium, ac subditorū oppressores, gulosi, & luxuriosi, plus quā populares. Ita quòd verè nō sunt nobiles: quia nobilitas sola illa est, quæ animum moribus ornat. Vnde tales qui virtutibus abutuntur, nobilitatem habere non dicuntur, quæ in eis vitio extinguitur. Sicut legitur de Nabal, qui cùm Carmelus vir esset rusticus malè respōdit nuntiis Dauid regis: ob quod proposuerat Dauid eū occidere, & omnes de domo eius, si sapientia Abigalis vxoris Dauid iustè motum non placasset j. Reg. xxv. Sed vnde tāta hodie vitia, etiā in nobilitate procedunt? Certè, quia rustici omnes ob diuitias, quas diligentia vel astuta parsimonia in eis regnante, feuda etiā nobilia acquirunt, & nobilitantur, aut per matrimonia ære redempta cū nobilibus absque alia dote, vt dicit Bar. in l. si diuortio. ff. de verb. obl. cōtracta, vt nobiles regnāt in vitiis eis naturaliter insitis, iuxta illud Gualteri, in j. Alexand.

Asperius nihil est humili, cùm surgit in altum.

Nobi

Nobiles verò peruenientes & deducti ad paupertatem,& viles exercendo artes ignobiles reputatur. ☞ [Prout exemplo legimus de Ioseph viro gloriosæ semper virginis Mariæ, qui Faber lignarius erat ob quod de Christo dicebant Iudæi, q̃ filius Fabri erat, nec literas didicerat, licet Ioseph ipse de linea & domo Dauid, & cæterorum regum Israël verè descendisset,vt habetur Matth.j.] & non nobiles dicuntur rusticanis loca nobilium tenentibus. Hi sunt quos post Græcorum particulare diluuiũ regnante Athenis Amphyteone rege, Deucalion Thessaliæ rex Promethæi filius, & Pyrrha Epimethæi filia coniuges, genus humanum in patria reducere volentes, ex lapidibus post terga iactis homines formasse, libr. primo Metamor. finguntur. vt (Ouidio referente)

Inq́, breui spatio superorum numine saxa,
Missa viri manibus faciem traxêre virorum,
Et de fœmineo reparata est fœmina iactu.
Inde genus durum sumus experiensq́, laborum:
Et documenta damus, qua sumus origine nati. &c.

Tales profectò homines ex lapidibus orti, ad sensum tropologicum pauperes, & ignobiles significãtur, qui de rustica agrestique gente, & plebeia ad honores, & dignitates euocantur: & de ignobilibus nobiles, non virtute, sed pecunia à principibus redduntur. Quos Deucalion rex, cui sapiẽtia & tota virtus ab antiquis ascribitur, & Deus post tergum proiicit. Cùm de eorum salute sit timendum: quia vt plurimùm ad quæque facinora, & præsertim ad superbiã, & auaritiam quosque despicientes proni sunt. Et inde prouenit in nobilitate tanta dissolutio, & virtutũ defectus. Et interdum hoc contingit, quia vt in cæteris animantibus, atque plantis ita in hominum genere reperitur, à forti imbecillis equus, à fructifera arbore sterilis plerunque nascitur. Nihil enim natura fert, quod temporis accessu à stirpe non degeneret. Et sic aliquando hoc contingit, quia sicut propter penuriam personarum nobiles interdũ ad ignobilium obsequia coarctantur, vt l.j.ff.de excusatio. tutorum, ibi, nisi omnimodo libertinorum penuria.
405 †Sic econtrà ignobiles, & infames ad dignitatum obsequia propter penuriam personarum admittuntur, secundùm Iacob. de Are.in l. generaliter. §. spurio.ff.de decur. quem sequitur Nico. de Neapol. in dicta l.j. cuius lectura est hodie impressa post lecturam Barto. quia paucum scripserat super illo lib. vnde nõ mirum, si hi qui nobiles nunc dicuntur, sunt insolentes & vitiosi: de quibus dicit Aeneas Sylnius Poëta summus, q̃ postea fuit papa Pius in libro de duobus Amantibus, circa fin. quòd nobilitas (id est, quæ vulgò nobilitas vocatur) præmium dicitur iniquitatis, iuxta illud Apocalyp. vj. Luna tota facta est, quasi sanguis: quia tales per Lunam significantur. Qui si verè præcellent, puto quòd humaniores essent: quia nobilium ferarum est parcere subiectis, & debellare superbos. Vnde Elephantes, Apri, & Leones premordent & transeunt illa, quæ ad terram impulerunt. Ignobiles verò bestiæ: vt sues & huiusmodi reuoluẽdo conculcant, & perfodiendo pertinaciter conuoluunt, sic isti tyrannides suas exercent sine misericordia, & pietate. De horũ nobilium virtutibus, & vitiis dixi super verbo, *Raynutius de Clera.* vbi videatis. ☞ [Et infrà super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.* dum loquitur de castitate antiquorum principum.]
406 †Quidam sunt coloni cẽsiti, qui similiter ad agrũ perpetuò colendum sunt obligati, à quo discedere
407 non possunt sicut præcedentes: † tamen differunt ab eis, quoniam isti ad certum annum censum perpetuò soluendum domino obligati existunt, sed ascriptitius censum soluit incertum, putà medietatem, tertiam, vel quartã partẽ, aut plus vel minus prout annuatim eligit dominus. Heu me, quia multi sunt in pluribus locis barones & domini, homines talis conditionis habentes, qui ex mala & iniusta electione adeò fructus sudorum, & laboris rapiendo pauperes grauant ascriptitios, & (quod deterius est) eos vltra hoc ad voluntatem, imò ad libidinem talliant, & opprimunt, quòd vix precarium eis spiritum relinquunt. Vnde dicit Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iure. in fi. quòd rustici olim non soluebant imperatori nisi modicum æs, videlicet xxvj. denarios pro capite vel pro quolibet fumante, sed hodie (prôh dolor) pellem populorum excoriant, & vix precarium eis dimittunt spiritum. Nequaquàm cõsiderantes quod iustè dicit Apostolus ij. Timoth. ij. cap. Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus accipere.
408 †minusq́; aduertunt, quòd durissimum iudicium fiet his, qui præsunt malè & iniustè iudicantibus, de quorum dominorum abusibus, & tyrannide de temporali, & seculari punitione potestis videre amplissimè per dominum Paridem de Puteo in eius solẽni tractatu de syndicatu, in princip. titu. de excessu Baronum. Quorum auaritia etiam in foro contentioso compesci posset officio iudicis implorato, ne subditi nimium grauentur. ☞ [Quid autem importet pactum, quòd rusticus talliari possit ad nutum, & voluntatem domini, vide super verbo, *condidit.* j. vbi multa dicuntur de vitiis, & tyrannide nobilium.] l. cùm satis. §. caueant. versic. & per iudicẽ. vbi Ioannes de Plat. in ij. not. C. de agri. & censi. & l.j. C. in quibus cau. colo. lib. xj. & vtrobique per Doct. facit instit. de his qui sunt sui vel alie. iur. §. fi. & l. ij. §. dominorum, ff. illo eod. titu. quia ex his indictionibus, & collectis non publicam vtilitatem, aut necessitatem concernentibus, sed solius principis vel dominorum effrenatam voluntatem, nulla oritur obligatio etiam naturalis, secundùm Bal. ff. de iusti. & iur. l. ex hoc iure. circa fi. versi. x. quæritur. imò decidit idem Bald. in c.
409 j. §. publici latrones. tit. de pace tenen. †quòd si dominus castri malè tractans Burgenses suos fuerit à superiore, à quo fortè castrum tenet in feudum, prohibitus, non cesset eos malè tractare vltra modum consuetum, & eis possibilem, poterit sibi castrum auferri, quod dicit menti tenendum. ☞ [Nam inter signa nobilitatis est libertas, & inde Deus, qui nobilissimus est etiam liberalissimus demonstratur: quia ad dandum fecit quæcunque fecit, ideò qui aufert nõ nobilis, sed rusticus est. legitur enim de quibusdam militibus, qui Alanum interrogarunt, quæ esset maxima curialitas, seu nobilitas: Respondit, dare. & ipse tunc interrogauit eos, quæ esset maxima rusticitas: & cum conferendo non concordarent dixit Alanus, ego posui vos in via soluendæ quæstionis, & nescitis considerare: nam si curialissimum est dare, sequitur quòd rusticissimum est eius cõtrarium, scilicet auferre, & ideo estis rusticissimi, & vos qui in-
410 cessanter aufertis à pauperibus.] †Et tales ascriptitij cum sint domino, vt serui glebæ subditi in præmissis, necnon institiabiles, & talliabiles ad nutum, in authent. de quæstore. §. si verò forsitan. collat. vj. Etiam in Parlamento, secundum stylum, ferre non possunt pro domino testimonium, quamuis vasallus, aut simplex emphyteuta vel censuarius admitteretur, secundùm Specul. tit. de teste. de quo per Panor. in cap.

in cap. insuper. de testib. Pro aliis autem testes esse
possint, secundum glos. insti. de iure perso. quia libe-
ri homines sunt, licet non plenè liberi, vt not. declarat
rat Barto. in l. fi. §. item rescripserunt. ij. colum. in fi.
ff. ad munici. & in l. cùm scimus. & l. fin. C. de agricol.
& censi. Et sicut sunt colonirales, vt dictum est astri-
411 cti, sic etiam eorum liberi, † qui vocatur coloni ori-
ginarij. Eo quia ex prædictis sunt orti. Et consequen
ter sunt pari conditione ligati. l. diffinimus. & l. ne
412 diutius. illo cod. titu. † Quidam sunt alij, qui vo-
cantur inquilini, qui pariter sunt colere agrum per-
petuo obligati, sicut supradicti, tamen differunt ab
eis: quia illi seorsum à terra habitare nó possunt, nec
alibi morari. Sed isti inquilini habitare possunt ali-
bi, vt in suburbiis, & terrã per se colere vel per aliũ:
veruntamen hi domino subiiciuntur quo ad perso-
nam, quæ tanquam principalior, & nobilior ad se
res trahit, & bona. Sicut dicimus de ingrediente mo
nasterium. in authen. ingressi. de sacrosanct. ecclesi.

Ex quibus resultat ascriptitios parum, aut nihil
habere in bonis, quibus sunt astricti, à quibus ipsi po
tius habentur, & terra eos habet, cùm de fructibus
nihil eis remaneat, nisi quod vult ipse dominus.

413 † Et sic parum differunt à seruis, quia serui reten
tis à domino omnibus bonis eiici possunt, & pro de-
relictis haberi, sicut quælibet alia res. Sed non ascri-
ptitij, qui à solo separari non possunt. Vnde necesse
haberet dominus eos relinquendo, etiam relinquere
solũ. Præterea serui possunt à domino leui castigatio
ne seu iniuria affici, sed non ascriptitij, vt d. l. cùm
faris. §. caueant. [De quo plenè habetur super ver-
bo, *Condidit*. j. circa fi.] Sed licet persona & bona co
loni censiti, & inquilini subiiciãtur domino quo ad
obligationem & colonariam conditionem, tamen
quo ad verum dominium, prout dominus plenũ ha-
bet dominium in seruo suo, & in omnibus, & quibus
cunque bonis per eum acquisitis, quem alienare po-
test sine bonis, & etiam bona sine seruo vel omnia si-
mul, tamen ascriptitios & censitos alienare non pos
414 set sine terra, nec terram sine ipsis. † Præterea duo
sunt in his domini bonorũ, vnus impropriè scilicet
dominus, cuius respectu bona dicuntur peculiaria,
quæ si alienarentur, posset dominus illa reuocare, si-
cut reuocaret peculiũ serui, & illa bona mortuo sine
liberis colono, capit dominus, & occupat iure pecu-
lij, & apud nos iure manus mortuæ, secundũ vulga-
415 re huius regni. † Alius verò scilicet ipse cẽsitus vel
inquilinus dicitur propriè dominus: tamen domi-
nium illud non est liberum in eo, cùm nihil aliena-
re possit sine consensu domini, imò vt dixi, alienata
416 reuocaret dominus. † Et (quod plus est) si talis co-
lonus sit domino talliabilis ad nutum, id est, *à mercy & volenté*, vt Galli dicunt. etiam dominus admit-
teretur & reciperetur ad agendum possessorio rei,
quæ tenetur in emphyteusin ab ipso, aliàs non pos-
set, vbi ipse rei tenentiarius omnino esset liberæ cõ-
417 ditionis, † prout sunt emphyteutæ, & rustici huius
patriæ: quibus & non domino feudali directo reme-
dia competunt possessoria, quoties in naturali posses
sione turbantur, aut spoliantur. Nec audiretur domi
nus concurrens cum emphyteuta. Quia cùm eius in
tersit principaliter, & immediatè ratiõe vtilis domi
nij, & naturalis possessionis, quæ habet emphyteu-
ta, semper præferretur domino, argu. notatorũ in c.
cùm deputati. de iudi. verum est tamen, quòd si tenẽ-
tiarius & emphyteuta quantuncunq; liberæ condi-
tionis in domini præiudicium constitueret, aut dis-
simulando pateretur seruitutem, aut onus aliquod
imponi in re emphyteutica, puta seruitutem realem
& perpetuam: quia tũc solus dominus contradicere
posset, & hoc impedire etiam via possessoria vel ali-
ter via actiõis, & ita seruatur. licet gl. in l. seruitutes
prædiorum. ff. de serui. videatur aliter sentire, secun-
dum Masuerum, titu. de possessorio. §. item dominus
admittitur. Subiungens singulariùs, illo eod. tit. §. itẽ
418 & nudus proprietarius. † quòd dominus, qui nudus
dicitur proprietarius, etiã audiretur in materia no-
uitatis, si solùm peteret manuteneri in possessione,
vel quasi ipsius proprietatis, ad finesvt finita emphy
teusi vel vsufructu ipse pleno gaudeat dominio iure
consolidationis ei competituro: quia in casu isto ci-
uilis possessio penes dominũ, & proprietarium exi-
stens annexa directo dominio corporales parit effe-
ctus, per not. in l. j. ff. de acquir. possess. & in l. j. §. deiici
tur. & l. si de fundo. ff. de vi & vi arma. & in l. j. ff. vti
possi. Et hoc verum, vbi dominus proprietarius age-
ret possessorio contra emphyteutam, vel fructuariũ:
quia cõtra tertium, emphyteusin aut vsumfructum
realiter occupantem, non reciperetur concurrente
emphyteuta, aut fructuario, qui agere vellet. Si au-
tem non concurreret in agendo, sed fortè dissimula-
ret possessionem naturalem, quam habebat perdere,
vel libertatem, tunc dominus cuius etiam interest
agere posset, sicut potest prælatus superior in negli-
gentia immediati prelati, vt plenè dicitur in dicto c.
cùm deputati. & per Ange. insti. de rerum diuis. §. sin
419 gulorum. quod est notandum. † Præterea sicut
seruus acquirit domino omnia pleno iure, ita & cen
situs quo ad colonariam tantùm conditionem seu
obligationem. Ideo non mirum, si tales testari non
possunt, nisi inter liberos, secundùm glos. quæ sic in-
telligitur in §. j. instit. de iure perso. & plenè per Ioã.
420 de Plat. in d. l. ij. C. in quib. cau. colo. lib. xj. † Pro-
pter quæ iura & prærogatiuas, quæ habet dominus
in tales homines & eorum bona, dicit Specu. titu. de
emp. & vendi. §. nunc dicendum. le ij. versicu. quid de
concessione in emphyteusin. quòd in contractu emphy-
teutico seu. concessione in emphyteusin non datur
domino remedium l. ij. C. de rescin. vend. si in rei con
cessione diceret, se vltra dimidiam iusti valoris dece
ptum, quod locum etiam haberet in contractu feuda
li, præsertim vbi esset dominus iustitiarius ipse cõce
dens, cui propter delictum deberetur confiscatio. Ex
quibus iuribus (vltra cẽsum) dño debitis valor subie
ctionis vasalli vel emphyteutæ augetur, & ita serua-
tur, secundùm Masuerum, titul. de locat. & iure em-
phy. §. item dominus tradendo rem. de quo latissimè
dixi in c. cùm causa. de emp. & vend. quod repetij die
xvj. Decembris, anno domini M. cccclxxxij. & eius
materiam expediui per centum & xj. conclusiones.
& respondit sub me magister Ioan. Rubey tunc bac-
calarius doctissimus, quem de præsenti videtis offi-
cialem Caturcẽsem. Sed aduertatis, quia idem Spec.
tit. de loca. §. nunc aliqua. versi. xc. quæritur &c. tenet
contrarium. dicens, quòd domino succurretur saltẽ of-
ficio iudicis. Tamen Iason in l. j. xviij. col. vers. vlt. vt
nihil omittatur. C. de iure emphy. tenet primã opin.
dummodò concessio scienter facta fuerit à domino,
qui rei valorem sciebat vel scire præsumebatur.
421 † Et dicit verum, præsertim vbi res erema cõcessa
fuit, & demũ per emphyteutam extirpata, & ad cul-
turã redacta, quod fieri non potuit sine labore, & ex-
pensis nõ modicis: nam tunc prætendere minus pos-
set ipse dominus deceptionem. Ad quod facit decisio

Bart.

Bart. in l. quicunq;, la ij. C. de omni agro deser. lib. xj.
vbi per illum text. si quis fundum accepit sterilé aut
desertum, quem reddidit fertilem, certè de téporali
effectus est perpetuus, vnde si acceperit ab ecclesia
fundum sterilem in emphyteusim vsque ad tertiam
generationem, nihilominus finita illa generatione
ad alios transibit successores, etiá extraneos. Secun-
dò facit tex. not. in c. ad aures. de reb. eccle. non alien.
vbi licet res ecclesię sui natura alienari prohibitę có
cedi non possint in emphyteusim, cap. nulli. de reb.
eccle. non alie. tamen concedi possunt ei, qui eas ste-
riles & eremas extirpauit, & ad culturam reduxit,
vt dicto c. ad aures. Ita quòd erunt ei perpetuæ, & ad
hæredes transitoriæ. Tertiò facit text. in l. fi. C. de al-
luuioni. vbi pagesio vel alteri, qui terram in culturá
deducit aut reduxit, nedum non poterit ei res aufer-
ri, imò nec census augeri, per illum text. & est etiam
casus ita decisus in l. j. C. in qui. cau. colo. censi. domi.
accusa. possunt. lib. xj. vbi in princ. dicit Ioan. de Pla.
ꝙ hæc omnia locum habent etiam in colonis nostri
temporis, multo magis, cùm ita non sunt astricti si-
422 cut olim erant agricolæ & censiti. †Et si cótrarium
dominus faceret, pro tali temeritate, quæ facinus ap
pellatur in dicta l. j. posset coram quocunque etiam
per ascriptitios deferri. Et (quod plus est) in quinqua
ginta pondo auri veniret erga fiscum condénandus,
vt dict. l. fi. C. de alluuio, vbi ponitur ratio, & clarius
in l. si quis authoritate nostri nominis, allegat tit. de
omni agro deserto. vbi est casus, quòd etiam impera-
tor augere non potest cẽsum pagesiis seu emphyteu-
tis suis, nec eorum successoribus. Ad quod etiam de
text. in l. cùm satis. §. caueant autem. C. de agricol. &
censi. lib. xj. & l. ij. C. de præd. nauiculariorum. eo lib.
& in l. cognouimus. C. de mancip. & colo. patri. eod.
423 lib. per quem tex. dicit ibi Bar. †quòd si ecclesia con
cessit fundum in emphyteusim. in quo fundo quidá
colonus tempore longo steterat ad illum laborandú
pro ecclesia, non poterit emphyteutam illam cùm
bonus esset, expellere pro subrogádo aliú. Et si eum
expellat, priuatur emphyteusi. Non enim debent co
loni suas deplorare operas, vt dicta l. fi. vbi vult text.
quòd quia talis cultura ad perpetuam fundi vtilita-
tem facta fuit, afficit ipsum fundum, vt sit cultori
perpetuo affectus. [Facit optimè tex. in l. creditor.
ff. si cert. peta. & in l. interdum. ff. qui pot. in pig. hab.
vbi mutuans pecuniam pro reparatione domus vel
alterius rei, habet eam tacitè eo ipso sibi hypotheca-
tam, & cæteris anterioribus creditoribus etiam ex-
pressam hypothecam habentibus præfertur, secun-
dùm gloss. & Bart. in dicta l. interdum.] Or Deus
scit, si tales abusus hodie tolerantur: quia videmus
omnes colonos vsque ad excoriationem vrgeri ad
augendum census etiam pro terris, quas extirparúr:
& non satiari censum annuum in blado vel aliis spe-
ciebus consistẽtem studiosè tempore fertilitatis exi-
gere differunt, imò petere: & quod damnabilius est
à Pagesiis soluere volentibus recipere expectantes
tempus caristiæ & sterilitatis, vt habeant tunc bla-
da cariora, aut pretium eorundem secundum maio-
rem valorem, quod fieri non potest nec tolerari de-
bet, secundùm glos. per illum tex. ad hoc singularem
in l. nulli C. de eroga. mili. annonæ. quam ad hoc có-
mendat ibi Ioan. de Plat. libr. xij. Sed certè dormitat
egregius Homerus, scilicet procurator regius in cu-
ria Franciæ vocatus magnus magister, vt dicit Ioan.
Fab. in §. fi. insti. de excep. qui à quolibet sic abutente
querelá habet pro rege ad quinquaginta pondo au-
ri, vt d. l. fin. vnde restat in contractu emphyteutico
non dari domino remedium dictæ l. ij. de rescin. vẽd.
vt tanquam deceptus vltra dimidiam possit contra-
ctum rescindere, vel censum annuú augere cótra em
phyteutam, secúdum cõmunem opi. pro qua videtur
tex. vltra omnes in d. l. si quis authoritate. prope fin.
ibi, vtpote deceptos. & ibi, illudq; velut quadam cir-
cumuetione deposci, ꝙ si se daturos præscissent fun-
dos minime suscipere, &c. C. de omni agro desert. iú-
cto ꝙ, vt dixi, multa sint iura & prærogatiuæ, quas
habent domini in tales suos homines & bona, quę iu
ra sunt multum æstimanda præter pecunias, quas ca
piunt pro intratis tẽpore concessionis, & censum an
424 nuum perpetuò eis soluendum. †Sed vnde pro-
cesserit hæc hominú conditio, sic colonariæ códitio-
ni astrictorum? Certè aliquãdo processit ex origine,
quia qui ex illis nascútur, sunt illius conditionis, se-
cundum legé naturæ, qua filius patris conditioné se-
quitur. l. lex naturæ. ff. de statu ho. Ob quod coloni
dicuntur originarij, vt suprà dixi iuxta distinctioné
Bar. & aliorum in d. l. ne diutiùs. de agricol. & censi.
Aliquando processit facto ipsorum ab initio, qui vo
luntariè ad talem se astrinxerunt conditionem: pura
425 contrahendo, vel quasi cótrahendo. †Primò ex-
traiudicialiter contrahendo, quod fieri potest dupli-
citer. Primò si quis cum aliquo cótrahens super ali-
quo negotio principaliter & dispositiuè, & cótrahé-
do asseruerit enúciatiuè seu narratiuè se ascriptitiú,
aut censitú, seu passus fuit se sic enunciari. Veluti si
capiens ab aliquo domino terras, & possessiones in
perpetuá locationé in instrumento enunciatiuè nar
retur ascriptitius vel cẽsitus. vt quia fortè instrumé-
tum super hoc confectum dicit, ꝙ anno domini M.
cccc xcij. Talis baro talem boriam in perpetuum lo-
cauit tali Titio ascriptitio, & ꝙ ille Titius ascripti-
tius eam receperit, certè quia in illo cótractu princi
paliter, & dispositiuè non agebatur de Titij códitio-
ne, sed solùm de illius boriæ, aut terrarú perpetua lo
catione vel alia cócessione, licet enuntiatiuè, nó pro
pter se, vt scilicet constituatur ascriptitius, sed pro-
pter aliud videlicet perpetuá locationé, de qua prin
cipaliter agebatur. Titius ille recipiendo narratus
fuit, & enútiatus ascriptitius vel cẽsitus, nó propter
hoc dicetur de libero effectus ascriptitius, nisi cú illa
narratione enútiatiua cócurrerẽt alia adminicula,
quibus iuuaretur. Putá ꝙ tanquá talis pensioné dño
præstiterit cósecutiuè & cótinuè xxx. annis, quo du-
rante tẽpore seruierit domino, vt talis. l. nec si volés.
C. de lib. cau. vel ꝙ secunda cófessio emanauerit, quo
casu bina & reiterata cófessio vna post aliá ex inter-
uallo emanata præiudicaret cófitenti, vt d. l. cùm sci
mus. de agric. & censi. facit l. j. C. de plus peti. Et idem
esset in cófessione iudiciali enúciatiuè facta, vt quia
vbi de alio principaliter, & dispositiuè agebatur, for
tè de pensione soluenda domino cútra aliquem tan-
quá ascriptitiú ipse confessus fuit pensionem debere
quoniá propter hoc cófessus nó videtur se esse ascri-
ptitium, cùm de illo principaliter non ageretur. Sed
de sola pensione, vt ibi est tex. not. & ita intelligitur
l. interrogatam. C. de lib. causa. Si auté principaliter,
& dispositiuè de liberali causa ageretur in iudicio,
seu de statu & códitione hominis: vt quia quis pete-
retur tanquá ascriptitius, vel ipse de códitione ascri
ptitia, se liberum asserẽs prouocaret in libertaté, &
demú confiteretur illius esse conditionis: tunc talis
cófessio de statu principaliter dispositiuè & propter
se, cùm de alio nó ageretur negotio facta, ei præiudi
caret.

caret.l.iubemus.C. de lib.causa. maximè si talis con-
416 fessio fuisset iudicialiter reiterata,†quę quidẽ rei-
teratio valere facit interdũ.confessionem, aliàs inua
lidã,vt d.l.j.C.de plus peti.secundùm Bar. in d.l.cùm
scimus. Prouisio tamen,ꝙ confessio facta fuerit corã
iudice cõpetenti, & in figura iudicij. secùs si corã iu-
dice incompetẽti,vel notario causæ aliàs iurisdictio-
nem non habente,nec cõmissionem recipiẽdi proba
tiones,vt dicit glo.in d.l.iubemus.& in l. hac consul
427 tissimæ.C.eo. tit. de testa. † Pariter si extraiudi-
cium per viam cõtractus dispositiuè,& principaliter
de statu suo cõtrahens, & disponẽs per solennem sti
pulationem quis non dico recognosceret simpliciter
sed faceret & cõstitueret se ascriptitiũ alicuius domi
ni,nõ requirerẽtur tunc alia adminicula,imò si sciẽ-
ter hoc faceret nõ errans in conditione sua,sibi præ-
iudicaret,secundùm Bar.in d.l.cùm scimus.Sicut vi-
demus in casu magis præiudicabili, cùm aliquis li-
ber homo maior xx.annis pateretur se vendi ad pre
tium participandũ,in quo posteà participaret: quia
efficeretur seruus de iure ciuili,insti. de iure perso.§.
serui. Sic etiam esset in casu nostro, vbi quis capiẽdo
villagium,aut terrã ab aliquo in perpetuũ, vel aliàs
se constitueret voluntariè ascripititium, vel alterius
infortunatæ conditionis hominem, verè sibi præiu-
dicaret. Et ita dietim fit in pluribus locis, & multi
sunt tales in præsenti regno,nec modus iste censetur
esse nouus, imò inueteratus. Narrat enim Caius ille
Iulius Cęsar in suis Commẽtariis de bello Gallico,
lib. vj. homines eo tunc ita seruituti nobiliũ in Fran
cia subiici voluntariè, nedum prædicta,sed etiã mul
tiplici alia occasione motos. Plerique,inquit,cũ aut
ære alieno, aut magnitudine tributorũ, aut iniuria
potentiorũ premuntur,sese in seruitutem dedũt no-
bilibus,in hos eadem omnia ferè sunt iura, quæ do-
minis in seruos. Hæc ille. Quod est verum de iure, si
cum scriptura se submiserint, vt dicta l.cùm scimus.
428 †Scriptura profectò multũ operatur:quia valere
facit confessionem extraiudicialem in partis absen
tia factam,quæ aliàs inualida foret, secundũ Panor.
in c.fi.de confes.Nam cũ scriptura semper loquatur
arg.l.Arriani.C.de hæret.loqui videtur in præsentia
partis,quam primũ ad eius notitiã peruenit, vt ibi.
Præterea scriptura cessare semper facit præsumptio
nem leuitatis indiscretæ,quæ extraiudicialẽ confes
sionem velut indiscretè factã reddit inutilem, & idẽ
operatur cõfessionis extraiudicialis reiteratio,vt ex
tali reiteratione nõ præsumatur inaduertenter, nec
indiscretè facta, sed ex certa scientia, & animo deli-
berato processisse,secundùm Bar. in d.l.cùm scimus.
429 †Quæ omnia faciunt ad intellectũ statuti seu cõ
suetudinis Tolosanæ,secundũ quam licet de iure cõ-
muni agi possit actione iniuriarum pro iniuria ver-
bali seu conuitio in absentia iniuriati prolato.l.itẽ
apud Labeonem. §. conuitium autem.ff. de iniuriis.
Tamen Tolosæ nulla actio injuriarum competit ab-
senti.quod credo verum, vbi iniuria fuit solùm ver-
balis & labialis:quia præsumitur leuiter ac inaduer-
tenter,& nũ dolosè animo iniuriandi prolata. Vnde
vim nõ habet, nisi simplicis susurrationis si in occul
to,aut detractionis si in publico, soli Deo pro modo
culpæ punibilis in foro cõscientiæ. Si autem esset cõ
tumelia in scriptis facta, vel redacta, quia scriptura
vt dixi.semper loquitur.Certè in pręsentia partis fa
cta cẽsetur,quasi scriptura cum parte loquatur, quã-
primùm ad sui notitiam venit.l.Publia.§.fi.ff. depo-
siti.Nec præsumitur leuiter prolata, sed potiùs mali
tiosè cùm animo iniuriandi, ita quòd locum non ha
beret consuetudo,quæ nõ derogat.l.j.C.de famo.lib.
Et idem puto,si talis contumelia vocalis reiterata &
430 cõtinuata fuisset: † quia iura delictũ aliquod excu-
santia vel pœnã illius diminuentia, intelligi debent
in semel delinquente, & non delictum iterãte, & in
consuetudinem deducente,secundùm Bar. per illum
tex.in l.oẽs.C.de delato. & in l.j.C. de superexactio.
lib.x.& Fely.iiij.not.in c.ad abolendã. de hæret. pro
quibus facit bonus tex. in l.nemo deinceps.C. de epi.
aud. [De quo vide latiùs super verbo, *Cuidam Petro
tradiderunt.*] Nam peccator cõtinuando malitiã cõ
431 temnit. †Or non est peccatum veniale, quin fiat
ex cõtemptu mortale,quòd ego intelligo, si talis in-
iuria absenti illata fuerit ex interuallo diuersis tem-
poribus eodem, aut diuersis locis reiterata: secùs, si
pluries,& sæpe eodẽ instanti seu contextu verborũ,
quo casu nõ cẽseretur nisi vnicum factum seu prola-
tum absenti conuitium,& consequenter impunibile.
secundũ consuetudinẽ.l.nunquàm plura. iuncta glo.
432 ij.ff.de priuatis delictis. † Vnde restat,ꝙ simplex
dispositio seu cõsensus sine scriptura nullatenus suf-
ficeret ad aliquem constituendum ascriptitiũ, & mi-
nus sufficeret simplex recognitio ad ius seruitutis cõ
stituendum in persona libera,vt d.l.nec si volẽs.& l.
interrogatam.C.de libe.causa.& l.liberos.eod. tit.cũ
talis cõfessio sit cõtra naturam.l. si is cuius.§.fi.ff. de
interrog.actio. Imò plus dicunt aliqui, ꝙ etiã quan-
tuncunq; principaliter,& dispositiuè ac solẽni stipu
latione intercedente,quis se talem scripserit & cõsti
tuerit,nõ sibi præiudicat sine aliis adminiculis in d.
l.cùm scimus,specificatis. Quia tales cõfessiones, vt
dixi, sunt contra naturam & naturalem statũ homi-
nis,vt d.l.si is cuius nomine.in fi.nam secundũ ius &
naturã est,ꝙ quilibet sit liber.& ꝙ res cedant perso-
næ,cuius gratia fuerunt à Deo creatæ.l.in pecudum.
ff.de vsuris. Et non ꝙè cõuerso persona cedat rebus,
sicut videmus in his cõditionatis hominib⁹, qui præ
dio cedunt. Ideo non valent tales confessiones,cùm
peior esse homini nõ possit nec deterior fortuna, &
toto generi & prosapię,vt d.l.cùm scimus.& l.ne diu
tiùs.eod.tit.quod clarè demonstrat text. Leuiti.xxv.
ibi si inualuerit apud vos manus aduenæ &c.& in l.j.
433 ij.& l.iij.ff.de libe. cau. † vbi ad rescindendum, &
cassandum tales confessiones recipiuntur, & admit-
tuntur parentes confitentis,& etiã illegitimi & affi-
nes,quorũ omnium interest, & ad quorum ignomi-
niam infamia cõditionis redũdat, vt ibi dicitur. Po-
test enim vnusquisq; de genere se opponere & impe-
dire,ne ab illo se sic cõfitente fortè leui & fatuo, vel
aliàs malè cõditionato tota natio deturpetur per ta-
lem confessionem,vel alium actum toti generi præ-
434 iudiciabilem,vt ibi est text.not. †Nam status li-
berorũ non læditur ex contractu parentũ.l.trãsactio
ne.C.de transac.per quem text.dicit ibi Bal.quòd li-
cet aliquis recognoscat se in vasallum vel hominẽ al
terius,non nocet filiis,si nõ faciant similem recogni
tionem.Imò(vt dixi)impedire possent talẽ recogni-
435 tionem. †Sicut etiam impedire posset,& prohibe
re nobilis,ne aliquis villanus vel rusticus nomen,&
arma suæ domus vsurpet, vel ne aliquis de malo &
infecto sanguine nomen immaculatorum assumat:
quia cuiusque de genere interest claritatem generis
conseruari,vt plenè vidistis super verbo, *Raynutius
de Clera*. Ad præmissa facit quod dicit Bald. in dicta
l.nec si volens. quòd si rex faciat aliquam ciuitatem
confiteri esse suam, & fidelitatem sibi iurare, cùm
sua

ſua non ſit, talis confeſsio, quantuncunque iurata
436 non valet. † Ego autem credo vtranqueopinionem eſſe veram, & videtur quòd ſimplex confeſsio
quomodocunque ſit facta, non nocet confitenti, nec
etiam ſola conſtitutio, etiam per ſolennem ſtipulationem diſpoſitiuè, & principaliter facta præiudicat
& ita intelligitur ſecunda opinio, & dicta l.nec ſi volens. Si autem ad illam confeſsionem vel conſtitutionem diſpoſitiuè principaliter, & propter ſe factã ſequeretur aliquis actus executiuus, & correſpondens
tali ſtipulationi, vel conſtitutioni, ſcripturæ, aut confeſsioni: vt quia poſtea tanquam talis paſſus fuit ſe
inſcribi in publico, aut tallià vel deuerium tali conditioni incumbens ſoluit. Certè tunc præiudicaret
etiam liberis naſcituris. Et ita credo Bar. intellexiſſe
in dicta l.cùm ſcimus. de quo per Guido. Papæ, quæſtion. cccxv. & Ioan. Fab. in §. ſeruitus. inſtitutio, de
iure perſona. Ideo dicit Maſuerus, titulo de confeſ-
437 ſis. §. item ſola confeſsio. † quòd etiam ex conſuetudine confeſsio vel ſcriptura per quam quis colonum
alterius eſſe confitetur, non præiudicat, nec ſtatum
mutat confitentis, niſi fuerit aliis adminiculis fulcita, ſcilicet quòd interuenerit cõtractus & obligatio,
necnon cauſa probabiliter iuſta cum diuturna præſtatione ſecuta, per dictam l.cùm ſcimus. & l.cùm ſatus. quod ſequitur Panorm. in c.indicatum. de immu.
eccle. Nam talibus iuribus in perſona perpetuò conſtituendis, requiritur conſtitutio & illius executio
per actum & vſum realem ſecutum: adeò quòd non
ſufficeret ſe vaſallum conſtituere, vel hominem alicuius, niſi realis præſtatio homagij ſequatur, vel vbi
non apparet de cõſtitutione iuris, quòd per xxx. annos ipſum præſtiterit, & tãquàm hominem & vaſallum illius domini ſe geſſerit, & vt talis à domino tractatus fuerit. Facit c.j. §. ſi quis per xxx. ſi de feud. fuerit contro. glo. & doct. in d.c. peruenit. de cenſi. ſuper
quo tamen videtur reſidere Ioã. Fab. in d. §. ſeruitus.
verſ. ſed an quis poſsit. ꝙ quis poteſt ſolo pacto ſe hominem ligium alterius conſtituere, per tex. in c. grãdi. ibi: cùm ad nos acceſſerit fidelitate, homagio, iuramento, ſeu pacto &c. de ſupplen. negli. præla. lib. vj.
facit l. ſi quos ſpontaneos. C. de decur. libr. x. cùm per
talem conſtitutionẽ non tantùm infringatur libertas ſicut per ſeruitutem: ideo ſolo pacto poteſt obligari, etiã nulla alia cauſa adiecta, ſecundùm Spec. ti.
de feudis. §. quoniã ſuper homagiis, verſ. primò autẽ
circa hoc. Sed dicatis ad hoc non ſufficere ſolum pactũ, vt ibi cẽſetur cõcludere ipſemet Spe. Pro quo facit tex. in d.c. grandi. qui vltra pactũ requirit fidelitatem & homagiũ realiter præſtitum cum iuramento,
vt fieri ſolet, & pariter tex. in d.l. ſi quos. iuncta gl. ij.
C. de decurio. vltra conſenſum partium requirit ſcripturæ ſolennitatẽ, ſicut ad aliam colonariã vel aſcriptitiam ſeruitutem nõ obligaretur quis abſq; ſolennitatibus ſupradictis, & executione per vſum, imò
plus dicit idem Io. Fab. in §. æquè ſi agat. iiij. col. verſi.
tertiò quæritur. inſti. de actio. ꝙ etiã in tali iure iam
alicui quæſito & in eſſe formato & deducto, ſi per
aliũ alienetur, vt quia alteri donatur, aut vẽditur, ad
transferendũ tale ius, non ſufficeret titulus vẽditionis, vel donationis, nec etiam ſubditorũ ſeu colonorũ ſecuta recognitio, niſi realis vſus illius iuris intercedat, qui loco traditionis habetur: quæ in rebus corporalibus dominij tranſlationẽ operatur. l. traditionibus. C. de pactis. Sic etiam in iſtis corporalibus ſolo titulo ius non transfertur, niſi vſu ſecuto. Ita quòd
ſi Titius ſeruitutẽ tibi debebat, vel aliud deuerium
in cuius poſſeſsione etiam longo tempore fueras, &
tu illud vẽdideris Sempronio: certè in Sempronium
illud ius nõ transfertur, quantuncunq; Titius Sempronio ſe ad illud præſtandum obligauerit, & ipſum
etiam de tuo conſenſu recognouerit, qui Titiũ quæraſti, & voluiſti, quod Sempronium recognoſceret,
prout fecit. Nam ex his tranſlata nõ fuit in Sempronium dominatio, nec illius iuris poſſeſsio, donec Sẽpronius iure illo vſus fuerit, & deuerium illud ad minus ſemel exegerit, & conſecutus fuerit. Quia ſemel
vtendo ſibi dominium acquirit, & poſſeſsionem, vbi
titulus præceſsit: de quo apparet, quia ſi de titulo nõ
conſtaret, dominiũ non probaretur, niſi ex vſu xxv.
438 vel xl. annorum, vt dixi. † Sed verum eſt, quòd quaſi
poſſeſsio bene probaretur ex viua præſtatione, ſecũdùm Pet. Iaco. in libello ſeu petitione redditur. verſi.
item credo. vbi dicit, quòd in acquirendo quaſi poſſeſsionem annuæ præſtationis, duo ſufficiunt anni,
aliter non conſtito de titulo. quod eſt notandum in
materia dictæ l. certis annis. C. de pact. & l. cùm de in
rem verſo. ff. de vſuris. & cap. querelam. de electio. &
elec. po. vbi pro talibus præſtationibus remedia competunt poſſeſſoria, licet non appareat de titulo. quod
eſt notandum. quia non ſemper haberi poteſt titulus
ad docendum in promptu. & idem decidit Guid. pa-
87 pæ. quæſt. cccvij. in fin. [Qualiter hoc intelligatur:
ꝙ ad fundamentum poſſeſsionem ſeruitutis requiratur bina præſtatio, vide 3. in j. artic. deciſione j. in fin.
vbi poſſeſsio præſentãdi fundatur ex vnico actu, ex
quo etiã præſumitur de patronatu, qui eſt ſeruitus.
439 vide ib rationem.] Sanè † tamen intelligatis ad
fundandum ius domini. xxx. annos requiri, ſcilicet
contra ruſticum: contra quem minor præſtatio ad titulum probandum non ſufficeret, cùm præſumatur
violentia per dominum facta ruſtico ſubdito ſuo. ſecundùm Spe. tit. de reſti. ſpo. §. nunc dicamus. ver. ſed
ſi quis. ibi: pone ruſticus. Idem tenet Inno. in c. bonæ.
l. ij. de poſtula. præla. Ioã. And. in c.j. de præſcrip. lib.
440 vj. & Ioan. Fab. in d. §. æquè ſi agat. vbi dicit, † quòd
ſi potens vſus fuerit aliquo iure ſupra non potẽtem,
ſemper præſumitur violentia. Præſertim vbi pignorabat vel arreſtabat cõtradicẽtes ſubditos, vt communiter faciunt barones, qui etiam interdum mittunt
aut dirigũt ſuper eos tranſeuntem exercitum: à quo
deberẽt eos vt boni paſtores præſeruare, vt ſupra vidiſtis. Quia viuere ſuper ruſticis & populo armigeri
nõ debẽt, & aliter facientes ſunt puniendi: imò propria authoritate repelli poſſent. l. deuotum. vbi docto. C. de metatis & epide. li. xij. de quo videatis Bar.
pulchrè loquentem poſt gloſ. ibi, in l. de vſu quoque.
441 in fi. ff. de variis & extraor. cog. † Semper enim de
domino ad ſubditos præſumitur metus, ſecundùm
Innoc. in c. ſi diligenti. de præſcrip. Præterea iſtud
tempus xxx. annorum conſonat rationi: quia econtrario lapſu eiuſdem quicunq; cenſus & quæuis præſtatio tollitur, etiam contra principem. l. plures apochis. C. de fide inſtru. & iure haſtæ fiſcalis. lib. x. ſecũdùm Barto. in l. malè agitur. & l. comperit. C. de præſcrip. xxx. vel xl. annorum. Et ita conſuetudine dicit
obſeruari Maſuerus tit. de præſcrip. §. itẽ per lapſum.
In aliis verò quàm ruſticis ſentit Specu. quòd ſufficerent decem anni, per dictam l.cùm de in rem verſo.
ff. de vſuris. de quo allegata quæſt. cccvij. Et idem ecõtrà per inueſtituram ab aliquo tanquam domino obtentam probatur dominium vtile recognoſcenti &
inueſtito pertinere, necnon per ſolutionem cenſus
tempore continuatam, vbi de alia Inueſtitura non
appare

apparet.cap.j.§.si quis per xxx.annos.si de feud.fue.
442 controuer. † Et est cautela, quòd solùm allegetur
titulus, ad cuius probationé deducatur & probetur
decennalis aut tricennalis præstatio, & sufficeret ad
obtinendum etiam in petitorio, vt ibi. Quoniam ali
quando periculosum est producere titulum: quia si
ex tenore illius aliquis resultaret defectus, vt quia ap
pareret falsus, vel aliàs insufficiés ad tale ius fundan
dum, & acquirendum defectu solennitatis, vel quia à
non habente potestatem dandi illud ius habitus fuit
& obtentus, tunc illa temporis longa vel longissima
præstatio non faceret præsumi de titulo válido: vel
talis præstatio soluentem obligaret in futurũ. Quia
vbi nullitas vel iniusta causa probatur, & apparet ex
productis, illa probatio tanquam præpotés præsum-
ptionem causæ seu tituli allegati tollit, & confun-
dit. l. siue possidetis. C. de proba. & dicta l. si certis an-
nis. vbi Bald. in iij. oppo. facit tex. & glo. not. in cap.
vnico. vt ecclesiasti. benefi. vbi præsumptioni statur,
donec contrarium probetur. Et in propriis terminis
nostris est tex. in c. dudum. de decimis. vbi ex tenore
concessionis regiæ constitit de nullitate ipsius con-
cessionis, & quicquid solutum fuerat censetur erro-
neè præstitum. Quæ erronea præstatio cum volũta-
te careat & consensu. l. si per errorem. ff. de iurisdict.
443 om. iud. præsumptionem tituli non inducit. † Præ-
tereà vitium ex tenore tituli producti apparens om-
nem illius executionem impedit etiam in mero pos-
sessorio. l. fi. C. de edicto diui Adria. tol. videatis Bar.
in l. hi qui ad ciuilia. in fi. C. de appel. & Pau. consi. 50.
incipien. in causa quę vertitur. iiij. col. vers. tertiò in-
ducit præfatus dominus. & plenissimè per Fely. in c.
sicut. xvij. colum. vers. sextò aduerte: quia solennitas
mandati. de re iud. Et clarè decidit Inno. in cap. ij. de
confirma. vtili vel inutili. & Panor. in cap. j. illo eod.
titu. Caueatis tamen, quòd non consulatis occultare
titulum in quem conscientia sciretis inualidum, ne
ex illius simplici allegatione probata præstatione
pars sola præsumptione contra iustitiã & veritatem
obtineat, quod ei non pertinet. Hoc profectò faciunt
impij aduocati, de quibus dicitur, quòd facultatem
loquendi perdiderunt in §. item surdus. iuncta glos.
instit. quibus non est permissum facere testa. Dicunt
enim parti, si hoc confitearis, causam perdes: nec di-
cunt, si negaueris animam perdes, vt dicit gl. in cap.
j. de confessis. lib. vj. De his seruiturum & seruitio-
rum constitutionibus multa bona dicit Bald. in titu.
quot testes sunt necessa. ad probandum nouam inue-
stit. in fi. & in titu. de capita. qui curiam vendit. versic.
444 item Oldra. quærit &c. † Sed quid si vẽdens pos-
sessionem declaret emptori illam esse censualem ali-
cui domino vel ecclesiæ in certis denariis annuis, vel
alteri seruituti subditam: an ex eo solo probetur cen
sualis, & seruitualis? Et Guido papæ. q. xxiiij. refert
decisum quòd non, per tex. not. in l. fi. in fi. ff. de con-
trahen. emp. & tenet Spe. tit. de locato. §. nũc aliqua.
versi. lxxiiij. quæritur. quod verum intelligatis, nisi
de illo consensu in venditione allegato, aliis admini
culis probaretur iunctis cum illa venditoris declara
tione, vt quia probatur venditorem censum soluere
consueuisse, vel ipse venditor per antea dispositiuè
illam rem tãquam censualem tenere ab illo domino
vel ecclesia recognouerat, per quam solam recogni-
tionem probatur dominium rei directum illi perti-
nere, in cuius fauoré facta fuit formalis recognitio
domino acceptante, aut tabellione pro ipso, secundũ
Bald. per illum textũ. in l. censualis. C. de donation.

445 † Nam per talem recognitionem recognoscẽs vi-
detur dominium rei directum transtulisse in illum,
quem recognouit in dominum. Et posito quòd domi
nium eo modo non fuisset translatum, tamen ex tali
recognitione induceretur probatio dominij rei &
census debiti, non obstante tex. in d. l. nec si volens. l.
interrogatam. & l. liberos. C. de liberali causa. & d. l.
cùm scimus. C. de agricol. & censi. quia loquuntur in
recognoscente non solùm rem, sed personã, & sic sta-
tum suæ personæ afficiẽte. quod grauius est, vt suprà
dixi. Et ita post magistralé ad partes disputationem
decidit Guido papæ. q. cclxxij. dicés, centies fuisse sic
iudicatum. Alias maximum sequeretur inconueniés:
quia cùm totale patrimoniũ nobilium & baronum
consistat in censibus rerum, quos si probare non pos
sent per simplices recognitiones, vbi alius dominus
non contradicit, aut nihil probat, sequeretur totalis
eorum exhæredatio. secundũ eum. [Vide tamé F. à
Ripa. in l. si rem. nu. 40. ff. de acq. pos. declaranté deci
sioné G. papæ quæ (vt ait) sine distinctione admittẽda
446 non est.] † Et præmissa vera, ꝙ per simplicé reco-
gnitioné dispositiuè factam probatur res esse censua
lis & dominium directũ pertinere ei cui facta est re-
cognitio, non dum in præiudicium recognoscẽtis, sed
etiã hæredis sui vniuersalis, & deinceps quos omnes
ligat talis recognitio ad imposterũ recognoscendum,
& censum soluendum. & (quod plus est) ligat quen-
cunque particularé successoré, veluti legatariũ, dona-
tarium, aut emptorem in re illa recognita particula-
riter succedẽtes, & ius & causam à recognoscente ha-
bẽtes, vt plenè dicitur in d. q. xxiiij. & cclxxij. ꝫ. alleg.
447 & q. xlij. † Prætereà talis recognitio nõ solũ ligat
recognoscenté & suos successores vniuersales, & par
ticulares ad quos res peruenit & delata est, vbi pura
simplex fuit: sed etiã si relatiuè ad aliud facta fuerit.
vt quia tenentiarius recognouit rem ab aliquo tene-
re, & cẽsum soluere, prout sui prædecessores fecerãt.
Quoniam verba illa: *secundum quod sui antecessores
fecerant* &c. nullam conditionem faciũt. imò taliter
recognoscens ilico purè tenetur, & quicunque habés
causam ab eo, ita ꝙ non audiretur dicés & allegans
suos antecessores nunquam aliquid soluisse, nec tene
tur ille dominus cui talis facta fuit recognitio doce-
re nec probare de aliqua solutione, vel recognitione
suorum prędecessorum per textũ singularé quem ibi
ad hoc commẽdat Bart. in l. cum qui Ephesi. §. Iulia-
nus. le ij. ff. de cõsti. pecu. facit gl. in c. si Romanorum.
prope fi. xix. dist. facit etiam quod dixi ꝫ. in j. artic. &
in ij. decisio. circa prin. de baronibus, quòd non tenẽ-
tur regi ostẽdere titulũ de his, quæ tenẽt infra regnũ.
Nam prædicta verba non cẽsentur conditionaliter,
sed causaliter prolata, quasi dicẽdo: Recognosco se-
cundum quod, vel prout mei prædecessores soluere
consueuerunt, id est quia sic soluere consueuerũt. vt
clarè dicit idem Bart. super verbo, prout, in extraua-
gãti, ad reprimẽdum. & clarius Io. And. in addi. Spec.
tit. de feu. §. j. in fi. per tex. in §. huic proxima est. insti.
de leg. & Iason in §. præiudiciales. in fi. insti. de actio.
facit glo. not. in c. quoniam abbas. in fi. de offic. dele-
ga. vbi Fely. dicit hoc verum, dummodò loquens sit
talis persona, quæ aliâs rem concedere posset de no-
uo: quia tũc actus suus valet, tanquam de nouo. Et sic
tanquam actus purus, prouiso ꝙ illud ad quod fit re-
latio nõ inueniatur, id est recognitio vel solutio pręe
decessorum non appareat. Quia si appareret, limi-
taretur secundùm illud quod inuenitur, sicut ibi di-
citur de sententia confirmata, prout iusta est. quia si

appareret & reperiretur iniusta, non valeret. alleg.
not.per Bar.in l.admonendi.ff.de iureiuran. Vos au-
tem plenè videatis per eundem Felyn.in c.licut.dum
loquitur de solennitate extrinseca in actu non præsu
menda, in tertio casu fallentiæ, & sexta aduertentia
448 suprà de re iudicata. † Vnde restat, quòd quo ad
obligationem cēsus valet talis recognitio tanquam
pura, non obstante quòd contrarium videretur, per
ea quæ dicit glo.super verbo, incertus.in cap.venera
bilis.de confir.vti.vel inutil.Spec.in tit.de instru.edi
tio.§.nunc autem videndum.j.col.Panor.in capi.in-
ter dilectos.vij.col.de fi.instr.L.Rom.cons.cccxxxvj.
Bar.& cæteri in Authen.si quis in aliquo.C.de eden.
vbi dicitur per illum tex. quòd de primo actu narra-
to in secundo facienda est probatio, nisi totus tenor
insertus fuerit in secundo. Per quæ videtur destrui
præcedens decisio, nisi dicamus eam loqui & locum
habere ac intelligi, prout semper eam intellexi: vbi
recognitio modo præmisso facta certam continet
quantitatem, & certum recognoscendi modum, &
alia deueria faciendi. Quia tunc valet tanquam pu-
ra absque alia prædecessorum visione aut probatio-
ne, instit. de lega.§.sed si vxori. quia tunc satis est in-
sertus tenor recognitionis prædecessorum in ista se-
cunda, vbi personæ recognoscentis & domini, cui fit
recognitio ac res, necnon modus & quantitas census
expressa sunt: quia si quantitas certa non exprimere-
tur, necesse foret videre prędecessorū recognitiones,
vt dicto §.sed si vxori. Vnum tamen menti tenebi-
tis, quòd licet declaratio venditoris vendendo decla
rantis rem esse censualem vel aliâs seruitialem, non
probet sola seruitutem, nec cēsum, nec emptori præ-
449 iudicet, vt dixi. † Tamen econtra si venditor ven
dendo rem verè censualem, diceret eam liberam: ta-
lis declaratio prodesset emptori, & in eo causaret bo
nam fidem, vt non petendo inuestituram, nec reco-
gnoscendo vel censum non soluendo per emptorem
res non caderet in commissum, secundùm Guido.
vbi suprà q.xxiiij. Cùm pro libertate præsumatur, &
non pro seruitute. Tamē talis declaratio emptorem
non liberaret in futurum à seruitute, seu censu verè
debito, si per dominum probetur, contra quem non
fuit pręscriptum: quod est notan. quia quotidianum.
[Vide bonum tex. in l.traditio.§.fina. ff.de acquir.
450 rerum dominio.] † Et præmissa vera, domini, in-
telligatis, videlicet quòd concessio rei, vel iuris aut
simplex recognitio, maximè si solutio census secuta
fuerit, probat dominium directum pro concedente
vel eo cui recognitio facta fuit, cōtra emphyteutam,
qui rem accepit aut recognouit. Et econtrà talis con-
cessio vel inuestitura vasallo, seu laudimium emphy
teutæ factum, probat pro ipso dominium vtile con-
tra concedētem, in eorum proprio contractu, & con
tra alios quoscunque ab eis causam & ius habentes,
vt est tex. vbi hoc clarè decidit Panor. in c.cum olim.
viij.not. de censi. Sed per istos actus non probaretur
dominium directum, nec vtile pro tali domino, vel
emphyteuta contra alium tertium possessorem, con
tra quem ageretur actione rei vendicationis directa
vel vtili. Quinimò esset eo tunc dominium proban-
dum actori directo competere de iure gētium, vel ci-
uili.l.in rem actio.ff.de rei vēdi. quia cùm tunc actor
qui agit fortè actione in rem, non habeat causam ab
aduersario, nec ille ab actore tales actus, velut res in-
ter alios acta, eis prodesse aut præiudicarę non pos-
sunt, per regulam generalē, res inter acta. Sed proba
re actor necesse habet dominium plenè, & directè sibi
competere, vt clarè consuluit Pau.consi.iij.incipien.
in facto isto.& Alexand.in iiij parte consil.x.& idem
Paul.consil.xvij. incipiente, in causa quæ vertitur.
451 † vbi cōcluditur dominium ab actore in iudicio di-
rectè & principaliter deductum esse probandum per
tales actus, qui de iure necessariò concludant domi-
nium sibi competere, & quòd tales actus & media
aliud significare non possunt, nisi dominium actori
competere, ita quòd sint vniuoca aliud quàm domi-
nium importantia, & non æquiuoca dominium &
aliud significantia. Ob quod dicit Paulus consilio
ccxxxviij.incipien. viso testamento Ambrosij. quòd
dominium volare non debet per aëra, & alibi con-
sil.cccxxx.incipien. in causa mota per dominam Do-
rotheam dicit, quòd dominium non debet nec stare
potest in pendenti. Et non sine causa: quia non pro-
bat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse.l.non hoc.
C.vnde legiti. Vnde dicit Bald.in l.ad probationem.
452 la ij. C.de probat. † quòd probatio nunquam con-
cludit per possibile: imò concludere debet per neces-
se, adeò quòd probatio necessariò non concludēs no-
dum non releuat, vt dicta l.non hoc.sed nec facit ali-
qualiter rem dubiam de iure vel de facto secundùm
Bald.in l.ij.C.de bono.posses.secundùm tabul. Et hoc
est quod clarè dicunt doct.per illum tex, maximè Pa
normi.in cap.in præsentia.de proba. [Circa hoc vi-
de quæ pulchrè habentur infrà super verbo, *Mortuo
vtaque testatore*. j.in vij.fallen.data ad regulam quòd
damnatus ad mortē est intestabilis.loquēdo de pro-
batione per torturam.] quòd vbi genus est simplici-
ter prolatum, licet de iure intelligatur in potiori spe
453 cie, tamē hoc locum non habet in probatione: † quę
quoties est dubia, non releuat in aliquo probantem:
nam genus prolatum à testibus non capitur in illa
specie quæ probanti prodesse potest, sed in illa quæ
nullo modo iuuat probantem, secundum Panor. ibi
in vlti.not.& Bar.in l.inter stipulantē.§.si Stichum.
454 ff.de verbo.obli. † Ex quibus sequitur non prodes-
se actori de dominio contēdenti probare, quòd rem
emit, pretium soluit, & res sibi tradita fuit, nisi pro-
bet talem rem venditori, à quo causam habuit, per-
tinuisse iure dominij, per talia media, quæ domi-
nium & non aliud de necessitate concludant, secun-
dùm glo.in verb.in vacuam.& Bar.in l.cùm res.C.de
proba, licet prædicta tria sufficerēt ad probandum
quasi dominium in actione publiciana, vt plenè in §.
sed istæ quidem.instit.de acti. Et ita intelligitur opi.
Nicol.de Matarel.& Bald. in dicta l.cùm res.secun-
dùm Pau.cōsil.xcvj.incip. viso quodam processu agi-
tato Forliuij &c. Attamen illa probare non suffice-
ret agēti rei vendicatione ad dominium seu rem ra-
tione dominij obtinendam, secundùm glo.Pet.Cyn.
Iacob.Butrig. Io. Fab.Bar. & Saly.in dicta l.cùm res.
455 † Ita quòd etiam ecclesia in acquisitione rerum sum
mè priuilegiata agens rei vendicatione necesse ha-
bet clarè dominium probare, quia ei non sufficeret
titulus acquisitionis, nisi probaret authorem suum à
quo causam habet verum dominium fuisse, secūdùm
Bar.in l.si sic.§.si mihi.ff.de l.j.in fi.& Alex.ibi per d.
l.cùm res.& clarè hoc decidit Bald.in l.siue autem.§.si
duobus.ff.de public.in rem actio. vbi dicit ecclesiam
tunc solùm esse priuilegiatam, vbi constat de iure &
dominio authoris: secùs si non cōstat, quia tunc non
nititur æquitate. Nec etiam ad concludendum domi
nium probare sufficeret rem, quam petit, aliquanto
tempore tenuisse & possedisse cum sua, etiam si
cum illa possessione de præterito fama viciniæ con-
currere

currerer, quòd res erat ſua, ſecundùm Barto. in l. qui-
dam in ſuo. de condi. inſtit. & Paul. dicto conſi. iij. &
Alexan. dicto conſi. x. Inno. Io. And. ij. col. Henri. Bo-
hic. in ti. & Panor. in c. illud. de præſumptio. Bart. &
Alexan. in l. rem quæ nobis. ff. de acquir. poſ. etiam ſi
probaret quòd rem locauit, arrẽdauit, vel in emphy-
teuſim tradidit, & tanquam de re ſua diſpoſuit. per
tex. iuncta glo. ſuper verbo: Locauiſſe. in c. cùm vene
rabilis. de relig. domi. vbi hoc tenet Panor. v. colũ. &
in c. cùm veniſſet. iiij. col. de reſti. ſpo. Bar. & Bal. in l.
ad probationem. C. locati. & gloſ. ſuper verbo, Loca-
tio. in c. inter dilectos. de fi. inſtru. & Bal. in l. iudicia.
C. de rei vẽdi. etiam ſi probaretur cẽſus ſolutus: quia
ſolutio cenſus aut penſionis dominium non probat,
nec poſſeſsionem, ſecundùm glo. ſuper verbo, Vnam
procurationẽ. in c. bonæ memoriæ. de appel. vbi cla-
rè hoc tenet Panor. in v. col. & Bald. in l. ſolennibus.
per illum tex. C. de rei vendi. & in c. licet cauſam. idẽ
dicit Bal. verſi. Notãdum, quòd ſi duo. de proba. Pro
quibus eſt text. in l. cenſualis. C. de donatio. idem te-
net Angel. in vltimo not. in l. litibus. C. de agricol. &
456 cẽſi. li. xj. Etiam † ſi probaretur, quòd author meus,
ſeu prædeceſſor, putà pater meus, aut vẽditor, vel do
nator à quo cauſam & ius habeo, rẽ illam tenuit pa-
cificè & poſſedit tanquam ſuam: fuitq; tentus cõmu-
niter, publicè, & notoriè reputatus dominus, quãdiu
vixit, etiam concurrente fama viciniæ, quòd erat do-
minus. ſecundùm Panor. ſingulariter in c. cùm ad ſe-
dem. de reſtit. ſpol. Bal. & Ang. in §. ſic itaque diſcre-
tis. verſi. Quæro ſecundò. inſti. de actio. Etiam eccle-
ſia rei vendicatione agens probando omnia præmiſ
ſa dominium ſibi competere non probaret, ſecũdùm
457 Bar. in l. legata. ff. de adimen. lega. † Ideo dicunt Do
cto. probationem dominij eſſe difficilem, in dicta l.
quidam in ſuo. Adeò quòd vendicans rem à poſſeſſo-
re neceſſe habet probare eam titulo & bonafide poſ-
ſediſſe, vel authorem ſuum tanto tempore quòd ſuf-
ficit ad eius præſcriptionem, vel quòd ambo tempo-
re tanto eam tenuerunt, cùm poſſeſsio eorum cõiun-
gatur ad effectum præſcriptionis, inſti. de vſuc. §. diu
tina. aliâs non ſequeretur, quòd ſi author meus aut
ego vel ambo tempore præterito tribus aut quatuor
annis vel pluribus, præſcriptionẽ tamen non conclu
dentibus, tenuerimus pro dominis reputati, fructus
& reditus percipiendo, locando, vel aliter diſponen
do, fuerimus, quòd propter hoc domini ſimus. Cùm
ſæpe hoc faciant prædones, & alienatũ rerum occu-
patores, ſecundùm doct. in dicta l. non hoc. vbi Iaſon
in primo not. C. vnde legiti. & Panor. in iij. not. in c.
458 fi. de cauſa poſ. & propri. † Sed in poſſeſſore de præ-
ſenti cõtra quem intentaretur rei vendicatio, omnia
præmiſſa & ſingula probata ſufficerẽt ad præſumen-
dum eum eſſe dominum, ſecũdùm Panor. in d. c. cum
ad ſedem. imò ſi nihil probaret, abſolueretur. l. fin. C.
de rei vendica. & l. ij. C. de proba. Bene tamen crede-
rem, ꝙ vbi ſpoliatus ageret rei vendicatione contra
illum poſſeſſorem, qui violenter ab ipſo actore aut
eius prædeceſſore rem accepiſſet, non requireretur
tam ſtricta probatio dominij per ſpoliatum & violẽ
tiam paſſum. l. ſi quis emptionis. §. ſed hęc ſuper illis.
C. de præſcrip. xxx. vel xl. annorum. Idem ſi poſſeſ-
ſor conuentus à prædeceſſore actoris etiam ius præ-
tenderet, & non ab alio. Nam quoties partes ius ha-
bere prætendunt à diuerſis dominis, ſemper præſu-
mitur pro poſſeſſore de pręſenti: quod reddit in acto
re probationem dominij difficilem, vt vidiſtis. Sed
quando actor & reus, vel duo aut plures actores con-
tra tertium poſſeſſorem dominium prætẽderent ab
eodẽ authore, à quo quilibet eorũ dicit ius ſibi com-
petere, tunc facilior eſſet dominij probatio. quia ex
intentione omnium conſtat de iure authoris: quo ca
ſu ille erit potior, qui probabit rem de qua agitur, ſi-
bi fuiſſe prius traditã, vel ſe prius miſſum in poſſeſ-
ſionem, vt d. l. ſiue autem. §. ſi duobus. de publ. in rem
actio. & l. quoties. C. de rei ven. Et intelligatis cui fuit
priùs res tradita verè, vt ibi, vel fictè, putà conſtituen
do ſe nomine emptoris poſsidere. l. quod meo. ff. de
acqui. poſſeſ. vbi Bar. & Panor. in c. ex literis. de con-
ſuet. & ſi non appareret, cui fuit res priùs tradita, præ
ſumendum eſt, quòd illi fuerit prius tradita, cui per
illum communẽ authorem fuit prius alienata, vt ex
ordine tituli præſumatur poſſeſsio & traditio, ſecun
dùm Iac. de Rauẽ. in d. l. quoties. quem ſequitur Bal.
in d. §. ſi duobus. verſi. vt ſi quidem. & in c. j. §. ſi facta.
☞ in titu. ſi de feudo fuerit contr. [Ad hoc facit quod
not. deciditur infrà ſuper verbo, *Teſtamentum*. ij. dũ
loquitur de pluribus teſtamentis eadem die factis.]
& in c. licet. de proba. Et ſi non conſtaret de priorita-
te alienationis, vt quia omnes ab eodem authore titu
lum habuerunt eadem die, nec conſtat de hora vel
momento, & tunc ſi alter contendentium eſſet perſo
na priuilegiata, vt fiſcus, pro eo præſumeretur de
prioritate temporis. l. j. C. de iur. fiſc. lib. x. Et idem in
eccleſia & alia pia cauſa. ſecundùm Ludo. in repeti.
Auth. ſimiliter. in j. parte. C. ad leg. Falci. vt alibi ple-
nius fortè dicã. [De hoc plenè dicitur ſuper verbo,
quam ipſa Petro vendiderat ſupradicto.] & his caſibus
ſatis dicitur facilis probatio dominij. Et idem ſi non
principaliter, ſed incidenter ageretur de dominio.
459 Quo † etiam caſu ſufficeret leuis probatio, veluti ſi
quis peteret rem ſibi exhiberi ſolùm ad fines eam
poſteà vendicandi: quo caſu principaliter agitur ſo-
lùm vt res vendicanda exhibeatur: quidem exhibitio
non fit niſi domino, & dominium incidenter deduci
tur: quod ſolo iuramento tunc probatur, ſicut in hæ
rede diuiſionem hæreditatis petente à ſuo cohærede.
Nam vt res quas aduerſarius negat hæreditarias, in
iudicium familiæ erciſcundæ veniant, ſufficit proba-
re teſtatorem eas tenuiſſe, & dominum reputatũ fuiſ
ſe, vt cohæredes reus ponere eas in cumulo teneatur,
niſi ipſe eas probaret ſuas. l. j. ff. fami. erc. Quę omnia
ſunt notanda, quia quotidiana & de pane lucrando.
Hæc modicum deuiando propter canoniſtas liben-
ter interſerui, vt aliqualem haberetis notitiam, qui
ſunt patentes illi, qui vltra liberos non habẽt alios
ſucceſſores, vt vidiſtis in aſcriptitiis & cenſitis ſecun
460 dum diuerſas conſuetudines. † Quidam ſunt alij
ſimplices coloni, qui obligati non ſunt nũquam poſ-
ſe à ſolo diſcedere, ſed ſunt liberi homines ad tẽpus
colere agrum & prædia conducti: & iſti propriè ve-
niunt appellatione colonorum ſimpliciter nomina-
torũ, niſi cum adiuncto nominarentur. Putà coloni
aſcriptitij, aut cenſiti, vel aliâs. ſecundũ Io. de Pla. in
l. fi. C. de agri. & cenſi. vbi ſuper rubr. poſt gloſ. plenè
per eum. Et horũ ſimplicium colonorũ quidam ſunt
coloni partiarij, qui agros alienos colunt pro certa
parte fructuũ, cum domino feudi partiũt & diuidũt.
Alij verò ſunt conductitij, qui pro certa mercede pe
cuniaria agros colũt: de quibus per glo. ij. in l. ſi apes.
vbi Bart. ff. de fur. & in l. j. in fi. C. de anno. & trib. lib.
x. & in clemen. j. de decimis. Poſſent etiam fieri colo-
ni perpetui ad agros colendos perpetuò obligati: &
ſunt illi quos diligens & ſtudioſus proditor ſuo co-
461 lonatui perpetuò acquiſiuit. † Erat enim olim ſtatu-

tum, quòd miseris & vilibus personis certi ex publico reditus assignarentur tempore famis: ad quos miseros fraudandum, nonnulli mēdicantes validi miseriam corporis simulantes partem redituum percipiebant, sic partem & præbendam debilium dimi-
462 nuēdo. Hos† autem ribaldos & simulatores si quis diligens prodebat & deferebat in publicum, si liberi erant in suo perpetuo habebat colonatu, si autem serui erant primus dominus eis carebat, & proditori seu delatori assignabantur. per tex. not. in l. j. C. de mendican. validis. lib. xj. secundùm Hostien. in summa titu. de natis ex libero ventre. quem sequitur Panor. in dicto c. indicatum. de immu. eccle. quod dicit esse notandum contra ribaldos iniustè mendicantes. Qui si à publica persona prodantur, operi publico in perpetuum deputantur: & à priuato, colonarui suo dedicantur ipso facto: secundum eum ibi. vbi plenè de his agricolis loquitur, & illorū diuersa conditione. Ego non crederem hāc pœnam perpetui colonatus locum habere in mendicantibus, qui ostiatim mendicant domos singulorum discurrendo: & sic non publicas, sed priuatas fraudantes eleemosynas, vt in pœnis lex illa non extendatur. l. interpretatione. ff. de pœnis. Sed satis est, quòd expellātur: quia publica eleemosyna singularia quædam habet priuilegia, plusquam priuata. l. priuilegia. vbi Barto. C. de sacrosanc. eccle. Et in præsenti regnu non curamus has infligere pœnas: imò quotidie videmus validos & potētes mendicantes victū quærere: nescio si hoc toleretur ex verbis Gregorij dicentis, quòd omnes admittendi sunt, ne boni repellantur. Cùm plures interdum appareāt sani, qui sunt intrinsecus debiles, nec laborem sustinere possunt. Et modum fricandi tibias cum quadam herba vt appareant vlceratæ & morbosæ, docet gl. in verb. plenitudinē. l. j. de mēdic.
463 vali. † Vltra omnes prædictos habemus homines rusticos, qui simpliciter vocantur rustici à rure, & sunt illi qui in rure habitant, siue agros colant, siue non. Et inde dicūtur rustici à rure, quia rus est eis curæ: in Francia rus vocatur villagiū, in quo rustici ha-
464 bitant. Et ciuitates vocātur villæ, † licet villæ proprie dicantur ædificia ruralia in rure sita sine muro, & vallo, secundùm glossam pragmaticæ super verbo, Villis. in §. insuper. versic. in ecclesiis autem. titu. de collatio. Et habitantes ibi dicuntur rustici, qui pariter sunt homines liberi, nisi probarētur dictis conditionibus astricti & ligati. Sunt enim isti solùm & duntaxat domino loci ratione habitationis subditi in suo territorio & iurisdictione: non quòd sint homines sui, vt ei teneantur ad homagium sicut tenentur vasalli, sed solùm ei tenentur ad certum quid, puta ad libram ceræ, aut par gallinarum, vel quid simile, ratione habitationis, secundùm vsum & consuetu-
465 dinem locorum. † qui etiam si petatur tenentur domino prestare iuramentum, quòd ei non erunt nocimi, secundùm Hostien. in cap. ex diligenti de simo. Ad quod iuramentum etiam non tenentur clerici ibi habitantes, si dominus eos habeat suspectos, licet eos cogere non possit, vt plenè per Aluarotum. titul. qualiter iura. debe. vasal. fideli. pen. col. Non autem tenentur aliter iuuare dominum, nec se armare pro ipso ad bellum, sicut faciunt vasalli. de quo per Guido. papæ. alleg. quæst. cccvij. & Lucam de Penna. in l. deuotum. C. de metatis & epidimeticis. lib. xij. Nec etiam tenentur pro ipso excubias facere, seu excubiare in castro de nocte, nisi ad hoc essent expressè astricti conuentione, aut consuetudine immemoriali.

466 † Quibus casibus tenerentur solùm dictas facere excubias tempore necessitatis, scilicet vbi imminneret periculum guerræ, aut latronum patriam vastantium & discurrentium, aliàs non. Heu me, quia sub isto colore omnes ferè nobiles subditos suos diurno labore fessos, ac pro victu quotidiano semimortuos de nocte dum quiescendum est, crudeliter torquent, & pernoctare faciunt, aut pro excubiis si defecerint, eos in pecunia, & bonis vsque ad ossa excoriant, & incarcerant: cessante, sicut instante necessitate, vt pe-
467 iores Pharaone videantur. † Contra quos pie morus rex quondam Ludouicus xj. domini nostri regis genitor constitutionem fecit, anno dñi M.cccclxxix. xxvij. die April. apud Turones, Cuius tenore vetuit sibi subditos immediatè, & pariter aliis principibus & dominis regni sui, qui de iure aut antiqua consuetudine ad excubias tenētur in castris aut villis: posse vexari pro excubiis non factis, vltra emendā quinque denariorū turoñ. pro quolibet mēse quo defecerint. quæ emenda summā quinq; solidorum dicti valoris pro toto anno non excedit. Ad quam summā soluendam cogi non possunt, nec excubias faciēdum ratione & ad causam castrorum vel ciuitatū aut villarum in ruina existentium, in quibus excubiæ propter ruinam essent vanæ, & malitiosè peterētur. Sine tamen præiudicio iuris tales excubias exigēdi castris & villis reparatis, & in habitationem & fortalitium reductis. Et quòd pro dictis quinque solidis sibi regi vel alteri domino debitis subditi executari non possint in instumētis agriculturæ & aratri, nec in aliis vltra modum & quantitatem debiti. Et quicunque excubias facere maluerit in villa vel castro, cui debentur, cogi nō possint dictos soluere quinq; solidos. Quo casu non teneantur excubiare debentes, castrum intrare, donec in solis occasu. & pariter de mane exire possint in solis, ortu, ne operæ subditorum diurnæ, de quibus viuunt, interrumpantur aut impediantur. Exceptis villis & castris in limitibus regni sitis, in quibus cùm semper & continuè instet periculum incursionis hostiū, propter quod portas citius claudere & tardius aperire oportet, totū relinquitur arbitrio capitanei seu rectoris à principe custodiā habētis. Extinxit prætetea idē Ludouicus omnes lites & processus ad causam excubiarū nō factarū motos & pendētes in quibuscunq; curiis sui regni inter castellos etiam suos & quoscunq; subditos sine expēsis.
☞ [Hæc ordinatio est hodie per dominū Auffreri. situata xvij. in tit. de talliis & ordinationibus.] Quam ordinationem etiam reperietis in lib. regiarum ordinationum cameræ inquæstarum parlamēti Tolosæ. fol. clx. Et ex pòst anno dñi M.cccccj. & die xxv. mēsis Martij, fuit per dominū nostrum regem modernū, dominum & benefactorē meum Ludouicum xij. facta alia ordinatio circa ius excubiarum, præcedentis ordinationis modificatiua, publicata in parlamento Tolosæ & registrata die xxiij. Aprilis, anno domini
☞ M.cccccvj. [fuit & cōstitutio illa publicata Parisiis die ij. Ianuarij. M.d.iiij.] Cū literis de pinde valere, ac si infra annū publicata fuisset: qua ordinatū fuit, quod in castris patriæ limitrophæ & plateis fortibus in esse existētibus nō demolitis nec inhabitabilibus, in quibus cōsuetum sit per subditos excubias fieri, excubiæ fient omni tempore, etiam tēpore pacis, ad plus semel in mense per quemlibet caput domus facientem. Et pro qualiber vice qua quis defecerit, soluet quinque denarios turoñ. si dictam summam aut plus soluere consueuerint pro defectu. Quòd si minus quàm

quam semel in mense excubiare consueuerint, aut
minus quinque denariis turoñ. soluere pro defectu,
non facient, nec soluent nisi prout facere & soluere
consueuerunt, præcedentem ordinationem Ludoui-
ci xj. sequendo. Et quo ad loca non limitropha in
quibus excubiæ fieri consueuerunt, pariter fient ex-
cubiæ, vel soluentur defectus modo quo suprà: so-
lùm & duntaxat tempore guerræ, & eminentis peri-
culi. Tempore autem pacis, & securo non soluetur
pro quolibet defectu, nisi summa trium denariorum
turoñ. Et casu quo subditi facere excubias consue-
tas, aut dictam soluere summam pro quolibet defe-
ctu recusarent, tenebuntur in duplum erga dominos
vel capitaneos quibus debentur. Et econtrà, si domi-
ni vel capitanei vltra quàm dictum est exigerent, aut
exigere conarentur, præfati domini & capitanei, ex-
nunc prout, extunc, sint iure dictas excubias exigen-
di eo ipso priuati, scilicet domini castri pro eorum
vita, & capitanei pro tempore quo officium tene-
bunt. Et hæc omnia in vtraque ordinatione conten-
ta per modum prouisionis donec aliud fuerit per re-
gem ordinatum. (Additio.) Secundum quam ordina-
tionem latum fuit Tolosæ arrestum in mense Apri-
lis, anno domini M. ccccx. ante pascha, inter domi-
num de Castro nouo de Bretenos, & habitatores ca-
stri de Caumonte senescalliæ Ruthenen. super quo
Masuerus tit. de tallijs collec. & excubi. & §. penulti.
468 dicit cõsuetudine obseruari, † quòd omnes habi-
tantes cuiuscunque status aut conditionis existant,
tempore eminentis periculi facere tenentur excu-
bias, & soluere collectas, pro refectione & fortifica-
tione murorum, & pro custodia villæ aut fortalicij
impositas. l. ad instructionem. C. de sacrosan. eccles.
Etiam nobiles & gentes ecclesiasticæ ibi habitantes,
secundùm Guido. papæ. quęst. vij. vbi clarè hoc deci-
dit & quæst. lxxviij. Idem tenet Bald. in dicta l. ad in-
structionem. Dommodò concurrant duo. Primò
quòd reparatio fiat propter necessitatem, & non ad
solum decus & honorem. Secundò quòd ecclesia res
469 ibi possideat temporales: † ideo cordigeri rerum
incapaces ad talem non tenerétur contributionem,
sed solæ ecclesiæ bonorũ capaces & possessores, quod
ratione subnixum est. Quia multo melius & eccle-
siæ vtilius est, quòd fortalicia reparentur, & custo-
diantur, vbi quisque cum bonis suis in eminenti pe-
riculo refugium habet & receptatur, quàm si defe-
ctu custodiæ ipsi clerici qui hodie ditiores & in tem-
poralibus abundantiores sunt, & cæteri habitatores
castri aut villæ, ab hostibus caperentur. Pro quibus
posteà redimendis res sacras alienare foret necesse. l.
sancimus. C. de sacrosanc. eccles. & institu. de rerum
diuisio. §. sacræ quoque res. cùm melius sit in tempo-
re occurrere, quàm post rem vulneratam remedium
quærere. l. fina. C. in quibus causis in integ. resti. non
est neces. & l. j. C. quando liceat vnicuique sine iudi.
se vindica. Imò honestius est ecclesiam contribuere
ad custodiam loci, quàm eo capto & etiam ministris
ecclesiæ captis res sacras pro eorum redemptione di
strahere: quod permittitur de iure, vt dicta l. sanci-
mus. Maximè vbi repentina ingruit necessitas, illi-
co vel de proximo ventura: de qua loquitur l. pla-
cet. C. de sacrosan. eccle. Ad quam euitandam etiam
ratione prædiorum de mensa ecclesiæ existentium
est in communi contribuendum, vt ibi. non obstãt.
aliquorum considerationibus, potius cortici verbo-
rum, quàm intentioni iurium, cui plusquàm verbis
deseruire tenemur, inhærentibus: ac indistinctè vo-
lentibus, quòd clerici à laicis tallijs & collectis non
vexentur. Quia illud intelligitur, nisi quando tanta
& talis est necessitas, quòd laicorum facultates com
modè non sufficiunt ad onera supportanda. Quam
necessitatem subsistere in præsenti regno euidenter
cernimus propter onera dietim emergentia in com-
muni. Ad quod facit dicta l. placet. canonizata. xvj.
470 quæst. j. † Præterea clerici tenentur vigilare pro
custodia ciuitatis & tuitione. cap. peruenit. de immu
ni. eccle. Ob quod licitum est ecclesias incastellare,
pro tuitione fidelium, secundùm Inno. & Ioan. And.
in cap. cùm ecclesia. eod. titu. Nec vlla maior iustitia,
quàm defendere patriam, infirmos, & debiles ab ho-
stibus & prædone. xxiij. quæst. iij. fortitudo. Qua ra-
tione pro pace & quiete in qua ecclesiæ defensari de-
bét, tributum imperatori & regibus persoluere de-
bent. can. tributum. xxiij. quæst. viij. Præterea ad hoc
sunt facultates ecclesiæ deputatæ, & clerici obligati,
vt oppressos & captiuos redimant. c. sacro. & can. si-
cut. can. aurum, & can. gloria episcopi. xij. quæst. ij.
Et multò melius est fideles christianos per munitio-
nem ciuitatum præseruare à captiuitate, quàm si ca-
perentur, & posteà redimerentur. l. fina. C. de tempo.
in integ. restit. peten. Per quas & alias plures ratio-
nes ita consuluit Pet. de Ancha. consil. xcv. incipien.
super dicto dubio. quia in his reparationibus & mu-
nitionibus tam necessariis ecclesiis, & clericis, sicut
laicis vtilibus, commune cogit pro rata soluere sicut
pro refectione viarum, & itinerum, vt tenet Bartho.
Cæpolla. in tracta. de seruitu. rusticorum prædio-
rum. titu. de seruitu. viæ. in xxvj. quæst. & consuluit
Aegidius de Bellamera consi. xlv. incipien. consules
ciuitatis Albiæ &c. in fin. Tamen hoc casu iudici ec-
clesiastico reseruat coactionem, sed vbi tam repenti-
na foret necessitas, quòd non posset adiri prælatus
ecclesiæ, vel viros ecclesiasticos requisitus cogere re-
cusaret, aut plus debito differret, non esset ponere os
in cœlum, si per secularem potestatem cogerentur:
attento quòd notoriè videmus ecclesiasticos in tali-
bus esse rebelles, & plus debito remissos. Nã excusat
in talibus vrgens necessitas, & facilè summi numi-
nis speratur venia, vbi multorum salus & incolumi-
tas procuratur. l. prouinciarum præsides. C. de feriis.
471 † Nec est tempore repentinæ necessitatis vtendum
legibus, ex sententia Scipionis, qui Mutio Scæuolæ
consuli Romano volenti contra Tyberiũ Gracchum
rempublicam facto repentino turbare præsumen-
tem, ordine iuris procedere, restitit dicẽs: Quoniam
consul, dum iuris ordinem sequitur, id agit vt cum
omnibus legibus Romanum imperium corruat. vt
refert Valerius lib. iij. titu. de fortitudine, de Scipio-
ne Nasica loquens. Et lib. v. titu. de gratis. de Caio
Mario etiam consule Romano refert, quòd cùm
Cimbros quos nunc Flammingos appellamus, auxi-
lio Camertinorum ab inuasione repentina subitò re
pulisset, eique obiiceretur quòd cum exulibus, scili-
cet Camertinis hostibus commertium habuisset, ac
in vrbem contra leges vocasset: dixit inter armorum
strepitum verba se iuris ciuilis exaudire non potuis-
se. Et sanè id tempus tunc erat, quo magis defende-
re, quàm audire leges oportebat: quia necessitas le-
472 gem † non habet permissiuam, prohibitiuam, nec
consultoriam. Cùm non sit tempus deliberãdi, cùm
in necessitate nemo liberalis existat. l. rem legatam.
ff. de adimen. lega. & glos. in l. j. C. de oper. liber. Vn-
de quacunque manu fiat, non refert, dummodo ne-
cessitati occurratur: quia non censetur esse factum

per laicos voluntariè, sed necessitatis lege, quę habet
q illico occurratur, vel res publica perdatur. Prout
Romani olim prudentissimi exemplo tradiderunt,
de quo idem Valerius lib. vij. titu. de necessitate. sic
dicit: Caio autem Mario & Cnæo Carbone consuli-
bus, bello ciuili cum Lucio Sylla dissidentibus: quo
tempore non reipublicæ victoria quærebatur, sed
præmium victoriæ res erat publica, senatusconsul-
to aurea atque argentea templorum ornamenta, ne
militibus stipendia deessent, conflata sunt. Digna
enim causa erat, hinc, an illi crudelitatem suam pro
scriptione ciuium satiarēt, vt dij immortales spolia-
rentur? Non ergo patrum conscriptorum volūtas,
sed teterrimæ necessitatis truculenta manus illi con
sulto styllum suum impressit. & in principio illius
tit. Abominandæ inquit necessitatis amarissimæ le-
ges & truculenta imperia, tum vrbem nostram, tum
etiam exteras gentes, multa non intellectu tantùm
sed etiam auditu grauia perpeti coëgerunt. hæc ille.
Sic fuit tempore Cæsaris, vt ipse lib. j. commentario-
rum de bello ciuili Pompeiano circa princip. refert,
respublica contra eum suasu Pompeij mota & repen
tinè turbata. Tota; inquit, Italia delectus habentur,
arma imperantur, pecuniæ à municipiis exiguntur,
& à fanis tolluntur, omnia diuina & humana iura
permiscentur. hæc ibi. Quod formaliter decidit Pa-
473 nor. in cap. sicut. vlti. de iureiurand. vbi dicit † quòd
quoties princeps inuaditur, si timor sit subitaneus,
& improuisus, ecclesia cōtribuere tenetur, vt ibi di-
citur in fin. Hodie autem per Bonifacium octauum
circa hæc publica subsidia est Francorum rex bulla
expressa priuilegiatus, data apud vrbem veterem, se-
cundò Calendas Augusti pontificatus sui anno ter-
474 tio: cuius tenor talis est. † Bonifacius episcopus &c.
Nos igitur huic morbo congruam intendentes adhi
bere medelam, & vt cuiuslibet ambiguitatis scrupu-
lus in hac parte tollať, & veritatis puritas elucescat
authoritate præsentium declaramus, quòd constitu-
tio ipsa vel eius prohibitio ad donaria vel mutua seu
quæuis alia voluntaria prælatorum & personarum
ecclesiasticarum eiusdem regni (scilicet Franciæ)
cuiuscunque status, ordinis, vel conditionis existant
omni protsus coactione cessante se aliquatenus non
extendat: licet ad id forsitan charissimi in Christo fi-
lij nostri Philippi regis Francorum illustris vel suc-
cessorum suorum, qui pro tempore fuerint, aut offi-
cialium eorundem, seu ducum, comitum, baronum,
nobilium, vel aliorum dominorum tēporalium de
regno prædicto requisitio ciuilis & amica præcedat.
Omniaque feudalia, censualia siue iura quælibet in
rerum ecclesiasticarum datione retenta, vel alia ser-
uitia consueta regi eiúsque successoribus comitibus,
baronibus, nobilibus, & aliis temporalibus domi-
nis supradictis tam de iure quàm de consuetudine à
personis ecclesiasticis debita, prædicta cōstitutio nō
includat, vel aliquatenus non cōprehendat. Et quòd
personæ ecclesiasticę pro ecclesiarum suarum vtilita
tibus compositionis aut trāsactionis vigorem in his
contingat aliquatenus impediri. Constitutióque ea-
dem clericos clericaliter non viuentes, sed se merca
tionibus & mercimoniis præsertim inhonestis & vi
libus vel sæuis immiscentes actibus non defendat.

Adiicimus insuper huiusmodi declarationi no-
stræ, quòd si prædicto regi ac successoribus suis pro
vniuersali vel particulari eiusdem regni defensione,
periculosa necessitas immineret, ad huiusmodi ne-
cessitatis casum se nequaquā extēdat cōstitutio mo-
morata. Quin potiùs idem rex, ac successores ipsius
possint à prælatis, & personis ecclesiasticis dicti re-
gni petere, & recipere pro huiusmodi defensione sub
sidium vel contributionem. Illúdq; vel illam præla-
ti & personæ prædictæ præfato regi suisq; successori
bus inconsulto etiam Romano pontifice teneātur, &
valeāt sub quotæ nomine aut aliás etiam impartiri,
non obstante cōstitutione prædicta, seu quouis exem
ptionis vel alio quolibet priuilegio, sub quacunque
verborū serie confecto à sede Apostolica impetrato:
eiúsq; necessitatis declaratio supradictæ ipsius regis
& successorum suorum conscientias onerari, eásque
innotescere volumus, q quicquid recipi vltra ipsius
defensionis casum contigerit, in suarū recipiant peri
culum animarum. Si verò defensionis prædictæ hu-
iusmodi & aliis annū xx. præfati non exegerint suc-
cessores, declaratio necessitatis eiusdē prælatorum,
clericorū, & laicorum, qui de ipsorum successorum
stricto consilio seu maioris partis ipsorum fuerint,
cōscientiis relinquatur. Quorū similiter consciētias
onerari volumus &c. Or notetis, domini, quòd papa
licet dum loquitur de donis & mutuis regi fiendis,
illa permittat cessante exactione, tamen in §. adiici-
mus. vbi loquitur de defensione regni in periculosa
necessitate non repetit illa verba cessante exactione,
quasi permittat illo casu exactionē. Postquam ergo
priuilegium datum fuit regi & successoribus suis ac
regno pro defensione ipsius, non dicitur personæ sed
potius loco & vniuersitati concessum, & consequēter
perpetuum semper duraturū: imò non reuocandum:
quia pro subsidio reipublicæ indultum, per text. au-
reum, quem ibi ad hoc ponderat Bal. in l. vectigalia.
C. de vect. l. & commis. Præsertim quia dictum priui-
legium fuit intuitu & ratione meritorum ipsorū re-
gum Francorum pro ecclesia impensorum (de qui-
bus s. artic. j. in ij. decisio.) regi Philippo pulchro con
cessum, & sic irreuocabile etiam prætextu ingratitu-
dinis, secundùm Panor. & omnes super rub. & in c. fi.
de dona. & per narratiuam & præfationē dictæ bul-
læ clare constat in integra, q merita regum Franciæ
fuerint causa illius, iuncto q verba narratiua & præ
fatio dispositionis præsumitur causa finalis. l. fi. ff. de
hęre. insti. & Panor. in c. quia circa. de consan. & affi-
ni. Quare testat, quòd, instante necessitate cogi, pos
sunt ecclesiastici ad contribuendum pro reparatio-
ne murorum, & aliarum munitionum ciuitatis, vel
loci. Et de illa necessitate creditur soli regi, vel gu-
bernatoribus, vbi rex esset minor, vt videtis. Et ista
est æqua iuris veritas. vide plenè de hoc per Lucā de
Penna. in l. ij. & l. iij. C. de quib. mune. vel præsta. ne-
mini se excu. liceat. lib. x. vbi clarè respondet ad sin-
gulas canonistarum vanas subtilitates, concludens
clericos & ecclesias teneri omni iure, etiam diuino,
etiam non vrgente tam repentina necessitate. Quic-
quid subtilizando, ac mētham & anetum deciman-
do nonnulli dixerunt moderni, in ca. non minùs. de
immuni. eccle. quorum motiuum in tantam ecclesia-
sticos deduxit vesaniam, q reparationi propriarum
ecclesiarum contribuere recusant: adeò q omnes fe-
rè ecclesię in terram diu est, prostratæ fuissent, atque
ruinam corruissent, si ad earum refectionem manu
regia non cogerentur. [De quo vide plenius s. su-
per verbo *si absq; liberis moreretur*. ij in materia fidei
commissariç substitutionis tractando regulā. Quem
honoro, onerare nō possum. & super verbo *domum*.]
De quo, videlicet q ecclesiæ teneantur in his contri-
buere, videatis plenè per Lucam de Penna. in l. ij. C.
de quib.

de quibus mune.vel præstatio. nemini liceat se excu
475 sa.lib.x. † Nec obstat concilium generale, in c.non
minùs.de immuni.eccle. vbi pro tollatis clerici non
tenentur contribuere. Quia hoc intelligitur vbi nõ
contingit illa repẽtina necessitas reparandi aut for-
tificandi ciuitatem, cui laici possunt successu tempo-
ris; & ad eorum libitum & deliberatè prouidere. Et
si non haberent vnde hoc facerent, tunc seruãdus es-
set ordo ibi traditus. Sed repẽtina necessitas omnem
exemptionem cessare facit, vt videtis, quod est not.
Ad quam refectionem etiam tenentur qui non habi-
tant in fortalicio: sed tempore necessitatis se ibidem
cum bonis suis retrahunt: tamen non tenentur nisi
ad eas solas reparationes, quæ castrũ aut villam red-
dunt fortiorem: vt sunt muri, fossata, & bassa curtis,
vbi tempore periculi starent cum bonis, vt clarè per
476 Masuerũ vbi s. † Et ad propositũ restat, quòd pos-
sunt tales coloni patriarij, aut conductitij, necnõ ru-
stici ab intestato defuncti hæredes habere proximio
res parentes, necnon possunt liberè testari, quia sunt
homines liberi, nisi aliud haberet cõsuetudo, vt s. vi-
477 distis. † Sicut seruatur quo ad omnes in Norma-
nia, vbi generali consuetudine patriæ nemo testari
potest etiã inter liberos & parentes: sed mortuo suc-
ceditur iure proximitatis: quia proximiores bona
occupant tanquam eis debita ex consuetudine. Et in
præpositura & vicecomitatu Parisiensi pater testari
non potest in præiudiciũ liberorum suorum, nisi de
quinta parte bonorum suorum, vt expressè cauetur
in eorum consuetudinibus. tit. de testamentis & exe-
cutoribus illorum. cap. j. Et alibi in quarta parte, ita
quòd comprehensis omnibus legatis vnà cum insti-
tutione, totum est reducendum ad quartam partem
bonorum & hæreditatis deducto ære alieno, & fune
ris impensa. Et fiet illa reductio per hæredẽ ab inte-
stato vel commissarium ad hoc per iudicem depu-
tandum pro solido & libra. Et caueat hæres ab inte-
stato succedens, quia si scienter vnum ex legatis in-
tegrè sine prædicta detractione soluerit, quasi volun
tatem defuncti approbauerit, cogetur reliqua inte-
grè soluere: quia renuntiasse videtur beneficio con-
suetudinis secũdùm Masuerum. tit. de succes. §. item
institutio testamentaria. cum §. seq. Et sic testando
478 terminos consuetudinis egredi non possunt. † licet
inter viuos, scilicet contrahẽdo possint plenè de suis
rebus & bonis disponere. ideo dicit Masuerus titu.
de societate. §. itẽ licet institutio testamentaria. quòd
licet dispositio testamẽtaria non valeat ibi, nisi vsq;
ad partem consuetudine taxatam, tamen incidens
& conuentionalis in duobus valet casibus etiam quo
ad totam hæreditatem & vniuersa bona: Primo in
cõtractu societatis omnium bonorum l. iij. ff. pro so-
cio. Secundò in contractu matrimonij, si conuentum
fuerit, quòd superuiuens succedat præmoriẽti. Quia
cùm his casibus conuentio de succedendo adhæreat
contractui qui dat esse conuentioni, & dispositio de
se inefficax transeat in naturam adiuncti, valebit se-
cundum naturam actus cui adhæret accessoriè aut
incidenter. per l. fina. C. de non nume. pecu. & l. si tibi
rem. ff. de præscri. verbis. & l. si remunerandi. §. apud
Iulianum. ff. manda. facit l. j. C. de pactis. Videtur
enim talis dispositio hæreditaria vestiri cohærentia
principalis contractus, scilicet societatis vel matri-
monij, non obstãte l. si. C. de pac. quæ loquitur in sim
plici & nuda cõuentione, & etiam non obstante con
suetudine. Quia solùm prohibet testari, sed non con
trahere, vt videtis: vt etiam conclusit idem Masue-
rus allegato tit. de succes. §. item. quod dictum est su-
periús. Talem institutionem conuentionalem vale-
re insol. dum, nisi superessent liberi naturales & legi
timi, qui legitima eis iure naturę debita priuari non
possent per donationẽ vniuersalem in altero dicto-
rum contractuum factam: sed in cæteris valebit. de
his autem hæredum institutionibus inter viuos, dixi
plene super verbo, *Duas habẽs filias.* in tertia princi-
pali fallentia, loquendo de pacto de succedẽdo an va
leat: vbi sustinui pacta quæ communiter fiunt inter
nobiles in cõtractu matrimonij, quòd primogenitus
479 ex matrimonio illo succedat. † Pariter est in aliqui
bus locis cõsuetudo, ꝙ quis testari possit de suis con
quæstis aut alio modo disponere: sed non de bonis
suis patrimonialibus, quæ sibi ex successione paren-
tum obuenerunt. Quæ consuetudo valet secundùm
lo. Fab. super ver. Iustinianus. ĩ proœmio instit. sub-
iũgens ibi, ꝙ etiam vbi quis emeret vel aliâs acqui-
reret ea in quibus erat successurus, non posset de illis
tanquam de conquæstis disponere: imò legitimis hæ
redibus pertinerent, per plura quæ ibi allegat. quod
dicit esse no. pro illis qui infeudatas decimas in vita
dederunt filiis, vt non dicantur translatæ in quibus
480 erãt successuri. † Plus videmus in hoc regno Fran
ciæ, ꝙ extranei seu foranei & alienigenæ de alio re-
gno oriundi, quantocũque tẽpore in præsenti regno
habitauerint, & bona acquirere tolerati fuerint, non
possunt de illis bonis acquisitis testari, nec aliter di-
sponere in vltima voluntate. Quinimò ipsis testatè
vel ab intestato defunctis etiam si proprios haberẽt
liberos, vel quoscũque alios parentes, rex omnia eo-
rum bona occupat iure Albanagij, exclusa omni pa-
rentela, coniuge, & quocunque alio legitimo succes-
sore etiam testamentario. de quo iure Albanę tetigit
glo. pragmaticæ super ver. Liberius. in §. sequuntur
qualificationes. tit. de colla. Nam in hoc regno extra
nei de regno non oriundi sunt incapaces cuiuscunq;
acquisitionis, ad effectum disponẽdi de illa. quod fie-
ri lege potest aut cõsuetudine, per tex. in d. l. j. C. non
481 lice. habita. metroco. lib. xj. † Et tale ius Albana-
gij nomen sumpsit (vt credo) ab ipsis Albinis, id est
extraneis aliunde oriundis, qui dicuntur albini, seu
alibini, quasi alibi nati, sublata prima litera per syn-
copã. Prout syncopa est remotio literę vel syllabę de
medio dictionis. Vnde tales Albini sunt ad testãdum
vel aliâs causa mortis disponẽdum inhabiles, vt d. l.
j. Nec habẽt ex testamento, vel ab intestato hæredes
etiam proprios liberos & parentes: & sic sunt in hoc
ascriptitiis & aliis supra conditionatis deteriores, fe
tè libertis latinis similes, qui olim vita eorum duran
te liberi erant, & moriendo serui fiebant: quorum bo
na patronus iure peculij occupabat, sicut facit rex bo
na istorum, instit. de liberti. §. libertinorũ. nisi priùs
per regem de acquirendo & acquisitis disponendo
482 habilitati fuissent & dispensati. † Quinimò (quod
plus est) per Carolum septimum domini nostri regis
auum paternum, fuit anno domini M.ccccxxxj. die
x. Martij suis patentibus literis ordinatum, ac edicto
perpetuo cum proceribus regni & suo magno consi-
lio statutum, & prohibitum alienigenas nõ posse in
suo regno tenere beneficia, quæcunque ecclesiastica
& dignitates, præsertim electiuas, pontificales, & ca-
thedrales. Interest enim regũ nosse qui maiores ma-
ximè ecclesias administrent, quarũ ipsi tutores sunt.
Quæ quidem ordinatio fuit in parlamento Parisiẽ.
tunc Pictauis sedẽte, die viij. April. anni tunc sequen
tis lecta, publicata, & tanquam lex perpetua in re-

gistris dictæ curiæ registrata. Cuius duplum habeo ex dictis registris sumptum. Fundamentum autem capit per tex. in ca. bonæ. le ij. §. intelleximus. de postulprælat. prope fi. ibi: ideóq; non poteramus salua conscientia eidé ecclesiæ in alia persona quæ de regno Vngariæ originem duceret, congrué prouidere, nec vellemus ei præficere alienũ &c. Facit tex. in l. in ecclesiis. C. de episcopis & cler. & in can. nullus inuitis. lxj. dist. & in c. quoniam in plerisque. de offi. ord. ibi, catholicum presulem nationibus illis conformé &c. Et in proœmio pragmaticæ vbi bona glo. super verbo, exterorum. Quibus cõuenit tex. diuinus Deuter. xviij. Prophetam de gente tua & fratribus tuis suscitabit tibi dominus Deus tuus: ipsum audies &c. Beneficia enim ecclesiæ illis de patria conferri debent, & non exteris de alio regno oriundis: qui nec idioma nostrum loqui sciunt, nec intelligũt neq; nos suum. & sic inhabiles ad beneficia tenendum præsertim curata & regendum curam animarum in foro pœnitétiali. Vnde prouisio papæ talibus facta, esset nulla, per regulam cancellariæ apostolicæ inter glos. xix.

483 incipien. Item voluit quod si contingat &c. † vbi glo. dicit papam Sixtum motu proprio bullam concessisse regi Hispaniæ quòd in regno suo nullus forensis tenere posset beneficium sine consensu suo. Et idem priuilegium habere regem Franciæ refert glo. pragmaticæ vbi supra in fi. quod forté causa fuit prędictæ ordinationis regiæ. Quod magnæ subiacet rationi, quòd de alieno regno non possint hic beneficiari, qui in fundandis beneficiis nihil contribuerũt, sed indigenæ soli: ideo sunt in his meritò præferendi. arg. l. j. C. de meta. & metalla. lib. xj. & eorum quæ dicimus de fundatoribus & patronis ecclesiarum, vt

484 in necessitate ab ecclesiis alimententur. † sicut vidEMUS in præsenti vniuersitate, quòd in collegio beati Nicol. de peregrino, de quo stipendia nos regentes capimus, nemo (ex fundatione & statuto illius) eligi potest in collegiatum, si non sit de hac diœcesi Caturcen. oriundus, ac de terris & locis in quibus collegium ex fundatione vel aliàs redditus percipit, & bona habet. Præterea extranei prohibentur in regno beneficiari, ne per eos secreta regni reuelentur inimicis, de quorum ditione fortassis essent, præsertim episcopi, qui multas tenent in regno dominationes, & ad causam earum vasalli sunt & consiliarij regis, cui fidem fortassis malè seruarent: necnon pecunias à regno in exteras portarét nationes. Vnde prouidendum est patriæ de peritis, & viuatis in idiomate & moribus patriæ: alioquin animæ subditorum idiomate extraneo male regerentur. ca. quoniam in plerisque. de offic. ordi. Nam fuit tempus, quòd Tolosæ inter vulgares idioma Gallicum vix intelligebatur, & minus in hac patria Caturcen. Sed hodie bene intelligitur vbiq;, imò pueri iam Gallice loquuntur. Et (quod plus est) aliter non loquuntur literati viri, qui omisso latino quod nobilius est, loquuntur Gallicum, & Gallice scribũt ferè in omnibus curiis

485 temporalibus regni. † sicut lectores Aurelianen. qui in cathedra partim latiné & partim Gallicè loquuntur. secundum Ioan. Fab. in §. lim liter. institut.

☞ de excu. tuto. [Et eo modo hodie diffusa est lingua Gallica per vniuersa ferè regna, prout Romani fecerant, qui etiam Græcis responsa nunquam dabant, nisi latine, siue Romæ essent, aut in Græcia, vel Asia, vt scilicet latinæ vocis honos per omnes gétes venerabilior diffunderetur. vt dicit Valerius lib. ij. titul. de institutis antiquis, loquendo de seueritate in lega-

486 tos.] † Et adeò exaltatum iam fuit idioma illud, quòd etiam in Anglia fiunt hodie litigata in Gallico vt fertur, quod exordium habuit a Gulielmo filio Rollonis primi Normaniæ ducis, qui post mortem dicti Rollonis patris sui dux Normaniæ factus, & plurium aliarum terrarum dominus, regnum Angliæ per conquæstam obtinuit. secundum chronicã. Et ille primus idioma Gallicum in Angliam pertulit, & cuncta Gallicé ordinari fecit. A quo Gulielmo rege Angli stipitem regum suorum cæteris antiquioribus oblitis faciunt, in his præsertim quæ habere solebant in Francia. Et nedum Gallorum pul-

487 chriloquio decorantur: † verùm etiam initia fidei

☞ orthodoxæ à Gallis habuerunt, [Vide pulchra quæ habētur infra super verbo *si absq; liberis moreretur*. ij. in materia pupil. substitu. & in tertio requisito eiusdem.] medio filiæ regis Francorum Engilberto Anglo nuptæ. De qua Gaguinus lib. ij. cap. j. Est, inquit, in Anglorum gestis Engilbertum regem cum ab inimicis propter eius delitiam tisui haberetur, filiam regis Francorum cuius nomen silentio præteritur, vxorem assumpsisse, & cum ea Letardum virum admodum sanctum in Angliam nauigasse. Quo connubio Engilbertus génsque Anglorum didicit modestiam, & cognitionem quãdam accepit vnius Dei & fidei christianæ, in quo fuit verificatum quod dicit Apostolus j. ad Corinth. vij. Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem, ita vt ad Anglos pro ficiscente Augustino gens tota faciliùs Christũ confessa sit, Pelagij reiectis erroribus. Porrò quia nec filiæ nec regis patris nom n ab authoribus traditur, ego temporum annotationem secutus fuisse Chilpericum coniicio, aut primum Clotariũ: nam per Clotarij secundi tempora diuus Gregorius pontifex Romanus Augustinum ex monasterio quod Romæ instituerat in Angliam prædicationis causa misit. Id autem scriptum à me ideo est, vt intelligant Angli exordium rectæ credulitatis in Christum à Franca

488 muliere accepisse. hæc ille. † Circa hnc tamen est in puncto nostro differétia inter officia secularia & beneficia ecclesiastica: quia licet beneficia dari debeant oriundis de patria, imò de eodem vico existentibus, vt dicta l. in ecclesiis. non tamen officia secularia. l. fi. C. de crimine sacrilegij. vbi licet officia debeãtur illis de regno, tamen conferri non debét illis de territorio: quia ibi assidere non debent, vt d. l. fi. cui cõcordat ordinatio regia Philippi pulchri inter suas ordinationes anno domini M.ccciij. factas xix. Et alia ordinatio Caroli primogeniti Ioannis Franciæ regis: & pro ipso locumtenentis & gubernatoris regni eodem Ioanne patre suo in Anglia detento, facta anno domini M.ccclvj. mense Martij in ordine prima: qui postea mortuo dicto Ioãne eius patre fuit rex Carolus quintus sapiens appellatus. Qui quidem reges statuerunt & ordinarunt nullum in regno Franciæ officia regia tenere posse, nec alia offi-

489 cia publica in loco originis vel domicilij: † & qui eo tempore officia tenebant plures fuerunt per eundem destituti, de quibus forté cùm aliam causam nõ alleget, loquitur Gaguinus lib. ix. cap. j. in hæc verba, Conuentum igitur Carolus iterum Parisiis cogit in æde minorum diui Frãcisci concio habita est, vbi constitutis quæ ad rem præsentem expedire videbantur, ad parlamenti senatum Carolus concionem vocat: ibi post habitam à Ruberto Gallo Laudunensi episcopo orationem, duo & viginti regij ministri non auditi à suis officiis Caroli edicto amoti

sunt

fuit: præter nónullos ex Caroli ministris. Ex sena-
tu quoque parlamenti & rationum prætorio, id est
(ne ab vsitato vocabulo discedamus) camera compu
torum complures secluti. hæc ille. (Additio) Præli-
ctam ordinationem Philippi pulchri folio xxv. ver-
so, & ordinationem Caroli quinti. folio xcij. verso,
reperietis in libro ordinationum regiarum cameræ
inquestarum parlamenti Tolosæ. Et ratio differen-
tiæ quare beneficia ecclesiastica plus debentur origi
nariis loci, quàm officia secularia regia vel alia, est,
quia ideo beneficiú debet illis de loco conferri, quia
nouerunt parochianos, & côsciencias eorum, ac mo-
dum viuédi. Ob quod verisimile est quòd melius re-
gent in foro pœnitentiali curam animarum, quam
facerent extranei: qui personas ignorant, & mores.
Præthereà confidentius parochiani conscientias pan
dent notis & compatriotis, quam extraneis ignotis.
Officium verò seculare illi qui est de loco oriun-
dus dari non debet, propter notitiam & familiarita-
tem quas habet seu habere præsumitur cum illis de
loco & côpatriotis suis, quibus forte nimis faueret,
aut odio contra aliquos ex æquali vel inæquali con-
uersatione concepto: cùm inter pares sit aliquádo &
sæpe inuidia, ac dignitatis côtemptio. l. obseruandú.
ff. de offic. præsi. Eos læderent côtra iustitiam, quàm
fauores & odia multum turbát & interdum iudicia
peruertunt & suffocant: capi. penul. ibi, de terra sua.
vt lite non conte. de quo stat ordinatio regia Philip
pi pulchri facta anno domi. M.cccij. & Caroli quin-
ti regú Fráciæ, qua prohibuit quem præfici senescal-
lum, præpositú, iudicem, vicarium aut balliuum in
loco, vnde dicitur oriundus, vt dicta l. fina. C. de cri-
mine sacrile. [Hanc ordinationem dominus Auf-
freri situauit in titu. de elect. cap. iij. de quo habetur
§. super verbo. *duas habens filias*. in primo casu fallen
tiæ principali.] Quod locum habebat tempore quo
officia regia annalia erát & temporalia, prout de iu-
re communi etiam anno finiebantur. l. j. C. vt omnes
iudices tam ciuiles quàm criminales post depositam
490 administra. † Hodie autem ex tempore quo offi-
cia in præsenti regno effecta fuerút perpetua, vt vi-
distis super verbo, *duas habens filias*. in primo princi
pali casu fallentiæ: teneri possunt officia regia etiam
in loco originis aut domicilij: cùm etiam extranei
ibi ad causam officij perpetui côtinuò morátes ami
citias contrahant, familiaritates & affinitates, & in-
terdú maiores, quàm oriundi patriæ: quos à paritate
rationis ab officio necesse foret repellere, sicut oriú-
dos. Præthereà iudices procedere debent in his quæ
iudiciarium ordinem concernunt secúdum stylum,
& regionis consuetudinem, vbi redditur iudicium. l.
ij. C. quemadmodum test. aperi. & causas decidere se-
cundum vsus & consuetudines partium & rerum de
quibus agitur. l. si fundus. ff. de euict. & plenè per Cy.
& alios in l. j. C. de sum. trini. Et certum est oriundos
patriæ meliꝰ scire mores regionis, quàm extraneos.
491 capi. quosdam. & capi. quanto. de præsump. † Qua
ratione motus fuit Carolus septimus Francorú rex,
dit le bon roy Charles, in institutione curiæ parla-
menti Tolosæ, qui anno Domini M.cccxliiij. ordi-
nauit quòd consiliarij ibi instituerentur tam de pa-
tria linguæ Doil quàm patria linguæ Occitanæ, vt
☞ §. dixi. j. principali articu. in ij. decisione, [Quam
ordinationem posuit dominus Aufferi. in suo tra-
cta. ordinatio. regiarum titu. de institu. parlamento-
492 rum. capitu. vj.] † Et pariter dominus noster rex
modernus eius nepos Carolus octauus ordinádo sca
quetium Normaniæ annis singulis Rhotomagi te-
nendú ꝙ deputaréntur præsidétes, & côsiliarij cogni-
tione habentes viagioru & consuetudinú patriæ, pro
causas inibi pendentes recte decidédo, ordinauit &
consultissimè, cum quælibet patria suo sensu & non
alieno abúdet. c. certificati. de sepul. Et melius sciunt
illi de patria, si quid de iure regis vsurpetur, quam
extranei. qui patriam minime nouerunt. (Additio)
Hanc ordinationé habetis in libro ordinationú re-
giarum cameræ inquæstarú parlamenti Tolosæ. fol.
clxv. Imò noui incolæ qui de nouo ciuitaté & patriá
incolere cœperunt, honoribus ciuitatis non partici
pant, vt habetur iij. politicorum. sed antiqui qui mo-
res patriæ nouerunt sunt illis præferendi. Moderni
verò, maximè penitus extranei, postponédi, coram
quibus non est consiliú faciendú: nescitur enim quid
pariet, vt habetur eccle. viij. in fi. facit text. in Authé.
de colla. §. sed neq; prouinciarú iudices, vbi Impera-
tor possessores exprimit eósq; repetit: nó auté habi-
tatores simplices, de quibus mentioné antea fecerat:
cum hominibus profectò cômunionis alienæ nullú
fas est inire certamé. xxiiij. q. iij. c. cú quibus. in fi. Pe-
regrini & incolæ officiú est, nihil præter negotium
suú agere, nihil de alio inquirere, minimèq; esse in
aliena republica curiosum, ait Cicero offic. lib. j. imò
vt amicos quærat, laborare curat. vnde Terétius in
Eunucho: Sola, inquit, sum: habeo nemine hîc, neque
amicú, neq; cognatum. Quamobré alios cupio para
re amicos beneficio meo: id amabò adiuua me, quò
facilius fiat. Propter quod à vero facilius in consilio
deuiabit. Quæ pericula in originariis & antiquis ha
bitatoribus nó præsumútur. Auspiciis enim patriis
nó alienigenis rempublicá administrare oportere
antiqui iudicabát, dicit Valerius lib. j. ti. de auspiciis
in prin. cú originarij in bonis sint iam ibi radicati
& fundati: pariter olim nó præsumebátur in exteris
vbi officia téporalia erant, cùm tunc breui tempore
quo officiú duraturú erat, magna familiaritas côtra-
hi non posset, imò nec appeti, vt plenè per Lucam de
Péna in l. quisquis. C. de omni agro deserto. li. xj. vbi
dicit attendendú esse, donec ex antiquis bonus habea
tur, ex nouis nó assumatur: quia maior bonitas noui
antiquis nó debet præiudiciú afferre secúdum eum.
Ob quod præceptú fuerat Moysi Deuter. xvij. Regé
côstituere de numero fratrum, Non, inquit deus, po
teris alterius gentis hominem regem facere, qui nó
sit frater tuus, id est de tua patria, & géte natus. Ideo
non sine causa Philippus pulcher ordinauerat, quòd
etiam stantibus officiis annalibus habétes officia &
administrationes in locis vnde traxerát originem,
vel in quibus mansionem habebant, aut fouebant la
rem perpetuum, matrimonia côtrahere poterát: pa-
rentes & amicos in religione ponere, & possessiones
☞ emere, sine tamen cupiditate & fraude. [Hanc or-
dinationé situauit dominus Auffrerij ordine xliiij.
in ti. de offi. balliuorú.] Quod extraneis officiariis
erat prohibitú, vt plenè dixi in verbo, *Duas habés fi-
lias*. Restat ergo ad propositú nostrú, ꝙ alienigenæ in
præsenti regno Franciæ ex testamento vel ab inte-
stato de bonis in regno acquisitis non possunt hære-
493 des habere. † Quibus consideratis cauti alienige-
næ literas naturalitatis vulgariter appellatas à rege
soliti sunt impetrare: per quas ad bona quæcunque
tenendú etiá feudalia & iurisdictiones, & de illis dis
ponendú, necnó ad tenendú officia quæcunq; etiam
regia, & quæcunque beneficia ecclesiastica dignita-
tes etiam electiuas & pontificales, ac si de regno fo-

 rent.

rent. Quas quidé literas necesse habent verificare in
camera cōputorū Parisiis. Pro quarum verificatio-
ne debetur regi finātia, per dictam camerā inquisito
de inquirēdis taxanda semel soluéda, nisi rex ipsam
494 (vt sæpe fecit) remiserit parti. † Qua dispēsatione
non indigent foranei de alio regno oriundi in ciui-
tate nostra Tolosæ habitátes, qui eoipso ꝙ Tolosæ
morantur & incolunt, acquirere possunt bona quæ-
cunq;, & de illis testari, vel aliter prout eis videbitur
disponere: ac liberos, cæterosq; parētes ab intestato
& ex testamēto successores habere, per inde & ac si, &
prout facere possent, si de regno isto oriundi essent.
☞ [Notáter dixit habitantes Tolosæ: quia hodie per
ordinationē regis moderni Ludouici xij. omnes lite
ræ naturalitatis quæ nondū sortitæ fuerūt effectum,
dudum concessæ alienigenis in regno non habitanti
bus etiam quo ad beneficia tenéda in regno sunt cas-
satæ, & reuocatæ. quę ordinatio fuit Parisiis lecta &
495 publicata, die xiij. Iunij. M.cccxcix.] Plus † dico,
quòd ciuitas illa inclyta alio singulari gaudet priui-
legio, quòd omnes & quoscunq; seruos etiam alieni
genas in eam fugientes, facit libertatis gaudere pri-
uilegio & immunitate. Quos solo ingressu sicut Ro
ma liberos facit, & ingenuos, ac veros ciues Tolosa-
nos. Et plures tempore meo vidi seruos & sclauos,
qui de partibus Arragonum & Cathaloniæ aufuge-
rant, solo illius ciuitatis ingressu factos liberos, qui
bona acquisiuerant: de quibus tanquam liberi & in-
genui & veri ciues Tolosani disposuerūt, liberósque
reliquerunt hæredes. facit tex. in l. in vrbe Romana.
ff. de testa. homi. & in Authenti. vt liberti de cæterò.
496 † Nam licet comitatus Tolosæ fuerit per donatio
nem regi Franciæ acquisitus, vt refert Pet. Iacob. de
arbo, succes. regni Frā. vj. col. Tamen quia regno nō
cedit accessoriè, cùm ipse sit rex & comes, comitatus
non fuit effectus de regno, seu in regnum confusus,
in extinctionem iurium & libertatum ac priuilegiorū
suorum, imò sua omnia retinuit iura pristina, con-
suetudines viuendi, & priuilegia. secundùm Bart. in
l. si cōuenerit. la. ij. §. si nuda. ff. de pigno. actio. & sen
tit in l. j. §. ij. in fi. ff. de appel. & in l. si quando. C. illo
eod. tit, de quo meminit glo. super rub. C. de comiti.
qui prouin. regunt, lib. xij. & in suprascriptione cap.
super quibusdam. de verbo. signifi. Ad hoc facit opti-
ma glo. super verbo, vniendo. in cap. j. ne sede vacan.
& in cle. per literas. super verbo, ecclesias, de præbē.
& Panor. in cap. ij. iiij. no. de relig. do. vnde non fuit
dictus comitatus vnquam iuri Albanæ seu albanagij
subiectus. Et præsupposita veritate eius, quod nōnul
li officiarij regis dicūt, scilicet ꝙ postquàm rex pro-
prium sigillum non tenet in dicto comitatu, nec ali-
quid nominatim tanquam comes ibi expedit, sed o-
mnia facit tanquā rex, vno & eodem vtens ibi sigil-
lo sicut in Francia: ex quibus videretur præfatus co-
mitatus dicto regno nō principaliter, sed accessoriè
vnitus, & in eum transfusus, & consequenter iure re
gni debere regi & gubernari: & sic ius Albanagij lo-
cum habere contra alienigenas, sicut in corpore re-
gni. per tex. in l. prædiis. §. fi. ff. de lega. iij. quicquid di
xerit Bart. in d. l. si cōuenerit. Tamen quia rex tam in
acquisitione dicti comitatus, quàm etiam in erectio
ne & institutione curiæ parlamenti, de qua & eius tē
pore dixi I. arti. j. in ij. decisione, expressè consensit,
☞ quòd iure scripto regeretur: [Quod qualiter in-
telligitur, habetur super verbo, *si absq; liberis more-
retur*. ij. in materia fideicom. tractando regulam: quē
honoro onerare possum.] ex quo emendas pro malo
appello ordinariàs ibi locū non habere, sicut locum
habent in Francia, videmus: nisi malè appellatum fo
ret ab arresti executore, aut alio commissario per cu
riam deputato, vel esset appellatio deserta. Sed hoc
vltimo casu emēdatur de xxx. libris tantùm, nisi per
curiam moderetur. Sequitur, ꝙ secundum ius com-
mune quicunq; alienigena & extraneus Christianè
viuens, quasi diuina gratia vocatus, de bonis suis li-
berè disponere potest, & in eum disponi, licet peni-
tus sit ignotus. l. j. C. de hære. insti. & in §. fi. insti. illo
497 eodem titu. † Et sic lex seu cōsuetudo Franciæ Al
bana locū ibi non habet, vt rex alienigenis succedat.
Et prætereà habent Tolosani literas patentes regias
in archiuis capitolij repositas, & in libro albo eiusdē
registrata, quas vidi, & legi: per quas rex quondā Lu
douicus vndecimus domini nostri regis genitor, ad
plenum de præmissis certificatus edicto declarauit
perpetuo, dictum ius Albanagij locum non habere
Tolosæ, nec etiam in tota patria linguæ Occitanæ:
extraneos ibi habitantes vndecunq; oriundos habi-
litauit ad in perpetuum acquirendum, & de acquisi-
tis disponendum in vita pariter & morte, ac si de re-
gno essent oriundi &c. Per quam clausulam illi fora
nei habentur pro veris originariis regni, postquam
ita regi placuit, cuius solius interest quo ad dictum
498 ius. Tanta † enim est potestas supremi principis, vt
papæ, vel Imperatoris, qualis est rex Franciæ, quòd
potest habere nō factum pro facto. Sicut videmus, ꝙ
fingit in causa dotis stipulationē verè interuenisse,
licet non interuenerit l. j. C. de rei vxo. actio. & in §.
fuerat. insti. de actio. & econtra habet vere factū pro
non facto. secundū glo. singularem super verbo, pro
infectis. in cle. j. de immu. eccle. per illum text. Et ve-
niunt tales extranei ibi habitantes appellatione re-
gnicolarum. Et fuerunt lectæ literæ vocato procura
tore regio & audito publicatæ, & registratę in Parla
mento Tolosæ, die xvj. mensis Augusti, anno domini
M.cccclxxvj. Quas etiam vidi tam in registris dictæ
curiæ, quam trium statuū dictæ patriæ, quæ fuerunt
expost cōfirmatæ per dominum nostrum regem mo
dernum, literis suis patentibus etiā lectis & publica-
tis in eadem curia, die vj. Iulij, anno domi. M. cccc-
lxxxiiij. De hac vnione facta de comitatu Tolosano
& patriæ linguæ Occitanæ cū regno Franciæ habet
plenè in documētis inter chartas statuum dictæ pa-
499 triæ repositis: † in qua vnione tria fuerunt inter re
gem & patriā in forma cōtractus passata. Primò, ꝙ
omnia priuilegia patriæ, & ius cōmune illibata ser-
☞ uarētur, videlicet ius commune in decidendo. [De
quo habetur ј. super verbo, *si absq; liberis moreretur*.
ij. in materia substitutionis fideicōmissarię loquēdo
& tractādo regulam quē honoro onerare possum.]
licet quo ad præparatiua, & cognoscēdi ordinē secū-
dū ordinationes regias procedatur, tenendo ad pro-
cessuū abbreuiationē & remediorū, tam in possesso-
rio, quam petitorio impetrādorū formā. Secūdò, ꝙ
nūquā rex gubernatorē instituet, neq; dabit, qui nō
sit de sanguine regio progenitus, & de proximioribus
in gradu parētelæ, vnde videtis inclytos & superillu
stres duces, Ludouicū Aureliani patriæ Normaniæ,
& Ioannē Borbonij, dictæ patriæ linguæ Occitanæ,
salubres esse nūc procōsules, seu eloquio nostro gene
rales gubernatores ac viceregęs. Tertiò, ꝙ rex tal-
lias vel alia subsidia patriæ indicere non poterit sine
cōsensu statuū eiusdem, prout nunquam fecit, neque
facit. Quinimò annis singulis cōmissarium ad par-
tes mittit, necessitatem regni patriæ explicaturum,

ve pro modo negotiorum regno pro tempore emergentium subsidium præbeatur. Quod obediens patria nō pro feruore deuotionis, sed pro modo facultatis annuere consueuit, in seruādo per regem priuilegia patriæ, & cætera in dicta vnione contenta, & pro illa vice duntaxat, ita quòd non trahatur in consequentiam, nec immeritò, quoniam vt dixi §.j.arti.

500 & ij. decisione, circa principium. † Narbonensis prouincia (quæ totam ferè complectitur linguæ Occitanæ patriam) semper fuit iuris Italici, & sic omni tributo exempta & libera. l.ij.§.j. iuncta glo. in l.j. in princi. ff. de censi. In signum cuius Narbonensem dicut, & illam Transalpinam Galliam togatam quidā authores dixerunt, eò quia togis Romano more, cuius erat prouincia, gentes eius regionis vtebātur, & fuit de principaliter vnitis Romano Imperio. l.ij.§. eodem tempore constituti sunt. versicu. capta deinde Sardinia. ff. de origi. iuris. Quibus cōditionibus rex liberè acceptat subsidium, & patriæ non cessat cōferre beneficium, adeò quòd mutuo amore rex ipse, & patria coniugio iuncti politico se expoliant, scilicet patria in subsidiis, & Christianissimi reges in beneficiis ac munificētia regia cōferendis. Et prætereà licet principes de suo domanio pro debito iustitiæ sibi incumbenti stipēdia soluere officiariis pro iustitia ministranda teneantur secundum omnes, vt plenè per Lucam de penna in l. annonas. C. de eroga. mili. anno. lib. xij. Sicut rex satisfacit cunctis dictæ patriæ & regni officiariis, tamen patria linguæ Occitanæ pro stipendiis curiæ Parlamenti Tholosæ omnia necessaria furnit, & iure communi iuxta conuenta regitur & gubernatur, cùm ad hoc ex contractu præsertim oneroso sit obligatus. Quo iure semper vsum fuit in dictis ciuitate & patria, quas reges Christianissimi soliti sunt gratiosè tractare, & contractū ser-

501 uare, prout semp fecerūt, † nullatenus obliti (vt opinor) cuiusdam inter cætera alia plura excellentis seruitij tempore Ioānis quondam Franciæ regis, postquā per Anglos fuit detentus, ab incolis linguæ Occitanæ offerentibus suscepti, qui cum instante apud Parisios Carolo eius filio, & succursum petente, primiores populi id impendere denegassent, Occitani quorū caput Tholosa existit, vltrò nobiliter se obtulerunt, de quo Gaguinus, lib. ix. capi. j. Per eos, inquit, dies, quibus cōuentus Parisiis habitus est, licet Carolus apud primiores Parisiensiū crebrò egisset, vt præsenti fortunæ pecuniarum auxilium ferrent: ipsi considentes quòd non commodè se aptat principum voluntati populus frequens, existimātibus plurimis inter res diuersas suam conditionē vel meliorem effici posse, vel principis liberā administrationem plurimorum sententiis cohiberi, ad publicum consilium id negotium reiiciebant. At linguæ Occitanæ & prouinciæ Narbonensis incolis misericordior animus fuit. Quoniā, authore Armigniaco Comite, cōuenientes ante omnia prohibēt regionis incolas auro argētóque, & vnionibus in publico vti, néve insigni colore vestes induerēt, donec Ioannes eorū rex apud Anglos captus teneretur, octo prætereà hominum millia ad belli societatem cum diurno stipendio decernunt, cudúntque ad stipendium armatorum assentiente Carolo monetam. Hæc ille. Non 1
ergo Occitani Romanis charitate inferiores, aut te- 2
pidiores erga bonum publicum, & honorem regiū 3
fuerunt, qui tempore secundi Punici belli omnia rei
publicę esurienti, imò mulieres propria ornamenta 5
spontè obtulerunt. De quibus Valerius, libro v. titu. 6
de Pietate erga patriam sic dicit: Age vt à singulis ad vniuersos transgrediar, quāto & quàm æquali amore patriæ tota ciuitas, id est quicunque status flagrauit. Nam cum secundo Punico bello [Vide quæ circa hoc dicūtur]. super verbo, *eadē Petro tradiderūt.* de ornatu mulierum excessiuo loquens] exhaustū ærarium, ne Deorum quidem cultui sufficeret, publicani vltrò aditos censores hortati sunt, vt omnia sic locarent tanquā res publica pecunia abūdaret, seque præstituros cuncta, nec vllum assem nisi bello confecto petituros polliciti sunt. Domini quoque seruorum, quos Sempronius Graccus ob insignē pugnam Beneuenti manumiserat, pretia ab Imperatore exigere supersederunt. In castris etiam non eques, non centurio stipēdium sibi dare desiderauit, viri ac fœminæ quicquid auri argentíve habuerunt: item pueri insignia ingenuitatis ad sustentandā temporis difficultatem contulerunt, ac neque beneficio senatus, qui muneribus his functos tributi onere liberauerat quisquā vti voluit, sed insuper id omnes promptissimis animis præstiterunt. Non ignorabant enim capris Veiis cum decimarum nomine, quas Camillus vouerat aurū Apollini Delphico mitti oporterēt. Neque difficultas esset matronas ornamenta sua in ærarium retulisse. Similitérque audierant mille pondo auri, quę Gallus pro obsidione capitolij promissa debebantur, earū cultu expleta. Itaque & proprio ingenio, & exemplo vetustatis admoniti nulla sibi in re cessandum existimauerunt, quasi dicat Romanos prædictis quatuor exēplis motos nō cessasse omnia, quæ habebant pro subsidio publicæ vtilitatis contribuere. Sic pariter Occitani nostri proprio ingenio, & fortè etiam Romanorum moti exemplo, vt eis in omni genere virtutis & pietate erga patriā, & regē inferiores non essent, excellēs subsidium regi necessitate obtulerunt. De quibus dicere possumus, quod iterum de Romanis dixit idem Valerius, vt suprà retuli, lib. iiij. tit. de Paupertate. Animi, inquit, virorū & fœminarum vigebant in ciuitate eorúmque bonis dignitatis æstimatio cunctis in rebus pōderabatur. Hæc imperia conciliabant, hæc iungebant affinitates, hæc in foro, hæc in curia, hæc intra priuatos parietes plurimū poterant. Patriæ enim rē vnusquisque nō suam augere properabat: paupérque in diuite, quā diues in paupere imperio versari malebat. Atque huic tam præclaro proposito illa merces reddebantur, quod nihil eorum, quæ virtuti debentur, emere pecunia licebat, inopiæque illustrium virorum publicè succurrebatur. Exurgamus ergo, & nos incolę huius temporis, exurgamus potiùs animis, pecuniæque aspectu debilitatos spiritus pristini temporis memoria recreemus. Quæ omnia de successionibus ab intestato cum multis subiacētibus materiis satis vtilibus pro dote dominæ Adelasiæ vobis sufficiant, cum qua, si bene eam intellexeritis, filias vestras forsan dotare satis congruè poteritis.

Laus Christo Iesu domino nostro.

SVMMÆ.

Testari potest quis in articulo mortis.
Extremè laborare quis dicatur.
Testamentum an reuocetur ex sola reconualescentia. & nume. 4.
Sanæ ac mentis non corporis in testamento requiritur.
Senium vltimum testari non prohibet.

7 *Notario asserenti testatorē esse sanæ mētis an credatur.*
8 *Testatoris dementia clare probari debet.*
9 *Insania quid.*
10 *Constitutus in extremis, quos actus exerceat.*
11 *Nobilitari potest quis in articulo mortis.*
12 *Mortuus non potest baptizari.*
13 *Generare quis potest ea nocte, qua moritur.*
14 *Confessio & contractus in articulo mortis valent. & numero 15.*
16 *Positus in extremis quis dicatur.*
17 *Constitutus in extremis, quod nihil possit.*
18 *Testator debet propria manu scribere, aut ore proprio hæredem nominare.*
19 *Memoriam an perdat in extremis positus.*
20 *Medici culpa se mori dicens non releuat percussorem.*
21 *Vulneratus dicens se à Titio percussum, fidem nō facit.*
22 *Sententia lata contra notarium de falso, nō nocet parti.*
23 *Sententia lata contra producentem falsos testes nō nocet testibus.*
24 *Confitens mater filium esse spurium, ei non præiudicat.*
25 *Habitum monachalem in morte suscipiens, non videtur se dedicasse.*
26 *Renuntiatio beneficij in articulo mortis an valeat.*
27 *Testari quomodo possit in extremis positus.*
28 *Nutu facta vltima dispositio an valeat.*
29 *Annuens capite non facit validum testamentum.*
30 *Nutu solo an possit testator disponere.*
31 *Mutos, & surdos solum aliqui generant.*
32 *Didymi cæci historia.*
33 *Homerus cæcus erat.*
34 *Democritus sibi oculos effodit.*
35 *Muti & surdi ex accidenti.*
36 *Testis in articulo mortis qualiter examinandus.*
37 *Testator certam scripturam asserens esse testamentum suum, an valeat.*
38 *Testis in articulo mortis per notarium sine commissione examinatus, an probet.*
39 *Hæredis institutio in testamento requiritur.*
40 *Testamentum coram notario & testibus non lectum, non valet.*
41 *Testamentum minùs solenne quando valeat.*
42 *Instituens illum cuius nomen in tali schedula scriptum est, an valeat.*
43 *Doctores in testando sunt, vt milites, priuilegiati.*
44 *Periculosum est quid differre vsque in tempus mortis.*
45 *Carolus magnus testari non distulit.*
46 *Beatus Ludouicus ad testandum non expectauit mortē.*
47 *Deus videt differentes bonum vsque ad mortem.*
48 *Antiochus plaga mortis percussus veniam quæsiuit, & non inuenit.*

Licet enim sapientis propriū existat, citò dum tēpus habet, de se & suis disponere bonis, præsertim inter liberos, l. parentibus. §. j. C. de inoffi. testa. & hoc propter sinistra, quæ mors incerta sæpe parare solet, & piis obsistere votis, iuxta illud Senecæ in libro de Moribus: Multos, inquit, vitā differentes mors incerta præuenit, omnis itaq; dies velut vltimus ordinandus est, ita quòd nulla dilatio faciēda est. Idem Seneca ad Lucillū epistola j. Quicquid ætatis est, inquit, mors tenet. Stultum est igitur differre id, quod te postmodū posse facere nescis. Veruntamen humana fragilitas hoc in se habet: quia vt plurimum disponere nedū de rebus, sed quod dolendum est de propria conscientia, & salute ad vitæ vsq; exitum inconsultè protelat, vt fecit. Et vtinam de solis bonis testator noster Raynutius, ob quod subditur nunc in textu.

In extremis positus.

1 EX HOC tex. habetis, † quòd cōstitutus in extremis, id est, moriens, & quasi extra terminos huius vitæ existēs, de bonis suis etiā testando disponere potest, vt hic & in cap. nos quidē. ibi dū dicit, de hac luce migrasse. & eo.
☞ facit cap. fina. j. de successio. ab intesta. dum dicit, agens in extremis. & ibi Panormi. in tertio nota. Ex quo infertur, quòd ille erat in extremis vitæ constitutus, & tamen valuit testamentum, quia communiter contingit, quòd quis inducitur & mouetur ad testandum maximè pro anima, quando dubitat, vel timet decedere, vt quando quis est in articulo mortis constitutus, vel instabat periculum mortis ratione infirmitatis, aut inter latrones comprehensus eum occidere volentes, secundùm Bartol. in l. j. C. de sacrosan. eccle. & Bal. in cap. pastoralis. de offi. or-
a di. & in capit. j. vlti. colū. de pac. vbi dicit, † quòd in extremis dicitur ille laborare, qui ex tali infirmitate decedit sine sanitatis interuallo, per text. vnicum secundū eum in l. alumnæ. §. fi. in fi. ff. de adimen. leg. vt testamentum semper valet adeò, vt quantumcunque testator de vita desperet propria propter periculum mortis, in quo est constitutus, tamen valet te-
3 stamentum, nec † censetur quasi cessante causa reuocatum si testator reconualuerit, secundùm Bald. per illum text. in l. fina. C. de posthu. hæred. insti. Sicut dicimus de testamento facto tempore, quo testator est pauper, quia nisi mutetur, non censetur etia quo ad posteà quæsita reuocatum, si testator ad pinguiorem peruenerit fortunam, secūdum Alexan. in l. sancimus. in primo nota. C. eod. titu. secus in donatione causa mortis, quæ reuocatur, si donator infirmus reconualescat. l. non omnis. ff. si cer. peta. glo. & Barto. in l. ij. versi. quæro, quid. ff. de donatio. causa mortis.
☞ [De quo plenè habetur super verbo, *Testamentū*.
4 iiij.] † Et quòd dixi testamentum non reuocari per reconualescētiam testatoris, intelligatis verum, nisi testator contrarium disposuisset, putà dixit, volo hoc testamentum valere si ex hac infirmitate decessero, aut similia protulit verba. quia tunc, eo reconualescente, reuocatur testamentum: licet enim mortuo testatore non sit possibile ipsum remanere pro parte temporis testatum, & pro parte intestatum. l. ius nostrum. ff. de regulis iur. tamen vita eius durante potest facere, quòd si intra certum tempus decedat sit testatus, sed si post, quòd sit intestatus. l. pōt quis. vbi glo. & Barto. ff. de hære. insti. Similiter per reconualescentiam testatoris censetur reuocatum testamētum, si fuerit in articulo mortis ad pias causas factum, secundùm Barto. in l. j. iij. quæstio. principali. C. de sacrosanct. eccle. quod est mirabile: quia eo casu pia causa est deterioris conditionis, quàm pro-
5 phana. † Non ergo corporis sanitas, sed mentis integritas in testante requiritur, vt dicit tex. in l. in eo qui testatur. ff. eodem titulo. quia debilitas corporis non inducit exilium mentis. Inde dicit Bald. per illum tex. in cap. si pro debilitate. de offi. delega. quòd infirmus vsq; ad vltimum articulatæ vocis spiritum
6 testari potest, vt infrà videbitur. † Sic etiam nimia senectus actum testandi non impedit. l. senium.

C.qui

C.qui testa.face.non pos. quáuis senectus debilitaté
corporis inducat, vt dicto capi.si pro debilitate.facit
l.senectus.C.de dona.Ideo dicebat Bald.in capi.j.de
renun.quòd plus valet vmbra senis, quàm ensis iuue
nis. Quoniam secundùm Ciceronem in libro de Se-
nectute.nó celeritatibus, aut velocitate corporis res
magnæ geruntur, sed authoritate, consilio, & senten-
tia, quas in senibus intellexi sitas. Inuenimus, inquit,
ciuitates à senibus conditas, & à iuuenibus deletas.
Inde dicebat philosophus: Nemo iuuenes elegit in
duces, quia non constat eos fore prudétes. Idcirco in
his maximè publicis actibus potiùs consideraretur
mentis integritas, quàm corporis seniũ, aut infirmi
tas: quia dicit tex.elegans in d.l.ij.§.corporis debili-
tas. ꝙ debilitas corporalis consiliũ nó tollit, nec pru
dentiá, aut hominis scientiá, nisi ea duntaxat, quæ la
borem requirunt corporalem. Et sic non tollit men-
7 tis integritatem: † de qua tamen mentis integritate
non creditur notario in suo instruméto asserenti te-
statoré tempore testamenti fuisse sanę mentis, prout
communiter asserunt notarij in princi.instruméti.
Quæ verba non probant, vbi priùs testator fuerat
demens, aut furiosus, & sic talis adhuc esse præsumi-
tur, non obstante narratione & attestatione notarij,
nisi aliàs de sana mente probetur, secundùm Bald. &
Angel.in dicta l.in eod. post longam disputationem
decidit Iason in dicta l.senium.C.qui testa. face. pos.
& in l.sanum mête.C.de transa.Ex quo tex.vt ibi di-
cit Bal.sumpta est forma tabellionum dicentium de
contrahente, aut testante: Per Dei gratiam sanus mé
te, licet æger corpore. Et posito, quòd hoc nó diceret
tabellio, tamen sanitas mentis semper in dubio præ-
sumeretur.capi.cùm dilectus.de succes. ab intesta. &
l.nec codicillos.C.de codicil. nisi contrarium proba
retur, ad quod probádum pars aduersa reciperetur,
quamuis notarius testatorem sanæ mentis fuisse atte
staretur, cùm ei de hoc non credatur. Sicut econtrà,
non crederetur sibi si in instrumento testaméti nar-
raret testatorem non fuisse sanæ mentis: quia ex hoc
8 solo non vitiaretur testamentum. † Nisi aliàs de-
mentia probaretur, secũdùm Bal.in l. Imperator.ff.
de statu homi. [De quo plenè habetur super ver-
bo, *Adiecta impuberi.*] Tamen vtroq; casu bene cre-
do, quòd talis assertio notarij faceret aliquam præ-
sumptionem, per ea quæ eleganter decidit Panor. in
c. solicitè cures de resti. spolia. Præterea notarij in
principio officij iurant fideliter exercere officium
suum, & sic eis aliqualiter standú est, & ita verifica-
ri potest, quod sub dubio fortè tenuit Imo.in contra
rium, in dicta l.in eo.ff. eod. Sed quod sufficienter &
plenè per hoc probaretur testatorem sanæ métis nó
fuisse, nunquá credidi, nisi de furore probaretur, vel
dementia clarè per testes deponentes de talibus acti-
bus, qui furorem vel dementiam concluderent, nec
sufficeret si testes deponerent per verba obscura vel
æquiuoca, ideo singulariter decidit Dominicus in c.
concilia.xvij.distin. quòd si testes dicerent testatoré
tempore testamenti fuisse insanum, nó propter hoc
probarent concludentes de insania naturali, quæ im
pedit testamenti factionem, cùm sit quædam alia in-
sania non regulata iure positiuo, de qua loquitur il-
9 le text. ibi, legistis insanissimi. † Et est insania ca-
rentia recti intellectus, ideo tale testimonium neces
sariò non concluderet, per text.in c. in præsentia. de
probatio. quia dubia probatio nó releuat probanté,
10 vt ibi hoc tenet, & sequitur Fely.vij. col. † Ad præ-
missa de cõstituto in extremis facit tex.no. in l.Seia.
§.cùm pater.ibi, in extremis vitæ cõstitutus.ff.de do
natio.caus.mor. vbi constitutus in extremis donare
potest, ergo fortius testari. Huic cócordat tex. elegás
in l.si pater.§.quædam.ff.de fideicómissa.liberta.ibi,
cùm in extrema esset valetudine. Concordat tex.no.
in l.Pamphilo.§.propositũ.ff.de le.iij.vbi est tex. me-
lior de iure, de constituto in extremis propter infir-
mitatem. Facit quod voluit Bald.in l. fin.§.j. in fi. C.
de bonis quæ libe.vbi dicit, quòd quis potest in vlti-
mo vitæ spiritu adire hæreditatem, pro quo videtur
casus, licet ipse non alleget, in l.auia.C.de iure delib.
& l.Pantonius.ff.de acquiren.hære. licet aliqui con-
tradicant, per tex.cum glo.in l.fi.ff.quando dies leg.
cedit.videatis Barto.in l.miles.§.pro parte.ff. de leg.
ij.Pariter decidit Ioan.de Pla.post Bartol.in l.j.in fi.
11 C.de digni.li.xij.† quòd quis potest in articulo mor
tis nobilitari à principe, vel alio auctoritatem habé-
te, quamuis sit absens & ignorans, & à vinculo excó-
municationis etiam per laicum absolui, imò & post
mortem, si in ipso signa cótritionis apparuerint. c. à
nobis.ij.de senté.excommu.vbi Panor.& Docto. di-
cunt, quòd etiam mortuus creari potest miles, quia
militia concernit corpus, allegant Barto. in dicta l.j.
Nó autem posset doctorari, cùm dignitas illa detur,
vt doceat quod facere non potest mortuus.l.j.C.de sa
crosan.eccle.& ita dicit Panor. consuluisse de facto,
per glo.in dicto capi.à nobis. Facit quod decidit Bal.
in l.sororé.C.de his quibus vt indignis. Præterea do-
ctoratus potiùs attribuitur virtuti animę, quàm cor
12 poris.† Qua ratione quis nó posset post mortem ba
ptizari, secundum glo. in dicto cap. à nobis. Cùm per
baptismum imprimatur character animæ, & ea quę
applicantur animæ non possunt post mortem exer-
ceri, licet secùs sit in his, quæ corpori applicantur.
Quia post mortem exerceri possunt, & fortius in ar
ticulo mortis durante vita. Ergo multò magis Ray-
nutius in extremis positus testari potuit. Ad hoc fa-
cit gl.singularis in l.Gallus.§.j. super verbo, in decé
13 mensibus.ff.de liberis & posthu.† volens quem pos-
se generare ea nocte qua moritur. Præterea potest
quis in articulo mortis existés, & in vltimo vitæ spi
ritu ducere vxorem, etiam eius concubinam. Et per
consequens legitimare bastardos ex ea susceptos, vt
tenet Bal.in §.naturales.si de feud.fue.contro.& in l.
Iulianus.ff.de iure dotiũ.& idem Bald.in c.innotuit.
de elect.licet contrariũ tenuisset post Cynum, & Ri-
chardum Malumbre, in l.nuper legé.C.de natura.li-
be.& male.quia cómunis habet opinio, ꝙ tenet tale
matrimonium, vt etiam determinat Panor.in capit.
commissum.de sponsa.& Ioan. Andræ. & Docto. in
c.tanta.qui filij sint legiti.& in regula sine culpa. de
regu.iur.lib.vj.in mercu.facit quod not.Ange.in Au
then.quib.mo.natu.effi.sui.in princi.& Saly.in dicta
l.nuper legé.& ibi Ang.& glo.singularis in l. si quis
post annos.§.si filium.& ibi Bal.& Imo.ff. de libe.&
posthu. in d.l. Gallus. Ad præmissa de constituto in
extremis facit tex.no.in c.iudicante.ꝟ.eo.ibi, moriés
14 vxor redempti.& in l.miles.C.de testa.mili.† vbi lo-
quitur de constituto in discrimine vitæ, qui si confi-
tearur mutuum, aut dotem recepisse, hæres eius non
poterit opponere exceptionem non numeratæ pecu
niæ, vt dicit glo.singularis in l.j.C.de falsa causa ad-
iecta lega. Quia postquàm erat in articulo mortis,
non spectabat futuram numerationem, secundùm
Bal.in titu.de pace Constan.§.consules.super verbo,
quinquaginta.in fi. Præterea quia verisimile vide-
tur, ꝙ eo tépore, quo nemo præsumit immemor suæ
salutis,

salutis, numerationem falsam dixisset, & confessus
fuisset. Ita dicit tex. in cap. literas. de præsumptio. fa-
15 cit j. quæstio. vij. sancimus. † Similiter constitutus
in mortis articulo potest contrahere, prouiso ꝙ me-
moria non sit læsa, vt dicta l. Seia. §. fi. ff. de dona. cau.
mor. quem tex. dicit singularem Bald. in cap. quoniá
frequenter. §. j. vt lite non contesta. Per quæ iura &
magistrorum authoritates habetis, constitutum in
16 extremis posse legitimè disponere. † Quis autem
dicatur in extremis positus, dic, quòd (vt suprà dixi)
ille, qui est in mortis articulo, puta quãdo instat pe-
riculum mortis ratione infirmitatis, vel quia latro-
nes, qui eũ deprehenderunt, volebant occidere, secun
dùm Bart. in l. j. C. de sacrosan. eccle. idem dicit Bald.
in cap. pastoralis. de offi. ordi. alibi dicit singulariter
Bal. in c. j. vlti. col. ʒ. de pac. quod in extremis dicitur
esse omnis ille infirmus, qui ex tali infirmitate dece-
dit sine sanitatis interuallo, per tex. quem dicit in iu
17 re vnicum in l. alumnæ. §. fi. ff. de adimen. leg. † Sed
nunc in contrarium videtur, quòd constitutus in ex
tremis, nihil possit validè disponere. Certũ est, quòd
de essentia vltimæ voluntatis, & alterius cuiuscunq;
dispositionis est, ꝙ disponens intelligat, cùm aliàs
consentire non posset. Ideo pupilli, furiosi, & demen
tes non testantur, insti. quibus non est permis. facere
testa. §. prætereà. & §. fi. Item requiritur, quòd loqua
tur. ideo muti & surdi nõ testantur, vt l. discretis. C.
18 qui testa. facere nõ possunt. † Necesse enim habet
testás manu propria scribere, aut ore proprio nomi
nare hæredem, vt l. iubemus. C. eo. titu. Sed constitu-
tus in articulo mortis seu extremis vitæ, nec omni-
no viuit, nec omnino est mortuus: quinimò morit,
vt no. in l. qui duas. ff. de manumis. testamẽ. Prætereà
omnis sic laborans animi consiliũ dicitur non habe
re, quia penitus deficiẽte corpore deficit intellectus:
nam intellectus sine corpore nihil agit, vt dicit Ari-
sto. in primo, de Anima. Quinimò tũc memoria tur-
bata totus languet intellectus, vt l. hac cõsultissima.
§. at cùm humana fragilitas. C. qui testamenta facere
non possunt. Dicit etiam glos. singularis multum in
cap. j. §. mutus. in titu. episco. vel Abba. feu. dare non
pos. Quòd quilibet in vltimo vitæ articulo constitu
tus mutus efficitur, ita dicit Bal. cuius fuerunt origi
naliter verba hæc in dicta l. fina. §. j. C. de bonis quæ
libe. subiungens idẽ Bal. in l. humanitatis. in fin. C. de
impuberis & aliis substitutio. quòd quilibet in mor
tis articulo cõstitutus est extra mentem, cùm nemi-
nem cognoscat. Igitur talis velut carẽs intellectu, &
loquela testari nõ potest. Quod firmatur doctorum
auctoritatibus, dicit enim Bal. in dicto §. & cùm hu-
mana fragilitas. quòd infirmitas inducit obliuionẽ.
19 † Et sic existens in extremis perdit memoriam, ideo
non debet secundum eum examinari in testem. argu
men. l. quidam tabularum. in fi. ff. de furtis. Hoc etiá
voluit idem Bal. tit. allegato, de pace Constan. §. con
sules. vbi arguit, quòd existens in extremis non po-
test in testem examinari. Quia mens ita mortis cogi
tatione turbata nõ bene potest rememorari, allegat
dictum §. at cùm humana. In teste enim est opus sciẽ
tia & memoria, & moriens in vltimo vitæ spiritu vi
detur carere scientia, vt dicit Bal. in l. filiis. circa fi. C.
de inoffi. testamen. quod not. idem Bald. in Authent.
si dicatur. C. de testi. vbi dicit, quòd si testis in articu-
lo mortis cõfiteatur falsum testimonium dixisse, per
hoc non nocet victori. idem tenet in capitu. sicut de
testibus. allegat Bald. in l. si quis in graui. §. j. ff. ad Sil
leia. vbi Barto. idem voluit in iudice, qui in articulo
mortis confitetur se falsam sententiam protulisse, vt
non noceat victori. Idem voluit Bal. in l. generaliter.
C. de non numera. pecu. Subiungens ibi idem esse in
notario existente in articulo mortis, si dicat falsum
instrumentum sumpsisse, alle. Barto. in l. si librarius.
ff. de regu. iur. & sequitur Salyce. in l. qui falsa vel va-
ria. ff. de testi. Etiá non eis crederetur, si corpus Chri-
sti recepissent, quia non omnis, qui moritur est Ioá-
nes euangelista, vt ei credatur, secundũ Bald. in dicto
§. cõsules. Nec omnis qui dicit, Domine domine, in-
trabit in regnum cœlorum, vt dicitur in euangelio.
Similiter dicit Pe. de Anchara. in capitu. fina. de suc-
20 ces. ab intesta. † quòd si moriens dicat se mori culpa
medici, non iuuat percussorem, si aliter non constet.
Facit glo. & Ang. in l. ij. C. de calum. vbi dicit non es-
se standum dicto moriẽtis, qui dicit: talis me percus-
sit, licet hæres propter hoc illum accusans excusetur
à calumnia. Vide pulchra de hoc per Alex. in quarta
parte consil. xiiij. incipiente, ponderatis narratis in
themate. Et ibi de vulnerato excusante vulnerátem.
Ad prædicta tamẽ videatis singulare dictum Bald. in
l. j. C. cõmunia de lega. vbi dicit, quòd si testator mor
tiferè ab aliquo vulneratus eum excusauerit dicens,
quòd ab eo non fuit vulneratus, non poterit ille am
plius etiam ex legitimis indiciis torqueri, eo quia ex
hoc habet pro se indicium innocẽtiæ, allegat. l. Pau-
21 lus. §. j. ff. de bonis liberto. † Tamen si vulneratus di-
ceret se à Titio percussum, fidem nõ faceret, imò nec
indicium sufficiens ad torturam, vt dicta l. ij. de calu
mnia. per glo. & ange. & Iaso. in dicta l. j. in fin. com-
munia de lega. videaris de his omnibus bonum text.
in l. j. in fi. & l. ij. & seq. ff. ad Silleia. Sed Masuerus, ti-
tul. de testib. §. item procurator domini. dicit, quòd
si causa criminalis tractetur per procuratorẽ regis
vel alterius domini tẽporalis pro interesse publico
domini, potest in testem producere illum, qui iniu-
riatus fuit, aut damnum passus, dicens ita seruari ex
stylo Parlamẽti, vbi hoc expressè caueretur secundũ
eum in tractatu inquæstarum. §. item procurator re-
gis. Quod ego putarem esse verum, vbi ille iniuria-
tus vel aliter damnificatus suum non prosequeretur
damnum, nec prosequi intenderet, & hoc declarat.
Sed solus procurator regis, aut domini, ꝓ solo inter-
esse publico causam agit, ad quod facit quod decidit
Bal. in l. dictantibus. C. eo. vbi dicit, quòd ad proban-
dum, quem esse vsurarium possunt illi in testes reci-
pi, qui dicunt mutuum ab eo recepisse sub vsura, quá
soluerunt: dummodo declarent, quòd solutum recu-
perare non intendunt, nec interesse prætendunt. idẽ
tenet Ange. in §. legatariis. vlti. col. institu. eo. Aliter
& aliàs si tales interesse prætenderẽt, vt in dubio est
præsumendum, non essent testes idonei etiá pro re-
ge. Et sic intelliguntur iura superius allegata, quod
22 est notandum. † Pariter sententia condemnato-
ria vel absolutoria lata cõtra vel pro notario super
crimine falsi, non nocet nec prodest parti, ad quam
pertinet instrumentum, vt tenet Barto. in l. denun-
23 tiasse. §. quæritur. ff. de adulte. † Nam sententia la-
ta contra producentem falsos testes non nocet testi-
bus, vt ibi determinat Barto. quem sequitur Panor.
in c. quanuis. xiiij. colũ. de senten. & re iudi. Aduerta-
tis tamen, quia Ange. in dicta l. qui falsa. dicit, quòd
talis cõfessio facit indicium, & præsumptionem con
tra instrumentum vel sententiá. Idem sentit Panor.
in dicto ca. quanuis. Ad præmissa facit quod elegan-
ter consuluit. Ange. consi. cccviij. incipiente, factum
tale est. vbi dicit, quòd idem est in arbitrio, qui con-
fitetur

fitetur se fuisse corruptum. Idem in electoribus, qui
dicerent se corruptè & simoniacè elegisse. Allegat
Innocen. in cap. cum dilecti. de elec. & tex. in c. licet.
iuncta glo. in fi. 3. de testi. Nam confessio participan-
tium in crimine non probat contra principalem, vt
pulchrè & latè consuluit Fran. Are. consi. clxvij. col.
24 in fi. plura ibi allegans. † Et idem esset in matre, si
in mortis articulo confiteretur filium non esse mari
ti sui, vt notáter determinat Panor. in cap. per tuas.
[De quo plenè infrà super verbo, *quæ filium ex eo su*
sceperat.] versi. not. iij. de proba. ibi referens secundũ
legistas fuisse quandam reginam, quæ filium susce-
perat ex quodam milite, sed communiter reputaba-
tur filius regis, & tãquam filius regis successit in re-
gno, demum post mortẽ regis regina veniẽs ad mor
tem dixit filio, quòd non erat filius regis. Quare ad
dictum matris cessit regno, licet nõ teneretur matri
credere, vt dicto ca. per tuas. & l. filium. ff. de his qui
sunt sui vel alie. iuris. & l. si vicinis. C. de nup. & l. fin.
ff. de proba. facit tex. cũ glo. in capi. Michael. de filiis
presby. Plus dicit idem Panor. quòd etiam si ambo
parentes ipsum negarent, non teneretur eis credere,
allegat capi. transmissæ. in fi. iuncta gl. infrà qui filij
sint legiti. Nã tales dispositiones in vltimis diebus
factæ, quamuis fuerint per habentem intellectum sa
num expeditæ, valent in eorum præiudicium, sed nõ
in aliorum detrimentum. Ideo dicit Bal. in Authen.
25 si qua mulier. in fi. C. de sacrosan. eccle. † quòd susci-
pientes in morte habitum religionis nũ videntur se
dedicasse, quod est intelligendum in alterius præiu-
dicium. Ideo tunc monasterium non habetur loco fi
26 lij ad excludendum substitutum, † sicut renuntiatio
beneficij facta per infirmum non valet, tanquam fa
cta in præiudicium collatoris ordinarij, nisi renun-
tians viuat per viginti dies pòst, vt in regula Cancel
lariæ incipiẽte, Si quis in infirmitate constitutus. fa-
cit tex. in capitu. ij. de renuntiatio. libro vj. Et de illo
qui habitũ suscepit in extremis diebus, & nihil agit.
videatis Ioan. Fab. & Ange. institu. de libertinis, §. li-
bertinorum. & Doctor. in cap. fin. infrà de successio.
ab intesta. & Fely. in capi. in præsentia. xv. colum. de
probatio. videatis pulchrum consilium Oldra. cõsil.
cxix. vbi tractat de testamento facto in extremis; an
reuocet primum factum in sanitate, vnde non potest
27 negari, quin iste passus sit dubius. † Veruntamen
pro ipsius vera dilucidatione capio verba elegantia
Barto. in dicta l. iubemus. eo. titu. vbi dicit, quòd exi-
stens in extremis, & mortis articulo testari potest, vt
hîc. & dicta l. in eo qui testatur. ff. eo. titu. Et sic intel-
liguntur concordantiæ superiùs pro prima parte al-
legatæ, nisi existens in extremis nõ posset articulatè
loqui. Quia tũc est mortuo similis, si prius fuerat re-
ctæ linguæ. Quo casu si faciat testamentum nõ vale-
bit, & ita dicit in facto semel practicasse. Et ita intel-
liguntur iura pro secunda parte allegata. Nam aliàs
licet infirmitas inducat obliuionem aliqualem, non
tamen vitiat ea, de quibus quis recordatur, vt dicit
Bal. in dicto §. at cùm humana. Lingua enim ingros-
sata propter infirmitatem, non tamẽ omnino præpe
dita potest quis facere testamentum. text. est elegans
in l. quoniam indignum. C. eo. titu. ita dicit Bal. in di
cto §. cõsules. de pace Constan. Si verò lingua tantũ
ingrossatur, quòd quis articulatè loqui non potest,
tunc non valet dispositio. allegat dictam l. iubemus.
C. eo. titu. Quod est verum, si tantum sit balbutiens,
quòd quasi non intelligeretur, tunc testamentum nõ
valet, nisi testator inter liberos testaretur. Quia tũc
sufficit quibuscunque indiciis, vt l. fina. C. familiæ er-
28 cis. † Vel nisi in legatis, & fideicommissis particula-
ribus: quia illa nutu possunt relinqui, vt l. nutu. & ibi
Barto. ff. de lega. iij. Idem esset si testamentum fiat ad
pias causa. Cum æquiparetur testamento inter libe-
ros, vt notat Bal. in Authẽ. hoc inter liberos. C. eodẽ
titu. & Barto. Bal. & Saly. in l. j. C. de sacrosanc. eccle.
& cap. cùm tibi. & ibi gloss. singularis. 3. eodẽ. de quo
facit textum Bal. in Authen. ingressi. C. de sacrosanc.
eccle. In his tribus casibus, licet testator balbutiat, ta
29 men testamentum valebit. † Si tamen testator inter-
rogatus, an Titium eius filium vellet instituere, & cę
teris legitimam relinquere, & capite annuat, quòd
sic, testamentum non valebit. Nam quantumcunque
quis liberè possit testari, nõ tamen potest humeris,
& nutu hæredẽ instituere. Quinimò opus est, vt ver
bis exprimat. Ita dicit gl. in l. in fraudem. ff. de testa.
mili. etiam inter liberos, & ita fuit iudicatum, vt re-
fert Ange. in §. j. in fi. institu. eodem titu. Et sic consti-
tutus in extremis, qui intellectũ perdidit, & jam in-
telligibiliter nõ potest loqui, testari non potest, etiã
quo ad legata libertatis, & cætera alia pia, vt est tex.
in dicta l. discretis. C. qui testa. fa. nõ pos. iuncto prin
cipio fi. capiendo finẽ à contrario sensu, scilicet si te-
stator scribere nesciat, & sic dicta l. nutu. locum non
haberet quo ad hoc, secundùm Rapha. in l. ij. ff. eodẽ.
& tenet Ange. in tractatu testa. super verbo, reliquit
Titio centum nutu. Et ratio est, quoniã tunc est mu-
tus & muto similis, vt dicta gl. in dicto titu. Epis. vel
Abba. seu. dare non posse. quæ sic debet intelligi, Vi-
30 deatis Bar. in dicta l. nutu. qui dicit, † quòd nutu videtur
testator disponere, quando ad interrogata cõsentit,
vel facit aliqua signa, per quæ voluntas eius perpen-
ditur. l. seruo inuito. §. si pupillo. ff. ad Trebel. Ideo
notarius debet sic scribere: Cũ talis propter accidẽns
loqui non possit, interrogatus assenuit humeris, &
annuit capite, vt ibi dicit glos. quod est intelligendũ
de eo, qui loqui non potest. Quia disponere potest, si
nõ perdidit intellectũ. Quoniam si adeò perdidisset
intellectum, quòd loqui nõ posset, ita quòd defectus
intellectus esset causa perditionis loquelæ, tunc di-
spositio non valeret, vt dicta l. iubemus. & dictum
est suprà, & tenet Barto. in dicta l. nutu. & in l. mutũ.
ff. de acquiren. hæreditate. Nam alius est mutus à na-
tura, quia ita natus est. [Isti nisi miraculosè vix vn-
quam loquuntur, quod Christus satis ostendit, cùm
in eis & cæcis natis supra naturales medicos manũ
apposuit, sicut in hydropico & leproso confirmatis,
& dæmoniacis, vt habetur in euangelio. Et de vno,
qui pietate paterna loqui cœpit, habetur infra super
31 verbo, *in eodem testamento relinquens*. secundò.] † Vi
dit autem Bald. Perusij quendam architectorem, qui
nunquam generauit aliquem, nisi mutum & surdum
à natiuitate, vt ipse narrat in l. humanitatis. versi. se-
cundo quæro an exẽplaris. C. de impube. & aliis sub-
stitutio. Et nunc ætate nostra Parisius duos habemus
cæcos à natura in arte musicæ & rhetorices optimè
eruditos, in eisdemq; publicè docẽtes. Et ferè omnia
instrumenta musica plus quàm melodiose sonan-
32 tes. Nec est hoc nouum: † quia anno domini ccclxxj.
claruit Didymus Cæcus ab infantia, qui diuinitus
factus est doctor magnus, & Alexandrinus episco-
pus, vt legitur in supplemento Chronicorum, libro
ix. vbi sic dicitur: Didymus Alexandrinus Episco-
pus doctor, ab infantia cæcus factus, & eam ob rem
primarum literarum ignarus, ita grammaticam, dia
lecticam, & geometriã, quæ non sine magno labore
percipiuntur,

peccipiuntur, didicit. His tempocibus clarus episco
pus præclara quædam scripsit opuscula, videlicet cō
cra Arrianum libros duos, de spiritu sancto, librum
vnum, in Isaiam libtos decemnouem, Oseæ ad diuū
Hieronymum libtos tres, in Zachariam libros quin
que, in Psalmos quoque, & in Matthæi Ioannísque
euangelium, necnon & in Iob, commētarios præcla
cissimos, atq; alia multa edidit. De quo barbatus il
le Hieronymus in libro illustrium virorū sic dicit:
Didymus Alexādrinus captus à patua ætate oculis,
ob id quoque elementorum ignarus, tantum sui mi-
raculum omnibus præbuit, vt dialecticam quoq; &
geomettiam, quæ maximè visu indiget, vsq; ad per-
fectum didicerit, pluraq; nobilia conscripsit. De hu-
jus excellentia viri vltra chronica nil pręstantius di
ci posset, quàm ipsius Hieronymi ad Pammachium,
& Oceanum missa profitentuc verba dicentis: Dum
essem, inquit, iuuenis miro discendi ferucbam amo-
ce, nec iuxta quorundam præsumptionem ipse me
docui, Apollinacem audiui anxiè frequentet & co-
lui, tunc cùm me in scripturis sanctis erudiret, iam
canis spargebatuc caput, & magistrū potiùs, quàm
discipulum decebat. Perrexi tamen Alexandriam,
audiui Didymum, in multis ei gratias ago, quod ne-
sciui didici. Hæc ille. In eodem Chronicorum volu-
mine, libro iiij. prope fi. legitur de egregio Homero,
quē Iustinianus Imperator patrem omnis virtutis
meritò vocat in procemio Digestocum, in fin. vbi sic
33 dicitur, † Egregius Homerus Poëtarum omniū Græ
cocum clarissimus, cui Melexigenes nomen propriū
fuit. Sed ideo Homerus dictus fuit, quia cæcus erat.
Nam Cumęi & Iones oculis captos Homeros appel
lare consueuerūt, ex eo quia homeris, id est, itineris
ducibus egeant. Ipse enim vir p omnia eruditus fuit,
quiq; & eloquentiæ partibus ortum, & exemplum
præbuit. Hunc certè magnis in cebus sublimitate, in
paruis verò nemo proprietate supecauit. Idē (vt ait
Quintilianus) lætus, iucundus, ac grauis tum copia
tum breuitate admirabilis. Nec Poetica modò, sed
& oratoria virtute eminentissimus fuit, quicquid di
cere voluit, verius & lucidius omnibus explicauit.
Hic itaq; post peragratum orbem cum extrema pau
pertate, tandem Accadum littus habitauit, vbi inter
aspera scopulorum, & montana nemorum sic cæcus
existens, ingentia illa atq; admirāda volumina mel-
le perlita Iliados & Odysseæ dictauit, nam Troiæ
seu Iliadis captiuitatem, iuxta numerum Græcarū
literarum vigintiquatuor libros Heroicis versibus
conscripsit. Odysseā verò eodē genere metri edidit,
errores Vlyssis describēs. Quidā verò Batrachomyo
machiam, & Margitē libros illi ascribunt: vixit autē
annos centum & octo semper vt plurimùm cæcus, &
fuit anno mūdi. 4112. Cæci interdum præ cætecis spe
34 culantur subtiliùs. † Quamobrem Democritus phi-
losophus ille Abderites (Cicerone in quinto Tuscu-
lanarum quæstionum referente) cum in hortulo iu-
xta vrbis muros ad recum contemplandum naturas
se cōtraxisset, oculos sibiipsi effodit, vt naturæ secre
35 ta subtiliùs rimari posset. Alius † est mutus ex acci-
denti, qui proptec morbum superuenientem amisit
loquelam, vt dicta l. discreris. vnde Bal. in dicto titu.
epis. vel Abba. §. mutus. refert vidisse quēdam cui, si
qui voce inaudibili sibi ipsi loquebatur in gutture,
eius vocem mutus audiebar, sed si vocem exprime-
ret, non audiebat. Refert etiam ibi idem Bal. Alber-
tum magnū dicere, quòd de Paradiso Terrestri pro-
pter eius altitudinem, aquæ cadentes faciūt tantum
strepitum, quòd omnes, qui ibi nascuntuc, perdunt
auditum. Non tamē sunt surdi à natura, quia si tran-
sportarētur ad alium locum antè quàm surdi fierēt,
bene audirent, licet ibi non audiant. [Id idem re-
fert Basilius in suo examerō.] Sicut legit de Tho-
bia sanctissimo, qui propter stercora calida, quæ ex
nido Hyrundinum super oculos eius dormiendo ce-
ciderunt, factus fuit cęcus, licet à natura vidēs foret,
vt habetuc Thobiæ ij. Sic est de infirmis, qui propter
infirmitatē interdum efficiuntuc aut surdi, aut mul-
36 tum in memoria vacillantes. † Et ideo iudex audiēs
& examinans testem in mortis articulo debet abbre
uiare interrogatoria, vt non interroget, nisi de sub-
stantialibus & de aliis, de quibus lex iubet testē inter
rogari: puta, an sit odiosus, nā odioso non creditur,
quātumcunque in infirmitate corpus Christi accepe
rit. Quinimò eius dictum potest reprobari de falso:
quia non omnis qui moritur est Ioannes Euāgelista.
C. hoc titu. l. verba. Ita pulchrè dicit Bald. in dicto §.
consules. super verbo, Vasalli nostri. in fine. de pace
Constan. subiungens idem Bald. in dicta l. hac con-
sultissima. præmissa stare in discretione examinan-
cis, qui videre debet an testis infirmus ī memoria va
cillet vel nō. Facit ad hoc no. per Inno. & post ipsum
Panor. in capit. quoniam contra. suprà de probatio.
facit quod not. Bal. in l. nullum. C. de testi. vbi dicit, ꝙ
examinatori ccediitur de vacillatione testis. Facit l.
iij. §. j. ibi, Tu magis scire debes. ff. de testib. Pro præ-
missorum cōfirmatione facit quæstio, de qua fui se-
37 mel hìc Caturci consultus. † Quidam longa infirmi
tate detentus partim suum testamentum manu pro-
pria scripsit, & partim per aliū scribi fecit in absen-
tia testium, ipsúmq; reclusit in sua arca, demum post
multos dies dicto testatore in extremis exiltēte, qui-
dam notarius videns ipsum in discrimine vitæ con-
stitutum, sciens ipsum testamentum in arca testato-
ris existere, tanquam ille qui in eiusdem testamenti
conscriptione, & partim scribens fuerat, ipsum testa
mentum extraxit, & ipsum dicto testatori signari fe-
cit, necnon ipsum testatorem coram testibus ad hoc
adhibitis alta voce interrogauit, si volebat dictam
chartam, quam in manibus ipse notarius tenebat, es
se suum testamentum. Qui quidem testator respon-
dit, quòd sic. Et expost non loquens fuit. Vnde du-
bium fuit exortum, an dictum testamentum valeret.
Et arguebam primò, quòd sic. Nam reperitur scci-
ptum pro parte, necnō signatū manu propria ipsius
testatoris, & etiam manu notarij, igitur est authenti
cum, vt l. Lucius. §. j. ff. de testamen. milit. Præterea,
quia dictus testator ad interrogationē dicti notarij
respondit, & voluit illud testamētum fore suum, er-
go est validum testamentum. text. est valde singula-
ris in dicta l. Pamphilo. §. propositum. ff. de legat. iij.
& glo. no. in fine. quam ibi sequuntur omnes Docto.
in l. iubemus. C. eodem titu. dicens testamentum va-
lere, quoties infirmus interrogatus, si talē vult esse
suum hæredem, respondeat quòd sic. Ita voluit Bar-
to. ibidem in l. hæredes palàm. ff. eodem titu. & sentit
idem Barto. in l. j. §. si quis ita. ff. de verbo. obligati. &
maximè in casu nostro debet hoc esse verum: quia te
stator interrogatus fuit à notario publico, cui p pci⁹
constabat de voluntate testatoris, igitur valet: vt ex-
pressè tenet Bal. in dicta l. iubemus. vers. Quæritur
si notarius. C. eo. tit. Et sequit' Ang. in §. j. insti. eo. tit.
& Bal. in l. & in epistola. C. de fideicommis. idem con
suluit Barba. in prima parte cōsi. xxix. vlti. col. Secus
forte esset si ab alio interrogatus fuerit. Constituto
enim in

enim in extremis propter memoriam mortis cogita
tione turbatam multa de ſolennitatibus iuris rela-
38 xatur, vt eſt caſus in dicto §. at cùm humana. †Tum
etiam propter inſtans periculum, propter quod Bar.
ſingulariter in l. admonendi. xj. col. ff. de iureiuran.
dicit, quòd ſi quis per notarium ad hoc nullam com-
miſsionem habentem, faciat examinari teſtem in ar
ticulo mortis conſtitutum, dictum talis teſtis valet,
ſaltem quo ad præſumptionem faciendam: quia par
ti imputari non poteſt, cur eũ nõ fecit per iudicẽ exa
minari, vel cõmitti notario, quia nõ potuit propter
tẽporis anguſtiã. Idẽ dicit ibi Bar. eſſe in teſte, in par-
tibus longinquis diſtante: qui ad iudicem abſque pe-
riculo mortis venire non poſſet: quo caſu examina-
tus per notarium facit præſumptionem. Hoc ſequi-
tur Antonius de Butri. in cap. fi. de iureiuran. & Lu-
do. in l. ſi vero. §. de viro. in iiij. fallentia. ff. ſol. mat.
Aliter autem & aliàs, nullo modo valeret diſpoſitio
teſtium per ſolum notariũ recepta ſine iudicis com-
miſsione ſecundum glo. in verbo, deponens. in l. hac
conſultiſsima. §. fin. C. eo. tit. Sicut nec valeret partis
confeſsio coram ipſo facta, ſecundum gloſſ. in l. iube-
mus. C. de libe. cauſa. in fi. videatis Bar. & plene Iaſo.
in authen. quæ ſupplicatio. C. de precibus impe. offe.
vbi libellus, exceptiones, & acta iudicij produci poſ-
ſunt corã notario cauſæ, de quo ibi per eos, vt dicto
§. fin. de confeſsione per Bald. in l. penul. C. de fideic.
Præterea ad propoſitum reuertendo, licet iam dictũ
teſtamentũ deficeret fortè in ſolennitate, tamen nõ
minus valere debet, cùm in eo ſint ſcriptæ hæredes
ſorores teſtatoris tunc temporis proximiores in gra
du, quæ etiam ceſſante teſtamento ſucceſſuræ erant
ab inteſtato. Quo caſu teſtamentum minus ſolenne
valet, vt l. hac cõſultiſsima. §. ex imperfecto. & §. ſe.
C. eo. facit text. not. in l. fin. C. fami. ercis. dicit enim
tex. elegans in l. j. C. de his qui ſibi aſcri. in teſta. quòd
etiam ſi teſtator non ſcribat nomẽ hæredis inſtituti,
qui alias ab inteſtato veniſſet, ſed ipſemet hæres no-
men ſuũ ſcribit, tale teſtamentũ valet, attento quòd
etiam ceſſante teſtamento erat ſucceſſurus ab inteſta
to, vt probat ille text. dum dicit, Cùm & ſi teſtamen
tum non eſſet ſcriptum, iuſtus ſucceſſor futurus eſſet
[De quo latius infrà ſuper verbo, *teſtamentum*. ij.]
&c. Fortè enim propter timorem mortis nõ poterat
teſtator ſcribere. Nam teſtamentũ licet nõ iure per-
fectum, in quo ſunt ſcripti veniẽtes ab inteſtato, ne-
dum valet, quinimò rumpit primum quãtumcunq;
perfectum, vt l. ij. ff. de iniuſto rupto teſta. & dicta l.
hac conſultiſsima. §. ſi quis autem. C. eod. In contra-
rium tamen videbatur dictum teſtamentum non va
lere, quinimò vt plurimũ in ſolẽnitate deficere, igi-
39 tur eſt nullum, vt dicta l. hac conſultiſsima. †Quo-
niam ad teſtamenti valitudinem inter cętera requi
ritur, quòd hæres inſtituatur. Cùm ſine hæredis inſti
tutione velut carens fundamẽto non poſsit ſubſiſte-
re, vt in l. j. ff. de vulga. & pupil. facit l. eam quam. C.
de fideicom. Præterea oportet quòd hæres palàm, &
voce intelligibili coram teſtibus per teſtatorem no-
minetur, vt l. hęredes palàm. ff. eodem. nec ſufficeret
ipſum ſignis demonſtrare, imò opus eſt verbis. Ita di
cit gloſ. in verbo, nuda. in l. in fraudem. §. j. ff. de teſta.
milit. & not. Bal. in dicta l. iubemus. C. eod. & ibi pul
chra per Alexand. in l. diſcretis. C. qui teſta. face. non
poſſunt. Et ſicut nutu non poteſt hæres inſtitui, ſaltẽ
de iure ciuili, licet bene poſsit ſecundum aliquos de
æquitate canonica, vt eſt caſus ſecũdum vnam lectu-
ram, in cap. cùm tibi. ſuprà eo. Quod an ſit verum, di
40 ſtulit ibi Pan. †Cũ igitur dictus teſtator morte præ
peditus nõ potuerit hæredes ſuos nominare, ſed ſim-
pliciter ad interrogationẽ notarij interrogãtis eum
per hæc verba, vultis vos hoc eſſe teſtamentũ veſtrũ?
Reſpondit quòd ſic, dictum teſtamentum non valet.
Ita videtur determinare Bar. hoc formaliter decidẽs
in l. ſi is qui teſtamẽtum. ff. eo. vbi dicit, quòd ſi teſta-
tor ſcripſit in ſchedula ſuam voluntatem, tamẽ mor
te præuentus eam nõ publicauit notario & teſtibus,
ſi moritur, tale teſtamẽtum non valet, etiam quo ad
legata, niſi eſſet inter liberos. allegat text. optimũ in
l. fideicommiſſa. §. quoties. ff. de lég. iij. vbi idem Bart.
dicit, quòd ſi in libro notarij reperitur ſchedula te-
ſtamẽti, ſi in tali ſchedula nõ reperitur ſcriptum, ꝙ
teſtamentũ fuerit corã teſtibus lectum: ex tali teſta-
mẽto nihil debetur, nec poteſt publicari, niſi eſſet ad
pias cauſas. Quo caſu, licet aliàs non valeret teſtamẽ
tum, quod tabellio ſcripſit per imbreuiaturã, ſi ante
decedat teſtatur, quàm illud idem tabellio legat co-
rã teſtibus, vt eſt caſus ſingularis in dicto §. quoties.
Tamen in teſtamẽto ad pias cauſas, tale teſtamentũ
non recitatum erit validum. Ita determinat Dy. per
illum text. in l. Lucius. de teſta. milit. vbi text. ſingu-
laris hoc volẽs in milite, extẽditur ad piam cauſam,
ſecundũ eum: ita tamẽ ſentit ibi Bart. in dicto §. quo-
ties. facit l. in teſtamento. ff. de fideicõ. liber. idem Pa-
normi. in cap. cùm P. tabellio. iij. col. de fide inſtru. &
Ludo. in dicta authen. ſimiliter. C. ad legem Falc. Er-
go cùm dicta ſchedula non fuerit lecta coram teſti-
bus: quia teſtator fuit morte præuẽtus, tale teſtamen-
tum nihil valet, cũ per teſtes nõ poſſet probari: quia
non adiuerunt, nec per ſcripturam, quia non eſt ſo-
lennis. Ita dicit Paulus conſilio cccl xv. incip. viſa di-
cta facti narratione. Nec obſtat l. Lucius. ff. de teſta.
mili. ſuperius alleg. Quia loquitur in teſtamẽto mi-
litis, qui in teſtando eſt de iure militũ priuilegiatus,
hic autem loquimur in teſtamento pagani. Secundò
non obſtat l. Pamphilo. §. propoſitum. ff. de legat. iij.
quia intelligitur quãdo notarius lecta prius ſcriptu-
ra teſtamenti coram teſtatore, & teſtibus, interroga-
uit teſtatorem, an ita vellet. Et teſtator reſpondit ꝙ
ſic. Tunc enim valet teſtamẽtum, ſi teſtator (licet in-
firmus) fuerit in perfecta & nõ vacillanti memoria,
vt ſuperiùs copioſè allegatum eſt. In caſu autem no-
ſtro nõ fuit lecta ſcriptura teſtamenti, nec hæredes
coram teſtibus quouiſmodo nominati, quod tamen
requiritur, ſecundum glo. Pet. & Cyn. Barto. & Bald.
in d. l. iubemus. Ita etiam concludit pulchrè loquen-
do. Ioan. And. in addi. Specu. tit. de teſta. §. in primis.
verſic. quid ſi is, qui facit teſtamentum. ſuper verbo,
quidam in addi. incip. Pileus cui in perſona vxoris,
& ſequitur Paul. cõſi. ccclxvj. incipi. Viſo puncto, di-
cens ita debere intelligi dictum §. propoſitũ. Ad hoc
facit text. nota. in d. l. hac conſultiſsima. §. at cùm hu-
mana. ibi dum dicit tex. quam ſuſceptam teſtatori re
41 citabit tabularius. C. qui teſta. face. non poſ. †Tertiò
nõ obſtat, dum allegatur teſtamentum minus ſolen-
ne, in quo veniẽtes ab inteſtato ſunt hęredes ſcripti,
de iure eſſe validum. Quo ad hoc reſpondetur duo-
bus modis. Primò quòd iura relaxantia ſolennitatẽ
iuris in caſu præmiſſo ſunt introducta fauore ſucce-
dentiũ ab inteſtato, ergo tales ſuccedẽtes poſſunt di-
ctis iuribus renũciare, & tali priuilegio nõ vti, ſicut
faciunt nũc ſorores dicti teſtatoris hæredes ſcriptæ.
Ad quod facit l. quod fauore. C. de legi. Secundò po-
teſt reſpõderi & tutiùs, ꝙ iura fauentia venientibus
ab inteſtato, & relaxantia iuris ſolẽnitatem in teſta-

mentis requisitam, intelligũtur tantùm relaxate so-
lennitatem quo ad numerum solenné testium, & ita
intelligitur §. præallegatus, ex imperfecto. Igitur di
ctorum iurium dispositio solẽnitaté numeri testium
relaxans, non debet extẽdi ad alium casum non ex-
pressum, arg. c. quę à iure cõmuni. ff. de reg. iur. lib. vj.
Ita ꝙ propter hoc intelligamus solennitatem nomi
nãdi hæredẽ corã testibus fore relaxatã: quia nõ est,
vt d. l. hæredes palàm. Ita eleganter consuluit Ludo.
cõsi. cccvj. incip. omnipotẽtis Dei &c. propositæ con-
sultatio. Et in hoc differt testamentũ aliorum succe-
dentiũ ab intestato à testamento facto inter liberos,
quod valet etiam deficiẽte quacunq; solennitate, vt
formaliter probat tex. in dicto §. ex imperfecto. dum
dicit, inter solos liberos. Restat ergo cõclusio, quòd
dictum testamentum videtur nõ valere, pro eo quia
coram testibus non fuit lectum seu recitatum, circa
quod videatis pulchrum consilium Pauli consilio
ccciiij. incip. Ad primum quæsitum &c. Sanè tamen
intelligatis præmissa esse vera, nisi in fine schedulæ
reperiretur scriptum, Actum &c. quoniam tũc signi
ficaretur res perfecta, & omnia præsumuntur solen-
niter acta & recitata, prout decet. Ita singulariter di-
cit Bald. in authenti. quod sine. circa princip. C. eodẽ
titu. vbi tractat pulchrè de intellectu dictæ l. fideicõ
missa. & eorum quæ ibi not. Bar. ff. de leg. iij. & Paul.
consil. cciiij. & Barba. in prima parte consilio. xxxij.
42 vj. col. in fin. & in ix. in princip. Sed † contra hanc
determinationem non modicum vrget decisio Bart.
in l. si ita scripsero. ff. de condi. & demonst. vbi elegã-
ter dicit testamẽtũ illud valere, in quo testator mor-
te præuentus non valens illud declarare, dixit, volo
ipsum esse hæredem meum, cuius nomen est scriptũ
in quadam mea schedula, quam deposui penes guar-
dianum. Nam in ea scriptus erit hæres, dummodo
constet eam manu propria testatoris fuisse scriptam.
Et ibi ad hoc allegat multa iura, & cũ ipso transeunt
ibi Bal. & eius frater Ange. & Ange. Are. in §. j. insti.
eo. videatis Bart. hoc firmantem in l. fi. C. de fideicõ.
& Bal. in v. quæstio. in l. captatorias. C. de testa. milit.

Et quòd valet hæredis institutio modo prædicto fa
cta, tenent Bald. & Ange. in l. asse toto. ff. de hæredib.
institu. & Pau. in l. hac consultissima. §. per nuncupa
tionem. C. eod. titu. Sufficit enim, quòd ea quæ relin-
quuntur in testamento audiantur à testibus implici
tè, sicut contingit in casu supposito. nam dictus testa
tor per notarium schedulam testamenti in manibus
tenẽtem interrogatus, si volebat dictam schedulam
fore suum testamẽtum, respondit ꝙ sic. Igitur impli-
citè videtur testes omnia in eadem schedula conten-
ta audiuisse, & per consequens testamẽtum valuisse.
Nam si testamentum valeat, schedula apud guardia-
num existente, & sic seorsum à testibus, vt dicit Bart.
multo fortius schedula existẽte in manibus notarij
& præsentia testiũ, vt cõtingit in præsenti casu. Iura
enim dicentia schedulã debere legi, & recitari corã
testibus, intelliguntur, quòd debet legi explicitè vel
implicitè, & sufficit quòd implicitè legatur, vt suprà
dictum est. videatis Bart. in l. quem hæredi. ff. de reb.
dub. Et hoc maximè seruari debet in testamẽto eius,
43 de quo quæritur, qui erat clericus, imò aduocat⁹. † Et
certũ est, quòd doctores & aduocati in testando sunt
sicut milites priuilegiati, vt post longam disputatio-
nem determinat Alexan. in l. Centurio. ff. de vulg. &
pupil. in princip. Et sic eis sicut militibus videtur esse
remissa solennitas testandi, quæ aliàs de iure canoni
co requiritur. Quod qualiter intelligatur dicã infrà
eo. super verbo, *Testamentum*. j. vbi plenè de hoc vi-
debitis. Iura autẽ suprà allegata intelliguntur quan-
do schedula nullo modo fuit lecta, nec in præsentia
testatoris recitata. videatis Oldr. in dicto consi. cxix.
incipien. Titius condidit testamentũ &c. Et interim
videre potestis Alexan. in dicto §. ex imperfecto. vbi
ponit de schedula in capsa reposita, quę nec lecta nec
recitata fuit explicitè vel implicitè. Sed ibi reperitur
47 post mortẽ testatoris. an valeat testamentum. [De
quo infrà super verbo, *Testamentum*. j. in xij. fallen.
prope finem.] Vnde casus noster nõ est sine dubio,
cuius determinationem taceo, cùm pẽdeat de facto,
& consului interrogatus ab vna parte. Et adhuc ne-
scio quid iudicialiter terminabitur. Sed ideo ratio-
nes meas ad propositũ nostrum facientes hic inserui
44 vt darem vobis occasionem cogitandi, † quantum
periculosa existat dispositio in extremis constituto-
rum, de quibus Iob xxj. Tenent, inquit, Tympanum
& cytharam, & gaudent ad sonitũ organi, ducunt in
bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.
Licet enim tempus disponẽdi sit vsque ad vltimum
vitæ exitum, vt l. ij. ff. de adimẽ. leg. & l. j. C. de sacro-
sanct. eccl. Nullus tamen expectet quando liberè di-
sponere non potest, sed viuens & sanus confiteatur.
Ecclesiasti. xvij. prope fin. & vlti. c. in fin. Operamini
opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedẽ
vestram in tẽpore suo. Vnusquisque ergo arbitrij li-
bertatem quærat non necessitatem, vt pulchrè docet
Aurelius August. in lib. de pœniten. translatiuè verò
in can. nullus. de pœniten. dist. vij. Nam secundum
Arist. lib. iij. ethic. terribilissimum omnium terribi-
lium est mors. [De qua vide pulchra infrà super
verbo, *Condidit*. j. circa fin.] Vnde propter nimium
dolorem quandoq; homo in agone nedum obliuisci
tur sui ipsius, sed etiam Dei, iuxta illud: Quoniã non
est in morte qui memor sit tui. Psalm. vj. Minus ergo
erit memor hominum, aut bonorũ. Quæ omnia at-
tentè & prudẽter considerans Carolus magnus Fran
corum rex, & imperator Christianissimus, triennio
ante obitum suum condidit testamentũ, de quo Ga-
45 guinus lib. iiij. c. j. circa fin. sic dicit: Cùm † autẽ quies
illi à bellis concessa est, triennio priùs quàm morere
tur testamẽtum condidit, duabus partibus totius suę
supellectilis ciuitatum maiorum præsulibus relictis
ad resarciendas templa & inopes leuãdos, tertiam li-
beris nepotibusq;, & familiæ, pro vniuscuiusque ra-
tione attribuit. Ipse deinde cùm relaxãdi animi cau-
sa venatum pergit Carolus, qui per omnẽ vitam in-
ter tot bella, reique publicæ solicitudines prospera
semper valitudine vsus esset, febre corripitur, qua
quinto Calẽdas Februarias assumpt⁹ est anno Chri-
stianę salutis Dcccxv. vixit annos septuaginta duos:
regnauit quadraginta septem, & quatuordecim an-
46 nis imperauit. Sic † pariter fecit Ludouicus beatus
contra infideles nauigaturus, salubri legis consilio
vsus. institu. eodem tit. §. nihil interest. testamentum
fecit, de quo idem Gaguinus. libro septimo capit. se-
cundo. vltra mediũ sic dicit: Classe igitur apud aquas
mortuas parata, rex cum tribus suis liberis. Ph. lip-
po, Ioanne, & Petro, anno Christianæ gratiæ Mille-
simo cclxix. exercitum eduxit, condito priùs testa-
mẽto regni sui administratione, & custodia Simonij
de Bella. & Dionysiano abbati Matthæo Vindoci-
nen. permissa. Hæc ille. Quorum exemplis docemur
citò pœnitere, & de familia ac bonis disponere, ta-
men melius esset tardè cũ debitis circũstantiis, quàm
nunquam pœnitere, & pœnitẽdo ad Deum clamare:
Quæso:

Quæso domine ne meus erga te amor, eo sit vilior,
quod à pœnitētia oritur, sicut impi⁹ suo patri fecit apud
Valerium filius, lib. v. tit. de parentum moderatione
in liberos, cap. fin. Verè speciosa fuit deprecatio illa,
qua quilibet ad Deum per pœnitentiam conuersus
modestè exclamādo vti potest, & piè creditur, quòd
veniam cōsequetur. Cùm iustæ pœnitudinis huma-
nitas cuiquam neganda non sit. l. si quis libellos. C.
de app. vnde Hier. in quadam epistola ad Damasum
papam: Deus, inquit, qui nullis contra se viribus su-
perari potest, publicani precibus vincitur. Niniue ci-
uitas, quę peccatis perierat fletibus stetit. Christus in
Paradiso de cruce latronem intulit. Et ne quis ali-
quando seram conuersionem reputaret, fecit homi-
cidij pœnam esse martyrium. Christus inquā prodi-
gum filium [Vide pulchra quæ dicuntur super ver
bo, *in eodem testamento relinquens*. secundo. circa fi-
nem] reuertentem lætus complectitur, & nonagin-
ta pecudibus derelictis, vna ouicula quæ remanserat
humeris boni pastoris aduehitur. Paulus ex persecu
tore fit prædicator, oculis carnalibus excæcatur, vt
mēte plus videat. Et qui vinctos Christi famulos du-
cebat ad concilium Iudæorum, ipse postea de Chri-
sti vinculis gloriatur. Hæc ille. Quæ sufficere debēt
de cōstituto in extremis vitæ, vbi dum erimus, Chri
stus nos adiuuet, & absit quòd nos orthodoxo chris-
mate insignitos velut dementes horrendis rideat
47 verbis, quæ habentur Prouerb. primo. †Quia voca-
ui, & renuistis: extendi manum meā, & non fuit, qui
aspiceret: despexistis omne consiliū meum, & incre-
pationes meas neglexistis: ego quoq; in interitu ve-
stro ridebo, & subsannabo, cùm vobis id quod time-
batis aduenerit, cùm irruerit repētina calamitas, &
interitus quasi tempestas ingruerit. Quando venerit
super eos tribulatio & angustia, tunc inuocabūt me,
& non exaudiam: mane cōsurgent, & non inuenient
me, eo quòd exosam habuerunt disciplinā, & timo-
rem domini non susceperunt, nec acquieuerunt con
silio meo, sed detraxerūt vniuersæ correctioni meæ.
Comedent igitur fructus vitæ suæ, suisq; consiliis sa
turabuntur. Auersio paruulorum interficiet eos, &
prosperitas stultorum perdet eos. Et alibi dicit Apo-
stolus, ad Hebręos xij. quòd Esau, qui pro lentis edu
lio primogenita vendiderat, postea cupiens hæredi-
tare benedictionem, reprobatus est, nec inuenit pœ-
nitentiæ locū, quanquam cum lachrymis inquisisset
48 eam. Sic †Antiochus plaga mortis percussus veniā
quæsiuit, nec inuenit, vt patet secūdi Machab. nono.
Tales enim, qui ad mortem vsque pœnitentiā diffe-
runt, potius pœnitent timore gehennę, quàm Dei a-
more, & consequenter infructuosè. De dicto tamen
Bar. superiùs relato, scilicet quòd sufficiat hæredem
instituendo dicere, illum instituo, cuius nomen est
scriptum in quadam schedula, quam deposui penes
guardianum, an sit verū, dubitatur. Quia Bart. in lo-
cis superius allegatis nō loquitur de hæredis institu-
tione, cùm nomen hæredis proferri debeat ore pro-
prio testatoris, vt dicta l. iubemus. in fine. C. eo. sed lo
quitur Bar. in relictis & legatis tantùm: quia sufficit
nomina legatariorū & rerum legatarū proferre ore
proprio, vel per relationem ad schedulam. Videatis
plenè per Iasonem in dicta l. hac consultissima. §. per
nuncupationem. C. eo. tit. vbi decidit institutionem
hæredis, modo prædicto relatiuè factam non valere.
Concludendo contra Angelum & Baldum contra-
rium tenētes, vbi suprà. Contra quos etiam tenuerat
Franc. Are. in l. hæredes palàm. in princip. ff. eodem.
dicens dictum Barto. & cæterorum habere locum in
legatis. in quibus nō requiritur formalis expressio,
prout in institutione requiritur, vt patet per l. nutu.
ff. de leg. iij. iuncta dicta l. iubemus.

Laus Christo Iesu domino nostro.

SVMMÆ.

1 ☞*Captatoria voluntas non valet.*
2 *Testari quis potest de bonis alienis consensu domini.*
3 *Voluntas captatoria quomodo cognoscatur.*
4 *Captatoria ademptio legati prohibetur.*
5 *Captatoria voluntas quando valeat. & nu. 6.*
7 *Testamentum quid.*
8 *Libertatis & piæ causa fauore valet captatoria volūtas.*
9 *Arbitrium boni viri, aut liberam voluntatem, quæ ver- ba importent.*
10 *Solui si quis iubeat creditorib⁹ ad dictū talis, an valeat.*
11 *Pactū q. de expensis stetur dicto aduersarij, an valeat.*
12 *Testator dicens, testamentum suum velle ordinari ad dictum sapientis, an valeat.*
13 *Clausulas appositas solitas potest supplere notarius.*
14 *Notarius non potest aliquid addere in contractibus.*
15 *Testari quis non potest per procuratorem aut nuntium.*
16 *Contractus committi potest arbitrio alterius.*
17 *Substantia in contractibus dupliciter consideratur.*
18 *Pactum quòd homines sint taillabiles, & expletabiles ad domini voluntatem, quid importet.*
19 *Expletorum appellatione non veniunt opera.*
20 *Verba illa, pro volūtate, seu ad volūtatē, quid importēt.*
21 *Operarum promissio incerta, an valeat.*
22 *Voluntati res cōmissa regulatur ad arbitriū boni viri.*
23 *Potestate voluntaria lædi non potest ius alterius.*
24 *Benignior pars interpretanda, quoties dubium emergit.*
25 *Opera commissa voluntati domini, intelliguntur regulata arbitrio boni viri.*
26 *Operarum exactio à subditis est contra ius commune.*
27 *Pharao necatus ob iniustam operarum exactionem.*
28 *Iudice sua abutente iurisdictione eximuntur subditi.*
29 *Reges quare instituti.*
30 *Nobilitas quare instituta.*
31 *Moßini regem in vinculis seruant.*
32 *Taprobana insula rex.*
33 *Regis ius.*
34 *Antiquorum mores circa politiam.*
35 *Regnum sanguini non debetur, sed meritis.*
36 *Fabius Maximus consulatum filij recusabat.*
37 *Moyses filios non fecit dignitatis successores.*
38 *Saul & Dauid virtute ad regnum sunt vocati.*
39 *Princeps potestate abutens venit priuandus.*
40 *Principi negligenti dandus coadiutor.*
41 *Præda omnia hodie exposita.*
42 *Dominus tenetur subdito, sicut ecōtra, excepto honore.*
43 *Dominus ex eisdem causis feudo priuatur, ex quibus dominus.*
44 *Subditos ab alijs defendunt domini, vt eos deuorent.*
45 *Verberare an poßit dominus subditos.*
46 *Feudo priuatur dominus malè tractans subditos.*
47 *Clotarius de seipso fecit iustitiam propter homicidium. & numero 48.*
49 *Adulatores principibus perniciosi.*
50 *Diogenes adulari noluit.*
51 *Xenocrates amicitiam Alexandri recusauit.*
52 *Gloria quid.*
53 *Quintus Fabius pictor effectus.*
54 *Phydiæ statuarij vana gloria.*

55 Famam scelere qui quaesierint.
56 Dominus propter offensam vni subdito factam, priuatur potestate in eum.
57 Tyberij & Honorij imperatorum exemplum contra adulatores.
58 Unguntur reges in signum clementiae.
59 Pisistrati Athemensis scitè dictum.
60 Ioannis Baptistae consilium paganis datum. & nu.61.
62 Oppressorum poena temporales & spirituales.
63 Angeli reuelatio facta Carolo Caluo Francorum regi.
64 Seruitia metu dominis facta praesumuntur indebita.
65 Piae causae iudicis officio expediēdae etiā parte nō vocata.

Et quia nedum sani de bonis & rebus possunt disponere suis, per viam contractus alteriúsve inter viuos cuiuslibet dispositionis, cum rerū suarum moderator vnusquisque ac dispositor existat. l. nemo extetus. C. de Iudaeis. & l. in re mandata. C. manda. vnde Iustinianus lib. ij. instit. tit. de rerum diuisio. §. per traditionem. Nihil, inquit, tam conueniens est naturali aequitati, quàm voluntatem domini in alium rem suam transferre volentis ratam habere. Sed etiā infirmi nedum contrahere, codicillari & mortis causa donare, quinimò quod fortius existimo, testari possunt, nec immeritò: quia nihil est, quod magis hominibus debeatur, quàm vt supremae volūtatis, postquàm iam aliud velle non possunt liber sit stylus, scilicet testādi in scriptis, & licitum quod iterum non redit arbitrium, scilicet testandi nuncupatiuè sine scriptis, vt dicit textus aureus in l. j. C. de sacrosanct. eccle. Ideo sequitur in textu,

Condidit. I.

ONDERANDVS est text. iste dum dicit, *Condidit*. Per quem datur vobis intelligi, quod
1 † ipsemet Raynutius per seipsum, & nō per aliam interpositā personam, testamentū fecit, & ordinauit, prout in litera cōtinetur. Ex quo resultat, quod eius voluntas nō fuit captatoria, ex alieno dependens arbitrio: quia tūc nō valuisset. Non enim potest testator consilus de Titio sic dicere, instituo eos quos Titius voluerit, vel instituo haeredē si Titius voluerit. l. captatorias. C. de test. mili. gl. in c. super eo. j. de condit. appo. Nam posset cōtingere, quod Titius nollet declarare, & sic testator deceptus remaneret intestatus, aut secuta Titij declaratione talem haberet haeredem, de quo nunquàm cogitauerat. Idcirco prohibita est talis voluntas, etiā in testamento militis, vt d. l. captatorias. Et talis prohibitio fauorabilis est militibus. Ergo quāuis sit inducta à lege ciuili, locū habebit in testamentis cotū, vt l. si Ruffinus. C. de testa. milit. de quo plenè per Angel. in d. l. illa institutio. & l. si quis Sempronium. ff. de haere. instit. Praetereà facultas testandi cuilibet concessa est de mera gratia, & iuris dispensatione, vt not. Panor. suprà eo. super rubr. [Et plenè habetur sup verbo, *Testamentum*. j. circa princip.] Igitur quod nobis cōceditur ex gratia, cōtra iuris ratione non est producendū ad consequentiam, vt scilicet hoc per alium explicare possimus. Argu. l. quod verò contra rationem. cum l. seq. ff. de legi. Et ista est vera ratio, quare quis non potest per alium testari: nam ex rationibus supradictis sequeretur, quod quis non posset per procuratorem eligere sibi praelatum, aut vxorem recipere: quod tamē potest, vt in c. ij. de procu. lib. vj. Item si potest per alium procuratorem vxorē capere, quod est fortius. Ergo videbatur, quod multòmagis de bonis disponere &c. Ideo tene supradictam rationē, quod testari est ex gratia concessum cuique domino rerum suarum: ergo non debet extēdi, vt posit fieri per aliū. Ipse ergo testator ore proprio explicitè, aut implicitè nominare debet haeredem, vt l. iubemus. C. eo. ac testamentū suum facere.

2 †Bene tamen verū est, quod licet quis per alium testari non posit, tamen bene potest consentire, quod alius testetur de rebus suis: & talē testamentum valebit, nō vt testamentum suum, sed vt testamentum alterius, vt l. sicut. §. venditionis. ff. quib. mod. pign. vel hypo. sol. vnde Bal. in c. j. §. praeterea. quib. mod. feu. amit. Nec reuocari poterit tale testamentū, etiam si domi num rerū poeniteat, secūdum Bal. in l. senium. C. qui testa. face. pos. quia ipse non est testator, vt testamentum reuocare posit: & hoc verum, etiam si testator rem esse alienam ignoret, duntamen dominus rei scienter consentiat. Quoniam testamētum valebit, etiam si dominus rei simpliciter patiatur, duntamē scienter aliquem rebus suis testari, licet expressè non consentiat, nec licentiam det, vt dicto §. venditionis. quamuis idem Bal. contrarium in hoc vltimo voluisset & malè, in cap. j. de prohibi. feud. alie. per Lotha. Nam eū in hoc expressè reprobat Ias. in l. si quando, §. fin. iij. col. C. de inoffi. testa. tamen eum sequitur, in l. cum proponas. C. de pact. Et melius, cùm non sit domini rei testatorem prohibere de re sua aliena testari. §. non solùm. instit. de leg. & l. cum rem alienam. C. allo eod. tit. ideo sola sua praesentia non sufficeret, nisi expressè consentiat per doctrinam Bar. & Doct. in l. quae doris. ff. sol. matr. & Pan. in c. nónne. de praesump. pro quibus facit textus in dicto §. venditionis.
3 ibi. Valeat quod concessit. †Qualiter autem cognoscatur captatoria voluntas? Dicans, quòd quādo eius substantia in absolutā, & expressam alterius volūtatem reponitur, non autē si in velatā, vt l. nōnunquā, ff. de condi. & demonst. vel expressam, seu non absolutam, sed subiectā regulis & arbitrio boni viri, quibus casibus non est captatoria, imò valet: vt in l. j. ff. de leg. ij. & l. fideicōmissa. §. quanquā. ff. de leg. iij. Ita dicit Ang. consi. ccxxiij. incip. casus talis est. ij. col. in fi. Vel dicatis, quod volūtas captatoria dicitur, quoties eiusdem volūtatis substātia in secretum cōmittitur absolutum alterius abstractum ab omni facto eiusdē quod est quando necessitas dandi vel faciendi non imponitur, sed an dari vel fieri debeat, hoc totum in mera voluntate aliena consistit, vt in exemplo supra posito, & in l. vtrùm. §. cùm quidam. ff. de rebus dub. Ita eleganter dicit Ange. consi. c. j. inci. Inter caetera quae non continentur. Et ibi pulchrè per eū de captatoria voluntate. Scire tamē debetis, quod sicut prohibita est haeredis institutio superius allegata, vt l. capta-
4 toriae. ff. de lega. j. †Sic etiam prohibita est à lempsio legati captatoria, secundum Bald. & Sali. in dicta l. captatorias. C. de testa. milit. facit l. legata inutiliter, ad fin. ff. de adimen. leg. Vnde restat, quòd omnis vltima volūtas captatoria alterius voluntati submissa, de iure est reprobata per iura supradicta, vbi scilicet substantia voluntatis cōsistit in alterius, quàm testatoris arbitrium. secus si electio haeredis incerti de

certis

certis cóferretur in alterius voluntatem. Purà dicen
do, hæredem instituo illum de tali familia, quem Ti-
tius elegerit: quo casu ille hæres erit, quem Titius ele
gerit, & nominauerit. l. verùm. §. cũ quidam. ff. de re-
bus dub. & in l. hæredes mei. §. fina. ff. ad Trebel. Et si
fuerit in mora eligendi, omnes de illa familia admit
tentur. Et idem si eligere noluit. l. si quis Titio. §. fin.
& l. cùm quidam. la ij. ff. de lega. ij. secundum Bar. ibi.
Si autem duo deberent eligere hæredem de certis, &
vnus moreretur, aut longè se absentaret, vel eligere
nollet, aut plus debito differret, tunc alter ac si solus
deputatus fuisset, eligere posset. l. si legatario. §. à duo
bus. ff. de fideicomm. l. libe. facit cap. si religiosus. eo.
titu. lib. vj. secundum Iaso. in l. fin. §. j. C. cómunia de
lega. Nam hoc casu rationes prohibitiuæ volũtatis
captatoriæ cessant. Ad quod facit text. iiij. Regum x.
vbi Iehu populo cõmisit & optimatibus ciuitatis, vt
meliorem de filiis Achab in Samaria, qui eis placeret
eligerent, & super solium patris sui ponerẽt, qui pro
domo domini pugnaret &c. Vbi autẽ substantiã vo-
luntatis testatoris submittitur alterius volũtati, nõ
5 valet tanquam captatoria, vt dictum est. †Fallit ta-
men in tribus casibus, in quibus captatoria voluntas
de iure valet. Primò fallit, vbi per statutum ciuitatis
6 permitteretur talis captatoria dispositio. †Nam per
statutum eius validitas induci posset, vt probatur in
l. captatorias. ibi, Senatus improbauit. ff. de hæredib.
instituen. per quem text. apparet, quòd sicut prohibi
tio captatoriæ volũtatis inuẽta fuit de iure ciuili, ita
contrario iure videtur posse perimi, vt in regula,
nihil tam naturale. ff. de regu. iuris. Ita dicunt Ange.
& Imo. in dicta l. captatorias. & Alexander in l. ij. in
princip. ff. de vulga. & pupilla. & simili argumen. vti
tur Bald. in l. moribus. in princip. per illum tex. ff. de
vulga. & pupilla substitu. & Angelus in l. more. ff. de
acquiren. hæred. nam videmus quòd ius canonicum
& ciuile approbant in aliquibus captatorias dispositi-
tiones, vt infrà dicetur. Sed aduertatis quia cõtrariũ
scilicet quòd captatoria voluntas statuto, aut cõsue-
tudine permitti non posit, tenent Fran. Aret. & Ia-
son in dicta l. ij. in princ. ff. de vulga. & pupilla. Pri-
mò, quia de substantia testamenti est, quòd quis per
7 seipsum de suis bonis disponat. Ideo † diffinitur te-
stamentum, nostræ voluntatis iusta sententia &c. l.
prima. ff. eodem. Quæ quidem diffinitio substantiam
ostendit, & essentiam rei diffinitæ. l. prima. §. dolum.
ff. de dolo. vbi not. Or consuetudo vel statutum con-
tra substantialia & essentialia rei seu actus nihil ope
rari potest. capim. non putamus. vbi glos. singularis.
de consuetu. libro vj. Præterea captatoria disposi-
tio, ideo est reprobata, quia deceptoria vt vidistis su-
prà, vt clarè ostendit Panormita. in cap. cùm tibi. su-
prà eodem. & sic repugnat bonis moribus, & conse-
quenter non valet consuetudo bonis moribus repu-
gnans & deceptionem permittens, nec statutum se-
cundum Barto. in l. omnes populi. in tertia quæstio.
principali. ff. de iustit. & iure. Et insuper quia specia-
le est, vt pater pro filio suo pupillo testetur, scilicet
ei pupillariter substituẽdo. Tum ratione ætatis defi-
cientis in filio, tum quia nõ præsumitur, quòd pater
filium deciperet, quem plus quàm seipsum diligit. l.
isti quidem. ff. quod metus causa. Ergo in aliis est de-
cidendum in contrarium, in quibus dictæ rationes
non militant. propter quas fuit moribus permissum
patri filio testari. vt dicta l. ij. ff. de vulga. & pupilla.
8 †Secundò fallit in libertate relicta, vt l. fideicõmis
saria. ff. de fideicom. liber. quod sanè intelligendum
est, scilicet si relictum libertatis cóferatur in volun-
tate ipsiusmet legatarij, cui libertas relinquitur. &
in hoc nullũ est speciale in libertate. Quia idẽ serua
tur in aliis relictis. vt l. si ita legatũ. §. illi si volet. ff.
de leg. j. Idem si relictũ libertatis cóferatur in arbi-
triũ alterius nõ hęredis, nec legatarij, sed tertij. Quo
casu est speciali, q valet legatũ captatoriũ fauore li-
bertatis. Cùm aliud legatũ non valeret, vt dictũ est l.
nonnunquã. ff. de condi. & demon. Secus autẽ foret,
si legatũ libertatis cóferretur voluntati hęredis: quo
casu secũdum communẽ opi. tale legatum non vale-
ret. Et ita firmat Bart. in repetitio. l. j. C. de sacrosanc.
eccle. in iiij. q. v. principalis. & in l. Lucius. ff. de fidei-
cõmiss. liber. & Imo. in dicta l. j. ff. de leg. ij. & l. capta-
torię. ff. de leg. j. & l. illa institutio. & l. captatorias. ff.
de hære. instit. & in c. cùm tibi. suprà eo. & Ludo. in l.
captatorias. C. de testa. milit. Ratio autem quare non
valet, quando confertur in voluntatẽ hæredis: secus
quando in voluntatẽ tertij est: quia præsumitur veri
similiter, q hæres de cuius præiudicio agitur, nũquã
diceret se velle. argu. l. à Titio. §. fin. ff. de verb. oblig.
veruntamen de hoc dicatis, vt dicam in sequẽti casu.
Tertiò fallit in dispositione ad pias causas, in qui
bus valet voluntas captatoria, secundum Bar. & Bal.
in dicta l. captatoriæ. & in l. j. ff. de lega. ij. & Bar. in l.
Theopompus. ff. de dote prælega. & in l. quidam. & l.
verùm. ff. de rebus dub. & Bal. in repetitione cap. si pa
ter de testa. libro vj in materia substitutionis com-
pendiosæ. allegant text. in dicto cap. cùm tibi, suprà
eod. Bal. in authen. ingressi. in fi. C. de sacrosan. eccl.
Et hæc opinio est verior: habens locum nedum in le
gatis piis, sed etiam in hæredis institutione pia: nam
in dispositionibus ad pias causas non attendimus iu
ra ciuilia, sed attẽdimus iura naturalia & diuina, vel
ius canonicum, vt not. plenè in cap. cùm esses. & cap.
relatum. suprà eod. & plenè probat Bart. in dicta l. j.
C. de sacrosan. eccle. in vlti. q. & ita reperio etiam cõ-
suluisse Bar. in consil. v. incip. Visa quadam petitione
&c. & consilio sequen. Et est cómunis opin. Ex quo
infertur, q cùm relictum libertatis dicatur pium, vt
not. Bar. in l. proximè. in fin. ff. de his quæ in testa. de-
len. & est bonus text. in l. j. §. fin. ibi, ratione pietatis.
C. de cõmu. ser. manu. Et (vt dixi) in piis causis nõ de-
bet attendi dispositio iuris ciuilis, q valebit legatum
libertatis collatum in voluntatem hæredis, non ob-
stante text. in dicta. l. fideicommissaria. Et quod di-
ctum fuit suprà in proximo casu, secundum Alexan.
in d. l. captatorias. iij. col. C. de testa. mi. hãc nouã qua
lificationẽ singulariter considerantẽ. Pro cuius la-
tiori declaratione volo vos notare id quod singulari
ter voluit Barto. in d. l. j. C. de sacrosan. eccl. vbi dicit
q si aliquid relinquatur ad arbitriũ tertij, & nũ dica
tur ad quid faciendum, nec cui dari debeat: tale reli-
ctum intelligitur ad pias causas factum, quãdo talis
dispositio fuit facta per verba importantia arbitriũ
boni viri, per d. c. cùm tibi. suprà eo. Sed si facta esset
per verba importantia liberã voluntatẽ, tunc nõ in
telligitur relictum ad pias causas, & per consequens
nõ valebit, velut captatoria, vt suprà dictũ est. Intel-
lige tamẽ sanè quod dictũ est, scilicet captatoriã vo-
luntatẽ ad pias causas valere, quo ad potestatẽ distri
butionis vel electionis, secus tamẽ esset si daretur po
testas essentiæ alteri, puta Titio, quia tũc nõ valeret:
vt si dico, cõmitto Titio, vt mihi testamentum faciat
ad pias causas: certè talis voluntas nõ valet, cùm im-
possibile sit, q volũtas Titii sit volũtas mea. Ita dicit
Bald. in dicta l. captatorias. ff. de hære. instit. vbi dicit

quòd dictum cap. cùm tibi. loquitur de voluntate di-
stributoria, non autem in voluntate dispositiua. Et
hunc dicunt esse intellectum Innoc. & Ioan. Andr. à
canonistis communiter approbatum: & hunc intel-
lectum dicit Bal. esse not. in l. executoré. C. de execu.
rei iudi. Sed tutius est tenere, ꝙ dispositio captatoria
ad pias causas facta valeat indistinctè fauore ecclesię
& piæ causæ: quia summa est ratio, quæ pro religio-
ne facit. cū regulis nó subiiciatur ciuilibus, per quas
vt dictū est, captatoria prohibetur voluntas. Et hác
opinionem teneo, licet Ber. Landri. in addit. ad consi-
lia Bar. super dicto consilio quinto reliquerit cogitá-
9 dum. Quæ † autem sint verba importantia arbitriū
boni viri, aut liberam voluntaté, videte Barto. in l. si
sic legatum. ff. de lega. j. & l. alio. ff. de alimen. & ciba.
lega. & in extrauaganti, ad reprimendum. super ver-
bo, videbitur. & tangit Panor. in cap. j. de consti. & in
cap. j. de iudi. & cap. j. de sequestrat. & in cap. ex par-
10 te. de consuetu. An † autem valeat talis dispositio:
volo solui omnibus creditoribus meis, & de hoc vo-
lo stari dicto fratris mei: videatis Bart. in d. l. Theo-
pompus. ff. de dote prælega. quem ibi sequitur Paul.
& Io. de Imol. in d. capit. cùm tibi. & dicta l. captato-
rias. & Paul. in dicta l. illa institutio. & per Barto. in
suo consilio clxviij. incipien. Quidam habens bona
communia. & Bald. in l. j. C. de his quæ pœnæ nomi.
& in l. captatoria. ff. de hæred. institu. videatis Barto.
11 in l. finali. ff. de præto. stipulat. vbi quærit † an valeat
cóuentio, quòd de expensis credatur dicto áduersa-
rij. de quo videatis singulariter per Ioá. de Platea, in
12 l. vnica. in fi. C. de sumpr. recu. libro x. † Quid si te-
stator dixerit velle, quòd suum testamentum ordine
tur ad sensum vel consilium sapientis: an talis dispo
sitio sit captatoria. videatis gloss. Bart. & docto. in di-
cta l. illa institutio. ff. de hæredi. instit. & Bald. in di-
cta l. captatorias. C. de testamen. mili. & dicunt doct.
vbi suprà, quòd eo tunc sapiens poterit cósulere pœ
nam apponendam in instrumento. ita dicunt in l. pa-
cto. argumen. illius l. ff. de transac. circa quod videa-
tis Alexand. in l. si ptiùs. §. rectè. ff. de aqua, pluuia ar-
cen. & Bald. in l. sancimus. C. de verborum significa.
& doctores in §. quibus. C. de nouo codice compo. Et
quid possit facere notarius qui habet à partibus ar-
bitrium conficiendi instrumentū ad sensum sapien-
tis, tractat Bald. in l. imperator. ff. de stat. homi. & di-
cit Baldus in l. contractus. C. de fide instrumentorū.
ꝙ talis sapiens poterit supplere non in facti substan
tia; ne tale cósilium excusaret notarium à falso, nisi
in his quæ sunt de apicibus iuris: nó in his, quæ sunt
de substantia facti, secundum eum. videatis Bal. in l.
13 pen. C. de execu. rei iudi. † Clausulas autem consue
tas apponi in talibus benè posset apponere notarius
consilio sapientis, vt dicit Bart. in dicta l. illa institu-
tio. de quo per Bal. in rubr. C. de his quæ in frau. cre.
vbi dicit, ꝙ supplere in facto non potest. idem Bal. in
14 l. humanitatis. C. de impub. & aliis substi. † Item nó
potest aliquid addere in cótractibus, qui celebrátur
verbis, vel requiritur scripturam, secundum Ang. &
Imo. in l. quicquid astringendæ. ff. de ver. obl. & Sali.
☞ in dicta l. captatorias. [De quo multa dicuntur su-
per verbo, *in eodem testamento relinquens*. j. in iij. li-
mitatio] De hac voluntate captatoria & eius mate
ria aliud nó dicá: quia esset vsurpare materiam cap.
cùm tibi. suprà eo. vbi omnino videatis. & per docto.
in d. l. captatorias. & d. l. illa institutio. & in l. j. ff. de
15 leg. ij. Ex † præmissis habetis, ꝙ quis nó posset per
procuratoré vel nuncium testari, sicut nec testificari
potest, quantuncunq; cócedat speciale mandatum.
Quinimo debet testis corá iudice personaliter cópa-
rere, & iurare, ac deponere. vt not. Bar. in l. qui bona.
§. si alieno. prope fi. ff. de damn. infec. per l. iij. §. item di-
uus cū gl. in verbo, testatoris. ff. de testi. & est bonus
tex. in c. licet ex quadam. ibi proprio iuraméto. J. de te-
sti. idé tenet Bal. in rub. de iureiu. in prin. Lud. in suis
singularibus. ix. singu. incip. An iuramentū testis. te-
net cótrariū per multas rationes & satis bona funda
menta. Veruntamen pro prima opinione facit, quia
videmus, ꝙ si testis vellet deponere per epistolá vel
aliàs in scriptis, & nó proferre verba corá iudice, nó
potest: saltē si iudex vellet eū videre & audire loqui
vt no. Bar. in l. Theopópus. ff. de dot. præle. Io. And. &
alij doct. in c. de testibus. suprà de testi. & Bald. in l. in
bonæ fidei. versi. sequitur videre. C. de reb. cred. & l.
iurisiurádi. versi. sed hic quæro. C. de testi. & est text.
☞ in ca. forma. iij. q. ix. c. testes. [De quo plenius super
verbo, *Alterocha filia puberi*. circa prin.] Secùs auté
esset in córractibus, qui possunt per se vel per procu-
ratoré aut nuntium celebrari, vt l. multū. C. si quis al
teri vel sibi alie. pecu. & l. j. ff. de act. & obli. & insti. de
oblig. quæ cósensu córrahun. §. j. & ibi dicitur, ꝙ per
epistolá etiá celebrátur. quod qualiter intelligatur,
16 videatis ibi. † Præterea licet essentia sine substan-
tia vltimæ voluntatis non possit arbitrio tertij com
mitti, vt dictum est. Tamen secùs est in contractibu .
vt l. fina. C. de contrahen. empt. & l. si quis arbitratu.
ff. de verb. obli. vbi dicitur, ꝙ valet venditio hoc mo-
do concepta: vendo tibi codicé quanti Titius æstima
uerit. Similiter si quis arbitratu puta Lucij Titij ali-
quid dari aut restitui stipuletur, valet contractus Se
cus tamen esset, si substátia contractus cómitteretur
vni ex contrahentibus: quoniá tunc non valeret con
17 tractus. Tamé pro clariori intellectu, scire † debetis,
ꝙ substantia in contractibus puta emptionis & védi
tionis cósideratur dupliciter. Vno modo complexi-
uè in omnibus suis partibus substátialibus, quæ sunt
tres, scilicet consensus, res, & pretium. Et totum hoc
appellatur cómercium. vt l. ex hoc iure. de iustitia &
iure. & talis substantia contractus alterius contrahé-
tium non potest cómitti voluntati seu arbitrio: ideo
non valet contractus hoc modo celebratus, Vendo
tibi codicem pretio decem, si volueris. Hoc enim ca-
su tota substantia cótractus seu cómercium cómitti
tur voluntati alterius contrahentium: quod fieri nó
potest, vt dicit text. in l. in vendentis. C. de cótrahen.
emptio. & vend. Alio modo consideratur substantia
contractus discretiuè, id est, pro aliqua parte substan
tiali, puta pro re tantùm, vel pro pretio tantū: & túc
similiter fieri nó potest, quòd alterum prædictorum
conferatur voluntati seu arbitrio alterius contrahé
tium: idcirco nō valeret venditio hoc modo celebra
ta: vendo tibi codicem quanti æstimaueris, vel quan
ti æquum putaueris, vt l. quod sæpe. §. illud constat. de
contrahen. emptio. & vend. Qualitas autem rei quæ
venditur benè potest cómitti placito & arbitrio em-
ptoris, veluti si venditor dicat, codex meus pretio de
cem sit tibi venditus, si intra talem diem tibi placue
rit. Hoc enim casu non res quæ véditur, sed eius qua-
litas arbitrio emptoris cómittitur. quod fieri potest.
insti. de contrahé. empt. §. pen. Et idem esset in quali
tate pretij: verbi gratia scholaris vltramótanus ha-
bet florenos vltra móntes, quos ego nó cognosco: emit
codicem à me pro decem florenis vltramótanis: cer-
tè cùm nó cognoscam qualitaté illius monetæ. appo
ni potest códitio si illa moneta mihi placuerit, & va-
lebit

lebit contractus, ita sentit glo. in d. §. illud constat. &
clarius dicit Bal. in d. l. in vendentis. in solutione pri-
18 mi contarij. Et † ex præmissis allegabam hoc an-
no ad quæstionem facti, de qua fui cõsulrus: quidam
nobilis in emphyteusim cõcessit certam villam qui-
busdã pagesiis sub certo annuo censu inter ipsos con
ueoto, & sub & cũ tallis & expletis ipsi domino vo-
luntatiis. Virtute cuius clausulæ domious ferè quoti
die mandabat dictos pagesios ad operas sibi impen-
dendas, adeo quòd vix poterant vacare propiæ cul-
turæ: & dicebat dominus, quòd ad sui voluntatem à
dictis pagesiis poterat exigere iornalia & operas,
etiam quotidie si volebat. Et ad sic operãdum eos vi-
riliter compellere nitebatur, medio quarundam li-
terarum regiarum: vnde pro ipsis pagesiis feci defen
siones. Et primò præsupponebam in terminis iuris
communis, quòd virtute dictorum verborũ, sub &
cum talliis & expletis ipsi domino volũtatiis &c. di-
19 cti pagesij non tenebantur ad aliquas operas. † Ex
eo quia appellatione expletorum non veniunt secũ-
dum vsum loquendi operæ personales: sed duntaxat
executiones summariæ seruientum & aliorum exe-
cutorum iustitiæ: & ita in dubio videntur dicta ver-
ba intelligi. Et erit sensus, quòd dicti pagesij tenean-
tur ipsi domino ad tallias in casibus à iure permissis,
qui narrantur per Alexand. in addit. Barto. in l. pla-
cet. C. de excusa. mune. lib. decimo. Et si dictas tallias
soluere recusarẽt, quòd possent expletari, id est, exe-
cutari pro voluntate domini. Vnde dicta verba im-
portabunt, quòd domious poterit cõtra eos procede
re ad captionem bonorum, vbi de iure esset incipien
dum à simplici citatione, vel vbi posset de iure domi-
nus eos pignorare, prout communiter fit virtute in-
strumenti: dominus tunc expletare poterit in eorũ
personis incipiẽdo executionẽ. Ita dicit Ang. & post
eum de Imo. quos ibi sequitur Alexand. in l. si sic. §.
20 primo. ff. de lega. primo. Nam † illa verba: pro volun
rare, aut ad voluntatem, concernunt modum com-
pellendi debitores: non autem aliquid infringũt de
21 iure partis, vt infrà dicetur. † Si verò per illa verba
expletis voluntariis. secundũ vsum loquẽdi patriæ,
aut aliàs inter dominũ & pagesios intellectũ fuerit
de operis personalius pagesiorũ, talis promissio ope
rarũ oon valet. Cùm sit incerta & collata arbitrio al
terius contrahentiũ: per ea quæ suprà dicta sunt. Nã
quẽadmodũ nõ valet cõtractus hoc modo cõceptus:
vendo tibi codicẽ quanti æstimaueris, vel quanti vo
lueris. d. l. quod sæpe. §. illud. ff. de cõtrahen. empt. Si-
militer nõ debet valere promissio operarũ quas dñs
voluerit. vt in proposito. Cùm solutio operarũ sit lo-
co pretij: cuius contẽplatione fit ipsa cõcessio in em-
phyteusim. Ad hoc facit quod plenè notatur in d. l. in
vẽdentis. C. de cõtrahen. emp. Nec obst. quod no. Bal.
in l. liberti. C. de oper. liber. versi. circa prædicta dubi
tatur &c. vbi dicitur, ꝙ promissio operarum incerta
valet, & debet certificari per eũ, cui operæ præstãdæ
sunt. Quia illud est verũ, quãdo est promissio incer-
ta respectu loci. Quoniã tũc cõmittitur de iure arbi-
trio illius, cui præstari debẽt, ꝙ locũ eligat. Quo ca-
su valet promissio, vt ibi. Idem si incerta est respectu
qualitatis operarũ, quia tũc intelligitur actũ tacitè,
ꝙ promissor præstet operas, quibus operari scit. vt l.
eius artificij. ff. de oper. lib. Et si fuit dictũ ad volunta
tem domini, intelligi debet quo ad qualitatẽ, scilicet
ꝙ præstetur laborando terrã, aut fodiendo vineam,
vel putando, si promittens hoc facere sciat. Commit-
tere enim qualitatem rei vel pretij arbitrio & bene-
placito alterius cõtrahentium iuri consonum est, vt
insti. de emp. & vend. §. penul. & dictũ fuit supra. Sed
quãtitas nõ potest sic cõmitti per dicta l. quod sæpe.
Vnde cùm promissio operarũ facta per dictos page-
sios sit incerta respectu quantitatis, quæ collata fuit
volũtati domini, vt dictũ est, talis promissio opera-
rum videtur nulla. Et ita petũt dicti pagesij eam de-
clarari. Præterea & si dicto prius iure per ordinẽ vi
deretur dicta promissio operarũ valere modo iã di-
cto emanata, tamẽ dicendum est dictos pagesios nõ
teneri ad tãtas operas, quas indicere voluerit dictus
dominus, qui fortè habet voluntatẽ insatiabilẽ: quæ
cùm tentat intercipere iudicium, debet restringi, &
regulari arbitrio boni viri. Ita determinat Inn. in c.
veniens. de renun. vbi dicit ꝙ quantuncunq; aliquid
cõmittitur voluntati aduersarij, non intelligitur cõ
missum voluntati liberę. Quia hæc verba important
22 arbitrium boni viri. Nam † cognitio etiam condi-
tionalis in beneplacitis partis aduersæ posita, arbi-
trio boni viri venit regulanda. text. est l. Thais. §. so-
rore. ff. de fideicom. libert. facit theorica Panorm. in
quinto not. in c. cùm venissent. de insti. Nec audietur
petens quicquid vult: sed tantùm petere potest quod
debet secundum normam iusti & æqui. Ideo dicebat
Bal. in. l. si quis maior. C. de trãsac. ꝙ dicta verba etiã
in statuto posita, non operantur, quòd quis possit ini
quum præferre æquo. Facit quod not. Bart. in l. filius.
ff. de dona. & in l. j. §. j. dicit idem Bald. quòd infinita
potestas limitari debet, id est, quòd bonum & ęquum
sit. ff. de iusti. & iure. l. j. Neque dicti homines debent
decipi: quia nimis de domino suo præsumpserunt se
subuciendo eius voluntati, credentes ipsum semper
velle melius & æquius, arg. l. vnum ex familia. §. fin.
de lega. secundo. Ita pulchrè dicit Bald. loquendo de
hac materia voluntatis. in l. cùm antea. versicul. Sed
iuxta prædicta quæritur &c. prope fio. quæstionis. C.
de arbit. subiungens ibi idem Bald. in sequen. quæst.
quòd etiam si alicui sit permissum vti pro libito vo-
luntatis, quod est fortius quàm simplex voluotas, iu-
xta ea quæ not. Panor. in c. j. suprà de consti. & talis
procedere non poterit secundum merã voluntatem,
sed secũdum æquam arbitrãdam per bonum virum,
qui dicitur iudex. vt l. vir bonus. ff. iudica. solui. Plus
dicit idem Bal. ꝙ concessio potestatis voluntariæ in
minimo locum habet, quasi dicat, ꝙ habens potestatẽ
procedendi pro sui voluntate aut libito voluntatis:
non potest grauare nisi in minimo, & sic non in ma-
gno: & minus in maximo. Vide pulchra quæ circa
hæc consuluit Petr. de Ancha. consil. clxvj. ideo dicit
Barba. in cap. si pro debilitate. de offi. dele. ꝙ habens
actum explicare secundum voluntatẽ suam, tenetur
sequi voluntatẽ de iure regulatã, ita ꝙ facere nõ po-
test, nisi quod sibi fieri vellet, iuxta illud Dominicũ,
Quæcunque vultis ꝙ faciant vobis homines, & vos
eadẽ facite ipsis. Allegat text. in c. ij. distin. Et præ-
missa maximè intelligenda sunt vera, quando talia
cõmittuntur voluntati aduersarij. Quo casu, talis vo
lũtas regulari debet arbitrio boni viri, vt tenet Inn.
suprà. Et est casus formalis iuncta gloss. in l. pen. ff. de
arbitris. & ibi hoc expressè ponderat Baldus etiam si
promittens stare iurasset voluntati partis: vt est tex.
aureus in l. si libertus. ita iurauerit. ff. de oper. liber. fa
cit tex. optimus in l. si in lege. §. j. ff. loc. vbi si aliquid
committatur arbitrio partis vel alterius, perinde est
ac si viri boni arbitrium comprehensum esset. Nam
fides bona exigit, vt arbitrium tale præstetur quale
viro booo cõuenit, vt ibi dicitur, & in dicta l. si liber

to. cuius ratio ibi posita est, adaptabilis ad multa. Idem tenuit Bald.in l.iij.C.de dotis promissio.Hanc determinationem clariùs quàm alter firmauit Alexan.de Imo.post Bald.ibi.in l.ij.§.voluntaté.ff.soluto matrim. vbi sic formaliter dicit, quòd vbicunque tractatur de potestate collata voluntati partis aduersæ,tunc siue agatur de iure quæsito, siue de iure quærendo,nũquam potest iniquum æquo præferre, cùm talis voluntas non dicatur libera,sed regulata,vt dictum est. Ad hoc facit textus nota. in capit.sané. iuncta glos.de renuntia.vbi dicitur de illo qui committit se misericordiæ aduersarij. & textus in cap. veniens. eodem titulo vbi ponitur de illo qui committit se gratiæ aduersarij. de quo videatis Guid. papæ. quæstiu. cccxcv. Quibus casibus regulatè procedendum est.idem tenet Bald. in l.filius oppo. superiùs allega. C.de contrahen.emp.facit quod not.ipse in rubr. C. de pœna iudic.qui malè iudica. Et hæc maximè sunt vera,cùm quis se submisit volũtati partis aduersæ in præsentia ipsius,præsertim,si pars est potentior submittente : quia tunc præsumitur quòd submittens cõtradicere nõ audebat.Sicut fuit in casu nostro,vbi dicti pagesij in præsentia eorum domini promiserũt præmissa.Ita singulariter refert Alexand.de Imo.in dicta l.capratorias.ij.col.C.de testa.milita.recitando ibi opinionem Benedicti de Plumbino. Ad præmissa facit quod eleganter voluit Bar. in extrauagan.ad reprimendũ.super verbo,videbitur in fin.vbi dicit,
23 quòd per potestatem voluntariam,nullo modo tolli potest,nec lædi ius alterius contra naturalem æquitatem,per quęcunque verba dicta potestas cõcipiatur. Idem firmat Bald.in cap.j.§.item sacramenta.de pace iura.firman. in vsibus feudorum. Nec immeritò, quia simile videmus in seruitute, quæ licet constituatur simpliciter,& per consequens competat in singulis glebis & cespitibus,seu partibus fundi seruientis, attamen cogitur is cui debetur eligere certũ locum in quo & per quẽ seruitute vtatur:nec auditetur volens vagari per vniuersum prædium, vt l.si cui.ff.de seruí.& l.certo.& l.si via.ff. de seruitu. rustic.prædio. Si ergo compellatur is cui debetur seruitus arbitrio iudicis,ne præiudicet domino prædij seruitutem debentis,eligere certum locum:ergo à simili tenebitur dictus dominus arbitrio boni viri,certas operas & rationabiles & tempus ipsarum præstãdarũ eligere: cùm de loco ad tempus valeat argumentatio,vt l.vinum.ff.si cert.peta.neque obstant l.cùm quidam ff.de lega.ij. & l.fidei commissa.§. quanquam. ff. de lega.iij. Per quas aliqui in hoc puncto voluerũt dicere, quòd vbi aliquid cõmittitur voluntati alterius, ille potest vti libera volũtate,etiam præferẽdo iniquum æquo. de quo plenè per Guido.papæ.q.ccccclxxv.Quoniam respondetur,quod illa iura loquũtur in lucro captãdo ex titulo lucratiuo, veluti legato :hic autem nos certamus de damno ex cõtractu oneroso,veluti emphyteutico.Ita dicit Bal.in dicta l.iij.in fi.C.de dotis promiss.vel ibi loquitur in actu fauorabili vltimarũ voluntatum, hic autẽ loquimur in actu stricti iuris, veluti concessione emphyteutica,quæ strictè secundum pacta inita duntaxat regulatur.§. adeo.institu. locati.& l.prima & secunda.C. de iure emphyteutic.
24 Et† quoties emergit dubium,semper debemus interpretari in benigniorem partem:quæ scilicet tẽdit ad liberandum non ad obligandum, argum.l. Arrianus.ff.de actio.& obl.& per hoc non obstant not.per Bart.l.alio. ff. de alimen. & ciba. lega. Conclusio
25 ergo talis est,† quod operę cõmissę volũtati dicti domini intelliguntur commissæ voluntati regulatę arbitrio boni viri,id est, iudicis, qui taxare debebat operas per dictos pagesios præstandas, prout à cæteris emphyteutis præstantur cæteris dominis circumuicinis,secundum communẽ patriæ illius consuetudinẽ.Ita in propriis terminis determinat Bal.in l.si certis annis.in iij.oppo.versic.& ista sũt notãda.C.de pactis.dicens hoc esse notandũ pro emphyteutis allegat.l.fi.C.de fideicõ. Et vltra eum adduci potest tex. not.in cap.cùm olim.suprà de consuet. vbi dicitur,ꝙ quoties tractatur de prærogatiua concedenda,& nõ reperitur expressa, taxãda est secundum vicinorum locorũ consuetudinẽ.Et si fuerint diuersæ consuetudines, minor & humanior sequenda est. Et ita summat ibi Panor. illum tex.facit ca. super hoc.suprà de censi. Et si hoc non apparet, iudex congregare debet sapientes ad statuendum quid fieri debeat iuxta possibilitatem & congruentia,vt in can.fin.xx.distinct. Ex quo sequitur,ꝙ si circumuicini dicti domini consueuerunt diuersimodè operas exigere à suis hominibus,consuetudo minus grauosa debet attendi iuxta illud cap.cùm olim.Nam aliàs sequeretur absurdum si dicti homines tenerentur secundum voluntatẽ dicti domini:quia omni tempore mandarentur ad operas, & pro seipsis nihil aut parũ operari possent. Ex quo redderentur impotentes adsoluẽdum annuum reditum ipsimet domino,nec non adsoluendum tallias domino nostro regi sui municipij.& regni.Ad hoc facit text.not.in l. fin.ff. de nundi. vbi singulariter dicetur,ꝙ cùm bonum publicum & cõmune consistat in agricultura, nullo modo permittitur agricultoribus res vsuales ad vendẽdũ portantibus,ibi sedere,vel diu stare, donec sint venditæ:sed tales res cõmittuntur aliis negociatoribus ad vendendum,vt agricoltores celerius ad agriculturam reuertãtur,vt plenios dixi super verbo, & vxorem nomine Adelasiam.in vlti.artic.successionum ab intestato.loquendo an prohiberi possit rusticis venatio & piscatio. Ecce qualiter posito,ꝙ in vendẽdis talibus rebus vtilitas publica versetur,vt not.in ca.j.suprà de empti. & vendi.Attamen propter talem vtilitatem rustici ab agricultura non sunt reuocandi,nec differẽdi.Ergo minus erunt impediendi propter priuatum commodum eorũ domini,vt in casu nostro. Idcirco ponderandum est verbum Bal.suprà allegatum dicentis ꝙ concessio potestatis voluntarię locum habet in minimo.Pro quo facit quod notat Salic.in dicta l.si certis annis.C.de pact.vbi dicit ꝙ ea quę sunt contra ius commune,sicut est peritio operarum, non debẽt extendi.arg.l.ius singulare.& l.quod verò contra ff.de legi. Vnde si aliqui domini de circumuicinis non exigant nisi duas operas à singulis hominibus in anno,dicti homines ad maiores non tenebuntur.
26 Et † quòd talis operarum exactio sit contra ius commune,patet:quia à nemine collatorũ,id est,soluẽtiũ tributa seu tallias regias,& census pro suis possessionibus debitos operæ aliquæ nec possunt, aut debent per aliquem,prȩterquam in aduẽtu imperatoris seu domini nostri regis exigi, nec extorqueri,siue loquamur de operis personarũ siue suorũ animalium.textus est in l.vnica C. ne operæ à collatoribus exigantur.lib.decimo. & ibi glo.allegat concordantias. In materia propria est casus in l.prima. C. ne rusti. ad nullũ obsequi.deuocen.lib.vndecimo.& text.in §.illud.iuncta glo.in verbo angariis in auth.de mand. prin.coll.iij.Et in pręsenti regno stat ordinatio regia Philippi sexti Anno domini millesimo cccxlviij.facta.Cu

ĉta.Cuius tenore prohibetur omnibus etiam de san-
guine regio existentibus,etiamsi locũ tenẽs regis to-
ret,aut connestabilis, vel marescallus, seu admiral-
dus, magister cõputorũ, aut requestatũ officij regis
princeps,baro,aut miles,& cuiuscũq; alterius status,
ne capere habeant equos vel currus ad equitandum,
vel blada,auenas,& alia grana, aut vina portãdum,
& alia victualia. Quibus pareri nõ vult, nisi soluant
quod pro talibus solui consuetum est. Aliter & aliàs
huiusmodi captores per iustitiarios locorum capiã-
tur, & per quoscunque alios quos hoc casu officium
seruientum rex eis impartitur,vt tales in carcere de-
trudantur, à quo non liberentur, nisi per literas re-
gias ad relationem alicuius non concessas. Et si pro
necessitate regis aut reginæ, vel filiorum suorum, &
hospitij sui non reperirentur equi, vel currus ad lo-
candum: prohibet animalia authoritate propria ca-
pi sine authoritate iustitiæ, cum literis modo prædi-
☞ ĉto missis &c. [Hæc ordinatio hodie per dominũ
Auffrerij est situata in ordine septima, in titulo de
talliis & exactionibus.] Vnde si operæ animalium
prohibeantur,fortius operæ personales inhibitæ cẽ-
sentur. Quinimo exigens operas à talibus pati de-
bet pœnam exilij & confiscationis omnium bono-
rum, vt dicta l.secunda.C.vt rustica. Et nihilominus
à tali exigente operas legitimè appellaretur. Quæ
quidem appellatio adeò est fauorabilis, quòd directa
via potest introduci coram præfecto prætorio, & sic
in parlamentu. Casus est in §. si quis autem putaue-
rit. in Authẽtico,de collato. collatione nona. Quod
autem talis operarum extortio sit prohibita,euiden-
ter nedum iura humana, vt dictum est, ostendunt,
verumetiam iura diuina in Exodo & Leuitico noto-
27 riè demonstrant. Illam † enim ob causam dutissi-
mè Pharao crudelis diuersimodè flagellatus à Deo
memoratur,& tandem occisus in mari rubro & sub-
mersus. Nec immeritò: quia quilibet dominus ne-
dum subditos, quinimo suos debet discretè regere
seruos,non spernendo,sed amicabiliter alloquendo.
Exemplo Christi, qui Ioan.xv. ad discipulos dixit,
Iam non dicam vos seruos, sed amicos.Vnde Seneca
ad Lucillum epistola xlvij. Illos, inquit, rideo, qui
turpe existimãt cum seruis suis cœnare. hoc enim su-
perbia facit,vt cœnante domino stantium seruorum
turba circunstet. Et Didymus Bragmanorum rex ad
Alexandrum sic dicit: In homines nostri similes ser-
uitutem non ponimus. Alioquin sæuitia est in obse-
quium cogere eos: quos nobis fratres eadem natura
progenuit. Et quibus à Deo patre communium bo-
norum spondetur hæreditas. Ex quibus rectè con-
cluditur, quòd subditis etiam seruis imponenda nõ
sunt grauia onera: imò contra tales clamat Plautus:
Væ, inquit, apud quos domini vigiliam multam in
noctem protrahũt. Tantum enim seruis debita quã-
tum de nocte auferunt.l.si quid vẽditor.versi.& si la-
boriosum. ff. de ædili.edict. ideo qui malè & seuerè
suos tractat seruos, priuari debet dominio illorum,
quos defendere tenebatur.l. dominorũ.ff. de his qui
sunt sui vel alie.iuris.& instit. illo eodem titu.§.fina.
28 Idem † in iudice, si sua inter subditos abutatur iu-
risdictione. Quia ex hoc eximuntur à potestate iudi-
cis,& subiiciuntur alteri.l.officiũ.C.de offi.procons.
& idem seruari debet in quibuscunq; dominis quã-
uis sint supremi, vt si illicita cõmittant in subditos,
regno priuentur: de quo summus ille fons eloquen-
29 tiæ Cice.in ij. lib.de officiis sic pulchrè dicit. †Cer-
tum est fuisse aliquod tempus,quo sine regibus viue-
batur. At postquàm iure gentium possessiones cœpe-
runt diuidi, nõ alia de causa reges sunt instituti,nisi
iustitię fruendæ(& sic reges sunt de iure gentium,se-
cundum Balduin in l. ex hoc iure.ff. de iustit.& iur.)
30 Nam † cùm initio premeretur multitudo ab his,
qui maiores opes habebãt, ad vnum aliquem virum
cõfugiebant virtute præstantem, qui prohiberet in-
iuriari tenuiores,æquitatem constituendo,summos
cũ infimis pari iure præstringeret. Cùmque adhuc re
gnantibus regibus debiliores nõnunquam opprime
rentur, leges constitui placuit, quæ ad iudicandum
non odio aut gratia ducerẽtur, sed tales inopi quales
☞ potenti præstarentur aures. [Hæc quidem fuit pri-
ma causa instituendi nobilitatem, scilicet causa ne-
cessitatis: quia necesse fuit quòd aliquis vir bonus iu-
stior cæteris atque prudentior eligeretur: qui cõmu-
nitati præesset ad fines hìc descriptos,& inde dicitur
nobilis quasi præ aliis in virtutibus notabilis. Vnde
Hiero. Nihil aliud video in nobilitate appetendum,
nisi quòd nobiles quadã necessitate constringantur,
ne ab antiquorum probitate degenerẽt. Secũda cau-
sa fuit discordia plebium: quę rectum iudicium igno
rabat. Licet enim inter se pacatè viuerent, tamẽ adeo
hebetes fuerunt, quòd nihil magni pendere potue-
runt, nisi quod vulgari opinione celebrabatur. ideo
expediebat pro ipsarum pace conseruanda, vt ex na-
talibus nobilium reges haberent. Tertia causa pro-
cessit ex aliqua fortitudine singulari: fuit enim ali-
quando quando communitates ob incursus hostiles
grauatæ edicto sanxerunt, vt quicunque patriam li-
beraret,ius nobilitatis pro se & hæredibus perpetuò
obtineret. Et eo modo infimi plures nobilitati legũ-
tur, vt infrà exemplo demonstratur. Quarta causa
abundantia diuitiarum, cùm aliquando populares
nimia penuria victualiũ attenuati tradiderunt se &
sua alicui diuiti,vt hoc pacto malum inopiæ tempe-
rarent, & eum deinceps velut nobilem & dominum
recognoscerent. Inuenitur etiam quædam nobilitas
diuino oraculo instituta, vt in Dauid,& Saule. Pluri-
mæ quoque leguntur per violentiam & tyrannidem
vsurpatæ dominationes, vt de Cain dicitur infrà,&
de Nemroth & pluribus aliis infrà super verbo, in
eodem testamento relinquẽs.primo.in xviij. limita-
tione. quarum aliquæ statim deletæ, & aliquæ stabi-
les manserunt. secũdum quod posteri vitia aut virtu-
tes secuti fuerũt,& honestè vel ignobiliter vixerũt.]
Quo fit vt leges nõ solùm populum, sed regẽ quoq;
obligare sciamus: ac si regem cõtemnere leges, rape-
re bona subditorũ, violare virgines, stuprare matro-
nas,& cætera illicita facere videamus: nunquid illo
submisso alius sublimabitur, qui & bene gubernare,
& legibus nouerit obtemperare? Hæc ille. Videatis
☞ Bald. in dicta l.ex hoc iure. [Facit etiam C.de legi.
Digna vox est maiestate regnãtis legibus alligatum
se principem profiteri, adeò (inquit imperator) de
authoritate iuris, nostra pendet authoritas,& reuera
maius imperio est submittere legibus principatum.
Hæc ille.] Quamobrem vt libro primo refert Põ-
31 ponius, † Mossini populi in Asia versus septentrio-
nem palàm sibi reges deligunt, vinculisque arctissi-
ma custodia tenent, atq; vbi culpam prauè imperan-
32 do meruere, inedia diei totius afficiunt. † Etiã Ta-
probanæ insulæ populi (vt Solinus refert) regem eli-
gunt, qui si maximam præferat æquitatem, nolunt ei
totum licere. Quadraginta ergo rectores accipit, ne
in causis capitũ solus iudicet: & si iudicatũ displicue-
rit, ad populum prouocatur, à quo datis iudicibus se-

ptuaginta fertur sententia, cui necessario acquiescitur. Si rex in aliquo peccato arguetus sit ac reuictus, morte mulctatur. Licet enim ius regis esse videatur, de suis subditis disponere ad libitũ, vt habetur j.Regum viij.cap.vbi Samuel nutu diuino ad populum,
33 Hoc,†inquit, ius erat regis: filios vestros faciet seruos suos: equites & præcursores, agricolas, & fabros armorum: filias vestras faciet vnguẽtarias, quæstuarias, & panificas. Seruos vestros & ancillas ponet in opere suo. Optima dabit seruis suis, & vos eritis ei serui. Tamẽ ibi non declaratur ius regum ex diuina institutione, sed magis per prophetam pronũtiatur ex eorum tyrãnica vsurpatione, qui postquam reges sunt, ius iniquũ constituunt in tyrannidem degenerantes: subditos opprimentes, & sine causa deprædãtes, secundum Andr. de Iser. in proœmio feud. & in titu. de capi. qui cur. vendi. Quod habuerunt à Cain, qui primus rex terrenus fuit, & primam ciuitatem condidit, vt habetur Genesis quarto. in qua potestatem exercuit, & prædas recapitauit, vt dicit Iosephus libro primo antiqui. vel hoc habẽt à diabolo eorum directore scilicet malorum, qui Ioannis xiiij. princeps mundi huius appellatur. de quo dixit ibi Christus, Venit enim princeps mundi huius, scilicet diabolus, & in me non habet quicquam. Sed sicut mandatũ dedit mihi pater, sic facio. Heu me, quàm paucos reges videmus, cum Christo mãdatum patris sequentes, & iustè principantes, & Deum cunctorum patrem diligentes. Sed omnia præde exponentes, & cum primo rege Cain cuius imitatores sunt cadẽtes in inferno sepulti, vt infrà exemplo demõstrabitur. Vel secundum Lyram, primi Regum allega. cap. dicatis, quòd etiam ex diuina institutione omnia præmissa sunt de iure regis, scilicet in necessitate positi propter bonum cõmune regni: quo casu omnia sunt principis exponẽda seu expendenda pro bono communi. Sicut videmus in corpore naturali, quòd manus vel altera pars corporis naturalis quodã instinctu exponitur pro conseruatione vitæ ipsius corporis, & tuitione capitis? sed regi extra necessitatẽ posito iura hæc non pertinẽt, quamuis sæpe eis vtatur de facto ex tyrannide: quia magnitudo potestatis regi concessa de facili conuertitur in tyrannidem. Hæc
34 ille. Vnde† de moribus antiquorum circa politiã pulchrè memorat Sallustius in Catilinario verba Catonis narrans: quæ pariter reassumit Aurelius Augustinus quinto de ciuitate Dei, cap. xiiij. Nolite inquit, æstimare maiores nostros armis rempublicã ex parua magnã fecisse: si ita esset, multò pulcherrimam nos haberemus: quippe sociorum atq; ciuium putà armorum & equorũ maior copia nobis quàm illis est: sed alia fuere quæ illos magnos fecerũt, quæ nobis nulla sunt: scilicet domi industria, foris iustũ imperium, animus in consulendo liber, neque delicto, neq; libidini obnoxius: pro his nos habemus luxuriam, atq; auaritiam, publicam egestatem, priuatam opulentiam, laudamus diuitias, sequimur inertiam, inter bonos & malos discrimẽ nullum, omnia virtutis præmia ambitio possidet: ideo ruũt omnia.
☞ [Verba hæc sunt Catonis, recitata quidem per Sallustium in Senatu ad damnandum Catilinam, laudem veterum Romanorum continentia: de quibus pulchrè meminit Titus ipse Liuius in primę decadis præfatione sic dicens: Cæterũm autem me amor negotij suscepti fallit, aut nulla vnquã respublica nec maior, nec sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit: in quãtam auaritia luxuriáque immigrauerint, nec vbi tãtus ac tandiu paupertati ac parsimoniæ honos fuerit: adeo quãto rerum minus, tanto minus cupiditatis erat. Nuper diuitiæ auaritiam & abundantes voluptates desiderium per luxum atque libidinem pereundi per dendíque omnia inuexere. Hæc ille. Et Valerius libr. iiij. titu. de abstinentia & continentia, gesta Fabricij ac eius sapientiam narrans. Vrbs, inquit, scilicet Tarentina quę voluptati plurimum tribuit, imperium maximum amisit. Quæ scilicet Roma labore delectata est, occupauit: & illa scilicet Tarentina libertatem tueri non valuit: hæc scilicet Roma, etiã donare potuit, scilicet libertatẽ aliis ademptam.] Et in oratione ad Cæsarem senem] De qua dixi suprà in prologo huius operis circa medium in quadam additione.] de republica sic dicitur: Ego in ea vita multa legendo atque audiendo ita comperi omnia regna, item ciuitates & nationes vsque eo pro sperum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerũt. Vbicunq; gratia, timor, voluptas, corrumpere: post paulò imminuere opes, deinde ademptum imperiũ, postremò seruitus imposita est. Vnde Valerius lib. ij. titu. de censoria nota. Quid enim, inquit, prodest foris esse strenuũ, si domi malè viuitur? Expugnentur licet vrbes, corripiantur gẽtes, regnis manus iniciantur: nisi foro & curiæ officium ac verecundia sua constiterit: partarum rerũ cœlo cumulus æquatus, sedem stabilem non habebit. Et alibi libro iiij. titu. de abstinẽtia & continentia in princ. sic dicit: Quia ibi demum penates, ea ciuitas, id regnum æterno in gradu facile steterit, vbi minimũ virium Veneris pecuniæque cupido sibi vendicauerit. Nam quò istæ generis humani certissimæ pestes penetrauerint, ibi iniuria dominatur, infamia flagrat. Hæc ibi. qa dicit August. lib. j. de ciuitate Dei. cap. xxxiiij. Scipionem nullam censuisse rempublicam felicem stantibus mœnibus, & ruẽtibus moribus. Et Pogius Florentinus in epistola ad Nicolaum quintum pontificem maximum. Vbi, inquit, doctrinarum cessant exercitia, vbi nullũ inter doctos atq; ignaros discrimen viget, vbi nullus virtuti locus, nulla studiorum ratio habetur: vitia ibi regnent, torpescant ingenia, principatus & regna decidant, rerũmque omniũ dominetur confusio necesse est. Et prouenit talis ruina, quia imperia & dominationes sanguinem sequũtur, non virtutes: inde est φ lupus gignit leopardum nõ imperio dignũ. Contra nobiles & potentes inuehit Bald. in l. per adoptionem. ff. de adopt. φ pro maiori parte sunt superbi, gulosi, & luxuriosi, plusquã populares.☞ [De quo habetur super verbo, *Raynutius de Clera.* & latius super verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam.* in v. principali artic. dum loquitur de ascripticiis & censitis.] Ex quo quia virtutibus abutũtur nobiles non sunt, cùm nobilitas sit illa sola, quæ animũ moribus ornat. c. venerabilis. de prębẽ. Propter quos olim reges eligebantur. Vnde antiquitus nõ ad principatium progeniem ferebãtur regna, sed ad eos, qui plurimũ de hominum vita meriti viderẽtur: siue ob cõmunem vtilitatem, creante sibi reges populo, siue ita in libris sacris cõtineretur: dicit Diodorus lib. ij. de antiquorum gestis. Sunt etiam insulæ quinq; numero in mari Oceano Britãnico angusto freto diuisæ, Ebudes appellatæ, quarum incolæ (vt Solinus refert) nesciũt fruges: piscibus tantũ & lacte viuũt: rex vnus est vniuersis, qui nihil suum habet, omnia vniuersorũ. Ad æquitatẽ certis legibus stringitur, at ne auaritia diuertat à vero, discit paupertate iustitiã vtpote cui nihil sit rei familiaris. Verũ alitur è publico, nulla

nullatilli datur fœmina propria: sed per vicissitudi-
nes in quamcunq; cõmotus sit vsuariam sumit. Vnde
ei⁹ nec votum nec spes conceditur liberorum. Pari-
ter Taprobanæ grandis admodum insulæ, de qua su-
prà meminimus, homines corporum magnitudine
alios antecedentes, vltra annos cẽtum viuẽtes, & pe-
nè vltra humanã fragilitatẽ in regis electione nobi-
litate nõ præualẽte suffragio, vniuersorum sibi regẽ
eligunt spectatum moribus & inueteratæ clementiæ
& annis grauem, cui liberi nulli sint. Idque maximè
35 custoditur ne faciant hæreditariũ regnum. †Regnũ
enim sanguini non debetur, sed meritis. ob quod A-
drianus imperator, qui inuitus ad imperiũ venerat,
& bene rexerat: cùm senatus eum obsecrasset, vt filiũ
Cæsarem appellaret: sufficere, inquit, debet, vt ego
inuitus regnauerim: cùm non merear. Principatus
enim non debetur sanguini, sed meritis. Et inutiliter
regnat, qui rex nascitur, & non meretur: exercendi
priùs sunt virtutibus, qui regnare debent, & cùm in
eis profecerint, adeo vt probentur illos virtutibus
antecedere, quos debent honoribus anteire, inuitati
ascendant, & se & ciuium suorum votis non subtra-
36 hant &c. Etiam† de Fabio Maximo Romano refert
hæc Valerius lib. iiij. titu. de moderatione animi, in
hæc verba: Fabius verò Maximus cùm à se quinquies,
& à patre, auo, proauo, maioribúsque suis sæpenume-
rò cõsulatũ gestum animaduerteret: in comitiis qui-
bus filius suus summo cõsensu consul creabatur, quã
potuit constanter cum populo egit, vt aliquãdo va-
cationẽ huius honoris Fabiæ genti (de qua ipse erat)
daret. Non quòd virtutibus filij diffideret (erat enim
illustris) sed ne maximum imperium in vna familia
continuaretur. Quid hac moderatione efficacius,
aut valentius? quæ etiam patrios affectus qui poten-
tissimi habentur, superauit. Hæc ille. Pro quo facit
text. in dicto cap. venerabilis. de præben. vbi non ge-
neris, sed virtutum nobilitas vitęque honestas gratũ
quem Deo faciunt, & idoneum ad regimẽ suscipien-
37 dum. †In signum cuius amicus Dei Moyses, cùm fi-
lios posset in dignitate facere successores, qui de tri-
bu Leui erant, hoc non fecit: imò extraneus de alia
tribu, scilicet Effraim eligitur, videlicet Iesus naue,
id est, Iosue, vt sciremus principatum in populo non
sanguini esse deferẽdum, sed vitæ. viij. qõ. j. c. Moyses.
☞ & Iosue. c. j. facit tex. in c. ad decorem. de insti. [Ta-
men hodie cõtrarium seruatur, & semper fuit, & erit
ꝙ primogenitus succedit in regno, vt plenè habetur
infrà super verbo, In eodem testamento. relinquens.
j. in xviij. limit. Sed fallit in regno Romanorũ, quod
est orbis monarchia, ideo est in eo rex eligendus &
approbandus secundum Bald. in dicta l. ex hoc iure.
versic. quartò quæritur. ff. de iustit. & iure. Nam si re-
gnum illud veniret per successionẽ, indignum esset
orbẽ regi fortè à pupillo, vel muliere. vt ibi per eum.
38 & docto. in c. venerabilem. de elect.] †Quod exem-
plo nobis veteres fuerunt. Nonne Saul pascebat asi-
nos. j. Regum ix. & Dauid oues, vt ibi xvj. c. Et tamen
quia iuuenes virtuosi, ambo reges facti sunt? Ortus
Tulli Hostilij (vt lib. iij. titu. de his qui infimo loco
nati, clari euaserunt Valerius refert) nunquam nisi
agreste tugurium habuit: cuius parẽtes penè incogni
ti sunt, illique diu pecoris pascendi cura fuit. Tullus
quoq; Seruius ex infimo prosiliens summum habue-
runt imperij Ro. propter virtutes fastigium. Pariter
Attilius ab aratro vocatus, & Constantinus ex pau-
perrimo postquã Helenã duxit in vxorẽ, ac Theodo
sius primò stabularius, imperatores virtutis ac vitæ
merito facti claruerunt. Marcus Porcius Cato, à quo
Porciæ gẽtis proles cognomẽ, atq; originem traxit,
apud Tusculanũ vicum agresti quidẽ tugurio natus,
huius tanta fuit in vrbe dignitas, vt senatorum ordi
nem auxerit, ipsam quoque senatus maiestatem suo
splendore decorauit. Nunquid Caium Mariũ (Oro-
sio referente) humi super crepidine iacentem à parẽ-
tibus infimis penè sordidissimum, ortum traxisse
nouimus? tamen secundum Romæ triumphum egit.
Quintius denique repertus in rure, & ab aratro sum
ptus in dictatorem creatus, Romam iam penè despe
ratam triumphis suis magnificè consolatus est, Aure
lio in libr. de ciuitate Dei referente August. Hi pro-
fectò & cæteri similes miro modo demonstrarunt
pristinum statum suæ fortunæ scilicet aduersæ, quæ
eos tã pauperes destituerat, præsens verò dignitatis
incremẽtum moribus suis bonis & virtutibus impu
tari debere, vt de Tito Aufidio dicit Vale. lib. vj. titu.
de sublimitate à statu humili, & de pluribus aliis,
qui vilia officia constricti paupertate exercuerunt,
& postea fuerunt virtuosè sublimati ad summas di-
gnitates, iuxta illud Iuuena. Seruis regna dabunt, ca-
ptiuis fata triumphos. Non enim (vt Seneca inquit
ad Lucillum epistola xliiij.) nobilem facit atrium
plenum fumosis imaginibus, sed animum facit nobi
☞ lem [Vide de hoc pulchra quæ in præfatione hu-
ius operis dixit, & solo animo acquiritur virtus, quę
sola neque datur dono, neque accipitur. dicit Salu-
stius in Iugurthino.] Cui ex quacunque conditione
supra fortunã licet surgere, nec intuẽdũ est vnde ho-
39 mines veniant, sed quò eant. Hæc ille. Vnde †con-
clusio est, ꝙ princeps qui potestate abutitur in subdi-
tos, scilicet eos opprimendo, quos defendere debet,
priuandus est, vt priuatus regno extitit quidam rex
Franciæ per summum pontificem Zachariam ex eo
quia effœminatus erat, id est, filias & vxores suorum
☞ subditorum violabat, vt est tex. in c. alius. [Vt ple-
niùs dicitur infrà super verbo, *dotem quam ei dede-
rat.* prope fin. xv. q. vj. iuncta gloss. ibi. Alium scilicet
Childericum ob rem illã fuisse regno pulsum, refert
Gagui. gestorum Galliæ historiographus, lib. j. Sed
à principibus effœminatis regi interdum contingit
propter callidos simulatores, in eorum punitionem,
iuxta illud Iob xxxvj. Morietur in tempestate ani-
ma eorum, & vita eorũ inter effœminatos. & Esaiæ
iij. Et dabo pueros principes eorũ, & effœminati do-
minabuntur eis. Tamen vt vidistis, hæc est iusta cau-
sa eos priuãdi regno. Nam princeps malè & inutili-
ter regens ex malitia, in damnum & oppressionem
☞ subditorum, est omnino priuandus, vt ibi, [Sed an
subditi propter iniustitias & tyrãnides suas possint
eum expellere sine iudicio superioris, decidit Bald. ꝙ
non, in dicta l. ex hoc iure. versi. secundò quæritur. ff.
de iusti. & iure. quia derogare non possunt iuri supe-
rioris. Et si de facto eum expellerent, tamen expulsus
non amittit dignitatem suam. C. si seruus. expor. ven.
l. moueor. cui decisioni conuenit historia dicti regis
Childerici per Gaguinũ vbi suprà relata. vide Bald.
40 in l. decernimus. C. de sacrosanct. eccle.] Si † autem
inutiliter regeret ex negligentia regnum, aut perso-
næ suæ simplicitate, aut debilitate: tunc nõ esset pri-
uãdus regno, sed daretur ei coadiutor, vt est casus in
c. grãdi. de supplen. negli. præla. lib. vj. & glo. in dicto
c. alius. Et propter tales molestias quas multi princi-
pes solent subditis inferre, dicebat Ioan. Fa. in §. j. in-
stit. de rerum diui. & §. fin. instit. de assigna. liberto. ꝙ
mallet esse homo sui capellani, qui eum modicè ve-
xaret

xaret, quàm alicuius potẽtis domini ipsum molestè
41 tractâtis. Et hoc dicit: † quia videmus hodie omnia
prædæ exposita: nec est quæstio si debeat, sed si fieri
& haberi possit quoquomodo. Et hoc est quod san-
ctissimus dicebat Iob, & prudentissimè xij. capitulo:
Abundant tabernacula prædonum. & Esaiæ tertio.
Vos enim depasti estis vineam meam, & rapina pau-
peris in domo vestra &c. Imò concludit poëta ille
Aeneas Sylvius, qui postea fuit papa Pius. in libro de
duobus amantibus. in fin. Quòd hodie nobilitas non
est aliud quàm præmium iniquitatis, secũdum quod
scribitur Psal. vij. Ecce parturit iniustitiam, cõcepit
dolorem, & peperit iniquitatem. Adeò quòd voces
tolluntur ad cœlum, lamentis omnia fletibúsque cõ-
plentur. Et (quod immanius est) nõ nulli vltimo dolo
re cõpressi proiecere animas. Et eorum his tãtis ma-
lis principum clausę sunt aures, auersus paternus in-
tuitus, incõmotus dulcissimus animus, arefacta cle-
mẽtissima viscera, vt qui eis fidelissimè seruiũt, tan-
quàm destituti sua de salute fermè desperẽt: dum eos
vident ita suasos & retrouersos à generoso eorũ ani-
mo clementi diuináque natura, vt tanta suorum po-
pulorum incommoda ac detrimenta, neq; prohibẽt
sua mẽbra, suáq; viscera: quæ sunt suæ ciuitates, suiq;
homines cũcti à lupis quos vidẽt dilacerari, absumi,
mactari: q sui magis certè sunt, quàm ipsimet sui: qm̃
nulla potestas ac regimẽ vlli propter seipsum ab im-
mortali Deo concessum est, sed propter eos qui ab eo
regendi fouendíque sunt: sua itaque membra omnia,
suáque præcordia, suam denique & vitæ & regni so-
dalitatem atque tutelam non diligere, non nutrire,
non pietate cõplecti, ab aduersísque tueri, magis alie-
num esse conuenit ab eo qui principatu dignus sit,
remq́; publicam gerat, quàm teterrima quæuis nota,
quàm supplicium omne, quàm mors deniq; ipsa. Cũ
verus omnis ac legitimus princeps pro creditis sibi
subditis se omnino debeat vniuersis obiectare periculis,
& suo pro rege vt pastor bonus propriã animã dare.
Alioquin non princeps, non pastor, sed tyrannus ac
mercenarius habẽdus vtiq; sit. Verum hodie iam la-
tronũ istorũ qui marsupia loculósq; scrutãtur intan-
tum creuit audacia, vt nõ via publica, nõ hospitia me
ritoria, nõ portus fluminũ, nõ emporia mercãtiũ, nõ
deniq; nobilium ciuiũ ædes, nõ cubicula & penetra-
lia vlla, nõ deniq; pudicæ matronæ, intactǽq; virgi-
nes saluæ, immunésq; sint ab huiusmodi exploratio-
nibus, violentísque cõtactibus. Neq; propriis modò
parcitur subditis, sed aduenis, neq; Romipetis neq;
sacris viris nequicquam detinentur, & ad nudũ vsque
explorãtur, atq; quęruntur excussi, palpatiq́; vsq; ad
verecunda naturę. Excitãtur à monumẽtis atq; cine-
ribus iam vita functi, & pallẽtibus vmbris dies indi
citur, vt causa inuẽta ac fabrefacta quę à mortuis am
plius defendi nõ possit, innoxij expilentur hæredes,
ac deuorentur. Qui ita vexati si verbum retulerint, si
acrius suspirauerint, infelices ac miserãdi damnãtur.
Neq; loqui audent miseri ipsi ab omni patrocinio &
prouocatione destituti, neq; se à tãtis iniuriis vel ma
nu aut verbo defendere, qui neq; patronũ inueniũt:
ita hac in causa tremefactę sunt leges, demersa æqui-
tas omnis, atq; iustitia: & illi soli nobiles dicũtur, qui
subditos opprimere sciunt, & cætera illicita facere,
imò soli tales hodie sapiẽtes vocãtur: tamẽ sapiẽtiam
habẽt illã, de qua dicit Apost. j. ad Corin. iij. Quòd sa
piẽtia huius mũdi, stultitia est apud Deũ. Cũ scriptũ
sit per prophetã Esaiæ xxxiij. Væ qui prædaris, quo-
niam tu ipse deprædaberis. & alibi Psalm. xiij. Et qui

deuorant plebẽ meã velut escã panis. quia secundum
poetas, Non habet euentus sordida pręda bonos, nec
immeritò, Cùm inter cætera quæ clamant ad Deum,
est vox subditorũ oppressorum. iuxta illud Iacobi v.
Merces, inquit, operariorum vestrorum, qui messue-
runt regiones vestras quæ fraudata est a vobis, cla-
mat, & clamor eorum ad aures Domini Sabaoth in-
42 troiuit. † Et prǽterea nunquam legi subditos in plus
domino teneri, quã dominos ipsis subditis, nisi quo
ad reuerẽtiam, quam debet inferior superiori. Quia
licet ei debeat seruitium personale aut pecuniariũ:
tamẽ dominus viceuersa ei debet protectionẽ etiam
eum armis si oporteat defendendo, secundum Barto.
in procemio Digestorum. §. j. vbi protectio manum
includit armatam. l. desertorem. §. fin. ff. de re milit. si
43 protectus vi aggrediatur. † Adeò q̃ ex quibus causis
vasallus priuari potest feudo erga dominũ, de qui-
bus plene in titu. quibus mod. feud. amit. ex eisdem
etiã dominus proprietate feudi priuatur erga vasal-
lum. cap. j. ex quibus cau. dominus feu. proprieta. pri-
uetur. Ideo sicut vasallus propter feloniam cõtra do-
minum cõmissam, vel non petitam infra annum in-
uestituram, priuatur vtilitate feudi: sic etiã dominus
ꝓprietate feudi priuatur, si contra vasallũ delinquat,
aut ipsum inuestiturã petentẽ refutet, secũdum glos.
in c. j. in fin. per quos fiat inuesti. Andr. de Iser. in c. ij.
de lege Conradi. & Iaco. Aluaro. in c. j. quæ sit prima
cau. benefi. amit. & Bald. in c. j. per quos fiat inuesti. §.
44 nulla. Sed † (proh dolor) quidã defendunt suos sub-
ditos ab aliis, vt postmodũ per se eos pinguiores de-
uorẽt. Tales similes sunt ceto in mari, qui haleca de-
fendit ab aliis piscibus, sed per se ea deuorat, prout
dicit præfatus Aeneas in lib. de miseria curialium, q̃
principes diu suos nutriunt aulicos & palatinos in
subditorũ præda, vt eos velut suos toto anno impin-
guatos comedant. quibus minatur dominus Esaiæ
xxvij. In die illa visitabit Dominus in gladio suo du-
ro & grãdi & forti super Leuiathan serpentẽ veterẽ,
& super Leuiathan serpentem tortuosum: & occidet
45 cetum qui in mari est. Et † præsertim vbi domini
subditos in personam offendũt, quos rationabiliter
verberare nõ possunt, secundum Bart. in l. cùm satis.
C. de agri. & censi. lib. xj. licet Bal. in authẽ. ad hæc. C.
de lati. liber. tol. dixerit eos per illum text. mediocri-
bus posse plagis afficere. Quod an sit verum not. ple-
nè in §. fin. instit. de his qui sunt sui vel alie. iur. Nam
ibi in dicta authen. ad hęc, ascriptitius verberabatur
cum causa: quo casu dominus subditum & suum va-
sallũ religare potest arbitrio suo propter offensam
sibi factam. textus est nota. in l. ex facto. la grande. §.
cùm fundus. versic. proinde. ff. de hæredi. instit. Adeò
quòd ipsum constringens aliquo non tenetur pœna
priuati carceris, cùm hoc faciat authoritate legis, se-
cundum Bald. in margarita super verbo, dominus.
circa medium. Et hoc verum cum causa vt dixi. Aliâs
sine causa verberari nõ debet, nec aliâs opprimi, aut
bonis damnificari, vel iniuriari per textum in dicta
l. cùm satis. §. caueat. vbi Ioan. de Pla. hoc pulchrè de-
47 clarat. Nec vllã potest [Hæc verba Catilinæ in ij.
responsione inuectiua cõtra Ciceronẽ.] illustribus
viris in abiectis hominibus vltio laudẽ afferre. vltra
quẽ dicatis, q̃ etiã ibi domino permittitur verberare
subditũ ex causa: hoc intelligitur si coram iudicis de-
ficiat secundum ipsummet Bald. in dicta l. cùm satis.
Et alibi dicit idem Bal. in §. publici latrones. de pace
46 tenen. † quòd tenens castrum in feudum malè tra-
ctans burgenses suos, si monitus à domino non de-
stiterit

ſtiterit, certè feudo poterit priuari. Et ſi aliquem pri-
uatum ſeu particularem ſubditū dominus in perſo-
nam offenderit, de ſua eximitur iuriſdictione & po-
47 teſtate, prout exēplo nobis in præſenti regno †Clo-
tarius Francorū rex Clodouei protochriſtiani filius
de ſeipſo cùm Galterum Yuetoti territorij dominū,
die veneris ſancta occidiſſet, de ſeipſo velut alter
Theodoſius (de quo xj. q. iij. cùm apud) iuſtitiam fa-
ciendo oſtendit. de quo Gagui. lib. ij. c. j. ſic dicit: Fuit
inter familiariſsimos Clotarij aulicos Galterus Yue
totus Caletus agri Rothomagen. apprimè nobilis, &
qui regij cubiculi primarius cultor eſſet. Huic pro ſua
integritate de Clotario cùm meliùs, meliúſq; in dies
☞ promereretur, reliqui aulici inuidēt. [De hac exe-
crabili inuidia vide plenè infrà, ſuper verbo, *mortuo*
itaq; teſtatore. j. ponendo ſextum defectum ſententiæ
Pilati contra Chriſtū prolatæ.] deprauantes quodli-
bet à Galtero geſtum: nec deſiſtunt, donec irritatum
illi Clotariū peſsimis ſuſurris efficiunt. Quamobrē
iurat rex ſe hominem necaturum. Percepta Clota-
rij indignatione Galterus pugnator illuſtris, rede-
☞ re regi irato cōſtituit. [Quod faciens prudēter egit
rectè conſiderans, quod ira regis nuntius eſt mortis. Nō
ſic fecit Calliſthenes, de quo habetur ſuper verbo, *&*
vxorem nomine Adelaſiam. in j. artic. ſucceſ. ab inteſt.
loquendo de legitimatione. ideo malè ſucceſsit ei: vt
ibi dicitur.] Igitur derelicta Frācia in militiā aduer-
ſus religionis catholicæ inimicos pergit decē annos
multis proſperè geſtis rebus: ratus Clotarium ſimul
cum tempore mitiorem effectum, Romā in primis
ad Agapetum pontificem ſe contulit: à quo ad Clota-
rium literis impetratis ad eum Sueſsione agētem ſe
protinus confert veneris die quæ Paraſceue dicitur,
cogitans religioſam Chriſtianis diem ad pietatem
ſibi profuturam. Verùm literis pontificis exceptis,
cùm Galterum Clotarius agnouit, vetere ira tanquā
recenti liuore percitus, rapto à proximo ſibi equite
gladio hominem ſtatim interimit. Tam indignam
inſignis atq; innocentis hominis necem loco religio
ſo, & die ad Chriſti paſsionem recolendam celebri,
pontifex inæquanimiter ferens, confeſtim Clotariū
reprehēdit, monétque iniquiſsimi facinoris rationē
habere, ſe alioquin excommunicationis ſententiam
48 ſubiturum. †Agapeti monita veritus rex, capto cū
prudentibus conſilio, Galteri hæredes, & qui Yueto-
tum deinceps poſsiderent ab omni Francorum re-
gum ditione atque fide liberauit, liberóſque prorſus
fore ſuo ſyngrapho & regijs ſcriptis confirmauit. Ex
quo factum eſt, vt eius pagi & terræ poſſeſſor regem
ſe Yuetoti hactenus ſine controuerſia nominauerit.
Id autem anno Chriſtianæ gratiæ cccccxxxv. geſtum
eſſe indubia fide inuenio: & dominantibus longo
pòſt tempore in Normania Anglis, ortáque inter
Ioannem Hollandum Anglum, & Yuetoti domi-
num quæſtione, quaſi prouentuum eius terræ pars fi-
ſco regis Angliæ quotannis obnoxia eſſet, Caleti
Proprætor anno ſalutis Milleſimo ccccxxviij. de ra-
tione litis iudiciario ordine ſe inſtruēs id ſicut à me
49 annotatum eſt comperiſſe iudicauit. Hæc ille. †Ot
domini, cogitetis, quātum adulatores & detractores
ſunt principibus pernicioſi, quibus & cuiuſquam al-
terius fidei credunt. Ex qua credulitate ſæpenumero
boni principes falluntur, & incauti in ſubditorum
perniciem eunt: Sicut Dauid tam ſanctus & iuſtus
verbis ſibi adulatoris & detractoris fuit ita captus
& inuolutus, quod hæreditatem Miphiboſeth domini
ſui ei conceſsit in ipſius Miphiboſeth abſentia, & eo
nō audito, vt habetur ſecundi Regum decimonono
capitulo. Et (quod peius eſt) poſtquàm audiuit Miphi
boſeth ſe vere excuſantem, dictum ſuum licet iniu-
ſtum non retractauit totaliter: imò Sibam ſeruum
peſsimum fecit domino ſuo æqualem, quem ſuſpen-
dere debuiſſet propter falſam domini ſui accuſatio-
nem de crimine læſæ maieſtatis: ſecundum Lyram
ibi. vnde propheta, Oleum, inquit, peccatoris nō im-
pinguet caput meum. Super quo dicit Ange. Lingua
adulatoris alligat hominē in peccatis. Ob quod Po-
lyrra. lib. iij. cap. xiij. loquens Auguſto dicebat, Si de-
ceptores iſtos, id eſt, adulatores & ſuſurrones exter-
minaueris, deos te præcellere non putabis: adulato-
res profectò ſuis mendaciis homines mortales deifi-
cant. Sunt enim ſcorpiones facie blandientes, & cau-
da percutiētes, vt inquit Hieronymus epiſt. lxxxiiij.
Abſit ergo, quod alicui dici poſsit illud Ezechiel. quar-
to: Cum ſcorpionibus habitas. Super quo dicit Gre-
gor. lib. j. epiſto. lx. Adulator tanquam ſcorpio pal-
pādo incedit, ſed cauda ferit. Et ſicut apis mel in ore
gerit, ſemper tamē pungere quærit. Et idem Grego-
rius in morali. Adulatores inquit, lactant illos, quos
laudant. Sed conſiderate vos quòd ſapiens Prouer. j.
dicit, Si te lactauerint peccatores, ne acquieſcas eis.
Et quod habetur Eſaiæ iij. Popule meus, qui te bea-
tum dicunt, te ſeducunt. Super quo dicit Hieronym.
Adulatores eſſe hoſtes humani generis, & ſcintillæ
diaboli propinantes pocula mortis, quia venenum
melle mixtum. Sed proh dolor, vocibus adulatorum
omnes infatuati ſunt, qui ſi ſapientes exiſterent, &
Deum qui eſt veritas præ oculis haberent, adulatorū
oleo non impinguarentur, qui ideo eis adulantur, vt
50 cum ipſis cōmorantes deliriis vtantur. Non †ſic do-
mini fecit Diogenes patientiſsimus, qui ne Dionyſio
regi adularetur, elegit oleribus viuere. De quo dicit
Valerius lib. iiij. titu. de abſtinētia, quod quidam ei dixit
olera lauanti, Si tu Dyoniſio adulari velles, iſta non
ederes. Cui reſpōdit, Si tu iſta edere velles, Dionyſio
adulari nolles. & ſequitur, hic conſtantiſsimus veri-
tatis annuntiator maluit oleribus ſuſtentari, quàm
magnatibus adulari, & dolio volubili pro habitatio
ne contentari, quàm à regibus magnificè tractari, &
eis adulari. Adeò quod (vt idem Vale. eo. lib. & titu. in fi.
ſubiunxit) cùm ei ad ſolem ſedenti diceret Alexāder,
Pete quod vis. ait, De cæteris interim velim vt à ſole
mihi non obſtes, id eſt, nolo te mihi vmbram facere.
51 †Et Xenocrates, vt ibi dicitur, cuius amicitiam Alex.
magnus talentorum pondere emere voluit: ſed phi-
loſophus regi ſuam vendere noluit: rectè forſan con-
ſiderantes, quod qui principibus ſeruiunt, ſunt in maxi-
mo periculo cōſtituti perditionis vitæ & ſalutis æter
næ, cùm ad nutum dominorum habeant ſeruire. Et
cùm ſeruierint, niſi adulentur, Verona derelicta per
viam Placētiæ ambulent; ſæpe deſtituuntur, & malè
recompenſati triſtè moriuntur, vt dixi ſuper ver. *Et*
vxorem nomine Adelaſiam. in j. articu. ſucceſsionum
☞ ab inteſtato. circa prin. [Hæc magna pericula pro-
ſpicienda Saxum Pamphilium iuuenem vita, inge-
nio & doctrina excellentem inter cætera ſummè cō-
mendat in ſecunda parte Matt. Boſ. epiſtola lxxxiij.
incip. Pamphili Saxi factus ſum ſæpe memor. &c. ſic
dicens, Deniq; vt contulit mecū (ſcilicet Saxus) ami-
cè: ad regum & principum quaſdā aulas prouocatus,
etiam præmiis honoribúſque non infimis, recuſauit
accedere: illiberale & ſordidum ducēs eum, qui phi-
loſophiæ ſit auidus, his ad nutum libidinémque ſer-
uire, quæ purpurata cupiditatum malarum & vitio-
rum

ruma mancipia sint, & tota quorum gloria videatur in adulatione, fraude, rapina, omnique licentia posita, quos licet pepererit fortuna cōspicuos, vitam ipsi tamen obscuram & quandoque teterrimam agunt, vt his si placere velis, abiiciens omnem pietatem, & pessum ire iustitiam patiaris oportet. Ne illis scelus, si sanctius & iustius, quàm ipsi viuas exprobrare videaris &c.] Suor plerunque regiæ voluntates vt vehementes sic mobiles sæpe ipsæ sibi aduersæ, dicit Salustius in Iugurthino. [Vide quæ de hoc dixit super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*.] Nec est vlla tanta humilitas, quæ dulcedine gloriæ non tangatur, dicit Valerius lib. viij. titu. de cupiditate gloriæ: quia teste Cicerone trahimur omnes studio laudis. Et optimus quisque maximè gloria ducitur. Vnde erat Socrates solitus dicere, viam ad gloriam proximam esse & quasi compendiariam, quod intelligitur si quis id ageret, vt qualis haberi vellet, talis esset. Aliàs fortis est & magnaoimi viri gloriam non appetere, sed solla suorum rectè factorum cōscientia contentos esse: sæpe viris maior gloria spreta redit quasi non necessaria, quasi satis sit conscientia rectè factorum. Et sic fugienda est lingua adulatorum. xj. quæstio. iij. inter verba, quæ præsertim magnates faciliter decipit, glo
52 ria prædicta inebriatos. † Quæ (vt à multis diffinitur) est frequens fama cum laude. Quam Cicero tribus rebus constare dicit. Si diligit multitudo, si fidē habet; si cum admiratione quadam honore dignos putet. hæc ille. Quæ gloria diuersimodè mundanos decepit. Nam plures à parentum inclyta nobilitate degenerarunt, & honore domus postposito ad vilia officia conuolarunt, vt eorum nomina gloriando
53 perpetuarent. † Vt Quintus Fabius Romanus ciuis nobilissimus, qui derelicta inclyta Fabiorum secta pictor effectus fuit, vt nomen suum in publico pingens, faceret æternum, de claro genere faciens se sordidum, & publico operi nomē suum inscribendo, legis maiestatis crimen committens. l. si qui iudices. C. de ope. publi. & l. opus. in fi. cum l. seq. ff. illo eo. titu. Cum hoc ædificio priuato faciens, si esset plebeius, vltimo puniretur supplicio. Et si nobilis, deportaretur bonis confiscatis. l. ij. C. vt nemo priuatus rebus alie. titu. imponat. & titu. seq. per totum, de quo Valerius lib. & titu. præallegatis: sic dicit. Nam quid sibi voluit Quintus Fabius nobilissimus ciuis, qui cum in æde salutis quam Caius Iunius Bubulcus dedicauerat, parietes pinxisset, nomen his suum inscripsit. Id enim demum ornamenti familiæ scilicet Fabiorum cōsulatibus & sacerdotiis & triumphis celeberrimè deerat. Cæterum sordido studio deditum ingenium, qualemcunque illum laborem suum silentio obliterari noluit. Præterea fuerunt alij de statu infimo, qui deitate gloriari volentes ausi fuerunt in ver-
54 tice deorum nomina sua includere. † vt de Phidia statuario legitur, de cuius vana & temeraria gloria scribit Cicero lib. Tusculanarū quæstionum j. Quid enim Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Mineruæ, cùm inscribere non liceret, luciferum rememorans qui dixerat: Ponam sedem meā ab aquilone, & ero similis altissimo. Sicut Fabius nomen suum in æde salutis, videlicet Phidiæ secutus exemplum, qui Phidias considerās tales titulos & statuas posse per quemuis de populo, ꝓpria authoritate tolli & conscidi, seu rumpi, vt dicta l. ij. §. deponēdi autem. clypeo Mineruæ effigiem suam inclusit, ita inseparabiliter, qua conuulsa tota operis colligatio sol ueretur, vt dicit Valerius. Sunt etiā alij qui cum virtute famam assequi nō possint, sceleribus insignique
55 maleficio innotescere nō dubitant. † vt de Pausania nobili adolescēte, qui Philippum Macedoniæ regem Alexandri magni patrem interfecit: & quodam alio qui gloriæ cupiditate templum Dianæ incendere voluit. De talibus loquēs ibi idem Valerius. Quorum, inquit, e numero nescio an in primis Pausanias debet referri: nam cùm Hermoclem scilicet sapientē percunctatus esset, quonam modo subitò clarus posset euadere, atque is scilicet Hermocles respondisset, si illustrem virum aliquē occidisset, futurum vt gloria eius ad ipsum redundaret, continuò Philippum interemit. Et sequitur: Illa verò gloriæ cupiditas sacrilega. Inuentus est enim qui Dianæ Ephesiæ templum incendere vellet, vt opere pulcherrimo cōsumpto, nomen per totum terrarū orbem diffunderetur, quem quidem mentis furorem eculeo impositus detexit. hæc ille. Sunt & quidam alij, qui causa iactationis ad gloriam cōsequēdam seipsos interfecerunt, vt Empedocles. secundùm glos. in l. si quis filio. §. cum qui. ff. de iniusto rupto testa. A cuius inanis gloriæ appetitu, & eius seminatoribus, qui adulatores dicūtur, liberet nos dominus: qm̄ in his gloriari & laudare se vani, vituperari etiam, stulti esse dicit Valerius lib. vij. titu. de sapienter dictis & factis. iuxta illud Catonis: Nec te collaudes, nec te vituperaueris ipse. Sola illa profectò laudanda est fiducia. quæ æstimationē sui certo pondere examinat, tantū sibi arrogans, quantum à contemptu & insolentia distare satis est. dicit Valerius lib. iij. titu. de fiducia sui, loquens de Euripide. Vnde ad propositum reuertendo, sicut rex
56 aut princeps opprimens regnū priuatur regno: † sic etiam propter offensam vni subdito illatam priuatur potestate & iurisdictione, quam habet in illo. l. officium. C. de offi. comitis sacri palatij. Et consulum L. Rom. consi. xxxvij. Idem in quolibet domino subditum suum offendente. (Additio.) Et ita reperi plnries hactenus fuisse in parlamento iudicatum. & etiā de tēpore meo magister Ioannes Maynial notarius loci de Fraysineto senescalliæ Caturcen. fuit per arrestum cum sua domo in perpetuum cum suis bonis ab omni censu reali & personali, aliòque onere & iurisdictione domini dicti loci exemptus, die xiij. mēsis Septembris, anno M. cccc vj. In nō repræsentādo quendam suum lacayum, qui de scitu suo mutilauerat dictum notarium, qui fuit per arrestum à iurisdictione dicti domini de Fraysineto exemptus, & senescallo Caturcen. immediatè subditus. Pariter quidam apothecarius fuit propter malam tractationem exemptus per arrestum à iurisdictione tēporali episcopi Vticensis. die xxix. mensis Martij, anno domini M. cccc x. scilicet pro tempore quo ille esset episcopus. Cùm delictū personæ nocere nō debeat ecclesiæ. c. delictum. de regu. iur. lib. vj. Nec mirum, quoniam olim in Gallia nemo subditū opprimebat: imò suos opprimi quisq; & circumueniri nō patiebatur: neq; aliter si faceret, vllā inter suos habebat authoritatē: vt Cæsar refert. lib. vj. commētariorum de bello Gallico. Vtinam domini memoria repeterent, & exēplo Honorij imperatoris viuerēt, qui adeò clementissimus fuit, vt cū ei diceretur, cur rebelles nō occideret, ait, vtinam esset mihi possibile ad vitam mortuos reuocare. Ob quā piam fidem, plures tyrannos
57 obtinuit sine sanguinis effusione. † Aut Tybetij Romanorum imperatoris vitam imitatētur, cuius tam insta fuit regnandi maiestas, vt quibusdam principibus plebem grauare cupientibus respondisse fertatur:

ratur: Boni pastoris, est tondere pecus, nō deglutire:
cùm illud sit proprium luporū. ita refert Suetonius
lib. ij. de xij. Cæsaribus. & glos. in cle. ad nostrum. de
censi. Cogitabāt enim virtuosissimi illi imperatores,
quòd digni illi sunt laude, qui humana natura vsi, ad
aliis imperandū benigniores extiterint: quàm ipsum
imperium tulit & principes, Deo à quo dependet eo-
rum potestas, sola clemētia æquari posse. l. imperia-
lis. C. de nupt. iuxta Ouid. iij. de Tristibus: Eleg. v.
Quò quisque est maior, magis est placabilis ira:
Et faciles motus mens generosa capit.
Et subditos tanquam filios esse diligendos, & nō ser-
uituti supponendos, iuxta illud Apost. ad Rom. viij.
ad subditos Deo sic dicentis, Nō enim accepistis spi-
ritum seruitutis, iterū in timore, sed accepistis spiri-
tum adoptionis filiorū, in quo clamamus, Abba pa-
58 ter. † In signum cuius clementię reges inunguntur,
vt aliis dulciores existant. not. in c. j. de sacra vnctio.
quod nobis patenter edocent exempla beluarū: nam
legitur ꝙ rex apum non habet aculeum, cū quo pun-
gere possit, sicut cæteræ apes habent. Ideo peior be-
luis est homo talis, teste philosopho j. politi. Sicut,
inquit, optimum animalium est homo fruens lege &
iustitia, sic pessimum animalium est homo à lege &
iustitia separatus: quia nihil laudabilius, nihilque
magno & præclaro viro dignius, placabilitate & cle
mentia. Et quia benignus ille Tyberius imperator
subiectis & pauperibus semper gratiosus extitit, etiā
pacem habuit cunctis diebus suis: quia ab eo scilicet
Deo pacis viuere & eius vestigia sequi didicit, qui vt
in euangelio legitur: Semper mitis & corde humilis,
& sub eo crucifixus fuit. Ideo nō abs re omnes de se-
cta Essæorū apud Iudæos (Iosepho referente) iurare,
sectam intrantes cogebantur, Deo fidem, hominibus
iustitiam, ac principibus obedientiā. Et si continge-
ret ipsos aliquando præesse, ꝙ nunquā viribus pote-
59 statis abuterentur, ad iniuriam subditorum. † Quod
optimè Pisistratus Atheniēsis tyrānus seruauit (Va-
le. referente lib. v. tit. de huma. & clementia) qui licet
tyrānus esset, & vxor eum hortaretur de quodā ado-
lescente vindictam sumere, & supplicio eum afficere
ꝙ filiā eius fuerat osculatus, respondit, Si eos qui nos
amant interficiemus, quid faciemus quibus odio su-
mus? Nec se de illo vindicauit. Et si potentes ad paga-
60 nos nolint oculos vertere, † saltē imitari deuotos mi
lites deberēt, qui cùm à Ioanne salutē peterent, dixe
rūt Lucæ iij. Quid faciemus & nos? Quibus plusquā
propheta respondit: Neminem cōcutiatis: neque ca-
61 lumniam faciatis: † sed estote contenti stipendiis seu
reditibus vestris. sicut contentus erat, imò eleemosy-
nas plures faciebat Cornelius Centurio, vt patet A-
ctuum x. in princ. Quoniam vt scribitur Iob xv. Cō-
buret dominus tabernacula illorū, qui libenter mu-
nera recipiunt. & Isaiæ ix. Omnis violentia præda-
tio erit in combustionē & cibus ignis. Rapiunt enim
principantes à laborātibus vt distribuant pigritan-
tibus, nec cernunt personę qualitatem, sed propriam
voluntatem. Sunt equidem cupidi splendoris & glo-
riæ qui aliis eripiūt quod aliis largiantur. Et sic aliis
nocēt, vt in alios liberales existant, dicit Tullius lib.
j. de offic. Nequaquam considerantes quod sapien-
tissimus scripsit Sene. in libro de benefi. dicens, quòd
turpissimi damni genus est inconsulta donatio, gra-
uiúsque est beneficium malè dedisse, vt dietim vide-
62 mus. Vnde † tales multoties populi oppressores
sunt causa, propter quam bella fiunt. secundum glo.
in cap. ad apostolicæ. de re iudic. lib. vj. vt qui iustitia
propter potentiam reprimi non possunt, bellorum
clade cum sonitu in hoc seculo pereant, cùm de tali-
bus cōcludatur Iob xxvij. Hæc est pars hominis im-
pij apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab
omnipotente suscipient. Si multiplicati fuerint, filij
in gladio erunt, & nepotes eius nō saturabuntur pa-
ne. Qui reliqui fuerint ex eo, sepeliētur in interitu,
& viduæ illius non plorabunt. & Esaiæ xiij. Omnis
qui inuētus fuerit, occidetur. Et omnis qui superue-
nerit, cadet in gladio: infantes eorum collidentur, in
oculis eorū diripientur domus eorū, & vxores eorū
violabuntur. Ecce ego suscitabo, dicit dominus, su-
per eos hostes qui argentum nō quærant, nec aurum
velint: sed sagittis populos interficiēt, & lactantibus
vberibus nō miserebuntur: & super filios nō parcet
oculus eorum, & erit domus subuersa eorum, sicut
subuertit dominus Sodomā & Gomorrham: & re-
plebuntur domus eorum draconibus, & habitabunt
ibi struthiones &c. Prout dixerant Gabaonitæ ad
Dauid secundi Regum xxj. Non est nobis super ar-
gento & auro quæstio, sed contra Saul & contra do-
mum eius &c. Et tales etiam in futuro seculo de re-
gno carebunt, iuxta illud Apostoli primæ ad Corin-
thios vj. Neq; auari, neque rapaces regnum Dei pos-
sidebunt: imò iudicium durissimum his, qui præsunt
fiet, & potentes potenter tormēta patientur, Sapień.
vij. & alleg. Psal. vij. concluditur, Conuertetur dolor
eius in caput eius, & in verticē ipsius iniquitas eius
63 descendet. Prout † ab angelo fuit Carolo Caluo
Francorum regi diuinitus monstratum. de quo Ga-
guinus lib. v. cap. primo. nihil, inquit, ad rem perti-
nere arbitror id, quod à plerisq; scriptoribus memo
riæ nostræ datum est, Carolum (duce angelo) paulo
antè quàm moreretur ad inferos deductū supplicia
vidisse miserarum animarū, ardere valles, & arctis-
simos puteos pice, & sulphure immixto plumbo ef-
feruescere: ibique plerosque ex suis prædecessoribus
reges inspexisse. Episcopos quoque qui vel ad bella
gerēda consultores, vel ad opprimēdum iniquis ve-
ctigalibus populum, authores extitissent. Eius rei vi-
sum literis ipse mandauit posteros admonens iustæ
moderationis: ne aut malè imperarent, néve vsurpa
rent dominādi potestatem, hæc ille. Et obiit Vercel-
☞ lis anno domini Dccclxxviij. [Ad hæc fugienda
pericula Matthæus Bos. in ij. parte ad Fredericū Man-
tuæ marchionem epistola iiij. incip. Nunquam scri-
psi quicquam &c. sic dicit, Per genus omne pietatis
Deū tibi concilies, pupillos & viduas ab iniuriis de-
fendas, subditos pauperes grauius oneratos leues,
vinctos redimas, iustitiā colas, tuā aulam rectè cōsti-
tuas, atq; ita vt petulātia, libido, rapacitas, ambitio,
blasphemia, atq; id genus cætera quæ in principū cu-
riis regnant: nisi protinus emēdata à tua quidē exu-
64 lent domo &c.] Vnum tamen teneatis menti, † ꝙ
indebita seruitia præsumūtur à dominis per metum
extorta, vt dicit Io. And. in cap. j. de pręscrip. lib. vj. in
nouella. Hinc decidit singulariter Bal. in ca. j. qua-
liter vasallus iurare debeat fideli. quòd si vasallus do
mino nouum iuramentum præstet præter antiquam
consuetudinem, illud tale iuramentum præsumitur
extortū, cū aliàs nō præsumatur suo superiori cōces-
sisse id quod non deberet, ne suum iactasse videatur.
Quod recitat & sequitur Francis. Areti. consi. xxiiij.
incipiente, Quatuor dubia. iiij. col. Nam contra po-
testatem præsumitur. C. eodem titulo. l. volumus. C.
de fun. limitro. l. prima. lib. xj. & eodem lib. C. de om-
ni agro deserto. l. qui per potentiam. Et hoc maximè
præsum

præſumitur erga ruſticos.C. ne ruſti.ad nullum obſequi.deuocen.l.ij. lib.xj. & per Bartol.in l. ad inuidiam.C. quod metus cauſa. ita elegãter recitat Bald. ſuper verbo,pactiones. in titu.de pace Conſtan.Ideo dicit Spec.titu.de renuntia.§.j.verſic.priuata. quẽ ſequitur Ioan.Fab.in l.mulierẽ.C.ſi mancip.ita væniæ

65 ne proſti. † quòd piæ cauſæ,& cauſæ ſeruorũ filiorũ & ruſticorum qui agere habẽt cum dominis,ſunt iudicis officio expediendæ etiam parte non petente. Et alibi dicit Ioan.Fab.in §.æque.inſtitu.de actioni. vij. col.ꝙ præmiſſa ſunt maximè vera, vbi potens vtendo ſuper non potente, cum gagiabat,vel arreſtabar, aut gagiari faciebat ſine cauſæ cognitione.l.tin.§.penulti.ff.quod metus cauſa. allegat Innoc.in capi.bonæ.de poſtulat.prẹlatorũ.Ideo dicit idem Spec.quòd in ruſticis requiritur ſemper præſcriptio triginta annorum,aliâs non præſumuntur in futurum obligati,vt ipſe not.in titu.de cauſa poſſeſsio.& proprieta.§.ij.verſi.cæterum.& in titulo de reſtitutione ſpoliatorum.§.nũc iudicamus. Nam cùm in perpetuum teneri & nũquam liberari poſſe,ſit ſpecies ſeruitutis, requiruntur triginta anni.vt plenè not.Andræas de Barulo in l. litibus.C. de agricol.& cenſitis. ita dicit Bald.in l.ſolent.§.fin.in fi.ff.de officio proconſulis & legati. Sed ibi loquuntur de præſcriptione præſtationis cenſus à iure non reprobatæ, ſicut eſt reprobata præſtatio operarum,vt dictum eſt. Ideo ita citò præſcribi non poteſt ſcilicet triginta annis,ſicut prẹſcribitur præſtatio cenſus. facit dicto cap.j. de præſcriptio.lib.vj. Videatis Panormitanum in capitulo,ſi diligenti.ſeptima col.in principio.verſic.aduerte tamen,quòd iure noſtro non ſufficit bona fides,ſed titulus,de prẹſcriptio. Videatis quæ plenè dixi in verbo, *Et vxorem nomine Adelaſiam.* circa finem.

Laus Chriſto Ieſu Domino noſtro.

SVMMÆ.

1 *Teſtamentum coactum non valet.*
2 *Preces principis iuſtum inducunt metum.*
3 *Medicus grauans morbum,vt ſibi plus relinquatur, nõ valet relictum.*
4 *Teſtamentum metu extortum,non valet.*
5 *Metus præſumptio ceſſat præſentibus conſanguineis.*
6 *Metus quatuor modis in teſtamento contingit.*
7 *Legata an debeantur ex teſtamento coacto.*
8 *Dolus tertij nocet hæredi.*
9 *Teſtator prohibens hæredem teſtari, videtur rogare de reſtituendo hæreditatem.*
10 *Hæres occidens teſtatorem an ſit indignus.*
11 *Fiſcus vendicans hæreditatem indigni, an teneatur ad ſolutionem legatorum.*
12 *Hæres teſtatorem non occidens, ſed tantùm vulnerans, ſuccedit.*
13 *Indignus eſt occidens vxorem,aut liberos teſtatoris.*
14 *Fratrum vnus ſi patrem occidat,cui applicabitur eius portio.*
15 *Indigni hæreditas cui applicetur.*
16 *Hærede propter delictum inhabili, cui detur hæreditas.*
17 *Monachum occidentis bona cui applicentur.*
18 *Sacerdos quem inſtituens vt reſtituat ſpurio ipſius, facit fiſcum ſuccedere.*
19 *Hæreditas quæ adiri non poteſt vitio teſtamenti,aut teſtatoris & hæredis ſimul,cui applicetur.& nu.20.*
21 *Teſtamentum ſi mutari prohibeatur quis,an valeat.*
22 *Lucrum à quopiam ablatum ei applicatur, cuius cõtemplatione ablatum eſt.*
23 *Probari quomodo debeat,quòd quis aliquem teſtari prohibuerit.*
24 *Iudex ex officio curare poteſt, vt quiſque teſtetur liberè.*
25 *Blandè illectus ad teſtandum,validè teſtatur.*
26 *Dolo inductus ad religionem, tenetur in ea perſeuerare.*

Condidit II.

Cilicet liberè, & ſic debetis ſubaudire, quòd teſtamentum condidit liberè, & gratuitè Raynutius noſter,& non per procuratorem, aut quemcũque alium ſuum condidit teſtamentum. Sed per ſeipſum ore proprio explicite, vel implicitè nominando hæredem, & cætera relinquendo, non fuit quouiſmodo eius voluntas alterius commiſſa arbitrio ſeu voluntati. Quinimò ipſemet in propria perſona teſtatus fuit, & liberè,quacunque ceſſante coactione,metu,& vio-

1 lentia. Vltima † enim voluntas coacta ſeu per metum iuſtum extorta, veluti metum mortis, vel cruciatum corporis, ſcilicet qui caderet in conſtantem virum, iuxta l. metum.ff. quod metus cauſa. de iure non ſortitur effectum. Et idem eſſet ſi alius metus intercederet, qui induceret reſtitutionem per officium iudicis, ſicut eſt metus verecundiæ, ſeu reuerentiæ. Sicut ſi filius propter reuerentiam & verecundiam paternales teſtaretur in præſentia patris exiſtens, eo caſu quo teſtari poteſt, de quibus plenè habuiſtis ſuper verbo, *Matrem inſuper Cleram.* Quod qualiter intelligatur, plenè dicit Barto.poſt gloſſam, in l.j.§. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non datur. vbi idem notatur de vxore aliquid faciente in præſentia mariti,& Angel.in §. quadrupli. inſtitu.de actio.& Panormitanus in cap. primo. & cap.cùm cauſam. de offic.delega. Idem ſi per me-

2 tum principis, † aut eius preces, quæ interdum iuſtum inducunt metum,quando ſcilicet eſt talis princeps aut dominus, qui precibus ſuis non obtemperãtes ſolitus eſt malè tractare. Quoniã ſi talis princeps rogêt aliquem, quòd teſtetur,& talem hæredem inſtituat,edictum locum habebit per ea, quæ ſingulariter not.Panor.per illum text.in c.cùm inter leg. j.de elect.& in c.abbas.de his, quæ vi metúſve cauſa fiunt.col.j.vide Bald.eleganter loquentem in titu.de pace Cõſtan.cap.in cauſis appellationum.§. item ſocietatem. ſuper verbo, pro infectis. De quo videatis optimam gloſ.pragmaticæ ſuper verbo, Precibus.in titu.de elect.cap.licet.§.item nec credit. Idem ſi eſſet

3 metus futuri euentus ſeu periculi. † Sicut in medico, qui infirmitatem paruam facit magnam, vt pecuniæ quãtitatem maiorem à teſtatore extorqueat, aut inſtitutionem vel legata, iuxta l. medicus. ff. de variis & extraordi.cogni. His enim caſibus vel ſimilibus, putà impreſsione ſuperioris poteſtatis, iuxta l.ſi per impreſsionem.C. de his quæ vi metúſve cauſa fiunt.

4 Teſtamentum † metu factum, nullum de iure ſortitur effectum. Quinimò coram iudice accuſari criminaliter poteſt, cogens aliquẽ teſtari,& probato metu punietur. Et illa ſententia criminalis habebit cõtra ipſum effectũ confiſcationis bonorũ, vt amodo cõueniatur per fiſcũ petitione hæreditatis. Quæ quidem

hæredit

hæreditas sibi auferetur,& applicabitur fisco. Ita di
5 cit Bar.in l.fin.ff.si quis ali.testa.prohib. † vbi ponit
cautelam ad tollendum præsumptionem metus,sci-
licet quòd quis procuret, quòd testator testamẽtum
faciat in præsentia consanguineorũ suorum. Quo
casu cessat pręsumptio metus & fraudis,vt dicit tex.
in l.transactione.C.de transactio.Aut in loco publi-
co in conspectu multorũ.vt l.j.§.fi.ff.quod met.caus.
6 † Circa tamen præmissa quatuor sunt considerãda.
Primò considerandum est, quòd interdum ego cogo,
te,vt me hæredem instituas. Et tunc indubitãter in-
cido in edictum, ita quod testamentum non valet,si-
cut non valet, si cogam testes, vt l.qui testamẽto.la.
ij.in fi.ff.eod.ti.no.glos. in c.sacris.de his quæ vi me-
túsve cau.fi.& Panor.in c.præallegato.Abbas eo.tit.
v. col. Et idẽ esset,si notarius cogeretur inuitus reci-
pere testamentum:quia esset nullum, secundùm Bal.
in dicta.l.qui testamento.§.fi.argu.l.in exercẽdis.C.
de fide instru. Nec possunt cõqueri venientes ab in-
testato, qui me præcedebãt in gradu parẽtelæ. Quia
postquàm fui institutus.nullus fuit qui me præcede-
ret,cùm isti successionibus prior sit causa testamenti,
vt l.quandiu.j.ff.de acquiren.hære.Et licet adhuc vi-
deatur insurgere iniquitas:quia ex facto meo dãna-
to excludo venientes ab intestato, tamen non facit:
qui non constabat,quòd vellet hos vel alios, aut vo-
luerit decedere intestatus, sed cõstat duntaxat, quòd
me inuitus instituit.Si autem constaret, quos voluit
instituere,aut quòd voluerit intestatus decedere,[illegible]
illis quos læsi compellendo testatorem,& per [illegible]
quens confiscando hæreditatem, daretu[illegible]ntra me
actio de dolo,vel cõdictio ex lege [illegible]uplum, vt no.
in l.Lucius.§.Sempronia.ff.[illegible]ga.ij.& in Authent.
vt nulli iudicum.§.[illegible] peruenit &c.& C.si quis
aliquem [illegible] prohi.l.ij. Et si non esset soluendo, in
dubio iste læsus reuerteretur contra fiscum, & ab eo
recuperaret hæreditatem,argu.l.fi.in princi.ff.de eo
7 per quẽ fac.erit.& l.planè.la.ij.§.j.ff.de legat.j.† An
autem legata ex tali testamento per vim & metum
facto debeantur? dicatis quòd si constet, quòd testa-
tor coactus me instituit hæredem,& nihil vltrà con
stat,tunc legata ex tali testamento debentur,vt l.j.&
l.penul.in fi.ff.si quis aliquem testa.prohi. sed si con-
staret, quòd totam illam voluntatem coactè fecit, tunc
nihil debetur: quia postquàm fecit testamentum in-
uitus,ita carent voluntate libe a legatarij sicut hęre
des. Et quanquam coactio fuerit facta per alium, nõ
debet prodesse legatariis, vt videbitis in casu sequen
8 ti. † Secundò considerandum est, quòd aliquando
cõpello te vt alium instituas, vt l.j.C.si quis ali.test.
prohi. tunc similiter habet locum edictum, & sic dò
lus tertij nocet hæredi, scilicet scienti & volenti me
tum inferri testatori.ex eo quia est causa immediata
suæ acquisitionis hæreditatis, vt l. si procurator.ff. de
doli.exce.secundũ glo.ff.si quis aliquem testa.prohi.
super rub.secus si metum ignorasset,secundũ gl. in l.
ij.C.illo eo.tit.Et tunc erit practica: quia primò ac-
cusabitur inferẽs metũ,quæ accusatio, secuta eodem
natione, habebit effectũ confiscandorũ bonorũ con-
9 tra hæredem institutum. † Tertiò considerandum
est, quòd interdum impedio aliquem volentem de
nouo testari, & tunc aut probibeo hæredem meum
de mea hæreditate testari, & non est hoc de iure ve-
titum, imò talis prohibitio importat fideicommis-
sum, quia testator prohibendo hæredem testari, vi-
detur eum rogare restituere hæreditatẽ. l. qui filiũ.
in princi.ff.ad Trebel.Si verò quis alium testari im-
pediret, tunc aut iste, qui impedit.est proximior suc-
cessurus ab intestato,& tunc hæreditas tibi aufertur,
& fisco applicatur.vt dicta l.j. Aut prohibens testari
habet priorẽ,seu anteriorẽ in gradu, & tibi nõ præ-
iudicat,vt l.ij.§.fratris.ff.si quis aliquẽ testari prohi.
10 † Et præmissa faciunt ad quæstionẽ de hærede scri-
pto, si interficiat testatorẽ, an reputetur indignus?
Et dicatis quòd sic, licet antè quam fiscus auferat, ipse
sit hæres, & actiones exerceat hæreditarias, vt l. his
cõsequenter.§.j.ff.fami.ercis.Facit ff. de bonis dãna-
to.l.cùm ratio.§.fi.in fi.Et idem esset,si legitimus hę-
res defunctũ occideret,vt ead.l.cùm ratio.§.fi.iij. re-
sponso. Licet autẽ morte testatoris testamentũ cõfir
metur ad Hebræos ix.& capit.cùm Marthæ. de cele-
bra.missarũ.Etiã si interficiatur,sicut cõfirmatur do
natio occisione donatoris, nec reuocatur simplex,
quia infelicitas vitæ non minuit iura contractus.l.si
tibi.C.de donatio.ante nupt. [De quo etiã habetur
super verbo, *Mortuo itaque testatore*.j.] Tamẽ hoc
est verũ,vbi testator ab alio.quàm hærede occiditur,
aut donator ab alio interficitur, quàm donatario.
Quoniam si per donatarium interficeretur. dona-
rio ipso iure reuocaretur.l. si ab hostibus.§. si vir. ff.
solut.matri. Et donatum rediret ad hæredes donato-
ris occisi.secundùm Bald.in dicta l.si tibi.per text. d.
§.si vir.Si autem testator per hæredem legitimũ pu-
ta filium occidatur, hæreditas per eum capitur, & ei
acquiritur,sed confiscabitur,& ab eo tanquam indi-
gno auferetur, & fisco applicabitur. Et sic hæredis
institotio nõn erit ipso iure nulla,nec ius succeden-
di ab intestato impeditur, imò hæredi acquiritur.
Sed posteà ab eo aufertur, & fisco applicatur d.l.his
consequenter.§.j.quia lucrum quod alicui iure natu-
ræ defertur, capitur, sed confiscatur.Et ita fuit aliàs
Arresto Parisiis [De quo meminit doct.Auffre.in
suo tractatu Arrestorum.capi.cxxix.] dictum de bo
nis cuiusdam Yterij Rolle.& quęstio pendet nunc in
Parlamento Tolosæ de bonis de Carnanino, quon-
dam habitatoris loci de Caiarco præsentis diœcesis
Caturcen.clandestinè interfecti. Lucrum verò quod
prouenit ex mera liberalitate,puta ex donatiõe ipso
iure nõ capitur,& sic penes hęredes donatoris rema
net,secũdùm Bal.in dicta l.si tibi. Vnum tamen men-
ti tenebitis perpetuò,quòd vbi hæreditas ab hærede
aufertur indigno, talis hæreditas non applicabitur
fisco loci,vbi res hæreditariæ sunt sitæ, vel loci origi
nis vel domicilij ipsius hęredis.sed fisco ciuitatis ori
ginariæ testatoris.tex. est singularis in *Authẽ*. vt cũ
de appel.cognoscitur.§.si vnum de prędictis.viij.col
la.secundum Ludo.singulari.xij.super litera H.inci-
11 pien. Hæres indignus. † An autem fiscus vendicans
hæreditatem indigni teneatur ad solutionẽ legato-
rum in testamento relictorum sicut teneretur hęres
cui aufertur hæreditas,videatis per Ioã. Fab. in §.&
ne huius insti.de eo cui liber.causa,bona adiudicãtur.
Et dixi suprà super verbo, *Et vxorem nomine Adela-*
12 *siam*, in quinto principali articulo.† Si autem hęres
testatorem nõ occidit. sed vulnerauit, videtur quòd
succedat efficaciter.Ex quo non reperitur exhæreda
tus.vel testamentum mutatum,argumen.l.fin.C. de
reuocan. donat. & suprà de donationi. [Vide quæ
plenius dicunt infrà super verbo, *In eodem testamen-
to relinquens*. ij.circa finem.] capi.propter. & in Au-
thẽtico.vt cùm de appellatio.cognoscitur.§. causas.
13 † Et etiam erit indignus hæreditate occidens vxo-
rem,aut liberos testatoris, vt dicta l.bis consequen-
ter.§.j.secundùm Nicolaum de Mata. Quod intelli-

gatis verũ, vbi testator ignorauit, vel sciuit, sed tem-
pus mutandi testamentum non habuit, & hoc viuen
te testatore. Si autem hoc fecit post eius mortem, est
dubium. Veruntamen puto ei auferendam hæredita
tem, tanquam ab indigno, prout in simili not.glo.in
l.sororé. C.de his quibus vt indi. [Ergl.in l.fideicom
missum.C.de fideicom.facit l.iij.§.fi. cum l.seq.ff. de
adimen.lega.] Sed nõ sic erit in hærede interficien-
te fratrẽ testatoris, vt in tit.an ille, qui interfecit fra
trem domini.cap.j.in princ.collatio.a.hoc anno fui
cõsultus de hac re. † Quid, si vnus ex duobus fratri-
bus patrẽ occiderit, seu occidi fecerit, an portio sua
confiscabitur? Bart.in dicta l.cùm ratio.§.fi.ff.de bo-
nis damna.dicit quòd non: sed attenta paritate gra-
dus accrescit fratri, qui non peccauit: secùs esset, si fi-
lius staret cum nepote ex eo. Quoniam tunc non ac-
cresceret portio interfectoris sequenti in gradu, per
l.ij.§.fratris.ff. si quis aliquem testari prohibue. & l.
fi.eodem titu. Idem Bart.ibi, hoc etiam videtur con-
cludere.ij.colum.in fi. Sed Bal.tenet contra Barto. in
l.hæreditas.C.de his quibus vt indig. quem ibi sequi
tur Salyc.& Floria.in dicta l.his consequenter.§.sed
an.per illum tex.concludens, quòd omni casu hære-
ditas applicatur fisco, siue superstites sint in pari gra
du, aut dispari. Idem tenet Bal.in l.eam quam. versi-
cu.hæc faciũt. C. de fideicommis.& ibi respondet ad
dictum §.fratris dicens, quòd hoc intelligitur, quòd
frater occidẽs patrem non potest suo fratri præiudi
care quo ad portionem fratris, sed sibi præiudicat
quo ad suam.per dictam l.his cõsequenter. Ita etiam
dicit Salyce.in dicta l.hęreditas. vide glos.de hoc in
capit.quanquam.super verbo, Deuoluetur.de elect.
libr.vj.& Barbat.in rubri.de succes.ab intestato. iiij.
colum.prope finem. Nam quoties indignitas proce-
dit culpa hæredis, hæreditas quæ ab eo aufertur, tan
quam indigno, applicatur fisco, vt dicta l.Papinia-
nus.§.meminisse.ff.de inoffi.testamen. siue testatorẽ
occiderit, vel eum cui ab intestato succedere debe-
bat, aut proximiorem hæredem ipsius, vt quia non
interfecit sororem, vel fratrem, sed filium eius nepo
tem suũ, vt fratri vel sorori immediate succedat, se-
cundum Bart.& Bal.in l.codicillis. §. mater.ff. de le-
gat. ij. secùs esset, si procederet ex errore testatoris,
qui aliquem fortè hæredẽ instituit, credens eum esse
suum filium.qui non erat, aliâs ipsum non instituturu
rus.l.si pater.C.de hæredi.instituen. Quia tunc hære
ditas applicatur veniẽtibus ab intestato.& illis defi-
cientibus, applicaretur fisco, secundum gl.& Docto-
res communiter ibi, & Barto.in l.aufertur.ff.de iure
15 fisci. † Vt tamen iste articulus vobis liqueat, cui
hæreditas indigni applicatur, faciatis quatuor mem
bra. Primum est, quando hæres institutus capere
nõ potest hæreditatem propter delictum testatoris,
& tunc si est talis delictum, quod eum reddat incapa-
cem ad testandum inter omnes, & quo ad omnes: vt
sunt crimina publica aliqua, propter quę delinquẽs,
cum nullum facere potest testamentũ, tunc ante bo-
norum cõfiscationem seu publicationem per senten
tiam mortuo delinquente deferũtur succedentibus
ab intestato, & nõ fisco.l.j.ff. de suis & legitimis hæ-
redib. Si verò bona essent publicata per sententiam
propter delictum, tunc deferũtur fisco.l. eius qui.§.
j.ff.eodem titulo. Aut testator cum quibusdam face-
re potest testamentum, & cum quibusdam non: qua-
lis est habẽs spurium: quia cum spurio testari nõ po
test, aliquid ei relinquendo: sed bene testari potest
quo ad alios, & tunc si relinquatur spurio palàm, &
non tacitè, nec occultè, remanebit relictũ apud con-
iunctum, si spurius in hæreditate vel relicto coniun-
ctum seu cohęredem habeat, aliâs remanebit venien
tibus ab intestato nec applicabitur fisco: quia spurius
est indignus, non suo vitio, sed vitio parentum. Fal-
lit in casu l.j.C.de secũdis nuptiis.& l.j.C. de natura.
libe.& l.si quis incestuoso.C.de incestis nuptiis.quia
loquuntur in casibus specialibus, secundum Bartol.
in l.hæreditas.C.de his quibus vt indignis. Prętereà
quoties indignitas procedit simpliciter ex malis mo
ribus, qui non cadunt in speciẽ delicti, vt in dicta l.j.
C.de secundis nuptiis.ea quæ auferuntur à tali indi-
gno, non applicantur fisco, secundùm Baldum ibi.

Et licet spurius sit incapax hæreditatis paternæ
propter delictum paternum, vt est filius sacerdotis,
cui à patre sacerdote nihil relinqui potest, tamen si
sacerdos nepotem habeat ex illo filio spurio, potest
nepoti hæreditatem relinquere, eum adoptando in
filium, & posteà ipsum instituendo: & ita dicit singu
lariter Angel.in l.& qui vxorem.ff. de adoptioni. de
quo dicto exclamat Alexan. in l. Gallus.§. quid si is.
ff. de liberis & posthu. Et transit cum eo Iason in di-
cta l. hæreditas. subiungens ibi post disputationẽ ad
partes, quòd vnusquisque non presbyter habens ex
filio spurio nepotes, põt eis hæreditatẽ relinquere,
& eos instituere, si prole careat legitima. Si autem
prolem legitimam haberet, sicut prohibetur aliquid
spurio relinquere, ita non potest aliquid nepoti re-
linquere, quamuis naturali & legitimo ex spurio de-
sce[illegible]ente, vt l.fi.na.vbi expressius glos.& Docto. C.
de natu[illegible]i.liber. Bald.in dicta l.Gallus.§.quidã re-
ctè.Paulus [illegible]rens. in dicto §.quòd si is.& plene ac
not. Alexand. in [illegible]ria parte consilio lxxiiij. inci-
16 piente, Circa primum [illegible]um. † Secundum mem-
brum principale est, quando [illegible] [illegible]pere nõ potest
propter suum delictum proprium, & tunc [illegible]
ideo capere non potest, quia est omnino incapax, vt
quia propter crimen suum est deportatus, tunc ad-
mittuntur venientes ab intestato ipsi testatori.l.j.C.
de hæredibus instituen. [Notanter dicit delictum,
ad demonstrandum, quòd necesse est, quòd factum
hæredis cadat in speciem delicti, vt hæreditas fisco
applicetur, si autẽ aliquid ei prohiberetur, eò quòd
contra bonos mores simpliciter bona non fisco, sed
hæredibus applicarentur. l. prima. quam ad hoc ibi
ponderat Bald.C.de secundis nuptiis.] Si autem hæ-
res ex se esset capax omnino, tamen fit propter suam
culpam indignus, & propter eius offensam, quæ cer-
tam non respicit personam, cui hæreditas applicari
posset, vtputa non vindicauit necem testatoris occi-
si, tunc hęreditas applicatur fisco.l.j.C.de his quibus
vt indignis. Nisi in casu authenticæ, hoc amplius.C.
de fideicommis. vbi perditur hæreditas propter cul-
pam commissam contra personam, cui hęreditas nõ
potest applicari: tamen non defertur fisco. Si autem
offensa respiceret & concerneret certam personam,
cui dari potest hæreditas, tunc illa persona offensa
haberet hæreditatem vel relictũ, si priuatio hæredi-
tatis fieret ex legis dispositiõe, vel statuti, vt l.penul
tima.C.de le.veluti si statutũ disponeret, quòd certa
pars bonorum occidẽtis applicetur hæredibus occi
17 si. † Quo casu fuit olim dubium de bonis illius,
qui occidit monachum cui applicẽtur. An filiis suis
naturalibus & legitimis, quos ante religiõis ingres-
sum matrimonialiter susceperat, an monasterio,
quod habetur loco filij & hæredis.capitu.in præsen-
tia.vbi gl.& omnes de probatio. In quo diuersi con-
suluerunt

ſuluerunt diuerſa. Tandem Fede.de Senis conſuluit
quòd monaſterium ſuccedet, quem ſequitur Ludo.
ſuper litera O, ſingulari. xiij incipient. ſtatutum vr-
bis. Sed ſi priuatio fieret ex diſpoſitione teſtatoris,
tunc applicaretur nõ perſonæ offenſæ,ſed ſuccedẽ-
tibus teſtatori ab inteſtato,ſecundum Bart.in l.vxo-
rem.§.hæres.ff.de leg.iij.& l.paterfamilias teſtamen
to.vbi Docto.ff.de hæredibus inſtituen.& conſuluit
Alexand.in j.parte.conſi.cxxxviij.incipien. Oppor-
18 tune conſideratis. † Ex his ſequitur,quòd ſi ſacer-
dos aliquem capacem inſtituerit hæredem, qui ſibi
ſecreta cautione accommodauit fidem de reſtituen-
do hæreditatem ſpurio ipſius teſtatoris filio,quo ca-
ſu hæres culpa ſui capere non poteſt hæreditatẽ tan-
quam indignus, ſed venit applicanda fiſco regio, &
ſi clericus,applicabitur fiſco eccleſiæ.Sicut applican
tur bona clerici delinquentis.Ita decidit Bald.in l.ſi
quis presbyter.C.de epiſcop.& cleri.videatis glo.in
verbo,præter eius.in capitu.quia diuerſitatem.& ibi
Panormita.de conceſ.præbend.& glo. in capitu. ex-
communicamus.de hæreti.& in clemen.nolentes.in
verbo,applicare.de hæreti.Oldra.cõſil.xvij.& plenè
Petrus de Anchar. in regula, ea quæ.in xxij.quæſtio.
de regu.iur.libr.vj.de quo tamen dicatis. vt plenè di
xi ſuper verbo, *& vxorem nomine Adelaſiam.* in j.ar-
ticu.loquendo de monachis in regno Franciæ ab in-
19 teſtato non ſuccedentibus. † Tertium membrum
eſt,quando hæres hæreditatem capere non poteſt vi
tio teſtamenti,quo caſu aliquando teſtamentum rẽd
ditur nullũ propter errorẽ teſtatoris, qui fortè cre-
debat illum,quem inſtituit eſſe ſuum filium, qui nõ
erat:& tunc ſuccedunt veniẽtes ab inteſtato ipſi te-
ſtatori.Et idem eſſet ſi teſtamentum efficeretur inua
lidũ agnatione poſthumi, vel quia teſtator ſe in ar-
rogationem dedit.§.non tamen.inſti.quibus modis
teſta.infir.Et idem ſi teſtamentum eſſet nullum pro-
pter defectum ſolennitatis in teſtamento non adhi-
bitæ. Si autem teſtator teſtamentum reuocauit per
actum facti,vt quia teſtamẽtum incidit ſeu cancella-
uit,tunc ſeruatur quòd nota.in l.noſtrã.C.de teſtam.
Aut ipſum reuocauit per actum verbi, putà faciẽdo
aliud teſtamentum ſolenne, & tunc reuocatur pri-
mum,& ſecundus hæres habebit hęreditatem,vt in-
frà videbitis in verbo, *teſtamentum* ij.Si autem teſta
tor aliud teſtamentum non fecerit,ſed dixit hęredes
indignos, tunc tales hæredes priuantur hæreditate,
quæ fiſco ptinebit, vt dicta l.hæreditas.C.de his qui-
bus vt indign. vbi talis declaràtio indignitatis fieri
20 poteſt in codicillis. † Quartum & vltimũ membrũ
eſt,quando hæres non poteſt hæreditatem capere mi
xtà conſideratione,ſcilicet ipſius hæredis & teſtato-
ris delicto,& tũc hęreditas fiſco pertinebit,vt l.Clau
dius.& l. mulierem. ff. de his quibus vt indig. Circa
quæ vnum notabitis, quòd quoties hæres indignus
priuatur hæreditate fiſco applicanda, & teſtator hæ
res,& bona ſunt diuerſi fori,ſemper applicãtur ciui-
tati originariæ teſtatoris,per tex.ſingularem in Au-
thenti.vt cùm de appella.cogno.§. ſi vnum de prædi
ctis.vnde ſumitur Authent. ſi captiui.C.de epiſco.&
21 cleri. † Quartò principaliter conſiderandum eſt,
quòd aliquando prohibet quis teſtari aliquem, qui
volebat mutare teſtamentum primum, circa quod
diſtingue. Aut ille qui prohibuit non erat inſtitutus
ipſe,nec filius eius, vel ſeruus.Et tunc ſua prohibitio
non impedit ſuccedere inſtitutos in primo, vt not.in
l.j.ff.ſi quis aliquem teſta. Quod intelligendum eſt,
niſi cõſtaret,quòd teſtator volebat mutare teſtamen
tum primum reſpectu hæredis inſtituti, & volebat
alium hæredẽ inſtituere: quia tunc perinde eſt, ac ſi
coegiſſet teſtatorem illum inſtituiſſe, vt dictum fuit
in præcedentibus caſibus.facit ad prædicta, quòd fa-
ctum prohibentis non nocet legatariis & fideicom-
miſſariis extraneis, & eadem ratione nec extraneis
inſtitutis, vt l.j.§.ſed ſi legatum.& l.ij.in fi.eod.tit. ſi
quis aliquem teſtari prohibue. Sed ſi erat inſtitutus
alius,quam filius vel hæres prohibentis, tunc ſi erãt
in poteſtate tempore prohibitionis, licet non eſſent
tẽpore aditæ hæreditatis,dicuntur indigni, & hære-
ditas fiſco applicatur. ſecundum omnes.Sed ſi erant
ſui iuris tẽpore prohibitionis & aditæ hæreditatis,
tunc erit idem,ſecundùm Dynum. Et eſt ratio, quia
propter coniunctionem perſonarum videtur prohi
bens prohibuiſſe ſolùm fauore illorum, argumen.l.
penulti.ff.de bonis liberto.facit optime tex.in capi.
cõſtitutis.de teſtibus.Et hæc intelligatis vera, niſi il-
li inſtituti eſſent ab inteſtato ſucceſſuri. Quo caſu
prohibitio tertij non nocet.Aliàs impedit ſuccedẽ
tes ab inteſtato, vt in caſu præcedenti. verbi gratia,
Maritus vxorem prohibuit teſtari, vel teſtamentum
factum mutari, vt omnes filij ſuccederent, certè non
impeditur propter hoc ſucceſſio filiorum. Præterea
tam pater prohibẽs, quàm mater ſunt in pari gradu
filio, ideo par cõiunctio omnem ſuſpicionem tollit,
vt l.non ſolùm.ff.de ritu nupt.Si verò ipſe prohibẽs
erat inſtitutus in primo teſtamento, tunc aut cum
aliis,aut ſolus.Primo caſu aliis non nocet, niſi etiam
ipſi dolum commiſiſſent, vt l. prima.in fi.& l.ij.§.fra
tris.ff.ſi quis aliquem teſtari prohi.Quod verum in-
tellige, niſi conſtaret, quòd teſtator volebat mutare
etiam quo ad inſtitutionem aliorũ. Si verò erat inſti
tutus ſolus, tunc aut ipſe ſolus erat ab inteſtato ſuc-
ceſſurus, aut non erat ſucceſſurus in aliquo, aut non
ſolus. Et tunc ſuccedit fiſcus, niſi conſtaret, quòd te-
ſtator volebat mutare teſtamentum, & inſtituere ve
nientes ab inteſtato, vel alios certos: tunc enim illis
ſubuenitur ſecũdum ea, quæ in primo caſu diximus.
Circa præmiſſa vnam ſingularem notabitis regulã
22 generalem in hac materia non aſpernandã.† Quod
cùm aliquis alterius contẽplatione aliquo lucro pri
uatur, tale lucrũ illi in dubio quæritur cuius cõtem-
platione priuatur. l.ſi legatarius. C.de legatis.l.cùm
emancipati.§.ſi vno.ff. de collatio. bonorum. l. poſt
legatum.§.admittere.ff.de his quibus vt indigni.l.ſi
defunctus.C.de ſuis,& legitimis hæredi.& tenet glo.
in capit.ſi diligẽti.ſuper verbo, perdãt.de foro com-
petenti.& in capit.quia clerici.in fi.de iure patrona-
tus. Quam regulã commendat Barto.in l.ij.§. viden
dum.ff. ad Tertyllia. Tamen eandem regulam intel-
ligatis veram, cùm quis priuatur lucro alterius con
templatione ex diſpoſitione legis. ſecùs ſi ex diſpoſi-
tione hominis ſeu teſtatoris: quia tunc tale lucrum
quæreretur ſubſtituto, vel cohæredi ipſius qui priua
tur, & non illi cuius cõtemplatione priuatus eſt, vt
eſt tex.not.iuncta gl. ſuper verbo. non eſſe.in l. vxo-
rem.§.hæres.ff.de lega.iij.quem Bar. ibi ad hoc pon-
derat,& Bal.in Authenti.cui relictum. C. de indi.vi-
23 duita.tollend. † Probabitur enim, quòd quis ali-
quem prohibuerit teſtari, vel teſtamentum mutare,
ſi duo probẽtur. Primò ſcilicet quòd ille volebat te-
ſtari. Secundò, quòd ille alius prohibuit ſibi. Hæc au
tẽ prohibitio probatur ſi impediat introire notariũ
vel teſtes, vt l.j. & ij.ff. ſi quis aliquẽ teſta. prohibue.
24 † Quo caſu quomodocunq; teſtator impediatur
teſtari, poteſt iudex ex officio ſuo accedere ad ta-

lem infirmum, & testes ac notarium adhibere, vt sic non subtrahatur ei facultas libera testandi, vt est casus singularis, secundùm Odofre. intellectum in l. cu rēt. ff. de testa. Nam cùm versetur fauor publicus, vt testamenta fiant, & liberum possint habere exitum, vt dicit tex. in l. vel negare. ff. quemadmo. testa. aper. poterit iudex officium suum impartiri, etiam parte non petente, vt nota. Bart. in l. iiij. §. hoc autem iudiciũ. vers. vt igitur. ff. de damno infecto. & Panormi. in c. bonæ. de postu. prælato. Et idem debet facere iudex, in quocunque alio disponere volente, vt liberè
25 disponat. capit. accedēs. de procur. † Vltimò per l. fi. eod. tit. & l. fi. C. si quis aliquem testa. prohibue. Non est de iure prohibitum, quin maritus blando sermone possit placare vxorem, & attrahere ad hæredem instituendũ ipsum vel ei aliquid relinquendum, & è conuerso. Captatorias enim institutiones nō eas senatus improbauit, quę mutuis affectionibus iudicia prouocarunt. sed quarum conditio ad secreta conferetur alienæ voluntatis, vt l. captatorias. ff. de hæredi. institu. Nam per illum text. permissum est, quem attrahere blando sermone, vt eum hæredem instituat, siue sit cōsanguineus, siue extraneus. Prouiso tamē, quòd solæ blanditiæ interueniant sine mixtura minarum aut verborum, secundùm Bal. in dicta l. fi. ff. si quis aliquem testa. prohib. Prouiso etiam, quòd testator prius testamentũ non fecisset, in quo alium hæredem instituisset. Quia tunc, si quis blandis verbis & adulationibus testatorem induceret, vt eum institueret, licet testamentum valeat, vt dicta l. fina. C. si quis ali. testari prohibue. Tamen primus institutus à secundo instituto hæreditatem reuocabit per actionem de dolo vel in factum. Ita singulariter dicit Ange. in dicta l. fi. quem sequitur Bartho. Cæpol. cautela lxij. & idem Ange. in l. nō est enim. per illum tex. cum glos. ff. de inoffici. testamen. vbi refert ita iudicatũ fuisse Perusij (dum ibi esset vicarius episcopi) de quodam testatore, qui in primo testamento religiosos quosdam instituerat, & demum vēto verborum alicuius inductus fuit ad eundem instituēdum. Fuit iudicatum, quòd illi religiosi obtinerent hæreditatem per prædicta: quod est notandum, quia vtilis est decisio. Quam tamen puto veram, si probaretur dolus malus ipsius hæredis secũdi, hoc est, quòd dolosè testatorem induxisset: secùs si solo blandiloquio, vt dicta lege finali, quæ loquitur indistinctè. glossa est quā ibi sequitur Cynus in l. quicquid. C. arbitriũ tutelæ. De hac materia videatis per Bartolum cum quo cōmuniter transeunt cæteri Docto-
26 res in d. l. fin. † Vltra quem menti tenebitis textũ in canone, constituit. xvj. quęst. vij. vbi dolosè inductus per Monachos ad religionem, tenetur in ea perseuerare: sed bona illius monasterio non pertinebunt, imò pertinent hæredibus religiosi inducti, dolosè facti, & circumuenti ad religionem. Et quòd ingressus dolosè factus valeat, tenet Bald. in §. omne autē ius quo vtimur. institut. de iure naturali. vbi dicit, quòd si fratres alicui dixerint, quòd in monasterio bene biberet, & comederet, & dormiret, & ob illam causam fuerit monasterium ingressus, tenebit talis ingressus, licet posteà reperiatur malè comedere, bibere & dormire: quia errauit in causa, & nō in actu. De quo videatis Innocentium, in capitulo, dudum. de conuersione coniugato, & Fely. in capitu. in præsentia. vj. colum. de probationi.

Laus Christo Iesu domino nostro.

SVMMÆ SECTIONIS.

Testamentum. I.

1 *Intestatus quis in dubio præsumitur.*
2 *Testamentum est de iure gentium.*
3 *Successio seu ius succedendi non est de iure diuino.*
4 *Testamentum quid.*
5 *Testādi facultas ex gratia potiꝰ cōpetit, quàm mero iure.*
6 *Testari cuique quare permissum.*
7 *Parentibus omissis, extraneos instituens peccat.*
8 *Publicè interest testandi facultas.*
9 *Testamentorum genera duo, scriptum & nūcupatiuum.*
10 *Nuncupatiuum testamentum quid.*
11 *Testamentum minùs solenne in certis casibus valet.*
12 *Testamentum caci octo testes requirit, rustici quinque.*
13 *Testamentum in carcere tyranni, vel tempore pestis non requirit septem testes.*
14 *Pestiferatus potest à ciuitate expelli, ne alios inficiat.*
15 *Testamentum à quocunq; notario exceptum valet, si copia alterius desit.*
16 *Peregrinorum testamenta non requirunt solennitatem.*
17 *Testamentum coram principe factum, solennitatem non requirit.*
18 *Testamentum apud acta iudicis factum solennitatē non requirit.*
19 *Testamentum apud acta iudicis factum an valeat sine testibus.*
20 *Testamentum à domino in loco, in quo habet merum imperium, valet sine solennitate.*
21 *Testamentum militis absque solennitate valet.*
22 *Militum priuilegia.*
23 *Milites nostri temporis an gaudeant priuilegijs.*
24 *Miles quasi ex mille electus.*
25 *Militis boni requisita.*
26 *Piscatores & aucupes à castris pellendi.*
27 *Miles debet esse aspectu terribilis.*
28 *Lucius Minutius consulatu priuatus.*
29 *Miles debet habere latum pectus.*
30 *Miles debet esse sobrius.*
31 *Miles dicitur à malo, quod sustinet.*
32 *Militum victus, & numero 33.*
34 *Miles debet esse inops.*
35 *Vasallus cucurbitans dominum, perdit feudum.*
36 *Milites suis stipendijs debere esse contentos.*
37 *Miles debet esse castus.*
38 *Miles debet esse vigilans.*
39 *Miles debet esse patiens.*
40 *Miles debet esse fortis.*
41 *Numa Pompilius Antiochū Syriæ regē audacia terruit.*
42 *Miles debet esse fidelis.*
43 *Miles debet esse perseuerans.*
44 *Militi necessaria est charitas.*
45 *Miles pro consanguineis procurator esse non potest.*
46 *Doctores & presbyteri qualiter gaudeant priuilegio militum.*
47 *Miles in militaribus, & in scholasticis doctor præfertur. & numero 48.*
49 *Conubinis dare non possunt milites nec presbyteri nec doctores.*
50 *Sacerdotes habent priuilegia militum & aduocatorum.*
51 *Clerici in testando vtuntur priuilegio militis.*
52 *Cardinales potiuntur militum priuilegio.*
53 *Testās in ingressu religiōis seruare nō tenetur solēnitatē.*
54 *Testamētum sine solennitatibus an possit statuto vel consuetudine roborari.*

Consue

55 Conferendo licet instrumentum aliàs minus solenne facit authenticum.
56 Testes duo si testamentis statuto sufficiant, idem erit in donatione causa mortis.
57 Testamentum ad pias causas valet non solenne.
58 Testes fore rogatos non est necesse in testamento ad pias causas. & nu. 59.
60 Dynus quare damnatus.
61 Pia causa semper gaudet suis priuilegijs.
62 Opinio doctoris regulari debet secundum iura, quæ allegat.
63 Adhibere testes quid importet.
64 Mulieres in testamento ad pias causas possunt esse testes.
65 Mulier iure canonico prohibetur esse testis.
66 Bonæ & honorabiles mulieres in testamento ad pias causas possunt esse testes.
67 Narratiua verba nihil disponunt.
68 Testes duo sufficiunt in testamento ad pias causas.
69 Legata ad non pias causas an valeant in testamento non solenni ad pias causas facto.
70 Testamento inualido an valeant legata ad pias causas relicta.
71 Testamentum imperfectum valet ad pias causas.
72 Testamentum minus solenne valet inter liberos.
73 Exheredatus habetur pro mortuo.
74 Testamentū inter liberos requirit tantum ius naturale.
75 Testamentum minus solenne inter liberos derogat alijs solennibus fauore alterum factis.
76 Testamentū minus solēne sicut inter liberos, ita & inter alios cōsanguineos ab intestato succedentes valet, etiam quo ad non derogatiuam alterius solennis. & nu. 78.
77 Indefinita æquipollet vniuersali.
79 Cæci testamētum minus solenne an valeat inter liberos.
80 Pupillaris substitutio fieri potest in codicillis.
81 Testamētum minus solenne valet etiam inter liberos ab intestato non succedentes.
82 Testamentum inter liberos tacitam habet in se clausulā codicillarem.
83 Testamentum minus solenne an valeat inter bastardos. & numero 84.
85 Liberi non possunt instituere parentes in minus solenni voluntate.
86 Spurijs nihil quæri potest præter alimenta.
87 Schedula in arca testatoris post mortem inuenta, quādo vim habeat testamenti.
88 Testamenta inter liberos facta non reuocantur per alia nisi solennia, & facta de ipsis expressa mentione.
89 Testamentum inter liberos vitiatur defectu solēnitatis intrinsecæ.
90 Testes non præsumuntur rogati.
91 Testamēti solennis casu perditi tenor potest probari per duos testes testamentarios.
92 Testamentum iure canonico valet cum duobus testibus, presbytero parochiali.
93 Testamentorum perfectio quadruplex.

Testamentum. I.

EX quo. text. datur vobis intelligi, quòd Raynurius testator noster more egregiorum virorum cōdere voluit testamētum. quia quēadmodū legē, & ordinē vitæ sibi comite adhibuerat personæ suæ, ita hæredis ac suis reb' post
1 mortē prouidere voluit faciendo testamentum. † Si autē de testamēto nō apparuisset, in dubio præsumeretur Raynuriū decessisse intestatū. Nam cum testamentū sit facti, & facta nō præsumātur. nisi probentur. l. in bello. §. facti. ff. de capti. & postli. reuersis. Qui dicit aliquē fecisse testamētum, tenetur illud probare, imò allegās, quē ab intestato decessisse, habet suā intentionē præsumptiuè fundatā, donec probetur testamentū fuisse factū, vt not. dicit Bart. in l. is potest. penult. colū. ff. de acquir. hæred. quē ibi sequitur Alexan. & in l. si emācipati. & ibi Ias. j. col. C. de colla. Licet ibi Ludo. contrariū voluerit. † Testamentū enim
2 simpliciter à iuregentium inuentum fuit, secundùm Barr. in l. interdū. ff. de cōdi. indebi. & super rubri. de acquirē. hæred. Eo enim ipso, quòd gentes esse cœperūt,
3 disponebant de rebus suis post mortē vt de antiquis patribus in veteri testamēto legitur. Nam Iacob ab Isaac fuit institutus hæres, vt no. glos. in l. quoties. ff. de heredi. instit. & habetur Genesis xxvij. cap. & Genesis xiij. dicitur, quòd Abrahā & Lot diuiserunt bona, quæ habuerant à patre, & eis relicta erant. Similiter Troiana narrat historia, quòd Telephus à Teuthra rege hæres fuit institutus. Ad quod facit l. si testamentum. C. eo. Quantum verò ad solennitatē inuentum fuit de iure ciuili, vt est gl. singularis secundum aliquos in l. j. ff. de acquitē. rerum domi. dicēs, quòd acquisitio ex testamēto est de iure ciuili. Idē dicit alia gl. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iure. & est text. in §. fi. insti. de vsu & habita. facit l. testan di. C. eod. & l. j. in princ. ff. ad legem Falc. & l. testamenti factio. ff. eo. & sensit Bart. in l. qui à latronibus. ad fi. ff. eo. Cogitetis, quia videtur testamentum esse de iure diuino, & omnes successiones & hæreditates, vt Leuiti. xxv. capi. ibi, hæreditario iure transmittetis ad posteros, & Numeri xxvij. expressē disponit de hæreditate mortui transmittenda. facit Deute. ij. cap. ibi, dare nobis terram hanc in hæreditatem. Et ibidem iiij. capit. & Psalm. ij. ibi, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & Hester. vij. cap. ibi, funiculo hæreditatis tuæ, &c. Similiter videretur esse de iure naturali, vt est tex. in l. fi. C. quorū bono. in versi. lex ipsa naturę fecit successores, & tenet gl. in c. ius naturale. j. distinct. vbi Domi. hoc tenet per illū tex. & Bal. in l. qui contra. C. de incest. nup. dicit successionē esse de iure naturali. facit tex. in Authen. de hæredi. & Falc. §. primum itaque, dum ibi dicitur secundum naturam eis debetur successio. Facit tex. in l. scripto. ff. vnde liber. & in l. cūm ratio. ff. de bonis dāna. Cōmuniter tamen tenetur, quòd testamentum est de iure ciuili, quod suadetur ratione. Nam deportatus est capax eorum, quæ sunt iurisgentiū vel naturali primæui, vt l. quidam. ff. de pœnis, & tamen non habet facultatem condendi testamentum. l. eius. ff. eod. Ergo testamentum non est de iure naturali nec gentium, sed de iure ciuili, vt dicit tex. in dicto §. fina. Ita concludit Christophorus Porcus, in §. j. v. colum. institu. eodem. Vel dicatis, secundùm Barba. l. eo. in reperi. rubri. vbi post longam disputationem concludit in viij. colum. in princ. quòd successio est de iure gentium originaliter, approbatiuè autem & formaliter est de iure ciuili, vt est text. melior de iure in dicta l. fi. quorum bonorum. in verbo, prudentium omnia responsa. Vnde non est de iure naturali, nisi quo ad legitimam, quæ succedit loco alimentorum, secundùm Dynum in capitu. indultū. de regulis iuris. in vj. & Cyn. in l. sanctimus. C. de nup. ita quòd sicut alimēta debentur filiis de iure naturæ. institu. de iure natura. in prin. Ita etiam successio in legitima est de naturali, & ita intelligitur iu-

na pro illa parte alleg. Sed vltra legitimam est de iu-
3 re gentium & ciuili, prout suprà dixi. † Nec est ve-
rum, quod successio & ius succedendi sit de iure di-
uino, nisi quo ad modum, & qualitatem succeden-
di. Sicut aliquoties per diuersas consuetudines mo-
dus succedendi variatur, & ita intelliguntur iura di
4 uina superius allegata. † Est enim testamentũ testa-
tio mentis, id est, declaratio mentis ipsius testantis.
Nam testator testando nihil aliud facit, quàm decla-
rare mentẽ suam, prout sibi liberũ est. Cùm quilibet
liberã habeat testandi facultatẽ, & liberum stylum,
ac liberũ, quod iterũ non reddit arbitriũ, vt l.j.C. de
sacrosanct. eccl. Et diffinitur testamentum sic. Testa-
mentum est nostræ voluntatis iusta sententia de eo,
quod quis post mortẽ fieri velit; vt l.j.ff.eod. Quod
& qualiter intelligatur, declarant ibi Barto. & Bald.
Ex quo apparet, quòd quilibet in vita disponere po-
test de eo, quod suum futurum non est, scilicet post
mortẽ, quo tempore quis dominus bonorum vide-
ri non possit: quia mors omnia soluit, in Authen. de
5 nupt. §. deinceps. iiij. collat. † Et istud ius seu facul-
tas testandi cuilibet habili ad testandũ competit po-
tiùs ex gratia, & iuris dispẽsatione, quàm mero iure.
Quia quis testãdo disponit ad id tẽpus, scilicet post
mortem, quo non est futurus dominus. Nam testa-
mentũ morte testatoris cõfirmatur, vt dicit Aposto-
lus ad Hebræos ix. & text. infrà de celeb. missa. capit.
cùm Marthæ. sed per mortem quis desinit esse domi
nus, vt dictum est. vnde dispositio licet fiat tempore,
quo testator est dominus, tamen effectus testamenti
confertur in tempus inhabile, scilicet post mortem,
quo non erit testator futurus dominus. quod de iure
nõ deberet licere. l. quod sponsę. C. de donation. ante
nuptias. Hinc dicit gl. nota. quòd papa non potest in
vita sibi eligere successorem: quia electio cõferretur
in tempus, quo non est futurus papa. viij. quæstion. j.
c. apostolica. §. his omnibus. videatis glos. quæ præ-
missa sentit in l. illa institutio. ff. de hæred. instituen.
6 ita no. dicit Panor. suprà eod. in rubri. † Permissum
enim fuit cuiq; testari propter necessitatẽ, quia fuit
necessarium prouidere creditoribus, vt per viam te-
stamenti aliquis hæres instituatur, qui repræsentet
defunctum. Alioquin obligationes passiuè fundatæ
in persona defuncti expirarent, cùm accidentia non
migrent de subiecto in subiectum. vt. l. quis ergo ca-
sus. ff. de pecu. quæ tamen propter institutionem hę-
redis non finguntur migrare, quia hæres dicitur ea-
dem persona cum defuncto. in Authen. de iureiuran
do à moriente præstito. in princi. Sed ista ratio non
est tuta: quia ex hoc sequeretur, quòd si quis moria-
tur non condito testamento, & consequenter nullo
hærede relicto, quòd iura creditoris extinguantur.
Et tamen istud est notoriè falsum, vt patet: quia sem
per superest hæreditas saltem iacens, quæ personam
defuncti sustinet. l. mortuo reo. ff. de fideiussor. Ideo
dicatis, quòd permissum fuit cuique testari. Primò
propter pacem, vt lites tollãtur & quæstiones, & ne
in incerto vagentur hæredes. Secũdò propter pie-
tatem, quia lex pium & æquum iudicauit, ex quo ho-
mo est in vltimo vitæ spiritu, postquã aliud nec vel-
le nec facere potest, saltẽ de suis bonis disponat. l. j.
C. de sacrosanct. eccle. Tertiò propter charitatem
vt vitium ingratitudinis euitetur, vt si fortè ab ali-
quibus beneficia suscepimus, quæ properãte morte
retribuere nõ potuerimus, saltem testãdo prouidere
possimus. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de peti. hære.
suprà eod. c. cùm in officiis. Vnde Cato, Beneficij ac-
cepti memor esto. Et Seneca, lib. j. de Beneficiis, docẽ-
di, inquit, sunt, qui libenter accipiunt, libẽter redde-
re. Et eos quibus obligati sunt, re, animóq; nõ tantũ
æquare, sed etiã vincere, vt fecit Theutras rex Mes-
sanæ prouinciæ, qui percussus ab Achille, & extre-
ma trahens suspiria, ad Thelephum Herculis quon-
dam filium conuersus, cùm inquit fili Thelephe, vir
ille virtuosissimus, scilicet Hercules pater tuus re-
gnũ istud sua virtute quæsierit, quod mihi ab eo non
reputaui restitutũ, sed potius commissum animo te-
standi hoc meo præsenti eulogio te hæredem insti-
tuo tã in regno, quàm cæteris aliis bonis &c. vt nar-
rat Guido de Columna Troiani excidij historiogra
phus. & Valerius lib. v. titu. de gratis. Liberalis, in-
quit, populus [De hac liberalitate populi Roma
ni in Attalũ regẽ habetur suprà in verbo, *& vxorem nomine Adelasiam.* in v. & vlti. arti. circa prin. d[illegible]
quitur de feudo confiscato per regẽ non retinendo.]
Romanus magnitudine muneris, quod Attalo regi
Asiam dedit dono, sed Attalus etiam testamẽti æqui
tate gratus, qui eandem Asiam populo Romano le-
gauit. Itaque nec huius munificentia scilicet populi,
nec illius scilicet Attali tam memor beneficij ani-
mus, tot verbis laudari potest, quot amplissimæ ciui
tates vel amicè datæ, scilicet regi Attalo, vel piè red-
ditæ sunt, scilicet pro populo per Attalum. Hæc ille.
Si ergo pagani solo naturali instinctu præditi vi-
cem diebus vltimis reddiderũt, quanto potius Chri-
stiani gratia Spiritus sancti prædotati hoc facere te-
nemur his à quibus beneficia suscepimus. Vel si paren
tes & cõsanguineos habuerimus, quibus vt plurimũ
tenemur, illos hæredes instituamus, quibus magis
7 debetur hæreditas, quàm extraneis. † Adeò quòd si
illis omissis extraneos institueremus propter ranco
rem animi iniustũ, peccaremus: secus, si ex affectio-
ne animi alium eligamus hæredem, cùm sit hoc cui-
que licitum iuris permissione, legitima relicta qui-
bus pertinet, secundùm Ioan. Fab. in §. intestatorum.
institu. de hæredi. quæ ab intesta. defe. videatis in c. si
quis reliquerit. xxx. distinct. & l. cùm quæritur. C. de
inoffi. testa. & sic valeret testamentum propter liber-
tatem testandi, quæ tolli non potest, nec coar[illegible], vt
dicam in verbo, *testamentum*. ij. Et idem si benefa-
ctores nostros, alios instituendo extraneos nõ bene-
factores, prætermitteremus, quo casu licet testamen
tum valeat, tamẽ grauiter tanquam ingrati peccare-
mus, quod patẽter, & exemplo nobis ostendit popu-
lus Romanus in persona Quinti Cæcilij, qui licet li
beralitate Lucij Luculli dignitatis gradũ amplúm-
que patrimonium consecutus fuisset, alium scilicet
Pomponium Atticum testamento adoptauit, & suo-
rum omnium bonorum reliquit hæredem. Propter
quod filium adoptiuum, quem voluit, hæredem ha-
buit, sed pro peccato ingratitudinis in cadauere suo
punitus fuit, Valerio referente. libro vij. tit. de testa-
men. in princip. in hæc verba. Quintus Cæcilius Lu
cij Luculli promptissimo studio maximáq; libera-
litate & honestum dignitatis gradum, & amplissi-
mum patrimonium consecutus, cùm præ se semper
tulisset vnum illum sibi esse hæredem, moriens etiã
annulos ei, scilicet Lucio Lucullo benefactori suo
tradidisset, Pomponium Atticum testamento ado-
ptauit omniúmq; bonorum reliquit hæredem. Sed
fallacis & insidiosi, scilicet Cæcilij cadauer populus
Romanus ceruicibus reste circundatum per viam
traxit, itaq; nepharius homo filium quidem, scilicet
Pomponium filium adoptiuum & hæredem habuit,
quem

quem voluit, funus auté & exequias, quales meruit.
Hæc ille. Quo exemplo instruimur graue peccatum
esse, suos aut benefactores testamento omittere, &
alios nó meritos instituere hæredes, qui benefacto-
res ratione cogente præponendi erant, vt plenè dixi
super verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam.* in princ.
& ideo testari permissum. † Quartò propter publi
cam vtilitatem, quia homines ex quo testari pos-
sunt, magis incenduntur ad acquirendum, quod pu-
plicè interest. l. j. ff. solut. matri. imò magna esset ini-
quitas homini libero, & sanæ mentis tollere faculta
tem testandi. l. ex facto. §. j. ff. de vulgar. & pupil. sub-
stitu. Inde est, quòd videmus prohibitum contrahe-
re cum certo genere personarum, putà in officio pu-
blico constitutarũ. l. j. C. de iudi. l. non licet. ff. de con-
trahẽ. emp. l. aufertur. §. quod à præside. vbi Bart. hoc
declarat. ff. de iure fisci. prohibitum non esse in testa-
mẽto eis relinquere, per tex. in l. nõ dubiũ. C. eo. hinc
decidit singulariter Bal. in c. quia Gu. de iudic. quòd
stante statuto, quòd res in æstimo cómunis existen-
tes vendi forensibus non possint, aut donari: tamen
poterunt via vltimæ volũtatis legari, vel causa mor
tis donari: secus tamen esset de prohibito alienare,
qui etiã nõ posset in vltima volũtate disponere, cùm
eo tũc sit largior prohibitio. l. codicillis. §. matre. ff.
de lega. ij. quod not. declarat Bart. in l. peto. §. fratre.
eo. titu. & in l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. obliga.
9 † Pro quorum tamen latiori declaratione scire de-
betis, quòd duo sunt genera testamentorum. Vnum
dicitur testamentum solenne in scriptis, & illud po-
test quis facere, quando non vult, quòd testes aut ali-
quis alius sciat suam dispositionem. Quod quidem
testamẽtũ multa requirit, quæ scribũtur in §. j. insti.
eo. titu. & l. hac consultissima. §. j. & l. iubemus. C. eo.
Et nisi quis sit benè doctus, faciliter erraret in ipsum
condeudo. Ideo si quispiam velit tale testamentum
facere, cõsulat peritos: quia si in aliqua de solenuita-
tibus deficeret testator, tale testamentũ non valeret,
scilicet vt testamentum solenne & in scriptis. Sed be
ne valeret vt testamentum nuncupatiuum, prouiso
quòd in eo cõcurrant necessaria ad testamentũ nun-
cupatiuũ. secundùm Cy. & Docto. in dicta l. hac con-
sultissima. §. per nuncupationem. C. eo. & Bart. in l.
fi. ad finẽ. ff. de iure codicil. argu. l. iij. ff. de testa. mili.
10 vbi bonus text. † Et propter hanc difficultatem in
testamento solenni requisitam euitandam, inuẽtum
fuit aliud genus testamenti, quod vocatur nuncupa-
tiuũ, & sine scriptis, vt est illud, in quo testatoris &
hæredis ac legatorũ nomina, & cætera quæ in eo cõ-
tinẽtur, coram testibus manifestantur. Et dicitur si-
ne scriptis, non quòd nõ fiat scriptura, cùm interdũ
in scriptis per notarium redigatur. Sed quia fit sine
subscriptione testium, & aliis solennitatibus, quæ in
testamento requiruntur in scriptis facto, de quo ple
nè in dicta l. hac consultissima. Et etiam dicitur si-
ne scriptis, quia sine scriptura inde facta potest quis
nuncupatiuè testari, dummodò coram testibus legi-
timæ conditionis suum nuncupet hęredem ac suam
explicet voluntatem. institu. eo. §. fi. Ideo si quis non
habet notarium, sufficit quòd aduocet debitum nu-
merum testium, scilicet masculorum septem testium
rogatorum, coram quibus suam explicet voluntatẽ,
veluti nomen hæredis, & alias institutiones & lega-
ta. Et tale testamentum, quacũq; cessante scriptura,
valebit, vt dicto §. fi. Prouiso tamẽ, quòd in tali testa
mẽto vltra præmissa sint specialiter descripta nomi
na septẽ testium ad testificãdum habilium. Ita quòd
non sufficeret, si notarius in instrumento testamẽti
diceret, præsentibus Titio & Caio & aliis quinq; te-
stibus, describeret nomina quinq; testiũ cum clausu
la, & aliis quàmpluribus. Nam testamentũ esset nul-
lum, quia testes qui in testamẽto non reperiũtur scri
pti, & specificè nominati, habẽtur pro non scriptis,
secundùm Bal. in l. hęredes palàm. ff. eo. allegat quod
habetur in l. j. ff. de his quæ in testa. delen. & in l. ita
fidei. ff. de iure fisci. Et quia nescimus an illi testes
fuerint habiles vel non, ideo non præstant suffragiũ
scripturæ, per tex. in §. si verò ignoti. in Authẽ. de te-
sti. idem tenet Ange. in dicta l. hæredes palàm. & se-
quitur Barba. post Pet. de Auchar. in c. cùm esses. xxj.
colum. ẽ. eo. Et casu quo testamẽtum nuncupatiuum
per aliquẽ notarium redigeretur in scriptis, non re-
fert an scribatur in chartis & papyro, siue in mẽbra-
nis, aut alia materia, secundũ Angel. & Saly. in l. quo-
niam indignum. C. eod. Nec tunc computatur nota-
rius in numero septem testiũ, quoties venit proban-
dum per instrumẽtum seu scripturam notarij. secùs,
si per testes, vt tenent Bart. in l. Domitius. ff. eo. post
glo. Bal. & Saly. in l. hac consultissima. C. qui testa. fa
cere non pos. & consuluit Barba. in prima parte con
si. xxix. col. Si autem testamentum solenne, aut nun-
cupatiuum fieret corã minori numero testiũ quam
septem specialiter vocatorum seu rogatorum & ma
sculorum, regulariter tale testamẽtum non valeret.
Quinimò esset ipso iure nullum, quia de iure septẽ
testes idonei requiruntur, qui à planta pedis vsq; ad
vèrticẽ totum fieri viderint, & audierint. Ideo dice-
bat Bal. per illũ text. in l. cùm antiquitas. C. eod. quòd si
vna pars testamẽti probari posset per septem testes,
& alia pars per alios septem, dicti testes nihil proba
rent, nisi probaretur testiũ subrogatio ex causa ne-
cessitatis facta. Vnde nisi testes deponũt perfectè de
toto tenore testamẽti, nihil probant, quia non viden
tur interfuisse toti testamẽto, ex quo totum nesciũt.
Et sic testamentũ erit ipso iure nullum, taliter quòd
ex eo hæreditas non posset adiri, nec aliquid iure le-
gati, aut fideicommissi peti. vt iuribus suprà allega-
11 tis. † Nisi in certis casibus à iure exceptis, in quibus
testamentum minus solenne valet. Et fallit dicta re-
gula, nec requiruntur præcisè septem testes, imò ali-
quando magis, aliquando minùs. Primò fallit di-
cta regula in testamẽto cæci, vbi sunt necessarij octo
testes, vt l. hac cõsultissima. C. qui testamen. face. non
12 pos. † Secundò fallit in testamento rustici in rure
facto, vbi plures testes nõ possunt inueniri. Quo ca-
su sufficiunt quinq., vt l. fi. C. eo. quod intellige verũ.
siue non inueniantur ibi nisi quinque, siue inuenian
tur sex. Nam vtroque casu potest rusticus in rure te-
stari cum quinque testibus, nec tenebitur adhibere
sextũ testem, quia satis est sibi, vt gaudeat illius pri-
uilegio, quod septem habere non possit. Ita conclu-
dit Pau. in dicta l. fi. dicens hoc nnn fuisse tactum ab
aliis. Et idem esse secundum aliquos in ciue testa-
mentum faciente in rure, in quo sufficerẽt quinque
cùm plures haberi nõ possent, secundùm Cy. Bal. &
Saly. in dicta l. fi. quia tunc eadẽ est ratio, & per con-
sequens idẽ ius, argu. l. illud. ff. ad legem Aquil. ã. sed
Barto. ibi, & Rapha. Fulg. & Bart. in l. conficiuntur,
ff. de iure codicil. §. codicilli, tenent contrarium. Et
fuit de mente Iacob. de Bellouisu in Authen. quibus
modis natu. effi. sui. §. j. Et hæc videtur secutior opi-
nio, scilicet quòd ad testandum in rure cum quinq;
testibus duo requirãtur, scilicet quòd testator sit ru-
13 sticus, & testetur in rure. † Tertiò fallit in testamen-

tofacto in carcere tyrãni, quod valebit coram quin que testibus factum. Cum pluriũ copia metu tyranni haberi non possit, secundum Nico. de Mata. Bald. & Saly. in dicta l. fi. per illum text. Quartò fallit, si testator plures habere nõ possit testes propter mortalitatẽ, vel alium repẽtinum casum: puta quia propter mortalitatẽ omnes habitatores illius loci, aut ciuitatis fugiunt extra, vel quia testator est tactus morbo epidimiæ, & nullus audet conuersari secum, iuxta not. per Barto. in l. de ætate. ff. ad Trebel. & Pa-
14 nor. in c. cùm dilecti. de dolo & contu. † Quo casu posset etiam de loco vel ciuitate expelli, ne suo morbo alios inficiat, vt expressè tenuit Gul. de Cug. & Bal. in l. nullus. C. de summa Trinita. & fide catholi. Quos sequitur Alex. in l. casus. C. eo. tit. in fi. & dixi super verbo, *Raynutius de Clera*. in fi. Tunc enim nõ astringitur testator vocare septem testes. Et hæc opinio, secũdùm Rapha. in dicto §. codicilli. videtur esse æquior. quam sequitur Ange. in repetitio. l. si vacantia. C. de bo. vacan. lib. x. vbi per illã l. & tex. in l. vbi
15 absunt. ff. de tutor. & curat. datis ab his. voluit, † q̃ si statutum disponat, quòd non valeant testamenta descripta per alium tabellionem, quàm descriptum in matricula, si testamentum tempore mortis sumatur per alium, quàm descriptum in matricula, testamen tum valebit: cùm alius haberi non possit. Hæc decisio fundatur ratione: quia existẽtes in actu bellandi tempore guerræ testari possunt quomodo volunt, & quomodo possunt, corã imperfecto numero testiũ, ad instar militum, vt l. j. ff. de bono. pos. quæ ex testa. mili. & l. fi. ff. de testa. mili. Sed tẽpus guerræ, & tempus mortalitatis æquiparantur, vt nota. Bart. in l. na turaliter. ff. de vsucap. & Panor. in capi. ex trãsmissa. de præscrip. quasi tempore pestis dicatur esse prælium inter Deum & homines, vt dicit Barto. in l. j. ff. de bo no. pos. quæ ex testa. milita. ergo &c. Ad quod facit, quod not. dicit Ange. in Authen. de non alienan. aut permu. §. quod autem. vbi dicit, quòd si statutum habeat, quòd non valet cõtractus minoris, nisi duo rogentur notarij, & propter mortalitatẽ non reperiatur nisi vnus, sufficit q̃ ille rogetur, & valebit contractus, per text. in dicto §. dũ dicit, Etiã si vnus &c.

Ut aduertatis, quòd Ange. in dicto §. codicilli. tenet cõtrarium per illum text. hoc optimè probantẽ, & ita etiam Bart. in dicta l. j. ff. de bono. pos. ex testament. mili. Et cum Bart. tenent etiam Fulgo. & Pau. in dicta l. fi. C. eo. dicẽtes, quòd antè quàm dicta l. fi. (vbi fundatur dictum priuilegiũ) locum habeat, requiritur quòd testans sit rusticus. Idẽ Paulus per illum tex. in l. casus. C. eo. & sequitur Ludo. de Roma. in Authen. similiter. C. ad legem Falci. Et hæc est veritas bene põderato tex. in dicta l. fina. Nec obstat dictum Angel. in dicta l. si vacãtia. quia non videtur verum, per text. not. in dicto §. codicilli. Præterea in iurib⁹ allegatis erat expressè prouisum, quod deficiẽte illo publico magistratu, posset in casu illo recurri ad aliũ, qui loco eius reputabatur. Sed in casu nostro nulla est facta surrogatio à lege vel statuto. Præterea in casu Angel. testator surrogauerat vnum loco alterius. Sed in casu nostro nõ surrogatur alter loco deficientium testium, igitur erit secus. Postremò non obstat dicta l. fi. ff. de testa. milit. Quia illud priuilegiũ est ibi concessum præliantibus, qui dant operã reipublicæ, & eius vtilitati. Quæ ratio cessat in eo, qui tempore mortalitatis est in ciuitate. Nam etiam in casu Bart. in dicta l. naturaliter. ff. de vsucapio. vbi æquiparat tempora guerræ & mortalitatis, erat eadẽ ratio in suspendendo cursum præscriptionis vtroque tempore, cùm iura non redderẽtur. Sic ergo cõcludendum est dictam l. fi. volentem in iure sufficere rustico testari coram quinque testibus, nõ habere locum in testante in loco mortalitatis, vt dictum est. Et ita consuluit Barba. in prima parte cõsil. lviij. col. ix. in prin. per multas & efficaces rationes, & col. penul. in fin. & tenuit Ludo. de Roma, in reperti. d. Auth. similiter. liij. col. dum disputat de intellectu cap. cùm esses. & eod. C. ad legem Falc. vbi allegat tex. expressum in dicta l. cõficiuntur. §. codicilli. ibi, quid enim si sufficientiũ testium facultatem non habuerit &c. ff. de iure codicillo. quod intelligatis sanè verum, secundum Alexan. in dicta l. fina. Nisi ille, de cuius testamento agitur tempore mortalitatis in ciuitate remansisset causa administrãdi rempublicam in absentia, & fuga aliorum, quoniam eo tunc gauderet priuilegio dictæ l. fi. Cùm tunc militet ratio illius l. j. ff. de bono. pos. ex testa. mili. Et hoc modo sal-
16 uari posset prima opi. superiùs relata. † Quintò fal lit in peregrino, qui vadit Romã pro obtinendis indulgentiis, & in itinere infirmatur in aliquo castro, aut villa, & ibi facit testamentum coram duobus testibus, cùm plures ibi nõ essent, valebit testamẽtum. Et ratio est, quia si milites in expeditione degentes possunt coram duobus testibus testari, tantò magis idem debebit esse in peregrinatione, quæ fit ad salutem animæ & seruitium Dei, qui est altior princeps in republica, in Authent. quomodo opor. episco. §. j. ita singulariter determinat Angel. in dicto §. quod autem. in Authentico, de non alienan. & permutan. Fortiùs voluit idem Ange. in Authenti. omnes peregrini. C. communia de successio. per illum text. dum dicit, liberam habeant potestatem, quòd tales peregrini indistinctè coram duobus testibus possunt testari, sicut milites, qui habent liberam testandi facultatem, licet habere possint plures testes. Et cum hac vltima decisione transit Pau. in l. nutritoribus. co. ti-
17 tu. & Alexã. in l. scriniarios. C. de testament. mili. iij. col. in fi. & in dicta l. fina. † Sextò fallit in testamento corã principe facto, seu principi per oblatas preces insinuato. Quoniam tale testamentum tanquam solennissimum etiam absque testibus valebit, licet princeps ad supplicationem nihil scripserit. Requiritur tamẽ, quòd per duos testes probetur, quòd tale testamẽtum principi fuerit insinuatum, si hoc dubitaretur. Nam licet contra tale testamentum fieri nec moueri possit quæstio solennitatis ob defectum testium, veruntamen fieri potest quæstio veritatis, Putà si dicatur, testamentum coram principe non factum fuisse, aut aliquid falsò vel errore scriptum in supplicatione principi oblata. text. est elegans in l. omnium. C. eod. titu. Quia non præsumitur, quòd Imperator, aut rex princeps maximus, qualis est rex noster Franciæ illustrissimus, non recognoscens superiorem, incedat sine multitudine, ideo vbi Imperator, aut similis princeps est testis, præsumitur quòd hoc multi audierunt, & viderunt, qui fuiut ad latus eius. Præterea quia Imperator habet omnia iura in scrinio sui pectoris, vt dicta l. omnium. & in capi. j. de constitu. libr. vj. facit capi. sæpè. de appel. & l. penulti. C. de his quibus vt indig. Et vlterius, quia omnes contractus de mundo coram principe facti habent naturam bonæ fidei. Cùm nihil sit, quod magis in principe fulgeat, quàm vera religio & recta fides, vt in epistola, inter claras. C. de summa Trinita. vt singulariter decidit Bald. in cap. j. §. siqua. de pace

Constan.

18 Conſtan. † Septimò fallit in teſtamento facto apud
acta cuiuſcúque iudicis, quo caſu idem eſt, ſicut in te-
ſtamento facto coram principe. Et ſic valebit abſque
teſtibus, dumtamen reperiatur ſcriptum in actis cu-
riæ. Ita determinat Richar. Malum. quem Cy. ſequi
videtur per illum tex. in d. l. omniũ. in princip. verſi.
ſicut igitur. facit tex. in l. ſancimus. ibi, vel inter acta
19 manifeſtauerit. C. eod. tit. † Sed dubium eſt, an tale
teſtamentum valeat omnino abſque teſtibus, ſicut
quando fit coram principe. Et certe præfati Doctor.
cum Paul. in d. l. omnium. tenent quòd ſic: quia acta
in iudicio nõ requirunt teſtes. l. in donationibus. C.
de dona. & not. gloſ. in l. fin. C. de re iudi. Et ratio eſt,
quià præſumitur iudicio adeſſe multitudo perſona-
rum. Ad hoc facit tex. in d. l. omnium. qui æquiparat
teſtamentum factum coram principe vel apud acta,
aut extra iudicium coram ſeptem teſtibus priuatis
perſonis. Pro hac opinione facit quod ſub dubio for
te dicit Spec. in titu. de inſtru. edit. §. reſtat. verſic. ſed
cum literis epiſcoporum &c. vbi dicit, quòd inſtru-
mentum factum coram populo per notarium in pu-
blico parlamento non requirit teſtes, per text. in d. l.
omnium. Ad hoc facit quod eleganter vult Bal. in l.
ſancimus. C. de dona. vbi refert conſuluiſſe Bart. per
dictam l. omnium. quòd teſtamentum conditum à
quodam domino de Vrinis, qui habebat merum &
mixtum imperium in multis caſtris, valuerit, quan-
uis non fuerit coram ſuperiore inſinuatum vel apud
acta. Et ibidem refert Bald. fuiſſe inductum, quòd in
bullis Papæ non apponãtur teſtes, quia proceres co-
ram eo ſemper adeſſe præſumuntur. Quia nihil oc-
cultè fieri poteſt coram ipſis, corã quibus timor fal-
ſitatis ceſſat. Sed Bald. in rubr. C. de fide inſtru. ſenſit
contrarium dicens, quòd in tali teſtamẽto apud acta
facto requiruntur teſtes. Sed non dicit quot requi-
runtur. Idem tenet Sali. in d. l. omnium. dicens in te-
ſtamento apud acta requiri tres teſtes, per dictam l.
ſancimus. Vnde non poteſt negari, quin paſſus ſit
dubius. Tamen dici poteſt, quòd non requiruntur
ſeptem, per dictam l. omnium. vbi tex. videtur velle,
quòd quando fit apud acta teſtamentum fieri non
oportet coram auribus priuatorum, id eſt, ſeptem te
ſtium. Sed bene requiruntur ad minus duo. Nam li-
cet in his, quæ natura explicanda ſunt in iudicio,
prout ſunt actus iudiciales, nõ ſit neceſſaria teſtium
præſentia. c. quoniam contra falſam. de probat. Atta
men in teſtamento quod ſui natura non venit expli-
candum in iudicio, remanemus in regula quæ habet,
quòd in actis notarij debent intereſſe teſtes, qui teſti
ficẽtur tempore & loco opportunis, vt in §. oportet
autem. in authen. de teſtib. Et ita videtur velle Bald.
in dicta rub. de fide inſtru. & dicta l. ſancimus. C. eod.
Et hæc præſertim locum habent in teſtamentis, in
quibus iura maiorem voluerunt adhibere ſolennita
tem, quàm in aliis actibus extraiudicialibus propter
20 magnitudinem præiudicij. † Octauò fallit in teſta-
mento facto per dominum in caſtro vel loco, vbi ha-
bebat merum & mixtũ imperium, & omnimodam
iuriſdictionem. Quo caſu tale teſtamentum valebit
ſine ſeptem teſtibus, acſi fuiſſet inſinuatum apud ſu-
periorem, ita ſingulariter dicit Bald. in l. ſancimus.
§. j. C. de dona. referens ibidem Bartol. & Franciſ. de
Pilis ita conſuluiſſe, in quodam teſtamento, quod fe-
cit quidam de Vrinis. Et hoc vt dixi ſuprà, per di-
ctam l. omnium. Idem ſentit Bald. in aliquibus lectu-
ris in l. precibus. C. de impube. & aliis ſubſti. & ſequi
tur Alex. de quo per eundem, & Iaſ. in l. centurio. ij.
21 col. ff. de vulg. & pupil. ſubſtit. † Nonò fallit in te-
ſtamento per militem in expeditione facto, vbi mili-
tes teſtari poſſunt quando volũt, & quo modo poſ-
ſunt. Et ideo quod in vagina vel clypeo, aut puluere
cũ gladio ſcripſerint, pro ſolenni teſtamẽto habetur:
l. j. ff. de teſta. milit. & tex. not. in l. milites. C. de teſta.
mili. cum tẽpus deliberandi non habuerint bello ſæ-
uiente. Quod verè & egregiè Caium Marium conſu
lem Romanũ contra Cymbros bellantẽ, & anguſtia-
tus leges tranſgredientẽ excuſauit, dicendo inter ar-
morum ſtrepitum verba ſe iuris ciuilis exaudire non
potuiſſe: quia id tempus tunc erat, quo magis defen-
dere, quã audire leges oportebat, vt Valerius refert
lib. v. ti. de gratis. de illo conſule loquens, ſicut lib. iij.
tit. de fortitudine. Quoniã, inquit, conſul, ſcilicet Sci
pio Naſica dum iuris ordinẽ ſequitur id agit, vt cum
omnibus legibus Romanũ imperium corruat. Vnde
in tali neceſſitate, quæ legẽ non habet, leges quis ſer
uare non tenetur. Et ſic teſtamẽtum abſque ſeptem
teſtibus valet, dumtamen duo concurrant. Primò,
ꝙ ſit factum per militẽ in actu præliãdi exiſtentem.
Secundò, ꝙ talis miles in prælio decedat, vt d. l. mi-
lites. & l. Lucius. ff. illo eo. tit. ſecùs autẽ, ſi non deceſ-
ſerit in prælio, licet fuerit letaliter vulnerat⁹, ſi poſt-
ea tanto tẽpore vixit in perfecta & ſana mente, quòd
habuerit facultatẽ de nouo cõdendi teſtamentũ, vt ſo
nant verba in d. l. milites. Subdens ibi, ꝙ miles ſatis
dicitur deceſsiſſe in prælio, ſi ſtatim ꝙ extractus eſt à
prelio, deceſsit. Alleg. quod habetur in l. j. §. ex incen-
dio. ff. de incen. rui. vel naufra. facit l. bella. ff. de ex-
cuſa. tut. Sanè tamẽ intelligatis præmiſſa, ſcilicet,
ꝙ milites non tenẽtur ſeruare ſolennitatẽ, ſcilicet, iu
ris ciuilis. Non tamen omittere propter hoc poterũt
ſolennitatẽ iuris diuini vel gentium, quo introductũ
eſt, ꝙ in ore duorũ vel trium ſtet omne verbũ. Matth.
cap. xix. cap. nouit. de iudi. cap. in omni negotio. de te
ſti. Et ideo in teſtamento militum, in quo vt dictum
eſt, remittitur iuris ſolennitas, debent ſaltem adeſſe
duo teſtes, qui deponant illam eſſe militis volunta-
tem, vt ſentit gl. in d. l. milites. & benè ſecundũ Doct.
22 † Et vt aliqualem notitiam huius articuli habea-
tis, vos canoniſtæ ſcire debetis, ꝙ milites circa actũ
teſtandi ſunt de iure, quamplurimùm priuilegiati.
Primò enim miles teſtari poteſt ſine ſolennitate
teſtiũ, aut alia quacunq;, vt l. j. ff. de teſta. milit. & d. l.
milites. C. illo eo. tit. Secundò, quia filiosfamiliâs
miles teſtari poteſt. inſtit. de teſta. mili. §. fi. Tertiò,
quia miles ſurdus & mutus teſtari poteſt iure milita
ri. ff. de teſta. mili. l. iure. inſti. illo eo. titu. §. quinimo.
Quartò, quia poſito, ꝙ ſit de crimine capitali dam
natus, tamen teſtari poteſt in caſtrenſibus, vt l. ex mi
litari. ff. de teſta. mil. Quintò, quia miles poteſt de-
cedere cum duobus teſtamentis ſimul, & eodem tẽpo
re validis. Sextò, quia poteſt decedere pro parte te
ſtatus, & pro parte inteſtatus. hi duo caſus probãtur
in l. j. & l. ij. C. de teſta. mili. Septimò, quia poteſt fa-
cere hæredem & ex tẽpore, & ad tẽpus, vt l. miles ita.
ff. de teſta. mili. Octauò, quia poteſt filio ſuo facere
teſtamentum, licet ſibi non faciat, vt l. miles. §. fin. ff.
de teſta. mili. Nonò, quia ſubſtitutio pupillaris per
militẽ filio facta valet, licet ex eius teſtamento non
adeatur hæreditas, vt d. §. fi. Decimò, quia poteſt fi-
lio ſuo etiã puberi pupillariter & directè ſubſtituere
vt l. in teſtamento. C. de teſta. mili. & l. centurio. ff. de
vulga. & pupil. ſubſti. Vndecimò, quia non poteſt
donare, aut legare aliquid eius concubinæ, vt l. ij. C.
de dona. inter virũ & vxo. de quo plenè dixi ſuprà in

verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam.* Duodecimò,
quia eius testamentũ per querelam inofficiosi testa-
menti non impugnatur.l.fi.C.de inoffi.testa. Deci-
motertiò, quia miles sciens se filium habere, & sic ex
certa scientia potest filium impunè præterire. Nam
eius præteritio habetur pro exhæredatione, vt l.sicut
certi.C.de testa.mili. Decimoquartò, quia si in te-
stamẽto militis reperiatur vltra dodrantẽ legatum,
cessat detractio quartæ falcidiæ. C.ad leg.Fal.l.in te-
stamento. Decimoquintò, quia potest hæreditatem
dare directo in codicillis, vt l.milites.in princi.ff. de
testa.mili. Decimosextò, quia miles loquendo seruo
videtur sibi date libertatem.ff.de testa.mili.l.Lucius.
facit l.ex his verbis.C.illo eo.tit. Decimoseptimò
quia filio emãcipato, & etiam exhæredato potest pu-
pillariter substituere, vt l.miles ita.§.exhæredato.ff.
de testa.mili. Decimooctauò, quia hæreditatem po-
test nuda voluntate adimere, vt l.in fraudẽ.§.j.ff.de
testa.mili. Decimononò, quia si miles suũ seruum
hæredem instituat, potest eũ simpliciter exhæredan-
do ei hæreditatẽ adimere.l.si certatũ.§.si eodem.ff.de
testa.mili. Vigesimò, quia testamẽtum factũ à mili-
te per notas inusitatas valet, vt d.l.Lucius.illo eo.tit.
& ibi Dy. dicit idem esse in testamento facto ad pias
☞ causas, quod non valeret in pagano. [De quo plenè
habetur super verbo, *Cætera bona.* circa fi.] Vigesi-
moprimò, quia miles accusatus de crimine non quę-
☞ stionatur.l.milites.C.de quæst. [Contrariũ serua-
tur in isto regno, vt plenè habetur ĩ.super verbo,
Mortuo itaq; testatore. j. in viij.fallen.in fin.ad regu-
lam, ꝙ damnatus de crimine est intestabilis, vt etiam
nobiles suspenduntur.] Vigesimosecundò, quia mi-
les furca non suspenditur.l.iij.§.j.& ibi hoc not.Bar.
ff.de re mili. Etiam rex in præsenti regno Franciæ
dare consueuit literas status ipsis militibus, & qui-
buscunque bello vacantibus, per quas mandatur su-
persedi in litibus, & eorum processibus durante bel-
lo, & cõmuniter dantur ad certum tẽpus, quo duran
te tota processura causarum suarũ forensium suspen
ditur. Quibus quidem literis status, iudices illarum
causarum obtẽperare non debent in tribus casibus.
Primò in causis criminalibus & excessuum, quorũ
punitio differri non debet prætextu taliũ literarum
per ordinationem Caroli.vij.article lxxvij. incipiẽ.
*Item & que nous auons entendu, que souuentesfois, quant
aucun delinquant* &c. Secundò locũ non habẽt dictæ
literæ status etiam in causis ciuilibus in materia pro
uisionali & priuilegiata, veluti si agatur de furnimẽ-
to querimoniæ dotis alimẽtis, & vbi per eas impedi-
retur testium producendorũ receptio per aliam ordi
nationẽ eiusdẽ regis, artic.incip. *Item & pource que
souuentesfois plusieurs matieres priuilegiées,* &c. Tertiò
locum non habẽt, vbi in processu & causa pendente,
partibus iam auditis, esset conclusum in causa, & assi
gnatum ad ius dicendũ. Quo casu partes nihil habẽt
facere cùm processus sit cõpletus, ita q̃ iudex non ha
bet nisi ius dicere, prout facere tenetur absentia mili
tis vel alterius partis appellatione, vel dilatione ad
habendum consilium, aut literis status à rege obten-
tis nõ obstãtibus. Quinimò iudex eo casu debet par-
tem eo prætextu iudiciũ causæ differentem, & impe-
dientem in expẽsis processus retardati damnis & in-
teresse, & emenda quam pro casus exigẽtia arbitrabi
tur condemnare, vt habetur in alia eiusdem regis or
dinatione, arti.incip. *Item que nous auons entendu que
plusieurs* &c. Hæc enim pulchra priuilegia hìc inse-
rui propter infrà dicẽda de doctoribus, & aduocatis

23 ac presbyteris. † Quoniã hodie de militibus nostri
temporis parum curatur, nec gaudẽt priuilegiis mi-
litũ, secũdùm Cy. & Sali.in l.j.C.de iuris & fac.igno.
quia illa in militibus requisita quę ponit glo.in l.pe.
ff.ex quib.cau.ma. non habẽt. idem tenet Bart.in l.fi-
liusfamiliâs.§. veteranus.ff.de procur.& in l.militẽ.
C.illo eo.tit. Nam militibus eo pacto virtutes cõpe-
24 tũt quo milites interpretari volunt: † quia miles vir
est, quasi ex mille electus, sed qualis electio erit, nisi
virtutibus floreat ipse, qui tot homines pręcellit? Mi
litibus profectò virtutes cõpetũt corporis, & mẽtis,
vt corpus in bello valeat, & mens bona prudẽtia diri
25 gatur. † Requiritur in primis militẽ habere corpus
bene dispositũ, proportionatũ, & complexionatum,
membráq; dura, cùm militia duritia appelletur. Vn-
de ad pugnandũ fortes sunt fabri, & cæteri qui labo-
ribus cõtinuis viuunt. Hi autẽ qui debiles sunt, parũ
valent ad corporalẽ pugnã, qui licet in studio sapien
tiæ, & scientiæ molles carne, aptos mẽte dicamus, vt
Philosophus dicit in ij.de Anima: tamen in armis est
oppositũ, secundũ Vegetium in lib.de re mili. Nõ est,
inquit, dubitandũ, aptiorẽ armis esse rusticã plebem,
quę sub dio & in labore nutritur, solis ardorẽ patiẽs,
vmbræ negligens, balneorũ nescia, deliciarum igna-
ra, simplici animo, paruo contẽta, duratis ad omniũ
malorum tolerantiã membris, cui gestare ferrũ, fos-
sam ducere, & quodcunq; onus ferre consuętudo est,
26 vt per exempla videbitis. † Piscatores autẽ, aucupes,
& cæteros omnes qui tractare vidẽtur ad muliebria
pertinẽs, lõgè arbitror pellẽdos à castris. Sed fabros
ferrarios, Carpẽtarios, aprorúmq; venatores socia-
re cõuenit militiæ. Quoniã vt ad Lucillũ dicit Sene.
nullũ laborẽ recusant manus, quę ad arma ab aratro
transierunt, vt exẽplo vidistis super verbo, *condidit.* j.
Ex quo sequitur, ꝙ de essentia militiæ non est nobili-
tas, nec requiritur milites de genere nobiliũ esse, se-
cundũ Io.de Pla.per illũ tex.in l.j.C.nego.ne mi.lib.
27 xij. † Secundò requiritur, ꝙ miles sit aspectu & fa-
☞ cie terribilis, vt idẽ dicit Vege. Nam si Leonis [Et
talis fuit Alexãder magnus in bello valentissimus,
vt habetur ĩ.super verbo. *Quæ ex eo filium suscipiens.*]
vel vrsi, aut huiusmodi effigiẽ habeat, ferox vt pluri-
mum, & audax erit in bello. Or, audaces (vt lib.x.Ae-
neidum habetur) fortuna iuuat, timidósque repellit;
quia vt dicitur in lib. sex principiorũ: Anima coniũ-
cta corpori imitatur passiones corporis: sicut per ex-
periẽtiam videmus, ꝙ masculi habẽtes effigiem mu-
lieris, sunt communiter quasi fœmina, molles, otij &
deliciarũ amatores, quæ multũ contrariantur mili-
tię, qui omnia mala sustinere habet pro aliis, & repu
☞ blica vsq; ad mortẽ inclusiuè. [Quã aliquis magna
nimus dũmodò honesta sit, & cõmunis nunquam ti-
muit, vt plenè habetur ĩ.super verbo, *testamentum.*
iiij.] & ita iurant milites, secundũ glo.instit.de testa.
milit.sup rub.& in l.fi.ff.ex quib.cau.ma.in integ.re-
stit. Timere em̃ non debet miles hostes quantũcunq;
superbos. nec eos fugere, vel ab eis abscedi permitte-
re, sed in faciẽ eorũ occurrere. Et qui contrariũ apud
28 Romanos faciebãt, ignominiosè puniebãtur: † vt de
Lucio Minutio cõsule lib.ij.tit. de disciplina mili.re
fert Valer.quẽ Lucius Quintus Cincinnat' dictator
Romanus, eo tẽpore quo deuictis Equiculis, & sub
iugũ missis, consulatũ deponere coẽgit, ꝙ castra eius
hostes iidẽ obsederãt: indignũ maximo imperio crę-
dẽs quẽ non virtus, sed fossa vallúmq; tutũ præstite-
rat, cuique verecũdiæ non fuerat arma Romana me-
tu trepida, clausis portis cõtineri. Lucius etiam Cal-
phurnius

phurnius Piso.consul Romanus Titium equitum
præfectum multitudine hostium circumuentum, qui-
bus mortem timens arma tradiderat,his ignominię
generibus affici iussit: eum toga lacinus.i.fymbriis
abscisis amictum,discinctaque tunica indutum,nu-
dis pedibus, à mane noctem vsque ad principia per
omne tempus militiæ adesse:interdixit etiam conui
ctum hominum vsumq; balnearum, turmasq; equi-
tum quibus præfuerat:& ademptis equis,in funditto
rum alas transcripsit.Magnum profectò dedecus pa
triæ magno Pisonis decore vindicatum est. Quoniã
quidem id egit Piso, vt qui cupiditate vitæ adducti
libertati suæ seruili manu flagitiosum imponi iugũ
non erubuerant, amarum lucis vsum experirentur.
Mortémque quam effœminatè timuerant, viriliter
optarent.hæc ille.Decet ergo militem esse strenuum
ac promptum ad omnes licitos & honestos labores,
absque timore mortis,iuxta illud Sene.ad Lucillum
Generosos animos labor nutrit.Nec est viri timere
sudorem.quinimò dicit Philosophus iij. Ethicorum
Molliciem esse,fugere laboriosa. Ideo milites exer-
citio frequenter debent habilitari,vt laboribus sub-
esse non timeat.Cùm ars tritos,vsus promptos,imi-
tario artifices aptos,tria concurrentia summos. Nec
☛ habent contrarium plus quàm otium.[De quo ple-
nè habetur infrà super verbo, *dotem quam ei dederat.*
circa fin.] Adeò q̃ seruitoribus & iumentis eis ad-
iutricibus carere debent, vt duritiam & pœnam ipsi
in propria assuescãt, & necessaria propriis humeris
portent. Quod Metellus consul Romanus in bello
Iugurtino optimè seruauit.de quo Valer. vbi suprà.
Metellus, inquit, cùm exercitum in Africa Iugurti-
no bello nimia Spurij Albini indulgẽtia corruptum
consul accepisset, omnibus imperij neruis ad reuocã
dam pristinæ disciplinam militiæ connixus est: nec
singulas partes apprehendit, sed totam continuò in
statum suum redegit. Protinus nanque lixas.i.mini-
stros militum mercede conductos ad aquam feren-
dam,& cætera onera subeunda,castris submouit, ci-
búmq; coctum venalem proponi vetuit, in agmine
neminem militum ministerio seruorũ iumẽtorum-
que,vt arma sua & alimẽta ipsi ferrent,vti passus est.
Quid ergo restituta continentia, quid repetita indu
stria profecit? Credo eas scilicet victorias,& multa
trophæa peperit. hæc ille. Tertiò habere debet mi-
les pectus latum. quia pectus strictum signum est ho-
minis pusillanimi. Habere etiam debet brachia lon-
ga, & non curta, cùm huiusmodi sint communiter
debiles. vnde Vegetius vbi s. Sit adolescens Martio
operi deputandus,vigilantibus oculis,erecta ceruice
lato pectore,humeris musculosis,valentibus digitis,
longioribus brachiis, ventre modicus, exilior suris
& cruribus,nõ superflua carne distinctis, sed neruo-
rum duritia collectis.Cùm hęc in tyrone signa depre
henderis, proceritatem non magnopere desideres.
Vtilius enim est fortes milites esse,quã grãdes.iuxta
illud Cato.Hominis exigui vires contẽnere noli &c.
Præterea in amplitudine & latitudine plusquam in
longitudine sapientia consistit:quoniam rarò longi
inueniuntur sapientes, secundùm Petr.de Bel.perti.
quod summè displicuit Cyno,qui vltra modum lon-
gus erat;vt dicit Bart.in l.j.ff.de iurisd.om. iudic. Nec
sunt cõmuniter audaces nec valentes,velut cor mul-
30 tum distans à cerebro habentes. † Quartò sobrius
esse debet miles in cibo & potu: de quibus non mul-
tum curet,nec de lecto: non enim assuesci debet sen-
sualibus deliciis.quia,vt dicit Facetus poëta:

Nil valet in bello qui delitiis è vivit.
Nec sine duritia bellica palma datur.

31 †Cùm(vt suprà dixi)miles dicatur a malo quod susti
nere debet pro republica.l.j.§.miles autem.ff.de test.
mili.vbi miles dicitur à militia.i.duritia quam susti-
32 net. † Quamobrem cùm in expeditione degũt, tra-
di eis debet panis bucellatus ad comedendum per bi-
duum. i. panis bis coctus, qui siccitate sui grossos &
ponderosos humores attrahit & bibit:quos cum su-
perfluo digestionis expellit per secessum.quibus eie-
ctis sunt milites agiliores ad pugnandum:& præser-
uati à multis infirmitatibus, quas dicti mali humo-
33 res ad putrefactionem facilè gignunt. † Vel dicitur
panis bucellatus.i.azimus, & subcineritius, sola aqua
& farina sine fermento compactus & sub cinere co-
ctus. Qui ideo dicitur bucellatus, quia faciliter per
bucellos seu morsellos ac parua & minima frusta
sine gladio diuiditur. & tertia die panis integer non
bis coctus eis ministratur. Pariter vna die datur eis
vinum,& altera die acetum ad bibendum.Et hoc tri-
plici ratione:primò,ne respu.plus grauetur mittẽdo
totum potum in vino.Secundò vt assuescant mala su
stinere,vnde milites dicuntur vt dixi. Tertiò ne vi-
no inebrientur, in quo est luxuria & mentis aliena-
tio.c.quemadmodũ.de iureiur.& c.à crapula.de vi.&
ho.cle. Præterea acetũ neruos indurat, & fortiores
reddit,& etiam pedes.Ne bellando vel aliàs faciliter
pondere militiæ debilitentur.etiam pro picantia da-
tur militibus lardum vna die pro condimento,& ca
ro veruecina.i.arietis pro duobus diebus. Est enim
caro veruecina bene digestiua & nutritiua bonũ san
guinem generans.maximè si veruex sit iuuenis & ca-
stratus ac tenellus secundum physicos. & dicitur ver
nex à veho & vermis, quia vermẽ gerit in capite: se-
cundũ Græcis. etiam veruica idem est q̃ ouis, prout
hæc omnia habentur in l.j.vbi Bart.& Ioã.de Pla.C.
de eroga.mili.anno.lib.xj. Vnde talis debetur eis vi-
ctus leuis,ne occupati inquietudine cibariorum deli
catè præparandorum à militia diuertantur, aut cra-
pula & ebrietate hebetentur,vt d.c.à crapula. Maxi-
ma enim inquietudo & vexatio ac intellectus turba
tio est dietim cogitare de epulis.l.j.C.de comi.prępo.
34 & tribu.schola.lib.xij. † Quintò inops debet esse
miles & pauper.Nam olim milites solis stipẽdiis cõ-
tentabantur: de quibus viuere debent, & non super
ægros, vt habetur Lucæ iij. Nec debent subditos re-
gis ad eis præbendum victualia cogere, nec illorum
prædia inquietare, nec victualia aut cætera bona tã-
gere. Quibus contrariũ faciẽtibus licitũ est cuilibet
de plebe eos aut eorũ ministrũ expellere, & propria
authoritate resistere, amicis & vicinis in auxilium
conuocatis ad expellẽdum inuasores. Capitaneũ qui
eos delegauit temporali exilio puniendo. quia mili-
tibus transeuntibus solũ permittitur hospitari in do
mibus.& nihil pro victu aut equorum pabulo à pro-
uincialibus etiã spontè offerentibus recipere,non so
luto valore.l.venaticorum.C.de erog.mili.anno.lib.
xij.& l deuotũ.vbi Ioan. de Pla.C.de meta.& epide-
me.eo.lib.dicit curialitatẽ debere esse in eo,qui gra-
tis hospitatur,vt nihil petat ab hospite vltra hospita
litatẽ.Nec ibi post pernoctationẽ residẽtiam faciat,
nisi hospitaretur in domo alicuius sui parentis vel
amici. Quo casu gratis oblatũ posset accipere: quia
tũc cessat ratio suspicionis & pręsumptę cõcussionis
l.j.vbi etiã Io.de Pla.C. de salga.hospi.non præb.eo.
lib.per quem tex.& in l.fi.§.vt autẽ.C.de re milit.eo.
35 lib.decidit. † q̃ vasallus cucurbitans dominũ, etiam
vxore

vxore volente, imò se offerente, perdit feudum. Et mi
nùs possunt milites tempore pacis faciẽdo monstras
personarũ suarum, equorum, armorũ, & cæterorum
militibus stipendiariis necessariorum, viuere de bo-
nis rusticorũ & aliorũ subditorum. Nec conuocari
in magna multitudine, vt d.l.fi.§.erit autem.C.de re
mili.ne grauent subditos. Et si de facto milites super
populo viuerẽt, prout sæpe principum dissimulatio-
ne & dominorum fecerũt, prouideri eis debet æqua-
liter de victu per omnes supportando. Adeò q si in
domo vnius fortè meli' de habitatione & victu pro-
uisa omnes hospitarentur, eò tunc omnes & singuli
de illo loco seu in contrata illũ pro quota cuiuslibet
emendare tenentur: & ad hoc officio iudicis si cõtra-
dicerent cogi possunt, secundũ glo.& Bar.singulari-
ter in l.de vsu quoq;. [De quo j.super verbo, *domũ.*
vbi plenius hoc probatur.] in fi.ff.de variis & extra-
ordi.cogn.circa quod videatis quæ dixi super verbo,
& uxorem nomine Adela. in j. artic.succes.ab intest.
36 circa prin.iij.decisionis. † Vnde restat milites suis sti
pẽdiis debere esse contẽtos, & pauperes esse, non ob-
stante q tex.in d.l.fi.§.erit autem.dixerit eos ditissi-
mos.quia loquitur de diuitiis morũ & totius probi-
tatis: in quibus milites ditissimi esse debẽt, & non in
abũdantia honorũ tẽporalium, in quibus pauperes
esse debẽt: nec aliquid acquirere possunt, nec posses-
siones cõparare, seu emere in ea prouincia, vbi bella
geruntur, ne studio agriculturæ à militia reuocẽtur.
l.milites.la ij.ff.de re mili. Pariter in l.milites.C.lo-
cati.milites prohibentur esse rerũ cõductores.procu
ratores, aut fideiussores.facit l.militẽ.C.de procu.ne
omisso armorum vsu, ad opus rurale, forũ & cætera
negotia se conferãt qui armis non priuatis negotiis
occupari debẽt.vt numeris & signis suis iugiter inhę
rentes rempublicã à qua alũtur, omni bellorũ neces-
sitate defendãt: imò in d l. militẽ. dicitur, militẽ nec
pro patre vel matre, aut vxore vel ex sacro rescripto
nomine procuratorio experiri oportet. Cùm neque
defensionẽ alienã suscipere, vel redimere negotia, vel
quasi suffragatorẽ accedere vtilitate publica permit-
tatur. Solùm ei permittitur in simplicitate militari
viuere, quæ magis cupit arma quã leges, & iura forẽ-
sia scire.l.fi.C.de iure deli. Vnde refert Vale.lib.iij.ti.
de fiducia sui, Scipionẽ Africanum in concione pu-
blica dixisse, q cùm totã Africam Romanæ ditioni
subiecisset: non tamẽ aliud ex ea quod suũ diceretur
præter cognomen tulisse. Et Publius Scipio de se &
Lucio Scipione eius fratre loquens: Non, inquit, me
Punicæ, non fratrẽ meum Asiaticæ gazæ auarũ red-
diderũt: Sed vterq; nostrum inuidia magis quàm pe-
cunia locupletior est. Quam Scipionis accusati con-
stantẽ defensionem Romanus vniuersus senatus cõ-
probauit, vt ibi refert idẽ Valerius. Et lib.iiij.titu.de
paupertate.de Vale.Publicola post Tarquinium eie-
ctum primo consule, dicit q post tres cõsulatus acce-
ptissimè peractos tantæ paupertatis fuit, q patrimo
niũ eius ad expensam exequiarũ suarum defecit. Ex
quo patet quid viuus possedit, cui mortuo lectus fu-
nebris & rogus defuit. Fabricius quoq;. [De quo vi
de plura quæ habentur super verbo, *duas habẽs filias.*
in iij. principali fallentia dũ loquitur de pacto futu-
ræ successionis conseruandæ.] pluries consul & im-
perator Romanus (vt idem refert) filias proprias ob
paupertatẽ dotare nequiuit. Marcus etiã Curius con
tra Samnites bellũ gerens, legatis eorũ, se in camino
assidentẽ & in catino ligneo cœnantẽ spectãdũ præ-
buit. Cùmq; magnũ auri põdus ei pòst attulissent, ri-
sit dicens: Referte & dicite Samnitibus Marcum Cu
riũ malle locupletibus imperare, quã ipsum fieri lo-
cupletẽ, & memẽtote me non acie vinci, nec pecunia
posse corrũpi. Attilius verò ab aratro ad imperium
Romanũ vocatus, postquã rẽpublicã stabiliuit, & in-
gẽtes hostiũ vires cõfregit, multósq; triũphos conse-
cutus, deposito imperiali sceptro ad aratrum redire
37 non erubuit. † Sextò debet miles esse castus & casti-
tatis amator. Et inde stationes militum dicta sunt ca
stra à castrando, secundũ gl.in l.qui cum vno testicu-
lo.ff.de re milit.quia castè ibi viuebant milites. [Vt
plenius habes j.super verbo, *(nudã Petro tradiderũt.*
Dum loquitur de castitate principũ.] antiqui rectè
considerantes castitatẽ secum habere annexã fortitu
dinem, secundũ Ambr.vt dixi super ver. *duas habens
filias.* loquẽdo de mulieribus, quæ olim in bello stre-
nuè se habuerunt. Castitatẽ semper vt pupillã oculi
seruarũt boni milites, nõ alia de causa, nisi vt fortio-
res essent in prælio, iuxta illud Poët. in Georgicis:

Sed non vlla magis vires industria firmat,
Quàm venerem & caeci stimulos auertere amoris.

Ob quod imperator amatorem castitatis se dixit, in
Auth.quib.mo.nat.effic.legi.colla.vj. Et prædixerat
in auth.de monachis. Castitatem sulam [De qua &
eius triplici specie: & suis priuilegiis, plenè habetur
j.super verbo, *(nudam Petro tradiderunt.*] cũ fiducia
esse possibilẽ Deo animas præsentare. Vnde non sine
ratione tantũ eam dilexerũt armigeri veteres etiam
gentiles: nam de Cornelio Scipione refert Valerius
lib.ij.tit.de mili.discipli.q contra Numantinos im-
perator missus, eo momento quo castra intrauit, duo
mille scorta de ipsis expulit. Qua peste vacuefactus
exercitus, qui paulò antè metu mortis deformi se fœ
deris ictu maculauerat, erecta & recreata virtute,
aciẽ illam fortẽ & animosam Numantiã superauit,
& incendiis exustam, ruinisq; prostratam Numan-
tiam solo æquauit. Scipio quoq; Africanus summis
etiã effertur laudibus, qui Carthaginem obsidẽs, ob-
latam sibi ex hostibus virginem eximiæ formæ &
38 nobilitatis, intactam & dotatam restituit. † Septi-
mò miles esse debet vigilans ad custodiam eorum,
quibus præpositus existit. Ne dormiens inuadatur
ab hostibus. Et inde dicitur præfectus vigilum, q to-
ta nocte vigilare debet, armatúsq; discurrere, & in-
quilinos admonere, nec culpa eorũ aut negligẽtia in
cendium oriatur.l.ij.ff.de offi. præfec.vigi. Vigilare
enim debent milites, præcepto diuino excitati per
Christũ in euãgelio. Vigilate, inquit, & parati esto-
te: quia nescitis qua hora fur veniet. Or hostes dicun
tur fures, quos per dolum & insidias licet vincere, si
eis aliter fides non promissa fuerit, sicut fecit Macro-
bius [Hanc historiã ad longũ posuit super verbo,
dotem quam ei dederas. dũ loquitur de otio fugiẽdo.]
Carthaginensium dux contra Assyrios missus: quos
vincere dubitãs, vino & mãdragoris dolosè inebria-
39 tos dormientes interemit. † Octauò miles debet esse
patiens in aduersitatibus & belli laboribus sustinen
dis, fame, siti, æstu, & frigore, ac cæteris calamita-
bus quæ innumerabiles existunt.l.vnica.§.j.C.de ca-
du.tollen. Attendamus enim quanta fuit in antiquis
animi patientia. Narrat profectò Sene.lib.iij.de ira.
q cùm Chimargies historiarũ scriptor quædam con
tra Cæsarem scripsisset, mouit eum Cæsar, vt sermo
ne moderatiori vteretur, quod facere renuit. Nec ta-
mẽ Cæsar se vindicauit, sed solùm ei domũ suam in-
terdixit. Pariter refert Policr.li.iij.c.xiiij.de Octo-
niano Cæsare Augusto, q miræ patiẽtię fuit, qui cùm
eidem

ei detraheretur in publico, & cōtra detractores incitaretur ad vindictam, respōdebat, ꝙ in libera ciuitate liberas decebat esse linguas. Subiungēs virum habere debere in auribus diligētiā, in lingua taciturnitatē, & in animo quietem: quia ira omnia præcipitat.

Similiter Seneca de mira patientia Antigoni narrat, ꝙ cùm multa improperia audiret, dicebat militē decere non solùm certare baculo, sed etiā animo viriliter. Sicut de Catilina legitur, ꝙ licet pessimus esset, tamen patiēs erat inediæ, algoris, & cæteris huiusmodi. Et de hac virtute & cæteris dare debent doctrinā nedum verbo, sed etiā facto & exemplo militum primates & capitanei. l. officiū. ff. de re milit. vbi officium regentis, non solùm in danda doctrina, sed etiam in obseruantia disciplinæ militaria consistit.

40 † Nonò requiritur in milite fortitudo, quæ virtus est, qua cæteræ solidantur, & sine qua in bono non perseueratur. Et qua omnia roborantur & moderantur. de qua dicit Philosophus in secundo Ethicorum: Fortitudo tenet medium inter timores, & audacias. & Tullius rheto. j. Fortitudo est conceptio considerata periculorū, laborūmq; perpessio. Et in Tuscula. q. lib. iiij. Fortitudo, inquit, est affectio animi legi summè per patiendis rebus obtemperans. Vel est conseruatio stabilis iudicij in his rebus quæ formidolosæ videntur subeundis vel repellendis: vel est scientia rerum formidolosarū contrariarūmq; aut omnino negligendarū conseruans earum rerum stabile iudicium. Ex quibus infertur fortitudinem locum habere in arduis, & in grandibus probatur. Hanc siquidem virtutem si miles habuerit, minas non timebit, imò nec mortem pauebit. Cùm viro forti nequaquā turpis mors accidere possit. Fortitudo certè sui natura & effectu fortunam superat. Vnde Valer. Fortiter, inquit, se in aduersis gerere quid aliud est, quā fortunam sæuientē, in adiutoriū sui, pudore victam vertere? Non dico, ꝙ optāda sint pericula, vt fortè quis se ostendāt. Sed sufficit pericula si contingāt, validè tolerare. Non sum (ait Sene. ad Lucillum) tam demens, vt ægrotare cupiā: tamen si ægrotandum fuerit, sufficit vt nil effœminatè faciam. Non enim pati tormēta optabile est, sed pati fortiter: nec debet vlla rei nouitas fortia vertere pectora, cùm non possit athleta magnos spiritus habere, donec suū viderit sanguinē. iuxta illud Sanguis fusus humi vires accenso roborat igne. Tūc enim proiectus, animum non proiicit: sed cum magna spe ad pugnam descendit, cūq; virtute mala fortuna vincitur, & bona ornatur. Oportet ergo milites esse fortissimos nulla vi, nullóq; terrore à proposito recedētes, & cōsiderare, vt dicit Vale. tit. de constantia. in prin. ꝙ natura sic comparatū est, vt quisquis se aliquid ordine ac recta mente cōplexū confidit, vel iam gestum si obtrectetur, acriter tueatur, vel nondum editū si interpelletur, sine vlla contestatione ad effectum perducat. Vnde refert Salu. bellum Catilinariū narrans. prope fi. Catilinam Romanum potētia ciuiū obsessum, die sui interitus sic milites suos obsecrasse: Nemo, inquit, nisi victor pro pace bellū mutauit. Nam in fuga salutē sperare, cùm arma quibus corpus tegitur ab hoste auerteris, ea verò dementia est: semper in prælio his est maximum periculū, qui maximè timent: audacia pro muro habetur. Cùm vos cōsidero milites, & cū facta vestra æstimo, magna me spes victoriæ tenet: animus, ætas, virtus vestra me hortantur. Præterea necessitudo, quæ etiā timidos fortes facit. hæc ille. Nam eiusdē nationis homines fortiores sunt ad se mutuò auxiliādum. Historiographi profectò laudant, & ad cœlos vsque tollunt eos qui fortes & constantes fuerūt in prælio. Multa & terribilia Piso Romanus contempsit, dum speciosum mentis suæ flecti noluit rigorem. Laudatur pariter Iudas ille Machabæus. j. Machab. iij. ibi: Et surrexit Iudas qui vocabatur Machabæus, & induit loricam sicut gygas, & succinxit se arma sua bellica in prælijs, & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operib⁹ suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione. Et de prælijs Iudæ narrabant omnes gentes &c. De Catone maiore refert etiam Vale. lib. iij. titu. de fortitu. Felicior, inquit, progenie sua superior Cato: à quo Portiæ familiæ principia manarunt, qui cùm ab hoste in acie vehemēti periculo peteretur, vagina gladius eius elapsus decidit: quem subiectum præliantium globo, atque vndiq; hostilibus pedibus circundatum: postquàm abesse sibi animaduertit, adeò cōstāti animo in suam potestatem redegit: vt illum non periculo oppressus rapere, sed metu vacuus sumere videretur. Quo spectaculo attoniti hostes, postera die ad eum supplices

41 pacem petentes venerunt. † Cneus Pompilius à senatu Romano ad Syriæ regem missus sua fortitudine & audacia, ac si totus senatus adfuisset, regem solus terruit. De quo idem Valerius lib. vj. titulo de grauiter dictis ac factis sic dicit: Cneus verò Pompilius à senatu legatus ad Antiochum missus, vt bello se quo Ptolomæum Aegypti regem lacessebat, abstineret: cùm ad eum venisset, atq; is. s. Antiochus Syriæ rex prompto animo, amicissimo vultu dextram ei porrexisset, inuicē ei suā porrigere noluit, sed tabellas. i. literas senatuscōsultum continētes tradidit: quas, vt legit Antiochus, dixit se cum amicis collocuturum. Indignatus Pompilius, ꝙ aliquam morā Antiochus interposuisset, virga solū quo insistebat. i. terram denotauit, scilicet in circuitū linea designauit: & prius inquit quàm hoc circulo excedas da respōsum, quod senatui referam. Non legatū locutū, sed ipsam curiā, id est, senatū totū ante oculos positam crederes. Continuò enim rex affirmauit fore, ne amplius de se Ptolomæus quereretur. Ac tunc demum Pompilius manum eius tanquam socij apprehendit. quā efficax est animi fortitudo sermonisque abscissa grauitas? Eodem momento Syriæ regnū terruit, Aegypti rexit. hæc ille. Iulius quoq; Cæsar (vt idē alleg. ti. de fortitudine refert.) Cùm in Gallijs innumerabili multitudine & feroci impetu Neruiorū inclinari aciem suam videret, timidius pugnanti militi scutum detraxit: eóque tectus acerrime præliari cœpit. Quo facto fortitudinem & constantiam per totum exercitum diffudit, labentémque belli fortunam diuino animi ardore restituit. Decimò requiritur in milite fides, seu fidelitas, quæ licet in quocunque necessaria sit, maximè tamen militātibus congruit, vt sint fideles. In hoc enim militia fundata est, vt nulla fraude vitupetetur. Quia, vt Cice. ait lib. j. offi. Fundamentū primum iustitiæ est fides. Et Seneca ad Lucillum: Fides, inquit, est sanctissimū humani pectoris bonū, nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo præmio corrumpitur. Imò & hosti congruit tenere fidem: nam qui fidem perdidit, nihil habet quod possit amplius perdere. Nec habet causam loquendi, cui credi non potest, aut cui ablata est omniū verborū fides, omnísque sermonis authoritas. Vnde nobiles dici nō possunt, qui fraudibus & infidelitatibus sua prælia exercēt, & quod promittūt minimè tenent. Occultū profectò insidiosum malū est perfidia: cuius efficacissi-

mæ

mæ vires sunt, mentiri & fallere: quæ tantum incom
modi affert humano generi, quantum salutis bona fi
des præstat. Omnes enim fideles esse honestum est, il-
los præcipue, quorum status militaris, quorúmque va
catio est rempublicam defensare. Militia autem de-
decus patitur, nisi fideliter exerceatur. Et in milite
nil pulchrius, quam fides eius, teste Vege. de re mil.
vbi dicit, quod tota reipu. salus in hoc consistit, vt tyro-
nes, id est milites non solùm corpore sed animo præ-
stantissimi compareant, atque iuraméta suis princi-
pibus facta obseruent. Cui assentit Policra. lib. vj. c.
v. dicens, duo esse præcipua in milite, videlicet ele-
ctio & sacramentum, vt scilicet fœdus promissum te
neat. Subiungens. c. vij. proprium esse militis ordina
tè tueri ecclesiam, perfidiam impugnare, sacerdotiú
venerari, pauperem defensare, iniurias placare. Et si
opus fuerit animá ponere pro principe & salute rei
publicæ. Vnde Celtiberi (vt Valer. lib. ij. tit. de instit.
refert.) nephas dicebant esse prælio superesse cùm is
occidisset, scilicet princeps eorum occubuisset, pro
cuius salute spiritum deuouerant. Laudanda inquit
illius populi animi præstantia, qui fidem amicitiæ
constanter præstandá arbitrabatur, vt fecerũt Pon-
tius & Mæuius centuriones Romani de quibus idem
Vale. lib. iij. tit. de constan. c. cccxxxix. & c. seq. sic di-
cit: An ambigi debet Pontius ab horum exéplorum
contextu, qui pro Cæsaris partibus excubás, Scipio-
nis præsidio interceptus, cum vno modo salus ei da-
retur, si se futurum Cnei Pompeij generi ipsius mili-
tem affirmasset: ita respondere non dubitauit, Tibi
quidem Scipio gratias ago: sed mihi vti ista cõditio-
ne vitæ non est opus. Sine vllis imaginibus, mobilẽ
animum & idem fidei & constantiæ propositum se-
cutus Cneus Mæuius centurio diui Augusti scilicet
Octouiani: cum Antoniano bello sæpenumero ex-
cellentes pugnas edidisset, improuisis hostium insi-
diis circunuentus, & ad Antonium Alexandriá per-
ductus: interrogatúsque quidnam de eo statui debe-
ret: iugulari inquit iube: quia non salutis beneficio
nec mortis supplicio adduci possum, vt aut Cæsaris
miles desinam, aut tuus esse incipiam. Cæterum quò
constantius & fidelius vitam contempsit, eò facilius
impetrauit. Antonius enim virtuti & fidei eius inco-
lumitatem tribuit. hæc ille. Noluerũt fidelissimi illi
milites variare, rectè considerátes graue esse fidẽ fal-
lere. l. i. ff. de consti. pe. quam summo studio exactissi-
máque diligentia antiqui milites etiam hostibus ser-
☞uarunt, vt Fabricius: [De quo latius dixit super ver-
bo, *duas habens filias*. in v. fal. loquendo de pacto suc-
cessionis conseruandæ.] de quo Boë. lib. iij. de consu.
vbi nunc inquit fidelis ossa Fabricij, & Marcus Atti-
☞lius regulus. [De quo plenè habetur j. super verbo,
Testamentum. iij. dum loquitur de virtute & effectu
iuramenti cõuentionalis.] de quo sæpe meminit Au
relius Aug. de ci. Dei. & iurisconsultus in l. postlimi-
43 nij ius. §. captiuus. ff. de capti. & postli. re. † Vndeci-
mò requiritur in milite perseuerantia: nisi enim in
prædictis virtutibus bellando perseuerauerit, nun-
quam reportabit victoriæ triũphum: imò deficiẽs in
vno factus est omnium reus. c. deflet at peccator. de re
gu. iur. in antiq. nec meretur dici athleta, qui saltem
ter non vicerit. l. j. C. de athle. li. x. vnde Romani quia
contra Carthaginenses in bello perseuerarũt. fundi-
tus eos deleuerunt. Hæc est vnica virtus perseueran-
tia. quæ milites coronat. bene enim agere parũ pro-
dest, si mens labilis existat. nec ex actibus generatur
habitus, nisi ad fuerit operis perseuerátia. quia secun
dùm Tulli. rhe. j. Perseuerantia est in ratione bene
considerata, stabilis perpetuaque permásio. nam talia
continuata vigent: imò guttá aquæ tam mollis duris-
simum cauat lapidem perseueranter cadendo secun-
dùm Alanum. Tali certè medio extolluntur veteres
☞Romani milites in oratione ad Cæsaré senem [De
qua dixi suprà in prologo huius operis circa mediũ
in quadam additione.] de republica. Itaque inquit,
maiores nostri cum bellis asperrimis premerentur,
equis, viris, pecunia amissa, nunquid defessi sunt ar
mati de imperio certare? Non inopia ærarij, non vis
hostium, non aduersa res, ingentem eorum animum
subegit: quin quæ virtute ceperant, simul cum anima
retinerent. Simili laude adhuc referuntur Cymbro-
☞rum [Cymbri sunt populi Galliæ: quos nunc Flam
mingos vocamus qui magnis olim cladibus Roma-
nos affecerunt: sed tandem fuere per Romanos Caio
Mario consule deleti vt habetur infrà super verbo,
qui cum alia matrimonium contrahens.] antiqui mili-
tes, qui nisi moterentur in bello, non reputabant se
felices, velut ad finẽ vsque non perseuerátes. De qui-
bus lib. ij. titu. de institutis. sic dicit Valerius: Alacris
& fortis Cymbrorum philosophia, qui in acie gau-
dio exultabant, tanquam gloriosè & feliciter vita
excessuri. Lamétabantur in morbo, quasi turpiter &
miserabiliter perituri. Hęc ille. Mortui enim morbo
vel senio verè mortui sunt mundo, nec computátur
in numero liberorum viuentium; sed qui in acie prin
cipis pro republica ceciderunt, adhuc per gloriam vi
uere dicuntur. insti. de excu. tut. §. j. quia vt Cicero di-
cit, qui per virtutem perit. non omnino interit. De
Aenea legitur lib. ij. Aeneid. quod per medios ignes tela
& hostes perseueranter se habuit: ex quo magnifica
peregit. Qui licet multas in parte sẽsitiua pateretur
tribulationes, tamẽ vsum rationis in mẽte nũquam
perdidit: imò suos consolando fortius perseuerauit,
vt pulchrè habetur lib. j. Aeneid. vbi ad suos milites:

Reuocate, inquit, *animos, mœstúmque timorem*
Mittite: forsan & hæc olim meminisse iuuabit.
Per varios casus per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium sedes vbi fata quietas
Ostendunt: illic fas regna resurgere Troiæ.
Durate: & vosmet rebus seruate secundis.

Et sequitur: *Spem vultu simulat, premit altum corde*
dolorem &c. Et lib. iiij. de eo. sic dicitur:

Mens immota manet, lachrymæ voluuntur inanes.

De quodam & eius perseuerátia refert Vale. libr. iij.
titu. de fortitudine. c. ccl. sic dicens: Eiusdem tempo-
ris & naturæ miles, qui Cannensi prælio quo Annibal
magis acies Romanorũ contudit, quàm animos fre-
git: cùm ad retinenda arma inutiles vulneribus ma-
nus haberet, spoliare se conantis Numidæ ceruicem
complexus, os. i. faciem, naribus & auribus corrosis
deforme reddidit, inque plenæ vltionis morsibus expi
rauit, scilicet ille miles. Pœnus enim. i. Carthaginen
sis ille sic laceratus in victoria obnoxius morienti sci
licet Romano solatio fuit: Romanus in ipso fine vi-
tæ vindex sui extitit. Nobiliter etiam (inquit idem
Valerius eo. lib. iij. tit. de fiducia sui.) Vterque Sparta-
nus, & qui increpatus à quodam quod in aciem claudus
descenderet, pugnare non fugere propositum sibi es-
se respondit. Et qui referente quodá sagittis Persa-
rum solem obscurari solere: bene narras inquit, in
vmbra enim melius præliabimur. Eiusdem vir vrbis
atque animi, hospiti suo patriæ muros excelsos la-
tósque ostendenti, dixit: Si mulieribus istos compa-
rasti rectè, si viris turpiter. i. per quæ sternui milites
propo

propositum non habuerunt fugiendi, imò constanti animo perseuerandi. De perseuerantia militari ad cælos vsque suos etiam extollit Cæsar in suis commentariis de bello Gallico.lib.vij. Qui cùm in Gallia Celtica bellans Auaricum oppidum Biturigum, tunc fortissimum obsedisset, & victualia suis militibus iamdudum defecissent, ac fame perirēt: forti animo cessante murmuratione perseuerarunt, donec castrum deleuerunt. Summa, inquit, cum difficultate rei frumētariæ affecto exercitu, tenuitate Boiorum, id est Borbouiorum, indiligentia Heduorum, incendiis ædificiorum. [Quia Vercingentorix Aluernigena à Gallis Rex & dux belli factus villas patriæ cremari & prostrati fecerat, ad tollendum victum Romanis.] vsque eo: vt cùm plures dies milites frumento caruerint, & pecore lōginquioribus vicis abacto, extremam famē sustentarent. Nulla tamen vox est ab his audita populi Romani. Quin etiam Cæsar cùm in opere singulas legiones appellaret, & si acerbius inopiam ferrēt, se dimissurum oppugnationem diceret: vniuersi ab eo (ne id faceret) petebant, sic se complures annos illo imperāte meruisse, vt nullam ignominiam acciperent: nusquam infecta re discederent. hoc se ignominiæ laturos loco, si inceptam oppugnationem reliquissent. Præstare omnes perferre acerbitates, quàm non ciuibus Romanis (qui Genabi perfidia Gallorum interiissent) parentarent. [Nunc vocatur Aurelia ciuitas Galliæ magnifica, in qua eo tunc paulo antè fuerant per Gallos illius habitatores occisi Romani quos ibi Cæsar pro custodia relinquerat: ac etiā qui causa negotiationis illuc venerant. Hæc ille.] Perseuerare enim debent milites, non tamē pertinaces esse: quia vt dicit Vegetius de re militari lib.ij. plerique rei militaris ignari pleniorem victoriā credunt, si aduersarios aut locorum angustiis, aut armatorum multitudine circundederint, vt aditum non haberent recedendi: & contra ex desperatione crescit audacia, & cum spei nihil est, sumit arma fortitudo. Libenter currit commori, qui sine dubio scit se esse moriturum. Ideo Scipionis laudata sententia est, qui dixit: Viam hostibus qua fugerent muniendam. [Hanc sententiam notatu dignam non viderat, imò eam narrantibus credere noluit generosus princeps dux Nemausi comes Fuxi & nepos Regis Lud.xij. nunc regnantis, eiúsque locum tenēs: qui anno isto domini millesimo ccccc xj. apud Rauennam, circa festum paschæ domini obtenta victoria vltra montes & Hispanos fugientes insequēs cum toto suo exercitu deletus est ab eis: qui angustiati duplo maiores reassumpserunt vires, quia (vt dicit Valerius lib.ij.tit. de disciplina militari.c.cxcv.) Humanæ imbecillitatis efficacissimum duramentum est necessitas. Læta est profectò victoria videre hostes fugere, & cuncta relinquere in manus victoris.] Oportet ergo milites perseuerantes & constantes esse nulla vi, nullóque terrore abiicientes arma, nec fugere donec vicerint, aut victi fuerint, ne succumbant hostibus: aliàs sunt grauiter puniēdi.l.qui commeatus.§.arma.ff.de re mili. vbi dicitur, quòd arma alienasse graue crimen est, & ea culpa desertioni exæquatur, vtique si omnia alienauit. Sed si partem eorum, vt tibiale aut humerale, castigari verberibus debet. Si verò loricam, scutum, galeam, vel gladium, desertori militiæ ac fugienti similis est. vt scilicet capite puniatur.l.nō omnes.§.desertor.ff.de re milita. De Quinto Fabio Romano refert Valerius allegato titu. de disciplina militari. c.cxcvj. quòd ferocissimæ gentis animos contundere & debilitare cupiēs, mansuetissimum ingenium suum ad tempus deposita clemētina sæuiore vti seueritate coegit. Omnium enim qui ex præsidiis Romanorū ad hostes transfugerant, captiq; erant manus abscidit, vt trūca præ se brachia gestantes, metum defectionis inicerent, rebelles itaq; manus à corporibus suis distractæ, inque cruentato solo sparsæ, cæteris ne idem committere auderent, documento fuere. Imò tales desertores in militia fideliter non perseuerantes possunt à quolibet propria authoritate occidi.l.ij. C. quando liceat vnicuique sine iudi. vindi. quia pro hostibus reputantur, quibus locum cesserunt.l.proditores.ff.de re mili. Nec debent militiam deserere, aut ab illa diuerti amore & cupiditate prædæ occisorum in campo, ne & ipsi occidantur. Nam (vt Valerius libro iij. titu. de fortitudine.c.ccxlvij. refert, Iuuentus Romana cùm victoriam contra Volscos apud Veruginem castrum victores regaliter recuperasset, cùm de trophæis statuendis cogitarent, prælium nocte dirimentes, victores ne an victi discederent, incerti abierunt. Contra-
44 rium fuit: ideo vide tex. cum commento. † Duodecimò requiritur in militibus charitas & mutua dilectio, qua deficiente ex sententia veritatis diuinæ desolabuntur, qui dixit, Omne regnū in se ipsum diuisum desolabitur. Dæmones enim & si non se diligāt, qui sine charitate sunt, mutuo auxilio coadiuuantur contra nos in prælio. Vnde milites non se diligentes mutuò auxiliantes sunt dæmonibus peiores, seipsos & rempublicam perdētes, quia cùm in re seriosa & laboriosa pares sint, propriè socij dicūtur, quasi vno fœdere cōiūcti, vt pacis & belli participes sint, iuxta illud Aposto. ij. ad Cor. j. Sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationum. Et melius est plures esse quàm vnum: habent enim emolumentum suæ societatis, & si vnus ceciderit, ab alio fulcietur. Ecclesiastes iiij.c. quia vir amicabilis ad societatē magis amicus erit, quàm frater. Prouer. xviij. Facit tex. in l. verum. ff. pro socio. vbi societas dicitur species fraternitatis. Plus dicit tex. in dicta l. militem. C. de procurato. Maiorem esse dilectionem inter milites, quàm inter
45 parentes: † quia pro parentibus miles procurator esse non potest, sed bene pro suo commilitone. Præterea pactum de succedendo velut mortis captandæ inductiuum non valet.l.fi.C.de pactis.c.ij. de conces. præben. & c. ne captandæ. eod. tit. lib.vj. tamen valet inter milites.l.licet.C.de pac. inter quos abundantia mutuæ dilectionis cessare facit præsumptionē captādæ mortis. Cùm verisimile non sit, vnum militem alteri insidiaturum, à quo succurri sperat, & quem releuare intendit, & necesse est in conflictu belli & extrema necessitate, prout tenetur postpositis & oblitis præteritis, si quæ fuerit odiis, rācoribus, inuidia, & vindictis, ac simultatibus. Sicut fecerūt veteres boni milites, inter quos Valerius lib.iiij. tit. de reconciliatis. Marcum Aemilium Lepidum, & Sextum Linium Salinatorem memorat in hæc verba: Marcus Aemilius Lepidus bis consul & pontifex maximus diutinas ac vehementes inimicitias cum Fuluio Flacco eiusdē amplitudinis viro gessit: quas vt simul censores renunciati sunt, in campo deposuit: existimans non oportere eos priuatis odiis dissidere, qui publicè summa iuncti essent potestate. Id iudicium animi eius & præsens ætas comprobauit, & nobis veteres annalium scriptores laudandum tradiderunt. Sexti quoq; Liuij Salinatoris finiendarū simultatum illustre consilium ignotum posteritati esse noluerunt. Is

nanque

nanque & si Neronis odio ardens in exilium profectus fueras, testimonio eius precipue adiectus, tamen postquam eum inde reuocatum ciues collegam illi scilicet Neroni in consulatum dederunt, & ingenij sui quod erat acerrimum, & iniuriæ, quam grauissimam acceperat, obliuisci sibi imperauit, ne si dissidēte animo consortium imperij viu. pare voluisset, pertinacem exhibendo inimicum, malum consulem ageret. Quæ quidem mentis ad tranquilliorem habitum inclinatio, in aspero ac difficili temporum articulo plurimū salutis vrbi nostræ atq; Italiæ attulit: quia pari virtutis impetu connixi, terribiles Punicas vires contuderunt. hæc ille. Vnde restat milites modis prædictis conditionatos & virtutibus præditos esse veros milites, quasi ex mille electos, & consequenter esse tales, quibus hæc priuilegia debentur: & quos antiquitas summè extulit & venerata est. Et in tanta veneratione habebantur, quòd nedū à virtuosis, verum etiam à latrunculis quos bellabant venerabantur. Et quod plus est, ab hostibus quos vicerant etiam mortui suæ virtutis amore honorabātur, & maiestate coronabantur. Est autem maiestas virtutis & probitatis quædam excellentia, sine magistratu, sine imperio, sine fortunæ adminiculo honoratum reddēs hominem. Et sic maiestas est honor longus, id est diuturnus etiam post mortem æternus sine honore .i. magistratu publico. Ad hos dici potest illud S. atij poëtæ Tolosani Thebaidos. Ite, inquit, alacres, nūquam vestri morientur honores. De Scipione Africano sic dicit Valer. lib. ij. titu. de maiestate. Ad Africanum in Linternina villa se cōtinentem, complures prædonum duces videndum eodem tempore confluxerāt, quos cùm ad vim faciendam venire existimasset, præsidium domesticorum in tecto collocauit. Quod vt prædones animaduerterunt, dimissis militibus abiectisque armis ianuæ appropinquāt, & clara voce nūtiant Scipioni: Non vitæ eius hostes, sed virtutis admiratores venisse: conspectum & congressum tanti viri quasi cœleste aliquod beneficium expetentes. Hæc postquam domestici Scipioni retulerunt, fores referari, eósque intromitti iussit. qui postes ianuæ, velut aliquā religiosissimi aram, sanctúmq; tēplum venerati, cupidè Scipionis dexterā apprehenderunt, ac diu osculati, positis ante vestibulū donis quæ deorum immortalium numini consecrari solent, læti quia Scipionem vidisse cōtigisset, ad lares proprios redierūt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? quid etiam iocundius? hostis iram admiratione sui placauit, scilicet Antiochi. Spectaculo præsentiæ suæ latronum gestientes oculos obstupefecit. delapsa cœlo sydera hominibus si se offerant, venerationis amplius non recipiēt. Hoc quidem viuo Scipioni, illud autem Aemilio Paulo exanimi contigit. Nam cùm exequiæ eius celebrarentur, ac fortè tunc principes Macedoniæ legationis nomine Romæ morarentur, funebri lecto sponte sua sese subiecerunt, quod aliquanto maius videbitur, si quis cognoscat lecti illius frontem Macedonicis triumphis fuisse adornatam. Quod spectaculum funeri speciem alterius triumphi adiecit. Bis enim te Paule Macedonia (quam supple viceras) vrbi nostræ scilicet Romanæ illustrem ostendit, incolumem spoliis suis, fato functum humeris, scilicet portādo funus. hæc ille. Hi profectò veri milites fuerūt, quilibet ex mille electus, de quo dici potest quod habetur Eccle. vij. in fi. Virum de mille vnum reperi. Et Virgilius sic dicit:

Vir bonus & sapiens qualem vix reperis vllum

Millibus è cunctis hominum consultus Apollo, &c.

Heu me quid dicendum de militibus nostri temporis? Respondet Cyn. in l. j. C. de iur. & fac. igno. vj. q. ꝙ milites huius temporis vacāt mercaturis & negotiis priuatorum, qui nesciūt se armare, & vilissimas artes exercent. Et demum cinguntur ense, balneantur aqua, antecedunt in potu & honore varij & deaurratorum calcaribus cum quadam prærogatiua reuerentiæ salutantur. Vnde satis est, ꝙ hoc priuilegio gaudeāt. quia aliis militaribus priuilegiis sunt indigni. Milites enim nostri temporis quasi publicè negotiantur, & sunt magis ad pompā quàm ad substantiam milites: & habēdi sunt vt priuati, vt no. in l. cos. C. de inoffic. magi. mili. Et hoc tenendum est, licet quidam dicant, ꝙ ex quo habent superioris authoritatem, & faciunt militarem professionem, ꝙ sunt verè milites, quāuis eorum militia non sit priuilegiata. imò in eorum actibus vti debēt iure communi, secundum doct. quos sequitur Ang. in §. illis autem. instit. de testa. mili. & in l. qui suspectū. §. j. ff. de app. & Bal.
45 in d. §. veteranus. [De quo vide suprà super verbo, *Matrem insuper (lteram.*] An autem dicta priuilegia circa facultatem testandi militibus concessa competant etiam suis famulis & seruitoribus, videatis in l. penul. & fi. ff. de testa. mili. & C. illo eod. tit. l. fin. vbi Bal. quærit: an notarius vniuersitatis gaudeat priuilegio scholarium. Similiter quærit ibi Angel. quid de bedello, an gaudeat priuilegio vniuersitatis. videatis ibi per eos & Bal. in Auth. habita. C. ne filius pro patre. Vnum tamen menti teneatis: quia licet doctores, presbyteri, & aduocati æquiparētur militibus, quia militare dicuntur, vt l. aduocati. C. de aduo. diuer. iudicio. & not. glo. in l. milites. ff. de re iudic. Tamen isti sine debita solennitate testari non poterūt, vt dicit tex. in §. fi. insti. de mili. testa. & l. fi. C. illo eo. tit. cùm in his non toleretur iuris ignorātia, vt l. ij. §. Seruius Sulpicius. ff. de origi. iur. & l. professio. iūcta glos. C. de muneri. patrimo. lib. x. Præterea ipsis in ocio consistentibus non cadit illa extrema & subita ac repentina necessitas, de qua loquitur d. l. milites. Quæ quidem necessitas cum iuris ignorantia causa fuit concessionis huius priuilegij, de hoc hîc tractamus. Et hoc scilicet ꝙ iam dictæ personæ nō gaudeāt priuilegio militum, indubitāter procedit quo ad relaxationē solennitatis testamētariæ, quæ etiam non relaxatur, cùm faciliter testes habere possint, vt dictum est. Sed quo ad alia priuilegia solennitatem testamentariam non concernentia, puta ꝙ maiori aut extraneo possit doctor vel aduocatus substituere directò & filium præterire, & sic de aliis priuilegiis superius narratis, tales personæ priuilegio gaudēt militum, vt sentit glo. in §. fi. in fi. insti. de milita. test. & elegantissimè determinauit post longā & pulchram disputationē Alex. in repetitione l. centurio. in prin.
46 ff. de vulg. & pupil. sub l. † Concludēs omnibus priuilegiis militaribus militibus indultis præter præsumptā iuris ignorantiā doctores & aduocatos posse vti, dum tamen in doctore duo concurrant. Primò ꝙ sit doctor re, & non solo nomine: nam doctorelli qui parum sciunt, quibus boni scholares præferri debēt, iuxta glos. in l. j. C. de anno. ciuili. lib. x. talibus priuilegiis non gaudent: allegat Bal. in procemio digestorum. Secundò ꝙ sint actu regentes & legentes, ita dicit Bar. in l. medicos. C. de professo. & medi. lib. x. Videatis quæ plenius dixi in verbo, Matrē insuper Clerā. in primo casu. In quo filius testari potest. Et quis illorum præferatur in honoribus, sedēdo, ambulando, vel

do, vel opinando, poſt longam diſputationem, deci-
dit Alexand. in l. centurio. ff. de vulg. & pupil. ſubſtit.
47 & cõmunis deciſio eſt, † ꝙ in actibus militaribus mi
les doctori præfertur. quia ibi non librorum, ſed ar-
48 morum certamina exercentur. † In actibus autem
ſcholaſticis & eorum locis doctor militi preferretur
l. nemo clericus, vel militaris. C. de ſum. Trini. quod
nobis exemplo oſtendit Actius poëta antiquus, qui
Iulio Cæſari in collegium poëtarum venienti non
aſſurrexit. de quo Valerius lib. iij. titu. de fiducia ſui.
Magno, inquit, ſpatio diuiſus eſt à ſenatu ad poëtam
Actium tranſitus. Is Iulio Cæſari ampliſsimo & flo-
rentiſsimo viro in collegium poëtarũ venienti nun-
quàm aſſurrexit, non maieſtatis eius immemor, ſed
ꝙ in comparatione communium ſtudiorum aliquã-
rò ſuperiorem ſe eſſe confideret. Quapropter inſolẽ-
tiæ crimine caruit. quia ibi voluminum non imagi-
num certamina exercebantur. hæc ille. Igitur do-
ctor, vt priuilegio potiatur, neceſſe habet inter cæte-
ra ꝙ ſit actu docens. Et idem in aduocato, quia debet
eſſe actu poſtulãs. & aliâs qualificatus, iuxta l. nemi-
ni. & l. iubemus. C. de aduo. diuer. iudi. Et cũ his qua-
litatibus poterũt doctores & aduocati potiri omni-
bus ſupradictis priuilegiis, ſiue ſint permiſsiua priui
legia, veluti ꝙ filiusfamiliâs teſtetur, & ſic de ſimili-
bus: ſiue probibitiua, puta ꝙ nõ poſsint pro crimine
torqueri: cui priuilegio renuntiari nõ poteſt, nec va-
leret conſuetudo in contrarium, per tex. ſingularem
in l. omnes iudices. C. de decurio. lib. x. quem ibi põ-
derat Bar. [Hoc non ſeruatur in regno Franciæ, in
quo caſu adueniente etiã comes pro crimine torque-
retur, vt habetur ĩ. ſuper verbo, *Mortuo itaque teſta-
tore*. j. in viij. fallentia, in qua damnatus ad mortem
non efficitur inteſtabilis. in fi.] Et ꝙ nõ poſsint do-
49 nare aut legare concubinæ: † nam pariter doctores
hoc facere non poterunt, nec aduocati, vt tenet Hoſt.
in ſumma titu. de dona. §. cui. quod eſt menti tenen-
dum: quia ſecundum hoc fuit iudicatum in ciuitate
Spoleti contra concubinam cuiuſdam aduocati. Et
fuit aliâs conſultum Peruſij, vt refert Ludo. in l. affe-
ctionis. ff. de dona. dicens idem eſſe in hiſtrione, cui
etiam eſt prohibitũ donare, vt in c. donare. cũ aliis ſe-
quentibus. lxxxvj. diſtin. Et ibi etiam prohibetur do-
nare venatoribus: nam tales donationes ſi fiant, ſunt
ipſo iure nullæ, niſi iuramẽtum interueniret, quo ca-
ſu propter iuramentũ valerent. Ita conſuluit L. Rom.
conſi. xliij. Idem ſi relinquerent vel donarent mere-
trici, vt ad frugẽ melioris vitæ rediret. Quo caſu re-
lictũ valet, tanquã pium ad piam cauſam factum, ſe-
cundũ Bal. ſingulariter in l. imperialis. §. j. C. de nup.
Sed ꝙ donare poſsint concubinę quam in cocubina-
tu retinent, nihil. non enim eſt modicum errantem
ab errore reuocare. c. inter opera. de ſpon. Nam pro-
pter frugem melioris vitæ licitũ eſt propriam vxo-
rem carnaliter tamen non cognitam dimittere. c. cõ-
miſſum. illo co. tit. Et de aliis priuilegiis doctorũ vi-
deatis Pet. de Ancha. in cle. ij. de magiſtris. plenè per
Ang. in §. itẽ Romæ. inſti. de excuſ. tuto. Et idem con-
cludit præfatus Alex. vbi ſ. in militibus cæleſtis mi-
litiæ, quales ſunt ſacerdotes, qui militibus comparã-
50 tur, vt d. l. miles. cum gloſ. ff. de re iudi. † Quoniam
tales eiſdem potiuntur priuilegiis, ſicut doctores &
aduocati. Et ſic pariter non poterunt concubinis do-
nare, ſecundùm Barto. in l. mulierem. ff. de his qui. vt
indi. & l. miles. §. mulier. ff. de teſta. mili. & fuit dictũ
originale Ioan. Andr. in c. de bis. ĩ. de ſepul. in nouel.
licet Barto. ipſum non alleget. de quo plenius dixi in
verbo, *Et vxorem nomine Adelaſiam*, in fi. ij. princ. ar-
tic. Ad præmiſſa, ſcilicet quòd in teſtando presbyte-
ri ſunt valde priuilegiati, facit text. in Auth. presby-
teros. C. de epi. & cle. & plene no. per Panor. in cap. in
51 præſentia. de proba. vbi cõcluditur, † quòd clerici in
teſtando pari cum militibus vtũtur priuilegio, cùm
52 Deo militent imperatori maximo. † Pariter eodem
potiuntur cardinales priuilegio, qui militant in ſa-
cro papæ conſiſtorio, vt expreſsè de cardinalibus ſin-
gulariter conſuluit Bald. in quodam eius conſi. inci-
piente, In primis videndum eſt, an onus fideicom-
miſsi. quod alibi non legiſſe refert Iaſon ſuper rubr.
ff. de vulg. & pupil. de quo lariùs per eundem in l. cẽ-
turio. ij. col. illo eo. titu. Sed aduertatis, quia text. in
dicta Auth. presbyteros. videtur ſentire contrarium,
dum dicit: & donare ſecundum leges & teſtari &c.
per quem videtur, ꝙ presbyteri duntaxat poſſunt te-
ſtari ſecundum diſpoſitionem legalem, & ſic iure cõ-
muni aliorum. Niſi dicamus, ꝙ cùm dicta Auth. il-
los priuilegiat in poſſe teſtari, quòd illa verba intel-
liguntur, quòd teſtari poſſunt ſecundum leges priui
legiatiuas & ſpeciales militum & cæterorũ priuile-
giatorum, non autem ſecũdum leges communes pa-
ganorum: vel dicatis, quòd presbyteri debent teſtari
ſecundum leges quo ad ſolennitatem teſtium, in qua
doctores & aduocati, vt dictum eſt, non ſunt priuile-
giati: ſed nõ tenentur ſeruare alias leges regulas te-
ſtamentis fiendis indicentes. Sed prima reſponſio vi-
detur verior, vt ſcilicet presbyteri & ordinati teſta-
53 ri poſsint, ſecundũ leges priuilegiatiuas. † Ita quòd
in eorum teſtamentis non requiratur legalis ſolenni
tas, ſicut determinat Panor. de ingrediẽtibus religio
nem, qui poſſunt abſque debito numero teſtium, aut
alia ſolẽnitate teſtari, per text. ſingularem in §. illud.
in Auth. de mona. ita dicit in cap. in præſentia. xix.
col. de probatio. allegat Bart. hoc tenentem, in Auth.
54 ſi qua mulier. C. de ſacr. ſanct. eccl. † Decimò fallit, ſi
priuilegium eſſet datũ ciuitati, caſtro, vel loco, quòd
teſtamentum valeat coram duobus aut tribus teſti-
bus factum. Quoniam hoc caſu valeret cum illo nu-
mero, vt l. ſi nõ ſpeciali. à contrario ſenſu. Et ibi hoc
tenet Bal. C. eo. tit. Conſuetudo autem ſecundùm ali-
quos nõ poſſet inducere neque ſtatutum, ꝙ teſtamẽ-
tum valeat cum minori numero quinq; teſtium, per
tex. in l. ſi. C. eo. tit. dum dicit ibi, minus autem nullo
modo concedimus. Per quæ verba videtur prohiberi
omnis contraria diſpoſitio in futurum, ita ꝙ nõ va-
lebit ſtatutũ factũ in cõtrarium ab inferiori à prin-
cipe, vt dicit gl. ſingularis in cle. vt hi qui. ſuper ver-
bo, nullo modo, de æta. & quali. [De quo ĩ. ſuper
verbo, *Adiecta verò impuberi*. circa princ.] Præterea
vbi conſuetudo futura eſt reprobata, nõ valebit con-
ſuetudo contraria, in Authent. nauigia. C. de fur. &
not. Bart. in l. de quibus. ff. de legi. Sed tamen his non
obſtantibus communis opin. eſt, quòd etiam conſue-
tudo vel ſtatutum patriæ poſsit, ſcilicet ꝙ teſtamen-
tum corã duobus teſtibus valeat, per dictam l. ſi non
ſpeciali. Et ideo valet conſuetudo Toloſana hoc ſer-
uans. Similiter in præſenti ciuitate Caturci eſt illa
55 conſuetudo. † Nam conſuetudo loci inſtrumentum
aliâs minus ſolenne facit authenticum. c. cùm dile-
ctus. de fide inſtru. Ideo, quòd in aliquibus locis no-
tarij non vtuntur aliquo ſigno authentico, ſed ſim-
pliciter ſe ſubſcribunt, vt ſeruatur Narbonæ, ſecun-
dùm Specu. titu. de inſtru. edi. §. breuiter. in fine. De
quæſtione autem noſtra videatis Bar. in l. j. C. de ſum
ma Trinit. verſic. tertiò quæritur. Spec. & Ioan. And.

in addit.titu.de instrumen.edi.§.compendiosè.versi.
sed nunquid de consuetudine. Barto.& Bald.& alios
in dicta l.si.C.eo.De hoc videtur bonus tex.in l.ij.C.
quemadmodum testa.aperi. & hoc tenet Panor.in c.
ij.de proba.v.col.Bald.Ange.& Imo.in l.testamenti.
ff.eo.titu. & ibi Ange.quærit, an valeat consuetudo,
56 quòd testamẽtum valeat coram vno teste. †Vnum
etiam teneatis menti, ꝙ si statuto in testamentis duo
sufficiãt testes, idem erit in donatione causa mortis.
Ita per bona iura decidit Bal.in l.fi.C. eo.ita cõsuluit
Ange.consi.ccxxxiij.circa principium. Bald.in dicta
l.j.C.de summa Trinit.versi.sed quæro de effectu &c.
57 Refert talem consuetudinẽ vigere in Francia. †Vndecimò
fallit dicta regula in testamentis factis ad
pias causas, quæ valent de iure cum duobus testibus,
vt in cap.relatum.ꝫ.eo.ti.per quẽ tex.ita determinat
Bart.Bald.& cæteri legistæ in l.j.C. de sacrosan.eccl.
Sed vltra illos est tex.singularis de iure ciuili, secundùm
Ange.ibi, in l.si pater.§.quædam.ff.de fideicõ.liber.
vbi probatur melius quàm alibi, ꝙ in dispositione
vltima ad pias causa sufficiũt duo testes, quicquid
dicat ibi glo.in versi.compluribus. supplẽs ad minus
quinq;: quia nõ bene suppler. Cùm duo sufficiãt, per
illum tex.iunctũ l.vbi numerus.§.j.ff.de testib. Ipsum
sic inducendo. Dicit enim ille text.ꝙ legatum libertatis
& sic piæ causæ in codicillis relictum valet factum
præsentibus bonis viris & honestis: & sic text.
ille requirit ad esse talium codicillorum viros honestos
in testes. Sed eadem glos.in l.fina.in fine.C.de codicil.
dicit quòd in codicillis fœminæ possunt esse testes.
Ergo si tex.in dicto §.quædam. requireret in codicillis
ad pias causas quinq; viros, seu quinq; testes
masculos, sequeretur quòd codicillans ad pias causas
esset conditionis deterioris, quàm codicillans ad
non pias causas. quod foret absurdum, & cuique repugnaret
exercitato ingenio. Quare sequitur necessariò,
quòd ex quo ille tex.in §.quædam. requirit bonos
viros & honestos, & sic excludit fœminas, quòd
sufficiunt duo testes. argumẽ.l.vbi numerus.ff.de testibus.
Quòd autem ille tex.requirendo viros excludit
fœminas, est casus iuncta doctri.Barto.in l.j.ff.de
legi.in verbo, virorum. & sic ille text.in dicto §.quædam.
concordat cum text.eleganti in nostra materia
in cap.relatum.ibi dum dicit: duobus legitimis testibus.
ꝫ.eod.titu. Pro quo facit quod not.Ang.in l.cùm
58 antiquitas.§. cùm autem.C. eod.titu. †Vnde testat
concludendum, quòd vtroq; iure & in testamentis &
dispositionibus ad pias causas sufficiunt duo testes,
adeò ꝙ secundum testamentum factum ad pias causas
cum duobus testibus tollit primum etiam ad pias
causas, licet cum solenni numero testium septem fuerit
completum, & ita consuluit Pau.consil.cccxliiij.
Et sic sufficiunt duo testes etiam non rogati, nec requisiti.
Quinimò sufficit, quòd ibi fortuito casu venerint.
Quo casu valebit testamentum, acsi vocati &
rogati fuissent. ita cõcludũt Bart.Bal.& omnes doct.
in l.j.C.de sacrosan.eccle.& Ioan.And.in addi.Spec.
titu.de instru.edi.§.nunc verò aliqua. & Panor.in c.
relatum.superiùs allega. Quorum dictum potest firmari
ex eo, quia videmus in testamento per patrem
inter liberos confecto sufficere quòd testes interueniant
non rogati, vt not.glo.in l.fin.§.in omni.C.de
codicil. Pro quo facit text.in l. hac consultissima.§.
ex imperfecto.C.eod.& l.fina.C.famil.ercisc. Ita similiter
dicendum erit in testamento ad pias causas.
& est communis opinio. Sed aduertendum est, quia
Lapus in suis allegat. allegatione xxx. contrariam
firmauit sentẽtiam, allegans primò, quia de iure cõmuni
in actu testandi testes debent esse rogati, in l.
hac consultissima.C. eod.& l.hæredes palam.§.in testamentis.
ff.eodem.& in Authent.rogati.C.de testi.
Nec reperitur ab hac solennitate exceptũ testamentum
ad pias causas factum, ergo standum est regulæ
generali: quia erubescimus sine lege loqui, vt l.illam.
iuncta glos.C.de collatio. Secundò ad hoc allegat casum
expressum in dicto cap.relatum.suprà eod.dum
dicit duob⁹ legitimis testibus requisitis. vbi expresè
loquitur textus de relictis ad pias causas. Et nihilominus
vult ad validitatem eorum requisitionem testium
fore necessariam. vnde non sufficit, quòd for-
59 tuitò veniant. † Præterea vltra Lapum potest hæc
opinio confirmari, per id quod videmus in milite,
qui licet in testando liber sit, & solutus omni solennitate
testamentaria introducta per ius ciuile, attamen
dum testatur in tentorio, non dico in conflictu
belli, necessarius est ad validitatem testamenti testium
rogatus, vt l.diuus.ibi: conuocatis.ff.de testa.
milit. Nec quidem huic sententiæ refragatur: quod
dicimus in testamẽto facto per patrem inter liberos
non requiri testium rogatum. Quia respondetur, ꝙ
in testamento quod inter liberos conficitur, hoc ideo
est, quia & si testamentum scriptum non esset, porrò
liberi iusti successores essent, cùm in successione parentum
eorum causa sit prior. Ideo in testamento inter
eos confecto iuris solennitas relaxatur. Pro hac
ratione est text.not.in l.j.C.de his qui sibi ascri. Et secundum
hanc opinionem reperio consuluisse Paul.
consi.ccc.incip. Ad primũ quæsitum. prope fi.& Ludo.
cõsi.cccvj. qui pariter eandem opinionem tenuerat
in repetitione Authen.similiter xx.col.C. ad leg.
Falc.& ita etiam consuluit Franc.Areti.vt refert Panor.
in dicto cap.relatum.j.col. Ego verò in consulendo
sum sæpe secutus primam opinionem, scilicet
testamentum ad pias causas valere cum duobus
testibus non rogatis. quod patet ex duobus. Primò,
quia illa est communis opin.doct. Igitur in dubio est
sequenda, vt not.Panor.in cap.j.de constit. Secundò
quia summa est ratio quæ pro religione facit, vt l.
sunt personæ. in fi.ff.de religio.& sumpti.fune. Præterea
rogatus testium est solennitas inuenta à lege
ciuili, & sic iure positiuo. Sed qui testantur ad pias
causas, spiritu Dei ducũtur, argu.cap.licet.ꝫ.de regu.
Ergo non sunt sub lege, vt scilicet legis solẽnitatem
sequi teneantur: quia quæ spiritu Dei aguntur, non
sunt sub lege.xix.quæstio.ij.duæ sunt.& dicto cap.licet.
in dubiis enim opinionibus fauẽdum est religio-
60 ni. †Nam Dynus hoc non faciens fuit damnatus,
vt fuit post eius mortem reuelatum cuidam eremitæ
viro sancto, prout refert Ange.in l.j.C.de fal.cau.adiec.lega.
vbi refert Dy.consuluisse in quadam causa
contra ecclesiam, propter quod damnatus fuit. Heu
me, quid de illis erit, qui ecclesię bona & iura rapiũt,
& authoritate propria vsurpant? exemplo vobis ostensum
fuit in verbu, *Et vxorem nomine Adelasiam.*
in primo principali articu.primáque decisione. Nec
obstat l.diuus.ff.de testamen.milita.superiùs allegata.
quia ibi loquitur in casu, quo miles non gaudet
plenè priuilegiis militum, scilicet quando testatur
extra bellum in tentorio, cessante necessitate: quę est
61 causa finalis priuilegij, vt suprà ostensum fuit. †Sed
causa pia vbicunque existat, & quocunque tempore,
semper gaudet integraliter suis priuilegiis. vnde nõ
est bona æquiparatio de casu nõ priuilegiato ad casum
priuilegiatum. Similiter non obstat cap.relatum.

rum.dum dicit: requisitis. quia respondetur duobus modis. Primò quia ibi papa mãdat causam piam tractari non secundum leges, sed secũdum decretorum statuta. Vnde per verba posteà sequentia non potest inferri, quòd testes debeãt rogari. Quia hoc esset ecclesiam tractare secundum leges, & earum solennitatem contra mentem papæ. Nam qualiacunque verba sequantur, protestatio seu declaratio præcedens derogat sequentibus, ne contra præcedentem declarationem operentur. vt l.si mihi & tibi. §.in legatis. versicu.interdum. & l.si ita sit scriptum.ff. de legat.j. & not.plenè in cap.cùm Martinus. de constit. Secundò respondetur & nouiter, & credo quòd sit vera respõsio, & clarior omnibus, scilicet, quòd dicta verba, testibus requisitis, nõ referantur ad actum testandi, vt velit papa dicere, quòd in actu testandi requiratur requisitio & rogatus testium: quia non requiritur, vt dictum est. Sed referuntur dicta verba ad actum iudicandi, quasi velit papa dicere, quòd iudices debebunt iudicare pro ecclesia si per eos duobus testibus requisitis, id est vocatis coram se & ad veritatem examinatis apparuerat de testamento facto ad piam causam. Vnde nõ intendit ille text. dicere, quòd testator teneatur cõuocare seu requirere testes, cùm ad testatorem illa verba nõ referantur. Sed intendit dicere, quòd si iudici requisitis coram se testibus apparuerit de testamento ad pias causas, debet pro illo iudicare. Et iste est verus intellectus illius cap. vbi papa loquitur cum iudicibus, vt patet in suprascriptione. Præterea omne relatiuum debet intelligi iuxta relatum, vt in Authen.si quis in aliquo. C. de eden. Ideo cùm dubitatur de instrumento ingrossato ad protocollum siue matricem scripturam, semper recurreretur, vt plenè not.Bar.in l.si librarius.ff.de re-
62 gu.iur. †Similiter quando dubium est de opinione alicuius doctoris, recurrendum est ad iura quæ allegat. Cùm secundum illa doctoris opinio intelligatur, vt not. Barto.in l.non solùm.§.liberationis.ff.de libe.lega.& Pau.consil.cclxxxvij. Sed papa in dicto cap.relatum.allegat authoritatem iuris diuini, quæ scripta est originaliter Matthæi cap.xviij. vbi simpliciter dicitur, Vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum &c. Et ibi nulla fit mentio, quòd tales testes debeant esse vocati, vel rogati. ergo &c.

Nec obstat tex.ibi dum dicit, Adhibe tecum. Quia per hoc non concluditur, quòd testes debeant requiri, seu rogari: imò sufficit ipsorum præsentia quomodocunque illìc applicuerint: quod demonstratur per
63 illam dictionem, Adhibe. †Nam adhibere nil aliud sonat, quàm duos vel tres testes per illum actum correctionis habere. Et verum est dicere, quòd ita bene habet testes ille, qui eos non requisiuit, neque rogauit: dumtamen in actu sint præsentes, sicut ille, qui eos rogasset. Præterea ille text. Matthæi xviij. loquitur in actu correctionis à peccato, in quo non reperitur expressum, quòd testes debeant rogari. Ergo standum est regulæ generali. Quia cùm speciale sit in testamento, quòd rogari debeant: ergo in contrarium est ius commune in aliis. Et sic per illa verba, adhibe tecum. non videtur requiri requisitio seu rogatus. Ad hoc facit text.not.in l.fina.C.de codicil. vide bonum text, qui non requirit testium rogatum, Deutero. xix. prope fi. Quare concludo luculenter vltra omnes, quòd in testamẽtis ad pias causas omni iure sufficiunt duo testes, etiam nõ requisiti, nec rogari. Et ista est veritas. Videatis plenè Barba.in prima parte: consil.cccij.vij. colum. ideo dicit Angel.& sequuntur ibi doct.& Alexãd.in l.hac consultissima. penult.col.C.qui testa.face.non pos. quòd solennitas illius legis non habet locum in cæco testante ad pias
64 causas: imò valet omissa omni solennitate. †Plus dico, quòd tales testes non rogati ad pias causas, nõ requiritur quòd sint masculi. imò in tali testamento sufficit, quòd sint mulieres, quæ aliâs in testamento testes esse non possent, vt institu.eod.§. testes.ff.eod.l. qui testamentis.§.mulier. Et quòd in tali testamento ad pias causas sufficiant mulieres, probatur primò, quia videmus in testamento per patrem facto inter liberos, mulierẽ posse in testem adhiberi, vt not.glo, quam sequuntur doct.in Authen.quod sine.C.eo. Secundò, quia idem videmus in codicillis, vbi requiritur minor numerus testium, quàm in testamẽto, mulierem posse adhiberi in testem, vt l.final.§. in omni. C.de codicil. Et ibi hoc tenet glo.à doctoribus approbata. Ergo idem videtur in testamento ad pias causas, in quo minor numerus testium requiritur, quàm aliis testamentis. vt dicto cap.relatum. & cõcludunt omnes in dicta l.j.C.de sacrosanct.eccle. Sed aduertendum est, quòd Ludo. in dicta repetitione Authen. similiter. concludit contrarium, dicens mulieres in testamento etiam ad pias causas facto non posse esse testes. Et ita refert consuluisse Federi.de Sen.consil. ccxj.qui allegat dictum §.mulier. Ipse verò Lud.pro hac opinione allegat text.expressum in dicto cap.relatum.ibi dum dicit, legitimis testibus.mulier autem in hoc non est legitima testis, per dictum §. mulier. & institu.eodem.§.testes. vltra Ludo.ego allego text. aureum de iure ciuili, in dicta l.si pater.§.quædam.ff. de fideicõ.liber.ibi dum dicit, præsentibus honestioribus viris. vbi tex.dicit ꝙ in relicto libertatis quod indubitanter est pium, vt not.Bart.in l.proximè.§.fi. ff. de his quæ in testa. delen. requiruntur testes viri boni, & sic non mulieres, nec infames & criminosi.
65 †Præterea mulier in genere saltem est prohibita de iure canonico ferre testimonium, cùm semper varium & mutabile producat, vt in cap.forus.§. testes. j.de verborum signifi. Nec obstat si dicatur, quòd licet mulier dicatur prohibita iure canonico & ciuili, vt dictum est. Tamen non reperitur prohibita de iure diuino. Quod quidem ius in talibus relictis ad pias causas considerare debemus, vt dicto cap. relatũ. vt suprà dictum est: quia respondetur, quòd in relictis ad pias causas est verum, quia consideramus ius diuinum quo ad numerum testium, vt scilicet sufficiant duo aut tres. Sed quo ad qualitatem eorundem considerare debemus ius canonicum & ciuile, quæ in hoc à iure diuino reperiuntur immutata. Leges enim ipsę per ora principum diuinitus fuerunt promulgatæ, vt l.fin.C.dę præscrip.longi tempo.& cap. quo iure. viij. distinctio. Nec obstat quod superius dictum fuit, scilicet non attendi rogatum testium; quia rogatus testium qui regulariter in testamentis requiritur, est de mera iuris ciuilis solennitate: quare in testamentis ad pias causas talem nõ consideramus solennitatem inhærendo iuri diuino, quod de talibus non curat, vt suprà ostensum est. Sed repellere mulieres à testimonio, quæ sexus fragilitate varia semper & mutabilia producunt, non est de solęnitate legali. Quinimò est obuiare vitio naturali, quo faciliter inclinantur ad testificandum falsum. Præterea si ob fragilitatem sexus, qua faciliter corrumpi possint, iura humana expresśim eas à testificando in testamentis ad non pias causas factis repellunt, propter præsumptum periculum corruptionis & præ-

iudicium euitandum, multò potius repelli debent à
testificando in testamentis ad pias causas, vbi agitur
de maiori periculo & præiudicio, quia faciliter de-
ierando dicerent, non sic testatorem ad pias causas
bona sua reliquisse. Et hoc fortè corruptè per hære-
dem scriptum aut venientes ab intestato. quod ma-
gis esset, quàm contra priuatum testificari. vbi er-
go est maius periculum, ibi cautius est agendum,
cap. vbi. de elect. libr. vj. Item melius est eas a talibus
prohibere, vt testatores eas in suis piis voluntatibus
nõ adhibeant, quàm si admitterẽt, & contra Deũ cor-
ruptè aut aliàs variando contra ecclesiam seu aliam
piam causam falsò deponerent. Et testatores de eis
confidentes simul & piam causam deciperent. Et hác
opinionem tenet Barba. in d. c. relatum. vij. col. suprà
eod. per pulchras iurium inductiones, subiungens,
quòd in testamento inter liberos testes esse possunt,
vt ibi dicit. ix. colum. Sed præcedens opinio commu-
niter tenetur, & credo quòd sit vera. Nam (vt dictum
est) nos videmus, quòd indistinctè mulieres in codi-
cillis possunt esse testes, nõ facta differentia, an fiant
ad piam causam, vel non piam, & in hoc omnes con-
cordant: & hoc ex eo, quia in codicillis minor requi-
ritur solennitas, quàm in testamẽto. Ergo idem erit
in testamento ad pias causas, in quo non requiritur
solennitas in aliis testamentis requisita. Nec obstat,
text. in dicto cap. relatum. dum dicit: legitimis testi-
bus: quia intelligitur de legitimitate, quæ requiritur
secundum qualitatem causæ seu negotij, de quo tra-
ctatur. Et cùm in testamentis ad pias causas non re-
quiratur tanta legitimitas, sicut in aliis: propter illa
verba, non videntur repelli mulieres: imò admittun-
tur, dum tamen aliàs sint legitimæ testes: videlicet quòd
non sint infames, aut aliâs à testimonio expulsæ.
66 Quoniam tales non admitterentur. † Vnde bonæ
& honorabiles mulieres dicuntur in testamento ad
pias causas testes legitimæ. Similiter non obst. text.
in dicto §. quædam. dum videtur requiri, quòd testes
sint boni viri. Quia respondetur, quòd ibi recitatur
67 accidentia facti, & non mysterium iuris. † Vnde
verba narratiua legum aut decretalium nihil dispo-
nunt, nec ex eis sumitur argumentatio, vt dicit glos.
singularis in l. vnica. C. quando non peten. partes pe-
ten. accres. Et est dictum Ioan. Andr. in nouel. in cap.
68 dilecto. suprà de præben. † Quare restat conclusio,
quòd in testamentis ad pias causas sufficiunt duo te-
stes masculi, vel mulieres rogati, aut fortuitò ve-
nientes, quod teneatis menti: quia nunquàm istum
articulum audistis ita plenè & clarè enucleatũ. Vnde
potestis dicere, quòd ad pias causas valet testamen-
69 tum omni iuris solennitate destitutum. † Sed pul-
chra quæstio est, cùm vt videris, testamentum minus
solenne in quo pia causa est hæres, valeat, an etiam
valeant legata ad non pias causas laicis in eodem te-
stamento relicta. Et Sali. singulariter in Authen. cas-
sa. in ix. q. C. de sacrosanct. eccle. tenet quòd sic, & de-
bentur. Idem tenet Anto. de Butr. in cap. quod cleri-
cis. de foro compet. sequitur Alexan. in prima parte
consi. xlj. incip. viso tenore. & iiij. parte consil. cv. in-
cipien. Viso & diligenter cõsiderato. v. & vlti. colum.
Et ab hac opinione per rationes Sali. non inuenitur
aliquis discrepare, nisi Iason in dicta l. hac consultis-
sima. §. ex imperfecto. vbi tenet contrarium, scilicet
dicta legata non valere. primò per illum text. vbi si
in testamento imperfecto inter liberos facto fuerint
aliquibus extraneis legata relicta, talia legata non
debentur, sed liberis accrescunt hæredibus institu-
tis. Si ergo hoc est in testamento inter liberos facto
ergo idem vbi pia causa est hæres, cùm vterque succe-
dat ex testamento imperfecto. Secundò mouetur,
quia videmus, quòd si filiusfamiliâs cum consensu
patris faciat hæredem piam causam, & legata aliis
personis relinquat, tale testamentum valet quo ad
institutionem piæ causæ, vt vidistis plenè suprà in
verbo, *Matrem insuper Cleram*. Et nõ quo ad legata
aliis personis relicta, secundùm Bald. in l. senium. in
fin. quem ibi sequuntur Sali. & Alexand. per tex. sin-
gularem in l. mulieri & Titio. ff. de condi. & demon.
& idem Bald. in l. j. C. de sacrosanct. eccle. & in hoc
nemo discordat. Ergo à simili, vbi causa pia in testa-
mento imperfecto reperitur hæres instituta, testamẽ-
tum valet quo ad piam causam, sed non quo ad lega-
ta aliis relicta. Tamẽ illa legata non accrescunt piæ
causæ hæredi institutæ: quia vbi pia causa est hæres,
testator decedere potest pro parte testatus, & pro par
te intestatus, secundùm Bartol. in l. j. in v. quæst. v. qõ.
principalis. C. de sacrosanc. eccle. Quod non reperi-
tur decisum in parente testante inter liberos. Cogi-
tetis super hoc: quia ipsemet Iason non fuit ausus fir-
mare pedem: imò potiùs inclinat, quòd legata va-
leant in tali testamento relicta, secundum primam
70 communem opinionem. † Sed quid econtrà, si te-
stator coram duobus tantùm testibus hæredem insti-
tueret quendam laicum extraneum? Quo casu testa-
mentum non valet: an saltem valeat quo ad legata
pia in eo relicta. Et dicit Sali. in dicta Authen. cassa.
quòd legata nihil valent, cùm non valeat institutio,
quæ est caput testamenti. idem Anto. de Butr. in di-
cto capit. quod clericis. & Alexand. in ij. parte consil.
clxxv. incipien. viso themate. & ij. parte consil. ccix.
incipien. statutis. tamẽ Iason. vbi suprà, arguit in cõ-
trarium: quem videatis: & quæ dixi suprà in verbo,
71 Matrem insuper Cleram. in vij. fallen. in fi. † Sed re-
stat conclusio, quòd testamẽtum imperfectum ratio-
ne solennitatis est validum, si factum fuerit ad pias
causas. Quinimò plus dicere voluit Barto. in l. testa-
mento. ff. de fideicom. liber. vbi singularissimè dicit
per illum text. quòd nedum testamenta imperfecta,
ob defectum solennitatis ad pias causas valent, vt di-
ctum est, sed etiam testamẽta imperfecta ratione vo-
luntatis: veluti si testator testando ad pias causas mo-
riatur ante completum & perfectum testamentum,
tale testamẽtum valebit secundum eum, per dictam
l. in testamento. & l. vltimam ff. de rebus eorum quĩ
sub tuto. Quod dictum, si esset verum in materia no-
stra esset notabile & singulare. Sed ad veritatem lo-
quendo, illud dictum est falsum, & vt tale à doct. re-
probatur. Primò, quia ipsemet Bartol. in l. si is cui. ff.
eod. titu. voluit dictam l. in testamento. in qua se fun-
dat, debere intelligi in testamento inualido ex defe-
ctu solennitatis. Quo casu, vt dictum est, valet. Non
autem in testamento imperfecto ratione voluntatis:
quo casu non valet, vt ibi concludit, & bene. Præ-
terea glos. in dicta l. si is cui. quam sequuntur omnes
docto. & glo. in l. fin. C. famil. ercisc. tenent testamen-
tum imperfectum ratione voluntatis etiam inter li-
beros esse de iure nullum. Idem tenent Bald. & Sali.
in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. eod. titu. &
72 Ludo. in dicta Authen. similiter. † Duodecimò fal-
lit dicta regula in testamento inter liberos facto per
patrem, quale fuit testamentum Raynutij, de quo ad
præsens agitur. Quoniam eo casu fauore liberorum
multa relaxantur de iuris solennitate, ita quòd tale
testamentum valet absque debito numero testium,
vt l. hac

vt l.hac consultissima.§. ex imperfecto.C.eod.vbi est
text.apertus,quòd testamentum imperfectum ob so-
lẽnitatis legalis defectum valet inter liberos, siue sit
factum per ascendentes ex parte patris,siue per ascẽ-
dentes ex parte matris, vt probat ibi textus dum di-
cit:vtriusque sexus &c. Ad hoc facit text.non melior
totius iuris in l.fina.C.fam.hercisc.& not.plene Bal.
& Sali.in l.filij.illo eo.titu.Et licet text.in dicta l.fin.
videatur hoc limitare, vt locum habeat solennitatis
relaxatio, vbi liberi sunt in testamento patris æqua-
liter honorati & pares:attamen locum habet etiam si
dispares essent in portionibus,dummodo iure insti-
tutionis fuerint relictæ: quia satis erit,quòd sint pa-
res in succedendo, quamuis æqualiter nõ succedant,
cùm pater non teneatur vltra legitimam eis relin-
quere.l. cùm quæritur. & Authent.nouissima.C.de
inoffic.testa.vt plenè dicam super verbo,*in eodem te-
stamento relinquens*. j. Plus dico, quòd etiam valebit
testamentum minus solenne, etiam si alter ex liberis
esset exhæredatus propter ingratitudinem,dumtamẽ
fuerit rite exhæredatus, vt dicam super eodem ver-
73 bo, In eodem testamẽto relinquens.ij. †Quia cum
exhæredatus ritè propter ingratitudinem habeatur
pro mortuo.l.j.§.si pater.ff.de coniugen.cũ emancip.
libe.& plenè decidit Bal.in iiij.q.in d.Auth.nouissi-
ma.& Alex.in l.plane §.si duobus.iij.col.ff.de lega.j.
Certè talis quo ad æqualitatem succedendi nõ venit
in consideratione ad testamentum patris inualidan-
dum ex defectu solennitatis. Præterea sicut de sub-
stantia testamenti est, quòd filii grati instituantur,
sic etiam quòd ingrati exhæredentur.l. inter cætera.
ff.de libe.& posth. Quo casu non minus dicitur testa
mentum factum inter liberos valens & potens,defe-
ctu numeri testium non obstante, donec per quere-
lam rescindatur non probata ingratitudine,vt dicto
§.ex imperfecto.qui loquitur indistinctè nullam fa-
ciẽs differẽtiam si qui fuerint exhæredati vel omnes
instituti. Nec obst.quòd talis relaxatio solennitatis
fuit fauore liberorum concessa, & in fauore non ve-
nit exhæredatio.l.cùm quidam.ff.de libe.& posthu.
quia vt dixi, exhæredatus non est de numero libero-
rum,cùm sit loco mortui.sicut dicitur de condemna-
to.l.si qua pœna.ff de his qui sunt sui iuris. vbi text.
not. Et sic non est odium, neque fauor acsi nunquam
74 fuisset natus. †Postremò in testamento inter libe-
ros non requiritur solennitas iuris positiui in testa-
mento numerum septem testium requirẽtis,sed tan-
tùm solẽnitas iuris naturalis, quo in ore duorũ aut
trium stat omne verbum.c.in omni negotio.de testi.
Quod etiam ius nõ distinguebat qualitates persona-
rum nec causarum,& antequàm esset ius ciuile & tã-
ta solennitas testium requisita in testamentis, erant
liberi grati,& ingrati sicut hodie, & instituebantur,
& exhæredebantur, sicut nũc, & valebat testamen-
tum quo ad omnes sine tantò numero testium. Ergo
idem erit hodie. Nec videtur introductio solennita-
tis tantæ testamẽta inter liberos inclusisse: imò ex-
pressè exclusit illa,relinquens omnia in dispositione
iuris naturalis quo gentes humanæ antea regebãtur.
Et cùm dicitur, quòd ad testamenti imperfecti vali-
ditatem requiritur liberos esse pares saltem in suc-
cedẽdo, vt dicta l.fi.hoc intelligitur de liberis viuis,
nõ de mortuis, qualis est exhæredatus. Et de capaci-
bus ad succedendum qualis nõ est ingratus exhære-
datus,qui velut damnatus à dignitate & honore libe
rorum est per patrem à lege deputatum iudicẽ pri-
uatus. quod est not. Testamẽtum enim inter liberos
valet cũ duobus testibus, siue fuerit factum per mo-
dum testamẽti aut epistolæ, vel cuiusque generis scri
pturæ,dum tamẽ per duos testes cõstare possit illam
fuisse patris aut matris voluntatẽ vel aliorum ascen-
dentium. Et ratio est, quia & si talis scriptura testa-
mentum nõ esset, tamẽ liberi hæredes futuri essent.
Idcirco legalis solennitas nõ attenditur.ita dicit tex.
not.in l.j.C. de his qui sibi ascri.per quem text.idem
putant doct.seruari in liberis legitimis tantùm,putà
adoptiuis,vel arrogatis, qui cũ aliis ab intestato suc-
cedunt,vt l.cùm in adoptiuis.C. de adopt.& idem in
naturalibus legitimatis,vt cõcludunt omnes Alexã.
& Ias.in dicto §. ex imperfecto.vt dixi super verbo,
Et vxorem nomine Adelasiam.Et præmissa sunt vera,
siue tales filij naturales & legitimi tempore testamẽ-
ti paterni sint in potestate,siue emancipati.Nã vtro-
que casu valet testamẽtum minus solenne per dicta
iura inter solos liberos. Si autem forẽt permixti ex-
tranei hæredes aut extranei legatarij, quo ad ipsos
nõ valeret tale testamẽtum, vt d.§.ex imperfecto.etiã
in foro cõsciẽtiæ, vt latissimè disputat Ias.in l.si post
diuisionem.post Bald.ibi.C.de iur.& fac.igno.& cla-
rè Alexãd.in l.nemo potest.vij.col.ff.de lega.j.de quo
dicatis vt ibi.& per eundem in l.cùm quis.eo.tit. Sed
75 duntaxat valebit quatenus cõcernit liberos. †Et ta-
le testamentum minùs solenne inter liberos factum
nõ solùm habet effectum testamenti, vt ex eo succedi
possit. Quinimò habet effectum derogatoriũ & re-
uocatorium primi testamẽti solẽnis per partẽ prius
fortè facti inter extraneos: quod ipso iure tollitur
per secũdum minus solẽne inter liberos factum, etiã
si in primo testamẽto solẽni instituti fuissent alij suc-
cessores ab intestato, qui post filios ad successionem
vocarẽtur. Ita eleganter cõsuluit Paul.de Cast.consi.
ccclxiiij.vers.nec obstat.§.si quis.quod est verũ,etiam
si tale testamentũ inter liberos minùs solenne nõ fue-
rit factũ in scriptis,sed nũcupatiuè coram duobus te-
stibus tãtùm,de quo nulla fuit facta scriptura, vt post
omnes cõcludit Alexã.in l.hac cõsultissima.v.col.C.
qui testamẽtum fac.nõ pos.& plenè cõsuluit Barba.
in prima parte consi.xix.vj.col.in fi.Nam etiam ecõ-
uerso testamẽtum primum imperfectum inter libe-
ros factum derogat sequẽtibus solẽniter factis inter
alios, quàm liberos. [De quo plenè j.super verbo,
testamentum.ij.] Et sic nõ mirum, si prioribus dero-
76 get, vt dictum est. †Plus dico, quòd non solùm va-
let testamentum minus solenne ad effectum rumpẽ-
di primum solenne, quando tale minùs solenne fuit
factum inter liberos, sed etiam si non stantibus libe-
ris factum fuerit inter vlteriores consanguineos ab
intestato succedentes, Nam etiam per tale testamẽtũ
minus solẽne rumpitur primum solenniter factũ in-
ter extraneos, per tex.in l.hac consultissima.§.si quis
autem.C.eodem. Prouiso tamen, quòd sequentia in
tali testamento minus solenni concurrant. Primò,
quòd interueniant quinque testes, & quo ad hoc dif-
fert à testamento minus solenni facto inter liberos,
in quo sufficiunt duo, vt dicto §.ex imperfecto. Se-
cundò, quòd illi quinq; testes, & notarius si interue-
nit, fuerint à testatore rogati: quia text.in dicto §. si
quis autẽ.videtur solùm relaxare solennitatẽ quo ad
numerum testium, sed non quo ad rogatum: ita sin-
gulariter cõsuluit Lud.Rom.circa fin.decisionis pri-
mi dubij, cõsi.cccvj.incipiente, Proposita cõsultatio.
& in hoc etiam differt à testamento facto inter libe-
ros, vbi nõ requiritur, quòd duo testes fuerint roga-
ti, vt communiter concluditur in d.§.ex imperfecto.

Cogitetis, quia tex. in dicto §. si quis autem. requirẽs
quinque testes, nõ facit mentionem de rogatu. Ter-
tiò requiritur, ꝙ in primo testamento solẽni fuerint
instituti hæredes extranei: quia si in eo erãt institu-
ti aliqui de succedentibus ab intestato, tunc per secũ-
dum testamentum minùs solenne non rumperetur
primum solenne, posito quòd in secundo minùs so-
lenni essent instituti alij ab intestato succedẽtes, quã
liberi testatoris, quod intelligo si omnes tam in pri-
mo, quàm in secundo testamentis instituti, sint in
pari gradu succedendi, si autem instituti in testamẽ-
to minùs solẽni, essent proximiores primum locum
succedendi tenentes, per tale testamentum rumpere-
tur primum solenne, in quo remotiores fuerãt insti-
tuti, per rationem dicti §. si quis. & ita vult tex. à con-
trario sensu in dicto §. si quis autem secundùm Alex.
ibi & Ias. Quartò requiritur, quòd in secundo mi-
nus solenni sint instituti tales succedentes ab intesta-
to, qui teneant primum locum, secùs si alij remotio-
res, secundùm Bart. in l. si duobus. §. si priùs. ad fin. ff.
de bo. poss. cõtra tab. in fi. quẽ ibi, & in dicto §. si quis
autem. sequũtur moderni. Quintò requiritur, quòd
in tali testamẽto minus solenni fuerint instituti om-
nes ab intestato succedentes primum locum succe-
dendi tenẽtes. Secùs si aliquis ex ipsis, & non omnes,
vt probat tex. in dicto §. si quis autem. qui vtitur in-
77 definita, † quæ æquipollet de iure vniuersali, & ita
tenuit Alexand. & Ias. ibi. Sextò requiritur, quòd
illud testamẽtum minus solenne factum inter succe-
dẽtes ab intestato sit solùm imperfectum ratione de-
fectus numeri rogatus, aut subscriptionis testiũ, vt
dicto §. si quis autem. secùs si ratione præteritionis fi-
lij testatoris: quia tunc esset ipso iure nullum, secun-
dùm glo. & Doct. in l. si filius qui in potestate. ff. de li-
ber. & posthu. Nec obstat dicto §. si priùs. quia lo-
quitur in præteritione filij emãcipati. Et pari modo
non valeret testamẽtum, si esset imperfectum ratio-
ne personæ testantis, secundùm Ludouicum in dicto
consilio. Septimò requiritur, quòd in primo testa-
mento non fuerit instituta hæres aliqua pia causa,
quia eo casu quãtumcunque in testamẽto minus so-
lenni forent instituti venientes ab intestato, per tale
testamentum non censetur primum esse ruptum, in
quo pia causa fuerat instituta, nec habet tunc locum
dispositio dicti §. si quis autem. Cùm hoc casu sit ma-
gis fauendum animæ testatoris, quàm agnatis. Et ita
singulariter consuluit Panor. in prima parte consil.
xj. incipien. in causa quæ vertitur. & Rapha. Cuma.
consi. clxxvij. incipiente, & idem ego Rapha. quos se-
quitur Iason in dicto §. si quis autẽ. subiungẽs, quòd
etiam si in testamento imperfecto secundo instituti
essent liberi testatoris corã quinque testibus, per hoc
non censetur primum reuocatum perfectum coram
septem testibus factum, in quo est pia causa hæres in-
stituta. Quia tex. in dicto §. si quis autem. volens pri-
mum solenne reuocari per secundum imperfectum,
est lex imperialis, quæ præiudicare non potuit eccle-
siis, & piis causis. Secundò, quia, excepta legitima,
magis fauetur ecclesiis, quàm liberis, secundum Bar.
in l. j. C. de sacrosanct. eccle. in vlti. quæstio. principa-
li. & Petr. de Ancha. consil. xlv. incipien. prima facie
☞ videtur. [De quo plenius super verbo, *si absq; libe-*
78 *ris moreretur*. j. in xj. limita.] † Restat ergo, quòd præ-
missis concurrentibus testamentum minùs solenne,
in quo sunt venientes ab intestato instituti hæredes,
rumpit primum solenniter factum, in quo extranei,
aut ab intestato remotiores fuerant instituti. Quod
est verum nõ solum si tale testamentum minus solẽ-
ne fuerit in scriptis factum, siue nuncupatiuè simpli-
citer coram quinque testibus, secũdum Docto. com-
muniter in dicto §. si quis. quos ibi sequuntur Alexã.
& Ias. Et non solùm tale testamentum minus solen-
ne vales & rumpit primùm, si in eo fuerint venien-
tes ab intestato specialiter nominati & expressi, sed
etiam si testator solùm coram quinque testibus dixe-
rit, volo intestatus decedere, neminem expresse insti-
tuendo. Quo casu, tolletur primum testamentum, &
venientes ab intestato ex hac vltima voluntate succe-
dent. ita eleganter decidit Barto. in l. militis codicil-
lis. §. veteranus. ff. de testamen. mili. de quo videatis
Alexãd. in l. si ita scriptum. §. regula. in vlti. colum. ff.
de liber. & posthu. & l. sancimus. penul. col. C. eod. tit.
Et non solùm per testamẽtum imperfectum, de quo
dictum est, tollitur primum, vbi extranei erant insti
tuti. Sed etiam per codicillos, in quibus sunt institu-
ti venientes ab intestato, secundùm Bart. in l. ij. ff. de
☞ iniu. rup. testa. [De quo latius super verbo, *testa-*
mentum. iij. circa fin.] ad quod facit quod nũc dicam
79 de substi. † Vnum tamen teneatis menti, quòd illud
quod dictum est, scilicet, quòd testamẽtum posterius
minus solẽne inter liberos factum rumpit primum
solenne factum inter alios, est verum: nisi tempore,
quo tale testamentum minus solenne fuit inter libe-
ros factum, testator fuerit cæcus. Quoniam eo casu,
tale testamentum non valeret, neque reuocaret pri-
mum, nisi haberet solennitatem requisitam in testa-
mentis cæcorum, de qua in l. hac consultissima. C.
qui testa. fa. non pos. etiam si haberet clausulam codi
cillarem. Ita consuluit Raph. Fulgo. per multas ra-
tiones consil. xcj. sed Bald. Salice. Paul. & Alexand. in
dicta l. hac consultissima. qui testamen. facere non
poss. contrarium dicunt tenentes testamentum cæci
inter liberos imperfectè factũ valere, per dictum §.
ex imperfecto. idem consuluit Franc. de Zabarel.
80 Cardi. consil. cxlix. incipien. casus talis. † Ex præ-
missis decidit Bartol. in dicto §. si quis. quòd testator
potest filio in codicillis pupillariter substituere ve-
nientes ab intestato, & reuocare substitutionem pu-
pillarem, quam priùs fecerat in testamento, in quo
extraneos filio pupillariter substituerat. Et valebit
talis substitutio in codicillis facta iure directo, licet
in codicillis hæreditas dari vel adimi non possit, vt
l. Scæuola. ff. ad Trebellia. & institu. de codicil. §. fina.
idem tenet Bartol. in dicta l. ij. ff. de iniusto rupto te-
stamen. & in l. militis codicillos. ff. de testamen. mi-
lita. Quam opinionem sequuntur Paul. & Rapha.
Fulgo. in dicto §. si quis autem l. hac cõsultissima. C.
eodem. & ibi Alexand. & Ias. respondent ad iura al-
lega. per Bald. & Salic. qui contrarium tenebant.
☞ [De quo plenius habetur super verbo, *Testamentũ*.
iij. ver. postremo vt finis.] Vnum tamen circa præ-
81 missa memoriæ commendabitis, † quòd testamẽtum
minus solenne, nedum valet inter liberos ab intesta-
to successibiles factum, vt dictum est: sed etiam valet
inter liberos ab intestato non successibiles, putà in-
ter filios, aut filias, quæ dotatæ erant, & ex forma sta-
tuti aut consuetudinis, aut propter renuntiationem
iuratam exclusæ erant à paterna vel materna succes-
sione. Quoniam si tales liberi exclusi in testamento
minus solẽni à patre hæredes instituantur, tale testa-
mentum minùs solenne valebit, secundùm Rapha.
Fulg. in d. l. hac cõsultissima. §. per nuncupationem.
C. eod. Nam posito, quòd tales filiæ sint exclusæ ab
intestato, non tamẽ sunt exclusæ condito testamen-
to, si

to, si patris voluntatem habeant, vt plenè dixi suprà
eod. in verbo, *Duas habens filias*. Proquo Fulgo. alle-
gat quod in simili habetur in l. non putauit. §. in ado-
ptioné. ff. de bo. poss. contra tab. Et hæc opinio cómu-
niter tenetur, & secundum eam consuluit Ludo. con-
sil. clxxix. quem refert & sequitur Iaso. in l. hac con-
sultissima. §. ex imperfecto. vj. col. eod. titu. & ibi Ale-
xand. licet Bald. secundùm Fulg. tenuerit cótrarium,
& non bene. Et adeò valet tunc tale testamentum,
quod portiones hæreditariæ, in quibus fuerunt tales
liberi instituti, nedum in eos transeunt si hæredes es-
se velint, aut relictum habere, quo ad dominium, sed
etiam in eos transeunt quo ad possessionem, quæ in
puncto, quo moritur testator in eos transit ipso iure
sine aliqua reali traditione, ita quòd sicut sui fiunt
eoipso fiunt possessores ex generali huius regni con-
suetudine. qua mortuus moriendo saysit viuum. Ita
& isti exclusi, quando sunt hæredes instituti. Nec
obstat text. iuncta glo. in verbo, parens. in l. fin. C. fa-
mil. erciscun. quia loquitur secúdum tempora illius
legis, secúdum quæ ex testamento imperfecto solum
vocabátur sui, id est, liberi in potestate testatoris cō-
stituti, & non vocabantur emancipati, nisi iure præ-
torio. Et talis filia propter dictum statutum, aut re-
nuntiationé desinit esse sua, vt not. Bart. in l. j. §. scien-
dum. ff. de suis & legitimis hæredi. & Bald. in l. fin. ad
fin. C. de liberis præte. vel exhære. Sed postea per tex.
in dicta l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. eod.
facta est ampliatio, vt scilicet testamétum minus so-
lenne valeat inter omnes liberos factum, etiam non
suos, sed emancipatos, & non emancipatos. Nec pa-
riter obstat quod not. Bald. in l. si quando. in fin. prin-
cip. C. de inofficio. testamen. quia Bald. ibi loquitur
in eo, qui de iure communi vel municipali, nó pote-
rat succedere ex testamento, sed ex priuilegio tan-
tum. Et in hac ratione fundata est eius intétio, & de-
terminatio. Sed filiæ de quibus loquimur iure com-
muni ex testamento succedere possunt, vt dictum
fuit latissimè in dicta notula super verbo, *duas ha-
bens filias*. in tertio membro principali. Vnde cóclu-
ditur, testamentum minus solenne valere inter libe-
82 ros etiam ab intestato exclusos. †Testamentú enim
inter liberos conditum semper censetur habere clau-
sulam, quòd valeat omni meliori modo, quo vale-
re potest, vt est glos. nota in l. cohæredi. §. cùm filiæ.
super verbo, valuit. ff. de vulga. & pupilla. substitu-
tio. quam ibi, & hic multum ponderauit Ioan. de
Imol. cui dat similem ibi Rapha. Fulgo. in l. filij. ver-
sicu. intestato. iuncto text. C. famil. erciscun. Sed cla-
rius hoc dicit glo. In dicto §. cùm filiæ. & erit pulchra
limitatio ad legem non codicillum. C. eodem. & l. j.
C. de codicil. Taliter, quod dicemus in testamento
facto inter liberos semper inesse clausulam codicilla
rem, etiam si non apponatur. Et hoc propter ardo-
rem liciti amoris inter patrem & filios existétis, qui
clausulam codicillaté tacitè inducit, secundùm Bald.
in l. si iure. C. de testamen. manu. quod non est tra-
dendum obliuioni. [Propter illa quæ dicuntur su-
83 per verbo, *Testamentum*.] †Et præmissa intelliga-
tis vera esse, videlicet, quòd testamentum minùs so-
lenne valet inter liberos naturales & legitimos, sed
non inter naturales tantùm, veluti bastardos. Quo-
niam eo casu non sufficerent duo testes, quinimo re-
quireretur integrà iuris solennitas secundú aliquos,
per tex. in dicta l. fina. C. familiæ erciscund. quæ non
loquitur nisi in suis & emancipatis, quasi dicat secùs
esse in naturalibus tantum, qui nunquàm fuerunt
sui, nec in patria potestate, cùm non sint ex nuptiis
procreati, instit. de patria potestate. §. primo. Et per
consequens non possunt emancipari. Et sic tanquam
extranei non succedunt ex testamento minus solen-
ni. Et ita multi Docto. consuluerunt, & tenent Ale-
xand. & Iason in dicto §. ex imperfecto. secùs autem
si essent legitimati, quia tunc essent veri filij, licet nó
legitimè nati. Ideo solennitas testandi inter tales na-
turales legitimatos relaxatur patri. Et ita in ꝓpriis
terminis decidit Bald. in cap. de causis. de officio de-
legati. & in l. si qua illustris, vbi plenè. C. ad Orficia.
Nam legitimatus est suus. & habet iura suorum hæ-
redum, secundùm Bald. in l. eam quam. C. de fidei-
commis. j. colum. Et præteritus per patrem, vel non
debitè exhæredatus, potest dicere testamentum nul-
lum, acsi legitimè fuisset natus, secundùm Ludoui-
cum consilio xxxiiij. incipiente, Licet naturalis fi-
lius, & priuilegium authenti. si qua mulier. C. de sa-
crosanct. eccle. locum habet in talibus legitimatis, vt
latè probat Iason ibi in dicta authen. x. colum. & non
in naturalibus non legitimatis. Hos enim natura-
les tantùm prætor ad successionem non vocat pater-
nam, quia licet meram æquitatem consideret, nó ta-
men fauet iniustis, secundùm Bald. in dicto §. ex im-
perfecto. Præterea in his naturalibus deficit ratio
l. j. C. de his qui testamen. sibi ascri. quia ab intestato
non succedunt, vt plenè dictum fuit suprà eo. cap. su-
per verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam*. in secundo
principali articulo. & ita tenent Alexand. & Iason in
dicto §. ex imperfecto. Alij verò Docto. tenuerunt
contrarium, inter quos fuit Specul. in titu. de instru.
edit. §. compendiosè. versic. quid si pater naturalis, di-
centes testamentum minus solenne, etiam inter libe-
ros naturales tantùm valere de iure, per text. not. in
l. fin. C. de confir. tuto. ibi dum dicit tex. quas quocú-
que modo eis dederint. per quem text. apparet, quòd
filiis naturalibus tantùm quocúque modo potest re-
linqui, & dari. Ex quo enim dicit quocunque, appa-
ret quòd omnis solennitas videtur remissa. facit l. iij.
& l. humanitatis. C. de natur. liber. Præterea ius ci-
uile inter liberos imitatur ius gétium, seu naturale,
& tamen certum est, quòd natura communis est, vt l.
hos accusare. §. omnibus. ff. de accusa. Facit quod ele-
ganter determinat Barto. in l. ij. illo eodem titu. Na-
turali enim intuitu iura mouentur ad remittendum
solennitatem testamentariam inter liberos, vt patet
in ratione literæ. in authen. de testamen. imperfect.
post principium. Ex quo videtur non esse differen-
tiam, quo ad legalem solennitatem inter legitimos,
& naturales tantùm. Quinimò inter vtrosque vale-
re debet testamentum minus solenne. Sed aduerten-
dum est, quia glo. in dicta l. final. huic opinioni non
applaudit: imò sentire videtur primam opinionem;
quia exponit dicta verba quocunque modo, non re-
spectu solennitatis, sed respectu ipsius iudicij, quasi
dicat, licitum esse patri filio suo naturali portionem
assignare legibus taxatam, siue ex testamento, siue
ab intestato, siue inter viuos, siue in vltima volunta-
te sit, ff. de iure dotium. l. promittendo. in princip. ff.
de lega, j. l. non quocunque modo. in princip. Ad hoc
facit, quia naturalibus videtur quodammodo relin-
qui ex quadam dispositione legali, vt dicta l. ij. & l.
humanitatis. C. de natura. & legi. liber. Vnde non
possunt simul concurrere duo specialia, vnum respe
ctu personæ, aliud verò respectu solennitatis. argu. l.
si quando. C. de inofficio. testamen. & l. ij. ff. de polli-
cita. Nam ille qui capit ex dispositione nó debet ita

priuilegiatus esse, sicut ille qui capit sine dispositione, per iura supradicta. Et harum fortè rationū motu & aliarum, quæ in præsentiarum adduci possunt, Bald. in dicto §. ex imperfecto. hanc quæstionem non determinauit, promittens se dicturum in l. generaliter. §. final. de institu. & substitutio. sub conditio. fact. vbi postea nihil dicit. Sed in dicta l. final. C. famil. ercifcund. ita distinguit. Aut bastardus instituitur hæres, vel ei relinquitur à matre, vel linea materna. Et tunc valet dispositio etiam minùs solennis:
84 †quia quantum ad matrem bastardi habent iura aliorum. ff. de inofficio. testamen. l. si suspecta. §. de inofficioso & institut. ad Orfitia. §. nouissimè. Et in hoc concordant omnes, nisi mater esset illustris, vel filius esset natus ex damnato coitu. Aut bastardus instituitur, vel ei à patre, aut linea paterna relinquitur, & tunc refert, aut testamento in scriptis, aut in nuncupatiuo. Primo casu, aut obseruatur forma subscriptionis, iuxta authent. super dicta l. final. positam. C. familiæ ercifcund. & authen. quod sine. de testamen. & tunc valet testamentum, licet testamenti solennitas non adiiciatur. Et ita loquitur text. in authen. de testamen. imperfecto. in princip. Si verò illa solennitas scripturæ subscriptionis non adiiciatur, tale testamentum non valet, si deficit alia ciuilis solennitas. Secundo verò casu, quando testamentum est nuncupatiuum, plerique Docto. consuluerunt testamentum non solenne hoc casu non valere inter bastardos. Et hoc modo intellexerunt dictum §. ex imperfecto. qui venit ad supplementum dictæ l. fina. in iustis liberis vel in his, qui habent iura legitimorum, nun autem in naturalibus, quibus non debetur paterna hæreditas, nec debitum bonorum subsidium in bonis patris, nec paternæ lineæ, nec mirum si iustis liberis magis faueatur: quia in eis ius naturale, & ciuile concurrunt. Præterea bastardi appellari possunt extranei, quia quantum ad testatorem nullo modo obtinent iura agnationis. ff. vnde
85 cognati, l. si spurius. & l. hac parte. † Item liberi non possunt instituere parentes in minus solenni voluntate, vt dicta l. hac consultissima. §. si quis autem. C. eodem titul. & not. Specul. in titul. de instrumen. edit. §. compendiosè. versic. quid si filius. & Bald. in dicta l. si qua illustris. C. ad Orfitia. & dicto §. si quis autem. & dicta l. fina. & ibi Sali. C. familiæ ercifcun. Est tamen certum, quòd plus fauoris debetur parentibus legitimis, quàm filiis bastardis, vt patet ex authen. licet. C. de natura. libe. iuncta l. nam & si parentibus. ff. de inoffi. testamen. Ex quibus resultat, quòd in hoc puncto diuersæ sunt Docto. opiniones, an testamentum nuncupatiuum minus solenne factum per patrem inter bastardos valeat, quod Bald. in dicta l. fin. reliquit cogitandum. Sed si ibi clarus Doct. Sali. determinat, quòd valeat: quia quoad portionem, quæ eis de iure communi relinqui potest, de qua plenè habuimus suprà eodem cap. in verbo. *Et vxorem nomine Adelasiam.* in secundo principali articulo. lex eos approbat, sicut approbat legitimos, quo ad totam hæreditatem. Et sic illa portio eis relinqui potest in minus solenni testamento, sicut potest tota hæreditas relinqui filiis legitimis, cùm ea ie sic ratin de parte ad partem, quæ de toto ad totum. Et hanc puto veritatem, de quo plenè per Bartol. Salic. & Paul. in dicta l. fi. C famil. ercifcun. & Bal. in l. parentes. ff. de in ius voca. & in l. humanitatis. C. de natu. libe. & in l. si qua illustris. C. ad Orfitia. & in dicta l. fin. C. de confir. tuto. & Angel. in l. filium. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur. & in l. filio præterito. & ibi Ioan. de Imo. ff. de iniusto rupto testa. Et eundem de Imol. in l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebel. Et ita consuluit Ludou. Rom. consil. ccxxix. vj. col. incip.
86 Amplissime doctor. &c. † De spuriis autem non quæro, cùm illis nihil quæri possit præter alimenta, vt plenè dictum fuit in dicta notula super verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam.* Et sic habetis, quòd sicut inter legitimos liberos testamentū valet coram duabus mulieribus, vel vno masculo, & aliis muliere vel hermaphrodita factum, vt dicit glos. quam ibi tenent Bald. & Docto. in dicta authenti. quod sine. C. eodem titu. Ita in filiis naturalibus tantùm in casibus iam dictis, quibus vt dictum est, solennitas relaxatur. Et ratio est, quia quòd requiratur in testaméto masculi testes, est de mera solennitate iuris ciuilis, vt l. qui testamento. §. mulier. ff. eodem titu. & instit. eo. §. testes. Quæ quidem iuris solennitas in testamentis inter liberos est remissa, per dictum §. ex imperfecto. Ita quòd non requirũtur testes esse rogatos: nam inter liberos præsumitur patris deliberatio. argu. l. nec in ea. ff. de adulte. Naturalis enim stimulus patrē hortatur. & vrget ad cogitandum pro liberis, vt l. amicissimos. §. fina. ff. de excus. tuto. Ita pulchrè dicit Bald. in dicta authenti. quod sine. subiungens ibi,
87 †quòd si in arca testatoris reperiatur schedula testamenti, quæ etiã contineat diuisionem bonorum inter liberos suos, manu patris scripta, quamuis sine testibus, dictæ schedulæ standum est inter liberos: secùs, si manu alterius foret scripta, etiam notarij. Vos autem plenius cõsiderate tres casus circa talem schedulam, quæ reperitur in arca patris. Si quidem illa scriptura appareat scripta manu ipsius patris, tūc Bald. verum dicit, per text. in dicta authenti. quod sine. Et idem tenent Bartol. & Paul. in l. si is qui. ff. eodem. & Alexand. in dicto §. ex imperfecto. quicquid ibi teneat Sali. Quādo ergo scriptura apparet, quòd est scripta manu propria ipsius patris, ibi non requiruntur testes, quod est verum, quantum ad ipsos filios. Sed si in tali scriptura essent aliqua relicta, etiam ad pias causas, vt dicit text. in dicta authent. quod sine. in fin. loquens de legato libertatis. & sic pro. tunc quantum ad hoc, vt talia legata valeant de necessitate requiruntur duo testes, per tex. in cap. relatum. suprà eodem. Et ita intelligit, & declarat tex. in dicta authen. Alexād. in tertia parte consi. ccccl x. incipiente. Ponderatis his, de quibus in themate. vj. col. post Bald. & alios per eum relatos. Secundus casus est, quando talis schedula, quæ reperitur in causa patris sine testibus, non est scripta manu propria patris nec subscripta, & in hoc communiter concluditur, quòd etiam inter liberos nihil probet, secundùm Bald. & Paul. in dicta authenti. Petr. de Ancha. & Imol. in c. ij. suprà eodem. Et in hoc reprehenditur decisio Bar. in l. fideicommissa. §. j. ff. de legatis iij. Tamen hunc casum limitat esse verum Iason in dicta authen. nisi probaretur, quòd talis schedula esset scripta à notario, vel tertio, de mandato ipsius testatoris. Quo casu valeret tanquam testamentum nūcupatiuum inter liberos, per dictum §. ex imperfecto. qui in hoc nō est correctus. Sed non valeret tanquam testamétum in scriptis, per tex. in dicta authenti. quod sine. Et vtilitas est propter legata relicta extraneis, quæ in testamento nuncupatiuo imperfecto nihil valent secūdum aliquos. Et tamen valerent, si esset testamentum patris imperfectum in scriptis, vt dicta authē. in fin. Et in his terminis saluat Bart. in dicta l. fideicōmissa.

Quid autem hoc caſu, ſi talis ſchedula ſine teſtibus,
contineret diſpoſitionem ad pias cauſas, ponit Bart.
in l.in teſtamento.ff. de fideicommiſ.liber. Bal.in re-
petitione l.penul.in vj. quæſti.iij. partis principalis.
C.de ſacroſanct. eccle. & in l.ſi iure. C. de teſtamen.
manumiſ. Paul.conſil.ccclx.incipien. Super eo quod
quęritur. Ludouicus in Authen.ſimiliter.in xviij. ſpe
ciali, & Bartol.in dicta l.ſi is qui.ff. eodem. Tertius
caſus eſt, quando eſt dubium an talis ſchedula fuerit
ſcripta manu propria ipſius patris, & negetur ſcri-
ptura patris. Tunc debet probari per duos teſtes.glo.
eſt ſuper verbo, Diuiſionē.in §.j. in Authen. de teſta.
imperfect. ſed an iſto caſu ſufficeret probare ſcriptu
ram patris per cōparationem aliarū literarū ipſius
patris, ponit plenè Alex.d.conſi.cccclx. Reſtat quòd
vbi ſchedula apparet ſcripta manu patris vel alteri
tamen eſt ſubſcripta manu patris, aut ipſorum filio-
rum, valet vt teſtamentum inter liberos ſine alia te-
ſtium ſolennitate, vt in Authen.ſi modo.C. famil.er-
ciſcun. Ad præmiſſa facit, quia videmus, quòd in te-
ſtamētis ad pias cauſas ſufficit teſtes interueniſſe nō
rogatos, vt plenè dictū fuit ſuprà. Ergo fortiùs hoc
erit inter liberos, cùm fauorabilior ſit cauſa libero-
rum quàm pia cauſa. xvij. quæſt. vlti.can.quicunq; &
not.gloſ.in l.ſi quis ad declinandum.C.de epiſcop. &
88 cler. † Et talia teſtamenta inter liberos facta non re-
uocantur per alia teſtamēta poſteà facta, niſi in iſtis
poſtremò factis adſit ſolennitas iuris ciuilis, & teſta-
tor declaret expreſsè nolle primum teſtamētum va-
lere. Ita dicitur in Authen. hoc inter liberos. C.eodē
titu. de cuius intellectu dicam ſtatim in ſequenti no-
89 tula. † Sanè tamen intelligatis præmiſſa, quòd teſta-
mentum minus ſolēne valet inter liberos, ſi deficiat
in ſolēnitate extrinſeca, putà probatoria, ſicut in nu
mero teſtium. Quo caſu cùm vitium ſit extra rem, te
ſtamentum non vitiatur: ſecùs autem eſſet, ſi teſta-
mentū deficeret in ſolennitate intrinſeca, putà, quia
teſtator præteriiſſet vnum de liberis in poteſtate cō-
ſtitutis. Nam tūc propter vitium præteritionis teſta
mentum eſſet nullum. Quia illud vitium erat in per
ſona ſeu conſenſu teſtatoris, & ſic intra rem, id eſt, in
tra veritatem & æquitatem actus teſtandi. Ad hoc fa
cit quod conſuluit Ludoui.conſil.cccvj. & quod dixi
ſuprà eodem capi. in verbo, *In extremis poſitus.* pro-
pe finem. Vnum tamen ſcire debetis, quòd ad proba
tionem cuiuſcunque teſtamenti etiam nuncupatiui
in prædictis caſibus ſufficiunt duo teſtes, vt tenet gl.
in dicta l.finali.C.fami.erciſcund. & dicta Authenti.
quod ſine.C.eodem. & in Authent. de teſta.imperfe.
§.j. & in Authen.de trien. & ſemiſ.§. & quod ſæpe. &
plenè conſuluit Barba.in prima parte conſil.xxix.vj.
columna. Nec requiritur, quòd tales teſtes ſint roga-
ti, vt eſt glo.not. in dicta l.fina.C. de codicil. Et notat
Bal. & Saly. in dicta Authen. de teſtamen. imperfect.
Sed in teſtamēto, vbi extranei eſſent hæredes, requi-
reretur quòd eſſent rogati, vel à teſtatore, vel à nota-
rio teſtamentum ſcribente, aut alio ibi præſente, ſe-
cundum glo.in Authent.rogati.C.de teſtamen. & te
90 net Iaſon in dicta l.hac conſultiſsima.§.primo. † Et
niſi probentur rogati, non præſumitur, cùm ſit ſolen
nitas extrinſeca, ſecundùm Bartol.in l.diuus.ad finē,
ff.de teſtamen. mili. & in l.ſciendum.ff.de verborum
obligatio. Sed Ioan.de Pla.cōtra.in l.generali.circa
finem.C.de tabula.lib. x. Puto primum verius in te-
ſtamentis, niſi in inſtrumento teſtamenti diceretur
conuocatis: quia tunc præſumitur, quòd eſſent roga-
ti, vt dicta l.diuus. Et idem ſi teſtes in teſtamanto ſe
ſubſcripſerint, vel ſubſcribi paſsi fuerint, argumēto
l.cùm oſtendimus.§.finali.ff. de fideiuſſorib. tuto. Et
idē ſi notarius, aut teſtator eſſet peritus in iure, & eſ-
ſent inſtituti illi, de quibus eſt veriſimile, ſecundùm
Bal.poſt Odofre.in l. §.j.ff. de hæredibus inſtituend.
91 † Plus dico, quòd ſi teſtamentum factum perfe-
ctè, & ſolēniter inter extraneos, quo ſolo caſu valet,
fuerit perditum caſu fortuito, totus tenor talis teſta-
menti probari poterit per duos teſtes teſtamētarios,
per tex.ſingularem in l.teſtium.C. de teſtibus. quem
ad hoc ibi ponderant Bal. & Ange.ac Salyce. quos ſe-
quitur Alexan.in l. ij.C.de bonorum poſſeſsio. ſecun
dum tabu. & in l.ſi vnus.C.eodem titu. Prouiſo ta-
men, quòd illi duo teſtes non ſolùm deponant de te-
nore teſtamenti, ſed etiā de perfecta ſolennitate, quę
interuenit, vt ibi plenè deciditur. Nam ſi ſolùm de-
ponerent, quòd teſtator ita diſpoſuit, niſi dicatur, quod
coram teſtium numero ſufficienti diſpoſuerit, non
probarent. Secundò probari poteſt teſtamentum
per duos teſtes, vbi teſtator filium inſtituit, quo caſu
valet teſtamentum imperfectum quo ad filium, & à
ſuo hærede ſtipulatus fuit legata ſolui legatariis, &
ſic in teſtamento admiſcuit contractum ſtipulatio-
nis, quod fieri poteſt, ſecundum glo. & Barto.in l.hæ-
redes palam.§.fina.ff.eodem. Nam hoc caſu etiam ſi
hæres totum negaret, ſufficerent duo teſtes ad probā
dum illa legata: quia cùm non agatur niſi de proban
do contractum, duo teſtes ſufficiunt. l.vbi.ff. de teſti-
bus. capi in omni.eodem titu. Cùm enim legatarius
cenſeatur eſſe vna, & eadem perſona quo ad rem le-
gatam cum teſtatore, poteſt ipſe teſtator ſicut pro ſe-
ipſo ſtipulari, vt colligitur ex verbis Barto. in l.ne-
mo poteſt.j.colum.ff. de lega.j. dum reſpondet ad le-
gem fina.C.de fideicommiſ. & ita tenent Imo. & Ale
xan.in dicta l.nemo. & Bartholo.de Cepol. de caute.
aduocato.cautela clxxvij. Et hunc caſum decidit Ia-
ſon vltra omnes in dicta l.ij. C. de bonorum poſſeſs.
92 ſecundum tabu.iiij.colum.in fin. † Et hæc vera de
iure ciuili, ſecundum quod requiruntur teſtes ſeptē
rogati & maſculi, vt dicta l. hac conſultiſsima. De
iure autem canonico vel in terris eccleſiæ, duo teſtes
ſufficerent cum presbytero parochiali, vel quatuor
ſine presbytero, ſecundùm Panormita.in dicto capi.
cùm eſſes. ſuprà eod. per illum text. qui etiam locum
habet in foro ſeculari, velut legem ciuilem in hoc
corrigens ſecundum eum. Neſcio tamen ſi eius opi-
nio ſeruaretur, licet eam teneat Ludoui.in dicta Au-
thentica, ſimiliter.C.ad legem Falcid. Et ſic habe-
tis, quòd ſi teſtamentum deficiat in ſolennitate ex-
trinſeca, putà in numero, aut rogatu teſtium, niſi in
caſibus iam dictis, tale teſtamentum eſt ipſo iure nul
lum, tanquam imperfectum, ita quòd ex eo bonorū
poſſeſsio non poteſt peti, nec hæreditas adiri, vt ſu-
prà dictum eſt. Nec legata aut fideicommiſſa deben-
tur, vt l.j.C. de poſthu.hæredi. inſtitu. Niſi in tali te-
ſtamēto eſſet adiecta clauſula codicillaris, putà, quia
teſtator in teſtamento dixit: Si teſtamentum meum
non valet, valeat iure codicillorum. Secundò pro-
bari poteſt teſtamentum per duos teſtes, vbi teſtator
filium inſtituit, quo caſu valet teſtamentum imper-
fectum quo ad filium: ſed alia relicta peti non poſ-
ſunt, niſi fuiſſet à ſuo hærede ſtipulatus, vel niſi clau-
ſula codicillaris habeatur in teſtamēto pro adiecta,
vt puta, quia legatum relictum fuit tali perſonę, quę
erat relicta teſtatori. [Vt plenè dicitur ſuper ver-
bo, *teſtamentum*. iij.] Quoniam tunc teſtatoris vo-
luntas ſuſtentaretur vt codicillus: dumtamen in eo

interuenerit numerus quinq; testium, qui in codicil
lis requiruntur, vt determinat Barto.in l.prima.ff.de
iure codicillo.& per l.codicillis.ff. de legat. iij. Nam
talis clausula si apponatur in secũdo testamento etiã
inualido, reuocat primum quo ad legata, vt determi
nat Bartolus in l.si iure. ff. de legatis iij. Quod in-
tellige semper verum, si testamentum sit nullum ex
defectu solennitatis, quod secùs esset, si testamẽtum
esset imperfectum ratione deficientis voluntatis, ve-
luti si antè quàm testamẽtum compleretur mortuus
est testator, quo casu omnino talis voluntas nihil va
let, per l.fideicommissa.ff.de legatis iij.& l. ex ea scri
ptura.ff. eodem titulo. Vnde habetis ex his plenè
de solennitate testamentorum iure ciuili requisita,
præsertim quo ad numerum testium. Hodie autẽ
de iure canonico sufficiunt duo testes cum parochia-
li presbytero in testamẽtis communibus, vt in c.cũ
esses.ẽ.eod.titu. Vel sufficiunt quatuor testes sine pre-
sbytero, secundum Panormita.ibi. In testamentis
verò ad pias causas sufficiunt duo testes, vt superius
fuit demõstratum, vt est casus in cap, relatum.ẽ. eod.
de quo plenè per Panormita.in dicto cap, cùm esses.
in repetitione & Ludouicus in repetitio. Authen. si-
militer, C. ad legem Falci. Ex præmissis sequitur,
quòd Raynutius perfectum condidit testamentum.
93 †perfectum dico omni perfectione, quæ secundùm
Bal.in l.j ff.eodem.est quadruplex. Prima, quæ cõ-
sistit in perfectione volũtatis testatoris, quæ dicitur
perfecta, quãdo est completa, & plenè declarata.l.si
is qui.& l.ex ea.ff.eodem. Nam si testator decederet,
prius quàm declararet suam voluntatem, testamen-
tum esset imperfectum, nec valeret quáuis ad piam
causam factum, vt suprà habuistis.xj. casu fallentiæ
in fine. Alia est perfectio, quæ consistit in forma 1
substantiali, scilicet in hæredis institutione, quæ ca-
put dicitur testamenti, & sine qua testamentum esse
non potest.l.j.ff.de vulga.& pupilla. & institu. de le-
ga.§.ante hæredis. Alia est perfectio, quæ consistit
in solennitate formali, quæ legum diligentia appel-
latur, qualis est debitus numerus testium, subscri-
ptio, signacula, descriptio nominis hæredis, institu.
eodem. §.j. & l.iubemus. iuncta l.hac consultissima.
C.eod.facit l.codicillis.§. fina.ff. de lega.iij. Quar-
ta & vltima est perfectio in effectu testamẽti, & hæc
est duplex. Prima, quando testamentum transit in
irreuocabilitatem, quod solùm contingit per mortẽ
testatoris, vt dicit Apostolus, ad Hebræos ix. & text.
in c.cùm Matthæ. de celebra. missa. & l.iiij.ff.de adi-
men.lega. Alia est effectualis testamenti perfectio
quando testamentum ita perficitur, vt ad causam in-
testati redigi non possit, quod contingit adita hære-
ditate ex testamento per hæredem institutum.l. si a-
lienum.§.in extraneis.ff.de hæredib.institu.& l.quã-
diu.ff. de acquiren. hæredi. [De quo plenè dicitur
super verbo, *Mortuo itaque testatore*.j.]

Laus Christo Iesu domino nostro.

SVMMAE.

1 Testamenta plura quis habere non potest.
2 Testator non præsumitur fecisse nisi vnum testamentũ.
3 Reiterationem actus allegants incumbit onus probandi.
4 Testamentum vltimum preualet, nisi sit deceptio.
5 Contractus in testamento factus est reuocabilis.
6 Testamẽtũ primũ etiã reuocatũ debet notarius seruare.
7 Testamentum secundum, licet non sortiatur effectum, reuocat primum, etiam non facta de eo mentione.
8 Pœnitentia sola non reuocat testamentum.
9 Testamentum secundum non reuocat primum in certis casibus, nisi facta de ipso mentione. & sequen. nu. vsque ad 18.
18 Iuramentum in testamento habet vim clausulæ derogatoriæ ad præcedentia & sequentia.
19 Litera debitori contra creditores concessa, non extendẽtur ad debita iurata.
20 Iuramentum vim habet specifici consensus.
21 Testamentum secundum in fauorem personæ dilectæ, an habeat vim reuocandi clausulam derogatoriam.
22 Testamentum secundum sine reuocatione clausulæ derogatoriæ primi, est imperfectum.
23 Clausula, omnia pro expressis habentes, tãtum operatur, ac si singula specificarentur.
24 Libera semper præsumitur voluntas Venetijs.
25 Testamentum irreuocabile an fieri possit. & nu. 26.
27 Testamẽtis duobus eodem die factis, vtrum præferatur.
28 Ordo scripturæ prælationem inducit.
29 Velocissimum omnium est intellectus.
30 Præcedere contingit tribus modis.
31 Testamentis duobus ita eodem die factis ita, vt nesciatur prius neutrum valet, nisi in casibus.
32 Codicilli plures si appareant eadem hora ab eodem facti quis præferatur.
33 Mandata si sint duo eiusdem datæ, cui procuratori creditur.

Testamentum II.

ICIT in numero singulari.
†Nam ex hoc datur intelligi, quòd
Raynutius non potuit nec ali-
quis alius potest cum duobus,
aut pluribus testamentis dece-
dere, sed sufficit vnum: quia
non potest quis cum pluribus
testamentis decedere, vt omnia valeant, nisi esset mi
les, qui mori potest cum pluribus testamentis vali-
dis, scilicet vno in bonis castrensibus, altero verò in
bonis paganicis.l.j.C.de testamen.milita.& dixi ẽ.in
verbo, *testamentum* j.in nono casu fallentiæ. Sed pa
ganus, qualis erat Raynutius decedere non potest,
2 nisi cum vno testamento. ideo decidunt Doc. †quòd
testator non præsumitur fecisse nisi vnum testamen-
tum, adeò quòd aduersarius allegans testamẽtorum
pluralitatem, necesse haberet eã probare.l.omniũ.
iuncta glo, in verbo, comprobatur.& ibi Bar. C.cod.
& l.si.eam inducendo, vt ibi per Bal.C. de rebus cre-
di.& Saly.in l.ij.C.de errore aduoc. Nunquam enim
præsumitur pro pluralitate actum, secundùm Bal.in
l.testium.C.de testi.& in l.neq; natales.C.de probat.
& l.edita.C.de eden.& plenè Ant.de But.in c.in præ-
3 sentia.de proba. †Ideo allegãti reiterationẽ actus
incumbit onus probandi, vt ibi deciditur. Sicut in
testamento dictum est, quod non præsumitur reito-
ratum, sed semel factum, secundùm Iason.in l.ij. iij.
4 col.in fi.C.de bon.posse.secundum tabu. †Si autem
paganus decessisse probaretur cum duobus, aut plu-
ribus testamentis, vltimum testamentum duntaxat
valeret, prouiso tamen, quòd testator non fuerit dece-
ptus in causa mutationis primi testamẽti: quia si de-
ceptus esset, primum testamentum præualeret, & nõ
secundũ, nisi quo ad legata.l.si.ff.de hære.instit. facit
l.cùm mater.ff.de inoffi.test. Alites & aliàs vltimum
testa

testamẽtum semper præualet, & rumpit primum in
totum. Nam cum vltima voluntas sui natura sit sem
5 per ambulatoria vsq; ad mortem, †adeò quòd etiam
contractus quicunq; qui in testamento, secũdum cõ
munem opinionẽ fieri possunt. l. hæredes palam. vbi
glo. in fi. ff. eo. pro qua est tex. in l. ex sentẽtia. ff. de to-
sta. tute. & qui sui natura sunt irreuocabiles. l. sicut.
C. de actio. & obli. imò & confessin in testamento fa-
cta, omnia cassa censentur testamẽto, in quo talia cõ-
tinentur, reuocato expresè, vel tacitè per factionem
testamẽti sequentis, nisi pars ibi dum testamẽtum fie
bat præsens fuisset, & contractum aut confessionem
acceptasset, vel alter pro ipso, putà notarius, de quo
latè Cy. Bal. & Saly. in l. generaliter. C. de nõ nume.
pecun. & Ludo. egregiè consilio clxxj. Nam quo ad
omnia est talis volũtas vsq; ad mortẽ ambulatoria,
vt dicta l. iij. ff. de adimen. lega. in tantum, quòd quan
uis primum testamentum fuisset à principe confir-
matum, vel ad pias causas factum, etiam si statutum
ipsum reuocari prohiberet, aut cũ episcopi authori-
tate, vel alterius superioris, factũ probaretur: tamen
semper vltimo testamento stamus, per quod præce-
dentia testamenta cẽsentur omnino reuocata, secun
dùm Bal. & Fulgo. ac Pau. in dicta l. omnium. Bal. &
Fely. plenè in c. cùm accessissent. j. colum. de consti. &
Bal. in c. ij. de cõsue. quem sequitur Barba. per plures
rationes in c. fi. xij. colum. de success. ab intesta. Potest
enim testator testamẽtum semel factum expresè cas
sare, & reuocare, & aliud facere, vel aliud faciẽdo ta-
citè à primo recedere, quod remanebit inutile, adeò
quòd si relicta in illo testamento nunc reuocato per
testatorem soluta vel bona tradita fuissent in eius vi
ta, sicut aliquando fit per testatores. l. Lucius. ff. de le
ga. ij. tamen reuocari poterũt per testatorem, secun-
dum Bal. in l. fi. C. de vsu. & fruct. leg. Et etiam repeti
poterunt fructus ante reuocationem percepti, viso φ
fructus sint reuocabiles, sicut seruatur in re donata
causa mortis, & tradita in vita donantis, quæ repeti
potest cum fructibus. l. cùm quis. ff. de condictio. cau.
dat. & l. videamus. §. j. ff. de vsur. Nã taliter soluta cõ-
parãtur donationi causa mortis, vt singulariter dicit
Bal. in rubri. C. si quis omissa causa testamenti. & in
6 dicta l. fi. vt testamento reuocato restituantur. † Ta-
men quanuis primum testamentum fuerit expresè
vel tacitè reuocatum, nõ tenetur neq; debet tabellio
etiam de mandato testatoris illud dilacerare, vt repe
riri omnino non possit, quia fortè intererit nostra, φ
in futurum reperiatur, quia fortè secundum testamẽ
tum redarguetur de falso. Et sic licet fuerit reuocatũ
primum, adhuc notarius tenetur facere copiã. Ideo
quãuis ad mandatum testatoris cancellari possit, nõ
tamen dilacerari & rumpi, sed cãcellatum in proto
collo conseruari, vt singulariter decidit Barto. in l. ij.
7 §. si plura. ff. quemadmo. testa. ape. † Et adeò per vlti-
mum testamentum præcedentia omnia censentur es
se reuocata, etiam si de prioribus mentionem non fa
ciat, institu. quibus modis testamen. infir. §. si quis po
steriore. Et etiam si vltimum testamẽtum non sit pri
mo contrarium, sed illum contineat hæredem, & le-
gata, quæ continebantur in primo. l. iij. §. item si ipsæ
ff. si cui plus quàm per legem Falci. & l. si iure. in prin-
cipio. ff. de lega. iij. Vnde posito etiam quòd effectus
vltimi testamenti non duraret: putà quia conditio,
sub qua fuit hæres institutus non contigit, aut adim-
pleta non fuit: vel quia ex eo testamento non adi-
tur hæreditas, nihilominus priora omnia testamẽta
per hoc vltimum censentur reuocata. Quia satis est
ad tollendum primum testamentum per secundum,
quòd illud secundum factum semel fuerit perfectum
& absolutum, & quòd ex eo potuerit adiri hæredi-
tas, licet adita non fuerit: fortè quia hæres noluit vel
non potuit, quia conditio non euenit, vt l. pater filio.
ff. de hæredib. insti. & l. cùm in secundo. ff. de iniusto
rup. testa. & dicto §. posteriore. institu. quibus modis
8 testa. infir. † Et hoc verum, quòd priora testamenta
per vltimum infirmentur, si fiat. Quoniam aliàs sola
nuda voluntas testatoris, quantuncunque prioris vo
luntatis declararet pœnitere, aut nolle testamẽtum
suum valere, non induceret testamenti iam facti re-
uocationem, nisi testator ad factum procederet testa
mentum aliud faciẽdo, vel prius factum incidendo,
vel cancellando, insti. qui mo. testa. infir. §. ex eo autẽ.
solo. vel post nudã volũtatem in actis vel corã tribus
testibus declaratã effluxisset decẽniũ, quod currere
incipit non à tempore declaratæ nudæ volũtatis, sed
à tempore prius cõditi testamenti, secundum magis
communem opi. Prout de his omnibus est tex. singu-
laris in l. sancimus. vbi glo. & Docto. C. eo. cũ modi-
9 ficatione, de qua ibi per Iaso. in v. notabili. † Sanè ta-
men intelligatis per secundum testamentum rumpi
primum, quanuis de ipso nulla mentio fiat in secun-
do, nisi in duobus casibus. Primò si primum testamẽ-
tum factum esset inter liberos, quo casu licet sit mi-
nus solenne, non reuocabitur per secundum, quantũ
cunq; solenne inter extraneos factum, nisi de primo
etiam minus solenni inter liberos facto fiat expressa
mentio, illi primo expresè derogando. C. eo. Authẽ.
hoc inter liberos. Nam testamentum primum etiam
minus solenne inter liberos factum censetur in effe-
ctu semper habere clausulam derogatoriam ad testa
menta sequentia. Ideo non tollitur per secũdum quã
tuncunq; solẽne. nisi in eo priori derogetur testamẽ-
to, per tex. in l. si quis in principio testamenti. ff. de le
ga. iij. vt dicam statim in secundo casu. Et præmissa,
scilicet, quòd per secundum testamentum non reuo-
cetur primum inter liberos factum, nisi expresè tol
10 latur, sunt vera quatuor concurrentibus. † Primò
si in secundo testamento sint instituti hęredes extra-
nei, quo casu (vt dictum est) non reuocatur primum,
nisi expresè tollatur. Si autem in eo essent instituti
liberi testatoris, sicut fuerant instituti in primo. & il-
lud secundum esset magis fauorabile liberis, tunc se
cundum tolleret primum, quanuis esset minus solen
ne, nec de primo faceret mẽtionem. Nam cum dicta
Authẽ. hoc inter liberos. facta sit in fauorem libero
rum, nõ debet retorqueri in eorum damnum. Ita sin-
gulariter decidit glos. in Authen. de testa. imperfect.
§. j. quam ibi sequuntur Docto. & Ludo. consi. clxxix.
incip. amplissime doctor. v. col. & consil. ccclxxxviij.
inci. In casu præmisso. & Alex. in secunda parte con-
sil. cxlvj. inci. Viso themate. Et in quarta parte consi.
11 cv. incip. viso & diligenter considerato. † Secundò
est hoc verum, quòd primum testamẽtum inter libe
ros factum non reuocatur per secundum inter extra
neos factum, nisi expresè tollatur, vbi primum testa
mẽtum inter liberos cõditum fuit in scriptis, id est,
manu propria testantis, aut sua manu subscriptum,
iuxta terminos Authen. quod sine. C. eo. tũc enim se-
cundum, quãuis perfectum, non tollit primum, nisi
expresè ipsum tollat. Si autem primum testamentũ
inter liberos sit nuncupatiuũ, putà corã duobus testi
bus vocaliter factũ, tũc tolletur per secundũ, quãuis
inter extraneos corã septẽ testibus factũ, licet de pri
mo nõ faciat mẽtionẽ. ita singulariter decidit Ang,
in dicta

in dicta Authen.hoc inter liberos.quem ibi sequitur
Iason.Et ita etiam secundum eum cõsuluit Alexan.
dicto consi.cxlvj.& Barba.prima parte, consi.j. Ta-
men omnes in lectura dictæ Authen.& inter cæteros
Alex.ibi tenent contrarium,licet in oppositum con-
12 suluerit. † Tertiò intelligatis verum,quòd per se-
cundum testamentum, quãuis solenne non censetur
tacitè reuocatum primum inter liberos factum, nisi
in secundo expresse tollatur,vbi agitur de reuocan-
do primum testamẽtum. Si autem ageretur de reuo-
cando codicillos priùs factos, in quibus pater filios
æqualiter vocasset,tunc per testamẽtum solẽne post-
eà factum censentur tales codicilli tacite reuocati,li-
cet de eis in testamento nulla facta fuerit mentio,se-
cundum Alexã.in d.consil.cxlvj. Nam cum illa Au-
then.hoc inter liberos. sit exorbitans à iure commu-
ni volente primum testamentum rumpi per secun-
dum de primo mentionem non faciens,no debet ex-
tendi extra casum suum.Et sic cùm loquatur in reuo
catione testamentorum, extendi non debet ad codi-
13 cillos. †Quartò intelligatis testamẽtum primum
inter liberos factum non reuocati per secundum de
primo mentionem non faciens,nisi in secundo insti
tuta esset hæres pia causa, & liberi testatoris in ali-
quo instituti,ne tale testamentũ sit propter filiorum
præteritionẽ nullum:quia tunc licet in tali testamen
to nulla fuerit mentio facta de primo,tamen primũ
censetur reuocatum,quãuis inter liberos factum. Et
ratio est, quia de iure communi secundum testamen
tum tacite tollit primum absque commemoratione
ipsius,vt dictum est,vnde dicta Authen. hoc inter li-
beros.quæ dicitur lex imperialis,locum nõ habet in
ecclesiis vel ecclesiasticis personis,cùm lex ciuilis ali
quid statuendo,quod præiudicare potest ecclesiis &
ecclesiasticis personis nunquam eas comprehendit,
nisi ab ecclesia foret approbata,secundùm Hosti. Io-
an.And.& alios in c.fi.de solu. & singulariter consu-
luit Alex.in iiij.parte.allegato consi.cv.incipi. Viso
ac diligenter considerato.vj.col.& tenet Iason in di-
cta Authẽ.hoc inter liberos.Facit quod dixi §.in ver
bo, *testamentum* j.in xij.casu fallẽ.Restat ergo, quòd
nisi hęc quatuor concurrant, testamentum secũdum
quantuncunq; solenniter factum nõ reuocat primũ
inter liberos passatum, nec quo ad institutionem li-
berorũ,nec quo ad prælegata liberis facta, secũdum
14 Ludoui.in dicto consi. clxxix. †Plus dico, quòd sicut
primum testamentum inter liberos factum non tol-
litur per actũ verbi, scilicet faciendo simpliciter se-
cundum testamentũ,sic etiam nõ tollitur per actum
facti,scilicet per primi testamẽti cancellationẽ, aut
incisionem. Cùm ad ipsum tollẽdum sint duo neces-
saria,videlicet secũda solennis voluntas, & quòd sit
expresse derogatoria primæ,secundũ Ange.& Alex.
15 in l.nostrum. C. eo. †Secundò principaliter testa-
mentum secundum tacitè non reuocat primum, nisi
de ipso primo faciat mentionẽ, vbi testator expresse
in primo testamento legem testandi in futurum sibi
dixerit,seu imposuerit. putà clausulam derogatoriã
ad futura testamenta apponẽdo, vt quia in primo te
stamento dixit, *Si aliud testamentum fecero, non va-
leat.* Nam hoc casu non valebit secundum postea fa-
ctum,nisi in illo secundo fiat expressa mentio de pri-
mo expresse,illud tollendo. & dictam clausulam re-
uocãdo,quod qualiter fieri debeat, & specifica ac in-
diuidualis reuocatio fieri, docet tex.melior totius iu
ris,secundùm Bal ibi in l.j.§.fi.C.de lati.libe. tollen.
vbi singula sunt specificę reuocanda, subiuncta in fi-
ne generali cæterorum reuocatoria,ita quòd nõ suf-
ficeret generaliter dicere,non obstante quocunq; te
stamento qualitercunq; facto volo istud secundũ va-
16 lere,secundùm Pau.consi.ccclxj.†per text.in l.si quis
in principio testamenti.vbi plene Bart.& Doct.ff.de
leg.iij.ita dicit glo.in c.cùm quidam.xviij.dist.quam
reassumpsit glo.in c.j.de consti.lib.vj.facit l.si ita scri
ptũ.ff.de leg.j.Et no.plene Dy.in c.quod semel.de re.
iu.lib.vj.& Barba.in c.cùm esses.xxvj. col. vsq; ad fi-
nem c.§.eod. vbi post longam ad partes disputationẽ
concludit,tunc non sufficere in secundo testamento
generalem facere mẽtionem de primo,nisi fiat speci
fica mentio,& indiuidualis de clausula derogatoria,
& qualitate illius in primo testamẽto contentis,arg.
17 ca.ij.de dolo & contu. †vbi in secundo rescripto non
sufficit facere generalem mentionem de primo, sed
opus est facere mentionẽ specificam, de qualibet no-
tabili clausula in primo cõtenta. Subiungens singu-
lariter.in dicto c.cum esses.pręmissa esse vera,vbi ve
risimile est clausulam derogatoriam in primo testa-
mento contentam fuisse appositam ex certa scientia
testatoris: quia tunc illi expresse derogandum est in
secundo testamento,secundùm Sal. in l.sancimus.C.
eo. vbi autem nõ esset verisimile clausulam fuisse in
primo testamento appositam,tunc ad tollendum pri
mum testamentum per secundum, non requireretur
expressa,& specifica derogatio dictæ clausulę,sed suf
ficeret generalis, dicẽdo,non obstante meo primo te
stamẽto:quia interdum testatores non apponunt di-
ctas clausulas derogatorias, sed tabelliones postea
grossando vel testamenta extrahendo ex sua ceruice
eas apponũt,Ideo dicit cõsuluisse testamẽtũ primum
cuiusdam rustici de Romandiola (qui vix sciebat, Pa
ter noster, clausulam continens), quòd testamentum
aliud si quod per ipsum fieret, nõ valeret, nisi in eo es
set scriptum totum Credo in Deum, fuisse per secun
dum reuocatum, in quo specificè nõ tollebatur dicta
clausula,sed solũ in eo reuocauerat generaliter quæ-
cũque alia testamẽta per ipsum facta. Nam quòd in
secundo testamẽto specificè tolli debeat clausula de-
rogatoria in primo testamẽto cõtenta, nõ procedit
ex virtute & authoritate dictæ clausulę, sed hoc ope
ratur sola voluntas testantis in primo testamento cõ
tenta,quę nisi ex certa sciẽtia fieret,nõ esset volũtas.
Vnde cùm hoc operetur sola testatoris volũtas,nõ so
lùm tollitur primum testamentum per secundum,in
quo primum expresse tollitur, & clausulæ derogato
riæ derogatur per testatorem specificè:sed etiã si ali-
ter appareat de illa prima volũtate testatoris muta-
ta in secundo testamento. putà quia testator in secũ-
do testamento expresse primum nõ reuocauit,sed so
lùm iurauit.Nam eo tunc iuramẽtum in secundo te-
stamento pręstitum perinde,& tantũ operatur,vt pri
mum testamẽtum censeatur reuocatum,ac si in secũ-
do specificè eũ reuocasset, ac de ipso, & qualibet eius
clausula mentionem fecisset, secundùm Bal.in dicta
l.sancinus.C.eo. Secundũ quem ita reperio fuisse de
cisum.per Arrestum in Parlamento Delphinatus, se
cundùm Guid.Papæ decisio.cxxvij. & cxxviij. in im-
pressis.Et pro dicto Bal. qui nihil allegat,facit quod
elegãter dicit Ioan.An.in mercurialibus, in c.quod
semel. de re.iu. libro vj. & Bar.in l.omnes populi, in
iij.quæstio.principali.in fi.ff.de iusti.& iure. & in di-
cta l.si quis in principio testamenti.ff.de le.iij.vbi ex-
18 presse voluerunt,†quod iuramentum appositũ in fine te
stamẽti habet vim clausulæ derogatoriæ ad sequẽtia.
Et taliter quod gl.singularis in c.cùm nõ deceat.in fi.de
electio.

elec.lib.vj.dicit, quòd clausula non obstante vel alia
clausula derogatoria non tollit actum præcedétem
iuratum.facit cap.constitutus.de rescri.& glo.not.in
verbo,pacta.in cle.dudum.§.pen.de sepul. quas val-
de commendat Iason in l.quoties.C.de prec.impera-
to.offer.& per illas consuluit eleganter Alexand. in
iiij.parte,consil.xxxvij.incipien. Visa petitione An-
19 to.de Roma.† quòd literæ salui conductus debitori
concessæ,ne infra certum tempus pro debitis inquie
tetur,non extendnntur ad debitum iuratum. Et ita
etiam tenent Cy.& Saly.in l.fi.C.si contra ius vel vti
li.publi. vbi Iason circa hoc duas ponit singulares li
mitationes. Ergo è contrario,pari ratione,quoties
iuramentum apponitur in seqnenti testaméto, vim
habebit clausulæ derogatoriæ ad testamentum præ-
cedens,argu.l.cùm pater.§. filius matrem. vbi bonus
tex.ff.de leg.ij.quod iuramentum habet vim clausu-
læ codicillaris,seu quòd actus valeat meliori modo,
quo valere potest. [Vt plenè habetur infrà super
verbo, *Testamentum*.iij.] Vnde secundum testamé
tum,licet expressè non reuocet primnm, dum tamé
contineat iuramentum,medio,& virtute iuramenti
tollit ipso iure primum,quancunque clausulam con
tineat derogatoriam:quia per iuramentum satis ap-
paret de prima volútate testatoris mutata,prout ele
ganter consuluit Pau.consi. ccclxiij. Sed aduerta-
tis,quia contra hanc limitationé fortiter vrget:nam
ideo secundum testamentum simpliciter factum nó
tollit primum clausulam derogatoriam continens,
quia lex præsumit, quòd in secundo deficiat volun-
tas testatoris,vt fatetur ipsemet Bal.in dicta l.sanci-
mus.Sed certum est,quòd vbi deficit consensus, iura
mentum non supplet ipsum consensum.l.fi.C. de nó
nume.pecu. Prætereà,vbi deficit consensus, locum
non habet dictus §. filius matrem.nec tunc iuramen
tum aliquid operatur,secundùm Ludo.consil. cccc-
xvij.incip.In casu propositæ consultationis,& Fran.
Aret.consil.xxiiij. incip. Quatuor dubia. Ad hoc fa-
cit quod notat idem Bal.in l.j.C.commo. vbi dicit,ꝙ
quoties actus nó valet ex præsumpto defectu cósen-
sus,iuramentum nihil operatur, nisi adesset consen-
sus saltem in genere.Facit quod no.idem Bal.in l.sed
& si quis rei capitalis.§.quæsitum.ff.si quis cau.vbi di
cit iuramentú generale nihil operari in his, quæ spe
cificari debent. Ex quibus videtur dicendum decisio
nem Bald.in d.l.saucimus.C.eod. stare non posse,ni-
si dicamus, prout dicendum puto, quòd vbi testator
in secundo testamento generaliter reuocaret omne
aliud testamentum per eum factum, & iuraret,tunc
licet hæc generalis reuocatio de per se non valeret,
nec sufficeret propter clausulam derogatoriá in præ
cedenti testamento contentam, tamé cum iuramen-
to sufficeret. Ex quo adest salté in genere consensus
reuocandi primum testamentum.Et idem esset, si te-
stator diceret cum iuramento, quòd vult hoc secun-
dum testamentum omnibus aliis testamentis præua
lere.secùs, quando faceret secúdum testamentú sim-
pliciter cum iuraméto, absque eo quod aliqua fieret
commemoratio præcedentis testamenti,nec in gene
re,nec in specie,& hoc modo verificari possunt,quæ
proximè in contrarium allegata fuére,secundùm Ia
so.in dicta l.sancimus. Restat ergo,quòd per secun-
dum testamentum generalem primi testamenti con
tinens reuocationem cum iuramento reuocatur pri-
mum, quantácunque clausulam derogatoriam con-
20 tinens,ac si specificè derogatú esset. †Quia iuramen
tum vim habet specifici consensus,secundùm Bal. in
dicta l.j.C. commoda. Et idem esset & secundò, se-
cundùm Bal.in dicta l.sancimus.C.eo. si testator post
testamentum primum clausulam derogatoriam có-
tinens,motus esset noua ratione ad faciendú sequés
testamentum. putà propter offensam hæredis insti-
tuti in primo testamento sibi testatori factá, aut pro-
pter aliam indignationem. Quoniam eo tunc secun
dum testamentum præualet primo, quáuis illud non
tollat expressè,arg.l.si cùm Cornelius.ff.de sol.facit
ff.de confir.tu.l.vtilitaté.ff.de adi.le.l.iiij.§.non solú.
& l.ex parte. Idem esset & tertiò,secúdùm Bald.vbi
s.si testamentum secundum esset coram principe fa-
ctum,vel apud acta iudicis insinnatú.l.omniú.C.eo.
ná vi actorú valebit,licet de primo clausulá deroga
toriá continente nó faciat mentioné. Quia secundú
Ful.in dicta l.sancimus.non est verisimile,ꝙ testator
voluerit fallere principé,aut publicas personas. Idé
cum Bal.tenet ibi Pau.qui dicta Bal.reputat singula
ria,secúdum quæ consuluit Ludo.dicto consi.clxxix.
circa fin. Sed hanc decisionem impugnant moderni
Alex.& Ias.ibi in dicta l.sancimus.C.eo. Idem for-
tè esset & quartò, si post factú primum testamentum
clausulam derogatoriam cótinens cucurrerit decé-
nium,& simpliciter fecerit secundú testamentú sine
cómemoratione primi.Quo casu primum satis cen-
sebitur reuocatum:quia tunc propter longinquitaté
téporis testator non potuit ita faciliter recordari de
clausula derogatoria in primo testamento contenta.
Et quia etiam decenniú debet de aliquo operari, per
dictá l.sancimus.& ita consuluit Alex.in iiij.parte al
legato consi.cv. Sed Fran.Are.eam reprehédit in di-
cta l.sancimus.per illum tex. vbi cú cursu decénij re
quiritur cótraria volútas in actis, aut corá tribus te-
stibus declarata. Idé esset & quintò, si in primo te-
stamento fuissent instituti hæredes extranei cú clau-
sula derogatoria ad futura testamenta,& in secundo
testaméto essent simpliciter instituti liberi testatoris
quoniá eo casu reuocatio dictæ clausulæ nó requiri-
tur in tali testamento secundo, cùm eo ipso ꝙ factum
est inter liberos semper subintelligatur clausula de-
rogatoria seu primi reuocatoria, glos.est singul.in §.
& si quidem. in auth.de testa.imperfe.quam sequun-
tur Bar.& Bal.in dicta authé.hoc inter liberos.C.eo.
& Lud.consi.prædicto clxxix. v.col. Vnde postquam
clausula derogatoria sit implicita in omni testamen
to inter liberos facto,tale testamentum habebit vim
clausulæ reuocatoriæ derogationis cótentæ in prio-
ri testaméto. Et idem secundum aliquos, si in secun-
do testaméto instituta foret hæres alia persona testa-
21 tori valde dilecta: †quia túc sicut affectio, quam ha-
bet testator ad personam sibi claré dilectam inducit
clausulam codicillarem, sic etiam habet vim reuoca
tionis clausulę derogatoriæ in primo testaméto con
tentæ, secundùm Lud.in dicto consi.clxxix. Sed dubi
to, quòd hoc non sit verum: quia licet affectio & di-
lectio personæ valere faciat legata in testamento im
perfecto relicta, secundum glo. in l.in testamento.ff.
de fideicommis.libert. Tamen non facit valere insti
tutionem hæredis, cùm sit hoc speciale vbi liberi te-
statoris sunt hæredes instituti, quòd testamétum im
perfectum valeat. Et ita expressè sequuntur moder-
22 ni,& Iason in l.non dubium. in fi.C. eodem. †Or
testamentum secundum, in quo non reuocatur clau-
sula derogatoria in priori testamento contenta, est
imperfectú, per tex. in dicta l.si quis in principio te-
stamenti.ff.de leg.iij.ergo &c. Idé esset & sextò, quá-
do præcederet vnicú testamentú tantú habens clau-
sulam

sulam derogatoriam, quo casu valeret secũdum absque derogatione illius: & perinde esset ac si illi primo foret specialiter derogatum, ex quo non præcedit nisi vnicum testamentum, argu. l. ij. ff. de liber. & posthu. vt singulariter decidit Barto. in dicta l. si quis in principio testamenti. quem sequitur Ludo. consil. cclxxxv. incipi. Præuiso themate. & de Zabatel. in clemen. j. quæstio. iij. de sepul. & Barba. in dicto capit. cùm esses. §. eo. Sed hoc non videtur verum, secũdum Docto. quia nunquàm dici potest, quòd præcesserit, nisi vnicum testamentum validum reuocatione indigens, cùm semper omnia alia præcedentia sint per il lud ipso iure reuocata, vt dicta l. sancimus. Prætereà hoc esset cõtra tex. apertum in dicta l. si quis in principio testamenti, vbi (quod fortius est) si in vno eodẽque testamento proponatur clausula derogatoria in primo, certè in cõtrarium disposita in illomet testamento non valent, nisi tali clausulæ specialiter derogetur, prout formaliter contra Bart. & sequaces decidunt Ange. Imo. & cæteri in dicta l. ij. ff. de liber. & posthu. & Bald. in l. humanum. C. de legi. & in dicta Authen. hoc inter liberos. C. eodem. & consuluit Ange. consi. cccxiij. incipien. Quædam domina. Et ipsemet Alexan. sibiipsi contrarius consuluit contra Barto. in tertia parte. consi. xxv. incipien. Viso testamento condito. & in iiij. parte consi. vij. incipien. videtur prima fronte. & Iason in dicta l. sancimus. vbi similiter reprobat Bal. qui consulendo dixerat sufficere in secundo testamento dicere, quòd testator vult secundum testamentum omnino valere, & contenta in eo sortiri effectum. Quia hoc dicendo satis videtur constare de voluntate testatoris, quòd primum mutare vult testamentum, ac si clausulam reuocasset derogatoriam, secundùm Ioan. Andræ. in capi. j. de constit. libro vj. Sed non est verum secundum ipsum, & Pau. consil. cccxl j. incipien. quædam domina. Prætereà idẽ esset & septimò, scilicet quòd tolleretur primũ testamẽtum, quamuis clausulam contineret derogatoriam, si in secundo testator dixit, quòd volebat illud secundum esse præcisum: quia dicta verba vim habent clausulæ derogatoriæ, secundùm Iacob. de Are. in l. omnes populi. ff. de iustitia & iure. quem refert & sequitur Panormita. in cap. ij. de rescriptis. & Bal. in l. clari. C. de fideicõmis. Facit quod voluit Ioã. Andræ. in c. j. ad finem. de excessibus præla. in subdi. libro vj. Idem esset & octauò, vbi in secundo testamento diceretur, cassans & irritãs omnem aliam vltimam voluntatem, non obstantibus quibuscunque verbis derogatorijs in ea positis, etiã si de ipsis & toto testamenti tenore esset de verbo ad verbum fiẽda mentio specialis. Quoniam tunc hæc clausula, non obstante, his verbis concepta sufficeret, ac si singulis fuisset sigillatim derogatum, secundùm Federic. de Senis consil. xlvij. incipien. habita super casu prædicto. Ad hoc facit quod de dicta clausula not. Bald. & Ange. per illum text. in l. omnes. C. de præscript. xxx.
23 vel xl. annorũ. †qui est totius iuris melior clarè decidens clausulam, omnia pro expressis habentes, tantũ operari, ac si singula specificarentur. De quo potestis videre satis, & abundè per Fely. in capi. nonnulli. de rescrip. Addatis & nonò idem esse in alio casu, qui colligitur ex verbis Barto. in l. qui in aliena. §. fina. ff. de acquiren. hæredit. in vltimo notabi. Vltra prædicta dicatis idem esse & decimò, si in primo testamẽto clausula derogatoria fuisset apposita ex causa, quę verè aut præsumptiuè esset falsa. Quoniam tunc per secundum testamentum simpliciter factum reuocatur primum, quãuis de primo vel clausula derogatoria in eo contenta non fuerit mentio facta in secũdo, ita singulariter determinat Pet. de Anc. in repetitio-
24 ne cap. si propter tua debita. de rescri. lib. vj. †vbi eleganter cõmemorat diebus suis dubitarũ fuisse apud venerandum Venetorum cõcilium, de quadam muliere plurimum à marito molestata, vt illum scilicet eius maritum institueret hæredem. Quæ quidem mulier post nonnullas sibi à marito illatas molestias ad domum accessit cuiusdam sui consanguinei, cui hæc narrauit, & ibi testamentum suum voluntarie fecit, adiectis clausulis ad futura testamẽta derogatorijs, in quibus causam expressit molestiæ. Deinde mariti domum rediit, in qua aliud testamentum pro mariti libito voluntatis fecit, absq; alicuius clausulæ ad primum testamentum derogatoriæ adiectione, & decessit. Qua mortua dubitatio nõ mediocris exorta fuit, an scilicet secũdum testamentum reuocasset primũ vel nõ. Et refert fuisse decisum per illud venerandũ concilium in fauorem secundi testamenti, & potissimè moti fuerunt, quia in illa ciuitate viuitur cũ summa puritate & plena libertate, ideo non præsumebatur metus à marito illatus vxori, & sic causa propter quam fuerat in primo testamento apposita clausula derogatoria, erat præsumptiuè falsa. Sed extra illam ciuitatem aliter esset dicendum, secundũ eum. Cùm quo eum recitando transit Barba. in cap. causam, matrimonij. de offic. delega. iiij. colum. & in capit. cùm esse. xxviij. colũ. §. eodem. quod est not. pro intellectu gl. in l. j. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio nõ datur. quæ loquitur de metu reuerentiali vxoris ad
25 virum, aut filij ad patrem. †An autem dari possit remedium, quòd testamentum reuocari non possit, videatis in locis suprà allegatis, maximè per Barto. in l. si quis in principio testamenti. & Bald. in dicta l. sancimus. Et non posset dari securum remedium, ne tollatur homini liberum arbitriũ. Quia, vt dicit Seneca in suis Tragœdiis, libro iiij. Omnia entia naturalia in certis legibus stabilita sunt, quas nõ possunt relinquere, homo autem leges nullas habet, quas infringere non possit. Tamen vnum remedium menti tenebitis, quod singulariter sentit Archidia. xiij. quæstione secũda. can. vltima voluntas. circa mediũ, vbi decidit, quòd testamentum primum efficitur irreuocabile, si hæres institutus in eo priuilegium impetret à supremo principe de consilio, & consensu testatoris, quòd ille amplius non possit testari, nec primum testamentum mutare, aut reuocare. Quoniam eo tunc tale testamentum erit irreuocabile. Quia licet per pactum, quamuis iuramento firmatum tolli non possit liberum arbitrium vltimæ voluntatis, imò tenebit testamentum contra testatoris iuramentum, nec testator tenebitur ad interesse hæredis in primo testamento scripti, secundùm Ioan. Andræ. in regula quod semel placuit. de regulis iuris. in sexto. Tamen restringi potest per priuilegium à Papa concessum. Et ita eum refert, & sequitur Bartholo. de Bellen. in additione Panormita. in sexto notabili. in capitu. cùm Marthæ. de celebra. missa. Sed dubito, quòd hoc non sit verum, per ea quę superius dixit in principio huius notulæ, Quia non potest dari casus, in quo testamentum, vt testamentum, sit irreuocabile, quia esset contra naturalem substantiam vltimæ voluntatis, quæ sui natura est vsque ad mortem reuocabilis, & inde dicitur vltima voluntas. Prætereà hæres, qui imitatur contra voluntatem testatoris esset indignus. l. ex parte. ff. de adimend. legatis. secundùm

26 cundùm Bal.in capi.ij.de consue. †Si autem testa-
tor institueret ecclesiam,& iuraret non reuocare, &
si contingeret testamentum reuocare, donaret eccle
siæ:tale pactum cum iuramento valeret,cùm eo tunc
reuocabile transiret ad irreuocabilitatem , quia hoc
pactum est permissum.l. vbi ita donatur. ff. de dona-
tioni.causa mor.secundùm Bal.in capi.in præsentia.
de proba. Nec censeretur esse pactum contra bonos
mores,cùm donatur monasterio vel alteri loco pio,
cùm speciale sit fauore religiosis,vt dicit tex.in l. lo
cum.ff.de vsufruct.in princip.& l.sunt personæ.ff.de
relig.videatis latissime Barba.in capit.relatum. xxx.
colum.ē.eodem.vbi plenè disputat pro & contrà per
27 septem colum. †Et præmissa sunt vera, vbi appa-
rent plura testaméta,de quorum prioritate & poste-
rioritate constat,quo casu(vt dictũ est)posteriori sta
tur.Si autem apparerent duo testamenta eadem die
cõfecta,nec apparet quod prius, nec quod posterius:
tunc si quidem illa testamenta facta fuerint sub vna
& eadem sigillatione, erit vnum & idem testamen-
tum. Ita quòd ambo instituti æqualiter venient ex
testamento,ac si in vno essent instituti hęredes.l.j.§.
si quis in duobus.ff. de bono. posses.secundum tabul.
facit.l.vnum.ff.eodem. & l. locum.§.j.ff.de tabul.ex-
hiben. Si verò sint diuersæ sigillationes , non tamen
apparet,quæ fuerit prior, nec quæ posterior respectu
horæ aut momenti:tunc si quidem ambo testamenta
fuerint eodem libro notarij descripta,illud censetur
fuisse prius, quod in ordine scripturæ fuit priore lo-
co descriptum,secundùm Bald.in l.rebus.C. de dona-
tioni.ante nup.& est text.in l.si duas.§.j.ff. de excusa.
tuto.& plenè Iason.in l.j.ij.colum.ff.soluto matrimo
nio.& Ioan.de Pla.in l.j.ij.colum. versicu.nunc quæ
ro.C.de iure fisci.libro x.facit tex.in capi.penulti. de
electio.libro vj.§.verum,& in capi.mandato.de præ
28 ben.eodem libr.& l.quoties.de vsufructu. †Ordo
enim scripturæ vel nominationis titulũ confert præ
lationis,vt ibi.facit l.generaliter.§.si quid.ff.de fidei
commis.liber. Nam ex ordine verborum vel scriptu
ræ præsumitur ordo intellectus, vt quod prius est in
voce aut scriptura,præsumatur prius esse in intelle-
ctu,secundùm Bal.in dicta l. si duas.ex ordine chari-
tatis & dilectionis, secundùm Ange.& Imo. in l.qui
soluendo.ff.de hæredi.institu. (Additio.) Et per hæc
aliàs cõsului in causa Cancellariæ præsentis vniuer
sitatis Caturcen. quæ dum vacauit per obitum domi
ni quondam Caroli Alamandi , sede tunc episcopali
vacante , fuit per Papam collata duobus eadem die,
ita quòd non apparebat de prioritate datæ alicuius.
Consului, quòd videretur registrum supplicationũ
cameræ Apostolicæ, quod factum extitit, & demum
ille cuius signatura fuit in ordine scripturæ reper-
ta prius descripta & registrata, hoc anno domini M.
ccccc.in mense Septẽbris obtinuit in Parlamẽto To
losæ Arrestum pro se in possessorio,secundum quod
consulueram, & latissimè , papyro non parcens nec
atramento. Si autem in eodem libro non fuerint
descripta, aut à duobus notariis fuerint recepta , tũc
si contenta in illis duobus testamentis habent ordi-
nem à natura, sicut priuatio & habitus, priuatio sem
per iudicabitur posterior:quia sui natura præsuppo-
nit habitum.l. nam & si sub conditione.ff. de iniusto
rup.testamen.& in § j.versicu. seruus.institu.de capi.
diminu. Idem si in vno testamento repetitur ali-
quid Titio relictum,& in alio reperitur legatum ad-
emptum, testamentum in quo continetur ademptio
censetur esse posterius,secundùm Bal.in §.quibus.C.
de nouo Codice componen. post Bartol.ibi. Et idem
si prioritas vel posterioritas appareret ex ordine in-
29 tellectus. †Consideretis ex hoc , quòd velocissi-
mum entium est intellectus, vt ait Thales Milesius.
Vnde vbi tempus non inuenitur in motu distinctũ,
tamen in intellectu reperitur discretum. Præcurrit
enim intellectus omnem temporis velocitatem. Et
ideo videmus,quòd intellectus ordinat etiam futura
quia præcurrit antè, quàm ipsa fiant. Et sic apparet
prius,& posterius posse esse in intellectu , licet in tẽ-
pore naturali sint vnum & idem instans. Ita elegan-
ter dicit nobilis Bal.in l.Arethusa. in prima lectur.in
fine. ff. de statu hominum. Potest enim generosus
intellectus procedere ad infinita,quia intellect⁹ per-
tingit vsque ad cœlum , secundùm Bal. in lectura in
l.Barbarius.ff.de offi.prætoris.x.colum. Et nihil est,
quod non efficere possit ille vigor animi, illa celeri-
tas mentis,illud acumen ingenij, quo omnium glo-
riam haud dubiè aut æquauit,aut excessit.Ideo dice-
bat Themistius Philosophus, quòd inter omnia mi-
randa in rebus naturalibus mirandum est de anima,
cuius potentia prima est intellectus. hoc idem dicit
commentator Auerrois in primo de anima,& Bald.
in capi.auditis.de electio.ij.colum.de hoc egregiè lo-
30 quens dicit , †quòd præcedere contingit tribus mo-
dis,scilicet tempore. secundò ordine naturæ , vt l.li-
cet.§.ea obligatio. ff.de procura. vbi licet obligatio,
& actio eodem instanti nascantur , tamen quia obli-
gatio dicitur mater, secundum ordinem naturæ dici
tur præcedere actionem. Similiter contingit, quòd
prius natura est ignis,quàm calor,& Sol quàm splẽ-
dor,& mors patris,quàm successio filij.Et generali-
ter de necessitate est, quòd causa præcedat effectum.
Tertiò præcedere contingit iuris fictione , seu inge-
nio intellectus. l. talem . §. j. ff. de hæredibus insti-
tuen.& l.singularia.ff.si certum petatur. Nam ratio
facit prius aliquid imaginari, id est, per prius, quàm
occurrat sensibus humanis, vt dicit pulchrè idẽ Bal.
in capitu.præterea requisisti. de appellatio. Si verò
ex ordine scripturæ vel naturæ,aut intellectus appa
rere non potest de prioritate,aut posterioritate testa
mentorũ,eo tunc neutrũ testamentum valet. Adeò,
ꝙ neuter institutorũ hæres erit:quia cùm sit dubium
de viribus testamenti , non posset adiri hæreditas.l.
31 sed & si de sua.ff.de acquirenda hæreditate. †Hæc
tamen conclusio sequentes capit limitationes. Pri-
mò, vt hoc sit verum, vbi neuter hæredum instituto-
rum hæreditatem possidet, quoniã si alter hæredum
hęreditatem possideret, ille obtineret,& actor succũ
beret. Nam actor probare debet testamentum, in
quo fuit institutus, esse posterius, quo non probante
succumbit. Cùm hoc sit suæ intentionis fundamen-
tum.l.quia accusare. C. de edẽdo.Secundò limitatur
dicta conclusio esse vera , quãdo hæredes in vtroque
testamento instituti essent paris conditionis.Si verò
hæredes instituti in vno testamento , essent extra-
nei, & instituti in alio essent de venientibus ab in-
testato, tunc in dubio testamentum illud, in quo in-
stituti reperirentur venientes ab intestato , præsu-
mitur esse posterius, & sic validius. argumento l. si
duobus.§.si prius.ff.de contra tabu. & l.hac consultis-
sima.§.si quis.C. de testamẽ. & l.fina.C.de codicillis.
Præterea si neutrum illorum testamentorum va-
leret, venientes ab intestato succederent testatori.
Ergo multò fortius venient ex testamento secun-
dum defuncti voluntatem.Ita eleganter dicit textus
in l.prima. C. de his qui sibi ascri. in testamen. Ter-
tiò

tiò limitatur dicta conclusio, vt locum habeat in pagano, qui sicut decedere non potest pro parte testatus, & pro parte intestatus, sic nec cum duobus testamentis validis. l. si certarum. & l. quærebatur. ff. de testamen. milita. secùs, si esset miles, qui potest de iure militari decedere cum duobus testaméntis validis, vt in puncto decidunt gloss. Barto. Bal. & Saly. in l. fina. C. de edicto diui Adria. tollen. glo. & Dominic. in capitu. duobus. de rescriptis. libro sexto. Idem esset & quartò in pagano, sicut in milite, vbi statutum ciuitatis, aut patriæ consuetudo vel priuilegium haberet, quem posse cum duobus aut pluribus testamentis decedere: quo casu omnia illa testaméta valerét, & hæredes in talibus testamentis instituti venirent æqualiter ad hæreditatem in concursu, secũdùm Angelum, Imo. & Alexan. in l moribus. in secundo notabi. ff. de vulga. & pupilla. substitutio. Quintò limitari potest dicta cõclusio, & singulariter, si in altero de duobus testamentis eodẽ tempore factis esset pia causa hæres instituta. Quoniam eo tunc tale testamẽtum præsumeretur esse posterius, & per consequens validius. Et ratio est, quia quẽadmodum fauore piæ causæ in contractibus præsumimus prioritatem ad instar fisci, per tex. in l. j. C. de iure fisc. lib. x. sic etiam in vltima voluntate, vt singulariter decidit Ludouicus in repetitione authenticæ, similiter. prima parte. versicul. Duodecima, quòd licet &c. C. ad legem Falci. quod est notandum. Ad hoc facit, quod singulariter decidit Bal. in l. j. ff. soluto matrimonio. vbi si duo reperiantur instrumenta eodem die confecta cũ hypotheca, de quorum prioritate dubitabatur, & in quorum vno promissum erat ab aliquo salarium doctori, & in alio erat promissum alicui priuato, certè illud præsumitur anterius, in quo promissum reperi-

32 tur doctori. †Quid, si reperirentur duo contrarij codicilli eadem die facti? Glo. est in l. cùm proponas. C. de codicil. dicens, quòd ambò valent. Ita quòd illi quibus in vtrisque relinquitur veniunt in cõcursu, & simul admittũtur ad relictum. l. vnica. §. si autem disiunctim. C. de caducis tollendis. Et ratio differentiæ, quare quis facere potest validè plures codicillos, & non plura testamento, est secundùm Ioan. Fab. in §. fina. institu. de codicil. quia testamentum est plena voluntas, & sic non compatitur aliam pœnam. Sicut videmus, quod habenti tutorem tutor dari non potest, institu. qui dari tuto. testamen. pos. quia tutoris datio est plena prouisio, cùm tutor detur principaliter personæ pupilli, & consequenter suis bonis. Sed codicilli sunt minùs plena voluntas, & sic aliam pariuntur.

33 †Sed quid si appareant duo mandata eiusdem datæ, cui standũ erit, & quis dicitur verus procurator, Bal. in l. falsus, C. de furtis. & in capi. quia propter. de electio, iij. colum. & Alexan. in l. si quis autem. ij. col. ff. de acquiren. hæredita. & Fely. in capitu. impurari. in princ. de fide instrumen.

Laus Christo Iesu domino nostro.

SVMMAE.

1 *Codicilli non veniunt appellatione testamẽti, sed vltimæ voluntatis.*
2 *Statutum diminuens numerum testium in testamento, non extenditur ad codicillos.*
3 *Testamentum secundum non tollens primum, tollere potest eius codicillos.*
4 *Codicillus largè est testamentum.*
5 *Testamentum venit appellatione codicillorum, & econtrà largè.*
6 *Testari permissus, codicillari potest.*
7 *Codicilli quid, & vnde.*
8 *Codicillorum ius ante Augusti tempora in vsu non fuit.*
9 *Codicilli duobus modis fiunt.*
10 *Codicilli in testamento fiunt tripliciter.*
11 *Codicillo relicta nõ valẽt sine aditiõe, nisi ad pias causas.*
12 *Clausula, si non valet iure testamenti, valeat iure cuiuslibet alterius vltimæ voluntatis, quid operetur.*
13 *Donatio causa mortis nõ requirit hæreditatis aditionẽ.*
14 *Testamento infirmato, infirmantur codicilli.*
15 *Testamento rupto, quando rumpantur codicilli.*
16 *Codicillum ex testamento facit clausula codicillaris.*
17 *Clausula codicillaris quid operetur.*
18 *Codicillaris clausula quadrupliciter inducitur tacitè, licet non exprimatur.*
19 *Clausula, quòd testamentum valeat omni meliori modo, idem operatur quod codicillaris.*
20 *Iuramentũ operatur clausulam codicillarem. & nu. 21.*
22 *Iuramenti extraiudicialis vis.*
23 *Substitutio iuramento firmata, si directo non possit, valebit iure obliquo.*
24 *Fideiussor iurans ad plura tenetur.*
25 *Cõfessio extraiudicialis etiam absente aduersario, valet, si sit iurata.*
26 *Capi. ex rescripto. de iureiurando. singulariter inducitur ad quatuor.*
27 *Conductor, vel emphyteuta, qui iurauit soluere annis singulis, si per annum cesset, ilico potest expelli.*
28 *Iuramentum sine interpellatione constituit in mora.*
29 *Vasallus qui iurauit, non potest feudo renuntiare, vt à seruitio liberetur.*
30 *Iuramentum an impediat dominij translationem.*
31 *Iuramentum impedit remissionem contractus.*
32 *Iuramentum accumulat forum foro.*
33 *Iuramentum habet vim guarentigia.*
34 *Compensare, non est soluere.*
35 *Arbitrium licet non pariat actionem iure ciuili, tamen iure can. propter iuramentum est locus officio iudicis.*
36 *Iuramenti ratione lex loquens de contractu, extenditur ad quasi contractum.*
37 *Iuramẽtum habet vim insinuationis in donatione cccc. aureos excedente.*
38 *Iuramẽtũ excusat à præsumpta calũnia, & expẽsis litis.*
39 *Feudi causam non cognoscit ordinarius, nisi interfuerit iuramentum.*
40 *Societas perpetua & ad heredes transitoria an pacto fieri possit.*
41 *Iuramentum impedit præscriptionis cursum.*
42 *Alexander iuramentum obseruauit.*
43 *Iuramento non seruato, multi principes periêre.*
44 *Marcus Attilius vt iuramentum seruaret, morti se sponte obtulit.*
45 *Aegypti periuros capite plectebant.*
46 *Clausula codicillaris tacitè inducitur ex magno testatoris amore.*
47 *Suorum appellatione veniunt amici.*
48 *Amicitiæ perfectæ sunt quatuor leges.*
49 *Alexander medico fidit.*
50 *Amicitia & parentela æquiparantur. & nu. 51.*
52 *Amicus admittitur sine mandato, sicut coniunctus.*
53 *Volo aut vellem, quando inducat dispositionem.*
54 *Clausula codicillaris statuto vel cõsuetudine inducitur.*
55 *Testamenti & codicillorum differentia.*
56 *Codicillis dari non potest hæreditas directè, nisi in casibus & numero 57.*
58 *Testari inter liberos quis liberè potest.*
59 *Filius necessariò est in aliquo instituendus.*

Codicillis

60 *Codicillis non poteſt hereditas adimi, niſi in caſibus.*
61 *Reſtituendi verbum eſt indirectum.*
62 *Clauſula derogatoria poteſt in codicillis renocari,*
63 *Legatorum generalis ademptio ad pia legata non extenditur.*
64 *Exheredatio non fit in codicillis.*
65 *Subſtitui in codicillis non poteſt.*
66 *Codicillis quare non ea fiant quæ in teſtamentis.*
67 *Codicillis quinque teſtes ſufficiunt.*
68 *Codicillis pluribus, non teſtamētis quis poteſt decedere.*
69 *Codicilli fieri poſſunt ab eo, qui poſt factum teſtamētum redditus eſt inteſtabilis.*
70 *Codicillus quid, & qualiter confirmatur.*
71 *Hereditas eadem nō poteſt ſimul ex teſtamēto, & codicillis peti niſi in caſibus.*
72 *Hereditarij creditores & legatarij vna actione tētata, poſſunt ad aliam redire.*
73 *Ignoranti qua via ſuccurratur.*

Teſtamentum. III.

AM ex hoc datur vobis intelligi, quòd Raynutius tāquam nobilis vir & egregius teſtari voluit, & non codicillati. Licet
1 † enim appellatione vltimæ voluntatis veniant codicilli, ita quòd fieri debent cum ea ſolennitate, quæ ex forma ſtatuti requireretur in vltimis voluntatibus, ſecundum Baldum in l. hac conſultiſsima. C. qui teſtamenta facere poſſunt non tamen veniūt appellatione teſtamenti, vt infrà dicetur. Nec ſunt teſtamentum: imò differunt à teſtamento, l. non codicillum. C. eodem. & l. ſi idem. C. de codicillis. ideo dicit Barto. quem ibi
2 ſequitur Alexand. in l. ij. ff. de lega. j. † quòd ſtatutum diminuens numerum teſtium in teſtamentis, putà quòd valeant facta coram quinque teſtibus, locum non habet in codicillis, vt valeant facta coram tribus teſtibus. Vnde conſuluit Alexand. in ij. parte. conſil. cxvj. incipien. Viſo themate. penult. col. quòd licet teſtamentum ſecundum ſolenne in quo extranei ſunt inſtituti, non tollat primum teſtamentum inter liberos factum, niſi de ipſo fiat mentio in ſecundo, per text. in authen. hoc inter liberos. C. eodem. &
3 dictum fuit ſuprà teſtamentum ij. † Attamen bene tolleret codicillos prius factos inter liberos, poſito quòd de illis mentionem non faceret: quia cùm dicta authent. à iure communi fauore liberorum exorbitans loquatur de teſtamento, non comprehendit codicillos. Bene † dicunt doctor. quòd largo mo-
4 do capiendo codicillum, codicillus eſt teſtamentum, & eius appellatione venit, cùm ſit mentis teſtatio, inſtitu. eod. §. j. in glo. & in l. ij. C. communia de lega. & ibi Bald. & glo. in l. ij. C. de conſtit. pecunia. & in cap. quanquam. in fine. de vſuris. libro vj. Ideo dicit Salicet. in dicta l. ij. C. communia de lega. in fin. quòd pro relictis in codicillis in teſtamento confirmato vel per ſe, ſine teſtamento facto competit actio ſaltem vtilis ex teſtamēto cōtra ſucceſſores ab inteſtato. Et idem Salice. in l. filij. in primo nota. C. familiæ erciſcundæ. dicit, quòd habens fundum in emphyteuſim ab eccleſia cum poteſtate relinquendi in teſtamento ſuo cui vellet, poterit eum relinquere in codicillis. Et ita ibi refert aliàs conſuluiſſe Ferrariæ. pro quo facit textus in l. fina. ff. de iure codicil. Similiter dicit Paul. in l. proximè. ff. de his quæ in teſtamen. delen. reſpondiſſe interrogatus, quòd ſi quis ſeptem conuocatis teſtibus & rogatis, vt eſſent teſtes in ſuo teſtamento, plura reliquerit legata & fideicommiſſa, tamen nullum hæredem inſtituerit, & diſpoſitio vt teſtamentum valere non poteſt, tamen valebit vt codicillus, quantumcunque teſtamentum facere velle declarauerit. Cùm appellatione teſtamenti largo ſumpto vocabulo veniat codicillus, vt etiam ſequitur Iaſon in dicta l. non codicillum.
5 C. eodem. Et † idem erit econtrà, vt largo ſumpto vocabulo appellatione codicillorum, veniat teſtamentum. Ideo non ineleganter dicit Ioannes Andre. in additio. Spec. tit. de inſtrumen. edi. §. compendiosè. in additione incipiente, Ad intellectum. quòd ſi teſtator conuocatis ſeptem teſtibus filios inſtituat hæredes, & legata faciat, quantumcunque dicat, ego facio codicillos: vel dicat, volo meam diſpoſitionem valere iure codicillorum, tamen valebit vt teſtamentum, & erit teſtamentum, non obſtānte quòd talem diſpoſitionem codicillos appellauit. & ita refert ibi Dynum terminaſſe. Plus dicunt Baldus & Salicetus per illum text. in l teſtamentum non ideo. C. eodem. quòd ſi teſtator diceret coram ſeptem teſtibus: ſitis teſtes huic meo contractui, tamen erit teſtamentum, ſecundum Alexand. in dicta l. non codicillum. & plenè Felyn. in cap. ſignificante. ſecunda col. de reſcript. inde dicit Angel. in l. illud. §. tractari. ff. de iure codicil. quòd ſi teſtator inſtituat hæredes, quanuis notarius ſcribat, talis volens facere codicillos &c. talis ſcriptura notarij enuntiatiua non impedit, quominus ſit teſtamentum: & ita etiam conſuluit Alexander in prima parte conſil. cxlj. incipien. maturè. Ad hoc facit quod decidit Bald. in l. imperator. la j. ff. de ſtatu homi. dicens quòd ſi notarius ruſticanus dixerit, Martinus volens teſtatus decedere, fecit hos codicillos, in quibus Titium hæredem inſtituit: talis diſpoſitio valebit vt teſtamentum. Quia potiùs valet quod teſtator apertè ſētit, quàm vitiet quod profert notarius ineptè, vt no. in l. ſi librarius. ff. de reg. iuris. Sed in ſtatutis & diſpoſitionibus à iure cōmuni exorbitātibus, vbi proprio vtimur ſignificato, teſtamētum non comprehendit codicillum, nec econtrà, vt vidiſtis ſuprà. Ad prædicta facit quod dicit Bartolus
6 in l. vt tantum. ff. de ſeruo corrupto. volens, † quòd qui teſtari poteſt, etiam codicillari poterit. quod facit ad ſtatuta teſtari permittentia ſecundum eum. ideo dicit idem Bart. in dicta l. ſecunda. ff. de legatis primo. quòd ſtatutum prohibens minorem viginti annis teſtari, videtur etiam eum prohibere codicillari per rationes, de quibus ibi per eum. Et licet Bald. in l. fina. C. eodem. tenuerit contra Bartolum, tamen Alexander in dicta l. ij. poſt longam diſputationem tenet cum Barto. & Barba. ſuprà eodem in rubrica. Subiungens quòd vbi lex adhiberet maiorem ſolennitatem in teſtamento, prout fecit in teſtamento cæci, illa eadem maior ſolennitas requireretur in codicillis. caſus eſt ſingularis in dicta l. hac cōſultiſsima. ibi, quæ & in eundem modum. C. qui teſtamentum
7 facere poſſunt. Sunt † autem codicilli quædam parua & minima ſcripta voluntas. Qui ideo codicilli dicuntur, quia in breuiori ſcriptura vel codice quàm teſtamentum, fiebant. Adeo, quòd ſolùm in eis fideicommiſſa relinquebantur, & tales ſunt ad teſtamentum ſicut ſcapha ad nauem. Nec olim fieri poterant abſque ſcriptura: hodie verò fieri poſſunt ſola nuncupatione. C. de bonis libertorum. l. fi. in principio. ita

dicit glossa, institutio, de codicillis. super rubrica.
8 Sciendum † tamen est, ius codicillorum ante Au-
gusti tẽpora in vsu nõ fuisse. sed primus Lucius Len-
tulus (ex cuius persona etiã fideicommissa cœperũt)
codicillos introduxit. Nam cùm decederet in Aphri
ca, scripsit codicillos testamento confirmatos: qui-
bus ab Augusto petiit per fideicommissum, vt face-
ret aliquid. Et cùm diuus Augustus voluntatem eius
impleisset, deinceps reliqui eius authoritatem secuti
fideicommissa præstabãt: & filia Lentuli legata quæ
iure non debebat, soluit. Dicitur autem Augustus
conuocasse sapientes viros, intérque eos Trebatium
quoque, cuius tunc authoritas maxima erat, & quæ-
sisse an hoc iure recipi posset, nec absonans à iuris
ratione codicillorum vsus esset. Et Trebatium sua-
sisse Augusto, quòd diceret vtilissimum & necessa-
rium hoc ciuibus esse propter magnas & longas pe-
regrinationes, quæ apud veteres fiebant: vbi si quis
☞ testamentum facere non posset [propter fortè im-
potentiam, testibus scilicet deficientibus] tamen co-
dicillos facere posset. Post quæ tempora cùm Labeo
codicillos fecisset, iam nemini dubium fuit, quin co-
☞ dicilli iure optimo admitterentur [adeò quòd ex
post vsus codicillorum viguit, prout viget de præ-
senti.] ita eleganter dicit textus, institu. de codicil. in
9 princip. Pro † huius siquidem materiæ latiori de-
monstratione, scire debetis, quòd codicilli duobus
modis principaliter fiunt. vno modo fiunt, nullo pe-
nitus condito testamento, & sic ab intestato. l. con-
ficiuntur. ff. de iure codicil. & l. non idcircò. C. de codi-
cil. & institu. illo eodem titulo. §. non tantùm. vt pu-
tà si aliquis nolens, aut non valens propter impoten
tiam facti, veluti testium defectum, testari: coram
quinque testibus declaret suam voluntatem, quòd
cuidam Titio suam velit restitui hæreditatem, aut
alio modo legat, vel relinquit: talis voluntas dicitur
codicillus. Ad cuius validitatem seu cõfirmationem
requiritur, quòd venientes ab intestato codicillantis
hæreditatem adeant, & illam demum restituant Ti-
tio, quarta Trebellianica iure restitutionis debita re
tenta. l. ij. ff. de fideicommiss. liber. aut legata seu reli-
10 cta soluant. † Secundo modo fiunt codicilli condi-
to per codicillantem testamento, & hoc fieri potest
tripliciter. Nam aliquando fiunt ante testamentum,
& postea fit testamẽtum: quod fieri potest etiam per
cæcum, vt not. Bal. in dicta l. hac consultissima. C. qui
testament. facere possunt. Aliquando fit prius testa-
mentum, & posteà codicilli. Et his duobus casibus
etiã si in testamẽto ante vel posteà facto, de codicillis
nihil dicatur, tales codicilli cẽsentur tacitè per testa-
mentum confirmari, dummodo aliâs non appareat
codicillantem in testamento codicillos expressè re-
uocasse, vt dicto §. non tantùm. Requiritur tamẽ ad
validitatem seu confirmationem talium codicillo-
rum, quòd adeatur hæreditas ex testamento, si tale
testamentum valeat. Quo casu hæredes scripti in eo-
dem, tenebuntur relicta in codicillis adimplere. Si
autem testamẽtum non valeat, requiritur, quòd suc-
cedentes ab intestato adeant hæreditatem: quia sem-
per hæredes ex testamento vel intestato succedentes
censentur in codicillis rogati adimplere contenta in
eisdem secundum Barto. in l. prima. ff. de iure codicil
lo. glo. Bart. Ange. & Imo. in l. qui filio. §. seruus. ff. de
11 hæredi. institu. † quia sine aditione non valerent re-
licta in codicillis, nisi ad pias causas secundum Bald.
ibi. Et quòd relicta in codicillis, nullo facto testamẽ-
to, vel eo nulliter aut inutiliter expedito facta, non
valeant sine aditione, est tex. in l. secunda. ff. de fidei-
commiss. liberta. quam ibi ad hoc ponderat Barto.
contra Rofredum, qui in suis libellis oppositum te-
nuerat & malè in titulo de actionibus ex testamẽto.
quia non valent nisi ad pias causas, vt dixi, vt proba-
tur in dicta l. secunda. Et eodem modo sine aditione
valerent, si in testamento vel alia voluntate fuisset
clausula: Si non valeat iure testamẽti, valeat iure cu-
12 iuslibet alterius vltimæ voluntatis. Quo † casu ta-
lis clausula eum valere facit iure donationis causa
mortis. Et operatur quòd legata debebuntur etiam
non adita hæreditate secundum Bald. in l. eam quam,
13 C. de fideicommissa. Quia † donatio causa mortis
non requirit hæreditatis aditionẽ, vt plenè per Ale-
xan. in dicta l. secunda. ff. de lega. j. ij. & iij. colum. Sed
codicilli nullo modo valerent non adita hæreditate.
Et ratio est, quia testamentum ex quo hæreditas non
aditur, remanet inualidum & infirmum, & per cõse-
quens codicilli, qui ex testamento dependent, sine te
stamento valere non possunt. Cùm eorum robur &
validitas aut infirmitas à testamento ante vel posteà
facto depẽdeat, sicut accessorium à principali. Adeo
14 quòd † testamento stante valido, validi erunt codi-
cilli, eo autem infirmato, etiam infirmátur codicilli.
Ita quòd, rupto testamento natiuitate posthumi, vt
habetur in §. j. instit. quibus mod. testamẽt. infirman.
Etiam rumpuntur codicilli ab eo dependentes. l. j. C.
de codicil. Et notanter dico à testamento depen-
dentes, quoniam si defunctus nullum testamentum
fecisset, sed solùm codicillos, tunc codicilli non rum-
perentur natiuitate posthumi. l. si quis cum. §. qui gra
ui. & l. ab intestato. & l. penulti. ff. de iure codicil. &
tenet glo. in dicta l. prima. C. de codicil. Subiungens
ibi codicillos ad testamentum pertinere, & ex eo de-
pendere, siue ante testamentũ facti fuerint, siue post,
siue expressè confirmati, siue non. Præterea notan-
ter dixi, quòd rupto testamento, rumpuntur codicil-
li, putà natiuitate posthumi. Quia cùm testamentum
in quo posthumus fuit præteritus, valere cœperit, &
valuerit donec posthumus natus fuerit viuus, codi-
cilli dicuntur habuisse dependentiam ab eo. Et sic ru-
pto postea testamẽto posthumi natiuitate, etiã rum-
puntur codicilli, vt dicta l. prima. secùs, si testator qui
testamentum fecit & codicillos in suo testamento
præteriisset filium iam natum. Quo casu cùm pro-
pter talem præteritionem testamentum fuerit ilico
nullum, codicilli qui à testamẽto ipso iure nullo de-
pendentiam habere non potuerũt, non rumpuntur.
Quinimò valent ac si nullum factum fuisset testa-
mentum. l. tertia. §. fina. ff. de liberis & posthumis. se-
cundum Bartol. in l. legata inutiliter. ff. de adimen.
lega. Cyn. & modernos in dicta l. prima. C. de codicil
lis. Et idem esset, scilicet quòd codicilli valerent
etiam rupto testamento posthumi natiuitate, si ex-
pressè facti fuissent ad hunc finẽ, vt rupto testamen-
to valerent. Ideo videmus, quòd testamento in quo
continetur clausula codicillaris rupto, tale testamen-
tum sustinetur, vt codicillus virtute dictæ clausulę. l.
qui filio. §. j. iuncta glos. fina. ff. de hæredibus institu.
secundum verum intellectum Bald. & Imo. ibi: repro
15 bato intellectu Bartol. qui diuinat. Vnde † restat,
quòd tunc solùm rupto testamẽto etiam rumpuntur
codicilli, quando fuerunt ante vel post testamentum
simpliciter facti, & non ad finẽ prædictum. & ita in-
telligitur dicta l. prima. C. de codicillis. secundum do
16 ctores, ibi: & clariùs patebit ex dicendis. † Aliquan-
do & tertiò fiunt codicilli condito testamento, non
quòd

quod fiant ante, neque post testamentum, sed fiunt in
ipsomet testaméto, scilicet per clausulam codicillaré
in testamento appositam. putà si testator, dicat in te-
staméto: si non valeat iure testamenti, valeat iure co-
dicillorum, vt communiter hodie solet fieri. Quo ca
su, si tale testamentum non valet vt testamentum, pu
ta ob defectum solennitatis, tale testamentum confir
matur per adiectionem clausulæ codicillaris in subsi
dium, vt valeat tanquam codicillus. de quo plenè per
Bart. in d. l. j. Bald. & Salic. in d. l. fina. C. de codicillis.
17 † Veruntamen necesse est, quòd testator expressè
talem clausulam apposuerit: quia aliâs non subaudi-
retur, nisi apponeretur per se, vel per æquipollens,
quod idem significet, vt infrà videbitis. & de hoc est
text. in dicta l. fina. in tertia sui parte. Et talis clau-
sula codicillaris duo operatur. Primò, quia si appo-
natur in secundo testaméto inualido, tollit primum
testamentum quo ad legata, vt not. Barto. in l. si iure.
ff. de lega. tertio. Secundò operatur legatorum repe
titionem à venientibus ab intestato. quod verum in-
telligatis quo ad eos, qui in primo gradu sunt. Non
autem quo ad alios sequentis gradus. Ideo si priores
in gradu ab intestato repudiarent hæreditatem, &
sequens admitteretur, non teneretur ad dicta legata
ex dicta clausula codicillari, vt est gl. singularis secú-
dum Angel. in l. non iustam. C. ad Trebellia. Et est
hæc clausula tantæ virtutis & efficaciæ, quòd nedum
suos operatur effectus, testamento existente nullo
propter defectum debiti numeri testium, vt quia se-
ptem non fuerút adhibiti testes, aut quia non fuerút
rogati, vel non sunt masculi. insti. hoc tit. §. testes. seu
propter defectum cuiuslibet alterius solénitatis. Sed
etiam operatur effectum testaméto stante nullo pro
pter filij ipsius testatoris præteritioné, vel testamen-
to rupto agnatione posthumi in testamento præteri-
ti, vt suprà dictú est. [Et pleniùs dicitur super ver-
bo, *in eodem testaméto relinquens.* primo. vltima limi-
tatione.] Nihil tamen operatur si testamétum esset
imperfectum, & deficeret ratione deficientis volun-
tatis, vt l. fideicommissa. ff. de legat. tertio. & dicta l.
ex ea. ff. de testa. Nec etiá operaretur testamento státe
nullo ex defectu personæ codicillantis, vel cui codi-
cillatur. putà quia non habet testamenti factionem
actiuam. de quo per glo. in l. si quæramus. ff. eodé. vbi
Barto. & Panor. suprà eod. in rubri. vel non habet te-
stamenti factionem passiuam, de quo per glo. instit.
de lega. §. legari. In his enim talis clausula nihil ope-
ratur, nisi solùm vbi esset solennitatis defectus, secun
dum Bal. in l. senium. qui testamen. face. non possunt.
18 Præterea † circa hanc clausulam codicillaré scien-
dum est quòd aliquando in testamentis expressè ap-
ponitur, quo casu indubitanter operatur suos effe-
ctus, vt dictum est. Aliquando in testamento non ap-
ponitur expressè, sed tacitè inducitur. Et hoc fit qua-
druppliciter. Primò hæc clausula inducitur ex aliis
verbis æquipollentibus, puta si testator in suo testa-
mento minus solenni talia aut similia dixerit verba:
19 Volo † testamentum meum valere omni meliori
modo quo valere poterit. Nam ex his aut similibus
verbis inducitur clausula codicillaris. l. cùm pater. §.
filius matrem. ff. de legatis secundo. Cùm sensus di-
ctorum verborum sit, quòd si non possit valere vt te
stamentum, saltem valeat vt codicillus, secundum
Bald. & Angel. ibi. Ad hoc facit textus optimus in l.
codicillis. §. fina. & ibi Barto. ff. de lega. ij. per quem
tex. deciditur, quòd idem est si testator in testamento
dixerit, quòd sequi non vult miseram legum subtili-
tatem: sed quod disposuit, vult haberi pro legitimo.
Nam talia verba vim habent clausulæ codicillaris.
Idem dicit ibi Imo. si testator dixerit, volo testamen-
tum meum haberi pro legitimo, quoniam eo tunc
hęc clausula comparatur clausulæ omni meliori mo
do, ad similiter inducendum clausulam codicilla-
rem. Secundò inducitur hæc clausula codicillaris
tacitè ex facto testatoris, puta si in testamento minus
solenni testator iurauerit. Quia tunc tale iuramen-
tum vim habet clausulæ codicillaris & operabitur:
quòd si testamentum valere non potuerit vt testa-
mentum, valebit vt codicillus: aut aliâs meliori alio
20 modo, quo valere poterit. † Iuramétum enim sem-
per importat clausulam, vt actus valeat meliori mo-
21 do quo fieri potest. † textus est moltum singularis in
dicta l. cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. secundo.
vbi Bartol. ad hoc not. illum text. Eleganter subiun-
gés, quòd siue testator legata reliquerit, & iurauerit
quòd darentur, vel dixit hæredi, quòd iuraret dare
legata. Tunc licet testamentum ex defectu solenni-
tatis non valeat, tamen iuramentum vim habebit re
petitionis legatorum ab intestato: taliter quòd lega-
ta debebuntur ab intestato, ac si clausula codicillaris
fuisset expresse in testaméto adiecta. facit quod ipse
plenè dicit in l. si quis pro eo. ff. de fideiussor. Et hoc
verum siue testator iurauerit, siue eius hæres, vt ibi
dicit. qoanuis idem Barto. contrarium senserit in iu-
ramento hęredis. in l. ij. C. communia de lega. volens
innuere, quòd dispositio dicti §. filius matré. locum
habet tantùm in iuramento testatoris, & non hære-
dis. Sed prima opinio scilicet ꝙ etiam locú habeat in
iuramento hæredis, est verior. quam tenet Bal. in di-
cto §. filius matré. qui est textus notabilis alibi non
repertus secundum eum, per qué elegáter dicit Bart.
22 in l. si quis maior. C. de trásac. † quòd si in transactio-
ne interuenerit iuramétum, & transactio valere non
possit vt transactio, tamé valebit vt pactum propter
iuramentum: quod aliâs secùs esset. l. si causa cognita.
vbi etiam hoc sequitur Angel. C. de transact. & in l. si
vnus. §. penulti. ff. de pact. & Bal. in reper. l. ij. C. de re-
scinden. venditio. Et quòd iuramétum habeat vim
clausulæ codicillaris, tenet Barto. in l. eam quam. C.
de fideicommiss. & l. si quis in principio testamenti.
ff. de leg. tertio. subiungens ibi, quòd habet vim clau-
sulæ derogatoriæ, vt plenè dixi §. eodé in verb. *testa-
mentum.* ij. Nam etiá habet vim clausulæ rato manen
te pacto. Adeò vt contrauenieńs teneatur soluere pœ-
nam, & nihilominus seruare pactum iuratú sub pœ-
na, secundum Bart. in dicta l. si quis maior. Ad quod
facit quod singulariter dicit Bald. in l. verbis ciuili-
23 bus. ff. de vulgari & pupilla. † quòd substitutio iura-
mento firmata, si valere non possit iure directo, saltē
valebit iure obliquo propter iuramentum. Idem te-
net Bald. in l. si iure. C. de testa. manumis. quam opin.
sequitur Ludo. in l. j. §. si quis ita. ff. de verbor. obliga.
Prætereà per illum §. filius, dicit Bald. & post eum
Salice. in l. j. C. commoda. quòd iuramentum vim ha
bet expressi & specifici consensus, ita quòd vbi non
sufficeret generalis consensus, prout est videre in ca-
su l. si quando. §. & generaliter. C. de inoffic. testa. &
casu l. sed & si rei capitalis. §. quæsitum. ff. si quis cau.
iuramentum supplet specificum consensum, secun-
dum Ludo. in dicto §. si quis ita. Similiter etiam sup
plet causæ legitimæ insertioné, adeò quòd cautio nó
causata, si tamen fuerit iurata, velut si promittés sine
causa iuret præmissa vera esse, aut in futurú seruare,
talis promissio valet propter iuramentum, vt plenè

consuluit Barba.in j.parte consi.xxv.ix.col.quod in-
telligit verum,dummodò promittés sine cauta cum
iuramento sit aliâs prudens & sagax: quo casu iura-
mentum vim habet expressionis causæ: secùs tamen
esset in rustico,muliere,& minore, vt ibi plenè pro-
bat.viij.col. referens Ludo. idem consuluisse per di-
ctum §.filius matrem.notabiliter dicis Bart.in dicta
24 l.si quis pro eo.ff.de fideiuss.† ꝙ licet fideiussor non
teneatur si in duriorẽ causam fideiusserit, aut si aliud
quàm principalis promiserit.l.Græcè.§.illud.ff.de fi-
deiusso.Tamen his casibus iurando tenetur non vt fi
deiussor,cùm forma deficiat,sed tenebitur vt princi-
palis promissor.Quia iurando voluisse videtur tene
ri omni modo quo potest.de quo per Bald.in l.si præ
dium.C.de iure dot.Per illum §.filius matrem.com-
muniter reprobatur opi.Ioã.Fab.in §.si quis alium.
instit.de inuti.stipu.volẽtis promissionẽ facti alieni
quãuis iuratam non tenere: quoniã imò tenet etiam
de iure ciuili per tex in dicto §.filius.quia cùm iura-
mentum importet clausulam,ꝙ actus valeat meliori
modo quo valere potest.l.cũ pater.§.filius.ff.de lega.
ij.Promittens factum alienum cum iuramẽto,intel-
ligitur promittere se facturum:& curaturum: & ita
promissio valebit.cap.ex literis.le ij.de sponsa.iũcta
glo.& in c.sicut ex literis.de iureiur.ita pulchrè com
mentauit dictum §.filius matrem. Iason in §.si quis
postulante.inst.t.de actio. vltra quem in hoc puncto
de iurante factum alienum,habetis glo.fin.vbi Bald.
in c.ex rescripto.de iureiu.& Panor.ibi.& gl.in can.
quoties cordis oculus.j.q.vij.& gl.in c.vnico.verbo,
nihil.xxx.q.vij.Panor.in c.gemma.de sponsa.& in c.
significationibus,in fi.de offic.delega.vbi idem tenẽt
contra Io.Fab.& etiam contra eum consuluit Frano.
Aret.consi.lxxx.& consi.cxliij.glo.in c.tibi domino.
lxiij.distinct. Ad præmissa facit tex.not.de iuramen
to testatoris loquens. in l.cùm quis decedens.§.codi-
25 cillis.ff.de lega.iij.per quem determinat ibi Bar.† ꝙ
confessio extraiudicialis licet non valeat absente ad-
uersario facta,tamẽ valebit si fuerit iurata,nec reuo-
cari poterit,etiã si in testamento,quod sui natura est
reuocatorium vsq; ad mortẽ fuerit facta per text.in
d.§.codicillis,per quẽ ita consuluit Paul.consi.ccxlj.
26 & Barba.in secunda parte consi.liiij. Ad † hoc facit
tex.elegans in c.ex rescripto.de iureiur.qui singulari
ter inducitur ad quatuor. Primò,quia licet pro debi
to ciuili non possit quis detineri inuitus.l.ob æs.C.
de actio.& oblig.& in c.ij.de pig. Tamen si detentus
iurauerit non recedere, donec satisfactum creditori
fuerit,licet iurans sit liber homo, obligatur,& iura-
mentum seruare tenetur. Secundò inducitur, quia
licet mulier fideiubẽs iuuetur Velleiano senatuscon
sulto.l.j.& per totum tit.ff.ad Velleia. Tamen si mu-
lier fideiusserit cum iuramento,tale iuramentum fa-
cit eam teneri,acsi ad plenum certiorata de suo bene-
ficio illi renunciasset, aut bis fideiussisset:quibus casi
bus tenetur de iure.l.penul.ff.ad Velleia.& in authẽ.
siue à me.C.ad Velleia. Nam iuramẽtum supplet de-
fectum renuntiationis aut secundæ fideiussionis, se-
cundum Bald.in dicto c.ex rescripto. quem sequitur
Ias.in l.fin.C.de iur.& fac.igno. Tertiò inducitur ad
id quod suprà fuit conclusum contra Ioan.Fab.cuius
opi.vltra ibi allega.confunditur per dictum c.ex re-
scripto.iuncta glo.fin. Quartò inducitur,quia licet
fideiussor conueniri non possit, donec excusso priùs
debitore principali,vt in authen.præsente.C.de fide-
iusso.Tamen virtute iuramẽti poterit fideiussor con
ueniri vnà cum debitore principali.& ad hoc ponde
rat Bal.illum tex.in dicto cap.ex rescripto.Quod ta-
men an sit verum,videatis Barba.in ij.parte.consilio
xliij. vbi post longam disputationem videtur consu-
luisse contrarium,vt etiam tenet Alexã.in l.fina.iij.
colum.ff.si cert.peta. Ad hoc facit, quia licet promit
tens factum proprium non obligetur præcisè ad fa-
ctum:sed liberetur soluẽdo interesse.l.si quis ab alio.
§.fin.ff.de re iud.& l.stipulationes non diuiduntur.
§.j.versi.Celsus.ff.de verb.obliga. Tamen si promit-
tens iurauerit,compelletur præcisè ad factũ,nec libe
rabitur soluendo interesse,glos.singularis in l.iij. in
princ.ff.de condi.causa data.de quo plenè Panor.in
cap.veniens.de iureiurand.per illum text.quem con-
sulendo sequitur Alexan.in j.parte consi.xxvj.incipi.
non puto.& Ias.in l.ij.C.de iure emphy.vbi dicit, ꝙ
iuramẽtum accelerat pœnæ commissionem, adeò ꝙ
pœna quæ aliâs non cõmitteretur ante biẽnium vel
triennium,vt in casu ca.propter sterilitatem.de loca.
27 & conduc.& in cap. potuit. eodem titu. † Si condu-
ctor vel emphyteuta qui iurauerit soluere annis sin-
gulis,per annum cessauerit, ilico expelli poterit. Fa-
cit glos.suprà allega.in dicta l.iij.ff.de condict.causa
data.in verbo,necesse. vbi licet in contractibus inno
minatis sit re integra locus pœnitẽtiæ, tamẽ non vbi
interuenit iuramẽtum,per quod desinit res esse inte-
gra:& illam glo.in hoc sequitur Imo.in l.secunda.§.
sed & si quis.ff.de donat.& Barba.in capit.iurauit.de
proba.& est communis opiu.licet ipsemet Barba.su-
per rubr.de iureiuran.voluerit contrarium per tex.
in l.fina. C. de non numer.pecu. Ad hoc facit quod
decidit Salicet.in l.si pacto quo pœnam. C.de pactis.
vbi dicit,quòd quoties in actu aliquo apponitur iu-
ramentũ,non habet locum purgatio moræ:quanuis
aliàs admitteretur,vt dicto capitulo,potuit. & l.& si
post tres.ff.si quis caut.allega.text. in l.si quis maior.
C.de transactio. vbi periurus est ilico infamis: & sic
contra executionem non admittitur purgatio in fo-
ro contentioso:secùs in foro animæ. glos. singularis
in capitulo,apud misericordem.xxij. quæstione pri-
28 ma. Ad † hoc facit quia vbi apponitur iuramen-
tum,ibi nulla requiritur interpellatio ad constituen-
dum debitorem in mora,vt singulariter decidit Spe.
tit.de aduo.§.j.versi.sed nunquid is qui iurauit.& vi-
detur tex.iunctis ibidem not.per doc.in l.eum qui.§.
si iurauero.ff.de iureiur.Ioan. And.& Panor.in c.bre
ui.de iureiuran.& Ias.in l.quod te.ix.col.ff.si cert.pe-
ta.licet ibi Alexan.contra. Et per hoc decidit Barba.
in cap.fina.iiij.col.de emptio.& venditio.quòd si vẽ-
ditor iurauit defendere emptorem in lite mota,tene
tur de euictione,si litem sciuit motam, & non venit
ad defendendũ:quanuis aliâs non teneretur,nisi em-
ptor litem motam ei denuntiasset.l.emptor.vbi Bar.
C.de euict.& Dyn.in cap.eum qui certus.de reg.iur.
libr.vj.quia quando iurauit, satis requisitus censetur
à stimulo iuramenti,quod eum impellat pro empto-
re.quod est menti tenendum. Quia ex consuetudine
notariorum in omnibus instrumentis emptionum
apponitur iuramentum. Pariter decidit Bal.in præ-
29 ludiis feudorum. versic. sed statim quæritur. † quòd
vasallus si recipiendo feudum iurauerit,non poterit
feudo renũtiare,vt à domini seruitio liberetur:quod
aliâs facere posset,secundum glo.in cap.quæ in eccle
siarum.de constitut.vbi Panor.circa fi.de quo tamen
ibi Fely.xxxj.colum. Similiter decidit Bal.in authen.
habita.C.ne filius pro patre. versic.sed contra oppo.
quòd scholaris coram rectore vniuersitatis conuen-
tus,eum declinare non poterit ratione possessionis,
cui

30 cui astrictus est vinculo iuramenti. † Ad hoc facit
quia iuramentũ translationẽ dominij impedit, quod
omnes non fatentur. Tamen resolutio est, ꝙ quoties
iuramentum habet pro se ius cõmune & assistẽtiam
illius, tunc iuramẽtum translationem dominij, impe
dit. Sicut est videre in rebus de mensa ecclesiæ aut re-
gni existentibus, quæ iure cõmuni prohibentur ali-
nari. Vnde iuramẽtum à prælato vel rege præstitum
de non alienãdo impedit dominij translationem: vt
si postea alienentur, non valeat quod factum est. cap.
intellecto. de iureiurã. & cap. si quis presbyterorum.
de rebus eccle. non alien. Et idem in muliere iurante
non alienare rem dotatam, aut non cõsentire aliena
tioni, cùm de iure communi res dotalis sit prohibita
alienari. l. j. & ij. ff. de fundo dota. non tenebit aliena
tio, quamuis iurata, secundum glo. in cap. licet. de iu-
reiuran. lib. vj. de cuius intellectu vidistis in verbo,
Duas habens filias. loquendo de pacto de non succe-
dendo. his enim casibus primum iuramentum dero-
gat secundo. secùs vbi primum iuramentum non ha-
bet ius cõmune pro se, vt plenè no. in dictis iuribus.
facit quod plenè decidit Panor. de gestis contra iura
mentum in cap. dilecto. iiij. col. cum sequ. de præben.
Ad hoc facit, quia licet in materia cõtractus non sit
locus remissioni. cap. Romana. §. contrahentes. de fo
31 ro compet. lib. vj. † Tamen secùs vbi appositum esset
iuramentum, vt pulchrè dicit Ang. in l. hęres absens.
ff. de iudi. per tex. ad hoc singularẽ in authẽ. de exhi-
ben. reis. §. si verò etiam quidem iuret. in verb. omni-
32 modo coll. viij. † Ad hoc facit, quia iuramentum ac-
cumulat forum foro, adeo quòd laicus cõtrahẽs cum
iuramento poterit etiam conueniri coram iudice ec-
clesiastico ad obseruationem iuramẽti. cap. fin. de fo-
ro compet. lib. vj. Ad hoc facit: quia licet instrumen-
tum contractus non habeat iure communi paratam
executionẽ de sc. l. minor xxv. annis. cui fideicõmis-
sum. ff. de minoribus. Tamen si in iuramento dicere-
tur, & quia de prædictis posset dubitari, dictus pro-
missor iuramẽtum detulit stipulatori, qui iurauit si-
bi deberi. Tale iuramentum habebit paratam execu-
tionem ratione iuramenti volũtarij, secundum Bart.
& Fulgo. in l. ij. ff. de iureiur. quos ibi sequitur Alex.
& Iason & Barba. suprà de iureiuran. super rubrica:
volens dictum Bar. posse saluari, vbi iuramẽtum de-
latum fuerit corã notario, qui instrumẽtum recepit,
Quia est iudex chartularius ex forma statuti, secun-
33 dum glos. in l. prima. ff. de iudic. † Et sic iuramentum
habet vim garentigię. vide Bal. in l. j. C. de iureiuran.
& Ias. vbi suprà ponentem sex limitationes. Ad hoc
facit, quia iuramentum mirabilem habet effectum,
quoniam seruari debet in forma specifica. Ideo iurãs
soluere non euitaret periurium, si compensare vellet
debitum iuratum cum eo, quod sibi debetur. nec ad
34 hoc allegandũ & opponendũ reciperetur, † cùm com
pensare non sit specificè soluere: & sic plus operatur
iuramentum, quàm conditio; quia licet conditiones
sint in forma specifica adimplendæ. l. qui hæredi. & l.
Mæuius. ff. de condi. & demonst. Et satis specificè sol-
uit, qui compensat. l. si peculium. §. j. ff. de statulibe.
Tamen si quis soluere iurauerit, non audietur com-
pensare volẽs, nisi specificè soluat, & realiter rem de-
bitam tradat, per tex. in cap. ad nostram. de iureiurã.
tenendo intellectum. quem glo. & communiter doc.
ibi tradunt. Nam magis specificè impleri debet iura
mentum, quàm conditio, vt ibi plenè dicitur. Ad hoc
facit: quia licet per pactum litigando coram incom-
petenti iudice, ille iudex non efficitur iudex compe-
tens, saltem ante litem contestatam, imò admittitur
pœnitentia, vt l. si conuenerit. ff. de iurisdi. om. iudic.
Tamen si iurauerit, cogi poterit præcisè ad illius iu-
ramenti obseruantiam, secundũ Ange. & Fulgo. Pau.
Alexan. & Iaso. in dicta l. si conuenerit. quia per iura
mentum res desinit esse integra, vt dicta l. iij. in prin
cip. in glo. ff. de condi. cau. data. videatis Guid. papæ.
35 quæsti. lxxvij. Ad hoc facit, † quia licet arbitriũ non
pariat actionẽ de iure ciuili, etiam si fuerit iuratum,
in authen. decernimus. C. de arbit. vbi Barto. Tamen
de iure canonico cui standum est. cap. nouit. de iudic.
iudex ex officio coget iurantem ad illius obseruan-
tiam, vt not. in cap. ij. de arbit. & not. Bal. in dicta au-
thẽ. decernimus. quem sequitur Panor. in cap. Quin-
36 tauallis. in iiij. differentia. de iureiuran. † Ad hoc fa-
cit, quia propter iuramẽtum lex loquens in contra-
ctu habet locum in quasi contractu: gl. est singularis
in authen. sacramenta puberum. C. si aduersus vendi.
in verbo, Contractibus. Pariter locum habebit in di-
stractu, id est, liberatione, & sic ligatur adolescens fa
ciendo tutoribus suis refutationem cum iuramento.
glo. est singularis in l. quid ergo. in princip. in verbo,
Contrarium. ff. de contra. iudi. tutelæ. secundum Bal.
in rub. suprà de iureiu. & in dicta authen. sacramẽta.
Iuramentum à minore præstitum supplet minorem
ætatem, & facit eum videri maiorẽ, vt excludatur ab
in integrũ restitutione, & à iure dicendi contractum
nullum. Et sic habet vim decreti iudicialis, vt ibi. Ad
hoc facit, quia iuramentum validat donationem in-
ter patrem & filium, quæ aliâs obstante patria pote-
state non valeret, vt tenet Bald. in l. fina. C. de vsucap.
pro dona. Et donationem inter virum & vxorem se-
cundum Gul. de Cug. quem sequitur Bart. in l. Seius.
& Augerius. ff. ad legem Falcidiam. & dicta l. si quis
pro eo. ff. de fideiusso. Anto. de But. Imo. & Panor. in
cap. cùm contingat. de iureiur. & pleniùs Alexan. &
Iason in l. si donatione. C. de collatio. Et refert Gui-
do Papæ. quæst. cxlvj. in fi. sic fuisse decisum in parla-
mento Delphinatus in causa castri Rupis Chinardi,
quod nunc pertinet reuerẽdo in Christo patri & do-
mino meo domino Antonio Alamandi episcopo no
stro Caturcen. vt dicam latiùs ĩ. super verbo. *Quam*
37 *adiecta & viro suo donauerat.* † Præterea facit, quia
iuramentum in donatione summam quingentorum
aureorum excedẽte interueniens habet vim insinua-
tionis, vt valeat non obstante immẽsitate, secundum
Ioan. And. in addi. Spec. tit. de instru. edi. §. porro. sen-
tit Bartol. in l. Modestius. in fin. ff. de dona. Panor. te-
net in cap. cùm contingat. xvij. colum. de iureiuran.
Floria. in l. quæ pater. ff. famil. ercisc. consulit L. Ro-
ma. consi. xxvij. ij. col. Francis. Aret. cons. ij. Ang. cons.
xciiij. & Alexand. in prima parte. consilio iiij. vj. col.
& consi. xij. ij. col. Et in secunda parte, consil. lxxxiij.
in fine. videatis plenè per Guido. Papæ. quæst. ccl. de
38 quo plenè dicam vbi suprà. Ad hoc facit: † quia iura-
mentum excusat à præsumpta calumnia, & per con-
sequens succumbentem in causa ab expensis: & facit
eum videri habuisse iustam causam litigandi. glo. est
singularis in §. oportet. in authẽ. de iudi. Et tenet gl.
etiam nostra. in c. fi. de dol. & contu. & in c. imprimis.
ij. q. j. Gul. de Cug. Bald. & omnes in authen. genera-
liter. C. de episco. & cleri. Ad hoc facit, quia licet or-
dinarius cognoscere nõ possit de causa feudali: quia
hæc cognitio pertinet domino feudi. ca. cæterum. de
39 iudi. Tamen si agatur † de contractu feudali iurato,
poterit iudex ordinarius ratione iuramẽti cognosce
re etiam de proprietate feudi, vt cõsuluit Io. Calder.

consil. secundo. sub titu. de iudi. & foro compe. quem
refert & sequitur Barba. in cap. nouit. de iudic. Præ-
tereà licet societas morte alterius sociorũ soluatur,
& quo ad mortuum, vt non transeat ad hæredes, &
etiam quo ad superuenientes. instit. de societa. §. sol-
uitur. Tamen non finitur si iuramentum intercessit,
secundum Ioan. Fab. ibi singulariter in fin. vbi tenet,
40 † quòd licet ex pacto fieri non possit, quòd societas
sit perpetua, vel ad hæredes transitoria: tamen fallit,
vbi tale pactum esset iuramento firmatum, secũdum
eum. Præterea licet non valeat renuntiatio præscri-
ptionis, imò ea non obstante præscriptio procedit,
tamẽ benè valet & cursus præscriptionis impeditur
41 si fuerit iurata. † Nam iuramentum etiam in contra-
ctu simpliciter præstitũ impedit præscriptionis cur-
sum, secundum Alexand. singulariter in l. nemo po-
test. ff. de lega. primo. quod dictum magnifacit Fely.
super rubri. de præscriptio. vj. col. in fine. dicens non
fuisse ab alio tactum. An autem sit verum, quòd de-
bitum iuratum præscribi non possit, videatis Gui-
do. papæ. quæst. cxcix. Postremò facit, quia licet do-
lus futurus remitti nõ possit, tamẽ valebit remissio
si iurata fuerit. de quo plenè dixi super verbo, *Duas
habens filias.* in tertia principali fallentia. loquendo
de secunda specie pacti de futura successione, scilicet
de hæreditate conseruanda. Quæ omnia quo ad effe-
ctum iuramenti extraiudicialis sunt notanda. Qui
quidem effectus, vt videtis, est maximus: ita quòd ve
niens contra iuramentum conuentionale est eoipso
42 infamis. l. si quis maior. C. de trãsact. † Ob quod non
sine causa Alexander (narrante Valerio) iuramenta
sua violare noluit, imò posserenus seruauit. Adeò, quod
cùm iret ad dissipãdum ciuitatẽ nomine Lãpsacum,
obuium habuit Anaximenem præceptorem suum.
Sciens igitur Alexãder quod pro ciuitate eum interpel-
laret, iuramẽto præuenit, dicens se non factutũ quod
petiisset. Tunc Anaximenes postulauit, vt prælibatã
ciuitatem destrueret. Quod audiens Alexander ciui-
tatem suæ paci reliquit. Sed (proh dolor) nunc princi
pes sua iuramẽta sic non seruant, nec solùm frangũt
quæ ex voluntate personali: sed etiam ea quæ ex iu-
re regni vel dominij prædecessorum more fecerunt.
Nimirum igitur, si proditorum aut infidelium serui
torum comitiuam habent. Suis enim periuriis talem
promererentur, dicentes illud Ouidij:

Amplector sanctas quæ dant bona femina fraudes.

Per quod intelligere potestis iuramẽta esse in maxi-
ma veneratione, maximè apud catholicos propter
eius mirabiles effectus: & non ab re dicebat Quintil
lianus li. ix. c. ij. Nam & in totũ iurare, nisi vbi neces-
se, graui viro parum conuenit. Si tamẽ semel honestè
iuratum fuerit, non solùm amico & familiari, sed ini
mico & ignoto existimabit mentiri non esse suum.
Nec aliquãdo permittet, vt lingua à suo sensu discor
det: dicit Lactan. in lib. de vero cultu. & Tullius lib. j.
43 de offi. † Nullo inquit, pacto iurare habes, quod tene
re nolis. Hodie autem principes plerique vsu habẽt,
dum suis rebus timent, iureiurando multa polliceri,
mox verò tergiuersari, si arridentiori fortuna iuuen
tur, non aduertentes quod violato à Laomedonte Troia
no rege Priamique patre iuramento, indignatis diis:
Neptunus vrbem aquis repleuit, & Apollo pestem
immisit. Et vt Ieremias xxv. c. prædixerat, ob causam
periurij Zedechiæ regis qui fidem Nabuchodonosor
regi promissam hosti suo non seruauerat, ipse popu-
lus Israël destructa Ierosolyma captiui in babylonẽ
perducti fuerũt, Iere. c. li. vbi, eo interfecto, annis lxx.

permanserunt, vt habetur ij. Paralippo. xxxvj. capit.
Nunquid etiam præ manibus habetis de Astulpho
Longobardorũ rege, qui ob violatum Pipino Fran-
corum regi pro ecclesia bellanti præstitum iuramen
tum, turpiter expirauit. De quo Gagui. libro iij. cap.
iiij. sic dicit. Primo in sequenti vere Pipinus in Lon-
gobardos exercitum ducit: quia ad Alpium angu-
stias occurrens Astulphus, transitu Francos prohibe
re contendit. Sed irruentium in se Francorum impe
tum non sustinens, Papiam se receperit: vbi milite
Frãco circumuallatus obsides xl. Pipino dat: iuratque
Romano pontifici quæcunque abstulisset restituere.
Atque ita attributis Stephano pontifici militum fir-
missimis copiis eum in sedẽ Pipinus restituit. Cogni
to Pipini in Franciam abscessu, Astulphus, neque obsi
dum, neque iurisiurandi curam habens nullis se pro-
missis absoluit. Eam ob rem Pipinus superatis ite-
rum Alpibus, Astulphum Papiæ obsidet. Obsidione
pressus Astulphus Rauennam Pipino cum aliis quas
pontifici abstulerat aliquot vrbibus, quę in exarcha-
tu erant, restituit. Receptas Pipinus Stephano assi-
gnat. Ipse verò Astulphus nõ multum post equo for-
te delapsus ceruicem fregit. Subiungens eo. cap. in fi-
ne. quòd Gayfirus dux Aquitanus de certo contra
clerum sacrilegio commisso delatus, cùm legatis re-
gis reddere cuncta promisisset, & religione iuramen
ti spreta peiora attentasset, perfidia Gayfiri cognita
Pipinus vlcisci iurisiurandi contemptorem pergit,
castellis compluribus solotenus dirutis, Borbonium
Chantellam, atque Claromontem recepit. Inde cùm
Lemouicas peruenisset, omnibus igne ferróque con-
sumptis, crebras expeditiones in Aquitaniam duxit.
Excursa Aquitania, deficiẽtibúsque ad Pipinum plu-
rimis vrbibus, Gayfirus à suis necatur. Hæc ille. Vi-
deatis quæ dixi in verbo, *Et vxorem nomine Adela-
siam.* in primo principali articulo, loquendo de Pi-
44 pino. Non sic, domini, † non sic Marcus Attilius
Regulus nobilis consul Romanus fecit, de quo in l.
postliminij ius. §. captiuus. ff. de capt. & postli. reuer.
Qui cùm per Afros cũ omni exercitu deuictus fuis-
set, ita vt duobus tantùm Romanis fugientibus. xxx.
millibus occisis, ipse cum quingenti captiuis in vin-
culis teneretur, deindéque à Marco Aemilio Paulo, &
Seruio Fuluio Romanis consulibus Afri superati es-
sent, vt ducẽtis hostium millibus occisis, captisque cen
rum & triginta, per Carthaginiẽses cum legatis suis
mitteretur, vt captiuorum permutationem à Roma-
nis implorarent: iuramento tamen præstito, quod si Ro-
mani permutationi non assentirẽt, Carthaginẽ ipse
rediret: Romámque venisset, & in senatu contraria
legationi suæ asserẽs, nõ esse vtile Romanis, propter
ipsum iam senem tot nobiles captiuos permutare,
persuasisset Romanis permutationem offerẽtibus
& ad moram cum hortãtibus, quia iurauerat redire
prælegit, & Carthaginem rediit. Quem Afri con-
festim in angusto ligno clauis acutis confixo inclu-
serunt, vbi palpebris circuncisum vsque ad mortem
stare & vigilare fecerunt, diuo testante August. j. de
ciui. dei. c. xv. & xxiiij. ac lib. ij. c. iij. libróque iij. c. xiiij.
& lib. v. ca. viij. An autem Regulus ille in foro con-
scientiæ, vinculo iuramẽti redire teneretur in carce-
rem, videatis gl. in cle. pastoralis. de re iudi. Bart. in l.
relegati. ff. de pœnis. & Panor. in ca. inter alia. in fin.
de immu. eccl. de isto Regulo & eius fide & religione
Vale. lib. j. tit. de seruata religione sic dicit: Sed in his
quæ ad custodiã relig. attinent, nescio an oẽs Marcus
Attilius Regulus præcesserit, qui ex victore specio-
sissimo

ſiſsimo inſidiis Aſdrubalis, & Xantippi Lacedæmo-
nij ducis, ad miſerabilem captiui fortunã deductus,
ac miſſus ad ſenatum populúmque Romanum lega-
tus, vt ex ſe vno & ſene, complures Pœnorum, id eſt,
Carthaginenſium iuuenes penſarẽtur. In cõtrarium
dato conſilio Carthaginem petiit, non ignarus ad
quàm crudeles, quámque etiam meritò ſibi infeſtos
deos reuerteretur. Verùm quia his iurauerat ſi capti-
ui eorum redditi non forent, ad eos ſeſe rediturum.
Potuerunt profectò dij immortales efferatam miti-
gare ſæuitiam. Ceterùm quò clarior eſſet Attilij glo-
ria, Carthaginenſes moribus vti ſuis paſsi ſunt. Ter
tio Punico bello religioſiſsimi ſpiritus tam crudeli-
ter vexati, vrbis eorum interitu, iuſta exacturi piacu
45 la. Hæc ille. Ex † quibus reſultat, ꝙ maximi vincu
li eſt iuramentum, cuius infractores & periuri, pœ-
na capitis apud Aegyptios mulctabantur, vt Diodo-
rus Siculus lib. ij. c. iij. refert. Primùm, inquit, periuri
capite mulctabantur tanquam qui duplici tenerẽtur
ſcelere, vt qui & pietatem in deos violarent, & fidem
inter homines tollerent maximum vinculum ſocie-
tatis humanæ. Hæc ille. Ideo non ineleganter decidit
Anto. de But. in c. penult. vbi eum ſequitur Panor. de
iureiur. quòd per licẽtiam datam notario aut iudici,
vt inſtrumentum vel teſtamentum extendat prout
voluerit, non poterit iudex ſeu notarius addere iura
mentum, quod ſuppleri non poteſt ſine conſenſu pa-
tris, cùm habeat certam formam. Reſtat ergo, quòd
iuramentum à teſtatore vel hærede in teſtamẽto mi-
nus ſolenni præſtitum, ſupplet ſolennitatem, ſcilicet
inducendo clauſulam codicillarem, itaꝙ talis volun
tas valet vt codicillus, ac ſi dictum fuiſſet à teſtatore
expreſsè. Quod eſt verum vbi teſtamẽtum deficeret
ratione deficientis ſolennitatis. ſecus ſi deficeret ra-
tione defectus ſubſtãtię in perſona teſtatoris, qui for
tè teſtari non poterat, vel cõſenſus eiuſdẽ. Quoniam
his caſibus iuramentum nihil operetur. Nec etiam ſi
teſtamẽtum deficeret ex defectu voluntatis, cum his
caſibus clauſula codicillaris expreſsè apposita nihil
faceret, ſecundum Ludo. Ro. conſi. ccccxvij. incip. In
caſu propoſitæ conſultationis. & Fran. Aret. conſilio
xxiij. incip. quatuor dubia. facit l. ſi. C. de non nume.
46 pecu. Iaſ. in l. eam quam. de fideicom. † Tertiò prin-
cipaliter clauſula codicillaris tacitè inducitur, & in
teſtamento ſubintelligitur ex ardore amoris liciti,
quem teſtator gerebat ad perſonas in eius teſtamẽto
minus ſolenni honoratas. Ideo ex teſtamento minus
ſolenni debebuntur legata relicta perſonis ipſi teſta
tori dilectis, & præſtabũtur à veniẽtibus & teſtatori
ſuccedẽtibus ab inteſtato, perinde & acſi clauſula co-
dicillaris expreſsè fuiſſet in teſtamẽto apposita: quia
ardor liciti amoris eo tunc clauſulam operatur codi
cillarem, ſicut filiis. Ita ſingulariter poſt glo. determi
nat Bald. in d. l. ſi iure. C. de teſta. manu. Facit glo. ſin-
gularis in l. ij. C. in quib. cau. colo. cẽſiti ve. lib. xj. vo-
47 lens † quòd appellatione ſuorum veniũt amici: imò
veri amici parentibus etiam ſuis præferuntur. Vnde
Seneca epiſtola ciij. quendam plangentem filium re-
darguit, dicens: Quid faceres, ſi amicum perderes: ex
quo periculum incertæ ſpei ſic plangis, quaſi velit a-
micum eſſe filio præferẽdum, ſi verus amicus fuerit.
Et multò magis eſt rebus quibuſcunque præferẽdus,
iuxta illud Catonis:

Vtilius regno eſt meritis acquirere amicos.

Adeò quòd narrat Cæſar in commẽtariis ſuis de bel
lo Gallico. lib. vj. olim apud Gallos aſſuetum fuiſſe,
omnes à defuncto dilectos in eius funere cremari,
quaſi vnum corpus cum eo. Funera ſunt, inquit, pro
cultu Gallorũ magnifica & ſumptuoſa: omnia queꝗ
viuis cordi fuiſſe arbitrantur, in ignẽ inferunt etiam
animalia. Ac paulò ſuprà hanc memoriam ſerui &
clientes quos ab his dilectos eſſe conſtabat, iuſtis fu-
neribus confectis vnà cremabantur. [Ad quod fa-
cit quod habetur infrà ſuper verbo, *qui cum alia ma-
trimonium contrahens.* dum loquitur de amore mulie
rum ad viros prædefunctos.] Amicitia etiam, vt di-
cit Tullius in libro de amicitia, omnibus humanis
rebus præponẽda eſt. Nihilq; eſt naturæ tam aptum,
támque conueniens ad res proſperas vel aduerſas,
quàm ſit vis amicitiæ. Eſt autem amicitia omnium
diuinarum humanarúmque rerum cum beneuolen-
tia & charitate conſenſio. Et idem rhetoric. ij. Ami-
citia, inquit, eſt voluntas erga aliquem bonarum re-
rum, illius ipſius cauſa quem diligit cum pari volun
tate. nec aliud eſt amicitia, quàm æqualitas animo-
rum, adeo quòd amicus non es, cùm bona aliqua de-
deris, niſi teipſum animúmque dederis. Ob quod di-
cit Seneca libro ſexto de beneficiis, Neſcis quantum
ſit amicitiæ pretium, ſi non intelligis te ei daturum
quem diligis. Nam tanta eſt vis amicitiæ, quòd res
parificat ex ſe diuerſas, cùm alter ex amicis alteri vo-
to complaciti operis adminiſtrat effectum, quia ami
citia multos diſpares coadunat, inter quos eſſe debet
charitas ſine temeritate, & communitas ſine cupidi-
tate. Quis enim diuiſit angelos amicos? ſuperbia.
Quis fratres primos? auaritia. Vnde Seneca epiſtola
xlviij. Cõſortium, inquit, rerum omnium inter nos
facit amicitia. Et omnia cũ amico cõmunia amicus
habebit. Imò fuit Pythagoricorum opi. Amicorum
omnia eſſe cõmunia, & amicũ eſſe alterum ſeipſum,
vt refert Hiero. contra Ruphinum. Quod etiam ſen-
tit Ouidius, lib. iiij. de triſtibus, dicens:

Hi duo corporibus, mentibus vnus erant.

Et Philoſophus nono ethicorum, vbi etiam commẽ-
tator, Amicis eſt anima vna, & omnia communia.
Nec eſt amicus, niſi amico cor ſuum præbeat, ſecun-
dum Tullium libro primo de Offic. & Auguſt. libro
ſecundo confeſsio. Amicitia, inquit, dulcis eſt pro-
pter bonitatem animorũ: ideo qui amicus eſt, amico
omnia cõmunicat, ſcilicet cor ſuum & bona. Quin-
imò fertur (quod plus eſt) de duobus mercatoribus
adeò ſe inuicem diligẽtibus, vt vnus eorũ qui Aegy-
ptius erat, vxorem propriam pulcherrimam alteri
amico relinqueret, eo ꝙ ipſius amore langueſceret,
clarè ſic oſtendendo idem velle atq; idẽ nolle veram
48 amicitiam eſſe, vt dicit Salluſt. in Catilin. † Ad ve-
ram autem & perfectam amicitiã quatuor ſunt leges
traditæ, ſine quibus eſſe non poteſt. Prima eſt, dicit
Tullius, vt ab amicis honeſta petamus, & non roge-
mus turpia: nec faciamus rogari: quia omnis vera a-
micitia in bonis eſt, & nõ in malis: nec eſſe poteſt, niſi
inter habẽtes charitatem. iuxta illud Sallu. in Iugur.
Inter bonos, inquit, amicitia, inter malos factio eſt.
Cui conuenit Tullius lib. iij. de Offic. Nec vlla eſſet
excuſatio peccati, ſi amici cauſa peccaueris. Vnde
Hiero. in epiſtola ad Paulinum in princ. illam dicit
veram eſſe neceſsitudinem, quæ Chriſti glutino co-
pulata eſt; & quam Dei timor conciliat. q. d. ꝙ vera
amicitia Chriſti glutino, id eſt, charitate & Dei timo
re cõciliari debet, ſecundum glo. ibi. Ideo amico iniu
ſta petenti, non eſt aſſentiendum. Imò dicit gl. ſuper
Matt. quam gl. refert ſuper rub. C. de mendi. vali. lib.
xj. Iuſtius feceris, ſi iniuſtè petentẽ correxeris, quã ſi
ei dederis. Facit l. Attilicinus. ff. de ſerui. ruſti. præd.

Quæ omnia considerans Rutilius, de quo loquitur
Valerius, cùm amico indigna petenti non obediret,
eidé conquerenti & dicenti, quid mihi opus est ami-
citia tua, si quod rogo non facis? Respondit, Imò quid
mihi tua, si propter te aliquid inhonestè facturus
sum? Ideo sapienter dicit Cato:

Quod iustum est petito, vel quod videatur honestum:
Nam stultum est petere, quod possit iure negari.

Tales enim qui iniusta petunt, sunt amici de quibus
habetur Ieremiæ nono, Omnis amicus fraudulenter
incedit. Secunda lex est, quòd amicitia sit realis &
effectualis, & non ficta seu adulatoria. Quia vt dicit
Tullius præallegato libro de amicitia, in amicitia
nulla pestis maior quàm adulatio, & vitiosa simula-
tio, quæ verum iudicium tollit, & amicitiam adulte-
rat. Et August. lib. decimo confessio. Amici, inquit,
adulantes amicitiam peruertunt, & semper in neces-
sitate deficiũt. De hac pestifera adulatione dixi super
verbo, Condidit. j. Tertia lex in amicitia est, ꝙ sit di
screta. Nam vera nõ dicitur amicitia eorũ, qui quos-
dam adeò stultè diligunt, quòd volendo vti amicitia,
excessũ doni & muneris seipsos damnificant & con-
cutiunt. quos Cato redarguit:

Dilige sic alios, vt sis tibi charus amicus:
Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur.

Quarta lex amicitiæ est, quòd sit cõstans & firma,
ꝙ nunquã deficiat, præsertim in aduersis. Quoniam
vt dicit Valerius lib. iiij. tit. de amicitia, in prio. Sin-
ceræ fidei amici præcipuè in aduersis rebus cognoscũ
tur. In quibus quicquid præstatur totum à constanti
beneuolentia proficiscitur, felicitatis cultus maiore
ex parte adulationi quàm charitati erogatus certè su
spectus est, perinde ac plus semper petat quàm impẽ-
dat. Accedit huc, ꝙ infractæ fortunæ homines magis
amicorum studia desiderant, vel præsidij vel solatij
gratia. Nam læta quidem & prospera negotia (vtpo
re cùm diuina suffragatione foueantur) humana mi-
nus indigẽt. Tenaciùs igitur eorũ nomina posterita-
tis memoria apprehẽdit, qui aduersos amicorum ca-
sus non deseruerunt, quàm qui prosperum vitæ cur-
sum comitati sunt. Debétq; amicitia omni suspicio-
ne carere. Quia secundum Tullium parum amicitia
prodest, nisi amicorum cõstans & fidelis cordiũ adhæ
sio fuerit. Sed non semper cunctis mortalibus idem
animus est, vt dicebat Catilina in Ciceronem. quasi
dicat: solis veris amicis eundem animum & constan
tem inesse. Et Sene. in Thieste. Quos, inquit, verus a-
mor tenuit, semper tenebit. Vnde Augustus Cæsar
(prout Suetonius refert lib. ij. de duodecim Cæsari-
bus) amicitiam non facilè admisit: sed cõstãtissimè re
tinuit. Nec dicitur amicus qui citò amicum deserit,
aut qui de amico cito malè iudicat. Ideo Tullius vbi
suprà. Boni, inquit, viri & sapientis est, hæc duo tene
re in amicitia. Primũ, ne quid fictũ aut simulatũ sit.
Nã apertè odisse magis laudabile est, quàm occultare
sententiã: quia nullæ sunt (dicit Tullius li. de amicitia)
occultiores insidiæ, quàm hæ quæ latẽt in simulatio-
ne officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam
eum qui palã est aduersarius, facilè cauendo vitare
possis. Hoc verò occultum intestinũ ac domesticum
malum non solùm existit, verumetiam opprimit an-
tequàm prospicere atque explorare potueris. Quæ
omnia complectens barbatus ille Hieroni. in episto-
la ad Paulinũ superius allegata. Vera, inquit, illa ne-
cessitudo, id est amicitia est, & Christi glutino copu-
lata, quam non vtilitas rei familiaris, non præsentia
tantùm corporum, non subdola & palpãs adulatio,
sed Dei timor conciliat. Secũdum est, quòd suspicio-
sus amicus non sit. Nec existimet aliquid ab amico
esse violatum, nẽpe cùm suspicatur, iam amicum ha-
49 bere non arbitratur. † Non sic domini, non sic fecit
Alexander sapientissimus & omnium inuictissimus
tunc infirmus ac graui febre correptus: qui à Philip-
po medico fideli suo, de cuius coniuratione, quòd cũ
medicamento à Dario rege corruptus intoxicare vo
lebat, literis Parmenionis nuntiatum fuerat: intrepi
dus medicamentum hausit, velut de amico non diffi-
dens. de quo Valerius libro iij. titu. de constantia, in
fine. sic dicit: Quod sequitur & rei ipsius admiratio-
ne, & claritate authoris illustre: Alexander Macedo-
num rex inclyta iam pugna excellentissimis opibus
Darij contusis, æstu & itineris feruore in Cicilia per-
calefactus, Cydno scilicet fluuio, qui aquæ liquore
cõspicuus Tharsum interfluit, corpus suum immer-
sit. Subito deinde ex nimio haustu rigoris, id est, fri-
giditatis aquarum stupefactis neruis, ac torpore he-
betatis artubus, maxima exanimatione totius exerci
tus in oppidũ castris propinquum defertur. Iacebat
æger Tharsiãque valetudine eius aduersa instantis
victoriæ spes fluctuabat. Itaque cõuocati medici, at-
tentissimo consilio salutis remedia circumspiciebãt.
qui cùm ad vnam potionem, id est, medicinam, sen-
tẽtiam direxissent, atq; eam Philippus medicus suis
manibus temperatam Alexandro (erat autem ipsius
amicus & comes) porrexisset, à Parmenione missæ li
teræ superuenerunt admonẽtes, vt rex insidias Phi-
lippi perinde ac pecunia corrupti à Dario, scilicet re
ge Persarum, caueret. Quas cùm legisset sine vlla cũ-
ctatione medicamentum hausit, ac tum legendas Phi
lippo tradidit. Pro quo tam constanti erga amicum,
indicio dignissimam à diis immortalibus mercedem
recepit: qui incolumitatis eius præsidium falso inter-
pellari indicio noluerunt. Hæc ille. His enim qua-
tuor cõsideratis legibus, & vt decet obseruatis, nihil
amicitia in rebus humanis desiderabilius, nihilque
dulcius, quàm habere amicum cum quo omnia au-
deas: quem sic credas vt te: cui sic loquaris vt tecum:
& sic nil vera amicitia optabilius, per quam duo fiũt
vnus & idem animus. Et de talibus amicis intellexit
Bald. (vt ex suis verbis demõstratur) dum dicit, quòd
ardor liciti amoris clausulam inducit inter amicos
codicillarem. Præualet enim vera amicitia saltem
æquipollet coniunctioni sanguinis, quæ indubitan-
ter clausulam illã inducit, vt dixi in verbo, Testamẽ-
tum. primo. Contemplemur (inquit titulo de amici-
tia Valerius) nunc amicitiæ vinculum potens & præ-
ualidum, neque vlla ex parte sanguinis viribus infe-
rius. Hoc etiam scilicet amicitiæ vinculum certius &
exploratius: quia illud scilicet vinculum sanguinis
nascendi fortuitum opus, hoc vniuscuiusque solido
iudicio inchoata voluntas contrahit. Itaque celerius
sine reprehensione propinquum auersere quàm ami-
cum, quia altera diremptio, id est, parentum separa-
tio vtique iniquitatis, altera, scilicet amicitiæ, leuita
tis crimini subiecta est. Cùm enim deserta sit futura
vita hominis nullius amicitiæ cincta præsidio, quasi
dicat hominẽ desertum vita, si amicum non habeat.
Tam igitur necessarium subsidium temerè assumi
non debet, semel autẽ apprehensum rectè sperni non
conuenit. Subiungens postea, Hæ sanè vires amici-
tiæ mortis cõtemptum ingenerare, vitæ dulcedinem
extinguere, crudelitatem mansuefacere, odium in
amorem cõuertere, pœnam beneficio pensare potue
runt quibus penè tãtum venerationis, quãtum deo-
rum

rum immortalium cæremonijs debetur. Illis enim
publica salus, his priuata continetur. Atque vt illa-
rum ædes sacra domicilia, ita harum fida hominum
pectora, quasi quodam sancto spiritu referta templa
50 sunt. Hæc ille. † Vnde restat, quòd parentela & ami-
citia paria sunt. Ideo dicit glo. in ca. requisisti. suprà
51 eodem. † quòd de relicto facto clerico à suo consan-
guineo nō debetur quarta episcopo; cùm nō dicatur
factum intuitu ecclesiæ: sic etiam nō debetur de lega-
to relicto ab intimo amico. Facit tex. singularis in l.
cùm alienam. C. de lega. iuncta l. in testamento. ff. de
fideicom. libe. vbi mirabiliter probatur, q dispositio
dictæ l. cum alienā. loquens de cōiunctis, locum ha-
bet in magnis amicis. facit pulchrum dictum Bar. in
l. Titia. ff. de verbo. oblig. vbi voluit, q sicut in causa
matrimoniali non valet pœna apposita per coniun-
ctum mulieris, vt ibi, & in cap. Gemma. de spōsa. Sic
etiam nō valet si promittatur per magnum amicum
mulieris. facit quod idē voluit Bart. in l. hæres meus.
§. fin. ff. de condi. & demon. facit quod dicit Cyn. in l.
52 exigendi. C. de procur. vbi dicit, † q sicut coniunctus
admittitur sine mādato ad agendum pro coniuncto,
sic etiā magnus amicus pro amico suo. Quæ omnia
corrobor ant dictum Bald. in d. l. si iure. Tamen dicit
ibi, q hoc non auderet extendere vltra legata liber-
tatis vel alia pia relicta, propter tex. iuncta glo. in d.
l. in testamento. ff. de fideicom. libe. & glo. in d. l. si iu-
re. videre Barba. in c. nisi specialis. ij. col. de offi. lega:
vbi idem dicit quod Bald. ad hoc facit quod dixi su-
prà in verb. *Testamentum*. j. in xij. casu fallentiæ. vbi
dixi quòd in testamento per patrem facto inter libe
ros semper inest clausula codicillaris, propter ardo-
rem liciti amoris inter patrē & filium existentis, vt
valeat meliori modo, quo valere poterit, licet nihil
expressè dictū fuerit. vt dicit gl. no. in verbo, Voluit.
in l. cohæredi. §. cùm filiæ. ff. de vulg. & pupil. Et ple-
nè decidit Ludou. consil. clxxix. vij. col. in fin. Ad hoc
facit quod pulchrè decidit Ias. in l. j. v. col. C. de sum.
53 Trinita. vbi dicit: † q licet verbum, volo, de præsenti
prolatum vel de futuro, puta vellem, nō inducat di-
spositionem in cōtractibus, nec vltimis volūtatibus,
secundum communem opin. de qua ibi per eum. Ta-
men vbi profertur in fauorem personę verisimiliter
dilectæ inducit dispositionē per text. singularem in
l. Pamphilo. §. propositum. ff. de leg. iij. vbi prolatum
fuit per testatorem fauore sui contribunalis, & sic
intimi eius consocij, & cōsequenter fratris. Cùm so-
cietas quædā dicatur fraternitas. l. verum. ff. pro so-
cio. Sanè tamen intelligatis ardorem liciti amoris
clausulam inducere codicillarem, vt dicit glo. in d. l.
in testamento. & in l. eam quam. in decima fallentia.
C. de fideicommis. quo ad legata & fideicommissa, vt
ex testamento minus solenni debeantur dilectis per-
sonis relicta, vt est casus in d. l. in testamento. secun-
dum verum intellectū, de quo pro doct. & ibi Iason
in l. non dubium. C. eo. Non tamen inducit talis ar-
dor amoris & affectionis clausulā codicillarem, quo
ad hæredis institutionem, vt eam valere faciat iure
fideicommissi, sicut valeret si clausula codicillaris
in tali testamento minus solenni apposita fuisset ex-
pressè. Ideo si aliqua alia persona, quàm de liberis
testatoris quantumcunqs à testatore dilecta in testa-
mento minus solenni fuisset hæres instituta, talis di-
lectio & affectio non faceret valere institutionem,
cùm speciale sit in liberis testatoris, in testamēto mi-
nus solenni hæredibus institutis. vt virtute clausu-
læ codicillaris subintellectæ testamentū valeat iure
fideicommissi, vt plenè vidistis suprà, Testamētum.
primo. in duodecima fallentia. Ita singulariter hunc
passum declarat Matthæus de Matthesilla. in suis
notabilibus, notabili xlij. videatis Sali. in l. fi. iij. col.
C. de naturalibus liberis. vbi ponit, an sola affectio
tacitum inducat fideicōmissum. An autem resoluta,
& sublata amicitia intima seu ardore liciti amoris,
resoluatur etiā illud fideicommissum tacitum, quasi
cessante causa, cesset effectus, videatis singulariter
Bald. in l. si mater. C. de dona. ante nupt. vbi loquitur
de donatione facta causa amicitiæ: quæ posteà cessat.
Fortè secùs esset in vltima volūtate: quæ expressè
vel tacitè reuocatur vsque ad mortem. l. iij. in fin.
cum sequen. ff. de adimen. lega. gloss. in l. sororem. C.
de his quibus vt indig. & in l. fideicommissum. C. de
fideicommis. scilicet quando superuenit amicitia.
54 Quartò † & vltimò clausula codicillaris in testa-
mento non expressa inducitur ex statuto vel consue-
tudine ciuitatis, loci, vel patriæ, putà si statutum di-
cat vel cōsuetudo habeat, quòd in quolibet testamen
to intelligatur clausula codicillaris adiecta, quo ca-
su perinde erit, ac si testator eam in testamēto appo-
suisset, secundum Alex. in prima parte consi. xlj. inci-
pien. Viso tenore allegati. facit quod not. Bal. in l. de
quibus. ff. de legi. & Alex. in l. moribus. in princ. ff. de
vulg. & pup. vt statim dicam. Tanta est enim potestas
legis, & consequenter statuti vel consuetudinis, q
fingit factum fuisse quod factum nō fuit. l. j. C. de rei
vxo. actio. & instit. de actio. §. fuerat. sicut ecōtrà fin-
git non fuisse factum, quod verè factum fuit. glo. est
singularis super verbo, Pro infectis. in clem. j. de im-
muni. eccle. Quæ omnia sunt notāda, velut quotidia-
na. De hac clausula codicillari videatis Guid. pa-
55 pæ. quæst. cccxxiij. & cccccxiij. † Postremò vt finis
correspondeat suo principio, scire debetis, q longa
est differentia inter codicillos & testamētum. Nam
licet codicillus largo modo dicatur testamentum, vt
dicit Bal. in l. fin. in ij. q. C. de edict. diui Adria. tollen.
& venit appellatione testamenti, secundum Bal. in l.
fin. C. eo. vt dixi supra in princ. attamen propriè su-
mendo testamentum, de quo suprà locuti sumus su-
per verbo, *Testamentum*. j. Testamētum differt à co-
56 dicillo in multis. † Primò, quia in testamento so-
lo fieri potest directa hæredis institutio. l. non codi-
cillum. C. eo. Sed in codicillis fieri non potest directa
hæredis institutio, saltem q valeat iure directo, cùm
in eis dari non possit hæreditas. instit. de codicil. in
fin. Fallit tamen in seq. casibus. Primò, vbi esset con-
suetudo, q dari posset vel adimi: quia tūc fieri posset,
sicut in testamento. Nā tituli successionum ex testa-
mento sunt de iure positiuo: quod qualiter intelliga-
tur habuistis suprà in verb. *Testamentum*. j. in princ.
Ideo per cōsuetudines & statuta alterari possunt, in-
stit. de iure nat. §. ex nō scripto. ver. ea verò. Et casum
nostrum ita expressè decidit Bal. in l. de quibus. ff. de
legi. viij. col. Secūdò fallit inter liberos, quibus po-
test hæreditas directè relinqui in codicillis, & qua-
libet vltima voluntate. l. fin. C. famil. ercíscun. & ita
singulariter determinat Bart. in l. militis codicillis.
ff. de testamē. milit. vbi idem deciditur in milite. Er-
go idem erit in patre inter suos liberos testante, vel
alios ab intestato immediatè succedētes. Et idem in
presbyteris, ac clericis, vel doctoribus, & aduocatis,
quo ad hoc militibus æquiparatis, vt plenè dixi su-
57 prà. *Testamentum*. j. in ix. fallentia. Et † quòd libe-
ris testatoris dari possit hæreditas directè in codi-
cillis, tenet Salic. in l. ij. C. de codicil. & Ang. in dicto

§.fina.institut.de codicil. Alexand. & Iason in l. hac consultissima.§.fina.C.eodem. & idem Iason in l.j. cum sequent.C.de codicil. & dixi supra testamētum. j.in xij.fallentia. Sed aduertatis quia Ludo.in dicto consi.clxxix.tertia col.tenet contrarium, & pariter ante ipsum tenuerat Bal.in repetitio.l.j.C.de sacrosanct.eccle.versic. Sed hic quæro, vbi respōdet ad dictum §.militis Prima tamen opinio est magis communis, vt videtis, quam etiam sentit idem Baldus in dicta l.militis codicillis.§.primo.in fi.vbi per illum textum dicit, quòd quicunque potest de iure testari liberè, poterit in codicillis directè hæreditatem re-
58 linquere. Or† indubitanter potest vnusquisque inter suos liberos liberè testari, vt plenè dixi in dicta duodecima fallētia.ergo poterit in codicillis nos di rectè instituere. Pariter & tertiò erit idem in pia causa, purà libertate, vel si locus pius in codicillis directè instituatur per eandem rationem, vt plenè dixi suprà *Testamentum*. j. in vndecima fallentia. Et expressè tenet Iason in dicta l.prima.cum sequen.C.de codicillis. Tertiò fallit, quia hæreditas in codicillis dari nō possit directè, nec institutioni simpliciter & purè factæ codicillo adiici, l.quidam in suo.ff.de conditionibus institution. Tamen bene poterit hęres in testamēto institutus declarari in codicillis, vel.l.asse toto.& ibi Angelus & Imo.ff.de hæredibus instituēdis.puta si testator in testamēto ita dicat: Illū quem in codicillis hæredem fecero, aut declarauero, hæres esto:& postea in codicil. Titium hæredē instituit, talis institutio valebit iure directo, cùm satis censeatur in testamento facta, licet in codicillis fuerit declarata, taliter ꝙ talis declaratio in codicillis facta licet inualidis ratione deficientis solennitatis valet, & tenet secundū Ludouicum in dicto consilio centesimo septuagesimonono, iij.col.in princi.per text.in l.fi.ff.de rebus eorum qui sub tute.& est glossa in clementina, si religiosus.in fi.de procuratoribus. Promiso tamen quòd testator in testamento expressam fecerit mentionem de illa declaratione in codicillis fienda.secundum Bald.& Salyc. in d.l.non codicillum.& Iasonem in dicta l.prima & secunda.C.de codicillis.prout etiam clarè elicitur ex textu dictæ l. asse toto. Quintò fallit, vbi extraneus in codicillis hæres institueretur in certa re particulari, quia talis institutio valeret iure directo, cum ille non habeatur loco hæredis, sed potiùs legatarius sit censendus.l.quoties.C.de hæredibus instituendis.secūdum Bald.in l.omnimodo.C. de inofficioso testamento. Quod verum intelligatis, prouiso, quòd in testamento fuerit aliquis hæres institutus, & notanter extraneo in certa re in codicillis instituto, dixi, vt talis institutio directè valeat, quia extraneus cùm non sit de necessitate instituendus, habetur omnino loco legatarij, vt d.l.quoties.quod secus esset in filio testatoris, quia quantumcunque hæredem instituisset, & postea in codicillis filium in re certa instituisset, talis institutio non valeret: imò filius tanquam præteritus dicere posset testamētum patris nullum.
59 quia† filius de necessitate debet in testamento patris in aliquo saltē vno numo aut obolo [De quo plenè habetur super verb. *in eodem testamēto relinquens*. primo.] hæres institui, aliàs testamentum est nullum. Ita dicit Bal.in d.l.non codicillum.C.eo.& dicta l.omnimodo.imò plus dicit Bal.in d.l.non codicillum.quòd licet persona hæredis instituti in testamento, possit declarari in codicillis, vt d.l.asse toto. Tamen relictum filio in testamento non poterit in codicillis declarari relictum iure institutionis: quia licet persona declarari possit, non tamen substantia institutionis, nisi filius in testamento non institutus acceptare vellet declarationē institutionis in codicillis factā, secundum Ludouicum in dicto cōsi. secunda col. Similiter è conuerso pater qui in testamento filium instituit in totum vel in parte, vel aliqua re particulari, prout de necessitate tenetur, non posset postea in codicillis illam institutionem reuocare, aut relictum filio iure institutionis cassare: cùm cedat filio loco paternæ hæreditatis, quæ in codicillis auferri non potest, secundum Bald.in authenti.ex causa.C.de liberis præteritis vel exhæredatis.& in d.l.omnimodo.& est communis opin.se-
60 cundum Ludoui.in d.consil. †Secundò differunt testamentum & codicillus: quia per testamentum adimi potest hæreditas semel data: quinimò testator qui semel in testamento hæredem instituit aliquem, posteà alium instituendo in alio testamento, tacite adimit hæreditatem primo. Cùm semper per vltimum testamentum dicatur primum reuocatum, vt plenè dixi suprà *Testamentum* secūdò sed in codicillis adimi nō potest hæreditas, sicut nec dari, vt vidistis. Fallit in sequentibus casibus. Primò vbi in codicillis instituti essent liberi testatoris, vel alij immediatè ab intestato succedentes, si testator liberos non habeat. Nā cùm per tales codillos rumpatur testamentum antea factum, in quo extranei fortè fuerant instituti.l.hac consultissima.§.si quis autem.C. eod.& l.ij.vbi hoc not.Bart.ff.de iniusto rupto testa. Certè eo casu per tales codicillos hæreditas directo adimitur & aufertur hæredibus in testamento institutis, secundum Bar.in d.l.militis codicillis.ff.de testam.mili.circa quæ videatis quæ plenè dixi suprà, *Testamentum*. primò.in xij.fallētia. Et talis hæreditas directè & sic integraliter pertinebit hæredibus institutis in codicillis. Secundò fallit, vbi testator in codicillis hæredem in testamento institutum declararet indignum. Nam licet quātumcunque testator in codicillis diceret, nolle hæredē suum in testamento institutum aliquid habere de bonis suis: talia verba non nocent hæredi per text.in d.l.militis codicillis.§.veteranus.tenet Paulus, quem ibi sequitur Iason in l.hæreditas.C.de his quibus vt indig.tamen vbi testator declararet hæredem indignum in codicillis: quia tunc hæreditas illius indigni fisco pertineret aut venientibus ab intestato, iuxta ea quæ plenè habuisti suprà *Condidit*, secundo.ante fin.talis declaratio valebit, & hæreditas ab illo indigno auferetur, & applicabitur fisco, vel venientibus ab intestato, quāuis indignitas non fuerit specificata, secūdum doctores prædictos.in d.l.hæreditas. Ideo dicit Azo in summa.C.de codicil.& Bal.in d.l.hæreditas.quòd hæres in testamento institutus aut ab intestato succedens, potest in codicillis declarari non mereri hæreditatem habere, siue sit solus hæres, siue vnus de pluribus. Tertiò fallit, quia licet hæreditas nō possit vltra casus prædictos auferri in codicillis directè, & sic integraliter. Tamen poterit adimi & auferri indirectè per obliquum.purà si testator dicat in codicillis, hæreditatē meam restitui volo Titio. Quo casu hæres institutus in testamento, si codicillans testamentū fecerit, vel hæres ab intestato succedens, si nullum testamentū fecit, tenebitur mortuo codicillāte hæreditatē restituere Titio retēta quarta Trebellianica iure restitutionis, ne hæredis nomē habuerit in vanum, sibi debita retenta, † qui verbum restitui

est indi

est indirectum. Et idem puto si codicillàs vsus fuerit
verbis directis: quia ex natura codicilli obliquatur,
ita quòd talis hæreditas iure fideicommissi pertine-
bit Titio, quarta Trebellianica apud hærede legiti-
mum vel testamentarium remanete. l. Scæuola. ff. ad
Trebellia. [De quo plenè habetur super verbo, *si
absq; liberis moreretur*. secundo. in materia fideicom-
62 missa. substitutio.] Quartò † fallit, quia licet in co-
dicillis nihil posit quis directè disponere, vt dictū
est, tamen clausulam derogatoriam ad futura testa-
menta in primo testamento appositā potest testator
in codicillis reuocare, & valebit talis reuocatio,
adeò quòd si posteà aliud faceret testamentū, tale te-
stamentum simpliciter factū absque primi deroga-
tione valeret, acsi expressè fuisset priori derogatum,
quod est menti tenendum pro limitatione l. si quis
in principio testamenti. ff. de leg. iij. Ita singulariter
decidit Salic. quem ibi sequitur Alexan. & Iason in l.
ij. C. de codicil. & Ange. in §. penult. institutio. de co-
dicil. de quo plenè habuistis suprà Testamentum se-
cundo. Quintò & vltimo fallit in legatis in testa-
mento relictis, quæ directè & absq; diminutione au
ferri possunt, & adimi in codicillis. instit. de ademp.
63 lega. per totum. † Vnum tamen singulariter men-
ti tenebitis, quòd ademptio vel diminutio relicto-
rum in testamento facta in codicillis per verba ge-
neralia non extenditur ad ea, quæ in testamento re-
licta fuerant ad pias causas. Quinimò integraliter
debebuntur, nisi specificè fuissent reuocata. text. est
singularis loquens in alimentis, quem ibi Nicolaus
de Neap. propter rationis identitatē ad alia pia ex-
tendit in l. libertis. la ij. §. posthumus. ff. de alimen. &
ciba. lega. quem refert & sequitur Ludo. in repet. au-
then. similiter. in iij. parte. C. ad legem Falcidiā. cum
64 quo transit Alexā. in d. §. posthumus. Tertiò †. dif-
ferunt condicillus & testamētum: quia exhæredatio
filij fieri potest in testamento, dicta l. nō codicillum.
C. eo. Sed non in codicillis, instit. de codic. §. codicil-
lis autem. Quartò differunt, quia hæredi purè in-
stituto in testamento nō potest adiici conditio in co-
dicillis, instit. de codicil. §. directè autem. & sic quem-
admodum hæreditas à iure vel homine data, adimi
non potest in codicillis, sic etiam non potest datio il-
65 lius seu hæredis substitutio suspēdi. † Quintò, quia
hæredi instituto in testamento, aut venienti ab inte-
stato, non potest in codicillis directè substitui, vt ta-
lis substitutio valeat iure directo, quia hoc fieri non
potest, secundum Sali. in l. humanitatis. in fine. C. de
impube. & aliis substitu. nec etiā substitutio in testa-
mento facta, potest directè reuocari in codicillis. l.
hæreditatem. C. de codicil. preterquàm in milite, vbi
sicut institutio, ita & substitutio directè fieri poterit
in codicillo militis. l. quærebatur. l. tribunus. & di-
cta l. militis codicillis. ff. de testamē. milit. secundum
Sali. in l. in testamento. C. de testamē. milit. Et idem
in personis militibus æquiparatis, de quibus dixi
suprà. Et quod dictum est substitutionem directā in
codicillis pagani factam, non valere, intelligatis iu-
re directo. Sed bene valet indirectè iure fideicom-
missi, vt d. l. Scæuola. ff. ad Trebellia. De hoc puncto,
qualiter intelligatur videbitis infrà super verbo,
66 *aduciens vt Alterocha*. † Et hæc omnia vt fieri non
possint in codicillis, non sine causa fuit statutum, vt
testamentorum vsus non pereat, & ne iura testamen
torum & codicillorum cōfundantur inuicem, vt di-
cit tex. in d. §. codicillis autem. insti. de codic. & d. l. si
idem. C. de codicil. Nam si omnia quæ possunt in te-
stamento fieri, possent & per codicillos expediri, te-
stamenta aboleretur, atq; in desuetudinem abirent,
attento quod codicilli facilius fiunt, & cū minore solen-
67 nitate expediri possunt. Sextò † differunt, quia in
testamento requiruntur septē testes masculi, & roga
ti. insti. eo. tit. §. j. & §. testes. Sed in codicillis sufficiunt
quinq; nō rogati, sed fortuitò venientes siue sint ma-
sculi, siue mulieres. l. fin. iuncta glo. in fin. C. de codic.
Sed aduertatis, quia gloss. ibi dicit, quod mulier potest
esse testis in codicillis, nō tamē dicit, quod omnes quin-
que testes in codicillis requisiti possunt esse mulie-
res. Imò si omnes essent fœminæ, codicilli non vale-
rent: quia fœminæ fragiles sunt & variæ, & corrupti
biles. cap. forus. de verb. signi. secus si maior pars te-
stium in codicillo requisitorum essent masculi. arg.
l. si quis ex argentariis. §. sui autē omnes. & quod ibi
voluit Iac. But. & Bal. ff. de eden. & Ange. cōu l. j. & ita
hoc dubium ab alio nō tactum decidit Barba. in cap.
relatum. ix. col. versic. Sed vnum considera, quod est
nouum. §. eo. tit. Ideo cùm in testamēto mulier testis
esse non posit, testamentū in quo non essent omnes
testes masculi, sed clausulam cōtineat codicillarē ex-
pressè vel tacitè, valebit vt codicillus, cùm valere nō
posit vt testamentum, secundū Ioan. Fab. & Ang. in
§. testes. instit. eo. tit. quos refert & sequitur Iason in
68 d. l. si. C. de codicil. Septimò † differunt, quia vnus
& idem decedere nō potest cum duobus testamētis,
vt plenè dixi suprà testamentum. ij. Sed bene decede-
re potest cum duobus, aut pluribus codicillis vali-
dis, nisi sibi cōtradicerent. l. diui. ff. de iure codicillo.
Quo casu, si sibi cōtradicant, & essent eadem die fa-
cti, ita quòd non appareret de ipsorū prioritate vel
posterioritate, nō valerent, vt not. gl. Bar. & Bal. in l.
iij. C. de codicil. Aliâs si de prioritate appareret, vlti-
mus codicillus præualeret. Et præsumitur vltimus
in quo adimitur, quod in altero fuerat relictum.
Cùm priuatio pręsupponat habitum, vt in simili no.
Bal. in proœmio Codicis. Octauò differunt quia si
quis dum esset filiusfamiliâs, fideicōmissum in codi-
cillis reliquerit, & postea filiusfamiliâs factus in ea-
dem volūtate decesserit, valebunt codicilli, quod esse
non potest in testamento. l. j. §. sed & si filiusfamiliâs.
69 ff. de lega. iij. Similiter † codicilli fieri possunt tem-
pore medio inhabili, quo quis fit intestabilis, dum-
tamen tempore testamenti, & mortis fuerit testabi-
lis. l. conficiuntur. §. si post. vbi Barto. ff. de iure codi-
70 cil. Ex quibus omnibus resultat, † quòd codicillus
est quædam breuis sine hæredis institutione dispoși-
tio vltimæ voluntatis, quæ sicut testamentum mor-
te confirmatur. C. de caducis tollendis. l. vnica. & de
celebratione missa. capit. cùm Marthæ. & ab illo
duntaxat fieri potest, qui testandi ius habet, & illi
fit, qui ex testamēto capere potest, de quibus habetur
in l. si quæramus. in glo. ff. eod. & institu. quibus non
est permis. facere testamen. §. fin iuncto §. legari. in-
stit. de lega. Ideo decidit singulariter Bald. in l. ne ca-
su. C. de discussori. lib. x. quòd licet aliâs de facto ob-
tinuerit, non fore necesse codicillos simpliciter co-
ram testibus nuncupatiuè factos publicari per iudi-
cem, sicut publicari debet testamentum. l. publicari.
C. eod. Tamen aliter putat ipse esse tenendum, quòd
imò requiratur publicatio, sicut requiritur in testa-
71 mento. His igitur differentiis inter testamentum
& codicillum cōsideratis, non sine ratione fuit sin-
gulariter decisum in d. l. si. C. de codic. quòd quis nō
posset ex èadem scriptura hæreditatem petere, & ex
testamento, & tanquam ex codicillo. Quinimo si
semel

ſemel vnam viam elegerit, nõ poterit illam mutare ad aliam redeundo, quod procedit ſiue iſtæ duæ viæ, ſcilicet ex teſtamẽto,& ex codicillis,nõ concurrant, ſiue cõcurrant origine: vt quia in eadẽ ſcriptura dictũ fuerit,ꝙ valeat iure teſtamenti & codicillorum, quo caſu iſtę duæ vię electione tollũtur,vt ibi.Adeò, quòd ſi inſtitutus viã elegerit ex teſtamẽto,& ſuccubuerit,nõ poterit poſtea agere iure codicillorum, vt hæreditatem habeat ex fideicõmiſſo. Nam cùm hæc remedia ſint cõtraria,ſcilicet petere hæreditatẽ directè ex teſtamento, & poſtea iure fideicõmiſsi ex codicillis,electione tolluntur.l.quod in hæredẽ. §. eligere.ff.de tributo. act. Et ratio eſt, quia poſtquàm quis agere cœpit ex teſtamento . acquiſitũ eſt ius venietibus ab inteſtato,caſu quo teſtamentũ nõ valeat:ergo iure eis ſemel quæſito non licet ei variare in eorum præiudiciũ.l.fin.ff.de pactis.Ita dicit Lud.Rom. conſi.cxxv.incip.mater & ſoror. Et idem eſſet ſi è cõuerſo hæres viã codicillorũ elegiſſet, quo caſu cùm ſuccedentibus ab inteſtato fuerit ius quæſitum,vt à cætero non teneantur, niſi iure fideicõmiſsi, & ſic retẽta Trebellianica hęreditatẽ reſtituere,nõ poſſet poſtea hæres variando ad viã teſtamenti redire petẽdo integram hæreditatẽ directè,vt dicta l.fi. C. de codicil. Et hoc verũ intelligatis in hærede , vt nõ poſsit vna
72 via electa poſtmodũ variare. † ſecùs tamen eſſet in creditoribus hæreditariis vel legatariis, q licet agere elegerunt contra hæredes legitimos ab inteſtato ſuccedentes , tamen poſtea ſi eis videatur teſtamentũ valere,poterunt redire cõtra hæredẽ teſtamentariũ, & ecõtra,vt eſt text.ſingularis iuncta gl.magna in l. fi.vbi Bar.in j.col. quem ſequitur Angel. & Paul. in l.controuerſia.ff.de tranſactio. Prætereà ſanè intelligatis prædicta,ſcilicet,quòd electa vna via præcluditur altera illi diuerſa , vbi ambæ deſcendunt ex eadẽ ſcriptura & diſpoſitione eiuſdem teſtatoris , ſecus ſi ex diuerſa.text. eſt in l.Aurelius.§.fi.ff.de liberali,lega. vbi vxor cui maritus debitor per fideicõmiſſum reliquerat debitum,egit ex præcedenti obligationẽ. Poſtea verò cũm probare nõ poſſet , admiſſa fuit ad debitum petendum ex cauſa fideicommiſsi. Et propriè dicta l.fi.C.de codicil.loquitur in principali hærede,qui variare non poteſt,vt ibi eſt text.ſingularis qui fallit in duobus caſibus. Primò, vbi hæres in teſtamento inſtitutus,ex iuſta & probabili ignorantia viam elegiſſet incompetentem : quia tunc poſſet de iure quandocunque variare , & aliam viam eligere. Puta quia fortè habuit iuſtam ignorantiam codicillorum, quibus non poteſt videri renuntiatum. Cùm quis iuri quod ignorat non videatur renuntiare.l. mater decedens.ff.de inofficio.teſtamen. vnde eo caſu locum non habet dicta l.fina.ſecundum Bald.Angel.Sal.& Alex.ibi,Sed Barto. tenet contrariũ,quòd imò ignorãtia ei præiudicet,cum quo tenet Paul.Tamen fatetur,quòd licet ignorãti ipſo iure nõ ſuccur-
73 rat in his quæ ſunt rigoris,vt in caſu dictæ l. fi. † Tamen ſuccurretur per viam reſtitutionis in integrũ. ſaltem ex clauſula generali: Si qua mihi iuſta cauſa videbitur,&c.l.j.ff.ex quibus cau.ma.Prouiſo tamen ꝙ hæres eam putat infra quadrienniũ à tempore cognitæ læſionis,& hæc opinio, quòd hæredi ſuccurratur per viã reſtitutionis eſſet tutior hæredi,ſecũdum Lud.in dicto cõſi.licet in puncto iuris teneri poſſet, quòd ipſo iure poſsit hæres quandocunque ad aliã viam ignoratam redire,ſecundum Iaſo,in dicta l.fi. Secundò fallit diſpoſitio dictæ l.fin,in aſcendẽtibus & deſcendentibus vtriuſq; ſexus,& agnatis vſque ad quartũ gradum,& cognatis vſq; ad tertium, quibus electa vna via datur ſingulare variãdi priuilegiũ, vt patet in quarta parte dictæ l.fi.Quod eſt verũ,etiam ſi in teſtamẽto nõ eſſet clauſula codicillaris,quia fortè codicilli fuerant ad partẽ facti, ſiue dicta clauſula eſſet in teſtamento adiecta, prouiſo tamen ꝙ illi deſcendentes ſint verè filij,de quibus propriè loquitur tex.in dicta l.fi.ibi,vero nexu.qui locũ non habet in adoptiuis vel arrogatis , quia non dicũtur veri filij. ſed filiorũ imaginẽ habent.l.filio quẽ pater. ff. de liberis & poſthu.ſecundũ Ange.in dicta l.fi. Prætereà quod dictũ eſt de agnatis , intelligatis ſolùm habere locũ in aſcẽdentibus & deſcẽdentibus liberis , qui ſi ſunt ex linea maſculina , ſunt agnati vſq; ad tertium gradum.Et ſi ſunt per lineam fœmininam,dicuntur agnati vſq; ad tertiũ gradum, & de illis loquitur dictũ variandi priuilegiũ. Sed in aliis agnatis vel cognatis trãſuerſalibus , etiã ſi ſint fratres vel ſorores, non procedit dictũ priuilegium,ſecundum gl.in verbo,agnationis.in dicta l.fi.quam ibi omnes ſequuntur,& Lud.in dicto conſilio.Nam illis tranſuerſalibus non competit querela contra teſtamẽtum.l.fratres.C.de inoffi.teſta. Sed bene cõpetit aſcẽdentibus & liberis.l.nam & ſi parentibus.ff.de inoffi.teſta.Similiter tale priuilegiũ variandi non cõpetit, vbi clarè conſtaret iudici , quòd filio competeret hæreditas ex teſtamento : quia tunc electa illa via variare non poſſet,agere volendo ex codicillis,per text.in l.filiũ emancipatum.ff. de acquirenda hæreditate.quem ſic oportet intelligere. Pariter dictum priuilegium in talibus aſcendentibus vel deſcendentibus locum non habet, qui ab inteſtato non ſuccederẽt, veluti ſi per ſtatutum à ſucceſsione excluſi eſſent,tamẽ in teſtamento inſtituti,vel ſi eſſent tales, qui in ſuccedendo ab inteſtato non tenerent primũ locum:quia fortè alius eos præcedit in gradu. Quoniã ſi tales in teſtamẽto hæredes inſtituti ſemel intentauerint viam teſtamenti,non poſſent poſtea intentare viam codicillorum & fideicommiſsi, nec ecõtra, quia illi tales non dicuntur pati damnum, ſuper quo fundatur dicta l.fin.ſed potius certant de lucro,vt in dicto conſilio cõcludunt ſingulariter Ludo.Fulg.& Alex.in dicta l.fina. Et per eandem conſiderationem dicit ibi Iaſ.iiij.col.ꝙ licet pia cauſa in his teſtamentariis cauſis gaudeat priuilegio liberorũ, prout ſuperior tetigit:tamẽ quia quando eſt hæres inſtituta non certat de damno,cùm aliâs teſtatori nõ ſucceſsiſſet ab inteſtato,ſicut liberi & aſcendentes, ſi hæres inſtituta ſemel vnã viam elegerit,non poterit ad alteram poſtea recurrere,nec priuilegiũ habebit variãdi,quod ſolùm illis competit,qui certant de dãno, vt dicit tex. in dicta l.fin.Tamen Iaſon ibi non figit pedem.

Laus Chriſto Ieſu domino noſtro.

S V M M Æ.

1 ☞ *Donatio cauſa mortis non venit appellatione teſtamenti.*
2 *Vſurarius poteſt cauſa mortis donare,licet non teſtari.*
3 *Donatio cauſa mortis,in quibus codicillo conueniat.*
4 *Donatio cauſa mortis , & codicilli quando valeant cum duobus teſtibus.*
5 *Pupillus ſicut teſtari non poteſt etiam ad pias cauſas, ita nec cauſa mortis donare.*
6 *Donatio cauſa mortis quid,& quare dicatur.*

7 *Donatio causa mortis triplici ex causa fit.*
8 *Mors praemdenda.*
9 *Catonis constantia & innocentia.*
10 *Lucij Crassi integritas.*
11 *Cnei Carbonis mortem timentis historia.*
12 *Bruti in morte dedecus.*
13 *Cicero se occisoribus obtulit.*
14 *Sanctorum festa die, qua mortui sunt, non die qua nati, celebrantur.*
15 *Xerxes propriae mortis timidus.*
16 *Virtutis nomine simpliciter intelligitur patientia.*
17 *Anaxagorae dictum, nunciata sibi filij morte.*
18 *Caij Caesaris verecundia.*
19 *Eleazarus volens ibat ad supplicium.*
20 *Donatio causa mortis alijs fit modis.*
21 *Crudelitas alicuius potentis iustum inducit timorem mortis.*
22 *Donatio iudicatur in dubio facta inter viuos.*
23 *Mortis mentio censeri facit donationem causa mortis, nisi in casibus.*
24 *Pactū de non reuocādo facit donationē censeri inter viuos, licet in ea fiat mentio mortis. & nu. 25. 26. & 27.*
28 *Donatio causa mortis legatis aequiparatur.*
29 *Promittens non contrauenire, intelligi debet secundum naturam contractus.*
30 *Donationis causa mortis triplex forma.*
31 *Donatio causa mortis an fieri possit absenti. & nu. 32.*
33 *Donatio causa mortis an cōtractus magis accedat, quàm vltimae voluntati.*
34 *Donatio causa mortis potest tripliciter considerari.*
35 *Statutum prohibens cōtrahere locum habet in donatione causa mortis.*
36 *Donatio causa mortis sola morte confirmatur.*
37 *Donatio causa mortis quando sit necessaria aditio haereditatis.*
38 *Actiones ex donatione causa mortis sunt instar actionū bonae fidei, licet sint stricti iuris.*
39 *Donatio causa mortis quando pariat actionem ex testamento.*
40 *Cautio Mutiana locū habet in donatione causa mortis.*
41 *Donatio causa mortis tribus modis ipso iure reuocatur.*
42 *Iniuria per donationem causa mortis remissa non reuiuiscit etiamsi conualeat donans.*
43 *Mortis causa capio quid.*
44 *Mortis causa capio, & donatio in quibus differant.*

Testamentum. IIII.

EX hoc dat vobis intelligi, quòd
1 † sicut egregius noster Raynutius codicillari non curauit, ita nec donare causa mortis, sed solēniter testari voluit. Licet enim donatio causa mortis species sit vltimae voluntatis: tamen non est testamentum, nec codicillus: imò ab eis differt. Ideo consuluit Bald. consilio clxij. incipi. quaeritur, quòd licet vsurarius manifestus non praestita cautione testari non possit nec codicillari, capitu. quan
2 quam. de vsur. libro vj. † Tamen donare causa mortis poterit, seorsum tamen à testamēto, Idem voluit consi. clxvj. etiam incipien. quaeritur. & cōsi. ccxxvij. incip. Quidam Petrus. in fine. quod qualiter intelligatur, videatis Dominic. de sancto Geminiano, in dicto capit. quanquam. §. omnes autem. super glos. fi-
3 na. † Conuenit tn quibusdam cum codicillo: quia in ea, sicut in codicillis, sufficiūt quinq; testes etiam non masculi, neque rogati. l. fin. in fine. C. de codicil. valeret tamen coram duobus testibus facta, & etiam codicillus vbi esset statutum vel cōsuetudo, quòd testamentū fieri posset cum duobus testibus, prout est Tolosae, & in hac Caturcēsi ciuitate, secundum Bald. & Salic. in l. fin. C. eo. arg. l. cùm hic status. §. si miles. ff. de dona. inter virū & vxo. & l. si quis in principio testamenti. §. miles. ff. de lega. iij. Nam cui quod plus est licet, non debet quod minus non est licere. l. non debet. ff. de reg. iur. & c. cui licet. illo eod. tit. in sexto. Idem tenet Alex. in l. j. ff. de leg. j. Si autem statutum diceret, quòd testamentū valeat coram quinque testibus, tūc codicilli fieri nō possent, nec donatio causa mortis corā minori numero, secundū Bart. & Alex. in dicta l. ij. & dixi suprà *Testamentum.* iij. in princi.
4 † Similiter valeret cum duobus testibus, si fieret in praesentia iudicis, secundum Bald. in l. pacta nouissima. C. de pactis. & pariter si fieret inter duos milites, prout loquitur l. licet. C. de pactis. secundum Ludo. singulari xxix. super litera d. incip. quarto tu scis &c.

Praetereà conueniunt in alio, quia sicut haereditas directè dari non potest in codicillis, & si daretur valeret solùm iure fideicōmissi, vt plene vidistis suprà *Testamentum.* iij. Sic etiam dari non poterit directè in donatione causa mortis. l. licet. vbi Bart. & Doct. C. de pactis. quos sequitur Iason in l. j. C. de codicillis. Et sicut quādo codicilli fiunt in scriptis, requiritur subscriptio quinq; testium. l. fin. C. de codicil. sic in donatione causa mortis, vt ibi in fine. iuncta l. in donationibus C. de donat. Tamen sigilla non requi-
5 runtur secundum Iaso. in dicta l. fina. Et † sicut non ☞ potest pupillus [De quo plenè habetur in verbo, *Adiecta impuberi.* & vide etiam ibi in fine.] testari etiā ad pias causas, ita nec donare poterit causa mortis. l. j. post princip. ff. de tuto. & ratio. distra. quam ad hoc dicit singularem Imo. in dicta l. ij. ff. de legat. j. & Bal. in c. cùm omnes. xvj. col. de cōstit. dicens per illū tex. l. j. §. j. q̄ prohibitus testari, etiā prohibitus cense-
6 tur donare causa mortis. † Est enim donatio causa mortis quaedā ex mortis vel alterius instantis vel futuri periculi consideratione vel metu dispēsatio voluntatis. ff. de don. cau. mor. l. ij. Quod tamen intelligit Hosti. dūmodò fuerit liberaliter facta, licet causa donandi fuerit ipsa mors siue spiritualis, scilicet animae: vt quia memor beneficij, aut seruitij suscepti timore ductus, ne anima sua patiatur, donauit, valet donatio: quia talis timor ex virtute procedit, & sic appetēdus, iuxta illud Ecclesi. j. Initiū sapiētiae timor domini. Nec talis timor actum vitiat spiritualem, puta professionē aut matrimoniū, nec actum secularē velut testamentum vel donationē. c. sicut. de regula. Et idē est in timore mortis naturalis, vt in grauiter infirmo. Idē in timore mortis accidētalis casualis, vt in timēte periculum ruinae, naufragij. vel incendij, aut hostiū, vt bellū imtrantes, vt in casu nostro. Secùs tamen esset in timente mortē violentā ab homine sibi inferri: quoniā talis timor actū inualidat, vt plenè dicit Pan. in dicto cap. sicut. Nam timor mortis spiritualis, aut casus à Deo procedit, violentiae verò ab homine: ideo si causam mortis sibi comminanti rem suam cōferret quis, talis donatio non valeret, quanuis periculū mortis immineret. l. metū. ff. quod met. causa. quod est verū si metus sibi inferretur vt donaret, aliàs secus. l. ij. & iij. ff. de dona. causa mor. vbi di-
7 citur, † quòd haec mortis causa donatio triplici ex causa fit. Vno modo cùm quis donat causa mortis nullo

nullo imminente periculo mortis. Sed est quis sanus
mente,& intellectu ac corpore tamē cogitat se quan
doq; moriturum,& nescit quando, qualiter, nec vbi,
iuxta illud Ecclesiasti.j. Memorare nouissima tua,&
in æternum nō peccabis. Cùm nil certius morte, nec
8 incertius hora eius. l.j.ff.de condi.& demon. †Ob
quod mors propter illius incertitudinē timenda est,
secundum glo.in verbo, mortis. insti.de dona.§.j. Ti-
menda dico, id est, præuidenda, seu memorāda, vt op
portunè vnusquisq; disponat, præsertim de cōscien-
tia, aliàs autē vbi aliquid virtutis exercetur, timēda
☞ non est, nisi aliquid facinorosè agitur. [Videtur ta
men August. lib. ix. de ciuitate Dei, cap. iiij. quòd vir-
tuosi plus mortē timere debent. Vnde Christus eam
timens Matth. xxvj. Pater mi, inquit, si possibile est?
transeat à me calix iste. de quo allegat exemplū Au-
gust. vbi suprà, de quodam discipulo Socratis, qui in
periculo mortis cōstitutus multū timens mori, fuit
à quodā derisoriè interrogatus, cur tantùm mori ti-
meret: respōdit. Habeo animā scientia & virtutibus
nobilitatam, quam timeo perdere plus quàm tu, qui
forsan ita qualificatus non existis. Attamē peccato-
res eam summè timere debēt, timore pœnæ æternæ,
quam corporaliter moriendo adipiscantur. Et econ-
trà virtuosi patiēter eam sustinere debēt: quia est eis
principium vitæ æternæ, vt sequitur: vnde Christus,
vbi suprà, Pater mi, inquit, si nō possit hic calix trās-
ire, nisi bibam illum, fiat volūtas tua.] Vnde Ouid.
lib. de Ponto Genus, inquit, est mortis malè viuere.
Et ideo dicit Seneca, Vis bene mori, disce bene viue-
re,& ad Lucillum, Quid turpius, inquit, quàm senex
viuere insipiens? subiungens ad eundem dicit: Ante
senectutem curaui vt bene viuerē, vt in illa bene mo
riar. quia secundum Ouid. libr. de Ponto, Genus est
mortis malè viuere. discas igitur quasi semper victu
rus. Sic viuas quasi statim moriturus, iuxta illud Ci-
ceronis in lib. de Senectu. Quid quòd sapiētissimus
quisque æquissimo animo moritur, stultissimus ini-
quissimo, & in libro paradoxor. Mors, inquit, ter-
ribilis est his, quorū cum vita omnia extinguuntur:
non his quorum laus emori non potest. quos Statius
in Thebaidos lib. vij. excitat atque confortat dicens,
Ite alacres, vestri nunquam morientur honores. quia
secundum Senecam in libro de quatuor virtutibus:
Timidum nil facit animum, nisi reprehēsibilis vitæ
conscientia. Vbi autem non potest vita reprehendi,
timēdum non est: prout non timebat Cato ille supe-
rior, qui teste Plinio quadragies quater, & Plutar-
cho quinquagesies accusatus cū magno discrimine
vexaretur, & vltimo accusaretur, Tyberium Grac-
chum ei odiosissimum in suum iudicem habere vo-
9 luit. De quo Vale. lib. iij. tit. de fiducia sui. † Cato, in-
quit, superior sæpenumerò ab inimicis ad causæ di-
ctionem vocatus, nec vllo vnquam crimine conui-
ctus ad vltimū tantùm fiduciæ reposuit in sua inno-
centia, vt ab his in quæstionē publicā deductus, Ty-
berium Gracchum à quo in administratione reipub.
ad multū odium dissidebat, iudicē deposceret. Qua
quidem animi præstātia pertinaciā eorum insectan-
10 di se inhibuit. † Pariter Lucius Crassus apud maio-
res eloquētia clarissimus, cùm cōsul prouinciā Gal-
liā obtineret, atq; in eam Cneus Carbo cuius patrē
damnauerat, ad spectāda acta sua venisset, nō solùm
eum inde non summouit, sed insuper locum ei in tri
bunali assignauit. Nec vlla de re, nisi eo in cōsilium
adhibito cognouit. Itaque acer & vehemens Carbo
nihil aliud Gallica peregrinatione consecutus est,
quàm vt animaduerteret, sontem patrē suum ab in-
tegerrimo viro in exiliū missum. Hæc ille. Quibus
exemplis patet bonis viris nihil esse etiam in morte
timendum. Nihil enim mali est in morte, dicit idem
Cicero, propterea non timeas eam. Nam legitur de
morte Socratis & Catonis, qui (vt refert Valeri⁹ lib.
octano. titu. de sapienter dictis & factis) nec ad iudi-
cium capitis matrimonium quæsiuit nec iudicibus
supplex. Ratio enim vitam diligere, & mortem non
timere præcepit, vt dicit Valerius libro nono. tit. de
11 cupiditate vitæ. † Vbi Cneum Carbonem prædictū,
& Brutum ad mortem acciros, quòd breui momēto
risu digno, cupiditate vitæ mora distulerint, reprehē
dit. Cneus, inquit, Carbo magnæ verecundiæ est La-
tinis annalibus. Tertiò in consulatu suo iussu Pom-
peij in Siciliciam ad supplicium ductus. petiit à mili
tibus demissè & flebiliter, vt sibi aluū leuare, id est,
euacuare aluum, id est, egerere, & ventrem purgare,
prius quàm expiraret liceret, quò misertimæ lucis
vsu diutius frueretur, eousque moram trahēs, donec
caput sordido in loco sedentis abscinderetur. Verba
tale flagitium narrantis secum luctātur, nec silentio
amica, quia occultari non merentur, neque relatio-
ne familiaria, quia dictu fastidiēda sunt, & sequitur:
12 Quid Brutus exiguum & infelix momentum vi-
tæ quanto dedecore emit, qui à Furio, quem ad eum
occidendum Antonius miserat comprehensus, non
solùm ceruicem gladio subtraxit, sed etiam constan-
tius eā præbere admonitus (vt scilicet vno ictu faci-
lius moreretur) ipsis his verbis iurauit: Ita viuā da-
bo, vt tantisper dum iuraret, vitam prorogaret. O iu
randi stolidam fidem. Sed hos tu furores immodera-
ta retinendi spiritus dulcedo subiicis, sanæ rationis
modum expugnando, quæ vitam diligere, mortem
13 non timere præcipit. Hæc ille. Non sic Cicero, qui
in villa sua existēs occisoribus se obtulit, & Christus
quem quæritis, inquit, & cùm respondissent: Iesum
Nazarenum: dixit eis, ego sum, scientes quod dicit
Seneca de Naturalibus quæstion. Pusilla, inquit, res
est hominis vita, sed ingens res contēptus vitę. Hanc
qui contempserit, securus videbit maria turbari, se-
curus respiciet horridam faciem fulminantis cœli.
Quid ad me, inquit, quàm magna sint, quib⁹ pereo?
Non immeritò Didymus scripsit ad Alexandrum,
Nos incolæ non sumus mundi huius, sed aduenæ.
Iuxta illud Apostoli ad Hebr. xiij. non habemus hic
ciuitatem manentem. Quod etiam & præclarus ille
Latinorum orator Cicer. in eodem lib. de Senectute
prædixerat. Ex vita ista, inquit, discedo tanquam ex
hospitio, non tanquā ex domo. Cōmorandi enim na
tura diuersorium nobis non habitādi dedit. Subiun-
gens mortem affectādo: O præclarum diem, cùm in
illud concilium cœtúmq; proficiscar. & cùm ex hac
turba & colluuione discedam. Proficiscar enim non
ad eos solùm viros, de quibus ante dixi, sed etiam ad
☞ Catonem [De isto Catone plenius habetur infrà
sup verbo, *Mortuo itaq; testatore.* j. loquēdo de his q
se interficiunt.] meū quo nemo vir melior natus est,
nemo pręstātior, cuius à me corpus crematum est, q
cōtrà decuit ab illo meū. Animus verò nō me deserēs
sed respectās in ea, pfecto loca discessit, quo mihi ipse
cernebat esse veniēdū. Virtuosi pfectò viri mortē po
tius affectāt, quā ipsam timeāt, iuxta illud Apost. ad
☞ Philip. j. Cupio dissolui, & esse cū Christo. [De quo
Baptista Mātua. Parthe. Marianę, lib. j. sic dicit: Nam
qd lōga dies homini nisi lōga dolorū colluuies? lōgi
patiētia carceris ętas lōgior est, cursus vitę Labyrin
chus in

thus in ipsum ex vtero ingredimur, per limina mor
tis abimus, &c. Nam vt dicitur in ij. oratione ad Cæ-
sarem Senem de repub. in fin. Viuos interdum fortu
na sæpe inuidia fatigat, vbi anima naturæ cessit dé-
ptis obtrectatorib⁹, ipsa se virtus magis magisq; ex-
14 tollit.] Ideo festa sanctorum celebrantur ab eccle-
sia die, qua mortui, & nõ die qua nati sunt: quia illa
die qua moriuntur, nascuntur ad gloriã. dicit gl. sin-
gularis in l. cũ quidã. ff. de annuis lega. adde gl. instit.
de ingenuis in ti. Et hoc intendit Ecclesiastes vij. cap.
vbi in prin. dicit ꝙ melior est dies mortis, scilicet iu
storũ, qui tunc viuere incipiunt, quàm dies natiuita
tis. Propter quod vetus mos Gallorũ fuit, pecunias
aliquãdo credere, & mutuò dare, sibi reddẽdas apud
inferos. Quia cum ex doctrina Druydum pontificũ
suorum (de quibus Cæsar in commentariis de bello
Gallico, lib. vj. plenè meminit) animas crederẽt im-
mortales, sicut Pythagoras palliatus, id est, Græcus
pallio more Græcorũ indutus, credidit. Et sic maius
præmium ex charitate à diis immortalibus cõsequi
sperabãt post mortem perpetuo victuri. De quibus
Vale. lib. ij. tit. de institutis antiquis, sic dicit, Horum
scilicet Massiliensium (de quibus prædixerat) mœ-
nia egressi, vetus ille mos Gallorum occurrit, quos
memoria proditũ est, pecunias mutuas, quę his apud
inferos redderẽtur dare, quia persuasum habuerint
animas hominum immortales esse, dicerem stultos,
nisi idem Bracchati sensissent, quod palliatus Pytha
☞ goras credidit. Hæc ille. [Triplex est Gallia, scili
cet Comata, quę Lombardia dicitur. Alia Togata ab
Alpibus vsque ad mare Britãnicum. Bracchata Gal-
lia Narbonensem prouinciam, & omnem regionem
continet, quæ adiacet Rheno fluuio, in qua habitan-
tes dicuntur Bracchati, aut Transalpini, vide quæ di
xi super verbo, *dotem quam ei dederat*. prope fin. vbi
dixi de ciuitate Massiliæ.] Et sic nõ abs re, quinimò
prudẽtissimè & catholicè prospexit ecclesia, ꝙ mors
sanctorũ vocatur eorum natalitiũ, secũdum Lyram
ibi. In cuius vestigium Cygnus cantat dum est mori-
turus, secundum Martialem Coccum, ibi:

Dulcia defecta moderatrix carmina lingua
Cantator Cygnus funeris ipse sui.

Sic itaq; sapiẽs lætari debet cùm moritur melius vi-
uiturus, sicut Barbari faciũt, vt refert Solinus. Quia
quando pueri nascuntur magnũ planctum faciunt,
& quando moriuntur magnum festum. Ob quod
Thraciæ illa natio sibi meritò laudẽ vẽdicauit, quæ
natales hominũ flebiliter, exequias verò cum hyla-
ritate celebrat. Et pariter Massilienses apud Roma-
nos in hoc laudari fuere, ꝙ in funere dolori humano
non indulgebãt, de quibus lib. ij. ti. de instit. antiquis
Vale. sic dicit, Duæ autẽ ante portas eorũ arcæ, id est
feretra, iacent. Altera qua liberorum, altera qua ser-
uorum corpora ad sepulturæ locum plaustro deue-
huntur, sine lamentatione, sine planctu funeris, dies
domestico sacrificio adiectóq; necessariorum conui
uio finitur. Etenim quid attinet, aut humano dolori
indulgere, aut diuino numini inuidiá fieri, quòd im-
mortalitatẽ suam nobiscum partiri noluerit? Nam
& Persarum admodũ probabile institutũ fuit, quòd
liberos suos non prius aspiciebant, quàm septimum
implessent annum, quò paruulorum amissionem
15 æquiore animo sustinerent. Hæc ille. Ob † quod
detestatur & reprehẽditur apud veteres rex Xerxes,
qui propriá mortem timens tristãdo mortem alio-
rum fleuit, de quo idem Vale. titu. de cupiditate vitæ
præalleg. sic dicit, Eadem Xerxem regem pro totius
Asiæ armata iuuentute, quòd intra centũ annos esset
obitura, profundere lachrymas coegisti. Qui mihi
in specie aliena, re vera suam conditionẽ deplorasse
videtur, opũ magnitudine, quàm altiore animi sen-
su felicior. Quis enim etiá mediocriter prudẽs mor
talem se natum fleuerit? quasi dicat nemo. Hæc ille.
Mortem fateor grauissimum omnium dolorẽ, atq;
suppliciũ esse. l. vltimum. ff. de pœn. Quam nisi com-
munissimá prouidens natura fecisset, qui eam tole-
raret, reor neminẽ inueniri posse. Quod dum ita est
vt iaculatrix & falcigera illa nulli parcat, & propter
hoc perantiphrasim cognominet̃ rectissime parca,
cedit prudentissimus ac modestissimus quisque ne-
cessitati, atq; naturæ, cui dolere aut irasci, & amen-
tia, & temeritas est: quod tamen non tolerabit, aut
quidem moderabitur homo capax rationis, & inge-
nerari à natura cõsilij, magnáque ex parte vicinus &
similis Deo, cui demissa ac porrecta patientia auxi-
liatrix cœlitus est, quam nec superare virtutem, nec
iugo premere vis vlla nequitiæ: cæterum neque po-
strema mors ipsa vllo pacto iam queat, Quia in ele-
ctis Dei virtute nihil firmius ac magnificentius, &
ad assequẽdam felicitatem cómmodius: imò in qua
vna vel maximè summum bonum etiam Philoso-
16 phi contineri voluerũt. Qui † omnes virtutem ab-
solutè cùm nominant, sine delectu patientiam intel-
ligi censent, quæ in vita plus quàm cætera cuique sit
necessaria: quoniam innumera & ineuitabilia nos
vndiq; circumsepsũt mala, atq; supplicia, quæ neq;
euinci, neq; sustineri possent, nisi sanctæ virtutis prę-
sidio, à qua opinione fides certa, & catholica nostra
neque recedit, sed gratiam auspiciúmque diuinum
superaddit humano conatui atque labori. Quid est
per omniũ qui sapiũt fidẽ, & rectè fruuntur cõscien-
tia: quod Deo hominem æquè assimilet, atque conso
ciet, vt in arduis fortitudo? in aduersis constantia? in
infirmitatéq; lætitia? Hæc virtus primùm libidines
frænat, iracundiá cohibet, factum deprimit, iniuria-
rum obliuiscitur, pacem populorum & ciuitatũ ser-
uat, priuatos focos in beneuolẽtia continet pauper-
tatem beat, oppugnationes veteratoris dęmonis elu
dit, perseuerãtiam alit, artes & studia ad perfectum
exitum ducit. Hæc, vt denique finiam, quicquid mali
aduersíve accidit homini mittit sub iugũ, & victori
coronã imponit. De fortitudine & patiẽtia quas ve-
lut sorores, aut matrem, & filiam reputás, Valerius,
lib. iij. tit. de patientia. in princ. sic dicit, Egregiis pa-
riter virorum ac fœminarum operibus fortitudo se
oculis hominum subiecit, patientiámq; in medium
procedere hortata est, nõ sanè infirmioribus radici-
bus stabilitam, aut minus generoso spiritu abundan
tem, sed ita similitudine iunctá, vt vel ex ea, vel cum
ea nata videri possit. Hæc ille. Nã fortitudinis par-
tes sunt patientia, & perseuerantia. Ergo ad propo-
situm reuertendo tristandum non est de morte pro-
pria, nec aliorũ etiam suorum filiorum. Iuxta illud
Ieremiæ xxij. Nolite flere mortuũ, neq; lugeatis su-
per eũ fletu. Sed (vt dicit Valerius, vbi suprà de insti
tut.) remoueatur naturalis omnium animaliũ dulce
do vitę, quę multa & facere, & pati turpiter cogit. Si
id est, quia ea mortua, aliquãdo eius felicior, & bea-
17 tior reperitur finis. † Præterea considerare debent
parentes, quod Anaxagoras dixisse fertur, nuntiata
sibi morte filij, de quo Valerius lib. v. tit. de obitu li-
berorum. in fin. sic dicit, Nec Anaxagoras quidem
supprimendus est, audita náque morte filij, nihil, in-
quit, mihi inexpectatũ, aut nouũ nuntias, Ego enim
illum ex

illum ex me natum sciebam esse mortalem. Has voces vtilissimis præceptis imbuta virtus mittit, quas si quis efficaciter auribus perceperit, non ignorabit ita liberos esse procreandos, vt meminerit his à rerũ natura & accipiẽdi spiritus, & reddẽdi eodẽ momento temporis legem dici, atq; mori neminem solere, qui non vixerit, ita nec viuere aliquem quidẽ posse, qui nõ sit moriturus. Hæc ille. Quapropter dolendi non sunt parentes, neque liberi. Et si dicatur. quòd Dauid filium suum Absalonem quanuis ingratum planxit, & fleuit amarissimè ij. Regum xviij. Certè hoc fecit, quia verisimiliter eum videbat etiam spiritualiter mortuum, velut in persecutione patris occisum, & sic in peccato damnatum, Quoniam de alio puero suo, quem ex Bethsabeæ susceperat, nõ fleuit: imò eo mortuo de strato surrexit, hilarique vultu panem comedit, & Bethsabeæ consortẽ consolatus est. Quia sciebat eum velut innocentem viuere in æternum, vt habetur ij. Regum xij. Et sic de illorum morte sola corporali gaudere debemus, vt patet ex suprà dictis. Nam anima nunquam requiescet, donec suo iungatur creatori, secundũ Philosophum in lib. de Pomo. iuxta illud Psalm. xvj. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Et hoc est quod dicit Bald. in capit. bonæ. el ij. in princip. de postu. præla. quòd mors appellatur principium viatoris, quia tendit ad vitam. Et Cicer. de somnio Scipionis, Omnibus, inquit, qui patriam auxerint, adiuuerint, atque seruauerint, certum in cœlo esse diffinitum locum, quo beati sempiterno æuo fruũtur: imò tales post mortem in presenti seculo adhuc viuere per gloriam intelliguntur. instiru. de excu. tuto. §. j. in fin. & l. qua actione. §. si quis in collůctatione. ff. ad legẽ Aquil. Nam homines virtute ac verecundia præstãtes non mori dicũtur. Sed quia viuentes habitaculum spiritus sancti fuerunt, Deus immortalis in hunc modum sedem suam repetit. Prout de Iulio Cæsare viro vtique virtuoso Va-
18 lerius libr. iiij. titu. de verecundia sic dicit.. † Quam scilicet verecundiam, & omnem virtutẽ præcipuam in Caio quoq; Cæsare fuisse sæpenumero apparuit, & vltimus eius significauit dies. Cõpluribus enim parricidarũ violatus mucronibus, inter ipsum illud tẽpus, quo diuinus spiritus mortali secernebat à corpore, ne tribus quidẽ & viginti vulneribus quin verecundiæ obsequeretur, absterreri potuit. Siquidem vtraq; togam manu demisit, vt inferior pars corporis tecta collaberetur. In hunc modum nõ homines expirãt, sed Dij immortales sedes suas repetũt. Hæc ille. Quasi dicat, quòd sic morientes repetunt sedes suas, scilicet cœlestes effecti dij immortales, Quia intellectus hominis est ad instar solis q oritur, vadit & redit, sed nunquam moritur secundum Bal. suprà in prooemio. Hos siquidẽ taliter defunctos idem Valerius lib. v. tit. de humanitate & clementia. in fin. sic alloquitur: Vos quoq; fortes ac piæ vmbræ non pœnitendas sortitæ estis exequias. Nam vt optabilius in patria, ita speciosius pro patria collapsæ supremi officij decus infelicitate amissum, virtute recuperastis, vt de Lelio & Scipione loquitur Cicero, interdũ innuens animos bonorum corporibus exutos cõtinuò beatos fore, dicens etiam Socratem dixisse, animos hominum esse diuinos. Hisq; cùm è corpore excessissent reditũ ad cœlum patere. Id si ita est, vt optimi cuiusquam animus in morte facilimè euolet, tan quàm è custodia vinculisque corporis, cui censemus cursum ad deos faciliorem fuisse, quàm Scipioni?
19 omnium virtuosissimo. Hæc ille. Ob † quod Eleazarus vir ille insignis gloriosissimá mortem magis, quàm odibilẽ vitam cõplectens, volũtariè præibat ad supplicium. ij. Machab. vj. Pulchrius verè esset crudeli morte, si honesta sit, occumbere, quàm cum dedecore vitam perducere. Ex quibus concluditur, quòd vita contemnenda est, ex cuius contemptu sequitur contemptus mortis, iuxta illud Cato. Fac tibi proponas mortẽ non esse timendam. Quæ bona si non est, finis tamen illa malorũ. Non metuit mortẽ, qui scit cõtemnere vitam. Quoniã secundũ Sene. libr. de remediis fortuitorũ, Frustra timetur, quod euitari nõ potest. Vnde restat, quòd primo modo fit hæc donatio per sanum, sola mortis cogitatione motum &
20 inductum. † Secundo modo fit donatio causa mortis, vbi quis donat occasione lãguoris mortis, in quo est cõstitutus, vtputa graui infirmitate detẽtus mortem timet. Tertiò, fit si timens mortem sibi à prædone, vel aliud periculum [Quia multa sunt mortis pericula, & diuersi modi moriendi, vt plenè habetur infrà super verbo, *Mortuo itaq; testatore*. primo. in princip.] ab hoste de proximo sibi imminere, donet, vt dicta l. iij. ff. de don. causa mor. vbi est tex. not.
21 quòd † crudelitas alicuius potẽtis iustum inducit timorem mortis. Et fit interdũ hæc donatio, ita vt res donata statim fiat accipiẽtis, quo casu tacitam habet conditionem, scilicet, si accipiens superuixerit, insti. de don. §. primo. Aliquando verò fit, vt tunc fiat accipiẽtis, cùm donator decesserit, vt dicta l. i. Et sic causa dictæ donationis est mors seu timor, aut saltem cogitatio mortis. Quod procedit indubitanter, vt scilicet iudicetur & dicatur causa mortis donatio, si do-
22 nans causam mortis expresserit. Sed † vbi non apparet qualiter donator donare vult, an inter viuos, vel causa mortis, putà quia hoc non expressit, tunc in dubio iudicabitur donatio inter viuos, & sic irreuocabilis. Quod etiam est posito, quòd fieret in articulo mortis, quia non eoipso, quo cõstitutus in mortis articulo donat, videtur donare causa mortis. l. senatus. ff. de donation. causa mortis, & cõsuluit Lud. Roman. consilio ccxxix. Pro quo facit textus in l. Seia. §. fina. ff. de donatio. causa mortis, vbi infirmus donãdo simpliciter, videtur donare inter viuos, etiã si fuerit in extremis vitæ cõstitutus, & per hoc reprobatur cõmuniter dictum Ant. de Butr. in cap. secundo. de consuetudi. vbi per illum textum dicit, quòd infirmus nõ videtur in dubio facere actum inter viuos, sed vltimæ voluntatis. Pro quo faciebat gl. in l. prima. C. de fal. cau. adie. legat. quod est contra casum dictæ l. Seia. secundum Imo. in dicta l. secunda & Alexan. in l. quæ dotis. ff. soluto matri. vbi conclu-
23 dunt, † quòd quantumcunq; sit aliquis in extremis vitæ cõstitutus, donãdo videtur donare inter viuos, & nõ causa mortis: nisi in tali donatione fieret mentio mortis. Quoniam eo tunc propter mentionem mortis in donatione habitá, censeretur in dubio donatio causa mortis, posito quòd fieret in sanitate. l. Seia. ff. de dote prælega. & dicta l. Seia secundum Ludouicũ in dicto consilio. Et hoc verum, scilicet quòd mẽtio mortis in donatione facta, facit donationem iudicari causa mortis, si mors fuerit causa, & occasio faciendi talem donationem. Quod perpendi potest ex cõiecturis, vtputa, si quis iturus vltra mare, vel ad bellũ, aut cõstitutus in infirmitate, donet alicui post mortẽ suam. Quoniam eo casu, propter mẽtionem mortis in tali donatione factam, licet non expresserit se mortis causa donare, talis donatio iudicabitur causa mortis: quia præsumit eam fecisse timore, aut cogita

cogitatione mortis,& per consequens erit reuocabi-
lis ad nutũ donatis. Si verò in donatione fieret mẽ-
tio mortis,non vt mors sit causa,& occasio donatio-
nis,sed fortè est taxatio temporis, tunc donatio erit
simplex,& inter viuos,ac per cõsequens irreuocabi-
lis,secundum Bal.post Pet.& Cy.in d.l.quæ dotis.ff.
solu.mat.& consuluit Franc.Aret.consi.xlj.& consil.
lxiiij.Idẽ tenet Io.Pet.de Ferrariis in forma libelli
pro donat.super verbo,ex causa donationis inter vi-
uos.& Oldra.consi.cxxxix.vbi plenè decidit, quòd
talis donatio valet de præsenti, velut inter viuos &
irreuocabilis. Tamen exactio rei donatæ differtur
post mortem donatoris.l.j.C.vt actio.ab hære.& cõ-
tra hære. Et idem de illo, qui dicit partem bono-
rum,& alteram partem post mortem suam, de quo
est text.Thobiæ viij.capi.in fine. Idem si donator
dixit: *Do tibi proprietatem talis fundi reseruato mihi
vsufructu in tempus vitæ meæ*, secundùm Bald.in ad-
di.Specu.de instru.edi. vlti.colum.cum quo transit
Alexan.in d.l.quæ dotis.Nam cùm ibi fuerit tempus
mortis adiectum verbis executiuis,nõ autem dispo-
sitiuis,tale tempus adiectum videtur causa demon-
strandi,& non vt causa finalis donationem faciendi.
Facit l.quidam testamento.ff.de leg j.quod no.Bald,
in l.j.C.de iure dotium. Ideo decidit eleganter Saly.
in l.fin.iij.col.in fin.ver.iuxta hæc quæro.C.de pact.
quòd si duo fratres ex causa donationis cum stipula-
tione inuicem promittãt, quòd bona præmorientis
sine liberis remaneant superuenienti: talis donatio
nõ dicitur causa mortis,nec reuocari potest. Secun-
dò intelligatis commemorationem mortis induce-
re donationem causa mortis, si in ea interuenerit
quinque testium præsentia,qui in tali donatione re-
quiruntur.l.fi.in fi.C.de codicil.& l.fi.C.de don.cau.
mor. Si verò donatio cum mentione mortis fieret
coram minori testium numero, quàm quinque,non
propter hoc iudicaretur donatio causa mortis.cùm
in ea deficeret solẽnitas in tali donatione requisita,
secundum Alex.in l.stipulatio hoc modo concepta.
vij.col.ff.de verb.obli.& consuluit Ange.consi.ccluj.
iuncto princip.cum si. Tertiò intelligatis mortis
commemorationem inducere donationẽ causa mor-
tis nõ procedere, quãdo donatio fieret personæ con-
iunctæ,per text.in l.ij.& l.cùm patrem.C.de iure do-
tium.facit l.cùm maritus.§.fi.ff.de pac.dota.secũdùm
Rapha.& Ludo.Imò eo tunc censebitur donatio in-
ter viuos,vt dicunt in d.l.quæ dotis.sed Alexan.ibi
contra per plures rationes. Quartò intelligatis
mortis commemorationem inducere mortis causa
donationẽ,vbi dispositio facta est sub cõmemoratio-
ne mortis eius solius,qui post mortẽ suam talem di-
spositionem confert. Nam si cũ illo concurrat alius
disponens,cuius intersit dispositionem nõ reuocari,
tũc censetur donatio inter viuos,& sic irreuocabilis
vt not.dicit Bal.in l.pro hæreditariis.in fi. C.de hær.
actio.& ponit exemplum. Si mulier viro dotẽ dedit,
& inter eos actum est, quòd post mortẽ mulieris in
matrimonio prædecedentis relictis liberis dos mari
to teneatur pro ipsis liberis. Nam quia cum muliere
post mortem suam concurrit vir,cuius interest fauo
re filiorum talem dispositionem non reuocari, vale-
bit irreuocabiliter tanquã donatio inter viuos,quod
est not.Sed dubitat Alexan.vbi suprà hoc nõ esse ve-
rùm,per dicti l.Seia.vbi talis persona concurrebat,
cuius intererat donationem non reuocari,& tamen
ibi iudicatur donatio causa mortis. Nec obstat l.j.ff.
de dote prælega. quia ibi donator voluit donare ex-

pressè irreuocabiliter. Quintò intelligatis mortis
commemorationem inducere donationẽ causa mor
tis,nisi aliqua alia causa irreuocabilis,& obligatoria
præcesserit, secundum Barto.in l. nam & si cum mo-
riar.in fi.princ.ff.de condi.indebi.sic intelligens illũ
tex.in l.j.C.vt actio. ab hærede & cõtra hære. & in l.
hæreditarium.ff.de bo.auth.iudi.possi.& in l.penul.
C.de contrahen.& cõmitt.stipu. Sextò intelligatis
mentionem mortis in donatione factã inducere do-
nationem causa mortis,procedere,vbi facta est men-
tio mortis in specie,secùs si facta esset in genere.se-
cundùm Alex.per illum text.in d.l.quæ dotis.secun-
dum intellectum glo.& Docto.quòd ibi facta fuerat
mentio,quòd quocunq; modo solueretur matrimo-
nium &c. Et sic mentio mortis in genere cùm sub il-
lis verbis generalibus casus mortis cõprehendatur,
tamen nõ dicitur donatio causa mortis, sed inter vi-
uos. Septimò intelligatis mortis mentionẽ induce
re donationẽ causa mortis,nisi in ea fuisset adiectum
pactum de non reuocando eam. Quoniam si tale pa-
ctum in donatione fuerit appositũ,talis donatio quæ
propter mortis mẽtionem fuisset causa mortis alte-
rat suam naturã,& transit in donationẽ inter viuos
irreuocabilem,per tex.singularem in l.vbi ita dona-
24 tur.ff.de dona causa mortis. † Or,domini, super
hoc puncto quotidiano & fructifero est modicè insi-
stendum.videtis enim donationẽ causa mortis,pro-
pter pactum de nõ reuocando in ea appositum trãsi-
re in donationem inter viuos, & sic donatio quæ sui
natura fuisset ad nutum donatoris reuocabilis,me-
dio dicti pacti est effecta irreuocabilis,ac si fuisset in-
25 ter viuos facta,† vt dicta l.vbi. Quæ capit quatuor
singulares limitationes. Nam debetis illud intelli-
gere verum, Primò nisi tale pactum de nõ reuocãdo
transferendo donationem causa mortis in donatio-
nem inter viuos,redderet ipsam donationẽ inter vi-
uos nullam,& inualidam. Quoniam eo casu dictum
pactum donationi causa mortis adiectum nihil ope-
raretur,neq; alteraret naturam donationis,nec face-
ret eam trãsire in donationẽ inter viuos,si transmu-
tata non valeret, veluti si fieret donatio causa mor-
tis omnium bonorũ præsentium & futurorum,quæ
cùm sui natura sit ad nutum reuocabilis,valet quasi
non auferens testandi facultatem, vt plenè habetur
in l.fi.C.de pact. Nam si in tali donatione inseratur
pactum de non reuocando,etiã cum iuramento,ta-
le pactum nihil operatur, imò talis donatio rema-
net causa mortis,ita quòd nõ transit in donationem
inter viuos irreuocabilem. Et ratio est,quia si pro-
pter dictum pactum transiret in donationẽ inter vi-
uos,efficeretur irreuocabilis. Et per consequens cùm
sit de omnibus bonis præsentibus,& futuris auferret
donatori testandi facultatem,quod de iure fieri non
potest. Vnde illa alteratio & translatio redderet ta-
lem donationẽ nullã,vt plenè no.in d.l.fi.C.de pact.
& in l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de ver.oblig.
Ita singulariter reperio consulu.ille Pau.consi.cj.in-
cipien.notandum est, quòd præfatum statutum. Et
hanc opinionem tenuit Alexan.in d.l.stipulatio hoc
modo concepta.x.colũ.licet dictum consilium non
alleget,nec suum dictum aliqualiter probat,conten-
tus sola eius auctorizabili determinatione. Tunc er-
go tale pactum de non reuocando operatur datio-
nem inter viuos,quando ex hoc non redderetur in-
ualida,& sic tale pactum operari posset suum effe-
ctum,ad quem factum fuit:prout operaretur si dona
tio causa mortis cum dicto pacto facta fuisset solũ de

omnibus bonis præsentibus, vel de omnibus bonis
simpliciter. Quo casu veniũt solùm bona præsentia.
l.si quis ita.ff.de auro & argen.lega.facit cle.ti.de re-
scrip. Aut si facta fuerit de certa parte bonorum, vel
aliqua re particulari, cùm tũc nõ auferat facultatem
testandi liberam. & ita intelligitur d.l.vbi ita dona-
tur. Ad hoc facit l.si iure.ff de leg.iij.vbi dicit, q licet
per secundum testamẽtum censeatur primum reuo-
catum. institu.quib.modis testa.infir.§.si quis poste-
riore. tamen illud verum, si sequens testamentum sit
validum, quòd ex eo adiri possit hæreditas. Aliàs te-
stator nõ censetur à primo recedere voluisse. Sed ad-
uertendum est, quia licet cum Pau.transiuerit Alex.
in d.l.stipulatio. Tamen idem Alexan.in d.l.quæ do-
26 tis.v.col.in fi.tenet contra Pau.ea ratione, † quia do-
natio omnium bonorum præsentium, & futurorum
valet quo ad præsentia reiecta mentione futurorum.
Et sic cessante ratione Pau.cessare debet eius decisio.
subiungens ibi, quòd si in hoc casu consulere habe-
ret non multum curaret de dicto Pau.qui nimium
fuit promptus in consulendo. Et credo quòd Alexã.
ibi veritatem loquatur: quia donatio modo prædi-
cto facta valet quo ad bona præsentia, vt plene dicã
infrà eodem super verbo, *Ac viro suo donaueras.*
Sed interim videaris gloss.pragmaticæ super verbo,
cuicunque. in titu.de subla.cle.literis.de proba. Præ-
tereà quia Alexan.in d.l.quæ dotis. magis deliberatè
hunc passum tetigit, quàm in d.l.stipulatio. ergo il-
lam accipere debemus pro opinione sua quam dili-
gentiùs examinauit, prout à simili de Bald.dicit Pa-
27 normi.in c.bonæ.l.ij.in fin.de postu.præla. † Se-
cundò limitatur dictam l.vbi ita donatur.locũ habe-
re in donatione causa mortis, quæ fit per se, & prin-
cipaliter, quo casu (vt dictum est), pactum de non re-
uocando, eam transfert in donationẽ inter viuos. Si
autem donatio causa mortis fieret in testamento vel
codicillis, tunc quantuncunq; adiiceretur pactũ de
non reuocando, reuocari poterit, nec transibit in do-
nationem inter viuos, & ratio est: quia talis donatio
facta testando vel codicillando nõ differt à substan-
tia vel natura meræ vltimæ voluntatis, in qua nul-
lum pactum de nõ reuocando apponi potest. Cùm sit
ambulatoria vsque ad mortem.l.iij.ff.de adimen.le-
ga. Et talia pacta impediunt, imò tollunt liberam te-
standi facultatem, quod fieri non potest.l.fi.C.de pa-
ctis. plenè Bart. in l.si quis in principio testamenti.ff.
de lega.iij.de hoc tamen dicendum, vt not.Bar.in l.si
alienam.§.Marcellus.ff.de dona.cau.mor.& clarius
per Ludo.Roma.consi.ccxciij.vbi pulchra per eum,
glo.& Doct.in l.hæredes palàm.§.fi.ff.eo.quæ dicit,
quòd contractus fieri potest in testamento. Sed an
tunc reuocari possit sicut testamentum, plenè consu-
luit Ludo.consi.clxxj.& Barba.alto digito in c.rela-
tum.la.j.xxx.col.vsque ad finem capi.suprà eodem.

Tertiò limitatur dictam l.vbi.non habere locum,
vbi esset facta donatio causa mortis, & in instrumen-
to diceretur, quòd promisit omnia suprà scripta fir-
ma habere, & in nullo cõtra facere, aut venire. Quo
casu talis donatio remanebit simplex donatio causa
mortis, & per pœnitentiam reuocari poterit, nõ ob-
stante generali promissione de nõ reuocando. Quo-
niam intelligitur, quòd non possit eam donator re-
uocare, nisi per pœnitentiam, secundum glo.in d.l.si
alienam.§.Marcellus.quam ibi sequitur Rayn.de
Forli. Et licet eam impugnauerit Iaco.de Are.vt ibi
refert Barto. Tamen Ang.eam consulendo sequitur
consi.ccliij.incipien.Domina Antonia de Florentia.

Nam quantum ad potentiã reuocandi, donatio cau-
sa mortis redacta est ad instar legatorum.l.Marcel-
lus.§.Paulus.& l.si debitor.& l.illud.ff.de dona.cau.
mor.& l.fi.C.illo eo.titu.vt latiùs infrà videbitis. Si-
cut igitur legata nõ obstante quocunque pacto pos-
28 sunt per pœnitentiam reuocari. † Sic & donatio cau
sa mortis eis æquiparata. Prædicta ergo lex modifi-
cationem capit, scilicet, nisi fiat reuocatio totius vo-
luntatis ipsius donatoris ex pœnitẽtia: quoniã tunc
pœnitentia totius voluntatis admittitur, nõ obstan
te dicto pacto. Vbi autem nõ interueniret reuocatio
totius voluntatis, sed alicuius partis: tunc pactum de
non reuocãdo stat firmũ, & operatur quòd illa pars
voluntatis reuocari nõ poterit. Vnde si donator pa-
ctum adiecerit, quòd nõ liceret reuocare, nisi in vno
casu, vel sub certa forma, & posteà vellet adiicere
alium vel illũ detrahere, vel alium cumulare, certè
non poterit, per dictã l.vbi. Et ratio differentiæ est,
secundùm Ang.vbi suprà, quia in hoc vltimo casu pa
ctum de nõ reuocando præsumitur ex certa scientia
donatoris appositũ, attenta expressione vnius casus,
vel formæ per donatorem facta. Quo casu certũ est
ipsum voluisse in aliis casibus suam donationem esse
irreuocabilem. Ideo tunc tale pactũ operatur suum
effectum. Sed quãdo simpliciter in donatione causa
mortis reperitur appositũ pactum de non reuocan-
do, aliquo casu non excepto, tunc arbitrandũ est ta-
le pactum fuisse in instrumento appositũ per nota-
rium, potius quàm per donatorem: quia notarij in
omnibus cõtractibus tam perpetuis, quàm tempora
libus solent ex sua ceruice sine scitu partis talia pa-
cta, & generales promissiones ac renuntiationes ap
ponere, substantiam talium verborum ignorantes.
Vnde præsumitur, quòd fuerint potius talia verba
apposita ex errore & imperitia notariorũ, quàm ex
certa scientia donatoris, præsertim ignorantis sub-
stantiã & essentiã dictorum verborũ, quod est quan-
do esset imperitus & iuris ignarus. Hæc ille in dicto
30 consilio. [De quo vltimo plenè habetur super ver
bo, *in eodem testamento relinquens.*j.versic. *Plus dico,
quòd ipsemet pater.* &c.] Hanc eãdẽ limitationẽ sen-
tit Alexan.in dicta l, vbi ita donatur. referens ibi do
minum Sallustium doctorem florentissimũ, & Imo.
ita in facto consuluisse. & idem Alexã.in dicta l.quæ
dotis.v.co.in fi. Dicit Bal.ita tenere in l.cùm quis.ff.
29 de condi.ob cau. † quia illa verba promisit non con-
trauenire, intelliguntur secundum naturam contra
ctus, super quo apponuntur, vt l.damni infecti stipu.
ff.de dam.infect.& l.si stipulatus.in princ.ff.de vsu-
ris. facit optimè l.fi.C.de non nume.pecu. Quartã
& vltimã limitationẽ ad dictam l.vbi ita donatur.
sentit Ange.in fi.dicti consilij, singulariter dicens, q
propter pactũ de non reuocando, donatio causa mor
tis non transit in donationẽ inter viuos, vbi talis do
natio inter viuos esset aliquo casu nedũ in totũ nul-
la, vt vidistis in prima limitatione, sed etiã si in par-
te resultaret nulla & inualida, puta si donatio causa
mortis dictum pactum continens, summam excede-
ret quingentorum aureorum absque insinuatione,
quæ in donatione causa mortis non requiritur. Cùm
nulla immẽsitas cadat in mortẽ, certè talis donatio
quantuncunq; pactum de non reuocando cõtinens,
non transibit in donationem inter viuos. Ex eo, quia
talis donatio inter viuos propter defectum insinua-
tionis est nulla in parte, scilicet quatenus summam
excedit quingentorum aureorum.l.sancimus.& l.fi-
na.C.de donatio.& l.illud.vbi Bald.C.de sacrosanct.
eccle.

eccle. Quod eſt notandum pro intellectu dictæ l. vbi
ita donatur. quæ eſt ſingularis in hoc puncto. Ideo ſi
hoc vltimo caſu iuramentum in tali donatione fue-
rit appoſitum, quod vim habet inſinuationis, ſecun-
dum aliquos, & Ioan. Andræ. in addi. Specul. titu. de
inſtru. edi. §. porrò. vt dixi plenè ſupra, Teſtamẽtum
30 iij. ceſſaret hoc caſu hæc vltima limitatio. †Huius au
tem donationis cauſa mortis forma faciendi eſt tri-
plex. Nam interdum fit traditione, aliquãdo fit pol-
licitatione, id eſt, ſola promiſsione, & aliquãdo ſolẽ
ni ſtipulatione, vt l. ſenatus. ff. de dona. cau. mor. & l.
non omnis muneratio. §. j. ff. ſi cer. peta. Attamen ſub
quacunque forma fiat, ſemper in ea inſeri debet, ꝙ
cauſa mortis vel alterius periculi fit. Aliàs (vt dictũ
eſt) cenſeretur donatio inter viuos, vt dictum eſt. Po
teſt etiam fieri pacto nudo, vt dicit glo. ſecundum ali
quos ſingularis in l. cùm pater. §. Meuio. ff. de lega. ij.
cui Ang. conſi. clxxxiij. iij. colum. dat ſimilem in l. ij.
C. de iure dotium. Et quòd nudo pacto fieri poſsit, te
net Bal. quem ibi ſequitur Alexan. in l. ij. ff. de lega. j.
31 & plenius in l. tempus. ff. de re iudica. †Præterea fieri
poteſt hæc donatio præſenti, & non abſenti. l. j. ff. de
dona. cau. mor. aliàs non valeret, vt ibi. Quod eſt in-
telligẽdum, quòd nõ valeret directè, vt ſcilicet mor
tuo donatore donatarius integrè, & manu propria
habere poſsit bona donata, niſi de illa factum fuiſſet
inſtrumentum, in quo notarius pro abſente ſtipula-
tus fuiſſet, aut iuramentum interueniſſet, vt decidit
Guido Papæ quæſtio. ccxxij. Et idem fortè eſſet, ſi do
natio iudicialiter facta eſſet: quia calor iudicij ſtipu-
lationem inducit, per tex. ſingularem in l. cùm oſten
dimus. §. fina. ff. de fideiuſſo. tut. ſuper quo cogitabis,
32 quoniam repentè nunc mihi venit in mentem. †Ta-
mẽ vltra illos caſus bene valebit indirectè iure fidei
cõmiſsi, vt ſcilicet donatarius bona dooata habeat
de manu hæredis ex teſtamento, vel ab inteſtato do-
natori ſuccedentis, qui iure fideicommiſsi tenebitur
reſtituere donatario bona donata, retẽta Trebellia-
nica. vbi ex fideicommiſſo expreſſo deberetur, vt per
Bar. in d. l. j. Nec indigeret talis donatio aditione hæ
reditatis fienda per hæredem. ſecundùm Bal. ſingula
riter in l. j. C. de don. cau. mor. Sanè tamen intelliga-
tis donationem abſenti factam valere extra dictos
caſus vt fideicõmiſſum, ſi facta fuerit per illum, qui
eſt ſui iuris. Si autẽ facta eſſet per filiũfamiliâs, etiã
de & cum expreſſa authoritate patris, tũc nullo mo-
do valeret, cùm teſtari non poſsit, nec fideicommiſ-
ſum relinquere. l. qui in poteſtate. ff. eo. ſecundum gl.
& Docto. in dicta l. tam is. §. filius. ff. de donatio. cau.
mor. Credo tamen, quòd ſi poſteà exiret poteſtatem
patris, & ſui iuris efficeretur morte patris vel eman
cipatione, & talis donatio reconualeſceret. l. j. §. ſed
ſi filiusfamiliàs. ff. de leg. iij. per ea quę dixi in verbo,
Matrem inſuper Cleram. circa princ. & in fi. Et in tã
li donatione ſicut in teſtamẽto vel codicillo fieri po-
teſt ſubſtitutio. l. vnica. §. ſi autem aliquid. C. de cadu
cis tollen. Et ſicut ex legato recta via ipſo iure domi-
nium rei legatæ in legatariũ ſine traditione vera vel
ficta transfertur. l. ſi quis à Titio. ff. de furtis. Sic etiã
trãſit ex mortis cauſa donatione præſenti facta. tex.
33 eſt ſingul. in l. ij. ff. de publ. in rẽ acti. †Cui autem ma
gis accedit contractui, aut vltimæ voluntati? Dicunt
aliqui, quòd magis accedit vltimæ voluntati. Nam
ferè per omnia comparatur legatis in teſtamento re
lictis, inſtitu. de dona. §. j. vbi bona glo. in quibus con-
uenit, aut differt cum legato. Facit text. inſtitu. de le-
ga. in princip. Bald. & Alexan. in l. ij. ff. de lega. j. vbi
34 †Bal. de hac donatione loquens in hæc pulchra pro-
ſilijt verba ſic dicẽs: Donatio cauſa mortis poteſt tri-
pliciter conſiderari. Primò quo ad ſuam ordina-
tionem, ad quam magis accedit contractui, quàm vl
timæ volũtati. Cùm fiat ſtipulatione vel pacto vt di-
ctum eſt, & ita intelligitur glo. in l. ij. ff. de dote præ-
lega. Et inde eſt, ꝙ filiusfamiliàs donare poteſt cauſa
mortis ſicut inter viuos de expreſſo, & præcedẽte cõ-
ſenſu patris, ſed non teſtari, vt d. §. filius. quia contra
ctus pendere poſſunt ex cõſenſu tertij, nõ autem vlti-
mæ voluntates, vt plenè dixi ſ. in verbo, *condidit*. j. Et
ita etiam cum Bald. tenet Fulg. in dicta l. ij. ff. de lega.
j. & Alberic. in j. parte ſtatutorum quæſtio. clxxx. in-
cipien. ſed pone ſtatutum loqui, & conſuluit Pet. de
Ancha. conſil. cclxvij. incip. dubium in hac quæſtio-
35 ne facit. vbi concludit, †Statutum diſponens mulie-
rem nõ poſſe ſine conſenſu duorum propinquorum
contrahere, locum habere in fœmina mortis cauſa
donante. Idem Alexand. in dicta l. ij. Ex quo ſecundũ
eum approbari videtur, quod ſub dubio fortè decidit
Bal. in cap. j. §. item ſacramenta. de pace iuramen. fir.
vbi dicit, quòd licet in vltima voluntate condita ab
adulto minore xxv. annis non requiratur eius iura-
mẽtum, ſicut nec auctoritas curatoris nec decretum
☞ iudicis. [Vt plenè habetur ſuper verbo, *Adultã im
puberi.* Pro quo facit l. Aurelio. §. Caius. ff. de liberat.
leg.] Tamen aliud erit in donatione cauſa mortis,
quæ quo ad ſui ordinationem contractui æquipara-
tur, ſecundum glo. in dicta l. ij. ff. de dote prælega. Et
ſic in ea ſicut in contractu requiritur ſolennitas, quę
adhiberi debet in contractibus minorũ, vel iuramẽ-
tum habens effectum dictarum ſolẽnitatum, ſcilicet
curatoris & decreti. C. ſi aduer. vendi. authenti. ſacra
menta puberum. Ideo dicebat Bal. in l. hac conſultiſ
ſima. C. qui teſta. face. nõ poſ. quòd ſtatutum loquens
in vltima voluntate, locum oon habet in donatione
cauſa mortis, quę non eſt per omnia vltima volũtas.

Secundo modo poteſt dooatio cauſa mortis conſi
derari, ſecundum doctrinam Bald. vbi ſuprà quo ad
ipſius cõfirmationem. Et dicit, quòd quo ad hoc ad-
huc magis accedit cõtractui, quàm vltimæ volunta-
36 ti: †quia donatio cauſa mortis confirmatur ſola do-
natoris morte, adeò quòd nulla requiritur aditio hæ
reditatis per hæredem donatoris fienda, quod ſecus
eſt in legato, & qualibet alia vltima voluntate, puta
codicillo, vt plenè dixi ſuprà *Teſtamentũ* iij. in prin.

Et ꝙ ad confirmationem donationis cauſa mor-
tis non requiratur aditio hæreditatis, eſt glo. ſingula
ris, ſecundùm Imo. in l. poſt legatum. §. penulti. ff. de
his quibus vt indig. quam opin. tenet Bart. in l. cùm
mortis. ff. de donat. cau. mor. & in l. qui Romæ. §. Fla-
nius. in fine. ff. de verbo. obliga. Bald. in l. ij. C. quibus
res iudic. non nocet. & d. l. cùm quis. ff. de condit. cau.
dat. & Saly. in l. fi. C. de pac. Et hæc vera, ſcilicet ꝙ
ad confirmationem huius donationis nõ requiratur
aditio hæreditatis, vbi facta fuerit à præſente dona-
tore præſenti dooatario, quo caſu, vt dictũ eſt, dona-
37 tio valet directè. †Sed ſi donatio cauſa mortis facta
eſſet abſenti, quo caſu ſolùm vim habet fideicommiſ
ſi, eo caſu neceſſaria eſſet aditio hæreditatis ad cõfir-
mationẽ talis donationis. Sicut requireretur ad con
firmationem legati vel fideicõmiſsi. l. ſi nemo. ff. de
teſta. tute. & l. qui filio. §. j. ff. de hæredi. inſtitu. ſecun-
dùm Bal. in l. ſi mortis. C. ad legem Falcid. Alexan. in
dicta l. ij. de leg. j. & Iaſo. in l. eam quam. xiiij. colum.
☞ C. de fideicommiſ. [Vt plenè habetur ſuper verbo,
ſi abſq; liberis moreretur, ij. in materia fideicõ. ſubſt.]

Ad præmissa facit gloss. in l. cùm pater. §. mater filiis. super verbo, Falcidiæ. ff. de lega. ij. vbi habetur, quòd licet legatũ repudiari possit, nõ tamen donatio causa mortis, quæ in hoc sapit naturam contractus, qui postquam est confirmatus & perfectus, est irreuocabilis. l. sicut. C. de actio. & obliga. vt dicit illa glo. singularis, secundùm Pau. ibi, quam etiam multum cõmendat Bal. in l. cùm hi. ff. de transa. & Saly. in l. j. C. de secun. nup. Tertiò & vltimò cõsiderari potest donatio causa mortis, secundùm Bald. vbi suprà quo ad sui efficaciam & effectum, & similiter secundum eum magis æquiparatur cõtractui, quàm vltimæ voluntati: quia non reperitur, quòd pro ea oriátur illa tria genera actionũ, scilicet actio in rem directa, ex testamento, nec hypothecaria sicut competũt pro legatis. l. j. C. communia de legat. Non enim parit hæc donatio actionem ex testamento directam, nec vtilem, aut hypothecariam, sed tantùm oritur actio ex stipulatu, si in ea stipulatio intercesserit, vel si facta fuit pacto modo, oritur cõdictio ex l. si quis argentũ.
38 C. de dona. †Quæ quidem actiones, licet sint stricti iuris, cùm non sint enumeratæ in §. actionum. instit. de actio. tamen habent instar bonæ fidei, sicut actio ex testamento, vt est casus iuncta glo. in l. Seia. §. bo-
39 næ fidei. ff. de donatio. cau. mor. †Et quod dictum est, ex donatione causa mortis non oriri actionem ex testamento, est verum, vbi donatio facta fuit pręsenti. Quoniam si facta esset absenti, quo casu donatio nõ valet, nisi vt legatũ vel fideicommissum, tunc locum haberet vtilis actio ex testamento, prout locum habet pro legato in codicillis facto, vt no. in dicta l. j. C. communia de lega. Et idem si facta esset in testamento, vt declarat Barto. in l. j. ff. de donatio. causa mort.

Actio autem rei vendicationis indubitanter locũ habet pro donatione causa mortis, postquá recta via dominium rei donatæ trãsit in donatarium mortuo donatore, vt dicta l. ij. ff. de publ. actio. & in hoc sapit naturam legati, & vltimæ volũtatis, sicut quo ad ius accrescẽdi, quod sicut locum habet in legatis quo ad coniunctos, vt l. re coniuncti. vbi plenè Bart. ff. de legat. iij. Ita etiam locum habebit in donatione causa mortis. l. j. in fin. C. de cadu. tol. secùs in contractibus, in quibus coniunctio ius accrescendi non parit, præterquàm in vsufructu. l. j. ff. de vsufruc. accre. & plenè Barto. in l. si mihi & Titio. ff. de verbo. obligat. Et idem in alio: quia mulier nubens infra annũ luctus, sicut nõ poterat ab extraneo capere ex vltima voluntate, ita nec per donationem causa mortis, quãuis secùs inter viuos. l. j. iuncta glo. in verbo, donationem. C. de secun. nup. vbi Bal. alleg. similem in l. cùm hi. in prin. ff. de transact. Idem in alio, quia sicut in vltimis voluntatibus impossibilis cõditio vitiatur, & nõ vitiat. l. j. ff. de condi. institu. Ita etiam erit in donatione causa mortis. l. quæ sub cõditione. §. hoc edictum. cum sequen. illo eo. titu. quod secùs in cõtractibus. l. impossibilis. ff. de verbo. obliga. Idem in alio, quia si res causa mortis donata alienetur per donatorem, tunc donatio reuocata cẽsetur, per tex. sing. in l. Stichum qui meus erit. ff. de lega. j. quod dictum est aureum, secundùm Bal. ibi, & tenet Ioan. Fab. in §. iidẽ rescripserunt. institu. de legatis. Idem in alio: quia sicut ratione ętatis minor quatuordecim annis testari non potest, institu. quibus non est permis. facere testa. in princ. sic nec donare poterit causa mortis: text. est singula. in l. j. in princi. ff. de tutel. & ratio. distrahen. Pariter sicut ex defectu consensus quis testari non potest, sic nec causa mortis donare. l. discretis. C. qui testa. face. non pos. Facit gloss. in c. quanquam. de vsuris. lib. vj. Similiter licet cautio Muciana communiter locum non habeat in contractibus, de quo plenè in l. j. C. de pact. & in l. siue apud acta. C. de
40 transactio. vbi glos. & Doct. †tamen locum habet in hac donatione causa mortis, & in hoc magis accedit vltimæ voluntati. casus est singularis in Authent. de nup. §. quæ verò nunc, secundùm Baldum in Authentica cui relictum. de indic. vidui. Idem in alio: quia detrahitur Falcidia si donatum fuerit vltra dodrantem, sicut detrahitur de legatis. l. cùm pater. §. eorũ. ff. de lega. ij. l. si mortis causa. C. ad legem Falcidiam.

Idem in alio: quia sicut accipiens legatum in testamento relictum non potest illud postea impugnare. l. nihil. ff. de inoffic. testamen. Sic etiam non poterit testamentum impugnare, si quis acceptauerit quod sibi debetur ex donatione causa mortis, etiam à testamento separata. casus est singularis in l. si verò. versi. & si mortis. ff. de bonis liber. Idem in alio: quia sicut minor xxv. annis faciens testamentum petere nõ potest integram restitutionem, vt habetur in l. Aurelios. §. Caius. ff. de liber. lega. ita nec contra donationem causa mortis, secundùm Bal. in l. j. §. j. ff. de tute. & ratio. distrahen. Prætereà secundùm Albe. coloni censiti non possunt testari, nisi inter suos. l. ij. C. in quibus cau. coloni cẽsi. li. xj. nec codicillari, nec mortis causa donare. Alij verò casus, in quibus hæc donatio æquiparatur vltimæ volũtati, habétur per gl. in §. j. vbi Ange. insti. de donatio. & in l. fina. ff. de donati. cau. mor. Et videatis quæ dixi de hac donatione super verbo, *Matrem insuper Cleram.* prope finem.
41 †Et finaliter scire debetis, quòd hęc donatio causa mortis quomodocunq; fiat, tribus modis ipso iure reuocatur. Primò, si donans superuixerit, seu de periculo, in quo erat reconualuerit. Nam eo ipso reuocata censetur donatio, adeò quòd nunquam sortiretur effectum, quãtumcunq; donator de alia infirmitate decesserit postea, vt no. glo. & ibi Barto. in l. iij. ff. de donatio. causa mor. secus autem in testamento facto per sanum, aut infirmum, quod nunquam reuocatur testatore reconualescente. l. fina. C. de posthu. hæredi institu. secundum communem intellectum Bal. ibi, & Cyn. in l. fina. C. de dona. causa mortis. Facit quod no. Barto. in l. alumnæ. §. fina. ff. de adimen. lega. & in l. potest. ff. de hæredi. instituen. & Bal. in dicta l. non omnis. ff. si certum petatur. imò tale testamentum durat, donec reuocetur. Et extenditur etiá ad bona postea acquisita, qantumcunque longissimo tempore, vt dixi suprà super verbo. *In extremis positus.* in princi.

Secundò reuocatur si donatorem pœnituerit, vt dicta l. non omnis. Circa quod vnum singulariter mente tenebitis, quòd licet hæc donatio per pœnitentiam reuocetur, tamen si donans sine hęrede decesserit, nõ valebit talis reuocatio per pœnitentiá donatoris dũ viuebat facta. Ita singulariter decidit Ange. in dicta l. ij. ff. de lega. j. & in quadam sua disputatione incipiente, Astensis miles, & idem Ange. & Imo. in l. circa. §. fina. ad legem Falci. & in l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de verbo. obliga. vbi Ange. dicit hoc esse dictum inauditum. Cuius ratio est, quia hoc casu non est, qui mortuo donatore de reuocatiõe donationis obiiciat, postquàm nullus est hæres. Et hoc verum, secundùm Alexá. in dicta l. ij. de legatis j. & in dicto. §. Flauius. vbi donator non solùm donauerit, sed ad rei donatæ traditionẽ processerit. Aliàs si sola stipulatio vel donatio intercessit, non videt qua actione donatarius, qui nullum ius habet in rem donatam, agere posset,

de quo

de quo plenè per eum in dicto §. Flauius. penul. & vlti. col. Tertiò reuocatur, si donatarius prior donatore decesserit, institu. de donat. §. j. Et si ambo simul roina vel naufragio perieruot, præsumitur donator prædecessisse. l. cùm hic status. §. si ambo. ff. de donationib. ioter virum & vxo. vt donatio potiùs valeat, quàm pereat. Facit quod decidit Bal. io l. si pollicitor. §. si eodem. ff. de religio. & sumpti. fune. vbi vxor creditur prædecessisse, itaore statuto, quòd vir lucretur
42 tertiam partē dotis. Et hæc vera, †nisi causa mortis donata fuisset seu remissa iniuria: quia tunc siue remittens iniuriam reconualeat siue pœoiteat, aut donatarius prædecesserit, actio iniuriatum non reuiuiscit, secundùm glo. & Docto. in §. fi. insti. de iniuriis. de cuius intellectu videatis Iaso. in l. si tibi. §. quædā.
43 ff. de pact. †Vltra præmissa scire debetis, quòd præter & vltra testamentum codicillum. & donationem causa mortis, adhuc habemus mortis causa capionē, quæ dicitur etiam species vltimæ voluntatis. Et dicitur mortis causa capio, quādo aliquid confertur post mortem alicuius, vt putà vendo tibi pro decē, si post mortem meam dederis Titio Stichum. Ista est mortis causa capio. Tamen originem sumit ex cōtractu inter viuos, & sic fortè de ea hæres meus oō detrahet Falcidiam ab isto Sticho. Si autem nulla facta meotione mortis dixerim, ego vendo si dederis Stichum Titio, noo erit mortis causa capio, sed dicitur coodirionis causa capio. Sicut si aliquid daretur in republica. l. ex his verbis. §. alumno. ff. de legatis iij. Et talis conditionis causa capio oon veoit appellatione donationis causa mortis aut legati, licet ei æquiparetur, secundùm Bal. in l. si quis. C. ad leg. Falc. Et no. gl. in l. quod cōditionis. ff. de dona. causa mortis. vbi gl. dicit, quòd io ea requiruntur eadem, quæ in fideicōmisso requiruotur, ideo non potest in spurium vel alium incapacem conferri. Et pro illa glo. quæ singularis est, secūdùm Dy. est tex. singularis io l. Mæuius. ff. de cōdi. & demonst. Et in hoc æquiparatur dooatio nē causa mortis, licet non sit idem cum ea, neque veniat appellatione donationis. Ideo oon comptæheoditur in statuto disponeote de legatis & donationibus causa mortis insinuādis, secundùm Bal. in l. ij. C.
44 de iure dotium. †Differt enim in pluribus à donatione causa mortis. Primò, quia mortis caosa capio est genus, donatio verò causa mortis est species. l. mortis causa capimus. in principio. ff. de donationi. causa mortis. Secundò, donatio causa mortis pendet ex morte donantis. sed mortis causa capio potest esse ex morte alterius. Tertiò, donatio causa mortis pendet ex voluntate morientis: sed mortis causa capio esse potest contra voluntatem. l. qui pretio. vbi Bart. ff. de donatio. causa mortis.

Laus Christo Iesu domino nostro.

S V M M Æ.

1 *Vltrà dictio, quam habet vim. & nume. 2.*
3 *Amplius dictio. quid importet. & nume. 4.*
5 *Repetitiua verba in codicillis adiecta confirmant legata testamenti.*
6 *Depositio testis secunda, dicendo: depono, vt prius, an valeat.*
7 *Vltra dictio inclusiua, aliquando excludit.*
8 *Vsura etiam iure ciuili sunt prohibita.*
9 *Patri an sufficiat, maritatam filiam in sola dote instituere.*
10 *Dos dicitur filiæ proprium patrimonium.*
11 *Filij instituti non possunt in dote matris.*
12 *Narratiua verba non disponunt.*
13 *Pater vltra dotem debet filiam in aliquo instituere.*

Licet enim pater pro liberis semper cogitare præsumatur, vt habuistis in continuatione verborum, *Duas habens filias.* maximè tamen in actu testandi, in quo, vt ritè testetur, necesse habet testator de singulis suis liberis primum locum suitatis tenentibus etiam coniugatis expressam facere mentionē, eos scilicet nominarim instituendo vel exhæredaodo. l. inter cætera. ff. de liberis & posthumis. Cùm matrimonium quo ad liberos patriam non dissoluat potestatem. l. si vxorem. C. de conditio. inser. Quod animaduertēs noster Rayootius iuri volēs satisfacere, ac paternæ affectioni, Alterocham eius filiam iampridem matrimonio copulatam hæredem instituit particularem, ob quod subditur in textu.

Alterochæ filiæ vltra dotem.

EX HOC apparet, quòd Raynutius nedum reliquit Alterochæ eius filiæ domum & hortum, sed etiam videtur ei do-
1 tem legasse: †propter dictionem vltrà, hìc positam, quæ sui natura includit dotem in legato. Adeò, quòd etiam videtur dos legata. l. si sic. ff. de legatis iij. & ita resident omnes docto. hic: & Bald. in l. fina. C. fami. erciscuo. versi. vltimò quæro. ideo sin-
2 gulariter deciditur, †quòd si testator filio debitoris sui aliquid legauerit hoc adiecto: plus vel vltrà tibi reliquissem, si pater tuus quod mihi debebat, soluisset, tale legatum inducit liberationē filij debitoris, si hæres patris fuerit. Quia illę dictiones, plùs & vltrà, includunt debitum patris. casus est singularis in l. fi. §. j. ff. de doli excep. Hæc enim dictio vltrà, vel dictio hoc amplius, nedum est repetitiua primi legati, vt dicta l. si sic. & l. si tibi pure. vbi plene Bar. & Bald. ff. de lega. iij. sed etiam est confirmatiua priorum legatorum de se inutilium. l. legata ioutiliter. ff. de lega. j. & ibi glo. & Bar. Bal. & docto. Et idem si diceretur amplius vel vltra dotem lego decem: quoniam vidētur eo casu dos & decem fuisse legata, vt hîc, & l. qui ita. ff. de dote prælega. Idem si diceretur, vltra ea, quæ legaui &c. l. cùm vltra. C. de fideicom. & l. Seio. §. vxori. ff. de annu. lega. Idem si diceret, Præter dotem vel supra dotem. ff. solu. matrimo. l. diuortio. Idem si diceret, lego domum plusquam Stichum. ff. si cui plusquam per leg. fal. l. j. in princip. Idem si dicatur in testamento. eo amplius lego decem. l. liberis. ff. de con-
3 di. & demon. facit ff. si cer. peta. l. lecta. †Secùs tamen esset, si in legato reperiretur dictio amplius, sola sioe dictione eo, vel hoc, aut eis similibus. quia tuoc iteratiooem actus legandi ioducit, veruntamē antiquū legatū nō repetit. l. si seruus legatus. §. si ita scriptū. ff. de lega. j. vt puta si testator dicat amplius quàm Titio legauerim, Seio decem lego. Tūc eoim Seius non habebit nisi decem. vbi si esset aliqua dictio repetitiua haberet nedum decem, sed etiā partem legati Ti-
4 tio facti, vt dicta l. si sic, & dicto §. si ita scriptum. †Et intelligo, quòd hæc dictio hoc amplius, etiam repetit qualitatem primi legati. Vnde si primū legatum

 erat

erat conditionale, talis conditio videtur in sequenti legato repetita, secundum glos. in l. in repetẽdis. ff. de lega. iij. quam tenet Bartol. in dicta l. si tibi purè. pro quo est tex. in l. libertis omnibus. ff. de cõdi. & demon. stra. & idem Bar to. in dicta l. qui ita. ff. de dote prælega. Quod verum intelligatis, vbi conditio apposita in primo legato aliàs non inerat ex natura ipsius legati: secùs esset, si conditio in primo legato apposita etiam tacitè inerat ex natura legati: quia tunc in secundo legato diuerso, talis conditio nõ censetur repetita, vt singulariter cõsuluit Ludo. consil. cxxxiiij. incipien. Pro declaratione primæ dubitationis, vbi allegat de hoc casum expressum in l. si in diem. §. fin. ff. de cõdi. & demon. Ideo decidit ibi, quòd si filiæ legetur pecunia pro dote, si nupserit, vel simpliciter nõ adiecta conditione nuptiarum, quæ tacitè inest legato dotis, secundùm Bartol. in l. Titio centum. §. Titio genero. ff. de conditio. & demõstratio. Et vlterius eidem filiæ legauerit mansum, in tali legato mansi repetita non censetur conditio nuptiarum. Adeò quòd mansus illico debebitur adita hæreditate, cùm tale legatum sit diuersum à legato dotis, quod est notandũ. Quid autem si fieret repetitio in codicillis, videatis Barto. in dicta l. si tibi purè. ff. de lega. iij. pro quo est
5 text. in dicta l. legata inutiliter. ff. de lega. j. †vbi verba sui natura repetitiua, sicut dictio hoc amplius, etiã in codicillis adiecta confirmant legata, priùs in testamento inutiliter relicta. Quæ omnia faciunt ad de-
6 cisionem quotidianæ quæstionis. †Testis fuit minus solenniter examinatus, posteà verò secũdo loco examinatur solẽniter, & dicit, depono per omnia prout in alia examinatione deposui. An talis depositio valeat. facit tex. quòd sic in dicta l. legata inutiliter. vbi Bartol. hoc reliquit indecisum. Sed Angel. ibi refert Barto. hoc decidisse in l. eos. ff. de fal dicentem hoc relinqui arbitrio iudicis, an velit admittere talem depositionem. Et hanc opinionem tenet ipse Angel. in dicta l. legata inutiliter. & tenuerat Bal. in l. gesta. C. de re iudica. & Pet. de Ancha. in clementina secunda, de testi. Anto. de Butrio. & docto. in cap. cùm in tua. de testi. Salice. in l. iurisiurandi. C. de testib. & Floria. in l. j. ff. illo eodem titu. sed Bal. in dicta l. iurisiurandi. & l. fina. illo eodem titu. tenet contrarium: tamen opinio Barto. communiter approbatur per rationes suas, maximè cùm testis depositionem suam facere possit, licet specialiter eã voce nõ exprimat. l. Theopompus. & ibi Bart. ff. de dote præleg. & not. plenè in cap. de testib. suprà de testib. nisi iudex ad veritatem eruendam talem depositionem acceptare nollet: sed videre vellet, qua frõte aut trepidatione testis loquatur. l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstio. quòd sufficit pro respõsione ad rationes Bal. secũdùm Alex. in dicta l. legata inutiliter. Facit quæ dicit suprà in ver-
7 bo, *Concludit*. j. versicu. Ex præmissis habetis. †Restat de hac dictione vltra, quòd licet ponatur inclusiuè, vt dictum est: tamen aliquoties excludit, scilicet vbi eam capiendo inclusiuè resultaret absonus intellectus & iuri contrarius, vt est gloss. singularis super verbo, Facere. in clementina prima. de vsuris. vbi dicitur, quòd si statutum ciuitatis dicat non esse licitũ accipere pro vsura vltra duos denarios pro libra in mense, non capietur ibi dictio vltra, inclusiuè, vt scilicet licitum sit capere duos denarios pro vsura: quia ex hoc resultaret absonus intellectus, & vsura permitteretur cõtra iuris & veræ rationis dictamẽ.
8 †Cùm etiam vsuræ sint iure ciuili prohibitæ, secundum glo. & Docto. in Authenti. ad hæc. C. de vsuris. Et illam gloss. in d. clemen. j. velut singularem sequitur ibi Card. Pau. de Eleaz. & Imo. & eam cõmendat Bald. in l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. vbi æquiparat dictionem vltra, cum dictione præter. De qua pulchrè dicit Barba. in repetitione cap. cùm Martinus. xxxvj. colũ. de constitu. & hic videatis Innocen. in capitu. dudum. vbi glos. & docto. de electio. Archidia. in cano. Hebron. xiij. quæstio. ij. Cyn. Bal. & alios in l. actione. C. de transact. Bal. in Authen. nisi rogati. C. ad Trebellia. Angel. in l. Titia. ff. de testa. manu. Oldra. consi. xlv. & plenè Roma. consil. xxxij.
9 & ad præmissa est notandus ille textus. †Prætereà etiam notabilis in alio, quòd si pater filiam maritando dotauit, posteà testando debet aliquid vltra doté filiæ relinquere iure institutionis. aliàs si in sola dote reperiretur instituta, videretur præterita. Ita quòd testamẽtum esset nullum, cùm in nulla re paterna seu de paterna substantia reperiatur instituta: quod tamen est necesse. l. sancimus. & l. omni modo. C. de inoffi. testa. Ideo consultè fecit Raynutius vltra dotem Alterochæ eius filiæ dotatæ relinquendo domum & hortum, considerans non sufficere filiam in sola do-
10 te instituere: †nã dos dicitur propriè filiæ patrimonium: vnde filia in sola dote instituta videretur esse in re sua propria instituta, & non in re patris. quod tamen est necessarium, vt d. l. scimus. §. repletionem. vbi expressè deciditur, quòd de substantia patris debet legitima filio dari, aut repleri. Dos verò (vt dictum est) dicitur filiæ patrimonium. l. iij. §. sed vtrũ. in fi. ff. de mino. & l. Pomponius. Philadelphus. ff. sacrosan. eccl. facit l. doce ancillam. C. de rei vendi. l. in rebus. C. de iure dotium. Ideo sentit Bald. in d. l. scimus. C. de inoffic. testa. quòd sicut filius vel filia institui non potest in re propria sua, nec in re, in qua habet proprietatem, si patri pertineat vsusfructus: quinimò filius diceretur tunc præteritus, nec loco illius rei deberetur æstimatio. l. mea res. ff. de conditio. & demon
11 stra. †Sic etiam non potest filius aut filia institui in dote matris. Idem tenet Imo. in l. suus quoque. in princip. ff. de hæredi. instituen. & consuluit Alexand. in iij. parte consil. xx. incipien. Ponderatis his quæ in themate. Et hanc opinionem, scilicet quòd vltra dotem sit aliquid filiæ relinquendum, tenuerũt per hũc tex. multi docto. Alij verò oppositum concludunt, dicentes sufficere patri filiam instituere in sola dote, aut filium in sola propter nuptias donatione. Nam certum est, quòd filia in sua legitima vel parte illius instituta non dicitur præterita in Authen. vt cùm de appel. cog. §. aliud quoque capitulum. viij. colũ. & l. cùm quæritur. C. de inoffi. testa. sed dos est pars legitimæ, cùm in legitima computetur. l. quoniam nouella. C. de inoffic. testa. l. vnica. §. quo à nobis. C. de rei vxo. actio. vbi not. dicit Cy. quòd sicut in legitima filij non potest iniungi onus fideicommissi, idem est in dote filiæ quæ legitimam non transcẽdit. Item tenet Ioan. Andræ. in additio. Specu. titu. de instru. editio. §. vt autem. Bal. & Salice. in dicta l. quoniam nouella. tex. in l. fin. §. filiæ. ff. de leg. ij. vbi Bart. & idem Barto. in l. Lucius. §. maritus. ff. ad Trebel. Igitur sufficit filiam in sola dote instituere, nec dicetur præterita, sed si nõ sufficiat ad legitimam, supplebitur de substantia testatoris. l. omnimodo. C. de inoffi. testa. Et hæc est vera & magis communis opi. scilicet sufficere patri filiam in sola dote instituere, absq; eo q in aliquo alio vltra doté instituatur, vt etiam post multos quos ibi refert tenet Specu. in titu. de instrumen. editio. §. compendiosè. versi. seù super forma. & Bal. ac Saly.

ac Sali.in d.l.quoniam nouella.dicentes hanc esse cō
munem opinio.quam dicunt etiam tenuisse Odofre.
per illam l.& glos.in dicta l.ij.§.sed vtrùm.ff.de mi-
norib.quam etiam tenet Iason in repeti. Authen.no
uissima.C.de inoff.testamen.xiiij.col. vbi plus dicit,
quòd non solùm potest institui in dote iam constitu-
ta,sed etiam in dote futura ac constituenda, cùm erit
ætatis nubilis, vel cùm maritabitur. de quo per Bal.
in l.si pater.C.de instit.& substitu. Sed an tunc de di-
cta institutione reiiciatur onus seu dilatio tēporis,
ita quòd dos ilico debeatur & peti possit patre mor-
tuo,nō expectato tempore nuptiarum , singulariter
decidit Bart.in l.Titio centum.§.Titio genero.ff.de
condi.& demon. vbi videatis. Et dicam infrà in ver-
bo,reliquit.Nec obstāt duo,quæ superiùs obstare vi-
debantur. Primò,quia filia instituta in re sua pro-
pria, cùm dos dicatur proprium eius matrimonium.
Quoniam respondetur secundum Anton.hic, quòd
dos non est verum patrimonium filiæ, sed est quasi
patrimonium.& ita dicit intelligēda dicta iura.Præ-
tereà licet dos dicatur patrimoniū filiæ quo ad quid,
non tamē est simpliciter verum, vt plene docet Sali.
in dicta l.quoniam nouella.Quinimò,veritate inspe
cta,potius dos dicitur patrimonium patris dotantis.
Et hinc est,quòd patre moriēte filia dicitur acquire-
re huiusmodi bona dotalia:ideo computantur in le-
gitimam.vt dicta l.quoniam nouella. Et idem in do-
natione propter nuptias filio facta,vt ibi dicitur. Et
si diceretur de quo proderit filiæ institutio in sola do
te,quæ etiā sine institutione sua est , & sibi pertinet:
dico quòd proderit de multo,propter ius accrescen-
di competentes hæredibus institutis , ita quòd si hæ-
res vniuersalis à patre institutus hæreditatem repu-
diaret,vel ab ea aliter excluderetur,tota accresceret
portioni,& sic doti,in qua reperitur filia instituta,vt
plenè dixi super verbo , *& vxorem nomine Adelasiā.*
In quarto præludio.& dicam super verbo, In eodem
testamento relinquens. primo.post.xxvij. limitatio-
nem. versi. Pro totali præmissorū declaratione &c.
Secundò non obstat hæc litera,vbi vltra dotē fuit
filiæ relicta domus cum horto. Nam respondetur,ꝙ
hoc dicitur in narratiua huius capitu. Et certum est,
quòd ex narratis in facto consistentibus non induci-
tur iuris dispositio. Hoc enim ideo hîc dicitur , quia
sic contingit de facto , scilicet quòd Raynutius vltra
dotem filiæ domum & hortum reliquit.Sed propter
hoc non sequitur,quòd hoc facere tunc esset necessa-
12 rium : † cùm ex verbis narratiuis non liceat sumere
argumentum,quia non disponunt,vt dicit gloss. sin-
gularis in l.vnica.C. quando non peten.partes petē.
accrescunt.& Ioan.Andræ. in capi.dilecto.de præbē.
Cùm ergo hic simpliciter narretur factum, quod in
testamento Raynutij contigit, nō est de his verbis cu
randum.& ita no.etiam Sali.in l.ij.iij.col.C.de cust.
reo. Vnde restat sufficere patri filiam in dote insti
tuere,ne dicatur præterita.Sed si dos nō sufficit ad le
gitimam,agere poterit ad supplementum,vt dicta l.
omnimodo. Imò plus dicit Bal. nouellus in tractatu
de priuileg.dot.l. quòd valet institutio facta de filia
in dote incerta, quæ nunquam fuit cōstituta : veluti
si pater in testamento dixerit , instituo filiam meam
in dote,aliàs per me ordinata seu constituta. valebit
talis institutio. nec dicetur filia præterita, per ratio-
nes quas ibi allegat.Facit l.si testamentū.C.de instit.
& substitu.sub condi.factis. Nec obstat tertiò dum
suprà dicebatur,quòd non sufficeret filiam institue-
re aut filium in dote materna. quia Iason in dicta l.
scimus.C.de inoffi.testa.decidit contrarium,subiun-
gens,quòd in re penitus aliena institui potest:quia si
redimi non posit,saltem debebitur æstimatio:& va
let institutio,etiam si testator sciret rem illam esse a-
lienam,secundum Barto.in l.suus quoq;.ff. de hæred.
institu. Bal.& Sali.in dicta l.scimus.Sed in re propria
institui non posset,etiam si in ea pater vsumfructum
haberet : quia cùm morte patris finiatur,in nihilo vi
deretur institutus,institu.de vsufruc.§.finitur.secun-
dum Alexan.in iij.parte allega.consi.xx. Consilium
tamen est propter opinionum diuersitatem, quòd fi-
lia dotata in aliquo,vltra dotem instituatur quantū
cunq; modico, putà in quinq; solidis,secundum glo.
singularem in dicto §.sed vtrum.in fi. quæ singulari-
ter loquitur de quinq; imperialibus, loco quorū ho-
die seruatur , quòd filia instituitur in quinq; solidis,
vt ibi refert Bat.ideo Ange.in l.Papinianus.§.si mor
tis.ff.de inoffic.testa.dicit , quòd licet sufficiat filiam
instituere in sola dote, tamen securius est , vt saltem
vltra instituatut in vno denario.allegat singulariter
in dicto §.sed vtrū.& glo.pariter singularem de vno
numo loquentem in dicto §. aliud quoq; capitulum.
in Authē. vt cùm de appel.cog. Nam talis institutio
quáuis in modica re,est exclusiua querelæ inofficiosi
testamenti,secundum eum : qui allegat glo .singula-
rem in l.si quis priore.ff.ad Trebel. Idē sequitur Bal.
in l.non sine.C.de bo.quæ libe. idem Bal.& Salice.in
dicta l.quoniam nouella.& Pet.de Anch.post Bal.in
Authen.nouissima.C.de inof.testa. Vnde potuit esse,
quòd noster Raynutius vsus fuit consilio & cautela
doctorum ad euitandum opiniones Alterocham vl-
tra dotem in domo & horto instituendo , non quòd
hoc facere teneretur,sed hoc fecit pro abundāti cau-
tela,quæ nocere non solet.l.testamentum.C.de testa.
vel dici posset secundum Barba.hîc , quòd hodie pa-
ter necesse habeat filiam in aliquo vltra dotem insti-
tuere,per tex.hîc. Ita ꝙ filia aliâs in sola dote institu
ta velut præterita dicere posset testamentū nullum,
quod est hodie verum per text. quicquid fuerit anti-
quitus disputatū de iure ciuili. Et quòd hodie ita sit
per hác decretalem,sic probatur.quia cùm de iure ci-
uili essent inter doctores super hoc diuersæ opinio-
nes,vt vidistis, & talis altercatio declaratione indi-
geret , posteà per summū pōtificem ad quem pro de-
clarandis dubiis recurritur.c.per venerabilem.qui fi
lij sint legi.hoc dubium fuit declaratum : adeò quòd
voluit hic papa, quòd à cætero pater vltra dotem ali
quid filiæ relinquat. Sicut videmus à simili, cū apud
legistas esset dubium, vtrum filius paternam hæredi
tatem restituere grauatus, posset duas quartas retine
re seu detrahere : papa per hunc tex.declarauit quòd
sic, vt infra videbitur suo loco. Nec obstat dū suprà
allegabatur,quòd narratiua decretalium nihil dispo
nit.Sed solùm enūtiat,quod de facto contigit,secun-
dum glo.in dicta l.j.C.quando non pen.par.peten. &
Ioan.And.in dicto c.dilecto.de pręben.quia illud in-
telligitur,quando est mera facti narratio.Sed in pun
cto nostro non erat pura facti narratio,quinimò ha-
bebat admixtam iuris ciuilis dubitationē.Quare re-
stat,ꝙ hæc decretalis determinat dubitationem tra-
ditam in dicta l.iij.§.sed vtrum.in fi.ff.de mino. Scili
13 cet:† quòd pater in suo testamēto vltra dotem debet
eius filiá in aliquo instituere: nō quòd teneatur eam
instituere in domo & horto , vt hîc fecit Raynutius.
Quia quo ad hoc hæc decretalis continet meram fa-
cti contingētiam:sed sufficit, quòd eam vltra dotem
instituat in aliquo quantuncunque modico, putà in

quinque solidis, vt communiter fit secundũ Bart. in d. §. sed verùm. vel etiam in vno numo, vt dicit gloss. in dicto §. aliud quoque capitulum. versi. cæterùm. in authen. vt cùm de appel. cog. hæc ille. Tamen ego primam opinionem puto veriorem inhærendo Bald. & Salic. & communi opinioni, scilicet quòd sufficiat filiam institui in sola dote, vel filium in sola propter nuptias donatione.

Laus Christo Iesu domino nostro.

SVMMÆ.

1 ☞ *Dotare tenetur pater filiã, & filium dotalitiare. & numero 2.*
3 *Dos data donationem propter nuptias requirit.*
4 *Dos & donatio propter nuptias quomodo differant.*
5 *Dos multipliciter accipitur.*
6 *Dotem spiritualem debet pater filiæ religiosæ.*
7 *Filia post ingressum religionis potest petere dotem.*
8 *Pecunia maritandis puellis legata dari potest intranti religionem.*
9 *Relictum puellæ si nupserit, debetur si religionẽ intret.*
10 *Res prohibita alienari, alienatur pro dote carnali & spirituali.*
11 *Filio religionem intranti non debetur dos.*
12 *Dos propriè & strictè quid.*
13 *Pater filiam etiam ab illo dotatam, aut virum sine dote inuenientem, dotare tenetur.*
14 *Matrimonium sine dote esset indignissimum, & causa repudiationis.*
15 *Dotem bis constituens, secundam tantùm soluit.*
16 *Dos & alimenta differunt.*
17 *Viduam redotare tenetur pater.*
18 *Dos secundò constituta sola petitur.*
19 *Dote prima perdita debet filia redotari.*
20 *Dos quando non computetur in legitima.*
21 *Filiam etiam diuitem tenetur pater dotare.*
22 *Dotare filiam præsumitur pater de suis propriis bonis. & nume. 23.*
24 *Patre simul cũ alio filiã dotãtibus solus pater obligatur.*
25 *Pater filiam dotare cogitur captione pignorum & arrestatione propriæ personæ.*
26 *Filia contra patrem etiam coram iudice ecclesiastico agit vt dotetur.*
27 *Fœmina quare virum appetit.*
28 *Filiæ cognati patrem cogere possunt, vt eam dotet.*
29 *Donationẽ propter nuptias cogitur pater filio assignare.*
30 *Filiam inscio patre nubentem an dotare teneatur.*
31 *Pater filiã exhæredare non põt, eo quòd indigno nupsit.*
32 *Statutum quòd pater filiam si inscio nubentem non dotet, an valeat.*
33 *Dotare pater non tenetur filiam indigno nubentem.*
34 *Filia quanto tẽpore expectare debet, antequàm nubat.*
35 *Honesti viri non ducunt puellas sine consensu parentũ.*
36 *Virgo potiùs quàm vidua ducenda.*
37 *Meretricem filiam potest pater exhæredare, & ei alimenta negare.*
38 *Mulieres plus decet esse pudicas quàm viros.*
39 *Mater à meretricio reducta potest filiam adhuc meretricem exhæredare.*
40 *Meretrix reduci volens debet à patre dotari.*
41 *Pater negligens dotare tenetur filiam si inscio nubentẽ, etiam si dotem nullam ipsa viro promiserit.*
42 *Pater tenetur filiã insufficienter dotatam magis dotare.*
43 *Spuriam tenetur presbyter dotare.*
44 *Spuriã an teneatur pater dotare, si ipsa habet bona vel artem vnde viuat. & nu. 45.*
46 *Bernardus propriis matris vberibus fuit nutritus.*
47 *Nobiles laborare non tenentur nec viris filios lactare.*
48 *Ociosos tentat magis diabolus.*
49 *Augustus & Carolus Magnus filios laborare faciebãt.*
50 *Familiæ educandæ doctrina Bernardi.*
51 *Liberi delicatè non nutriendi.*
52 *Nobiles aut clerici laborando non perdunt priuilegia.*
53 *Otium est contra naturam.*
54 *Macrobii Carthaginensis in Assyrios stratagema.*
55 *Inertiam Athenienses puniebant.*
56 *Viuere de vento nemo præsumitur.*
57 *Pipinus fit rex pulso ignauo Childerico.*
58 *Theodorici regis ignauia.*
59 *Ludouicus ob inertiam nihil faciens appellatus.*
60 *Mosis diligentia.*
61 *Negligentia sicut & dolo deponitur rector publicus.*
62 *Solonis industria.*
63 *Otium moderatum laudatur.*
64 *Scæuola pila ludebat.*
65 *Scholaris retinet priuilegiũ, donec incipiat ociosè viuere.*
66 *Patruus an neptem dotare teneatur.*
67 *Lucra homicidiorum fisco cedunt.*
68 *Mater nec aui materni filiam dotare tenentur.*
69 *Iudæa mater tenetur dotare filiam ad fidem conuersam.*
70 *Filius an teneatur dotare matrem.*
71 *Frater an teneatur dotare sororem.*
72 *Clericus tenetur dotare sororem etiam de suo beneficio.*
73 *Soror à fratre dotata, si pereat dos, an redotari ab eo petat.*

Verùm, quia pater habens filias matrimonii, seu nuptiarũ capaces, nedũ testando debet eis de aliquo iure institutionis prouidere, si morte præoccupetur, vt dictũ est, & pleniùs dicetur infrà: sed etiã cogitur cõpetenter dotare, tẽpore testãdi vel mortis minimè expectato. l. qui liberos. ff. de ritu nuptia. ideo ad demonstrandũ ꝙ Raynutius vir egregius ac prudẽs nihil horum quæ necessitatis aut honestatis essent, facere postposuit, subditur in textu.

Dotem, quam ei dederat.

1
X QVO † apparet, ꝙ Raynutius priusquàm ad mortẽ venisset, & testandi facultatem sibi capiasset, iampridem Alterochæ cius filiæ primogenitæ de competenti dote prouiderat, prout facere tenebatur de iure. Tenetur enim vnusquisq; paterfamiliàs proprias dotare
2 filias, sicut propriũ tenetur dotalitiare filiũ: † seu de donatione propter nuptias prouidere, quæ dotaliciũ vocatur. c. ex parte. de foro compe. Vnde sicut ex parte vxoris dos viro datur, sic ecõtra donatio propter nuptias à viro datur vxori secũdũ gl. ibi: id est super donatione, quã pater filio tempore nuptiarũ fecit: filius nubendo, dotẽ quã ab vxore recepit, assecurare tenetur, secundum Pan. in c. peruenit. de emp. & vendi. & sicut solu. matri. dos ad vxorẽ reuertitur vel hæredes suos. l. iure succursum. ff. de iure dotiũ. & l. dos à patre profecta. C. sol. matr. Sic etiam donatio propter nuptias reuertitur ad virum & eius hæredes, secundũ eum ibi. ☞ [Alibi donatio propter nuptias vocatur sponsalitia largitas. in authen. siue à me. C. ad Velleia. hic alleg. quãuis propriè sponsalitia largitas sit illa, quæ fit ante matrimoniũ in iocalibus, & similibus, vt ibi dicit glos. & vide quæ pleniùs dicta sunt

super

super verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam.* in iiij.ar-
3 tic.& in iiij.cõclu.] †Dos enim data donationẽ pro-
pter nuptias requirit, adeò quòd hodie est æqualitas
tam in constituendo, quàm in pactis lucrorum, vt
quantum dat vxor in dotem, tantum dat maritus in
donationem propter nuptias vxori. Et sicut dos po-
test, constante matrimonio, nedum augeri, quinimò
& constitui de nouo, sicut & ista donatio. Ob quod
non ante nuptias sicut olim, sed propter nuptias ho-
die vocatur. instit.de dona.§. est & aliud genus. Et si-
cut vir ex pacto vel consuetudine lucratur dotem, sic
etiam vxor donationem propter nuptias.& sicut vir
efficitur dotis dominus.l.doce ancillam.C. de rei vẽ-
di. Ita fit mulier domina illius donationis, vt domi-
na maneat constante matrimonio & eo soluto:& du-
rat super ea hypotheca pro dote, quandiu non resti-
tuitur ei dos. Sed dote restituta dominium rei dona-
tæ ipso iure reuertitur ad donantem, vt dixi. Nec est
opus, quòd mulier eam restituat, nisi fuisset pactum,
vel consuetudo de lucrando talem donationem: quia
valet sicut in dote. Quo casu quandiu viuet mulier,
erit proprietaria,& patri, si patrẽ habeat pertinebit
vsusfructus. Quibus mortuis pertinebit pleno iure
filiis ex illo matrimonio secundum Bald.in l.j.& l.
4 quod sciris.C.de bon.quæ liber. † Et differunt in
hoc dos & donatio propter nuptias: quia vir lucra-
tur fructus dotis, sed mulier nõ lucratur fructus do-
nationis propter nuptias cõstante matrimonio: quia
si hoc non esset, onera matrimonij essent sine fructu.
Et est talis donatio ꝓpter nuptias tacitè obligata &
hypothecata pro securitate dotis, vt dicto cap.perue
nit. ita ꝙ vir eam alienare non posset etiam de con-
sensu vxoris, nisi cũ iuramento vel bino vxoris con-
sensu interuallato: & quòd vir aliunde habeat, super
quo vxor consentiens saluam possit habere dotem.
per text.in Authen.siue à me siue ab alio.C. ad Vel-
leia. Et est mirabile, quòd vxor quæ domina est ta-
lis rei sibi donatæ possit eam habere hypothecatam.
Cùm res sua sibi seruire & obligari non possit. Sed
hoc est, quia non est domina iure proprio perpetuo.
Vnde ratione possibilis reuocationis in casu soluti
matrimonij vt dixi, res taliter donata dicitur quo-
dammodo aliena.l. ex sextante.§. Latinus Largus.
ff.de exceptio.rei iudi.& l. in bello.§.si quis seruum.
ff. de capti.& postliminio re. Et sic pater tenetur
filias dotare & filios dotaliciare, vt clarè per Bald.
in dicta Auth.siue à me. Et nedum tenetur pater fi-
lias suas dotare naturales & legitimas, vel legitima-
ras tantùm, vt dicta l. qui liberos.ff. de ritu nupt. Sed
etiam naturales tantùm. imò etiam spurias, vt plenè
dixi in verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam.* in se-
cundo artic.& dicetur infrà. Ideo pro intellectu di-
5 cendorum sciendum est, †quòd dos multipliciter ac-
cipitur in iure nostro. Aliquando accipitur per mo-
dum largissimum, videlicet pro omni circunferen-
tia ad sufficientiam alicuius rei vel personæ: vt cùm
secundum cõmunem vsum loquendi dicitur: iste fun
dus est bene dotatus. Vel hæc domus est optimè dota
ta, id est habet omnes habitudines & commoditates
ad domum vel fundum requisitas. & ita accipitur in
l.Seiæ.§.Seio.ff.de fun.instruc.ibi: cum dotibus & re-
liquis colonorum &c. Sic etiam dicimus: hic iuuenis
est bene dotatus, scilicet in virtutibus & bonis mori
bus. Aliquando accipimus dotem non ita largissi-
mè, sed largè, vt cõtingit circa ecclesiam vel capellam
nouiter constructam, quæ cùm censeatur sponsa fu-
tura rectoris in ea instituendi, opus est tali ecclesiæ
dotem constitui, aliàs non potest nec debet ædificari
nec consecrari, nisi dote priùs constituta.c. nemo. de
consecra.distin.j.& cap.cùm sit.de consecra.eccle.vel
alta.& in Authen.vt nullus fabricet orato.domum.
§.j. Et si fundans prius eam non dotauit, poterit post-
ea cogi ad eam dotandum, secundum doct.in dicto
c.cùm sit. vbi dicitur, quæ sit congrua dos. Et si fun-
dans ecclesiam impotens sit ad eam dotandum, non
debet talis ecclesia consecrari. Aliàs episcopus eam
consecrando tenebitur ipsam dotare, vt not.in dicto
c.cũ sit. Ex qua dotatione acquiritur iuspatronatus
ipsi dotanti, quãuis laicus fuerit.xvj.q.vij.c.piæ men-
tis.vbi bona gl.& c.placuit.vbi dicitur, quòd si vnus
ecclesiam fundat, alter verò eam dotet, ambo efficiũ-
tur patroni, vt ibi not.Archid. ita quòd de tali dote
portio canonica nõ debetur episcopo, per ea quæ ha-
bentur in c.fi.infrà eo.& in c.j.vbi Pauor.de censi.Si-
cut etiam non debetur Falcidia de legato dotis in
6 matrimonio carnali. Aliquando † & tertiò accipi-
tur dos circa matrimonium spirituale, non dico pro
dote ecclesiæ, sed pro dote virginis [Vide quæ di-
cũtur infrà super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.*
in prin.] religionem intrãtis. Putà si puella intrare
velit monasterium, tenetur pater ei dotem assigna-
re congruam, prout teneretur pro matrimonio car-
nali, vt d.l.qui liberos. Quia nõ minoris authorita-
tis & fauoris est matrimonium spirituale, quàm car-
nale, imò maioris. Cùm tendat in fauorem animæ.c.
inter corporalia.de transla.facit l.sancimus.C. de sa-
crosanc.eccl. Ideo matrimonium hoc spirituale quã-
uis vltimo loco contractum præfertur priori matri-
monio carnali,& ipsum extinguit, duntamẽ nõ fue-
rit consummatum.j.de spon.c. commissum.& de cõ-
uer.coniug.c.verum.& sic meretur dotem. Quinimò
7 decidit Bal.in l.fi.C.de dotis promissio.†quòd si filia
ante ingressum vel in ingressu monasterij non fue-
rit dotata à patre, poterit post ingressum suum pete-
re dotem, sicut filia quæ carnaliter nupsisset, vt sentit
Bart.in l.j.§.si parens vel.ff.si à paren.quis fue.manu-
missus. vbi etiam dicit, quòd illud quod parẽs ponit
super altare, censetur datum pro legitima, ita quòd
filia facta monialis nõ amplius poterit legitimã pe-
tere. Nam licet dos detur pro oneribus matrimonij
supportandis, tamen monialis habebit dotem suam
quam donabit monasterio pro supportandis oneri-
bus, secundum Bal.in Authen.nisi rogati.C.ad Tre-
bel.& Petr.de Ancha.consil.ciij.incip. In paucis ver-
8 bis. Imò dicit Bald.in dicta Authẽ.nisi rogati. †quòd
executor habens pecunias distribuere pro maritan-
dis puellis, poterit dare puellæ religionem intranti.
Quia etiam statutum pœnam imponens committẽ-
ti adulterium, ad illum extẽditur, qui carnaliter co-
gnouit monialem professam, secundum Marianum
in repeti.c.qualiter.lo ij.in ix.q.de accusatio.& Fely.
9 in c. non satis. de simo. † Et relictum puellæ si nu-
psetit, debebitur & si carnaliter nõ nubat, sed mona-
steriũ intret, vt plenè p Fely.in c.in præsentia. xvij.
col.de proba.tamen Bald.in dicta Auth.nisi rogati.
ver.& per hoc soluitur questio. sentire videtur cõtra-
tium. [De quo videatis.j.super verbo, *qui cum alia matrimoniũ contrahens.* circa prin.] Præterea dicit Fe-
ly.in c.ecclesia sanctæ Mariæ.de consti.si bene teneo,
ꝙ subditi qui ex cõtractu tenentur vel statuto aut cõ-
suetudine pro filiabus domini maritandis, etiam cõ-
tribuere tenebuntur si spiritualiter maritentur reli-
gionem intrando, perinde & acsi matrimonio carna-
li iungerentur. Videatis eundem Fely.in d.c.in præ-

ſentia.xviij.col.Pariter decidit Bar.in Auth.res,quæ.
10 C.communia de leg.† ꝙ ſicut res prohibita alienari
poteſt pro dote carnali,etiã dari poterit pro tali dote
ſpirituali,in qua etiã publica verſatur vtilitas. Cùm
in ſacris ius publicum conſiſtat l.j.ff. de iuſti.& iure.
Et in his quæ publicam concernunt vtilitatem, iura
exorbitantia extẽduntur ad ſimiles caſus, ſecundùm
Bart.in l.ſi conſtante.ff.ſol.matri. Videatis Bal.in di-
cta l.fin.C.de dotis promiſ. Prȩterea,quia teſtator ad
talem dotem tenebatur, & teneretur,ſi viueret, ideo
cùm non teneatur de neceſsitate eccleſiam ædificare
nec dotare,non poſſent tales res pro dote eccleſiaſti-
ca alienari,vt concludunt omnes in dicta Authen.res
quæ. Quod verum intelligatis pro dote eccleſiaſtica
filij hæredis, qui eccleſiam conſtruxit: ſed pro dote
ſpirituali pro ingreſſu religionis debita alienari poſ
ſunt,vbi pater aliunde non haberet vnde ſolueret,vt
dicta Auth.res quæ. Et filius aut filia intrat regulam
approbatam,ſecundum gl.in Auth.ſed quamuis. vbi
Cyn.C.de rei vxo.actione. ſecùs autem dicit ibi eſſet
in iſtis bezocharis.quod dicit habuiſſe à Ioan.Andr.
Prætereà hoc verum intelligatis in filia intrante reli
11 gionem,vt pater teneatur ei prouidere de dote. †Se-
cus eſſet in filio intrante monaſterium, qui licet in-
trando cõtrahere videatur matrimonium ſpiritua-
le, tamen non tenetur pater ei aliquid aſsignare pro
dote. Cùm ſolùm ſponſæ & non ſponſo debeatur dos
aſsignanda per patrem. Veruntamen ſi dictum mo-
naſterium eſſet debile in facultatibus, poſſet ex per-
ſona filij intrãtis petere legitimam aſsignari per pa-
trem. Nam licet regulariter nõ debeatur legitima fi-
lio viuente patre,vt plenè habetur in l.lex Cornelia.
ff.de vulga.& pupil.& in l.fina.ff. de libe.agno.& in
Authen.vt liceat matri & auiæ. §.prætereà. Tamen
in caſu iſto filius ſeu monaſterium pro ipſo eam pete
re poteſt. Cùm idem videamus in caſu conuerſo, ſci-
licet patre monaſterium intrãte, vt filius legitimam
petere poſsit ante mortem naturalem patris, ſaltem
de æquitate canonica, vt eſt caſus ſingularis in c.cùm
ſcimus.j.de regulari.& tenet Bal.in Auth.ſi qua mu-
lier.C. de ſacroſanc. eccle. quod maximè videretur
procedere, ſi monaſterium eſſet inops & impotens
ad ſuſtinẽdum talem filium. Quo caſu videretur pa-
trem ſaltem fore compellendum ad aliquid filio aſ-
ſignandum pro alimentis. Quod non fieret, ſi tale
monaſterium eſſet potens,tamen in filia monaſteriũ
intrante ſine dubio tenendum eſt, patrem teneri ad
eandem dotandum, quãtuncunque ſit potens mona-
ſterium:per id quod notabiliter dicitur in l.fin.C. de
dotis promiſ.vbi eleganter deciditur, ꝙ licet filia ſit
diues, ita ꝙ ex ſuo patrimonio dotari poſſet, tamen
12 adhuc pater eam dotare tenetur de ſuo. †Aliquo-
ties & quartò dos accipitur per modum magis pro-
prium & ſtrictum, ſcilicet quando conſtituitur pro
matrimonio carnali. Et eſt ſecundùm Bart.ſuper rub.
ff.ſolu.matri. Ius quoddam in ſe continens id quod à
muliere vel eius parte, viro aut eius parti traditum
eſt,vel pro tradito habitũ, ad onera matrimonij ſup-
portanda. Et iſto modo accipitur hìc. Nam Raynu-
tius,vt tenebatur, Alterochæ eius filiæ certam dotem
dederat,ad onera matrimonij ſupportanda: & bene
13 fecerat,cùm de ſeipſo filiam dotauerat. †Ad quod fa-
ciendum de iure cogi poterat,non ignorans dotis da-
tionem eſſe de ſolennitate matrimonij & honeſtate.
xxxj.q.ij.can.Lotharius. Vnde indignisſimũ eſt ma-
trimonium conſiſtere poſſe ſine dote.l.cùm pater.ff.
de pac.dotali.xxx.q.v.c.aliter.& c.noſtrates.imò qui

ſine dote ducit vxorem, peccare cenſetur.iij.q.iiij.c.
conſanguineorum, ſecundùm Lucam de Peona. in
l.quicunque.C.de apochis public.lib.x. in lxvij.præ-
ſumptione. Tenetur enim pater & cogi poteſt in ſua
vita [Non autem cogi poſſet ei aſsignare nec filio
legitimam: de quo plene habetur infra ſuper verbo,
in eodem teſtamento relinquens. in xxj.limita.] filię pro
dote certam partem ſui patrimonij pro dote ſua, vt
dicta l.qui liberos.ff.de ritu nupt. Dotis enim datio
dicitur nõ de ſubſtantia,ſed de ſolennitate matrimo-
nij, vt dixi.xxx. quæſtio.v.cap.aliter.& c. noſtrates.
adeò quòd dicit text.in l.cùm pater.ff.de pact.dotali.
14 †Indignisſimum eſſe matrimonium ſine dote: quia
poſſet eſſe cauſa repudiationis vxoris.xxxj.q.ij.can.
Lotharius.in prin.& c.per veſtras. in fin.de dona.in-
ter virum & vxo. Ideo ſi pactum fieret in matrimo-
nio de dote non petenda,ad vitam tantùm patris, &
nõ perpetuò relatum videretur, ſcilicet contempla-
tione paternæ pietatis,& ne diuerſa ſentẽtia fructus
dotis ab oneribus matrimonij ſeparet,vt dicta l.cùm
pater. quod eſt notandum pro dicta l. qui liberos.ff.
de ritu nupt. Sicut tenetur filius aſsignare alimẽta, vt
habetur ff. de libe.agno.per totum. Et præſertim in
l.ſi quis à liberis.ff.de lib.agnoſc.& l.fin.§. ipſum au-
tem filium.C. de bo.quæ liber. Ita quòd pater qui ſe-
mel dotem filię conſtituit vel aſsignauit,poſtea non
poſſet eam diminuere. Vnde ſi pater ſemel in teſta-
mento filiæ legauerit centum pro ea maritanda,quã
ex poſt pro nihilo maritauit, poterit talis filia dictũ
legatum petere, vel ſi eam maritauit pro quinqua-
ginta,vel alius illam ſuis expenſis maritauerit, filia
petere poterit vel totum legatum vel reſiduum, ſe-
cundùm Bald.Sali.Pau.& Iaſ.in l.filia.C.de lega.Bal.
& Moder.in l. huiuſmodi.§. cùm pater.ff. de legat.j.
Imo.& Petr.de Anch.in c.filius. ſuprà eo.& cõſuluit
Alexand.in ij.parte conſil.vij.incip. Viſis,& diligen-
15 ter animaduertis. †Si tamen bis pater filiæ dotem
conſtituerit, nec ſoluerit,non tenetur ei ſoluere,niſi
dotem ſecundo loco conſtitutam, quamuis de prima
conſtitutione non fecerit mentionem.l. dotem.ff. de
iure dot.& tenet Cyn.in Auth.ſed quamuis.C. de rei
16 vxo.actio. †Eſt tamen differẽtia inter dotem & ali-
menta, quia non cogitur pater dare alimenta filiis,
niſi ſucceſsiuis temporibus,totã autem dotẽ aſsigna
re tenetur in princip. Ita quòd non poſſet dicere fi-
liæ,volo aſsignare marito tuo loco dotis cõgrua ali-
menta de tempore in tempus,vel vſumfructum talis
fundi: imò tenetur dotem aſsignare in plena pro-
prietate ſicut dicimus in legitima. per l.ſcimus.§. re-
pletionem.C. de inoffic.teſta. Ideo pater aſsignando
fundum pro dote, quamuis ſimpliciter aſsignaue-
rit, videtur eã aſsignare in plena proprietate. Adeò
quòd poſt eius mortem vel poſt mortem filiæ duret
talis aſsignatio, cùm in eam fiat reconciliatio mor-
tuo patre,& etiam in eius hȩredes tanquam propriũ
patrimonium filiæ,& l. filium emancipatum. ff. de
colla.bo.& l.iij.§. ſed verum. in fi.ff.de minori. Secùs
tamen eſſet, ſi pater ſimpliciter aſsignaſſet filiæ fun-
dum pro alimentis: quia tunc filia mortua fundus
reuerteretur ad patrem vel eius hæredes, & non ad
hæredes filiæ. Ex quo alimẽta morte finiuntur.l.cùm
hi.§. modus.ff. de tranſac.& not.Barto.in l.fin.ff. de
17 his quib.vt indig. †Plus dico, quòd pater tenetur
ad redotãdum filiam viduam, ita quòd compelli po-
teſt officio iudicis ſecundum quod habetur in Auth.
ſed quãuis.C. de rei vxo.act.& l. ſi ſocius pro filia.ff.
pro ſocio.glo.not.in l.ſi ſocer.in prin.ff.ſol.mat. Et ſi
filia

filia nollet nubere, sed potiùs religionem ingredi,
pariter tenebitur pater eam dotare, vt commodè sta-
re & viuere posit in seruitio Dei tanquam Dei spō-
sa,& vt monasterium posit facilius onera alimenta-
tionis subire,vt notabiliter voluit Bal.in dicta l.fi.C.
de dotis promissio.& fuit de mente Bar.in l.j.§.si pa-
rens.ff.si à paren.quis fuerit manumissus. Quinimò
si semel filia nupserit cum ampla dote,& nunc vidua
ingredi vellet religionem, teneretur pater eandem
dotem asignare monasterio,secūdum Ioan.Andr.in
addi.Spec.titu.de dona.inter virum & vxo. [Aliâs
est in titu.qui filij sint legi.§.in hoc titu. in addi.inci-
pien.Martinus de Fano.] & Cy.in dicta Authen. sed
18 quamuis. †Vnum tamē menti tenebitis, quòd si pa-
ter filiam suam secūdò maritet,& sibi dotem consti-
tuat non facta mentione de prima dote, petere non
poterit filia nisi dotem secundò constitutam in secū-
do tractatu matrimonij,per text.in l.dotem.ff. de iu-
re dot. secundum quem ita iudicatum fuisse referr
Guid.papæ.qō.ccclxxv.in fi.& tenet Cy.in dicta Au-
19 thē.sed quamuis. †Præterea dico ꝙ si dos primo vi-
ro asignata periisset sine culpa mulieris, teneretur
pater iterum dotem competentem,si posset,filiæ asi
gnare, per dictam Auth.sed quamuis.cùm aliâs non
posset filia faciliter renubere,& sic impediretur ma-
trimonium.l.j.ff.solu.matri. Per quam rationem di-
cunt doct.ꝙ si constante primo matrimonio dos pe-
riisset,putà alluuione aut chasmate,tūc pater tenebi-
tur filiæ dotem nouam constituere.secundùm Bar.in
dicta l.fi.dicens hoc idem esse, vbi deficerent faculta-
tes mariti,vt quia rupit aut naufragauit in mari. Ta
men aliqui tenuerunt cōtrarium, quòd pater hoc ca-
su non teneatur. Sed opiniones sic possunt concor-
dari,scilicet vt dicamus,quòd durante tali matrimo-
nio pater non teneatur per viam cōstitutionis nouæ
dotis prouidere filiæ, sed solùm per viam alimento-
rum,si potens sit ei subuenire,arg.d.l.fina.C. de dotis
promis.Cùm alimentis futuris non posset filia renū-
tiare,etiam cum iuramento, secundùm Spec.tit.qui
filij sint legi.vers.sed pone quidam.& Bal.in l. pactū.
in vlti.q C. de colla.quos sequitur Ias.in Auth.quod
locum.illo eo.tit.vj.col.in fi.Et plenè dicam infrà su-
per verbo, *si absque liberis*. In materia substitutionis
20 fideicommissariæ. †Vnum tamen singulariter mē-
ti tenebitis,quòd si dos data filiæ cōstante matrimo-
nio fuerit absque culpa filię perdita,puta quia vir ef-
fectus est inops, talis filia dotem illam nō computa-
bit in legitimam post mortem patris: siue maritus
viuat,siue non. Cùm(vt dictum est)pater eam tenea-
tur redotare, vel ei prouidere de alimentis, si possit,
secundum Bald.Nouellum in tracta.de priuil.doti,
licet aliâs secùs esset, per l. quoniam nouella. C.de
inoffic.testa.Si autem matrimonium solueretur per
mortem viri,pater teneretur filiam redotare,si renu-
bere vellet, postquam dotem sine culpa sui perdidit.
de quo plenè per Bald.Sali.Pau.& Iaso.in dicta Au-
21 then.quod locum. C. de colla. †Et in tantum sunt
pręmissa vera,videlicet patrem teneri ad dotandum
filiam, ꝙ si pater sit bonorū maternorum aut aduen-
titiorum administrator filiæ, iuxta l.j.C. de bo.ma-
ter.& l. cùm oportet.C. de bo.quæ liber.Tunc filia à
patre simpliciter dotata,in dubio dotata intelligitur
de bonis paternis, & non de bonis ipsius filiæ quam-
uis emancipatæ:cuius bona pater fortè regit & admi
nistrat,licet ipsa filia sit de se diues,vt est casus singu-
laris in dicta l.fi.C.de dotis promis.Et ratio est, quia
onus dotandi patri pertinet & nō filiæ,dicta l.qui li-
beros.ff.de ritu nup.facit l.& magis.ff.de solu.Quod
secùs est in aliis administratoribus,putà tutoribus,&
curatoribus, aut negotiorum gestoribus extraneis,
qui in dubio de bonis administratis & non de pro-
priis expendisse præsumūtur.l.Nesennius.ff.de neg.
gest. Præterea etiam in patre secùs esset in alimen-
tis, quæ pater non tenetur impendere de suo filio di-
uiti se alimētare valenti & potenti.l. si quis à liberis.
§.si filius.ff.de libe.agno.Et sic in dote filia est magis
22 priuilegiata, quàm in alimentis. †Plus dico, quòd
si pater in promissione aut datione dotis expressit,
quòd dotem constituebat de bonis tam suis, quàm
ipsius filiæ, licet secūdum veram vim verborum in-
telligeretur dos promissa de bonis suis pro dimidia,
& pro alia dimidia de bonis filiæ. per ea quæ haben-
tur in l.reos.§.cùm tabulis.ff.de duobus reis. & l.j.C.
si plures vna sententia condemnati fue.Tamen hoc
casu fauore mulieris & matrimonij, & quia paternū
officium est filiam dotare l.liberos:illa copula,&,re-
soluitur in disiunctam.Et erit sensus,ꝙ quatenus bo-
na paterna ad dotem nō sufficerēt,in eo quod restat,
dos censetur promissa supplenda de bonis filię.quod
est singulariter menti tenēdum:quia nō solùm indu-
citur ibi dicta interpretatio contra propriam & stri-
ctam verborum significationem, sed etiam cōtra ve-
risimilem partis intentionem dicta verba proferen-
tis,per tex.in dicta l.fi.de dotis promis.Per quē mul-
ti plures incauti remanēt illusi propter imperitiam
tabellionum, qui in instrumento dotis apponunt:
Quam dotē promisit dictus pater, computato in ea
omni eo quod sibi filiæ debetur, tam de bonis pater-
nis,quàm maternis &c. Nam,dicta clausula non ob-
stante,poterit filia post mortē patris petere bona ma
terna vltra dotem, nisi bonis maternis expressè re-
nuntiasset, dum tamen probet tot bona fuisse in bo-
nis patris tempore dotis constitutæ,quę sufficiebant
ad dictam dotem constitutam, quamuis si pater hoc
sciuisset, nunquam dotem ita amplam constituisset,
23 nec promisisset. †Semper enim præsumitur pater
de suo filiæ dotem constituisse, adeò quòd etiā si for-
tè pater vltra condecentiam excesiuè filiam dotaue-
rit, semper præsumendum est dictum excessum de
suo promisisse, & non de bonis propriis filiæ, vt di-
cta l.fin.Per quam plus dicunt moderni,quòd si quis
extraneus vel etiam ipse maritus filiam dotasset de
suo,nihilominus tenebitur pater de suo eam dotare.
24 vnde dicit Bal.in dicta l.fi. †quòd adeò incumbit pa-
tri dotare filiam,quòd si pater cum eius fratre aut cū
extraneo simul eam dotauerit, videntur in dubio
frater & extraneus solum & duntaxat gessisse nego-
tium patris, & nihil de suo dedisse, aut promisisse.
quod secùs esset, si sine patre fratre vel extraneis hoc
faceret,vt l.ex morte.C.de pac.conuen.tam super do-
te,quā propter nup.donatione.Pręthereà concludunt
omnes, ꝙ si pater filiam dotare non vellet,congruè
posset ad hoc cogi officio iudicis. Nam licet inter pa-
trem & filium in potestate constitutū consistere non
posit iudicium.l. lis nulla.ff. de iudi.tamen hoc casu
implorare potest filia cōtra patrem officium iudicis
vt ipsam dotet. Quod est intelligēdum venia à præ-
tore petita.l.fi.C.de in ius vocan.insti.de act.§.pœna
les.quæ veniæ petitio etiam requiritur, quando offi-
cium iudicis imploratur,secundū glos.in l.si socer.in
princ.ff.solu.matri.& l.ita tamen.§.qui rogatus.ff.ad
Trebel.Et idem esset in casibus,in quibus pater tene
tur ad filiam redotādum, vt dictum fuit suprà. Qui-
bus casibus cogi poterit officio iudicis, vt dicta l.qui
liberos.

25 liberos.& dicta l.fi. †Et taliter, quòd condemnatus
ad dotandum filiam, si hoc facere recusaret, compelli
posset captis pignoribus, & mulcta indicta. Imò (quod
plus est) detineri posset in carceribus, donec cõdem-
nationi satisfecerit. Cùm hęc sit quædam legalis con-
demnatio. l. obligamur. §. lege. ff. de act. & obli. Ratio
ne cuius potest quis præcise cogi ad factum, per ea
quæ habentur in l. iij. §. furores. ff. de suspe. turo. Nam
videmus similiter, quòd cogi potest pater ad alimen-
ta filio præbenda, vt dicta l. si quis a liberis. §. si quis
ex his. ff. de libe. agno. Et si pater animo indurato ad-
huc filiam dotare recusaret, magis in carceribus mo-
ri volens, eo casu posset iudex ex officio dotem con-
gruam filiæ constituere de bonis patris, etiam non
dato curatore bonis. l. iij. §. j. & ij. ff. de iure dot. facit
text. in Auth. vt cùm de appella. cog. §. si alicui. Licet
aliâs secùs seruaretur, quòd bona alicuius regulari-
ter non possunt distrahi, nisi prius dato curatore bo-
26 nis. ff. de cura. bonis dando. per totum. †Et cõtra pa-
trem filiam dotare nolentem non solùm potest filia
insistere coram iudice laico, vt dictum est. Quinimò
adire poterit iudicem ecclesiasticum contra patrem
quamuis laicum, secundùm Barba. in cap. ex literis.
iij. col. de pigno. Quæ omnia indubitanter procede-
rent, vbi filia dotari peteret prætorem adeundo, &
contra patrem querimoniam exponẽdo per modum
honestum, putà cupiendo maritari, diceret: Cupio
domine iudex fieri mater & liberos procreare, prout
similis locutio ponitur in cap. j. de frigi. & maleficia.
27 †Nam cupit naturaliter fœmina nubere, & viro
sociari, vt fiat mater. quia ipsa prębet materiam con-
ceptui. Et vir dat formam. Et ideo sicut materia na-
turaliter appetit formã, ita fœmina appetit virum,
vt suæ materiæ forma imprimatur. Videatis quæ di-
xi suprà in verbo, *Duas habens filias.* in prin. vbi po-
☞ sui bonas & malas mulierum conditiones. [Vbi
dicitur, quòd maioris delectationis est coitus in fœ-
mina quàm viro: & multo maior fuisset in vtroq; si
primi parentes permansissent in statu innocentiæ,
quàm sit nunc post peccatum: quia humana natura
perfectior fuisset, & omnis præsertim ille humor ve-
lut ex perfectiori cibo & digestione descendens, ta-
men maior illa delectatio nullomodo impediuisset
vsum rationis. secundum Franc. de Mayronis. in bea-
tum Augustinum super Genesim. xxiij. cap. de quo
vide plenius infrà super verbo, *Cuidam Petro tradi-
derunt.* Dum loquitur de fidelitate in cõiugio requi-
sita.] Vnde hoc casu parcitur filiæ volenti nubere,
quamuis honestius sit continere: quia faciliter parci
tur vitio naturali filiæ etiam cõtra patrem, iuxta il-
lud Aposto. j. ad Corint. vij. ibi: Si quis autem turpem
se videri existimat super virgine sua, quòd sit super-
adulta, & ita oportet fieri, quod vult faciat: non pec-
cat, si nubat. Tali enim casu audiretur filia. Et non
abs re, cùm maximum munus mulierum sit concipe-
re, & partum tueri. l. quæritur. §. si mulier. ff. de ædili.
28 edicto. †Si verò filia præ rubore pudicitiæ non au-
deret per seipsam comparere coram iudice, & petere
cogi patrem ad eam dotandum, eo casu possent fauo-
re coniugij parentes, cognati, & amici adire præto-
rem, qui patrem ad dotãdum filiam cogeret. l. si cum
dotem. §. sin autem. ff. solu. matrimo. Et si etiam parẽ-
tes hoc petere non auderent, aut talis filia verecunda
parentes non haberet, neque amicos, & ipsa est iam
toro matura, omni auxilio destituta, tunc iudex ex
officio posset, imò deberet suum impartiri officium
cogendo patrem dotare filiam, vel ipse hoc facere
posset, per text. not. in dicta l. iij. ff. de iure dotium.
Nam quoties versatur fauor pudicus, vt in casu isto
l. j. ff. solu. matrimo. potest iudex suum impartiri of-
ficium, & de facto supplere, etiam patre nõ petente,
secundùm Bart. in l. iiij. §. prætor. ff. de dam. infec. Pa-
nor. in cap. bonæ. de postu. præla. & Floria. in l. quia
magis. §. ad officium. ff. finium regun. Quod nedum
habet locum in dote constituenda, sed etiam in dote
repetenda, si soluto matrimonio pater dotẽ repetens
esset improbatæ vitæ, seu dilapidator, & filia nollet
aut non auderet contradicere propter reuerentiam
paternalem. Quia etiam tunc iudex ex officio sup-
plere posset: causa tamen cognita, scilicet quòd pa-
ter esset dilapidator. l. si cùm dotem. §. eo autem tem-
29 pore. ff. solu. matrimo. †Similiter etiam ad simili-
tudinem dotis tenetur pater, & cogi potest assignare
filio nubenti donationem propter nuptias in dotis
recompẽsam, vt satis probatur in dicta l. fin. C. de do-
tis promissio. Tum etiam, vt filius magis inclinetur
ad matrimonium contrahendum, & vt faciliùs vxo-
rem inueniat bene dotatam. Cùm aliâs sine tali dona
tione non faciliter inueniret dotem saltem amplam:
quia talis donatio est vxori securitas dotis, secũdum
glo. Panor. & doct. in cap. peruenit. de empt. & vend.
vt suprà dixi in princ. Et hæc vera, scilicet patrem
teneri ad dotandum filiam, aut filio assignãdum do-
nationem propter nuptias, vbi filia vel filius nupsit
30 patre sciente & consentiente. †Si autem filia nupse-
rit patre ignorante aut inuito: quo casu, iure isto ca-
nonico, cui quo ad matrimonia standum est, tenet
& valet matrimonium, ac si pater consensisset: an
tunc pater possit filiæ sic nubenti denegare dotem:
dicendum est quòd non, secundùm glos. in l. Paulus.
ff. de statu homi. & expressiùs in can. hoc sanctum.
xxxij. q. ij. & consuluit Alexand. in ij. parte consilio
vij. incip. visis diligenter, & animaduersis. iij. colum.
Nam propter hoc nõ posset hodie pater eam exhæ-
redare: & sic videtur hodie correctus. §. si alicui. in
Auth. vt cùm de appel. cog. Cùm (vt dictum est) quo
ad matrimonia standum sit huic iuri canonico, &
nõ legali dispositioni, vt dicit glo. singularis in §. ha-
ctenus. instit. de gradibus. tenent Host. Ioan. Andr. &
docto. in cap. j. de despõsa. impube. & plenè Iason in
Auth. sed si post. C. de inoffic. testamẽ. vbi concludit,
31 †patrem non posse filiam suam exhæredare pro eo,
quòd viro etiam indigno nupserit sine eius cõsensu.
Sicut non posset hodie exhæredari filius, qui turpes
contraxit nuptias contra voluntatem patris, veluti
capiendo suã famulam, vel eius filiam, vel ancillam,
secundùm Imo. in cap. accedens. de procurato. quem
sequuntur Alexand. & Ias. in Authen. non licet. C.
de liberis præteri. Quia tales dispositiones legales
matrimonia intimidantes sunt omnes correctæ. cap.
32 fin. vbi docto. de secun. nup. †Imò nõ valeret statutũ
ciuitatis vel consuetudo disponens patrem nõ tene-
ri dotare filiam, quæ sine suo consensu nupsit. Aut si
disponeret maritum eidem teneri dotem assignare
super bonis suis, vt elegantissimè post seriosam di-
sputationem consuluit Alexan. in prima parte consi.
xcvij. incip. principalis dubitatio. quem sequitur Ias.
in l. j. §. huius studij. vlti. col. ff. de iusti. & iure. Et mi-
nùs disponere posset matrimonium non valere sine
cõsensu patris, cùm lex ciuilis nihil possit impedien-
do spiritualia, secundum eos ibi: & sentit glo. institu.
☞ de nup. in princ. [Quod qualiter intelligatur, vi-
de super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.* in prin.]
33 Sanè tamen intelligatis esse verum, †quòd pater
tenetur

tenetur filiam dotare, quæ sine eius nupsit consensu,
prouiso quòd nupserit viro digno & honesto. quia
de consensu patris in his causis spiritualibus parum
curamus. capit. fina. de iudi. lib. vj. Si verò filia patre
ignorante aut inuito nupserit viro indigno, & inho-
nesto, attenta sui conditione, & domus paternæ, vel
si filia vitam elegerit inhonestam, puta meretrican-
do: eo tunc pater non teneretur eam dotare, secundũ
glos. in can. de raptoribus. xxxv. quæst. j. ad hoc facit
glos. not. & quod ibi not. Barto. in l. non tantùm. §. si
emancipatus. ff. de bono. posses. contra tab. per quem
tex. & ibi not. Idem tenuit Bald. in dicta l. j. ff. sol. ma-
trimo. Videatis & dicatis, vt per Baldum in l. obliga-
mur. in fin. & ibi glos. ff. de actio. & oblig. & Panor. in
cap. cum causa. iij. colum. de rapto. vbi clarè decidit
34 & Alexand. in dicto consil. ac Ias. vbi suprà. †Præ-
tereà intelligatis patrem non teneri ad dotandum
filiam, quæ vitam inhonestam elegit, aut eo inuito
nupsit, nisi pater fuisset in culpa, puta quia filiam
non maritauit infra xxv. annum, vt dicto §. si alicui.
Quoniam tunc si post xxv. annum patre ignorante
aut contradicente nupserit viro indigno & inhone-
sto, vel vitam inhonestam elegit, tenetur pater eam
dotare: nec poterit propter hoc ipsam exhæredare,
per text. in dicta Authen. sed si post. C. de inoffic. test.
Idem voluit glos. & ibi Archid. in dicto c. de rapto-
ribus. Et hoc procedebat olim: hodie verò filia non
tenetur expectare patrem, vsque ad xxv. annum.
Quinimò etiam nubendo ante xxv. annos. Dumta-
men secundum morem patriæ expectauerit tempo-
re congruo, puta vsque ad xx. annos, vel aliam ætа-
tem in illa regione consuetam: infra quam cæteræ
puellæ consueuerunt communiter maritari. Si pater
intra illam ætatem nõ curauerit filiam maritare, &
dotem constituere, si ipsa postea nubat, quamuis per-
sonæ sibi indignæ & ante xxv. annum, etiam patre
ignorante aut contradicente, non videtur quòd pro-
pter hoc possit dote priuari, ne aliâs per indirectum
tollatur filiæ libera facultas matrimonij: quam ius
ciuile tollere non potest, nec impedire, aut intimida-
re, vt plenè not. in cap. j. & cap. fin. per glos. & docto.
in cap. statutum. de hæred. lib. vj. Nam certum est, quòd
filia contrahens matrimonium ignorante patre vel
contradicente, vix aut nũquam reperiret virum ho-
35 nestum & sibi condecentem. †Cùm viri honesti om-
nia facere velint secundum debitam honestatem &
sic nubere de consensu parentum: vnde filia exclu-
deretur à matrimonio, si semper haberet nubere vi-
ro sibi cõdecenti. Et idem videremus de filiabus quæ
iam ætatem transiuerunt maritandi, quæ vix mari-
36 tum reperirent condecentem. †Cùm quilibet vir
honestus & magnanimus vt plurimum velit tenerã
puellam sibi copulare, secũdum morem regionis, &
non cum annosa contrahere, præsertim vidua quæ
alteri nupserat. quia dicit Iuuenalis: Semper habet
rixas alternáq; iurgia lectus, In quo nupta iacet. cùm
☞ viduæ vt plurimũ priores suspirent maritos. [Qui
in eis claustra virginitatis aperuerunt ex quo illos
plus diligũt quibus primos amores iunxerũt: vt ple-
ne habetur infrà super verbo, *qui cum alia matrimo-
nium contrahens*. in princ.] Vnde salubre est illud Ho-
siodi philosophi consilium, Puellam accipere opor-
tere, vt gratis eam moribus imbuere possis. Diuersi-
tates enim morum nequaquam ad dilectionem sunt
aptæ, vt habetur lib. j. Oecono. c. iiij. Et sic in annosa
ætate per indirectum tollerentur seu impedirentur
matrimonia puellarum. quod non est dicendum.

Maximè, quia vt dictum est, iure isto canonico in
matrimoniis nõ curatur patria potestas, aut consen-
sus paternus. cap. non est nobis. de sponsa. & not. glos.
instit. de nupt. in princip. & Panor. in dicto cap. j. de
despon. impube. dicens ita pluries consuluisse: secùs
tamen esset, si filia non spectasset tempus consuetum
secundum morem patriæ: vt quia nupsisset personæ
indignæ. & fortè idem si nupserit personæ dignæ, &
condecenti patre ignorante, aut inuito, non spectato
dicto tempore consueto. Quia tunc pater non tene-
tur ei dotem constituere, ex quo præcessit culpa filiæ
sic imprudenter ac irreuerenter se habentis erga pa-
trem. Non enim expectare debet quis auxilium aut
iuuamẽ ab eo, quem contempsit. dicit tex. in l. litiga-
tores. ff. de arbit. Quod verum intelligatis, nisi fortè
pater eam tractasset alicui personæ indignæ tradere
in vxorem. Quo casu præponderat culpa patris cul-
pæ filiæ, argumen. l. cùm mulier. & l. viro. ff. solu. ma-
trimo. facit text. iuncta glos. in l. cùm in fundo. ibi,
quid si acciderit. ff. de iure dotium. Si autem filia in-
fra xxv. annos vitam elegerit inhonestam meretri-
cando, tunc non tenetur pater eam dotare: imò pos-
set eam exhæredare. Et hoc casu credo quòd dictus
§. si alicui. remanet hodie incorrectus de iure canoni
co: quia ius canonicum solùm se intromittit de ma-
trimoniis in libertate relinquendis, & non de mere-
37 triciis suadendis. †Vnde ex hoc posset pater filiam
exhæredare, alimenta ei denegare, & dotem. Quod
est verum, etiam si pater esset magnus meretricator
& publicus: quia etiam posset tunc filiam propter
38 meretricium exhæredare. †Cùm magis deceat mu-
lieres esse pudicas & castas, quàm mares. l. penulti.
☞ C. ad Officia. [Facit l. palàm. §. quæ in adulterio.
hic alleg. vbi glos. hoc ponderat.] secundùm Ra-
pha. Folgo. in dicta Authent. sed si post. C. de inoffic.
testamen. & Cyn. in l. si filiam. eod. tit. & glos. in l. pa-
làm. §. quæ in adulterio. ff. de ritu nupt. Ideo mater
meretrix propter meretricium filiæ non posset eam
exhæredare, secundùm Barto. Bald. & Fulgo. in l. in
arenam. C. de inoffic. testamen. & Bald. in dicta l. si fi-
39 liam. †nisi mater esset à peccato emendata: quo ca-
su, filiam in meretricio perseuerantem exhæredare
posset, nec teneretur eam dotare, argument. l. impe-
rialis. C. de nupt. vbi Barto. & Bald. dicunt per illum
text. quòd qui deliquit, perinde habetur post pera-
ctam pœnitentiam, ac si non deliquisset, iuxta illud
Ezechiel. xviij. quotiescunque ingemuerit peccator
amplius non recordabor iniquitatum eius. Ex quo
40 sequitur, †quòd etiam si filia meretrix reduci vel-
let ad frugem melioris vitæ, adeò quòd si haberet do-
tem inueniret maritum, tũc pater teneretur eam do-
tare, ne ob hoc impediatur matrimonium, & vt ipsa
à peccato retrahatur. Cui rei ius canonicum multum
fauet. cap. inter opera. de sponsa. Nec dispositio dicti
§. si alicui. ad hanc causam debet extendi. quia vt di-
ctum est, ius ciuile esset tũc matrimonij restrictiuum
& impeditiuum, & perseuerandi in peccato indu-
ctiuum, quod absit, vt not. in dicto cap. statutum. &
Bald. in l. in copulandis. C. de nup. & in l. j. §. ius natu-
rale. ff. de iusti. & iure. nam filiæ pœnitenti non pos-
sent per patrem alimenta denegari, nec posset per-
acta pœnitentia ex præcedenti delicto exhæredari.
☞ [De quo plenè super verbo, *in eodem testamẽto relin-
41 quens*, secundo.] †Et præmissa sunt vera, quòd pa-
ter tenetur dotare filiam, quæ lapso tempore nuben-
di nupsit sine consensu patris, siue filia nubendo do-
tem promiserit, siue non; vt quia fortè vir amore
puellæ

puellæ filio captus, eam indotatam accepit. Quo ca-
su, licet non sit timor impediendi matrimonium,
cùm sit iam contractum, & dissolui non posit, atta-
mé pater tenebitur eam dotare. Nam licet cesset cau-
sa matrimonij impeditiua, aut retardatiua, non ta-
men cessat causa conseruandi matrimonium in pace
& synceritate animi, secundùm Paul. referentem
ibi Angel. ita tenuisse in Authenti. res quæ. C. com-
munia de legat. Licet enim maritus eam acceperit
sine dote, & sic non posset eam repellere, cum scienti
& consentienti non fiat dolus nec iniuria, tamen
quia mulier indotata faciliter à marito sperneretur,
& fortè de facto repelleretur, prout in hac ciuitate
habemus exemplum. Et præterea onera matrimonij
ita liberaliter, præsertim circa infirmitates & alia
ibi necessaria vir sustinere non præsumitur, æquius
est in prædicto casu eam à patre dotari, ne mulieres
cernentes se ex defectu dotis odiosas, & onerosas vi-
ris, impellantur, & faciliùs inducantur ad meretri-
candum. Qua de causa lex eis multùm fauet in do-
42 tibus, vt dicta l. iij. ff. de iure dot. † Et idem puto
in filia, quæ nupsit cum parua dote, quam pater ei
assignauit, vt quia maritus amore puellæ baccbatus
non curauit de maiori dote, vbi pater poterat & te-
nebatur maiorem constituere secundum qualitatem
suæ personæ & mariti, ac secundum quantitatem
patrimonij. Quoniam talis pater compelletur con-
stante, vel soluto matrimonio dotem augere, vel ma
iorem constituere, vt sentit glo. in dicta l. obligamur.
§. lege. ff. de actio. & obligatio. & Bald. in l. j. ff. soluto
matrimo, quem sequitur Paul. Quam quidem opi-
nionem velut æquiorem amplector rationibus præ-
dictis, licet Barto. post Guliel. de Cug. in dicto §. lege.
tenuerit contrarium, dicentes in præmissis casibus
patrem non teneri filiam dotare in primo casu, nec
dotem ei augere in secundo. Et ita etiam tenuit idem
Bartol. in dicta Authenti. res quæ. vbi Sali. Rapha.
& Panormit. in dicto cap. j. de despon. impube. & in
cap. j. de adulte. mouentur per text. in dicta Authen.
res quæ. & in corpore vnde sumitur. §. hęc omnia. vbi
dicitur, quòd si filia hæreditatem restituere graua-
ta nupserit cum parua dote, non poterit posteà fidei-
commissum diminuere de bonis restitutioni subie-
ctis dotem sibi augendo. Sed respondetur illum tex-
tum non obstare, quia procedit vbi filia post mor-
tem patris talem dotem paruam sibi ipsi constituit,
vbi maiorem sibi constituere poterat, iuxta conde-
centiam suæ personæ & mariti: & sic habet filia quid
sibi imputet: quia est in culpa, quare sibi plenè non
prouidit cùm poterat. Sed in casu nostro vbi pater
viuens dotem paruam filiæ constituit, cùm maio-
rem teneretur constituere, est ratio multum vrgens
& concludens, quòd filia tunc posset agere ad dotis
augmentum. Ex quo non potest ei culpa aliqua im-
putari, sed soli patri eam incongruè dotanti, secun-
43 dùm Alexand. in dicta l. j. ff. soluto matrimo. † Et
omnia quæ dicta fuère de dotanda filia naturali &
legitima, eadem intelligo in filia naturali tantùm
vel spuria, quam tenetur pater quamuis presbyter,
dotare: quia talibus liberis saltem iure isto canoni-
co debentur alimenta, secundùm Bartol. in l. fin ff.
de his quibus vt indig. & in l. vxorem. §. pater. ff. de
legat. iij. vt plenè vidistis supra in verbo, *Et vxorem
nomine Adelasiam.* Facit quod not. Barto. in Authen.
ex complexu. C. de incest. nupr. Bald. & Angel. in l.
44 mater. C. de iure dotium. † Sanè tamen intelliga-
tis patrem teneri dotare filiam bastardam, aut spu-
riam, si talis filia non habet aliqua bona: & tenetur
eam alimentare, si bona non habet, aut nescit artem
45 aliquam honestam, ex qua viuere posit. † Si au-
tem haberet bona vel aliquam sciret artem hone-
stam, ex quibus posset sustentari, tunc locum non
haberet hæc canonica æquitas, vt plenè deciditur,
in cap. cùm haberet, & ibi docto. de eo qui duxit in
matrimo. quam prius pollu. per adulte. nec tenere-
tur eam pater dotare. secùs est in filia naturali & le-
gitima, quam de suo tenetur, vt dictum est dotare,
quamuis diuitem. Tamen non teneretur eam ale-
re, si sit diues. l. si quis à liberis. §. si filius. ff. de libe-
ris agnoscen. secundùm Baldum in dicta l. mater.

Et illud quod dictum est, patrem non teneri fi-
liam illegitimam dotare quæ aliquam scit artem
exercere honestam, est verum, nisi esset filia alicu-
ius magni nobilis, qui fortè non excusaretur dicen-
do, quòd filia sua operãdo posset se alere, & sic etiam
se dotare ex arte sua. Tunc enim non esset excusa-
tio patris iusta, vbi non decet filiam artem exercere,
argumen. eorum quæ not. Azo in sum. C. de patria
potesta. in fin. vbi dicebat, quòd licet mater tenea-
tur filium lactare per triennium, tamen illud non
procedit, si mater fuerit nobilis, cui fortè secundum
morem patriæ indecens esset vel dedecus filium la-
ctare. Quod an procedat iure isto canonico, est text.
elegans in cap. ad eius verò cõcubitum. v. distin. vbi
damnatur ille mos tanquam corruptela, ita quòd
matrem non excusaret à peccato. faciunt not. in cap.
46 fina. de conuer. infide. † Vnde in legenda beati
Bernardi habetur, quòd Aaleth eius nobilissima
mater manibus proprijs ipsum Deo offerebat, alie-
nis vberibus ipsum nutriri refugiebat, quasi cum la-
cte materno, materni quodammodo boni infundens
ei naturam. Ex quibus demonstratur, quòd ma-
47 ter non excusatetur filium lactare recusans. † De
filia autem nobilis, quòd marito non teneatur aliàs
operari, tenẽt Petr. Cy. Bald. & Salice. in l. si vxorem.
C. de condi. inser. vbi deciditur, quòd vxor nobilis
nupta alicui non tenetur operari viro suo. Ergo à si-
mili nec filia nobilis tenetur operari eius patri pro
alimentis vel dote. Tamen sapientissimi parentes
semper eas aliquid operari faciunt, non in recompé-
48 sam alimentorum, aut dotis meritum, † sed vt ali-
quid faciendo diabolus eas inueniat occupatas, ne in
voluptatem labantur & futuris infortunijs consula-
tur. Sed dices tu: Si aduersetur fortuna, quid prodest
viuendi doctrina? Audi quid de hoc dicit Bernardus
in epistola de cura & regimine domus, & rei familia
ris. Vidi, inquit, stultos diligentiam omittentes, &
tandem se excusantes sub fortuna declinare ad ma-
lum: sed falluntur. Nam seruans doctrinam raro ac-
cusabit fortunam. Raro enim diligentiam cum in-
fortunio accusabis, sed rarius infortunium à pigri-
tia separabis. Spetat enim piger sibi à Deo subueni-
ri, qui in isto mundo vigilare præcepit. Et pariter le-
galis dicit authoritas in l. pupillus. ff. quę in frau. cre-
di. quòd vigilantibus & nõ dormientibus iura subue
niunt. Quæ prouidi parentes filios docere non omi-
49 serunt, † prout de Octouiano inclyto Romanorum
imperatore ponit Suetonius. lib. ij. de xij. Cæsaribus,
quòd filias suas in lanificio institui fecit, propter mu
tabilitatem temporalium nendi texendique non so-
lùm artem, sed vsum habebant, iuxta illud Prouer.
vlti. Quæsiuit lanam & linum, & digiti eius appre-
henderunt fusum, & operata est consilio manuum
suarum &c. Quod prophetatum fuerat de virgine
Maria,

Maria,quæ secundùm Hierony.acu & colo acquire-
bat.vnde sibi & Christo eius filio necessaria procura-
ret. Et sapiens ille imperator ne filias viuere in otio
permitteret, etiam eas ad se nisi vultu maturo sine
omni vestium curiositate accedere permittebat. Ita
quòd huic adaptari posset quod dixisse aiunt Pli-
nium secundum Vespasiano imperium adepto. Non
quicquam in te mutauit amplitudo fortunæ, nisi vt
tantum prodesse posis quantum velis. Ob quod &
cæteras ipsius virtutes plusquàm excellentes, de ipso
veridicè prędicabatur, quòd humilitatis,clementiæ;
ciuilitatis,sapientiæ,disciplinæ,quæ rarissimè in tā-
ta sublimitate conueniunt, exemplar ipse fuit. Adeò
quòd propter eius singularem excellentiam.omnes
deinde imperatores Augusti dicti fuerunt: quia iu-
stum est,vt ille nomen omnibus tribuat,qui cunctis
viuendi formam & regendi normam tribuit. Et sub
cuius imperio Christus natus fuit Lucæ ij. Id idem
de filiabus Carolum magnum fecisse in noua histo-
riæ Francorum translatione,lib.iiij.cap.j. Gagui.te-
statur,sic dicens prope finem:Circa liberos educādos
eam curam adhibuit,vt mares bonis disciplinis, fœ-
minas lanificio erudiendas summopere studuerit.
50 Hæc ille. †De familia educanda etiam tradit diuus
ille Bernardus in epistola de regimine & cura rei fa-
miliaris. Familiam, inquit,tuam grosso & non deli-
cato cibo nutrias. Nam qui gulosus effectus est, vix
aliter,quàm morte,mores mutabit.Gulositas & vilis
& diligentis hominis putredo est, gulositas soliciti
& negligentis hominis solatium est. Diebus tamen
paschalibus & aliis festiuis temporibus [Quibus
Christi fideles possunt & debent lautiùs viuere cum
moderamine tamen iuxta illud Neemiæ.8. Comedi-
te pinguia, bibite mulsum & mittite partes eis scili-
cet pauperibus,qui nō præparauerunt sibi: quia san-
ctus dies domini est. Nolite contristari, gaudium
etenim domini est fortitudo vestra.] abundantiùs,
nō tamen delicatè familiam pasce: fac gulam litiga-
re cū bursa, & caueas cuius aduocatus existas. Si au-
tem inter gulam & bursam aduocatus sis, sæpiùs, sed
non semper pro bursa sententiam feras. Hæc ille.
Quæ optimè seruant Aegyptij: de quibus sic ait Dio-
dorus sicu.lib.ij. Natos adeò parua educār faciliq́ue
impensa, vt vix credi posset. Nam tum scirporum,
tum aliis radicibus quas sub cineribus coquunt,cum
caulibus palustribus, quas partim coctas, partim as-
sas igni, partim crudas pro cibo præbēt, liberos nu-
triunt, discalciati nudique maiori ex parte ob patriæ
temperiem vitam ducunt. Omnis sumptus in pueros
quousque ad ætatem perueniant à parentibus impē-
sus non excedit drachmas viginti. Qua ex causa cō-
tingit Aegyptum, gentes cæteras, hominum numero
excedere, pluráq; in ea magnifica esse opera effecta:
51 hæc ille. †Cauti ergo esse debent parentes erga libe
ros, vt scilicet eos delicatè non nutriant, & aliquid
operari assuefaciant.vnde Iob v.Homo ad laborem
nascitur, sicut auis ad volandum. Et pariter dicit
Apostolus ij.ad Thessalon.iij. Qui non laborat, non
manducet. Et Hierony. Quamuis omnem censum
tuum in pauperes distribuas, nihil tamen apud Chri
stū pretiosius erit, quàm quod manibus tuis ipse con-
feceris.vnde Sallustius in Catilinario: Non votis, in-
quit, neque suppliciis muliebribus auxilia deorū pa-
rantur, vigilando, agendo, bene consulendo, prospe-
rè omnia cedunt. Vbi socordiæ te atque ignauiæ tra-
dideris, nequicquam deos implores, irati infestíque
sunt. Quia secundùm Augustinum lib.de vita chri-
stiana: Illam eleemosynam Deus approbat, quæ de
iustis laboribus ministratur. Adeò, quòd sine pecca-
to moniales sibi appropriare possunt lucrum suorū
laborum, & de eis viuere, vt faciūt Senis, secundùm
52 Panor. in cap.cùm Martinus.de consti.in fine. †Nec
perdunt nobiles aut clerici nobilitatem nec priuile-
gia sua laborādo propriis manibus suas ꝓprias pos-
sessiones, secūdùm Spec.tit.de cler.coniuga.§.j.versi.
Veruntamē non prohibeo eos. quem sequitur Gui-
do papæ.quæst.xlj. Et de Labeone habemus in l.ij.§.
post hunc. ff. de origi.iur. quòd studio operam dans
totum annum ita diuiserat, vt Romæ sex mensibus
cum studiosis esset, & secederet sex mēsibus, conscri-
bendis libris continuè vacando: adeò quòd quadra-
ginta reliquit volumina, quæ inde libri semestres di-
cebantur, secundùm glos. ibi. Per quæ omnia clarè
ostenditur otium præsertim in mulieribus esse fu-
giendum. Nam sicut in terra nō arata & inculta cre-
scunt vepres, & in aqua stante vermes, sic in anima
53 ociosa malæ cogitationes. Omnium †enim inquit
Bernat.cogitationum & tentationum malarum in-
centiuum est otium: imò otiositas contra naturam
est, & otiosus indignior est brutis animalibus, cùm
nullum ens naturaliter sit otiosum, secundùm Ari-
stotelem lib.xj. animalium. Ideo dicit Chrysosto.su-
per Matth. Qui habent spiritum Dei, nō contentan-
tur sedere otiosi. Sed ipse spiritus vrget eos aliquid
bonum apprehendere. Et si Eua quam Deus in para-
diso posuerat, vt aliquid operaretur, inuenta nō fuis-
set otiosa, diabolus eam nō tentasset, nec decepisset,
Nam otiositas & voluptas arma sunt hostis antiqui
ad miseras animas captiuandas, iuxta illud:

Otia si tollas, periēre cupidinis artes.

Quia vt ecclesiastici xxxiij. dicitur: Multam mali-
tiam docuit otiositas. Ex qua somnolentiæ infectio
procedit. Sunt profectò omnes otiosi communiter
somnolenti, & faciles ad debellandum in viam per-
ditionis suæ. Quibus meritò dici potest illud Mat-
thæi xx. Quid hic statis velut dormientes tota die
otiosi.non cogitantes, quòd Troianis dormientibus
capta fuit à Græcis ciuitas. de quo Poëta ij.Aeneid.
Inuadunt, inquit, vrbē vino somnóque sepultam &c.
Et Roma diis suis & populo dormiētibus, si anseres
qui in capitolio erant, non vigilassent, capiebatur à
Gallis, vt diuus narrat Ambro.in v. sui exameron.
& Isido.xij. etymolo.quos refert glos.in cle.j. de reli.
& vene.sanctorum. Pro quo facit historia Valerij
54 lib.ij.dicentis: †Ciues Carthaginenses Macrobium
ducem belli misisse ad debellandum Assyrios, qui
videns eorum exercitum præpotentem, & quòd vi
debellare eos non poterat, vsus arte habuit Mandra-
goras, quarū pulueres in vasculis vino plenis intus
poni fecit: inducit enim Mandragora veneno pro-
xima dormitionem irremediabilem. Hoc facto suis
præcepit militibus, quòd vigorosè irruerent in ho-
stes, prout fecerunt, & denique fugam simularunt.
Hostes verò credentes campum obtinuisse, sarcinu-
las capientes, vinū copiosè biberunt, statimq́ue dor-
mientes quasi mortui prostrati sunt. Macrobius au-
tem in campum reuersus omnes gladio interemit,
sequens dictum Ouid.lib.sine titu.

Sæpe superatos inuadere proficit hostes.

Sic diabolus videns partem maiorem hominum otio
deditam esse, & consequenter dormitioni, cum vino
otij miscet Mandragoram carnalium voluptatum,
scilicet diuitias, delitias, & honores, quæ sunt mors
animæ. Nam dixit Euæ: Eritis sicut dij &c. Semper
ergo

ergo aliquid facito, vt diabolus te inueniat occupa-
tum,& ne pusillanimitatis vitio deprimaris.quia di-
cit Sene.ad Lucil.epistula xxxj. Generosos animos
labor nutrit, nec est viri timere sudorem. Et ad eun-
dem pulchrè memorat episto.j. Quędam,inquit,tem-
pora surripiuntur nobis,quędá subducútur,& quæ-
dam effluunt. Turpissima tamen est iactura,quæ per
negligentiam fit. Quem mihi,inquit,dabis,qui pre-
tium aliquod tempori ponat,qui diem æstimet, qui
intelligat se quotidie mori? Omnes ergo horas com-
plectere: sic fiet vt minus ex crastino pédeas, si hodie
manum inieceris, dum differtur vita trásćurrit,om-
nia aliena sunt,tempus tantùm nostrum est. hæc ille.
Cui concordat Claudianus, quem refert & sequitur
Ioan.Andr.in c.nisi cùm pridem. prope finem.de re-
nuntia.volens etiam reipublicæ melius esse negotiú
quàm ocium: quia vita nostra, vt Cato philosophus
dicebat,est sicut ferrum, quod si exerceatur, conteri-
tur:si verò non exerceatur,etiam rubigine consumi-
tur, iuxta illud Ouidij lib.iiij. titu.de tristib. Inge-
niúmque meum longa rubigine læsum. [Ferrum si
in vsum mittatur, lucet velut argentum:& si nó exer
ceatur,ex longa quiete fuscatur & breuiter consumi-
tur.de quo Bapti.Mantua.lib.j.Parthe.Maria.

-Ferrum si transit in vsus,
Assiduo splendore micat,vultúque nitenti
Audet ad argenti decus aspirare superbum.
At si longa quies teris, fuscatur,& atram
Vertitur in scabiem,celerique absumitur æuo,

Sic etiam est de homine & eius ingenio, vt videtis.]
Ignauia enim nemo immortalis factus est, dicit Sal-
lustius in Iugurtino: Quinimò Athenienses olim
55 †inertiam seu ignauiam, id est vitam sine arte & in-
dustria tanquam delictum graue in foro accusabant
& repertam durè puniebant. de quo Valerius lib.ij.
titu.de institutis, sic dicit: Egregios virtutis bellicæ
spiritus Lacedæmuniorum prudentissimi pacis mo-
ribus Athenienses subsequuntur. Apud quos inertia
in latebris suis languore marcescés,in forum per in-
de ac delictum aliquod protrahitur,btq; vt farinoro
sæ itá erubescendæ rea culpæ.Hæc ille. Præsertim in
administratore publico, in quo sola negligentia est
mortale peccatú. Adeò, ꝙ ea sola priuari potest offi-
cio publico, per tex.not.quem ad hoc dicit Barto.ibi
notandum & menti tenendum perpetuò cótra iudi-
ces,vt propter negligentiá remoueantur in l.si quos.
C.de offic.præfect.præto.orien. Ex quo tractum est,
iustam esse causam inquirendi contra inertes pręser-
tim vagabundos vnde sint, & quid in loco sine labo-
re faciunt,& de quo viuût, & finaliter si reperiuntur
esse latrones,fures,lusores,leoones,vel aliás inhone-
sti homines puniendi per iudices & locorum recto-
56 res,sicut dietim seruatur,† cùm nullus de vento viue
57 re præsumatur.l.fin.C.vbi pupil.educari debeat. †Et
ita per Zachariam summum pontificem consultum
fuit, vt Pipinus cui pusillo propter corporis breui-
taté cognomen erat,tamen diligens, Childerico,qui
vt belua nihil cogitans, tempus otio & voluptatibus
exigebat,in regno Francorum præferretur,qui post-
eà Carolum magnum ex Berta Heraclij Bizantini
Imperatoris filia genuit, de quo Gaguinus lib.iij.c.
iiij.Pipinus,inquit,regum Francię inertia prospecta
cùm domi delitescerét, nec reipublicæ procurationé
vllam susciperét, Zachariá Romanú pontificem per
Archiepiscopum Bituricen: Rurchardum & Fura-
dum ipsius Pipini domesticum sacerdotem cósuluit,
vter ad rempublicam gerendam potissimú idoneus
ex regibus esset,is ne,qui otio domi tépus contereret
nihil agens,nihilque omnino curás,an qui industria
virtutéque publica negotia moderaretur, intentus
atq; solicitus? Ad Pipini consulta respondit Zacha-
rias, Eum regni gubernaculo dignú esse,qui pruden-
tiá spectatus, rempublicá diligéter curioséque cópo-
neret. Quo responso adducti proceres Pipinum ubi
deligunt regem,& ex Zachariæ sententia, atque au-
thoritate illum confirmant: qué Bonifacius,qui Ca-
talogo sanctorum ascribitur, Suessione more regio
vnxit. At Childericus homo vecors,detonso capilio,
monasterio deputatur, anno domini dccl. Hæc ille.
De quo in c.alius. xv.qõ.vj. Eodem modo Gaguino,
vbi supra referente. [Historia Antonina refert húc
regem depositum vocari Carlomanum,& non Chil-
dericum,sed potest esse,quòd tam Carlomanus, quá
Childericus fuerint depositi propter eorum vitam
dissolutam,vt sentit text.cum glos.in c.alius.j. alleg.
vbi præsupponitur, ꝙ plures Franciæ reges fuerunt
depositi. Et de quibusdam aliis habetur super verbo,
(iudam Petro tradiderunt, dum loquimur de libidi-
58 ne potentum.] †Per Theodorici regis incuriam, at-
que secordiam,res Frácorú deterior facta est. Quip-
pè cú respublica cubiculariis regiis, & præfecto pa-
latij liberè crederetur, regi verò per inertiá mos in-
oleuit,palatio nisi ad Calendas Maij nó ingredi,mo-
derationem omnem aliis permittere, ostédere se po-
pulo vno duntaxat die, à quo salutatus & muneribus
donatus, cú & ipse reciproca populo dona exhibuis-
set,domú abire:ibiq; toto anno incolere. In hoc tam
inerti otio Ebroynus occasionem nactus,opprimere
& vexare complures cœpit,rem omnem in Theodo-
ricum transferés. Vnde indignati proceres Theodo-
ricum in monasterio includunt,& Ebroynum malo
rum omnium principem comprehensum ad Luxo-
nium cœnobium mittunt. Hæc ille. Heu me, quanti
sunt fortè hic scholares,non veri,sed inertes, aut reli
giosi facti solùm ad fugiendum laboré, quibus vtiná
portæ ciuitatis clauderétur, vt olim Massilienses di-
sciplina graues, ac seueritatis acerrimi custodes fece-
re, de quibus vbi suprá. [Massilia est vrbs in sinu
Galliæ Transalpinæ, secundùm Strabonem lib.iij.
Qui dicit, quo loco is, qui sinus vocatur Gallicus dif-
funditur:inq; eo Massilia & Narbona sunt vrbes cla
rissimæ. Iustinus verò dicit, Phocenses angustia ter-
ræ coactos mare curiosius exercuisse piscando, mer-
cando, plerunque etiá latrocinio, quod illis tempori-
bus decus erat, iuxta illud Poëtæ: Connectare iuuat
prædas & viuere rapto. Prædantes ergo venisse in si-
nú Gallicum ad ostium amnis Rhodani, cuius loci
amœnitate captos domú rediisse, & suorú cóplures
solicitasse, quo tandé duce, peruenié tes Massiliá con-
didere. Vide quæ dixi super verbo, *testamentum*. iiij.
circa princ.dum loquimur de Massiliensibus.] Va-
lerius cap.clxxiij. Omnibus, inquit, qui per aliquam
religionis simulationem alimenta inertiæ quærunt,
clausas portas habet, scilicet ciuitas illa, mendacem
& fucosam superstitionem, scilicet simulatæ religio-
nis, & fictæ schularitatis, submouendam esse existi-
mans. Pariter scribitur Abacuc vlt.c. Sol & Luna ste-
terunt in habitaculo suo &c. Quod ad literá exponi-
tur de Dario & Cyro, qui receperút se in domú regiá
in qua continuè residebant. Et alij vastauerunt terrá
Israel. Ex quo dicit Chrysostumus super epistola ad
Hebræos; Miror si quem contigerit saluari ex his,
qui principárur in tantis ruinis, & in tanta pigritia.
59 †Sicut de Ludouico Ludouici Balbi filio Françorum
rege,

rege, qui ob inertiam, Nihil faciens appellatus est
(Gaguino referente libr.v.c.iij.) Cuius inertißimi
regis ætate, Normani inducijs, quas cum Carolo ad
annos xij. firmauerant contemptis, iterum Franciã
vexant, quæ causa fuit plerisque sacerdotibus, & vi-
ris religiosis oratoria sua relinquendi, & se aliò tra-
ducendi. Qua persecutione grauati Frãci Carolum
Imperatorem Ludouici Germanici filium per lega-
60 tos orant, vt regni curam assumat. † Non sic profe-
ctò faciebat rex optim⁹ Moyses, qui vt dicitur Exo.
xviij. A mane iudicando populum sedebat vsque ve-
speram, considerans quòd rege in otio manente so-
litario, & præsertim clausa domo aulici, & canes pu-
blici ad prædam liberè eunt in perniciem subdito-
rum. Præterea, quia nihil inimicabilius regendæ
sanitatis existit quàm otiositas & quies. Cùm corpo
ris exercitium soluat & euacuet superfluitates per
poros. secundùm Galen. de regi. sanita. Illud tamen
est apud omnes commendatum & laudabile, necnon
acceptum exercitium, quod mouens est omnes cor-
poris particulas, secundũ eum in lib. de parua Sphæ-
ra. Præterea sicut diligẽtes & virtuosi laudem, de-
cus ac diuitias sibi parant ad tenendum hospitalita-
tem & eleemosynas erogandum, quod multum con-
fert ad nobilitatem & magnificentiam, quæ virtus
est. Sic inertia & otium paupertates parit sanitatis
& bonorum, quæ homines miserabiles reddunt.

Quisquis enim duros casus virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudem decúsque parabit.
At qui desidiam, luxúmque sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inópsque simul miserabile transigit æuum.

Nec sine causa prudẽtes Romani, vt diuus lib. iiij.
de ciuitate Dei, c. xvj. recitat Augu. Deam Ageno-
riam, quæ ad agendũ excitaret, Deam stimulã quæ
ad agendũ vltra modũ stimularet, Deam strenuam,
quæ faceret strenuum intra vrbem, sacra publica ha
bere fecerunt. Quietem verò Deam appellãtes, quæ
hominem faciebat quietum. Cùm ædem haberet ex-
tra portã collinam publicè illã suscipere noluerunt,
sed extra ciuitatẽ esse voluerunt, nec inter Deos pu-
blicos de republica curantes receperunt. Ideo princi
pes maximè in frequenti debent esse exercitio vtili
& honesto. Imò inutilis esset rex, si libris semper in-
sisteret, & idem in papa, & quolibet alio rempubli-
cam regente, qui rectores rerum creditarum, potius
quàm custodes chartarum esse debent, xvj. q. j. in ca-
61 nonibus. † Aequè enim deponitur rector publicus
propter negligentiã, sicut propter dolum. l. si quos. c.
de offi. præfect. orien. & in c. dictũ est. vbi bona glos.
lxxxj. dist. videatis, quæ dixi in verbo, *condidit*. j. cir-
ca fi. O vtinam Solonem sapientißimũ præ oculis
inertes semper haberent, qui vna sola horula otium
nusquam cognouit, adeò quòd vltima hora vitæ lan
guidum caput leuauerit, vt quod loqui audiebat, in-
telligeret, de quo Valerius, lib. viij. titu. de studio &
62 industria sic dicit: † Nam Solon quanta industria
flagrauit, & versibus complexus est, quibus significa
uit, se quotidie aliquid addiscentem senescere, & su-
premo vitæ suæ tẽpore confirmauit, qui assidẽtibus
amicis, & quadam de re sermonẽ inter se conferenti
bus, satis iam pressum caput erexit, interrogatúsq;,
quapropter id fecisset, respondit: Vt cùm istud quic-
quid est, de quo disputatis percepero, moriar. Mi-
grasset profectò ex hominibus inertia, si eo animo
vitam ingrederentur, quo ea Solon egressus est. Hæc
63 ille. † Sanè tamen intelligatis, fugiendũ esse otium,
nisi cùm capitur ad naturæ recreationem, sine quo
natura læderetur, iuxta illud Valerij eo. lib. viij. titu.
de otio. in princ. Otium quidẽ industriæ studio ma-
ximè videtur contrarium, præcipuè subnecti debet,
nõ quo euanescat virtus, sed quo recreetur. alterum
etiam inertibus vitandum, alterum strenuis quoque
interdum appetendum est. Illis ne propriam vitam
inertem exigãt, his vt tempestiua laboris intermis-
sione ad laborandum fiant vegetiores: quia (vt idem
lib. iij. tit. de his qui cultu corporis sibi indulserunt,
dicit) Vegeta & strenua ingenia, quo plus recessus
sumunt, hoc vehementiores impetus edunt. Homi-
nem quippe rerum natura continui laboris patien-
tem esse non sinit, nam & Aquila, quæ altiùs cæteris
volat, solémque intuetur, necessariò causa recreatio-
nis ad ima descendit. Sic & beatissimus ille Ioannes
Euangelista, Aquilæ propter speculationis altitudi-
nem meritò comparatus, tædio orandi, atque specu-
landi aliquãdo fessus, cum perdice quam nutriebat,
iocabatur, vt in historia Antonina legitur. Vnde
Tul. j. de Offic. Neq; ita, inquit, generati sumus à na-
tura, vt ad ludum & otium facti esse videamur, sed
ad seueritatem potiùs & ad quæcunq; studia grauio-
ra, atque maiora. Ludo autẽ & ioco vti illo quidem
licet, sed sicut somno & quietibus, cæteris tamẽ cùm
grauibus seuerísq; rebus satisfecerimus. Quia secun
dum Senecam, dandũ est aliquod interuallũ animo,
ita tamẽ vt non resoluatur, sed remittatur. Pariter
Philosophus iiij. Ethi. Virtuti quam εὐτραπελίαν
vocauit ludos assignat & solatia, cùm quis fatigatus
64 fuerit virtutum operationibus, † prout de Scæuola
legimus, de quo Valer. vbi suprà sic dicit: Scæuola
autem quiete remissionis certissimus testis optimè
pila lusisse traditur, quia videlicet ad hoc diuerticu-
lum animum suum forẽsibus ministerijs fatigatum
transferre solebat: Aleæ quoque & calculis vacasse
interdum dicitur, cùm bene ac diu iura ciuiũ, & cæ-
remonias Deorũ ordinasset. Vt enim in rebus serijs,
id est, seueris, & grauibus Scæuolã, ita & in scurrili-
bus, id est, iocularijs lusibus hominẽ agebat, quem re
rum natura continui laboris patientẽ esse non sinit,
ídque vidit, cui nulla pars sapiẽtiæ obscura fuit, So-
crates. Ideóq; non erubuit tũc cùm interposita arun
dine cruribus suis cum paruulis filiolis ludens, ab
Alcibiade risus est. Homerus quoque ingenij cœle
stis vates non aliud sensit, vehementißimis Achillis
manibus canoras fides, id est, Cytharam aptando, vt
militare robur leui pacis studio relaxaret. Hęc iam
de otio pro vestrûm eruditione, vt diligentius stu-
65 deatis dicta vobis sufficiant. † Vnum menti tenea-
tis, quòd scholaris morãs extra studium, puta in lo-
co originis, & habens animũ reuertẽdi retinet priui-
legium donec otiosè incipiat viuere, secundũ Lucam
de Penna, in l. ij. C. de priuil. schola. libr. xij. vbi mul-
66 tis hoc probat iuribus. † De patruo, q̃ neptem ex
fratre mortuo dotare teneatur, non reperitur iure
cautum, ideo nõ videtur teneri, secundũ Ang. in d. l.
j. ff. sol. mat. Et idem de cæteris agnatis, cùm etiã non
teneantur ad alimẽta. Quod est verum, nisi patruus
& cæteri agnati vocarentur ex forma statuti ad fra-
tris mortui successionẽ, exclusa filia vel nepte, quo-
niam eo casu tãquam hæredes succederent in onere
dotandi & alimentãdi, arg. dictæ l. si quis à liberis. §.
item rescriptũ. ff. de libe. agno. Si verò cessaret dictũ
statutum, adhuc tenerentur causatiuè saltẽ ad alimẽ-
ta, vt perdant successionẽ, quam perderẽt, si ipsi mu-
lieri nõ prouiderent de alimẽtis, quorũ defectu ipsa

incurreret infinitatẽ,ex qua decederet. Quo casu viderentur ipsam necasse & occidisse.l.necare.ff.de libe.agno. Ideo non immeritò excluſi essent à lucro successionis,per id quod habetur in l.si ab hostibus.§.fi.ff.solu.mat.& dixi plenè suprà in verbo, *Condi-*
67 *tio.ij.* †Lucra enim talium,qui mortem alicui parant ac necem inferunt fisco applicãtur,vt ibi plenè dixi,& tenent Bal.& Salic.in l.hæreditas.in fin.C.de his quib.vt indig.& Bal.in l.eã quam.C.de fideicom. licet Barto.aliud dixerit in l.cùm ratio.§.fi.ff.de bo.
68 dam. †Similiter nõ tenetur mater,neq; auus maternus,vel auia filiam,aut neptem dotare,vt d.l.mater.C.de iure dotium.glo.not.in l.fi.C.de dotis promis.& l.à filia.ff.ad Trebel. Quod verum intelligatis,nisi filia vel neptis esset inops:quia tunc sicut mater,ita auus maternus vel auia si habeãt vnde,tenentur eas dotare,secundum Bal.in d.l.mater.ideo dicit Ange.in d.authen.ex cõplexu.C.de incest.nup.quòd mater naturalis tantum tenetur dotare,& alimẽtare liberos suos inopes, cùm sit inter eos successio, nisi esset mater illustris habens filios legitimos.l.si qua illustris.C.ad Orfit.& instit.de success.cogna.§. vulgò: vt plenè dixi.s.in verbo, *& vxorem nomine*
69 *Adelasiam.* †Pariter teneretur mater Iudæa dotare filiam cõuersam ad fidem, secundũ Bal.in d.l.mater.C.de iur.dotium.post glo.ibi quem sequitur Ioã. de Ana.& Feli.in c.Iudæi.le ij.de Iudæis. Idem est econtra in filio,vel filia naturali tantũ vel spuria,vt teneatur matrẽ alere inopem & dotare,quãdo filius est diues habens vnde hoc faciat.Nam tali matri fauendum est,quæ cupit à cætero honestè viuere,& reduci ad frugem melioris vitæ,ne aliâs si esset iuuenis & pauper,detur ei occasio meretricãdi,quod nõ
70 est faciendũ,arg.l.in fundo.ff.de rei ven. †Sed magis dubium est de filio naturali & legitimo,an eius patre mortuo teneatur matrem suã viduam maritare & dotare,& Ang.in d.l.j.ff.sol.mat.dicit quòd nõ, ne teneatur cõferre ad sui iniuriam.alleg.quod habetur in authen.de nũ eligen.secundo nuben.§.Gregoria Bal.in l.vnic.C.de inoffi.dotibus.in fi.simpliciter se remittit ad not.per Gulıel.de Cug.ibi,qui similiter tenet,ꝙ non tenetur.idẽ tenuit Bal.in l.iij.C. de long.tempu.præscrip.facit ad hoc text.no.in l.tutor secundũ dignitatẽ.ff.de admi.tuto.quem pro singulari alleg.Bald.in prooemio Digestorum.Et hanc opinionem suadet ratio: quia anima viri mortui,& sic patris sui cõtristaretur propter vxoris transitum ad secunda vota,vt in authẽ.de nupt.§.soluto.& §.si verò expectet.colla.iiij.Ergo filius ad talia non tenetur,sed Imo.in d.l.j.ff.solu.matri.videtur residere in contraria opinione,scilicet ꝙ filius dotare teneatur matrem suam inopẽ,sicut tenetur eam alimentare. Vnde de æquitate dici posset concordando opiniones,ꝙ si per talem dotationẽ cõseruaretur honor filij,potiùs quam sequatur iniuria: putà,quia si mater non maritaretur esset periculũ,& suspicio incontinentiæ,vt quia fortè mater est iuuenis, pulchra,& pauper,& tunc ipse filius eã dotare teneatur,ne aliâs per indirectũ inducatur ad meretricandũ.Et hoc verum,si filius sit diues,aliter quàm ex hæreditate patris sui defuncti,Quoniam aliâs si superessent bona paterna vxore existente inope & sine dote,tunc locum haberet dispositio authen.præterea.C.vnde vir
71 & vxor. †In fratre autẽ dicatis eum teneri ad dotandum sororẽ,si esset ex eodẽ patre nata:secùs si solùm esset vterina,quod verũ intelligatis,quãdo non posset aliter se dotare,vt dicit tex.no.in l.nõ omniũ.

C.illo eo.tit.quia idem est in onere alimentandi,vt est text.in l.j.ff.de tutel.& ratio.distrahen. Nã etiam stante statuto,ꝙ filia stantibus liberis masculis, non succedat,onus dotandi filiã quod viuenti patri incumbebat,nunc transit in filiũ masculũ,velut patris hæredem,de quo per Bar.in l.Titio centum.§. Titio genero.ff.de cõdi.& demonst.imò si pater filium exhæredaret,quãuis iustè,& sic nihil cõsequi posset in bonis patris, tamen filius ex debito fraternitatis si est ex eodẽ patre natus eam dotare tenebitur,si soror fuerit inops,licet tũc nõ teneatur iure hæreditario, vt probat tex.generaliter loquens in d.l.cùm plures. §.cùm tutor.ff.de admini.tuto.& ita tenet Panor.in
72 c.peruenit.de arbi.†dicens idẽ esse in clerico,qui tenetur eius sororẽ inopem dotare etiam de sui beneficij reditibus,de quibus magis tenetur suis succurrere si indigeant,quàm alienis,vt dicit tex.in ca.non satis.& clarius in ca.est probanda.lxxxvj.dist.& glo.
73 in ca.omninu confitemur.xxxj.dist.† Sed quid si soror semel à fratre dotata perdat dotem,an frater teneatur iterũ eam dotare sicut teneretur pater.Bal.in d.l.fi.C.de dotis promis.allegat tex.in l.si socius pro filia.ff.pro socio. Ex quibus omnibus suprà dictis habetis,qualiter Raynutius bene considerans posse ad filiã dotandam cogi,ipsam congruè dotauerat.Et demum moriens sapientum ductus consilio,ei vltra dotem certa bona reliquit.Ideo sequitur in textu.

S V M M Æ.

1 *Aedium & domus appellatione quid contineatur.*
2 *Domus vnde dicatur.*
3 *Hospitium quid.*
4 *Cain primus ædificator.*
5 *Iabel primus inuenit tentoria.*
6 *Aegyptij Diospolim primam ædificarunt.*
7 *Magus Noë pronepos primus in Gallia ædificauit.*
8 *Aedificantium hodie vanitas.*
9 *Vrbis decus est ædificiorum pulchritudo.*
10 *Diogenis domus,dolium.*
11 *Domus columnas vel trabes quis non potest alienare.*
22 *Dominus non potest de rebus suis in ædificio positis liberò disponere.*
13 *Dominus materiam suam in alieno ædificio positam vendicare non potest.*
14 *Domum reparare an quis cogi possit.*
15 *Iudicis officium est punire,& præcauere.*
16 *Domum multorum potest vnus insolidum cogi ad reparandum.*
17 *Clerici etiam per secularem potestatem cogi possunt domos suas,& ecclesias reficere.*
18 *Viam ante domum,& itinera publica reparare debent etiam clerici.*
19 *Domum communem reficiens efficitur dominus,si alter sit in soluendo contumax.*
20 *Pium opus est domos reficere.*
21 *Ecclesiam reparans fit patronus,sicut ædificans.*
22 *Domorum destructio odiosa & reprimenda.*
23 *Domum discooperire etiam pro debito publico non licet.*
24 *Domum destruere ob delictum solus princeps potest.*
25 *Domus clericorum nec consuetudine nec generali mandato principis dirui possunt.*
26 *Domos propter delictum destructas reædificare non licet sine principis indulgentia.*
27 *Domus aliquando citra delictum possunt destrui.*
28 *Exercitus incommoda cuipiam illata debent vicini pro quota soluere.*

Debiter

29 *Debitor ad ſua domus deſtructionē nō poteſt ſe obligare.*
30 *Domum alterius ingredi nō licet quærendo rem furtiuā.*
31 *Domus legatū nō valet, ſi teſtator nullā habebat domū.*
32 *Domus vel habitationis legatum quomodo ſoluat hæres.*
33 *Rem in genere promittens intelligitur de ſuis.*
34 *Habitationem vxori relinquens intelligitur vbi ſolebat habitare.*
35 *Domum legans intelligitur in loco in quo habitat.*
36 *Domū legans, an vnica quam habebat legaſſe cēſeatur.*
37 *Domos omnes, quas inhabitat legās, quid cōprehendat.*
38 *Habito verbum eſt frequentatiuum, nec de momētanea habitatione intelligitur.*
39 *Domum relinquens, ſi nullam habeat, eſt inutile.*
40 *Nauis legatum idem habet ius quod legatum domus.*
41 *Fundi generale legatum non valet.*

Domum.

1 Icet† appellatione
ædium cōtineatur
omne ædificiū. l.j.
§.deinde.ff.de cloa
cis.& l.qui ædes.ff.
de incendio ruina
vel naufra. Nōta-
men appellatione
domus, quę eſt ædi
ficium cōſiſtens ex
ſolo, ſeu area parie
tibus & tecto. l.ſo-
lum.vui nui.ff.de rei vendi. Quæ multū hominibus
ad habitandū eſt neceſſaria: præſertim tempore hye-
mis, ſecundū Bald.in l.veluti.ff.de ſerui.ruſti.prædi.
2 †δῆμος enim eſt nomen Græcum, nā Græci δώματα
tecta dicūt. Et inde dicitur domus à domate Græcè,
id eſt, tecto Latinè. Et eſt domus vnius familiæ habi-
taculum ſicut vnius populi vrbs, ſecundum Archid.
poſt Iſidorum & Papiá in c.omnibus.xxiiij.quæſt.j.
Ad quod facit l.j.§.illo videlicet.C.ſi qua præditus
poteſta.vbi appellatione domus continetur familia,
genus, & tota vna cōſangninitas.l.cùm vnus.§.j.iun
cta gl.ſuper verbo, Domus.ff.de alimen.& ciba.leg.
Propriè autē ſecundū leges domum noſtrá dicimus,
vbi ſedes & tabulas habemus.l.in lege cenſoria.ff.de
verb.ſigni.de quo plenè per Bar.in l.j.ff.ad Silleia.in
prin.& ſecundū Lucam de Penna, in l.ij.C.de meta.
& epidimet.lib.xij. Hoſpitium Græco ſermone dici-
3 tur, † vbi quis ad tempus hoſpitandi iure habitat, &
iterum inde trāſiens migrat, vt idē dicit ſuper dicta
rub. Et cōmuniter domus eſt, quæ conſtat ex parieti-
bus, tecto, & fundamento, quaſi protegēs nos à cau-
matibus & imbribus, & ſic pro habitatione ſumi-
tur: quia licet ſecundū communē modum Lombar-
diæ dicendo omnes de domo, intelligantur omnes
de eodē ſanguine deſcendentes, tamen quādo ſimpli
citer fit mentio de domo, capitur pro loco habitatio
nis, ſecundū Bar.in l.tutela.ff.de capi.dimi.& in d.l.
4 j.ff.ad Sille.& hic. † Et primus ædificator in vrbe fuit
Cain, qui primam ciuitatē condidit, vt habetur Ge-
neſ.iiij. Quam ſuis tātùm & alijs cōmunicauit. Pri-
mi enim homines [De hac prima ætate eiúſq; fe-
felicitate, & duabus ſequentibus, quibus omnia fue-
runt mutata in deterius, habetis plenè infrà ſuper
verbo, *Mortuo itaq; teſtatore*.j. loquēdo de iij. de ca-
ſu in quo teſtamentū morte teſtatoris nō confirma-
tur.] (vt lib.j.de antiquorū geſtis refert Diodorus)
nullo ſubſidio fulti durá agebant vitam. Erant pro-
fectò nudi, nullo neque ædium neq; ignis adinuēto
vſu, cibo in diem quæſito, cùm ignorarent agreſtes
fructus in vſum futurū condere & ſeruare ad egeſta-
tem, quo fiebat, vt hyeme plures aut fame, aut frigo-
re interirent. Experimēto deinde edoctos, & ſpelun-
cas aiunt quæſiuiſſe ad euitandā frigoris vim, & fru-
ctus ſeruare cœpiſſe. Hæc ille. Nam cùm aliquo pòſt
tempore homines nudi eſſent & inermes, nec contra
homines aut beſtias tuti, nec receptacula contra fri-
gus ſeu æſtus haberent, naturali quadā ſolertia rece-
ptacula excogitauère. Vnde & tuguria quædá, atq;
caſas ſibi fabricantes, ex virgulis & arundinibus cō-
ſtruxère, quibus eorum vita tutior haberetur, hæc
Bergomenſis. Etiam Priſci Aegyptij (vt idem habet
lib.ij. Diodorus) domos ex arundinibus conficiebāt,
cuius rei veſtigia penes Aegypti paſtores permanſē-
re huc uſq;, nulla alia niſi ex calamis facta habitacu-
5 la probent. † Nec ambigit Iabelem primò artem fa-
ciendi tentoria inueniſſe & tuguria. Ex quo fuit pa-
ter habitantiū & paſtorum dictus, Geneſ.iiij. Non
certè curabant domos pretioſas, aut excelſas ſumptu
aliquo facere. Imò Matuſalem, de quo habetur Ge-
neſ.v.c. Quingentos annos habēs domino dicenti,
ædifica domum ſi vis, quoniá adhuc trecentis annis
viues. Reſpondit propter tantillum tēporis nō ædi-
ficabo domum, & ſub arboribus & circa vepres dor-
miuit vt priùs conſueuerat, adeò ꝙ natio Aegyptio-
rum (eodem teſte Diodoro.lib.ij.) domos noſtras di-
uerſoria appellāt, tanquam breui tēpore à nobis in-
habitandas. Defunctorū ſepulchra ſempiternas do-
mos (quoniā apud inferos infinitum ſit tempus) vo-
cant. Vnde domos ædificande curam cōtemnunt, cir
ca ſepulchrorum magnificentiá, in quibus ſunt lon-
gius manſuri, ſummum ſtudiū operámq; impēdunt.
Nondum præcipites cingebāt oppida foſſæ, vt dicit
Ouid.lib.j.Meta. Et ſomnos dabat tūc altiſsima pi-
nus. dicit Boët.libr.j.de conſolatione, quaſi dicat,
nulla tunc oppida erāt. Ideo Abraham in domuncu-
lis habitabat expectādo paradiſi grandē ciuitatem,
ſecundum Apoſtolū & Greg.lib.viij.Moralium.c.fi.
Et Didymus Bragmanorū Didaſcalus ſiue rex, mo-
res eorum quo ad hoc narrans ad Alexandrū ita ſcri
pſit. In conſtruendis domibus igne ſaxa non volui-
mus, nec admixtione pulueris cementa cōponimus,
ſed in telluris ſpeluncis montiúmq; latebris habita-
mus. Nullos ibi ventorum fremitus, nullius turbi-
nis tempeſtatē formidamus, nam tutius nos defen-
dit ab imbre ſpelunca, quàm tegula. Cuius ſcilicet
ſpeluncæ geminus nobis eſt vſus. Manſionis dum
viuimus, & ſepulturæ dum morimur. Hęc ille. Sic ali
quando vixerunt Caturcenſes in latibulis, & ſpelun
cis montium, & rupium cauernis habitantes prout
ruinoſa talia habitacula ad longum fluminis Olti
in hanc vrbem fluentis aſcendendo patenter oſten-
6 dunt. † Primi certè Aegyptij oppidū Dioſpolim ędi-
ficaſſe narrantur. In Græcia autē Cecrops oppidum
à ſe Cecropiam appellauit, quæ nunc eſt arx Athe-
nis. Aliqui Argos à Phoroneo rege ante conditum
volunt. Et cōmuniter concordant Dedalum fabrum
præſtantiſsimi ingenij virū, parietum & tectorum
(quibus cōſiſtit domus) inuentorem fuiſſe. Et apud
Cretam inſulam Labyrinthum extruxiſſe. [De iſto
Labyrintho, & illum extruendi occaſione habetur
infrà ſuper verbo, *Qua filium ex eo ſuſcipiens*. dum
loquitur de Minotauro.] Quibus aſsiſtit Plin.lib.
7 vij.naturalis Hiſtoriæ.cap.lvj. † Et in Gallia Magus
Patriarchæ Noē pronepos ſecūdus Galliarum rex,
anno ccc.poſt diluuiū, & octauo à natiuitate Abra-

 hæ, duo

hæ,duo milleno.xviij.ante Christi aduentum oppi-
da, & domos primus ædificare cœpit, vt nomen
suum esset rei consonans: quia Magnus in lingua
Scythica dicitur ædificator. Nam ante sua tempora
Galli in campis sub arboribus pauperrimè viue-
bant, de quo Berosus historicus sic dicit: Nini anno
Ij. apud Celtas regnauit Samothis primi Galliarum
regis filius Magus, à quo illis opida plurima posita
8 sunt.hæc ille.† Sed hodie in domibus ædificandis,va
nitas vanitatum & omnia vanitas. De quibus audia
tis qoid dicit diuus ille Bernar. in epistola de cura &
regimine domus.Si vis,inquit, ædificare domum,in
ducat te necessitas,non voluptas.Cupiditas enim ędi
ficandi ædificando non tollitur,sed augetur. Nimia,
& inordinata ædificandi auiditas parit, & expectat
ædificiorum venditionē. Turris profectò completa,
& arca euacuata faciunt tardè hominem sapientem.
Hæc ille.Sunt quippe nōnulli,qui in ætatis laborio-
sæ initio, quæstu omisso & agricultura, in eorū vita
deliciarum sumunt auspicia,decorē domus excogi-
tant.Eam tandem laboriosè cōstructam vacuam ha-
bitare coguntur.Nō aduertētes quod scribitur Pro-
uerb.xxiiij. Præpara foris opus tuū, exerce diligen-
ter agrum tuū, vt posteà ædifices tibi domum. Aedi-
ficia quoq; incendio & ruinæ subiecta sunt l.cùm hi.
§.fi.ff.de transact.Ob quod plures relinquūt domos
reparādas:& quia etiam sunt impares sumptui.l.sed
an vltrò.§.is autem.ff.de neg.gest.De his ędificiorum
sumptibus habetur in l.inter quos.§.fi.cū l.seq.ff.de
dam.infec.de quibus dicit Tul.lib.j.de Offi. Ornan-
da est dignitas domo: Non ex domo tota quærenda.
Nec domo dominus, sed domus domino honestan-
da est,& in cunctis habenda ratio,nō sua solùm,sed
etiam aliorum. [Huic conuenit Seneca in libro de
quatuor virtutibus Cardinal.Si continentię,inquit,
studes,habita non amœnè,sed salubriter.Nec domi-
num velis esse notum à domo, sed domum à domi-
no &c.] Sic in domo clari hominis in qua hospites
multi recipiendi,& admittenda hominum cuiuscun
que generis multitudo, adhibenda cura laxitatis est:
aliter ampla domus sępe domino dedecori fit, si scili
cet in ea solitudo,& maximè si ab alio domino sola-
ra est frequentari, Vnde abstinēdum est ab his. Nar-
rat enim Cæsar in Commenta.suis de bello Gallico.
lib.vj.apud Germanos, possessiones omnium esse cō
munes.& annis singulis quantū cuiq; sufficit pro vi
ctu tribui,ne loci amœnitate illecti ad domos excel
sas ædificandum moueātur. Neq;,inquit, quisquam
agri modū certum,aut fines haber proprios, sed ma-
gistratus ac principes in annos singulos gentibus co
gnationibusq; hominum,qui vnà coierunt,quantū
eis & quo loco visum est agri tribuūt atq; anno post.
aliò transire cogunt.Ne accuratius ad frigora atque
æstus vitandos ædificent,ibique delitescant.Contra
hos inuehit dominus maledictionem,cum frequēter
ista sumptuosa ædificia fiant cum iniustitiis,aut ma-
lè acquisitis,vel cum iniuriis proximorum, quorum
ædiculas vsurpāt,& suis vt ampliores sint adiungūt,
vt habetur Ieremiæ xxij.c. Væ, inquit, qui dicit,ædi-
ficabo mihi domū latam & cœnacula spaciosa, qui
aperit sibi fenestras & facit laquearia cedrina, pin-
gitq; sinopide,Væ qui ædificat domum suā in iniusti
tia,& cœnacula sua non in iudicio. Et Esaiæ v. Væ
qui coniungitis domum ad domū,& agrum agro co
pulatis,vsq; ad terminum loci. Nūquid habitabitis
vos soli in medio terræ?quasi dicat,ꝙ non:cùm terra
data sit pro habitatione pauperum sicut diuitum,

Ideo cauenda est talis sumptuosa ædificatio,præser-
tim iniusta: quia scriptum est Abacuc ij. Lapis qui
in pariete est,clamabit: & lapis qoi inter iuncturas
ædificiorum est, respondebit. in quibus verbis præ-
dicta implicatur maledictio. Præterea qui altam fa-
cit domum,suam quærit ruinam.Prouerbio.xvij.vi-
deatis Luc. de Pen. in l.in his. C.de prędiis naui.lib.
xj.qui multum facit pro dicto Bal. per illum text.in
l.si.§.sin autem legata.C.de bo.quę lib.vbi dicit,ꝙ do
mus pretiosa dicitur quasi sterilis, & ibi est text.cu-
ius reditus non correspondet pretio illius, ideo in
venditione rerum immobilium talis domus est præ-
9 ponenda,vt d.§.sin autem. † quia potius est decor vr-
10 bis, quàm domino suo fructus, vt d.l.in his.† Quod
prudenter considerans Diogenes continentissimus
philosophus,(vt Hiero.contra Iouinianū refert)du
plici pallio vsus fuit propter frigus. Perá pro cella-
rio habuit,& clauam ob fragilitatem & senectutem
ad membra sustentanda ferebat.In dolio volubili se
habere domum iocabatur,& in vestibulis portarum
morabatur,temporeq; frigoris os dolij vertebat in
meridiem,& iuxta motum solis voluebatur, & cum
quendam puerum manu bibentem in fonte vidisset,
tunc vasculum suū in terram proiecit,dicens:Nescie
bam ꝙ natura poculum haberet. Ecce quanta suffi-
cientia, & quam læta paupertas. Humile tugurium
(inquit Quintilianus)cum sufficientia regnum fa-
cit.Neq; enim qui multam congeriem struit,& subli
mes erigit moles,sed qui templa viuentia,atque san
ctissima,quæ sumus ipsi exædificat,alit,& pauperes
reddit & debita, ille quod summum, & verum est sa-
crificium Deo obtulisse,& acceptissimum illi ædifi-
cium posuisse videtur.Quæ omnia domini retrahe-
re vos debēt à curiosa domorum ædificatione,cōside
rātes hoc ex vanitate & pauco sensu procedere, adeò
quòd populi Romani iudicium Marcum Aemilium
Porcinam à Lucio Cassio accusatum crimine nimis
sublime extructæ villæ in Alliensi agro, graui mul-
cta affecit,teste Valerio lib.viij.titu.de iudiciis publi
cis. Non tamen dico,quòd paupertatem & perfe-
ctionem Christi sequi necesse habeatis,qui in suo di
xit euangelio,Vulpes foueas habent,& aues cœli ni-
dos,filius autem hominis non habet vbi caput suum
reclinet, &c.Imò expedit & honestū est vnicuiq; do-
mum vnam habere conuenienter pulchram secundū
statum suum: quia pulchritudo ædificiorum ad deco
rem ciuitatis cedit,qui pollètenus est conseruandus
vt dicta l.in his.& l.prætor ait.§.hoc interdictum.ff
de noui ope.nuntia.& l.si.ff.ne quid in loco publico
fiat.& l.ij.C.de ædificiis priuatis.Nam tantus est ædi
ficandi fauor, quòd permittens vicino vel alteri do-
mum facere vel aliud ædificium construere censetur
seruitutem omnem,quam in solo habebat,remittere
l.si stillicidij. ff.quemadmodū seruitu.amit. Et quod
plus est)talis permissio non precaria ad voluntatem
permittentis reuocanda, sed perpetua iudicatur, si
aliud expressè cautum non fuerit in ea. l.si precario.
§.fi.ff.commu.prædio. Et ratione no destruendo ædi
ficium vrbs difformetur,& status publicus decolore
11 tur,vt consuluit Angelus consi.j. † Et hinc est, quod
non potest qois vēdere columnas vel trabes domus
suæ.l.senatus.ff.de contrahen.emp. Nec valet legatū
earum,sed debetur æstimatio. l.cætera. ff.de legat.j.
Nec domus legari posset,vt demoliatur & destrua-
tur.l.filius familiâs.§. ædes.ff.de legat. j. In quo duo
12 reperiuntur singularia. † Primum est,quòd non po
test quis in bonis & rebus suis disponere, quarum est
domi-

dom nus & possessor, vt d.l.senatus.& l.cætera con-
tra regulã.l.nemo.C.de Iudæis.& l.in re mandata.
13 C.manda. †Secũdum est, quòd quis pro sua re, seu
materia alieno ædificio posita & iuncta, licet domi-
nus existat, agere non potest seu eam vendicare, vt
de ædificio tollatur & sibi restituatur, siue sint fu-
stes, siue lapides, aut alia quæcunque materia ad ædi-
ficandum apta. instit.de rerũ diuis.§.cùm in suo solo.
contra regulam.l.in rem actio.ff.de rei ven. Et hoc,
ne vrbs deformetur ruinis, vt dicta l.fin. Et præterea
ne ruina damnificet vicinos, aut transeuntes per car
14 rerias, †qui cogere possunt dominum ruinæ, scilicet
vicinandæ damno infecto cauere.ff.de damno infec.
per totum. Et cæteros de damno suæ personæ, ne rui-
na offendantur. Et (quod plus est) hoc fieri posset ad
requestam Syndici villæ, cuius etiam interest securè
per carrerias, & itinera commeari.l.j.§.summa cum
vtilitate.ff.de his qui deiecerunt vel effuderũt, & est
tex. optimus in l. ad curatoris.ff. de damno infecto.
Præterea dicit tex. in l.singularum vrbium. C.de ædi
fi.priuatis.& in l.præses prouinciæ inspectis.ff.de of
fic.præsi.quòd propter decorem ciuitatis potest re-
ctor curialis cogere de nouo ædificare. Cùm propter
officium teneantur ibi perpetuò residere, & cæteros
priuatos cogere potest, non dico ædificare de nouo,
cùm inuiti residere non teneantur, imò possunt do-
micilium mutare. [De quo habetur super verbo,
& vxorem nomine Adela. In j.artic.successionũ ab in
testato decisi.ij.circa princ.] Sed cogere eos potest
domos suas reparare, quoties reparatione indigebũt
prouiso tamen quòd domus nun sit totaliter destru-
cta, & in solum seu aream redacta. Quia hoc non es-
set reficere, sed ædificare, ad quod priuatus non tene
tur, nisi statuto aut consuetudine loci vel pacto esset
ad hoc ligatus. Vel tali domui nunc in aream reda-
ctæ prius fuisset seruitus oneris ferẽdi imposita, quo
etiam casu teneretur eam reædificare ad onera debi-
ta sustinendum.l.eum debere columnam.ff.de seruit.
vrba.prædio. Et idem si duo diuiserint domum com
munem: quia vno petente alter cogi potest pro parte
ad parietem communem inter se nouiter construen-
dum, quia interest sua, ꝙ extruatur cum aliter dãno
in domo illato vni præsumitur illatum per proxi-
miorem vicinum.l.si ita. §.fi.ff. de fun.instru. & l.ne
quid.ff.de incen.rui.& naufra.& l.j.in fin. C.de falsa
moneta.& l. ij. §.domini. de his qui latro. Præterea
præsumitur domesticus furari, quod in domo perdi-
tur.ij.quæst.v.sępe contingit. adeò quòd potest subij
ci torturæ, secũdum Bart.in l.j.ff.furti aduersus nau-
tas caupo. Quia ergo sua interest ad fugiendum sini
stram suspicionem, cogi potest facere quod sibi pro-
dest & vicino, cuius etiam interest parietem fieri, &
domum suam claudi, præsertim si pulchram haberet
vxorem, & decoram familiam, quam labefacere pos
15 set vicinus. †Et ad officium iudicis pertinet nedũ
commissa delicta punire, sed etiam cauere & proui-
dere, quòd non committantur: quia fraudibus non
potest promptius consuli, quàm si fraudandi facul-
tas adimatur.l.j.C.de fabri.lib.xj. Vnde prætor curã
agere debet reprimẽdę improbitatis hominum.l.iij.
§. miratur igitur.ff. nautæ caupo. stabu. Sicut facit
Deus iustissimus, qui dissipat cogitationes maligno
rum, ne possint implere manus eorum, quæ ceperãt,
Iob v. Et hæc est veritas, secundum Lucam de Pen-
na, in dicta l.ij. C. de metatis & epidimeticis. lib.xij.
aliàs autem quis nõ tenetur priuatus ad nouiter ædi
ficandũ, vt dixi. Sed ad simplicem reparationem qui

16 libet cogi potest, vt dicta l. singularum. †Adeò,
quòd si domus sit duorum, potest condominus insoli
dum conueniri ratione periculi ruinæ & solus con-
demnari: & ita fuit aliàs Arresto Parlamenti, [De
quo meminit do. Auffre.in suo tracta. Arrestorum.
c.item not.ꝙ vnus condominus.] dictum anno do-
mini M.ccclxxxix. Vel cogentur domum vendere ta
li, qui possit eam reparare, ne ciuitas eius destructio
ne & ruina deturpetur, secundum Spec. titu.de satis.
§.hoc quoque versi.circa hoc quęritur allegat.l.lege.
C.ad Silleia.& l.ij.& fi.C.pro quib.cau.serui lib.acci
17 piant. †Imò etiam clerici & ecclesiasticæ personę
tenentur.& cogi possunt domos suas, & ecclesiam re
parare etiam per secularem potestatẽ, sicut cogi pos-
sunt reparare ecclesias, vt dixi super verbo, *Et vxorẽ
nomine Adelasiam.* In primo artic. successionum ab
18 intestato. & ij. decisione illius. †Et quod plus est,
cogi possunt reparare viam ante domũ, & itinera pu
blica, vt plenè decidit Barth.de Cępol.in tract.de ser
ui. rusti. prædio.tit. de seruitute viæ, q.xxvj. Et sic
multò fortius tenẽtur, & cogi possunt singuli priua-
ti habitatores reparare domum suam Vel curator
reipublicę eam de communi reparabit etiam inuito
domino, & ea reparata si infrà tempus à prætore sta
tuendum dominus ædium pretium reparationis nõ
soluerit, poterit respublica domum illam vẽdere, vt
dicta l.ad curatoris in fi.vbi bona glo. Et si domus vẽ
di nõ posset iusto pretio, dominus nõ eam vẽdere co
geretur, sed sumptu reipublicæ ad cuius decorem re-
paratio cedit, onus reparãdi seu reparatio fieret. Ne
vrbs deformitate decoloretur, aut trãseuntes pericli
tentur, vt singulariter decidit Spec.allegato tit. de sa
tis.§.fi.circa medium. Cuius dictum magni fecit Lu-
do.Rom.in singulari incip.Not.quòd in pluribus lo
cis faciet tibi honorẽ &c. Et Bartho. Cęp in tract.de
19 serui. vrba.prædio.tit.lix.de refectione. †Vlterius
dico, ꝙ si domus refectione indigens esset commu-
nis duorũ, & vnus altero socio antè, vel pòst de refi-
ciendo seu refectioni contribuendo debitę requisito
& contumace, domum vel aliam rem cõmmunem re
fecerit, prout cogi poterat, vt dixi: si socius cõtumax
opere perfecto infra quatuor mẽses, quotã sumptus
ipsum concernentẽ cum vsuris centesimis non resti-
tuerit. eoipso socius, qui opus refecit dominus effici
tur rei reparatę insolidum, per tex. in l.cùm duobus.
§.idẽ respõdit socius.aliàs incipit.l.si fratres.ff.pro
socio. quem Bal.ibi extendit ad ædificia communia,
quod sequitur Cæpola. vbi suprà. & est tex. in l.si
vt proponis.C. de ædifi.priuatis.& Bart.in l.quo mi-
nus.in fi.ff.de fluminibus. Et notate hęc reparationis
priuilegia in bono reipublicæ fundata, ad cuius de-
corẽ tendunt, vt dixi. [Habet etiam aliud priuile
giũ reparatio, quia pro pecunia in reparatione expo
sita habet creditor in tali re reparata tacytam hypo-
thecam.l.creditor.ff.si cert.peta.& l.j.ff.quibus mod.
pignus vel hæpo.tacitè contrahitur. Pro qua præfer-
tur omnibus prioribus creditoribus, etiã expressam
hypothecam habentibus, vt ibi dicitur, per tex.in l.
interdum.ff.qui potio in pig.habeã.cum l.sequenti.]
20 †Imò reparare domos etiam priuatas incẽdio vel
ruina collapsas dicitur opus pium, vbi dominus nõ
habet vnde reparet.per tex.singularẽ in l. si quis pro
redemptione.C.de donat. Adeò, quòd causarum pia
rum executores, & piorum relictorum distributores
possent de relictis ad pias causas distribuere pro re-
fectione, & reparatione domorũ. Facit glo.in c.quo-
21 niam.de iure patro. †ꝙ sicut ex noua ecclesiæ ædifi-

catione acquiritur ius patronatus ædificanti,sic etiā
reparanti ecclesiam ruinosam,quod etiam tenet glo.
in c.de fabrica.de conse.dist.j. De quo qualiter intel-
ligitur,videatis per Doct.in d.c.quoniam. & Lucam
de Penna , vbi suprà dicentem hoc esse verum , si ec-
clesiam quis reparauerit de consensu episcopi diœce
sani.allegat.l.fi.ff.de ope. publi. & in authē. vt nullus
fabricet orato.§.j. versic.sin autem colla.v. Præterea
tendunt tales reparationes in laudem , honorem &
magnificentiam ædificantium , & reparantium, qui
ex magnitudine,& pulchritudine ædificiorum præ-
sumuntur & iudicantur magnanimi, quod est notā.
quia est optimum medium probandi, quem esse ma-
gnanimum,per tex.in dicta l.in his.in fi.C. de præd.
nauicula.dommodò non sit excessus : quia vt dixi,al-
titudine domus timetur ruina, & ventorum pericu-
lum,ac ipsius ædificantis depauperatio. Et attentate
tam magna pericula non esset magnanimitas , quæ
virtus est inter temeritatem,& pusillanimitatē,sed
esset temeritas,aut vana gloria,quæ vt extremum di
citur vitium,iuxta illud Senecæ in libro,de quatuor
virtutibus.Eris,inquit,magnanimus,si pericula non
appetis vt temerarij,supplefaciūt. Nec formides,vt
timidi. Et quantum est fauorabilis ædium, & modo-
22 rum reparatio,& noua ædificatio.† Tantum etiam
est odiosa & reprimenda earum destructio, & prohi
bita,nisi fieret ex causa,prout Publius Valerius Pu-
blicola dictus,qui videns populum Romanum inui-
dia aliqualiter incitari , quòd domum in excelsiore
loco construxerat, instar arcis seu castri habentem,
eam diruit,& inferiori loco collocauit. Quod faciē-
do quantum domo inferior, tantum gloria superior
euasit,vt dicit Valerius,lib.iiij.tit.de animi modera-
tione,in princ. Sed sine causa hoc fieri non posset. Ita
quòd dicit Bart.in l.nutu.§. fin.ff.de lega.iij. per illū
23 tex.† quòd etiam pro debito publico non posset of-
ficialis publicus domum alicuius disco operire,vt te
gulas, tigna, vel columnas habeat, & vendat pro pi-
gnore. Nec etiam fieri potest domorum destructio
pro delicto quantuncunq; graui, ne propter delictū
respublica cui satis fieri deberet,patiatur. Sed ipse so
lus,qui deliquit.puniri debet. Et non domus,quę nil
mali fecit.in authen.de manda.principum.§.oportet
autem. colla. iij. Sed vbi delictum in domo com-
missum esset atrox , & de atrocioribus, tunc ipsa do-
mus confiscaretur.l.j. C.de fal mone. & in authent.
alearum vsus.C.de religiosis.quia præstans domum
etiam solùm ad commodius loquendum de malefi-
cio,satis dat fauorem ad delictum & auxilium.l. &
si amicis.vbi Bar.in fin.ff.de adulter. Et eo modo rei-
publicæ satisfit,& fisco læsis propter delictum. Non
quòd domus destruatur in detrimentum & decolo-
rationem reipublicæ,quod fieri non posset etiā pro
pœnis fiscalibus, imò prohibetur expresśe per ordi-
nationem Philippi Pulchri Francorum regis factā.
anno domini M.ccciij. [Quam ordinationem situa
nit do. Auffre.secundam in ordine sub titu. de rescri-
ptis.] Nisi esset consuetudo in contrariū,vt est tex.
in Authen.seu tit.de pace iuramen.fir.§.conuenticu-
las;dum dicit,vt bona eius publicentur,& domus de
struatur. Per quem tex.ita fieri fuit solitum in crimi
nè læsæ maiestatis & conspirationis contra imperiū,
aut rēpublicam. In signum cuius olim apud Roma-
nos Manlius,qui Gallos Senonenses clangore anse-
rum proditos de capitolio præcipitauerat , vt refert
glo.super verbo , Omnium sanctorum.in cle.j.de re-
li. & venera. sanctorum. Posteà Senonensis factus
contra ciuitatem,eo præcipitato domus suæ excelsæ
ruinā decretò senatus passus est. Sic & Spurius Cas-
sius [Vide quæ de his habentur suprà in verbo,
Duas habens filias.dum decidit an sit licitū appetere
dignitates.] propter concupitam dominationem:
nec nō Spurius Melius,& plures alij domorum euul
sione in æternam eorum notam mulctati fuere. De
quibus libr.vj. titul. de seueritate. sic dicit Valerius
Manlius vnde Gallos depulerat inde præcipitatus
est:quia fortiter defensam libertatem nephariè op-
primere conatus est. Cuius iustæ vltionis (nimirum)
hæc præfatio fuit : Manlius eras mihi cùm præcipi-
tes agebas Senonenses , postquam imitari eos cœpi-
sti, vnus factus es ex Senonensibus. Huius supplicio
æternæ memoriæ nota inserta est. Propter illū enim
lege sanciri placuit , ne quis patricius in arce , aut in
capitolio habitaret. Qui domum eò loci habuerat,
vbi nunc ædem monetæ, Id est,templum Iunonis vi
demus. Par indignatio ciuitatis aduersus Spurium
Cassium erupit,lcui plus suspicio concupitæ domi-
nationis nocuit,quàm tres magnifici consulatus , ac
duo speciocissimi triumphi profuerunt. Senatus
enim populúsque Romanus non contentus capitali
eum supplicio afficere , interempto domum super-
adiecit,vt penatum quoque, id est larium strage pu-
niretur. In solo autem ædem Telluris, id est, Fanum
Deæ Vestæ fecit. Itaque quod prius domicilium po-
tentissimi viri fuerat,nunc religiosæ seueritatis mo
numentum est. Eadem ausum Spurium Melium
consimili exitu patria mulctauit. Area vero domus
eius,quò iustitia supplicij notior ad posteros perue-
niret , Aequimelij , id est , planiciei appellationem
traxit. Quantum ergo odij aduersus hostes liber-
tatis insitum animis antiqui haberent , parietum ac
tectorum , in quibus versari fuerant ruinis testaban-
tur. Ideoq; & Marci Flacci,& Lucij Saturnini sedi-
tiosissimorum ciuiū corporibus trucidatis penates
ab imis fundamentis eruti sunt. Hæc ille Quam pœ-
nā scilicet demolitionis nedum propter rebellionē
imponunt principes domibus singulorum,sed etiam
cōmunitati,totam ciuitatem demoliendo & aratro
subijciendo,prout de Carthagine factum extitit per
Romanos.l.si vsusfructus ciuitati.ff.quib.mod.vsusf-
fru.amit. Et de vrbe Troiana per Græcos,vt ibi dicit
glos. Et de vrbibus Beniamin propter scelus nephan
dum,vt patet Iudicum xx. c. Et tempore nostro fieri
vidimus. Hoc certe facere possunt principes , quia
sunt supra legem.& quibus solis datum est ciuitates
destruere,sicut solis ipsis pertinet,eas de nouo conde
24 re.† Sed alius inferior iudex nō posset etiā domum
priuati destruere,vt d.l.j.de fal. mone. Nisi vbi esset
consuetudo,vt dictum est , vel statutum:quia non si-
ne causa lex hoc permittens posita est inter consuetu
dines feudorum.alleg.tit.de pace iuramen. fir. Nec
obstat l.si is cum quo. ff. communi diui. quia ibi iu-
dex hoc iniustè fecit iracundia vel aliàs motus inde
bitè,vt ibi aperit tex. Vel erat consuetudo , qualis est
in aliquibus partibus,quòd domus lenocinij, vel lu-
25 di destruatur.† Quæ consuetudo vel mādatum non
extenderetur ad domum clerici , & ecclesiasticorum
virorum , quæ destrui non potest etiam ex generali
mandato principis, pro emēda sua domos emendato
rum destrui,aut discooperiri mandantis,in quo mā-
dato non veniūt domus ecclesiasticorum,vt decidi-
tur per ordinationē Philippi Pulchri Francorum re
gis,factam anno domini M.ccc ij. Nec etiam exten-
ditur talis cōsuetudo ad domum conductam, ne pro

delicto cōductoris puniatur locator, nec ad domum
alteri hypothecatam, secundum Bar. in l. is seruus pi
gnori. per illum text. ff. ad Silleia. & Ang. in §. si quis
autē. in auth. de ecclesiasti. titu. colla. ix. Nisi delictū
sciuissent, & tollerassent, secundum eos ibi. Nec ex-
tenditur ad domum pupilli, aut viduæ, per tex. in di
cta l. j. C. de fal. mone. Nec etiam ad domum de-
linquentis cum alio non delinquente communem,
vbi inferior pars domus delinquenti pertineret, cu-
ius destructione pars superior non delinquentis per
deretur, & si innocens puniretur. Quod qualiter in-
telligitur plenè decidit Flo. in dicta l. si is cum quo.
26 & Bart. in l. Atteius. ff. de aqua plu. arcen. † Et ta-
les domos propter delictum destructas non licet re-
ædificare sine principis indulgentia. l. j. ff. de cadaue.
punitorum. Etiam si castrum, aut aliud ædificium
publicum esset propter delictum destructum, secun-
dum Bal. post Dy. in l. si quis adulteriū. §. si quis adul-
terum. ff. de adulter. Quia pœnæ propter delictum
impositæ sunt perpetuæ. l. seruus ibi perpetuò C. de
pœnis. & plenè Panor. in. c. ex literis. de consti. nisi
principis indulgētia aliud permitteretur, quā princi
pes concedere mera gratia possunt, & concedunt ali-
quādo propter merita & virtutes successorum, instit.
de iure natu. §. sed quod principi. versi. planè, put con
cessum olim fuit hæredibus prædicti Marci Flacci.
ob eorū in republica victoriam contra Cymbros, de
quo vbi suprà meminit idem Valerius subiungens:
Cæterùm Flacciana area, cū diu penatibus vacua mā
sisset, à Quinto Catulo consule Romano Cymbricis
spoliis [De hac victoria per Romanos obtēta cōtra
Cymbros dicitur plenè super verbo, *qui cum alia ma-
trimonium contrahens.* loquēdo de viduitate seruāda]
adornata est. Et introduxit talis consuetudo destruē
di domos ad terrorem, ne quis leuiter cōspiret in rē-
publicam, quia tali nota patiuntur nedum delinquē
tes, sed omnes in posterum succedētes, domum vidē-
tes euulsam suorum maiorum, in qua defecit pater.
Minor creuit, in qua maiorum imagines aut non vi
dere fixas, aut reuulsas videri, satis est lugubre, dicit
27 tex. in l. lex quæ tutores. C. de admini. tuto. † Pari
ter possent dirui ædes priuatorum, vbi decor ciuita-
tis hoc requireret. puta pro ampliando forum, aut
plateas publicas. l. præscriptio. & l. si quando. C. de
operis publi. Idem si periculum incendij vel prodi-
tionis vel aliud in republica contingere timeretur,
vt l. ædificia. illo eod. tit. Et idem pro ampliando ec-
clesiam, vel eius domos, vel scholas, vt plenè per Co-
pollam in dicto tractatu seruitu. titu. de sepulchro.

Et idem esset pro euitando maiori dedecore ciui-
tatis, vt orto incendio in aliqua domo domus media
dirueretur, ne incendium vltrò procedat, & totam
viciniam vel fortè ciuitatem perdat. prout contigit
Tolosæ anno domini M. cccclxiij. Nocte enim san-
cti Michaelis mensis Maij combusta fuit maior, &
nobilior pars ciuitatis. Sic à paucis ānis citra tota fe-
rè Biturica ciuitas cremata est, Quo casu potest do-
mus intermedia destrui. l. si quis fumo. §. quod dici-
tur. ff. ad legem Aquil. Quæ postea expensis totius
viciniæ est reparanda, vt consuetudine seruatur, secū
dum Bar. in l. si alius. §. est & alia. ff. quod vi aut clam
imò posset vicinia de iure compelli, secundum Bald.
per illum tex. in l. si laborante. §. j. in fi. ff. ad legē Rho
diam de iactu. Facit quod singulariter decidit Bart.
in l. de vsu quoque. per illum text. ff. de variis & ex-
28 traord. cog. in fi. † quòd si exercitus armigerum tran
siens per locum, fecerit hospitium in domo mea, aut
viam in meo agro, singuli de loco pro quota sua me
reparare tenentur, & officio iudicis ad hoc cogentur
cùm damnum meum redundet in alleuiationem cæ-
terorum. Ex quibus omnibus sequitur, quòd minus
destrui possunt domus propter ciuile debitum, vt di
29 xi. † nec posset debitor ad hoc se obligare, scilicet vt
domus sua in non soluendo destruatur, cùm intersit
reipublicæ, quòd vrbes non deformentur: cui pacto
priuatorum præiudicari non potest. l. ius publicum.
ff. de pactis. & plenè in l. j. per Bar. & omnes. ff. solut.
matr. Vnde restat, vnicuique necessariam esse do-
mum vnam concedentem & honestam in sui tutissi-
30 mum refugium. l. plerique ff. de in ius vocan. † quam
nemo intrare possit cōtra sui voluntatem sub pœna
iniuriarum. instit. de iniur. §. sed lex Cornelia. Cùm
non liceat pompam rei familiaris pandi. l. j. C. quā-
do & quibus quarta pars debeatur libro. x. Adeò,
quod domum alienam non licet alicui ingredi,
etiam causa perquirendi res suas furto amissas, in-
stitu. de oblig. quæ ex delicto. §. conceptum. Nisi do-
minus domus esset persona suspecta de illo furto, se
cundum Ioan. Fab. ibi, Vel esset talis res, quæ animo
seipsam perdidisset. vt seruus ascripititius, vxor, vel si
lia. l. requirendi. vbi Cyn. & Bal. C. de ser. fugit. Et q̄
tunc hoc fiat auctoritate iudicis, ne sit causa maioris
tumultus, si aliter fieret. l. non est singulis. ff. de regul.
iur. Et sicut posset quis vnam domum habere, ita etiā
posset habere duas vel plures secundum facultatem
familiæ, statum & conditionem, prout noster Ray-
nutius habebat. De quibus vltra dotem reliquit do-
mum & hortum filiæ, & valuit tale relictum, quāuis
de domo & horto simpliciter factum: quia domos in
suo patrimonio habebat. quarum electio tunc hære-
31 di pertinebat. † Si verò testator nullam domū habuis
set, tale legatum nō valuisset, velut derisorium. Cùm
dando domūculam quantūcumq; arctam & inutilē,
tunc liberaretur hæres, vt infrà dicetur. & probatur
in l. si domus. §. j. iuncta gl. ff. de lega. j. Testator enim
rem aliquam in genere legando videtur in dubio de
his sētire, quas in patrimonio habet. l. iij. in princ. ff.
de vino, tritico, & oleo leg. vbi Bar. hoc no. & Bal. in
32 l. in annalibus. in fi. C. de legat. vbi dicit, † q̄ si testa
tor habens domos proprias, reliquerit alicui domū
vel habitationem, non cogitur hæres ad pensionem
conducere alienas, sed tenetur solùm in vna illarum
assignare legatario habitationem, in qua possit con
grue, & competenter ac honestè morari: quia non au
diretur volens ei assignare habitationem cæcam, aut
in lupanari, cùm verba debeant ciuili modo intelli-
gi. l. si is qui binas. ff. de vsufruc. & l. si cui. ff. de seruit.
33 † Et idem dicendum est in actu inter viuos, vt si
quis rem in genere promitteret: quia intelligitur de
his, quæ in eius sunt patrimonio promisisse. l. si quis
argentum. §. j. quam ad hoc ibi ponderat Bald. C. de
dona. & omnes Doct. in dicta l. si domus. vbi dicunt,
34 † quòd si testator vxori reliquerit domum vel habi-
tationem in vna domo ipsius testatoris, qui plures
habebat. Videtur in dubio ei reliquisse in domo il-
la, in qua solitus erat cum ea habitare, argu. l. vel vni
uersorum. ff. de pign. actio. & l. j. §. si quis argentum.
ff. de vino, tritico, vel oleo lega. & l. alio. in fin. ff. de
alimen. & ciba. leg. Facit quod not. Doct. maximè
Bald. in l. j. C. de legat. Tamen hoc casu æquius vide-
retur, quòd habitatio relicta censeretur in tali domo
quæ magis congrueret qualitati suæ personæ, arg. l.
plenum. §. equitij. ff. de vsu & habi. & l. verum. §. fina.
35 ff. de rebus dub. † Quæ omnia procedunt, vbi te-

ftator plures habebat domos in eodem loco, vel ciui
tate, aut patria: quoniam secus si haberet in diuersis
ciuitatibus, quia eo tunc videretur in dubio reliquisse
se vnam de domibus ciuitatis, in qua habitabat. l. quę
conditio. §. j. & quod ibi not. Barto. & Angel. ff. de cō
dit. & demonstr. & not. Bartol. in l. libellorum. ff. de
accusa. facit l. nulli. C. de episcop. & cler. Et hoc casu
hæres non haberet electionem: imò eam haberet lega
taria, cui domus fuit relicta, scilicet an morari velit
36 in ciuitate, vel extra. † Si verò testator, qui reliquit
domum, non habeat nisi vnicam domum, etiam illā
videtur legasse, quanuis filios & hæredes reliquerit.
Nam postquàm vnicam tantùm domum habebat, vi
detur perinde esse, ac si illam in legato specifice de-
monstrasset, arg. l. ij. ff. de liberis & posthu. & l. fun-
dus qui locatus. ff. de fundo instru. Præsumitur enim
in dubio testatorem legatum voluisse facere efficax.
l. Titia cum testamento. §. j. & l. Mæuius in princ. ff.
de legat. ij. Vnde filij testatoris seu hæredes necesse
habebunt aliam domum sibiipsis conducere, aut aliū
de habere, nisi aliter constaret de mente testatoris, se
cundum Alexan. in dicta l. si domus. licet Paul. ibi
voluerit tale legatum non valere, quando testator
non habet, nisi vnam domum & filios reliquit hære
37 des, qui illa indigebant. † Sed pone, quòd testator
vel donator dixit, do tibi vel lego omnes domos
meas, quas inhabito. Certum est per prædicta, quòd
domus in quibus habebat habitationem, comprehen
duntur in tali dispositione. Sed pone, quòd pro-
pter mortalitatem testator vel donator fugerat ciui
tatem, & in comitatu morabatur tempore pestis, an
in legato vel donatione veniat talis domus in comi-
tatu existens? Et dico, quòd non. vt l. j. §. habitare. ff.
38 de his qui deiecerunt vel effuderunt. † Prætereà
verbum, habito, est verbum frequentatium, ideo de
rata & momentanea habitatione non est intelligen-
dum: non enim singula momenta habitationem fa-
ciunt, sed residentia per annū secundū Bal. in l. j. ff. de
39 statu homi. † Et prædicta vera existunt, vbi testa-
tor qui domū reliquit in suo patrimonio plures do-
mos, aut vnam habebat in suo patrimonio. Si autem
nullā domum habebat, & nihilominus domum reli-
querit, tale legatum est inutile, neque valet tanquam
derisorium, vt dicta l. si domus. ff. de lega. j. Quod ve
rum intelligatis, nisi testator expressè electionem de
derit ipsi legatario, vt puta si dixerit domum relin-
quo Titio, quam ipse voluerit. Quo casu licet testa-
tor domum non habeat in suo patrimonio, tale lega
tum valebit, per l. Titia. §. j. ff. de auro & argen. legat.
Et tenebitur hæres legatario habere domum. Et idē
est, secundū Paul. in dicta l. si domus. in legato habi-
tationis in genere relicto: quia licet testator nullā in
patrimonio reliquerit habitationem, tamen præsta-
bitur habitatio secundum qualitatem legatarij. Ita
quòd dando domunculam, in qua habitaret musca,
non diceretur dare habitationem, arg. l. penult. ff. de
40 adimen. leg. secundum Alexan. in ij. colum. † Et
quæ dicta sunt de legato domus etiam habebunt lo-
cum in legato nauis, secundum glos. in l. quod in re-
rum §. fi. ff. de legat. j. quoniam nauis determinatio-
nem habet à natura vel facto hominis, sicut domus:
ideo tale legatum valet quantumcunque generaliter
41 relictum, vt suprà dictum est. † Si autem legatum
relinqueretur generaliter in his rebus, quæ sola pa-
tris familiās destinatione determinationem capiūt,
& non à natura, vel hominis facto, sicut est fundus,
vt dicta l. quod in rerum. §. fi. tunc legatum non vale-
ret, quia posset esse derisorium. Cùm hæres liberare-
tur dando digitum terræ, in quo si vellet, posset desti
nare & constituere fundum, secundum glo. in l. cùm
post. §. gener. ff. de iure dotium. Vnde quantumcun-
que testator fundos habuerit in patrimonio, tale le-
gatum non valet, secundum Bart. Angel. & Imol. in
l. ita stipulatus *la grande*. ff. de verborū obligat. Sed
aduertatis, quia quicquid dixerint glo. & Doct. præfa
ti, vbi supra quòd legatū fundi non valet tamen com
muniter contraria opinio est verior, scilicet quòd si-
cut legatū domus simpliciter relictæ valet, si testator
domos habebat in patrimonio, vt dictum est: sic etiā
valebit legatū fundi, per tex. in dicta l. si domus. & d.
§. gener. Nam licet testator sola eius destinatione
fundum possit constituere, & taliter, quòd erit deri-
sorium, si velit, vt dicta l. quod in rerum. in fi. Tamen
hoc permitti non debet hæredi in præiudicium lega
tarij: imò debet intelligi, quòd testator legando fun-
dum sensit de vno ex fundis sui patrimonii ea forma
& prout erat in vsu ipsius testatoris, vt dicta l. si do-
mus. & l. damnas. §. j. ff. de vsufruct. leg. argu. l. penul.
ff. de alimen. leg. secundum Iacob. de Aret. Petr. Cy.
Rapha. Imol. in l. legato. ff. de legat. j. & Alex. in di-
cta l. ita stipulatus. ff. de verborum obliga. dicens ibi,
quòd testator legando fundum vel quid aliud in ge-
nere, videtur dicere lego vnum de fundis meis, vt di-
cta l. si domus. & dicta l. iij. ff. de vino, tritico, & oleo
legat. facit l. vnum ex familia. §. si rem. ff. de legat. ij.
Ergo ex consuetudine testatoris, prout ipse cōsuetus
erat fundos habere, debet intelligi legatum esse reli-
ctum, argumen. l. si seruus plurium. §. fin. ff. de leg. i.
Sicut enim dum dico: lego vnum ex fundis meis, va-
let legatū, vel promissio. l. qui ex pluribus. ff. de ver-
borum oblig. Sic etiam valebit si simpliciter dixerit,
lego fundum. De hoc legato generis videatis glos. in
l. legato. ff. de legat. j. & instit. de legat. §. generaliter.
vbi Ang. per bonas rationes tenet legatum fundi ge-
neraliter relictum valere.

Laus Christo Iesu domino nostro.

S V M M Æ.

1 *Domo legata an hortus contineatur.*
2 *Hortus cedit illi domui, ad quam testator eo vtebatur.*
3 *Domo legata an contineatur ergasterium.*
4 *Domus appellatione nō veniūt vtēsilia nisi domui affixa.*
5 *Ecclesiæ appellatione venit cœmeterium.*
6 *Ecclesia polluta, polluitur cœmeterium.*
7 *Hortus quando censeatur causa domus paratus.*
8 *Fundo vendito censetur vendita capella, sepulchrum, & ius patronatus.*
9 *Domus est in ea parochia ad quam spectat pars anterior.*
10 *Legans filio canonista libros legales, quos legasse censeatur.*
11 *Ostium an veniat appellatione domus.*
12 *Boriam legans an territorium ei iunctum leget.*
13 *Legans vxori tot dia, quæ ait valere centum, etiam si plus valeant an sint vxoris.*
14 *Legans talem fundum, quem ait esse viginti iugerum, valet etiam si plus contineat.*
15 *Falsa demonstratio actum non vitiat.*
16 *Domo existente feudali nō propterea fit hortus feudalis.*
17 *Vnita per alluuionem non sunt eiusdem naturæ cum fundo cui vniuntur.*
18 *Fenestra domus non impediunt parietum horti vicini ædificationem, legitime omisso spatio.*

Et hortum

Et hortum.

Otanter dicit, *Et*
1 *hortum*: † quia si te-
stator de horto mé
tioné non fecisset,
sed simpliciter do-
mú reliquisset, ex
relicto domus nó
inferretur relictú
fuisse hortú: nec le
gata domo cēsere-
tur legatus hortus
nisi hoc exprimere
tur per testatoré, prout hic in testamento Raynutij
fuit expressum. Quoniā aliâs Alterocha Raynutij fi-
lia ex simplici legato domus hortú non habuisset. Et
ad hoc allegatur quotidie iste text. Pro quo est casus
in can. si. xij. quæst. ij. vbi gl. ad hoc ponderat illú tex.
facit can. ego Lodoicus. lxiij. distinctio. facit tex. not.
in l. Olympico. in princ. ff. de serui. vrba. præd. Vbi si
testator legauerit habitationé vxori in domo, in tali
legato non cótinetur hortus, ad quem itur per illam
habitationem. Imò hæres hortú retinet, & vxor cui
est relicta habitatio, debet ei dare aditum ad hortum
per locum consuetum. Sed aduertatis, quia in con-
trariú videtur tex. in l. prædiis. §. balneas. & §. fi. ff. de
lega. iij. vbi legata, aut vendita domo tacitè censetur
legatus, aut véditus hortus. Ad quod facit l. si vendi-
tor. §. fi. & l. creditor. §. fin. ff. de actio. empt. & l. testa-
trix. §. j. ff. si seruitus vendice. facit l. ij. C. de bonis va-
canti. lib. x. Pro concordia dictorum iurium dicen-
dú arbitror, ꝙ vbi hortus cohæret domui, tunc hor-
tus venit in legato domus, & in qualibet alia disposi
tione, vt d. l. prædiis. Hic autem in nostro tex. hortus
cohærés non erat domui, ideo in legato non venisset,
si de ipso expressa mentio facta non fuisset, secúdum
Io. Andrę. hic, & Dominicum in dicto cap. fin. & can.
ego Lodoicus. Ad hoc facit l. penult. ff. de verborum
significatio. vbi appellatione ædium non veniunt sta
tuæ foribus domus affixæ, vbi glo. j. singulariter po-
nit exemplum de Leonibus, qui affixi sunt foribus
sancti Petri ciuitatis Bononiæ, subiungens, quòd ea
quæ non sunt de substantia domus non comprehen-
duntur in domo vendita: aliâs secùs. Ad hoc facit
quod voluit Nicola. de Neapo. in dicta l. prædiis. §.
vltimo. dicens, quòd ille qui vendit domum, etiam
2 videtur hortum vendidisse. † Ideo si duo fratres di-
uiserint bona communia, & domos inter quas erat
hortus in medio, talis hortus cedit illi domui, ad
quá testator vtebatur illo horto. aliâs cedit domui,
per quam habebatur intrinsecus aditus ad dictum
hortum. Aliter & aliâs hortus cederet vtrique do-
mui, subiungens, quòd si consuetudo regni disponat,
quòd primogenitus habeat domum, intelligitur,
quòd etiam habeat hortum, quod intelligatis verum
si cohæreat domui, vel paratus sit causa domus, secun
dum Bald. in dicta l. ij. C. de bonis vacanti. lib. x. An-
gel. & Bald. in dicta l. Olympico. per quæ decidunt
Doctor. in l. plerique. ff. de in ius vocando. quòd licet
ex sua vinea vel area quis citari possit re & verbo,
tamen hoc fieri non posset si vinea vel area sub vna
& eadem clausura forent cum domo. Quia tunc cen-
serentur esse pars domus, vt in eis locum habeat di-
spositio dictæ l. plerique. sicut in domo. Pariter si
in campo sit domus illa, domus veniet cum campo
in cuius dispositione venit quicquid habet in se & su-
per se. l. si quando. C. de bo. vac. lib. x. secúdum Bald.
in quarta parte consi. cxxviij. Vbi autem hortus non
esset causa domus paratus, nec domui accessorius, lo
cum non haberent prædicta, vt dicta l. Olympico. se-
cundum Ias. in l. beneficium. ff. de consti. principum.
& Ioan. de Plat. in l. ij. C. de metatis & epidimeticis.
3 lib. xij. vbi dicit, ꝙ d. l. ij. allegari solet ad hoc, † quòd
legato non videtur legatum ergasterium siue cassali-
num, in quo merces recondútur, vbi esset separatum
à domo legata, argu. ff. de lega. iij. l. si cui ædes: & ff. de
damno infect. l. quòd conclaue. & ff. vti possíde. l. si
duo. §. Labeo. secùs, si esset cótiguum domui legatæ:
quia tunc veniret in legato domus. ff. de fun. instru. l.
Seiæ ex parte. §. tyrannæ. & l. penul. in fi. ff. si seruitus
4 vendi. & d. l. prædiis. in fi. † Et idé in supellectilibus
& vtensilibus in domo legata, aut vendita repertis.
Quia, nisi sint domui affixa, non veniunt appellatio
ne domus, vt in dispositione includantur. l. Iulianus.
§. fi. cum legibus v. sequentibus. ff. de actio. empt. Nisi
domus legata fuisset instructa, secúdum Bar. in l. fi. ff.
de suppelle. lega. & Bal. in l. iij. C. de nauti. fœno. vbi
dicitur, ꝙ talia mobilia non fixa etiam non veniunt
in confiscatione domus simpliciter facta, veluti si do-
mus cófiscaretur propter ludum, vel lenociniú: quia
in tali confiscatione non veniút mobilia domus, nisi
essent parata & apta instrumenta ad illud delictum,
sicut scāna, & tabulæ in ludo, & lectus in adulterio,
& lenocinio, secúdum Bal. ibi. Et idem in casu nostro
5 esset de ergasterio, si paratum esset. † Sicut appella-
tione ecclesiæ venit cœmeterium ei cótiguum. c. si ci
uitas. de senten. excom. li. vj. Adeò, quòd habens gra-
tiam in certa ecclesia acceptare potest beneficiú in
cœmeterio ambitu vel capellis contiguis, quibus ea-
dem est seruanda honestas. cle. j. in fi. de celebra. miss.
quia sunt priuilegiata sicut ecclesia. xvij. q. iiij. quis-
quis. & de consecra. eccle. c. j. lib. vj. de immu. eccle. c.
ecclesia. & l. quæ religiosis. ff. de rei védi. Ideo fugiens
ad cœmeterium, vel porticum vel claustrum ecclesiæ
gaudet immunitate. xvij. quę. iiij. c. si quis contumax.
6 † Et polluta ecclesia dicitur pollutú cœmeterium,
vt d. c. j. arg. sumpto de quolibet parato causa domus
pro illius seruitio. Sicut dicimus hic de horto causa
domus parato, secundú gl. pragmaticæ. sanct. super
verbo, In ecclesiis. tit. de cócubinariis. Et idem de sta-
bulo. vt pulchrè per Iaso. in l. fina. ff. de consti. princi.
& Pet. de Ancharā. consil. ccxciij. incipien. super plu-
ribus. & tex. in l. arbor, quæ §. de vestibulo. ff. commu
7 ni diuidund. † Causa autem domus censetur para-
tus hortus ex multis. Primò, si fuit simul cum domo
emptus vno eodémque pretio; vel si emptus fuit, vt
domum amœniorem redderet aut salubriorem. &
idem si fuit ad vsum & seruitiú domus per patrem-
familiâs deputatus, ita quòd de domo habeatur adi-
tus ad hortum. vel econtra; per tex. elegantem in di-
cta l. prædiis. §. penul. & fina. ff. de lega. iij. Idem dicit
Bart. per illú tex. in l. si mercedé. § si cum fundum. ff.
8 de actioni. empti. † quòd vendito fundo, in quo est
capella ad quam non est aditus nisi per fundum, vi-
detur capella vendita, quamuis sit in se magis digna,
sicut ibi dicitur satis vendirú sepulchrum. Sed quid
in iurepatronatus an dicatur véditum vendito pala
rio? videatis Panor. in cap. ex literis. de iurepatro. in
fine. Ex quo dicit idem Bart. in l. quòd conclaue. in fi-
ne. ff. de damno infecto. quòd in tantum cósideratur
aditus fundi, vel domus; vt táquá principale omnia
9 ad se trahat. † Quòd si aditus & pars anterior do-
mus sit in vna parochia, & posterior in alia, ille qui

Z v ibi ha

ibi habitat, soluere tenetur collectas in illa parochia,
in qua aditus domus situs est. facit l.si cui ædes.ff.de
legatis iij. Tamen Masuetus titu.de talliis & colle.§.
item nota quòd si aditus. dicit de consuetudine serua
ri, quòd in parochia illa soluat, in qua focū tenet &
ignē. Cùm ibi dicatur magis continuè habitare. Præ-
tereà talliæ & collectæ in hoc regno partiũtur & in
ducuntur per focos & belugas, secundum vulgare no
strum. Similiter consuluit Pet. de Anchar. dicto con-
silio ccxc ij. incipiente, Super pluribus articu. quòd
per easdem rationes, donata domo, donatæ videntur
omnes eius stationes simul cum domo vno & eodem
pretio emptæ, & ex post possessæ, sub eodem funda-
mento & tecto. Pro quo facit dicta l.ij.C.de bonis va
can. ibi in l.si quando. quæ est prima, deciditur, quòd
si à principe donetur domus, censentur omnia adia-
centia & supellectilia donata, per illū tex. ad hoc sin-
gularem, secundum Bald. in cap. quanto. de iudi. &
Archidia. in dicto cap. fina. xij. quæstio. ij. videatis gl.
Barto. & Iaso. in dicta l. beneficium. ff. de consti. prin.
ij. & iij. col. vide bonum text. in l. Iulianus. §. ædibus.
ff. de actione empti. Prætereà dicit Bart. in l. si vxori.
10 ff. de auro & argento legato. † quòd pater legendo
eius filio canonistæ libros legales, videtur solùm ei
legasse illos, qui ad eius vsum erant parati, per text.
ibi in d. l. si vxori. Ad præmissa facit quod pulchre vo
luit Bal. in quodam eius consilio incipiente, Quid si
quis legauit contenta in domo, vbi inter cætera post
longam disputationem decidit, quòd vbicunq; hor-
tus est causa deliciarum domus, vel est domui pedis-
sequus, tunc dicitur paratus causa domus. Si verò pa
terfamiliàs domum locaret alteri, & non hortum,
tunc hortus non contineretur appellatione domus,
secundum eum. Et idem si locaret hortum retinen-
do domū, vel vni locaret domum, & alteri hortum.
☞ [De quo vide bonum tex. in l. cum fundus. ff. de leg.
ij.] Secùs esset, si vni & eidem personæ solitus fuerat
locare domum & hortum, sub vna & eadem pensio-
ne, vt singulariter dicit tex. in dicta l. prædiis. in fine.
11 Quo casu appellatione domus venit hortus. † Ostiū
autem, & porticus, an veniant appellatione domus,
ita quòd delictum factum in hostio, aut porticu vel
statione domus, dicatur factum in domo, deciditur
quòd sic, si domui cohæreat, secundum Bart. in l. mo-
nitisse. ff. de officio proconsu. Specu. titu. de iniur. §.
j. versicu. pone in statuto. Panormit. in cap. j. de deci-
mis. Ioan. Andræ. in capitu. inter alia. de immunita-
te ecclesia. & Barto. in l. j. ff. de cloacis. Bald. in rubric.
ff. soluto matrimonio. Ioā. de Pla. in dicta l. ij. C. de
metatis. & alleg. glo. pragmaticæ in verbo, in eccle-
siis. titu. de concubi. in principio. quæ allegat ad hoc
tex. in dicta l. prædiis. §. vltimo. Per quem textum
12 † aliàs consului in quæstione facti: Ciuis quidā Ca-
turcensis mansum habens seu boriam finibus certis
limitatam, certum emit territorium illi boriæ vici-
num: ex post boriam prædictam ad perpetuam tradi
dit locationem seu emphyteusin, sub vna & eadem
pensione, ac sub talibus confrontationibus, quòd il-
lud idem territorium nouiter acquisitū comprehen-
ditur. Posteà verò in eius testamēto, dictam boriam
seu illius proprietatem simpliciter cuidam eius filio
prælegauit, dubitabatur an illud territorium dictæ
boriæ cederet. Et cōsultus respondi quòd sic, per præ
missa: quia testator præsumitur illud territorium
emisse pro ampliando dictam boriam. Quod patet
ex duobus. Primò, quia posteà concedendo boriam
in emphyteusin, & eam limitādo, & confrontando,
amplexus est dictum territorium. Et sic videtur ipsum
dictæ boriæ vniisse, & annexuisse. Nam quicquid
plus clauditur sub cōfinibus demonstratis veniet in
concessionē, per tex. in l. si fundum sub cōditione. §.
si libertus. ff. de leg. j. Idem si minus reperiatur infra
limites demonstratos, vt dicto §. si libertus. Per quē
13 dicunt ibi Doctor. † quòd si testator legauerit vxori
suæ vestes & iocalia, quas æstimat centum, si valeant
plus fortè duplum, non poterit hæres diminuere. Et
sic mulier tantum habebit. Et idem si reperiatur mi-
nus valere, quia nō poterit plus petere. facit l. cùm pa
ter. §. pater qui filio. ff. de leg. ij. Ad hoc facit quod
eleganter consuluit Oldra. consilio cxcvj. incipien-
te, In concessione cuiusdam donationis. vbi decidit,
14 † quòd si quis concesserit aliquam possessionem sub
nominibus designantibus speciem vel corpus deter-
minatum, quod posteà mensuratur, putà, quia dicit
concedo tibi tale prædium sic, & sic limitatum, quod
est viginti iugerum: posteà reperitur, quòd intra di-
ctos limites sunt vigintiquinque iugera, certè etiam
omnia illa quinque iugera veniunt in tali concessio-
ne, & cedūt lucro eius cui facta est cōcessio, aut ven-
ditio, absque eo, quòd teneatur emptor pretium au-
gmentare, vel emphyteuta censum. Nam cōsignatio
confinium rem designat, & quicquid est intra inclu-
dit. l. ædes facta. §. primo. ff. de contrahenda emptione
& venditione. Prætereà verba illa, viginti iugerum,
fuerunt enūciatiua, & non restrictiua: quæ potiùs fa-
cta censentur seu prolata causa demonstrationis.
15 † Et falsa demonstratio actum non vitiat: secùs
fortè si concedens rem, demonstrare incœpisset per
verba non denotātia speciem seu corpus determina-
tum, sed numerum vel quantitatem, putà concessit
prædium viginti iugerum infra tales confrontatio-
nes. Quo casu illud quod plus reperiretur, non veni
ret in concessionē, de quo plenè videatis per Ioannē
Andræ. in additione Speculato. titu. de emptione &
venditione. Petrus de Anchara. in capitu. per tuas. de
donatio. Bald. super rubrica. C. de contrahenda em-
ptione. & Salice. in l. ij. illius tituli. Secundò, quia
dictam boriam, & territorium illud nouiter acquisi-
tum concessit simul vno & eodem actu, necnon vni
& eidem pagesio emphyteutæ, atque sub vna & ea-
dem pensione seu censu annuo. Quapropter dictum
territorium cedere debebat boriæ, tanquam ei vni-
tum, per text. notabi. in dicta. l. prædiis. §. finali. facit
tex. in l. cùm eiusdem generis. ff. de ædilitio edicto.

Præsertim quia concedens dictam boriam pote-
rat (si voluisset) dictum territorium excipere: ideo
cùm legem apertius (cùm poterat) non declarauerit, sibi debet imputari, & contra ipsum, & suum
hæredem eum repræsentantem interpretari. l. veteri
16 bus. ff. de pactis. † Vnum tamen menti tenebitis,
quòd licet in legato domus veniat hortus emptus ad
causam domus, & illi contiguus, vt dictum est: ta-
men si domus erat feudalis, vel censualis, non pro-
pter hoc hortus erit feudalis, & si prius erat allodia-
lis: imò remanebit liber ab omni censu, vt pulchrè
decidit Bal. in l. j. in vj. quæstio. ff. de rerum diuisione.
Et sic hortus non assumet qualitatē domus, cui vni-
tur & cedit: quod est not. facit tex. in §. si cui. Institu.
de lega. vbi dicunt Ioan. Fab. & Angel. quòd illa quæ
consolidantur & vniuntur non censentur acquisita
eo iure seu titulo, quo res cui consolidata aut vnita
fuerunt tenetur, imò censentur alia, & tanquam alia
17 sunt de per se iudicanda. † Ideo vnita per alluuio-
nē non eiusdē efficiuntur naturæ cum fundo cui sunt
vnita,

vnita, duntamen constet de diuersitate rerum: quia si
non cõstaret, præsumeretur in dubio tota res esse feu
dalis vel censualis, secundum Bald. in iij. parte consi.
cxcv. & in c. vasallus. si de feu. fue. contro. inter domi.
& agna. & in cap. j. §. cum autem. de contro. inuestit.
& consuluit Alexan. in prima parte consil. cxxxvj. ij.
col. cum seq. De horto videatis Bal. in l. altiùs. C. de
seruitu. vbi dicit, quòd tibi possum constituere serui-
tutem, ne in domo mea faciam fenestram, per quam
te prospiciam in horto contiguo parieti meo. Nam
secundum Angel. habens domum iuxta hortum vel
pratum aut claustrum sui vicini, non potest ex illa
domo quicquam proiicere in hortũ vel solum vici-
ni citra seruitutem constitutam. Videatis eundẽ An-
ge. in l. foramen. ff. de serui. vrbano. prædio. & clariùs
18 in l. qui luminibus. eo. tit. † si habeo palatium iuxta
hortum tuum, licet in pariete versus hortum tuum
habeã plures fenestras, quas, vti sunt, tenui mille an-
nis, tamẽ legitimo spatio intermisso inter tuum ædi
ficium & meum, vbi paries non est communis, ædifi.
care poteris liberè in horto tuo, quãuis ex tali ædifi-
cio lumina mea obscurẽtur in totũ vel in parte. alle-
gar. l. j. C. de serui. Idem consuluit Alexã. in ij. parte,
consil. clxxiiij. incipien. oportunè consideratis. Nisi
tu aliâs volẽs ædificare fuisses à me prohibitus, & le-
gitimo tempore tacuisses, & nunc ędificare velles, se-
cundum Ioan. Fab. in §. flumina. institu. de rerum di-
uisio. De his omnibus videatis latè per Barthol. Cæ-
pol. in tracta. de serui. vrba. prædi.

SUMMÆ SECTIONIS.

In eodem testamento relinquens. I.

1 *☞ Institutionis titulo an debeat aliquid filio relinqui. & nu. 2.*
3 *Relinquo verbum adiectum vniuersitati importat institutionem.*
4 *Dos & peculium vniuersitatem notant.*
5 *Lego verbũ non est tanta efficacia sicut relinquo. & nu. 6.*
7 *Relinquo verbum an importet hæredis institutionem. & nu. 8.*
9 *Testator præsumitur velle testamentum valere.*
10 *Filio an sit secundum omnia iura aliquid relinquendum titulo institutionis.*
11 *Filio non adstringitur pater aliquid iure institutionis relinquere, de æquitate canonica.*
12 *Filius an sit necessariò instituendus iure ciuili & nu. 13. 14. & 15.*
16 *Securè verbum intelligitur, id est inexpugnabiliter.*
17 *Præteritio est duplex.*
18 *Filius an sit iure Codicis instituendus.*
19 *Filius iure authenticorum est necessariò instituendus.*
20 *Leges priores ad posteras trahuntur.*
21 *Instituere sufficit filium in solo obolo.*
22 *Filio minus legitima relinqui non poterat iure veteri.*
23 *Institutio filij est de substantia testamenti.*
24 *Solennitas in actu à lege requisita formã inducit substantialem.*
25 *Solennitas substantialis quæ dicatur.*
26 *Decretum irritans est pro forma substantiali.*
27 *Forma à iure tradita renuntiari non potest.*
28 *Testamento nullo ob filij præteritionem nec possessio haberi potest. & nu. 29.*
30 *Institui quare debeat filius. & nu. 35.*
31 *Honor est filio succedere patri titulo & nomine.*
32 *Bastardum non tenetur pater instituere.*
33 *Hæreditatem paternam seruare debet filius.*
34 *Minori etiã non læso datur restitutio propter affectionem rei paternæ.*
36 *Instituere aut iure institutionis relinquere idem est.*
37 *Tabellionis error quando non vitiat testamentum.*
38 *Institutus sufficit filiũ in aliquo, licet filius non nominetur.*
39 *Institutio filij debet fieri in testamento patris.*
40 *Filius præteritus approbare quãdo possit patris testamẽtũ.*
41 *Institutionis verba dirigi debent ad filium.*
42 *Clausula à testatore prolata & scribi omissa, probatur per duos testes.*
43 *Pater debet filium nominatim instituere.*
44 *Clausula institutionis sine consensu testatoris apposita nihil operatur.*
45 *Iuramentum à notario addi non potest.*
46 *Clausulæ quæ per notarios in instrumentis adduntur, quando valeant. & nu. 47.*
48 *Testatoris voluntas talis præsumitur, qualẽ lex mãdat.*
49 *Notarius præsumitur rogatus apponere clausulas solitas.*
50 *Abbreuiatura notarij recipit suplementum à iure vel consuetudine.*
51 *Notarius omittens iure requisita tenetur de falso.*
52 *Clausula institutionis præsumitur de voluntate testatoris apposita.*
53 *Tẽpus intra quod notarius apponere potest in testamento clausulas consuetas.*
54 *Testamentum præterito filio valet in casibus.*
55 *Legitimã relinquẽs non aliter tenetur filium instituere.*
56 *Dotem filiæ relinquere an sufficiat sine alia institutione.*
57 *Relinquo verbum quando importet institutionem.*
58 *Relinquens pro Falcidia an censeatur instituere.*
59 *Clausula, quòd valeat omni meliori modo &c. institutionem non requirit.*
60 *Pater aliquid relinquens, & plus petere prohibens non tenetur filium aliter instituere.*
61 *Latinitas incongrua non vitiat sacramentum.*
62 *Æquitatis prætextu nõ licet facere contra iuris formã*
63 *Æquitas bursalis.*
64 *Pater exhæredans filium censetur demens.*
65 *Saliceti laus.*
66 *Ioannis Andreæ laudes.*
67 *Cadauer non est homo.*
68 *Prater & contra sunt synonima.*
69 *Mandati fines diligenter seruandi.*
70 *Ambasiator acriter punitur.*
71 *Posthumi in filium seueritas.*
72 *Formæ etiã in minimis omissio totũ vitiat et nu. 73. et 74.*
75 *Renuntiari non potest iuri tradimo certa forma.*
76 *Clausula, omni alio meliori modo, importat clausulam codicillarem.*
77 *Item, dictio inducit repetitionem præcedentis qualitatis & nu. 78*
79 *Institutionem potest titulus alius importare. & nu. 80.*
81 *Statuto derogari potest iuri in institutione filij & quantitate legitima. & nu. 82.*
83 *Statuta quando non interpretẽtur secũdum ius cõmune.*
84 *Præterito filio tacente an maneat fixum testamentum. & nu. 85.*
86 *Ebutia filiam præterentis testamentum validum.*
87 *Annullatio actus fauore alicuius introducta intelligitur ipso volente. & nu. 88. 89.*
90 *Pœna solùm committitur volente eo cui applicatur.*
91 *Irritans clausula actum non reddit nullum, nisi volente impetrante.*
92 *Testamentum erit nullum, si præteritus filius dicat nullum, secus si taceat.*

Testamen

93 Testamentum an sit nullum, etiam tacente filio praeterito. & nu. 94. 95. 96. & 97.
98 Beneficium mihi competens ex tua persona an competat te nolente.
99 Miles aut doctor an uxorem vocet dominam.
100 Filio praeterito tacente, alij dicunt testamentũ nullum.
101 Filius praeteritus an testamentum patris possit expressè ratificare.
102 Filio vno praeterito an alij dicant testamentum nullum. & nu. 103. 104. & 105.
106 Decretum irritans non operatur, nisi eo volente cuius fauore est appositum.
107 Ecclesiae consuetudine derogari non potest decreto aliquam formam inducenti.
108 Legi prohibitiuae renunciari non potest.
109 Solennitas iuris tolli non potest per pactum.
110 Decreto irritanti etiam fauore partis apposito renunciari non potest.
111 Testamenta & eorum forma sunt de iure publico.
112 Filius praeteritus nullo tempore approbare potest testamentum patris alijs inuitis, & nu. 113.
114 Filius praeteritus approbare potest testamẽtum patris, si aliorum non interfit.
115 Subtilitas facit interdum errare.
116 Matris praeteritio habetur pro exhaeredatione.
117 Errans non consentit.
118 Posthumo praeterito an possit testamẽtũ ab eo validari.
119 Filius praeteritus testamẽtum comprobans non propterea perdit legitimam aut Trebellianicam.
120 Iuramentum non porrigitur ad non cogitata.
121 Iuramẽtum ciuilem, & aequam interpretationẽ recipit.
122 Franciscanus filius non est necessario instituendus.
123 Renuntians bonis & futurae successioni cum iuramẽto, non potest succedere.
124 Religionem minorum intrans successioni renuntiauit.
125 Statutum, quod masculi foeminas excludant non habet locum in Franciscano.
126 Mendicantes quando succedant.
127 Franciscani tertij ordinis an succedant.
128 Filius statuto exclusus praeteriri potest.
129 Filia praeterita si extranei sint instituti, dicere potest testamentum nullum.
130 Filia quae bonis paternis cum iuramento renuntiauit, si praetereatur, non agit.
131 Filius militis, doctoris, vel aduocati, praeteritus nõ agit. & nu. 132.
133 Religionem ingrediens non tenetur filium instituere.
134 Clericus potest filios praeterire.
135 Liberè testari quis dicatur.
136 Instituere non tenetur pater inter liberos testans.
137 Filio sui fauore praeterito valet testamentum.
138 Filium sui fauore praeterẽs pater debet iustam causam inserere.
139 Pia causa ratione praeteriri potest filius.
140 Filius bannitus praeteriri potest.
141 Banniti & deportati non sunt de numero ciuium.
142 Bãnitus non potest alterũ mere rem venditã retrahere.
143 Statuto, quòd primogenitus succedat, non cogitur pater alios filios instituere.
144 Primogenit⁹ bõa primogenitura nõ tenetur alijs cõferre
145 Legitimã non petunt filij stante consuetudine, quòd primogenitus succedat.
146 Primogeniti iuri nil officit, si alij fratres bonis se simul immisceant.
147 Primogenitura iuri non potest pater detrahere.
148 Rex testari non potest de regno.
149 Rex non potest filiũ grauare, cùm non ab ipso sed à consuetudine regnum deferatur.
150 Principes non testantur de suis dignitatibus.
151 Anglorum regi non potuit rex Galliae regnum auferre. & nu. 152.
153 Vinea ecclesiae dicitur regnum Galliae.
154 Laesae maiestatis crimen incurrũt etiam ecclesiae praelati.
155 Regnum etiã fauere primogeniti non datur testamẽto.
156 Primogenitus quis dicatur.
157 Primogenitura iura.
158 Consuetudo quòd primogenitus succedat, est omni iure fundata.
159 Papatus est de iure diuino.
160 Dominandi cupidis nulla probitas aut fides.
161 Romulus fratrem interfecit, vt solus regnaret.
162 Reges in Gallia ambitione dominandi occisi.
163 Regia dignitas per vnum, non per plures regenda.
164 Primogenitus regis non implẽs patris voluntatem non priuatur haereditate.
165 Primogenitura est dignitas.
166 Primogenitus etiam viuente patre dici potest rex.
167 Galli quando vti coeperint legibus.
168 Salica lege solus primogenitus succedit in Gallia.
169 Primogenitus praefertur in feudis.
170 Consuetudo quod primogenitus succedat, etiam errore vel metu introducta valet.
171 Primogenitus ob bonum publicum solus succedit.
172 Primogenitos plus diligunt parentes.
173 Primogenito promissum, non debetur filia.
174 Filium substituens intelligit primogenitum.
175 Annagium in Gallia inter solos nobiles locum habet.
176 Feudorũ indiuiduitas nõ facit ea soli primogẽito cedere.
177 Duo reges erunt si eodem impetu nascantur.
178 Reges duo si non concordent, alternis temporibus administrabunt.
179 Feudalem consuetudinem sufficit esse probabilem.
180 Voluntas pro ratione legis quando sufficiat.
181 Discordia in rebus publ. perniciosa.
182 Vetustatem etiam non iustam immutare periculosum.
183 Cõstitutio rationalis cẽsetur eo ipso quòd nõ est prohibita.
184 Iustitia naturalis & positiua differentia.
185 Feuda magna quo ad administrationem diuidi possunt.
186 Pactum quòd res transeat ad primogenitum an valeat.
187 Primogenitura iam transmittitur etiam viuo patre.
188 Primogeniti filius an alteri fratri praeferatur.
189 Primogenitura vendi nedum transmitti potest.
190 Villito vnà cum praedio legato, etiã filij & nepotes intelliguntur legati.
191 Foemina non succedit in feudo.
192 Primogeniti ... nominans dispositio facit omnes eius descendentes eo iure gaudere.
193 Orbo litem pugnâ diremit.
194 Patruus excludit primogeniti fratris filium secundum aliquos.
195 Carolus magnus secũdogenitũ praetulit filio primogenito.
196 Carolus magnus in sanctorum numerum relatus.
197 Sententia principis ius facit.
198 Primogeniti filius quando secundogenito praeferatur. & nu. 199.
200 Filius natus antequam pater esset rex an alijs regi natis praeferatur
201 Nobilitas non transit ad liberos ante adeptionem nobilitatis natos.
202 Bastardus regis per matrimoniũ legitimatus, an alijs praeferatur.
203 Consuetudine stante quòd primogenitus succedat, an ingratus exhaeredari possit.
204 Rex an minorem filium ex causa possit praeferre maiori.

Pater

205 *Pater olim ingratum filium etiam vita priuabat.*
206 *Ingratis filijs semper malé successit.*
207 *Legitima ingratus priuatur.*
208 *Primogenitus humana natura Cain damnatus.*
209 *Delphinus Galliæ an propter ingratitudinem regno possit priuari.*
210 *Vltimogenitura ius.*
211 *Frater minor eligit primo diuidente herede.*
212 *Pater totũ patrimoniũ filijs distribuẽs, neminẽ instituit.*
213 *Benedictionis iure relictum valet vt institutio.*
214 *Pater qui pro filio condẽnato coactus soluit legitimam, eum non amplius tenetur instituere. & nu. 215.*
216 *Iudæi ad fidem conuersi sunt melioris conditionis, quàm qui fuerunt semper Christiani.*
217 *Statutum quòd pater & agnati teneantur pro delicto filij, valet.*
218 *Statutum quòd dominus teneatur pro delicto famulorũ.*
219 *Pater soluens voluntariè pro filio tenetur adhuc eam instituere.*
220 *Filius qui legitimam acceptam dissipauit, an sit à patre adhuc instituendus.*
221 *Liberi in potestate patris de legitima eis assignata possunt inter se contrahere.*
222 *Filio qui legitimam deuorauit debentur adhuc à patre alimenta.*
223 *Dolo, & delicto perdit quis alimenta.*
224 *Instituti non oportet filium in testamento facto iuxta Galli consilium.*
225 *Institui non oportet filios in testamento furiosi.*
226 *Posthumus præteritus, qui viuente patre decessit testamentum non rumpit. & nu. 227.*
228 *Præteritus filius cũ iusta causa infertione, excluditur.*
229 *Institui non oportet filium, vbi est clausula codicillaris.*
230 *Præteritio filij quo ad solã institutionẽ vitiat testamẽtũ*
231 *Legata an seruentur siue pater sciret siue ignoraret se habere filium, quem præteriuit. & nu. 232.*
233 *Legata quando seruentur rupto testamento.*
234 *Præteritio filij legata non vitiant. & nu. 235. & 236.*
237 *Fideicommissum vniuersale seruatur rupto testamẽto ex filij præteritione.*
238 *Pupillaris substitutio seruatur rupto testamento ex præteritione filij. & nu. 239.*
240 *Tutela seruatur rupto testamẽto ex filij præteritione.*
241 *Testamẽ. præteritione rupto, quãdo nõ seruẽtur relicta.*
242 *Testamento præteritione rupto seruatur clausula codicillaris. & nu. 243. 244. & 245.*
246 *Clausula codicillaris in testamẽto nullo quid operetur. & nume. 247.*
248 *Filius an teneatur patrem in aliquo instituere.*
249 *Pater quo ad filium æquiparatur patrono.*
250 *Præteriri quis dicatur.*
251 *Correctoria iura licet extendere.*
252 *Mater an teneatur filium in aliquo instituere, & contra. & nu. 253.*
254 *Frater an fratrem instituere teneatur.*
255 *Institui quare debet filius in re aliqua.*
256 *Institutus in re certa an sit loco legatarij. & nu. 257.*
258 *Institutus in re certa quãdo sit loco heredis. & nu. 259.*
260 *Heredum appellatione qui veniant.*
261 *Ius patronatus non transit nisi ad heredes vniuersales.*
262 *Institutus in re certa habetur pro herede vniuersali. & numo. 263.*
264 *Substitutus in re certa non trahitur ad totum.*
265 *Herede vniuersali repudiante an accrescat instituto in re certa.*
266 *Ius accrescendi est transmissibile ad heredes.*
267 *Filius semper habens in hereditate quotam, habet ius accrescendi.*
268 *Ius accrescendi locum non habet inter succedentes iure diuerso. & nu. 269.*
270 *Notarius semper præsumitur apposuisse clausulas consuetas.*
271 *Bartoli laudes.*
272 *Ius accrescendi an prohiberi possit.*
273 *Ius accrescendi an transmittatur ad heredes.*
274 *Filio an sufficiat relinquere aliquid sine titulo institutionis de æquitate canonica.*
275 *Relinquo, verbum additum vniuersitati operatur institutionem. & nu. 276.*
277 *Filio sufficit relinqui aliquid vniuersum, in terris ecclesia.*

In eodem testamento relinquens.

EX hoc colligũt doctores, & semper ad hoc allegant, † quòd sufficit patri vel alteri ascendenti,
1 filio vel alteri descendenti primum locũ in successione tenenti, aliquid simpliciter relinquere in testamento: & valebit tale testamẽtum, ac si filius fuisset expresse institutus, aut ei relictum titulo institutionis. Nam hic Raynutius Alterochæ filiæ suæ maritatæ vltra dotem reliquit simpliciter domum & hortum, eam aliâs in aliquo non instituendo: & tantum valuit testamentum, ac si iure institutionis fuisset ei relictum. Quod an sit verum, quia articulus est summè vtilis, intendo ipsum plenè attingere, ideo aduertatis, quia in contrarium est tex. apertus. vt in Authẽ. vt cùm de appellatio. cogno. §. aliud quoque capitulum. collatio. viij. vbi dicitur, quòd pater debet filio relinquere aliquid iure institutionis, aut ipsum formaliter instituere. Aliâs testamentum est ipso iure nullum. cap. si pater. in principio eodem titulo lib. vj. vbi pater filias instituit. Et ita fieri debere tenet glo. hîc super verbo, *relinquens*. & glo. in dicto capitu. si pater. Quod adeò est verum, quia licet per licentiam liberè testandi à principe testatori habili concessam, videatur solẽnitas quæcunque esse remissa, secundum glo. in l. si quando. §. primo. C. de inofficio. testamen. Tamen remissa per hoc non censetur solennitas filium instituendi, cùm illa non possit citra iniuriam filij prætermitti. argumẽ. l. nec auus. C. de emancipatio. libero. & l. ij. §. si quis à principe. & §. meritò. ff. ne quid in loco publ. fiat. & ita tenent Cy. Bald. & Salice. quos ibi sequitur Iason
2 in dicta l. si quando. † Vnde per hæc & plura alia hic punctus non est sine difficultate: quapropter reducendo ad ordinem verba doctorum maximè repetentium infinita, quæ quandam hactenus animis iuuenum videbantur inducere difficultatẽ, pro habendo huius articuli verum & punctualem intellectum scire debetis, quòd vna opinio fuit, quòd filius debet per patrem in testamento in aliquo institui, vt dicit textus in dicto §. aliud quoque capitulum. Aut ei debet taliter relinqui, quòd habeatur pro instituto, veluti si ei relinquatur aliquod vniuersum per hoc ver-
5 bum, relinquo. † Nam verbum relinquo, adiectum vniuersitati bonorum, trahitur ad institutionem, vt est casus rotundus in præsenti cap. Quod etiam procederet si tale verbum adiiceretur vniuersitati patris bonorum, vtputà, si testator diceret, relinquo tertiam, vel quartam partem bonorum: quoniam eo tunc intelligeretur iure institutionis relicta, secundum

4 dum Anto.de But.hic. † Dos enim & peculium sunt
nomina importantia vniuersitatem, secundum glos.
in l.quod dicitur.ff.de impen.in re dotali.fac. & Bar.
super rubri.ff.sol.matrimo. Vnde verbum, relinquo
his & similibus vniuersitaté importátibus adiectum
trahitur ad institutionem, & eam inducit, taliter q si
pater in testamento assignet eis peculium, nec dicit
iure institutionis, testamentum valet secundum Iac.
de Aret. quem sequitur Bart. in l.si.ff.de penu lega. Et
est casus hic vbi Alterochæ fuit dos relicta, & sic q.d
vniuersum. Nam ex hoc fuit habita pro instituta in
dote, & testamétum tantum valuit, ac si expresse in-
stituta fuisset. Quod secùs esset, si solú ei relicta fuis-
set domus cum horto: quia túc verbum, relinquo, re-
bus particularibus adiectú operari non potuisset in-
stitutionem: imò Alterocha velut præterita testamé-
tum patris dixisset nullum. Et præmissa intelliga-
tis vera, videlicet quòd verbum relinquo adiectum
vniuersitati patris bonorú operatur institutionem,
vt dictum est. Quia satis ex hoc videtur fuisse adie-
ctum vniuersitati bonorum, adeò quòd ille cui reli-
cta fuit pars bonorú habebitur pro instituto ad com-
5 moda & onera illius partis. † Quod secùs esset in ver
bo, lego, quoniam si adiiceretur parti bonorú intel-
ligeretur pars bonorum legata deductis oneribus. l.
6 non amplius. §. cùm bonorum. ff. de legatis j. † Nam
maioris est efficaciæ verbum, relinquo, quod est com
mune, quàm verbum, lego: quod non est directú nec
commune, sed potius obliquum. [De quo plené su
per verbo, *eidem impuberi succederent*.] Ad præmissa
facit, quod pulchrè not. Bal. in l.j.ff.eod. vbi loquitur
de verbo fieri. dicés, quòd si testator fieri mádauit mo
nasterium de omnibus suis bonis, illa verba operan-
tur institutionem, allegat Bartol. in l.Centurio.ff. de
vulga. & pupilla. vnde saluari posset instrumentum
notarij, in quo dicitur: talis sanus mente suum condi
dit testamentum, in quo reliquit Petro decem. Quia
licet non sit ibi institutio hæredis, vt dicta l. his ver-
bis. ff. de hæredib. institu. Tamen saluatur scriptura:
quia licet hoc vocabulum testamentum, sit generale
ad omnem speciem vltimæ voluntatis sequendo al-
lusionem vocabuli: non tamen sequédo propriam si-
gnificationem, secundum quam importat talem vo-
luntatem, in qua sit hæredis institutio. l. non codicil-
lum. C. eodem. Si ergo ita est, quòd dicta verba trahá
tur ad institutionem, multomagis verbum relinquo
adiectú rei vniuersali operabitur institutioné. Et pro
hac parte allegatur tex. in l. cùm vnum. §. fin. ff. de ali-
men. & ciba. lega. ibi, pro modo legatæ dotis. vbi pa-
ter reliquit filiæ dotem: nec apparet, quòd aliâs eam
instituerit: tamen validum fuit testamentum. Et ra-
tio alia non fuit, nisi quia verbum, relinquo, doti ad-
iectum trahitur ad institutionem, velut rei vniuersa
li adiectum. Sed an iste intellectus sit verus pro nunc
non decido, sed infrà videbitur. Veruntamen con-
tra ipsum adduco elegans dictum Bald. in l. & in epi-
stola. versicu. modò quæro. C. de fideicommis. vbi di-
cit, quòd verbum relinquo adiectum vniuersati re-
lictorum, non trahitur ad institutionem hæredis. Sed
trahitur à codicillis, & actus valet iure codicilli, cùm
valere non possit iure testamenti. Quia secúdum eú
verbum relinquo, aut verbum lego, quanuis rei vni-
uersali adiectum nullatenus importat hæredis insti-
tutionem, datò alio hærede vniuersali, vt videbitis
infrà eodem. in verbo, *reliquit*. Et maximè quia idem
Anto. de Butri. consilio xv. consuluit, verbum relin-
quo non importare hæredis institutionem, nisi filius
cui relinquitur expressè hæres instituatur secundum
7 Barto. in l. cogi. §. j. ff. ad Trebellia. † Secunda opi-
nio doctorum fuit: ex qua elicitur secundus intelle-
ctus per húc textum, quòd licet verbum relinquo de
se non importet institutionem: tamen in filio cui per
patrem relinquitur, non est necessaria clausula insti-
tutionis, nec tanquam preteritus testamentum dicet
nullum, iuxta §. aliud quoque capitulum. in Authen.
vt cùm de appel. cog. colla. viij. & de hoc est casus in
præsenti capitu. vbi licet Alterocha non fuisset per
patrem instituta, sed ei simpliciter esset domus cum
horto vltra dotem relicta, tamen, quia verbum relin
quo adiectum fuit & relatum ad talé personam, quæ
de iure institui debebat, q̃a testatoris erat filia. Ideo
tractum fuit ad institutionem, perinde ac si Altero-
cha fuisset expressè instituta in domo & horto. Ita
8 eleganter decidit hic Panormi. dicens, † quòd quo-
ties verbum, relinquo, refertur ad filiú, vel filiam, vel
aliam personam descédentium, primum locum sui-
tatis tenentem, & sic ad talem personam, quæ de iure
debet institui: tale verbú relinquo, operatur institu-
tionem, nec remanet in vi simplicis relicti: quia testa
tor videtur in dubio relinquere iuxta qualitaté con-
uenientem personæ, cui relinquitur, & sic titu. insti-
tionis, vt hic fecit Raynutius, qui simpliciter vltra
dotem domum & hortum Alterochæ reliquit: nec ap
paret ex textu, quòd eam aliter instituerit. Et tamen
valuit testamétum: quod non valuisset, nisi filia fuis-
set instituta hæres saltem in aliqua re, vt in dicto §.
aliud quoque capitulum. & licet Bartol. secundum
eum in l. cogi. §. & generaliter. ff. ad Trebellianum.
tenuerit contrarium, tamen Bald. sequitur primum
dictum in l. quoties. C. de hæredibus instituen. di-
cens hoc probari per hunc textum subiungés ibi hoc
esse tolerandum ex æquitate: quoniam indocti ne-
sciunt dicere, relinquo iure institutionis, vel filium
instituo: imò vt plurimum dicunt, relinquo: & ver-
ba sunt intelligenda secundum qualitatem persona-
rum, inter quas proferuntur. l. plenum. §. equitij.
ff. de vsu & habitatio. capitu. magnæ. de voto & vo-
ti redemptio. allegat capitu. requisisti. suprà eodem.
& huius opinionis refert fuisse Hostiens. & Cardi-
nal. Adeò enim verba adaptanda sunt personis, ad
quas referuntur, taliter quòd validus intellectus eli-
ciatur, argumento. l. ex militari. ff. de testamen-
to milita. & capitu. abbate. de verborum significa-
tio. Nam vulgares vti nesciunt alio verbo quam re-
linquo. Cùm quilibet dicere nesciat instituo, secun-
dum glo. in l. quoties. C. familiæ ercifcundæ. & ita di-
cit Panormitanus in quæstione facti respondisse, &
Bald. etiam dicit in l. fina. C. familiæ ercifcundæ. do-
ctores nostros Tolosanos sic determinasse, scilicet
verbum, relinquo, relatum ad personam necessariò
instituendam, importare institutionem, per nota. in
l. si quis priore. ff. ad Trebellianum. & in Authenti-
co de hæred. & Falc. §. primo. & in Authen. de eccle-
siasti. titulis. §. si autem pro redemptione. & in Auth.
vt cùm de appellatione cogno. §. cæterùm. Nam cùm
verbum relinquo, sit aptum natum comprehendere
institutionem, debet ita vt dictum est interpretari,
vt testamentum valeat potius quàm pereat, argu-
mento l. quoties. ff. de rebus dubiis. Nec præsumitur
quisquam viam elegisse ad sua impugnandum iudi-
cia, dicit textus in l. iij. ff. de testamento milit. Ne-
que foret æquum, si testator erat ita rudis, quòd ne-
sciret proferre verbum instituo: & pariter notarius
est adeò imperitus, qui nesciuit hoc verbum appone

re, ca

te, cuius significationem non nouit, vt testamentum
9 propter hoc non valeat. † Cùm semper sit præsumen
dum testatorem voluisse suum testamentum valere.
secùs tamen esset, si verbum relinquo, adijceretur tali
personæ, quæ institui non debet de iure: quales sunt
extranei extra testatoris primũ gradum suitatis non
tenentes. Quoniam ex tunc quamuis adijceretur rei
vniuersali, nullomodo operatur institutionem. Et
si hæc vera existant, non est mirum si in præsenti ca-
pitulo verbũ relinquo tractũ fuit ad institutionem,
attenta qualitate personæ relinquentis & eius cui re
linquebatur, quia filia testatoris, necnon considerata
natura rei, quæ relinquebatur. Nam relinquebatur
dos, quæ (vt dictũ fuit) est quid vniuersale: ideo intel-
ligitur iure institutionis relicta, arg. dictæ l. plenum.
10 † Tertia opinin doctorum fuit, quòd inter hunc
tex. & dicta iura, vt cùm de appel. cogno. §. aliud quo-
que. non est aliqua differentia. Quinimò omni iure
filius vel alius primum locum suitatis tenens, est de
necessitate in aliquo instituendus, aut ei iure institu-
tionis relinquendum, aliâs testamentum est nullum.
Et hunc text. debemus intelligere, quòd Raynutius
iure & titulo institutionis reliquit Alterochæ vltra
dotem domum & hortum. Ideo glo. hic in verbo, Re-
linquens. suppet clausulam institutionis, quæ causa
breuitatis non fuit hic in text. posita, sed per Papam
omissa: qui cùm loqueretur in hac cõpilatione cum
peritis in iure, vtpote cum doctoribus, vt patet in ru
brica suprà in proœmio. Causa breuitatis clausulam
institutionis omisit, præsupponens peritos & doctos
viros satis intelligere in talibus clausulã institutio-
nis necessariam fore. Et sic erit sensus, ꝙ ad validita-
tem testamenti necesse est, quòd pater filium insti-
tuat, vel titulo institutionis aliquid relinquat. Aliâs
si ei simpliciter relinqueret, testamẽtum esset nullũ.
Cùm verbum, relinquo, dato alio hærede vniuersali
non importet institutionem: & ita etiam sentit glo.
super verbo, Institu. in fine. in capitu. si pater hoc tit.
lib. vj. Sed hæc opinio communiter non tenetur: quia
supplere hic clausulam institutionis esset diuinare,
quòd Raynutius eam in suo testamento apposuerit,
cùm aliâs non constet ex litera. Et diuinare est refu-
gium miserorum. dicit glo. singularis in l. filiũ quem
habentem. C. fami. ercisc. Præterea dicere, quòd Papa
causa breuitatis hic omiserit clausulã inserere insti-
tutionis, esset similiter diuinare. Nec est verisimile,
quòd hoc fecerit argumento eorum quæ not. Bart. in
l. j. ff. eodem. vbi præseruat iurisconsultum de simili
defectu dicens, non esse verosimile legislatorem cau-
sa breuitatis aliquid de substantialibus omisisse: nec
est verum quòd papa hic loqueretur cum solis doctis
& in iure peritis doctoribus. Quinimò loquebatur
etiã cum scholaribus, vt patet suprà in proœmio hu-
ius compila. qui interdum sunt rudes & ignari, vt di-
cit tex. in §. his itaq;. instit. de iustit. & iure. & in §. pe-
nul. in proœmio digestorum. Vnde restat quòd non
est verum, quòd hic Alterocha fuerit in aliquo insti-
tuta aliter quàm modo in tex. descripto. & tamen va-
11 luit testamentum. † Inde fuit quarta & vltima opi-
nio doctorum differentiam in hoc puncto inter ius
istud canonicum & ius ciuile facientium, vt scilicet
dicamus, quòd licet iure ciuili sit filio aliquid relin-
quendum iure institutionis per tex. in d. §. illud quo-
que capitulum. Hodie tamen de æquitate canonica
non requiritur tantus rigor, quod filio sit relinquen
dum iure institutionis: imò sufficit ei quocũque reli-
cti titulo relinqui, per hunc tex. ad hoc nota. Et iste
est verus intellectus huius decretalis secundum istos.
Præsuppositis hic quatuor generalibus intellecti-
bus, ex quibus habetis in hoc diffuso articulo intelle
ctum vestrum aliqualiter apertum, causa latiùs inue
stigandæ veritatis, & vt vtriusque facultatis zelato-
res in copiosa quantitate hic præsentes satientur, &
vnusquisque in sua facultate quid tenendum sit, cla-
rè cognoscat, hanc quotidianam difficultatem duas
diuido in partes. Prima erit, an sit verum de iure ciui
li, quòd pater necesse habeat & teneatur filium in ali
quo instituere, vel an sufficiat ei quocunq; relicti ti-
tulo aut simpliciter relinquere. Secũda erit, si rigor,
& asperitas iuris ciuilis id exigat, scilicet quòd filius
instituatur, an saltem de æquitate canonica sufficiat
hodie filium ex testamento patris aliquid habere iu-
re simplicicis relicti, siue alio quocũque titulo, quàm
12 institutionis. † Venio ad primum, circa quod tres
fuerunt principales opiniones. Prima fuit vt distin-
guat: an pater voluerit solẽniter testari, putà in scri-
ptis faciendo testes subscribere, & testamentum clau
sum sigillare, & cætera solennia obseruare, de quibus
insti. eo. in princ. & l. hac consultissima. C. eo. & tunc
requiritur, quòd filio aliquid relinquatur titulo in-
stitutionis: nec valeret testamẽtũ, si filio aliquid esset
alio titulo quàm institutionis relictum: quia post-
quam testator elegit solenniter testari, oportet quòd
obseruet solẽnitatem institutionis, aut testator vult
non solenniter testari, sed nuncupatiuè, vt in §. fi. in-
stit. eod. Et tunc sufficiat quòd filio relinquatur sim-
pliciter, vel alio quocunq; relicti titulo: ita quòd hoc
casu necessarius nõ erit titulus institutionis. Sed hæc
opinio non tenetur: quia est contra text. in d. §. aliud
quoq; capitulum. loquentem indistinctè, & indistin
ctè titulum institutionis requirentem. Ergo indistin
ctè est intelligendum in testamento nuncupatiuo, si-
cut in testamento solenni. l. iij. ff. de officio præsi. quia
vbi lex nõ distinguit, nos distinguere non debemus,
vt ibi. & l. de pretio. ff. de publici. actio. maximè quia
cùm eandem vim habeat testamentũ nuncupatiuum
sicut solenne, sequitur quòd requiritur titulus insti-
13 tutionis in vtroque. † Secunda opin. fuit, quòd aut
testator voluit codicillari, & tunc titulus institutio-
nis non est necessarius: imò sufficit patri codicillãti
relinquere filio simpliciter. Aut pater vult testari, &
tunc requiritur titulus institutionis. Hæc opinio est
in se vera, quia in codicillis non est necesse filio iure
institutionis relinquere, cùm in eis fieri nõ possit di-
recta institutio. l. Scæuola. ff. Ad Trebel. & institu. de
codicil. §. fina. facit l. non codicillum. C. eod. tit. & l. si
14 idem. C. de codicil. † Tertia opin. fuit quòd aut te-
stator testamentum fecit inter solos liberos, & tunc
sufficit simpliciter relinquere vni ex ipsis absque eo
quòd expresse pater relinquere teneatur iure & titu-
lo institutionis: & ita intelligitur hic tex. & in l. hac
consultissima. §. ex imperfecto. C. eo. Aliquãdo verò
testamentum fit inter extraneos, qui per testatorem
hæredes instituuntur: & tunc est filio de necessitate
relinquendum aliquid iure institutionis, vt dicto §.
aliud quoque capitulum. Et hanc opin. sentit glo. in
Authenti. nouissima. C. de inofficio. testa. quam ibi
sequuntur Iacob. Butri. & Mathesilla. notabili cxl.
quamuis illam gl. non alleget. Et eam sequitur Iason
in dicta l. hac cõsultissima. §. ex imperfecto. ij. col. Et
latiùs in dicta Authẽ. nouissima. in iiij. col. vbi Alex.
illam glo. commendat velut singularem, tamen non
videtur hæc opi. vera. propter tex. in d. §. aliud quoq;
capitulum. qui loquitur indistinctè, & requirit ti-
tulum

tulum institutionis. de quo plenius dicam infrà in xiiij.limitatione.Ita eleganter decidit glo.his tribus opinionibus recitatis.super verbo,Instituit.in dicto
15 cap.si pater.eo.tit.lib.vj. † Veruntamen vt huius articuli plenior habeatur & fundamẽtalis enucleatio, & vt vestigia sequar imperatoris,in §.itaq;.in prooemio digestorum,vbi recitat vetera,vt noua appareāt pulchriora,& in §.j.insti.eo.tit. Hanc quæstionẽ sub diuido in tres quæstiones. Prima erit,verùm de iure ciuili antiquo,scilicet Digestorum filius debuerit in testamento patris institui,vt testamentum valeat. Secunda,quid cōcludebatur de iure nouo Codicis. Tertia,quid hodie seruatur iure ciuili nouissimo, scilicet authenticorum,quo vtimur. Quibus casibus secundum Imo.in l.inter cætera.ff.de lib.& posth.tota dubitatio remanebit claré decisa. Venio ad primũ quæsitum,vtrum de iure ciuili antiquo,scilicet Digestorum,filius debeat in testamento patris aliquid habere iure seu titu. institutionis, vel an sufficiat quòd ei aliquid simpliciter aut alio titulo relinquatur.Pro cuius decisione sciẽdum est quòd glos.in l.scimus. §.cùm autem. C. de inoffic.testa.dicit,quòd de iure antiquo sufficiebat filio relinqui iure fideicōmissi, quã uis hodie requiratur titulus institutionis de iure nouissimo, per dictum §.aliud quoq; capitulum. Idem tenet glo.in l.nam & is.ff.de inoffi.testa.& in l.Papinianus.§.si quis mortis.ff.illo pro eod.ti.Sed Bar.ibi allegat casum formalem contra illam glo.in l.ita tamen.§. qui rogatus.ff.ad Trebel. Contra dictas glos. etiá tenet summus doctor Florianus in l.si pater. C. de insti.& substi.sub condi.fac.vbi refert vidisse plures repetentes illam legẽ dicentes se nunquam vidisse nec audiuisse,quòd iure ciuili antiquo digestorum filius habere deberet legitimã titu.institutionis.Ipse gloriatur se publicè dixisse,quod audiuit & vidit:lege de hoc in l.si emãcipatus.la ij.de bo.pos.cōtra tab. & in dicta l.ita tamen.§.qui rogatus.ff.ad Trebellia. Quæ quidem iura fuerunt per Sali.allegata in dicta l.sancimus.§.cum autẽ. Et priore loco per Bald.ibi hanc opinionem sequentem, licet de ipso nullam faciat Salic.mentionem. Vnde concludit iure antiquo digestorum in relicto filio facto requiri titulũ institutionis.Idem sequitur Ang.in l. Gallus.§.ille casus. ff.de libe.& posth.vbi dicit quòd institutio filiorum est de ordine & solennitate testamẽti paterni,per dictam l.inter cætera.illo eo.tit.Ideo lex requirit institutionem in filio,qua omissa testamentũ est nullum. l.j.ff.de iniusto rupto testamẽ.licet gl. & malè secundum eum in dicto §.cùm autem dicat contrariũ.Hãc eandem opinionem contra glos.tenuit idem Ang.in dicta l.inter cætera.de lib.& posthu.pro quo facit gl. in l.ex asse.ff.ad leg.Falc.dicens, quòd ibi in eadem l. ex asse.quæ cōtrarium videtur velle,filius fuit exhæredatus,quod sufficit per dictam l.inter cætera.Et ita dicit notari in d.l.Papinianus.§.si quis mortis.Idem contra glo.tenuit Bal.in dicta l.inter cætera.per tex. in dicta l.Gallus.§.omnibus.& in dicta l.inter cætera.vbi de iure antiquo Digestorũ est text.quòd filius debet in testamẽto patris institui in aliquo vel exhæredari.Hoc idem tenuit Bal.in dicto §.omnibus.allegans no.in dicta l.si quis priore.ff.ad Trebellia.& in Authen.nouissima.C.de inoffic.testa.& idem Bal. in l.omnimodo.illo eod.tit.& Imo.in dicta l.inter cætera.vbi pro casu allegat dictã l.si quis priore.§.qui rogatus.ff.ad Treb.& respōdet ad text.in dicto §.si quis mortis.vbi dicitur, quòd sufficit titulus donationis causa mortis absq; alia institutione.Quoniã ille tex. fuit ibi additus à cōpositoribus iuris noui,secundum quod sufficit quicunq; relicti titulus,vt d.l.omnimodo.& latius dicetur infrà. Vel potest dici secundum eum,quòd filius ibi fuit à patre exhæredatus.& sic facit ad titulũ illum.de inoffi.testa.vbi situatur. Vel tertiò potest dici,quòd ille tex.loquitur quando actualiter fuit data filio legitima in vita patris testantis. Quo casu iure antiquo sufficiebat quicunq; titulus: secùs,si per viam relicti in testamẽto:quoniam multi casus impedire poterant fiendũ,qui non poterant impedire iam factum,& executioni mandatum.Hãc eandem opi.tenuit Imo. in d.§.qui rogatus.dicẽs ibi esse casum singularem, quòd iure digestorum legitima debetur filio institutionis iure. Idem tenuit Bar. in l.si emancipatus.per illum tex.ff.de bo.pos.contra tabu. Et in hac opinione,vt videtis,quieuit cōmunis schola doctorum. Sed contra hanc communem doctrinam,nonnulli repetentes moderni non sine fundamento defendunt gl.contrarium tenentes,asserentes firmiter iure antiquo digestorum sufficere filio relinqui legitimã quocunq; relicti titulo,neq; fuisse necessarium illo tẽpore titulum institutionis. Et de hoc dicunt fore casum,primò in l.qui filium.ibi filiæ dotis nomine. cc. legauerat. ff. vbi pupillus educari debeat.vbi pater titulo legati reliquit filiæ, & tamen testamentum valuit, licet aliter de institutione filiæ non appareret,vt ibi Nic.de Neapo. refert audiuisse Rayne.de Forli.allegantem illum text. pro vnico & singulari destruentem communem docto.opi. Nec obstat suppletio gl.ibi in prin.dum supplet,quòd pater illam filiam exhæredauerat. Quoniam cùm tex. ibi hoc nō aperiat, eo modo supplere esset diuinare. quod(vt dictum fuit)est miserorum refugiũ.Minusq; curandum est dum glo.ibi supplet, quòd filia fuit in aliquo instituta:quia illud nedum esset diuinare, sed contra tex.formaliter concludere,dũ dicit,nec quicquam prætereà. vbi claré patet filiæ vltra dotem nihil fuisse relictum.alleg.Barto.in l.cùm vnus.§.fina. ff.de alimen.& ciba.lega.ibi,pro modo legatæ dotis. est casus contra communẽ doctrinam. Secundò adducitur text.not.in l.etiam. §.si debita patrono.ff.de bonis liberto.vbi sufficit patrono suã habere legitimam in bonis liberti tit. legati. & ibi dicit glo.quòd ille tex.nō corrigitur hodie per dictũ §.aliud quoq; capitulum.licet in filia sit hodie correctum.Et sic præsupponit, quòd postquàm filius debet hodie aliquid habere iure institutionis, sufficiebat, quòd antiquitus hoc haberet quocũq; relicti titulo. Tertiò inducitur dicta l.ex asse.ff.ad legẽ Falci.vbi patronus fuit institutus à liberto, & filio suo libertus titulo legati reliquit,& tamen præsupponitur ibi testamentũ valuisse,vt ibi Angel.hoc tenuit in princip.licet posteà per verbum fortè.suam opinionẽ mutauerit, & malè:quia ad illum tex.non posset responderi, quòd ibi filius fuisset exhæredat⁹,prout ipse ibi præsupponit.

Quartò inducitur l.pater quoque.ff.ad l.Falci.vbi pater de iure Digestorum habebat in bonis filij legitimam portionem titulo legati.Ergo idem erit econuerso.argu. l.nam & si parentibus.ff.de inoffic.testa.

Quintò adducitur l.cùm pater impuberi.ff.ad leg. Falc.ibi,quod ei legatorum nomine à patre obuenit. vbi pater alium instituit hæredem,& filio legauit.& tamen testamentum fuit validum. Sextò & vltimò pro hac parte contra communem opinionem adducitur dicta l.Papinianus.§.si quis.vbi dicitur,quòd si pater causa mortis donauerit filio partem quæ ei ab intestato obuenire debebat,tunc pater poterit securè

testas

16 testari. †Quod verbũ, securè, intelligitur. j. inexpu-
gnabiliter. vt in c. ij. de treu. & pace. & in c. ij. de pac.
& in l. j. ff. de præto. stipu. & in l. j. ff. ad legem Iul. ma-
iest. Or dicere, quòd pater ibi exhęredauerit filium,
esset diuinare. Prætereà iurisc ōsultus frustrà expres-
sisset verbum, securè. cùm notorium sit de iure, pa-
trem testari posse filio instituto vel exhæredato. Er-
go in dubio est ille intellectus sequendus, per quẽ lex
decidit dubium. l. ancillæ. C. de fur. Nec obstat, si di-
ceretur, quòd ille text. fuit per cõpilatores noui iuris
additus, quo permittitur patri relinquere filio quo-
cunq; relicti titulo: quoniam respondetur, illud non
esse verisimile, attento, ꝙ ille tex. solus hanc opi. non
fundat: imò fundatur per omnia iura superiùs alle-
gata. Et alia plura causa breuitatis hîc recitari omis-
sa, per Barbatium hîc plenè relata. Prætereà illud
dicere aliud nõ esset, quã diuinare: quod nõ est dicẽ-
dum. imò si phas & honestum foret diuinare, verosi-
milius esset credere, ꝙ illa duo iura in cõtrarium al-
legata (videlicet l. ita tamen. §. qui rogatus. ff. ad Tre-
bel. & l. si emancipatus. ff. de contratab.) fuerunt ad-
dita per compilatores nouissimi iuris, per quem fun
datur contraria præcedens opi. quã illa iurium mul-
titudo, in qua fundatur hæc vltima modernorũ sen-
tentia. Similiter nõ obstat quod dicebat Imo. quòd
in dicto §. si quis mortis. fuit ad realem portionis de-
bitæ traditionẽ in vita patris processum. Quo casu,
secundum eum nõ est posteà in testamento paterno
necesse, ꝙ filius instituatur, cùm iam actualiter tradi
ta sit ei legitima, vt l. si nõ mortis causa. §. j. ff. de inof.
testa. Quoniam respondetur ꝙ in l. si nõ mortis cau-
sa. fuit legitima quãtitas per donatorem inter viuos
tradita filio, & sic filius ilico effectus fuit dominus:
sed in d. §. si quis mortis. portio dabatur causa mortis
filio ex qua donatione, quãuis ex ea sequatur tradi-
tio nõ transit dominiũ in donatariũ, nisi secuta mor-
te donãtis. l. nõ omnis. ff. si cer. pet. & plenè habuistis.
§. in verb. *Testamentum*. iiij. Sed demũ secuta morte
dominium ipso iure trãsit in donatariũ, etiam nulla
secuta traditione, sicut ex legato, vt est casus singula-
ris in l. ij. ff. de publi. actio. vnde licet ex donatione
causa mortis processum fuerit ad traditionem, tamẽ
filius propter hoc non dicitur habere realiter legiti-
mam, donec post mortem patris donatoris. Et sic di-
cere, ꝙ propter illam traditionem quæ non sortitur
effectum ante mortem donãtis, sicut nec legatum an-
te mortem relinquẽtis, ipse donator posset securè te-
stari, esset nihil dicere: ideo non fuit hæc ratio in di-
cto §. si quis mortis causa. Sed illa sola fuit ratio, ꝗa
iure antiquo Digestorum sufficiebat quicũque titu-
17 lus. †Postremò non ob. l. inter cætera. ff. de libe. &
posth. & l. j. ff. de iniu. rup. test. vbi dicitur, quòd filius
præteritus rumpit testamẽtum. Quoniam ad hoc re-
spondetur, ꝙ duplex est præteritio, scilicet larga, &
stricta & propriè sumpta. Larga præteritio est quo-
ties de filio nulla facta fuit mẽtio in testamento, nec
instituẽdo, aut aliter ei quouismodo relinquendo. Et
isto modo accipitur in iuribus contrariis: quoniam
si filius largo modo fuerit pręteritus, taliter quòd de
ipso nulla facta fuerit mẽtio, etiam legando aut do-
nando vel aliâs relinquendo, tunc testamẽtum rum-
pitur, & caret effectu. Alio modo capitur præteri-
tio strictè & propriè: veluti quando filius non est in-
stitutus nec exhæredatus, sed legatum sit ei relictum:
& tunc de iure Digestorũ filius nõ poterat testamen-
tũ impugnare. imò sufficiebat ei fuisse relictum quo-
cunq; titulo legati fideicommissi vel donationis, vt
dictũ est. Et in hac opinione post longam suorũ phi-
lateriorũ dilatationem requieuit hic noster repetẽs
Barba. quam etiã videtur sequi Alexã. in dicta l. inter
cætera. qui vtrobiq; respõdent ad dictam l. ita tamẽ.
§. qui rogatus. ff. ad Treb. & ad l. si emancipatus. ff. de
bo. pos. cõtratab. Et hanc opi. puto veriorẽ, vt scilicet
eũ opinione glo. in d. l. scimus. §. cùm autẽ. C. de inoff.
testa. concludamus, ꝙ iure antiquo Digestorũ pote-
rat filio relinqui legitima quocũq; relicti titulo, ita
ꝙ nõ erat necessarius titulus institutionis, prouiso ta
mẽ, ꝙ filio relinqueretur integra legitima. l. cũ quæ-
ritur. C. de inoff. testa. Si verò relinquebatur filio mi-
nus legitima, tũc erat necessari⁹ titulus institutionis
adeò ꝙ non sufficiebat alius quicunq; relicti titulus:
aliâs dicebatur præteritus, & impugnare poterat te-
stamentũ: vt d. l. si emãcipatus. vbi nihil fuit filio reli-
ctum à patre, vel fuerat ei relictum minus legitima.
18 †Præsupposita igitur hac opi. pro vera, venio ad se-
cundũ quæsitũ. vtrũ iure ciuili nouo esset filius de ne-
cessitate instituendus in legitima, vel alia re: vel an
sufficeret quicũq; relicti titulus. Et dico, ꝙ iure nouo
Codicis filius nõ erat necessariò instituẽdus, imò suf-
ficiebat ei relinqui quocũq; titulo relicti, scilicet le-
gati, donationis, vel fideicommissi, aut simplicis re-
licti. vt fecit noster Raynutius, qui Alterochæ eius fi-
liæ vltra dotẽ domũ & hortum simpliciter reliquit.
Et ita eo iure fieri posse decidit text. in l. omnimodo.
& d. l. scimus. §. cùm autẽ. C. de inoffi. test. & in hoc ius
nouũ Codicis cõcordat cum iure antiquo Digestorũ.
Sed differebat in alio: quia (vt dictũ est) iure antiquo
tenebatur pater relinquere filio integram legitimã,
vt d. l. cũ quæritur. Sed de iure nouo sufficiebat filio
relinquere minùs legitima: nec propter hoc testamẽ-
tũ subuertebatur, sed ad supplemẽtum legitimæ age-
batur, vt d. l. omnimodo. & plenè not. glo. in l. nam &
19 is. ff. de inoffic. testa. †Tertia quæstio nullam habet
dubitationẽ: quia hodie iure nouissimo pater tene-
tur filio relinquere legitimã, vel minus legitima iu-
re institutionis, siue sit masculus, siue fœmina. Cùm
quo ad ius succedendi non sit in sexu differentia. l.
maximũ. C. de libe. pręte. & habuistis plenè in verbo,
Duas habens filias. Siue etiam sit in potestate patris,
siue emãcipatus, vt j. dicetur in puncto exhæredatio-
nis. Siue etiã viuat naturaliter, & ciuiliter, siue sint ci
uiliter mortui, vt quia religiosi: quia tales debent in
aliquo institui, cùm iura suitatis retineant. l. fin. C. de
epis. & cler. Etiã si essent in tertio ordine beati Frãci-
sci. secundũ Bart. quem sequitur Alexã. in l. cõmodis-
simè. ff. de libe. & posthu. vt clariùs videbitis. j. in viij.
limitatione. imò filij non nati, sed in vtero existentes
debẽt institui, non ꝙ propter eorum præteritionem
testamentũ patris esset ilico nullum, sed ne nascendo
rumpant illud. insti. qui. mo. testa. infir. in princ. Re-
stat, ꝙ instituendi sunt quicunq; liberi testatoris, ali-
ter & aliâs esset nullũ, vt d. §. aliud quoq; capitulũ. in
Auth. vt cùm de appel. cog. per quem text. sunt hodie
correcta quo ad hoc omnia iura vetera digestorũ, &
noua Codicis. Quinimò & tex. in Authẽ. nouissima.
C. de inoffi. testa. qui permittere videbatur patri pos-
se filio relinquere quocunq; titulo relicti. Nam cùm
illa Authen. sumpta fuerit de corpore Auth. de trien.
& semis. colla. iij. hodie remanet correcta per dictum
§. aliud quoque capitulum. qui est in Authen. vt cùm
20 de appel. cog. colla. viij. †Quia certũ est priores le-
ges ad posteriores trahi. Et ꝑ illas, si cõtrarię fuerint,
corrigi. l. non est nouum. ff. de legibus. Et differt ius
istud nouissimũ à veteri in omnib⁹, tam in modo re-

linquendi, quàm in quantitate relicti. Sed conuenit
cũ iure nouo Codicis in vno: quia sicut iure nouo co-
di. sufficiebat filio aliquid à patre relinqui, quãuis mi
nus legitima. Ita etiã hodie permittitur iure isto no-
uissimo, quo vtimur. Taliter, ꝙ sufficit patri filiũ in-
stituere in quinq; solidis, prout de quinq; imperiali-
bus dicet glo. singu. in l. iij. §. sed verum. vbi hoc idem
21 tenet Bar. ff. de mino. † Vel sufficit eum instituere in
vno solo numo aut obolo, vt dicit gl. singu. in §. cæte-
rùm. in auth. vt cũ de appel. cogno. Quinimò sufficere-
ret filium instituere in re aliena, vt valeret institutio,
etiã re illa euicta, nec censeretur præteritus, cùm sibi
debeatur æstimatio. Quod est verum, etiã si pater fi-
lium instituẽdo in re aliena, sciret eam esse alienam,
attẽto ꝙ filius cui res relinquitur, est persona cõiun-
cta l. cùm rem alienã. C. de lega. secundum Barto. in l.
suus quoq;. ff. de hære. insti. Bal. & clariùs Salic. in d. l.
scimus. C. de inoffi. test. quos ibi sequitur Iason. in re
autẽ propria filij in qua vsusfructus esset patris, non
valeret talis institutio, cùm morte patris talis vsus-
fructus sit finiturus. §. finitur. institu. de vsufru. Et sic
post mortẽ patris reperiretur filius in nihilo institu-
tus, & cõsequẽter esset præteritus. Et sic testamẽ. nul-
lum secundũ Bald. per illũ tex. in d. l. scimus. Et idem
Bald. & Imo. in d. l. suus quoque. Et consuluit Alex. in
22 iij. parte cõsi. xx. incip. Ponderatis his. † Vnde ex præ-
missis sequẽtes eliciuntur conclusiones. Prima est ꝙ
iure veteri nõ audiebatur pater relinquens filio mi-
nus legitima. Secunda conclusio, ꝙ eodem iure suffi-
ciebat patri relinquere filio legitimã vel aliud æqui-
pollens quocunq; relicti titulo. Tertia cõclusio est, ꝙ
iure nouo C. data fuit licentia patri relinquendi filio
quocũq; titulo relicti, etiã minus legitima. Sed post-
ea si relictum nõ sufficiebat ad legitimã, agebat filius
ad supplementũ legitimæ. Quarta cõclusio est, ꝙ ho-
die iure nouissimo authẽticorum, quo vtimur, pater
tenetur filio relinquere legitimã iure institutionis,
vel minus legitima: tñ filius agere poterit infra xxx.
annos ad supplemẽtũ legitimę. Et nisi titulus institu-
tionis insertus fuerit in testamẽto, filius cẽsetur præ-
teritus: taliter ꝙ testamentum erit ipso iure nullum
quo ad hęredis institutionẽ. Cętera verò firma mane
bunt, in authen. ex causa. C. de libe. præte. vel exhære.
& dicam latiùs infrà in xxvij. limitatione. Hoc idem
intelligatis in aliis quibuscunq; descẽdentibus tem-
pore mortis testatoris primũ locum suitatis tenenti-
bus, in quibus idem quod in filiis obseruatur, vt scili-
cet hæredes in aliquo nominatim instituantur, quia
in eis nõ sufficeret titulus simplicis relicti, aut alius
quicunq;. Nam multa sunt, quę lex non patitur in fi-
gmẽto silentij constare seu cõsistere, sed requirit cla-
ritatẽ verborũ, vt est hæredis institutio. Ita pulchrè
ad propositũ dicit Bal. in c. j. §. filia verò. in fi. de suc-
cess. feu. Et adeo requiritur hodie in filio titulus insti-
tutionis, ꝙ eũ instituere in aliquo est de forma sub-
stantiali paterni testamenti: sine qua, velut sine eo
quod dat esse rei, testamentum consistere non posset:
quia forma est ordinata series rem ad substãtiam ad-
ducens, secundum Bal. tit. de no. fide. forma. in princ.
23 Et † ꝙ filiũ in testamento instituere sit de forma sub-
stantiali testamẽti, est tex. in d. §. aliud quoq; capitu-
lum. vbi postquã ibi dictum fuit filio nõ posse relin-
qui titulo donationis fideicõmissi alteriúsve tituli si-
milis: postea subiungitur, Si autẽ hæc nõ fuerint ob-
seruata, nullã vim huiusmodi testamentũ quantum
ad institutionẽ hæredum habere sancimus &c. Illa
enim verba, *Nullam vim habere*, annullãt testamẽtũ
ipso iure, per tex. in c. ad aures. de rescript. vbi per illa
verba actus inficitur ipso iure. Ad hoc facit text. in l.
ij. ibi. nullas habere vires. C. qñ prouoca. nõ est neces-
se. vbi talia aut similia verba actũ reddunt nullũ ipso
iure, & in nostris proprijs terminis est glos. in §. huc
igitur. versic. si autẽ. super verbo, Nullum. in eadem
24 authen. vt cùm de appel. cog. † Sed vbicunq; lex certã
requirit solennitatẽ in aliquo actu, talis lex videtur
tradere formã substantialem, cui renunciari non po-
test, vt eleganter decidit Bald. in cap. j. qui successores
teneantur. Sed prius hoc voluerat Bart. post glo. in l.
vniuersa. C. de preci. impr. offeren. vbi dicit, ꝙ illa di-
citur solennitas substantialis, quæ requiritur in ipso
actu cùm celebratur, cuius omissio actum vitiat ipso
iure. Secùs esset, vbi aliqua requireretur solennitas
intercedere post actum iam celebratum & perfectũ.
Quo casu eius omissio non vitiaret ipso iure, sed ex-
ceptionis ope: & sic in effectu. vt d. l. vniuersa. vbi gl.
Et ratio diuersitatis est, quia quãdo actus est in fieri,
faciliùs impeditur, quàm tollatur dum est perfectus.
l. patre furioso. ff. de his q̃ sunt sui vel alie. iuris. cap.
quemadmodum. de iureiur. Vnde singulariter dicit
Bal. in d. l. vniuersa. secundum Aristote. & Auerroyn.
ꝙ forma substantialis aduenit rei existenti in poten-
tia: forma verò accidentalis aduenit rei iam existẽti
in actu. Idem dicit in l. perfecta. C. de dona. quæ sub
mo. Alibi dicit idem Bald. in rubr. C. de rescin. vend.
25 † ꝙ illa dicitur solennitas substantialis, quæ requiri-
tur tempore contractus, veluti cõsensus propinquo-
rum ex forma statuti. & in cap. cùm adeo. de rescript.
dicit ꝙ defectus cõditionis expressæ vel tacitæ impe-
dit actum, ne producatur in esse: vbi conditio inest à
parte ante, id est, ante actum productũ in esse. secus
si ex parte post, scilicet postquam origo præcesserit:
quia tunc opus est exceptione, per glo. in d. l. vniuer-
sa, & hanc fuisse doctrinam Dei dicit Bal. in l. hi qui.
C. de app. Ad hoc facit glo. in verbo, Inhibẽtes. in cle.
j. de iure patronatus. volens, ꝙ quoties formæ præfi-
xio traditur à principio iurisdictionis, eius omissio
vitiat ipso iure, secus si tradatur eius exercitio, quia
tunc non vitiaret ipso iure, sed in effectu. Facit gl. in
verbo, deuoluta. in clemẽ. causam, de elect. vbi per il-
lam not. ibi Imo. ꝙ illa dicuntur esse de substantia,
quæ contemporaneè cum actu introducendo cõcur-
rere debent, non quæ post actum ordinatum requi-
runtur, per glos. in d. l. vniuersa. vbi Alex. & Iason &
Fely. in c. quoniam frequenter, vt lite non contestata.
26 Et † præmissa maximè locum habent, vbi vltra solẽ-
nitatis requisitionem subnectitur decretum irritãs,
quod tantæ est efficaciæ, ꝙ videtur datum pro forma
substantiali, sine qua actus nõ valeat, secundum Bald.
& Ange. in l. j. ff. de libe. & posthu. Et cui solennitati
partes obstante decreto renuntiare nõ posset, secun-
dum glo. in verbo, Clausula. & ibi Panor. in capi. di-
lecto. de præben. & in cap. statutum §. j. super verbo,
Committitur. de rescript. lib. vj. & Dominic. in cap.
fin. super glos. in verbo, præsumant. de offic. deleg.
in vj. Prætereà dicit Bald. eleganter super rubr. C. si
27 quis aliquem testa. prohibue. † quòd iuri traditiuo
certæ formæ in actibus hominum renuntiari nõ po-
test, ne proprio motu prout quisque vellet, & non
prout debet, procedi possit. Idem dicit Bald. primæ
lecturæ. in l. Barbarius. ff. de offic. præto. Nam omis-
sio formæ in qualibet minima qualitate totum vi-
tiat, secundum Anto. de Butr. & Panor. in cap. Pisa-
nis. de testi. spolia. & Panor. in cap. causam. de re iud.
Quod est verum etiam si formæ omissio induceret

facilio

faciliorem negotij (de quo tractatur) expeditionem,
prout de hoc allegatur gl.in ver.Superiorem.in c.so-
let.de senten.excō.lib.vj. vbi Dominicus. de quo vi-
debitis infrà pleniùs prope finem tertiæ limita.Cùm
ergo lex nouissima in d.§.aliud quoq; capitulum, su-
perius allegata, requirat filium debere instituì à pa-
tre testante, & in ipso actu testandi non ita sufficeret
post.vt infrà clariùs demonstrabitur. Præterea, si ita
non fiat testamentum, annullat ipso iure, vt vidistis.
Et sic continet decretum irritans. Sequitur quòd in-
stitutio filij est forma substantialis testamenti pater-
ni, quam pater immutare non potest, vt dictū est, nec
illi renunciare.l.nemo potest.ff. de leg.j. Ad hoc facit
glo.singularis in c.non imputamus.de consue.lib.vj.
volens consuetudinem disponere non posse contra
substantiales actus. De quo plenè dicam infrà ista ea-
28 dem notula in septima limitatione. †Et intátum est
testamentum nullum, omissa filij institutione, ꝙ hæ-
res non potest ex eo prætēdere ius aliquod habere in
hæreditate. imò nec possessionem, attento quòd huic
formæ substantiali adiectum fuit decretum irritans:
29 quod †nedum inficit titulum, sed etiam possessionē.
Ita ꝙ hæres in tali testamento institutus (si spoliare-
tur possessione hæreditatis virtute talis testamenti
apprehēsa) nullū haberet remedium possessoriū recu-
perandæ, [De quibus habetur super verbo, *Et vxo-
rem nomine Adelasiam.* artic.j.in ij.deci.loquendo de
iure & priuilegio, quod habet rex Franciæ in episco-
patibus vbi dixi in addi.] nec retinendæ, si in ea tur-
baretur, quia talis possessio ex tali testamento nullo
contra decretum irritans appræhensa est meri facti,
nullum tribuens iuris adminiculum, secundū domi-
nos de Rota, qui ita singulariter in simili decidūt in
nouis, decis.xvj.incip.Si contra agentē.& tenet Do-
minicus in c.ij. vt lite pēden.lib.vj. [De hoc plenè
per nos dictum est in repetitione c.j. de elec.declarā-
do vltimam cōclusionem, & in consilio facto pro su-
stentatione confirmationis ecclesiæ Caturcen.deci-
dendo dubium.] Or si tali hæredi denegaretur pos-
sessorium recuperandæ, vel retinendæ possessionis,
quæ sunt magis fauorabilia.c.in literis. de restit.spo-
liat. multomagis denegabitur ei remedium adipiscē-
dæ possessionis, quale est remedium l.fin.C.de edict.
diui Adria.tollē. & interdicti quorum bonorum aut
quorum legatorum. [Et est verū, ꝙ decretum irri-
tans inficit titulum & possessionem, quádo ille cuius
fauore appositum est, vult eo vti, aliâs nō: vt infrà di-
30 citur in vij.limit.] Et †huius formæ substātialis, sci-
licet ꝙ filius in paterno testamēto instituatur, est du-
plex ratio. Primò ratione honoris, quia titulus insti-
tutionis est magis honorabilis, quàm quicunq; alius
titulus. Ergo pater debet filios suos ꝓsequi in hono-
31 re, vt no.in l.filium.ff.de lega.præstan. †Nam maxi-
mus honor est filio succedere patri titulo & nomine,
seu iure institutionis tanquam hæres. Ob quod dicit
tex.in l.j.in fin.C.de his qui testa.sibi ascribunt. ꝙ pa-
ter filium instituendo & hæredem scribendo, dicitur
fungi dulci officio: quod tendit in fauorem & hono-
rem filij, cū à patre dulciter tractatur, vt melior erga
patrem omnibus extraneis fuisse demōstretur, iuxta
illud Aposto.ad Hebr.j. Dum de Christo dicit, Tan-
to melior angelis effectus, quanto differentius præ
32 illis nomen hæreditauit. † Et inde est, ꝙ filium ba-
stardum non tenetur hæredem instituere ipse pater,
cùm legitima ei non debeatur in bonis patris.l. vxo-
rem.§.pater.ff.de lega.tertio, Nec aliquid capere po-
test præter voluntatē patris in hæreditate, secundum
glos.in l.j.ff.de bon.poss.contra tabu. Et sic in his quæ
honoris sunt, nullum cum patre habet participium,
vt plenè dixi super verbo, Raynutius. Nec posset pa-
ter filiæ bastardæ de bonis restitutioni & fideicōmis-
so subiectis dotem cōstituere, sicut posset pro filia na-
turali & legitima, in Authent.res quæ. vbi hoc dicit
Bal.C.cōmunia de lega. Ideo solis naturalibus & le-
gitimis debetur honor institutionis per patrē in te-
stamento. vnde dicebat Bald.in cap.ex transmissā.de
restitu.spolia. quòd filium instituere in testamento
adeò conuenit filio, ꝙ ex ipsius institutione per pa-
trem in testamento facta, satis probatur filiatio.l.qui-
dam cùm filium.ff.de verb.oblig. Ideo tex.in dicto §.
cæterùm. in authent.vt cùm de appel.cog.dicit patrē
citra iniuriam non posse filium præterire. inde dicūt
Cyn.Bal.& Sali.in l.si quando.§.j.C. de inoffic.testa.
ꝙ licet per priuilegiū liberè testandi videatur remis-
sa solennitas, quæ sine alterius iniuria omitti potest
putà numeri testium: tamen secùs est de solennitate
institutionis filij, quæ omitti nō potest sine ipsius in-
33 iuria, qui ratione honoris est instituēdus à patre. †In
cuius etiam honorē, & memoriam tenetur filius pa-
ternam cōseruare hæreditatem, cui lares paterni de-
bent dulces videri, exemplo Naboth, de quo habetur
iij. Regum penult.capi. qui cùm à rege Achab, vt vi-
neam quam iuxta palatium habebat, accepto melio-
ri aut pretio iustiori, ei vēderet accersitus fuisset: re-
spondit, Propitius sit mihi dominus, nedum hæredi-
tatem patrum meorum tibi, & mortem pati nō me-
tuit. Sed Iezabel regis vxor quę occisionis causa fuit,
impunitatem cum Achab non euasit. iiij. Regum ix.
in fin.& in can. Achab.de pœnitentia dist.iij. Melius
enim est (vt diuus inquit Bernardus in epistola de cu-
ra domus.titu.de venditione bonorum) grauem pati
famem, quàm patrimonij venditionē: ideo dicit tex.
34 singularis in l. si in emptione. ff. de minoribus. † ꝙ
propter affectionem rei duntaxat, quia fuit maiorū
suorū, datur minori restitutio sine alia læsione. præ-
terea licet milites prohibeantur prædia comparare
in his prouinciis in quibus militant: tñ paterna si vē-
derentur aut distraherētur, emere possunt.l.qui offi-
cij causa.ff.de contrahen.empt.& l. milites.in princ.
ff. de re milita. iuxta illud Psalm.xl. Hæreditas mea
præclara est mihi: maximè domus, in qua defecit pa-
ter, & filius creuit: in qua maiorū imagines aut nō vi-
dere fixas, aut reuulsas videri, satis est lugubre, dicit
tex.in l.lex quæ tutores.§.nec verò.C.de admi.tut. Et
in l.libertus qui soluēdo non est.ff.de bo.liber.dici-
tur quòd prædia in quibus maiorum sepulchra sunt,
35 magni æstimat patronus. †Secundò quòd necesse sit
filium instituere, est ratione commoditatis. Et hoc
fuit introductum propter ius accrescēdi. Nam filius
etiam in re certa quātumcunque minima institutus
habet ius accrescēdi, si hæres vniuersaliter institutus
repudiet hęreditatē, ac si ipse filius solus ab initio fuis-
set institutus hęres in illa re certa. Quo casu esset hæ-
res in solidum.l.j.§.si ex fundo.ff.de hære.insti.etiam
in feudo & emphyteusi secundum Bar.in l. vt iurisiu-
randi.§.si liberi.ff.de oper.liberto.& Bald.in l.liber-
ti.C.de ope.liberto. Sed si esset legatarius vel alius ti-
tularius, nō haberet ius accrescendi, vt dicit glos.sin-
gularis in l.si quis priore.ff.ad Trebel.de quo infrà
latius dicetur. Ideo dicebat & non immeritò Petr.de
Ancha.in iij. opposi.in dicto cap.si pater. eod.tit.lib.
vj.quòd si Hostiē.has rationes considerasset, propter
quas filius legitimam habere debet titulo institutio-
nis, non ita leuiter dixisset, hanc iuris ciuilis subtili-

36 tatem fore perniciosam.†Vnum tamen menti tene-
bitis,ꝙ idem est dicere, filium instituo,& dicere,filio
iure institutionis relinquo, vt singulariter decidit
Barto.in d.l.filium.§.sed si portio.ff.de lega.præstan.
per glo.ibi positam.Licet quidam aduocatus (vt ipse
refert)cótrarium responderit,& malè secúdum eum.
37 Et † idem si grossus notarius scripsit, pater relin-
quit filio iure restitutionis. nam tunc testamentum
valet,ac si dixisset, iure institutionis. Nec per talem
simplicitatem tabellionis irritatur testamentum. Et
ita consuluit Bald.vt ipsemet refert in l.si cùm ante.
C.de do.ante nupt.quẽ sequitur Fely.suprà in proœ-
mio.v.colum.versi.adde etiam. & in c.ad audiẽtiam.
leg.j.iij.col.de rescrip.Ideo dicit Bal.in l.imperator.
la j.ff.de stat.ho.ꝙ nó vitiatur instrumentum,in quo
notarius scripsit Falcinia pro Falcidia.Et Valeriano
pro Velleiano:quia virtus humanorum actuum non
stat modico attramento: sed in eo quod maximum
est,scilicet in mente hominis. Pari modo valeret te-
stamentum,si testator dixerit,relinquo filio iure sub-
stitutionis,secundùm glo.quam ibi Imo.reputat sin-
gularem,in l.pater impuberis.ff.de vulg.& pup.pro
qua est tex.in l.si filius substituatur.quæ non est alibi
secundum Bald.ibi.ff.de hæred.instit.vbi si in primo
gradu extraneis institutis,filius prętereatur,& in se-
cundo fuerit vocatus,valet testamẽtum,cùm eius va-
liditas à secundo gradu incipiat valido , & nó à pri-
mo inualido & nullo. Similis text.est in l.ex facto.§.
Lucius.ff.de vulg.& pup. Et quòd sufficit filium vo-
cari ex sola substitutione probatur in l. si pater filiũ.
ff.illo eo.titu.quem ibi ad hoc ponderauit Imo.Plus
probans ille text.secúdum intellectum Iaco.de Aret.
& Bart.scilicet, quòd illud sit verum etiam in pupil-
lari expressa continéte tacitam vulgarem: ex qua sa-
tis est filium succedere.quod est notádum secundum
Imo.& Rapha.ibi. Quod tñ intelligatis verũ, secú-
dum terminos illius legis si pater filiũ. videlicet qñ
filius nasciturus erat filio iam nato substitutus,& té-
pore quo nascitur inuenit purificatam códitionem,
sub qua erat substitutus:quia nó potest tunc dici præ-
teritus, per l.cùm posthumus.§.fi.ff. de libe.& posth.
38 Similiter †dici non potest filius præteritus,cui pa-
ter iure substitutionis aliquid reliquit, aliâs ipsum
non nominando filium. Nam licet tanquam extra-
neus fuerit institutus,tamen sufficit ad sustinendum
testamentum . & valebit institutio postquam verè &
effectualiter institutus fuit,qualitercunque sit,vt l.j.
§.si quis filium.ff.de Carbo.edic.per quem tex.ita te-
nuit Ange.in lectura Floren.in l.j.C.illo eod.titu.re-
ferés ita in specie aliâs consuluisse in ciuitate Papiæ:
vbi hæc quæstio de facto fuerat. Videatis Iaso.in l.si
39 pater.C.de hære.instit. †Vlteriùs circa præmissa est
aduertendum, ꝙ tantùm est de substantia testamenti
institutio filij ꝙ talis institutio debet inseri expressè,
ita ꝙ institutio tacita & subintellecta nihil ꝓficeret.
☞ [Vt plenè habetur super verbo, *Adueniente Alte-
rocha.*] Bene est verum , ꝙ institutio facta in vnum
casum,ad quem testator non se astrinxit, sed eum so-
lum quem euenire putabat demonstrauit , extéditur
ad similes casus , & valebit testamentum.l. fina.C.de
posthu.hære.instit.secùs , si ad casum demonstratum
ex certa scientia se astrinxisset , quia tunc ad similes
casus nó extenderetur,vt l.commodissimè.ff.de libe.
& posthu. Præterea institutio filij expressè debet in
testamento inseri, nec patri sufficeret in testamento
dicere, relinquo decẽ filio meo.Et postea in codicil-
lis adderet & declararet, ꝙ iure institutionis relin-
quebat:ita singulariter voluit Bald.in l.non codicil-
lum.C.eod.allega.l. quod per manus.ff.de iure codi-
cillo.vt dixi suprà in verbo, *Testamẽtum*.iij.nisi esset
consuetudo vel statutum in patria aut ciuitate,ꝙ hę-
redis institutio fieri posset in codicillis:quoniam túc
valeret, vt singulariter determinat Bald.in l.de qui-
bus.viij.colum.versi.item quæritur.ff.de legibus. Sed
iure communi hoc fieri non posset: nam sicut nó po-
test filius directè hæres institui in codicillis, cùm in
eis directò hęreditas dari non possit,sic etiá non po-
test in eis titulus institutionis declarari , potiro ꝙ fi-
lius in re certa tantùm instituerctur . secùs in extra-
neo,qui in re certa institui potest in codicillis : quia
loco legatarij habetur.secundum Bal.l. omnimodo.
C.de inoffi.test.Quoniam(vt suprà vidistis) institue
re filium,est de forma substátiali testamenti paterni:
& sic in ipso actu testandi interuenire & fieri debet
filij institutio,ita ꝙ nó sufficeret,si posteà sequeretur
in codicillis. Sed aduertatis,quia reperi Ludo.Rom.
consuluisse contrarium consi.clxxix.ij.col.incipien-
te, Amplissime doctor.vbi concludit per multas ra-
tiones, testatorem qui simpliciter reliquit filiæ qua-
draginta:potuisse in codicillis declarare, ꝙ illa titu-
lo institutionis relinquebat.Quod quidem cõsilium
est elegantissimum , ac fortiter vrgens contra Bald.
nisi dicamus , vt clarè ex verbis Ludo.potest appre-
hendi, ꝙ ibi in casu per eum consulto testator testa-
mẽtum & codicillos fecerat inter liberos. Quo casu
fauore liberorum , & quia ibi etiá testamẽtum & co-
dicilli per imperitum literarũ & penitus indoctum
fuerát facta,qui significata vocabulorum ignorabat,
vt dicit glo.in l.quoties.C.fami.ercisc.Talis declara-
tio eo tunc toleratur in codicillis facta,cùm sit rusti-
citati parcẽdum.l.ij.§.j.ff.si quis in ius voca.nó ierit.
Sed hæc responsio non sufficit, sequendo opinionem
quam suprà tenui,scilicet indistinctè titulum insti-
tutionis fore in testamento patris necessarium, non
facta differẽtia an pater testetur inter liberos vel ex-
traneos. Prætereain his quæ sunt formæ substantia-
lis alicuius actus,sicut est filium in aliquo instituere,
ignorantia iuris etiam rusticos non excusat,secun-
dum Baldum & omnes in l. iuris ignorantia. C. qui
admitti ad bono.poss.possunt. Ideo dicatis aliter re-
spondeodo dicto Lud.Rom.cósilio, quòd in casu per
eum consulto intereat filiæ in testamento paterno
prętеritæ,cui fuerát quadraginta simpliciter relicta,
quòd declaratio tituli institutionis post testamẽtum
in codicillis facta valeret,nam ibi filia consentiebat,
quòd testamentum valeret. quod patet quia ipsamet
petebat testamenti paterni,in quo præterita fuerat,
executionem, & frater eius hæres vniuersaliter à pa-
tre institutus non contradicebat:& sic filia prętеrita
testamẽtum patris approbabat,prout facere potest.
40 vt plenè dicam infrà, in sexta limitatione. †Filius
enim prętеritus aliis liberis testatoris non contradi-
centibus approbare potest testamẽtum , ita quòd va-
lebit præteritione non obstante,vt ibi latè dicam.Et
in hoc se fundat principaliter Ludo,in dicto consi-
lio allegando l.fina.C. de codicil.ita subiungens ver-
ba. Ergo postquam filia elegit viam institutionis in
codicillis declaratæ , ex hoc censetur fuisse in ipso-
met testamento instituta. Hæc ille.Quæ verba clarè
demonstrant,quòd filia præterita in testamento pa-
tris pugnabat ibi pro testamẽto ipsum approbando:
ideo testamentum valuit. quia etiam valuisset , si pa-
ter in codicillis nullã declarationẽ fecisset, seu titu-
lum institutionis nullo modo declarasset.Ergo multo
fortius

fortius valebit, vbi pater hoc in codicillis declara-
uit,licet incōpetenter:quia ea quæ valent sine solen-
nitate,valere debent cum imperfecta solennitate ge-
sta. Sicut à simili dicit gloß.singularis super verbo, in
transitu.instit.de liberti.§.multis autem modis.quòd
ea quæ fieri possunt sine iudice, multomagis valent
facta coram iudice incompetenti,vel deambulante.
Si autem filia in testaméto præterita approbare nol-
let testamentum,posset ipsum dicere nullum,licet in
codicillis titulus institutionis fuisset appositus vel de
claratus: & ita intelligo Bald.in dicta l.non codicil-
lum.C.eodem. Et idem si filia præterita testamen-
tum approbaret, aliis liberis testatoris contradicēti-
bus,quibus est aperta via dicendi nullum, & præiu-
dicari nō potest per filiam. Quod qualiter intelliga-
41 tur, dicam plenè in dicta sexta limitatione. † Nec
prætermittendum vnquam putaui, quòd pater insti-
tuendo filium,aut aliquid titulo institutionis relin-
quendo, referre debet verba institutionis ad filium,
antequam dicatur sufficienter institutus, & non de-
bet ea referre ad hæredem vniuersalem. Quoniam si
talia verba institutionis filij ad hæredem vniuersalē
referret,filius in re certa institutus cēseretur præteri
tus: & sic testamentum esset nullum, vt puta si pater
in testamento diceret, instituo Titium hæredem vni
uersalem,& volo quòd sit cōtentus,quòd filius meus
sit institutus in tali domo.text.est singularis in l. pa-
ter filium.§.fin.in verbo, ex causa fideicommissi.vbi
hoc not. Barto.ff. de lega.tertio.secundum Angel.&
Alexandrum in l. quoties.C. de hæredibus instit.vbi
Iason addit similem textum in l. Lucius.§.fin. eodem
42 titu.de legatis tertio. † Vnum tamen menti tene-
bitis perpetuò, quòd clausula institutioois prolata à
patre in testamento,si per notariū fuerit scribi omis-
sa,& in testamento non scripta, probari potest per
duos testes, licet plures requirantur in testamento,
quàm duo. Quia fortè testatur inter extraneos. Nā
eo tunc duo testes supplent instrumētum in eo,quòd
coram duobus fieri poterat,sicut quādo fit inter libe
ros. l. hac consultissima. §. ex imperfecto.C. eodem.
secùs si coram duobus fieri non posset, sicut quando
fieret inter extraneos.l. cùm proponeretur.ff. de le-
gat.ij. Ita notabiliter decidit Bald.in l.secunda.C.de
bonor. possessio. secundum tabu. vbi eum sequitur
Pau.Facit quod not.idem Bald.in l.errore.C. eodem
titu.Et ita in propriis terminis cōsuluit Barb.in pri-
ma parte consilio xxix.sexta col.vbi idem concludit
de substitutione scribi omissa, quæ probari potest
per duos testes inter liberos:secùs inter extraneos.vi-
deatis eundem consil.v. vbi decidit, quòd si pater di-
xit, in cęteris autem omoibus bonis filios meos, licet
non dixerit, instituo, tamen testamentum valet. Ita
quòd filij censentur instituti.Nam per illa verba vni
uersalia alio expresse non instituto, inducitur hære-
dis institutio,vt plenè dicā infrà eodem.super verbo,
43 *Reliquos cætera bona*. Plus † dico, quòd ipsemet pa-
ter debet filium instituere,& manu sua scribere, aut
ore proprio nominare titulū institutioois,vt elegā-
ter decidit Richardus Malumbre,in quadā sua dispu
tatione incipiente,Titius ex prædefuncta.dicēs vlte-
rius quòd si testator mandauit testamentum dictari
secundum cōsilium sapientis, non poterit sapiens ex
seipso addere clausulam institutionis,secūdum Bart.
in l.illa institutio.ff.de hæredibus instit.Bald.& Sali.
in l. captatorias.C. de testa.mili.& vidistis suprà in
44 verbo, *Condidit*.j. Et † idē dicatis in notario appo-
nente hanc clausulam: quia tunc nihil operatur, nisi
aliàs appareret de voluntate testatoris fuisse apposi-
tam,secundum Bald.in l.quoties.§. si duo.ff.de hære.
institué.& in l.quoties.C. illo eodem titu.Nam cùm
institutio certam habeat formam,nō potest addi per
sapientem,prout nota. dicunt dominus Anto.& Pa-
normit.in cap.clericus.ij. col.in fin.de iureiuran.vbi
45 decidunt, † quòd si per partes detur licentia notario
vel iudici extendendi instrumetum, prout voluerit,
non posset ibi addere iuramentum,vel stipulationē,
si formaliter non interuit:quia cùm iuramentum, &
stipulatio certam habeant formam, suppleri nō pos-
sent,etiam simplici consensu partium.de quo videa-
tis Oldr.satis plene loquentem, consilio cxxxix. in
46 viij.dubio. Ideo † cautela est,quòd notarius in in-
strumento expresse dicat, quòd de commissione, &
expresso mādato testatoris, aut partis,clausulā insti-
tutionis apposuit.Ad hoc facit quod singulariter cō-
suluit Angel.consilio ccliij. incip.Domina Antonia
de Florentia.vbi in fine dicit, quòd pactum de non
reuocando donationem in instrumento donationis
causa mortis positum, nihil operatur, nec locum ha-
bebit dispositio.l.vbi ita donatur.ff. de donatio cau-
sa mort. Et ratio est,quia tale pactum cēsetur potiùs
appositum ex imperitia & errore tabellionis,qui ta-
les & similes clausulas inseruit, ex consuetudine,
quàm voluntate donantis,de quo plenè dixi suprà in
verbo, *Testamentum*. iiij. Facit quod not. Panor.in
47 capit.Quintauallis.xxj.col.de iureiuran.vbi † dicit
quòd clausula,quę solet in compromissis apponi,vi-
delicet quòd partes non venient cōtra laudum quā-
tumcūq; enormiter lædantur,nihil operatur, imò ea
noo obstante recurrere poterunt ad arbitrium boni
viri.Idem decidit Panor.in cap.cùm cōtingat.xxvj.
col.illo eod.titu.Si clausula illa apponatur in contra
ctibus,& rationem ponit,quia notarij suis formula-
riis inhærentes tales solent clausulas apponere sine
partiū consensu,siue mandato, ideo non debent par-
tibus nocere nec prodesse. Ad hoc facit singulare di-
ctum Bart.in l.j.vj. quæst.in fi.ff. de iure codic.vbi di-
cit,quòd clausula codicillaris,quæ solet hodie appo-
ni in testamentis,nihil operatur:quia ootarij nō ap-
ponunt eam de commissione & mādato testantium,
sed potiùs ex quadam consuetudine ipsorum tabel-
lionum.Et ita etiam cōsuluit Barba.in ij.parte consi.
lx.in princip.& in j.parte consi.lviij.j.col. Quæ dicta
si vera essent,proiicerent ad terram omnia penè mo-
derna testamēta,in quibus notarij semper apponunt
clausulam institutionis & codicillarem. Et licet Bal.
in dicta l. quoties. loquens de clausula institutionis,
approbare videatur dictum Barto.de clausula codi-
cillari loquentis:attamen ipsemet Bald.in l. iam hoc
iure.ff.de vulga.& pupil.substitu.tenuit contra Bart.
Pro quo facit elegans dictum eiusdem Bald.in l.j.C.
48 de sacrosan.eccle.vbi dicit, † quòd voluntas testato-
ris talis præsumitur fuisse, qualem lex mandat esse,
idem Bald.in l.precibus.C.de impube.& aliis substit.
dicit, quòd testator præsumitur cogitare velle id,
quod lex disponit.alleg.l.si duo.ff. de acquir.hæredi.
Igitur eodem modo dicemus hìc, quia cùm ista sit
communis tabellionum consuetudo,quòd tales clau
sulæ apponātur,censetur & præsumitur testator vo-
luisse suam dispositionē regulari secundum cōsuetu-
dinem notariorum. Pro quo facit elegās dictū Bart.
in l.hęredes mei.§. cùm ita.ff.ad Trebellia.ibi voluit
quòd testator in dubio videtur voluisse testari, secū-
dum legem municipalem loci. Hoc idem tenet Imo.
in l.fin.ff.de condi.& demonstra.Eodem modo vide-

tur dicendum, ꝙ testator in dubio voluisse præsumi-
tur testari secundum cõmunem tabellionum consue-
tudinem. Nam inter partes ea semper videntur adie-
cta, quæ solẽt ex cõsuetudine apponi, vt l. si priùs. §. re
ctè placuit. ff. de aqua plu. arcen. vbi Bar. facit text. in
l. quod si nolit. §. qa assidua. ff. de ædil. edic. & est me-
lior tex. de iure in l. fin. C. de fideicõ. quem ad hoc pro
singulari alleg. Bald. in l. huiusmodi. in princ. ff. de le-
49 ga. j. & idem Bald. in d. l. fi. not. per illum tex. † ꝙ no-
tarius simpliciter rogatus, semper intelligitur roga
tus, ꝙ clausulas apponi cõsuetas apponat. De quo mi
rabilia dicit Barbat. in c. quod translationem. ix. col.
de offi. deleg. Ideo dicebat Florianus in l. qui erat. iij.
col. ff. famil. erciscun. ꝙ si alicui est facultas concessa
vendendi etiam bona fiscalia, poterit in instrumẽto
venditionis apponere & inserere pacta etiam pœna-
lia in talibus fieri consueta, licet in concessione non
fuerit dictum, necnõ pro obseruantia contentorum
in instrumento, poterit ille talis bona fisci obligare.
alleg. text. in l. bene à Zenone. C. de quadr ien. præscr.
hoc idem priore loco tenuerat Ang. in l. ij. ff. de iuris-
dic. omn. iudi. Similiter est dicẽdum ecõuerso quòd
omnia videntur expresſè excepta, quæ solent de con-
suetudine excipi, vt est tex. not. in l. fin. C. de iure em-
phyteu. facit tex. in l. fin. C. de fideiuſ. de quo videatis
Bald. in d. l. huiusmodi. Bart. in l. de die. ff. qui satisda.
cogan. & Bal. super rubri. C. de his quæ in frau. credi.
facit tex. in cap. cùm Martinus. de constitutio. vbi di-
citur, quòd clausula quæ in literis apostolicis appone
consueuit, semper subauditur. Videatis Bald. in rubri
ca C. de fide instru. versic. quæro de tertio. vbi singu-
lariter dicit, quòd abbreuiatura notarij recipit re-
nũtiationem suppletionum & clausularum à iure &
consuetudine. De quo per Bald. in l. contractus. illo
eodem titu. quia de omnibus talibus clausulis vide-
tur esse rogatus, vt d. l. fin. secundum Alex. in ij. parte
☞ consil. xxviij. incip. In causa & lite dominæ. [Vide
circa hoc aliqua notanda super verbo, *Cætera bona.*
ante finem. loquendo de suppletione abbreuiaturæ.]
50 Sanè tamen intelligatis verum, † ꝙ abbreuiatura
notarij recipit suppletionem à iure & consuetudine
scilicet in eodem notario. Sed alius qui nõ fuit roga-
tus, puta successor tabellionis rogati non posset sup-
plere, secundum Bald. in dicta rubri. Videatis Paul.
consi. ij. & Panor. in c. penul. & fi. suprà de fide instr.
& Alexãd. in ij. parte consi. xxviij. incip. Viso & præ-
habito opportuno examine. vbi concludit quòd suc-
cessor extendendo abbreuiaturam sui prædecessoris
apponere nõ posset clausulam precarij in instrumẽ-
to venditionis, vel aliam clausulam non venientem
ex natura contractus, de quo fuit factum instrumen-
tum. Sed solùm inserere posset clausulas, quæ veniũt
ex natura actus qui geritur. Notarius autem, qui de
instrumento fuit rogatus, posset clausulam precarij
seu constituti apponere in cõtractu, ex quo transfer-
tur dominiũ, si cõsuetum fuerit tales clausulas appo
ni, quãuis de illis non fuerit expresſe rogatus, secun-
dum Spec. in tit. de instru. edit. §. instrumentũ. versi. si
quid à cõtrahentibus. & Fely. in c. cùm Martinus. de
51 constit. iij. col. † An autem notarius, qui cõfecit in-
strumẽtum, sed nõ secundum formam consuetam, vt
quia clausulas nõ apposuit cõsuetas, incidat propter
hoc in pœnã falsi. Pet. de Anch. cõsuluit, ꝙ nõ, consil.
cclxxiiij. aliâs est consil. cclxxviij. incip. Tria princi-
paliter. per tex. in l. iubemus. C. eod. titu. Quid autem
si notarius omittit solennitates de iure communi re-
quisitas, veluti locum aut tempus, an incidat in pœ-
nam falsi, ponit Bal. in d. l. iubemus. vbi Bart. & Pau.
& Bal. in l. si post diuisionem. C. de iuris & facti igno
ran. Bar. in l. si librarius. ff. de regu. iur. Bal. & Imo. in
d. l. quoties. ff. de hæred. instit. & Bal. in l. si veritas. C.
de fideicommiſ. & in l. fina. vj. opposi. C. de edic. diui
Adria. tollen. Vnum circa hoc mẽti tenebitis, quòd
si notarius sit excellens persona, omittendo illa solẽ-
nia, nõ tenebitur de falso, secundũ Barb. in repe. rub.
☞ supra de fide instru. xxxv. col. [Vt plenè dicitur su-
per verbo, *Adiecta impuberi.* loquendo quid opera-
52 tur excellentia personæ.] † Vnde ex præmissis re-
sultat conclusio, ꝙ quando dicta clausula institutio-
nis reperitur in testamẽto posita, præsumitur inserta
de voluntate testatoris expressa vel tacita, cùm videa
tur voluisse testari, secũdum cõmunem tabellionum
cõsuetudinem. Ex quo sequitur, ꝙ cùm tabelliones
habeant cõsuetudinem apponẽdi talem institutionis
clausulã, aut codicillarẽ, vel aliam similem, possunt
eas notarij in testamento apponere, secũdum ipsorũ
morem. Et ita expresſè de clausula institutionis fir-
mat Bal. in l. illa institutio. ff. de hære. instit. & ibi per
53 eum, an sapiens posſit illam clausulã addere. † Hæc
tamen intelligatis vera, scilicet notarium apponere
posse clausulam institutionis aut codicillarem, quã-
diu testamentum est in fieri, veluti quando est in ab-
breuiatura: quia tunc poterit extẽdi secundum morẽ
notarij, qui testamẽtum recipit, id est, eum omnibus
clausulis consuetis, vt dictum est. Si verò testamen-
tum iam esset in facto esse, vt quia fortè ingrossatũ &
authenticè signatum, tunc non posset notarius clau-
sulam apponere institutionis, nec codicillarẽ, secun-
dum Bal. singulariter in d. rubr. C. de fide instru. & de
his quæ in frau. credi. Pro Barba. in c. ij. suprà de pre-
cario. alleg. text. glos. & Ange. in l. apud Celsum. §. in
hac. ff. de except. doli. Quod est etiam verum quo
ad alias clausulas, puta renuntiationũ, submiſsionũ,
& cæterarum. de quo per Bart. in l. fin. ff. quæ in frau.
cred. Præterea est hoc verum, scilicet notarium ap-
ponere posse clausulas consuetas apponi cõmuniter
per alios tabelliones, quandiu instrumentũ est in fie-
ri, non autem clausulas apponi consuetas per illum
solum notarium, qui instrumentum recepit, & non
per alios. Quoniã eo tunc sine expresso mãdato testa
toris nõ valerẽt appositæ, & ita potest intelligi singu
lare dictũ Bar. in d. l. j. ff. de iure codi. & dictum Bald.
in d. l. quoties. ff. de hære. insti. quę omnia sunt notan-
da, nec obliuioni tradẽda, sed memoriæ tenaciter cõ-
mendanda, velut quotidiana pro intellectu d. l. fi. C.
54 de fideiuſſ. † Hanc autẽ verisſimam iuris ciuilis cõ-
clusionem, in qua dicimus patrẽ adstrictũ esse ad filiũ
vel alium descendentẽ primum locum suitatis tenẽ-
tẽ in aliquo instituendũ, vel nominatim exhæredan-
dum, limitetis nõ habere locũ in casibus sequẽtibus,
in quib' pater nõ tenetur instituere filiũ in quoquã,
vel si aliquid ei reliquerit, valebit relictũ filio factũ
absq; titulo institutionis, ita ꝙ testamentum plenum
55 sortietur effectum. † Primò locum non habet dicta
conclusio, si testator dixerit, relinquo filio meo legi-
timam, aut partẽ legitimæ, vel decem iure legitimæ.
Quoniã in his casibus, licet testator non dixerit insti
tuo, vel iure institutionis relinquo, sed duntaxat di-
xit, relinquo, testamentũ valebit, adeò ꝙ filius cense-
tur institutus, & perinde habetur ac si pater dixisset,
ipsum instituo, secũdum Bart. in authẽ. vnde si parẽs.
C. de inoffi. testa. hoc idem sequitur Bald. & in l. quo-
ties. C. de hære. insti. dicens de hoc esse casum in l. hu-
manitatis. ibi legitima relicta. C. de impube. & aliis
subſtit

substit. Et hanc eandem opinionem sequitur doctor
ille Seraphicus Ange.Are.in §. fin.insti.de inoff.test.
dicens, q in dubio opinio Bart.postquam approbata
reperitur per Bald.in practica seruaretur. Et in hanc
partem reperio consuluisse Bar.consi.cxlvj. Et Fran.
Tigrini.cuius consilium habetur in volumine consi-
liorum Bar.consi.clxvij. id idem consuluit Pau.con-
sil.cccxlvij.v.col.& consil.ccxcix. in princip. & tenet
Bar.in l.fi.ff.de pecu.lega.& Bald.in d.l.humanitatis.
Idem tenuit Rapha.in l.his verbis.ff.de hæred.instit.
& Cardi.hic, licet Bart.in l.filium.§. sed portio.ff.de
lega.præstan.hoc indecisum reliquerit.tamē pro hac
opin.consuluit etiā Bald.in ij.parte consi.x. Quoties
enim testator mentionem facit de legitima, semper
videtur considerasse ius. Et sic debito modo, scilicet
titulo institutionis de iure requisito reliquisset, vt di
cit Bal.in d.l.humanitatis.vbi allegat glo.& not.in l.
quoties.C.fami.ercis.& Iaco.in d.l.quoties.C.de hæ-
red.instit.Et dicit q illa verba sapiunt iuris ministe-
rium. Ergo multò magis si testator faciat de legiti-
ma mētionem per verbum, relinquo. Quo casu vide
tur considerationem habuisse ad ius, vt scilicet intel-
56 ligatur iure institutionis reliquisse. Idem † si testa-
tor aliquid filiæ legaret pro dote, quoniam tūc vale-
ret testamētum, perinde ac si esset dictum, pro legiti-
ma. Cùm dos sit pars legitimæ l.quoniā nouella.C.de
inoffic.testa.& ita voluit Anto.de Butr.hic per hunc
tex.quod dictum non puto securū, scilicet q hæc ver-
ba pro dote, importent institutionē, secūdum Panor.
& Imo.hic. Super hoc passu est aduertendum, quia
Bald.sibi ipsi contrarius in repeti.l.j.C.de sacrosanct.
eccl.vers.super quarto quęsito dicit præfatus doctor.
tenet contrarium, dicēs vt effectualiter ex suis resul-
tat verbis vsque ad versi.super quinto. q etiam si pau
peres Christi essent hæredes instituti, & filio relicta
legitima absq; titulo institutionis, tale testamentum
est nullum, quātumcunq; fuerit facta mētio de legi-
tima. Mouetur tali ratione: qa fauore piæ causæ non
derogatur iuri liberorum, vt notat glo.in l.si quis ad
declinandam.C.de episc.& cler.& est tex.in cap.qui-
cunq;.xvij.quæst.iiij.licet Bart.in d.l.j.in repetitione
tenuerit fauore pię causæ testamentum non esse nul-
lum filij præteritione, quod sequitur de Mathesilla,
in suis not.xxiiij.col.Idem contra Bart.tenet Sali.in
dicta authent.vnde si parens.vbi dicit, q si filio relin-
quatur legitima sine titulo institutionis, alio hærede
vniuersali relicto, testamentum non valet: quia cùm
tunc institutio sit de forma substantiali testamenti,
vt superiùs ostensum fuit, eius omissio vitiat totum
actum l.fin.C.de donat.& cum Sali.transit Alexand.
in dicta l.his verbis.ff.de hęre.insti.& in l.nam quod
ad ius.§.non omnis.ff. ad Trebellia.vbi ponit bonas
rationes allegās plures magistros hoc tenētes, videa-
tis eum plenè loquentem in d.l.humanitatis. Si verò
alius non esset hæres vniuersalis, tunc testamentum
valeret, & talis dispositio traheretur ad totā hæredi-
tatem, vt dicta l.his verbis.vbi Bal.plenè distinguen-
do. Et idem, dicit Salic.esset, si testator diceret, relin-
quo filio legitimā de instituti vel substituti substan-
tia.ff.de eo quod certo loco.l.iij.§. si quis insulā.quo-
niam tunc filius non censetur institutus, sed pręteri-
tus, nisi dixerit, instituo. Hanc eandem opinionem
firmat Sali.contra Bart.in dicta l.quoties.C.de hære-
di.institu.circa finem. vbi respondet ad legem diuus
Traianus.ff.de testamen.milit.& ad legem, quoniam
indignum.C.eodem.quia loquitur quando filio esset
simpliciter relictum, nō dato alio hærede vniuersali.

Similiter respondet ad dictā l.humanitatis.per Bald.
allegatam, quia illa verba, legitima relicta, non sunt
verba testatoris, sed sunt verba legis. Pręterea illa lex
loquitur de iure nouo C.secundum quæ tempora nō
requirebatur titulus institutionis, vt l.omnimodo.
C.de inoffic.testamēto. Nam genus prolatum in ma-
teria, in qua est necessaria expressio certæ speciei,
nūquam refertur ad illam speciem, nisi illam expri-
mat maximè vbi profertur ab imperitis, cùm ita be-
ne sciant vulgares dicere: ego facio filium meum hæ-
redem, sicut dicere, relinquo legitimam. Igitur inter
liberos necessarius est titulus institutionis, tum pro-
pter honorem: quia est titulus honorabilis, vt dicta l.
filium.§.si legata.ff.de lega.præstād. Tum etiam pro-
pter cōmodum, scilicet iuris accrescēdi, vt dicit Sali.
in authen.nouissima.C. de inoffi.testamen.& voluit
Imo.in repeti.l.j.§.si ex fundo.ff.de hæredi.institu.al-
legat tex.in dicto §.aliud quoque capitulum.& §.cæ-
terùm.in authen.vt cùm de appellatio.cog.vbi clarè
probatur necessariam fore expressionem verborū,
quòd filio relinquatur iure institutionis, & est de for
ma. Ideo si non exprimatur, actus vitiatur propter
formam non seruatam.l.is qui quadringenta.l.quæ-
dam.ff.ad legem Falci.& cap.cùm dilecta.de rescrip.
Vnde finaliter concludit indistinctè, testamentū non
valere, quantumcunque pater relinquat filio pro le-
gitima. Nec obstat secundum eum, quòd sensus ver-
borum debet in dubio capi, vt actus & res potiùs va-
leat, quàm pereat: quia illud est verum, vbi forma à
lege tradita reperitur seruata: aliàs secùs.l.cùm hi.§.
sed si prætor.ff.de trāsact. Præterea si diceretur, quòd
in dubio fauendum est testamento.l. siue pars. ff.de
inoffic.testa.& c.fina.de re iudi.respondetur, q illud
est verum, nisi communis opin.esset in contrarium,
vt dicit Inno.in cap.ne innitaris.de cōstit. Ideo cùm
hæc sit opinio communis in præmisso casu, scilicet
testamentum non valere sine expressa filij institutio-
ne, non esset in iudicando ab hac opinione receden-
dum. Et ita dicit Salic.se apud Paduam cōsuluisse. Et
hanc puto esse in hoc puncto veritatē: nam si ita esset,
vt Bar.& Bald.dicunt, quòd sufficeret patri dicere re-
linquo pro legitima, nō posset dari differentia inter
hunc casum & illū, in quo pater relinqueret filiæ do-
tem, quæ est portio legitimæ, vt dicta l. quoniam no-
57 uella. † Præterea quemadmodum verbū, relinquo,
additum verbo, legitimam, importaret institutionē,
cùm adiiciatur quotæ & rei vniuersali, vt dicebant
Barto.& Bald.ita etiam adiicitur quotæ seu rei vni-
uersali, quando relinquitur dos.l. quod dicitur.ff. de
impēsis in rebus dotali.fac. Et tamē vbi relinquitur
dos vel aliquid aliud, vniuersale verbum, relinquo,
non importat institutionem de iure ciuili, alio stan-
te hærede vniuersali, vt suprà plenè fuit decisum, &
consuluit Pau.cōsi.cc.incip. Ad primum ergo breui-
ter, idem dicendum erit, si relinquatur legitima, aut
pars legitimæ, vt etiam tunc nō importat institutio-
nem. Et in hanc partem consuluit Pet.Gyensi de Eu-
gubio, per plures rationes, cuius consilium hodie re-
peritur in volumine consiliorum Bart.consi.cxlviij.
vbi videatis pulchram ad illud cōsilium additionem
Bernardi Landriani, in qua multa bona allegantur
ac plura magistrorum consilia referuntur. Finaliter
tamen videtur in hanc partem inclinare.idem tenuit
de Mathesilla. in suis notabilibus. col.xxxvij. nota-
58 bili incip. Nota, quòd si pater dicit. Ex † quibus
sequitur decisio alterius quæstionis: videlicet si te-
stator dicat, relinquo filio decem pro sua Falcidia,

vtrum videatur iure institutionis reliquisse.& Bart.
in dicta authē.vnde si parens.dicit quòd sic,quem ibi
sequitur Bald.quia hoc verbum,Falcidia,verificatur
in legitima iure naturæ debita,vt est ibi glos.sed me-
lior est in cano.respōsa.ij.distin.Ideo intelligi debet
iure institutionis, ac si dixisset, relinquo pro legiti-
ma.argu.l.sciēdum.ff. de verb.obli. Solennitas enim
quòd filius in aliquo instituatur,est intrinseca,& sic
in dubio præsumitur interuenisse. Facit quod notat
Bald.in l. imperator.ff. de stat.ho.vbi dicit,ꝙ si nota-
rius scripsit in testamento, ꝙ pater reliquit centum
pro Falcidia, vbi scribere debebat, pro sua legitima,
tale testamentum valet: quia error tabellionis vitia-
re non debet actum.l.errore.C.eod.idem tenet Paul.
consil.cxcix.incip. in casu præsenti.& consi.cccxlvij.
incip.super primo puncto.v.col. in prin.vbi dicit, ꝙ
filius cui relictum est pro sua Falcidia, aut pro parte
& portione sua,cēsetur legitimè institutus,alleg.Bar
to.in d.authen.vnde si parens.& Bald.in d.l.humani
tatis. Et cum hac opinione trāsit hic dominus Card.
Sed in hoc puncto sicut in præcedenti contrarium
determinat Sali.in dicta l.quoties.C.de hæred.instit.
& in authent.vnde si parens.per text.in dicto §.aliud
quoq; capitulum. & per rationes superiùs allegatas.
Et idem cum Sali.tenet Iason post plura Doctorum
cōsilia,quæ allegat in authē.nouissima,viij.col.C.de
inoffic.testa. Nec obstat secundum eum dicta l.scien-
dum.ff.de verb.oblig. vbi præsumitur de solennitate
intrinseca:quia illud est verum , nisi lex mādaret so-
lennitatem intrinsecam debere exprimi. Sicut in ca-
su nostro mandat filium debere institui , sine qua in-
stitutione testamentum erit nullum. Et idem erit,si
pater dicat , relinquo filio cētum pro sua substantia:
quia tunc etiam non valet testamentum.Et hāc opin.
sequitur Imo.in d.l.j.§. si ex fundo.ff. de hæred instit.
Et hoc puto esse de iure verum. Quoniam non esset
posibile postquam lex dedit formam substātialem,
scilicet ꝙ filius formaliter instituatur , quòd filio re-
linqui posit per alia verba,quàm per verbum,insti-
tuo. Cùm homo priuatus mutare nō posset formam
à lege traditam.l. nemo potest.ff. de lega.j. & in cap.
requisisti.supr.à eodem. Dicunt tamen aliqui moder-
ni,quòd opinio Bart.Bald.& Pau.superiùs relata ve-
rificari posset , vbi statutum ciuitatis , aut municipij
disponeret , quòd esset dote contenta pro sua Falci-
dia.Quia illo casu statutum tollere potuit,& mutare
modum traditum à lege. Facit quod not. Barto.in l.
j.in princi. ff. ad legem Falcidiam. Et idem in filio
59 vt infrà latius dicetur. †Secundò limitabitis præ-
dictam conclusionem, in qua dicitur , filium debere
institui, non habere locum in testamento, in quo pa-
ter nō reliquit exprefsè filio titulo institutionis. Sed
in eo adiecit clausulam , quòd testamentum valeat
omni meliori modo, & forma quibus valere potest,
& debet. Quoniam dicta clausula est tantæ virtutis
& efficaciæ , quòd testator censetur filio reliquisse
iure institutionis;secundum Bald.in dicta l.quoties.
C. de hæredibus instituendis. Facit quod not.Barto.
in dicta authē.vnde si parens. Satis enim tunc appa-
ret de intentione testatoris per coniecturam, quod
relinquere voluerit eo modo, quo tenebatur. Nā ad
validum intellectum,potius quàm ad inualidum di-
cta verba sunt trahenda secūdum qualitatem perso-
narum quibus loquimur.l.ex militari.ff.de testa.mi-
lit.allegat Iaco.de Areti.in l. illa institutio.ff. de hæ-
red.instit.& Spec.titu.de instru.editio.§. instrumen-
tum.versi.quid si à contrahentibus. Nam hoc casu si-
gnificatio verborū generalium non repugnat,vt vo-
luntas testatoris saluetur,arg.l. ab omnibus.ff.de le-
gat.j. Vulgares enim homines & illiterati nesciunt
vulgarizare aliud verbum, quàm verbum relinquo.
Et cōtra æquitatem esset dicere, quòd generale voca-
bulum non adaptetur speciei,in qua magis saluatur.
Si autem exprefsè diceret, relinquo iure legati , tunc
non valeret testamentum,secundum Paulum consil.
60 cccxlvij. quod an sit verum , dicam infrà. †Tertiò
limitat Bald.dictam regulam non habere locum vbi
testator aliquid reliquit filio,titulo simplicis relicti,
& ipsum prohibuit plus vel amplius petere posse vel
habere. Quoniam hoc casu, licet filius non reperia-
tur exprefsè institutus,tamen valet testamentum, vt
singulariter decidit Bald.in l.si adulta.C.de hæred.
actio.vbi dicit,quòd pater modo prędicto relinquēs,
videtur illud reliquisse filio animo recompensandi
cum legitima. Et sic filius dicitur satis institutus , &
perinde,ac si legitima fuisset ei exprefsè relicta. Quo
casu erit institutus,non vi expressæ institutionis,sed
vi resolutæ intētionis seu orationis. Quod dicit forę
notandum & menti tenendum , allegat l. si debitor.
ff.ad legem Falc.Idem tenuit Raph.in d.l. his verbis.
ff.de hæred.instit.& Ludo.in l.nam quod.§.non om-
nis.ff. ad Trebel. & consuluit Paul. consil. allegato
cccxlvij.v.col. Sali.verò in d.l.si adulta.tenet cōtra-
rium. Nam licet clausula prohibitionis plus petēdi
inducat compensationē cum legitima, vt d.l.si debi-
tor.tamen illa lex nō probat, ꝙ propter hoc dicatur
filius institutus,nec habeatur pro instituto,nec ꝙ il-
la verba institutionem importent. Quam opinionē
sequitur Imo.in d.l.his verbis.Ego nunquā potui ca-
pere quomodo iam dictæ duę clausulæ posint testa-
mentum cōseruare, vbi filius non reperitur exprefsè
institutus.Cùm(vt suprà sæpe pluries cōclusum fuit)
institutio filij sit de forma substantiali paterni testa-
mēti,sed quoties aliqua verba sunt de substantia ali-
cuius actus,vel sunt de forma substātiali,omisio il-
lorum vitiat actum.arg.ca.j.de baptismo.vbi dicitur
quòd quāuis puer fuerit ter mersus in aquā: In nomi
ne patris,& filij,& spiritus sancti amen.Si non dicā-
tur hæc verba:Ego te baptizo, puer non erit baptiza
tus.Licet enim regulæ diuinæ regulis non subiician-
61 tur grāmaticalibus.c. indignū. xxxviij.distinc. † Ita
quòd falsa Latinitas eas nō vitiat, vt ibi.& in c.retu-
lerunt.de consecta.distin.iiij. vbi illa verba,in nomi
ne patria,& filia,& spiritua sancta,nō vitiāt baptis-
mum. Tamē necesse est, quòd verba interueniant,li-
cet non consona rectæ locutioni : quia qui corruptè
profert verba ex ignorātia, vel lapsu aut defectu lin-
guæ,non impedit baptismi effectum, nisi hoc faceret
ex industria, vel esset tāta verborum corruptio,quòd
sensum locutionis auferret, secundum beatum Tho-
mam in quarta scripti.Cùm igitur verbum,instituo,
sit de forma substantiali, non potest videri,quòd sub
figmento verborū omitti posit,licet sufficeret dice-
re, relinquo iure substitutionis vel restitutionis , vt
suprà dictum fuit.Quia per hæc verba satis remanet
sensus locutionis demonstrantis intentionē proferē-
tis testatoris,filiū instituere volentis, attēto ꝙ verba
materialia proferuntur, aliâs testamentū nō valeret.
Cùm valere nō posit , nisi filius sit institutus nomi-
natim , vel exhæredatus.l. inter cætera.ff. de liber.&
posthu. Ergo specificè debet institui: quia cōditiones
sunt in forma specifica implendæ.l. qui hæredi.& l.
Mæuius.ff. de condi.& demonst. Nec intelligo æqui-
tatem, in qua se fundabat Bald.cōtrarium adstruere
satagens

satagens. Cùm iudex non debeat esse clementior lege,
in authē. de iudic. §. oportet. colla. vj. & ipsemet Bal.
dicat in l. ij. prope finē. q̄ iniuriam facit legibus, qui
vult se meliorē, quàm ipsæ leges videri. C. de sent. ex
pericu. recitā. vbi ad hoc alleg. d. §. oportet. quia secū-
dum August. in lib. de vera relig. in istis tēporalibus
legibus, quanquam de his homines iudicent, cùm eas
instituunt, tamen cùm fuerint institutæ & firmatæ,
non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundū ipsas
62 vt in cap. in istis. iiij. dist. Sunt † enim aliqui dicen-
tes se amplecti æquitatem spreta iuris forma, sed illa
dici nō potest æquitas, imò potius iniquitas: quia de-
uiat ab eo quod bonū & iustum, atq; æquū. Cùm lex
fundata sit super æquitate & ratione. Quoniā aliàs
lex non esset. iiij. distin. cap. erit autem lex. & j. distin.
c. consuetudo. ita pulchrè dicit Panor. in c. ex parte.
lo ij. de offic. deleg. Vnde alibi dicebat etiam idem
Bald. & pulchrè in l. precibus. C. de impube. & aliis
substitu. in fin. vj. oppo. Tu tamen ex tuo capite non
formes opinionē, sed ex tex. & glo. ordinaria, quibus
inhæreas. Sicut Bononienses inhærent carrotio, &
sicut ducens nauem inhæret temoni. Alibi dicit in l.
63 cùm veterum. C. de dona. ante nup. † Quod talia di-
cere, scilicet quòd vna clausula aliam substantialem
importet, non sunt nisi ambages, id est, friuolæ ra-
tiones, & persuasiuæ ad placitum inuentiones, quæ
legibus non probantur. Profectò aduersus talia di-
centes has (sub velamine æquitatis) extortas insti-
tutiones ad placitū, potiùs quàm ratione inducētes,
in propriis nostris terminis exclamat, imò quasi ira-
cundè insurrexit Salic. (eorum opinionibus repro-
batis) in dicta l. quoties. in fin. C. de hæred. institutn.
animosè dicens, Sileat igitur æquitas illa bursalis,
& amplectatur legalis. Quoniā lex moderna volens
filios expressè institui, fundata est super æquissima
ratione, scilicet honoris, qui filio debetur per patrē.
Ob quod lex dicit, quòd vbi filius præteritur, dicitur
affici iniuria, in authen. vt cùm de appellatio. cogno.
§. cæterùm. vbi dicitur, sola enim nostræ serenitatis
intentio est à parētibus, & liberis iniuriam præteri-
tionis, & exhæredationis auferre. Ideo dicit textus
64 quòd † pater exhæredans filium, censetur demens
esse, & non sanæ mentis. l. ij. ff. de inofficio. testamen.
Præterea dicta lex volens ac iubens filium in aliquo
institui, fundata est super ratione commoditatis, &
vtilitatis ipsius filij, qui si in testamento patris fuerit
institutus hærede vniuersali repudiante, tota hære-
ditas sibi accrescit, vt suprà dictum fuit, auferre filio
titulum institutionis, esset ei auferre honorē & com-
modum, quod habere debet in bonis & hæreditate
paternis omni iure sibi debitis, vt plenè nota. in l. in
suis. ff. de liberis & posthumis. Ergo illud sibi auferre
& tollere nullo modo videri posset æquitas, imò esset
summa iniquitas, seu causa ingratitudinis legitima,
tollere filio gemmam tam pretiosam, qualis est titu-
65 lus institutionis. His † & aliis maturè, vt decet con
sideratis, reperietis Salicet. quem in hoc ego sequor,
fuisse & esse familiarem veridicum, ac in nullo veri-
tatis aduersatorem. In cuius laudem aperuit os suum
Petrus de Anchara. in repetitio. cap. j. de constitutio.
dicens ipsum doctorem fuisse re, & fama excellen-
tissimum. Vnde hęc omnia ad rhombum intelligens
glossator noster Bernardus hic in verbo, *Relinquens.*
præsupponit, quòd Raynutius in dote domo, & hor-
to Alterocham eius filiam instituit, seu saltem iure
institutionis reliquit, aliàs testamentū non valuisset.
66 Necnon summus ille legista Ioan. Andr. totius iu-
ris fundamentum, vt verbis vtar Baldus in capit.
cùm olim. de re iudicata. quem summe commendat
idem Bald. in præludiis feudo. decima col. in fine pri-
mæ diuisionis feudorū, præsertim in opere nouellæ,
in qua, vt nunc dicetur, idem tenet, qui vt dicit Pa-
normit. in cap. de quarta. vj. col. de præscript. quando
apponebat studium optimè decidebat: sed rarò hoc
fecit. Quod si fecisset multis scribentibus silentium
imposuisset. Sed se accelerauit, vt multa scriberet,
de quo refert etiam Antonius de Prato veteri, in
prologo sui repertorij in Bartolum. Quod cùm in
legationem ipse Ioannes Andr. profectus esset apud
Romanum pontificem, hac pontificali salutatione
decoratus extitit: Bene venerit, qui lux mundi co-
gnominatus est, in dicto cap. si pater. super verbo, in-
stituit. in fine. eodem titulo. libro sexto. post multas
opiniones quæsiuit, dicens tutius esse tenere in testa-
mento patris necessariā fore filiorū institutionem,
per textum in dicto §. aliud quoque capitulum. Et
non immeritò: quia vt dictū est, instituere filium, est
de forma substantiali testamēti paterni, qua omissa,
testamentum nō valet, velut carens forma, nec me-
67 retur dici testamentū, † sicut corpus carens anima
non est homo, sed cadauer. Cùm anima sit corporis
forma vt dicit gloss. in clemen. j. de summa Trinita.
Or, ea quæ fiunt non seruata forma sunt ipso iure
nulla, quinimò plus dicunt Doct. q̄ non solùm quod
fit contra formā vitio subiacet nullitatis, sed etiā ea
quæ fiunt præter & citra formā, vt eleganter decidit
Ioan. And. super verbo, circa formā. in cap. pruden-
tiam. §. j. de offi. deleg. vbi refert Hostien. ad hoc allo-
gantē tex. diuinū Deuter. xij. in fi. dum dicitur: Quod
præcipio tibi, hoc tantùm facito domino, nec addas
quicquā, nec minuas. facit c. si cui. vbi glo. de elec. lib.
68 vj. † Nam contra, præter, & citra sunt synonima ad
inducendū nullitatē actus, qui geritur cōtra, præter,
vel citra formā. hoc idē tenet Ioā. And. super gl. ij. in
c. cùm Marthæ. de celebra. miss. allegans ad hoc text.
Apocaly. vlti. cap. dum ibi dicitur, Si quis apposuerit
ad hæc, &c. apponet Deus super ipsum plagas scri-
ptas in libro hoc. Et si quis diminuerit, auferet Deus
partē eius de libro vitę. Vltra prædicta facit tex. Apo
sto. ad Timoth. v. sic dicens, Testor Deo vt hæc custo-
dias sine præiudicio, nihil faciens in alterā partē de-
clinādo. Subiungens ibidē. vj. cap. Præcipio tibi co-
ram Deo, vt serues mandatū sine macula. Vnde Am-
brosius in libro de paradiso. Si quid addas, inquit, vel
detrahas, præuaricatio videtur esse quædā mandati.
Simpliciter enim & pura mādati forma tenenda est,
vel testamēti series intimāda, nihil igitur etiā quod
bonū videtur, addendū est. Si quis vnum mandatum
custodit, & aliud præuaricatur, nihil ei prodest. Hæc
69 ille. † Similiter dicit lex ciuilis, quòd diligenter fi-
nes mandati custodiendi sunt. l. diligenter. ff. mand.
nec quouismodo prætermittendū, quantūcūq; actus
ita prosperè, & plenè succederet sine forma, sicut for-
ma seruata. Ideo ad propositū referūt historiographi
de Iulio Cæsare, qui cū in domandis hostibus quinq;
annorum spatium sibi à Romanis permissum, seu
præfixum pertransisset, licet gloriosè triumphasset,
honor tamen sibi debitus denegatus est, adeò q̄ vrbē
ingredi permissus nō est, eo solo, quia vltra terminū
70 sibi præfixum moram traxisset. † Sic etiam legitur
de Petronio Romano, quem cùm Caius Calligula
Imperator legatum misisset in Syriam cum mādato
de debellandis Iudæis eius simulachra recusantibus,
videns stragem innumerabilem futuram, ob eorum

fixam pertinaciam, rescripsit imperatori imminere
Romano imperio grauem infamiam, si mandatũ ad-
impleret. Ob quod Caius ei rescripsit, vt confestim
propria manu se occideret, vt discerẽt omnes, nõ esse
imperatorum mandata paruipendẽda. De quo ple-
nè habetur in supplemẽto Chronicorum libro viij.
Pariter narrat Aurelius Augusti. v. de ciuitate Dei,
de quodã qui nõ extraneum, sed propriũ filium occi-
dit, eo q cõtra voluntatem imperij fecerat, licet pro
patria pugnasset, atq; vicisset. Nã æstimabat peius
imperium contẽnere, quàm absq; volũtate imperij,
etiam pro patria gloriosè vincere. [Quod ego verũ
intelligerem, nisi ex aliqua noua causa superuenien
te, vel etiam veteri, quæ latebat principem, talis capi
taneus contrauenerit mandato, per tex. singul. in l. si
hominem, ad fin. ff. manda. quem Panor. sæpe com-
mendauit, & cæteri omnes.] Et Valerius, lib. ij. titu.
de institutis. Relatis, inquit, Quinti Fabij laudibus
offerunt se mirificæ constantiæ viri, qui legati à sena
tu Tarentum missi, cùm grauissimas ibi iniurias ac-
cepissent, vnus etiã vrina respersus esset in theatrũ,
vt est consuetudo Græciæ, introducti, legationem
quibus acceperant verbis peregerũt, de his quę passi
erant questi non sunt. ne quid vltra, quàm mandatũ
71 esset, loquerentur. † Et idem Valerius eo. lib. titu-
lo de disciplina militari, de Posthumio Tiburto, &
Manlio torquato Romanis ducibus, qui in his, pro-
priis filiis nõ pepercerunt, sic dicit, Tu nanq; Posthu
mi dictator Aulum Posthumium, quem ad generis
penetraliumq; sacrorum successionẽ propagandam
genueras, cuius infantiæ blandimẽta sinu atq; oscu-
lis foueras, quem puerum literis, quem iuuenem ar-
mis instruxeras sanctum, fortẽ, amantẽ tui pariter
ac patriæ: quia non tuo iussu, sed sua sponte præsidio
progressus hostes fuderat, victorem securi feriri iussi
sti. Tu item, Manli Torquate, Latino bello consul
filium (q prouocatus à Geminio Metio duce Tuscu-
lanorum ad dimicandum re ignorante descenderat)
gloriosam victoriam, & speciosa spolia referentem
abripi à lictore, scilicet mortis executore, & in mo-
dũ hostiæ mactari iussisti, satius esse iudicàs patrẽ for
ti filio, quàm patriã militari forma & disciplinã ca-
rere. [Aliud exemplum refert idem Vale. libr. j. tit.
de neglecta relig. cuius historia habetur infrà super
verbo, *Morenoitaq; testatore*. j. in v. casu, quo dãna-
tus capitaliter potest facere testamentũ.] Sic vt ibidẽ
refert ipse Valerius, Seueritatem Papyrius dictator
Romanus in Quintũ Fabium Rutilianũ magistrum
Equitum & sic conestabilem Romanum formam &
legem militarẽ transgressum exercuit, quẽ totaliter
occidisset, si populus, quasi vi eum non eripuisset,
quàuis feliciter fusis Samnitibus Romanis hostibus
vicisset. Aspero enim & abscisso castigationis genere
militaris disciplina indiget: quia vires armis cõstãt,
quæ vbi à recto itinere discesserint, oppressura sunt,
nisi opprimatur. Qua ratione motus, & Saul primus
Rex Israël filiũ suũ occidisset, si à populo non fuisset
prohibitus, vt habetur j. Reg. xiiij. & xxij. quæst. ij.
cap. fin. in fin. quod optime seruant domini Veneti
sub pœna mortis, pro quibus est tex. in l. iij. §. in bel-
lo. ff. de re militari. Ex quibus clarissimè cõstat, nihil
fieri debere contra, præter, vel citra formam datam
actui, aliâs talis actus vitio subiacet nullitatis. Et ita
etiam tenet Bal. in l. fin. vers. Ex hoc talis elicitur cõ-
clusio. C. de suis & legitimis hæredib. vbi dicit, quòd
formæ nihil addi vel detrahi potest, allegat Bar. in l.
Gallus. §. j. ff. de libe. & posthu. Quia quod perfectum
est, non suscipit in se magis vel minus. l. ij. C. de ma-
72 numis. vindicta. † Nam omissio formæ in qualibet
minima quantitate totum vitiat actũ & processum,
secundum Anto. & Panormi. in cap. Pisanis. de restu.
spolia. & Panor. in cap. causam vlti. col. de sent. & re
73 iudi. Et † adeo forma substantialis in actu requisita,
seruari debet specificè, sicut iacet & concepta est à
lege, statuto, vel homine, aliàs actus est nullus, quòd
non sufficeret eã seruari per æquipollens, nec locum
haberet regula, quòd non interest, quid ex æquipol-
lentibus fiat. l. fin. C. de his qui veniam æta. impetra.
secundum Bald. & Angel. in dicta l. j. & ij. ff. de liber.
74 & posthu. † Ita quòd si statutum requireret per no-
tarium in instrumento apponi nomen, pronomen, &
agnomen, non sufficeret ad vtilitatem instrumenti,
si solùm nomen apponeretur vel agnomen, etiam si
illud ita elegans & notũ omnibus esset, quòd de alio
homine intelligi nõ posset, qualis erat Gallopressius
Bidellus Azonis, de quo per glo. in l. hac consultissi-
ma. C. qui testamen. facere possunt. Aut ille de quo
dicit tex. in l. ij. §. fuit post eos maximæ scientiæ. ff. de
orig. iuris. quia veritas aliter expressa non excusat à
forma. vt dicta l. j. & ij. secundum Bart. in l. prætor. in
princ. ff. de noui operis nuntia. & l. legitimos. ff. de le-
giti. tute. vbi dicit, quòd si lex requirat interponi au-
thoritatem pro forma actus, non sufficeret dicere
per verbum consensus, cùm formæ specificæ omissio
vitiet. Quod est verum, etiam si omissio formæ faci-
liorem induceret expeditionem negotij de quo tra-
ctatur, secũdum glo. in verbo, superiorem. in cap. so-
let. de senten. excom. lib. vj. vbi delegatus absoluere
non potest ad cautelã impetrantẽ, excedendo com-
missionem, licet facilius posset ex hoc sequi causæ ex-
peditio. & ibi expressè dicit Dominicus q licet in cõ-
missione veniant ea sine quibus causa expediri non
posset. l. ij. ff. de iurisdi. om. iudi. & c. præterea. de offic.
deleg. Tamen non veniunt ea, per quæ causa posset
facilius terminari. Ex quibus ad propositum conclu-
ditur, q licet actus testandi posset facilius expediri,
si patri sufficeret dicere, relinquo, vel aliis modis su-
prà deductis, cùm tales modi sint magis in vsu apud
vulgares vt not. glo. in dicta l. quoties. C. fami. ercisc.
Tamen hoc dicere non sufficeret ad testamenti vali-
ditatẽ, nisi forma tradita in dicto §. aliud quoq; capi-
tulum. seruaretur, scilicet filios instituendo, aut iure
institutionis relinquẽdo, vel eos nominatim ex iusta
75 causa exhæredando. † Cùm illa sit forma à iure tra-
dita, contra, citra, & præter quam non licet proce-
dere, aliâs actus testandi esset nullus, vt dictum est.
Nec illi formæ renuntiari potest per testatores, vt di
cta l. nemo potest. ff. de leg. j. Iuri enim traditiuo cer-
tæ formæ in actibus hominũ renuntiari non potest,
ne proprio motu, prout quisq; vellet, & nõ prout de-
bet, procedi possit. Ita pulchrè dicit Bald. in suo diui-
no consilio s. h. smaris hodie posito super rubric. C. si
quis aliquem testari prohib. versic. prædictis quoque
accedat. & idẽ Bald. in l. Barbarius. in vj. col. lectu. ff.
de officio præto. & in cap. ex transmissa. de renun. &
Bart. in l. de his. ff. de transact. Ideo dicebat Imol. in l.
quicquid adstringendæ. ff. de verbo. oblig. q si partes
concordarent millesies, quòd procedatur nõ seruata
forma actus, vel q talis forma habeatur pro expres-
sa, talis conuentio nihil operabitur. Et ratio est, quia
omnis solennis forma actus, est iuris publici, vt l. ij.
ff. eo. cui renuntiari nõ potest, vt dicta l. nemo potest.

Præterea hæc forma, vt dictũ est, est substantialis,
aduersus quam etiam consuetudo secundum aliquos
nihil

nihil operatur, per gl. in c. nõ putamus. super verbo,
76 officiali. de consuetu. lib. vj. † Vnum tamen tenebi
tis singulariter menti de hac clausula, omni alio me
liori modo, ꝙ licet nõ importet institutionem, atta-
men perinde habetur, aсsi in testamẽto apposita fuis
set clausula codicillaris. l. cùm pater. §. filius matrẽ.
ff. de lega. ij secundum Bal. & Ang. ibi, vt probat tex.
not. in l. codicillis. §. fin. eod. tit. de lega. ij. vbi Bat. &
Imol. & dixi plenè suprà *testamentum*. iij. Vnde hoc
casu dicta clausula operabitur multa, non obstante
filij præteritione, vt plenè dicam infrà in xxvj. & vl
77 tima limitatione. † Quartò limitabitis dictã regulã
qua dicitur testamentum, in quo filius non est insti-
tutus, esse nullum, non habere locũ, si pater alicui ex
liberis testamento iure institutionis reliquerit, & de
mum in eodem testamento alteri relinquendo dixe-
rit, item Francisco filio meo relinquo decẽ. Nam eo
tunc licet non dixerit iure institutionis, tamẽ valet
testamentum, attento ꝙ titulus institutionis fuerat
præcedenti filio adiectus, qui videtur tacitè in Fran
78 cisco repetitus. † Quia quoties per dictionem item,
adiicitur oratio imperfecta ratiõe verbi, vel ex par-
te suppositi, vel appositi, semper inducitur repetitio
pręcedentis qualitatis, vt sequens oratio suppleatur
ex præcedenti argu. l. eiusdem §. ij. ff. ad legem Corn.
de sicar. Eodem modo probatur. ff. ad legẽ Iuliam de
vi publ. l. iij. §. j. Et ita per multas & efficaces rationes
reperio consuluisse Barto. consi. xxvj. incip. visa facti
narratione. de hac dictione, item, videatis eundẽ Bar
to. & plenè in l. in repetendis. ff. de lega. iij. & Bald. in
79 l. si Fortidianum. C. de legat. † Quintò limitabitis
dictam regulam non habere locum, vbi testator titu
lo legati, aut simplicis, vel alterius relicti rem certã
filio reliquerit, tamẽ voluit illum titulum certæ rei
adiectum importare institutionem, quo casu infalli
biliter eam importabit, dumtamen apparere possit
testatorem ita voluisse, puta quia hoc expressit, scili-
cet quòd volebat illum titulum importare institutio
nem, & habebitur filius pro instituto, & idẽ si ex ver-
bis testatoris illud appareat, aliàs quã expressè. Pu-
ta, quia testator primò legauit filiæ decem, & postea
dixit, filiam meam quam in decem institui, vel cui
decem iure institutionis legaui exhortor, quòd ha-
beat curam domus meæ, quãdiu viuet &c. Aut simi-
lia verba in testamento dixit ante legatum vel post,
per quæ apparet testatorem intellexisse quodcunq;
verbum institutionem importare. Ita eleganter con
suluit Ludo. consilio clxxia. incipiẽ. Amplissime do-
80 ctor. ij. colum. versicu. Tertiò probatur. † Nam quæ-
cunque verba legatum importantia vel alium reli-
cti titulũ potest testator disponere & alterare, quòd
institutionẽ importẽt, vt est casus singular. in l. quo-
niam indignũ. C. eo. ti. vbi dum dicit, verbis inflexis.
& ibi, quibuslibet perfecta sententiis, vel quolibet lo
quendi genere formata institutio valeat, si modo per
eum liquebit voluntatis intẽtio &c. Postquam ergo
testator hoc potuit, præsumendũ est ꝙ ita voluit, ne
aliter dicẽdo testamentũ præteritione filij rumpi cõ
tingat. Cùm nõ pręsumatur quis viam eligere ad sua
iudicia subuertẽda. l. iij. ff. de testa. mili. Semper enim
quoad verborum interpretationem & importantiã
mens, & voluntas testatoris proprio verborũ signi-
ficato præfertur. [De quo plenè habetur super ver-
bo, *Etiam impuberi succederent*.] Et hæc vera, dum
tamẽ testator illam verborum declarationẽ in testa-
mento fecerit, ita ꝙ ex his verbis testamẽti elici pos-
sit, vt dictum est. Si autẽ talis declaratio fieret in co-
dicillis, non valeret, secundũ Bal. in l. non codicillũ.
C. eo. tit. licet Ludo. in d. consil. prima facie videatur
contrariũ cõsuluisse. Sed teneatis vt plenè declaraui
suprà hac eadẽ notula, versic. vlteriùs circa prætermissa
81 puto aduertendum. † Sextò limitabitis dicta regu-
lam locũ non habere, vbi statuto ciuitatis caueretur,
ꝙ pater teneatur filio relinquere certam partẽ bono
rum, veluti quintam: quia tunc nõ esset necesse eam
relinquere iure institutionis, nam tale statutũ se ha-
82 bet ad ius cõmune derogatiuè, † cùm de iure cõmuni
legitima filij sit triens, & semis, secundum numerum
liberorũ. Ideo cùm statutũ hoc casu deroget iuri cõ-
muni in quãtitate legitimæ, nullam recipit interpre
tationem à iure cõmuni, sed debet simpliciter intel-
ligi, vt iacet, & verba sonãt: cũ verbis statuti nil ad-
di, aut detrahi debeat. C. de Iustir. codi. confir. §. hunc
ergo. & de emẽ. Iusti. codi. §. repetita. facit C. de Lati.
liber. tol. l. j. in prin. & ff. de verb. obli. l. in contentio-
nalibus. §. deniq;. ita singulariter decidit Bal. in l. ma
ximum. in versi. vlterius quæritur. C. de liberis præt.
vbi allegat ad hoc istud cap. ꝙ sufficit statuariã por-
tionem filio relinquere quoquo relicti titulo, vt est
casus hic in princ. & in verbo, Secundum Tusculanæ
ciuitatis cõsuetudinem. Et cum hac opinione transit
Paul. in l. fin. §. in cõputatione. C. de iure delibe. dicẽs
83 hoc dictum Bal. esse singulare. † per quod limitatur
regula generalis, in qua dicitur statuta fore interpre
tanda secundum ius commune. Quia hoc fallit, quo-
ties statutum venit derogatiuè ad ius commune. Fa-
cit quod not. Ange. in l. non possunt. ff. de legi. Vnde
ad propositum reuertendo, quoties statutum vtitur
verbo relinquo, sufficit simpliciter relinquere, nõ ad
dendo titulum institutionis. Et ita etiam in casu pro-
prio sentire videtur Pet. de Ancha. consil. cxj. in fine.
Sed aduertatis quia in hoc puncto cõtrarium tenuit
Ludo. in l. si quis priore. ff. ad Trebel. referẽs se, cõtra
Bal. consuluisse apud Valentiã, licet neminẽ reperis
set cõtrarium tenuisse. Mouetur, quia statutũ de quo
Bal. loquitur, derogat iuri cõmuni, in quotitate legi-
timæ tantùm, quia de triẽte, aut semisse facit quintã
partem. Et in hoc tantũ dictum statutũ derogat iuri
cõmuni. Sed in qualitate & modo relinquendi legiti
mam, tale statutũ non derogat iuri cõmuni, quamuis
vtatur simpliciter verbo relinquo, apto nato cõpre-
hendere institutionẽ. l. his verbis. ff. de hęr. insti. Ideo
debet in dubio interpretari, ꝙ sit conforme iuri com
muni. c. causam quę de rescrip. c. cùm dilectus, de con
suetu. & c. ex parte. de verb. signi. Ergo in casu nostro
tale statutum intelligendũ erit loqui de titulo insti-
tutionis, cõsiderata qualitate rei, quæ relinquitur, &
eorum à quo, & cui relinquitur. Vnde si consuetudo
ita disponat, ꝙ pater teneatur relinquere filio certã
rem, talis consuetudo habuit considerationẽ ad iuris
communis dispositionem, & per consequens debet
intelligi, quòd relinquatur iure institutionis. Quod
est notandum, nam satis est, quòd statutum operetur
vnum, scilicet legitimæ diminutionẽ, & ipsius redu-
ctionem ad quintam partem. Et in hoc capere non
debet declarationem à iure cõmuni, cui derogat. Et
ita intelligitur dictum Bald. Sed operari non poterit
alium effectum contra ius cõmune, scilicet remissio-
nem solẽnitatis institutionis filij, arg. l. si quando. C.
de inoffi. test. in prin. & c. si papa. de priuil. lib. vj. Præ
tereà ille casus scilicet modus relinquẽdi reperitur
à statuto omissus. Ergo mod⁹ ille relinquẽdi remanet
in dispositiõe iuris cõmunis, arg. l. si cũ dotẽ. §. j. ff. so.
matri. & l. cõmodissimè. ff. de liber. & posthu. Et ple-
nè not

nè not.Barto.in l.omnes populi.xx.col.versi. quartò
84 quæro.ff.de iustit. & iure. †Septimò limitabitis re-
gulam nostrá,in qua dicitur filium debere per patrē
in alio institui,alias testamentum est nullum,nō ha-
bere locum,vbi filius prȩteritus testamentum patris
non impugnaret de nullitate. Quo casu testamentū
quod non impugnatur , manet fixum. Super quo ta-
men fuerunt duȩ principales opiniones. Prima fuit,
quòd eo tunc tale testamentū sit nullum, si filius præ
teritus ipsum impugnet de nullitate, petens ipsum
85 declarari nullum,& non aliàs.†Ideo quandiu filius
tacebit,tale testamentum tenebit, secundum gloss.in
verbo,tuebitur.in l.filio præterito.ff.de iniust. rupt.
testamen.& l.is qui in potestate.ff.de lega.pign.aud.
Et dicit Ange.in lectura Floren.in l.posthumo. C.de
bo.pos.contra tab.quòd hæc fuit opinio glo.quam te
nuit sicut euangelium in l.ita tamen.§. quoties.ff. ad
Trebel.Idem tenuit Dyn. in magna distinctione in
l.Gallus.§.j.ff.de libe.& posthu.quam olim exemplo
approbatam nobis tradit Valer. lib.vij.titu. de testa.
86 non rescisis.†Vbi Ebutia Lucij Menenij Agrippæ v-
xor , silentio Aphroniæ filiæ suæ in testamento præ-
teritæ , testamentum reliquit validum. Vita, inquit,
Tuditani demens. [Historiam huius Tuditani ha-
bes infrà.super verbo, *Adsolta impuberi.* dum loqui
tur de testamēto furiosi sapiēter facto.] Ebutiæ autē
quæ Lucij Menenij Agrippæ vxor fuerat , tabulæ te-
stamēti plenæ furoris. Nam cùm haberet duas simil-
limæ probitatis filias Pletoniam & Aphroniam,ani
mi sui potius inclinatione prouecta, quàm vllis alte
rius iniuriis, aut officijs cōmota, Pletoniam tātum-
modo hæredem instituit , filiis etiā Aphroniæ ex ad-
modum amplo patrimonio viginti numos legauit.
Aphronia tamen cum sorore sacramento contende-
re noluit,testamētumq; matris patientia honorare,
quàm iudicio conuellere sanctius esse duxit , eo seip-
sam indigniorem iniuria ostendens , scilicet ei à ma-
tre illata , quo eam scilicet iniuriam æquiore animo
sustentabat. Hæc ille. Vnde restat ꝙ silentio filij à pa
tre vel matre præteriti testamētum manet validum
87 secundum hanc opi.†Prætereà regulam habemus, ꝙ
quoties actus annullatur fauore alicuius , nunquàm
annullatur,nisi ipso volente,& petente. Vnde vide-
mus, ꝙ si emphyteuta nō soluat ecclesiæ censum per
biennium,aut domino seculari per triēnium, priua-
tur iure suo, scilicet domino volente & petēte ipsum
declarari esse priuatum,aliàs non,vt probat tex.in l.
ij.in verbo, Volenti.& in verbo, voluerit. vbi hoc ex
pressè tenent Bar.& omnes.C.de iure emphyte.gl.&
Bar.in l.ij.C.si ager vectig.vel emphyte.pet.Idem vi-
demus in emphyteuta sine consensu domini rem em
phyteuticariā alienante, qui licet propter hoc cadat
88 ipso facto à iure suo,†tamē hoc intelligitur domino
volente & petente, secundum Sali.in l.fin.C. de iure
emphy. & Imo.in repet.cap.fin.de præscrip. & Alex.
& Iason in repeti.dictæ l.ij.& fin. Plus dicit Bal. in l.
89 fin.C.de reuocan.dona. ꝙ vbicunq; dicimus, †quòd
res ipso facto reuertitur ad dominū , semper intelli-
gitur , si dominus hoc voluerit & petierit, quē sequi-
tur Alexā.in ij. parte consi.cccxxxiij.incip. Viso the-
mate & scripturis.vlt.col.Ideo semel consului in cau
sa cuiusdam episcopi cui papa facultatē dederat ac-
ceptā di & retinēdi de beneficiis suæ diœcesis tūc va-
cantibus,aut in futurum vacaturis,vsq; ad certā sum
mam , quæ tenere posset quādiu viueret , velut vnita
mensæ suæ episcopali, propter mirabiles reparatio-
nes quas in suo episcopatu fecerat , & dietim conti-

nuabat, prouiso tamē , ꝙ infra sex menses à die acce-
ptationis annatā solueret cameræ apostolicæ, Aliàs
dicto tēpore elapso dissoluta foret prædicta vnio , &
pro nō facta haberetur. Contigit ꝙ aliqua beneficia
acceptauit, quibus pacificè gauisus fuit , tamē annatā
90 minimè soluit. † Post illius mortē dubiū fuit, an di-
cta beneficia per mortē vacarent , an verò ante eius
obitum vacassent per priuationē ipso iure factā pro
pter annatam nō solutā,& visum fuit. quòd per mor
tem vacabant , & non propter annatam non solutā.
Quia cùm pœna priuationis, lapsis sex mēsibus, in-
currenda apposita fuisset fauore papæ, nunquam vi-
debatur incursa, attento quòd papa viuēte dicto epi-
scopo nō declarauit expressè pœnam priuationis lo
cum habuisse, vel habere velle. Nec etiam hoc decla-
rauit tacitè, scilicet alteri dicta beneficia conferēdo:
imò dictum episcopum quādiu vixit, in dictis benefi
ciis tolerauit. Ad hoc facit quod notabiliter decidit
Ioan.Monachi in cap.statutū.de præbend.lib.vj. vbi
91 dicit, † ꝙ clausula decreti irritantis in rescripto po-
sita tūc operatur, si impetrās ea vti velit , & nō aliàs.
Sic ergo videtur dicendum in proposito, quia cùm ta
le testamētum filij præteritione ipso facto annulle-
tur de iure ciuili fauore filij præteriti, tale testamen-
tum ita demū erit nullum, si filius ipse hoc velit & pe
tat. Et quod fauore filij sit eo casu testamentum nul-
lum, patet per text.in authen.vt cùm de appel.cog.§.
sine igitur.iuncto.§.si autem hæc obseruata nō fue-
rint. ibi dum dicitur : Iniuriam à filiis remouere. Et
pro hac opinione(scilicet quòd testamentum non sit
nullum, nisi filius præteritus hoc petat) videtur esse
tex.in l.fin.versi.sancimus.C.de liber.præte.dum ibi
dicitur : Vel testamentū ipso iure euertat , vel per cō-
tra tabulas ipsum stare nō patiatur. Ergo ante quàm
alterum de his remediis per filium intentetur, testa-
mentum stabit. Ad hoc facit dicta l.filio præterito.
ibi, si præteritus partem à fratribus euocauerit. facit
dicta l.posthumo, dum ibi dicitur patris testamentū
rumpenti. Ergo antequàm partem euocauerit, vel te
stamentum ruperit, stabit. Et hanc opin.tenuit Spe.
titu.eodem.§.j.versic.Sed pone Bartha.& Barto.in l.
si post mortem.§.si filio.ff.de bono.poss. contra tabu.
post glo.in l.iij.§.si quis ex liberis.illo eodem titu. Et
idem tenet in dicta l.filio præterito.xij.col. Alibi ta-
men idem Bar.in l.si duobus.§.si prius.ff.de bon.poss.
92 contra tabu.restringendo suam opinio.dixit, †quòd
quando in testamento in quo filius in potestate fuit
præteritus, fuot instituti alij testatoris filij , vel alij
ab intestato succedētes, tunc est verū, ꝙ testamētum
iure ciuili est nullum, si filius præteritus ipsum testa
mentū dicat nullum. Secùs si taceat, vt ibi concludit
Bart.per illum tex. quem dicit ad hoc esse singularē,
& se nescire alibi, quam in d.§.si prius.vbi testamen
tum secundū , in quo filius fuerat præteritus rumpit
præcedens validum , eò quia erant instituti aliàs ab
intestato succedentes , quod non faceret, si esset ipso
iure nullum. Et omnino idem tenuit ipsemet Bar.in
l.si duo.ad fi.ff.de bo.pos.contra tab. Et sentit Bal. in
dicta l.posthumo.C.illo eod.tit.in ij.& iij.quæst. sub-
iungens idem debere seruari, quando instituti essent
pauperes Christi hæredes, vel quæcunque alia causa
93 pia, per dictū §.si prius. †Secunda principalis opin.
fuit tota contraria primæ, videlicet ꝙ testamentū, in
quo filius in potestate fuit præterit9, est ipso iure nul
lum, quāuis filius taceat, & ipsum testamentū de nul
litate non impugnet, vt sentit glos.in d.l.posthumo.
& in l.tertia.§.fin.& l.non putauit.§.si quis emācipa
tum.

tum.& l.quod vulgò,ff.de bon.pos.cõtra tab.& in l.si
ita scriptum.§.fi.ff.de lib.& posth.& l.j.in fi.ff.si tabu
læ testamē.nullæ extent.& l.ij.ff.de excep.rei iudi. &
94 in §.sunt antē.insti.de bono.pos.†Et hanc opin.te-
nuerat Azo in summa tit.de bo.pos.contra tab.& te
nuit Dy.in d.l.si post mortem.ff.illo eo.tit.& Rofre-
dus in suis libellis.tit.de bon.pos.contra tab.& Aug.
in §.emancipatos.Insti.de exhæreda.libero.& latius
in repetitione l.illud.ff.de bo.pos.contra tab. Bal.in
d.l.filio præterito.ff.de iniusto rup.testa.Cyn.Bald.&
Alex.in d.l.posthumo.C.de bo.pos.contra tab.& Sa-
li.in l.ij.C.de posthu.hæredi.insti.in quibus locis per
95 omnes concluditur,†q̄ tale testamētum est nullum,
licet filius præteritus nō conqueratur,siue in tali te-
stamēto fuerint hæredes instituti alij testatoris filij,
aut venientes ab intestato, vel extranei: quia vtroq;
casu testamētum est ipso iure nullum,etiā tacente &
non conquerente filio præterito. ff. de iniusto rupto
testamen. l. filio præterito. vbi fratres filij præteriti
erant hæredes, tamen fuit de iure ciuili testamētum
nullū.Nec obstat tex.in d.l.si duobus.§.si priùs.quia
ibi fuit præteritus filius emancipatus, secundum ve-
riorē intellectum,& ita cōtra Bar.tenet Imo. Raph.
Cu.in d.l.filio præterito.& Bal.in l.certū.C.vnde le-
giti.Ideo non sine causa Bart. in d.§.si priùs. reliquit
96 super hoc cogitandum, potius inclinās†q̄ tale testa
mentum, in quo filius in potestate est præteritus sit
indistinctè nullum, & est cōmunis opi. Doct. tam ci-
tramontanorū,quàm vltramōtanorū, per iura opti
ma per eos in locis prædictis allegata: inter quæ est
tex. optimus.insti.de exhære.libe.§.j.ibi, quia ab ini-
tio non constiterit testamentū,vt in l.posthumi.§. ex
his.ff.de iniusto rup.testa.vbi tex. ponens differentiā
qnādo præteriti sunt filij posthumi vel iam nati, di-
97 cit,†q̄ iam nati testamentum iniustum faciūt. Post-
humi autē illud rumpunt si nascātur,& illi semper,
& tamen non esset verum,q̄ iā nati semper tacerent
nullū,si requireretur q̄ ipsi eo dicerent nullū, & se-
cundum hanc opinio.consuluit Ludoui.consi.xxiiij.
98 †Nec obstat si quispiam diceret, q̄ vbi occasione
tuæ personæ mihi cōpetit aliquod beneficium, te nō
vtente illo beneficio,perinde debeo haberi ac si voca
tus non fuissem ad illud. l.ij. §. si sit consanguinea.ff.
ad Tertyl. Quoniā hoc intelligitur, quādo à lege nō
cōpetit mihi illud tale beneficium ipso iure,sed ex fa
cto tuo:quia eo tunc nisi te vtente,nō haberem illud
beneficium,& ita loquitur tex.in d. §.si sit consangui
nea. Sed in casu nostro,filiis aliis testatoris hæredi
bus institutis competit ius dicendi testamētum nul-
lum à lege & ipso iure, vbi alter filiorū fuit præteri-
tus. Et competit eis tale ius sine facto filij præteriti,
ideo non mirū,si ipso tacente & nō conquerente, cæ
teri quibus est à lege via aperta dicēdi nullū, possint
testamentum querelare de nullitate,vt colligitur ex
verbis,& mente Bar.in d.l.si post mortem. vbi ex di-
99 cta doctrina elicit, †q̄ si ex persona & facto mariti
militis,aut doctoris vxor vocetur domina, nō tamē
maritus,miles, vel doctor eam appellare tenetur do
minam,si vti noluerit maritus illo priuilegio. Idem
decidit Bar.in l.penult.C.de dona.inter vir.& vxor.
Nam vxor tali priuilegio vtitur iure mariti, ideo nō
potest eo vti contra maritū,vel eo nolente, argu.l.si
iudex.ff.de minorib. [Quia vxor in consequentiā
dignitatis mariti est domina,ideo relicta vel cōmis-
sa vxori regis vel comitis, licet sub nomine dignita-
tis regiæ vel comitalis, cùm dignitatem habeat ex
persona mariti,& nō sua,non transeunt ad successo-
rem ipsa mortua.secùs esset in rege.l. quod principi.
cum l.sequen.ff.de lega.ij.vbi Bar.& omnes & Cy. in
l.si quis.C.qui testa.face. possunt.] Et ita etiam deci-
dit Panor.in c.ex parte.in fi.de foro cōpe. Alias per-
emptorias responsiones ad dictum §. si sit consangui
nea.videatis per Alex.in dicta l.posthumo. Vnde con
100 cluditur, †quòd etiā filio præterito tacente,alij te-
statoris liberi in testamento instituti dicere possunt
testamentū patris nullum,& est cōmunis opi.secun-
dum Spec. & Bar. Quam tamen intelligatis veram,
nisi tacuissent vltra triginta annos,quo tēpore præ-
scribitur iuri dicēdi nullum,secundū Bart.& Docto.
in d.l.filio præterito. & Alex.in l.iij.ff. de acqui. hæ-
red.& in l.j.C.quando nō peten. partes.& in l. licet.
C.de iure delib.Sed ante triginta annos semper dice
re possunt testamentum nullum. Quinimò morien-
tes, facultatem dicendi nullam transmittūt ad suos
hæredes. [De quo plenè habetur super verbo, *Mor
tuo itaq; testatore.* ij.loquēdo de subtili materia trās-
101 missionis.] Sed pulchrum & vtile dubium est,†an
filius præteritus possit expressè testamentum patris
approbare ipsum expressè ratificando. Et puto q̄ in
sui præiudiciū possit,quando est vnicus filius patri,
nam per approbationem talis vnici filij præteriti re-
conualescit testamentum saltem de iure prætorio,vt
ex eo peti possit intra annum bonorū possessio per
hæredes in eo institutos,secundum Bal. in l.fi.C. vn-
102 de legi. †Sed maior difficultas est,an filius præte
ritus hoc possit stātibus aliis filiis testatoris testamē
to institutis in toto,vel in parte, aut certa re,qui for
tè volunt dicere testamentū nullum, tāquam ex per-
sona filij præteriti eis sit aperta via dicendi nullum,
an hoc possint,non obstante filij præteriti approba-
tione, & cōsensu? Super hoc puncto fuerūt quatuor
103 principales opi. †Prima fuit opin.Bar. in dicta l.
filio præterito.versic. ij.oppo.in authen. &c. volen-
tis, quòd filio præterito expressè testamētum patris
approbante tale testamentū remanebit firmum,nec
poterunt cæteri liberi testatoris ipsum dicere nullū,
aut contratabulare.Idem tenet ipse Bart.in dicta l.si
post mortem.vbi fortiùs dicit,vt vidistis suprà quòd
nisi præteritus contratabulet filius institutus,nō ad-
mittitur ad testamentum impugnandum,cum quo
videtur transire Sali.in l.vxoris abortu. C. de post-
humis hæred.instit.per dictum §.si sit consanguinea.
104 †Secunda fuit opin.Bald.in dicta l.posthumo.C.
de bono.pos.contra tabul.vbi referens Cy. ibi ita te-
nuisse, dicit filium præteritum non posse etiam per
expressam testamenti paterni approbationē valida-
re testamētum semel nullum , quo minus cæteri filij
hæredes instituti dicere possint ipsum nullum, si ve-
lint,vel eū cōtratabulare,per tex.in d.l. si post mor-
tem.in fi.ff.de bo.pos.contra tabu.vbi patet,q̄ filio à
lege aperitur via. Idem tenuit Iaco.de belloui su, in
authē.vt cum de appel.cog.§.siue igitur. vbi per illū
tex.cum seq.dicebat, quòd siue præteritus dicat nul-
lum,aut cōtratabulet,siue nō, testamētum est omni-
no nullum,vel rumpitur,ita q̄ cæteri filij in eo insti-
tuti venire possunt ab intestato æquis portionibus.
Cùm filius præteritus testamentū approbando nihil
possit in præiudiciū aliorum liberorū institutorum,
quibus fuit semel aperta via dicendi testamentū nul-
lum vel cōtratabulandi.Quod est verū,siue præteri-
tus testamētū approbet antequā instituti acceptaue-
rint beneficiū contratabulandi,vel dicendi nullum,
siue post, secundum Imol. in dicta l. filio præterito,
per text.in d.l. si post mortem. qui loquitur indistin-
ctè,

ctè,quicquid ibi dixerit Franc. de Rampo. in repeti.
105 Tertia † opi. fuit ꝙ aut filius præteritus ab initio,sci-
licet tẽpore testamẽti, vel ante testamẽtum expressè
vel tacitè cõsensit se præteriri, & tũc valet testamen
tũ tã de iure præto.quã ciuili:quia volẽti nõ fit iniu-
ria.l.j.§.vsqueadeò.ff.de iniur.&c. volenti.de reg. iu.
lib.vj.C.de transact.l.cùm donationis. Ad hoc facit
tex.not.in l.non putauit.§.si quis sua manu.ff. de bo.
pos.contratab.quæ lex etiam hodie remanet incorre
cta,secundum Imo.in d.l. filio præterito. Facit quod
tenet glo.& Bar.in l.si quando.§.fin.C.de inoffi. test.
vbi gloss. singularis dicit, ꝙ licet hodie non possit fi-
lius à patre exhæredari, nisi ex altera de xiiij. causis
in iure expressis,tamen si filius cõsentiat se exhære-
dari,valet exhæredatio facta sine causa,secũdũ Imo.
in d.l.filio præterito.& plenè habebitis.j. in eodẽ te-
stamento relinquens.ij.sicut in simili tenet Cyn.in l.
si pater.in vlt.quæst.C.de insti.& subst. quòd si filius
instituatur à patre sub cõditione potestatiua, põt in
eius defectum exhæredati sine alia causa: quia tunc
talis exhæredatio procedit de volũtate filij, licet Sa-
lice.ibi contrarium tenuerit & malè,vt dicam ibi.Sic
ergo dicamus in proposito,si filius in testamento pa-
tris sua volũtate præteritus, valebit testamentũ etiã
de iure ciuili, vt eleganter decidit Angel.in repeti.l.
qui se patris.C.vnde lib.dicẽs, ꝙ aliàs repetendo d.l.
filio præterito.publicè sustinuit hanc conclusionem,
ꝙ quando filius in potestate cõsentit suæ preteritio-
ni,testamentum valet. Nam filius in potestate exhæ
redari debet à patre,ne domininm rerũ paternarum
continuetur de patre in ipsum.l.in suis.vbi Bar. ff.de
libe.& posthu. Ideo ad interrumpendum hanc conti-
nuationẽ exhæredari debet:ne posteà duo simul con
currãt ad idem dominium, scilicet filius præteritus,
& hæres in testamẽto institutus. Sed vbi filins est cõ
tentus præteriri, tacitè vult & cõsentit,ꝙ continua
tio dominij non fiat in eum,imò voluntariè eã repel
lit.Sicut quando instituitur sub cõditione potestati-
ua,quam implere nõ vult.l.iam dubitari.ff.de hæred.
insti. [De quo plenè dicitur super verbo, *Reliquit*.]
quia etiam hæreditati paternæ expressè renuntiare
posset, & renuntiando impediret dictam continua-
tionem de patre in ipsum, vt plenè dixi super verbo,
Duas habens filias. In tertio casu,quo filiæ non succe-
dunt cũ masculis. Ergo nimirùm,si valet talis præte-
ritio propter voluntatẽ filij talem continuationẽ do
minij interrumpentis,seu illi obicem ponentis. Præ
terea,quia,ꝙ testamentũ, in quo filius testatoris præ
teritur, sit ipso iure nullum,est propter iniuriã, quæ
filio fit per testatorẽ,vt dicit tex.in §. hoc autẽ dispo
suimus.in authen. vt cùm de app.cog. & iniuria non
fit volenti,vt dixi. Quinimò potest vnusquisq; suam
remittere iniuriã,l.nõ solùm.§. iniuriarũ.ff.de iniur.
Ad hoc facit quod vult idem Angel. in l.si quis post-
humos.§.j.vbi plenè Alex.ff.de libe.& posthu.qui te-
nent quòd tex.in dicto §.si quis sua manu,l.non puta
uit.ff.de bono.pos.contratabu.loquens in eo, qui ex-
pressè aut tacitè cõsentit se exhęredari,habet etiã lo
cum in eo.qui cõsentit se pręteriri. Cũ eadẽ sit in hoc
casu ratio in præteritione sicut in exhæredatione. Et
hanc opin.scilicet præteritionẽ ab initio de consensu
filij factã non vitiare testamẽtum paternum postea
factum,tenet Lud.in d.l.posthumo.C.de bo.pos.con
trarab. Aut ab initio,scilicet tempore testamenti vel
ante filius non cõsensit suæ præteritioni,sed illi con
sensit post mortem patris: & tunc quia testamẽtum
semel nullum viam aperuit aliis filiis ipsum dicendi
nullum,talis approbatio,quæ fieret per filium præ-
teritũ non cõualidaret testamentũ in præiudiciũ cæ-
terorum liberorũ hæredum institutorum quibus iã
cõpetit facultas dicendi nullũ. & hanc tertia opi. te-
net Alex.in d.l.posthumo. Hæc opi.vltra omnes fun
dari potest,per ea quæ elegãter decidunt Io.Andr.&
Dominicus in d.c.statutũ.de præb.lib.vj.vbi conclu-
106 dunt,ꝙ † tunc factũ contra decretum irritãs papæ,
aut legis prohibitionẽ,valet quando ille cuius fauo-
re fuit decretũ appositum, nõ vult eo vti, & volũtas
præcedit factum. Si autẽ voluntas & cõsensus sequa-
tur,tunc non valet,nec aliquid operatur illud, quod
fit cõtra decretũ irritãs.de quo videatis bonam glo.
pragmaticæ in verbo,irritum.tit.de colla.§. vt verò
cæteri. Et latè ponit Fely.in c.cùm dilecti.de rescrip.
& in c.cùm ex officij.xvj.col. de præscrip. Sed aduer-
tatis quia non videtur hæc opi.vera in eo quod dicit
cõsensum filij ab initio præteritioni præstitũ valida-
re testamentũ paternum. Nam expressè eam impu-
gnat Iason in eadẽ l.posthumo.x.& xj. col. dicens de
forma substantiali ipsius testamenti esse, ꝙ filius in
potestate in aliquo hęres instituatur, aut nominatim
exhæredetur, vt suprà fuit latè demonstratũ, ita ꝙ si
filius prætereatur, testamẽtum est ipso iure nullum.
l.inter cætera.ff.de liber.& posthu. & l.j.ff. de iniusto
rupt.testa. Clarum est autẽ ꝙ consensus priuatorum
derogare non potest formæ à lege introductæ,nec fa
cere,ꝙ actus valeat non seruata forma legis.l.nemo
potest.ff.de leg.j.& l.cùm hi.§.si prætor.ff. de trãsact.
Bar.in l.de his.eo.tit.& Bal.in authen. iubemus.C. de
iudi.& in l.fi.§.& hoc si quidem.C.de iure deliberan.
Quinimo dicit Panor.in c.quia propter.§.j.vj.colũ.
107 versi.vlteriùs quæritur. de elect. ꝙ † illi decreto in-
troducendi formã derogari non posset statuto, aut
consuetudine ecclesiæ. Ad hoc facit quod ipsemet de
cidit in c.nulli.de reb.eccle.non alien. Nec obstat si
diceretur, ꝙ illud est verum, nisi forma introducta
esset fauore alicuius, vt in casu nostro introductum
est in filij fauorẽ, ꝙ instituatur vel exhæredetur, ne
præteritione iniuria afficiatur. Quo casu videtur,ꝙ
filius tali formæ possit renuntiare. Quoniam respõ-
detur,ꝙ illa forma non fuit introducta in merum fa
uorem filij,sed etiã in odium patris formã à iure tra
ditam non seruantis. [Quo casu non potest illi re-
nuntiari per doctrinam Bart. in l. qui exceptionẽ.ff.
de condi.indeb.per illum text.] Præterea & notabi-
liter,licet actus fuerit introductus in fauorem alicu
ius,tamen si lex ipsum introduxit pro forma,non po
test illi renuntiari per consensum partiũ, secundum
gl.in l.à diuo Pio.ff.de ritu nup.quã multum no. Bal.
in l.non dubium.C.de legi.& l.iubemus.§.sanè. de sa
crosan.eccl.in l.ea quæ.C.de don.ante nupt.in l.cùm
mulier.ff.sol.mat.& in c.lator.in fi.de sent.& re iudi.
Insuper & notabilius dicit idem Iason, ꝙ quãdo lex
introduxit aliquid pro forma, & nihilominus vltrà
procedit annullando actum expressè prout in casu
nostro,& clarè patet instit.de exhære.lib.in princ.&
in l.j.ff.de iniust.rup.testa.eo tũc tollitur & aufertur
omnis potestas dispensandi in contrariũ, adeo ꝙ cõ-
sensus partiũ nihil operabitur,secundum glo.in c.di
lecto.de præben.& c.statutũ.in verbo, Committatur.
de rescrip.lib.vj. Archi.& Dominicus in c. cum de be
neficio.de præben.eo.lib.facit glos.in l.j.in fi.C.ne fi-
108 de iuss.dotium dentur.vbi dicitur,† ꝙ legi prohibiti
uæ partes nullatenus possunt renuntiare, cum talis
prohibitio vim decreti irritantis habeat. l. non du-
bium.C.de legi.& glo.in clem.j de iure patro. Quar-
tò mo

tò mouetur, quia dicit Bald. in l. si quando. §. & si ge-
neraliter. C. de inoffi. test. ꝙ consensus filij nõ firmat
testamẽtũ patris cõtra nullitatẽ, nec quantũ ad repel
109 lendũ filiũ à querela. †Quia quãdo ius disputat de
aliqua solẽnitate seruanda in actibus hominũ, non
potest tolli per pactũ nec derogari, vt d. l. nemo po-
test. ff. de leg. j. Et ibi respõdet ad d. l. non putauit. §. si
quis sua manu. Quintò facit d. l. si quando. §. illud. C.
de inoff. test. ponderata ratione illius tex. quia cõsen
tire præteritioni de se factæ nil aliud esset, nisi pactũ
de non succedendo, quod non valet sine iuramento.
l. pactum. C. de colla. iuncto c. quãuis pactum. de pact.
lib. vj. Sextò hanc partem tenet Imo. contra Ang. in
d. l. si quis posthumos. §. j. ff. de inoff. testa. vbi dicit, ꝙ
dispositio d. §. si quis sua manu. loquens in filio, qui à
principio se consensit exhæredari, non habet locum,
si consentiret se prçteriri: quia vbi prçteritur, forma
à iure tradita non seruatur, sicut seruatur quãdo ex-
hæredatur, vt l. inter cætera. ff. de lib. & posth. Et per
hunc modum non obstat glo. in d. l. si quando. §. fina.
quia loquitur vbi filius fuit exhæredatus à patre de
suo consensu. Et sic seruata fuit forma legis volentis
filium debere institui vel exhæredari. Et licet aliàs
in exhçredatione requiratur causa ingratitudinis te-
stamento inserta pro forma, vt in authẽ. nõ licet. C.
de libe. præte. Tamẽ illud procedit, vbi quis exhære-
datur propter demerita, & sic inuitus: quod non est
quando consentit. Vltra Iasonẽ, ꝙ non sit differen-
tia an ab initio filius præteritioni cõsentiat, vel post
testamentũ perfectũ patre mortuo, & ꝙ vtroq; casu
testamentũ sit nullum, patet per ea quæ omnes deci
dunt in l. fi. C. de senten. ex peri. reci. & in c. fi. de re iu
di. lib. vj. vbi dicitur, ꝙ siue partes ab initio ante sen-
tentiam cõsentiant, ꝙ sentẽtia feratur sine scriptis,
aut per iudicem non sedentem, vel aliàs non seruata
forma, siue consentiant post sententiã latã, talis sen-
tentia est vtroq; casu nulla: quia partes ante vel post
renuntiare nõ possunt formæ, aut solennitati actus.
Facit glo. & quod ibi not. in c. j. de libel. obla. & in c.
de causis. de offi. deleg. Nam licet vbi actus foret nul
lus solùm propter defectũ cõsensus, interdum valida
ri possit, & valeat iuxta sui naturã & essentiam. l. iij.
§. falsus. ff. rem ratam habe. & interdum vt actus va-
leat, prout valere potest, saltẽ vt pactũ per tex. no. in
l. ij. cõmunia vtriusque iud. Attamẽ vbi actus est nul-
lus propter defectum formæ, nunquã consensus par
tium in talem actũ firmare potest, siue præstetur ante,
110 siue in actu, vel post, vt d. l. nemo potest. †Prçsertim
vbi est decretum irritãs, si quid fiat contra formam:
quia tũc tale decretũ est tantæ virtutis, ꝙ licet appo-
situm esset mero priuatorũ fauore, vt in casu nostro
fauore filiorum præteritorũ, tamẽ illi decreto renũ-
tiare nõ possunt: quia lex apponendo decretum irri-
111 tans videtur animaduertisse ad fauorẽ reipu. †Cùm
testamenta & eorum forma sint de iure publico. l. te-
stamẽti factio. ff. eo. iuncta d. l. nemo potest. ff. de leg.
j. ideo ex quo decretum ligauit manum patris testan
tis, aliàs testari nõ poterit, nisi seruet formã, scilicet
ꝙ in aliquo filios instituat, vel ex iusta causa exhære
det. Considerauit enim lex, ꝙ per illicitas preces vel
minas paternas, aut aliàs filij nolendo displacere pa
rẽtibus inducerẽtur ad consentiendũ suæ præteritio
ni, & sic per indirectũ periret forma testamẽtorum,
quod fieri nõ debet, cùm reipub. intersit ꝙ seruetur. l.
vel negare. ff. quẽad. testa. ape. & d. l. testamẽti factio.
ita eleganter in simili, & nõ minus singulariter deci
dit Panor. post glo. in d. c. dilecto. de præbẽ. & Barba.

in rubr. de fide instru. xxvj. Et hac cõsideratione mo-
tus dicit Dominicus post Lapum, in c. quoda. in fine.
de præb. lib. vj. ꝙ etiã ille, qui decretũ irritans in ali-
quo actu apposuit, etiã si sit princeps, rescribẽdo vel
contrariũ disponendo nihil agit, nisi illi decreto irri
tanti deroget expressè, & ipsum tollat. Aliàs quicqd
fit est nullum, de quo est text. in l. si quis. in prin. ff. de
lega. iij. & in c. cùm olim. de re iudic. Sed in potestate
partiũ non est tollere decretũ irritãs legis & superio
ris. c. cùm inferior. de maio. & obe. Et hac ratione de-
cidit tex. in l. si quãdo. C. de inoffi. testa. §. j. ꝙ quãtun-
cunq; princeps dispenset cum aliquo inhabili, ꝙ te-
stari possit, semper intelligitur, ꝙ testari poterit ob-
seruata lege & forma testandi, propter decretum irri
tans, si aliter fieret, quod impedit omnẽ modum dire
ctè vel indirectè faciendi contrarium. Et hæc opinio
prius quàm viderim Ias. fuit mihi semper visa verior
& veritati iuris magis consona, secundũ quam sæpe
112 consului. †Quarta fuit opi. Imo. in d. l. filio præteri
to. volentis filium præteritum approbare non posse
testamentũ patris, ante, vel in actu testãdi, aut post,
consentiẽdo suæ præteritioni, inuitis cæteris filij in-
stitutis, vbi tales filij testatoris, fratres filij præteriti
fuissent hæredes instituti in minori parte, quàm es-
sent ab intestato successuri. Quia tunc cùm intersit
ipsorum testamentum patris declarari nullum, vt
ipsi qui fuerunt in minori portione instituti, veniãt
ab intestato ad debitam portionem æqualiter capiẽ
dam non posset filius præteritus in eorum præiudi-
cium tale testamentum approbare, & suis fratribus
præiudicare, vt dictum est. Si verò fratres ipsius filij
præteriti fuissent per patrẽ in toto vel maiori parte
instituti, quã successuri essent ab intestato, tunc quia
eorum non interest testamentum declarari nullum,
nec locum esse successioni ab intestato, cùm testamẽ-
to declarato nullo, & sic sublato de medio, maiorem
partem non reportarent, quàm habeant ex testamẽ-
to: imò fortè minorem. Certè impedire non possent
testamenti cõfirmationem per approbationem filij
prçteriti fiendã, cuius solius interest. Quinimò ipsis
nõ consentientibus testamẽtum valebit, & suum sor
tietur effectum, prout reipublicæ interest, vt d. l. vel
negare. Et hãc opi. tetigit Bar. in d. l. si post mortẽ. li-
cet ibi eã nõ approbet, sed postea eam tenuit in l. pe-
tendæ. C. de tẽpo. in integ. resti. peten. facit tex. in d. §.
si autẽ hæc obseruata. in authen. vt cùm de app. cog.
Et de hac opi. est tex. in d. l. filio prçterito. vbi dicitur
ꝙ filius præteritus auocabat partẽ à fratribus. Nam
si ipsi nõ fuissent in maiori parte instituti, quã essent
ab intestato successuri, præteritus nõ auocasset partẽ
suã ab eis, sed ab extraneo hærede instituto. Et idem
esset secundũ Imo. ibi, scilicet ꝙ solus prçteritus sine
cõsensu institutorum approbare posset testa. patris,
vbi ille præteritus esset patri testatori vnicus filius,
& extraneus fuisset hæres institutus: quia cùm tunc
de nullius alterius præiudicio tractetur, quàm ipsius
filij præteriti, qui solus rupto testamento succederet
ab intesta. poterit talis filius solus sine cõsensu hçre-
dis extranei testamẽtum patris approbare: ita ꝙ ille
hæres extraneus non posset testamentũ impugnare
de nullitate, quia sua nõ interest. Cũ rupto testamen
to aut nullo existente, extraneus ille in eo institutus
in nihilo succederet ab intestato. Et sic recipiẽdus nõ
esset ad testamentum impugnãdum. Tum quia quis
nõ admittitur ad id, quod sibi nõ prodest, maximè si
noceat alteri, vt in casu nostro noceret saltem reipu.
cuius interest testamentũ valere, vt d. l. vel negare. ff.
quemad

quemadmo.testa.ape.Signű enim euidens esset inuidiæ, petere quod sibi nő prodest, & alteri nocet. Vnde repellendus esset secundű Ioan.Fab.& Ange.insti.de lege Fusia Caninia. Tum etiam, quia ille extraneus hoc faciendo quodammodo videretur filio præterito inuito velle beneficiű paternæ hæreditatis conferre: quod fieri nő debet. Cùm inuito beneficium non conferatur, nec quis inuitus hęres esse cogatur.l.nec
113 emere.C.de iure delibe. †Quare concluditur, ꝙ sine cősensu hęredis extranei instituti filius vnicus testamento patris præteritus approbare poterit testamétum, vt d.l.filio pręterito. vbi hoc idē videtur sentire Bal.referendo Iac.de Are.ita tenuisse & idem Bal. in d.l.in suis.in ix.opp.suę repetitiőis.ff.de lib.& posth. imò dicit Paul.in d.l.filio præterito. ꝙ hoc idē sentit gl.in verbo, Data.in l.posthumus. ff.de iniust. rupto test.dum ad illű textű subaudit maximè. quam gloss. etiam ad hoc ponderat ibi Paul.quos sequitur Alex. in d.l.posthumo.uj.col.in fi.cum seq.C. de bon. poss. contratab.Nec obst.secundű eum si diceretur, ꝙ hoc casu videtur tractari de præiudiciis aliorum, quam vnici filij præteriti: quia cű in iure dicēdi nullum & in bon.poss.contratab.sit locus edicto successorio, secundum cőmunem opinioné, in l.ij.ff.de bon.libe. & no.Bar.& plenius Iason.in fi.super rub. C. de succes. edict.Ergo talis approbatio solius filij nő debet posse obesse: nec ius tollere quo ad sequentes in gradu post filium: quin dicere possint testa.nullű. [Salté prout dicitur super verbo, *Mortuo itaq; testatore.* ij.] Ad præmissa facit quod decidit Barto.in l.qui superstitis.ad fi.ff.de acqui.hære. Nam respondet ꝙ eo tépore quo filius pręteritus vnicus testamétű patris approbat, nő est alicui alteri in gradu sequéti acquisitum jus dicēdi, nullű, vel testamé. rűpendi, quàm ipsi soli filio præterito, queé nemo præcedit: qui tanquam prior in gradu approbare potest testamentű, per d.l. filio præterito. Ideo sequentes in gradu serò veniűt, cùm testamentű inueniant iam cőfirmatum facit l.si quis filiű.de inoffic.test.ff. Vnde sicut Ꝫ.concluditur,
114 †ꝙ vbicunq; hæredű institutorű quãuis filiorű non interest testamétű rumpi, solus filius præteritus ipsum approbare pőt, absq; eo ꝙ instituti hæredes testamenti approbationé impedire possint, ita ꝙ dicere nő poterűt testamen.nullum. Ná sicut illi quorű nő interest, ab aliquo actu appellare nő possunt.l.solét. ff.de app.& c.cùm inter.R.senioré.de elec. Pari quoque ratione nő admittűtur ad petendű actű declarari nullű, vel ad ipsum cassandű vitio nullitatis, nisi de eorű interesse plenè docuerint. Cùm hæc duo pari passu ambulent, vt cősuluit Old.consil.xij.ij.col. vbi cőcludit, ꝙ causa nullitatis & causa appel. pari passu tractãtur, & eisdé subiacent regulis. Pręterea videmus in simili, ꝙ nunquá quis posset obtinere declarari electioné nullá ex defectu formæ in ea nő seruatę, nisi probauerit sua interesse, secundű gl.in verbo, aliqui.in c.vt circa.de elec.lib.vj.& plenè Inn. in c.super his.de accus.& Panor.in iij.no.in c.veniés.l.ij.de testib.facit l.posthumus.§.si quis ex his.ff. de inoffic. test. vbi quis repellitur ab effectu obtinédi rescissioné testa.tanquá inofficiosi, nisi probet sua interesse. Eodé modo repellitur quis ab effectu obtinédi cassationé sententię, si sua nő probauerit interesse, secundű Ant.& doc.in c.cű super.de re iud. Et ita etiá repetio Lud.cősuluisse cősi.ccccxcix.incip.In præmissa consultatione. vbi elegãtissimè concludit, ꝙ cű per papá prouisi de episcopatu tépore eligendi pendére, & sic nulliter, nő intersit electioné per capitulű factá impugnare de nullitate, vel aliàs, cùm ea cassata episcopatű titulo suæ papalis prouisionis nő haberet, veluti titulo carés, & etiá colorata possessione, vt ibi plenè demonstrat, recipi nő debet ad impugnãdum electioné, aut illius confirmationé de nullitate vel iniquitate, etiá per viá appel. de quo plenè per eundem cősi.ccclxxx.& consi.ccclxxxiij. Nec est necesse in casu nostro filio in testaméto hæredes institutos in toto vel maiori aut tanta parte, quá habituri essent ab intestato, vel extraneum hæredem institutum vocari ad videndum si sua nő intersit, cùm filius præteritus approbare vult testamétum patris. Quia cùm ex testamenti tenore appareat notoriè de defectu eorű interesse, non sunt tales hæredes instituti vocandi in approbatione testamenti: imò ipse solus præteritus approbare poterit, ipsis minimè vocatis aut præsentibus, per doctrinam Bar.in l.ij.§. quòd si de frumentaria.ff.de administra.rerum ad ciuita. pertinen. vbi per illum text.singulariter decidit, quòd quoties notorium est alicui defensionem non competere, potest cőtra talem procedi etiá ad sententiam diffinitiuam eo nő vocato: idem tenet Panor.in cap. cùm olim.de re iudi. Si ergo hoc ita est in actibus iudicialibus, vbi maximè partis vocatio requiritur.l.j.C.si per vim vel alio modo.multò magis seruabitur in actu nostro extraiudiciali, vel aliis extraiudicialibus, in quibus necessaria non est vocatio, nec illorum qui si vocati aut præsentes essent minimè cőtradicere possent, nec actű impedire, vt plenè consuluit Alex.in j.parte cősi. cxxx.incip. difficultas huius negotij. Et hæc quarta opin. videtur esse æqua, velut fauens testamento, licet præcedens sit de rigore iuris sustentabilis. Quare restat, quo ad hanc septimam limitationé datam superius ad regulam, ꝙ testamentum in quo filius fuit præteritus in potestate ipso iure nullo, quantűcunq; filio præterito tacente & testamentű nő impugnante: & pariter est nullum si testamentum expressè approbet, sine cősensu hæredum institutorum: quod facere non potest ante vel post testamentum in eorum præiudicium, nisi aliorum institutorű non interesset testamentum dici nullum. Quod quando sit vidistis: quia hoc casu valebit talis approbatio per solű filiű præteritű facta. Et isto modo verificari poterit hæc septima limitatio, & pariter si talis approbatio testamenti per filiű præteritum fieret de consensu aliorű filiorum hæredű institutorum: quia tunc testamentum recőualesceret etiam de iure ciuili, taliter, quòd ex eo posset perpetuò adiri hæreditas vsque ad xxx. annos.l.licet.C.de iure delibe. quod fieri non posset, si solùm iure prætorio reconualesceret: quo casu necesse haberent hæredes instituti agnoscere & petere bonorum possessionem infra annum. Sed veritas est quòd his duobus casibus etiam iure ciuili reconualescit, quãuis hæres in tali testamento institutus sit extraneus, secundum Bal.in d.l.posthumo.versi. secundò quæro.C.de bon.pos.contratab. idem tenet in l.si pater.xj.& ij.oppo.C.de institu.& substitu.& Sali.in d.l.ij.C.de posthu.hæred.instit.iiij.col.in fin. vbi dicit quòd dicere contrarium esset valde contra conscientiam & naturalem æquitatem, ac cőtra iudicium bo
115 norum laicorum, & esset nimis subtilizare. †Quæ quidem subtilitas facit interdum hominem errare, secundum Bal.in d.l.posthumo.& Panor.in c.dilecti.
116 de iudi. †Quæ omnia notanda pro intellectu d.l.filio præterito.ff. de iniust.rupto testa. quæ locum etiá habet in filio præterito à matre & linea materna, licet hoc casu talis præteritio habeatur pro exhæreda

tione

tione,& filius nõ sit in potestate matris. Et ita refert
fuisse decisum Guido papæ. q.ccccxxvj. vbi plene di-
cit testamentum matris pari modo reconualescere,
sicut testamentum patris. Sanè tamen intelligatis,
testamentum præteritione filij omni iure tam ciuili
quàm prætorio nullũ reconualescere per expressam
filij approbationẽ factam de consensu aliorum insti
tutorum hæredũ,dum tamẽ expressa filij approbatio
& institutorũ expressus consensus interueniat. quia
cõsensus tacitus seu silentiũ infra xxx.ann.non suffi
ceret ad recouualescentiam testamẽti,vt singulariter
cõsuluit Ang.cõsi.cxxxvj.iiij.col. Præsertim si igno-
117 raretur testamentũ esse nullum: † quia qui errat nõ
cõsentit.l.si per errorẽ.ff.de iurisd.om.iud. Et valebit
talis expressa testamẽti approbatio per filium præte
ritũ facta de expresso cõsensu aliorum fratrum insti-
tutorum, non obstãte decreto irritãti in d.Auth.non
licet.C.de li.prçte.& formalius in d. Auth.vt cùm de
appel.cog.§.si autẽ hæc non fuerint obseruata.Nam
cùm hoc casu omnes quorũ interest vel interesse po-
test cõsentiant, tale decretũ irritans approbationem
testamenti non inficit contra ipsorum voluntatem,
qui eo vti nec gaudere tenẽtur si nolint, secũdum Io.
Monachi,in d.c.statutum.de præbẽ.lib.vj.secùs erat,
si solus prçteritus consentire & approbare testamen
tum vellet ante,vel tẽpore testamenti,aut pòst.Quia
cùm decretũ irritans,sui tantũ fauore appositum non
fuerit, imò saltẽ ad quandam consequentiam tendat
in fauorem hæredũ institutorũ, quoties eorũ inter-
est dicere testamentum nullũ:non posset solus præte
ritus consentiẽdo extinguere decretũ,quod nũquam
extingui potest, quandiu alicuius interesse pote'l di-
rectè vel in cõsequẽtiam. Et ita intelligi potest quod
118 dicit Panor.in d.c.dilecto.de præbẽ. † Et præmissa
intelligatis vera,scilicet per approbationẽ testamẽti
expressè per præteritum factam,de cõsensu quorum
interest testamẽtum recõualescere, vbi filius iam na-
tus tempore testamẽti fuit in eo præteritus, vel post-
humus, quem testator sciebat se habere. secùs autem
esset in posthumo, quem testator ignorans se habere
præteriit:quia talis posteà natus approbãdo testamẽ
tum nihil agit, nec per approbationem talis posthu-
mi testamẽtum recõualescit:& ratio est.Quia non re
peritur tunc in tali testamẽto adesse testatoris volun
tas:cũ enim testator de posthumo nõ cogitauerit,fin
git lex ipsum noluisse testari in casu natiuitatis post-
humi:idcirco posthumus natus non succedit patri rũ
pendo testamentum,sed quia in tali casu voluntas te
statoris abesse præsumitur ab institutione hæredis,
ideo non debentur legata. Nec tale testamentum de-
ficiente testatoris volũtate , poterit per posthumum
præteritũ approbari,cùm cesset substantia testamen-
ti,scilicet volũtas testatoris.Et sic illud quod non est,
approbari non potest. Ita singulariter decidit Bal.in
l.si cum vel in vtero.C.de testa.mi. Quod an sit verũ
119 videatis ibi Alexandrum & Iasonem. † Vnum ta-
men menti tenebitis,quòd quantuncunq; filius testa
mẽto patris cõsenserit,in quo præteritus fuerat,etiã
si illud seruare seu in nullo cõtrauenire iurauerit,nõ
videtur propter hoc detractioni legitimæ & quartæ
Trebellianicæ si cõperat renunciasse.imò non obstã-
120 te iuramento eas detrahere poterit:† quia iuramen-
tum nõ porrigitur ad non cogitata per renunciantẽ.
l.fi.C.de non nu.pe. & l.fi.ff.qui satis.cog.& gl.super
verbo,de mente.in c.ad nostram.le.iij.de iureiur.Fa-
cit quod not.Bar.& Bal.in l.ij.C.de resc.in.ven. Aliàs
iuramentum esset vinculum iniquitatis,nec in eo es-
121 set iustitia.† Et præterea iuramẽtum ciuilẽ & æquã
interpretationẽ recipit,ne quis immoderatè lçdatur.
l.si libertus.ff.de ope.liber.Et ita fuisse arresto iudica
tum refert Guido papæ.q.ccccxxvij.videatis quæ di-
xi in verbo, *duas habens filias.* loquendo de pacto de
non succedendo. Sed ibi filia renuntians de legitima
cogitauit dotem recipiendo quæ in legitimã compu
tatur.l.quoniã nouella.C.de inoffi.testa.& ei cedit lo
co legitimæ. An autẽ filius præteritus de consensu
hæredum in testamẽto institutorum approbare pos-
sit testamentum in præiudicium substituti vulgaris,
vel aliorũ substitutorũ,plenè dicam ĩ.eod.in verbo,
Si absq; liberis moreretur. ij.in tractatu vulgaris sub-
stitutionis.[In sexto principali arti.versi.Sed quid
si institutus adire nou possit de iure ciuili, &c.]
122 † Octauò limitabitis dictam regulã non habere lo
cũ in patre habente filiũ fratrem minorẽ de ordine
beati Francisci,qui cùm habeatur pro mortuo,pater
ipsum non tenetur instituere nec exhçredare.Quin-
imò si talis filius ad succedendũ incapax prætereatur
in testamẽto à patre sub silentio,testamentũ non erit
nullũ:ac si filiũ iam mortuũ præteriisset,vt eleganter
decidit Andr.de Bessetis.in repe.l.j.C.de sac.san.eccl.
ver.tertius arti.dicẽs post Bal.ibi,℘ tales fratres mi-
nores sunt quarũcunq; successionũ & bonorum in-
capaces,ita ℘ nulli etiã proprio parẽti succedere pos
123 sunt ex testamẽto vel ab intestato. † Sicut enim re-
nuntiãs bonis & futuræ successioni cum iuramento
nõ potest succedere per c.quãuis.de pac.li.vj.vt plenè
124 dixi super verbo, *duas habens filias.* † Sic nec reli-
gionẽ intrans fratrum minorũ:quia ingrediendo &
religionẽ profitẽdo bonis renõciat secularibus,cùm
tales voueãt paupertatẽ. Et hinc est,℘ dicũtur mor-
tui mũdo. vnde dicunt doct.℘ magis præcisa est hæc
renunciatio, quàm illa quæ fit secundũ formã dicti c.
quamuis. Ideo dicebat Bal.in d.l.j.℘ cordigero succe-
dere volẽti obstat exceptio voti, & religionis seu ꝓ-
fessionis,vt in Auth.ingressi.& Auth.si qua mulier.
C. de sac.san.eccle.etiã si conuẽtum & habitum apo-
statando reliquerit seculariter viuẽdo, secundũ Lud.
Ro.cõsi.cclxviij.inci.In casu ꝓposito &c.Posito etiã,
℘ alium habitũ recepisset & regulam laxiorẽ sine di-
spensatione intrasset,vt idem Lu.cõsuluit cons.ccclj.
incip.circa primum.Cùm semper obligatus maneat,
& sic adstrictus primç regulç,adquã reuocari potest.
Nam (vt dictũ est) cordiger habetur pro mortuo,ta-
liter ℘ hoc casu eũdẽ effectũ habet mors ciuilis sicut
125 naturalis.Ideo inferebat Bal.in d.l.j.† ℘ si per statu
tum patriæ aut consuetudinẽ masculi excluderẽt fœ
minã à successione parẽtũ, masculus frater minor fi-
liã nõ excluderet à successione. Cùm hoc casu mascu
lus de medio videatur sublatus.Et sic nõ potest fœmi
næ obiici.l.etiam.§.si capitis.ff.de bo.libe.Et adeò est
hoc verũ , ℘ etiã posteà si papa dispẽsaret cum fratre
minore,℘ habere posset propriũ,aut ipsum transfer
ret ad ecclesiam habẽtem proprium:nõ propter hoc
bona recuperaret sorori vel alteri delata. arg.no.in
l.Gallus.§.& quid si tãtùm.ff.de libe.& posthu.& ita
Bal.refert tenuisse Bar.de quo per eundem Bal.in l.si
quis curialis. C.quando & quibus quart.pars.li.x.in
verbo,nullo modo.vbi dicit,℘ si pater moriatur reli
ctis pluribus liberis,quorũ alter est frater minor,ex
quo ille non vocatur ad partẽ,nõ facit partẽ aliis.de
quo per Bal.in Auth.nouissima.C.de inof.testa.neq;
facit numerum liberorũ in computatione legitimæ.
vt ibi plenè decidit. Facit quod dicit Bartol.in l.j.ff.
de coniungen.cum emanci.liber.vbi singulariter di-

 cit,

cit, ꝙ moriẽs relicto vno filio fratre minore dicitur
mori sine liberis, ita ꝙ erit locus substitutioni factæ
si absq; liberis decederet. videatis Bal. in l.j.C.de cad.
tol. quod qualiter intelligatur, cõsuluit Pet. de Anc.
126 consil.cccxvij. † An autem locum habeat in fratri
bus prædicatorũ, carmelitis, aut eremitis beati Au-
gusti. plenè dicit Bal. in dicta Authẽ. si qua mulier. &
doc. in c. in præsentia. vbi pulchrè Fely. [Huic limi-
tationi iungetis aliqua bona quæ dicũtur super ver-
bo, *Si absq; liberis moreretur*.j.] de proba. videatis Bal.
in Authẽ. nisi rogati. C. ad Trebel. vbi dicit prædica-
tores succedere posse ex priuilegio, quod vocant ma-
re magnum, quod seruant de consuetudine quæ præ
ualet. quia non sunt ipsi mẽdicantes ex regula, sed ex
consuetudinibus eorum secundum Fed. de Senis. nec
profitẽtur paupertatẽ in communi. Id enim soli mi-
nores faciũt, qui se assimilãt auibus cœli, altiori sty-
lo vitæ inhiantes. hæc ille. Hodie vero fratres mi
nores dicunt se esse in communi & etiam particula-
ri successionũ capaces, & quarũcunq; acquisitionũ,
allegantes priuilegium papæ, quod etiam vocãt ma-
re magnum. Deus prouideat, ꝙ non diaboli stagnum
fiat. Cùm iã in multis annis incipiat esse occasio dis-
solutionis & infinitorũ malorum, & illius tã sanctæ
& diuinæ religionis penitus destructionis. Hodie
vtimur & semper vsi fuimus in præsenti regno Fran
ciæ ex ipsius generali consuetudine idem esse in qui-
buscũque professis cuiuscunq; ordinis, etiam haben
tis bona in cõmuni, vt pro mortuis habeãtur quo ad
successionem suorum parentum ab intestato quibus
succedere non possunt. Et sic non habet pater nec ma
ter necesse eos instituere in aliquo si nolit, nec præte
riti dicere possunt testamentũ nullum, nec monaste-
riũ pro ipsis. Et vbi hoc fundatur vidistis in verbo,
Et vxorẽ nomine Adelasiam. in primo principali arti.
127 † Sed quid erit de fratribus & sororibus tertij ordi
nis sancti Frãcisci. videatis Bart. in l. commodissimè.
ff. de liberis & posthu. vbi sentit, ꝙ debent institui.
Aliàs præteritæ testamentũ dicerent nullum. Tales
enim non sunt religiosi propriè. cle.j. de relig. domi.
& cle. cùm ex eo. de sen. excom. no. Bar. in l. semper. §.
quibusdam. ff. de iur. immu. & l.j. ff. de pœnis. Bald. in
Auth. nisi rogati. C. ad Treb. Anto. & Panor. in c.ij. de
foro compe. Petr. de Ancha. in dicta clemen. cùm ex
eo. Angel. consil.cxcvij. Alex. in dicta l. commodissi-
128 mè. † Ex his infertur ad nonam dictæ regulæ limi
tationem, vt locum non habeat, quãdo filij præteriti
essent tales, qui licet iure communi essent capaces, ta
men sunt statuto aut cõsuetudine exclusi. Quoniam
præteritio taliũ non reddit testamẽtum nullum, nec
contratabulari poterit, veluti si filia præteritur per
statutũ à successione stãtibus masculis exclusa. Nam
per talium præteritionem testamẽtum non erit nul-
lum, cùm habeantur pro mortuis ac de medio subla-
tis. Adeò ꝙ agere non possunt ad legitimam, nec ad
supplementum illius, secundum Bart. in l. Titio cen-
tum. §. Titio genero. ff. de cõdi. & demon. Paul. consi.
cviij. & consi.cxix. in priu. cccxlvij. & Ang. cons.xcix.
in princ. Angel. Aret. plenè in §. eadem hæc obseruan
tur. in fi. insti. de hære. quæ ab intesta. defe. Bal. in pri-
ma parte cõsi.ccxxxij. & ccxxxiiij. & in l. maximum.
C. de libe. præte. & Pan. consi.cclij. iij. colũ. circa me-
dium. & Ludo. consil.xiij. & xvj. vt plenè dixi super
verbo, *duas habens filias*. Ideo decidit eleganter Bar.
in d. §. Titio genero. ꝙ licet hodie omnis cõditio, gra-
namẽ & tẽporis seu dilatio apposita in legitima filij,
vel ipsius institutione reiiciãtur, & pro non adiectis
habeantur, quo ad concurrentẽ legitimæ quantita-
tem. per tex. in l. quoniã in prioribus. C. de inof. testa.
Tamen stante tali statuto, ꝙ fœmina dotata non suc-
cedat stãtibus masculis: si pater in testamẽto reliquo-
rit filiæ centũ titulo institutionis pro dote, masculis
hæredibus institutis, talis filia petere nõ poterit illa
centũ priusquã maritetur. Nec hoc casu dilatio tẽpo
ris tollitur, quæ aliàs tolleretur: imò ipso iure, pro non
adiecta haberetur, si tale statutũ non esset. Et sic si filia
interim decederet antequã maritaretur, non trãsmit
teret illa centũ ad hæredes, secundũ Bar. vbi s. & ple-
niùs per Ias. in d. l. quoniam in prioribus. & in l. si pa-
ter. xvij. col. C. de insti. & substi. & dicam late j in ver
129 bo, reliquit. † Vnum tamen est menti tenendũ, ꝙ te
stamentũ in quo filia fuit præterita, non poterit per
eam de nullitate impugnari masculis hæredibus in-
stitutis filiis testatoris: secùs si extranei essent hære-
des, vt plenè habuistis s. in verbo, *duas habens filias*.
in ij. casu principali. vers. vlterius dico &c. Prætereà
sanè intelligatis, ꝙ per talẽ filiam prçteritã testam n
tum impugnari non poterit de nullitate viuentibus
masculis: & ita intelligitur quod dictum est. Sed vbi
masculi qui tempore mortis patris ex testamẽto vel
ab intestato filiã excluserant moriantur, talis fi ia di
cere poterit testamẽtum patris nullũ, ratione statuti
nunc deficiẽte. Licet enim filius post mortem patris
succedere potuerit, & paternã ex testamẽto ad te hæ-
reditatem, & sic esse potuit hæres: tamen posteà, fi io,
mortuo, causa testati deducetur ad causam intest ti.
Et qui fuit hæres ex testamẽto, nũc desinit hæres esse.
quod fieri est possibile de iure ciuili, quale est statutũ
prædictũ. in Auth. hoc amplius. C. de fideicõmis. Sed
hoc fieri nõ esset possibile facto hominis. l. ei qui sol
uẽdo. ff. de hær. insti. Nec etiã facto iudicis. l. & si sine.
§. sed quod Papinianus. ff. de min. nec iure prætorio.
Insti. de bo. pos. §. quos autẽ. secũdũ Ange. in d. l. ei qui
soluendo. & Bal. in d. l. si quis posthumos. ff. de libe. &
posth. & plenè cõsulit Bar. cõsi.xj. inci. Proponitur ꝙ
pater. & cõsi.xix. & xl. vbi plus dicit, ꝙ filia eo tũc pe-
tere potest dici testamentũ patris nullũ, non simplici
ter nullũ, vt ex nũc scilicet ex tẽpore mortis fratrum
suorũ masculorũ. sed ipsum dicet retrò nullũ ex tẽpo
re mortis patris, & sic ex tũc. Cũ testamẽtũ nõ possit
vno tẽpore valere, & alio tẽpore nõ valere, secũdum
Bal. vbi plenè Alex. in l.ij. C. de lib. præ. & in l. si quis
filiũ. C. de inof. test. & Imo. in d. l. ei qui soluẽdo. videa
tis plenè Bernar. Lãdri. in addi. ad cõsilia Bar. super d.
cõs. Sed aduertatis, quia idẽ Bar. in l. fi. ff. ad Tertu. de-
cidit formaliter contrariũ dicẽs, ꝙ vbi statutũ filiam
excludit stãtibus masculis, sufficit tẽpore mortis pa-
tris superesse masculos vel masculũ in perpetuã filiç
exclusionẽ ita, ꝙ talis exclusio est realis & perpetua
filiã perpetuò excludẽs, posito ꝙ mortuo patre ilico
masculus decederet agnitã hæreditate: q a sufficit ma
sculũ, & sic per cõditionẽ momẽto existere post mor
tẽ patris. Vnde cõcordãdo Bar. ne sibiipsi cõtrarius
videatur, dicatis, ꝙ vbi statutũ filiã excludit quo ad
viuet, aut donec superesit masculus, cũc o casu nõ vi-
deatur filia omnino exclusa, sed ad tẽpus suspẽsa, tũc
post mortem patris, mortuo masculo sine prole, filia
superstes succedet, si pater ab intestato decesserit: &
si cũ testamẽto in quo fuit præterita, dicet testamẽtũ
nullũ. Imò (quod plus est) ius dicẽdi testamẽtũ nullũ
aut paternam hæreditatẽ transmittet ad suos descen
dẽtes, si post mortẽ masculi qui eã excluserat, decedat
priusquàm agnouerit. Si autem prædecedat masculo,
trãsmittit spẽ dicendi testamentũ nullum & hæredi-
tatem

atem ad suos:& ita loquitur Bar.in dictis suis consi
liis. Si verò statutum filiã excludat simpliciter stan-
te masculo qui tẽpore mortis patris supererat, tũc fi-
lia censetur perpetuò exclusa quanuis masculus post
mortẽ patris, de cuius bonis agitur, ilico decedat: cũ
sufficiat conditionẽ semel momento extitisse. & ita
loquitur Bar.in d.l.fi.ff.ad Tertu.secundum Bal.in l.
si Põtionilla.C.quãdo dies le.ce.& plene decidit Se-
bastia.de monte sancti Sabini, in repe.Auth.nouissi.
ma.C.de inoffic.testa. Sed quid, si, stante statuto fi-
liam simpliciter excludente, masculus mortuo patre
decedat antequam portionem sibi à statuto delatam
agnouerit, superstitibus ei filia & sorore exclusa, an
portionẽ ei à statuto delatam transmittat ad filiã suã
sicut transmittit portionẽ sibi iure cõmuni pertinẽ-
tem: vel sit dicendum, ꝙ soror ad portionem statuta-
☞ riam admittatur, dicã alibi. { Et plenè dixi ĩ.j. super
verbo, *Mortuo itaq; testatore.* ij. vbi plenè habetur
130 materia subtilis transmissionis hæreditatis.] †De-
cimò limitabitis dictam regulam locum non habere
in filia, quæ bonis paternis renũtiat cum iuramento.
iuxta formã c.quãuis.C.de pac.li.vj. Nam talẽ filiam
renũtiatione sic exclusam non tenetur pater institue
re, nec exhæredare: imò potest à patre testamẽto im-
punè præteriri, nec per hoc videtur sibi aliqua iniu-
ria fieri, cum ab intestato nihil esset habitura.l.si præ
teritus.ff.de inof.test.imò tales filiæ quæ bonis renũ
riauerunt paternis, habẽtur pro mortuis aut pro ex-
traneis. Ideo præteritæ dicere non possunt testamen
tũ patris nullũ, secundũ Bar.in l.j.§.qui habebat.ver.
quartò quæritur.ff.de bo.pos.contra tab.& Bal.in vj.
q.in l.j.C.quando non peten.partes. Alex.in l.fi.ff.ad
Tertul.& in l. Gallus.§.& quid si tantũ.ff.de liber.&
posth.& consuluit Pau.consi.cccxlvij. Lud.consi.xiij.
& Panor.in j.parte cõsi.lxxvj.incip.quidam decessit.
Nec tales filiæ quæ paternis renuntiauerũt bonis ad
mittuntur ad petẽdum legitimã aut supplementum
illius propter iuramẽtũ, vt plenè habuistis in verbo,
duas habens filias. loquẽdo de pacto de nõ succedẽdo.
131 † Vndecimò limitabitis dictã regulam locum non
habere in testamento militis, in quo si testator miles
filium non instituerit, nec exhæredauerit, testamen-
tum valet, nec vitiatur præteritione.l.sicut certi.& l.
si cum vel in vtero.C.de testa.mili. Ex hoc infertur
& duodecimò, ꝙ idem erit in testamẽto doctoris vel
132 aduocati: † qui quo ad testandi eisdẽ gaudet priuile-
giis, quibus gaudent milites, vt post longam disputa
tionem decidit Alex.in l.centurio.in prin.ff.de vulg.
& pupi.& plenè dixi super verbo, testamentũ j.in ix.
casu fallẽ.ideo ad ibi dicta vos remitto. Hanc limita-
tionem tenet expressè Bart.post glo.in l.j. versi.est &
alius.ff.si quis à pa.fuc.manumis.volẽs priuilegium
concessum militibus, vt eorum testamẽta filiorũ præ
teritione contratabulari non possint, cõprehendit
militem inermis militiæ, puta aduocatum vel docto
rem, de quo videtur tex.iũcta glo.fi.in fi.insti.de test.
milit. Attamẽ Alex.in d.l.cẽturio.xij.col.cõcludit, ꝙ
hodie pater miles non posset filiũ impunè præterire,
vel exhæredare, per tex.in §.& hoc idem.in Authẽ.vt
cum de appel.cog. Idem quod tenet Alex.tenet Iason
in Auth.si qua mulier.vij.col.in fi.C.de sac.san.eccle.
☞ [De quo vide super verbo, *Si absq; liberis moreretur.*
ij. In materia compẽdiosæ substi.& in quarto effectu
eiusdem. vbi hodie contra testamenta militum com-
petit querela inofficiosi testamenti. Et sic idem erit
in testamentis aliorum militibus æquiparatorum.]
133 † Decimotertiò limitabitis dictam regulam locum
non habere in ingrediente religionem, qui de bonis
suis testari potest & disponere, prout sibi placuerit.
Et sic filium non tenetur instituere. xix. q.iij.c.quia
ingredientibus. Sed melior text.est & singularis in
Authent.de monachis.§.illud.vbi dicitur, ꝙ ingredi
volẽs religionẽ potest ante ingressum de bonis suis
disponere, prout voluerit. Facit tex.in c.in præsentia.
de proba. Per quem iuncta l.j.ff.de testa.mi.dicit no-
tabiliter Bar.in d.Authen.si qua mulier.C.de sa.san.
eccl. ꝙ sicut milites quibus datum est priuilegium te
standi quomodo voluerint, possunt filios præterire
& exhæredare, ac sine legitimo numero testium te-
stari, necnõ decedere pro parte testati, & pro alia par
te intestati: ita facere potest volẽs ingredi religionẽ
licet de monasterio nullam fecerit mentionem in te-
stamento. nec poterit monasterium cõqueri, cum eo
tunc testatori permissum fuerit testari, quomodo vo
luerit, vt dictum est. Similiter etiam filius per eũ præ
teritus vel exhæredatus rũpere non poterit testamen
tum, sed solũ legitimam petere vigore illius Authen
ticæ, si qua mulier. Et idem decidendum est in cæte-
ris testamẽtorum solẽnitatibus. Si enim hoc permit-
titur militibus armatæ militiæ, qui pugna certãt cor
porali, multòmagis permitti debet militib' cælestis
militiæ, qui pugnant certamine mentali & contem-
platiuo. Et cum hac opinione transit Panor.in d.c.in
134 præsentia.xix.col.de proba. † Et quod dictum est
in volente ingredi religionem, idem in testamento
cuiuscunq; clerici fortè ex præmortua vxore liberos
habentis, ꝙ si præterierit aut matrem vel patrem, te-
stamentum non erit nullum. de quo est tex. multùm
no.in c.quia nos.ibi, liberè disponere valeãt. Leo.per
quem hoc ibi decidit Panor.in iij.not.vbi dicit, ꝙ te-
stamẽtum clerici non infirmatur, neq; per viam nul-
litatis, neq; querelæ inofficiosi testamenti: propter fi
liorum vel parentum præteritionem, quanuis legi-
ma portio eis debeatur: & ita dicit posse intelligi Au
thenticam presbyteros.C.de episc.& cleri. Per cuius
Authenticæ conditionem petetur dicta legitima eis
debita. hoc etiam probatur vltra Panor.de iure ciui-
li per tex.in l.sacrosanctæ.ibi, libera facultate cõces-
sa.C.de epis.& cle. Nam licet tex.ille nõ loquatur ni-
si in episcopis, presbyteris, & diaconibus: tamẽ locũ
habet in quibuscunq; aliis clericis, ad quos extendi-
tur per tex.in d.Auth.presbyteros.dũ dicit: & omnes
quos clericos appellamus. Omnes enim isti sunt si-
miles episcopis, & in sacris ordinibus cõstitutis quo
ad priuilegium liberè testandi. vt s.plenè dixi super
verbo, *Matrem insuper Cleram.* in secũdo casu fallen
tiali. Aliàs si cogeretur filios vel parentes instituere
vel exhæredare, ita ꝙ eos nõ posset præterire, non di-
cerentur liberè testari posse, prout possunt per iura
135 præallegata. † Nã ille liberè testatur, qui prout vult
& sibi placet, testatur non seruatis iuris regulis. Sed
aduertatis, quia contrarium videtur velle Cy.quem
ibi sequitur Bal.& Sal.in l.si quando.§.j.C.de inof.
testa.vbi dicit, ꝙ concessio liberæ facultatis testandi
solum videtur remittere solennitatẽ testamentorum
quo ad numerum testium in testamẽtis requisitũ: sed
non solẽnitatem quæ omitti non potest sine alterius
iniuria, prout est solẽnitas institutionis filij qui præ-
textu talis priuilegij nõ potest præteriri vel sine cau
sa exhæredari: quia priuilegia nunquã concedi intel-
liguntur cum damno tertij.l.ij.§.merito.& §.si quis
à principe.ff.ne quid in loco publico fiat. Sed prima
opinio est verior, non obstantibus rationibus Cyni,
& sequacium, quæ intelliguntur vbi priuilegium li-

berè testandi daretur vni personæ singulari, prout lo
quitur tex. in d.l.si quãdo. Quo casu priuilegium est
strictè intelligendum: secùs in casu nostro, vbi tale
priuilegium fuit concessum vniuersitati clericorum:
quia tunc largè ipsum interpretãdo intelligitur vtra
que solennitas remissa, sicut videmus cõcessum fuis
se militibus armatæ militiæ. Videatis quæ plenè di-
xi super verbo, Raynutius. per l.exemplo. C.de decu.
lib.x. vbi Bar. & quæ ad propositum nostrum decidit
Iason in dicta l.si quando. & plenius in l.j.C.de sa-
crosan.eccle. dum allegat glo. in verbo, liberè. Videa-
tis glo. in verbo, liberè. vbi Ioan.And. in c.j.de rescr.
De hac dictione liberè, videatis glo. in cle.dudum.§.
si verò.de sepul. tex. in c.de multa. de præben. & in c.
si pro pluribus. & c.licet episcopus. illo eo.tit.li.vj. &
in cle.vt hi qui. de æta. & quali. in cap.lator. de homi-
cidio. in c.irrefragabili. de offic.ordina. c.ij. de procu-
ra.lib.vj. c.de illis. de sponsa. c.bonæ. la ij. de postula.
præla. c.ij. de tempo. ordi.lib.xj. & in c.imperialem.
136 vbi Bal. de prohi.feu.alie.per Fede. † Decimoquar-
tò limitabitis dictam regulam locum non habere in
patre minùs solenniter testante inter liberos, qui li-
cet filium in testamento præterierit, id est titulo in-
stitutionis ei non reliquerit, sed alio quocũque titu-
lo, tamen propter hoc testamẽtum non erit nullum,
vt dicit glo. singularis in Authen.nouissima. C.de in-
offi.testa. & est similis in c.si pater. super verbo, insti-
tuit. eod.tit. lib.vj. quam hic sequitur Anto.de Butri.
Non quod testamentum tunc valeat vt testamẽtum, sed
tanquam causa intestati, quam seruari faciat iudex,
vt l.fi.C.fami.ercis. Et hanc sequitur Iaco.Butri. in d.
Authen.nouissima. vbi cum dicta glos. transit Alexã.
licet in l.inter cætera. ff. de libe. & posthu. tenuerit te-
stamentum etiam inter liberos filij prætetione esse
nullum. Prædictam gl. post longam ad partes dispu-
tationem sequitur Iason in eadem Authenti.nouissi-
ma. iiij.col. in fi. cum duabus sequentibus. & idem te-
net in l.hac consultissima. §.ex imperfecto. ij.col.C.
eo. & Mathesila. notabili. cxl. Sed aduertatis, quia su-
prà in principio huius notulæ glo. illa fuit reproba-
ta, quam etiam reprobauit Iac.de Are. Pet. & Cy. ibi,
dicentes indistinctè dictam Authent.nouissima. fore
hodie correctam per tex. in d.§.aliud quoque capitu
lum. in Authent. vt cùm de appel.cog. quod etiam se-
quitur Bal. in repe.dicti capi.si pater. Imo hic Sali. &
Fulgo. in dicta Authent.nouissima. Bal. & Sali. in d.l.
fi.C.fami.ercisc. Et hæc est tutior opinio, quam velut
communem tenet vtraq; schola scilicet Legistarũ &
Canonistarum, per text. in d.§.aliud quoq; capitulũ.
indistinctè loquẽtẽ. Et ego ita semper tenui, & teneo,
communem sequẽdo opinionem, quæ corroboratur
per ea quæ plenè habuistis suprà in septima limita-
tione. Nam aliâs in locis ibi allegatis frustrà dispu-
taretur an vnius filij præteritione aperiatur via cæte
ris testamẽto institutis dicẽdi nullum: præsertim in-
uitò filio præterito. de quo latè ibi habuistis. Nec ob-
stat principale fundamentum Iasonis, dum in dicta
Authẽ.nouissima. dicit, quod filium instituere in aliquo
est potiùs ex iuris ciuilis dispositione, quæ omnino
relaxatur in testamento inter liberos facto, vt dicto
§.ex imperfecto. Quia respondetur, quòd cùm titu-
lus institutionis sit filio honorabilis. Et naturaliter
teneatur pater filiũ honorare, vt suprà in primordiis
fuit plenè demonstratum: negari non potest, quin ta
lis solennitas instituendi filium sit aliqualiter de iu-
re naturali gentium. Et sic in testamẽto inter liberos
non censetur relaxata, cùm non sit merè de iure ciui-
li positiuo, nisi solùm explicitè: quia iam erat natura
li ratione implicita. Prætereà præteritio filiorum
non censetur procedere de consensu testatoris: vnde
vocatur vitium testamẽti intrinsecum voluntate ca-
rens & consensu testatoris, vt vidistis s. in verb. *testa
mentum*. j. in xij. fallẽtia. in fine. Et certum est, quod testa-
mentum imperfectum ratione deficiẽtis voluntatis
non valet etiam inter liberos, vt concludũt omnes in
d.§.ex imperfecto. Nec ad pias causas, vt j. dicetur in
xvj. limitatione. Et posito, quod valeret ad pias causas,
hoc ideo est: quia excepta legitima plus fauetur piæ
causæ, quàm liberis. Prætereà quod in testamento sunt
septem testes, nõ est nisi solẽnitas probatoria, & non
substantialis, secundum Barto. in l.j.ff.de condi.inde.
& in l.cùm quis. C.de iur. & fac.igno. quem ad hoc se-
quitur ipsemet Iason in l.ij. iiij.col.C.de bon.pos.con
tra tabu. Ideo faciliùs toleratur testamẽtum deficiẽs
in tali solẽnitate, quã si deficeret in solennitate sub-
stantiali & intrinseca, qualis est institutio filij. vt ple
nè vidistis s. in iij. limitatione. Nam videmus etiam,
quod consuetudo faciliùs alterat solennitatem probato
riam. c.cùm dilectus. de fide instru. quàm substantia-
lem quam tollere non potest, secundum glo. in c.non
137 putamus. de consue.lib.vj. † Decimoquintò limita
bitis dictam regulam locum non habere, vbi præteri
tio filij tẽderet in sui fauorem. Nam talis præteritio
non redderet testamentum patris nullum, vt proba-
tur in l.si emancipatus. la ij. ff.de bono.pos.cõtra tab.
& not. Bart. in l.cùm ex filio. ff.de vulga. & pupil. vbi
hoc tenent Ang. & Imo. per illum tex. plusquam no-
tabilem. Quoties enim fit præteritio ad commodum
ipsius filij præteriti, testamentũ valet, nec est nullum
etiam iure nouissimo. Videatis bonum tex. vbi hoc
tenet Alex. in l.multi. ff.de liber. & posthu. Bart. Bald.
& Alex. in d.l.cum ex filio. vbi concludũt, quod quoties
pater ad commodum filij ipsum præterierit, ex eo
quòd talis præteritio est filio fauorabilis, testamentũ
non est nullum, etiam si in tali præteritione non fue-
rit aliqua causa inserta de contẽtis in §.causas. in Au
thent. vt cùm de appel.cog. & in glo. c. Quintauallis.
de iureiuran. Ideo decidit eleganter Bart. in d.l.cùm
ex filio. in princip. quod cùm pupillaris substitutio ten-
dat in prouisione filij pupilli, & fieri non possit filio
pupillo emancipato, insti.de pupil.substi. in prin. Pa
ter habens duos liberos, vnum in potestate, alterum
verò emancipatum, si ambos velit esse inuicem sub-
stitutos si impuberes decedant, potest instituere in so
lidum filium quem habet in potestate, & ab eo dimi-
diam hæreditatis legare vel per fideicommissum re-
linquere filio emancipato, cùm in pubertatem perue
nerit. Quo casu si emancipatus in ætate pupillari de-
cesserit, dimidia hæreditatis ei cùm in pubertatẽ de-
ueniret relicta, remanebit penes aliũ in potestate con
stitutum, ac si pupillariter fuisset ei substitutus cum
effectu: ita quod non poterat interim ille emãcipatus te-
stamẽtum patris nullum dicere, velut sine causa præ-
teritus, cùm hoc casu præteritus fuerit causa suæ pro-
uisionis, vt non decedat sine hærede institutus: quia
tale legatum vel fideicõmmissum habetur ei loco pu
pillaris substitutiõis, vt d.l.cùm ex filio.§.j. Nec etiã
in legitima de qua ipso iure tollitur omne grauamẽ,
& omnis dilatio. l.quoniam in prioribus. C.de inof.
testa. Videtur interim institutus, vt moriens in æta
te pupillari eam possit ad matrem vel cæteros legiti
mos hæredes transmittere. Tamen Barto. in d.l.cùm
ex filio. consuluit, quod pater volẽs filio tali modo pro-
uidere emãcipato cui pupillariter substituere nõ po-
test

test, ipsum filiũ instituat in aliquo quãtuncunq; mo-
dico putà quinq; solidis, & residuum ei leget in tem-
pus pubertatis, secundũ consiliũ illius l. cum ex filio.
quia tũc velut in aliquo institutus dicere non posset
testamentum patris nullum, nec agere ad supplemẽ-
tum legitimæ: quoniam ius agẽdi ad supplementum
loco querelæ inofficiosi testamenti succedit. Vnde si-
cut querela eo tũc intentari non potest, vt d. l. cum ex
138 filio, sic etiã agi non poterit ad supplementũ. † Vnũ
tamen menti tenebitis, ꝙ vbi filius omnino præteri-
tur causa suæ prouisionis & fauoris, licet nõ sit neces-
se causam præteritionis odiosam, vt dictum est expri
mere: tamen pater in tali præteritione tenebitur ex-
primere causam fauoris, propter quam filius præte-
ritur, vt sentit Bal. [Pro quo vide quod dicitur j. su
per verbo, *reliquit.* in xij. limita.] in Authen. ex cau-
sa. ver. expeditis contrariis. in iiij. oppo. posteà sequẽ-
ti. C. de libe. præte. Et per hoc dicebat Nic. de Nea. in
d. l. inter cætera. ꝙ instituens nepotes ex filio furioso
licitè testatur, licet filium furiosum præterierit. alle-
gat Gul. de Cug. ita tenuisse in Authen. licet. C. de na-
tu. libe. Sed non est verum, ꝙ Gulielmus ibi hoc dixe
rit: sed simpliciter dicit, ꝙ in exhæredatione filij fu-
riosi causa non est necessariò inserenda, dumtamen
filij furiosi nepotes testatoris fuerint instituti, cũ tũc
exhæredatio non tendat ad filij incommodum, per
tex. quem ibi Bal. dicit singularem in l. si furioso pu-
beri. ff. de cura. furio. Sed quod possit impunè præte-
riri nihil dicit, & bene, quia tex. est apertus, ꝙ præte-
riri nõ potest in l. humanitatis. ibi, legitima relicta.
C. de impube. & aliis substi. Ideo dictum Nic. non va
let. [Tamen verificari fortè posset in filio prodigo:
de quo videaris j. super verbo, *reliquit.* prope finẽ. in
139 xij. casu: quo filius grauari potest in legitima.] † De-
cimosextò limitabitis dictam regulam, locũ non ha-
bere in testamento facto ad pias causas: nam eo casu
nõ requiritur, ꝙ filius instituatur: sed satis est, ꝙ quo
cunq; titulo ei relinquatur, secundum Bar. in repe. l.
j. C. de sac. san. eccle. in ij. q. quintæ partis principalis.
Et ratio est, quia in causis piis solùm attẽditur ius na
turale, per c. cùm esses. & c. relatum. s. eo. Idem tenent
Bal. & Floria. in d. l. j. Pet. de Anch. & Imo. in d. c. cum
esses. Sed hoc mordent aliqui doctores tali considera
tione: quia si in testamento inter liberos pater habet
necesse filio relinquere iure institutionis, vt vidistis
s. in xiij. limitatione: multò ergo fortiùs hoc necesse
habet facere in testamento ad pias causas: quod non
est tantum, aut saltem magis priuilegiatum, quàm te
stamentum inter liberos, per tex. in c. quicunq;. xvij.
q. iiij. & glo. in l. si quis ad declinandum. C. de epis. &
cle. facit tex. no. in §. fi. insti. quib. mo. testa. infirman.
videatis quæ dixi s. in prima limitatione. Et hanc vl-
timam opi. ꝙ non valeat tenet Sali. in xij. q°. in d. l. j.
per multas rationes. Et sequitur Barba. post longam
disputationẽ in d. c. cùm esses. xxij. col. s. eo. ver. quæ-
140 ò rit hîc dominus Petrus. † Decimoseptimò limita-
bitis dictam regulam non habere locum in filio ban
nito præterito, qui testamẽtum sui patris non potest
propter hoc dicere nullũ, posito ꝙ fuisset factũ ante
bannũ filij, cum tali filio nõ debeatur legitima: quia
non reputatur esse in rerum natura, sed pro mortuo
habetur, dicit tex. in §. cùm autem is. insti. quib. mod.
ius patriæ potesta. soluitur. qui tex. licet loquatur in
deportato: tamen idem debetis intelligere in banni-
to ei æquiparato, vt no. insti. de capi. dimi. post princ.
141 † Nam bãniti sicut deportati desinũt esse de nume-
ro ciuium, & sic pro mortuis quo ad successionẽ &
cętera iura solis proximioribus successoribus debita
habentur, vt d. §. cum autem is. Nam cum alius loco
eius succedat, ipse pro mortuo habetur. l. actione. §.
publicatione. ff. pro socio. Vnde cùm sua nõ intersit,
post mortẽ patris dicere testamentum patris nullum
tanquam ille qui ab intestato succedere non posset,
non poterit testamentum patris impugnare de nulli
tate, nec aliâs nec etiam fiscus hoc poterit ex personæ
banniti, secundum Bal. per illum tex. ad hoc not. in l.
si qua pœna. ff. de his qui sunt sui vel ali. iu. ad hoc fa-
cit quod pulchrè cõsuluit Pau. consi. xxxij. inci. omis-
so ordine. & idẽ Pau. in l. j. C. de hær. insti. & expressè
consuluit Ange. consi. xcix. inci. viso themate. & ita pa-
riter cõsuluit Alex. in prima parte cõsi. lxxv. inci. vi-
sis & diligẽter inspectis. Et hoc intelligatis verum in
bãnito per imperatorẽ ab imperio, vel regno Frãcię,
in quo non est dare alium superiorem, quam regem.
Et idem puto si bannitus foret per alium iudicem re-
gium habentem territorium limitatum, prout habẽt
in Francia bailliui & senescalli, qui non possunt nisi
à territorio & nõ vltra bannire. l. fi. ff. de iuris. om. iu-
di. & c. ij. de consti. li. vj. Quoniam si quis illorum ha-
beret ex priuilegio aut consuetudine immemoriali
bannire quem à toto regno, prout facere consuluit se
nesc. allus Tolosanus, qui bãnit à toto regno, vbi qua-
litas criminis hoc requirit. Certè tunc idem iudica-
ret ac si rex ipsum bannisset vel curia parlamenti lo-
142 co regis iudicans. † Nec poterit etiam rem vendi-
tam talis bannitus oblato pretio infra annũ ex com
suetudine Frãciæ & huius ducatus Aquitaniæ retra-
here iuxta c. cõstitutus. de in inte. resti. tanquam pro-
ximior de genere. l. amissione. & l. tutelas. §. fi. de ca.
dimi. vbi Bart. & tenet Ias. in §. cùm autem is. institu.
quib. mo. ius pa. po. sol. quod extenditur ad dãnatum
ad perpetuos carceres cum bonorum publicatione.
Secùs si esset bãnitus vel incarceratus ad tẽpus, quia
non perderet iura agnationis, & posset per procura-
torem retrahere. Si autem esset bãnitus solùm à ciui-
tate, non perderet nisi ius succedendi sibi delatum be
neficio seu ex statuto, consuetudine, aut priuilegio il-
lius ciuitatis. Ideo perderet ius fœminas excludendi
ex statuto ciuitatis indultum masculis: sed non per-
deret patriam potestatem, & ius succedẽdi successio-
nem ei delatam de iure communi, qualis est paterna
successio. Ideo necesse esset ipsum talẽ in aliquo insti
tuere, cum quo ad illam successionem non habeatur
pro mortuo, vt pulchrè consuluit idem Alex. eadem
parte consi. xxvj. & decidit Bar. per illũ tex. in l. certa
forma. C. de iure fis. lib. x. & latiùs in sua quadã dispu
tatione inci. Lucanæ ciuitatis statuto. & Bal. pulchrè
143 in l. illicitas. §. qui vniuersas. ff. de offi. præsi. † De-
cimooctauò limitabitis dictam regulam locum non
habere in testamento facto in patria vel loco vbi sta
tutum viget aut consuetudo, ꝙ primogenitus succe-
dat. quoniam eo casu si pater filium primogenitũ hæ
redem vniuersalẽ institueret, cæteros verò filios prę-
terierit, vel eis alio titulo quàm institutionis reliquе
rit, nullatenus dicere poterunt testamẽtum nullum
ratione supradicta, scilicet ꝙ testamẽto stante nullo
ipsi ab intestato non succederet, etiam in iure patro-
natus eis competenti, secũdum Panor. in c. cùm secu
lũ. de iure patro. Cùm tota hęreditas paterna eo tunc
dicatur legitima primogeniti. ar. l. quædam. ff. famil.
ercis. & l. fi. ff. de iure patro. In exclusionem aliorum
liberorum posteà genitorũ, quãuis clericorum, quos
sicut laicos dicta consuetudo excludit secundũ com-
munẽ opinionẽ quam referũt & sequuntur Io. And.

in

ijs mercurialibus in c.sine culpa.de reg.iur.lib.vj. Pa
nor.& Fely.in c.ecclesia sanctæ Mariæ.xliiij.col.ver-
si.xv.quæro.de consti. Nam talis secundò genitus in
natiuitate sua iam ligatus erat dicta cōsuetudine per
quam primogenito debebatur etiā patre inuito:ideo
clericatus subsequens illud ius primogenito quæsitū
tollere non potest secundum eos. Facit quod decidit
Bar.in l.j.ff.de pœnis.dū quærit, an clericatus super-
ueniens delinquenti prosit ei quo ad pœnam euitan-
dam,saltem respectu pœnæ bonorum:& sic secundò
genitorū non interest testamētum patris dicere nul-
lum, postquam sunt cōsuetudine exclusi, vt pulchrè
decidit Iacob.de sancto Georgio præpositus in repe-
ti.cap.per venerabilem. §.quod autem.ꝟ. qui filij sint
legiti.facit quod no.Bal.in c.j.de succe.feu.& clarè sic
consuluit Panor.in ij.par.consil.iij.iij.col.in solutio-
144 ne secūdi dubij. † Neq; tenetur tunc primogeni-
tus talia bona sibi titulo primogenituræ delata aliis
suis fratribus cōferre.cūm quibus in cæteris aliis bo
nis succedit. Quinimò habebit bona sibi iure primo
genituræ debita præcipua,secundum Panor.in j.par
145 te consi.xij.& cōsi.lxxxvj.vbi pulchrè dicit, † quòd
huiusmodi dignitates regiæ & magnorum principa
tuum,taliter sunt indiuisibiles, ꝙ cęteri filij in eis ha
bere non debent legitimam: imò cedunt soli primo-
genito,loco suæ legitimæ insolidum. Et ita etiā con
suluit Paul.consi.clxiij.& Panor.in ij.par.alle.consi.
iij.v.col.& Guid.Papæ.q.clxxvj.& ibi clarè & ple-
nè loquuntur dicentes,quòd si aliter fieret,posset in-
fra paucos dies seu annos dignitas ad nihilum dedu
ci: cum vt dicit Sallu.in Iugurthino: Passim multis
sibi imperium petētibus breui dilabatur. Qua ratio-
ne ita dicitur fuisse iudicatum in processu ventilato
inter Carolum iiij. Franciæ regem:& Amodeum du-
cem Sabaudiæ,ad causam comitatuū Valen.& Vien.
quos nunc tenet Delphinus Vień. Et vltra illa habe-
bit partem in aliis in quibus iure communi succedit
æqualiter cum aliis fratribus,vt elegāter decidit Bal.
in l.j.ver.venio ad secundum. C. de summa Tri.& in
Authen.ex testamento.prope fin.vbi pulchrè loqui-
tur. C.de colla.& consuluit Zaba.cardi.consil.lxiiij.
in fi.& tenet Flo.in l.quæ pater. vij.col.ff.fami.ercis.
146 † Et adeò debentur bona primogenito, stante di-
cta consuetudine, ꝙ etiam si post mortem patris cui
solus primogenitus ex consuetudine successit,cæteri
filij in domo habitauerint:necnon bona primogeni-
turæ simul cum primogenito tenuerint,officiariósq;
cum eo ac subditorum inuestituras & renouationes
cōmuni nomine fecerint,non tamē poterunt ex hoc
aliquod ius in dominio vel possessione talium bono
rum prætendere,nec aliquod remediū possessorium
intētare. Quia primogenitus talia præsumitur tole-
rasse aliis suis fratrib⁹ causa honoris & iure cuiusdā
fraternæ familiaritatis. Quod sibi nō debet nocere,
nec aliis prodesse ad aliquod ius acquirendum.l.qui
iure familiaritatis.ff.de acq. pos.ita singulariter con
suluit per multas rationes Paul.consi.clxiij.incip.in
causa quā magnificus dominus &c.secùs fortè si pri-
mogenitus passus fuerit fratres suos æqualiter cum
ipso describi,& feuda recognoscere à domino, à quo
depēdēt,& ei deueria soluere,per ea quæ singulariter
decidit Barto.in l.rura.C.de omni agro deser.lib.xj.
Cūm in talib⁹ cesset præsumptio honoris,sed potiùs
147 oneris impēdendi fratribus. † Sanè tamen intelli-
gatis, ꝙ eo casu stāte dicta cōsuetudine pater nō pro-
hibetur filium primogenitum hęredem instituere in
bonis etiam iure primogenituræ sibi debitis & obue
niēdis,sicut in legitima filiæ iure naturę debita,quā-
uis à lege debeatur filio patre inuito, potest ipse pa-
ter filiū instituere:sed nō posset in ea nec primogeni
tura onerare filiū,nec substituere.l.si arrogator.in fi.
148 ff.de adop.sed simpliciter eum hæredē facere.† Non
tamē sic erit fortè in regnis, præsertim in regno Frā
ciæ,quorū natura resistit & exigit,ne de eis fiat testa-
menta legata vel aliæ dispositiones,nisi ex consuetu-
dine esset aliter vsurpatū,vt in c.licet.de voto & voti
redemptio. Vnde Io.de terra rubea in quodam libro
suo quem intitulauit, Vineani ecclesiæ.tracta.j.arti.
j.q.ix.x.& xiij.in fi.concludit dicens,quia regnū Frā-
ciæ debetur primogenito ex sola regni cōsuetudine,
nunquam consueuerunt reges de ipso regno testari,
quod vi & medio cōsuetudinis defertur primogeni-
to. Et ad alios de quibus dixi supra verbo, *duas habēs
filias.* In primo principali casu fallentiæ in fi. nam re
ges Franciæ nūquam potuerūt, neq; posset Carolus
viij.rex noster modernus testamentum facere de re-
gno,etiam hæredē instituēdo dominū Delphinū eius
primogenitum,vt plenè ibi decidit præfatus doctor
per xxiiij.cōclusiones auctoritatib⁹ & ratione funda
tas:quia regnum Franciæ non debetur primogenito
ex successione testamētaria vel ab intestato, sed solū
ex cōsuetudine regni. Igitur rex ipsum dare non po-
test primogenito,neq; auferre per alienationes inter
viuos,testamēta,neq; debita volūtaria,legata,exhę-
redationes ex causa, crimináq; parentū.ar.dictæ l.si
149 arrogator.in fi.† quia primogenitus Franciæ nō ha-
bet regnū à patre,sed ab ipsa regni cōsuetudine:& sic
pater potestatē non habet ipsum grauare,vt d.l.si ar-
rogator.facit bonus tex.in l.si seruo.ff.de hęre.instit.
vbi in re sibi debita nō potest quis hæres institui,nec
alio modo honorari,& minus grauari,nec in aliquo
modis prædictis præiudicare ei testator posset vel a-
lio quouis modo,vt latius dicetur in fi.huius limita-
150 tionis. † Reges enim,duces,comites,vel marchio-
nes testari nō possunt de suis dignitatib⁹: de quo Ias.
in l.de quibus.xxij.col.ff.de legi. Quia aut dātur per
electionē quādo vacāt,vel per collationē superioris,
sicut datur imperiū c.venerabilē.de elec. Et tūc de his
sicut de beneficiis ecclesiasticis testari,vel aliâs dispo
ni nō potest. Aut tales dignitates,dātur per successio-
nē ex cōsuetudine approbata, quæ cōmuniter vbiq;
seruatur hodie secundū gl.in c.deniq;.vij.q.j.volentē
filiū regis esse regē post patrē:& sic iure successionis.
quam glo.sequitur Archi.in c.Moyses.vij.q.iij.quic-
quid ibi voluerit glo. Et tunc quia talis successio non
originatur,nec datur à testatore,sed ab ipsa lege ordi
ne geniture. Sicut hodie competūt primogenito soli
ex generali consuetudine,quæ hoc introduxit in ho-
norem & fauorem imperij,vt principatus qui sub eo
sunt,non diuidātur, sed integrè permaneāt prout est
de mēte tex.& gl.in c.imperialē.§.prætereà ducatus.
de probi.feu.alie. De talibus dignitatibus testamēto
vel aliâs disponi non potest in præiudiciū primoge-
niti,qui cum ius illud habeat, non patris iudicio,sed
de legis seu cōsuetudinis beneficio per eū grauari nō
potest,à quo beneficiū non habet,nec cōmodum sen-
tit,vt d.l.si seruo fideicōmissaria.vbi bonus tex.& in
l.testamēto domini.ff.de hęr.insti.& d.l.si arrogator.
ff.de adop. Imò papa & Imperator hoc facere nō pos
sent,nec permittere contrarium secundū Io. And.&
Imo.in cap.grandi.de supplen.negli.præla.libro vj.
151 † Ex quibus confutatur & penitus confunditur, vt
ipso iure nihil valuerit ille tractatus pacis,quem An
gli prætendunt olim fuisse passatū in villa Troiæ,re-
gionis

gionis Campaniæ, inter Carolum vj. Francorum re-
gem domini nostri regis proauum: & Henricū v. re-
gem Angliæ, anno domini. M.ccccxx. de quo Angli
suum faciunt principale fundamentum. Per quem di
ctus Carolus dominam Catharinam de Francia eius
filiam nuptui dedit præfato Hērico, cūmq; sibi ado-
ptauit in filiū, necnō sine proceribus solus existēs de-
clarauit coronā Franciæ eidem pertinere. Et post sui
decessum totū Franciæ regnū ad ipsum peruenturū,
& suis in posterum liberis ex illo descendentibus. Et
interim regentē generalem in regno ipsum instituit.
de quo Gaguinus chronica Caroli septimi exordiens
ita inquit: Dum Catharina Caroli vj. filia Henrico
nubæ: hæ matrimonij leges dictæ sunt. Si præ Henri
co vita defungeretur Carolus, Franciæ regnum Hen
ricus adiret. Sin econtra, & ex Henrico virilis proles
superstes foret Carolo deficiente, Henrici filius Fran
ciæ principatum adipisceretur, nulla de Carolo legi
timo licet hærede mētione habita, tanquam ad eum
nulla regni portio attineret. hæc ille. Non enim va
luit, nec præiudicare potuit tractatus ille Carolo di-
cti Caroli vj. filio naturali & legitimo, nostri regis
moderni auo paterno, tanquā inconsultè factus. &
demū à proceribus regni reprobatus, qui post mortē
Caroli vj. dictum Carolum eius filium huius nomi-
nis regem septimū vngi & coronari fecerunt instan-
te Ioāna Dare nominatissima puella, vt ꝭ. vidistis in
verbo, *duas habens filias.* [De ista insigni puella
v lra ibi dicta vide ī. super verbo, *Mortuo itaq; testa-
tore.* j. loquēdo qualiter crimē extinguitur morte ac-
cusati. & super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt.* dū
152 loquitur de curiositate mulierum circa vestes. † Nec
voluit papa Martinus ecclesiæ Dei tunc præsidēs di-
ctum tractatum confirmare, quanuis sępe requisitus
per Anglos: imò Carolum vij. pro vero Rege cōstan-
ter tenuit, & sui deinceps successores. Itaq; per Caro
lum duce puella à regno fuerunt Angli deiecti. Præ-
fato tractatu non obstāte per Carolum vj. facto, qui
potestatē disponēdi de regno non habuit, vt vidistis.
Eo præsertim tēpore quo graui infirmitate premeba
tur velut amens effectus, vt facto ipso patenter osten
dit filio proprio generū præferēdo: quod fieri nō po-
tuit in præiudiciū naturalis & legitimi hęredis: quia
data impotentia administrandi regnum in patre suo
rege, fuit eo ipso naturalis & legitimus regni guber-
nator, licet ætatē nondū adeptus maiorē, quibuscūq;
aliis à patre datis præferendus, per tex. iiij. Reg. xv. c.
vbi Azaria rege impedito Ioathā eius filius, quādin
pater vixit, regnum gubernauit, licet annis minor es-
set: cùm posteà mortuo patre rex effectus ætatis solū
erat xxv. annorum. Iuxta illud quod Christus. ætatis
xij. annorū existens dicit Lucæ ij. in fi. Nescitis quia
in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? De nul-
litate & euidēti iniquitate dicti tractatus, ac punitio
ne conseruatorū eiusdē summus vir ille theologus ac
iurista insignis Ioānes de terra rubea, vt dixi, nuncu-
153 patus, librū fecit: † quem Vineam ecclesiæ intitula-
uit, rectè intelligens regnū Frāciæ vineā esse vniuer-
salis ecclesiæ, de qua dici potest quod scribitur Esaiæ
v. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei, &
sepiuit eā, & lapides elegit ex ea, & plātauit vineam
electam, & ædificauit turrim in medio eius, & torcu-
lar extruxit in ea. Hæc etiam illa est nubes candida,
quam Ioan. in Apoc. xiiij. c. præuiderat: per quam se-
cundum Lyram ibi intelligitur regnū Franciæ, mo-
ribus & fide, præ cæteris candidum ac relucēs. Hæc
etiam dici posset ciuitas illa quam idē præuidit Io-
an. Apoca. xxj. Et vidi sanctam ciuitatem nouam de-
scendentē de cælo à Deo paratam, sicut sponsam or-
natam viro suo, & audiui vocem magnam de throno
dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus,
& habitabit cum eis, & ipsi populus eius erūt, & ipse
Deus cum eis erit eorum Deus &c. Qui quidem li-
ber tres continet principales tractatus, quorum quē-
libet in plures diuisit articulos, Et singulos multis
conclusionibus decidit, & librū sic cōpositū dicto Ca
rolo adhuc Delphino existēti direxit. finaliter cōclu-
154 dēs tam † Philippū tunc Burgundorū ducem, quàm
cæteros etiā ecclesiasticos dicto tractatui pacis, imò
potius desolationis regni inhærētes, & cōtra nedum
regem & dictū Carolū Delphinū eius filium rebellan
tes & in administratione ei non obediētes, in crimen
læsæ maiestatis incidisse, allegans plura iura diuina
& humana philosophorū & doctorū auctoritates, vt
ibi per eū videatis: quia pulchrè & elegāter loquitur,
maximè de potestate regis in puniēdo rebelles præ-
latos, & cæteros ecclesiasticos, de quo aliqua tetigi in
verbo, *Et vxorē nomine Adelasiam.* Vnde restat, quòd
rex priuare non posset primogenitum suum regno.
155 † Et ꝙ de regno disponi non potest etiam in fauo-
rem primogeniti vt dictū est, sed in aliis bonis quàm
regnis etiā stante dicta cōsuetudine pater instituere
potest primogenitum hæredē: quia licet hæreditas ei
debeatur ex cōsuetudine, tamē si potest cumulare ti-
tulū institutionis, sed nō posset ei pręiudicare, nec da
re aliis filiis, vt ibi plenè dicitur. & in d. c. licet. de vo-
to no. Bal. & alij in c. j. de successi. feu. & in præludiis
156 feudorū, & Innoc. in d. c. grādi. † Et primogenitus
dicitur non solū ille qui primus viā nascēdi aperuit:
sed etiā illo mortuo ille dicitur primogenitus, quem
nemo antecedit tēpore mortis patris. l. ex duobus. ff.
de vulga. & pupill. & l. qui duos. in fi. ff. de rebus dub.
Ideo decidit Bal. in l. si quis prioris. §. talem verò licē
tiam. C. de secun. nupt. ꝙ si stante dicta consuetudine
primò natus naturaliter decesserit viuo patre, nō vo
cabuntur cæteri omnes liberi superstites tēpore suæ
mortis si plures habeat, secūdum quod succeditur ex
iuris cōmunis dispositione, quasi tunc illo primoge
nito mortuo cessare videtur consuetudo, & locū esse
communi legi omnes ęqualiter vocanti. Sed succedet
solus secundò natus, qui cùm alium non habeat ante
se, satis dicitur primogenitus. Quia (vt dicit text. in
proœmio Digestorum) Illud primum est, quod ante
aliud non habet. Et hoc verum, quòd mortuo in vita
patris primogenito sine liberis, secundò genitus suc
cedet, vbi ex patriæ consuetudine hæreditas deferre-
tur primogenito. secus si ei deferretur ex pacto, sicut
est in regno Siciliæ: quia tūc cùm in pacto fiat mētio
de primogenito, & non de secundò genito, non pos-
set secundò genitus succedere: imò ad papam conce-
dētem regnum deuolueretur, qui posset de ipso libe-
rè disponere secundū Bald. singulariter in c. j. de filiis
natis ex matrimo. ad morga. contracto. de quo dicto
Bal. miratur valde Nic. de Peru. in tract. succe. ab in-
testa. per ea quæ dicit idē Bal. in d. l. cum antiquiori-
bus. C. de iure delibe. dum cōmemorat quasdā cōuen
tiones initas inter papam Clementē & Carolū regē
Siciliæ. Anno domini M.cclxv. quæ aliter sonant, vt
ibi per eum, & sic secundò genitus per consuetudi-
nem, qui mortuo primogenito est primus, succedere
debet secundum Ias. & Alexā. in repet. l. quoties. C. de
rei vendi. Et idem esset si primò natus superstes tem-
pore mortis patris reperiretur hæreditatē repudias-
se, & sic mortuus esset ciuiliter, vt plenè vidistis in x.

limitatione: vel esset effectus incapax successionis,
vt quia deportat⁹.l.si qua pœna.ff.de his qui sunt sui
vel alie.iur.vel esset frater minor,& refert Bald.in d.
§.talem.ita fuisse determinatū in regno Apuliæ,cùm
B.Ludouicus qui erat primogenitus effectus fuisset
frater minor, qui velut incapax computatus nō fuit
in numero, nec habitus pro primogenito: quia non
obstat sequenti ille qui est inhabilis omnino.l.si post
mortem.§.si liberi.ff.de bo.pos.cōtra tab.facit quod
habuistis supra in viij. limitatione. Pariter diceretur
tur ille primogenitus, qui solus ex matrimonio na-
tus esset,quē nemo præcessit,nec sequutus est per tex.
Matth.j. in fi. vbi Christus intemeratæ semper virgi-
157 nis vnicus filius vocatur primogenitus. † Cōsistit
autē hoc ius primogenituræ in multis. Primò,quia
in festis sicut olim primogenit⁹ sacrificia primus of-
ferebat, ita nunc in offerēdo præponitur. Secundò,
quia ad dextrā patris sedere debet, nam honor con-
sistit etiam in sedēdo.c.solitæ.de maio.& obed. Cùm
dignior ante alios sedere debeat, vel sedere debet à
dextris,& inferior à sinistris. Et filius primogenitus
regis debet semper stare à dextris regis secundū Bald.
per illū tex. in l.decernimus.C.de sac.sanc.eccle. Pro
quo est text. de Christo filio Dei.Psal.cix. vbi, *Dixit
dominus* scilicet Deus pater *domino meo*, scilicet Chri
sto eius filio, *sede à dextris meis*: tanquam primoge-
nitus,Mat.j.c.in fi.vt infra dicam. Tertiò,in mensa
duplices debet sumere cibos,secundū glos.in c.quàm
sit periculosum.vij.q.j. Quartò, quia in fine habet
benedictionem paternam.cuius verba & formam ha
betis Gen.xxvij.c. Quintò habet duplicē partem in
paterna hæreditate.Aliquando totū aliquādo minùs:
putà domum principalem secundū diuersas terrarū
cōsuetudines.Quo casu si habere debet domum prin
cipalē etiam habebit ortū illi contiguū,vel causa do-
mus pratum.secundū Nic.de Neap.in l.prædiis.§.pe.
per illum tex.ff.de leg.iij, vt plenè suprà habuistis in
verbo,& ortum. Sextò habet ius benedicēdi suis fra
tribus,vt pulchrè tradit Bal.in d.l.cū antiquioribus.
C.de iure deli.vnde dicebat idem Bal.in c.j.§.præter-
eà ducatus.de prohi.feu. alie.per Fede. quòd mortuo
domino feudi pluribus relictis filiis hæredib⁹ vasal-
lus faciet fidelitatem antiquiori:pro quo facit tex.in
158 l.fi.de fide instru. † Et talis consuetudo de primo-
genito succedēdo non caret rationabili fundamēto:
nam fundatur iure diuino,vt Gene.allegato c.xxvij.
& lege canonica,vt patet in d.c.licet de voto.& c.quā
periculosum.vij.q.j.quod etiā tenet Bald.in l.in qui-
bus.prope fi.C.de secun.nupt.Necnon lege ciuili, &
ratione naturali,vt demonstrabitur ex nunc dicēdis.
imò plus decidit Alexan.in repetitione l.quoties.xv.
col.C.de rei vēdi.ꝙ consuetudo ꝙ primogenitus suc-
cedat cæteris exclusis, valet, & teneri potest securè
etiā in foro conscientiæ, vt talis primogenitus inte-
grā possit patris hæreditatē retinere absq; eo ꝙ det
cæteris fratribus suis aliquā portionē. Idē tenet Ias.
ibi in d.l.quoties.xij.col. Aliàs diuus ille Bernardus
secundum eam non cōsuluisset prout fecit, vt refert
Panor.in d.c.licet.de voto.nisi talis cōsuetudo ex de-
fectu aliquo nō valeret,quia tūc si primogenitus esset
doctus sciēs talē consuetudinē non valere,non tutus
esset quo ad Deum,secundum Alberic.in repetitio.l.
Barbarius.ff.de offi.præto.quem sequitur Fely.in c.
ad probandum.de re iudi.vlti.col.videatis Iaso.in §.
159 sed istæ quidem.xxviij.col.insti.de actio. †Sanè ta-
men intelligatis, ꝙ talis consuetudo fundatur iure
diuino & naturali volūtario & positiuo,non autem
necessario. illa enim forma administrandi, scilicet,
quòd principatus per vnum regatur, non est de iure
diuino necessario sed merè voluntario & positiuo,ta
men rationabiliter fundato,vt l.ij.§. nouissimè.ff.de
orig.iuris.& d.§.præterea ducatus.facit c.maioribus.
de præben.& c.in apibus.vij.q.j. Tollit nanq; talis
consuetudo discordias inter fratres,quæ ex commu-
nione plurium generantur, maximè in regimine.l.
cùm pater.§.dulcissimis.ff.de leg.ij.vt elegāter dicit
Floria.in d.l.quæ pater. In papatu verò,ꝙ per vnum
regatur est de iure diuino necessario, cum articulus
fidei dicat, Vnam sanctam catholicā & apostolicam
ecclesiam,per tunicam domini incōsutiliter contex-
tam per totum significari. ad quod faciunt not.in l.j.
C.de metropoli Berytho.lib.xj. Et talis consuetudo,
scilicet ꝙ per vnum regatur, procedit indubitanter
secundum omnes & locum sibi vēdicat in regnis, vt
d.c.licet.dum dicit ordinem genituræ. Quia vt dicit
Seneca tragœdia vij.c.ij.Nec regna socium ferre,nec
sedere sinunt.& prima tragœdia,Non capit regnum
duos.iuxta illud Apostoli ad Ephesios iiij. Vnum ca-
put,vnus spiritus,vnus Deus.Facit c.esto.xcv.distin.
ibi, Vnus Deus, & vnum baptisma. & Lucanus in j.
Omnísque potestas impatiens consortis erit. & ple-
nè not.in l.fi.ff.de rerum diui. Nam dominiū & con-
iugiū nollent videre socium.iuxta illud Ouidij,Non
possunt cum sociis regna Venúsq; manere. Nec Ro-
ma potuit in exordio duos sustinere reges.quia vt est
humanus animus causas quærere vsurpādi fraterni
regni,Remo interfecto Romulus mansit solus,vt ibi
160 ponit gl. † Nihil enim apud dominādi cupidos pro
bitatis aut fidei est, vt Simone sacerdotum principe
defuncto, eiúsq; primogenito, scilicet Onia liberis
carēte,reliqui duo Iesu & Ioan.de principatu futuro
cogitantes, vt vnus alterum perderet exemplo osten
derūt,qui Deo Israël penitus derelicto ad Antiochū
Assyriæ regem se contulere,ritum prophanum in ci-
uitate Dei initiantes. Ex quo tanta successit tribula-
tio,si Mathathias cū Iuda Machabeo, & suis reliquis
filiis pugnās pro legibus patruis non viriliter obsti-
tisset,vt habetur j.Machabæorum j.& ij.c.ibi, Surre-
xerunt in Ierusalem tunc filij Belial,introducētes ri-
tus gentium, scilicet in desolationem Oniæ eorum
fratris primogeniti pro sola principatus ambitione.
Libidine profecto habēdi multi præsertim reges fe-
runtur, qui nec Deo nec generi aut amicis indulgēt:
cùm apud magnates rarò affinitas valeat,imò princi
patum ambientibus odiosa miseratio est: & adeò ra-
ra inter eos amicitia,quòd aut liuore perculsi aut im
perij maiestate feroces, aut quod plerunque accidit,
aliorum potentiam suspectam habentes, alia ve occa
161 sione occultis inter se dolis agere solent, † vt fertur
Romulus fecisse,qui sub colore iustitiæ legis violatę
per fratrem eum interfecit,vt sit communiter omne
malum sub colore alicuius boni: quoniam adeò so-
lers est male errātium cautio,vt iustitiæ velamē suæ
iniquitati prætendant. Cùm omni peccanti præsens
semper sit aliqua ratio, quam suo prætendat errori,
prout Romulo contigit. de quo Orosius multa mala
scribit,& inter cætera fratris sui iniquam mortē sub
colore iustitiæ. Quia malè agentibus occasio ali-
qua peccandi in promptu suffragatur.Et causam fra-
tricidij esse dixit legem muri violati. de quo dicit
Poëta:

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Quod habent communiter reges & principantes in
hoc seculo à Cain, qui primus fuit rex terrenus, &
primam

primam ciuitatem condidit, cum qua libidinem
dominandi & præsidendi initiauit, vt habetur Gen.
iiij. & pulchrè narrat Iosephus lib. j. antiquitatũ, qui
vt solus dominaretur, & prędam suam liberius exer
ceret, fratrẽ suum Abel iustum & innocentẽ occidit:
quem si aliqui sunt sequuti, & cũ eo ij sibi non prout
derint in inferno sepulti, vel hoc habuerunt à Nem-
roth filio Chus gygãte decem cubitorum, qui cœpit
esse potens in terra, & erat robustus venator. Hic mi
serabile vitium libidinis dominandi per tyrãnidem
inchoauit: quo deinceps vsq; hodie mundus adeò est
contritus, vt dici non possit. Fuit autem principium
regni eius Babylon, Genes. x. de cuius malitia pleni
sunt libri. Et fortè diuino iudicio actum est, vt Nero
in eius vocabulo planè se offerat, qui similẽ infamiá
habuit. Pariter Ptolemęus Energetes Ptolęmei Phi
lometoris filius & Cleopatræ germanus, septimus
Aegyptiorum rex, regno à fratre, cui pertinebat, vi
& metu extorto statim filium fratris e cõplexu ma-
tris necauit, & omnes eius fautores & populares, qui
eum in regnum vocauerant. Similiter Iorã filius Io-
saphat rex Israël effectus in libr. generatiõis Christi
descriptus, quinq; fratres suos vt bona eorum possi
deret, & ne in futurum regnarent, & sic vt regnum
suum ampliaret, gladio occidit, & quosdam de prin-
cipibus Iuda, vt habetur ij. Paralipo. xxj. c. Postea ta-
men decessit in infirmitate pessima, & nõ fecit ei po-
pulus secũdum morem combustionis exequias, sicut
fecerat maioribus suis. Nec positus fuit in sepulchro
162 regum, vt ibi dicitur in fine. † Sic in hoc Frãciæ re-
gno post obitum Clodouæi regis protochristiani cui
quatuor liberi successerant, contigisse memoratur.
Quorum duo, scilicet Childebertus atq; Clotarius
duos, quos ex Clodomiro fratre pręmortuo Aurelia
no rege nepotes habebant, ambitione regni vsurpan
di occiderunt. de quo Gaguinus lib. j. c. antepenul. sic
in effectu dicit: Succedẽtes Clodouæo filij quos qua-
tuor ex Clotilde regina susceperat, regnum quadri-
fariã concordibus animis (quod de imperio agitan-
tibus rarò euenit) partiti sunt. Theodoricus Medio-
matricos, qui & Metẽses, Clodomirus Genabũ, qui
Aurelianos, Clotarius Suessionẽ, Childebertus Pari
sios obtinuit. Cúmq; postea Clotildis mater ex Clo-
domiro filio præmortuo nepotes tres, scilicet Theo-
doaldum, Gonthertũ, & Clodoaldum diligẽter non
secus ac ex se natos apud Parisios procuraret, hac su
spicione ductus Childebert⁹ quasi illos regina ad re-
gnandum educaret, accersito fratre Clotario qui de
matre nepotibúsque pẽtitet, aperit. Placuit visendi
eos causa atq; cognoscẽdi, si illorũ ætas, diuisa inter
eos hæreditate ad principandum idonea foret, ad se
per Archadium quendam mitti. Læta nuntio Clotil-
dis dimissos nepotes patruelibus cõmendat. Quib⁹
in cõspectu adductis maiorem natu Clotarius mox
terræ allidit, ense per ilia adolescentis prostrati tra-
iecto. Hic perterritus alter ad Childebertum se pro-
ripuit orans, vt se protegeret: qui siue misericordiá
simulans, siue re vera pueri misereretur, Clotarium
placare pergit, in quem indignabundus rex: Tu, in-
quit, huius auctor facinoris es, & nunc pœnitet cõsi-
lij. Aut ergo illum proiice abs te, aut morte meis ma
nibus obito. Ad hæc verba dimissum puerum Clota-
rius obtruncat. Interim dum in eorum nece intẽtos
reges Clodoaldus videt, auxilio procerum dispsus
clericatum professus est, & sacerdos effectus vitam
religiosissimam vixit. Scribunt quidá vnà cum pue-
ris nutrices quoq; esse necatas. Hæc ille. Vnde autẽ
talia processerũt, satis exprimit chronica allegato c.
vt vidistis. q̃ ex ambitione amplioris consequendæ
dominationis, vt postea duo iam dicti fratres mutuò
sibi insidiantes ostenderunt. Aut quia Clodomirus
puerorum genitor Sigismundum Burgundiam mo
derantem bello captum. Aureliamq; missum pariter
cum liberis interemptũ, in altissimũ puteum deiici
fecerat, vt præcedenti c. describitur. vel quia expedit
regna per vnum regi, vt videtis. vnitas ergo in prin
cipatu desideratur, prout etiam in auibus naturali-
ter demonstratur. Quoniam in apibus princeps est
vnus: Et grues vnam sequuntur. vij. q. j. in apibus. Et
insuper in diuinis habetur eloquiis Genes. xxv. Esau
& Iacob, qui collidebantur in vtero, nõ valens vnus
alium sustinere ad domus regimen secum nasciturũ.
Ideo cùm Iehu literas ad populum scripsisset, & opti
mates ciuitatis, vt meliorem de filiis Achab in Sama
ria, qui eis placeret eligerent, & super solium patris
sui ponerẽt, qui pro bonis domini pugnaret: timen-
tes vehementer dixerunt: Ecce duo reges non potue-
163 runt stare coram eo. iiij. Regum x. † Regia enim
maiestas coroná gerit: quæ est forma sphærica, & sic
nullam patitur diuisionem, secundũ glos. in cle. quo-
niã. de vita & hone cle. in verbo, tonsuram. Nam rex
significatur per corpus Sphæricum ipsius coronæ, cu
ius figura destrueretur, si diuideretur in partes. Prę-
terea dignitas maxima non diuiditur, ne auctoritas
minuatur dignitatis. c. j. de feu. marchiæ. Quis enim
auarus (ait Quintilianus) compossessorem quærit?
Aut quis dominandi cupiditate inflammatus, vel fa
stu dominationis elatus habere desiderat cõsortem?
xxiij. q. vij. c. quod autem. Vnde Sallustio referẽte in
Iugurthino. Vti q̃sq; potẽti cõminis erat, sedibus pel-
lebatur. Quod ex alio non procedebat, quá ex ambi
tione in solidum dominandi, quæ naturaliter omni
animanti inest, & hoc etiam suadet vtilitas subdito-
rũ: quia multitudini ab vno regi expedit, vt d. l. ij. §.
nouissimè. de origi. iuris. Nec vnquã bona fuit prin
cipum pluralitas: imò interdum à Deo toleratur in
pœnam peccatorũ: iuxta illud Prouerb. xxviij. Pro-
pter peccata terrę multi principes eius, vnde quia in
plerisq; huius regni locis bayliuiæ & officia publica
ad firmã annis singulis vẹduntur, vt dicam in verbo,
Cætera bona. salubriter ordinauit beatus rex Ludo-
uicus Parisiis existẽs anno domini M. ccliiij. q̃ si plu
res emptores alicuius bayliuiæ fuerint, vnus tãtùm
iurisdictionẽ exerceat, & priuilegio bayliuiæ solus
gaudeat: ne ipsi subditi pluralitate eorũ vexẽtur aut
onerentur. [Hæc ordinatio est hodie per dominũ
Auffretij posita in tit. de emp. & vendi. & tit. de offi.
bayliuorum. ordinat. xv.] (Additio.) Hanc ordina-
tionem reperietis in libr. ordinationũ regiarum ca-
meræ inquæstarum parlamenti Tolosæ. Vnus ergo
princeps. xij. metha. Quæ fuit vna inter cæteras po-
tissima ratio allegata ꝓ coronatione Caroli vj. Frã-
corũ regis Carolo v. patri suo succedẽti in regno, vt
scilicet ante pubertatẽ lege paterna non obstante co
ronaret. de qua dicetur in verbo. *Adiecta impube.*
in princip. de quo Gagui. libr. ix. c. iij. sic dicit: Rarò
quidẽ euenire arbitrari sunt proceres, vt multi sine
cõtentione rem quampiã simul administrent. Quòd
si vnius regis nomine atque imperio respublica gu-
bernetur, facile esse, vt ad vnum omnes concordibus
animis respiciant. Eapropter operæpretiũ fore Ca-
rolum natu priorẽ sacratum iri, & omnia suis auspi
tiis atq; nomine geri, neq; obstare patris legẽ, quẽ-
que primogenitum regni administrationem recipe-

re debere.cùm quartũdecimum ageret annum,quã si
in perniciem inclinare cõiactasset, ipse tollendam cẽ
suisset. Hæc ille. Pro quo facit text. singul.in l.si ho-
minem.ff.mandati, per quẽ omnis cessat dispositio
quoties casus contingit.in quo si disponens viueret,
illam tolleret:& sic necesse erat per vnum,licet impu
berem regi,prout factum extitit. Nam regnum est
quid perfectum:sed perfectũ esse non potest nisi vnũ.
vnde omne indiuisibile perfectũ est,quia perfectum
in nihilo diminui potest.facit quod no.Cy.in l.si vi-
na,C.de bonis maternis.ita elegãter dicit Bal. in Au
then.hoc amplius. C. de fideicom.& Pau.consi.clxj.
Hæc profectò est natura propria huius feudi, quam
assumit ab origine omni extranea coniunctione cõ-
scripta, vt non diuidatur:cùm omne regnum in se-
diuisum desoletur,secundum Bal.in.l.si plures.C. de
cõdi.inser.& plenè Pet.de Anch.consi.cccxlj. incip.
pro maiori.Ideo valet & tenet talis cõsuetudo,quòd
solus primogenitus aliis exclusis succedat, maximè
in regno,cùm regnum sit indiuisibile, vt dixit Bal.in
l.j.ff.de senato.Ita ꝙ proptereà nõ dicitur corpus hære
ditarium, secundum Bal. in dicta auth. hoc amplius.
164 † Ex hoc singulariter inferens,ꝙ stante dicta cõ
suetudine filius regis, aut baronis in testamento pa-
tris heres institutus quantũcunq; fuerit à iudice mo
nitus,& per annum cõtumax adimplere contenta in
testamẽto, non propter hoc anno elapso priuabitur
hereditate paterna,scilicet regno aut baronia,nec lo
cũ habebit dispositio dictæ auth.quæ filium & quẽ-
cunq; hæredem per annuum contumacẽ priuat hære
ditate quia(vt dictum est)regnum non est hæreditas.
nec etiã baronia. Prætereà talia non debentur filio
primogenito ex testamento vel alia successione, sed
sola consuetudine,de quo plenè dicã infrà super ver-
bo, *si absq; liberis*. ij.In materia fideicõmissariæ substi
tutionis tractãdo de defideicõmissis particularibus.
Videatis interim tex.qui videtur facere cõtra Bald.
in dicto c.licet.de voto.vt dicam infi.huius limitati.
165 † Ex quibus apparet,ꝙ ius primogenituræ est quæ
dam dignitas,vt dicit glo.in d.c.quàm periculosum
& prima dignitas post paternã,ita ꝙ filius regis pri-
mogenitus habet primã dignitatẽ,scilicet primoge-
nituræ post patrẽ regem, secundum Bal.in l.ex hoc
iure.versi.sexto quæritur.ff.de iusti.& iur.In signum
cuius veritas euangelica Christum vocat primogeni
tum, alleg. Math.j.in fi.licet alios ante vel post se nõ
habuerit fratres.Sic Lactantius in j.diuinarum insti
tutionum lib.tradidit Orphæum Poëtarum vetustis
simum Deum verũ,& magnum primogenitũ appel-
lasse,eo ꝙ ante ipsum nihil sit gẽtium,sed ab eo cun-
cta sunt generata. Vnde non immeritò Esau præna-
scẽtis plantam, protinus Iacob eius frater eodẽ par-
tu nasciturus rigida manu tenebat,vt tãto eum mu-
nere priuaret, & ipse prior nasceretur:ex quo dictus
fuit supplantator,vt patet alleg.Genes.xxv.capit.Et
Deus dixit ad Moysen, Exod. xiij. Sanctifica mihi
omne primogenitũ,quod aperit vuluã in filiis Israel
& Luc.ij. Habetur ꝙ omne masculũ adaperiens vul-
166 uam,sanctum domino vocabitur. † Nam tales pri-
mogeniti vsqueadeò certã habent spem in dignitate
patris, puta regia, ꝙ adhuc viuente patre appellari
possunt reges,per tex.& ibi glo.in c.si.xxiiij.q.j. in c.
Adrianus.lxiij.di.Bal.in l.in suis. ff.de libe.& posth.
& in l.quæsitũ.§.si mihi.ff.illo eo ti.& ita per multas
alias rationes cõsuluit Old. cõsi.xciiij.incip.elegan
ter citra negotiũ. Et hæc consuetudo multũ inualuit
in maximis regnis Francorũ & Angliæ, vt dicit Bal.
in d.l.cum antiquioribus.C.de iur.deli. Ang.Are.in
procemio Institutionũ. §. igitur. & Panor.c.ex insi-
nuatione, de iure patron. ergo ipsam velut quotidie
crescentẽ seruare debemus.ff.de fun.instru.l.quæsitũ.
167 §.si fundus.ibi.quã sententiã. † Sub rege enim Pha-
ramundo,tunc regnãte in Frãcia Galli vti cœperunt
legibus,quas quatuor proceres electi de pluribus so
licitè tractantes de singulis discutiẽdo collegerũt,&
sicut lex Salica declarat, iudicare decreuerũt in qua
dispositũ inter cetera erat,primogenitũ succedere,vt
dicit tex.in tit. de filiis natis ex matrim.ad morg.cõ-
tracto.de qua lege Salica dixi in verbo. *Duas habẽs fi
lias*.loquẽdo de filiab⁹ nõ succedẽdis in feudo. Obiit
autẽ Pharamundus rex Paganus existẽs,anno domi-
ni cccxxxj. aliàs cccclij. cui successit Meroucus rex
eius filius, deinde Merouco successit Childericus
eius filius, & Childerico successit Clodoueus eius fi-
lius, qui primus fuit rex Frãcorum Christianus per
Clotildẽ Christianissimã eius vxorẽ Burgũdorum
regis filiã conuersus ad fidẽ catholicã à beato Remi-
gio tunc Rhemẽsi episcopo baptizatus,circa annum
168 domini cccclxxxiiij.secundũ Chroni. † Ex quibus
resultat, ꝙ post legẽ Salicam fuit cõsuetum in regno
Franciæ primogenitũ succedere, quæ quidẽ cõsuetu-
do valet,quia omnes mundi successiones sunt de iu-
re positiuo, secundũ Bal.in l.lege duodecim Tabula-
rũ.C.de legi.hære.Igitur statutũ vel consuetudo pos-
sunt de his disponere ad libitũ, cum ius positiuũ sit
mutabile per cõsuetudinẽ,insti.de iure natu.§.sed na
turalia.versi.ea verò. Et istud quod conclusum est in
regno,locũ habet in ducatibus,comitatibus & cæte-
ris inferioribus dignitatibus feudalibus secularib⁹
iurisdictionẽ habẽtibus,per tex.in d.c.licet. de voto.
vbi Panor.& in c.dilecti.de arbi.& Bal.qui feud. da-
re pos.§.& quia. vij.col. Nã ibi secundo genitus erat
dux,& priuatur ducatu absq; eo,ꝙ relinquatur ei le-
gitima,licet enim in rebus priuatis diuisio fiat equa-
liter inter liberos, in auth.in successio.C.de legi.her.
similiter in feudis simplicibus omnes,qui paris gra-
dus sunt,æqualiter succedũt,vt d.§.& quia.ita ꝙ pa-
ter dare nõ posset vni feudũ, & cæteris filiis auferre
169 per illũ tex.† Tamẽ in dignitatibus feudalibus com
muniter præfertur primogenitus, de quo plenè per
Guid.Papæ.alleg.q.cccclxxvj.Taliter ꝙ poterit con-
tingere casus,ꝙ cæteri liberi absq; eorum culpa, nõ
tamen sine causa priuabuntur sua legitima, qn pater
nihil aliud haberet præter secularẽ dignitatẽ. & idẽ
erit in his,qui viuũt iure Frãcorum, inter quos feu-
da etiã simplicia trãseunt ad primogenitũ, secũdum
Iaco.de Bellouisu, & de sancto Geor. Præpositum in
prælu.feud.x.diuisione. in fi.& ibi Ias.in v.diuisio.&
ita seruatur in Britannia,secundum Bal.in.§.ex non
scripto.aliàs est in.§.omne autẽ ius quo vtimur.inst.
de iure natu.vbi tractat materiam dicti §.ex nõ scri-
170 pto.subiũgens vij.col. † ꝙ etiã si talis cõsuetudo es-
set introducta ex errore, vt quia populus sic vtendo
crederet ius positiuũ ita decidere, vel erraret in cau-
sa ipsius cõsuetudinis:tamẽ cõsuetudo valet, sicut va
leret ingressus monasterij illius, cui religiosi dixe-
runt, ꝙ bene comederet & dormiret, licet postea in
monasterio malè comedat & dormiat,de quo p Inn.
in c.dudũ.de cõuer.coniug,& pari modo valeret con
suetudo de primogenito succedendo,etiã si metu ha-
bentis Iurisdictionẽ fuisset inducta, secundum Bald.
ibi viij.col.videatis eundẽ in c.j.iiij.col.qui feu. dare
171 pos. † Et hoc fuit introductum propter bonum pu-
blicum, ne diminuerentur dignitates. Publicè enim
interest

interest ordinem & nomen familiarium cõseruari.l.
j.§.penul.ff.de ventre inspi.ita dicit Panor.in d.c.li-
cet.& Bal.in d.l.j.C.de summa Trinit.& Io.Andr.in
Mercuriali. in c.fine culpa. de reg.iur.libr.vj.hoc ta-
men temperandum est,secundũ Hosti. dumtamen si
est possibile, de aliis bonis tantum assignetur filiis
posteà genitis,qualitatibus personarum, & quãtita-
te bonorũ prospectis,vnde honestã vitam possint su
stentare,arg.l.maximum.C.de libe. præter. saltem vt
alimenta habeant,quæ propriè veniunt de iure natu
ræ,vt legitimũ in pecunia numerata,secundũ Guid.
Papæ, vbi suprà & quæstio. ccccIxxxvij. Et ita fecit
Iosaphat rex Israël optimus, qui quinqȝ filij suis de-
dit munera auri & argenti multa, & pensationes cũ
ciuitatibus munitissimis in Iuda. Regnũ autem tra-
didit Ioram,eò ꝙ esset primogenitus, vt habetur al-
leg.ij.Paralip.xxj.c.in prin.& quia regnũ Frãciæ ad
instar regni Israël fuit à Deo inordinatũ, vt dixi su-
per verbo. *& vxorem nomine Adelasiam.* in j.artic.pa
riter in ipso regno succedit primogenitus, & ꝓ cæte
ris sunt apanagia,& partagia,vt sunt ducatus Aure-
lianen.Bituricen.& Borbonij, & ita seruat consuetu
do in Francia,maximè in iurisdictionalibus, in qui-
bus diuisio diminuere habet potestatis dignitatem,
secundum Bald.in d.l.j. Nam talia sunt hodie indiui
sibilia,vt d.c.imperialẽ.§.preterea.quia ex hoc quòd
primogenit⁹ succedit solus, resultat publica vtilitas
in istis feudis habentibus iurisdictionem,veluti ciui
tatum,castrorũ & terrarum. Quoniã vtilius est sub-
ditis regi per vnũ,quàm per plures,vt d.l.ij.§.nouis-
simè.ff. de origi. iur.vij.q.j.in apibus. Et propter di-
scordias,quæ inter plures præsidẽtes oriri solent ra-
tione cõmunionis.ff.de leg.ij.l.cùm pater.§.dulcissi-
mus.de hac regiminis vnitate pulchra,& non minus
elegantia,videatis Oldr.verba allegato consil.xciiij.
172 j.col.cum seq. † vbi concludit talẽ vnitatẽ fore cau-
sam,ꝙ soli primogeniti succedunt in istis, iuncto ꝙ
patres,vt scribitur ij. Reg. xiij. c. circa mediũ,ad in-
star Dauid,naturaliter plus diligunt primogenitos,
velut primas eorũ imagines,quã alios posteros. Qui
quidem amor ostenditur ex summò dolore illo,quo
torquẽtur parẽtes in morte primogeniti,de quo ha-
betur ibi.& Zachar.xij. vbi planctum ac mœrorem
& fletũ passionis Christi futuræ cõtemplando, eum
cõparat dolori mortis primogeniti filij, sic dicẽs, &
plangent eum planctu,quasi super vnigenitũ,& dole
bunt super eum,vt doleri solet in morte primogeni
ti,qui dolor,secundũ Lyram ibi,apud homines solet
esse maximus. Nec potest eis maior plaga infligi,
quàm mors primogenitorũ. vt testatur creator, qui
talem pœnam Pharaoni & Aegyptiis inflixit, Exo.
xj. Media, inquit, nocte ingrediar in Aegyptum, &
morietur omne primogenitũ,eritque clamor magnus
in vniuersa terra Aegypti, qualis nec antè fuit, nec
postea futurus est. Ex quo dolore & fletu,quem fecit
Christus in suscitatione Lazari,arguebant Iudæi, ꝙ
valde eum amabat, Io.j. c. Vnde restat parentes plus
173 diligere primogenitos,præsertim masculos.†Adeò,
ꝙ si in cõtractu matrimonij donauerint bona vel ali
quid primò nascituro ex ipso matrimonio, ex quo
deinde primò nata fuerit vna filia,& postea vnus ma
sculus,& deinceps alij plures tam masculi,quã fœmi
næ,talis donatio filio masculo debetur, & non filiæ
primò natę,vt pulchrè per multas rationes efficaces
decidit Guido Papæ, q.ccccvj.incip. In contra.ma-
trimonij. quia licet verba testatoris viderentur com
prehendere filiam sicut filiũ, cùm masculinum cõci-

piat fœmininũ,tamen hoc locum non habet, vbi do
nator præsumitur contrariũ voluisse propter prædi
lectionem masculi,vt ibi per eum:imò Deus prædili
gens eos dixit ad Moysen,alleg.Exod.xiij.Sanctifica
mihi omne primogenitum,vt suprà dixi. Adeò ꝙ fi-
lium suum redemptorem nostrum ex gloriosa virgi
ne Maria primogenita. [Ex viro Ioachim, & beata
Anna ei priore loco despõsata, quæ post mortẽ Ioa-
chim duos alios successiuè habuit maritos, ex quorũ
singulis vnã aliã cõcepit Mariã vt dicitur super ver-
bo, *qui cum alia matrimoniũ cõtrahens.*] nasci voluit,
ob quod parẽtes eis,vt plurimũ proprias deserũt hę
reditates,& substãtiam, aliis satis rationabiliter ex-
174 clusis.† Ideo si testator hæredi suo suũ propriũ sub-
stituerit filium masculum naturalem & legitimum,
quem voluit cognomen & arma portare, aliter filiũ
primũ vel secũdum, aut vlteriorẽ non specificando
hęrede defuncto pluribus liberis superstitibus, valẽt
non obstante incertitudine substitutionis, ad quam
propter onus portandi nomẽ & arma censetur testa
tor,non omnes.sed primogenitũ solũ inuitasse,consi
derata ipsius testatoris voluntatẽ. Quem verosimi-
le est de vnico tantùm,ne scindatur hæreditas,intel-
lexisse,& de primogenito,qa primogenitus dignior
esse censet. Cùm primogenitura,vt vidistis,sit digni-
tas:& præterea,vt videtis præsumitur à patre magis
dilectus.l.eum qui calendis. versi.Si autem.ff. de ver
borum obliga.& l.boues.§.hoc sermone.ff.de verbo-
rum significat. secundum Guido.Papæ singulariter,
quæstio.ccccIxvij. vbi concludit cæteros filios hære-
dis priuari fructu dictæ substitutionis ꝓpter primo-
genitum. Vnde etiam si hoc non esset æquum, scili-
cet ꝙ cæteri filij priuentur iure suo,tamẽ quia est bo
num propter bonũ quod inde sequitur, tolerari de-
bet,vt not.maximè per gl.in l.j. ff. de iustitia & iure.
Tum etiã propter consuetudinẽ, quæ solet esse in do
miniis terrarũ,vt primogenit⁹ succedat, vt pulchrè
175 dicit Pau.consil.alleg. clxiiij.iiij.col.in princ. † Si-
cut ex cõsuetudine Franciæ inter nobiles solus succe
dit primogenitus in his dominationibus. Quicquid
seruetur inter plebeios in patrimonialib⁹, adeò ꝙ si
de annagio seu primogenitura fuerit inter fratres
quæstio, & iudicatũ fuerit pro vno, satis ex hoc pro-
batur ille nobilis, quàuis exp̃ressè nihil pronũtiatũ
fuerit super nobilitate.l.ij.C.de ord. cogn.cũ per di-
ctam consuetudinẽ annagium non debeatur nisi no-
bili,sicut in d.l.ij. hæreditas deleri nõ potest nisi libe
ro homini.secũdum Io.Fab.in §. præiudiciales. in fi.
176 insti.de actio. quod not. † Sola ergo consuetudo
est causa potior, ꝙ tota hæreditas pertineat primoge-
nito, & nõ quia feuda sunt indiuidua. Quia si tot eo
ꝙ feuda non diuidũtur, deberẽt cõpetere vni dunta-
xat & non pluribus, concluderetur ꝙ feudũ debere-
tur in primogenito de iure cõmuni, sicut dicit Ang.
consil.cclxxxj. Et videtur sentire Io.And. in rub.de
feu. quod est falsum: qa imò esset cõtra ius cõmune,
ꝙ primogenito deferat plus quã vni ex aliis. Nõ est
enim bona cõsequẽtia, ius regni vel feudi est indiuisi
bile, ergo nõ potest cõpetere, nisi vni. Quia sicut ele-
ganter dicit Bal.in auth.ex testamento.vlti.col.C. de
colla.non est absurdũ, ꝙ regnũ vel imperium sit pe-
nes plures insolidum, cùm per hoc nõ diuidatur, vt
not.vij.q.j.non autẽ.& per Io. And.in tit. de inscrip.
præsen.in addi.Spe.& no.in cle.Romani principes.
de iureiur.ideo dicebat Bal. in proœmio Digestorũ.
177 §.itaq;.† ꝙ si duo simul vno eodẽmq; impetu nascã-
tur, adeò ꝙ cognosci nõ possit primogenitus, ambo
erunt

erunt reges. Idem decidit in l.ex hoc iure.in v.q.ff.de
iusti.& iure. Nam sicut Gemini sunt in cœlo, ita in
terra erunt,& sic erũt pares in iure,qui pares sunt ex
æquitate nascendi secundum eum. De duobus simul
nascentibus est tex. in l.si fuerit.ff.de reb.dub.Et idẽ
Bal.in l.in quibus,in fi.& in l.si quis prioris.§.talem.
C.de secun.nup.& in l.ex duobus. ff. de vulg. & pup.
& Alexã.in l.qui filiabus.§.ij.ff. de leg.j. & Fely. in c.
capitulũ sanctę crucis.de rescrip.xvij.col.vbi per oẽs
concluditur,ꝙ ambo erunt reges, secũdum glo.in d.
178 c.non autẽ.vbi deciditur.† Quid si in administrãdo
non cõcordant,vel contrarias sentẽtias proferãt? vi-
dearis.ibi,& per eundẽ Fely.in c.quæ in ecclesiarum.
xxxij.col.in fi.de cõsti.vbi post Ang. & Ludo.cõclu-
dit, ꝙ coguntur vti iurisdictione alternatis vicibus,
quod dicit esse notãdum pro intellectu cle.ij.de iure
patro.Pręterea videmus,ꝙ iurisdictio & potestas pu
blica potest esse apud plures insolidum.l.j.vbi not.ff.
de offi.cõsu.de quo plenè per Bart.in l.j.§.si plures ff.
de exer.actio.& not.in c. prudentiam.§.j.vbi glos. &
Doct. de offi. de leg. Similiter videmus iura subdito-
rum sui natura esse indiuidua.l.ij.§.ex his.& l.stipu-
lationes nõ diuiduntur.ff.de ver.obli. Et tamen defe
runtur omnibus æqualiter iure cõmuni,vt d.l.maxi
mum.Qua propter necesse est concludere, ꝙ indiui-
duitas feudorũ nunquã fuit causa finalis nec ratio, ꝙ
primogenito soli deferantur: sed sola cõsuetudo vel
statutũ quo ad hoc iuri cõmuni derogans & præua-
lens,vt plenè & not. consulit Fran. Are.cõsi. clxiiij.
179 iiij.col. † Nam in his cõsuetudinibus feudalibus
non per oĩa exigitur,ꝙ habeant omnimodam ratio-
nem: sed satis est,ꝙ sint tollerabiles & approbatę per
vsum, secundũ Bal. quem ibi sequitur Aluaro.in c.j.
iij.col. de feud. cogni. Tales profectò consuetudines
introductæ fuerunt secundũ vsum ab antiquis sapiẽ
tibus institutũ,vt dicit tex.in c.j.§.hoc quoq;.qui feu.
dare pos. & sic omnino non carent ratione, idcirco
Bal. eo.tit.§. penul.in fi.per illũ tex.exclamat aduer-
sus contrariũ asserentes,sic dicens: Sileant bestiæ quę
dicunt vsus feudorum in se sapientiam non habere,
quasi dicat,imò fulgent antiquorum sapiẽtia, & ali-
qua nituntur ratione. videatis Ang.consi.cclxxxvj.
vj.col. vbi dicit dictam cõsuetudinem primogenito
vniuersam hæreditatem deferentẽ multum inualuis
se in omnibus feudis,in quibus præualet cõsuetudo.
Ad cuius validitatem sufficeret sola vtentium volun
tas,dum tamen (vt dictum est) sit tollerabilis, scãda-
lum non generans,secundũ Bal.vbi suprà,pro quo fa
cit à simili glo.singularis in verbo,ratas.in l.j.§.pue-
180 ritiã.ff.de postul. vbi dicitur, † ꝙ quoties agitur de
iustitia positiua, sufficit in lege vel statuto voluntas
pro ratione.Pro qua facit tex.not.in l. prospexit.§.j.
in fi.ff.qui & à quibus ma.libert.non accipiunt.quia
ea quæ sunt de cõsuetudine,sunt de bona fide. l. quod
si nolit.§.quã assidua.ff.de ędil. edict. vnde etiã si nõ
exprimãtur,intelliguntur.l.fi.C. de fideius.facit c.cũ
Martinus.ibi.sicut consueuit.de cõsti. [Et inde est,
ꝙ praua consuetudo excusat quem à pœna fori con-
tentiosi,secundum glo.in c.cùm venerabilis.de con-
suetu.de quo ibi Panor.& habetur larius infrà super
verbo, *qui cum alia matrimonium contrahens.* Loquen
do de illo Carinatio an sit permissum,cui cõuenit il-
lud Sallust.in Iugurtino,Neq; per vim sociis eripę
pecuniæ,quæ quanquàm grauia sint, tamen ex con-
suetudine iam pro nihilo habentur. Refert etiã Cæ-
sar de bello Gallico,lib.Cõment.vj.Germanos latro
ciniij nullam habere infamiã,quę extra fines cuiusq;
ciuitatis fiunt.] Ideo dicit Bal.in c.cùm venissent.de
eo qui mit.in pos.cau.rei seruan.ꝙ consuetudo pręsu
mitur in dubio laudabilis & bona, ex qua ciuibus
placet: quia quod eis placet generat concordiam,quę
ciuitatibus est vtilissima. Na ius ciuile quale est con-
suetudo,aliud non intendit,quâm homines dirigere
in bonum cõmune,secundum quod congruit huma-
næ societati ciuiliter viuenti, secundum quẽ modũ
bonum cõmune habet nutriri,conseruari,& promo
ueri per legalem iustitiam,& ciuilẽ amicitiam. vt di
cit Io.And.in mercurialibus.de reg.iur.lib.vj.c. pec-
catum.versic.quinto quærebatur. & Panor.suprà in
procemio.vj.col.Cùm secundum Sallustiũ in Iugur-
tino,Concordia paruæ res crescunt, discordia verò
181 maximæ dilabuntur. † Tales enim intestinæ discor-
diæ rempublicam latenter prosternunt,sicut vermi-
culus arborẽ dulciter corrodit,donec ceciderit,vt pul
chrè dicit Bal.in l.j.§.j.de cadu.tol. Nihil enim est tã
[Hæc verba Catilinæ in ij.respon.inuectiua contra
Ciceronem.] periculosum ciuitatibus,quã,cùm dile-
cti ciues inter se dissident. Inimica nanq; est rerũ ma
ximarũ discordia,quæ res fortes dissipat, & demoli-
182 tur. † Prætereà vetustam etiam iniquitatem aude
re conuellere perniciosum est,& scandalo promptis-
simum, prout res ipsa experimento docuit, cùm illi
Gracchorum agrariis concitari legibus,agros popu
lo diuidere,quos diu nobilitas possederat,voluerũt:
quod causa fuit in vrbe, atq; initium ciuilium bello-
rum. [Quod factum impunitum nõ remansit: quia
variis tẽporibus, alter à Scipione Nasica, alter a Lu
cio Pisone consule de alto fuerunt præcipitati, quo-
rũ cadauera insepulta manserunt, licet genere & opi
bus nobiles forẽt filij Tyberij Gracchi viri patritij,
& reipublicæ amantissimi nati ex Cornelia superio
ris Scipionis filia. Sed illis nec sũma patris authori-
tas,nec Scipionis gloria profuit, quominus honorẽ
sepulturę carerẽt,de quibus Valerius li.vj.tit.de seue
ritate sic dicit: Viguit in nostra ciuitate, scilicet Ro-
mana Tyberij & Caij Gracchorũ sũma nobilitas ac
spes amplissima. Sed quia statũ ciuitatis conati erãt
conuellere, insepulta cadauera iacuerũt supremusq;
humanæ conditionis honos filiis Gracchi,& nepoti-
bus Aphricani defuit. Hæc ille. Apud tamen Germa-
nos possessiones cõmunes existunt, vt Cęsar refert in
Cõmentariis suis de bello Gallico, lib.vj. Neq;,ait,
quisquam agri modum certum, aut fines habet pro-
prios, sed magistratus ac principes in ãnos singulos
gẽtibus cognationibusq; hominũ, qui vnà coierunt,
quantũ eis,& quo loco visum est, agri attribuũt, atq;
anno pòst aliò transire cogunt. Eius rei multas affe-
runt causas, ne assidua consuetudine capti studiũ bel
li gerendi agricultura cõmutent, ne latos fines para-
re studeãt, potentioresq; humiliores possessionibus
expellant. Ne accuratius ad frigora, atq; æstus vitan-
dos ędificent. Ne qua oriatur pecuniæ cupiditas, qua
ex re factiones diuisionesq; nascũtur, vt animi æqui
tate plebem cõtineant. cùm suas quisq; opes cum po
tẽtissimis æquari posse videat. Hæc ille. De isto mo-
do viuẽdi videbis super verbo, *& vxorẽ nomine Ade
la:* in quinto principali articulo, vbi agitur de agri-
cultoribus,qui pecuniam tangere non debent,& su-
per verbo,domum.circa princ.] Ideo sapienter alibi
dicit ipse Bald.ad propositũ nostrũ,in c.ex rescripto.
de iureiurã.ꝙ statutum non dicitur irrationabile, si
habeat solùm rationem motiuã. Et idem Bald. in c.j.
183 de consti.dicit,† ꝙ cõstitutio satis dicitur rationabi
lis,eo ipso ꝙ nõ reperitur prohibita, licet eius ratio
demon

demonstrari non possit: quia in iustitia positiua non multū de ratione curatur, sed de sola voluntate scilicet tolerabili, quod procedit in omnibus, quę sunt de iustitia beneplaciti, secundum Bal. in d. c. cùm venissent
184 † Quę autē sit differentia inter iustitiam naturalem & positiuā, dicit Ang. in l. iustitia. ff. de iust. & iure. q naturalis iustitia rationem habet vrgentē, positiua verò beneplaciti procedit ex mera voluntate eius statuentis, adeò q frequenter dicunt aduocati in statutis sufficere statuentes sic statuisse, allegant
185 glo. in d. §. pueritiā † Vnum tamen tenebitis mentis, q licet feudum magnæ dignitatis, puta ducatus vel comitatus propter eius excellentiam diuidi non possit, hoc intelligitur quo ad eius proprietatem, secus autē quo ad administrationem, ita q vnus frater regat vnā ciuitatem, vel prouinciam, alius alterā, secundum Bal. & Bar. in l. inter tutores. ff. de admi. tut. quod est notan. pro istis magnis principibus, qui habēt interdum plures filios, inter quos solus primogenitus in proprietate succedit in vniuerso, alij verò in administratione certarū rerū quandiu viuent. idē tenet Præpositus in c. j. §. si qualiter olim feu. alie. potest. & Fely. in c. quæ in ecclesiarum, xxxij. col. de cōstitu. Præterea tales dignitates exceptis regalibus possent ex cōsuetudine diuidi, sicut non diuidi. vt fit in Italia & Lombardia, secundum Alex. in iij. parte, consi. lx. incip. Visis dubitationibus: sicq; consuetudo de his diuidendis vel non diuidendis ad libitū disponit, vt vbi consuetudo nō esset, regularentur iure
186 cōmuni, per text. singularē in c. j. de feu. cogni. † An autē valeat pactum, q res transeat ad solum primogenitū, plenè decidit Ias. in l. ij. C. de iure emphy. litij. col. & an per testamētum possit hoc fieri. decidit Fely. in c. alleg. prudentiam. §. j. de offi. dele. q pater potest feudū primogenito, cæteris exclusis, relinquere, etiam vbi nō est talis cōsuetudo: sed extraneū præferre filiis nō posset. c. j. de succes. feud. videatis. Pau. con
187 si. clx. incip. In causa quam magnificus. † Et insuper ius istud primogenituræ filio cōpetit primogenito, q eo moriente transmittitur ad posteros, etiā si mortuus fuerit viuente patre, licet nonnulli teneant primogenituram esse priuilegium personale non transmissibile ad posteros sed extinguitur cum persona primogeniti, vt plenè disputat Oldr. cōsi. ccxxiij. incip. Iste sunt allegationes. vij. col. vsq; ad si. vbi finaliter concludit ius primogenituræ fore ad posteros transmissibile, ex hoc notabiliter inferens, q si primogenitus regis ante adeptionē regni viuente patre rege decesserit relicto filio, hic filius primogeniti debet Regi auo suo succedere in regno, ita q præferendus est patruo suo filio regis secūdogenito, cùm iste filius primogeniti cēseatur esse vna, & eandem persona cūm patre suo regis primogenito. l. fin. c. de impu. & aliis substi. sed aduertendum est; quia in hoc passu
188 quotidiano tres reperio principales opiniones. † Prima fuit opinio Oldra. in suo eleganti consilio superius relato volentis (vt dictum est) nepotem ex primogenito præferri de regno patruo suo regis secūdo genito. Et ita ibi narratis ac recitatis rationibus adnoratorum vtriusq; partis, scilicet domini G. de Pergerminaco vtriusq; iuris doctoris aduocati, p filio secūdogenito, nec nō domini Ioā. de Lauduno legū doctoris pro nepote ex primogenito descendentis, concludit nepotem præferendū, motus inter cætera, quia in Genesi legitur xxxv. c. Quòd Iac. abstulit primogenita Esau, adhuc Isaac eorū patre viuente. Vnde dixit Esau de Iacob, Primogenita mea abstulit. p quæ verba iure diuino monstratur, q quia viuente patre cōpetunt ea, cedere, vendere, donare, & in aliū transferre potest primogenitus. vij. q. j. quā periculosum, & plenè not. per Hostie. in d. sed vbi etiam hoc tenet
189 Panor. de voto. † Ex quo cōcluditur, q si primogenitus cedere, vendere, aut donare potest ius primogenituræ, quòd diuina lege permittitur, ergo satis constat, q illud ad hæredem transmittit, maximè filium, argu. l. quædam. ff. de acqui. rerum. dom. Quia quod est cessibile, est transmissibile. l. ex pluribus. ff. de admini. tuto. Secundò mouebatur iure naturali. quo pater plus diligit filiū, quàm filius patrem. l. isti quidem. ff. quod me. cau. & plus quàm seipsum, vt ibi, & nō sine causa: quia pater in filio partē sui corporis habet seu retinet, & quod iuris est de voto quo ad totū, idem de parte quo ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei vendi. Tertiò mouebatur iure humano positiuo, quoniā videmus, q ibi tractatur de admittendis nepotibus ad successionem aui cum patruis, semper ne
42 potes patris personam repræsentant. (Vt plenè habetur super verbo, *& uxorē nomine Adelasiam*. in j. articu. succes. ab intest. dū loquitur de filiis excludētibus nepotes.) Et nō in capita, sed in stirpes ex persona sui patris auo succedunt, instit. de hæred. quę ab intesta. defe. §. cùm filius l. ij. & authē. cessanti. & authen. post fratres. C. de suis & legiti. hære. ergo vbi tota hæreditas debetur primogenito, nepos ex eo velut personam sui patris repræsentans excludit patruū in totū, sicut primogenitus. eius pater ipsum excluderet si viueret. Quia sicut partē ex persona sui patris capit in cōmuni successione, etiā capiet totū, vbi tota debetur primogenito. Præterea videmus in querela inofficiosi testa. quæ nascitur in aditione hæreditatis. l. Papinianus. §. si cōditioni. ff. de inoffi. testa. & tamen filius exhæredatus decedens ante aditam hæreditatē per hæredem transmittit querelā ad filium suum, licet nondū natum nec præparatam. l. si quis filium. C. de inoffic. testa. aut si velimus intelligere, q ante filij obitum spes querelæ sibi orta erat, illa spes orta filio pendente deliberatione legis adeundi hæreditatē transmittitur beneficio legis. Dicebat insuper q ius cōpetens ex beneficio legis transit ad hæredem antequā deferatur: verbi gratia, is qui in adoptionē datur, habet quartam in bonis arrogatoris, ex cōstitutione diui Pij: quam parte arrogatore superstite ad hæredem moriendo transmittit. §. j. si impuberi. ff. de colla bono. sic in proposito, cùm ius primogenituræ ex constitutionis, aut consuetudinis beneficio debeatur primogenito, etiā viuente patre, morientis illud ius transmittitur ad posteros. Postremò, licet primogenitura sit priuilegium, tamen persona filij primogeniti non est causa illius priuilegij, saltem propinqua sed ipsa primogenitura seu dignitas primogenituræ est causa, igitur non extinguitur cum persona. Sicut extingueretur si esset simplex priuilegium personale, sed cùm debeatur dignitati, quæ nō moritur, cap. si gratiosè. de rescrip. lib. vj. & c. quoniam abbas. de offic. deleg. ad hæredes transmittitur, saltem filios dignitatis primogenituræ capaces. Hanc eandē opinionem sequutus fuit dominus Armandus de Marcesio sacri palatij auditor, motus primò quia quod possunt contrahentes, potest etiā lex. ff. de pac. l. non impossibile. sed. constat cōtrahentium cōuentione hoc posse, scilicet ius nondū cōpetens transmittere ad posteros, insti. de ver. oblig. §. conditionalis. ergo sic poterit lex in proposito, cùm ius primogenituræ ex legis beneficio, aut constitutionis vel consuetudinis

nis cõperat, ita vt ad posteros transmittatur. Præterea, quoties ab homine alicui prouidetur, videtur indubio sibi & suis prouideri leges pactum ff. de proba. & l. iurisgētium. §. pactorum. ff. de pact. & ita erit in casu nostro, vbi beneficio legis, aut cõsuetudinis prouidetur filio primogenito, vt etiā prouisum censeatur suis posteris. Tertiò mouebatur, per tex. quem esse dicebat nostræ quæstionis decisiuum, in l. si operarū actum in iudicio. ff. de oper. liber. vbi si patronus ratione iurispatronatus agit contra libertū, licet patronus decesserit, prius quàm iudex ius illud pertinere actori declarauerit, tamen ius patronatus ad filios transmittit, etiā si hęredes nō fuerint. Similiter vbi duobus manumittēribus operæ prumittuntur per manumissum, vno manumissore mortuo transmittit ius petendi operas ad filium, licet alter manumissor adhuc viuat. l. à duobus. ff. de oper. libe.

190† Nam videmus, ꝙ legato prædio cum villico contubernali, & filij nepotes illius villici etiā intelliguntur legati: quia filiorū appellatione omnes, qui ex nobis descēdunt cōtinentur. Non enim dulciori nomine possumus nostros nepotes, quā appellatione filij nominare. l. liberorum. ff. de verb. sig. idem tenet Io. Fab. in dicto. §. cùm filiis. instit. de hære. quæ ab intesta. defe. & ibi Ange. verti. extra gl. oppo. videtur idē sentire. Et hoc verum, secundum eundem Io. Fab. in §. cæterùm. insti. de leg. agn. succes. si filius primogenitus pater prædecesserit relicto filio masculo: quia talis nepos præfertetur filio suo, secus autem esset in nepte ex primogenito, quæ nō excluderet filiū baro-

191 nis secundò genitum. † Quòd fœmina non succedit in feudo stantibus liberis etiam remotioribus. c. j. de success. feu. & c. de feu. fœminæ. nisi in casibus, quos vidistis in verbo, *Duas habens filias*. ideo decidit ibi Io. Fab. ꝙ si primogenito cōpetat annagiū inter nobiles, si vnus sit masculus, habebit annagiū, licet sorores habeat antiquiores, & primogenitas. Vnde quamuis ex primogenito præmortuo cui annagium cōpeteret, si viueret, superstit baroni neptis, talis neptis mortuo barone excluderetur ex consuetudine per filiū baronis masculum, quāuis vltimò genitum, quod est notandum: quia secundū eum hoc sæpe contingit in regno Franciæ. In hanc etiam sententiam, scilicet ꝙ nepos patruo præferatur, magis post longā disputatiōnē inclinat Bal. in d. l. cum antiquioribus. in viij. q. C. de iure delibe. motus decē rationibus, quarum sequētes sunt principales. Primò, quia nepos surrogatur loco filij regis patris sui, & ita recipere debet gradū illius: quoniam hoc idē videmus in patre, qui surrogatur loco filij hæredis instituti, qui pro hærede in primo gradu instituto haberi debet ad vulgarē substitutum excludēdū, quasi ab initio fuisset pater institutus. l. fi. §. similiꝗ modo. C. de bo. quę lib. & plenè dicam ꝗ ex super verbo, *Et absq; liberis*. secundò, tractando primū effectū vulgaris substitutionis. Secūda est, quia ius primogenituræ est ius dignitatis aptæ, cùm viuēte adhuc patre filius vtatur prærogatiua primogenituræ in omnibus, sola successione excepta, quā adipisci sperat ille post mortē patris, secundū glo. in d. c. quā periculosum. ideo naturali iure, atq; ciuili descendit in posteris. Tertia ratio est, quia sicut se habet dignitas ingenuitatis, in qua calamitas & infortuniū patris nō nocet filio, instit. de ingenuis. circa medium. sic se habet dignitas primogenituræ, vt calamitas & mores primogeniti non noceat nepoti in successione aui. Quarta ratio est, quia in his in quibus quis magis cōsiderat, filium quàm hęres, talia iura transmittit filius moriens etiā viuo patre, cum vt dictū est, viuo patre posset ea cedere, ergo & transmittere. Quinta ratio est, quia filius primo genitus nascēdo se includit, & se includendo secūdò genitū perpetuo excludit, & quod nepos ex primogenito excludat patruū, videtur esse decisum in c. j. de nat. succes. in feud. & in c. j. de gradi succeden. in feud. vbi in feudo diuiduo inter hæredes nepos simul succedit cū patruis in sui quōdā patris portione. Igitur eodē modo succedere debet in toto, si totū patri suo pertineat ex consuetudine, secundū Bald. in d. l. cum antiquioribus. Subiungens ibi hanc opinionē inualuisse in maximis regnis Francorū & Angliæ. Et cū eam crescere & inualescere videamus, ipsam seruare debemus. l. quæsitū. §. si fundus. ibi, quā sententiā. ff. de fundo instr. Idem decidit Bal. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. in vj. q. vbi narrat ita fuisse obseruatū in regno Angliæ, in quo propter nepotē ex primogenito fuit exclusus secundò genitus princeps de Gaules, subiungens ibidem ita sæpe in similibus iudicatū fuisse per inclytum regē Francorū. Et idem tenet in l. si viua. C. de bonis mater. licet prima facie videatur tenere filiū secundò genitū excludere nepotē ex primogenito. Tamen finaliter sentit, & inclinare videtur pro nepote, referēs Robertū Siciliæ regē iudicasse pro nepote, quāuis ipse aliàs, vt pars regnum obtinuisset cōtra nepotē, vt infrà dicetur in secunda opi. Et ita tenet Alber. in proœmio Digestorum. Hanc etiam opinionem sequi videtur Ioan. And. in addit. Spec. super rub. de feudis. Vbi post solennem disputationem laudabili more suo præambulam, non solùm hanc opinionē ponit proultima, & cōsequenter eam tacitè approbando, secundū quod vult text. quē ibi ad hoc ponderat Bar. in l. bona fides. ff. deposi. sed etiam argumēta in cōtrariū facta soluit. Et rationes pro hac opinione facientes insolutas dimittit. Idem tenuit Paul. in l. maximū. C. de libe. præter. & in l. si postest. ff. de acquir hæred. & etiam cōsulendo consi. clxj. incip. In præsenti causa. vbi ad hoc concludendum probat multis, & exquisitis rationibus identitatem personarū filij & nepo. is, & in eande opinionē magis inclinat Bald. in l. liberti. versi. Sed hic quæritur, si filius. C. de oper. liber. & ita pro nepote refert fuisse illis diebus determinatū in regno Angliæ. Nā secundū ipsum tantus honor debetur nepoti ex persona filij, cùm viuente patre esset quodamodo rex, vt in d. c. quam periculosum. vj. q. j. Idem tenuit Cy. in l. imperialis. C. de nup. & Pet. de Ancha. in d. c. licet. de voto, & in consi. lxxxj. incip. dicta facti narratio, Idem tenet Panor. in d. c. licet. ij. col. quem sequi videtur Fely. in c. audiētis. vj. col. in fi. de præscrip. & in c. prudētiā. de offi. dele. & finaliter ad ipsum, & Old. remit. e̊do, qui, (vt vidistis) tenēt nepotē ex primogenito præferendū. Quam opinionē noua cōsideratione inter alias consulendo sequutus est idē Panor. in j. parte cōsi. lxxxv. incip. In præsenti quæstione, vbi

192 inter alia dicit, † ꝙ constitutio vel concessio loquēs de primogenito operatur, ꝙ omnes descendentes ab eo gaudeant iure primogenituræ ad patruū excludēdum. Et in secunda parte consi. iij. vbi consuluit in causa comitatus Bigorræ. viij. col. & de Zabarel. Cardi. in dicto c. licet. in vlti. q. Idem tenere videtur Iaco. Aluaro. in c. j. in fi. tit. de feud. March. cum simpliciter se remittit ad not. per Ioan. And. & Bal. vbi suprà. Et ita cōsuluit Fran. Are. consi. lxiij. incip. diligenter & mature discussis. in decisione secūdi dubij. & Barba. in ij. parte consil. xj. incip. Sapienter scribitur. xiij.

rūt.xiij.col.vbi vltra omnes mouetur nouo fundamento, concludens hanc esse cōmunem opinionem pro nepote,& pariter pro hac opinione rēspōdit Nicol.de Vbaldis de Perusio, cùm fuisset de hoc interrogatus per regem Franciæ Ludouicū vndecimū in successione principis Nauarræ quondam patris dominæ Catharinæ nunc reginæ illustris Nauarræ tūc nouiter defuncti, vt ipse refert, in quodam suo tractatu de succes. ab intestat. xxvj. col. Pauca ibi allegans in tā dubio puncto: tamen se excusat, ꝙ quæstio suis non conueniebat terminis. Obierat enim ante patrē præfatus princeps Nauārrę primogenitus superstitibus ei masculo filio, qui Phebus vocabatur, vt dicta Catharina eius filia. Post cuius principis decessum dictus Phebus eius filius mortuo postea auo comite Fuxi successit in dicta domo, sine aliqua controuersia, quā ei fecerit patruus suus dicti comitis secundogenitus. Et demū post aliquot annos dictus Phebus ante cōiugiū,& sic absq; liberis dicta Catharina eius sorore;& patruo superstitibus obiit. Ex indeq; dicta domina Catharina regnū Nauarræ cum tota domo Fuxi adepta est. Vnde nō mediocris insurrexit quæstio inter eam,& eius patruum Narbonæ vice comitem, qui dicebat filiā non posse in talibus feud. succedere. Et pariter de comitatu Niuèrnensi inter vxorea domini Doruallo filiam quondam comitis Niuernensis secondogenitam,& liberos filiæ primogenitę dicti comitis vxoris domini Hilberti de Cleues in Parlamento Parisiis, nescio quid iudicabitur.

Hanc etiā opinionem tenuit pro nepote cōtra patruam post seriosam ad partes disputationē, vbi per xvij.col.sua vltra omnes scribentes dilatauit philaçeria Iacob. de sancto Georgio Præpositus, in d.c.j. de feu. Marchiæ, dicens pluries ita fuisse iudicatum

193 in regnis Galliæ, Castellæ,& Hispaniæ. † Et cùm semel quæstio occurrisset Othoni Imperatori, dubitans in puncto iuris quid iudicaret, iudicauit supra Rhenum fluuiū, iuxta Treuerim existēs, litem iudicio gladiatoris fore dirimendam,& nepos contra patruū in gemina pugna vicit, & fuit æstimatū voluntate Dei hoc euenisse, vt refert Ioā. Bertachini Doctores decidere & seruari, prout dicit in suo repertorio, soper verbo, nepos. verū. nepos regis,& glos. pragmaticæ in verbo, fratres. in titu. de numero & qual. Cardina. Et etiam Nicol. Mylius in reperto. §. filius. verū. filius primogenitus, & quæstio capellæ archiepiscopalis Tolosæ. ccccxxxiij. vbi idem deciditur, [Et tenet ibi do. Auffre. in sua aditione.] & Fely. in c. prudentiam. de offic. deleg. Postremò hāc opinionem reperio Lycurgū Lacedæmoniorum principem ac legislatorem æquissimū contra seipsum, qui secundogenitus erat, pro suo ex fratre primogenito nepote decidēdo practicasse, prout in quarto supplementi Chronicorū lib. bellissimè exaratur, in hæc verba: Lycurgus Lacedæmoniorum princeps & legū lator vir certè clarissimus,& inter philosophos admirādus, patre Spartiatarū rege, necnō & eius fratre natu maiore mortuis: cum regnare potuisset, certior factus, ꝙ fratris defuncti vxor prægnans esset, euestigio declarauit regnū pueri esse debere, si mas foret. Sed cū mulier verba fecisset de perdendo puero, quò illi nubere posset,& Spartiatis imperaret, eius opinionē detestatus est. Natoq; poero cū aliquando ipse cū principibus cœnaret, eū Lycurgo detulerūt, quē ipse suscipiēs ad discumbentes dixisse fertur. O Spartiatæ rex nobis est natus. Impositoq; in regni solio, omnes tum eius animi magnitudinē, tum iustitiam admirati sūt. Hęc ibi [Lycurgus, hic primus fuit qui iura Lacedæmoniis ex Appollinis autoritate contin.

194 xit. vij. dist. c. Moyses.] † Secūda principalis opinio in hoc puncto fuit tota contraria primæ, videlicet ꝙ in regno vel alio feudo stante cōsuetudine, quòd primogenitus succedat: mortuo filio primogenito in vita patris, eo postcà defūcto, filius, secūdogenitus seu alius, quem nemo filiorū antecedit, ad successionem vocabitur, & nepotem ex primogenito præmortuo superstitem in totum a successione excluder. Nā patruus semper in regno est nepoti præferendus: quin aut iste nepos venire vult ex consuetudine regni, & nō potest: quia illa disponit de primogenito. Sed primogenitus dicitur patruus respectu nepotis. c. nā & ego.& c. Ioseph. de verb. signi. Aut nepos venire vult de iure cōmuni,& similiter non potest, quia non est proximior illi de cuius successione agitur. l. iij. in fi. C. de bo. quæ libe. per quam ita decidit Richar. Malumbre, quem sequitur Imol. & de sancto Gemmiano in c. grandi. in ti. de supplen. negli. præla. lib. vj.& tenuit Bar. in auth. post fratres. C. de legi. hęre. quē sequitur summa Rosella super verbo, filius. §. xiij. in fi. Nam de iuris rigore præfertur patruus filio fratris, insti. de legi. agna. succes. in prin. Sed posteà ex æquitate statutū fuit contrarium in successione ascendentium & collateralium, in filiis fratrū duntaxat, vt scilicet nepotes cum patruis succedant, vt dicta authen. post fratres. Ideo cùm æquitas illa fuerit solùm scripta, vbi agitur de succedēdo nepotes simul cū patruis non autem vt ei præferātur. ipsum in totum excludēdo, prout est in regis quæ inter plures diuidi non debent, erit secus dicēdū. Cùm hoc casu non vigeat eadem æquitas: imò videtur, ꝙ si oporteret alterū præferri,& sic alterum ipsorum per aliū excludi, potius deberet nepos excludi, per dictam l. iij. Ad hoc facit bonus tex. in l. tutela. §. si duo. ff. de legi. tute. vbi Bal. sibi cōtrarius banc partem tenuit contra nepotē. Facit l. si libertus. §. ij. ff. de bonis liber. vbi hoc tenent Docto. multi. idem pro patruo contra nepotē tenēt Sali. in d. l. si viua. C. de bonis mater. Et secundū hanc opinionē vidi pluries cōsulrū. Nam omnia iura, quæ loquuntur de hoc iure primogenituræ cedendo vel in aliū transferendo seu trāmittēdo, loquuntur expressè, vbi fit trāsmissio in habentem similem qualitatem, scilicet filiationis, quā habebat filius præmortuus primogenitus, vt patet Genesis. alleg. c. xxv. Vnde alia iura positiua sumpserunt fundamentum. Ibi enim Esau pro lentis edulio ius primogenituræ vendidit Iacob fratri suo eiusdem patris, scilicet Isaac filio. xxij. q. ij. quæritur vt dicto c. quam periculosum. vij. q. j. Et dicitur originaliter ad Hebræ. xij. Et sic habenti qualitatem filiationis in primogenitura requisitā: quia licet Esau esset primogenitus, tamen Iacob. eius frater erat secūdogenitus immediataq; persona qualitatē filiationis habēs in primogenitura reqoisitam, cùm (vt dictum est) filius esset Isaac, de cuius successione agebatur, sicut erat Esau. Quæ quidem qualitas filiationis inest iuri primogenituræ, quemadmodum risibilitas iuest homini. Et sicut accidens stare nō potest sine subiecto, sic etiam ius seu priuilegiū primogeniturę stare non potest sine filiatione. vt d. c. Ioseph.& c. grandi. & c. licet in fin. Quæ iura in hoc videntur expressa taliter, ꝙ illud ius cessum vel transmissum in Iacob filium Isaac secundogenitum, cedi nō potuisset, nec trāsmitti in nepotē ex primogenito qualitate filiationis carentē. Nā quoties in aliquo actu seu dispositione explicāda requiritur certa

qualitas

qualitas in persona, sit talis qualitas nõ inest tẽpore
explicationis actus seu dispositionis, talis dispositio
nõ tenet in præiudiciũ personæ habentis illam qua-
litatẽ requisitam. l. fi. §. air lex. ff. de diuortiis. Hinc
dicimus, ꝙ stante cõsuetudine, ꝙ proximior in gene-
re venditoris possit rem venditam pro simili pretio,
quo vendita fuit retrahere infra annum. prout dicta
consuetudo viget in præsenti ducatu Aquitaniæ: si
res vendita fuerit alicui de genere in remotiori gra-
du existẽte, talis venditio non tenet saltẽ effectuali-
ter in præiudiciũ proximioris, cui inest qualitas pro
ximitatis requisita per cõsuetudinẽ vel statutũ. Imò
ille proximior poterit rẽ alienatã retrahere à remo-
tiori gradu, acsi extraneo fuisset vẽdita, vt probatur
in l. filio. ff. de inoffi. testa. Et est casus in c. 1. §. Titius.
si de feu. fue. controuer. & in l. vnũ ex familia. §. cùm
nos. ff. de leg. ij. & tenet Io. Fab. insti. de acquisitio. per
arroga. & instit. de hæredi. quę ab intesta. defe. §. ij. &
not. in l. dudum. C. de contra. emp. & in c. cõstitutus.
☞ de in integ. resti. [De quo plenè fuit dictũ super ver
bo, *& vxore nomine Adela*. in j. principali artic. suc-
cess. ab intestato.] Prætereà, vbi certa qualitas est cau
sa officij vel dignitatis, tunc cessante qualitate cessat
officium seu dignitas. l. Lucius. ff. de fidei cõmiss. libe.
Et ratio est, quia surrogatus esse debet eiusdẽ qualita
tis, iuris & cõditionis, cuius erat is in cuius locũ sur
rogatur, & debet esse talis, qui à principio potuerit
esse. l. parabolani. & ibi Bal. C. de epis. & cler. c. statu-
tũ. §. in nullo. de rescrip. lib. vj. Cum igitur nepos ex
primogenito non sit eiusdem iuris, nec cõditionis in
cuius loco subrogatur, eo quia ipse, qui est nepos, nõ
fuit nec est filius, nec persona immediata, sed est ne-
pos & persona mediata illius, de cuius successione
agitur, nõ potest succedere loco filij primogeniti pa-
tris sui in præiudicium filij secundogeniti eius pa-
trui, qualitatem filiationis habentis, quæ vt videris
est fundamentũ iuris primogenituræ, quæ nõ cadit
nisi in filio. Nec in mundo reperitur aliquod ius di-
uinũ, nec humanum positiuum volens ius primoge-
nituræ titulo vniuersali, aut particulari ad aliũ pos-
se transmitti, quàm ad filiũ. Et vbi in iure reperitur
cessum vel trãsmissum, hoc fuit de filio primogenito
cessum in alium filiũ secundogenitum, vt patet alle-
gato c. Genes. xxv. & d. c. quæritur. xxij. q. ij. & c. quã
periculosum. quæ loquuntur de iure diuino, & de iu
re positiuo est tex. in d. c. licet. de voto. dum dicit, or-
dine genituræ priuandum. Et regnum ipsum ad mi-
norem fratrem tuum appellatione postposita deuol
uendũ &c. Et sic apertè ibi deciditur, quòd nepos vel
alius descendens ex primogenito stante patruo filio
immediato illius, de cuius successione agitur, nulla-
tenus succederet in iure primogenituræ, sed deue-
niret ad minorem filiũ habentem qualitatẽ filiatio-
nis requisitam. Præterea, iura volentia priuilegiũ fi
lio concessum transire ad nepotem, intelliguntur in
priuilegio ratione personæ concesso, cùm sint ambo
vna & eadem persona. l. fi. C. de impub. & aliis substi.
secus si concessum foret ratione alicuius qualitatis,
puta filiationis sicut in casu isto, vbi priuilegium pri
mogenituræ est fundatum super filiatione, quæ in ne
pote nõ militat. Et hac consideratione, scilicet ꝙ filia
tio sit causa iuris seu priuilegij primogenituræ satis
resultat responsum ad rationes pro prima opinione
adductas, secundum quam fuit iudicatum in fauorẽ
regis Roberti. Cui cùm esset secundogenitus, remãsit
regnũ Siciliæ excluso rege Vngariæ ex primogeni-
to nepote, secundũ Bar. in dicta auth. post fratres. Et

Docto. in d. c. grandi. Similiter fuit iudicatum in re-
gno Castellæ cum de ipso esset debatum inter secun-
dogenitũ & nepotem ex primogenito præmortuo,
vel inter causam ab eis habentes. Et fuisset in reges
Aragonum & Portugalię compromissum, arbitrati
fuerunt pręfati reges in fauorẽ filij secondogeniti cõ
195 tra nepotem ex primogenito. † Fertur etiam Caro-
lum magnũ Francorũ regem ac imperatorẽ tres pro
creasse filios, scilicet Pepinum primogenitũ, Ludo-
uicum secundogenitũ, & Carolum tertiogenitum, &
ex Pepino primogenito nepotem habuerat nomine
Bertrandum. Tandẽ mortuo dicto Pepino primoge
nito ante ipsum regem patrẽ cùm iam in eius vita di
scordia moueretur super genitura inter Ludouicum
secundogenitum & dictũ Bertrandum ex primoge-
nito nepotẽ, præfatus rex ius genituræ, scilicet impe
riũ & Francorũ regnum præfacto Ludouico eius se-
cundogenito filio adiudicauit præcipiens dicto Ber-
trando nepoti, ꝙ Ludouico esset obediẽs, & ei Lom-
bardiæ regnum concessit, vt in mari legitur histor ia
rum. De quo Gaguinus lib. iiij. c. ij. sic dicit: Glorio-
sissimo imperatori, scilicet Carolo magno succes-
sor Ludouicus extitit, qui pij cognomen ob morum
mansuetudinẽ est cõsequutus. Hic puer adhuc Aqui
taniæ principatũ iussu patris obtinuit, præclaros la-
bores aduersus Hispaniæ tyrannos excepit, ciuitati-
bus multis in Aragonia maximè patre viuẽte in suã
potestatem receptis nũtio de patris excessu accepto,
ipse post trigesimũ diem, quo Aquitania digressus
est, Aquisgranũ venit. Vbi à proceribus Francis, qui
illo visendi noui regis, atq; imperatoris gratia cõue-
nerant, consalutatus imperator, ad patris monumẽ-
tum Deo preces ritu Christiano supplex habuit.
196 † Carolus verò ob vitæ merita in numerũ sancto
rum relatus esse à plerisq; creditur, cui etiam loci in
colæ diem festum agunt. Idque ab ecclesia Romana
permitti Hostiẽsis iurisconsultus tradit. Quo exem-
plo Ludouicus xj. Carolũ à Parisiẽsibus coli nostra
ætate imperauit, missis vicatim nuntijs, qui diem fe-
stũ celebrari populo indicerent, pœna capitis repu-
gnãtibus indicta. Hæc ille. Talis ergo sententia prin
cipis multum facit, & eius cõsuetudinem trahimus
in causis iudicandis, licet non sit ius scriptum. tex. est
not. quem ibi ad hoc cõmendat Bald. in l. nemo. C. de
197 epis. aud. † Quia quoties sententia principis venit
ad declarandũ aliquod dubiũ iuris, prout erit in ca-
su nostro, talis sententia ius facit quo ad omnes. & nõ
solùm habet vim sententię, sed etiã generalis statuti,
quod est speciale in sententia principis. tex. est quem
ibi not. Bald. in l. imperialis C. de legi. Nec huic opi-
nioni obstãt aliqua iura feudalia, nepotẽ vocãtia ad
successionẽ: quia loquuntur vbi nepos vocaretur ad
successionẽ aui accumulatiuè cũ patruo, vt in feudis
diuiduis, quando nõ vigeret consuetudo de primoge
nito succedendo solo. Quo casu seruaretur ius cõmu
ne, sicut in successione patrimoniorũ. Sed in feudis
indiuiduis, vt sunt regna, ducatus, & comitatus, aut
vbi viget dicta consuetudo: quia tunc nepos cum pa-
truo non concurrit accumulatiuè, sed priuatiuè &
exclusiuè, & agitur de altero præferẽdo tũc patruus
nepotem excludit, vt dixi suprà in principio huius
secundæ opi. vbi ponitur ratio. Et in hanc opi. magis
videtur inclinare glo. in prin. pragmaticæ super ver
bo, primogenito. Et in ti. de numero, & qualitate Car
di. super verbo, fratres. Et Lucas de Penna post longã
& magistralem ad partes ambas disputationem in l.
tyrones. C. de tyro. lib. xij. Tamen inclinare rationa

biliter

biliter videtur, hoc verũ esse, data inter eos paritate. Aliàs vt... ior & virtuosus præferretur, vt de rege Roberto dicetur. Videatis quæstionem hanc latissimè per eandem disputatã, & pro patruo concludentẽ in l.j.C.de priuileg. eorũ qui in sacro pala.milit.co.lib. & consuluit Alexã.in iiij.parte, consi.uij.incip. Ponderatis verbis testamenti.dicens, ꝙ semper sequutus fuit hãc opinionẽ pro patruo, melioribus rationibus fundatã, & magis cõmunẽ. Et ita pronuntiauit Papa Bonifacius pro rege Roberto contra regẽ Vngariæ eius nepotẽ ex fratre suo primogenito. Hanc etiam opinionẽ allegatiuè discurrẽdo tenuit Oldr. sibiipsi contrarius cõsil.xciiij.incip. Elegãter circa negotiũ.
198 xvj.col. plura allegãs pro hac parte iura. † Tertia fuit opinio Bal.in l.vt intestato.C.de suis & legit.hęred.duarũ præcedentiũ concordatiua, vbi resolutiuè loquẽdo in hoc puncto distinguit, quòd aut patruus, & sic filius secundogenitus est natus ante nepotem, id est, ante filiũ primogeniti, & succedit tunc filius secundogenitus, non autem nepos ex primogenito filio. Aut nepos ex filio primogenito nascitur ante filium secundogenitũ patruũ suum, quod esse potest quandoq;. Et tunc si consuetudo est per hæc verba, ꝙ filius primogenitus succedat, præfertur patruus. Et sic filius secũdogenitus. Aut verba cõsuetudinis non dicunt, ꝙ filius primogenitus succedat, sed dicũt simpliciter, ꝙ primogenitus succedat, & præfertur nepos ex filio primogenito præmortuo, nõ iure alicuius transmissionis, quia filius qui decessit viuo patre suo nihil trãsmittere potuit ad filiũ suum, cùm quasi caduca nõ transmittantur, nec incerta.C.de cadu.tollen.l.vnica.§.pro secundo.& §.sin autem.aliquid sub conditione. Si autẽ non appareat de verbis, tunc natura plus influit in filio, quam nepote, & ita seruatũ fuit in rege Roberto, qui prælatus fuit filio fratris primogeniti in successione regni Siciliæ, sed hoc fuit ob publicã vtilitatẽ regni, & propter immensam sapientiã dicti regis Roberti, qui fuit secũdus Salomõ, & quia sufficiebat regi Vngariæ regnum suum, cùm decens nõ esset, quòd in ecclesia Dei esset duplex, secundum Bal. vbi suprà dicentẽ hanc suã distinctionẽ consuetudine approbari, per tex.in l.ij.§. hoc autem cum constitutionibus.ff. de excus. tuto. Et secundum hanc refert Alex.semper cõsuluisse in iiij. parte cõsi. iiij. iiij.col.de quo dixi. Sed nunc quid inter tãtos. dicam? Aut quorum opinionẽ eligam, profectò non opis est nostræ, vbi duæ iuris lucernæ Oldra.& Bald. sibiipsis contrarij fuerunt, ac moderni legũ vertices Alexã.& Iason in d.l.maximũ.C.de libe.præte.tacuerunt in tanta difficultate neutram dictarum opin.in lectura eligendo, sola remissione contenti. [Si in lectura hanc partem tenuisset Alexander, vbi legendo neutralis videtur, multos præsertim me in suam opinionẽ traxisset. Sed quia cõsulendo hanc partem tenuit, non propter hoc moueor. Sunt enim consilia ferè suspecta, ꝙ fauore patris, vt ei complaceat cõsulens trahatur, vt à simili dicit Fely. de Panor. loquẽs in c.cùm ex officij.de præscrip.dicens, ꝙ libẽter eum sequutus fuisset, si hoc motu proprio in lectura, & nõ cõsilio extorto ab Archiepiscopo Florẽtino dixisset, tamen casus noster non restat sine dubio.] Tamen
199 probabilior † & magis consona iuri mihi videtur prima opinio, pro nepote primogeniti præmortui, maximè in regni successione, ꝙ natura disposuit: quia primogenitura est dignitas in filio regis prima post regẽ filio iam cõpetens in vita patris iure inseparabili ipsius sanguinis prouenieñs. ideo mortuo primogenito, ille qui ei succedit in sanguine naturaliter succedit in dignitate primogeniture filio dũ viuebat iam competente & in esse producta, & executata in omnibus seu maiori parte iuriũ, & prærogatiuarum primogeniturę, sicut in eundo, sedendo, & sic de aliis iuribus, de quibus suprà dixi. Adeò, ꝙ vt suprà vidistis, patre adhuc viuente vocatur Rex, & in dominatione paterna habet aliquam specialem prærogatiuam, saltẽ capit nomẽ speciale, ita ꝙ filius baronis communiter appellatur baro, vt per experientiã videtis, quæ omnia iura nascendo filius adeptus sumat. Ob quod vt dixi Iacob plantam Esau prænascentis tenebat instinctu diuino eum retrahere volens. Videatis Bal.in d.l.ex hoc iure.in dicta vj. quæst. & Pa-
200 nor. allegato consil.lxxxv. † Sed an filius genitus antequam pater regnũ adipiscatur, debeat in regno præferri filio genito post regnum adeptum. gl.Cy.& Io.Fab.in d.l.imperialis.§.his illud.C.de nup. dicunt, ꝙ antè natus nõ succedit in regno, sed succedere debet primogenitus de post natis: quia filius natus ante non censetur esse de filiis regis, cùm tẽpore suæ natiuitatis pater nõ esset rex, per tex.in d.§.his illud. facit l.senatori.C.de dig.lib.xij.& l.quicunq;. C. de princ. agen.in rebus.eo.lib. facit quod not.Bart in l.ij.§.in filiis.ff.de decurio.& expressè hoc decidit in l.cùm satis.in fi.C.de agricol.& cẽsi.lib.xj. vide Fely. in c.prudentiã.de offic. deleg. vbi videtur cõcludere, ꝙ nobilitas nõ transit ad liberos ante adeptionẽ nobilitatis vel dignitatis natos.l.penul.& fin.C.de decuri.lib.x.
201 † Et ita vidi pluries concludi per nostros Tholosanos, ꝙ nobilitas, qua domini de capella Tholosana sunt decorati, & sui per rectam lineam descendentes ex priuilegio, nõ prodest nec cõmunicatur filiis ante capitulatum per patrem adeptum natis. [Quo ad euitandum pœnas, ac si filij capitulariorum essent, habendi sunt ac si post capitulatum concepti & nati essent, vt d.l.ij.§.in filiis.ff.de decurio. per Bart. quod priuilegium nõ perdunt, si pater dignitatem etiam delicto amiserit per illũ tex.] Alij dicunt, ꝙ primogenitus ante regni adeptionem præfertur, qui cùm primogenitus reperiatur tẽpore mortis regis patris sui, satis ex hoc primogenitus regis reputatur.l.ij.§. hæreditas.ff.de suis & legi.hæred.l. senatoris filium. in fi.ff.de sena. facit l.moris.§. sed vtriũ. ff. de pœnis. Attento, ꝙ successio competit post mortem, & non ante.l.j.ff.de colla.bono. Sed Guli.de Cug.in d.l.senator. opiniones cõcordat, dicens, ꝙ secũda est vera vbi pater factus est rex, secundũ naturalem ordinẽ successionis, vt quia erat de illa stirpe regia, & sibi venerat regnum per naturalẽ successionẽ, prout defertur regnũ Francię, ideo filius naturalis legitimatus ante natiuitatẽ secundi naturalis & legitimi succedet patri in regno, prouiso ꝙ legitimatus fuerit per sequẽs matrimoniũ inter regẽ, & eius cõcubinã contractũ: secus si legitimatus foret à principe. cap.vnico.§.naturalis.tit.si de feu.fuerit contro. vbi Iacob.de Bel.&
202 Panor.in c.innotuit.de elect. vj.col. † Quid autem de filio naturali prius genito à rege, posteà legitimato per matrimoniũ, cum eius concubina contractum post natiuitatem filij legitimi de præcedenti matrimonio nati, an præferri debeat in successione regni, not.Ioã.And.in c.si pro te.de rescrip.lib.vj.in nouella.& in d.c.grandi.& in regula sine culpa, in Mercuriali.& Henri.in c.tanta.qui filij sint legi. vbi concludunt, ꝙ non: imò præfertur in regni successione natus legitimè. facit tex. in c.quamuis.de rescript.lib.vj. Et quod dicit Bar.in l. bonorũ.ff. rem ratam habe.&

l.cùm decem.§.fi.ff.de solu.Bald.in l.eam quam.C.de fideicõ.Et Præpositus in d.c.per venerabilẽ.§.quod autem.& d.c.tanta.& Panor.in j.prima parte consi.lxxxv. Nam in isto legitimè nato prius concurrunt ambo vincula, scilicet naturale & ciuile, ex quibus duobus ius succedendi quæritur, secundũ Iaco.Butr. quẽ sequuntur Bal.Paul.& Sali.in l.quoties.C.de rei vendica.licet enim legitimatio retrahatur ad tẽpus natiuitatis, per ea quæ communiter deciduntur in l. Gallus.§.& quid si tantùm. ff. de liberis & posthum. Tamen quia hic agitur de præiudicio alterius filij legitimè nati, in quo (vt dictũ est) priùs concurrebat vtrunq; vinculũ, talis legitimatio nõ trahetur retrò in eius præiudiciũ, secundũ Ang.Paul.& Alex.in d.§. & quid si tantùm.& eundem Alex.in repetitione d.l. quoties.C.de rei vẽdi.xiiij.col. Si verò pater effectus esset rex, non ex naturali successione, sed ex procerũ electione, vel aliàs ex accidenti, iuxta c.venerabilẽ. de elect. vt quia nõ superesset aliquis de stirpe regia, vel quia dari consueuit per electionem, & tunc erit vera & locum habebit prima opinio. Facit quod no.
203 Bar.in l.iij.ff.de interdict.& relega. † Restat ergo ad propositum nostrũ conclusio, q̃ stante cõsuetudine, vel statuto de primogenitis succedendo, dignitas & successio erũt tunc filio primogenito præcipuè, adeò q̃ non poterit pater de ipsis quouismodo in fauorem aliorum filiorũ disponere, vt l.cũ duobus.§.idem respondit.ff.pro socio.cùm etiam in eis legitimam non habeant. Quinimò plus dicunt aliqui Doct.q̃ etiam iusta causa ingratitudinis interueniẽte nõ posset pater primogenitũ regno vel alio feudo priuare, præsupposita dicta consuetudine, cùm primogenito debeatur successio vi consuetudinis, potius quàm iure successionis & beneficio patris, vt d.l.si seruo fideicõmis.& l.testamẽto domini.ff.de hæredi.instit.& d.l.si arrogator.ff.de adop.quod tamen non crederem verum, imò pater iusta causa interueniẽte posset filium primogenitum exhæredare & priuare prærogatiua primogenituræ, & in alterum suas transferre dominationes non obstante consuetudine integrã successionem ei deferente, vt patet Genes. xlix. vbi Iacob abstulit primogenita eius filio Ruben: quia eius violauerat torum, & ad cubile patris sui ascenderat, vt habetur Genes.xxxv. Cùm enim deberentur ei primogenita quo ad duplicem portionem in paterna hæreditate, illa duplex portio translata fuit in Ioseph, & eius liberos, vt habetur Genes.xlviij. Secũdò, cùm ei deberetur regnum eius patri promissum. Gen.xxxv. dignitas illa regia trãslata fuit in Iudam, vt habetur j. Paralip.v.c. Tertiò, cum ei deberetur sacerdotium, vt patet Genes.xxvij. Translatum fuit in Leui alterum fratrem. Et dictus Ruben ingratus de hæreditate patris non habuit nisi vnicam portio-
204 nem tanquam alter de minoribus. † Quòd rex minorem filium maiori ex causa præferre possit, est tex. iij.Reg.j.cap. vbi Adonias primogenitus Dauid, eo quia sibi vsurpauerat regnum viuente patre, iuxta illud Ouidij, lib.j.Metamorpho.

Filius ante diem patrios inquirit in annos, &c.

Fuit regno à patre priuatus, & datum fuit regnum Salomoni filio postgenito ex Bersabee, quæ vxor
205 fuerat Vriæ. † Plus vidimus, quia pater filiũ ingratum nõ solùm priuare potest bonis, imò poterat olim eius perdere personã, vt habetur Deut.xxj.circa fi.ibi. Si genuerit homo filium cõtumacẽ, qui non audierit patris ac matris imperiũ: & coërcitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, dicẽtq; ad eos, filius noster iste proteruus & cõtumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ, atq; cõuiuiis, lapidibus eum obruet populus ciuitatis & morietur &c. Vtinã cogitarent ingrati ingratitudinẽ speciẽ esse superbiæ, quæ columnas cœli de summo ad ima deiecit, vt patet Esaiæ, lib.xiiij. Et Phaëton cecidit superbus, vt Ouidius refert ij.lib. Metamorph. Et Dædali filius aëra scandere volens præcipitatus est. Romani quoque sua superbia subiecti sunt. Et Aman cùm propter superbiam adorari vellet, in patibulo suspensus fuit, quod innocẽti parauerat Mardochæo, vt patet Hester vj. Nunquid superbi Babylonis linguas diuisit, & volentium turrim ædificare ad cœlum vsq; per linguarũ confusionem humiliata est destructa, Genes. xj. Propter enim superbiã Balthasar filius Nabuchodonosor rex Babylonis interfectus est. Et Nabuchodonosor à solio deiectus est, Iudith j.& Daniel.iiij. Nichanoris superbia debellata fuit ij.Mach.xv. Et Antiochus suã propter superbiam insanabili plaga à domino percussus est, vt habetur ibidem ix.cap. Postremò Absalon ingratus ambiendo regnum patri detrahens, scilicet sanctissimo Dauidi genitori suo ij.Reg.xv. statim deiectus in arbore quercus suspensus lanceis transfixus fuit, vt ibi
206 dicitur xviij.c. † Et Crãnus Clotarij Francorum regis filius, Clodouæi protochristiani regis nepos, per rebellionẽ patri factã bello interceptus cũ vxore & liberis fuit cõbustus, de quo Gagui.lib.j.c.fi.& lib.ij.c.j. Clotario, inquit, iniqua iterum fortuna aduersata est. Nam maribus liberis septem & fœminis duabus cùm beatus hominum opinione haberetur Crãnus patri cõtumax extitit. Clotarius autẽ Crãni temeritatẽ vlcisci perseuerat. Ratus plus audere in eũ cæteros, si repugnantẽ filium nõ flecteret. Habito igitur delectu militũ in rebellem progreditur, & Conobaldum Aquitaniæ regem, illius coadiuturẽ, cùm in sacellum diui Martini se Clotarium fugiens recepisset, neque inde vllis pollicitationibus educi posset immisso igni pariter cũ sacello cremauit, quod non multo post tẽpore rex iussit instaurari. Mox Crãnus adiutore Britonũ comite Cenabuto & milite, patri filius nocens & armatus occurrit. Sed non ignarus pater, quam dubius sit belli exitus, Dei ante omnia opem implorans: Iuste Deus, inquit, aspice, & quod Dauidi regi de filio Absalone iudicium fecisti, mihi impartito. Atq; ita in prælium vtraq; acies concurrit fugati profligatiq; sunt hostes, inter quos bona Britonũ pars cæsa est, Cranno cũ vxore & liberis intercepto, quẽ in scãno per lictorẽ alligatũ cremari cum vxore, & liberis duobus rex iubet. Huiuscemodi supplicio Crannus pœnas soluit cõceptę aduersus patrẽ rebellionis. Hęc ille. Et deinceps ex Ludouici Pij testamento, Carolus ex Iudith secũda eius vxore filius Caroli magni nepos, qui postea Carolus Caluus dictus est, ob suorum scilicet Lotharij & Ludouici Baioari antiquiorũ fratrum ingratitudinem, ac in patrem commissam rebellionẽ, Metis in diui Stephani templo more regum vnctus rex Franciæ, ac deinde à Ioanne viij. põtifice Romam properè vocatus, Cæsar appellatus est dignitate imperiali insignitus, vt lib.iiij.& v. narrat idẽ Gaguinus. Pręterea hoc posse fieri probatur iure isto canonico, per tex.elegantẽ in d.c.licet.de voto.vbi per non impletionẽ onetum filio per patrẽ iniunctorũ primogenito, idẽ filius priuatur regno, & iuribus primogenituræ. Hoc idẽ probatur iure ciuili, quoniã iura, quæ dicunt patri licitum

rum esse filium exhæredare propter ingratitudinē à filio cōmissam, loquuntur indistinctè, nec excipiunt primogenitos. C. de lib. præte. authē. nō licet. & in au

207 thē. vt cùm de appel. cog. §. causas. † Præterea videmus, ꝙ filius ingratus etiā priuatur legitima, quæ nō minus debetur cuilibet filio, quàm tota hęreditas primogenito: imò fauorabilius debetur. Igitur primogenitus propter causam ingratitudinis priuari poterit iure primogenituræ, sicut quilibet alter filius priuari posset sua legitima. l. cùm quæritur. C. de inoffi. testa. Aliàs sequeretur absurdū, ꝙ qui plus beneficij consequutus esset, aut cōsequi speraret, de ingratitudine non puniretur, quod esset cōtra tex. in l. presbyteri. C. de epis. & cler. volentē talē multò magis puniri. Dicere enim potest pater ad primogenitū ingratū, quod dixit sanctissimus Patriarcha Iacob Ruben eius primogenito allegato Genes. xlix. Tu fortitudo mea, & principium doloris mei effusus es sicut aqua, nō crescas, quia ascēdisti cubile patris tui,

208 & maculasti stratū eius. † Cogitate profectò deberent primogenitū humanæ naturæ, scilicet Cain propter ingratitudinem, & leges Dei patris summi violatas fuisse maledictū, æternaq; successione meritò priuatū, vt habetur Genes. iiij. Ot iustissimè secundū Valeriū pari vindicta parentū ac Deorū violatio expianda est. Vnde restat vera cōclusio, ꝙ potest filius primogenitus ex causa iusta ingratitudinis per patrē exhæredari, & primogenituræ priuilegiis priuari, sicut posset quicūq; alius priuari sua legitima, vt pulchrè consuluit Oldr. alleg. cōsil. xciiij. xvij. col. Et est de mente Io. And. Imo. & Doct. in c. gradi. Adde ꝙ ita fuit in Parlamento Tolosæ iudicatū die vlt. Martij, anno domini M.cccccvj. ante Pascha in causa successionis domus de monte Bardone, in qua totaliter succedere debebat ex cōuentionibus matrimonialibus Philippus primogenitus. Tamē propter multas ingratitudines contra patrē commissas, fuerunt per patrem dictæ conuentiones reuocatæ, & filius per patrē declaratus inhabilis, & cōsequēter eas locum non habere, cùm expressè si habilis esset, hæreditatē ei deferebant, & ingratitudo eum reddidit inhabilem, vt dixi in verbo, & vxorem. circa fin. quarti articuli. Et fuerat Frāciscus secūdogenitus à patre in testamēto hæres institutus, qui per Arrestum dictis pactis ac patriæ consuetudine de primogenito succedendo inter nobiles vigente, non obstantibus fuit in possessione hæreditatis manutentus, ita ꝙ dicto Philippo primogenito seu capitulo ecclesiæ metropolitanæ Auxis, eius hęredi nō remāsit nisi illud, quod pater gratiosè eidem Philippo reliquerat in testamento. Et si nihil reliquisset, nihil habuisset: quia potuerat ei ex iusta causa auferre omnia: imò si pater (vt fieri inter nobiles solet) in cōtractu matrimonij sua bona dedisset primogenito seu primò nascituro ex illo matrimonio, si habilis esset ad succedendū, talis non succedet si ingratus fuerit, cùm ingrati sint ad succedendum inhabiles, conquerente donatore. l. fina. C. de reuo. dona. & c. fi. de dona. Nec teneret hoc casu donatio causata, id est, ad causam matrimonij facta, quæ communiter propter ingratitudinē non cassatur, de quo plenè ibi habetur: quia potuit donator suam modificare donationē. l. in traditionē. ff. de pact. Sed sine causa legitima ingratitudinis, nō posset ei pater auferre primogenita, & dare alteri filio, secundū Panor. in consiliis s. in princ. alleg. Præsertim in ij. parte consi. iij. col. iij. & est tex. rotundus Deut. xxj. c. superius allega. vbi sic habetur. Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectam, & alterā odiosam, genueritq; ex eis liberos, & fuerit filius odiosæ primogenitus, volueritq; substantiā eius inter filios diuidere, nō poterit filiū dilectæ primogenitum facere, & præferre filio odiosæ. Sed filiū odiosæ agnoscet primogenitum, dabitq; ei de his quæ habuerit cūcta duplicia: iste enim est principiū liberorū eius, & huic debentur primogenita &c. Nam odiū paternū vel maternū nō est iusta causa exhæredandi filiū. l. si quis in suo testamēto. C. de inoffi. testa. in fin. Vnum tamē circa præmissa tenebitis mēti, quod deciditur in dicto lib. vinea ecclesiæ, vbi dicitur in xix. cōclusione primi tractatus.

209 † Quòd dominus Delphinus Viennensis primogenitus Franciæ exhæredari non potest, nec regno priuari, etiā propter ingratitudinē, cùm regnū non habeat ex persona patris, sed sola regni consuetudine regnum ei deferente, vt ibi concluditur. Cogitabitis tamen si hoc sit verū: quia cuilibet filio hæreditas paterna deberetur etiā iure diuino, qui tamē propter ingratitudinē excludi potest, vt patet ex præmissis, & plenius videbitis ȷ̄. super isto eodē verbo. ij. An autē cessante cōsuetudine possit pater de iure cōmuni disponere, ꝙ primogenitus succedat in feudis cæteris liberis exclusis, plenè cōsuluit Paul. cōsi. clxiij. & nouiter plenè Barba. s. de feu. in rub. vj. col. ad prædicta etiam videatis, quæ consuluit L. Roma. consi. xxix. De hac materia primogenituræ habuistis aliqua, scilicet an & qualiter repudiari & renūciari possit. s. eo. in verbo, *Duas habens filias*. in quarta specie pacti futuræ successionis, & quinto casu fallentiæ. Ex quibus omnibus videtis, quòd multum prodest primò nasci.

210 † Aliquoties magis prodest vltimò nasci, vt est videre in casu l. Arethusa. ff. de sta. ho. vbi Bald. in iiij. not. ij. lecturæ dicit, ꝙ sicut est reperire ius primogenituræ sic etiā ius vltimogenituræ, vt ibi, & l. imperialis. §. his illud. C. de nupt. Idē dicūt aliqui in c. j. de

211 parochiis. ȷ̄. per illū tex. ꝙ † licet in famil. ercisc. iudicio seu illius executione primogenitus diuidat hæreditatē paternā, tamē iunior frater & vltimò natus prius eliget, & partē suā capiet. Sicut fecisse dicitur Abrahā, qui erat senior ipsi Lot iuniori, Genes. xiij. Non sit obsecro, inquit, iurgiū, & rixa inter me & te, fratres enim sumus. Ecce vniuersa terra ante te est, discede obsecro à me, si tu in sinistrā ieris, ego in dextrā vadam. Ex quo tex. (vt Aurelius inquit August.) orta est cōponendæ pacis consuetudo, vt quando diuidendum quippiā fuerit, maior diuidat, & minor eligat. Sed sanior & magis cōmunior opi. est in cōtrarium, ꝙ imò primogenitus eliget priore loco, nō obstante tex. in d. c. j. vt ibi per Panor. & Doct. & Angel. in §. quædā. insti. de actio. vbi videaris. & latissimè per Iasonē. in l. j. vij. col. ff. de reb. credi. Facit tex. singularis in c. j. de cōtro. feu. apud pares termi. vbi in consiliis dandis dignior, id est, senior primò loqui debet, vbi Bal. in ij. notab. adducit tex. in ecclesiastico. Loquere maior natu, cui pertinet primū verbū habere, quod dicit singulare Ludo. singul. lxxxj. Or quicquid de iure, tamē de inueterata cōsuetudine prima opinio, ꝙ iunior eligat seruatur, secundū Guid. Papę, quæst. cclxxxix. videatis Bar. & Alex. in addi. in l. j. C. de his

212 qui se deferunt. lib. x. † Decimonono, limitabitis dictam regulam non habere locū, vbi pater totum suum patrimoniū per verba cōmunia (quale est verbū relinquo) inter filios diuisisset. Quoniā eo tūc ralis diuisio vim habet institutionis factæ per verba directa. gl. est singularis in l. quoties. C. famil. ercisc. secundū Ange. & Imol. in l. j. §. si ex fundo. ff. de hæredi.

instit.facit l.his verbis.eod.tit. Nam tunc cùm nõ appareat de alio hærede vniuersali,omnes cẽsentur hæredes instituti.l.parẽtibus.C.de inoff.test. Cũ quibus transit Alex.in l.nam quod.§.nõ omnis.iiij.col.ff.ad
213 Treb. † Vicesimò limitabitis dictã regulã locum nõ habere,vbi pater reliquisset filio aliquid,puta decem iure benedictionis,vt sæpe rustici faciunt. Et tabelliones imperiti sæpissimè ita scribũt. Pro quibus facit tex. Genes.c.xxvij. vbi Isaac benedictionẽ dedit filio suo Iacob. Et intelligitur ibi ea hoc dedisse ei successionẽ. Ita singulariter sentire videtur glo j. in l.quoties.ff.de hæred.instit.relata ad tex.s.allegat.& xxij.q.ij.quartitur.§.itẽ opponitur. vbi in iure benedictionis venit ius successionis. Ad quod facit quod superiùs dixi in xviij.limitatione.in prin.Sed in contrariũ decidit Alex.in d.§.non omnis.iiij.col.in fi.& consuluit in ij.parte consi.lax.incip. Viso cõsilio per me reddito.iiij.col.referẽs Imol.sic tenuisse in d.l.his verbis.§.fi.ff.de hæred.insti.dicens per talia filiũ non videri institutũ,imò testamentũ fore nullũ. idem tenet Ias.in auth.nouissima.ix.col.C.de inoffi.testa.Similiter cõcludens dicta verba nõ trahi ad institutionẽ.Et hanc opinionẽ puto verã per ea, quæ plenè dicta fuerũt s.in j.& ij.limitationibus.& per tex.in d.§. aliud quoq; capitulũ.in auth.vt cùm de appel.cogno. vbi reperitur certa forma data, quã non licet transgredi. Ad hoc facit,quod eleganter decidit Bal.in procemio.s.penul.col.in fi.vbi dicit,φ pater maledicẽdo filium cum causa legitima,& sufficiẽti ad exhæredationem non videtur ipsum exhæredare. Cùm & benedicendo non dicatur eum instituere. Quia verba dignationis & indignationis nõ disponunt quod sonant,secundũ Ias.in d.auth.non licet.C.de lib.præte. in princ.& in d.auth.nouissima. & plenius in l.si pater.ij.col.C.de hæred.insti.vbi tenere videtur cõtra-
214 rium. † Vigesimoprimò, limitabitis regulam nostrã locũ non habere, vbi pater coactus fuit, & astrictus statuto ciuitatis soluere condemnationẽ, ita φ pro cõdẽnatione filij legitimã dedisset filio cõpetentem in suis bonis,iuxta ea quæ not.gl.C.de decre.de-
215 curio.super rub.lib.x.† Quoniã eo casu,pater postea testando nõ tenetur filio aliquid relinquere iure institutionis,nec alio titulo postquàm semel suam habuit legitimã,quã delinquẽdo consumpsit, vt eleganter decidit Bart.in l.si cùm dotem.§.si post solutũ.in fi.ff.solu.matri. Cum quo transit ibi Bald.dicens hoc probari per l.si quãdo.§.j.& ij C.de inoffi.test. Et idẽ est vbi,cessante statuto, pater coactus fuisset per iudicẽ soluere pro filio cõdemnationẽ ad euitandũ pœnã capitalẽ mortis, vt putà,si filius esset pœna mortis dãnatus,nisi soluat centum. Quo casu,filio existente paupere,& bonis penitus carẽte, teneretur pater secundũ aliquos,& per iudicẽ cogi posset filio soluere legitimã in vita pro soluendo condemnationẽ. Et sic eum liberare à pœna mortis: quia si in casu indigentiæ teneretur filium alere,ne fame pereat, à fortiori ipsum tenetur redimere à pœna mortis,sicut tenetur filius è conuerso,vt in auth.si captiui.C.de episc. & cler.(Additio.) Et ita teneri vidi & audiui magnifico,& illustri viro domino Guidoni de Rupeforti iuris aquilæ, cancellario Franciæ, anno domini M. cccc.mense Octobri tenẽdo cancellariã Nanetis in expeditione quarundã literarũ. Nam in his casibus præteritio filij testamentũ patris nõ reddit nullũ.l.cũ quo.§.si.ff.ad leg.Fal. Potest enim pater præuenire tẽpus in solutione legitimæ, licet filio non debeatur effectualiter,nisi post mortem patris,vt l.j.§.si impu-

beri.ff.de colla.bo.Nisi filius Iudæi in fidẽ cõuerteretur:quia ei tũc etiã in patris vita deberetur legitima, quam effectualiter petere posset,secundũ Ioã.de Ana. per illum tex.in c.Iudæi.le ij dum dicit, melioris.de
216 Iudæis.nam per illũ tex.† Iudæi in fidẽ cõuersi sunt melioris cõditionis,quã illi qui semper fuerunt christiani. Facit tex.in l.cognouimus.C.de hæreti.vbi pater infidelis tenetur relinquere filio fideli perinde acsi nõ mutasset sectã,nedũ in morte, sed etiã in vita sua:quod est notandũ, quia alibi non reperitur scriptum secundũ Fely.in d.c.Iudæi. Et idẽ in casu cuius scimus.de reg.vbi, viuente patre, filius petere potest legitimã. Et præmissa, φ pater testando nõ tenetur filio aliquid iure institutionis relinquere, pro quo soluit legitimã,intelligatis vera,si pater coactus soluit pro filio legitimã in suæ condẽnationis satisfa-
217 ctionẽ:puta(vt dictũ est) † quia iudex vel statutũ ciuitatis eũ artabat ad hoc faciendũ,secundũ glo.in d. rubr.de decretis decurio. Quod qualiter intelligatur videatis plenè Bar.in quada per eum disputata quæstione incip. Perusinæ ciuitatis statuto cauetur.& plenè in l.Stichus.ff.de pecu.leg.& Bal. in l.fi.C.de vsur. rei iudi.§.& cùm antiquitas.prope fi.vbi pulchra per eum.& Alex.in l.lex Cornelia.ff.de vulga.& pupil.& Panor.in c.ij.de deli.puerorũ. Nam valet tale statutum,etiã si diceret,φ filio delinquẽte pater & cæteri de agnatione de delicto teneantur pecuniariter. secundum Bat.per illũ tex.in l.iure prouisum.C.de fabri.lib.aj. Et dixi super verbo, *Duas habens filias.* in iiij.art.successionũ ab intestato.in fi. Quia hoc fit, vt pater magis solicitus sit castigare filium,& cæteri do agnatione curent ne quis de suis delinquat. Sicut est statutũ Florẽtiæ: quod quidẽ statutũ est rationabile, quãuis nõ laudabile,secundum Bal.in Auth.si captiui. C. de episc.& cler. Imò sunt alia statuta odiosa,& per consequẽs sunt restringenda, & strictissimè interpretãda, secundũ Bal.in Auth.si captiui. C.de episc.& cler.de hoc plenè videatis per Ias.in l.si quis in suo.§.fi.C.de inoff.testa.& in l.de quibus.xix.col.ff.de legi.facit gl. in Authẽt.vt nulli iudi.§.quoniã.qui loquitur de potestatibus,qui puniũt totã contratã pro aliquo delinquẽte, vt familiatis audacia refrenetur. Videatis plene Io.de Pla.in d.l. iure prouisum.C. de fabri.lib.aj. De validitate huius statuti est tex. melior de iure in d.c.ij.ibi, secundũ consuetudinẽ illius terræ.de deli.pue. Et adeò valet,φ nõ audiretur pater vt pœnæ solutionẽ euaderet,si filiũ in carcere, vt pro suo puniatur delicto repræsentaret. Cùm pater date filiũ non posset pro noxa.insti.de noxa.§.fi.secundũ Bal.singulariter in l.fi.§.j.C.de vsu.rei iudi. Dumtamẽ tale statutũ fuerit factũ à ciuitate:secundũ gl. in d.rub. C.de decre.decu.lib.x. Quia nõ valeret si factum foret ab vno particulari collegio, puta mercatorũ ciuitatis, secundũ Bal.in l.aj.C.de cõsti.pecu. Prætereà valet vt pater teneatur pro delicto filij adulti. secus pro delicto filij pupilli,vt d.c.ij. Et pro delictis infra territoriũ statuentiũ cõmissis. secus si alibi cõmitterentur, secundum Bar.in tract.repræsalia in iiij.q.j.q.princ. Bal.in l.j.C.ne filius pro patre.Sali.in l.si filio.eo.tit. & Ang.in §.actiones autem.insti.de actio. Et φ pater teneatur pro filio pœna pecuniaria, secus in pœna corporali,secundũ Ias.plenè in d.l.de quibus.xviij.& xia.col.& in Auth.nouissima.ij.col.C. de inoffic.test. & Alex.in l.lex Cornelia.ff.de vulg. & pupil.substit.
218 vbi plenè. † Pariter valet statutum φ quis teneatur pro delicto seruitorũ, secundũ Bart.in l.j.§. familiæ. ff.de publica. [Sed hoc fieri nõn posset per pactum vel

vel aliam priuatã dispositioné, vt quis puniatur pro
facto alterius, quia iniusta & iniqua testatorũ man-
data seruanda nõ sunt.l. pateria. testaméto.ff.de hæ-
redi.instit.ideo nõ potest testator mihi relinquẽs fun
dum me illo priuare, si me pater molestauerit.nec va
leret pactũ q pater cadat a feudo propter delictũ fi-
lij quia esset iniustũ,arg.d.l.pater quę ad hoc est mul
tũ singularis,secundũ Bald.in l.j.C.de his,quæ pœnæ
nomine.quia pœnæ suos tantùm debent tenere delin
quentes,aliâs sunt iniustæ & sine causa impositę,nec
valent.] Et econtrà valet statutũ, vt bona filiorũ &
vxoris, ac etiam ipsi filij quáuis emancipati possint
capi pro delicto fallentiæ patris, scilicet quãdo pater
fallit seu cedit foro.l.fi.C.de primipilo.lib.xij. Nam
propter gemitũ vxoris aut filiorum vestes pretiosas
ornaméntaq; pretiosa petentiũ, plures substãtia lapũ
cedũt foro. Præterea amore cõiugis & filiorũ, sæpe
homines retrahũtur ab illa fallẽtia. de quo plene in
d.l.fi.& per Imo.& Panor.in c.ex parte. de cõsuet.in
219 fi. † Et sic vbi pater statuto coactus soluit pro filio,
cõputatur in legitimã, vt dictũ est. Secus autẽ esset, si
pater volũtariè soluisset pro filio condẽnationẽ, sola
misericordia motus, iuxta not.in d. Authẽt.si captiui.
C.de episc.& cle.quoniã tunc talis solutio nõ cõputa-
tur in legitima, in l.liber captus.C. de capt. secũdum
Bal.in l.omnimodo.§.impuberi.vbi plenè.C.de inof.
220 testa.& in Auth.cõtra rogatus.C.ad Treb.† Si autẽ
pater volũtariè assignasset filio legitimã, vel aliquid
in peculiũ, & filius assignationẽ suscepisset, & demũ
omnia ludẽdo dissipasset, aut meretricãdo: pater nõ
teneretur iterũ ad legitimã, vt fuit de mente Bart.&
Bal.in d.§.si post solutũ.& no.Bal.in l.j.§.ius natura-
le.ff.de iusti.& iure.Bar.& Bal.in Auth.ex testaméto.
isto eo.tit.& in d.Auth.si captiui.& in l.sancimus.§.j.
in vj.q.C.de inoffic.testa.& est bonus tex. Lucæ xv.c.
vbi filio primogenito conquerenti de fratre suo iu-
niore, qui partẽ sibi à patre assignatã dissipasset, pa-
ter respondit: Fili tu semper mecũ es, & omnia mea
tua sunt. quasi dicat, Fili turbari non debes, si ad sola
alimenta recipiu fratrẽ tuũ, qui partẽ ei datam pro-
digauit, & dissipauit. Quoniam omnis proprietas
bonorum meorũ tua est, & ipse aliud habiturus non
est de bonis meis. Similiter si pater assignauit filio
volũtariè legitimã in vita, nõ posset postea ille filius
aliquid plus petere mortuo patre, etiam si facultates
patris post assignationẽ filio factã fuissent augmen-
tatæ, secundũ Iaco.Butr.in l.pactum.C.de colla.quia
de illo augmento nihil petere poterit. Sed Bald.ibi
contra, & in l.quáuis.C.de fideicom. Alex.in l. in ra-
tione.ff.ad leg.Falcid.& Ias. in l. cùm quæritur.& in
Auth.nouissima C.de inof.test.vbi tenẽt indistinctè
filium posse de augmento bonorũ legitimã petere,
licet Bal.in d.l.ij.C.de reuoc.his quæ in frau. cred.&
in d.l.fi.C.de vsur.rei iud.& in Auth.res quæ.C.com-
munia de le.sibiipsi cõtrarius tenuerit dictũ Iac.But.
Ad hoc facit: quia talis legitimę assignatio per patrẽ
volũtariè filio facta, & per filiũ acceptata, non plus
potest operari quã renuntiatio, ac si filius bonis pa-
ternis cũ iuramẽto renũtiasset. Quo casu esset exclu-
sus etiã à petendo legitimã, vt latè dixi super verbo,
Duas habens filias. & hac notula in x. limitatione.
Sed talis renũtiatio iurata nõ extẽditur ad tale aug-
mentũ bonorũ post renũtiationẽ acquisitorũ, vt ex-
pressè decidit Bald.in c.cùm Martinus.per illũ tex.§.
de consti.vbi singulariter dicit, q filia quæ dote con-
tenta cũ iuramẽto renũtiauit bonis paternis, petere
non prohibetur augmentũ seu legitimã de superex-
crescentibus bonis, si post iuramentũ facultates pa-
tris fuerint augmentatæ. Quia iuramentũ & minùs
assignatio per patrem facta ad hoc se non extendit,
cùm tempore illo facultates postea superexcrescẽtes
ignorarentur. Et tales renuntiationes non exten-
duntur ad ignorata, vt pulchre decidit Felyn.in c.in
præsentia.super verbo, iuramento.iiij.col. de proba.
facit tex.in l.tres fratres.ff.de pac. Et hoc puto esse ve
rius, scilicet q per assignationẽ legitimæ per patrẽ
filio acceptanti voluntariè factã non impedietur fi-
lius legitimam petere de postea superexcrescentibus
bonis. Quáuis Imol.in l.stipulatio hoc modo conce-
pta.ff.de verb.obli.voluerit opiniones cõcordare di-
cens opinionẽ Iaco.But.esse verã, vbi pater assignas-
set filio integrã legitimam, vt tunc de bonis augmen
tatis nihil petere possit. secùs si habuit minus legiti-
ma tẽpore assignationis, arg.l.si quãdo.§. illud.C.de
221 inoffi.test. Vnum † tamen circa hoc mẽti tenebitis,
q si pater voluntariè assignauerit filiis suis legitimã
in vita, cũ hoc facere non teneretur, tales filij quáuis
in patris potestate cõstituti, poterunt inter se de re-
bus sibi assignatis disponere, ita q inter eos orietur
naturalis & ciuilis obligatio, ac si in patris nõ essent
potestate. Quia in rebus sui pro legitima assignatis
habent ius plenum, sicut filia in dote.l. Pomponius.
ff.famil.ercisc.secundum Bal.in l.cùm oportet.§.non
autem.prope fi.C.de bonis quæ libe.quẽ sequitur Ia-
son in repetitione l. frater à fratre.xvij.col.ff.de con
dict.indeb. Præterea obliuioni nõ dabitis quod dicit
Bald.in l.ij.§.j.ff.soluto matri. Et in dicta Auth.si ca-
222 ptiui.dicta l.sancimus. † quia non obstante, q filius
culpa sua legitimã perdiderit, nõ posset tamen pater
ei denegare alimenta, argu.l. libertus qui operarum.
ff. de operis liber. secundum primũ intellectum. vbi
licet patronus perdiderit ius succedẽdi liberto, tamẽ
non perdit ius petendi alimenta. Quod singulariter
limitat verum Bal.in dicta Authent.contra rogatus.
C.ad Trebel.vbi filius culpa leui putà fragilitate &
imperitia iuuenili, quæ vt plurimũ inest naturaliter
iuuenibus, iuxta illud Philosophi in suis ethicis. Ne-
mo iuuenes eligit iudices: quia non constat eos esse
prudẽtes. facit tex.in l.j.ff.de mino. partem sibi assi-
gnatam dissipasset, quæ non sibi imputatur. Cùm sit
dominus etiam viuo patre.l.in suis.ff.de lib.& posth.
allegat l.etiam.§.licet.ff.solu.mat. facit tex. allegato.
Lucæ xv.c.idem tenuit Spec. in ti.qui filij sint leg.§.j.
ver.sed pone.vbi dicit, q licet iuri alimentorum re-
nuntiari non possit.l.cum hi.ff.de transact.& l.de ali
223 men.C.eo.tit. † Tamen per dolũ & delictũ propriũ
potest quis perdere sua alimenta. Ad quod facit bo-
nus tex.secundũ Alexã.in l.Imperator.ff. ad Trebel.
Ideo si filius per dolum vel latã culpam suã dissipa-
uerit legitima, sibi imputabitur, quia exclusus erat ab
ipsa petenda, nec habebit alimenta cùm dignus sit ve
lut male meritus, q egestate laboret, dicit tex. in l.
bona fides.ff.depositi. Nec est æquũ ei succurri, qui in
necessitate se dolo vel lata culpa posuit.l. fideiussor.
ff.qui satisda.cogan. An autem teneatur filius ea quæ
malè consumpsit cõputare in partem suam tempore
diuisionis paternæ hæreditatis, plenè deciditur in di-
224 ctis locis. † Vigesimosecundò limitabitis dictam
regulam locum non habere, vbi testamentum repe-
riretur factũ secundum consilium Galli. Quoniam
eo casu licet filius non inueniretur expressè institu-
tus, tamen testamentũ valeret, vt puta si testator ita
testetur. Si filius me', me viuo, moriatur, nepos ex eo
sit heres. Nã cùm hoc casu nulla filio sit facta iniuria

tali præteritione non erit testamentũ nullũ. Ita not.
decidit Bart.in l.Gallus.§.j.in ij.oppo.ff.de liberis &
posthu.per tex.in l.si quis ita hæres instituatur si legi-
timus.ff.de hæred.instit.Sed dubito de veritate huius
limitationis.quia omnes doct. post gl.in d.l.Gallus.
communiter tenent contrariũ, supplendo ibi prout
gloss.supplet, scilicet ꝙ filius sit hæres institutus ex-
pressè, vt plenè dicã ĩ.eo.super verbo, adiiciẽs vt Al-
225 terocha.versic.quartò & vltimò dixi. † Vigesimo-
tertiò limitabitis regulam nostrã locum nõ habere
in testamento furiosi, in quo pater eius testando pro
ipso, vt de iure potest, iuxta §.qua ratione.instit.de
pupil.subst.& l.humanitatis.C.de impu.& aliis subst.
ei substituit alterum de filiis scilicet furiosi, nulla de
aliis mentione facta eos instituẽdo vel substituendo.
Quoniã eo casu testamentũ furiosi à patre factũ non
erit nullũ propter aliorũ furiosi liberorum præteri-
tionẽ.tex.est singularis in d.l.humanitatis.ibi, nõ li-
ceat parẽti qui vel quæ testatur, alios quã ex eo descẽ-
dẽtes vnũ vel certos vel omnes substituere.C.de im-
pub.& aliis subst. [Vt plenè habetur ĩ. sup verbo,
Si absq; liberis moreretur.ij. in materia exẽplaris sub-
stitutionis.] Neq; poterunt cæteri filij ipsius furiosi
cõqueri, pro quo pater testatus est dicentes pati iniu-
riã præteritionis: quia illa iniuria nõ est eis illata ab
eorũ patre furioso: non est enim ipse ille qui testatus
est, sed pater eius. ideo pro alieno facto puniri non
debet.C.ne fi.pro patre.per totũ.vt scilicet eius substi-
tutio exẽplaris, quæ dicitur testamentũ furiosi, sub-
uertatur. Pariter cõqueri nõ possunt de patre furiosi
eorum auo: quia testamentum in quo sunt præteriti
non est testamentum aui, sed ipsius furiosi. Et ita ex-
quisitè à simili dicit text. not. in l. Papinianus. §. sed
226 nec impuberis.ff.de inoffi.testa. † Vigesimoquar-
tò limitabitis dictam regulam locum non habere in
testamento, in quo posthumus id est filius tempore
testamenti nõ natus, sed in vtero existẽs siue præte-
ritus, & demũ facto testamẽto natus, & viuẽte adhuc
testatore defunctus. Quoniã eo casu defuncto post-
humo in vita patris testatoris testamentũ recõuale-
scit de iure prætorio, siue hæres institutus in tali te-
stamento sit extraneus, siue de parentibus testatoris.
tex.est multum not. in l.posthumus.ff.de iniu.rup.te-
sta.& idem tenet Bald.in donatione rupta natiuitate
posthumi, quæ firma valet & tenet: si posthumus
ante patrem donatorem moriatur secundum Bald.in
l.j.vbi Bar.C.de inoff.dona.& Pau.in l.ij.C.de posth.
hæred.insti.quos sequitur Iason in l.ij.C.de inoffi.te-
sta.j.col.in fin.Nam regula nostra in qua dicimus, ꝙ
præteritione filij testamentũ est nullum, vendicat
sibi locũ in præteritione filij nati, & in humanis exi-
stentis tempore testamẽti paterni.Et ratio differẽtiæ
est, quia quando posthumus præteritur, testamẽtum
non est ab initio nullũ: imò tenet, donec posthumus
nascatur viuus, cùm posthumus nõ sit in patris pote-
state, donec nascatur.dicit tex.in l.fin.ff.de colla.bo-
norũ.Sed nascendo rumpit testamentũ: quia tunc fi-
lius in puncto post natiuitatem in potestate existens
reperitur præteritus, instit. quib. mod.testa.infir.§.j.
Et sic testamentum à principio habet fundamẽtum
existentiæ, tam de iure ciuili, quã prætorio.l.iij.§.sed.
& sistante.ff.de iniu rupt. testa. vnde propter funda-
mentum existentiæ, quod habuit à principio facilius
cõualescit: sed vbi est præteritus filius iam natus, &
sic in potestate patris existens, tale testamentũ nun-
quam fundamentũ habuit, nec fomitẽ consistentiæ:
ideo propriè non potest conualescere, vt legitur &
not. in l.si testamentum.ff.eod.& l. ad eum.§.fin.ff.de
dona.faciũt not.in l.ij.ff.de hære.insti. Si autẽ posthu
mus qui nascendo rupit testamentum patris, super-
uixit patri, ita quòd pater prædecessit naturaliter
moriendo, vel ciuiliter, puta quia captus fuit apud
hostes, vel aliâs ciuiliter mortuus, & demum posthu-
mus expirauit: tunc tale testamentũ remanet ruptũ
per agnationem posthumi, nec habet locum æquitas
dictæ l. posthumus. ita dicit text. iunctis ibi not. per
Bar. in ij.oppo.in l. qui vxorem.ff.de iniust.rupt.test.
quẽ ad hoc reputat singularẽ Ludo.Roma.sing.cix.ꝙ
mors ciuilis ipsius patris non facit recõualescere te-
stamentũ, nisi ita subitò in natiuitate posthumi mo-
reretur, ꝙ facultatem non habuisset reparandi testa-
mentum, & posthumum in aliquo instituendi: & alij
liberi testatoris essent in tali testamento instituti.
Quia isto casu testamentum natiuitate posthumi, &
secuta morte testatoris nõ rũperetur: quinimo talis
posthumus censeretur cum aliis liberis fratribus suis
pro virili parte institutus propter cõiecturatã veri-
similiter testatoris voluntatẽ: ꝙ sic fecisset, si super-
uixisset, & tẽpus hoc faciendi habuisset, per tex.sin-
gularem in l.iij.C.de inoffic.testa.ita ꝙ talis posthu-
mus sic à lege pro hærede instituto reputatus implo-
rare poterit remedium.l.fi.C.de edic.diui Adri.toll.
sicut cæteri nominatim in testamento scripti, secun-
dum Guli.de Gug.& Bald. in dicta l.iij. quod est not.
[De quo plenè habetur ĩ.super verbo, *Mortuoq; testatore*. j.circa fin. imò per generalẽ huius re-
gni consuetudinẽ qua mortuus saysit viuũ, proximũ
linagerium, sine illo remedio, aut quocũq; alio actu
corporali eo ipso efficeretur suæ portionis hæredita-
riæ verus possessor, vt ibi plenè dicitur.] Et quod
dixi de posthumo præterito viuo testatore moriẽte,
idem puto, si posthumus natus efficiatur frater mi-
nor, vel aliâs ciuiliter moriatur, per ea quæ dixi ŝ.in
227 viij.& xvij.limitationibus. † Vigesimoquintò li-
mitabitis dictam regulam locũ non habere in testa-
mento, in quo filius testatoris, etiam tempore testa-
menti facti iam natus fuit præteritus, eo casu quo in
eodẽ testamẽto fuerint instituti hæredes ab intestato
testatori succedentes, & filius præteritus viuo adhuc
testatore fuit defunctus. Quoniã his duobus concur-
rentibus, scilicet ꝙ ab intestato succedentes fuerint
instituti, & quòd viuo adhuc testatore filius præteri-
tus decesserit: tale testamentum quod ab initio fuit
nullum, nunc per mortem filij recõualescit, etiam si
filius tale testamentum non approbauerit, nec eidem
consenserit.tex.est valde solennis in d.l. posthumus.
Et est differentia inter hunc casum, & præcedentem.
Quia quando filius posthumus præteritur, nõ inspi-
cimus ad conualescentiã testamenti, qui fuerint hæ-
redes in tali testamẽto instituti, an veniẽtes ab inte-
stato, an extranei. Sed in casu isto vbi filius iam natus
esset præteritus, non sufficeret ipsum mori ante pa-
trem. Sed requiritur, ꝙ veniẽtes ab intestato fuerint
hæredes instituti: quorũ fauore testamentum recon-
ualescit de iure prætorio moriente filio præterito
ante patrẽ. Si autem filius præteritus patri superuiue
ret, tunc nulla facta differẽtia hæredum scriptorum,
testamentum esset ipso iure nullum secundum regu-
lam nostrã. Nisi filius præteritus mortuo patre suo
antequã moreretur, testamentum approbaret pater-
num, vt plenè habuistis ŝ.in vij.limitatione.vbi dixi
eodem modo testamentũ matris, vbi filius est præte-
ritus recõualescere, sicut testamentũ patris secundũ
Guido.Papæ.q.cccc xvj. quamuis præteritio tunc ha-
beatur

beatur pro exhæredatione. Et ratio, quare facilius
reconualescit testamentũ ex morte filij præteriti ex-
tracta ab omni approbatione testamenti, quando de-
cedit in vita, quã quando post mortẽ patris: quia vbi
decedit in vita testatoris, reperit causam efficiẽtem,
scilicet ipsum testatorẽ vita fruentẽ. Sed vbi moritur
filius post mortẽ patris, non reperit causam efficien-
tem. Vnde in primo casu quia causa efficiẽs perseue-
rat, recõciliatur effectus: sed in secũdo casu, quia nõ
perseuerat causa efficiens, nõ potest effectus reconci-
liari, arg. l. certũ. ff. de iniusto rupto testa. Nam actus
qui ordinatur ad cõfirmationem, faciliùs confirma-
tur, si reperit causam efficientẽ inesse, quã si reperi-
ret eam defecisse. Quia stãtibus principiis, & primis
causis faciliùs roboratur effectus, quã eis nõ statibus:
cùm tunc deficiat prorsus fundamentũ. ita eleganter
dicit Bal. in d. l. posthumus. Et tale testamentũ in quo
suor instituti venientes ab intestato hæredes, nõ ob-
stante filij præteritione reuocat primũ testamentum
solẽne, prouiso quòd præteritus patri præmoriatur.
Aliàs secus l. si fili⁹. vbi plenè Alex. ff. de libe. & posth.
Aduertatis tamẽ vos canonistæ ad vnũ quod fortè
ignoratis: quia in his duobus casibus, in quibus re-
conualescit testamentum, non obstante præteritione
posthumi & filij nati, talis reconualescentia fit iure
prætorio, & non iure ciuili. Quod scire est maximi
effectus: quia postquam testamentum reconualescit
solùm iure prætorio, necesse habebit hæres in tali
testamento institutus petere infra annũ bonorũ pos-
sessionem secundum tabulas, si testamentum fuit so-
lenniter in scriptis factũ, vel bonorũ possessionem
secundũ nuncupationẽ, si testamentũ fuerit nuncu-
patiuũ, id est, sine illa grãdi solennitate factũ: de qua
in l. hac consultissima C. eo. quod est not. Quia si hæ-
res infra annum bonorũ possessionem nõ peteret ex-
clusus esset à tali hæreditate ei ex testamento delata.
Et ista est mens illius l. posthumus. vbi casus in quo
etiam hodie est necesse petere bonorũ possessionem,
quod necesse nõ foret, si testamentum posset de iure
ciuili reconualescere, sicut fit vbi testamentũ recon-
ualescit per expressam filij præteriti approbationẽ,
vt plenè habuistis s. in dicta vij. limitatione. Quia
tunc ius adeundi hæreditatẽ ex tali testamento non
perit anno, sed perpetuò competeret hæredi scripto,
saltẽ vsq; ad xxx. annos. per l. licet. C. de iure delibe.
218 † Vigesimosextò limitabitis regulã nostrã locum
non habere, vbi filius esset à patre præteritus cum in-
sertione causæ legitimæ, vt puta si dicat, filiũ meũ ta-
lem quia me verberauit, prætereo. Nam ista dicitur
præteritio nõ exhæredatio: quia si exhæredatio esset,
cùm sit facta cum causa, testamentũ valeret. Sed vbi
filius in potestate cõstitutus est præteritus, etiã cum
causæ insertione, testamentum non valet. Tamen si
illa causa legitima in præteritione inserta probetur
per hæredẽ, filius præteritus repelletur à paterna suc
cessione: ita ꝙ hæres in tali testamento institutus ad-
mittetur, & in effectu remanebit hæres, secũdũ Ang.
in Auth. non licet. C. de libe præte. Sali. & Paul. in d.
Auth. ex causa. facit quod not. idem Ang. in §. ingra-
titudinem. in j. not. in Auth. de nup. vbi hæres institu
tus in testamento, in quo filius sine causæ insertione
fuit exhæredatus, & sic nulliter remanet hæres, si
probet mortuo testatore, ꝙ filius fuit ingratus. Et
quia Bar. & quidã alij tenent cõtra hanc limitationẽ
in dicta Authent. ex causa. Ias. ibidem. iij. col. reliquit
super hoc cogitandũ. sed in l. in arenã. C. de inoff. test.
j. col. idem Iason dispositiuè decidendo tenet contra
Angel. dicens pluries ipsum referendo incidenter
tenuisse cũ eo: tamen concludit eius opinionem non
esse veram: quia ipse idem Ang. in l. j. ff. de inoff. testa.
tenuit tale testamentũ non valere, nisi in exhæreda-
tione filij legitima fuerit inserta causa, vt dicã plenè
☞ j. tractando articulũ exhæredationis. [De quo ple-
ne dicitur in seq. notula.] & hæc est veritas. Magis
enim standum est Iasoni dispositiuè hoc decidenti in
d. l. in arenam, quã in alijs locis, vbi referẽdo Angel.
ipsum simpliciter sequebatur, maximè quia in d. l. in
arenam. fatetur opinio. Ang. in d. l. j. esse veriorẽ, quã
229 in dicto §. exhæredatos. † Vigesimoseptimò & vl-
timò limitabitis regulam nostram locum nõ habere
in testamento, in quo filius est præteritus: sed in eo
fuit adiecta clausula codicillaris. Quo casu, tale testa
mentum non erit omnino nullum, neq; in totum ca-
rebit viribus. Quinimò talis clausula codicillaris
operabitur, vt talis voluntas valeat, tanquã codicil-
lus: ita ꝙ succedentes ab intestato tacitè censebuntur
rogati restituere hæreditatem hæredi vel hæredibus
230 scriptis in tali testamento. † Sed quia iste passus
est quotidianus, scire debetis, ꝙ quotiescunq; testa-
mentum est nullum propter filij præteritionem, vel
per querelam rumpitur propter exhæredationem,
tale testamentũ solùm & duntaxat vitiatur quo ad
hæredis institutionẽ & vulgarem substitutionẽ. Cæ-
tera verò firma manent, etiam non adiecta clausula
codicillari, vt dicit tex. in dicta Auth. ex causa. C. de
libe. præte. Nam cùm testator prætereundo filiũ non
peccauerit, nisi in hæredis institutione, scilicet non
instituendo filiũ, in eo solo, id est in hæredis institu-
tione puniendus est. Et similiter pater filium iniustè
exhæredando solùm peccauit in eo, ꝙ filium non in-
stituit. Ideo propter talem exhæredationẽ testamen-
tum solùm rumpitur quo ad hæredum institutionem
cæteris in firmo remanẽtibus, vt dicta Auth. ex cau-
sa. quod est verũ, siue pater sine causa filium exhære-
dauerit, siue cũ causæ insertione, quæ postea per hæ-
redem probari non potest, secundum Bar. & Moder.
& ibi Iason viij. col. in d. Auth. ex causa. Et sic sola hæ-
redis institutio vitiatur, & cætera firma manent, vt
ibi. Quod intelligatis verũ siue scienter siue ignoran
231 ter filius fuerit præteritus à patre. † Nam siue pater
testando sciret se habere filiũ, vel ignoraret, semper
legata conseruantur, & potius cõseruantur vbi igno
rabat filium habere vel posthumũ quem præteriuit,
quã si sciret filium vel posthumũ habere. Quia pri-
mo casu pater non peccauit, nisi in vno, scilicet quia
formã testãdi nõ seruauit. Et sic satis est, ꝙ puniatur
in sola hæredis institutione. Sed quãdo sciẽter filium
præterit, peccauit in duobus, vt quia formã omisit:
Et nihilominus contra pietatẽ egit, prætereundo fi-
lium quẽ habere sciebat. Ideo puniri videtur in hæ-
redis institutione & legatorũ nullitate, secundum
Bal. in d. l. filio præterito. referentem ibi totum colle-
gium Mediolanense ita consuluisse. Et sequitur Bal.
Sali. & Fulg. & videtur inclinare Alex. in dicta Auth.
232 ex causa. Sed † aduertatis: quia Bar. in eadem Auth.
& in d. l. filio præterito. & in consi. incip. Quidam no-
mine Lapus. contrariam opinionem tenuit, volens
legata non conseruari per dictã Authẽt. ex causa. vbi
pater filium habere ignorans, vel posthumũ in vtero
matris existentẽ præterijt, ignorans vxorẽ prægnan-
tem esse. Mouetur inter cætera: quia fortior est dona-
tio quã legatũ (cùm illa semel perfecta reuocari non
possit, sed legatũ sic) sed donatio reuocatur per su-
peruenientiã liberorũ. l. si vnquã. C. de reuoc. donat.

ergo & legatū.Imò fortius tenet Bar.in l.j.versic.Se-
cundò quæro an relicta ad pias causas.C.de sac.sanc.
eccle.ꝙ etiam legata ad pias causas nō conseruantur
testamēto existente nullo,propter filij ignorāter fa-
ctam præteritionem nati vel nascituri. Et hanc opin.
cū Bar.tenēt Bal.& Ang.in l. pluribus locis secundū
Alex.in dicta Auth.ex causa. vbi cū eo tenent Pau.&
Alex.in d. Auth.ex causa.Et idē Alex.in j.parte consi.
xlj.incip.Viso tenore. Et in ij.parte cōsil.xlvij.incip.
Abunde. vbi dicit periculosum fore cōtrariū tenere.
Nec ob.l.si.ff.de hære.instit. Quia secundum Bar.ibi
causa fuit inserta in institutione, scilicet quia rela-
tum fuerat patri defunctam esse filiam. Et hanc opi.
Bar.scilicet legata nō conseruari, vbi filius fuit præ-
teritus, quem testator habere ignorabat natum vel
posthumum,tenet Iason in d.Auth.ex causa.plus di-
cens,ꝙ hoc est etiā verum, si posteà nato posthumo,
testator post eius natiuitatē aliquot annis superuixe-
rit:quia semper præsumitur patrem filium prædile-
xisse legatarijs,allegans sic consuluisse Fran.Aretin.
233 consi.xciij.incip.Viso legato.iiij.col. † Hanc autem
Bar. cōclusionē magis cōmunem limitat procedere,
quando legata relicta sunt merè volūtaria,quę testa-
tor ex mera fecerat volūtate: quia tunc si præteritus
sit ignorātet filius natus,vel posthumus,talia legata
nō debētur.secùs,si essent legata necessaria facta pro
malè ablatis, putà pro restitutione vsurarū, vel ali-
ter pro anima:quæ testator verisimiliter fecisset,etiā
si de filio cogitasset. Nam talia legata conseruantur
non obstante præteritione de filio ignoranter facta:
quia pater præsumitur plus dilexisse animam suam,
quā filium.Ita eleganter decidit Bal. in d.l.filio præ-
terito.quē ibi sequuntur Ang. & Imo. Et Bal.Angel.
& Imo.in l.Titius.ff.de libe.& posthum. Et consuluit
Fran.Aret.allegato consi.xciij.vbi ponderat Bal.vo-
luisse.in d.l.filio præterito. vnū quod est singularius,
ꝙ legata relicta pro malè ablatis vel cōscientiæ exo-
neratione non irritantur ex præteritione filij igno-
ranter facta, siue posthumi siue iam nati,non solùm
vbi testator cogi poterat ad illa restituēda per reme-
dium iuris ecclesiasticū in foro cōtentioso:sed etiā si
ad illa solùm tenebatur in foro conscientię & pœni-
tentiali. Quem sequitur Iason in d. Authē.ex causa.
vj.col.& in l.precibus.C.de impube. & alijs substitu.
☞ [De his relictis pro conscientiæ exoneratione ha-
betur plenè super verbo, *Si absq; liberis moreretur.*
j.in xij.limita.] Secundò limitat conclusionē Bart.
procedere,quando testator qui ignoranter præteriit
filium & legata fecit,nō cogitauit de filio, nec in ge-
nere nec in specie. Vt quia testator graui infirmitate
detentus carens vxore & in periculo mortis constitu
tus,& sic desperatus vxorē habere & filios,testamen-
tum fecit, & demū post reconualescentiā vxorē du-
xit,ex qua posthumum habuit certè tunc legata non
conseruātur secundū Bal.in prima parte cōsi.ccccxl.
incip.Quia vltimus passus.& in repetitione l.j. C.de
sacrosan.eccle. secùs si saltem cogitauit in genere,&
fuit illius propositi, ꝙ si etiam filiū se habere sciret,
tamē volebat legata deberi,iuxta l. qui iure militari.
ff.de testa.mili.secundum Angel. Paul. & Alexā.in d.
Auth.ex causa. Tertiò limitetis conclusionē Bart.
procedere,quando testator nullum aliū filium hære-
dem instituit,& legata reliquit. Sed si aliquē filium
hæredē instituerit,& legata reliquerit,quāuis alium
filiū ignoranter præterierit,tamen legata debebun-
tur per dictam Auth.ex causa. Quia sicut vnū filium
quem instituit grauauit legatis: verosimile est, ꝙ ita
fecisset,si de alio,quē præteriit, filio cogitasset,argu.
d.l.Titius.§.j.ff.de lib.& posthu. vbi ita decidit Bald.
& Alex.in dicta Auth.ex causa. Quartò hanc con-
clusionē Bar.limitat singulariter Fran.Aret.in dicto
suo consil.xciij.vj.col. vt scilicet procedat in legatis,
quę de per se,aut iuncta cum alijs totum exhauriunt
patrimonium testatoris vel maiorem partem saltem
vsq; ad dimidiam. Nam in his,quæ sunt intra dimi-
diam, non procedit sententia Barr. imò talia legata
sustinentur,non obstante filij nati vel nascituri præ-
teritione ignoranter facta: & ita ponderat voluisse
Bartol.in dicta l.filio præterito.versic. Prætereà hoc
tenere esset contra voluntatem testatoris. Vbi dicit,
quòd quando testator facit plura magna legata non
est verosimile, ꝙ fecisset, si de filio cogitasset. Ergo
sentit,quòd si legata non essent magna, sed infra di-
midiam patrimonij de quibus verosimile est,ꝙ testa-
tor illa reliquisset, si filios se habere cogitasset, talia
legata substinentur.Idem voluit Ange.in l.vxorē.ff.
de manu.testa.dicens,ꝙ si legata sunt talia,quę vero
similiter reliquisset,si de filio cogitasset, valēt & de-
bentur: subiungens hoc esse cōmittendum arbitrio
boni iudicis,inspecta quantitate & qualitate tam re-
lictorum quā personarū, quibus relinquuntur.& se-
234 quitur Pau.in d.Auth.ex causa. & Iason ibi. † Vnde
restat cōclusio,quòd testamēto stante nullo propter
filij præteritionem,relicta debentur, & sola hæredis
institutio irritatur,si præteritus sit filius scienter:se-
cùs si ignoranter,iam dictis casibus exceptis. Et pro-
cedit hęc cōclusio generaliter in omni pręteritione,
nedum patris & lineæ paternæ, sed etiam matris,&
lineæ maternæ.Et non solū in præteritione filij iam
nati,sed etiā posthumi. Et nō solùm in præteritione
filij in potestate,sed etiam emancipati,secundum do-
cto.in dicta Authent. ex causa.de quo videatis clarè
Alex.in ij.parte.consi.cxlij.incip. Circa primam du-
235 bitationem. † Et talia legata,quæ debentur ex testa
mento nullo propter filij præteritionem aut exhęre-
dationem,præstabuntur per ipsum filiū præteritum
vel exhæredatum testamento præteritione nullo exi
stente,aut per querelam rescisso propter exhæreda-
tionem tanquā ab intestato succedentē: ita quòd ab
eo peti poterunt talia legata actione ex testamento,
præterquàm relicta nominatim ab ipso filio præte-
rito vel exhęredato,quia illa non debentur.Cùm te-
stator in hoc peccauerit onerando filium, quem non
honorauit:de quo plenè per Bar.in l. ex filio.in fin.ff.
de leg.iij & in l. quidam. vbi Sali.& Iason C.de fidei-
commis.Bal.& Ang.in l.j.C.de bono. pos.cōtra tab.
Nam talia legata nominatim à filio præterito vel
exhæredato relicta nō conseruantur per dictā Auth.
236 ex causa. † Etiam si in tali testamento reperiretur
apposita clausula codicillaris, quæ solùm operatur,
quando legata & fideicommissa essent simpliciter
vel generaliter relicta,vt est de mente Bar. in dicta l.
ex filio.ff.de lega.iij.& in l.j.in v.q. ff.de iure codicil.
Bald. Angel.& Iason in dicta l. quidam filium. C.de
fideicom.Cętera ergo legata ab hærede instituto vel
simpliciter relicta in testamento propter filij præ-
teritionem nullo,debentur per dictā Auth.ex causa.
237 † Et idem est in fideicommisso vniuersali: ita quòd
si hæres scriptus in tali testamento rogatus fuerit re-
stituere hæreditatem fideicommissario in testamēto,
in quo est filius præteritus vel exhæredatus; testamē-
to declarato nullo aut inofficioso,ab intestato succe-
dens tenebitur hæreditatē restituere fideicommissa-
rio in testamento per patrem testatorem deputato,
secun

ſecundum glo.in l.ita tamen.§.quoties.ff.ad Treb.&
ita etiam ſentit glo.in l.eam quam.C.de fideicō. Bar.
& cæteri docto.in dicta Authen.ex cauſa.& Bald.in l.
j.C.de inoffic.teſta.& in l.ſi cùm vel in vtero.C. de te-
ſta.mili.& Ange.in §.fin.in Authen.vt cùm de appel.
cog.Et eſt communis opi.ſecundum quam conſuluit
Pet.de Ancha.conſi.cciiij.inci. Ex themate prædicto.
vbi ſingulariter decidit, ꝙ tunc fideicommiſſum va-
let & debetur, prouiſo ꝙ filius præteritus vel iniuſtè
exhæredatus patri ſuccedat ab inteſtato. Sicut feciſ-
ſet ſi nullum aliud teſtamētum teſtator feciſſet vali-
dum, præter iſtud in quo continetur filij præteritio
vel exhæredatio. Si autem ſtaret aliud præcedens te-
ſtamentum validum & ritè factum, in quo filius nūc
præteritus fuerat hæres inſtitutus, tūc quia dicto iſto
ſecundo teſtamēto nullo propter præteritionem, vel
querelato propter exhęredationem, nō remanet pri-
mum reuocatum. Quia quod nullum eſt aliud vali-
dum reuocare non poteſt.inſti.quib.mod.teſta.infir-
man.§.poſteriore. Quinimò filius ſuccedit ex primo
teſtamento valido, & ſic non ab inteſtato, certè tunc
non tenebitur ad fideicommiſſum in teſtamēto nul-
lo aut inofficioſo relictum. Quia non ſuccedit ab in-
teſtato, prout iura fideicommiſſum conſeruantia re-
quirunt, ſed ſuccedit ex teſtamento. Quo caſu nō te-
nebitur, niſi ad onera illius teſtamēti, & non ad one-
ra teſtamenti nullius, vt infrà latius dicam. Nam vbi
non eſt aliud teſtamentum validum præter illud, in
quo filius eſt præteritus: teſtamento exiſtente nullo
quo ad hæredis inſtitutionem, ſuccedēs ab inteſtato
eſt loco hęredis in teſtamēto nullo ſcripti ad ſubeun
dum & ſuſtinēdum onera ſicut & lucra hæreditaria:
ideo ſi ab hęrede in tali nullo teſtamento fuerat reli-
ctum fideicommiſſum ſub conditione, ſi fideicōmiſ-
ſarius decem dederit hæredi inſtituto. Hoc caſu illa
decem dari debent filio præterito nunc ab inteſtato
ſuccedenti, per quem talia relicta ſoluūtur ſecūdum
Sali.in dicta Authen.ex cauſa.dicens de hoc eſſe tex.
apertū in l.his qui in poteſtate.§.j.ff.de lega.præſtan.
per quem ita dicit ibi Imo.in d.l.filio præterito.ff. de
iniu.rupto teſta.reputans illum in hoc eſſe ſingula-
rem ſecùs autem eſſet ſecundum Bart.in dicta Auth.
ex cauſa. ſi fideicommiſſum relictum foret ſub con-
ditione cohærente perſonæ hæredis ſcripti, veluti ſi
hęres abſque liberis deceſſerit. Quoniā eo caſu debe-
ret attēdi ſi ipſe hæres ſcriptus decederet ſine liberis,
& nō ſi filius præteritus nunc loco hæredis ſcripti ab
inteſtato ſuccedens abſq; liberis moriatur.l.peculiū.
§.fin.ff.de lega.ij.& ſic contingere poterit, ꝙ hæres in
teſtamēto ſcriptus morietur ſine liberis, & per con-
ſequēs filius præteritus loco illius ab inteſtato patri
ſuccedens, quāuis filios habeat, tenebitur reſtituere
hæreditatem, ſecundum formam fideicommiſsi, non
obſtante diſpoſitione l.cùm acutiſsimi.C. de fideicō.
& l.cùm auus.ff. de cōdi.& demon. Ita per plures ra-
tiones decidit Alex.pulchrè loquēs in dicta Auth.ex
cauſa. [De quo plenè habetur ſuper verbo, *Si abſq;*
238 *liberis mererentur.* j.] xiij.col. †Similiter dico hodie,
ſubſtitutionem pupillarem conſeruari per dictam
Authen.ex cauſa. ſicut conſeruantur legata & fidei-
commiſſa, ſiue talis ſubſtitutio facta fuerit alteri filio
pupillo inſtituto, ſiue ipſemet filio præterito. Cùm
(vt dictum eſt) teſtamentum ſolùm euacuetur, quo ad
hæredis inſtitutionem, cæteris aliis remanētibus fir-
mis, vt dicta Authen.ex cauſa. Nam certum eſt, quòd
aliud eſt inſtitutio, & aliud eſt ſubſtitutio ſecundum
Barto.Alexād.& docto.communiter in l.j.§.fina.ff.de
vulga.& pupil.& Bart.conſi.xliij. in fi. Vnde cùm ſo-
la vitietur hæredis inſtitutio, firma manebit ſubſtitu
tio. Aliâs eſſet dicere ob delictum patris filium prętere-
reuntis ipſum filium puniri, cui eſt ſubſtitutio pupil-
laris facta, quæ dicitur teſtamētum ipſius filij pupil-
li præteriti, & non patris.l.Papinianus.§.ſed nec im-
puberis.ff. de inoffic.teſt.quod nō eſt dicendum, cùm
ſit cōtra rationem ob delictum patris corruere teſta-
239 mentum filij.C.ne filius pro patre.per totum. †Sa-
nè tamen intelligatis teſtamento filij præteritione
ſtante nullo ſubſtitutionem pupillarem conſeruari
quo ad ipſam pupillarem tantùm, ſed non quo ad ta-
citam vulgarem in ipſa pupillari cōtentam. Quia (vt
dictum fuit in principio huius limitationis) per illā
vulgarem ſucceditur teſtatori, qui peccauit filiū præ-
tereundo. ſecundum Alexā.in d.l.j.§.ſubſtituere.& in
l.ſi quis eum.§.ſi ſuo teſtamento.iij.col.in fi.ff.de vul-
ga.& pupil. Ideo ſicut in odium, & pœnam teſtatoris
filium prætereundo peccantis vitiatur hæredis inſti-
tutio, per quā ei ſucceditur, ſic etiā vitiatur ipſa vul-
garis ſubſtitutio expreſſa vel tacita ſub pupillari cō-
prehenſa. Prætereà eſt aduertendū ad aliud, quia ca-
ſu quo ſubſtitutio pupillaris facta fuiſſet inſtituto de
perſona extranei altero filio ignorāter præterito, li-
cet hoc caſu per Authenticam ex cauſa. non irritetur
ſubſtitutio pupillaris, vt dictum eſt: tamē alia ratio-
ne infirmatur. Quia nō eſt veriſimile, ꝙ teſtator vo-
luerit extraneum præferre filio ſuo, quē habere igno
rabat.argu.l.cùm auus.ff. de cōdi.& demonſtr.& d.l.
cùm acutiſsimi. ſecundum Sali.in dicta Authen.ex
240 cauſa. †Reſtat ergo, ꝙ excepta hæredis inſtitutio-
ne & vulgari ſubſtitutione omnia alia in teſtamēto
diſpoſitiua conſeruantur, & firma manēt per dictam
Authenticam, ex cauſa. per quam etiam tutela filio-
rum conſeruatur, ſicut conſeruantur legata. Ideo de-
cidunt doc.ibi, quòd ſi teſtator inſtituerit vniuerſali-
ter extraneum, & vnum ex filiis (vt tenetur) in certa
re inſtituerit, alterum verò prætererit, talis præteri-
tus dicens teſtamentū nullum ſolus ab inteſtato ſuc-
cedet, & nō filius in re certa inſtitutus. Quia talis in-
ſtitutio in re certa facta conſeruatur per dictam Au-
thenticā, ex cauſa. cùm ſolùm vitietur inſtitutio vni-
uerſalis, in qua ſola teſtator peccauit. Vnde filius in
re certa inſtitutus petere non poterit, niſi ſupplemē-
tum legitimæ ſi illa res non ſufficeret ad legitimam,
ſecundum Bart.in dicta Authen.ex cauſa. Talis enim
filius in re certa inſtitutus potiùs habetur loco lega-
tarij, quàm hæredis, vt j. latiùs dicetur. Et quia vt
dictum eſt, omnia & ſingula in teſtamēto filij præte-
ritione nullo aut propter exhæredationem querela-
to contenta remanent firma, præter hæredis inſtitu-
tionē, & conſeruantur: ita ꝙ filius præteritus euacua
to teſtamēto ſuccedēs ab inteſtato tenetur ad omnia
illa præſtandum, per dictam Authenticam ex cauſa.
241 †Cuius diſpoſitio locum nō habet vbi filius præ-
teritus non ſuccederet patri ab inteſtato, ſed ex alio
priori teſtamento valido, vt ſ. dixi ſecundum Pet.de
Ancha.allegato conſil.cciiij. Et idem eſſet, ſi teſta-
tor extraneum hæredē inſtituiſſet in primo teſtamē-
to valido, in quo fortè filio ſuo iure inſtitutionis ali-
quid reliquiſſet. Et ſic validè teſtatus fuiſſet, & demū
in ſecūdo teſtamēto eundē vel alium extraneū pari-
ter hæredē vniuerſalem feciſſet filio præterito. Nam
hoc caſu filio dicente teſtamentū ſecundum nullum,
facit locū primo teſtamento, quo ſtante nō poteſt pa-
tri ſuccedere ab inteſt.l.quādiu.ff.de acqui.hære. Imò
ſuccedit ille extraneus in j. teſtamēto inſtitutus, ſiue

 ſit idem,

sit idem, siue alius, qui nõ tenebitur soluere legata in testamẽto nullo relicta. Sed solùm tenebitur ad onera primi testamenti, ex quo hæreditatem capit. Et ita expressè consuluit Ange.consil.clxxxiij. incip. Berta habens virum.iij.col.versi.restat igitur videre. dicẽs dictam Authen.ex causa. locum habere & legata cõseruare. duntaxat quando hæreditas vadit ad succedẽtes ab intestato: & ita loquitur tex.in §. siue igitur. versi.si autem.in Authen.vt cùm de appel.cog.vnde sumitur dicta Authen.ex causa. Quæ cùm in conseruando relicta in testamento nullo corrigat ius antiquum, quo testamentum filij præteritione erat funditus nullũ, non debet extendi ad alium casum, scilicet vbi hæreditas vadit ad hæredes testamẽtarios. Et hãc opinionẽ tenuerat Bald.in l.si filius qui in potestate. ff.de libe.& posthu.& Imo.in c.cùm esses.ẽ.eo.& Alexand.in dicta Authẽ.ex causa. Quorum opinio videtur esse verior, vt hæredes primi testamenti non teneantur ad soluẽdum relicta in secundo testamento nullo, cùm satis grauẽtur in præstatione relictorum in primo.licet Bart.in l.si iure.ff.de le.iij.singulariter tenuerit hæredem scriptum in primo testamento teneri ad solutionem legatorum in secundo testamẽto nullo relictorum, sicut tenerentur succedentes ab intestato. Et ita cũ eo tenuerant Sali.in l.sancimus.in ij. q.eo.tit. Pe.de Ancha.in d.c.cùm esses.quod nõ est verum, vt vidistis, nisi in tali secundo testamento præteritione filij nullo apposita esset clausula codicillaris: cuius virtute hæres institutus in primo testamẽto teneretur soluere talia legata in secundo testamẽto inualido relicta. Quia quilibet hæres ab intestato vel ex testamento succedens censetur per dictam clausulam grauatus præstare cõtenta in hac vltima voluntate, secũdum Barto.in l.j.ff.de iure codicil.allegat l.si quis cùm nullum.circa prin.eo.tit. Et ita in hoc puncto tenet Alex.in dicta Auth.ex causa. videatis Bald. & Sali.in l.fi.C.de codic.& Bal.in l.Titia.ff.de inoffic. testa. Et hæc est veritas, scilicet ꝙ clausula codicillaris tunc operetur: licet Bal.in d.l. si filius in potestate. contrarium tenuerit, & malè, quia iura per eum allegata non probant suam opinionem. Et hæc de primo casu (in quo locum non habet dicta Authen.ex causa.) sufficiant. Secundò locum non habet dispositio dictæ Auth.vt scilicet conseruentur legata, vbi talia legata essent filio præterito vel exhæredato relicta secundum Bar.ibi.& in d.l.filio præterito. Licet enim substitutio pupillaris filio præterito pupillo facta sustineatur per dictam Authẽ.vt ẽ. dictum fuit, tamẽ legata nõ sustinentur sibi relicta.l.filium.§.omnibus. quem ad hoc ibi not.Bar.ff. de lega.præstan.idẽ tenẽt Ang.Fulg.& Alexãd.in l.maximum.C. de libe.præte. Sed quid si in tali testamẽto adiecta esset clausula codicillaris? decidit Iason in d.l.quidam filium.C.de fideicom.quia tunc conseruantur. Tertiò locum non habet, vbi pater filium ignoranter prætermisset, secũdum Bart.in dicta Authẽ.ex causa. quod qualiter intelligatur dixi plenè ẽ. Quartò locum nõ habet dicta Authen.ex causa. vt scilicet conseruentur legata, in personis trãsuersalibus. Hinc est, ꝙ si frater præteriret vel exhæredaret fratrem turpi persona hærede instituta: quo casu fratri cõpetit querela.l. fratres.C. de inoffi.testa. Certè nõ solùm vitiaretur hæredis institutio, sed etiam corruerẽt legata. Quia cùm dicta Authen.sit antiqui iuris correctoria, & loquatur in ascendentibus & descendentibus, non debet extendi ad transuersales etiam ex maioritate rationis, secundum Ange.in §.fi.in Auth.vt cùm de ap.cog.& Alex. in dicta Auth.ex causa, vbi reprobat Bal.& Sal.in dicta l.fratres. Idem tenet Imo. in d.l.filio præterito. Et sic frater succedens fratri contra eius voluntatem est melioris conditionis, cùm ad legata nõ teneatur, quã sit filius succedens patri vel ecõtra, secundum Iaso.in dicta Authen.ex causa. Quintò non habet locum dicta Auth.ex causa.nec conseruãtur legata, vbi nominatim essent relicta ab ipso filio præterito vel exhæredato. Nam cùm à præterito vel exhæredato nihil legari seu relinqui possit: quia quem honoro onerare non possum: & sic cùm talia legata sint prorsus nulla.l.pe.C.de lega.& l.ij.ff.de leg.iij. Et sic sunt nulla, alia ratione, quàm præteritionis, vel exhæredationis: non sustinentur per dictam Authen.secundũ mẽtem Barto.in dicta Authen. ex causa.tenet Imo.in d.l. filio præterito. Etiã si clausula codicillaris in tali testamento fuisset adiecta, secundum Iaso.in d.l. quidam filium. C.de fidei. & dixi ẽ. Sextò non conseruantur legata per dictam Authen.ex causa.quatenus essent vltra, quã sit illa pars, quæ filio obueniret præterito vel exhæredato, secundum Bart.in l.saluius.ff. de lega.præstan. & Iason in dicta Authen.ex causa.

Septimò non conseruantur legata in tali testamẽto relicta, vbi testamentum esset aliàs nullum, quàm propter filij præteritionem vel exhæredationem: vt puta si esset nullum propter defectum hæredis institutionis: quia in eo nullus reperitur hæres institutus vniuersaliter, nec particulariter: quia ille haberetur pro vniuersali hærede.l.j.§.si ex fundo.ff.de hære.insti. Ita elegãter dicit glo.in l.j.§. substituere.in prima solutione data ad dictam Authen.ff.de vulg.& pupil. secundum doc.ibi. Quatuor alias limitationes ad dictam Authen.ex causa.in quibus testamento stante nullo propter præteritionem legata nõ debentur, quarum aliquæ sunt veræ, aliquæ non, videatis per Alex.in dicta Authen.ex causa.xv.colum.ver.recipit autẽ vltra prædicta.C.de libe.præte. vel exhære. Nec propriè conueniunt huic puncto, in quo nũc sumus.

His igitur præsuppositis redeundo nunc ad termi-
24 a nos nostræ xxvij.limitationis dico: † ꝙ si in testamẽto in quo fili⁹ reperitur præteritus inserta fuerit clausula codicillaris, tunc licet dicta clausula (vt dictum est) nihil operetur regulariter quo ad legata: quia sine dicta clausula conseruabuntur hodie per d.Auth. ex causa. Et pariter conseruantur fideicõmissa, etiam vniuersalia substitutiones pupillares & tutelæ: tñ operabitur dicta codicillaris clausula quo ad hæredis institutionẽ, quæ aliâs vitiaretur ꝓpter filij præteritionẽ, cùm non conseruetur per Auth.ex causa.C.de lib. præte. Et sic virtute clausulæ codicillaris in testamẽto nullo appositæ, filius præteritus declarato testamẽto nullo ab intestato succedẽs cẽsebitur à patre rogatus restituere hæreditatẽ hæredi scripto in tali testamẽto nullo. Nã paria sunt rogare veniẽtes ab intestato, qd' restituãt hæreditatẽ, vel clausulã apponere codicillarẽ, vt no.in l.ex testamẽto.C.de fidei. vt vidistis plenè in verbo, *Testamentũ*.iij. Sed si testator rogasset veniẽtes ab intestato restituere hæreditatẽ, tũc filius præteritus rupto testamẽto succedẽs ab intestato teneretur indubitãter restituere hæreditatẽ.l.si qs ita insti tuatur si legitimus.ff.de hære. instit. Ergo idẽ erit si in testamẽto adiecta fuerit clausula codicillaris, quæ de iure tacitũ cõtinet & importat rogatũ & fideicõmissum, secundũ Bar.& cõmuniter doc.in dicta Authen. ex causa. Bart.& alios in l.j.ff. de iure codicillo. Sicut enim operatur dicta clausula, vbi est in testamento alius defectus solẽnitatis, ita etiam quãdo est vitium præteri

prætcritionis. Adeò q hæredis institutionem vniuer
salem deuoluere facit ad fideicõmissum.primò per l.
quærebatur.ff.de testa.mili.& l. posthumus.ff. de in-
iusto rupt.test.§.si paganus.& l.si qs priore.ff.ad Tre-
bel.Secũdò per glo.in l.ex ea.§ fi.ff.eo.quę hoc tenet.
Tertiò hoc esse verũ patet per rationẽ:quia cùm testa
mentum nõ consistat in sola hæredis institutione.ff.
de hære.insti.l.j.§.qui neque.Testator dicendo:si non
valet iure testamenti, valeat iure codicillorum &c.
Videtur dicere, & perinde habetur, ac si dixisset : Si
institutio non erit valida iure directæ institutionis,
saltem valeat iure indirectæ,id est iure fideicommis-
si. Vnde cùm volũtas testatoris clarè appareat & de-
mõstretur ex suis verbis,& hoc disponere potest,cer-
tè negari non poterit, quin dicta clausula conseruet
institutionem iure fideicommissi secundum Bart.in
d.l.j.ff.de iure codi. Et est communis opinio, quá se-
quuntur Bald.& Imo.in d.l.ex ea.& est tex.in l.gene-
raliter.§.ex testamento.ff.de fidei.liber. tenet Barto.
in l.ij.ff.de leg.iij. Spe.& Io.And.ibi.in addi.ti.de in-
stru.editio.§.compẽdiosè.ver.item vide.& Bal.in re-
pe.l.in suis.ff.de lib.& posthu.& in l.fi.C. de codic.&
Ange.in d.§.fi.Nec ob.l.ij.ff.de leg.iij. vbi habetur, q
quem honoro,onerare nõ possum.l.ab eo.C.de fidei-
cõmis.Et sic videtur,q pater qui filium prætereundo
vel exhęredando vituperat,& ei qui iniuriam affert,
eum grauare nõ possit alteri restituere hæreditatem.
243 †Quia respõdet Pau.hãc opi. sequẽs,clarius quàm
cæteri consi.lx.incip.Clarum est testamentum prædi
ctum.q d.l.ij.intelligitur vbi fideicommissum relin-
queretur à filio præterito,non in defectu testamenti.
Quo casu intẽderet ipsum grauare: & sic in eum ca-
sum,quo ad ipsum filium præteritum non cogat ali-
quid peruenturum,ideo eum grauare non potest, vt
ibi,& d.l. ab eo. Nos verò loquimur, quando à filio
præterito aliquid relinquitur in defectu testamenti:
& sic in casu quo ad eum hæreditas est ab intestato
peruentura:quod fieri potest,vt d.l. si quis cùm testa-
mentũ nullum.ff.de iure codi. Vnde cõcluditur clau-
sulam codicillarem hodie operari,vt institutio hære
dis vniuersalis testamẽto existente nullo ob filij præ-
teritionem vel quẽcunque alium defectum,quæ per
Auth.ex causa.euacuabatur, nũc valeat iure fideicõ-
missi: ita quòd clausula codicillaris de directa hære-
dis institutione,quæ vt directa valere non potest ob-
stante testamenti nullitate operatur, quòd eam alte-
rat & valere facit, velut obliquam & fideicommissa-
riam: taliter quòd filius præteritus ab intestato suc-
cedens tenebitur virtute dictæ clausulæ paternã hæ-
reditatem restituere hæredi scripto in dicto paterno
testamẽto retenta portione legitima, absque Trebel-
lianica. Quia cùm purè teneatur hæreditatem resti-
tuere,& eodem tempore retinere non poterit,nec de-
ducere duas quartas,secundum glos.in l.quanquã.C.
ad leg.Fal.videatis Gui.papæ.qõ.lij.& quæ.cccccxiij.
Quod est verum, vbi testamentum est præsenti nul-
lum, vt quia præteritus fuit filius iam natus: quia si
filius nasciturus,vt posthumus esset præteritus,quia
testamenti validitas pendet ex tẽpore futuro,vt vidi-
stis in xxiiij. & xxv.limitatione. si posthumus nasca-
tur post mortem patris,detraherẽtur duæ quartæ,se-
cundum Bar.& Fran.de Pisis,quos sequitur Bald.eo-
rum discipulus in l.filium.versi.item quæro.C.fami.
ercis. quia tunc diuerso tempore debentur,scilicet le-
gitima ilico tẽpore testamenti mortuo patre,& Tre-
bellianica debetur posteà nato posthumo,& sub con-
244 ditione, si nasceretur. † Sanè tamen intelligatis
quod dictũ est, scilicet filiũ præteritũ testamẽto stan
te nullo ab intestato patri succedentem, teneri resti
tuere hæreditatem hæredi scripto in tali testamento
virtute clausulæ codicillaris, eo casu quo ipse testa-
tor de alio fideicõmissario nõ prouidisset. Si autẽ te-
stator rogasset hęredem scriptum hæreditatem resti-
tuere cuidam alteri,tunc cùm dictum fideicõmissum
hodie cõfirmetur per dictã Auth.ex causa.vt §.dictũ
fuit, clausula codicillaris nihil operabitur in fauorẽ
hęredis scripti,nec tenebitur filius ab intestato succe
dens restituere hæreditatẽ hæredi scripto, sed illam
245 restituet fideicõmissario per patrẽ deputato. †Pre-
terea aliud mẽti teneatis,q ad hoc vt dicta codicilla-
ris clausula effectum habeat,& hęredis institutio di-
recta in fideicommissum conuertatur, requiritur, q
ab intestato succedẽtes adeant hæreditatem, aliâs fi-
deicõmissum subsistere non posset, glo.est singularis
super verbo,ex codicillis. in l.qui filio.§.j.ff. de hære.
insti.Vlterius teneatis clausulam codicillarẽ sustine-
re iure fideicommissi institutionem hæredis in testa-
mẽto præteritione nullo vel querelando, scilicet vbi
hæres in tali testamento institutus est capax hæredi-
tatis.Ideo si in tali testamento esset præteritus colla-
teralis primi gradus,vt fuit, vel soror testatoris tur-
pi persona hęrede instituta,talis institutio iure fidei-
cõmissi nõ conseruaretur per clausulam codicillarẽ
in præiudicium ab intestato succedentis, vt singula-
riter consuluit Pau.consi.lxj.inci. Ad primum vide-
tur, quod est not.in materia ista.& l. fratris. & l.fra-
tres.C.de inoffi.testa.vbi frater, vel soror non potest
indignũ instituere hæredẽ in præiudicium fratris vel
246 sororis. †Plùs dicũt aliqui,q clausula codicillaris
in testamẽto nullo adiecta, nõ adstringit nisi hæredẽ
in primo gradu ab intestato succedentẽ, qui solus cẽ-
setur per talẽ clausulã grauatus restituere hęreditatẽ
hæredi scripto in testamẽto nullo,vt dictũ est. Si au-
tẽ ille primus ab intestato succedẽs esset mortuus, vel
aliter exclusus,alij sequẽtes in gradu ab intestato ve-
nientes non intelligerentur grauati restituere hære-
ditatem,secundũ glo.not.super verbo,coacta.in l.nõ
iustam.C.ad Treb.quam ibi valde commẽdat Ange.
& etiam Ange.Are.in §.j.insti.de codi.dicens ita plu-
ries practicasse.quod est notã.de quo plenè habuistis
247 super verbo, *Testamentum*.iij.vbi videatis.†Restat
ergo,q vbi in testamẽto filij pręteritione nullo appo
sita fuit clausula codicillaris,tunc hæredis institutio
vniuersalis obliquatur, & valet saltem iure fideicõ-
missi. Quod est verũ,siue filius iam natus fuerit sciẽ-
ter à patre filiũ habere sciente præteritus, siue igno-
ranter à patre filiũ habere ignorante. Nã vtroq; casu
talis clausula codicillaris operabitur fideicõmissum,
secundũ Bald.Sali.Ful.Fran.de Rampo.& Imo. in d.
l.filio præterito.ff.de iniusto rup.testa.vbi dicit Imo.
de hoc esse singularem glo.iuncto tex.in l.vxorẽ.ff.de
manu.testa.quæ probatur per text.not.l. allegata. si
quis cùm testamentum nullum.& l.ab intestato.ff. de
iure codicil.per quem text.plus dicunt communiter
doc.q testamento rupto agnatione posthumi per pa-
trem etiam ignorãter præteriti clausula codicillaris
operabitur fideicommissum, sicut illud operatur in
præteritione filij iam nati tempore testamenti. Et est
communis opi. q testamẽtum propter clausulam co-
dicillarẽ valebit tanquã fideicommissum posthumo
ignoranter præterito,& multòmagis si pater eũ sciẽ-
ter præterierit, adeò q posthumus natus rupto testa-
mẽto succedens ab intestato tenebitur hęreditatẽ re-
stituere hæredi instituto in tali testamẽto,ac si fuisset
rogatus

rogatus expressè. Et hāc opinionem communem sequuntur Fulg.& Alexā.in dicta Authen.ex causa. secundum quam opi.dicit Ang.in §.j.insti.de codi.pluries consuluisse, prout etia consuluit Lud.Rom.cōsi. cxxij.inci.circa quod effectualiter.& Alex.in j.parte consi.cxxiij.incip.discussis hæsitationibus.& consil. xxxvij.incip.in causa mota.& in ij. parte consi.cxlij. incip.circa primā dubitationem.cum tribus cōsilijs sequētibus. Sed aduertatis, quia Bart.in dicta Auth. ex causa.C.de libe.præte.& in l.i.ff.de iur.codi.tenuit cōtrarium, ꝙ immò testamentū seu hæredis institutio nō valeat propter clausulam codicillarem tanquam fideicommissum, vbi posthumus fuit ignorāter præteritus per testatorē penitus vxorem grauidam tempore testamenti ignorantē, vel quam post testamentum imprægnauit. Nam contra omnem æquitatem esset, præsumere testatorem voluisse hæredem in testamento institutum fortè extraneum præferre filio proprio, quem habere ignorabat, cōtra tex.in l.cùm acutissimi.C. de fideicom.& l.cùm auus.ff.de condi. & demon.& ita cum Bar.tenet Bald.in l.si totas.C.de inoff.dona.& in l.fi.C. de codic.& in l.qui filiabus.in princ.ff.de lega.j. Ange.in l. idem est.ff. de testa.mili. & in d.l.j.ff. de iure codic.& consuluit Alex.in j.parte consi.xlij.incip. Viso tenore.& Franc.Areti.consi. xxiiij.& cōsi.xciij.& tenet Iason in dicta Auth.ex causa.xvij.col.dicens secundum hanc opi.Bart.fuisse iudicatū per duos senatores principis sui. Et hoc puto verum, nisi testator in testamento clausulam codicillarem apposuisset per verba nedū præsentis, sed etiā futuri temporis puta si testamentum meum non valet, aut non valebit iure testamenti, valeat iure codicillorum. Quia tunc cùm per verba futuri temporis videatur de filio nascituro vel cōcipiendo cogitasse, talis clausula codicillaris operabitur fideicōmissum, quamuis tempore testamenti posthumū habere ignoraret. Et ista fuit mens Bar.vbi s. Et idem si pater testator tanto tempore, facto testamēto & demum nato posthumo superuixerit, ꝙ facultatem mutandi testamenti habuit. Quo casu si non mutauerit, videtur velle decedere cum illo testamēto; & per consequens, ꝙ clausula codicillaris operetur fideicommissum in persona posthumi, per tex.in l.athletæ.§.dat remissionem.ff.de excu.ut facit tex.in l.tractabatur.vbi glo. ff.de testa.mili.secundum Pau.in l.j.C. de posthu.hære.insti.& consuluit consi.lix.& se.& Alex.in iij.parte consil.xxx.incip. ponderatis his.& sequitur Ias.in dicta Auth.ex causa. Et de his duobus casibus intelligi potest prima opinio superius relata. Videatis Frā. Aret,allegato consi.xciij. & consi.vlti. Et cum his expeditos habetis duos in huiusmodi materia articulos. Primus erat, qualiter necesse habet pater filium suum vniuersaliter aut particulariter hæredem instituere: quia si non instituerit nec exhæredauerit, testamentum est ipso iure nullum quo ad hæredis institutionē: nisi in casibus suprà enarratis. quæ omnia sunt notāda velut quotidiana. De filio emancipato an eius præteritio reddat testamentum patris nullum, videbitis.s.in eodē testamento relinquens.ij.in fi.

248 †Sed nunc restat inuestigare, an è conuerso etiam filius teneatur patrem suum in aliquo hæredē instituere, vel ei iure institutionis relinquere, quoties de iure filius testari potest. De hoc habuistis super verbo, *Matrem insuper Cleram*. ꝙ si non fecerit, testamentum sit nullum, saltem quo ad institutionē. Et certè Bart.in Authen.nouissima.C.de inoffic.testa.dicit, quòd non. Et mouetur: quia filius dicitur demū posse testari, quādo est emancipatus: cùm existens in potestate testari non possit.l.qui in potestate.ff.e. Nisi testaretur de castrensi vel quasi peculio: in quibus nō tenetur patrē instituere.l.si.C.de inoff.testa.aut ad pias causas.c.licet.de

249 sepul.lib.vj. †Pater enim quo ad filium æquiparatur patrono, qui ius habet in bonis liberti, quolibet relicti titulo.l.etia.§.si debita.ff.de bo.lib. Nec reperitur esse correctum in patrono. Ergo idem dicendum erit in patre. Secundò mouetur, quia nō videtur esse mutatum ius nouum Cod.quo sufficiebat quicunque relicti titulus, nisi in filio & alijs descendentibus. In quibus requiritur, ꝙ aliquid habeant iure institutionis in Auth.vt cùm de appel.cog.§. aliud quoq; capitulū. Ergo remanebimus in pristino iure.l.omnimodo.& Auth.nouissima.C.de inoffi.testa. Nam ius nouissimū correctorium iuris noui & antiqui in filiis & descēdentibus, quibus magis debetur paterna hæreditas, extendi nō debet ad ascendentes, quibus minus debetur hæreditas filiorum.l.scripto.ff.vnde lib. Quod enī nō mutatur, quare stare prohibetur.l. sancimus.C.eo.ti.facit l.præcipimus.C.de app.idē tenuit Bar.in l.siue libertus.§.excluditur.ff.de iure pat. Sed contrariam opinionem tenuit post longā disputationē Iac.de Bellouisu, in dicta Authē. vt cùm de appel. cog.& mouetur per tex.ibi in §.& hæc quidē.vbi tex. vult, ꝙ ea quæ fuerūt disposita in liberis, habeāt etiā locum in parentibus cum certa distinctione ibi posita. Sed in eadem Auth.§. aliud quoq; capitulū. sic erat dispositum in liberis, vt scilicet in aliquo instituerētur. Ergo idem erit in parentibus. Secundò mouetur per text.in §.sancimus. qui sequitur §.& hæc quidem.vbi dicitur, ꝙ non est licitū liberis parentes præ-

250 terire. †Præteriri autem dicitur, qui non est institutus neq; exhæredatus, vt dicit tex.in §.minus ergo ius. instit.de hære.quæ ab intesta.defe. Ergo videtur. ꝙ pater in testamento filij debeat institui. & pro hac parte facit ratio facta per Bar.in d.l. nam & si parentibus.ff.de inoffi.test.vbi dicitur, ꝙ quādo filius ordine turbato præmoritur patri, nō minus debetur hæreditas patri, quam deberetur filio patre prędecedēte. Ergo cùm hodie sit immutatū in filio: quia debet institui, vt dictū est, id idē debet in patre obseruari. Nam ex regula antiqui iuris posita in d.l. nam & si parentibus. mutatio intelligitur esse facta etiā in patre, vt

251 scilicet debeat institui sicut filius. †Quia etiā in correctoriis licitum est iura extēdere ex regula iuris antiqui.l.si quis seruo.vbi Bar.C.de furtis. Et sic nō obstant rationes Bar.cùm per dictos tex.clarè appareat ius esse mutatū in patre, sicut in filio. Et hāc opinionem contra Bar.tenuit Imo.in repe.l.j.§.si ex fundo. ff.de hære.insti.referēs se cōtra Bar.consuluisse apud Paduam.idem tenet Bal.in l.j.C.de bo.poss.cōtra tab. liber.vbi dicit Bar.male dixisse,& contra veritatem. Nec obstat secundum eum quod dicebatur de patrono: quia respondetur, ꝙ nobilior est legitima patris quàm patroni & honorabilior. Idem tenet Bald.in l. omnimodo.C.de inoff.test.vbi refert hanc quęstionē fuisse Cortoni,& se consuluisse cōtra Bar.allegat tex. in §.cæterum. in dicta Authen.vt cùm de appel.cog. ibi, nostræ serenitatis intentio est à parentibus & liberis iniuriā prætericitionis & exhæredationis auferre, per quem tex.apparet, ꝙ sicut filius non debet per patrem iniuria præteritionis affici, ita nec pater debet à filio talē iniuriā pati,& sic debet institui. Nam vt dicit tex.in d.§.cæterùm.parētes optant à filiis honorari. Ergo debēt institui, cùm titulus institutionis sit honorabilis.l.filium.ff.de leg.præstan.idem tenet

Bal.in

Bald.in Authen.ex cauſa.C. de libe.præte.vbi ad hoc
allegat dictum §.cæterùm.& dictam l. nam & ſi parē-
tibus.& ibi fatetur libertum nō teneri patrono relin
quere legitimam titulo inſtitutionis, cùm non adeò
debeatur ſibi hęreditas liberti, ſicut debetur patri hę-
reditas filij. Inra enim naturalia quibus hæreditas fi-
lij debetur patri, potiora ſunt & æquiora iuribus ac-
cidentalibus & poſitiuis, quibus legitima in bonis li-
berti debetur patrono, arg.l.ſi quis legarū.§.fin.ff. de
falſis. Prætereà & ſi pater teneatur filiū honorare,
ſcilicet ipſum inſtituendo vt dictum eſt, ergo à ſimi-
li, imò (vt veriùs loquar) à fortiori filius debet hono-
rare patrem.l.ij.ff.de iuſti.& iure.hanc opinionē cō-
tra Bart.tenuit Sali.in dicta l.omnimodo.in v.oppo.
& in dicta Authen.nouiſsima. in iij.q.& Pet.de Ana.
hîc. Et hæc eſt veritas, licet aliqui moderni hîc ſaluēt
opinionem Bart.in patre, qui tranſiuit ad ſecūda vo-
ta, vt filius nō teneatur ipſum inſtituere, argu.eorum
quæ habentur in Authen.de non eligen.ſecundo nu-
ben.§.Gregoria. Tamen contra Bar.tenet indiſtinctè
Ange.in §.fi.inſtit.de inoffic.teſta.vbi concluditur, ꝙ
pater debet à filio inſtitui in aliquo: ita ꝙ ſi pater fue
rit præteritus vel exhęredatus à filio in poteſtate cō-
ſtituto, vel emancipato etiam in caſtrenſi vel quaſi,
non adiecta cauſa teſtamentum eſt nullum. Sed ſi eſ-
ſet cauſa adiecta, tunc ſi pater eſt exhæredatus, & cau
ſa non probetur, pater rumpit teſtamētum per que-
relam. Si verò eſt præteritus, & tūc ſi eſt præteritus à
filio in poteſtate inſtituto, etiam cum inſertione cau
ſæ, dicit teſtamentum nullum. Sed ſi à filio emācipa-
to ſit præteritus cū cauſa, tunc pater rumpit teſta.per
bono.poſſ.cōtra tab.l.j.ff. ſi quis à parē.fue. manu.&
not.Bart.in dicta Authē.ex cauſa. Et hæc eſt commu-
nis opi. à qua nō eſſet propter fantaſiam Bar.recedē-
dum in iudicando, vt verbis vtar Bal.in l.ſi.C. de in-
252 ſti.& ſubſtit. †De matre autem, an etiam teneatur
filiū inſtituere, vel nominatim exhęredare, vel econ-
tra filius matrē: dicatis vt habetur in §.fi.inſtit.de ex-
hære.libe.& in l.filium.& l.cùm filium.C.de inoff.te-
ſta: vbi cūcluditur, ꝙ mater non tenetur filium inſti-
tuere, cùm ipſum non habeat in poteſtate. inſtitu.de
adop.§.fœminæ. Ideo præteritio matris nō vitiat te-
ſtamentum, nec eum reddit nullum ipſo iure, ſed ha-
betur pro exhæredatione: & ſic teſtamentum tenet,
donec per filium pręteritum impugnetur per quere-
lam inofficioſi teſtamēti. Quod eſt verum, vbi filius
fuit à matre pręteritus cauſa pręteritionis in teſtamē
to inſerta: tali quæ ſi foret vera, eſſet legitima. de qui-
bus per glo.in c. Quintauallis.de iureiuran. Aliter &
aliâs ſi mater filium præteriret ſine cauſa expreſſa in
teſtamento, teſtamentum eſſet ipſo iure nullū, in Au-
then.vt cùm de appel.cog.§. aliud quoq; capitulum.
& §.ſin autem. & in Authen.non licet.C.de libe.præ-
te.& not.glo.in §.exhæredatos.in Authen.de hæredi.
& Fal.& Bart.in dicta Authen.ex cauſa. Nam filius à
matre ſine expreſsione cauſæ legitimę pręteritus di-
cit teſtamētum nullum, niſi in caſu ſingulari. l.iij.C.
de inoff.teſta.vbi poſthumus à matre præteritus quæ
in puerperio deceſsit, & mutandi teſtamenti non ha-
buit facultatem, cenſetur cum cæteris filiis inſtitūtis
à matre inſtitutus pro virili portione. Adeo, ꝙ quere
lare teſtamentum matris, in quo ſine cauſa reperitur
præteritus, non poteſt. Sed ſi in teſtamento matris eſ-
ſent inſtituti extranei, filius præteritus ipſum quere-
253 laret in totum. †Sed quid dicēdum eſt ſi filius in te-
ſtamēto matris fuerit inſtitutus ſub conditione non
poteſtatiua, ſed caſuali, vel mixta, & in cōtrariū con-

ditionis euentum non fuerit exhæredatus, vel cauſa
inſerta præteritus, an eo tunc ſit teſtamentū nullum:
quaſi interim reperiatur ſine cauſa præteritus? Puto
tale teſtamētum nō eſſe nullū. quia ſicut conditio per
patrem appoſita in inſtitutione filij, & quodcunque
aliud grauamē tollitur, & pro non adiecto habetur,
ſaltē quoad concurrentē legitimæ quātitatē, per tex.
in l.quoniam in prioribus.C.de inof.teſt.per quē eſt
hodie correcta l.ſi pater.C.de inſtit.& ſubſti.& ſimi-
les. Sic etiam erit in conditione per matrē adiecta in
inſtitutione filij, vt illa adiecta filius habeatur in legi
tima pro parē inſtituto, ſecūdū Bart.& plenius Alex.
in l.ſi mater.§.j.ff.de vul.& pup. Et dicā plenè in ver-
bo, *Reliquit*. Et quod dictū fuit in matre, idem intel-
ligatis in filio teſtāte erga matrē, vt not.in iuribus.ſ.
254 allegatis. †De collateralibus autem diſputare nō
oportet, cùm eos inſtituere non ſit neceſſe, nec exhæ-
redare: imò teſtamētum manebit firmū, ſi perſonam
honeſtam hæredē inſtituerint. de quo plenè dicetur
ſuper verbo, *Defuncta*. Pro totali præmiſſorum de-
claratione poſſet iuuenis canoniſta meritò dubitare,
255 †ad qd de iure ciuili tenetur pater filiū ſaltē in vno
numo aut obolo hæredē inſtituere, vt ſ. cōcluſum eſt,
cùm inſtitutus in aliqua re vel ſumma particulari nō
habeatur pro hærede, ſed pro legatario. l. quoties.C.
de hære.inſti.& no.gloſ.ſingularis in l.ſi quis priore.
ff.ad Treb. Et adeò habetur pro legatario, & non pro
hærede, ꝙ decidit Pann.in c.j. & c.cùm ſeculum.de
iure pat. ꝙ filius à patre in re certa inſtitutus vel filia
nō ſuccedit cū hærede vniuerſali in iure patronatus,
quod patri defuncto cōpetebat. Ea quo videtur, ꝙ tā-
tum eſſet patri dicere, lego filio meo, vel relinquo, ſi-
cut dicere hæredem inſtituo, vel iure inſtitutionis re-
linquo decem poſtquā ex diuerſitate verborum non
ſequitur diuerſitas effectuum. Sed dico, ꝙ inſtitutus
in re certa verum eſt, ꝙ habetur loco legatarij quo ad
hoc, vt creditoribus nō teneatur hæreditariis, vt d.l.
quoties.C.de hære.inſtit. Attamē habetur loco hære-
dis quo ad excludendum nullitatem teſtamenti, aut
querelam inofficioſi teſtamēti. Nam (vt audiuiſtis) fi-
lio in re certa inſtituto, teſtamentū valet, & tenet: ita
ꝙ impugnari nō poteſt per viam nullitatis aut que-
relæ, ſed duntaxat agi poteſt ad ſupplementum legi-
timæ, ſi res in qua fili⁹ vel pater fuit inſtitutus, nō ſuf-
ficeret ad legitimā, vt dicit hîc gl. in verbo, relinquēs.
256 in fi.& gl.in dicta l.ſi quis priore.ff.ad Treb. †Quo
enim ad hoc non habetur loco legatarij, ſed habetur
loco hæredis, vt ſicut hæres vniuerſalis teſtamētum
impugnare non poteſt, ita nec iſte poterit. Ideo iura
voluerunt, ꝙ filio relinquatur iure inſtitutionis, ne
teſtamentū impugnetur. Prætereà, quia vt dictū eſt,
titulus inſtitutionis eſt filio honorabilis, necnō val-
de vtilis: ꝓpter ius accreſcēdi, vt j. dicetur. Et ſic ver-
bum, inſtituo, aut iure inſtitutionis relinquo, nō eſt
ſuperuacuum, imò effectum habet non modicum, de
quo plenè in dicta l.quoties. & §. cæterùm. in Authē.
vt cùm de appel.cog. Vnde ex præmiſsis vera reſul-
tat doctrina Barto.in l.ex facto.ff. de hæredi.inſti.di-
257 centi, †ꝙ inſtitutus in re certa eſt quoddam partici-
pium: quia partem capit à natura legatarij, & partē
capit à natura hæredis. Primò à natura legatarij
partem capit, quia ſicut legatarius, ita iſte ad ſuos hę-
redes tranſmittit rem, in qua eſt inſtitutus, etiā ſi de-
cedat antequā illā agnouerit, dummodò dies ceſſerit
legati.l.vnica.C.de cadu.tol. quod ſecus eſt in hęredi
tate.l.quoniā.C.de iure delib. Et intelligatis, ꝙ illam
rem trāſmittit nō iure ſuitatis ſed eā tranſmittit per

l.ſi quis

l.si quis filium.C.de inof.test.secundum Bald.in dicta
☞ l.quoties. [De quo plenè habetur super verbo, *Si*
absque liberis moreretur, ij. in materia substi. vulg. &
sexto effectu eiusdem dum loquitur de quarto modo
tollẽdi suitatem.] Secundò capit à natura legatarij:
quia oon teoetur ad onera hæreditaria, sicut tenetur
hæres.vt d.l.quoties.& bonus tex.in l.j.C. si cert.pet.
Tertiò quia hęres vniuersalis detrahere potest fal-
cidiam ab hærede instituto in certa re, vt dicta l. ex
facto. Quartò, quia sicut valet legatum in codicil-
lis relictum, ita institutio facta in re certa, prouiso ꝙ
talis institutus sit extraneus: quia institutio facta de
filio in re certa in codicillis nõ valeret, cùm fieri de-
beat in testamẽto, secundum Bal.in l. omnimodo.C.
de inoffi.testa.& l. nõ codicillum.C.eo. Et idem esset
in institutione vniuersali, vel in quota hæreditatis:
quia etiam de extraneo nun valet in codicillis, quia
hæreditas ibi dari nõ potest, nec auferri, vt plenè ha-
buistis in verbo, *Testamentum*.iij. Quintò quia ab
hærede instituto in re certa eã restituere grauato cõ-
ditione restitutionis adueniente detrahi noo potest
de illa re seu retineri quarta Trebellianica, quã vni-
uersalis hæres de hæreditate detraheret:& de quo vi-
deatis Bal.in Authen.sed cùm testator.C. ad leg.Falc.
258 & Gui.papæ.q.cccclxvj. †Sed à natora hęredis par-
ticipat: quia excludit querelam secundum glo.in d.l.
si quis priore.vt habuistis.ℨ. ac ius dicendi testamen-
tum nullum. Secundò, quia potest propria aucto-
ritate capere rem, in qua fuit institutus.l. Titia.§.j.ff.
de leg.ij.Legatarius verò non potest: quinimò si pos-
sessionem rei legatæ ante aditam hæreditatem pro-
pria authoritate apprehenderet, teneretur rem resti-
tuere hęredi per interdictum quorom legatorum.l.j.
ff,quorum leg. Si post aditam hæreditatem hoc face-
ret rem legatam quã de manibus hæredis capere de-
bet, propria auctoritate occuparet: tunc perderet ius
quod habet in ea.l.nõ est dubium.C.de lega. Et idẽ in
fideicõmissario.l.Paulus respondit si certa.ff.ad Tre-
bel.nisi pro legatario cõcurreret volunras testatoris
secundum glo.& Bart.io dicta l.Titia cum testamen-
to.§.j.ff.de leg.ij. vnde elegãter decidit Bald.in c.j. de
259 cõfir.vti.vel inu.† ꝙ si testator qui legat, constituat
se rem legatã nomine precario possidere pro legata
rio, licet nõ valeat vt precarium: quia nemo rem suã
rogare potest: tamen potest legatarius mortuo testa-
tore ingredi possessiooem propria auctoritate: quia
etiam testator præuenire potuisset aote mortem tra-
dendo rem. De quo pleniùs intendn dicere, in verbo,
Si absq. liberis moreretur. ij. in materia fideicommis-
sariæ substi. loquendo de fideicommisso particulari.
facit l.Lucius.ff.de lega.ij.quod dicit Bal.esse nouum
suum dictum. Tertiò, quia petere potest se mitti in
possessionem rei, in qua fuit institutus,& sic compe-
tit ei remedium possessionis executiuũ.l.si.C.de edi.
diui Adri.tollen. quod facere non posset legatarius.
Quartò, quia filius in re certa institutus, licet vltra
legitimã petere non possit in bonis paternis, nec pa-
tri succedere, stante alio hærede vniuersali, attamen
veniet & vocabitur cũ cæteris filiis vniuersaliter in-
stituris in emphyteusi ecclesię patri concessa pro se &
suis filiis hæredibus. secũdum Bar.in l.vt iurisiurãdi.
§.si liberi.ff.de ope.lib.& plenè consuluit allegans ibi
molta Alexã.in j.par.consi.cxxviij.vlti.col. Pariter
venit talis hæres particularis in substitutione: quia
dictũ fuit, ꝙ si hæres sine liberis decederet, hæreditas
restitueretur fratri suo, si tunc viueret. Et si nõ viue-
ret, eius hæredibus.ad quam substitutionem cõditio-
ne adueniente nedũ vocabuotur hęredes fratris vni-
uersales, sed etiã hæres particularis, puta filia in sua
dote hærede instituta, licet iussa fuerit esse dote con-
260 tenta: †quia appellatione hęredum quicũq; succes-
sores sigoificãtur vniuersales & particulares.l.j.§. il-
lud.ibi, in locũ successisse, accepimus siue per vniuer
sitatem siue in rem sit successum.ff. quorum lega. Ta-
les hæredes particulares etiam faciunt deficere cõdi-
tionem, si sine hæredibus decesserit, vbi filius fuit hę-
res institutus & ei substitutum, si absq; liberis more-
retur.l.ex facto.§.fin.ff.ad Trebel.secundum Spe.isto
eo.tit.§.in primis.vers.pone A, instituit B,& C, filios
&c. Quod intelligatis verum de filiis in re particu-
lari hæredibus institutis titulo institutionis, quia ve-
niunt appellatione hęredum: secùs, si res particularis
esset eis legata, vel alio titulo quàm institutionis reli
cta: quia non veniret appellatione hæredum. de quo
plenè per Gui.papæ.q.ccclvij.vers.sed iuxta pręmis-
sa quæro.& q.sequẽti.quæ aliâs contrariæ viderẽtur.
261 †An autẽ vocetur in iure patronatus ęcclesiæ? cõ-
muniter deciditur ꝙ non: quia tale ius nõ transit ad
filios, nisi sint hæredes vniuersales secũdum Io.And.
& doc.in c.cùm seculum.de iure patro.Ideo transibit
ad hæredes vniuersales quãuis extraneos, quicquid
tenoerit ibi Barto.in l.quia proinde.§.restituta.ff. ad
☞ Treb. [De quo plenè super verbo, *Si absq. liberis mo*
reretur.ij. in materia compendiosæ substiturionis,&
octauo effectu eiusdem.] Quintò, quia potest ei si-
cut filio vniuersaliter instituro substitui pupillariter
per tex.no.in c.si pater.eo.ti.lib.vj.vbi filiæ in re cer-
ta institutæ facta fuit pupillatis substiturio, quæ va-
luit iure directo.Et hoc fieri potest siue institutus vni
uersaliter in testamẽto sit de liberis testatoris, siue ex
traneus, secundum Bald.ibi. Sextò, quia habet ius
accrescendi hærede vniuersali repudiante.l.j.§. si ex
fundo.ff.de hæredi.insti.& sibi accresceret tota hære-
ditas, seu res, io qua fuit institutus, ita ꝙ confirmabi-
tur testamẽtum per aditionem hęredis in re certa in-
stituti.Quod an sit verum, statim videbitis: quia hæc
difficultas, ꝑcedit vbi duo sunt hæredes instituti, sci-
licet vnus vniuersaliter, alter verò in aliqua re certa:
quia vbi nullus esset institutus in vniuerso: sed esset
solùm aliquis institutus in re certa, tunc ille esset hę-
res vniuersalis:& perinde haberetur ac si nõ esset fa-
cta mẽtio rei particularis, vt d.§.si ex fundo.Sicut de-
cidũt à simili doct.de substitutione pupillari per pa-
trem filio suo pupillo facta in aliqua re certa: quia
trahitur ad vniuersam pupilli hæreditatem, si facta
fuerit per verba directa.l. cohæredi.§.fina.ff.de vulg.
☞ & pupil. [De quo plenè habetur sup verbo, *Si absq.*
liberis moreretur.ij. in materia pupil.substit.& in se-
262 cundo effectu eiusdem.] †Et quod dictum est, scili-
cet institutũ in certa re haberi pro hærede vniuersa-
li, vbi nullus alter filius vniuersaliter institutus, ha-
bet locom non solùm in foro contentioso, sed etiã in
foro conscientiæ. Adeò ꝙ in re certa institutus, quo
ad Deũ efficitur dominus vniuersæ hæreditatis, per
dictum §. si ex fundo. vt pulchrè cõsuluit Fede.quem
refert & sequitur Panor.in c. quia ingredientibus.ℨ.
eodem. Præterea licet talis iostitutio nõ sit verè vni
uersalis, est tamen voiuersalis interpretatiuè: quia
lex, ne testator dicatur testatus & intestatus decessis-
se, contra l.ius nostrum.ff. de regu.iur.eam interpre-
tatur vniuersalem, secundum Bald. in l. dominus.§.
per fideicõmissum.ff. de vsufru. vt dicam infrà. quod
est verum, siue fuerit institutus in re certa testatoris,
vel filij testatoris pupilli, vt dicto §. si ex fundo. Sioe
in re pe

in re penitus extranei, puta in fundo Martini: quia
etiã eo casu talis institutio vel substitutio trahitur ad
vniuersam testatoris hæreditaté. Quia licet tunc nõ
fuerit institutus in fundo ipsius testatoris, tamen vi-
detur institutus in æstimatione fundi alieni, quæ de
hæreditate debetur testatoris. l. alienus. ff. ad leg. Fal-
ci. ita singulariter decidit Bal. in l. humanitatis. vers.
secundò quæro si est tacta. C. de impu. & alijs substit.
263 †Si verò nullo hærede vniuersaliter instituto essent
plures in rebus c ris inst.. uti, tunc omnes illi essent
hæredes vniuersales ex æquis partibus, & illæ res in
quibus quilibet fuit institutus, censentur eis prælega
tæ, vt d. l. ex facto. ff. de hære. insti. facit d. l. j. C. si cert.
pet. Si auté vnus illorũ esset institutus in tertia parte
vnius certæ rei, & alter in duabus partibus eiusdem
rei, vterq; esset hæres pro dimidia hæreditatis, & nõ
pro partibus in illa re assignatis, nisi aliàs appareret
de testatoris volũtate, ꝙ aliud voluisset. l. quoties. §. si
duo. ff. de hæredi. insti. & bona glo. in c. si pater. super
264 verbo, certa re hoc. titu. lib. vj. †Vnum tamé men-
ti tenebitis, quòd licet institutus in re certa, vel pupil
lariter substitutus ad totũ trahatur, alio nõ dato hæ-
rede vel substituto vniuersali, vt dictum est. Tamen
substitutus in re certa per verbum cõmune aut obli-
quum, nunquã trahitur ad totum. l. cogi. §. generali-
ter. vbi Imo. ff. ad Trebel. Quod est magna limitatio
ad regulam dicentem, quòd institutio in re certa tra-
hitur ad totũ, alio nõ dato hærede vniuersali: quia il-
lud est verũ si talis institutio in re certa fuit facta per
verba directa vel ciuilia, putà per verbũ instituo, vel
hæres esto: secùs si per verba obliqua, prout est verbũ,
relinquo, vt plené de his verbis videbitis in verbo,
eidé impuberi succederét. Nã si talis institutio parti-
cularis fiat obliquè, non trahitur ad totũ, per text. ad
hoc singu. in d. l. cogi. §. & generaliter. ff. ad Tre. Facit
gl. in Authé. de hære. & Fal. §. si verò: secùs auté esset, si
foret institutus vel substitutus in vna quota hæredi-
tatis. Putà tertia vel quarta, quoniam tũc traheretur
ad vniuersum, secundum glo. Bart. & Doct. in d. l. co-
hæredi §. si. ff. de vulga. & pupil. & plené per Bar. in l.
céturio. eo. tit. Ang. & Imo. in d. §. si ex fundo. & Lud.
Rom. cõsi. lviij. Secũdò limitabitis dictam regulam
singulariter, nisi testamentum fieret per ingressum
ad monasterium, qui licet filios suos certis in rebus
instituerit hæredes, aut in quota hæreditatis, quod
est fortius, & de residuo nihil expresè disposuit: ta-
mé vniuersum illis nõ accrescit, sed accrescit mona-
sterio, per text. singularem in Authen. si qua mulier.
C. de sacrosanct. eccl. & hoc fauore religionis, secun-
265 dum Bald. ibi. circa finem. †Nunc euacuare super-
est difficultatem superiùs tactam, an scilicet sit verũ,
quòd hærede vniuersali hæreditatem repudiante, ta-
lis hæreditas accrescat hæredi instituto in re certa: ita
quòd tota hæreditas ei acquiratur per ius accrescen-
di. Glos. nostra hic in fi. sentit, quòd non: quia sim-
pliciter dicit talem institutum haberi pro legatario.
idé sentit glo. in d. l. si quis priore. dum dicit, ꝙ habe-
tur loco legatarij quo ad omnia, præterquàm quo ad
ius querelandi testamentum. Sed glo. in d. l. ex facto.
ff. de hære. insti. sentit, quod imò habet ius accrescen-
di: quia dicit, quòd loco hæredis habetur quo ad om-
nia præterquàm quo ad onera hæreditaria, ideo per
aliquos Docto. illæ glos. sic concordantur, quòd filius
in certa re institutus quo ad ius accrescendi habetur
loco hæredis, ita quòd hærede vniuersali repudiari-
te, tota hæreditas sibi accrescit, & in hoc nemo con-
tradicit, quin filius in certa re institutus habeat ius
accrescendi, posito etiam quòd institutus non fuisset
nisi in obolo, & ita intelligitur glos. in dicta l. ex fa-
cto. facit l. si cùm patrono. ff. de bono. possess. ita quòd
etiam moriendo totam hæreditatem transmitteret
non agnitam ad quoscunq;, vt plenè dicam in mate-
ria transmissionis hæreditatis infra super verbo, *Mor*
266 *tuo itaq; testatore*. ij. †Nam ius accrescẽdi est trans-
missibile ad hæredes, etiam si transmittentes sint hæ-
☞ redes extranei, quia illud ius accrescendi. [Super
hoc vide vnum singulare super verbo, *Si absq; liberis
moreretur*. ij. in materia vulga. substi. in iiij. princ. ar-
tic. & in iij. fallen. ad regulam, ꝙ substitutio vno casu
facta porrigitur ad alium.] plus competit portioni,
quam personæ, secus esset in iure substitutionis: quia
plus competit personæ, secundum Ang. in §. fina. in-
sti. ad Orfici per l. si ex pluribus. ff. de suis & legi. hæ-
redib. videatis Iasonem in dicta l. quoties. C. de hære-
☞ di. insti. [Et dictum fuit plenè super verbo, *Et vxo-
rem nomine Adelasiam*. in iiij. præludio.] Si verò insti
tutus in re certa esset extraneus, tunc hærede vniuer-
sali repudiante hæreditas sibi non accresceret, & ita
intelligitur hæc glossa dum dicit, quòd habetur lo-
co legatarij. Baldus autem in l. quoties. ff. de hæredi-
bus instituendis. §. si duo. dicit in extraneo in re certa
instituto hũc passum fore difficilem, videlicet an hæ-
rede vniuersali repudiante tota hæreditas accrescat
illi extraneo in re certa instituto. Vnde non imme-
ritò in tanto dubio contrariæ fuerunt opinio. Prima
fuit opinio Gul. de Cug. dicentis in extraneo in re
certa, & particulari instituto locum non habere ius
accrescendi: quia portio accresceret portioni, & non
rei. ff. de hæredibus instituendis. l. si ex pluribus. Nec
obstat, secundum eum dicta l. j. §. si ex fundo. quia il-
lic nullus alter fuerat hæres institutus vniuersaliter.
Quo casu institutus in re certa totam habebit hære-
ditatem, quamuis sit extraneus: secùs autem est dato
hærede vniuersali, & hãc opinionem sequitur Mar-
tinus Silliman. Nec obstat secũdum eum, quòd filius
in re certa institutus habet ius accrescẽdi: quia filius
267 †de iure habet in paterna hæreditate quotam, id
est, triẽtem, licet nõ fuerit institutus, nisi in vno nu-
mo. l. omnimodo. C. de inofficioso testamento. Ideo
in filio non est inconueniens, si portio accrescat por-
tioni, vt dicta l. si ex pluribus. Idem tenet Bald. in l.
quoties. C. de hæredibus instituendis. dicens, quòd si
extraneus in re certa institutus haberet ius accrescẽ-
di, sequeretur absurdum & inconueniens: quia si te-
stator legaret ecclesiæ quinque solidos iure institu-
tionis, & Titio legaret mille titulo legati: alio hære-
de vniuersali instituto repudiante, hæreditas accre-
sceret ecclesiæ, licet potius accrescere deberet Titio
propter maiorem portionem sibi relictam, ratione
cuius præsumitur testatorem ipsum Titium plus di-
lexisse, & ad eum maiorem affectionẽ habuisse, post-
quam ei plus reliquit, vt singulariter decidit Bart. in
l. si. ff. ad Trebel. vbi dicit, ex quantitate relicti appa-
rere potest de maiori affectione testatoris: ideo si in-
stituto in re certa tota accresceret hæreditas, plus ha-
beret ille, quem testator minus dilexit, quod est ab-
surdum. Mouetur etiam Bald. alia ratione: quia clau-
sula institutionis potiùs apponitur in testamentis ex
consuetudine tabellionum, quàm voluntate testato-
ris. Et hæc opin. scilicet quòd in extraneo in re certa
instituto locum non habet ius accrescẽdi sequẽtibus
268 firmatur rationibus. †Primò, quia inter succeden-
tes iure diuerso locum nõ habet ius accrescendi, d. l.
ficũ patrono. ff. de bo. pos. & l. j. C. quando non peten.
partes.

partes.vbi plenè no.sed institutus in re certa habetur
loco legatarij. dato alio hærede vniuersali: d.l.quo-
ties.C.de hære.insti.Et sic iure diuerso succedũt, cum
vnus veniat tãquam legatarius, alter verò vt hæres:
269 ergo inter eos cadere nũ potest ius accrescẽdi. †Se-
cundũ, quia inter illos inter quos nulla est cõiunctio
locum nõ habet ius accrescendi, cùm tale ius cẽsetur
ex aliqua cõiunctione.l.re cnniuncti.ff. de leg.iij.sed
inter istos nulla est cõiunctio:ergo in eis nõ cadit ius
accrescendi. Tertiò, quia erubescimus sine lege lo-
qui.in Authen.de trien.& semis.§.consideremus.sed
nulla lege cauetur, ꝙ repudiante hærede vniuersali
institutus in re certa habeat totum per ius accrescẽ-
di,ergo in ipso locum nõ habeat tale ius. Quarta ra-
tio sic sumitur à contrario. Nam legẽ habemus dicẽ-
tem institutum in re certa alio non dato hærede vni-
uersali ad totam hęreditatem vocari,& illam sibi ac-
crescere,vt d.§.si ex fundo. Ergo à cõtrario sensu, se-
cùs erit,si hæredi in re certa instituto datus fuerit co-
hæres vniuersalis. Secunda opi. fuit tota contraria
primæ,scilicet ꝙ hærede vniuersali repudiãte, hæres
in certa re institutus, quàuis extraneus veniat ad to-
tam hæreditatẽ per ius accrescendi. & ita tenuit Iac.
Butri.totius Italiæ excellẽtior homo, vt verbis vtar
Bal.in l.quicunq;.C.de epis.& cler.quẽ sequitur Bart.
in d.l.ex facto.& in d.l.quoties.ff.de hære.insti.Hanc
eãdem opi.firmauit Ioan.And.post Spec.in addi.eo.
tit.§.in primis.vbi in fi.refert Petrũ sic tenuisse,& eã
plenè disputasse.idem tenuit Bal.sibi cõtrarius in re-
pe.c.si pater.eo.tit.lib.vj.& Ange.in d.§.si ex fundo.
& Imo.hîc dicens hanc esse cõmunem opi. Et mouẽ-
tur præfati patres sequentibus rationibus. Primò,
quia hoc seruatur in filio in re certa instituto, vt ꝭ.
dictum fuit. Ergo idem erit in extraneo:quia non est
verũ,ꝙ filius habeat quotam hæreditatis, licet enim
habeat legitimam, tamen non est quota hæreditatis,
cùm filius quoad illam onera non sustineat hæredi-
taria:imò soluitur ære alieno deducto. Et omne gra-
uamen per testatorẽ appositum subducitur.l. quoniã
in prioribus.C.de inoffi.testa. vnde nõ potest dici, ꝙ
hærede vniuersali repudiante tota hæreditas sibi ac-
crescat ratione quotę,prout dicebat Martinus.Nam
licet habeat portionem bonorum, tamen non habet
quotam hæreditatis:quia si eam haberet, partẽ one-
rum sustineret,idcirco ea ratione nõ minus habet lo-
cum ius accrescendi in extraneo,quàm in filio,atten-
to quòd in ipso non est aliqua ratio specialitatis ma-
gis,quàm in extraneo. Præterea, quia si nemine in-
stituto hærede vniuersali institutus in re certa habet
totum,vt d.§.ex fundo. Idem erit si alter vniuersali-
ter institutus repudiet. Quia paria sunt alium hære-
dem vniuersalem non fecisse,& factum repudiasse.l.
vnica.§.cùm autẽ.C.de cadu.tollen.Non enim est ve-
risimile principẽ sine aliqua rationabili causa hodie
voluisse filium suam legitimã habere titulo institu-
tionis,nisi vt habeat cõmodum iuris accrescẽdi,cum
etiam olim quãdo relinquebatur quocunq; relicti ti-
tulo,excluderet querelam,vt d.l.omnimodo.& l.sci-
mus antea.§.repletionem.& in Authẽ.nouissima.C.
de inoffic.testa. Nec est verum dicere,quòd propter
solum honorẽ hoc fuerit introductum,si titulus insti
tutionis sui natura aliud nõ deberet afferre commo-
dum,arg.l.ij.C.communia de lega. Ergo sequitur, ꝙ
hoc fuit propter cõmodum & vtilitatem iuris accre
scendi. Nec obstat absurdum alleg.per Bald.qui ex
suo exẽplo nulla resultat absurditas,si hæreditas ve-
niat ad ecclesiam in minori summa institutam hære-
de vniuersali repudiante,& hoc propter naturã insti-
tutionis,quam testator fecit de ecclesia,sciens vel sci-
re debens instituto in re certa totum deberi. Simi-
liter non obstat, quod dicebat Bald.de clausula insti-
270 tutionis quoniam ad hoc respondetur, † quòd no-
tarius semper præsumitur apposuisse clausulas con-
suetas de voluntate testatoris,saltem tacita. Nec ob-
stat prima ratio in cõtrarium facta:quia primum as-
sumptum non est verum,scilicet quòd hæres vniuer-
salis,& institutus in re certa succedant iure diuerso:
imò eodem iure ambo succeduut, scilicet iure insti-
tutionis, cùm sint ambo instituti. Minùs obstat se-
cunda ratio:quia non est curandum, si inter eos nul-
la sit coniunctio, cùm inter hæredes nullo modo cõ-
iunctos locum habeat ius accrescẽdi, vt dicit glo.sin-
gula.in l.si seruus communis ab extero.ff.de acquirẽ.
hæredi.vel dicatis, quòd verum est inter succedentes
iure diuerso locum non habere ius accrescendi, quã-
do succeditur iure prætorio. Non autem vbi succedi-
tur iure ciuili,quo quis solo animo est hæres.l. quidã
elogio.C.de iure deliberan.ita dicit Bald.in Authen.
præterea.versi.item quæro.C. vnde vir & vxor. Pa-
riter nõ obstat tertia ratio,quia licet expressè nõ ca-
ueatur iure,quòd in instituto in re certa locũ habeat
ius accrescendi, tamẽ satis est hoc tacitè dispositum.
Cum paria sint hæredem vniuersalem nõ esse,vel da-
tum repudiasse & sic posteà desinere per no.in l. si res
aliena.§.fi.ff. ad Trebellia.& l. neq;.§.fina.ff.de testa-
mento milita. Postremò non obstat argumentum à
contrario sensu sumptũ,ex d.§.si ex fundo.Quia tale
argumentum cessãt quoties ex eo resultaret prauus,
& absonus intellectus.l.ij.C. de cõditio.inser.& ple-
nè not.in l. conuenticula.C. de episcop.& cleri.Nam
absurdum esset,quòd testator decederet pro parte te-
status, & pro parte intestatus vel secundum aliquos
institutus in re certa non venit ad totum per ius ac-
crescendi,sed institutio in certa re facta transfundi-
tur in vniuersalem. Restat ergo hanc opi.vltimam
de iure fore veriorem, vt scilicet dicamus, quòd hæ-
rede vniuersali repudiante institutus in re certa siue
sit filius, siue extraneus, vocatur per ius accrescendi
271 ad totum,secundum opi. † quæ in dubio tenẽda est,
vt dicitur in ca.j. de constit. Maximè vbi consona est
opinioni Bar.in qua semper esse cõsueuit substantia
veritatis,vt dicit Lud.Rom.consi.cccccl xix. Temera-
riũ profectò est in cõsulendo discedere ab opinione
Bar.vt dicit Pau.cõsi.cclxxxviij.quam,vt dicit Iason
in rubri.C.de iure emphy.semper quantum poterat,
& eius ordinẽ sequebatur, cuius vestigiis semper in-
hærebat. Ideo dicebat Panor.in c. cùm nobis.iij.co-
lum.versi.nũc quæro.de præscrip.Ego ero pro cõclu-
sione cõtentus recitatione Bart.qui omnium iudicio
cunctos scribentes in æquitate,& veritate præcessit.
☞ [Bartolus fuit alter Pythagoras,cui tãta veneratio
ab auditoribus tributa est, vt quæ ab eo acceperãt, in
disputationẽ deducere nefas existimarẽt,quin etiam
interpellati ad reddendum causam,hoc solum respõ-
debãt,ipse dixit, vide Valerium lib.viij.titu.quæ cu-
272 que magnifica contigerunt.] †Et tale ius accresce-
di etiam per testatorẽ nõ posset prohiberi,quin hęre
de vniuersali repudiãte tota hæreditas accrescat hæ-
redi instituto in re certa, secundum opi. Dyn.cõmu-
niter approbatam,quã sequitur Imo.in d.§.si ex fun-
do.& Bal.in l.dominus.§.per fideicõmissum.ff.de vsu
fru.& dixi super verbo, *Et valorem.* in iiij. præludio.
qa licet prohiberi nõ possit in vera institutione vni-
uersali,tamen potest prohiberi in institutione inter-
pretatiuè

pretatiuè vniuersali, qualis est institutio facta in cer
ta re, alio nō dato hærede vniuersali, quam lex inter-
pretatur institutionē vniuersalem, si hęres vniuersa-
lis repudiet, vt d.l.j.ex fundo.ff. de hæred.initirut. in
qua si testator hæredem in re certa institutum prohi
buerit plus de bonis suis petere, & residuū hæredita-
tis accrescere, valet prohibitio in perditionem talis
institutionis & totius testamenti, ita ꝙ causam testa-
mēti deducit ad causam intestati. l. quoties. §. si duo.
præallegata. & ita intelligitur, quod ibi decidit Bar.
secundum Bald. in dicto §. per fideicommissum. facit
glo. singul. in d.l. si seruus. ff. de acquir. hæred. de quo
per Bar. in d.l. quoties. §. si duo. & Bal. in l. ita quis. ff.
de hæred. instit. & Bal. in d.l.j. C. quando non peten.
partes. & Bart. in repeti. l. re coniuncti. ff. de legat. iij.
273 An † autem moriente hærede in re certa instituto,
ante quàm hæres vniuersalis repudiauerit hęredita-
tē. vel aliâs ab ea exclusus fuerit, talis in re certa in-
stitutus ad hæredes ius accrescendi transmittat, vt si
post eius mortem hæres vniuersalis hęreditatem re-
pudiet, accrescat illi rei certæ in fauorem hæredum,
sicut accresceret in sui fauorem, si adhuc viueret, di-
☞ cam alibi. [De hoc plenè videatis infrà super verb.
Mortuo itaq. testatore. ij. vbi dicit de materia trāsmis
sionis hæreditatis.] Secūdus casus in sequēti notula
est expediendus, scilicet ꝙ si filius nō instituatur, ne-
cesse est, ꝙ exhæredetur. Et cum his nunc habetis ve-
ritatem iuris ciuilis quo ad istum passum quotidia-
nū de filio per patrē de necessitate iuris ciuilis insti-
274 tuēdo in aliquo. Nunc † venio ad secundū principa
le quæsitū, cum hodie de æquitate canonica sufficiat
per hūc tex. patri relinquere filio quocūq; relicti ti-
tulo, ita ꝙ nō habeat necesse ipsum instituere? & vi-
detur ꝙ sic per hunc text. in quo Raynutius simplici-
ter reliquit Alterochæ eius filiæ vltra dotē domū &
hortū, nec apparet ꝙ in aliquo eam instituerit, & ta-
men valuit testamentū. Et hanc opinionē tetigit glo.
super verbo. Instituit. in c. si pater. eod. tit. lib. vj. Re-
ferens Host. ita tenuisse hic, prout etiam abbas anti-
quus tenuerat. Et ratio est secundū eos, quia æquitas
canonica cōsiderasse non videtur subtilitatē iuris ci
uilis, arg. c. dilecti. de iud. Et cum hac opin. trāsit Bal.
in l. fi. C. fami. erciscū. dicens, ꝙ licet de iure ciuili ta-
le testamētum non valeat, nisi filius sit in aliquo in-
stitutus, tamen de æquitate canonica, valet. Et ibi re-
prehēdit Io. And. qui exponendo hoc verbum, relin-
quens, subaudiebat & hæredem instituens, dicens ei
non pertinet supplere de facto. Pręterea hoc ideo est,
quia cùm apud legistas de hoc esset altercatio inter
glossam & Doctores scilicet an pater teneatur filiū
in aliquo instituere, videt̃ iste text. emanasse ad deci-
dendū illam iuris ciuilis dubitationē, argu. c. per ve-
nerabilem, qui filij sint legit. Et secūdum hunc intel-
lectum tex. est planus, aliqua non indigēs suppletio-
ne, vt etiam tenet dominus Cardin. hic. sed aduerta-
tis, quia cōtrarium videtur tenere glossa nostra hîc
in verbo, relinquens. dum supplet Raynutiū filiam
suam instituisse hæredē, ex quo videtur tenere, quòd
etiam iure isto necesse sit filio relinquere titulo insti
tutionis. idem tenuit glos. in d.c. si pater. dicens, tu-
tius esse hanc opinionem tenere, quam sequuntur
Anton. de Butri. & Petr. de Anchar. vt refert Imol.
hic, quia in dubio non debemus discordiam induce-
re inter ius canonicum & ciuile. Cùm iura iuribus
sint concordanda. c. cùm expediat. de elect. lib. vj. & l.
j. C. de inoffi. doti. Ideo secūdū eum videtur hæc opi.
verior: quia tex. iste satis commodè pati potest hunc
intellectum, ob quod occasionem non habemus in
ducendi discordia inter dicta duo iura. Alij autē te-
nent primam opin. quam puto veriorē, concludētes
de æquitate canonica valere testamentum, in quo fi-
lius, aut filia nō fuit institutus. dumtamē aliquid fue
rit sibi relictū titulo relicti, ita ꝙ nō sit omnino prę-
teritus. Quod verū intelligo prouiso, ꝙ duo concur
rant. Primò, ꝙ filio aut filiæ relinquatur per verbū,
relinquo, quod generale est ad omnem titulū. l. gene
raliter. C. de sacrosanct. eccle. Et sic simpliciter prola
tum debet intelligi in specie illius tituli, in qua ma-
gis saluatur intentio, & dispositio defuncti. vt res po
tius valeat, quàm pereat. l. quoties. ff. de reb. dub. Se-
cūdò requiritur, quòd verbum, relinquo, adiiciatur
vniuersitati, seu rei vniuersali, veluti quotæ hæredi-
tatis. vel alteri vniuerso putà doti, vt hic fuit: quia
tunc verbum, relinquo, de æquitate canonica institu
tionē importat, maximè cōsiderata p̄sonæ filij qua-
litate, qui sui natura debet de iure institui, vt sentit
Bal. in l. quoties. C. de hære. instit. & Pan. hic. Et hæc
fuit mens Bal. in d.l. fi. C. fami. ercisc. vbi dicit de hoc
esse tex. singu. hic. Et sic erit hæc conclusio nostra ve-
ridica, ꝙ de equitate canonica pater nō habet neces-
se hodie filium instituere, sed sufficit ꝙ aliquid vni-
uersum, veluti legitimā dotē, aut peculium, vel quo-
tā hęreditatis, sibi relinquat, prout fecit Raynutius.
Et secundum hanc opi. modo prædicto tēperatam re-
perio cōsuluisse Paul. cōsi. cccxlvij. incip. Super pri-
mo pūcto. v. col. Si verò pater relinquat filio rem ali
quam particularē, nō adiecta clausula institutionis.
tunc testamentū etiam de iure cano. nō valet. Et hæc
duo mēbra probantur clarè hic per tex. nostrum iun
cto d.c. si pater eo. tit. lib. vj. Nam ibi pro eo, quia pa-
ter relinquebat filiæ rem particularē, adiecit titulū
institutionis, vt pater ibi, Filiā in certa re: filiū verò
in cæteris bonis vniuersalē hæredes institui, &c. Hic
verò quia Raynutius relinquebat dotē, & sic rē vni-
uersalē in legitima computandam. l. quoniam nouel
la. C. de inoff. testa. non adiecit titulum institutionis:
imò cōtentus fuit solo verbo, relinquo, quod tūc ope
ratur institutionem, vt dictum est. Nec est verosimi-
le, ꝙ papa reliquisset seu ponere omisisset verbū, in-
stituit, si fuisset necessarium, prout gl. præsupponit,
vt à simili dicit Bart. reprehendendo gl. in l. j. ff. eod.
vbi dicit non esse verosimile, legislatorē aliqua ver-
ba substantialia & necessaria omisisse. Nec pariter fe
rendi sunt, qui dicūt papā hîc causa breuitatis omi-
sisse verbum instituit. quia respondere non possent,
cur causa breuitatis non fuit omissum in dicto cap. si
275 pater. Certè alia ratio nō est, nisi † quia verbum, re-
linquo, adiectum doti, & sic rei vniuersali de ęquita-
te canonica operatur institutionem, vt hic. & secun-
dum hanc opinionem semper consuluerunt Docto-
res nostri Tolosani, vt suprà retuli post Bald. in di-
cta l. fin. C. famil. erciscun. & sæpe iudicauit suprema
276 parlamenti Tolosæ curia. † Adiectum verò rei par-
ticulari nihil operatur sine clausula institutionis, vt
dicto c. si pater. Ideo fuit ibi adiectū de necessitate,
etiam isto casu, cùm filius sit de necessitate instituen
dus, verbum relinquo, importat institutionē, secun-
dum Tolosanos, quos hîc sequitur Panor. & seruat
dicta curia. Ad vnum tamen est aduertendum, secun
dum Pau. in dicto consilio, quòd hæc decisio scilicet,
de æquitate canonica non requirit titulum institu-
tionis in filio, fortè nō seruaretur in terris imperij,
sed dūtaxat in propriis terris ecclesiæ, per ea quæ no
tantur in c. fin. de arbi. lib. vj. glo. in regula, possessor.

de reg.iur.eod.lib.& not.Panor.& Docto.in d.c.j.de noui ope.nun.Bar.& Bal.in l.priuilegia.C. de sacrosanc.eccle.vbi concluditur, ꝙ in his, in quibus nullũ vertitur periculũ animæ, & causa non est ecclesiastica, aut spiritualis, lex seruatur in foro suo scilicet seculari, & canon in foro ecclesiastico. Ad præmissa facit, quod decidit gl.singu.in §.hactenus.instit.de gradibus. vbi singulariter dicitur, ꝙ vbi agitur de materia hæreditatũ & successionũ, & sic de causa téporali ac seculari, computatio graduum fit secundum ius ciuile: & sic lex ciuilis seruatur: sed quando agitur de causa matrimoniali, & sic de causa spirituali, computatio fit secundũ ius cano. Ex quib' omnibus tres eliciuntur iuris communis conclusiones. Prima est,
277 ꝙ † in terris ecclesiæ de æquitate canonica sufficit filio relinqui aliqd vniuersum. Quo casu habetur ꝓ instituto, vt hîc. Secunda conclusio est, ꝙ etiam iure canonico non sufficit relinquere filio rem particularem, nisi expressè instituatur in illa, vt est casus in dicto c.si pater.eod.tit.lib.vj. Tertia conclusio est, ꝙ in terris imperij, id est, ecclesiæ nõ subditis in temporalibus, & in quibus papa non exercet seu exerceri nõ facit iurisdictionem temporalem, necesse est per patrem filium institui. Ita ꝙ non sufficeret ei relinqui simpliciter aliquid quantũcunq; vniuersum, vt d.§. aliud quoque capitulum.in authen.vt cùm de appellatio.cogn.coll.viij. nisi in casibus, quos supra vobis enumeraui. Et cum his do finem huic quotidiano ac difficili articulo gratia Dei possetenus discusso ad satietatem vestrorum (vt credo) ingeniorum.

Laus Christo Iesu Domino nostro.

S V M M AE.

1 *Ingrati possunt exhæredari. & quomodo. & nu.2.*
3 *Priuilegium amittit, qui abutitur.*
4 *Ingratitudinis causa emancipatus reducitur in patris potestatem.*
5 *Legitimatio aufertur ingrato.*
6 *Exemptionis priuilegio renunciari non potest.*
7 *Ingratitudo per principem tolli non potest.*
8 *Pater & patronus differunt.*
9 *Maledictio non habetur pro exhæredatione.*
10 *Exhæredatio inconsultè facta, non valet.*
11 *Ingratitudinis causa debet in exhæredatione exprimi.*
12 *Filij tantùm legitimi, sunt etiam necessariò instituendi vel ritè exhæredandi.*
13 *Posthumus exhæredari non potest.*
14 *Ingratitudinis non tempus nec locus, sed causa inserẽda.*
15 *Ingratitudo filij an per quinque testes probari debeat, sicut vasalli.*
16 *Ingratitudo probatur per iuramentum patris de consensu filij.*
17 *Promittentem stare declarationi alterius, an necesse sit adesse declarationi.*
18 *Exhæredatio fieri potest sine causa expreßiõe in casibus.*
19 *Exhæredari an poßit filius solùm propter quatuordecim causas.*
20 *Compaternitas an faciat iudicem suspectum.*
21 *Exhæredari sine causa expreßione potest ille, qui non tenet primum locum. & nu.22.*
23 *Frater potest fratrem exhæredare sine causa expressa.*
24 *Monasterium ingrediens potest filium exhæredare.*
25 *Exhæredare potest pater filium statuto exclusum.*
26 *Exhæredari potest filius bãnitus sine causa expreßione.*
27 *Ingratitudinis efficacia.*
28 *Ingratus etiã posteà effectus furiosus potest exhæredari*
29 *Filij parentibus obediant.*
30 *Adulterantem cum vxore sua non potest occidere libertus patronum, nec filius patrem.*
31 *Atys muti historia.*
32 *Ingratus filius beluis est peior.*
33 *Parentes blandi sunt causa ruina filiorum.*
34 *Aues pullos bene viuere docent.*
35 *Ingrati filij sunt viperis similes.*
36 *Parentes & filij se mutuo compati debent.*
37 *Ingratitudo an purgetur per ingressum religionis.*
38 *Ingratitudo an poßit pœnitentia purgari.*
39 *Eligendus est potius, qui peccauit & pœnituit, quàm qui nunquam peccauit.*
40 *Semel malus, an semper malus præsumatur.*
41 *Exhæredari non potest ingratus, si ingratitudinem ei pater pacto remisit.*
42 *Vir malè tractans vxorem, quãdo lucro priuetur dotis.*
43 *Ingratitudo tollitur per sequentem gratitudinem.*
44 *Regula. semel malus, quando locum non habeat.*
45 *Getæ & Marci Valerij exempla.*
46 *Exhæredatio etiam fit à iudice.*
47 *Ingratus quando etiam ab intestato non succedat.*
48 *Ingratitudo non repellit ingratum, nisi conquerẽte eo, in quem commissa est.*

In eodẽ testamento relinquens. II.

EX hoc text.apparet, quòd Altocha Raynutij testatoris filia semper patri suo fuerat grata, & mandatis obsecundás paternis: ob quod meruit à patre honorari, ex suóq; postremo eulogio præmium vltra dotem, quæ
1 ei data fuerat consequi. † Si autem patri fuisset in-
2 grata, potuisset eam pater exhæredare.† Nam quoties filius causam ingratitudinis contra patrem commiserit, de his scilicet quæ textualiter enumerantur in §.causas.in authenti.vt cùm de appella. cogno. & per glos.in cap. Quintauallis.de iureiuran. aut similem causam, vt infrà dicam. Tunc pater si filium nolit instituere, necesse habet eum nominatim exhæredare à tota hæreditate, & iure naturæ debita, & etiá à portione, quam lex ciuilis & positiua defert filiis. & cæteris liberis per transitum ad secunda vel vlteriora vota.l.hac edictali.C.de secund.nupt.Et potest parens hoc facere, ne sub illius portionis confidentia, liberi contra patrem libidine moueantur, & ingrati existant.l.fin.illo eod.tit.Et si pater testatur inter liberos, valebit exhæredatio etiam in minùs solenni testamento facta.l.hac consultissima.§.ex imperfecto.C. de testament. vt plenè dixi super verbo, *Testamentum.* j.in xij.fallen.causa ingratitudinis nominatim in testamẽto expressa. Et sicut potest ipsum exhæredare, quamuis naturalis, & legitimus existat: sic etiam propter ingratitudinem potest bastardum vel spuriũ legitimatũ reducere ad illegitimationé, secundum Bal.in c.filij.in titu. si de feud.fue. contro. Adimplendo quod pulchrè scribitur Sapientiæ xvj. in fin. Ingrati enim spes tãquam hybernalis glacies ta-
3 bescet, & disperiet tanquã aqua superuacua: † quia priuilegium meretur amittere: qui sibi cócessa abutitur facultate.c.priuilegium.xij.q.iij.facit tex.l.onus
4 in l.j.C.de ingrat.libe.† vbi propter ingratitudinem filius emãcipatus reducitur in patriam potestatem,

sic etiam

sic etiam legitimatus reducitur ad illegitimitatem.
☞ [ad hoc facit ꝙ exemptus ab omnibus putà à prin-
cipe vel communitate, reuocari poterit ad pristinú
statum propter ingratitudinem, secundum Bald. sin-
gulariter in l.si. in fi. C. de liber. & eorú liber. [Quod
est sanè intelligẽdum secundum eum, si per rescriptũ
principis fuerit legitimatus: secùs autẽ in bastardo
per sequens matrimonium legitimato, cuius legiti-
matio est tenacior. arg. c. tanta est vis. qui filij sint le-
gitimi. Qui licet propter ingratitudinẽ possit èxhæ-
redari à patre, & hæreditate priuari in quantocunqꝫ
valore existente, etiã si regnum foret, aut imperium,
vt plenè dixi sup verbo, *In eodẽ testamẽto relinquens.*
j. in xviij. limit. circa fin. & etiam si talis filius esset
sacerdos, vt vidistis in verbo, *Et vxorẽ nomine Ade-
lasiã.* tamẽ non poterit decore legitimitatis priuari
quod multum commendat L. Rom. in suis singul. &
Iason in l. ex hoc iure. xv. col. ff. de iustit. & iur. dicit
alibi hoc non legisse. Nam sicut patronus propter
ingratitudinem potest libertum reuocare in seruitu
5 tem. † sic pater potest filio auferre impetratã legiti-
mationẽ, cùm pater erga filium æquiparetur patro-
no erga libertum. in authẽ. vt liberti de cætero. §. j. in
verbo, æqualis patri. Non tamen hoc locum haberet
☞ in filio spirituali. [Vide quæ habẽtur super verbo,
Et vxorem nomine Adelasiam. in ij. successionũ arti.
cir. fi.] vt propter ingratitudinem contra baptizan-
tem, aut patrinũ suum commissam reuocari possit
in seruitutẽ peccati originalis, quo ante baptismum
tenebatur Sathanæ & angelis eius, à qua fuit baptis-
mo liberatus. Quia in isto nõ est, sicut in filio legiti
mato, aut emãcipato vel liberto manumisso. Quia
baptizãs, aut eum in baptismo tenens. non eum libe
rauit à seruitute peccati, sed ipse Deus, qui eũ à pote-
state cacodęmonis eripuit, & exemit eũ sibi subiiciẽ-
do, cuius solius principaliter interest, ꝙ in potestatẽ
6 inferioris, scilicet dæmonis non redigatur. † Vnde
exẽptus solus renunciare non potest priuileg o sine
consensu superioris. c. significasti. vbi Panor. de foro
compe. Pater autem solus emãcipat & patronus ma-
numittit, & liberat filium, vel seruum à potestate, &
sic meritò, eos in potestatem redigunt propter ingra
titudinem. facit etiam secundum eum tex. in §. si quis
igitur non habens, iuncto §. liceat. in authen. quibus
modis natu. effic. legi. Fuit enim semper apud Roma
nos venerabile illud institutum Athenarũ, & quàm
memorabile, quòd conuictus à patrono libertus in-
gratus vel à patre filius, iure libertatis vel hæredita-
tis exuitur. Quibus secundum Valeri. libr. j. titu. de
institu. antiquis dici potest. Supersedeo te habere ci-
uem, tanti muneris impium æstimatorem. Nec addu
ci possum, vt credam vrbi vtilem, quem domi scele-
stum cernam, abi igitur, & esto seruus, quoniã liber
esse nescisti. Hæc ille. Filius profectò ingratus eam
retributionẽ patri, aut matri impertit, quam mus in
pera, serpẽs in gremio, & ignis in sinu, suis cõsueue-
runt hospitibus exhibere. c. & si Iudæos infrà de Iu-
☞ dæis. [Et eisdem causis, quibus potest filius exhære
dari, possunt etiam ei alimenta denegari, vt dicit gl.
in l. si quis à liberis. §. si quis ex his. ff. de libe. agno.]
Etiã æquiparatur pullis Pellicanĩ, qui cũ supra mo-
dum diligãtur à parentibus, quâm primùm crescere
incipiũt parentes suos in faciem percutiunt, secundũ
gl. super illud, similis factus sum pellicano solitudi-
nis, &c. Psal. cl. Propter quod mater eos repercutit &
occidit, tertia verò die, mater se in costa percutit, &
calidum sanguinem super corpora filiorum effudit,
ex cuius virtute reuiuiscunt. Vnde debilitata matre
ex sanguinis effusione, pulli pro cibo exire cogũtur
quorum aliqui matrem pascunt, quidam verò dege-
neres nullam penitus de matre curam gerunt, quod
mater aduertens receptis viribus filios eã pascentes
refouet & diligit, alios verò tanquam ignobiles à se
reiicit, & secum cõmanere & viuere nunquã permit
tit, vt claré dicitur lib. xij. de propriet. rerum. c. Pelli-
canus. Et ingrati beluis cõparantur, imò peiores exi
stũt, vt patet cùm propheta dicat: Filios enutriui &
exaltaui, ipsi autẽ spreuerunt me. Cognouit bos pos
sessorẽ suum, & asinus præsepe domini sui, filius au-
tem scilicet ingratus me nõ cognouit, Esaiæ j. Et sic
☞ peior est brutis, vt latiùs dicã. [Ingratus vilis dici-
tur ac turpis persona, & sic indigna. l. fratres. quã ibi
ad hoc ponderat Bal. in iiij. not. C. de inoff. testa. Ideo
frater ingratus nõ potest testamentũ sui fratris que-
relare propter turpem personam in eo institutam:
cùm sit ipse propter ingratitudinem turpis persona,
& indigna. Et sic turpitudinem opponere nõ potest
contra hæredem. l. in arenam. C. de inoffic. testa. & c.
cùm ecclesiast. cæ. de except. vt decidit. Angel. in §. in-
gratitudinem. in authen. de nup. & habetur suprà in
verbo. *Et vxorem.* in ij. mẽbro primi arti. successio-
7 num ab intestat. conclusione ij.] Nec † posset per
principem talis ingratitudo aboleri in præiudiciũ
patris, quin illa non obstãte abolitione, pater possit
filium ingratum exhæredare: quia cùm pœna ingra-
titudinis, quæ est exhæredatio, tendat ad patris com-
modum & fauorem, vt scilicet possit filium ingratũ
exhæredare, talis pœna nõ potest per principem re-
mitti. l. ij. C. de in ius vocã. facit tex. in l. ij. C. de liber.
& eorũ libe. vbi libertus patrono suo ingratus potest
cessante spe veniæ, & abolitionis in seruitutẽ redu-
ci. Pater autẽ bene posset eã remittere expressè & ta-
8 citè, etiam sine principe, vt infrà dicetur. Et † in hoc
differt à patrono, qui sine indulgẽtia principis non
posset libertũ ingratũ libertate donare, vt ibi in d. l.
ij. in fi. sicut nõ posset princeps sine patrono. Et adeò
verum est, ꝙ pater debet filium nominatim exhære-
9 dare si fuerit ingratus, † ꝙ non sufficeret si eum sim-
pliciter malediceret, licet causa ingratitudinis & ma
ledictionis expressa: puta dicẽdo, maledictus sit talis
filius meus, quia me verberauit. Nam ex hoc nõ cen-
seret exhæredatus, nisi pater verba in exhæredationẽ
sonãtia expressisset, vt singulariter decidit Bal. suprà
in proœmio penult. col. in fi. Quia eum benedicẽdo
nõ diceretur eum instituere, cùm verba dignationis,
vel indignationis nõ disponãt quod sonant, quãuis
secundũ eum in veteri testamẽto contrarium serua-
retur: quia maledictio patris domũ eradicabat filio-
rum, alleg. quod no. Arch. xiij. q. iij. cùm ergo, & tex.
in l. his verbis. §. j. cum gl. iuncto summario Bart. ibi.
ff. de hære. instit. vbi verba maledictionis institutio-
nem filij aliâs ritè factam nõ vitiant. Sed aduertatis
quoniam contra Bald. videtur esse text. in c. licet. ibi,
sub interminatiõe salutis æternæ, de voto & voti re-
dem. iuncto tex. ibi, hæreditatis emolumento priue-
tis. Nisi diceremus, ꝙ ibi non inducitur priuatio hæ
reditatis propter interminationẽ maledictionis, sed
quia filius non impleuit onus sibi à testatore iniun-
ctum circa voti executionem, per ea quæ dicuntur in
cap. si hæredes. suprà eodẽ. & in authen. hoc amplius.
☞ C. de fideicõmis. [De quo plenè habetur infrà sup
verb. *si absq. liberis moreretur.* ij. in materia fideicom.
substit. tractando de legatis & fideicommissis parti-
cularibus.] tamẽ ex alio dictũ Bal. non obstat. Nam

procederet vbi maledictio facta esset generaliter in testamento & simpliciter prolata, prout loquitur di cta l.his verbis, secūdum quod Bart. ibi etiā summat, dū dicit, verba maledictionis vniuersalia, &c. Secus si testator descenderet ad speciem maledictionis exprimendo demeritum in specie, vt in casu Bald. in l. quoties.§.si quis nomē.vbi glo.declarat.ff.de hæred. instit.gl.& doct. in l.iij.ff. de libe.& posthu.& ita tenet Iason. in l.si pater. C.de hære.insti.cōcludens idē esse, si pater dicat, maledict' sit filius, quia me verberanit, vel dicat, ipsum exhæredo, videatis quę dixi supra in verb. *In eodē testamēto relinquens*.j.in xx.limitatiōe. Et debet fieri exhæredatio filij expresse, & nominatim in testamēto, ne in eum, qui ptopter ingratitudinē immeritus dicitur, fiat patetnæ hæreditatis cōtinuatio, quæ in eum continuaretur ipso iure.l.in suis.& ibi Bar.plenè.ff.de libe.& posthu.l. si per patrē

10 nō expresse exhæredaretur.† Quæ quidē exhæredatio fieri debet nō leuiter, sed consultè & discretè. ideo iura requirunt in ea causæ legitimæ expressionē, vt infrà dicetur. Quoniā si fieret inconsulto calore, pu tà iracundiæ, non valeret, quāuis ex causa iusta facta fuisset, secundū Bal.Sali.& Iaso.per illū tex.in l.filiā. C.de inoff. testa. Ea enim quæ calore iracūdiæ fiunt, nō valēt.l.quicquid calore.ibi Bar.ff.de reg.iur.facit can.si quis irascitur.ij.q.iij.& gl.in c.ex literis, de diuor.dicens confessionē, quamuis iudicialiter factam nō valere, si ex calore processerit, & illud probetur, adeò dicit Io.Fab.in §.procuratori. instit. de his per quos agere possimus.φ si pater filiū accusauerit per procuratorē de ingratitudine, vel dominus vasallū de felonia, talis procurator non est recipiendus sine speciali mādato. Quia quoties petitur aliquid odiosum, vt in proposito, aut cōtra ius cōmune, necessariū est mandatū speciale. Constrictus est ergo pater filiū ingratum in aliquo instituere, vel eum nominatim & consultè exhæredare, causa ingratitudinis in testamēto inserta per tex.in authen.nō licet.C.de li-

11 be.præte.vel exhæreda. Et † debet causa ingratitudinis in ipso actu testandi exprimi, cùm sit de forma substātiali ipsius testamenti, sicut institutio, vt suprà ibi plenè dixi. Sed sufficit, φ posteà quādocunque probetur per hæredem, secundū Salic.in l.vniuersa.C.de preci. impe.offeren. quem ibi sequitur Iason. Si verò pater filiū quantūcunque ingratum nō instituerit, aut ipsum causa legitimā in testamento expressa nō exhæredaret, testamentū esset nullum, vt dicta auth.

12 nō licet.† Quod nō solùm habet locum in filiis naturalibus & legitimis simul, sed etiā in legitimis tan tùm veluti arrogatis, vel adoptiuis: eo casu quo adoptiui trāseunt in potestatē patris adoptiui, instit.de exhere.libe.§.adoptiui. In filiis verò naturalibus tantum, puta bastardis, præmissa nō seruantur. quia pater nō tenetur eos instituere, cū nihil cōtra eius volūtatē capiāt, vt dicit gl.sing.in l.j. de bo.pos. contra tab: Nisi fuissent legitimati: quia tunc essent instituendi hæredes, vel nominatim exhæredādi, si nō essent ingrati. Aliàs testamentū nō valeret secundū L. Rom. consi.xxxiiij.incip.licet naturalis filius. Nam legitimatus est suus hæres. & iura suorū hæredū habet, secundum Bald. in l.eam quam.j.col.C.de fideicom. Et hæc vera in filiis iam natis. sed filius nascitur, id est, posthumus, licet debeat institui in aliquo, ne postea nascēdo reperiatur præteritus, & rūpat testamētum,

13 instit.quibus modis testa.infir. §.j.† Tamen exhæredari non potest, cùm causam ingratitudinis cōmittere nō possit, vt plenè dicam infrà eo. verbo, *Et sobo-*

14 *les quam gestabat in vtero*. † Hodie enim debet in exhæredatione causa inseri iusta, & legitima de iure approbata, aliàs testamentū non valeret. Nō tamē inseri debet locus, aut tēpus ingratitudinis cōmissæ, vt consuluit Bal.consil. incip. Christi nomine præposito, Lucarellus. Quia φ inseri debeat locus, aut tēpus ingratitudinis in testamento non reperitur iure cautum sed sufficit & tenet hæres posteà probare locum & tempus, arg.l.item exigit.& quod ibi no.Bar.ff.de dolo malo.& in l.prætor edixit.ff.de iniuriis.& in c.pia.de except.lib.vj.& in c.præsentium. de testi. eo.d. lib. Nam licet de prodigalitate (vt plenè habes infrà super verbo, *relinque*. in xij. fallē.) filij credatur soli patri, per text.quē Bal.ibi cōmendat in l.si furioso puberi.ff.de curato.furio. Tamen ei de ingratitudine nō statur. Quinimò hæres si testamentum præseruare velit à querela inofficiosi, necesse habet probare causas ingratitudinis in testamēto insertas esse veras.l.omnimodo. C.de inoffi. testa. Nec sufficeret eas probare per testes infames, etiā infamia facti, qui aliàs in causis ciuilibus non omnino repelluntur, secundum glo.& docto.in c.testimonium.de testi.glo.& docto.in l.j.C.de summa Trini.tamen in casu isto repelluntur, per text.in cap.j.vbi dum dicit, Integræ opinionis, quem ad hoc not.ibi Bal. quot testes sunt necessarij ad probandū ingratitudinē, vbi etiā quinque testes requiruntur, qui sint omni exceptione maiores, quorū in alia causa duo sufficerent.l.vbi numerus.ff.de testi.& cap.in omni negotio, suprà illo eod. tit. Et sequitur Ias.in repeti.l.admonendi.ff. de iureiuran.& in l.j.xij.col.C.de summa Trini. Et est text. ille d.c.j.summè notandus, dum dicit: Si vasallus inhonestis factis, atq; indecedentibus machinationibus dominū suum offenderit, &c. feudo priuabitur, quod non obtinere censemus, nisi quinque testibus summæ, ac integræ opinionis prolatū fuerit manifestè, &c. Et licet gl. ibi dubitauerit an dictus text. pro lege habeatur, & obseruari debeat, tamen Aluarotus & Iacob.de sancto Georgio ibi tenent, φ est lex Henrici imperatoris, & sic seruanda, prout obseruatum fuit Arresto parlamēti Gratianopolitani vt refert & sequitur Guido papæ, quæst. clxxx. Nam quoties beneficiatus accusatur de crimine cōmisso cōtra eū, qui beneficiū cōtulit, maior probatio & clarior requiritur duplici ratione. Prima, ne inuidi aut inimici facilitet moueātur ad priuandum accusatū beneficio suscepto per testes suspectos & nō integros, secundum Alua.& de sancto Georgio, in d.c.j. Secunda ratione hoc iustificatur: quia quoties, probatio exigitur cōtra eum, pro quo militat & facit verisimilitudo, certè probare habēs afficiē maiori onere probādi, per tex.in c. quia verosimile. vbi plenè & clarè hoc decidit Pan.de præsumpt. Et est text. optimus in l.si.ff.quod met.cau. Sed vasallus primò accepit à domino beneficium. Secundò præstitit ei fidelitatis iuramentū. Tertiò dictim indigere potest domini auxilio. Ideo non est verosimile ipsum fuisse dño suo ingratū, cui tenetur pro beneficio suscepto, & naturaliter est obligatus.c.cùm in officiis.suprà eo.& l.sed & si lege.§.si.ff.de peti.hære. Et minus est verisimile de filio inter quē & patrē suū est nexus quidā diuinus l.penult.C.de adop. Præterea dicit Aute. August.lib. ij.de ciuitat.Dei, c.iiij.habet quidē erga parentes humana verecundia, φ nec ipsa nequitia possit auferre, & filius à patre non solùm bona habuit, & successionē sperat.l.in suis.ff.de liber.& posth.& l.scripto. ff.vnde liber.sed etiā suū esse suscepit. Ergo ipse sicut vasallus

vasallus de ingratitudine non potest cõuinci nec superari, nisi per quinq; testes omni exceptione maio-
15 res. † Super quo cogitabitis, si ad probandũ ingratitudinem filij, sicut vasalli, requirantur quinq; testes, ita quòd minori numero cõuinci non possit: quia de vasallo est expressum, sed non de filio: quia non ita faciliter mouetur pater ad priuandũ filium dicẽdo eum ingratũ, si non sit, sicut moueretur dñs contra vasallum nõ tam sibi coniunctũ: imò totale votum patris est, quòd filio sua deferatur hæreditas, vt d. l. scripto. Verũtamẽ liquida ingratitudinis probatio requiritur. Præterea sicut pro filio, & eius gratitudine præsumitur, quòd verisimiliter nõ sit ingratus patri, à quo suũ esse suscepit, & nutrimentũ. Sic ecõtrà præsumitur pro patre: nec est verosimile, quòd iniustè moueatur cõtra filiũ quem plus diligit, quàm seipsum, vt dixi sup verb. *Duas habẽs filias.* in præludio. Et sic verosimili præsumptione stante pro quolibet standum erit regulæ cõmuni, quòd vbi numerus testiũ non reperitur expresè taxatus, duo sufficiũt, vt d. l. vbi numerus. ff. de testi. & d. c. in omni negotio. qui duo vel tres requirũtur omni exceptione maiores. Nec etiam ingratitudo filij probari posset secundũ omnes semiplenè per vnum testẽ, etiã cum iuramẽto hæredis. Quinimò probari debẽt clarissimè per plures testes legitimos, secũdum Bal. in d. l. fin. C. de secun. nup. per tex. illum in fin. dum dicit, liquidis & indubitatis probationibus, vbi de numero nihil dicitur. Et sequitur Feli. in rub. de proba. in ij. limitatione iij. conclusionis. Et hoc verum vltra
16 Felin. † quòd ingratitudo probari nõ possit per vnum testẽ, nec per iuramẽtum hæredis, aut testatoris, nisi filius expresè cum patre cõuenisset & consensisset, quòd staretur soli iuramẽto patris de causis ingratitudinis in testamento narrãdis. Quia tunc iuramẽto solius testatoris crederetur de causis ingratitudinis filij in testamẽto narratis. Ita quòd alia non indigerent probatione, siue pater testãdo eas iurauerit fuisse, & esse in præsentia filij, aut ipso vocato, vel in absentia eo minimè citato, secundum Alex. eleganter in j. parte consi. cxxx. incipien. difficultas huius negotij. Quoniam in his extraiudicialibus actibus necessaria nõ est præsentia illius, qui si vocatus esset, contradicere non posset. l. cùm seruum. §. si quis filium. ff. de fidei com. liber. & l. recusare. in prin. ff. ad Trebel. Præterea declarationem animi facere potest quis parte absente. l. Pomponius. ff. de negot. gest. & l. pro hærede. ff. de acquir. hæred. & l. si anus. C. de iure delibe. Ideo si filius stare voluerit simplici dicto patris cum iuramẽto, non est in tali declaratione filij præsentia, aut vocatio necessaria. Ad hoc facit quod pulchrè dicit
17 Bart. in l. fi. ff. de præto. stipul. † de illo, qui promisit stare simplici verbo, aut dicto aduersarij super expensis. Et clarius ac singulariter Ioan. de Plat. in l. j. in fi. C. de sump. recu. lib. x. vbi decidit, an talis conuentio reuocari possit ante factam declarationẽ. Restat ergo, quòd testator filium exhæredare volens, non tenetur locum, & tẽpus ingratitudinis exprimere, minúsque eã probare in vita. Sed solùm & duntaxat adstringitur causam ingratitudinis exprimere in testamẽto, quod necesse facere tenetur, aliâs exhæredatio esset
18 nulla, & cõsequenter testamentũ nõ valeret, † Exceptis sequẽtibus casibus, in quibus valet exhæredatio nulla causa ingratitudinis testamẽto inserta. Prim' casus est, quãn mater causa prouisionis filij ipsum exhæredat, vt quia videt patrem bonorũ filij vsufructuarium, & futurũ administratorẽ, iuxta l. j. C. de bono. mater. esse prodigum, & bonorum dilapidatorẽ. quo casu potest filium exhæredare, arg. l. multi. ff. de liber. & posthum. & l. penult. ff. de curato. furio. secundum Gul. de Cug. in d. authen. non licet. sed Sali. tenet ibi contrarium: quia hodie hæc causa non est de enumeratis in d. §. causas. Præterea quia mater potest aliter prouidere filio suo, & honestius si timeat bona sua per patrem dilapidari, vt habetur in authẽ. exc. pitur. C. de bo. quæ liber. Communiter tamen tenetur opinio Gul. quando mater vt filio prouideret, eum exhæredauit, & grauauit hæredẽ, vt cùm filius erit sui iuris & legitimæ ætatis restituat ei hæreditatem cum fructibus, vt d. l. multi. & l. filiis matrẽ. C. de inoff. testa. Quoniam hoc casu valebit exhæredatio, & cessabit querela inofficiosi testam. licet non fuerit aliqua causa expressa de enumeratis in d. §. causas. Et ita tenent Barto. Ange. & Imo. in l. cùm ex filio. in princip. ff. ad Treb. & Bal. in authen. ex causa. C. de liber. præter. & probatur in d. l. filiis matrem. vbi etiam hoc casu potest conditio apponi in institutione filij, etiã quo ad legitimã contra l. quoniam in prioribus. C. de inoff. testa. vt plene dicam infrà eo. in verbo, *Relinquens*. Ad hoc facit tex. in d. l. si emancipatus. la. ij. ff. de bo. poss. cõtratab. vbi licet filius cui relinquitur titulo fideicõmissi, & nõ institutionis, possit velut præteritus contratabulare testamentũ. l. ita tamẽ. §. qui rogatus. ff. ad Treb. tamen fallit, vbi nõ fuit institutus ob sui fauorem, neq; est absurdum iura nostra nouissima intelligi & interpretari secũdum leges veteres. l. sed & si posteriores. ff. de legi. & decidit Bar. in l. si quis seruo alieno. C. de fur. Nam si text. bene põderetur in d. §. causas. loquitur quando exhæredatio fit odio & in filij iniuriã, & non ipsius fauorem. Sanè tamẽ intelligatis, quòd in tali exhæredatione filio fauorabili nõ est necesse causam scilicet odij inserere: tamẽ inseri debet causa fauoris, ratione cuius fit talis exhæredatio. Et debet exhæredãs dicere, ideo filiũ meũ exhæredo, quia pater eius oĩa dilapidaret. Ita eleganter decidit Bald. in d. auth. ex causa. vers. Expeditus de cõtrariis. in iij. opp. C. de l. be. præte. Quæ oĩa locũ habent in patre, si filiũ ex iusta causa filio fauorabili eũ exhæredet. vt d. l. cũ ex filio. §. j. Facit quod dixi s. isto eo. verbo, in xv. limit. [Et etiã dicitur sup verb. *Adijciens in Alterocha.* vers. *Secundo dici*, &c.] Secũdus casus secũdum Gul. de Cug. est, in quo in exhæredatione nõ est necessaria causæ insertio, si filius in testamẽto patris exhæredari cõsensit, aut manu propria se subscripsit exhæredationẽ in eo contentã approbãdo. Quoniã tũc nõ requiritur alia causa, vt l. nõ putauit. §. si quis sua manu. ff. de bo. pos. contratab. sed Sali. in d. auth. nõ licet. tenet contrariũ hodie esse seruandũ, per tex. in d. §. causas. tamen pro Gul. facit quod not. Bartol. in l. si quando. §. fin. C. de inoffi. testa. vbi dicit, quòd si pater filium exhæredauit volentẽ, & hoc pro causa expresserit in testamento, dicens filium meum volentẽ exhæredo. talis exhæredatio valebit, velut causam habẽs expressam, prout lex requirit. Et licet talis causa non sit de enumeratis in d. §. causas, tamen secundum Bart. hoc non obstat, quia dictus §. loquitur de exhæredatione iniuriosa filio inuito facta. Aliud autẽ est in ea, quæ fit filio volẽte, per d. §. si quos sua manu. Cùm volenti nõ fiat iniuria. Plus dicit Imo. in l. filio præterito. ff. de iniusto rup. testa. loquendo tamẽ sub dubio fortè. Quòd etiã quando filium volens exhæredatur, valet exhæredatio, etiã absq; eo, quòd aliâs exprimatur alia causa volũtatis filij, per d. §. si quis sua manu. qui nõ est hodie correctus, per d. §. causas. qui loquitur de exhæredatione facta filio inuito. Ad hoc

facit quod voluerũt Pet.& Cy.in l.ſi pater.vlt.queſt.
ff.de inſti.& ſubſti.vbi dicunt, ꝙ quando filius inſti-
tutus eſt ſub cõditione poteſtatiua, in cuius defectu
eſt exhæredatus,tunc nõ requiritur expreſsio cauſæ:
quia ſecũdum tex.vnde ſumitur d.auth.non licet.C.
de libe.præteri. loquitur in cauſis, ꝓpter quas filius
exhæredatur inuitus. Sed quãdo filius eſt inſtitutus
ſub cõditione poteſtatiua,ſi eam nõ impleuerit cum
poterat,tunc dicitur volens exhęredatus.Cùm ipſe-
met non implendo conditionẽ poteſtatiuã ſe impe-
diat,& excludat à paterna hęreditate.arg.l.iam dubi
tari.ff.de hær.inſtit.& l.facta.§.ſi in dãda.ff.ad Treb.
Et hęc vera intelligatis, quòd valet exhęredatio ſine
cauſæ inſertione facta de cõſenſu filij, prouiſo quòd
filius ante factum teſtamentũ, vel tempore teſtamen
ti conſenſerit. Si autem pater ſine cauſa filium exhæ
redaſſet,quo caſu teſtamentum non valet, vt d.auth.
non licet.quãuis poſtea filius conſenſiſſet,nihil ope-
raretur eius conſenſu,ſecundum Ange.& Imo. quos
ibi ſequitur Alex.in fin.in l.ſi quis poſthumos.§.j.ff.
de libe.& poſthu. & Iaſon in dicta auth. non licet.de
quo pulchra vidiſtis ſuprà ſuper eod.verbo,in vij.li-
mitatione, dum dicitur, an valeat præteritio de con
ſenſu filij facta.Aduertatis,quia idem Iaſon in dicta
l.ſi quando.§.fin.prope fin.per ea quæ proximè dicta
ſunt de filio ſub conditione poteſtatiua inſtituto,te-
net ꝙ ſufficit filium cõſentire exhæredationi etiam
ex poſt facto.Sicut ſeruari videmus in eo,qui teſtato
re mortuo non implet cõditionem poteſtatiuam: &
ſic tacitè cõſentit exhæredationi quod ſufficit. Secus
in prępteritione,vt plenè vidiſtis in d.vij.limitat.Nec
eſt verum,vt ſingulariter decidit Gul.in dicta authẽ.
19 nõ licet.† quòd filius exhæredari nõ poſsit,niſi pro-
pter xiiij.cauſas in iure expreſſas. Quia imò vltra
illas filius exhæredari poterit ob aliam, in qua eadẽ
ſit ratio vel maior, vt quia forte ſit ſimilis, aut gra-
uior,per tex.not.in c.j.§.porrò.in titu.quæ ſit prima
cau.bene.amit.hoc idem tenet Nico. de Neap. prout
ibi eum refert,& ſequitur Iac. Aluarotus, dicẽs dñm
genitorem ſuum ita tenuiſſe in repet.auth. ex cauſa.
C.de libe.præte.idem voluit Ang. in l.lex Cornelia.
in princip.ff.de iniuriis.per illum tex.in verbo,pro-
prior. vbi dicit probari, ꝙ illud quod lex dicit de re-
motioribꝰ in gradu, multò magis intellexit in pro-
pinquioribus.Ex quo concludit filium poſſe exhære
dari ex cauſis durioribus, quàm ſit vna de illis xiiij.
enumeratis in d.§.cauſas. Facit ſecundum eum l.ob
æs alienũ.C.de prædiis mino.& l.cùm ita.§. in fidei-
cõmiſſo.ff.de lega.ij.hoc etiã ſentit Bald. in l.ſolo.C.
de libe.cauſa.Ad hoc facit gloſ.in verbo,voluerit.in
fi.C.de reuoc.dona.iuncta text.ibi in verbo,tantùm.
vbi dicitur, ꝙ licet tex.ille velit donationẽ poſſe re-
uocari per aliquam tantùm ex illis quinq; cauſis in-
gratitudinis ibi expreſsis,tamen ex alia magna cau-
ſa ſimili alicui ex illis ibi expreſsis poterit donatio
reuocari. Et illam glo.ſequitur ibi Cy.quam Sali.ibi
reputat ſingularẽ. Et eſt cõmunio opi. à qua tutum
nõ eſt recedere,licet aliqui moderni tentauerint con
trarium perſuadere,& malè ſecundum Iaſo. in dicta
authen.non licet.& Barba.in c.fin. de dona. pro qui-
bus facit quod no.dominus Helias in antepenul.no.
in c.Romana.de appel.lib.vj.vbi dicit,ꝙ ſicut poteſt
quis appellare, aut iudicem recuſare propter cauſas
20 in iure expreſſas:ſic † etiam propter alias cauſas ma
iores vel ęquales,vt puta quia iure nõ cauetur,quòd
iudex recuſari poſsit, vt ſuſpectus propter cõpater-
nitatem.Si tamen ex iure cõpatriæ tanta ſurgat ami-
citia,ſicut ex cõſanguinitate inter parentes,certè iu-
dex recuſari propter talem compaternitatẽ poterit.
21 † Tertius caſus eſt, in quo valet exhæredatio facta,
aut præteritio ſine cauſæ expreſsione: quando exhæ
redatur vel præteritur ille, qui nõ tenet primũ locũ
vt decidit Bald.in repet.l.ſi pater filiũ.xj.col.ff.de in-
offic.teſta.Ponens exemplum in exhæredatione, vel
præteritiõe patris ipſius teſtatoris.Et dicit antiquos
iſtud nõ vidiſſe. Et idem voluit ipſemet Bal. in repe-
titio.l.in ſuis.ff.de libe.& poſth. & in l.poſthumorũ.
ff.de iniuſto rup.teſta.quãuis in l.ſi quis filium.C.de
inoff.teſta. non videatur in hoc figere pedem. Et ve-
raciter eſt ſatis dubitabile:quia in contrarium forti-
ter facit text. in dicta auth.non licet.dum dicit,nõ li-
cet parenti aliquẽ ex liberis,&c.Et ſic non facit diffe
rentiam, an teneant primum locum vel non, tamen
communiter tenetur quod dictum eſt. Et non ſine ra
tione:quia talis, qui non tenet primũ locum nõ erat
de neceſsitate inſtituendus vel exhæredandus.l. Gal
22 lus.§.in omnibus.ff. de libe.& poſth. † Ex quo dicto
reſultat ꝙ ſi filius emancipatus exhæredauit filium,
& nepotem præteriit, cuius præteritio habetur pro
exhæredatione attẽta emãcipatione, vel fortè ipſum
exhæredauit, & teſtatore mortuo filius in iudicio
querelæ fuit per ſententiam à querela inofficioſi te-
ſtamenti excluſus,& ob hoc aperta fuerit via quere-
landi ipſi patri,qui tempore teſtamẽti mortis ipſius
filij non tenebat primum locum,ſed ſecundum, cùm
præcederetur à filio teſtatoris,qui ſemper tenuit pri-
mum locum,& excludit aſcendentes,vt l.ſi matrem.
C.de ſuis & legi.hæred. eo caſu ſuccedere nõ poterit
ab inteſtato, nec dicere teſtamẽtum nullum. Sed ne-
ceſſe habebit intentare querelã inofficioſi teſtamen-
ti,tanquam ritè exhæredatus, licet forſan non iuſtè.
Et valebit talis præteritio vel exhęredatio,quãuis in
23 ea non fuerit cauſa expreſſa. † Quartus caſus eſt in
exhæredatione fratris turpi perſona hærede inſtitu-
ta:quia nõ habet frater exhæredando vel prætereun-
do fratrẽ neceſſe apponere cauſam exhæredationis
vel præteritionis. Nã text.in dicto §.cauſas.in auth.
vt cùm de appel.cog.requirens in exhæredatione in-
ſertionem cauſæ, ſolùm loquitur de aſcendentibus,
aut deſcendẽtibus exheredatis,in quibus requiritur
inſertio cauſæ & expreſsio, vt dicto §. aliud quoque
capitulũ.iuncto §.& hoc quidem.Sed hoc nõ reperi-
tur in tranſuerſalibus. Ergo iura antiqua remanent
incorrecta,& ita debet intelligi glo. in dicta authen.
non licet.& tenet Bart.poſt Gul.in l.fratris.C. de in-
offi.teſta.& magis clarè Bald.Sali. & Imo. in dicta l.
filio præterito.ff.de iniuſto.rupt.teſta.Alex.& Iaſon
24 in dicta authẽ.non licet.† Quintus caſus eſt,& mul-
tum ſingularis in volẽte ingredi in monaſteriũ, aut
cogitãte de ingreſſu religionis tẽpore, quo teſtatur.
Nam talis poteſt ſine cauſæ expreſsione filiũ ſimpli-
citer exhæredare,ſicut poſſet cum ſine cauſa præteri-
re,vt dixi ſuprà ſuper eod.verbo,in xiij.limitatione.
Poterit tamen filius legitimã petere conditione ex
lege.Ita ſingulariter decidit Bar.in authẽ.ſi qua mu-
lier.C.de ſacroſan.eccl.per tex.in §.j.verbo, quoquo
modo.in auth.de monachis.quem ibi in d.authent.ſi
qua mulier.ſequuntur Bald.Fulg.& Pau.dicentes te-
ſtatorẽ tunc videri cogitaſſe de ingreſſu,ſi poſt teſta-
mentũ factũ fuerit intra paucos dies ingreſſus.Idem
tenet Pan.in c.in præſentia. de proba. & ſequi vide-
tur Iaſon in d.auth.ſi qua mulier.vij.col.vbi reſpon-
25 det motiuis Sali.qui contrarium tenuerat. † Sextus
caſus eſt, & quotidianus in patre exhæredãte filiam

ſtatut o

statuto,aut patriæ consuetudine exclusam à paterna
successione. Quoniã non tenetur pater in tali exhæ
redatione causam inserere:quia etiã si testamentũ di-
ceretur nullum,ipsa non succederet. Ideo sufficit, ꝙ
quoquomodo exhæredetur: cùm necesse nõ haberet
pater eam instituere,nec exhęredare.secundum Bal.
in l.posthumus.§.si ex his.ff.de inoffi.testa.dicentem
aliâs sic cõsuluisse. Et idẽ puto in exhæredãte filiam,
quæ successioni & bonis renuntiauit paternis cũ iu-
26 ramento,iuxta c.quãuis.de pact.libr.vj. Et † idem
in exhæredante filium bannitũ, vel aliâs incapacem
successiõis paternę,prout sunt fratres minores:quia
tales præteriri possunt à patre in testamẽto impunè
& sine causa. Cùm habeant pro extraneis,& per con
sequens si sine causa exhæredarẽtur, tenet exhæreda
tio,de quo plenè vidistis suprà isto eod.verbo,in viij.
ix.x.& xvij. limitat. vbi dixi idem esse in Francia, in
quibuscũq; aliis religiosis, ꝙ etiã sine causa possunt
præteriri. Et sic cùm valeat eorũ testamẽtum absque
talium liberorum institutione, & quacunque exhæ-
redatione,multò magis valebit cum exhæredatione
minus solẽni:vt à simili dicit gl.in verbo, in trãsitu.
insti.de liberti.§.multis autem modis, volẽs ea quæ
fieri possunt sine iudice,posse fieri per iudicẽ incom
petentẽ. Ergo à simili, vbi nõ est opus exhæredatio-
ne valebit exhæredatio incompetẽter facta, puta si-
ne causæ expressione. Nec prætermittendum puta-
ui, quod circa hanc materiã singulariter decidit An-
ge.in authen.de nup.§.ingratitudinem.in j.not. vbi
dicit, ꝙ licet exhæredatio vt valeat, fieri debeat cau-
sa exhæredationis in testamẽto expressa, aliâs testa-
mẽtum,vt videtis,est nullum, exceptis prædictis ca-
sibus. Tamen si facta fuerit causa non inserta, insti-
tutus in testamẽto remanebit hæres, si contra filium
probauerit istam causam ingratitudinis contra de
functum patrem commissæ, quamuis pater testando
eam non expresserit, sed eum simpliciter exhæreda-
uerit. Ideo dicit ibi Ange. quòd aduocatus hæredis
debet esse cautus, vt mortuo testatore opponat con-
tra filium conquerentem, & probet iustam causam
exhęredationis,qua probata, repelletur filius etiam
ab intestato, vt etiã tenet Iason in dicta authen. non
licet.C.de libe.præteri.& in l.cùm mota.v.colum.in
princ.C.de transact. Ad hoc facit quod dixi suprà in
xxvj.limitat. Ego autem non credo hoc esse verum:
quia de forma exhæredationis est, quòd in ea expri-
matur causa. Præterea regulam habemus,quòd cau-
sa propter quam potest filius exhæredari iustè in te-
stamento non repellit eum ab intestato à legitima
successione.l.in arenam.C.de inoffic.testa. vbi idem
Iason expressè tenet contra Angel. licet aliâs tenue-
rit cum eo, incidenter ipsum referẽs & malè,vt ipse
ibi fatetur,dicens eundem Angel. tenuisse in l.j.ff.de
inoffic.testa. Necessarium est causam ingratitudinis
exprimi in testamẽto, nec sufficeret eam in testamen
to non expressam probare. Vnde restat, ꝙ exceptis
dictis casibus debet pater filiũ exhæredãs, vel filius
patrẽ iustam causam exhæredationis exprimere in
27 testamento. † Vnum tamen menti tenebitis, ꝙ in-
gratitudo propter quã fit exhæredatio tantæ est effi-
caciæ & virtutis, ꝙ si semel fuerit per filiũ commissa,
poterit ipse filius exhæredari velut ingratus: imò si
vellet rem à patre venditam ex consuetudine patriæ
offerendo pretium infra annum, iuxta cap.constitu-
tus.de in integ.rest. tanquam proximior retrahere,
repelleretur opposita sibi ingratitudine.arg.cap.j.§.
quæsitum.de capi.qui curiã vẽdi.& c.j.§. insuper. de
prohibi.feu.alie.per Fede. vbi si proximior ipsius va
salli dominũ offenderit,deinde vasallus feudũ extra
neo vẽdiderit,talis proximior venditoris,qui si feu-
dũ habuisset propter offensam fuisset illo priuatus
si velit illud iure proximitatis pretio oblato retrahe
re,certè repelleret, nisi dominus offensam remisis-
set,vt dixi in verbo, *Duas habens filias*, loquendo de
secũda specie pacti de futura successione: sic etiã re-
pelli posset ingratus filius patre de ipso cõquerente.
28 † Plus dico, ꝙ posset filius ingratus exhæredari.Nõ
obstãte, ꝙ effectus fuerit post ingratitudinem furio-
sus,vt l.fi.§.& si quidẽ.C.de cura.furio. & l. de creatio-
nibus.C.de episc.audiẽ. Nã iura quæ dicũt furiosum
non debere puniri,si delinquat,intelliguntur in deli
ctis in furore perpetratis,& nõ ante.l.diuus.ff.de of-
fi.præsid.& l.infans.ff.ad legẽ Cornel.de sicar.videa-
tis Bar.in l.ex facto,versi.septimò quæro.ff. de vulg.
& pupil.substi.& Ias.in l.furiosum.C. qui testa.face-
re nõ pos.vbi plenè disputat,an de omni crimine ca-
pitali cõmisso ante furorẽ possit furiosus puniri. Et
cõcludit, ꝙ puniri non potest in corpore,sed bene in
bonis,puta per exhæredationẽ,secundũ Bal.in d.l.fu
29 riosum. † Decet enim filios post Deum parentibus
obedire suis omni iure,scilicet humano. l.ij.ff. de iu-
stitia & iure. Pariter & diuino,vt habetur Exod. xx.
Ibi honora patrẽ & matrem.& Eccles.iij. Qui hono-
rat patrem suum,vita viuet longiori.& Ephe.v.Filij
obedite parẽtibus vestris,vt fecit saluator,qui subdi
tus erat illis. Luc.ij. Et gratitudinẽ exercuit erga ma
trem vsq; ad mortẽ,cùm vt habetur Io.xix.Eam bea
to Ioanni cõmendauit,nobis exemplũ tribuens vsq;
ad mortẽ debere parentibus nostris obedire, & obse
quia præstare:quia scriptum est Eccles.iij.Gloria ho-
minis ex honore patris sui.Et Prouerb.xvij.Dicitur
gloria filiorũ parentes eorum. Vnde Rechabitæ à do
mino laudari fuerunt,quia patri suo obedierant,qui
eis ne vinũ biberent præceperat,& non biberũt vsq;
ad diem hanc, Hierem. xxxv. Pariformiter Isaac suo
vsq; ad mortẽ paruit genitori, Gen.xxij.Pariter etiã
vsq; ad mortẽ sustinẽdam filia Iephthe, vt patet Iudi
cum xj.in fi. Vnde Boëtius in lib.de Consola. Si men
ti,inquit, humanæ inserta est boni veriq; cupiditas,
tanto magis insertũ est filios parẽtes suos honorare,
cui Seneca cõuenit.lib.de benefi. Et Philosophus,ma
gistris & parẽtibus reddi nõ posse æquipollẽs,paten
ter edixit. Nec minori vindicta parẽtum ac deorum
violatio expianda est,dicit Valerius lib.j.titu.de ser-
uata relig.c.Tarquinius autẽ. Quinimò etiã discolis
parentibus ingrati esse nõ debemus, iuxta illud j.Pe
tri ij.cap.Subditi estote omni creaturę propter Deũ,
regi tanquam præcellenti, ac ducibus tãquam ab eo
missis etiã discolis,ita ꝙ sub colore correctiõis filio
patrẽ castigare nõ licet: cũ dicatur in l.cùm oportet.
C.de bonis quæ liber. ꝙ lex erubuit filios esse paren-
tũ castigatores. Præterea dicit Bart. in l.si adulteriũ.
30 §.fi.ff.de adult. † ꝙ sicut libertus non posset patronũ
suum in adulterio cum eius vxore repertũ occidere,
sic nec filius patrẽ: quia quãuis reperiatur in adulte-
rio remanet pater,cui reuerentia debet. Nec est quo
ad filiũ turpis persona, quo occidi per maritum pos-
sit.l.marito.§.illud,eod.tit. [Nisi esset propter de-
lictum bannitus, quo casu impunè velut hostem pa-
triæ necare posset,stante statuto,quòd bannitus occi
di possit,secundum Barto.ibi per text. in l. minimè.
ff.de relig.] Et si ingrata proles redemptoris, & san-
ctorum non moueatur, saltem gentilium exemplo
incitetur ad venerandum parentes. Narrat enim

Valerius lib.v.tit.de pietate erga parentes.de quadã filia, quæ de lacte mamillarum ſub colore viſitandi matrẽ omni alimento, vt necaretur, ſentẽtialiter excluſam, lõgo tempore nutriuit. Quo ad notitiã peruento, iudices pietate conuicti, eam à carcere liberarunt. [Super quo ſic dicit Valerius: Quid enim tam inuſitatum, quid tam inauditum, quàm matrem vberibus natæ alitam eſſe? Putauerit aliquis hoc contra rerum naturam factum, niſi diligere parentes prima naturæ lex eſſet. Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis ſordibus pretiũ charæ pietatis euileſcit. Cæteræ profectò virtutes admirationis tãtummodò multũ, pietas verò etiam amoris plurimũ meretur. Prima igitur & optima rerum natura pietatis eſt magiſtra, quæ nullo vocis miniſterio, nullo vſu literarum indigens propriis. ac tacitis viribus charitatem parentũ liberorum pectoribus infundit. Hæc ille.] Id idem aliam feciſſe erga patrẽ, & in tanti præconij memoriam locum iſtum fuiſſe conſecratum lib.j. Solinus tradit. De Scipione dicit Seneca, vbi ſuprà, quòd patrẽ ſuum in prælio ſeruauit. Et Aeneas, vt xxiiij. cap.ſcribit, Anchiſem patrem ſuum ſenſiſsimum per medium inimicorũ, atq; ignium detulit aperta voce dicens, quod habetur lib. ij. Aeneidos:

Ergo age chare pater ceruici imponere noſtræ,

Ipſe ſubibo humeris nec me labor iſte grauabit, &c.

Nulla enim acerbitate fortunæ, nullis ſordibus pretium charæ pietatis euileſcit. Quinetiã eo certius, quo miſerius experimentum habet, dicit idem Valerius.tit.de pietate erga parẽtes. Erubeſcant ergo ingrati erga parẽtes ſaltem viuos. Quoniã vt hiſtoria Barlaan & Ioſaphat habet, iuuenis quidã ſi præ aliis ſuis fratribus putatiuis, cadauer patris defuncti validius penetraret, ſententia iudicum hæreditatem lucraturus, mortuum patrem iaculare recuſauit, quem tũc lachrymabiliter veneratus eſt, nec abs re: quia vt dicit Valerius ibi ſuprà, Diligere parentes prima lex naturæ eſt. Et optima rerũ natura pietatis eſt magiſtra. [Vide aliud exemplũ, infrà dum loquitur, an pœnitentia poſsit ingratitudo aboleri.] † Quod pa- 31
tẽter Atys Crœſi Lydorum regis filius oſtendit, qui cùm mutus natura eſſet, & patrem iugulo cuiuſdam militis ipſum regem eſſe ignorantis in bello ſuppoſitum vidiſſet, pietate organis loquẽdi contra naturã apertis, clamans patrem liberauit, in eòq; plus pietas potuit, quàm natura negaſſet, quæ loquelã ei nõ dederat, de quo Valerius lib. v. tit. de pietate, erga parentes, ſic dicit: Illa ſcilicet natura nimirũ, quæ etiã Crœſi filium loquendi vſu defectum ad protegendã patris incolumitatem miniſterio vocis inſtruxit. Captus enim à Cyro rege Sardib⁹, cùm vnus è numero Perſarũ ignarus viri, in cædem eius concitato impetu ferretur, velut oblitus, ſcilicet Crœſi filius, qd ſibi naſcẽti fortuna d. negaſſet, ne Crœſum regem occideret proclamãdo penè iam impreſſum mucronem iugulo reuocauit. Ita qui ad id tempus mutus ſibi vixerat, ſaluti parentis vocalis factus eſt. De Coriolano. [Cuius hiſtoria latius habetur ſup verbo, *Duas habens filias*. dum loquitur de mulieribus quæ olim ſapientia & conſilio viguerunt.] idẽ Valerius ibi in prin. refert, q̃ miſsi ad eum Romam obſidentem deprecãdum legati, nihil profecerunt: miſsi deinde ſacerdotes cũ infulis æque ſine effectu redierunt. Tunc Veturia Coriolani mater videns vrbem perditam, caſtra Volſcorum, quibus ipſe præerat petiit, quam vbi filius aſpexit, properè vt amens complexum petiit, quam complexus, Expugnaſti, inquit, & viciſti

irã meã patria, precibus huius admonitus cuius vtero cõceptus ſum. Cõtinuò. q̃; hoſtilibus armis agrum Romanum liberauit, ita q̃ pectus accepte dolore iniuriæ ſpe potiundæ victoriæ verecũdia detrectandi miniſterij metu mortis refertũ totum ſibi pietas vacuefecit. Vniuſq; parẽtis aſpectus bellum atrox, ſalutari pace mutauit. Nec eſt graue ſecundum Ambroſium in ſuo exameron, quod pietate plenum eſt, nec onerosum quod ſuluit naturæ debito. Quapropter nõ recuſant aues patrem paſcere: imò ciconiæ parentes ſuos nudatos tegunt, illos fouent, & alimento paſcunt, ac leuatu ſubleuãt. Et tamẽ ad hoc lex ſcripta non aſtringit eas, nec recipiũt hoc ex præcepto, ſed 32 gratiæ naturalis officio. † Vnde filius ingratus beluis eſt peior, cùm de cane nuſlibi legatur, quod ſuũ reliquerit nutritorem: imò vt experiẽtia docet, mori pro ipſo ſe cordialiter exponit. Et leo fugiens à cuius pede diuus Hieronymus ſpinã traxerat, ei quandiu vixit domitus ſeruiuit. Ideo tales dici nõ merentur filij: quia filius dicitur à φίλος Græcè, quod eſt amor Latinè. l. liberorum. vbi Bar.ff.de verbo. ſigni. Tolle, inquit, Petrus Rauennas à ſole radium, & nõ lucet: Riuũ à fonte, & areſcit, ramũ de arbore & deficcatur: membrũ à corpore, & putreſcit. Sic ſepara filium à paterna deuotione, & iam nõ eſt filius: imò collega eorũ, quibus in euangelio dicitur: vns ex pa- 33 tre diabolo eſtis. Sed (proh dolor,) multi patẽtes ſunt interdum cauſa ruinæ filiorum, & q̃ in eos ceruices erigant tanquam ingrati, quia eos corrigere prætermiſerunt. Et cùm ſperant ex eorum operibus lætari, tunc deſolantur. Debent enim parẽtes, imò tenentur liberos corrigere verbo, & facto, ſi opus fuerit, eos virgis caſtigado, quàuis clericos abſq; metu excommunicationis, dũtamen moderatè fiat: quia nõ procedit ſuadẽte diabolo, ſed potius ſpiritu ſancto, & ſic locum non habet cenſura.cap. ſi quis ſuadente. xvij. quæſtio. iiij. Nec poſſet filius hoc caſu patri reſiſtere ſine pœna, ſecundum Bar. in l. vt vim.ff.de iuſtitia & iure. Et ſi reſiſtendo vim patri inferret, exhæredari poſſet propter manus violentas in patrem illatas. in authent. vt cùm de appel. cogn. allegato § . cauſas. Ob quod ſunt reprehendendi ſumme parẽtes filios molliter adulantes: imò ferè puniendi, ſicut Heli à Deo punitus fuit, eo q̃ filios ſuos corrigere neglexerat, vt dicitur j. Regũ iij. Et ſi eos correxerat, hoc molliter feceret, vt pater ibi ij.cap. vbi dicit Hierony. Heli pro iniquitate filiorũ damnatus eſt, quia corripuit eos lenitate patris, nõ authoritate põtificis, vnde nõ ſolum, p iniquitate filiorũ, ſed pro ſua punitus fuit. Vtinam (dicit Quintil.) Liberorum mores non ipſi perderemus. Illorũ enim infantiã ſtatim delitus ſoluimus. Mollis quippe educatio, quam indulgentiam vocãt, neruos omnes mẽtis, & corporis frãgit. Ideo Apud Gallos olim mos erat, q̃ liberi prius quàm militiæ onus ſuſtinere poſſent, in conſpectu patris non videbatur, de quo Cæſar in Cõmentariis ſuis de bello Gallico, libr. vj. ſic dicit: In reliquis vitæ inſtitutis hoc ferè reliquis differunt, ſcilicet Galli, q̃ ſuos liberos niſi cum adoleuerint, vt munus militiæ ſuſtinere poſsint, palàm ad ſe adire non patiuntur. Filiũmque in puerili ætate in publico in cõſpectu patris aſsiſtere turpe ducũt. Hæc ille. Et ratio erat, qa patres multa amoris ſigna in riſu, oſculis, & aliis puerilis etatis fomẽtis oſtendunt liberis, ex quibus eleuãtur. Nam blanda patrum ſegnes facit indulgentia natos, ſicut videtis de Heli alleg. cap. j. Reg. iij. & in c. licet Heli. de ſimo. Pariter narrat faſciculus temporum, tempore Cælo

re Cælestini tertij summi pôtificis, quandam iustam
matronã fuisse visam in purgatorio torqueri aliquã-
do vehementi calore, eo ꝙ mundũ, & eius voluptates
nimis ardenter dilexisset aliquãdo frigore maximo:
quia pigra ad bonũ fuerat maximè filios, & familiã
nimis negligenter corrigendo, quod modicũ non est
imò graue peccatum. Ideo optima hæreditas filio à
patre traditur, quãdo virtutum & bonorum morum
34 exẽplum exhibetur. † Profectò sicut Aquila, quia
summè diligit filios, facit eis nidũ in locis altissimis,
ne coluber violet fœtũ, aut veneno queat nocere, sic
pater filios à consortio malorum debet separare, ne
ipsorum exẽplo polluantur, vt Barbatus tangit Hie-
rony.super Esaiam vlt.cap. Subiungens, ꝙ sicut in ni
dis Aquilarum reperitur lapis pretiosus, qui dicitur
berices, vt ponit Solinus li.viij.c.vj. Sic in vita filio-
rũ virtutes reperiũtur, si nidus eorum ab his inferio-
ribus separetur, & tũc separatur, quando in iuuẽtute
praua consortia vitare filius docetur. Hæc ille. Nam
iuuenilis ætas tempus est setendarum virtutũ aptissi
mum, quo curam per se maximè circa suos adolescẽ-
tes adhibuerũt diligẽtissimã, ne quid turpe in gestu,
in verbo, aut facto vnquam admitterent. Hæc enim
ætas propter voluptates ad vitia propẽsior est, & pro
inde cura meritò debet esse cautior, cũ & Alexander
Macedo malæ educatiõis vitia ad senectã vsq; serua
uerit. Quia contraxerat in iuuenili ætate negligẽtia
Leonidis pædagogi sui ebrietatis infamiã, vt Dioge.
Babylonius refert, & tetigi super verbo, *Raynutius de Clera*. Ideo sicut hyrundo pullos suos docet sterco
ra sua eiicere extra nidum, vt habetur lib.xij. de pro-
prie.rerũ.c.de hyrũdine, sic pater filios docere debet
vitia euitare, & insita eiicere per virtutes, doctrinã,
& bonos mores, & exẽpla optima. Ideo quantò parẽ-
tes virtuosè filios nutriuerũt, tantò plus est eorũ cul-
35 pãda ingratitudo erga parẽtes. † Similes enim sunt
catulis viperarum, qui in matris vtero existẽtes quã-
do crescunt, latera rodunt, & sic exeunt matrẽ inter-
ficiendo. Quæ vipera inde dicitur, eo quòd vi pariat,
vt Lyra refert Actuum vlti. Quos reprehendẽs sum-
mus ille Baptista Matth.iij. Progenies, inquit, vipera
rum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?
Id idem clamitans Luc.tertio. Ibi genimina vipera-
rum &c. Terribilè enim vitium est ipsa ingratitu-
do, quæ dicitur ventus vrens & siccans fontem mi-
sericordiæ, rorem pietatis & fluenta gratiæ, vt diuus
inquit Bernar.super Canticis, secundum Ioan. And.
in c.fin.de dona. vide ibi Barba. in princ. Pariter sunt
parentes interdum prouocãtes filios ad ingratitudi-
nem: quia non nisi garrulare nesciunt, & eos ad indi-
gnationẽ prouocare cõtra debitum officium. Vnde
Apost.ad Col.iij. Patres, inquit, nolite ad indignatio
36 nem prouocare filios vestros. † Mutuò enim debẽt
se cõpati, & vtriq; cogitare, ꝙ tria filiis debẽtur à pa-
rẽtibus, scilicet esse, nutrimentũ, & disciplina, & ecõ-
tra à filiis debetur parẽtibus obediẽtia, & reuerẽtia,
vt dicit idẽ Apost.ij. ad Timo.iij. ibi: parentibus non
obediẽtes ingrati. Et vtrũq; cõplectitur ad Ephe.vj.
Filij, inquit, obedite parẽtibus vestris in dño. hoc enĩ
iustũ est. Et vos parẽtes nolite ad iracundiã prouoca-
re filios vestros, sed educate illos in disciplina & cor-
37 rectione domini. An † autẽ per ingressum religio-
nis purgetur ingratitudo præcedens, videatis glo. in
auth.de monachis. §.j. quę dicit ꝙ non. de quo per Cy.
& Bal. in l.fi.C.de episc. & cle. Nos autẽ tex. habemus
apertũ, ꝙ ingratitudo per ingressum religionis pur-
gatur, adeò ꝙ illius prætextu filius exhæredari non

potest.xix.q.iij.c.fi. Ad hoc facit glo.sing. super verb.
occasione. in auth.cõsti. quæ dig. libe. à patria pote. di
cens ꝙ monachatio est potens monachum liberare à
potestate dæmonis, per tex. in d.§.j. in auth. de mona
chis. In hoc autẽ regno in quo ex generali consue. mo
nachi ab intestato succedũt, non sunt necessariò insti
tuendi nec exhæredandi: per ea quæ dixi in viij. limi-
ta.3. & in verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam*. Simi-
liter decidũt Host. & doct. in c. Iudæi. le ij. de Iudæis.
per illũ tex. ibi: melioris. Quòd omnis ingratitudo
per filium contra patrẽ Iudæum cõmissa aboletur, si
talis filius ad fidem cõuertatur. pro quibus facit text.
in d.c.fin. per quem si filio Christiani aboletur ingra
titudo per ingressum religionis, multomagis abole-
tur filio Iudæi ad finem cõuerso, cuius opus est secun
dum eos multò dignius. quos sequitur ibi Felin. Ad-
38 uertatis † vlteriùs ad aliud quod est mirabile in pra-
ctica, ꝙ si filius causam cõmiserit ingratitudinis con
tra patrem, per quam possit exhæredari, si pœniten-
tiam, viuente patre, agat, vel ante cõditum testamen-
tum, non poterit amplius ex illa causa exhæredari
per patrẽ. quod probatur à simili. Nam si filia in cor-
pus suum peccauerit, est iusta causa, propter quã po-
test pater eam dote priuare, aut denegare alimenta,
secundum Spec.tit. qui filij sunt legi. versi. sed quid si
filia tua. Bald. in l.fi.C.de dotis promis. Tamen si filia
pœnitentiã agat, non poterit ampliùs pater eam do-
te priuare vel alimentis, secundum Specu. vbi suprà.
versi. quid si ipsa pœnitet. doct. in c. Quintauallis. de
iureiur. Bal. in l. si filia. per illum tex. C. de inoffi. test.
facit l. imperialis. C. de nup. & c. ferrũ. l. dist. Sic ergo
filius qui fuit patri ingratus exhæredari non potest
post peractam pœnitẽtiam ex illa causa de qua ante
pœnituit, vt singulariter dicit Alex. in l.j. x. col. ff. sol.
matri. Pro quo facit quod habetur Ezechielis xviij.
ibi, Quacunq; hora peccator ingemuerit, omnium
peccatorum eius amplius non recordabor. Sic filius
prodigus ad patrem clamãs Lucæ xv. Pater peccaui
in cælũ & coram te: iam nõ sum dignus vocari filius
tuus: à patre reconciliatus est. Quod multũ facit pro
Alex. cũ quo transit Iason in d. authẽt. non licet. C. de
libe. præte. & in d.l. in arenam. C. de inoffi. test. Nam
permittit aliquando Deus hominem peccare, vt post
per pœnitentiã firmior efficiatur, sicut legitur de Pe
tro, qui post lapsum factus est fidelior. l. dist. cap. fide-
39 lior. Per † quem tex. dicit ibi glo. ꝙ potiùs est eligen-
dus ad officium publicum, qui peccauit & pœnituit,
quàm qui semper fuit bonus: quia infirmus fortior
resurgit, de pœniten. distinct. prima. potest. & magis
scit compati aliis deficientibus. Exẽplo Petri, de quo
ibi dicitur, & infrà dicam: sed dubio hoc posse susti-
neri in foro contentioso per textum in l. qui ea mẽte.
ff. de fur. vbi per pœnitentiam nemo nocens esse desi-
nit, nisi pater, cuius interest pœnitentiam filij acce-
ptasset per reconciliationem, prout facit allegato Lu
cæ xv. capit. Et vt de quodam ignoto narrat singula-
riter Valerius lib.v. tit. de parentum moderatione. in
fine. Magnorum, inquit, etiam virorum clemẽtibus
actis ignoti patris nouæ ac inusitatæ rationis consi-
lium adiiciam: qui cùm à filio necti sibi insidias com
periisset, nec inducere animum posset, vt verum san
guinẽ ad hoc sceleris progressum crederet, seductam
vxorem suspicans suppliciter rogauit, ne se vlterius
celaret, siue illum adolescẽtem subiecisset, siue ex alio
40 concepisset. [An de hoc credatur matri, vide ple-
nè infrà super verbo, *& filius suspiciens ex eadem*.]
Asseueratione deinde eius & iuramento, se nil tale

debere suspicari persuasus, in locum desertū filio per
ducto, gladium quem secum occultum attulerat, tra-
didit, ac iugulum feriēdum præbuit. Quo facto non
paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus
iuuenis occupauit. Continuóque abiecto gladio: Tu,
inquit, pater viue: & si tam obsequēs es, vt hoc preca-
ri filio permittas, me quoque exupera, id est superui-
ue. Sed tamen quæso, ne meus erga te amor eo sit vi-
☞ lior, q̄ à pœnitentia oritur. Hæc ille. [Speciosa hæc
deprecatio, quia quilibet ad Deum per pœnitentiam
conuersus vti potest. quod optime facit ad ea quæ di-
xi super verbo, *In extremis positus*. prope fin. quasi di-
cat filius, propter patrimonium struxi tibi patri insi
dias, at nunc velim te etiā post me victurum, vt nun-
quàm id possideam, sed tamen quæso ne amor meus
erga te sit eo vilior, q̄ oritur à pœnitentia. Ex quo da
tur intelligi, patrem non debere leuiter moueri ad fi-
lium etiam immeritum exhæredandū, sed dulciter &
sagaciter reducendum & reconciliādum: ac finaliter
hæredem instituendum, vt plenè dixi super verbo,
Et uxorem nomine Adelasiam. in princip.] Per quæ
datur intelligi ingratitudinem pœnitētia filij abole
ri. Et vt ita fiat debet pater posse tenus laborate: quia
non est peccatum quod pœnitētia non aboleatur. Et
idem fortè si filius maximè si triennio cōpleto emen-
datus ab illa ingratitudine cauerit seu abstinuerit.
quod est euidens signum pœnitētiæ, secundū Angel.
singulariter in authē. de monachis. in prin. vbi dicit,
40 q̄ † regula semel malus semper in eodem genere ma
litiæ præsumitur esse malus: nō habet locum in illo,
qui post illud malum commissum triennio honestè
& sanctè vixerit: quia ex hoc præsumitur pœnitens,
& emendatus. quod est notandum pro sustinēdo opi
41 nionem Alexan. † Similiter exhæredari non posset,
si pater per pactum causam ingratitudinis filio remi
serit, secundum Ange. & Paul. in l. fi. C. de pact. prout
etiam satis colligitur ex doctrina Barto. ibi in ij. col.

Et idem esset si pater filium in testamento exhære-
dasset ex iusta causa, deinde filius se cum ius patre re
cōciliauerit, vt clarè probatur per illum tex. Luc. xv.
Quia ex hoc intelligitur exhæredatio extincta, &
per patrem tacitè remissa, secundum Barto. in l. iij. §.
non solùm. prope fin. ff. de adimen. lega. per illū text.
iuncta l. quòd si iterum. eod. tit. facit text. iuncta glos.
in §. fin. institu. de iniuriis. quod est notandum. Nam
vltima eorum consuetudo est attendenda, vt in simi-
li decidit Bald. in l. si filia. C. de inoffi. testa. arg. l. mel-
la. ff. de alimen. & ciba. lega. facit quod decidit Imol.
in l. si ab hostibus. ff. sol. ma.. vbi dicit, q̄ licet vir sine
causa expellens vxorē, priuetur lucro dotis, acsi eam
occidisset, secundum Bald. in l. j. §. sancimus. C. de la-
ti. liber. tol. per illum textū. Et idem si negaret ei ali-
menta aut medicinam, dicit Bald. in l. quod in vxo-
rem. C. de nego. gestis. & in authen. dos data. C. de do-
42 na. ante nupt. † tamen secundum Imo. illa procedūt,
nisi tanquam maritus eam expulit, vel malè tracta-
uit, eam re integra cœperit bene tractare: quia tunc
tali lucro non priuabitur, vt dicit not. probari in l. si
cùm dotem. §. si autem in sæuissimo. ff. soluto matr.
cum quo transit ibi Alexan. in dicta l. si ab hostibus.
Ideo dicit Bald. in d. l. si liberi. C. de inoffi. testa. & per
43 l. fratres. eod. tit. † q̄ si filius contra patrem aliquam
causam ingratitudinis commiserit, & posteà aliquā
notabilem gratitudinem fecerit erga patrem: certè
per talem gratitudinem tollitur præcedēs ingratitu
do, vt ex ea exhæredari non possit, secundū Bald. ibi:
quem sequitur Iason in l. ex hoc iure. xix. colum. ff. de
iusti. & iure. decidens, q̄ gratū seruitium subsequens
præsumi facit remissionem præcedentis iniuriæ. l. in
ipsius. vbi hoc not. Bal. C. famil. ercisc. subiungens, q̄
si inimici sibi inuicem grata faciant seruitia, præsu-
mitur remissa præcedēs iniuria: quæ non solùm ver-
bis, sed facto remitti potest, secundū glo. in §. iniuria.
insti. de iniuriis. Ad hoc facit quod singulariter deci-
dit Io. Fab. in §. cúmq; hoc. super gl. in verbo, ex mul
44 tis. in proœmio insti. vbi dicit, † q̄ regula semel ma-
lus. de reg. iur. lib. vj. locum non habet, vbi in aliqua
persona malum concurrit cum bono. Præsertim vbi
bonū sequitur malū commissum. quod est notādum
Quoniā illa regula esset nimis aspera in semel delin
quente. Habet enim locū in delinquēte, de cuius ali-
quo bono actu non cōstat: vel habet locū in illo, qui
plus deliquit quàm bonum fecerit. c. testimonium. de
testibus. & quod suprà dixi. secundum Ang. in authē.
de monachis. Per quam decidit Guido papæ. q. cclx.
q̄ si postquam datus fuit prodigo curator, per trien-
nium vixerit discretè, censetur ad sanos mores redu-
ctus: & sic curam expirasse ipso iure, sine alia iuris de
claratione seu iudicis. Et ita limitat decisionē. Barto.
in l. is cui. ff. de ver. obl. volentis acta prodigi declara
ri non valere, donec facta per iudicem declaratione,
q̄ prodigus esse desiit. Quia hoc verum est si tempo-
re minori triennio emēdatus fuerit. Et eo modo con
cordat opiniones. Facit tex. in dicto canone. fidelior.
l. distin. vbi fidelior fuit Petrus post lapsum, postquā
Christum negauit: vbi dicit glos. q̄ in concurrentia
duorum electorū, ille præferēdus qui peccauit & pœ
nituit: ita quòd dignior est eo, qui nunquā peccauit:
quia melius sciet cōpati pœnitentibus, dum erit præ
latus. quia multoties lapsus virtutem acuit, ita q̄ me
lior efficitur qui peccauit. Vnde Aurelius Augusti.
lib. xiiij. de ciui. Dei. c. xiij. in fin. Audeo, inquit, dice-
re superbis esse vtile cadere in aliquod apertum ma-
nifestúmq; peccatum, vnde sibi displiceant, qui iam
sibi placendo ceciderant. Salubrius enim Petrus sibi
displicuit quando fleuit, quàm sibi placuit quando
☞ præsumpsit. hoc dicit & sacer psalmus. [Psal. lxxxij.]
Imple facies eorū ignominia, & quærēt nomē tuum
dñe, id est, vt tu eis placeas quærentibus nomē tuum,
qui sibi placuerāt quærendo suū. Quia licet peccatū
non possit esse alicui vtile, cū de natura sui sit dānabi
le hoc intelligitur secūdū se formaliter: tamē vtile est
occasionaliter, cū per patens peccatū superbus humi-
☞ liatur & efficitur simpliciter virtuosus. [Nā permit
tit aliquando Deus aliquē cadere in delictum, vt ex
rubore vel pœna fiat bonus, vt videtis quod modicū
non dicitur beneficiū, si hoc in primordio vitæ cōtin
gat. Nec dissimulari debet primū delictū, sed clemen
ter corrigi: ne peccatori peius contingat. Et hoc est
quod dicitur ij. Machab. vj. Etenim non sinere multo
tēpore peccatoribus ex sententia agere, sed statim vl-
tiones adhibere magni beneficij est indiciū. vt habe-
tur j. super verbo, *Mortuo itaque testatore*. j.] Ideo de
peccato emendatus potest in priori officio permane
re, & ad superiora ascendere, sicut Petrus qui flendo
apostolatū retinuit, & postea summū pontificatum
sumpsit, vt etiam de Geta & Marco Valerio Messala
45 refert Valerius lib. ij. tit. de nota cēsoria. † Sequun-
tur, inquit, duo eiusdē generis exēpla, eáq; adiecisse
satis erit. Geta cū à Lucio Metello & Cneo Domitio
cēsoribus senatu motus esset, postea censor factus est.
Item Marcus Valerius Messala cēsoria nota perstri-
ctus, cēsoria postmodū potestate imperauit. Quorū
ignominia virtutē acuit. Rubore enim eius excitari

omnibus

omnibus viribus incubuerũt, vt digni ciuibus vide-
rentur, quibus dari potius, quàm obijci cẽsura debe-
ret. Hæc ille. Sicut factũ fuit de Petro qui lapsu non
obstante pontificatũ à Christo, cuius actio est nostra
instructio. c. significasti. de elect. Idem ergo dicẽdum
in filio, qui ingratus fuit, nũc verò emẽdatus. Videa-
tis quæ de filio prodigo dixi super verbo, *In extremis*
46 *positus*. circa finẽ. † Vnum tamen notabitis, ꝙ vltra
filij exhæredationẽ à patre factã propter ingratitudi
nem, quæ quidem exhæredatio fit per patrẽ ex pote-
state cuiusdã iurisdictionis œconomicę, quam habet
pater in familiã suã, vt dixi super verbo, *Et vxorem
nomine Adelasiam*. in j. articu. & ij. decisio. loquendo
de priuãdo officio seculari per principem: habemus
aliam exhęredationẽ quæ fit ex potestate iurisdictio-
nis contentiosæ per iudicem, mortuo patre, quoties
iudex videt aliquem prodigum effusè & malè vten-
tem substãtia sua. Quoniã si pater qui ratione prodi
galitatis filium non exhæredauerit cùm posset, per
tex. singularem. in l. si furioso puberi. [De cuius in-
tellectu vide infrà super verbo, *reliquit*. in xij. casu in
quo filius grauari potest in legitima.] ff. de curato.
furio. poterit hoc facere iudex, & interdicere bonis
curatore dato. Ex quo tempore contrahere vel testa-
ri non poterit. l. is cui. ff. de verb. obli. Non tamen fie-
ri potest talis interdictio per iudicem, nisi priùs con-
stitutio de prodigalitate, vt ibi plenè dicitur. Et sur-
git hæc iudicialis exhæredatio ex æquitate. l. domino
rum. ff. de his qui sunt sui vel alie. iuris. §. finali. instit.
illo eod. titulo. fauore boni publici, cuius interest, ne
quis re sua malè vtatur. Et eo modo filius quãuis à pa
tre hæres institutus, potest publica & prętoria seueri
tate exhæredari, prout de Quinto Fabio Quinti Fa-
bij Allobrogici imperatoris seu consulis Romani fi-
lio prodigo, post mortẽ patris factum extitit, de quo
Valerius lib. tertio, titu. de his qui à maioribus dege-
nerarunt, sic dicit: Age, id est, attende. Quinti Fabij
Maximi Allobrogici & ciuis imperatoris clarissimi
filius, Quintus Fabius Maximus, cuius vt cætera fla
gitia obliterentur, id est, non memorentur, tamen a-
bundè illo dedecore more nudari possent, quòd ei
Quintus Pompeius prætor vrbanus paternis bonis
interdixit, neq; in tanta ciuitate qui illud decretum
reprehenderet inuentus est. Dolenter enim homines
ferebant pecuniam quæ Fabiæ gentis splendori serui
re debebat, flagitiis diffici, id est, dilapidari. Ergo
quem nimia patris indulgentia hæredem reliquerat,
publica seueritas exhæredauit. Hæc ille. Videatis
textum, glo. Panor. & Docto. in c. ex parte vestra. de
consuetudine. Vnde restat ad propositum nostrum
vera conclusio, quòd ad hoc, vt pater iuridicè testari
possit, necesse est, vt filium quem habet in potestate,
hæredem instituat in aliquo quantumcunque modi-
co, aut ipsum nominatim exhæredet, causa ingrati-
tudinis expressa, nisi in casibus exceptis, vt dictũ est.
Quæ causa si vera sit, ꝙ per hæredem liquidè probe-
tur, tenet testamentum. Si verò non probetur, filius
querelare poterit testamẽtum patris: idcirco licet te-
stamentum in quo filius est exhæredatus, non sit fa-
ctum pro ipso, sed potiùs contra ipsum, & ipso non
mandãte nec ratum habente, sed inuito: tamen pote-
rit filius editionẽ illius petere, vt eo viso possit illud
impugnare & querelare, sicut post illius editionem
petere hæres in eo institutus. vel legatarius, & cæteri
prætendentes interesse & commodum lucratiuum
ex eo secundum Bald. in l. fina. C. de eden. Nam cùm
ipse filius testamentum patris velit rescindere, cùm
ei permittatur rescissio, quod est principale & conse-
quens: ergo ei permittitur antecedens, quod est edi-
tio. arg. l. ad rem mobilem. ff. de procura. Si autem pa
ter ipsum filium præteriret, quãuis causa foret testa-
mento expressa, testamentum esset ipso iure nullum,
ita ꝙ non sufficeret dicere: Ideo filium non instituo,
quia talem causam contra me commisit &c. Oportet
ergo ꝙ dicat, filium meum talem ex tali causa exhæ-
redo. & ita tenet glo. in §. exhæredatos. in authent. de
hære. & Fal. Et hæc vera, vbi filius in patris potestate
constitutus præteritur: si autẽ filius præteritus esset
emancipatus, tunc aut est sine expressione causæ præ
teritus, & tunc testamentum est ipso iure nullum, vt
dicit glo. in dicto §. exhæredatos. & sentit glo. fin. in
l. si filius emancipatus. ff. de mino. & no. Bar. in l. Gal-
lus. §. in omnibus. ff. de liber. & posthu. Et hoc ideo
est, quia non fuit seruata forma tradita in dicta auth.
non licet. Si autẽ emancipatus esset præteritus cum
causæ expressione, tunc quia testamentum olim erat
aliquod, vt l. filium. iuncta glo. ibi in verbo, emanci-
patum. ff. de contratabu. Ita etiam erit hodie, cùm in
successionibus ex testamento non sit etiã hodie sub-
lata differentia emancipationis & patriæ potestatis
vt not. glo. in l. si emancipari. C. de colla. & sic necesse
habebit etiam hodie emancipatus isto casu rumpere
testamẽtum per bonorum possessionem contratab.
sicut & olim. Et si hæres probet causam ingratitudi-
nis esse veram, excluderetur emãcipatus à bonorum
possessione contratabu. Sicut excluderetur à quere-
la inofficiosi testamenti filius in potestate constitu-
47 tus, quando esset iustè exhæredatus. † Vnum postre
mò menti tenebitis, ꝙ ingratitudo nedum operatur
ingratum non succedere testamento facto in quo est
exhæredatus, sed etiam si testamentum illud ad nihi-
lum deduceretur: quia postquã testator de ingratitu-
dine conquestus est, & probatur ingratitudo, non po
test ingratus venire ab intestato. Plus dicit glo. singu
laris in c. fin. in fin. de postula. per l. liberi. C. de inof.
testa. ꝙ etiam si offensus nullum fecerit testamẽtum,
tamen repellitur ingratus à successione ab intestato,
idem tenet gl. super verbo, lucrum. in §. ingratitudi-
nem. in authẽ. de nuptiis. iiij. colla. quam ibi sequitur
Iac. de Bollouisu. & Nico. de Neapo. in l. si spurius. ff.
vnde cogna. pro quorum opinione videtur tex. in di
cto §. ingratitudinem. facit tex. cum glo. in §. cùm igi
tur. in authen. de non eligẽ. secundò nub. j. colla. & in
l. iij. §. fin. & l. ex parte hæres. ff. de adimẽ. leg. ita ꝙ ve
niẽs ab intestato ingratus opposita ei & probata in-
gratitudine contra defunctum, de cuius successione
agitur commissa, à successione repelletur: quæ fisco
velut ab indigno ablata applicabitur, secundum Iac.
in dicto §. ingratitudinem. per l. his consequẽter. vbi
plenè Floria. ff. fami. ercis. & voluit glo. super verbo,
alias leges. in §. aliud quoq; capitulũ. in auth. vt cum
de appel. cogn. viij. colla. Sed contrariam opinionem
videlicet, quòd ingratus à successione ab intestato.
non repellatur, tenẽt Barto. & Bald. in l. fratres. C. de
inoffic. testa. quos ibi sequitur Iason. licet Salic. ibi in
viij. quæst. primam tenuisset opinionẽ per l. si defun-
ctus. versi. nisi fortè. C. de suis & legit. hære. quæ nihil
facit secundum eum. Hanc secundam opinio. ꝙ non
repellatur, tenet Angel. in l. j. ff. de inoffic. testa. & ex-
pressè Bart. in dicto §. ingratitudinem. & Imo. in di-
cto cap. fin. dicens glo. ibi esse falsam, primò quia l. li
beri. in qua se fundat, loquitur de ingratitudine re-
pellẽre à successione testati, & non à successione in-
48 testati. † Et præterea, quia ingratitudo nũquam re-
pellit

pellit ingratū, nisi conquerēte illo contra quem commissa fuit. l. fi. C. de reuo. don. vt pater ex supradictis, vbi vidistis in cōquestione causam fore exprimendā. Et p hac parte est tex. in l. cognatis. ff. vnde cogn. vbi non obst. accusatione quæ iusta ingratitudo dicitur, non repellitur accusator à successione cognatorum suorū per eum accusati: nec obst. l. cū patronus. ff. de iurepatr. quia facilius tollūtur iura patronat⁹ quàm sanguinis. l. ius agnationis. ff. de pac. & l. iura sanguinis. ff. de reg. iur. Pariter non obst. tex. in d. §. ingratitudinē. & in l. fi. C. de secū. nup. quia ibi repellitur frater ingratus à quodam lucro, quod iure hæreditario non cōperit. Etiā non obstat l. ab hostibus. §. fi. ff. solu. mat. quia loquitur de lucro cōtingēti de per accidēs, & nō de iure sanguinis, quod est inseparabile per ingratitudinē. Mihi autē videtur vtraq; opi. sustinēda, & ambas sic posse concordari. Quia aut parēs offensus non habuit spatium nec facultatē conquerendi vel testādi, vt q̄a in actu ingratitudinis aut ilico post decessit: tunc locū haberet prima opi. vt talis ingratitudo, si obiiciatur & probetur, repellat à successione intestati ingratū. Aut habuit spatium hoc faciendi, & non fecit: & tunc locū habeat secunda opi. Et hoc modo opi. cōcordat tex. expressus in d. §. aliud quoq; capitulum. versi. ex eo quia prohibuit parētes &c. & in authen. vt cum de appel. cog. Videatis quæ dixi super verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam.* in ij. membro primi arti. successionū ab intestato. versi. Et præmissa intelligatis vera. in ij. conclusi. & super verbo, *condidit.* ij. dum loquitur de occidente testatorē, vxorem aut liberos testatoris. Et sicut potest pater filiū ingratum exhæredare, sic etiam & mater cui sicut patri tenetur filius ad opera pietatis, & reuerētię ac obedientiæ, licet amborum parentū diuersa sit potestas: quia pater filiū habet in potestate, sed non mater. l. furiosæ. ff. de curato. furio. Tamen in ipsum exhæredando non tenetur plus facere, quàm pater in filio emancipato: cùm præteritio matris habeatur pro exhæredatione. C. de inoffic. testa. l. omnimodo. Et è conuersò posset filius ambos parentes exhæredare ingratos ex aliqua de septē causis enumeratis in d. §. causas. Et frater fratrē aut sororē ex vna de tribus causis ibi enumeratis, & per gl. in d. c. Quintauallis. de iureiur. Et intelligatis de fratre, vbi turpē personam hæredem instituisset: quia si honestam personam relinqueret hæredē, non potest frater vel soror quantumcunque gratus testamentum fratris vel sororis querelare.

Laus Christo Iesu Domino nostro.

SVMMÆ SECTIONIS.

A [illegible] impub[illegible]

1 Fœminæ eti[illegible] meretrices sunt successionū capaces.
2 Pup[illegible] nobilitatis capaces.
3 Infantes [illegible] testamento ab intestato succedunt etiam in castrensi[illegible] [illegible] dalibus.
4 Minores non coguntur ire ad prælium.
5 Administrare non potest quis ante xiiij. annum.
6 Ve[illegible] adhuc existens succedit etiam in regno.
7 Ætas non in vtero, sed à partu incipit.
8 Fran[illegible]rum reges ante xiiij. an. non coronantur.
9 Salomon anno xij. vnctus rex, sicut & beatus Ludouic.
10 Gulielmus Benedictus quo tempore iura audire cœpit.
11 Pupillus an possit esse iudex, notarius, vel doctor.
12 Doctor habet iurisdictionē ordinariā inter suos scholares.
13 Protonotarius cuius ætatis esse debet.
14 Protonotarij dignitas & officium.
15 Pupillus nō potest notari⁹ creari, etiā vt postea exerceat.
16 Doctorari qua ætate quis possit. & nu. 17. & 18.
19 Hominis excellentia.
20 Excellentia viri condonatur iuris rigor.
21 Consanguineus quando possit esse iudex in causa consanguinei. & nu. 22.
23 Iuuene inuento cū puella quādo non præsumitur malum.
24 Laicus eligi potest in episcopum propter sanctitatem.
25 Pauper quando est idoneus fideiussor.
26 Testis infamis dictum quando valeat.
27 Ordinatus ad aliquem ordinem præsumitur alios præcedentes habere.
28 Confessionem reuelandi sibi à moriente datam licentiam dicenti sacerdoti an credatur.
29 Notarius inferere quid omittens, an sit falsi reus.
30 Medicus Iudæus Carolum Caluum interfecit.
31 Excellentia viri deferendum.
32 Metellum accusari non passus est senatus Romanus.
33 Pindari domui pepercit Alexander.
34 Torqueri quē ob vnius testimoniū prohibuit sanctus Lud.
35 Bestia bruta sæpe sunt loquuta.
36 Zoroaster ridendo natus.
37 Scientia an suppleat ætatem, sicut malitia.
38 Barbatyli laudes.
39 Scolarium vitia.
40 Doctoratus intra xviij. annum, iudex esse non potest.
41 Rex minor xxv. annis, an cogatur habere curatorem.
42 Curatorem quis habere non compellitur.
43 Angelus cuique ad custodiam deputatus. & nu. 44.
45 Rex duos habet angelos.
46 Michael regni Gallorum custos.
47 Michaelis apparitio in Gallia.
48 Anima dotes diuinæ.
49 Ioas septem annorum regnare cœpit.
50 Rex ante xxv. ann. administrare potest.
51 Rex electione creatus non administrat ante xxv. annū, secus si successione. & nu. 52.
53 Carolus octauus ante pubertatem administrauit.
54 Regnum potest filius administrare viuente patre.
55 Angliæ rex sacro regi Franciæ assistit & seruit.
56 Pupilli contrahunt sine tutore in Gallia.
57 Minor consuetudine contrahens, an restitui possit.
58 Beneficia ecclesiastica qua ætate obtinenda.
59 Abbatem non comprehendit dispositio de abbatissa.
60 Animarū curā habere nō pōt nisi presbyter, & xxv. an.
61 Pupillus patronus præsentare potest.
62 Renuntiatio per pupillum facta, quando valeat.
63 Pupillus an ex consuetudine testari possit.
64 Mutus surdus, & impubes æquiparantur, quo ad actum testandi.
65 Pupillus & prodigus an teneantur ad pias causas.
66 Prodigus in lucro captando consensum habet.
67 Testamentum furiosi approbatum.
68 Sententia à fatuo lata fuit valida.
69 Romanum imperium tria destruxerunt.
70 Senatores vnde, & à quo instituti.
71 Senectutis venerandæ exempla.
72 Pupilli statuto fieri nō possūt stabiles etiā ad pias causas.
73 Pupillus stipulari potest rem saluam fore.
74 Fatui reguntur impulsu cœlestium corporum.
75 Furiosus præsumitur testatus tempore furoris.
76 Furiosus quis dicatur. & quando probatur. & nu. 77.
78 Lingua discretè regenda.
79 Stultus vitro comparatur. & nu. 80.
81 Stultitia maior est, cùm se quis sapientem putat.

Fatuus

82 *Fatuus an testari possit.*
83 *Tutorem filijs dare non potest, licet testari possit minor xxv.ann.*
84 *Ebrius testari non potest, sicut nec dormiens. & nu.85.*
86 *Freneticus testari non potest.*
87 *Pupillus sicut testari non potest, ita nec causa mortis donare.*
88 *Testari sine curatore potest minor xxv.ann.*
89 *Testator minor an restituatur cōtra testamentum à se factum.*
90 *Testando an possit minor licentiam alienandi dare.*
91 *Testamentum præsumitur factum per puberem.*

Verum quia hæredis institutio in vno quoq; testamento dicitur, & est fundamentū substantiale ipsius testamenti, & sine qua testamentū non valet, nec subsistere potest.l.j.in fin.ff.de vulg.& pupil. substi.& l.fi.ff.de iure codi.& l.proximè.ff.de his quę in testa.delē. Testamēta enim ex hæredū institutione vim capiūt; & ob id veluti caput atque fundamētum intelligitur totius testamēti ipsa institutio, dicit tex. in §.ante hæredis institutionem, instit.de legat. vnde hæc omnia maturè considerans Raynutius, pro sui validitate testamenti hæredem vniuersalem Adiectā eius filiam solenniter instituit, vt sequitur.

Adiectæ impuberi.

1 EX hoc text. habetis quòd † quia Adiecta impubes filia Raynutij fuit hæres instituta, & testamentū valuit. Sequitur, quòd fœminæ sicut masculi sucessionū maximè parētum sunt capaces: etiā si essent meretrices, vt plenè dixi super verbo, *duas habens filias.* in prin. Et præterea impuberes testamēti habēt factionē passiuam: ita quòd possunt hæredes indubitāter institui. Et multò magis potest eis in testamēto legari, vel alio quocūq; titulo relinqui: necnon per contractum inter viuos acquiri.instit.de aucto.tut.§.j. Quotiès enim agitur de cōmodo & vtilitate pupillorum, semper capaces sunt omniū acquisitionū, ita q etiā ab intestato suis parētibus succeduot, posito etiam q infantes fuerint vel furiosi.instit. de hære.quæ ab intesta. §.sui autem
2 hæredes. † Adeò q dicit Ioan.de Pla.post Bar.in l.j. in fi.C.de digni.lib.xij.quòd pupillo quāuis ignoranti & absenti dari potest & conferri nobilitas, vel dignitas à principe vel altero potestatē habēte. [Quæ sit illa dignitas, quæ hominē nobilitat, habetur in §. filiusfami.insti.quib.mo.ius pat.po.sol.& l.fin.C.vbi se.vel clar. Pariter hominē nobilitat feudū antiquū: quia ex antiquitate sapit nobilitatem, sed non feudū nouū: quia nobilitas nō nascitur in ictu oculi.l.item mata.iuncta glo.ff.de gradib.secundū Bal.in prælud. feud.in vlti. diuisio.feud.nisi quis per principem literatoriè nobilitaretur: quia tunc ilico nobilis reputaretur: & quæ nobilitatem conferūt peregisse videretur, vt d.l.fi.§.viros autem illustres.iuncta glo.in verbo, codicillis.] Similiter voluit Bar.per illum tex.in l.iubemus.C.de emancipa.libe.& consuluit Pau.consil.ccxxix.incip.Viso testamento. & plenè Iason in l. eam quam.C.de fideicom.quòd infans legitimari potest. [Imò & in vtero existens vt plenè habetur infrà super verbo, *Et soboles quam gestabat in vtero.* & pupillus potest creari miles.l.fi.C.de testamē.mili.& tonsurari in casu.cap.fi.de tēpo.ordi.lib.vj. Nam Sadoch puer, quia egregię indolis erat, princeps fuit super multos.j.Paralip.xij. Et Aemilius Lepidus puer Romanos in acie hostem interemit, & ciuem seruauit. De quo Valerius lib.iij.tit.de indole.in princip. Aemilius, inquit, Lepidus puer etiam tū progressus in aciem hostē interemit, ciuem seruauit. Cuius tam mirabilis operis index est in Capitolio statua bullata, & incincta prætexta senatusconsulto polita. Iniquum enim putauit, eum honori nondum tempestiuum videri, qui iam virtuti maturus fuisset. Præcurrit igitur Lepidus ætatis stabilimentum, fortiter faciendi celeritate, duplicémq; laudemè prælio retulit: cuius vix spectatorem, anni esse eum patiebātur. Arma enim infesta & districti gladij, & discursus telorum, & aduētantis equitatus, fragor & concurrentiū exercituum impetus, iuuenibus quoq; nedū pueris aliquantulū terroris incutit. Inter quæ Aemiliæ gentis pueritia coronam mereri, spoliáq; rapere valuit. hæc ille.
3 Nec † mirum si infantes & pupilli, tam ex testamento, quàm ab intestato succedunt, nedum in bonis paganicis, sed etiam in castrensibus feudalibus & allodialibus, & in ducatibus, comitatibus, & regnis: c.j.si minori.&c.§.si quis decesserit in ti.si de feu.fuerit cōtrouer.inter dominum & agna. Nec tenebitur pupillus in talibus feudis succedēs fidelitatis præstare iuramētum, nec auxilium per se aut per alium præstare domino, donec effectus fuerit pubes, vt ibi plenè dicitur: saltem per se non tenetur pro domino pugnare, donec annos xviij.habuerit, secundum glo.
4 iij.in fi.de pace tenen.& iura.firman. † Ideo mandatū regis q de qualibet familia vadat vnus ad prælium, non arctat minores xviij.annorum.per illam glo.secundum Ludo. singulari cxxij. Nec committuntur feuda domino propter fidelitatem non præstitam sibi infrà annum & diem.iuxta c.imperialem.§.præterea si quis.de prohi.feu.alie.per Federi. Imò pupillus fauore imbecillis ætatis ab his omnibus excusatur, & omnino remanet illæsus, vt clarè dicit Guido papæ.quæst.cccccxxv. licet in aliquibus curiis seruetur contrarium de facto per dominos, qui inuestire recusant pupillos nisi dent alium hominē pro se donec puberes fiant. Sed hoc non nocet impuberibus, secundū glo.in §.si quis decesserit.superius alleg. Vel dicatis, quòd seruire per substitutū coguntur, vbi patri extra seruitium domini mortuo successerunt: & ita intelligitur text.in d.§.si quis successerit. secùs si patri in feudo successerunt mortuo in bello, fidelitatem erga dominum explicando: cum hoc casu pater adhuc per gloriam viuere, & domino seruire intelligitur, insti.de excu.tut.circa princ.iuxta illud Aenei. lib.ij. Pulchrúmq; mori succurrit in armis. Et ita intelligitur d.§.si minori.qui prima facie videtur contrariari.secūdum Io.Barberij.in ij.parte sui viatorij vtriusq; iuris.tit.de feu.in ix.principali quæsito. Sa-
5 nè † tamē intelligatis, q infantes & pupilli succedere possunt in feudis & dominationibus, quāuis regalibus. Tamen ante annū quartūdecimum non administrabunt per se, sed per eorū tutores qui vniuersam habent administrationē, arg.l.cōsilio.ff.de curato.furio.& plenè Bar.in l.quidā consulebant.vlt.col.ff.de re iudi.facit quod not. Bal.in d.l.fi.C.de test.mili.vbi
6 idem concludit. † Subiungēs, quòd infans filius regis licet adhuc in vtero existens, succedit in regno, & dabitur curator ventri per regni proceres. Nam ille qui est in vtero, habetur quodammodo pro rege, ita quòd nomine vētris exercebitur iurisdictio.secūdum Bald.

7 Bald.in c.cùm vigesimum.de offic.deleg. † Et incipit
ætas non in vtero matris, sed in partu secũdum Bal.
in c.cùm in cunctis.iij.col.de elect.quia ille qui est in
vtero, non est adhuc homo, [De quo plenè habetur
j.super verbo, *Et soboles quam gestabat in vtero.*] sed
esse speratur, secũdum eum. Et licet in partu incipiat
ætas hominis, tamen sub tutela quiescit, donec ad pu
8 bertatẽ peruenerit. † Ideo non sine causa statuit Fran
corum rex Carolus v. bono regni sui inuigilans, ꝙ in
xiiij.anno, & non ante rex Francorũ inungeretur &
coronaretur. Et ex tunc plenam regni administratio
nẽ haberet, vt testatur Gagui.li.ix.sic dicẽs, His itaq;
gestis Carolus futura prospiciẽs, publica cõcione in
parlamẽto senatu habita, de liberis qui in regnũ suc-
cessuri essent, huiusmodi legẽ tulit. Quemq; primo-
genitum regis Francorũ filium regni administratio-
nem recipere debere cùm xiiij. ageret annum, ne per
longiorem tutelam occatio incideret maleuolis res
9 nouas excitandi. Hæc ille. † Salomon tamen vnctus
fuit in xij.anno.lxxviij.dist.c.presbyter. §.hoc regu-
lare. Et beatus Lud.etiã Franc. rex.de quo idẽ Gagui.
lib.vij.c.ij. Ludo.inquit, suffectus est Ludouicus filius
annos xij.natus, quem in Blanchæ matris tutela pa-
ter reliquerat. Eius erudiẽdi solicita mater curã sine
intermissione adhibuit, ita vt vigili studio elabora-
ret, christianis illum institutis, præ. latisq; moribus
educari: deputatis ad negotiũ religiosis hominibus,
quorũ disciplina ita didicit vitæ sanctimoniam ama
re, vt illo tẽpore nemo religiosior sit habitus. Regni
diadema à Suessionum antistite apud Rhemos ad Ca
lẽdas Decẽbris suscepit. Orbata per hos dies ecclesia.
Rhemorum pastore &c. Similiter rex noster moder
nus Carolus viij.inunctus feliciter & coronatus fuit
xiij.suæ ætatis anno, vt refert glos.in proœmio pra-
gmaticæ super verbo, susceptione. & verum dicit. Na
tus enim fuit Anno domini M.cccclxx. die festo bea-
10 torum Petri & Pauli apostolorũ mẽsis Iunij. † A cu-
ius natiuitate anno sequenti, Tolosæ iura ciuilia au-
dire cœpit: & demum coronatus fuit, anno lxxxiij.
Sed hoc ex causa rationabili factum extitit, vt infrà
11 dicetur. An † autem pupillus possit esse iudex, vel
aliàs officiarius publicus, veluti consul: videatis in l.
ad rempublicam. ff.de mune. & hono. & Bal.in dicta
l.quidam consulebant. ff.de re iudi.& in c.cùm vige-
simum.de offic.delega. vbi glo. & Panor. An autem
possit esse notarius publicus, videatis Bartolum in
l.impuberem.§.j.ff.ad legem Corne.de falci. Sed an
possit doctorari. Et dicendum est ꝙ attentis qualita-
tibus in doctorãdo requisitis, in quo requiritur faci-
litas intelligendi, subtilitas interpretandi, facundia
dicendi, peritia docendi, & alias propter habetur in l.j.
C.de profes.qui in vrbe Constanti.lib.xij. & not.ple
nè Panor.in cap.proposuisti. de proba. Pupillus do-
ctorari non poterit: quia cùm mentem non habeat
stabilem, consilium sanum, nec discretionem.l.fio.C.
de testa.mili. Impossibile esset in pupillo iam dictas
concurrere qualitates, cùm in pauco tempore nemo
præsumatur multa didicisse.cap.tam literis.de in in-
teg.restit.ideo glo.pragmaticæ in verbo, præcipitat.
tit.de colla.§.item vt de cætero floreat.arguit contra
doctores momentaneos qui præcipitanter promo-
uentur. † Prætereà doctor habet hodie iurisdictio-
12 nem ordinariã inter suos scholares, authẽ. habita.C.
ne filius pro patre. & not.plenè Panor.in c.cùm con-
tingat.& in cap.si diligents de foro competen. Et cer
tum est quòd pupillus non potest esse iudex ordina-
rius, neque delegatur.l.cùm prætor.ff.de iudic.& di-
13 cto cap.cùm vicesimum.de offic.delega. † Vnde non
immeritò statuit papa Paulus ij. quòd nullus fieret
protonotarius, nisi vigesimum annum, aut si esset de
sublimioribus, vel filiis aut nepotibus principũ xvij.
annum peregisset. Tales enim minores nec habitum
sumere, nec rochetum gestare audeant, nec præemi-
nentiam sibi iure officij vendicare, nisi vigesimum
annum habuerint. Et quod à die promotionis infrà
annum ad ordinem subdiaconatus ordinarentur.
14 Nam † cùm sint papæ notarij xij. q.ij.cap.ij.& capi.
cùm redemptor.v.q.j.& not.gl.in cap.scriptum.iun-
cta suprascriptione.de ele. Tales habere dicuntur di-
gnitatem.l.maximarum. C. de excu.mune.lib.x.& l.
j.C.de manda.princ. De isto protonotariorum offi-
cio, & qualiter & à quo fuerũt primitus instituti, ha-
betis bonam glo.pragmaticæ super verbo, protono-
tarios.tit.de causis.§.si verò quispiam. Similiter de-
15 cidit Bar.in d.l.impuberem.ff.de fal. † quòd pupillus
creari non potest notarius, etiam si hoc, ꝙ officium
exercere possit quando erit maior: nec tenere potest
dignitatẽ cum administratione.d.l.cum prætor. Sed
de adulto xxv.annis minore dubitatur, an possit do-
16 ctorari. † Et communis conclusio est, quòd adultus
xviij.annorum doctorari possit exemplo Neruę filij
qui anno ætatis suæ xvij. publicè de iure respondit.l.
j.§.pueritiam. ff.de posthu.vbi glo.expressè dicit do-
cendo vel disputando. Ad hoc facit l. si seruum Sti-
chum.§.sequitur.ff.de verb.obl.vbi Celsus adolescẽs
de iure respõdebat: imò patrem in iure multoties re-
prehendebat.l.dedi. ff.de condi.cau.data. Similiter
de seipso dicit Barto.in l.quidam cùm filium.iiij.col.
ff.de verbo.oblig.ꝙ xiij.ætatis suæ anno sub domino
Cy.iura ciuilia audire cœpit, & taliter profecit ꝙ in
xix.publicè de iure respondit.& demum in xxj.anno
doctor effectus fuit. Angel.in dicta l.j. §.initium au-
tem.ff.de postulan.refert Bald.germanũ suum in xv.
anno reperisse.l.centum Capuæ. ff. de eo quod certo
loco. Refert etiam idem Angel.in l.si quis accepto.ff.
de condi.causa data. illã legẽ subtiliter fuisse datam.
Bal.pro puncto suo in examine priuato, de cuius do-
ctoratu loquitur Barto.in l.quoties.§.si duo.ff.de hæ
redibus instituendis.& anno sequenti ipsum Angel.
audire leges, taliter quòd viginti annorum existens
scholaris cœpit aduocare, & in xxiiij. doctor factus
legere cœpit. Paulus in l fin.ff.de condi.indebi.& Io-
annes Bap.de sancto Seuerino in l.frater à fratre.illo
eodem titulo. dicunt quòd Bald. semper in omni le-
ctione studere consueuerat duabus horis: tamen dum
legere voluit dictam l.frater à fratre.studuit quinde-
cim diebus. De eodem loquitur Paul. in l.de tutela.
C.de integ.restitu.minorum. dicens Bal.frequenter
variasse ex nimia subtilitate ingenij sui, non tamen
malitiosè. Obiit autẽ idem Bal.in mẽse Aprili. anno
domini M.cccc. sepultus Papiæ, in cõuentu fratrũ mi
norũ, eodẽmq; anno decessit Ange.eius frater. Vnde
per illũ tex.in d.§.pueritiã.dicit Ange.probari, ꝙ do-
ctor. xviij.annorũ habebit iurisdictionẽ in suos scho
lares, quod etiã tenet ibi Bar. facit d.l.quidã consule-
17 bant.& l.cũ lege.ff.de arbi. Minor † autẽ xviij. anno-
rũ doctorari non posset per iura supradicta: inde re-
fert Bal.in l.j.§.interdum. ff.de legi.tutela.quòd Cer-
noto filio domini Accursij volenti ad doctoratum
promoueri opponebatur ꝙ erat minor xviij. annorũ.
Et sic non poterat esse doctor. Cũ doctor habeat inter
scholares suos iurisdictionem, in authẽ.habita. C.ne
filius pro patre. & in proœmio Digestorum. in fine
quam habere non potest minor xviij. annis, qui iu-
dex esse

dex esse non potest, nec doctor, secundum Ioan. Fab.
18 insti. qui & ex quibus cau. ma. non pos. §. fi. † quod est
verũ, nisi esset talis, qui in ætate iuniori esset scientiæ
eminentis. Quo casu propter eius excellentiã & emi
nentẽ scientiã recedi posset à iure cõmuni, & etiã ab
statuto ciuitatis, per tex. sing. in l. sed & reprobari. §.
amplius. ibi. Valde tamẽ disciplinis instructos. ff. de
excu. tut. vbi dicit Bal. ꝙ propter eminentẽ sciẽtiam
viri receditur ab statuto ciuitatis aut municipij, nec
immeritò. Quoniã vt dicit Hermogistus, magnũ mi
19 raculũ est homo & animal honorandũ. † Hic anima
intellectiua in naturã Dei transit, quasi ipse Deus sit:
hic per naturã animæ diis est coniũctus, hic dæmonũ
genus nouit, terrã colit, elementis cõmiscetur, acumi
ne mentis in maris profunda descẽdit. Cœlum quod
videtur altissimum, animi sagacitate metitur, inten
tionẽ animi eius nulla caligo aëris cõfundit, nec ter-
ræ densitas eius operationẽ impedit, non aquæ pro-
funditas aspectũ eius obtundit. Et Papias de homine
sic diffinit: Homo, inquit, est animal rationale morta
le, disciplinæ sensúsq; capax: qui ingenio valet, arti-
bus pollet, & cognitione rerũ. Aut quod agere debet
eligit, aut animaduersione quod inutile sit contẽnit,
vt refert pulchra addendo Archi. xiij. q. ij. in ecclesia-
stico. Et Mercurius Trimegistus. [Hic primus fuit
qui leges Aegyptiis tradidit. vij. dist. c. Moyses.] e se-
ptem sapiẽtibus vnus ad Tauciũ filium: Age, inquit,
fili, & circunspice humani corporis opificium, cuius
admonitione perdisce, quis tã pulchræ imaginis con
ditor, quis oculorum pictor, quis nares auresq; orna
uit, quis labia distendit oris, quis neruos tetẽdit atq;
ligauit, quis irrigauit venas, quis ossa congessit soli
da, quis carnẽ pellicula tenui circumeunte contexit,
quis digitos articulis discreuit, quis fundamenta pe-
dum extẽdit, quis perforauit poros, atq; meatus ape-
ruit, quis splenem coëgit atq; compressit, quis pyra-
midem impressit cordi figurã, quis pulmoni sculpsit
fistulas, quis honorãda corporis mẽbra in propatu-
lo esse voluit, quis obscœna in obscuro prorsus abdi
dit, eáq; ab aspectu cernentium voluit secreta iacere.
Vide quot diuinæ artis opera in vna eadémq; mate-
ria demonstrantur. Singuláq; pulchra tectáq; dimen
sa ac in suis propriis officiis differẽtia. Quisnam sin-
gula finxit, quis tam pulchræ imaginis opifex: an ve-
tus ille Demogorgon, an falcifer Saturnus, Cretensis
ne Iupiter ista compegit? an Iuno? an Prometheus
ille Ouidianus ex luto effinxerit? Si secundũ rectæ ra
tionis dictamen respondeamus, id certè diximus
ipsum inuisibilẽ Deũ prouidentiã ipsam æternã, quæ
Promethei nomine designatur: non solũ hominẽ, sed
& cuncta esse participanda propria volũtate fecisse.
Ex quo bonitas Dei clarè cognoscitur à creatura mũ
di, præsertim ab homine: quẽ oẽs Microcosmũ vocãt,
id est minorẽ mũdum, velut omni creaturæ cõmuni-
cantem. quem Ouid. lib. j. Metamorph. mundum me-
liorẽ appellauit, & à Deo solo creatũ cognouit, dicẽs:

Ille opifex rerum mundi melioris origo.

Idẽ poëta sentit dum in Georg. dixit, Cœlestísq; illi
origo est. Videatis gl. insti. de iure natu. in fi. videatis
quæ de intellectus nobilitate & excellẽtia dixi super
verbo, *Testamentum*. ij. circa fi. Et præcipuũ habet in-
ter cætera animalia. ꝙ licet omne animal ictuum ful
mine intereat, Homo tamẽ non semper interit, imò
percussus euadit sæpissimè. Anchisen enim fulmine
afflatum fuisse legimus, cum apud Verg. de se dicat:
Me diuûm pater atq; hominũ rex, Fulminis afflauit
ventis, & cõtigit igni &c. Et tamẽ longo post tẽpore
superstitẽ permansisse. De cuius fulguris duplici spe-
cie habetur lib. iij. Metheororũ viij. c. super quo addi
tũ est, ꝙ de auib⁹ nunquã fulmine percutitur aquila,
quæ ales Iouis armiger dicitur, vt eius fulmine non
feriatur. De quadrupedibus etiã nunquã ferítur vitu
lus seu bos marinus, nec de ramis laur⁹. hinc legitur
Tyberius Cæsar lauro coronari solit⁹, & tentoria ex
vitulorũ marinorũ pellibus cõposita subire, vt illo-
rũ præsidio à fulmine tutus esset tẽpore tonitruorũ
& fulminũ, quæ supra modũ formidabat, vt etiam re
fert Ant. in j parte historiali. tit. vj. & c. xxj. §. j. Cæte-
ra omnia quæ feriũtur fulmine, irremediabiliter in-
tereunt. sed homo fulmine ictus non semper interit,
nec ferietur si cõsilio Tyberij vtatur. De excellẽtia ho
minis masculi & fœminæ habetur Eccl. xvij. Creauit
illis scientiã spiritus, sensu impleuit cor illorũ & ma
la & bona ostẽdit illis. posuit oculũ ipsorũ super cor
da illorũ, ostẽdere illis magnalia operum suorũ &c.
Vociferat similiter prophetarũ ille exími⁹ Psal. viij.
de hominis excellẽtia sic dicẽs: Minuisti eum paulò-
minus ab angelis, gloria, & honore coronasti eũ, &
cõstituisti eũ super opera manuũ tuarũ. Omnia sub-
iecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insu
per & pecora cãpi, volucres cœli & pisces maris, qui
perambulãt semitas maris. quod nõ intelligitur nisi
de Christo. secundũ quod declarat Apost. ad Hebr. ij.
Et de quolibet alio iusto sapiente & excellente viro,
iuxta illud Danie. xij. Fulgebunt iusti quasi stellæ, &
intelligẽtes, id est docti: quasi firmamẽtum. Qnia vt
dicit Apul. lib. de deo Socratis, Nihil est Deo gratius
& similius, quàm vir animo perfectus. [Vnde Matt.
Bossus in ij. parte epist. xl. incipiẽ. vt olim Hieremias:
&c. Summi inquit, viri idémq; optimi, hoc cõmune
cum Deo felicitatis habẽt, à quo potestatẽ acceperũt,
vt facilè possint malum in bonũ cõuertere, & perpe-
tam acta corrigere. & epistola seq. Maximum quippe
est, & diuinis laudibus proximum, malũ in bonũ re-
uocare, atq; cõuertere.] Et sapientiæ ij. dicitur: Crea-
uit Deus hominem inexterminabilem, & ad imagi-
nem similitudinis suæ fecit illum: cui concordat tex.
in l. si quis in metallum. C. de pœnis. & l. iustissimè.
ff. de ædil. e. di. Quod patenter Deus ostendit, cùm pro
humani generis redemptione de summis cœlorum
ad ima mundi descendit. & tandẽ non dubitauit ma-
nibus tradi nocentium, & crucis subire tormentum
20 cui laus &c. † Excellentia ergo alicuius viri in ali-
qua virtute est iusta & rationabilis causa transgre-
diendi legẽ, & recedendi à dispositione iuris commu
nis vel statutorũ ciuitatis. Hinc dicit Ludo. in l. cùm
quid. ff. si cert. peta. quòd licet secundum statutum Bo:
noniæ minor xxv. annis habere non possit lecturam
ordinariam, tamẽ semel fuit ab illo statuto recessum
propter excellentiam cuiusdã iuuenis per dictum l.
sed & reprobari. Quæ excellẽtia dato concurrẽte est
probanda per xv. testes, & non minores. tex. est singu
laris in l. vnicuiq;. C. de proximis sacrorum scrinio-
rum, lib. xij. secundũ Iaso. in d. l. cùm quid. iiij. col. Et
ad hoc, scilicet, ꝙ excellẽtia personæ talia contra ius
commune operetur, facit quod decidit singulariter
Spec. tit. de instru. edi. §. fin. versi. Sed quid si debitor.
vbi dicit, ꝙ post renũtiationem factam productioni
testium, adhuc posset iudex recipere testes legalissi-
mos, puta religiosos deuotos ꝓpter eorum legali-
tatem & sanctitatem. etiam dicit singulariter Bald. in
cap. præterea. de testi. cogen. ꝙ pars quæ est bonæ &
legalis vitæ ac magnæ opinionis, potest post dicta iã
testificata producere testes cõtra regulam iuris com-
munis

munis.Et testis etiam laudabilis vitę,poterit dictum
suum corrigere ex interuallo. Tamen idem Bald.in
Auth.at qui semel.C.de proba.tenet contrariũ quan-
tumcunque fuerit testis sanctæ vitæ. Ad hoc facit ele
gans dictum Spec.tit.de iudi.delega.§.superest.versi.
21 Quid si consanguineus. vbi dicit † quòd si consangui
neus talis vitæ de quo non sit cõtra eum suspicio,po-
test esse iudex in causa consanguinei sui. Putà secun-
dum eum si sit monachus ordinis Cistercien. vel Car
tusien.argu.l.non omnes.§.à barbaris. ff.de re mili.
Idem quòd possit esse testis pro consanguineo, tenet
Fel.in c.cùm oporteat.de accus.Ideo notabiliter deci
dit Imo.in c.cùm R.canonicus.de offic.delega.ꝙ fra-
ter quamuis laicus multùm notæ & spectatæ fidei ad-
mitteretur in testẽ pro fratre vel alio suo consangui
neo.Et idem si religiosus foret sanctæ Mariæ in mon
te Oliueti:quoniam tali nihil diminueretur de fide.
facit textus in cap.in literis.in fin.de testi.facit quod
decidit Spec.tit.de cessio.actio.§.j.vers.sed nunquam
ratione consanguinitatis.Quòd licet vendens actio-
nem alteri maximè potentiori puniatur,vt l.ab Ana
stasio.& l.per diuersas. C.mand.& ne liceat potẽ.per
totum quia censetur in sui aduersarij fraudem actio-
nem vendidisse,tamen hoc impunè fieri permittitur
ei qui honestus homo & bonæfidei esse consueuit:
quia tunc præsumptio fraudis ex sui honestate tolli-
tur.Ita quòd amplius hoc in fraudem fecisse non prę
sumitur,sed quia lites execrabatur, malens toto vel
parte debiti carere,quàm se litibus implicare,arg.ff.
de alie.iudi.mu.cau.fac.Litem si res.§.ij. Vlteriùs ad
prædicta facit quod decidit Anto.de Bur.in c.postre-
22 mò. de appel. † quòd coniunctus impetratus in iudi-
cem si est homo magnæ sanctimoniæ, recusari nõ po
test:quia propter eius sanctitatem non præsumitur,
quòd deuiet à semita veritatis & iuris propter san-
guinem.facit quod decidit idem de But.quẽ ibi Fely.
sequitur in c.ij. v.col.de probat.quod licet vbi statu-
tum,vel consuetudo restringit facultatem probandi
ad certum modum,puta per scripturam tantùm:quo
casu probari non potest nisi per scripturam,attamẽ
probari poterit per testes legalissimos. Pariter quá-
uis contra iudicem probari posset iusta causa inimi-
citię propter quam recusari de iure communi posset,
vel à testimonio repelli, tamen non repelletur,si est
homo magnæ sanctimoniæ,secundum Barb.in c.j.de
iudi.Etiam dicit glo.super verbo, Tenebras.in c.con-
suluit. de offi.deleg.valere processum in tenebris de
nocte factum,si iudex honestus sit. Pro quibus omni-
bus prædictis & sequentibus habetis tex. egregium
23 in c.in nostra præsentia.de procura. † Facit quia li-
cet iuuenis de nocte repert' in domo,vbi est pulchra
puella,pręsumatur eo solo ibi esse causa libidinis ex-
ercendæ cum ea,secundũ Bart.in l.ij.ff.de fur.de quo
per Panor.in cap.præterea.de testi.Tamen si religio-
sus honestæ vitæ ibi reperiretur, etiam loquens cum
puella,non præsumeretur ibi esse causa libidinis,sed
impendendæ benedictionis.ita dicit glos.singul.in c.
absit.xj.q.iij.videatis quæ circa hoc dixi suprà in ver
bo, *duas habens filias*. in iij.casu fallentiæ,tractando
materiam pacti de succedendo. Ad hoc facit quod di-
cit Bal.in l.vniuersi.C.de vectig.& commis.vbi dicit
quòd bonus vir est maximum indicium,vt credatur
eius iuramento.imò dicit glo.sing.in l.Titio fundus.
ff.de condi.& demon.ꝙ dictum boni viri prębet aliis
iustam causam credendi sic esse. Facit etiam,quia li-
cet non præsumatur de mandato gerẽtis se pro pro-
curatore alterius:adeò quòd emens rem ab alio tan-
quam procurator,non constito de mandato, semper
præsumatur esse malæfidei possessor, secundum Bal.
& Sali.in l.j. C.de rebus alie.non alienan.& Bal.in l.
ij.C.si ex fal.instr.Tamen de bonafide emptoris prę-
sumeretur,si ille vẽditor nomine procuratorio ven-
dens,& procuratorem se asserens, aut mediatorẽ fue
rit tẽpore illo persona valde digna & excellẽs. Quia
tunc emptor tanquam bonæfidei possessor rem præ-
scribere potuit,secundũ Bar.singulariter in l.qui fun
dum.§.fin.ff pro emp.& sentit Bald.in d.l.j.de rebus
alie.non alienan. Facit memorabile dictum Host.in
c.finem.de dolo & contu.vbi dicit,ꝙ si litigans sit ho
mo magnæ & approbatæ fidei & vitæ. non debet in
expensis condemnari,si victus fuerit in lite,cum non
sit verosimile, ꝙ calumniosè litigauerit. Nam tales
personæ semper præsumuntur iustam litem nouisse
secundum glos. in verbo,si scirẽt.in c.expedit.xij.q.j.
Facit tex.not.in l.si à bonæfidei. in versi.nam si inte-
græ opinionis.ff.de rei vẽdi. per quem dicit ibi Ang.
se obtinuisse, vt absolueretur Potestas qui traditum
sibi nobilem magnæ & spectatæ fidei non sic diligen
ter custodiuit,ꝙ aufugit. Facit text.in c.significante.
ibi,fidelem nuntium.de pigno.& in l.actioni redhibi
toriæ. ibi quod antè non fugerat. ff.de ædil.edictio.
Quod ego semper intellexi verũ, nisi traditus com-
mẽtariensi expressè ei traderetur ad malam mansio-
nem,id est,clausum & strictum carcerem, vel tacitè,
puta quia traditus erat vt ab eo quæstio haberetur,
& torqueretur, vel iam dãnatus ad mortẽ vel aliam
pœnam corporalem. Quo casu non excusaretur si
misericordia ductus eum soluerit, id est,liberiorem
tenuerit.Hoc enim dolo proximum esse prætor arbi
trabitur:quia cùm sciret cui rei pararetur intẽpestiuè
misericordiá exercuit.Cùm posset non suscipere ta-
lẽ causam magis quàm decipere, vt dicit text.aureus
in l.si hominẽ.ff.deposi. Idẽ quod Ang.aut saltẽ simi-
le cõsuluerat Old.consi.xcij.inci.res habebat &c. vbi
dicit custodem castri non teneri de proditione substi
tuti,si nobilem & honestum ad custodiam substituis-
set,& virum integræ famæ.Facit tex.sing.in c.statui-
24 mus.§.his omnibus.lxj. dist. † vbi propter supremá
sanctitatem laicus eligi potest in episcopum, vt bea-
tus Nicolaus, etiá beatus Seuerus ex lanificio assum-
ptus fuit in archiepiscopum. & Beatus Ambrosius
priusquam baptizaretur in archiepiscopú est electus,
vt ibi. Facit quod not. Bal.in l.legitimos.ff.de legit.
tut.vbi dicit ꝙ tutor legitimus si est persona multùm
fida & honesta,satisdatione exoneratur. Facit dictũ
Paul.in l.si quis stipulatus sit Stichũ. §.fin. per illum
25 tex.in fin.ff.de verbo.oblig.vbi dicit, † quòd pauper
non possidẽs immobilia,si sit multum fidelis & con-
suetus seruare promissa, est idoneus fideiussor. cõtra
tex.in l.ij.ff.qui satisd.cog.Facit dictum Bald.in l.ab-
stinendum.C.quorum appel. non recipi.vbi dicit, ꝙ
qui tenetur satisdare & dare pignora vel fideiussorẽ,
si fuerit honestæ vitæ & probatæ fidei, admitti debet
cum iuratoria cautione,per glos.sing.in l.j.ff.de ritu
nupt. volentem, quòd virtus hominis sufficiat pro
satisdatione,quod summè not.Bal.in c.j.de iudi. Fa-
cit tex.singularis in l.ad bestias.ff.de pœnis.vbi dicit,
quòd ob singularem hominis ad mortem cõdemnati
industriam differri debet executio capitalis, donec
principi supplicatũ fuerit,ꝙ ei remittat pœná. Facit
quod per illum text.decidit Panor.in d.c.nisi essent.
iij.col.de præbẽ.vbi dicit,ꝙ licet à partibus non pos-
sit transactio ortum habere, vt in spiritualibus à lite
recedatur aliquo tẽporali dato,etiam pro expẽsis fa-
ctis,licet

ctis, licet pro bono pacis fieri dicatur, cùm ius præsu-
mat, ꝙ potiùs capiat pro iure spirituali: attamē si ta-
lis transactio seu compositio ortum habeat à tali iu-
dice, qui circunspectus est & honestus, talis composi-
tio toleratur secundum eum. facit quod decidit Petr.
de Ancha. consil. cclxxx. & ccclxxxix. Facit decisio
Bald. in l. si quis ex argentariis. §. cogentur. ff. de edē.
26 †vbi dicit dictum testis infamis vel aliâs minùs ido-
nei posse sustineri, vbi concordat cum teste claræ vi-
tæ & honestatis. idem dicit Sali. in l. in bonæfidei. C.
de rebus credi. Ange. consi. j. & Fely. in c. j. de præscri.
& in c. nobis. de simo. Et sic excellentia personę ope-
ratur nedum quo ad se, sed etiam quo ad consortem,
in quo verificari potest quod diuinus ille Bal. in cap.
j. de renū. dicit, quòd fama vnius boni viri est vmbra
gratissima, sub qua multi quiescunt. Facit quod no.
Innoc. in c. ij. de dila. vbi dicit, ꝙ licet dilatio habens
prima facie iniustitiam in se, sit nulla: tamen valida
erit, si iudex honestus & valde circunspectus eam de-
creuit. Et inde dicit idem Innoc. in ca. j. de clę. pere-
27 gri. † ꝙ ordinatus ad certum ordinē per episcopum
multū prouidū & honestum, præsumitur alios præ-
cedētes habere ordines: quia non est verosimile, ꝙ tā-
tus vir eum ordinasset per saltum: quæ omnia sequi-
tur Panor. in d. c. nisi essent. & Fely. in c. sicut xiij. co-
lum. de re iud. & ratione personę pręsumitur de solē-
nitate extrinseca. Facit dictū Bald. in l. vnica. C. de
cōfes. vbi dicit, ꝙ si mercator est nobilis, & fidedigna
persona, plenè creditur libro suarum rationum quā-
uis priuato, scilicet in parua quantitate. quod sequi-
tur Panor. in c. bonæ. lo ij. in fin. de postu. præla. Et
sic nō abs re consuluerunt plures quos Fely. sequitur
28 in c. veniens. ij. viij. col. de testi. † ꝙ creditur sacerdoti
fide digno, si dicat, per morientem licentiam sibi da-
tam reuelandi confessionem. Facit quia licet præ-
sumatur de falsitate in testes deponentes contra vero
simile, tamen cessat illa præsumptio vt eis credatur si
tales existant, qui multum sunt fide digni, per text. in
c. quia verosimile. de præsum. quē Panor. & Fely. ibi
dicunt not. Facit quod singulariter decidit Barba.
29 in repe. rub. ē. de fide instru. xxxv. col. vbi dicit, † quòd
notarius, qui in instrumēto inserere omisit ea, quę si-
bi ex officio incumbebant, puta locū & tempus, non
tenetur de falso si sit excellens persona. Vltimò fa-
cit quod dicunt doct. in c. nullus. xxxviij. q. j. vbi vo-
lunt, ꝙ licet sit peccatum mortale sumere medicinā
à Iudæo medico, tamen nō est peccatū, si talis Iudæus
cæteros ciuitatis vel patriæ medicos in arte excelle-
ret medicinæ, & experientia. Quia secundum Bal. in
d. l. sed & reprobari. propter eminentē scientiam re-
laxatur legis dispositio, quod sequitur Fely. in c. j. de
30 Iudæ. † Ego autem consulerem Iudæis quantūcun-
que in arte peritis fidem nō adhiberi: quoniā hoc co-
lore deceptus olim fuit Carolus Caluus Francorum
rex filius Ludouici Pij, & Caroli Magni nepos. de
quo Gagui. li. v. Rebus, inquit, quarū gratia Carolus
Romā petierat insolutis, febre afficitur. Erat Iudæus
medicus Zedechias nomine, imperatori ꝓpter eius
peritiā perfamiliaris: qui vel religionis Christianæ
odio cui maximè infensi Iudæi sunt, motus, vel cor-
ruptus fortè pecunia potionem Carolo propinādam
miscet, qua epota Carolus omnibus membris ita de-
fectus est, vt aulicorum ministerio in cubiculum de-
31 latus, duodecimo pòst die interiit. hæc ille. † Aliter
& aliâs homini excellēti, præsertim literarum clari-
tate pręfulgenti & bono deferēdum est, prout exem-
plo nobis olim tradidit Athenarum excellens curia
in persona Xenocratis Philosophi, cui testimonium
reddenti propter eius sanctitatē iuramētum remise-
runt, soli eius verbo credētes, quod sibi iudicibúsque
suis nunquā remiserant. De quo Valerius lib. ij. ti. de
maiestate. in fi. sic dicit. Quantum porrò honoris A-
thenis Xenocrati sapiētia pariter ac sanctitate claro
tributū est, cùm testimonium dicere coactus ad aram
accessisset, vt more eius ciuitatis iuraret omnia se
verè retulisse: vniuersi iudices cōsurrexerunt, procla
marúntque ne iusiurādum diceret: quódque sibimet-
ipsis postmodū, dicendæ sentētiæ loco remissuri non
erant, synceritati eius concedendum existimarunt.
32 † Pariter senatus Romanus cùm Metellus consul
Numidicus vitæ probitate conspicuus lege Iulia re-
petundarū accusatus literis sigillaris. i. libello solēni
etiam iudicio accusatorē repulerunt. nec audire vo-
luerunt, quia semper bene vixerat. De quo idem Vale
rius alleg. ti. in prin. sic dicit. Nam quid plus honoris
tribui potuit consulibus, quā est datum reo Metello,
qui cū causam repetundarum diceret, tabulæq; eius
ab accusatore postulatæ, & ad nomen inspiciendum
circa iudices ferrentur, totum cōcilium ab earum cō-
templatione oculos auertit, ne de aliqua re quæ in
bis relata erat videretur dubitasse: non in tabulis, sed
in vita Quinti Metelli, argumenta syncerè admini-
stratæ prouinciæ legēda sibi iudices crediderūt: indi-
gnū rati integritatē tanti viri exigua cera & paucis
literis perpendi. hæc ille. Ex hoc concludens accusa-
tionē vel aliam querelam nō esse faciliter contra ap-
probatum virum recipiēdam, qui semper antè bene
33 vixit. † Prout à simili nobis etiam ostendit magnus
ipse Alexāder, qui cum Thebas igni & ferro militi-
bus diripiendas concessisset, vnicam Pindari clarissi
mi illius philosophi domum cremari vetuit. Et Mar
cellus captis Syracusis Archimedi philosopho peper-
cit, visa eius prudentia, qua floruit, vt lib. viij. Vale-
rius dixit. Pariter licet Dionysius tyrannus foret,
Platonē sapientē honorificè suscepit, narrante Poli-
crate lib. vij. ca. xxxviij. Platoni obuiam Dionysiū ty-
rannū vocatā nauim misisse, Plinius refert: ipsúmq;
quadrigis albis egredientem in litore excepisse. Fer-
tur & Mitridates Persarū rex eiusdem imaginem in
academia locasse & ei inscriptam. Mitridates Rodo-
bati filius Platonis hanc musis imaginē dicat. Gneus
Pompeius Posidonij domū intraturus lictorem, id
est bidellum præeūtem vetuit de more pulsare fores,
sed consulares fasces ianuæ Philosophi inclinari sub
mittíque iussit. Hypocrati quoq; Pythagoræ disci-
pulo, ob singularē doctrinā auxiliáq; medicinæ bo-
minibus impēsa; honores quos Herculi cōsueuerat,
34 Gręcia dicauit. † Ideo consultissimè statuit & ordi-
☞ nauit [Hæc ordinatio est hodie per dominum An-
fretij situata in titu. de quæstionibus.] beatus Ludo-
uicus quōdam Francorū rex, anno domini M. ccliiij.
ꝙ ad dictum vnius testis quantæcunq; fuerit autho-
ritatis nemo torqueatur pro crimine, licet contrariū
sit de iure. per gl. singularē ab omnibus approbatam
in l. iij. C. ad leg. Iul. maie. quæ locū non habet, vbi de
crimine conuentus fuit bonæ famæ & honestæ vitæ,
vt in dicta ordinatione dicitur. quæ incipit, Et quia
in dictis senescalliis. Et in l. actioni redhibitoriæ. ff.
de ædili. edic. probatur dicta ordinatio. Vnde nō sine
causa dicitur in l. scire oportet. ff. de tuto. & curatori.
da. ab his. ꝙ nec facultates neq; sufficiēs ita dignitas
est, sicut bona voluntas & mores benigni, & alibi di-
cit text. in l. capitaliū. in fi. ff. de pœ. ꝙ maiores nostri
seuerius famosos, quā integræ famæ homines punie-

runt. Ex quo verificatũ resultat quod scribitur Prouerb.xxij. c.melius est nomẽ bonũ, quã diuitiæ multæ. Quod nobis patenter ostendit Ludouicus xj. regis nostri moderni genitor, sæpe plus debito asper. teste Gagui.li.x.ca.ij. Cùm Gulielmus quadrigarius Parisij præsul & certi ciues tempore boni publici ad coniuratos principes sine eius assensu causa tractandæ pacis se contulissent, cæteris proscriptis: cum ipse homo integer, & sanctæ æstimationis haberetur, in eum temerè sæuire temperauit. hæc ille. Sic ergo à simili erit in casu nostro, ꝙ propter singularem iuuenis industriam & eminẽtem scientiam recedi potest à iure communi, & statuto ciuitatis, vel vniuersitatis vt præmaturè & citiori tẽpore doctoretur. Nam possibile est, ꝙ Deus alicui aperiat ingenium, vt in teneris annis dignè possit ad gradum promoueri doctoratus, vt dicit text. in l.j.§. sed neque ex multitudine. C. de vete. iur. enucle. Hinc dicebat Accursius. in l. Gallus Aquilius. in glos. super verbo, si filius. ff. de lib. & posthu. quantò minores, tantò perspicaciores: & hoc etiam ibidem notat Bart. & facit quod dicit text. in l. præcipiũr. ff. de ædil. edict. nouitia mancipia aptiora, & dulciora, & ad omne ministerium habiliora iuxta illud Psalm. xviij. Testimonium domini fidele, sapiẽ-
35 tiam præstans paruulis. †Nec mirum, quia quod fortius est aperuit dominus os asinæ Balaam, & locuta est Nume. xij. Pariter, Caio Volumnio, & Seruio Sulpitio Romę consulibus, inter initia motúsque bellorum, Bos mugitu suo in sermonem humanum cõuerso, nouitate monstri, audientium animos exterruit, vt lib. j. ti. de prodigiis refert Valerius. & erat bos femella. i. vacca, vt omnes interpretãtur, quod factum fuit bello Punico ij. Cui astipulatur Augustinus lib. iij. de ciuitate Dei. Omitto, inquit, boues locutos, infantes nõdum natos de vteris matrum quædam verba clamasse, volantes serpẽtes, simias & callias in hõmines & masculinum sexum fuisse cõuersas. Et anno obitus Iulij Cæsaris bos etiam locutus fuit aratrum trahens, vt refert Aurelius Augustinus eo. lib. iij. de ciui. Dei. c. xiij. vnde in c. si habes. xxiiij. quæst. iij. dicit idem Augu. Paratus sum addiscere ab anniculo. facit c. cito subiectus. xv. di. & c. nolite. xj. di. Narrat profectò Gagui. lib. iij. c. iij. de filio Franciæ sic dicens: Regi Dagoberto cùm deessent propter vxoris sterilitatem liberi, cõcubitu virginis Raguetrundæ filiũ marem Sigibertũ suscepit. Hic inter sacrosancti lauacri quas sacerdos Amandus enũtiat orationes, dum nemo de more Christiano Amẽ respõderet, infans ipse qui tantũ dies xl. natus esset cunctis tacẽtibus, Amen expedito sermone personuit. iuxta illud quod apud Psalmistam dicitur, Psal. viij. Ex ore infantium & la-
36 ctẽtium perfecisti laudẽ propter inimicos. †Solinus pariter Aurelio Augustino referẽte, ac Plinio li. vij. c. xvij. de Zoroaste Bactrianorũ rege: quem nonnulli Cham Noë filiũ existimãt, sic scripsit, Nascentiũ vox
☞ primus vagitus est. [Denotans miseriam: quam nascendo ingredimur. iuxta iij. Esdræ viij. & facti sunt introitus huius seculi angusti & dolẽtes, & laboriosi. Pauci autẽ & mali, & periculorũ pleni labore magnopere fulti. Et finaliter nomẽ nostrũ obliuionem accipiet per tẽpus, & nemo memoriam habebit operũ nostrorũ. Sapi. ij. De Vergilio refert Plutarchus, ꝙ cùm à matre Maia editus fuisset, nõ cæterorũ more vagijt, sed adeò miti vultu visus est, vt haud dubiã spem prosperioris genituræ indicaret. de quo latius scripsi super verbo, *Quidam Petro tradiderunt.*] Lætitiæ enim sensus, scilicet risus & cætera lætitiæ signa differuntur in lxij. diẽ. Vnum tamen nouimus Zoroastrem: videlicet eadem hora risisse qua fuerat natus. Nec quicquã boni risus ille secundum Augu. prætendebat. Hunc ferunt primæ artis magicæ inuẽtorem, septẽmq; liberales artes primũ indagasse: cuius librũ Ninus secundus Assyriorum rex, eo posteà superato & interfecto exuri mãdauit. Sic etiã Saloninus Pollionis ducis exercitus Germanici filius, vbi primum natus fuit, imò nascendo ridere cœpit: ex quo risu cũ eius parẽtes valde tristes essent, notãtes aliquod in tali risu malũ præsagiũ. Poeta omnia in bonã partem interpretans, volens eos cõfortare, eisq; blandiẽdo & Cæsari, & etiam quia rogatus à populo prophetiam Sibyllæ Cumanæ interpretari, quæ per eam de Christo facta fuerat, fecit Bucolicorũ eclogam quartam: in qua carmẽ per Sibyllam de Christo factum attribuit huic facto, dum in principio dicit:

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo &c.

Et quia etiã naturale est, quòd sicut maiores cognoscuntur per sermonem, ita pueri per risum, quando rident ad illos quos cognoscunt. Ad quod in fine dictæ Eclogæ concludit:

Incipe parue puer risu cognoscere matrem.

Quasi dicat, quòd per risum Saloninus paruus puer ridendo lætificare debebat parentes suos, dando eis spem boni ominis, & tollẽdo suspicionem mali præsagij: quod re vera cessauit, quia paulo post puer decessit. Etiam Fasciculus refert temporum, tempore Leonis primi papæ sanctissimi terræ motum maximum fuisse per quatuor mẽses apud Constantinopolin: quo vigente infans dixit vt cantaretur: Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus & immortalis miserere nobis. & sic cessauit: ꝙ posteà confirmatum in Calcedonẽsi synodo fuit. Quinimò aliquibus miraculosè ita accelerantur actus naturæ, quã antequam nascãtur opera natorum exerceant, vt de Gorgia Epyrota Valerius refert lib. j. titu. de miraculis. in hæc verba: Gorgiæ quoq; Epyrotæ fortis & clari viri origo, qui in funere matris suæ vtero elapsus inopinato vagitu suo lectum ferẽtes consistere coëgit, nouumq; spectaculũ patriæ præbuit. Nõ tantũ ex ipso genitricis rogo lucem, sed etiã cunas assecutus. Eodẽ enim momẽto tẽporis altera iam fato functa parit, alter antè elatus quàm natus est. hæc ille. Nónne beatus etiã Nicolaus à die natiuitatis suæ ter in septimana ieiunauit? adeò ꝙ diebus Lunæ, Mercurij, & Veneris, semel in die vbera matris sugere cõtentus fuit. Imò aliquoties ita acceleratur (quod plus est) vsus rationis ac liberi arbitrij, ꝙ nedum nati, sed in vtero adhuc existentes opera exercent virorum sapientium, prout de Ioanne legitur Lucæ j. dum dicitur, Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Cũ enim virgo beata eã, scilicet Elizabeth grauidã salutasset, beatus Ioannes iam spiritusancto repletus sensit filiũ Dei venire ad se, & præ gaudio in matris vtero exultauit, tripudiauit, & motu salutauit, quẽ voce nõ potuit. habuit enĩ
☞ gratiã qua in vtero sanctificatus fuit. [De quo habetur j. super verbo, *Et soboles quam gestabat in vtero,* circa prin.] vnde fuit antè sanctus quã natus. Super quo Chrysost. eum plusquã prophetã ostẽdere volens dicit: Prophetæ est pro merito cõuersationis & fidei propheti㠠accipere. Nũquid prophetæ fuit, vt prius fieret propheta quam homo? vt impleretur quod de ipso dictum erat Hiere. j. Priusquã te formarẽ in vtero noui te, & antequã exires de ventre sanctificaui te. Quid de gloriosa semper virgine Dei genitrice

Maria

Maria piè credendum sit, docet Albertus magnus super illud: Missus est Gabriel Angelus. Dicens in ea tam fuisse vsum rationis in vtero existente à die suæ benedictæ conceptionis acceleratũ, ꝙ de his quæ Dei sunt plus sciuit quàm omnes philosophi, doctores, & theologi vnquã sciuerint, ob gratiæ plenitudinẽ sibi à Deo collatam. Quoniã si Ioannes in vtero existens Christum cognouit in vtero existentẽ, & ei reuerentiam exhibuit, vt in euangelio habetur: quantò plus habere meruit illa plenitudine gratiæ decorata in cognitione diuinorum: subiungens ibi, virginitatis priusquã nasceretur votũ fecisse, & suã Deo virginitatẽ dedicasse mẽtaliter, & post natiuitatẽ vocaliter. Pariter vt in legenda Simonis & Iudæ apostolorum habetur: cùm filia cuiusdã ducis ex fornicatione cõcepisset filiũ, & parturiendo quendã sanctũ infamasset diaconũ, apostoli infanti eiusdẽ diei dixerũt: Dic infans in nomine domini, si iste diaconus hoc præsumpsit? ad hoc infans: Iste inquit, diaconus castus & sanctus est, nec vnquã carnem suã coinquinauit; hæc ibi. Et hoc est quod dixit Christus, vt legitur Matth. xj. Abscondisti hæc à sapiẽtibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Nã spiritus vbi vult spirat, Ioan. iij. [Isto anno domini M.cccccxiij. in prin. mẽsis Martij, nonnullis scriptum fuit Tolosanæ curialibus de multis quæ nouiter cõtigerunt inter quę secũdus articu. talis est: Secũdũ auditu graue, Caperataque frõte sublegendũ catenatim agglutinabimus. quod quia mirabile & inauditũ omnibus se offert, & prodigiosum nostro calamo delimatum tibi perlegendũ delegaui. Rhodi nanque quæ Carpathij insula maris est, puer dispatuit, qui vbi vitæ exegit mensem tam expeditè, Græcè Latinéque & Hebraicè cœpit loqui, vt in quibuscunq; gymnasiis eruditũ fuisse omnes diiudicent. Hæc ibi.] Inde dicitur, ꝙ non fit iniuria maiori si à minore melius dicatur in iure. l. potiores. C. de offi. recto. prouin. quia sciẽtia est donũ Dei, secundum glo. in c. forus. de verb. sig. quod dispensatur pro volũtate & gratia largitoris, qui vt dictũ est, vbi vult
37 spirat. †Præterea sicut malitia supplet ætatẽ, nónne à fortiori dicere debemus, ꝙ scientia supplere debet effectũ ætatis? Est enim sciẽtia donum Dei. Nam Dauid ex gratia spiritus sancti donũ sapientiæ suscepit. Et sunt nõnulli, qui plus addiscunt in vno anno, quã alij in tribus: quia ingeniũ ipsorũ vtitur diplomate. l. continuus. ff. de verb. obli. Præsertim qñ sunt iuuenes, quia ad discendum sunt natura aptiores. l. præcipiunt. ff. de æ dil. edic. Nónne Ange. frater Bald. in xv. suæ ætatis anno publicè vt dictũ est, repetiit l. cẽtum
38 Capuæ. dignus erat doctoratu? †Similiter Barba. qui eleganter hoc c. repetiit ann. domi. M.ccccl v. quo ego Tolosæ natus fui, die beati Thomæ in mẽse Decembri. Nunquid à doctoratu debuit repelli qui secundo anno quo leges audire cœpit, publicè sub dño Ioan. de Ana. de iure respondit in materia satis difficili. l. j. ff. de cõdi. inde. Et anno tunc sequẽti: & sic in triẽnio sui studij ad legendum publicè conductus Bononiæ extitit, vt ipsemet testatur in d. c. cùm vicesimum. xv.
39 col. de offic. deleg. & in c. fi. in princ. de solu. †Absit, ꝙ tam excellẽtes viri propter ætatis defectum vbi sciẽtia abũdabat, & totius virtutis exercitatio à tam sublimi debita eis dignitate fuissent repulsi. Non profectò erant gloriosi illi iuuenes de his, contra quos exclamat glosa singularis in l. j. C. de tyronibus. lib. xij. dicẽs, ꝙ vagus scholaris nũquã efficitur magister: & gl. singularis in l. j. C. de studiis libera. vrb. Ro. lib. xj. quæ arguit cõtra scholares audiendo lectionẽ ædificantes castra in aëre, ac connumerantes tegulas domus. Et gl. singularis in l. qui arbitratur. de pœni. aui. j. clamat cõtra scholares dormientes in scholis durãte lectura. Pariter gl. sup verbo, Laboribus. in proœmio sexti, contra scholares irritatur, qui quãdiu sunt in studio & studere deberent, faciunt scribere libros. Et glos. in c. odi & eiici festiuitates. xxiiij. quæstio. j. singulariter insurgit cõtra scholares euntes ad ecclesias causa videndi dominas: & vtinam non respicerẽt puellas, de quibus scholastici sæpenumero somniant, quia multum eas desiderant, secũdum Bald. in l. desiderium. C. depo. Sicut ad tribulos quos diligit asinus sua somnia verrit. Cõtra scholarem gloriosum inanis gloriæ cupidum mouetur glo. in l. ea. C. de transa. Et etiam Rapha. Fulgo. in l. qui sub prætextu. C. de sacrosan. eccle. Inuehit contra scholares librum mittẽtes ad scholas, & ipsi remanẽt in lecto. Tales enim secundum Hosti. in c. j. de offi. primicerij. melius facerent, si se ac suos parentes inanibus sumptibus nõ vexarent: quia cogitare possunt, ꝙ licet quis possit per alium docere, non tamen possunt per alium discere. Ideo Goffre. & Ioan. And. in c. j. de sum. Trini. arguũt contra nobiles delicatos mittentes ad scholas repetitores, & ipsi iacent in lecto. Puto quia tales præmaturè doctorati non possent: imò nec vllo tempore, sicut potuerunt præcedentes. A quodã scholari glorioso, non minus tamen ignaro, Abbas sancti Petri fundum, quem ei dederat ad fruendum detecta eius ignorantia remouit: quia cùm iussisset ad palatiũ pro abbate aliquid dicere, nesciuit. Assignatio enim pensionis extraneo aduocato facta tacitam habet conditionem, si peritus existat ad defendendum dominum in causis suis, secundum Bart. in l. cùm quid. in fi. ff. si cer. peta. De quodam alio recitat idem Bar. quem habeo in quadam antiqua sua lectura, quæ nõ est in impressis, in l. fi. C. de epis. & cle. quòd reuersus à studio, & interrogatus super quodam facto, suam per illum text. fuit exorditus præfationẽ, Deo nobis auxilium præstante &c. Sed ad factũ nil de iure respondit, Ob quod derisus fuit. Sic profectò viuunt plures moderni scholares tempus consumendo, iuriloquium pro pulchriloquio relinquentes. Præfationes solùm impectorant. Sed de dispositiua & rationibus legum, &
40 canonum non curant. †Vnum mẽti tenebitis, quòd si propter eminẽtem scientiã excellentémque virtutẽ minor xviij. annis doctoretur, licet possit lege disputare, & cætera exercere: tamen iudex esse non poterit inter suos scholares, cùm minor xviij. annis iudex esse non possit d. c. cùm vicesimum. & d. l. quid consulebant. Similiter esse non poterit aduocatus, vt d. §. pueritiam. quia posset aliis nocere suum officium malè exercendo, & causas partium perdendo: sed non sic in doctore, qui nulli præiudicat legendo, nec petere poterit restitutionem in integrum, cũ nõ præsumatur de sui facilitate & deceptione, qui ad tãtum gradum inter sapientes est assumptus, secũdum glo. in l. professio. C. de mune. patri. lib. x. vbi Andræ. de Barulo refert vidisse Ceruotum Accursij legum glossatoris filium in integrum restitutionem petentem, ab illo beneficio fuisse repulsum tanquam doctorem. Et maximè non restitueretur, si tanquam iudex minor ætate malè iudicasset per imperitiam. l. j.
41 C. qui & aduersus quos in integ. resti. †Ex pręmissis infertur ad quæstionem quam disputauit Ioan. And. in addi. Spec. ti. de tu. & Dominicus in c. grãdi. de sup. negli. pręla. li. vj. Si pupillus est rex, an debeat nedum tempore pupillaris ætatis regnũ gubernari per tu-

tores, vt dictum fuit §. sed etiam post pupillarem æta
tē debeat gubernari per curatores, an per ipsum met
regē adultum. Videtur ꝙ administratio regni exer-
ceri debeat per regē adultum, nec videtur cogi habe-
re curatorē. insti. qui. mo. tu. finitur. §. j. Nam quoties
aliquis est capax alicuius iuris officij, vel dignitatis,
poterit omnia illa administrare, & in iudicio dedu-
cere sine authoritate alicuius per se, vel per procura-
torē, dum tamē sit pubes, quamuis sit minor xxv. an.
c. ex parte. iuncta glo. de resti. spo. & c. fi. de iudi. li. vj.
Cùm ergo dignitas cadat in tali cui iure successio-
nis regnum defertur, ex quo est pubes, administrare
potest. Quoniā idem videmus de muliere dignitatis
incapace, quæ ratione dignitatis regiæ sibi ex succes-
sione delatæ iudicat. c. dilecti. de arb. xij. q. ij. cū deuo-
tissimam. Rex enim propter multos sibi astantes, &
propter officia in eius domo ab antiquo ordinata er-
rare non potest, arg. l. omnium. C. eo. tit. & c. j. de cō-
42 sti. lib. vj. †Nec curatorē habere quis cōpellitur, in-
sti. de cura. §. inuiti. Maximè princeps, qui est legibus
solutus, de isto nempe dici potest quod scribitur Lu.
ij. Puer crescebat & cōfortabatur plenus sapiētia, &
gratia Dei erat cū illo. Nam & Salomonē adhuc pue
rū elegit Deus. j. Paral. xxix. iuxta illud Eccles. xxiiij.
Posuit Deus Dauid puero suo excitare regē ex ipso
fortissimum, & alibi legitur. Melior est puer sapiens
rege stulto. Eccles. iiij. c. Ex studiis enim cognosci-
tur puer. Prouerb. xx. Et suprà de præsump. c. ex stu-
diis. Nam dicit Nico. de Lyra. j. Reg. xiij. Referēs ibi
43 in princ. rationem Hebræorum, †ꝙ quādo homo ad
aliquod promouetur officium magnum habens præ-
sertim reipublicæ administrationem annexam, sicut
Saul, qui fuit electus in regē à Deo, simul ei datur gra
tia iustificans, & ipsum disponēs ad tale officium ge-
rendum. Circa quod sciēdum est, ꝙ misericors Deus
humanā fragilitatem cognoscens esse inexpertam &
ineptam ad bellandum, & resistendū dæmoni infer-
nali, de quo veritas diuina in Euangelio dixit, ꝙ nō
est potestas sub cœlo, quæ cōparetur illi, quem alibi
vocat principē huius mundi dicēs. Venit enim prin-
ceps mundi huius, scilicet diabolus, & in me non ha-
44 bet quicquam &c. †Ne à tanto & tam forti prin-
cipe, qui est Leo rugiēs, quærens quem deuoret, natu
ra humana in aliquo decipiatur, dedit vnicuique ho
minum vnū Angelum magistrū directorem & con-
seruatorem scientem omnia necessaria pro humana
salute, quod esse verum etiam cognouerūt gentiles.
Vnde Arist. in lib. de secretis secretorū ad Alexā. Ne-
scis, inquit, ꝙ teste Hermogene egregio doctore, duo
sunt spiritus, qui te custodiunt, quorum vnus stat ad
dexteram, & alius ad sinistrā custodientes, & scien-
tes opera tua, & referentes factori tuo quicquid fece-
ris? Hoc solùm in veritate debet, ò Alexander, te re-
trahere ab omni inhonesto opere. Hæc ille. Per quos
Angelos intelligit vnum bonum, qui stat ad dexte-
ram, & aliū ad sinistram, scilicet Angelum Sathanæ,
45 quærens hominē tanquā Leo deuorare. Vel † quia
erat rex, & prælatus duos habebat bonos Angelos cu-
stodes: quia certum est, ꝙ imperatores & reges duos
habent Angelos custodes, vnum ratione suæ singula-
ris personæ, sicut habēt cæteri homines, de quo habe-
tur Mat. xviij. ibi, Videte ne contemnatis vnū ex his
pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum semper
vidēt faciē patris mei, qui in cœlis est. Tanta est enim
dignitas hominis, ꝙ natura Angelica ei seruiat, secun-
dum glos. in l. cognitionum. ff. de var. & extraor. cog.
Et isti Angeli sunt de ordine inferiori. Alterum verò
Angelū habent rōne dignitatis vel officij regalis, aut
prælaturæ, vt de Helisæo legitur iiij. Reg. iiij. ꝙ Ange-
lorū multitudinē habuit ad sui defensionem. Et vt ait
sanctus Bernar. in quodā sermone, beata virgo pluri
mas Angelorū legiones habuit ad sui custodiā & pro-
tectionē, & qui ei tanquā dominæ deseruirent. Vt ei
conueniat quod habetur Psal. xc. Angelis suis Deus
mādauit de te, vt custodiāt te in omnibus viis tuis. sin
gulis enī regnis præsunt Angeli de superiori ordine
inferioris Hierarchiæ, qui dicūtur principatus: quia
ordo ipsorū dicitur ordo principatuum. Et isti sunt
principaliter custodes regū & regnorū: ideo aliqñ ac
cipiūtur pro regibus & regnis, quibus præsunt, eò q a
rōnabiliter procurāt bonū gentiū sibi cōmissarū ex
earū meritis. Nā quilibet Angelus offert Deo meri-
ta suæ gētis cui præest, ppter quod vidētur tales An-
geli sibi inuicē cōtrariari & resistere, quoties duo re-
gna quibus diuersi præsunt Angeli, sunt in contradi-
ctione. Et hoc est quod dicitur Daniel. x. vbi Danieli
dixit Gabriel: Princeps. i. Angelus regni Persarū re-
stitit mihi viginti, & vno diebus. Et pmanēt illi An-
geli in tali resistentia, nō ꝙ inter ipsos sit cōtrarietas
voluntatū simpliciter, sed quia futura ignorāt donec
sciāt determinationē diuinæ volūtatis de futura isti⁹,
aut illius gētis subiectione. Sed quā primò sciunt di-
uinā voluntatē per reuelationē vel effectus positionē
tunc cōcorditer approbant diuinā sentētiā. Cùm vo-
luntates eorū semper sint cōformes diuinæ volūtati,
vt declarat beatus Tho. in j. par. qō. cxiij. artic. viij. &
omnes in secūdo sentētiarū. dist. xj. & Lyra in verbo,
& Angelus. Apoc. x. in verbo, Et audiui Angelū. ibi-
dē xvj. c. Et clarius allegato Daniel. x. c. & Gre. lib. iij.
46 Moralium. c. xxxj. & lib. xvij. c. vij. †Huius autē re-
gni, & regis Franciæ custodia, & protectio attributa
est Michaeli Archangelo, qui olim princeps fuit sy-
nagogæ. Sed nūc constitutus est à Deo in principē ec-
clesiæ: cuius supra cæteros seculi principes brachiū
dextrū & præpotens est Christianissimus rex noster
Frāciæ, ex his quæ vidistis in verbo, *Et vxorē nomine
Adelasiam*. Vnde nō sine causa prosperatur & sem-
per indies crescit, & augetur regnum tanquā ab ipso
met Deo institutū, protectum, & custoditū, vt plenè
dixi tractando de filiabus in regno nō succedēdis su-
per verbo, *Duas habens filias*. Michaël enim interpre-
tatur Deus. Nā vt ait Gregorius, quoties miræ virtu-
tis aliquid agitur, Michael mitti phibetur. vt ex ipso
actu & nomine detur intelligi, ꝙ nullus facere pōt,
quod facere prævalet Deus. Idcirco eidem Michaëli
plura, quæ sunt miræ virtutis attribuuntur, ob quod
inter sanctorū acies Angelorum signifer Christi ha-
betur, & paradisi Præpositus nominatur. Ita ꝙ quo-
ties de ipso festū fit, de cæteris omnibus Angelis etiā
47 solēnizatur. †In signum cuius regni, & regis Fran-
ciæ protectionis post primā Michaelis in terra eccle-
siæ Romanæ, scilicet in mōte Gargano Apuliæ mira-
culosam apparitionē, in suiq; honoris templi dedica
tionem, facta fuit apparitio secūda in regno Franciæ
in loco, qui Tumba dicitur, iuxta mare sex milibus
ab vrbe Abrincenū, circa annūj domini dccx. vbi Mi-
chaël episcopo prædictæ ciuitatis apparuit, iubens, vt
in prædicto loco ecclesiam construeret, & sicut fit in
terra ecclesiæ, scilicet in monte Gargano, ita & ibi in
sui memoriā celebraret, qui locū incolere regnúmq;
tutum seruare statuerat, vt plenè habetur in eius legē
da, de quo etiā meminit Gagui. li. iij. c. iiij. Eodē, inqt
propè tēpore Aubertus Abrincēsis pontifex in colle
altissimo sancti Michaëlis cœnobiū exædificauit, cū
agetetur

ageretur annus salutis septingentesimus nonus. Hæc ille. Quæ omnia prudēter cōsiderans rex Ludouicus vndecimus domini nostri regis moderni genitor in honoré Archãgeli protectoris regni sui, ordinem militaré sancti Michaëlis instituit perpetuò, & fundauit. Certo militũ numero, quorum rex primus est, decreto & determinato. Et cuilibet certorũ milium librarũ annuorũ pro status augmētatione assignata regia pēsione. Qui milites de ordine regio vocãtur, portantes aureá torqué, & diui Michaëlis regiũ insigne aureum pēdens, vt publicè videri potest. Nec potest aliquis vti hoc insigni ornamēto, nisi cui rex cōcesserit, ad instar Ionathæ, cui Antiochus dedit potestatem bibere in auro, & esse in purpura, & fibulam auream ferre. i. Macha. xj. & gl. in c. j. de præscri. li. vj. & l. nemo. C. de vesti. holoba. lib. xj. De hoc profectò Michaële audacter dicere pōt Christianissimus rex Franciæ, quod habetur allegato Danielis x. c. ibi, Ecce Michael vnus de principibus primus venit in adiutorium meũ. & eodē c. in fi. Nemo est adiutor meus
48 in omnibus his, nisi Michaël princeps vester. †O' crudeliora feris inhumanissimis hominum genera, pecudum vitam imitantia, ad vos ipsos redite, dignitaté vestrá animo reuoluite, quãta beneficiorũ copia anima vestra à summo omniũ opifice donata sit perpendite. Ipsi corpus organicum mirabili opificio extructũ cũ sensibus copulauit. Ipsi cœlos & sidera elementáq; omnia, & ex illis cōposita seruire iussit, ipsi Angelos ad custodiam deputauit, ipsi leges & præcepta benè beatéque viuēdi instituit. Et cùm nec sic suũ creatoré agnosceret, misit vnigenitum filiũ suũ, qui viam veritatis illum doceret, qui errãtem ad vitæ semitam reduceret, qui deniq; illam sanguine suo pretioso redimeret, quid igitur? O' beluatũ more viuentes, tam egregiam, tam insigné, tam præclaram, tam deniq; Deo charam creaturam, & imaginé ad suam similitudinem formatam peccatorum labe deturpatis, & rebus quarũ seruitio vti deberet, seruire vestra vitæ turpitudine cogitis? Expergiscimini aliquãdo, & vos homines nō beluas à Deo productos memorate, ad sidera vultus erectos tollite, illic aspirate, totísque viribus bene beatęque viuendo tendite. Quoniá de eo, vt dicit Poëta Ouid. lij. Metamor.

Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum,
Pronáque cùm spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cœlúmque videre
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.
Sic modò quæ fuerat rudis, & sine imagine tellus,
Induit ignotas hominum conuersa figuras &c.

Videatis glo. insti. de iure natu. in fi. & tex. in d. l. in pecudum. ff. de vsuris. & l. iustissimè. ff. de ædi. edicto.

Vnde restat attenta Angelica diuina custodia de
49 ætate regis non curandum. †Legimus enim, ꝙ septem annorũ erat Ioas, cùm regnare cœpisset, fecitq; quod bonum est coram domino ij. Parali. xxiiij. Ideo expedit, ꝙ talis rex assumat regimen, ne propter tutorũ & curatorum dissensionem destruatur terra, iuxta illud Matt. xij. Omne regnũ in seipsum diuisum desolabitur. Tales enim dissensiones si semel incipiãt, vix sedari possunt, nisi rex ipse regimé assumat. Cui dari poterunt assistentes viri sapientes, & quorũ
50 cōsilio regat imperium. †Contrarium tamen, scilicet ꝙ regere & administrare ante xxv. annũ non possit, videtur. Nam constat, ꝙ fragile & infirmũ est huius ætatis cōsilium multis captionibus multorúmq; Insidiis expositũ, maximè enim omnis pueritia primùm circa quadrãgesimũ diem, deinde septimo mēse tũ septimo anno, posteà circa pubertaté periclitatur, secundũ Corne. li. ij. c. j. Ideo ipsis minoribus rerum suarũ administratio cōmitti nō debet, quáuis ré suá bene gerant. l. j. ff. de mino. Et inde est, ꝙ adultus quátuncunq; discretus ante vicesimũ suæ ætatis annũ, veniá ætatis vt per se administrare possit, impetrare nō potest. l. ij. C. de his qui veniá æta. impe. Præterea tales sua negotia administrare nō possunt: imò si in ipsis administrãdo læduntur, in integrũ restituũtur, etiá si curatoré cōsentienté habuerint. l. si curatorem. C. de in inte. resti. mi. Multò minùs ergo negotia reipub. regni administrare poterunt absq; curatore, argu. l. j. §. sed & si quis. ff. de Carbo. edi. &c. vbi maius. de ele. li. vj. Cùm enim stabilé menté nōdum adeptus sit, sapiētum hominum iura nō debet tractare. l. fi. C. de testa. mili. Quia quantò quis infirmior est ad resistendũ, tantò facilius in sententiá trahitur. Vnde iuuenes quá senes, & ægri, quá sani facilius credunt, vt pulchrè recitat Plutarchus, de vita Catonis iunioris. in prin. Præterea vt dicit Arist. in j. Rheto. facilè credunt, eò ꝙ in multis nōdum decepti sunt. Ex qua credulitate sæpenumero boni principes fallũtur, & incauti in subditorum pernicié eunt. Ideo videmus ad rempublicá administrãdam ante xxv. annũ minores nō recipi. l. ad rēpublicá. ff. de mu. & bo. quia indecorum esset, vt hi rēpublicá gererent, qui gubernare nō nouerunt seipsos. c. indecorũ. de æta. & quali. & alibi dicitur, ꝙ inciuile est eos, qui alieno auxilio in suis rebus gerēdis egere noscuntur, & sub aliis reguntur, aliorũ tutelam & curá subire, dicit tex. in §. minores autē. insti. de excus. tu. Impuberes autem & minores in tutela esse naturali iuri cōueniēs est, vt is qui perfectę ætatis nō sit, alterius tutela regatur. dicit tex. insti. de Atti. tu. in fi. facit text. in Auth. de sanctis. episc. §. j. col. ix. Ná præsumptio est cōtra iuuenes, ꝙ prudētes non possunt regere, iuxta illud Philosophi in iij. Topicorum. Nemo iuuenes eligit in duces, quia non
☞ cōstat eos esse prudētes. [Prudētia ergo principib9 victoriá prębet vitæq; honestaté, cùm impossibile sit prudenté non esse enté bonum. vj. Et hic. Vnde Roboam ex sua imprudētia decem regna perdidit, quæ sibi dimiserat pater suus, cũ imprudēter irritasset dominum. iij. Reg. xiiij.] Stultitia enim colligata est in corde pueri. Prouer. xij. De quo amplissimè, nec minus pulchrè per Lucam de Penna, in l. tyrones. C. de tyro. lib. xij. vij. col. quinimò decidit beatus Tho. in j. par. qō. xcix. art. ij. ꝙ pueri nati in statu Innocentiæ si Adam non peccasset, non mox habuissent perfectam virtutem, & motum membrorũ. Cùm omne generatum prius sit imperfectum, quá perficiatur. Or pueri in statu Innocentiæ fuissent per generationé sicut nunc producti, & sic ab initio imperfecti fuissent in quantitate & virtute corporis, ita ꝙ ilico nō habuissent sufficientem virtutem ad membra mouendũ secũdum quoslibet actus, nisi quo ad actus pueritiæ cōuenientes, puta ad sugendum vbera per se & similia. Præterea perfectum nō habuissent vsum rationis, vt dicit eadem parte, quæstio. cj. artic. ij. quia vsus rationis dependet quodammodo ex vsu viriũ sensitiuarũ. Vnde ligato sensu, & ligatis viribus interioribus sensitiuis, homo perfectum vsum rationis non habet, vt patet in dormientibus & freneticis. Vires autem sensitiuæ sunt virtutes quędam corporalium organorũ, Quibus organis impeditis necesse est vires sensitiuas seu actus earum impeditas esse, & cōsequenter vsum rationis. Et in pueris est impedimentũ harum viriũ sensitiuarum propter nimiam humiditatem cerebri

ideo nõ est in eis pfectus vsus rationis,sicut nec alio-
rũ mẽbrorũ, nec etiã babuissent tũc & minus nũc p-
fectionẽ sciẽtię,sed eã processu tẽporis absq; difficul-
tate acquisiuissent inueniẽdo vel addiscẽdo. Cùm sit
naturale homini vt scientiam per sensum acquirat,
sed multo plenius tunc habuissent pueri,quàm nunc
peccatũ naturaliter habeant. Et sic eis administratio-
nem permittere non esset sine periculo subditorum.
Vnde dominus peruersis comminans regionibus,
inquit Esaiæ iiij. Dabo pueros principes eorũ. Et sa-
piens ille populo compatiens ait, Væ terræ,cuius rex
puer est,& principes eius manè comedunt. Nec est
eadẽ ratio in rege,quæ in aliis priuatis, qui inuiti nõ
càpiũt curatores,cùm regis officiũ sit iustitiam exer-
cere.xxiij.quæst.v.c.Regum. Nec potest suus error
emendari saltem faciliter,cùm aliquãdo superiorem
nõ habeat.lxiij.dist.Adrianus.c.per venerabilem.qui
filij sint legi.Maximè in criminalibus, quæ nullam,
aut difficilem habent reparationem, in quibus à re-
ge non appellatur. Videmus insuper minori in iu-
diciis dari curatorẽ etiam inuito, vt d.§. inuiti.instit.
de cu. Multo ergo magis debet sibi dari,vt sit iudex.
Ad hoc facit text.not.in c.grandi.de supplen.negli.
præla.li.vj.vbi regi inuito datur curator.Et cùm fuis-
set semel de facto quæstio in persona regis Legionẽ.
fuit pro hac parte determinatũ, vt refert Ioan.And.
51 vbi s.& consuluit Old.consi.lij. †Ex quibus omni-
bus videtur,ꝙ licet impuberes & minores xxv.annis
sint dignitatum secularium,licet regalium capaces, ta-
men ante xxv.annum per se non possunt saltem sine
curatoribus regere. Quod verũ intelligit Imo.quem
ibi sequitur de sancto Geminiano,in d.c.grandi. in
rege qui assumitur per electionem. de quo loquitur
52 d.l.ad rempublicam. Reges enim, qui iure sangui-
nis succedunt in suorum prędecessorum regnis,qua-
lis est rex noster Franciæ Christianissimus, omnia
possunt ante xxv. annũ, quæ possunt alij quicunque
in suis priuatis patrimoniis, per dictã l. si curatorẽ.
C.de in integ.resti.minò. Nam reges Frãciæ possunt
etiam ante coronationem administrare priuilegia &
rescripta dare. Sicut papa ante coronationem admi-
nistrat, vt no.Ioã.And.super data vj.libri. Et est deci-
sum per extrauagantẽ Clementis v.quæ incipit,quia
nonnulli. Idem de electio in Imperatorẽ,vt in ex-
trauaganti,imperialis.vbi Bald.de pace Constan.&
per Bald.in procemio Digestorũ.Cy.& Doct.in l. be-
ne à Zenone.C.de quadrien.præscri.& Archid.xciij.
dist.legimus.& gl.in cle.vnica.de iureiur. Quo enim
ad potestatem & auctoritatem gubernandi regnum
coronatio nihil addit,nec sacra vnctio, vt plenè deci
dit Præpositus in c. per venerabilem.§. quod autem.
qui filij sint legi.cxxxij. col.quia post pubertatem fi-
nitur tutela regis. Adeò, quòd habere nõ debet cura-
torem quãtum ad ea,quæ sunt iurisdictionis,quæ po-
test ipse exercere per se. Cùm rex eius pater morien-
do regnum in filium transmittens dare videatur iu-
risdictionem filio,quãuis minori, & sic videtur taci-
tè cum eo dispẽsasse ex certa scientia, vt princeps fa-
cere potest, vt plenè not.Bart.in d.l. quidam consule-
bant.prope fi.ff. de re iudi. Panor.in d.c.cũ vicesimũ.
de offi.dele.& Ange.in §.seruus autem.instit.qui dari
tuto.testa.pos. & ita intelligitur prima opi.cum suis
iuribus.s.allegatis. Alia verò quę non sunt iurisdi-
ctionis,sed concernunt regni administrationẽ,debet
minor filius regis exercere cum authoritate sui cura
toris,secundum Bart.in d.l. quidam cõsulebant.& sic
intelligitur opi.Old.& Ioã.And.superius relata.Vi-
dearis Iaso.in d.l.si.C. de testa.mili.aliàs sine curato-
re nõ permitteretur administratio,nisi aliter pro bo-
no ipsius regni per proceres,& regnicolas ordinare-
53 tur, †prout factum extitit de Christianissimo Caro-
lo viij. rege nostro Franciæ moderno in cõsilio trium
statuum regni Turonis congregato, anno domini M.
cccclxxxiij. vt concludit glo. pragmaticæ. vbi suprà.
54 †Imò posset pater adhuc viuẽs filiũ sibi regni coad-
iutorem assumere,& in vita coronare, prout Ludoui
cus mole corporis grossus vocatus fecisse legitur, de
quo Gagui.li.vj.c.iij.Inter hæc,inquit,nuntiatur Lu-
douico filiũ eius Philippum primogenitum,dum ex-
tra muros Parisiis, equo veheretur interiisse: cuius
mors sicut mœrori Ludouico fuit, ita eum admonuit
rerum futurarum solicitum esse. Igitur cùm annorũ
plenus esset,plurimisq; laboribus affectus,ex amico-
rum consilio Ludouicum alterum filium, qui iunior
appellatus est, in cõsortium administrandi regni as-
sumpsit, Rhemisque deductũ regia vnctione,atq; co-
rona insigniri iubet &c. Deinde Ludouicum iunio-
rem illũ id idem de Philippo adhuc impubere eius
filio (cui ob eius egregia & inclyta facta, Augustus
cognomẽ fuit) fecisse.eo.lib.c.iiij. Gagui.ipse retulit
dicẽs, Anno superiore, quàm Ludouicus mortẽ obi-
ret,curat Philippum regni cõsortem assumere, qua-
re Rhemis perductum (magna pompa) adolescẽtem
sacrare iubet, annum vix quartumdecimum agentẽ,
cui dum coronatur Gulielmus Nouelli regis auũcu-
lus Rhemorum primas,& sanctæ Sabinę Cardinalis
55 Romanus legatus affuit. †Hẽricus item Angliæ rex
ob eas,quas à rege in Francia terras possidebat, ob-
sequens pro debito subiectionis Philippo astitit. Sa-
cro coronamenti absoluto memor rex adolescens,
quàm impiè pleriq; per Franciã deierarẽt, & ex exe-
crabili blasphemia Deum prouocarẽt,legem tulit,si
quis eius impietatis reus cõpertus esset,in fluuiũ, aut
paludẽ citra necem demitteretur. In Iudæos quoq;,
quorum erat per omnem Frãciam ingens multitudo
seueritatẽ exercuit, & tandem ex Bernardi Anacho-
ritę viri sanctitatis opinione clari,qui in saltum vicẽ
narũ solitarius incolebat sententia rex confirmatus,
quanquã multi ex primoribus hãc seueritatẽ modo-
tari tentassent, Iudæorũ muneribus illecti,Christia-
nissimi adolescentis decreto Iudæi suis distractis re-
bus omnes abierunt, anno Christianæ redemptionis
M.clxxxij. Hæc ille. Sic fecerat Ludouicus Balbus
Caroli magni pronepos, vt idẽ lib.v.c.ij. recitat Ga-
guinus in fi. Augescente,inquit,morbo Compendiũ
se deferri Ludouicus iubet, protinúsque imperij insi-
gnibus ad filium missis coronari illum imperat,atq;
ita paucis interiectis dieb9 morte absumitur Idibus
Aprilis, Ibiq; in diuæ Mariæ æde sepelitur, anno do-
mini M.dccclxxx. Id idẽ Henricũ fecisse cõmemo-
rat,libro eo.c.fin.Et pariter Philippus eius filius hu-
ius nominis rex Frãcorum primus,lib vj.c.j. Ad hoc
facit quod dicit Ioã.Fab.in l.j.C.vt causæ post puber-
56 ta.adsit tutor. †Vbi singulariter refert maiorem
xiiij.annis habilẽ esse ad cõtrahendũ sine curatore,&
minorẽ xiij. annorũ sine tutore ex generali cõsuetu-
dine Frãciæ,& etiã ad comparendũ in iudicio,cui in
hoc credendũ est. Cũ doctor fuerit illustris,secũdum
Bar.in l.de quibus.ff.de legibus. vbi dicit Doctori il-
lustri credendũ esse consuetudinem allegãri, præser-
tim vbi allegat propriæ patriæ cõsuetudinẽ, sicut in
proposito facit Ioan.Fab.qui oriũdus erat patrię En-
golismensis, & sic de regno Franciæ, vt ipsemet fate-
tur in procemio insti.sup verbo,Flauius.Tamen ma-

gister

gister Gulielmus de Brolbo, qui stylum curiæ Parla-
menti scripsit, in titu. de minoribus, dicit quòd in di-
cta curia quis reputatur minor annis donec xxj. an-
num attigerit, & ꝙ statutum vel consuetudo operari
possit, ꝙ pupillus cõtrahat sicut maior, videatis Bar.
in l. non ambigitur. ff. de legi. & in l. denique. in prin.
ff. de mino. & in l. omnes populi. in iij. quæstio. princ.
ff. de iusti. & iure. & Alexá. in l. moribus. in princ. ff. de
vulga. & pupil. substi. & d. l. fi. C. de testamen. milita.
Si ergo ex cõsuetudine Franciæ, quilibet maior qua-
tuordecim annis est ad contrahendum, & in iudicio
sistendum habilis sine curatore, multo fortius est ad
administrãdum habilis ipse rex per iura superius in
57 prima parte allegata. †Sed an eo tunc quando sine
curatore est habilis ad contrahendum & alienadum,
si decipiatur poterit in integrum restitutionem pe-
tere? glo. fi. quam ibi sequitur Bal. in l. j. C. si à momé-
ta. pos. fue. appel. tenet quòd sic, & Guido Papæ, quæ-
stio. cccij. dicens sic iudicatũ in parlamento: quia etiá
restitueretur, si cum curatore contraxisset, vel quali,
scilicet litigando in iudicio. Ex quibus omnibus re-
sultat, ꝙ impuberes & minores xxv. annis beneficio-
rum & dignitatum secularium sunt capaces, quàuis
58 eas aliquando nõ possint per se administrare. †Sed
nõ sic est in beneficiis ecclesiasticis, quorum minores
sunt omnino incapaces. Quoniam si est beneficiũ re-
gulare maius, veluti abbatia: tũc in abbatissa ætas re-
quiritur xxx. annorum. c. indemnitatibus. de elec. li.
vj. In abbate verò requiritur & sufficit ætas xxv. an-
norum. secũdum glos. ibi in verbo, tricesimũ, per tex.
59 in c. cùm in cũctis. §. inferiora. de elec. †Et sic dispo-
situm in abbatissa nõ trahitur ad abbatem: quia licet
masculinum comprehẽdat fœmininum, vt not. Bar.
in l. j. ff. de verb. signi. Non tamen econtra, secundum
glo. in cle. attendentes. de statu regula. Si verò benefi-
cium regulare est prioratus cõuentualis habens col-
legium sub se, etiam requiritur ætas xxv. annorum.
cle. ne in agro. §. cæterũ. de statu ho. Idẽ erit si prio-
ratus nõ esset conuentualis, sed curá haberet anima-
rum, quam fortè prior ex consuetudine exercet per
60 se: †quia nõ potest quis curam exercere animarum,
nisi sit presbyter. Et nõ potest quis esse presbyter, ni-
si xxv. habeat annos. clemen. generalẽ. de æta. & qua-
li. si autem curam nõ exercet per se, sed per vicarium
perpetuum, tunc sufficit ætas xx. annorum, vt d. §. cæ-
terùm. Si verò talis prioratus collegiũ nõ habeat sub
se, nec curam animarũ per se vel alium exercendam,
sufficit ætas quatuordecim annorum, ar. c. indecorũ.
de æta. & quali. & d. §. ceterùm. Et idẽ in simplici mo-
nachatu, quia monachatus solennizatur per votum,
quod emitti nõ potest, nisi per habẽtem illá ætatem.

In beneficiis autẽ & dignitatibus ecclesiasticis se-
cularibus, si est episcopatus, requiritur ætas xxx. an-
norum, vt d. c. cùm in cunctis. Si verò est dignitas in-
ferior, aut beneficiũ curatum, requiritur quòd attin-
gat xxv. annum, vt d. §. inferiora. Episcopus autem
dispensare posset duntaxat in personatu nõ curato,
vt tunc sufficiat ætas xx. annorum. c. j. de æta. & qua.
lib. vj. Sed vbi esset beneficium simplex sine cura, si
quidem beneficiũ sonet in nomẽ rectoris, putà, quia
est ecclesia vel capella per se stans clericum habẽs ad
suum regimen, tunc ad minus requiritur ætas xiiij.
annorum. de quo videtur casus in d. c. indecorũ. Aut
nõ sonat in nomen rectoriæ, sed est beneficium in ec-
clesia, & tunc si tale est, quod maturitatem requirat
consilij, vt est videre in canonicatu ecclesię cathedra-
lis, tunc requiritur ætas xiiij. annorum. Cùm ante il-
lam ætatem iura ecclesiæ sapienter tractare non pos-
set, nisi aliud ex dispensatione permitteretur. c. ex eo.
de elect. lib. vj. Si verò non requiritur maturitas cõ-
silij, tunc sufficit ætas vij. annorum. vt plenè not. glo.
in c. si eo tempore. de rescript. lib. vj. prout est videre
exemplum in istis præbendis clericalibus in ecclesia
institutis pro minoribus clericis, qui tamẽ non sunt
de collegio, vt plenè cõcludit Panor. in c. super inor-
dinata. ẽ. de præbẽ. Et pariter decidit in c. fi. de conces.
61 præben. †ꝙ pupillus maior infante patronus potest
præsentare, adeò ꝙ clericus ab eo præsentatus præ-
ferendus est pręsentato per tutorem secundum eum.
Idem tenet in c. j. de iurepatro. & Archi. xvj. quæstio.
vij. c. decernimus. videatis etiam per Ioá. And. in c. ex
eo. de elec. lib. vj. Non tamen posset pupillus ante
xiiij. annũ completum, beneficium suum dispensati-
uè tantum renuntiare, secundum Ange. de Claua. In
sua summa super verbo, renuntiatio. per tex. in c. fi. §.
si verò. de iudi. lib. vj. facit c. ex ratione. iuncta glo. su-
per verbo, ætatẽ. de æta. & quali. Quia licet tales pue-
ri beneficia ex dispensatione tenere possint: nõ tamẽ
habent plenam illorum administrationem, nec cen-
sentur dispensati in administratione, secũdum Phi-
lip. Fran. in d. §. si verò. & Panor. in c. ex parte. de re-
sti. spo. quia iudicium animi non habent. instit. quib.
non est permis. fa. testa. §. præterea. imò tam iure, quá
ratione carẽt discretione, vt d. c. ex eo. vbi bonus tex.

Præterea actus omnes iudiciales beneficia eorum
cõcernentes sine tutore vel curatore sunt eis interdi-
cti, vt d. §. si verò. Et absurdum esset, ꝙ in iudicio sine
tutore, aut curatore renuntiare nõ possent, vt ibi. Et
extra iudiciũ vbi plus timetur de leuitate & fraude
hoc facere possent. Ideo in pupillo consultissimè de-
cidit Ioan. de Milis. in suo repertorio super verbo, mi
62 nor. versi. minor xiiij. annis. †quòd tunc valet renũ-
tiatio si duo cõcurrant. Primò, quòd fiat in manibus
superiorum. Secũdò, quòd fiat cum causæ cognitio-
ne, scilicet si superiori videatur, & sibi constet, ꝙ pu-
pillo expedit & ecclesiæ. Facta autem renũtiatio per
maiorem xiiij. licet minor sit xxv. annis, valet & te-
net sine spe restitutionis. De quo tamẽ videatis Pan.
in d. c. ex parte. & Philip. Fran. super verbo, lucro. in
c. dudum. de præben. lib. vj. vbi dicit per illum text. ꝙ
tractans de beneficio obtinendo, dicitur tractare de
lucro: ideo minor quo ad beneficiũ sibi debitũ quod
petere omisit, nõ potest velut damnum passus, & læ-
sus petere restitutionem. Secùs in beneficio obtento:
quia illud perdẽdo patitur damnũ & læditur. Restat
63 ergo, quo ad nostrum propositum sufficit, †quòd im-
puberes imò infantes furiosi, pdigi masculi, siue fœ-
minæ quamuis meretrices, habent testamenti factio-
nem passiuam, ita quòd in testamento possunt hære-
des institui, & pariter ab intestato suis succedere pos-
sunt parentibus. Non tamen propter hoc pupilli ha-
bent testamenti factionem actiuam, qui propter æta
tis defectũ testari nõ possunt, instit. quib. non est per-
mis. fa. testa. alle. §. prętereà. Cùm discretione careant,
vt ibi, & in l. cùm prætor. ff. de iudi. Quod est verum,
etiã si pupilli essent doli capaces, ita ꝙ malitia in eis
ætatem suppleret. Quia propter hoc testari non pos-
sent ante pubertatem, quæ in hac materia indicatur
ex tempore, scilicet xiiij. annorũ in masculo, & duo-
decim in fœmina, secũdum Bal. & Pau. in l. si frater.
C. qui testa. fa. non pos. Pet. de Ancha. & Imo. in c. ij.
ẽ. eod. Cùm enim pupilli iura sapientum tractare ne-
queant, tanquam adhuc mentem stabilem non ade-
pti, nõ debent posse testari, ne testãdo fortè indiscre-

tè parentibus noceant, dicit text. in d. l. fin. C. de testa.
mili. Nisi diceremus, quòd impubes habilitatus esset
per statutum ciuitatis ad testandum, quo casu testari
posset, dummodo sit proximus pubertati. Quia cùm
tunc nõ sit in eo mentis defectus, nisi à iure ciuili prę-
sumptas, talis præsumptio per statutum tolli potest.
l. omnes verò populi. ff. de iusti. & iure. Ita in nostris
terminis decidit eleganter Bar. in l. si quęramus. cum
quo transit ibi Rapha. ff. eod. titu. Sed aduertatis in
hoc puncto, quia Ange. tenet ibi contrarium, volens
impuberem ad testandum habilitati nõ posse per sta-
tutum vel consuetudinem, per tex. in l. fin. C. de testa.
mili. ibi, hoc nullo modo fieri concedimus. Per quæ
verba tollitur potestas dispensandi contra illum tex.
prohibẽtem impuberes testari posse, vt singulariter
decidit glos. in verbo, nullo modo. in cle. vt hi qui. §.
illi verò. de æta. & qua. Præsertim quia ibi in d. l. fi.
Imperator reuocat leges antiquas facultatẽ testandi
militibus impuberibus præbentes. Subiungendo di-
cta verba, nullo modo concedimus. Ergo videtur, quòd
nullo modo per statutum dispensari posit, vt impu-
beres testentur. Et hanc opinionem Ange. sequitur
ibi Imo. quam prius tenuerat Barto. in l. j. neq; §. j. ff.
de testa. mili. vbi videtur tenere in princ. iij. col. quòd
in pupillo dispensari non posit, quòd testetur, cùm
sit in eo defectus iatisgẽtium, veluti discretionis: al-
legat dictam l. fi. C. de testa. mili. Idem tenet Ange. in
l. j. C. de sacrosan. eccles. Ad hoc facit quod dicit Bald.
in l. j. versi. quæro quæ sunt exempla. C. de confes. vbi
per tex. in d. l. fi. dicit, quòd impossibile est, quòd pu-
pillus testari posit, etiã ex priuilegio principis. Hãc
etiam opinionem tenuit Pet. de Ancha. in d. c. ij. § eo-
dem. volens dispensari non posse, quòd per statutum
pupillus testetur. His tamen non obstantibus puto
primam opinionem Bart. in d. l. si quæramus. esse ve-
riorem: scilicet quòd per statutum pupillus habili-
tari posit ad testandum, dumtamẽ sit proximus pu-
bertati, & doli capax. Cùm talis posset omne delictũ
committere, præter peccatum carnis. l. impunitas. C.
de pœnis. & in l. auxilium. §. in delictis. ff. de minori.
Præterea tex. in d. l. fin. C. de testa. mili. facit contra
Ange. & suos sequaces, dum in prin. dicit, quòd anti-
quis legibus permittebatur pupillum tribunũ testa-
ri. Ad quod facit quod dicit idẽ Ange. ibi volens pro-
bare, quòd à iure naturali nõ prohiberetur pupillus
doli capax testari. secùs in non doli capace. l. cũ præ-
tor. §. j. ff. de iudiciis. Ideo in doli capace videtur prin-
cipẽ dispensare posse, sicut fiebat per leges antiquas,
secũdum Alex. & Iaso. in d. l. fin. & in l. si frater. C. qui
testa. fa. pos. Et latè per eundem Iaso. in l. rescripta. C.
de preci. impe. offe. Et per consequens dispensari po-
terit per statutũ, vt doli capax pupillus testetur, dum
tamẽ tale statutum fuerit factum à principe, vel po-
pulo nõ recognoscente superiorem. Secus si à popu-
lo superiorem recognoscente. Et sic intelligi potest
opinio Ange. Ad hoc facit quod not. Bal. in c. cùm vi-
cesimum. de offi. deleg. Ange. & Ludoui. in l. more. ff.
64 de acquit. hære. † Nam mutus, surdus, & impubes
æquipatantur quo ad actum testandi & iudicandi. in-
stitu. quibus non est permis. face. testa. §. prętereà. Sed
princeps habilitare potest mutum & surdum. l. si mu-
tum. ff. eo. ergo & pupillum. Et ita tenet Barba. in d.
c. cùm vicesimum. vbi contra Panor. concludit, quòd
etiam posset princeps eum facere iudicem, dumtamẽ
non sit infans nec proximus infantiæ. Et hoc modo
cõcordantur omnes opiniones. Et sic habetis, quòd
regulariter pupillus testari nõ potest, nisi vt dictum
est, esset doli capax, & habilitatus à principe vel per
statutum à populo superiorem non recognoscente
65 factum. † vel nisi pupillus ad pias causas testaretur.
Quo casu fauore piæ causæ valeret testamentum, vt
singulariter decidit dominus Richar. de Salic. in re-
peti. l. j. C. de sacrosan. eccles. vbi dicit, quòd pupillus
pubertati vel infantię proximus ad pias causas testa-
ri potest. Et mouetur: quia in lucro captãdo pupillus
nedum pubertati proximus, sed qui infantilem ex-
cessit ætatem, esto quòd sit infantiæ proximus, cẽse-
tur habere intellectum ac sufficientem discretionem
ad lucrum capiendum, vt no. in l. in negotiis. ff. de re-
gu. iur. & in l. cùm pupillus. & l. seruum pupilli. ff. rẽ
pupilli saluam fore. Nam cùm stipulari posit rem
suam saluam fore, vt ibi, non videt rationẽ, quare nõ
posit pro anima saluanda disponere, & sic animam
suam saluare. Ad quod facit text. valde singularis in
Authen. de hære. & Falci. §. si verò expressim. vbi hæ-
res satis dicitur lucrari quo ad lucrum animę exercẽ-
do opus pium: ergo eodem modo pupillus satis lucra-
ri dicitur, quando suam saluat animam: quia vt scri-
bitur Iob ij. c. Pellem pro pelle, & omnia quæ homo
habet donat pro anima sua. Secundò mouetur, quia
impubes religioni adstringitur. l. si. ff. de lib. cau. Ergo
fortiùs relinquere poterit pro redẽptione animę suę,
quæ cunctis est præferenda rebus. l. sancimus. C. de sa
crosan. eccl. c. cùm infirmitas. de pœni. & remis. Ideo
66 dicimus, † quòd in lucro captando prodigus habetẽ
dicitur consensum & potestatem disponendi. l. is cui.
ff. de verb. obli. & no. in l. mutum. ff. de acqui. hæredi.
Vnde circa modum corporis acquirendum prodigus
dicitur efficacem habere intellectum. Pari modo
habere dicitur pupillus efficacem intellectum testã-
di ad pias causas. Nam l. fi. C. de testa. mili. quæ impu-
berẽ testari prohibet, non loquitur in relictis ad pias
causas. Licet enim eligere nõ posset sibi sepulturam.
c. licet. §. j. de sepul. li. vj. Nec emittere votũ. l. ij. §. vo-
to. ff. de polli. Poterit tamen ad pias causas disponere
quia diuersi sunt casus, prout ex eodem c. colligitur.
Et facere potest votum largo modo sumendo, scilicet
pro quadam vltima voluntate ad pias causas destina
ta, & non obligatoria. Cùm testator non obligetur:
quia potest testamentum, quandiu viuet, mutare: nec
sortitur effectum, nisi post mortẽ ipsius. c. cùm Mar-
thæ. de cele. missarum. secùs autem esset in voto ob-
ligatorio, vt dicta l. ij. Cùm igitur in casu isto agatur
de casu pio, & hoc actu pio insurgat commodum ec-
clesiasticum animæ & personis vtile, videtur quòd
dicta l. prima. C. de sacrosan. eccle. disponat circa im-
puberem, vt scilicet ad pias causas testari posit, ces-
sante tamen impedimento defectus intellectus. Ex
quibus duo sequuntur, secundum dominum Richar.
Primum, quia potest pupillus ad pias causas testari,
si in ipso non concurrat defectus intellectus. Secun-
dum, quòd prodigus potest ad pias causas testari.
Pro prædictorum corroboratione adduci potest,
quod singulariter refert & sequitur Ioan. And. in ca-
pi. cùm dilectus. de success. ab intesta. vbi refert Vale-
67 rium, lib. viij. capitu. penulti. in princip. † dicentem,
testamentum cuiusdam furiosi fuisse per senatores
approbatum, eo quia iustè, rectè, & sapienter disposi-
tum. Quia filium proprium instituerat hæredem, &
non extraneum, vt dementes faciunt, vt dicit Vale-
rius, non vbi allegatur, sed lib. vij. ti. de testa. in prin.
dicit in hæc verba: His rescissorum testamentorum
exemplis cõtenti attingamus ea, quæ rata manserũt,
cùm causas haberent, propter quas rescindi possent.
Quàm

Quàm certæ, quàm etiã notæ insaniæ Tuditanus, vtpote qui populo numos sparserit, togamq́; velut tragicam vestẽ in foro trahens, maximo cũ hominum risu conspectus fuerit, ac multa his consentanea fecerit, testamento filiũ instituit hæredẽ, quod T. Longus sanguine ei proximus hastæ iudicio subuertere frustra conatus est. Magis enim centũ viri, quod scriptum esset in tabulis, quàm quis eas inscripsisset considerandũ existimauerunt. Hæc ille. Præterea multoties ingeniosi viri ob nimiã ingenij subtilitatem demẽter agunt. Cùm, vt dicit Seneca in lib. de Tranquillitate animi, Nullũ magnũ ingeniũ sine aliqua specie dementiæ. Nam ex quo sapienter fuit testatus, præsumitur tunc tẽporis fuisse sanæ mẽtis. Quia fatuus est solus ille, qui fatua scribit, aut loquitur. xciij. dist. c. legimus. & l. si is qui. §. fin. ff. de tut. & cur. da. ab his. Et est tex. opti. in l. ob quæ vitia. ff. de ædil. edic. & Iob ij. c. ibi, Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. Hoc etiã dictũ de testamento furiosi sapienter facto refert, & sequitur Bald. in c. j. per quos fiat inuesti. & Ludo. in l. furiosum. C. qui test. fa. non pos. Ergo idem & multo fortius dicemus in pupillo, vt si sapienter fuerit testatus, valeat eius testamentũ. Quia ea quæ spiritu Dei agũtur, nõ sunt sub lege, c. licet. de regula.

68 † Præterea adduci potest, quod pulchrè refert Host. & post eũ Ioan. And. & Panor. in c. ad nostrã. de consuetudine. de senten. lata à quodã fatuo Parisiẽsi, quæ iudicata fuit valida, ex quo sapienter fuit lata. Quia melius non potuisset ferri, si à Gratiano lata fuisset. Ita dicamus in proposito, vt validũ sit testamentũ per pupillum ad pias causas factũ, quã opinionẽ etiã tenuit Barba. in c. ij. ꝟ. eod. Inter cætera allegans d. l. fi. C. de testa. mili. vbi dicitur, ꝙ pupillus doli capax testari poterat secundũ leges antiquas. Si ergo testari poterat, multò magis hodie testari poterit ad pias causas, argu. l. in testamento. ff. de fideicõmis. liberta. Nam d. l. fi. fuit per dispositionẽ legis ciuilis sublata. Et per consequens facultas testandi prohibita pupillo, quod fieri nõ potuit, per l. ciuilem in præiudicium piæ causæ, arg. c. ad apostolicã. de simo. & l. omnia priuilegia. C. de sacrosan. eccle. cũ ibi not. per Bar. Tum etiam quia relicta pia iure, aut lege ciuili non reguntur, sed iure diuino & canonico. c. relatum. ꝟ. eo. Ergo dispositio d. l. fi. C. de testa. mili. & l. qua ætate. ff. eo. cũ similibus, locũ non habẽt in his piis causis. Sed aduertatis, quia in contrariũ est cõmunis opinio Doct. concludentiũ pupillũ non posse facere testamentum etiã ad pias causas, quam tenuit Bart. in repet. l. j. C. de sacrosanct. eccle. dicens hoc indubitãter esse verũ in pupillo infante, vel infantiæ proximo. Quia cùm nõ possit obligari naturaliter. l. j. ff. de nouatio. Cùm sit inhabilis ex defectu consensus & intellectus, erit verum vt testari etiam ad pias causas nõ possit, cùm non obligetur. l. pupillus. ff. de condi. indeb. Si verò sit pupillus pubertati proximus, est maius dubium, cùm possit naturaliter obligari, vt d. l. j. ff. de nouatio. Tamen finaliter concludit, ꝙ testari non possit. Nam cùm non obligetur voto, vt d. l. ij. §. voto. non valebit eius dispositio in vltima volũtate facta. Cum eo tunc ex propria voluntate disponat, sicut in voto. Nec prodest ad hoc tutoris authoritas: quia effectus vltimæ volũtatis cõfertur post mortẽ testatoris, & in tẽpus finitæ tutelæ. Præterea, quia illud disponere in vltima voluntate est donare. l. legatũ. ff. de lega. ij. Cui non potest tutor auctorizare. l. j. §. ij. ff. de tutel. & ratio. distra. Hoc etiã patet, quia testari est actus sapientum virorum. Sed pupillus secundũ Philosophum inter sapientes non computatur: imò dicit iij. Topicorũ, Quòd nemo iuuenes eligit in duces, quia non cõstat eos esse prudentes. Ergo testari nõ potest.

69 † Tria enim fuerunt, quæ rempublicam Romanorum destruxerunt: scilicet amor priuati commodi, occultum odium, & iuuenile consilium, quæ vt narrat Tullius, Rempublicam labefactauerunt frequenter, quæ per senes fuit restituta. Nec Roboam regni scissurã fortè passus fuisset, si consilio seniorũ, & non iuuenum adhæsisset, iij. Reg. xij. Non sic Macedonius Alexander, militibus suis senio quasi confectis, vt florida iuuentute militiam renouaret exhortantibus, respõdit: Sed malo, inquit, eligere senũ grauitatem prouisam, quàm iuuenũ velocitatẽ incautam, qui mortem recipere solent in sua nimium iuuẽtute cõfidentes. Senes verò cuncta cõsilio agunt titubantes. Non enim est ad pugnam inhabilis pollens consilio, secundum Panor. per illum tex. in c. ex multa. de voto & voti redemp. imò clerici sunt capaces militiæ secularis. c. fi. vbi Panor. de cleri. cõiuga.

70 † Inde erat olim, ꝙ nõ nisi senes eligebantur in senatores. Vnde dicũtur senatores à senio, eò ꝙ soli senes ad tale officium eligi debẽt, quorũ institutionẽ Romulus vrbis Romanæ conditor primus inuenit, vt omnes testantur. Et ideo sapiẽter dicebant Innoc. & Bald. in c. j. de renun. ꝙ plus valet vmbra senis, quàm ensis iuuenis, quod exemplo nobis tradidit Marcus Castricius senex, qui dum Placentiæ magistratum gereret, Cneo Carbone consule iubente decretũ fieri, quo sibi obsides à Placentinis darentur, nec summo eius imperio obtẽperauit, nec maximis viribus cessit, atq; etiam dicenti multos se gladios habere, respõdit: & ego annos. Obstupuerunt tot legiones tã robustas senectutis reliquias intuentes. Carbonis quoq; ira in seipsa collapsa est, vt lib. vj. titu. de liberè dictis refert Valerius in seniorum cõmendationem. Cùm in antiquis sit sapientia, & in multo tẽpore prudẽtia. Iob xij. Ipsi enim didicerũt à patribus suis, propter quod narratio eorum prætermittenda nõ est, Ecclesia. viij. Imò speciosum est caniciei iudicium, & à senioribus cognoscere consiliũ, quàm speciosa veterani sapiẽtia, & gloriosus intellectus, Ecclesia. xxv. Quod patẽter ostẽdit Deus dicẽs Moysi, Nume. xj. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israël, quos nosti, ꝙ senes sunt & magistri, &c. Et Imperator in l. j. C. de vetera. lib. xij. dicit, Magis atq; magis veteranis mei debeo beatitudinẽ augere, in nihilo verò diminuere: quia senes nõ sunt communiter adulatores, vt principes decipiant, nec timidi aut verecundi, vt dicere eis veritatem timeant, vt nobis exẽplo fuit Cassellius vir iuris ciuilis sciẽtia clarus, qui cùm multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur, amiciq́; ne id faceret monerẽt, duas res quæ hominibus amarissimæ videntur magnã sibi licentiã præbere respõdit, senectutẽ & orbitatem, secundũ Valerium vbi suprà. Quia sicut iuuenes principibus adulantur, ita senes liberos habentes aliquando, vt proles ab eis promoueantur. Vide quæ dicuntur plenè super verbo, *Condidit*. j.

71 † Et quantò potius iuuenes senibus honorẽ & obsequium debeant, à quibus prudentiores fiant, exemplo Romanorũ nobis idem demonstrat Valerius lib. ij. tit. de institutis antiquis, sic dicẽs: Senectuti iuuentus ita cumulatum & circunspectũ honorem reddebat, tanquã maiores natu adolescentium communes patres essent. Quocirca iuuenes senatus die vtique aliquem ex patribus conscriptis, aut propinquum, aut paternũ amicum ad curiã ducebant, affi-

xiq́ue valuis expectabant, donec reducendi officio etiam fungerẽtur. Qua quidem voluntaria statione & corpora, & animos ad publica officia sustinenda impigrè corroborabant, breuiq́; processu morarum aperta in luce virtutum suarum verecunda laboris meditatione ipsi doctores erant. Inuitati ad cœnam diligenter quærebant, quinam ei conuiuio essent interfuturi, ne senioris aduentum discubitu præcurrerent, sublataq́; mensa priores consurgere & abire paciebantur. Ex quibus apparet cœnæ quoq; tempore, quã parco, & quàm modesto sermone his præsentibus soliti sunt vti, quasi dicat, ꝙ si nõ ausi sint surgere ante seniores, multò minus loqui. Et ecõtrà senes iuuẽtuti exẽplum virtutis maiorũ suorũ recitatione dabant, dum ibi sequitur: Maiores natu in conuiuiis ad tibias, egregia superiorum opera carmine cõprehensa pangebant, quò ad ea imitanda iuuentutẽ alacriorem redderent, & honestiorẽ. Non patiendo iuuenes turpia, sed honesta audire & legere, ne ad incẽtiua libidinis prouocentur. c. legant. & c. ideo prohibentur. xxxvij. dist. Imò Lacedæmonij libros Archilochi Poëtæ maximi, qui obscœno carmine domum Lycambis inuisam sibi propter denegatã filiam ei semel desponsatã lacerauerat maledicto, è ciuitate exportari iusserunt. De quo Valerius lib. vj. tit. de seueritate. Lacedæmonij, inquit, libros Archilochi è ciuitate sua exportari iusserunt, ꝙ eorũ parum verecundam ac pudicã lectionem arbitrabantur. Noluerunt enim ea, scilicet lectione librorũ suorũ animos imbui ne plus moribus noceret, quàm ingeniis prodesset &c. Seniũ ergo iuuentutẽ in honestis docebat, & iuuentus senectutem venerabatur. Quid ergo hoc [Reuertitur ad verba Valerij, alleg. tit. de institu.] splendidius, quid etiã vtilius certamine? Pubertas canis suũ honorẽ reddebat, defuncta vinũ cursu ætas, ingrediẽtes actuosam vitã fauoris nutrimẽtis prosequebatur. Quas Athenas? quã scholam? Quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulerim? Inde oriebãtur Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij. Ac ne (singula imperij nostri lumina simul percurrẽdo) sim longior, inde in quã cœli clarissima pars, diui fulserũt Cæsares. Hæc ille. Videatis eũdem lib. iiij. tit. de verecundia. in fi. vbi de prudẽtia Lacedæmoniorũ, qui tunc Athenas legati venerãt, sic dicit in confusionem Atheniensium. Athenis quidam vltimæ senectutis, cùm spectatum ludos in theatrum venisset, eumq́; nemo è ciuibus sessum reciperet, ad Lacedæmoniorum legatos fortè peruenit, qui hominis ætate moti, canos eius & annos assurgendi officio venerati sunt, sedemq́; ei inter ipsos honoratissimo loco dederunt. Quod vbi fieri populus aspexit, maximo plausu alienæ vrbis verecundiã cõprobauit. Ferunt tunc vnũ ex Lacedæmoniis dixisse: Ergo Athenienses quid rectum sit sciũt, sed id facere negligũt. Hæc ille. Vnde Romani sanctè statuerunt venerandam senectutẽ penè magistratibus anteponendam. l. semper in ciuitate nostra. ff. de iure immuni. faciunt quæ dixi in verbo, Rayputius de Clera. circa princ.

72 † Vnde testat pupillos velut longa exercitatione inexpertes nec sapientes, testari nõ posse. Præterea pupillus mortis cogitatione turbatus nõ intelligeret seipsum, vt d. l. fi. de testa. mili. Hanc etiam opi. tenuit Bald. in xj. q. repeti. l. j. C. de sacrosanc. eccle. dicens, ꝙ hæc quæstio deciditur, per tex. in c. si pater. eo. tit. lib. vj. Nam cùm per illum tex. pater possit filio ad pias causas substituere vsq; ad tẽpus pubertatis, sequitur ꝙ ipse pupillus testari nõ potest. Quia pupillaris substitutio introducta fuit in subsidiũ, eo quia pupillus testari non poterat, instit. de pupil. substi. in prin. alleg. d. l. fi. C. de testa. mili. & sic Bal. stat in hac opin. ꝙ ad pias causas testari nõ possit pupillus. Idẽ imò plus tenuit Pet. de Anch. in d. c. ij. s. eod. dicens, ꝙ pupillus sagax, in quo malitia supplet ætatẽ, testari nõ potest ad pias causas. Nec ad hoc faciendũ habilitari posset per statutum: quia defectus ætatis est defectus naturalis, in quo non posset statutum dispensare. Nam si diceremus, ꝙ posset ad pias causas testari, non posset pater sibi substituere ad pias causas, quod tamen est falsum secundũ eos, vt d. c. si pater. Hanc eandẽ opin. tenuit Imo. in d. c. ij. & Sali. contra dominũ Richard. eius auunculum in d. l. j. C. de sacrosanc. eccle. & in d. l. si frater. C. qui testa. fa. nõ possunt. Cũ quibus trãsit Alex. in d. l. j. & in d. l. si frater. Et reperio consuluisse Barba. discedentem ab eo, quod dixerat in lect. in d. c. ij. in j. parte consil. lviij. incip. capio primam dubitationem. vbi gloriosè per multas rationes, & motiua efficacia probat hanc cõmunẽ opi. esse verã, honestè se excusans ab eo, quod legens tenuerat in d. c. ij. sic dicens, ꝙ licet in transcursu lectionis secutus fuisset Richard. tamen consulendo cõmunis opi. scilicet pupillum etiã ad pias causas testari non posse, sibi videbatur verior dato longiori studio, & melior opportunitate inuestigandi. Nec est mirum, quia propter diuersa fantasmata generantur in nobis diuersæ intellectiones, vt dicit Philosophus in iij. de Anima, & voluit Bald. in l. j. C. de his qui ante aper. tab. & Apostolus j. ad Cor. xiij. Cùm erã, inquit, paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebã vt paruulus. Postquam sum effectus vir, euacuaui ea quæ sunt paruuli. Præterea Papiniani consilium est, mutare rationabiliter pro-

73 positũ, prout ipse fecit in l. fi. C. de fur. † Nec obstãt motiua domini Richar. Et primò dum dicebat pupillum stipulari posse rem suã saluã fore &c. Quoniam illud est verum, quia hoc faciendo acquirit sibi, & in acquirendo non requiritur solennitas, sed sola voluntas. insti. de autho. tuto. §. j. Sed in testando requiritur testãtis voluntas, & iuris solẽnitas. l. qua ætate. ff. eo. & d. l. fi. Sed pupillus caret voluntate regulata à iure, cùm mente careat stabili, ergo &c. Præterea diuersa est ratio in vtroq; casu: quia primo casu sibi acquirit & suis stipulando, secundo casu scilicet testãdo, licet aliquo modo videatur sibi prodesse, tamẽ noceret & præiudicaret suis, & sic militat ratio dictæ l. fi. C. de testa. mili. Item in acquirẽdo non requiritur iudicium mentis, cùm talibus mẽte carentibus relinqui possit. l. cũ pater. §. surdo. ff. de leg. ij. Sed in relinquendo alteri per viã vltimæ voluntatis requiritur iudiciũ, id est discretio, vt d. l. j. & liberum arbitrium. l. j. C. de sacrosanc. eccle. Sed pupillus caret arbitrio & discretione. instit. quibus non est permis. fa. testa. §. præterea, prout arbitrium esse debet recta ratione regulatum, vt dicit Bar. in l. si sit. ff. de lega. j. & in l. alio. ff. de aliment. & ciba. lega. igitur &c. Nec etiam obstat dum dicebatur, ꝙ pupillus obligatur religioni: quia illud est verum. ꝙ obligatur religioni iuramenti in casu illo speciali, l. fi. ff. de libe. cau. non autem obligari potest omni, & quocunq; iuramento in authẽ. sacramenta puberum. C. si aduer. vend. & c. quãuis. de pact. lib. vj. Nec est verum, quòd obligetur religioni. c. j. & ij. de regu. Postremò non obstat, quod superius dicebatur de furioso sapiẽter testãte &c. quia illud verificatur in homine ætatis idoneæ, si in eo cõcurrat sapiens dispositio. vel dicatis & melius, quòd illud dictum Ioã. Andr. scilicet quòd testamen-

tum

tum furiosi sapienter testantis est validum, non est
verum: imò clarè cõfunditur per tex. in d.c.fi. de suc-
cess. ab intesta. vbi Phreneticus se dedicauit & sua mo
nasterio, & sic sapiẽter fecit se offerens Deo: attamen
dedicatio non tenuit, nam testamentum est nostræ
voluntatis iustum iudiciũ, ergo &c. Nec dici potest
quantũcunq; rectè, & sapiẽter testatus fuerit, ꝙ hoc
fecerit ex recto iudicio suo, sed potius à quodam im-
74 pulsu superiorum corporũ cœlestium. † Tales enim
fatui reguntur impulsu corporũ superiorum, secun-
dum quod dicit Bald. 3. in proœmio. Agunt, inquit,
Sol & Luna, & reliquæ influentiæ cœlestes in ficum
fatuam. Et inde est, ꝙ aliquando vaticinãtur futura,
secundum beatum Thom. refert & concludit Barba.
in d.c.ij.ix.col.3.co. vnde Vale. lib. iij. tit. de Constan.
Plerunq;, inquit, temeritatem casus iuuat, vbi prauo
consilio propius aspirat. Et quo vehementius noceat
desperatius prodest. Casus enim iuuat plerũq; teme-
ritatem: quia casus & fortuna nullum cũ prudentia
habent cõmercium. Imò euenit aliquando, vt quãtò
quisque minus prospexerit, tantò melius illi à casu
euenire soleat. [Et inde dicit Iuuenalis:

Nullum numen abest si sit prudentia, sed te
Nos facimus fortuna Deam, cœloq; locamus.

Vnde dicit Philosophus, ꝙ quantò minus est in ali-
quo sapientiæ, tãtò plus est in illo fortunæ, quia tãtò
plura eueniunt illi à casu. Stulti autẽ reguntur à ca-
sibus: quia coguntur facere secundum necessitatem
emergentẽ. Sapientes verò regunt casus, iuxta illud
sapiens dominabitur astris: quia prouidẽtia sua, quæ
perniciosa accidissent si nõ fuissent prouisa, sic præ-
ueniendo regunt, vt minus noceãt. ideo dicit Seneca
ad Lucillum Epistola xxvij. Vis tibi omnia subiicere,
subiice te rationi: omnia profectò reges, si te illa re-
xerit. vide glo. de elect. lib. vj. c. ex eo. & Ange. consil.
cx.v.col.] Et ita etiam, ꝙ testamentum talis non va-
leat consuluit Ang. consi. cxxxij. & tenet Bald. multa
egregia ibi allegans in §. item furiosi. insti. quib. non
est permis. face. test. Nisi in dilucidis testaretur inter-
uallis, secundum Ias. in l. furiosum. ij. col. C. qui testa.
75 facere non pos. † vbi subiũgit, ꝙ si nõ appareat quo
tempore testamẽtum fecit, vel deliquerit, an tẽpore
furoris, vel tẽpore sanæ mentis, ex quo semel fuit fu-
riosus, præsumitur testatus vel deliquisse tẽpore fu-
roris, nisi ex aduerso probaretur, ꝙ tempore inter-
ualli dilucidi hoc fecisset. De quo plenè Ang. Aret. in
tract. crimi. super verbo, scienter & dolosè. Domini-
cus in c. j. de cle. ægro. in vj. glo. & Doct. in c. inter ca-
nonicos. de elect. & in c. fi. de succes. ab intesta. & con-
suluit Barba. cõsi. lx. de Zaba. consi. lvj. Fulgo. consil.
ccxij. & Alex. in j. parte consi. cxlj. & in ij. parte cõsil.
76 lxxxv. † Furiosus dicitur, qui furore accensus nocet
aliis: ideo teneri debet ligatus à suis parentibus. l. di-
uus. ff. de offi. præsi. sed mente captus est, qui mẽte ca-
ret, tamen aliis non nocet. Videatis Archid. in c. legi-
77 mus. xciij. dist. † Et probatur quis mente captus, aut
furiosus per cõiecturas & signa extrinseca, quæ sunt
multa: quorũ aliqua consistunt in verbo, & loquela,
quæ demonstrant, quem sapientẽ vel fatuum. Nam
qui sapiẽter loquitur, sapiẽs præsumitur, & qui stulte
fatur, stultus iudicatur. Cùm fatuus semper fatua
loquatur, Esaiæ xxxij. & d.c. legitimus. vt suprà teti-
gi, & in d. l. ob quæ vitia. vbi ille stultus præsumitur,
qui stultè & verba deridenda loquitur, iuxta illud
Eccles. xix. Amictus corporis, incessus hominis, & ri-
sus dentiũ. [De Christo, ꝙ nũquã risit, habetur ple-
nè j. super verbo, *Mortuo itaq; testatore*. j.] enũtient
de illo. [Seneca in lib. de quatuor virtutibus Cardi-
nalibus, loquens de cõtinentia, sic dicit: Si continẽtię
studes, habita non amœnè, sed salubriter. Nec domi-
num velis esse notũ à domo, sed domũ à domino: hoc
magis obserua, ne qua paupertas tibi immũda sit, nec
parsimonia sordida, nec simplicitas neglecta, nec le-
nitas languida. Si autẽ res exiguæ tibi sunt, nõ sint ta-
men angustiæ, nec tua defleas, aut aliena mireris: ser-
mones vtiles, magis quàm facetos & affabiles ama,
rectos potius quàm obsecundãtes, miscebis interdũ
seriis iocos, sed tẽperatos ac sine detrimento dignita
tis ac verecundiæ. Nam reprehẽsibilis est risus, si est
immodicus, si pueriliter effusus, si muliebriter fra-
ctus. Odibilem quoq; facit hominẽ risus, si superbus
& elatus, si malignus & furtiuus, si malis alienis euo-
catus. Sit vox sine clamore, incessus sine tumultu, qui
es sine desidia, & dũ ab aliis luditur, tu aliquid sancti
honestiq; tracta. nõ sis arrogans, non audax, admone
libenter, reprehende patienter, dicenti esto tacitus
auditor requirẽti facilè respõde, & cõtendenti facilè
cede. Hæc ille.] Nam legitur in Prouerbiis, ꝙ in lin-
gua & verbis cognoscitur sapientia, aut stultitia ho-
minis. Ideo summa ope, & cautela custodienda est lin
gua, ne dicat tacenda, aut exprimenda taceat, secun-
dum glos. in verbo, Doctoribus. in proœmio sexti.
78 † Et ꝙ lingua sit discretè regẽda, nobis ostendit na-
tura, quę lingua nos brutis æquauit, sed officium lin-
guæ solis hominibus tribuit, vt loquela ab ipsis diffe-
ramus. Quia secundũ Cic. lib. j. Rheto. quãuis homi-
nes multis in rebus humiliores, & infirmiores sint
bestiis, tamẽ hoc iure maximè præstare videtur, ꝙ lo
qui possunt. Et lib. j. de Oratore. Cũ homines, inquit,
à bestiis differamus, ꝙ loqui possumus, qua laude di-
gnus est, qui in ea re cęteros superat, in qua homines
bestias antecellunt? Vnde nõ sine causa linguã vnam
solam & bina alia, quã & nõ cætera membra triplici
carcere natura reclusit, scilicet labiorũ, dentium, &
palati: vt causam non habeat indiscretè vagandi, &
indifferẽter loquẽdi: cùm mors & vita sint in mani-
bus linguæ, Prouerb. xviij. Nam ad hæc vulnera, quæ
infliguntur ex lingua, inter homines medicus penè
nullus est, vt dicitur in prima parte epistolarũ diui
Hierony. tract. iij. epist. xxxv. incip. Perlegi scripta
tua, &c. Vnde multò vtilius est pauca idoneè effun-
dere, quã multis inutilibus aures audientiũ prægra-
uare, dicit tex. in l. ij. C. de veteri iure enucle. Quin-
imo melius esset nõ loqui, quã malè loqui. Nã qui ta-
cere nescit, loqui ratione nescit, sed effrontes multi
inueniũtur, quibus silere si mos esset, honesta cõuer-
satio vigeret, quæ turpiloquio exinanita est. Et si stul
tus per Romanos Præpositus ad disputandũ cũ Græ-
co nõ tacuisset, nunquã Romani duodecim tabularũ
legẽ obtinuissent, secundũ gl. super verbo, Decẽ con-
stitui. in l. ij. §. exactis. ff. de orig. iur. Ideo nil tacuisse
nocet, nocet tamen esse locutũ. l. nunquàm. cũ glo. ff.
de condi. & demon. vt de Xenocrate Philosopho re-
fert Valerius exemplũ, lib. vij. tit. de sapienter dictis
& factis, in hæc verba: Quid Xenocratis responsum,
quã laudabile, cũ maledico sermoni quorundã sum-
mo silentio interesset, vno ex his quærente, cur solus
linguam suam cohiberet: quia dixisse me, inquit, ali-
quãdo pœnituit, tacuisse nunquã. Pręsertim in rebus
publicis administrandis, quod optimè seruarũt Ro-
mani, de quibus sic loquitur idem Vale. lib. ij. tit. de
institutis antiquis. Adeò autẽ magna charitate patrię
tenebantur, vt arcana cõsilia patrum multis seculis
nemo senator enũtiauerit. Nunquàm enim taciturni-

nitatem

nitatem optimum ac tutissimũ administrandarum
rerum vinculum labefactari volebãt. Fidum erat &
altũ reipublicę pectus cura silentiiq; salubritate mu
nitum & vallatũ vndiq;, cuius limẽ intrãtes, abiecta
priuata charitate, publicã induebant. Itaq; non dicã
vnum, sed neminem audisse crederes, quod tam mul-
torum auribus fuerat cõmissum &c. Et sicut verbum,
ita & scriptum custodiæ alicuius traditũ, secretè est
custodiendũ, & contra facientẽ acriter vindicarunt
Romani, vt lib. j. refert idem Vale. tit. de seruata reli
gione. Tarquinius, inquit, rex Marcum Tullium
duumuirum, ꝙ librum secreta ciuilium sacrorũ con-
tinentem custodiæ suæ cõmissum corruptus Petro-
nio Sabino ad scribendũ dedisset, culeo insutum in
mare abiici iussit. Idq; supplicij genus nõ multò pòst
parricidis lege irrogatum est. Iustissimè quidẽ: quia
pari vindicta parentum ac Deorum violatio expian
da est. Hæc ille. Qui in prædictis locis plura exem-
pla multum notanda refert. Homo ergo, qui secre-
tum, tenet, & sapienter loquitur, nõ homo, sed quasi
Deus æstimatur. Et inde dicit Cato:

Virtutem primam esse puto compescere linguam.
Nam proximus ille Deo est, qui scit ratione tacere.

☞ [Vt plenè habetur j. super verbo, *Cuidam Petro tra-
diderunt*, dum loquitur de conuiuiis fugiendis.]
☞ [Præsertim in conuiuiis, ideo dicit sapientissimus
Cato: Pauca in cõuiuio loquere: qa difficile est inter
hilaritatẽ & epularũ delitias loqui sapiẽter.] Iuxta
illud Prouerb. xvj. Hominis est animũ præparare, &
antè gubernare linguã, sine quo in multiloquio non
deest peccatũ, Prouer. x. Lingua enim garrula leuis,
& iniqua pacẽ turbat, viciuũ scandalizat, secreta re-
uelat, infamiã procurat, germinat lites, incẽdit iras.
Ob quod præ cæteris mẽbris tẽperamento maximè
indiget: tamẽ nihil difficilius creditur, quã silẽtij vir-
tutẽ habere. Cùm faciliter sermone proptissimo de-
linquamus, & tacendi constantiã ferre nõ possumus.
Nam dissolutio hæc ita mundum occupat, vt iuuenes
sicut senes, fœminæ prout viri loqui audeãt. Nulloq;
verecũdiæ fræno linguæ trahitur habena. Ideo olim
Pythagoricorũ disciplina erat discipulos tacere per
quinquenniũ, & postea eruditos loqui, vt Hierony.
refert super ecclesiasticũ, cui cõcordat tex. proœmij
Digestorum, circa fin. Non igitur manus ad calamũ
præceps, nõ lingua sit ardẽs ad verbũ, nisi dum vbi &
quádo expedit, & tunc ꝙ sapienter loquatur, vt Iob
semper fecerat. Vnde percussus Deo cõquerẽs ausus
fuit dicere: Purus est sermo meus, & mundus sum in
cõspectu tuo, Iob xj. Quia vt dixi, in lingua cognosci
tur prudẽtia loquẽtis, aut fatuitas si stultè loquatur,
vt exẽplis supradictis. Præsertim in iudice, qui debet
esse velox ad audiendũ, & tardus ad loquendũ & qui
animi sui motũ verbo, imò nec signo pandere debet,
quia nõ est recti, & cõstantis iudicis cuius animi mo-
tum vultus detegit. l. obseruandũ. ff. de offi. præsi. Vi-
deatis tex. plenũ Iacob. iij. c. vbi de modestia linguæ,
& eius vitiis, quæ hominẽ demõstant fatuũ. Prçterea
dicit l. cùm quidã. ff. de cõdi. insti. ꝙ fatuus & demens
iudicatur, vt nõ valeat eius testamentũ, qui manda-
uit cadauer suum post mortẽ proiici in mare, vel ad
sepulturã duci cũ mimis & ioculatoribus, secundum
Ludo. in l. j. §. j. ff. de verbo. oblig. Similiter iudicatur
stultus & fatuus, qui omnia quæ scit manifestat, &
pandit. Et omnino, qualis est interius se declarat ex-
79 terius ad similitudinẽ vitri. † Est enim vitrũ (vt dicit
Auicenna) inter lapides, sicut stultus inter homines,
declinat profectò ad omnẽ tincturã, & dicitur vitrũ,
secundũ Isido. eò ꝙ visui transluceat. Perspicuitate
enim, & substãtiæ suæ transparẽtia, vitrũ luci peruiũ
est. In aliis metallis quicquid intrinsecus cõtinetur,
abscõditur, in vitro autẽ cuiuslibet liquoris species,
qualis est interius, talis exterius declaratur: de quo
magnus ille Greg. lib. xviij. Moraliũ c. xxx. sic dicit:
Vitri quoq; natura est, vt extrinsecus visu pura in-
trinsecus perspicuitate perluceat. In alio metallo
quicquid intrinsecus continetur abscõditur: in vitro
verò quilibet liquor, qualis continetur interius talis
exterius demonstratur, atq; vt ita dixerim, omnis li-
quor in vitreo vasculo clausus patet. Nã massa vitrea
cũ fuerit in fornace liquefacta, & perfectè deputata
summã cõtrahit puritatẽ substãtiæ, & transparentia
siue perspicuitatẽ, ideo habet potentiã cuiuslibet co-
loris susceptibilẽ, & manifestatiuã, faciliter frãgit,
& fractũ nõ potest, nisi iterata calefactione reparari.
☞ [Vide quæ plenius de hoc dicit super verbo, *Si absq;
liberis moreretur*. ij. tractãdo iij. princ. atti. vulg. sub-
80 sti. in fi.] † Sic est de fatuo, quicquid scit & habet in-
terius loquitur, & prodit exterius, faciliter dehone-
statur & perditur, & semel fatuus vix, aut nunquã sa
natur. Similiter iudicat quis facto stultus, vt inquit
Arist. lib. j. Rheto. Vbi opera signa habitus sunt. Puta
si lapides proiiciat per carrerias. l. ij. C. de Iudæis. ibi,
Vel alio furoris genere. Idẽ si malũ eligat, cũ posset
eligere bonũ, vt Insti. quod cũ eo, qui in alie. pote. est.
circa mediũ. vel si nomẽ suũ ignoret. l. fi. C. de hæred.
instit. vel credat vnã rem vocari alterã. ff. de leg. j. l. si
81 quis in fundi vocabulo. ff. de leg. j. † Aliquãdo effici-
tur aliquis stultus sola existimatione, vt cũ quis cre-
dit se solũ sapientẽ, & sapientiã secũ morituram, iuxta
illud Iob xij. ibi, Ergo vos estis soli homines, & vo-
biscũ morietur sapiẽtia, & Eccles. x. In via stultus am
bulãs, cũ ipse insipiẽs sit, omnes stultos æstimat, inde
dicit Tul. li. de Paradoxis: Stultorũ sentẽtia fuit. Oẽs
insaniũt. Vnde laudabilior est stultus, ꝗ se stultũ pu-
tat, quia adhuc de lumine sapiẽtię aliqd habet, quã si
sapientẽ se existimat, secundũ quod dicit Aposto. ad
Rom. j. Euanuerũt in cogitationibus suis, & credẽtes
82 se sapiẽtes, stulti facti sunt. † Et qd de fatuo, an testari
possit. Io. Fab. in d. §. præterea. insti. quib. nõ est pmis.
face. testa. dicit, ꝙ sic, quẽ ibi sequit Ange. Pro quibus
facit tex. in l. si frater. C. illo eo. tit. ibi, Licet vigoris
nondum emersissent vestigia. Ex quo not. ibi Paul. &
Alex. ꝙ maior xiiij. annis, licet habeat imbecillitatẽ
sensus, tamẽ testari potest, quia imbecillitatẽ sensus
83 in tali maiore lex nõ videt cõsiderasse. † Et intelli-
gatis, ꝙ adultus testari potest, & singula quę ad testa-
mentũ pertinẽt facere, præterquã tutorẽ dare filio,
quod facere nõ põt, donec ætatis fuerit xv. anno. tex.
est singularis in d. l. iij. §. quãuis. ff. de admin. tut. Præ-
terea sicut furiosus testari nõ põt, etiã ad pias causas,
84 per tex. in d. c. fi. de succes. ab intesta. † Sic etiã testari
nõ poterit ebrius, ꝗ furioso cõparatur. c. à crapula. de
vita & hone. cleri. imò si testatur, tale testamentũ est
nullũ, sicut esset nullus contractus per eũ celebratus,
85 vt dicit gl. singularis in c. vnusquisq;. xxij. q. iiij. † Et
idẽ dicitur de dormiẽte, ꝗ testari nõ poterit, nec con-
trahere, secundũ Barb. in d. c. fi. xj. col. in fi. & in c. ij. ẽ.
86 eod. † Idẽ in frenetico, vt dictũ est, vt tenet Bal. in l.
ij. C. de rescin. vẽdi. facit tex. in cle. si furiosus. de homi
cid. Ad cætera autẽ motiua Richardi facilis est respõ-
sio. Vnde restat cõcludendũ, pupillum etiã pubertati
proximum de iure cõmuni, quamuis ad pias causas
fore intestabilẽ, nisi à statuto à principe, aut populo
superiorem non recognoscente facto, talis pupillus
pubertati

pubertati proximus habilitaretur. Nec valet si quispiam diceret fugere satageos tex. in d.c.si pater. ꝙ dispositio dicti c. locũ habet in pupillo patrẽ habente, qui testari nõ potest in piis causis, cùm pater possit ei testando prouidere vsq; ad pubertatem per substitutionem pupillarẽ, vt ibi. Eropioio domini Richardi verificari posset in pupillo patre carente, qui ad pias causas testari poterit &c. Et hoc est falsum. Quod sic ostendo. Nam in d.c.si pater. nõ permittitur patri filio impuberi substituere in piis causis, ex eo quia filiusfamilias est. Cùm filiusfamilias aliàs habilis ad pias causas testari possit. c.licet. de sepul. lib. vj. vt plenè vidistis super verbo, *Matrẽ insuper Cleram.* Sed ideo permittitur hoc patri, quia filius est impubes. Et sic defectũ patiens in naturalibus. Quæ quidẽ ratio locũ habet in filio pupillo patre carẽte, sicut in patris potestate cõstituto. Vnde cùm ratio vtroq; casu duret, etiã durare debet iuris dispositio. Et hæc ratio est clarior, quã illa quã assignat Barba. in d. cõsil. Præterea facit, quia certum est, ꝙ in tẽpore facultatis testandi causa pia est deterioris cõditionis, quã quæcũq; alia, quia videmus, ꝙ puberes scilicet xiiij. annos habẽtes testari possũt de omnibus, quæ habẽt, vt infrà videbitur. Et tamẽ io testamẽto olim relinquere nõ poterant libertatẽ vni seruo ante xx. annũ. insti. ex quibus cau. ma. nõ pos. §. eadẽ lege. Saltem secundũ mediam iuris prudentiã, nisi impleuerint xvj. annũ, & xviij. attigerint. §. cùm autem certus modus. illo eod. titu. Hodie verò iure nouissimo nõ potest quis libertatem in testamento relinquere, nisi tẽpore quo testari potest. Et sic tẽpore xiiij. anoorũ. l. qua ætate. ff. eo. Et sic facultas relinquendi libertatẽ seruis in testamento æquiparatur facultati relinquendi cætera bona, ita quòd ante non potest, in auth. vt sponsa. largi. §. j. colla. ix. Sed sic est, ꝙ libertas est pia causa. l. in testamento. vbi Bar. ff. de fideicõ. liber. & idẽ Bar. in l. proximè. §. si. ff. de his quæ in testa. delen. Igitur pia causa in tẽpore dispõnẽdi nõ est hodie magis priuilegiata, quã cæteræ causę nõ pię. Quinimo in testatore æqualem hodie requiruot ætatẽ, & iure antiquo requirebant maiorẽ. Quare concluditur, ꝙ tam iure canonico, per d.c. si pater. cui responderi nõ posset, quàm iure ciuili pupillus citra principis habilitationem testando etiam ad pias causas disponere non posset.

87 †Circa quod vnũ tenebitis menti, ꝙ sicut pupillus nõ potest testari (vt dictũ est) ita nec donare poterit causa mortis, per tex. not. in l. j. post prio. ff. de tute. & rationibus distrahen. qui non est alibi, secundũ Imo. in l. ij. ff. de leg. j. & dixi suprà testamentũ iiij. in princip. Videatis bonam glo. in l. tam is. in prio. vbi Bart. ff. de dooa. cau. mor. quæ vult illũ, qui testari non potest, nõ posse etiã causa mortis donare nec codicillari vt d. l. ij. ff. de leg. j. & habetis tex. optimũ in l. discretis. §. j. C. qui testa. face. oõ pos. videatis quę dixi suprà testamentũ iij. io prin. Et intantum est nullum testamentum per impuberem factum, ꝙ etiam nõ reconualescit per superuenientiã ætatis legitimæ, sicut dicimus de testamẽto facto per filiumfamiliãs, quod non reconualescit per ipsius emancipationẽ, aut patris mortem, instit. quibus non est permis. face. testa. §. prætereà. secùs autẽ esset in codicillis, qui reconualescunt causa impeditiua cessante. l. j. §. si filius. vbi Bart. ff. de leg. iii. sentit Alexã. in d. l. si frater. io fin. & plenè habuistis suprà in verbo, Matrem insuper Cle-

88 rã. in prio. † Si verò essent minores xxv. annis, dum ramen sint puberes testari poterũt, quãuis curatores habeant, & valebit testamentũ, etiã sine curatorum authoritate factũ, quæ in actu testandi nõ est necessaria l. Aurelio. §. Caius. ff. de libe. leg. & l. cùm pater. §. curatorum. ff. de leg. ij. & seotit glo. in l. quæsitũ fuit.

89 ff. ad Trebel. vbi Bart. Ang. & Imo. dicunt, † ꝙ pubes minor xxv. annis, aduersus testamentũ à se cõditum restitutionẽ petere non potest: quia cũ via ordinaria sibi prouidere possit, scilicet reuocãdo testamẽtum, cũ voluntas sua sit vsq; ad mortẽ ambulatoria. l. ij. & iij. ff. de adi. leg. & l. si quis in principio testameoti. ff. de leg. iij. Cessabit remedium in integrũ restitutionis extraordinariũ. l. in causæ. la ij. ff. de minori. videatis Bar. in l. verba gesserũt. ff. de verb. sig. Si autẽ testator minor, aut maior fuisset dolosè inductus ad faciendũ testamentũ io præiudiciũ succedentiũ ab intestato, possent ipsi petere testameotũ rescindi per actionem de dolo & crimine stellionatus, secũdũ Bal. in d. l. si frater. C. qui testa. fa. possunt. Pro quo est bonus tex. in l. Lucius. §. Sempronia. ff. de leg. ij. facit gl. & quod ibi not. Cy. in l. quicquid. C. arbi. tutel. & l. pupillorũ. de admi. tuto. & Angel. in l. iiij. ff. de inoffic. testa. vbi cõcluditur, ꝙ succedentes ab intestato habent cõtra hę tedes dolosè institutos io testamẽto dicta remedia, & tenet Fulgos. in d. l. si frater. & l. j. & ij. C. si quis aliquẽ testa. prohi. & dixi plenè suprà in verbo, Coodi-

90 dit ij. in fi. † Sed pulchrũ dubium est, an adultus testando dare possit sine auctoritate curatorum suorum vel iudicis executoribus suis licentiã, & potestatem alienandi bona sua immobilia, quæ non possunt de iure alienari absq; decreto. Et Bal. in l. prædiũ. C. qñ decre. opus oõ est, dicens hoc ab aliis non fuisse tactũ elegãter decidit, ꝙ aut minor permittit in testamẽto alienatiooẽ immobiliũ pro executione alicuius contractus, & nõ valet talis permissio: quia pro actibus inter viuos à miooribus celebratis res immobiles ipsorũ sine decreto alienari nõ possunt. C. de prędiis minorũ sine decre. nõ alie. per totũ. Aut hoc permisit minor in testamento pro executione suæ vltimæ voluntatis, & tunc valet: quia in testãdo cẽsetur maior, & iure vritur maiorũ. Et sic tanquã quilibet maior, talem licentiã concedere potest, iuxta plenè not. per Bar. in l. alio. ff. de alimen. & ciba. lega. Et aduertatis, quia Bal. legit d. l. prædium. cum l. ij. illius tit. quæ incipit illud. Hanc eandẽ opi. tenuit idem Bal. in l. j. in prin. ff. de rebus eorũ qui sub tuto. & curato. sunt.

91 † Vnum notabitis, ꝙ testamentũ factũ semper præsumitur factum per puberem, nisi ex aduerso probaretur testatorẽ fuisse tẽpore testamenti inhabilem propter ætatis defectũ, vt tenet Inooc. quẽ sequütur Doct. & Fely. in c. in præsentia. de proba. Nam habilitas est sólẽnitas intrinseca, quę in actu semper præsumitur. l. sciendum. ff. de verb. oblig. Licet enim vbi principaliter allegatur ætas, sit probanda per allegantẽ, se principaliter super ea fundantẽ. l. si minorẽ. C. de in integ. resti. & l. cũ te. de proba. Tamen quãdo allegatur actus ætatem includẽs accessoriè ad sui validitatem, semper probato actu, præsumitur ætas ad illum actum necessaria, per tex. in d. c. in præseotia. quem Panor. ibi dicit ad hoc singularem. videatis ibi Fely. in xiij. col. qui pulchrè loquitur.

Laus Christo Iesu domino nostro.

SVMMÆ.

1 *Relinquo verbũ an & quando importet institutionem. & nume. 2.*
3 *Lego verbum quando operetur institutionem.*
4 *Hæres ad tempus institui non potest.*

Legatum

5 *Legatum an valeat ex tempore relictum.*
6 *Incapax an possit hæres institui pro tempore, quo erit capax.*
7 *Legatum vsusfructus omnium bonorum hærede post mor a tem vsufructuary instituto, an valeat. & nume. 8.*
9 *Dominus & hæres idem est.*
10 *Hæredis institutio fieri potest sub conditione vna vel pluribus.*
11 *Conditio impossibilis an vitiet institutionem.*
12 *Impossibilitas quadruplex.*
13 *Impossibilis conditio quando vitiet actum.*
14 *Impossibilitas iuris an vitiet actum.*
15 *Impossibile dicitur quod est iure prohibitum.*
16 *Conditio de iure impossibilis quando vitiet actum.*
17 *Relictum in vnã causam impossibilem an conuerti possit in aliam. & nume. 18. & 19.*
20 *Episcopus de consensu fundatoris potest fundationem mutare.*
21 *Impossibilitas facti an vitiet actum.*
22 *Impossibilitas perplexitatis an vitiet actum.*
23 *Hæres institui potest sub conditione siue potestatiua, siue casuali, siue mixta. & nn. 24.*
25 *Conditionem implendi facultas non transit ad hæredes.*
26 *Filiorũ institutio an sub cõditione fieri possit. & nn. 27.*
28 *Legitima nullam patitur conditionem nec grauamen.*
29 *Legitimam non cogitur filius in legitima capere.*
30 *Legitima compensationem non admittit.*
31 *Legitima etiam in bonis maternis est sine onere.*
32 *Legitima in quibus casibus grauetur.*
33 *Gulielmus Benedictus quando factus est consiliarius Burdegalæ.*
34 *Legitimã repudiatã accipit substitutus cũ grauamine.*
35 *Legitimam cũ onere capit filia alioquin statuto exclusa.*
36 *Specialia duo quando admittantur.*
37 *Legitima cum onere in plerisq; casibus. nume. 38. 39. 40. 41. 42 & 43.*
44 *Cõditionalis institutio an pereat si cõditio nõ extiterit.*
45 *Conditio habetur pro impleta, quãdo non stat per eum.*

Cum ergo impuberes vtriusque sexus pasiuam habeant testandi facultatem, & per consequens Adiecta Raynutij filia hæres de iure posset institui, subditur in textu.

Reliquit.

PER hæc enim verba videtur Raynutius Adiectam eius filiam instituisse hæredẽ vniuersalem, perinde ac si dixisset, Adiectam hæredẽ instituo vniuersalem:
1 † quia hoc verbũ relinquo, adiectum vniuersitati bonorũ, alio nõ dato hęrede vniuersali importat etiã de iure ciuili hæredis institutionẽ, secundum gloss. in verbo, relicta. in §. si verò. in Authent. de hæred. & Fal. colla. j. Dyn. Bald. & Imol. in l. cogi. in ver. & generaliter. ff. ad Trebel. Videatis tex. Bartol. & Bald. in l. diuus. ff. de testa. milit. Bald. & Salic. in l. quoniam indignum. C. eod. titu. Nam testator dicendo bona mea Titio relinquo. videtur ipsum instituisse hæredem, secundum gloss. in l. his verbis. ff. de hæred. institu. Bartol. & Alexã. in l. alia institutio. illo eod. tit. secùs autem esset, si verbũ, relinquo, adiiceretur in testamẽto dato alio hærede vniuersali: quoniã tunc nõ traheretur ad institutionẽ de iure ciuili, quãuis adiectũ esset rei vniuersali, vt plenè habuistis s. in verb. in eodẽ testa, relinquens. j. Hic enim duo sunt in tex. nostro, quæ hæredis institutionem important. scilicet verbũ, relinquo, & bonorum vniuersitas, quia reliquit omnia bona quæ habebat. † Concludendo ergo per modum doctrinæ, de hoc verbo, relinquo, quando importat institutionem, & quando non, dicatis secundum Salic. in d. l. quoniam indignum. ꝙ aut cõstat & apparet de mente testantis, & tunc illa seruatur siue voluerit ꝙ institutionem importet, siue non, vt d. l. quoniam indignũ. Aut de mente testantis dubitatur & tũc aut verbũ, relinquo, adiicitur certæ speciei vel rei seu quantitati, & nũ trahitur ad institutionẽ hæredis, vt d. l. cogi. §. & generaliter. ff. ad Trebel. Aut verbũ, relinquo, adiicitur vniuersitati bonorũ: & tũc aut adiicitur in tali dispositione, in qua directa institutio fieri nõ potest, veluti in codicillis: & intelligitur relictũ per fideicõmissum. l. Scęuola. ff. ad Trebel. facit insti. de codicil. in fi. Aut adiicitur in tali dispositione, in qua directa institutio fieri potest, veluti in testamento. l. non codicillũ. C. eo. Et tũc si aliqua alia vniuersalis institutio non est facta, verbũ, relinquo, trahitur ad hæredis institutionẽ, & secundũ illa interpretatur, vt est casus hìc, & in d. l. quoniã indignũ. C. eo. Facit l. hac edictali. C. de secũ. nupt. & l. diuus. ff. de testa. mili. Aut in testamento reperitur facta vniuersalis institutio de alio, & tũc institutionẽ nõ inducit.
3 † Et idẽ esset in verbo, lego, quod quãdo adiicitur vniuersitati bonorũ, putà si Raynutius dixisset. Adiectæ lego cætera bona mea: tũc nullo alio hęrede vniuersali instituto importat hæredis institutionẽ, secundũ Bal. in l. fi. C. famil. ercis. Et licet videatur ibi tenere, ꝙ etiã importet institutionẽ alio dato hęrede vniuersali per tex. singu. in c. Raynaldus. j. eo. tamen cõmunis opin. est, ꝙ duntaxat institutionẽ importet, vbi nõ est alius hæres vniuersalis datus, vt Deo duce latius dicã in d. c. Raynaldus. & j. super verbo, eidem impuberi succederent. Ex quo sequitur, ꝙ inter hæc verba, lego & relinquo, quando adiiciũtur vniuersitati bonorũ, alio non dato hærede vniuersali, non est differentia: cùm ambo tunc importent hæredis institutionẽ: nec est in hoc differentia inter ius canonicũ & ciuile. Sed quãdo in testamẽto reperitur alius hæres vniuersalis, tunc verbũ, lego nõ importat institutionẽ, siue adiiciatur filio, siue extraneo, siue vniuersitati bonorũ, siue nõ. Sed verbũ, relinquo, adiectum personæ, aut quotæ hæreditatis vel vniuersitati, etiã alio vniuersaliter hærede instituto importat iure isto canonico institutionẽ, nõ dico vniuersalẽ, sed solùm importat institutionẽ, vt filius cui est relictum, censeatur particulariter institutus, ne testamentum patris sit filij præteritione nullũ, vt plenè habuistis
4 suprà in verbo, In eod. testamẽto relinquens. j. † Et non sine ministerio fuit Adiecta Raynutij filia, purè & simpliciter hæres instituta, absq; tẽpore & conditione, ad demõstrandũ, ꝙ ex certo tẽpore, veluti post quinquenniũ quã moriatur testator, aut ex Calendis illis, vel ad certũ tẽpus, veluti vsq; ad tales Calendas hæres esto: fieri nõ potest de iure hæredis institutio: insti. de hæred. insti. §. hæres & purè. & l. hæreditas ex die. ff. illo eo. tit. Quod intelligatis verũ, ꝙ fieri nõ potest, vt scilicet institutio hæredis valeat ex die, & non ante, vel ante diẽ & non post, secundũ mentem testatoris. quia vt sic nõ valet, tamẽ bene valebit vt pura institutio, reiecto tẽpore quod habetur pro nõ adiecto. Adeò, ꝙ ilico testatore defuncto hæres erit, perinde acsi purè fuisset institutus, vt ibi clarè dicitur.

Et ratio est, quare hæredis institutio fieri non potest

test ex die,seu tẽpore vel ad tẽpus,quia in pagano (id
est nõ milite)nõ est possibile, ꝙ testator decedat pro
parte testatus & pro parte intestatus, vt d.l.hæredi-
tas.& insti.de hæred.insti.§.hæreditas. Quod fieret si
quis ex certo tẽpore vel ad certũ tẽpus hæres insti-
tueretur:quia solũ post tẽpus hæres esset, & nõ ante.
Et idẽ si ad certũ tẽpus instituereretur: quia post illud
tẽpus hæres nõ esset.& sic testator decederet pro par-
te testatus & pro parte intestatus. ideo nõ immeritò
tẽporis adiectio reiicitur,& hæres pro purè instituto
habetur vt testator omni tẽpore testatus cẽseatur. Et
testamentũ potius valeat quã pereat. l. quoties. ff. de
reb.dub. Quapropter cũ miles ex priuilegio militari
decedere possit cũ duobus testamẽtis,& pro parte te-
status & pro parte intestatus.l.j.& ij.C.de testa. mili.
Etiã poterit hęredẽ instituere ex certo tẽpore,vt ante
illud hæres non sit.Et ad certũ tẽpus, vt postea hæres
nõ sit.l.miles.ff.de testa.mili. Quod extẽditur ad mi-
lites cœlestis vel inermis militię,vt plenè habuistis.s̃.
Testamentũ j.in ix.casu fallẽtię:videatis circa hære-
dis institutionẽ ad tẽpus factã quę dixi s̃.In extremis
positus.in princ.& in dicto casu. Et idẽ esset vbi quis
hæres institueretur ex incerto tẽpore, puta cùm vel
quando hæres morietur. quia tunc adiectio tẽporis
etiã reiicitur & hæres pro purè instituto habetur,ita
ꝙ adiectio tẽporis institutionẽ non suspendit,vt d.l.
hæreditas.& ff.de nouatio.l.si pupill⁹.& l. si quis sub
cõditione. Cùm certũ sit omnino hoc tẽpus exiturũ
ꝙ hæres morietur & purificabitur cõditio in vltimo
5 vitæ spiritu ipsius hęredis. † Legatũ autẽ illo modo
relictũ,scilicet cùm vel quãdo ipse legatarius morie-
tur,suspẽditur:nec ab eo tẽpus adiectũ reiicitur,nec
legatũ interim debetur, donec legatarius moriatur,
qui moriẽdo , & sic cõditione impleta ipsum lega-
tum transmittit ad hæredes. Et ratio diuersitatis est,
quia in hæredis institutione, nisi adiectio tẽporis re-
iiceretur, testator postquã esset mortuus decederet
pro parte tẽporis:scilicet ante mortẽ hęredis intesta-
tus,& post mortẽ hæredis testatus. Quæ ratio cessat
in legato: quia suspẽdit donec legatarius moriatur:
tamen valet interim,nisi esset legatum libertatis vel
vsusfructus:quia tunc legatũ nõ valeret.Et ratio est,
quia in aliis legatis quæ relinquũtur cùm legatarius
morietur,quãdo legatarius est in vltimo vitę spiritu
adimpleta est cõditio, ita ꝙ tale legatũ trãsmittetur
ad hęredes.Et sic quãuis legatarius nullũ cõmodũ ha
beat,tamẽ eius hæredes cõmodũ reportabunt. Quæ
ratio locũ nõ habet in legato libertatis,vel vsusfru-
ctus, cũ libertas illius cui legata est, nũ trãsmittatur
ad hæredes , nec etiã vsusfructus , qui morte finitur,
insti.de vsufru.§.finitur. Vnde his duobus casibus nõ
6 valeret legatũ. † Quando autẽ quis hæres institue-
retur,cũ vel qñ alius tertius quã hæres, puta quando
Titius morietur,vel cùm hæres hæreditatẽ capere po 7
terit ex testamẽto:quia forsan est deportatus, qui ca-
pere nõ potest hæreditatẽ donec à principe restitua-
tur.l.j.C.de hęre.insti.Tunc adiectio tẽporis nõ reii-
ceretur de institutione,imò suspẽsa maneret ,donec
Titius moriatur,vel hæres à principe restituatur. Et
sic non purificata cõditione. Or quia nõ est omnino
certum hanc conditionẽ debere impleri in vita hæ-
redis , cùm mori possit Titius post hæredẽ , tunc tale
tẽpus nõ reiicitur,sicut reiicitur quãdo est institutus,
cùm ipsemet morietur.Et idẽ si institutus esset quãdo
consul erit,cùm euenire possit,ꝙ morietur antequã
fuerit consul.Facit l.in tẽpus.ff.de hære.instit.& l.qui
filio.ff.de libe.& posth.l.filius à patre. & tenet glo.in
d.§.hæres.insti.de hære.insti. Sanè tamẽ intelligatis,
ꝙ valet hæredis institutio facta de incapace in tẽpus
quo capax erit, quãdo incapacitas surgit ex vitio so-
lius hæredis,vt est videre in deportato propter suum
delictum.Si verò incapacitas proueniet ex vitio am-
borũ,scilicet testatoris & hæredis, vt quãdo institue-
retur spurius cùm capere poterit , tũc esset nulla hæ-
redis institutio,secũdũ Ang. & cõmuniter doct.in d.
§.hæres.& Bal.in l.eã quã.C.de fideic. De alio autem
relicto sibi facto videatis Bart.in l.fi.ff.de his quib.vt
indig. Nam in testãte debet esse capacitas testãdi tẽ-
pore testamẽti , vt d.l.in tẽpus. Nec prædictis obstat,
si quispiam replicaret, ꝙ si quis instituatur hæres ex
die certa, valet institutio,quia tẽpus reiicitur,& hæ-
res pro purè instituto reputatur, vt d.l.hæreditas ex
die.ff.de hære.insti. Et tamen euenire potest ꝙ hæres
moriatur ante euentũ illius certæ diei. Cùm certũ nõ
sit diem venturã hęrede viuo,& tamen eo tunc tẽpus
tenetur , vt s̃.dixi.Ergo eodem modo reiici deberet,
quando institutus fuit,cũ vel quãdo Titius alius quã
hæres morietur: attento ꝙ incertũ est an Titius mo-
rietur ante vel post hæredẽ.Quia respõdeo,ꝙ in pri-
mo casu,quãdo dies certa est in institutione adiecta,
ideo reiicitur: quia si hærede viuẽte cõtingeret dies,
testator diceretur pro parte testatus decessisse,& pro
alia parte tẽporis intestatus. quod esset absurdũ per
iura superius allegata:ideo adiectio tẽporis certi sub
ducitur de medio.Sicut videmus, quãdo aliquis insti
tutus fuit in certo fundo,aut in quacũq; alia re.Quia
detracta mentione rei remanet hæres in totũ. l.j.§.si
ex fundo.ff.de hæred.insti. Et alia ratio nõ est,nisi vt
testator nõ decedat pro parte bonorũ testatus,& pro
reliqua parte intestatus. Sed ista cessat quãdo institu-
tioni hęredis adiicitur tẽpus incertũ. Quia cùm illud
tẽpus habeatur pro cõditione, & conditio in institu-
tionibus hæredum retrotrahatur , quandocũq; eue-
nerit.l.hæredes quandocũq;.ff.de acquit.hæred.Ergo
cùm euẽtus cõditionis retrotrahatur ad tẽpus mor-
tis testatoris , nõ poterit dici testatorẽ decessisse pro
parte tẽporis testatum,& pro parte intestatũ.Nec est
fienda differentia,an tẽpus illud incertũ fuerit insti
tutioni hæredis adiectum per dictionẽ si , vel per di-
ctionẽ cũ,vel quãdo,secũdũ Bar.& doc.in l.extraneũ
la j.C.de hære.insti.& Bar.in l. quandocũq;.§.fi.& in
l.ita stipulatus.la grãde.in ij.q.princ.versi.luxta hæc
quæro.& in iij.q.ff.de verb.obli. Licet aliqui citramõ
tani,vt Petrus & quidã alij,quos sequitur Cy. in d.l.
extraneũ.voluerint tenere contrariũ.Et idẽ esset , vt
scilicet institutio hæredis suspendatur , nec tẽpus re-
iiciatur,si hæres institutus esset ex tẽpore, de quo in-
certũ est si stabit vel non. Puta , quando Titius fuerit
cõsul.Nã certũ non est ꝙ sit futurus cõsul,sicut certũ
est ꝙ morietur,licet nesciatur quãdo.l.j.ff. de cõdi.&
demonstr.vt plenè not.in iuribus.s̃.allega.† Ex præ-
missis pendet quæstionis decisio vtilis & non minus
difficilis : testator reliquit vxori suæ vsumfructum
omnium bonorũ , & post mortẽ vxoris instituit fra-
trem vel aliũ hæredem , an valeat illud legatũ vsus-
fructus. Dubium facit,quia tale legatum vsusfructus
non cedit , nisi adita hæreditate per hæredẽ.l. vnica.
§.j.ff.quãdo dies lega.cedat.& C.de cadu.tol.§.in no-
nissimo.Sed hæres adire nõ potest hæreditatem,nisi
post mortẽ vxoris,quo tempore legatum perit.Cùm
vsusfructus morte fructuarij finiatur,vt d.§.finitur.
insti.de vsufr.Ergo videtur legatũ nullũ.l. Titio cùm
morietur.ff.de vsufru. Et certè Bal.in d.l.extraneum.
tenet dictum legatum valere:quia dato ꝙ hæreditas
adiri

adiri nõ posſit de iure ante mortẽ vxoris, tamẽ suffi-
cit adiri de facto, per regulam volentẽ conditionem
adimpleri posse de facto, vbi de iure impleri non po-
test. l. mulier. §. hæreditarium. ff. de condi. insti. ita ꝙ
quandocunq; post ea tempore debito hæres adeat, ap
parebit eũ retro fuisse hæredẽ, vt d. l. hæres quãdoq;.
ff. de acquir. hæredi. Prætereà cùm non sit aliquis, de
cuius manu vxor capiat legatũ, poterit propria au-
thoritate vel officio iudicis capere, secundum Bal. in
d. l. extraneum. ibi. idem tenet Sali. Bal. & Raph. Cu.
in d. l. hæreditas ex die. ff. de hæred. instit. & Ang. in l.
Gallus. §. j. ff. de lib. & posth. & latè hoc disputãdo te-
nuit Bal. in l. id quod pauperibus. xiiij. q. C. de episc. &
cle. quia testator qui voluit cõsequẽs, scilicet ꝙ vxor
haberet vsumfructũ, voluisse videtur omne antece-
dens necessarium ad illud relictum, & consequenter
voluisse videtur hæredem adire posse hæreditatem in
vita vxoris, sed nõ habere cõmodũ hæreditatis: idem
tenuit Bal. in l. filius à patre. ff. de lib. & posthu. quem
ibi sequitur Paul. dicens ita vidisse iudicari, cum hæc
quæstio occurrisset de facto. Sic etiã tenuit Ias. in d. l.
extraneũ. referens Pau. ita cõsuluisse cõsi. ccclxxxix.
incip. Visis dubiis. & supra omnes Ludo. Roma. cõsil.
lxxj. incip. Visis dubiis propositis, & elegantissimè
cõsultis. dicens sic aliâs consuluisse cũ Pau. & Floria.
Et hanc opi. dicit æquã Alex. in iij. parte, consil. lviij.
incip. Habita super cõtentis. Licet in d. l. extraneum.
tenuisset tale legatũ non valere, prout ante ipsum te-
nuerant Io. And. in addi. Spec. tit. de pigno. §. si. versi.
porro vsufructuarius. Per. de Anch. & Imol. in c. fin.
de pign. per tex. in l. qui filio. in prin. iuncta glo. ibi. ff.
de hæred. insti. Ad quẽ plenè respondet Ias. vbi suprà.
Vnde cõcluditur tale legatũ valere, quia ita seruatur
de consuetudine, secundũ Bal. in d. l. id quod pauperi-
8 bus. † Et maximè valeret tale legatũ vxori factũ in
casibus sequentibus. Primò, si filius vel alius de libe-
ris testatoris esset institutus hæres vniuersalis post
mortem vxoris. Quo casu cùm filius habere debeat
legitimã sine onere & tẽporis dilatione. l. quoniam
in prioribus. C. de inoffic. testa. talis filius posset sal-
tem quo ad legitimã, statim se immiscere hæreditati
paternæ, & confirmaret legatum vxori testatoris fa-
ctum, secundum Ioan. Andr. vbi suprà. Secundò ma-
ximè valeret, vbi testator simpliciter non reliquisset
vxori vsumfructum omnium bonorum, sed eam fe-
cisset dominam & vsufructuariã: quo casu propter
9 dictionem dominam legatũ valeret. † quia idem est
dicere dominus quòd hæres. insti. de hære. quali.
& diffe. §. penul. iuncta glo. ibi. Vxor ergo censeretur
instituta hæres in tẽpore, per cuius aditionẽ confir-
mabitur testamentũ, ita ꝙ propria authoritate posset
legatũ capere, vt singulariter decidit Benedictus de
Plumbino in l. qui duos. ff. de manu. testa. quem se-
quitur Alex. in d. l. extraneũ. Nam quoties vxor est
relicta domina vsufructuaria, apprehendere potest
propria authoritate vsumfructum, secundum Ange.
in l. rerum amotarum. ff. rerũ amo. dicens sic tenuisse
Spec. tit. qui filij sint legi. Idẽ tenet Bal. in c. fi. de cou
sue. Certè si non esset decisio generalis quã suprà fir
maui, hæc particularis decisio difficiliter sustinetur,
quia vt plenè dicam j. in verbo, *Cætera bona*. Illa di-
ctio dominã, nõ importat dominiũ nec hæredis insti
tutionem, dato alio hærede vniuersali in testamento
instituto, quãuis in diem incertam, sed solùm impor-
tat ꝙ vxor relicta domina, tantam habeat præemi-
nentiã, quantã viuo marito habebat in domo. Ter-
tiò maximè valeret tale relictũ vxori factũ, si fuerit
factum per verbum, instituo, vt puta si dixerit, insti-
tuo vxorem meam omnium bonorum meorũ vsu-
fructuaria, vel in vsufructu omniũ bonorum, & post
eius mortem instituo fratrẽ meum hæredẽ vniuer-
salem. Nam tunc vxor erit hæres non solùm in vsu-
fructu, sed etiã in proprietate. arg. l. si quis ita hæres
instituatur excepto fundo. ff. de hæred. instit. Et insti-
tutio fratris resoluetur in fideicõmissum: & perinde
erit ac si vxor instituta fuisset grauata post mortem
hæreditatẽ fratri testatoris restituere, secundũ Salic.
in d. l. extraneũ. in vlt. q. idem tenet Ange. in d. l. filius
à patre. ff. de lib. & posthu. & sentit Bal. in d. l. id quod
pauperibus. Et est de mente Bal. & Ang. per gl. ibi in
l. ij. ff. si pars hære. peta. & vtrobique firmat Alexand.
Quartò maximè valeret dictum relictũ, vbi testa-
tor vxori relinqueret vsumfructũ omniũ bonorum,
& aliquem institueret hæredem in re certa, deinde
post mortẽ vxoris institueret fratrem vel alium vni-
uersaliter. Quia licet hoc casu hæres vniuersalis adi-
re non posſit hæreditatẽ ante mortẽ vxoris: tamen
hæres in re certa purè institutus statim adire pote-
rit: per cuius aditionẽ cõfirmabitur relictũ vsusfru-
ctus ac totum testamentũ. Ad cuius confirmationem
sufficit alterum ex hæredibus adire, cùm cæteris non
adeuntibus portiones eorũ illi accrescant. l. si nemo.
ff. de testa. tut. & l. si legato. §. j. & l. si testamento. ff. de
manu. test. secundũ magis cõmunem opi. vt plenè ha
buistis super verbo, in testamẽto relinquens. j. versi.
pro totali præmissorũ declaratione. ibi, nũc euacuare
superest difficultatẽ &c. & ita consuluit Alex. in iij.
parte alleg. consil. lviij. & Ias. in d. l. extraneum. C. de
10 hære. insti. † Procedamus, domini, vlteriùs, & dica-
mus, ꝙ licet ex die vel ad diẽ fieri non posſit hæredis
institutio, vt sic valeat vt dictũ est: tamen fieri potest
sub conditione, nedum vna, imò sub pluribus. quia
vt dictum fuit suprà, euẽtus cõditionis retrotrahitur
ad tempus mortis testatoris, d. l. hæres quandoq;. ff. de
acquir. hæred. Taliter, ꝙ eueniente cõditione hæres
institutus fingitur fuisse semper hæres tã ante euen-
tum conditionis, quam post. Vnde cùm tunc non re-
sultat absurdum, ꝙ testator videatur decessisse pro
parte temporis testatus, & pro parte intestatus, talis
institutio valet, nec de illa reiicitur cõditio: imò ex-
pectandus est eius euentus: quia nisi cõditio eueniat
& adimpleatur, non posset hæres esse. Imò si sub plu-
ribus cõditionibus fuisset institutus, ita ꝙ dictæ cõdi
tiones fuerint copulatiuè adiectæ: puta si illud & il-
lud factũ fuerit, omnibus parendũ est, & omnes ad-
implendæ sunt, antequã sit hæres. Si tamẽ forent dis-
iunctim positæ: puta si illud vel illud factum fuerit,
sufficeret alterã impleri. insti. de hære. insti. §. si plu-
res. Quod qualiter intelligatur, docent ibi gl. & An-
ge. & doct. in l. si plures. ff. de cõdi. insti. vbi deciditur
quid iuris sit in legatis, fideicommissis, & libertati-
bus. Nam si hæres decederet ante euẽtum conditio-
nis sub qua fuit institutus, hæreditatem non trans-
mitteret ad hæredes. Cùm nullum ius in hæreditate
habeat ante implementum conditionis. Et prætereà
pendet ex futuro euentu. l. quæ legata. ff. de regu. iur.
Veruntamen ad clarius enucleandum istos termi-
nos, scire debetis, ꝙ aliquando instituitur hæres sub
conditione imposſibili, interdũ verò sub conditione
11 posſibili. † Primo casu, si hæres instituatur sub
conditione imposſibili, aduertendum est, quia qua-
12 druplex est imposſibilitas. † Prima est imposſibi-
litas naturæ, quæ si fuerit in dispositione veluti circa
substantiam eius, de quo quæritur: puta si testator di-
xerit:

xerit: Præcipio hæredi meo, ꝙ cœlum digito tangat:
tunc talis impoſsibilitas diſpoſitionē vitiat, imò ve-
riùs loquendo talis præceptiua diſpoſitio velut im-
poſsibilis eſt nulla. Cùm naturaliter nō ſit poſsibile
hæredi cœlum tāgere digito. Et non ſolùm hoc caſu
eſt nulla diſpoſitio vltimæ voluntatis, ſed etiā inter.
viuos. l. ſi quis inquilinos. in fin. & l. apud Iulianū. §.
fin. vbi not. ff. de leg. j. Idē ſi legetur res quæ non eſt
in rerū natura, vt eſt tex. in §. fin. inſti. de leg. Pariter
ſeruatur in cootractibus. l. non ſolùm. ff. de actio. &
obli. Et intelligatis, ꝙ vitiatur in toto, ſi in totū fue
rit impoſsibilis. Sin autē pro parte tātùm, ꝙ illa par-
te vitiaretur per ea quæ habētur in l. j. C. de ſecū. nup.
& in l. ſi ſeruus cōmunis. ff. de dona. inter vir. & vxo.
Et hoc verū ſiue ſit contractus. l. inter ſtipulantē. §. ſa
cram. ff. de verb. obl. ſiue ſit cōfeſsio. l. in confeſsioni-
bus. ff. de interro. actio. ſiue ſit ſentētia iudicis. l. fi. ff.
quæ ſent. ſine appel. reſcin. Siue ſit lex, quæ debet eſſe
poſsibilis. c. erit autē lex. iiij. diſt. Nā vbicunq; impoſ
ſibilitas deducitur in aliquo actu per modum princi
palis diſpoſitionis. i. ꝙ ipſum impoſsibile principa-
liter deducitur in ipſa diſpoſitione, ſemper actus ille
ſeu diſpoſitio tanquā impoſsibilis non valet. l. gene-
raliter. & l. ſi plagij. ff. de verb. obli. Quia tūc impoſsi
bilitas verſatur circa ſubſtātiā eius, de quo quæritur.
Vnde dicit regula, ꝙ impoſsibiliū nulla eſt obliga-
tio, ſcilicet naturalis, neq; ciuilis. l. impoſsibiliū. ff.
de reg. iuris. & c. nemo ad impoſsibile. illo eo. ti. li. vj.
Aliquando verò impoſsibilitas non eſt, nec verſatur
circa ſubſtantiā diſpoſitionis, ſeu non deducitur per
modū principalis diſpoſitionis, ſed eſt & verſatur cir
ca aliquod accidēs, ſeu circa executionē vel exactio-
nē, puta circa anguſtias tēporis, vt q a dixit teſtator,
ſeruos quos Romæ habeo triduo poſt mortē meam
hîc Caturci hæredē meum Titio dare volo. Et tunc ta
lis impoſsibilitas & tēporis angoſtia legatum dandi
& exequēdi non vitiat diſpoſitionē ſeu legatum, ſed
vitiatur. l. ſi mihi & tibi. §. ſi quis ſeruos. ff. de legat. j.

Et idē eſſet ſi talis impoſsibilitas verſaretur in con
tractu bonæfidei: quia vitiaretur impoſsibilitas, &
pro non adiecta haberetur. Sed nō vitiaret cōtractū.
l. inſulam. §. fi. ff. loca. Si autē cōtractus eſſet ſtricti iu-
ris, qualis eſt ſtipulatio: talis impoſsibilitas vitiaret
contractū, niſi partes prouidiſſent, vtputa ꝙ procura
tores hîc Caturci vterq; cōtrahentiū haberet, & egiſ
ſet quilibet cū ſuo, vt eadē die fieret ſolutio: qoia cum
tunc tali prouidentia remedietur contra impoſsibili
tatē, talis impoſsibilitas non redderet cōtractū ſtri-
cti iuris nullū. l. fi. §. ſi inter eos. ff. de ver. ob. facit tex.
iuncta glo. fin. in §. loca. inſti. illo eo. tit. decidit glo. in
d. c. nemo ad impoſsibile. Aliquādo impoſsibilitas
naturæ nō verſatur circa ſubſtātiā diſpoſitionis, nec
deducitur per modum principalis diſpoſitionis, nec
etiā verſatur circa accidēs ſeu executionē, ſed deduci
tur per modū conditionis, & eſt materia noſtra pro-
pria. Et tūc vltimā non vitiat diſpoſitionē, imò ab ea
reiicitur. Adeò ꝙ talis vltima voluntas remanet pu-
ra, veluti ſi teſtator diceret, Titium hæredē inſtituo,
ſi cœlū digito tetigerit. Nam reiecta illa conditione
impoſsibili, quia impoſsibile eſt cœlū tangere digi-
to ſolē vel ſtellas, tunc perinde erit mortuo teſtatore,
acſi hęres purè fuiſſet inſtitutus, per tex. in §. impoſsi
bilis. inſtit. de hære. inſti. vbi ſic dicitur. Impoſsibilis
conditio in inſtrumētis, legatis, vel fideicōmiſsis &
libertatibus pro non ſcripta habetur. facit tex. in l. j.
vbi plenè Bart. & doc. ff. de conſti. inſti. Et idem eſſet
in donatione cauſa mortis, quæ quantum ad hoc na-
turam ſapit vltimarum volūtatum. l. quæ ſub condi-
tione. §. hoc edictū. ff. de condi. inſti. Et idem in con-
tractu matrimonij. Nam ſicut in vltima volūtate ta-
lis conditio impoſsibilis fauore illius reiicitur, ita &
in matrimonio fauore matrimonij. c. j. & fi. ij. de cōd.
apposi. Videatis glo. in c. ſignificatū. de præbē. & in c.
vnico. in fin. ne ſede vacan. aliquid innouetur. lib. vj.
vbi in ſpiritualibus cōditio impoſsibilis non vitiat
13 actum. † Sed in aliis contractibus appoſita, aut in
ſentētia iudicis vel arbitri, non vitiaretur: imò vitia-
ret contractum & ſententiam, adeò ꝙ nulla orietur
actio ad ipſum contractū perficiendū, licet quando-
que oriatur conditio ob cauſam ad ipſum reſoluen-
dū. l. non ſolùm. ff. de actio. & obli. & in §. ſi impoſsi-
bilis. inſti. de inuti. ſtipu. & l. impoſsibilis. ff. de verb.
oblig. Vbi autem talis conditio eſſet neceſſaria. i. ne-
ceſſariò vera, vt q a negatiuè cōciperetur, veluti pro-
mitto decem, ſi cœlū digito non tetigeris, tūc valeret
contractus tanquā purus, cùm ex nunc notoriè ſit ve
rum & certū te non poſſe naturaliter cœlum digito
14 tāgere, vt plenè not. in d. l. impoſsibilis. † Secunda
dicitur impoſsibilitas iuris, quæ ſi verſatur in diſpo-
ſitione ſeu circa illios ſubſtantiā per modū principa-
lis diſpoſitionis, vitiat illā, puta ſi teſtator dicat: præ-
cipio hæredi, ꝙ talē defloret virginē, vel quid ſimile
contra ius faciat. Nam talis diſpoſitio eſt turpis. & ſic
de iure impoſsibilis, ſiue ſit vltima volūtas, ſiue con-
tractus, vel quaſi, vt d. l. generaliter. & l. plagij. ff. de
ver. obl. ideo nihil operatur. Aliquando talis impoſ-
ſibilitas iuris dedocitur & verſatur in aliquo actu nō
per modū principalis diſpoſitionis, ſed per modū cō-
ditionis: veluti ſi teſtator dicat hæredē inſtituo Titiū
ſi filiam propriā acceperit in vxorē: vel hæredem in-
ſtituo Bertam, ſi à marito ſuo diuerterit, & ſic de ſimi
libus. Nam nos hæc facere nō poſſe præſumit ius, vt
dicit tex. in l. filius. ff. de condi. inſti. Sicut quādo hæ-
res inſtitueretur, ſi filiū vel vxorē aut quēcūq; alium
occideret, vel aliquid turpe committeret, quibus caſi
bus etiam talis conditio reiicitur, & pro non adiecta
habetur, vt d. §. impoſsibilis. & l. repræhēdenda. C. de
inſti. & ſubſti. & l. conditiones. & l. filius. ff. de condit.
inſti. & l. obtinuit. ff. de condi. & demon. Et inde deci
dit Bar. quem ibi ſequūtur Bald. & Alex. in l. apud Iu-
lianū. aliàs incip. Iulianus. §. fi. ff. de leg. j. ꝙ ſi podere
relinquatur fratribus mendicantibus cum onere, ꝙ
ibi locū conſtruāt, in quo certi fratres morentur, ta-
le onus non valet. quia eſt impoſsibile: cùm mendi-
cātes non poſsint nouam habitationem aſſumere de
iure cōmuni, niſi de licētia papæ hoc facerent. quam
obtinere eſt multum difficile, vt d. §. fi. & c. fi. de reli-
gio. do. lib. vj. quæ difficultas impoſsibilitati cōpara-
tor. Vnde tale relictum valebit tāquam purum vt in
alium faciliorem vſum conuertatur, ideo ſi immobi-
lia relinquantur talibus, qui illorum ſunt incapaces,
cle. exiui. de ver. ſign. debebitur eis æſtimatio ſecun-
dum Alex. in d. §. fi. de quo videatis gloſ. in verbo, do-
mum. in d. cap. fi. de cuius intellectu plenè tetigit Fe-
15 ly. in cap. in præſentia. de proba. † Quicquid enim
eſt de iure prohibitum, dicitur impoſsibile iuris: ita
quòd hæres ſub tali conditione inſtitutus vel ſubſti-
tutus habetur pro purè inſtituto & ſubſtituto fauore
vltimæ volūtatis: ſicut etiam ſeruari videmus in ma-
trimonio, vt valeat factum ſub tali cōditione & pro
puro habeatur fauore matrimonij: prouiſo tamen ꝙ
conditio non fuerit cōtra ſubſtātiam matrimonij, vt
d. c. fi. extrà de condi. apposi. & glo. in d. cap. ſignifica-
tum. & ca. vnico. ſuperiùs allegatis. Et idem in dona-

tione causa mortis, quæ in hoc æquiparatur vltimæ
volũtati, nisi esset filius testatoris sub tali conditione
institutus: quia tunc non haberetur pro non adiecta,
imò vitiaret institutionem per d.l.filius. vt ꝟ.pleniùs
dicam. In alijs verò contractibus talis conditio vi-
tiaret contractũ, sicut eum vitiat præcedens conditio
natura impossibilis, per iura ibi allegata. Quod ve
rum intelligatis, etiã si esset conditio de iure necessa-
ria, ex eo quia contraria conditio sit de iure impossi
bilis. Quo casu etiã vitiaretur contractus per text. in
l.iurisgentiũ.§.si ob maleficium.ff.de pact.& no.Bar.
in d.l.nõ solùm. Vnde si tibi decem promitterẽ, si de-
lictum non feceris, nihil valet promissio, vt ibi. Et
quod dictum est, scilicet conditionem de iure impos
sibilem non vitiare vltimam dispositionẽ: imò ab ea
reiicitur, & pro non scripta habetur, est verum regu
16 lariter: †tamen fallit in sequẽtibus casibus. Primò,
vbi conditio non esset propriè impossibilis, ex eo ꝙ
lex ei resistat, sed quia potius ei non assistit, vt est vi-
dere in conditione reddente vltimã voluntatẽ capta
toriã: quoniam illa vitiaret vltimã voluntatem pro-
pter defectum formæ à iure traditæ: veluti si testator
diceret: Titium hęredẽ instituo, si Caius voluerit.l.il-
la institutio.ff de hære.instit. quod verũ intelligatis,
vt plenè habuistis ꝟ.in verbo, *Conditus*.). Secũdò fal-
lit, quãdo propter adiectionẽ impossibilis conditio-
nis testamentũ deregeretur peccare in forma substan
tiali, vtputà si filius à patre institueretur sub cõditio
ne impossibili. Quo casu esset institutio nulla, cùm
secundum iuris formam institui non possit, nisi sub
conditione potestatiua.l.suus quoq;.ff.de hær.instit.
Quod qualiter intelligatur, videbitis ꝟ. cùm dicetur
de instituto sub conditione possibili. Tertiò fallit,
vbi talis cõditio impleri posset de facto, ita ꝙ in sup-
plemẽto facti nulla versatur turpitudo. Quo casu ta
lis cõditio de iure impossibilis nõ reiicitur, imò de-
bet impleri de facto.l.Mæui⁹.& l.qui hæredi.in prin.
ff.de cõdi.& demõ.& l.mulier.§.j.ff.de cõdi.insti.vbi
dicitur in d.l.qui hæredi. ꝙ legatarius cui sub condi-
tione dandi decem seruo alieno hæredi instituto reli
ctum est, dare debet illa decem: non quidem domino
serui hæredis instituti, sed illa dare debet ipsimet ser
uo hęredi instituto, licet sit impossibile de iure, ꝙ ser
uo detur: quia dare est accipiẽtis facere, & seruus ni-
hil habere potest, sed omnia domino acquirit. Atta-
men quia in dando decem seruo hæredi instituto nul
la versatur turpitudo. Cùm de facto ei dari.i.pecunia
tradi possit, talis conditio de iure impossibilis non
reiicitur, imò necessariũ est eã impleri, si legatarius
relictũ consequi velit. Quartò fallit, quãdo testator
putauit talẽ conditionem esse possibilem: quia tunc
non reiicitur, imò vitiat dispositionẽ, per tex. singu-
larem in l.seruo manumisso.ff.de condi.indeb. & ibi
Bart.& docto. vbi si seruo iam manumisso, & sic effe-
cto libero, pecuniam reliquerim, si ex meo testamen-
to consequatur libertatẽ, quod de iure est impossibi-
le, postquã ante testamẽtum liber erat: certè tale reli-
ctum sub illa conditione impossibili, quam tamen
ego testator putabam possibilẽ factũ nõ vitiatur, vt
ibi, nisi talis cõditio respiceret finem: qui dato quòd
sit vno modo impossibilis, tamen per alium modum
æquipollẽtẽ est possibilis. de quo est casus in l.huius-
17 modi.§.si ita.& l.ab omnibus.§.j.ff.de leg.j. † Quin
tò fallit, vbi conditio ad implendũ de iure impossibi
lis aliquem respiceret honestum finem, ad quem im-
pleri nõ potest. Quoniam tũc non simpliciter reiici-
tur, sed in aliam causam similem & honestam cõuer-
titur.l.legatum.cum l.seq. vbi latè Bar.ff.de vsufru.le
ga.& per eundẽ in d.l.j.ff.de cõdi.instit.& Io.de Plat.
in l.j.C.de maiuma. & l.j.C.de expen.ludo.lib.xj. vt-
puta si testator certã pecuniã ciuitati alicui reliquc-
rit annuatim soluẽdam ad certum spectaculum illi-
citum in illa ciuitate exercendum, certè illa pecunia
cõuertitur in similem causam. i. simile spectaculum
honestum tamen, in æternam defuncti memoriã ibi
annis singulis exercendam. Vnde dicunt doct. vbi ꝟ.
18 † ꝙ quoties aliquid relinquitur in aliquã piam cau-
sam, quæ fieri non potest, conuerti poterit in aliam
piam & honestam causam. Sed qualiter & cuius au-
ctoritate, dicatis secundum Imo.in d.l.j.ff.de condit.
instit. quòd interdum testator reliquit in talem cau-
sam, quæ de iure impleri non potest in aliquem hone
stum finem: aliquando reliquit in causam quæ de iu-
re impleri potest. Primo casu non debet pecunia re
manere penes hæredem, sed debet in aliquam aliam
honestam causam cõuerti auctoritate episcopi, & de
cõsensu hæredis, vt d.l.legatum.& c.nos quidem, vbi
not. ꝟ.eo. Et sufficit si hæres iustam nõ habeat contra-
dicendi causam. facit l.ij.ff.solu.matri. ad hoc facit à
simili tex.in l.cùm Nauarchorum.C.de nauicu.libro
xj. vbi si illud quod expediri debet per certos homi-
nes, expediri nõ possit, debet per alios viciniores iu-
uari vel expediri ex ordinatione rectorum in loco il
lo præsidentium, secundum Bart.& Io.de Pla.ibi. In-
de est, ꝙ defectus vnius ciuitatis impletur per aliam
sibi viciniorem. quod etiam charitas suadet, iuxta il-
lud Apost. Alter alterius onera portate. Secũdo ca-
su, aut quãtitas relicta non est sufficiens ad perficien-
dum id, quod testator fieri voluit. Et tũc idem dicen-
dum est, quod in præcedenti casu, per ea quæ haben-
tur in d.c.nos quidem.& in d.l.legatum. per Barto.&
in d.l.legatũ.ff.de admit.rerum ad ciuitatẽ pertinen.
Si verò quantitas relicta erat sufficiens ad perficien-
dum id, ad quod testator illam disposuit. tunc regu-
lariter voluntas testatoris formaliter & specificè ser-
uanda est, ita ꝙ fieri non posset alteratio nec conuer-
sio in aliã causam quantũcunq; piam sine licẽtia pa-
pæ, per tex.in cle.quia cõtingit.de relig.domi. Adeò
ꝙ dicit Barto.in l.sciant.C.de his qui ex publi.ratio.
lib.x. ꝙ pecunia destinata pro salario doctorum non
posset per officialem cõmunis, conuerti in salariũ ar
migerorum: imò dicit Ang. in l.si testamẽtum. C.eo.
ꝙ etiam papa non posset de potestate ordinaria sine
causa, sed de potestate absoluta, vt dicta cle.quia con-
tingit. quæ sic intelligit, quoties vsus destinatus per-
fici non potest omnino, aut non cõmodè. Nec suffice
ret licentia legati etiã de latere, & minus episcopi, vt
19 ibi not.glo. † nisi in certis casibus. Primò vbi non in
toto infringeretur volũtas testatoris, sed solùm pro
tempore non seruaretur. Et immineret alia ecclesiæ
necessitas, cui prouideri aliter non posset. Quo casu
de licentia episcopi posset illa pecunia ad tẽpus con-
uerti in illam necessitatẽ, secundũ Ioã. Andr. in c.si.ꝟ.
eo. Vnde si testator reliquit viginti annuatim pro an
niuersario faciendo alicuius ecclesiæ, quæ indiget re
paratione, nec sit aliunde vnde reparari possit. Tunc
de auctoritate & licentia episcopi posset illa pecunia
ad tempus conuerti in ecclesiæ reparationem. Sicut
in simili vidimus superioribus annis factum fuisse
Tolosæ: vbi certa gabella quæ de vino vænali leua-
tur dedicata pro murorum ciuitatis reparatione, per
arrestũ curię parlamenti fuit ad tempus conuersa in
reparationem pontis magni Deauratæ reparatione
indigẽtis: adeò ꝙ illi necessitati aliter subueniri non
poterat.

poterat. Secundò prædicta regula est.vera, nisi vbi
testator pecuniam reliquisset pro nouo opere facien
do in ecclesia. Putà pro construẽdo vnam capellam,
vbi sunt aliæ plures ad sufficientiã. Quo casu si anti-
quum ecclesiæ ædificiũ indigeret reparatione,cui ali
ter subueniri aut prouideri non posset,dicta pecunia
cõuerti poterit authoritate episcopi in reparationẽ
antiquorum ædificiorũ ruinosiorum.arg.l.penul.quę
in hoc est singularis.secundum doct.cum ibi pot.per
Barto.ff.de ope. publi. tamen hoc casu in memoriam
scribi debet quantitas pecuniæ in dicta reparatione
expensæ,vt d.l.penul. Et idẽ esset si testator fieri ius-
sisset monasterium, vel ecclesiam de nouo in ciuitate
tali,in qua sunt plures ecclesiæ indigentes reparatio
ne,& non est vnde subueniri eis possit. Quia tunc au
ctoritate episcopi poterit illa pecunia conuerti pro
reparatione antiquarum ecclesiarũ vel monasterio-
rum,arg.d.l.penult.& tenent Imo.& Ioã.And.in d.c.
fi.& Bart.in l.pater filium.§.Tusculanus.ff.de leg.iij.
& Petr.de Anch.in d.cle.quia cõtingit.& Bart.in l.li-
berto.§.Lucius.ff.de annu.leg.& Bald.in l.j.C.de his
quæ pœ.no.& Ange.in d.l.j. ff.de condi.insti.dumta-
men,illo vsu finito,conuertatur in ædificationem ad
quam relicta fuit primo loco,secũdum Bart.in d.l.j.
C.de expẽ.Ludo.lib.xj. De hac verò materia,an reli
ctum ad vnam causam piam conuerti possit in aliã,
& cuius authoritate,videatis latè Barba.in j.parte cõ
20 si.xxiij.& Guid.papę.q.ccccclvj. † Ex quibus vnum
mẽti tenebitis,ꝙ licet episcopus de cõsensu fundato-
ris possit fundationẽ alterare & mutare,non tamen
hoc posset cum consensu hæredum ipsius fundatoris,
secundum Zabarel.& Imo.in d.cle.quia cõtingit. Sed
quia Panor.in c.cùm accessissent.de cõsti.iij.col.sen-
tit contrarium,videatis ibi pro concordia in vij.col.
Fely. Prætereà decidit singulariter Imol.in d.l.j.ff.
de condi.insti.cum quo transit Fely.in c.super his.de
accu.ij.col.ꝙ licet episcopus vel alius citra papam al
terare non possit relicta ad piũ vsum voluntate testa
toris iam executata,tamen episcopus voluntatẽ testa
toris nondũ executatã alterare poterit: quia faciliùs
tollũtur fienda quã facta.l.patre furioso. ff.de his qui
sunt sui vel alie.iur.& c.quẽadmodum.de iureiu.quę
seruire possunt pro duabus limitationibus ad regulã
volẽtem, piam defuncti voluntatẽ alterari non posse
citra auctoritatem papæ.super quo concludit Bal.in
c.peruenit.le ij.de iureiur.& pleniùs in d.l.si testamẽ
tũ.C.eo.ꝙ alteratio piorũ legatorũ propter vtilitatẽ
est permissa,quã auctorizare potest episcopus.l.fi.ff.
de ope.publi. Sed volũtariam nemo præter papã au-
ctorizare potest.l.prohibere.§.planè. ff. quod vi aut
clàm. Nam potest papa sola voluntate talem altera-
tionẽ si ei videatur vtilis soli, nulla facta inquisitio-
ne de necessitate vel ecclesiæ vtilitate, & sine aliqua
causæ cognitione auctorizare. & ita intelligi potest
dicta cle.quia cõtingit. Sed inferior à papa illã neces
sariã aut vtilem nõ posset auctorizare sine cognitio-
ne causæ,prius ei constito de necessitate vel vtilitate
per debitam inquisitionem. Temerariã autem altera
tionẽ nullus potest auctorizare, cùm adita hæredita-
te nata sit naturalis obligatio ad obseruationem te-
stamẽti,quæ per temeritatem rescripti non tollitur,
vt d.l.si testamentum. Nisi papa hoc faceret de pleni-
tudine potestatis, qua nunquã videtur velle vti con-
tra ius, nisi apponat clausulam non obstante &c.vel
hoc expressè declaret,& ita intelligi etiam potest di-
cta cle.quia contingit,secundum Bal.vbi s. [Quod
etiam quoquomodo facere non posset in relicto pro
maritandis virginibus facto:quia non posset eum in
alium pium vsum cõuertere, secundũ Bal.in l.j.C.de
his quæ pœ.no.& dicitur j.super verbo, qui cum alia
matrimonium contrahens. circa prin. vbi videatis.]
Nec præmissis obstat tex.in §.fin.insti.de lega.vbi
conditio impossibilis de natura vel iure non reiici-
tur,imò vitiat dispositionem. Nam respondeatis,vt
21 per Bar.in j.oppo.in d.l.j.ff.de condi.insti. † Tertia
est impossibilitas facti,quæ potiùs secũdum doct.vo
catur difficultas. Et tũc si talis impossibilitas non est
vniuersalis apud omnes,sed solùm respectu personę,
cui adiicitur & iniũgitur, vt putà si testator dicat, re-
linquo libertatem Sticho,si mille hæredi dederit.vel
dicat, Titium hæredem instituo,si mille scuta dede-
rit:& sit talis qui non habet nec habere potest mille
scuta,licet sint alij plures in loco vel patria q habent
mille & vltrà,tunc non reiicitur, imò talis impossi-
bilitas seu difficultas dandi vitiat dispositionẽ,si non
impleatur.l.cùm hæres.§.non est statuliber.ff.de sta-
tulib. Ideo si auxilio fortè amicorũ vel aliâs quomo-
docunq; adimpleatur conditio,tunc valebit disposi-
tio.l.Arethusa.ad fin.ff.de sta.homi.& l.Stichũ Titio.
§.pe.ff.de sta.libe. Si verò talis impossibilitas seu dif-
ficultas est vniuersalis, non solùm respectu personæ
cui adiicitur talis conditio, sed etiã respectu omniũ,
puta si testator dixerit, Titium hæredem instituo, si
montem aureũ dederit:nam posito,ꝙ de facto per cõ
gregationem omnium pecuniarũ aurearum posset li
quefiendo mons fieri aureus, tamẽ quia hoc de facto
facilè fieri nõ posset,imò non esset possibile alicui so-
li personæ: ideo tali casu erit dicẽdum idem quod in
superiori casu,scilicet ꝙ ex quo talis conditio nõ im-
pletur,vitiabitur institutio & quæcunq; alia disposi-
tio,secundum gl.in d.§.impossibilis.insti.de hær.in-
sti.quam intelligatis veram, qñ testator cogitauit de
monte aureo artificiali,vt dixi. Quo casu iuris præ-
sumptione præsumitur animus instituendi vel relin
quendi non fuisse in testatore,vt dicit illa glos.quam
sic intelligit Imo.in d.l.j.ff.de condit.instit.quem se-
quitur Ange.ibi in d.§.impossibilis. Si autẽ testator
cogitauerit de mõte aureo naturali, tũc quia hoc est
impossibile de natura,talis conditio reiiceretur, nec
vitiaret dispositionem, argu.d.l.j.ff.de condi.institu.
22 † Quarta est impossibilitas perplexitatis, quæ vi-
tiat dispositionẽ l.si Titius.ff.de cõdi. insti. putà si te-
stator dixerit, Si Titius hæres erit, Seius hæres esto.
Et si Seius hæres erit,Titius hæres esto. Quo casu nõ
valeret nec valere potest talis hæredis institutio: &
ratio est,quia vt Titius sit hæres oporret ꝙ eius cõdi
tio adimpleatur,scilicet ꝙ primò Seius hęres existat.
Sed Seius hæres esse non potest, nisi priùs sua condi-
tio impleatur,videlicet ꝙ primò Titius hæres sit. Vn
de propter verborũ perplexitatem se inuicem impe-
diũt.l.vbi repugnãtia.ff.de reg.iur. Nã quilibet ipso-
rum hæres esse nõ posset in solidum.facit l.si Titius.
ff.de verbo.oblig.secundum glos.in d.l.si Titius.ff.de
condi.instit. [Licet in his sit reperire perplexitatẽ
in foro cõtentioso,non tamẽ in his quę sunt fori con
scientiæ, in quo nõ est dare perplexitatẽ in vera con-
scientia, vt scilicet quis sit inter duo mala seu pecca-
ta constitutus,adeò ꝙ alterum euitare nõ possit. Sed
quo ad fatuam opinionem & conscientiam scrupulo
sam quis dici posset perplexus. quo casu consulitur
vel ꝙ talẽ conscientiam seu scrupulũ deponat peri-
tiores consulendo,vel si deponi non posset,cõmittat
minus malum,vt euitetur maius.cap.duo mala.xiij.
dist.vbi bona gl.in summa gl.& Panor.in c.non ma-

gno.circa finem,ne clerici vel monachi.] Verumta-
men in hoc punctu concludatis latius: quia aut talis
perplexitas non surgit ex verbis testatoris immedia-
tè, sed extrinsecùs habito respectu ad aliud, puta ad
patrimoniũ eius. Et tunc non vitiat dispositioné, sed
dissoluitur talis perplexitas prout meli' fieri potest
considerata voluntate testantis. l.qui quadringenta.
§.j.ff.ad l.Fal. Aut perplexitas contingit ex verbis te
statoris: & tũc aut cadit inter res, quarũ vna digna est
maiori fauore quá altera: & nõ vitiatur dispositio to
taliter: quia fauetur ei, quæ maiori fauore digna est,
& in illa valet dispositio l.fi.§.j.vbi not.ff.de vulg.&
pupil. Aut perplexitas est inter res æquali fauore di
gnas: & tunc aut talis perplexitas dissolui potest per
tale implementũ facti tendens ad cõmodum implen-
tis: & tũc nõ vitiat, imò potius per tale implemẽtum
dissoluitur. l.si quis ita.ff.de cõdi.insti.no.gl.& Bart.
in d.l.si Titius.illo tit. Aut dissolui non potest per ta-
le implemẽtum, quia dato q̃ de facto impleretur con
ditio, tamẽ implemẽtum non tenderet ad cõmodum
implentis, sed alterius: & tunc vitiaretur talis dispo-
23 sitio ratione talis perplexitatis, vt d.l.si Titius.† Se-
cundò principaliter dixi, q̃ aliquãdo instituitur hæ-
res sub conditione possibili. Et valet talis institutio
per tex.in d.§.hæres.insti.de hære.insti. Siue talis con
ditio sit potestatiua, siue casualis, siue mixta. Nam hæ
res institui potest sub cõditione potestatiua in mera
potestate hæredis cõsistente: siue sit talis quæ vltimo
vitæ spiritu impleri possit, siue sit quę vltimo spiritu
impleri non possit: qualis est conditio potestatiua,
quæ consistit in facto libero & facili ipsius hæredis:
puta si palatiũ intrauerit: siue etiam talis conditio sit
casualis: pendens à casu qui contingere poterit, vel
non contingere, puta si nauis ex Asia venerit. Nam
poterit esse, q̃ veniet; & q̃ non veniet infra tẽpus à
testatore determinatum: siue talis conditio sit mixta:
quod potest dupliciter cõtingere. Primò quia pẽdet
ex facto hæredis & futuro euentu casuali, qualis est
illa: si ad sanctum Iacobum iuerit: aut Romam, vel
Parisios: quoniam licet in potestate hæredis sit ire &
redire, tamen non dependet omnino à sua mera fa-
cultate, q̃ tantũ ire possit, q̃ ad illum locũ perueniat.
Cùm multa occurrere possunt. Putà mors cuius dies
est incerta tempore, loco, & modo: vel aliud impedi-
mentum, q̃ ad illum locũ peruenire non poterit. l.si
pater. C.de instit. & substit.sub condit.factis. Præ-
tereà hoc potest contingere: quia conditio fortè pen-
det ex facto heredis & alterius: puta si testator dixe-
rit: Titiũ hæredẽ instituo, si cum tali muliere nupse-
rit. quia in sola hæredis potestate non est nubere sine
consensu & facto mulieris. l.j.& ij.C.de insti.& sub-
stit. Et idem est in conditione si decem Titio dede-
rit: quia implementũ dãdi non solùm pendet ex dan-
tis voluntate, sed etiam à facto & voluntate tertij, sci
licet si accipere illa decem voluerit. l.iij.ff.de condit.
insti.secundum gl.quam ibi sequuntur communiter
doct.in d.l.j.C.de insti.& substi. Bar.& Imo.in l.in te
stamento.la ij.ff.de cond.& demõ.Bar.& Bal.in l.fin.
C.de condit.inser. Sub quacunque ergo conditione
potest hæres institui, adeò q̃ testator diceretur rectè
testatus, ac si hæredem purè instituisset. Et cùm condi
tio contingẽs retrotrahatur ad tempus mortis testa-
toris, vt s.dictum fuit: conditione eueniente fingitur
omni tẽpore hæres fuisse: & si cõditio deficiat, etiam
nunquã fuisse hæres demonstratur. Sed ab intestato
testatorẽ decessisse, & nullo tempore testatum fuisse.
24 † Plus dico, q̃ testamentum in quo fuit hæres sub
conditione institutus, adeò valet, q̃ etiam rũpit præ-
cedens, in quo idem hæres vel alius fuerat purè insti
tutus. Nam interim valet istud secundum testamen-
tum, donec conditio deficiat. quod sufficit ad rũpen-
dum primum ilico post mortem testatoris, vt plenè
habuistis s.testamẽtum ij. Et in tantũ ipsum primum
testamentũ rumpit, q̃ si postea huiusmodi conditio
in hoc secundo testamẽto adiecta deficeret, primum
testamentum non propter hoc recõualesceret. l.cùm
in secundo.ff.de iniu.rup.test.& insti.quib.mo.testa.
infir.§.posteriore. Non dico tamẽ, q̃ interim, pẽden-
te conditione, institutus dicatur hæres, imò si decede
ret ante conditionis implementũ vel aduentum, hæ-
reditatẽ quam conditione pẽdente adire non potuit,
nõ trãsmitteret ad hæredes. l.vnica.§.sin autẽ aliquid
sub conditione. C.de cad.tol. Sed remaneret hæredi-
bus ab intestato succedẽtibus testatori, nisi talis hæ-
res substitutũ haberet, aut cohæredẽ puerũ, vel cuius
cõditio iam impleta foret vel impleretur. de quo ple
nè in d.§.sin autem sub conditione. & dicta l.si pater.
25 vt dicam j. † Nam ius implendi conditionem non
transit ad hæredem illius, qui eã adimplere debebat,
vel in cuius persona impleri habebat. l.à testatore.ff.
de condi.& demon. & d.§.sin autẽ aliquid sub cõditio
ne. Sed an in contractibus, si contrahẽs cõditionem
non impleuerit, facultas implendi eã transeat ad hæ-
redes. Videatis plenè Bart.in l.si decem cùm petiero.
ff.de verb.obl.& Bal.in l.ij.C.de pac.inter emp.& vẽ-
di.conuen.& Alex.in l.qui Romæ.§.Augerius.ff. de
26 verb.obliga. † Et hæc vera, scilicet q̃ valet hæredis
institutio sub conditione possibili facta, vbi hæres
sub tali conditione institutus est extraneus, scilicet
in potestate testatoris tempore suæ mortis non con-
stitutus: qui sine dubio institui potest sub conditio-
ne. Si autem hæres esset filius testatoris, in eius pote-
state constitutus, vel nepos, aut deinceps ex filio, quẽ
nemo præcederet tempore quo testator moritur, an
possit sub conditione possibili hæres institui, ita q̃
taliter filio instituto valeat illa institutio, sicut in hæ
rede extraneo. Et puto dicendum, q̃ si filius fuerit in-
stitutus sub conditione casuali vel mixta, tunc iure
antiquo testamẽtum erit nullum, nisi in contrarium
euentũ cõditionis filius fuisset exhæredatus. Et ratio
erat, quia si cõditio deficiebat, filius reperiebatur pręe
teritus, nisi in defectum conditionis reperiretur ex-
hæredatus: quo casu, scilicet quãdo exhæredatus erat
in defectum cõditionis, cùm stante conditione repe-
riebatur institutus, & deficiẽte conditione reperieba
tur exhæredatus, testamentum valebit. quia satisfa-
ctum erat formæ legis volẽtis filium institui vel exe
hæredari. l.inter cætera.ff.de liber.& posth.& habui-
stis plenè s.in eo.testamẽto relinqueos. Ideo hæc for-
tè considerans noster Raynutius, cùm non haberet
causam iustam propter quam posset aut deberet filiã
suam Adiectam in defectum cõditionis exhæredare:
quia pupilla erat, quæ causam ingratitudinis cõmit-
tere non poterat; illam simpliciter & purè instituit
hæredem sine die & conditione, prout iure illo erant
purè instituẽdi filij & non sub conditione casuali vel
mixta, nisi in defectum conditionis exhæredarentur.
27 † Et intelligatis, q̃ filius in potestate institui non
poterat sub conditione mixta, scilicet dependente à
voluntate & facto ipsius, & à casu, puta sub conditio
ne si iret ad sanctum Iacobum, & sub conditione de-
pendente partim à facto filij, & partim à facto alte-
rius: puta, si cum Bertha matrimoniũ contraheret. Si
autem institueret filius sub cõditione mixta depen-
dente

dente à facto suo & alterius, & si tale factum quod
verisimiliter impleri possit: veluti si decem Titio de-
derit. Quoniam tūc verisimilius est, ꝙ Titius illa de-
cem accipiet: talis conditio censetur quodāmodo po-
testatiua: & sic valeret institutio illo modo facta. l.
suus quoq;. ff. de hære. insti. & dicam nunc. Nam sub
cōditione potestatiua fili⁹ in potestate institui olim
poterat absq; eo ꝙ in cōtrarium conditionis euentū
exhæredaretur. Quia cùm in sui sit potestate condi-
tionem adimplere quādo velit, imputabitur ei si illā
non impleret, sed facto & negligentia, & sic culpa
sui differret vsq; ad extremum vitæ spiritū. facit tex.
in l. fi. C. de neces. hære. insti. Præterea institutio fa-
cta sub conditione potestatiua, quæ ab hæredis pen-
det arbitrio & potestate habetur pro pura. l. j. §. qui
sub cōditione. ff. si quis omis. causa testa. Vnde filius
qui potest cōditioni parere & non paret, videtur pa-
ternam hęreditatem repudiasse. In quem casum, scili
cet, ꝙ filius hæreditatem nolit, eum exhæredare fo-
ret superuacuum. l. iam dubitari. ff. de hęr. instit. quia
hoc casu filius talem cōditionem non implendo à pa
terna hæreditate erit exclusus, etiam à legitima, nisi
casu impeditus illam adimplere nō potuisset. vt quia
fortè patre mortuo superuenit ei febris, propter quā
ire non potuit, sed decessit. Cùm cōditio in facili con
sisteret facto, puta si palatiū intraret, quo casu habe-
bitur cōditio pro impleta, & fili⁹ pro purè instituto.
l. quæ sub conditione. §. quoties. ff. de condi. instit. vbi
filius fuerat institutus, si seruum manumitteret, qui
seruus si casu fortuito decesserit ante negligentiam
filij, cōditio habebitur pro impleta, vt ibi: & filius suc
cedit ac moriendo hæreditatē transmittit, secundum
Cyn. & Alberi. in iiij. parte. & Bal. in iij. q. in d. l. si pa-
28 ter. C. de insti. & substit. † Hodie verò si filius insti-
tuatur sub conditione potestatiua, vel casuali, aut
mixta, testamentū valet, posito ꝙ in defectum condi-
tionis nō fuerit exhæredatus. Et ratio est, quia hodie
omnis conditio vel onus siue grauamen vel tēporis
dilatio in filij institutione apposita ipso iure reiiciū-
tur. & pro non adiectis habentur, vsq; ad concurren
tem legitimæ filio in bonis paternis debitæ quātita-
tem, per tex. no. in l. quoniā in prioribus. C. de inoffi.
testa. & hic in tex. nostro, dum dicit: filiū per patrem
in legitima grauari non posse, ita ꝙ hodie filius sub
conditione hæres institutus in testamento patris &
quicunq; alius descēdens primū locum suitatis tenēs
reiecta cōditione aut dilatione habetur pro purè in-
stituto, quatenus ascēdit legitima, licet in residuo im
pleri debeat conditio, vt videbitis infrà. Et sic hodie
testamentum non est nullum sub quacunq; conditio
ne aut onere filius fuerit institutus, cùm saltem repu-
tatur in legitima purè institutus, ideo non est opus,
ꝙ talis filius in defectum conditionis exhæredetur:
imò d. l. si pater. quæ hoc requirebat, est hodie quo
ad hoc correcta, per dictam l. quoniam in prioribus.
Et est verum, scilicet ꝙ filius in legitima censetur pu
rè institutus etiam si conditio sub qua fuit institutus
hæres, esset merè potestatiua, & ad implendum faci-
lis: puta si pater instituat filium sub conditione, si vo
luerit. Nam talis cōditio quāuis ad implendū facilis
de legitima reiicitur ipso iure: & ratio est: quia si non
reiiceret & filius moreretur, antequā declararet vel-
le esse hæres, non transmitteret hæreditatē ad hære-
des. l. si ita legatū. §. illi si volet. ff. de lega. j. Vnde cùm
sua intersit ꝙ eā transmittat, talis conditio reiicitur,
secundum Bal. Sali. & Paul. per illum tex. in d. l. quo-
niā in prioribus. & Imo. in l. iam dubitari. & l. Corne

lius. ff. de hære. inst. Et non solùm reiicitur cōditio, &
quodcunq; grauamē, & temporis dilatio, si filius fue
rit in sola legitima institutus, vt d. l. quoniā in priori
bus. Sed etiam vbi fuisset vltra legitimā tota hæredi-
tas ei à patre relicta, quāuis per fideicōmissum condi
tionale vel ad diem. Quo casu dies vel cōditio reiici-
tur vsq; ad legitimam, & in residuo durat. l. scimus.
§. cùm autem. C. de inof. testa. secūdum Fulg. & Paul.
ibi. Et tollitur tale grauamen ipso iure de legitima:
imò (vt verius loquar) pro non scripto habetur. adeò
ꝙ si pater relinquendo aliquid filio clausulā apposue
rit, ꝙ occasione legitimæ plus petere non possit, non
propter hoc prohibebitur filius integrā legitimā pe-
tere vel eius supplemētum, posito etiā ꝙ tale relictū
acceptasset, in Auth. vt cùm de appel. cog. §. cæterùm.
Et alia ratio nō est, nisi quia omne onus & impedimē
tum ac quæcunq; dilatio reiiciuntur de legitima, se-
cundū Bal. Sali. & Paul. in l. si quādo. §. fi. C. de inoffi.
testa. & Bal. eod. tit. l. omnimodo. & in l. hac edictali.
versi. quam obseruationē. C. de secun. nup. & Ang. in
l. iubemus. C. ad Treb. Et ratio quare legitimæ nō po
test onus adiici, est quia filius nō habet eam omnino
☞ beneficio patris, sed potiùs ex iuris dispositiōe. [De
quo est bon⁹ tex. in l. si arrogator, ppe fi. ff. de adop.]
Ideo pater non potest in ea filiū grauare, cùm sibi de-
beatur patre inuito, qui quo ad eam est debitor filij,
secundū Bal. in l. quoties. C. de hære. instit. & in l. filiū
quem habentem. C. fami. ercis. Et certū est debitorem
nihil de debito posse disponere in detrimentū, & pre
iudiciū creditoris. l. debitorū pactionibus. C. de pact.
29 Et inde est, ꝙ dicimus, † sicut non potest debitor in-
uito creditore vnā rem pro alia soluere, insti. quibus
mo. tol. obl. in prin. & plenè in l. ij. ff. si cer. pe. Sic etiā
nō posset pater disponere, ꝙ filius capiat in pecunia
suā legitimā, quæ sibi debetur de corporibus hæredi-
tatis. l. scim⁹. §. repletionē. vbi hoc tenēt Gul. de Cug.
& Bal. C. de inof. test. Bar. & Imo. in l. suus quoq;. ff. de
hære. insti. Pau. consi. cclvj. Lud. Rom. consi. cclxxvij.
& Alex. consi. lxxxvij. licet Angel. in d. l. si pater. C. de
instit. & subst. & Sali. in §. repletionē. dixerint filium
cogi posse eam recipere in pecunia, cum qua possunt
omnes res cōparari, aut in eam conuerti: tamē si vel-
les opinio. cōcordare satis coloratè, vide Bald. in d. l.
suus quoq;. vbi distinguit inter testamentū factū in-
ter liberos & extraneos. Videatis circa hoc limitatio
nem quam dedi in verbo, *Duas habens filias*. loquen-
do de statuto filias dotatas excludente. versi. vnum ta
men mēti tenebitis &c. Plus dicit Pau. in d. l. si quan
do. ꝙ etiam si testator adiiceret in testamento, ꝙ filiū
priuat dicto relicto, si quid plus petierit, talis clausu-
la fauore testamenti vt valeat, habetur pro non adie-
cta, secundum Alex. & Ias. ibi. Nam omni grauamine
30 reiecto relictū habetur pro puro, † cùm legitima non
possit sui natura suscipere grauamen. Adeò ꝙ dicit
Bal. in l. ij. in fi. C. de iure do. quem ibi sequitur Alex.
in addi. ꝙ non posset pater legitimā relinquere filio
animo cōpensandi cum aliquo debito, in quo ei tene
batur, nisi tale debitū foret quod sui natura cōputare
tur in legitimam, vt est dos promissa vel propter nu-
ptias donatio. l. si cùm dotem. §. si pater. vbi hoc dicit
Alex. ff. sol. mat. Sed aliud debitū nunquam cōpensa-
tur cū legitima, nec posset hoc facere, qui non potest
filiū in legitima grauare: quod faceret si filius in legi
timā cōputaret. Idē tenet Bal. post Cy. in l. cum patrē.
eod. tit. de iure do. in fin. Præterea si testator facere
possit, vt quod debet hæredi in Falcidiam ei impute-
tur, hoc est quia Falcidiā in totū prohibere potest. l. si

debitor.ff.ad leg.Falci.iuncta Auth.sed cùm testator.
C.illo eo.tit. Ergo hoc disponere non posset in legiti
ma, quam prohibere aut grauare non potest quoquo
modo: quinimò filius legitimá & quicquid aliàs sibi
debebatur petere poterit & consequi, etiá si inuenta-
rium non fecerit secundú Pau.consi.ccxj.incip.dubiú
facit. Vnde si filius esset pariter à patre hæres institu-
tus, alteri hæreditatem purè vel sub conditione resti
turus, posset legitimam & debitum deducere, ita q
si hæreditaté retenta legitima restituerit, debitum in-
super à fideicómissario petere poterit secúdum Paul.
in d.consilio. Videatis eiusdem consi.clxiiij.incip.vi-
sa facti narratione. Nam licet aditione hæreditatis
actiones hæreditariæ hæredi cópetentes cótra defun
ctum cófundantur pro portione hæreditaria, qua est
hæres.l.j.& per totum.C.de hæred.act.& l.si vxor.C.
de bo.auth.iudi.pos.tamen hoc verum est, vbi credi-
tor est hæres, sed filius qui (vt dixi) est in legitima cre
ditor patris, solá acceptádo legitimá, non dicitur hæ
res, nec parté hæreditatis petere, cùm legitima nó sit
quota hæreditatis sed bonorum secundum omnes: &
sicut vnus & idem creditor de eisdé bonis & hæredi-
tate detrahere potest duo diuersa debita, in quibus ei
defunctus tenebatur, sic detrahere filius poterit legi-
timam & debitú ex alia causa, in quo pater ei teneba-
tur ex causa castrensi, vel quasi, vel aduentitia: aliàs
grauaretur in sua legitima, quod fieri nó potest. Nec
obst. q legitima est quota bonorú, quæ dicútur dedu-
cto ære alieno: quia hoc est verú, vbi esset æs omnino
alienú, tam respectu patris, quá filij in legitima succe
déris. Sed in casu nostro non est æs penitus alienum,
imò proprium filij. quod à fideicómissario, vel alio quo-
cunq; patris hærede exigere poterit vltra legitimá,
vt ibi deciditur. Præterea núquam debitú confun-
ditur per Falcidiá, nisi dicatur, vt d.l.si debitor. Ergo
nec per legitimam, in qua nullomodo filius onerari
31 potest in testaméto patris, etiá si dicatur. † Et idem
in testamento matris, quæ si filium sub códitione in-
stituerit, vel ei reliquerit: talis dies vel conditio aut
aliud quodcunq; onus reiicitur quo ad legitimá, se-
cundú Bar.& plenius Alex.in l.si mater.§.j.ff.de vul.
& pup. Et idem in filio emácipato, cui etiam legiti-
ma debetur, per dictá l.quoniá in priorib⁹.vbi est de
32 hoc tex.no. † Qui tamen per doc.limitatur decem
modis. Primò nisi conditio apposita fuerit in insti
tutione ad cómodum ipsius filij & prouisioné: quia
túc de institutione filij códitio nó reiicitur, secúdum
gl.in d.l.quoniam in prioribus.per tex.in l.filius ma
tré.eo.tit.C.de inof.test.vbi Bar.& Bal.in l.cùm ex fi-
lio.ff.de vulg.& pupi.& Alex.in l.mulier.ff.de liber.&
posth.& est communis opi.quæ adeò est vera, vt con-
sultú reperi; q sicut valet impositio oneris in legiti-
ma quoties fit in commodú filij, sic etiá valebit impo
sitio pœnæ filio impositæ, si contrariú faciat, vt clarè
consuluit Pau.consi.ccxxiiij.incip.visis & cósidera-
tis omnibus. Quod quidé consilium est de verbo ad
verbú in cósiliis suis nouiter in iiij.vol.impressis, có
si.lxxvij.vbi decidit, q si pater filio prospiciés prohi-
beat bona ei relicta alienare, eo quia fortè videt eum
lubricú & malè discretum, & casu quo alienauerit,
velit bona alienata redire ad proximiorem de fami-
lia; si filius contra patris prohibitioné in sui cómodú
& fauoré factam bona alienauerit, certè redibunt ad
proximioré, vel illum cui testator applicare voluit.
Et redibút in solidú non retenta per filium legitima,
secundú Paul.ibi. Quod ego semper intellexi verum
vbi bona prohibita fuerunt alienari per certú tépus,
puta donec filius xxx.annos habuerit. & ita loquitur
Pau.in dicto consilio: si bene intelligatur. Quo casu
censetur facta prohibitio ad commodum filij, vt scili
cet non alienet, donec ad xxx.annos venerit: quo té-
pore præsumitur verisimiliter, q nactus erit discre-
tioné bene regédi patrimoniú. Similiter sic intelli-
gatur d.l.filius matré, in qua Pau.se fundat: quia ibi
mater filiú exhæredabat iure ingratitudinis, donec à
patre foret emancipatus, vel aliàs potestate solutus.
quia fortè videbat maritú esse bonorú dilapidatoré:
& si filiú instituisset, bona in manus patris filij mari
ti sui incidissent, táquá legitimi bonorú filij admini-
stratoris: quæ dilapidasset. ideo potuit ad tépus filiú
exhæredare, aut habere bona prohibere, donec peri-
culú dilapidationis cessaret. Quod aliàs contingere
non potest, nisi fortè patris vel filij emácipatione, cu
ius pater post emácipationé non est legitimus admi-
nistrator. l.j.C. de bon.mater.& l.cùm oportet.C.de
bo.quæ libe.videatis quæ plenè dixi s.super verbo, *In
testamento relinquens*.ij.vbi habuistis materiá exhære
dationis. Si auté pater vel mater in perpetuú prohi-
berét filiú alienare, talis prohibitio perpetua nó ex-
téderetur ad legitimá; quinimo illa non obstáte pos-
set filius sine metu pœnæ alienare vsq; ad legitimá,
in qua grauari non potest, vt hic est tex.& in d.l.quo-
niá in prioribus. nisi in casu vltimæ limitationis.j.di
cendæ. Adde q ita fuit iudicatú per arrestú in curia
parlamenti Burdegalæ: in vigilia natiuitatis beati
33 Ioánis baptistæ, anno domini M.cccc.xcix. Quo † an-
no receptus fueram in mense Aprili in consiliarium
regiú in dicta curia. Secundò limitatur dicta l.quo-
niá in prioribus, locú nó habere in casu dictæ l.filius.
ff.de condi.instit.scilicet, vbi filius institutus à patre
fuisset, vel ei aliquid relictú sub turpi códitione, quę
(vt suprà dictú fuit) cé setur esse impossibilis de iure:
quoniá talis conditio de institutione filij, etiá quo ad
legitimá non reiicitur, nec filius etiá in legitima cen
sebitur institutus: & per consequens testamentú pro-
pter filij præteritionem erit nullum, cùm talis condi
tio vitiet institutionem, vt locum non habeat regula
nostra, q omnis conditio reiiciatur de legitima; secú
dum Bal.in d.l.si pater.C.de insti.& subst.quẽ sequi-
tur Pau.in l.conditiones.ff.de condi.instit. Nam d.l.
filius casum ponebat singularem, in quo códitio tur-
pis non habetur pro non scripta. Vnde dispositio ge-
neralis d.l.quoniá in prioribus, non censetur illi de-
rogasse. Quia quando lex antiqua ponit aliquem ca
sum specialé, lex noua generaliter corrigens, etiam
cum clausula non obstantibus quibuscunq; legibus
antiquis, non intelligitur derogare illi legi speciali,
nisi de illa specialem fecerit mentionem, secundum
glo.in l.sciendum.§.j.vbi Bar.ff.qui satisda.cog.& in
Auth.de hæredi.ab intesta.venienti.§.j.super verbo,
vacantibus.& plenius per Bar.in verbo, non obstan-
34 tibus.in extrauag.ad reprimendum. † Tertiò limi-
tatur, nisi filius repudiet legitimam quæ peruenit
exindè ad substitutum vel alium: quia tunc ille sub-
stitutus vel alius tenebitur ad grauamen. Cùm mu-
tatione personæ cesset priuilegium legitimæ, vt in
simili probat tex.not.in patrono in l.cùm patronus.
ff.de legat.ij.vbi hoc tenet Paul.in dicta l.quoniam
in prioribus. dicens illud debere extendi ad legitimá
filij ex identitate rationis. Ad boc melius facit tex.in
l.qui fundum per fideicommissum.§.finali.cum l.se-
quen.ff.de legat.j.vbi licet impubes non potuerit in
legitima grauari onere fideicommissi, tamen si legi-
tima deueniat ad substitutum impuberis, vel ad le-
gitimos

gitimos eius hęredes, illi tenebunt [Quia licet fili⁹
ipse nõ possit in legitima grauari: tamẽ bene graua
ri potest eius hęres, vt habet j. sup verbo, *Si absque li-
beris moreretur*. ij. in materia cõpẽdiosę substitutiõis
tractando quartũ effectũ directæ substitutionis.] ad
onus fideicõmissi, secundũ doct. & ibi Ias. in l. ex tri-
bus. C. de inof. test. Vltra quẽ dicaris, ꝙ hoc est verũ,
vbi filius in legitima grauat⁹, vult legitimã repudia
re, & quo ad illã locũ facere substituto. Si autẽ filius
à patre hæres institutus esset more legatorũ vel in re
propria filij adeò grauatus, ꝙ solutis onerib⁹ nõ re-
staret sibi integra legitima, posset talis filius solã le-
gitimã acceptare, & quo ad residuũ hæreditatis locũ
facere substituto. Quia licet fili⁹ hæres institutus nõ
possit accepta legitima residuũ hæreditatis repudia-
re, & locũ facere substituto: imò si legitimam adeas,
residuũ videtur adiuisse, ita ꝙ totũ sibi applicatur iu
re accrescẽdi: dato etiã ꝙ nõ esset institutus nisi in so
la legitima, quãdo non est alius hæres. l. j. §. si ex fun-
do. ff. de hære. insti. Acceptando enim patrẽ totum ha
bere cogitur, aut totũ repudiare, [De quo plene j.
sup verbo. *Si absq. liberis moreretur*. ij. in v. prin. arti.
tractãdo primũ effectũ vulga. substi.] secundum Pa-
nor. hic per l. j. & ij. ff. de acqui. hære. & consuluit An-
ge. cons. lxxxiiij. inci. subtiliter & eleganter. tamen
vbi fili⁹ fuerit à patre hæres institut⁹, & ei datus sub-
stitutus, si hæres nõ sit, & fuerit in re sua propria, vel
aliàs à patre grauatus, taliter ꝙ satisfactis onerib⁹ nõ
remanet et sibi legitima integra, eo casu poterit filius
solam legitimã omni grauamine liberã acceptare, &
residuũ hæreditatis repudiare: & quo ad illũ locũ fa-
cere substituto: quia ita statuitur in legitima quã ha-
bet patronus in bonis liberti sui p text. sing. in l. si li-
bertus patrono. ff. de bo. liber. quæ etiã locũ habet in
legitima filij, secundũ Bal. quẽ ibi sequitur Pau. in l.
iij. C. de impu. & aliis subst. & cõsuluit idẽ Pau. con-
si. cclvij. inci. visis actis, &c. tenet Alex. in l. quia pote
rat. ff. ad Trebel. & in hoc omnes cõcordant, vt teti-
35 gi super verbo, Et vxorẽ. in iiij. præludio. † Quartò
limitabitur dicta regula locũ nõ habere, quãdo in ci
uitate foret statutũ, ꝙ stantibus masculis filia dotata
nõ succedat: nã si eo tũc pater in testamẽto relinquat
filiæ mille scuta pro dote titulo institutionis, & ma-
sculos hæredes instituat: nõ poterit talis filia petere
illa mille antequã marietur. nec dilatio tẽporis tol-
litur, nec hoc casu locũ habet d. l. quoniam in priori-
bus. q̃ aliàs cessante dicto statuto locũ haberet. Vnde
si talis filia interim moriatur priusquam maritetur,
nõ transmittet illa mille ad hęredes, secundũ Bar. sin
gulariter in l. Titio centũ. §. Titio genero. vlti. col. ff.
de cõdi. & demon. Nam licet statutũ tollere non pos-
sit legitimã in totũ, tamen potest eam diminuere in
quãtitate, ita & in tẽpore, vt tenet Pau. in d. l. quoniã
in prioribus, dicẽs plurires sic consuluisse. & idẽ Pau.
in Authen. nouissima. C. de inof. testa. & Iason in d. l.
36 quoniam in prioribus. † Quintò limitabitur, quan-
do filius esset dupliciter grauatus. Primò, quia esset
ei relictũ minus legitima. Secũdò, ꝙ etiã in illo reli-
cto, quod est minus legitima, esset adiectũ grauamẽ
vel cõditio: quo casu locũ non haberet d. l. quoniã in
prioribus. Ne duæ specialitates concurrant, secundũ
Alb. ibi. sed Pau. & Iasõ cõtra. Quia nullũ est incõ-
ueniẽs, ꝙ hæc duo cõcurrant, nec testamentũ subuer-
tabit. Et præterea duo specialia admittũtur in eadẽ
materia, quoties sunt à iure cõmuni introducta, secũ
dũ Bal. in l. j. C. quando liceat ab emp. discē. sicut sunt
in casu nostro. quia in eo quod est speciale, ꝙ testa-
mentum in quo relinquatur filio minus legitima va
leat, sed agatur ad supplementum, est introductũ per
dictam l. omnimodo. C. de inoffi. testa. Et in eo quod
dicitur, ꝙ grauamen reiicitur, fuit introductũ per di
ctam l. quoniam in prioribus. & sic ambo spe. talia
37 sunt de iure communi. † Sextò limitatur dicta regu-
la, scilicet vt locum habeat dicta l. quoniã in priori-
bus, nisi remota cõditione, substantia remoueretur
dispositionis, quia tunc illa cõditio non reiicitur, vt
puta si filiæ relinquãtur vestimenta vidualia: quia su
blata viduitate tollitur essentia legati. Similiter si fi-
liæ relinquantur centum pro dote: quoniam sublato
matrimonio tollitur essentia dispositionis: ideo non
remouetur talis conditio, nec locum habet dicta l.
quoniam in prioribus, secundum Ang. in lectu. Flo-
ren. in dicta l. si pater. vbi refert Bald. fratrẽ suum ita
consuluisse. Ego autem hoc intelligerem, secundum
38 ea quæ nunc habuisti 3. in iiij. limitatione. † Septi-
mò limitabitur dicta regula, nisi conditio vel graua
men viuo adhuc testatore deficerent. l. sub conditio-
ne posthumus. ff. de liberis & posthu. secundũ Alexã.
39 ibi. † Octauò limitabitur, nisi persona filij sub con-
ditione instituti esset incerta, quanuis certificanda
ex aliquo futuro euentu qui nõ contingeret: quia eo
tunc filius sub conditione casuali vel mixta institu-
tus velut præteritus testamẽtũ diceret nullũ, nec con
ditio reiicitur, vt elicitur ex eo quod decidit Bartol.
in dicta l. si pater. in quæstione quam sibi de facto
cõtigisse dicit, scilicet de patre, qui instituerat post-
humum, si nasceretur & intraret monasteriũ. Quia
licet dicta conditio censeatur potestatiua, sed non fa
cilis, si nascatur filia quæ non intrat monasterium,
tunc conditio non reiicitur, secundum Barto. Ange.
Imo. & Alex. in l. commodissimè. ff. de liber. & post-
hu. & Ias. in dicta l. quoniam in prioribus. & dicta l.
40 si pater. † Nonò limitatur dicta regula, vbi graua-
mine apposito in particulari institutione filij minus
legitima continente cum clausula, quòd amplius ali-
quid petere non possit, & filius aliud relictũ ex certa
scientia agnouerit post mortem patris: quo casu legi
timæ, id est iuri petendi supplementum renunciasse
videtur, & sic onus amplius non petendi agnouisse,
vt locum nõ habeat d. l. quoniam in prioribus, quia
nõ reiicitur onus semel agnitum, secundũ Bal. singu
lariter in l. j. penul. col. versi. sed pone filio legatum.
41 C. de iure fi. lib. x. † Decimò limitabitur dicta regu-
la, nisi pater tantũ relinqueret pro malè ablatis re-
stituendis, quod onerat filium in legitima scilicet,
quia residuum hæreditatis paternæ nõ sufficeret ad
legitimam filij. nam si pater tantùm in testamẽto re-
linquat pro malè ablatis suam cõscientiã exoneran-
do, tale grauamẽ non reiicitur de legitima, vt singu-
lariter decidit Ang. in quibusdam suis reportatis in
l. j. §. ad municipiũ. ff. ad leg. Fal. Tamen hoc casu ne-
cesse foret probare patrem talia malè ablata extor-
sisse. Quia cũ in testamento præiudicare nõ possit fi-
lio in legitima, nõ staret hoc casu suæ cõfessioni sim-
plici. ar. eorũ quæ dicit Bart. in l. si fortè. ff. de cas. pe.
& videbitis plene in verbo, Si absq; liberis moreret
j. in xj. limit. quæ dabitur ad l. cum acutissimi. quia si
filius teneretur sub pœna priuationis legitimæ pa-
trẽ captiuũ redimere. in Auth. si captiui. C. de epis. &
cle. Multo magis ipsemet pater redimẽdo se à captiui
tate dæmonis restituẽdo malè ablata. cõsiderãs non
posse remitti peccatũ nisi restituat ablatũ, potest fi-
lio præiudicare in legitima: quã etiã æs alienũ extin
guit & diminuit. Nam licet si legata volũtaria filius

non soluat priuari posSit hęreditate propter annalē
contumaciam, sed nō priuatur legitima, Authē. hoc
amplius. C. de fideicō. tamen priuabitur si legata ne-
cessaria pro exoneratione conscientiæ testatoris ne-
cessariò relicta nō soluerit. Quia si illa priuatur nō
redimēdo corpus, fortius priuari debet, si animā quę
42 nobilior est redimere noluerit. † Et idem esset vn-
decimò, scilicet ꝙ filius pati posSit grauamen in legi
tima, vbi pater fundū vēdidisset aduentitiū filij quē
patre defuncto filius vēdicare posset. Nam si talis fi-
lius fuerit hæres patris, quāuis in hęreditate vltra le
gitimam nihil sit, tamen filius hæres à vendicatione
fundi repelletur. l. cùm à matre. C. de rei vēdi. secun-
dum Ias. in l. fi. §. in cōputatione. iiij. col. C. de iu. deli.
quicquid ibi dixerint glo. Bar. & doct. Quod est ve-
rum secundum eum, vbi filius habet legitimam titu-
lo vniuersali, vt qa hęres institutus à patre: secus si ti
tulo particulari, puta quia fuit institutus in aliqua
re certa, quæ fortè æquipollet legitimæ suæ & vltrà:
quia tunc à vendicatione fundi nō repellitur, cū alio
dato hærede vniuersali, ipse nō sit hæres patris: imò
habetur ꝑ legatario qui onera nō tenetur subire hæ
reditaria. l. quoties. C. de hęre. insti. Sed in hoc casu, fi
lio præiudicat in legitima indirectè per dispositio-
nē patris inter viuos: cui eo mortuo filiꝰ tacitè cōsen
tit, hæreditati paternæ se immiscēdo, vt dixi s. in ix.
limitatiōe. Hic autē propriè loquimur de patre filiū
in testamēto onerāte in legitima: quod fieri non po-
test, nisi in casibus supradictis. Mihi autē semper vi-
sa fuit communis opinio verior, per ea quæ dixi s. de
filio vltra legitimam sibi debitum à fideicommissà-
rio patris exigente. Præterea iura simpliciter & in-
distinctè filium prohibēt in legitima grauari prout
grauari non potest expressè nec tacitè, nec aliqua di
spositione, vt d. l. quoniā in prioribus. ibi: aut aliqua
dispositione, quæ intelligitur etiā inter viuos. Præ-
tereà actio realis non confunditur aditione hæredi-
tatis, vt plenè dicam in verbo, Mortuo autē testato-
re. j. dum dicam de secunda effectuali perfectione te-
43 stamenti, quæ per aditionem hæreditatis fit. † Et
idem duodecimò foret, si pater ratione prodigalita-
tis filio bonorum administrationem, & dispositionē
prohiberet, dato sibi curatore. quē posteà iudex con-
firmare tenetur. Imò ratiōe prodigalitatis potuisset
pater ipsum exhæredare relictis sibi alimentis: quia,
vt vidistis in prima limitatione, hoc nō fuit in odiū,
sed in fauorem, ne dissipet bona. Caueat tamē pater
ꝙ in testamento causam exprimat, scilicet prodiga-
litatem: quo ad quam soli patri creditur. per tex. sin-
gularem qui raro alibi habetur, secūdum Bal. ibi, in
l. si furioso puberi. ff. de curat. furio. Et valebit perpe
tuò talis facta prohibitio, sed in l. filius. §. diui Seue-
rus. la ij. in fi. ff. de leg. j. dicit, quòd non valet interdi
ctio administratiōis à patre facta filio propter pro-
digalitatē, nisi filius esset reuera prodigus, & ita in-
telligit ibi dictam l. si furioso puberi. quia limitare
ius liberū, scilicet administratiōis filij quo ad legiti-
mam non est fauor filij, sed odium, per l. penult. ff. de
pact. Quo autē ad residuum hæreditatis credo, quòd
crederetur patri soli, vt saluetur prima opinio: quia
in illo potuisset pater quemlibet extraneū filio pro-
ferre: tamen tex. in d. l. si furioso. loquitur indistinctè
de tota hæreditate. Prætereà pater cessante prodiga-
litate filij in illo residuo hæreditatis posset etiā filio
præferre extraneum. l. cùm quæritur. & Authent. ibi
posita. C. de inof. test. Et sic d. l. si furioso, nihil specia
litatis poneret in patre, cùm quilibet iudex probata
prodigalitate subditi totam administrationē ei in-
terdicere posSit, vt plenè per Bar. & omnes in l. is cui
bonis. ff. de verbo. obl. super quo cogitabitis. Et verè
mirabilis est ille tex. l. si furioso puberi. ꝙ soli creda-
tur patri de vitio & demerito filij, ꝙ fuit demerens
& indignus administratione bonorum: quia ei non
crederetur de ipsius filij meritis, & seruitiis erga pa-
trē, nisi clarè probentur, vt cōmuniter tenent Bar. &
omnes in l. si fortè. ff. de cast. pe. & Moder. vbi Alexā.
& Iason in l. si donatiōe. C. de colla. & in Auth. vnde
si parens. C. de inof. test. Nisi dicamus, quòd ideo hoc
est, quia eximius amor, & excedēs dilectio patris ad
filiū excæcat ipsum ad bonū filij procurandū, & con
sequenter testificādum pro meritis filij, ob quod es-
set testimoniū patris suspectū pro filio: quod quidē
testimonium erit contra filium efficacius, vt soli pa
tri de prodigalitate filij credatur. Cùm nō sit verosi-
mile patrem mentiri in detrimentū filij tam dilecti,
sicut videmus testimonio credi domesticorum con-
44 tra, sed non pro domesticis, aut parentibus. † Restat
ergo ꝙ hæres sub cōditione institutus siue extraneus
siue suus, in eo quod est vltra legitimam quando est
suus, & in totum si fuerit extraneus, necesse habet pa
rere cōditioni, sub qua fuit institutus. aut fuit ei reli
ctū, & si fuerit pro parte posSibilis, & pro parte im-
posSibilis, impleri debet quo ad partem posSibilē. l.
qui dotem. ff. de dote præle. secūdum Pau. & Doct. in
d. l. j. ff. de cōdi. instit. Aliâs si cōditio nō adimpleatur
sed deficiat, peribit institutio vel relictū, facta tamē
distinctione: quia aliquādo instituitur quis vel ei re-
linquitur sub cōditione merè casuali, aut sub condi-
tione merè potestatiua, aut sub mixta. Primo casu, si
quis instituatur sub conditione merè casuali, puta si
Titius consul factus fuerit, vel si nauis ex Asia vene-
rit, tūc quomodocūq; deficiat cōditio siue per mor-
tem, siue per factū tertij, vel aliâs qualitercūq; perit
institutio vel relictum. l. vnica. §. si autem sub cōdi-
tione. C. de cad. tol. Et ratio est, quia testator, qui hæ-
redem sub tali cōditione instituit cōsiderauit casum,
& nullo modo factū instituti, & sic qualitercunq; de-
ficeret cōditio etiā per casum mortis, noluit institu-
tum admitti. tamen istud fallit in casu singulari. l. fi.
C. de ser. neces. hære. insti. scilicet qn̄ seruus fuit purè
institutus, & libertas ei relicta sub casuali cōditione,
quæ quāuis deficiat, tamē consequetur libertatē, sed
nō hæreditatē, vt ibi. Secūdo casu si quis instituatur
sub cōditione merè potestatiua. puta si seruū suū ma-
numiserit. Nā istud pēdet à mera volūtate sua, & tūc
si impediat per casum mortis, tn̄ cōsequetur hæredi-
tatē vel relictū, tex. est in l. quæ sub cōditione. §. quo-
ties. ff. de cōdi. inst. Et rō est, quia testator apponendo
talē conditionē solū cōsiderauit factū instituti hære-
dis & eius volūtatē, si per eū staret vel nō. Si ergo nō
stetit per eū, sed ꝑ casum mortis serui manumittēdi
tunc institutio hęredis nō perit nec relictū, nisi mora
pręcessisset casum secundū gl. in l. j. C. de insti. & sub.
Vel nisi testator, q talē cōditionē apposuit, expressè
dixisset, ꝙ illam conditionem volebat verè impleri
ꝑ hæredē, & sic ꝙ verè seruū manumitteret. Quo ca-
su licet staret ꝑ mortē, hęres nō cōsequeretur hęredi
tatē, nec legatarius relictū, vt singulariter dicit Bal.
in d. l. si pater. in iij. q. ad fin. C. de insti. & sub. quē ibi
sequitur Sal. in pe. q. Tertio casu, quādo quis institua-
tur sub cōditione mixta, scilicet quæ pendet à facto
debētis eā implere, puta hæredis vel legatarij & alte
rius tertij, veluti si quis institutus fuerit sub cōditio-
ne, si cū Bertha nupserit: & hoc casu sicut cōditio est
mixta

mixta inter duas præcedẽtes, sic etiã eligitur media via, vt scilicet dicamus, ꝙ si implementũ cõditionis matrimonij impediatur per casum mortis illius, cũ quo debet matrimonium contrahi, tunc non sortietur effectũ hæredis institutio, nec etiam legatũ debebitur. Et ita intelligitur tex. in l. legatũ. C. de cõdi. in ser. Et multò magis hoc procedit, si casus mortis contingat in persona hæredis vel legatarij matrimoniũ contrahere debentis, antequã contraxerit: quia tunc etiam perit institutio vel legatum, quasi conditione deficiente, per tex. in l. sub diuersis. §. si. secundum lectu. glo. ibi cõmuniter approbatã, & in l. si ita expressum. ff. de cõdi. & demon. nisi secundum Angel. casus mortis fuisset ita repentinus, ꝙ fortè ex clausula generali posset cõsuli hæredibus legatarij vel hæredis, arg. l. iij. C. de inof. testa. Si autem cõditio deficiat facto tertij, cum quo hæres vel legatarius matrimoniũ cõtrahere debebat, vt quia fortè ille recusat, tunc habetur pro impleta, vt d. l. j. C. de insti. & subst. Et idẽ esset si per tertiũ non stetisset, si honestè cõditio per legatarium impleri nõ possit, vt videbitis super verbo, *Cuidam Petro tradiderunt*. in pr in. Ideo dicit ibi
45 Bal. in viij. oppositione, † ꝙ si testator instituerit aliquem hæredẽ sub cõditione, si ædificauerit ecclesiam in certo loco, & episcopus sine cuius cõsensu fieri nõ potest, nolit cõsentire, ꝙ ecclesia ædificetur, & sic implemẽtum conditionis impeditur, facto tertij cõtra quẽ haberi non potest regressus, tunc conditio habebitur pro impleta, arg. l. si Titius. ff. de cõdi. & demõ. Idẽ tenet Bald. in l. deberi. C. de fideicõ. liber. & in l. j. in ix. qõ. C. de his quæ pœnæ nomine. Et hoc verum, scilicet ꝙ cõditio mixta hoc casu habetur pro impleta, si non impleatur facto tertij directè tendẽte ad impediendum conditionem impleri, vt dictum est. Secus autem esset, quando illud factũ tertij non directè sed per quandã cõsequentiam tenderet ad impediendum cõditionis implementum: quia tunc non haberetur pro impleta. l. iij §. si qs seruũ. & l. non omne, ff. de sta. lib. de quo plenius per Bar. & Imo. in l. in testamento. la ij. ff. de condi. & demon. Bal. Alex. & Iasonẽ in d. l. C. de insti. & subst. Si autem conditio sub qua fuit quis hæres institutus, aut ei legatũ relictũ, deficeret facto & culpa testatoris. Putà testator instituit aliquẽ hæredẽ sub conditione, si hæres suum fecerit corpus sepeliri in tali ecclesia, in qua post mortẽ sepeliri nõ potest facto testatoris, qui fortè decessit excõmunicatus, tunc conditio habebitur pro impleta, quia nõ stat per hæredẽ, sed facto & culpa testatoris, secundũ Bal. Sali. & modernos in d. l. j. & Bart. in l. miles. §. fi. ff. de adulte. Imo. & Pet. de Anchar. in c. filius. §. eodem. An autem sufficiat conditionem semel stetisse, vel requiratur quòd duret, videbitis infrà eodem in verbo, Qui filium ex eo suscipiens.

Laus Christo Iesu Domino nostro.

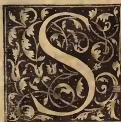
SVMMAE.

1 Bonorum appellatione quid veniat. & nu. 2.
3 Beatitudo quid.
4 Infernales fluuij quinque.
5 Auari semper tristes.
6 Empedoclis triplex felicitatis gradus.
7 Bonorum parte relicta quid intelligendum.
8 Bonorum mobilium & immobilium appellatione non veniunt iura & actiones.
9 Bonorum appellatione nõ veniunt feuda, & emphyteuses.
10 Ius patronatus venit vi hæredis institutione.
11 Instituto vno in bonis Tolosẽ, alio Caturci, an habeat locum ius accrescendi.
12 Res & bona an conuertantur.
13 Possessiua nomina meum, tuum, suum, vniuersalem dispositionem non restringunt.
14 Possessionum appellatione quid veniat.
15 Legans quicquid habet in domo quid comprehendat.
16 Paternus amor inducit verborum dilatationem.
17 Plena verbum facit possessionem plenam esse dominium.
18 Donans quicquid habet in bonis, an det vsumfructum.
19 Relictum vsusfructus bonorum quid importet.
20 Vxorem relinquens dominam & vsufructuariam, quid intelligat. & nu. 21.
22 Vsusfructus legatum sola alimenta quando importet.
23 Filius in vsufructu omnium bonorum institutus, an illum in legitima computet.
24 Vsusfructus omnium bonorum quid contineat.
25 Pronomina meum, tuum suum.
26 Bonorum mobilium & immobilium substantia est diuisibilis, iurium verò indiuisibilis.
27 Vsusfructu legato an veniat lucrum ex protocollorum exemplatione.
28 Ex dictio. causam notat immediatam.
29 Propter dictio, causam notat mediatam.
30 Thesaurus inuentus in fundo an sit vsufructuarij.
31 Gabellarij vsufructuaria relicta vxor habebit redditus gabellæ.
32 Appellatione fructus redditus obuentionum ac emolumẽtorum quid veniat.
33 Vsufructuarius an habeat lucra renouationum feudorũ, & laudimia.
34 Thesaurus inuentus an vsufructuarij sit.
35 Thesauri inuentio est donum Dei.
36 Vsufructuarius castri an habeat confiscationes.
37 Vsufructuari9 an habeat præsentationẽ iuris patronatus.
38 Cõfiscatio an referatur ad tẽpus delicti vel cõdenationis.
39 Officiorum emptores non debent ea sub arrendare.
40 Condemnatione facta tempore vnius arrendatoris, & executione tempore alterius, cui detur confiscatio.
41 Vsufructuarius an teneatur debita hæreditaria soluere. & nu. 42. 43. & 44.
45 Vsufructuarius an soluat tallias & collectas.
46 Donatarius omnium bonorum an teneatur soluere debita. & nume. 47.
48 Emptor omnium bonorum an teneatur ad debita.
49 Error in nomine an vitiet institutionem.
50 Error in nomine an vitiet rescriptum.
51 Errans in sexu an baptizet.
52 Error in cõditione persona hæredis an vitiet institutionẽ.
53 Error an vitiet contractum.
54 Monachum instituens credens esse laicum an valeat.
55 Error an excuset in delictis.
56 Hæredem instituendi varij modi.
97 Institutionem non vitiat defectus verbi.
58 Falsa Latinitas non vitiat testamentum.
59 Abbreuiatura quibus modis extensionem capiant.
60 Testis vnius relatio ad alium an valeat.
61 Testamentum scriptum per notas inusitatas non valet.
62 Testamento fauens opinio in dubio tenenda.
63 Relictum ad pias causas etiam per verba adulatoria, etiam cancellatum valet.
64 Præposteratio non vitiat testamentum.
65 Testes non refert, in qua parte testamenti ponantur.

Sed quia (vt dictũ fuit supra,) verbum relinquo, nisi ratione vniuersalis adiuncti sui natura institutionem non importat hæredis: Ideo subditur in textu.

Cætera bo

Cætera bona.

SCILICET, quòd ipse testator habebat mobilia, & immobilia, corporalia & incorporalia, ibi & vbicunque existentia. [De hac dictione, &c. vide plenè per Bar. ff. de li. & posth. l. Gallus. §. idē credendū, qd comprehēdat scripta ad longū, vt hic. & in Auth. ex causa. C. de lib. præte. Et qd importat qū breuiter scripta reperit, vt d. l.
1 Gallus. §. nūc de lege Velleia.] † Et quoties verbum. bona, profert à testatore cū hac dictione omnia, siue simpliciter & indefinitè, intelliguntur omnia bona testatoris relicta, & p consequēs iura & actiones, ita q ille cui sic relictū est, censebit esse hæres vniuersalis vniuersalitet institutus. l. si legatur. §. ij. & l. si quis legatū. §. j. ff. ad Trebel. vbi gl. & Doct. & no. plene Bar. in l. Quintus. §. argēto. ff. de auro & argen. leg. Et in proprius terminis cōsuluit Pau. cōsi. ccclxxxviij. iiij. col. in prin. alleg. gl. in l. his verbis. ff. de hære. inst. Et idē est, si tale verbū proferat à lege mortua & scripta. l. si marito. in prin. ff. solu. matr. & l. iij. ff. ad legē Iuli. de vi publi. siue proferat à lege viua, puta à principe priuilegiū aut beneficiū cōferente. Quoniā tunc appellatione bonorū veniūt omnia iura & actiones. l. princeps bona. ff. de verbo. sign. & in l. Lucius. la. ij. §.
2 Sēpronius. ff. de admi. tuto. † Et in summa quicquid nobis bonum facit, venit appellatione bonorū, quæ ideo bona dicūtur, quia quodammodo nos beant, & beatos faciūt. Cùm ex eis vita nostra sustentet, & sine quibus miserabiliter, vita ducit, secundū glo. in l. aduocati. C. de aduoca. diuersorū iudicio. Et dixi suprà in verbo, *duas habēs filias*. loquendo de statuto filias
3 dotatas excludēte à successione. † Et notāter dico, q bona quodāmodo, & non simpliciter nos beāt, id est 5 beatos faciūt, quia verò beati esse nō possumus stantes in via, donec erimus in patria. Cùm beatitudo secundū Boëthiū in libro de Cōsolatione, sit status omnium bonorū aggregatione perfectus, [De quo vide J. super verbo, *Mortuo itaq; testatore.* j circa princi.] quā ex bonis tēporalibus solis assequi nō possumus. [Iuxta illud Psal. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Et Philosophus dicit, q anima nostra nunquam quietabitur, donec suo iungatur creatori, quæ prima causa dicitur, cùm in præsenti seculo felicitas etiā habēda impediēte fortuna vix, aut nunquā inueniat.] Quinimò ferè dicitur de inferorū fontib' seu flumini-bus aquā potamus in hoc vano, & trāsitorio secu-
4 lo. † Sunt enim in inferno quinque fluuij à Macrobio in lib. de somno Scipionis, & à Vergi. l. in vj. Aeneid. enumerati, videlicet Lethe, q est fluuius obliuionis. Phlegeton, fluuius ardoris. Acherō, fluuius sine lætitia. Cocytus. [Et ibi dicit Vergil. q animæ insepultorū corporū circa hūc fluuiū infernalē errāt cētum annis donec sepeliantur, vt habet sup ver bo, *Mortuo itaq; testatore*, j. dū loquitur de se occidentibus.] fletuum & lachrymarū fluuius. Styx est mœstitiæ doloris & tristitiæ fluuius. De quibus omnibus, & nō alio potu singulis horis, auidi bonorū temporalium resciuntur, qui ex vehemēti, & cōtinua attētione ad bona temporalia obliuiscuntur spiritualia, imò multoties sumere corporalia alimenta. Potant etiam & siue intermissione de fluuio ardoris, non metuentes quid durum sustinere. & quanto plus potant, tanto magis sitiunt: quia (vt dicit Boetius in j. de Consola.) Crescit semper ardor habēdi: quia auaritia (quā Græci φιλαργυρίαν vocant) scelerum omnium parens corpus animúmque virilem effœminat, nullam dat animo quietem, modò huc, modò illuc agit auarus. [Vnde Sallustius in Catilinario. Auaritia, inquit, studium pecuniæ habet, quam nemo sapiens concupiuit. Ea quasi venenis malis imbuta corpus animúmque virilem effœminat. Et in oratione ad Cæsarem senem de republica, sic dicitur: Auaritia belua immanis intoleranda est, quò intēdit, oppida, agros, phana, atque domos vastat, diuina cum humanis permiscet, neque exercitus neque mœnia obstaot quo minus vi sua penetret. Fama, pudicitia, liberis, patria, atque parentibus, cunctos mortales spoliat. Verùm si pecuniæ decus ademeris, magna illa vis auaritiæ facilè bonis moribus vincitur.] Cor auari vt mare ventis agitatum fluctuat, nihil sanctum habet, nil æquum, nil iustum, nil charum, præter pecuniam, nō seruat religionem erga Deum, non pietatem in parentes, nec charitatem in proximos, nec in cæteros dilectionem, vt de diuite epulone legitur Lucæ xvj. capi. Sed turbatis humanæ societatis officiis, omnia ad quæstum, omnia ad commodum suum refert, de quo verissimè cecinit lib. j. Metamorpho. Ouidius.

Effodiuntur opes irritamenta malorum:
Viuitur ex rapto non hospes ab hospite tutus.
Non socer à genero fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.
Filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa iacet pietas, &c.

Vnde cupidi semper ardent sicut mons Aethnæ, & in consequentiam potant de fluuio sine lætitia, qua semper carēt: imò repleotur aqua & fluuio mœstitiæ, & doloris ac tristitiæ: quia semper sunt tristes, quod naturæ diuinæ est summè contrarium, cùm æterna perfruatur lætitia, & isti sunt cōtinuè tristes.
† Primò ante bona acquisita, quæ habere sperant. nam fortuna prospera sperata, quæ adhuc est in sola spe, cùm sit de futuro bono & dubio, facit & tenet semper hominē tristem. Et fortuna præsens, scilicet bonorum iam acquisitorum, tenet secundo loco, & facit hominem superbum cæteros despicientem, & consequenter ab omnibus despectum & inimicum: quia superbus omnibus odio est, & inde dicitur, qui superbo fit amicus, multis oportet, q inimicus existat. Præterea bona acquisita timorem perdendi illa possessori semper incutiunt, quorum natura est de vno transire in alium. Vnde illa retinere contra eorum propriā naturam est ferè impossibile, de quo sic dicit Boet. Ad quid externa bona (scilicet fortunæ) pro tuis amplexaris? nunquā tua faciet esse fortuua, quæ natura rerū facit aliena, &c. Et timor iste perdendi tenet hominem tristem, quia ad aliud non pensat, iuxta illud Matth. vj. Vbi thesaurus tuus, ibi & cor tuum. Et adeò, quòd multi sunt, qui mallent perdere oculū, quàm denarium. Quales sunt illi de monte Ferrando in Aruernia, secundum Ioan. Fab. in §. sed & lex. insti. de iniuriis. Pariter recitat Valerius, lib. vij. titu. de necessitate. Quòd quidā Prænestinus necessitate famis oppressus maluit murem capatum ducentis denariis vendere & fame necari, quā ipsum comedere & saluari. In illa, inquit, obsidione cū trecenti Prænestini permanerent, euenit vt ex his quidam

quidam murem captũ ducentis potius denariis ven
dere, quã ipse leniẽdę famis gratia cõsumere mallet.
Sed credo Deorũ prouidentia effectũ, vt & vẽditori
& emptori, quẽ vterq; merebatur exitũ attribuerit.
Auaro enim tamẽ cõsumpto manubiis sordiũ suarũ
frui nõ licuit. Aequi animi vir ad salutarẽ impẽsam
faciendã, carè quidẽ, verum necessariè cõparato ci-
bo vixit. Tertiò, Fortuna bonorum acquisitorum
amissa & perdita, facit hominem dolentem. [Hæc
tria de bonis tẽporalib' tristia breuiter tãgit Bapti-
sta Mantuanus parthenices Marianæ li.j. dum dicit,
Inter multa hominum fusa infelicia damno.
Non erit hoc minimo, tristem sperata superbum
Iam præsens, amissa facit Fortuna dolentem.]
Iuxta illud Maximiani Poëtæ:
Dura satis miseris memoratio prisca bonorum.
Ideo minimo studio est retinendũ bonum cuius ca-
duca possessio tam leui afflatu violentiæ cõcussã di-
labi potest, dicit Valeri', lib. ix. ti. de morte nõ vulga-
ri, De Coma Diogenis fratre loquens, Quapropter
6 † Tria sunt, vt ait Empedocles philosophus in tota
rerũ varietate præcipua, scilicet affluẽtiæ bonorum
contẽptus, futuræ felicitatis appetitus, & mẽtis illu-
stratio. Quorum primo nihil honestius, Secundo ni
hil felicius, Tertio nihil ad amborum consecutionẽ
efficacius, teste etiam Philosopho, in lib. de Vegeta-
bilibus. Sicq; bona ista temporalia acquirũtur cum
labore, possidẽtur cum timore, & àmittuntur cũ do-
lore. [Duæ profectò sunt passiones necantes quan
doq; hominẽ, scilicet tristitia & lętitia. Tristitia oc-
cidit, sed tardè: nam in tristitia primò retrahitur ca-
lor naturalis ad interiora, & posteà exhalat ad exte-
riora. quę exhalatio caloris prohibet nutrimentũ in
mẽbris, & operatur cõsumptionẽ in illis, iuxta illud
Prouer. xix. Spiritus tristis exiccat ossa. Et eo modo
videmus mori cõmuniter omnes auaros. Lætitia au
tẽ nimia cito occidit: quia tunc cor magis dilatatur,
ex quo calor naturalis ilico ad exteriora transit, & à
corde recedit, & sic mors cito contingit, iuxta illud
Prouer. j. Prosperitas stultorum perdat illos, sicut le
gitur de Tito in obsidiõe Hierosolymitana relicto,
qui audita Vespasiani patris sui promotione ad im-
periũ, præ gaudio cecidit subitò in paralysim semi-
mortuus, si à Iosepho sapiẽter non fuisset prouisum.
Vtrunq; etiã occidit animã tam vita prospera, quàm
aduersa: sed magis prospera. vnde Augusti. Multi res
aduersas timent, prospera nõ timent, tamẽ periculo-
sior est [De qua vide j. sup verbo, *Mortuo itaq; te-
statore*. j. circa prin. loquẽdo de morte ex variis casib'
cõtingente.] animæ res prospera, quã aduersa, vt pa-
tet in Dauid, qui in aduersis, quæ passus fuit à Saule
nõ cecidit, sed in prosperis regno adepto cum Beth-
sabee peccãdo defecit, ideo clamat Boëthius, lib. j. de
Consol. Gaudia, inquit, pelle, pelle timorem, nec do-
lor adsit. nubila mens est, hæc vbi regnant.] Vnde
Vale. li. iiij. tit. de paupertate. in prin. Omnia, inquit,
habet, qui nihil cõcupiscit, eo quidem certius, quàm
qui cuncta possidet: quia dominiũ rerum collabi so-
let, bona mentis vsurpatio nullum tristioris fortunę
recipit incursum. Itaq; quorsum attinet, aut diuitias
in prima felicitatis parte, aut paupertatẽ in vltimo
miseriarũ statu ponere? Cùm & illarũ frons hilaris
multis intus amaritudinibus sit referta, & huius hor
ridior aspectus solidis ac certis bonis abũdet. Et eo-
dem libr. titu. de abstinentia & continentia dicit Fa-
cricum locupletem fecisse, non multa possidere, sed
modica desiderare. & li. vj. titul. de varietate casuum,
in fi. Caduca, inquit, nimiũ & fragilis, puerilibúsque
consentanea crepũdiis, [Id est, crepitaculis in col-
lo puerorum suspẽdi solitis quæ bullæ similia nihil
præter ventum & quendã crepitum facientia inclu-
dunt, pueris tamẽ iocũdissima.] sunt ista, quæ vires,
atq; opes humanæ vocantur, affluunt subitò, repẽtè
dilabũtur, nullo in loco, nulla in persona stabilibus
nixa radicibus consistunt, sed incertissimo flatu for-
tunæ huc atq; illuc acta, quos in sublime extulerũt,
improuiso recursu destitutos in profundo cladiũ mi
serabiliter immergunt. Itaq; neq; debent existimari
neq; dici bona, quæ inflictorum malorum amaritu-
dinẽ desiderio sui duplicant. Hæc ille. Nam diuitiæ
cũ labore pariuntur, cum anxietate custodiuntur, &
cum mœrore amittuntur, aut dimittuntur. Multisq;
perniciẽ peperère, prout exemplũ habemus de Al-
terocha, & eius sobole, quanto labore bona paterna
psecuta fuit, nec omnia habuit etiã post mortẽ. Ad-
iectæ. Ideo nos beatos nõ faciunt, neq; beant: sed ali-
qualiter sustentant in hac fragili vita parum duratu
ra, quæ quoties venerũt in hęredis institutione com
pręhẽdunt mobilia & immobilia, ac iura & actiões,
& quæcunq; testator possidebat, & ei competebant.
Quod est verum, quod si loco hæreditatis vel partis hæ-
reditariæ relinquãtur, tam in vltima voluntate, quã
in cõtractu inter viuos concedantur. l. j. C. de hæredi.
vel actio. ven. Non tamẽ intelligatis, quod cõcedens seu
vendens bona seu hæreditatem cuius est hæres, sit li-
beratus à creditorib': imò poterit tanquã hęres con
ueniri. l. ij. ti. pr xall. Sed exactus à creditoribus hære
ditariis, regressum habebit cõtra emptorẽ, vt ibi, &
7 no. glo. & Bar. in d. l. princeps bona. † Si verò relin-
queretur pars bonorũ per modum legati, & relicti
particularis, & non loco hæreditatis: tunc nõ veniũt
actiones: quia intelligitur pars bonorum sine onere,
scilicet deducto ære alieno. l. nõ amplius. §. fi. cum l.
seq. ff. de leg. j. & l. si quis seruum. §. fi. cum l. seq. ff. de
leg. ij. Et an in tali legato veniant fructus, videatis in
l. si quis bonorum. vbi plenè Barto. ff. de lega. j. Præ-
tereà relictis bonis simpliciter, relicta cẽsentur nedũ
bona mobilia & immobilia, sed etiã bona se mouen-
tia, velùti animalia, actiões, & nomina. l. mouentiũ.
8 ff. de verb. signifi. † Plus dico, quòd licet appellatio-
ne bonorũ mobilium & immobiliũ non contineam-
tur actiones nec iura. l. à diuo Pio. §. in venditione.
vbi Bar. & Alex. ff. de re iudi. & Guid. Papæ, quæstio.
cccxlj. in fin. & cccxcix. vbi plenè. Tamen in hoc ca-
su si testator noster dixisset, relinquo omnia bona
mea mobilia & immobilia, etiam iura venissent &
actiões, remota rerum numeratione & specificatio-
ne. l. j. §. si ex fundo. ff. de hæredi. inst. Plus dico, quòd
licet appellatione bonorum sitorum & positorum
hìc Caturci, vel alibi vbique, non veniant iura, &
actiones propter illa verba, sita & posita: quæ signi-
ficant bona posita in loco, & locum occupantia. Et
sic non comprehẽduntur iura nec actiones, quæ non
sunt in loco, cùm sint incorporalia, vt decidit sin-
gulariter Barto. in l. potest pupillus. ff. de authorita.
tuto. & consuluit Franc. Ater. consilio liiii. iiij. colu.
Similiter appellatione bonorum, non veniunt iura
nec actiones, cùm sint res incorporales, quæ certo lo
co non circunscribuntur, cùm non sint entia realia,
sed rationis. l. fi. C. de præscri. lon. tẽpo. & l. fideicom
missum. §. tractatum. ff. de iudi. & cõsuluit Barba. in
j. parte. consi. xxxvj. iij. col. in prin. Attamen si testa-
tor noster dixisset: Cætera bona hìc, aut vbicũq; sita
& posita, Adiectæ filiæ relinquo: tunc appellatione
bonorum

bonorum sitorum, & positorum venissent iura, & actiones, necnon reditus annui, qui quādo sunt perpetui, inter bona immobilia cōputantur. Idem si ad longum tempus debeantur. Sed si non sint perpetui, aut forte ad modicum tempus debeantur, tunc inter bona mobilia cōputantur, de quo per Bald. in c.cùm Martinus.de constitu.vbi latè per Barba.xlj.col. Et intelligatis actiones actiuè & passiuè cōprehendi, & venire in generali hæredis institutione, scilicet illas quæ competebant inter testatorem cùm viuebat & extraneos, ita quòd hęres agere poterit cōtra omnes debitores, & etiam cōueniri ab omnibus creditoribus hæreditariis, sicut posset testator si viueret, vt dictum est: quia omnes tales actiones actiuè & passiuè veniunt in hęredis institutione, & in persona, & contra personā hæredis hæreditatis. Sed illæ quæ competebant actiuè & passiuè inter testatorem, & ipsum hæredem, non veniunt in tali hæredis institutione, nisi extinctiuè: quia extinguuntur per aditionem hæreditatis & cōfunduntur in totum, si creditor vel debitor sit hæres insolidū, aut pro parte, in qua reperit hæres esse.l.j.& l.si adul ta.C.de hære.actio.& l.ii vxor.C.de bonis auth.iudi. posiden. Vnde primæ actiones veniunt executiuè, actiuè, & passiuè in hæredis institutione, sed istæ veniunt extinctiuè & confusiuè: quia hæreditatis aditione confunduntur, nisi in certis casibus, de quibus per Bar.& clarius per Alex.in l.debitori.C.de pactis. [De quo plenè habes j.sup verbo, *Mortuo itaq; testatore*.j. tractādo de secūda testatorū pfectione quæ aditione hæreditatis inducitur.ver.& sicut per factū

9 probatur animus,&c.] †Vlteriùs dico, quòd licet in generali appellatione bonorū suorū non veniat bona feudalia, emphyteuticaria, aut liuellaria, vt elegāter dicit Bar.in l.vt iurisiurādi.§.si libertus.ff.de operis libe.quia nō sunt propria testatoris, secūdū Bal. in d.l.quoniam nouella.vbi Sali.& in l.si quando.C. de inoffi.testa.§.illud.adeò, quòd filius qui fratribus suis pactum fecit de nihil petēdo in patet na hæreditate, nō obstante tali pacto poterit petere feudum & emphyteusim, secundum Bar.in l.item videndū.§.si. ff.de peti.hære.& plenè habuistis in verbo. *Duas habens filias*. dum tractaui de pacto de non succedendo. Pariter etiā ex testamēto vasalli vel emphyteutæ veniunt in hęredis institutione nedum bona corporalia & incorporalia, patrimonia, seu allodia nemini subiecta, sed etiā emphyteutica & feudalia, quæ testator in feudū tenebat, aut emphyteusin ab alio domino directo, quæ licet alienari non posśint sine cōsensu domini inter viuos, vt l.fi.C. de iure emphyt. & c. potuit.de locato.tamē in eis potest hæres institui. Et si nihil dicatur, veniūt in institutione hæredis secundum Docto. ibi maximè in præsenti regno, vbi feuda sunt ad instar patrimoniorum redacta, secūdum Io.Fab.in Authen.ingressi.C.de sacrosan.eccle.vt di xi plenè super verbo, *Et vxorē nomine Adelasiā*. in

10 j.artic. & v. decisione. † Etiam venit in institutione hæredis ius patronatus, quamuis ecclesiasticum: quia trāsit cū vniuersitate bonorū.c. ex literis. de iure patrona. licet fœminæ essent hæredes institutæ.c. cùm seculū.eo.tit.& c fi.& vtrobiq; Pan.de cōcef.præben. Attamen hæc Adiecta Raynutij filia, cui à patre erāt cætera bona relicta, censetur instituta etiam in feudis, & quibuscunq; aliis bonis cuiuscūq; forent conditionis, attento φ nullus alter apparebat hęres vniuersalis. Imò tunc appellatiōe bonorū vasalli & homines testatoris, & quæcūq; iura ei cōpetētia actiuè & passiuè etiā iurisdictiones & dominatiōes, vt not. Bal.in l.liberti, vlti. col.de ope.li.& tenet Ioan.Fab. in §.j.insti.de rerum diui.exceptis regnis, quæ nō venirēt, præsertim regnū Frāciæ, de quo Rex disponere nō potest, etiam instituendo illū cui pertinere debet. vt dixi super verbo, in eodem testamento relin-

11 quens.j.in xviij.limitatione.† Plus consuluit Ludo. consi. lxxxj. quòd si testator instituerit vnum in bonis, quæ habet Tolosæ, & alium in bonis, quæ habet Caturci, vbi ferè habet omnia bona sua, & ille talis testatori præmoriatur, eo tunc institutus in bonis Tolosæ per ius accrescendi fit omnium bonorū hæres. Cùm diuisio bonorū non inducat patrimonij diuersitatē in ipso priuato, cuius vnum tantùm potest esse patrimonium.l.iurisperitos.§.cùm oriundus.ff. de excusa. tuto. Quia nō est sicut in milite cui patrimonij diuersitas adesse potest.l.si certarū.§.Iulianus. ff.de testa.mili.& l.j.C.illo eo.ti.Et ratio præmissorū est, ne testator decessisse videatur pro parte testatus, & pro parte intestatus.l.ius nostrū.ff.de reg.iur.& in §.hæreditas.insti.de hære.insti.quod fieri non potest de iure in pagano, nisi cōsuetudo patriæ vel ciuitatis esset in contrariū: quia tunc posset vnusquisq; decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, secundum Bal.in l.de quibus.viij.col.vbi hoc probat bona ratione.ff.de legi.Et quòd tunc appellatione bonorū veniant vasalli, tenet Bal.in l.j. in ij.lectu.ff. de statu homi. Aliàs autē si filius fuisset hæres vniuersaliter institutus, ille cui testator reliquit bona mobilia & immobilia haberetur loco legatarij, arg.l.quoties.ff. de hære.insti. Quoniam eo casu illa verba non conti nerent vniuersalia bona, quia non cōprehenderētur

12 iura. † Et idem fuisset, si noster testator dixisset, Adiectæ relinquo cæteras res: quia tunc cùm verbū rei, sit generale.l.j.§.fi.ff.si cert.pet. illa verba importassent hæredis institutionē vniuersalem, cōsiderato φ nemo alius fuerit vniuersaliter institutus, secūdum Bar.in d.l.Quintus.§.argēto.ff. de auro & arg.lega. Et sic veniēt omnia mobilia, immobilia, iura & actiones, ita φ omnia trāseunt actiuè & passiuè tanquam in hæredem ratione prædicta, scilicet ne testator dicatur pro parte decessisse testatus, & pro parte intestatus. Nam licet appellatio bonorū plus cōprehendat, quā appellatio rerum, secūdum Bal.in d. l.j.ff.de sta.ho. Tamen hoc casu in omnibus æquiparātur. Ita φ nō refert an testator simpliciter dixerit, relinquo cætera bona. vel dixerit, relinquo bona mea. & res

13 meas.† Nā ratione prædicta hæc nomina possessiua meū, tuum, aut suū, vniuersalē dispositionē non restringunt, vt est tex. hic dū dicit, cætera bona sua. vbi hoc pnomē, *sua*, nullatenus restringit, quin institutio hæredis fuerit vniuersalis, taliter φ omnia indifferenter veniūt etiā iura, actiones, vasalli, bona emphyteuticaria, liuellaria præsentia & futura, secundū Bald.in d.l.j.in j.lectu.de statu ho. Et idem si dixisset relinquo quicquid habeo in bonis vel rebus meis, vt ibi dicitur. Idē si dixisset relinquo cæteras possessiones: quoniam tunc omnia actiuè & passiuè veniunt, vbi alius non reperitur in testamēto hęres vniuersaliter institutus, & hoc ratione prædicta. Quinimò licet testator certam rem exprimēdo relinquat generaliter cæteras res, nō videatur per clausulam generalē, nisi res similes specificatis & nō diuersas.l. si.§. cui dulcia.ff.de vino tri.& oleo leg.& c. sedes apostolica. vbi Panor.& Docto.de rescri. Attamen si in tali testamēto nō esset alius hęres vniuersaliter institut⁹ ille cui eo modo relictū esset, erit hęres, & omnia habebit,

bebit,quanuis dissimilia specificatis. Quod est adeò
verùm,ꝙ etiam si testator nõ dixerit, relinquo bona
aut res vel possessiones vbicunq; sitæ existant,in tali
institutione veniẽt omnia & singula bona testatoris,
quãuis extra territoriũ, imò extra regnũ sita per ra-
tionẽ prædictã. Nam institutio hæredis in parte vel
in certa re quantũcunq; minima facta alio non dato
hærede vniuersali,ad totã & integrã testatoris substã
tiam trahitur & hæreditatẽ.l.j.§. si ex fundo.ff.de hæ-
redi.insti.Ne testator dicatur pro parte decessisse te-
status,& pro parte intestatus.secùs autẽ esset in lega-
tis vel donationibus loco hæreditatis non expeditis.
Vnde si quis diceret, do tibi bona vel res mobiles &
immobiles, nõ venirẽt iura neq; actiones,vel si quis
diceret,do tibi bona mea,vel res meas nõ venirẽt no
mina debitorũ:quia illud est meum, quod vendicare
possum.vt d.l. Quintus.§. argento.Sed nomen debi-
toris vendicare non possum, cùm personalis actio &
realis distinguantur,vt species quasi oppositæ. instit.
de actio.§.omniũ.Prꝍterea hoc pronomẽ mea,est pos
sessiuum. Or iura personalia non posside ntur. per
l.fi.ff.quorũ bonorũ. & sic nõ includuntur in tali do-
natione, maximè si donator dixerit, do bona sita &
posita:quia talia iura nõ sunt entia realia,quæ situari
possint,nec esse possunt in loco. Ergo nõ veniunt in
tali donatione.secundum Bar.in d.l. potest pupillus.
ff.de aucto.tut.Si autẽ donator diceret,do bona mihi
pertinẽtia,aut res:tũc nomina debitorũ includeren-
tur:quia verbũ,res,est generale, & verbũ pertinere,
est etiã generale, vt d.l.j.ff.si cer.pet.& l.verbũ per-
tinere.ff.de verb.sig. Et idẽ est in verbo,habeo. Putà
si dicerẽ,do tibi omnia bona quæ habeo. Nã habere
dicimur ea,quæ in credito habemus. ff.de regu.iur.l.
qui actionem.& ff.de acquir.rerũ domi. l.rem in bo-
nis.Sed si dico,dono tibi id quod habeo Caturci, vel
Tolosæ,actiones personales nõ continentur:quia lo-
cus non circunscribit illa incorporalia.l.Caius.ff.de
leg.ij. Nam hoc casu non est sicut in hæredis institu-
tione,quæ vt dixi omnia cõprehendit.Si autem dixi,
dono tibi omnes possessiones meas, non continẽtur
mobilia, puta libri, vel se mouentia, vt sunt boues,
& cætera animalia. Cùm secundum communẽ vsum
loquendi, talia non veniant appellatione possessio-
num,secundum Cyn.in l.fin.C.de cõpen.& Bal.in d.
l.j.ff.de statu homi.facit glo.in l.j.ff.de acquir.rerum
domi.quæ dicit ꝙ impropriè dicitur possessio rerum
mobilium.Et ita etiã tenet Bart.in l.vxorem.§.lega-
uerat.ff.de leg.iij.quẽ sequitur Ioã.de Plat. in l.tura.
14 C.de om.agr. desor. lib.xj. † Et hoc verũ,ꝙ appella-
tione possessionum nõ veniunt libri, nec cæteræ res
mobiles, nisi ille donator in suo patrimonio nihil
liud haberet,quàm libros,vel alia mobilia: quia tũc
venirent libri,maximè quia afferunt fructus vberes,
& possessiones faciunt pingues.Cùm si tunc aliter di
ceremus,legatũ seu donatio esset inutilis, secundum
Barba.in c. possessiones. de rebus eccle.non alienan.
Et non cẽsentur tunc solùm possessiones donatæ,sed
plena proprietas earũ,secundum Panor.in c.penult.
de fur.per l.interdum.ff.de verb.signi.Ideo dicit Bal.
15 in d.l.j.de stat.homi. † ꝙ si ego do, aut lego quicquid
habeo in domo: venit etiam firmamentum, quod in
domo est,dumtamen non sit venale: quia illud non
veniret.l.generali.§.vxori.ff.de vsufr.lega.vbi plenè
Alex.& plenè Bar.in l.diuus.ff.de bo.damna.& Bald.
in rub.C.de verbo.signi.Nec aliæ merces venales in
tali dispositione veniunt,vt d.l.generali.sicut nec nu
mi seu pecuniꝍ ibi repositꝍ.vt mutuò dẽtur,vel aliâs,

de præsenti erogentur.l.si chorus.§. his verbis. ff.de
lega.iij. secùs si, vt ibi ꝑpetuò sint, vt ibi,& l. si mihi.
§.his verbis.& vtrobiq; Bar.eod.tit.de leg.iij. secùs si
dixisset,lego omnes res meas: nõ adiectis his verbis,
quas domi habeo:quia venalia non censentur esse in
domo, sed extra. Ideo nõ veniunt appellatione corũ
quæ domi sunt,nisi dicerem,lego quꝍ domi sunt quo-
quomodo:quo casu etiã venirent venalia. Idem si in
domo aliquid non haberẽ,nisi venale: quia illud ve-
niret,ne legatũ sit inutile,argu.l.fundus qui locatus.
ff.de fund.instr.& l.pediculis.§.item cũ.ff. de auro &
argen.lega.dũtamẽ illæ mercãtiæ venales sint ipsius
testatoris,aliâs nõ:quia verbo generali,suũ ius tantũ
donasse,aut legasse videtur.l.vxor patrui.C.de leg.&
ff.de cõtrahenda empt.l. qui tabulas. secundũ Bar.in
d.l.generali. §. vxori. Præterea hoc verum,ꝙ legata
domo,vel legatis his,quꝍ domi sunt,nõ veniũt mer-
ces venales vbi sunt aliæ res, nisi legatũ esset factum
filio testatoris. Quo casu si alij hæredes non nimis
graueotur,puta stante vlteriori amplo patrimonio,
tunc in legato res venales domi existẽtes includũtur
per tex.singularem in l.quæsitum.§. sed & ipse papæ.
16 ff.de fundo instru. † Quia ardor charitatis paternæ
verborum inducit dilationẽ.l. Aurelius. §. Titius.ff.
de libe. leg.Similiter dicebat Bar.in d.l.vxori.§.lega-
uerat.ff.de leg. iij. ꝙ appellatione possessionum non
venit pecunia, nec comprehẽditur in donatione vel
legato possessionum.nisi talis pecunia fuisset ad ban-
chum deposita pro emendo possessiones: quia tũc le-
gatis possessionibus videtur legata pecunia. l. iij. §.
17 quid ergo. ff. de contra. iudi. tutelæ. † vnum tamen
menti tenebitis, ꝙ vbicunq; in lege apponitur ver-
bum pleoa,tũc possessio capitur pro dominio & pos-
sessione,per tex.singularem in l.raptores.C.de epis.
& cleri.& ibi Bar. Et idem si apponatur hoc verbum
plenissimum dominiũ, qui modus loquendi non est
alibi,secundum Bald.in l.j.C. de nudo iure quiritum
tollen.de quo plenè dixi suprà in verbo, *Et vxorem nomine Adelasiam.* in primo principali articu.& ij.
decisio.Et si dicerẽ,lego res meas, quas habeo in tali
territorio. Ex hoc videor legasse seu donasse homi-
nes meos & subditos meos, quos ibi habeo, per tex.
singularẽ in l.talem.§.fi.ff.de hære.instit. dumtamen
non sint mihi sanguine coniuncti. Quia in generali
sermone non præsumitur quis loqui contra sibi con
iunctos,vt ab eo seu hæredibus suis separentur.l.obli
gatione generali.ff.de pig.& l.humanitatis.C.de ex-
cusa.tuto.facit ca.postremò.de appel. & d.l.talem.in
fin.& est bonus tex. in l. possessionum diuisiones.C.
communia vtriusque iudi.Ideo dicebat singulariter
Bal.in l.si hæredes.C.de testa.manu. ꝙ abbas trãsige-
re non potest de monacho vel conuerso, nisi cum de-
creto superioris.Cùm æquiparẽtur rebus immobili-
18 bus per illum tex. † Sed quid si donẽ quicquid habeo
in bonis,& haheo vsumfructũ formalem, an videar
donare ipsius cõmoditatẽ? Et videtur,ꝙ non l.j.ff.de
vsufru.lega. quia illud nõ est aptum esse de proprie-
tate,& vsusfructus formalis, non dicitur propriè de
bonis meis,quanuis præcisè nõ extra bona mea arg.
cõtra in d.l.vxor patrui.C.de legibus.Sed pone quòd
dedi omnia vtensilia mea, nũquid includantur com-
munia mihi & Titio? Et Bal.in d.l.j.dicit,quòd non:
quia alterum ex simplicibus, id est, alterum extre-
mum non continet mixtum.ff.de lega.iij. l. hoc lega-
tum.& ff.de leg.j. l.serui electione.§.ij. & fin. Ex qui-
bus omnibus resultat quæ sunt illa, quæ veniunt ap-
pellatione bonorum, aut rerũ vel possessionum, de

quo plenè per Gul.de Cug.Bar.& Bal.in d.l.j.ff.de sta tu ho.Angel.in §.fi.insti.de iure natu.Bal. in l.fi con stante.in fi.ff.sol.mat.& Barb.in j.parte.consil.xxxv. Videatis Bal.tit.de allodiis c.j.iij.col.& in c.j.iiij.col. de capita.qui curiã vendi.in vsibus feu.Vbi etiã decidit,an donato & legato castro videatur donata iurisdictio. de quo plenè in l.j.§. cùm vrbem. ibi Doct.ff. de offic.præfect.vrbi.videatis glo.& Panor. in c.con questus.de foro compe.& in c.cùm inter. de re iudic. vbi decidit, Quid si donetur castrũ vel alia res ple-
19 no iure. † Viso quid importat relictũ bonorum, vel rerum aut possessionũ,quotidianũ succedit dubium, quid importet relictum vsusfructus bonorũ vel rerum? & cõmunis Doct.conclusio est,ꝙ si tale relictũ fiat vxori testatoris, vbi testatoris descendentes sunt hæredes: nõ habebat vxor cui talis relictus fuit vsusfructus,in bonis & hæreditate mariti,nisi vitam honorabilem, prout ante viuente marito habere consueuerat, ita quòd hoc casu relictum vsusfructus omnium bonorũ non plus importat, quàm simplex relictum alimentorum, vt eleganter decidit Bar.in l. Titia.§.Titia.ff.de leg.ij.& in l.j.cũ authen. hoc locũ habet. ibi posita.C. si mulier secundò nupserit. vbi plenè Cyn.& Salic.& Bal.in l.fi.C. de indicta viduit. Sed indubitanter habebit alimẽta, scilicet illa vxor quam testator habebat tempore testamenti facti cui reliquit vsumfructum. Si autem testator post testamentum supertixerit, & secundam vxorẽ duxerit, tali secundę vxori non deberentur etiã alimenta,se-
20 cundũ Bal.in d.l.fi.C. de indicta vidui. † Sed Alexã. ibi in addi.tenet contrarium. Videatis eundem opiniones concordantem in ij.parte,consi.clxxiij.incip. viso processu causæ. In dicta authent. hoc locũ habet.dicit Salic. vnum singula. verbum, videlicet ꝙ si filius testatoris & extraneus sint cohæredes,& mater filij relicta fuerit omniũ bonorũ mariti vsufructuaria,ille extraneus gaudebit priuilegio à lege dato ipsi filio,vt in vtraq; hæreditatis portione, mater testatoris vxor non habeat, nisi sola alimenta & præeminentias,quas cum marito habebat,secundum Bar.in d.l. Titia. Et idem si legaretur concubinæ aut matri, vel sorori testatoris, vbi vt dictum est, fuerunt filij ipsius hæredes instituti,secundũ Bal.in d.l.fi. Et idem est è conuerso,si vxor filius instituens maritum relinquat dominum omniũ bonorũ, & vsufructuarium: quia tunc maritus nõ habebit nisi alimenta cũ filiis, secundum Bal.& Angel.in d.authen.hoc locũ habet. Quod verum intelligatis ,quòd sola alimenta habebit virtute legati:sed eo quia pater, & per cõsequens legitimus administrator bonorum maternorum, & aduentitiorum sui filij,aliud est.l.j.C.de bonis ma tern.& l.cùm oportet.C.de bon.quæ lib.quia ratione patriæ potestatis haberet fortè vsumfructum totius hæreditatis , nisi diceremus illis legibus derogari per specialem testatricis dispositionem : cogitabitis.
21 † Et præmissa intelligatis vera,scilicet ꝙ vxor per maritum relicta domina & vsufructuaria omnium bonorũ non habebit nisi sola alimenta,nisi aliàs con staret expressè de volũtate mariti defuncti,ꝙ voluerit vxorem habere,& percipere integros fructus hæreditatis,vel de hoc constaret per coniecturam: quoniam eo tunc vxor perciperet integrũ vsumfructum bonorum mariti,vt eleganter cõsuluit Paul.consi. ccclxxxix.incipiẽ.quod vxor quondam.vbi maritus vxori legauerat in testamento alimenta,& postea in codicillis legauit eidem omnium bonorum vsumfructum , cùm appareat de mente testatoris fuisse,ꝙ vltra alimenta vsumfructum habeat,vt ibi per multas efficaces probat rationes.Et idem in casu conuerso,in marito relicto vsufructuario. Sanè intelligatis, ꝙ vxor nõ habeat nisi sola alimenta, vbi filij testatoris hæredes instituti superuixerunt patri,& adierunt hæreditatem:quia tunc, vt dictum est, vxor testatoris defuncti omnium bonorum vsufructuaria nõ habebit nisi alimẽta. Et idem si filij testatoris hæredes instituti essent pupilli,qui post mortẽ patris postquam fuerunt hæredes decederent in ætate pupillari, ita ꝙ hæreditas deueniret ad pupillariter substitutos,quãuis extraneos: quia non haberet vxor nisi alimenta, de quo tamen videatis Bart.in d.l.Titia.in fi.ff.de lega.ij.& plenè per Alexãd.plenè concludentem in l.& si cõtra.v.col.ff. de vulga.& pupil.Si autem filij testatoris hæredes viuo patre testatore decederent, & sic hæredes non essent, & hæreditas veniret ad succedẽtes ab intestato collaterales vel extraneos, tũc vxori deberetur integer omnium bonorũ vsusfructus, secundum Alex.in ij.parte,cõsi.xlij. incip. viso processu.Præterea intelligatis verum, ꝙ vxori non deberetur nisi sola alimenta,si relictũ vsusfructus ei factum sit vniuersale de omnibus bonis, vt d.l.j.C. si mulier secũdò nup.si autem vxori relictus foret vsusfructus certarum rerum,qui vltra alimẽta ascendit, eo tunc debetur sibi earum rerum integer vsusfructus, secũ-
22 dum Bal.in l.si pater.per illũ tex.C.de vsufru. † Nam legatum vsusfructus tunc sola alimenta importat, quando est vniuersale, de quo videatis pulchra per Bald.& Alexãd.in l. si filius à patre.v.col.ff.de libe.& posthu.Et hæc vera,vbi filij testatoris essent hæredes instituti,sed si instituti essent extranei,vel alij parentes testatoris,quàm descẽdentes liberi, puta quia instituti fuerunt collaterales,tũc vxor integrum haberet vsumfructum totius hæreditatis,secundum Iaco. Butri.in d.l.j.C. si mulier secundò nupt.quem sequitur Pau.in præfato consi.in fin.licet Bar.in d.l.Titia. hoc indecisum reliquerit.Et idem puto,si filij testatoris fuerint hæredes instituti,qui postea à paterna hæreditate abstinuerunt, ita, ꝙ hæreditas ad extraneos medio vulgaris substitutionis deuenit hæredes substitutos,secundum Bart.in d.l.Titia. & Pau.in d.consi. ij.colũ.Quoniam hoc casu vxor integrum percipiet vsumfructum:quia quòd vxor sola percipiat alimẽta,fuit fauore filiorũ introductum hæredum à patre institutorum:ergo locum non habet vbi nõ fuit esse & qualiter,vel esse desinunt hæredes.Si verò ipsis hæredibus institutis,non vxori,sed extraneo relictus fuerit omnium bonorum vsusfructus, tunc talis legatarius integrum cõsequetur vsumfructum , prout verba relicti sonãt:deducta tamen legitima iure naturæ filiis hæredibus debita,quam incõtinenti sine aliqua tẽporis dilatione habebũt tam in proprietate , quam vsufructu,secundũ Bar.in l.vxori meæ.ff. de vsufruc. lega.Ioan.Andr.in addi. Spec.tit.de pig.§.j. Bart.in l. quoniam in prioribus.C.de inoffic.testa.Doct.maximè Alex.in authen.nouissima.illo cod.titu. & in d.l. vxori meæ.Et demum mortuo illo vsufructuario plenam habebũt proprietatem cum vsufructu per mortem vsufructuarij cõsolidatam. Quinimò plus deci-
23 dit Barba.in c.fi.ij.col.de pig. † ꝙ licet filius fuerit à patre in vsufructu omnium bonorũ institutus, tamẽ computare nõ tenebitur illum vsumfructum in legitima,& ita refert consuluisse Petr.de Anchar.consil. cxvij.Et ratio est,quia legitima filij debetur in rebus, & substãtia testatoris,non in solis fructibus.Et idem esset,si vsusfructus vltra dodrantẽ esset relictus:quia deduce

deduceretur seu detraheretur Falcidia. l. omniũ rerum vsufructu legato.ff.de vsufruc.& idem esset vbi filiis hæredibus institutis, & vxore relicta omnium bonorum vsufructuari, & bona patris deducta legitima filiorum,non essent sufficientia ad vxorum alimenta. Quia eo casu poterunt filij de paterna hæreditate legitimã,in qua grauari non possunt detrahere,& de residuo alimẽta vxori testatoris prẽstare,per d.l.quoniã in prioribus.secundum Bal.in d.authent. hoc locũ.circa fin.Vnde restat conclusio,q in puncto nostro institutis liberis testatoris vxor omniũ mariti relicta domina & vsufructuaria,nõ habebit nisi alimenta. sed institutis extraneis hæredibus, vxor integrum habebit vsumfructum. Cùm hoc casu non militet fauot liberorum. nisi vt suprà dixi, fuissent extranei simul cum liberis hæredes instituti. Nec est verum,quod voluit idẽ Bal.in d.l.fi.C. de indicta vidui. vbi decidit, q vxor testatoris in casu præmisso quando soli extranei fuerunt hæredes instituti,non habebit nisi dimidiam vsusfructus, & alteram dimidiã habebunt extranei hæredes instituti,per l.si alij. ff.de vsufru.lega. quia secundum Pau.in d.consil.illa lex loquitur,quãdo testator vni legauit fundũ,alteri verò vsumfructũ eiusdem fundi. quo casu ideo concurrunt in vsufructu ambo legatarij, quia fundi appellatio cõsistit ex proprietate & vsufructu, ita quòd altero deficiẽte non diceretur fundus,sed nuda proprietas,vel nudus vsufructus. l. qui vsumfructum.ff. de verb.obl.Idcirco relinquendo vni fundum voluit testator, q etiã habeat fructũ,non nudã proprietatẽ. Sed cùm vnum instituit vniuersaliter, & alteri legat vsumfructum bonorũ, non constat, neq; apparet ex aliquo, q voluerit hæredẽ institutum participare de vsufructu,cum hæreditas cõsistere possit in iure abstracto à proprietate & vsufructu:quia hæreditas dici potest sine aliquo corpore, cùm sit ius vniuersum, quod defunctus habuit.l.hæreditas.ff.de pet. hære.& l.nihil aliud.ff.de verb.sig.Nec ergo apparet ex significato institutionis, q testator voluerit hæredẽ institutũ participare de vsufructu vinẽte vsufructuario, ideo integer vsusfructus pertinet ad legatarium seu vxorẽ legatariam,proprietas verò ad hæredẽ, vt d.l.
24 omniũ.de vsufruc.† Et quoties legatur integer vsusfructus, vbi integer vsusfructus debetur omniũ bonorũ,veniunt quicunq; fructus & prouentus ex aliis bonis prouenieẽtes, ac quæcũq; obuẽtiones. l. vsufructu legato.ff.de vsufruc. Necnon ea veniunt,quę sunt in nominibus debitorũ, ita q talis vsusfructuarius exhiber debita testatoris per tex.not. in l.vxori meę. ff.de vsufruct.lega. vbi habetur, quòd vsufructuario debentur prouẽtus Calẽdarij. Or Calendariũ nomina cõtinet debitorũ.l.qui filiũ.secundum Bart. ibi in princ.ff.de leg.iij.ergo in tali vsufructu veniũt debita,& obligationes quæ defuncto cõpetebant,& finaliter nulla res est, quæ nõ cadat in vsumfructũ legatum.l.vsufructu bonorũ legato.ff.ad legẽ Falci.in fi. Quod est verũ,siue testator simpliciter dixerit,relinquo vsumfructũ omnium bonorum, siue addiderit pronomẽ possessiuum meorũ dicẽs, relinquo vsum-
25 fructum omniũ bonorum meorũ.† Quia hæc pronomina meum,tuũ,suum,iuncta cum illo vniuersali omnium,nõ restringunt legatum. Idem si indefinitẽ diceretur veluti, relinquo vsumfructũ bonorũ meorum,secundum Bart.in d.l. Quintus.§. argento.ff.de auro & argento lega.per tex.in d.l.vxori meæ. Nam appellatione fructuum continetur etiam quodcũq; interesse testatori competẽs, vt eo mortuo possit per talem legatarium peti & exigi.l.loci corpus. §. j. ff.si seruitus vendi.quem ad hoc ibi expressè not. Bald.& idem Bald.in l.si quid.C.de serui.& facit text.in l.deducta.§.hæreditatem.ff.ad Trebellia. secùs autẽ esset vbi testator relinqueret vsumfructum omnium bonorum mobilium & immobilium. Quia tunc in tali vsufructu legato non veniunt nomina debitorum: quæ cùm sint incorporalia,nõ veniunt appellatione mobilium & immobiliũ. Et idem de cæteris iuribus incorporalibus.Quinimò talia iura faciunt tertiam speciem bonorum,adeò quòd nullatenus sint eadem cum mobilibus & immobilibus. l. à diuo Pio.§. in venditione.ff.de re iudicata. Et in propriis terminis consuluit Bart.consil.xlix.incip. Filius Petri de Florentia. Et q hæc iura incorporalia non sint eadem cum mobilibus & immobilibus,patet:quia ab eis differunt in substantia, natura,& eorũ effectus produ-
26 ctione. Nam bonorum mobilium & immobilium substantia est diuisibilis & corporea,iurium verò indiuisibilis & incorporea. Præterea mobilium & immobilium est vera possessio,non autem iurium & actionum l.seruus.qui.§.incorporales.ff. de acquirẽ. rerum domi. Postremò mobilia triennio,& immobilia longo tempore præscribuntur. Actiones verò personales sunt regulariter perpetuæ saltẽ triginta annis durãtes.l.ij.C.de constit. pecu. secundum Bernard. Landrianum addi.super dicto consil. Bartol.Et fuerunt originaliter verba Dyni in cap. sine possessione.de regul.iuris.lib.vj. Ex quibus omnibus supradictis resultat decisio ad plures quotidianas quæstiones. Et primò ad id de quo Barto. dicit in facto respondisse in l.diuortio.§.si vir.& §.si fundum viro.
27 in fi.ff.solu.matri.† quòd si maritus legauerit vxori vel alicui alteri vsumfructum omniũ bonorũ, emolumentum quod percipitur ex protocollorum exemplatione,quia fortè fuerat notarius, non pertinebit ad legatariũ vsusfructus bonorum. Et ratio est: quia illud quod semel perceptum est, & non renascitur, non dicitur esse in fructu per illum tex. Sed redditus seu emolumentum protocollorum non reiteratur, quia postquam instrumentum semel editum & ingrossatum est à notario,non debet iterum edi seu ingrossari sine iusta causa.l.si quis ex argentariis. §. fin. cum l.sequen.ff.de eden.secundum Barto. & Imol.in dicto §.si vir.Et consuluit in propriis terminis idem Bar.allegato cõsil.xlix.& tenet in l.quædam.§.nihil. ff.de eden.& Guid.Papæ,q.ccccxlj.dicit tamẽ Barr. in dicto §.nihil.in fi. q emolumentum scripturarum reiterabilium ex quibus sæpe,& pluries pro copiando, & exẽplando semper percipi potest commodum certè veniret in fructu,& deberetur vxori,aut alteri vsufructuario, sicut sunt libri statutorũ & reformationum,& ordinationum regiarum, quibus singuli pro negotiis cõtingentibus semper indigebunt pro iustificatione suarum causarũ, & regimine suorum negotiorum. Sed aduertaris, quia ex his quæ superius fuerunt dicta communiter tenetur contrarium, prout tenuerunt Pau.& Ludo.in dicto §.si vir.& §.si fundum. Primò per rex.in dicta l. vsufructu legato.ff.de vsufruct. vbi in vsufructu bonorum legato veniunt quicunq; fructus redditus & prouẽtus,necnon obuentiones.l.vsuras.ff.de vsur. Secundò per tex.ad hoc not.in d. l. vxori meæ.ff.de vsufruct.lega. vbi vsufructuario debetur Calendarium seu Calendarij prouentus,& tamen nomina debitorum semel exacta non renascuntur:quia bona fides nõ patitur, vt bis idem exigatur:ergo &c. Sed saluando opin.

Barto.vt sit inter partes concordia,capere possumus
verba Bal.in l.j.vers.quæro an vxor.C.de fruct.& li-
tiũ expen.vbi elegãter dicit,ꝙ si quæratur vtrùm pe-
cunia,quæ ex protocollorũ exemplatione redigitur,
pertinere debeat fructuario omniũ bonorũ quo ad
potestatem vtendi & fruendi duntaxat.& dicendum
est,quòd sic.Sicut vti potest , & frui quacũq; pecunia
hæreditaria.l.j.C.de vsufruct.Et ita loquitur d.l.vxo-
ri meæ. vbi pecunia redacta ex nominibus debitorũ
pertinet fructuario , quo ad vtendũ & fruendum so-
lùm,& duntaxat:vt scilicet post mortẽ vsufructuarij
tãtundẽ reddatur proprietario , iuxta §.cõstituitur.
Instit.de vsufruc.Nam si aliter diceremus,& testator
in hæreditate non haberet nisi nomina debitorũ se-
queretur ꝙ proprietarius nihil vllo tẽpore haberet,
& ita verificari potest opinio Pau.& Ludo. Aut quæ-
ritur vtrũ pecunia ex protocollis redacta pertineat
& spectet iure proprio,& irreuocabiliter ad vsufru-
ctuarium omniũ bonorum,ita ꝙ post illius mortem
nulla pecunia reddatur proprietario hæredi,& dicẽ-
dum est ꝙ non. Et hoc modo procedere potest opinio
& consilium Bar. ꝙ talis pecunia non pertineat vsu-
fructuario. Et secundũ hãc distinctionẽ intelligi po-
test d.l. vsufructu legato. vt etiã voluerunt Angel.&
Fulgos.in d.l.quædam.§.nihil.ff.de eden. vbi dicunt,
ꝙ si maritus leganit vxori vsumfructũ protocollo-
rum,tunc percipienda debent esse mulieris:quia ita
videtur esse de mente testantis. Allegant tex. in l.si
tam angusti.ff.de serui.& tex.cum glo.in l. si fundus.
in princi.ff.solu.matri. Et prædictã distinctionem
opinionum concordariuam tenuit idem Bald.in d.l.
diuortio.§.si fundum.vbi Alex. & Franc. Aret.ff.sol.
matri.secundum quos non obstat d.l. si vsufructu le-
gato.quia tex.ibi loquitur de obuẽtione procedente
ex re cuius vsusfructus relictus est, quæ indubitanter
28 vsufructuario pertinet. † Vnde notanda est dictio,
ex,quæ causam denotat immediatam. l.j.in princip.
C.si seruit.extero.l. non dubium. C.de legi.& l.j.§.ex
incẽdio.ff.de incen. ruina vel naufr. Sed illa pecunia
quæ percipitur ex protocollorũ exemplatione non
dicitur percipi in, nec de protocollis immediatè,sed
29 percipitur propter protocolla. Et † dictio propter,
causam denotat mediatam. l.eo tempore.§.fin.ff.de
pecul.hanc etiam opin. sequitur Bernard. Landr. in
addi.super dicto consilio Bar.Eandem distinctionem
tenet Iason in effectu in dicta l. diuortio.§. si vir in
fundo. Et hoc modo decidi potest alia quæstio, de
30 † thesauro inuẽto in fundo, cuius vsusfructus lega-
tus fuit , quia non pertinet vsufructuario , vt illum
faciat suum,nisi quo ad vsum quamuis viuet : & vsu-
fructu finito eum cum fundo restituet proprietario:
quia thesaurus nõ dicitur procedere ex fundo cuius
vsusfructus relictus est , vt dicatur emolumentum
reiterabile, quod annis singulis , aut sæpe reiteretur.

Præterea thesaurus in aliquo loco inuentus , seu
illius acquisitio causatur , & regulatur à vero domi-
nio non cõmutabili , non autem à dominio commu-
tabili.l.j.C.de thesauris.lib.xj. Ideo videmus,ꝙ viro
qui est dominus fundi dotalis , & sic plus quàm vsu-
fructuarius.l.doce ancillã.C.de rei vendi.nõ acquiri-
tur thesaurus:sed tẽpore restitutionis dotis restituet
eum cum fundo dotali. Et idem de illo,qui habet ius
in re tantùm,vt est creditor fundũ habens hypothe-
catũ,in quo reperit thesaurũ, qui licet propter cessa-
tionem solutionis debiti impetrauerit ius dominij,
postquã impetrationẽ potest debitor intra biẽnium
recuperare pignus,certè recuperabit thesaurũ simul
cum pignore integrum,si ipse illum inuenit,vel pro
dimidia si alius eũ inuenisset , vt clarè decidit Io.de
Pla.in d.l.j.de thesauris etiã ex supradictis deciditur.

31 Si † gabellarius,id est,emptor gabellarum vel pe-
dagiorum decesserit durãte tẽpore firmæ suæ relicta
vxore omnium bonorum suorũ vsufructuaria : quia
vxori debebitur reditus gabellarum, quas firma du-
rante poterit exigere : sed præstita cautione hæredi
de restituẽdo exactum finito vsufructu , secundũ Bal.
in l.j.C.de vsufru.quem sequitur Ioan. Bertachini in
32 suo tract.de gabellis.parte ij.in q.xxx. † Quæ autẽ
sunt illa,quæ veniunt appellatione fructus,reditus,
prouentus,obuentionũ ac emolumentorũ , videatis
gloss.in c.generali.de elect. lib.vj.tex. & gloss.in cle.
statutũ.de elect.& in c.grãdi.de sup.neg. præla.li.vj.
Bal.in l.videamus.la grãde.ff. de vsur. in lectura an-
tiqua.per Doct.in c.pastoralis.de dona.& Bal.in l.co-
33 hæred. C. famil. erci. † Similiter ex præmissis alia
soluitur quæstio. Alicui relictus fuit vsusfruc.omniũ
bonorũ,in quibus sunt multæ directitates ac iura va-
sallorum & emphyteutarum:nunc dubitatur cui ap-
plicari debeant lucra reuocationũ dictorũ fundorũ
sicut sunt acapita,laudimia, & cætera iura feudalia,
quæ domino debẽtur.Et certè Oldr.cõsi.xxiiij.incip.
Quod dominæ vsufructuariæ. & Ioan. And. in addi.
Spec.tit.de locato.§. nũc aliqua. vers.xciij. quæritur,
in addi.posita super verbo,qui tabernas. vbi videtur
cõcludere prædicta lucra vsufructuario pertinere ad
vtendum & fruendũ , quandiu viuet vsufructuarius,
& durabit vsusfructus.Sed eo finito per mortem fru-
ctuarij , vel aliâs peruenietomnia ad proprietariũ,
prout fuit dictũ suprà de emolumentis protocollorũ
secundũ aliquos.Alij verò tenẽt, ꝙ lucra renouatio-
nũ & recognitionum absq; aliqua restitutione pro-
prietario imposterũ fiẽda,tamẽ secundũ aliquos ipsæ
renouationes & inuestituræ fieri debẽt per proprie-
tariũ,ac officiariorũ creationes,secundũ Paul.in d.l.
vsufructu omnium bonorum.ff.de vsufruct. Semel
tamen dictum fuit per Arrestum in Parlamento me
scholari existẽte Tolosæ, anno domini M. cccclxxix.
inter dominũ Anto.de Morlhone,tunc & nũc secun-
dum Præsidentem in Parlamento Tolosæ proprieta-
rium,& dominam vsufructuariam,ꝙ ipse Præsidens
dominus proprietarius castri Marini diœcesis,& Se-
nescalliæ Rathonẽsis , & domina vsufructuaria eius-
dem castri simul crearent officiarios,& iuramentum
consulũ seu iuratorũ castri reciperent. Si autẽ feuda
vel emphyteuses propter deueria nõ soluta, aut fore-
facta caderent in cõmissum,tunc illo cõmisso gaude-
bit fructuarius,quãdiu durabit vsusfructus,& demũ
illo finito proprietas talium feudorũ commissorum
& incursa cedẽt & pertinebũt proprietario , de quo
videatis Oldrad.consil.ccxxxix. incip. Super eo quo
quæritur.& Ioan.And.in d.addi. videatis Oldr.in fi.
34 dicti consilij. † Vbi decidit etiam de thesauro, ꝙ
non pertinebit vsufructuario, quin saltem teneatur
illũ restituere proprietario vsufructu finito,vt suprà
dixi.secùs esset in domino vtili , puta vasallo vel em-
phyteuta,qui si in fundo reperiant thesaurum, cedit
eorum perpetuo lucro , & non lucro domini directi:
nisi dominus directus thesaurũ in feudali,fundo,aut
emphyteutico reperiret:quia tunc ratione inuentio-
nis dimidia sibi acquireretur,& reliqua dimidia vtili
domino. Si autem aliquis tertius , putà Titius extra-
neus thesaurum inuenerit,cùm dimidia debeatur do
mino feudi,certè dominus vtilis in illa dimidia præ-
feretur directo,secundũ Io.Fab.& Ange.post glo.ibi,
in §.the

ibi,in §.thesauros.insti.de rerum diuis.& Io.de Plat.
in d.l.j.C.de thesauris.lib.x. Et ita à paucis diebus cō
sului in fauorē cuiusdā emphyteutæ præsentis Sene-
schaliæ,qui modicā pecuniā valde antiquā,ferè con-
sumptā,& antiquitate confectā,fodiendo inuenerat,
quod raro contingit, vt in consultationem deducat.
35 † Cùm thesauri inuentio sit donū Dei, vt d.l.j. de
thesauris. Ex præmissis etiā resultat decisio alterius
36 quæstionis non minus elegātis. Si † alicui relictus
est vsusfructus bonorū, vel alicuius castri, cui inhæ-
ret iurisdictio,an banna,foriscapia,pœnę,condēna-
tiones,mulctæ,emolumentū sigilli,& officiaciorum
pertineāt vsufructuario,an vero proprietario.Et de-
ciditur, ꝙ cedūt lucro fructuarij, cū hæc omnia sint
fructus iurisdictionis,secundū Bar.in l.fi.ff.sol.mat.
per tex.in c.j.quæ sunt regaliæ.Idem tenet Bal.in d.l.
j.C.de fruc.& litium expen. & Angel.in l. si cōstante.
§.j.ff.soluto matr.Ideo dicit Bart. in d.l.fin.ꝙ omnia
illa pertinent marito,si castrū aut bona in dotē data
iurisdictionem habeant, quia marito pertinent fru-
ctus dotis,cui onera matrimonij incūbūt. Et ita etiā
tenent Bal.& Ange.in d.l.diuortio. §.si fundū. & §.si
vir.vbi Alex.prope fin.& Ange.in d.l.si constante.§.
quoties.& Pe.de Anch.in c.ij.j̄.ne prælati vices suas.
Ad hoc facit tex.not.iuncta gloss.ibi,in d.cle.statutū.
de elect.& not.Felin.in cap.ad audientiam.iij.col.de
37 præscrip. Si † tamen villæ in dotē datæ pertineret
ius patronatus,tale ius præsentandi potius vxori ve-
ræ dominæ pertineret, quàm marito, cui pertinent
fructus rei dotalis,quæ præsentatio nō est fructus,cō
modum reale afferens,seu aliquid conferens ad susti-
nendum onera matrimonij marito incumbētia, pro
quibus datur dos: sed est solùm quidā honor, secun-
dum Panor.singulariter in c.fi.in fi.de cōces.præben.
& Ias.in l.fi.in fi.ff.sol.matr. Ex quibus potestis in-
telligere,quid erit in pœnis & bonorum cōfiscatio-
nibus ipsorum delinquentium,vel pœnis fraudantiū
gabellas,cuius lucro cedūt,an vsufructuarij vel pro-
prietarij. Similiter talia lucra,& emolumēta cōpe-
tunt emptori fructuū iurisdictionis vel gabellarum,
secundū Bal.in d.l.j.C.de fruc.& litiū expen.& in c.j.
de feu.cog.& in rub.ff.de rerum diuis.vers.sed pona-
mus.Ange.Aret.in §.pœnales.instit.de act.Bal.& Sa-
lic.in l.si quis sine.per illū tex.ibi. C. de vectig.& cō-
mis.Facit l.interdū.§.diui quoq; Marcus.ff.de publi-
can.sentit Bart.in l.in prouinciali.§. si ego.ff.de noui
operis nuntia.not.Bal.in l.j.in fi. C. si propter publi.
pensi.Et hæc est veritas,licet Ang.in l.si quis id quod.
ff.de iurisdi.omnium iud.& l.at vbi.ff.de peti. hæred.
tenuerit,contrarium,& malè secundum Alex. in d.l.
si quis id quod.& Felin.in c.ad audientiam. iij.col.de
præscript. Nisi consuetudo esset in contrariū, prout
est in Delphinatu,secundum Guid.Papæ, q.ccccxiij.
Ob quod consuluit Barba.in ij. parte, consil.ij.quod
delegatio causæ facta abbati, transit mortuo abbate
in perpetuum cōmendatarium & administratorem,
qui fructus facit suos.Et certum est, quòd iurisdictio
venit in fructu secundum glo.singul. in c. cùm olim.
de maio.& obe.quæ dicit, ꝙ conferre beneficia,licet
sit iurisdictionis. c. trāsmissa.de elec.tamen cōputa-
tur inter fructus episcopales:ideo sede episcopali va-
38 cante nō pertinet capitulo ecclesiæ vacātis. † Iuxta
hæc quæ dicta sunt fui sæpe in hac patria cōsultus de
tali dubio,si vt in eadem patria Caturcen.consueuit
annuatim fieri,vendātur officia fructus seu redditus
Iurisdictionis, prout emere consueuit annis singulis
Viguerius ciuitatis Caturci in vigilia natiuitatis
beati Ioānis, qui plus & vltimò offerēs emit vicariæ
officiū cum emolumentis, & etiā Baliui seu baiuli
aliorum locorū huius patriæ talia,& similia eis com-
petunt de iure,quia (vt dictum est) veniūt in fructu,
secundū Bal.in d.l.fi.ff.sol.mat.& in c.j.de feu.cog.&
alios vbi suprà. Et contingat ꝙ vnus erat pro primo
anno,alius verò pro secundo, & in primo anno erat
commissum maleficium,ex quo debetur pœna,& in
sequenti anno facta est condēnatio, dubium erit cui
pertinebit exactio pœnę,an primo emptori vel secū-
do.Et cōmunis cōclusio est,ꝙ pertinebit emptori pri
mi anni,secundū Pet.de Ancha.in c.j.& ij.ne prælati
vices suas.pro quo Cyn.alleg.tex.in l.quæcūq; actio-
nes.ff.de actio.& obli.& in l.si quis in puteū.§. si post-
ea.ff.quod vi aut clam.& in l.fi.ff. arborū furtim cæ-
sarum.& l.j.§.cùm fundū.ff.de aqua quotid.& æstiua.
Pro hoc bene facit tex.in l.j.ff. de stip.ser. & in l. si fi-
lius.ff.de ver.obl.& hāc partē tenuit Bal.ff.de iurisd.
om.iud.sed Alex.in d.l.diuortio.§.si fundum. penult.
col.dicit sustentabiliorem esse de iure opinionē con-
trariam,ꝙ imò talia ad primum emptorē non perti-
neant,cùm ante sententiā cōdemnatoriā pœna non
dicatur debita primo emptori.l.si qua ff.de ver.signi.
& l.aliud.§.j.illo eo.tit.& l.ex iudiciorū.ff. de accusa.
& not.per Bal.per illū tex.in l.post contractum.ff.de
dona.& in l.auferetur.§.fiscus.ff.de iure fisci.Idē tenet
Guid.Papæ.q.ccccxxxv.Cùm ergo fructus dictæ pœ-
næ nō censeatur perceptus ante sententiā,sed tātum
vt ita dixerim seminatus, vt quia nulla nec inquisi-
tio,nec condēnatio facta fuit, nō debet cedere lucro
primi emptoris:quia in hoc fructuarius esse cēsetur.
l.defuncta.ff.de vsufruc.& l.si vsusfructus messem.ff.
quib.mod.vsufr.amit.Sed ad fiscū tanquam proprie-
tatium spectat.Pro hac parte facit tex.quē ad hoc ibi
ponderat Barto.in l.susceptores.la ij. C.de suscepto.
præp.& archa.lib.x.vbi dicitur,ꝙ illi debet fieri solu-
tio,qui officialis est tēpore solutionis fiendæ. Ad hoc
vltra Alex.facit quod decidit Io. And. in nouel.in c.
si.super verbo,confirmatio oes.de elec.lib.vj. vbi di-
cit,ꝙ si tēpore cōmissi delicti debebat imponi delin-
quēti ex statuto vel consuetudine pœna capitalis,&
postea illa pœna p statutū nouū alterata fuit in pœ-
nā pecuniariā.si nūc delinquēs de delicto accusetur,
punietur pœna pecuniaria, secundū formā noui sta-
tuti,& nō pœna capitali,quia attēdi debet tēpus ac-
cusationis ,& condēnationis secundū eū. Tamen se-
cundum Alex. vbi suprà cōcordari sic possunt ambæ
opiniones,ꝙ aut iste fructus iurisdictionis veniebat
percipiendus per illum ad quem spectat inquirere de
delicto,& nunc pertinet ad secundū emptorem:quia
illud percipit mediāte exercitio sui officij,& propter
operā,& diligentiā suā. Mouetur argu.l. naturalem.
§.illud.ff.de acqui.rerū domi. & insti. de rerū diuis.§.
vnde illud quæsitū est. vbi fera bestia fugiens vulne-
rata nō ad vulnerantē,sed ad capientē pertinet, Aut
commodū istius iurisdictionis est vēditū simpliciter
pro primo anno,& sic pro secūdo. Et tunc spectat ad
primum emptorē.Mouetur,quia videtur talis pœna
quasi debita fisco,eo ipso ꝙ delictum commissum , se-
cundum glo.in l.rescriptum.in princ.super verb.hy-
pothecas.ff.de pac.& Bartol. in l.fi.ff.de iureiuran.&
Bald.in l.reos.C.de accusa.& in l.si filius.ff.de his qui
sunt sui vel alie.iuris. Nec huic distinctioni obstant
iura superius allegata:quia loquuntur in singulari
successore,ad quem personalis actio non transit.l.j.§.
si hæres.ff.ad Trebel.& l.quoties.C. de hæredi.instit.
Nec obstat d.l.defuncta vsufructuaria.ff.de vsufr.

nec §.is verò ad quem.instit.de rerum diuis. vbi habe
tur, quòd fructus nõ pertinent fructuario, nisi perce-
pti fuerint ac in horreum reconditi: quia illa iura lo-
quuntur in vsufructuario. Sed emptor fructuũ iuris-
dictionis vel donatarius talium fructuum non æqui-
paratur vsufructuario: quia sequeretur, quòd ius suũ
non transiret ad successionẽ seu hæredem, sicut non
transit vsusfructus: sed hoc est falsum. l. viâ veritatis
ignoras. C. locati. & l. veteris. C. de cõtrahen. stipula.
39 † Circa præmissa emanauit in Nouembri ordina-
tio regia beati Ludouici Francorum regis, Parisiis
facta, anno domini M.ccliiij. de his emptoribus lo-
quens, quòd si quis Bayliuiam, aut officium aliud pu
blicum cum emolumentis iustitiæ emerit: non possit
alteri vendere, aut subarrendare. Cùm non tantum
pro pecunia censeatur ei concessum, quàm pro in-
dustria (Additio) Hanc ordinationem habetis in li-
bro ordinationum regiarum cameræ inquestarum
Parlamenti Tolosæ. In qua emptione seu firma fru-
ctuum, & emolumentorum iurisdictionis nõ debent
Senescalli, aut cæteri iudices esse directè nec indi-
rectè, mediatè vel immediatè, participes per aliam
☞ ordinationem [Quam situauit do. Aufrerij in ti-
tulo de officio Bayliuorum.] eiusdem beati Ludo-
uici, ne propter lucrum emendarum & multarum
in plus condemnet subditos quàm deceat, quam or-
dinationem postea confirmarunt Philippus & Ca-
rolus sextus Francorum reges. Qua ratione motus
consultissimè ordinauit rex noster modernus Caro-
☞ lus octauus, [Quæ ordinatio est lxv. in numero sua-
rum ordinationum] quòd solæ emendæ & iurisdi-
ctionis emolumenta ad firmam tradantur. Et non
officia seu Bayliuiæ: sed debent idoneis & literatis
committi regenda & nõ firmatio emolumentorum
& emendarum, quod malè hîc seruatur: vbi qui vin-
cit in licitatione vicariam exercet emendasq; perci-
40 pit in magnum prædæ & iustitiæ scandalum. † Sed
quid si tẽpore primi emptoris fuerit facta condẽna-
tio, sed tẽpore secundi facta fuit executio, & exactio
pœnæ? dicit Alexan. quòd aut primus emptor habuit
fructus iurisdictionis ex causa onerosa. Et tunc ei de-
bent solui, secundum Bal. in l. diuortio. vlti. col. ff. de
verb. obl. Aut illos habuit ex causa lucratiua, & tunc
solui debent secundo, secundum Bar. in dicta l. susce-
ptores. Expedito articulo, quid venit in relicto
omnium bonorum, vel omnium rerũ, aut omnium
possessionũ, necnon in relicto vsusfructus omnium
bonorum, in quo vt dictũ est, veniunt nomina debi-
torum, quæ vsusfructuarius exigere poterit, nunc re-
41 stat scire, † an in tali vsufructu veniãt onera hæredi-
tatis passiuè per talem fructuariũ soluenda, ita ꝙ cre
ditores talium bonorũ possunt pro debitis experiri
contra talem vsufructuariũ. Super quo habetis con-
cludere, ꝙ si alicui relicta fuerint omnia bona, vel
indefinitè bona alicuius, vel omnes res, quod idẽ est,
& sic in huiusmodi relicto veniat plena proprietas
habens in se vsumfructũ causalem naturaliter anne-
xum, tunc debetis considerare, ꝙ si alius non fuerit
datus hęres vniuersalis, quo casu iste cui bona fuerũt
relicta habetur loco directi hæredis secũdum glo. in
his verbis. ff. de hære. insti. Et si alium instituerit vni-
uersaliter hæredem, iste habebitur tanquam hæres
indirectus. Et sic vt vniuersalis fideicommissarius,
quia perinde habetur, ac si testator hæredẽ suũ vni-
uersaliter institutũ rogasset restituere vniuersam hę-
reditatẽ illi, cui omnia bona relinquit, secundũ glo.
in dicta l. his verbis. Et certè his duob' casibus in tali
relicto omnium bonorum includuntur debita, ita ꝙ
tenebitur ille cui fuerunt bona taliter relicta su-
stinere onera hæreditaria. Primo casu, tenebitur in
solidum. Secundo verò casu, tenebitur pro dodrante
sibi restituto, vel insolidum, si ei vniuersa hæreditas
restituta sit. Vnde creditores hæreditarij cõtra ipsum
intẽtare poterũt primo casu actiones directas, iuxta
titu. C. de hæred. actio. Sed secundo casu intentabunt
vtiles pro modo portionis hæreditariæ illi restitutæ.
l. nam quod. §. fin. & l. cogi. ff. ad Trebel. Tamen inter
directas, & vtiles actiones, nulla est quo ad effectum
differentia, nisi quo ad iuris subtilitatem. l. antepe-
nult. ff. de nego. gestis. Et idem esset, si sub nomine
hæreditatis, quota bonorum relinqueretur, quia
vtrobique onera includerentur hæreditaria. l. si quis
seruum. §. fin. ff. de leg. ij. Si autem alicui relinquãtur
pars bonorum, aut ei relinquantur certæ res alio da-
to hærede vniuersali: tunc quia iste non est hæres,
cùm illa quota non sit ei relicta loco hæreditatis,
nec etiam est fideicõmissarius vniuersalis, sed est le-
gatarius particularis, nõ poterit à creditoribus con-
ueniri pro parte bonorũ, vel quota eorũ sibi relicta.
Cùm etiam contra debitores hæreditarios nullam
habeat actionem, vt dicta l. quoties. & l. nõ amplius.
42 §. fin. ff. de lega. j. & l. cùm autem. ff. de lega. iij. † Si
verò alicui nõ fuerint relicta omnia bona, sed solùm
fuit ei relictus omnium bonorũ vsusfructus, est ma-
ius dubium, an talis fructuarius teneatur subire æs
43 alienum, & onera bonorum. † Et certè Bar. in l. fin.
ff. de vsufru. legat. tenuit idẽ in isto casu, quod in præ-
cedenti. Sic concludens, quòd si relictus fuerit vsus-
fructus certarum rerum, tunc sine dubio debita non
sequuntur talem vsufructuarium: quia non sequun-
tur fundum, sed totam hæreditatẽ, d. l. j. §. si hæres. ff.
ad Trebel. Et est casus in d. l. fin. ff. de vsufruc. legat.
in fi. Si autẽ legatus fuerit vsusfructus quotæ partis
bonorum, puta dimidiæ vel tertiæ: & tunc si sub ap-
pellatione hæreditatis ille tenebitur ad præstanda
& sustinenda onera pro sua quota, vt d. l. fin. secun-
dum vnam lecturam. & dicta l. si quis seruum. §. fina.
cum l. sequen. ff. de leg. ij. Tamen quando vsusfructus
finietur, & cũ proprietate consolidabitur, illud quod
solutum erit deducetur de corpore hæreditatis. aut
relinquitur. sub appellatione bonorum & non hære-
ditatis: & tunc onus æris alieni nõ sequitur fructua-
rium, vt l. generali. §. fi. & d. l. fin. ff. de vsufru. leg. quia
bona dicuntur deducto ære alieno. Et idẽ si relictũ
fuerit sub nomine rerũ, vt est casus singularis in di-
cta l. fi. Idem cũ Bar. decidit Guido Papæ, q. ccccccxlj.
Et idem esset, si relinqueretur tertia pars bonorum
mobilium & immobilium, vel vsusfructus. Nam ta-
lis habetur loco legatarij, vt scilicet non teneatur
ad æs alienum, cùm nõ sit vniuersalis successor tertię
partis, quia in illa non veniunt iura nec actiones,
sed faciunt tertiam speciem bonorum. l. manentium.
44 ff. de ver. sig. & dictum fuit suprà. † Si verò relictus
sit vsusfructus omnium bonorum, vel rerum: tunc
onus æris alieni spectat ad vsufructuarium, ita ꝙ sol
uere tenebitur debita de fructibus bonorũ sibi per-
tinentibus. Nisi haberet vsumfructum, nõ ex disposi-
tione hominis, sed legis. qualis est pater in hæredita-
te aduentitia filio delata, qui cùm nõ sit loco hęredis
sed legatarij, ad debita nõ tenetur hæreditaria per l.
quoties. C. de hære. instit. secundum Bal. post Petr. in
authen. causa quæ fit cum monacho. in fi. C. de episc.
& cleri. pro quibus est tex. in l. fi. §. sin autem. C. de bo.
quæ libe. ad legata autem soluenda non tenebitur:
quia

quia in hoc vsufructu cõcurrit cum cęteris legatariis particularibus, vt dicta l. si quis seruũ. in fi. voi Bart. ff. de leg. ij. & l. Sempronio. ff. de vsufru. leg. secũdum Bart. in d. l. fi. Or, domini, aduertatis & clarè videbitis, ꝙ Bart. in aliquibus errauit: in eo enim ꝙ dixerat vsufructuarium certarũ rerum, & certorum bonorũ, aut certæ quotæ bonorum non teneri ad solutionem debitorum, optimè locutus est. Similiter in eo quod dixit vsufructuarium nõ teneri ad solutionem legatorum in testamẽto relictorum: nam in his omnibus cum eo transeunt cæteri doct. & etiã consuluit Alex. vt refert in d. l. fi. & Guid. Pap. qõ. cccccxlj. suprà allegata. nõ obstante text. in l. fi. §. finautem. C. de bo. quæ libe. qui contrarium videbatur velle: quia loquitur in parte bonorum aduẽtitiorum filij ex dispositione legis, fructuario. Sed nos loquimur in fructuario ex dispositione testatoris. Videatis Bald. in d. auth. causa quæ fit cum monacho. in fi. C. de episc. & cleri. Vel dici potest, ꝙ vsufructuarius soluere tenetur legata de fructibus, si ad hoc sufficiant, secundum Sali. in d. §. finautem. non autem cætera legata: imò soluẽda sunt de substantia bonorum. Sed in eo quod Barto. voluit fructuàrium omnium bonorũ vel certæ quotæ hęreditatis teneri ad debita soluẽda, ipse vehemẽter errauit. Primò quia iura quæ ipse allegat, scilicet l. nam quod. §. fin. cum l. sequenti. ff. ad Trebel. hoc non probant. quia loquũtur in fideicommissàrio vniuersali, qui facta sibi hæreditatis restitutione, tenetur ad debita pro portione sibi restituta, vt ibi. Or certũ est, ꝙ dictum doctoris intelligi debet secũdum iura quæ allegat, vt ipsemet Bart. dicit in l. nõ solùm. §. liberationis. ff. de libera. lega. Nam licet relictum omnium bonorum nullo alio dato hærede vniuersali, importet hęredis institutionem: & dato alio hærede importet fideicõmissum vniuersale, vt dictum est secũdum glo. in d. l. his verbis. ff. de hære. insti. Tamen illud est verum, quando relinquerẽtur omnia bona, vel pars sub nomine hæreditatis quo ad plenam proprietatẽ sed nõ reperietur esse idem, quando relinquitur vsufructus tantùm. Et sic iura per Bar. alleg. nõ probant suam opin. Nec dici potest, ꝙ distinctio superius facta, quãdo relinquũtur bona pleno iure, scilicet quo ad proprietatem & vsumfructum, locum habeât vbi simplex relinquitur vsusfructus: quo casu, licet in vsufructuarium transeant actiones actiuè. l. vxori meæ. ff. de vsufru. lega. & dictum fuit suprà. Quas actiones exercebat tanquam procurator hęredis in rem suam l. j. §. fin. ff. vsufructua. quemadmo. caueat. Non tamẽ sic transeunt actiones passiuè. Nec est hoc inconueniens. vt patet alibi in emptore hæreditatis, in quem transeunt actiones actiuè, sed nõ passiuè. l. ij. & l. emptor. de hæredi. vel actio. vendi. Sed in fideicommissario vniuersali transeunt actiuè & passiuè sicut in hęredem: & per consequens sustineri non posset talem legatarium vsusfructus ei comparari. Et hãc opinionem contra Barto. consulendo tenuit Bald. non sine causa admirans de decisione Barto. in dicta l. fina. de vsufruc. lega. & etiam contra Bart. cõsuluit Pau. consi. cccLxxxvij. incip. in causa quæ vertitur. iiij. colum. vsque ad fi. vbi euidẽtissimis rationibus, pulchróque stylo probat opinionem Bart. non esse sustinendam. Concludens onus æris alieni non pertinere omnium bonorum vsufructuario, vt scilicet de solo vsufructu solui debeant debita, absque eo quòd tangatur proprietas: sed soluentur, tam de proprietate, quàm de vsufructu: hoc modo, quia hæres seu proprietarius, antequam bona tradat fructuario vtẽda, detrahit æs alienum, soluendo de pecunia hæreditaria si ibi reperiatur in bonis: quæ pecunia (vt dictum est) venit in tali vsufructu. l. j. C. de vsufruct. Si verò in bonis illis nõ sit pecunia, vendet bona mobilia, & in eorum defectu vendet de immobilibus vsque ad debitorum satisfactionem: & residuum bonorum tradet vsufructuario. Et sic vterque tam proprietarius, quàm fructuarius participabit in onere debitorũ, quia de bonis sic venditis aut pecuniis solutis hæres perdet proprietatẽ, & legatarius vsumfructum. Nec est verum, quòd solus vsufructuarius soluere teneatur debita de fructibus proprietate bonorum remanẽte hæredi proprietario integra, vt erroneè concludebat Bart. & hanc opinionem contra Bar. probant doct. Primò per text. ad hoc elegantem in dicta l. fina. §. finautem. C. de bon. quę libe. vbi dicitur, quòd pater qui omniũ aduentitiorum filij est vsufructuarius, nõ tenetur de solis suis fructibus debita soluere bonorum: imò solui debẽt de rebus & corporibus hæreditariis, seruato tamen ordine, ꝙ si non sint pecuniæ. primò vendantur bona mobilia, & deinde immobilia, vt ibi per text. dum dicit: habeat pater licentiam ex rebus hæreditariis. Et sic pater nõ habebit vsumfructum, nisi in bonis restantibus solutis debitis. Secundò hæc opinio contra Barto. probatur per text. expressum in l. vsufructu bonorum legato. ff. ad legem Falcid. dum dicit, æs alienum ex omnibus rebus. Et sic intelligitur de corporibus hæreditariis, & nõ ex solis fructibus. Tertiò probatur ex text. in dicta l. fina. de vsufructu lega. dum dicit: etiam æs alienum ex bonis deducetur, ex quo sequitur, quòd ex solis fructibus non deducetur, sed ex bonis, quæ intelliguntur non deducto vsufructu. Nam verus intellectus dictæ l. fin. est vt multum intersit, an relinquatur vsusfructus omnium bonorum, vel quotæ partis rerum incertarum, aut certarum rerum: vt primo casu ante omnia deducatur æs alienum per hæredem vendendo bona quatenus expedit, & residuum tradetur, vel de residuo tradetur legatario portio vtenda & fruenda: & sic vterque participabit de ære alieno. Secundo casu nihil deducitur, cùm æs alienum de singulis non deducatur rebus, sed de vniuersitate. l. quod dicitur. ff. de impensis in rebus dota. fact. Vnde onus ad solum pertinebit hæredem, qui de aliis rebus sibi remanentibus soluet debita. Nam id idem esset si certam rem pleno iure, scilicet proprietatis & vsusfructus legasset. quia de cæteris rebus nõ legatis hæres soluere debet æs alienum, si sufficiant. Et nõ de specialiter legatis, nisi in subsidium, si bona restantia nõ sufficerent. l. fin. §. licentia. C. de iure delibe. Et hanc opin. contra Bar. tenuit idem Paul. in d. l. fin. §. finautem. C. de bo. quæ libe. & sentit Bald. in d. l. j. versi. pone maritus. C. de fructi. & litium expen. Et do. Matthæus de Mathesila. in suis notabilibus quinto not. & Ange. in l. filius à patre. in princ. ff. de libe. & posthu. & Alexand. in dicta l. fina. de vsufruct. legat. referens se & Bald. ac plures alios consuluisse contra Barto. Angel. verò Aret. in §. constituitur. instit. de vsufruc. nititur opin. concordare satis coloratè, dicẽs quòd vsufructuarius ex legis dispositione, qualis est pater in bonis filij aduentitiis, nõ tenetur de solis fructibus ad solutionem debitorum, vt dicta l. fi. §. finautem. Sed vsufructuarius omnium bonorum ex dispositione hominis, putà testatoris, bene tenetur de fructibus debita soluere. Et ita intelligitur opinio Bart. in dicta l. fina. & ita vidisse in practica seruare refert ibi. Sed his nõ obstantibus ego opi. tenerem communem contra

Bar.tanquã veriorem:quia multa sunt alia iura præ-
ter d.l.fina.C.de bo.quæ libe. quæ indistinctè volunt
debita solui de bonis, quorũ vsusfructus fuit à testa-
tore relictus, vt in iuribus suprà alleg. Ergo nõ sunt
soluenda de solis fructibus, secũdum quod etiã tenet
Barba.3.co.in tubr.& in ...fin.io fin.j. de pign.dicens
45 aliâs consuluisse contra Bart. †Cætera autẽ onera,
vt sunt collectę & tributa,tenetur vsufructuarius sol
uere pro tempore durãtis vsusfructus.l. hactenus . &
iñ l.si pendentes.§.si quid.ff.de vsufru.quia talia sunt
onera fructuũ,sicut sunt decimæ,per tex.in l.sine hæ-
rede.§.Lucius.ff.de admini.tuto. Videatis bonã glos.
in l.ij.C.de anno.& tribu.lib.x.vbi Bar.& Io.de Pla.
46 facit glo.in cle.j.de deci. †Et an donatarius omniũ
bonorum teneatur soluere debita,satis patet ex præ-
dictis.videatis.l.æris alieni.C.de dona. Et cõmuniter
concluditur, ꝙ actione personali agere non possunt
creditores contra talem donatarium,secundum glo.
in l.hęreditatẽ.ff.de dona.Cùm actio personalis non
sequatur fundum nec bona.l.j.§.si hęres.ff.ad Trebel.
& d.l.æris alieni.Facit l.ij.C.de hæ.vel act.ven.de quo
per Cy.in l.ij.C.ad leg.Iul. de vi pub.Et ita fuit arre-
☞ sto pronuntiatum [De quo per do.Auffrerij in suo
tracta.arrestorũ.c.xij.] Parisiis pro domino Iacobo
Chenu contra Andræam Gilberti, anno domini M.
cccclxxxv.Et hoc verũ , nisi prius actum fuerit act.re-
uocatoria cõtra donatarium,& donationem tanquã
in fraudem creditorũ factam , iuxta §. item si quis in
fraudem.insti.de acti.secundum glo.in d.l.æris.quam
sequuntur Cyn.Bal.Sali.Ange.& doct. Vbi verò do-
nator non esset soluendo,vel nullus hæres eius repe-
riretur, ex æquitate agi posset directè cõtra donata-
rium omnium bonorum,etiam actione personali,&
etiam nulla intẽtata reuocatoria.arg.l. si maritus. in
prin.ibi:ꝙ si maritus soluendo nõ esset &c.ff. de fun.
dota.secundum glo.in d.l.ij.C.de hęre.vel act.ven.&
ita seruatur in parlamẽto , secundum Gui.Pap.q.cv.
quia euitandus est circuitus.l. dominus.ff. de condi.
inde.propter quem euitãdum plura in hoc regno to-
lerantur contra cæremonias iuris ciuilis, vt dixi,in
verbo,*Et vxorẽ nomine Adelasiam*.in j.arti.vbi dixi,
ꝙ nõ curamus de actionis ineptitudine. & videbitis
in verbo,*Mortuo autem testatore*.ij.loquendo de cõ-
suetudine Francię,qua mortuus saysit viuũ ipso iure.
47 De † donatario autẽ vel legatario hæreditatis, quia
indubitanter donari potest.l. hæreditatem.ff. de do-
na. Nõ dubitatur, quin agere & cõueniri possit qui-
buscũque actionibus etiam personalibus, cũ duabus
tamẽ limitationibus positis per Gui.Pa.clarè loquẽ-
tem.qõ.cccclx. Et indistinctè conueniri posset,si post
mortem donatoris nõ reperiretur alius hæres,vt su-
prà dixi, vel donator non esset soluendo, vt ibi. Et
idem in donatore hæreditatis & bonorũ simul : quia
pro vno & eodẽ ponuntur secundum eum.q.cccclxj.
Certè in præsenti regno conceduntur literæ directo
modo contra hæredes & bona tenẽtes debitoris,quo
modocunq; bona habuerint ab eo, si nõ est alius qui
48 soluere possit. †Quid autẽ sit de emptore aut alio
contrahente omnium bonorum , an teneatur solue-
re debita,& possit exigere credita sicut hæres posset,
communiter concluditur quòd non,nisi esset statutũ
vel consuetudo in cõtrarium. Quo casu datur caute-
la vt etiam tunc non teneatur,videlicet ꝙ successiuè
res & bona illa emat particulariter per parcellas.
per tex.ad hoc singularem quẽ summè ibi põderauit
Bart.in l.si peculium.la ij.ff.de pecu.leg.quod est no-
tandum. Et hoc verũ,vbi sola competebat actio per-
sonalis,quæ vt dictum est,non sequitur bona,sed vbi
alienator bonorum antè cõstituisset ius in re, aut re-
bus,scilicet illa obligando pro debito,tunc bona illa
in emptorem transirẽt vel donatarium cum suo one-
re,per ea quæ plenè dicit Bar.in l.si filio.§.si vir.ff.so-
lu.matri.& in l.emptorẽ. vbi Cyn.C. loca.& Panor.
in cap.fin.ne pręlati vices suas.in fin.Et idem esset in
bonis quoquo modo pro debito tacitè vel expressè
affectis, cum quibus sit expeditus præsens articulus:
quid important verba Raynutij,qui Adiectæ eius fi-
liæ cætera bona, id est, vniuersa reliquit : ex quibus
49 intelligitur hæres instituta. †Quæ quidem hære-
dis institutio valuit: maximè quia in testamento no-
men proprium filiæ hæredis institutæ veraciter ex-
pressit,nec in illo errauit:aliâs testamẽtũ fuisset nul-
lum.Nam licet error in nomine non vitiet vltimam
voluntatem,si de corpore constet,institu.de lega.§. si
quis in nomine.& not.plenè Bart.in l.demonstratio.
ff.de condi.& demon. Tamen quando testator errat
in nomine sui proprij filij hæredis instituti , perinde
vitiatur testamẽtũ, acsi in suo proprio errasset. Quo
casu quia in suo proprio errando, & nomẽ suũ igno-
rando,arguitur de dementia & stultitia ipsius testan-
tis,per text.in l.fina.C.de hæred.institu.non valet te-
stamentum. Sic etiam non valebit si in nomine pro-
prij filij errer,& verum nomen ignoret Cùm eadem
arguatur stultitia & bestialitas , secundum Bald. &
Ange.in l.allegata fina.C. de hæred.institu. Et hoc ex
identitate rationis: quod sequitur Ange.in l.errore.
C.eod.titu. Idem esset , si erraretur in nomine pro-
prio cuiuscunq; alterius hæredis,quàm filij in testa-
mento cæci & orbati: quoniam vitiaret , secundum
Ange.& Fran.Areti.in dicta l.errore.per tex.in l.hac
consultissima.in prin.C. qui testa.face.non possunt.
Et idem esset si in nomine erraretur appellatiuo,cũ
illud non apponatur ad beneplacitum, sicut imponi-
tur nomen proprium.l. si quis in fundi vocabulo. in
princi.vbi glos.& docto.ff. de lega.j.& l.quoties.ff.de
hære.instit. His enim casibus error vitiat testamen-
50 tum. †Et idẽ esset in rescripto,si erratũ fuerit in no-
mine presbyteri cõtra quem impetraui aliquam ec-
clesiam:quo casu error in nomine proprio presbyte-
ri quantumcunque constet de corpore ecclesiæ vitiat
rescriptum quod stricti iuris.cap.significãte . & cap.
Rodulphus.de rescri.& ita tenet Ioan.Andr.in addi.
Specu.titu.de rescripti præsentatione.§. ratione cau-
sæ.versic.quid si indubitate. & ita practicatur secun-
dum eum.de quo tamẽ dicatis vt per Panor.in dicto
c.significante. quem etiam videatis in secunda parte
consi.xciij.incip.in quæstione quæ vertitur. vlti.col.
& Bar.in d.l.demonstratio.§.j.facit text.& ibi Barto.
51 in l.fin.ff.de rebus dub. †Et eodem modo error in
nomine vitiaret baptismum,puta si baptizans fœmi
nam intẽdens baptizare masculum dicat,baptizo te
Petrum,quia tunc puella nõ erit baptizata.quod in-
telligatis verũ,si baptizans intendebat masculum &
non fœminã baptizare. Nam oportet ꝙ intentio ba-
ptizãtis fundetur super vero.c.quamuis. & c.solent.
de conse.distin.iiij.dicẽs si de hoc non cogitabat , sed
simpliciter baptizabat , secundum Hosti.in summa.
tit.de baptismo.§.quæ sit eius forma, versi.quid ergo
52 si quis putet. † & idem esset quando erraretur in cõ-
ditione personæ causam finalẽ ipsius dispositionis de
signãte:propter quã solùm testator motus est ad hæ-
redem instituẽdum. Quoniam si falsa reperiatur, vi-
tiat institutionẽ , puta si testator aliquẽ instituit quẽ
putabat esse filium suum,tamẽ nõ erat.l. neq; profes-
sio.C.

sio.C.de hære.instit. Et hoc casu præsumitur testator
in dubio ductus errore, vt testamentum non valeat.
Si autem constaret testatorem sciuisse eum non esse
filium, tũc institutio teneret, quãuis eum appellaue-
rit filium. Quia præsumitur ex dilectione eum filiũ
appellasse.l.j.§.Pomponius.ff.de Carbo.edi.secundũ
Pau.in d.l.neq; professio. Plus dico, ꝙ sicut quando
erratur in coniunctione naturali credendo aliquem
esse filium, qui nõ est, institutio non tenet, vt dictum
est.& est tex.in l.si pater.C.de hæred.instit. Sic etiam
vitiatur dispositio, si erraretur in cõiunctione ciuili,
siue erretur in facto siue in iure. Et nedum inter ascẽ-
dentes & descendentes, sed etiam inter collaterales
& transuersales. veluti si credebat illum quem insti-
tuit hæredem esse filium suum adoptiuum, vel fra-
trem.l.nec apud.C.de hæred.instit.& l.eam quam.C.
53 de fideicom.. Et † idem esset in contractu, vt puta si
quis donaret alicui tanquã vxori, quæ non est vxor.
l.cũ hîc status.§.fin.ff. de don.inter vir.& vxo. Super
quo dicit Bar.in l.miles ita.§.mulier.ff. de testa.mili.
ꝙ aut mulier ignorat matrimonium non valere, sed
credit illud valere, tunc legatum valet.l.fin.ff. de leg.
j.& l.ij.ff. de his qui vt indig. aut mulier sciebat ma-
trimoniũ non consistere, & tunc in eius persona non
valet.l.vxor marito.ff.de vsufru.lega. Aut dubitatur,
si sciuerit vel non, & præsumitur ignorantia, vt dicta
l.fin.ff.de leg.j.facit optimè l.si.quæ not.est.ff.de ritu
nupt. Et præmissa intelligatis vera, quando erratur
in qualitate seu in cõiunctione personarum natura-
li vel ciuili: quia tunc vitiatur dispositio, cùm præsu-
matur eo tunc illam qualitatem fuisse causam illius
dispositionis: secùs si erratur in alia qualitate, quàm
in coniunctione personarũ. Puta si institueretur ser-
uus, quem testator esse credebat liberum. quoniam
tunc licet seruus reperiatur institutus. tamẽ disposi-
tio non vitiatur.l.cùm proponas.C. de hæredi.instit.
54 Ex † quo infert ibi Pan. ꝙ si quis monachum fugi-
tiuum in habitu laicali existẽtem instituat hæredem
credens ipsum laicũ, talis institutio valet, & hæredi-
tas acquiretur monasterio, quãuis monachus sit ille.
Videte pulchra per Ias.in l. eam quam.viij. col.C. de
55 fideicõ. post Bald.ibi. An † autem error excuset in
delictis, puta si quis occidere putet Titium, & occido
ret Caium, vel credat verberare tãtùm, & occidat, vi-
deatis in l.quoniam multa.C. ad legẽ Iul.de vi publi.
& Bart.in l.respiciendum.§.delinquunt.ff.de pœnis.
vbi dicit, ꝙ tenetur de occiso. Idẽ Bar.in l.diuus.ff.ad
leg.Corn.de sica.& tex.in c.si.de homici.li.vj. vt not.
de illo qui vnum occidere volebat, & occidit duos.
56 † Procedo vlteriùs & dico, ꝙ sicut per hæc verba: sci-
licet, Adiectæ impuberi relinquo cætera bona. vide-
tur Raynutius testator Adiectã eius filiam instituisse
hæredem, sic etiam fecisset eam hæredem, si dixis-
set, substantiam meam Adiectæ volo pertinere.l. in
testamentis.C.eod.titu. Idem si dixisset, volo quòd
Adiecta esset hæres mea. Vel si dixisset, vellem Adie-
ctam esse hæredem: quia sicut verbũ volo institutio-
nem inducit, ita etiam hoc verbum vellem, quod est
inflexum, quia optatiui modi. facit tex. ad hoc not. in
l.quoniã indignum.C.eod.& l.Pamphilo.§. proposi-
tum.ff.de leg.iij.& l.omne verbum.C. communia de
lega. De hoc autem verbo volo, videatis plenè Barto.
Bal.& Sali.in l.j.C. de sum.Trin.Bart.in l.j.& l.serui
electione.ff. de leg.j. & melius quàm alibi locutus est
Bar.in l.cẽturio. penul.col.& l.verbis ciuilibus.ff. de
vulga.& pupil.& Bal.in repeti.c. si pater. eo.titu.lib.
57 vj. † Plus, ꝙ etiam si testator Raynutius nullum in
hæredis institutione adiecisset verbũ, talis institutio
valuisset, etiã legatũ vel aliud quodcunq; relictũ, vt
puta si dixisset, Adiectæ cætera bona mea. Nam defe-
ctus verbi relinquo, non vitiasset testamentum: imò
subintellectũ fuisset, vt actus valeat. Sensus enim in-
tellectualis orationem perficit, quæ in suo cõstructu
non est.l.verbũ volo.C. de fideicõ. quia licet verbum
sit forma orationis, dans ei regimen & esse: & licet
etiã deficiẽte verbo volo, aut relinquo, vel quocunq;
alio, posset verbũ subaudiri in alio tempore, quàm
in præsenti: puta in hac oratione, Adiectæ cætera mea
bona. Ita potest subaudiri verbum de futuro. veluti
verbum relinquam, sicut verbũ relinquo. Quo casu
votum non perficeretur testatori. Et sic nõ inducere-
tur dispositio, cùm verba futuri temporis sint enun-
tiatiua, & consequẽter dispositionem non inducen-
tia, vt plenè not. Bar. in l.ex hac scriptura.ff. de dona.
Attamen hoc non obstante lex supplet verbum con-
gruum & in tempore congruo ad inducendum effe-
ctum vltimæ volũtatis. Et sic supplet verbum relin-
quo præsentis temporis, vt dispositionẽ inducat per-
fectam, potius quàm verbum relinquam, futuri tem-
poris ad inducendum defectum, vt d.l. verbum volo.
Nam vbi deficit oratio in verbis, sensus supplet.l. cũ
pater.§.cùm imperfecta. ff. de lega.ij. Et sic non obst.
l.in ambiguo.ff. de rebus dub. Et idem esset, vbi testa-
tor dixisset, Adiecta hæres. quo casu propter defectũ
huius verbi esto, non vitiaretur institutio. Idem si di-
xisset, Adiecta hæreditatis meæ. Et deficerent hæc
verba, domina esto.l. vnum ex familia.§. fina.ff. de
lega.ij. videatis plenè in l.quoties.ff.de hæredi.instit.
Ideo consuluit Barba.in prima parte consi.v. quòd si
testator dixerit: In omnibus autẽ cæteris bonis meis
filios meos. licet non dixerit instituo. Tamen viden-
tur hæredes instituti filij, alio expressè nõ dato hære-
de vniuersali. Tales defectus & similes vt plurimum
contingunt errore scribentium testamẽta, qui noce-
re non debet partibus, dicta l.errore. vbi glo. & doct.
C.eod.& l.j.& dicta l. quoties.ff. de hæred.institu. vbi
plenè deciditur, quòd per quæcunque verba fieri po-
test hæredis institutio: quia non refert quid de æqui-
pollentibus fiat, dumtamen fiat.l.fin.C.de his qui ve-
niam ætat.impetra. Præterea verba transposita idem
significant, adeò quòd dicit Bal.in l.filiis.C. de inoff.
testamen. quòd si imperitus notarius scribat: Sub ta-
li pacto facit hæredem, intelligitur sub tali conditio-
58 ne vel modo per dictam l.filiis. † Nec etiam falsa la-
tinitas vitiat testamentum, vt dicta l.errore. & l.im-
perator.ff.de statu hominum. not. glo.& Panorm. in
cap.ad audientiã.leg.j.de rescrip.& Salic.in l.si & me
& te.ff.si certum peta.& Bart.in l.Plautius.ff.de auro
& argen.lega. imò nec defectus syllabæ ipsum vitiat,
vt ibi plenè dicitur. Et habuistis suprà in verbo. *In te-
stamento relinquens*. j. in tertia limitatione principa-
li. Idem tenet Bald. in dicta l.verbum volo, & Panor.
in c.ex parte. de fide instru. Vnde si promisi sub pœna
du. hæc syllaba du, importat dictionem dupli. Cùm
aliud sonare non posit. Ideo ad mentem recurrẽdum
est.l.alienationis.ff.de verbo.signifi. vbi talis locutio
perinde habetur, acsi promisissem sub pœna, dupli.
59 Nam † quædam sunt imbreuiaturæ quæ extensio-
nem recipiunt ex sensu orationis, vt dictũ est suprà.
Quædam verò ex consuetudine tabellionum, vel re-
gionis aut aliorum similes actus exercẽtium.l. quòd
si nolit.§.qui assidua.ff.de ædi.edic.& l. vel vniuerso-
rum.ff. de pig.actio. Et quædam ex natura negotij,
vt dictio &c.l. Gallus.§. idem credendum. vbi plenè
Bart.

Bart.ff.de libe.& posthu.& Panor.in c.cùm P.tabel-
60 lio.de fide instru. †Quædam verò extensionem ca-
piunt ex relatione ad aliud, vt cùm notarius causæ
postquam vnius testis dictum scripsit extensè, in se-
quenti teste dixit: Petrus idem dixit quod primus te-
stis. Tamen Spec.in titu.de teste.§.nunc tractandum.
hanc practicam non approbat: quia dictio idem, non
solùm significat factum, sed etiã ius.l.cùm hi.§.si vni.
& ibi not.ff.de transac. videatis Angel.in l. si quis ex
argẽtariis.§.j.ff.de eden. vbi tenet, quòd tale dictum
testis non valet. Idem consuluit ipse Ange.cõsi.cxvj.
& Salic.in l.iurisiurãdi.C. de testi. Quod verum in-
telligatis, vbi essent plures quàm duo testes ad pri-
mum se referentes, secundum Iac.Butri.singulariter
in l.iij.§.eiusdem.ff.de testib.iuncta glos.ibi. Finali-
ter tamẽ de huiusmodi suppletionibus videatis Bal.
in dicta l.errore.& dicta l.verbum volo.& latè Fel.in
dicto cap.ad audiẽtiam. vbi clarè deciditur, quòd ta-
les defectus testamentum nõ vitiant, dumtamen tale
testamentum legi & intelligi possit, vtputà quia scri-
ptum est scriptura vulgari consueta & vsitata in illa
patria, & per notas vsitatas ac congruas literarum
consequentias: quia tunc valet. vt dicta l.quoties.ver-
61 sic.si quis.ff.de hæred.institu. secùs † autem si per no-
tas inusitatas fuisset scriptum: quo casu esset inuali-
dum.l.sed cum patrono.§.fina.ff.de bonor.possess.nisi
factum esset ad pias causas: quia eo tunc testamẽtum
quãtumcunque per notas inusitatas scriptum dum-
modo de voluntate testatoris apparere potuerit, va-
let & tenet. vt singulariter decidit Dyn.per illũ tex.
in l.Lucius.ff. de testa.mili.extendens dictam legem
loquentem de milite ad piam causam. Sed aduerta-
tis, quia contra hoc videtur esse tex.in authẽ.quod si-
ne.C.eo. vbi tex.ad testamenti scripto tenus facti va-
liditatem, licet inter liberos, requirit ꝙ sit scriptum,
& per consequentiam literarom, non autem per ali-
qua signa vel notas. Et sic idem videtur in pia causa.
Cùm liberis plus faueatur, quàm piæ causæ. xvij.qõ.
iiij.cap.quicunque.& not.glos.in l.si quis ad declinã-
dam.C. de episc. & cleri. Sed hoc non obstante, Lu-
do.in repeti.authen.similiter.C. ad leg.Falcid. seqoi-
tur opinionẽ Dyn. quia cùm dicta comparatio quæ
hoc casu fit de milite ad piam causam, sit ipsi piæ cau-
sæ fauorabilis: & illa quę fieret de filiis ad ipsam esset
odiosa, consequens est, vt fauorabilem assumere de-
62 beamus æquipatationẽ, nõ autem odiosam. †Cùm
in dubiis illam debeamus opinionem assumere, quæ
testamento fauet, maximè ad pias causas celebrato.
argu.l.siue pars.ff.de inoffic.testa. Cogitabitis tamen
quia contra opinionem Dyn. videtur esse irrefraga-
biliter tex.in dicta authent.quod sine. vbi dicitur, ꝙ
in testamento inter liberos non potest per signa re-
linqui libertas. Et tamen relictum libertatis dicitur
esse pium, vt in eadem repetitione tenet ipsemet Lu-
63 do.in iij.colũ. versic.capio igitur primam. †Vnum
tantùm menti tenebitis, quòd ad pias causas nedum
relinqui potest per verba dispositiua, sed etiam per
verba adulatoria ad hæredem directa, quæ hoc casu
perfectam dispositionem inducunt. Potà si testator
ecclesiæ loquendo diceret vel pauperi: scio quòd gra-
tias tibi agit hæres meus à me institutus, vt est text.
singu.in l.Paulus respondit.§.Paulus.ff.de fideicom.
liber. Et tamen illa verba vel similia in aliis disposi-
tionem non inducunt, instit.de testa.mili.§.certum.
& not.plenè Bart.in dicta l.ex hac scriptura.ff.de do-
nati. secundum Ludo.in dicta repeti. Præterea licet
relicta quæ in testamento reperiuntur cancellata, nõ
debeantur cum eo ipso videantur adempta.ff. de his
quæ in testa.delen.per totum. & l. nostram.C. de te-
sta.tamẽ relictum ad pias causas in vltima voluntate
repertum cancellatum, præsumitur iuris præsum-
ptione inconsultè, id est, sine testatoris intentione
cancellatum: ideo debetur. vt est casus singularis in
libertate loquens, quem Barto.ibi. & rectè ostendit
ad pias causas in l.proximè. in fin.ff.de his quæ in te-
sta.delen. quem sequitur Ludo.in dicta repet.& Pa-
64 nor.in j. nota. in cap.ex literis. de fide instru. †Ex
quibus omnibus clarè habetis quòd multę sunt omis-
siones & vitia, quæ testamentum non inualidant si-
cut nec vitium præposterationis. Nam licet olim hę-
redis institutio fieri deberet ante omnia relicta in
principio testamenti, velut eius fundamentum, insti.
de lega.§.ante hæredis. Hodie tamen scribi potest in
fine testamẽti post omnia relicta particularia, prout
fuit in testamento Raynutij seruatum: qui vltimò
post particularia relicta hæredis institutionem adie-
cit. Propter quod testamentum non minus valuit.l.
pręposteri.C.eo. Vitium enim præposterationis, tam
in contractibus, quàm in vltimis voluntatibus, nòn
immeritò sublatum est: quia consideramus ordinem
65 locutionis: imò satis est quòd de mẽte constet. †Et
idem est in testibus: quia non refert an testes fuerint
in principio testamenti descripti, vel in fine: nec per
hoc ordo testamenti peruertitur, si notarius testes
in fine descripserit, vel in principio, prout sibi pla-
cet. Sicut potest signum suom in principio instru-
menti ponere, vel in fine. secundum Bald.in dicta l.
præposteri.C. eod. Quando autem omissio ordinis
vitiet, & quando non, videatis plenè per Barto.in l.
ij.§.prius.ff.de vulg.& pupil.Bald.& Sali.in l. ambi-
guitas.C.de testa. Quæ omnia vobis sufficere debẽt
de omissis per testatorẽ. Vbi verò ageretur de omis-
sione facta per notarium, qualiter suppleri.& corri-
gi debeat: videatis plenè & non minus pulchrè per
Barto.in l.si librarius.ff.de regulis iuris.& consi.ciiij.
Panor.in dicto capit.ex literis. de fide instrument.&
in prima parte consi.x.Bald.C. de Iustinia.codi.con-
fir.in fine. Pau.consil.xxxviij. & Alexand.in l. præ-
tor.§.prætor.ff.de eden.

Laus Christo Iesu domi-
no nostro.